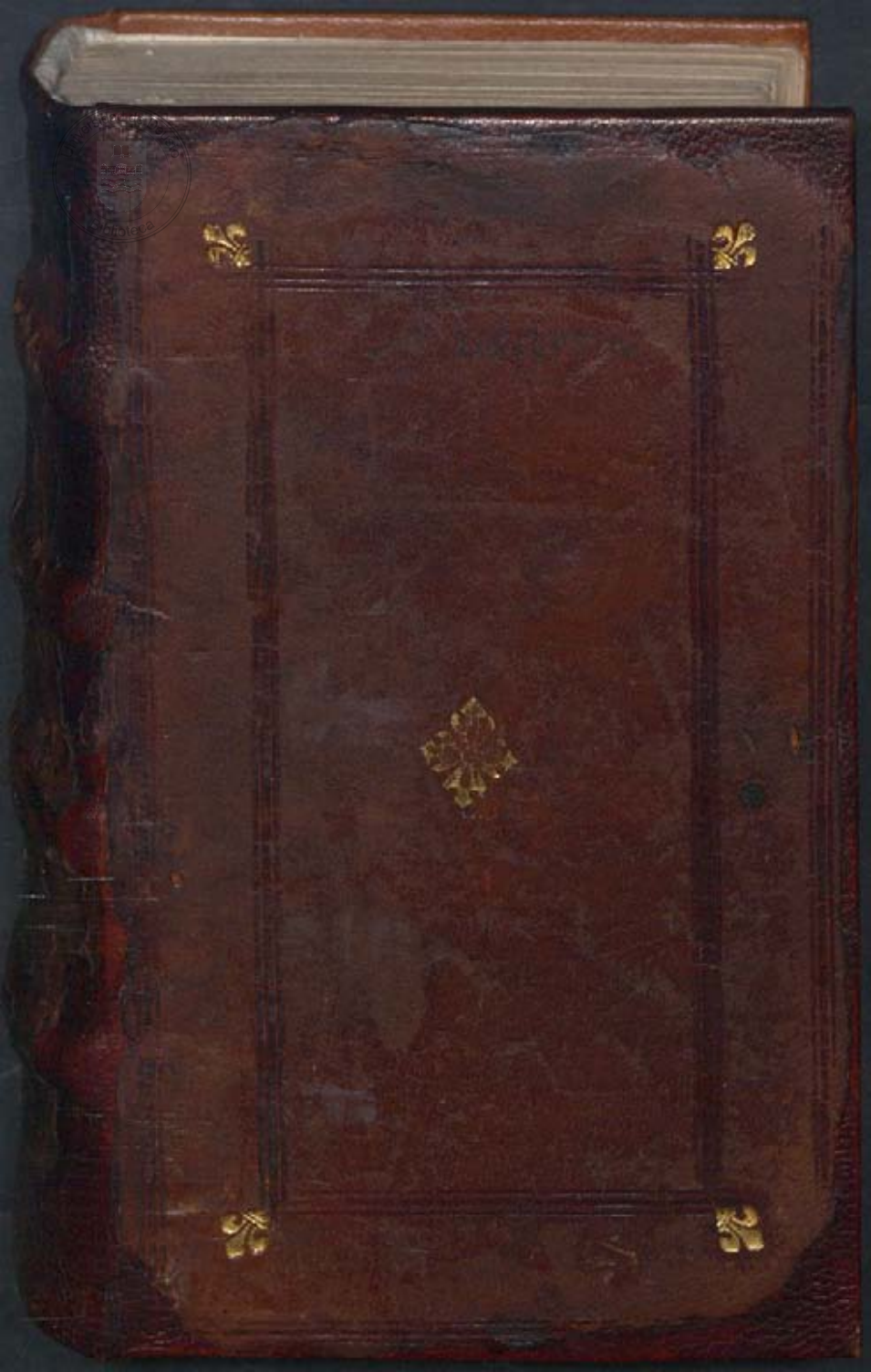

Universidad de Puerto Rico
Biblioteca

Nunq̃ hum dificultati consciẽtiæ aliquid cum exemplo
imponit dicas nos hoc nunq̃ vetu[illegible] nisi pro
exemplo de consciẽtia [illegible]

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

EPICHEIRIDION
SIVE
MANVALE
CONFESSARIORVM
ET POENITENTIVM

ENCHIRIDION, SIVE MANVALE CONFESSARIORVM ET POENITENTIVM,

Complectens penè resolutionem omnium dubiorum, quæ in sacris confessionibus occurrere solent, circa peccata, absolutiones, restitutiones, censuras & irregularitates: iampridem sermone Hispano compositum, & nunc Latinitate donatum, recognitum, decem Præludiis, & quamplurimis aliis locupletatum, & reformatum, ab ipsomet Autore MARTINO ab AZPILCVETA doctore Nauarro.

AD S.D.N. GREGORIVM XIII.

Materiam hoc volumine contentorum decimaquinta docet pagina.

LVGDVNI,
Apud Guliel. Rouillium sub scuto Veneto,
M. D. LXXV.
Cum priuilegiis & licentia Superiorum.

Universidad de Deusto Biblioteca
FACULTAD DE TEOLOGIA Univ. de Deusto BILBAO

S. D. N. GREGORIO XIII. PONT. OPT. MAX.

MARTINVS AB AZPILCVETA Doctor Nauarrus, in ista mira gubernandi vigilantia perpetuam perseuerantiam.

QVOD ENCHIRIDION *siue* MANVALE *Confessariorum & pœnitentium, ante annos viginti sermone vulgari ediderã, nũc Latinitate donatum editurus, tuæ, quæ secundum diuinam prima est, Maiestati, audeo nuncupare B. Pater: non quidem, quod humilitatem Auctoris, & operis non agnoscam, neque quod istam tuam sacrosanctæque Sedis, cui præsides, sublimitatem, post Dei maximam (cui nil nisi altum offerri decuit) exploratam non habeam: sed quod in id me moueat primum, vehemens illud desiderium signo aliquo testandi meam erga te obseruantiam & pietatem: concepũ iam inde à quo tempore missus in Hispaniam à latere Legatus, admirabilis prudentiæ, iustitiæ, constantiæque specimen toti ei edidisti Illustriss. Deinde quod visum est nonnullis, esse muneris, ætatis, & officij mei, vt qui iunior in aliis Regnis, multis Regibus, & principibus officinæ meæ pauperis munuscula obtulerim, iam senior,*

multis annis in tuis moratus, & sacerrimo tuæ Pœnitentiariæ Prætorio adscriptus, efferam istud, humile quidem, sed ad id (ni fallor) perutile & longe aliis præstantius Sanctitati tuæ, à qua, & fæ.re. Pio V. (quem tu tanti facis, tantoque opere præter aliorum consuetudinem, quibus Præcessorum facta displicere solent, imitaris, & qua licet exuperas) maiora beneficia quam vnquam ab aliis accepi. Accedit, quod eisdem ipsis visum est, vt opus in Hispania, hispano sermone, ab homine hispano compositum, Hispaniarum summæ eidemque incomparabili Proreginæ Dominæ Ioannæ Austriacæ, Lusitaniæ Principi dicatum, idem in Latio ab homine iam quadamtenus latino, factum latinum, Latinorum Regi, totiusque Christiani populi summo Patri, dicetur: quo vt illud fuit ab omnibus illius subditis maximo cum plausu susceptum, ob Maiestatem tantæ patronæ, quæ tot Augustorum & Augustarum, tot Regum & Reginarum, vxor, mater, filia, nurus, soror, amita, & matertera extitit, & extat, quæque omniũ virtutum heroicarum radiis, ceu sydus irradians, earum se toti orbi præstat exemplar: Ita hoc à toto orbe Christiano tibi subdito pari plausu, & eò maiori, quo materies illius spirituum patri, magis quàm corporum dominis conueniat, suscipiatur, te patrono, velut Deo quodam tutelari, qui non solum dignitate, qua Prodeus es, sed etiam meritis, longo interuallo omnes superas, quippe, qui per ingenitas, & inditas, animi, corporisque dotes, diuini, humanique iuris, præstantissimarumque omnium artium exactã cognitionem tibi comparasti, quique ab ineunte ætate concrescentem prudentiam, iustitiam, fortitudinem, constantiam, modestiam, omneque virtutis decus coluisti, ita vt existimeris alius Fabius Maximus temperantia, Curius frugalitate, Xenocrates constantia, Fabricius magnanimitate, Scipio prudẽtia, Marcellus animo, iustitia Cato, Iulius dictator clementia, nisi qua parte eas fide, spe, ac charitate, exornando, eos superas, per quas ab imo in summa per omnes munerum gradus progressus, & non per flexanimas ac potentes Cæsarum, Regumque commendationes, non per eblandita suffragia, viam tibi ad hanc monarchiã muniisti, aut certè Deus ipse muniuit: & ita quidem, vt dignus fueris, qui prima collatione intra Sacrosanct. Illustriss. Card. cõclaue habita, Spiritu S. afflante, omnium vnanimi consensu in Max. Pont. deligereris: cum nunquam fortassis in summo illo Senatu interregni anterioris, tanto muneri subeundo tot pares fuerint. Quo euenit, vt si vllus vnquam huic cæli vicariæ vrbi, adeoque toti imperio Christiano iucundissimus dies illuxit, si ex honore cuiquam delato, ad illos qui eum decreuerũt, immortalis gloria, & ad bonos omnes incredibilis lætitia redundauit, id certe 3. Idus Maias 1572. concordibus omnium sacri Senatus patrum suffragiis, te Pont. Max. renũciato, obtigit. Quid enim factũ est vnquã vel ad commendationem Patrum purpuratorum illustrius, vel ad recreãdam Remp. Christianorum morte pientiss. Pont. Pij V. cuius in locum suffectus es, summo mœrore confectam, oppo tunius aut sapientius, quam te Dei Vi-

carium delectum esse? Neque vero patres purpuratos
sua fefellit spes, nec orbem sua expectatio, quandoquidem, cerneris tecum te reputare, non tam regem dominantem, quam pastorem vere Gregorium super gregē tuo vigilare debentem, vocatumque à Deo tanquam Aaron, non ad fastum, non ad voluptates, aut otium, sed ad labores, curas & vigilias, quibus ita te totum dedis, vt nihil à te inferius Solium modestè rectèque moderante, nunc supremum moderans, degeneres, & (vt Fabricij verbo vtar) difficilius à recto, quam sol à suo cursu auertaris. Quamobrem B. P. confidenter supplico S. T. vt hoc munus humile, humillimi filij & serui, quod antea sereno animo suscepisses, nunc serenissimo suscipere digneris, simul benedict. tuam Apost. impartiri, ei iam octogenario, quo te præeat in cœlum, in aliquo eius recessu locandus, ex quo te olim post multos annos sanctissime Populo Christ. impensos,
videre liceat, maximo dracone victo,
amplissima eius sede, vel alia cuiuspiam eiusdem ordinis donatum.
Amen.

*

Candido, pioque Lectori. v. p. a. vl. post In.

PRÆMONEMVS te primium pie lector, iusto consilio nos omittere hic aliqua quæ late scripsimus ad te in editione prima Lusitana Conymbricæ anno 1552. & breuius in secunda Castellana Salmanticæ anno 1556. facta, in quibus erat ratio, quare huic Enchiridio, siue Manuali à me componendo, causam dedit aliud paruum eadem capitula quod hoc continens, cuiusdam pij patris, & confessarij egregij Lusitani, ordinis minorum obseruātiæ quam Capuchinorum uulgus appellat, quod, curante illo, missum fuit mihi censendum ab Illustriss. Card. eodemq; Lusitaniæ infante serenissimo, summoq; causarum fidei cognitore, ut incerto Authore sub mea censura imprimeretur, & censitum, correctum, & auctum, typisq; excusum, tāquàm alienum opus iusto auctario meo nomine addito, eiusdem Celsitudini dicaui, & quare rursus ex integro oportuit me illud tam Hispano quàm Lusitano sermone componere, & Castellanum Doñæ Ioannæ Austriacæ, Lusitaniæ Principi, Lusitanum uero infanti præfato dicare. Ratio item, quare
176 postea Salmanticæ religiosissimo patre Ioāne à Zurara præfati Patris sodali instante, suasuq; supremi Consilij Regij, multorumq; rogatu, illud idem recognoui, reformaui, & auxi plurimū intra domū typographicam, unum, circiter annum inclusus, & ab omni aliorū cōsuetudine, præterquam præfati à Zurara, & socij eius, continuā mecum clausuram seruantiū semotus. Ratio item, quare tantū studij, laboris, & tædij, in eo componendo, & toties reformando, & augendo assumpsissem, quū longe magis honori meo prospexissē, recognoscēdo, poliendo, & uulgando alia Cōmentaria super decreto & decretalibus, quæ temporis ad id faciendum inopia sublituris habebā, & habeo haud contemnenda: in quibus maiorem ingenij, & eruditionis laudem quærere poteram, eo quod hoc genus summatim, & quā ma-

xima breuitate affectate scribẽdi, scit (ut Mela de sua cosmographia prudenter dixit) opus impeditum & facundiæ minime capax: cõstat enim conclusionibus nudis fere ornatu, argumentis & rationibus, in quibus inueniendis, formandis, torquendis, & retorquendis, defendẽdis, cõfutãdis, & disponendis, laus ingenij & eruditionis apparet, & emicat. (Quanquam circunspectus delectus ueriorum & aptiorum axiomatum & firmiorum authoritatum, & rationum quibus nitũtur, una cum earum clara resolutione, non obscure apud eruditos iudicium, & eruditionem minime uulgarem arguat & sapiat) Nonnulla nãq; axiomata & resolutiones inuenias in hoc opere media pagina contenta, quæ studiũ ad iustũ librum cõponendũ necessariũ, sibi uẽdicẽt, & multa ad duas, uel tres iustas primariæ functionis, prælectiones faciendas necessariũ. In eisdẽ etiã erãt gratiæ, quas agebamus cõsulentibus nobis, ne tot Authores præsertim recẽtiores, allegaremus, dicentibus, se sola nostra esse contentos authoritate, simul eos rogantes, ut id boni consulerent, ceu factũ, partim ad eos honorandũ, partim ad iuste præferendũ quædam lucida, & sapida recentiorũ, quibusdã obscuris & rancidis antiquiorum, partim ad fugiendum notam fierti, cuius speciem alienæ laudis usurpationem esse ait Iurisc͡os. in l. Hæreditatum, §. fin ff. ad. l. falc. Quãuis enim non dammẽ raro citãtes alios: quod plerisq; omnibus theologis familiare est: ingenui tamen pudoris plenum esse cũ Plinio iudico, fateri per quos profeceris. Quin & cum allego eos à quibus recedo, non maleuolentiæ uel notæ ergò id facio, sed ne lectori uidear fingere hostem, uel non legisse rationes eorum quibus lectis, me consensurum eis fuisse, putet. In eisdem item erat, dici posse quod hoc Enchiridion omnibus est doctrina Christiana, & doctis Mnemosynon, & Index conscitiæ rerũ. Confessionale perfectum Confessariis, & pœnitentibus speculum ad se cernẽdum lucidum. Quale modo longe iustius dici poterit. Nũc uero reddam causas, cur non mireris quod iam octogenarius, tanto studio & labore proprio huic uersioni incubuerim, cum multi pro sua in Deũ & Remp. pietate, & in me beneuolentia, latinè, Hispanèq; callẽtes, sacræq; Theologiæ & utriusq; iuris professores, id præstare uelẽt, bonamq; iam partem præstitissent, præsertim Gaspar Fernãdus uir eruditissimus, Illustrissimeq; Societatis Iesv decus egregium. Non enim id feci gloriæ causa, sed ut plenius satisfacerẽ Reipu. Christ. & quã plurimis utriusq; Hesperiæ uiris, erudita pietate claris, auctoritate Põtificia Reuerẽdiss. Imo & Cardinalitia dignitate Illustriss. ad id me uehementer exortantibus: & in his Tridentino Christophoro Madrucio Principi præcellentissimo, cuius magnanimitas sapientiæ, prudentiæ, magnificentiæq;, cõiuncta, candor animi uere germanus, uariarũq; linguarum eloquij torrens, ac in cuiusq; gẽtis uirtutis & literarum studiosos propensio, iampridem nõ solum Diuũ Carolum V. & totam Hispaniam, sed multas alias gentes in sui admirationem traxerunt. Deinde, quia præuidebam quod uersio tã succi plenæ, tãque affectatæ breuitatis, sacræ Theologiæ, & utriusq; iuris recõditis resolutionibus refertæ, requirebat nõ solũ utriusque prædictæ linguæ cognitionem, sed etiam præfatarum trium facultatũ iustam intelligentiam, quæ paucis ante annos contingit. Tertio, quod decebat alios honori suo consulentes, uti phrasi ornatiori ac uerborum uarietate, quæ non poterat non obscurare reconditas ueritates, quæ etiam nudè propositæ, multis confessariis erũt satis obscuræ. Quarto, quod oportebat multa addere, demere, mutare, & transponere, quæ nemini ut auctori licebant. Quinto, quod decebat memet ipsum, qui quadam fortuna, siue prouidentia diuina occulta, præter opinionem meã & aliorum, & contra salutis, ætatisq; meæ rationem ob maximam causam in Italiam, ubi uersio hæc desiderabatur, appuli, illud facere latinum (admonitum præsertim quod non sine rei Christianæ, nominisq; mei iactura, uertebatur ab aliis in sermonẽ Italum, & ab aliis, in Latinum) facere, inquam, tanto clarius uerbis, aptius sententiis, & rationibus firmius, quãto latinum cõmunius erit Hispano. Sexto, quod plurimis uidebatur expedire, ut in hac uersione seiungerentur ab eo Commentarij quos ad declarationem in eo contentorum ei adiunxeram. Tum ut esset portatilius, & non desineret esse Manuale, uariis quæ inserta sunt, adeò locupletatum. Tum quod non tã proderãt confessariis & pœnitentibus eos raro consulẽtibus, quã proderit medulla eorum oportunis locis eius inserta, quæ nulli interpreti, præterquam Auctori facere licebat. Septimo, quòd præmittenda erãt ei 10.

præludia, ad multorum in eo tractorum intellectum apprimè necessaria, simul inserenda opportunis locis omnia quæ sacrosanct. Concil. Trident. huc pertinentia, declarauit, & decreuit, & ex prædictis Commentariis, & nouo additionum eius, cap. 28. & aliis ad uariorum, uaria quæsita responsis, quæ etiã nulli interpreti præstare licebat præterquam mihi Auctori, qui, gratia Deo, ea præstare sategi: precatus quam humillimè imprimis illam ter maximam Virginem Matrem, quæ ante preces etiam nedum obsecrata fauorem donat, quo de more pia suum filium Theoanthropõ exoraret, ut augustissimus ille patris æterni & ipsius spirit. S. utrique coæuus, menti nostræ angustæ illapsus, ita eam illustraret, ut seruata quoad eius fieri possit sermonis castitate, clarius loqueretur latinum quam Hispanum. Deinde submittens omnia sanctæ (quæ omnium una & summa est magistra) ecclesiæ Rom. & cuiusuis alius cẽsuræ in gloriã D.N. IESV CHRISTI, cui utinam seruire, conuiueréque liceat æternùm.

Amen.

Epitaphium.

D. O. M.

Martino ab Azpilcueta H.S.E. diuini humanique iuris consultis. q Salmanticæ primum (dicere debuerant q Tolosæ et Caturci primũ in Gallia deinde Salmanticæ) deinde coimbricæ facentibꝰ Portugallia et Hispaniã regibꝰ, ius Pont. docuit. Romam profectꝰ Pio V. Gregorio XIII. sixto V. PPP. MMM. carꝰ, & gratiosꝰ fuit. Obiit XI. Cal. Iulij CIↃ. IↃ. XXCVI. ætatis anno XCVI. M.V.D. VIII. multis suæ doctrinæ pulcris monumentis Martino Zuria auunculo suo B.M.Pos.

Iulij Roscij Hortini in Martini Nauarri doctiss. Marmora sub gelido Nauarri astentia membra,
Stant clausa incinere: at animæ pars sese intulit astris
Clara q̃ perpetuo fama superstes erit.
Ille quidem trigny ũ cui stamina Clothò
Solueret, e vitæ quo duce aperta via,
Vt tũ intexuit & quauit Nestoris annos
Sic cœlo indigeti stat sine fine quies.

GREGORIVS PP. XIII.

MOTV prop. &c. Dilecto filio Martino ab Azpilcueta D. Nauarro, Cathedrę primæ functionis sacrorum Canonũ inclytę Vniuersitatis Conymbricen. iãpridẽ tunc donato in Rom. Cur. nostris, sacręque nostrę in foro conscientiæ Pœnitentiariæ obsequiis residẽti. Nup à fœ. re. Pio PP. V. prædec. nostro, emanarũt litterę tenoris sequẽtis. Dilecto filio Martino ab Azpilcueta, decretorũ doctori, Pi⁹ PP.V. Dilecte fili, salutẽ & Apost. Ben. &c. Dudum à fœ. rec. Paulo PP. III. prædecessore nostro, emanarũt literę tenoris subsequẽtis; Dilecto filio Martino de Azpilcueta Decretorum Doctori, primariã cathedram Iuris Canonici in vniuersitate studij Conymbr. actu regenti, Paulus PP. III. Dilecte fili, salutem & Apost. ben. &c. Cũ (sicut nobis exponi fecisti) vt aliis iuxta traditum tibi à Deo. talentũ, prodesse posses; nõnullas lecturas super voluminibus Decreti, & Decretaliũ nõ sine maximis laboribus & vigiliis, ad laudẽ diuini nominis, cuius ope litterariæ rei, & Christianæ Reip. cõsuluisse & profecisse credis, scribendo cõposueris, & compilaueris; easque de proximo, tuis proprijs expẽsis, in lucẽ edere & imprimi facere intendas. Pro parte tua nobis fuit humiliter supplicatũ, vt tibi, quod lecturæ huiusmodi absque tuo cõsensu imprimi nõ possint, vt tuarũ vigiliarum effectu læteris, concedere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos volẽtes tę specialis gratię fauore prosequi huiusmodi supplicationib⁹ inclinati, tibi quod ad septẽniũ à die quo tu lecturas prędictas imprimi feceris, computandũ; nullus alius per vniuersum orbem Christianũ constitutus, lecturas ipsas, vel earum aliquam partem imprimere aut imprimi facere, vel impressas in sua domo aut alibi habere & tenere, nec illas vẽdere, seu mutuo aut ex dono, vel alias donare possit; authoritate Apostolica, tenore præsentium, de speciali gratia indulgemus. Districtius inhibẽtes in virtute sanctæ obedientiæ, & sub excõmunicationis pœna, eo ipso si contrafactũ fuerit incurrenda, omnibus & singulis cuiuscunque status, gradus, ordinis, & conditionis existentibus, & quauis etiã Apostolica authoritate aut facultate fungentibus, per vniuersum orbẽ constitutis, ne lecturas huiusmodi vel earum aliquã partem, absque tuo ex presso consensu & licentia, septennio prędicto dũtaxat durãte, imprimere seu imprimi facere, aut vẽdere seu donare presumãt. Non obstant. cõstitutionib. & ordinationib. Apostolicis, ac quatũcunq;

prouinciarũ, & locorum ſtatutis & cõſuetudinibus etiam iuramento, cõfirmatione Apoſt. vel quauis firmitate alia roboratis: necnon priuilegiis, indultis & litteris Apoſtolicis quibuſuis Prouinciis, & illarum perſonis ac vniuerſitatibus & collegiis, etiã per nos, & ſedẽ Apoſtolicã ſub quibuſcunq; tenoribus & formis, ac cum quibuſuis clauſulis & decretis, etiã derogatoriarũ derogatoriis, vel alias quomodolibet conceſſis, confirmatis, & etiã iteratis vicibus innouatis. Quibus omnibus, etiam ſi de illis, eorumq; totis tenoribus, ſpecialis, ſpecifica, expreſſa, & indiuidua, ac de verbo ad verbũ; nõ autem per clauſulas generales id importantes, mẽtio, ſeu quæuis alia expreſſio habẽda, aut exquiſita forma ad hoc ſeruanda foret: tenores huiuſmodi, ac ſi de verbo ab verbum inſererẽtur, præſentibus pro expreſſis, & de verbo ad verbum inſertis habẽtes, illis, alias in ſuo robore permãſuris, hac vice dũtaxat, ſpecialiter & expreſſe derogamus: cæteriſque cõtrariis quibuſcunque. Dat. Rom. apud Sanct. Pet. ſub annulo piſcatoris, Die viij. Ian. M. D. XLIII. Põtificatus noſtri Anno nono. L. de Torres. Et deinde.

Cũ ſicut nobis nuper exponi feciſti: tu, qui (ſicut aſſeris) rogeris à multis, vt opera tua tam prius edita, quã nõdum edita, quæ ſuper iure Pontificio, & ſuper pertinentibus ad declarationẽ illius, habes cõpoſita, typis excudi faceres; idque facere proponas (vita comite, & Deo iuuãte) impenſis tuis, & te preſente, quo correctiora, auctiora, & piẽtiora prodeãt. Nobis humiliter ſupplicari feciſti, vt in præmiſſis opportune, quidere de benignitate Apoſtolica dignaremur: Nos te amplioris gratiæ fauore proſequi volentes, huiuſmodi ſupplicationibus inclinati, Apoſtolica authoritate tenore præſentiũ, declaramus, intentionem noſtrã eſſe, vt dicti Pauli Prædeceſſoris litteræ, quæ de lecturis loquũtur, habeant etiã locum in aliis Commentariis, libris & tractatibus, quę tu ediderís ſuper his quæ pertinent ad præfati Iuris Pontificij declarationẽ, non obſtantibus omnibus ſupradictis, quæ idẽ Paulus prædeceſſor in dictis præinſertis litteris voluit nõ obſtare, Dat. Rom. apud Sanct. Pet. ſub annulo piſcatoris, Die xviij. Maij. M. D. LXXI. Pont. noſtri anno vj. P. Tarus. B. De Caſtro. Nos eundem Martinum ſpecialibus fauoribus & gratiis proſequi volẽtes, ſtatuimus, prædictoque Martino cõcedimus Motu ſimili, & ex certa noſtra ſcientia, literas fœ. re. Pauli III. & Pij V. prædeceſſorũ noſtrorũ præinſertas, locum habere, & ſe extendi in his quę de lecturis & aliis loquuntur in quibuſcũque Commentariis & tractatibus quæ idẽ Martinus ediderit ſuper prædicti iuris Põtificij declaratione & interpretatione, & præſertim ſuper MANVALI CONFESSARIORVM ab eo prius lingua Hiſpana edito, nũc recognito, aucto, Latinitateque donato, non obſtãtibus omni

omnibus, quæ prædicti prædeceſſores voluerunt non obſtare: præſentiſque noſtri Motus proprij ſolam ſignaturã ſufficere, & vbique fidem facere, in iudicio & extra, regula contraria nõ obſtan. volumus & mãdamus. Et inſuper quia difficile foret præſentem noſtrũ Motum proprium ad quæcunque loca deferri, volumus, & Apoſtolica authoritate decernimus, ipſius tranſumptis, vel exẽplis, etiam in eiſdem libris, lecturis, Commentariis, Manuali, & aliis operibus huiuſmodi impreſsis, plenam & eandẽ prorſus fidem vbique in iudicio & extra adhiberi, quæ præſenti originali adhiberetur.

Placet V.

Datum Romæ, apud Sanct. Petrum Non. Nouemb. Anno I.

PRIVILEGIO Y LICENTIA
PER DIES ANNOS.

EL REY,

POr quãto por parte de vos el doctor Nauarro de Azpilcueta nos à ſido fecha relaciõ que vos auiades cõpueſto vn libro intitulado Manual de Confeſſores, el qual con licencia nueſtra lo auiades impreſſo en lingua Caſtellana, y agora lo auiades traduzido en lingua Latina, quitando y añadiẽdo à el algunas coſas cõuenientes el qual era muy vtil y prouechoſo, y lauiades pueſto mucha occupacion y trauaio ſuplicãdo nos vos dieſſemos licencia, y facultad, para lo poder imprimir y vender, y preuilegio por el tiempo que fueſſemos ſeruido, para q̃ ninguna otra perſona lo pudieſſe haZer, ſin vueſtra licẽcia, ô como la nueſtra Merced fueſſe. Loqual viſto por los del nueſtro conſeio, por quanto quel dicho libro, ſe hizo la diligencia que la Pragmatica por nos nueuamẽte echa diexon fue acordado que deuiamos mandar dar eſta nue-

stra cedula para vos que la dharrazon enos touimos por bien: Por la qual vos damos licencia y faculdad para que vos o quien vuestro poder ouiere, podais imprimir y vẽder el dicho libro que desuso se haze mencion. Por tiempo de diez años primeros siguientes que corran y seguenten desde el dia de la data desta nuestra cedula. En adelante con que primero se traiga al nuestro consejo à corregir con el original, y tassar el precio, por que se ouiere de vender: y mãdamos y defendemos que persona alguna durante el dicho tiempo sin vuestro poder, no lo pueda imprimir ni vender so pena de perder todos los libros que del ouiere impressos y mas diez mill marauedis para la nuestra Camara: la qual dicha impression mãdamos que se haga del dicho libro que paresse hauer sido impresso en Roma el año de 1573. Y mãdamos à los del nuestro Consejo, Presidente, y Oidores de las nuestras Audiencias, Alcades, y Alguaziles de la nuestra casa y corte y cauallerias, y à todos los corregidores assistente, Gouernadores, Alcades mayores y ordinarios, y otros iuezes y iusticias qualesquier de todas las ciudades villas y lugares, de los nuestros Reynos y señorias y a cada vno e qualquier dello anssi à los que agora son como à los que seran de aqui adelãte que nos guarden, y hagan guardar, y complir esta nuestra cedula y merced que anssi vos hazemos y contra el tenor y forma della no vayan, ni passan y cõsiẽtã yr, ni passar en manera alguna, so pena de la nuestra indignacion, y de diez mill marauedis para la nuestra Camara. Dada en Madrid, à xxvij. dias del mes de Abrill, 1574.

YO EL REY.

Por mandado de su Magestad.
Antonio de Erasso.

Cum Priuilegiis amplissimis Regũ Christianiss. & Catholici Neapoleos, Senatus Veneti, & omnium penè Potentatuum Italiæ.

MATERIA CONTENTORVM HOC IN LIBRO.

Prælud. 1. De animæ nostræ dignitate. fol. 1
2 De eius viribus, & potentiis sensitiuis. fol. 11
3 De eius viribus, & potentiis intellectiuis. fol. 14
4 De fine vltimo, beatitudine, & miseria æterna. fol. 24
5 De animæ passionibus, & habitibus. fol. 37
6 De actibus animæ humanis. fol. 43
7 De meritis & demeritis. fol. 45
8 De peccato originali, & actuali. fol. 57
9 De peccato mortali & veniali. fol. 62
10 De pœnitẽtiæ sacramẽto, & eius partibus. fol. 72

Cap. 1. De contritione, prima parte sacramenti pœnitentiæ. fol. 74
2 De Confessione, secunda parte pœnitẽtiæ. f. 100
3 De satisfactione, tertia parte pœnitentiæ. fo. 106
4 De potestate, sapientia, & bonitate confessarij. fol. 118
5 De interrogationibus pœnitentis, & qua prudentia faciendæ. fol. 124
6 De peccatorum circunstantia. fol. 126
7 De conseruanda fama proximi in confessione. fol. 139
8 De sigillo confessionis. fol. 143
9 In quibus casibus confessio iteranda. fol. 151

10 Quomodo cõfessarius excipiet confitentẽ. f.161
11 De primo præcepto decalogi, de colendo Deo. fol.166.
12 De secundo præcepto decalogi, de non vanè iurando. fol.196
13 De tertio præcepto, seruandi festa. fol.252
14 De præcepto honorandi patrẽ, & matrem. f.263
15 De quinto præcepto, de non occidendo. fol.297
16 De sexto præcepto, de non mœchando. fol.317
17 De septimo præcepto, de non furando. fol. 346
18 De octauo præcepto, de non falsè testãdo. f.520
19 De nono præcepto, de non concupiscendo vxorem proximi. fol.552
20 De decimo præcepto, & cõsiliis euãgelicis. f.562
21 De quinque præceptis ecclesiæ. fol.564
22 De septem sacramentis ecclesiæ. fol.598
23 De superbia, & septẽ peccatis capitalibus. f.662
24 De operibus misericordiæ, & sensibus exterioribus. fol.756
25 De peccatis diuersorum statuum. fol.772
26 Quomodo se geret confessarius erga confessum. fol.859
27 De censuris ecclesiasticis, & casibus, & irregularitate, & *de quibusdam præceptis confessariorum.* fol.880 fol.1052

ENCHIRIDION,

SIVE MANVALE

CONFESSARIORVM ET POENItentium, complectens penè resolutionem omnium dubiorum, quæ in sacris confessionibus occurrere solent circa peccata, absolutiones, restitutiones, censuras & irregularitates: iam pridem sermone Hispano compositum, & nunc Latinitate donatum, recognitum, decem Præludiis & quamplurimis aliis locupletatum & reformatum, ab ipsomet autore,

MARTINO AB AZPILCVETA

DOCTORE NAVARRO.

Primum Præludium, de Essentia humanæ animæ.

SVMMARIVM.

Præludiorum decem Manualis summa & scopus. num. 1.
Animæ plusquam corpori indulgendum, sed contra fieri. Ad eam tamen plura faciendam, meneat illud Bernardi. & quid illa sit vtiliter diffinitum. num. 1.
Diffinitio genere ac differentia constare debet. num 1.
Animam qui dixere corpoream, aut mortalem haretici. num. 2.
Animã vnam tantũ scilicet rationalem esse in homine, contra gloss. nu. 2
Animam à solo Deo ex nihilo creari, creandóque infundi, infundendoque creari. num 3.
Animam rationalem veram formam substantialem corporis esse. nu. 4.
Anima rationalis quẽ in fine creata, per quæ media beanda. nu. 4. & 5.
Gratia & operibus & non sola fide saluari homines. nu. 5.
Iustificatur nullus nisi per merita CHRISTI, neque per ipsa illo vel illo modo, non communicata nisi lege priuata nu. 5.
Gratiã primum nemo de condigno meretur, neque illa datur vlli, nisi per

merita CHRISTI, *sic vel sic applicata, neque adultit, aliquo sui liberi arbitrij actu. num. 5.*

CHRISTI IESV *anima benedictissima quando & quomodo iustificata, & beata, quando item & quomodo anima eius Matris, Ioannis, & Hieremiæ iustificata. nu. 5.*

nimium humanam imaginari paruulis membris distinctam, error. nu. 6.

Anima tota in toto corpore, & tota in qualibet parte, sicut Deus in toto orbe. & corpus CHRISTI *in tota hostia & qualibet eius parte. num. 6.*

Animam rationalem non esse formam essentialem hominis dicere, hæreticum. num. 7.

Intellectus diuis Pauli de interiore & exteriore homine. num. 7.

Animæ sedem esse cor, vt intelligendum. num. 8.

Animam in sanguine habitare & crescere, vt intelligendum. nu. 9.

Animam, Deum & Angelos qui putant corporeos, an peccent & sint hæretici. num. 10.

Peccatus quibus modis circa credenda de anima. num. 11.

QVoniam totus hic liber de peccatoris anima per pœnitentiã à peccato liberanda tractat, præludemus pauca, quæ cõsiderata & perpetua facilè possunt nos peccantes vrgere ad agnoscendam nostram erga Deum Opt. Max. ingratitudinẽ, & ad verecundandum, ob imprudentiã, qua minora maioribus, imo & mala bonis, & pessima optimis præponimus: Simul & docere vias planas & rectas, quibus in finem vltimum, in quem tendimus, quique beatitudo æterna est, perueniamus, & illam, quæ ter horrendissima est, miseriam æternam euadamus. Quæ duxi contrahenda in decem præludia. Quorum

I. Ob oculos ponet nobis peccantibus, animæ nostræ dignitatem.

II. Eius vires & potentias sensitiuas.

III. Eius vires & potentias intellectiuas.

IIII. Finẽ vltimũ & beatitudinẽ, in quam creati & redempti sumus, & miseriam æternã, quam horrere debemus.

V. Animæ passiones & habitus quibus in merita, vel demerita mouemur.

VI. Actus animæ humanos, quibus in æternam beatitudinem, vel miseriam itur.

VII. Quæ merita & quæ demerita.

VIII. Membra demeriti in peccatum originale & actuale.

IX. Peccati actualis varia genera, ac quid mortale, & quid veniale

veniale, & de notis quibus mortale à veniali discernitur.

X. Pœnitentiæ sacramentum, & eius partes. In quorũ singulorum fine, quam breuissime perstringentur: modi quibus circa vnumquodque horum mortaliter peccetur.

Propositurus igitur primum, admoneo quamplurimos, qui corpori magis quàm animæ indulgemus, parum auscultare illud Psa. 65. Venite, audite, & narrabo omnes qui timetis Deũ, quanta fecit animæ meæ. Quandoquidem in curando corpore, & his quæ ad illud pertinent, nimium occupati, parum de anima, & de beneficiis illi à Deo collatis curamus. Simul confirmamus illud Meditationum Bernardi principium: Multi multa sciunt, & se ipsos nesciũt, alios inspiciunt, & se ipsos deserunt. Deum quærunt per ista exteriora, deserentes sua interiora, quibus interior est Deus. Quamobrem exosi indignetalem carnis, quæ (vt idem Bernardus ait, in cap. 5. eiusdem libelli) nihil aliud est quàm sperma fœtidum, saccus stercorum & cibus vermiũ, summa cura & studio dignitatem animæ contemplari deberemus, dicentes cum eodem, O anima, Dei insignita imagine, decorata similitudine, desponsata fide, dotata spiritu, redempta sanguine, deputata cum Angelis, capax beatitudinis, hæres bonitatis, rationis particeps, quid tibi cum carne, vnde tanta mala pateris? II. admoneo, vt diuino implorato auxilio, contemplemur essentiam animæ nostræ, quæ res omnium Philosophorum ingenia vane sine iusto fructu exercuit, neque vnquam vlli sine sacrarum literarum aut fidei Catholicæ iusta cognitione plene patuit. Et omissa definitione Arist. 2. de anima, quam retulit Thom. 1. par. q. 76. art. 5. qua diffinitur esse actus corporis physici, organici, in potentia vitam habentis, diffiniamus eam vtilius, & nostro proposito aptius, sic, Anima rationalis est substantia per se subsistens, incorporea, immortalis, creata à Deo de nihilo, cum infunditur corpori, vt sit tanquam forma substantialis eius per se, ad beatitudinem per gratiam, & bona opera consequendam apta.

Dixi primum, substantia, ne definitio careat genere, ex quo & differentia sufficienti debet constare, quod docuit per theol. 1. ff. de dolo. & l. 1. ff. de testam. vbi Bartho. cum aliis explicauit. Et constat verbum, substantia, esse genus ad animam humanam. Omnis enim anima humana est substantia: non contrà, omnis substantia est anima humana.

Dixi, Per se subsistens, per quod differt ab anima vegetatiua plantarum, & à sensitiua aliorum animantium, quæ non

possunt per se subsistere, vt probat Thom. 1. par. q. 75. art. 3.

Dixi, incorporea, ad differentiã substantiæ corporalis, & ad damnationem Diogenis, & aliorum Philosophorum, qui dixerunt animam esse ventum, vel aërem, vt ait Isidorus lib. 1. Ethymolog. cap. 1. & diuus ille Antonin. de anima bene meritus part. 1. cap. 4. in princip. quos appellat hæreticos Tertullianistas Isidor. in cap. penul. 24. quæst. 3. col. 4.

Dixi immortalis, Tum ad retundendam hæresim, quæ, vt ait Isidorus in eod. cap. Arabicorum est dicentiũ, illam cum corpore mori, quod hæreticum est, & probat esse falsum Thom. in 1. par. quæst. 75. art. 3. Tum ad differentiam aliarum animarum, quæ cum suis corporibus moriũtur, vt ibid. Thom. & glo. Clem. 1. §. porrò. verb. Intellectiuæ, de summa Trinit. quæ tamen innuit vnum falsum, quatenus loquitur de anima vegetatiua, qua viuimus, & sensitiua, qua sentimus. Significat enim in nobis esse tres animas, videlicet duas prædictas & rationalem, & moriẽtibus nobis mori duas: quod vtique falsum est. Quoniam in homine nulla alia anima est, quàm rationalis, vt habetur in lib. de eccles. dogmat. cap. 9. & late probat Tho. in dicta 1. par. q. 76. art. 3. & ita ipsamet est vegetatrix, siue vegetatiua, & sensibilis, siue sensitiua, & intelligẽs siue intellectiua.

3 Dixi, Creata à Deo, ad damnandã hæresim Tertulliani, qui tradidit, animas ab Angelis creari, vt trad. August. lib. de hær. ad Quoduultdeum, cap. 86. cõtra Symbolum Athanasij, & contra cap. Firmiter, de Summa Trinit. quibus docemur, Deum esse creatorem omnium visibilium & inuisibilium.

Dixi, Ex nihilo, ad fugiendam hæresim Gnosticorum, qui, vt ait Isidor. in d. c. pen. col. 1. ob altitudinem scientiæ, quam sibi arrogabant, illud sibi nomen vsurparunt, & dixerunt, ex natura Dei creatas animas, & non ex nihilo. Quæ hæresis fuit etiam Manichæorum damnata per primum concilium Bracharense cap. 2. in hæc verba: Si quis animas humanas, vel Angelos, ex Dei credit substantia extitisse, sicut Manichæus & Priscillianus dixerunt, anathema sit.

Dixi, Cum infunditur corpori, ad fugiendum errorem Origenianorum, qui dicebãt, animas hominum, iam inde à principio mũdi fuisse creatas in cœlo, & inde postea mitti in corpora, vt ait Isidorus vbi suprà. Cõtra item illos, qui dicunt, prius creari animas, quàm in corpora mittantur. Quod videtur sensisse glos. cap. Si quis obiecerit. 1. q. 3. dum ait, animam antea viuere quàm sit in corpore: quod tamen esse hæreticum dicit glo. Ioannis in cap. Quod vero non formatum. 32. quæst. 2. in hæc

hæc verba memoratu dignissima, quæ decerpere potuit ex Magist. sentent. lib. 2. dist. 17. Fides nostra est, quod quotidie Deus nouas creat animas, & infundit nouis corporibus, & infundendo creat, & creando infundit, cui consonat Thom. recept. in 1. par. quæst. 90. art. 4.

Dixi (vt sit forma substantialis eius per se) ad fugiendũ hæ- 4
resim eorum, qui dixerunt, animam non esse formam substantialem corporis: contra item eos, qui dixerunt non esse talem formam, saltem inquantum est rationalis: quos damnauit concilium Viennense in Clem. 1. §. porro de summa Trinit. in hæc verba, Porro doctrinam omnem, seu positionem, temere asserentem, aut vertentem in dubium quòd substantia animæ rationalis, seu intellectiuæ, verè ac per se humani corporis non sit forma, velut erroneã, ac veritati Catholicæ inimicam fidei, prædicto sacro concilio approbante, reprobamus.

Dixi, Ad obtinendam beatitudinem, quo monstraremus finem illum vltimum, & fœlicissimum, in quem habendum creatæ sunt animæ nostræ, ac subinde nos ipsi, iuxta illud August. citatum à Magistro in 2. lib. dist. 1. Fecit Deus rationalẽ creaturam, quæ summum bonum intelligeret, & intelligendo amaret, & amando possideret, & possidendo frueretur.

Dixi (Per gratiam) ad excludendum errorem Pelagianorum 5
tradentium posse nos per solàm nostrã potentiam naturalem, cum cursu generali Dei, sine vlla ope gratiæ iustificari, & glorificari, quos appellat hæreticos Isidorus, in dicto cap. pen. col. fin. qui damnati fuerunt olim in concilio Mileuitano: de quo in tribus capitulis vltimis de consec. distin. 4. & nouissimè in conci. Triden. vt in Prælud. 3 latius dicemus.

Dixi (Et per opera) ad significandum, quòd licet primam gratiam qua per baptismum vel pœnitentiam iustificeamur, nemo de condigno meteri possit, vt docet Thom. receptus 1. sec. quæst. 114 art. 5. nullus tamen adultus iudicio rationis fungẽs, lege communi iustificatur, nisi præuio aliquo actu bono moraliter, libero arbitrio suo producto, etiam si fide præpolleat: iuxta illud August. c. Omnis. de consecr. dist. 4. Omnis qui iam vitæ suæ arbiter constituus est, cum accedit ad sacramentum fidelium, nisi cum pœniteat veteris vitæ, nouã non potest inchoare: ab hac pœnitẽtia, cum baptizantur, soli paruuli immunes sunt, nondum enim vti possunt libero arbitrio. Quod ipsum ait in c. Firmissime. 15. q. 1. & iuxta ea, quæ idẽ Tho. tradit 1. sec. q. 113. per totam. Adulti, inquam, ratione vtentes: quia infantes, pueri, & adulti, à natiuitate ratione carẽtes, ob merita

Christi per baptismum communicata, eam sub lege gratiæ consequuntur, cl. Maiores, de baptis. & olim sub lege naturali & scripta, ob eadem merita per circuncisionem, & alia sacrificia, & oblationes in id aptas applicata consequebantur. c. Quod autem. c. Ex quo. de consec. dist. 4. Domini autem nostri Iesu Christi, anima illa benedictissima, lege priuata, sine vllo eius actu & merito præcedente, in primo suæ conceptionis instanti, non solum fuit iustificata, sed etiam beatificata, quoad beatitudinem animæ propriam, vt antè & post alios declarat Tho. 3. par. q. 15. art. 10. Eadem item lege priuata, Virgo mater eius in primo suæ conceptionis instanti, & Io. Baptista & Hieremias, anteaquam nascerentur, sine vllo sacramento, & sacrificio iustificati fuere, iuxta ea quæ leguntur & notantur Hierem. 1. & Luc. 1.

6 Ex hac diffinitione infertur, errare illos, qui imaginãtur animam humanã esse diuisibilem, quales sunt animæ aliorũ animaliũ: habereq; capitula, seu parua capita, brachiola, manuscula, & alia mẽbra, quæ respondeant partibus corporis, quas informãt. Quoniã anima est res incorporea, & indiuisibilis, neq; habet vlla talia mẽbra, imò tota est in toto corpore, & tota in qualibet eius parte, quoad ipsam animę substantiã, & essentiã. quod Tho. ab omnibus receptus, docet in prima part. q. 8. ar. 2. ad 3. & q. 76. ar. 8. post Aug. lib. 6. de Trini. quemadmodũ Deus est in toto mũdo, & in qualibet eius parte: quia est vbiq;, iuxta Magistrũ & alios, in lib 1. dist. 17. & Tho. 1. par. q. 8. ar. 1. & sicut sacrosanctissimũ corpus Christi in sacrosancta Eucharistia totum est sub tota panis & vini specie, & totũ sub qualibet parte, c. Singuli, &c. Vbi pars, de Consecr. dist. 2. vt conciliũ Trident. nuperrimũ sess. 13. c. 3. docuit, declarando in canone 3. hæreticũ eum, qui negaret, nõ esse in qualibet parte, saltem separata. Secundo infertur, animã non esse hominẽ. Tum quia anima, vt diximus, est substantia incorporea, & immortalis, c. Firmiter, de Sũma Trini. Tũ quia homo duabus partibus constat, anima videlicet rationali, & corpore, id quod grauissimus author Innoc. 3. in cap. In quadam de celebr. miss. tradidit in hæc verba, Ad esse hominis duo, principaliter exiguntur, videlicet corpus, & anima, ex quorum coniunctione verus homo substistit. Quod ipsum antea docuit sanctissimus ille patet noster Aug. in lib. 19. de Ciuit. Dei. & in cap. Moyses. 32. quæst. 1. & latius expressit omniscius ille Thom. 1. part. quæst. 75. articu. 4. & quæst. 76. art. 1. post Arist. lib. 2. de anima.

7 Tertio infertur, cauendum esse, ne quis ex verbis eiusdem Augustini

Augustini in d. c. Moyses, videlicet, (Oportebat domum compaginari, & postea habitatorẽ induci) colligat id quod vtinam nemo collegerit, nempe, perinde animam esse in corpore, ac motor nauis est in naui, & habitator domus in domo, & quod non sit vera & essentialis forma humani corporis: quoniam hoc est hæreticum, & damnatum per dictam Clem. 1. §. Porro. de Summa Trin. & fid. Catho. vt prædiximus.

Quarto infertur, quod Paulus cum in epist. 2. ad Corint. c. 4. appellat hominẽ interiorem partem intellectiuam, & hominẽ exteriorem partem sensitiuã, noluit significare, quod illæ partes separatim sumptæ sint homines: vt quidam hæreticus Tertullianus inde collegit, authore Thoma ibidẽ. sed quia secundũ rei veritatẽ pars intellectiua, est principalior pars hominis, & secundũ aliquorum falsam æstimationem, pars sensitiua est pars principalior eius: & totum solet nominari aliquando à parte principaliori: vt declarat Thom. 1. part. q. 75. art. 4. ad 1. & latius in lectione 5. super illud cap. 4. ad Corinth.

Quinto infertur, glossam illam c. 1. de Sacra vnctio. in principio, quæ ait: cor esse animæ sedem, non ita esse intelligendã, 8
quod anima soli cordi insideat, indeque reliquum corpus gubernet, sed quod licet per se totam immediate, omnes partes eius informet, in corde tamen quamplurima operatur, eorum quæ ad vitam pertinent, quæ non operatur in aliis, iuxta illud Parthenicæ Marianæ de corde Virginis matris,

Cor prius ex illo quoniam descendit in artus
Vitalis calor, à pleno ceu flumina fonte,
Illic prima domus vitæ, postrema per illud
Discedens terris, animus vestigia ponit.

Neq; tamen ex hoc eleganti elogio colligas, prius tempore cor ipsum animari, quã cætera omnia mẽbra, nec posterius tẽpore, quàm illa destitui ab anima: quoniã vno & eodem tẽpore creatur à Deo ex nihilo intra corpusculũ, iam ad id organicè paratũ, & simul ei toti, & cuilibet parti coniungitur, tanquã forma substãtialis, & essentialis. ex qua & illo corpusculo constituitur verus homo, vt colligitur ex Tho. recepto in 1. parte q. 90. art. 2. 3. & 4. & ex Magistro, Scoto & aliis in lib. 2. dist. 17.

Sexto, infertur, ad eundem modum etiam intelligendũ esse, 9
id quod ait Aug. in c. Moyses 32. q. 2. Videlicet, animam in sanguine habitare. Infertur item, quod in illo dicto Hieronymi c. Ne tales, de consec. dist. 5. videlicet, animam viuere non posse, nisi crescendi capax sit, per verbum animam, intelligendũ esse

hominem animatum,vt ibidem glossa intellexit per Synecdochem, capiendo partem pro toto. Anima enim humana nec augeri nec diminui potest, sed semper manet eadem & incorruptibilis,vt supra dictum est,& probat Tho.1.part.q.75.art.6. & Scot.Bonau.& alij in 2.lib.sent.dist.17.

Septimo,infertur illud Vergilij,Igneus est ollis vigor & cœlestis origo seminibus.quod gloss.in §.fi.Inst.de iure nat.gent. & ciuil.intelligit de hominibus,esse quidem verum in eo sensu, quod origo hominum, quoad animam est immediate à Deo per creationem ex nihilo intra corpusculum, quod embrio dicitur:non autem in illo,quod de aliqua parte cœlesti sit illa facta;hoc enim erroneum est,vt diximus.

Octauo,infertur, magis è re nostra esse per se & simpliciter scire prædicta eademq; ruminare, quàm alias scientias etiam iuris,catholicæ fidei cognitioni minime necessarias. Tum per dictum Bernard.relatum supra eod.nu.1. Tum quia hæc pertinent ad cognitionem fidei catholicæ,cuius studium esse melius,quàm aliarum scientiarum,etiã iuris,etiam laicis,singulariter diffiniuit Innoc.receptus in c.Firmiter num.6.de summa Tri.Tũ quia oportet omnes credere,saltẽ implicite,omnia,quę sunt Catholicę fidei,hoc est,credere in genere esse vera omnia, quę credit Ecclesia Catholica,& etiam explicite articulos fidei secundũ Th.1.sec.q.2.ar.5.saltẽ eos quos solemnizat Ecclesia, secundum eundẽ,quoad hoc ab omnibus receptũ ibidem ar.7.

Nono,infertur quæstionis esse quotidianæ,an peccẽt & quãtum circa prædicta errãtes,imò & an sint hæretici,adeò vt incurrant cẽsuras contra eos latas?Ad quam dicendũ videtur,primo quod peccant nisi simplicitas, vel ignorãtia iusta excuset, per ea quæ tradit Tho.1.sec.q.76.ar.1.& 2. Quin & quod sunt hęretici,si pertinaciter id teneãt.arg.Clem.1.de summa Trin.§. Porro,iũcta gl.verb.Pertinaciter,de hæret.& Cle.1.iuncta glo. eod.verb.de Vsur.Secũdo,quod nõ sunt hæretici,si pertinaciter nõ errãt,hoc est,cũ præparatione animi actuali vel virtuali resipiscendi & credẽdi contrariũ,cum primum noueriut id teneri pro fide ab Ecclesia,quales arbitror innumeros,qui simpliciter & bona fide sine peruicacia imaginãtur animas humanas exutas corpore paruulas quasi infantes,eo quod frequẽter audiũt vel legũt animam S. Pauli primi Eremitæ,visam fuisse in eiusmodi figura à S.Antonio per Angelos in cœlũ deferri,vt in vita eius describit Hierony.& animã sanctę Scolasticę,à beato Benedicto eius fratre, vt in dialogis scribit Gregorius, & alias ab aliis,sicut & imaginantur Angelos infantulos,&(quod peius est)

est)imaginantur etiam ipsum Deum Patrem figuræ cuiusdam viri grauis, & senescentis, & spiritum sanctum columbam, eo quod passim vident Angelos pictos in puerili figura in tabulis repræsentationis Ascensionis Domini,& assumptionis Dominæ,& alibi sæpe,& eo quod vident Deum Patrem repræsentatum in figura grauis senioriscq; hominis,Spiritum sanctum in specie columbæ,quas imaginationes falsas cõcipiunt,eo quod non satis docentur à Parochis, & Concionatoribus animas, & Angelos non esse corporeos, & longe minus infinitè Deũ ipsum Opt.Max.licet per species corporeos repræsentarentur,& quod eiusmodi repręsentatio ideo fit,quia incorporea nequeũt oculis corporeis præsentari talia,qualia vere sunt,& ita repræsentantur in figuris,quæ significent nobis, non quidem ea esse talis figuræ,sed aliquas eorum virtutes & proprietates : figura enim infantilis animæ,quæ in cœlũ defertur,significat eius innocentiam, & quod eiusmodi figura Angeli ornantis Christi ascensionem,& eius matris assumptionem,significat simplicem & promptam deuotionem ad eis ministrandũ: Senilis verò æ-tas in Deo Patre summã eius authoritatem & prouidentiã designat.Colũbæ verò,quę simplex & amans est,figura,summam simplicitatẽ,& amorem Spiritus sancti,qui est summus & simplex amor patris & filij,eis cõsubstantialis.Nã si satis hæc docerentur,lubenter deponerent eiusmodi falsas imaginationes, credẽdo firmiter quod nec anima, nec Angelus, & lõge minus Deus ipse pater,nec filius,qua parte est Deus,nec Spiritus sanctus vllatenus visu corporali cerni possunt. Tertio,quod cũ vt plurimũ nulli Christiani cõcipiant præfatas imaginationes cũ credulitate pertinaci,quod Deus,Angeli,& animæ habeant corpora,siue quod sunt corporea,nõ solũ nõ sunt cẽsendi hęretici:imò nec regulariter peccare,saltẽ mortaliter,si simpliciter & bona fide id faciunt,per id quod in simili singulariter dixit Innoc.in c.Firmiter,de summa Trin.nu.7. Cui nemo cõtradicit,& assistit Panor.in ead.rub.nu.4.& seq.cõmuniter receptus,videlicet,nõ esse censendũ hæreticũ;imò neq; peccare cũ,qui naturali ratione ductus, crederet patrẽ in diuinis antiquiorẽ esse filio,& filiũ spiritu sancto,modò paratus sit corrigi ab ecclesia, iuxta c.Dixit apostolus 24.q.3.quod ipsũ tenet Castr.li.1.cõtra omnes hæreses c.9.de omni alia hęresi,quã quis sine pertinacia credit,vel asserit,nesciens contrariũ ab Ecclesia teneri. Quarto, quod hoc limitãdũ est primò,nec procedat quoad forũ exterius in quo præsumũtur hæretici,licet re vera nõ sint:& ideo,vt plurimũ, aliqua pœna maiore vel minore pro qualitate personarũ

plectuntur,qui probantur, vel confitentur asseruisse talia arg.c. accusatus,in princip.& §.1.& 3. de hæret.lib.6. II. Etiam hoc animadvertendum est, quoad forum conscientiæ,ne procedat, quoad peccatum in his qui tenentur scire illa esse de fide, licet id sua culpa ignorent, vel non animaduertant & considerent: tales enim & si coram Deo & in foro conscientiæ non sint censendi hæretici,vt prædicti aiunt,nec consequenter in illo foro incurrunt censuras,& alias pœnas contra hæreticos statutas; censendi sunt tamen grauiter peccare, cum ignorantia iuris, quod quis tenetur scire, non excuset. §.Notandum. 1. qu. 4. cum glossa & omnibus aliis scribentibus, & c. Ignorantia, cum glossa & ei annotatis de reg.iur.lib.6.& trad. Tho.1.sec.q.76. art.1.& 2.quod satis sentit Innoc.vbi supra; dum sentit differre Clericos à Laicis in materia credendi fidei articulos, & clarius Panor.vbi supra.Quamuis nec ipsi, nec alij, quod sciam, hoc satis declarent:sed probatur ratione illa irrefragabili;quod paria sunt scire,vel debere scire.l. Quod te mihi dare oportet. ff.de reb.cred.cum multis ibi à recentioribus allatis. Et constat grauissime peccare illos, qui scientes contrarium esse de fide,asserũt talia,ergo etiam qui nesciunt,si scire deberẽt,grauiter peccant:licet illa, qualis qualis ignorantia,& incogitantia cum fide implicita,& proposito,saltem virtuali,credendi quicquid nouerit, & aduerterit esse de fide,à pertinacia,censura,& aliis pœnis excuset, ad quod faciunt c.Hęc est fides 22.q.1.& c.Dixit Apostolus.eod.caus.q.3. & quæ latius tradit D. Antoninus 2. par. tit. 12. cap.5.§.1.

V.Quod nullus prędictorum errorũ, nec alius si tantũ mẽtalis fuerit,inducit excõicationem,nec alias pœnas,licet verè sit hęresis,& peccatũ grauissimũ,mortale,vt dicetur 3. cap.11. nu.3.

II. Circa prędicta ergo alij peccãt mortaliter & sunt hæretici. Alij peccant mortaliter & non sunt hæretici. Alij non peccant,vel non plus quàm venialiter.

Primi ordinis est,qui sciens,& aduertens contrarium teneri ab ecclesia Romana,credit animam non esse substantiam,quæ per se subsistere possit, differentem à corpore quod informat. supra nu.2.& 6.

II.Qui cum eadẽ scientia credit eam esse corpoream,vel habere figuram humanam in partua mẽbra digestam.nu.2.& 6.

III.Qui cum eadẽ scientia credit eam cũ corpore mori.n.eod.

IIII. Qui cum eadem scientia credit animas creari ab Angelis,vel de substantia vel parte Dei. nu.3. & 9.

V.Qui cum eadem scientia credit animas creari antequam infundantur corpusculis.n.3

VI. Qui cum eadem scientia credit animam non esse formam substantialem corporis.n.4.

VII. Qui cum eadem scientia credit posse nos saluari solis viribus naturalibus,& nostro libero arbitrio sine gratia speciali supernaturali.n.5.

Secundi ordinis sunt,qui prædicta credunt ignoranter,vel non aduertentes contrarium teneri ab ecclesia Romana, quod si scirent,& aduerterent,non crederent illa;sed sunt personæ quæ id scire & aduertere debent.

Tertij ordinis sunt,qui credunt prædicta nescientes, nec scire debentes,contraria teneri ab ecclesia.

II. *Præludium,de animæ potentiis,quatenus est vegetatrix,& sentiens.*

SVMMARIVM.

Potentia animæ quid,nu.1.

Anima rationalis omnes potentias & vires tam animæ vegetatiuæ,quàm sensitiuæ habet.nu.1.

Potentiæ sentiendi, seu sensus exteriores sunt quinque, interiores autem quatuor,& quæ officia eorum.nu.1.

Anima rationalis habet vim appetitiuam animæ sensitiuæ. nu.2.

Sensualitas vocatur vis appetitiua sensitiua, quæ in concupiscibilem & irascibilem diuiditur,& quid vnaquæque illarum,& quomodo dicanturobedire rationi.nu.3.

Anima rationalis distinguitur à potentiis sensitiuis.nu.4.

PRopositurus ob oculos secundum,videlicet animæ nostræ potentias sensitiuas, admoneo primo, vt contemplati minũc,quas potẽtias,vires, & facultates naturales indidit ei Deus Opt.Max.cõsiderãtes quod potentia seu virtus, seu vis animæ, de qua hic agimus, est proximũ principium operationis eius, vt satis colligitur ex Tho.1.part.q.67.art.1.& 4.& q.79.per totã.

Secundo,quòd diuina bonitas eam donauit omnibus potentiis,virtutibus & viribus,quas habet anima vegetatrix,siue vegetatiua,qua plantæ viuunt,adeo quidem,quod merito anima rationalis possit appellari vegetatrix,siue vegetatiua, vt resolute ait Maior in pri.sent.dist.16.q.2.Cum enim anima vna sola sit in homine,vt dictũ est supra prælud.1.& liber de dogmat. Ecclesiast.ca.9.habet,& irrefragabiliter probat Th. 1.par.q.76. art.3. & videamus hominem nutriti,augeri, & auctum & perfectum similem sibi generare,consequens est,eam habere omnes

nes vegetatiuæ,animæ potentias,vires & facultates, quæ sunt tres:Nutritiua,quæ conseruat corpus,Augmẽtatiua,quæ auget & perficit illud,& Generatiua,quæ sibi simile producit,iuxta illud Arist.2.de anima.Opera animę vegetatiuę sunt tria,generare,alimẽto vti,& augmentũ facere,vt Tho.1.part.q.78.declarat.

2 Tertio,quod eadem illa bonitas dotauit eam,etiam potentiis,viribus,& facultatibus omnibus animæ sensitiuę,adeo quidem vt merito anima rationalis appellari possit sensitiua, vt recte dixit Maior vbi supra. Cum enim videamus hominem mouere sese,consequitur,eum habere potentiam motiuã animæ sensitiuæ.Cum item cernamus eum sentire & cognoscere, consequitur,eum habere potentiã animæ sensitiuæ cognoscitiuam.Quæ diuiditur in exteriorem,& interiorem.Exteriorem exercet per potentias exteriores:quæ sunt quinque visus,videlicet,auditus,odoratus, gustus,& tactus,quos recẽsuit etiã glo. I.Quod meo,ff.de acq.poss.Interiorem autem cognitionẽ sensitiuam exercet per potentias sensitiuas interiores, quæ sunt quatuor.Prima est sensus cõmunis cuius officium est recipere interius cognitiones omniũ,quæ prædicti quinque sensus cognoscunt exterius,& de illis iudicare.Secunda est,imaginatiua seu cogitatiua,cuius officiũ est seruare omnia quæ recipit sensus communis.Tertia æstimatiua,cuius est,recipere intẽtiones quas animal percipit naturaliter,sed aliàs quàm per sensus exteriores,vt est illa,qua Ouis æstimat Lupum esse suum inimicum.Quarta est memoratiua,cuius est seruare,velut in thesauro,intentiones, quas æstimatiua recipit secundum Tho.1.part. q.78.art.4.qui ait,Auicennam addidisse his quintam,videlicet phantasiã, sed superflue,cum eius officiũ efficiat imaginatiua.

3 Quarto,quod hæc eadem anima nostra habet potentian appetendi,qua pollet anima sensitiua, quia potest appetere ac renuere,quæ per sensus prædictos cognoscit.Hæc potẽtia appetitiua sensualitas vocatur à Th.1.par.q.81.ar.1.& prius à Io. 22. in proœm. Cle. & ab Innoc.3 in c.1.§. In vertice, de sacra vnctio. Quæ vox quãuis non videatur omnino latina, ea tamen vtitur etiam Magister in 2.lib.Sent.dist.24.cap.4.

Quinto,quod hæc sensualitas siue potentia,siue vis appetitiua sensitiua diuiditur in concupiscibilem,& irascibilẽ.Concupiscibilis est,illa perquã potest anima humana,quatenus conuenit cũ sensitiua,appetere,siue velle,vel renuere, siue nolle illa quæ apprehẽdit cõuenire,vel non cõuenire per prædictos sensus,ea ratione quod cõueniant,vel nõ cõueniant.Irascibilis vero est illa,per quam audet resistere illis per quæ impugnantur vel

vel per quæ impediuntur illi ea,quæ sibi conuenientia videntur.Itaque potentia irascibilis propugnatrix est potentiæ concupiscibilis,vt dixit Thom. in dicta q. 81.art.2.qui in art.seq. probat prædictas duas potentias subdi rationi, & ei obedire, licet quoad hoc aliqui repugnent & submurmurẽt,Quoniam dictante ratione non esse cupiendum aut renuendũ illud, aut illud, aut non esse resistendum illi, aut illi,aut omnino obediunt, aut certe refrænantur:quod experientia palam docet, quoties ira,timore,audacia,amore vel odio perciti,aut omnino,aut ex parte sedamur,considerando aliqua rationi consentanea,à nobis vel ab aliis propositaficuti 1. Reg. 25.Dauidis ardẽs ira extincta fuit per rationes Abigail iustissimas. Amor item furens Mariæ Magdalenæ extinctus fuit per prædicationem D. N. IESV CHRISTI,rationi diuinę & humanæ consentaneam,Luc.7.

Sexto,quod satis grauis quæstionis est,an quælibet prædictarum potentiarũ vegetatiuæ ac sensitiuæ sint re ipsa idem, quod anima,in qua videtur verior,facilior,& commodior esse illa sententia,quę habet,nullam harum potentiarum,quas habet anima nostra, quatenus est vegetatiua vel sensitiua, cognoscitiua aut appetitiua esse idem quod ipsamet anima: eo quod omnes potentiæ prædictæ constant ex parte corporis, & ipsamet anima.Sicut totus homo constat ex anima,& toto corpore,& ita sicut totus homo non est sola anima ipsius,vt prædictũ est in Præludio 1.nu.6.ita partes illæ hominis, quæ sunt potentiæ sensitiuæ,& organa sensuũ ipsius,non sunt sola anima,ex qua & aliquibus partibus corporis constant.Quia quæ ratio est de toto ad totum, eadem est de parte ad partem, l. Quæ de tota. ff. de rei vendi.& c.Pastoralis.§. Item cum totum, de offic.deleg. quod longe dilucidius quàm alij omnes dicit.Maior in d.dist.16.lib.2.sent. 4

Circa potentias sensitiuas animæ humanæ,nullus fere peccat,credendo illud aut illud,nisi qui scit,vel debet scire,vnam tantum animam scilicet rationalem esse in homine iuxta dicta supra in Prælud. 1.num.2. & nihilominus credit animam rationalem non sentire,sed solum intelligere:quia consequenter videtur consiteri plures animas esse in homine, quod est erroneum.An autem id sentiens sit hæreticus,vel peccet mortaliter,facile colligitur ex Prælud.1.nu.10.

III. Præludium,de potentiis animæ quatenus est rationalis siue intellectiua.

SVMMA

SVMMARIVM.

Anima humana quatenus est rationalis habet potentiam cognoscendi & volendi: & an illæ sint ipsamet? nu. 1.

Anima, & memoria non differūt re, sicut neq; intellectus, & ration. n. 2 S. Isidorus rerum vtilium doctor. nu. 3.

Anima qua ratione appellatur intellectus, & qua memoria, intellectus agēs, intellectus possibilis, & qua ratio tum superior, tū inferior. nu. 4.

Anima ratione potentiæ appetendi varie appellatur, sicut ratione potentiæ intelligendi. nu. 5.

Appetendi siue volendi potentia, seu vis intellectiua, quomodo differt à potentia, & vi appetendi sensitiua. nu. 6.

Intellectus an potior voluntate, vel voluntas, intellectu. nu. 7.

Appetendi potentia rationalis, dividitur in concupiscibilem, & irascibilem, sicut sensualis. nu. 7.

Anima rationalis habet liberum arbitrium non autem irrationalis. nu. 8.

Liberum arbitrium non esse homini, hæresis. nu. 10.

Arbitrium liberum sufficit ad cadendum, & male agendum, non autem ad bene saltem meritorie, operandum. nu. 11.

Gratiam iustificantem nemo potest solo libero arbitrio, saltem de condigno, mereri. num. 11.

Gratiam Dei iam quæsitam, ad sui vsque in finem conseruationem opem specialem requirere. nu. 12.

Anima multo plura potest cognoscere, velle, renuereque per vim intellectiuam, quàm per sensitiuam, nam & Deum cognoscere potest. nu. 13.

Anima rationalis quomodo cognoscit se, suos actus, & Angelos & eorum actus. nu. 14.

Anima, & Angelus non cognoscerent per se ipsos vt Deus. num. 15.

Homo non solum accepit à Deo esse, & viuere, sed etiam intelligere, & est imago eius, quoad mentem, & non quoad corpus. nu. 16.

Imaginem Dei æquè habet mulier, ac vir. nu. 18.

Homo imaginem Dei gerit, non solum quoad animæ naturam, sed etiam quoad potentias eius, imò & quoad actus eius. nu. 18.

Homo qua via melius ducitur in cognitionem Dei, & mysterij S. Trinitatis num. 19.

Generatio, & processio in diuinis spiritualissima. nu. 19.

I COntēplemur iam, vt maiores gratias Deo Opt. Max. agamus, quod animas nostras, nō solum præfatis potētiis vegetatiuis ac sensitiuis dotauit, sed etiā aliis duabus longè nobilioribus decorauit, videlicet, potētia intelligendi, quā scholæ intellectū appellant, & potentia siue vi appetendi, quam eędem voluntatem nominant. De quibus duabus potentiis dicimus primo, quod S. Thom. cum suis assectis 1. par. q. 77. art. 1. & alibi sæpe

sæpe ait, illas non esse animam ipsam, sed ab ea, & inter se re ipsa differentes Ita quod anima sit substantia. Intellectus vero & volūtas duo accidentia diuersa inseparabiliter ab ea manantia. Scotus autē contra tenet, in 2. lib. Sent. dist. 16. cum suis sequacibus, & omnibus Parisiensibus, exceptis Dominicanis, vt testatur ibidem Conterraneus eius Ioannes Maior, qui eā, per multas propositiones dilucidius quàm alij omnes ibi explanat. Sicut è contrario Gabriel diffusius aliis obumbrasse videri potest. Equidē Scoto magis accedo, Tū ob rationes eius, tum quia cum parum, imò nihil referat, quoad salutem animæ de qua tractamus, vtram harū teneamus, per hanc vitamus multas difficultates, quæ multum laboris, & parum vtilitatis ingerunt. Tum quod Thomas ipse ait, memoriā non esse potentiā separatā ab intellectu 1. par. q. 79. ar. 7. nec intellectum possibilem, ab intellectu agēte ead. q. art. 1. 3. & 4. nec speculatiuum à practico, ibidem, art. 11. Nec rationem ab intellectu, nec rationem superiorem ab inferiori, art. 8. & 9. Ad quę omnia dicenda vir sanctissimus, iuxta ac doctissimus eo mouetur, quod absq; necessitate non sunt res multiplicandæ, iuxta illud Arist. 1. Phy sic. Frustra fit per plura, quod fieri potest per pauciora, id quod non latuit glo. in prin. & in fi. Cle. 1. de summa Trini. Et æque ferè facile sustineri potest, quod hæ duæ potentiæ sint vna, & eadem res inter se, & cum anima ipsa, ac quod memoria & intellectus sunt vna & eadem potentia. Tum denique, quod clarissimus ille iuxta ac Sanctissimus rerum vtilium doctor Isidorus, quem nemo eorum citat lib. 11. etymolog. cap. 1. in hac opinione fuit, & eam declarauit quàm brevissime, per hæc verba compendiaria, Hæc omnia, videlicet, potentiæ, ita adiuncta sunt animæ, vt vna res sit. Pro efficientiis causarum diuersa nomina sortita est anima. Nam & memoria mens est. Vnde & immemores dicuntur amentes: dum ergo viuificat corpus, anima est, dum vult, animus est: dum scit, mens est, dum recolit, memoria est: dum rectū iudicat, ratio est, dum spirat, spiritus est, hæc ille. Quæ pala sonant, animā pro varietate officiorū variis nominibus appellari: non quidem eo quod illæ vires, & potentiæ sint distinctę ab ea, vel inter se, sed eo quod effectus diuersos, & distinctos operatur per illas, quemadmodū Deus ipse cum sit vna res simplicissima, tamen quia infinitas vires habet, & infinita operatur, infinita sortitur nomina. Cū tamen nil sit in eo, quod non sit ipsimet substantia. c. Firmiter, de summa Trinit. Et sicut vnus & idem homo propter varia officia, varia sorti

ria sortitur nomina: dicitur enim pater, quia filium habet, Rex, quia regnum, Comes, quia comitatum, &c.

Secundo dicimus, quod anima humana, quatenus habet vim intelligendi, variè appellatur. Nã appellatur intellectus ea ratione quod intelligere potest, & intellectus agens, qua ratione agnoscit, & agit cognitiones & notitias. Intellectus vero possibilis, qua eas recipit. Memoria vero, qua eas recolit, secũdum Arist. lib. 3. de anima. Ratio vero dicitur secundũ August. 3. super Gen. ad literã, quatenus aliud ex alio deducit. Quod pulchre declarat Tho. ead. q. art. 8. Pars vero superior rationis secundum August. 12. de Trini. eo quod intendit æternis concupiscendis, & cõsiderandis. Pars vero inferior rationis, quatenus intendit tẽporalibus gubernãdis, quod latius declarat Tho. ã d. q. 79. art. 9. & Magister & alij in 2. dist. 24. Intellectus vero speculatiuus, quatenus id quod intelligit, nõ ordinat ad opus. Practicus autem, quatenus id quod intelligit, ordinat ad opus, vt declarat Tho. in d. q. 79. ar. 11 iuxta illud Arist. 3. de anima. Intellectus speculatiuus extensione fit practicus.

Tertio dicimus quod eadẽ itẽ anima variè appellatur, quatenus habet vim volẽdi, vel nolẽdi rationalẽ. Appellatur enim propriè animus, vt ait Isidorus, vbi supra. Appellatur itẽ à vulgo voluntas, quamuis à nullo authore linguæ Latinæ idoneo, quẽ legerim, sic appelletur. Nam ille actus volendi, vel nolendi, qui barbarè dicitur volitio, vel nolitio, est latinè voluntas, vt docet Cicero 4. lib. Tuscul. ibi, Appetitionem, quam Græci ὁρμὴν appellant, nos voluntatẽ vocamus. Quod ipsum sentit August. 5. 1. 15 q. 1. ibi, Volũtas est animi motus, id est, volũtas. Appellatur etiam spiritu, à Paulo ad Gala 5. ibi, Caro cõcupiscit aduersus spiritũ, & spiritus aduersus carnẽ, vbi spiritus significat concupiscentiam spiritualium, vt colligitur ex Tho. ibid. lect. 4. Appellatur etiam appetitus intellectiuus vulgariter. Quia verò loquẽdũ est vt plures, vim seu potẽtiã intelligẽdi, appellãbimus intellectũ, vim verò seu potẽtiã volẽdi, aut nolendi voluntatem, vt vtriq; tam Scot. quam Thom. appellant.

6 Ex his infertur primò, quòd volũtas, quæ est vis & potẽtia volẽdi & appetẽdi intellectiua lõge differt à vi seu potẽtia volendi seu appetendi sensitiua. Tum ꝙ illa ad plura extẽditur, vt mox dicemus. Tũ quòd hæc appellatur sensualitas, vt in prælodio præcedẽti diximus. iuxta illa quę ait Arist. 3. de Anima quę subtiliter tractat vterq; Tho. in 1. part. q. 80. art. 2. Illa verò à vulgo appellatur voluntas seu potentia, vel vis appetitiua, siue

siue rationalis. Tum ob illud Pauli ad Galat. 5. Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, vbi per carnem significatur sensualitas, per spiritum autem voluntas superior. Tum quia experimur, nos velle aliqua per sensualitatem, à quibus abhorremus per vim appetitiuã intellectiuam, iuxta illud ad Rom. 7. Sentio aliã legem in membris meis repugnantẽ legi mentis meæ. Tum quia potentia appetitiua sensitiua, siue sensualitas, nõ est ipsa anima, sed partes hominis cõpositæ ex anima & materia siue corpore, in quibus est vis appetitiua sensitiua. Voluntas autẽ est secundum opinionẽ quam sequimur, ipsa anima pura. Secundum verò Tho. est accidens quoddã, inseparabiliter ab essentia animæ fluens, vt dictũ est.

Secundo infertur, quòd licèt intellectus sit potentia sublimior, quàm voluntas secundum Tho. 1. par. q. 82. art. 3. & inferior secundum Scotum in 4. dist. 94. quorum vtrumque facile defendas. Id autem asseritur ab omnibus, quòd alia ratione voluntas siue anima velle potens, mouet intellectum, siue sẽ- 7
ipsãm intelligere potentem & alia. Anima quatenus est intellectus, voluntatem, voluntas enim mouet intellectum veluti volendo, & imperando, vt agat illud, aut illud. Intellectus autẽ mouet voluntatem præsentando & obiectum & rationem, qua illud velle, aut nolle debeat. vt Tho. declarat. 1. sec. q. 9. ar. 1.

Tertio infertur, quod quemadmodũ, vt supra diximus, sensualitas & potentia appetitiua, animæ humanæ sensitiua, com- 8
prehendit vim irascibilem, & concupiscibilem; quæ non re sed tantum ratione differunt: Sic potentia & vis appetitiua animę, intellectiua, continet sub se irascibilem, & concupiscibilem eiusdem partis intellectiuæ; per quas non solum potest facere id quod faciunt concupiscibilis & irascibilis sensualitas circa sensilia, sed etiam circa ea, quæ tantum sunt intelligibilia: & ita potest concupiscere ea omnia, quę cognouit conuenientia, per sensum vel rationẽ, & renuere contraria: quod est officium partis concupiscibilis. Potest item renuendo resistere omnibus impugnantibus, vel conuenientia impedientibus, quæ cognoscit esse talia siue per sensum, siue per intellectum: quod est officium irascibilis, vt colligitur ex Tho. dicta q. 82. art. 3.

Quarto infertur, quòd licet anima humana ea ratione, qua 9
est sensitiua non habeat liberum arbitrium, habet tamen illud qua ratione est intellectiua. Tum per illud Eccles. 15. Deus ab initio constituit hominẽ, & reliquit eum in manu consilij sui, id est, in libertate arbitrij sui secundũ glo. eiusdem. Tum quia libere eligit & refutat, per potentiam siue vim appetendi ea,

quæ sibi repræsentantur à potentia seu vi intelligendi,& iudicandi ratiocinando:quod latissimè docet Magister.2.lib.sent. dist.24.cum aliis in eum commentantibus,& Tho.1.par.q.83. per quatuor articulos. Tum quia hoc distat inter inanima, & sola anima vegetatiua tantũ animata ex vna parte,& animalia bruta ex altera, & hominem ex tertia, quod prima agunt sine iudicio proprio; altera cum iudicio proprio,sed naturali non libero;homo verò ex iudicio proprio, libero, potenti diuersa eligere:nec putet quis liberũ arbitrium esse actũ vel habitum naturalem infusum, vel acquisitũ alicuius potentiæ, quia imo est ipsa potentia animæ,vt concludit Tho.1.par.q.83.ar.2.post Magistrum in 2.sent.dist.24.vbi idem Tho. & alij idem affirmant. & cum per supradicta potentiæ non distinguãtur re ab anima,secundũ eos quos in hoc sequimur, sed solum ratione, consequitur liberũ arbitrium,esse ipsammet animã,ea ratione, quòd cognoscendo aliquid per vim intelligendi, potest libere illud velle,vel nolle per vim appetẽdi;& ideo nõ abs re diffinitur à prædictis esse facultas voluntatis & rationis , quia in eius exercitio oportet interuenire actũ cognoscẽdi, & ratiocinãdi, seu cõsultandi,qui pertinet ad intellectũ seu vim intelligẽdi,& actũ eligendi, qui pertinet ad voluntatem,seu vim appetendi. Itaq; anima est, & dicitur liberum arbitrium ratione præfata.

10 Quinto infertur,& animaduertendũ esse, quòd circa liberum hominis arbitrium duæ sunt hæreses.Altera est Lutherana,vel potius antiqua Albigensium,per Lutherũ renouata,quæ negat omnino esse homini liberum arbitrium.Altera Pelagianorũ,quæ habet tantum esse illi arbitrij liberi,vt per illud solũ sine speciali gratia possit mereri iustificationẽ. Quarũ prior reprobatur non solũ à Thoma vbi suprà, & latissimè à Castr. in lib.contra omnes hæreses, verb.libertas, & à quamplurimis aliis alibi,sed etiã concilium Triden.sess.6.in tribus canonibus 4.5.& 6. Quartus sic habet,Si quis dixerit,liberũ hominis arbitrium,à Deo motum, & excitatũ nihil cooperari, assentiendo Deo excitanti atq; vocanti,quoad obtinendã iustificationis gratiam se disponat ac præparet, neque posse dissentire si velit,sed velut inanime quoddam nihil omnino agere, meréque passiuè se habere : anathema sit. Canon quintus sic habet , Si quis liberum hominis arbitrium post Adæ peccatum amissum & extinctum esse dixerit,aut rem esse de solo titulo,imò titulum sine re,figmentum deniq; à Sathana inuentum in ecclesia:anathema sit.Et canon sextus in hæc verba,Si quis dixerit, non esse in potestate hominis vias suas malas facere,sed mala opera,

opera, ita vt bona Deum operari, non permissiuè solum , sed propriè & per se,adeo, vt sit eius proprium opus , non minus proditio Iudæ,quàm vocatio Pauli,anathema sit.

Sexto infertur , quod valde nobis profuerit ad nos submittendos Deo,& ad eius gratiam petendã,& flagitandam,repu- 11
tare nobiscum, posse quidem nos mala facere,per solum nostrum liberum arbitrium: bona verò, quæ sufficiant ad vitam æternam consequendam,nequaquam.Quemadmodum possumus quidem in foueam profundam nos deiicere sine vllius adiutorio,exire autem ab ea sine ope aliena,nequaquam.Contrarium enim est hæresis prædicta Pelagianorum,dãnata olim in concil. Mileuita.relato in tribus capitulis vltimis,de cõsec. dist.4.Præsertim in vltimo.& nuper iterum in concil.Trident. sess.6.per tres canones,1.2.& 3.primus sic habet.Si quis dixerit hominem in suis operibus,quæ vel per humanæ naturæ vires, vel per legis doctrinam fiunt, absque diuina per Iesum Christum gratia posse iustificari coram Deo,anathema sit. Canon secundus sic. Si quis dixerit, ad hoc solum diuinam gratiam per Iesum Christum dari,vt facilius homo iustè viuere,ac vitam æternam promereri possit,quasi per liberum arbitrium sine gratia vtrunque,sed ægrè tamen & difficulter possit : anathema sit. Canon verò tertius sic. Si quis dixerit, sine prænociente spiritus Sancti inspiratione , atque eius adiutorio hominem credere, sperare, diligere , aut pœnitere posse, sicut oportet,vt ei iustificationis gratia conferatur:anathema sit.

Hunc canonem induximus in c.27.sub fin.infra cod.lib.pro 12
antiquorum sententia contra recentiorum opinionem , quòd non possumus agere opera etiam moraliter tantum bona , sine auxilio Dei speciali:vbi nouam inter eas posuimus concordiam.Quibus addẽdum,quòd etiam ad standum in gratia iam quæsita, & ad finem vsque in ea perseuerandum, auxilio Dei speciali egemus,vt Tho.receptus in 1.sec.q.109.art.10. probat. Imò & concilium Trident.declarauit cõtrarium esse hæresim, sess.6.can.22. Quare summo studio nitamur eam quærere, & quæsitam conseruare:ne Deus noster non minus iustus,quàm misericors, videns nostram in ea quærenda oscitantiam, & in eadem seruanda negligentiam,obiiciat nobis illud Deuter.32. Abscondam faciem meam à vobis : generatio enim peruersa estis,& infideles filij,à qua nos indignatione,misericordia eius infinita liberet.Amẽ.Quæ autem gratia requiratur ad merendum de condigno,& si qua,& quæ,etiam,quoad bene operandum moraliter tantum,resolutè dicitur,in fine dicti cap.27.

13 Septimo infertur, longe plura posse animã nostram cognoscere, & appetere quatenus est rationalis, quàm quatenus est sensitiua. Nam quatenus est sensitiua, nihil aliud cognoscere potest, vel appetere, quàm corporea, & sensilia; vt prædiximus. Quatenus verò est rationalis cognoscere potest, & appetere, primum omnia sensilia; nam ad ea omnia quamlibet materialia, corporalia & singularia, eæ eius potentiæ se extendunt per notitias, & appetitus immateriales, secundũ omnes: licet de modo, qui parum facit ad conscientias non conueniant. vt videre est per vtrumque Tho. 1. part. q. 86. art. 1. Potest deinde cognoscere & appetere vniuersalia insensilia, incorporalia, & spiritualia, putà se ipsam, & actus suos interiores, Angelos ité & actus eorum, imò & Deũ ipsum aliquo modo, atq; in eius simplicissima, indiuiduaq; substantia Trinitatẽ personarum, iuxta illud collectæ eius diei festi, Qui dedisti famulis tuis in cõfessione veræ fidei, æternæ Trinitatis gloriã agnoscere, & in potẽtia Maiestatis adorare vnitatem, &c. Non tamẽ dicimus Deum esse primũ quod agnoscimus, cum cõmuniter per cognitionem creaturarum, quæ sunt eius vestigia, in illius qui est causa earum agnitionẽ veniamus, iuxta illud Pauli ad Ro. 1. Inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, vel per doctrinam, seu prædicationẽ magistrorum, aut prædicatorũ, &c. ad Ro. 10. c. Cum ex iniuncto. de hæret. quæ omnia latius fundari possunt per ea, quæ trad. Tho. 1. par. q. 88. ar. 1. 2. & 3.

14 Octauo infertur, quod anima nostra cognoscit se per intellectus sui actũ, suam naturam cõsiderando. Quæ consideratio adeo vtilis fuerit ea vtentibus, ad contrarium nocuerit eam negligentibus, iuxta sententiã Tho. 1. par. q. 87. art. 1. qui in ar. 3. & 4. concludit, animam nostram per vim intellectus cognoscere proprium actũ intelligendi. iuxta illud Aug. 10. de Trinit. Intelligo me intelligere. Imò & propriũ actum volendi iuxta illud eiusdem ibidẽ. Intelligo me velle: Per quem modum etiam in statu præsenti possumus intelligere Angelos saltem imperfectè, & per similitudinem aliquid etiam affirmatiue cognoscere de illis, vt declarat idem Thom. 1. par. q. 88. art. 1.

15 Nono, infertur quod inter cognitionem Dei, & cognitionem Angeli, & animæ nostræ plurimum distat. Deus enim sua simplicissima essentia, sine vlla alia qualitate, vel accidente, & sine vllo discursu, se, cunctáque alia simul intelligit. Angelus verò, & anima nostra nihil cognoscit per suas ipsas essentias, sed per qualitates sibi inhærentes. Omnis enim intelligentia, notitia, & cognitio tam Angeli quàm animę est quædam qualitas,

litas & accidens reale distinctum ab eis, & eorum potentiis, inhærens illis, quæ colliguntur ex Tho. vbi supra, art. 2. & 4. Inter angelum autẽ, & animam nostram hoc distat, quòd hæc intelligit componendo, & diuidendo ea, quæ actu simplici comprehendit, & ratiocinando, seu aliud ex alio ex eis deducendo. Angelus verò sine vllo discursu simul ac quiditatem rei cognoscit, omnia, quæ illam consequuntur apprehendit.

Decimo infertur causa, gratias semper Deo nostro agendi, 16
quod non solũ dederit nobis esse, vt aliis operibus suis inanimis, sed & viuere ac sentire, vt inanimantibus: & non solum sentire ac viuere, sed etiam sapere, & intelligere, & ita efficere imagines sui ipsius, sicut & Angelos iuxta illud Genes. 1. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Imago enim Dei non consistit in corporali figura, neq; in eo, quod habet esse vel viuere, sed in eo, quod habet esse intellectuale, quo præstat cæteris animantibus secundum Aug. 6. super Genes. ad literam, & in eo quòd sapit & intelligit, & habet aptitudinem ad cognoscendum & amandum Deum. vt Tho. 1. par. q. 93. ar. 2. & 4. Quod beneficiũ nullis aliis creaturis concessit, præterquã Angelis; qui eo imaginem eius maiorẽ quàm nos gerunt, quo magis intellectualem naturam habẽt. Vnde neque nos, quoad alias partes, quam quoad mentem prædictam imaginem gerimus, sed solum vestigium Dei, sicut aliæ creaturæ, vt declarat ipsemet Tho. ar. 2. Nec obstat l. si quis in metallum. C. de pœn. quatenus habet faciem hominis, non esse maculandam aliqua nota pœnæ, eo quòd ad imaginem pulchritudinis cælestis est figurata. Quia non significat, vt aliqui putant, imaginem Dei quæ est in homine esse secundum faciem corporalem & ideo non esse maculandam; sed solum insinuat, quod corpus hominis erecta facie, est longe aptius ad contemplandum cœlum, & ad significandum imaginem Dei in eius mente recõditã quàm cætorum animalium, & propterea maius vestigium Dei relucere in eius corpore præsertim facie, quàm aliis, vt declarat Tho. in d. q. ar. 6. ad 3. & ideo non esse maculandam.

Vndecimo infertur, imaginem Dei ita esse in muliere ac in 17
viro, vt post & ante alios concludit Tho. vbi supra arti. 4. Quia vterq; habet animam rationalem, & intellectualem naturam. Nec obstat illud ad Corint. 11. Vir est imago Dei, mulier verò imago viri: nec illud Augu. in c. Hæc imago, 33. q. 5. Mulier ad imaginem Dei non est facta: non inquam hoc obstat; quia nõ agũt de imagine Dei principali, quę est in homine sed de alia minus principali, videlicet processionis: nam mulier quia ex

homine assumpta est non est similis Deo, sicut vir, in eo quod sicut ille à nullo est homine, ita & illa, vt sentit Tho. vbi supra.

18 Duodecimo infertur, quòd anima nostra non solũ est imago Dei secundum suam naturam intellectualem, sed etiam secũdum suas potentias & actus; quia non solũ quatenus est apta ad cognoscendum, & amandum Deum, est illi similis, sed etiã quatenus habet vim memorandi, intelligẽdi & volendi. Primo quod sicut Deus ille summus habens in se simplicissimã substantiam potest meminisse, intelligere, ac velle, sine vlla qualitate; ita & anima nostra, habẽs immaterialem substãtiam potest meminisse intelligere ac velle sine aliqua materiali qualitate, licet non sine immateriali, vti Deus ipse. Secundo quòd sicut in illa summa, vna, diuina, & indiuidua essentia sunt tres personæ, Pater, Filius & Spiritus sanctus; ita & in anima nostra vna, & indiuidua, sunt tres potentiæ, memoria, intellectus, & voluntas. Tertio quod sicut in illa summa & indiuidua substantia est Pater, qui cognoscendo se generat notitiã ac imaginem sui, quæ est verbum, & filius eius, ei consubstantialis; & rursus Pater & notitia illa & verbum supremum, quod est filius amãdo sese producunt summum illum mutuum amorem sui consubstantialem, qui est Spiritus sanctus. Ita in essentia animæ nostræ: ipsa sese intelligẽdo, per suum intellectum generat notitiam sui, quæ imago est eius: & per illam notitiã quę imago est eius, & voluntatem generat sui amorem. Quarto, q sicut filius genitus à patre, non est pater, neque Spiritus Sanctus, nec Spiritus Sanctus productus à patre & filio, est pater aut filius aut vterque. Ita neque imago illa quæ est filia quædã animæ est ipsa anima siue intellectus: Nec amor sui productus ab ea, & à notitia sui, quæ est quidã filius eius, est ipsa, nec intellectus nec voluntas. Est tamẽ immensa differẽtia, quia notitia illa, imago, & verbũ à patre productũ est substãtia & cõsubstantialis eius imago coæterna: amor itẽ ille sũmus à pãtre & à filio productus, est substãtia, & cõsubstãtialis coæterna vtrique. At verbum & imago, & notitia nostræ animæ intelligẽdo genita est accidens, & accidentaria forma. Similiter ac amor à notitia, & voluntate productus est accidẽtalis & non substantialis, & recentior ea: Quæ omnia sunt ex mente omnium, in 1. lib. sen. dist. 2. & Tho. 1. par. q. 93. art. 7.

19 Decimotertio infertur, verum & semper memorãdum esse, id quod D. Au. in c. 31. Soliloquiorum, & Bernar. in c. 1. Meditationũ sentiunt. Viã optimã in Dei nostri cognitionẽ, esse per cognitionẽ exteriorũ vagam introire in cognitionem nostræ animæ

animæ stabilem & per eam satis ruminatam ascẽdere ad cognitionem eius Maiestatis. Quibus addo, quod omnium excellentissima via perueniendi ad qualem qualẽ illius Summæ Trinitatis mysterij, & personarum diuinarum emanationis cognitionem, est consideratio eorum quæ proximo coroll. continentur. Per quam stolida illa & pudẽda imaginatio eorum, qui generationem filij Dei, & processionem Spiritus Sancti imaginantur veluti corporalẽ, exploditur & longè abigitur. Qua in re multos multum errare noui, & in his quẽdam gẽte Iudæum & professione Christianum, qui ab hinc triginta plus minus annis plurimum in hac alma vrbe valuit, & maximis largitionibus, & astutiis, officio Sanctæ Inquisitionis in Lusitanię Regna introducẽdo frustra obstitit. Is enim omnes leges & sectas expertus, ad spurcissimam Mahometis sectã tãdem transfugit: eam, quæ Iudæorum est, eo exosus, quòd diceret, Nullum Iudæum, qui sibi vir bonus videretur, vnquã in uenisse. CHRISTIANAM vero, quam dicebat sibi ex omni alia parte placere, eo respuens, quod firmiter doceret, & crederet Deũ habere filium, quod ei videbatur impossibile, quale profecto imò impossibili impossibilius videri debet, stolidè, ne fandè, ac hæreticè, vt ille imaginabatur, imaginanti generationem filij Dei esse corporalem, possibile verò, imò & infinita Dei omnipotentia dignissimum contemplãti generationẽ illã esse ter spiritualissimam, vt Sancta mater Ecclesia Romana sanctè contemplatur, contemplanti & quàm submississime suspicienti, & adorãti. Scio item multos multum sibi profuturos, si sæpe memoria voluerint generationem illam filij Dei, quæ pater æternus, vti memoria fœcunda, generat filiũ, qui est summa notitia, & imago eius, & productionem illam quã Pater & Filius producunt Spiritum Sanctum, summum vtriusque amorem, esse spirituales, & quadam tenus similes generationi spirituali, qua in essentia animæ nostræ memoria fœcunda generat ipsius notitiam & imaginem: & rursus illa & voluntas eiusdem amorem producunt.

Contra supradicta errat, Primo, qui credit nõ esse liberum arbitrium homini. num. 9

II. Qui credit arbitriũ liberum sufficere ad bene merendum de condigno gratiam. nu. 10.

III. Qui credit Angelos vel animas se solis sine accidentibus cognoscere. nu. 15.

IIII. Qui credit hominẽ esse imaginẽ Dei quoad corpus. n. 16.

V. Qui credit generationem in diuinis esse corporalẽ. nu. 19.

Quis autem horum peccat mortaliter, & fit hæreticus, & excommunicatus, & quis tantum peccat mortaliter, & non fit hæreticus, & quis non peccat, saltem mortaliter, colligitur ex præludio primo, nu. 10.

IIII. *Præludium, de Summa hominis beatitudine, siue vita æterna, & de summa miseria siue morte æterna, et contraria.*

SVMMRIAM.

Beatitudinis & miseriæ perpetuæ contemplatio magnum ad pœnitentiam calcar. nu. 1. & 19.
Anima non vane, sed in finem insignem creata. nu. 2
Finis quid, & quod dividitur in vltimum & medium, & quid vterque illorum. nu. 3.
Finium alter verus, & alter falsus nu. 3.
Finium, alter finis cuius, & alter finis quo, & vterque diffinitus. nu. 4.
Finis vltimus, & beatitudo idem. nu. 4.
Beatitudo essentialis, est actus intellectus Thomæ, & actus voluntatis Scoto. nu. 5.
Beatitudo & beatitas olim nomina subdura, & quid quotuplex. nu. 5.
Deus est, quicquid in eo est, nu. 6.
Beatitudo actus est non habitus, non potentia. nu. 6.
Beatitudo sine cognitione & amore Dei esse non potest. nu. 7.
Beatitudo duplex, perfecta & imperfecta, & quòd perfectã non facit cognitio Dei confusa, neque demonstrata, neque fidei, sed intuitiua. nu. 8.
Paulus, & Moses, non fuerunt beati per visionem Dei intuitiuam transitoriam nu. 9.
Dei visio intuitiua inseparabilis à gaudio, & delectatione. nu. 9.
Beatitudo perfecta securitatem perpetuitatis requirit. nu. 9. & 12.
Beatitudo imperfecta quid. nu. 10.

1 QVoniam cum his præludiis manum extremã adderem, quorundam præcellentium miraque in dicendo, ac persuadendo, energia, vitæque integritate præstantiũ in vrbe Concionatorum oratione admonitus sum, quod iampridem ex sacris literis, & patribus edoctus fuerã: nil magis peccãtes ad plãgenda præterita, & abstinendum à futuris mouere, quàm contẽplatio summæ beatitudinis cælestis & summæ miserię infernalis, earumque durationis æternę, nullo vnquã quo, pluſquam Deus ipse terminandæ: eõstitui addere hoc præludiũ, quo breuiter mihi & omnibus aliis peccatoribus, ob oculos proponã, quid

quid, qualis, & quãta sit præfata beatitudo: quid item, qualis & quanta præfata miseria. Præsupponẽdo primo considerare nos 2
oportere, nobiscumque frequẽter reputare, quòd anima nostra tot, & tantis ornata dotibus, non est à Deo frustra, & vanè, sed in aliquem finem, & scopum maximum, in quem actiones nostras dirigamus, condita. Vt non absre Persius licet ethnicus, carpat hominem hoc non considerantem, cum interrogat,

Est ne aliquid quò tendis, & in quod dirigis arcum?
An passim sequeris corvos, testaq́, lutoq́,
Securus quò pes ferat, & ex tempore vivis?

Cuius finis, & scopi definitio & inquisitio, quamplurimorũ philosophorum ingenia frustra exercuit. Nec plene satisfacit operosa illa hac de re Aristo. inquisitio, in lib. 1. & 10. Ethic. & longè minus verbosa illa Ciceronis in quinque libris de finibus bonorum & malorum: quæ profectò non sunt tanti faciẽda, quanti ego ea olim faciebam: imitatus gloriętas illos, qui malunt discere veritatem per ambages ex philosophia ethnicorum obscura & nubila, quàm recta ex Euangelio claro & sereno à sacris doctoribus exposito.

Secundo, quod nuper in Cõmen. de Finibus human. actuũ 3
super c. Cum minister 23. q. 5. definiuimus finẽ ex mẽte Arist. 2. Physic. & S. Thomæ, & aliorũ in 2. li. sen. dist. 38. esse bonũ vepter ipsum appetatur. Cuius definitionis declaratione, breuitatis studio hic non repetita, ad memoriã reuocamus, quod ibi. nu. 4. diuisimus finẽ in vltimum & mediũ. Vltimus est, qui propter se ipsum solũ amatur, & hic est duplex. Alter est verus vltimus, & omniũ supremus, & vnus omniũ creatorũ scopus, qui propter se tantũ, & nõ propter aliud est amabilis: qualis est Ionia est diligẽdus. Deuter. 6. Matth. 22. Marc. 12. Alter est falsus: lus Deus, vt probat S. Th. 2. sec. q. 27. ar. 1. quippe qui super omquem falsi homines pro sua falsa imaginatione, impudẽtissimè, stolidissimeq́s tacitè vel expresè fingunt, & adorant, iuxta illud Apost. Quorũ Deus venter est, ad Philip. 3. Qualis est voluptas Epicureo, in quem Cicero duos libros prædictorũ quinque ferè prodegit. Finis medius est, qui propter se & propter aliud amatur: qui etiã est duplex. Alter verè medius, ille scilicet qui verè est propter se, ac propter aliud amabilis, quales sunt virtutes & omnia honesta secundum Amb. li. 1. offic. alter falsè medius ille scilicet qui nõ potest esse amabilis propter se qua-

lis est pecunia, vel nõ est amabilis propter aliud, qualis est de

4 Tertio quod etiam ibidẽ diuisimus finem, in finem cuius in finem quo, licet hęc nomina Ciceronianis parũ probent finis cuius est, id in quo est ratio boni. Finis autem quo, adeptio, & possessio, siue vsus, vel fruitio eius: vt auari finis cui est pecunia in qua est ratio boni. Et finis quo est adeptio, possio, & vsus eius. vt declarat S. Tho. 1. sec. q. 2. art. 8. & ita finis scopus cuius totius humanę vitę ipse Deus est, in quo summa, & infinita ratio boni est: & finis quo adeptio eius, possessio siue fruitio: & cõsequenter alius est finis vltimus noster cuius & alius finis vltimus noster quo. Et quia vltimus finis noster cuius & obiectũ beatitudinis nostrę, siue beatitudo obiectiue idem sunt, & finis vltimus noster quo, & adeptio finis cuius ue beatitudo essentialis nostra etiam idem sunt, consequi aliud esse beatitudinem nostram essentialem, & aliud eidem obiectum, secundũ omnes Catholicos in locis prædictis præsertim Thomæ 1. sec. q. 3. ar. 1. vbi ait, beatitudinẽ essentialem esse rem creatam & factam, obiectũ autem eius esse Deum ipsum increatum & omnium creatorem.

5 Quarto, quod, vt aliorum opiniones prætermittam, Thomas cum suis asseclis, & Scotus cũ suis diuersimode definiunt beatitudinem, siue finem vltimum vetum quo nostrum. Quorum Tho. iudicat eam essentialiter esse actum intellectus speculatiui: Scotus autem, esse actum voluntatis. Vterque namque eam esse actum potentiarum maxime intellectiuarum, & Tho. eam putat esse intellectum: Scotus autem voluntatem vt 3. Eth. lud. nu. 7. diximus. De qua tamen differentia, quę solam theoriam respicit, & non praxim, cui nos animum in hoc opere tẽdimus cuiusque nihil refert an hoc vel illud teneamus, rum curandum censentes, sequimur in diffiniendo beatitudo opinionẽ, quę videtur receptior, Thomę.

Quinto, addimus dictis in prędicto Cõmentario, quod beatitudo, siue beatitas tempore Ciceronis, videbãtur nomina dura, sed ea vsus emollinit, & generaliter sumpta videntur gnificare omnem rei volitę possessionẽ, iuxta illud vulgo ctatum, Beatus qui possidet. Et quia non solum res verè bonas sed etiam malas, quæ aliqua ratione apparent bonæ, velle solemus: beatitudo diuidi potest in verã, quæ definiatur esse possessio, boni veri, & falsã quæ definiatur esse possessio boni tum apparentis. iuxta illud Psalm. 143. Beatum dixerunt populum cui hæc sunt, beatus populus cuius dominus Deus eius. Quorum prius ad falsam, posterius ad veram pertinere dici

D. Anto. in 4. par. tit. 7. c. 4. §. 1. Beatitudo autem vera diuidi potest in summã, quæ est summũ bonũ siue vltimus finis verus, vel possessio eius: & in non summã, quæ est possessio boni non summi. Beatitudo autẽ summa diuiditur in increatam & creatam. Increata est ipsemet Deus Opt. Max. qua ratione est infinita sui ipsius cognitio & fruitio. Cum omnis operatio Dei, & quicquid est in Deo, sit ipsemet Deus: qui se ipso solo simplicissimo se, & alia omnia cognoscit & amat, vt ptobat Thom. receptus 1. part. q. 3 de simplicitate Dei art. 5. & 6. & in q. 14. de Scientia Dei ar. 4. & q. 20. De amore Dei ar. 1. 6

Beatitudo vero summa, creata, generaliter sumpta diffiniri potest iuxta mentem prædicti Sancti Thomæ, esse cognitio intellectiua Dei cum fruitione eiusdem.

Dixi, cognitio, pro genere, ad insinuandum, quod beatitudo essentialis creata est operatio, siue actio, vel actus, & nõ potentia, non habitus neque alia vlla virtus animæ partis intellectiuæ, vel sensitiuæ vt probat Tho. 1. sec. q. 3. art. 2. asserente Philosopho Ethic. 1. & 7. Fœlicitatem siue beatitudinem esse operationem secundum vitutẽ perfectam.

Dixi intellectiua, ad insinuãdũ quod beatitudo est operatio præstantissimæ potentiarum animæ, quæ est intellectus iuxta Tho. quem sequimur: & ad significãdum quòd beatitudo non potest esse in parte sensitiua, vt luculenter demõstrat Tho. lib. 3. contra Gentiles cap. 33. Contrarium enim est hæresis: de qua Alfons. Castrensis, contra hæreses verb Beatitudo.

Dixi (Dei) ad excludẽdas omnes cognitiones aliarum rerum etiam eas quibus diriguntur actus omnium virtutum moralium, actus item & cognitiones pertinentes ad prudentiã, & ad cognitionem omnium aliarum artium, in quibus non consiste re beatitudinem non solum probat, sed etiã demonstrat Tho. vbi supra cap. 34. 35. & 36. imõ neq; in vlla cognitione, quàmlibet ampla omnium substantiarum separatarum, seu Angelorum, siue quia illa non potest haberi sine Dei cognitione vt demonstrat Thom. vbi supra mirabiliter in cap. 41. 42. & 43. siue, quia etiam si absque illa haberi posset, tamen sine illa non sufficeret, ad hoc vt esset beatitudo, per ea quæ idem author adducit ibidem cap. 44. 7

Dixi, cum fruitione, quia quæ cognitio etiã Dei fruitione caret, non potest esse beatitudo, quæ vtrãque cõprehendit, vt infra patebit. Quare cognitiones illæ, quas cõcipiũt multi multa de Deo, theoricæ sine vllo amoris affectu differentes, non sunt beatitudo, quippe quibus non inest fruitio, quę est habi-

tus

rei per amorem propter ipsam solam cõceptum. vt trad. Th
receptus. 1. sec. q. 11. ar. 1.

8 Porro, beatitudo sũma creata est duplex. Altera perfecta, a
tera imperfecta. Perfecta est cognitio Dei intellectiua, intuiti
ua, perpetua cũ fruitione eiusdẽ producẽte summũ, gaudiu
ac delectationem & satietatem omnium desiderabilium.

Dixi, cognitio Dei intellectiua, eadẽ ratione, quia illa po
in definitione beatitudinis in genere. Dixi, Intuitiua siue v
ua, Tum ad confutandum errorem Armeniorum asserentiu
beatos non intueri Dei essentiam, quod hæreticum est, per
quæ trad. Alfonsus Castrens. vbi supra. Tum ad confutand
errorem Beguinorum dicentium posse quem in hac vita e
perfecte beatum, & ab exercitio virtutum absolutũ, qui dã
natur in Cle. Ad nostrum, de hæretic. Tum quia nulla cogn
tio citerior illa potest dici beatitudo perfecta essentialis
quidem illa confusa, & communis, quæ fere cõmuniter om
bus hominibus inest, siue quia Deum esse, sit per se notũ
alia demonstrationis principia, siue (quod verius existi
Tho.) quia euidẽti ratione demõstratur, præsertim illa, qua
mo videns res naturales certum ordinem seruare (cũ ordo a
que ordinatore non consistat) percipit aliquem esse ordina
rem earum, vt pulchre deducit idẽ Tho. vbi supra cap. 3. n
etiam illa, quæ per demõstrationẽ habetur, licet altior sit
dicta communi. Tum quia quamuis per illam ostẽdatur D
esse immortalis, æternus, incorporeus, omnino simplex, vnic
& alia huiusmodi, vt præfatus author in lib. 1. contra gent
dilucide ostendit, per eam tamẽ non peruenitur ad cognosc
dum quod Deus est commune bonum, possibile communica
omnibus hominibus, quibus insitũ est beatitudinis desid
neque ad cognoscendum multa alia prædicata de Deo, vt p
lam est. Tum quia beatitudo perfecta omnẽ miseriam exc
dit, & cognitioni prędictæ multiplex miseria & error adiun
potest, vt palam est. Tum per alia, quæ profunde idem vbi s
pra. c. 37. tradit. Non item sufficit illa cognitio, quæ per fidẽ h
betur, licet sit longe certior, & purior, & amplior, quã prędict
quæ per demõstrationẽ cõtingit. Tum, quia beatitudo est p
fecta intellectus humani cognitio, & cognitio fidei ex parte
tellectus est imperfecta, quia per eã non capit perfecte id
assensis credendo. Tum quia beatitudo cum sit vltimus fin
tranquillat, siue quietat naturale desiderium, & cognitio fid
non tranquillat, imo accendit habentem eam ad intuend
siue videndum illud in quod habet fidem, & amorẽ, cum q
qu

que quod credit & optat, desideret videre. Tum per alia quibus idem author id concludit cap. 44.

Addidi, perpetua, quia transitoria de qua qui eã habet, non est certus perpetuo esse duraturã, non sufficit, qualis fuit illa Pauli qua in raptu vidit Deũ 2. Cor. 12. vbi hoc Tho. declarat. & qua etiã Moyses vidit eum, secundũ Aug. 12. super Gen. ad literã, quæ non fecerũt eos beatos, imo remanserũt viatores, vt Maior post alios dixit in proœmio sent. q. 1. Est enim de necessitate beatitudinis, certitudo perpetuitatis eius, vt late probat Tho. 1. sec. q. 5. art. 4. & lib 3. contra Gentil. cap. 62.

Addidi (producente summũ gaudium & delectationẽ) ad significandũ hoc esse inseparabile ab illa cognitione siue intuitione Dei beatifica. Non enim, quis potest habere summũ bonũ, quod est intuitio Dei, absq; summa delectatione, vt trad. Tho. 1 sec. q. 1. art. 1. Ex visione enim Dei causatur tanta delectatio, vt qui Deum videt nulla delectatione indigere possit, vt ipsemet ibidem ait, in responsione ad secundum.

Addidi (Satietatem, omnium desiderabiliũ) ad maiorẽ declarationem præfati gaudij, & delectationis, & ad significandum, quod nulli beato deest aliquod bonũ desiderandũ, cum habeat ipsum bonũ infinitũ, quod est bonum, omnis boni secundum Augu. relatum vbi supra à Tho. q. 5. art 2. ad 3.

Beatitudo vero imperfecta, est cognitio Dei intellectiua, non intuitiua perpetua, cum fruitione eiusdem.

Addidi (Non intuitiua perpetua) ad differentiã perfectæ beatitudinis, quæ requirit illud vtrumq; vt proxime dictum fuit. Et quia donec ad illam perueniat semper crescere potest, contra alium errorem damnatum, in d. Clem Ad nostrum.

SVMMARIVM.

Beatitudo ab omnibus intenta paucis est nota. num. 11.
Beatitudo creatiua obiectiua increata: sed essentialis creata nu. 11.
Beatitudinem perfectã viribus naturalibus quæri, asserere hæreticũ. n. 12.
Beatitudo humana duplex. nu. 12.
Beatitudo imperfecta, quæ magis ad imperfectam accedat. num. 13.
Beatitudo perfecta penitus satiat animum omnibus desideratis, & quæ sint illa. num. 14.

EX prædictis omnibus infertur, primo, iure quem mirari 11
quod cũ omniũ consensu omnes homines naturaliter desideremus beatitudinem & fœlicitatem: Cumque omnes ob oculos eam habere debeamus vti scopum, in quem nostras actiones, tanquam sagittantes sagittas in signum dirigamus,

vt ait

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt ait Philosophus à Catholicis receptus,in 1 Ethic.Pauci tamen collatione aliorum satis eam explicite nouerũt,& nos mus Cum enim absque catholicæ fidei lumine ea præsertim perfecta satis cognosci nequeat,pauciſſimi gentilium etiã philosophorum ad iustam eius cognitionem peruenerunt & peueniunt,pauci etiam Iudęorum temporalia magis quàm spiritualia curantiũ id faciebant : Pauci quoque Christianorũ latione aliorũ eam saltem satis explicite nouimus:& paucioriustã nauamus operã intelligendæ & ob oculos habendæ perfectæ & exercendæ imperfectæ per quam tandẽ peruenian ad perfectam illam omnibus neruis semper desiderandam.

Secundo,quod licet obiectum & vltimus finis cuius beatudinis creatæ(qui ipsemet Deus est)sit res increata, iuxta Iud Symboli Athanasij,Increatus pater,increatus filius,increatus spiritus Sãctus:Beatitudo tamen ipsa, qua quis formaliter est beatus,res creata est,vt post & ante alios concludit Tho sec.q.3.ar.1.Est enim qualitas quædã creata in potentia intellectiua,qua cognoscitur Deus clare quidẽ & facie ad faciem est perfecta,per speculum vero & in ænigmate,si est imperfecta,vt ait Paulus 1.ad Corinth.13.

Tertio,quod neque beatitudo essentialis,perfecta,neq; imperfecta est ipsa anima beata, neque vlla eius potentia,neq; vllus habitus vel virtus eius, vel charitas etiam consummata in patria, sed neque gratia ipsa gratum faciens,siue teneatur eam cum Thoma esse aliam à charitate,quod significat Cle §.fin.de Summa Trinit. siue cum Scoto esse eandem:sed est aliquod aliud bonum,vel opus operatũ manens extra operantem,sed est operatio non quidem transiens in exteriorem materiam,qualis est sectio,& vstio,quæ non perficit agẽtem vt ait Philosophus 9. Metaphys. sed manẽs intra ipsum,qualis est intellectio,&(vt ita dicam)volitio seu voluntas quæ perficit agentem secundum eundem.

12 Quarto,quod inter productionẽ beatitudinis perfectę & imperfectæ plurimũ distat.Perfecta enim nullatenus potest produci ab intellectu creato viribus eius naturalibus,neque lumine tuitis quãlibet magnis,sine illo admirabili gloriæ lumine,ta illud Psal.35.In tuo lumine videbimus lumen: quod De ipse sua infinita bonitate indit intellectui beati, quo eleuatus & augetur virtute ad illã ter admirandã operationẽ clare videndi Deum immenso lumine resplendentẽ, vt probat Tho vbi sup.c. 55.& cum Magistro & omnibus aliis in 4. dist. 4 Quin,& in Cle.Ad nostrum vers.Quinto,de Hæret.c.decla tum

tum est hæreticum esse dicere contrarium,vbi glossa in verbo Non indignet , assignat rationem desumptam ad literam ex Tho.vbi supra.Imperfecta vero potest produci absq; illo gloriæ lumine in gradu quidẽ infimo viribus naturalibus animæ quibus peruenit ad cognitionẽ & fruitionẽ Dei confusam vel claram per demonstrationẽ eius existẽtiæ & bonitatis,in altiore vero gradu addito dono fidei & spei informis. In maximo autẽ addito dono mirabili charitatis & gratiæ superna bonitare infusæ,qua anima fit Deo grata & ad perfectam beatitudinẽ accepta.De hac imperfecta beatitudine , quæ est principiũ, vel vis,vel participatio aliqua beatitudinis perfectæ,intelligẽdæ sunt omnes scripturæ vtriusq; testamenti, appellantes aliquos viatores beatos,secundum mentem omnium Catholicorum in locis p[illegible]citatis. Cuiusmodi sunt, Psal.1.Beatus vir:& Beati quorum ; & Beati immaculati, & Beati omnes , & octo beatitudines euangelicæ Matth.5.& aliæ innumeræ.

Quinto,quod Euangelia & Epistolæ Catholicę,& symbola appellantia beatitudinem vitam æternam,non significãt illam esse substantiam & esse viuentis, sed prædictam beatificam & æternam operationem viuentis , sola enim beatitudo Dei est ipsius esse.Boetius etiam 3.de Consolat.dicẽs,quod Beatitudo est status omniũ bonorum aggregatione perfectus,nõ diffinit beatitudinem per genus,sed per effectum,scilicet,quod beatitudo perfecta causat statum nullius boni egentem , vt sentit Tho.in d.art.1.& sentiunt omnes in ff.distinct.49.

Sexto,quod licet beatitudo Dei sit ipsemet Deus, quia eius esse sua est operatio,vt prædictum est:beatitudo tamen perfecta creata,siue Angelorum, siue hominũ est operatio ab eorũ substantiis & esse distincta , contra hæresim de qua Alfonsus vbi supra verb.Beatitudo,non tamen est interrupta,sed sempiterna,qua semper & æternum vniuntur & vnientur ei,vt supra in verbo Perpetua , est declaratum. Quo confutatur hæresis Origeniana,de qua per Alfonsum,vbi supra.

Septimo,quod duplex est humana beatitudo,perfecta,& imperfecta.Perfecta est,quæ supra diffinitur,quæque nulli potest contingere in hac vita,vt declaratum est per concilium Viennense in Clem. Ad nostrum. ver. Quarto de Hæret.quoniam vt ait Arist.10.Ethic.& vltimo Metaphys.non potest esse perpetua & sine interruptione tum esus,& potus,tum somni, tum aliarum actionum necessariarum.

Imperfecta est qua homo in hac vita per cognitionẽ & cõtẽplationem Dei adiuncto amore coniungitur eidem,quæ tanto 13

magis

magis ad perfectam accedit,quanto minus interrumpitur;q
nomine vita contemplatiua plurimum præcellit actiuam,q
multo magis interrumpitur iuxta illud testimonium Cha
Luc.10. Maria optimã partem elegit,nulla tamẽ cognitio D
quantumlibet intensa:& quantalibet fide, spe, & charitate
mitantibus continuata, perfecta in hac vita dici potest
prædictum est.Cui consonat illud Parthenicæ Marianæ,

Fœlices quicunque istis à Syrtibus altam
Visuri pacem, sunt in loca tuta recepti:
Nam neq; mens vllam secus est habitura quietem
Neglectos sensura dies, nec dulcia secla.

Et illud Iob cap .13. Homo natus de muliere , breui vi
tempore , repletur multis miseriis. At nemo potest esse fi
miser,& beatus,vt supra dictum est.

Postremo infertur,quod hæc beatitudo summa & perfec
quæ est intuitio & visio Dei Opt. Max.implet cumulatiss
etiam ante iudicium finale(vt diffinit concilium Florentin
sub Eugenio 4.de quo per Alfonsum vbi supra)omne deli
rium cuiuslibet generis omnium bonorũ homini à natura
situm, iuxta illud Sap.7.venerunt mihi omnia bona cum illa
illud Psal.102.Qui replet in bonis desiderium tuum , & il
Psalm .16. Satiabor cum apparuerit gloria tua. omnia e
quæ homo naturaliter desiderat,reducuntur ad scientiam,
ad vitę rectitudinem,aut ad honoris sublimitatem,aut ad
mæ celebritatem:aut ad diuitias,aut ad voluptatem, & de
ctationem,aut ad sui conseruationem. At omnia prædicta
mulatissime affluentissimeq; cõfert prædicta, quã credimus
speramus,visio beatifica:vt enim egregie deducit sanctissim
& qui ea nũc fruitur,Aquinas in d.li.3.c.63.cõfert primo o
nium generum,& specierum,& virtutũ,& totius ordinis v
uersi,& omnium,quæ sunt in rerum natura scientiam. Secu
do vt in omnibus & per omnia voluntas sit recta , & per o
nia pars hominis inferior parti superiori subiiciatur,& om
ratio guberner.Tertio,honoris sublimitatem,quatenus beat
Deo Regi seculorum summo vnitus ipse quoque merito R
dicitur,iuxta illud Apoc. 20. Regnabunt cum CHRISTO
Quarto,nominis & famæ celebritatem non solum apud hom
nes quorũ opinio falli potest,sed etiam apud ipsummet Deu
& angelos,& sanctos eius,ita vt in sacra scriptura merito di
tur gloria,iuxta illud Psal. 83.Gratiam & gloriam dabit Dom
nus. Quinto,diuitias,iuxta illud Psal. 3. Gloria & diuitiæ
dom

domo eius.Sexto,summam voluptatem,iuxta illud Psal.35.In
ebriabuntur ab vbertate domus tuæ,& torrente voluptatis tuę
potabis eos. Septimo, sui conseruationem , iuxta illud Isa.25.
Non esuriẽt neq; sitient,& non percutiet eos æstus,& sol.& il
lud Apoca.21.Absterget Deus omnem lachrymã ab oculis eo
rum,& mors vltra non erit,neque luctus,neque clamor,neque
dolor erit vltra. Quæ omnia confirmantur eo,quòd nec ocu
lus vidit,nec auris audiuit , nec in cor hominis ascendit , quæ
præparauit Deus diligẽtibus se. Esa.64.& 1.Cor.2.Quod paulò
magis explicãs Aug.in vlt.de Ciuit.Dei,relatus à D.Antonino
in 4.par.sue summę tit.7.c.6.§.10.sic ait.Quãta ibi fœlicitas,vbi
nullum malũ aderit,nullum bonum latebit,erit Deus omnia in
omnibus?& infra, Quid est enim,quod Dñs per prophetã ait,
Ero illorũ Deus in perpetuũ:nisi ero eis vnde satientur, ero eis
quicquid honestè ab hominibus desiderari potest, ero illis sa
lus,& vita,gloria & honor,victoria & copia,pax & omne bonũ?
& in fine,vacabimus,& videbimus, amabimus,& laudabimus.
iuxta illud Psal. Beati qui habitãt in domo tua Dñe, in secula
seculorũ laudabũt te.Et quãquam nõ omnes erũt pares in glo
ria,sicut nec fuerũt pares in merito, quia alius alio clarius Deũ
videbit, & Deo copiosius fruetur,iuxta illud, In domo patris
mei mãsiones multę sunt,Io.14.& illud, Sicut stella à stella in
claritate differt,1.Cor.15.quo errore cõtrarius Iouiniani cõfuta
tur,vt tradit Alfonsus prędictus vbi sup.post conciliũ Flor.sup.
citatũ, ante quod clarius resoluit Tho.receptus.1.sec.q.5.art.2.
Oẽs tamẽ omnino omnibus tõcupitis replebũtur,satiabũtur &
trãquillabũtur. Hæc de beatitudine,nũc de miseria ei cõtraria.

SVMMARIVM.

Miseria quid & quotuplex & eius partium definitio.nu.15.
Miseriam inferni interminabilem esse,de fide est.nu.16.
Infernum esse in hac vita & non in alia dicere, hæresis.nu.16.
Miseriæ summæ quatuor gradus.nu.17.
Pœna summè miserorum supremi gradus septuplex.nu.18.
Beatitudo summa & miseriæ ei contrariæ, sunt explicitè credenda.nu.19.
Peccat quot modis quis circa beatitudinem & miseriam.nu.20.

MIseria generaliter sumpta est passio mali.Et quia malum 15
est duplex verũ & apparens,ideo miseria quoq; duplex,
vera & falsa.Vera est passio veri mali,falsa passio mali apparẽ
tis tantum,qualis est passio vinculorũ phrenetico,& fames esu
riẽti orioso,quę ipsum ad operandũ bene incitat.c. Nõ omnis.
5.q.5 Rursus miseria vera diuiditur in summã & nõ summam.
Sũma est passio carentię visionis,& fruitionis Dei,quę in perfe-

ctè summã, & in imperfectè summã diuiditur, sicut & beatitu-
do summa, vt supra diximus. Miseria perfectè sũma est miseri-
carentiæ visionis & fruitionis diuinæ, cũ cruciatu æterno sen-
sus omni omniũ malorum genere comitata. Dixi, miseria, g-
genere. Dixi, carentiæ visionis ac fruitionis, ad differentiã alia-
rũ mille miseriarũ, quas in hac misera vita patimur. Dixi, cu-
cruciatu, ad excludendã carentiã visionis Dei, quam sæpe p-
timur in hac vita sine cruciatu; imò aliquãdo cum voluptat-
iuxta illud, Lætantur cũ malefecerint, Prouerb. 2. relatum. In
16 Quã sit graue, de excess. præla. Dixi, (æterno) ad excludend-
miseriam existentium in purgatorio, quorũ cruciatus est ter-
rarius, c. Cũ Marthę. 5. Tertio loco. de Celebr. Miss. & c. Anim-
& c. Pro obeuntibus. 13. q. 2. & ad damnandũ erroré dicentiu-
præfatam miseriã aliquando terminandam, de quo Alfons. v-
supra verb. infernus. Dixi (sensus) ad excludendum miseriã d-
cedentium cũ solo peccato originali, qui pœnam quidem p-
tiuntur dãni, hoc est carentiæ visionis Dei, sine tamen alio c-
ciatu, c. Maiores. 5. verum quidẽ, de Baptis. & c. Firmissimè, 1
consec. dist. 4. Dixi, omni omniũ, &c. ad explicandam illam
horrendam pœnam quã patiuntur decedentes in peccato m-
tali, qui perfectè summam miseriam patiuntur: & ad confu-
dam hæresim, quæ habet verum infernum esse in hac vita,
non in alia, de qua per Alfon. vbi supra verb. infernus. Nul-
enim cruciatus in hac vita est eiusmodi, vt palam est.

Miseria imperfectè summa est miseria carentiæ visionis,
fruitionis Dei sine cruciatu saltẽ sensus; qualis est miseria d-
dentiũ cũ solo peccato originali, qualis itẽ existentiũ in purg-
torio, imo & illa viuentiũ, qui nullã cognitionẽ Dei coniunc-
cum fruitione eiusdem habent, qui ore vel opere sunt de n-
mero insipientiũ, qui dicũt in corde suo, non est Deus. Psal.
17 Ex prædictis infertur eos solos, qui locati sunt in infer-
illo, in quo testante Iob c 10. nulla ex redemptio, esse in sup-
mo gradu miseriæ perfectæ summæ. Qui vero in eo loco, q-
limbum puerorum vocant, in gradu eis proximo, qui aute
in purgatorio, in tertio; qui autem adhuc viuentes, nullam p-
Opt. Max. cognitionem & fruitionem habent, in 4. Porro q-
ser & infœlix quiuis supremi gradus iure dicere potuit e-
infectus mortali peccato decederet, illud Iob 10. Vadam &
reuertar ad terram tenebrosam & opertam mortis caligin-
terram miseriæ & tenebrarum, vbi vmbra mortis, & nullus o-
do, sed sempiternus horror inhabitat.
18 Ex quo elogio D. Antoninus in 1. part. tit. 5. c. 3. septuplicem
pœnam

pœnam prolixè colligit, quarũ summa paucis additis, & mul-
tis adẽptis est, quòd prima est carcer æternus in loco infimo,
turpissimo, & obscurissimo, in quem omnis sex elementorum
effundetur: situs, quem non potest non summè horrere anima
nobilissima ad altissimum idémque nitidissimum splendidissi-
múmque cæli empirei palatium creata, vt Rex delicatissimus
carcerem squallore & pedore sordentem non potest non hor-
rere. Secunda est priuatio visionis intuitiuæ Dei, quæ om-
nigenam parit lætitiam, quámque Chrys. tanti faciebat, vt di-
ceret, malle se mille alias pœnas infernales pati, quàm ea æter-
num priuari. Tertia ignis ille ardentissimus, quo adeo infœli-
ces ardebunt, vt illi soli pœna nulla martyrũ tormenta æqua-
ri possint, teste Augu. relato à Gratiano in 5. fi. de Pœn. dist. 7.
Quarta desolatio, nulla vnquam, dum Deus erit Deus, con-
solatione, refrigerio, redemptionéve leuanda, sed semper omnì
desperatione, authore eodẽ Iob vbi sup. grauanda. Sicut enim
summè perfecta beatitudo omnem excludit miseriã; sic sum-
mè perfecta miseria nullam consolationẽ admittit. Quia quod
operatur oppositum in opposito, operatur propositum in pro-
posito. c. sciendũ. 8. q. 1. l. & si contra tabulas. ff. de vulg. Quinta
tenebræ, tum exteriores densissimæ, quæ nullo solis radio, nul-
lóque splendore ignis, (qui licet ibi plurimus sit, est tamen ob-
scurissimus) attenuantur. Tum interiores quibus adeo cæcan-
tur, vt Deum putent iniustum, & scientia hic quæsita, & per
mortem plurimum aucta, quæ beatis est solatio, eis sit maiori
supplicio, dum per eam clarius cognoscunt, quantæ beatitudi-
nis damnum sua culpa patiuntur, vnde vermis ille suè corda
eorum corrodens & lanians, nunquam intermoriturus oritur.
Esa. 66. Sexta societas Cacodæmonum & continua cũ eis con-
uersatio, quorũ aspectus adeo est terribilis, vt quidã vir sanctus
testante S. Anton. vbi sup. vnius solius aspectu ferè exanima-
tus, & in se reuersus testaretur, malle se fornacem igne arden-
tem ingredi, quàm iterum eum videre. Quod si vnius aspectus
momẽtaneus est adeò terribilis, qualis erit innumerorum, sine
vlla interruptione cõtinuatus? Septima cõfusio, vt enim prædi
ctũ habet elogiũ, ibi nullus ordo, sed sempiternus horror inha-
bitat, horror, inquã, clamorũ, blasphemiarũ, lamentorum, eiula-
tuum Deo, sibi ipsis, & sociis tam Cacodæmonibus, quàm aliis
infœlicibus maledicentiũ, maléq; precantium, quibus confun-
ditur illud innumeris nominibus lamentabile Regnum.

His de summa beatitudine déq; summa miseria ei cõtraria
dictis, addo. Primo, quod omnes Christiani tenentur sub pœna

Universidad de Deusto Biblioteca
DE TEOLOGIA Univ. de Deusto BILBAO

peccati mortalis,non solum implicitè sed & explicitè, credere esse eas,quæ sunt,vita æterna,& mors æterna. Quoniam omnes sub prædicta pœna tenemur explicitè credere articulos fidei, vt ait Tho.1.sec.q.1.art.5.quem omnes probant, vt minimum quoad eos, quos solenniter ecclesia celebrat secundum eundem ar.7.& hunc articulum de vita æterna & morte æterna illi contraria,nõ solum celebrat per finem Symboli Apostolorum,& Niceni, & Athanasij, sed etiam per festum particulare omnium defunctorum,postridie festi omnium Sanctorum & per missas defunctorum,& alia multa diuina officia.

Addo secundo,quòd ad euitandum omne circa hoc peccatum,tenemur non solum ad credendum eas explicitè,sed etiam ad considerandum aliquando de illis actualiter, quia cũ id omittimus solam negligentiam vel accidiam omittimus,venialiter peccamus,& mortaliter cum id iudicatur esse necessariũ,ad euitandum periculum peccandi mortaliter,per aliquam tentationem grauem illatum;vt in simili significat de ieiunio iuris naturalis Tho.2.sec.q.147.art.3. In quod facit illud vulgare,Descendendum esse in vita,vel in morte ad infernum.

Addo tertio expertos asserere,nil ferè magis mouere homines ad peccata præterita plangenda, & futura horrenda,quàm frequens & intensa beatitudinis & miseriæ prædictarum, earumq; æternitatis meditatio,quod satis probat illud Sap:7.Memorare nouissima tua,& in æternum non peccabis. Duæ enim illæ sunt bona pars illorum nouissimorum, & earundem eiusmodi meditatio, pars non minima exercitij, cuiusdam Illustris Religionis,quo breui eius nouitij,perducuntur ad iustum vsu supratum,vanitatum,& cupiditatum contemptum, & ad pium amorem & cultum Dei,Angelorum,Sanctorum,& Sanctarum præsertim principis omnisq; illorum glorioſissimæ virginis matris Mariæ,quæ nobis ea impetret,sempérq; conseruet.Amen.

Circa beatitudinẽ & miseriã prefatas peccat & est hæreticus

I. Qui credit illas non esse perpetuas & æternas,sed aliquem finem habituras,sup.nu.9.& 12.

II. Qui credit beatos non videre ipsam diuinam substantiam.sup nu.8.

III. Qui credit beatitudinem præfatam,consistere in carnis deliciis.supra num.6.

IIII. Qui credit posse quem in hac vita mortali ad tantam peruenire beatitudinem perfectam,quę crescere non possit.supr.num.10.

V. Qui credit posse quem in hac vita mortali ad summam perfectam beatitudinem pertingere.sup.nu.8.

VI. Qui credit omnem intellectualem naturam se ipsa sine alia qualitate addita esse beatam.sup.nu.12.

VII. Qui credit exercitium virtutum non pertinere ad perfectos Christianos.sup.num.8.

VIII. Qui credit nullam animam fieri beatam ante diem iudicij generalis.sup.nu 14.

IX. Qui credit omnes beatos esse pares in gloria.sup.nu.14.

X. Qui credit verum infernum esse in hac vita, & non in alia supra num.16.

XI. Peccare videtur mortaliter, licet non sit hæreticus, quicunque non credit explicite beatitudinem prædictam æternam.sup.nu.2.

XII. Peccat saltem venialiter, qui per accidiam solam non considerat præfatam beatitudinem & miseriam; & mortaliter quum &c.sup num.19.

Quis autem horum & quando censendus est hæreticus & excommunicatus; & quis solum peccans mortaliter, & quis neque peccans,collige ex præludio primo,num.10.

V. Præludium, de passionibus & habitibus animæ.

SVMMARIVM.

Passio animi quid,& quod nulla est proprie in appetitu intellectiuo.nu.1.
Passiones principales quatuor,& aliæ quot & quæ.nu.2.
Passiones sex in appetitu concupiscibili sensitiuo, & quinque in irascibili,& earum subordinatio num.2.
Bonum absolutè consideratum obiectum potentiæ concupiscibilis, & consideratum,vt arduum potentiæ irascibilis.num.2.
Passionum,alia bona alia mala suapte natura,& quæ bona,& quæ mala relata ad rationem.num.3.& 4.
Passiones omnes esse animæ morbos secundum Stoicos reprobatos.nu.4.
Authorum sacrorum & profanorum dicta, de passionibus animæ, vt interpretanda nu.5.
Dubia in meliorem sensum interpretanda: In clariis autem non esse locum coniecturis.nu.5.
Passionum confessio coram sacerdote qualis esse debeat.num.6.
Confessarius confitentem passiones,quid monere,& docere debeat.nu.6.
Habitus quid,& quotuplex.num.7.
Virtus quid,& quomodo non repugnat peccato,num.8.
Vitium quid,& quomodo non repugnat merito.num.8.
Peccatum mortale repugnat habitui charitatis & gratiæ, non tamen fidei,& spei.num.9.

Hactenus de animæ actibus humanis, nunc pauca de passionibus: & pauciora de habitibus eiusdem.

1 PAssio animę est motus virtutis appetitiuę sensibilis in imaginatione boni, vel mali, secundū Damasc. relatū & declaratū à Th. 1. sec. q 22. ar. 3. Ex quo infertur 9 propriè nō sunt passiones in appetitu intellectiuo, & voluntate superiori, quatenus distinguitur ab appetitu sensitiuo, & inferiori eiusdem, licet etiam inueniantur in eo motus præuenientes deliberationem, conformes motibus virtutis appetitiuæ sensibilis, iuxta mentem Th. 1. sec. q. 17. art. 7.

2 Passiones autem principales sunt quatuor; duæ potentiæ concupiscibilis scilicet gaudium, & tristitia, & duæ potentiæ irascibilis spes, & timor, iuxta illud Bœtij. 1. de consol. Philos. Gaudia pelle, pelle timorem, spémque fugato, Nec dolor adsit, nubila mens est, Vinctáque frænis, hæc vbi regnant. & iuxta illud Parthen. Marianæ lib. 1.

Quatuor aduersis miscentur, vt æquora ventis
Eoo, Zephyro, Libyco, gelidoque Aquilone,
Sic totidem nostras ingenti turbine mentes
Subuerti furiis, pectusque in præcipia mitti.
Spes leuat arrectos, metus alto à vertice fluctus
Deiicit, hinc animum pulsat furibunda voluptas,
Inde dolor, fluctus seu fracti fluctibus, altum
Clamorem ingeminat, piceis abscondita nimbis,
Nec radios fundit ratio, nec vela gubernat.

Gaudium est de bono præsenti, Tristitia de malo præsenti, Spes de bono futuro arduo. Timor de futuro malo arduo, vt exprimit Tho. 1. sec. q. 25. art. 4. est autem vna passio, quę non habet contrariam, nisi priuatiue, vel per cessationem ab ea, puta, ira. Irasci enim non est aliud cōtrariū proprie quàm mitescere, & ab ira cessare, secundum Philos. 2. Rhetor. declaratū à Th. 1. sec. q. 23. ar. 3. Dixi quatuor esse principales passiones, significando esse alias minus principales, sunt enim omnes vndecim vt trad. diuus Anton. in 1. par tit. 6. c. 2. Sex quidem in concupiscibili potentia, scilicet Amor, & odium, desiderium, seu Concupiscētia, & Fuga, siue rectius Renutus, aut recusatio, & Gaudiū, siue delectatio, & Tristitia, siue Dolor. In Irascibili autem, quinq; Scilicet, Spes, & Desperatio, Timor & Audacia, & Ira, cui nulla alia passio opponitur. Illę vero supradictę quatuor, ea ratione dicuntur principales, quia sunt fines & scopi aliarū passionū. Quod cum ordine & sufficientia illorum colligitur, pręsupposito, quod obiectum potentię appetitiuę concupiscibilis, est bonum, vel malum absolutè consideratū. Obiectum vero irascibilis, bonum, vel malum arduū, siue difficile consideratū sub ratione arduitatis, vel difficultatis, vt trad. Th. 1. sec. q. 23. ar. 1. quem subtiliter defendit ibi Caiet. cōtra subtilissimū Scotum, quamuis quoad animę salutem parū referat vtrum illorū sequamur. Quo pręsupposito, colligitur præfatarum vndecim passionem ordo: & quod 4. prędictę sunt principaliores, sic. Bonum absolutè consideratum, causat in potentia appetitiua, quandam complacētiam, ob conformitatem, & aptitudinē quā habet ad illam; quæ est amor, siue prima passio amoris, bonum autem amatum, & nōdum habitum causat desiderium adipiscendi illud; quod est secunda passio desiderij, seu concupiscentiæ. Bonum vero desideratum, iam adeptum, siue obtentū parit in appetitu quietem quandam in ipso bono adepto: quę est tertia passio, videlicet, Gaudium, siue delectatio. Ecōtrario autem malum cognitum causat displicentiam ob ineptitudinem, vel contrarietatē, quā habet ad appetitum, quæ est passio quarta odij, contraria passioni amoris. Malum vero cognitum & exosum, nondum acceptum, vel (vt ita dicam) nondum ventum generat fugam, vel (vt ita dicam) respuitionem; vel latitus renutū, ne eueniat, quę est quinta passio cōtraria desiderio. Malum autē iā acceptū, siue ventū causat tristitiā, vel dolorē, quæ est sexta passio cōtraria gaudio, & lætitiæ: quæ sunt sex passiones potentiæ appetitiuæ concupiscibilis. In potentia vero irascibili sunt quinq;. Nam bonū apprehēsum, vt arduū & difficile, propter bonitatē, quę habet aptitudinem & cōformitatē ad appetitū generat spē, quę prima passio irascibilis est 1. idē autē sperato vt quæsibile nōdū adeptū generat fiduciā vel audaciā, quę est secūda passio irascibilis, & ecōtrario malū apprehēsū, vt incuitabile generat desperationē quę est passio tertia potentiæ irascibilis contraria spei secundum Tho. 1. sec. q. 40. art. 4.

Malum autem futurum apprehensum, vt difficile euitabile generat timorē, quartā irascibilis potentiæ, passionem, contrariā fiduciæ, & audaciæ, secundū eundem Tho. 1. sec. q. 45. art. 2.

Quinta vero passio potētiæ irascibilis, est ira, quæ generatur frequenter ex malo iam accepto; quæ non habet contrariā secundū Th. 1. sec. q. 23. ar. 3. Quia bonum arduum iam adeptum non parit passionē vllam in irascibili, sed gaudium in potētia concupiscibili, quia desinit habere rationē ardui. Diri frequenter itā nasci ex malo accepto; quoniā frequenter nascitur tristitia sola, quæ pertinet ad potentiam concupiscibilem. Pas-

Universidad de Deusto
Biblioteca

sionum autem præfatarum aliquot etiam per se in genere cō-
deratæ dicuntur bonæ & aliquot malæ. Bonæ quidem, q
vt Aug.in 9.de ciuit.Dei ait, Misericordia ad virtutem per-
net.Et misericordia quatenus est dolor siue tristitia de alie-
miseria,est passio,vt declarat Tho. 2.sec.q.30.art.3.Arist.ite
2.Ethic.ait,Verecundiam esse passionem laudabilem,quæ spe-
cies qnædam timoris est,vt bellè declarat Tho.1.sec.q.42.ar.
Et quia sicut quidam actus exteriores considerati in se s
genere,siue ex obiecto suo dicūtur boni, vt dare eleemosyn
& subuenire proximo,c Venerabilibus.§.fi. de sent.excom.l
6.& latè Th.1.sec.q.18.ar.2.& 8.Ita passiones quædā, quæ sun
de obiecto suo genere bono,quales sunt,misericordia,quæ e
quædam tristitia de malo proximi:& verecundia quæ retrahe
à turpitudine,merito in se & suo genere sunt bonæ. Malæ au
tem sunt in se & suo genere,quædā passiones, illę scilicet qu
sunt de obiecto suo genere malo, cuiusmodi est gaudium d
malo alieno,& tristitia de bono alieno.Sicut etiam quidam a
ctus exteriores ex suo obiecto mali,vt capere alienum,& per
cutere proximū, in se & suo genere sunt mali, iuxta doctri
Tho.in d.q.18.art.8.Passionum item, referendo illas ad ratio
nem,alia dicitur bona,alia mala.Tum per illud Aug.14.de Ci
uit.Dei loquentis de passionibus.Mala sunt ista,si malus amet
bona si bonus.Tum,quia omnis actus etiam exterior, ratione
rectæ conformis,est bonus,& dissonans illi,malus. iuxta mem
Dion.cap.4.de Diuin.nominib.& ca.Non solum, de reg.libr
ergo à fortiori,passio,quæ est de interioribus animæ, si fuer
4 cōsona rationi rectæ,erit bona,& si dissona illi, mala. Non
obstat opinio Stoicorum,quæ habet omnes passiones esse ma
las,& animæ morbos,& perturbationes. Quoniam illa opinio
est falsa,aut certe intelligenda,de passionibus rectę rationi d
sonantibus, aut eam præuenientibus, vt declarat Tho. in d.
24.ar.2.ex his infertur primo,omnes & singulas præfatas pas
siones,esse bonas,quoties rectę rationi consonant, Malas ver
cum illi dissonant;& ita amorem diuidi,in bonum, & malum
Desiderium item, & odium, & reliquas passiones. De amore
bono est illud,Prouerb.29.Qui amat sapientiam, lætificat pa
trem suum. De malo autem illud Eccles. 10. Nil est iniquius
quàm amare pecuniam. De desiderio bono est illud Psal. 118.
Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas.de ma
lo autem illud Psal.111.Desiderium peccatorum peribit.De bo
no gaudio siue lætitia illud Matth .23. Intra in gaudium do
mini tui. De malo autem illud Iob 20. Gaudium hypocritæ
est instar puncti.De bono odio est illud Psal.138.Iniquos odio

habui.De malo illud Psal.108.Odium pro dilectione mea. De
desperatione bona est illud 1.Reg.23.Desperauit Dauid posse
euadere.De mala autē illud Eccles.27.Denudare amici myste-
ria,desperatio est animæ infidelis. De tristitia bona est illud
Mar.14.Tristis est anima mea vsq; ad mortē. De mala autem
illud Eccles.14.Fœlix vir qui non habuit animi tristitiam. De
bona spe siue fiducia,est illud Psal.13.Dominus spes eius est.&
illud prouerb.3 Habe fiduciā in domino.De mala autem illud
Prouerb.15.Spes impiorum peribit.Et illud Esai.47. Fiduciam
habuisti in malitia.De timore bono est illud Eccles.1.Initium
sapientiæ timor domini.De malo,illud Psal.13.Trepidauerunt
timore, vbi non erat timor.De ita bona illud.Psal 4.Irascimi-
ni,& nolite peccare.De mala est illud Psal.36.Desine ab ira &
derelinque furorem.

Secūdo infertur, quod omnes textus tam Biblici,quàm Ca- 5
nonum,& Legum,omnia item dicta sacrorū Doctorum,& etiā
Ethnicorū significantiū generaliter,non esse amāda,neque de
sideranda temporaria, neq; de illis adeptis esse gaudendum,
intelligi debēt de a more,desiderio, & gaudio inordinatis, seu
recte rationi dissonis. Illi autem,qui habent,non esse odio ha-
bendum proximum, nec fugiendū, nec de morte alii⟨s⟩ue malis
acceptis tristandum,numquam irascendum, intelligendi sunt
de odio,fuga,& tristitia inordinatis. Ex quo subinfertur,in du
bio excusari posse à nota hæreseos eos, qui simpliciter aiunt,
non esse timendum aut non esse sperandum in homine,siue ti-
more seruiendum Domino Deo nostro. Non esse timendū dia-
bolum. Procurandam esse mentis securitatē, & id genus alia.
Quoniam hæc omnia possunt esse aliquo respectu ordinata,
siue rationi consona,& consequenter bona,& catholica.Et in
dubio generale verbum quod ad bonū sensum & malū trahi
potest,interpretandū est in bonū.l.In ambigua.ff.de leg.c.2.de
reg.iur.c.1. de iureiur.lib.6.l. Merito ff.pro soc.l.Si procurator.
ff.de cond.indeb.Dixi supra,In dubio,& simpliciter.Nam si cer
tū est vel additur aliquid, quo appareāt illa dicta mala men-
te,vel in sensum malum, in eo sunt accipienda. Quia in cla-
ris,non est locus cōiecturis.l.Cōtinuus.§.Cū ita.ff.de ver.obl.

Tertio infertur quiddam confessariis quotidianū.videlicet, 6
quod prœnitētes multi cōfitētur se habuisse prędictas passiones,
amoris,odij,spei desperationis,gaudij,tristitiæ, timoris,& itę,
&c.& nō declarent satis an benè vel malè ordinauerūt eas:nec
qui declarāt fuisse inordinatas,satis declarant, quanta fuerit
inordinatio,vt iudicari possit,an peruenerint ad culpā mortiferā

& consequēter ammoneri possint & debeāt; vt de illis tāqua
de mortalibus doleāt, id est, vt ita doleāt, quod proponāt n
miter, nunquā se admissuros similes: iuxta ea, quæ ſ. c. 1. nu. 1.
c. 2. n. 5. notātur. Quare pœnitens sic generaliter & cōfusē cō
tēs huiusmodi passiones, interrogādus est: nam omnes illæ,
quæ illarū fuerint tantæ, vt mouissent eum, ad volendū pot
trāsgredi aliquā legem ad peccati mortiferi pœnā obligan
quam desistere à prosequutione huiusmodi passionis, amor
odij gaudij, lætitiæ, tristitiæ, vel spei, & fiduciæ timoris, &
Monendus est, inquam, & docendus, eiusmodi passiones,
esse bonas, alias malas, & harum, alias venialiter tantū, & al
mortaliter malas; & quòd oportet ab his posttemis, plusq
ab omnibus aliis malis pœnæ ac etiam ipsa morte corporali
stinere, iuxta notata infra cap. 1. nu. 1.

Hęc de passionibus pauca sufficiāt, nūc pauciora de habitib

7 Habitibus animæ est qualitas inhærēs animæ, qua sit gr
Deo, vel alicui potentiæ eius, inclinans eā ad aliquid augen

Dixi, qualitas, pro genere, quia omnis habitus est qual
non contrà omnis qualitas est habitus, vt docetur in prædi
mēto qualitatis. Dixi inhęrens, Aduersus Lutheranos, nega
gratiam inhærentem, contra Clem. 1. §. fin. de Summa Trin
tradita per Thom. receptum in 1. sec. q. 110. art. 1. & eūdem
tum & alios omnes contra Magistrum in 1. dist. 17. & in 2. di
26. & contra concilium Trident. sess. 6. can. 11. Dixi, animæ
infinuādum, quod secundum opinionem Th. Gratia grat
faciens, inhæret essentię animę, qua regeneratur, & fit cons
diuinę naturę, iuxta illud 2. Petri 1. vt simus consortes natu
diuinę, declaratum per Tho. 1. sec. quęst. 50. art. 2.

Dixi, vel alicui potentię inclinans eam ad aliquid agend
propter alios habitus, qui disponunt, inclināt & impellunt
minem ad aliquid benè vel malè agendum: quod colligitur
Arist. 2. Ethic. & Thom. 1. sec. q. 49. art. 2. An autē gratia, &
ritas distinguantur re, vt ait Tho. cum suis assecl. 1. sec. q.
art. 5. an vero ratione tantum, vt sentit Magister, & affirm
Scotus cum suis in 2. lib. dist. 26. & an charitas inhæreat
animæ potentiæ differenti re ab ea, sed inseparabili, vt ait
an ipsi animæ vt alij, cum quibus est Maior in 3. sent. d.
q. 1. non tracto, quoniam quoad animæ salutem nil refert
hoc vel illud teneamus.

8 Habitus autem est duplex, infusus, & acquisitus. Infusus
quē misericors Deus solus infundit, vt probatur in d. §. fin.
e. Maiores, in fi. prin. de baptis. & Th. receptus trad. 1. sec. q.
4. Acquisitus autē est, qui producitur ab actibus frequenta

ita quod actus est causa partialis habitus acquisiti, vel aucti,
& contrà habitus est causa partialis producendi nouos actus
similes illis, per quos genitus vel auctus est, vt colligitur ex
Tho. 1. sec. q. 51. art. 4. & q. 49. art. 1. & 3. qui in artic. 4. probat ne
cessitatem habituum. Habitus autē productus ab actibus bo
nis est virtus. Habitus vero productus ab actibus malis, est vi
tium, quod est cōtrarium virtuti. Nā vt ait Aug. relatus à Tho.
1. sec. q. 71. art. 1. Vitium est qualitas, secundum quam malus est
animus. Virtus autē qualitas, quæ bonum facit habentē. Estq;
vitium contra naturā hominis, quatenus homo est. Virtus ve
rò licet non sit à natura, est tamen secundum naturam homi
nis, quatenus homo est, vt probat idem Tho. in d. q. 71. artic. 1.
qui in 3. art. concludit, actum malum peiorem esse simpliciter
habitu malo, quamuis secundum quid, eo quod vitium diu
turnius sit peius actu malo, & vitioso, & in art. 4. concludit,
actum malum, qui est peccatum, compati sibi virtutē, sicut &
actus bonus compatitur sibi vitium. Quanquam peccatū mor
tale non potest esse simul cum charitate regina virtutum, quæ
est gratia gratum faciens, vel ab ea inseparabilis, quæq; est ha
bitus omnium longè nobilissimus à Deo supernaturaliter in
fusus, licet possit esse cum fide, & spe informibus, vt ibid. idem
Tho. tradit. & Concil. Triden. nuper declarauit sess. 6. can. 28.

Circa prædicta errat

I. Qui credit omnes animi passiones esse in se malas. nu. 4.
II. Qui credit perdita gratia perdit fidem & spem. nu. 9.

Quando autem hi censendi sunt hæretici, consule præ
ludium primum, num. 10.

VI. Præludium, de humanæ animæ, humanis actibus, & habitibus.

SVMMARIVM.

Homo cur sibi gratulari, timeréque merito debeat. nu. 1.
Actus humanus & moralis idem, & quid. nu. 2.
Voluntarium simpliciter, & secundum quid. nu. 3.
Omissio pura quid. num. 4.
Violentum quid, & quo à metu differat. nu. 2. & 5.
Metu facta regulariter valere, sed rescindi posse nisi, &c. nu. 6.
Sacramenta quæ metu facta, valent. nu. 6.
Violentus nullus est actus electus, sine interior. nu. 7.
Voluntas etiam à Deo non cogitur violenter. nu. 7.
Metu factum rescindatur, non autem blandiris extortum. num. 8.
Ignorantia quæ facit, actum non esse humanum. nu. 3.

Homo

Universidad de Deusto
Biblioteca

1 HOmo igitur cõpositus ex corpore, & anima tã mira & stantia, tótque ac tantis potentiis viribusq; aucta, & imaginẽ Dei paulominus ab Angelis ad tantã beatitudinẽ fœlicitatẽ cũ facultate tot passiones seu affectus regẽdi ex merito sibi gratulari potest, & timere. Gratulari quidem, tantæ beaticudinis sit capax. Timere autẽ, quod nisi eã cõsequatur, necessario in pœnã æternã, non solum damni, sed etiã sus incidet, si adultus, & mẽtis iam cõpos factus, moriatur ta finem Symb. Athanasij, &c. Firmiter, de Summa Trinit. 4. prælud dictũ est. Quare reputare nobiscum frequenter tremebundi deberemus, nullum esse nobis diffugiũ, quo rem æternam vitemus, nisi vitam æternam. Subindéque necessario nos fore, vel beatos æternum in supernis, vel infra æternum in infernis. Quæ reputatio impelleret nos ad id dum illa, per quæ hoc vitatur, & illud quæritur.

2 Ea porro quib. in vitã, vel mortẽ æternã, ab adultis iturus humani siue morales sunt secundũ Tho. receptũ. 1. sec. q. 1. Actus autẽ humanus, siue moralis, qui idẽ sunt, diffinitur actus hominis trãsitorius, & voluntarius simpliciter, vel ex sio eius. Diximus, transitorius, ad differentiã habituũ, qui qualitates difficile mobiles, iuxta Arist. in Prædicam. & Th sec. q. 49. art. 1. Diximus, voluntarius, ad excludẽdum actus minis omnino violentos, qui sunt illi, quorũ principiũ ex extrinseco, passo non conferente vim, id est eo qui patitur opitulante, neq; iuuante. Qualis est is, quo homo per vim solutã facit, vt oblatio thuris, quæ per manũ violenter ab

3 ad id adactam Idolo fit, c Presbyteros 50. dist. Diximus, liciter, ad excludendũ illos actus, qui sunt voluntarij secundũ quid, sed non simpliciter, & absolute, quales sunt actus mentum puerorũ & amentiũ, & etiam aliorum hominũ subitũ & deliberati, similes actibus brutorũ, quę volũtarie quidẽ opetur, secundũ Arist. 3. Ethic. receptum à Tho. 1. sec. q. 6. art. 4. aliis alibi, sed non deliberate, eligẽdo libere, & tanquã dom

4 eorũ. Diximus, vel omissio, ad cõprehendẽdam omissionẽ quam, id quod, quis potest, & debet agere, nõ agit, iuxta Th in d. q. 6. art. 3. Ex quo, & altero Tho. ibid. colligas tria req ad hoc, vt omissio cuiuspiam sit pura, & voluntaria, videl quod possit, & debeat facere, & non velit, negatiue tantum est, quod neque velit, neq; nolit. Nam si nollet agere, id est beret noliti onem, siue voluntatem non agendi, non esset actus omissionis, quàm commissionis.

5 Ex quibus infertur, Primo ratio decidendi principij 22. q

quatenus habet, nihil peccare illam, cuius omnino renitentis virginitas violatur. Imo & Luciam illam glorioſſiſsimam rela tam ibi à Gratiano dixisse, duplicari ad coronam.

Secundo infertur, quod actus etiam metu iusto factus, est actus humanus, quia est volũtarius simpliciter, licet sit inuolũtarius secundũ quid, vt ait Tho. in d. q. 6. ar. 6. & probatur in c. Merito. 15. q. 1. quatenus habet eũ qui metu alicuius mali facit aliquid, velle illud, licet non propter, sed propter aliud. In qua insignis quidã Theologus, in quadã epistola ad me scripta, & insignissimus Decius, in l. velle. ff. de ꝛeg iur. lapsi fuerunt, qua tenus dixerunt, metu facta, nõ esse simpliciter voluntaria, sed se cundũ quid tantum. Ratio diuersitatis inter violenter, & metu factum, illa est, ꝙ violentum dicitur, cuius principium est ab extrinseco, passo non conferente vim, siue non adiuuante. l. 1. ff. ꝙ metus caus. quæ habet, vim esse rei maioris impetum, cui resisti nõ potest trad. Arist. 3. Ethi. & Tho. 1. sec. q. 175. ar. 1. qualis est thurificatio superius dicta. Quod autẽ metu fit licet impulsionem habeat ab extrinseco, passum tamen ipsum, id est. qui cõpellitur, confert vim, & adiuuat. Quia consentit, d. c. Merito, & l. 2. ff. quod met. caus. Et ita factum per vim puram, nec meritũ, neque peccatũ est, neque prodest, neque nocet, quoad vllum fortũ. Quia nõ est actus humanus. Factum autem me- 6
tu, quia est actus humanus, potest esse aliquando meritum, & vt plurimũ prodest, & nocet, quoad vtrũque forum, quamuis regulariter rescindi possit, vt resolut glo. recepta, in c. Abbas, de his quæ vi, nisi quoad sacramenta characterem imprimen tia, quoad quæ non potest rescindi. c. Maiores. § Item quarritur, de baptis. & nisi quoad ea quæ liberam & spontaneam voluntatem requirunt, vt matrimonium cap. Cum locum. de sponsal. & vocem. c 1. de his quæ vi. Quia illa metu facta nihil valent, & sine vlla rescissione sunt inualida, siue nulla.

Tertio infertur, quod nullus actus voluntarius elicitus, siue interior potest esse violentus. Nam nullus talis sit passo non 7
cõferente vim. Voluntas enim, siue anima velle potens nõ potest absolute cogi siue per vim præcisã ad actũ à se ipsa eliciẽdũ, id est ad volendũ aut nolendũ, vt pulchre probat Th. 1. sec. q. 6. art. 4. Nam vt ibi ad quartũ ait etiã si moueatur & cogatur à Deo ad volendũ, non patitur violentiam, quia ipsa confert vim, & adiuuat dum vult, & ita nõ fit, passo non conferẽte vim, & per consequens non est violentum per supradicta.

Quarto infertur, quòd nullus actus neque interior neq; exterior definit esse voluntarius, eo ꝙ producatur per concupis- 8
centiam

centiam plurimũ impellentem animum,ad volendum.Imo magis volũtarius secundũ Tho.in d.q.6.art.7.Quæ potest se recta & noua ratio, quare blanditiæ non faciũt,vt actus eas factus rescindi possit,sicut metus.Et quod licet testamentũ metu factũ nõ valeat, l.fi.Si quis aliq.test.prohib. tenet tum tamen vxoris blando sermone mariti procuratum vi l.fi.C.Si quis aliq.testa.prohib.& prædicta l.fi.ff.eod.

9 Quinto infertur,quod actus factus per ignorantiã,aliquando est actus humanus,& aliquando non:& quidẽ est actus humanus regulariter,non est autẽ humanus quando tria concurrunt.Primum ignorantia illius rei,quam quis non tenetur scire.Secundum,quod non sit affectata,seu desiderata,vel procurata.Tertium,quòd sit talis sine qua nõ fieret actus.Quæ tria efficiunt inuoluntarium. Quæ pulchre determinat T in d.q.6.art.1.& probatur in c.2.de constit & c.Ignorantia reg. iur.lib.6.& c.fi.37.dist.& melius in §.notandum.1.q.4 c.Turbat,cum annotat.in eis per glo.& doctores.

Sexto infertur, Actum humanum non esse habitum,quia est stabilis, ille autem vt dictum est, transitorius, hic imperat cum cui hæret, ad actus sibi conuenientes, vt satis colligitur ex Clem.1.§.fi.de Summa Trini.& fide catho.& Card.& Ioan. ibid.Ille vero,non. Circa supradicta errat

I. Qui credit nullum vel omne sacramentum metu factum valere.nu.6.

II. Qui credit actus omnino violentos prodesse vel nocere animæ.num.7.

III. Qui credit omnem ignorantiam vel nullam excusare.

Quorum quis hæreticus, quis sit tantum mortaliter peccans, & nec mortaliter peccans sit censendus, consule præludium primum.num.10.

VII. Præludium de diuisione actus humani,in bonum siue meritum,& malum siue peccatum.

SVMMARIVM.

Meritum quid,& quod est duplex,de condigno,& de congruo,seu secundum quid.num.1.

Gratia gratum faciens quid.& quanti valoris.nu.2.

Bona in peccato mortali facta esse merita de congruo seu secũdum quid & quantum prosint.nu.3.

Actus humanus malus, & peccatum morale idem,differens à peccato naturali,& artificiali.nu.4.

Peccatum mortale quid late.nu.5.

Lex eterna quid,nu.6.contra eam est, quicquid est contra rationem naturalem.nu.6.

Omissio pura cur dicitur factum negatiuum.nu.7.

Verba illa, dictum,factum,concupitum,quomodo accipiuntur.nu.8.

Diffinitio hæc peccati cur eligitur.nu.8.& quomodo aliæ omnes,in eam resoluuntur.nu.9.

Peccatum,& delictum,in proposito idem.nu.10.

Violentum nullum peccatum.nu.11.

Voluntaria simpliciter dici,metu etiam iusto facta.nu.12.

Violentum nullum peccatum.nu.11.

Voluntaria simpliciter dici metu etiam iusto facta.num.12.

Metu etiam iusto facta regulariter valere & regulariter rescindi,non autem idem de factis per blanditias.nu.12.

Metum iustum excusare aliquando ab omni culpa transgressionis legis humanæ,non tamen semper etiam à mortali.nu.12.

Voluntarium duplex directè & indirectè nu.13.

Omissio pura non est peccatum, nisi concurrant potentia & obligatio faciendi,cum quotidiani exemplis.nu.13.

Diues qui non tenetur querere pauperes.nu.13.

Peccatum originale quomodo voluntarium.nu.14.

ACtus autem humanus est duplex,bonus,& malus, Bonus 1
qui nulla lege prohibetur in se neque in circunstantiis suis,& appellatur meritum.Quod secundũ mentẽ Tho.1.sec.q. 114.art.3.est duplex,Alterum est simpliciter meritum, seu de condigno.Alterum secundum quid,seu de congruo.Meritum simpliciter,siue de condigno,est quod meretur gratiam,& gloriam,ac vitã æternã,Quod diffiniri potest esse actus humanus bonus,factus ab eo qui habet gratiam Dei gratum facientem. Cuius meminit etiam glo.in d.§.fi.Clem.1.de Summa Trinit. verb.omnibus.Quæ gratia gratũ faciẽs est donum Dei super- 2
naturale, infusum à Deo creaturæ rationali,quo est illi ad vitam æternam accepta,ex mente Tho.1.sec.q.110.& 111.& Scot. & aliorum lib.1.distin. 16.& 17.Quæ gratia est tanti valoris, quod etiam illa, quam habet vnus particularis, est maius bonum,quàm aliud omne bonum naturale totius vniuersi,secundum Tho.1.sec.q.113.art.9.ad 2.

Meritum autem de congruo,vt Tho.in d.q.114.art.3.& alij 3
multi loquũtur,siue meritũ secundũ quid,vt ipsemet Tho.nominat ibidẽ,est actus humanus bonus factus ab aliquo extra gratiã Dei existẽte,cui de quadã congruitate,& secundũ quid debetur aliqua merces spiritualis, vel tẽporalis:vt sentit gloss.

c.Quod

Universidad de Deusto
Biblioteca

c. Quod quidam de pœnit. & remiss. Quæ ponit illis duos f
narios, Quæ cum mortali bona fiunt dant bona terræ, Cor
ciunt humile, minuunt tormenta gehennę: glossa est etiam
rè similis in c. Quærat. §. Quod autē, de pœnit. dist. 3. vltra
fructus tactos in illis; addimus alios multos infra in c. 27.
270. Qui fructus licet magnæ sint in se vtilitatis, collati
cum gratia gratum faciente, & gloria æterna ei respond
adeo paruæ sunt, vt in c. Nihil. de consec. dist. 5. dicantur
prodesse, quum tamen de fide sit prodesse ad multa, vt dict
est, & satis definit Conc. Trid. sess. 6. cap. 6. can. 6. Actus au

4 humanus malus vocatur, & est idem, quòd peccatum mora
de quo hic agimus. Licet verbum peccatum, generaliter
ptum vt docet Tho. 1. par. q. 63. ar. 1. significet omnem deuia
nem vel declinationem à rectitudine operi debita, siue
contingat in naturalibus, siue moralibus: qua ratione
stra naturæ vocantur ab Arist. peccata. 2. Phys.

5 Peccatum ergo morale, quod idem est quod actus hu
nus malus, variè à variis diffinitur. Ex omnibus autem d
nitionibus, quas post veteres authores trad. Magister cum
& aliis recētioribus 2. dist. sent. li. 35. & Th. 1. sec. q. 71. ar. 6. &
elibs, illam eligimus, quam magnus ille Augu. tradidit. lib
contra Faustum: quæ non latuit gloss in c. Ille Rex, de pœ
dist. 3. videlicet Peccatum est dictum, factum, aut concupit
6 contra legem Dei æternam. Tum quia clarior & vsitatior
Tum quia conuertitur cum diffinito: Nam cuicumq; conu
nit diffinitum, conuenit etiam diffinitio, & è contrario, vt
infra dicenda patebit. Nam lex æterna, vt idem Augustinus
in lib. 1. de libero arbitr. & post eum Thom. 1. sec. q. 91. art. 1.
summa ratio Dei quæ iam inde ab æterno cuncta ordinav
post mundum creatum omnia gubernat, iuxta illud Poe
2 pulcherrimum,

Quicquid habet Phlegetō, quicquid cana viscera terr
Quicquid habet Pelagus, quicquid secat aëra pennis
Fecisti solus, totumq; opus ipse gubernas.

Et ita quicquid est contra legem & rationem naturalem
contra legem æternam, licet non contrà, quicquid est cont
legem æternam, fit contra legem & rationem naturalem. Qu
lia sunt, quæ supernaturalibus obuiant, vt ferè omnis hæres
blasphemia & similia. Quod docet Thom. in d. q. ar. fin. & la
iuxtà ac subtiliter enucleat Tho. à Vio. ibidem.

7 Non obstat primo, quòd puræ omissioni, quę vt prædict
e

est, saltem tribus cōcurrentibus est actus humanus malus, con-
uenit diffinitum, quia est peccatum, cui tamen non conuenit
diffinito: quia non est dictum, factum, aut concupitum. Nam
licet illa omissio non sit dictum, factum vel concupitū, affirma-
tiuum, est tamen negatiuum. Est enim nō dictum, non factum,
vel non concupitum, seu non dicere, non facere, vel non con-
cupiscere, eius, qui posset, & ad id teneretur. Quoniam affirma-
tio, & negatio, reducuntur ad idem genus, vt in hac ipsa specie
trad. Tho. in q. 71. ar. 6. ad 1. & probatur per l. Si mora. ff. solut.
matr. quę non factum vocauit factū, vt ibi. glo. not. Ibi enim Iu-
risconsultus appellat factum mulieris, omissionem traditionis
dotis, & glo. recepta ibi per Bart, Alex. & alios, in l. 2. ff. de verb.
obli. ait diuisionem illam Iurisconsulti, qua diuidit stipulatio-
nem, in stipulationem de faciendo, & dando, comprehendere
etiam stipulationem de non faciendo, & non dando.

Non obstat secundo, quòd res dictæ, factæ, aut concupitæ nō 8
sunt peccata, quia illa verba diffinitionis, dictum, factum, & cō-
cupitum, non accipiuntur pro illis rebus, sed pro ipsis actibus
dicendi, faciendi, & concupiscendi, seu volendi eas, hoc est pro
ipsa dictione, factione, & (vt ita dixerim) concupiscione seu vo-
litione, vel latinius voluntate: quod post alios Gabriel rectè
intellexit, in d. q. 35. q. 1.

Non obstat tertio, quòd illa diffinitio eiusdem Augustini 9
relata à Gratiano in §. 1. 15. q. 1. videlicet, Peccatum est volun-
tas retinendi, vel consequendi, quod iustitia vetat, nullam fa-
cit mentionem de dicto vel facto, sed solum de concupitō:
Quia debet reduci ad hanc, subintelligendo dictū vel factum,
seu dictio vel factio. Cum enim mentionem fecerit de concu-
pito, & voluntate, quæ est radix malitiæ dicti seu dictionis,
facti seu factionis vel actionis, adeo quidem, vt vnum tantum
peccatum constituatur ex illis, vt in Prælud. seq. dicemus: fa-
ciendo mentionem de voluntate, satis videri potest feciss
mentionem de illis, quorum malitia pendet ab ea.

Non obstat quarto, quod alia est diffinitio diui Ambrosij
relata per Magistrum in lib. 2. dist. 35. & aliæ aliorum, quia om-
nes possunt ad hanc reduci, sicut & illa Tho. in 1. sec. q. 71. art.
6. Peccatum nil aliud est quàm actus humanus malus. Omnis
enim actus humanus malus, est dictum, factum vel concupi-
cum contra legem æternam Dei.

Non obstat quinto, ꝙ secundū hanc diffinitionem delictum 10
esset peccatū, & tamen Aug. in q. Leuitici significat, quod pec-
catum est perpetratio mali, & ita commissio. Delictum autem

defectio boni, & ita omissio. Quod annotauit glos. in regula Peccatum, & in regula Delictũ. de regu. iur. lib. 6. & ante illam Magist. in 4. dist. 42. Quia ibidem ipsemet Magister dixit indifferenter, apud authores, omne peccatum nomine delicti intelligi, & cõtra, omne delictum nomine peccati. Quod palam probatur per præfatas duas regulas, coniunctas, & per c. Rex, de pœnit. dist. 3. & c. Si peccatum. de pœnit. dist. 1.

11 Non obstat sexto, quod actus violenter extortus, qualis est thuris oblatio idolo facta per manum alicuius violenter, absoluta vi, ad id adacta, nõ est peccatũ. c. Presbyteros, 50. dist. & tamen est dictũ, factum, vel concupitum cõtra legem æternam. Quia diffinitio præfata intelligitur de dicto, facto & cõcupito volũtario, saltem simpliciter, & indirectè, iuxta illud eiusdem Augu. relatum in §. 1. 15. q. 1. Peccatũ adeo est voluntariũ, quod si non esset voluntarium, non esset peccatum. Et quia omne peccatum est actus humanus, & nullus actus dicitur humanus nisi sit voluntarius, vt post Tho. 1. sec. q. 6. in Proœmio latius

12 supra Præludio proximo diximus. Dixi, saltem simpliciter, ad significandum, q non oportet esse omnino voluntariũ, sed sufficit, quòd sit simpliciter tale, licet sit inuoluntariũ secundum quid. Qualia sunt quæ metu etiam iusto fiunt, aut dicuntur, vt latius supra proximo Prælud. diximus. Addimus tamen dictũ ibidẽ, frequenter excusari quem à peccato transgressionis legis humanæ, propter iustũ metum, vt in c. Sacris, de his quæ vi. annotauit Panor. & Communis, non quidem ea ratione, quòd lex humana non possit quem obligare ad culpã mortalem pro sui obseruantia. Quia id falsum est, vt probat c. 2. de maio. & obed. & latè Caiet. 2. sec. q. 186. art. 9. & latius nos tradimus in Comment. c. fraternitas. 12. q. 2. Sed quia legislatoris intentio raro se ad id extendit, & actus agentium, nõ operantur vltra fines eorum. l. Non omnis. ff. de reb. credit. Dixi, etiam vel saltem indirectè. Quia voluntarium dicitur duobus modis, directè ac per se, vt cum volumus illud: & indirectè ac per se, vt cum volumus id ex quo sequitur illud, & indirectè ac per accidens, cum possumus & debemus aliquid velle, vel dicere vel facere, & nolumus, non dicimus, nec facimus. Non enim sola nauis submersio, est voluntaria nauclero, quam ipse voluit fieri, sed etiam illa quam cum ipse posset, & deberet non impediuit, id

13 quod pulchrè docuit Tho. 1. sec. q. 6. ar. 3. Non otiosè diximus cum posset & deberet: Nam hæc duo coniunctim requiruntur vt aliquid sit indirectè voluntarium, seu volitum, vt supra diximus. Per quod excusantur multi à peccatis omissionum, dum

possunt

possunt quidem impedire aliqua, quæ sunt mala vel ex quibus sequuntur mala: sed nulla lege ad id tenentur: vt cum aliquis diues omittit dare centum aureos petenti ab eo illos, & dicenti quod se occidet, nisi ei eos dederit. Nã licet diues possit ei dare illos, quia tamen ad id minime tenetur, non peccat: quamuis ille se occidat. arg. c. Cum homo. 23. q. 5. & elegãter determinat Tho. à Vio. in 2. sec. q. 64. art. 8. Sic excusatos fuisse à peccato respondimus aliquos Vallisoleti diuites, qui poterant succurrere necessitati extremæ aliquorũ Galecorum, quos fama erat in Galetia ea laborare. Quoniam licet potuissent illuc ire, & alimenta parare, non tamen ad id vlla lege tenebantur. Quoniam diues quem nullum ad id officium obligat, non tenetur quærere pauperes, quibus eleemosynas largiatur; sed tãtum occurrentibus eam largiri, id quod sentit vterq; Tho. 2. sec. q. 32. ar. 5. & infra in cap. 24. nu. 9. traditur.

Non obstat quod peccatum originale infantis, imò & non- 14
dum nati est peccatum, & tamen non videtur esse dictum, factum, aut concupitum. Quia licet non sit factum, aut concupitum personale ipsius actuale, est tamen suæ naturæ humanæ, iuxta dicenda in principio Præludij sequentis.

SVMMARIVM.

Legem æternam quomodo violant facta contra rationem naturalem, legem humanam, consuetudinem & conscientiam. nu. 15.

Peccatum veniale esse verè peccatum, & contra legem, saltem æternam, licet aliqui contrà qui conciliari possunt. nu. 16.

Peccata Theologi & Canonistæ altiore respectu quàm Philosophi damnant. num. 17.

Peccata omnia esse mala quia prohibita, & quomodo glossa quæ contradicit defendatur. num. 18.

Peccatum non est vitium. num. 19.

Peccatum constat ex duobus, & ratione alterius est à Deo, & ratione alterius à nobis. num. 20.

Peccatum aliud esse in genere naturæ, & aliud in genere moris. & quod idem actus manens idem in genere naturæ, nunc bonus, mox potest esse malus, adque contingere tam in actu interiori quàm exteriori. nu. 21.

Actus nullus pro eodem tempore adæquato potest esse bonus simul & malus, etiam diuersa ratione. nu. 22.

Bonis in agendis ne sint mala, magna cura adhibenda. nu. 22.

Peccatum cordis, oris, & facti in genere moris vnum tantum esse. nu. 23.

Cõfiteri peccatũ interius sine exteriori nõ sufficit, quãuis contra sic. nu. 24.

Peccatum non esse reatum, licet aliquando sic vocetur. nu. 25.

Reatus quid proprissimè nu.25.& ad quæ transfertur.nu.26.
Reatum pro obligatione ad pœnam esse filiam peccati,& triplicē. nu.
Actionū mater obligatio.nu.26.
Peccatum est omnis actus deliberatus,qui non est bonus.nu.27.
Bonum constat ex integra causa.num.27.
Otiosum omne, malum.num.28.
Peccatur quibus modis circa peccati cognitionem.num.28.

15 EX his infertur primo, id omne quod fit contra rationem naturalem; id item omne,quod fit contra legē humanam iustam,& eius mentem esse peccatum,iuxta illud,Quod ratione caret, extirpare necesse est c. Cor Episcopi.68.dist.& iuxta illud, Per me Reges regnant, &c. Prouer.8.& l.Inter claras.C. de Summa Trinit.& c.Qui peccat.23.q.4.Immo quod fit contra humanas consuetudines rectas & honestas.c. Quæ sunt 8.dist.imò & ea,quæ sunt contra rationem,quę videtur agere recta,licet nō fit,c.Per tuas 2.de Symon.c.Omne 28.q.1.Quoniam licet id non fiat contra vllā legem iustam temporalem, fit tamen contra illam legem æternam generalem, qua Deus supremus legislator prohibet,ne quis agat id quod credit non esse agendum, imò, neque id de quo dubitat,an liceat agere iuxta c.Iuuenis,de sponsa.c.Dominus,de secun.nup.& c.Inquisitioni,de senten.excom.adiunctis eis,quę latè tradidimus ibidem in c.Si quis autem,de pœniten.dist.7.à nu.8.

16 Secundo infertur, omne veniale peccatum esse peccatum. Quia est dictum,factum, aut concupitum contra legem æternam,& probatur in c.Vnum,§.fi.25.dist.vbi Augu.peccata venialia vocat peccata.& in c.De quotidianis,de pœnit.dist.3. Io.Chryso.idem facit.Quin & Tho.1.sec.q.61.ar.1.omnē actum inordinatum, & vitiosum appellat peccatum. At inter omnes conuenit, omne veniale peccatum esse actum inordinatum. Magister etiam sent.cū Tho.& S.Bonauentura,& aliis in ii. dist.35.& 42.præsupponit,quòd veniale peccatū comprehendatur sub verbo,peccatū;quod ab Aug.diffinitur esse dictum.& Contrarium verò ait S.Bonauentura cum aliquot aliis in dict. dist.42.nu.31.& 32.videlicet,Peccatum veniale non esse contra legem,sed præter legem. Cui consonat etiā Tho.ibidem q. 1.ar.1.ad 5.& 1.sec q.88.ar.1.dicens,quòd diuisio peccati in mortale & veniale,non est diuisio generis,in species,quæ æqualiter participant rationem generis, sed est diuisio analogi,in de quibus prædicatur secūdum prius,& posterius. Non enim inquit,est cōtra legem, sed præter legem;vbi Caiet.nihil nouū facit quo suū Thomā defendat à telis Durandi lib.2.dist.

qui magnis viribus nostram illationem tuetur. Quin & ipse Caiet.1.sec.q.72.ar.5.carpit Scotum;eo quod in dist.22.secundi dixisset. Peccatum,veniale non esse contra legem;quia negari non potest esse contra legem æternam; & virtutis. Quæ contentio dirimi posse videtur; dicendo; quod altera opinio procedit de contrarietate legis sufficienti ad assequutionem æternæ vitæ impediendam. Altera verò de contrarietate secundum quid quæ solum sufficit ad eam differendam.

Tertio infertur, Theologos & sacrorum canonum petitos magis odisse peccatum eò quod auertat à Deo,& à lege illius æterna,quàm eo quod auertat à ratione humana,licet philosophi cōtrafecerint,vt significat Tho.in d.q.71.ar.6.& 5. Licet item verum sit peccatum, eo ipso quod est contra rationem, esse Dei offensiuum, vt subtilissimè declarauit Caiet. in eod. ar.6. Maioris enim habent Theologi & Canonistæ Deū Opt. Max.& legem eius,in qua die ac nocte meditandum esse didicerunt ex Psal.1.quàm philosophi,qui vix eam nouerunt. 17

Quarto infertur illud celebre elogiū,quòd non omne peccatum ideo est malum,quia prohibitum;iuxta glo.celebrem.c. ex parte 1.de offic. deleg: intelligendum esse de prohibitione humana, non autem de prohibitione legis æternæ per quam omne peccatum prohibetur:vt ex hac diffinitione colligitur, & annotat Tho.in dict.ar.6.ad 4. 18

Quinto infertur,peccatum non esse vitium.Quoniam peccatum est dictum,factum aut concupitum,& ita actus,vt supra dictum est. Vitium autem est habitus secundum Tullium 4. Tuscula.Tho.in d.q.71.art.1.ad 3.quod etiam colligas ex Ambrosio,cum glo.singulari Ioan.in c.Ille Rex,de pœn.dist.3. 19

Sexto infertur, Peccatū cōstare ex duobus,videlicet ex ipso actu qui est quædam res naturalis,& ex tortuositate,(vt ita dixerim) & defectu rectitudinis, qua caret,ex eo,quod deuiat,& est contra legem,& regulam æternam:quæ carentia appellatur priuatio,inordinatio,tortuositas,& deformitas.& quòd quatenus est actus & res,merito dicitur quoddam bonum naturale. Quia omnis res quatenus est aliquid, est bonū naturale iuxta illud Gen.1.Omnia quæ fecerat erāt valde bona.Sed quatenus est defectus & priuatio boni,dicitur malum, & nihil,ab Augustino super Ioā.qui verbū,nihil,positū in illo celebri dicto Ioā.1.Sine ipso factū est nihil,exponit de peccato, quod nō est intelligēdū de peccato quoad ipsum actū,quatenus est quædā res,sed de peccato, quatenus est inordinatio,& deest ei rectitudo : vt post & ante alios declarat Tho.in lib.2.sen.dist.37.q.1.ar.2. vbi 20

concludit,non debere dici vllum peccatum esse à Deo,nisi cum illa additione in quantum est actus,& in quantũ est quędã res.

Septimo infertur, aliud esse peccatum in genere naturæ, & prout est quoddam ens naturale, & aliud in genere moris, & prout est quoddam ens morale.Nam vt in illatione precedenti dictũ:Peccatum est aliquid, & bonũ prout est ens naturale, & prout est ens morale,dicitur nihil,& malum. Ex quo subinfertur etiam fieri posse,quod actus,qui sit vnus & idem numero,in genere naturæ,nunc sit bonus, & paulo post malus in genere moris:id est quatenus est ens morale. Nam ambulatio, qua vado ad ecclesiã, est vna & eadem res in genere naturæ: Ât si eam incipio facere,ob vanam gloriam,erit mala toto tẽpore,quo eo ream ambulauero:& si mutata voluntate continuo eam ad Dei obsequium,erit bona,dum de aliis requisitis nihil desit,vt trad.Thom.1.sec.q.20.art.6.Ex quo subinfertur,quod vnus actus,qui est simplex & idem numero secundum genus naturæ, potest esse duplex & diuersus in genere moris, puta bonus & malus,peccatum & meritum:id quod Th. probat vbi supra.Et quamuis Th.de actu solo exteriori formet, & prosequatur quæstionem, non tamen ob id intelligas contrarium sensisse de actu interiori: quod ibidem annotauit Caiet. cuius quotidianum exemplum accipe in actu volendi comedere carnes cõtinuato ab hora qua licet eas comedere,vsque ad horã qua nõ licet:quod non raro cõtingit apud infirmãtes in Carnis priuio,& apud Sũmates passim in noctibus,quę precedũt dies quibus esus carnium vetitus est,qualis est dies Iouis,& quicunque præcedit quatuor tempora & festorum vigilias. Animaduertẽdum tamen quod nullus actus pro eodẽ tẽpore adęquate potest esse bonus,simul & malus, peccatum & meritum,etiam diuersa ratione, quia implicat cõtradictionẽ.Nam si est malus, aliqua rectitudo ad bonitatem necessaria ei deest.Et si est bonus,nulla: Quia bonũ constat ex integra causa, secundũ Dionysium c.4.de diuin.nominib.id quod affirmat Th.1.sec.q.2.ar.6.& clarius in 2.sent.dist.40.q.1.ar.4.& Maior. ibid.q.7.Caiet. super Matthę. cap.6. Quibus prohdolor,cõsequens est,bonam operum nostrorum partem esse malam. Minor enim pars est eorũ,quibus nulla deest rectitudo,vel obiecti,vel finis,vel alicuius circunstantiæ.Quamobrem magna cura & studio est opus,vt quæcunque agimus,circunspectè agamus; ne bona quæ labore magno,ad bene merendũ perficimus,incuria parua perdamus:vel quod peius est,fiant nobis mala ob quæ puniamur.

Octauo infertur,quod peccatũ interius,quo quis peccat,vo-

lendo aliquid dicere,aut facere,& dictum,& factum ipsum exterius,sunt quidẽ plura entia, & plures res, quoad essentiã rei naturalis.Si quidem alia res est,exterior actus, & alia interior: sunt autẽ vnum peccatum in genere moris, quicquid voluat, & reuoluat satis leuiter,& inutiliter Ioan.Maior in d.dist. 42. q.1.Quoniã vt elegãter de more ait. Th.1.sec.q.20.ar.3.in corpore quęst.& ad 1.actus interior & exterior ei respondens,licet duo in genere,& esse naturę,in genere tamẽ & esse morali sunt vnus.Non tamẽ ex hoc inferas sufficere pœnitenti cõsiteri peccatũ interius solũ sine exteriori. Quoniã oportet cõsiteri omnia peccata mortifera.c.Omnis,de pœnit.& remiss.& constat peccatũ exterius esse peccatum mortiferũ,quando interius est eiusmodi:& licet peccatum interius,& exterius,sint vnum peccatum in genere moris, sunt tamen duo in genere naturæ,vt prædictũ est.Non obstat,quòd sufficit consiteri exterius: quia qui cõsitetur exterius,implicitè cõsitetur interius,arg.l.Labeo. §.Tubero.ff.de supellect.leg.arg.item c.Præterea: de offi.dele. cum sine illo non esset peccatum.Non autem contra,qui consitetur interius,videtur cõsiteri exterius:cũ interius passim inueniatur sine exteriori:& nõ cõcludit hoc adesse quod cõtingit abesse,l.Neq; natales.C. de prob. & c.In præsentia , eo.tit.

Nono infertur,peccatũ esse aliud à reatu peccati. Tum quia peccatum,per prædicta,est dictum,factum , &c. Reatus autem peccati est obligatio nata ex peccato ad pœnam subeundam. Tum quia magister in 1.dist.42.§.Reatus , ait,quòd licet aliquando in scripturis authorum verbum,Reatus,significat culpam,& aliquando pœnam, id tamen non contingit ex originaria verbi significatione:Sed quia cum reatus sit quoddã medium inter illa , nomen eius transfertur ad significandum extrema.Tum quod verbum,reatus, est verbum nouum & in cognitũ Ciceronis ætati , & à Messala sub Augusto Cæsare vsurpatũ,vt docet Quintil.li.8.c.3.Instit.vsurpatum,inquã,pro statu Rei criminis:quod colligitur ex l.Si quis diutino.ff.de pœn. quicquid ibi reuoluat Accursius,vbi annotauit Budæus errore nimio apud Iurisconsultos ætatis nostrę,pro crimine reatũ accipi.Et quamuis iuxta sensum Budęi,etiam obligatio ad pœnã non dicatur propriè reatus , sed ipse status rei , qui accusatus est,& inter eos receptus:Gregorius tamen, in c. Si peccatũ,de pœnit.dist.1.& Magister cum Thoma,& aliis vbi supra,pro illa obligatione accipiũt.At quia duplex est peccatũ,alterũ mortale,alterum veniale.c.Vnum.6.Criminis.25.dist. sic duplex est reatus:alter,quo quis obligatur ad pœnam æternam:alter quo

obligatur ad pœnam temporalem,secundum omnes. Itaq; peccatum est mater reatus,reatus verò filia peccati,sicut obligatio est mater actionis.l.Licet.§.Ea obligatio,ff.de proc.& actio filia eius,gl.in rub.de action. Instit.Reatus autem siue obligatio ad pœnam est triplex. Quia peccatum eo quod triplicé ordiné offendat,ad triplicem pœnam obligat:quatenus enim offendit ordinem propriæ rationis, obligat ad pœnam remorsus conscientiæ.iuxta illud Aug.1.Confess.Omnis inordinatus animus sibi ipsi est pœna: Quam conscientiæ remorsum esse dixit Th.1.sec.q.87.ar.2. Quatenus autem offendit ordinem Dei obligat ad pœnam æternam,vel temporariam ab eo infligendam.Quatenus autem offendit legem humanã,obligat ad pœnam illius legis per hominem statutam.Quo fit,vt qui peccamus considerare deberemus,quod licet effugere possimus frequenter hominis legislatoris errata nostra ignoranti s,punitionem,nequaquam tamen possumus vitare pœnam Dei omnia cernentis,nec conscientiæ nostræ,omnia nostra videntis,nisi pœnitentiam legitimam,& peccato accommodam.

27 Decimo infertur,quod actus deliberatus,qui non est bonus, est peccatum.Quoniam multi sunt actus,qui iuxta suum genus, vel suam speciem , id est ex obiecto suo, neq; boni sunt neq;mali. Qualis est deambulatio in campum,& leuatio festucę.vt Tho.communiter receptus habet.1.sec.q.18.art.8.Nullus tamen inuenitur in indiuiduo,qui non sit malus,si non est bonus.Quia nullus talis inuenitur,cui non desit bonitas, vel obiecti,vel finis,vel alicuius circũstantiæ.Quę est septuplex,signata in illo versu Quis,quid,vbi, quibus auxiliis,cur , quomodo, quando.Quem desumptum ex Tho.1.sec.q.7.art.3.explanauimus in principio c.Consideret,de pœnit.dist.5.num.15.& 7.cap. 7.præponendo illum alteri.quem Palud. Antoninus,& aliquot alij proposuerũt.At inter Thom.1.sec.q.18.art.3.& omnes alios post Arist.in Ethic.conueniunt, ad rectitudinem & bonitatem actus necessum esse,vt omnes prędictę septem circunstãtię rationabiliter conueniãt. Quia bonũ constat ex integra causa secundũ Dionysiũ cap.4.de diuin.nom.Et quãuis olim contrariũ visum fuerit mihi verius sequuto Scot.in 2.dist.7.& 41. & quoli.18.eo quod videbatur dari posse actus indifferens,sine vlla circunstantia in nullum finem bonum,vel malum,ordinatus, postquàm tamẽ legi Caiet.super Tho.in d.art.9.sequutus sum hoc. Quia omnis actus deliberatus otiosus,est malus.iuxta illud Matth.Omne verbum otiosum,&c.& omnis actus,qui non fit ad aliquem finem, est otiosus , & ita deest ei circunstantia finis

finis,siue ordinatio ad bonum finem: & consequenter est contra legem æternam:quę ad bonitatem actus exigit omnem circunstantiarũ concursum rationabilem , quæque habet hominem agere debere propter finem.Thom.quæst.1.ar.1.& 2.post Arist.2.Physic.& consequenter est peccatum.

Vndecimo,infertur quàm vanè & stultè errauerũt multi super peccato actuali.Alij quidem vt Valentinus , quod peccatũ non est à libero arbitrio,sed à Dæmone tantum.Alij vt Lutherus,quòd omne opus quamlibet rectè factum, est peccatũ.Alij vt Ætius, & Armenij quod aliqua sunt peccata omnino irremissibilia.Alij vt Vualdenses,quod nullum peccatum mortale est tolerãdum,etiam si ad vitandum maius malum.Alij vt Iouinianus,quod semel iustificatus non potest amplius peccare, 29
de quibus latè Castren.li.contra hæreses.à vers.Tertia hæresis, verb.peccatum. Alij vt Vualdenses,quod per peccatum mortale perditur omnis potestas tam laica quàm ecclesiastica. vt per eundem Alphonsum vbi supra,in verb.Potestas.

Circa prędicta errat

I. Primo , qui credit bene facta in peccato mortali nihil prodesse.num.3.

II. Nullam legem humanam obligare ad mortale.nu.2.

III. Qui putat sufficere confiteri peccatum interius sine exteriori.nu.24.

IIII. Qui credit aliquem ex septem erroribus supradictis in vndecima illatione.

Quis autẽ horũ sit cẽsendus hæreticus, & quis non nisi peccãs mortaliter,vel nec peccans quidẽ,cõsule prælud.1.n.10.

VIII. Præludium,de diuisione peccati in originale, & actuale.Et quid sit originale.

SVMMARIVM.

Peccatum duplex.originale,& actuale,& quid originale.nu.1.

Peccatum aptius genus ad originale,quàm carentia iustitiæ originalis, & alia similia.nu.2.

Peccatum originale tollitur per baptismum,sed non carentia , nec concupiscentia,&c.nu.3.

Peccatum primum solum,& solius primi parentis,& quatenus fuit natura,transferri in solos descendentes.per virtutem seminalem.nu.4.

Iustitiam originalem, sibi & posteris acceptam , sibi , & posteris perdidit Adam.nu.5

Peccatum originale esse reatum, & cum eo nasci omnes, & contradicentes esse hæreticos.nu.6

Peccatum originale non est actus personalis,non potentia,non proprius habitus,non concupiscentia,non fomes,licet aliquando sic appellatur.nu.8.
Et est proprie peccatum , & culpa,vnum tantum in vno homine , & æquale in omnibus,excludit omnes à vita æterna.nu.8.
Peccato originali carnis CHRISTVS, *& Virgo mater eius,sed aliter ratione.nu.9.*
Pœnitentiam & confessionem peccati originalis,non esse necessariam.nu.10.
Peccatum circa originale qui sic,& sic errant hæretici.nu.11.

1 PEccatum primo diuiditur in peccatum originale,& peccatum actuale.Peccatū originale, attenta magis mēte quā verbis Anselmi de conceptu virginali,& Magistri, & aliorum in 2.sent dist.30. & Tho.1.sec.q.81.& 82.& 83.par.q.27.art.2. melius ad Rom.5. lect.2. col.2.& 3.& aliorum Catholicorum alibi præcipuè tium canonum.1.2.& 3.Decreti de peccato originali sess.5. Concilij Tridentini diffiniri potest, esse peccatum primum primi parentis, quatenus fuit naturæ,transfusum per virtutem seminalem , in omnes immediatè vel mediatè abgenitos , quo sibi & illis perdidit iustitiam originalem quo hoc seculum,& beatitudinem æternam,quoad alterum.

2 Dixi, peccatum,pro genere:Quia licet Anselmus frequēter receptus, ponat pro eo (Carentia iustitiæ originalis) & (Concupiscentia)vel(Habitus improprius)vel (Fomes)vel(lex membrorum)aut(Tyrannus)& alij(reatus)vel(pœna)aptius tamen ponitur,peccatum. Tum per hæc verba circumspecta ma S.Thom.ad Rom.5.lect.3.col.2.Sicut peccatum actuale peccatum personæ,quia per voluntatem personæ peccantis mittitur,ita peccatum originale est peccatum naturæ,eo quo per voluntatem principij humanæ naturæ commissum est. sicut peccatum actuale , quod est peccatum personæ, trahitur ad singula membra per aliquem actum personalem, ita peccatum originale trahitur ad singulos homines; per actum naturæ qui est generatio , hactenus ille.Tum per præfatum concilium Tridentinum,quatenus vbi supra can.2.declarat hæreticum eum,qui dixerit Adamum inquinatum per inobedientiæ peccatum , mortem , & pœnas corporis tantum , in omne genus humanum transfudisse , non autem & peccatum quod est mors animæ. Et quatenus, can.5. diffinit hæreticum esse negare,quòd per baptismum tollatur omnis reatus originalis peccati,aut asserere non tolli totū id, quod veram & propriam rationem peccati habet. At per baptismum non tollitur

carentia originalis iustitiæ,nec concupiscentia,nec habitus ille improprius, neq; fomes, neq; lex membrorū, neque Tyrannus,licet aliquantū refrænetur secundū omnes, ergo nullū illorum est de vera,& propria ratione peccati originalis,ac consequēter neque verū genus diffiniti, quod est de quiditate & ratione speciei, iuxta Porphyrium in prædicabilibus.Et quamuis reatus omnis tollatur per baptismum,tamen secundū Magistrum communiter receptum , peccatum originale non est reatus,neque pœna,sed culpa,vt infra dicemus.Ergo aptius genus est peccatum,quàm aliquod illorum.

Dixi,primū primi parentis;quoniā alia peccata quæ ipse fecit vel posteri eius efficiunt,non sunt peccata originalia,neq; transierūt,neq; transeunt in posteros,vt probat Tho.receptus in hoc ab aliis 1.sec.q.82 art.2.& melius in lect.3. c.5 ad Rom. 4

Dixi,Quatenus fuit naturæ.Quia quatenus personale,ac sola personali voluntate commissum fuit,non fuit,neque est originale,neque transfusum,sed quatenus fuit peccatum naturæ ac commissum voluntate posterorum eius , ea ratione & modo,qui ex prædictis verbis S.Thom.colligitur.

Dixi,per virtutem seminalem,&c.ad significandū,quo modo & à quo,& in quos deriuatur.Nam qui homo in puris naturalibus crearetur , miraculose alia de materia , quam carne humana,non haberet hoc peccatū.Quia ille non esset de Adami posteris,imo nec si crearetur de carne humana,ratione alia quàm per virtutem seminalem,iuxta sententiam Tho 1.sec.q. 81.art.4.& aliorum,præsertim Durandi in dicta dist.30.q.2 & tamen iustitia originali careret, & fomitem, ac concupiscentiam,quam baptizati habent,haberet.

Dixi,quo sibi & posteris perdidit iustitiā originalem,quoad hoc seculum,ad insinuandum illud grande irreparabileq; damnum,quod sibi,& nobis intulit Protoplastus.Illa enim iustitia erat quoddam donū supernaturale inditum à Deo Adamo,pro ipso,& pro posteris eius,quo vires inferiores subiiciebat superioribus,ac superiores Deo,harmoniam quandam miram constituens,cui per peccatum amissæ successit discordia, & rebellio deplorandæ & potentia concupiscendi, tam sensualitatis, quàm voluntatis superioris effrænata secundum omnes. De qua poëta quidam celebris , postquam graphicè conscripsit mortem,& alia,quæ perditio hæc iustitiæ attulit,concludit,

Hæc fuga iustitiæ,nostris mala cuncta diebus
Intulit,&c.

Dixi,

Dixi, Et beatitudinẽ,quoad alterũ ſeculũ,ad oſtendendum terribilem effectum, quẽ hoc peccatũ operatur, ſcilicet,quod facit æternum carere vita beata.c.Firmiſsimè,de conſec.diſt.4.

Ex qua diffinitione infertur,primo,Peccatũ originale, non eſſe reatum,vt probat Magiſter 2.lib.diſt.30.Quia vt in Præludio præcedenti diximus,peccatum non eſt reatus.

Secundo infertur,hæreticos eſſe qui dicunt,non naſci homines cum vero peccato.Quia eſt contra prædicta,fundata in illo. Aposto. Rom.5 Per vnum hominem intrauit peccatum in mundũ,& per peccatum mors,& in omnes homines mors pertransiit,in quo omnes peccauerunt.Et in illo Epheſ.2. omnes filij iræ naſcimur.& in diffinitione c.Firmiſsimè crede, & c.Conſec.diſt.4.& concilium Trident.vbi ſupra can.1.

7 Tertio, quod peccatum originale,non eſt actus perſonalis neque potentia,vt palã eſt,neq; habitus, ſaltem propriè accepto vocabulo.Quia eſt peccatum, & nulla peccata ſunt habitus,vt dictum eſt ſupra in Prælud. præcedenti,nu.19. Quatenuis accepto latè vocabulo, metaphoricos dici queat habitum eo q̃ vt ille inclinat ad ſuos actus, ita fomes peccati originalis inclinat ad ſuos.iuxta Thom.1.ſec.q.82.art. 1. & ipſum Durandum,& alios in dicta diſt.30.q.2.

Quarto,quod eadem ratione peccatũ originale,non eſt vtrè concupiſcentia,ſeu vt Magiſter,in dicta diſt.30.declarauit,concupiſcibilitas,neq; fomes peccati,licet materia eius aliquo modo dici queat,iuxta Tho.in.d.q.82.ar.3.& licet quãdoque vocentur peccatum,nominando effectum per cauſam,ſicuta illud Aposſt.Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore,adiuncta expoſitione Tho.ibid.lect.3.dum ait,Non iubet Apoſtolum,ne peccatum hoc eſt, fomes peccati,ſit in nobis, ſed quod non regnet in nobis, qui debemus,& poſſumus cum gratia Chriſti ei reſiſtere.Quoniam,vt prædictum eſt,per baptiſmũ tollitur totũ id, quod eſt de vera ratione peccati originalis,vt determinat concilium Trid.vbi ſupra:& tamen experimur baptizati poſt baptiſmum motus iræ,amoris,& voluptatis præueniẽtes rationem,qui ex fomite illo manant.Id enim eſt dicendum de carentia iuſtitiæ originalis, quæ per baptiſmum non reſtituitur.

8 Quinto,quod peccatum originale propriè eſt peccatum ſine culpa , ſiue deformitas, & defectus rectitudinis,qua caruit ille actus primi peccati primi parentis,quatenus fuit actus voluntarius totius naturę,omniumq; ab eo deriuandorũ per virtutem ſeminalẽ,eo modo quo in initio huius Præludij moſtratũ eſt.

Sexto,quod in vno homine non eſt niſi vnum peccatũ originale.vt idem Tho.receptus in ſec docet q.82.art.2.qui in 3. & 4.concludit ineſſe id omnibus hominibus & æqualiter. Cui conſequẽs eſt omnes homines mundi natos iam,& nondũ natos, mares & fœminas,adultos & paruulos,diſcretos & fatuos, qui manẽtes in originali peccato moriũtur,dãnari, ſaltẽ pœna damni , per quã excluduntur à vita æterna beata, in æternum, per finem prædictæ diffinitionis, & c. Firmiſsimè , de conſec. diſt.4.Quod Gratianus attribuit Auguſt. licet bonã eius partem tribuit Magiſt.lib.de dogmat.eccleſ.in 2.diſt.30.c.4.

De hoc peccato originali ſic diffinito dicimus Primũ,Chriſtum eo caruiſſe,ſecundum omnes,quia non deſcẽdit ab Adamo per virtutem ſeminalem, & etiam glorioſiſſimam Virginem eius matrem,ſecundum pleroſque omnes Catholicos,eo quod fuit præſeruata priuilegio particulari. Quod omnibus perſuaſum eſſe maximè percupimus : ita tamen vt non damnemus contra ſcientes,iuxta iuſſa papæ Sixti,in extrauag 1.de reliq.& venerat.Sanct.renouata nuper per concilium Trident. vbi ſupra 5.Declarat 9

Contra prędicta errat,& eſt hæreticus primò qui non confitetur Adamũ ſtatim ac peccauit,ſanctitatẽ,& iuſtitiam,in qua conſtitutus fuerat amiſiſſe:incurriſſéque iram,& indignationẽ Dei,atque mortem ſibi comminatam,totúmque Adamum per illam offenſam,ſecundum corpus,& animam in deterius commutatum fuiſſe.vt habet Concil.Trid.ſeſſ.5.can.1. 10

II. Eſt hæreticus,qui dicit Adamum ſibi ſoli,& non eius propagini nocuiſſe,& ſanctitatem & iuſtitiã ſibi ſoli,& non nobis perdidiſſe,mortemq; & pœnas corporis tãtum,non autem & peccatum , quod mors eſt animæ,in nos tranſfudiſſe.vt habet prædictum Con.can.2.

III. Qui aſſerit hoc Adæ peccatum,quod origine vnum eſt, & propagatione non imitatione tranſfundi , omnibuſq; ineſſe,per humanæ naturæ vires, vel per aliud remediũ, quàm per meritũ vnius Domini noſtri Ieſu Chriſti tolli,aut negat ipſius meritum per Baptiſmi ſacramentum, in formã eccleſię ritè collatum, tam adultis, quàm paruulis applicari,vt habet canon 3.prædicti Conc.

IIII. Qui non credit per baptiſmum tolli totum id , quod in peccato originali veram , & propriam peccati rationem habet,vt habet canon 4.prædicti Concil.Per quos Canones multa,quæ Magiſter,& alij diſputant in 2.ſent.diſt. 29.30.& 31.manent determinata.

IX. Præludium, de peccato actuali, & eius diuisionibus, & quid mortale, quid veniale, & de notis quibus mortale à veniali discernitur.

SVMMARIVM.

Peccatũ actuale quid, & quousq; eius species cognoscendæ cõfitenti necessario.n.1.
Peccatum diuiditur septem modis, primo in peccatum cordis, oris, & operis, secundo in peccatũ cordis, facti & consuetudinis, & quid in his confessarius monendus.nu.2.
Mors triplex animæ per tres mortuos suscitatos à Christo signatur.nu.3.
Peccatum diuiditur tertiò in septem capitalia, & quatenus confessario prodest hoc scire. num.3.
Peccati mortalis vana laudis & gloriæ cõfessio, quando nõ exigit mentionem specificam peccati de quo illa quæritur.num.4.
Peccatum quarto, & quinto diuiditur, nu.5. diuiditur & sexto in mortale, & veniale, nu.5. & dicere quod semper specie differant in genere moris videtur commodius, num.6.
Circunstantiam solam, quæ specie mutat esse necessario confitendã. nu.6.
Peccati mortalis diffinitio continens quatuordecim notas distinguens mortale à veniali.nu.7.
Peccatum ad mortale possunt obligare etiam leges humanæ, quarum tamen multæ non obligant.num.8.
Conscientia legem transgrediens quando peccat, & quod plurimum differt in hoc conscientia generalis à particulari, & dubium à scrupulo.num.9.
Ignorantia quæ excusat.nu.10.
Subreptio quæ excusat num.10.
Paruitas rei etiam excusat.nu.10. & quæ sit illa remissiuè.num.10.
Dispensatio qualis excusat à mortali, & quando dispensatus excusatur, & quando dispensator peccat.num.11.
Dispensatio alia nulla, alia iniusta, alia iusta num.12.
Dispẽsatio sine causa quãdo nõ est mortalis dispẽsanti, & dispẽsato.n.12.
Dispensatio inferioris circa legem superioris sine causa iusta, etiam si id potestatem habeat, an excusat in vtroque foro.num.13.
Dispensat frequenter Monasteria non exprimendo quod dispensat.nu.13. non autem inferior nisi circa suam legem.num.14.
Causa iusta excusat circa legem humanam, & quid dicatur illa & quatenus id causa iusta facit.num.14.
Peccans contra consilia diuina, vel contra salutem animæ proximi per contemptum, mortaliter peccat num.15.
Finis mortalis actus, & constitutio finis vltimi in creatura mortale facit non

non tamen talem finem constituit omnis mortaliter peccans, etiam scienter num.16.
Peccata quæ specie diuersa, & quæ eiusdem.num.17.
Circunstantia omnis, quæ facit de veniali mortale videtur mutare speciem.num.18.
Peccata plus differunt inter se per conuersionem ad creata, quàm per auersionem à creatore.nu.18.
Peccata, quædam simplicia, quædam duplicia, quædam multiplicia: quod cognoscere oportet confessarium.nu.19.
Circunstantiæ quæ peccata distinguunt specie.nu.20.

PEccatum autẽ actuale breuiter diffiniri potest esse peccatũ quod nõ est originale. Dixi, peccatũ, pro genere, & reliquũ pro differentia. Quoniam autem error est asserere illud dit Tho. receptus ab omnibus Catholicis 1. 2. q. 73. art. 2. non sufficit pœnitenti confiteri peccata sua in genere, neq; confessario ea sic audire, sed oportet cõfiteri & audire illa in specie, ita ꝙ confessarius possit intelligere naturam, & speciẽ peccati, & an sit mortale, an veniale. Qua in re multos errare monemus, infra c. 2. nu. 1. Ideo peccati diuisiones sunt considerandę, Prima est Hiero. super Amos, relati in c. Super tribus, de pœn. dist. 1. & in c. Sicut tribus, de pœnit. dist. 2. in peccatum cordis, oris, & operis, quæ per tria verba prædictæ diffinitionis clare probantur. Quæ tamen diuisio non est generis in suas species, sed eiusdem peccati in diuersos gradus, vt in Prælud. 7. nu. 23. diximus, admonendo confessariũ quiddam quotidianũ. Secunda diuisio est August. in sermone de mõte relat. in c. Sicut tribus. de pœn. dist. 2. in peccatum cordis, facti, & consuetudinis, quæ etiã non est diuisio peccati in mẽbra diuersæ speciei, sed in tria membra diuersorum graduum eiusdem peccati. Quos eleganter de more ait significari per tria genera mortuorum, quos Dominum resuscitasse ait euãgelium, vbi glo. singularis adtexuit illa carmina magna pietate pariq; arte composita,

Mens mala, mors intus, malus actus, mors foris, vsus,
Tumba, puella, puer, Lazarus ista notant.
Hanc verbo, hunc motu, lacrimando suscitat illum
Christus, & in modico, nascitur æger homo.

Circa quã diuisionẽ admonẽdi sumus, quod nõ sufficit pœnitenti cõfiteri se cõsueuisse illud aut illud peccatũ facere, sed oportet confiteri numerum saltem verisimilem peccatorũ, vel

taliter

taliter explicare consuetudinẽ, vt confessarius cõcipere po
eiusmodi numerum verisimilẽ, per ea quæ diximus infra e
nu.14.& seq.& in cap.Consideret,de pœnit.dist.5.in princip

3 Tertia diuisio est S.Gregorij in lib.31.Moralium.c.31.recit
à Magistro in 2.dist.42.in septem capitalia; & rursus,septe
capitalia in quinq; spiritualia,videlicet,in inanẽ gloriam,
inuidiam,auaritiam,& accidiam;& in duo carnalia,Luxuria
videlicet,& gulam, quæ est diuisio peccati in membra spec
rum diuersarum seu diuersorũ generum subalternorum. Q
singula illorũ septem à se inuicem differunt specie,cum eo
omnia obiecta specie differant, vt eruditè declarat Tho.in
q.72.art.2.ad theoriã, quamuis ad praxim parum seruiat co
fessariis. Non enim sufficit cõfiteri per illa genera subalter
vt censeantur confessa mortalia, sed oportet vt deueniatur
specificationem illorum, adeò vt agnoscatur an sit mortal
necne,& cuius speciei specialissimę, vt in cap.2.n.8. infra m
4 nemus,& modos specificandi declaramus in c.23.à nu.15.Ad
mus autẽ hic omnibus dictis ibi,& alibi à me,& ab aliis,qu
sufficit dicere, toties peccaui laudem & gloriam quærendo
peccatis mortalibus, licet non specificet illa peccata mortal
quę fortè non fecit,vel iam aliàs confessus est,vel proponit
fiteri cum peruenerit ad locum proprium eorum; vt in fi
monemus in d.cap.6.sub finem, eum, qui circunstantiam
quam necessariò confitendam oblitus est in confessione, p
confiteri eam, non iterando confessionem peccati. Vt si q
fuit confessus illa, vel illa peccata fecisse, vt oblitus fuit co
fiteri circũstantiam fractionis iuramenti,quo iurauit illa
facere,satisfacit confitendo se toties peccasse transgredien
iuramentum licitum,quamuis non exprimat peccata illa,
quorum perpetrationẽ ttãsgressus est. Idipsum quod dix
inani gloria,dicendũ est de superbia,præsumptione, ambit
ne,gula,& aliis vitiis capitalibus,& eorum filiabus,de quib
in d.c.23.à nu.8.tradimus modos explicandi necessaria.

5 Quarta diuisio est Isidori in lib. de Summo bono, in pe
catum in Deum & proximũ, & se ipsum,de qua idem dice
dum quod de proxima, scilicet, illam quidem continere p
chram theoriam,essęq; diuisionem peccati in membra diui
sæ speciei, sed parum vtilem confessionibus sacramentalib
faciendis, in quibus non sufficit,quoad mortalium confes
nẽ dicere generaliter,& in genere subalterno, peccaui in D
toties,in me toties,& toties in proximum,sed oportet spec
specialissimas peccatorum quibus id fecit exprimere, vt p
ximè dictum est.

Quinta diuisio colligitur ex Tho.1.sec.q.72.ar.8. in peccatũ
per excessum,& in peccatũ per defectum,&c. de qua idem per
omnia dicendum est,ac de speciebus proximè præcedentibus.

Sexta diuisio peccati est in peccatũ lethale seu mortale,siue 6
mortiferum,& in peccatum veniale. Quæ non est diuisio pec-
cati in diuersas species,secundum Tho.in d.q.72.ar.5.pro quo
multa hic scripseram, quæ ne prolixior forem prætermisi, ar-
bitratus vtilius tenere contrariũ. Tum,quia ipsemet Tho.con-
cedit in 1.sec.q.18.ar.10.& 11.quod illæ circunstantiæ,quæ spe-
cialiter rationi repugnant,qualis est circunstantia loci sacri in
furto,quę specialiter repugnat rationi & legi vetanti fieri eius-
modi iniuriam rei sacræ mutat speciem. Et potest dici, quod
omnis circunstantia, quę efficit,vt actus,qui sine illa non esset
mortalis,cum illa sit mortalis, inducat repugnantiã specialem
contra rationẽ,& legem specialem. Tum quia non obstat arg.
S.Thom.quem sequitur Caiet.ibi,& in q.18.ar.10.& 11. scilicet
quod ea,quæ consequuntur actum,non mutant speciem. Sicut
consensus,qui potest accidere ex interuallo actui iã facto,non
mutat substantiam eius licet alias requiratur,& licet aliud sit
de iussu qui debet accedere saltem incontinenti,& de consilio
quod debet præcedere secundum communem mentem,& re-
solutionem glo.Bart.Alex.& aliorum,in l.Si quis mihi bona.§.
Iussum.ff.de acq.hær.& Innoc.& aliorum in c. Quod sicut,de
elect.Et quod pœna,siue reatus & obligatio ad pœnam consc-
quitur actum,Nõ,inquam,hoc obstat.Quia licet pœna,& rea-
tus, siue obligatio ad illam consequantur actom, ratio tamen
& lex, per quã ille actus cum illa circunstãtia factus obligat ad
illam,præcedit eã. Et ita dici potest,quod licet magnitudo rei
furto subtractæ citra quantitatẽ notabilem,non mutet speciem
furti parui,magnitudo tamẽ, quæ pertingit ad quantitatẽ no-
tabilem mutabit.Facit itẽ grauiter,quod sola circunstãtia,quæ
mutat speciẽ, est necessariò cõfitenda, vt infra c.7.dicitur post
ipsummet Thomã. At non sufficit cõfiteri furtũ simpliciter ei,
qui furatus est quantitatem notabilẽ quæ facit illud mortale,
sed oportet exprimere illam totã,vel saltem,quod erat quan-
titatis iustæ ad efficiendũ illud mortale per proximè dicta,er-
go est circũstãtia mutãs speciẽ.Facit deniq;,quod non videtur
iustè negari posse id,quod efficit, vt actus alioqui venialis fiat
mortalis,repugnare rationi, vel legi alicui specialiter. Quare,
vtile putamus tenere omne id quod sufficit ad constituendũ in
esse mortali id,quod sine illo esset veniale sufficere ad mutan-
dũ eius speciẽ in genere moris, licet nõ mutet in genere entis.

7 Longe item vtilissimum fuerit pœnitenti cõfessario; notas quibus veniale à mortali discernatur. Super quo dico. Primum, id fieri non posse, per hoc quòd mortale sit contra legem, veniale præter eam. Quia supra Prælud. V. probatum est omne peccatum tam veniale, quàm mortale esse contra legem. Secundo dico, optimas notas esse quas diffinitio hæc peccati mortalis cum suis declarationibus cõtinet, videlicet, Peccatum mortale est peccatum contra præceptum diuinum, vel humanum, promulgatũ, receptũ, & non derogatũ, æterna pœna munitum, vel contra aliquid pro tali habitum, vel an tale sit dubitatum, quod ignorantia, subreptio, vel paruitas rei, aut dispensatio iusta, vel causa iusta, quoad legem humanam ab ea non excusat, vel contra diuinum consilium contemptum, vel cõtra salutem animæ proximi spretam, vel ob finem mortalem, vel in quo finis vltimus ponitur. Dixi primo, Peccatum, pro genere, quia omne peccatum mortale est peccatum, non contra, omne peccatum est mortale: quandoquidem innumera sunt venialia. c. De quotidianis, de pœnit. dist. 3. Dixi secũdo, cõtra præceptum, quia factum contra consilium etiam diuinum, nõ est peccatum

8 regulariter etiam veniale, §. fi. 4. dist. c. pen. 14. q. 1. Dixi tertio, contra, præceptum diuinum, vel humanum, vt comprehẽdantur præcepta naturalia diuina, & diuina positiua, & humana. Quæ tria possunt obligare ad mortale: Diuina quidẽ siue naturalia siue positiua, iuxta illud Psal. 118. Octonario secundo, Maledicti qui declinant à mandatis tuis. & illud Psal. 88. Si mandata mea nõ custodierint, &c. Lex vero humana iuxta c. 2. de Magist. & obed. si modo sit promulgata, recepta, & non derogata, in totum vel pro parte contra quam agitur, vt latè tradimus in Comment. prædicto, c. Fraternitas. 12. q. 2. Dixi quarto, æterna pœna munitum, ad excludendum peccata quæ fiunt contra præcepta legũ, quę non infligunt pœnã æternam, qualia sunt etiã aliqua diuina, puta de nõ mentiendo iocosè, nec officiosè. c. Primum. 22. q. 2, & latius tradimus infra c. 23. nu. 47. post Caiet. in Opusculi. 27. quæstionum q. 22. & 2. sec. q. 72. art. 5. Qualia sunt etiam illa, quorum author non habuit animum obligandi ad illam pœnam; vt sunt statuta Dominicanorum secũdum Tho. 2. sec. q. 186. art. 9. ad 1. quem sequuntur Io. And. & alij in c. Relatũ, de cleric. vel monach. Qualia item sunt hodie statuta complurium aliorum ordinũ, & collegiorum facta instar Dominicanorum. Qualia item sunt, quæ non continent verba præcipientia, sed tantum ordinantia, vel statuentia, vt sunt multæ leges seculares, vt latius traditur infra cap. 23. num. 4. 5. & seq. & tradetur in

Comment.

Comment. c. Fraternitas. 12. q. 2. tractando de lege pœnali, quem nunc componimus propediem edendum. Dixi quinto, vel contra aliquid pro tali habitum, vel an tale sit dubitatum, ad comprehendendum peccata facta contra conscientias dictantes, vel dubitantes ea esse mortalia, quamuis non vere sint talia. per c. Per tuas. el 2. de Sym. & per supra dicta in Prælud. 7. nu. 15. Quibus addo quod ad hoc vt peccatũ sit mortale, non sufficit quòd fiat contra cõscientiam, quæ dictat id esse peccatum simpliciter, sed oportet, vt dictet esse peccatum mortale. Vnde, quæ peccata fiunt contra conscientiam dictantem illa esse tantum venialia, vel esse simpliciter peccata, solum erunt venialia, si ex se alioqui non sunt mortalia. Quia vt ait Bald. in l. 1. ff. de Senat. In causato non potest esse plus virtutis, quàm in id potentia causæ infundat. Pro quo facit cap. Licet ex quadam, de Testib. c. 1. §. Hoc notandum, Qui feud. dar. poss. & conscientia quod aliquid sit veniale, vel simpliciter peccatum, non infundit in id lethalem grauitatem, quam non dictat. Addo item, quod nõ sufficit nec requiritur ad hoc conscientia, vel dubietas generalis, licet requiratur & sufficiat specialis, vt post Thomam à Vio, in lib. 17. Respon. q. 13. tradidimus in c. Si quis autẽ, nu. 61. & seq. de Pœnit. dist. 7. verbi gratia, Si iuris peritus dubitaret in genere, an iurisconsultis liceat die festo consulere: nulla tamen eum teneret dubitatio, an hoc die festo, hoc consilium huic & à se dari liceat, nullum admittitur ex parte dubitationis conscientiæ peccatũ; è contrario autem, si quis arbitraretur licere generaliter iuris peritis, diebus festis consulere, dubitet autem, an nunc, & hic, & hoc consilium sibi liceat dare, peccarum esset ex capite dubitationis. Addo item quod non sufficit ad id, scrupulus in genere nec in particulari: nã si quis facit opus licitum, quod credit id licere, non peccat, licet angatur scrupulo generali, vel particulari in contrarium, vt latè probamus in d. c. Si quis autẽ. nu. 63. Dixi sexto, quod ignorãtia 10
non excusat. Quoniam illa quando est facti, imò & frequenter quando est iuris excusat, eo modo, quo reddit actum inuoluntarium, vt supra Prælud. 6. nu. 9. declaratum fuit. Dixi septimo, quod subreptio non excusat. Ea enim in omni materia excusat a peccato mortali, vt dicimus infra, c. 11. nu. 4. & in c. inter verba. 11. q. 3. nu. 491. post alios ibi citatos, præsertim Tho. 1. sec. q. 88. ar. 5. & 2. sec. q. 33. ar. 1. & q. 58. art. 3. qualis frequenter inuenitur in accidiæ materia, dum quis habet displicentias quasdam bonorum diuinorum non satis deliberatas. Cui addi potest paruitas iudicij, qualẽ habent semidormientes, vel semiebrij,

vel adeo turbati,quod licet sufficiat ad veniale,non tamen ad mortale.vt pulchrè determinat Io. Maior in 3.libro sent. dist. 37.q.14.col.fin.Dixi octauo,vel paruitas rei non excusat.Quia etiam hæc in omni materia excusat, secundum Tho.in locis proximè citatis. Quæ autem quantitas dicatur magna & notabilis,ad efficiendum furtum mortale,latius quàm alij tractauimus,in Comment.c.fi.14.q.6.Dixi nono, vel dispensatio iusta.Quia hæc quoq; semper excusat.Per iustam intelligo eam quæ valet ipso iure, licet non fuerit iustè facta; quales multæ fiunt circa leges humanas. Quamuis nulla earum quæ circa legem diuinam & naturalem sine iusta causa fiunt inueniatur talis,nulla enim earum valet ipso iure. Quia nullus Monarcha id faciendi facultatem habet,iuxta glos. solemnem c.Non est de voto,quæ agit de dispensatione super voto,& glo.c. Quoto,de iureiur.quæ agit de dispensatione super iuramento.Arbitror autem,quod licet dispensator peccet , tamen dispensatus , si bona fide , nixus superioris authoritate putat eam iustà de causa datam,excusatur donec satis nouerit, eam non fuisse sic datam ar.c. Quid culpatur.23.q.5. Tales tamen sunt quæ fiunt etiam circa legem diuinam,& naturalé iustà de causa,ab eis,qui potestatem habent, secundum prædictas glos. Tales etiam sunt , quæ fiunt à Monarchis qui non agnoscunt superiores circa suas leges etiá sine iusta causa,modo sine subreptione fiant.Nam iustæ dicentur quoad hoc,etiam si dispensans & dispensatus,ambo sciant,non inesse iustá causam. Quia licet Monarcha dispensans circa suam legem sine causa peccet,iuxta mentem vtriusque Tho.1.sec.q.96.art.5. quam latius explicauimus in prælect.c Si quando,de rescrip.nu. 15. & licet dispensatus peccet nolendo sine causa se conformare moribus honestis illorum,quibus conuiuit.contra c.Quæ contra, 8.dist. non tamen peccat , ob transgressionem legis per dispensationem ei relaxatæ. Quia illa dispensatio & relaxatio licet iniusta,valida est ipso iure,vt absolutio excommunicationis iniusta c. Venerabilibus §.Sanè, vers. Vbi. de senten.excom.lib.6. Aduertendum autem,quod peccatum, quod admittit superior in relaxando sine iusta causa suam legem erga aliquem, per se Iustum est,9 dist.& peccatum,quod dispensatus petendo eam sine dicta causa,solum sunt venialia,si scandalum & damnum notabile alterius cessent.secundum mentem Caiet.1. sec.q.96.

13 Magna tamen quæstio est,an dispensatio inferioris circa legé sui superioris sine iusta causa facta,valeat.Nã quod non valeat,facit primo, quod dispẽsatio definitur esse relaxatio legis causa cognita iuxta glo. solennem §. Nisi rigor 1.q.7. Deinde quod sic se habet inferior ad legem sui Monarchæ, sicut ille ad legem Dei.c.Cum inferior,de Maiorit.& obed.& c.Inferior 21.dist. & dispensatio Monarchæ circa legem Dei sine causa nihil valet, nec excusat,vt prædictum est,ergo nec dispensatio inferioris circa legem sui Monarchæ sine iusta causa valebit, neque proderit.Tertio,quod collatio beneficij à Papa facta ei, quem scit esse inhabilem ad illud lege humana sua tantum valet,licet non dicat se dispensare,facta verò ab ordinario etiá in casu, quo potest, non; iuxta duo dicta celebria Innoc.quorum alterum posuit in c. Diuersis fallaciis,de cleric.coniug & alterum in c. Veniens, de filiis presbyt. adiuncta declaratione illorum,quam ponit Host.in d.c.Diuersis,quẽ sequitur Panor. communiter receptus;ibi, & in c. Cum in cunctis.§. Inferiora. col.penul.de elect.vt latius diximus in c.Si quando,pág.19.de rescript. Cuius nulla alia ratio efficax reddi potest,quàm quòd inferior non potest dispẽsare sine causa circa legem superioris:ille autem sic circa suam. Quarto,facit determinatio illa singularis Innoc.in c. Dudum 2.de elect. videlicet, quòd dispensatio à legato facta sine iusta causa, non valet. Ex quo multa facile inferas contra multas ordinariorũ dispensationes indiscretas præsertim quoad forum conscientiæ.

His rationibus adducor ad affirmandum primo dispensationem,ab inferiori circa sui superioris legem sine vlla causa pro libito factam minime valere. Secundo,eam non censeri ab eo factam;nisi expressè dicat eam se facere,etiam si iubeat,aut permittat fieri aliquid,quod sine ipsius dispensatione iustè fieri nequiret.Tertio,quod non creditur ei dicenti se facere illã, aliqua iusta de causa,nisi probetur illa,si nõ est facta cum causæ cognitione,per ea,quæ latius adduximus in comment.c.Nõ liceat.§.4.Imò neq; si fiat cum illa si scitur causam esse falsam quoad forum conscientiæ.Quanquam dispensatum bona fide, si eam haberet ; excusare posset ob superioris authoritatem. Quarto,quòd dispẽsatio ab inferiore circa suam vel præcessoris,vel inferioris sui legem facta,valet,in vtroq; foro, etiam si pro solo voluntatis libito eam fecerit.Imò etiam arbitror,eum tacitè dispensare circa illã,quotiens prudens & sciens iubet aut concedit fieri aliquid contra eã,nulla de dispẽsatione mentione facta.Quę breuitatis gratia,nõ cõfirmo latius.Diximus decimo,vel iusta causa.Quia vt dicimus in c.23.infra nu.42.causa rationabilis semper excusat saltem à mortali, transgressionem legis humanæ, secundum mentem Tho.1.sec.q. 96. art.6.

& 2.sec.q 14.ar.3. & aliorum ibi citatorum. Eam verò causam dixerim iustã,ob quam legislator si adesset,eum pro excusato haberet,arg.glo.singularis & receptæ l.Tale pactũ.§.Qui provocauit ff.de pact.Quin,& causa, quam quis bona fide putat iustam, etiam si omnino iusta non sit , excusat à mortali,licet non à veniali, vt eleganter dixit Caiet.in 2.sec.q.145.art.3.post alios non citatos ab eo,quos ibi citauimus.Dixi vndecimo,aut
15 contra diuinum consilium contemptum Nam licet consilia diuina nõ obligent etiam ad veniale,vt prædictum est:tamẽ,qui ea per contemptũ transgreditur,vel nõ admittit,mortaliter peccat,iuxta glo.singularẽ & receptã in c.Quis autẽ.10.dist. Dixi duodecimo,vel contra salutẽ animæ proximi spretam Nã qui facit aliquid, quod ex se nõ est mortale,nec forte illicitũ,qualis est exornatio mulieris , vel viti per contemptum salutis animæ proximi,quem credit spiritualiter per eam periturũ,mor-
16 taliter peccat:quãuis,non ita peccaret,si eiusmodi contemptus abesset,vt latè dicitur,infra,cap.13.nu.23.Dixi decimotertio,vel ob finem mortalem. Quia omnis actus in finem mortalem relatus est,mortalis,etiam si suo genere bonus esset.c.Cum minister.13.q.5.vbi latè tractauimus nu.21.post Tho.1.sec.q.18.ar.4.

Dixi decimoquarto , vel in quo finis vltimus constituitur, quia per hoc efficitur mortale,vt tra.vterq; Th.1. sec.q.88.ar.4. Constituere autẽ videri potest quis alicui vltimum finẽ in ali quo quando sic afficitur ei,vt malit auerti à Deo, siue peccare mortaliter quod cõtinet auersionẽ ab eo,quàm omittere illud per dicta vtriusque Th.in d.ar.4.& ar.sequen.Sed contrarium esse verius diximus in Commẽt. prædicti c.Cũ minister nu.21. Tum quia hoc non exprimunt præfati. Tum quia alioqui hi peccarent omnes,qui semel scienter peccarẽt mortaliter , quia transgrederẽtur legem,quod est vnum peccatũ,& ponerẽt finẽ vltimũ in eo,quod est alterũ. Tum quòd multi peccãt mortaliter cognoscẽtes se minimè in eo finẽ vltimum constituere.

17 Peccatum autem veniale facilè diffinitur esse peccatum actuale,quod non est mortale.

Septimo,diuisio sit hæc nostra tam pœnitentibus quàm confessariis perneccssaria peccati pluraliter accepti. Peccatorũ alia sunt eiusdem speciei,alia diuersæ : Peccata eiusdẽ speciei sunt peccata quorum obiecta,& fines sunt eiusdem speciei,& nulla circunstantia speciali lege prohibita diuersificat.Peccata vero diuersarum specierum , sunt peccata quorum obiecta vel fines sunt diuersæ speciei,vel quæ circunstantiæ specialiter prohibitæ diuersificant,vt colligitur ex Thom.1.sec.q.72.ar.4.& q.18.ar.

2.& 6.& 11.Verbi gratia,Peccatum fornicandi specie differt à peccato furandi,quia obiecta eorũ,hoc est materiæ circa quas fiunt,sunt diuersæ speciei. Peccatũ itẽ quo quis mittit mulieri donũ aliquot,vt libidini eius consentiat,differt specie à peccato quo quis eidem mittit simile donum quo furetur à marito pecunias,quas sibi tradat.Quoniam licet obiecta sint eiusdẽ speciei,fines tamẽ sunt diuersi, quod sufficit ea ratione quam idẽ Th.in 1.sec.q.18.ar.6.reddit. Furtum item factũ in loco sacro, cui ne fiat eiusmodi iniuria speciali lege vetatur, differt specie à furto simili profano in loco facto, vt declarat Tho. in d.art. 11.Per quam rationem supra dixi omnẽ circunstantiam,quę efficit vt actus alioqui venialis,sit mortalis,mutare speciẽ. Prętereo hic, ne longior fiã,illas rationes neruosas,quibus probabam peccata, vt plurimũ magis differre inter se per cõuersionẽ ad ea,quæ malè volumus,& nolumus, quàm per auersionem à Deo,& eius lege ac ratione. Et quod rectius dicitur per conuersionem ad ea,quæ male volumus,quàm ad creaturas, licet cõmuniter ita dici soleat. Et cur dicitur hoc vt plurimum & non semper esse verum?Quia hæc potius scholis quàm confessariis sunt vsui. Prætereo item rationes,ob quas confessarius parũ oportet curare de illo Tho.dicto,quod peccata exteriora diuersificãtur specie per obiecta,interiora vero per fines.Oportere autem eum inuestigare,an actus exterior siue interior, qui est pecatum ratione sui obiecti , in quod per se ordinatur, sit etiam ratione alius finis,vel aliorũ finiũ, in quem vel in quos à voluntate dirigitur,etiam consequenter an sit vnum simplex, vel duplex,vel triplex,aut multiplicius peccatum , quale potest esse,si in multos fines à voluntate ordinetur.Simplex enim est, cum quis simpliciter vult adulterari. Duplex cũ vult adulterari vt furetur marito pecunias. Triplex,si vult illud vt furetur, & occidat.Multiplicius,si ad plures alios malos fines id collimet. & ita multa peccata quæ vno respectu sunt vnius speciei, alitero sunt alterius.Peccatũ enim furandi,quod quis cõmittit vt adulteretur, est furtum quatenus obiectum illius in quod per se ordinatur,est contrectatio rei alienæ:& adulterium , quatenus ordinatur à voluntate in illũ finẽ.iuxta illud Arist.Ethic.5. Qui furatur vt adulteretur,magis est adulter quàm fur. Licet autẽ circunstantiæ finiũ malorũ diuersarum specierũ efficiant peccata diuersę speciei,alia tamẽ non efficiunt,vt plurimũ idẽ: Furtum enim factũ in vno loco, tẽpore,vel ab vna persona,vel vno modo , non differt specie ab eo quod fit in alio loco , vel tempore,vel alio modo,vel alij personę:vt colligitur ex Th.1.

sec.q.72.ar.9. nisi speciali lege id prohiberetur, vt prohibetur furtum, & homicidium in loco sacro.c.sacrilegium.17.q.4.& c.Proposuisti,de consecr.eccles.Quam limitationem,licet Th. ibi omittat, expressit tamen satis postea,art.11.qua superius vsi sumus contra alteram eius conclusionem.

Circa prædicta errat Primo, qui credit omnia peccata esse patia nu.1.

II. Qui credit circunstantiam, etiam mutantem speciem non esse confitendam.nu.6.

III. Qui credit legem humanam non posse obligare ad mortale.nu.8.

Quis autem horum sit censendus hæreticus, & quis tantum peccans mortaliter,& quis nec peccans quidem: consule Præludium 1.nu.10.

X. *Præludium,de Pœnitentia,& eius partibus.*

SVMMARIVM.

Pœnitentia quid generaliter, & aliqua sine dolore, & aliqua cum eo.n.1.

Pœnitentia verbum esse Latinum, & quid propriè significet, & ad quæ transfertur.nu.1.

Pœnitentia alia mala,alia bona,bona prout actus, vel virtus ab exordio mundi necessaria.nu.2.

Pœnitentiam prout sacramentum à CHRISTO *institutam tres actus contritionem,confessionem,& satisfactionem continere,esse de fide.n.3.*

1 POenitere dicitur generaliter, qui nollet feciſſe aliquid iam à ſe factum. Quod dupliciter contingit, vel ſine dolore vt in beatis,quos ſuorum erratorum ſine dolore pœnitet,vel cum dolore vt in viatoribus,qui non ſolum nolunt,ſed etiam dolent peccaſſe.iuxta illud Aug.in c.Pœnitentia 2.de Pœnit.diſt.3.Pœnitere eſt pœnam tenere.

Verbum autem Pœnitentia,minime latinum eſſe, & vtendū loco eius verbo Græco *μετάνοια* pleriſque viſum eſt, ſed eo vtitur Plinius Iunior in illo Epiſt.130.Supereſt, vt agat pœnitentiam pœnitentiæ ſuæ.Et ſenior lib.17.cap.11. Nihil fœdius agricolis, quàm geſtæ rei pœnitētia.verbo item Pœnitudo,vtitur Hieronymus in eadem ſignificatione Deut.30.& 1.Reg.15. & vtrumque proprie ſignificat actum pœnitendi hoc eſt nolendi feciſſe aliquid à ſe factum. Transfertur tamen ad ſignificandum ſacramentum pœnitentiæ, vt in c. Quod in te, de Pœnit.& remiſſ.& etiam ad ſignificandum pœnam à ſacerdote in ſatisfactionem impoſitam.c. Falſas, de pœnit.diſt.5.& proprius ad ſignificandū habitum, qui eſt virtus inclinans ad prædictū pœnitendi actum immediatè vel mediatè, iuxta Tho.& præfatos,

præfatos,diuidentes pœnitentiam in pœnitentiam virtutem,& in pœnitentiam ſacramentum. In hoc autem libro, vt plurimum vtemur eo,ad ſignificandum habitum pœnitendi,quę eſt pœnitentia virtus, vel eius actum, vel ſacramentum pœnitentiæ.

Igitur verbum Pœnitentia generaliter acceptū includit malam,qualis eſt quæ de opere bono habetur, & bonam, qualis eſt,quæ de opere malo concipitur,de qua in propoſito agendum.Pœnitentia bona bifariam ſumitur,videlicet pro actu,vel habitu bene nolendi,& dolendi, ac puniendi peccatū,quæ eſt pœnitentia virtus, & pro ſacramento pœnitentiæ inſtituto à CHRISTO,quo peccata cum dolore ad id iuſto nolita condonantur:vt omnes fatentur poſt & ante Magiſtrum in 4.diſt. 14.& Tho.1.par.q.85.ar.1.Porro pœnitentia bona priori modo accepta, videlicet pro actu, vel habitu bene dolendi iam inde ab Adamo Protoplaſto incœpit,fuitque ſemper ad ſalutem neceſſaria iis,qui peccatum mortale incurrerunt, vt palam declarauit nuper Sacroſancta Synodus Tridentina,ſeſſ.14.cap.1.

Pœnitētia vero,prout eſt ſacramentū cœpit à paſſo CHRISTO, qui omnia ſacramenta nouæ legis, & in his pœnitentiæ inſtituit, vt nouiſſimè clarius quàm vnquàm nuper explicuit prædicta Synodus ſeſſ.7.can.1. Quæ in prædicta ſeſſ.14. cap.3. ait.Quod licet vis præcipua ſacramenti pœnitentiæ ſit forma,& illa proponatur in illis miniſtri verbis,ego te abſoluo, &c. tamē quaſi materia eius ſunt illi tres actus:Cōtritio,Cōfeſſio,& Satisfactio.Et adeo quidē,quod in canon.4.eiuſdē ſeſſ. declarauit hæreticū eum,qui cōtradixerit:per illa verba,Si quis negauerit ad integram, & perfectam peccatorū remiſſionem requiri tres actus in pœnitente,quaſi materiā Sacramenti Pœnitentiæ,videlicet Contritionē,Confeſſionē,& Satisfactionē,quæ tres pœnitentię partes dicūtur, anathema ſit.Et quia in his tribus actibus rectè præponēdis,iuſtificatio eius,qui gratiā baptiſmalē perdidit, præcipuè cōſiſtit,ideo ab illis incipimus, fauore diuino tamen iterum prius implorato, & per interceſſionem Virginis matris glorioſiſſimæ ſperato, Sacroſanctęq; S.Apoſt. Romanę,quę vna eſt omniū mater & magiſtra,imò & cuiuſlibet alius melius ſentiētis cēſura exoptata,cui omnia ſubiicio.

Circa prędicta errat Primo,qui credit ſacramentum pœnitentię non eſſe inſtitutum à CHRISTO.

II. Qui credit ſacramentum Pœnitentię non habere tres partes,nempe,contritionem,confeſſionem,& ſatisfactionem.

Quis autem horum ſit cenſendus hęreticus,& quis non,niſi peccans mortaliter,& quis nec peccās, conſule Prælud.1.nu.10.

FINIS PRÆLVDIORVM

ENCHIRIDION,

SIVE MANVALE

CONFESSARIORVM ET POENI-

tentium, complectens penè resolutionem om-
nium dubiorum, quæ in sacris confessionibus oc-
currere solent circa peccata, absolutiones, restitu-
tiones, censuras & irregularitates: iam priden
sermone Hispano compositum, & nunc Latini-
tate donatum, recognitum, quamplurimis locu-
pletatum & reformatum, ab ipsomet autore,

MARTINO AB AZPILCVETA

DOCTORE NAVARRO.

Caput I. De contritione primæ partis Sacramenti Pœnitentiæ.

SVMMARIVM.

Contritio quid.nu.1.& quod non est essentialiter dolor.nu.2.& 16.
Sed pœnitudo vnde ille nascitur.nu.3.& debet esse voluntaria.nũ coactã n.4.& maximè quoad firmitatem, non quoad intensionem.num. nisi,&c. num. 8.neque necessario requiri lachrymas exteriores, & num.23.
Pœnitudo peccati est nolle admisisse.n.2.quod inuenitur sine dolore:vt beatis.nu.6.quid requirit vt sit contritio.nu.20.
Amor Dei debet esse maximus quoad firmitatem, sed non necessario quoad intensionem.& feruorem.n.9.qui super omnia & obediens in est virtualis contritio.nu.10.
Contritio requirit pœnitudinem,& dolorẽ actualem,vel virtualẽ,& quo mallet fuisse mortuus, quàm offendisse Deũ, est contritus.nu.10.dolere tuquam,peccatorum propriorum,præteritorum, & præsentium magis eo quod sint offensa Dei.quàm quia sunt damnosa pœnitenti,nu.11.
Pœnitudo non est necessaria de futuris, sed propositum nec illa,nec admittendi.nu.12.

Dominicus

Dominicus totus laudatus.num.10.
Medina Doctor laudatus.nu.10.
Pœnitens non tenetur ad credendum se nunquàm amplius mortaliter pec-
caturum.num.13.
Contritio licet deleat peccatum,non tamen delet obligationem confitendi illud.nu.14.nec quum est virtualis tollit obligationem habendi formalem & actualem loco & tempore debitis.nu.14.neque id cum ratione pugnat.num 16.
Contritio est,non quicunque dolor,aut pectoris percussio:quare multi qui se illam habere putant,minime habent.nu.17.
Contritionem habere, vel eam ob aliqua signa præsumi, longè diuersa.
numero 18.
Contritio eorum qui eam habere differunt vsque ad mortẽ, dubia quoad salutem,sed non quoad absolutionem & sepulturam.nu.18.& 19.
Contritus non est qui actualiter,vel virtualiter nollet potius non peccas-
se,quàm quodcunque aliud malum non passum esse. num.21.sed nul-
lus tenetur ad huiusmodi comparationes.num.28.
Contritus est qui desiderat habere contritionem, & piget ipsum in id co-
nantem,non posse perfectè attingere illam.num.22.
Pœnitẽs qui proposuit se vlciscisi hac aut illa iniuria sibi inferretur, vel
facere illud,aut illud malum si quis id præciperet,vel si se solus,aut ta-
li occasio offerret,non absoluendus.num.22.
Dolor qui pœnitentia non debet esse obnoxius per excessum.nu.24.
Contritio quàm specialis,aut singularis requiratur de singulis peccatis.nu.
25.& non est necessaria ad remissionem venialium, nisi quando du-
bium est,an sint mortalia.num.26.

SENTENTIAS tum antiquorum, tum recentio- 1
rum, quos in c.Perfecta, de Pœnit. dist. 1. citauimus, sequuti, diffinimus, contritionem esse pœnitudinem volũtariam, cum dolore maximo actuali, vel virtuali peccati proprij iam commissi, quatenus est offensa Dei super omnia dilecti, eũ spe veniæ, & proposito non peccandi amplius, saltem mortaliter, & confitendi, & satisfaciendi, vt minimum virtuali.

Dixi (Pœnitudinem) Tum pro genere, quia omnis contri- 2
tio est pœnitudo, sumpto verbo, pœnitudo, pro actu pœnitendi. vt in Prælud. vltimo diximus, non contrà omnis pœnitudo est contritio. Tum quia licet alij asserant, contritionem esse dolorem, alij pudorem, alij, aliud: ipsa tamen quoad suam essentiã proprie est pœnitentia seu pœnitudo, & actus pœnitendi, seu nolendi peccasse, vt clarius aliis exprimit Cardinalis 3
illo

ille doctissimus Caietanus in 2. Thom. q. 1. quod antea sensit Palud. in 4. dist. 17. q. 1. & subtilis doctor, quem ipsi tacentes eod. 4. dist. 14. in fi. qui admodum subtiliter ait, quòd hæc quatuor inter se distinguũtur. Pœnitentia virtus; quæ est habitus nos ad volendum vltionem nostri peccati inclinans: voluntas puniendi, seu velle punire, quod ex ea oritur: Pœnitudo peccati, seu non velle peccasse, quæ est pars punitionis. Susceptiua toleratio punitionis, quæ est satisfactio vel pars eius. Quorum discrimen ex eo constat, q̃ singula eorum sine reliquis tribus reperiuntur. Quamuis tertium sub quarto quadamtenus continetur, quæ breuitatis gratia quia parũ praxi sunt vtilia, non
4 explicamus, quod tamen ipse Scotus vbi supra facit. Tertium autẽ horum scilicet nolle peccasse, est essentialiter, vt ita dicam, contritio. Dixi secundo (Voluntaria) Tum quia pœnitentia violenta, qualis est damnatorũ: secundum Scotũ in 4 dist. art 3. non sufficit, neque illa quæ repente ac naturaliter, sine vlla deliberatione prouenit, quia non est voluntaria: per ea quæ
5 supra in Prælud. 7. nu. 11. post Thom. 1. sec. q. 6. ar. 1. posui. De tertio (Cum dolore) ad differentiam pœnitentiæ dolore carentis, qualis est illa beatorum, qui sine vllo dolore, meminerunt peccatorum olim admissorum, & nollent ea admisisse: qualis etiam reperitur in eo viatore, qui nollet peccasse, sine consideratione actuali, quod ipse id perpetrauit, sine qua nõ nascitur dolor se-
6 cundum Scot. in 4. dist. 14 art. 3. Quod etiam Adrianus in 4. pœn. q. 1. col. 4. adfirmat. Non curo hic tractare illam opinionem subtilem doctoris subtilis in prædicta dist. 14. quem sequitur Andræas à Vega magnũ decus Franciscanorũ in 14. c. 5. & c. 18 de iustificat. videlicet, quod pœnitẽtia ornata his quæ in nostra diffinitione continentur, sufficit ad delendam peccata, etiamsi absq; vllo dolore contingat, vt hic dicitur con-
7 gere posse: Quia id de rarissimè contingẽtibus est. De quibus l. Parũ curat. l. Nam ad ea. ff. de leg. Dixi (Maximè) nõ quidem ideo quod dolor ille debeat esse summè intensus: Ratus enim aut nullus dolor est, qui non possit magis intẽdi, vt omnes fatiunt & experientia, quæ rerũ est magistra. c. Quã sit, de eccl.
8 lib. 6. docet. Neque ideo, quod omnes alios dolores superare debeat, non enim opus est, vt damnatorum doloré excedat, omnes huius seculi dolores facilè vincit, c. fi. de Pœnit. dist.
9 Neque quod æquari debeat illi acerbissimo, quẽ Christus Saluator noster pro nobis miseris patiens tolerauit qui fuit prior omni alio huius seculi dolore, secundum Tho. 3. part. q. ar. 6. Imo nec debet esse intẽsior quolibet alio dolore cuiuscumque

mali, sed debet esse maximus, quoad æstimationem, id est, quod malit toleratum esse, tolerareq; omnia mala mũdi, quã peccare peccatũ mortiferũ. Secundũ beatũ Tho. quolib. 1. ar. 9. Sicut etiã dicimus, amorẽ Dei maximũ esse debere, nõ quidẽ necessitio quoad intẽsionẽ, sed quoad firmitatẽ, hoc est, quod dilectio eius præferenda est omni dilectioni, cuiuscunq; creaturæ, nec propter aliã est deserenda: non tamen est necessum, vt intẽsio sit ea, qua parentes nostros aut filios diligimus, vt diuũ Tho. sequuti 1. sec. q. 109. art. 3. diximus in additione c. Quando, de consec. dist. 1. nu. 10. Dixi quinto, actuali vel virtuali: Quia sufficit actus: qui licet non sit pœnitentia talis formaliter, est tamen virtualiter, secundũ Scotum cõmuniter receptũ in 4. dist. 14. q. 1. art. 10. Qualis est actus peccatoris: quo amore Dei vult 10
subire martyrium sibi oblatum, repente, sine peccatorum memoria. Imo quilibet amor Dei, quo plus quàm omnia alia diligitur, videtur virtualis peccatorũ pœnitentia, secundũ communẽ, cui assentit Gabriel in 4. dist. 14. q. 1. cõclus. 12. & 13. & 3. dist. 27. q. 1. col. 15. quam sequitur & ille doctissimus, perspicacissque ingenii vir doctor Ioan à Medina, in codice. de Pœnit. q. 1. & merito: eũ ille hoc intelligendũ esse existimat de amore, quem obedientialem vocant, qui virtualiter continet voluntatem efficacẽ adimplendi quicquid diuina Maiestas præcipit. Veruntamẽ studiosissimus iuxta ac pius frater Dominicus Sotus magna Dominicanorum gloria, soli martyrio hoc tribuendum existimauit. lib. 1. c. 18. de nat. & gratia. Sed prior sententia cõfirmatur, eo quod in hoc plus operatur amor quo quis martyrium patitur, quàm pœna eius subita. arg. 1. ad Corint. 13. cap. Secundo, quod fieri potest, vt quis plus amet, desideretve martyrium non patiendo illud, quàm alius patiendo præsertim momentaneè. Posset etiam contingere, vt ex duobus, qui sese martyrio obtulerunt, alter qui plus diligit & desiderat, nõ patiatur, alter vero sic. Tertio, q̃ eiusmodi amor extẽditur ad recipiendũ martyrium debitum, imo etiã ad volendam cupiendamq; formalem contritionẽ tempore & loco debito, sicuti retulit vbi supra probat Medina. Quamobrẽ apertè constat quantum hæc sententia à Lutherana dissideat: est enim limitanda procedere tantum quando defectus temporis, aut inculpata inconsideratio peccatorum fuit in causa quominus formaliter pœniteret. Cum Lutherus nec actuale nec virtuale propositum huiusmodi requirat, dicens sufficere resipiscentiam, & nouã viam, quod damnatũ est in Concil. Triden. sess. 14 c. 4. canon. 5. Interrogatus, an id quod fertur dixisse quidã insignis Doctor

Academiæ Complutensis assumptus postea in Episcopum Legionen. meritissimũ, videatur tenendum, nempe contritionem suapte natura requirere formale propositũ de non vlterius peccando, sed per accidẽs temporis, vel cõsiderationis defectu fieri virtualem. Respõdi affirmatiuè, modò ita pœniteat eorum præteritorum, q̃ si aduerteret ad futura, proponeret de eis quàm iterando ea, nec admittendo futura. Et ad hunc modum intelligenda videntur ea quæ de sufficientia propositi virtualis magnificè nuper scripsit prædictus Andreas à Vega lib. 21. de Iustificatione. Hinc confirmari videtur illud Syluestri verb. Contritio, q. 1. Qui mauult mori, quàm peccare, contritus est: & illud Palud. in 4 dist. 17. q. 1. concluſ. 5. Cui displiceat, quod huiusmodi formalem contritionẽ sibi comparare non potest, contritus est, de quo mox plura. Dixi sexto (Proprij iam cõsijad differentiã de pœnitẽte de peccato alieno, & ad significandum, quod non est opus, vt sit de peccato futuro, licet, vt mox subiiciam, intentio seu propositum non peccandi amplius vtrumque debeat complectipræteritum quidem ad hoc, quod non repetat illud denuo, futurum vero, ad hoc, vt illud non admittat. Dixi septimo, (Quatenus est offensa Dei) Quia ob principaliter debet pœnitere. Nam quẽ alio respectu, putà metu pœnæ, infamiæ, aut alio simili principaliter pœnitet, vt proditorẽ Iudam, & Antiochũ pœnituit, non concipit eam de qua loquimur pœnitudinẽ & contritionem. c. Iudas c. Sceleratus de pœnit dist. 5. & Th. in 3. part. q. 86. ar. 1. & alij in 4. dist. 14. q. 86. & Adrian. de pœnit. q. 1. col. 4. Plus enim pœnitere ac dolere oportet de peccato, eo quod sit offensa Dei, quàm quod inde modet sibi: Imò etiã magis quàm eo, q̃ separat eum à Deo, eius beatifica visione: Quia pœnitere hoc respectu, est pœnitere quatenus incommodat sibi, vt Tho. in 4. dist. 17. q. 2. ar 3. q. ad quartum aperuit. Addo, quod ex his quæ in hoc num. 11. infra nu. 39. & 40. dicuntur infertur, non esse veram illam opinionem, quam nuper vidimus defendi in selectis quibusdã commitiis, videlicet, sufficere ad condonationem peccati per sacramentũ pœnitentiæ attritionẽ, qua pœnitens dolet de peccato etiam si sciat eam non esse contritionem, nec doleat propter Deum, vel quia eum offendit, sed propter infamiã, vel alia mala temporalia: oportet enim in primis, vt pœniteat ob amorem Dei, vel eo quod est eius offensa, saltem virtualiter, & quod videatur ei sufficere illa pœnitentia. aut saltem quod non videatur ei non sufficere ad petendam absolutionem. arg. c. Firmiter. 15. q. 1. & eorũ quæ supra allata sunt. Quamq. pœnitere non

num principaliter de peccato, ob prædictos respectus, nõ obuiat cõtritioni, modo principalius id fiat eo, quod est Dei offensa. Sicut & amare Deum minus principaliter, ob eius in nos collata, vel conferenda beneficia nõ obuiat merito diligendi eum principaliter ob semetipsum iuxta illud Psal. 118. Inclinaui cor meum, ad faciẽdas iustificationes propter retributionẽ. Quinimo minimè malũ est pœnitere solum metu pœnæ, infamiæ, vel alius mali, modo voluntatẽ peccandi excludat, vt luculenter declarauit Synod. Trid. sess. 14. c. 4. Cuius illa verba, modo voluntatem peccandi excludat, perinde significant, ac illa, modo non ea mẽte pœniteat eis respectibus: quod si illi non intercederent, non pœniteret, imo peccare pergeret. Dixi octauo, (Super omnia dilecti) quoniam amor Dei nisi maior sit quàm quiuis alius cuiuscunq; rei, saltem quoad firmitatem non sufficit. Imo peccatum est si magis aliud, quàm Deus vel æquè ac ille diligitur, vt post Tho. 1. sec. q. 109. ar. 3. iamdudum in additione c. Quando, de Consec. dist. 1. nu. 355. dicebamus. Quod intelligendum est de amore, quo diligitur Deus comparatiuè, minusq; aliud vel æquè ac ille, non autem de amore, quo simpliciter diligitur Deus, sine comparatione ad aliud minus, licet verè amor ille non sit amor super omnia, vt facile colligat quis ex dicto concilij Trid. c. 4. sess. 14. Dixi nono, Cum spe veniæ, quia sine illa saltem virtuali, non contingit venia. c. Scelerator, de pœn. dist. 3. Dixi decimo, Cum proposito non peccandi amplius saltem mortaliter, quia sine eo non sufficit, vt sentit Ambrosius, in c. Pœnitentia, 1. de pœn. dist. 3. & consiliũ Florentinum coactum sub Eugenio 4. exponit: licet enim pœnitudo non se extendat ad peccata nondum pepetrata, non tamen fiet cõtritio nisi eam comitetur propositum vitandi in posterũ omnia & singula peccata mortifera, tam præterita & præsentia, quoad effectum nõ cõmittendi ea denuo, quàm futura, teste Adriano, de pœnit. q. 1. col. 3. Post Palud. in 4. distin. 17. q. 1. col. 3. Non tamen est necessium, vt credat pœnitens se amplius non peccaturum mortiferè. Quinimò id quãdam superbiam saperet, vt oppositum humilitatem; quod testatur Innoc. receptus, in c. Omnis, de pœn. & remiss. quia sat est, vt nolit amplius peccare, & proponat id efficere ope diuina. Dixi vndecimo, Cum proposito confitendi, quia licet contritio dimittat peccata, quoad culpam, non tamen tollit obligationem confitendi ea proprio sacerdoti, iuxta illud Saluatoris nostri Ioannis cap. 20. Quorum remiseritis peccata, & cætera. & quorum retinueritis, retenta sunt: hoc est, non sunt remissa, quoad

obli

obligationem confitendi ea ecclesiæ, vt innuit Adrian. in 4.
85 cõfess.q.1.col.pen.Neq; cum ratione pugnat,eum qui restitu-
tur in Dei gratiam per contritionem , teneri ad confitendæ
offensam:Cum & is cui crimen in foro laico ea lege condo-
tur,vt vnum annum in bello militet, à die quidem condo-
tionis in gratiã Regis redit, tenetur tamen militare illum a-
num. Addidi(Saltem mortaliter.)Quia nõ est necessium habe-
propositũ nunquam peccandi venialiter;arg.c.septies,de pœ-
dist.3.Dixi duodecimo,Et satisfaciẽdi,propter ea quæ infer-
in c.3.dicẽtur.Et adieci,vt minimũ virtuali,eo quod sicut ac-
qui est pœnitentia virtualis sufficit,ita eadem ratione suffic-
videtur,quod eam comitetur id , quod est proprium virtus
confitendi,satisfaciendi,& amplius non peccandi.quod.Io.A-
ior in 4.dist.14.q.1. affirmauit , licet Caietan.in 2. Tho. ca
sentiat tale propositum debere esse expressum. In summa a
men verb. Confessionis conditiones 12. & verb. Confessio
iteratio,idem sentit,& merito.Cum nihil referat,quid ex ex
polientibus fiat.l.fin.ff. mandat. cap.Licet ex quadam, de
stam.& tacitum & expressum siue virtuale & formale exæq
tur.l.Cum quid,ff.de reb.credit. Quod tamen intelligo
cedere, quando defectus temporis , vel quædam inculpa
inconsideratio pœnitentis fuit causa , quominus haberet
male propositum.

COROLLARIA.

86 Ex hac diffinitione multa inferuntur. Primum, quod cõ-
nis modus loquendi probatus à prædicto cõcilio Flo.& a
dent.sess.14.c.4.per quẽ contritio diffinitur esse dolor,ina-
gẽdus est causatiuè,hoc est,ꝙ est causa doloris,cũ per præ-
cta supra hoc eod.c.nu.1.constet,quod nõ est dolor essentia-
ter,sed causa, ex qua & aliis ad id necessariis nascitur dolor
aliunde non impediatur,secundum Scot.in 4. dist.14.& 15.

87 Secundo infertur, quod plurimũ deci piuntur quidã puta
quemlibet dolorẽ,& quamlibet pectoris tunsionẽ, & quã
prolationẽ Miserere mei,esse contritionẽ,& sufficere ad im-
trandam peccatorũ mortiferorũ cõdonationem. Cum ad hã
necessaria talis pœnitentia,qualem superius depinximus,
88 bili ac generoso animo digna. Neque obstat , quod quili
peccator , quamlibet magnus , præsumitur mori contritus
qua contritionis signa ostenderit.c.A nobis 2.de sent. excõ
puta si petierit confessarium,si iuuauit parere mandatis ecc
si:,si cum loqui non possit , subleuat oculos , aut palmas
cœlum, tundit pectum,vt exprimit Hosticnsis communiter
cepto

ceptus in d.c.à nobis. Non,inquam,hoc obstat,quoniã id so-
lum procedit, quoad effectũ vt ecclesia præsumat eum habere
pœnitentiã,prædictis qualitatibus ornatã, ad effectum non de-
negandi ei sepulturã sacrã,non autẽ ad effectũ astruendi,quòd
per id impetratur à Deo venia peccatorum mortiferorum,nisi
verè concipiatur pœnitentia,quam concepisse præsumitur.

Tertio infertur,quod meritò Augustinus relatus,in c.Si quis 19
autem, & c.fi.de Pœnit.dist.7.dubitabat de salute illorũ, quos
non ante,sed post ægritudinẽ pœnitebat peccasse.Nam vt eius
dictũ ibi declarantes diximus, æger pressus ægritudine, metu
mortis & aliis curis vix erigit animã, ad supra depictam con-
tritionem concipiendã;& ita ibi Augustinus dubitabat de ve-
ra salute,nõ autem de præsumpta,ad concedendam absolutio-
nem , & sepulturam ecclesiasticam ; quod omnes deberemus
animaduertere,& concionatores frequenter prædicare.

Quarto infertur , quod vt pœnitudo peccati perueniat ad 20
gradum contritioni necessariũ, oportet pœnitentẽ plus odisse
peccatum,quàm quoduis aliud malum pœnæ,odio dignum,si-
mul & velle vitare idẽ,plus quã quodlibet aliud malum,vitatu
dignum,vt sensit Tho. Aquinas.quolib.1.art.9. & omnes in 4.
dist.14.& 17.& rectè declarauit Tho.à Vio 2.Thom.q.1.

Quinto infertur,non esse contritum eum,qui actu,aut vir- 21
tute non est eo animo , vt malit generatim quãlibet pœnam
pati, quàm peccare, aut peccasse mortiferè: quicquid Innoc.in
c.Omnis,de Pœnit.senserit.Quoniam vt Tho.quolib.1.art.19.
sensit.Omnis qui est contritus,habet charitatem,& omnis qui
charitatem habet,Deũ plusquam se amat, & omnis qui Deum
ita amat,maiult perdere se sibi,quàm Deum:Et cum per pec-
catum mortiferum,perdatur sibi Deus, consequens est, vt ma-
lit saltem generatim,omnia mala pati,quàm peccare sic. Dixi
autem,generatim, Quia nemo vt idem Tho.in d.art.9.& ante
illum Innocentius,in d.c.Omnis,censuerunt,tenetur ad confe-
rendum speciatim reputando secum,quòd malit illud & illud
genus mortis,& pœnarum pati,quàm peccare,peccasseue.Imò
id esset imprudentiæ,sicut & imprudens foret confessarius,qui
interrogaret pœnitentem , mallet ne potius filios suos , vel se
obiisse mortem,quàm peccasse,aut, sitne paratus potius mori,
perderéue filios,quàm peccatum admittere? Quoniam nimia
est huiusmodi tentatio:& vt peritè ait idem Tho.in d.ar.9.Si-
cut delectabilia plus mouent animum ad delectandum,si spe-
ciatim recogitentur , quàm si generatim, ita terribilia multo
plus terrent, si speciatim cogitentur,quàm si generatim,& fieri

potest,vt qui generaliter malit omnia mala pati,quàm pec-
re mortiferè,nolit hoc aut illud malum specialiter conside-
tum. Quocirca satis est confessario, vt videatur ei pœnite-
sufficientem peccatorum pœnitudinem habere. Si verò inte-
lexerit,eum minimè eam habere,addat ei animum ad eam
bendam,& ad malèdum perdere in genere alia omnia sua
na,quàm Deum,qui est summum bonum eius,& omnium,
quo,nullum est bonum. Quod si fortè non possit eius anim
ad tam excellsum contritionis gradum attollere, contèdat
eleuare,saltem ad hoc,quod verè ipsum pœniteat,quòd tale
non habeat. Per ea quæ breuiter in cap.10.nu.4.tanguntur
hoc sufficit,vt sit contritus,vel saltem ita attritus,v
22 solui,iuxta Palud.in 4.dist.17.q.1.ar.5 Quæ conclusio non
rum consolationis secum affert,& est communis apud S.T
& S.Bonauenturam,& omnes Theologos.Diximus,(saltem
attritus vt possit absolui) quo tollamus scrupulũ, qué vi
dã valde doctus,& pius Sanctę Societatis Iesu,nobis cõ
insinuat:eo ꝙ pœnitere ac dolere,quod aliquid nõ habeat
est illud habere,sicut nec dolere,eo quod non cõmunicauerit
est cõmunicare, neq; perinde valet,vt probamus in c. Vt
paras,de consecr.dist.2.post 10.à Turrecremat.cõtra glo.
Neque animo diseruciari,eo quod non sim confessus, est
fiteri:sicut nec velle arborem conscendere, est ipsam conse
dere,vt ait glo.l.In vendentis.C.de cõtrah.empt. Dicimus
que re vera pœnitere quem eo quod nõ habet contritionem
nõ est illam habere saltem formaliter,neq; pœnitere me quo
non valeo pœnitere, quantum mihi expedit ad contritionem
habendam, sufficit ad ipsam habendam, nisi aliàs iam ip
habeam:sufficit tamen ad credendum me habere sufficiens
attritionem,quò possim à cõfessario absolui,& à Deo vera
obtinere, media sacramentali absolutione. Quin etiam
posset, esto ꝙ talis dolor non sit contritio formalis, desid
tamen habendi eam, adiuncto iusto dolore,quo dolet se
posse peruenire ad perfectionem contritionis,saltem virtu
ter, est ipsa contritio, in voluntate partis intellectiuæ sita,
mento auxilij Dei bona desideria fouentis, etiam si pars
sitiua recalcitraret. Vtilis breuitas,quamlibet expostulat,
locum aliis replicationibus, & triplicationibus, potius sub
bus, quàm fructuosis. Siquidem quod hucusque dictum
sufficit ad scopum,quem nobis proposuimus.Porro bonum
gnum est,quod pœnitens,sua spõte affirmet, se malle
esse,aut quid aliud simile pati, quàm peccasse.iuxta senten

Cardinalis doctissimi Io. à Turrecremat.in summa,de pœnit-
dist.3.qui sequutus Bonauenturam,tenet, Peccatorem,qui se-
cum statuit potius peccare mortaliter,quàm mori,nõ esse ab-
soluendũ.Illi verò qui nihil circa hoc secum deliberauit,etiam
si dubitet quid faceret,dum se in tali articulo cõstitutum aspi
ceret,non esse denegandam absolutionem, dummodo habeat
propositum non peccandi, & nolle offendere Deum, etiam,si
talis illi occurreret occasio. Quocirca,valde deplorandi sunt,
qui ad confessionem & communionem accedunt,cum propo-
sito vindicandi se authoritate sua, de illis, qui eos alapis aut
plagis cæderent,aut palo percuterent, vel proditores, latrones,
meretrices, Iudęos, sarracenos,hæreticos, vel aliis huiusmodi
nominibus,cõpellarent,aliáve simili afficerẽt iniuria.Eodẽ etiã
modo deplorandi sunt illi, qui ad prædicta sacramenta acce-
dunt,antequam exuant suam depravatam voluntatem, vtendi
hac vel illa voluptate illicita,si ea,vel illa occasio eã percipien-
di cum aliqua muliere, vel viro eis occurreret. Eos etiam,qui
anteaquam ab animo depellant propositum perpetrandi,quic-
quid Papa,vel Rex, pater, dominus, patronus, amicus, aut so-
cius ipsis præciperet,aut rogaret etiam si illud lethale crimen
esset.Horum profecto misereri debemus,ipsósque cum lachry-
mis compassionis rogare, vt attendant se in quodam diabo-
lico statu, quæ damnatio æterna est, delitescere,qui tali con-
fessione & communione magis,ac magis excrescit ar.c.Si pro-
pterea,& c.Si cui,de Pœnit.dist.1.

Sexto infertur, doloré sensus,singultus,plãctus,lachrimas,& 23
id genus alia,non esse ad contritionẽ necessaria,quoniam suf-
ficit dolor voluntatis rationalis ex pœnitudine manans.Tũ per
supra tradita. Tum quia vt Tho.in 4.dist.17.q.1.ait,hic dolor
non est in manu nostra:vtile tamen est illum habere,& desi-
derare,fleréq; largius eo quòd peccauerit,quàm ꝙ alia damna ei
acciderint,secundũ omnium mentem.Cui consequens est illud
Paludani in 4.dist.17.q.1.ar.5.approbatum à recentioribus,sci-
licet illud.Pœnitentem debere hoc desiderare, non esse intel-
ligendum de debito obligationis,sed decentiæ tantum & vti-
litatis.Patriq; ratione nõ incõueniens fuerit,vt pœnitẽs maiore
dolore sensus afficiatur,ob mortem patris,aut alius cognati,vel
plagam propriã,quàm ob peccatũ admissum : quod passim cõ-
tingit.Imo neq; oportet,vt is dolor volũtatis rationalis sit in-
tẽctior alio quouis dolore rationalis volũtatis,ob alia mala cõce
pror̃ prędicta supra hoc c.nu 7.Sufficit enim vt pluris faciat
malũ peccati,& ob id perdere, vel perdidisse Deũ, quã quoduis

aliud malum generatim,ad finem euitandi illud,dolendiq; a
euitasse,iuxta Maior.in 4.dist.14.q.1.Quinimo satis est,vt
lit,conéturq; ita dolere, & non possit, doleátque ex animo
non posse id facere per prædicta supra eod.nu.12. & subin
quamuis intensius persentiat, & deneat mortem patris, qua
peccatum admissum. Satisfacit tamen, si modo malit Deu
non offendere,vel offendisse,quàm patrem suum viuere.

24 Septimo infertur,quod dolor sensibilis ex pœnitētia nat
& alia corpus affligentia,qualia sunt ieiunare,cilicia vestire
mi accubare,& aliæ similes austeritates,non debēt adeo mo
excedere.vt humani corporis habitudinem corrūpant,efficia
pœnitentem inhabilem, ad faciendum ea,quæ secūdum so
statum facere tenetur.Dolor enim ille nititur amore Dei,q
omnia dilecti,qui huiusmodi nimietatē reiicit.c.Non me
criter,de consec.dist.5.tradit Tho.in 4.dist.17.q.2.art.1.

25 Octauo,quòd licet alij senserint,& alij expresserint,vide
cet Raym.in sua Summa,Tho.3.par.q.87. ar.1.& in 4.dist.
2.ar.2.q.6.quem sequitur ibi Palud.& Angel.verb. Contri
§.4.& Sylu.eodem verb.§.3.Rudolph.1.par. vitæ Christi c.
De singulis peccatis mortalibus singulas pœnitudines esse
bendas;contrarium tamen est tenendum cum Ioan. Maio
Parisiensi acutissimo in 4.distin.17.quæst.5.& Cardinali S.
eruditissimo in quodlib.q.2.& super 3.part.Tho.q.87.ar.
licet, sufficere, quod peccatorum pœnitudo adeo sit entensa
saltem virtualiter protendatur ad vniuersa mortifera, tam
quæ meminit,quàm quæ non meminit. Non enim est nece
vt pœnitens recogitans confitensve sua peccata,de vnoquo
peccato mortifero specialem & singularem eius pœnitudi
concipiat,sed satis est, vt concipiat generalem eiusmodi p
nitudinem, quæ virtute se extendit ad omnia mortifera,
id faciat ab initio, cum incipit reuocare ad memoriam co
tenda, siue inter reuocandum , siue quouis alio tempore
temporis momento; qualis est pœnitudo, qua pœniter offe
disse Deum mortifere , quouis modo cum proposito sal
virtuali cōfitendi,& satisfaciendi;quando,& vt necessium
rit , & nunquam amplius ita offendendi, eo quòd Deū sup
omnia diligit, capitalémq; eiusdem offensam, plusquam q
nis aliud odio dignum, odit, vt est superius hoc eodem
nu.12 traditum. De hoc intelligitur illud Ezech. cap.33.
tum in c.Ponderet,50.dist. In quacunq; hora ingemuerit p
cator,&c. Nam,vt alia omittam,si de singulis peccatis mo
feris,singulæ pœnitudines concipiendæ essent,contingere

sus,in quo quis adhuc viuens priuaretur potentia consequendi
salutem æternam,contra expressa canonum sacrorum testimo-
nia in cap.1.de Pœnit.dist.7. &c.Ponderet,50.distin. & contra
prædictum ex Ezechiele locum. Nam qui mille peccata mor-
talia admisisset,& solam quartam horæ victurus ægrotaret,aut
ad suspendium duceretur,non posset viuens concipere de illis
mille peccatis,mille pœnitudines ad id necessarias, quo saluā-
retur. Nolumus tamen dicere, quod sicut eiusmodi pœniten-
tia generalis sufficit ad remissionem omnium peccatorum ob-
tinendam;ita etiā sufficiat,ad eximendum pœnitētem ab obli-
gatione reuocandi ad memoriam ,& detestandi tempore de-
bito omnia genera, & species illorū quæ peccauit enumeran-
do illa numero certo verisimili confessatio.Dixi(Genera & spe
cies,)Quia non tenetur singulorum criminum cuiuscunq; spe-
ciei,in particulari reminisci;neque etiam in indiuiduo singu-
la detestari;id quod sentit Medina vbi supra.

Nono,non esse necessariam pœnitudinem supra dissinitā ad 26
condonationem venialium consequendam,neq; consequenter
oportet,vt pœnitudo vnius venialis ad aliud extendatur. Tum
quia sufficit ad remissionē venialis,quicunq; dolor,siue actua-
lis, siue virtualis, quanuis nō sit ita magnus,quantus exigitur
ad peccata mortalia delenda;iuxta Tho.receptū in 3.par.q.87.
ar.1.Tum quia vnū veniale remitti potest sine alio: Quia illa
venialia tantūmodo remittuntur,ad quæ dolor ille siue actua-
lis,siue virtualis extenditur,secundū eund.Tho.in d.q.87.ar.4.
Cæterū,qui dubitat, an peccatū illud sit mortale, vel veniale,
ita debet pœnitere illius sicuti esset mortale,vel saltē cum con
ditione,si & quatenus esset mortale,iuxta illud Augu.Tene cer
tum,& relinq; incertum,c.Si quis autem,de pœniten.dist.7.

SVMMARIVM.

Contritio delet quæcunque mortalia, etiam antequàm quis confitetur. num.27.& semper etiam ante legem gratiæ fuit necessaria.num. 28. non tamen est necessario sub pœna nouæ peccati habenda statim post peccatum.num.31.

Contritio in quibus consistat,& quando necessario habenda.nu.31.

Contritio quomodo haberi potest sine memoria generali, aut particulari, alicuius peccati mortalis nondum remissi.num.34.

Pœnitudo maior de maiori peccato bona,sed non necessaria.nu.35.& illa quæ datur debitis circunstantijs non est contritio.nu.36.

*Attritio duplex,& quæ sufficit ad absoluendū pœnitentem; & ad pec-
cati remissionē, addita noua quadam consideratione, contra quendam*

Cardinalem.num.37.

Franciscus à Victoria Dominicanus laudatus.nu.37.

Pœnitudo tanta non est necessaria ad sacramentum Baptismi, quanta ad sacramentum Pœnitentiæ.nu.38.

Attritio quæ agnoscitur non esse contritio,non sufficit ad Baptisma.n.39.

Contritus quamuis fiat ex attrito,attamen Attrito, non fit Contritus, nisi quando defectus est extrinsecus.num.40.

Contritionem perficit Deus per suam gratiam, ad quam sex nos possumus mouere. num.42.

Contritionis effectus.num.42.

Contritionem dicere non esse vnam ex tribus partibus materialibus sacramenti Pœnitentiæ,vel attritiones esse malas,hæresis.num.43.

Contritionis circa materiam decem modi precatur.nu.43.

Frater Vincentius Iustinianus ordinis Dominicani,laudatur.nu.43.

Attritio non omnis sufficiens ad absolutionem sacramentalem,illa tamen sic,quæ ante illam sit contritio, vel probabiliter creditur esse contritio, vel attritio sufficiens ad illam absolutionem suscipiendam,quæ sunt diuersa.num.43.B.

Sacramenta Baptismi & pœnitentiæ per se instituta ad delenda peccata & dandam,vel restituendam vitam, & per accidens ad eandem conseruandam & augendam, sicut econtrario sacramentum Eucharistiæ per se institutum est,ad conseruandam & augendam eandem:sed per accidens delet peccata, etiam mortalia & dat vitam.n.43.C.

Attritionem, vt sufficiat ad sumendam Eucharistiam ante confessionem non data copia confessarij,oportet fieri contritionem,vel vt probabiliter putetur esse talis.n.43.C.

Attritionem,vt sufficiat ad suscipiendum sacramentum pœnitentiæ non oportet fieri antea contritionem, nec putari esse talem: sed sufficit, vt probabiliter putetur esse sufficiens,ad illud rectè suscipiendum, & ad illud consequendum veniam.nu.43.D.

27 DEcimo esse verum id quod ferè omnes asserunt, nempe frequenter per solam contritionem etiam ante confessionē,& sacramentū pœnitentiæ actu susceptū condonari peccata mortifera.iuxta c. Dixi.c. Magna.de pœn.dist.1.Th.3.par.q.89. art.2.& in 4.dist.17.ar.5.q.2.à Paludano & aliis receptus, & in c.Deus qui, de pœn.& remiss.quod & nos in præfatione Pœn.dist.5. diximus: Licet Gratianus in c.pen.5. Quibus pœn.dist.1. cum aliquot antiquioribus dubitasset: de quo tamen hodie non licet dubitare, per declarationē cōcilij Tridentini sess.14.c.4.Quod tamen addit huiusmodi condonationem, & reconciliationē non esse tribuendam contritioni siue voto confessionis,quod in ea includitur:Quia talis condonatio non est credenda

credenda fieri per solam pœnitudinem & dolorem inde natū, sed potius per gratiam:quam ita pœnitenti donat Deus,quaq; illa pœnitudo sit contritio,iuxta glo.receptam in c.Magna,& c.Conuertimini,de pœnit.dist.1. Gratia enim causa est formalis condonationis peccatorum.secundum Th.1.sec.q.113.art.8.

Vndecimo, quod sicut in lege gratiæ contingit,sola pœni 28
tentia peccata dimitti:sic etiam ante legem gratiæ vera pœnitentia remittebatur,id quod euidentiore ratione dicēdum est. Certum est enim quod tunc nondum erat sacramentum pœnitentiæ institutum,neque confessio.Certū item,quod etiā tunc erat remissio peccatorū etiā mortiferorū:& ita nisi illa per pœnitentiam virtutis actum & contritionem contigisset,nullatenus aliàs contingere poterat.Facit,quod licet,vt prędictum est, sine sacramento pœnitentiæ susceptо contingat remissio peccatorum,nunquam tamen illa contingit sine pœnitentia. Hæc enim pœnitentia semper fuit,est,& erit,iure naturæ,& ad salutem necessaria sicut latè in Sūma,de pœnit.dist:3.probauimus: nullaq; necessitas excusat ab ea.Etenim,qui post lethale crimē admissum ante mortem,non est verè contritus,licet non detur illi spatium ad recolendum, & detestandum peccata sua ob id potissimum,quia in ipsa peccati perpetratione moritur vel subitanea morte corripitur, absque dubio damnabitur:licet ille, qui confiteri ea non potuit, si contritionem habuit, excusetur ab obligatione cōfitendi, vt post & ante alios exprimit S.Anton.in 3.part.tit.14.c.18.§.2.Dixi pœnitentia vera,non autē pœnitentia qualificata modo supradicto: nam hæc est vna ex tribus sacramenti pœnitentiæ partibus & includit in se propositum confitendi, quod numquam fuit necessarium ante legem gratiæ,nec lege naturali præcipitur,plusquam ipsa confessio,sicut postea dicemus,in c.sequenti.n.2.neq; plusquam sacramētū pœnitentiæ, quod est legis nouæ tantū, secundum omnes.

Duodecimo,quæstionis non mediocris esse,An possit inueniri pœnitudo cui tota hæc nostra diffinitio cōueniat,per quam peccata mortalia non condonentur?Scotus enim in 4.dist.14. q.2.ar.2.Cardinalis S.Sixti Caietanus in 2.Th.in materia confessionis q.4.aiunt posse:tum quia iuxta eos pœnitudo prædicta diuiditur in eam quæ appellatur formata, hoc est, quam gratia Dei iustificans & condonans peccata format & ornat:& 30
in eam quæ informis dicitur, hoc est, quam prædicta gratia non ornat: Tum quia peccator non potest sibi suo solo libero arbitrio,sine gratia gratum faciente,quærere veniam,iuxta tria postrema capitula,de confec.dist.4.& sess.6.Concilij Triden-

tini c.1.& can.2.& glo.in c.Magna,& c.Conuertimini,de pœn. dist.1.& secundum prædictos potest præfatam pœnitudinem concipere suis viribus naturalibus, quibus Deum super omnia diligere possumus. Tum quia eiusmodi pœnitudo non est vltima & immediata dispositio ad gratiam: Quoniam alioquin scire posset quis se esse in statu gratiæ sine vlla reuelatione, quippe qui scire potest se habere eiusmodi pœnitudinẽ: quod est contra expressa iuris & sacræ scripturæ testimonia: videlicet Eccl.5.& c.fi.de purg.& contra concilium Trid.sess.6.c.9. & can.12. Contrarium tamen videtur nobis verius, quod etiam contendit eruditissimus Catharinus lib.5.annotat.in Caiet. Quia eiusmodi pœnitudo non potest haberi sine amore Dei super omnia qui solis viribus naturalibus, sine gratia haberi nequit post Adami peccatum, vt docet beatus Th.declaratus ibi bene à Caietano 1.sec.q.109.ar.3. Tum, quia licet Scotus, Ocham, & Gabriel, qui eos sequitur in 3.dist.27.q.1.dub.2.teneant: possumus etiam post peccatum Adami, nostris propriis viribus diligere Deum super omnia, addunt tamen, neminem ad eum gradum peruenire, qui gratiam Dei non adsequatur. Quin etiam subiiciunt, non solum pœnitudinem prædictam actualem, sed etiam virtualem, quæ ex amore Dei super omnia resultat sufficere, eíséque vltimam, & immediatam dispositionem, ad gratiam Dei gratum facientem quærendam, ita vt nemo ad eam perueniat, quem optimus & misericordissimus Pater sua gratia non donet. Nec obstat fundamentum alterius opinionis, videlicet: quòd hanc opinionem consequitur, posse nos scire Deo esse gratos, sine reuelatione speciali. Quia negamus nos posse scire, quod pœnitudinem omnibus prędictis qualitatibus ornatam habeamus, tametsi id frequenter iustè credamus.

31 Tertiodecimo, quod licet toto tempore quo quis se agnosceret peccato lethali mortuum, de bono cõsilio debeat curare quo à tam graui morte resurgat, periculumque mortis subitæ, æterneq; eua lat, iuxta illud Eccl.c.5. Ne tardes conuerti ad dominum, & iuxta Th.& cõmunem in 4.dist.17. & Caieta.2.Th. quolib.7.non tamen ad id tenetur, præcepto ad nouum mortiferum obligante, nisi ea temporis parte, qua occurrit memoria quoad vsum, id est, veluti resoluẽda aut, renuenda facienda vel omittenda, iuxta commun. Immo neque tunc, ob ea per quæ id affirmauit Adrianus in 4.de Confess.q.3. & Card. S. Sixti in dicto quolib.7.& ob ea, quæ nos eis addidimus in 3.part.glo. Summæ, de pœnit. dist.7.quicquid Chatarinus vbi supra dicat de Caietano, quod secum pugnat in eo, quod facilè ponit eum excusare

excusare si voluisset: & hoc est tenendum. Quoniam sicut alia præcepta affirmatiua de baptismo suscipiendo & confessione facienda, non obligant sub pœna noui peccati, nisi pro tempore necessitatis, ita per consequutionem præceptum affirmatiuum de se conuertendo, non obligat nos sub pœna noui peccati mortalis, nisi in articulo necessitatis: in illo vero, sic. Quamobrẽ ad prædictam pœnitudinem concipiendã tenebimur imminente articulo mortis naturalis, vel violentæ, vel administrandi suscipiendiue sacramentum aliquod, secundum omnes. Imò etiam instante populi necessitate aliqua grandi, cui absque orationis feruore prouideri non posset, secundum Adrianum vbi supra.

32 Quartodecimo, quod licet saluberrimum consilium sit, vt totiens concipiamus pœnitudinem omnium peccatorum mortalium, tam semel contritorum, quàm aliorum, quotiens ea nobis occurrerint, non tamen est præceptum quod nos obliget ad eam habendam bis speciatim de eodem. Quia deus non iudicat bis in idipsum. Naum 1.ca. At si, de Iudic. tametsi teneamur, ne vnquam nobis illud placeat actu, vel virtute. Quoniam licet illa noua (vt ita dicam) complacentia non suscitet illam priorẽ culpã, quę iam deleta fuit: producit tamen nouã ei similẽ ar.c.Notum.2.q.1.& c.1.de offic.deleg.c.Sicut tribus gradibus.de pœ.dist.1.& c.Sed pensandum.6.dist. Vnde licet illud aliquorum consilium, vt peccata præterita etiam bene confessa frequenter ad memoriam reuocemus, quo melius illa iterũ, atque iterum detestemur, & veluti quendã myrrhæ manipulũ, id est, Sanctę tristitiæ de illis faciamus, plurimũ probẽ quoad peccata, quę suapte natura tristitiã, metũ aut terrorem incutiũt, non tamen crediderim eos intellexisse de illis quorum refricata memoria ad illicitã delectationem instigat: Qualia sunt pecata carnis, magni cuiusdã honoris & lucri tẽporalis, quinimo consultius existimarem, eorũ nũquã amplius in particulari meminisse, nisi quãdo opus est semel illa confiteri cũ debita contritione, vt rectè insinuat frater Ludouicus à Granata Domini canus, vir vita & doctrina cocionator omnibus numeris absolutus, in eo libro admodum sancto & celebri, quem de oratione composuit, vel quando appetitus carnis sunt probè mortificati, per vehementem aliquam contemplationem, aut orationem, siue per eximiam quandam abstinentiam, siue per morbos, aut dolores. Quoniam delectabile in particulari conferatum ad sui desiderium allicit, iuxta Arist. 3. Ethic. Tho. quolib.1. art.9. & dicemus iuxta cap.9. & hoc in specie sensit idem Thom.in opusc.64.§.Sciendum.

33 Quintodecimo, magnæ prudentiæ sanctique consilij esse curare vt post peccatũ admissum, quamcitissime nos eius pœniteat, cum per id etiã ante confessionem in Dei gratiam reddeamus, adeo quidem, vt fieri posset, vt cẽties, quis peccauerit mortaliter per totũ anni ab vltima confessione spatiũ, qui tamen vix quatuor horis sine Dei gratia manserit, eo quod singulorũ pœnituerit simul ac admisit. Quo circa, multi simpliciores sunt merito instituendi existimãtes eos qui mortaliter delinquerunt semper esse in crimine quousque confiteantur. Nam supra declarauimus, ad hoc vt à peccatis resiliant, satis esse habere dolorẽ illũ eximium supra definitum, quãuis remanere obligati adhuc ad confessionẽ. Cęterũ, cũ huiusmodi homines raro, vt potè rudiores, doleant vt dolere conuenit, nisi quando confessariũ adeunt, vti nos in repet. §. In Leuitico, de pœnit. dist. 1. notab. 18. nu. 5. diximus. Ideo sanctissimum esset consilium eos inducere ad confitendũ frequẽter, & saltẽ in tribus festis Paschalibus, & in festo Assumptionis Deiparę Virginis. Eo certe respectu conducit maximè subito post peccatũ contritionem habere, ne videlicet bonorũ operũ quæ ante confessionẽ fructum iacturam faciamus: quæ quidẽ perirent, nisi adesset confessio. Nam opera quantumcunque moraliter bona, si fiunt in statu peccati mortalis, absque dubio pereunt & mortua reputantur quantũ attinet ad gratiã & gloriã promerẽdã. 1. ad Corin. 13. Nihil, de cõsecr. distinct. 5. Licet quoad alia non parũ prodest iuxta glossam c. Quod quidam, de pœnit. & remiss. c. Quęrat. Quod autẽ, de Pœnit. dist. 5. in quibus tribus locis aliàs latius tradidimus, & in repet. c. Quando de consec. dist. 1. cum in multis locis, tum in additione. Tradit etiam post alios Maior in 4. dist. 14. q. 2. vt inferius cap. 27. num. 2. explicatur.

34 Decimosexto, quod quicquid dicat Antonin. 3. part. tit. 14. c. 18. in principio tenendũ est, quod peccator licet neque generatim, neque speciatim meminisset alicuius peccati mortalis non dum condonati, posset tamen de illo contritionẽ habere, concipiendo pœnitudinem modo supradicto qualificatam. Nã alioquin sequeretur, cum qui alicuius peccati mortalis nondum remissi recordari non posset, esse extra statũ salutis, contra c. 1. pœnit. dist. 7. & c. Ponderet, 50. dist. Et quàmuis respõderi posset in tali casu, amorem Dei super omnia, sufficere, vt Gabriel insinuauit in 3. dist. 27. q. 1. replicari tamen posset quod iã supra nu. 10. dictum est, eiusmodi amorem esse contritionẽ virtualem.

35 Decimoseptimo, quod licet de grauiori peccato grauior requiratur pœnitẽtia, siue pœnitudo, hoc tamen est intelligendum

de consilio, & honestate. arg. c. Tẽpora. 26. q. 7. secundũ Tho. Palud. & Communẽ in 4. dist. 17. nõ autẽ de necessitate, arg. c. Tãlis, de Pœn. dist. 3. quoniã diffinitio supra posita nihil tale requirit, & quia secundũ mentẽ communẽ doctorum, quã explicat Maior. in 4. dist. 14. q. 1. & dist. 17. q. 1. Pœnitendo circumamicta circũstãtiis debitis & supradictis, quantũcunq; sit remissa, breuissimoq; tẽpore, etiã in instanti cõcepta, satis est ad criminã diluẽda quantũ ad culpam, & ad permutandã pœnam xterni inferni in temporalẽ purgatorij, contra sententiã Scoti in d. dist. 14. q. 2. art. 2. quæ hodie cõmuniter relinquitur. Dixi, Cũ debitis circunstantiis, quoniam si ego alienum retineo, & potens restituere, non restituo, vel est mihi odium mortale, quod ab animo non expello: vel si non relinquo sodalitia, & occasiones valde propinquas peccãdi mortaliter, vel etiãm si non pertinio, ad concipiendum propositum actuale, quo mallem potius mori, quàm mortaliter delinquere, non habeo veram talem pœnitentiam, neque proinde consequor remissionem.

36 Decimooctauo, quod pœnitentia de peccatis imperfecta, quã neq; debitæ circunstãtiæ, neq; qualitates prædictæ ornant, potest nuncupari attritio, non autẽ contritio. Est autẽ illa secundum Caiet. in 2. Tomo q. 1. de contrit. & q. 5. de cõfessione duplex. Altera eorum quos pœnitet mortaliter peccasse, vellẽntq; non peccare, sed non omnino statuũt à peccatis abstinere. Altera eorum quos pœnitet peccasse, & statuunt amplius non peccare, non concipiendo peccatorum, vt rẽ supra alia omnia detestabilia detestandã, neq; reputando ipsum vitandũ supra ompra definita, & quam habent illi qui detestantur peccatũ supra omne detestabile, ipsumque vitare proponunt, supra omne aliud merito vitandum: est attritio, (vt ipse arbitratur) quousque dominus Deus propter suam misericordiam, gratiã suam impertierit, sed est alterius speciei secũdum eundem, appellatúrque contritio informis. At secundum opinionem communem quam supra num. 26. sumus sequuti, cuicunque habenti eiusmodi pœnitentiam, Deus pro sua misericordia statim elargitur gratiam, & subinde non inuenitur sine gratia. Prima speciei prædictarum attritionum non sufficit, vt per eam solã remittantur peccatum, imo neque per eam & absolutionem sacramentalem simul. Quin imo peccat, qui cum ea petit aut accipit absolutionem. Idem est dicendum de illa pœnitudine, quã aliquis cõcipit ob id solum, aut saltẽ principaliter propter detrimentum honoris, quietis, aut vtilitatis temporalis, aut

37

propter

propter metum infamiæ,laborum,pœnæ temporalis aut æter-
næ:quamuis talis pœnitẽtia non sit peccatũ neq; malum opus
(vti quidam dixerunt,) imo potius est laudãda:nisi quando ex
animo concipitur,quod peccaret,vel à peccato non cessaret,
si eiusmodi malum vel metus intercederet:Quoniam hoc ipsum
esset nouum peccatũ adiungere, c. Si propterea,& c. Si cui
Pœnit.dist.1.vti supra nu.11.diximus.Secunda etiam species a
tritionis,non sufficit secundũ eundẽ,vt propter illã remittat
peccata,etiã adiuncta absolutione sacramentali, licet suffic
ad ipsam absolutionẽ licite exposcẽdã,recipiendãq; absq; v
culpa, & ad hoc vt illa sic sit valida,vt non teneatur reiter
cõfessionem,imo etiã ad obtinendũ effectũ sacramenti, quã
do pœnitens prædictam pœnitudinem fuerit consequutus. Ab
hac opinione Caietani propter eius authoritatem,& quia ei
nemine contradicitur, hucusq; nunquàm fui ausus discede
sed nunc,sub debita censura,videtur eũ qui iure & ex anim
pœnitet peccasse mortaliter, & statuit in posterum nunquã
peccare,ob id principaliter maximè quod peccatũ est offen
& iniuria Dei,& credens sine crassa ignorantia,suum dolore
esse in id sufficientẽ,confitetur sacerdoti, recipitq; sacram
talem absolutionẽ, non solũ satisfacere confessionis præcep
(sicut ille dicit)sed etiã gratiam & misericordiã,à patre gra
rum,& misericordiarũ consequi:Quoniam nullæ scripturæ
crę expresse habent esse necessarium concipere peccatum,
quàm quid maximè omniũ vitabile & detestabile:Solũ ea
habent Pœnitentiam agite.Matth.3.& Luc.3.Pœnitemini.Act
ci 1.& Act. 3. Facite fructus dignos pœnitẽtiæ.Luc.3.& c.Co
fideret,5.fi.de pœn.dist.5.In quacũq; die cõuersus fuerit pecca
tor,iniquitatũ eius amplius non recordabor , Ezechiæ 33.&
Ponderet,50.dist.Conuertimini,Iohel.2.& c.Conuertimini,
Pœn.dist.1.Scindite corda vestra,Iohel.2.& c.Scindite,de pœ
dist.1.Dixi confitebor aduersum me iniustitiã meã Domino
tu remisisti impietatẽ peccati mei,Psal.31. & c.Dixi,de Pœn
dist.1.Nullũ prẽterea concilium,neq; Summus Põtifex,neq
quisquã ex tot sanctis doctoribus in Decreto citatis,eo mo
interpretatus est,quod iam diu Concilium Florentinũ sub
genio 4.in Decreto de Sacra.& denuo Trident.in 14. sess.
Iulio 3.c.4.explicatius dixerunt:Nempè, fore necessariũ d
re de peccatis admissis,cum firmo proposito amplius non p
candi,& cũ expectatione veniæ,neq; adhibẽt huiusmodi re
ctiones,comparationẽsq; difficiles paucissimis cognitas,& p
ctioribus vsitatas.Quinimo beatus Augustinus in c.Si quis a
co

tem.1.de Pœnit.dist.7. constituens differentiam inter conuer-
sum & versum,dicit:versum esse qui timore pœnæ compulsus
abstinet à peccato.Conuersum autẽ eum vocat,qui solummo-
do,vel saltẽ principaliter propter Dei amorem, à peccãdo su-
persedet,& quia ipsum pœnitet offendisse Deũ.Accedit ad hoc
ꝙ pauci collatione aliorũ sunt confitentes,qui ab institutione
confessionis in nostra tempora id fecerũt,vel faciunt id,quod
ille requirit,& pauciores confessarios,qui id suaserunt,vel sua-
dent.Immo nostro iudicio Concil.Trid.sess.14.sub Iulio 3. c.
4.satis apertè hoc quod dicimus intellexit. Quocirca recreat
nos audiuisse fratrem Franciscum de Victoria Dominicanum,
virum profectò piissimum clarissimumque doctorem,qui His-
paniæ rara illa sua theologica eruditione præsertim sacra-
mentali, & morali præ suis antecessoribus illustrauit,id ipsum
asseruisse.Quin etiam,quantum intelligo,idẽ sentit D.Domi-
nicus Sotus lib.2.de nat.& gratia.c.15.asserens illud quod in-
sequenti corollario continetur,quod hoc confirmat.Ex quibus
omnibus constat, quàm vtilis, & secura res sit homini pœni-
tenti confessio.

Decimonono,infertur ad illam magnã differentiã,quã idem 38
magister Sotus inter pœnitentiã peccatorũ ad baptismum ne-
cessariã,& inter eam,quæ necessaria est, ad sacramentũ pœni-
tentiæ,videlicet,quod ad baptismũ sufficit quæcunq; pœnitu-
do,& detestatio peccati cum cessatione à peccando, ita ꝙ sit
extra propositum peccandi, & ꝙ non iuuat eum peccasse, id
quod ait sentire Conciliũ Trid.sess.6.c.6.Quinimo addit vbi
supra,voléti baptizari satis esse quantulamcunque attritionẽ,
vt baptismatis sacramẽtum illi possit conferri:Quamuis mani-
festum sit,illã non esse contritionẽ. Ad sacramentũ tamen pœ-
nitentiæ exigi pœnitentiam de peccatis propter amorẽ Dei,&
quod est offensa eius,& ꝙ à pœnitente putetur esse cõtritio,
vel saltẽ non credatur non esse cõtritio:aitq; sibi videri Con-
cil.Trind.prędicta sess.6.c.14.& sess.14.sub Iulio 3.c.4.id sen-
sisse:per quod plurimũ corollarium præcedens corroboratur.
Hæc tamen doctrina licet satis bona videatur quantũ pertinet
ad sacramentum pœnitentiæ:Quantũ tamen pertinet ad sacra- 39
mentũ baptismatis,noua mihi admodũ visa est:qua parte ha-
bet,qualemcunque pœnitudinem,(etiam si agnoscatur nõ esse
contritio) adiuncta cessatione à peccatis esse ad baptisma su-
scipiendum.Quoniam Augustinus relatus in aliquot decretis ex-
pressè ait, hominẽ peccati mortalis reatu implicitũ nunquam
Dei gratiam assequuturum, nisi cum veteris vitæ pœnituerit.

Nam

Nam in c.Firmissimè.14. q.1.ait:Nullum hominẽ acceptorum vitã æternam, qui non hîc à malo fuerit per pœnitentiam [illegible] démq; conuersus,& per sacramentũ fidei & pœnitentiæ,id est per baptismũ liberatus,& paulo inferius. Maioribus opus est de malis suis pœnitentiã agere,& loquitur & de pœnitẽtia ante baptismũ,& c.Omnis,de conse.dist.4.ibi.nisi quẽ pœnitet veteris vitę,non potest nouã inchoare.Ab hac pœnitentia,ergo baptizantur soli paruuli immunes sunt.& in c.seq. ibi, agant homines ante baptisma pœnitentiam, &c. Idipsum etiãm [illegible] nè verbis affirmat Ambros.in c.1.& 2.de Pœnitent.distinct.3. Quin & alij omnes in aliis locis asseuerare solent,his qui post baptismum in peccatum prolapsi sunt,necessàriam esse pœnitentiam.Petrus etiam Apostolus Act. 2.sic ait:Agite pœnitentiam, & baptizetur vnusquisque vestrum.Vbi non videtur de quacunque pœnitudine intellexisse,sed de illa,quæ concipitur propter amorem Dei, & eo quod peccatum est ipsius offensa. Et quamuis Concilium Trident. sess.6.canon.6.dicat,sufficere aliquod odium & detestationẽ,addit tamen esse necessarium, vt talis sit pœnitentia qualis ante baptismum exigitur,non autem explicat quænam illa sit, & consequenter, relinquit anxiæ interpretationi. Quapropter,sub debita correctione,ego semper consulerem his qui infideles aliquos adultos baptizant, siue apud nos, siue apud Indos, vt prius illos inducãt ad pœnitudinẽ peccatorum mortiferorũ, eo quòd illis offendantur Deum,quem super omnia amare, & honorare debuissent.Nec auderem asseuerare, quòd liceat eis baptizare illos,quamuis videant eos non pœnitere, ob amorem Dei,sed ob alias causas.Quin affirmo,perperam agere illos,qui(vt fama est)baptizant Indos antequam videant eos habere pœnitudinem, quam videatur contritio,eo ꝙ petunt baptismum eo respectu principaliter, quod pileus vel alia ludicra illis donantur, licet aliquam pœnitudinem suæ malæ vitæ leuem & imbecillem conceperint,ob aliquot causas, quæ amore Dei nequaquã nituntur. Videtur tamen nobis posse aliam assignari differentiam inter pœnitentiam ad baptismum suscipiendum necessàriam, & illam, quæ ad sacramentum pœnitentiæ necessario requiritur,videlicet quod ad baptisma sufficit pœnitentia, seu pœnitudo generalis peccatorum omnium mortalium totiúsque vitæ malè transactæ, adducendo ad summum aliqua in memoriam particulariter, non descendendo ad omnes eorum species.Qua prazi videtur vsus fuisse diuus Petrus erga eos,quos primo,[illegible]die festo Pentecostes Act.c.2.in fine legimus baptizasse. Ad recipiendum vero sacramentalem absolutionem, vtra

hoc etiam opus est,omnes species peccatorum recolere,& specialiter de illis omnibus pœnitere,licet in indiuiduo non teneatur figillatim de singulis cuiuslibet speciei pœnitere doleréq;, vt supra num.25.dictum est.

Vigesimo,quod quamuis virtute sacramẽti attritus fiat contritus,ipsa tamen attritio non efficitur contritio,secundum S. Tho.in 4.dist.17.q.2.art.2.Licet iuxta Scotũ in 4. dist.14.q.2. ar.1.quẽ ex parte sequitur Caiet.vbi supra,postea superuenien te Dei gratia fiat contritio.Possunt tamen cõciliari intelligendo illud Thomæ de attritione quæ nõ est cõtritio propter defectũ intrinsecũ ex parte obiecti,& scopi,qui esse debet Deus ipse,vel amor eiusdẽ.Quia videlicet ille dolor, non concipitur solũ nec principaliter propter amorẽ Dei, vel eo ꝙ peccatũ est eius offensio vel iniuria,sed solum,vel tãtum,aut principalius propter damnum, quod ipsi ex eo contingit, vel timet sibi in hac, vel in futura vita postea euẽturũ.Nã huiusmodi attritio, nunquã efficitur contritio licet ad eam ducat.Intelligendo autẽ Scot. eiúsq; sequaces,qui contrarium opinantur,de illa pœnitudine,quæ est attritio & nõ contritio,non ob defectũ istum intrinsecũ ex parte obiecti,sed ob aliam causam extrinsecam, qualis est defectus gratiæ vel propositi de abstinendo,&c.

Vigesimoprimo infertur,nõ esse nimis firmũ illud Io.Maioris in 4.dist.17.q.3. videlicet,Neminẽ esse adeò imprudẽtẽ,qui tẽpore quo peccata sua confessario cõfitetur,nõ illa detestetur formaliter aut virtualiter:non esse,inquã,nimis firmũ:quia inde sequeretur, quẽlibet confitẽtem habere iustã contritionem, quod est contra duo præcedentia corollaria,& dicta in principio huius capituli.Scotus autem in 4.dist.14.q.2.art.2.non ita laxè loquitur circa hoc ac quidã aiunt,imo secundũ eum, nulla pœnitudo momentanea sufficit ad remissionem peccati. Quãuis iuxta cõmunem quam sequuti sumus supra, sufficiat.

Vigesimosecundo,quod causa contritionis ex parte Dei est eius gratia & misericordia,ex parte vero nostra,sunt sex, quæ secundũ Raymundũ relatum per Antonin.3.par.tit.14. c.18.§. 5.dispouunt ad gratiam obtinendam:scilicet,Memoria peccati,pudor ex peccato prouenies,Vilitas eius,Timor iudicij diui strũi;q; creatorẽ offendimus:Spes veniã consequendi,& gratiã amissã recuperãdi, peruenienq; ad fœlicitatẽ æternã.Cõducit etiã maximè ad hoc,considerare quod sicut in c.Fratres, de Pœniten. dist.5.nu.96.diximus,qui mortaliter delinquit, in effectu Deum à se proiicit,sicque illum tractat ac si non esset

vltimus

vltimus finis, & subinde ac si non esset summus Deus. Rep
taréque secum & ruminare, quidnã faceret vt à Rege ven
impetraret, si eum negasset esse suum Regem: & quod si
Rex illi veniam concederet, quantum sibi caueret in pos
rum, ne iterum ante ipsius oculos in eandem rebellionem
laberetur, certo sciens à Regis voluntate & nutu pendere
tam suam, sicuti nostra pendet à Deo, &c.

43 Vigesimotertio, quod effectus contritionis est non solũ
lere peccatum quantũ ad totam culpam, veluti ex suprad
nu.17. cõstat, per c.Dixi, & c.Magna, de Pœnit.dist.1. verũ
extenditur ad remittendam aliquam pœnæ temporalis
nem, in quam æterna commutatur secundum S. Tho. cõ
niter receptum in 4.dist.17. non tamen abolet vt plurimum
tam pœnam. Quod nos ex Extrauaganti Vnigenitus, de P
nit. & remiss. not.12.nu.1. repet.§. In Leuitico, de Pœnit.dis
abunde colligimus: vbi de culpa & pœna copiosè disputau
Dixi, (Vt plurimũ) Quia nõnunquam tanta est contritio, v
tam pœnam remittat, iuxta glos. c. mensuræ. de pœnit. dis
glos. c. Deus qui. de pœn. & remiss. & glos. Extrauag. 1. de
nit. & remiss. nunquam tamen ob id tollitur obligatio
fitendi peccatum, secundum omnium sententiam.

Vigesimoquarto, quod sanctissime à concilio Triden
sess.14. sub Iulio III. c.3. & 4. diffinitum est: Hæresim esse
cere, Pœnitudinem, siue pœnitentiam, siue contritionem
fuisse omni tempore ab orbe condito necessariam, ad
mortalis condonationem. Dicere item, Contritionem non
vnam ex tribus partibus, quas sibi tanquam materiam sub
nit Pœnitentię sacramentum. Dicere item esse malum &
bonum: examinare conscientiã, ad faciendã peccatorũ
riam cum ipsorũ detestatione, & emẽdationis proposito
uis ad gradum integræ cõtritionis non ascendat. Dicere
non esse de fide Contritionẽ, non solum includere in se
tionẽ à peccando, & proposito, nouã bonamq; vitã inch
di, verumetiam detestationẽ & dolorem de peccatis cõ
& vita præterita. Tum etiam propositũ illa confitendi
debito cum spe obtinendi veniam, & misericordiam, lic
supra eod.c.nu.15. diximus, sufficiat propositum virtuale
hoc, quando defectus temporis vel consideratio inculpat
rit in causa, vt non habeatur formale. Dicere item, Contr
nem iustam non esse necessariam in lege gratiæ ad dele
nem culpæ mortalis post baptismum admissæ.

A Hoc loco admoneo admodũ Reuerendum, & eruditissimu
Patrem

Patrem Vincentium Iustinianum Illustrissimi ordinis Domi-
nicani, & in Academia Valentina Sanctæ Theologiæ Gymna-
stam egregium, misisse ad me iustum libellum continentem
circiter 50. dubia, circa totidem loca manualis huius, in publi-
cam vtilitatem declaranda (cui ob ea maximas gratias ago,
quémque posthac breuitatis ergo P.Vinc.appellabo.) Singula
dubia singulis suis locis declaraturus. Quorum primum est,
quod ait me docere in hoc c.nu. 35. Ad recipiendam absolu-
tionem, non sufficere attritionem cognitam.

Contra quod ratio dubitandi prima est, quod sacramentum A
pœnitentiæ est institutum ad suscitandos mortuos, & conse-
quenter non oportet, vt viuat is cui ministratur, aut putet se
viuere, imo magis putet se esse mortuum.

Secundo, quod regenerandum per Baptismum non oportet
esse ante illum regeneratum, ergo nec restituendum per pœ-
nitentiæ sacramentum oportet ante illud esse restiturum.

Tertio, quod S.Thom.3.part.q.80.ar.4.ad secundum ait sa-
cramentum pœnitentiæ esse medicinam pro infirmo febrici-
tante, Eucharistiam verò, pro infirmo liberato à febri.

Quarto, quod ex nostro dicto sequeretur tãtam dispositio-
nem esse necessariam ad sacramentum pœnitentiæ, quantam
ad Eucharistiam, quod ait esse contra Concil.Trid.sess.14.cap.
4. significans grandem in hoc esse differentiam inter sacramen
tum pœnitentiæ, & Eucharistiæ.

Quinto, quod sequeretur Theologos esse miseriores Rusticis,
qui non tã facilè agnoscũt attritionẽ, à contritione differentẽ.

Sexto, quod prędictũ Cõc. vbi supra, aperte docet per sacramẽ
tũ pœnitẽtię dari gratiã attrito, quod nõ docet de Eucharistia.

Septimo, quod sufficit attritio qua quis efficaciter statum
peccati relinquit propter pœnas inferni.

Quæ rationes dubitandi salua eius, & cuiusuis alius sanius B
sententiæ censura, sic diluuntur. Primò quidem, generaliter re-
spondendo quod ego non dixi quod ille ait in d.nu.35. quam-
uis ex eo colligatur tacite quod multa sunt attritiones, quæ
non sufficiunt ad prædictam absolutionem quod est de fide,
talis enim est pœnitudo eius quem multis irretitum peccatis
vnius tantum pœnitet, & pœnitudo præteriti sine proposito
actuali vel virtuali vitandi futura, vel restituendi male parta
per c.Pœnitentia, de Pœnit.dist.3. & c.Falsas, de Pœnit.dist.5. cũ
multis quæ ibi adduximus. Et quod licet in num.38. videor ap-
probare egregium Doctorem Sotum, quatenus ait in lib.2.ca.
15. de Nat. & gratia, quod ad suscipiendum sactamentum pœ-

nitentiæ requiritur attritio qua putet pœnitens esse contri-
nem, vel non putet non esse contritionem, tamen id longe
fert ab eo de quo dubitatur, vt palam est: Et quod mea in
re sententia est, necessariam esse ad suscipiendum prædict
cramentum, attritionem quam pœnitēs putet expresè, vel v
tualiter sufficere ad accipiendam absolutionem per quam
donentur ei peccata, quāuis non sit vera cōtritio, nec putet
esse contritionem, quæ sola in id sufficeret sine absolutione

C Secundo respondetur in specie ad primam, secundam, &
tiam rationem dubitandi, quod dictum Tho. citatum ab
effectu habet, pœnitentiæ sacramentū per se ordinari ad
dam vitam & sanitatem: Eucharistiam verò ad confirmand
& augendum eas, licet hæc per accidens viuificet, & sanet
illa per accidens conseruet, & augeat. Nam Eucharistiam
accidens ordinari ad dandam vitam delendo peccatum
tale ipsemet Tho. in hoc ab omnibus receptus expresse
d. 3. parte q. 79. art. 3. ad 2. & palam est etiam sacramentum
nitentiæ conseruare, & augere vitā, non dolendo peccata
talia, quotiens ministratur habenti sola venialia vel sola
talia aliàs legitime confessa & deleta secundum omnes, se
dum quos eosdem idem facit Baptismi sacramentum collat
perfectè contrito cum proposito suscipiendi baptismum,
iam per gratiam viuificato: nullam enim culpam mortalē
pœnam æternam ei condonat. arg. c. Baptismi vicem, & m
rum aliorum, de consecr. dist. 4. & c. Debitum, de baptismo.

D Ad quartam respondetur, negando quod tanta dispo
requiratur ad sacramentū pœnitentiæ, quanta ad Eucharis
quia ad Eucharistiam non solum requiritur attritio, sed
confessio, quamuis deficiente copia confitendi, alicuius
attritio sufficiat, vt per eius sumptionem dimittatur mort
& fiat quis de attrito contritus, vt colligitur ex Tho. in
cto art. 3. tamen communicaturum oportet putare se esse
contritum, quod non oportet facere confessurum, quia
est, quod probabiliter credat, quod habeat contritionem,
attritionem sufficientem ad absolutionem sacramentalem

Ad quintam, quod nihil prohibet Theologos tenere
multa, ad quæ non tenentur alij, per ea quæ supra scripsi
Præludio 1. num. 10.

Ad sextam, quod nihil contra hoc facit c. 4. sess. 14. con
Trid. quia licet aperte doceat per sacramentū pœnitentiæ
ri gratiā alicuius modi attrito, non tamen docet dari aliq
attrito, aut nō dari alicuius modi attrito per Eucharistiā,
id e

id esset dānare Tho. vbi supra ab omnibus catholicis receptū.

Ad septimā, quod (quicquid aliis videatur) ego non arbitror sufficere ad absolutionem sacramētalem, attritionem, siue pœnitudinem qua peccator cessat à peccato propter solam pœnam inferni, quatenus pœna est, si nullus actualis, vel virtualis Dei amor, vel odium peccati quatenus est ipsius offensa eam comitetur per dicta supra in numeris prædictis, præsertim 19.

Ex suprādictis colligitur, quod mortaliter peccat circa contritionem, si iusta in id ignorantia vel simplicitas non excuset.

I. Qui negat illam esse vnam de tribus partibus quasi materialibus sacramenti Pœnitentiæ, supra nu. 43.

II. Qui credit eam non fuisse necessariā etiam ante Christi aduentum ad culpę mortalis deletionem. ibidem.

III. Qui credit nō esse necessariā in lege gratię ad deletionem culpæ mortalis post baptismū admissæ. ibidem.

IIII. Qui credit nullam pœnitudinem peccatorum præteritorum esse necessariam ad deletionem culpæ mortalis ante baptismum admissæ, ibidem.

V. Qui credit prædictam contritionem non prodesse ad delendam culpam mortalem. ibidem.

VI. Qui credit ad iustam contritionem sufficere voluntatem recedendi à mala vita, & inchoandi bonam sine detestatione & dolore vitæ præteritæ. ibidem.

VII. Qui credit non esse bonum imo esse malum, examinare conscientiam recogitando & detestando, & attendendo per partes peccata sua, si non perueniatur ad iustum gradū contritionis, qua condonantur peccata, etiamsi abfit alias affectus peccandi. ibidem.

VIII. Qui non capit iustam contritionem peccatorum mortalium nondū condonatorum tempore mortis probabiliter instantis, siue cum mors probabiliter instat, ob morbum, naufragium, prælium, partum, vel vim hominum, vel ferarum, vel ob aliam quamlibet causam. nu. 27. supra eod.

IX. Qui tempore sumendi Eucharistiā, vel aliud quodcunq; sacramentū non concipit iustam pœnitudinem, vel pro tali habitā peccatorum mortalium nondū condonatorū, ante illius sumptionem supra eod. nu. 31. & latius in 3. parte glossæ Summæ, de Pœnit. dist. 5.

X. Qui ante iustam pœnitudinem, vel pro tali habitam mortalium nondum remissorum, administrat aliquod sacramentum. ibidem.

Cap. II. De Confessione, secunda parte pœnitentiæ eiusq; diffinitione, qualitatibus & origine.

SVMMARIVM.

Confessio sacramentalis quid.num.1.

Confessio non fuit inducta iure naturæ.nu.2.sed diuino iure Christi.2. num.3.

Confessio facta laico,non est sacramentalis.nu.4.

Confessio sacramentalis quas exigat conditiones,& quod multi confess. & pœnitentes errant peccata generaliter, & non satis specifica pœnitentes.nu.5.

Confessio quo tempore facienda sit lege diuina,& quo lege humana.nu. & quo extra tempus præscriptum, maximè ante communionem. post eam.nu.7.8.9.& 10.

Confessionē sacramentalem non fuisse institutam & præceptam à Dno nostro,vel nō esse nos obligatos ad confitendū omnia mortalia,vel circumstantiæ,quæ mutāt vnam speciē peccati in aliā asserere,hæresis.nu.

Confessionem circa sacramentalem 13.modis peccatur.nu.10.

1 SEcunda pars sacramenti pœnitentiæ, est vocalis sacramentalisq; confessio, quam recentiores auricularem appellant, quòd in aurem secreta Quam(addentes aliquid recentiorum diffinitionibus, præsertim Gabrielis in 4.dist.17.q.1.) in hunc modum possumus diffinire: Confessio est peccatoris accusatio secreta,de suis peccatis coram proprio sacerdote,vt ab illo sacramentaliter absoluatur. Dixi Accusatio,pro genere,quia omnis diffinitio ex genere & differentia sufficienti constat. Bar.ff.de testam.quem & alios in rubri.de præb.citamus. differentiam accusationū,& confessionum iudicialium,vel accidunt extra iudicium,quæ quidē non gratia se ipsos absolvendi,sed propter fines alios fieri solent, titul.de Confess. Decret.& lib.6. Dixi(Secreta)tum ad excludendam generalem illam,publicamq; confessionem, quæ sit in proprio aut missæ,vel alias sæpissimè. Tum ad insinuandum quòd non necessariū,vt fiat publicè,vel aliquo tertio audiente, quamvis etiā aliis audientibus facta,valere possit,vt infra eod.nu.5. (De suis peccatis)ad reiiciendā illā,qua quidā se de virtutibus quidā vero de peccatis alienis accusant. c. Omnis,de Pœnit. remiss.ibi.peccata,& ibi sua.Dixi(Coram sacerdote) ad excludendam illam,quæ fit alij quàm sacerdoti:Quoniam illa sacramentalis non est,dicto c.Omnis,ibi,Sacerdoti,& clarius in Concil. Trid.sess.14.cap.5.& 6.Dixi(Proprio)id est habenti iurisdictionem in foro conscientiæ,supra illum,qui se ipsum accusat, dicto c.Omnis,ibi,proprio. Nam illa quæ fit alij,non est sacramentalis;siquidem absolutio ab illo,qui non est sacerdos,vel à sacerdote qui non est proprius facta,non est sacramentalis,infra c.22.nu.11. Dixi,(Vt ab aliis absoluatur) quoniam, quæ fit propter alium finem,non est sacramentalis accusatio:eū essentia sacramenti pœnitentiæ in absolutione consistat, vt ibidem & in c.Sacrificium,de consecrat.dist.2.diximus latè.

Ex hac diffinitione infertur primum; illam Domini confessionem Matth.11.dicentis,Confiteor tibi pater,&c.& alias multas confessiones huiusmodi,quarum in multis psalmis fit mentio,non fuisse sacramentales,imo potius Dei laudes,non autem accusationes proprias. 2

Secundo infertur,quòd cōfessio hæc non fuit à iure naturali inducta,cum post aduentum Redemptoris nostri,omnia sacramenta nouæ legis initiū habuerint.iuxta sententiam omnium in 4.dist.1. & nuper expressit concilium Trident. sess.7. can.1. declarans hæreticum eum qui contradixerit,& ita consequenter post Christi aduentū, incœpit sacramentalis confessio, quæ est alteria pars sacramenti pœnitentiæ, vt prædictum est supra q.1.prælud. 10: Atqui ius naturale ab exordio creaturæ rationalis cœpit esse 5.dist.in prin.

Tertio,quod sacramētalis confessio(sicuti in glossa Summæ, de Pœnit.5.latè diximus)non fuit inuenta,nec instituta in paradiso terrestri,vt quidam relati ab eadem glossa dixerunt,neque à Iosue,vt alij ih eadē glossa relati, neque à Iacobo Apostolo, vt alij ibidem relati,neque ab ecclesiæ consuetudine, vt ipsamet glossa solennis à Canonistis ibi,& in c.Omnis,de pœnit.& remiss. cōmuniter recepta videtur innuere:imò à Iesu Christo Redemptore nostro. Si quidem ex ista diffinitione colligitur, istam confessionem sacramentalem, esse partem substantialem ipsius sacramēti. Nullus autem præter Deum potest instituere sacramentum, neque partem aliquam essentialiter ipsius,iuxta Thom. in 3. par.q.64.art. 2. & communem opinionem in 4. dist. 17. vt latius diximus in prima parte glossæ Summæ, de Pœnit. distin.5. id quod etiam satis explicuit Concilium Trident.vbi supra,& in sess.14. cano.3. declarans id fundari irrefragabiliter in illo Io.20.Quorum remiseritis peccata remissa sunt,& quorum retinueritis,retenta sunt, vt inducit Scotus in 4.dist 17. q. 1. ar.1. quem & alios in hoc ciuitauimus in dicta glossa Summæ,de Pœnit.dist.5. 3

Quarto,quod confessio facta homini laico,nō est sacramen- 4

talis, subindéque suo tempore & loco repetenda est, secundum omnes in 4.dist.17.c.Quem pœnitet,de pœnit.dist.1.

Quinto,quòd huiusmodi confessio sacramentalis,& auricularis,vt legitima sit,sexdecim conditiones sibi vendicat: quæ his versibus continentur,

Sit simplex,humilis,confessio,pura,fidelis,
Atque frequens,nuda,& discreta,libens,verecunda,
Integra,secreta,& lachrymabilis,accelerata,
Fortis & accusans,& sit parere parata.

Quæ quidem explicantur à S. Th.in 4.dist.17.q.3.ar.3.q.4 & S.Antonino in 3.part.tit.14.c.1.& 2.nósque etiam in c. fin tres, de Pœnit.dist.5. à nu.2.in 106.illas vtilius elucidauimus, quorum summa est,quod(simplex)insinuat quòd sit sine pluri generalitatis vel disiunctionis verborũ:sic vt confessarius peccatum ita intelligat,vt possit discernere an sit mortale,vel venniale.Circa quod plurimi grauiter errãt,dum cõfitentur se ebrieties inordinatè bibisse, comedisse,loquutos fuisse,iocatos fuisse,subsannasse,maledixisse,cõtendisse.Cũ enim omnia hæc possint esse tam peccata venialia quàm mortalia,cõfitens debet magis in specie rẽ ipsam declarare,id quod si ille nõ aduerterit debet ipsum confessarius interrogare,an quidpiã,& quot horã dicta vel acta fuerint cum notabili Dei irreuerentia, vel sanctorum vel Ecclesiæ,aut sacramentorum & religionũ,vel cum notabili aliquo nocumento salutis spiritualis, aut corporalis honoris,famæ, vel rei,siue ad se, siue ad proximum pertinentium,vt constet de grauitate culpæ,an ad mortalem peruenerit necne,per ea quæ infra super vnoq; præcepto ab 11.c. vsq; ad 21.& super vnoquoque vitio in c.14.tradentur.(Humilis) id est,cum signis animi submissi,modestiq́ue fiat. (Pura) id est, sine mixtione rerum impertinentium.(Fidelis) id est,sine mendacio : maxime in his,quorum veritatem confessio necessario requirit. (Frequens) id est,quod fiat sæpè:quæ conditio apponitur propter illam,qui sæpe sæpius cadit:quæ quidem est secundũ consiliũ:præterquam in illis tantũ casibus, & temporibus,quibus præcepta est fieri à iure,vel fiaturo. (Nuda) quoad iocis, aut alia re, peccati grauitas non occultetur. (Discreta) quod fiat verbis honestis,sitq́ue debitis circunstantiis expleta. (Libens)hoc est,voluntaria,nempe vt fiat,(saltem principaliter)propter Deũ,licet alioquin minus principaliter, ex verecũdia,vel quacũque alia humana causa,aut temporali moueatur. (Verecũda)videlicet, ne sicuti fabula vel historia impudenter narretur,sed cũ pudore cordis, quẽ facies ipsa præ se ferat, (Integra)quod nullum crimen(saltem lethale) cuius adhibita diligẽtia debita recordatur,taceat. (Secreta) quo significatur, Primo,quod ab eodem pœnitente,non autem per alium faciẽda sit.Deinde,quòd nullus tenetur confiteri tertia alia audiẽte persona:imo neque licet regulariter ita fieri,saltem de peccatis occultis.Ex prædicto verbo (Regulariter) intulerunt aliqui viri pij me sensisse licere aliquãdo publicè cõfiteri:quod videbatur eis esse cõtra hanc conditionẽ secreti omnibus probatã, & quòd ipse post Anton.2.par.tit.8.cap.4.§.1.post Caiet.2.sec. q.71.ar.3.in c.Inter verba.11.q.3.nu.429.dixi, esse peccatũ infamare se ipsum.Quibus vt satisfaciã.dico primo,quòd cõfiteri publicè non est illicitum,eo q. id speciatim prohibuerit D.N. Iesus Christus, sed quia regulariter non licet publicare propria peccata. At quia nonnunquam licet publicare illa in aliquẽ bonũ finẽ prout in dicto.c.Inter verba.nu.147. & seq.rationibus & exẽplis D. Ambrosij & Anselmi probauimus.Ideo retiã licet aliquando facere dictã cõfessionẽ audientibus aliis, vt S.Concilium Trident.sess.14.cap.5.disertè declarauit, subdens,quod Christus non præcepit quòd peccator confiteretur publice,sed nõ voluit id facere,ad castigãdas suas culpas,& ad magis se humiliandum,& dandũ aliis bonum exemplũ vel ad ædificandã ecclesiam offensam,per quod tollitur scrupulus de valore ac iustitia confessionũ , quæ fiunt in mari à perielitantibus,& à peste infectis remotis à cõfessario,& à vulneratis in præliis inter medendum audientibus chirurgis,& aliis opitulatibus,& quę fiunt per interpretem ab ignorante idioma confessarij. Quia non desinunt valere & esse legitimæ,eo quod eas alij audierint.(Lachrymabilis)id est,quæ secum gerat contritionẽ supra definitã , vel saltem attritionem illam secundã quam supra in c.1.illat.18.nu.36.& 37.memorauimus. (Accelerata)id est simul atque peccatũ cõmissũ est,fiat:quod quidẽ est consilium,vt dicitur in coroll.sequenti. (Fortis)videlicet, præ timore aut verecundia nihil ex necessariò dicendis omittatur.(Accusans)nempè se ipsum,non autem carnem,mundũ, aut demonem,vel saltem non æquè,aut ita principaliter sicut se ipsum.(Parere parata)nempe confessario,ita vt pœnitens in animo habeat exequi, quod confessarius ipsi præceperit,: quod quidem partim est de concilio , partim vero de præcepto vt infertur in cap.seq.explicabitur.

Sexto infertur,quod per solã legem diuinam,non est tempus diffinitum,in quo homo confiteri teneatur,est tamẽ certũ

ex iure canonico humano, quo omnes peccatores semel
anno obligantur ad confitendum.c. Omnis.de pœn & remi
religiosus autem saltem ex ordine diui Benedicti duode
in anno ad confessionem adstringitur, Clem. Non in agro
Sanè,de statu Monacho. Vnde secundum cõmunem opinio
non tenetur peccator simul atque mortaliter offendit, statim
confiteri,etiam si fuerit sacerdos aut monachus,vel peccat
sit notorium secundum Panor.in c.Omnis,de pœn.& remiss
20.& S.Tho.cõmuniter receptum in 4. dist.17.q.3.ar.1.q.4
quod nos etiam in c.Fratres,de pœn.dist.5.nu.9.copiosius
putauimus,quicquid dicat Inno.in d.c. Omnis. & gl.in Sum
ma,de Pœnit.dist.5.In cuius sexta parte.nu.27. & sequenti
diximus. Prætectquã quãdo vult cõmunicare, aut facere sacr
& habet copiam confessari iuxta singularem glossam in c.
7 homine,de celebrat.missa. per argumẽtum à contrario sensu
omnium calculis approbata,& nunc denuo S.Cõcilij Triden
sess 13.c.7.auctoritate confirmata,contra nouam Caietani op
nionem,in 3.part.q.80.ar.4.& in cap.11.prioris ad Corint.&
Summa verb.Communio, vt infertus dicemus in c.21.nu.4
Quocirca qui accedit ad quemcunque ordinem sacrum rec
piendum,quoniam simul communionem debet accipere,
cõmuni consuetudine receptum est,debet etiam confessus
cedere secundũ S.Th.quolib.1.q 6.vel etiã quando instat ve
8 risimilis mortis articulus,quem diffinit esse Panor.in c.Pasto
ralis.6.1.nu.5.de offic.ordin.illum in quo homines cõmuni
moriuntur:Qualem facit probabile naufragiũ,imminens pr
lium,vel grauis & acuta febris,c.Cum infirmitas,de Pœnit.
remiss.tempus itẽ pariendi.arg.l.2.§.Si non propter.ff. Si q
caut. vt post Host. Panor vbi supra concludit saltem quã
mulierem,quæ nunquam peperit,vel experta est partus dif
ciles,tenetur item cum probabiliter existimat se per totũ an
nã non habiturum oportunitatem confitendi,vel quãdo co
scientia dictat illum ad confessionẽ teneri arg.c.fi.de præs
quãmuis ad hoc satis esset illam deponere, si fuerit erronea
arg.c.Inquisitioni,de sent.excom.vel quando vouisset confit
ri pluries.arg.c.Magnæ,de voto,vel etiam,(secũdum aliquo
quando statim post confessionem & cõmunionem in Pascha
recordatur se fuisse oblitũ alicuius culpæ mortalis in confes
sione:sed nullus textus,nec ratio hoc necessario cõcludit fac
dum,& ita non asserendũ,arg.c.Legatur 24.q.2.nisi forte in il
lo qui iam ad communicandum accinctus,priusquãm cõmu
nicet recordatur alicuius mortalis culpæ nondũ confessæ,&

aliis sit scandalo, aut impedimento, & quia eius confessarius
non est præsens,cõmunicat, proponés eã statim à cõmunione
confiteri nolens in annũ sequentem,confessionẽ illius peccati
differre:sed neq; hoc esse necessariũ poterit comprobari,secũ-
dum rigorem iuris antiqui, si propositum illud non peruenit,
ad vsũ:siquidẽ cum eò non peruenerit,non habuit vim obli-
gãdi,secundũ Archid.in c.1.17.q.1.col.2.& iuxta id quod dixi-
mus in c.Fratres,nu.19.de Pœn.dist.5.at iure nouo Cõcilij Tri
dent.vbi supra videtur probari,quatenus præcipit,vt qui non
habẽs copiã confessarij sactũ fecerit absque præuia cõfessione,
quam citissimè possit postea cõfiteatur:& videtur,ꝙ si cõciliũ
ipsum interrogatũ fuisset de laicis, qui licitè cõmunicant abs-
que confessione,veluti in hoc casu vel aliis huiusmodi in qui-
bus non datur copia confessarij idem de illis diffinisset,& ita
videtur diffinisse iuxta Glos.sing.l.Tale pactũ.§.fi.ff. de pact.

Adiicimus autem, quod post primam huius libri editionẽ,
Cõcilium Triden.sess.4.can.6. & c.7.excõmunicauit eum qui
dixerit prædictam confessionem sacramentalem non esse in-
stitutã,vel non esse necessariã de iure diuino,ad salutem con-
sequendam ei,qui post baptismũ in culpam lethalem incide-
rit,aut quod nõ fuit à Christo domino nostro instituta,& præ
cepta.Excõmunicat etiam asserentem nos non obligari à di-
uino iure ad confitendum omnia peccata mortalia,& singula,
quæ post adhibitam debitam diligentiam nobis in memoriã
venerunt,licet fuerint interna,solo voluntatis consensu absque
verbis & operibus consummata. Sub eodẽ etiam anathema-
te comprehendit eos,qui dicunt,non teneri ad confitendũ illas
circunstantias,quæ peccatum in vnam,& alteram speciẽ trans-
formant.Et asserentes fore impossibile huiusmodi confessio-
nem facere, vel illam habuisse originem, à consuetudine vel
ordinatione ecclesiastica. Excõmunicat item eum,qui dixerit
non esse necessarium confiteri semel in anno,vel quod non te-
neãtur confiteri in quadragesima, vel quod non est bonũ cõ-
fiteri venialia,vel quod est malũ cõfiteri omnia peccata mor-
talia,& venialia. Quo fit,vt temerarium sit iudicium aliquo-
rum laicorum,qui iudicant clericos,& religiosos toties peccaꝫ
se mortaliter,quotiẽs vident eos confiteri. Quod sæpe prædi-
cari deberet,ad seruandã famam illorum,qui frequentant cõ-
fessionẽ,etiã cũ eis non est necessaria,& ad eos in id animan-
dũ,ne tã piũ opus omittãt,quod vidi omitti ab aliquibus,ne ab
eis,qui viderint ipsos tam frequẽter cõfitentes,dicãtur,vel ere-
dãtur,peccata mortalia cõfiteri:& consequẽter tam frequẽter

peccare mortaliter. Quando autem aut quibus de causis, confessio, quæ nulla est debeat iterari, inferius in c. 9. n. 3. vsque finem dicitur. Circa prædicta peccat

I Qui credit confessionem non esse iure diuino instam, supra eodem nu. 3. & 10.

II. Qui cõfiteur publicè vel laico etiã in articulo mortis cũ infamia sui notabili, & grauiter scãdolosa. nu. 4.

III. Qui facit eam mancam siue defectam aliqua circumstantione ad eius valorem necessaria. nu. 5.

IIII. Qui non confitetur intra terminum statutum sibi a iure canonico, vel voto proprio, vel præcepto confessarij, vel statuto obligante ad mortale. nu. 6.

V. Qui ante mortale nondum confessum, suscipit Eucharistiam vel sacrum ordinem etiam contritus. nu. 7.

VI. Qui peccata mortalia nondum confessa non confitetur cum possit instante mortis articulo. nu. 9.

VII. Qui credit quidem hanc confessionem esse statutam iure diuino, sed non eodem iure præceptam. nu. 8.

VIII. Credens non esse confitenda omnia peccata mortalia etiam interna, siue mentalia. ibid.

IX. Qui credit non esse necessariũ confiteri circunstantiam transferentẽ in aliam speciem peccati mortalis. ibid.

X. Qui credit esse impossibile facere eiusmodi confessionem. ibid.

XI. Qui credit eius originem & principium fuisse consuetudinem, vel legem humanam. ibid.

XII. Qui credit totiens quem peccare mortaliter, quotiens confitetur. ibid.

XIII. Qui dixerit non esse necessum confiteri semel in anno, vel quod nõ tenemur cõfiteri in quadragesima, vel quod non est bonũ confiteri venialia, vel quod est bonum cõfiteri omnia peccata mortalia & venialia. ibid.

Quis autem horũ sit censendus peccans & hæreticus, & quis tantũ peccans, & quis nec peccans, consule Præludium 1.

Caput III. de Satisfactione tertia parte Pœnitentiæ.

SVMMARIVM.

Satisfactio quid sit. nu. 1.

Satisfactionem esse necessariam etiam post restitutionem, & vt plurimum, etiam post culpa mortalis condonationem. nu. 2.

Satisfactionum tria genera nempè cordis, oris & operis, fieri ab vtra que genera peccatorum, non est satis cautè dictum. nu. 3.

Satisfactio

Satisfactio fieri potest, etiam operibus alias debitis. est autem melior, quæ à confessario præcipitur, quàm quæ voluntariè assumitur. nu. 4.

Satisfactio sacramentalis in mortali peccato facta quid prodest. nu. 5.

Satisfactio duas partes habet. Alteram, qua compensatur offensa facta, alteram qua vitatur facienda. nu. 5. A.

Occasio peccandi duplex, Propinqua, & Remota. Hæc non necessario cauenda, illa sic. nu. 5. B.

Occasio peccandi propinqua difficilis definitur. nu. 5. B.

Miles, & negociator non tenetur necessario abstinere ab arte sua, licet sit occasio peccandi. nu. 5.

Occasio, quæ est propinqua peccandi vni, non semper est alteri, cum exempli quotidiani. nu. 5. B.

Peccatorem non oportet credere, quod nunquàm peccabit mortaliter in suo officio. nu. 5. C.

Occasio propinqua studiosè definita. nu. 5. D.

Occasionẽ de qua credendum, quod raro inducet confitentem ad mortale. num. 5. E.

Matrimonio inualido coniunctι, quando possunt licitè sibi cohabitare. num. 5. E & I.

Absoluendus quando quis, licet peccandi occasionem non vitet. nu. 5. F.

Miles volens redire ad bellum, quod credit iniustum, non est absoluendus. num. 5. F.

Concubinarij, qui non possunt absolui, & qui sic. nu. 5. G.

Hospita volens hospitem cum quo rem solet habere, hospitio suscipere, quo modo potest absolui. nu. 5. H.

Absoluendæ quæ familiares peccantes cum cognatis & heris. nu. 5. I.

Absoluendus non esse aulicus, nõ proponentes non assistere Reginarij mensi lasciuæ cum Damicellis colloquendo. nu. 5. K.

Absoluendus non esse is, qui non proponunt abstinere se à conuenticulis diurnis, vel nocturnis lasciuè habendis. nu. 5. K.

Comedens ea quæ incitant ad peccandum mortaliter, quando potest absolui sine proposito ab eis abstinendi. nu. 5. L.

Absoluendus quando, qui ex manuductione fœminæ nobilis peccauit, absque proposito ab ea abstinendi. nu. 5. M.

Absoluendi qui clysteribus fandendis, vel curãdis membris secretioribus mariũ aut fœminarum peccarunt, sine proposito ab ea re abstinendi. num. 5. M.

Confessarius, qui peccat audiendo cõfessionem certæ personæ, quando absoluendus, sine proposito non audiendi eam vlterius. nu. 5. M.

Satisfacere quis dixit pro tota pœna per qualemcunque culpæ remissionem, vel quod satisfactio non fiat ratione pœnæ operibus pœnitentium, sed virtute meritorum redemptoris nostri est hæreticum. nu. 5.

Satisf

1 SAtisfactio bifariam ſumitur ſecundū Scot. in
diſt.16.q.1.ar.1.videlicet,large,ſiue in genero
in l.1.ff.qui ſatiſ.cog.l.ſi rē.§.Omnis.ff.de Pig
act.& ſtrictè,in c.Perfecta,de Pœn.diſt.1.c.Sa
factio,de Pœn.diſt.3 & accepta generaliter co
prehendit reſtitutionem:eſt enim genus ad illā,vt innuit gl
Peccati venia,de reg.iur.lib.6.& diximus in rub.de reſtit.
liat.Accepta vero ſtrictè,vel ſpecialiter,ab illa differt:Qu
reſtitutio eſt redditio rei acceptæ,vel dāni illati compen
ſecundū omnes in 4.diſt.15.& toto tit.de reſti.ſpol.vel rep
tio rei in eū ſtatum quem habuit.l.Reſtituere.ff.de verb.
& c.Si quem.§.fi.2.q.3.& latius in d.Rub.diximus. Neq;
eſt ſolutio ratione culpæ contra Deū commiſſę:imo potiu
à peccato ceſſatio,iuxta cōmunem ſententiā in d.diſt.15.Q
probat c.Sæpe,de reſtit.ſpol.At vero ſatisfactio ſpecialiter
cepta,nempe pro tertia ſacramenti pœnitentiæ parte,eſt co
penſatio facta Deo propter peccatum contra ipſum admiſſ
cum propoſito amplius non offendendi eum,ſecundum m
tem Tho.in 4.diſt.15.q.1.ar.1.q.1.& latius probauimus in c
Ponat ſe,de Pœnit.diſt.5.& c.Satisfactio,de Pœnit.diſt.5.

2 Ex quo infertur id quod Catholica doctrina cōtra exec
Lutheranorū nos docet,videlicet,Eū qui peccauerit,nō ſo
teneri ad damnū illatū alteri reſtituēdum,ſi quod intulit
res 14.q.6.& d.c.Peccati venia,verumetiam ad ſatisfacien
pro offenſa, & iniuria irrogata ei per rebellē tranſgreſſ
eius præceptorū,ſiue alteri noceat,ſiue non:ſicut copioſè &
ſolutè diximus in d.c.1.§.Ponat ſe,de Pœn.diſt.5.& d.c.Sati
ctio,& inferius in c.26.dicetur;nempè,fore neceſſarium p
tenti propoſitum Deo ſatisfaciendi in hac vita per pœnitē
aut indulgentiam, vel in purgatorio per pœnam. An vero
neatur ſub pœna peccati acceptare pœnitentiā à ſacerdot
iunctam, & ad habendum ſatisfaciendi propoſitū in hac
dicemus infra in d.c.26.nu.20.vbi contrarias opiniones re
mus:quod hic nimium breuiter in alia editione fecimus.

Secūdò dicimus,huiſmodi ſatisfactionē tripliciter fieri
delicet,ieiuniis,orationibus,& eleemoſynis,ſecundū omne
4.diſt.16.Facit c. Animæ 13.q.2. Ad quas omnes aliæ ſat
ctiones reducūtur:Quoniā vigiliæ,peregrinationes,& alia
iuſmodi opera,quę carnē affligere ſolent,ieiunio annume
tur,opera vero miſericordiæ corporalia eleemoſynis,ſpiri
lia vero orationi ſecundum Scot.in 4.diſt.16.q.1.ſub litera

3 Tertio loco dicimus,non eſſe ſatis limitatum id quod

dicunt,ſcilicet quod ſicut trifariā contingit peccare, videlicet corde,ore,& opere, ita tribus etiā modis oportet ſatisfacere, nēpe corde,per contritionē, ore,per confeſſionē:opere per ſatisfactionē.Quoniam hic non agitur de confeſſione & contritione,quæ ſunt duæ aliæ partes huius ſacramenti.ſed ſolū de ſatisfactione,quæ eſt tertia ab illis diſtincta.Et ſi reſponderis, confeſſionem, & contritionem quatenus ſunt duo opera pœnalia, poſſe nuncupari huius tertiæ partis ſpecies, licet alioquin ſint etiam duæ partes eiuſdem ſacramenti propter diuerſas rationes:Replicabo eſſe multa peccata,quæ non perueniunt ad os,& plurima,quæ non perueniunt ad opus:Pro quibus tamen omnibus eſt ſatisfaciendum.

Quarto, quod hæc ſatisfactio fieri poteſt per bona opera 4
aliàs debita,vt copioſè Caietanus q.1.de Satisfactione deducit, dūmodo illa fiant non ſolum ad debitum perſoluendū, verum etiam ad ſatisfaciendū pro peccato. Quin etiā poteſt fieri per ærumnas,tribulationes,& flagella à Deo immiſſa patiendo illa piè tanquā ab eo data,& offerendo ea in cōpenſationem noſtracum offenſarum iuxta Tho.in 4.diſt.15.q.1.art.4.q.4.quod poſtea Trident.Concil.approbauit,ſeſſ.14.c.8.

Quinto, quod ſatisfactio à confeſſario iniuncta, & ab ipſo 5
pœnitēte iam accepta,duplici ex cauſa præſtantior eſt illa,quā quiſq; ſpōte ſua eligit & facit.Primū,quia illa eſt multo magis ſatisfactoria.Nā ex diffinitione colligitur eſſe quid ſacramētale,quod cæteris paribus ob ſacramēti fomentū maiorē habet effectū.iuxta ea,quę diximus in c.1.in princ.de Pœni.diſt. 6.nu.36.Deinde quia,ſecundū oēs,ſatisfactoria eſt etiam ſi fiat in peccato mortali ſaltē pro tēpore quo ab eo ſurrexerit,altera vero,minimo iuxta S.Th.& alios in 4.diſt.16.licet nos in dicto princi.n.46.opinionē magis cōmunē Scoti,& Io.Maioris in 4. diſt.15 tenuerimus:dicentes,eam non ſolū valere quoad militantem eccleſiam,ſed etiam,quoad triumphantem: contra diſtinctionem Cardinalis Caietani in d.q.1.de Satisfactione.

Adiicimus modo,quod poſt primam editionem huius libri Concil.Trident.ſeſſ.14.c.8.& can.12.& ſeq.excōmunicauit eū, qui dixerit & ſemper quoties remittitur alicui culpa,remittitur etiam tota pœna, ita vt non ſit opus amplius quàm credere Chriſtum dominum pro omnibus perſoluiſſe.Excōmunicat etiam affirmantem, non ſatisfacere nos per pœnam temporalem,in quam commutatur æterna,nec per veniam culpæ meritis D. N. Ieſu Chriſti, nec ſufferendo patienter mala pœnæ nobis à Deo miſſa,vel præcepta à confeſſario,

vel

vel à nobis sponte assumpta. Excõmunicat item asserentes tisfactiones, quibus pœnitentes amore Christi sua peccata dimunt, non esse verum Dei cultum, sed doctrinam humanitus adinuentam gratisq. confictam. Est tamen notandũ, vt idem concilium paulo ante diffinit supra eo. c. 8. nostre tisfactiones non habent efficaciam, nisi meritis Iesu Christi qui illis vim tribuit innitantur.

A Sexto principaliter dico, quod cum in exordio huius c dicitur, q̃ Satisfactio hęc quæ est tertia pars pœnitentiæ duas partes, quarũ altera, est cõpensatio offensæ facta, & ra abstinentia à facienda, & quod hæc secũda pars requ beatus Aug. ait in c. Satisfactio, de Pœnit. dist. 5. vt præ causæ peccandi: Quęrũt nõnulli grauissimi confessarii sinas & quotidianas quæstiones peculiares, quarũ decisio det ex duabus generalibus. Altera est, an ad absoluendum nitentem, sit necesse, vt ille statuat, se non vsurum amplius f. 128. casione aliqua, quæ illũ ad peccandũ impulit? Altera est opus, vt statuat nunquã se præbiturum alij occasionẽ pec di, quã antea præbuerit? Ad priorẽ respondebo in hac ad ne, & ad posteriorẽ in ea, quã faciemus ad c. 14. nu. 30. Ad rem itaque respondemus. Primo, non teneri statuere, nu se vlurum occasionibus remotis. Nam alioqui sicut ad propositũ ait Paulus 1. ad Cor. 5. esset necesse migrare ab mundo: Si quidem quicquid ferè in eo est, potest esse occ peccandi: quia potest esse talis occasio valetudo, & morbus uitiæ, & paupertas, habere & non habere vxorem, parentes lios, consanguineos, amicos, pax, & bellum, prospera & ad sa: ecquid nõ? iuxta c. De occidendis, sub finem, 23. q. 5. & ea notat S. Tho. 2. sec. q. 43. art. 1. in argu. 4. & ad 4. Non etiã tur statuere, se perpetuo abstenturum ab occasionibus pro quis peccati venialis. Quia cum ad sui absolutionem non necessarium propositum, nunquam venialiter peccandi in que erit necessariũ propositũ nunquam vtẽdis eis arg. à ma ti iuxta Cle. 1. de reliq. & venerat. & c. Cum in cunctis, de el II. dico necessariũ esse abstinere se à propinquis. Sed qua dicuntur huiusmodi? Respondeo, quod mallẽ audire aliũ q me respondentẽ, quàm respondere. Quia nemo quem vide id pro dignitate diffinit: & sufficiẽs eius determinatio est d

B cilis. Primo quidẽ, quia nõ videtur satisfacere illa quã S. G gorius in c. Negotium, de pœn. dist. 3. tulit, licet sit omniũ o ma, scilicet quod est illa, qua non possumus, aut non sine gna difficultate vti sine peccato. Quia S. Leo Papa dicit in

Qualitas

Qualitas, & c. Contrariũ, de pœnit. dist. 5. difficile esse militi, & negotiatori abstinere se à peccato exercendo suam artẽ. Et certum est, quod quamuis sit bonũ consiliũ pœnitenti, qui est miles, aut negotiator, ne ad artẽ suam reuertatur, c. Consideret. §. In his omnibus, de pœni. dist. 5. tamen non est necesse vt proba quimus in d. c. Qualitas, & c. Contrariũ, de pœnit dist. 5. quod illius dicta continet. Deinde, quia id, quod vni est occasio eiusmodi, non est alteri. Nam adolescenti & puellæ est eiusmodi occasio degere solos in eadẽ domo. arg. gl. c. Absit. 11. q. 3. qualis tamen non est seni, & puellæ, neq; vetulæ & adolescẽti. Præterea, nõ est vt plurimũ talis occasio cohabitatio cũ matre sua, filia, nepte aut sorore, c. Volumus & c. Cũ omnib. 81. dist. quãdoque tamẽ sic. c. 1. de Cohab. cleric. & mulier. Item adire conspectũ tyranni Principis Turcarum est eiusmodi occasio desiendi à fide homini pusillanimo, & inconstanti, non tamẽ forti & constanti, imo est occasio martyrij c. Presbyteros, 50. dist. Denique nulla occasio est, quæ nos possit cogere ad peccandum: Quia peccatum adeo est voluntarium, quod si non esset voluntarium nõ esset peccatum. §. 1. 15. q. 1. facit c. Tolerabilius, & c. Ita ne. 32. q. 5. & nulla est quæ aliquando non faciat peccare aliquẽ, & quod deterius est, nullũ est officium, in quo qui in eo versantur, aliquando non peccent circa illud, c. De occidendis, 23. q. 5. Quid ea in hominũ vsu bono ac licito vnde non possit irrogari pernicies? Tertio dico, quòd vt aliqua occasio sit eiusmodi, non satis est vt pœnitens & confessarius credant, quod nisi se abstineat ab ea, nonnunquam ob eam peccaturus est etiam mortaliter in suis officiis, neque oportet eos id credere, vt absoluantur, iuxta Inn. receptum, in c. Omnis, de pœnit. & remiss. quamquam proponere teneantur, nunquam se opediuina amplius peccaturos mortaliter: & paucorum militum & negociatorum confessarii credent illos in posterum non peccaturos mortaliter, in illis suæ vitæ artibus. Attamen, vt dictum est, non debent eis præcipere ne ad easdem redeant. Cum nec dimus Io. Baptista Luc. 3. præceperit militibus ab eo quærentibus quid facto opus esset vt salui fierent, deserere militiam, neque ecclesia præcipit militi aut negociatori ne perseuerent in suis officiis, quamuis consulat. iuxta c. Consideret. §. In his, de Pœn. dist. 5. imo numerat illa inter licita, & si periculosa. c. Noli, c. Militare. 23. q. 1. c. Quoniam. 88. dist. Di. Thom. 2. sec. q. 87. art. 1. Quarto dico, quod occasio propinqua à qua neceſſatio se debet abstinere pœnitens, est statuere se nunquam ea vlurum, vt absolui possit, est omnis illa, & sola, quæ est peccatum

C

D

peccatum mortale, aut talis occasio peculiaris, qua credit debet credere confessarius vel pœnitens, nunquam vel ra vsurũ ea sine peccato mortali bene perpensis eius circunst tiis. Dixi(Quod in se est peccatum mortale)vt includerẽ cium & artem necromantiæ, & fœnerandi,& alias artes, & ficia,quæ non possunt exerceri sine peccato mortali. Dix culiaris)ad excludendã generalem,quam præbet officium aut exercitium,quo possumus vti licitè: credimus tamen aliquando in eo peccaturos mortaliter:hæc enim non est occasio:siquidem illum,qui dixerit eam esse talem,oport cere,deserenda esse à pœnitente omnia officia,& omnes in quibus aliquãdo peccauit,vt possit absolui:quia omnia bent occasionẽ generalem, de qua credendum est, quod nunquàm in peccatum mortale nos inducet, per proxim perius dictum,cuius contrarium ibi probatum est.Dixi(fessarius)aut (Pœnitens)quia satis est,quod alter eorũ aut debeat credere.Dixi (Nũquàm aut raro)vt excludere quibus rarissimèvtimur sine illo.Dixi(Perpensis circunst vt significarem, quod hæ possunt esse causa, vt eadem sio sit talis vni pœnitenti,& non alteri: Quia possunt fa confessarius,& pœnitens credat, quod nunquam, aut ra eam est peccaturus. Huius definitionis probatio ni quod nemo potest absolui nisi statuat,saltem virtualiter quam se in posterum peccaturum mortaliter:& conseq vitaturum occasionem, quæ ex sese sit mortifera, aut liaris eiusmodi, quam credit probabiliter peccati causam sibi fore,iuxta illud, Qui amat periculum, per illo.Eccles.3.de quo latè dixi in c.Si quis autem.nu.4. Pœnit dist.7. Si quidem non vitare occasionem eiusmo peccatum mortale:At talis est occasio,qua credit se ferè ad sic peccandum impulsum iri.

Ex hac diffinitione colligitur peculiaris respõsio ad quas & quotidianas quæstiones nobis propositas. Prima confessarius regulariter nõ debet absoluere pœnitentẽ, vult omittere occasionẽ,quæ ferè oẽs,qui sunt similes eis cit quasi semper peccare mortaliter. Quoniam cõfessarius pœnitens debent credere,quod id,quod efficit aliqua ca vno subiecto,efficiet alia ei similis,in alio simili subiecto ri enim causa in pari subiecto par producitur effectus, doctrinã Arist.lib.3. Physic. Dixi(Regulariter)quia bene tit,quãdo tales occurrẽt circũstãtiæ,quæ persuadent,quo quã aut rarò peccabit propter eam,quamuis non se ab

ab ea.Et te multũ ruminata,cõmendataq; Spiritui Sãcto æterno Deo nostro,arbitramur & tũc possunt hoc credere confessarius & pœnitẽs,quando hæ quatuor circunstãtiæ concurrũt. Prima,vera pœnitudo,siue pœnitentia præteritorum. Secunda, verum propositum nunquã redeundi ad illa. Tertia,propositũ semper cauendi adiuuãte Deo,ne peccet ob eam,cum in ea se inuenerit. Quarta,quod subsit aliqua notabilis causa nõ se abstinendi ab ea.Ad quod me mouet,Primò,& occurrit mihi casus in quo duo,quorũ matrimonium ob certũ impedimentum occultũ erat inualidũ,post susceptos liberos quatuor annis cohabitauerunt simul in eadẽ domo expectãtes dispensationem, separati tantũ à thoro, continentes se à venereis,non secus ac frater & soror.Deinde quod Papa Lucius 3.in c.Cõsultatio,de Frigid.& malefic.definiuit posse duos matrimonio iunctos vicissim cõiunctim,vt frater & soror,licet nõ valeret matrimoniũ eorũ,ob coeundi impotentiã.Neq; soluet hoc argumentũ,qui respondetit,quod ea impotẽtia eos à peccato præseruabat. Tũ quia poterat alter esse potens. Tum quod experientia constat, multa & turpissima esse peccata inter multos, qui quãuis non sunt ad copulam apti,sunt tamen ad se polluendũ,& sordidæ delectationi indulgendũ, & de his loquitur prædictus Papa si satis perpẽdatur. Tertio,quòd non expendit adstringere nimis pœnitentẽs. Quia, qui vehementer emungit,elicit sanguinem, Prouer.c.3.& c.Deniq;.4.dist.Quarto,quod multũ interest inter peccatũ, & occasionem peccãdi.Siquidẽ non licet vnquam ad peccatũ redire, ad occasionẽ autem licet ob multas causas, quatuor prædictis cõcurrentibus. Quinto,& nõ est opus credere nisiquam in posterũ se peccaturos per dictũ Innoc.approbatum & superius adductum in c.Omnis.de pœnit. & remiss.

Secunda responsio, quæ ex prædicta diffinitione colligitur est,quod rectè faciunt multi sancti cõfessarij absoluendo multos adolescentes, qui versantur inter mulieres, emendo, vendendo,laborando, & conuersando absque cohabitatione illarum in eadem domo,licet non statuant abstinere se perpetuo ab occasione peccandi,quam id ipsis præbet, quamuis sæpius peccet voluntate,verbis,aut tactibus impudicis,& etiam copula: Quia occasio,quæ ex hoc præbetur ad peccandum,non est ex se peccatum mortiferum,neque eiusmodi,vt ferè semper faciat peccare mortaliter eos, qui ea vtuntur ; & per consequens prædicta diffinitio occasionis propinquæ non conuenit illi.

Tertia,quod nõ potest absolui miles,qui ad bellũ,quod credit iniustum vult redire,neq, etiam qui vult redire ad suã ne-

cromantiam,vel superstitionem,aut officium vsurarũ,aut cu-
biorum vsurariorum, aut contractuum iniustorum, & alia
milia,quæ exerceri sine peccato mortali nõ possunt.iuxta
tem S.Tho.2.sec.q.169.art.2.ad 4.Nam ex prima parte diffi-
tionis constat has esse occasiones propinquas.

G Quarta respõsio,quod non possunt absolui concubinarij
blici iuxta Angel.in verb.Concubinatus,neq; etiã hi,de quo
id scitur ab aliquibus iuxta Sylvest.eodẽ verb.Quia est occa-
quæ in se est peccatum mortale ob scandalum quod scien-
bus præbet,& sic cõuenit ei prima pars diffinitionis prædi-

Quinta,quòd non possunt absolui concubinarij quàm
occulti regulariter,vt dicemus infr.c.16.nu.10.& seq.quia c
fessarius vel pœnitens debet credere, quod nunquam aut
si simul viuant,omittent peccare mortaliter voluntate,vel
vel opere. Dixi(Regulariter)quia recte poterunt absolui co
currentibus quatuor prædictis,quæ sufficiunt, & sunt neces
ria,vt confessarius & pœnitens credant nunquam aut rato
turum relapsum,per rationes secundæ responsionis.

Sexta,q̃ non potuit absolui quædã concubina,nolens con
tere voluntatẽ visitandi suũ concubinũ ægrotantem, & re
di aut põtrigendi ipsi candelã in agone mortis,si sciebatur
eius concubina,quia est occasio,quæ in se est peccatũ ob
dalũ,quod datur; imo neq; si nesciebatur,nisi concurrant
tuor prædicta sub litera E. Quẽ concursum ego non credo
interuenire,nisi illa conciperet propositum adhortandi ei
tem generaliter,& sincere ad pœnitentiã peccatorum
torum, vt eorum memoria per pœnitentiã renouata sit
theriaca,quã aconitum.Nam tunc quia cessaret ratio pro
tionis,cessaret quoque prohibitio,c.Cum cessante,de appe

H Septima,quòd cõfessarius potest iustè absoluere illam
spitam,quæ hospites excipit,& quoties certum quendam
pit, habet rem occultè cum illo, modo statuat & pollicea
nunquam in posterũ se recepturam eum, etiam non data
cautione:Quia nulla est lex neq; ratio,quæ probet aliam
tionem præstandã,imò concurrentibus prædictis quatuor
set eam absoluere sine huiusmodi proposito, & promissio
quando absq; magno detrimento & scãdalo non posset
hospitio prohibere, modo proponeret ac promitteret, nun
se solam cum eo solo, in aliquo cubiculo separato versa
& dicturam ei ex animo se pœnituisse,& iam confessam

I Octaua respõsio,q̃ possunt absolui sine separatione con
tæ,ancillæ ac famulæ,quæ rem habuerunt cũ suis consan

neis,dominis, vel heris in quorum domo degũt,concurrenti-
bus quatuor prædictis,quorum quartum est causa notabilis ob
quã sine magno incommodo hospitiũ negari non potest. Est ta
mẽ quæstio notabilis, an poterint absolui prædictæ iterũ absq;
separatione si reciderint? & videtur nobis posse cõcurrentibus
prædictis quatuor.& idẽ dicendũ reor de tertia.& quarta vice:
quia non solũ semel aut septies, sed etiã septuagies septies est
parcendũ.Matth.18.& Luc.17.& c.septies,de pœnit.di.3.& quia
quotidie absoluimus multos,qui quotãnis recidunt:& quia re-
cidere non est necessariũ argumentũ ad iudicandum pœniten-
tiam præsentem vel præteritam non fuisse,aut nõ esse veram,
quod probat Gratianus in c.Quamuis,de pœnit.dist.3.Verum-
tamen ipse si essem confessarius non absoluerẽ eas,si cernerem
quod vicibus præteritis nulla emendatio, neq; inchoatio eius
extitisset,neq; si circunstantiæ infirmitatis, pusillanimitatis, &
ingens propensio earum ad peccatum,& diffidentia,quam ha-
bent illæ de pœnitudine alterius partis mihi persuaderẽt,quod
nisi separarentur, nulla consequeretur emendatio, & facilius
negarem absolutionẽ famulæ, quam cognatæ,& cognatæ,quæ
non esset in primo gradu,quàm ancillæ, quia facilius possunt
separari aliæ,quam aliæ. Et ante absolutionem iuberem,vt forti
animo & Christiano dicerent personis quibus cum degunt &
peccant,sibi denegari absolutionem nisi separentur,vehemen
terq; obsecrare per Deũ vt ineant rationẽ qua ab ipsis honestè
separentur,alioqui se confessario obedituras:quo peracto,ab-
soluerẽ eas,quia mihi videretur,quod quatuor prædicta con-
currerent,& postea quamuis non cõsequeretur separatio, si ta-
men sequeretur notabilis emendatio eas iterũ absoluerem spe
maioris correctionis futuræ:cõmendata re Iesu Christo Domi
no nostro,& vtendo prudẽtia & varia circunspectione,quæ ob
varietatẽ circunstantiarũ adhiberi deberet,proposito ante ocu
los,primũ remedio spirituali animarũ: deinde etiã honoris,&
bonorum temporalis,si quantum fieri posset,& nonnunquã vte
retur erga ancillã,eo remedio nouo,quod in c.16.nu.12.ponimus.

Nona responsio, quòd idem dicendũ est de eo qui occulte
rem aut impudicos actus habet cum aliqua consanguinea, aut
alia sibi amica, in alia domo degente; scilicet posse absolui eũ,
sine proposito nunquã ingrediendi in eã,quamuis ego adige-
rem eũ,vt proponeret se nunquã solũ eũ illa sola sine maxima
causa in cadẽ camera versaturũ,& vt admoneret eam se pœni-
tere peccati eũ ea cõmissi, & confessum esse,& rogaret eam, vt
idem faceret, persuasumq; sibi haberet frustra eã cogitaturam

se amplius rediturum ad illud peccatum,vel se solum cum
in aliqua secretiori parte conuersaturum.

K Decima,iuste fuisse responsum cuidam aulico,qui de
curiæ Reginæ mēsæ assistens,adeo blandè colloquebatur
quadam nobili,eidem mensæ assistenti,vt non solum se
ctaret sermone,& cogitatione sordidis,sed etiam turpi se
lutione fœdaret. Fuit enim responsum,ipsum non posse
ui,nisi statueret,nunquam se in posterum sic versaturum
illa,etiam si versaretur animo ducendi eam in vxorem,&
ad id essent. Quia illa occasio est in se peccatū mortale,
consequens occasio propinqua , quæ necessario euitari
per primam diffinitionis partē. Quin etiam addo,non esse
vt statuat se cum illa in posterū non sic versaturum,quia
cesse est,vt statuat, se non versaturū etiam alio modo ex
cito, de quo tamen crederet suam imbecillitatem , & am
erga illam eiusmodi esse, quæ quasi semper eum induceret
peccandum,quoties cum ea sic versaretur. Quod ipsum e
cendum de puellis nobilibus Reginarum mensis astantibus
de adolescentibus, & adolescentulis nobilium & rustico
qui in aliquibus partibus conueniunt,& mutuo sese mis
contingunt,& dum choreæ ducuntur, & alia spectacula
illi in illarum gremiis recumbunt,fingentes id facere, q
capita eorum,vermiculis purgent;interdum impudicè fe
gentes, & amplectentes & facientes id genus alia, digni
quæ in contionibus reprehendantur.

L Vndecima responsio, quòd concurrentibus quatuor p
ctis possunt absolui qui sunt in facie ecclesiæ contu
non valet matrimonium propter ali quod impedimenta
cultum , expectántque dispensationem vt denuo contra
& ex separatione sequeretur notabile incommodum p
prædicta in hac eadem additione sub litera E.

Duodecima,quod etiam potest absolui,qui ob eiusm
rum rerum incidit in adeò graues carnis tentationes,q
pulerunt ad consentiendum pollutioni , vel fornicatio
proposito nunquam in posterum sic edendi , concurren
quatuor prædictis:imò credo quod in hoc casu sufficeret
cursus trium priorum,quia hæc occasio non est propin
quidem non est in se peccatum mortale,neque facit qu
per peccare mortaliter eos qui in ea vtuntur:quod int
dum est de illo,qui non comedit sic in hunc malū finem
si comederet in eum,illud esset in se peccatum mortale
sequenter erat necesse statuere,numquam se ea vsurum.

Tertiadecima , quod etiam potest absolui concurrentibus quatuor prædictis, qui ob sermonem, choream, vel amplexum alterius iuxta honestam patriæ consuetudinem sæpè per delectationem morosam, & voluntatē deprauatam peccauit,absq; proposito,nunquam ea occasione vtendi,& etiam credo quòd in hoc casu,satis,esset concursus trium priorum. Quia hæc occasio non est ex his , quæ sunt in se mortiferæ, neque ex his, quæ ferè semper ad peccandum mortiferè inducunt.

Quartadecima, quod idem dicendum est de persona , quæ M
ex eo quod ducat aliam manu, aut ducatur ab alia , vel quia
videt lauantes fœminas in flumine, aut viros natantes, aut ex
aspectu pedum,crurium,pectorum,cinctuum,braccharum,pe-
rizomatum,aut alia eiusdem generis,peccauit sæpè. Quanquam
optimum esset cauere ab his omnibus, quándo ex eo non se-
queretur notabile damnum.

Quintadecima,quod idē est dicendū de clysterisero, qui ex
eo,quod infundit clysteres mulieribus,& de clysterifera,quę ex
eo quod eosdē viris immittit, & de chirurgo, vel medico, qui
medendis pulchris fœminis, in locis secretioribus,sæpe pecca-
runt,salteē morosis delectationibus,& deprauatis voluntatibus.

Sextadecima,quod idem dicendū est de cōfessario,qui pec-
cat quoties audit confessionem certæ personæ,& de pœniten-
te,qui idem facit,quoties confitetur certo cōfessario cōsueto,
& nō possunt cōmutare sine aliqua magna nota: Poterūt enim
absolui sine mutatione,concurrentibus quatuor prædictis.

I. Circa satisfactionem peccat
Qui proponit non satisfacere Deo pro offensa morta-
li supra.num.1.

II. Qui sine proposito actuali, vel saltem virtuali suffi-
cienter satisfaciendi consitetur.nu.1.

III. Qui credit satisfactionem,non esse vnam de tribus par-
tibus sacramenti pœnitentiæ,sup.cap.1.nu.43.

IIII. Qui credit sine iusta ignorantia, quod semper deleta
culpa mortali deletur omnis pœna etiam tempora-
lis,sup.eod.nu.5.

V. Qui credit Christum ita satisfeciisse pro peccatis ho-
minum , vt nulla præterea satisfactio sit necessaria
peccanti,supra eod.num.5.

Quis autem horum censendus sit hæreticus,& quis peccans tantum,consule Prælud.1.num.10.

SVMMARIVM.

Confessarius vt recte suum munus exerceat debet habere potestatem scientiam, & bonitatem. nu. 1.

Sacerdos non omnis sacerdotio dignus, potest digne audire confessiones.

Sacerdos omnis habet iurisdictionem habitualem, sed non actualem ad confessiones audiendas nu. 1.

Sacerdos omnis in articulo mortis quemlibet absoluit, & etiam extra illum sola venialia confitentem. nu. 1.

Confessarius quam scientiam habere teneatur, vt sit perfectus, & quam sit sufficiens. nu. 2.

Religiosus sine sui prælati licentia potest audire confessionem in articulo mortis, & extra eum sola venialia confitentem, & etiam habens privilegium ad eligendum confessarium, modo non sit prohibitus id facere. num. 2.

Confessarius qui ex obedientia audit confessionem, & qui sponte quid scire teneatur. nu. 3.

Confessarius potest esse aliquis idoneus, vel loco qui alij non erit. nu. 4.

Confessarius nō est sufficiēs nisi adsit iusta scientia & absoluēdi potestas.

Confessarius imperitus quando excusatur à culpa. nu. 5.

Prælato suo, quando subditus non debeat parere sibi præcipienti, ne confessiones audiat. nu. 6.

Confessarius audiens confessionem in peccato mortali, mortaliter peccat, licet eius absolutio valeat. nu. 6.

Absolutionem sacramentalem, qui dixerit non esse actum iudicialem, eam quæ sit loco, esse validam, vel eam, quæ confertur ab existente in peccato mortali non valere, vel non esse necessariam confitenti ad peccatum absolutionem est hæreticus. num. 7.

1 CIRCA hoc asserimus primum, Confessarium debere pollere potestate c. 1. in prin. de Pœn. dist. 5. quēadmodum diximus. Item scientia, dicto c. 1. §. Cauendum, quæ ibi diximus. Item bonitate, vt rectè suo munere perfungatur, dicto c. 1. §. Laboret, & §. Sacerdos, & quæ ibi diximus. Potestas cōsistit in hoc, quod sit presbyter habens iurisdictionem actualē, ordinariam, vel delegatam, quæ ad peccata sibi confessa extendatur c. Adiicimus. Ecce, & c. Generaliter. §. Ecce. 16. q. 1. & Concilium Trident. sess. 4. can. 7. Vnde fit, vt non omnis sacerdos, hoc ipso, quod sacerdos est, ad id idoneus sit, quia licet per sacerdotalem characterem accipiat potestatem, & iurisdictionem habitualem ad absoluendū quicquid aliqui neoterici cōtra prædicta iura passim dixerint, actualem tamen, quæ ad id est necessaria, non accipit, putà ordinariam vel delegatā à Summo Pontifice, vel Protopœnitentiario, vel Episcopo, vel Proepiscopo, seu Vicario, vel à Parocho, vel saltem vt ratione bullarum vel propter alias concessiones possit à pœnitente eligi tanquàm proprius sacerdos. Nam absque ea, neque in quadragesima, neque alio tempore potest valide & efficaciter absoluere iuxta Panor. cōmuniter receptum in c. Omnis. de Pœnit. & remiss. not. 7. & Adrian. de confess. dub. 8. & nos latius in c. Placuit. nu. 8. de Pœn. dist. 6. tradimus, (circa quod etiam aliqui docti decipiuntur) præterquam in mortis articulo, quo tempore, quilibet simplex sacerdos potest audire confessiones, & à quācunque excōmunicatione, & quibuscunque casibus absoluere. arg. c. Quod de his, de sen. excom. c. Pastoralis: §. Præterea, de offic. ord & c. Si quis suadente. 17. q. 4. & ea, quæ latius diximus in c. 1. nu. 73. de Pœnit dist. 6. & nuper declaratum est optimè in dicto cōcilio, & sess. c. 7. adiecta tamen modificatione inferius appositā, in princ. cap. 26. num. 4. Ab hac regula etiam excipiuntur illi, qui non habent nisi venialia peccata, aut mortalia aliàs rectè confessa, quos vel quilibet sacerdos audire potest, secundū Caiet. in summa, verb. Absolutio. Quod quidem non ea de causa licet, quia ad id non opus sit iurisdictione ordinaria, vel delegata, vt ille ait, sed propter aliam rationem, quam nos illius confutata dedimus in c. Placuit. nu. 21. de pœn. dist. 5. Porro in primo horum duorum casuum, quos excepimus, puta in articulo mortis, poterit etiā religiosus sine facultate sui superioris valide & licitè absoluere, quoniam tunc ab ipso Papa habet potestatem, saltem tacitam. At in secundo casu, nempè quando non sunt nisi venialia peccata, &c. non potest licitè absoluere, quāuis valeat absolutio, secundū doctrinā illā Palud. in 4. dist. 17. q. 3. à S. Anto. 3. par. tit. 17. c. 7. Angelo in verb. Cōfessio. 6. 4. & aliis receptā, nempè religiosum non posse audire cōfessionē aliquā nisi ad hoc à prælato suo fuerit tanquàm idoneus expositus: etiam si pœnitēs aliàs ex priuilegio Summi Pontificis possit quemcunque sacerdotem, siue seculare siue regulare eligere, eo quod religiosus non habet velle, aut nolle c. Nullus. c. Quorundā de Elect. li. 6. Quod sanè, iudicio meo, de illo religioso debet intelligi, cui aliquo statuto suæ religionis, vel imperio sui superioris, est negata facultas audiendi cōfessiones, non autem de aliis. Tum quia nullus textus aut ratio reperitur, quæ opinionē Paludani contra illos fundare valeat. Tum quia religiosus in multis habet velle, & nolle, iuxta S. Th. receptum 1. sec. q. 104. art. 5. & Dominic. in d. c. Quorundam. Tum etiam quia audire confessiones, est opus charitatis, & quemad-

modum religiosus,absque alia superioris facultate, dummodo sibi præceptis non desit, neque prohibita transgrediatur, potest componere pacem inter duos sibi inimicos,& confessarius bene ipsum consulenti,à fortiori poterit componere pacem inter Deum & proximum vt saluetur. Tum quia hoc obseruant communiter regulares aliique plurimi religiosi, quibus nullum est statutum aut præceptum contrarium.

In postrema editione addidimus huic nu.2. quòd quamuis clerici seculares non possint alij aliorũ audire confessiones post Concilium Triden.sess.23.c.15.sicut antea, sed religiosi sic, qui ante illum poterant virtute suarum bullarum confiteri clericis secularibus idoneis,de quo dubitauit quidam vir doctissimus, cuius dubium sustulimus ea consideratione,quod nihil mutatur quoad illos per dictum concilium, vt apparet ex contextu qui sic habet, Quãuis presbyteri in sua ordinatione,à peccatis absoluendi potestatem accipiant,decernit tamen sancta synodus, nullum etiam regularem posse confessiones seculares etiam sacerdotum audire,neque ad id idoneum reputari, nisi aut parochiale beneficium, aut ab episcopis per examen aut alis videbitur necessarium esse, aut alias idoneus iudicetur, approbationem,quæ gratis detur obtineat,priuilegiis, consuetudine quacunque etiam immemorabili non obstantibus. Sed iure antiquo non est recedendum,nisi quatenus inuenitur expressum,l.Præcipimus.C.de Appel.& cap.2.de Transiat.prælat. Illa item consideratione quod ratio,quę mouit mutare ius in secularibus, qui regulariter sunt distractiores, & negligentiores in hoc, non habet locum in religiosis, qui regulariter sunt circunspectiores & diligẽtiores in eo, & ita cessant verba & ratio qua sola cessante ipsa quoq; cessat.l.Adigere.§. Quãff.de iure patro.& c.Cum cessante, de appel.etiamsi verba non cessarent,quæ tamen in hoc casu cessant.

Secundo,Dicimus,quod scientia confessarij vt sit perfecta & vt solus possit de omnibus discernere, tanta esse debet theologiam sacramentalem,& moralem, vtriusque iuris pontificiã, constitutionésque synodales regionis vbi audit confessiones calleat,vti nos cõprobauimus,in d.§.Caueat,n.9. Verumtamen,vt sit sufficiens muneri suo obeundo,satis & necessarium est, vt libros siue Græcos, & Latinos, siue vulgares, relegerit,túsque secum cõsiderans rectè calleat quę peccata,ex his quæ illi,quos audit communiter perpetrant, sint mortalia, quæ venialia,& quæ circunstantię sint necessario confitenda,quibusq; criminibus annexa sit excommunicatio,quæ sint peccata reseruata,quæq; restitutionẽ expostulant:vel saltẽ sciat

bitare in his,quæ alij mediocriter eruditi probè intelligunt,vt nouerit cõsulere peritos,quomodo, & quãdo agendũ sit id,de quo dubitat. Quòd si auditurus est clericos,debet etiã illos casus nõ ignorare in quibus irregularitas incurritur, aut saltem nosse dubitare circa illos,vti nos probauimus,in d.§. Caueat, de Pœ.di.6.n.17. Hęc resolutio partim fundatur in dictis S.Th. in 4.di.17.in expositione literæ,& in c.Omnis. vers. Sacerdos, de Pœ.& remiss.& Caiet.in Sũma.verb.Cõfessori necessaria,& aliorum doctorũ,partim in eo,ꝙ vnusquisque nosse debet id quod etiã necessarium est ad sunm officiũ rectè exequendum, c.Non est sine culpa, de reg.iur.lib.6.l.illicitas.§.pen.de offic. Præs.cum eis annotatis, etiam lege naturali iuxta illud Persij,

Publica lex hominum,naturaq; continet hoc fas,
Vt teneat vetitos inscitia debilis actus.

Partim eo,ꝙ scientia eminens non est necessaria,quoniã sanctis est illa quæ dicitur sufficiẽs,iuxta Innoc. recep.in c.Cum in cunctis,de elect. Partim quod ecclesię primitiuę presbyteri nihil amplius,q̃ quod dictũ est sciebãt.Partim,ꝙ satis est in iudicio exteriori mediocrẽ quandã peritiã causarũ habere, vel saltẽ aliquẽ assessorẽ vt sit iudex,l.Certi,C.de Iudic. & c.Statutũ.§.Assessorẽ,de recep.li.6.Partim, quod mille ab hinc annis,in tota ecclesia Christiana ita cõmuniter obseruatum esse videtur.Ex hac resolutione sequitur, Primũ nõ esse valde iuri consonã differẽtiã illã Durãdi,ordinis Minorũ à S.Anto.3.par. tit.17.c.16. aliisque doctoribus cõmuniter, & à nobis etiã dicto §.Caueat.recepti,quam cõstituit inter confessarios, qui ex obedientia & charitate onus confitendi assumunt, & eos,qui sua sponte ad id faciendũ sese offerunt. videlicet,quod hi iuxta illos,tenentur de omnibus sibi à pœnitente propositis iudicare,an illud sit mortale,necne,an habeat restitutionẽ, vel excõmunicationẽ annexã,an contractus sit licitus,vel illicitus,an impediat communionẽ,necne. Ille autẽ,qui ex obediẽtia & charitate,hoc onus suis humeris imponit, non obligatur ad amplius,quãm ad id quod dictũ est.Quia hæc differẽtia nullo canone comprobatur:& quia si vera esset pauci aut nulli ex cõfessariis secularibus salui fierent:& quia obedientia nõ liberat à peccato confessariũ illũ,qui probè nouit, se non intelligere quod opus est ad confessiones audiendas, nihilominus tamen audit, sicut idẽ beatus Ant.vbi supra asseuerat:nã solũ excusat illũ qui dubitat, an ipse sciat, quod sufficit an nõ, arg.c.Quid culpatur.23.q 1.Item,quia l.1.§.sepe ff.depositi.ad hanc senten.

tiam allegato,à remotis agit,& nihil concludit. Primum q
agit de illo,qui sese gratis offert ad depositum custodien
Deinde quia quamuis dicat huiusmodi depositarij tenea
resarciendum damnũ,quod sua culpa cõtigerit, ad quod a
nullatenus teneretur,c.1 Deposit. veruntamen,non dicit,ve
dam illi imponunt,teneri ad illud damnum, quod culpa
leuissima acciderit, ac subinde debet intelligi, de culpa la
vt recte Decius in l. Contractus col.1.ff. de reg.iur. adnota
Tertio, quod qui gratis se offert ad custodiam depositi, n
debet ad amplius obligari,quàm ille qui propter stipendiu
facit vt sentit Grego.9.in c.1.de Deposito. Eum autem qui
tione stpendij aliquid seruat nõ obligat culpa leuissima, h
obliget leuis, d.c.1.qui tunc oneri sponte sua se offerunt,
plurimũ) propter aliquod stipendium,quo vitã sustentare
leant,faciunt. Quarto, quòd Panor.& Imol.qui tenẽt cum
muni sententia, Depositarium sponte se offerentem obli
ob culpã leuissimam,fundantur in eo quòd huiusmodi d
sitarius præsumitur accipere depositum,propriæ tantũ v
tis intuitu,& consequenter,videntur sentire,quod si conti
illum,sese huic labori obtulisse,intuitu illius qui deponit
esset tunc obligatus nisi ex dolo,vel lata culpa,quod si
vtriusq; id facit,tunc teneretur ea lata culpa,& leui. Est
manifestum confessarij principalius,aut certè æquè princ
liter,onus confessionis audiendæ sibi imponere in gratia p
nitentis, quàm propter se, & consequenter ob id,quia sol
tulit,non tenetur ad amplius,quàm ad vitandã culpã lat
leuẽ,& id quod cõmuniter eidem officio operã nauantes
tare solẽt,& ab eo sibi cauere,quod iuxta talis muneris na
videtur obligari:& hoc in toto orbe videmus cõiter obser

4 Secundo,sequitur,quod non quicunque est idoneus ad
diendã confessionẽ alicuius certæ personæ,vel in aliquo
certo,est idoneus ad audiendã confessionem quorumuis
rum & in quocunque loco. Facit illud Prag. Sanct. Gallic
positum in tit.de Colla.§.In ecclesiis,adiuncta gl.in verb
ratis,quatenus sensit,in oppidis muro cinctis habiliores
res poni debere,id quod multis occasionem errandi; tollit

Tertio,quod qui audit confessionẽ in aliquo vico, aut
rusticorum hominum,& simplicium,non tanta indiget
tia,quanta ille,qui audit in ciuitate, nec qui audit in ci
mediterranea, tanta quanta qui in ciuitate maritima,nec
in maritima,tanta,quanta qui in vniuerso quodam Regno
India,nec qui audit vbi sunt multi viri literati, quos pos
sulere,vt vbi nullus est talis.

Quarto,quod cõfessarius,qui nescit discernere in quib. casi-
bus possit aut non possit absoluere, neque differentiam inter
maiorẽ,& minorẽ excõmunicationẽ,vel ignorat peccata mor-
talia communia,aut simplicẽ fornicationem,aut voluntatẽ de-
liberatam, ad peccandum mortaliter,esse peccatũ mortale,vel
quancũque superbiam,iram inuidiã, aut gulam existimat esse
mortalẽ,vel circa dubios contractus,saltem dubitare minime
noui,non excusatur,à culpa mortali,quãtalibet bona vita,con
scientia,subtilitate,& ingenio naturali præfulgeat ad alia mu-
nera obeunda,arg.c. Non est putanda 1.q.1.& quod ille,qui hu
iusmodi confessarios exponit,vel iam expositos tolerat, multo
grauius peccat,arg.notatorum in glo.c.1.de offic.deleg.& affir
mant Albert. Magister, Tho. Bonauent.& communis.in 4.dist.
17.& distinctius Anton.3.par.tit.17.c.6.§.1.

Quinto,Veram esse illam S.Antonini vbi supra decisionem, 5
videlicet huiusmodi confessoré imperitũ,in tribus casibus ex-
cusari posse. Primus est,quando cõsitens est valde sibi ipsi suf-
ficiens ad suorum criminũ grauitatem confessario exponen-
dam,& reputatur habere rectã conscientiã. Secundus casus est,
quando confitentes sunt personæ spirituales crebro ad con-
fessionẽ accedentes,& subinde cõmuniter non aliis quam pec-
catis venialibus,tenentur. Tertius est,quando pœnitens est in
articulo mortis,neque adest alius,qui possit eum audire præ-
ter illum. Eadem ratione,idem videtur dicendum,de confessa-
rio qui est apud infideles,sarracenos,vel gentiles, penes quos
sunt Christiani liberi vel serui vincti catenis,vel soluti,quibus
non est copia confessoris peritioris. arg.c.1.§.fi.Ne sed.vacan.
lib.6.& l.Generaliter.1.Spurios.ff.de Decur.

Sexto,quod etiã qui obedientiæ præcepto confessiones audit 6
iudicando se ad id non esse idoneum,peccat,Nã neq; prælatus
id ei debebat præcipere arg.1.ad Tim.1.c.Nihil,de elec.& c.fi.
eod.tit.lib.6.neq; subditus si nõ est idoneus, debet id accepta-
re,c.Nõ est putanda,1.q.1. At si dubitat,de sufficientia,poterit
Prælati sese præcepto cõformare,arg.c. Quid culpatur,23.q.1.
& certũ quæ trad. Tho.2.sec.q.104.ar.5.Saltẽ si nouit prælatum
id muneris non iniunxisse,ita odio amore, vel cupiditate per-
motũ. Superior autẽ cum secura conscientia recte poterit hoc
illi præcipere,si ipse iudicat illum idoneũ confessionib. quib.
eum præfecit,audiendis iuxta id,quod dictum est,arg.c. Apo-
stolicæ,de cleric. excomm.minist.& c.Innotuit,de elect.

Bonitas confessarij ad minus tãta debet esse,vt sit,vel proba-
biliter credat se esse extra statũ mortalis culpæ c.1.§. Caueat,&

§.Labo

§.Laboret,de Pœnit.dist.6.Nã si in eo audierit confessionem absoluerit lethalis culpæ reatũ incurrit, Quia,omnis qui recipit, vel administrat sacramentũ in peccato mortali, mortaliter peccat c.Illud 95.dist.c.Per Esaiam 1.q.1.& resolutius alias tradidimus in c.Quando,de confec.dist.1.notab.6.nu.43.& 44. licet eius absolutio communiter valeat,argu.c. Maledicam.& Per Esaiam 1.q.1.

Postquam hæc fuerunt typis excusa,Concil.Trid.sess.4.can. 9.& 10 declarauit esse hæreticũ asserentẽ sacramentalẽ absolutionẽ sacerdotis,nõ esse actum iudicialem,sed tantum nudum quoddã ministerium & quasi declarationẽ quãdam peccatorum esse peccata omnia cõdonata;dũ tamẽ ille credat se esse absolutum,& etiã illum qui asserit,absolutionẽ etiam iocosè exhibitam,valere,vel nõ esse necessariã confessionẽ ad hoc,vt à confessario pœnitens absoluatur.Idem esse de illo qui dixerit absolutionem impensam à sacerdote labe mortalis culpæ inficiri non esse validã,vel eum qui non est presbyter,posse sacramentum absolutionis conferre. Circa prædicta peccat

I. Qui deputat confessarium inhabilem ad audiendas confessiones.

II. Qui cum sit inhabilis patitur se deputari.

III. Qui audit confessionem in mortali peccato.

IIII. Qui aliquem ex quatuor erroribus positis.nu.7.credit.

An verò is semper dicatur hæreticus,consule Prælud.nostr.

Caput V.de his quæ confessarius debet pœnitentem interrogare,& qua prudentia id faciet.

SVMMARIVM.

Confessarius debet pœnitentem interrogare id, quod expedit.& non plius.nu 1.& ad quas interrogationes tenetur,sub reatu lethalis pæ.num.2.

Confessarius in suis interrogationibus tria debet obseruare.nu. 3.& sint illa,& quo pacto se gerere debeat in peccatis carnalibus.

1 PRæsupponimus primo,quod is cui iniungitur aliquod onus,debet illud rectè subire c. Non putanda 1.q.1.& c.Iudicantem 30.q.5.sine tamen nimia curiositate glo.1.dicti c.Iudicantem.

Secũdo,Cõfessarij munus esse præcipuũ,illud prudenter exercendũ, ac subinde interrogandũ pœnitentem quod expedit & non amplius,iuxta illud Augustini relatum Gratiano,in c.1.de Pœnit.dist.6.§.Diligens,& à Magistro dist.19.c.fi.Diligens cõfessarius sapienter interroget pec-

rẽ,quod forsitã ignorat,vel præ verecũdia velit occultare.Quibus verbis Beat.Tho.adiunxit in 4.dist,19.in expeditione litterarũ,confessariũ teneri scrutari conscientiã peccatoris, sicut solet medicus ægritudinem ægroti,& iudex causam litigantis.

Ex his infertur primo,verum esse illud Angeli verb.Interrogationes.in principio,quod nos latius tractauimus in d.§.Diligens, nẽpe confessariũ teneri sub pœna peccati mortiferi ad interrogandũ omnia quæ ipse videt,animaduertit,& credit esse necessaria ad hoc vt sit integra, & fructuosa confessio cuiusmodi est illud quod ipse existimat,pœnitentẽ silere ob ignorantiã,inconsiderationẽ,aut obliuionẽ,arg.c.Sit rector,43.dist. Nam hoc ad suũ munus pertinet,c.Omnis,de Pœnit.& remiss. sed non est eiusmodi, quod(suo iudicio)pœnitẽs aut intelligit, aut aduertit,neque præ obliuione verecundiáve prætermittit: tunc enim potest sibi persuadere pœnitentem, id non perpetrasse,vel iam alias fuisse cõfessum, quamuis omittere aliquã interrogationẽ per inaduertentiã aut obliuionem,nõ videatur esse mortiferum, arg.dicti c. Sit rector, & eorũ quæ in præludio 7. Repet.c. Inter verba, 11. q.3 diximus.Ex confessionibus autem quas audiui, intelligo duas interrogationes esse maximè necessarias.Alteram de numero peccatorum cuius expressio est necessaria, vt dicetur in c.6.Quia video paucos exprimere toties peccaui in hoc,& toties in illo,imò sibi satisfeciisse videntur,dicẽdo multoties,aut infinitis vicibus,quod non sufficit.Alteram de specie particulari eius quod generaliter confitentur : Quoniam adeo generaliter confitentur nonnulli,vt nequeat satis intelligere confessarius,an sit peccatum veniale, an mortale:vt declaratur supra c.2.num.14.

Secundo quod confessarius tria debet obseruare,quæ nos in d.§.Diligens,nu.2.& sequenti comprobauimus.Primum est,vt non interroget omnia,quæ pœnitens poterat commisisse, sed tantum illa,quæ homines eiusdẽ qualitatis efficere solent,arg. c.Detestibus cum his quæ in d.§. Diligens,citamus.Vnde nec nobilem laicum debet interrogare illa quæ communiter soli ecclesiastici solent facere : secundum est, vt solum interroget consueta peccata,quæ fere omnes nouerunt,qualia sunt transgressiones vsitatiores Decalogi,& septem crimina capitalia : & omissiones circa quatuordecim articulos fidei,& circa septem Ecclesiæ sacramenta & opera misericordiæ,& circa custodiam quinque sensuum & alia huiusmodi.Non autẽ interroget peccata occultiora,quæ perditissimi homines inuenerũt,vel si forsan de his verbum fecerit , ita caute & dissimulanter efficiat, talibus

talibúsque circumloquiis vtatur, vt si pœnitẽs illa commisse
proferat, sin minus, ea non edisear.

4 Tertio, In peccatis carnalibus, non nimiũ descendat ad p
liares circunstantias, singulas quasq; minutatim interrog
ne seipsum, aut pœnitentem, ad aliquam delectationem a
ciat. Etenim quẽadmodũ docet Philosophus 3. Ethic. & T
quolib. 1. ar. 9. Delectabilia tanto magis mouent, quanto p
ticularius considerantur. Quocirca cum de Pollutione vo
taria, & extraordinaria, vel de fornicatione interrogat, nihil
modo perpetrandi disquirat, satis est enim dicere, quoties
commiserit, modo id explicet quod necessarium est ad ip
peccati naturàm & speciem dignoscẽdam citra descensum
aliquas turpes circunstãtias peccati. Quod vsque adeo ver
est, vt nullatenus pœnitenti permittat, nimis distincte illas
primere: vti post alios, in d. 9. Diligens, diximus, & consq
ter summatim tantũ debet interrogare de osculis, amplexi
aliisque tactibus impudicis, eos qui non sunt obstricti mat
monio. Illos autem qui obstricti sunt, magis perfunctorio
nihil prorsus, nisi solum ad intelligendum, an aliqua extra
dinaria pollutio fuerit subsequuta: vel an illi tactus fuerint
probabilis pollutionis periculo. Quoniã alia, aut non sunt
cata, aut non sunt nisi venialia, vti recte Caiet. 2. sec. q. 154.
1. in fine magnæ additionis explicuit, & inferius dicetur. Ho
& cum circa hoc aliquid confessarius interrogauerit, hones
vocabulis vti debet, neque turpiter nominet, quod est v
auditu, arg. principij Proœmij Decretalium.

Circa prædicta peccat

I. Confessarius qui interrogat plusquam oportet. nu. 1.
II. Qui interrogat minus, vel quod non oportet. nu. 1.
III. Aliter quàm oportet. nu. 2.

Horum tamen peccatum licet semper sit vt minimum v
niale, non tamen est mortale, nisi quando inferretur dam
notabile animæ, corporis, famæ vel fortunarum per ea qua
cuntur infra cap. 11. num. 4.

Caput VI. De peccati circunstantiis.

SVMMARIVM.

Circunstantia quid, nu. 1. & septem eius species, nu. 2.
Circunstantia mutans speciem necessariò confitenda, num. 3. & 18.
Circunstanta homicidij & fornicationis ratione loci sacri, confitenda
& illa etiam quæ prohibita est propter diuersam legem, &c. nu. 4.

Circunstantia mendacij iocosi, & illa, quæ exiennat peccatum, quando
confitenda, nu. 6. 7. & 8.
Circunstantia dies festi, ieiunij, orationis aut loci sacri, regulariter non ne
cessario confitenda, nu. 9. & 10.
Circunstantia personæ & religionis quando confitenda nu. 11.
Circunstantia conscientiæ contraria quando confitenda, nu. 12.
Circunstantia numeri non est propriè circunstantia. nu. 13. 14. & 15.
Peccati numerus quando dicatur augeri per iterationem, vel continuatio
nem, vel propter sui mutationem, nu. 16. 17. & 18.
Pœnitens potest vel vnico solo verbo mille peccata confiteri. nu. 19.
Circunstantiam per obliuionem in vna confessione omissam potest quis in
alia siue confessione noua peccati confiteri. nu. 20.

PRo fundamento materiæ præsentis, in primis asse 1
rimus circunstantiam peccati iuxta mentẽ iuris c.
Considereret, de Pœnit. dist. 5. l. Aut facta. ff. de Pœn.
c. Sicut dignum, de homic. Panor. & aliorum inter
pretum, ibid. Tho. 1. sec. q. 7. & in 4 dist. 16. & om-
nium aliorum ibid. & Anto. 3. par. tit. 17. c. 17. §. 4. Gerson. 2. par.
fol. 170. quos retulimus in principio dicti c. Consideret, & ali-
bi, esse quoddam accidens rei, quæ peccatum est. Diximus, Ac-
cidens, quoniam nulla operis circunstantia est substantia eius-
dem. Diximus etiam rei quæ peccatũ est, non autem diximus
peccati, quoniam sæpe fit, ꝙ opus secundum se non est pecca-
tum, sit tamen tale, ob adiunctam circunstantiam. Cum enim
tunc ipsamet circunstantia sit illud, in quo peccatum consistit,
non est accidens peccati, sed illius rei, quæ peccatum est, sicut
nos, in d. c. Considereret, nu. 3. elucidauimus: sequentes Alex. Ha-
lensem, in 4. par. q. 77. art. 1. col. 2.

Secundo, Quod circũstantia in septẽ species diuiditur, quæ 2
continentur in illo versicu. Quis, quid, vbi, quibus auxiliis, cur,
quomodo, quando, relato à S. Tho. in d. q. 7. art. 3. qui magis no
bis placet, quam illud Palud. in 4. dist. 16. q. 3. art 1. vti nos dixi-
mus in princ. dicti c. Considereret, nu. 4. Quoniam in illo Palud.
ponitur verbum, Quoties, quod numerum denotat, loco, Qui-
bus auxiliis, & numerus non est circunstantia, sed potius pecca
ti multiplicatio, vt ibidem eradidimus.

Tertio, Quod harum circunstantiarũ, omnes illæ & solæ in
confessione necessaria exponi debẽt, quæ efficiũt opera quorũ
sunt circunstantiæ peccata mortalia, vel ꝙ illa, quæ sunt mor-
talia vnius speciei, fiant etiam, vt sint alterius, vel quod est
mortale ob vnam causam, sit etiam propter aliam, siue mutent

opera

opera ipsa,ab vna in alteram speciem, siue secus:iuxta cō-
nem opinionem,quā copiosè ibidem nu.5.pertractauimus.
solæ illæ & omnes sunt huius generis,quæ secundum Tho
dicta dist.16.q.6.art.2.q.3.vltra malitiā eiusdem operis ha
specialem repugnantiam cum ratione.Secundum Scotum
rò illæ sunt in confessione dicendæ, quæ diuersis specialibus
præceptis prohibentur. Diximus,(specialibus.) Quoniam
sufficit esse talia,quod vnum in altero includatur, qualia
lex prohibens omne malum, & prohibens homicidium,
etiam in dicto principio.nu.74. probauimus,& corollario
quentibus speciatim explicabitur. Ante quorū explicatio
admonemus,quod postquā hæc fuerunt Hispanè excusa,
cilium Tridentinū,sess.4.c.5.ca.7.diffiniuit illum esse hæ
qui dixerit,nos non teneri ad confitendam circunstātiam
mutat speciem peccati.Quodquidem est intelligendū de
cunstanta,quæ speciem peccati venialis mutat in mortal
speciem vnius mortalis in aliud mortale: non autem de
quæ mutat speciem vnius venialis id aliud veniale quod
est necessario confitendum,glos.c.Omnis de Pœnit.& re
recepta ibi,& in 4.dist.17.quamuis conciliū non loquatur
presse, nisi de illa circunstantia quæ mutat specie pecca
telligendum tamen est etiam de illa quæ opus alioquin
bonum vel saltem non malum, facit mortiferū:imò eoq
illa,quæ facit vt opus,quod ob vnum respectum est mor
sit tale ob alterum,quamuis species operis, quantum ad
essentiam minimè mutetur.Quoniam circunstantia, quæ
de bono malū,vel de veniali mortale,vel de mortali,vna
ctu,vt sit tale altero,dici pōt mutare specié per prædicta
lu.9.n.6.vt in quarta illatione dicetur.Ratio enim,quæ a
diffiniendū concil.mouit,est,Quoniam confessarius est iu
qui in causa pœnitentis non posset æquam ferre sentent
sque manifestatione circunstantiæ, quæ mutat speciē pec
quæ quidē ratio militat etiam in tribus prędictis circūsta
Quare idem iuris debet esse de omnibus l.Illud,ff.ad l.Aq

Sit ergo primum corollarium circūstantias illas,scilicet
commissum peccatum in secunda vel tertia feria,aut in
vel vinea,manu dextra, vel sinistra,non esse confitendas
niam per has nullum prædictorum trium fit,siquidem
mortale,quod sine illis non esset tale, neque etiam fit
alterius speciei,neque alio respectu.

Secundo infertur, quod peccans ob fiduciam, quod
per confessionem veniam obtinebit,non tenetur de pecc

id confiteri, quia non est circunstantia adeò peccatum aggra-
nans, imo potius minuit, sicuti Caiet.2.sec.q.21.ar.2.quicquid
Bonauent.in Apolog.insinuauit.

Tertio,Quod is qui furatus est aliquid sacrū,vel ex loco sa-
cro,non satisfacit dicendo, se id furtū fecisse,sed oportet ex-
primere,se rem sacram, vel de loco sacro surreptam. Nā hæc
circunstantia efficit, vt quod est mortale vnius speciei,aut vno
respectu,fiat etiā alterius,vel altero respectu,eo quod speciali-
ter prohibetur lege particulari alia distincta ab illa, quæ furtū
prohibet,quę quidē præcipit,ne quid sacrū,aut de loco sacro sur
ripiatur.cap.Quisquis 17.q.4.Idipsum est dicendū de homici- 5
dio & fornicatione in loco sacro perpetratis. Nā per hanc cir-
cunstantiā fiunt mortalia alterius speciei, vel alio respectu,eo
quod lege humana speciali prohibentur cap. Proposuisti, de
consec.eccles.vel altar.& cap.Ecclesiis,de consecr.distinct.1.

Quarto,infertur eum,qui cum coniugata,vel religiosa, vel
cognota rem habuit,non satisfacere confitendo se cū fœmina
concubuisse,quoniā debet exprimere,quod erat coniugata,re-
ligiosa,vel cōsanguinea.Nā in primo casu,est corporale adul-
terium,in secundo verò sacrilegium,vel spirituale adulterium;
in tertio autem incæstus;& per consequens quod erat mortale
vnius generis, efficitur alterius.Et si quis deliberauit furari,vt
posset rem habere cum vna religiosa,& altera coniugata,tene-
bitur cōfiteri furtum,sacrilegium,& adulterium.Nam & si tria
hæc sint vnus interior actus voluntatis, ille tamen ex triplici
diuersaq; causa est crimé lethale. Si quidem trifariam rationi
repugnat,& tribus etiam distinctis,& specialibus legibus pro-
hiberur. Ex quibus facile colligas responsum ad quæstionem
nuper nobis propositam,scilicet,An qui cōiugatus rem habuit
cum aliena coniugata, teneatur declarare non solum se esse
coniugatum,sed etiam illam cum qua rem habuit?resoluenda
est enim affirmatiuè;quia est circunstantia,quę per se sola mu-
tat speciem peccati,& ita est confitenda per prædicta.

Quinto,quod quæcunq; circunstātia finis prohibita per aliā
legē specialē & diuersam ab illa,qua principalis actus prohibe-
tur,debet in confessione etiā explicari vt circunstantia furantis
ad fornicandum,occidendum vel percutiendum alterum.

Sexto qui mentitur vt aliis præbeat voluptatē sine alterius
detrimento, quod est mendacium iocosum,& veniale tantum,
hac intentione, vt etiam si intelligeret esse mortale,nihilomi-
nus mentiretur : tenetur illam circunstantiam confiteri, quo-
niam per illam efficitur mortale,sine qua non esset tale.

6 Septimo, quod tenetur illas circunstantias cõfiteri, quæ peccatum extenuant. Vnde qui peccauit, cũ muliere quadã ab eodem prouocatus, tenetur cõfiteri se esse prouocatum ab illa, quidem id peccatũ extenuat, per c. Significauit, de pœnit. & remiss. quod in hoc dixit singulare Felyn. in c. Dilecti, de exceptcol. antepen. & per l. Si adulteriũ cũ incestu. §. Imperator. ff. l. Iuliam de adult. quẽ ad hoc adiebat singulare Iason in l. Vt vi ff. de iust. & iur. col. 2. aptissimus tamen ad hoc propositũ tus in d. c. Consideret, verb. Tentatione; Imo opinio communis quã sequebamur in princip. dicti c. Consideret, nu. 5. videlicet quod Pœnitens talẽ illam circunstantiam subticere debet in confessione se ipsum excusare non debet: nunc displicet, quia nulla lege aut ratione fulcitur, qua id possit efficaciter cõprobari. Tum quia licet illã exprimat, se ipsum sufficienter accusat, imputando sibi culpã quam habet, nihil illi decrescit neq; adiiciens. Tũ quia secundũ Bonauenturam, in 4. dist. communẽ, quã vbi supra sequuti fuimus, tenetur manifestare illas circunstantias extenuãtes, quę ita extenuãt vt efficiãt esse peccatũ, vel ad summum veniale tantũ, quod alias fuit mortale; qualis est circunstantia grauis morbi, quæ leuiorem esum carnium in quadragesima. Itẽ tenetur tales circunstantias exponere, quando eas confessarius pœnitentẽ interrogat vel quando ex earum occultatione occasionem alicuius idem confessarius apprehenderet. arg. c. Nihil, de Præscript.

7 Octauo, quod quamuis sit laudabile cõfiteri circunstantias quæ ita peccatum adaugent, vt ex paruo magnũ, vel ex magno maius efficiant, opinio tamen communior & probabilior hoc non esse necessarium quando augmentum illud non est causa, vt veniale mortale fiat, vel alterius speciei mortalis, alio respectu; quod nos vbi supra copiosè confirmauimus, satis declaratum est nunc, per Cõcil. Trid. sess. 4. & 5. & can. contrario sensu, licet Marsilius in lib. 4. q. 12. ar. 1. corol. 4. munem istam sententiam restringat, ne sit ei locus in circunstantia, quæ clarè, & manifestè peccatum adaugeti à quo discessimus ob multas variásque considerationes. Et quamvis post hæc Dominicus Sotus asseruerit idẽ quod Marsilius contra communem, non tamen debemus ab ea discedere; Tho. quia confessarij tam magnam inueniunt difficultatem in perquirendis omnibus circunstantiis mutantibus speciem etiam perquisitione non mutantium, sed notabiliter aggrauantium, putent quasi impossibile perquirere has, & illas: & Deus non obligat ad impossibile, neque ad nimis difficile, iuxta mentem

Tho. in 4. dist. 15. Tum quia multi pœnitentes remanent cũ magnis scrupulis, an confessi fuerint benè aut malè, videntes pauca peccata esse vnius speciei, quæ non sint maiora, vel minora notabiliter, quàm alia eiusdem, ratione personæ, loci, moræ, modi, præludiorum, aut consequentium, & ita fiunt importunissimi confessariis, redeuntes ad se reconciliandum, & dicentes confessi fuimus, peierauimus, percussimus, fornicati fuimus, sed nõ diximus tempus, quod in eo consumpsimus, neq; quod paulũ ante, aut post diximus, aut fecimus hoc, vel illud, quod augebat peccatum, & vix est vlla via alia, sedandi & tranquillandi eos, quàm docendo illas circunstantias non esse necessario confitendas, qui non mutant speciẽ saltem in genere moris. Item quia peccator non tenetur vt asserit communis, & idẽ Sotus in 4. dist. 18. q. 2. ar. 4. cõfiteri mala verba, signa, & gestus, quæ antecedunt homicidium, aut percussionẽ, sufficit enim dicere interfeci, percussi: neque oscula, & alia multa turpia, quæ præcedunt fornicationem: sufficit enim dicere fornicatus sum: neq; cogitationes, & voluntates apparatuum ad furandum, vel committendum alia delicta, imo satisfacit vltimum actũ confitendo, vt dixit Sotus post alios in dicto art. 2. dicẽdo: percussi, interfeci decies, fornicatus, furatus fui toties, &c. Tum quia S. Concilium Trident. in sess. 14. c. 5. & can. 7. cui interfuerunt viri doctissimi, & sanctissimi, qui de his opinionibus in scholis differuerunt, declarauit circunstantias, quæ mutant speciẽ esse confitendas: significans à contrario sensu, alias non esse confitendas. arg. l. 1. ff. de offic. eius cui, & c. Cum apostolica, de his, quæ fiunt à præl. Tum denique, quod interest plurimum ad salutem animarum, vt amemus, & non horreamus confessionem; in quod iuuabit alleuiatio eius, ab omnibus illis oneribus, & difficultatibus à quibus potest leuari, iuxta eius institutionem, diuinam & declarationem Sanctæ matris Ecclesiæ, iugũ enim Domini suaue est, & onus leue. Matth. 11. Addo prędictis, quòd quamuis hæc nostra, quæ communis est opinio, videatur facere pro alia conclusione prædicti Soti in dicta dist. 18. q. 2. art. 4. de qua nuper interrogati fuimus, non tamẽ videtur nobis vera; illa enim cõclusio habet, non esse necesse confiteri virginitatis circunstantiam, id est, quod is qui confitetur est virgo, si voluntas fornicandi non peruenit ad actum, quamuis secus sit quãdo peruenit. Non, inquam, videtur vera. Tum quia peccata voluntatis, oris, & operis, sunt eiusdem speciei, & non differũt, nisi quòd alia sunt magis perfecta quàm alia, vt dicemus in c. 16. num. 9. post S. Tho. 1. sec. q. 52. ar. 7. & consequenter stuprum

mentale,quod est voluntas habendi copulam cum virgine,a cum sit virgo, erit eiusdem speciei,cuius stuprum reales est ipsa copula:& si quis eam habuit,debet confiteri illam cunstantiam,vt ipsemet ait.Etiã debet cõfiteri qui eam habere;licet non habuerit:Cũ alia species luxuriæ sit velle nicari cũ virgine,vel cũ sit virgo,& alia velle fornicari cũ rupta,vel cũ sit corruptus;vel corrupta.Tum quia Concil Trid.declarauit in sess.14.c.5.can.7.quod circũstantia,quę tat speciẽ,confitẽda est necessario,qualis est hæc de qua loq mur,vt prædictũ est. Tum quia nõ facit pro eo prædicta nio cõmunis, quia loquitur de circunstantia nõ mutante cies peccati,cõclusio verò eius,de circunstantia illã muta

Videtur tamen nobis hæc opinio communis restringen Primo,nè procedat in circunstantia,quæ sic auget peccatũ ratione ipsius fiat reseruatum saltem ex vi constitutionum nodalium,quæ solent aliquando furta aliqua, & damna cuiusdam quantitatis Episcopo reseruare vel addere,quod solutio siue restitutio fiat certo quodam modo.

8 Secundo,posset etiam restringi ne procedat in ea circũst tia,quę habet annexam excõmunicationem,vel efficit,vt ea Papalis, quemadmodum leuis percussio clerici est episcop c.Peruenit,de senten.excom.vbi text.singularis:grauis vero Papalis cap.Si quis suadente 17.q.4.

Tertio,limitatur in ea circunstantia,quam confessarius terrogat,& nõ potest fileri absque periculo alicuius spiritu incommodi,vt rectè asserunt Syluest.in Summa,verb.Cõfes 1.§.9.Quamuis Ioannes de Friburgo, qui fuit author Summ confessorum id non dicit in loco citato ab eo lib.3.tit.35.q. neque etiam vbi de hac materia tractat,lib.1.tit.34.q.81.

9 Nono,asserimus,quod circunstantia diei festi nõ neces consitenda,quoniã non facit esse lethale quod sine illa nõ tale,neq; alterius speciei talis,neq; alio respectu;nisi esset seruile in festis prohibitum, quale non est peccatum Tho.in 3.sent.dist.34.art.1.q.2. Hanc assertionem confirma mus,in d.c.Consideret,à nu.17.vsq; ad 40.multis fundam respondendo totidẽ aliis oppositis, sequuti in eo Cardina Caietanum 1.sec.q.7.& 2.sec.q.122.art 4. & in quolib.10.q Summa,verb. Dies festos, resolutúmq; Syluestrum verb. C cunstantia,q.3 & verb.Dies dominica,q.6. & in Aurea rosa su.63.vbi testatur doctissimos quosque ordinis Domin conuenisse, & hanc opinionẽ suscepisse:& Iacobũ Alma in 4.dist.17.col.24.Quamuis communis opinio posset in

bus casibus obseruari, sicut diximus ibidem num.40.nempe, quando eo fine peccatum committitur, vt in eo fiat aliquod opus manuale prohibitum in illo die, & quando intentione & proposito violandi festum,lethale crimen admittitur.

Decimo,Quod circunstantia diei ieiunio vel orationi cõsecrati,licet videatur aliquantulũ augere peccatũ,non est de necessitate confitenda;nisi peccatũ perpetretur cũ proposito violandi per illud huiusmodi diẽ. Quoniam non efficit mortale, quod alias non esset tale,nec mutat in speciẽ mortalis,nec facit,vt nouo respectu sit tale;quorũ aliquod requiritur ad hoc vt circunstãtiæ confessio sit necessaria, vt suprà dictũ est nu.3.& probauimus in princip.dicti c.Cõsideret,nu.32.verb.Ad primũ.

Vndecimo,quod quãuis circunstantia loci sacri omne peccatum grauius reddat secundũ accidens,tamen non est necessario confitenda, nisi quãdo ipsum opus peccati sanctitati vel immunitati eiusdem loci directè contrarietur:qualis est humani sanguinis,vel seminis effusio, vel violenta abstractio eorum qui ad loca sacra confugiunt.Quoniam in his,quod etat mortale propter vnam causam fit etiam mortale propter alteram. ar.c.Ecclesiis,de consec.dist.1.c.Proposuisti;de cõsec.eccles.c.1. eod.titu.lib.6.vel quod peccatum non erat, aut solum veniale ex genere, ratione talis circunstantiæ fit mortale, vt est actus coniugalis inter virum & vxorem ibidem sine causa iusta exercitus,qui quidem in aliis locis peccatum non esset.

Duodecimo,quod qui in ecclesia committunt peccatum ali- 10
quod superbię,periurij,aut gulę,&c.non tenẽtur necessario cõfiteri circunstantiã loci sacri:neq; qui in eodem loco existẽtes desiderãt occidere,ferire, vel fornicari,extra illum, dummodo non percupiant id cõmittere in eodẽ.Nam qui tale desiderium concipterent, etiam si extra locum sanctum existerent, circunstantiam sacrilegii quod in eo admittunt,confiteri tenerentur, vt in principio dicti cap.Consideret,nu.22.diximus.

Tertiodecimo,quod quamuis circunstantia proprię personæ 11
aliquando peccatũ augeat;Quia cæteris paribus plus peccat dignitate aliqua prędituS,quàm priuatus c.Homo.40.dist.& prę lacus,plusquam subditus c.Precipue 11.q.3.& sapiens plusquam ignoras,c.Sicut dignũ,de homic.& multo plus ille,qui affectat ignorantiam,vt liberius peccet quam peccaret sciens,c.pen.37. dist.& bonus,plusquã malus,& melior, quàm minus bonus; & licet propterea vtile sit, huiusmodi circunstantiam confiteri, non tamen cõmuniter necessarium est: quoniã illa vt plurimũ neque ex veniali facit mortale, neq; ex mortali vnius speciei,

mortale alterius,neque ex mortali vno respectu, mortale alio propter alium finem.At vero,quãdo hoc fieret,putà cum agitur contra votum,vel contra statum voto firmatũ,vt cum religiosus fornicatur,circunstantia personæ confitenda est,quoniam tunc aliquod ex illis tribus prædictis efficit. Quod quidem non ita fit, quando religiosus blasphemat, vel quodcunque aliud crimen,quod non est contra sua vota vel regulã, quam est professus admittit, vt post Caietanum.1.sec.q.17.ar.1.diximus in dicto principio.c.Consideret,nu.50. Circũstantia enim religionis communiter non facit esse mortale, quod suapte natura non erat tale, neque etiam facit esse alterius speciei, quod ex se erat alterius.Et ita patet responsio ad id quod per quæsitum fuit, an religiosus fornicans teneatur confiteri se esse religiosum,nã per prædicta est palam,cum ad id teneatur.

12 Decimoquarto,quod tunc demũ & non alias est necessaria confiteri circunstantiam quod peccauerit contra cõscientiam, quando opus effectum ob nullam aliã legem,sed solũ propter conscientiam erroneam tantum fit peccatum, tunc enim solummodo vnum ex tribus illis prædictis & non alias efficere manifestũ est,sicut nos vbi supra n.58.&65.nouè declarauimus.

13 Decimoquinto,quod numerus peccatorum non est circunstantia,sed additio peccati ad peccatum:Quoniam frequentatio non est circunstantia nouũ peccatũ constituens.Circa quod quatuor diximus in d.c.Consideret,nu.41.Primum non esse dicere,peccaui sæpe in hoc genere peccati, quoniam verbum illud,sæpe,ita verificatur in nu.denario,imo & in centenario,sicut in centenario,iuxta glo.1.c.Monasteria,de vita,& honest. cleric.latè Georg.in principio Cle.Sæpe,de verb.sign.quam Archidi.in cap.Imitare.6.q.1.& in princ.d.c. Consideret,pro affirmatiuam defendat,quem licet Angelus ver.Confessio.2.3.noluerit reprobare,merito tamen, cum reprobauit Cardinalis Alexan.in d.c.Imitare.

14 Secũdum, Peccatorem teneri ad dicendũ certum numerum peccatorum si eum nouerit exprimere,dicendo,hoc peccatum commisi toties. Quòd si certum numerum minime nouit,debet secum rationem ponere,quoties in die,vel hebdomada,aut mense,plus minusue illud peccatumadmiserit,& exponere numerum verisimiliorẽ.Peccaret enim mortaliter,qui præ pudore vel hypocrisi aliquid ex numero cuius meminit subticeret. Imo etiam si per culpam suam latam fiat quo minus recordetur,eo quod ea de re nihil antea secum prœcogitarat, cum examen id facere potuisset,& proinde confessio nihil valet.

15 Tertium,satis esse absque aliquo numero,suum statũ fusse-

clentet manifestare, veluti si qua publica meretrix per decennium parata & exposita ad fornicandũ,tã cum clericis,religiosis,& virginitate præditis,quam laicis & coniugatis aut solutis, & post conuersionem confiteretur, exprimeretque se toto illo tẽporis spatio in eo statu fuisse,hoc,inquam,satis esset,vt post Cardinalem Caiet.in q.3.de confess. concluſimus in d.ca. Consideret,ponderantes illa verba,quantum perseuerauerit & defleat quòd perseueranter peccauit. Per quæ prædictam sententiam singulariter probauimus vt ibi diximus:& addidimus cum qui annum integrum omisit dicere horas canonicas, satisfacere dicendo, anno integro omisi diuinum officium. 16

Quartum,quod toties numerus peccatorum augetur, quoties peccatum ipsum vel voluntas peccandi,quæ fuerat interrupta,renouatur.secundũ.Ioan.Andr.in reg. Delictum, col.pen. de reg.iur.li.6.in Mercurial. Quod planè verum est in peccatis internis,quæ solo animo consummantur,vt odium,hæresis: non autẽ idem est in illis,quæ opere exteriori consummantur. Nã ill a volũtas non dicitur iterari,donec opere exteriori persiciatur vel interrũpatur,vt euenire solet,quãdo quis vadit in lõginquũ ad homicidiũ perpetrandũ,& in ipso itinere,quod vno die conficit,nunc de illo,nunc de aliis meditatur:hic enim non peccat in hoc amplius quam vnũ peccatũ, licet multo grauius iuxta Caiet. in libello 17. respons.15. respons. quem in dicto principio.nu.48.sequimur,ponderantes textum ad hoc singularem in c.Cum pro casu,de sent.excom. Ex quo primo inferimus peccatum non iterari,aut multiplicari, etiamsi durante opere exteriori multoties voluntas interior interrumpatur & renouetur,neque etiam è contrario, si manente eadem voluntate opus multiplicetur exterius antequam delictum finiatur, vti copiosius in dicto principio,n.48.comprobauimus. Secundo quod omnes actus interiores, & exteriores qui tantũmodo sunt veluti quædam via ad vnicũ peccatum perpetrandũ,vnicũ tantũ efficiunt peccatum, etiamsi illi actus fuerint interrupti, quales sunt passus itineris,præparatio equi,lanceæ, aliorumq; armorum vnà cum desiderijs,variis vicibus interruptis,verbo, esu,& somno renouatis, eius qui vadit ad occidendum alium triginta vel quadraginta miliaribus distantem. Nam licet illi actus in genere entis considerati,singulatim sint multæ & variæ res,tamen considerati,tanquam via & partes ipsius peccati quibus totum peccatum est consummandum , non amplius quam vnum peccatum efficiunt, sicut lapides,columnæ,ligna, reliquaque materia, vnius domus , multa sunt secundum se

sumpta: cæterum omnia simul considerata tanquam pars vnius domus non amplius quàm vnicam domum conficiunt. Eum qui,ff.de Vsucap.& l.Qui vniuersa,ff.de acquir. poss.

Tertio,quod qui rem habuit cum aliqua,non tenetur confiteri colloquia,oscula & alios huiusmodi actus antecedentes & immediatos ad coitū.At vero qui bis coit,etiā si vnus actus sit immediatus post alterū,tenetur dicere se bis coiuisse.Ratio diuersitatis est, quia vnus coitus istorum non est via neque præambulum ordinatum ad alterum,colloquia vero,oscula & amplexus sunt via ad copulam, quam præcedunt:quæ omnia sunt quotidiana.Porro,non diximus (Qui sunt via,)quoniam si acciderit interruptio, eo quod proposuit non consummare peccatum,vel quia mutauit sententiam pœnitendo,vel propter aliū finē,& postea velit illū consummare,tunc duo essent peccata distincta:licet prædictus Cardinalis circa hoc nihil adnotet,quod tamen est quotidianū.Neque adiecimus sine causa(Qui tantummodo sunt via ad vnicū peccatū perpetrandum) quoniā si actus illi sunt peccata secundum se vel ordinata ad alia peccata,tot peccata cōmittuntur,quot sunt illi ex natura suā,vel quot sunt fines deprauati ad quos diriguntur.Nam qui pergit ad homicidium perpetrandum,& in via furatus est, peierat,blasphemat,vel suum esum,potū,iter & colloquium non solum dirigit in homicidium conceptum,verum etiam in adulterium, infamiam,& sacrilegia perpetranda , tot peccata committit,quot sunt ibi actus in se mali,& quot fines mali ad quos diriguntur. Quin etiam ibidem addidimus, quod si huiusmodi peccatum longo tempore continuatum , est grauius quam si momentaneum fuisset,sic etiam qui ipsum confiteri miserit meo consilio plus de illo dolebit,& spacium temporis quod in eo insumpsit in confessione explicabit.

18 Quarto inferius solutionē illius quæstionis quā nos interrogauit admodū R.Pater Antonius de Zurata Prouinciæ puritatis religiosissimę quē ego propter maximas virtutes,scientiam & prudentiā,& quia in hoc Manuali Hispano excudēdo studiosē me iuuit,plurimū quū viueret merito dilexi , quemq; magis mortuum diligo,quo vitā sanctā fine sanctissimo claudens,insignius seraphicæ regulæ obseruantiæ exemplū,erga nomine reliquit,quod nullatenus se habitu ordinis sui antea illā exui permisit,interrogauit inquā, Quot peccata cōmittit ille,qui lōgo tēpore illicitis amoribus irretitus,mulierē petit quitur,sed non potitur ea?dicimus enim vt minimū toties peccare,quoties interrūpit malā illā voluntatē peccandi cessando ab impēdenda opera exteriore pro illo tēpore,& iterū postea illā cōtinuat.Ita quod si diē integrū vel noctē,aut partē eorū insumpsit musicis cantilenis,quo mulierē allieceret, vel opportunitati captādæ,qua ipsam alloqueretur,vel aliis officiis,quibus in illū finē pessimū eā flecteret,quādiu talis voluntas & opera exterior non interrūpitur, vnū tantū peccatū erit licet tāto grauis,quāto diuturnius. At vero si opera illa exteriore quā tūc adhibet finita,vacat aliis negotiis,quę nō sunt via,neq; præludia ad prædictū opus,& iterū redit ad eandē illā malā voluntatē solā,vel ad aliā faciendi aliud opus exterius simile vel dissimile præcedentibus,ad prauū illum finem consequendum,peccatū aliud cōmittet,& tot subinde peccata tenebitur confiteri, quot interruptiones , aut renouationes huiusmodi interuenerint,præter multas alias voluntates seu volitiones absolutas quas habuit absque operis consummatione, & confitendo numerum verisimilem eorum, satisfaciet pientissimo Domino,cuius misericordia,& patientia mirabilis est in ferendo hasce nostras audacissimè impudentissimēque continuatas offensas,cum posset eas,vel solo nutu grauissimè punire, vt re vera punier,nisi ipsi prius nos punierimus.

Decimosexto,quod vnico verbo potest pœnitens mille peccata mortalia confiteri : veluti dicendo, millies blasphemaui, millies peieraui,millies fornicatus sum,millies occidere statui, millies feci contra meum votum vel iuramentum,decies consului alicui,vt in peccato mortali perseueraret , illud aut illud toties feci ad finem fornicandi,&c.quoniam huiusmodi cōfessioni nihil deest,ad ipsius integritatem,etiā si tot peccata paucis sed claris verbis expresserit,vt nos in principio dicti c.Cōsideret,n.11. post Caiet.to.1.de cōtritione, q.1.cōprobauimus.

Decimoseptimo,quod circunstantia scandali in duobus casibus,est necessario confitenda,secundum omnes,vti nos,in c. 1.§. Animaduertere, nu.5. de Pœn.dist.5.diximus.Quoniā in his vnum ex tribus illis supradictis efficit. Prior casus est, quando scandalum est formale , hoc est quando aliquid dictū aut factum fuit,animo prouocandi alium ad peccatum mortale , & non solum tenetur cōfiteri id quod prædicto animo dixit aut fecit , sed etiam tenetur explicare illam peccati speciem , ad quam prouocare intendebat , per dicta supra in cap. præcedenti.Posterior casus est,cum per opus suo genere bonum aut indifferens, secundum speciem tamen & apparentiam malum, præbetur occasio peccandi mortiferē.Super alio vero tertio casu,diuersa est authorum sententia videlicet, Cum quis mor-

Universidad de Deusto Biblioteca

tiferè coram aliis peccat, absque proposito prouocandi eos ad mortiferè peccandū. Nam Adria. in 4. de sacra. confess. q. 4. 4. Io. Maior in 4. dist. 38. q. 3. & Syl. in summa verb. scandalum 3. sentiunt partē affirmatiuam. Beatus autē Th. 2. sec. q. 43. negatiuam, quatenus ait, Quod licet grauius peccet qui peccat publicè, q̄ qui peccat occultè, non tamē ob hoc dicitur committere peccatū scandali speciale. Quod ipsum affirmat Caiet. in summa, verb. scandalum. Nobis idem nunc videtur, quod supra. 1. Animaduertere, visum fuit, nempe, quod priori opinioni sit locus, quando eiusmodi peccatum, per eiusmodi personam, vel in conspectu eiusmodi hominum admittitur, quos verisimiliter id videntes, peccati occasionem accipient. Opinioni vero posteriori Thomæ fit locus, quando non fit per talem personam, nec coram talibus: vt ibidem latius extendimus.

Decimooctauo, notandū est, quod qui obliuiscitur confiteri circunstantiam necessario confitendam, non obligatur ad illarum confitendum peccatum, quod iam est confessus, sed satis est ei, vt solā circunstantiam confiteatur, verbi gratiā, Iuraui quis se non iecturū manus violētas in clericum, non fuerim rum, non blasphematurum, deinde percussit clericum, fuerim est, blasphemauit, post quod cōfessus est se illa fecisse, obliu dicere, quod antea iurauerat, se illa non cōmissurum, non tu tur ad iterū cōfitendū illa, sed satis est, confiteri, q̄ semel ter, vel toties, licita iuramenta fuit transgressus, vel confiteri feciſſe aliqua opera in se mala, quæ se non facturum antea rauerat, quod in d. c. Consideret, nu. 104. latius tradidimus.

Secundum dubium, P. Vinc. est circa prædicta, n. 7. quod nos tenemus, & ipse approbat, non est necessum confiteri circunstantias quæ notabiliter aggrauant non mutando ciem, sequeretur quod sufficeret fornicanti corde, & opere fiteri peccasse corde, non exprimendo quod opere com uerit. Et quod qui ter sola mente peccauit, & bis mente, re, satisfaceret confitendo se quinquies decreuisse fornicari quod etiam sequeretur posse confitentem respondere sario interroganti an opere peccauerit: quod non, quia negare illa quæ non tenetur necessario confiteri, qualia venialia & etiam mortalia iam legitime cōfessa, ad quæ detur negando eiusmodi consequentias, quia cōclusio quam ipse quoque probat, loquitur de circunstantia peccati non de peccato, neque de ipsius perfectione ad quæ fiunt quentię, nam peccatū operis non est circunstantia peccati tis, sed peccatum & perfectio peccati cordis, & à diuersis

fit illatio. l. Papinianus exuli, ff. de minor. & c. Ad audiētiam de Deci. & peccata operis oportet confiteri, quia tenemur cōfiteri omnia peccata c. Omnis, de pœn. & remiss. vt supra in prælu. 7. nu. 23. post Tho. ibi citatum declarauimus, addentes rationem, quare sufficiat confiteri peccatum operis sine confessione peccati cordis, & non contra, peccatum cordis sine peccato operis.

Contra prædicta errat & peccat

I. Qui credit nullam circunstantiam peccati esse necessariò confitendam. num. 3.

II. Qui credit numerum peccatorum non augeri per eiusdem peccati iterationem. nu. 16.

III. Qui verum, vel verisimilem numerum iterationum peccati non confitetur. nu. 16. & seq.

Quando vero ij censendi hæretici, consule Prælud. 1. n. 10.

Caput VII. Quod Pœnitens debeat famam proximi conseruare non manifestando complices delicti.

SVMMARIVM.

Manifestare alterius peccata est peccatum lege diuina naturali prohibitum. nu. 1.

Confessio sacramentalis debet esse integra, diuina lege positiua. nu. 1.

Legum duarum contrarium, vtra potior. nu. 1.

Pœnitens non debet nominare personam cum qua peccauit, neque confessarius id petere debet. num. 2.

Circunstantia alioqui necessario cōfitenda, quo casu tacēda, nu. 3. Et quo pacto scandalizari potest confessarius ratione circunstantiæ. nu. 4.

Pœnitens quis debet petere facultatem confitendi alteri, & quando mutato habitu confitebitur. num. 5.

Confessarius ne scandalizetur, quid agendum. num. 7.

Cōmunicare potest absq; confessione qui non habet copiam cōfessarij. n. 6.

Confessarius quis dicatur, homo, qui prodesse potest, & non obesse, &c. nu. 8.

Verecundia non est iusta causa adeundi alium confessarium relicto suo parocho. num. 9.

PRo fundamento dicendorum, Primo præsupponimus infamare alterum iniustè, & reuelare aliena peccata ei ea ignoranti, esse peccatum lege diuina naturali prohibitum, vti diximus in c. Inter verba, 11. q. 3. in cuius repetitione id pro sexta conclusione collegimus eamq; 71. corollariis ornauimus, & infra c. 18. in compendium contraximus. 1

Secundo, quod lex præcipiēs, vt confessio sacramentalis sit integra

integra, est lex diuina positiua Christi redemptoris nostri, vt in gl. summæ de Pœn. dist. 5. & supra c. 2. docuimus.

Tertio quod quando duæ leges contrariæ in aliquo casu concurrunt, in quo alterius obseruatio in aliquo casu est omittenda, tunc temporis illa, quæ maior est, minori debet anteferri, & hæc illi cedere arg. c. Iulianus, & c. Si dominus, 11. q. 1. & c. Sicut adiuncta gl. verb. Necessitate. de Consec. dist. 1. vbi latius diximus, & aliquid in c. Sacerdos, nu. 15. de Pœnit. dist. 6.

2 Ex his infertur, Primo quod pœnitens personam cum qua peccauit nominare non debet, quoniam supradicta lex naturalis diuina hoc prohibet.

Secundo, quod cõfessarius prævidens pœnitentẽ velle nominare personas delicti consortes, vel per quas ipse inductus, vel à quibus fuit ad peccandum inductus, debet statim occurrere ipsumque admonere ne illas nominet, ne ipse confessarius graviter peccet infamiæ peccato cõsentiens, vt ait S. Bonauentura in 4. dist. 21. art. 1. q. 3. Facit c. Notum, 2. q. 1. & c. 2. de offic. deleg.

Tertio, quod quamuis opinio cõmunior in 4. dist. 16. affirmet, quod quãdo circũstantia necessario confitẽda non potest reuelari absq; reuelatione tertiæ personæ, tũc potest licite reuelari, sed oppositũ est verius, quod tenet Inn. in c. Omnis de Pœn. & remiss. col. 1. & Host. ibid. col. 4. & nos latius asseruimus, in d. c. Sacerdos, nu. 99. nempe, q̃ potius debet circumstantiam tacere, quam proximũ diffamare, quando alterũ de hoc 3 bus necessario fieri oportet. Exẽplum de pœnitẽte, qui cõsit incestũ cũ propria matre, vel filia, vel extitit mediator vt alio cõmitteretur, sed quia pœnitẽs, vel mater, vel filia confessario fũt noti, nõ potest cognationis gradũ exprimere, absq; mendacio infamia: in hoc enim casu tenetur circũstantiam tacere & eam non infamare. Tum quia lex de non infamando proximo, diuina, naturalis est. Lex autem, quæ iubet confessionis integritatem, est diuina positiua, & ita hæc debet illi cedere prædicta, & arg. principij 5. dist. adiuncto 5. si. 6. dist. cũ non locus vtriq;. Tum quia secundum opinionẽ communẽ, pœnitens debet tacere peccatum quod in confessione detectum sibi confessario probabile damnũ animæ vel corporis, vel famæ afferret: veluti, si pœnitens confessarij fratrẽ occidisset, & si confiteretur se aliquẽ occidisse, statim sacerdos crederet suum fratrẽ, ab illo occisum, aut si cognatam suam, quæ filia esset confessarij, carnaliter cognouisset, & circunstantiã cognationis non primeret, confessarius suam esse filiam suspicaretur, quibus-

quam si impetrare non valeat, tunc omnia alia peccata debet exponere, & vnum illud tacere, cum proposito illud idem confitendi quando prædictũ cessauerit impedimentũ secũdum S. Tho. in 4. dist. 17. q. 3. art. 4. & Altisidor, probatus à Maiore in dist. 17. q. 5. col. 5. Tum quia cõmunis habet opinio quod pœnitens ob id quod fœmina est, vel ob peccati enormitatem vel propter alias causas probabiliter credit, si suum peccatum, vel eius circunstantiã proderet, in confessione scandalũ magnum, 4 vel grandẽ occasionẽ peccandi mortaliter cõfessario præberet, tunc nullo modo debet illam confessario detegere, secundum Adria. in 4. de Confes. q. 4. col. 8. vers. Ad argumenta, eo q̃ lex quæ scandalum prohibet, est diuina & naturalis Math. 18. c. 2. de oper. non nunciat. Quæ autem obligat ad confitendũ omnia peccata, & omnes eorum circunstantias, est quidem diuina, sed positiua, vt supra diximus, & consequenter patet illam esse fortiorem ista, & quando concurrunt simul, hæc illi cedere debet, per prædicta num. 1. Quod quidem est verum, saltem quando scandalum illud passiuum: quod ex tali confessione inferretur, ex ignorantia vel infirmitate, non autem ex malitia proueniret, vt sentit Maior, in 4. dist. 17. q. 5. col. 7.

Admoneo hic lectorem, quod quidam doctor religiosus in quodã libello suo me carpit, eo quod defenderim hanc conclusionem, sed serena mente fundamentis eius, & nostris perpẽsis, eadem iterum asseru. Tum, quia fundamenta nostra longe fortiora sunt, quam fundamenta eius. Tũ quia fundamentũ principale ipsius est, quod communis tenet oppositũ: quod ipsum, etiam ipse asserо. Sed non obstat, quia à cõmuni recedendum, quando pro contraria est textus vel ratio, cui non potest satisfieri bene responderi, vt diximus infra, c. 27. nu. 286 per textũ, cum glos. & communi in c. Capellanus, de feriis, & l. 1. §. Sed neque, C. De vet. iur. enuel. & rationib. prædictis non potest bene responderi à communi, neq; ille ibi eis respondet. Tum quia præsupponit, me esse authorem huius opinionis, quod demiratus sum, cum citauerim duos grauissimos authores illius, scilicet Inno. & Host. Tum quia prædictũ dictũ S. Tho. quod in hoc allegani, & est communiter receptum, ille non negabit, cum sit eiusdẽ ordinis, & ex eo efficaciter infertur opinio nostra, à qua non est discedendũ, quamuis etiã Sotus immemor nostrarum rationum, sequatur communem in 4. dist. 18. q. 1. arg. 5. Tum denique quia omnium fere sententia, vt in c. seq. nu. 6. dicemus, habet, quod confessarius qui non potest confiteri peccatũ aliquod sine reuelatione cõfessionis, debet tacere illud, & reliqua

confiteri. Quæsitum est nuper à nobis, An qui commisit in-
stum teneatur confiteri circunstantiam graduum cognatio-
& affinitatis? Cui respondimus affirmatiue, quoniam aggra-
peccatum mutando speciem. Alia enim species incestus c
pula cum cognata in primo gradu, & alia cum cognata in
alia cum cum cognata in 3. & alia cum cognata in 4. & cu
stantia, quæ mutat speciem confitenda est, per dictum Con
Trident. sess. 14. c. & can. 7.

5 Quarto, quod pœnitens in casibus prædictis in quib. non p
test confiteri circunstantiã necessario confitendã, sine alter
infamia, debet secundũ omnes doctores in 4. dist. 17. procu
facultate alteri confitẽdi, qui eum minime noscat: & si tal
inueniat, debet mutato habitu confiteri illi, qui alias
agnosceret, & ita, vt neq; ex voce aut alio signo deprehe
& nomẽ propriũ, patriam & professionẽ taceat: quod licet
cere potest, quia hæc non tenetur manifestare nisi qua
illis oritur aliqua circunstantia necessario confitẽda, q
esse coniugatum, quoad illã culpam, qua matrimoniũ
vel esse religiosum, quoad culpã qua votũ religionis
tur. Confessario autem satis est, vt pœnitens eum certio
ciat, se posse ab illo audiri & absolui. Nolumus tamen
hanc solam causam sufficere, vt pœnitens possit extrane
fessario, non habenti in hoc priuilegium confiteri, absq;
rochi, vel alterius superioris licentia, hoc enim non est
secundum Palud. receptum in 4. dist. 16. q. 3. quod &
Sacerdos, & in c. fi. de pœnit. dist. 6. tradidimus.

6 Quinto, quod quãuis aliqui sentire videantur quod q
nullũ ex prædictis remediũ inuenitur, huiusmodi pœnit
videri nõ habere copiã confessarij, & subinde posse sine
confessione cõmunicare arg gl. fi receptæ, c. De homine
leb. Miss. nihilominus tamen, verius arbitramur in tali ca
bere reliqua omnia peccata cõfiteri omisso illo, aut eius
7 stantia, quæ nõ potest absq; dicto periculo exprimi, cũ p
to tamẽ id cõfitendi, cũ primũ occurrerit cõfessarius, c
que tali periculo, possit illud manifestare per prædicta, in
tione 3. huiusmet c. vt Maior sentit in 4. dist. 17. q. 5. art.
8 Sexto, quod quando proprius confessarius huiusmodi
probabile sit confessionẽ talis peccati, & circunstãtiæ illi
profuturã & nullatenus obfuturã, potest & debet pœnit
lam ei confiteri. arg. c. Hoc videtur 22. q. 5. hoc enim non
famare, quia nihil contra ius reuelatur. Nam iure fieri p
reuelatio criminis alterius, ei quem scit profuturũ, & non

turum, secũdum B. Aug. in d. c. Hoc videtur, dum modo prius
eum per se corripiat, vel nulla sit ei spes correctionis, per suam
correptionem, per ea, quæ in repet. c. Inter verba 11. q. 3. conclus.
6. coroll. 46. nu. 573. dicebamus.

Septimo, esse annotandum, quod non est iusta causa adeun- 9
di extraneũ confessariũ (non habita facultate proprij) timor &
post confessionem parochus magis solicite & accurate illius
curam sit habiturus, nec adeo bene vt prius, de ipso opinatu-
rus, secundũ Sylvest. verb. Confessio 1. § . 6. quia nulla est lex
neque ratio, quæ id conuincat. Accedit etiam quoniam pudor
solus ad hoc non est legitima causa, nisi quando adeo magnus
foret, vt pœnitentem cõstitueret in periculo tacendi aliquod
peccatum vel circunstantiam necessario confitendam vt in c.
Placuit, num. 149. de Pœnit. dist. 6. diximus.

Circa prædicta errat & peccat

I. Qui confitendo sua peccata, reuelat complices. nu. 2.
II. Qui non cõfitetur omnia peccata mortalia, vel non om-
nes circunstantias necessario confitendas, nu. 4. & 5.
III. Qui communicat ante confessionem. nu. 5. & 6.
IIII. Qui sine iusta causa confitetur alieno parocho sine li-
centia proprij. num. 9.

Caput VIII. De sigillo confessionis.

SVMMARIVM.

Sigillum confessionis quid sit, & quare ita vocetur. nu. 1.
Sigillum secreti duobus modis sumitur, & qui sint. nu. 2.
Sigillum confessionis, quæ includat. nu. 3. & qui teneatur ad ipsum obser-
uandum, vltra confessarium. nu. 4. & 7.
Sigillum omne confessionis est sigillum secreti naturalis, non contra sigil-
lum autem confessionis est furtiue altero. nu. 5.
Confessarius qua proprium mortale peccatum confiteri non potest sine re-
uelatione confessionis, taceat illud. nu. 6.
Sigillum confessionis etiam post mortem durat. nu. 7.
Confessarius sæpe confessionem detegit, existimans se non detegere. nu. 8.
adductis multis exemplis circa hoc. nu. 9. & 10.
Sigillum quando nõ violatur, cum appositione exemplorum nu. 11. 12. & 14.
Confessarius audẽs multos pueros, simul & cõiunctim, si iam posset iudicio
rationis, absq; vlla necessitate, peccat, talis cõsuetudo est sacrilega. n. 14.
Confessarius, qui tanquam testis deponit, quod sibi confessum est, rumpit si-
gillum, & quando id faciet de licentia pœnitentis, &c. nu. 15.
Confessarius qui dicit in tali loco. (nominando ipsum) committuntur gra-
uia peccata, perperam agit. nu. 16.

Confessa

Confessarius quando imprudenter agit imponendo ieiunia & alias pœnitentias, statim exequendas. nu. 17.

PRo fundamẽto dicendorum reperentes dicta c.Sacerdos, de Pœnit. dist. 6. nu. 15. post D. Th. in 4. dist. 21. q. 3. art. 1. & communem opinionem. Primo diffinimus, sigillum esse obligationem debitum occultãdi aliquid. Dicitur autem sigillum per metaphoram, & similitudinẽ. Nam sicut sigillum distinct occultam rem obsignatam l. 1. §. fin. & l. Cum ab instit. l. si quis signatoribus, ff. quemad. testa. aper. ita obligatio quandi aliquod secretum efficit id, ne fiat manifestum.

Secundo, diuidimus sigillum secreti, in sigillũ legis diuinæ naturalis, quod est obligatio quædã à iure ipso naturali introducta ad occultandum aliquid, & sigillũ confessionis, quod nihil aliud est quam obligatio quædam à lege diuina positiua illũ maximum Redemptorem nostrum introducta, ad occultandũ, quod in sacramentali confessione reuelatur, qui quidem propter multas causas, quas in dicto c. Sacerdos, n. 33. addeximus, voluit, vt quamuis alia secreta, regulariter obseruanda, (de quibus ambulat. q. 5. quod cum aliis citauimus in dicto c. Sacerdos, de princip. n. 3.) cum seq. (quæ sæpe possint & debeãt reuelari, videlicet quando iubet superior, c. Intimauit, de Rest. cum ei annotatis per Panor. & Feli. & per innoc. & panor. col. penul. in c. Omnis de Pœ. & remiss. & Panor. in c. Qualiter. 1. sub finẽ, de accusat. vel quãdo occultatio talis secreti nocet animæ, corpori, bonis, autrei familiari alterius, vti diximus in repet. c. Inter vos 21. q. nu. 800. & seq. Tamẽ confessionis sigillum nunquã violandũ, præterquem in vnico tantum casu, nempe quãdo confessus est, ad hoc dederit facultatẽ, quibusdã conditionibus affectam sicuti inferius nu. 17. dicimus. Quinimo confessarius qui directè, vel indirectè confessione detegit, siue absolutionem nitentẽ, siue secus, semper peccat mortaliter, siue id faciat timore, (etiam ipsius mortis,) siue gratia vitandi scandalum aut commodum aliquod reportandi, vel propter quemcunque alium finem rectum, aut prauum c. Sacerdos, de Pœnit. dist.

Tertio, Addimus, quod idem Redẽptor noster voluit vi ista obligatione, non solum peccata mortalia, & venialia derentur, verum etiam eorũ circunstãtiæ, necessario, vel tarie confessæ, & quodcunque aliud, quod licet peccatum sit, est tamen tale, per quod detectum, directè vel indirecto genere, vel in specie detegitur, eum, qui confessus est, ab

mortale vel aliquod particulare veniale admisisse: etiam si leuissimum foret, vt diximus in c. Sacerdos. nu. 68. per c. Omnis. de pœnit. & remiss. in eis verbis, Caueat autem, ne aut verbo, aut signo, aut alio quouis modo prodat peccatorem.

Quarto, quod hoc sigillo & obligatione secreti cõfessionis, non solum ipse confessarius remanet obligatus, verum etiam, vt in d. c. Sacerdos. nu. 42. diximus, omnes illi qui cõfessionem sacramentalem audierunt vel intellexerunt, licitè vel illicitè, mediatè vel immediatè siue sint clerici siue laici, siue viri, siue fœminæ. iuxta S. Tho. Palud. & omnes alios in 4. dist. 21.

Ex prædictis quatuor infertur Primo, quod omne sigillum confessionis est etiam secreti naturalis, non autem è contrario, Omne sigillum secreti naturalis est sigillum confessionis.

Secundo, quod sigillum confessionis est fortius altero: quoniam alterum solum introductum est à lege diuina naturali, hoc autem, de quo agimus à lege diuina naturali & positiua.

Tertio, quod quamuis quicunque vtrumuis horũ sigillorum infregerit, peccet mortaliter, grauius tamen peccat, qui confessionis, quam qui secreti naturalis sigillum frangit. Quoniam ille peccat contra duas diuinas leges: sicuti etiam grauius offendit, qui referat secretũ, quod iurauit seruare, quam ille qui solum idem promisit. c. 1. 22. q. 1. & glo. cap. Iuramenti eod. cap. & q. vti copiosius in d. c. Sacerdos, diximus.

Quarto, quod confessarius, qui commisit aliquod mortale, quod non potest confiteri, absque confessionis sibi factæ relatione: tenetur illud tacere, & reliqua confiteri, cum proposito illud etiam confitendi quando absque prædicti sigilli prætenus tenent, quod vt dictum est non est nisi vnus casus, in quo liceat illud reuelare, qui quidem non est hic.

Quinto, quod sicut in d. c. Sacerdos diximus, non solũ sacerdos & laicus, cui propter aliquã necessitatem, sit cõfessio, iuxta c. 2. in principio de pœnit. dist. 6. & interpres., qui partes pœnitentis, qui linguã ignorat agit, hoc secretũ obseruare tenentur, verũ etiam, qui casualiter vel dolosè, licitè vel illicitè, alicuius confessionẽ audit, imo & is cui causa consilij petendi ab eo, vel detrahendi reuelatur. Quoniã res cum onere suo transeunt. c. Ex literis de Pign. c. Pastoralis de Decim. l. 2. & 3. C. quib. caus. pig. tacit. contrah. Tho. 2. sec. q. 31. ar. 2. Palud. & alij in 4. & consilio simulac fit in forma sacramentali, annexam habet obligationem secreti, adeò quidem, quod iudex nihil deberet agere, aut aggredi ob famam vel iudicium, quod inde oriretur.

Sexto, quod hoc sigillum & obligatio durat etiam post mortem; quoniam nascitur ex præcepto negatiuo, cuius vis quæ semper, & pro semper obligat, Tho. 2. sec. q. 33. ar. 2. Panor. & alii in cap. Nouit. de Iudic. Archid. in princip. de Pœnit. dist. 5. & in c. si peccauerit. 2. q. 1. & c. Præcepta, de consec. dist. 1.

8 Septimo quod hoc sigillum violauit (veluti in d. c. Sacerdos. nu. 51. diximus,) quidam parochus, qui suo parochiano publicè conquerenti, quod sibi Eucharistiæ sacramentum denegabat, publicè etiam in hunc modum respondit. Ne queraris amice, quia tibi denego sacramẽtum, quia habes casum reseruatum à quo ego non possum te absoluere. Nam perinde est ac si diceret, ille confessus est mihi aliquod mortale: si quidem venialia reseruari non solent arg. glo. c. 2. de Pœnit. & remiss. lib. 6.

9 Octauo, quod cõfessarius in hunc modum loquens, ille mihi confessus est multa, & valde grauia peccata, confessionem detegit, vt nos post Palud. in 4. dist. 17. q. 3. in d. c. Sacerdos diximus, & etiam ille qui duarum aut trium personarum confessionibus auditis de vna illarum sic loquitur; Hic nullum peccatum mortale habuit, quoniam indirectè videtur significare alios duos, mortalia fuisse confessos: sicut in d. c. Sacerdos. 57. diximus, adiicientes idem facere illum, qui confessione penitentis audita, statim consulit virum doctum præsentem, à quo quid agendum sit in aliquo casu confessionis quærit, & accepto consilio ilico redit vt eum absoluat.

10 Nono, quod hoc etiam sigillũ infringit sacerdos, qui coram ipse alteri confitetur, accusat se absoluisse aliquem à peccato symoniæ, eo modo vt alter sciens à quo fuisset in confessione electus, facile poterat coniicere, quisnam fuisset absolutus, vt in d. c. Sacerdos, num. 58. diximus.

Decimo, quod graviter errabant, quidã cõfessarij, quos Astesis in summa de Pœnit. & remiss. §. In quo tenetur: narrat se vidisse ridentes & iocantes, qui sibi inuicẽ confessiones audita referebant, dicentes in hunc modũ, Quidam miles & quædam mulier hodie ad me venerunt, & illud aut illud mihi confessi sunt, qui quidẽ quamuis illorũ nomina nõ exprimerẽt, per coniecturas tamen facilè fuerat deprehendere. Ibidẽ etiã reprehendit eos qui dicunt, ille confessus est admodũ bene, confessio illius nõ mihi satisfecit, vt in c. [illegible]cerdos de pœni. dist. 6. diximus.

Vndecimo, addimus nõnullis visum esse, quod cõcil. Trident. sess. 24. c. 8. de reform. iussit, vt confessarij imponãt pœnitentias publicas iis, qui publicè peccarunt cũ scandalo aliorum maiore; vt quos ad malũ inuitarunt; eosdem ad bonum inuitent.

Credo tamen, quod noluit statuere, vt confessarij hoc facerent, saltem tali modo quo sciatur eas ab illis fuisse impositas. Tum quia non loquitur de confessariis; & quia illud esset rumpere indirectè sigillum illud: & quia etiam erat sancitum antea in c. 1. de pœnit. vt peccatis publicis imponatur publica pœnitẽtia; sed illud (vt in c. Sacerdos. de pœnit. dist. 6. nu. 86. & seq. probauimus,) intelligitur in foro mixto exteriori, in quo posset intelligi hoc cõcilij, & non in mero interiori; quod significat dictum concilij, in tribuendo potestatẽ Episcopis mutandi pœnitentiam publicam, de qua loquitur; & quia non est recedendum, ab antiquo iure, quando nouum ad id nos non cõpellit. Itaque credo confessarium nõ debere palam facere indirectè, quod pœnitens sibi confessus fuit aliquod peccatum publicum, scandalosum, imponendo ei pœnitentiã publicam, sic vt crederetur ab illo fuisse data: quamquam bene potest imponere ita, vt crederetur, pœnitentem à se illud facere, ad ædificationem eorum, quos scãdalizauit, & etiã posset ei suadere, vt hoc significaret illis, quos scãdalizauit, dicendo se id facere, quo sciant se ex animo pœnitere, percuperéque nequis eius exemplo peccet.

Duodecimo, quod cõtra hoc sigillũ etiã facit, qui de cõcubinariis, vel aliis publicis peccatoribus asseuerat, illos peccata illa publica fuisse sibi confessos; quãuis enim non reuelet peccata, si quidẽ iam publica erãt, ea tamẽ ratione visus est reuelare, quia dicit illos talia peccata in confessione explicuisse, vt in d. c. Sacerdos, nu. 62. cõprobauimus. Item ille reuelat confessionẽ, qui dicit, ille cõfessus est mihi, sed ego eũ non absolui: constat enim, eum qui hæc verba audierit, coniecturũ, vel pœnitentem non fuisse contritũ, vel aliquã excõmunicationẽ aut cẽsuram aliam incurrisse, quãuis Caietanus, cuius argumentis ibidẽ nu. 64. respondimus, oppositum teneat. Præterea secundum omnes ille etiam infringit sigillũ qui dicit, Ego illũ non absolui, quia non vult restituere, vel relinquere concubinam, aut alia peccata.

Decimotertio, quod non frangit hoc sigillum ille parochus, 11
qui accersitus ad sacrã eucharistiã ministrandã publicis vsurariis vel aliis similibus peccatoribus, quorum confessionem vel ipse, vel alius audierat, cum illis ita se gerit, ac si nihil per confessionem accepisset, & in hunc modũ loquitur, Hi homines, quantũ apparet hucusq; in peccato publico permanserunt, & permanent, & publico peccatori, quousq; etiam publicè constet quod desiit esse talis, non debet Eucharistiæ sacramentũ publicè ministrari. Nam istius modi verbis non reuelatur confessio, neq; quicquam falsè dicitur; sicuti post Palud. in 4. dist. 9. p. 4.

col.2.in principio,c.1.nu.91.de Pœnit.d.6.& in c. Sacerdos. 65 eadem dist.diximus. At vero si diceret, ego non possum, non potui illos absoluere,quia publicam illorum pœnitentiam non video,iam tunc violat sigillum,sicut nos multis rationibus cõtra Caiet.in princ.dicti c.Sacerdos nu.63.cõfirmauimus. etiam qui dicit,Ego audiui confessionẽ Petri,vel audiui peccata Petri,vel Petrũ à suis peccatis absolui,nõ est sigilli violatio quia per hoc nõ ait aliqua mortalia peccata generatim vel ciatim sibi fuisse cõfessa,nec aliqua venialia in specie. Tũ quia in summa nihil amplius dicit, quam si dixisset, confes est mecũ,& ego ipsum absolui, quibus verbis nullius cõfes nem reuelare videtur,sicut in d.c.Sacerdos.nu.68.diximus. quando aliquis adeo clã est confessus,vt nolit aliũ scire se sacerdoti fuisse confessum.Quod quidẽ contingit,quãdo vx fratris ipsius confessarij contra maritum peccauit,confitetur alteri omnia sua peccata,vt postea reliqua crimina præter illa vnũ, mariti fratri, vel consanguineo cõfiteatur,qui quidem nosset illam,alteri fuisse confessam, aliquid mali suspicaretur.

12 Decimoquarto, quod non rumpit sigillum qui dicit, eo audiendã reconciliationẽ Petri,qui suis minutissimis peccatis vt solet,caput mihi obtundet, nã hic solum in genere peccata venialia alterius manifestat. Item non est violator sigilli, si sine expressione causæ denegat alicui suffragium in electione prælati, eo quod eius peccata per confessionem cognouerit, neque ille qui dicit tale peccatum mortale in confessione audiui, dummodo adeo circumspectè & cautè hoc ipsum dixerit, vt nullo modo possit cognosci persona;quæ tale peccatum fuerat confessa,secundum Palud.& communem opinionem in 4.dist.21. & Adrian.in dicto dub. 10. quamuis Panor. in c. Omnis,notab.vlt.oppositũ sentiat,cuius argumenta satis expetè & sufficienter in d.c.Sacerdos, nu.78.dissoluimus, ibi num.81.adiecimus,satius esse talia verba nunquam proferre propter magnam proximi vtilitatem, & quod viri graues raro ita loqui deberent,& rarius minus graues,& rarissimi ues , quoniam hi facilius quam illi incidunt in suspicionem criminis de violato sigillo confessionis.

13 Decimoquinto,quod sacrilega est illa parochorum quorundam consuetudo,audiendi simul multos pueros in vnũ congatos,iã rationis vsum habentes sine vlla necessitate;quia pnitentiæ sacramento iniuriam faciunt ipso ad risum & iabutentes,arg.l.Mimæ.C.de Episc.aud.& §.fin. Auth.de Episc.colum.9.& glo.c.Cum decorem,de vita & honest.

Tum etiam quia ipsi pueri postea suorum sodalium confessiones, aliis pueris manifestant, in quo contra multa præcepta delinquitur,quæ in c.Omnis de pœnit.& remiss.& in 4.dist.21. habentur, vt in d.c.Sacerdos,nu.110.diximus.

Decimosexto , quod confessarius interrogatus quid egerit circa pœnitentem,quem non absoluit,respondere debet se suo munere fuisse perfunctum.At verò si diceret se nõ absoluisse, iam sigillum perfringeret,nam tunc probabilem ingerit suspicionem,aliquod peccatum graue confessum esse pœnitentem, vel aliquem excommunicationem incurrisse, vel nolle emendari ; quantumuis Caietanus hoc defensare contendat, vt in præal.c.Sacerdos,nu.93.diximus. 14

Decimoseptimo,quod non rũpit sigillum illud confessarius, qui circa peccatũ quod audierit in cõfessione consilio alterius indigens , eo modo postulat illud sibi dari, vt ex eius verbis nullo modo quis fuerit author sceleris possit intelligi, c.officij de pœnit.& remiss.vt ex supradictis eod.cap.illat.12.patet.

Decimooctauo,quod confessarius,qui vocatus in testẽ ante iudicẽ exponit quod in confessione acceperat,quia alio modo idipsum intellexerat,non dicitur sigillũ confessionis dissoluere, dummodo ita prudẽter deponat,ac si nunquã quippiam talium in confessione percepisset.secundum S. Tho.in 4.dist.21.ab omnibus receptum,vt nos id etiam in d.c.Sacerdos.nu.61. diximus.Nam si aliquid aliud adderet,ex his quæ nouit in confessione supra id quod ante cognouerat, siue rẽ ipsam, siue rei certitudinẽ augendo, iam fit sigilli violator,secundũ mentem omnium doctorũ , quã Sylvest.verb.Confessor.1.q.5.expressit. 15

Decimonono,quod nec ille refringit hoc sigillũ,qui ex licentia pœnitentis libere & sponte & ex iusta causa sibi cõcessa confessionẽ detegit secundũ S.Tho.& multos alios;quorũ opinionẽ multis textibus,& rationibus,in d.c.Sacerdos, nu.151.cõprobauimus, nouã aliam rationem antiquę diffinitioni reddentes.

Vigesimo,quod male facit cõfessarius, licet non dicatur confessionis reuelator;ita loquendo. In tali loco(expresso nomine loci) in quo audit confessiones , grauia crimina perpetrantur; Nam simplices scandalizantur, existimantes his & aliis similibus verbis confessiones reuelari , atque subinde speciem mali præseferunt, & idcirco ab illis abstinere debemus,sicuti in d.c. Sacerdos,nu.44.diximus,iuxta Apostol.ad Thessal.3.cap. Cum ab omni specie mali,de vit.& honest.cleric. 16

Vigesimoprimo,quod nõ est prudẽtis iniũgere Pœnitẽti multa ieiunia,& graues alias pœnitentias,quas ille teneatur statim 17

à confessione, vel paulo post eam perficere, quando pœnitentes huiusmodi fuerint, vt cõmodè & secretò fieri non possint, atque eo quod ab aliquibus videantur, qui subinde suspicentur propter grauia aliqua crimina illas fuisse iunctas à confessorio sicut in d.c. Sacerdos. n.103. diximus, quãuis aliqui affirmant propter grauia peccata graues quoque imponi posse pœnitentias, dummodo ex eo nulla specialis suspicio exoriri possit propter ista, illa vel alia crimina confessa fuisse impositas. Certum, quia nullo modo siue in genere siue in specie mortalia peccata licitè reuelari possunt, hoc non esse securum arbitramur, nisi consensus pœnitentis id iustificaret.

Vigesimosecundo, quod non facit contra sigillum confessarius, qui ex Petri confessione intelligens, Ioannem fuisse illius complicem in delicto, postea Ioannem de illo crimine interrogat, dũmodo non exprimat, quod rem à Petro acceperit, secundum Angelum, verb. Confessio. 10. §. 9. imo neque in particulari etiam interrogans, sigillum aperit quando Ioãnes verisimiliter suspicari non potest illud expressisse Petrum in sua confessione. Quia nimirum peccatum eiusmodi erat, vt circa illud confessarij soleant interrogare. Caueat tamen tunc quicquam à Petro sciscitari, iuxta Syluest. verb. Confessio. 3. §. 16.

Vigesimotertio, quod qui reuelat secretum reuelatum sub sigillo confessionis, vt vulgo fit, sine sacramentali peccatorum suorum confessione, non frangit sigillum confessionis secundum Inno. Panor. & Communem in c. Omnis. de pœnit. remiss. etiam si genu flexus & præuio signo crucis in fronte reuelauit, vt diximus in repet. c. Inter verba. 11. q. 3. nu. 62. tantes in hoc Sotum & Caietanum, quem ille non citat.

Tertiũ Dubium, P. Vine. est quid faciet confessarius alicuius mulieris ductus in aliquod desertũ à marito eius nobili, vel rano, & interrogãte an sua vxor cõfessa fuerit ei se adulterae esse, intẽtando ei mortẽ si veritatẽ non dixerit? cuius prudẽ cõsiderationes gratia breuitatis quæ in hoc opere affectat omitto, remittendo me ad illa quæ scripsi in Commentario Humanę autes, 22. q. 5. per quæ similem fere quæstionem solu J. c. 25. nu. 43. respondeo, quod potest absolute dicere, & si qua est, iurare, eam sibi non esse confessam vllum adulterium cipiendo mente sola illa verba eo modo quo dicere obligo

Circa hæc peccat

I. Qui directè, vel indirectè reuelat confessionem, etiam sit alius à confessario. nu. 3. 4. & 7.

II. Qui audit plures pueros simul absque necessitate, nu.

Cap

Caput IX. In quibus casibus confessio debeat iterari.

SVMMARIVM.

Peccatum recte confessum semel non est necessarium iterum confiteri, secundum legem diuinam & canonicam. nu. 1.

Absolutio sacerdotis regulariter valet, etiam si sit iniusta si in ea non sit defectus aliquis substantialis nu. 1.

Sacramenta collata excommunicato valent, etiam si peccetur in ipsis confitendo. nu. 2

Absolutio à peccatis quæ confertur excõicato cõmuniter valet &c. n. 3.

Absolutio iniusta excommunicationis valida est, & an peccet qui vult recipere absolutionem à peccatis, prius quam ab excõmunicatione. n. 4.

Absolutio impensa à confessario non habente iurisdictionem nihil valet n. 5. Quæ autem confertur ab illo, qui habet potestatem absoluendi à quibuslam peccatis, non autem ab aliis valida est quantum ad aliqua, non autem quantum ad alia, & quid tunc sit agendum. nu. 6.

Confessio facta excõmunicato, suspenso, vel interdicto, quãdo valeat. n. 7.

Confessio facta Priori aut Abbati, non habenti bonum titulum neque malum, non valet. nu. 8.

Confessio facta confessario, qui nescivit aut noluit absoluere cum forma substantiali, ad hoc necessaria, non valet. nu. 9.

Confessio facta à Pœnitente, qui non habet propositum euitandi peccata & c. nihil valet. nu. 10. neque etiam illa, quæ non est integra. n. 11.

Confessio pœnitentis, qui omittit aliquid confiteri ob iustam aliquam causam recte valet. nu. 12.

Confessio, quæ fit à Pœnitente, non adhibita diligentia reminiscendi, quando non valeat. nu. 13.

Confessio non est iteranda ob id, quod pœnitentia non adimpletur. nu. 14.

Neque etiam valere desinet ob id quia non credit se aliquando peccatorum. num. 15.

Pœnitens, qui iterat confessionem, eidem cui male confessus est, non tenetur iterum confiteri quod antea fuerat confessus. sed potius, & c. nu. 16.

PRO fundamento circa hoc dicendorum præmittimus Primo, conclusionem esse ab omnibus Catholicis receptam in 4. dist. 17. Peccatũ semel rectè confessum non esse necessario iterum confitendum sola lege diuina & canonica: Imo neq; ex vlla humana sanciri potest, quæ ad id faciendum obliget, absq; proprio vniuscuiusq; consensu, iuxta veriorẽ S. Th. quol. 2. q. 12. tententiam, & aliorũ cõpluriũ scilicet Gerson in lect. 2. super Marc. Palud. in 4. dist. 17. q. 5. col. 2. & Iacob. Alm. ibi. col. 4. Dionys. quem Maior & Iacob. sequuntur, & Adrian. in 4. de

Confess.q.5.col.3.quos in c.Fratres, nu 30.de Pœniten. dist.5. & in c.fin.nu.11.de Pœnit.dist.6.sequuti fuimus.

Secundo.Quod sicut aliæ iudicum sententiæ communiter valét,etiã si sint iniustæ,c.111.q.3.c.Cũ inter,de re iudic.nisi quãdo defectus est substãtialis,c.1.de re iudicat.l.1.&tòto.ti.C.quãdo prouo.non est necess.Ita eadem omnino ratione,absolutio sacerdotis regulariter valet,etiam si fuerit iniusta,quando nihil ei ex substantialibus deest,secundum mentem omnium,in 4.dist.17.arg.l.Illud,ff.ad l.Aquiliam & c.2.de Translat.Prælat.

2 Tertio,quod quamuis peccatũ sit excõmunicato ministrare sacraméta,si tamé illi cõferãtur,vera sunt & valida,vt in c.1.& Caueat.n.35.de Pœ.dist.affirmauimus, siquidé professio fidei ab excõicato valet.c.cum illorũ.de sent excom.matrimonium ab illo contractũ c.significasti,de eo,qui dux.in matr.Eucharistia ab ipso cõsecrata,arg.c.De homine,de celebrat.miss.Confirmationis,&ordinis sacraméta ab eodé susceptà.c.1.de eo qui fuit ord.omnia valent propter rationes quas ibi adduximus.

Quarto quod illud cõmune dictum,de quo in c.Fratres de pœn.dist.5.nu.31.diximus, ob vnumquemq; quinque defectus fieri potest vt peccata semel confessa iterum confiteri oporteat,scilicet propter defectum pœnitentis,aut confessarij, aut contritionis,aut confessionis aut satisfactionis debet intelligi quando defectus est essentialis,non autem accidentalis.

3 Ex his præmissis multa deducũtur. Primum,quoad defectus ex parte pœnitentis.Dicimus ergo,Absolutionẽ à peccatis,quæ confertur,maiore aut minore excommunicatione , ligato excõmuniter valere,vt patet ex supradictis, in 3.præmissa huius c. n.2.quoniam non est defectus essentialis:quãuis qui dat & accipit eam scienter, sacrilegium cõmittat.arg.c. Si celebrat, de cleric.excom.minist.& c.Sacris.quod met.cau. vt in c.Fratres n.30.de pœ.dist.5.contra Angelũ in ver.Confessio,1.§.4.& ver. Confessio,5.§.10.probauimus:qui quidem incautè pro se adduxit Richardum,in 4.dist.18.arg.9.q.4. quem constat nobiscum sentire,& consequenter illum ad iterandam confessionem non teneri,vt in c.Fratres de pœnit.dist.5.à nu.45. vsq; ad 50.probauimus,post Caiet.verb. Absolutionis impediment. & verb. confess.iterat.& q.2.de qualitate confessio.Facit c.Apostolicam de cleric.excom.ministr.& ea,quę ait Card.cons.4.Feli.in cap. Sicut tuis,col.1.de Sym.& à fortiori , prædicta absolutio valet quando excommunicatus nesciebat,vel non aduertebat se esse excommunicatum,sine ignorantia,aut inconsideratio fuerit iusta, siue secus:dummodo quãdo absoluebatur,neque credebat

ret,neque etiam aduerteret se peccare recipiendo absolutionem:verbi gratia:Quando aliquis est excommunicatus,& nesciens vel non aduertens se excommunicatum esse, bona fide peccata sua confitetur & recipit absolutionẽ,sicut solent multi facere,qui ignorant,se propter percussionem clerici in minoribus constituti, vel prima tonsura initiati excommuuicationem incurrere,aut etiam non aduertunt sententiam excõmunicationis esse promulgatam , contra eos, qui fructus arborum,vel quid aliud surripuerint:hi nimirum , quamuis remaneant obligati ad impetrandum absolutionem ab excommunicationibus,non tamen tenentur iterare confessionem.

4 Et si excõicatio esset iniusta, multo potiori iure valeret absolutio.Quemadmodũ enim,qui excõmunicatur excõmunicatione quæ nulla est,potest iuste absolui,secundũ omnes, arg. c.solet,de sent.excom.li.6.& multa à nobis citata,in prælect.c. Cum contingat, pag 100.de rescript. sic etiã excommunicatus per excommunicationem validam, sed iniustam in foro conscientiæ,& coram Deo potest à suis peccatis absolui:quoniam in illo foro non est excommunicatus , vt sentit Richard.in 4. dist.18.art.3. quæst.4.& Adrian.in 4.de cõfess.quæst.4.col.10. expressè,& ex Felyno ,& aliis ab eodem in c.fin.de testib.cog. citatis colligitur.Interrogatus nuper,cur non citauerim hoc loco Sylvest.in verb.Cõfessio.1.ver.5.qui sequutus Palud.tenuit contra prædicta,scilicet,Absolutionem impensam excõmunicato non valere,&c.respondi,quòd in causa fuit,margine allegationibus plenam,& quod in c.Fratres,de Pœnit.dist.5.n. 50.quẽ loeſi in margine citabã,admonui,quod contra Palud. ibi citatum tenendum erat,circa hoc in multis, per doctrinam Caietani melius probatã,quem ibi cito,& sequor. Et si,vt interrogans,ait,manuale sui Episcopatus generaliter habet,confessionem excõmunicati maioti excõmunicatione reiteranda esse, moderandum est,iuxta id quod in prædictis numeris dicitur.Neque obstat,collationẽ beneficij excõmunicato factã nihil valere.c.Postulastis,de cleric.excom.minist.quia ius humanum,circa ea,quæ sunt iuris humani , sancire potuit quod non fecit , nec potuit facere circa substantialia sacramentorũ, quæ sunt iuris diuini ab ipso Iesu Christo institutorum , vt apertius quam vnquam Concil.Trident.sess.7.can.3.dixit.

Secundum deductum, sit quod inanis est absolutio concessa illi excõmunicato, qui non solũ intelligit, se esse excõmunicatũ,sed etiam nouit esse lethalem culpam, vel recipere , vel procurare sibi dari absolutionẽ à peccatis,antequam ab excõ-

municatione absoluatur. Quoniã huiusmodi defectus est substantialis, non quia absolutio excõmunicato impenditur sine tali esse, sed potius, quia integram confessionem non facit, si quidem non confitetur peccatum illud, quod petendo sibi absolutionẽ conferri, sciens, se peccare petendo & accipiendo eam, & sacerdotem impendendo. Et quamuis integra fuisset confessio, puta, si ipse confiteretur illud peccatum quod in expetenda absolutione committit, tamen adhuc nihil valeret, quia deficit contritio vel attritio debita, quę confessionẽ comitari debuisset, vt cõstat ex supradictis, in c. 1. n. 37. &

5 Tertium, quod cum aliquot aliis sequentibus tãgit defectum ex parte confessarij, sic habet, Quod absolutio confessarij habentis iurisdictionem ordinariam vel delegatã, nulla est, tunc confessio est iteranda. Quoniam defectus potestatis essentialis, non solum quoad hoc, sed etiam quoad alia omnes secundum omnes in 4. dist. 16. & tactum fuit supra, in c. 4. cit. l. fin. ff. de Iurisd. omni. iudic. c. 2. de Constit. lib. 6. & est expressum in Concil. Triden. sess. 4. c. 7. Nec sufficit ratificata à proprio ordinario confessario, quãuis pœnitens hac fiducia fretus cõfiteretur, quod id gratũ, & ratũ ille habiturus esset. Quoniã nulla ratio efficere potest, vt sit sacramentũ quod ab initio non fuit tale, secundũ Palud. in 4. dist. 17. quæst. 3. 9. Nec hoc est cõtrarium sententiæ Hostien. in summa de & remiss. 6. Cui confitendum, vers. 8. dicentis sufficere ratificationem enim intelligere voluit confessionem extraneo confessario factam, cum spe futuræ ratificationis à proprio faciendæ, eam fieri validam, sed quod confessio facta extraneo ad dẽte probabiliter, quod id est gratũ de præsenti proprio, vt eleganter docuit Sylvest. in ver. Confessor. 1. §. 6. Huius exemplũ, (vt in c. Placuit, de Pœ. dist. 6. nu. 105. diximus) tur in parrochianis duorum parrochorum seu curatorum, adeò sunt familiares, & amici, quod vterq; illorum tam valeat alteri confiteãtur ac sibi. Nã eo casu cõfessio & absolutio pensæ parrochians vnius, qui alteri parrocho confitentur, que alia licentia validæ reputantur: non vi rarificationis, ræ, sed cuiusdam præsentis ratificationis, & licentiæ tacitæ.

6 Quarto quod sicut absolutio confessarij potestate ad absoluendũ pœnitentem, nihil valet, ita absolutio illius eõ habet ad absoluendũ de aliquibus peccatis, & nõ de aliis, quod alia sunt reseruata, alia vero non, vel ob aliã rationẽ, let quoad illa, quoad quę nõ est defectus potestatis, qui est stãtialis, quoad alia vero, quoad quę est talis defectus, inis-

Quamobrem

Quamobrem pœnitens cum id ei cõstiterit, non tenebitur omnia peccata iterum confiteri, sed solum illa, à quibus eum confessarius non valuit absoluere. Secundum omnes in 4. dist. 17.

Quinto, quod confessio eius, qui cõfitetur excõicato, suspenso, vel interdicto, publicéq; denunciato, & declarato nihil valet, & est iteranda, quoniã eiusmodi excõicatus, non habet potestatem sufficientem ad sententiam validam proferendam, c. Ad probandum, de re iud. c. Veritatis, de dolo, & contum. Idem est asserendum de illo, qui ita publicè manus violentas in clericum iniecit, vt nulla possit tergiuersatione celari, etiã si denũciatus nõ fuerit, vt patet ex fine Extrauagãtis Martini V. cuius verum tenorem transcribimus, in c. 27. nu. 33. & in c. 1. §. Laboret. de Pœnit. dist. 6. decerptum ex actis Concil. Basilienſis, sess. 10. quem Anto. Feli. & aliquot alij non fuerunt assequuti, quæque innouata fuit, per concil. Lateranense, sub Leo. X. vt infra dicetur. Quamuis maius dubium sit, de illo, qui est notorie suspensus, vel interdictus, vel excõicatus, propter aliã causam, quã propter notoriam clerici percussionem, sed idem omnino iudicandũ esse de iis, sicut de notorie excõicato propter clerici percussionẽ, iam in d. §. Laboret. à nu. 14. multis fundamentis, & contrariorũ argumentorum aptis solutionibus asseruauimus: quamuis contrarium passim seruari audiamus in Germania, Gallia & aliquot aliis Regnis, vbi Catholici nõ vitant eos qui notorie sunt hæretici: ac consequẽter excõicati, c. Excõicamus, de hær. & per bullã Cœnę Dñi, quæ quotãnis in vrbe fertur, & cõsuetudo dicitur optima legũ interpres, c. Cũ dilectus de cõsue. & l. minime. ff. de leg. quę consuetudo quoniã fcitur, & toleratur à summis põtificibus, qui eã nequeũt de facto extirpare, satis potest dici excusare catholicos ea vtentes.

Sexto, quod valida est confessio, & absolutio illi pœnitenti 7
concessã, qui præ ignorantia cõfessus est sacerdoti, vinculo excõicationis vel interdicti, vel suspensionis irretito, qui quidem non est notoriè talis, neq; publice denunciatus vt talis: sed solum est excommunicatus, vel suspensus per sententiam à iure, vel ab homine, vel statuto latã: vt patet ex dicta Extrauag. Martini V. quæ incipit, Ad euitanda. Quoniam censuræ occultæ in præterito tempore & etiam aliæ in præsenti, nisi fuerint notoriæ, vel in publico denunciatæ, non impediunt valorem actus, qui ratione publici officij exercetur, c. Ad probandum, de re iud. vbi Panor. & Feli. cum communi sic resoluunt. Facit l. Barbarius. ff. de offi. præt. & c. 11. 3. q. 7. §. Verum.

Est tamẽ magnũ dubiũ, an idem sit dicendũ de confessione facta

facta alicui excõmunicato, qui quamuis nõ fuit notorie talis neq; denunciatus, vt talis, tamen hoc ipse pœnitens non ignorat. Et quamuis aliqui partem negatiuam amplectentur, quam Calder. affirmat, in c. Ad probandum, de re iudic. recepta per Panor. & cõmunem ibidem, & alios, quos ibi col. pen. Fely. refert, Omnes actus ab excõicato, etiã occulto, ratione publici officij exercitos in fauore illius, qui eiusdem excõmunicati opera expoſcit, eſſe inanes & nullius effectus, veruntamẽ oppoſita eſt tenenda ſententia. Quoniã licet opinio Calderini ætate tanquã vera defendebatur, erat enim talis ante determinationem prædictæ extrauag. Martini Quinti, poſt illã tamen iam amplius non eſt tenenda, vt in c. Dilectus, 2. de præb. dixi mus, antequam legeremus Fely. in d.c. Ad probandũ, col. pen. Qui & ſi ſubdubitans tenet illam diffinitionem non habere locum poſt illius extrauagantis editionem, quoniã fundabatur in eo, quod qui nouit aliquem miniſtrũ publicum eſſe excommunicatũ, peccat participando cum eo, & poſt illam extrauagantẽ non peccat, niſi ſit denunciatus, vel ſit notorie excõmunicatus, quamuis excommunicatio ſit ſpecialis, ſicut nos Coſmam, (in Pragmat. Gallic. tit. de excom. non vitan. verb. Generaliter) in §. Laboret, n. 25. de Pœni. diſt. 6. defenſauimus. Strũ tamen eſt, ꝙ ſi confitens peccaret mortaliter inducendo confeſſarium excõicatum ad ſuam audiendã confeſſionẽ, ſic illum tali vinculo detineri, & ſe non poſſe illi cõfiteri abſque reatu lethalis culpæ, idque aduertens, tale peccãtum non confiteretur, huiuſmodi confeſſio, & abſolutio nullius eſſent momenti, non quidem ob id quia confeſsio fieret excommunicato, vel quia abſolutio impenderetur à tali, ſed quia confeſſio non eſſet integra, quippe quod in ea non exprimeretur excommunicatum, in confitendo ei, & ab eo ſacramentalem abſolutionem accipiendo admiſſum. Vnde infertur idem omnino dicendum eſſe de illo, qui confitetur ſacerdoti mortali peccato inuoluto etiam non excõmunicato, quãdo ob id quod illũ audiendum & abſoluendum, inducit, peccat mortaliter, & aduertens hoc peccare, illud tamẽ peccatũ non cõfitetur. Huiuſmodi autem inductio, ſiue perſuaſio, tũc eſt lethale crimen quãdo ſine vlla neceſsitate, vel debito quo alius teneretur, illum inducit ad faciendum ſacrum, vel miniſtrandum aliquod ſacramentum, quem ſcit mortali crimine infectum. Quia conſentientes & facientes &c. ad Rom. 1 & c. Notum, 2. q. 1.

8 Septimo, quod confeſsio facta Priori vel abbati, qui nullo titulũ bonũ aut malũ habuit à ſuperiori, vel abſolutio ab eo impenſa, nil valent, & ideo ſunt reiterandæ ſecundum Panor. in c. Nihil, de elect. col. 6. in c. Dudum 2. col. 7. eo. tit. & ſumma roſella, verb. Confeſſor, 1. §. 41. & Sylueſt. eod. 19. & Caiet. verb. Abſolutionis impedimenta. & verb. Confeſſionis iteratio, propter poteſtatis defectũ, qui eſt eſſentialis. Non diximus fruſtra titulum bonũ, aut malum) quoniam abſolutio data ab eo, qui titulum habet (licet malũ) à ſuperiori, & virtute eius poſſeſſionem accepit, non eſt irrita ſecundũ Inno. in d.c. Dudum, 2. arg. c. Nonne. 8. q. 4. quem Panor. & cõmunis ibi ſequitur. Idem dico de abſolutione data ab eo, qui aliqua de cauſa bonum titulum, quo fruebatur, amiſit: dummodo amiſſio illa non eſſet notoria, cui quidem caſui quadrare poteſt quoddam dictũ Gregorij ix. cum ſua gl. in d.c Dudum adiuncta gl. verb. Deceptę, ſecundũ Panor. ibid. col. 7. Imò & ille, qui bona fide confitetur ei, qui nullum titulum neq; bonum neque malum habuit, vel illi, qui notorie amiſit eum, quandiu in bona ſua fide perſeuerat, ſaluabitur, ſi tamen poſtea eam amiſerit, confeſſio iteranda erit, ſecundum Panor. in d.c. Nihil, & d.c. Dudum, 2. & ſupradictos.

Octauo, quod confeſsio facta ſacerdoti, qui vel neſcinit vel noluit, vti circa abſolutionem ſecundũ formã eius ſubſtantialem ad id neceſſariam, nihil prorſus valet: quoniã habet defectum eſſentialem, arg. c. De homine, de celebr. miſſ. quamuis credideri m raro aut nunquam hac ſola de cauſa confeſſionem inanem fieri: quoniam ferè omnes nouerunt formã ſubſtantialem abſoluendi: de qua cum ſuis antecedentibus, & conſequentibus poſtea ſummatim infra c. 26. agemus, & in prine. c. 1. de pœnit. diſt. 6. d. nu. 7. ad 30. copioſius expreſſimus, & communiter loquendo nemini deeſt intentio, & animus abſoluendi. Illud etiam addiderim: duobus modis poſſe prudentem confeſſarium dinoſcere quando pœnitentis cõfeſſio, ob id quod imperito confeſſario facta fuerit, debeat iterari, videlicet, quando ipſum ipſiuſq; omnimodam ignorantiam nouit, & quando ex diſcurſu cõfeſſionis ſibi factæ id colligit, eo quod in rebus gratuitis, quas neutiquam ignorare debuiſſet, nullum remorſum conſcientiæ, aut ſcrupulum iniecit ipſi pœnitenti, veluti, ſi ſimplicem fornicationem, vel omiſſionem ſacræ communionis in Paſchate, vel ſemel in anno, eſſe peccata mortalia diiudicare non nouit: ex ſupradictis in c. 4. num. 2.

Nono, vt attingamus defectus qui ex parte cõtritionis cõtingunt, eſt ꝙ cõfeſſio, ſine proposito vitandi peccata mortalia in poſterum, quamuis ſecũ gerat qualequale deſiderium vitandi, nihil

9

11

10

nihil valet,& iteranda est:qualis est confessio illius quem pœ-
tet alienũ vsurpasse,& nõ habet restituendi animũ:qualis ite-
est cõfessio eius,qui dolet se fornicatũ fuisse,sed nõ statuit
linquere concubinã.Nã pœnitẽs qui non confitetur,propo-
illud,quo mortaliter offendit,nõ integre cõfitetur,& si illud
mul cũ alis peccatis cõfiteatur,seipsum inhabilẽ & incapac
absolutionis efficit arg.c.Peccati venia,de reg.iur.lib.6.c.Le
tur,24.q.2.& c.Illud,95.dist.c.Per Esaiã.1.q.1.At vero,si de
catis præteritis dolet,proponitque futura vitare,quamuis no
adeo doleat,neq; ita perfecte illa vitare proponat,vt peruen
ad sufficientẽ contritionem & remissionẽ,neq; ad eam attrito
nem, quæ adiuncta sacramento in contritionẽ transeat,nõ
men tenebitur iterare confessionẽ,vt in c.Fratres,nu.33.de Pœ
nit.dist.5. probauimus.Nã alioqui nemo sciret se recte fec
confessum,si quidẽ nulli cõstare potest,an sit in statu gra
iuxta illud Eccl.9.Nemo scit,an sit odio vel amore dignus
de Purg. can.& ex consequenti, nemo scit an fuerit contr
nam si hoc scire posset,posset etiam illud,arg.c.Dixi,c.Magn
de Pœnit. dist. 1. & quia confessio iterari non debet eo
quod sit informis, qualis est illa per quam gratia, & chari
non obtinentur,secundum S.Tho.in 4.dist.17.q.3. art.4.&
te tradit alter Tho.q.5 in materia confessionis.Quamuis C
tianus in c.fi.de Pœn.dist.3.cum suo magno interprete in g
fin.eiusdem cap.fin.& aliis authoribus, oppositam sententi
tueantur. Sed quod prædiximus, haud dubie tenendum
vt in dicto c.Fratres.nu.30.tradidimus.

11 Decimo,quoad defectum ex parte confessionis est,quod
hil valet illa quæ non est integra,eo quod prudẽs,& scies
serit confiteri aliquod peccatũ mortale, vel quod probabi
ipse dubitabat,an esset tale,vel aliquã circunstantiã neces
præ pudore,aut hypocrisi,vel alia iniusta causa : vel etiam
quod data opera, & studiose confessus est lethalem culpã
cui sacerdoti,à quo non bene intelligebatur,vel confessio
fuit aperta & clara ob verba obscura,vel quia confessarius
mitabat,vel quia confessionẽ diuisit, dum vni sacerdoti
tem vnam peccatorum suorum,alteri vero partem alteram
fitetur,cum omnia peccata siue cordis,siue linguæ,siue op
siue occulta,siue manifesta, vni eidémq; sacerdoti dicenda
confitenda sint,quamuis ille non possit ab omnibus illis
uere,& propterea necessarium sit,ad superiorem recurrere
cundum S.Tho.in 4.dist.17.q.3.art.4.quem Scotus & comm
nis sequitur, & est textus in c.Omnis de Pœnit.& remiss.

c.1.5.Cautus,de Pœnit.dist.5.in concil. Flor.in Decret. Euge-
nius,§.Quartum.

Vndecimo, quod non tenetur pœnitens iterare cõfessionem, 12
in qua aliquid ex his omiserit confiteri,propter aliquam cau-
sam,quæ iusta sit,qualis est verisimiliter credere, quod cõfes-
sio peccati ipsum cõfessarium ad peccandũ alliceret,vel indu-
ceret in notitiã alicuius peccati & peccantis,quorum notitiam
ipse habuit per confessionẽ,propter illa quæ supra in c.8.nu.6.
diximus. Neq; etiam tenebitur confessionẽ iterare, si omittit
aliquid confiteri, nesciés illud esse lethale. Nã quamuis ignoa-
rantia legis diuinæ aliquando non excuset à peccato, excusat
tamen,ne peccet id non confitendo, sicut post Io. Gerson. A-
drianum & Sylvest.in c.Fratres,de Pœnit.dist.5.nu.82. diffini-
mus,nouã huius rei rationẽ afferentes.Et consequenter,pue-
ri vel puellæ,qui grandiores facti nouè agnoscũt esse peccatũ
mortale, quod alias omiserunt confiteri ignorantes illud esse
tale,non tenentur iterare confessionẽ eorum,quæ confessi fue-
runt,vt etiam tenet Sylvest.verb.Confessio,1.q.3.

Duodecimo,qui confessus est non adhibita debita diligẽtia, 13
qua peccata commissa in memoriã reuocare, & ob id aliquod
peccatum omisit,debet confessionem repetere,quoniam pati-
tur defectum essentialem ex parte cõfessionis,siquidem culpa
sua non extitit integra.Quãta vero debeat esse huiusmodi di-
ligentia,nos in d.c.Fratres,à nu.66.vsq; ad 81.radicitus pertra-
ctauimus,vbi in summa diximus,tantã debere esse atque suffi-
cere,quãtaviro prudẽti & æstimatori humano videbitur neces-
saria hominibus eiusd.qualitatis & cõditionis,cuius est pœni-
tẽs ille:attẽta saltẽ ipsius volũtate,qua cupit interrogari à con
fessario,& de interrogatis respondere,quęsicut ibidem,nu.80.
diximus)magnam partem diligentiæ requisitæ supplet.Confes-
sarius autem,qui defectum notabilem,circa hanc debitam di-
ligentiã agnoscit in pœnitẽte,debet illi imperare,vt eam adhi-
beat,& postea redeat,nisi articulus mortis,vel belli, vel scan-
dali,vel alia similis causa persuaserit contrarium, vt etiam ait
Adrian.in 4.dist.de sacram.confessionis.

Decimotertio,quoad defectũ ex parte satisfactionis est,quod 14
confessio nõ est necessario iteranda,od id q̃ pœnitens pœniten
tiam sibi iniunctam adimpleuerit extra statũ gratiæ:imò,neq;
ob id,q̃ eam nullatenus impleuerit, neque in bono,neque in
malo statu,siue id per obliuionem, siue per negligentiam, vel
contemptũ contigerit,vt in c.Contrarium,nu.12.& seq.de Pœ-
nit.dist.5.absque scrupulo assecuranimus,po st S.Tho.qui hoc

se ntit

sentit,de quo nihil dubitat Caiet.in verb.Confessio iterata,p
que Maior in 4.dist.17.q.6.neq; etiam Palud. in 4.dist.17.q
oppositum dicit,si satis eius verba expendantur:quamuis
quâ errandi ansam beato Antonino præbuerit, qui Angeli
Sylvest.labi fecit.Cumq; id sæpe consuluissemus,& affirma
mus nunquâ Paludanũ id tenuisse,valde gratum fuit posse
dixisse Adrianũ,in 4.de cõfess.col.pen.in fine,de cõclusione
stra,& de mẽte Paludani idẽ,quod nos sensisse,quę quidẽ
tẽtia proculdubio tenenda est,quicquid aliquot confessiona
cõtineant,nisi quãdo pœnitenti ante absolutionẽ iniũgitur
nitentia,& ille cũ imponitur ipsi conténit,aut iustã curam
adhibet,quo postea iunctæ pœnitẽtiæ recordetur,vt eã
adimplere,quod optime tetigit Caiet.tunc enim nihil
etiam si postea eam iunctam exequetur,non quia illam
adimplet,sed quia quando illa iniungebatur peccauit,& de
peccato non se accusauit,atque ideo non fuit integra cõfes

15 Decimoquarto,quod cõfessio illius qui credit,se non hab
tantã virtutẽ, qua postea à peccatis abstineat , valida
etiã si credat se ante mortem peccaturũ mortaliter:quoniã
defectus nõ est essentialis neq; accidentarius,vt superius
1.n.13.post Inno.in c.Omnis de Pœ.& remiss.cõiter recepta
uerauimus.Non valeret tamen confessio illius,qui credere
non posse à Deo sufficiens auxilium ad non peccadũ mort
ter impetrare. Siquidẽ hic non solũ non doleret de
peccatis prætetitis,verũ etiam peccatũ infidelitatis cõmit
non credens,Deum,cuicunque facienti quod in se est,gra
concedere,vt rectè dixit Adrian.in 4.de Confess.q.4.col.

16 Decimoquinto,quod quãdo aliquis eundem sacerdotẽ
propter iterandam confessionem,qui quidẽ sacerdos me
peccatorum vel saltem pœnitentiæ,quã iniunxerat, pœn
non tenetur recõfiteri in particulari peccata iã semel
sed satis erit illi dicere in genere ad hunc mndum: De
bus peccatis,quæ tibi pater fueram confessus,dico Deo
culpam,& tibi &c.& deinde declaret peccatum, quod
omisit,cum simulatione, fictione,& mala intentione,qua
cit.Porro,si eidem sacerdoti non confitetur , vel
neq; peccatorum,neq; pœnitẽtiæ,quam ratione eorum
xerat recordatur,debet tunc pœnitẽs repetere confessionẽ
inde ac si antea non fuisset confessus , iuxta opinionem
munem Antonini,3.par.tit.14.c.19.§.4. & Sylvest. verb.
fessio 1.quæst. 3.qui citant alios. Diximus, Neque
pœnitentiæ) nam si illius memoriam habere , satis
eam

etiam,meo iudicio,si recordaretur status quem habebat pœni-
tens saltem in confuso,quo casu opinio Medinæ in cap.de Con
fessione fol.75.obseruari posset,qui quidem aliorum vestigiis
adhærens absolute tenet,prædictam memoriã necessariam non
esse. At verò , quando nihil ex hisce tribus concurreret, esset
confessio noua,& subinde oporteret eam esse integram.

Circa prædicta peccat

I. Qui prius absoluit,à peccatis,quã ab excommunic.nu.3.
II. Qui absoluendi potestate carens,absoluit,nu.3.
III. Qui vult prius absolui à peccatis quam ab excommu-
nicatione,nu.4.
IIII. Qui sine proposito vitandi,vult absolui,nu.10.
V. Qui confitetur sine præuia meditatione,nu.13.

Caput X. Quo pacto confessarius erga se, & pœniten-tem, se gerere debeat, & quid debeat illum in principio interrogare.

SVMMARIVM.

Confessarius qui pergit ad confessiones audiendas,quidnam faciet.nu.1.Et quomodo debet recipere pœnitentem,&c.nu.2. & inquirere ab illo, an habeat aliquod impedimentum ad absolutionem percipiendam,num.2.
Et quid debet præsidere in principio, medio & fine,nu.3.
Confessarius quidnam sit acturus, si pœnitens, debitam contritionem non adfert,&c.nu.4.& sic confessionis initium facere decebit,nu.5.
Confessarius qui grauem aliquam culpam in confessione audit,nequaquam se stupefactum ostentet,neq; patiatur pœnitentem aliquam personã nominare,num.6.& cautè, & prudenter debet pœnitentem deducere ad manifestandum peccata,quæ ipsum palliare velle conspicit,&c.nu.7.

SI Cõfessarius rogatus à pœnitente vt ipsum audiat,iuxta rectum consilium debet id facere.Primum,cor suũ in Deũ erigat,hos versiculos potius cum cordis humilitate , quã labiorum prolatione recitans, desumptos ex Psal.50.& expositos iuxta glossam ordinariã,& alios.Cor mundũ crea in me Deus,& spiritum rectum,innoua in visceribus meis. Munda domine cor meũ,& in visceribus animæ meæ spiritũ rectum,rectámq; intentionem quæso,iunfunde in me,ne ad hoc negotiũ,peragendum mouear inaniter(saltẽ principaliter)cupiditas gloriæ,fortunarũ vel voluptatis carnalis , vel placendi hominibus, aut res nouas discendi,sed potius totus meus finis,(vel saltẽ primarius,)sit,domine, gloria tua, & salus huius animæ,quæ me accersit,& ro-

gat. Ne proijcias me à facie tua: Et spiritum sanctum tuum n
auferas à me. Tollendo vel non concedendo mihi lucem no
cessariam, qua ipse videam & illuminem hunc, qui per minu
rium meum, hanc eandem lucem, à tua misericordia obtine
confidit. Sed potius concede mihi animum & spiritum ad
perandas tentationes, quæ exaudiendis alienis peccatis pul
lascunt. Redde mihi lætitiam salutaris tui, & spiritu principa
confirma me. Illam (inquam) lætitiam concede, quæ nascitur
deuota memoria Saluatoris, & ex certa fiducia consequendi
lutem huius animæ, paritérque meam propter misericordia
tuam, & ne illam phantasmatis peccatorũ quæ auditurus
amittam. Et fortifica me illo tuo spiritu principali, qui vol
Princeps dominatur, & regit cogitationes, & appetitus infer
rum animæ potentiarum ignobiles. Docebo iniquos vias tu
& impij ad te conuertentur. Nam spiritu illo tuo facile pœ
ro hunc, qui se peccatorem agnoscit voluntatem tuam cele
re, vt tandem ad te conuersus tuum sanctissimum nomen lau
det, in sæcula, sæculorum. Amen.

Secundo, debet ipsum peccatorẽ suscipere cum hylari gra
tate, & qualis illi esse debet, talem omnino se ostendere, n
dulcẽ, c.1.col.3.vers. Quibus cognitis, de Pœnit.dist.6. vbi
scripsimus illos versus relatos à Th. & aliis in 4.dist.17. scilicet

Confessor dulcis, affabilis, atque suauis,
Prudens discretus, mitis, pius, atque benignus.

Talem inquam, sese debet ostendere qualem esse opor
nempe affabilem, suauem, prudentem, sagacem, manſuetum
pium & benignum, ipsumq; animet ad sua vulnera detegen
da, & ad spem de ipsorum vulnerum sanitate concipiendã

Tertio, inducat pœnitentem, si nouit, ad faciendum actus
teriores confessioni conuenientes, qui sunt genua flectere,
gno crucis se præmunire, &c. & si ignorat, eum eos docea
nonendo ipsum vt intelligat, se potius Deo, quã homini
literi, ideóque cum maxima reuerentia id facere debeat,
eátque ei vtrunque genu in terram deflectere, & faciem
num latus inclinare. Quod si eum non satis agnouit, de
atu & conditione interroget, vt quod expedit possit illum
ius interrogare. Si autem ipsum satis nouit, ab his super
:at vt diximus in cap. Consideret, in prin. num. 60. de Pœn
st. 5. arg. l. 1. ff. de Actio. empt. c. Eum qui, de reg. iur. lib. 6.

Quarto, interroget eum an aliquo detineatur impedimento
ius gratia neutiquam ipsum debeat absoluere, quale est ho

bere concubinam, quam nolit domo eiicere, quale est esse
vsurarium, & nolit desistere, quale odium capitale contra ali
quem conceptum, quod nolit ab animo expellere, ne poste
pœnitens queratur dicens sacerdoti: voluisti primum mea au
dire peccata, & postea mihi absolutionem denegas: Eodẽ mo
do se gerat erga ecclesiasticum multis impatibilibus benefi
ciis, sine iusta dispensatione oneratum, ipsumq; admoneat, vt
ante omnia sibi consulat, quo pacto habeat securam conscien
tiam, & deinde eius audiet confessionem Caiet. in Sũma verb.
Interrogationes cnnfessionis, arg. cap. Nihil, de Præscrip. & c. 2.
de oper. non. nunciat. Quod quidem consilium licet hucusque
nobis placuerit, nunc tamen, valde periculosum videtur. Tum
quia hoc est pœnitentem ipsum perttahere ad suos defectus
manifestandos extra confessionem. Tum quia fieri potest, vt
postquam fuerit confessus, paritérque admonitus à confessa
rio, nouum animum induat exeundi à peccato, in quo prius
residere destinabat. Non est etiam necessarium interrogare,
an sit excommunicatus in hunc finem, vt confessarius vitet ex
communicationem minorem, quam incurrunt qui excommu
nicato communicant, quia non incurrunt illam communican
do in his quæ ad eius animę salutem conducunt, cap. Cum vo
luntate, de sent. excommu. talis autem est confessarij cum pœ
nitente colloquutio, & communicatio circa peccatorum con
fessionem. Neque Clem. 1. de Priuil. neque Innoc. post quem fa
cta fuit eadem, citatus malè à summa Rosella, verb. Confessus,
1. §. 10. aliud senserunt. Quoniam satis est, vt absoluta iam con
fessione, prius pœnitens ab excommunicatione, quàm à pecca
tis absoluatur, vt in cap. præcedenti, nu. 4. dictum est.

Quinto, A principio vsq; ad medium, & à medio vsque ad
finẽ confessionis sacerdos attente consideret, an propter aliquã
causam ex supradictis in cap. præcedenti, nu. 4. teneatur pœni
tens iterare confessionem, vel confessiones alias præcedentes: &
si inuenerit ipsum teneri ad eas repetendas, & quod id pœnitẽs
non aduertat, debet ipsum admonere, vt iterũ conscientiam
examinet, si per tẽpus licuerit, maximè si multorũ retro anno
rum confessiones renouari debeant. Si autem nulla adsit causa
iterandi confessionem, roget an debitam adhibuerit diligen
tiã ad recolenda sua peccata, per quam excusatur à confessione
oblitorũ: & satisfacit confitendo ea, quæ occurrerint, cũ propo
sito confitendi alia cum ea meminerit. Vtiléq; fuerit accusare
se ad cautelam de negligentia, & si quatenus, eam admiserit.

Sexto, prudenter etiam consideret, an pœnitens debitã con- 4

trítionem gerat, caueat tamen, ne ipsum in tẽtationes suprem
caneas coniiciat, vt in c.1.nu.21.dictum est, & si non videatur
sufficiens, cum ad maiorem habendam cohorretur, aliquos
siderationibus, iã antea tactis, quæ sunt priuatio gratiæ,
animæ, amissio fœlicitatis æternæ, recessus à patrocinio
& accessus ad subiectionem diaboli. Deinde ad Dei amo
ipsum inducat, propter quem dolorem, & detestationẽ de
catis præteritis, & propositum firmum cauendi sibi in futu
concipere debet, quod si adhuc his omnibus ad dolorem
sufficienter cum moueri consideret, interroget, an doleat,
non doleat, tantum, quantum deberet, & an vellet huiusm
dolorẽ sufficientem concipere. Quod si annuat, satis erit,
pradicta in c.1.nu.21. At vero si eius dolor non eo vsque
niat, vel quia non proponit in posterum, se à peccatis
re, licet id quadam tenus desiderat, vel nolit restituere, vel
cubinam relinquere, vel odium à se depellere, vel dicit, se
posse vel nolle castè viuere, vel officio, quod sine peccato
tali exercere nõ potest renũciare, vel alia huiusmodi nulla
do eũ debet absoluere, per c. Quod quidam. de Pœnit. & re
poterit tamẽ sacerdos, aliquã iniungere pœnitentiã iuxta
c. eũ tamen admonendo, nõ remanere absolutũ, neq; satisfa
ecclesiæ præcepto, de confessione semel in anno ad minus
agenda, quicquid dicat Syluest. verb. Confessor. 4. §. 2. vt
Adrian. in 4. de confess. q. 4. (& latè probat Medina in C
de confessio. sine pœnitentia.) Nihil enim valet illa con
propter essentialem defectũ ex parte contritionis, vt supra
præcedenti, nu. 10. dictum est. Et quia concilium general
manum in cap. Omnis. de pœnit. & remiss. & Florentinũ
to Eugenij IIII. aperte oppositam sententiam expedit
Debet etiam illum admonere, vt quotcunque bona opera
sit facere, non omittat, quo Deus cor eius illuminare, &
lire, ad agendam pœnitentiam dignetur iuxta dictum c. Q
quidam, &c. Falsas de pœnit. dist. 1. sed non debet illi a
tionẽ impendere, etiã si eam importune satagat extorquere
quod scandalũ, aut desperationem præ se ferens. Quoniã
que dubio sacrilegij peccatum committeret absoluendo,
talis scandali aliquam rationem habere debet, quoniã ips
illud accipit, nemine ei dãte, ideóque scandalum pharisa
& subinde negligendũ, arg. Mat. 17. & c. Inter verba 11. q.
ta S. Tho. & omnes alios. An vero, qui tacet aliquod pecca
confessione, incurrat excõmunicationem synodalium co
tionum. Hoc dubium tanquam insigne, & quotidie se offe

in hoc loco proponi solitũ inferius in c.27.nu.169. decidetur. 5

Septimo, vtile est quamuis non necessarium, vt pœnitens iu-
beatur à cõfessario hoc modo, suã confessionem exordiri. Con
fiteor Deo omnipotenti, & B. Mariæ semper Virgini, & beatis
Apostolis Petro & Paulo, & omnibus sanctis cælestis curiæ, &
tibi pater, quia peccaui nimis cogitatione, verbo, opere, &c.
Deinde verò si pœnitens non statim id facere inceperit, ipsum
admoneat vt omnia peccata quorum memoriam habet & do
quibus conscientia magis stimulatur statim exponat, imputan
do culpam sibi soli, vel potius, & principalius quam cælo, dæ-
moni, Mundo carni, sodalibus, vel complexioni naturali, & cir-
cunstantias necessarias declarando.

Cum verò aliquod graue vel turpe peccatũ ab ipso audierit, 6
nulla signa admirationis, abominationis aut pauoris, ostendat,
veluti ipsũdo, vel se cruce signãdo, vel se ipsum cõmouendo,
quin potius ac si nihil audiret, vsq; ad finẽ cõfessionis dissimu-
let, & tunc eũ iã velit pœnitentiã imponere, peccatorũ grauita-
tẽ, & deformitatẽ exponat, secundũ omnes, arg. c. 1. §. Cautus. §.
Diligens, & §. Quibus, de Pœnit. dist. 6. Porro, si viderit pœniten
tẽ velle aliquã personã nominare etiã propter aliquã circũstan
tiã, necessario, explicandã, nullatenus id patiatur, iuxta supradi-
cta in c. 7. nu. 2. Et si viderit se ipsum excusantẽ, in hũc modũ,
ego nõ occido, alienũ nõ rapio, nulli male volo, mãsuete & be-
nigne reprehẽdat, insinuãs locũ illũ, nõ esse excusationis, sed ac-
cusationis potius, subindeq; verbis suauibus, eũ animet, ad ac-
cusandũ se timore prorsus relegato. Et si pœnitẽs per se ipsum
peccata recẽseat, patiatur pro libito suo ipsum dicere quãtun-
cũq; rudi, & crassa Minerua, & sine ordine rẽ exponat, sic enim
agnoscet quibus peccatis magis implicatus extiterit, & de qui-
bus debeat eũ amplius interrogare, vt post Caie. in d. §. Diligẽs,
nu. 6. diximus. Atqui si maluerit de illis interrogari, quam solus
eadẽ referre, dũmodo propositũ habeat, ad omnia mortalia cri
mina referandũ, (etiã si de illis nõ interrogaretur,) nõ esset ea
de causa condẽnandus, sed potius adiuuandus. Si tamen delibe-
raret aliquod mortale nõ confiteri, nisi de illo cõfessarius inter-
rogaret, peccaret mortaliter, & tũc cõfessarius, si forsan hoc in-
telligeret, ad detestandũ hoc peccatũ, ipsum instigare deberet.

Octauo, si confessarius viderit pœnitentẽ peccata sua occul- 7
tare velle, vel probabiliter credit, ea obliuisci, vel existimare, nõ
esse peccata mortalia, debet caute & prudenter, ad illa dicendũ
pertrahere, & ipsum docere ea esse lethalia, persuadẽdo, vt illa
de quibus dubitat, an cõmiserit, nec ne, cõfiteatur tanquã dubia,

& non tãquam certa,& indubitanter commissa referantur, nec etiam tanquam non admissa relinquantur, & deniq; taceat ore,& lingua manifestet exterius,qualem se in corde agnoscit interius,in hũc modum se ipsum incusans,Videor mihi in hoc vel illud peccatum consensisse, atqui non sum omnino certus. Idem facere debet,si dubitat,circa aliquod peccatũ an sit mortale,vel veniale.Quod si ambo dubitauerint,tunc pœnitens sub conditione,peccatũ in hunc modum detestetur,si hoc est mortale,me pœnitet de illo,tãquã de mortali. Similiter si de aliquo actu dubitaret,an bonus esset,aut malus,sub eadem conditione ipsum detestetur,scilicet,si & quatenus est malus,quoniã si bonus est,nullo pacto eũ detestari debet,Maior in 4. dist.17. Si vero recordatur se lethale crimẽ admisisse,nõ tamẽ occurrit in specie,quod fuerit,tũc fateatur se deliquisse mortaliter,si de eo in specie memoriam non habeat. Idẽ Maior,vbi supra.

Nono,postquam pœnitẽs explicauit,quicquid circa sua peccata dicendum recordatur,si sacerdoti visum fuerit,illum absolute, & perfecte illa manifestasse(vt non raro contingit) debet tũc sacerdos ipsum interrogare circa id,quod sibi necessariũ videbitur,à decem præceptis decalogi initium faciendo.

Circa hoc raro,vt puto,mortaliter peccat cõfessarius,qui principaliter acceptat officiũ audiendi cõfessiones ob lucrum, fauorem,curiositatem,vel carnalem voluptatẽ. Dixi(principaliter)quia qui minus principaliter tria prædicta horum quærebet,non peccaret,etiã si non acceptaret illud officium,nisi ob quod eorũ respiceret,tanquam causam,sine qua id non faceret per ea,quæ latius tradimus in Cõment.cap.Cũ ministeri,23.

Caput XI. De primo præcepto Decalogi, nempe de diligendo Deo, siue honorando, & aliis duobus præceptis scilicet de amando Deo, & credendo in eum.

SVMMARIVM.

Symbolum Apostolicum continet summam eorum, quæ Christianum tenetur credere,nu.1.

Oratio Dominica continet summam petendorum à Deo,nu.1.

Decalogus continet summam eorum,quæ agere & vitare tenemur, nu.2.

Decalogus in legentiam noua perseverat, nu.2.& est veluti quoddam speculum quod baptizato confertur, & c.nu.3.

Præcepti transgressio mortalis, nisi vnum ex tribus ipsum excessit, quæ sunt illa,nu.4.

Præceptorum multorum transgressio,qua vnicum peccatum,nu.4.

Transgressio

Præceptum diligendi Deũ super omnia, non est ex decẽ præceptis decalogi & quare,n.5.est tamẽ maius omnibus illis.n.5.& quãdo impletur,n.6. & quãdo debeat adimpleri sub reatu non peccati mortalis. n.6.7.& 8.

Præcepti obligantis sub pœna peccati mortalis, non solum transgressio mortalis est,sed etiam voluntas deliberata transgrediendi,imo & quicunque versus consensus in illam, vel in eius delectationem.nu. 9.Quin etiam consensus interpretatiuus, vel tacitus, vel delectatio morosa, si quatuor concurrant, & quæ sunt illa.nu.10.

Delectatio morosa,qua sit, & quare sic vocetur,nu.11.

Delectationi peccati mortalis resistere est virtus,& quando sit mortale, aut veniale illi consentire,nu.11.

Delectum autem deliberatæ habita, de aliquo mortali, mortalis, & qui dubitat an consenserit necne debet illud confiteri,nu.13.

Censuræ non incurruntur per solum consensum,nu.13.

Restituendi obligatio non contrahitur solo consensu,nu.13.

Præcepta Dei omnia impleri posse à nobis etiã in peccato mortali,quoad substantiam actus,& contrarium esse hæresim.nu.13.

AD recte dilucideque discernendum modos, quibus mortaliter contra decem præcepta decalogi peccatur, præsupponimus Primo, cum S.Tho.in prin. opusculi.4.& concilio Colonienſi fol.161.§. Ceterum,Quod quemadmodum summa omniũ, quæ quilibet Christianus tenetur credere in Apostolico Symbolo comprehenditur,& in oratione Dominica omnium, quæ à Deo petenda sunt, ita in decalogo, quem Deus per manus magni illius serui sui Mosi,electę plebi suę tradidit Exod.20. Summa omnium,quæ facienda sunt exprimitur,Noluerũt tamen hi patres innuere,nihil quod non contineatur in Symbolo,esse de necessitate credendum neque quicquam quod non comprehendatur in Decalogo esse faciendum,si quidem omnes tenemur credere mysteriũ sanctissimæ eucharistiæ,c.1.§.fi. de summa Trinit. & Cle.si dominum, de reliq.& vener.Sanct. quod non continetur in Symbolo : omnes item obligamur Deum diligere super omne aliud , quod tamen in Decalogo non habetur,vt dicitur infra eod.c.nu.6.

Secundo,quod Decalogus,siue decẽ præcepta legis antiquæ adhuc in noua & Euangelica perseverant. Quoniam licet vetus illa lex,quãtum ad cæremonialia, & iudicialia expirauerit, §.fi.6.dist.& c.1.de purifi.post part.nõ tamẽ quoad moralia,quę pertinẽt ad Legẽ naturæ,cuiusmodi sunt decẽ præcepta,excepto tertio,quantũ ad Sabbathi obseruationẽ,secundũ Gratian.

in dicto §.fi.5.Th.1.sec.q.100.art.4.& omnes alios in 3.dist.

3 Tertio,quod hæc decem præcepta,sicuti rectè dictum est Colonien. concilio, fol.251. sunt veluti quoddam speculum quod traditur baptizato vt intueatur,quantum per fidem ad ptam,vitam suam renouet,& ordinet,vel quãtum à via illa declinauerit,per quam spiritus sanctus, in baptismate accep ipsum deducebat, & qua in re vel quantum candidam vestem,quam ibi induerat,transgrediendo,quod ibidem misserat maculauerit. Et vt postquam maculas, & vul probe conspexerit,de illis doleat,& cum integra fiducia ad medicum qui nullum ægrotum, etiam in eundem bum sæpissime relapsum à se repellit, & reiicit:Matth.9.&

4 Quarto,quod quicquid est cõtra aliquod ex decẽ præcep regulariter est mortale,nisi vna ex tribus causis ipsum exc uerit.Prima est,defectus deliberationis,vt cõtingit in acc siue tædio circa spiritualia,subito nos surripiente.Secunda paruitas,siue exiguitas rei,in his quæ sunt contra ipta præ pta,cuiusmodi est paruũ,& exiguum furtum,iuxta S.Th.1. q.88. art.5. & 6.& 2. sec.q.3.art.5. & q.58.art.3. & nos latius Repet. c. Inter verba. 11.q.3.nu.491.Sanct.Antonin.2.part. 4.c.5.§.7.& 8.& Adrian.quolib.8.pag.11.cõmuniter recepta vt colligitur ex quadam Augustini sententia à Gratiano lata,in §.fi.c.Vnum,25.distinct.ibi,ebrietas si assidua sit, & Si plus proximum exasperauerit. Tertia est defectus ius sufficientis,qui contingit in semidormientibus,aut semiebr vel adeo perturbatis, quod quamuis tale iudicium ad pec tum veniale sufficiat,tamẽ ad completam rationem mort non sufficit,iuxta Maiorem in 3.dist.37.q.14.col.fin.

Quinto,quod peccatum contra plura præcepta commissum quorum vnum est generale,alterum speciale in generali com prehensum,non est nisi vnum,exemplum.Homicidiũ est co tra præceptum speciale,de non occidendo, & contra genera de obsequendo,& obediendo Deo,in omnibus, quæ præcip & contra præceptum de gratia,& amore diuino conseruando non est tamen nisi vnicum peccatum,sicut tactum est,in c.4. 3.cum de circunstantiis necessariò confitendis ageremus. quo colligitur responsio illius quæstionis nuper propositæ qui non ieiunat vigiliam Sancti Matthæi quando in quas tempora incidit,aut missam in die Dominico cum quo cõ rit aliud festum obseruandum,non audit,aut Monachus Fra ciscanus,qui non ieiunat die Veneris in quo aliqua vigilia i cidit,satisfaciat confitendo, se non ieiunasse aut non audi missam

missam in vno die in quo ad id præcepto tenebatur?Respõdẽdũ enim est,quod non.Quia dicere debet,se eo die ad id duobus diuersis præceptis specialibus, obligatum fuisse per dicta supra.Quanquam qui vnum peccatum ex quo alia sequuntur, committit, vt qui aliquem indignũ eligit,ex quo malæ gubernationes oriuntur, non nisi vnum peccatum peccat, secundũ Alexa.Halens.2.part.de accept.person.& sentit Bonauent.in 4. dist.38.super litera Magistri,q.2.Quod autem non solum peccet mortaliter,qui facit opus,sed etiam qui vult deliberatè id facere,aut delectatur in eo,& qui consentit aliquo nouem modorum,qui explicantur infra nu.13.traditur infra.nu.9.& 10.

Sexto,quod præcepta de diligendo Deum super omnia, & 5 proximum sicut se ipsum, non numerantur inter ista decem, quod docuit Sanct.Th.1.sec.q.100.Quoniam in Decalogo nõ fuerunt hominibus tradita prima principalia,quæ vnusquisque per se ipsum, natura magistra,vel per fidem intelligit, qualia sunt hæc,quę fons & origo Decalogi,& decem præceptorum, in eo contentorum existunt.Neque etiam in eodem Decalogo traduntur ea præcepta quæ difficile vel per maximã industriã ingenij ex his decerpuntur,sed tantum illa, quæ ab omnibus possunt facilè deduci. Vnde infertur, præcepta de fide & charitate non contineri in decalogo,sed præsupponi ad illũ,quod multi graues doctores adnotarũt.Tho.1.sec.q.100.ar.4.2.sec. q.44.artic.4.q.79.artic.2.Caietan.2.sec.q.64.artic.8.& Anton. 4.part.tit.4.c.1.§.1.Et consequenter errant qui dicunt primum Decalogi præceptũ esse de diligendo Deo.Est enim cõtra prẽmum est illud, Non habebis Deos alienos, &c. quibus verbis dicta, & contra textum ipsius Decalogi eodem.20. Cuius prisolum peccatũ superstitionis,& idololatrię,quę sunt contraria virtuti religionis, & latriæ prohibentur: Quæ quidem virtus non est theologalis, sed moralis,secundum Sanctum Tho.receptum. 2.sec.quæstio.81.art.5.nulla ibi fit mentio de dilectione erga Deum,& proximum, quæ pertinet ad virtutẽ charitatis.2.sec.q.27.ar.1.quę theologa est,1.sec.q.62.&2.sec.q.23. art.6.Errãt etiam qui putant præceptum de credendo in Deum esse primum Decalogi eadem ratione,cum fides sit virtus theologa,& non moralis.

Septimo,quod necessarium videtur hic tractare de præcepto amandi Deum,& credendi in eum:quæ duo,hoc præceptũ primum,& omnia alia Decalogi præsupponunt,vt satisfaciat his, qui peccata,quæ fiunt cõtra hæc duo præcepta reducũt ad primũ Decalogi.Et ita primo ponemus ea quę pertinẽt ad præce

ptũ de amãdo Deũ. Sec ũdo, ea quæ pertinét ad præceptum
credendo in eum. Tertio, ea, quæ pertinent ad præceptũ &
lẽdo illũ, quod vere & proprie est primũ præceptũ Decal

Octauo, quod præceptũ hoc non est quidem primum
ealogi, sed maximum omnium præceptorum, tam Decal
quam aliorũ, iuxta D.N. doctrinã Matth. 22. quæ diuersis
bis habetur in scriptura. Nam in Deuterono. c. 6. sic habe
Diliges Dominum Deũ tuũ ex toto corde tuo, & ex tota
te tua, & ex tota fortitudine tua. Et in Euangelio Beati Ma
c. 22. sic, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo
in tota anima tua, & in tota mẽte tua: & apud Beatũ Marc
ca. 12. sic, Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde
ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota virtute
Apud Lucam, c. 10. loco illius verbi, (fortitudine tua, vel
te tua,) dicitur ex omnibus viribus tuis. Omnes tamen
sũ conueniunt, & in summa hoc sibi volunt, Deũ præcipere
se plenè & integrè diligamus, non quidem quoad hanc
eo modo, vt omnibus horis, & momẽtis id actu faciamus
enim fieri non potest, in ea in qua cibo, somno, labore, &
gotiis necessariis, id interrumpitur: sed vt explicat Sanct. T
sec. q. 44. artic. 3. vt scilicet in omnibus totam intentionem
stram, quæ per cor exprimitur, in eius amorem, & obsequ
dirigamus, totumque nostrum intellectum, (qui per
significatur) illi subiiciamus, omnésque appetitus, (qui per
mam notãtur) ad normam suę sanctissimæ legis compona
Et denique omnia nostra opera exteriora quæ nomine
dinis, virtutis, & virium significantur, eidem conformem
summa autem hoc totum nihil aliud significat, quam D
nobis præcipere, vt se propter se ipsum, & magis quam
omnia diligamus, eidémque inseruiamus, tam interiori
exteriori obsequio, magis inquam, non quo ad intentionem
feruorem sed quoad æstimationem, & appretiationem
plicuimus in additione, capituli Quando, de consecra
num. 3. 61. post Sanctũ Thom. 1. sec. quæstio. 109. artic. 1. &
quæst. 184. artic. 3. & alios Neotericos in quibus est Maior
dist. 1. q. 2. & in 4. dist. 14. q. 1. Caieta. 2. sec. q. 49. articul. 4.
est vt eum eiusque amorem, pluris quàm aliquam
imo & quam vniuersas æstimemus, & faciamus, &
morem eius potius eligamus mortem oppetere, quam
vel corde, vel verbo, vel opere negare mortaliter peccando

6 Nono, quod hoc magnum præceptũ de diligẽdo Deo
alia omnia post peccatũ Adæ nõ potest, nisi in statu

impleri, secundum aliquos, de quib. videtur esse S. Tho. 1. sec. q.
100. art. 10. ad tertium & 2. sec. q. 40. art. 1. & 6. & melius q. 109.
art. 3. Contra quod tamen facit quod homo solo virtute natu-
rali etiã existens in peccato mortali potest concipere imo con-
cipit partim Deum esse super omnia diligibilẽ. & finem omniũ
vltimum, & consequenter, cum vt talẽ diligere potest. Deinde
quod datur dilectio Dei super omnia sine gratia, vt probat
Caiet. 1. Tom. tract. 4. de Attritione. Tertio quod ipsemet To.
in 2. sent. dist. 28. q. 1. ar. 3. affirmat, posse, quem sine gratia imple
re præceptum diligendi Deum, quoad substantiam actus licet
non quoad meritum beatitudinis, quoad quod potest intelligi
prædicta prior eius opinio, quod satis sentit concordia Tho.
1648. quæ dist. fit etiam in aliis præceptis infra nu. 13.

Decimo, quod est q. difficilis non tam bene tractata, quam
necessaria & quotidie occurrens, videlicet, quãdo teneamur ad
hoc præceptũ actu adimplendũ sub pœna noui peccati morta-
lis, eo modo, quo in hac misera vita expleri potest, nã perfectè
non nisi in alia adimpletur secundũ Aug. in lib. de perfecta iu-
stit. & Th. 2. sec. q. 44. ar. 6. Difficultatẽ enim ingerit, primũ q
sit affirmatiuũ præceptũ, & consequenter non obligat, pro quo
cumque tẽpore. Tho. 2. sec. q. 33. ar. 2. Archid. in c. Si peccauerit,
2. q. 1. & in summa de Pœn. dist. 5. ab omnibus receptis, & nõ vi
detur præfinitũ tempus, quo id fieri debeat. Deinde quod dura
videtur Scoti sentẽtia lib. 3. sent. dist. 27. à quo recedit Adria.
q. 4. de Confess. nempe, nos omnib. festiuis diebus teneri ad il-
lud, Quia nullius est textus, nec vlla ratio, quæ id necessaria cõ-
cludat, & ita non videtur asserendum, c. Consuluisti, 2. q. 5. §.
Consideremus, Auth. de Trien. & semis. col. 3. Nã missã, quam
illis diebus præcipimur audire, per c. Missas. de consec. dist. 1,
recte audiri potest, sine tali amore, actu concepto. Vnde rari
vel nulli se huius omissionis accusant. Tertio, quod nimis laxa
videtur opinio dicentium, non obligari nos ad implendũ il-
lud præceptum amplius quam semel in vita. quod, meo iudi-
cio, Sotus, q. 3 de iust. & iur. lib. 1. de nat. & grat. recte confutat.
Quarto, quod dicta Soti non videntur satisfacere. Tum quia
dicit aliquando non obligari nos amplius quam ad opus ex-
terius in quocũq; statu exhibitum, puta ad increpandum blas-
phemiã, & S. Tho. vbi supra dicit hoc præceptũ non impleri ni-
si in statu gratiæ. Tum quod idẽ Sotus vbi supra tenet obliga-
re prosẽpore baptismatis, & idem lib. 1. de nat. & grat. c. 15. do-
cuit, ad recipiendum baptisma, non esse necessarium tantum
efficere, quantum requiritur, ad recipiendum pœnitẽtiæ sacra-
mẽtum,

mentum, quoniã ad hoc non sufficit attritio, quæ noscitur n
esse contritio, ad baptisma autẽ sic, secundũ ipsum. Tum eti
quia idem affirmat vnumquẽque quotiens insigne aliquod
neficium à Deo consequitur, teneri ad illud explendum, s
tamen nulla lege, neque ratione efficaci euinci posse vide
& ita non est asserendum iuxta dictum c. Consuluisti.

7 Tertio, principaliter, saluo meliori iudicio, dicimus, san
mũ quidem consiliũ esse, vt non solum diebus festiuis, ver
etiã quotiescumq; cõmodè potuerimus nitamur implere p
dictum mandatum, præmissa (si opus fuerit) debita nostro
criminum detestatione, sed non præceptũ, quod nos sub re
nouæ culpæ mortalis obliget, nisi cum primũ ad vsum ra
nis peruenimus, & iã habemus, vel habere debemus cogno
nẽ referendi & dirigendi nos ipsos, nostraque omnia opera
Deum ipsum, tanquã vltimum finẽ nostrum, saltem in com
& eo modo, quo id pueri præstare possunt, vt sensit subti
S. Tho. 1. sec. q. 89. art. 6. quem etiam in repet. c. Quãdo, de
sec. dist. 1. not. 2. nu. 15. in alium scopum retulimus. Secũdo,
ties tenemur ad habendã contritionẽ de peccatis mortal
iuxta d. in c. 1. nu. 31. vt explicuit Caiet. in dicto art. 6. quæ
contritio sine hoc amore haberi non potest, vt ibi dictum
Tertio, quando baptismus est ab adulto recipiendus, vt a
tus, lib. 1. de natura & grat. c. 22. Contra quem facit, quod
met, lib. 2. de natura, & grat. c. 15. asseruit, ad baptisma non
necessariam contritionem, sed satis esse attritionem, etiam
lam, quæ scitur non esse contritio, licet id nobis non vide
verum, per ea, quæ in d. c. 1. diximus. Facit etiam contra
dem, quod eadẽ ratione teneremur implere hoc mandat
quotiescunque aliquod sacramentum recipimus, & confir
ter quum contrahimus matrimonium. Quod falsum est
enim est, vt non simus in peccato mortali, aut probabiliter
credamus: quamuis huiusmodi adeo excelsum amorem a
lem animo non concipiamus. Facit item, quod nullus p
mortalis reum diceret esse illũ, qui octo dies ante baptis
rectam contritionẽ de peccatis concipiens, & se ipsum pro
biliter constituens in statu gratiæ, postea ante noui p
mortalis admissionem, sine hoc amore actuali baptismu
ciperet. Quare hic tertius casus est restringendus ad eo
ante baptisma non habuerunt contritionem. Quarto, qu
cunque tenemur proximum ex charitate diligere, nam: eq
riter eodem amore Deum diligere tenemur, si quidem h
amores sunt eiusdem generis & naturæ: & in amore p

amor Dei tanquam finis includitur: vt colligitur ex vtroque
Tho. 1. sec. q. 44. arti. 2. & 2. sec. q. 25. art. 1. vt infra c. 14. nu. 4. di-
cemus. Addo tamen his, eum qui diligit Deũ, probabiliter cre-
dens se esse in statu gratiæ, subindeque suum amorẽ esse amo
rem Dei super omne aliud, quamuis in rei veritate non sit hu
iusmodi, neq; sit in eodem statu, nihilominus tamen adimple
re hoc præceptum, quoad effectum euitandi nouum peccatum
quod admitteretur ob omissionem implementi eius: quoniam
sine speciali reuelatione scire non potest quis, quãdo est in sta-
tu gratiæ. Iob 9. Ecclesiast. 9. & c. fi. de purg. can. Tho. 1. sec. q.
112. art. 5. & Concil. Trid. sess. 6. c. 9. Et ita nisi hoc teneatur, ne-
quiremus scire quando hoc præceptum impleremus.

Addo item, quod posset (nostro iudicio) affirmari, quod hoc 8
supremum mãdatum licet præcipue & principaliter excelsum
illum amorem à charitate profectum nobis præcipiat, minus
principaliter tamen etiam obligat, aliquando ad diligendum
Deum hoc eodem amore, vel alio bono, & naturali, non obli-
gando nos ad præfatum sublimẽ charitatis: vel saltem, quam-
uis hoc præceptum ad id non obligat: Lex tamen naturæ, quæ
habetur in l. Veluti, ibi, vt patriæ, parentibũsq;. ff. de iust. & iur.
Et quæ iubet parere, vel amare patriam, Reges, parentes, & do-
minos, quin etiam omnes proximos, in quibusdam casibus nos
obligat, etiam ad Deum ipsum tanquã Regem, parentem, do-
minum, gubernatorẽ, & protectorem, saltem aliquo bono amo
re naturali amandum, & propterea, vt docuit bene prædictus
D. doctor Sotus vbi supra, quando Deum audimus blasphema-
ri, aut inhonorati, tunc tenemur ad actum diuinum amoris, sal
tem naturalis boni quo impulsi, eum, qui in Deum blasphe-
mus, vel contumelioſus extiterit, increpemus. Quod quidẽ ita
faciendum esse, Conc. Lateranense sub Leo. 10. sess. 9. §. Ad abo-
lendam, in specie præcepit. Nec obstat his, dicere, quod amor
Dei debet esse talis, quo ille super omnia diligatur, & quod ni-
si talis sit, non est bonus, vt videtur sentire S. Tho. 1. sec. q. 109.
art. 3. Respondetur enim: quod licet diligere Deum compara-
tiuẽ minus quam illum, vel æque ac illum, sit malum, diligere
tamen eum absolute, æquè vel minus absque vlla compara-
tione non est malum, vt alij dicunt. Quæ quidem omnia tan-
quam quotidiana & parum specificata debitę correctioni sub-
iecimus.

9 Vndecimo, quod non solũ est peccatũ mortale transgressio,
præcepti sub eius pœna obligantis, sed etiam propositũ transgrediendi, imò, & desiderium deliberatum id faciendi, imò, &

quod

quod maius est,ipse consensus, ipsa volitio,seu voluntas
ra, & expressa delectandi se illa transgressione, licet con
tiens nec faciat, nec proponat, nec desideret facere:qualis
cõsensus illius,qui de aliquo peccato mortali cogitat, a
proposito,& desiderio id faciendi,eo tamé animo,vt ex eo
catur, & crescat ei aliqua delectatio, qua fruatur. Quam
(quod maximum est)consensus, & voluntas interpretativa
tacita illius,est culpa lethalis. Quæ omnia consonant cõ
opinioni,quæ colligitur ex beato Aug.lib.10.de Trini.& M
sent.in 2.dist.24.cũ suis commẽtatoribus,& ex S.Tho.1.
74.& Beato Ant.3.par.tit.c.5.1.§.5.& in Maiore in 2.dist.
18.& Caiet.in summa verb. Delectatio, & q.16.lib.27.q.
eis,quæ nos clarius & copiosius quam alij resoluimus in c.
gitationis,de Pœn.dist.1.& in c. Sed pensandum, dist.6.vbi
summa diximus consensum verum & expressum, quem
ietanus positiuum vocat, ipsius delectationis esse illum
supra docuimus. At vero tacitus consensus,quem alij int
tatiuum,alij morosam delectationem dixere,Caiet.autem
gatiuum non positiuum appellauit, tunc demum est pecc
mortale,quando quatuor concurrunt. Primum,vt id,de qu
mitur delectatio sit lethalis culpa. Tho.1.sec.q.74.art.8.
dum,vt qui delectatur aduertat, se delectari:nã si circa
aduerteret,(quamuis diem integrũ delectatio perduraret
peccaret,saltem mortaliter, iuxta textum mihi singularis
Sed pensandum,dist.6.ibi Ex deliberatione consentit. N
satis est aduertere,nisi integre aduertat secundum Caiet
vbi supra. Tertium,vt non obsistat delectationi, eam à se
pellere contendens,quoniam si id conaretur,iam potius
ti quam vitio esset tribuẽdum,quamuis eam à se non om
repelleret d.c.Sed pensandum. Quartum,vt absque ratione
li causa,omitteret eam à se reiicere:etenim, si omitteret
depellere,quia nouit se,ea vi & virtute animi pollere, vt
fit,se non ita victum,vel flexum iri ab ea,vt actum,de quo
velit,neq; ita,vt voluntas eius superior seu rationalis velit
sensuali delectatione frui:non esset culpa,saltem lethalis
modo expresse non consentiret in illam. Idem dicerem,
delectationi non resisteret, eámq; à se non repelleret,
credit quo magis velit tentationi obsistere,& contra ipsam
gnare,illa magis augebitur quam minuetur, sicut ergà
illecebras,contingere solet,quæ quidẽ fugiendo potius
resistendo superantur,secundũ S.Tho.2.sec.q.35.art.1.ad
tum. Io.Gerson de pollut.noct.7.& alios alibi. Idem

lectationem illam omisisset expellere,ne suam occupationem honestam,& necessariam, aut vtilem, derelinqueret, quale est studium,& lectio rerum impudicarum,ad huiusmodi delecta tiones prouocantium,necessaria ad prælegendum scholasticis vel concionandum populo. Quale item audire confessiones de rebus impudicis,& alia huiusmodi, arg.eorum,quæ singulari ter scripsit Caiet.in q.16.lib.27.q.& cõsequenter,vt hoc sit mor tale,oporteat illum,cui ciusmodi delectatio oritur,esse talem vt merito credere teneatur, nisi illam reprimeret, in ipsum opus malum,vnde nascitur delectatio, vel saltem in delectationem eiusdem operis,vere & realiter consensurum. Ex hac resolutione intulimus in c.Cogitationis,de Pœnit.dist.1.multorum casum,qui quotidie contingunt decisionem,quos hic bréuitatis gratia tacemus. Admonentes tamé & consulentes omnes,vt integro corde D. Nostrum deprecari contẽdamus,quo ab his intentionibus animi conflictibus nos liberare dignetur, qui nimirum eò periculosiores censendi sunt,quo magis nostra voluntas ad se ipsam conformandam, carnalibus istis appetitus nostri desideriis,propendet.

Ex eadem resolutione infertur,Delectationem,quæ morosa nuncupatur,à mora videlicet deducto vocabulo,huiusmodi nomen nũ esse sortitam ratione temporaneæ durationis,sed propter moram, quam facit ipsa ratio, in ea expellenda. Quia nimirum,eam non expellit,quam citissime potest,& debet vel (quod deterius est,) quia eam deliberate acceptat,quod quidem,vel in instanti fieri potest,secundum omnes. In his autem duobus casibus,peccatum mortale committitur,licet opus exterius nunquam fiat, neque adsit propositum faciendi. Quod quidem verissimum est,non solum in peccatis carnalibus,verum etiam in reliquis, iuxta mentem omnium,quod expresse S.Bonauentur.in 2.dist.24.in expositione literæ adnotauit. 10

Itaq; resistere delectationi,quæ nascitur ex cogitatione alicuius peccati mortalis virtus est,assistere autẽ & assentiri expresse,lethalis est culpa,non resistere autem,neque assistenre, aliquando est veniale, & aliquando mortale, scilicet quado quatuor illa prædicta cõcurrunt. Quoniã omnis voluntas deliberata de peccato mortali,vel proprius loquẽdo,omnis voluntas deliberata,la delectandi de actu,qui est peccatum mortale, est mortifera c.1.§.Ponderosus,49.dist.& Tho.1.sec.q 74.ar.8. 11

At quoniã in huiusmodi delectationibus maxime si carnales sunt,semper inest aliquid periculi ratione naturæ humanę corruptæ, 12

ruptæ,expedit vt qui huiusmodi delectationes habuit,& ad certus,an ipsis consenserit,neq; an sufficienter restiterit,de in confessione se ipsum incusset,dicens se dubitare,an quod debuit illis resistere contenderit.Nã si credit se consensis non restitisse,vt eis frueretur,vt admodũ negligenter se g in eis depellendis,cũ probabili consentiẽdi periculo in eas delectationes,vel in opera ex quarũ cogitatione illæ nasc tunc necessarium esset confiteri,quod circa hoc credit & sen

Duodecimo,quod non solum peccat,qui aliquod peccat committit,& in eo perpetrando est præcipuus exequutor, rum etiam omnes alij,qui eidem culpæ consentiunt,iuxta ad Rom.1. Non solum qui faciunt,sed & qui facientibus c sentiunt,c.1.de offic.deleg.vbi glo.& omnes c.Notum.2.de Sicut dignum,per totum de homic.consentiunt, inquam, quo nouem modorum contentorum in duobus senariis, S.Thom.2.sec.q.62.art.7.posuit,scilicet,

Iussio,consilium,consensus,palpo,recursus,
Participans,mutus,non obstans,non manifestans.

83 Quibus significatur illum consentire delicto,qui iubet,co lit,consentit,laudat,recipit principalem delinquentem vel iuuat,vel non impedit verbo,aut opere,vel non manifest teneatur,& possit, quorum modorũ interpretatio & dilata inferius c.17.nu.130.& seq.fiet.Nunc autem dicimus, p mortaliter eum,qui aliquo istorum nouem modorum, cipali auctori delicti consentit:quamuis non semper in easdem censuras,& irregularitatem,neque eandem restitu obligationẽ,quas ille,c.Cum quis,de sent.excõm.lib.6.& licis 1.Illud,de Pœn.eod.lib. Host.in summa,de Pœ.§.Qu & Caiet.in summa verb.Restitutio,& Fely.in tractat. Qua conatus,& alij alibi. Diximus autem in tribus vltimis nu (cũ teneretur & posset)non enim potestas sine obligatione est,secundum S.Tho.2.sec.q.44.art.4.& q.72.art. 6.& 1.2.q.6.art.3.& vtroq; Caiet.& melius in 2.sec.q.64.art. 7. ximus supra Præl.6.Vnde infertur,quod cuilibet modo candi,faciendo,vel volendo facere aliquod peccatum, adiungi alij nouem iuxta nouẽ modos illi cõsentiendi, si nõ semper infra exprimamus, aliquãdo tñ insinuabim illud tamen nunc admonentes,tunc aliquem cõsilio suo aut operibus,teneri impedire, quando ex officio,quod h vel alio titulo ad id faciendum obligatur.Tum etiam, proximus circa id extremam patitur indigentiam, & ipse

est id ipsum præstare,non se in consimilem necessitatem conficiendo, etiam si ob id rei familiaris aut honoris iacturã aliquã faciat:imo etiam cum proximus re illa maxime indiget,& ipse sine vitæ suæ,salutis, honoris & rei familiaris detrimento potest commode id facere:per id, quod in c.1.de restit.spoliat. c.24.infra & c.Inter verba 11.q.3.nu.713.& infra c.25.& profundius in Comment.c.Non in inferenda,24.q.diximus.

Decimotertio,quod vniuersa ista decẽ præcepta,& alia omnia possunt impleri ab illo, qui est in peccato mortali, quoad substantiam actus præcepti,& effectum euitandi nouum peccatũ quod incurreretur, si non adimpleretur illud iuxta diffinitionem S.Tho.1.sec.q.100.art.10.& 2.sec.q.44.ar.1.& fi.communiter recepti,quod concilium Trident.sess.6.c.7.sensit,declarans hæreticum esse illum, qui dixerit, opera nostra, ob id solum,quod fiant extra statũ gratiæ esse peccata, quicquid dixerit Dion.ord. Cistertien.lib.2.Sent.dist 17.quem aliquot alij sequuti fuerunt. Est enim hoc vnum inter alia commoda,quæ opera facta etiam in peccato mortali secum afferunt, de quibus glo.c.Quod quidam.de Pœnit.licet ad obtinendã gratiam in hac vita præsenti, & gloriam in futura, nihil valeat implementum præcepti in illo statu.c. Nihil, de consecrat.dist.5.vbi latius diximus,& §.fi.de Pœnit.dist.4 sub qua regula includitur etiam præceptum de diligendo Deo iuxta declarationem nunc additam supra nu.6. Per quod tollitur ratio,qua insanus Lutherus, insane docuit, Deum dedisse nobis duo præcepta, quæ in hac vita non possumus implere, nempe præceptum de Diligendo Deo,& de non concupiscendo. Quod efficacissime post alios confutat Castrensis in lib. contra omnes hæreses verb.Præceptum,& damnauit Concil.Trid.sess.6.can.18.

Modi visitatiores peccandi mortaliter,contra præceptum de diligendo Deo.

SVMMARIVM.

Odium Dei ex genere suo,est maximum peccatorum,& quare.nu.14.
Præcepta de diligendo Deo quis frangit,& Deum quisnam dicatur odio habere,cum deliberatione.nu.14.
Amat qui firmiter,se ipsum, vel vxorem suam, maritum, Regem, vel quamcunque aliam creaturam,quam Deum mortaliter delinquit,non autem qui fornicatur.nu.15.
Amat quisnã Deũ potius propter dona eius quã propter ipsum, & quisnã amittat ipsum amare cũ tenetur,& quando ad id teneatur.nu.16.
Peccat qui vult semper hanc vitam viuere.nu.16.

74 [illegible] supradictis infertur, quòd contra hoc præcepto de bene diligendo Deo, peccat mortaliter primo deliberatè odit Deum, quod quidem ex genere est maximum omniũ peccatorum, vt probat S. Tho. 2.sec.q.34.ar.2.ad 1. & 2.sec.q.34.ar.2.q.39.ar.2.ad tertiũ & 1.sec.q.73.art.4.ad tertiũ. Tũ quia actus qui opponitur actui summe boni, summe malus est, secũdum Arist. Ethic.8. Actus autem maxime boni Dei amor, Charitas, 2.de Pœnit. dist.2. cui odiũ Dei est contrariũ. Tum quia maximo præcepto omnium contrarium Matth.22. Tum quia directe separat à Deo, quod alia peccata communiter non faciunt, sicut explicuit S. Tho. 2.sec.q.34. Dixi (Deliberatè) quoniã subreptio iudiciũ præueniens in quibusdam materia excusat à mortali, vt diximus supra eod. c.

Secundo, qui omittit amare Deum, super omne aliud amabile, quo tempore id tenetur facere, de quo supra, nu.6.

Tertio, qui omittit referre ac dirigere se, suaq; omnia in tanquã primum principiũ, & vltimũ finem suum, quo tempore ad id tenetur, quando autẽ ad id teneatur, etiã ibidem dictum.

Quarto, qui amat Deum, sed minus, vel non plus quàm in comparatione, hoc est actu, vel virtute, expresse aut tacitè in animo, quod tantum, vel æque æstimat, vel amat aliquid ipsum Deum, secus autem si absolutè sine comparatione diligeret, iuxta declarationem superius, nu.6.7.& 8. positam.

75 Quinto, qui se ipsum, vel suam vxorem, filium, aut Regem suum, & dominum, vel quamcunque aliam creaturam, magis diligit, quam ipsum Deũ. Diximus (Firmius) Quia peccatum putari non debet, se ipsum, vel alium intensiùs, aut fortiùs diligere quam Deum, dum modo Deus firmius & fortius diligatur, vt in 4.addit. c. Quando, de Consec. dist.1. nu.7. declauimus, & supra eodem cap. nu.7. etiam retigimus. Adnemus item indirecte diligere creaturã, amplius quam Deum non esse contra hoc præceptum. Quoniam quicunque peccat mortaliter, indirectè plus diligit aliud quã Deum, in quantum aliquid vult contra eius præcepta. Atqui huiusmodi delinquens non ideo peccat contra istud præceptum, quoniam directe facit contra ipsum, neque aliquid operatur, quod secundum se & suam naturam, separatè à Deo, sed secundum accidens, vt S. Tho. 2.sec.q.34.art.1.& Scotum in 1.dist.1.q.1.sub fin.

76 Sexto, qui diligit Deũ eo solo, vel præcipuè, & principaliter quod ab eo accipit, aut sperat accipere spiritualia, vel temporalia bona; Franciscus Maior in 1.dist.1. Syluest. verb. Charitas vers. in dicta additione, à nu.334. post Th. 1.sec.q.199.ar.3. sub

nem diximus. Vnde infertur concilium Trident. sess.6. can.26. & 31. quatenus declarat, esse hæreticũ asserentem esse peccatum operari recte ob remuneratione obtinendam: esse intelligendum, de eo qui tacite vel expresse maioris æstimat præmium quod sperat, quam ipsum largitorem, vel saltem absque consideratione aliqua, vnius vel alterius, & absque eo, quod finem vltimum & principalem constituat, recte operatur.

Septimo, qui eo tempore Deum amare neglexit, quando sub peccati mortalis reatu, de sua salute spirituali cogitare tenebatur, veluti quando mortis periculum, vel necessitas recipiendi, vel administrandi sacramentum sese obtulit, Ioan. Tab. verb. Charitas, §.30. sensérat ante Maior. in 3. dist. 37. q. 13. col. 4.

Octauo, qui deliberate vult in hoc misero sæculo perpetuo viuere, quia bonis eiusdem nempe diuitiis, gaudiis etiam licitis, scientia, & aliis huiusmodi delectatus, vel propter alias causas, secundũ Adrian. in 4. de Confess. q. 4. sub fin. quamuis peccatum non sit, longam vitam exoptare, etiam ad serendo, quod ob id æterna gaudia differuntur secundum eundem.

Nono, qui festiuis diebus omisit producere actum de diligendo Deo super omnia alia secundum Io. Tab. verb. Charitas, §.20. sed oppositum c. ũ Adriano, in 4. de Confess. q. 3. col. 2. sub finem, verius supra nu. 6. existimauimus.

Modi vsitatiores peccandi contra præceptum de rectè credendo in Deum.

SVMMARIVM.

Præceptum de credendo tam differt à præcepto de diligendo quàm fides à charitate, num. 17.
Infidelis duplex positiue & negatiue, hic non peccat, ille sic. nu. 17.
Præceptum de rectè credendo infringit, qui credit aliquid, quod scit aut scire tenetur esse contra fidem catholicam nu. 17.
Excõmunicatus est qui dicto vel scripto affirmat contrarium fidei. nu. 17.
Dubitat, qui deliberate de eo, quod de fide esse scit, aut scire tenetur, aut pertinaciter tenet esse de fide, quod non est de illa, peccat mortaliter, licet non qui subrepti tie vel solo vexatus scrupulo. nu. 18.
Credẽs vnũquemq; posse saluari in sua lege vel secta peccat. nu. 18. & quid de credente patrẽ antiquiorem esse filio, aut filium & spiritum sanctum minus antiquos, nominare, aut minus potẽtes, &c. quam patrem. nu. 18.
Fidei articulos expresse & in particulari nõ credẽs, quando peccat. nu. 18.
Fidem solam ad salutem sufficere credens, hæreticus. num. 17.
Hæresis quid sit, & quis hæreticus, & pure mẽtalis, non est excõmunica-

tus, nu. 17. ne que etiam pura vocalis infrà. nu. 24.
Pertinax quisnam sit. nu. 17.
Articuli qui sint explicite credendi. num. 18.

17 PRæsupponimus primo, quod præceptum de recte credendo in Deum, quod pertinet ad virtutem fidei, tam differat præcepto de diligendo, quod pertinet ad virtutem charitatis, quam virtus fidei quæ inclinat ad credendum, à virtute charitatis, quæ inclinat ad diligendum, quæ longe alia & maior sit, quam illa 1. Corinth. 12. & c. Charitas, in 2. de Pœnit. dist. 3. monstrat Thom. 2. sec. q. 23. art. 6.

Secundo, præsupponimus, quod licet Thomas 2. sec. q. 2. Caietano declaratus dicat, quod licet in multis locis veteris & noui testamenti suprà nu. 5. citatis, fuerint data præcepta de diligendo Deo, in veteri tamen non fuerũt data de fide, quia certum est, neminem vnquam saluum factum esse, neque posse cuiusse Deo sine fide, Hebræ. 11. cui consonat principium symboli Athanasij: Quicunque vult saluus esse, ante omnia opus est ut teneat catholicam fidem, Quam nisi quisque integram inviolatámque seruauerit, absque dubio in æternum peribit, & c. Firmiter, de summa Trinit. Nam infidelis positiue, qualis est omnis qui non vult credere post fidem sibi satis notificatam, peccat peccatum infidelitatis, per quod damnatur, & de infidelis negatiue, qualis est omnis, qui non credit, eo quod non est sibi satis notificata fides, licet non peccet, non credendo, ob hoc damnetur, damnabitur tamen propter alia peccata, eleganter declarat vterque Thom. 2. sec. q. 10. art. 1.

Tertio, quod ex his infertur innumeros esse, qui contra præceptum peccant; Si quidem id faciunt omnes infideles, quibus satis notificatum est Christi Euangelium, & non credunt ei, & omnes fideles, qui credunt quidem ei, sed pertinaciter intelligunt illud, vel alia loca sacræ scripturæ, contra sensum ab Ecclesia catholica definitum, vel ignorat aliquod tale, quod explicite scire tenentur: Et consequenter peccant. Primo, qui non credunt Euangelio satis sibi notificato. Secundo, qui pertinaciter credunt aliquam hæresim, qualis est, quicquid dicat fidei Catholicæ contrarium est, cap. A recta, & cap. Hæredes 24. quæstio. 1. & est hæreticus secundum communem Rub. de hæret. & trad. Alfonsus Castr. lib. 2. contra Hæreses 9. & nos in cap. Nouit, de Iudic. notab. 3. nu. 4. & subinde excommunicati in c. Excommunicamus, de Hæretic. & c. Ad abolendam, 24. q. 1. per bullam Cœnæ Domini, vt in eã videre

Anton. 3. part. tit. 23. c. 72. & latius infrà c. 27. nu. 56. dummodo errorem illum, verbo, vel scripto, vel opere, etiam sibi soli expressit, alioquin vere non est excõmunicatus. Quoniã ob solũ actum interiorem non incurritur excõmunicatio, vt post Caietan. in summa verb. Hæresis, diximus in c. Inter verba. 11. q. 1. nu. 491. Addimus (Pertinaciter) quoniã si præ simplicitate vel ignorantia id credit, quia sibi videtur ecclesia ita tenere, & est paratus errorem deponere, quandocũque veritatem fuerit edoctus, ille non est hæreticus, neque excommunicatus; vt etiam post Innoc. in c. Firmiter, de summa Trinit. communiter recept. nos in addit. c. Quando de Consecr. dist. 1. nu. 71. & suprà Prælud. 1. nu. 10. diximus, addendo, quod nec peccat mortaliter quidem regulariter. Ille autem dicitur pertinax, qui credit animo non discedendi à sua persuasione etiam monitus contrarium ab Ecclesia teneri arg. gl. fi. Clem. 1. §. Porro, de summa Trinit. Imo, & qui credit aliquid, quod scit esse contra fidem, vel contra Ecclesiæ diffinitionem, licet affirmet se esse paratum ad corrigẽdum se ipsum, vti post Caiet. 2. secun. q. 11. art. 4. in Repet. c. Nouit, de Iudic. not. 3. nu. 41. diximus, & in dicto Prælud. 1. nu. 10. repetimus. Porro, verum est, quod quãuis Ecclesia iudicaret esse hæreticum, illũ qui aliquid credit, quod manifeste fidei Catholicæ & articulis eiusdem est contrarium, esto quod assereret se esse paratum ad correctionem suscipiendam coram Deo, tamen neque hæreticus, neque excõmunicatus est, si ignoranter id facit, & quicquid sancta Mater Ecclesia docet, vere, & implicite credit, iuxta tradita in prædicto Prælud. 1. num 10.

Tertio, qui de rebus fidei pertinaciter dubitat c. Dubius, de hæret. At vero, subreptitia dubietas, & non deliberata, maxime illa, quæ renitente voluntate euenire solet, & cõtra voluntatem habentis illam, perdurat, vel non est peccatum, aut solum veniale, Io. Andr. receptus in dicto c. Dubius & multo minus scrupuli qui contra fidem exoriri solent, & contra voluntatẽ habiti modeste perdurant, vt post Maiorem in 3. dist. 25. q. 4. col. 3. nos in repet. c. Inter verba, 11. q. 3. nu. 492. diximus. 18

Quarto, qui deliberate credit, quemcumque infidelẽ, si bene moraliter vixerit posse in sua secta saluari c. 1. §. fin. de summa Trinit. & princip. & fin. Symboli Athanasij.

Quinto, qui iã discretione pollens negligit scire explicitè ac in particulari, esse vnum Deum solum, qui mũdum vniuersum iustissime regit, ipsumque esse vnicum solum in essentia, & trinum in personis, scilicet Patrem, Filium, & Spiritum sanctũ, in quo ineffabile sanctissimæ Trinitatis mysteriũ cõtinetur, iuxta

mentem Thom.2 sec.q.2.art.8.communiter recepti. Nam
cet ante aduentum Christi Redemptoris nostri satis erat
num Deum credere,qui remunerat bonos,& malos punit,
ta Apost.Herb.11. post sui tamen euangelij promulgation
non satis est illud credere,quamuis in genere vel implicite
dat,quicquid sancta Mater Ecclesia tenet,& credit secund
eundem & communem.

Sexto,qui prædictã discretionẽ habens,negligit scire exp
cite & in particulari,Filium Dei Patris,qui est vnus Deus c
ipso Patre propter nostram salutem factum esse hominẽ
natum & mortuum iuxta mentem eiusdem ibidem art.7.q
quid Direct.& Rosella dicant,quos iuste Sylvest.cõsura
& qui ignorat illos alios articulos prædicti Symboli,salté q
ecclesia solennizat vt prædictos,secundum eundem Th
& diximus suprà prælud.4.nu.19. Quocirca omnes paroc
patrinos,parentes,& confessarios, præsertim plebeiorũ,
concionatores obsecramus, vt fidem istã articulorũ explic
& in particulari,& cæterorumq; qui in Symbolo Apostolor
tinentur,sæpissime commendare & inculcare non desis
Quoniam in vniuersa Christiana Republica circa hæc tanta
socordia,vt multos passim inuenias nihil magis in partic
& explicitè,de hisce rebus credere,quã ethnicũ quendam
losophum solũ vnius veri Dei naturali cognitione præditu
quamuis modò non auderẽ cæterorum articulorum quos
adeo solennizat Ecclesia ignorantiã,tanquã lethalem & mor
ram,condemnare,dum modo saltẽ implicite,& in genere
datur,quicquid sancta Mater Ecclesia credendum præcipi

Septimo,qui non ediscit,& memoriæ mãdat Symbolũ A
stolicum & orationem dominicam,latinè vel alia lingua,q
saltem est veniale graue,per ca.Vos,de consec.dist.3.dicun
in rept.c.Quando,de Consec dist.1.not.20.n.19.post Tabi
4.dist.15.q.3.col. ,vt etiam inferius,in c.13.nu.137.dicemus.

Octauo, qui circa Trinitatis mysterium credit, Patre
aut filium spiritu sancto antiquiorem,vel patrem,aut spiritu
sanctum,humanam vel aliam corporeã formam habere,vt
lius in quantum est homo habet, vel diuinam generation
aut processionẽ spiritus sancti esse instar generationis hum
næ,vel alterius corporeæ,vt in Prælu.3.n.19.diximus,nisi ig
rãtia,aut rudis simplicitas,ipsum excusẽt,quæ quidẽ ipsum
cusare possunt,imo & quasi semper excusant ad hoc vt non
hæreticus,nec excõmunicatus,licet nõ semper excusent à p
cato, vt suprà Prælud.1.nu.10. post Innoc, & alios qui citat
tradidimus.

tradidimus,& in dicto prælud.3.nu. 19. explicauimus generationem filij in diuinis esse instar productionis notitiæ ab intellectu,emanationem autem spiritus sancti esse similem processioni amoris ab intellectu,& voluntate,nullo autem modo, per modum corporeæ generationis, id quod aliqui temere ac stulte comminiscuntur,vt ibi admonuimus.

Nono,qui contra concilium Tridentinum sess.4.c.2.asserit, traductionem vulgarem sacræ scripturæ non esse pro authentica habendam,vel qui eam contra vniuersalis Ecclesiæ declarationem,& contra concordem sanctorum Patrum sensum,interpretatur, quamuis eius interpretatio nunquam sit edenda.

Modi visitationes peccandi mortaliter, contrà præceptum de recte colendo,& honorando Deo,quod proprie est primum Decalogi.

SVMMARIVM.

Præceptum de colendo Deo,quàm differat,à præcepto de diligendo eo,& credendo in eum. nu.19.

Superstitio est maximum omnium vitiorum moralium.n.19.& est quadruplex.nu.20 & quælibet lethalis præter primam,nu.21.

Dæmones hariam inuocantur,expressè,& tacitè, nu.22.

Inuocatio Dæmonum tacita.sit quoque modo,nu.22.

Præceptum de colendo Deo frangitur 38.modis præter participantes,à n. 23.vsque in finem; Nempe qui adorant aliquam creaturam tanquam Deum. Qui habent spiritum malum familiarem, qui etiam facit vt sit infidelitatis,n.24. Qui partas insigne Iudæi vel Sarracen.n.25. Qui Lætus dissentat de fide.nu.26.

Qui falsas sanctorum reliquias,adorandas exponit,qui inuocat,aut adiurat Cacodæmones.nu.27.

Qui Magicam artem discit, aut eiusdem libros habet, aut vult inuenire thesauros,opera Dæmonis,nu.28.

Qui vnum maleficum altero tollit.nu.29.

Qui interrogat Dæmonem sortis & alia arcana. Qui sortilegis & incantationibus alicuius vtitur,&c. Qui facit incantationes pro animalibus seruandis vel inuenciendis.nu.30.

Qui vaticinijs,aut Dæmonum,aut incantatorum verbis fidem adhibet,&c.n.31.

Qui interrogat Ægyptios de fortuna sua. Qui porrigit poculum amatorium,aut facit incantationes supra res sacras ad sanandũ,&c.n.32.

Qui quibuslibet fidẽ somniis.nu.33. Qui portat nomina collo appensa,absque quatuor conditionibus,& quæ sint illa,n.34. vel carmina certis diebus

scripta &c. vel reliquias aliquas cũ vana superstitione gestat. n. 34. &
Qui duo beati Ioannis herbas sic colligit, bestiis venam perundat, hom-
cit vel salutat &c. num. 36.
Qui credit Augurio, cantibus auium, vlulatibus, & mugitibus anim-
lium, &c. aut respicit constellationes vel dies tanquam sinistros, ad in-
cipiendum aliquid nu. 37.
Qui credit herbas, aut musicam, virtutem habere contra Demonem. Q
utitur arte notoria, & quænam sit illa. Qui credit Striges, seu sagas
ad hunc vel illum locum pergere. nu. 38.
Qui credit scribum illicitum, & quænam sint illæ, & qualis. Qui credit p
nouationibus & duellis, quæ sunt species quædam sortis illicitæ, exce
duobus casibus, & qui sunt isti. nu. 39.
Qui capit serpentem aquam, vel ferrum candens &c. vel tentat Deu
ferendo se martyrio non necessario. nu. 40. Qui in his participat
ex illis nouem modis suprædictis. nu. 42. Imagines quæ licitæ. nu. 43
Excommunicatus an sit exterius faciens opus nisi delitatis. nu. 24.
Disputare de fide Iudæi illicitum. nu. 26.
Ars Magica vetita. nu. 28.
Maleficium an maleficio tolli possit. nu. 29.
Sortes, quæ prohibitæ & quæ licitæ. nu. 30.
Incantatio prohibita & fide indigna. nu. 31. & 39.
Philtra quæ illicita. nu. 32.
Adoratio imaginum, quæ illicita nu. 31.
Somnii quibus non credendum. nu. 33.
Reliquias, nomina, & breuia, vt gestanda. nu. 34. & 35.
Augurio non credendum. num. 37.
Dæmoni herbam, & musicam nil resistere. nu. 38.
Ars notoria illicita, & quæ sit illa nu. 38.
Striges & sagas reprobates. num. 38.
Ducta illicita excepto duobus, & quæ prohibita per Concilium Trid
tinum. nu. 39.
Tentare Deum illicitum etiam per martyrium. nu. 40. & 41.
Martyrium pati quando crimen mortale. nu. 40.
Dii, Deabusue gentilium, aut planetis aliquid diuinitatis tribuere
pium. nu. 40
Magister Poetas gentiles prælegens vt peccet. nu. 40.

19 PRo luce discernendi prędictos modos, peccat mortaliter cõtra prędceptũ de colendo siue hon rãdo Deo, quod est primũ Decalogi, & pertin ad virtutẽ latriæ siue religionis, primo suppon mus, quod illud tã differt à prædictis duobus pr ceptis, do diligendo Deũ, & credẽdo in eum, quàm differt

tus religionis, quæ est moralis licet omnium suprema, secundum Tho. receptum, 2. sec. q. 81. ar. 2. & 6. à virtutibus fidei & charitatis quæ sunt Theologicæ, & longe omnibus moralibus maiores, secundum eundem, receptum, 1. sec. q. 62.

Secundo, quod nemini debet videri præceptũ hoc non fuisse conuenienter datum, Exod. 20. eo, quod datum fuit negatiue & non affirmatiue sicut præceptũ quartũ de honorando parentes. Tum quia id factũ fuit, ea ratione quã alte declarat Th. 2. sec. q. 122. ar. 2. Tũ quia dum ibi vetatur cultus falsorũ Deorũ, præcipitur cultus veri Dei, argumento à contrario sensu, quod est fortissimũ, l. 1. de offic. eius, cui mand. est iur. & c. Apostolica. de his, quæ fiunt à Prælat. sine consensu cap. præterquã quod in secũdo præcepto, directe iubẽtur sabbata sanctificari.

Tertio, quod sicut virtus latrię seu verę religionis, ad quam pertinet hoc præceptum, est maxima inter omnes morales virtutes, vt probat S. Tho. 2. sec. q. 18. receptus, ita vitium superstitionis, & falsę religionis, quod quidẽ hoc primo mandato prohibetur, ex genere suo est maximum omnium peccatorum, quę actibus virtutum moralium opponuntur. Quod S. Th. 2. sec. q. 92. ar. 1. adiunctis quę ait. q. 94. art. 3. sensit, & nititur ea ratione, quod contraria, de contrariis dicuntur, c. Sciendum. 8. q. 1. & l. & si contra tabulas, ff. de vulg. Vnde quamadmodum virtus religionis, & latrię inclinat & ordinat nos ad Deum ipsum, debito modo colendũ, & honorandum, tãquam primum principiũ, fugremumque gubernatorem nostrum, qui nos creauit, & regit. 2. sec. q. 81. art. 1. & 3. Sic etiam è cõtrario vitium hoc superstitionis & falsę religionis inclinat ad reddendum Deo cultum perniciosę aut superflue, vel etiam ipsi creaturę, tacite vel expresse, 2. sec. q. 92. art. 1. & 2.

Quarto quod quatuor sunt falsę religionis vel superstitionis species, vt ex beato August. in li. 2. de doct. Christiana relato in c. Illud, 26. q. 2. & Sanct. Tho. eiusque commentatore. 2. sec. q. 92. ar. 2. colligitur. Prima est, qua pernicios vel superęremoniis mendacibus, falsitatem aliquam prę se ferentibus, fluus cultus, exhibetur Deo. Est autem pernicios cultus, qui redditur, quales sunt Iudaicę cęremonię, significant enim Messiam esse venturum, secundum Sanctum Tho. 2. sec. q. 93. art. 1. Superfluus cultus est, qui illis cæremoniis exhibetur, quę neque ad Dei gloriam, neque ad subiiciendam carnem spiritui, & spiritum Deo ipsi, quicquam conferunt, iuxta Sanct. Tho. dicta. q. 92. art. 2. Facit c. Quisquis, 41. dist. qualis est cęremonia quędam orandi ante solis ortũ, vel audiẽdi factũ à sacerdote,

qui vocetur Ioannes, vel dicendi bis Alleluia, vel Pater noster &c. quando semel tantum est dicendum. Secunda species est qua cultus diuinus alicui creaturę redditur, gratia ipsam honorādi, & hęc dicitur Idololatria. Tertia species est, qua cultus diuinus redditur creaturę, ad assequendam aliquā scientiam instructionē, & hęc dicitur Diuinatio. Quarta species est, qua idē cultus tribuitur creaturę, vt ab ipsa opera nostra dirigantur.

21 Quinto, pręsupponimus, omnes istas superstitiones ex genere suo esse lethalia crimina, valde grauia, excepta prima species, qua parte continet cultum superfluum, sed non contra religionē diuinę, aut humanę legi, sicut ieiunare in die dominica, dicere Pater noster, &c. adeo priuate, & sibi soli, ac si non esset pars, & membrū Ecclesię secundū Caiet. 2. sec. q. 92. ar. 1. Quarta etiam species non est peccatum mortale quando bona fide vel prę ignorantia, aliquis ea vtitur, antequam veritatem cognoscatur, vt ex mente S. Th. vbi supra, S. Anto. 2. par. ti. 12. c. 1. & Caiet. 2. sec. q. 95. ar. 2. colligitur, secundum quos in istis duobus casibus, non est communiter amplius quam veniale peccatum, vt inferius explicabimus.

22 Sexto, quod duplex est modus inuocandi Dęmonem, vnus est expressus, alter vero tacitus. Expressus est, quo aperte vocatur vel inuocatur Dęmō, vel fit aliquid, quod creditur operandum a Dęmonis fore perficiendum, secundū mentē S. Th. quem sequitur Caiet. 2. sec. q. 95. ar. 3. expressit. Nam priore modo verbo, posteriore autem opere, auxilium Dęmonis imploratur. Tacita inuocatio Dęmonis toties fit, quoties aliquis enititur efficere aliquid, per causas, quę nec virtute sua naturali neque ex dispositione naturę aut ecclesiastica dispositione possunt illud efficere, vel quando huiusmodi causę tanquam necessarię adiunguntur aliis quę possunt talem effectum producere, iuxta mentem Sancti Th. 2. sec. q. 96. ar. 1. & in multis ar. q. 95. eiusdem sec. 2. Exemplum huius diffinitionis esse possunt quidam rami ab ista radice procedentes, quos posuit Caiet. in summa verb. Incantatio. Quorum primus est vti verbis sacris hac conditione, vt sint scripta in vel illa materia, vel tali tempore, aut hora, & aliis huiusmodi quę neq; ad diuinū cultū, neq; eius honorē, neq; ad rectā [illegible] nē pertinēt. Secūdus est adiūgere causis naturalib. aliquos racteres vim significādi habentes, qui quidē ad Dęmones probe intelligentes referūtur, vel sunt nomina ignota, quę quod sunt talia tacite ad eos referūtur. Tertius est, vti turalibus ad effectū supernaturalē, veluti ad agnoscendum minū arcanas cogitationes, vel ad subito medēdū. Quartus

vti verbis sacris ad inanē effectū, sicut ad mouēdū annulū supra silum, vel ad voluēdum cribrū, quę quidem non verba sacra sed ipse Diabolus mouet, vt illis verbis honorem sibi fastum habuisse febres. Quintus est, miscere falsa, veluti dicendo Christum habuisse febres. Qua quidē in re iure quis miretur illorū hominū imprudentiā, qui his & aliis similibus superstitionibus credūt, & quod Deus impartitus fuerit vetulis quibusdā delitias, & hominibus ignorantibus, (& vt plurimum corruptis moribus,) vitaq; reprehēsibili, ea quæ nō est elargitus sāctis, quib. in gradu adeo alto profūdę suę diuinę sapientię arcana, virtutemq; suæ infinitæ potētiæ qua tot miracula fecerūt, cōicauit.

Septimo, quod Concil. Trid. sess. 25. post principium declarat hæreticum eum, qui dixerit, à nobis sanctos rogādos non esse, aut eorū preces nobis apud Deū non prodesse, aut eorū reliquias & imagines non esse nobis venerandas, declarando simul, quod vt sanctissimum est, imagines honestas sanctorum, maxime D. N. Iesu Christi & eius matris habere, & colere, sic peccatū est, imagines ornare & habere, quæ sua venustate, nuditate, forma, aut habitu, ad libidinem & alia vitia alliciant: In quo multos, etiam religiosos errare video, vestiētes dominam nostram, & Magdalenam & alias sanctas, ornamentis profanis, & vānis ac meretriciis, quib. etiam matronæ honestæ sese vestire verentur. Item declarauit vbi supra, esse idololatriā credere, illis aliquam diuinitatem aut virtutem inesse, prętерquam ad ea, quorum sunt imagines repræsentanda. Item declarauit ibid. Neminem debere in ecclesia collocare, nec domi habere, imagines insolitas, & inusitatas sine approbatione Episcopi. Vide infra additionem, c. 17. nu. 169.

Octauo, quod ex his colligitur infrascriptos peccare mortaliter. Primo, qui se ipsum, vel alium circuncidit, vel vtitur alia cęremonia Iudaica, vel Machometica, quæ aliquam falsitatem nostræ sanctæ Catholicæque fidei contrariam significat, etiam si minime veram esse credit, per supradicta. nu. 19. & 20.

Secūdo, qui expresse Dæmonē, Solem, Lunam, idolū, vel creaturā aliquā, tanquam Deū adorat, etiā solo cultu exteriori supra nu. 19. Vel habuit Dæmonē seu spiritū, quē vocant familiarem, vt ipsum admoneret, vel ei ostēderet, renūtiaretue quæ in locis remotis, aut secretis gerūtur, vt copiose in Rep. c. Nouit. 1. de Iudic. probauimus. Circa quod nullatenus excusamus Reges, qui nō puniūt eos, qui huiusmodi Dęmonib. familiarib. vtuntur, sed potius expetunt ab eis certiores fieri de his, quæ in hostium castris geruntur, aut quæ aduersarij moliuntur.

Tertio

25 Tertio, qui ex metu vel aliâ ob causam dicit ex animo
quid contra fidem, vel consensit in aliquod opus infidelit
exterius, etiam si intra se, & in corde suo oppositum cred
Sicut Marcellino Papæ legimus contigisse, c. Nunc autem
dist. qui non solum est excõmunicatus, in foro exteriori
etiam in foro conscientiæ, secundum Caiet. 2. sec. q. 94.
Sed huius oppositam sententiam olim pro responso dedi
interrogati de certis casibus, qui cuidam religioso Soci
Iesu, apud Sarracenos agenti occurrerunt erga Christia
quosdam, qui timore perculsi, & propter alias causas, se
Sarracenos finxerunt, & sequuti sumus eum, qui reperto
Inquisitorum composuit, in verb. Hæreticus, col. 14. Quod
quoque verius arbitramur, quã quod Caieta asserit, hic
Sylvest. verb. Hæresis, q. 9 & Io. Tabiensi, verb. Hæreticus
verb. Apostasia, nu. 3. visum est. Et profecto etiam si hoc
assereret, nos eandem sententiam teneremus. Quoniam
modi homo non est vere hæreticus, quamuis gravissime
cet, secundũ Alexã. Halensem. 2. par. tit. 183. memb. 2. & Ca
part. Dialog. c. 6. id quod ex hæretici, hæresisque diffini
quam in repet. c. Nouit, de Iudic. notab. 3. nu. 41. adduxim
comprobatur. Et excommunicatio illa iuris quæ continet
bulla cœnæ Domini solum infertur contra hæreticos cred
tes, vel contra fautores, & receptatores hæreticorum, qui
de numero non est censendus is de quo modo loquimur,
quando aliquod opus exterius hæreticum commisisset, ad
hæresi auxilium præstando, in quo casu excommunicatus
maneret, non quia hæreticus, sed quia fautor hæreticorum.

Quarto, quia aliquẽ habitũ, vel signum Iudæi vel Sarra
defert in loco vbi in veste, vel quouis alio charactere v
quisque suæ legis professionẽ indicat, Ang. verb. infidelit
9. Sylvest. eo. Caieta. in summa, verb. Habitus omissio. Id
facere perinde est, ac præ timore, se Iudæum esse, aut Sarra
num confiteri. Non autem peccaret propter solã omissio
gni vel habitus Christianissimi, dũmodo signa Iudæorũ a
racenorũ nõ acciperet, sicut recte docuit idẽ Ca. 2. sec. q.

26 Quinto, qui disputat de fide cum sit Laicus, sciens
esse prohibitum sub excommunicationis pœna, de illa
tare, c. Quicunque, de hæret. lib. 6. & l. penult. C. de
Trinit. & Caietanus verb. Disputatio.

Sexto, qui aliquas reliquias falsas, tanquam si vere
essent, adorãdas proponit, vel votiuas imagines, pro
falsis obtulit, imaginis crucifixi, vel B. Virginis, aut alio

rum, vt alij simili exemplo prouocati aliquid templo offerrẽt,
vel alia similia ad offerendũ compararent, vt inde aliquid ac-
cederet lucri. Quoniam magna diuino cultui infertur irreue-
rentia, mendacia circa res sacras, persuadendo, Caiet. vbi supra
in verb superstitio, & quia est primæ speciei superstitionis
per dicta num. 20.

Septimo, qui Dæmonem expresse, corde, vel verbo inuocat, 27
quo sibi sit auxilio, consilio, vel fauori. Quia est tertia species
superstitionis de qua supra dicto nu. 20.

Octauo, qui Dæmonẽ per modũ obsecrationis adiurat, vt ab
eo aliquid discat, vel vt auxiliũ ab eo accipiat, c. Illud, 26. q. 20.
& supra eod. n. 20. Quanquã licitũ est dæmones adiurare per
modũ coactionis, obstringendo eos ecclesiasticis exorcismis,
vel quãdo sine inuocatione ipsi adsunt, vt solent in arreptitiis
adesse. Nam licet tunc eos interrogare, sine prece tamen, & si-
ne aliquo societatis pacto ad aliquorum vtilitatem, secundum
B. Anto. 2. part. tit. 12. c. 1. §. 5. Quin etiam colloqui cum ipsis Dæ
monibus corpora hominum obsidentibus, ob curiositatem vel
vanitatem tantum, non est plusquam veniale, erit nihilominus
veniale, quoniam nullo pacto illis couti licet, nisi tanquam ini-
micis, Caiet. verb. Interrogatio primi præcepti.

Nono, qui Necromantiam vel aliquam aliam magicã artẽ, 28
discit, vel ea vtitur, vel deliberato animo, eam vult edisscere, vel
ea vti. Quoniã iuxta Richard. in 2. lib. dist. 18. non est scientia,
sed potius superstitio, l. Culpa, C. de Malef. & mat. Quod si li-
bros huiusce facultatis habet, & nolit eos comburere, non est
absoluendus secundum Ang. verb. Curiositas. §. 10. Nam tertia
species est superstitionis, de qua supra eod. nu. 20.

Decimo, qui vult Dæmonis opera, vel aliis illicitis modis
thesaurum inuestigare, arg. c. Illud, 26. q. 2. vel si consulit, aut
consuli suadet maleficos, aut eos in domum suam accersit, cau
sa percuntandi aliquid Leuit. 20. Anima quæ declinauerit ad
magos, & ariolos, &c. l. Nemo, C. de malef. & mat. vel veneficia
aliqua composuit, vt incantationibus aut inuocationibus Dæ-
monum tacitis: vel expressis noceret alicui Exod. 22. Maleficos
non patieris viuere l. Multi, C. de Malef.

Vndecimo, qui aliquod maleficiũ aut incantationẽ, alio male- 29
ficio aut incantatione dissoluit, aut precatur alium vt dissoluat,
quamuis ille esset ad id agendum paratus, secundum S. Tho.
in 4. dist. 34. q. 1. art. 3. & Io. Maiorem, ibid. q. 2. col. 6. communi-
ter receptos. Id quod etiam Sylvest verb. Maleficium q. 8. arg.
l. Nullius. & l. Nemo, C. de malefic. & c. Non obseruetis 26. q. 7.
cõprobat, quicquid dicat Angel. verb. Superstitio, §. 13 nunquã

enim est licitum aliũ ad peccandum inducere, quamuis ille ad id paratus. Quia non licet consentire peccanti argu. c. Rom. & c. Notum, 2. q. 1. quamuis liceat alieno peccato vel modo res ipsa, quæ petitur, non sit peccatum c. Mouet. 23. Quod latius tradidimus in Rep. c. Inter verba 11. q. 3. n. 83. Atqui fas est maleficium licitis modis dissoluere, pura exmis approbatis, aqua benedicta, sanctorum precibus, vera nitentia, deuota Eucharistiæ perceptione, secundum communem doctorum sententiam, præcipue Ioan. Maioris in 4. dist. q. etiam sine vlla inuocatione soluendo vinculum cap vel aliarum rerum quibus incantatio continetur.

30 Duodecimo, qui interrogat, vel vult interrogare diuinue diuinatores circa aliquod furtum, vel quidpiam aliud tũ, vel id ipsum sortibus, aleis, chartis, libris, cribro, astrolatentat cognoscere, Deut. c. 10. Non inuenietur in te, qui pones, ac diuinos consulat. l. Nemo, C. de Malefic.

Decimotertio, qui adhibuit incantationes ad animalia uanda vel inuenienda, &c. vtendo verbis sacris aut profanis aliqua alia vana obseruatione Tho. 2. sec. q. 96. art. 4. ad 2.

31 Decimoquarto, qui credit effectũ illum, qui ex operibus gorum diuinantium & incantatorum procedit, etiam si ad tatem perueniatur, virtute verborum vel rerum quas apposit effici: quando huiusmodi res iuxta naturam suam ad illum effectum producẽdum, tali virtute careant, quoniam talem fectum Dæmon efficit per alias causas naturales, quas ad pactum, expresse vel tacite cum incantatore conuentum apcat, secundum S. Tho. 2. sec. q. 96. ar. 2. Anto. 2. par. tit. 12. c. liquos omnes in 2. dist. 7.

Decimoquinto qui aliquem peregrinũ, quem Hispanum, num, Itali vero Cingarum & Galli Ægyptium vulgo vocant, fortuna sua percontatur, animo credendi id, quod ille respondit, quamuis ex curiositate, vel ridẽdi gratia id faceret, nõ lethalis culpa, nisi persona talis esset conditionis, vt ex illa terrogatione alij grauiter offenderentur, tunc enim ratione dali grauius esset scandalum c. 2. de noui oper. nunciat.

32 Decimosexto, qui alicui philtrũ siue poculũ amatoriũ, pernat, vt ab ipso ametur Ang. verb. Interrogatio primi pecc.

Decimoseptimo, qui rebus sacris, & ecclesiasticis aliquã tationem aut maleficium facit, aut fieri procurat, veluti baptismali, oleo sancta, ara cõsecrata, verbis cõsecrationis, vel aliquid horum, secum ob malum finem gestat, Anto. 2. tit. 12. c. 1. §. 12. Cui casui in plurimis diœcesibus, ex com-

catio synodalis annexa esse solet.

Decimooctauo, qui ob sanitatẽ alicui restituẽdã aliquid applicat quod nulla virtute pollebat, ad sanandũ, veluti cingulũ metriti, vimẽ findere, aperire arboré, vrinã supra certã herbam emittere, lienis morbos secare, nisi ob ignorantiã excusentur.

Decimonono, qui sanctorũ imagines, solũ ob ipsasmet adorat, sine vlla in ipsos sãctos, tacita, vel expressa relatione, & sine respectu, & repræsentent ipsos sanctos in cœlo degentes, aut ipsum Deum, de consec. dist. 3. c. Perlatum, & c. Venerabilis.

Qui fingit, parat, aut habet fictas aliquas imagines sanctorum, vel alias ita nudas, lasciuas & inhonestas: vt probabiliter credi possit, motum iri aliquos per eas, ad concupiscendum, & volendum turpia, vt supra. nu. 23. diximus.

Qui fingit, parat, aut habet imagines aliquas opprobriosas, virgini matri, sanctis, summo Pontifici, Cardinalibus, Episcopis, aliisve prælatis ecclesiasticis, aut iniuriosas orthodoxæ, catholicæque fidei.

Vigesimo, qui aliquid futurũ, vel arcanũ, credit ob id maxime quia aliquid somniauit, propter expressam aut tacitam dæmonis inuocationẽ, videlicet, quia propter insomniũ credidit illud, ad quod vis somnij extendi non potest, veluti se nunquã fore interficiendum, vel quod thesaurum inueniet, vel scire, quã sit vxorẽ ducturus. secundũ S. Tho. 2. sec. q. 92. ar. 6. Deut. 18. c. Scienduũ 26. q. 5. Quamuis credere aliquid, quod in somnis accepit, dum existimat esse reuelationem diuinam, vel cautelam, aut signum naturale sufficiens ad significandũ, quod portendit, non est peccatum, iuxta eundem S. in d. ar. 6. & Caiet. in Summa verb. somniorum obseruantia. 33

Vigesimoprimo, qui propter ea quæ somniauit, omittit facere aliquid ad salutem animæ necessarium, vel operatur aliquid eidem saluti contrarium, licet si non est tale, solum venialiter peccat, idem Caiet. ibid. 34

Vigesimosecundo, qui certam spem constituit in deferẽdis aliquot nominibus scriptis, firmiter credens, propterea fore, vt nunquam in bello vulnerabitur, feretur, vel repentina morte rapietur, aut quod neque aqua, neque igne peribit, vel quod ergo Principes omnia sint illi prospere cessura, &c. Quoniam huiusmodi nomina neque virtute naturali, neque ordinatione diuina, vel ecclesiastica vllam vim habent, ad tales effectus producendos, & consequenter vana est eorum obseruatio, per dicta supra num. 22. Quocirca talia breuia vel nomina sunt reprobata, & peccant mortaliter qui ea confingunt, vel qui illis vtuntur

vtuntur, vel qui consulunt, vt alij eisdem vtantur, iuxta B. Anton. 2. par. tit. 12. cap. 1. §. 13. nisi adeo ignorantes, & rudes sint, vt eos ignorantia excuset.

Vigesimotertio, qui breuia alia (vt vulgo vocãt,) vel conciliationes, vel nomina collo appensa gestant, nisi hæ quatuor conditiones cõcurrant. Prima, quod sint nomina cognita, & sancta & sancta, veluti ex euãgelio & scriptura sacra, aut aliquo sancto desumpta. Secũda, quod in eis nullus alius character aut signũ præter Christi crucẽ, aut aliud sacrũ cõtineatur. Tertia, quod in eis nihil sit falsi, aut vani, aut ad inuocationẽ dæmonũ pertinens. Quarta, quod nullã constituat spẽ, in modo ligandi, vel ligãdi, neq; in eo quod in membrana vt vocant, scribitur, aut cũ sol oritur, vel quando legitur euangeliũ, conficitur, vel quod debeant tot filis ligari, & à puella virgine, quod à nemine videatur, & alia similia, quę neque ad Dei, neq; ad aliũ effectũ naturalẽ, vel institutũ deseruiunt. Secundũ Anton. 2. par. tit. 12. ca. 1. §. 13. arg. c. Non licet. 26. q. 5. tinum ab Arles, conterraneum nostrum, de superstitionibus 4. vol. 10 tract. & satis colligitur ex Thom. 2. sec. q. 96. ar.

35 Vigesimoquarto, Qui facit aut defert aliquos versus ptos, in die Ascensionis, credens minorem virtutem habere si ante euangeliũ decantatũ, vel post sacra peracta, vel in die in quo talia verba Euãgelij in eiusmodi schedulis decãtari nõ solẽt, fuissent descripti. Rosell. ver. Sortilegium.

Vigesimoquinto, qui defert aliquas reliquias superstitiosas quadam & vana obseruatione ductus, veluti, si vas vel gestandæ, sit trigonum vel rotundum, &c. quę nimirum & huiusmodi ad diuinum cultum nihil attinent Thom. 2. 96. ar. 4. neque ad alium effectum naturalem, vel alium tum deseruiunt. Verumtamen religiosum est, cum deceneratione reliquias portare, absque aliarum vanitatum sitione iuxta eundem Tho. vbi supra.

36 Vigesimosexto, qui in die Beati Ioan. herbas colligit, in tali die collectas, maiori virtute pollere, quam si in alio vel post ortũ solis colligerentur, vel in die S. Petri, vel sancti iumentis venam pertundit, id vtilius fore credens, id illicitum est, iuxta Martinum de Arles in dicto tract. perstitionibus, nu. 8. Quoniã quãuis peccatum non sit medicinalem colligere simul cum oratione dominica, bolo, si ex deuotione fiat, & absq; superstitione, vel eadem herba vti, arg. c. Nõ licet. 26. q. 5. attamẽ si aliqua species inseritur peccati, rationẽ habet, licet aliquãdo

ignorantiam aut simplicitatem, lethale non sit, per dicta nu. 10.

Cui addo, quod mulieres, quibusdã signis, & benedictionibus sine superstitione & vanitate licitis orationibus, & exorcismis vtentes, verbi gratia, obtestantes, per passionem Christi, & alia huiusmodi non peccant mortaliter, veruntamẽ, horũ vsus debet illis merito interdici, quoniam sæpissime multa vana, & superstitiosa, intermiscẽt, nisi alias sint personæ honestæ & pru dẽtes, de quarũ vita bona habeatur in populo existimatio, nisi ex hoc aliæ simplices personæ ansam arriperẽt ad quidpiã simile faciendũ: si enim ea illis præberetur occasio, deberent huiusmodi personæ honestę ab his protinus abstinere, iuxta verbum Apost. ad Thess. 5. Ab omni specie mali abstinete vos, &c. Cum ab omni, de vit. & honest. cler. vt sensit B. Anto. 1. par. tit. 12. c. 1. §. 11.

Porro, illi qui vulgo salutatores vocantur, (quantumcunque alias sint perditissimi homines) licite possunt, suo munere perfungi, quoniam gratia illa gratis data huiusmodi hominibus, à Deo solo conceditur in vtilitatem aliorum, Margari. confess.

Vigesimoseptimo, qui eo quod audit aues garrire, vlulare 37
lupos, mugire boues, & alia animalia &c. vel quia obuiauit lepori, aut mulieri grauidæ, certo credit sibi mali quicquam imminere c. Illos 26. q. 2. & seq.

Vigesimooctauo, qui certo credit aliquem, quia sub tali sydere vel cõstellatione natus fuerit, vel propter complexionem, aut Physiognomiam, cogi ad bene vel male operandum, cap. Illud quod est, 26. quæst. 2.

Vigesimonono, qui alium diem potius quam illum obseruat, ad exeundum domo vel ad iter agendum, vel quo pede stetim à somno, terram contingat, vel quem pedem primum calceet, vel quod domo egrediens, in limine impingat, & ob id retrocedit, vel quia simulatq; excitatur à somno, statim sternutauit, & ob id in lectum reuertitur, qui has & similes vanitates obseruant, vt plurimum venialiter peccãt, antequã à suis curatis, vel cõcionatoribus vel cõfessariis admoneãtur. Post admonitionem autẽ, secundũ B. Anto. 2. par. tit. 12. & citata in 4. præsupposito supra eod. c. 21. iam mortalia crimina iudicantur.

Trigesimo, qui discit vel vult discere artem, quam notoriam 38
vocant, quæ certis ieiuniis & variis quibusdam obseruationibus, sapientiam infusam pollicetur Tho. 2. sec. q. 96. ar. 1.

Trigesimoprimo, qui credit herbas, vel musicã cõtra dæmones aliquid posse, quãuis, verum sit cõtra passiones, & humores corporeos, vim habere, quæ si ad quandã temperiem reducantur, nõ adeo potest vexare Dæmõ, Angel. verb. Superstitio. §. 6.

Trigesimosecundo, qui credit Veneficos aut venefic
striges, corporaliter per aëra vehi ad diuersa loca, (vt illi
stimant)c.Episcopi.22.q.5. Quamuis credere, quod aliqua
licet raro, Dæmon aliquos de loco in locum Deo permitt
transportet, non est peccatum, Caiet.2.sec.q.95.art.3.& ex
rientia iudicum compertum est in Germania, vti traditur
Malleo maleficarum,2.part.cap.3. & probatur rationibus
deductis in 1.par.q.1.eiusdem libri.

39 Trigesimotertio, qui vult sortes experiri, aut expertus est
per eas Dæmon, vel cæli cõstellatio ipsum admoneret, qui
ecto opus esset, vel aliquid arcani aut futuri reuelaret, vel
tes iacit ad electionem ecclesiastici beneficij, nullo prius
bonorum,& idoneorum delectu. Tho.2.sec.q.95.ar.8.c.2.
de sortileg. quamuis sortes mittere ad rei alicuius partic
tionem, vel ad capiendũ consilium, ingruente necessitate,
mittendo se fortunæ, quatenus diuina prouidentia est, non
illicitum. verbi gratia, tẽpore pestis, aut belli, quinam
aut monachi etiam cum periculo vitæ remansuri sint ad
sterium ecclesiæ, & quinam discessuri ne omnes pericliten
neq; ecclesia deserta relinquatur, secundum eundẽ auth

Trigesimoquarto, qui prouocat ad duellum, vel prouo
acceptat, quod inter sortium species, potest numerari, sor
S.Tho.& eius Commentatorem, 2.sec.q.95.art.fin.c.2. de
vulg.ca. Monachiam 2.q.5. duobus dumtaxat casibus excep
Primus est, quando Rex quispiam iniustè impugnatus vide
viribus inferiorem alio, ad descendendum in prælium. Sec
dus est, quando aliquis falso accusatus, se interimendum
nidet, vel iniustè sibi membrum aliquod amputandum
duellum acceptauerit, secundum Caiet. ibidem, quamuis N
laus de Lyra, 1.Reg.17. laxius hoc loquatur. Idem est dicen
de eo qui vult, consulit, delectatur, copiámve ad id perage
aliis concedit, vt in addit c. Quando, de consec. dist.1. num
diximus: & quamuis exurgente aliqua causa Rex ipse vo
possit, nullatenus tamen in concedere valet, secundũ eun
Caiet. vbi supra. Nunc autẽ sacrosanctum concil. Triden
municat eum, qui in terris suis permittit duellũ, siue sing
certamen aliquod, quamuis sit Imperator, & priuat iurisdi
ne territorij in quo id permittit, si illud obtinet ab eccles
etiam dominio directo, si est feudum, & facientes, & eos
vocant parrinos, excommunicat, notat infamia, bonis priua
reputat homicidas, & morientem in eo, priuat sacra sepu
& eum qui consuluerit, aut spectauerit illud, excommuni

Trig

Trigesimoquinto, qui sumit vel cogit, aut vult sumere vel 40
cogere ad sumendum feruentem aquam, ferrum candens, vel
prunas ignitas, vel in fornacem ardẽtem ingredi, vel quid aliud
simile tentat, vt à suspicione criminis, quod sibi imponitur, se
ipsum expurget, c.fin.de Purg.vul.c.Mennam,& c.Consuluisti,
2.q.1.Tho.2.sec.q.95.art.8.ad 3.

Trigesimo sexto, qui Deum tentat, se martyrio temere offe-
rens, iplósq; infideles irritans, & occasionem illis suggerens, ad
eum occidendũ sine aliqua causa, quæ vi præcepti aut consilij
ad id ipsum obliget, & dirigat, arg.cap.fi.de iniur. Tho.2.sec.q.
124.ar.1.ad 3. Est autẽ martyriũ in præcepto, quantũ ad animi
præparationẽ: tenemur enim potius velle mori, quã fidem dese-
rere, aut peccare mortaliter, secundũ S.Tho. cõuniter recẽ-
ptum in quolib.4.ar.20. Est etiã in præcepto, quantũ ad effectũ,
id est ad ipsum actualiter perferendũ, quando subire ipsum est
necessarium, ad fidem aut bonitatẽ multorũ conseruandã, vel
ad vitandas blasphemias. Est autẽ solum in consilio, quando ex
eo nil amplius quã Dei gloria vel fidei exaltatio consequitur,
secundum mentẽ eiusdem doctoris 2.sec.q.126.art.3.ad 1. Neq;
ad perferendũ martyriũ, est necessaria perfecta charitas, quã-
nis huiusmodi charitas exigatur, quò cum voluptate & gau-
dio toleretur secundum eundem S.Tho.in d.Quolibet.4.ar.19.
Quoniã etiam in statu peccati mortalis potest subire, iuxta
Apost.1.Cor.13.& S.Tho. sententiam in dicto. Quolibet.

Trigesimoseptimo, qui Deũ tentat dicendo aliquid aut fa- 41
ciendo intentione expressa experiendi diuinã potentiã, sapien
tiam, vel pietatẽ, vel tacite faciendo aliquid, quod tantũ ad hãc
experientiã faciendam conducit, verbi gratia, Concionati nul-
la præuia meditatione, (cum eam posset adhibere,) secum repu-
tans, per interiorẽ inspirationem, à Deo sibi necessaria subsidia
præstitum iri, secundum Ludolphum 1.part.vitæ Christi c.32.

Trigesimooctauo, qui se periculo mortis, aut mutilationis
obiecit, sine necessitate, aut vtilitate, veluti ægrotus, qui re-
spuens humanum remedium, quod facile haberi potest, soli se
diuinæ prouidentiæ committit, Tho.2 sec.q.97.artic.1.Quam-
uis nolle vti medicina tempore martyrij, vel alio, propter com-
modum spirituale, puta propter carnem domandam, passionẽs-
que efferuescentes comprimendas, vel vt melius Christi pas-
sionem sentiret, perferendo vulnera, vel cauteria, morbum ilia-
cum, aliásque huiusmodi corporum ægritudines, quæ mortis
periculum secum non afferunt, nullum esset peccatum, sed po-
tius meritum, vt recte docuit Caietanus ibidem.

Trigesimonono, qui credit habere aliquid diuinitatis C
planetas, Saturnū, Iouem, Martem, Solem, Mercuriū, Venere
& Lunam, vel credit cælicolas homines illos Idololatras &
noroſos Herculem, Bacchum, Iouem, & id genus alios, vel
minas inhoneſtas, vt Venerem, Iunonē, & id genus alias
& quas, Gentiles ſuis in libris laudant, & ſtolidiſſimè exco

Quadrageſimo, qui magiſtri prælegentes diſcipulis ſu
bros & fabulas gentilium poëtarum, & aduertentes: vel a
tere debētes quod incipiunt credere, illos vel illas habuiſſe
beréve, aliquam diuinitatem, non monent eos veritatē exa
licam. Quia firmiter ſibi perſuadent illos fuiſſe homines
ros & vitiis magis, quam virtutibus deditos cruciariq; in
no, cruciatūmque iri in æternum. Tum quia ni hoc fecer
videntur eorum errori conſentire, & quos poſſunt ab eo
reuocare, contra cap. 1. Pauli ad Rom. & c. 1. de offic. delega
Notum. 2. q. 1. & c. Qui poteſt, & multa alia 23. q. 5. In quo
magiſtros meos olim peccaſſe, ita credo plurimos nunc
que peccare, quos à concionatoribus, frequenter monen
Chriſtiana arbitror. Participantes.

42 Quadrageſimoprimo, qui, eſto, non faciat, neq; velit fa
quicquam ex ſupradictis, tamen cōſentit aliquo ex illis
modis ſuprà eod. c. nu. 12. relatis, ſcilicet iubendo, conſul
conſentiendo ſimpliciter, laudando, recipiendo, adiuuan
cum deberet, & poſſet, non impediendo verbo, aut opere
imminentis periculi certioratione, vt ibidem dictum eſt.

Caput XII. De ſecundo præcepto Decalogi.

SVMMARIVM.

Præceptum ſecundum Decalogi, quid per nomen Dei comprehdat
Iurare, quid ſit, nu. 1. & eſt actus Latriæ & religionis, nu. 2.
Iuramentum ſine tribus comitibus peccatum, & eſt duplex, nu. 3.
Præceptum ſecundum de non iurando, quando violat mortaliter, &
dit nunquam eſſe licitum iurare, nu. 4.
Qui iurat per Dæmonem vel alias creaturas, &c. nu. 4.
Qui iurat falſum, prudenter, ſcienter, vel ignoranter, nu. 5. 6. &
Qui iurat ſecundum ſuā intentionem, & non illius cui iurat, nu.
Qui iurat facere, & non facit, nu. 10. etiam non ludere, nu. 11.
Qui iurat ſub conditione, nu. 12.
Qui iurat facere ſine animo faciendi, nu. 13.
Qui doloſe iurat, & non implet, nu. 13. & 14.
Qui iurat contra reliqua præcepta, vel conſilia, nu. 15. & 16.
Qui iurat vana ſine otioſa, nu. 17.

Qui iurat redire in carcerem, & non redit, nu. 18.
Qui iurat ſecundum intentionem remotam eius cui iuratur, nu. 19.
Qui iurat ſeruare bonum commune, nu. 19.
Qui inducit ad iurandum, quem credit peieraturum, nu. 20.
Qui accepit iuramentum à famulis ſuper reuelandis delictis, nu. 21.
Qui iurat facere quod non poteſt, nu. 22.
Qui reuelat ſecretum iuratum, nu. 22.
Hæreticum eſt dicere, non licere iurare, nu. 4.
Blaſphemia eſt iurare ſic per creaturas, nu. 4.
Iuramentum rei paruæ, non obligat ad mortale, nu. 18.
Iuramentū conditionale quādo ligat, nu. 11. & 12. & quādo factum ſine animo adimplēdi, nu 13. & quādo factum cōtra conſilia, nu. 15. & 16. & quando doloſum, nu 13. 14. & quando factum de re vana, nu. 17.
Iuramentum de redeundo in carcerem, quando ligat, num. 18. & quando factum ſecundum intentionem remotam eius cui iuratur, nu. 19.
Iuramentum de ſecreto ſeruando, quando ligat, num. 22. & quando factum de reuelando delicto, nu. 21. & de inducente ad iurandum, quem credit peieraturum nu. 20.

PRo fundamento dicēdorum, præſupponimus primo, non ſolum illū aſſumere nomen Dei in vanū, qui per eum male iurat, vel bene iuratū, male adimplet, iuxta gloſſas & opinionē communem, Exod. 20. ſed etiam eum qui male vouet, vel male adimplet, quod bene vouit, vel qui effutit blaſphemias, aut iniurioſa verba contra Deū, & Sanctos, quod rectè ſenſit concilium Colonienſe, in explicatione ſecundi præcepti & alij, in quibus eſt Ang. in verb. Interrogatio 2. præcepti. Primo autem dicemus de hoc præcepto, quatenus agit de iuramento, & mox de eodem quatenus comprehendit votum. Tertio de eodem, quatenus vetat blaſphemiam.

Secundo, præſupponimus, quod iurare eſt affirmare, vel negare aliquid adducendo expreſſe, vel tacite Deum in teſtem tanquam infallibilem veritatem, iuxta ea, quæ in Rub. de iure-iur. diximus ſequētes ſenſum glo. In ſumma 21. q. 1. & mentem S. Tho. 2. ſec. q. 79. art. 2. & in 3. diſt. 39. q. 1. & aliorum ibidem, & Goſſ. & aliorum in Rub. de Iureiur. & Anto. 2. par. tit. 10. c. 3. Dizi expreſſe, ad includendum iuramenta quæ fiunt huiuſmodi verbis allego, vel facio Deū teſtem huiuſce rei, tacite autē cum dicimur, viuit Deus, per Deū, &c. vel nominando aliquā creaturam in quantum in ea reſplendet diuina veritas, vt quando quis iurat per euangelia, per ſanctos, per cælos, vel per ſalutem domini ſui, quod perinde eſt, ac ſi iuraret per Deum,

cuius veritas est in euãgelio,vel per veritatẽ,quam sancti e
diderunt,vel per Deũ,à quo pendet salus Domini sui,arg.
cob.5.& c.Et si Christus,de iureiur.& gl.fing.c.Quoties.
&c.Idem facit, qui nominat creaturam aliquam à se dilec
vt in ea diuina exerceatur iustitia si verum non sit,quod
Et qui iurat,per vitam suam,aut patris,aut filiorum, vel
adiuncta execratione,nisi quod iurauerit verum fuerit, q
appellatur iuramentum per execrationem,vt sentit S.Tho.
dicta q.89.arti.1.& Caiet.declarauit,illud interim singula
adnotans,videlicet,non committere duplex peccatum, occ
execrationis & periurij,qui asserens aliquid falsi, insuper ad
git,hæc mihi faciat Deus,& hæc addat,nisi verũ sit,quod
mo:Cum enim ea execratio prolata sit sola causa adue
Deum in testem,non erit amplius quam periuriũ. Nam
agentium,non extenduntur, vltra intentionem eorum.l.
omnis.ff.de reb. cred.& c.Ad audientiam,de Decim.

2 Tertio,quod ex hoc sequitur, iurare esse actum suapte
tura bonum,quia est actus latriæ,siue religionis,quo dimi
honorem illi per quã iuratur exhibemus, allegatur enim
quam infallibilis testis,& prima veritas,quæ Deus est,c.A
bis.1.de senten.excom.secundum S.Th.2.sec.quæst.89.
4.& probat dictum c.Et si Christus.

Quarto,infertur etiam eum qui aliquid affirmat,vel pro
dicens per fidem meã;vel in fide mea,vel in veritate,nihil
rare,si nomine fidei aut veritatis nihil amplius quam fidem
humanã veritatẽ intelligat iuxta illam loquendi normam
Principes & nobiles cõmuniter vti solent dicẽtes, per fidẽ
regalem, vel per fidem gentilis siue nobilis hominis. Non
etiam iurat,qui dicit,Deus scit,an ego verũ dicam, neque
dixit,hoc dixerim corã Dño, si careat intentione iurandi,
enim inuocat Deum,tanquam testem eorũ quæ dicit,sed
quã spectatorem,secundũ Caiet.2.sec.q.89.ar.2.Quem
non sequimur in eo,quod asserit,non iurare illum,qui dix
Deus scit,me verũ dicere.Qui enim huiusmodi verbis
Deũ vt testẽ adducit, secundũ sanctũ & cõmunem intellec

3 Quinto,quod omne iramentũ,ad hoc vt licitum sit,req
rit tres comites,nempe veritatem,iudicium,& iustitiã,hoc
quod verum sit,quod iuratur,& quod sit iustum, & quod
reuerentia debita, Deo fiat, & si aliquod ex his tribus ei
peccatum est,per illud Hiere.4.& iurabũt.in veritate,iudi
& iustitia:relatum in cap.Et iurabunt, 22.q.1.& dicto.cap.
Christus.& Th.2.sec.q.89.art.2.& 3.Peccatũ, inquam,

regulariter cum ei veritas deest,vel tanta iustitia,vt sit mortale,id quod iuramẽto confirmatur. Veniale vero,cum non deest nisi iudicium,siue reuerẽtia,vel iustitia leuis,vt cum iurat quis se facturum aliquid, quod solum est illicitum venialiter,non enim erit tunc amplius,quam veniale, secundum communem sententiam,à Caietano ibidem oprime,& à nobis in dicto ca. Et si Christus,explicatam.

Sexto,quod duo sunt genera iuramenti. Alterũ quo vel præterita,vel præsentia solemus asserere. Alterũ vero, quo futura promittimus secundum Goffred.in summa de iureiur.col.2.ab omnibus receptum subindéque duobus etiam modis peccari potest ratione iuramenti, scilicet aut perperam iurando, vel male adimplendo quod recte iuratum est.

Septimo, quod peccat mortaliter contra hoc præceptum, quatenus habet non male iurandum, & bene iuratum bene adimplẽdũ. Primo,qui credit,iurare suapte natura esse malum, & nunquã licitum,& nõ solum mortaliter peccat,sed etiam est hæreticus,si pertinaciter id facit,quia id est cõtrariũ cõtextui. ca.6.Deut.& ca.& si Christus. de iureiur. Th.2.sec.q.89.art.2. & in 3.dist.39.Castr.in verb.Iuramentum.lib.cõtra omnes hæreses. Est enim ex se,vt supradictum est,nu.2.actus latriæ & religionis.quę inter virtutes morales supremũ obtinet principatum,secundũ Tho.2.sec.q.89.ar.4.adiunctis quę ait,q.81.ar.2. Secundo,qui iurat per Dæmonem,vel Mahometum,vel per Idolum aliquod,aut Deum falsum,cap.Monet.22.qu.1. simul. quę blasphemat.Quoniam id,quod Dei proprium est,scilicet, esse ineffabilem veritatem,tribuit creaturæ, quæ est blasphemia,iuxta not.à Tho.2.sec.quæst.13.artic.1.

Tertio,qui iurat per aliquam creaturã,nulla Dei habita ratione,aut respectu,tacito,vel expresso, eam adducens tanquam testem ineffabilem suæ sententiæ,subindéque diuinum honorem,& reuerentiam ei tribuens,secundum omnium mentẽ, & ea quæ diximus suprà.eod.nu.2.per c.Clericum.22.q.1.& Th. 2.sec.q.89.art.6.Diximus (eã adducens,veluti testẽ,&c.) Quoniã iurare per creaturã absq; respectu tacito,vel expresso bonitatis diuinæ,in ea resplendentis,& sine tacita, vel expressa intentione adducẽdi eam in testem infallibilem, sed in talẽ,qualis ipsa est,in se,& non designando ipsam tanquam obiectum, in quo diuina iustitia exerceatur, non esset,meo quidem iudicio,iuramentum,non enim tunc adducitur Deus tanquã testis. Neq; etiam esse peccatum existimarem,quoniam non exhibetur diuinus honor creaturæ corã Deo,vt patet ex supradictis,

nu.1.& 2.& ex mente S.Th.in 3.dist.39.q.1.art.1.ad 4.& ad
cõmuniter ibi receptũ. Verũ est tamen, quod Christiani
do iurant per creaturã aliquã sacrã,vel in qua valde
ter relucet bonitas diuina,qualia sunt,cælũ,sol,luna,stellæ
men & alia id genus,per Deum ipsum , qui eorũ est
cõmuniter iurare videntur,& saltem in foro exteriori,
bũtur à peccato grauissimo deferendi honorem diuinum
turæ,sed iudicabuntur obstricti vinculo iuramenti,quam
foro interiori,& coram Deo peccatum grauissimę
nis admittãt,si prædictas creaturas,tanquam testes
infallibilis veritatis,allegarent,etiam si per Deiparam
iurarent,in foro autem interiori nullo iuramenti
garentur,si neque actu,seu actualiter,neque
liter Deũ in testem sed potius ipsam creaturã,
care vellent arg.c.Et si Christus,in princ.de iureiur.c.
deret.cap.Clericum, c.Si quis per ca.22.q.1.& Thom.
Quod quidẽ facere videtur,qui iurant per suã
vel per fidem , quam suo generi vel dignitati
barbas,vel per has vestes,per hos capillos,per has
alia,vilia , in quibus nihil diuinę bonitatis
quos arbitror non iurare bene, neq; male,neq;
faciendi habere,per supradicta.nu.2.

5 Quarto qui iurat falsum,sciens aut existimãs esse
aduertẽs se iurare,quod quidã docti appellare
de dicto,& iuramẽto,c.Animaduertẽdũ,22.q.2.
ior natu,siue puer,dũmodo annos discretionis
delict.pueror.siue ob vtilitatem suam,siue
tate, siue iocandi , vel excusandi , & se
ue ob timorem mortis,siue ob alias quascũq;
quamuis id irę furore percitus,faceret, iurando
Deũ, per sacrosancta euãgelia,per beatã
sed etiã per vitã propriã,& per conscientiam
Deus me adiuuet,S.Bonauẽt.in 3.dist.39.q.3.& Gabri.
Neq; obstat solennis.glos.c.Veniẽs,de iureiurã
esse amplius q̃ veniale iurare falsũ iocandi
ter,&merito reprobatur,vt & nos eã prælegẽtes,

Quinto,qui iurat falsum,non aduertens esse tale,
ita dispositus iurat,vt etiã si aduerteret esse
iuraret propter peruersam cõsuetudinẽ,qua
bo,tam falsa q̃ vera iuramento confirmat,
secun.q.89.ar.3.quoniã inconsideratio illa non
potius comes iuramenti. Quãquã cõmuniter

cõsiderãdo an illud sit falsum,vel an iuret,nõ est amplius quã
veniale secundum S.Th.dicto ar.3.& communem opinionem.

Sexto,qui per ignorantiam,(quam crassam,vel supinam vo-
cant)iurat falsum,credens se iurare verum, Ioand.And.in ca.
Tua.de iureiur.Ang.& Sylu. verb. Periurium,quamuis si de-
bitam abhibet diligentiam, nihil peccat.c. Homines, 22.q.1.si
tamen aliquam adhibet,sed non quantam debet, non amplius
quam venialiter delinquit,secundum eosdem.

Septimo,qui iurat veritatem,credens esse falsum quod iurat, 7
& considerans id quod iuramento firmat,& aduertens se iura-
re quamuis iocandi gratia id faciat dicto c.Homines , secun-
dũ omnes.Cæterũ,si quod iurat aduertit, non aduertẽdo se iu-
rare illud,vel contra aduertit,se iurare non aduertendo, quid
iurat,non peccat mortaliter,licet graue veniale peccet.Si autẽ
neque hoc,neque illud aduertit, imo vtrunque sine deliera-
tione , & consideratione facit,peccat quidẽ, sed tantũ veniale
leue,S. Bonauent.in 3.dist.39.q.3.art.1.nisi forsan ipsa inconsi-
deratio,ex volũtate deliberata & ex cõcẽptu oriretur,tũc enim
esset mortale ratione contemptus,Arg. verb.periuriũ,ante §.1.

Octauo,qui iurat aliquid,affirmans illud esse verum nesciẽs
an ita sit,Aureol.3.dist.39.Ang.verb. Periurium, §.4.nisi affir-
met eo solum modo,quo illud nouit,ad normam videlicet il-
lam,qua Archidiaconus respondet Episcopo super eo,qui sa-
cros ordines suscipit respondet enim , eum esse bonum & di-
gnum , cum tamen id non recte percalleat, quoniam id non
patia fragilitas nosse permittit, c.1. de serut.in ord. fac. & omnes
ibi & Angel. verb.Periurium.§.3.

Nono,qui iurat id quod est verum secundum mentem suam, 8
non autem secundum intentionem illius qui iurat, cum esset
iustus iurare à iudice competente seruato ordine iuris , vel se
offerendo sponte,ad iurandum,c. Quacunque arte 22.q.5.Th.
2.sec.q.89.ar.7.ad 4.Diximus(à iudice competente,&c.)Quo-
niam si iudex iuramentum exigens talis non fuerit , vel esto
quod sit competens , interrogat tamen contra iuris ordinem,
vel est alius homo priuatus , qui per metũ,aut importunitatẽ,
iuramentum extorquet,tunc iurare poterit,id quod secundum
suam mentem est verum,falsum autem secundum mentẽ alte-
rius cui exhibet iuramentũ,c. Humanæ aures.22.q.5.in cuius
Comment.late de hoc differimus. Sicuti magnum illũ beatũq;
Francisc um fecisse ferunt,qui rogatus,qua perrexisset quidam
homicida, qui iuxta eum transierat , manus per manicas im-

mittens respondit,non transisse illac, intelligens, non tra-
per illas manicas,vt referunt Angel.de Perusio,in l.Idem
tibi.ff.de Condic.ob turp.caus.& Ioan.de Anan.in c.Qui
sure,col.fi.de fur. Quamuis idem Angel.dicat,in l. Qui
9 Qui ex voluntate.ff.de fur.cum manu aurem tetigisse,de-
nos in c.Inter verba.11.q.3.nu.767.mentionem fecimus.de
tes illud,cum Adria.in 4. de confess.dub.10.col.1.& in quo
11.litera C.quod qui sic inique interrogatur,potest opti-
spondere,quod nescit,intelligendo,non eo modo se scire
illud dicere teneatur.Dubio autem 4.P.Vinc.super hoc
respondetur infra num. vltim.A.Vnde infertur, quod qu
iudex interrogat,de aliquo delicto, q notorium nõ est,
eo habetur semiplena probatio,neq; eius infamia præce
que indicia approbata intercedũt, neq; ex eius occultatio
teri euenit notabile proiudicium, quamuis indirecte in
num accusatoris redundet,non teneri illum iudici respo
secundum eius intentionem, rei veritatem manifestãdo
enim est eum qui iurat dicere veritatem iuxta intentionem
vti diximus in dicto c. Inter verba, 11.q.3.nu 700.posit
sec.q.70.ar.1.vbi Caiet.& Maior in 4.dist.15.q.18.& conse
cuter,mulier,quæ secretum habet impedimentum, ratione
neque velit,neque possit habitare cum viro,& propterea
municationis sententiam patiatur cum postea eam in
mortis constitutam, oporteat iurare se cum marito vita
facturam,vt possit absolui,tunc temporis potest & debet
se id facturam,concipiendo intra se, conditionem illam,
sine peccato fieri possit,& ob hoc,si postea cõualuerit ea
mitate,& ad maritum, neqnaquam redierit:periuri rea
nus erit,Arg.eorum quæ notat Panor.post Host.& cõmu
in c.Literas,nu.20.de Restit.spol.iuncto dicto c.Humana
10 Decimo,qui iurat se aliquid licitum effecturũ,quod p
non facit,secundum omnes,in 3.dist.39.& c.Si vero,de
quamuis ira percitus,iuret,modo non esset tanta quæ
iudiciũ ad mortalẽ culpã sufficiẽs adimeret,iuxta not.in
de Vot.per Io.And.& cõmunẽ in c.dudũ,de Conuers. co
de quo infra. eod.nu.24. An autem idem sit de illo qui
rem leuem licitam,est dubium. Nam Caiet.2.sec.q.8
net quod sic.Cuius sententia alias magis placuit quam co
ria,quam tenuerunt B.Anton.2.par.tit.10.c.4.§.1.col.4.&
verbo Iuramentum,1.& post eos Sotus lib.7.q.2.art.1.&
q.1.art.7.& q.2.art.3.de iustit.& iur.Nunc autem magis
prædicta opinio diui Antonini,Tũ quia videtur esse recepta

quali non soleo recedere sine textu,vel efficaci ratione, ad id
cogente,per c.De quib.20.dist.& doctrinam Io. And. receptã,
in c.1.de constit.Tum quia paruitas rei in omnium præcepto-
rum materia excusat,à culpa mortali,per §.Nũc autẽ,sub fi. 25.
dist.& alia late citata supra c.11.nu.4.ergo etiã in materia præ-
cepti de implendo votũ,paruitas & leuitas rei excusabit à cul-
pa mortali. Tum quia lex Dei de nõ furando,vel non iniuriã-
do,non minus ligat,quã lex voti.At paruitas furti, & iniuriæ
excusat à mortali,secundũ omnes,vt in d.nu.4.diximus.Tum
quia,qui præcepto Ecclesiæ,vel voto tenetur recitare diuinum
officium,& qui sine contẽptu,vnum,vel alterũ versiculũ omit-
tit,non peccat mortaliter,secundũ omnes.Tũ quia non obstat
consideratio illa Caiet. qui me aliàs in eius opinionem flexit,
videlicet,quod versiculus vnius psalmi relatus ad totum offi-
cium,quod est quid magnũ, quia est pars eius exigua & repu-
tatur pro modico & nihil,idem tamen versiculus,per se ab ali-
quo omissus, non est pars alterius magni, sed est quoddam
totũ per se.Non,inquam,obstat illa consideratio:eo quod non
omne totum est quid magnũ,ouum enim per se cõsideratum,
quoddã totum est,sed non est quid magnũ imo paruũ,& cu-
ius furtũ non inducit culpam mortalẽ,nec actionẽ de dolo,se-
cundum eundẽ & alios omnes,quamuis ad actionem furti pro
eo dandã,de rigore iuris,sufficiat,iuxta gl.receptam in §.Gal-
limarũ.Instit.de rer.diuis.verb. Animo. Tum quia ipsemet fate-
tur iuramenta matrũ,de dando filiis plorantibus pomo,vel ca-
stigando eos,nõ impleta,nõ facere eas reas culpæ mortalis,se-
cundum communem,& difficile est,excusare illas alia ratione,
quã paruitatis quãuis alias fategimus eas, fortiore ratione ex-
cusare quam ipse Caiet. Tum quia iuramentũ de faciendo pec
cato veniali,nõ est pluspiã peccatũ veniale, vt supra dictũ est,
& fractio iuramenti de facienda re leui & parua, non videtur
esse peior iuramento de faciẽdo aliquid q est peccatũ veniale.
Tum deniq; quod par est credere Christũ,misericordissimum,
non condemnaturum morte æterna, illum qui iurauit vni vel
alteri,se salutaturũ salute parui momenti nomine illius,vnum
vel alterum,vel dicturum aliquid minimi momenti:Quare te-
nendum videtur cum communi,peccare quidem venialiter,qui
iuramentum de re parua & leui non implet,non autem morta-
liter,quod ipsum de voto rei leuis dicemus,infra nu.40.
Ex quibus infertur responsio ad illã interrogationẽ nuper no 11
bis propositam. An qui dixit.Deus male mihi vertat,& me non
adiuuet,si amplius lusero,ab hoc iuramẽto absolui possit,nulla

alia

alia de causa,quam quod ipse magnum ludendi desiderium tentationem patiatur? Respondeti enim debet,quod non est verum iuramentum per id quod num.1.& 4.dicitur,& de graui factum,& sine iusta causa, à iuramento iusto de re gui absolui nemo potest.gl.solennis c.Quando,de iureiu. quis in rem meliorem,aut æque bonã,aut alia iuramenta mutari posset,quod tamen interroganti,ne faceret confessi persuasi. Quia illud iuramentum, de ludo illicito in quantitate,intelligebatur,quod è Republica est, etiam e strís militum exulare,& non de ludo licito, in parua quante,qui animi causa,etiam rogatis licet,& ita nuper Sanc mus D.Pius V.renuit in simili casu dispensare.

Vndecimo,qui iurat aliquid facere,& postea id nõ facie quod aliquid euenit,quod si euenisset à principio, nullus se id facturum iurasset,aliquando peccat mortaliter, aliq do vero,minime,sicut inferius c.18.num.19.dicemus.

Duodecimo,qui iurauit,se non iturũ,aut non transitur illum aut illum locum, ne libidinis,aut illiciti ludi occa tentetur:& post eadem occasione permanente,pertransit uis,qui hoc iuraret absque alicuius finis boni & honesti vtilis intuitu,non peccaret mortaliter contrafaciẽdo, quia mentum esset vanum iuxta Caiet. in summa verb.Pet & mentem sancti Antonini vbi supra.

Dubio autem 5.P.Vincent super hoc moto,respondetur numero vltimo B.

Decimotertio,qui iurat deliberate se aliquid facturũ,fin mo adimplendi,c.1.& 2.22.q.2.Quoniam qui iurat aliquid netur habere animum adimplendi sub pœna lethalis cu Vnde qui iurat aliquid illicitum facere,cum animo faci bis peccat,scilicet volendo illicitum admittere,deinde, 13 se id facturum,queniam contra iustitiam iurauit.Qui rat se aliquid illicitum perpetraturum,sine animo adimple vno tantum modo peccat,secundum mentẽ Caiet.2.sec. art.7.iuxta quem,etiam rationabilis timor mortis,in casu li,nullatenus excusat,ibidem.

Decimoquarto,qui sophistice & dolose,aliquid iurat, intelligens quã ille cui iurat,intelligit, nulla intercedente aut iusta ratione vtendi tali duplicitate,non solũ peccat taliter,(vt dictum est) verum etiã postea non adimplens secundum sanũ & communẽ intellectum illius cui præstit ramentum.Quoniam quãdo iurans vtitur dolo,alter vero nime,iuramentum adimpleri debet,secundum sanam,& v nunem intentionem illius,cui iuratum est,c.Quacunque

22.q.1.& omnes ibidem,Innoc.& Communis in c.Veniens de iureiur.quamuis quando qui iurat est in bona fide,alter vero vtitur dolo,debet tunc promissum adimpleri secundum intentionem iurantis,c.Humanæ.22.q.5.Inn.cum communi in d.c. Veniens,Tho.2.sec.q.89.ar.7.ad 4.Quamobrẽ non peccat,non adimplendo,quod iurauit,qui dolo aliquo circunuentus iuratenus iurasset:quoniam iuramentũ non obligat,extra intentionẽ illius,qui bona fide iurat,siue in genere, siue in particulari iurauerit,se hoc vel illud facturũ, quod sibi ab alio fuerat inductum,c.Quinta vallis,c.Veniens de iureiur.Neq; Deus talo iuramentum bona fide emissum,alio modo acceptat, quam illo secundum quem,ex corde processit,c.Humanæ,22.q.5.

Decimoquinto,qui ob metũ iurat aliquid licitũ facere absq; intentione obligandi se ad explendũ illud,vel cum intentione adimplendi,quod tamen minime facit Th. 2. sec q.89.ar.7.ad 3.& Anto.2.part.tit.10.c.6.1.Quintus casus.Quoniam redimere propriã vel alienam vexationẽ,virtutis opus est,l.Nec timo re.3.ff.& l.Isti quidẽ.ff.Quod met.caus.& c.Dilectus,1. de Symon.Et omne opus virtutis iuramento promissum,est faciendum,c.Si vero,de iureiu.c.Quamuis pactum,de pact. lib. 6.vt nos in c.Verum,de iureiur.respondendo cum cõmuni illi texui,post Caiet. in d ar.7.diffuse probauimus.Verũ est tamen, secundum prædicta,quod si quãdo iurauerit ob metũ, habuit intentionẽ perficiendi quod iurauit,in aliquo sensu vero licet diuerso ab illius mente,qui ipsum iurare cõpulit, tunc neque peccaret iurando,neque etiã non adimplendo, amplius quam ipse intellexit.Quoniã non tenetur aliquis iurare,secundũ intentionẽ illius,qui perperã ipsum ad iurandum cogit,iuxta ea, quæ dicta sunt num.13. Quapropter, qui iurat latroni se cẽtum aureos illi daturum,sub cõditione intra se concepta,si forsan illi debet,nõ tenetur illos persoluere si alias nõ debet secundũ Syluest.verb.Furtũ.4.q.7.ver.secundũ.Et quamuis hoc exemplum non placeat Caiet.in d.art.7.ad 3.recte tamen potest defendi,quoniam nihil falsi in eo iurari,liquido constat.

Decimosexto,qui iurat quicquã facere contra diuinũ aliquod præceptũ,puta furari aliquid notabile,aut non deponere odiũ, vel alteri auxilio esse,in opere peccati mortalis, veluti si cum alijs cõiurauit,ad defendendũ,vel perpetrandũ aliquod scelus, vel agendum aliquid contra obedientiã c.In malis,c.Qui Sacramento.& c.Necesse,22.q.4.Diximus,(in opere peccati mortalis) quoniam qui iurat aliquid facere quod non est amplius

quam

quam veniale, solum venialiter peccat, iurando & adimplendo secundum B. Anton. 2. part. tit. 3. c. 4. §. 1. col. 4 quamuis ea p[romissio] tissimum ratione compleret, quia videlicet, iuramentum ap[positum] fuit, sicut recte insinuauit Sylues. verb. Iuramentū, 4. q. 1. [et] si oppositum Ang. verb. Iuramentum, 5. §. 2. asseueret. Quo[niam] circunstantia illa committendi veniale ob id quod iura[mentum] potius extenuat, quam exaggerat culpam, quia in eo aliqua [re]
16 uerentia erga Deum habetur.

Decimoseptimo, qui iurat se nō facturū aliquid ad quod [non] tenetur, est tamen secundū se melius id facere, quam non fa[cere], si forsan erat aliquid ad consilia euangelica pertinēs, [et] si iuraret, se non mutuo daturum, aut non creditūrū rē [suam] vel non collaturum eleemosynam ei, qui graue non patet[ur] indigentiam, vel non ingressurum religionē, vel non accep[tu]rū sacros ordines, vel episcopatum & alia similia, secundū A[ng.] verb. Iuramentum, 5. §. 3. & Sylues. verb. Iuramentū, 2. §. [7.] nobis oppositum magis placet. Quoniam neq; S. Tho. 2. [sec.] 89. art. 7. ad 1. neque S. Anton. 2. part. tit. 10. c. 6. §. Tertius [casus] dicunt hoc esse mortale, vt aliqui existimarunt. Caiet. [in] d. art. 7. ad 6. & Ioan. Tabiensis verb. Iurare, §. 10. & gl. [com]niter recepta, in c. 1. 85. dist. sed à nemine in hoc adducta, [ra]nent, non esse lethale, ratio est, quoniam deterius videtur [fa]re, se aliquid facturum, vel facere omissurum, quod quidem [fa]ctū, vel omissum, est veniale, quam iurare se facturū, aut [fa]surum, quod ex genere suo non est peccatum, licet contra[rium] eius sit melius eo. Iuramentum autem peccandi venialiter, [non] est amplius quam veniale, vt supra dictum est, quod quā[do] intelligendum est, quando non iurauit animo non adim[plendi], etiam in casu in quo id non faciendo peccaret mortal[iter]. Quoniā hoc perinde iam esset, ac iurare, se scelus lethale [com]missurum: quod quidem semper esset mortale, vt in prec[e]
17 tibus iam dictum est. Et quamuis huiusmodi iuramenta [non] peccato obseruari possint, nihilo secius tamen ad sui obse[r]tionē minime obligant. Quoniam vt docuit S. Tho. d. art. [7.] 3. huiusmodi iuramētis, spiritui sanctō opponitur obsta[culum] cuius est propriū sancta desideria animis instillare. Quo[niam] talia iuramenta propria etiam authoritate iurantis pos[sunt] fringi, iuxta Anto. 2. par. tit. 10. c. 6. §. Tertius casus, per c. Si [quis] quid 1. & 2. 22. q. 4. quicquid Archid. in d. c. Si aliquid, Io. [An]. & Panor. in c. Si vero, de iureiur. dixerint. Quinetiam ad[uer]tere melius frāgere, quā seruare iuramentū de re, quæ [ex] natura, sit otiosa, vel ad malum, & bonum, pariter indif[fe]rens.

vt verbi gratia, qui iuraret, se non habiturum in suum ministe[rium] illum aut illū, vel se non alloquuturum aliquem de hac vel illa re, vel non aditurum alterius domū, vel non missurum panes coquendos, ad furnū illius, vel eius apothecam non adi[turum], vt aliquid emat, &c. nisi huiusmodi iuramenta proximo sie[nt] ex aliquo pacto, Ang. verb. iuramētum, 5. §. 5. vel soli Deo propter vitandam aliquam occasionem peccandi, quæ inde si[bi] subministratur, sicut supra nu. 12. dictum est.

Decimooctauo, qui iurat se in carcere rediturū, & nō reuerti- 18
etur, quāuis sciat, se ob id mortē obiturum, eámque sibi inferē-
dā iniuste secūdū Caie. 2. sec. q. 89. ar. 7. ad 4. licet Io. Tabiēsis
in verb. Iurare, §. 10. nitatur Caiet. respondere, verum nō satis
sufficienter id facit. Hoc tamē est intelligendum, dummodo
carcer nō sit iniuriosus, qualis esset, si foret priuatus alicuius
Canonis, vel tyranni, Panor. in d. c. Si vero, glos. cōiter recepta
Cle. Pastoralis, de sent. & re iudi. verb. Per violentiā, & Io. And.
in specie, in rubr. de iureiur. vel iudicis non competentis, sine
etiam competentis, absque tamen iuris ordine, procedentis, &
quamuis cum iurat se rediturum, non habeat, animum reuer-
tendi, secundum Angelum, verb. iuramentum, 1. §. 37.

Decimonono, vxor quæ marito iurat, se adulterij crimini ca- 19
rere, hac ratione persuasa, quia videlicet poterat id iuramento
cōfirmare, quoniā egerat pœnitentiā, fuerat; iā adulteriū sa-
cerdoti confessa, arg. c. fi. de Purg. can. Sylu. verb. Iuramentū 1.
§. 8. quāuis si maritus eam circa hoc ad iurandū cōpellit, tunc
quia id iniuste agit, potest illa iurare, & secundum suā inten-
tionē, verum est, falsum autē, iuxta mariti mentē, vt constat, ex
supradictis, nu. 8. Angel. verb. Iuramentū, 4. §. 1. quod nos latius
& profundius cōfirmamus in Commentario prædicti c. Huma-
næ, 22. q. 1. Ex quo infertur responsio ad interrogationē nuper
factam, an qui iurat, se nō habere rē aliquam ab alio petitam,
vt ab ea danda, vel cōmodanda se excuset, peccat? Responderi
enim debet peccare, si mēs eius verbis cōsonat, sed non, si nō te
netur ad dandam, vel commodandam, neque respondendum
iuxta mentem petentis, & ea mente iuret, quod non habeat il-
lam, ad eam illi dandam aut commodandam, per prædicta.

Vigesimo, qui tēpore pestis iurat versū ad portas ciuitatis, sed
doloſe contra intentionē interrogantiū, Sylues. verb. Iuramen-
tum, 1. q. 1. quoniam ad ingrediendū ciuitatē, sua sponte se of-
ferret, nisi forte custodes ciuitatis crederent aliquam vrbem esse
infectā à peste, quæ re vera nō erat, vel ingressurus rationabili
ter credit, neq; se, neque aliquid suū esse peste cōtaminatū, &

subinde

subinde verum iurat, se non transisse per talem ciuitatem, per talem locum, secundum præcipuam intentionem, licet motam, ipsorũ custodum. Eadem est ratio de scholasticis uersitatum, qui cathedrarum candidatos siue oppositores vocant) extra scholas, alloquuntur de illis rebus, quæ ad nandum minime faciunt, quod tamen si postea cu suffrag sunt, confiterentur, exinde redderentur inhabiles ad suũ gium conferendũ, & ea de causa iurati respondent, se nulla didatorum quicquam fuisse loquutos intra se intelligẽtes egisse de illis rebus quę cõtra statutorũ mẽtẽ, fuisse vide

Vigesimoprimo, qui iurat se rationem habiturum bon vtilitatis ad aliquam communitatem pertinentis, vel ad nus, quo fungitur, quam tamen postea non habet, arg. c. S ro, c. Ego, & c. veritatis, de iureiur.

20 Vigesimosecundo, qui inducit ad iurandum eum, quem so iuraturum arbitratur. c. Ille, 22. q. 3. nisi cum inducit iura dinem sequutus, sicut iudex, ad alterius partis instantiam dum Richardum, in 3. dist. 38. Quocirca rationi consonum detur, non esse deferẽdum iuramentum illi, de quo magn betur præsumptio, quod illud nõ obseruabit. Quod sentit xan. 4. in c. Clericus, de Cohabit. cleri. & mulier quatenus rit, ob hoc non esse recipiẽdum iuramentum à clericis, q redituros ad suas concubinas, vbi Panor, inquit, recte fuisti sultũ, si Scholastici Vniuersitatũ nõ obstringerentur iura to, se Rectori parituros, esset enim pręstãtius vt alis pro id agendum stimularentur. Vnde infertur, perperã agere, fessarios, cum petrahunt pœnitẽtes ad vouendũ, vel ad dũ, se ab aliquo carnali peccato, vel alio, quod perinde ac allicit, abstenturos, Ang. verb. Iuramentũ 3. §. 11. & Sylues verb. q. 9. Caieta. 2. sec. q. 88. art. 2. col. 3. Diximus, (Induc tex. de tali loquitur. Vnde videtur inferri ꝙ si alter spẽ fert ad iurandum, adsitque rationabilis causa ad recipi iuramentum, non peccat ille qui recipit, secundũ Syl

21 Vigesimotertio, qui iuramẽtũ expostulat à famulis, vel suis vel quibuscunq; aliis, vt declarent auctoré alicuius ei facti eã intentione, vt furem in omnib. prodant, quod licite fieri nequit, nisi in illis quib. alij externi possent reuelare, ipse autem vult obligare suos, ad id faciendũ nib. casib. quod minime fas est, vt latius inferius in c. mus. Petere tamen ab eis iuramentum, quo adstringa vera dicere, in illis casibus, quibus externi etiam veritatem tegere licite possent, non esset peccatum iuxta mentem

tonin. 2. part. titul. 10. cap. 5. §. 6. & etiam Angel. Sylvest. & Tabienſ. verbo familia, licet paulo aliter loquantur, & diximus in cap. Inter verba, 11. q. 3. nu. 783. Neque etiam liceret simpliciter exposcere iuramentum vt verum exprimant etiam si non adhibetur, vt in quolibet casu id faciant, vt patet ex eis, quæ nos in d. c. Inter verba, numero prædicto & 792. diximus.

Vigesimoquarto, qui iurat facere vel implere aliquid, credens se non posse illud præstare, veluti si iurat se ad certum tempus, persoluturum debita, probabiliter credens, nõ futuram ei facultatem, id eo tempore faciendi, Sylvest. verb. Iuramentũ, 4. q. 23. Cæterum, si iurat credens se posse persoluere, & facit quod in se est, vt soluat, quamuis nõ satisfaciat, non peccat c. Querelam, de iureiur. Si tamen transacto tempore ad id definito, quamcitissime poterit non persoluerit, peccabit arg. cap. Cum dilecti, de dolo & contu. l. Celsus, ff. de recept. arbit. 22

Vigesimoquinto, qui iurat, sub sigillo secreti se aliquid habiturum, quod in consilio, senatúve pertractatũ est, vel suæ fidei commissum fuit, & non occultat, & manifestat in quibus casibus nullatenus debet arg. c. Qui ambulat, 5. q. 5. Idem est de illo, qui alterum inducit, ad violandum eiusmodi secretum, secundum B. Anton. 2. par. tit. 10. cap. 8. §. 3. 23

De Præcepto secundo, quatenus continet, non male vouendum, & bene votum bene adimplendum.

SVMMARIVM.

Votum quid sit, & quæ ira illud impediat, nu. 24. & 25.
Votum obligat ad implementum sui sub reatu mortalis culpæ, nu. 26.
Votum non facit propositum solum, nu. 26.
Votum mentale quid sit, & qualem deliberationem requirat, nu. 26.
Votũ absq; animo adimplendi quomodo obligat ad sui cõplementũ, nu. 27.
Votum de re necessario futura, & de re illicita, & de indifferenti vt immutata differunt, & de eo, quod est contra consilium Christi, non valet. nu. 28. & 29.
Votum in finẽ malũ nõ valet, sed de bono ex illo exorto sic, nu. 30. & 31.
Finis malus, & bonum ex malo natum, differunt, nu. 30.
Votum, proprie, non est malorum renunciatio, quæ fit in baptismo. nu. 32.
Votum est duplex nempe solenne & simplex. num. 32.
Votum plus obligat quam iuramentum, cum concordia contradicentium, numero 32.
Votũ opus melius est, quam voluntarium, & voluntarium melius, quam præceptum, num. 32.
Confessarius sic admoneat pœnitentem, qui votum violauit, &c. nu. 33.

34 EXpeditis iis, quę pertinent ad iuramentũ, expedimus quæ pertinent ad votũ: Pro quorũ luce, supponimus primo, quod secundum mentẽ Magistri, Thomæ & aliorũ in 4. dist. 38. & Tho. 2. sent. 88. ar. 1. & 2. & aliorum alibi Anto. 2. par. tit. 2. c. 1. prin. Archid. in c. Qui bona. 17. q. 1. & Panor. & aliorũ in c. Litteraturã, de Voto, & cõmunem opinionem, Votum est promissio, (saltẽ interior) deliberate Deo facta, de aliquo bono melio à superiori nõ reuocata. Dixi, promissio, pro genere, & ad differentiam, quod non sufficit desideriũ, neq; propositũ, etiã efficax de deliberatũ faciendi, nisi simul adsit ànimus se ipsum obligandi, secundũ eandem cõmunem, vbi supra. Dixi (Saltẽ interior) ad significandũ, quod vt aliqua promissio sit votũ, satis est vt homo sola mẽte interius, (etiã si nihil dicat aut scribat) emittat animo se ipsum obligandi secundũ communem vbi supra. Diximus (deliberate) Quoniã promissio subita, & absq; deliberatione facta, nõ sufficeret. Sufficit autẽ tanta deliberatio & consideratio, quanta ad peccandũ mortaliter, vel meretur sufficeret, secundum Palud. in 4. dist. 38. nu. 1. col. 2. communem receptum. Nã vt ait glo. singularis in c. Mulier 32. q. 2. iudicium quod sufficit ad obligandum diabolo, sufficit ad obligandum Deo. Vnde infertur, votum factum, ex iracundia, quæ iudicium rationem vouentis non absorbet, adeò, vt tunc posset mortaliter delinquere, validum esse, vt ex Ioan. And. & ex cõmuni opinione in c. Dudum, de conuers. coniug. colligitur, etiam si multi graues authores, Ludo. Roma. singu. 408 & Iaf. in l. Si filius C. de in offic. testa. oppositum senserint. Quod ipsum est dictum de iuramento, vt tactũ est supra eod. num. 10. Dixi, (De Deo) quoniam omne votum tacite vel expresse, mediate vel immediate, fit Deo: secundum S. Thom. in dicta q. 88. art. 2. Ex quo colligitur responsio ad interrogationem nuper factam an vouerat qui dicit alteri, Ego promitto tibi, me cum illo amplius nõ lusurum: respondeti enim debet, quod nõ, quia non est promissio facta Deo, & ita illi diffinitio voti supra posita non conuenit. Dixi, (De aliquo bono) ad significandum, quod promissio de re illicita quæ vel veniale, vel mortale peccatum, non est votum. c. Si aliquid & c. In malis, 22. q. 4. Dixi (De bono) non quidem vt Richardus, Maior, & aliquot alii in dict. 38. dicunt, quoniam votum necessario fieri debeat, de his quæ sunt de consilio, non autem de præcepto, satis enim est, vt sit maius bonum, siue sit de consilio, siue de præcepto secundum eundem S. Tho. in 2. sec. q. 88. art. 2. Quamobrem

qui vouit non fornicari, neque adulterari & non furari, per huiusmodi votum ita obligatur, vt si fregerit illud, non solũ committeatur transgredi præceptum de non fornicando vel non adulterando, aut non furando, sed etiam præceptum hoc de adimplendo voto, & subinde, non sufficeret tali transgressori culpam, sine huiusmodi circunstantia confiteri, vt bene adnotauit S. Anton. 2. par. tit. 11. c. 2. §. 1. & melius Caietanus in dicta q. 88. ar. 1. licet oppositum, sed male teneat Io. Tabiensis verb. Votum. 1. §. 2. Dixi etiam (de bono maiori) ad significandum, quod votum faciendi vel omittendi aliquid facere, cuius cõtrarium secundum se, melius est, nihil valet. Huiusmodi esset votũ non ingrediendi religionem, non mutuandi pecunias, & alia huiusmodi secundum S. Anton. in d. c. 2. §. 2. Dixi (á superiori non reuocata.) Quoniam vota filiorumfamilias, religiosorũ, & aliorũ qui alterius potestati subduntur, legitimè à suis parẽtibus, prælatis aliisq; superioribus irritata, non obligant, c. Puella, & c. fin. 20. q. 2. secundum S. Tho. in dicta q. 88. ar. 9. & omnes alios.

Secundo, præsupponimus, quod ex hac definitione infertur, 26
Primo omne votum, ad sui obseruantiam obligare, sub pœna peccati mortalis. Eccles. 5. c. Licet, c. Magnæ, de voto, Tho. 2. sec. q. 88. ar. 3. & omnes in dicta dist. 38. lib. 3. Secũdo, infertur, solum propositum faciendi aliquid boni, absque promissione & animo seipsum obligandi, non obligare cõmuniter sub reatu mortalis culpæ, neque venialis, quicquid glo. celebris c. Qui bona 17. q. 1. videatur asserere. Tertio, infertur, votum fieri posse absque verbis expressis, arg. c. Cum apud, de sponsal. Quarto, quod deliberatio, quæ satis est, ad obligandum nos diabolo, per peccatum mortiferũ, eadem sufficit ad obligandum nos Deo, per votũ ad vitam æternã conducens, vt supra dictum est, per glo. sing. in c. Mulier. 32. q. 2. quæ id ante Palud. & Cajet. vbi suprà, & alios dixit. Quinto, quod huiusmodi deliberatio in momẽto temporis fieri potest, & satis est quod actu vel virtute, fiat. Quapropter illud Panor. in c. Litteraturam de voto, col. 2. quod deliberatio, & propositum, debent promissionem præcedere, intelligendum est de præcedentia, vt Philosophi aiunt, naturæ, seu causæ, & non temporis, id est, quod non est opus, vt per aliquod spaciũ temporis, deliberatio præcedat votum, sed vt ad meretur, vel peccandum mortaliter, sufficit facta, in eodẽ momento tẽporis, in quo bonum opus aut peccatũ admittitur, sic etiam vt votũ sit validũ, satis est, vt in eodẽ momento temporis fiat deliberatio, quo fit votũ ipsum. Nam quamuis vtrunq; simul & in eodẽ tempore efficiatur, semper tamen deliberatio

præcedit votum natura, quemadmodũ substantia solis præcedit suam lucẽ, & ignis calorem suum. Est tamen valde magna differentia, inter votũ, quod magna præcedente deliberatione, & illud, quod subitaneo, & repentino motu vel passione aliqua intercedente, cuiusmodi sunt illa, quæ passim à quibuslibet ex quacunque leui cupiditate fiunt. Quoniam huiusmodi vota facile dispensantur, cõmutantur, vel redimũtur. c. 1. de voto. cæterà verò non sic, quod etiam Caiet vbi sup. ar. 1. col. 4. profitetur.

Sexto, quod solum propositum ingrediendi religionem, sine promissione tacita vel expressa, etiã si induat quis habitũ religionis, non efficit votum, quamuis Palud. in dicta q. 1. artic. 4. Anto. in d. c. 2. §. 1. & aliquot alij per c. Consulti, de Regul. opinentur, sitũ tueantur, quoniã in casu illius capitis fuerat promissio tẽ implicita, aut virtualis, vt declarat optime Panor. in d. c. 1. de voto. cæteratenus, & Caietan. in dicta q. 88. art. 1. col. 4. & alij etiam.

27 Septimo, quod qui Deo aliquid promittit, quãuis sine animo adimplendi promittat, re vera vouet, & tenetur adimplere. Cæcus autem esset, si verbo tenus, absq; animo se obligandi promitteret, vt eleganter prædictus Cardin. in d. ar. 1. col. 4. & 5. confirmat, vbi subdit quod quemadmodum Ecclesia, et qui vouet, si postea dicat non habuisse intentionem, se ipsum obligandi, non credit, sic etiam perperam agũt religiosorum prælati, sine aliis coniecturis, suis subditis iurantibus se non habuisse intentionem profitendi cum professi sunt, facile credunt.

28 Octauo, quod non est votum, promissio, quæ de rebus non sarto euenturis fit, quale est votũ de moriẽdo, arg. l. 1. ff. de ædit. & demonstrat. neq; etiã votum de re, quę in se sit culpalis aut venialis, Quoniam illud non est bonũ, & multo minus erit maius bonũ: Imo promissio facta de faciendo aliquod quod est peccatũ mortale, est mortalis: Et promissio de faciendo veniale, est venialis, vt suprà nu. 15. dictum est, de iuramento.

Nono, quod promissio de re indifferenti quatenus indifferens est, non est votũ, quoniam res indifferens, non est quid bonum secundũ se, nisi aliqua circunstãtia apponatur, quæ reddat eam qui indifferentem, bonã efficiat, exempli causa. Votum dicendo in die sabbathi, etiã in honorẽ beatissimæ virginis Mariæ, vel votum eundem in ciuitatẽ Genuensem, vel non habendi talem domum, absolutè & simpliciter emissum, non est faciendum votũ, quoniam nihil horum secundum se est malum aut bonũ. Neq; enim in die sabbathi nere ex natura sua potest inter obsequia beatæ virginis. Licet votum de non

de ciuitate Genuensi adeunda, ob videndã, adorandamq; Christi imaginem, quam Veronicam appellãt, vel non ingrediendo talem domum, ne quam personã impudicam inspectet quæ sẽ ad libidinẽ, vel ad ludos illicitos prouocaret, sunt valida. Quoniã per has circũstantias, quæ alioquin erant indifferentia, fiunt bona, arg. c. Paratus, 23. q. 1. c. Disciplina. & c. Et qui emendat, 45. dist. Quamobrem circunstantiis istis deficientibus, voti vinculum cessaret, vt Caiet. in dicta q. 88. ar. 2. singulariter diffiniuit.

Decimo, quod vota de nõ faciendo aliqua, quę Redẽptor nostet cõsulit, vt vouere, nõ seruare castitatẽ, paupertatem, & alia huiusmodi, quãuis licite valeant obseruari, minime tamẽ obligãt, c. si. 22. q. 4. Palud. cũ cõmuni in 4. dist. 38. q. 1. col. 4. quin potius ita vouẽs, peccat, licet vt plurimũ, nõ grauius quàm veniater, quod satis diffuse idẽ Caiet. in dicta q. 88. ar. 2. confirmat, præterquam si huiusmodi vota fierent, gratia displicẽdi, talium consiliorũ diuino authori, vel animo nõ adimplendi talia consilia quamuis occurreret casus in quo vim præcepti obtineret. 29

Vndecimo, quod votũ maioris boni ob malum finẽ emissum nõ obligat, siue finis ille malus, sit finis illius boni quod vouetur, quale est votũ faciendi eleemosynã ob inanem gloriã aucupandã, vel ob aliquam voluptatem illicitam, siue sit finis ipsiusmet voti, quale est votũ, quo dux ad bellũ iniustum proficiscens, promittit se alicui operi pio, mille ducatos oblaturũ, vt victoriã, licet iniquam, consequatur, ea intentione vt illud votum sit mediũ ad talem victoriam assequendam, vel in gratiarũ actionẽ victoriæ iniquæ. Quoniã omne opus cuius finis est malus, ipsum quoq; malum est. cap. Cum minister. 23. q. 5. in cuius commentario late hoc discussimus & c. Non est putanda, 1. q. 1. Et consequenter quãuis id quod vouetur, bonũ sit, votum tamen de illo propter malũ finem, malũ est, & ita non est conueniens materia voti. Dixi, (Iniquæ) Quoniã si quis voueret aliquod bonũ, in gratiarum actionem euentus victoriæ, absolutè sine iniquitate, & iniustitia cõsideratæ, quatenus est quoddam donũ Dei, valeret votum, sicut valet votũ, de faciendo aliquid pium in gratiarũ actionem, pro filio, quẽ dederit Deus ex conubina, attẽta illa datione filij absolute, sine iniustitia fornicationis tanquã quoda Dei dono, vt mox dicetur. At verò, si neq; finis boni quod vouet, neq; eiusdẽ voti esset malus, licet causa quæ impellit ad vouẽdum, mala esset, non ideo votũ desineret esse bonum. Exemplũ de eo, qui aliquam religionẽ professionem, & sua vota non collimando, neq; dirigendo suã professionem, & sua vota in finem luxuriandi, licet ad id impellatur spe ibi reperiendi

occasionē luxuriandi. Idem est omnino dicendū de eo, qui
quid vouet, anteaquam in duellū siue singulare certamen
cendat, hac intentione, vt à morte, vel vulnere liber
egrediatur. Idem quoque de eo qui vouet aliquid, si Deus
concedat filium generare ex muliere quæ sua non est. Et
quamuis velle vincere, vulnerare, occidere in duello
malum sit, velle tamen sine vulnere sanum & incolumem
dere, non est tale: & quamuis rem habere cum illa, quæ
propria vxor, scelus sit, suscipere tamē filium ex illa dono
non est tale. Idem dicendum de illo, qui huiusmodi votum
cerit, Si à Deo illa aut illa temporalia bona, per fas, aut
consequar, illud aut illud opus bonū faciam: quoniam
modi votum, non adhibetur tanquam medium ad peccandum
neq; vt gratiarū actio pro peccato, sed vt gratiarum actio
re in se bona, & dono Dei data, & à fortiori validius
quod fit in vltionem, proprij peccati, verbi gratia. Quando
quis vouet, illam aut illam pœnitentiam vel pœnam
vel petere Hierosolymam, vel summam aliquam pecuniæ
gare piis operibus, si tale, vel tale scelus admiserit, vt
& late post alios Card. Caiet. in dicta q. 88. artic. 2. confirmat.

Duodecimo, quod abrenuntiatio illa malorum, quæ
baptismo, non est proprie votum, vt dixit Palud. in 4. dist.
2. col. 2. & neruose probat Caiet. in dicta q. 88. art. 2. col.
uis. Magister & alij multi oppositum docuerint, quorum
nio vera est, intellecta de voto improprio.

Decimotertio, quod duo sunt votorū genera, aliud
aliud simplex. Votum solenne est, quod professione
expressa religionis approbatę, vel ex sacrorum ordinum
ptione celebratur, cap. 1. De voto lib. 6. Simplex autē
cunq; aliud, siue occultū, siue publicum fuerit, Palud.
ter receptus in 4. dist. 38. q. 2. col. 3. & Anto. 2. par
quāuis lethale crimen admittat, qui violauerit votum
& nonnunquam etiam scandalum prę se ferat, maius
men est, grauiusq; scandalū cōmuniter sequitur ex voti
nis transgressione, arg. c. Homo. 40. dist. & ca. Præcipue.

Tertio, præsupponimus, Votum maiorē vim obligandi
bere quam iuramentum secundum S. Thom. 2. sec. q. 89.
quamuis Maior prædictus, in 4. dist. 18. q. 5. in fine
tueatur. Cuius quidem opinio vera est, quando vtrunq;
paliter sit in honorem Dei vel vtrunq; principaliter
tē proximi. Opinio autem sancti Th. cum votum
fit in honorē Dei, iuramentū autem principaliter fit in

tem proximi, vt communiter fieri solent, quod nos in c. Quanto, de iureiur. vtranque opinionem conciliantes, diffiniuimus.

Quarto, præsupponimus bonū opus ex voto plus meriti habere quā aliud non ex vi voti factum, secūdum S. Thom. 2. sec. q. 88. art. 6. & Richard. & alios omnes in 4. dist. 38. & glos. singulare in cle. 1. de reliq. & venerat. Sanct. Qui quidē omnes sequentes beatum Anselmum in li. de Similit. asseuerant eum, qui aliquod bonum facit ex vi voti, similem esse illi qui arborem cum fructu suo donat: Eum vero, qui facit opus sine voto, offerenti fructum sine arbore: Quamuis opus consilij plus meriti habeat cæteris paribus, quam opus præcepti, c. Cum in officijs, de testam. iuxta communem opinionem, quam doctissimus Medina declarat, in codice de Pœnit. fo. 163. col. 2.

Quinto, præsupponimus, Confessarium teneri admonere pœnitētem, qui non adimpleuit votum tempore quo debebat, non liberari ab obligatione postea adimplendi illud propter pœnitentiam quam iniungit, eo quod votum non adimpleuit, tempore debito, nisi aliqua impossibilitas iuris, vel facti superueneriit, vel eiusmodi erat, quod debito tempore transeunte, eiusdem etiam obligatio transibat, iuxta mentem omnium, quam explicat Caiet. in summa de materia voti.

Modi visitationes, quibus peccatur male vouendo, vel male votum implendo.

SVMMARIVM.

Vouens id, quod est peccatum mortale, vel veniale, nu. 33.
Vouens id, ad quod tenetur sub reatu lethalis culpæ, vt non fornicari, nu. 34. vel illud quod est consilium euangelicum, nu. 35. vel quod fit contra illud, nu. 36.
Vouens stulta vota, vt non pectendi se, non edendi caput &c. aduersus quotidianis exemplis, nu. 37.
Vouens illud, quod sciebat, se non posse præstare, nu. 38.
Vouens, qui multoties sæpe fregit, quod recte vouit, nu. 38. vel qui omittit adimplere ob causam superuenientem, nu. 39. vel qui omittit adimplere partem exiguam rei quam vouit, vel vouit rem minimam, nu. 40.
Vouens qui tenetur statim implere, vel ad certum tempus &c. nu. 41.
Vouens sub conditione, & satagens ne adimpleatur illa, nu. 42.
Vouens si perpetrauerit, illud, aut illud crimen, nu. 42.
Vouens ob malum finem, vel ob bonum, quod nascitur ex malo, nu. 43.
Vouens virginitatem, & eam postquam violauit non obseruat, nu. 43.
Vouens se vxorem ducturum, & postea non ducit, nu. 43.

Votum Religionis impediens, vel ab illa abstrahens an teneatur adimplere, vel ad ingrediendum loco alterius, nu. 44. & 45.

Votum Religionis suadens, vel ingressum ordinis dissoluti, &c. nu. 45.

Vouens ingredi Religionem, vel aliquod monasterium, & quia non recipitur vt ipse vult, &c. nu. 46.

Vouens ingredi religionē intentione obligandi se ad statim obseruantiam, &c. vel non dicit officiū diuinū, aut ducit vxorem, &c. nu.

Vouens ingredi & profiteri, & postea exit, nu. 47.

Vouens religionem strictiorem, & laxiorem ingreditur, &c. nu. 48.

Religionis de ingressu qui consultat. nu. 49.

Religionem relaxatam ingrediens, n. 50. vel in eam filios introducens, &c.

Vouens præ timore mortis spiritualis, aut corporalis, vel alterius mali, &c. num. 52.

Vouens rem dignam voto quæ tamen maius bonum excludit, nu. 52.

Vouens non bibere vinum & crebro id violat, nu. 53. vel facere aliquid tempore certo, quo transacto illud non adimplet, nu. 54.

Voti quem pœnitet, vel dubitando de voto an valeat, ipsum violat, &c.

Votum qui non curat adimplere per alium, quod per se ipsum implere valet, nu. 55.

Vota defunctis, qui non adimplet, adiunctis exemplis. nu. 56. & 57.

Dispensatus super voto per falsam aut iniustam causam, nu. 57.

Vouere qui pertinaciter tenet esse malum, nu. 58.

Vouens matrimonio vinculus continentiam, cum consensu vxoris vel viri, vel ambo simul, & postea soluit, aut exigit debitum quamuis esset idem si absque voto inter se pepigerunt, eandem obseruaturos, quid autem si absque consensu, nu. 60.

Votum mariti & vxoris sine licentia, quando valet, nu. 60.

Coniugatus vouere potest aliquid, quod non vergit in præiudicium coniugis, & quid si post habitam facultatem, contradixerit, nu. 61.

Vouens qui ligatus est matrimonio, absque coniugis præiudicio, nu. 61.

Vouens cū licētia cōiugis, vel sine illa terræ sanctæ auxiliū præbere.

35 VI igitur vsitatius peccant, contra hoc secundum præceptum, quatenus de voto agit, sunt hi. Primus qui vouet aliquod peccatum mortale, vt occidere & odisse, seu odio habere, &c. per supra dicta n. 28. Diximus (Mortale) quoniā votum de re, quæ in se solū est peccatū veniale, nō erit plusquā veniale, nisi uens ea mente, votum emitteret, vt etiam si esset peccatum mortale, nihilominus id se facturum voueret, supra eodem.

34 Secūdus, qui vouet se facturū id, ad quod sub pœna mortalis culpæ tenetur, vt nō fornicari, vel cōfiteri in quadragesima, non implet, peccat, non solū quia fornicatur, vel non confitetur, sed etiā, qui transgreditur votū, quo fit, vt huiusmodi peccatū cum hac circunstātia cōfiteri teneatur, per supradicta. c. 6. n. 3. & 4. quicquid dixerit Io. Tabiēsis, in verb. Votū, §. 2. Cuius opinio non habet locum etiam in illo, qui vouet in genere, se non amplius peccaturū, quicquid Maior in 4. dist. 30. q. 1. col. 5. insinuauerit, in nostram tandem sententiam condescendens.

Tertius, qui id ad quod solum de consilio tenebatur, vouet 35
se non facturū etiam si occurrerent casus, ad quos ex vi præcepti obligaretur, vt qui vouet non mutuare, aut non facere eleemosinam, etiam in casu extremæ necessitatis, non solū quia huiusmodi voluntas secundum se talis erat, verū etiam quia eam voto firmat. Idem dicendū est de illo, qui vouet se non facturum id quod est de consilio, eo animo, vt displiceat Deo tantū, quantū mortalia crimina ei displicere solent, secus tamen esset, si vouerret Deo, vt displiceret ei eo gradu, quo venialia ipsi displicent, tunc enim non amplius quam venialiter delinqueret, quod ipsum leuius esset, quando quis votum emitteret non advertens, se in eo diuinæ bonitati rem ingratam admittere, vt Cardinalis Ca. egregie, docet, 2. sec. q. 88. art. 2. & tactū est 2. n. 3.

Quartus, qui vouet aliquid quod suapte quidē natura cōtra 36
consilium euangelicum, aut malum, vel non ita bonū, sicut oppositum vel indifferens est, sed id facit cum aliqua circunstātia vel respectu, quo fit bonum & honestum, & non adimplet, vt si vouet ingredi aliquod monasterium quandiu in eo regularis obseruantia non viget. vel vouet non facere eleemosinā, vel non fideiubere: aut non mutuare aliquid illi vel illi extra tempus cuiusdam eximiæ, aut extremę necessitatis, ne aliquam exinde occasionem peccandi caperet. Nam sicut multa sunt ex genere suo bona quæ ratione circunstantiæ mala fiunt, sic etiā multa sunt ex genere suo mala vel nō adeo bona, sicut eorum opposita, vel indifferentia, quæ ratione alicuius circunstantiæ bona reddūntur, vel meliora, quam eorum opposita, arg. textus singul. c. Venerabilibus. §. Potest. de sent. excommu. li. 6. c. Ne quis. 11. q. 2. c. Noli. 23. q. 1. & c. Cum minister. 23. q. 5.

Quinto, qui emittit aliqua vota stulta, vel temeraria qualia 37
sunt, non pectere capillos in die sabbathi, nō filare nō lauare ea parte, non edere animaliū capita, in honorem B. Ioannis Baptistę. Non immittere ossa in ignem, in honorem S. Laurentij, & alia huiusmodi, quæ neque ad honorem Dei, aut suam, proximiue vtilitatem videntur spectare. Et ea absque vlla dispensatione, & licentia sui confessarij transgreditur secundū Sylvest. verb.

Votum,1.q.3.Quod est verum intelligendo de illo vou
credit eiusmodi vota valere,vel dubitat de eorũ valore,&
depositionem conscientiæ erroneæ illa transgreditur, non
tem de eo,qui scit vel credit ea non valere, quamvis
licite obseruari,vt Gratianus in c.fi.22.q.4.docuit.Quomo
pria vouentis authoritate possunt dissolui.Quippe,quę
dũ S.Th.2.sec.q.88.art.2.sub finem, ridicula sunt,&
superstitionis speciem præ se ferunt, secundũ Raymu
in summa huius tituli,& Albertum in 4.dist.38.Quod
fere dici potest de illo qui vouet se nudũ peregrinaturũ,
niam id inhonestum est,& posset valetudini corporis
officere,præsertim in hyeme:quamuis sancto Anto.2.par.
c.1.§.3.videatur huiusmodi votum,in aliud fore commu

38 Sexto,qui vouet aliquid sciens & animaduertẽs,se no
se illud adimplere.Angel.verb. Votum.2.§.9.Dixi, (Ani
uertens)quia secus esset si nõ aduerteret illam impo
Nam ream linguã non facit,nisi rea mens c.Homines,

Septimo,qui vouet,animo se obligãdi & non implẽdi
dũ Caiet.2.sec.q.88.ar.1. & recte quidẽ,quia habet animũ
soluẽdi Deo,quod ei debet.Dixi,(Animo se obligãdi) qui
vouet,animo non se obligãdi,non tenetur voto in foro
tiæ:nã id non est vere votũ per supradicta nu.25.ita
teneatur voto,qui vouet animo se obligãdi & adimplẽ
saltẽ animo obligãdi:non autẽ qui vouet sine animo
obligandi per prædicta ibid.& quia actus agentiũ non
tur vltra intentiones eorum.Quare apte responsum fuit
bis peccasse illũ non implendo suum votum factũ anim
uendi,& non implendi.Primo vouendo,secundo non im

39 Octauo,qui vouet votum licitum ipsumq; violat,pecca
quam,mortaliter toties,quoties ipsum violat,c.Liceat,&
gne de vot.secundum omnes nisi id fecerit per oblivion
ferabilem,vel ægritudinem, vel ob aliam iustam impo
vt qui vouet tẽplum aliquod siue pauperum xenodochi
ficare,vel certam eleemosynam facere, & postea sit
vouet ieiunare,& postea ægrotat:Ang. verb. Votum,5.
postea redit ad pinguiorẽ fortunã,vel sanitati restituitur
tũ vel partẽ quã possit,tenebitur adimplere,sicut illa,qui
uet castitatẽ,& postea nupsit,consumauitq; matrimoniũ
tenetur ad plene perfecteq; castitatem seruandum:quo
bitum coniugale viro suo tenetur persoluere, cum ille
expostularit, tenetur tamen obseruare secundum partem
possibilem,scilicet ad non exigendũ debitum: Tum etiã

voluntatẽ habere seruandi castitatẽ perfecte & integre quãdo
sibi fuerit licitũ,& possibile,puta marito vita iã defuncto,Ca-
ter.in summa de materia voti. Vnde infertur,q̃ non liberatur
quis à voti obligatione propter omnia illa,quæ voto iã emis-
so superueniunt,quæ si à principio accidissent,ille, qui vouit,
à vouẽdo desisteret,vt inferius in c.18.nu.9.apertius dicemus.

Nono,qui vouet aliquid etiam minimum,puta dicere vnum
tantum psalterij versiculum,vel Aue Maria,postea vero nõ di- 40
cit,vel dare poculum aquæ frigidæ amore Christi, & non dat
secundum Caiet.2.sec.q.89.art.7.Cuius opinio licet alias pla-
cuerit,nunc tamen contraria,quam tenet Sotus lib.6.q.2.ar.1.
de iust.& iur. magis placet, per ea quæ ã. nu.10.de iuramento
rei leuis & paruæ diximus.

Decimo,qui vouet aliquid se statim facturũ, vel intra certũ 41
tẽpus,siue votum esset tacitũ,siue expressum,q̃ tamen non sta
tim,vel intra tẽpus præfinitũ,implet secũdum S.Tho.cõmuni-
ter receptũ 2.sec.q.88.art.9.ad 3.& in 4.dist.38.q.1.ar.1.per tex.
Deuter.c.23.Quod si certo nouit,se non vouisse animo statim
adimplendi neq; tẽpori terminũ præfinisse tacite vel expresse,
intra quod votum adimplere teneretur,non peccat mortaliter
nõ adimplendo, quandiu conscientia non remordet,se esse in
mora circa eius implementũ. Hoc eñ est signũ,q̃ nõ est trans-
actum tẽpus intra quod teneatur implere illud iuxta mentem
prædicti Cardinal. 2.sec.q.88.art.3.col.6.& in summa de mate-
ria voti. Et si culpa sua factum esset,vt iam non posset implere,
iam peccauit,eo quod ad voti exequutionem se ipsum reddi-
dit impotentem,vt quæ vouit virginitatem,si se corrumpi pa-
teretur,non solum teneretur obseruare,quod superarat adim-
plendum,verum etiam dignam agere pœnitentiam, quia cul-
pa sua effecta sit impotens ad id integre obseruandum.

Vndecimo,qui facit votũ adiecta tamen aliqua conditione, 42
cuius implementũ ipse impedit,& postea non implet votũ,se-
cundũ Richard.in 4.dist.38.ar.3.q.3. Vnde infert,non eũ esse li-
berum ab obligatione voti, qui vouit Deo aliquid cum condi-
tione,si Deus ipsum,ab aliquo peccato præseruaret,postea ve-
ro non facit id quod fecisset,aut deliberabat facere ad se prę-
seruandũ ab illo peccato,quando promisit,si non promisisset,
vel se in illud peccatum præcipitem dedit,ne ad implendũ re-
maneret adstrictus,quamuis Angelus,verb.Votum 1.§.10.& a-
li non adeo bene sententiam Richardi referre videantur.

Duodecimo,qui vouet ingredi religionẽ,si fornicationẽ,vel 43
adulterium aliudue scelus admitteret hac intentione, vt talia
peccata

peccata vitaret, vel gratia imponendi sibi aliquã pœnitentiã
vel absolute se obligat, si hoc vel illud, sibi accideret: quod
dẽ postea etiam completa conditione non implet: Quoniã
iusmodi vota conditionalia sunt, & ideo cõditione adim
obligant, arg. l. Cedere diẽ, ff. de verb. signi. c. Si pro te, de re
lib. 6. Quamuis si contentum in conditione poneretur pro
ne, non valerent vt dictum est ꝛ. nu. 3. nec facta sub cond
obligarent ante adimpletam conditionem, nisi vouens ip
set in causa, quo minus adimplerentur, vt mater, quæ vouet
iunare, si filius recuperet sanitatem, non tenebitur ad ieiu
si filius moriatur, Ang. verb. votum. 2. §. 1.

Præsuppositio igitur, ꝙ vota huiusmodi conditionalia, et
pœnalia quib. quis vouet ingressum monasterij, vel peregr
tionẽ in terram sanctã, vel Vrbẽ, &c. Si illud aut illud eue
aut illud aut illud peccatũ admiserit, quæritur est nuper
in eiusmodi dispenset? Ad quod dictus doctor Sotus, re
lib. 7. q. 4. de iustit. & iure, antequã peccetur episcopum p
postea, non nisi Papam. Sed nobis videtur discrimen esse
casum, quo quis vouet ingredi religionem, vel peregrina
terrã sanctam, vel Vrbẽ, &c. si tale, vel tale peccatum com
rit: & inter casum, quo quis vouet non admittere, tale pec
sub pœna eundi Hierosolymã, aut ingrediendi religion
Quia in priori casu, solum est vnum votum conditionale
gionis, in quo neq; ante, neque post adimpletam condi
episcopus dispensare potest, vt dicetur ꝛ. nu. 75. In secundo
to, duo vota sunt. Alterũ absolutum, tale peccatum non
tendi, alterum conditionale, & pœnale, ingrediẽdi religio
&c. si peccauerit, &c. Quorum prius est principale, & p
accessorium & certum est, in priori voto principali Epis
dispensare posse, per notata in præfato nu 75. cum non
tum perpetuæ castitatis neque religionis, neque aliud ex
que, Papæ reseruatis. Et ita videtur antequã prius abs
violetur, & per illius violationẽ, posterius conditionale
cetur, episcopũ in vtroq; dispensare posse, tum quia acce
sequitur principale, c. Accessorium. de reg. iur. lib. 6. l. Cũ
cipalis. ff. eo. Tum quia, ꝙ est peremptoriũ, sublato prin
cipali per episcopi dispensationẽ, tollitur secundũ condi
le, quũ per violationẽ prioris, ꝙ non est, nõ possit puri
quib. infertur solutio quæstionis nuper propositæ, an vale
ramentũ, aut votum, non ludendi, aut non ingrediendi
domum, quæ illi occasionem peccandi præbet, sub pœna
di genibus Hierosolymam, ore bufonem ferendo? Respon

enim debet, valere quidem, quoad ipsam profectionẽ, sed non
quoad circunstantiã ferendi bufonem, quia id inhonestum est,
& nullius erga Deum, reuerentię: neque quoad circunstantiam
eundi genibus, quia est impossibile, saltem moraliter, quod sub
votum non cadit, arg. l. Nepos Proculo, ff. de verb. sign. & c. Fa
ciet 22. q. 2. Profectio vero ipsa est honesta & possibilis, & ita
merito, quoad ipsam valet, licet nõ quoad circunstantias, arg.
c. Vtile per inutile non vitiatur. de reg. iur. lib. 6. quando sunt
separabilia, vt hæc.

Decimotertio, qui vouet aliquid propter malum finem, ve-
luti ieiunare, vel elemosynam facere, vt cõsequatur iniustam
vindictam vel voluptatem illicitam. Richar. in 4. dist. 38. q. 1. Et
late Caieta. 2. sec. q. 88. art. 2. & per dicta ꝛ. eod. nu. 30. & seq.
Vbi tamen diximus, qui concubinam habens, promittit Deo
aliqua pia si dederit ipsi filium ex ea, non vouere propter ma-
lum finem, & ideo teneri ad implendum illud adimpleta con-
ditione, per rationem ibidem allatam.

Decimoquarto, qui vouet virginitatẽ, animo perpetuo eã ser-
uandi, & post votũ, semel vel pluries violatũ proponit nõ con-
tinere, secundũ S. Tho. 2. sec. q. 88. ar. 3. ad 2. cõiter receptum in
4. dist. 38. secus autẽ esset, si eo animo eã voueret, vt ad eam se-
mel amissam seruandã non teneretur: Quia actus agentiũ, non
operantur vltra fines eorũ. l. nõ omnis. ff. si cert. petat. c. Ad au-
dientiã, de Decimis, Porro, qui vouet nõ ducere vxorẽ, nõ cen-
setur vouere continentiã, & ideo fornicãdo, non peccaret plus,
quã si illud nõ vouisset. Rosel. verb. Impedimẽtũ 4 c. 12. l. icet
qui vouet continentiã, ducẽdo postea vxorẽ peccet mortaliter,
secundũ omnes. Vertũ est item, ꝙ votum absolute ducendi vxo
rem, non valet, siquidem vxorem ducere, est à statu perfectiori
ad minus perfectum descendere, scilicet à statu continentiũ, ad
statum coniugatorũ arg. c. Nuptiæ, 32 q. 1. Dixi, (absolute) quo-
niã si voueret ea de causa, quod se imbecillẽ, & vix sufficien-
tem ad resistendum peccato fornicationis agnosceret, & quod
nisi vxorẽ duceret, carni succumberet, obligaretur, vt recte ad-
notauit Caiet. in Comment. 2. sec. q. 88. art. 1. col. penult. Quo-
niam illa circunstantia de adhibendo remedio propriæ carnis
imbecillitati, facit, vt quod alioqui erat minus bonum, efficia-
tur maius bonum. Per quod ante tres annos respondimus te-
neri ad ducendam vxorem, quendam, qui vouit vxorem duce-
re, dum periculum mortis nauigando incurrisset, vt vitio car-
nis, quo maxime laborabat, commodius resisteret.

Decimoquinto, qui aliquẽ retrahit à proposito religionis ꝙ 44
volebat

volebat exequi oblata iam opportunitate,& aliis circum
ad id neceſſariis ſecundũ Palu.in 4.diſt.15. q.2.art.2.& S.A
par.ti.2.c.1.§.1.& idem, Angel. Sylu. Tabien.& communis
Reſtitutio. Grauius tamen peccaret, ſi poſt ingreſſum
nis, in qua animo ſtabili perſeuerabat, egreſſum ei perſua
uiſsime vero, ſi poſt profeſſionem, ſine iuſta diſpẽſatione
eum apoſtatare, iuxta mentem prædictorũ. Quinimo in
caſu tenetur eundem ipſum reſtituere religioni ſi poteſt,
non poteſt aliũ ſimilẽ, vel ſe ipſum religioni tradere, ſecun
Scot.in 4.diſt.15.q.3.in reſponſione ad 2.q. Quod etiã in
præcedentib.caſib.eſſe faciendum tradunt B.Anto.vbi ſupra
Adria.in 4.de reſtit.q.3. ſub fi. Nobis tamen videtur ſim
in illis caſib.ſuadere alteri æque bono, vt ingrediatur
nem, etiam ſi hoc illi omnino non perſuadeat, quod erã
Scotus, vbi ſupra videtur ſentire, & ex S.Tho. eiuſq;
45 tatore, 2.ſec.q.62.art.2. poteſt facile deduci. Quin credi
nullo caſu teneri, ſe ipſum religioni tradere, ſicut Maior
diſt.15.q.17. ſub fi. non exiguis argumentis perſuaſus, &
contraria diſſoluens tenet. Illud vero cum opinione
ni perſuaſum habemus, illum, qui retrahit alium, ab ingr
di, vel profitendi religionem propoſito, aliqua bona
iuſtiſq; de cauſis, non peccare, neque incidere in
18.de reg.ſeſſ.25. Concilij Trid. cuius tenor refertur
17. in quib. iuſtis cauſis ſunt, quod volens ingredi, eſt
tus, & ſine cõſenſu cõiugis vult id facere, vel quia
nullatenus religioni conuenire, ipſiq; fore vtilem, vel
ſuum ſpirituale commodum, quod ex ipſius ingreſſu
percipit, ſibi ad honeſte viuendum conducens, præſertim
cauſa, quod in monaſterio, in quod ingredi deſtinat, male
tra diſciplinã regularẽ viuitur: Nam inducere ad talem
nem & eandẽ ingredi, & in ea recipi peccatum eſt, ſiue
rum ſiue fœminarum, non obſtante, ꝙ ab eccleſia tolera
cundũ opinionem cõmunem, quam recte explicat Caiet.
q.189 art.9. Præterea in ea ſumus ſententia, quod etiã ſi
dignum ſit, aliquem ad religionem inducere, ſecundũ S.
46 2.ſec.q.189.art.9. non eſſe tamen valde laudandum illũ,
ſuadet alteri vouere religionis ingreſſum, quoniam vt
tigit Caiet.vbi 3.art.2. & idem experientia ipſa nos doc
nus alacri animo perferunt onera religionis, minúſque
rant, qui votis ipſis quaſi coacti ingrediũtur, quam qui
ſponteneáq; voluntate id faciunt, etiam ſi vtrunque ex
re ſuo, rectum & licitum ſit, ſecundum Tho.2.ſec.q.188.

Præter

Præterea hoc addimus, quod ſicut qui inducit alium ad reli-
gionẽ vbi accurate regula obſeruatur, laudabiliter facit iuxta
Thom. vbi 3.art.9. ſic ẽ contrario qui alteri ſuadet ingredi re-
ligionem adeo relaxatam, qualem modo dicemus, & vbi regu-
la perperam obſeruatur, peccare. Adiicimus etiam, eum qui vo-
uet ingredi religionem, non ſatisfacere ingrediendo, vbi regu-
la non ſeruatur, & vbi cum diſſolutione viuitur, & ſi quando
vouet, non intẽdit ingredi aliam religionẽ præter illam, & nul-
la ſit ſpes, breui poſtmodum tempore, illam ſuæ priſtinæ ſin-
ceritati reſtitutum iri, non tenebitur ingredi illam, neq; aliam,
quoniam eius votum quodammodo ratione euentus, iam fa-
ctum eſt illicitum, vt ſubtiliter adnotauit Maior, in 4.diſt.38.
q.20.col.20. Idẽ dicimus de illo, qui monaſteriũ reformatum
vbi recipiatur non inuenit, quamuis inueniat aliquod quod
vocatur reformatũ, ſed re vera cõſtat non eſſe tale, quoniã ibi
vnuſquiſq; pro ſua voluntate vitam agit, & fere omnes putan
tur eſſe malæ conſcientiæ. At vero contrarium eſſet dicendum,
de illo, qui inueniret monaſterium, quod non diceretur refor-
matum, nihilominus tamen re vera in timore domini, & voto-
rum eſſentialium obſeruantia, ſub regimine obedientiáque
ſui prælati, ibi communiter viuitur, etiam ſi non adeo ſtricte
ſicut regularis diſciplina exigit, quoad ea, quæ accidentaria
ſunt, ibidem viueretur, Caiet. 2.ſec.q.189.art.3.col.3.

Decimoſexto, qui vouet religionẽ in genere & abſolute, neq;
ſaltẽ animo ſuo votũ reſtringit, ad hanc vel illam religionem,
hoc vel illud monaſteriũ, & quia eum nolunt recipere, vbi ipſe
vellet, non vult intrare aliã, quæ ipſum reciperet, arg.c. Nõ eſt,
& c. Magnę de vot. Dixi, (non reſtringit) quia ſi reſtringeret ſal-
tẽ animo ad certam aliquã religionem, vel certum monaſte-
rium, & ibi nolunt ipſum recipere, non tenetur aliam ingredi,
etiam ſi eũ ibi libenter reciperent. Quia limitata cauſa limita-
tum producit effectum l. Non omnes, ff. ſi cert. pet. c. Super lit-
teris, de reſcript. quamuis præfatus Sotus lib.8. de iuſt. & iur. q.
2.ar.1. ſecundũ primam impreſſionem, abſq; ſufficienti funda-
mento dicat, debere eum prius curare ingreſſum in illam, & ſi
eam illa non receperit, tenetur intrare aliam, quod tamen nul-
lo iure nullãq; efficaci ratione probatur, & ita non eſt tenen-
dum c. Conſuluiſti, 4.q.5.§. Conſideremus, Auth. de Triente &
ſemiſſ. col.3. ſicut ſtatim 7.nu.48. dicemus.

Decimoſeptimo, qui vouet certũ aliquod monaſteriũ, vel cer- 47
tã religionẽ ingredi, intentione, ſe ipſum obligandi ad obſer-
uandam continẽtiã, etiam ſi non admittatur neq; ad habitum

neque

neque ad professionem, & non vult eam dum vixerit ser-
eo quod non fuit admissus. Divi, (Vouet intentione se ip-
obligandi)&c. Quoniã si ea caruit intentione, sed absolute
uet tale monasterium, vel religionẽ intrare, quin etiam
amplius est) perseuerare, vel professionem emittere, ad nihil
rum erit obligatus, & poterit vxorẽ ducere, si non admitt
Imo etiam si fuerit admissus ad habitum: si postea contra
matrimonium licet peccet contrahendo, non tamen obligo
ad continentiam obseruandam, & quandiu matrimonij vi
lum durat, poterit coniugale debitum postulare. Nam qui
admodum, qui promisit Deo, intra annum sacros ordines
scipere: si eo tempore non suscipiat, peccati quidem reus
sed non erit adstrictus ad diuinum officiũ recitandũ, ad q
ordo sacer si ipsum suscepisset, obligabat, iuxta late tradita
nos, in c. Quando de consecra. dist. 1. notab. 7. nu. 2. neque
peccatum fornicationis prolabatur, faciet contra votum
continentiam, quam ordo sacer sibi habet annexam, sic etia
qui vouet ingredi religionem, & in ea permanere, si poste
xit vxorem, tenebitur quidem ratione huius magni pecca
exiguam agere pœnitentiam, & etiam retinere voluntatẽ
implendi votum, si aliquando potuerit, at quandiu mat
nij vinculum durat, non tenebitur, ad continentiam obse
dã, vt copiosè & subtiliter Cardin. Caie. in 2. sec. q. 189. art.
probat. Cæterum, ei magister Sotus lib. 8. q. 2. art. 1. de iu
iur. contradicit circa differentiam quam assignat inter
qui voto simplici se obligauit, ad religionem, & inter eum
vouet ingredi, & profiteri: sed nobis opinio prædicti C
magis arridet, primũ, quia sicut longe distant inter se vo
ingrediendo religionẽ ad eã probandã, & de ingrediendo
ad eam profitendam, eámq; perpetuo retinendam c. Ad A
stolicam de reg. c. 1. & c. Non solum eod tit. lib. 6. Sic etia
tũ obligandi se ad vnum ex his duobus, erit valde dienda
voto, quo se quis obstringit ad alterũ: Deinde, quia nullu
ris peritus, (meo quidem iudicio) inuenietur, qui non iud
ret, dispẽsationem illam esse subreptitiam, quam qui vou
gredi simul & profiteri impetraret, exprimendo tantũ p
ingredi, & tacendo, quod vouit etiã profiteri arg. c. Post
de rescrip. Tertio, quod qui vouet tantum ingredi religio
eámque ingreditur, & post ingressum vouet profiteri, n
amplius obligabitur, ad professionem faciendã, quam alio
postquã ingreditur, non emisit votum de profitẽdo in
c. 1. de Treug. & pac. & Auth. Itaque. C. Cõmunia de

Quarto, quod ius cõmune nõ adeo obligat, ad perseuerandum
eũ, qui vouet ingredi ad probandum, sicut obligat votũ, quod
quis facit perseuerãdi & profitendi, siue id ante ingressum, siue
post faciat. Quoniã iuri communi satisfacit ingrediendo bona
fide & sine dolo, vt probet virésq; suas experiatur, quãuis si ta-
lis vitæ ratio displiceat, poterit si libeat exire, d. c. Ad Apostoli-
eam, & d. c. Non solũ, ibi, pro voluntate, & c. 1. ibi, libere. At verò,
si emisit votũ profitẽdi, nihil tale ei facere licebit, nisi iusta cau-
sa in id eũ inuet, arg. c. Nõ est, & c. Magnæ, de voto. Quocirca,
mihi persuasum habeo, eũ, qui prius horũ votorũ emiserit, pos-
se intra animũ probationis, religionẽ, quã elegit relinquere, eo
solo, quod modus ille viuendi displiceat: non autẽ ille qui po-
sterius emisit, nisi post dispensationẽ impetratã ex causa quæ
viro prudenti videatur iusta, arg. dicti c. Non est, iuncta gl.

Decimooctauo, qui vouet strictiorem ingredi religionem 48
& postea laxiorẽ ingreditur secundum S. Thom. 2. sec. q. 6. art.
penul. ad 3. sed iam non tenebitur illã strictiorem intrare, si pro-
fessionem emisit, in ea, vbi laxius viuitur, c. Qui post votum, de
reg. li. 6. alias verò sic secundum Archidia. communiter ibi re-
ceptum, Adiicimus etiam eum, qui vouet religionem, si nulla
eum velit admittere, posse in sæculo remanere, & vxorem du-
cere secundum Angel. verb. Votum, 3. §. 11. & Card. Caietan. 2.
sec. q. 189. art. 3. quamuis Innocent. iiij. in c. Porrectum, de regul.
oppositum sentire videatur. At vero qui vouet aliquam intrare
religionem, sine expressa tamẽ vel tacita limitatione, huius aut
illius monasterij, si in finitimis & propinquis cœnobiis non ad-
mittatur, tenebitur ad remotiora externaq; proficisci, vbi sit 49
aliqua spes quod eum recipient. At vero si saltem tacite secum
intellexit de monasteriis tantum suæ regionis, aut Regni, vel
linguæ: si in his non inueniat receptores, non tenebitur ad alia
monasteria tentanda, quod etiam placuit prædicto Cardinali
in d. q. 88. art. 3. Dicimus tamen quod quamuis S. Thom. 2. seq.
q. 189. artic. 10. affirmet, non esse opus nimio consilio, longãque
deliberatione, ad statuendum propositum ingrediendi religio-
nem, propter rationes, & authoritates quas ibidem adducit, &
propter alias quas nos etiam in additione c. Quando, de con-
sec. dist. 1. nu. 382. scripsimus: nihilominus tamen hoc esset in-
telligendũ, de illo cui specialia nõ obstant impedimenta, puta
morbus, debita, cæteraq;, huiusmodi: sicut idẽ in eodẽ loco ex-
primit, & de illo, qui adeo bene sit ad ingressum religionis dispo
situs, vt ita in Deo totã suam collocarit fiduciã, quod eius au-
xilio quodcunq; onus religionis, valebit sustinere, secundum

prædictum Cardinalē qui ait, hoc adeo esse necessarium, qui huiusmodi fiduciam nō habet, eam debet procurare oratione, sacra cōfessione, sacræ Eucharistiæ alidua pe pe, & sacræ scripturæ lectione: neq; prius ingrediatur, quam tem ipsius huiusmodi voluntatem fiduciamq; post ingressum sibi adeo præstitum iri. Quæ quidem conclusio singularis quotidiana est; Gerson vero, regul. moral. & Maior in 4. 38. q. 16. sub finem aliquid amplius videntur exigere.

50 Decimonono, qui ingreditur & profitetur religionem quam, & quia ibi regularis obseruantia nequaquam vigeat obseruat illa religionis præcepta, quæ sub reatu culpæ mort obligant, neque excusabitur, eo quod non intendat, obligare ad vouendum arctius quam in tali monasterio viuitur ratione, qua non excusatur, à continentia obseruanda, qu cros ordines susceptr absq; intentione obligandi se ad ea uandā. Quocirca, qui huiusmodi religionē, vel monaster greditur, & profitetur, si tunc nō omnia, quæ ibi sub reatu talis delicti obligant, præmeditatur, vel si ea præmeditan intendit, se ad illa obligare, tenetur huiusmodi intentio tare, in illā, qua intendat, talia religionis præcepta, in pos obseruare; vel eā nouē profiteri, vt recte adnotauit Pra Maior in 4. dist. 38. q. 20. Quodquidem verum est, quoad tialia vota, non autē quoad alias accidentarias obseruan quæ sunt iam sublatæ vel mitigatæ, Apostolicis priuileg ris, vel tempore immemoriali præscriptis, vel ex licentia vel expressa proprij prælati ad hoc facultatem habentis consuetudine, quæ licet non sit immemorialis, est tamen rationabilis, & tot annorū adeóq; verus, & antiqua, quæ emolliendas prædictas obseruationes sufficeret. Quoad obseruationes, recte poterit defendi opinio Panor. in c. eo de reg. & c. Deus qui, de vit. & honest. cleric. quē præd Maior licentiosius, liberiúsq; quam par erat carpit, cum etiam Cardinalem Florentinum, in c. Cū ad monasterium stat. monach. & post eum multos alios (in quibus sunt Fēl Nā concupiscentiā, col. 2. de Constit. & Aufrerius decis. Th 448. imo & S. Anton. 3. part. tit. 16. c. 1. §. 21. & 12.) ideo Cūmq; cōstet totius orbis Christiani maximam partem obseruare, ipso summo Pontifice sciente & tolerante, & quenter ipsum aliquatenus dispensante, iuxta glo. sing. c. circa, de consang quamuis capitulum illud cuius est illa non probat id quod illa dicit, sed aliud singularius, vt Si quis autem, à nu. 67. ad 75. de Pœnit. dist. 7. diximus.

Vigesimo, qui filios vel filias offert monasteriis religiosis, 51
vbi nimia cum libertate & licentia viuitur, & promissa secundum regulam suam, & regionem, non obseruantur, iuxta mentem Cardinalis Caietani, 2. sec. q. 189. art. 5. quod tamen limitandum est, procedere, quando filiæ vel filij traduntur monasteriis in eisdem educandi, instituendique, quo in eis fiant monachi, vel monachæ, & ibi tam licentiose viuitur, ac supra, cod. c. nu. 46. dictum est, alias non esset peccatum, saltem lethale, vt pater ex his, quæ ibi, & in præcedenti casu diximus.

Vigesimoprimo, qui vouet præ timore mortis animę vel cor 52
poris naturalis vel casualis cōcepto in periculo infirmitatis, partus, naufragij, belli, hostium, aliusve similibus, & non implet, etiam cōditione, sub qua forte vouit, completa. Quoniam timor, quo mors animæ timetur, qui à Deo proficiscitur, neque ille, quo timetur mors corporis naturalis casualis, vel accidēta riz, imo neq; timor mortis violentæ qui non infertur ad extorquendum votum, infirmat illud, c. Gonsaldus 17. q. 2. c. Sicut nobis, de Regul. nisi tantus sit, vt hominem ab vsu rationis alienet c. Sicut timor, eodem tit. impediret autē timor, qui dicitur iustus mortis violentæ, vel alterius mali ad id sufficiētis ordinati ad extorquendum votū, c. 1. de his, quæ vi: per quod id tradunt Panor. & alij ibi, & in d. c. Sicut nobis, adiūctis quæ aiunt Gloss. Idem Panor. & cōmunis, in c. Abbas, de his, quæ vi, & Fortun. de iurand. diximus, quicquid dixerit Sylvest. verb. Metus, q. 8. post vltimo fine, allat. 21. nu. 342. & nos etiam in c. Verum, de iureCardin. in dict. cap. Abbas, dum loco eius Panor. allegat.

Vigesimosecundo, qui vouet aliquid dignum, quod vouea- 53
ter, sed est eiusmodi naturæ, quod de se aliud maius bonū excludit, vt qui vouet perseuerare in religione aliqua de laxioribus, quod de se excludit aliam arctiorem, & neque hoc neque illud adimplet, quoniam illud votum ad alterum ex duobus iuprædictis obligat, non autem ad perseuerādum in minus bono, si ad alterum perfectius transire voluerit, iuxta sententiam omnium, quam Io. Tabiensis in verb. Votum. 1. §. fin. explicuit.

Vigesimotertio, qui vouet se nunquam (dū viuet) vinū, vel quid aliud simile bibiturū, postea tamen bibit, quotiescunque id facit, etiā si in eadē die, multoties biberet, quin etiam quāuis nō promittat, se non bibiturum, nisi quodam die certo, puta die Veneris, aut Sabbathi. Nā licet Plaud. in 4. dist. 15. q. 4. innuere videatur, quod tunc, tantum prima vice est lethale crimen, non autē secū ia, vel vlteriori, nisi id ex contēptu faceret, oppositum tamen scilicet, quod qualibet vice mortale scelus admittatur,

verius apparet, in quod etiã tandẽ, ipse Paludan. ibi, & in 4. co, magis propẽdet, & Maior. in eadẽ di. q. 6. col. 4. id affecta

54 Vigesimoquarto, qui vouet aliquid facere, aliquo certo tempore, veluti orare, ieiunare, aliquo certo die, & non facit præscripto tempore, imo & si post illud non fecerit, quamdiu cõmode poterit, quoniã qui tenetur debitũ aliquod persoluere suo creditori ad præstitutũ diẽ, si eo nõ soluerit, tenetur postea soluere. l. Celsus. ff. de recept. arb. c. Cum dilecti, de contu. Quod tamẽ limitandum est, procedere, quando vouet, non respexit principaliter diem, vel tempus, quo explere votũ, vt communiter non respiciunt confessarii bus, quos imponunt ieiunãdos pœnitentibus, iubentes bus veneris, & sabbathi vnius mensis, vel anni ieiunent tens enim qui aliquo illorũ dierum nõ ieiunaret, teneretur postea ieiunare. Quo quidẽ in casu, sententia Sylvestri Votum, 2. q. 4. poterit defensari. secus esset tamen, quando cipaliter respexit tempus: rem autem quam vouit, vel aut quid adiacẽs ipsius temporis sibi præfixit, qualis est & intentio Sanctæ Matris Ecclesiæ circa ieiunia, quæ notem huius vel illius sancti, vel aliis statutis diebus delibus proponit obseruanda, ex quibus, si aliqua omi quamuis in eo peccemus, & ob id pœnitentiã agere nihilominus tamen, nulla deinde remanet obligatio dem, aliis diebus, quot omisimus, ieiunandũ, vt luculenter dinalis q. 88. ar. 11. sub finẽ, explicuit, sicut neq; qui diuin ciũ vno die dicere omittit, illud idem alio die tenetur uere, sed solum ad pœnitentiã agendã pro delicto, sicut sius in repet. c. Quando, de consec. dist. 1. not. 12. nu. 35. dicu

55 Vigesimoquinto, qui vouet, & pœnitudine ductus, illud adimplere arg. c. Vouẽtibus, 17. q. 2. Nõ tamẽ peccat tẽ mortaliter, ob hoc tantũ, q. pœnituerit vouisse, modo ea adimpleat, & propositũ non adimplendi non cõcipiat verb. Votũ, 3. §. 13. Sylu. verb. Votũ, 2. q. 20, licet additio dictũ Ange. oppositũ teneat, præsupponens, paria esse nitere, se vouisse, & nolle adimplere votum, quod falsum

Vigesimosexto, qui vouet aliquam abstinentiam, aliud simile, & dubitans postea an debeat implere, neque que superioris dispensatione quem facile poterat adire violat. Rosel. Votum, 5. §. 7.

Vigesimoseptimo, qui vouet aliquid quod per se ipsum implere nõ valet, nec per alium curat adimpleri, illis quibus id agere tenetur, secundũ mentẽ Innoc. in c. Sicut

de voto & Panor. in c. Licet eod. tit. S. Anto. 2. par. tit. 11. c. 2. §. 5. Angel. ver. Votũ. 3. §. 7. & Sylu. ver. Votũ. 2. q. 12. Casus autem in quibus aliquis tenetur aliũ sibi sufficere vel substituere, ad cõplendũ votũ, quãdo per se ipsum id minime valet, sunt qui sequuntur. Primus, quando votũ ipsum, saltẽ tacite, ad id videtur extẽdi, vt votũ opitulãdi his, qui in terra sancta pugnãt, extẽditur ad opẽ, per aliũ ferendã. Secundus, quando aliquis vouet id, quod nullatenus per se ipsum poterit exequutioni mãdare, secundũ eosdẽ authores, vbi §. Tertius, quãdo sua culpa effectus est impotẽs, ad votũ implendũ, secundũ maiorem prædictorum doctorum partẽ, id quod sine solido fundamento dicitur, quocirca oppositum cum Sylvest. vbi supra verius arbitramur.

Vigesimooctauo, qui relictus hæres vota realia defuncti non adimplet, sunt autem illa, quæ ad rem familiarem illius pertinere videntur, vt pote si vouisset templum struere, vel pro amore Dei eleemosynam aliquam elargiri. Quonam ita tenetur cuiusmodi votis satisfacere, ac alia debita persoluere, l. 1. ff. de pollicit. not. Panor. & alij in cap. Licet de voto, secus tamen est de personalibus, cuiusmodi sunt vota ieiunandi, macerandi corpus, continendi, & alia similia. glo. in dicta l. 1. ff. de Pollicit. quæ procedunt, siue hæres sit filius, siue extraneus quispiam alius, nisi ipse sponte sua se ad id voluit obligare secundum Palud. communiter receptum in 4. dist. 38. q. 3. ar. 3. qui addit quod quando ille, qui defunctus est, emiserat votum, partim, reale, partim verò personale & expressit vtrunque, puta voluit pergere ad diuum Iacobum, ibiq; calicem aureum offerre, vel monasterium ædificare, & ipsum ingredi, hæres non tenebitur ad id quatenus est personale, sed sic quatenus est reale, & ita in duobus exemplis, modo positis non tenebitur adire D. Iacobum, neq; monasterium intrare, tenebitur tamen ipsum ædificare, & calicem offerre: At verò, quando expressit solum votum personale, non autem reale, quod erat accessorium, ad nihil tenebitur, verbi gratia: Hæres illius, qui vouit adire D. Iacobum, non tenebitur ipse illuc pergere, neque tenebitur illa persoluere, quæ defunctus eo accedens, expendisset. Item hæres illius, qui vouit religionem, non tenetur in demortui locum, se ipsum religioni dicare neque monasterio conferre illa bona, quæ mortuus secum asportasset, si eam ingressus fuisset. argum. l. Cum principalis. ff. de regul. iuris, & cap. Accessorium, de regul. jur. lib. 6.

Vigesimonono, qui ob falsam, vel iniustã causam, voti dispẽsationem impetrat, vel dispensat in ipso, glo. sing. in c. Non est,

cõiter recepta, de Vot. & Th. 2. sec. q. 89. art. 13. quoniã dispen-
tio quæ falsæ cautæ innititur, surreptitia est, & inanis, c. Sup-
litteris, & c. ad audientiã, de resci. & l. Et si legibus. C. Si cons-
ius vel vtilis quæ autem sine causa iusta fit, non tollit ditum
legis obligationẽ, iuxta gl. cõiter receptas, in c. Nõ est de vo-
& c. Quando, de iureiurã. arg. c. Sunt quidã. 25. q. 1. Et quã-
Adrianus, in 4. de restit. teneat, quod ille cui conceditur cãp-
satio, sine causa, & cõtra legẽ penitus humanam, nihil pecc-
licet dispensator sit, oppositũ tamẽ, quod tenuit Caiet. 2. sec.
96. art. 5. nobis verius esse videtur, videlicet, vtrunque pecca-
propter rationes quas ille ibi affert, & quas nos, in c. Quæ cõ-
mores. 8. dist. adiecimus. Occurrit tamen nũc concordia pa-
dictorũ auctorũ, videlicet ponendo differentiam inter actũ
dispensandi, & inter actum vtendi dispensatione iam impe-
ta sine subreptione, & dicendo, quod opinio Caiet. procedit
priori, & opinio Adriani in posteriori, quo multa dubia qu-
tidiana solui possunt. Addo tamen illum, qui dispẽsat grat-
peccare, quam eum qui petit & impetrat, nihilominus tame
neutrum eorum mortaliter, nisi quando ex tali dispensatio
notabile alsquod scandalum exoritur. Addo item, quod mo-
minor causa sufficit ad dispensandum sine peccato circa
gẽ omnino humanã, quã circa legem naturalem & diuinã.

58 Trigesimo, qui credit pertinaciter esse malum vouere
cũ debitis circũstantiis, sicut aliqui hæretici tenent, secundũ
mentẽ S. Th. 2, sec. q. 88. art. 4. & li. 3. cõtra gent. c. 238. quod
hæreticũ late probat Castren. lib. contra hæreses verb. Vot-

59 Trigesimoprimo, qui vel quæ ex consensu coniugis
votum continentiæ, postea vero debitum coniugale pos-
cundum omnes. Id etiam est dicendum, si debitum solu-
qui de ipsius consensu votum emisit, secundum S. Tho.
dist. 38. quoniam cõsentit peccato mortali, quod alter admi-
coniugale debitum exigendo, & subinde peccat. Ad Rom.
c. 1. de offic delega. Atqui non peccaret, si peteret secundũ
noc. à Panormit. & aliis in c. 1. de conuer. coniu. & Sylvest.
Votum. 5. q. 2. receptum, & dubio 6. P. Vincen. super hoc
respondetur infrà nu. vlt. C.

Trigesimosecundo, qui vel quæ coniũx, postquã ambo
simplex continentiæ fecerunt, alter illorum debitum ab al-
petit. c. Quod Deo. 33. q. 1. quamuis alter illorum votum
violauerit fornicando, secundum omnes, quoniam non
fragere suum votum, ob id quod alter suum violauerit. Ver-
est tamen, quod si timeat sibi incõtinentiã, deberet ad tẽpus

Pontifice dispensationem obtinere, quoniam Episcopus id fa-
cere nequit, nisi forsan quando illud ex aliquo magno timore,
ortiginem duceret, qui tamen non erat satis ad voti obligatio-
nem impediendam, secundum communem opinionem in ca.
Veniens, qui cleric. vel vouent. vbi text. singularis, quicquid di-
xit Maior in 4. dist. 32. q. 2. Cuius opinio posset habere locũ,
quando ad sedem Apostolicã non pateret recursus, vti Sylvest.
verb. Matrimonium. 7. §. 5. & verb. Dispensatio. 6. 9. insinuauit.
Cuius rei radicẽ nos in c. At si. §. De adulteriis, de Iudic. expres-
simus vt inferius nu. 76. diximus. Diximus (postquam votum
fecerunt) quoniam si tantummodo pepigerunt inter se, ad cer-
tum vsq; tempus abstinere, veluti vsq; ad pascha, bene possunt
ambo postea mutare sententiam, arg. c. Præterea, de sponsal.
Imo etiam si alterum illorum solum pœnituit pacti, & alter in-
telligit, eum quem pœnitet pepigisse, propensum esse ad incõ-
tinentiam, & facile in eam lapsurum, tunc deberet ei debitum
coniugale persoluere, secundum Hugonem Cardinalem. 1. ad
Corinth. 6. Nam quamuis pactum præcesserit inter eos, non ta
men vouerunt, & ita sibi inuicem possunt remittere pactum.

Est tamen notandum, quod votum alterius coniugum, sine 60
alterius consensu de non soluendo debitum, imo etiam de nõ
petendo, est illicitũ, secũdum S. Tom. in 4. dist. 32. q. 2. & Palud.
ibidem, qu. 2. col. 5. quoniam est graue onus alteri, eo quod in
eam necessitatem adigitur, vt pudorem petẽdi debitum, semper
subire cogatur. Quocirca non solũ episcopus huiusmodi votũ
potest dissoluere, imo & alter coniugum, potest omnino illud
irritare, quippe quod in suũ præiudicium vergat. Neque duo
capitula, videlicet cap. Quidã, & cap. Placet de Conuer. coniug.
quæ contrariũ significare videntur, aliquid obstant, non enim
innuũt eum, qui professus est religionem, absque cõiugis con-
sensu nõ posse petere debitum, sed potius non posse exigere,
hoc est ad ipsum persoluẽdũ compellere, l. exigere. ff. de iudic.
& l. Si constante. ff. solut. matri. cum eis annot. At verò votũ non
habendi copulã, nisi quando mos gerendus sit alteri coniugum,
licitum est, vimque habet obligandi. Quoniam qui tale vouet,
sibi soli & non alteri præiudiciũ facit, Sylvest. verb. Votum. 1. §.
2. Et quia qui professus est religionẽ, vouet non habere copulam
carnalem, alter coniugum, qui sine alterius consensu professus est,
non solum vouet, non exigere debitum, sed etiam neque pete-
re, neque soluere. Ideo eius votum, quamuis nihil valeat, quo-
ad non soluendum, & non petendum debitum coniugale, quã-
tenus alteri coniugi præiudicat, valet tamen quoad non exi-

gendum,& non petendum, quatenus sibi tantum præiudi-
Quo fit vt altero mortuo,huiusmodi coniux ad castitatem
uandam teneatur,quamuis si postea vxorem duxerit,ma-
nium sit validum,vt probe docuit Sylu.verb.Votum.4.q.

61 Trigesimotertio,qui vel quæ coniux vouet rem,quæ non
dit in præiudicium alterius,veluti ieiunare,vel facere aliq
ad quod ex vi legis Diuinæ, aut humanæ tenebatur; vel
eleemosynam ex his,quæ vltra dotem possidet, postea
illud non adimplet,secundũ mentẽ omnium doctorum,
Angel.verb.Votum,2 §.8.Sylu.Votum.3.§.1.expressit.Di
(quod non vergit in præiudiciũ alterius)quãuis si aliqua
do præiudicat, nullã vim habet obligandi.Vnde mulier
vouet abstinentiã,vel peregrinationẽ sine mariti licentia,
tenetur eas adimplere,c.Manifestũ,& c.Noluit.33.q.5.
tus repugnauerit. Imo etiã si ipso consentiente talia
vota & postea ille contradixerit,vxor non adimplés vo
peccabit,maritus vero peccat quando sine causa,q primã
cesserat,postea reuocat,Rich.in 4.dist.32.q.2.art.2.quæst
sensum,quẽ adhibuit in votũ cõtinentiæ, reuocare nõ
Syl.vbi ;.Neq; maritus in iniuriã præiudiciúmue vxoris
tũ attinet ad cõiugale debitũ,quicquam vouere potest.N
quoad hoc,æqualis cõditionis esse iudicãtur.c.Gaudeamus
diuor.& c.Si quis vxorẽ.32.q.1. Mulier vero, quæ antequ
beret,aliqua vota vouit,& postquã nupsit,non potest absq
riti præiudicio eadẽ implere,excusabitur ab eorũ executio
maritus nunquam præbeat assensum:quo tamen mortuo
nebitur eadẽ implere.c. Manifestũ.33.q.5.Ros.ver.Vocã

62 Trigesimoquarto,qui vouet terræ sanctæ succurrere ex
tia vxoris suæ,vel etiã absq; licẽtia,& postea non implet.
multa de voto,quãuis cõsultius esset nihil tale vouere,
non potest virũ comitari,neq; etiã absq; periculo incontin
tiæ remanere secundũ S.Th.in dist.32.q.2.Vxor etiã secũ
Host.Panor.& cõmunẽ,in d.c.Ex multa,potest huiusmodi
tũ sine licentia facere,& tenebitur adimplere, quando sine
riculo incontinentiæ id posset efficere,etiã si tali pollicen
cultate,vt posset multos nobiles & equites secũ ducere,q
dem auxilio esse possent:quãuis S.Th.vbi 5,& Sylvest.opp
tucãtur.Sed primum verius apparet, etiam si nullus ipse
absq; alterius licentia possit habitum suum, in habitu re
sorũ quos tertij ordinis vocãt,vel cuiuscunq; alterius re
nis mutare,quoniã id præiudiciũ, ac nonnihil horroris a
stidij affert.Et dubio 7.& 8.P.Vinc.respondetur iuxta

De Irritatione,& dispensatione,& commutatione votorum.

SVMMARIVM.

Dispensare, commutare,& irritare votum differunt,nu 63.
Dispensant soli prælati tantum ecclesiastici,& commutant, aliqui vero alij etiam irritant.nu.64 Non tamen æqualiter parentes, tutores, domini,coniugati,& prælati religiosorum.nu. 65.
Votum irritatum non iterum resurgit,per mortem irritantis,nu.66.
Vota religiosorum,quæ sunt valida,& quæ sint illa, quæ pendent à superiorũ voluntate.num. 67.
Vouere potest,qui pollet iudicio ad peccandum,vel merendum, præterquã, & c numero 68.
Vota religiosorum,& mixtorum,quomodo differant,& conueniant,nu. 69.
Vota realia & personalia eorum,qui ætatem habent ad contrahendum matrimonium,nu.70.& vsque ad quod tempus possint irritari, aut rata fieri.nu. 71.

PRo luce dicendorũ præsupponimus primũ,dis- 63
pensationẽ,cõmutationem, & irritationem, inter
se differre. Nam irritatio non aliã causam expo-
stulat quam voluntatem illius,qui ad irritandum
pollet facultate,c.Puella.20.q.2.c.Manifestum,33.
q.5.secundum Palud.in 4.dist.38.q.4.col.5.& S.Anto.2.par.tit.
11.c.2.§.6.pag.3.Dispensatio vero,causam iustam & rationabilẽ
requirit,quia qui habet authoritatem dispensandi,poterit om-
mino votũ relaxare,absque eo, quod loco voti aliquid iniũgat
vouenti, & tunc tam vouens, q̃ qui dispensat, manent in con-
scientia securi.Cõmutatio autem vel redemptio voti exigit,vt
id in quod votum est cõmutandum redimendúmve æquẽ bo-
num sit,aut melius,quam id quod vouit.Tunc autẽ æque bo-
num exigitur,quando ex aliqua causa rationabili cõmutatur.
Tunc vero melius requiritur,quando sine aliqua causa, sed sõ
lum ex mera voluntate,est facienda cõmutatio,iuxta mentem
omniũ,quam optime Cardin.Caiet.2.sec.q.88.art.12.explicuit.
Vnde infertur id,quod nos eundem Cardinalem vbi supra se-
quuti in glo.2.c.Quanto.de iureiur.diximus. Nempe,eum qui
habet potestatẽ ad dispensandũ, & cõmutandum:posse partim
dispensando,partim vero cõmutando,relaxare votũ,sine causa
omnino iusta,ad votum ipsum omnino relaxandum,imponẽ-
do aliquid loco eiusdẽ vouenti,licet minus sit eo quod vouit.
Secũdo,præsupponimus Prælatos tantũ ecclesiasticos habere 64
potestatem tantum dispensandi,vel commutãdi vota secundũ

S.Th.2.sec.q.88.ar.12.& alios in 4.dist.38. & omniũ sentẽ
Multi autẽ alij habent potestatem irritandi vota: puta pa
eo deficiente, mater quæ tutelã filiorũ suscepit, & ipũ
vel curatores pupillorum, vel minorum. Maritus etiam
vxoris vota, & dominus vota seruorũ, & Abbas, vel alius
tus vota religiosorũ irrita facere, arg. c. Puella, & c. Illud
2.c. Mulier. 32.q.2.c. Manifesta, & c. Nolunt. 33.q.5. cum
Nam, vt recte diffinit S. Th. 2.sec.q.88.art.8. Nullus, qui
rius subditur potestati, potest emittere votum quod
fit in eis in quibus ille subiicitur, absque eius consẽsu.

65 Tertio, præsupponimus, non omnes præfatos æqualem
tandi potestatẽ sortiri: quoniam pater & mater, quæ de
patre illi succedit, vel tutor possunt omnia vota oblitera
realia, quæ ad rem familiarem pertinent, quam personalia
fiunt ab illis, qui pro ætatis defectu, non possunt matrimo
contrahere, adeo vt qui vouerunt, nunquam amplius
implere teneãtur, etiamsi ipsimet, qui ea irritarunt, in ea
consentirent: nisi vouens eadem vota iterum ratificaret.
omnino dicẽdũ est de prælatis, quoad vota religiosorũ.
ro, neque pater, neque, mater, neque curator, vllo modo
irritare vota illius, qui ad iustã peruenit ætatẽ in qua
monium posset contrahere, si vota sint personalia, & iura
nõ præiudicant, qualia sunt votum religionis, & vorũ
arg. c. Si annũ. de iud. li. 6. Possent tamen irritare vota
rem familiarem pertinẽtia, & etiam personalia, quæ illa
dicãt. Neque quicquam ad rem facit, vt vota illa sint
sonalia, vel principaliter personalia, & accessorie
est votum ingrediendi religionem, c. in præsentia, de
Auth. Ingressi. C. de Sacros. Eccles. cum et annot. Q
de his omnibus perinde iudicandum est, ac si pare
lia essent, arg. cap. Accessorium, de reg. iur. lib. 6. cum
cor. Maritus autem, nullo modo potest vxoris vota
nulla facere, neque rursus vxor vota mariti, nisi in quan
alteri præiudicium facit: quicquid dicat & affirmet Pa
Scripturæ, de voto: secundum Angel. & Syluest. verb. V
q.1. propter rationem S. Tom. 2.sec. quæst. 88. art. 8. quã
mus supra, præterquam in casu quando alter coniug
riam fornicationẽ siue carnalem, siue spiritualem, adm
c. Agathosa, 27. quæst. 2. secundũ Panor. in c. fi. de conuer
iug. Qua de causa alter illorum potest nullum reddere
alterius, quo se obstrinxerat, ad nunquam coniugale
expostulandum, vt constat ex supradictis. Dominus eti

serui sui vota, quæ in suũ præiudiciũ vergunt, omnino abole
re, reliqua verò nequaquã secundũ omnes. Pro solutione quę
stionũ, quæ mihi de hac re proponuntur, dico, quod votũ nun
quã venialiter peccandi, & nunquam peccãdi, non valent: quia
sunt de re homini in hac vita impossibili iuxta illud Ioan. 1.c.
1. Si dixerimus, quod peccatũ nõ habemus, ipsi nos seducimus.
Item, votum nunquã mortaliter peccandi, videtur esse de re tã
difficili, quamuis non impossibili, vt non obliget, aut certe faci
le per ordinarium relaxari debeat. Item, votũ non cõmittendi
tale, vel tale peccatũ veniale, valet, credo tamen eius transgres
sionẽ non esse nisi veniale cõmuniter, sicut nec alia trãsgressio
voti de re leui esse videtur. Quia votum quod est quædã lex,
quã sibi vouens tulit, nõ magis eum obligare videtur, quã lex
a Deo, & ecclesia ei lata, cuius leuis trangressio nõ est mortife
ra. c. Vnum. 5. fi. 25 dist. Tho. 2.sec.q.88 art. 5. & aliis locis citatis
in c. 11. nu. 4. vt ibid diximus. Et votum non committendi tale,
vel tale peccatũ mortale, validũ est, eiusq; transgressio duplex
peccatum est, & transgressor circunstantiã voti confiteri tene
tur. Quoniam pro certo habeo opinionẽ, quæ asserit, materiam
esse satis conuenientẽ ad vouendũ eam, quæ præcepta est, iuxta
doctrinã Tho. 2.sec.q.88. quamuis quæ solum concilij est, ma
gis propria sit. Item, quod melior mihi videtur. D. Doctoris So
ti opinio, in lib. 7. q. 3. ar. 3. de iust. & iure. quam Caiet. 2. sec. q.
88. scilicet, q. superior religiosi, omnia eius vota, quãuis sint de
non peccando tali vel tali veniali peccato, aut tali vel tali mor
tali, irritare potest: quia quãuis prælatus tollere nõ possit obli
gationẽ, qua subditus ad illa peccata non cõmittẽda aliis legi
bus tenetur, nouã tamen obligationẽ quam sibi sufficientẽ ad
id libertatem non habens, imposuit, potest. Itẽ, q. superior non
potest irritare vota nouitiorũ, sicut professorum, quia illorum
voluntas adhuc à superioris voluntate non pendet, arg. c.1. & c.
Beneficium de reg. lib. 6. Item, q. religiosus cum esset secularis
fecit, ipso facto cõmutãtur in votũ solẽne religionis, c. Scriptu
ra, de vot. cum ei annot. Item q. quæ dicuntur 7. nu. 71. scilicet
quod nec pater, nec tutor possunt abrogare votum solemne
filij & pupilli, qui non habent ætatem ad contrahẽdum matri
monium, elapso vno anno, non præsupponunt, quod votum so
lemne eius, qui non habet ætatem ad matrimonium, valeat, an
tequam ad illam perueniat, quod esset contrarium ei, quod in
fra num. 68. dicitur. Sed quòd cum ad illam peruenit, tam irre
uocabile efficitur, vt nec à patre nec à tutore reuocari possit.
Interrogatus, An maritus vota, quæ sua vxor antequã nuberet,

fecit

fecit,irrita & nulla facere posset? Respõdeo posse,si marito
iudicant. Prout est textus sing. in c. Noluit 33.q.5. quem ad
à paucis citari credo,in quo S. Augustin. ait,vt si adhuc
concesserat pater vota persoluere,si antequam persoluerit
pserit,& viro eius non placuerit, non persoluat. Incertog
vlterius, An maritus omnia vota quæ vxor sub eius pote
facit,irritare possit? Et qualia possit? Et qualia non? Respon
non posse,nisi quæ sibi præiudicant,vt supra dictum est.

66 Quarto,supponimus fuisse opinionẽ Inno. in c. Scripturæ
vot. Quod vota eius,qui habet ætatẽ nubendi aut ducendi
xorem,à maritis,vel vxoribus,dominis,parentibus,curatoribus
irritata,sicut obligãt,quoad ea, quæ nõ sunt in præiudicium
tantium, iuxta communem opinionem, ita quoque incipere
obligare simulatque ipsi vouentes,liberantur à subiectione
ritantium,sed profecto contrariũ verius,& rationi consonum
nobis apparet: per c. Quidam,& c. Placet,de conuers. coniug.
tenent Panor. in d. c. Scripturæ, Angel. Sylu. verb. votum. 4.
& Caiet. 2.sec.q. 88. ar. 8. nisi quando expresse se aliquid
ros vouerunt: posteaquam ab alterius subiectione sed
inuenerint secundum omnes.

67 Quinto,supponimus vota religiosorũ,quorum materia
in genere,neq; in specie est eis prohibita,& proinde sunt
se sunt valida,nõ ideo nullius vigoris existimari, quia
ritabilia, quinimo ad sui obseruantiã obligãt, quousq; ab
qui id possunt facere, irrirentur, etiã si prius ea nunquã
bassent, quoniã sub ea conditione semper fieri videntur
perior non cõtradixerit, quæ quidẽ conditio sẽper
net,, donec superior cõtradixerit. At vero, vota, quo
prohibitis à suo superiori, alioquin tũ licitis, non
nec prælatus ea probauerit, quoniã sub hac conditione
fieri creduntur, si videlicet superior annuerit, vt Card.
supra recte diffiniuit. Et hoc modo debet limitari &
tari quoddam dictum concil. Agathensis c. Monacho,
scilicet Monacho non esse licitum vouere.

68 Sexto,supponimus,quod licet, qui carent ætate,
contrahendũ matrimoniũ, si eo iudicio polleãt, vt
& mereri,& peccare, quæcunque vota, siue personalia,
lia, regulariter emittere possunt, quib. obligentur, iuxta
gnem, ab omnib. receptam: in c. Mulier 32.q.2. Panor.
muni in c. 2. de voto, nihilominus parentes illorum,
res omnia illa recte possunt irritare c. Puella 20.q.2.
lier, 32.q.2. desumptum ex c. 30. Numer. Diximus (Regu

Quoniam voto solemni religionis, se non possunt obstringere,etiam cum consensu patris,aut tutoris c. de regu. lib. 6. bene
tamen voto simplici,quicquid aliud insinuent Angelus,& Ro-
sella,male percipientes quid sibi voluerit S. Thom. 2.sec.q. 88.
art. 9. vt optime declarat Sylu. verb. Votum 3.q.5.

Septimo, supponimus illud quod diffinitum est de pueris, 69
qui nondum ætatem nubendi, vel ducendi vxores attigerunt, illud statuendum esse de religiosis, quantum attinet ad
votorum irritationem, quam ipsorum superiores facere pos-
sunt: scilicet, eorum vota, quæ de rebus bonis honestisq; fiunt,
quæ neque suæ regulæ, neque preceptis diuinis, neque superio-
rum statutis repugnant, valida esse, quandiu sibi à suis superio-
ribus non obsistitur. Veruntamen illi pro mera voluntate sua,
sine alia ratione, & causa possunt illa irritare, & nulla reddere,
sicut sensit Inno. communiter receptus, in c. Scripturæ de vot.
de vot. & S. Thom. iuxta Cardinalis Caiet. interpretationem 2.
sec. q. 88. art. 8. & Palud. in 4. dist. 38. q. 2. col. 5. & S. Anto. 2. part.
tit. 11. c. 2. §. 6. & sic venit intelligendum, præallegatũ illud con-
cilium Agathense, in c. Monacho, 20. q. 4. Est tamen circa hoc
adnotandum, quod licet recte possimus affirmare, quoad effe-
ctum, ne Monachus teneatur adimplere votum, satis esse, quod
superior iubeat ei, ne faciat id, quod vouit, vel nolit ad id age
dum, facultatem concedere, esto prius non sit effectus certior
de voto, quoad effectum tamen, vt votum irritum, & inane
fiat, non satis est hoc, sed præterea necessarium est, vt prælatus
de voto ipso iam præmonitus, voluntate, & authoritate sua,
illud omnino casset, & nullum faciat, quod optime docuit Ca-
ietan. in d. art. 8.

Octauo, dicimus, q̃ illi quib. satis ætatis est, vt possint con- 70
trahere matrimoniũ, possunt etiam, quæcunque vota persona-
lia facere, eademq; adimplere tenentur, etiã retinentib. patrib.
aut eorũ curam gerentib. cuiusmodi sunt vota continentiæ, re-
ligionis, dicendi aliquas orationes, & alia similia, dummodo re
gimini & gubernationi domus paternæ, aut parentũ potestati,
siue rei, nihil nocumenti: aut iniuriæ inferant: Talia enim vota
nihil valerent, nisi essent in subsidium terræ sanctæ, vel fierent
ex rebus castrensibus, hoc est in bello vel quasi in bello partis,
de quibus j. c. 17. agemus, vel cum expresso tacitone consensu
parentis, vt optime collegit Sylvest. verb. Votum, 3.q.6. At ve-
ro vota realia, quæ principaliter ad rem familiarem pertinent,
si ab illis fiant, qui possunt nubere, vel vxorem ducere, licet va-
lida sint, possunt tamen penitus aboleri, aut irritari à parenti-

bus

bus,vel curatoribus donec ad vigesimumquintum annum p
uenerint:quemadmodū tam personalia quam realia poterun
qui ad decimumquartum annum, & puellarum quæ ad
decimum non peruenerunt secundum B. Anto 2.part.tit.
§.6.Diximus{Principaliter, quæ ad rem familiarem pertin
quoniam vota,quæ accessorie illam tangunt,non possunt
tare quando adiunguntur personalibus,quæ ab eis irritari
possunt : huiusmodi est votum professionis, quod quidq
consequenti bona professi transfert in monasterium et
persona,c.In præsentia,de probat.

71 Nono,supponimus,patrem & tutorem posse votum subo
renocare,si factum fuerit ab eo,qui non habet ætatem, ut p
sit contrahere matrimonium.Irritādum est autem,antequ
ad prædictam ætatem peruenerit, quoniam post eam æ
non potest,c.Puella,& ibi Card. S.Xisti. 20.q.5. Cuius con
rium accidit circa votum simplex, quod etiam postquam
legirimam ætatem peruenerit,poterunt irritare,dum tamen
lius adhuc in illa ætate, ratum non fecerit votum,quod q
gie Caiet.2.sec.q.189.art.5.adnotauit.

Decimo,supponimus,quod vt aliquis votū suū confirmet
aut ratū fecisse censeatur, non satis est credere votū, p
validū fuisse,neq; etiā proponere ipsum adimplere,quin p
necessariū est,vt ita gratū habeat,vt velit, p votum, antea
ctum,ab ipsa ratificatione sit validum,etiā si prius nō vale
set,quod præclare etiam idem Cardinalis vbi supra explic
Interrogatus, An pater,qui votū ingrediendæ religionis
filio antequam 14.annos haberet factum, nō irritauit, quod
completos,irritare possit?Respondi,quod non,si filius p
tum post 14.ratū habuit,& aliter sic,vt Caiet.5.relatus 2.Se
189.art.5.determinauit. Cui addimus id quod supra dictum
scilicet, quod vt votum ratum dicatur, non satis est cre
quod valet,& velle illud persoluere,si expresse non vult,vt
leat in posterum, quamuis ad illud vsque tēpus non valu

Ex prædictis fundamentis colligitur peccare mortaliter infrascriptos.

SVMMARIVM.

Secundum præceptum,quantum ad votorum dispensationem & irri
nem qui & quomodo,ita frangat,& peccet mortaliter nu 71.
Votū circa quod,qui absq; potestate dispensat,irritat vel cōmutat,n
Religiosus, qui ex mendicantibus transit ad religionē non mendicā

per hanc quotidianam subrepționem,nu.72.
Votum in quo superior,qui irritauit consentit,nu.73.
Votum paternum,quod non approbat &c.nu.73.
Votum,quod seruus clericus vel religiosus vouet & non implet.nu.74.

Qui peccant mortaliter, circa dispensationem & irritationem votorum,sunt hi,

PRimus,qui carens potestate,ad dispensandum,commutan- 72
dū,redimēdum,vel irritandum votum, aliquid horū fecit.
Secundus, qui habens tantum potestatem ad redimendum,
vel commutandum , qualem habent multi confessarij,virtute
bullarum,aut iubileorū electi,dispensat super voto,vel ipsum
irritat,& nullum facit,arg.c.2.de const.lib.6.& l.fi.ff.de Iurisd.
omni.iudic.quatenus habent,male facere eum,qui extra terri-
torium suum,vel potestatem sibi concessam aliquid facit.Imo
& actus ab eo factus non valet,& sensit Caiet.2.sec.q.88.art.12.
quod etiam in c.Quāto de iureiu.diximus,præsertim,quod vti
iurisdictione , quam quis non habet,scelus est lethale secun-
dum Tho.receptum,2.sec.q.60.art.6.

Tertio,qui ex ordine mendicantiū,ad canonicos regulares
vult trāsire ex dispēsatione Papæ,& quia intellexit illā obtine
re nō posse,nisi prius habitū dimittat,ob id eum dimisit,& ali-
quādo seculari veste indutus incessit,& postea eā dispensatio
nē impetrās,huiusmodi diabolicā astutiā subticet,vt in prælec.
c.Si quando,de reset.pag.14.comprobauimus.Quocirca,huiusmodi religioso consulendum est,id quod sæpe complures ad-
monuimus,vt videlicet,ad pristinam illam suā religionem re-
uertatur,vel iterum supplicet Summo Pontifici,vt ea taciturni-
tate non obstante,dispensationē ratam & validam esse velit.

Quarto,qui cum esset superior,potestatémq; haberet irritan- 75
di vel obliterandi aliquod votum,in ipsum consensit , postea
vero sine rationabili causa,ipsum ex mera malitia,vel proprio
impulsos affectu,vel fingēs illud votum in maximum vergere
præiudicium,irritat & annullat,cū parum aut nihil inde emā-
naret nocumēti,secundū prædictum Card.Caiet.2.sec.q.88.ar.
8.Qui tamē admodū subditos non peccare,si nō adimpleant vo-
tum,q̄ fuit ita perperam irritatum,sicut etiam superiores nihil
peccant,dum legitime irritant subditorum vota solum pro li-
bera voluntate sua,sine causa aliqua,& malitia,antequam illa
approbentur,quoniam in hoc suo iure vtuntur,c. Puella,c. Il-
lud.22.q.1.c.Noluit,& c.Manifestum,33.q 5.

Quinto,qui cum parētes eius aliquod votum emisissent ab
eo imp

eo implendum, & non implet, si tamen illud non appo
animo se ipsum obligandi, ad nihil aliud amplius quam
voluerit, cap. Licet. cum ei annotat. per omnes de vot.

74 Sexto, qui licet esset seruus, continentiam, quam vouer
obseruat, idem etiam erit de aliis votis, quæ nihil in da
patroni sui vergunt, veluti aliquas dicere orationes, & si
quæ tamen opere non præstitit, per supradicta nu. 64.

Septimo, qui licet esset clericus habens beneficiũ, vouer
gredi religionem, facere abstinentiam, eleemosynas, & or
nes &c. & non facit, Ang. verb. Votũ, 2. §. 2. Sylvest. Votum
2. quoniam clericus secularis licet habeat beneficiũ, recte
test regulariter omnia illa quæ laicus potest vouere absq
episcopi licentia, excepto eo, quod ecclesiæ suę grauiter pr
dicat, qualis esset longa peregrinatio, & aliud simil
quod necessarium esset propriam ecclesiam deserere.

Octauo, qui (esto quod esset religiosus) vouet aliquid q
ex genere suo bonum erat, attamen sibi prohibitum, sine
presta, vel tacita conditione, videlicet, si prælato placuer
vouet rem non prohibitam, absque illa conditione, si sup
non contradixerit, iuxta subtilem quandam differentiam
prædictus Card. Caiet. 2. sec. q. 88. art. 3. inter illa duo c

Quis super voto dispensare, aut illud commutare

SVMMARIVM.

Dispensant soli Prælati Ecclesiastici circa vota, nu. 75.
Papa solus dispensat super voto solenni, & aliis quinque. nu. 75.
Episcopalem iurisdictionem habens, an in hoc æquetur Episcopo. nu.
Dispensans super voto absq; iusta causa, & ipse dispensatus in mala
Qualis vero sit ista causa aut quandᵒ, & quãdo sit notoriè talis. nu.
Dispensandi causa iusta in voto, ex quibus una est facilitas & bonitas
uendi. nu. 77.
oblatio vota cuinam debeatur, facta dispensatione. nu. 78.
Voti fracti peccati absolutio, & absolutio voti differunt. nu. 78.
Votum qui commutare potest, an possit dispensare. nu. 79 Et quæ
Confessarij dispensent. num. 80.
Voti commutatio vi Cruciatæ facienda est in eius vtilitatem. nu.

75 SOli prælati Ecclesiastici pollent potestate dis
sandi, & cõmutandi vota, propter rationem
S. Tho. cõiter receptus reddit, 2. sec. q. 88. art.
per illud 2. ad Corint. 2. Nã & ego quod d
&c. Solus autẽ Papa, vel qui potestatem a
peculiarẽ habet, potest super quinque votis dispensare,

super voto perpetuæ continentiæ, religionis, peregrinationis
in Hierusalem, vel Romam, vel ad sanctum Iacobum Compo-
stellæ. Etenim, quamuis nullus textus reperiatur, qui omnia ista
vota soli Papæ reseruet, præter votum in Hierusalem, per cap.
Ex multa, de voto adiuncta glo. sing. verb. Incumbit. Quinimo
neq; hoc quando ex deuotione, & non in subsidium terræ san
ctæ fit, secundum Panor. in dict. c. Ex multa, quem ibi sequitur
Rauennas, iuxta tamen Romanæ curiæ stilum, qui satis colli-
gitur ex Extrauaganti Xisti quarti c. Et si dominici, de Pœnit.
& remiss. omnia hæc sunt summo Pontifici reseruata. Vnde
secundum aliquos, quicunq; inferior, ab aliquo istorum quin-
que tentaret absoluere, præterquam quod peccaret mortaliter,
pœnam etiam excommunicationis incurreret, per dictam ex-
trauag. quod quidem non est verum, nisi in illis qui ex facul-
tate, vel concessione eiusdem Papæ Xisti quarti absoluuntur,
quoniam de his tantum ipsa loquitur, vti post Sylu. verb. excõ-
municatio 7. casu 31. & Angel. verb. excommunicatio 5. §. 31. nos
super eandem extrauagantem expressimus. In cæteris autem
votis, alij Prælati inferiores poterũt dispensare, vt episcopi, vel
qui iurisdictionem Episcopalem sortiti sunt. Quamuis Panor.
c. Proposuit de concess. præb. solam commutandi potestatẽ il-
lis concedat, sed non est verum propter ea, quæ ipse, in c. 1. de
voto docuit. Porro Prælati inferiores episcopis, non habentes
iurisdictionem quasi episcopalem, nihil tale possunt, secundum
Innoc. d. c. 1. de voto ab Hostiensi, reliquisq; omnibus commu-
niter receptũ, à Panor. verò in d. c. 1. explicatum, nisi ad hoc præ-
scriptione, vel priuilegio peculiari muniantur. Verum est ta-
men prælatos regulares posse religiosorum suorum vota irri-
tare, sicut dictum est supra nu. 63. id quod Sylvest. verb. votũ. 4.
q. 3. etiam asseruit, imo & dispensare si sunt exempti. Quoniam
eorum iurisdictio, qualis episcopalis reputatur, iuxta glo. sing.
& receptam, Clem. 1. de reb. eccles. alias verò minime, quicquid
aliqui sensisse videantur. Communis etiam omnium est senten
tia, nullam præter Summ. Pontificẽ posse dispensare super vo-
to continentiæ solenniter emisso, per sacri ordinis susceptionẽ.
Maior etiam pars Doctorũ non dubitat, eundẽ summ. Pontific.
posse dispensare in voto solenni per professionem facto, si gra-
uissima aliqua adsit necessitas, secundum Innoc. & glossˢ. com-
muniter receptã, in c. Cum ad monasterium, de stat. monachor.
quam nos in c. litteras, de restit. spoliat. copiosè roborauimus.
Præterea, cõmunis doctorum consensus habet, quod quãuis 76
Episcopi nõ possint dispensare in voto etiã simplici perpetuæ

continentiæ, nisi sit magnum periculum incontinentiæ, & ...
possit aditi Papa, iuxta Sylvest. verb. Votũ, 4. q. vti infertur ...
cemus: Possent tamen dispensare in voto cõtinentiæ non p...
petuo, sed ad tempus seruandæ, veluti per annũ, secundũ Pa...
in 4. dist. 38. q. 4. col. 10. imo, & secundũ Anton. & alios ...
cere possent circa votum de nunquã contrahendo matrimo...
Angel. verb. Votũ, 4. §. 9. & Sylue. q. 4. In hoc vltimo casu ...
trarium tenet Caieta. 2. Tomo, de voto de non nubendo ...
Cuius opinio licet alias mihi placuerit, nunc tamen magis ...
cet opinio Ange. & Sylu. Tũ quia illa seruatur in facro pœ...
tentiariæ prætorio. Tum quia præsupposita opinione comm...
quam ipse quoq; Caietanus tenet, scilicet, materiã vnã ...
cientem, esse opus, quod non est supererogationis, sed præ...
ptum, non potest vere dici æquiualere votũ, de non nubendo ...
votũ castitatis, per quod corruit eius fundamentũ, vna cũ ...
sionibus ad duo argumẽta neruosa, quæ ipse cõtra se pro...
nit, quæ nimia subtilitate, potius quam æquitate niti vide...

Nemo autẽ sibi persuadeat, Summum Pontificem pro ...
voluntate sua sine iusta causa, posse dispẽsare, aut cõmuta...
ta glo. sing. c. Non est, de vot. neq; quod dispensatus sine ...
causa possit esse securus, per glo. sing. c. Nõ est, de vot. Et ...
c. Venientes, de iureiur. vbi dicitur, in quocũq; iuramento ...
bere intelligi, salua authoritate Pontificis, (id quod etiã de ...
tis asserendũ est) non dicit, salua volũtate Papæ, vt recte ...
rauit S. Tho. 2. sec. q. 80. ar. 12. Neq; etiã capitulum præce...
sinuat, huiusmodi vota non obligare, si Papæ displiceant, ...
sum sanctitas cõtradixerit, sed potius nullo iuramento ...
to iuri & authoritati summi Pontificis derogari aut ...
posse, quominus cũ rationabili causa in illis possit dispẽ...
spensare. Quãuis in religiosorũ votis & iuramẽtis etiam ...
ligendũ sit, (salua sui superioris voluntate) & ex consequ...
salua volũtate Sũmi Pontificis, qui est supremus omniũ ...
stes. Non enim est quoad hoc Papæ tanta potestas super ...
omnes orbis Christianos, quãta eidẽ & aliis religiosorũ ...
tis super religiosis, vt explicuit optime doctiss. Caieta. in ...
12. Est tamen notandũ, quod quæuis causa rẽddens cõsen...
tum ipsius voti mali, & inutile, vel maioris boni impedi...
est satis iusta & rationabilis ad dispẽsandũ, secundum ...
post Tho. 2. sec. q. 88. Imo etiã ad hoc, vt sine dispẽsatione ...
plementũ eius omittatur, si manifestum sit vnũ ex tribus ...
explicatis efficere, vt patet ex his quæ in superioribus, ...
seq. post S. Tho. 2. 2. q. 88. art. 10. & 12. vbi Caietanus, dixit ...

Est etiã illud adnotandũ, vnã ex iustis causis, ad dispẽsan- 77
dum esse leuitatem facilitatẽm ve in vouendo, secundũ Panor. ...
in c. 2. de voto, per illũ text. & S. Anton. 2. par. tit. 10. c. 2. in prin. ...
Inbecillitatem itẽ eius, qui vouit ad exequiendum quod vouit, ...
scilicet ad ieiunandum, vel peregrinãdum, habere item nume- ...
rosam familiã, quæ absq; notabili nocumento, patroni absẽ- ...
tiam nequiquam toleraret, & alia similia, de quibus, certa om- ...
nino regula offerri non potest, & subinde arbitrio superioris ...
diffiniri debent, iuxta Panor. in c. 1. de vot. iuxta quẽ, per finem ...
c. Ex multa, de voto, sufficit necessitas, vel vtilitas publica. Non ...
tamen requiritur, sicut quidam senserunt, satis est enim, vt sit ...
vtilitas priuata, arg. c. 1. & 2. de voto. Superior autẽ, qui votum ...
commutat, debet perpendere vouentis qualitatem, & expẽsas, ...
quas facturus esset in explendo voto peregrinationis, vel alio- ...
rum similium vltra illas quas domi suæ facturus esset; illasque ...
omnes in alia pia opera cõuertere, laborẽ autem itineris in ie- ...
iunio, & orationes mutare, secundũ Angel. verb. votũ, 1. §. 12. iu- ...
ta quẽ, votũ ieiunandi à pauperе emissum minoris rediũ quã- ...
tẽs, quam votũ diuitis. Item si impedimentũ sit temporarium, ...
tunc solum dilationem aliquam temporis, concedere debes.

Et quãuis aliqui crediderint, munus voto promissum, dandũ 78
esse illi cui promissum est, etiã consequuta voti dispẽsatione, ...
aut cõmutatione, oppositũ tamen verius arbitramur iuxta men- ...
tem S. Tho. in 4. dist. 38. q. 1. ad 5. & 2. sec. q. vltima, Angel. verb. ...
Votum, 1. §. 26. & Sylvest. verb. Votum, 4. q. 1. vers. 4. id quod ...
Caietan. efficaciter probat in paruis opusculis q. 5. de vot. & nos ...
efficacius contra N. in Apolog. q. 1. monit. 71. Potest enim di- ...
spensari in tali voto, sine consensu eius cui vouetur, vt ibi ef- ...
ficaciter probamus. Porro, quemadmodũ vna ex legitimis cau- ...
sis, ad votũ castitatis cõmutandum, est magna fragilitas, quam ...
vouens in seipso experitur ad obseruandũ votum, & ob quam ...
se credit, non adimpleturũ quod vouit, Angel. ver. Votum. 4. ...
§. 6. Ita etiam certissimum est, quodcunque aliud votum posse ...
in religionis votum permutari. Caietanus in summa voti com- ...
mutatio, etiam si sit Hierosolymitanum c. Scripturæ, de voto.

Tria tamẽ in hoc loco præmonenda esse duximus. Primum 79
est quilibet simplicem sacerdotẽ, posse à quocunq; peccato & ...
quacunq; excõmunicatione, & fractione voti in articulo mor- ...
tis absoluere: non tamẽ posse, aut in votis dispẽsare, aut aliquid ...
illorũ commutare: Etenim sola peccatorũ absolutio, non autem ...
votorũ, illis conceditur, secundum mentẽ omnium doctorum. ...
Quod etiã explicuit Sylu. verb. Votũ, 4. §. 10. Quod quidem in ...

multis etiam iubileis videmus accidere, nósq; etiam in
Leuitico, not. 27. comprobauimus, eum qui non habet amp
rem authoritatem, quam commutandi, non posse dispensa
qui non pollet potestate nisi ad dispẽsandum, non potest co
mutare, cum ista inter se sint valde diuersa, & potestas & p
legium dispensandi potest aliquid operari, absque eo quod
80 commutationẽ extẽdatur. Illud autẽ, quod Sotus lib. 8. q. 4.
3. de iust. & iur. asseuerauit, forte rẽ non adeo perpendens
cet eum, qui habet potestatẽ ad dispensandũ, quod amplius
habere etiam ad cõmutandũ, quod minus est, fortan verũ
illis, qui sunt huiusmodi authoritatẽ sortiti ex iure comm
& tanquam ordinarij, non autẽ in his, qui priuilegiorũ ni
quam delegati eandem adepti sunt, arg. c. Priuilegia. 7. dist.
Sane, & c. Porro, de priuileg. & not. in c. 1. de reser. vbi post
resoluit Decius, priuilegium ita interpretandũ, vt aliquid
retur contra ius, sed dato aliquo tali, in reliquis restring
quia priuilegia sunt restringenda, c. Porro de Priuil. Sex
quod Papa Innoc. viij. concessit confessariis rite præfecturo
ordine fratrum minorum, vt possint in omnibus votis dispe
sare in quibus possunt Episcopi, præterquã in voto peregr
tionis vltra duas dietas, in cõcessione 115. quod etiã commu
rat, compendiũ Priuileg. relig. Idem etiam possunt confes
dominicani ordinis, & aliorum qui priuilegiorũ ordinis
cisci sunt participes. Tertium, quod aliqui simplices in re
errore, vt simul atq; diploma, siue bullam acceperunt, in
Papa concedit, vt confessarius possit certa vota, vel cõmu
vel dispensare, credant se statim à suis votis liberari. Ex
aliud est committere potestatem dispensandi, vel cõmu
aliud verõ dispensare, & commutare, c. Gratum, & c. Relat
de offic. deleg. adiuncto c. Si cui nulla, de præb. lib. 6. & c. S
per gratiã, de offic. deleg. eod. lib. Quocirca ab ipso cõ
petere debent, vt sua vota in alia opera pietatis cõmu
dispenset. Enimuero nisi confessarius fuerit requisitus,
si fuerit, nisi dispẽsauerit aut cõmutauerit, licet aliàs ab
bus peccatis absoluat & plenariã indulgentiam illis
vota adhuc sicut antea, in suo vigore perseuerant. Qua
etiam si votum neminem alium, etiã si sit hæres quam
vouẽtem obliget, quoad obligationẽ personalem sicut
est, neque quoad realem ex vi voti, obligat tamen eum
pacti contractus & promissionis, eo modo, quo obligaret
iuramentum alterius, cap. Ex parte, de censib. & not. in
pact. lib. 6. & in c. Cum C. Laicus de foro compet. & Fel

Cum sit, nu. 9. eod. tit. Quamobrem populus, qui nunc est, tenetur ad implenda vota de obseruatione festorum, aut aliarũ rerum eiusdẽ populi, qui centum ab hinc annis præcessit; quãdoquidem est vnus idemq; populus, c. Denique, 7. q. 1. vbi glo. & l. Proponebatur. ff. de iudi. aut ex vi voti, quia est idem populus, aut saltem ex vi contractus, & promissionis, quæ in successorem vniuersalem pertransit. l. 1. & 2. C. de Hæred. act.

Monemus confessarios, qui vota per bullas cruciatas cõmutant, quod cõmutatio in vtilitatẽ ipsius bullæ fieri debet: in quo multi errant, cõmutantes ea in ieiunia, orationes, peregrinationes, missas, eleemosynas pauperum, quia tenor bullæ habet, vt eiusmodi cõmutatio fiat in vtilitatem cruciatæ, & idem dicendum est de his qui cõmutant virtute iubileorum, aut aliarum gratiarum, quæ præcipiunt hoc facere, in vtilitatem aliquorum locorum particularium, arg. l. Illud, ad l. Aquil.

Quæritum est nuper à nobis, An qui contra simplex castitatis votum contraxit matrimonium, teneatur ingredi religionẽ, antequam illud consummet? cum illo modo suum votũ persoluere possit, & non alio. & Syluest. verb. Matrimonium. 7. q. 1. visum fuit, quòd sic, & Soto quod non, in 4. q. 2. art. 1. & nobis prima fronte, opinio Soti melior visa fuit, quia votum ingrediendi religionem non fecit, & quia videtur sufficere, vt suum votum non petendo debitum absoluat, quamuis reddendo peccet, matrimonium absoluat. Sed postea omnibus satis perpensis, Syluestri verior visa est propter eius rationem, & quia omne votum, oblata opportunitate persoluendum est, & opportunitatem in id adesse, negari non potest, ante quã matrimonium consummetur. Et quia S. Tho. & Richar. in 4. dist. 38. tenẽt, quod qui contra votũ castitatis matrimoniũ contraxit, consummando illud, peccat, quod verũ non esset, si post contractum, & non consummatum ad seruandũ votum castitatis nõ teneretur, quod seruari sine ingressu religionis nequit. Non obstat, quod propinquũ fecisse, ex quo & eius trãsgressione, vna virtualis ad illud obligatio nascitur, & quia idẽ Sotus fatetur, quod votũ religionis post contractũ & nondum consummatũ, ad sui ingressum obligat, & non alia ratione, quam quod adhuc persolui possit, & eadem ratio voto castitatis conuenire videtur. Ex quo sequitur, quod votũ religionis, quoad hoc nõ est firmius quam simplex castitatis, & quoad alios effectus infirmius est. Quia qui religionis ingressum vouit, cõtra illud fornicãdo, nec ante, nec post matrimoniũ peccat, & qui castitatem vouit, sic

Quia votum religionis ante professionem non magis ad ꝛ
uandam castitatem, quod ad ieiunium, & alias cæremo
& statuta religionis seruanda, obligant. Vnde sequitur, q
qui contraxit matrimoniũ, & cõsummauit, contra solũ sim
religionis votũ, postea reddere & petere debitũ sine alia d
satione potest, quamuis qui contraxit, cõtra votũ castitat
sta dispensatione ad id indiget, quæ est quotidiana & singu
ris conclusio. Quibus omnibus est consequens, quod qui e
tatem vouit, & matrimoniũ contraxit & postea consumma
duo peccata cõmisit. Vnũ in contrahendo, alterum in com
mando, quoniam Sotus tenet non nisi vnum committere, s
verum esset, si vera esset eius altera opinio superius refuta

De Præcepto secundo, quoad blasphemiam.

SVMMARIVM.

Blasphemia quid? & quod est mentalis & vocalis, nu. 81. & est contra confessionem fidei, & non est hæresis, nu. 82. nec debet absolui sine condigna pœnitentia, nu. 83.

Præceptum secundum quatenus includit non esse blasphemandum, & quomodo violat mortaliter qui dicit, Pigeat Deum, Non credo in Deum &c. & qui tribuit creaturæ, quod est proprium solius Deo, & quando iocus, aut ira excusent, nu. 84.

Blasphemus qui per iocosam, inconsideratam aut turpem nominationem, nu. 85.

Maledicere creaturis rationalibus, vel irrationalibus, nu. 86.

Blasphemus an sit, qui cantilenas seculares & profanas diuino cultui miscet, qui in matutino Natalis Domini obscœnos rythmos decinit, & an simplicitas sine malitia excuset, nu. 87.

81 EXpeditis his quæ pertinent ad iuramentum, & voto
podiamus, quæ pertinent ad blasphemiam per hoc iocu
dum præceptum vetitam. Pro quorum fundamento suppo
nius, Primo quod secundum Ambrosium in lib. De Para
Alexan. Halensem par. 2. summæ q. 148. & S. Th. 2. sec. q. 13.
muniter receptos. Blasphemare est dicere tacite vel vo
contra Deum, aut eius sanctos, aliquid contumeliosum, q
quidem fit vel tribuendo Deo, quod illi non conuenit, vel
ferendo quod conuenit, vel tribuendo creaturæ, quod solu
Dei proprium est, quod si solo corde dicitur, est blasphem
mentalis, si vero verbo, vocalis, si autem scripto, scripta.

82 Secũdo quod blasphemia est cõfessioni fidei & charitat
næ contraria, & diuinę voluntati videtur derogare, & propter
peccatum

peccatum est mortale grauissimum, secundum S. Th. cõmuniter receptum, 2. sec. q. 13. art. 1. 2. & 3. Quamuis neq; blasphemia exterior, neq; interior, secundum se tantũ, sit dicenda hæresis, aliud est enim credere, aliud dicere, etiam si sola mente dicatur. Et blasphemia in dicendo, hæresis autem in credendo consistit, iuxta mentem S. Th. quam recte Caieta. in d. q. 13. explicuit: vbi etiam illud adiecit, tribus modis contingere aliquid dicere, scilicet desiderando, præcipiendo, affirmando.

Tertio, quod nullus blasphemus debet absolui etiã in foro 83
cõscientiæ, absq; eo, quod arbitrio seueri cuiusdam cõfessarij grauissima illi pœnitentia imponatur, sicut Concilium Laterane. vltimũ, sess. 9. §. Ad abolendã, sub Leo. X. quod nos in c. Inter verb. 11. q. 3. pag. 77. n. 612. transtulimus, & elucidauimus.

Interrogatus, an teneatur quis corrigere alterum quem blasphemantẽ audiuit, quãuis emendatio nó speretur? Respõdeo, quod sic, & quod id acriter facere tenetur, si sine suo periculo facere potest, vt sancitũ est à Cõcilio Lateranẽsi prædicto sess. 9. §. supra citato, & per nos vbi supra translato, & elucidato.

Qui peccant contra secundum præceptum, quatenus continet non blasphemandum, sunt hi.

Primo, qui blasphemãt contra Deum vel Sanctos, his vtens 84
loquendi modis, Pigeat Deum, vel Doleat Deus, Non credo in eum vel denego, aut maledico Deum, &c. vel dicens, Deũ non esse misericordem, non seruare iustitiam, esse acceptatorẽ personarum, non videre, quæ agantur in mundo: aut non curare humana aut illũ iniuste punire, vel hoc aut illud non posse efficere, vel tribui homini, quod soli Deo conuenit, quale est, hominẽ beatũ facere, vel posse ventura prænoscere, secundum prædicta. Quamuis iocose ista diceret, si attendit quid verba significant, & cum deliberatione illa protulit. secundũ Bernardũ de Busto, 1. par. sec. 17. Is enim si tanto iræ furore correptus, & passione exœcatus, in similia verba prorupit vt quid diceret, quidue verba significarẽt, minime aduerteret, tantũ venialiter peccat, Th. 2. sec. q. 13. art. 2. ad tertium. Si vero attẽdit esse verba blasphemiæ, mortaliter delinquit, etiam si repentina correptus ira verba protulerit ipsumq; statim pœnituerit illa dixisse, secundum eũdem doctorem vbi supra. Neque quicquã ad rem facit, an subitanea illa ira ex iniusta causa originem habeat, vel ex ludo, ebrietate, vel aliqua occupatione, circa rem illicitam, secundum Angelum, verb. Blasphemia. §. 86. etiam si contrariũ teneat Panormitan. in c. Statuimus, de Maled. quod est verum, quantũ attinet ad forum exterius. Neq; satis est ad peccandũ

mortaliter, quod talis inconsideratio ex depraua qua[dam] suetudine cum propriæ salutis contẽptu coniuncta vel ex- pa lata, procedat, iuxta Sylues. verb. Blasphemia, q. 4. dicit illa inconsideratio prolationi talis blasphemię causam de hoc est, quod si animaduerteret, id quod pronuntiaret, nuntiaret illud, secundum Caietanum, verb. Blasphemia.

85 Secundo, qui Deum vel Sanctos iniurioſe nominat, pu- da ipsorum membra propriis nominibus explicans, & ad tens, quod dicit, etiam si iocandi gratia id faceret, Angel interrogatione præcepti primi, quamuis vti istis modi- di, puta per corpus Domini, per sanguinem eius, siue iura- siue cum alio cõtendẽdo, nõ est blasphemia, Caietanus vbi prã. Quoniam post Christi incarnationẽ Deus dicitur h corpus, & sanguinem, in quantum homo non autem in q tum Deus, sicuti in additione, c. Quando de consec. distinc. 52. diximus copiosius.

86 Tertio, qui maledicit alicui creaturæ ratione carentis tum est creatura Dei, est enim blasphemia perinde ac ma cere Deum, si tamen simpliciter maledicit, non intendendo quid amplius, tunc solum erit verbum otiosum, & vanum consequenter veniale tantum. Quod etiam placuit Caie secunda secun. q. 13. artic. 1. sub finem.

87 Quarto, qui diuino cultui cantilenas seculares, profanas turpes admiscet, siue illa voce humana, siue alio organo fi rãtur, vel patitur, aut procurat, vt misceãtur. Quoniã in hu tui ecclesiastico & Deo ipsi irrogatur iniuria, iuxta Caie q. 91. & in summa verb. organorũ vsus. Quẽ nos etiã in c. Quando, not. 16. n. 42. & 48. sequuti sumus, allegantes a propositum Basiliense concilium sess. 25. tit. de his, quæ in sa. Quod ipsum decreuit nunc cõcilium Tridentinum in decret. de obseruat. & euit. in celebrat. missæ. Vbi et eodem Caietano adiecimus, quod si aliqui præ rustica citate, existimarent ista licere recreandi animi gratia, quo- vident communiter in his vsum & consuetudinem inua Si tamen intelligerent, id esse illicitum, & scelus esse mo nullatenus id facerent, excusarentur quidem à tanto scel à toto. Nunc autem diximus nobis non videri lethale c nisi cum cantilena est turpis, & lasciua, vana, & profana. S tatur durante officio diuino ab his qui iam sunt præmo non licere. Idẽ asserimus de his qui in nocte Natalis Do turpes rythmos sibi inuicem occinunt, vel execrationes dam interserunt, tempore, quo dicturi lectiones petunt

ctionem, sicut in dicta repet. c. Quando, not. 16. nu. 42. diximus.

Quartum dubium, P. Vincẽt. est circa prædicta nu. 8. an ille, A qui furatus aliquid interrogatus à Iudice incõpetente vel alio sine iuris ordine legitimo, vtrũ tale quid sit furatus, possit se- cura conscientia respondere absolutè & simpliciter se id non esse furatum, intelligẽdo intra mentem & tacite penes se, quod non est furatus illo die, mense, vel anno, puta anno millesimo quingentesimo septuagesimo primo, vel secundo, &c. & pro ra- tione dubitandi adducit opinionẽ Domini Doctoris Soti, qui in lib. de ratione tegendi, & detegendi, tenet quod non, cuius sententiam asserit duram sibi videri, ego vero (salua quæ tãto & tã erudito viro debetur reuerentia) existimo eam durissimã, imo vero falsam, qualis visa est etiam opinio, quam ante illũ da, de qua infrà c. 25. nu. 43. meminimus per fundamenta soli- da & irrefragabilia quæ pro Paluda. Gabriele & Adrian. & aliis plerisque contrarium tenentibus adduximus in Commen. cap. Humanæ aures, 22. q. 1. ad quem me remisi etiam suprà, c. 8. nu. vltim. respondendo ad dubium tertium satis huic simile pro- positum ob eodem P. Vincent circa ibi dicta.

Quintum dubium, P. Vinc. circa prędicta nu. 12. an iuramen- tum de actu qui tempore iuramenti est illicitus, liget iuran- tem pro tempore in quo fuerit licitus: puta iurauit nunquam ingredi talẽ domum odio matris meæ quæ eam inhabitat, qua mortua, incipit inhabitari ab alia quæ potest esse mihi occasio peccandi. Pro parte affirmatiua facit, quod id quod operatur pro positum in proposito, operatur oppositum in oppositio, l. Et si contra tabulas. ff. de vulg. & c. Sciendum. 8. q. 1. & iuramẽta de facienda re quæ licita est tempore iuramenti, non ligat ad fa- ciendum eam tempore quo est illicita Ergo iuramentum de facienda re illicita tempore iuramenti, ligabit ad faciendũ eã tempore quo erit illicita. Pro parte vero negatiua facit, quod iuramentũ de facienda re illicita tempore iuramenti est ipso iure nullũ, & ad nihil obligat. c. Nõ est obligatoriũ. de reg. iur. li. 6. & c. Quanto de iureiur. & quod tractu temporis non firma- tur id quod à principio fuit nullum, c. Nõ firmatur, de reg. iur. lib. 6. & l. Quod ab initio. ff. eo. Respondeo, quod pars affirmati ua est vera in iuramento generali & apto comprehendere eun- dẽ actum, tam tempore quo est illicitus quam quo est licitus. Negatiua vero, quãdo speciale, vel restrictũ ex natura verbo- rum, vel ex causa ob quam fit vel aliis circunstantiis, ad actũ illi citum pro tempore quo illicitus. Exẽplum primi, iurauit quis

B generaliter seruare omnia statuta Ecclesiæ N. sine licentia ... illicita in quibus tempore iuramenti inuenitur vnum ... contra canones ab Episcopo,& Capitulo cuius obseruatio ... illicita,arg.c.Quod superius,& eorum quæ ibi citat Fel.&... ior,postea confirmatur illud ex certa scientia à S.Sed Apo... lica quo eius obseruatia sit licita. Is tenebitur seruare illa... tutum post confirmationem Papæ vi iuramenti,quum ... hendatur sub illo&, possit seruari sine interitu vel detri... salutis æternæ arg.c.Si vero,de iureiu. & c.Quamuis,... li.6. Item iurauit quis generaliter numquam intrare tal... mũ sine vlla causa illud tempore quo fit iustificantes, qua... prædicta temerariũ,siue vanũ est,& incipit esse vanum,si ... eius incipiat eam inhabitare,si tamen post eam, mortua ... ea egressam cœperit inhabitari ab aliqua cuius cõsortia ... tur ille vitare,pro tempore illo ligabit eũ iuramentũ,qua... ex natura verborũ,neq; ex causa,vel alia circunstantia ... gitur ad solũ tẽpus quo illicitũ,vel temerarium,aut vanu... exemplũ secundi:Iurat quis nunquã intrare talẽ domũ ... mater eius eã inhabitauerit,vel ob causam finalẽ eunte ... bonam conuersationem, quod illicitum est,si postea ... grauerit mater,vel cuius conuersatio posset esse peccandi ... sio tali iuranti, poterit intrare illam sine violatione,quam ... alia forte de causa deberet id euitare,quia iuramẽtũ illud ... restrictum ex natura verborum,vel ex causa fin.ad tẽpus ... erat temerariũ, vel illicitũ,& actus agentiũ non operatur ... intentionem eorum.l.Non omnis.ff.si certũ pet.& c.fi. de ...

C Sextum dubium,P.Vinc. est circa prædicta.nu. 58. quæ ... ibi dictum est,coniugem qui reddit debitum coniugi ... quæ de consensu eius vouit continentiam, peccare ex ... quod consentit peccato:cui videtur contrarium c.Si vir,... ing.seruo. & quod per illud dicimus infra c.16.nu.34. ... quod neuter coniugũ qui malitiose filium communẽ de ... te Baptismi leuarint,potest ab altero debitum exigere: ... tamen non tenetur alteri exigenti reddere. Nam etiã ... dens debitum consentit peccato alterius sicut hic,& tamen ... peccat. Ad quod respondeo,argumentum quidem esse ... sum,& torsisse ingenia Host.Io.And.Anto. Card.Panor.& ... rũ in d.c. Si vir,aliis alia docentibus vt in d.n.34. infine. ... video vllum qui id plane soluerit:sed puto solui posse ... quod eadẽ ratio consensus inueniatur,in vtroque casu,... in d.c.Si vir,agitur de impedimento,quod canon induxit ... cõsensum coniugis reddere debentis,in casu autem ... impedi-

Impedimento ꝙ nascitur de consensu cõiugis debitũ reddere ... debentis,sine quo nõ poterat nasci,& ita minus tenetur impe- ... dimẽto quod sola lege sine eius cõsensu inducitur, q̃ impedi- ... mẽto ꝙ lege & cõsensu suo inducitur arg.c.1.de treug. & pac.

Septimũ dubiũ,P.Vinc. est circa prædicta,n.61.quatenus ibi D habetur posse maritum sine vxoris consensu vouere transitum in Hierusal. contra quod ait primo facere,quod licet olim id liceret propter necessitatẽ suppetiarum bello gerendo,hodie ta men cessat illa. Deinde quod iubet Apost.cõiugibus 1.ad Cor. 7.Nolite fraudare inuicẽ,nisi forte ad tempus: Respõdetur ad primum quod in præfato nu.62. non dicitur simpliciter posse maritum vouere transitum in Hierusal.sed posse vouere trãsi- tum,in subsidiũ terræ sanctæ,& ita pro tẽpore quo cessarẽt bel- la cessaret facultas vouẽdi & exequendi talia vota,& Apostol. non prohibet absentiam mariti ab vxore ex iusta causa qualis est recuperatio,& conseruatio catholicæ fidei,& terræ sanctæ vt colligitur ex illo verbo Apostoli,fraudare, arg.l.Iurisgẽtiũ. §.sed & si fraudandi ff.de pact.& cor.quæ dicemus j.c.17.n.73.

Octauũ dubiũ est circa id quod in prædicto nu.62.dicitur E vxorem posse sine licentia mariti vouere præfatum transitum, contra quod ait facere quod nulla lex hoc ait. Secũdo,ꝙ dare- tur occasio nobilib.fœminis quæ cuperent adulteria explendi: Sed respondeti potest,quãplurima in iure asseri sine lege in id expressa,cum ratio desumpta per locum ab identitate,maiori- tate,vel similitudine rationis id suadet l. Non possunt, ff. de leg.c.Dudum,in 2.de Elect.ibi,De similibus idem est indican- dum. At cum quoad debitum exigendum,vel reddendum ma- ritus,& vxor patificentur c.Gaudemus:de diuort. Iuste Host.& qui sequuntur eum Panor.& alij extendunt legem quæ mari- to dat facultatẽ vouendi huiusmodi votum sine consensu vxo ris,ad vxorem,vt idem facere possit sine mariti consensu, nec per hoc datur occasio nobili fœminæ facile adulterandi, quia Host. & prædicti restringunt suam extensionem ad vxorem grandæuam & extra omnem adulterij suspicionem positam quæ per suam familiam subsidium bello sacro ferre potest.

Caput XIII. De obseruatione festorum, quod pertinet ad tertium præceptum Decalogi, Sabbata sanctifices.

SVMMARIVM.

Festi dies omnes Christianorum sunt lege humana introducti. nu. 1.
Festorum obseruatio nunc non est adeo stricta, sicut obseruantia sabbati in lege veteri. nu. 2.

Festis

Festis diebus præcipitur, vt audiatur sacrũ, & ne seruilia opera fiãt.
Seruilia opera quæ sint. num. 2.
Seruilia septẽ opera permittuntur, quinque non seruilia prohibentur.
Festa potius relaxantur ob necessitatẽ quã ob pietatem, & quare.
Festis tam licitum est opus, ob pecuniam, quam sine pecunia, & quare sit licitum propter pecuniam in diebus festis operari. nu. 3.
Festa ius ipsum definit, eademque vel consuetudo addit, vel tollit vel moderatur. nu. 5.
Festa sua vnaquæque regio cum morantibus in ea debet obseruare.
Festos dies, quos viator seruare teneatur. num. 5.

1 PRo fundamento noscendi qui peccant mort-
ter contra hoc præceptũ tertium Decalogi, pr-
supponimus: Omnia Christianorum festa a
dies dominicos solo humano iure: nulla ve-
re diuino naturali aut supernaturali esse in
siam introducta, vt in c. Licet, de feriis & in c. 1. de cõsec.
3. comprobauimus. Id quod etiam sentit Ioa. de Turrecre-
d. c. 1. col. 4. vers. Quartum, & clarius Archidiaco. in c. Ieiu-
ead. dist. 3. & S. Th. 2. sec. q. 122. art. 4. & 5. Anto. 2. part. tit. 4.
§. antepen. & Maior in 3. dist. 27. q. 25. supra omnes tamen
Vualdẽsis, de sacra. c. 14. vbi ad hoc adducit B. Hiero. & Au-
gium, quamuis Pan. c. Licet, de ferijs, cũ multis aliis &
verb. Feriæ §. 43. teneant, saltem dies dominicos iure di-
stiuos esse, quam sententiam Sylvest. in verb. Dominica
verb. 7. communem esse asseuerauit. Veruntamen, quod
diffiniuimus est ipsamet veritas. Etenim quamuis ius
& diuinum, præcipiant nobis, Deum ipsum honorare &
ri, non tamen distinuunt tempus, quo in nouo testamento
facere teneamur, solum autẽ ius humanũ, decernit, sta-
certos dies, in quib. ab operibus seruilib. cessare oporte-
faciamus. Nec obstat c. Licet de feriis, quo ipsi nituntur,
nus habet, quod tam veteris, quam noui testamenti pa-
ptimum diem humanæ quieti deputauerit, quoniam
ue, & singulari modo responderi, ad summũ probare,
vtroque tam nouo, quam veteri testamento inueniun-
de septem diebus debet obseruari, non tamen quod hoc
præceperit in vtroque, nam licet id præceperit in vetere
mento præcepto cæremoniali, in nouo tamen testamẽto
illud cessauit à principio, Apostoli authoritate sua, &
diuina cœperunt diem Dominicum obseruare, idemque
fidelibus præceperunt: Vnde infertur, quanta sit consue-

vis circa custodiam & obseruationem festorum, argu. c. fi. de consuet. & l. 2. quæ sit longa consuetudo.

Secundo, q̃ ius humanũ Christianorum, nõ adeo stricte præ- 2
cipit, suos dies festos obseruari, sicut ius diuinũ antiquũ suum illud sabbatum tradidit obseruandum, secundũ S. Tho. in d. q. 122. ar. 4. ad 4. communiter receptum. Quapropter multa nobis in diebus dominicis fieri permittuntur, vt præparare cibos, & alia huiusmodi, quæ nullatenus in sabbatis veteris legis fieri poterant. Vnde etiam consequitur, vt circa prohibita in nostris festis, nobis sit facilior dispensatio, quam in rebus prohibitis in Sabbato illo antiquo secundum eundem Thom. in dicto art. 4. ad. 4.

Tertio, quod hoc præcepto, de colendis festis, nõ præcipitur cultus diuinus interior, qui in meditando, & colendo Deo consistit, sed tantũ exterior, qui consistit in audienda missa. c. Missas. de Consec. dist. 1. & in abstinendo ab operib. seruilib. exterio. c. Ieiunia. cum gl. & Archi. de consec. dist. 3. quæ ministe corporis sunt exercenda, sicut eleganter docuit Caie. 2. sec. q. 122. art. 4. in prine. Quoniam quamuis finis huius præcepti sit vt homo Deo vacet, ipsoq: fruatur, & in eo quiescat, vt docuit S. Thom. ibid. quando tamen finis præcepti est aliud à re præcepta, tunc non cadit sub præceptum, sicut idem Tho. communiter receptus, 1. sec. q. 100. art. 9. asseruit. Verum est tamen quod sunt necessaria propositum, & attentio interior, ad recte audiendum sacrum, quo fit religionis opus.

Quarto, præsupponimus in diebus festiuis non omnia ope- 3
ra prohiberi, sed tantum seruilia, quæ sunt illa, quæ proprie seruientibus conueniunt, iuxta text. Leuit. 23. c. Omne opus seruile non facietis in eo. Non autem illa, quæ communia sunt, tam iis, qui seruiunt, quam illis quibus seruitur secundum eund. S. Tho. in d. q. 122. art. 4. ad 3.

Quinto, quod ex supradictis infertur, septem generũ opera notata à S. Tho. in d. art. 4. in diebus festis licite exerceri. Prima illa, quib. in diuino cultu Deo seruimus Ioa. c. 3. Secunda: quib. spiritualia exercemus, quale est docere verbo vel scripto, iuxta glo. mirabilem c. 28. Numer. Tertia, quę sunt ad salutem propriam necessaria 1. Machab. 4. & c. Discipulos, de Consec. dist. 1. Quarta, quæ ad salutem corporalem proximi sunt necessaria, Prou. 4. Erue illos, qui ducuntur ad mortem, c. Non in inferenda 23. q. 3. Quinta, quæ sunt necessaria ad vitandũ damnum, sibi vel proximo imminens, Deut. 22. Non videbis bouem fratris tui, &c. Sexta, quibus parantur cibi, per consuetudinem

Ecclesiæ

Ecclesiæ. Septima, piscari quandoque per consuetudinem
dem Ecclesiæ. c. Licet. de feriis. Sexto, præsupponimus
quinque sunt opera non seruilia, quæ prohibentur in fe
re canonico. Nam in c. 1. de feriis, prohibentur nundinæ
cium ciuile, vel criminale, & iuramentū, nisi pro pace
necessitate præstetur, & in c. fin. de feriis. Omnis proc
strepitus iudicialis, nisi pietas suadeat, & necessitas vrgeat.

4 Septimo, quod non omnia quæ possunt fieri gratia
tis, possunt fieri ratione pietatis: nam propter necessitatem
nia opera tam seruilia, quam non seruilia, exercere pos
non omnia permittuntur, causa pietatis, si per pietatem
gamus virtutem illam qua patriam & parentes vene
cut accepit Tullius, 3 Rhetoric. ad Herenn. & Aug. c. 2.
neque si pietatem pro misericordia accipiamus. Et enim
uis opera, quæ ex natura sua ad misericordiam, pertin
stire nudum, alere pauperem c. Tria, 45. dist.) in omni
bus festis possint licite fieri iuxta gl. c. fi. de feriis. imo &
iudicialia, d. c. fi. Alia tamen opera seruilia, quæ ex sola
tione operantis, ad misericordiam diriguntur, fieri
Quamobrem, qui sub misericordiæ, & pietatis præte
que alia vrgente necessitate in diebus festiuis ædificant
ficiunt fontes, sternunt vias, tota errant via, iuxta Cæt.
1. 2. art. 4. col. 4. At vero si per pietatē cultū Dei intelligā
tunc dicimus, omnia illa opera, quæ suapte natura, &
te tendunt in honorem Dei, veluti portare crucem, &
sanctorum, licite fieri posse. Imo & alia quæ sunt
ambula & præparatoria horum: quæ simul vel paulo
lent fieri, veluti pulsare cymbala ante missam, vel vesperas
uersa tamen ratio est de aliis operibus, quæ licet sint
toria in supradicta, ante tamen festum ipsum
sunt fieri, qualia sunt formas, (quas hostias vocamus)
crandas effingere, verrere ecclesiam, tapetibus ornare,
to minus illa opera, quæ secundum se non deseruiunt
cultui, neque sunt præparatoria in illum, qualia sunt
re, & metere, ad aliquod subsidium ecclesiæ præstandum,
diuinus cultus ibi fiat, nam ista non sunt licita nisi
tercedat necessitas, vt si ecclesia adeò esset tenuis &
quod necessariis ad cultum careret.

5 Octauo, quod tam licite ac principaliter potest fieri
bus festis ob pecuniam, quod gratis licite fieri potest
quam licite & principaliter, ob eam, quouis alio tempore
potest, & q̄ propositum, & intentio lucrandi, non facit

quod alias ex suo genere, non est seruile, ob hoc fiat tale formaliter, vel materialiter. Quod post Cardin. Caietan. 2. sec. q. 122. art. 4. & in summa, verb. Festos, validissimis rationibus in c. 1. seruia, de consec. dist. 1. comprobauimus, quamuis Richar. lib. 3 dist. 37. & Angel. verb. Feriæ. 3. 9. & Io. Tabiensis verb. feriæ, nu. 17. & Sylvest. verb. Dominica, q. 4. non satis rem perpendentes, contrariū teneant. Addo, q̄ modo Concil. Trid. sess. 25. c. 12. declarauit dies festos, in suo episcopatu seruari ab episcopo præceptos à religiosis, quamuis exemptis seruandos esse.

Nono, quod quamuis festa, quæ iure communi sunt omnibus obseruanda, sint iam expressa, & determinata in c. Pronunciandū, de consec. dist. 3. & c. Conqueritus, de feriis, & alibi, multa tamen ex eis abstulit consuetudo, & alia induxit. Quapropter, in singulis regionibus illa festa obseruanda sunt, quæ lex, aut constitutio synodalis recepta, & non abrogata, vel consuetudo præscripta, ibi præcepit obseruari per prædicta capitula, & c. fi. de consuet. Quandoquidem vt dictum est supra eod. c. 12. Omnia ex lege humana introducta sunt.

Ex quo infertur. Primo, quod si consuetudo præscripta, præcipit, id quod passim fieri videmus, vt à media nocte, vsque ad mediam noctem, festa seruentur, neutiquā seruanda sunt, à prima vesperis, vsque ad secundas vesperas, quamuis ius ipsum commune id præcipere videatur, c. 1. de feriis, & quod si vsus haberet, vt solum seruentur vsque ad meridiem, vel vsque ad solennia missarum peracta, postea possent opera seruilia fieri.

Secundo, quod vnaquæque prouincia aut ciuitas obseruare teneatur illa eo modo, & tantum, quæ, quomodo, & quantum consuetudo ipsius præcipit obseruari.

Tertio, quod qui degit in aliquo loco, tenetur obseruare festa illius loci vbi tunc degit, non autem illa festa, quæ in eius propria patria obseruantur: arg. c. Illa, adiuncta gl. 12. dist. ibi, Dum fueris Romæ, Romano viuito more: Dum fueris alibi, vsito sicut ibi. Vt de ieiuniis, & de facultate, non edendi, vel edendi ova, lacticinia, aut animalium intestina, in diebus venerationum, Sabbati, & aliis diebus vigiliarum, ieiuniorum, & abstinentiarum, dicetur inferius, c. 23. nu. 12. post Cardinal. & Panormit. ibi citatos.

Quarto, quod operarij, qui ad locandas operas suas, vadunt in alias regiones, non tenentur obseruare dies festos suorum locorum, sed illorum vbi ad tempus commorantur.

Quinto, infertur, q̄ perperā agunt parochi suis parochianis pœnitentias, aut publicas pœnas imponentes, eo quod in festis

illis

illis, quæ in propria sua parochia obseruantur, in aliis vero non seruabantur, operas suas conducti præstiterunt.

Sexto, infertur, posse rationabiliter teneri, eos qui in festi gilia, & etiã in ipso die festo, à suo proprio loco in alium di gratia cõmeant vbi festum illud non obseruatur, iuxta re iuris nullatenus peccare: Siquidẽ non violant festa, seruari debent, dum tamen si eodẽ die egrediantur, mi diant. Quoniã dies festus vbi ipsum deprehendit, ad id obligauit, vt ego iter faciens, nõ semel putaui me ad missam, vel faciendã obligatum, eo quod ante meridiem ibam, egrediebar & ingrediebar aliquẽ locum, vbi obser tur aliquod festum quod aliis in locis non erat obseruan quamuis crediderim solum transitum, non adeo obliga

Modi peccandi mortaliter, visitatiores contra hoc terti praeceptum de colendis festis, sunt hi.

SVMMARIVM.

Præceptum tertium, de colendis festis, qui violat regulariter pecc liter, nisi aliquid ex multis ibi expressis excuset. nu. 6.

Festum qui violat, vi, metu, præcepto, vel coactione, vt peccat. nu. 6.

Festum qui violat iter agendo, deferendo onera, &c. nu. 6. & 7.

Festum violat, qui vendit, emit, commutat &c. nu 8.

Festum an violat tonsor, piscator, molitor. nu. 9.

Festum an violat, qui laborat pro pauperibus, n. 10. vel conficiendo pr tibus, & vtis reficiendis. nu. 11.

Venator quis violat festum. nu. 11.

Festũ an violat, qui in die festo, vel in eius vigilia mittit iumenta, in ra sequente die facienda, qui præbet consilium propter lucrum, &c.

Festum an violat, qui audit in iudicio ob pietatem vel necessitatem, v sine illa, qui transcribit aliquem librum, aut scribit, pulsat hymn &c. nu. 13. & 14.

Festum an violat, qui propter necessitatem laborat, non obstante ex pi excommunicatione, quæ &c. qui ludit, saltat, venator, aucupa die vagatur. num. 15.

Festum an violat, qui omittit orare, per se vel per alium eo tempore extrema necessitas suam orationem expostulat, qui omittit quod iure, vel pœnitentia, vel voto, tenebatur dicere. nu. 18.

Festis Sanctorum Crucis, Michaelis, Innocentium, & Sylvestri, licet laborat. num. 15.

Festo de violato, quædam accusandi consuetudo mala. num. 16.

Festis contritio bona, sed non necessaria. num. 17.

Oblatio in Missa quando necessaria. nu. 19.

PRimo, qui diebus dominicis, vel aliis festis sub præcepto obseruãdis, aliquod opus seruile, vel ex aliis quinq; prohibitis facit, nisi excuset exiguitas, vel licita cõsuetudo, vel necessitas aliqua spiritualis, vel corporalis salutis suæ, vel proximi, vel detrimentum imminens rebus suis, vel proximi, quod non potest differri neque præueniri, vt patet ex supradictis, nu. 3. & ex Host. in summa de Feriis §. 4. Ob quam necessitatem, aut consuetudinem excusantur, qui frumentum ex area deferunt in horrea, vel vuas ex vinea, quãdo imbres, & pluuiæ timentur, & quicunque alij, qui similia faciunt. Sic etiam fabri ferrarij, qui equos iter agentium soleas ferreas calceant, & macellarij, qui vendunt carnes in festis eásque præparant ad vendendũ quando antea non potuerunt parare, & tabernarij, hospitũmque susceptores, qui in suis tabernis, aut diuersoriis propter emen- 6
tum necessitatem, cibos & necessaria vendunt, non autem qui ve ludant, aut inebrientur, id faciunt. Angel. vbi supra §. 12. Cu- ius tamen opinio duriuscula videtur nobis, nec tenenda, vbi consuetudo contrarium præscripsit. Excusantur etiam, qui ci- bos & edulia, & alia necessaria vendunt, puta panem, vinum, fructus, herbas, & cætera, quæ diei festo conducunt. Caietan. vbi supra. Excusantur etiam Agasones, qui iumentis oneratis diebus festis suum iter non intermittunt; non autem qui de domibus suis proficiscuntur diebus festis, cum se continere po tuissent, iuxta Caietanum vbi supra, aut in aliud tẽpus differre, nisi ante aut post, audiant missam. Diximus, (oneratis) quia conducere deonerata, non est aliud, quam iter facere, & iter facientes excusantur, quamuis conducant mulos onustos, suis lectis, vestibus, & viaticis, modo missam audiant, licet longius & toto die iter faciant. Nam aliquantulum itineris facere, non est opus seruile, neque prohibitum in festis, & sine vlla excusatione consuetudinis, aut necessitatis fas est, secundum omnes: Et idem dicendũ videtur de longiori & totius diei itinere. Et licet secundũ aliquos hoc sub genere operis seruilis ponatur, consuetudo tamen effecit, vt liceret, modo missa audiatur. Similiter excusantur, qui diebus festis excoquunt vitrum, ollas, tegulas, calcem, quorum decoctio intermitti in alium diẽ non potest. Angel. verb. feriæ §. 19. Caietan. vbi supra, & tonsores, qui diebus festis, infirmis venas aperiunt, & subditi, & serui ipsi & cõpulsi à suis heris ad opus agendũ festis diebus, non ob con- temptum festorũ, sed alterius rei gratia, qui nisi morẽ gererẽt, in magnũ aliquod damnum personale vel reale inciderent, maxime si ob id missa prætermissa nõ fuit. Idem dicendum est de 7

vxoribus & libetis,qui in potestate sunt maritorũ,& fratrum, & de agricolis ad id iusto metu cõpulsis,qui laboris sui mercedẽ accipere possunt.Rose.vbi sup.c.23.& 24.Sylue.vbi sup.q.1. col.2. vbi id quod supra diximus eod.c.nu.5. Et si sunt huiusmodi stipendiarij finito tẽpore in quod se astrixerunt, discedant ab eis. Si quis tamen iuberetur,vt operaretur in contemptum fidei rum,& ecclesiæ, quæ ea sanxit,non debet obedire, etiam si oculos certũ ab eis propositam mortem videat art.c.Sacrilegi. his quæ 15.& c.Ita ne,32.q.5.Hoc enim iã non solum esset contra ius humanum,in quo necessitatis excusatio cõmuniter cum habet, sed etiã contra diuinum & naturale, quo superiorum obseruantia imperatur,l.Veluti,ff.de iust.& iur.& l.

§ Secundo,qui vendit, aut emit die festo multum temporis eo consumendo,c.1.de feriis, non tamen si parũ, vt fieri solet in emendis,aut vendendis candelis,& aliis similibus,in quibus de pretio non est conueniendum, quia iam æstimata sunt, & cito fit, iuxta omnium sententiam, & præsertim Sylues.verb. Dominica,q.5.Quod temperandum videtur iuxta sequens.

Tertio,qui nundinas adit,aut in eis negociatur, non audita missa eũ potuit,aut id facit,contra iussum Episcopi,nisi excusetur, aut in eiusmodi negotio magnũ susciperet damnum,nisi eo die tractaretur,aut alia iusta causa excusaret, vbi supra. Nec refert,an nundinæ agantur die Dominico, festo maiori,aut minori,quia si consuetudine præscriptum est, & nulla est prohibitio noua eius, qui prohibere potest, audita missa negociari eo die.Cum enim omnes dies festi lege humana constituti sint,vt dictũ est supr.eo,c.nu.1. quilibet poterit moderari festũ,dici nundinarũ,quia etiam omnino tollere posset.arg.c.fi.de Consuet.Quemadmodum id modificati sunt, quantum ad res quæ in auctione venderentur, arbitrio iudicis,vel alia secundum Caietã.in summa,verb. festo licita,& etiam vigiliæ solennium festorum quantum ad tonsuram,quam tonsores exercere possunt,ad duas horas noctis ingressum secundũ dispensationem Eugenij Papæ. Quod intelligi debet in his regionibus,& in quibus cultus vesperæ in vesperam vt iure cõmuni fieri debet,c.1.de feriis, vbi cultus festi incipit à media nocte,& ad mediã noctem durat, vt apud nos vsu receptũ est,hoc priuilegiũ nõ est ita quandoquidẽ absq; priuilegio tondere potest,vsq; ad mediã § noctem arg.l. More Romano, ff.de feriis. Addimus quæ Caietan.2.sec.q.122.art.4.col.pen.quod neq; tondere barbam neque in id consentire vno, aut alio die festo, est peccatum

mortale,ob paruitatẽ operis,neq; etiam veniale si aliqua in id adsit causa,licet contrarium sentiat Archidiaconus,in c.Peruenit,de consec.dist.3. cuius sententia locũ habet in tonsere, qui multis barbã detondet,vel aliter parat.Neq; peccãt,qui piscantur die festo certum piscium genus, quod tantũ certis diebus aduenit,vel conspicitur,& ilico discedit,nisi tunc capiatur.Cuius generis sunt Thũni,Halecia,& Sardæ,aliquam tamen eleemosynã debẽt erogare, in Ecclesias viciniores,aut in pauperes iuxta c.Licet,de feriis,cum ei annotat. per Panor.& alios & per Angel.verb.feriæ,§.14.& 15.& Caiet.vbi supra.Quia licet Lex in c.licet,nõ loquatur,nisi de Halecibus,siue Aringuis,eadem tamen ratio valet,in reliquos nominatos pisces. Licitũ etiam videtur molere in molendinis fluminũ, vel ventorũ, quæ sine magna occupatione molunt. Maxime si adsit consuetudo,& à Prælatis nõ prohibeatur. Contrariũ tamen dicendũ de molitura pistrinorũ, quæ magnam occupationem,& laborem requirũt,excepta magna necessitate,secundũ Rosel.verb.Feriæ.§.9.

Quarto,qui laborat etiã pro pauperibus diebus festis, etiam audita missa,principalius propter aliquod commodũ, vel amicitiã,aut cognationem,quam ob eleemosynam,aut etiam principalius propter paupertatem,verũ non vsq; adeo magnam,aut vsque ad vltimam eius potentiam laborat, secundum mentem Monaldi,in summa verb.feriæ. Neque discrimen statuendum est,inter dominicos,aut alios dies festos maiores aut minores, secundum eundem,nisi quod maius festum,maiorem causam requirat,quod ipsa vulgi consuetudo seruat.

Quinto,qui laborat diebus festis in extruẽdis, aut reficiẽdis põtibus,aut viis,quanquã sit pietas,& misericordia erga viatores,tamẽ absq; magna,quæ vrgeat necessitate id facit secũdum Caiet.sec.q.122.ar.4.col.4.& in summa verb.Festos dies,cõtra alios plerosq; ob dicta supr.eo.c.nu.4.secundũ quẽ & omnes licet facere opus diebus festis iis,qui aliter se sustẽtare nequeũt, modo id occulte faciant,vt vitetur scandalũ,& audiatur missa.

Sexto,qui venatur festis diebus, nõ audita missa,secundum omnes,nõ tamen si eam audiret,etiã si venaretur quæstus causa per superius dicta,nu.8.ex Caietan.in verb.Festos,pag.penu. Quia non est seruile opus,neq; ex numero quinq; non seruilium prohibitorum, neq; lucrandi finis efficit vt tale sit, quicquid dicant Rosel.verb.Feriæ §.11.& Sylu.verb.Dominica q.5.

Septimo,qui iumẽta sua festo die aut eius vespere mittit aliquo,vt alterius diei festi vtilitatẽ,in quo essent impedita,lucretur,secundũ Rosellã,vbi §.22. Nisi mittat propter res necessa-

rias eiusdem diei vel sequentis, quæ antea deuehi non potu-
runt,& nisi qui conducit,missam audiat,ac breui itinere vtatur,
aut consuetudine excusetur,per superius dicta eodem c. nu. 8.
Hoc intelligendum est, de iumentis oneratis:nam vacua sine
tere potest,ob superius dicta eodem cap.nu.6.

Octauo,doctor,aut litteratus, qui dat consilium princip-
ter ob quæstum, etiam illi, qui è longinquo venit secundu
Syluest.vbi sup.q.5.concluf.3.& communem sententiam. Cæ
tamen contraria est longe verior. Tum quia consilium no
est opus seruile, neque aliquod ex aliis quinque prohibitis
Tum quia quod licitum est facere diebus festis, per alios
potest ob lucrũ,ac in profestis,vt supra eod.cap.nu.5. dixim
Quare non est peccatum, informare iudicem,etiam cum pe
curatore,& aduocato,verbo,aut scripto,etiam ob pecuniam
minus prælegere aliquam facultatem honestam, quia exer
tatio operis spiritualis:vt late probatur à Caietano in 2.q.
art.4.& in Summa verb.Festos dies.

13 Nono,qui iudex audit litigatores diebus festis,c.fi.de Feri
quamuis enim non sit opus seruile, est tamen vnum de quæ
non seruilibus,prohibitis,nisi ob pietatem,& misericordiam
facit. Quia quæ non sunt seruilia,licet sint prohibita, cens
duntur ob solam misericordiam, absque alia necessitate,& o
hanc rationem licent multo magis, quam seruilia, vt figu
eod.cap.3.& 4.diximus. Satisq; iusta necessitas videtur, si
tempore, aut ad iudicem accedi non potest, aut testes hab
nequeunt,Caietan.vbi suprà. Quamobrem excusantur indu
rusticorum,qui diebus festis secundũ consuetudinẽ aliquam
regionum, ius dicunt rusticis, eo quod aliis diebus,neq; pro
ces, neq; testes, suppetunt, aut ne pauperes amittant suum
operarios,quibus ad vitam sustentandam,maximè indigen

14 Decimo,qui transcribit librum aut instrumentum,ob
stum,secundum Rosellam,verb.Feriæ.§.12.& Angel.eod.verb
§.31.non tamen propter rationẽ ab eis allatam,sed quia,quo
uis scribere de se, non sit opus seruile,etiam si ob lucrum fa
sed seruile est, transcribere, & transcribendo componere
bros,vt lucretur.Quia hoc mechanicum & corporale est.

Ex quo sequitur,non esse peccatum scribere litteras, cod
lia,neq; instrumenta,de iis rebus quæ licite fiunt diebus fes
etiam si ob lucrum fiant,per supradicta,eod.c.num.5.Idem
iudicium,de eo,qui pulsat organa,vel alia instrumẽta,aut can
tat die festo,siue principaliter id faciat,ob diuinum cultum,
ue ob honestam animi recreationem, siue ob aliquem

finem pium,& necessarium, siue ob quæstum, quicquid dicant
Angel.& Sylu.quia non sunt opera seruilia,neque talia ex fine
lucrandi efficiuntur,vt suprà eod.c.nu.5 dictum est.

Admonemus autẽ hoc loco quatuor. Primũ,quod licet Epi- 15
scopus sub pœna excommunicationis iuberet, vt nemo diebus
festis operaretur,qui tamen ex necessitate id faceret, eiusmodi
pœnę non esset reus.Quia sententia eius generalis,iuridicè in-
terpretanda est,nempe quod nemo efficiat opus,nisi lege con-
cessum,Arg.l.fi. procurator,ff.de Condict.indeb.c.Quinta val-
lis,de iureiur.vt in c.Inter verba.13.q.3.nu.795.diximus. At cui-
libet conceditur opus vitę necessariũ,c.Discipulos,de consecr.
dist.4.vt suprà dictũ est.Et si in excommunicatione iuberetur,
quod neq; necessitatis causa,neq; pietatis laboretur, cõtineret
errorem intolerabilẽ contra legẽ,c.fi.de feriis, & consequenter
irritum esset,arg.c.primi,de re iudic.& c.Per tuas, de sent. exc.
Rosel.vbi suprà,§.27.Syluest. vbi suprà q.7.secundũ quod Pa-
pa Eugenius quartus vt habetur in compendio priuilegiorum,
fol.69.constituit,vt Laici qui operarẽtur in festis sanctæ Cru-
cis,& S.Michaelis,mensis Septembris,& in festis Innocentiũ,&
S.Syluestri,non peccent mortaliter,nisi huiusmodi dies domi-
nicis incidant.Item qui audita missa,reliquum tempus diei fe-
sti consumant in venationibus, in bellorum simulachris, siue
lustis & torneamentis,in lusibus,in choreis,aut otiosè vagan-
tur,non peccant mortaliter,quia non faciunt opus seruile,licet
sic grauiter,secundum Caietan.in summa,verb.In festo licitã.
Quia tempus diuino cultui consecrato Deo non tribuunt. Et
quia in huiusmodi occupationibus multa occurrit peccata mor
talia secundum S.Anton.2.parte,tit.9.c.7.§.5.vbi ait, omnium
lachrymis deflendam esse Christianorum cæcitatem, qui gra-
uius Deum offendunt diebus festis ciusdem diuino cultui de-
dicatis,quam tota hebdomada ad vitam parãdum instituta.Ex
quibus infertur responsio ad interrogationem nuper factã, An
necessitas sola sine licentia superioris excuset à peccato festo
die operantẽ?Respõdeo quod sic,si necessitas est indubiã,adeo,
vt quãuis Episcopus præciperet ne operaretur, posset operari,
vt suprà dicitur hoc nu.15.cessante scandalo, quoniam cum eo
nihil agi debet,c.Nihil cum scandalo,de præscript. Quemad-
modum etiam, qui iustam causam & claram non ieiunandi
habet sine tali facultate excusatur,iuxta Tho.2.sec.q.147.

Tertio,q reprehensione dignissima est,multorum parocho- 16
rum consuetudo, qui suos parochianos,qui festũ violauerunt,
aut die quo præcipitat ieiunium non ieiunarunt,cogunt ad pe-

tendũ publice veniã, die sequenti inter missarũ solennia cum eorũ infamia, præsentim si huiusmodi transgressiones sint occultæ, & nõ nisi ex confessione cognoscuntur. Amentiaque maxima est credere, illum qui sic publice confessus est, liberum esse à secreta cõfessione eiusdẽ peccati quam cõfessario tenetur facere, vt probauimus in c. Sacerdos, n. 107. de pœniten. dist. 1.

17 Quarto, quod quamuis contritio, aut compũctio peccatorum optima sit in diebus festis, præsertim his, qui se intelligit peccato mortali teneri, non tamen præcepta est sub pœna peccati, secundum Rosel. verb. Feriæ, §. 2. & Caietan. in summa verb. Contritio, & 2. sec. q. 122. artic. 4. & Sylvest. verb. Dominica 6. nu. 4. quos in hoc sequimur.

Vndecimo, principaliter qui diebus festis missam non audit vel audit distrahendo se sponte, ad cognitionem rerum attentionis missæ debitæ impatibilium. Quia audire missam diebus festis cum mediocri attentione, est præceptum in c. Missas, de consec. dist. 1. secundum Angel. verb. Feriæ. §. 4. & Caietan. in summa verb. Violatio festorum, & nos late diximus in repet. c. Quando, de consec. dist. 1. not. 3. nu. 19. & not. 2. nu. 10.

18 Duodecimo, qui aliis temporibus non vacauit orationi ad quam tenebatur, ex priuata obligatione, quales sunt preces canonicæ horariæ, & quas sacerdos imposuit pro pœnitentia, & à proprio prælato spirituali est iussa ex cõmuni omnium sententia. Idem est de illo, qui preces ad Deum facere prætermittit eo tempore in quo nullum aliud remediũ, suæ salutis, aut proximi esse videbatur. Tunc enim lex diuina naturalis, ad id præcipiens obligat, vt probauimus in dicta Repet. c. Quando, de consec. dist. 1. no. 3. n. 13. sequuti mentem Paludan. in 4. dist. 15. q. 4. ar. & Sylvest. verb. Orario, §. 8. Posuimus exemplum, de eo qui in grauissimam tentationem impatientiæ, aut libidinis incidens, iudicat, nullum aliud remedium ad victoriam superesse, præterquam speciale auxilium Dei oratione impetrandum, & de eo qui eminus intuens duos in duello conserturos manus existimat, nullum aliud esse remedium, nisi speciale auxilium Dei oratione impetrandum, ad dirimendũ illud duellum instituendo. In his enim casibus id à Deo petere tenetur, de quo nu. 5.

19 Decimotertio, qui nil inter missarũ solennia offert die festo cum haberet, vnde posset, & cum eo ex antiqua consuetudine offerendum esset cum notabili scandalo, aut præbendo occasionem ne maior pars populi offerat. arg. c. Omnis. de consec. dist. 1. Quia licet communi lege nemo ad offerendum diebus festis obligetur, secundum S. Tho. 2. sec. q. 86. artic. 1. & Ioan. Turrecrem. in dicto c. Omnis, & S. Anton. 3. par. tit. 2. & Ioan. Andr. Panor. & commun. in Rub. de Parochis, tenetur tamen consuetudine, vbi à decem annis recepta est, secundum Panor. in c. Suam, de Symo. cui satisfit cõmuniter, quãdo maior pars populi, capituli, aut collegij, offert. Neq; eam infringit, qui eo quod tunc non habeat, non offert, satisque est offerre quod libitum cuique fuerit, secundum Sylvest. verb. Decima. 6. 1. nisi præscriptum sit, vt offeratur certa & definita quantitas iuxta sententiam præcitatorum, & Sylvest. verb. Dominica. §. 1.

Nonum P. Vincent. dubiũ est circa prædicta, nu. 18. quatenus habeat, teneri quem sub pœna peccati mortalis ad orãdum pro his quos videt è lõgin quo sine vllo alio remedio gladiis conari se occidere, quia, vt ait, ex hoc inferunt aliqui, teneri quem ad orandũ pro his qui authoritate iudicum comburuntur vel suspenduntur. Sed respondetur negando illationem, quoniam hi iuste occiduntur, illi iniuste se occidere conantur, & ita in his non licet ponere obicem contra iustitiam, iuxta not. in l. Vt cũ. ff. de iust. & iur. & latius trad. à nobis in Comment. c. Non in inferenda. 23. quæst. 3. quem etiam ipse dignatus est citare.

Caput XIIII. de Quarto præcepto honorandi patrem & matrem, & amandi proximum.

SVMMARIVM.

Religio est virtus annexa iustitiæ, nu. 1.
Pietas quæ est virtus annexa iustitiæ, non est misericordia. nu. 1.
Misericordia, quæ est virtus coniuncta charitati, non est pietas nu. 1.
Obseruantia virtus coniuncta iustitiæ. nu. 2.
Religio aliquando vocatur pietas, imo & obseruantia. nu. 2.
Præcepta tria prima sunt de operibus pertinentibus ad virtutem religionis. At vero reliqua septem sunt de operibus obseruantiæ, &c. nu. 2.
Patres qui dicantur in hoc quarto præcepto. nu. 3.
Proximi quonam pacto comprehendantur in quarto præcepto. nu. 3.
Patres in tribus honorantur, sed honorandi sunt minus quam Deus. n. 4.
Præceptum diligendi proximum, non est ex decem, imo ex illo septem vltimo nascuntur, & quonam modo. nu. 6.
Amor proximi diuiditur in naturalem, qui subdiuiditur in alios duos: nu. 6 & in amorem ex charitate, & quisnam sit. nu. 7.
Præceptum de diligendo proximo, semper & ad semper obligat nos sub pœna mortalis peccati, quantum attinet ad excipiendum aliquem ab amore generali charitatis, obligat etiam in speciali ad diligendum inimicum veniam à nobis poscentem, & eum, qui nostro amore speciali

indiget, et quod extrema opprimatur necessitate.

Amandi proximi præceptum non possit impleri extra statum gratiæ & quali amore &c. nu. 8. 9. & 10.

Cõsuetudo duplex est vitæ, quæ quis vsitat dicẽdo, dæmon te arripiat. Illa vero est angelica & sancta, qua quis dicit, Deus te sanctũ efficiat. nu. 10.

Amor honestus inter virum & vxorem, per quid conseruetur. nu. 10.

1 PRO fundamento noscendi qui peccant mortaliter contra hoc quartum præceptum: Præsupponimus primõ, Quod inter virtutes iustitiæ annexas, quemadmodũ est vna, quæ nuncupatur religio, quæ iuxta Ciceronem in 3. Rhetoric. ad Herennium, & S. Tho. 2. sec. q. 81. est virtus impellens hominem ad honorandum colendũmque Deum, tanquam primum principium nostrum, à quo sumus, & in quo viuimus: Ita est alia, quæ dicitur pietas, quæ secundum eundem Ciceronem 3. Rhet. & S. Th. 2 sec. q. 101. est virtus, quæ impellit homines ad colendum parentes, cognatos, patriam, & amicos tanquam principia quædã secundaria, quibus subsistimus, & conseruamur. Et quamuis vulgus in cõmuni vsu loquendi, pietatẽ & misericordiã pro eadem accipiat, tamen re vera diuersa sunt. Nam præterquam quod misericordia est virtus annexa charitati, secũdum S. Th. receptum. 2. sec. q. 30. artic. 1. Pietas autem, iustitiæ, secundum eundem, 2. sec. q. 101. artic. 1. Pietas impellit ad reuerentiam præstandam personis, quas suprà memorauimus. Misericordia autem vt aliorum necessitatibus opitulemur, vt docuit Cardinalis Caiet. in d. q. 101. artic. 1. Frequenter tamen à viris doctis altera alterius nomine nuncupatur. Addimúsque quod hæc prædicta virtus pietatis præcipue animum inclinet ad honorem exhibẽdum supradictis personis, tanquam principiis nostris secundariis, à quibus nostrum esse accipimus, & in eo conseruamur, tamen secundariò, & minus principaliter, etiam mutuitat parentes ad honorandum proprios filios, & maritus vxorem ad mutuo se honorandum.

2 Secundo, supponimus, quod est alia tertia virtus, adiuncta etiam iustitiæ, quæ dicitur obseruantia. Hæc secundum Cicer. Rhetor. & S. Th. receptum. 2. sec. q. 102. art. 1. est qua viros in dignitate cõstitutos, veneramur tanquã principia, nõ quidẽ existentiæ nostræ, sed gubernationis. Et vt religio antecellit pietatẽ, ita pietas obseruantiã. Et quemadmodũ religio sæpissime pietatis nomine significatur, iuxta beatum Aug. li. 10. de Ciuit. Dei, & S. Th. 2. sec. q. 101. artic. 3. Si etiam obseruantia multoties nomine

nomine pietatis exprimitur, secundum eundem in d. q. 101. art. 1. Item quemadmodum tria præcepta prima, primę tabulę, quę suprà memorauimus, pertinent ad religionem, quæ est annexa Iustitiæ sic etiam istud, quod est quartum, secundum ordinem Decalogi, & primum inter præcepta secundæ tabulæ, datur præcipue de operibus spectantibus ad pietatem. Secundario vero, de operibus obseruantiæ. Imo iudicio meo, ad omnia opera charitatis, quę proximo debentur, potest facile extendi, iusta dictum quoddam S. Bonauenturæ, in 3. dist. 37. in expositione litteræ, quod statim in medium proferemus.

Tertio supponimus, quod pater potest præcepto suo filiũ obligare ad peccatum mortale, imo & re vera obligat, quoties rem alicuius magni momenti, quæ sub eius potestate posita est ipsi præcipit, arg. c. 21. Deuter. & c. 1. ad Roman. & Prouerb. 26.

Quarto, supponimus, quod in hoc præcepto sub nomine parentum, iuxta concilium Colonienſe, quo loco de hoc agit, 3
præcipue intelligimus eos, qui nos genuerunt, cognatos item, patriam, & amicos eius, quæ nos conseruat Eccles. 3. Secũdario autem intelligimus gubernatores ecclesiasticos, 1. ad Cor. 4. & seculares, 4. Reg. 5. & qui nostri curam gerunt, quales sunt tutores & curatores. ff. de autor. tut. & cur. per totum titu. Magistri, pędagogi, imo, & omnes proximi iuxta S. Bonauẽturã in 3. dist. 37. in expositione litteræ, nam quodãmodo cognati nostri sunt. l. Vt vim. ff. de iust. & iure, quãdoquidem omnes ab eodem parente Adamo, originem ducimus, iuxta gl. dictę l. Vt vim.

Quinto, quod honor de quo præceptum hoc loquitur, in tribus consistit, videlicet in amando, obediendo, & honorãdo, tam corde, quam verbo & opere. Neque est contrariũ illud Euangelij, Luc. 14. Qui nõ odit patrẽ suum, aut matrẽ & filios, &c. 4
non potest meus esse discipulus, nihil enim aliud sibi vult, quã quod idẽ dominus dixit, Matth. 10. Qui amat patrẽ, aut matrẽ plusquam me, non est me dignus, id est, quod Deus vult, vt dili gamus quidem, audiamus, & honoremus parentes, non tamen plus, neq; tantum, sicut eum. Et quod quãdo ille præceperit aliquid, quod parentum imperio repugnet, tunc ipse præferatur.

Sexto, quod præceptum illud de diligendo proximo sicut se 5
ipsum Matt. 22. nõ numeratur inter præcepta decalogi. sicut nec etiã præceptũ de diligẽdo Deo super omnia, inter illa numerari diximus suprà eod. c. 11. nu. 5. & 6. post S. Th. Quemadmodum enim præceptum dilectionis Dei super omnia, est origo, vnde immediatè deriuantur tria prima præcepta decalogi, sic etiam hoc de diligendo proximo, est principium, vnde quartum præ-

ceptum,& sex alia,quę sequntur,originem ducunt, quę quidē
præcepta secundę tabulę nuncupantur,sicut tria prima præcepta
dicuntur primę tabulę Exod.20. De quib.pulchre Tho.2.sec.
122.ar.4.ad 6.& gl.singul.c.Quid in omnibus,12.q.7.Diximus
(immediate)quoniam mediate vel immediate,omnia præcepta
ab illo primo de diligēdo Deo super omnia, tanquam à primo
principio deducuntur. Ab ipso enim statim pullulat præceptum
de diligendo proximo , sicut se ipsum, iuxta declarationem
Tho.2.sec.q.44.art.2.ab omnibus receptam.

6 Septimo, quod duæ sunt species honesti amoris proximi,
quod facile colligas ex vtroque Tho.2.sec.q.23.ar.1.& 24.ar.
1.& 1.sec.q.26.art.1.ad 6.Alter naturalis & humanus, alter su-
pernaturalis & diuinus,qui charitas, vel charitatiuus appella-
rur.Naturalis siue humanus ille est,quo proximum diligimus
ea ratione,quod est homo, cognatus, vicinus, vel quocunque
alio respectu,qui neque Deum ipsum supra omnia dilectum
neque æternam fœlicitatem , neque capacitatem ad illam in se
continet.Amor autem humanus in duos alios amores subdi-
ditur, Th.2.sec.q.26.artic.4.non obstante illa subtilitate quam
ibi Caietanus tetigit. Alterum vocant amorem complacentiæ
quo proximum ipsum principaliter ad aliquod bonum actus
voluptarium commodum,vel vtile amamus. Alterum vocant
amicitiæ, quo principaliter proximum ad bonum eius voluptu-
rium commodum vel vtile amamus.Et vterque eorum potest
esse bonus,& honestus si fuerit bene ordinatus.Et vterque ma-
7 lus & inhonestus si fuerit male ordinatus. Alter autē est am.
supernaturalis, & diuinus , seu charitatiuus vel charitas,
proximum amamus , est eiusdem generis & naturæ, cuius
amor Dei charitatiuus seu,charitas secundum S.Tho.ibi
23.art.5.Nam licet obiectum materiale amoris charitatiui
ximi,sit eidem proximus, obiectum tamen formale, siue
vel causa amoris,est ipsa diuina , & infinita bonitas,quæ
aliud est quā ipse Deus super omnia benedictus. Idē Th
explicans ibi à Caietano,2.sec.q.25.art.1.Etenim neque
ille concupiscentiæ, quo proximum ad nostram voluptatē
vtilitatem amamus,neque etiam amor amicitiæ naturalis
ipsum diligimus ad bonum illius,eo quod sit cognatus,
vicinus,vel amicus, vel propter quamcunque aliam com
cationem temporalem,est charitas,seu charitatiuus,
quantum talis est,iuxta mentem eorundem,quod in dicta
ditione c. Quando de Consecr. dist.1. Latius nu.15.4.dic
mus,quod parū à multis aduertitur.Solus enim ille amor

ximi est charitas seu charitatiuus,quo ipsum diligimus, eo ꝙ
est capax,& aptus sicut nos ad participandum nobiscum illam
æternam beatitudinem , quam diuina bonitas nobis dare, &
communicare dignatur gratissima sui visione & gaudio æter-
no,& inexplicabili,& optare illam ei tāquam illius capaci. Sic
etiam ad hoc,vt amor quo nosmetipsos diligimus,sit charita-
tiuus seu charitas,oportet, vt ea nos ratione diligamus, quod
Deus propter suam infinitam bonitatē nos fecit capaces æter-
næ fœlicitatis quæ in intuendo eo semper pariter,& amando,
& fruendo consistit,vt supra in prælud. 4.late diximus. Verum
est tamen,quod quemadmodum omnis actus,cuiuscunq; vir-
tutis,potest fieri actus charitatis imperatus,quando fit intuitu
charitatis,sic etiā amor cōcupiscentiæ , vel amicitiæ honestus,
fit actus charitatis imperatus,si ob eā habeatur.Sicut enim sol
uere debitū,eo solo quod iustum est,est actus virtutis iustitiæ,
& actus charitatis imperatus, si fiat etiā ob finem Deo placēdi.
Sic actus amandi patrem eo solo ꝙ pater est,est actus virtutis
pietatis,& non charitatis,sit tamē actus charitatis imperatus,si
habetur etiā ob finē Deo placendi.Vnde facile infertur,quam
ratus & parcus huius amoris charitatis vsus sit inter Christia-
nos vulgares,cū licet omnes aliquos amēt,eo quod sint cogna
ti,vicini,conterranei,placidi,iucundi,aut vtiles, rari tamē sunt
qui,nisi raro,amant alios ea ratione,ꝙ sunt capaces beatitudi-
nis æternæ,& ꝙ nisi culpa mortalis obsistat,ea simul fruentur,
videndo,& diligendo,cum ineffabili gaudio Deum infinite bo
num & quē misit filium Dominum nostrū Iesum Christum,
vt experientia,quæ rerum magistra est,c.Quā sit,de elect. lib.
6.plusquam oportet attestatur,cū raro hoc veniat in mentem
altioris ordinis hominib.erga minoris ordinis proximos,adeo
quidē quod vix reputent infimates sordidos,& squalidos tantę
rei fore secum participes,& satis supérque putent facere,si eos
aliquo amore dignentur,si eos non contēnant,vel saltē si amo
re aliquo naturali dignētur,parum considerantes,quod de hoc
supremo amore, præcepit Christus in illis verbis Ioan.15.Hæc
mando vobis,vt diligatis inuicem,& Paul.ad Colosſ. 3. in illis
verbis.Super omnia tamen mutuam charitatem habete , quæ
est vinculum perfectionis.

8 Ocano,ꝙ circa hanc materiā est dubium,à nemine, quod
sciam,pro dignitate resolutum,quo videlicet tēpore,teneamur
ad præcepeum de diligendo proximū, sicut nos ipsos,sub pœna
noui peccati mortalis,nō adimplendo tunc illud? Ad quod bre-
uiter,(salua censura debita)respōdeo primo,quod nos obligat

semper

semper,& pro semper,ne vnquam ab amore,& dilectione
Deum,& proximũ,in genere ex charitate diligimus:vllum
inimicum nostrum,vel Dei excludamus, nisi iam æternis
rit suppliciis in inferno condemnatus, iuxta mentem
Tho.2.sec.q.25.art.6.8.& 9.& q.83.art.8 iuxta quam,quod
9 damnatis dixi,intelligo. Secũdo,quod nos obligat, vt
cunque inimicus, qui nos offendit, veniam à nobis
ipsum diligamus,& specialia amoris signa illi ostendamus
ta mentem eorũdẽ in d.q.83.artic.8. Sed crediderim,
ipsum diligere amore aliquo naturali,& huius amoris
signa exhibere, etiam si amorem illum sublimem
seu charitatiuum,minime corde concipiamus,ad hoc
uam aliquam culpã mortalem propterea incidamus.
contrarium nullo iure, nec vlla efficaci ratione
Tum quia licet hoc primo aspectu cõtrarium
ipsi dicunt,in d.q.83.ar.8.introspecti tamen forte
Tertio, obligat etiam hoc præceptum quando
constitutus in extrema necessitate nostri auxilij
mæ suæ,qualis esset infans aliquis,aut
cordatus, qui sine baptismi sacramento
rus,qualis esset etiam qui deposceret aliquod
lamen,vel auxilium aliquod spirituale,à nobis,
mile est,cum condemnatũ iri.Dixi,(Quando
nostro indiget auxilio) quoniam putamus
eum,qui hunc amorem charitatiuum,nõ
qui pateretur extremam necessitatem vitæ
alio amore naturali inferiore diuino,quo
socium,vel vicinum,diligere solet,ipsum
tularetur,argu.notatorum in c.Pasce,86.dist.& in l.Neca
de liber.agnosc.& eorum,quæ Caiet. 2. sec.q.25.art.
Nec quicquam obstat dicere,eandem esse rationem
absque amore charitatis,solo amore naturali
nit proximo,in periculo spirituali constituto,
me poterit euenire,vt huiusmodi necessitati
ri possit absque desiderio spiritualis salutis, quod
aut virtualiter,amorem charitatis includit. Quarto,
pra diximus,videtur nobis non peccare
fide credens se esse in statu gratiæ, cum tamen non sit,
plet præceptum de diligendo Deo ex charitate,
est obligatus. Quinto,quod à fortiori satisfacere
cepto de diligendo proximo, ex charitate, qui
gratiæ,illud implet,putans vtisimiliter,se in eo esse.

Sexto,quod posset etiam defendi,nunquam obligari ad implendum hoc præceptum de dilectione proximi,in statu gratiæ ex speciali amore charitatis,nisi cũ necessitas administrandi sacramentũ ei,qui extrema necessitate spirituali laborat,vel alia similis causa ad id compellit,& obligat. Quæ omnia tamquã quoridiana cõmendamus. Septimo,quod ex his infertur, quam diabolica sit illa consuetudo maledicẽdi proximo,Diabolus te arripiat,commendo te Dæmoni:& è contrario,quam angelica,quam vtilis & consolans, illa, corde ac voce dicendi: Dominus te sanctũ faciat,Deus te perducat ad paradisum,&c. Vtinam illic nos aliquando conueniamus,& aliæ similes,præsertim viri fœminis,& fœminæ viris.Etenim tale desideriũ venire in animo conceptum,valde refrænat,cohibetq; ne amor humanus & honestus degeneret in libidinem,quod frequens ait esse Hierony. Octauo, quod obseruanda est regula illa quam in Comment.c.Non in inferenda 23.q.3.nu.25. à nomine alio traditam ex eis,quæ ibi præmissa fuerunt, intulimus,nempe,quoties quis videt proximum in periculo patiendi aliquod notabile damnum,à quo non potest,vel creditur non posse liberari,nisi ipse illi subueniat, totiens obligatur ad eum liberandum,sub pœna noui peccati, modo id præstare possit absque damno,quod vir prudens iudicaret sufficere, ad excusandum.

Ex quibus omnibus infertur, non solum filios peccare contra parentes non seruando hoc præceptum de honorandis parentibus,sed etiam parentes contra filios & coniuges,contra se inuicem,& dominos ac heros,contra seruos & subditos, & è contrario,& proximos quosque contra se inuicem,de quibus omnibus,ordine suo dicemus:& primum de filiis contra parentes.

Qui filij peccant mortaliter contra hoc præceptum de colendis parentibus.

SVMMARIVM.

Præceptũ de honorandis parentibus, quomodo violet filius & peccet mortaliter,num.11.

Filius qui malum notabile patri suo,&c. desiderat.nu.11.

Filius qui nunquam patri obedit, vel nunquam aliqua signa amoris ei ostendit.num.11.

Filius qui nunquam patri obedit in his,&c.nu.12.

Filius qui parentes percutit,aut ad indignationẽ prouocat,nu. 12. vel eos accusat,vel execratur,aut contemnit, aut mortem exoptat:vel non liberat è carcere.nu.13.

Filius qui parentibus in magna necessitate cõstitutis,non succurrit. n.13.

Filius

Filius, qui ob parentum subuentionem, non egreditur religionem. nu. 14.
Filius, qui non ducit vxorem, quam pater vult. nu. 15.
Filius, qui bona à parentibus male parta non restituit, quique eorum debita non adimplet, &c. nu. 16.

11 PRimo, qui grauiter odit, vel aliquod graue damnum inferre parentib. si enim graue, & iniustum odium, & deliberatum deliberatum inferendi cuiquam etiam extraneo, aliquod damnum notabile, est peccatum mortale, multo magis odium in parentes naturales, grauius erit, gerétque secum excusationem necessario confitendam, per supradicta c. 6. nu. 3.

Secundo, qui filius, esto quod non odit parentes, (imo pertius diligit) nunquam tamen, vel raro signa amoris illis offerdit, quin potius semper illos torue intuetur aspectu, & ira aspere alloquitur, ac si eos odio haberet, secundum Angel. verb. Filius, §. 30. & Sylu. verb. Filius §. 22. & Tabien. verb. Filius. Quoniã tenemur eos diligere, reuereri, ipsisque obedire, non corde, quam verbis & operibus, vt expositum est nu. 4.

12 Tertio, qui filius in reb. pertinentibus ad regimen, & gubernationẽ domus, & rei familiaris, nõ vult parere parentib. Angel. Sylues. & Tabien. vbi supra, nisi quando ex incogitantia, inaduertentia, absque contemptu, & obstinatione omittit, aut dire, tunc enim venialiter tantũ delinquit. Si vero in aliis non pertinent ad ipsorum parentum gubernationem & cura obedire noluerit, nõ peccat mortaliter, Ang. & Sylu. vbi supra.

13 Quarto, filius qui non obedit in his quæ pertinẽt ad bonos mores, & ad salutẽ animæ, vt pote fugere noxia sodalitia, tubernia, ludos prohibitos, meretrices, aliaque huiusmodi vitia, quibus tempus infœliciter absumitur, secundum auctores supra allegatos.

Quinto, qui filius parentes etiã leuiter percutit, secundum Archar. in 3. dist. 17. vel cõtumeliosis verbis ipsos, cũ animi delectatione inecsit, vt merito illos ad iracundiam notabiliter prouocet, Alex. in 3. par. de quarto præcepto, & Richard. vbi supra.

Sexto, qui filius ex animo ipsis maledicit siue viuis, siue defunctis Exod. 21. & Alex. vbi supra, si tamen ore proprio sæculo defunctis tantum maledixit, non amplius quam venialiter offendit.

Septimo, qui filius alicuius criminis eos accusat, secundum Archar. vbi supra, nisi esset hæresis, vel proditionis crimen in genere, vel in Rempublicã. Nam in his casibus quamuis non peccaret, vt Dec. in c. 1. nu. 7. de offi. dele. asseruit, nihilominus teneretur, arg. l. Minime, ff. de relig. & sumpt. funer. imo [illegible]

obligatur, vt nos in Repe. c. Inter verba 11. q. 3. nu. 826. diximus.

Octauo, qui filius ita parentes contemnit, vt sibi dedecori & contumelię, futurum esse existimaret se pro filio illorũ habere, Alex. vbi 7. Diximus, (Contemnit) Nam si absq; contẽptu id facit, ad vitandum aliquod incõmodum siniſtræ opinionis, vel ob huiusmodi causam, non peccaret mortaliter, maxime si parentes tacite vel expresse in eo consentirent, ad fugiendũ suum incommodum, quod ex incommodo filij eis proueniret.

Nono, qui filius parentibus mortem desiderat, quo citius ipsorũ bona ad se perueniant, vel non dat operam, quo ipsos à captiuitate liberet, vel ab insano furore, quo sunt mente capti & iudicij expertes, arg. c. 2. de Cõcess. præb. & l. fi. C. de pact. hac enim de causa potest exhæredari. Auth. Vt cum, de app. cog. §. Causas. col. 8. vel si forsan prohibuit, ne testarentur, vel à restituendis alienis bonis, ipsorum animos auertit, argu. l. 1. c. de testa. & l. 2. C. si quis aliq. testar. prohib.

Decimo, qui filius parentibus magna necessitate oppressis non subuenit, maxime circa victũ & vestitũ, vel grauibus morbis detentis, cum id commode facere potest, arg. c. Inter cæteras. 22. q. 4. c. Nõ satis, 86. dist. & Ang. verb. Filius §. 30. nisi sciat patrem ex propriis bonis vel officio, quo fungitur, sibi posse consulere, tunc enim non tenetur ex bonis suis, quicquam conferre, nisi munus illud, aut ars, quam pater callebat, suo statui, esset dedecori, arg. l. Si quis à liberis, §. Idem rescripsit, ff. de lib. agnosc. adiuncta gloss.

Vndecimo, qui filius parentibus in extrema necessitate constitutis, eiusque auxilio, & ope indigentibus, ingreditur religionem, vel ab ea non egreditur, etiam si sit professus, quando verisimile est egrediendo, ipsis posse subuenire, aliter vero minime, argumen. cap. Pasce. 86. distinct. vel quando parentes ita grauis premit necessitas, quæ licet non sit extrema, est tamen talis, quæ filium obligat ex præcepto ad eorum inopiam subleuandam, alios vero minime, & eo non obstante ingrediatur religionem, Thom. 2. sec. quæstio. 101. articul. 4. Quamuis in hoc casu, si iam est professus, non teneatur exire, debet tamen pro viribus in statu suo perseuerando, eis subuenire, secundum Caiet. in d. artic. 4. Per quam resolutionem duæ opiniones contraria sentientes, videlicet S. Thom. in dicto art. 4. Nicolai Lyrani, Matth. 15. & Maioris in 4. dist. 38. q. 16. possunt ad concordiam reduci. Illud autem addimus, quod ille non tegitur, nempe quod si parentes, sunt in tali necessitate constituti, quando filius ingreditur religionem tum tenetur egredi, quando

14

quando, non ingrediendo tali necessitati subuenire non pe-
set,egrediendo verò pesset.Quoniam huiusmodi debitum pr-
cessit ipsum religionis ingressum, id quod optime Io. M-
vbi supra videtur intellexisse.

15 Duodecimo, qui filius ducturus vxorem, non vult accip-
in vxorem, quam pater sumere præcipit, vt illo matrimo-
inimicitiæ periculosæ sopiantur, vel contra præceptum pa-
num,se minime dignã vxoré accipiat, arg.c.Aliter.30.q.3.
Honorãtur 32.q.1.& c.1.de desponsi.impub.secundũ S.Bona-
licet enim iuxta insignes glo.cap.De raptorib.36.q.2.& A-
Sed si post, C. de inoffic.testam.pater non possit filiam exh-
redare, eo quod contra ipsius voluntatem maritum elegit,
indignum sciimo neque etiam si indignum iuxta commu-
opinionem, quam sequuntur Fely.& Decius in c.Eccles
Cõstit.Io.Lupus,in repet.c.Per vestras,§.9. Nihilominus
filia male facit,& patri iniuriam irrogat,& ex consequen
cat mortaliter,quando saltem contrauenit voluntati patris
rationabili causa,vel tali quę coram Deo iusta ei videat
iuxta hunc modum limitandum est,quod in huius casu
dicitur. Ex qua,potest colligi nouus& singularis intellect
de desponsi.impub.circa id quatenus habet, Filium teneri
cere vxorem illã, de qua assumenda pacisci tur pater, vide
quod non solum debet de honestate, sed etiam de neces
quoad effectum non peccandi,licèt non quoad effectum,
id cogi possit.

Decimotertio,qui filius cui ex hęreditate paterna aliqua
na obueniunt,quę scit iniuste,vt per vsuras parta fuisse,&
par est non restituit,cap. Michaël,de vsur.cum glos. &
ibi per omnes.

Decimoquarto,qui filius ex negligentia vel auaritia
fert debita patris defuncti persoluere, vel legata testa
adimplere,maxime illa,quæ ad pia opera pertinent, iuxta
tum Antonin,2.par.tit.2.cap.7.§.3.& c.8. Diximus, (Diu
quoniam exigui temporis procrastinatio circa hæc, non
tur crimen lethale,arg.l.Si debitori, ff.de iudi.Imo nec
le,si ea de causa potissimum rem produxit, vt bona
cti melius venderentur,ad copiosiores eleemosynas
gandas.Quamuis huiusmodi intentio non sufficeret,ad rem diutius differendam,secundum S.Thom.Quolib.6.art.14.

Qui parentes peccant mortaliter circa hoc quartum præceptum erga filios.

SVMMARIVM.

Præceptum quartum,quomodo pater aut mater violat,nisi succurrat necessitati vitæ spiritualis aut corporalis suorum filiorum,nu.17.
Mater,quæ filios non lactat propriis vberibus,nu.17
Patres,qui exponunt filios ad tanuas aliorum.vel Xenedochiorum,nu.17.
Patres,qui irritant vota filiorum in quæ iam consenserant,nu.17.
Patres,qui dolo,aut timore,filios extrahunt à religione, aut in eam inducunt,nu.17.
Patres,qui cogunt filios ad matrimonium contra eorum vota,nu.17.
Patres,qui permittunt filias suas adamare,vel adamari ob malũ finẽ, vel quod dũ essent desponsatæ, haberẽt tactus impudicos & illicitos,nu.18.

PRimo,quidem peccat pater, qui negligit notabili- 17
ter prouidere illa,quæ ad filij necessitatem, Spiri-
tualem aut corporalem pertinebant,cũ nulla esset
ei excusatio paupertatis vel alius rationabilis cau-
sæ,c.Duo ista,23.q.4.& c.Non putes, eadẽ caus.&
quæ.& 1.ad Timoth.5.textus fin. in c.Si quis reliquerit,30.dist.
Secundo,quæ mater filium proprio lacte non nutrit, vel ne-
gligit notabiliter deligere nutricem bonam,vel gerere curam
circa bonam pueri educationem, vel vsque ad triennium, ei
non ministrauit necessaria, per ea,quæ diximus in c. Ad eius,5.
dist.& arg.c.fi.de conuers.infidel.& l.Nec filiũ, C. de patr.po-
test.quãuis nolle filium propriis vberibus lactare,sine causa iu-
sta,non sit amplius quã veniale,& cum causa neq; veniale.Di-
ximus,(vsq; ad triennium)quoniam deinceps pater ipse tenetur
de omnibus necessariis filio prouidere, nisi sit pauper & filio
nulla sint bona, neque ars aut officium decens, quo possit se
ipsum alere, neque sit alias adeo ingratus,& criminosus,vt se-
cundũ iura,exhęredari mereatur,arg.l.Necare,& l. Si quis à li-
beris,ff.de libe.agnos.Quod recte not.Sylu.verb.Filij.§.21.
Tertio,qui pater ob auaritiã mittit filios ad hospitalia pau-
perum,vel in ianuis ciuitatis,aut in aliis locis publicis vel pri-
uatis exponit,l. Necare,ff.de liber.agnos.& c.1.& 2. de infant.
expos. cum glos. & ibi annotatis,vel nolunt filias etiam spu-
tias dotare,cum possint.textus singul.in c.Cum haberet,de eo,
qui duxit in matrim.secundum Panormit.ibidem, Vualden.de
success.ab intest.col.15.Decius in cap.Clerici,de iudic.col.2.
Quarto,qui patẽtes,absque causa votum aliquod,siue pere-

grinationis, siue abstinentiæ, quod filij cum eorum bona ...nia fecerant, reuocant, iuxta prædicta in c.12.nu.61.& 63.

Quinto qui parẽtes filium ab aliqua religione, quam hon... ingressus cum iam esset in ætate ad ingrediendũ sufficiente... vel dolo, reuocant, c.Puella, 20.q.2. Vel si filio, vel filiæ, qui... tum continentię aut religionis emiserat, postquam ad ætatem ... deliberandi peruenerat, consulunt vel cogunt ad coniugium ... eligendum, arg.c.1.& ei annotatorum de offic.deleg.

Sexto, qui parentes, dolis, aut minis, aliisq; huiusmodi ... diis filiam cogunt religionem intrare, arg.c.1.de his quæ vi ... c.Requisiuit, de sponsal. Quod est quidam magnus status ... stræ abusus, & causa ruinæ religionibus, & vt in illis maxi... cantur perpetuo, qui eas in id compulerũt. Ob quod nuper ... cilium Trident. sess.25.c.8.de regul. in hæc verba statuit. ... themati sancta Synodus subiecit omnes, & singulas personas ... cuiuscunque qualitatis, vel conditionis fuerint, tam clericos ... quam laicos, sæculares, vel regulares: atque etiam qualibet ... gnitate fungentes, si quomodocunque coegerint aliquam ... ginem, vel viduam aut aliam quamcunque mulierem ... præterquam in casibus in iure expressis, ad ingrediendum ... nasterium, vel ad suscipiendum habitum cuiuscunque ... nis, vel ad emittendam professionem. Quique consilium, ... lium vel fauorem dederint. Quique scientes, eam non ... ingredi monasterium, aut habitum suscipere, aut profess... emittere, quoquo modo eidem actui, vel præsentiam, vel ... sensum, vel authoritatem interposuerint. Simili quoque ... themati subiicit eos, qui sanctam virginum, vel aliarum ... lierum voluntatem, veli accipiendi, vel voti emittendi quo... modo sine iusta causa impedierint.

88 Septimo, qui parentes patiuntur filias suas habere amasios ... ob malum finem, vel eas à suspectis sodalitiis non separ... qualia sunt aliquarum fœminarum consortia, quas vocant ... est, ipsas ad peccandum impulsuras.

Octauo, qui parentes nolunt filiam turpem vitam agere ... vti fucis, & irritamentis, ad inducendum aliquem in peccatum ... mortale, & ipsam neque reprehendunt, neq; corrigunt, arg. ... Duo ista nomina, 23.q.4. Veruntamen illa eo solo, quod ... net cultius quam statui suo conueniat, absque fine malo ... tem mortali, non peccat amplius quã venialiter, nec obligatur ... ter parentes amplius quam venialiter peccarent non reprehen... dendo eam. Siquidẽ qui consentit in crimen alterius, tam ... uius peccat communiter, quam author illius, c.1.de offic. deleg.

Nono, qui parentes consentiunt, vt cum filia sua sponsa vtatur sponsus tactibus impudicis, & enormibus, vt sentit S. Tho. 2.sec.q.154.artic.4. id quod eiusdem commentator amplificat ibidem. Quamuis oscula & amplexus videntur licita talibus sponsis etiam ob solam delectationem inde percipiendam, tanquam principium nuptiarum promissarum, quæ aliis essent illicita, & multo magis, quando absque fine delectationis, sed honesti amoris & beneuolentiæ, & necessitudinis intuitu id faciantita & parentes licitè eis possunt ea permittere: sed quia communiter sponsi, cum soli absque arbitris conuersantur, huiusmodi tactibus impudicis vti solent, non deberet eis permitti, vt soli secreto conuersentur.

Qui & quæ coniuges peccant mortaliter, contra hoc quartum præceptum.

SVMMARIVM.

Maritus quonam pacto violet quartum præceptum, & peccet mortaliter, prohibendo vxori audire sacrum in diebus festis, vel prohibendo ieiunia præcepta, nu.19.

Maritus præcipiens vxori fractionem alicuius præcepti, nu.19.

Maritus percutiens immoderate, aut infamans, vel verbis infamatorijs insessus vxorem, nu.19

Vxor notabiliter tollens obedientiam marito, &c. nu.20.

Vxor molestans, quo velit maritus, nu.20.

Vxor prouocans maritum, ad iram, vel ad blasphemandum, nu.20.

Vxor notabiliter contemnens maritum, &c. nu.20.

PEccat quidem contra hoc quartum præceptum. Primo, qui maritus absque causa prohibet vxori, ne diebus festis, qui 19
solent obseruari, eat ad missam, aut cogit violare aliquod præceptum diuinum, aut ecclesiasticum, obligans ab mortale, puta præcipiendo ei ne ieiunet, in diebus ab ecclesia ad id deputatis, vel ne audiant missam, quam tenetur audire iuxta mentem B. Antonini 2.part.tit.9.cap.10.§.2.

Secundo, qui maritus atrociter & supra modum percutit, aut verberat vxorem, siquidem neque seruum ita cædere debet, l. 1.ff.de his, qui sunt sui vel alieni iur.§.fi.Inst.eod.tit.

Tertio, qui maritus causa cõuitiandi vel infamandi notabiliter deliberate aliquod verbũ, licet ex suapte natura minime iniurium, in vxorẽ profert, vel è contrario sine animo diffamandi iniuriamve irrogãdi aliquid dicit, quod suapte natura est aptũ

ad infamandum, & inde infamia subsequitur, vel saltem adest periculum eius infamiæ probabile iuxta sententiam S. Thom. 2.sec.q.73.art.2. Quod nos etiam in cap. Inter verba, 11.q.3. num. 431. & 432. comprobauimus.

20 Quarto, quæ vxor marito est notabiliter inobediens, in his quæ ad regimen domus, & familiæ, bonósque mores pertinent, c. Est ordo. & c. Hæc imago, 33.q.5. Richar. vbi supra, dist. 27. Quinto, quæ vxor nō vult sequi maritū alio migrantem, c. Vnaquæque enim sub reatu cultę mortalis eū tenetur comitari, c. Vnaquæque, 13.q.2. nisi pactum præcesserit inter eos, ne maritus alio migraret, tūc enim minime teneretur, nisi viro aliqua iusta necessitas illinc discedendi superueniret, vt morbus, vel capitalis inimicitia. Neque etiam tenetur sequi maritum vagabundum, & tempore, quo matrimonium contraxerunt, ille non solebat migrari, vel vxor eiusmodi mariti morem non intelleuerat, glo. dicto c. Vnaquæque, & c. Si quis necessitate, 34.q. 1. Etenim si prænouisset à principio, tenetur eum sequi, quandiu ex bona causa ille vagaretur, non tamen si ob turpem causam id faceret, vel eiecunduceret exponendo peccati, vel mortis periculo, tunc nullatenus ipsum sequi teneretur. Qui enim ita vxorem absque dubio peccat, & proinde non est illi consentiendum, arg. c. Non semper, 11.q.3. & Syluest. verb. Vxor, §. 8.

Sexto, quæ vxor, iracundè & litiosè, maritū ad blasphemandum prouocat, & sciens aut scire debens, ipsum ad blasphemandum prouocatum iri, iracundiam reprimere omittit, ar. c. fin. de iniur.

Septimo, quæ vxor cōtemnit marito debitam subiectionem præstare, vel illi aliquid notabile imperat, aut eius iustis præceptum non implet, quale est præceptū, vt superflua & vana resecet; incompositos exuat, arg. cap. Cum caput. 33.q.5. Dixim. (Contemnit.) Quoniam cum præceptum mariti non sit tam quam ecclesiæ, arg. eorum quæ supra eod. c. num. 12. dixim. illud nō obliget semper sub mortali, si desit contemptus, S. Thom. 2.sec.q.186.art.9. & late per nos in rubr. de præc. communem opinionem, non etiam eius præceptum obligat, si contemptus absit, licet aliquando sic.

Qui domini vel heri peccant mortaliter contra præceptum erga seruos & famulas suos, & qui subditi erga superiores.

SVMMARIVM.

Dominus quomodo violat quartū præceptū, & peccat mortaliter, &c.

do ea, quæ conueniunt salut. seruorū, vel famul. eū suorum, vel qui non prohibet eis iurare, vel nō iubet confiteri, cōmunicare, audire missas &c. temporibus debitis, vel qui negligit scire peccata seruorum & famulorum suorum manifesta, aut obstat seruo, ne vxorem ducat, nu. 21. Subditus quomodo violet quartū præceptum, & peccet mortaliter. si honorem notabilem debitumq; suo superiori non defert, si non seruauit eius leges, & præcepta, nu. 22.

PEccat Primo, qui Dominus vel herus notabiliter negligit 21
ea quæ pertinent ad seruorum, famulorúmve suorum conscientiam, puta ne assuescant iuramentis, vt Christiane viuant, Dei præcepta custodiant, vt confiteantur, & communicent, & missam audiant temporibus ab Ecclesia præscriptis, vel negligit notabiliter procurare illis sacramenta confirmationis, & vnctionis extremæ suo tempore, 1. ad Timoth. cap. 5.

Secundo, qui Dominus, vel herus, habet seruū neophytum, seu nouè ad fidem conuersum, & non curat per se, neque per alium Christianam doctrinam ipsum docere, & quid sit esse Christianum, & subinde qualem vitam agere teneatur.

Tertio, qui herus vel dominus, notabiliter negligit nosse peccata manifesta seruorum, & famulorum suorum, vt possit eos corrigere, secundū S. Anton. 2. part. tit. 5. c. 9. §. 1. col. 4. & eū, qui ex familia sua, neque verbis, neque alia iusta pœna emendatur, debet abiegare, vel ei necessaria denegare, si verisimiliter credit hac ratione, ad bonā mentē illum reuocatum iri, arg. regul. S. Aug. c. 3. At si verisimile est, eū à domo expulsum, deteriorē fore, melius erit eum domi retinere, adhibendo ei remedia quæ commode poterit, arg. c. Quantumlibet, 47. dist.

Quarto, qui dominus, vel herus, prohibuit seruis suis maxime quos sciebat concubinis alligatos, ne vxores ducerent, c. 1. & per totum titulum, de coniug. seruor. Diximus, (prohibuit) quoniam tenetur præbere consensum, facultatēq; illis facere, ad contrahendū matrimonium, eo quod valde distant præbere consensum, & non impedire, vt inferius, c. 12. de matrim. nu. 33. dicemus, quamuis neutro casu libertatem assequantur, iuxta mentem glo. Panor. & comunn. in cap. 1. de Coniug. ser.

Quinto, qui subditus notabiliter contēnit superiores, vel illis 22
honorē notabilē & debitū denegat, etiā si sint difficili & mali. 1. Petri 2. & ad Rom. 13. c. Solitæ, de Maiorit. c. Omnis, de Censib. eo quod quamuis in hac vita neminem in aliū potestatē habere, & nō solū peccat mortaliter, cōtra c. Ad hæc. 89. dist. sed etiam est hæreticus, Extrauag. Vnam sanctam, de Maiorit. & obed. &

gl. sing. & recepta, in c. Generali, de Elect. li. 6. verb. Inhibemus.

Septimo qui subditus iusta superiorum præcepta, aut leges omittit obseruare, eo quod non vult se illis subiungere, quamuis credat illos esse vere suos superiores, quod est proprie peccatum inobedientiæ iuxta S. Th. 2. sec. q. 105. art. 1. Ex enim si aliis de causis id omittit, aliquando peccat mortaliter, aliquando venialiter, aliquando nullo modo, iuxta causarum varietatem, qua de re latius in c. 23. à nume. 36. agetur.

Qui peccant contra quartum præceptum, quatenus extenditur ad præceptum de diligendo proximo.

SVMMARIVM.

Præceptum quartum quomodo violatur non amando proximum, nu. 21

Proximus, qui non diligit se aut proximum amore humano, vel charitatiuo, aut charitatiuo, eo tempore quo tenetur, nu. 23.

Proximus, qui alium excipit à suis orationibus generalibus, nu. 3.

Proximus, qui non vult alium diligere, vel non admittit in temporalibus, & quæ sunt illa, nu. 23.

Amat qui aliquam creaturã plusquam animam suam, vel corpus suum plusquam animam proximi, vel plus honorem suum, vel rem, quam suum corpus, &c. nu. 23.

Amat, qui se ipsum vel proximum cum offensa mortali Dei, nu. 24.

Proximus, qui desiderat quod aliquis mortaliter delinquat, vel condemnetur, nu. 24.

Excõmunicationẽ qui procurat, in finem, vt proximus cõdemnetur, nu. 24

Accusare, qui aut denunciare recusat, quando debet, &c. nu. 24.

Odium aut rancorem quis habet, &c. nu. 25.

Peccandi mortaliter periculo se exponens, vel agens contra conscientiæ dictamen, nu. 25.

Peccatum mortale alterius, qui non impedit, cum possit absque scandalo, nu. 26.

Peccati alterius, qui est causa nisi, &c. nu. 27.

Peccat qui mortaliter, vel specie eius rei præstat, vt alius ita peccet, nu. 28

Peccat qui venialiter, vt aliũ sic peccare faciat, solũ venialiter peccaturum, nu. 29

Proximus, qui absque necessitate, & vtilitate sua, facit aliquid, propter quod credit alium mortaliter peccaturum, nu. 30.

Familiaritatem qui habet cum persona suspecta, intelligens quod aliqui id scandalum accipiunt, nu. 30.

Præceptum qui omittit implere, puta quia non parcit, nec rancorem omittit, ne ob id ei detrahatur, nu. 31.

Scandalum qui præbet manducando carnes, diebus prohibitis, vel non ieiunando, cum aliorum scandalo. nu. 31.

Rancor & odium duplex, nu. 25.

Scandalizare hoc vel illo modo, quando mortale, nu. 25.

Deus Leo de Nouonna Societatis IESV laudatus, nu. 26.

Occasio quæ necessario vitanda præcepta vt absolute possit, profunde definitum, & late declaratum. nu. 31. A.

Finis principalis operis boni licet non possit esse bonum eo minus potest tamen esse minus principalis, modo nũ sit malus culpæ, seu peccati. n. 31. B.

Occasionem dare ad veniale, veniale tantum est. nu. 31. C.

Occasio quæ peccatis per refectionem Synagogæ, vel idoli, vel per nuditatem membrorum, vel per ornatum, vel per seruilitatem, vitanda, nu. 31. D. Vel per armorum traditionem, vel per consilium, &c. n. cod. E. Vel per petitionem rei quam dando peccabit rogatus, nu. cod. F. vel per depositionem pecuniæ apud vsurarium, nu. 31. G.

Sacerdotis mali ad missandum inductio, quæ peccatum, nu. 31. H.

Tyrannum rogare pro iustitia vel gratia an peccatum, nu. 31. H.

Occasio quæ peccandi per tactum manuum, mammillarum, &c. omnino euitandi, nu. 31. I.

Vniuersitatum gradus & præmia Minerualia licita, & magis scientia ipsa, & artes mechanicæ, nu. 31. K.

Occasio p. c. andi per festa & publicos conuentus, per taurorum agitationem, & lupanaria, an omnino vitanda, nu. 31. L.

PEccat quidem primo, qui nec se, nec proximum generatim 23
amat charitate, siue amore charitatiuo, id est, propter Deum, & quia sunt capaces æternæ beatitudinis, exoptando eam sibi & suis proximis, vt in addit. Repet. c. Quando, de consec. dist. 1. nu. 314. diximus, vel amore naturali tempore quo id facere tenetur, sub pœna mortalis peccati. Quod tempus videtur esse illud in quo proximus, aut ipsemet, sunt in extrema necessitate talis amoris, & auxilij quod ex eo nascitur, vt suprà eodem c. nu. 8. insinuauimus.

Secundo, qui aliquos à participatione, & communione generalium orationum, in quibus pro aliis orare solet, excludit, quales sunt illæ petitiones orationis Dominicæ, Panem nostrum da nobis &c. & dimitte nobis debita nostra, &c. iuxta sentiam S. Thom. 2. sec. quæst. 15. art. 4. 6. 8. & 9.

Tertio, qui habuit animũ non diligẽdi, vel non subueniendi cui pĩa proximo, eo quod ille sit peccator, vel eũ offenderit, vel ob aliam causam, casu quo illud esset ei ad salutẽ necessariũ, secundum eundem & eius cõmentatorem in dicto artic. 8. & 9.

Quarto, qui amat aliquã aliam creaturam, firmius quã ani-

Universidad de Deusto
Biblioteca

mam suam, vel corpus suum firmius, quam animam proximi,
vel honorem aut fortunas suas, quã corpus proprium aut pro-
ximi, adeo, quod omittit, vel statuit, non opitulari extremæ ne-
cessitati illius, cui tunc plus debet, vt non desit ei cui minus
debet: S. Bonauentura & Richardus in tertio distin. 29. Etenim
non satis est diligere quod oportet, nisi etiã debitus diligendi
ordo seruetur, puta primo, firmius Deum, quam alia omnia.
Secundo, nos ipsos quoad animam nostram. Tertio, animam
proximi. Quarto, proprium corpus, iuxta August. lib. 1. de doct.
Christiana, & S. Thom. receptum, 2. sec. q. 26. per totam. Dixi-
mus (firmius) non autem intensius, aut feruentius. Quoniam
tenemur ad id sicut in dicta additione, nu. 361. & supra cap.
11. nu. 15. declarauimus, vbi probauimus satis esse quod firmius
diligamus, hoc est, vt pluris faciamus & æstimemus, id quod
magis amare debemus, & eius amorem, quam id quod minus
debemus, & eius amorem.

24 Quinto, qui tantum amat se ipsum vel filium, vel amicum,
vel delicias, diuitias, honores, aut dominum sui temporalem,
vt sit paratus pro his, animo vel opere Deum mortaliter offen-
dere, secundum Scotum & Franciscum Mayro in lib. 1. dist.

Sexto, qui desiderat, vt aliquis mortaliter delinquat, vel dam-
nationem æternam incurrat, vel quod grauius est, Deum male-
uit, vt aliquid horum proximo eueniat, vel ex animo male-
xit, vt ille, aut ille perpetuis inferni flammis crucietur, vel sen-
tentiam excommunicationis contra proximum facit pronun-
ciari hoc animo, vt qui rem ipsi ablatam, non restituat, animæ
suæ iacturam faciat, vel alia huiusmodi admittat, vt in dicta
additione nu. 366. diximus.

Septimo, qui non reprehendit proximum, aut nõ denunciat
cum debet, vel reprehendit aut denunciat aliter quam debet
&c. vt inferius c. 24. à nu. 17. vsque ad 23. tangetur.

25 Octauo, qui eo quod est iniuria affectus, vel alia de causa
aliquem odio, & rancore prosequitur, c. Si quis cõtristatus, 90.
dist. c. fi. de pœn. dist. 5. Etenim, quilibet offensus tenetur omit-
tere ex animo odium, & rancorẽ malum, imo & ad non conci-
piendum illũ, contra suũ offensorem, quãtalibet fuerit iniuria,
etiã si offensor, nullatenus offenso satisfaciat, iuxta sententiam
D. Gregorij in d. c. fi. Diximus, (Odium & rancorẽ malum) quia
est filius accidiæ. Non enim obligatur ad eiiciendũ illum ran-
corem bonũ, qui nascitur ex ira, qua quis appetit, vt per iustitiam
castigetur delictũ, imo aliquando tenetur illũ concipere, con-
seruare & ostendere, c. Si is qui, c. Est iniusta misericordia, c.
Disp-

Displicet, 23. q. 4. Syluest. verb. Charitas, q. 4. puta quãdo ad sa-
lutem spiritualem offensoris, vel ad Dei obsequiũ, aut ad Rei-
pub. vtilitatem conducit, sicut in dicta additione nu. 200. dixi-
mus. Non tenetur etiam eũ alloqui, neq; ei signa amoris ostẽ-
dere, nisi tẽpore necessitatis, satis est enim habere animũ ad ta-
lia signa ostendenda, in prædicto tẽpore iuxta S. Tho. receptũ,
2. sec. q. 25. art. 9. maxime quãdo offensor satisfacere renuit, aut
non vult sufficienter id facere, imo nec tũc tenebitur sub reatu
peccati illum in suã conuersationem, & amicitiam peculiarem
admittere. Quocirca confessarij aduertere debent, quando, &
quomodo ob hoc offensis absolutionẽ negent, vel cõcedant, vt
docuit Caiet. in dicta q. 25. art. 9. Multominus tenetur condo-
nare satisfactionẽ iniuriæ, quæ in iudicio peti potest, iuxta gl.
sing. in d. c. Si quis contristatus. Imo aliqui sunt, qui etiã si ve-
lint, nõ possunt id facere, quales sunt, vxor, filiusfamilias non-
dum emancipatus, seruus, & religiosus, iuxta gl. receptã in cap.
Parochianos, de sen. exc. Quoniam actio cõtra iniuriantem ad
superiores pertinet, scilicet ad maritum, patrem, dominum, &
prælatum, secundum gl. præallegatam. Addimúsq; quod quan-
do duo se mutuo offendunt, & amborum offensio est æque
grauis, qui prius offendit, debet prius reconciliationem pete-
re. At vero si posterior iniuria sit maior, posterior debet prius
eam petere. Syluest. in Rosa aurea casu 56.

Nono, qui periculo peccandi mortaliter se exponit, vt qui 26
dubitãs de aliquo, an sit mortale nec ne, facit illud, aut omittit
confiteri, arg. c. Si quis autem, de pœnit. dist. 7. vt ibi nu. 57. &
81. copiosius diximus, & S. Bonauent. in 4. distin. 17. Caietan. in
summa verb. Periculo peccandi se exponere, tenẽt, & fortiori
ratione, lethale crimẽ incurrit, qui agit cõtra conscientiã, dum
facit aliquid, aut omittit facere, quod illa in particulari, & in
indiuiduo, dictat esse peccatũ mortale. Tenetur enim eã depo-
nere, aut quod illa dictat facere, c. Per tuas, 2. de Symon. vt in d.
c. Si quis autẽ, n. 120. copiosius diximus. Diximus (in particulari)
quoniã quando cõscientia generaliter dubitat, aut dictat con-
trariũ illius, quod in particulari & indiuiduo rectũ iudicat, nõ
est mortale, vt in præallegato c. Si quis autem, nu. 611. diximus.

Decimo, qui potens impedire, ne alius mortale crimen ad-
mittat, non impedit c. Qui alios, de hæret. c. Error, 83. dis. c. Ne-
gligere, 2. q. 7. & alia in glossis corũ citata. Hanc cõclusionem,
quam significat multi textus, nos in alia huius operis editione,
limitauimus, dicẽtes solũ procedere, qñ sine verecũdia, incõ-
modo, & dedecore id poterat impedire, secũdum Fely. in d. c.

Qui alios vt in Repet.c.Si peccauerit,2.q.1.latius diximus, & in Repet.c.Inter verba,11.q.3.nu.626.& infra c.24.nu.21.& 22. retulimus,imo in d.c.Inter verba, nu.621.& infra ca.24.nu.21. illud addidimus,non esse illicitũ permittere, vt aliquis incidat in peccatum aliquod maius,vt ob id castigatus melius seruet. rigat de illo & de alio minore. Vt si alicui puero ad furtũ, aliud quodcunque vitiũ inclinato, dissimulato eo,permittat aliqua occasio incidẽdi in aliud,vt in eo deprehẽsus, frustetur sius castigetur & emẽdetur.Hoc enim potius est opportunum tempus quærere correctioni,quã ad peccatũ inducere.Et aliud est malum facere,vnde bona sequantur,quod nunquam cet,ad Rom.3.aliud vero malũ permittere, aut non impedire propter bonũ quod speratur, quod certe multoties facit cet,& sæpissime quotidie erga nos diuina bonitas, facit. Nec mirum,26.q.5.Nunc autem vir ille singularis, quondam discipulus noster præcellens, postea vero mihi eximiũ exemplar vitæ, meritissimusque rector illius insignissimi sanctissimi Collegij Societatis Iesu, celeberrimæ academiæ Conimbricensis,nunc vero prouincialis totius Lusitaniæ, Leo à Noronna nos admonuit inter alia,quod cõtra præ- conclusionem,etiã prædicto modo limitatã, facit id quod mero sequenti dicetur, videlicet, quod non peccat mortaliter is,qui ab vsurario mutuo pecunias exposcit, quem credit vsura & peccato nõ mutuo daturũ.Nec etiã qui petit à suo,vt baptizet sibi filium, credẽs eũ esse in peccato mortali & quod absq; contritione illius baptizabit,& videtur vtique horũ posse ab huiusmodi petitione supersedere, absq; incommodo, verecundia & dedecore, saltẽ in casu,quo qui petit vsurã non graui premeretur necessitate,& inueniretur tamen dotes,qui cũ licentia proprij curati,quæ facile solet cõcedi, baptisma ministrare vellẽt,& certũ est,quod illa peccata talia,quæ creduntur consequutura præfatas petitiones, missis impedirentur.Accedit etiã,quod non peccat mortaliter ob hoc solum,mulier,quæ gloriolæ vanæ,& venialis delectata,absq; alio fine mortali se fucat,& ornat,licet credat quos,qui ipsam sic ornatam videbunt, in eius cõcupiscentiam mortalem exarsuros,vt infrà c.23.nu.13.dicitur,& tamen est,cã absque incõmodo verecũdiæ,& dedecore suo,posset iusmodi ornatũ omittere.Addo his fundamẽtis,quod ferius,c.27.nu.78.apponitur,eũ,qui omittit clericũ defendere ne ab alio percutiatur,cũ possit sine suo detrimento non incurrere excommunicationem,de qua in cap. Quamvis

sent.exc.saltem in foro conscientiæ,si absq; dolo malo, & consensu omiserit defẽdere.Item quod inferius,c.24.nu.11.& seq. etiam diffiniemus,neminem teneri alteri spiritualem eleemosynam exhibere:sub reatu mortalis culpæ,nisi ei,qui eius extremam patitur indigentiam.Et manifestum est, eum qui voluntarie crimen lethale committit, sciens, & aduertens illud esse tale,potẽsq; per se illud excusare,non esse in extrema necessitate spirituali,vt ei,ab alio, ad id auxilium præstetur. Sed hoc tum, (quæ sunt egregia) dubiorum exactam solutionem in c. 24.num.16.ponemus.Quoniam id illi loco est aptius.

Vndecimo,qui consilio suo, fauore, vel ope, alij fuit causa peccandi mortaliter,c.Noli,de pœn.dist.1.Nolumus autem dicere,quod quicunque ab alio aliquid petit, credẽs petitionem illam futuram esse alteri occasionem peccandi mortaliter, est causa illius peccati,non enim est quum iusta causa id petit,est autem quum sine illa id facit.Nam, qui necessitate oppressus, mutuum poscit ab vsurario,sciens illum sine vsura,nullatenus mutuo daturum,non peccat,quamuis peccet,qui dat.Peccaret autem,qui absque necessitate id peteret,vt etiam in c. 1. §.Sanitionem,in 4.dist.15.q.1.col.4.qua diffinit, eum qui curatum scelere aliquo mortali irretitum,obsecrat,vt filium suum baptizet,non propterea peccare, etiam si sciat illum,non præuia pœnitentia peccari,baptismatis sacramentũ puero administraturum,& per consequens ea de causa, reatum mortalis culpæ incursurum,c. Præter, adiuncta gloss.verb. Agentibus,& verb. Communio,32.dist.Quæquidem doctrina tunc procedit,quando id quod petitur,ex se,non est peccatum,vt in exemplo prædicto de administratione baptismatis, & in petitione mutui. Nam si tale esset,nunquam liceret:vt si peteret dari sibi baptisma absque contritione,vel mutuo dari sibi sub vsura,vt optime tradit Caiet.2.sec.q.78.art.4.& part.3.q.64.art.6. 27

Duodecimo,qui facit aut dicit aliquid,ꝙ de se nõ est mortale,cũ intentione tamen,alterũ ad illud inducendi,vel absq; tali intẽtione,facit aliquid,ꝙ prẽsefert specié peccati mortalis, & factum in tali loco,& coram talibus,est sufficiens impulsus ad peccandũ mortaliter, arbitrio boni viri,& prudentis secũdum S.Th.1.sec.q.43.ar.3.& 4.& S.Ant.2.par.ti.7.c.4.ante §.Quod etiam post ipsum,nos in c.6.supra eod.& in c.1.§. Animaduertere,nu.6.de pœnit.dist. 5. tradidimus. Diximus,(Quod de se nõ est mortale)quoniã si esset tale de se,essent duo peccata effectu, vel vnum,cũ circunstantia scandali necessario cõfitenda ob ea 28

ob ea,quæ in duobus locis prædictis tradidimus. Diximus etiã (& quia sit in tali loco,& corã talibus.) Quoniã quod ex se non est peccatum mortale,licet habeat speciem eius,factum cum alio sine intentione inducendi ad peccatum, non est mortale: imo etiã quod de se est mortale,cõmissum coram aliis absque tali intentione,& absque periculo probabili impellendi alios ad peccatum, non affert secum circunstantiam necessario consi-

29 tendam,vt in d.§.Animaduertere,nu.8.& c.Cõsideret,in prin-cip.nu.13.noua quadam distinctione,duas oppositas opiniones ad concordiam redegimus. Item neque veniale peccatum est amplius quam veniale, eo quod fiat animo alliciendi alios ad peccandum venialiter,secundum omnes.

30 Decimotertio, qui tam parui æstimat salutem spiritualem proximi,vt absque necessitate,vel vtilitate,sed ex mera libi-te suæ voluntatis,aliquid agat,quod credit proximũ ad mor-taliter peccandum illecturum:est exẽplum in fœmina,quæ causa,se conspiciendam exhibet illi, quem credit simulare, perspexerit,peruersum aliquod desiderium peccandi mortali-ter habiturum,etiam si illa non intendat,ad huiusmodi de-derium allicere,vt in d.§.Animaduertere, nu. 6.post B. tenet 2.par.tit.7.c.4.col.6.defendimus.Facit c.Nihil,de præsciptis c.2 de oper.nou.nunciat.Diximus(Absque necessitate,vel vti-tate, sed ex mera voluntate,) quoniam si alioquin non sit congruo quodammodo,talia loca non adire,aut tunc magis ris illic non adesse, vbi ab alio solet videri, quia, verbi gra-eundum est illi ad ecclesiam, vel aliò, vel sedere operam ianuam, cum vicinis & affinibus, ne inurbanitatis possit gui, nullatenus peccat, secundum eundem. Hic occurrit pulus non contemnendus,qui ex alio notabili postea dicto pullulat,circa mulierem, quæ propter appetitũ inanis gloriæ (in quo solum venialiter delinquit) fuco faciem depingit, peccet in hoc mortaliter:sed inferius in c.16.nu.23.ad hoc-bium respondebimus,ibi enim commodius quadrabit.

31 Decimotertio,qui absque causa necessaria vel vtili,adeat mulieris suspectæ consuetudine familiari vtitur, & adeo se scandalũ præbere aliis,qui male illa iudicant,tamẽ absq; discedit,eo quod nihili facit scandalum aliorum. Eodem-do peccat,qui frequenter,moniales debitã clausuram non seruantes,inuisit,& inde populus occasionem accipit detra-di,& murmurandi,etiam si alioquin caste viuat,& recta in-tione,loca illa frequẽs adeat. Ille item,qui domi suæ habet quã mulierem,de qua populus sinistri aliquid suspicatur,

sit cognata siue extranea,quandiu eã à se non reiicit, Maior in 4.dist.1.q.30. Idem dico de eo,qui habitat cum fœmina, cum qua cum rem habere populus suspicatur,etiam si alioquin ne-que opere neque cogitatu cum ea peccet, vt in c. Inter verba, 21. q.3.pag.51.nu.175.etiam diximus.

Altera duarum quæstionũ,supra in hac traductione c.3.pro-positarum,quam remisimus huc terminandam,est, An qui oc-casionem peccandi alteri præbet,sine proposito nunquam am-plius eam præbendi,absolui possit? Ad hanc quæstionem à vi-ro quodã valdè pio & docto, Illustris Societatis Iesu multum agitatã,post multa multoties scripta, liturata,& rescripta tan-dẽ omnia resoluens respõdi. Quod occasio faciens alterũ pec-care,à qua pœnitens abstinere,& nunquam amplius se eam da-turum statuere debet, quo absolui possit,diffiniri potest esse omnis,& sola illa quæ est scandalum actiuum mortiferũ: hoc est,quod qui eam dat,mortaliter dando peccat: Et si roges,quę est illa quam qui dat mortaliter peccat? Respondeo,quod om-nis & sola illa, quæ datur per peccatum mortale,aut intentio-ne principali,vel minus principali inducendi ad illud, aut ad id quando, aut contemnendo salutem spiritualem proximi, aut in id,saltem interpretatiue consentiendo.

Dixi primum(Per peccatum mortale) vt omnis illa occasio, quæ per opera mortaliter mala datur, includatur in prędicta diffinitione. De qua occasione agit S.Th.2.sec.q.43.ar.4.Quo-niam licet omne peccatum mortale,quo scandalizamus, non habeat circunstantiam necessario confitendam, vt 5.in c.6.nu. 19.dictum est. Cum tamen nũquam liceat peccare mortaliter, clarum est, quod non est absoluendus, qui non proponit,se nunquam daturum occasionem peccandi per peccatum morta-le. Quia qui tenetur ad aliquid, tenetur ad consequens neces-sarium,arg.l.Illud,de acq.hær.& c.Præterea,de offic.deleg.

Dixi secũdo:(Aut intentione principali,vel minus principa-li inducendi ad peccatum mortale) ad includendũ omnes,quę cum hac intẽtione dãtur,siue opera ex se bona sint,siue mala, siue ad malum,siue ad bonum inuitent, Quia simul ac cũ hu-iusmodi intentione dantur,tales sunt,iuxta Tho.2.sec.q.45.ar. 2.ad quartum. Nec huic obstat,quod in c. Inter verba, 11. q.3. nu.180.& in c.Quando,de consec.dist.1.& in additione eius,& latius nuper in Commentario,c.Cum minister,23.q.5.num.39. dixi,scilicet,quod opus non desinit esse bonum si principaliter propter Deum fiat,aut quia est bonum, quamuis minus prin-cipaliter,ob aliquod bonum temporale fiat, propter quod si

principa

principaliter fieret, malum esset. Non inquam, hoc obstat
intelligendum est, quando, quod minus principaliter intend
tur, non est malum culpæ, seu peccatum, sed res bene appeti
lis, quamuis non possit esse finis principalis virtutis, quæ
stantior ea est. Id autem, quod in hac definitione dixi, intel
gendum est de eo, quod est malum culpæ, seu peccatum,
nullatenus desiderare, nec velle, nec nobis finem principa
nec minus principalem proponere possumus. Cuius enim
malus est, ipsum quoque malum est, &c. Cum minister, &c.
Vbi num. 36. diximus hoc distare inter finem malum, quia
malum culpæ, & inter finem malum, quia est ineptus, seu
sit medio minus bonus, quod hic potest esse finis princip
boni operis, ille vero non.

Dixi tertio, (aut ad id iuuãdo,) ad includendũ eas, quib
dat opẽ ad peccandũ, opem enim ferẽs, peccat, c. Sicut d
§. Illi autem, & §. Hi quoque, de homic. qualis est, quam p
is, qui aliquam synagogã Iud. orum ædificat, aut reficit,
uis fine aliqua intentione mouendi ad peccandum id fac

Dixi quarto, (Aut contẽnendo salutẽ spiritualẽ proxim
includendum eas, quæ dantur ob proximi salutis contemp
qualis est, quam dat is, qui ideo trãsit per ianuam domu
rius, quẽ ob illum transitum mortaliter ira aut amore
nato, peccaturum credit, & nihil pendat, aut parui facia
alter ad id moueatur, contemptus enim huiusmodi effic
mortale sit, quod alias non esset. Tho. 1. sec. q. 186. art. 3. &
illum. gl. c. Quis autem, 16. dist. 10. putata singularis à nob

Dixi quinto, (Aut consentiendo,) quia cõsentiẽs peccat
principalis, ad Rom. 1. c. Notum, 2. q. 1. c. 1. de offic. deleg.

Dixi sexto, (Aut saltem interpretatiue,) ad includend
quæ dantur, per eum, qui aliquid facit, & ex sua natura, &
stantiis, cum quib. facit, adeo ad peccatum mortale incita
maiorem partem eorum qui sunt eiusdẽ qualitatis, cuius
hi, quib. datur illa occasio, in peccatum mortale deijcere
aut facit aliquid, & quamuis ex sua natura, & circunstantiis
le non sit, tamen credit, & aduertit, ob illud certam aliquã
sonam, ex sua infirmitate aut ignorantia, mortaliter pecca
rum, & antequam huic rei prouideat, id facit, aut credit, & ad
uertit, ex malitia peccaturam, sine tamen vlla causa, & sine
litate sua nec aliena illud facit, aut prætermittit aliquid fac
contra legem iustitiæ, aut charitatis præceptum, ob quod a
mortaliter peccat. Addidi tamen, certam aliquam person
quia non sufficit credere aliquam generaliter peccaturam,

qui ad animi recreationem aliquem ludum instituit, non pec-
cat, eo quod aliquem in eo peccaturũ credat, sicut nec ille qui
credit, aliquem malũ esse in aliquo oppido, aut in aliquo ma-
gno conuentu, peccat, vt colligitur ex textu singula c. Ofius,
de Elect. Quamuis ea de re nulla sit præsumptio particularis,
licet peccaret, si crederet illum, aut illum illius oppidi, vel con-
uentus, esse malum.

Dixi septimo (faciendi mortaliter peccare) quia non suffi-
cit illa, quæ venialiter peccare facit, cum, vt absoluatur, nõ est
opus proposito nunquam amplius ad veniale redeundi, quod
confessus est, iuxta Tho. 3 part. q. 87. art. 1. & 3. c. 1. nu. 26. dictum
fuit. Et occasionem venialiter peccandi, per opus, quod non est
mortale, dare, ad summum est peccatum veniale, & nihil am-
plius, iuxta eundem Tho. 2. sec. q. 43. art. 4.

Ex hac generali & resoluta diffinitione, multorum dubiorũ
quæ à nobis, postquã ad sexagesimũ annũ peruenimus, quæsi-
ta sæpius fuerunt, peculiaris respõsio colligitur. Prima quidem
quod talem occasionem dat, quisquis coram alio mortaliter
peccat, per primam partẽ dictæ diffinitionis, licet eam tali mo-
do non dederit, vt circunstantiæ necessario confitendæ causa
esset. Quod quando contingat in c. 6. nu. 9. dictum fuit.

Secundo, quod talis est occasio quam dat quælibet persona,
quæ cum intentione principali inducendi ad amorem inhone-
stum, & mortiferum, aliquam eleemosynam præbet, aut allo-
quitur, innisit, docet, consulit, & à fortiori erit, quæ datur visu,
nutu, blanda & amatoria loquutione, aut blandimentis, tacti-
bus, muneribus, aut obsequijs in hunc finem directis. Quia ha
rum cuilibet, secunda pars dictæ diffinitionis conuenit. Nec
obstat dicere, quod fortassis, ex ea finis mortiferus, qui præten-
debatur, non sequitur. Cum omnis voluntas, vt alius mortali-
ter peccet, mortifera sit, vt 3. c. 11. nu. 9. post Thom. 1. sec. q. 74. &
S. Anto. 3. part. tit 3. c. 1. §. 5. & Magistrum in 2. dist. 24. dicitur. Et
sic, qui aliquam harum occasionum dedit, nisi nunquam am-
plius eam se daturum statuat, absolui non debet.

Tertio, quod est talis quam dat, qui etiã sine alia praua in- D
tentione facit, aut reficit idola apud Indos, aut Synagogas, a-
pud Iudæos, aut Mezchitas apud Mahumetanos, aut pagana
templa apud paganos, aut hæretica apud hæreticos, aut facit
aliquid aliud, cuius principalis vsus, est peccatũ mortale, quia
occasionem ad illud dat cum auxilio, & sic in tertia parte dictæ
diffinitionis, comprehenditur.

Quarto, & etiã talis est quam aliqui diebus festis missa ab

ipsis

ipsis audita, aliis, qui eam non audierunt, præbent, canendo, saltando, choreas ducendo, saltando, ludendo, aut faciendo alias res, quibus præsentes tempore, quo audire missam ex præcepto tenentur, detinent, eo solo, quod eorum salutem spiritualem parui pendunt, respondétes dicentibus eos occasionē peccandi præbere, nihil sua referre, cū ipsi eam audierint. Quia ergo ista particula diffinitionis conuenit. Quapropter Gubernatores qui hæc fieri publice tempore diuinorum officiorum, contra præceptorum, prohibent, laude digni sunt.

Quinto, quod est talis illa occasio lasciua, & inciuilis, quam præbent qui, & quæ, se ostendunt nudos, aut operos vestitos, quibus pudenda mulieribus interlucent, sine circunstantia iustificante, quamuis id sine intentione inducendi ad culpā mortiferam faciant, per primam diffinitionis partem. Quia talis occasio, est peccatum mortale, cum ex sua natura, committitur ad culpam mortiferam, saltem voluntatis, aut delectationis morosæ inducat. Vnde legitur Barnabam male locutum fuisse cum nudis viris, & mulieribus nudis, & sine proposito vnquā amplius, se eam daturos, non sunt absoluendi. Dixi, (sine circunstantia iustificante,) ad excludendum ex hoc numero, aspectus, & tactus, quos infirmi talium membrorum medicis, chirurgis, & Clysteriferis permittunt.

Sexto, quod etiam est talis quā dat qui credit aliam esse personam, obuiam sibi factam in concupiscentiam, aut in mortiferam ex sua infirmitate, aut ignorantia casuram, & non aduertens obuiam illi fit, non prouidendo eius infirmitati aut ignorantiæ, quamuis sine intentione, vt illa peccet id faciendo. Quia illi conuenit sexta prædictæ definitionis particula, scilicet, Consensus interpretatiui.

Septimo, quod talem occasionē non dat, qui sine intentione & contemptu mortifero ita se ornat, vt credat quidē se ab aliqua persona totius populi, aut circi, vel Ecclesiæ odio vel concupiscentia mortifera habendum iri, si illō ierit, nescit tamen quo, aut id nō aduertit, nec etiā si sciat, quis, si intelligat, propter malitia, praua consuetudine, & habitu, quē habet, peccaturus sunt hi, qui non solū tales occasiones nō fugiunt, sed etiam aucupantur, imo se de eo iactant. Quia eiusmodi occasionem dicta sexta particula, nec alia dictæ diffinitionis, conuenit, & per hanc, & præcedentem decisionem, id quod Caieta. dicit. sec. q. 186. art. 9. col. pen. versic. Ad 4. & id quod Sylueſt. verbo Ornatus, q. 4. & alij affirmant, conciliari possunt.

Octauo, quod nec etiam est talis occasio illa, quā dat sexta & alij, qui præbent occasionem nimiam ridendi, comedendi, bibendi, vestiendi, aut loquendi, modo nimietas illa non perueniat ad culpæ mortalis excessum. Per septimam enim dictæ definitionis partem, ex numero dictarum occasionum excluditur, quia solum venialiter peccare facit, quanquam magnopere illis est consulendum, vt ab eo abstineant. Tum quia, ob nullam omnino rem, peccatum veniale committendum est, vt sentit glo. in c. Si aliquid, 22. q. 4. & probat c. 1. cum 4. seq. 22. q. 2. quantominus tot sunt committenda. Tum quia etiam vnum tantum peccatum veniale disponit ad mortale iuxta Thom. 1. sec. q. 88. art. 3. Idem dicendum est, de eo, qui dicit aliquid, aut facit, vt ad amorem vanum, aut veniale tantum malum alliciat, qualis est illa, qua quis videt, alloquitur, vel obsequio aliquam fœminam prosequitur, non quidē quo moueat eam in copulam carnalem, neq; in tactus inhonestos, neq; delectationem mosam, sed quo illa delectetur eius aspectu, alloquio, pulchritudine ac ornatu, & cum benevole intueatur, complacentiam de bene constituta & culta persona, significando, sine alia delectatione aut fine mortifere malis, quanquam magna circunspectione opus est, ne hoc aliqua mortali culpa inficiamur.

Nono, quod interdum absolui potest, qui occasionem interdum quam se amplius sic commodaturum non staruat, & interdum non. Quia commodare ex sua natura, talem occasionem non efficit, circunstantiæ tamen eam efficere possent. Proinde, si quis alicui, qui cum alio rixatus est, irato animo balistā petenti commodauerit eam, talem præbet occasionem. Quia interuenit auxilium, aut cōtemptus salutis spiritualis, aut consensus, saltē interpretatiuus, p̄ per quintā & sextā dictæ definitionis partē sufficit ad efficiendū vt aliquid sit eiusmodi occasio. Idē dicendū, de eo qui cōmodat, aut vendit lanceā, scloperū, bicolnis, aut aliquid aliud quod bene & male alteri tradi potest, conferendo, aut alia arma, aut pigmēta, aut chartas lusorias, talos, orpimperat, consulit, aut rogat alium, vt falso iuret, iniuriā inferat, pecuniae, fornicetur, aut aliud opus manifestum faciat, ad tenebras virtutem eius tantum, licet non intendat eō ad id inducere, imo introrsum desideret, ne illud faciat: quia est peccatum mortale. Nam est actus, suapte natura, ad culpam mortiferam inducens, sine circunstantia iustificāte, & sic illi prima diffinitionis pars conuenit. Nec obstat, quod in c. 4. num. 10. dictum est, scilicet, eos non peccare, qui aliquā occasionem

furandi, aut alia mala patrandi, pueris ad id proclinibus effe-
runt, quæ deprehensos eos fructuosius castigent, quia aliquã
occasionem peccandi offerre, quod interdum licet, aliud pe-
cati, consulere, aut imperare directe, vt peccent, vt pulchre D.
ictan. 2. sec. q. 78. ar. 4. tractans sequentẽ decisionem explicu-

F Vndecimo, quod talem occasionẽ non præbet, qui ex sua malitia, est ad peccandũ paratus, petit aliquam rem se bonam, quæ tamen est materia exercendi peccatum ab conceptũ, quamuis talis sit ea quam dat ille, qui petit aliquod quod est peccatum, ab eo, qui ad id accinctus siue paratus Ex quo colligitur ratio, quam quidã perdoctus quærebat, qui usum usurarium ab vsurario ad dãdum sub vsuris parato, ob ecclesiasticum petit, non peccat, qui verò petit ab eodem ad peccandũ. Est enim ratio, quod qui primum petit nõ petit malam rem, quamuis materiam peccandi offerat, qui autem petit posterius, sic, vt recte declarauit, & probauit Caietan. supra, cui concordat Dominus Sotus tacito eo, de iustitia iure lib. 6. q. 1. art. 5. Pro quo facit decretum S. Augustini uet. 22. q. 1. quo probatur, non esse peccatum, petere ab in vt se promisso statutũ iuret, licet illum per suum falsum D iuraturum sciat, quamquam petere vt per illum suum Deum iuraret, peccatũ esset. Facit etiam, ratio superius scilicet, non esse peccatum occasionem peccandi sine rentione, cum necessitate, aut vtilitate, præbere ei qui malitia peccatiquãquam petere vt peccet, aut vt rem, catum est, faceret, sic. Facit etiã, quod sicut illud decretũ uet. 22. q. 1. probat & S. Th. dixit 2. sec. q. 78. ar. 4. alieno sine consensu in illud, vtilicitum est, quemadmodum Deus pro suã bonitate, nostris peccatis in bonos fines

Duodecimo, quod non est talis occasio illa vsu frequ ma, quam aliquis dat deponẽdo suos nummos, apud larios, vsurarios, aut contractus vsurarios exercentes, prios habent ad illas exercendas, vt dixit S. Thom. in quartum. Quia nulla particula dictæ diffinitionis illi Est autem talis illa, quam dat qui deponit apud talem mulatium qui proprios nummos non habet, quibus tas exerceat, sicut idem S. Tho. sentire videtur. Quod detur, quam quod Caietanus super ipsum, in dicta infinuauit. Idémque quod nobis visum fuit, D. Soto sub finem, de iust. & iur. Quia differentia, quam S. Tho los duos ponit, non satis bene verificatur, intelligendo Caietanus quoad peccatum veniale, quod vnus

suam pecuniam non deposuit prudenter, eam committẽdo ei, quem credebat eam impensurum, cum propria non haberet, & alias non, quis prudenter deposuit apud eum, quem credit eam non impensurum, cum propriam habeat. Nam is intellectus, à mente S. Tho. est maxime alienus, quæ est conclusio notabilis pro mille apud cambia vsuraria exercentes deponentibus.

Decimotertio, quod talem occasionẽ non præbet, qui alium G ad committendũ aliquod peccatum minus, inducit, videns eũ ad maius committendũ deliberatum, nec valens alio modo illud ei dissuadere, vt etiã infra c. 17. nu. 263. dicemus. Quisquis Caietan. vbi supra oppositũ tenuerit. Quia licitum & etiã sanctũ est precari & persuadere ei, qui proponit interficere, aut adulterari, vt satis esse ducat, percutere, aut fornicari: vt clare S. Augu. in c. Si quod verius. 33. q. 2. dixit & Adrian. quodlib. 1. q. 2. & etiã Sotus, super c. 3. ad Rom. & Caiet. in summa verb. Tyrannus.

Decimoquarto, quod per prædicta, ponderari potest, quædã cõclusio Magistri Soti lib. 9. q. 1. art. 5. de Iust. & iure, scilicet q non peccat, qui aliquid, quod in se bonũ est, petit ab eo, qui da re aut facere bene potest, ex eo, quod scit, aliũ dando, aut faciẽdo petitũ peccaturũ. Quoniã ponderatã per prædicta vera videtur, quãdo sine contẽptu salutis spiritualis proximi, & nõ prædebito ad illud auxilio, nec consensu in illud, etiã interpretatiuo, petitur, & alius per malitiã & per solã ignorãtiam, aut infirmicaret peccat, & quando aliquid horũ concurrit, nõ videtur vera.

Decimoquinto, quod illa conclusio quam post S. Tho. in 4. H dist. 24 q. 2. q. 1. ad 3 & Sylvest. verb. Clericus, §. 8 q. 1. asseremus infra c. 21. nu. 78 scilicet, mortaliter peccare eũ qui credens sacerdotem esse in peccato mortali, & quod eius nõ pœnitebit, aure missam quã faciet, inducit ipsum ad eam celebrandã, est intelligenda, de sacerdote, ab ecclesia per excõmunicationem aut suspensionẽ notoriã pulso, aut non præparato, nec ad missam obligato, aut per ignorantiam, aut infirmitatẽ, & non per malitiã peccante, aut eũ cum mala intẽtione, aut consensu, aut contẽptu salutis spiritualis eius inducit. & non alias vt colligitur ex prædictis, & his, quæ in c. 1. §. Sacerdos, num. 3. & seq. post virtũ Tho. in 3. par. q. 64. ar. 6. copiosius diximus. Propter quæ omnia credo homines rogantes, sacerdotes, vt pro illis missas faciant, aut vt illis sacramenta administrent, raro ob id peccare.

Decimosexto, q nec etiam est talis ea, quã subditus alicuius tyranni, qui dominiũ & iurisdictionẽ alicuius status vsurpauit, eidẽ dat, petens iustitiã administrationẽ aut beneficiũ, seu gratiam aliquã honestam. Quia dicta diffinitio illi non conuenit,

cum ipse per malitiam peccet, & subditus non petit opus est malum, quãuis materiam peccandi offerat, imo ad minus peccandum inducit. Si quidem dat operam, vt qui peccant alienam potestatem vsurpando, nõ peccet, etiam iustitiæ administrationem, & beneficiorum seu gratiarum distributionem peccando, vt recte Caiet. in Summa, verb. Tyrannus, declarat.

Decimoseptimo, quod talis fuit illa, quam quidã nobilis religioso cuidam iuueni ab eodem hospitio excepto dedit, inducens ei in cubiculum noctu puellã, sine intentione inducendi illum aut illam, ad peccandum, sed tantum tentandi eius castitatis virtutem. Quia prima dictę diffinitionis pars ei competere videtur, eũ illud opus peccatũ sit mortale, quippe quod suapte natura est inductiuũ ad culpam mortiferam, nisi illius magnus religio, & puellę magna honestas circunstantiã iustificaret, vel duceret. Idem dicendũ de ea, quã dedit is, qui amatorie quidam mulieręm solicitauit, volens vt illa in id consentiret, sed intelligeret, quid responderet. Idẽ item dicendũ de ea quã dedit alteri, cũ soli essent studiose dicens, sine mala intentione vt eam experiretur, si te multũ deprecarer, dormires ne nocte.

Decimooctauo, quod non erant tales, quas sibi mutuo dederunt duo Hispaniæ magnates, cum alter alterã super suam tetto se ferret, qui cum transirent cum suo comitatu per locum quędam secretum, absque fine mortali, aulice dixit. Qualis locus erat hic Domina ad voluptati indulgendum. Si alia fuisses, & illa respondit, erat quidem valde aptus si tu fuisses, eum impotentiæ insimulans. Nec etiam illa quam quidã vir dedit, dicens sine alio malo fine, vrbano sermone honoratæ cuidam fœminæ, Vis vt in eodem lecto nos mutemur? Quia quamuis hæc verba per se ad peccatum mortale dirigantur, ex qualitate tamen personarum, fine & modo dicendi colligebatur circunstantia quædam, moderans vim eorum, quam ad inducendum ad peccatum mortale habent, in quo casu ego satis hucusque dubitaui.

Decimonono, quod diu multumq; dubitaui, an esset talis quã quidam sacerdos, ante triginta annos mihi confessus se dedisse, admouendo iocoso honestoq; amore, absque intentione manus honestæ cuiusdam mulieris pectora & eadem mammillas tangendo. Cuius decisionem nunquã habui, nus, affirmare sum ausus, nunc autẽ dico mihi videri esse talem, quia nulla pars prędictæ diffinitionis, eam comprehendit, quando tactus ille ex sua natura non tantum inducit peccatũ mortale, vt quasi semper mortaliter peccare faciat.

sonas, quæ sunt eiusmodi qualitatis, quando, vt dixi, iocose fit, quamuis si serio fieret, aliud dici deberet. Idem dicendum est de eo, qui absq; mortali fine & intentione, aliquam fœminam, per manum ait brachium ducit, quamuis vterq; sit iuuenis, & etiam de eo, qui manum premit, Caiet. 2. sec. q. 154. art. 4. col. 4. aut vellicat, aut brachium torquet, aut eius pedem suo contingit: Et etiam de eo, qui amplectitur, & osculatur, vbi talis est consuetudo, modo partium obscœnarum aspectus, & tactus absit, de quibus iam dictũ est, & modo nõ sit alius finis, & intentio mortalis, vt solet fieri in choreis, iocis, saltationibus, & aliquibus ludis, ad recreationẽ adhibitis, maxime inter cognatos, & familiares, in quibusdam regionibus, plusquam in aliis.

Vigesimo, quod nec etiã est talis occasio illa peccandi, quam dant Vniuersitates, studia, Collegia, gradus, magisteria, doctoratus, ad docendum scientias licitas instituta, licet multi propter illa peccent, docendo, discẽdo, gradus conferendo, suffragia ferendo, & male rem gerendo, per superbiam, ambitionem, vanam gloriam, inuidiam, auaritiam, technas, mendacia, subornationes, & etiã periuria: Ob quæ, huius contrarium dixit ille Hæresiarcha Vuicleff damnatus per concilium Constantiense, & cuius articulus damnatus ibidem est, Vniuersitates, studia, collegia, graduationes & magisteria in eisdem, sunt vana gentilitate introducta, & tantũ prosunt ecclesiæ sicut diabolus. Sed longe verior est nostra hæc responsio, quia præfatam occasionem non cõprehendit prædicta resolutio. Optimum tamen esset, vt considerarent rectores, & Gubernatores scholarum, & collegiorũ tanta esse peccata, quę in illis cõmittuntur, vt occasionẽ dederint illi hæretico, & suis sequacibus ad illud de ipsis affirmandũ. Ideoq; omnibus artibus, & viribus, nauarent operam diminuendis illis, etiam si omnino exinanire non possent: Vigesimoptimo, quod nec etiam est talis occasio quã dant peccandi scientia licita, Theologię, Legum & medicinæ, quãuis quidam scripsit, quod animæ peribãt ob Theologiã ad earum salutẽ inuentam, & corpora ob medicinã, ad eorum valetudinem inuentã, & bona per leges, ad eorũ conseruationẽ latas, quia culpa non est earũ, nec suorum authorum, sed eorum qui eis abutuntur: Idem dicendum de aliis scientiis, & artibus, quas infamia notare infamis Cornelius Agrippa, & damnare damnatus Lutherus voluerunt, quos eorum debellator Catharinus refert in lib. 6. contra omnes hæreses, Verb. scientia.

Vigesimosecundo, quod nec etiã talem occasionẽ dant, qui illas artes mechanicas exercent, quarum operum vsus bonus &

malus esse potest, quanquam plures illis male venialiter vtantur vt in cap. Negotium, de pœnit. dist. 5. nu. 5. & 29. & 27. quæ bauimus. Quia per septimã particulam dictæ resolutionis capiuntur. Quandoquidem peccatum veniale non admittit gratiam diuinam, nec illius dimissio ad illam consequendam necessaria secundum Tho. 3. part. q. 87. arti. 1. & dictum fuit prã, cap. 1. nu. 26. Ob quod mihi videtur, absolutionem non deneganda personis, qui componunt pigmenta, induſia, cerussaria, sudaria, mammillaria, & alia valde operosa, quibus comuniter homines male venialiter vtuntur, licet confessarij ab his eas abducere deberent, præsertim moniales, quæ cum sint professæ statum perfectionis illustrem, à dandis & accipiendis nitatum occasionibus, multũ cauere debent, licet non sint veniales. Quia quamuis maculam non inspergant, tollunt men decoris lucem, & obscurant, vt declarauit S. Tho. 87. art. 1. post S. Aug. qui in lib. de pœnit. dixit peccata si multiplicentur, decorem nostrum ita exterminant, vt à lestis sponsi amplexibus nos separent.

Vigesimotertio, quod nec etiam dat talem occasionem habet artẽ faciendi opera, quæ ex se sunt talia, vt illis bene & male vti possint, quãuis maior pars male etiã ter vtatur, vt efficaciter in c. Negotiũ, nu. 8. de pœn. di. 5. uimus, sequuti mentẽ diui Tho. & Caietani 2. sec. q. & præcipue per istã rationẽ, Quod aliqua ars, aut est mala, quod plures male etiã mortaliter ea vtantur, est lex illa naturalis & diuina, de vno solo Deo recte quãuis maior hominũ pars, imo & nonẽ ex decẽ, qui gani, Iudæi, Mauri, Christiani, hæretici, & multi etiam mortaliter ea vtantur. Bona etiã est lex irreligiose, sed maxima hominũ pars recẽsendo in Iudæos, Mauros, & hæreticos, & catholicos, quos oẽs gant, inrant, aut habent voluntatẽ iurãdi per falsos irreligiose per verũ. Sexta est itẽ lex sexti, & noni calogi, de non fornicãdo, nec concupiscendo, maior in illam mortaliter peccat, opere, ore, voluntate moro sa delectatione carnali cõtra naturam, aut

L Vigesimoquarto, quod nec etiã talem occasionem dat qui ad bonum finem permittit, aut instituit, cum tione debita, supplicationes, cõgregationes publicas, & nes ouationes, nundinas, nuptias, primas missas, belli chra, publica conuiuia, & exercitationes currendi, saltandi choreas, & tripudia faciẽdi. Quia prædicta resolutio

comprehendit, & quia sunt opera sua natura talia quibus hominẽs, & bene & male vti possunt. Et quãuis multi ex illis occasionem peccãdi capiant, multi tamẽ illis bene vtuntur, & ex his qui male vtũtur, quãuis aliqui mortaliter peccent, maior tamẽ pars sine comparatione, non peccat amplius quam venialiter.

Vigesimoquinto, an occasio peccandi, quæ ex agitatione taurorum datur, sit talis vel non infrà in cap. seq. nu. 9. dicetur.

Vigesimosexto, an sit talis occasio, quæ ex permissione lupanarium publicorum datur infrà in cap. 17 nu. 195. dicetur.

Vigesimoseptimo, quod talis est occasio quam dat ille qui ne scandalizet alium, qui iniuste offenditur, omisit aliquid facere, quod sub reatu mortalis culpæ efficere tenebatur, puta rancorem in inimicum cõceptum deponere, vel opitulari proximo, extrema necessitate laboranti secundum S. Tho. 2. sec. q. 43. art. 7. Richard. in 4. dist. 38. & tex. in c. Vtilius, de regu. iur. 5. Anton. 3. part. tit. 7. cap. 4. §. 5. neque etiam opera quæ non sunt præcepti, sed consilij, puta dare eleemosynam, ieiunare, & id genus alia, omittenda sunt ob malitiã, inuidiam, vel male dispositam voluntatem illorum, qui propterea scandalizãtur. Est enim scandalum Pharisaicum, Matth. 15. & cap. Inter verba, 11. 9. §. Imo nec quando scandalum ex ignorantia, vel infirmitate animi oritur, quod pusillorum, aut ignorantium seu imbecillium, nuncupatur, debent bona opera, in totum relinqui, sed occultari, aut differri quousque moneatur proximus, bonitatem eius quod facit. Quod si post huiusmodi admonitionẽ, adhuc scandalizatur, nihili est habendum tale scandalum, tunc enim sit pharisaicum iuxta prælegatos doctores & beatũ Gregorium, in d. ca. Inter verba, nisi quando illi admoniti non intelligunt rationem, quæ illius redditur, aut antiqua cõsuetudo vel alia ratio, qua ipsi nituntur, persuadet eis non esse iustam illam rationem quæ ipsis redditur. Tunc enim quia scandalũ non ex malitia, sed ex ignorantia oritur, talia opera etiam secundum se bona, cum non sint de necessitate salutis spiritualis, dimittenda sunt, vt Cardinalis Caietanus 2. sec. q. 54. arti. 7. docuit. Nemo tamen subinde cogiter, in gratiam proximi, aut propter euitandum scandalum, licere alicui, nec vnicum peccatum veniale committere, secundum S. Tho. in 3. dist. 43. arti. 7. ad 5. Imo neque propter impediendam mortem alterius, mentiri vllo modo licet, c. Super eo, de vsur. & cap. Primum, 22. q. 2. facit. gl. sing. cap. Si aliquid. 22. q. 4.

Vigesimooctauo quod talis est occasio quam dat is, qui ex aliqua causa occulta vescitur carnibus, in diebus ab Ecclesia

prohibitis, vel qui ieiuniis præceptis non ieiunat, & eos qui propter ignorantiam scandalizati videntur, certiores non facit, vt patet ex prædictis.

SVMMARIVM.

Restituat quo pacto, qui proximum damnificauit in bonis animæ, nu. 31.

31 QVI proximo nocuit in bonis animæ, eo quod ad peccandum mortaliter, ipsum induxit, tenetur iuxta vires restituere, vt bonum quod sua opera amisit, ipsi restituatur. Nam si de restitutio bonorum corporaliū restitutio est necessaria, multo amplius bonorum spiritualium, quæ ad animam pertinent, arg. cap. Cum in cunctis de elect. & auth. Multo magis, C. de sacrosanct. Eccles. si quidē bona nobiliora bona sunt illis cap. Deteriores. 6. q. 1. Proinde modo quo nocuit restituere debet, inducendo eum quem decepit ad peccandum, ad pœnitentiam, & opera meritoria cōsulendo, hortando, & pro eo Deum precibus tum propriis tum aliorum si opus est, interpellando, eiusque conuersionē impetrando reuocare contendat, absque tamen peccati occulti manifestatione. Vnde constat, quantū periculi contrahat qui alium ad peccandum inducit, quoniam vix dignam restitutionē facere potest, siquidem voluntas, quæ semel corruit in peccatū, vix multis etiam admonitionibus, consiliisq; potest ad viā virtutis redire, secundum Sot. in 4. dist. 16. q. 3. in hoc communiter ibi positum, & Adrian. in 4. de restitu. q. 31. & alios alibi. Sed hoc omnia videntur intelligenda, de illo, qui vi, dolo, aut fraude, omnia videntur intelligenda, de illo, qui vi, dolo, aut fraude, alium ad peccandum induxit: vt si pater, Dominus, aut familias authoritate sua induceret filium suum, aut clientem, aut cum alio inimicicias exerceret, aut litteris præditus, aut hæreticus quispiam, alteri persuaderet illum aut illum contrahere vsurariam non esse, vel illam, aut illam doctrinam esse veram, cum contrarium esset verū, vel qui susurrando, & falsa referendo, inter duos inimicitias disseminat. Non est autē intelligendum hoc de illo, qui ad peccandum impulit alīū, qui bene illud esse peccatum, & potest libere & absque vllo timore, aut erubescentia illius qui induxit illum ad peccandū, abstinere a illo peccato, & ab illo resilire: Nam hic ad nullā tenetur restitutionem, à iustitia præceptam de qua hic loquimur, siquidem nihil commisit contra iustitiam, quanquam deber illū ex alia ritate, sicut alios peccatores, & aliquāto plus corrigere, id quod erudite insinuauit, & meo iudicio, efficaciter probauit magister Sotus, lib. 4. q. 4. art. 3. de iust. & iur.

Decimum P. Vinc. dubiū est, circa prædicta nu. 13. quantus vide

videtur sibi habere, peccare mortaliter illū qui se putat abiectum & inhonoratum eo quod sit ex talibus parentibus genitus quoniā licite quis potest se inhonoratū iudicare, eo quod patre Iudæo, vel hæretico, vel proditore sit natus arg. l. Quisquis, C. ad l. Iul. Ma. & c. 2. & c. statutum, & c. Cum secundū, de Hæret. lib. 6. & ita quæris rationem quare id iudicem esse peccatum? Sed respondeo, quod ibi non dicitur peccare illum qui se abiectū putat eo quod sit talibus parentibus natus, sed lōge aliud, nempe, eum peccare qui adeo despicit parentes suos, vt vilem putet, sed in eo quod despicit indebite parentes inculpatos, quos, etiā si sint pauperes, & abiecti, & ipse diues & sublimis, tenetur honorare, per hoc quartum præceptum.

Caput XV. De quinto præcepto decalogi, Non occides.

SVMMARIVM.

Præceptum quintum, Non occides, prohibet occidere, & quodcunque damnum corporale, & voluntatem id inferendi, non autem animæ, nu. 1.

Occidi qui licite iudicis authoritate, & in bello iusto, & ad defensionem personæ propriæ vel alienæ, imo & rerum, &c. nu. 3.

Mors aliena pro medio defensionis propriæ, an sit licita, nu. 2.

Vita proximo plus æstimanda, quā res propria, in casu necessitatis, & non alias nu. 2.

Defensio debet esse moderata, nu. 3.

Fugere qui an teneatur, nu. 3.

PRO fundamento dicendorū dicimus primū, sequentes concilii Colonienſe, in declaratione huius præcepti, hoc præceptū fuisse interpretatum ab eodē, qui illud tradidit, vt patet Matth. 5. scilicet, quod hoc præcepto, non solū prohibetur homicidium, aut quæuis percussio, verum etiam voluntas id faciendi. Etenim vt docuit S. Tho. receptus. 1. sec. q. 71. arti. 7. quē nos sequimur in additione, cap. Quando, de consec. dist. 1. nu. 25. & suprā in prælud. 9. nu. 2. diximus peccata cordis, oris & operis, eiusdem esse speciei.

Secūdo dicimus, hoc præceptū tanto melius custodiri debere, quanto potiores ob fines latū fuit, quos in dicta additione nu. 17. congessimus. & quod ille infringit illud, qui ob vindictā vel aliquē alium respectum, publicum, vel priuatum iniustum vult, procurat, aut operatur, aut aliquod detrimentū personale aut corporale notabile proximi, non autem qui vult, procurat,

aut operatur detrimentū animæ, vt ipsummet cōcilium fonte

1 Tertio, quod multories quis licite alterum occidit. Primo Iudicis authoritate, cap. Ille. 23. q. 4. Exod. 22. Maleficos nō patieris viuere super terram, secundum S. Tho. 2. sec. q. 64. art. etiam ob furtum, iuxta eius commentatorem, in dicto artic. quæ est communis opinio, in 4. dist. 15. contra Scotum. Secundo, in bello iusto, quod etiam authoritate publica geritur. Nisi, cap. Noli, cap. Quid culpatur, & cap. Militare, 23. q. 1. Tertio, ob vitæ propriæ defensionem, Clem. 1. de Homic. Quando aliter rem suam tueri non potest, quod post Caiet. dicta quæstio 64. artic. 7. & Anton 3. par. tit. 4. cap. 1. sub fin. Sylvest. verb. Bellum 2. §. 2. probauimus in cap. Olim, de spoliat. quod opportune pro hoc facit, vbi respōdimus ad 2. de homic. quod secundum Panorm. ibidem contrarium bat, in illis verbis: te tuáque liberando. Respondimus rationem, quæ pro illo facit, videlicet, quod, vt supra cedenti dictum est, tenemur ad magis diligendum vitam ximi, quam nostras fortunas. Respondimus, inquam, est verum in casu necessitatis, extra tamen illum, ram habere quis debet rerum suarum ad suā suorum tuendam, & ad virtutem exercendam, quam vitæ S. Thom. receptum in dicto artic. 7. Pro quo facit l. de iustit. & iur. At qui capit aliena titulo alio quam tis, nō est positus in illa. Quinto, propter defensionem Glos. pen. Cle. 1. de homicid. & in Summa, 15. q. 8. Commun. in cap. Si vero 1. de sent. excom. Panor. in cap. cler. percuss. quicquid dicat Fortun. in d. l. Vt vim, ff. de iur. nu. 24. Omnes autem hi casus vna in re conueniunt, ceet, quod in omnibus eis peccat occisor, qui ob odium dictam priuatam, occidit, c. Cum minister, 23. q. 5. dist. tem in aliis: Etenim in tertio casu, qui hominem necat, peccat, neq; est irregularis, in exteris autē licet non peccet, irregularis iuxta gl. sing. ab omnibus fere receptā, quæ ob Cle. 1. de homic. Item, qui in duobus primis casibus, scilicet dicis authoritate, aut in bello iusto occidit, aut iubet re, potest quidē habere propositū & animū occidendi bonum pacis & tranquillitatem Reipub. At qui in alio occidit, non potest iuste habere animū occidēdi, nec appetere mortē alterius tanquā medium, ad se defendendum enim debet intēdere in defensionē sui, rerum suarū, mi, licet exinde mors aggressoris fuerit subsequuta, vt sentire Tho. 2. sec. q. 4. art. 7. & expressit late ibi Caiet. & S. Xisti in c. De occidendis, 23. q. 5. & Abulen. super Matth. c. 5. q. 46. Pro quib. faciunt aliqua dicta S. Augustini, quorum præcipuum est in d. cap. De occidendis hominibus, ne ab eis quisquam occidatur, non mihi placet consilium, nisi forte sit miles, aut publica functione fungatur. Contrarium tamen tenuimus nos, in d. c. Olim, quod etiam postea late asseruit Sotus in lib. 5. q. 2. ar. 8. de iust. & iur. Primum, q̄ hæc subtilis limitatio videtur nouitates, qua parte fieri potest, sunt fugiēdæ c. Ex parte. de Consuet. Tum quia vim vi repellere licere, omnia iura clamant, vt habet prædictū c. Olim, & l. Scientiam, §. qui eum ibi tenet in eis per gloss. Tum quia licet cuiuis ferro se petentem occidere, l. sed etsi quēcunque. ff. ad leg. Aquil. Tum quia etsi Thom. vbi supra hoc insinuasset, nullus præfatorum id reuisset, & Tho. id noluisse dicere, satis probat Sotus vbi 3. Tum quia præfatum August. dictum, intelligendum est de volente occidere alium, quam aggressorem, vel aggressorem sine præcisa necessitate, vt iura iuribus concordent, quod expedit, cap. Cum expediat, de elect. lib. 6. & l. 1. C. de inoffi. dot. Tum quod aliquo vix vllus vnquam occideret aggressorem sine peccato, quoniam omnis inuasus vt plurimum concipit voluntatem occidendi, si alias se, suáque tueri nequeat. Tum quod metus mortis, quæ est secundum Philosophū, omnium terribilium maximum, non permittit, vt fragilitas humana tam æquo animo fit, vt percutiendo aggressorem, solum velit se defendere, & non occidere, & ita quo se defendit, etiam vibrādo ensem, non peccet, secundum gloss. Clem. 1. de homic. etiam si spiculum dirigat in guttur aggressoris, vt recte explicat Sotus. Quare non licet occidere alium antequam aggrediatur vt non occidat habita opportunitate id faciendi, quod scitur, eum velle facere, quia nulla iura naturalia nec humana hoc permittunt, circa alium quam aggressorem vt præfatum Augustini dictum negat. Credimus autem dici posse quoad hoc eū aggressorem, qui decreuit occidere alium, cui nullum est diffugiū euadendi mortem, nisi præueniat eum antequam aggrediatur, qualis videtur esse vxor, quæ certo nouit se occidendā à marito pugione quē supposuit ceruicali ad occidendā eā dormientē, & non potest fugere conclusa clane ianua. Item, vt quis in tribus vltimis casib. iuste occidat, oportet, vt circa defensionē obseruet moderamen inculpatæ tutelæ: vt id solū faciat, sine quo, iuria non posset vitari, vt in glo. fin. dicti c. Olim, plusquam alij declarauimus. Proinde non liceret se defendere maiori vi,

quam

quam fit ad propulsandam iniuriam necessaria per dictum
Olim:& per dictam l.1 C. Vnde vi,& per tradita Ant.2.part.
7.c.8.§.1.nec cõsequenter,armis,ab eo qui sine illis inualid
iuxta prædictã gl.nisi quãdo pugnus inuasoris est ita,aut pu
lo minus fortis,quam ensis inuasi,iuxta eandem glo.fing.
muniter receptam,d.l.1.Idem nobis videtur,quando nisi se
mis defenderet,iniuriam maximam honoris, aut persona
teretur,siquidem,iuxta prædicta in 4.casu, ff. eod.c.nu.2.
quis potest,ob suarum rerum custodiam,alterum occidere
honor pluris valet,quam fortunæ,c.Suam,iuncta gl.verb.
destix,de pœn.Prou.22.& Arist.4.Ethic.& gl.extrauag.
ditionem,§.Rursus.verb.Honori, de verb.signifi.& iniuria
sonæ,maior est quam fortunarum.l. in seruorum ff.de pœn.
quo in d.c.Olim, extra gl.cũ Panormitano inferebamus,
si ille quem alius aggreditur non potest absque suo dedec
re fugere,non tenetur id facere, & si non potest vitare vulne
aut alapam,quam sibi alter molitur impingere,nisi ipsum occ
dendo,poterit occidere. Bald. in Repeti. l.1. col.6.C.Vnde
Contra vero,qui iam est vulneratus, vel quem aggressor iam
reliquit, & fugit, non potest absque peccato illum occidere
quoniam iam illud est vindictam sumere,& limites defen
nis transgredi,secundum Richard.in 3.dist.37. Quod limita
dum existimo,quando affectus iniuria vulneris,aut alapæ, no
alia,magnam sui honoris iacturam faceret,si fugiendo non p
sequeretur:Nam talis posset eum persequi,& percutere etiã
quantum ad sui honoris defensionem opus esset. Nam licet
lud non esset defendere personam,neque fortunas,esset tam
defendere honorem, quem licet, vt prædictum est,defendere
etiam occidendo, si eo ad id opus esset. Addimus item, q
multis videtur id expedire,licet res manifesta sit,scilicet,ma
tum occidentem,aut cupientem occidere vxorem in adulte
deprehensam,peccare mortaliter, c. Inter hæc 32.q.2.vbi glo
singu.& celeb.quamuis in foro exteriori minimè puniatur.

Qui peccant mortaliter contra hoc quintum præceptum, de non occidendo.

SVMMARIVM.

Præceptum de non occidendo quis violat, & peccat mortaliter occidendo vulnerat. & c. si vult, procurat, aut ea re delectatur. nu. 4.

Qui occidit defendendo alterum, aut suam castitatem, aut quemcunque patronem. num 5.

Qui occidit casu. num. 6.

Qui occidit, aut sirit ministros iustitiæ, vt seipsum defendat. nu. 7.

Qui se exponit periculo nocumenti notabilis corporalis per funes ambulando, vel alio modo. num. 8.

Qui ingreditur duellum aut torneamẽta periculosa, vel ea adest, & c. n. 9.

Qui alienam mortem desiderat. Qui delectatur cogitatione occidendi, & c. numero 10.

Qui præ ira sibi mortem exoptat, & c. nu. 11.

Qui se exponit martyrio indebito, vel vitam suam abbreuiat. nu. 12.

Qui desiderat se nunquam fuisse natum. Qui in carcerem aliquos coniecit iniuste. Qui aliquid notabiliter noxium manducauit, aut alteri manducandum tradidit, vel infantem tenerum in suum cubiculum comitat. num. 13.

Qui facit abortire, vel abortiendi periculum subire. nu. 14.

Qui pergit ad bellum iniustum, & c. nu. 15.

Qui condemnauit aliquem iniuste ad damnum corporale, aut non defendit ab iniusta morte, & c. num. 16.

Qui non prohibuit suis, ne vindictã caperent, vel fuit particeps in aliqua re ex prædictis vel consensit in vnum modum ex illis nouem. nu. 18.

Tauorum agitatio quæ mortalis, cum bulla Pij V. super hoc edita. n. 18.

Latro diurnus, & nocturnus in quo differant. nu. 5.

Duellum quod licitum. nu. 9.

Irregularis ipse adulter occidens maritum alicuius fœminæ ob sui defensionem. num. 7.

Torneamenta quænam sunt licita. nu. 9.

Delectatio de bono quod nascitur ex alterius morte. nu. 10.

Excommunicatus qui clericum se ipsum percutiens nu. 11.

Mater, quæ filium paruulum secum admittit in lectum. nu. 13.

Irregularitas propter abortum procuratum. nu. 14.

Restitutio rei lucrifactæ in bello iniusto. nu. 15.

Testem ad condemnandum, nemo tenetur se offerre. nu. 17.

EX præfatis infertur, peccare mortaliter contra hoc quintum præceptũ. Primo, qui iniuste occidit aut mutilat, aut 4
palis vel aliter notabiliter ferit alium, aut quidpiam horũ vult, procurat, aut delectatur ea fecisse 23. q.1.in fine summæ. Id autem quod Io. Maior in 4.dist.17.q.4.admonet, vt confessarius interroget homicidam, quid impulerit ipsum ad occidendum, & quantũ temporis in proposito perseuerauit, & quoties decreuit id facere, & postquam perfecit, quoties meminit, & factũ placuit illa, inquam, admonitio pertinet ad peccatorũ circunstantiam, quam numeri vocant, & non pertinet plus ad hoc peccatũ, quam ad alia: Et quod dicit toties hominẽ illum peccare

care mortaliter, quoties id voluit, debet limitari iuxta illa... in c.1.de pœn. dist.5.nu.48.& 8.c.5.nu.14. & seq. distincta... scilicet, vt non procedat quando absq; interruptione opti... terioris, actus interior continuatur, vel absque interruption... actus interioris, apparatus exteriores, & præludia malefici... tiplicantur. Dixi supra (iniuste) quoniam, qui iuste occidit, p... pter iustam defensionem proximi, vel sui honoris, & rei ... liaris, etiam si aliter propriam vitam defendere posset, non p... cat, licet irregularitatē contrahat, iuxta glossam singularem ... penul. est, Cle.1.de homicidio receptam per omnes ibi, & Sil... verb. Homicida 1.§.9. Quamuis postquam hæc scripsi essem, ... contrarium tenuerit ibidem, Reuerēdiss. Segobiensis Didac... à Leyua, sequutus Fortuniū, in l. Vt vim, col.9. ff. de iust. & ... eo quod eiusmodi defensor non peccat: Quæ ratio fragilis ... cum Iudices, Aduocati, & testes, & alij sine peccato cooper... tes ad iuste damnandum morte delinquētem, non peccan... bene mereantur, attamen irregulares fiunt secundum eorum ... vt dicemus 7.c.27.n.109. Et seruat Curiæ Rom. stylus, qui ... facit, c. Quam graui, de crim. falsi & c. ex litteris, de cōstit. Qu... re à communi est recedendum.

5 Secundo, peccat mortaliter, qui noctu, aut diu furē interue... cum posset illū apprehendere, & se suaque defensare, non occi... dendo eum, per resolutionem communem in c. Si per fodi... de homic. Etenim quamuis magna intercedat differētia, qua... tum attinet ad forum exterius, inter Latronem diurnum, & ... nocturnum, quod hic præsumitur occidere velle, non autem ... le, quoad forum tamen conscientiæ nihil est differimus, qua... occisor scit veritatem, cui in hoc foro cedit præsumptio, arg. ... Tua, & c. Is qui, cum eis annot. de spons.

Tertio, qui occidit aliquem etiam propter tuendam suam ... castitatē quam adhuc saluo omni honore suo, poterat bene ... fendere, fugiendo, vociferando, vel alio modo iuxta cōmunem ... opinionem quā S. Anto. 1. par. tit. 7. c. 8. §. 2. col. §. optime decla... rauit. Nec interest, an sit vir, aut fœmina sic se defendens.

6 Quarto, qui casu occidit, percutitue aliquem præter intentio... nē, sed in culpa fuit, in nō aduertendo, vel non adhibendo ... diligentiam quā homines mediocriter prudentes in similibus ... actibus adhibere solēt, ne mors aliqua, vel noxa personalis ... sequatur, vt si deiciens tegulas ex aliquo tecto, antequā deor... sum eas mitteret, non prænonuit transeuntes, nec vllum ... rei signum posuit, aut castigaturus aliquem puerum, nō adhi... lit gladium à cingulo, quo erat cum castigaturus, per quē pue...

ra è vagina elapsum, illum occidit aut læsit, c. Ad audien... tiam, c. Lator, c. Presbyterū, de homic. l. Si putator, ff. ad l. Aqui... Et addimus, quod ad hoc vt homicidium casuale, sit peccatum ... mortale necne, parum facit ad rem, an opus vnde mors con... sequitur, licitum sit vel illicitum, nam in vtroque casu crimen ... erit lethale, si præcesserit culpa in non adhibendo debitam dili... gentiam, ad periculum mortis vitandum, & in neutro, si ea fue... rit adhibita, quamuis quantum ad irregularitatem, plurimum ... referas, vt Caiet. 2. sec. q. 64. art. 8. sufficienter probauit.

Vnde infertur illud S. Anto. 3. part. tit. 5. c. 8. §. 1. col. 2. Qui il- 7
litite aliquid aggreditur, quod est causa vt alium occideret, ... propter sui necessariam defensionem, non solum peccat, id ag... grediendo, sed etiam est homicida, & est intelligendum, quan... do opus illud illicitum, erat quædam via ad homicidium per... petrandum iuxta mentem Caiet. in d. ar. 8. vt si intendens tan... tum percutere hominem, interimit, & probatur efficaciter, per ... c. si. de homic. Per quod defendi potest, aliud eiusdem S. Anto. ... dictum, in d. §. 1. col. 4. scilicet. Quod qui ad mulierē alienam ... ingreditur, eiusque maritum interficit, vt se defenderet ab eo, ... qui cum inuentum cum illa volebat occidere, est homicida. ... Fecit enim ingressus, iure dici potest esse via ad tale ho... micidium, & subinde præuideri debuisse ab eo illius conse... quutionem.

Sexto, qui damnatus ad mortem, occidit aut percutit mini- 8
strum iustitiæ, quo se eripiat, quoniam quoties vis est iusta, re... sistentia est iniusta iuxta gl. l. Vt vim, ff. de iust. & iur. Et Sco... rum communiter receptum in 4. dist. 15. q. 3.

Septimo, qui ne timidus, pusillanimis, aut ignauus habeatur, ... vel per audaciā nimiā decernit deliberate, amittere, aut amit... tendi periculo exponere vitam, aut membrum aliquod, vel par... tem eius notabilem, aut inferendi notabile damnum, in proxi... mā personam, loco, tempore, vel modo indebito, iuxta mentem ... S. Tho. 2. sec. q. 126. ar. 1. expressam, & per Caiet. in Summa verb. ... Timiditas. Dixi (deliberate) quia subreptio & inconsideratio ... cum, & aggrediebatur, ipsum excusare posset à mortali, Caiet. ... ibidem, & probatur per dicta in c. 11. 3. cod. num. 4.

Dubio autem vndecimo P. Vinc. circa hæc moto respondē... tur infra num. vlt. A.

Octauo, qui aliquo ioco vtitur cū periculo suę vitę probabi... li, puta funambulus super funes in altissimis locis corpus voluntās ... iuxta Sylu. verb. Ars, q. 8. &, meo iudicio, non procedit quando ... prudentis arbitrio, ille funambulus, eis viribus, & velocitate

pollebat

pollebat, locúsque sic erat appositus, vt sine periculo veni
talem locũ exercere posset, arg.extrauag.1.Io.22.de Torne

Ex hoc infertur responsio ad quæstionẽ: An qui haurium
dant venenum, ad experiendam theriacam mortaliter pecc
& aliis videtur nõ peccare cõcurrentibus his, scilicet, quod
compositum theriacã pro homine legali habeatur, & quod
de consilio insignium medicorum solito de more, iuxta pre
pta medicinę compositum. Et quod iam facto in aliquo
animali periculo, virtus eius comprobata sit. Quodque si
dat, quam qui sumit venenum, credit theriacam esse talem
qualis esse debet prædicto modo compositam, & nullum
mortis, nec alterius notabilis damni corporalis periculũ
tamen aliud visum est, quibus libenter accedo ante factum
quod satis experimenti potest accipi in brutis, post tamen
ctum, non auderem damnare aliorum opinione vsum.

9 Nono, qui aliquod duellum siue singulare certamen
aggreditur, vel procedit ad torneamenta, aliaue hastilu
exercitia prohibita, vnde vt plurimũ, cædes vel grauia vul
reportantur, vel ad id aliũ induxit, vel nõ impedivit cũ pot
c. Monomachiam 2.q.1.c.1.& 1.de cler.pugn.in duello, & 2.
Torneam. Diximus {Prohibita vt plurimũ, vnde cædes vel gr
uia vulnera reportantur,} Quoniã multa torneamenta, ha
dia, ludus Troianus, siue cannarũ, vel virgarũ quibus equ
recti clypeis lũdere solent, aliaq; huiusmodi, quæ exercitan
adhibito moderamine, quo cædes & alia pericula cauean
non sunt illicita, sed potius permittũtur, per extrauag.1.de
neam. quod probat Maior in 4.dist.15.q.5.col.4. licet quan
sed raro mors & vulnera notabilia consequãtur. Dixim
(Duellum illicitũ) Quoniã qui instũ duellũ ingreditur, nõ p
cat, quale est illud eius, cui per sententiã iniustam vita vel
brũ eripiendũ est, nisi cũ accusatore in arenam & illud
descẽdit: Quale est etiam illud Regis vel Ducis, qui vide
uere iustitiã & ab aduersario multo maiori potentia prop
quo credit se in vniuersali prælio ab eo superandum, &
eligit duellũ & singulare certamẽ vt ẽ. in c. 14.n.39. dictum
iuxta sententiam Caiet.2.sec.q.95.art.8. Nuper autem
Trident.sess.25.c.9.de reform. addit multa quoad duella
riam, quæ ẽ.c.11.nu.41. posita fuere sub littera A.

Decimo, q interfuit huiusmodi torneamẽtis, aut duellis illicitis
cũ magna sui animi voluptate, cõsensuq; deliberato, & Bea
vel tali intẽtione spectat eos, vt licet foret sibi interdictũ ge
ctare illos, sub reatu mortalis culpę, nihilominus tamen spe

ret eos, vel eius præsentia fuit in causa, vt tales ludi fierent,
Syln.verb.Duellũ.3. Quamuis extra hos tres casus, non erit am-
plius quã veniale, nisi ratione scãdali fiat mortale, eo quod spe-
ctator sit sacerdos, aut monachus, Ange.in interrog.5.præcepti.
Porro 11. Dubio P. Vinc. circa hæc moto respõdetur 3.nu.vlt.B.

Vndecimo, qui deliberate alicuius mortem optat, vt in eius munus aut officium succedat, vel ne reprehendatur, aut castigetur ab illo secundũ omnes: vel etiam si quamuis mortẽ nemini desideret, neque ex alterius cæde voluptatem capiat, sed animaduertẽs deliberate delectatur cogitatione peruersi operis homicidij, quia inde sibi aliquod bonum vel vtilitas, prouenire posset, vt sentiunt S. Bonauent.in 2.dist.24.in expos.litterę post q.4. Alex. Alesi.2.part. tractatu de peccato veniali, & Caiet.in summa, verb. Delectatio morosa, quãuis delectari proper bonũ, vel vtilitatem, quæ ex illa morte sibi orirentur, non autem propter ipsam mortem, non esset peccatũ, propter ea quę in 1ep.c.Inter verba, 11.q.3.nu.366.& in addit.cap. Quando, de consec.dist.1.nu.365. diximus: Quin etiam optare licet alterius mortem, aut morbum, aut rei familiaris iacturam, quo conueniatur ad dominum, vel ne tot tantaq; facinora perpetret, vel aliam respectum honestum & sanctum, iuxta Alex.in tract.de Malefic. & S.Tho.2.sec.q.36.art.2.vt multi sancte desiderant mortem Turcarum Principis, si non se cõuertat, vt Deus Christianissimum liberet ab eius tyrannide: Imo & inimicis Christianis iniuste nos persequentibus, quando aliud nõ adesset commodius remedium, possemus ob hunc finem desiderare eam, vt speciatim tradidit Sotus lib.5.q.12.art 1.de iust.& iure.

Duodecimo, qui deliberato animo sibi mortem aut membri mutilationẽ præ ira, impatientia, dedecore, paupertate, aut pro quouis alio infortunio exoptat, c.Si non licet 23.q.5.iuxta beatum Augu.lib.1.de Ciuit.Dei & S.Tho.receptũ 2.sec.q.64.art. 5. & Oliuerũ Malliart, de triplici tædio, in sermone 8. Aduentus. Quoniã nemo est dominus, saltẽ quoad hoc, suæ vitæ, aut suorum membrorum l.Liber homo ff. ad l.Aquil.c. Contingit 1.de sent.excommu.& ob alias rationes quas B.Tho.in d.ar.5. adducit. Proinde si ea de causa cũ esset clericus, aut monachus, sibi ipsi manus iniecit, excõmunicationem incurrit, iuxta Ioan. And Panor. Fely. & alios omnes in d.c. Contingit 1.de sentent. excomm. Nõ autem illam incurrit, qui zelo deuotionis, pectus pugno, faciẽ palma, vel corpus vt cohiberet disciplina percutit. Neq; etiam iudicio nostro si talis est percussio, vt sibi licite posset inferre, licet non consentire, vt sibi ab alio inferretur,

qualis est capillos aut barbam vellere, se alapis cædere, ob mortem parentū aut amicorum, iuxta mentem omnium doctorum in d.c. Contingit. quamuis nullus eorum hoc expresserit.

12 Decimotertio, qui seipsum offert, vel habet animum offerendi se ad martyrium principalius ob vitæ suę tædium, quam ob sanctæ fidei catholicæ amorem Sylvest. verb. Martyrium.

Decimoquarto, qui vult vitam decurtare, aut decurtat per abstinentias, quas scit, & aduertit esse indiscretas etiam si ad hoc intentione abbreuiandi eam, id faciat, sed aduertit quod eam decurtat, iuxta sentent. S. Hieronymi in c. Non mediocriter, de consec. dist. 5. & S. Tho & eius Commentatorem 2.2.q. 147. art. 2. quamuis id velit, aut faciat, quo melius Deo, proximis suis satisfaciat. Diximus (quas scit, & aduertit esse indiscretas.) Quia non videtur esse mortale, si se bonum opus facere existimat, imo neque veniale, si faciat id existimans probabiliter eas non esse indiscretas, secundum eundem Comment. Caietanum 2.2.sec.q.147. art.2. Id quod etiam Gerson, in 4. præcep. fecit. Dominicæ 2. quadragesimæ, videtur sentire.

13 Decimoquinto, qui propter aliquod infortunium cupit liberate se nunquam natum fuisse, Alex. tit. de Accidia.

Decimosexto, qui coniecit aut fuit causa coniiciendi aliquem in carcerem iniustè, siue sit iudex sine non, cap. Non sanè. 5. ver. fi. l. 1. C. de priu. carce. Et insuper tenetur totum damnum & iniuriam, & quam intulit compensare.

Decimoseptimo, qui ægrotans aut sanus comedit, aut dedit aliquid aut dedit alteri sano vel ægroto comedendum, aut bendum, probe intelligens, vel intelligere debēs, sibi vel inde, graue aliquod nocumentū salutis euēturum, Innoc. in c. Tuæ, de homic. arg. c. fi. de iureiur. & l. Qui occidit. & Aquil. maxime si illa medicus interdixerat. Atqui si damnum exiguum, non erit amplius quam veniale, secundum eundem

Decimooctauo, quæ mater vel nutrix tenellum infantem ciulet, aut ne ipsa surgens è lectulo frigoris intemperiem patiatur, in suo lecto noctu ita collocat, vt periculum immineat inter dormiendum, puerum suffocandi, siue suffocet eum, non. Arg. c. Consuluisti 2. q. 5 & c. fin. de his, qui fil. occid. non peccat, saltem mortaliter, si non est tale periculum mile, etiam si casu eum suffocet, puta, quia crebile est puerum à se lōgè posuit, neque dormiens subinde locum mutare, imo vbi semel se collocat, ibidem solet pertinaciter ta mentem Panor. in d.c. fin. & Caiet. 2. seq. q. 64. ar. 8.

14 Decimonono, qui mulierē grauidā, cum nosset illam vrgestare, ita grauiter afficit, siue sit maritus siue alius, vt in probabile periculum abortus ipsam coniiciat, etiam si postea non abortiatur: sicut è contrario, si in tale periculum probabile, illam non impulit, etiam si postea abortiatur, non ideo peccat mortaliter, arg. cap. sicut ex litterarum, de homicid, adiunctis, quæ ibi ait Panor. nu. 6. & Anton. 2. part. tit. 7. c. 8. §. 1. quamuis non fiat irregularis, si fœtus caret anima rationali c. Aliquando, cum seq. 32. q. 2. neque ea de re dubitatur. Glos. in c. Si aliquis, de homicid. Fœtui autem si masculinus sit, ad diem 40. infunditur anima, si vero fœmininus, ad diem 80. iuxta glo. receptam in summa 6. dist. per illum text.

Vigesimo, quæ mulier grauida procurat abortum, sumendo pharmaca in eum finem confecta, vel nimio labore corpus defatigando, vel quocunque alio modo, etiam si effectus non sequatur: Nam vt quis lethaliter delinquat, satis est malum animum habere, vel culpam, quam latam appellant, admittere, c. 2. de præsumpt. cap. Si quis per negligentiam, de consec. dist. 2. Imo etiam si absque proposito abortiendi facit aliquid, quo tali periculo probabiliter se exponit, vt cum graui oneri humeris supponit, vel immoderatis laboribus corpus vexat, vel tripudiis aut choreis nimiis exultat, iuxta mentem B. Anto. 2. par. tit. 7. cap. 8. §. 1. Atqui si iocus est leuis, & moderatus, & periculo carens, non peccat mortaliter, etiam si postea eam consequatur abortus, iuxta Panor. in dicto cap. Sicut.

Vigesimoprimo, qui proficiscitur, aut vult in bellum profi- 15
ciscī, sciens illud esse iniustum, saltem ex parte illius qui vult opem ferre. 23. q. 1. in princip. Imo etiam si eo pergit stipendij solius intuitu, nihil attendens, an iustum sit, vel iniustum, siue sit subditus, siue non. Caietan. in Summa, verb. Bellum, part. 1. Quin etiam, si scit bellum esse iustum, vadit tamen cum intentione depraua, principaliter inimicos occidendi, aut prædia & rem omnem deuastandi, quamuis in hoc casu non obligetur restitutioni, iuxta sententiam Caiet. 2. seq. q. 40. art. 1. col. 3. Neq; etiam in 2. casu, si bellū est vere iustum, propter eandem rationem. Verum est tamen, subditū posse iuste ad bellum proficiscī, si imperio domini sui admonitus pergat, etiam si non sciat quid culpatur, 22. q. 1. Neq; vlla est differentia, inter subditum & extremum, qui ante belli exordium eidem Principi inseruit huc, secundum Caietan. in summa verb. Bellum, part. 1.

Vigesimosecūdo, qui fert aut vult ferre iniustè mortis sentē- 16
tiā aut alterius nocumēti corporalis cōtra aliquē c. Omnis 45.

dist.c.1.de re iudi.lib.6.Vel si iniuste morti damnatū non liberat, cum id facere possit, Prouerb.24.vel innaso ob iniurias suis cū possit,non subuenit, secundū B.Amb.in c.Non inferenda.23.q.3.Si tamen cómode verbis aut opere,& absq; suo periculo potest suppetias ferre, alioqui minime tenetur, nisi officiarius publicus,qui etiā armata manu,debet defendere ea quę sibi videtur posse secundū S.Anto.2.par.tit.7.c.3.§.2.vide.

17 Vigesimotertio,qui suo testimonio aliquē ab iniusta mortis pœna, dāno vel infamia potest liberare,& non vult testificari, quod nouit,etiam si non iubeatur id facere,neq; saltem hoc quod in se est,denuncians veritatem ei cui potest prodesse,c.1.de Crimin.falsi.Tho.2.sec.q.70.art.1.Gabriel in 4.dist.15.q.1.art.2. conclus. 7. nisi per confessionem sacramentalem tantum id nosset, tunc enim tenetur tacere,& non introomittere ad liberandum eum etiam si statim esset suspendendus, aut nihil penitus audiuisset, non enim nouit an reus dans operam delictum illud in ea cōfessione subticuerit, Maior in 4.dist.15. q.1. Nullus tamen se tenetur offerre ad testimonium ferendum quo aliquis condemnetur, nisi quando iuxta iuris formā, vel à iudice constrictus,etiam si accusatori exinde periculum imineret. Quia ille sponte sua,se in id periculum ingessit, autem iniustus,secundum eundem S.Tho. dicta q.70.art.2. quando accusator,quia obligatur ad id in cōscientia,secundum vt in c.Inter verba.11.q.3.num.312.copiosius diximus.Qui contra aliquem falsum protulit testimonium,ob quod ille in periculo perdendæ vitæ, debet suum testimonium recognoscere,& omnem suam operam adhibere, vt illum eripiat.extra ob id oporteat,eum perdere vitam.Quamuis qui alium vidit,ob quod alius eum periculo vitæ suæ est in carcere,non detur obligatus se ipsum prodere, seq; periculo propriæ vitæ amittendi exponere. Quod Sotus videtur insinuare lib.4. ar.3.de iust.& iure,cuius sententia iuri conformior videtur quam habuit Medina,in Codice de Pœnitētia opposita,cedenti,fundans se magis in charitate,quam in iustitia.

18 Vigesimoquarto, cui cum aliqua affectus esset iniuria, retq; cognatos suos vel amicos vindictam sumere vellet, vetuit eis id expresse,c.Petrus,de homicid.

Vigesimoquinto,Qui esto quod nihil facit, nec vult facere, ex supradictis, tamē cōsentit in eo aliquo modo,ex nouem supra à nobis in c.11.nu.12.expositis,puta imperando,consulendo,præbendo consensum,laudando malefactorem,recipiendo, vel ipsum adiuuando,vel non impediendo verbis,operibus,

monitu,cum id posset, & teneatur facere, vt ibidē dictum est.

Circa id quod supra num.9.habetur,interrogatus,An ludus agitationis taurorum sit peccatum mortale? respondi sequenter. Primum, ante quinquaginta annos me coram confessario Compluti accusasse,quod cum essem adhuc puer illius academiæ scholasticus, taurorū agitationis spectaculo interfuissem. Secūdam,quod quia tunc vidi duos,aut tres homines,à quodam tauro feroci immaniter dilaniari, statui nunquā amplius eorum agitationis spectaculo interfore,& ita nunquā amplius interfui,nisi semel Salmanticæ ad id coactus vi muneris decanatus,& patronatus,quo in quodam viro doctissimo ad doctoratum prouehendo, de more fungebar, vbi Dei gratia nullum detrimentum acceptum fuit. Tertium,quod ab hinc 20. & 30. annis libenter subscripsissem prædictā agitationem esse peccātū mortale. Primo quidē quia sic audieram à præceptoribus meis Parisiensibus,qui celeberrimæ illius academiæ Cōplutensis fundamenta iecerunt. Deinde,quod in Gallia non solent sic agitari,cuius rei causa non est,quam aliqui existimāt, scilicet, quod sint ferociores & mansueti,nostra enim ætate,Tholosę,quędam Vacca quam prædiues quidā Burgensis Hispanico more in amplo suæ domus pauimēto,agitare fecit,ipsummet,ascendens aliquot scalarum gradibus, interfecit. Tertio, quod ciusmodi agitationis spectaculū,multorum peccatorum Superbiæ, Vanæ gloriæ,Luxuriæ, Gulæ,Iræ,& aliarum specierum occasionē præbet. Quarto,quod vt antea in hoc ipso loco diximus, illicita sunt ludi, in quibus, vt plurimum occisiones & magna vulnera contingunt,qualia in hac agitatione contingere videntur. Quinto, quia vt ille Capitaneus Ioānes ab Azpilcueta, & Xabier, qui fuit frater illius celeberrimi Francisci à Xabier, vnius è tredecim,qui ordini Societatis Iesu lōgè Illustri & fructifero initiū fecerūt,tā fortis gladio corporali,quā ille spirituali) dicere solebat,in his taurorū agitationis ludis, viros magis ad fugiendū hostē, quam expectandū sese assuefacere,ob idq; nunquā huiusmodi ludis intererat. Sexto,q; torneamenta iure canonico prohibentur,c.1.& 2.de Torneam.adeo vt qui in illis moritur,quānis cōfessus,& sacra cōmunione munitus decedat, nō sit in sacro loco sepeliendus. At agitatio taurorū,torneamētis similis videtur,ergo de ea idē erit ius l. Illud. ff.ad l. Aquil.

Sed post ab hinc decē annis & citra,nō sum ausus id asserere,imo vt id facerē à multis seruis Dei selectis opportune & importune rogatus,respōdi, quod agitatio taurorum cū moderamine & debita cautela,de se non est peccatum: Sanctissimam

tamen fore legem, quæ illam prohiberet, quoniam raro debito cautela & moderamine exercetur: Quam legem, nunc postquam ego in Vrbem appuli, fœl. recor. Pius V. Pontifex Maximus mira pietate, prudentia, & in viam Domini oues suas dirigendi desiderio ardens tulit, & promulgauit Kal. Nouembris anni 1567. in hæc verba:

Pius Episcopus Seruus seruorum Dei, Ad perpetuam rei memoriam.

DE salute gregis Dominici nostræ curæ diuina dispositione crediti prout ex debito pastoralis officij astringimur, solicite cogitantes, fideles cuncti gregis eiusdem, ab imminentibus corporũ periculis, etiam animarum pernicie, quantum in nobis est, præsertim quæ ex spectaculis, in quibus non modica corporum & animarum pericula versantur, proueniunt, pastorali studio, quo possumus, remedio, ac præsidio, Deo adiuuante, præmunire, & a pernicie præseruare, ac a quibus possumus periculis liberare, & ab eis arcere studemus. Sane licet detestabilis ducellorũ usus a diabolo introductus, vt cruenta corporũ morte, animarũ etiam perniciem lucretur, ex decreto concilij Tridentini, prohibitus fuerit, nihilominus adhuc, in plerisq; ciuitatibus & aliis locis, quamplurimi ad ostentationẽ virium suarũ, & audaciæ in publicis priuatisq; spectaculis, cũ tauris, & aliis feris bestiis, congredi non cessant, vnde etiam hominũ mortes, membrorũ mutilationes, animarumq; pericula frequenter oriuntur, &c. Nos igitur cõsiderãtes hæc spectacula, vbi tauri & feræ in eisdem foro agitantur, à pietate & charitate Christiana aliena esse, & volentes hæc cruenta, turpiaq; dæmonũ, & non hominũ spectacula aboleri & animarũ saluti quãtum cum Deo possumus prouidere, Omnibus & singulis Principibus Christianis, quique tam ecclesiastica, quã mũdana, etiam imperiali, Regali, vel quauis alia dignitate fulgentibus, quouis nomine nuncupentur, vel quibusuis Communitatibus, & Reb. publicis hac perpetua nostra constitutione valitura sub excõmunicationis, & anathematis pœnis ipso facto incurrendis, prohibemus, & interdicimus, ne in suis prouinciis, ciuitatibus, terris, oppidis, & locis huiusmodi spectacula, vbi taurorũ ferarũmue agitationes fiunt, fieri permittãt. Militibus quoq; cæteris q; aliis personis ne cũ tauris & aliis bestiis in præfatis spectaculis, ipsi tã pedestres quã equestres congredi audeant, interdicimus. Quicunq; eorũ ibi mortuus fuerit, ecclesiastica careat sepultura. Clericis quoq; tam regularibus, quã secularibus beneficia ecclesiastica obtinẽtibus, vel in sacris ordinibus constitutis, sub excommunicationis pœna, ne eisdẽ spectaculis interesse, illaq; prohibemus: omnesq; obligationes, iuramenta & vota, à quibuscunq;

huiusmodi personis, vniuersitate vel collegio de huiusmodi taurorum agitatione, etiã vt ipsi falso arbitrantur, in honorem sanctorum seu quarumuis ecclesiasticarũ solennitatum, & festiuitatum, quæ diuinis laudibus, spiritualibus gaudiis, piisq; operibus, non huiusmodi ludis celebrari & honorari debẽt, hactenus factas, & facta, seu in futurum fienda, quæ & quas, omnino prohibemus, cassamus, & annullamus, ac pro cassis, nullis & irritis haberi perpetuo decernimus, aq; declaramus. Mandamus, autem omnibus Principibus, Comitibus & Baronibus S.R.E. feudatariis sub pœna priuationis feudorũ quæ ab ipsa Romana Ecclesia obtinent. Reliquos vero Principes Christianos, & terrarũ dominos prædictos hortamur in domino, & in virtute sanctæ Obedientiæ mandamus, vt pro diuini nominis reuerẽtia & honore, præmissa omnia in suis dominiis ac terris huiusmodi exactissime seruari faciãt, vberrimã ab ipso Deo mercedem tam boni operis recepturi. Ac vniuersis venerabilibus Fratribus, Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis & Episcopis, aliisq; locorum ordinariis in virtute sanctę obedientiæ sub obtestatione diuini iudicij & interminatione maledictionis æternæ, quatenus, in ciuitatib. & diœc. propriis præsentes nostras litteras, sufficiẽter publicari faciãt, & præmissa etiã sub pœnis & censuris ecclesiasticis obseruari procurẽt. Nõ obstãtibus cõstitutionib. &c. Datũ Romæ apud Sanctum Petrũ, anno incarnationis dominicæ 1567. Calend. Nouembr. Pontific. nostri anno secundo.

Huius Extrauagantis diffinitionem limitarem, salua Sanctæ Sedis Apostolicæ cẽsura, ne procederet, in agitatione taurorũ, vel aliarũ ferarum ita moderata, vt probabiliter credi possit eã non consequutura notabilia nocumenta personalia, puta mortem, vulnera, ossiũ rupturas, & id genus alia. Tum quia ratio, & finis, quæ mouerunt eius latorem, ad eam edendã, fuit, quia frequenter, ex huiusmodi agitatione, cõsequebantur talia, vt colligitur ex proœmio eius, vnde solet causa finalis legis coniici. l. ff. de hæred. instit. & cap. Quia propter, de elect. cum eis adnotat. quæ cessant in agitatione, vt supradictum est, sic moderata, & ita cessare debet etiã eius dispositio in ea, & iuxta limites rationis legis, debet restringi vel extendi lex. argu. l. Cum pater, ff. Dulcissimis. ff. de lega. 1. & l. Adigere, §. Quamuis. ff. de iure patrona. cap. Suggestũ, cap. Meminimus, cum adnotatis in eis per Panormitanũ recept. de Appel. & cap. Quoniam cõtra falsam, de probat. Tum quia licet prohibita sint absolute torneamenta, per c. 1. de Torneament. permittuntur tamẽ illa quæ cum moderatione prædicta fiunt, quia in eis cessat ratio illius

prohibitionis absolutæ, vt suprà numero nono dictum est, & probatur in extrauag. 1. de Torneamẽt. & vsus totius Christiani orbis obseruat. Tum quia videmus vbique etiã in vrbe, quamuis agitari tauros, boues, & bufalos chordis lõgis, pedes vel manua ligatos, etiã per medios calles, transitu hominũ frequentes, quod tamen nemo etiã post prædictam extrauag. damnat, quamuis aliquando cõtingat aliquod notabile nocumentum. Imo quotannis in Carnisprivio solennis cursus equorũ, boloroum, & asinorũ, brauiis præuertẽti propositis, in vrbe celebratur, quamuis casu insidentium, & occursu eorundẽ, nonnunquam prædicta mala cõtingant. Tum quia multi viri, eruditione, pietate, & religione clari, qui damnabant agitationes taurorum eo modo, quo comuniter fiebant, approbarunt agitationes illas, quas ter maximã illa domina Isabella Prima Regina Catholica permittebat, cornuum cuspidibus præcisis, & nimia ferocitate, & ferientate coercita, tutisq; refugiis opportune constitutis. Ex quo infertur, quod etiã ante hãc constitutionẽ damnandum erat studiũ illud, quo multi magnates Hispaniæ vtebantur, & conseruabant ferocissimos tauros, qui antea in circo agitati, aliquos occidissent, & iudiciũ illud crudele, quo filios & alios fere omnes, iudicabant spectacula taurorũ prædicta, in quibus nulli occiderentur, vel vulnerarentur, esse frigida, & insipida, & vituperio digna. Et quãquã agitationes, vt præfertur, moderatas non auderẽ damnare etiã post hanc extrauag. tamen melius arbitrarer loco illarũ, vt aliis ludis, quibus Curia, quæ hylariot videtur vtraq; Hesperia, ad hylarandum populum & publicã lætitiam significandam, tẽpore meo vti solebat puta supplicationibus publicis, hastiludiis, equitũ vel peditũ pugnis vmbratilibus, aduersus dracones fictos, vel effigies hominum armatas, quæ se percutiẽs in vno brachio reperiuntur, altero, exercitiis arcuum, balistarũ, feloporũ, pilæ, luctæ, cursus, globorum ligneorum cum manu, tum clauã, vel malleo impulsorum, chorearum honestarum cum vulgarium, tum nouarum, uentarum, & pelis & folliis Lusitanis, & aliis id genus exercitiis, quibus homines non solum recreantur, sed etiam ad bella & alias artes honestas, habiliores redduntur. Sunt autem puellæ paruæ ditissime ornatæ, quæ virorum agilium, & altium humeris insidentes, manuum, & brachiorum actorum corporis gesticulatione plurimũ ac honeste spectantes delectant. Folliæ vero sunt manus iuuenum circa grande tympanũ, tantium, canentium, & sistratum sonorarum agitantium, ad populum exhylarantium, sine vlla vlius iactura. Ad

Ad quid teneatur, qui alium occidit, aut percutit.

SVMMARIVM.

Homicida iniustus quidnam teneatur restituere, si occisus erat liber, aut quod si erat seruus, vel brutum animal, nn. 19. & 20.

Homicida si tenetur se carceri offerre. nu. 21. quidnã teneatur soluere maritis, aut filiis aut heredibus, &c. nu. 22.

Homicida quas impensas tenetur soluere, nu. 23.

Homicida, qui moderamen defensionis excedit, nu. 24.

DE illo, qui alterũ occidit iniuste, dicimus in primis quod Scotus in 4. dist. 15. q. 3. cui satis consonat Adria. in 4. de restit. q. 1. & Io. Maior, in 4. dist. 15. q. 14. ait primo, esse stultum putare, eum qui bouem proximi necat, teneri ad restitutionẽ, non autem qui proximum ipsum occidit. Contra quos tamen faciunt multæ leges, videlicet, l. Liber homo. ff. ad leg. Aquil. quæ habet, Hominem liberum, nullo pretio æstimari posse, & l. 1. de his qui deiec. vel effud. quæ sic habet, Illi homini libero qui præteriens per viam publicam percutitur, re aliqua proiecta aut cadente ex aliqua fenestra, deberi medicationis impensam & stipendia, quæ sanus lucrifeciisset, non autem quicquam pro deformitate, aut cicatrice inde relicta. Corpus enim liberũ nullam recipit æstimationẽ, & lege Ex hac. ff. Si quadrup. pauper. fec. dic. quæ statuit, quod quamuis contra dominũ alicuius animalis, quod occidit aliquem seruũ, eius dominus habet actionem, & etiam ab aliquo animali, habeat ius petendi medicationis impensas & stipendia, quæ alioqui lucrifeciisset, nihil tamen potest petere, pro cicatrice, & deformitate, neq; etiam si occidatur, iuxta glos. dictæ l. Ex hac, & lege Qua actione. §. Si quis. ff. ad leg. Aquil. Quod etiam dixit Azo. in summa ad leg. Aquil. col. 3. & clarius asseruit Hosti. in summa de iniur. col. 3. Itaque sit resolutio, quod qui occidit, aut percutit aliquod animal brutum proximi, vel seruum, teneri illi restituere tantum, quanti valet id, quod occidit. Imo & quanto minoris valet, ob deformitatem ex vulnere relictam: & quod etiam, qui percutit hominem liberum, tenetur ei restituere medicationis impensas & stipendia, quæ sanus lucrifeciisset tempore medicationis, & tempore totius vitæ, quatenus ob illam percussionem, ad illa lucrifacienda, inhabilis esset effectus. Deformitatem autem ex vulnere relictam nullatenus tenebitur compensare. Qui vero liberum hominem occidit, non tenetur ad soluendum quicquam pro vita quam abstulit, quamuis sic, pro eo, quod in se medicando impendit antequam obiret, & pro damno quod

filij,& hæredes eius perpessi sunt,vt statim dicemus. Imo
id quod in eius funere moderato iuxta consuetudinē
rum eiusmodi conditionis expensum est. Quod causa
eiusmodi sumptus arg.c.fi.de iniur.& l.Qui occidit.ff.ad
Aquil.quanquam hoc vltimum nemo vsque ad nos exp

21 Secundo,quod idem Scotus ait,huiusmodi hominē
patienter perferre mortis pœnam sibi iuxta legem in
etiam si suis propriis manibus non teneatur sibi illam
scere,quod quidem recte dictum est,arg.gl.sing.cap.Fra
tas.12.q.2.& eorum,quæ diximus in rub.de pœnitē.
etiam iudicio meo, tenetur, vinculis, & carceribus,
inferendæ,se ipsum offerre,etiam si hoc facere salutī
mæ valde conduceret.

Tertio,quod idem ait,quod si pœnā mortis non
tem expediret reliquum vitæ tempus contra infideles
re,quod si hoc non placet, debet aliqua restitutione
cium boni viri homicidium compensare, satisfaciendo
bus spiritualibus,quæ tanti esse videantur,quanti vita
interfecti æstimanda erat,secūdum æquipollentiam,
litatem,quæ in hac re inueniri potest,veruntamen
bitramur esse necessarium per supradicta.

22 Quarto,quod ipsemet dicit,quod vltra hæc tenetur
re parentibus,filiis,aut cognatis occisi,quancunque
quam illi ratione necis perpessi sunt,quod quidem
Vnde Panor.in c.1.de iniur.col.1.post Specul.tit.de
quitur,nu.20.apertius rem totam explicans, dicit
redibus defuncti restituendum esse , quantum ille
labore,aut arte lucrari poterat, quod quidē videtur
quaginta aureis æstimatum esse.l.1.§.1.ff.de iis, qui
effud.vt intellexit singulariter Hosti.vbi suprā.

Quinto,dicimus quod ex his infertur, id quod Mag
dist.15.q.19.in fine asseruit,nempe eum vinculo
tutionis astringi,qui sutorem,aut quemuis alium
chanicum,quam qui nobilem aliquem occidit, etiā
crimen admittat, qui hunc occidit, quam qui illum
facta.ff.de pœnit.& cap.Aut facta,de Pœnit.dist.1.

Interrogatus,An homicida,Latro,aut aliquis alius
iudex puniuit,ad soluendum damnū,quod parti
tur?Respōdeo,quod est quæstio quotidiana,& à
rata,quā ter,cum tres glossas solennes scilicet Reg
de reg.iur.lib.6.& cap.Sicut dignum.§.cos,de hom
Si res aliena.14.q.6. prælegeremus, tetigimus,

quentes voluntati Reuerendi admodum domini simul & ami-
ci mei Pradani Illustriss.ordinis Societatis Iesu determinaui-
mus,concludentes,quod sic.Quia lex naturalis & diuina obli-
gat eos,ad restituendum damnū parti,antequam à iudice pu-
niantur,& illa punitio,quæ in vindictam publicam irrogatur,
est compensatio iniuriæ ipsi Reipublicæ illatæ,lege,Ita vulne
ratus.ff.ad leg.Aquil.& c.Vt famæ,de sent.excōicationis,quæ
non liberat à debito,quo parti tenetur. Cum qui duobus di-
uersas res debet,non liberatur soluendo vni quod ei debet,nec
soluendo vni quod alteri debet,c.Ea te,de iureiur.c.Sicut di-
gnum §.cos,de homic.& consequenter, qui publicam pœnam
passus,habuerit quo priuato damno id satisfaciat,soluere de-
bebit.& hoc sentit Inno.si bene ponderetur,in c.Odoardus,de
solut.Nec obstat,quod Fely.in c.Ad liberandum,de Iudæis,&
alij multi ex glossis prædictis colligunt, scilicet, eum qui ob
delictum luit corpore,eo quod non habet in ære,ad pœnā pe-
cuniariam non teneri,quamuis postea satis bonorū,ad soluen
dam eam acquirat. Quia aliud est dicere, quem propter pœ-
nam corporalem à pecuniaria excusari,quod illæ gl.probant,
& aliud dicere quem propter pœnam corporalem à soluendo
interesse parti,excusari,quod illę nō dicunt,& nos asseruimus,
id quod etiam sensit Ias.in §.pen.nu.45.de act quod tamen no
bis limitandum videtur,quando pars læsa vellet,vt delinquēs
per pœnam corporalem,non solum Reipublic.sed etiam sibi sa
tisfaceret,arg.l.1.ff.qui satisf.cog.& l.Si rem.§.Omnis.ff.de pi-
gno.act.Ex hoc sequitur,quod hæredes eius,qui decollatus vel
suspensus est per sententiam, obligantur,ad resarciendū dam-
num,quod intulerat parti sicut ad soluendum alia debita, l.1.
C.ex delict.defunct.imo & Fiscus,si eius bona confiscata fue-
rint.l.Non possunt,& l.In summa.ff.de Iure Fisci.

Sexto,dicimus inter Scotum & Communē vbi suprà conue 23
nire quod non solum homicida , sed etiam percussor tenetur
omnes expensas restituere,quas percussus,in se medicando fe-
cit,& insuper quicquid lucrifecisset,ex arte vel officio suo,quā-
do male habuit,imo,& quicquid magis in reliquo vitæ tem-
pore,suo labore,ob id lucrifacere poterat, vnde cōfessarius nō
debet eū,qui occidit,aut qui percussit absoluere,nisi prius illa-
tum damnum compenlet,aut re vera proponat restituere,iuxta
ea,qui iniuste percutit,aut occidit. Nam qui secundum ius si-
mile aliquid facit,nulli restitutioni tenetur obnoxius, Clem.1.
de homic.c.Olim,de restit.spol.cum eis adnotat.

Non

Universidad de Deusto
Biblioteca

24 Non est tamen cõnumerandus inter eos, qui iuste homi-
occidunt, ille, qui debitum modum defensionis excedit. Qui-
imo (nostro iudicio, quicquid alij opinentur) quãuis mode-
nus peccet, & subinde minorem pœnitentiam in foro inte-
ri, & leuiorem pœnam in foro exteriori mereatur, quã ille
voluntarie alterum occidit, per textus valde singulares, q
gnificauit, de pœnit. & remiss. & l. Si adulterium. ... Impera-
ff. de adul. Nihilominus tamẽ tantæ restitutioni ac alter
tur obnoxius, saltẽ si culpa lethalis existat, iuxta l. si ex
§. fi. ff. ad leg. Aquil. Si quidem huiusmodi mors non (sal
iusta est ex mala intentione, sed etiam ex ipsomet operc
riori. Quod addimus ad excludendum responsum, q
argumento dari poterat, desumptum ex illo d. Caietan
q. 44. art. 1. col. 3. scilicet, Eum, qui alterum occidit, in bello
sto, vel ex iusto præcepto, iniquo animo & intentione
propter intentionem iniquam peccet, non tamen tenet
lam restitutionem.

A Vndecimũ dubium P. Vinc. est circa prædicta nu. 8. q
ibi dicitur eum qui vitio intimiditatis siue audaciæ tenet
exponit se periculo mortis, &c. peccare mortaliter, eo q
eo videtur inferri latronem qui furatur, peccare hic, q
furando, & se exponendo periculo suspensionis. Sed resp
tur negando sequelã, quia in prædicto nu. agitur de c
per intimiditatem ne habeatur timidus stulte, & direct
se, se exponit periculo perdẽdi vitã, &c. Latro autẽ non
nit per se, & directe nec per intimiditatem eiusmodi pe
sed per accidens, & per quandã consequentiam, quod non
nerificat, nec multiplicat speciem peccati, arg. l. Si quis
sam. ff. de reb. credit. cum multis ibi citatis per recentio
Tho. 1. sec. q. 18. art. 11. & ideo cõcedo quod qui latro
quando in Galliis fuisse audiui) furaretur, ne à foris
tur timidus mortis quam propter furtum incurrere
peccaret, iuxta ea, quæ in præludio 9. nu. 19. diximus.

B Duodecimũ dubium P. Vinc. est circa prædicta nu. 8. an
videatur vera sententia Caiet. in Summa verb. Duellum
damnat milites qui tempore belli acceptant singulare
mina vnius contra vnum, duorũ contra duos, 10. contra
ad quæ prouocantur ab hostibus, quam sibi non placere
Tum quia exercitius prouocantium animosior fieret
cati ea non acceptarent, pro quo cito ea quæ habentur
27. de Goliath prouocante, & de Indæis rennetibus, &
uid acceptante. Tum quia milites debent suum heroum

uare iuxta ea quæ Panor. & alij tradunt in c. Olim, 1. de restit.
spol. quæ 2. c. 13. extendimus ad eum quem renuendo talia cer-
tamina, perderent. Ipse arbitror vtriusque sententiã teneri pos-
se: Caiet. quidem in certaminibus quæ offeruntur & acceptan-
tur causa ostentandarum virium & artis pugnandi & gloriæ
vanæ quærendæ sine respectu saltem principali belli victoriæ
commodandi, quod ipsius verba significant, P. autem Vinc. sen-
tentia quum acceptantur principaliter ad commodandum
belli victoriæ & honori, ac reputationi fortitudinis (quæ plu-
rimum ad victoriam conducit) seruatis seruandis, quod eius ra-
tiones significant.

Caput XVI. De sexto præcepto, Non mœchaberis, vel non fornicaberis.

SVMMARIVM.

Præceptum sextũ de non fornicando, prohibet omnem copulam carnalem, & omnem voluntatem, & desiderium illius, & delectationis oscu-landi, tangendi, imo quamcunque delectationem, quæ nascitur ex sola cogitatione, absque vllo opere, & proposito ipsius, nu. 1. etiam si nun-quam prohiberetur per decimum præceptum, nu. 2. & 3.

Luxuriam, si ignorantia, metus, aut vis excusent. nu. 1.

Luxuria omnia reducitur ad sex species, & quænam sint illæ: & an sint plures, & quæ admittitur cum monali est adulterium, incestus, aut sa-crilegium propter causas diuersas. nu. 3.

Sponsa Dei, est anima vir, sicut & fœmina. nu. 3.

Luxuria in loco sacro est sacrilega, & cum monialibus est sacrilega, & in foro. nu. 3.

Prior monasterij beatæ Mariæ del Pilar Cæsaraugustæ laudatur. num. 3.

Confessarius quantum debeat interrogare circa peccatum luxuriæ. nu. 4.

PRo fundamento dinoscendi qui peccant mortaliter cõtra hoc sextum præceptũ, præsupponimus primo, id q̃ iam in additione c. Quando, de consec. dist. 1. nu. 188. diximus, scilicet, hoc præcepto nobis esse à domino interdictã quamcunque carnalem copulã, extra legitimum matrimoniũ. Proinde, quæcunque talis copula est peccatũ mortale, quamuis sit soluti cũ soluta, quæ simplex fornicatio appellatur adeo quidẽ, vt cõtrariũ assuetare, sit hæresis, vt determinauit concil. Vienn. Clem. Ad nostrum, de hæret. Neque ignorantia ab hoc excusat, neq; etiã existimare, non esse peccatum rem habere cum publicis meretricibus: Est enim hæc ignorãtia iuris naturalis, & diuini adeo manifc

manifesti, quod nullatenus excusat. 1. q. 4. §. Notandũ, & c. Non
rantia, de reg. iur. lib. 6. Neque metus, aut minæ mortis, vel
famiæ, neque pudor vociferandi, neq; timor infamiæ quæ
ciserationẽ consequeretur, ab hac culpa excusat. Sufficit
voluntas, aut consensus etiam coactus, vt culpæ mortalis
la contrahatur, c. Merito 15. q. 1. Nam potius debet quis
sa mundi mala pepeti, quã illi consentire, c. Itaque 32. q. 5.
eris, de his quæ vi, & Anto. 3. par. tit. 5. c. 6. sub finem. Excusat
tamen vis absoluta, qua sine vllo consensu, cogeretur adulte
aut fornicari, adeo, quod si virgo existeret, quæ semper
huiusmodi obscœnæ voluptati contradiceret, nõ perderet
ginitatem, (saltem quoad Deum) vt gloriosissima Lucia
& martyr, relata à Gratiano 32. q. 5. in Sũma, & Tho. 2. sec.
art. 5. respondit Paschasio in hæc verba, Si me feceris
violari, castitas mihi duplicabitur ad coronam: Quod
etiã si de actu ipso delectationẽ aliquam perciperet, dum
do neque in ipsum actũ, neq; delectationem voluntate
rata consentiret. Nam talis delectatio, nõ esset voluntaria
naturalis, & est esse in medio ignis, & nõ ardere, vt dixit
in c. Vir cum propria. 33. q. 4. neque teneretur manus
cere in eũ, qui vim inferre nititur, neque clamore se
Satis est enim nõ consentire ad hoc vt non peccet
mortaliter, vt singulariter dixit Sotus lib. 5. q. 1. art. 5. de
iure. quãuis quoad forũ exterius præsumeretur
si contingeret id ei intra ciuitatem, quæ neq; clamauit
tiit opem ad sui defensionẽ cum posset, vt habetur
Illud vero quod idem Sotus addit, non teneri huiusmodi
minam, etiam suis propriis membris resistere, & quod
non se componere, aut præparare ad obscœnum illum
dummodo animo non consenserit, difficile profecto
contingere. Quare, credo paucas honestas repertum
liquo modo non resistant, saltem sine clamore, & sine
iniectione his, qui eas tanta iniuria afficere nituntur.

2 Secũdo præsupponimus, ꝙ simul ac vetatur aliquid, cuius
vetitũ desiderium, & propositũ faciẽdi illud, imo, & consen
deliberatus, delectandi se in eo, visu, tactu, aut cogitatione
ne opere alio actu, nec proposito, aut desiderio cõmixtus
lud, vt colligitur ex Tho. in hoc probato, 1. sec. q. 74. art. 5. &
34. art. 3. & 2. sec. q. 54. art. 1. & 5. At consequenter quamuis
mum præceptum, quo vetatur desiderium copulæ
fuisset datum, per hoc tamen sextum fuisset vetitum
addit. c. Quando, de consec. dist. 4. nu. 288. diximus, &

efficaciter per c. 5. Matth. & c. Meretrices 32. q. 4. & c. Nec solo,
& c. Qui viderit. 32. q. 5. At Dominus noster in hac & furti ma-
teria speciatim per nonum & decimum præceptum, vetuit de
sideria & proposita, eo quod in eis delectatio, quæ ex cogita-
tione sola nascitur, est quoddam bonum apparens, ad sui desi-
derium inuitans, secundum Tho. 1. sec. q. 100. art. 5.

Tertio, quod omnia Luxuriæ peccata tã cogitationũ & dele
tationum, quam verborum & operum vt plurimum sunt ex
una septem specierum aut generum, vt aiunt Gratian. in c. 2. §.
Cum ergo 36. q. 1. adiuncto c. Mulier, 15. q. 1. & c. Extraordinaria
35. q. 2. & S. Tho. 2. sec. q. 154. art. 1. id quod recte defendit & de-
clarat Caiet. 2. sec. q. 154. art. Quarum prima est fornicatio sim-
plex quæ est inter solutos, solutos inquam, non solum à vin-
culo matrimoniali, sed etiam à cognatione & affinitate, ordi-
ne sacro, religione, voto & infidelitate. Si enim alter esset vin-
culo aliquo prædictorum vinculorum, non esset simplex forni-
catio, Tho. 2. sec. q. 154. art. 1. & 2. Secunda species est adulterij,
scilicet, cum alter vel vterque est coniugatus. Tertia est incc-
stus, quando scilicet, ambo sunt consanguinei vel affines, vel
quando alter est religiosus professus, aut ordine sacro insigni-
tus, aut ambo sunt cognatione spirituali coniuncti, c. fin. 30. q.
prima, aut admissum fuit in loco sacro. Quartum est stuprum,
quando scilicet, fœmina est virgo: est enim peccatum speciale
ratione fractionis sigilli virginalis, vt docet Tho. 2. sec. q. 154.
art. 6. Non sufficit autem quoad hoc, vt vir sit virgo, quod no-
tauit eius commentator in d. art. 6. Quinta est raptus, quan-
do scilicet violenter, aliqua cõtra voluntatem ipsius, vel patris
eius extrahitur à domo sua, quamuis id fiat ad ducendum
eam in vxorem post habitam copulam: & etiam quando vio-
lenter extorquetur copula sine sit virgo, siue non, cap. Rapto-
res. 36. quæst. 2. licet illa vim passa, si nullatenus consentit, non
peccet, vt dictum est. Sexta, est contra naturam, quando non
solum peccatur contra rationem naturalem, vt in speciebus sit
præditis, sed etiam contra ordinem, quem natura ad ha-
bendam copulam carnalem ordinauit, iuxta Sanct. Thom. &
Caietan. 2. sec. quæstio. 154. artic. 1. vt contingit cum peccat vir
cum viro, fœmina cum fœmina, aut vir cum fœmina extra vas
naturale, quod grauissimum, & abominabile, & indignum
quod nominetur peccatũ est, quamuis contingat inter mari-
tum & vxorem. Eiusdem speciei est etiam cum peccatur cum
animali bruto, quod bestiale dicitur, & est omnium, quæ sunt
contra naturam maximum, iuxta Thom. 2. sec. quæstio. 154.
art. 12.

art.11.aduertendũ tamen,non ideo nos dixisse supra,quod omnia Luxuriæ peccata sunt prædictarum sex specierũ,quod sint plures species,sed quia hæ sunt celebriores,seu quia directe,vel indirecte omnes reducuntur ad eas. Nam & Luxuria quæ admittitur cum religiosa,vocari potest adulterium,sacrilegium,iuxta glo.c.Virginibus,27.q.1. Quia illa est spōsa spiritualis Dei,qui est omniũ pater,& consequenter,qui violat spōsam alienam,affinemq; suã,quamuis etiã ea vocat eam sacrilegium,eo quod rem sacram violat,iuxta S.Tho.2.sec.q.154.ar.10.videlicet,aliquod sacrilegium est species Luxuriæ, & aliqua species Luxuriæ, sacrilegium, hinc eadem quæst.ar.1.solas prædictas sex species posuit,quod Commentator super dicta q.14.art.1.defendit, per quosdã spectus,quos cum aliis quæstionibus,quæ non sunt tantæ vtilitatis,quam subtilitatis,tam suis,quã æmuli S.Thomæ Martini de Magistris.q.1.de Luxuria, quæque parum inferuisse fini & scopo quẽ huic præfiximus,prudens omitto.Nec refert an peccãs sit religiosa,vel religiosus.Siquidem Deus tantus est sponsus est animarum virorum,qui suam castitatẽ diuino cultui dedicant,quam fœminarũ,quæ idem faciunt.Et tam sacrilega est cæteris paribus ea cũ qua rem habet religiosa,quã sacrilegus is,qui rem habet cũ religiosa,& sacrilegiorum illa,qui cum sint ambo religiosi,se sibi mutuo cõmiscent. Sacrilega quoq; dici potest omnis copula etiam ipsorum coniugum,quãdo ratione loci sacri est illicita.Quæ omnia huiusmodi tis perpensa,& illinc audacia illa impudens,temeraria,& diabolicalis,qua quidam cum irreuerentia effrænata,& diabolica dent monachas violare,imo etiam de eo gloriari, quo & bere eas in suas concubinas,mouerunt admodũ Reuerendum Pium,iuxta ac doctum virum,Priorem Ecclesiæ sanctæ Madel Pilar Cæsaraugustanæ, ad exhortandum nos vehementer id exectaremur:Quod adeo de se fœdum est, adeo abominabile & execrandum corã Deo Opr.Max.& Angelis eius,atque iram Dei prouocans,quod vtinam bonitas illa (quæ immensa est)diuina,ob hoc & ob diluuium tam effrænatæ Luxuriæ,etiam inter cognatos adeo propinquos & affines,vt nec deamus exprimere:& inter coniugatas, & virgines tam sacratas,quam non sacratas,vt non immittat in nos horrendũ diluuium aliquod tribulationum,non solum corporalium,quibus corpora, honores,& fortunæ pereant, sed etiam spiritualium, quibus animæ nostræ periclitentur.Amen.

Interrogatus, An monasterium & dormitoriũ religiosorum

sint eiusmodi loca sacra,quæ peccatum carnis ibi commissum, faciant esse sacrilegium?Respondi,non esse,quoniã sunt quartæ speciei rerum sacrarum secundum S.Tho.2. sec.q. 99. ar. 3. Et si ad sacrilegium satis esset, eiusmodi peccatum committi in loco sacro quartæ speciei,sacrilegium esset,quodcunque in quibuslibet agris,prædiis aut domibus Ecclesiæ cõmitteretur, quippe quæ omnia sunt sacra eiusdem speciei, c.Sacrilegium, c. Qui rapit,c. Quisquis,17.q.4.iuxta S.Tho.vbi supra. Non obstat quod ecclesia,& cœmeteria sunt loca sacra,quæ faciunt carnis peccatum esse sacrilegium quia illa sunt tertiæ speciei rerum sacrarum,iuxta eundem Thom.

Interrogatus,an sanctimonialis,quæ cum esset secularis,aut antequam ipsa professionem faceret, occulte fornicata est, suæ confessionis velum suscipiens,peccet? Respondi, peccare, si absq; dispensatione, aut alia honesta cautela suscipiat,vt Sylu. verb.Consecratio virg.perbelle declarat.Quod ipsum arbitror etiam de illa quæ voluntarie sese pollut,ob quod forsitan pauciores grandiorum,sine cautela licite consecrari possunt.

Quarto, principaliter præsupponimus,periculosum esse tam confessario quam pœnitenti immorari nimis in huius materiæ interrogationibus ; proinde debet se quàm citissime ab eis expedire interrogando sola necessaria, non descendendo nimis ad particularia & minutiora,per dicta supra in c.6.& tradita à Cajet.in 1.2.q.172.17.quæst.

Ex his præsuppositis infertur,quicquid Angel.& aliquot alij circa hoc præceptum,percontetur coniunctim omnia,quæ pertinent ad ipsum,vna cum eis,quæ pertinent ad decimum,quam diuisim alia circa hoc,& alia circa illud.

SVMMARIVM.

Præceptum sextum de non fornicando, quomodo infringit,& peccat mortaliter,qui habet copulam carnalem extra matrimonium.nu.5.

Pollutio voluntaria,& inuoluntaria variorum casuum.nu.6.& 7.

Pollutionis incurrendæ periculo consentiens.nu.6.

Pollutio dormiendi aduenies,& c.si potest placere,ob finem bonum.nu.6. 7. & 8.

Pollutio præterita & futura in quo differant.nu.8.

Matrimonialis copulæ generationem qui impedit.nu.9.

Fornicandi delectatio & delectatio morosa quando peccatum.nu.9.

Titillationes quæ cogitando percipit,si lætatur.nu.10.

Ossula quæ peccata.num.11.& 12.

Tactus qui peccata.num.13.

Adulter qui.num.13.
Ornans se, & insidens semestri, cantans, audiens, aut videns pu-
num.13.& 14.
Comedit qui in somnis, &c.num.15.
Amans insequens amatam, vt peccat.num.15.
Sponsos sese tang re turp rer periculosum.nu.13.
Referri potest in Deum, quicquid non est peccatum.nu.5.
Peccata cordis, oris, & operis, eiusdem speciei.num.9.
Delectatio præsens de copula præterita, vel futura quando peccatum

1 EX præfatis infertur, peccare mortaliter cõtra hoc præceptum fertũ de non fornicando, Primo, qui habet copulam cum
lem extra legitimum matrimoniũ, tenetur dicere quoties habuit, & cũ quibus personis, quo sciat confessarius cuius
cici est, puta si est simplex fornicatio, vel adulterium, incestum,
prum, sacrilegiũ, raptus, aut contra naturam, iuxta supra dicta
in hoc ipso c.nu.3. Et aduertendum, quod tantum quis pecca
per copulam cum vna cadẽq; persona decies habita, quã
tum peccaret, si eam cum diuersis decem eiusdem qualitatis
haberet, quod Io. Maior in 4. dist.17.q.expressis.

6 Secundo, qui procurat, vt contingat ei pollutio, aut placita
sibi deliberate contingentia illius non procurata, aut cum pos
sit & debeat eam impedire, non impedit, aut probabili pecca
Io, vt eueniat se exponit, volendo intellectu turpes cogitatio
& assicientio voluntatem carnali delectatione, aut imaginã
do se conuersationibus, vel tactibus turpibus, quæ ad eam
uocant, à quibus potest, & debet se auertere, aut in fine
sibi eueniret pollutio, comedit aliquid, aut bibit, quamuis
exonerandum naturam id faciat. Quod genus peccati vocat
mollicies, estque de genere peccatorum cõtra naturam, de
Apost.1.ad Corint.5.ait, Molles non possidebunt regnum
quod licet maius sit quando cum alterius opera consequi
propter participationem in alterius peccato, non tamen
fit alterius speciei, nisi copula Sodomitica accederet, iuxta
tentiam Caiet.2.sec.q.154.art.11.& nisi interuenirent alia
ea mutatio fieret: Proinde si præter id intercederet
cuius memoria, & voluntas, siue desiderium eam libidinem
plendi cum illa, non solum esset mollicies, sed etiam alia
riæ species, cuius est copula re habita cum illa persona
adulterium si esset nupta, incestus, si cognata, sodomia si
rius sexus, secundum eundem Cardinalem vbi supra.

7 Diximus supra. (Qui procurat &c.) Quoniam pollutio

inuito contra voluntatem euenit, non est peccatum, qualis est, quæ euenit dormienti, & seminis fluxum patienti, & violento alterius tactu, ei qui non consentit in eo. Diximus item (Cum possit, & debeat impedire & non impedit) quoniam non sufficit potentia impediendi, nisi adsit obligatio id faciendi. Nam qui operi alicui incumbens potest eiusmodi pollutionis euentum impedire, cessando ab opere illo, & se in alia diuertendo, sed quia non tenetur opus illud intermittere, non cessat ab eo, & ob id pollutur, non peccat, si nullatenus pollutioni aduenienti consentit. Exemplum proponi potest in eis, qui ad præscendum, docendum, disputandum, audiendum confessiones, aut alloquendum fœminas ex causa honesta cum sint ipsi viri, vel contra viros, cum sint ipsæ fœminæ, videt, legunt, audiunt, aut dicunt aliqua turpia, aut talia quæ illam prouocãt. Ii enim quamuis possint, non sunt tamen obligati ad omittendum id quod faciunt, quo pollutionis euentum impediant. Quare si ex illis eueniat, nõ peccant, modo nullatenus, vt supra dictum est, ei aduenienti consentiant. Quæ omnia colliguntur ex his, quæ sentit S.Tho.1.part.q.80.& expressit S.Anto.2.part.tit.6.c.5. & Card.Io.de Turrecremata in c. Testamentum, & cap. Sed pensandum, dist.6.& Cardinalis Caietan.lib.17.q.q.16.& in summa verb. Pollutio. Quod ipsum respondimus & nos cuidam Vedelario seu cursori vtenti diplomate, qui non poterat aliter impedire, quam ab equo descendendo. Quæ tamen omnia intelligenda sunt, de illis solis, qui probabiliter credunt, voluntatem eorum superiorem, siue intellectiuam in huiusmodi pollutionem non consensuram. Alij enim qui credunt cõtrarium, potius debẽt omittere confessiones, prædicationes, cursum vedelatorum festinatum, & quidquis aliud, ob ea, quæ Caietanus, citantes illud Eccles.9. Qui amat periculum, peribit in illo, tradidimus. Non est item peccatum mortale, cupere vt sibi dormienti contingat pollutio, quo leuetur natura, per solam viam naturalem, nullam ad id causam præbendo. Quod ne cui videatur durius, addimus nos in hac parte, sequi Caietan.2.sec. q.154.art.1. & Sylvest.verb.Pollutio, & alios, præsertim gloriosum illum D. Antonin.2.part.tit.6.c.5. non tantum ob eius auctoritatem, quanquam mihi semper maxima est, sed etiam ob has rationes. Prima est, quod hæc de qua loquimur pollutio non est in se peccatum, secundum omnes, & quicquid non est peccatum, in obsequium Dei est referibile, iuxta omnium sententiam. Secunda, quod sermo est de desyderio siue cupiditate

quæ nullatenus est pollutionis causa, quale est desiderii eius qui cupit, vt ea pollutio ei eueniat, quandoque in somnijs eo modo, quo solet euenire sudor in leuamentum naturæ. Tertio quod eiusmodi pollutio non adæquatur peccato quoad hoc. Nam etiam S. Thom. in 4. dist. 9. quæst. 1. Paludan. in eadē dist. quæst. 3. & communis asserunt non esse peccatum, complacere vbi de præterita pollutione ob sanctum finem & purum & a omni malo defæcatum, cū tamē peccatum propter nullum bonum euentum, vel effectum, quamlibet sanctum, possit vllo modo placere, vt in c. Inter verba. n. q. 3. num. 85. ad vnum peccatum, & num. 159. ad alterum, & supra cap. 15. nu. 10. & in addit. cap. Quando, de Consec. dist. 1. nu. 169. probauimus. Quamquod inter complacentiam de futura pollutione, & de præterita nulla est, quantum ad hoc alia differētia quam quod complacentia de futuro posset esse causa illius. At nos expresse agimus de complacentia quæ nullatenus sit causa illius, vt etiam hi quos sequimur, loquuntur. Quinta quod dicitur, qui contrarium affirmant, intelligendi sunt, de desiderio & appiditate, quæ aliqua via est pollutionis, vel aliquid prouocationis eius, licet in bonum finem, & non de illa, de qua nos agimus, quæ nullatenus est causa, nec quid prouocatiuum, neque ad malum, neque ad bonum finem. Sexta, quod falsum est dicere, quod omnes qui desiderant aliquid, procurare habere, & quod quicquid licet desiderare, licet & procurare. Non possum enim desiderare mortem propriam meam, imo & aliorum nam in multis casibus, imo eam rogare Deum. At non est mihi licitum procurare illam opere, quod recte elucidat Sotus. lib. 5. q. 12. art. 1. de iust. & iure, & docte ac erudite docuit Caiet. 2. sec. q. 154. art. 5. Aliud est velitum, aliud voluntarium, illud respicit obiectum, hoc voluntatem. Et potest quis nonnunquam recte desiderare, vt eueniat ei mors iussu Regio, aut Regis contra suam voluntatem facienti quicquid potest, ne illa eueniat ei, & se defendat ab ea. Septima, quod medicus potest desiderare, vt ei cui medetur contra ipsius voluntatem, euacuatio pollutio, quam credit saluti eius plurimum cōducere, sine culpa ægrotantis & sine vlla illicita procuratione. Quas omnes propositiones, quibus in præsentia respondere nescimus, & ob prædictorum quos sequimur authoritatem, hanc partem, sine contentione peruicaci, & præiudicio eius qui contra contenderit, sub correctione debita tenemus.

8 Addimus, non esse peccatum mortale, comedere modicum calida edulia, ob quod pollutio euenit, dūmodo nō comedat

ea, eo fine vt ei eueniat, sed solum vt suæ gulæ satisfaciat. Ex his infertur, pollutionem, quæ dormienti accidit, non esse in se peccatum, licet esset in causa, iuxta glos. receptā verb. Rei, d. c. Testamentum, & S. Tho. 2. sec. q. 154. art. 5. & Maiorem in 4. dist. 9. quæst. 2. quia non est voluntaria. & quia vt in addit. c. Quando, de consec. dist. 1 num. 37. diximus. Nemo dum dormit, potest bene mereri, neq; peccare etiam veniaſiter, nisi exequendo peccatum, vt si somnum acciperet pro instrumento peccandi, Tho. in d. art. 5. & Caiet. q. 16. lib. 17. q. vt acciperet, qui se somno dederit, eo modo, vel ea corporis parte, vt ei pollutio eueniat, tunc enim esset peccatum, vel saltem exequutio eius eo modo quo percussio facta sagitta est peccatū seu exequutio peccati quod perpetrat is, qui eam ad percutiendū emittit. Nō est item peccatum saltem mortale pollutio illa, quę incipit euenire alicui dum dormit, & finitur postquam est experrectus, si voluntas superior, siue rationalis deliberata, in illam non consentiat, quamuis sensualitas ea delectatur iuxta communē sententiam in 4. dist. 9. & Io. de Turrecrem. in c. Sed pensandū, art. 5. dist. 6. Imo neque si incipiatur, posteaquam est semi excitatus, siue experrectus, antequam plene expergiscatur, modo absque ea patientis consensu deliberato voluntas rationalis perficiatur, posteaquam esset plene experrectus, iuxta mentē Cardinalis à Turrecrem. vbi supra. Quia ad constituendum peccatū mortale delict. pueror. & cap. Inebriauerunt. 15. 5. 5. desiderium integrum requiritur. c. Omnis, de pœnitent. & c. 1. Tertio, peccat is, cui pollutio dormienti eueniens, posteaquam plene expergiscitur, placet deliberatę ob delectationem, quam inde cepit, præsertim si desiderat, vt iterū ei ad se delectandum eueniat, Sylu. verb. Pollutio. Diximus (ob delectationem, &c.) quoniam si placuit præterita, vel cupit futuram ad tentationes carnis sedandas, non procurando vt eueniat, non est peccatum, Caiet. 2. sec. q. 154. artic. 5. & Anton. 2. part. tit. 6. c. 3. Sylues. verb. Pollutio, etiam si comedat aliquid, vnde putat eam euenturam modo hic in hunc finem non faciat, licet ad satisfactionem gulæ id comedat, Anton. & Sylue. vbi supra. Facit c. De occidendis. 23. q. 5. & l. Siquis nec causam. ff. de reb. credit.

Quarto, qui habens rem cum aliqua, dat operam ne illa concipiat, procurando, vt tali modo cōtingat, vt inde nequeat fieri cōceptio, & peccatū est contra naturam, iuxta S. Tho. 2. sec. q. 154. art. 11. & Cietan. in comment. quoad ambos quidē, si ambo consentiant, sin autem, quoad consentientem tantū qui est reus culpę.

Quinto, qui habet propositū vel desiderium deliberatū co-

pulæ carnalis extra legitimũ matrimonium, vel delectatio illa morosè, expressim vel tacitè, expressim quidẽ fruendo, consentiendo expresse & deliberate in delectationem: quæ turpi cogitatu illius nascitur in sensualitate, siue appetitiua sitiuo. Tacite vero, si aduertens se illa teneri, & duci in lum consentiendi, non expellit, nec nititur expellere sine causa, quæ ab expellendo eã excusat. Quod probatur per lam superius cap. 11. nu. 8. positam. Toties autem peccat, habuit eiusmodi propositum, aut delectationẽ moretur, circa vnam interrumpendo multoties, siue circa multas aut separatim, iuxta S. Anton. 2. par. tit. 5. c. 1. §. 6. & omnes secundum superius dicta in c. 6 supra eo. nu. 13. & 14. Quia cacia cordis, oris, & operis eiusdem sunt speciei, & solum tunt, secundum maiorem vel minorem perfectionẽ, Tho. q. 51. art. 7. Proinde iuxta varias circunstantias, variarum narum, quas sic concupiuit, sunt etiã variæ species horum lorum propositorũ, & desideriorum, & peccati speciem mu Nam quæ sunt ergà coniugatas, sunt adulteria: quæ ergà gnatas, incestus, quæ ergà virgines, stuprũ, &c. de quibus dictum est. Et ideo hæ circunstantiæ necessario sunt cõsi cum numero illorum propositorum & desideriorũ, siue cu piscentiarum Sylu. verb. luxuria. §. 3. & dicta in cap. 6. supra

Sexto, is cui deliberate placet delectatio, quæ sibi ex cogitatione copulæ carnalis, quam habiturus est cũ illa, quando sibi facta fuerit vxor, aut si alioquin liceret, sententiam Caietani in 2. Tho. de delectat. morosa dub. 2. Cũ illa vel illa, si vel quando sua vxor fuerit, quãuis licita cat ei gaudere de spe quã concipit habendi aliqñ illam, est tamẽ licitũ ei admittere deliberate delectationẽ carnalem quæ inde nasceretur. Nam quãuis voluntas cõditionalis futuræ, nil ponat in esse, illa tamen delectatio, quæ in scitur, non est conditionalis, nec futura, imo præsens & ta, quæ est conclusio singularis, ratione singularis sumptæ.

Septimo, qui vel quæ cõiux mortua vel mortuo cõiuge minit copulam carnalem in matrimonio tempore præcedenti bitam, & delectationem carnalem ex eius memoria eorum mittit & ea deliberate gaudet, vel aduertens sensualitatem eam inesse, ac exponi se periculo pollutionis incurrendæ sentiendi in eam, non expellit, nec nititur eam expellere, tatum finem in aliud per disciplinam, vel alio modo diuertendo, per regulam superius cap. 11. nu. 8. ad dinoscendum quæ

tosa delectatio sit peccatũ mortale, traditam. Verũ tamen est, viduũ, & viduam licite posse meminisse copularum carnalium tporis præteriti, & gaudere, quod eas habuerint, & quod in eis delectati fuerint, imo & velle illas habere, si qua ratione fieri possent, non tamen est licitũ illis habere nũc actu & in præsentia delectationem, quæ ex illa recordatione seu memoria nasceretur, iuxta omnium doctrinam & mẽtem, quam dilucidius exteris omnibus declarauit Caietan. 2. Tomo de delectatione motos. dubio 1. & 2. Quod ipsum per easdem rationes, videtur etiam nobis de illa coniuge, cui ex recordatione copulæ licitæ præteritæ, aut futuræ, coniugis absentis, nascitur, atque excrescit delectatio in sua sensualitate, quantumuis nemo, quod sciam, illud exprimat, arg. l. Illud. ff. ad leg. Aquil. & capit. 2. de translatione Prælat.

Octauo, qui deliberato & stabili animo vult amplecti, osculari, aut tangere, aut amplectitur, osculatur, aut tangit fœminam cum sit mas, vel marẽ cum sit fœmina, animo fruendi delectatione carnali, quæ ex huiusmodi actu nascitur, esto, quod tactus ille non sit de se impudicus, esto, etiam quod tangeret personam quam desiderabat atq; sperabat in coniugem accipere, si nondum acceperit, iuxta sententiã Thomæ, & eius Commentatoris. 2. sec. q. 154. art. 4. & S. Anton. 2. part. tit. 5. c. 1. §. 7. & 9. Diximus, (deliberato animo) quoniam appetitus ille qui in sensualitate nostra nascitur, ex voluntate aliquid horũ faciendi, anteaquam intellectus id animaduertat, & voluntas ei consentiat, aut etiam omittat cum expellere cum periculo consentiendi, saltem in illam delectationem, nõ est peccatum mortiferum, per regulam supradictam, in ca. 11. nu. 9. & in hoc ipso cap. nu. 9. Diximus, (ad fruendũ delectatione carnali) quotiam facere, vel velle facere illa, ad se delectandum honeste, vt faciunt multi, qui tangunt, osculantur, & amplectũtur pueros, puellas, cognatos vel cognatas, nihil peccant. Diximus item, osculari, tangere & amplecti, non autem diximus videre & alloqui. Quia hæc cum fiunt honeste in finem honestum, puta ad vrbanitatem debitam, ad recognoscendum postea cum itetum conuenerint, vel ad reprehendendam illius vanitatem, ad de rebus honestis admonendum, vel ad laudandam Deũ, quod adeo pulchra opera efficiat, aut ob honestum amotem, imo & ad se delectandum caste honestéque amando, non est peccatum, imo est virtutis actus, modo non faciat ea tali loco, tempore, & modo, quo se periculo concipiendi mali propositi, opetib. vel delectationis luxuriosæ se exponat. Nec est pluspuam

veniale facere prædicta ob solam curiositatē cognoscendi, qua
pulchritudine, aut quo incessu, aut gestu sit. Imo nec obliter
se, etiam deliberate, videndo & alloquendo eiusmodi eram
ram formosam, & perspiciendo res eius nouas, & pompo
modo nulla intentio mala illam comitetur, nec alia mala del
ectatio carnalis, suapte natura ordinata in aliquem luxurie
ctum, vt subtiliter Caiet. in 2. tom. de delect. mor. dub. 9
bat, ponendo magnum discrimen, inter visum & alloqui e
vna parte, & tactum ex altera. Non obstat his quod Hiero
Epistola ad Eustoth. de virginitate, scribit paulo ante &
illa (Claude ostium tuum, absconde) & infrà, Foris vagen
virgines stultæ, &c. nam ille hortatur ad optima, & ad
etiam minus bona, quæ ipsis possunt esse impedimēta, quā
sunt illa. Nos vero dehortamur à malis, discernendo illa à
nis, quoquo gradu sint talia. Diximus etiam, nec desponsa
Quia illi quamuis sponsalia tantum de futuro cōtractū
non liceat eis copula, sine proposito saltē antea in matrimonio
consentiendi, licite tamen possunt non solū se cernere, & allo
qui, & frui gaudio, & voluptare, quæ inde nascitur, sed etiam
osculari se mutuo, amplecti & tāgere se tactibus qui de se non
sunt impudici, & frui voluptate, quæ oritur ex eis, sine voluptate
tamen ampliori. Sponsalia enim, quæ initiū matrimonij sunt,
faciunt facultatē fruendi voluptate præambula voluptati ma
trimoniali, quæ singularis est eiusdem Caietani determinatio
in 2. sec. q. 154. art. 4. Quæ tamen intelligenda venit, quando
fit cū cautela, ne contingat pollutio, nec periculum proximum
illius incurrendæ, aut consentiendi in eā, vel in copulā matri
monialem, antequam expresse vel tacite matrimonium contra
hant. Quod quia raro contingit, cū soli secreto sese oculantes
amplectuntur & tangunt, plurimū expediret, ne opportunitas
eiusmodi, donec coniuges fierent, eis consentirentur. Dixi
item (tactibus, qui suapte natura non sunt impudici) nā si
essent, quales sunt tactus verendorum, nullatenus debent
sentiri: imo si ad euitandos eos esset necessarium, peccatū
cum clamore auxilium, non obstante infamia, quæ alteri
tium, vel vtrique inde nasceretur, secundum Caiet. in 2. d.
154. artic. 4. sub fin. cui hac in re contrarius est Sotus relatu
prā eo. nu. 1. & ei accedimus cum moderatione de qua ibidem

Nono, qui vadit ad aliquem locum, præsertim ecclesiā,
videat & concupiscat, inordinate, lethaliterque fœminam
gl. c. Odi. 24. q. 1. ob intentionem mortiferam. Idem dicendum
de illo, qui mittit, aut tradit, recipit, vel promittit epistolam

aliqua dona, quamlibet parua eiusmodi cum intentione, Sylu.
verb. Donatio. §. 2.

Decimo, qui quærit mediatrices aut maleficas, ad cōsequen
dum suæ concupiscentiæ effectū. Alex. Halen. tract. de Luxur.

Vndecimo, qui vel quæ se in fenestra, vel alio loco exhibet,
animo, vt cerneretur ab aliquo, vel aliqua, à quo vel qua scit se
carnaliter amari, & eo conspectu mortaliter peccatum iri, licet
in opus peccati non consentiat, in quo toties lethaliter peccat,
quoties id facit secundum S. Anton. 2. par. tit. 5. c. 1. §. 7.

Duodecimo, qui se vestit vel ornat eo animo vt videatur a- 14
liqui eius formā, ob quam carnaliter & mortaliter ametur: non
autem si facit illud, vt ametur honestē, licet carnaliter, in finē
contrahendi matrimonium, vel alium honestum, imo, neque si
id facit quo ametur inhoneste, sed non mortaliter, ad Luxuriā
videlicet tantum venialem.

Decimotertio, qui animo deliberato delectatur loquēdo, ca
nendo vel audiēdo verba Luxuriæ turpia, etiā sine male operā
di proposito, per superius dicta in ca. 11. nu. 8. & per alios alibi.

Decimoquarto, qui nutu oculorū, verbis, musico cantu, aut
aliis similibus nititur prouocare ad consentiendum huic luxu
riæ peccato, aut curauit, vt se comitarentur aliqui in aliquem
actum mortiferū, qualis est cantus musicus, qualia hastiludia,
& alia similia, ad prouocādum aliquem in eiusmodi peccatum
mortale collimata, & directa Alex. Halen. tract. de Luxuria.

Decimoquinto, qui falsō gloriatur, se cum illo vel illa rē ha
buisse, qui non solum peccat, sed & tenetur restituere famam
quam per id aufert. arg. Reg. Peccatum, de reg. iur. lib. 6.

Decimosexto, qui comedit aut bibit plusquam oportet, aut 15
quærit aromata vel aliqua calida, quo magis hoc Luxuriæ pec
cato delectetur, nisi sit coniunx, qui si faciat id ad debitū ma
trimoniale commode soluendum, nihil peccat, & si faciat quo
magis in eo soluendo delectetur, tantum veniale admittit. An
gel. in interrog. circa gulam. §. 17.

Decimoseptimo, is quē piget impotentiæ coeundi luxurio-
se, quamuis pigere impotentiæ ad copulam matrimonialem,
non sit peccatum, secundum omnes.

Decimooctauo, qui aliquam mulierem mala cum intētione
insequitur, quod peccatum eo grauius est, quo maiori tempo-
re, in ea insequenda moratur, imo si mulier est honesta, obliga 12
tur ad ei faciendam iniuriam, contumeliam, aut infamiā quæ
ob hoc eam consequitur. l. Item apud Labeonem. §. Appellare.
ff. de iniu. modo honesto habitu ipsa incedat, alioqui vero mi-

nime, vt in ead.l.§.Si quis virginem. At si eam ad peccandum inducit obligatur ad suadendam ei pœnitentiam, iuxta superius dicta in c.15.nu.26.

Decimonono, qui locat domum vel aliquam eius partem cui meretrici, quam scit vel probabiliter credit, in ea meretricaturam, seu suo corpore, turpem quæstum facturam, is non videtur peccato consentire, & ad id admittendum inuitare, consequenter peccat, arg.c.1.de offi.deleg.cum similib.

Quid restituere oporteat eum qui rem habet cum ea quæ putabatur esse virgo, & non est.

SVMMARIVM.

Virginem qui defloratquid restituet si dolo, aut importunitate, &c. nu. 16. & 17.

Virgini qui promittit se eam ducturum in vxorem, nu. 18.

Virgini corruptæ, quæ putatur virgo, & aque bene nubit ac si non esset corrupta, quid restituetur, nu. 19.

Restitutio qualis facienda patri ab eo qui eius filiam defloravit.

Frater Franciscus à Victoria laudatur. nu. 19.

16 CIRCA hoc dicimus primo, eum, qui rem habet cum ea quæ putatur virgo, sine dolo, & deceptione ipsius puellæ, illa se ad id offert, vel leuiter rogata consentit, nil tenetur restituere in cõscientiæ foro, etiam si vere virgo esset. Tum quia scienti & sponte consentienti non fit iniuria nec dolus, l. Scienti, de reg.iur.lib.6. Tum quia lex quæ obligat ad solvendum aliquid ei quam defloranit, agit de decipiente, c.ad audientiam, vlt.Exod.22. Diximus, leuiter, nam si grauiter importune rogata, satis dicitur coacta, quoad hunc effectum, arg.l.2.C. de rapt. virg.& gl.dicti cap.Scienti.

Secundo, dicimus quod in foro exteriori huiusmodi deflorator iubebitur eam dotare, in vxorémq; sibi ducere, d.l. Adult. aut dotare, & fustibus cædi, c.2.eo.tit. quamuis eam corruptam non inueniſſet, & neget eam fuisse talem, nec probet se virginem probet, satis enim est ei, quod ipse nõ probet contrarium, iure namq; præsumitur illam fuisse tunc virginem, deceptam, vt asseruit Antonius, Panor.& Communis in d.c.& 1.de adult.& S.Anto.receptus.2.par.tit.5.c.6.§.1.

17 Tertio, qui importunis precibus, & appellationibus, aut promissionibus, siue pollicitatione eã ducendi decepit, in quo foro tenetur in exteriori quidẽ ad id, quod super dictum est, in interiori verò ad ducendam, vel ad faciendũ id, quod

manear contenta, vel ad resarciendum ei damnum omne, quod inde illi euenerit, scilicet, quanto maioris eget, quo talẽ adipisceretur maritum, qualem manens virgo adipisceretur, iuxta boni viri arbitrium, q̃ sensit Anto.vbi s. & aliquid amplius, ob verecundiam, quam tota vita passura est, & ob contumelias, quas ob id à suo marito acceptura est, vt nos in d.c.1.diximus, addentes non obligari ad eam omnino dotandam: Quoniam id pœna est, quæ in foro interiori omnino non debetur, donec à iudice imponatur, §.In hoc.33.q.2.& gl.sing.c.Fraternitas, 21.q.1.in eius Comment, id late tractamus.

Quarto, q̃ si promittit se ducturum eam, siue promittat ex animo vero, siue ad decipiendam eam ficto, obligatur ad explenda promissa tam in interiori quã exteriori foro, & multo magis si iuramento id firmauit, c.1.& c. Qualiter, de pactis, c. Quacunque arte, 22.q.5.nisi essent valde inæquales genere vel dignitate, puta, si ille esset nobilis, & illa agricolæ cuiuspiam vel officiati mechanici filia, eo enim casu præsumi potest illã fingere se deceptã, sed non esse, arg.c.Requisiuit, de spõs.& Anto. vbi s.& Syl.verb.Luxuria, q.5.ob q̃ iudicio nostro non obligatur ad amplius, quam ad dandum ei tantum, quãtum magis opus habet ad talem adipiscendum maritum, qualem si non esset infamata adipisceretur, vel ad reponendam eam in aliquo statu honesto, in quo Dei obsequio viuat secundum S. Anto. vbi s. ab aliis probatum, ad alterum tamẽ horum tenetur. Quia facer non præsumatur decepta ad effectum ducendi eam, tamẽ tenebitur ad resarciendum damnum, eo quod promissio ducendi, vtrũ habet saltem precum importunarum. Idem dicendum de eo casu, quo promissio fuit vera & ex animo facta, sed esset probabile, quod ex matrimonio eam consequuturo, grande aliquod scandalum nasceretur. Et in eo qui promittit, & est sacris initiatus, aut aliam habuit vxorem, aut pater renuit omnino illam ei tradere.

Quinto, q̃ vltra prædicta obligatur ad placandum illius patrem, & ad satisfaciendũ ei pro iniuria illata secũdum Tho. 2. 19 secũ.154.art.6.& Caiet.ibidem Anto.vbi s.& alios.

Sexto, quod iustũ & rationi consonũ videtur nobis id q̃ di- 20
citur assuetasse ille celeberrimus, iuxta ac doctissimus pientissimusque doctor P. Frater Fracisc̃us à Victoria Gymnasia primarius in sacra Theologia resolutissimus, Academiæ Salmanticẽsis, cli nos quoque in eadem, functionis eiusdẽ esse memor, in sacris canonibus, nempe illum, qui virginem dolo, aut importunis precibus corrumpit, obligari ad satisfaciendum ei de detrimen

detrimentum ex sigilli virginitatis fractione illatum, etiam si
la æque bene nuberet, ac si præfatum sigillum non amisisset
facile infertur ex dicto 3. supra posito, & rationibus in eo allegatis, ad eos saltem casus, in quibus nos ibidem respondimus,
licet, quando defectum huiusmodi deprehendit illius maritus
& propter hoc eam relinquens ab eaque discedés, peccatum
ficiscitur, aut eam aspere nimiumque seuere tractat, quod
(iudicio nostro) illa determinatio seu resolutio limitari, seu
ne procedat, locumue habeat, quando maritus eiusmodi defectum non comprehendit, imo existimat se illam inuenisse virginem, quales permultos esse plurimis in locis existimamus.

Septimo, ꝙ is qui dolo, fraude, aut precib. importunis, inbuit rem cũ aliqua iã ab alio corrupta, sed proviginc reputac habita, & per hoc eã infamauit, licet in nihilum in foro scientiæ ob virginitatem ereptã teneatur, ob famã tamen perptam tenetur, secundum Io. Maior. in 3. dist. 37. q. 3. ad

Quando concubinarius non debet absolui.

SVMMARIVM.

Concubinarius verus, aut pro tali habitus, quando non debet absolui. & 21.

Et quid si concubina est ancilla. num. 22.

Ancilla qua dominus abutitur, separetur ab eo. num. 21.

CConcubinarius cohabitans concubinæ, non debet absolui antequam ab ea separetur cũ proposito nũquam amplius ad eam redeundi. Tum quia non potest vere pœnitere, nisi fescindendo occasionẽ & opportunitatem peccandi, adeo propriquã ac est hæc cohabitatio, vt latius diximus super dicto Augustin. in c. Satisfactio, de pœnit. dist. 3. relato à Gratiano, post Tho. in 4. dist. 15. q. 1. art. 1. q. 3. à Paludano, & ab aliis recentib. post S. Anto. in 3. part. tit. 14. c. 26. & Syluest. verb. confessio 25. ab aliis rapsodiis, siue Summistis receptum. Tum eo etiam supra capite 1. diximus, esse ad veram pœnitentiam requisitum. Tum quia non possunt illi sine grandi periculo habitare simul, quod alteruter, vel vterque eorum opere, verbis vel nutu, aut delectatione peccet. Nil tamen aliud dicimus, quã fugiendum sit eo casu, quo possint ipsi absq; peccandi periculo cohabitare, quam quod rarissime id cõtingeret, & quod debent absolui absque proposito deliberato nunquam peccandi opere, animo, aut voluntate. Idem quod dicimus de concubinario, dicendum credimus de his quos populus con-

se tales, licet non sint, donec veritas publicetur. Quoniam non solũ ab omni malo, sed etiam ab omni mali specie cauendum est, iuxta Apost. 1. ad Thess. 5. & c. Cum ab homine, de vita, & honest. cler. Idem ꝙ diximus de concubinario, dicẽdum est de illa persona, quæ cuidam alteri cohabitando, non potest ob suam fragilitatẽ vitare, ac (vt rectius dicamus) videtur ei quod non vitabit peccatum mortale, nisi separetur ab ea: debet enim separare se ab ea, quamuis sit pater, mater, filius, filia, maritus, aut vxor, ob eãdem rationem. Addimus etiam ꝙ ancilla qua dominus eius luxuriose abutitur, si nequaquam potest ei resistere, aut putat quod ob suam fragilitatem ei non resistet nisi fugiendo, iuste posset fugere, quemadmodum vxor potest discedere à marito, qui eam ad peccandum attrahit, c. si infidelis. & c. Idololatria & seq. 28. q. 1. Imo, iudicio nostro, posset dominum compellere, quo eã vẽdat alteri, qui ea non sic abutatur, tamẽsi hoc nemo alius exprimit, si quidẽ ob asperum & crudelẽ corporis cruciatum, qui longe minor est animæ cruciatu, laudabilissime. ff. de ædil. edict. c. Præcipimus. 12. q. 1. potest ad illud compellere. §. sed maior, Inst. de his qui sunt sui vel alieni iur. Qua tamen de re alibi tractamus in hac postrema editione sup. c. 14. Addimus Conci. Trident. nuper instituisse sess. 24. c. 8. de reforma. matrimonij, in hæc verba: Statuit huiusmodi cõcubinarios tam solutos, quam vxoratos, cuiuscunq; status, dignitatis & conditionis existant, si postquam ab ordinario etiam ex officio ter admoniti ea de re fuerint, concubinas non eiecerint, seque ab earum consuetudine non seiunxerint, excommunicatione feriendos esse, à qua non absoluantur, donec rea ipsa admonitioni factæ paruerint. Quod si in cõcubinatu pertinacius censuris neglectis permanserint, contra eos ab ordinario seuere pro qualitate criminis procedatur. Mulieres siue coniugatæ siue solutæ, quæ cũ adulteris seu concubinariis publice versantur, siter admonitæ non paruerint, ab ordinariis loco earum nullo etiam requirente, ex officio grauiter pro modo culpæ puniantur, & extra oppidum vel diœcesim si id eisdem ordinarijs videbitur, inuocato, si opus fuerit, brachio sæculari, eiiciantur, aliis pœnis contra adulteros & concubinarios inflictis in suo robore permanentibus.

De coniugum luxuriæ peccatis.

SVMMARIVM.

Concubinarij excommunicati, vt plurimum excommunicati. num. 23.

Præceptum

Præceptū sextū de non fornicando infringit coniunx eo animo habitū cū coniuge quod haberet cā, etiam si nō esset sua vel suæ coniux.

Coniux negans sine iusta causa coniugi debitum petitum, & quando petitur petitum, & quæ iusta causa non reddendi.nu.25.26.& 27.

Coniunx non discedens à coniuge adulterante vt peccat.nu.28.

Matrimonium contra simplex castitatis votum contrahens, consequitur aut petens debitum.nu.30.

Voto castitatis coniugis si coniux cōsentit, aut si ambo cā vouerunt.

Debitū coniugale petens tēpore menstrui nu.32.aut in loco sacro.nu.

Coniux prolis conceptionē impediēs, & ob id semē extra vas fundēs.nu.

Coniux qui sit patrimus filij per ignorantiam vel malitiam.nu.34.

Coniux habens rem cum cognato, vel cognata coniugis, & postea debitum petit, vel coniugi adulterandi facultatem facit nu.35.

Matrimonium clandestinum contrahens sine iusta causa, & quæ sit iusta.36.& 37.

Matrimonio qui occulte ante benedictionem vtitur.nu.38.

Matrimonium qui cum duobus contrahit, quid faciat.nu.39.

Matrimonium contrahens ob coniugis mortem antequam de morte constaret, & alia quotidiana.nu.40.& 41.

Coniuges qui se impudice tangētes extra debitum vas polluunt.nu.42.

Coniuges qui se impudice tangētes extraordinarie se polluunt.nu.43.

Debitum coniugale expresse ac tacite petitur. n.23.iusta de causa petitur.n.26 non petitur contra votum.nu 31.& 32.nec tēpore menstrui tenentur coniuges petere & pacisci possunt de non petendo illo.& quando mortale petere ante benedictionem.nu.38.

Maritus qui adulterā vxorem, vel vxor qui maritum adulterum patitur.nu.28.

Bigama nulla mulier fit.num.37.

Maritus vxorem quando accusare potest.nu.29.

Matrimonium clandestinum quando licet.nu.37.

Vxor quæ de mariti primi morte dubitat, quando & quomodo nubere debet deponere dubietatem, quo debitum reddere possit.nu.40.& 41.

His modis peccant mortaliter coniuges in coniugio.

23 PRimo coniuges concubinarij, saltē publici, aut pro talibus habiti, non solum peccant, sed etiam communitur excommunicantur per cōstitutiones Synodales, vt in Episcopatu Cumbricensi tit.32. Et quamuis peccatum mariti adulterantis uxoris paribus sit maius quam vxoris adulterę, secundum Aug. cap. indignantur 32. num.6. quia maioris vigoris ratione vincitur, & melius potest resistere, debetque vxorem suam vincere, & suo exemplo regere: attamē maius est peccatū vxoris.arg. gl.l.Illud, C.ad l.Iuliam de adul.& trad.Caiet.2.sec.q.154.art.4. eo respectu quo facit prolem de suo patre incertam, & maius scandalum generat.

Secundo, coniux qui vel quæ cum coniuge eo animo rem habet, quod haberet, vel vellet habere illam etiam si non esset sibi coniux: aut qui vel quæ, tam velit habere cum alio vel alia ac coniuge.c. Origo, adiuncta gl. verb. Amator 32.q.4.secundum Palud.in 4.dist.32.q.3. Anto.3.par.tit.1.c.20.§.1.

Tertio, qui vel quæ coniux sine causa legitima negat cōiugi debitū loco & tēpore idoneis petitū, secundū omnes in 4.dist. 32.nisi petenti precibus contrarium suadeat, quæ tamen nō debent esse nimiū importunæ. Nec ab eo excusat quadragesima, nec alius dies quālibet festus, etiam paschatis, neque voluntas, ne à pluribus liberis habendis excusandi, arg.c.7.1.ad Cor. c.1.& 2.de cōiug.leprof. Multoq; plus peccat, quādo ira, odio, aut malo aliquo fine id negat. Diximus (tempore & loco idoneis) quia non temerarias reddere in locis publicis, aut sacris, nec quādo probabiliter timeret incurrere ob id mortē, aut grauē infirmitatē, aut aborciendi periculū. Quæ cum moderatione sunt intelligē da c.1.& 2.de cōiug.leprof. quæ iubēt, vt leprosi coniuges conquisti viuant, vt colligatur ex Palu.in dist.32.lib.4.q.1.& Caie. in summa verb. Matrimonium, par.2.& aliis & S.Anto.3.par.tit.1. c.20.§.6 & aliis rapsodiis in verb.debitum cōiugale. Diximus (petitū) quia nō obligatur offerre nisi petatur: Verū sufficit q petatur verbis, nutib. vel operib.arg.l.de quib.ff.de leg.& c.Dilectus.de Appell. Proinde Aug.de Ancona relatus à S.Anton. in 4.44.ait, quod trib. modis debitum cōiugale petit vxor, scilicet verbis, signis, & suo ingenio, sine conditione, per quā magno quod fœmineæ naturaliter sunt in hac re verecundiores virginibus comitis eam id desiderare, sed præ verecundia dissimulare. Id ipsum tamen dicendum est de marito illo, qui ob pusillanimitatem suam, vel ob vxoris duram conditionem, aut infirmitatem suam, vel ob vxoris duram conditionem, aut infirmitatem suam, non audet expresse sine metu aliquo petere, ob eandem rationem quamuis nemo id exprimat.

Sustain etiam causam denegandi debitum habet coniux ante consummatum matrimonium, si vult intrare religionem, ad quod & ad professionē debet dari ei tempus bimestre, vel quod vir bonus arbitrabitur, iuxta Panor. in c.Ex publico, de coniug.& cōmunem: Non est tamen talis stultitia vel timor petentis si ei reddi potest absq; periculo notabilis dāni

perso

personæ à qua petitur. Rich. in 4.dist.32. Et quamuis quoad copulam carnalem maritus & vxor sint omnino pares, debent tamen in eo,quod illa non sit bigama vel irregularis, quoad copulam carnalem, etiam si sciat eum adulteratum fuisse, vero sic ob copulam habitâ cum ea, etiam ignorans eam adulteratam fuisse,c.Si cuius.34.dist.etiam si iudice iubente ab ecclesiasticis censuris faceret:nec refert an possit probare nec ne,quoad forum conscientiæ, quoad quod loquimur,quicquid aliqui aliter quæ ratione ac lege dicant contra c.Consuluisti.2.q.5.

28 Quarto, qui maritus sciens suam vxorē adulteratā, non separat ab ea,imo petit,& soluit ei debitū coniugale,c.1.& 2. quis.32.q.1.secundū omnes,nisi quando adulterium est occultum, aut illa se iam emendauit, aut eo fine debitum petit, ne ipsemet non incidat in adulteriū,nec aliis præbeat occasionem credendi se vxoris esse lenonē secundū Paludanū, vbi supra 4.dist.32.& S.Ant.3.part.tit.1.c.20.§.9.Quamobrē vxor culpabiliter non peccat,nō recedendo à marito,nec petēdo,nec reddendo ei debitū,esto sit publicus adulter.Tum quia nō est sua corrigere maritū,vt est mariti corrigere illā,c.Dico.14.q.1. quia nunquam aut raro putabitur à populo in matrimonio consentire, vt recte S.Anto.3.part.tit.1.c.20.§.9.expresse post Paludan.in 4.dist.32.& probat Caiet.1.tomo.q.10.a.2.

29 Aduertendum tamen,non posse maritum accusare adulterā vxorem, si etiam ipse adulteratus est,c.Nihil inquam. 72 neque quando vxor fuit vim passa c.Itaque, quod cauſ 6. quando probabiliter credebat suum maritum mortuum esse. Cum per bellicam 34.q.1.Neque si quis eſt ea sub marito cie re habuisset,c.In lectō. eod. cauſ & q.Neq; si maritus terandi occasionem ei præbet,c.Discretionē,de eo, qui cosan.Neque si maritus toleret & passus est eam postquam sciuit eam adulteratam fuisse,c.Si quis vxorem 32.q.2.post ante baptismum id fecit,c.Gaudeamus,de diuor.

30 Quinto,qui vel quę coniux vouet continentiā,aut non contrahere matrimonium,& postea contrahit,etiam si postea summet, & iterum si postea consummæ prima vice ad petitionem,secundum omnes,imō & quoties id petit,c. fere omnes gl.c.Quodam.c.Placet,cum quib.Panor. Conuers.coniug.& Io.Andr & communis in c.Rursus, rici vel vou.& Palud.communis & Maior in 4.dist.32.q. verb.Matrimonium 3.impedimentum 5.§. 3.& melius verb.Impedimentū 4.§.7.quamuis aliqui contradicant, nus bēne,quicquid Ange.dicat vbi 3.Verum tamen est

quia (secūdum omnes) qui eiusmodi votum emisit,potest habere copulam quando eius coniux id petierit expresse,poterit etiam habere quoties petierit tacite, aut signis,aut ingenio,& conditione,vt supra dictum est eo.c.nu.25. Potest etiam qui sic vouet,obtinere ab Episcopo dispēsationem ad debitum petendum, ob grande peccandi periculum, & difficultatem contiendi,quæ est similis ei quam habet sitiens à potu aquæ præsentis oblatæ se abstinendi,iuxta Ang.Rosel.& Maior.

Quærit hic quidam doctissimus confessarius, cur hoc loco diximus omnes affirmare eum qui post votum simplex castitatis factum,vxorem ducit, peccare, cum Calder.in c. Rursus, qui clerici vel vouent.& Ang.verb.Matrimonium, in contraria sint sententia? Respondi, me hic loquutum de illo, qui ducit vxorem animo consumandi matrimonij,vt communiter matrimonium contrahi solet,in quo omnes cōsentiunt,prædicti autem duo authores, de illo qui animo suscipiēdæ religionis ante matrimonij consummationem loquuntur, de quo ego hic nil fui loquutus.Nunc autem de illo dico,cum peccare. Tum quia eam decepit,vt Sotus in 4.dist.38.q.2.ar.1. recte dixit, & ante ipsum Sylu.verb. Matrimoniū. Tum quia magnū damnū infert ei,quippe quæ non ita facile alij nubet, ob suspicionem copulæ cū illo habitæ:credo tamē quod si aliqua causa vrgeret eum ad matrimoniū contrahēdum,cum ea simulato eiusmodi proposito,qualis esset notabilis mortis aut infamiæ metus: quā uis non esset satis iusta ad matrimoniū impediendū,& dirimēdi,nō peccaret,modo daret operā,ne quid detrimēti sua culpa ei eueniret,quo casu opinio Calderini & Angeli intelligi posset.

Sexto, qui vel quæ coniunx cum alterius consensu vouet castitatem,& post debitum petit secundum omnes, & etiam qui vel quæ consentit voto,etiam si non vouit,reddit debitū ad petitionem eius qui vouit,quia in eius peccatum consentit. Non tamen est idem dicendum,si ipsemet qui non vouit, sed cōsentiens alterius voto id petit,quia nec ipse peccat, contraueniendo voto quod non emisit,nec alter reddendo debitū, à quo votum quod fecit non absolut.Quandoquidē coniux faciēs alteri facultatē vouendi,non videtur renūtiare ius quod habet petēdi, secundū Innoc.in ca.1.de Conuers.coniug. cōmuniter per Panormitanū & alios merito receptū.Quod si ambo cōmuni cōsensu consentiā vouerunt,ambo peccāt mortaliter cap. Quod Deo pari.33.q.5. vt supra cap. 12. dictum est, vnā cum aliis quibusdam ad coniugum vota pertinentibus: quamuis si ambo pacti essent,ne à se mutuo debitum peterent,& ambo co-

cognoscentes quod vterque id peteret, si posset, haberet: cognoscentes non peccaret, secundū Angel. verb. Matrimoniū, 3. impedimentum, c. §. 1. quod melius docet Rosel. verb. Impedimentū. 4.

Septimo, qui vel quę coniux debitū petit aut reddit tempore menstrui, secundum Tho. in 4. dist. 32. & aliquos alios, de quibus videtur c. Ad eius. 5. dist. Contrarium tamen asserendum est cum Palud. in 4. dist. 32. q. 1. col. 4. nempe, quod non peccat etiam venialiter si eo fine petit, aut reddit, ne conuertatur in odio, vel vt fornicationem eius vel propriam euitet, secus aliter autem nunquam, etiam si credat, ex ciusmodi copula monstrum aliquod conceptum iri, vt affirmat Palud. & Sylu. verb. Matrimonium 1. par. tit. 1. cap. 20. §. 5. & ante multos annos tradiderat in dicto cap. Ad eius, & ante paucos asseruit vir doctissimus Consulus Castrensis de lege pœnali lib. 1. cap. 12.

33 Octauo, qui vel quæ coniux in loco sacro siue coniugem siue tantum benedicto cum coniuge rem habuit, secundum Palud. in dicta dist. 32. & S. Anton. 3. par. tit. 1. c. 20. §. 2. & Caietan. verb. Matrimonialis vsus, 10. Turrecremat. in §. fin. naturale ar. 4. dist. 5. siue eam habeat, vt voluptate fruatur, vt fornicationem vitet, & siue ad modicum tempus exeundi ecclesia, siue ad multum, vt tempore belli, quicquid alij dicant. Ang. verb. Debitum. §. 32. & relati per eum.

34 Nono, qui vel quæ coniunx potionem vel quidquid aliud sumpsit, vel præbet consorti quo prolis conceptio impediatur vel ne sibi fiant plures liberi quam quos educare potest, hoc alium finem, quamlibet bonum. Quod si ob hoc semen suum vas effundatur, grauius peccatū, & alterius speciei nępe contra naturam erit, secundum eundem S. Anton. 3. par. §. 20. cap. 2. quia coniuges non obligantur ad petendum à se mutuo cum, secundum omnes, & licitum est eis desiderare ne sint plures filij, quam quos alere possint, vt asserit S. Anton. vbi supra, insuper possunt de communi consensu abstinere à carnali, secundum eundem ab omnibus receptum, nisi quando alteri esset probabile consortem fornicarum iri, nisi debitum petierit secundum Angel. cuius determinatio tantum probanda videtur, quando alter videt consortem, ob veterem

non petere verbo, sed tacite satis opere petere.

35 Decimo, qui vel quæ coniunx fuit patrinus filij sui cū hac iugali fraudaret, & ideo non reddit illud, eo enim casu non licet petere, sed tenetur reddere. Quod si ambo malitiose faciant huiusmodi patrini, non possunt à se mutuo debitum abs-

cato petere, quamuis alteri petenti alter reddere teneatur. Si autem errore, necessitate, aut ignorantia facti, vel iuris fiat, huiusmodi patrinus, ius petendi debitum nullatenus perdit: Quæ omnia satis colliguntur, ex quodam Alex. 3. responso in c. si vir, de cognat. spirit. & eius glossis simul adiuncta, quam super eo addidimus iampridem opinionum concordia, ob ea, quæ Palud. in 4. dist. 32. q. 1. art. 1. conclus. 7. scribit, cui concordant Vuendelinus ibi, & Sylu. verb. Matrimonium. 8. q. 7. Quod si ambo vel alter, nequeunt se abstinere, petant dispensationem ab episcopo, quem in hoc dispensare posse, S. Anton. 3. par. tit. 1. c. 15. §. 1. col. 1. sub fin. & Sylvest. vbi supra asunt. argum. eorum quæ annotant Panor. & alij, in c. 1. de eo qui coguo. consang. vxoris sux, & Rosella verb. Impedimentum 6.

36 Interrogatus Romæ, An qui infantē semestrem filium suum ex fonte clerico, posset ducere in vxorem, sine dispensatione illam quem abortiuit amica eius, baptizauit iam iā moriturum absamicam? Respondi non posse. Quia licet necessitas efficiat, vt possit compater cum vxore sua iam nupta eademq; commatre licite rem habere vt hic dicitur, non tamen efficit ne nascatur compaternitas, quæ ante matrimonium nata illud impediat & dirimat, per c. Ad limina, iunct. glossa vltima 30. q. 1.

37 Vndecimo, qui vel quæ coniunx habuit rem cū coniugis cognata vel cognato, & postea debitū petit, c. Qui dormierit 27. q. 2. quamuis ad reddendū teneatur, & an impediat petendo debitum, colligendum est, ex his, quæ dicentur infra c. 22 nn. 5.

38 Duodecimo, quę coniunx facit marito peregre proficiscenti facultatem habendi rem cum aliis mulieribus, vel consentit vt se cum aliis domi manentibus, misceat, aut cum commode posset non impedit ciusmodi commistionem, secundum Anto. in 1. par. tit. 14. c. 9. §. 1. sub fin.

39 Decimotertio, qui vel quę coniunx clandestine matrimonium sine iusta causa cōtrahit, c. Sicut inhibitio de Clandest. despōs. Iusta causa id faciendi visa est Caiet. in secūdo tomo de sacrā. Matrimonij, q. 2. quando cessant omnia incōuenientia, ad quæ vitanda, iure vetantur contralii clandestina matrimonia. Contra quem facit doctrina eiusdem 2. sec. q. 110. & 186. art. 3. nępe quod lex non desinit obligare subditos ad id quod præcipit, etiam si aliq; alio habeatur finis in quē id præcipit, esto, quod responderi posset, aliud esse dicere, quod lex præcipiens aliquid ob aliqua inconuenientia, illis cessantibus, non obligat. Quod dixit Caiet. vbi supra, & antea dixit Panor. in c. Quoniā contra:

de probat.& aliud dicere id quod in aliquem bonum finem
præcipitur cessare,si finis ille alia via habeatur,quod ipsemet
37 d.q.120.& in dicto ar.3.ait, & nos etiam in c.Ad hæc,de Pœn.
tradidimus. Iusta procul dubio tamen esset causa, quam
ibidem exprimit, scilicet, contraxisse antea matrimonium pu-
blicè,sed inualide ob aliquod impedimentum,habita enim
spensatione ad id conuenienti possunt clandestinè contrahere
neq; ob id in aliquas pœnas incidunt. Quæ res quotidiana est.
Iusta item est causa minori nubendi clandestinè alicui pro
multum inconuenienti,quando prospicit se à suo curatore ob-
ditum iri nuptui alicui parũ conuenienti: Nos quoque reprehen-
dimus in nullas censuras nec alias pœnas incidisse contrahen-
rium,& testes,qui curauerũt,vt quidam gladio grauiter vulne-
& iam iam moriturus duceret in vxorem concubinam suam,
ex qua liberos susceperat,quo illos faceret legitimos,& quo
transeundum ex hoc seculo,iter melius adornaret.

38 Decimoquarto,qui vel quę coniux matrimonio clandestino
sine testibus contracto, vtitur,quia eiusmodi vsus,non solùm
vetitus per c.Aliter,30.q.5. sed etiam malus, secundum Ca-
Caiet.2.tom.de sacram.matrim.q.1.qui tamen ibidem q.4. ait
Matrimonij vsum nunquam esse mortiferum,eo quod semper
ctionem nuptialem antecedat, id quod antea dixit Ang. ver.
Debitum.§.1.& Syl.eo.verb.q.9.Caiet.in summa verb. Ma-
trimonij peccata. Non quia non inueniatur textus,qui hoc
gnificare videatur,vt quidã neotericus dixit.Si quidẽ in c.A-
ter.30.q.5.inuenitur, neq; ob rationes, quas prædicti for-
sed quia transgressio eorum fere omnium,quæ d.c.Alias pro-
hibentur non est mortifera iuxta omniũ sententiam,nisi ex
tem ptu,vel magno cum scandolo,ea fierẽt. Quãuis Io. Tabi-
verb.Matrimoniũ.§.3.(pulchre monstrãs,D.Th. non tenere
quod Angel. & Syl.aiunt) absq; iusta ratione affirmes pecca-
vice peccare.Quod ipsum ante illum prædixerat diuus Anto-
par.tit.1.c.22.Quod tamẽ non videtur tenendũ,quia nullo
vel ratione talis differentia inter primã vicẽ & alias posset

Interrogatus,An qui matrimoniũ clandestinũ contrahit
solo,quod non vult illũ publicare,mortaliter peccet,quamdiu
trimonio non vtatur? Respondi peccare,si altera pars postu-
publicetur,aut periculũ incontinẽtiæ imminet, & nulla est
sta causa qua differatur,quia officio suo nõ satisfaciens
licet vterq; consentiat, & nullũ sit incontinentiæ periculum
ex eo quod nõ publicatur,ea damna & pericula timenda
ex eius vsu clandestino orirentur arg.l.Adigere,§.Qui

de iure patro.alias verò non,Arg.c.Cum cessante,de Appellat.
Decimoquinto,qui vel quæ coniunx primũ clandestinè con 39
trahit cum priore,& postea publice cũ posteriore,& habet rem
cum posteriore,etiam si iussu ecclesiæ sub excommunicatione
præcipitis eam haberet,iuxta sententiã communem, quicquid
Magist.sent.communiter refutatus in 4.dist.38. dixerit.Peccat
etiam si habeat rẽ cum priore, offendendo eos,qui putant eam
non esse ipsius coniugẽ,per dicta in §.præced. Non tamen pec-
caret si absq; scandalo eam haberet,tenetur antè posteriori con
iungere ecclesia id iubẽte,si absq; periculo habendi rẽ cũ ea,vel
eo,id facere potest,alioquin minime,etiã si ob id excõicaretur.
Arg.c.Inquisitioni,de sent.excõ.Syl.verb.debitũ cõiugale.§.6.
Decimosexto,qui vel quę coniunx antequã satis certior fiat 40
de prioris coniugis morte, matrimonium contrahit iterum, c.
Dominus, de sec.nupt. & etiam si post contractum habet rem
cum posteriori subsistente causa probabili ad dubitandum de
morte prioris,(esto non sit euidens & manifesta)debitum pe-
tit,d.c. Dominus, & d.c.Inquisitioni. Imò & si reddit petitum,
etiam iubente superiore antequã illam animi dubietatem de-
ponat,ad effectum saltem reddendi illud. Probauimus enim in
c. Si quis autem.nu.81.de pœnitent. dist.7.non solum peccare
mortaliter eum, qui facit aliquid quod credit esse mortale,sed
etiam eum qui facit aliquid de quo dubitat an sit mortale nec
ne.Proinde coniunx probabiliter de prioris cõiugis morte du-
bitans,antequam rem habeat cum posteriore,debet expellere
ab animo suo illam dubietatem,& credere mortem prioris,ad
effectum,saltem reddendi debitũ,quamuis non credat neq; cre
dere possit,nec debeat ad effectũ illud petendi. Quod latissime
in d.c.Si quis autem,à nu.86.vsque ad 118.monstrauimus, ape-
tienter iustum intellectum, & verã concordiam dictis duobus
celebrioribus capitulis,pura cap.Dominus,cap.Inquisitioni.
Et quod differentia inter scientẽ ex vna parte, & credentẽ aut 48
probabiliter dubitantẽ ex altera,& inter eum,qui ex leui causa
credit aut dubitat ex tertia nõ est sita in eo, quod vnus peccet
reddendo debitũ,& alius non. Quia omnes peccant tã reddẽ-
do,quam petendo,(si illa scientia,credulitate vel dubietate du-
rante petant vel reddãt)sed consistit in eo,quod primus horum
non potest illã scientiam iuste deponere,neq; ad petendũ de-
bitũ,neq; ad reddendũ. Secundus autem potest deponere suam
credulitatem, vel dubietatem præcipiente saltẽ iudice,ad effe-
ctum soluendi. Tertius verò potest ad vtrunque effectum,quæ
est singularis resolutio à nobis in d.c.Si quis autem,scripta.

42 Decimoseptimo, qui vel quæ coniunx impudicis tactibus se polluit aut habet tactus huiusmodi intendens habere, illa vel cum periculo probabili habendi iuxta sententiam Card. Cae. ver. Matrimonialis vsus, pag. penul. Matrimonium enim, etsi modi tactus non efficit licitos.

Decimooctauo, qui vel quæ coniunx habet copulam cum coniuge alia via quam naturali extra vas naturale, vel talis modo quo vxor non potest suscipere semen, aut retinere secundum omnes. Qui autem habet copulam intra vas naturale, ita vt vxor possit suscipere semen & retinere, nō peccat mortaliter, quamuis fœdus sit modus eam habendi, quanquam grauem peccatum veniale admittit, & dignus est, qui eo modo vtitur grauissima reprehensione, peiórq; animali bruto, quod in huiusmodi actu modum naturalem seruat.

Decimonono, qui vel quæ coniux nullū prædictorum facit, nec vult facere, sed consentit in eo, aliquo modo ex illis quemodos supra cap. 11. & in cap. præcedenti. nu. 18. declaratos, scilicet mandando, consulendo, consentiendo, laudando, tacendo authorē receptando, participando, vel opitulando, aut non impediendo, verbis, opere, aut admonitione, cum posset & deberet id facere, vt ibi diximus.

Mulier quæ fingit se habere filium, aut ex adultero genuit, vt peccet, quidque faciet.

SVMMARIVM.

Mulier quæ fingit se pregnantem, aut sit pregnans ab alio, qui non sit suus coniunx, absolui potest non reuelando id. nu. 43.

Quando timet mortem corporalem propriam, aut spiritualem sui maritus aut suæ famæ iacturam. nu. 44.

Quid faciet ad reparandum detrimētum, quod suo marito aut heredi eius, ex eo prouenit. nu. 46. & 47.

Restituere debet damnum, qui tradidit filium suum ad partum fingendum. nu. 48.

Adulter potest nō credere esse filium suū, quem adultera circumuentus tenetur restituere damnum, quod per suam filium faciendo. 49.

Restitui non debet res familiaris cum fama propria iacturata. nu. 49.

43 CIRCA hoc dicimus primo, quod mulier cōiugata, quæ supponit sibi partum fingendo se prægnantē, & partum alienum, quem secreto accepit ab alio, illa ita, quæ filium ex adulterio, absolui potest id non reuelando, quando per id noceat patri putatiuo, efficiēdo, vt filium alienū pro suo enutriat, etiā hæredi eius, quatenus filius putatiuus &

habitus pro vero & legitimo, adiuit hæreditatem patris putatiui, aut partem eius, vt respondit Inno. iij. in c. Officij, de Pœnit. & remiss.

Secundo, id quod supradictū est procul dubio habere locū 44
quando maritus indubie credit esse suum filium, & ipsa timet mortem sibi ab eo inferendā, vel mortali odio peccaturū, si reclarent. Imo sufficit timor propriā famam perdendi secūdum Caiet. in lib. 27. Respon. respons. 14. ante quē id dixit subtilissimus doctor Scotus, in 4. dist. 15. q. 2. post arti. 4. in responsione ad 4. Quia vt præfatus Cardinalis 2. sec. q. 62. ar. 6. & in dicta rñ sione 14. ait, nō tenetur restituere bona ordinis, infectioris cū ia cluta bonorū ordinis altioris, saltē cōiter, & vt diximus in Repe. c. Inter verba. 11 q. 3. nu. 217. & 186. Bona famæ, altioris ordinis sunt, quā bona rei familiaris, quia melius est bonū nomē, &c. Prouerb. c. 22. vt etiā bona vitæ ac salutis, sunt altioris quā bona famæ, l. In seruorū. ff. de Pœni. Nec obstat dicere quod Pa 45
not. in d. c. Officij, & cōmunis videntur præsupponere, quod si reuelare potest, absq; animæ & corporis periculo, & putaret fibi fidē habendam, debet reuelare. Quia Inno. cuius mentē ibi omnes sequūtur, ait, eā ad id non teneri, si quod grāde malum cōsequeretur. Et quāuis postea ponat exēplum in malo corporis, & animæ, non tñ negat illud esse dicēdum de malo famæ, iuxta illud prædictū prouerb. Melius est bonū nomen, quā diuitiæ multæ. Quod cōstat esse grande malum, vt ratio prædicti Caiet. probat. Nec obstat quod Io. Maior in 4. di. 15. q. 17. affirmet cōtrariū, quia id fecit, sine iusta supradictorū perpēsione.

Tertio, dicimus, quod si mulier illa iam erat de adulterio 46
infamata, & credit probabiliter absq; periculo corporis & animæ posse id reuelare, & quod sibi adhibebitur fides tam à patre quām à filio, debet reuelare, quæ communis est conclusio Innocentij, in dicto cap. officij, & aliorum.

Quarto, quod si crederet ipsa filium suum spurium, & fictū, 47
esse tanto virtutis studio, adeoq; matri credentem, quod reuelando ei casum secrete crederet, & totam hæreditatē aliis tradendum huiusmodi casu obligata, aut quādo per suā reuelationē, tribus vtentis relinqueret, teneretur ei reuelare.

Quinto, quod quando eiusmodi mulier non est ad reuelan-
non potest cōsulere damno, quod suo marito, vel eius hære-
dispositiam euenit, aut est euenturū, obligatur ad cōpetenter sa-
tisfaciendum eis confessarij discreti arbitrio, vt cōtexeus ipse

præfati cap. Officij, in fine habet. Qui confessarius rali modo
suadere debet secundum Scotū vt suprà, vt fatagat inducere il-
lium illum ad intrandā religionem, vel vt sacris initietur, &
cipiat beneficium aliquod ecclesiasticū, quo cōtentus hæredi-
tatem alijs renūciet. Quod si hoc ei non potest persuadere, de-
bet tam marito, quàm eius hæredibus resarcire damnū, ex
nis parafernalibus, id est, quæ vltra dotē habet, qualia si no
beat, non obligatur amplius quā ad sui peccati pœnitentiā
& ad concipiendam voluntatē satisfaciendi quando possit
secundū Scotū vbi suprà. Cui duo addimus. Alterū, quod
gio cuius ingressus est ei persuadendus, debet esse hæredi
incapax, aut quod ante ingressum & professionē renūciet hæ
ditatē patris putatiui, alioquin enim nil prodesset huic pro
to ingressus ille, cū monasterij possit hæreditatē illi obuen
tem, adire, Arg. c. In præsentia, cū ei annotat. de Probat. Alte
quod quando non poterit ei prædictum ingressum pertin
re, nec satisfacere pro bonis, in quæ filius est succeſſurus, de
bona mariti augere, tanto plus laborando, vltra quā per mo
monium obligatur, & tanto minus expendendo in vestitum
victum, de his, quæ honestè impendere potest, vt quod per hu
parsimoniam residuum fecerit, adæquetur damno per filiū il
lato, vel inferendo. At si nec hoc ad id fuerit satis, debet alim
re in vita, vel relinquere in morte tantū, quanto in id opus ha
tit filijs legitimis ex parte illa bonorum suorum quæ libera
animæ suæ, vel extraneorum gratiam relinquere potest, ipso
Auth. Nouissima, & Auth. Vnde si parēs, C. de inoffic. testa
mūmque quando hæc omnia non fuerint satis, sufficiet ei vo
tritio, & voluntas illa, quas Scotus dixit sufficere.

49 Sexto, quod etiam obligatur ad resarciendum damnū pa
ctum is, qui tradidit ei filium suū ad supponendum patrem, &
fingendum eiusmodi figmentum. Adulter item ex quo
concepit, si credit, aut credere debet esse filium suum, quia
lius damni causam dedit, & qui causam damni dat, damnum
dedisse videtur. l. Qui occidit. ff. ad l. Aquil. & vt alterius
restitutio & resartio vtrumq; liberat, sic altero non potēte,
nolente resarcire, alter obligatur, per ea, quæ in capit. seq. &
bentur. Quin etsi infans fuit expositus hospitali alicui, vt
nutriretur, obligati sunt, ad soluendas impensas, quas in eo
triendo fecit, si eos paupertas non excusaret, ob id quod ho
spitalia in pauperes subueniendos instituuntur, capit. de
nodochijs, & per ea, quæ ibi late trad. Lapus in repetit. de
ligios. domib.

Interrogatus, An mulier, quæ de adulterio filium susceperit,
testari possit, cum id facere posse non videatur, nisi affirmando
eos legitimos esse; quod est mendacium propter nullam rem
dicendum, c. Primum. 22. q. c. super eo, de vsur. Respondi posse.
Tum quia potest eos appellare filios absq; aliqua legitimi in-
tentione. Tū quia sine mēdacio potest legitimos appellare in-
telligendo apud se, tales esse cōmuni existimatione, iuxta late
per nos anno. in c. Humanæ aures. 22. q. 5. Tum quia plurimum
interest legitimorum, eam testari, quo exoneret conscientiam
quantū plus poterit eis relinquēdo, iuxta ea, quæ hic dicuntur.

Septimo, quod confessarius non debet huiusmodi resartio-
nem imperare adultero nō credenti, nec debenti credere, eius-
modi filium esse suum, siue quod mater est leuis, & solita cum
aliis adulterari, siue quod ipsa quoq; dubitat, an sit filius adul-
teri, vel mariti sui, siue quod reputat eam, ad se obligandum,
mentiri, secundum S. Anton. in 2. par. tit. 1. c. 7. sub fin. Nec ipse
adulter facile debet credere se ad id obligatū. arg. cap. Domi-
nus, de sec. nup. Si autem adulter credit, eum esse suum filium,
restituere debet patri putatiuo impensas, quas in eo nutriēdo
fecit, & etiam hospitali si apud illud expositus fuit: Insuper &
præfato patri restituere debet dotē aut sponsalitiam largitatē,
& quam dedit ei, imo & filiis eius id quod de patris hæreditate
habuit. vt S. Anto. vbi suprà, ait quē Sylu. & Cōmunis probant,
Quanquam D. Sotus lib. 4. q. 7. art. 2. de iusti. & iur. contrarium
teneat, motus eo, quod nō videtur ei causa propinqua illius dā
ni. At communis opinio videtur nobis longe verior. Primum
quod est communis. Deinde, quod ipsemet fatetur adulteram
ad id teneri; quæ tamen non est propinquior causa damni, quā
adulter; quandoquidem non consequitur illud immediate ex
adulterio, neq; ex partu, sed ex vita eius quem peperit. Tertio,
quod adulter est causa satis propinqua, licet non proxima, &
non oportet esse proximam, quo de damno teneatur, iuxta nō
tata in c. fi. de iniur. Quarto, quod adulteriū, suapte natura or-
dinatur ad generandum, & est via & medium, in illud damnū,
quod genitus, eo ipso, quod genitus est, infert, & cū sit res illi-
cita, obligat in id quod ipsum consequitur, tanquam effectus
eius, quo casu etiam causa remota nocet. cap. fin. de homicid.

Octauo, quod addit idem Scotus vbi suprà quod filiis pa-
tris putatiui hæredibus non debet restitui tantū quanti valet
hæreditas, nec quantū restituendum esset, si post acquisitionē,
illa eis tolleretur, sed multo minus, iuxta prudētis & boni viri
arbitriū, quæ singularis cōclusio est, confirmariq; potest, per id

quod vterq; Tho. art. 2. sec. q. 62. art. 2. Id tamẽ, nostra sententia, limitãdum est tunc tantũ procedere quando restituendum est filiis successuris, antequã succedant; id est, quando restituenda est filiis successuris, antequã succedant; id est, quando ter cui successuri sunt viuit, & dubitatur, an filius putatiuus ecturus sit eo tẽpore, quo de diuidenda hæreditate patrona stabitur. Nã post patris putatiui mortẽ & aditã eius hæreditem, videtur iam tractari de bonis quæsitis, & ita restituendum est illis tm̃, quantũ valet id quod filio putatiuo obuenit. l. Cũ hæredes. ff. de acquir. pos. Quãuis Scot. (nostro iudicio vtroq; casu loquatur. Itaq; omnia resoluẽdo dicẽdum, persona obligata ad hoc restituendũ, accesserit ad cõfessarium prius quam pater putatiuus moriatur, debet se informare tum expẽderit in filio putatiuo educãdo, vel forsan dotis sponsalitiã largitatẽ ei tradendo, vel in litterarũ studiis tando: & sic quã, & quantã mercedẽ meruerit filius putatà suo patre putatiuo, & habita horũ ratione, præcipiat næ, vt id residuũ quod patri debetur, ei restituat: perficiat illi, vt cõcipiat propositũ restituẽdi cui oportuerit, id q tus filius putatiuus de bonis patris putatiui acquisitus superuixerit illi. Quod si persona prefata pœnitẽs, est riculo propinqua, relinquat aliis filiis, vt dixit Scot. nõ tũ tũ deberetur eis, si iã hæreditatẽ acquisiissent, vna cũ illis putatiuus, sed tãto minus, quãto minoris æstimari debẽt post patris putatiui mortẽ illi quærẽda, ob illã dubietatem acquisiturus sit nec ne: Idq; poterit facere meliorãdo, eõsultorũ vulgus loquitur, alios filios de illa bonorũ parte quicũq; volet, libere potest relinquere, iuxta varias varias gnorũ leges. In his quidẽ Castellæ de tertio & quinto. adiũcta l. 15. Tauri. In Regnis vero Portugalliæ de Lib. tit. 70. In illis vero Nauarræ, de omnib. excepta minima illis vero terris in quib. ius cõe seruatur, de semisse aut Authen. Nouissima, & Authẽ. Vnde si pares, C. de inoff. autẽ præfata persona pœnitens, accesserit ad cõfessarium, quã patri putatiuo successit, & fratribus suis damnũ illatum præcipiat ei cõfessarius, vt restituat fratribus quos filius tiuus læsit omne damnũ quod eis intulit, quam optime potuerit, quicquid & Scotus, & qui eum sequuntur dixerunt.

Cap. XVII. de septimo præcepto Decalogi.

Non furtum facies.

SVMMARIVM.

Furtum quid, & diuiditur in mentale & reale, nu. 1.

Præceptum non furandi, quæ & quot prohibet. nu. 2.
Furtum genere suo mortale, sed excusat ab eo paruitas. nu. 3.
Furtum ad causandum mortale, quanta quantitas requiratur nu. 3. A.
Furtum notabile, & furtum notabiliter nocens differunt. nu. 3. B. & F.
Furtum pauperi & diuiti factum, qualiter metiendum. nu. 3. C.
Furtũ propter omne mortale, non fertur excõmunicatio vbique. nu. 3. D.
Debita actio non datur ob omnem quantitatem, quæ mortalem culpam facit. nu. 3. E.
Furtum mortale hæc quantitas facit. nu. 3. F.
Furtum à mortali culpa septem excusant. nu. 4. & seq.
Mortua mortua iusta attendatur in foro conscientiæ. nu. 4.
Furtum vtilis causa, & bonus dominus. nu. 5.

QVia hic locus est opportunus, in quo ponatur summa Cõment. c. fi. 14. q. 6. iuxta promissa in præfatione ad lectorem, ideo coniungẽdo ea quæ hoc loco tradita fuerunt in Hispano, cum illis ad quæ fiebat remissio. 1

Primo, quod furtũ definitur à iurisconsulto in l. 1. ff. de furt. Fit dolosa contrectatio rei alienæ inuito domino suo, ad proprietatem eius aut possessionẽ, aut vsum acquirendum: quę repetitur in §. 1 instit. de oblig. quæ ex delict. nascuntur. Dixit, (contrectatio) per quã intelligimus etiam voluntatẽ contrectãdi, quæ est mentale furtum. Dixit, (Alienæ) quia suæ contrecta tio quatenus est, aut merito creditur sua esse, non est furtum, l. Iocr omnes. §. Recte. ff. de furt. Dixit, (inuito domino suo) quia quod eo volente fit, non est furtum, in eo. §. Recte. Dixit, (Dolo si quoniam iocosa, & officiosa ad reddendum cautiorem dominum, non est furtum, vt recte ait Maior. in 4. dist. 15 col. 1. Dixit, (Ad acquirendum proprietatem aut possessionẽ, &c.) quia ad hoc, vt sit furtum, sufficit vt contrectans velit aliquod horum acquirere, secundum omnes. Ex quib. sequitur furtum esse duplex, reale, quod est contrectatio realis, & mentale, quod est voluntas hæ contrectandi: quæ est diffinitio Iurisconsultorum vsui loquendi proximior quam illa Ioan. Maior. vbi ẽ.

Secũdo, quod hoc præcepto, vt diximus in Addit. c. Quãdo, de consec. dist. 1. nu. 231. non solum prohibetur contrectatio occulta, vel voluntas eam faciendi, quæ proprie furtũ dicitur, sed etiã omnis illa qua aliquid ab aliquo iniuste accipitur, & iniuste retinetur, omnis iniusta dãni illatio, & per consequẽs violẽta, & deniq; omnium rerum alienarum vsurpatio illicita, ca. Formale. 14. q. 5. & consequenter omnis voluntas deliberata faciendi aliquid prædictorum. Quoniã vt supra dixi in Prælu. 5. 2

nu. 2

nu.2.& c.11.nu.8.post S.Tho.1.sec.q.72.ar. 7. diximus peccat
voluntatis,oris,& operis eiusdem sunt speciei,imo vno quo
quam quæ sunt solius voluntatis, ad restitutionem non obli
gant,vt in d.c.11.est dictum.

5 Tertio, ꝙ omne furtū ex suo genere, est mortale secūd
Tho.2.2.q.66.art.6 & probatur in d.c.fi.14.q.6.& c.Furti, &
tribus seq.de furt.Excusat autē furtum à culpa mortali, illa &
quidē paruitas rei,quia in omni materia peccati,illa & alia
excusant à peccato mortali,vt diximus s.in c.11.n.4.post Ta
citatū ibi in tribus locis,& Ant.2.par.ti.4.c.6.§.7.& 8.& alii
Quolib.8.pag.11.Ex quo sequitur,ꝙ saltē in genere mortis
tum paruum quod non attingit culpam mortalem,differt
cie à furto magno quod attingit illam,quia in prælud.q.
diximus,circunstantiam quæ facit mortalem actum, vide
ille non esset talis,mutare speciem in genere moris.

Quarto,ꝙ magnę quęstionis est,quæ paruitas excuset a
tali,qa id nullo iure naturali diuino,aut humano,definitū
cōiter tamen tenetur,& quidē rectę,id boni viri arbitrio
qui. Quoniā,quæ indefinita reliquuntur à l.arbitrio boni
sunt definienda. l. 1.ff.de iure delib.& c.De causis,de off.
A Quinto,ꝙ sæpe cōfessarij nos molestarunt, interrogātes
quantitas sit ad hoc notabilis, aut quā nos talē arbitrat
quibus nisi fuimus satisfacere per sequentia posita in prā
Cōmentario c.fi.14.q.6.Primum,ꝙ qui parum furatur,
multum furari,mortaliter peccat,vt S.Hier.in d.c.fi.14.q.6
re sentit.Nā voluntas faciendi & ipsum factū eiusdē
tiæ iuxta S.Tho.receptum 1.sec.q.20.ar.3. Qui autē
uulā furatur sine animo aliam maiorē furandi,& maio
nū proximo faciēdi quam paruula illa res valet,furtū
non cōmittit, etiam si sciat dominū id molestē laturum,
denuntiaretur,neq; eam à se petitā,daturum fuisse,
B Caiet.2.sec.q.66.ar.6.quamuis S.Th.ibi de hac re aliquan
obscure loquatur. Secūdo,ꝙ qui furatur aliquā paruā
veluti fibulam à sutore,aut acum à sartore,ob quod &
liam fibulā vel acum nō habet,à labore cessat,non furatur
notabilem, quamuis ex eo notabile damnū in dominū
der,licet contrariū sentiat Sylu.verb.Furtum,cui consen
tus lib.5.q.2.ar.3.de iust. & iur.quia qui paruam illam
tur,quamuis ob eam damnū decem ducatorū inferret
men duplo,aut quadruplo illius dāni condēnaretur,sed
aut quadruplo rei illius paruæ furto subtractæ,quatenus
furtum manifestū,aut non manifestum.§.in duplum &

dupli,instit.de actio.Illa tamen paruæ rei subreptio esset mor
talis,si qui furripit,scit,aut scire aut credere debet,ex furto il
lo eiusmodi damnum notabile domino euenturū:non quia res
illa surrepta notabilis sit,vel quod voluntas illā furripiendi,sit
voluntas furripiendi rē notabilē,sed quia damni notabilis cau
sam dat,& cōsequenter id dare videtur.c.fi.de Iniur.l.Qui oc
cidit.ff.ad l.Aquil.quæ sunt diuersa, vt ex diuersitate titulorū,
de furtis,& de iniuriis facile colligitur. Quod ipsum est dicen
dū de eo,qui paruulā rē furatur,credens ex eo dominū magna
molestia perturbatione afficiēdum, quale fecit quidā famulus
suo hero diuiti nobis noto furripiendo magnū quoddam ma
lum cydonium,ꝙ in horto suo ille habebat & magni æstima
bat,ad ostendendū amicis,& monuerat suos famulos,notabili
ter molestia afficiendū,si illud furarentur. Is enim famulus non
admisit furtū notabile:quamuis ob molestiam notabilē,quam
attulit, mortaliter peccare potuisset. Siquidem credebat, aut
credere debebat,illa molestia dominum afficiendum esse.

Ex quibus infertur, quod aliquādo qui rem paruā pauperi C
aufert, mortaliter peccat, non autem qui opulento similem
aufert,& aliquando è contrario,qui aliquā rem paruā aufert di
viti, peccat mortaliter,& non qui similem aufert pauperi.Nam
qui furripit fibulam sutori,vel acum sartori,credens vel debēs
credere,eos non habere alias quibus operentur, & ideo dam
num notabile eis euenturum, peccat mortaliter,non autē qui
diuitibus eisdem auferret,& è contra, qui diuiti furripit rem
paruam ab ipso magni æstimatam,quale erat pomum de quo
supra diximus,credens vel credere debens,eum ob id notabili
molestia affectum iri,mortaliter peccaret,non autem qui idem
faceret pauperi rem illam non maioris quam valet facienti:
quia ille dat causam notabilis molestiæ,hic vero minime.

Tertio,quod licet in aliquib.Episcopatib.per constitutiones D
synodales declaratum sit,ne quis excommunicetur pro re,quæ
minoris centū dipondiis valeat,& aliis ne pro re quæ minoris
duobus regalibus seu Iuliis valeat,nō tamē ideo definitum est
illam esse quantitatem necessariam vt sit mortale, siquidem
quamuis non debeat nisi pro peccato mortali excōmunicatio
ferri,c.Nemo,& c.Nullus,11.q.3.vt latius tradimus 3.c.27.nu.9.
non tamen pro quolibet mortali debet ferri:& sic præfatæ con
stitutiones intelligendę sunt, quod quamuis quantitatem mi
norem, quam duorum regalium aut pondiorum, mortaliter
peccatur,nemo tamen,pro minori est excommunicandus.

Quarto,quod aliqui collegerunt ex Soto lib. 5. q.1.ar.1.de E
iust.&

iust.& iure:Summã duorum aut triũ ducatorũ,non esse mo-
bilem,quantitatem, sine cõsideratione personæ cui furtum
Sed nobis neque videtur prædictũ Sotum id sensisse:neq;
verũ.Tum quia S.Tho.2.sec.q.66.artt.6.ad 3.à culpa mortali
non eximit furtum,nisi quando est de re minima,nemini ta-
tẽ videtur esse talis in hac regione ducatus in se consideratus
Tum quia idẽ Tho.sensit,ideo furtum de re minima non es-
mortale,quia præsumi potest id non displiciturum domino,
gnificans secus esse, si putaretur domino id displicesurum,
quãuis Caiet.magno conatu & recte,nostro iudicio, contra
tentiã extendat ad furtũ minimæ rei,quod domino displiceat
nullatenus tamen extendisset ad furtũ duorum ducatorũ, pro
pe quod lõge alienũ fuisset à mente Thomæ.Tũ quia in
quib.Episcopatib.ex consilio virorũ doctorum & prudẽ-
statuitur,vt excõicatio pro furto centũ dipondiorũ,& decem
regaliũ siue inliorum concedatur,vt prædictũ est,& vt ja-
nu.9.dicemus:Et excõicatio maior non nisi ob peccata mo-
tale ferri debet,d.c.Nemo.& c.nullus.11. q.3. Non obstat
contrarium citata,non primum, quia aliud est denegare ac-
nem doli contra eum qui citra quantitatem duorũ ducatorũ
decipit,& aliud dicere, non peccare mortaliter, qui in minori
decipit,quia lex actionem denegat,contra emptorẽ & ven-
torem,qui plusquã in dimidio iusti pretij decipit,l.1. C.de re-
vend.& c.Cum dilecti,de empt.& tamen ille mortaliter pec-
iuxta doctrinam Thomæ receptã 2.sec.q.77.ar.7.

Quinto,quod consulerẽ confitenti mihi,vel me cõfessario
reputaret pro notabili quantitate, quoad effectũ confitenti
culpã mortalem.Primo, summã duorum regaliũ, vel
imo & vnius,& etiã dimidij:& quod non haberet pro tali
norẽ quarta parte regalis, vel Iulij in hac regione,nec in a-
quæ pecunia æque atque hæc abundaret:Nec damnarem
qui teneret mediam inter 4.& dimidiam,non esse nece
Secundo,quod pro tali haberet vnũ hẽdum,caponẽ & ecce
vnam gallinã mediocrem , etiam in régione vbi illa
regali,vel iulio non valeret,etiam duodecim ouorum
nẽ:& idẽ dicerẽ de quarta tritici,& quarta vini. Tũ quia
quæqi istarum rerum communiter pro re maiore minima
beatur.Tum quia licet olim in publica disputatione,
per d.c.fi.14.q.6.nihil horum attingentes habuimus,
rimus non esse concedendam actionem furti nec aliam
ablationem aut retentionem,tam exiguæ rei, quæ non
geret ad culpam mortalem,asseruimus tamẽ propter

nem,aut retentionem vnius gallinæ dari posse,quod nobis ir-
refragabiliter probat §.Gallinarum, Inst.de rerum diuis.

Tertio,quod furtum minoris quantitatis dimidio regali,est
peccatũ mortale, illi qui credit,vel credere debet datũ iri per
illud damnũ maius dimidio regali, quale est furtum vnius a-
cus,aut fibulæ,aut altetius instrumenti,factum ab eo qui cre-
dit,vel credere debet,quod ob defectum eius,is à quo substra
cta est,damnum maius dimidio regali patietur ex diaria mer
cede. Notandum tamen est,quod si daretur excommunicatio
propter solum furtum, quæ alia damna non comprehenderet
qui eiusmodi furtum commisisset , excõmunicatus non esset,
quia vt supra diximus,aliud est furtum instrumenti tam parui
pretij,& aliud damnum,quod eius ablatione aut retẽtione fit,
quia si duplo,aut quadruplo furti condemnaretur,prout mani-
festum aut non manifestũ esset,non damnum, sed solum pre-
tiũ furtepti instrumẽti duplicaretur vel quadruplicaretur,iux-
ta omnium sententiam in d.§.in duplum,& §.Quadrupli.inst.
de actio.vt supra dictum est.

Quarto,quod excõicatio generalis contra eos qui furantur
aut male ablatum non restituunt, omnes, iniustẽ auferentes,
aut retinẽtes tamẽ quantumcunq;,quanta ad peccandũ mortaliter
satis est,cõprehẽdit,quia cõprehẽduntur sub proferentis verbis
& mente:quæ est animas à peccato mortali abducere,& ne in
illud prolabãtur,cauere,arg.c.1.de sent.exc.li.6.& c.2.de Cõsti.
cabil.nisi per intentionẽ excõicantis,aut aliam viã excipian-
tur qui ad aliam certã vsq; quantitatem maiorẽ, non auferũt,
qui nam exciperentur non comprehenderentur,quia excom-
municatio non ligat,nisi quos & quot qui excommunicat aut
qui eam petit,vult,vt 3.c.27.nu.11.diximus.

Quinto,q; de illo,qui multa minima sæpe suo hero,aut alij,
aut multis auferet, teneret id quod 3.20.c.n.139.& 140.dicetur.

Secundo,& tertio ptincipaliter excusant furta à mortali,in-
deliberatio seu subreptio,& defectus iudicij idonei ad culpam
mortalem,quæ duo sicut paruitas rei in omni materia pecca-
si excusant ab illa,per supradicta,c.11.nu.4.

Quarto,excusat etiam à veniali,ignorantia probabilis quod
rei esset aliena,& etiã magna necessitas sua iudicio boni viri,
cap.Si quis propter necessitatẽ,de furt.vbi Pan.& alij.& etiam
præsumptio probabilis dominum rei æquo animo id laturum,
Later omnes.§.Recte.ff.de furt.non autẽ dubitatio,aut teme-
ria præsumptio.d.§.Recte,quãuis vere dominus æquo ani-
mo ferret.Nam qui facit id de quo dubitat an sit mortale,vel

credit

credit esse tale, mortaliter peccat, per ea quæ diximus in quæ
quis autem, de Pœnit. dist. 7. quanquam in hoc casu posit
ad restitutionem non teneretur, d. c. Recte, & Sylvest. verb. Re
tum, §. 7. Neque excusaret præsentia, & patientia domini
tientis id præ timore, aut pudore secundum Sylvest. vbi supra
& probatur per illam conclusionem, Adrian. in 4. de restitu
q. 2. col. 4. versic. Ex quibus, videlicet, quod in foro conscientiæ
transactio, & donatio non valent, quoties non sunt animo
bero, etiam si non intercedat tantus metus, quantum foret
terius ad invalidandum illas requirit iuxta ea, quæ leguntur
notantur in l. Interpositas C. de transact. & l. Metum, ff. q
Quod met. caus. Excusat etiã à culpa mortali conditio
ficans: vt cum quis vult furripere, si Deus id non vetuisset
gu. c. Si pro te, de rescrip. lib. 6. l. Cedere diem, ff. de ver. sig
Caiet. verb. Cogitatio.

Sexto, excusat impotentia recuperandi suum, sine scandalo
quia tunc clam capere potest, per gl. memorabilem, cap. In
tium, 1. dist. & dictum singulare Inno. c. Olim, 1. de restit. spo

Septimo, excusat propositum restituendi quod accepit
mino proprio, vt qui à fure, aut latrone vilissime emit, quod
ille furatus est, aut rapuit, vt domino suo restituat.

5 Octauo, excusat iusta voluntas proficiẽdi domino spiritu
liter vel tẽporaliter, vt cum quis occultè furatur pigmenta
fucos alicui mulieri eis male vtenti, & alios ad peccandum
uocanti, aut gladiũ furioso, ne se, vel alium occidat, aut pe
niã, aut folia lusoria, vel aleas lusori ne ludat, modo ex hoc
gnum scandalum nõ sequatur, iuxta S. Anto. in 2. part. tit.
§. 2. Quia nulla harum est contractatio aut acceptio fraudu
ta, quæ ad furtum requiritur per prædicta 7. cõd. c. nu.

Restitutio quid.

SVMMARIVM.

Restitutio quid cum diffinitionis declaratione. nu. 6.
Restitutio est actus iustitiæ vere. nu. 6. & 7.
Restituenda res aliena etiam non restituto pretio. nu. 7. §. &
Restituenda ipsamet res aliena surrepta. nu. 10.
Restitutio duplex formalis & virtualis, qualis est remissio. nu.
Restituendi necessitas ex qua lege nascatur. nu. 11.

6 QVoniam autẽ non solũ acceptio alicuius, sed etiã re
di retentio est contra hoc septimũ præceptum, c. Sup
de restitut. spol. & c. Si res, 14. q. 6. necessarium fuerit dicere

restit. Primo, quid sit. Secundo, quis ad eam teneatur. Tertio,
quid sit restituendum. Quarto, quantum. Quinto, cui. Sexto,
vbi. Septimo, quomodo. Octauo, quo ordine, Nono, quando.

Restitutio apertius & breuius, quã hactenus diffiniri potest
esse actus iustitiæ Specialis commutatiuę, quo redditur alteri
φ suum est, vel quod ei debetur lege veræ iustitiæ, formaliter
vel virtualiter, de bonis animi, corporis, honoris, vel pecunię.

Dixi, primo Actus, pro genere, & ad insinuandum, quod differt à iustitia, & aliis omnibus virtutibus, quę sunt habitus & non actus, vt diximus in Prælud. 5. nu. 8.

Dixi secundo, Iustitię, quo differat ab actibus virtutũ Theologarum, Fidei, Spei, & Charitatis, quibus redditur Deo cultus debitus, interior, & ab actibus Prudentię, Fortitudinis, & temperantię, & aliarum virtutum eis attributarum seu potentialium, quibus nostris animis debitam curam adhibemus.

Dixi tertio, Specialis, quo differat ab actibus Iustitię generalis, quæ versatur in referendo omniũ virtutum moraliũ actus, ad bonum commune humanum, sicut charitas, in referendo eosdem ad bonum commune diuinum, quod est Deus, vt post Thom. in 2. sec. quæst. 25. art. 4. diximus in Apologia lib. de rebus, ecclesiast. quæst. 2. monito 1.

Dixi quarto, (Cõmutatiuę) Quia vt S. Tho. 2. sec. q. 61. ar. 1. & 5 q. 62. ar. 1. acceptus ait, requiritur æqualitas inter id φ restituitur ex vna parte, & inter id φ debet restitui ex altera, & quia nõ est actus iustitiæ distributiuę, quę commune priuatis diuidit.

Dixi quinto, (quod suum est) ad significandum, quod per c. Si res 14. q. 6. & c. Sæpe. de restit. spoliat. & mentem omnium doctorum in illa comminiscentium, & Caiet. in vtroque loco supra citato quisquis rem alienam contra voluntatem domini habet tenetur restituere illã, quanquam alio modo, si eam bona fide habuit, & retinet, & alio, si mala, Quia si bona fide accepit & retinet, si eam amittit aut absq; ipsius culpa periit, satisfacit restituendo id quo factus est locupletior, l. Sed etsi. §. 1. & l. Ieę veniant, §. 1. ff. de petit. hæred. Itaq; qui bona fide emit aliquid à nõ domino, tenetur suo domino illud restituere, simulac eius esse scierit etiam non reddito pretio pro eo dato l. Mater, & l. Mancipium. C. de rei vendicat. & si iam illud nõ habet, tenebitur ad id in quo factus est locupletior, puta, pretiũ quod pro illo habuit, per d. l. Sed si possessor. §. 1. Quod si nihilo factus est locupletior, ad nihil tenetur dño, neq; alteri, cui bona fide vendere illud, eodẽ, vel minori pretio quo emerat, l. In creditore, & l. Cum ea. ff. de cuictio. quia nihil amplius quam suũ habet,

licet si pluris venderet quam emisset, illud plus restituere teneretur, quia quoad illud alienum retinet, aut aliud pro eo recipere dixit Caiet. 2. sec. q. 62. art. 6. & in summa verb. restitutio 2. radix. Pro quo sunt dictæ l. Sed & si, & l. Item veniunt.

Contra hæc facit primo, quod is bonæ fidei venditor tenetur emptori de euictione c. fi. de empt. l. 2. & toto tit. ff. de euict. Sed respondetur, quod liberabitur cedendo actionem de euictione quam contra eum, à quo bo. fid. emit, habet. In tribunali tote, ff. de euict. quia ea tacitus est locupletior, ad quod tenetur in conscientia tenebitur. Secundo, facit contra hæc assumptum Dubij decimitertij, P. Vinc. fundati in eo. Primo, quod dictum Dubij decimitertij, P. Vinc. fundati in eo. Primo, quod infra eod. c. nu. 167. diximus, cum qui pecuniam adulterinam alio bono fide receptam, tertio tradit, postquam id rescierit, teneri ei restituere legitimam. Secundo, quod qui bona fide vendidit aurichalcum pro auro, postquam rescierit, tenetur tantundem veri auri restituere. Tertio, quod pretium datum à se bona fide, recuperare potest per euictionem, & non potest vtrunque retinere. Sed respondeti potest, ad duo primo, quod non est eadem ratio de tradente pecuniam adulterinam, vel aurichalcum pro auro, & de tradente rem alienam, sed verum, quia ille tradit rem intrinsecus defectuosam, & ita fallax, & communiter est in aliqua culpa accipiendo, vel dando, hic autem rem intrinsecus veram iusti valoris, & ita communiter non est in culpa, accipiendo neque dando. Et vrgenti quid si verum esset in culpa, vel neuter in ea concedi posset idem de vtroque iudicandum, arg. c. Dudum, in 2. de Elect. Ad tertiū respondetur solum concludit bonæ fidei venditorem teneri ad cessionem actionis de Euictione, quod non negamus, & proximo consimus. Supradicta ratione qui ad cessionē inuitatus ex vitulo alieno edit, quamuis restituere teneatur id quod mala fide commodit, si tamen id bona fide fecit, solum tenetur ad illud quod ex illam cessionem domestico sumptui subtraxit, & si nihil subtraxit, ad nihil tenetur, quia solum quod subtraxit est apud eum ex illo vitulo alieno. Idem dicendum est de vsu alieno, quam quis suam esse arbitratur, si enim ob id quod eum gessuit, suam seruauit, tenetur soluere vsum, aut quantum ob proprijs pepercit: Sed est dubium notabile, an qui emit bona fide rem alienam, à non domino, de hoc certior factus, possit reddere venditori possit, & suam pecuniam recuperare? Dico quod sic, cum Alexandro Halensi doctore irrefragabili et par. quem Gabriel in 4. dist. 15. & alij sequuntur.

Non obstat primo, quod vt prædictus P. Vinc. dubitat, vel

tur cooperari venditori ad peccandum in retinendo alieno. Secundo, quod Medina contra tenet in eo qui credit vēditorem nunquam restituturū eam domino. Non, inquā, hæc obstāt. Ad primū enim respondetur, negādo quod qui rem emptā à nō Domino, reddit ei, vt pretiū datum pro ea recuperet, cooperetur ad peccandum. Tum quia actus ille non Domini recipiendi rē alienam à se vēditam, non est de se peccatum, quia id non est de se accipere alienū dolose, quia potest facere sancte ad finem restituendi eam Domino. Tum quia ille tenetur restituere illā Domino, & ita qui emptor eam restituit illi, videtur iuuare eum ad peccandum à peccato, & non ad peccandum. Ad posterius autem, negando illud Medinæ dictū. Tum quia id non satis probatur. Tum quia emptor plus tenetur sibi prouidere quā Domino reiterg. l. Si Præses, C. de fer. & aq. & c. Non licet. 23. q. 5. Et reddendo rem non Domino recuperato pretio, sibi prouidet, faciendo actū iustum, & si ob id per accidens culpa non dominio, & non sua, contingat damnū Domino, non est imputandum ei qui reponit rem penes eum à quo accepit, quum nulla lege iustitiæ obligetur ad aliud, & quod per accidens contingit, non est adeo attendendum. l. Si quis nec causam. ff. de reb. cred.

Qui autem male fide recipit aut retinet rem alienam tenetur restituere eandem rem si potest, sin minus, tantum quanta plus valuit à tempore iniustæ acceptionis, vel retentionis, quamuis sine sua culpa perierit. Quia qui mala fide contrectat & retinet rem alienam, semper est in mora, & suo damno perinde ac furtiua. ff. de con. furt. cap. Mora, cum ei annot. de reg. iur. lib. 6. & ille dicitur habere bonam fidem in hac materia, qui probabiliter credit rem suā esse, aut eius, qui sibi eam dedit, aut illum qui sibi dedit, ius habuisse ad eam dandam c. Si virgo 14. q. 2. glo. in c. Si diligenti, de præscript.

Debiti forma (vel quod ei debetur) ad includendū redditionem qualitatis debiti, siue id oriatur ex contractu, vel quasi contractu, delicto, vel quasi delicto, vel lege, statuto, vel sententia diligente ad id cōscientiam, vel testamento, aut alia virtute, iuxta varias leges variorum tit. ff. & C.

Debiti forma septimo (Lege veræ iustitiæ) ad excludendos actus religionis, & aliarum virtutum attributarum, vel potentialium iustitiæ, quibus redditus quidem debitum, sed non lege veræ iustitiæ quæ versatur in reddendo debitum rei exterioris secundum æqualitatem. Cum tamen religio & aliæ virtutes iustitiæ potentiales versentur in reddendo debitum honestatis tantum, vt liberalitas, vel non secundum æqualitatem, vt religio, pie-

tas, & cæteræ. Non obstat quod actus restituendi debeant propter transgressionem legis iustitiæ distributiuæ, eſt restitutio vera & debita, vt dicitur infra eod.c.nu.96. quia distributiua vera iustitia est, & non similitudinaria, est altera species iustitiæ iuxta Tho.recept.2.sec.q.61.ar.2.

81 Dixi octauo(formaliter vel virtualiter)ad includendas obligationes & alias satisfactiones:quæ virtualiter sunt restitutiones,& solutiones l.Si ré.§.Omnis.ff.de pigno.actio.& l.cf. satisd.cog.& gl.in verb.Restituatur.c.peccatũ,de reg.iur. Dixi nono(de bonis animi &c.)ad significandum quod non solum ad restitutionem tenetur,qui debet pecuniam,sed etiam alia tria genera bonorum animæ,corporis,& honoris,inferta c.14.nu.26.& c.15.nu.16.cum seq.& infra c.18.nu.33.

Necessitas autem restituẽdi,nascitur ex omni transgressione legum veræ & specialis iustitiæ, per quam aliquod damnum alteri cuipiam infertur,prout statim dicetur,non autem oritur ex transgressione legum charitatis & misericordiæ,quæ illa qua alius damnificatur,vt affirmauit Alex. Halensis.p.3. q.87.& Altisiod.in 4.part.quos sequitur Adrian. in 4.de restit. q.1.col.6.§.De currentibus cum fure,quem pridem sequimur in repet.c. Inter verba.11.q.3.pag.208. nu. 714.& nu. 714.nu.5.& nuper in Apolog.de Reditrib.q.2.monit.2.& 7.Qui etiam affirmat Sotus tanquam communiter receptum lib. 3.art.4.& lib.4.quæst.7.art.3,col.4.& alibi sæpe de Iust.& iur. Quod latius aliis fundat & propugnat prædictus Adrian. tamen non videtur reddere rationem diuersitatis, quam nos putamus esse,quod transgressio legum charitatis, & misericordiæ,imo & cæterarum virtutum aliarum à vera & speciali iustitia, non ordinatur per se & directe ad oblationem alicuius rei exterioris alterius,sed solum per accidens,& indirecte, non immediate & principaliter versantur circa actus interiores. Secundum Tho.2.sec.quæst.58.art.7.ad 1.& art.8.c. Transgressio autem legum iustitiæ quæ principaliter versatur circa actus exteriores secundum eundem, per se & directe ordinatur ad auferendum aliquid ab alio, quod causat restituendi obligationem:Ob quod diximus pridem in prædicta Repet.cap. verba, Multum referre inter testem obligatum ad dicendum verum lege Iustitiæ,& inter obligatum lege charitatis vt infra cap. 24. num.5. ponetur differentia inter obligatum ex contractu ad alendum,quæ est obligatio iustitiæ,& inter obligatum ad idem per viam eleemosynæ, quæ est actus charitatis,vel misericordiæ illius filiæ,

Quis restituere teneatur.

SVMMARIVM.

Restituere quis teneatur,amplissimè.nu.12.13.& 14.
Alfonsus Castrensis laudatur.nu.12.
Restituendi obligationem,quæ ius pariat in foro exteriori, & quæ in interiori.nu.15.& 16.
Restituere plus tenetur delinquens, quam contrahens, & quam ex contractu.nu.17.18.& 19.
Restituat ne non obstans maiori parti capituli aut vniuersitatis.nu.25.
Restituat qui confessarius negligens.nu.22.& 23.

EX prædictis colligitur vna regula breuis, scilicet, Quod omnis & solus ille ad restitutionem tenetur, qui aliquam rem alienã tenet,vel aliquid lege iustitiæ specialis verè debet. Quæ regula continet illas viginti manus,scilicet,fœneratoriã, raptoriam &c. quas S. Anton.in 2.part.tit.2.c.2.à §.2.grauiter & late tractauit, & decem & septem dicta adiunxit Sylu.verb. Restitutio 2.& duas regulas aut radices Caiet.in summa verb. Restitutio,& 2.sec.q.62. Ex qua regula infertur,quod tenetur ad restituendum. Primo,tenens rem alienam,de quo supra nu. 7.Secundo,obligatus ex contractibus:l.1. ff.de pact. & c.1.eod. tit.cum eis adnot. Tertio,obligatus ex quasi contractu, vt tutor pupillo,&c.Instit.de oblig.quę ex quasi contract.§.1.§. Tutores,& §. Hæres.Quarto,obligatus lege aliqua iustitię aut statuto conscientiã obligante, quod addo, propter pœnas debitas illarum legũ pœnalium,quę non debentur,in foro conscientiæ,ante condẽnationem iudicis,iuxta gl.sing.c. Fraternitas,12. q.2.in cuius Commẽtario vtiliter & breuiter diximus, quæ sint ille,contrahendo,addendo,tollendo,ac declarãdo,plurima quę prolixissime scripsit in duobus libris de lege pœnali eruditissimus Alfonsus Castrensis Illustrissimi ordinis Franciscani maximum decus. Quinto obligatus ex testamento, vel alia vltima voluntate.ff.& C.de legitim.hæred.& Testam.de legat.& fidei commiss.& aliis tit. Sexto,obligatus ex sentẽtia iusta de qua in tit.de re iudic.etiã condemnante ad pœnam iuxta D. Thom.2. sec.q.62.ar.3. Septimo,obligatus ex delicto damnificante bona aliena animæ,qualis est persuasio vitiorum, de quo supra c.14. nu.26.Aut bona corporis,quale est homicidium,vulnus &c.de quo supra cap.15.nume.26.Aut bona honoris, gloriæ, & famæ, quale est contumelia, detractio, &c. de quo infra cap.18.nume.33.Aut bona pecuniaria, qualia sunt furtum, rapina, & alia.

quorum quædam sunt sine vllo consensu damnificati, vt fu-
tum, rapina &c. C. & ff. de fur. vi bon. rap. Vnde vi, & quod
aut clam: quædam cum consensu eius, sed coacte per metum
siue vim conditionalem. Quod verum est secundum omnes
timore, qui iniuste iniicitur, & est tam magnus, vt in consta-
rem virum cadere possit, quauis sua culpa in illum incitatus
Veniens de sponsal. non tamē de eo, qui iuste iniicitur per
dicem l. 3. ff. quod me. cau. aut alium, qui iure damnum quod
mebat, inferre potest. l. Nec timorē. & l. si mulier. ff. Quod
cau. Per quod soluitur id quæsitū, An datum ab aliquo timore
ne accusetur, ei qui eum iure accusare potest, repeti possit,
quam metus causa datum? Resp. enim nō posse, per extra
& per tex. iuncta gl. & doctrina Bar. communiter receptam
Accusationes, C. de his quæ vi. Nec etiā de eo, qui iniuste
citur, si talis non est vt in virum constanté cadere possit, quod
iudicium exterius, in quo paria censentur cōsentire ignoto &
per eiusmodi metū, qui non cadit in constantem virū l. Metus
2. ff. quod met. caus. & Panor. adiuncta gl. verb. Coactus de
quæ vi, non tamen quoad forū conscientiæ, in quo idē
tur, quod quis iusto metu cōsentiat, vel eo minore, damnando
coram Deo ille fuerit causa principalis illius cōsēsus: vt vide
dixit Adria. in 4. de resti. q. 2. col. 4. Non est tamē verū id quod
Caietanus his addidit in summa verb. Restitutio. & Quæ ve-
to, scilicet paria reputari quoad forū cōscientiæ cōsentire me-
tu, aut blanditiis. Quia vt ille ait, his non minus quā metu ani-
mi libertas adimitur. Tum quia id est cōtra expressam l. Ca-
quis aliq. test. prohi. Tum quia S. Tho. 1. sec. q. 6. art. 6. docet,
nat quod passio amoris non inducit inuoluntarium sicut pas-
timoris. Tum quia est contra rationem, qua idem ad id quod
tur, scilicet, quod metus cōsensum diminuit, amor vero & blā-
diriæ eundem augent. Tum quia est noua doctrina nulla
fundata, quanquā locū habere posset, quādo precibus &
ditiis minæ, saltē tacitæ, inessent, quales solent inesse
nonnullorum dominorū solitorum male tractare eos, qui
bus suis non parent. Cui cōsequens est, mulieres perditas non
teneri ad restituendum ea, quæ suis blanditiis abliq; dolo, nec
dacio, & fraude obtinuerunt ab amicis suis qui donare, aut
tis dare poterant, vt infra dicemus. Quanquam oppositum Ca-
ieta. vbi supra sine textu & ratione necessaria tenet.

Octauo, obligatus ex quasi delicto, vt iudex qui ingrā
tentiā tulit, ob ignorantiā iuris vel imperitiā, Inst. de obli. que
ex quasi delict. nascunt. in princi. Et is ex cuius domo aliquid

iectum damnificauit alium. §. 1. Instit. eo. tit & tabernarius, &
institor tabernæ, aut magister nauis & eius exercitor, de furto,
& maleficio in naui per alium facto. Et caupo, vel stabularius,
de re sibi ab hospite commendata. §. Item is, & §. Item exerci-
tor: Instit. eod. titu.

Nono, qui consentit delinquenti, siue facienti, aliquo nouem 17
modorum relatorum supra cap. 11. nu. 12. puta simpliciter, vel iu
bendo, consulendo, laudando, recipiendo, participando, tacen-
& singuli, peccant vt delinquens, & faciens delictum, licet nul-
lis teneantur ad restitutionem sicut ille, quia faciens semper &
in totum tenetur. Alij vero sex, puta iubens, consulens, cōsen- 18
tiens simpliciter, recipiens, laudans, aut participans, non nisi ad
restitutionem eius quod ad eos peruenit, & cuius fuerit causa
sine qua delictum non fuisset factum. Alij vero tres, scilicet, ta-
cens, non obstans & non manifestans, solum tenentur, quādo
ad id ex officio obligantur, quamuis fraudulenter & mala vo-
luntate tacuissent, aut obstare, vel manifestare prætermisissent:
contra omnium fere communem opinionē, vt recte tradit Adri.
in 4. de Rest. q. 2. col. 12. & Syluest. verb. Restitutio. 3. q. 6. &
tus lib. 4. q. 7. art. 3. de iust. & iur. quanquam Ange. Richardum
sequens contrarium teneat, & idem etiam sentiat eruditissimus
Cardinalis Caiet. verb. restitutio.

Ex quibus infertur, Primo, quod quemadmodum qui percu- 19
tit, aut occidit proximū iussu alieno, ob solam vtilitatem præ-
cipientis, tenentur satisfacere percusso, aut mortui hæredibus, sic
famulus vsurarij, qui domini sui iussu, ob eius solam vtilita-
tem, pecuniam ad vsuram dedit, restituere tenetur, vt Caiet. in
summa verb. Restitutio, & 2. sec. q. 62. art. 7. singulariter dixit,
& infra eo. cap. nu. 266. declarabitur, quia ille est qui facit de-
lictum, & dominus consentiens illi iubendo, quicquid contra
insuas Paludanus in 4. dist. 15. q. 2. Nec excusatur, eo quod si il- 20
le famulus non dedisset, alius eam dedisset: sicut nec excusatur
percussor, quod si ipse illum non percussisset, alius percussisset,
quia si aliquis dominus suis famulis diceret, vt occiderent N.
ex quorum quisque eorum vellet & posset illum occidere, vnus
auteiret, non excusaretur à restitutione, nec etiam ab extremo
supplicio per ipsum iudicem infligendo, ob id quod vel Do-
minus id fieri præceperit, vel quod etiamsi homicidium illud
non perpetrasset, alius iussu eiusdem, vel omnes simul illud
etiam perpetraturi.

Secundo infertur, quod iuuans facientem delictum coope- 21

rando, qui includitur sub verb. participans, ex mente Tho vbi suprà, & Communis, aliquando tenebitur ad restitutionē tot. tius damni per facientem illati, puta, quum fuit causa sine qua nihil damni fuisset illatum, aliquando vero non nisi ad restitutionem partis, eius scilicet, cuius est causa sine qua non fuisset illa pars damni illata, licet, reliquum sic, & aliquando nec tenebitur nisi ad restituendum illud quod ad ipsum peruenit, puta, quum non fuit causa sine qua non fuisset totum damnum illatum & aliquādo ad nihil, puta, quādo, sine illius ope totum damnum inferretur, & nihil ad eum perueniret.

Tertiò infertur, iuste nos nuper consuluisse, eū qui ita iuuit Borbonium Ducem in capienda & diripienda Vrbe anno 1527. quod sine eius ope id non fecisset, teneri ad restitutionē totius damnorum. Eum vero sine cuius ope id factum fuisset, non teneri nisi ad id quod ad se peruenisset, vel eius partis, quæ sine ipso non fuisset illata, & ad nihil, si nihil ad eum peruenisset, fuit causa sine qua non totius vel partis illius, secuti sententiam Inno. in c. Sicut dignum, de homicid. quam probat ibi Host. & nemo contradicit, quamq; Rich. in 4. dist. 15. & Sylu. verb. restitutio. 3. q. 6. cū citatis ab eo, sequuntur. Imo & Adria. grauiter thor. in 4. de restit. §. De currentibus cū fure, tenet auxiliator & opem maleficio, & damno præstantem, solū teneri ad restituendum id quod ad eū peruenit, & nō plus. si delictū facturus fuisset, vel damnū datum, etiam si ille eam opem non tulisset, quamq; 7. argumētis validis muniuimus, respōdendo tandem quæ pro Caiet. & Soto contrarium tenentibus adduximus.

Quartò quod si aliquis inueniret furē, qui à suo vicino furaretur, acciperétq; aliquid quò taceret, non tenebitur restituere quod alius furatus fuisset, neque quod accepit, si iustè etiam dum modo esset persona, quæ ex officio ad clamandū, aut manifestandum non teneretur, qui idē addit quod restituere non tenebitur, quamuis eidem vicino, cui res subrepta fuit, se interroganti, num aliquid vidisset? responderet, se nō vidisse. Ex quo officio ad hoc tenentur, iudices, domini, qui ob id stipēdia ferunt, vt iustitiam custodiri faciant, & etiam, nostro iudicio, patres, tutores, & curatores, quoad bona filiorum suorum, pupillorum, aut minorum, arg. l. Cum non solum. 6. Vbi aut, & alios seq. C. de bon. quæ lib. & cap. Duo. 23. q. 4. Nolumus tamen decere quòd iudex semper tenetur, non obstante quolibet periculo mortis, aut vulnerum, impedire quodlibet damnū, sed solum quando id sine temeritate facere potest, vt nostro iudicio sensit sanctus Tho. 2. sec. q. 62. artic. 6. ad 3. per illa verba, Nisi multum

multum imminet periculū. Quia, vt rectè Syluest. ait, in Rosa aurea casu. 30. non tenetur officialis cū periculo probabili suæ vitæ & status seruare personam, aut statū alterius particularis, quamuis hic (nostra sententia) Rempub. quando ratio postularet, arg. l. Minime. ff. de relig. & sumpt. fun. & l. Vt patriæ. ff. de aur. alia Vniuersitate, vbi maiori parti statur, iuxta l. Quod maior. ff. ad munici. c. 1. de his quæ fiunt à maiori parte, cap. & vbi publicè suffragia feruntur, & pauciores maioris partis sententiam sequuntur, quamuis peccet consentiens in delicto secundum Inn. in d. c. 1. tamen non tenetur ad restitutionem damni, quod illam malam sententiā consequitur, quia eius causa non fuit, cū & si contradixisset ipse, id cōsequeretur, vt Caiet. verb. Restitutio. c. 1. par. 5. dixit & rectè ad id hoc procedere, quando, qui suffragantur non possunt data suffragia reuocare, & quando qui suffragatur, credit propter suū suffragium maiorē partem non mutatnram, quod suis suffragiis concluserit. Nā si crederet quod propter suam contradictionē alij suam sententiam mutarent, & non contradiceret cū id facere deberet, diceretur consentire, & eius cōsensus causa illius partialis diceretur, & ita teneretur, cū ex suo officio ad id obligaretur per prædicta.

Decimo, confessarius, qui per ignorantiam crassam aut affectatam absoluit ante restitutionē, vel antequàm præcipiat eā consitenti ad id parato, remanet obligatus ad restituendū, quia fuit in causa ne damnificatus, quod suum erat, vel ei debebatur, reciperet, Rosel. verb. Restitutio. 2. §. 5. Ange. eo. verb. vlti. §. 5. Quod procedit in cōfessario vidente, aut credente, quod nisi restitutionem præciperet confesso, non restitueret, & si præciperet, sic. Non autē in eo, qui solum credit confessum esse obligatum ad restituendum, & id non præcipit, ob incogitantiam, aut quia existimat, idipsi confesso curæ fore, nā is non est causa non restituendi. Addo etiam quod Maior in 4. distin. 21. q. 3. col. 4. difficile esse censet, quod confessarius iuste dicere posset ex credibus eius cuius ipse confessionē audiuit, sibiq; mādauit vt post eius obitum, diceret eis, vt restituerent illud ad quod obligatus remanebat, quia per hoc videtur reuelare cōfessionē sibi factā. Nec mirū est eū id tenere, quia ipse sequitur opinionem Scoti tenētis in ea. dist. 21. quod Cōfessarius nō potest revelare confessionem cōfessi, etiam de ipsius licētia & facultate, etiam iusta de causa data. Nobis tamen, qui sequimur & probamus opinionem contrariam S. Tho. & communem in cap. Sacerdos, de pœni. di. 6. à nu. 116. vsq; ad 120. & suprà eo. cap. 8.

non videtur difficile, cum per tale mandatum, expressa, auta
cita facultas, ad reuelandum iusta de causa cõcedatur. a
ff. de iurisd. om. iudi. c. Præterea, de offic. deleg.

Quæritur hic, quid debeat Confessarius iubere pœnitenti qui ex India diues redit? Resp. idipsum quod aliis qui
in bellis iustis, vel iniustis, vel in pace, tyrannice, vel furto
commiserunt, iuxta ius naturale & diuinum, quod nulla
Monarchia, nec vlla tortuosa Tyrannis euertere potest. Ius
quo quidam Nostrates pij, & eruditi edi derunt aliqua, ut
morem quendam futurorum malorũ præsentis & futuræ vi
incutiunt, digna decisione summæ Potestatis Apostolicæ a
dita summa Laica.

Quid restituendum.

SVMMARIVM.

Restituatur alienum, idem ipsum, si fieri potest, nu. 24. & fructus sic fructuosum, & quod pluris æstimatum fuit, & interesse. nu. 25. &

24 REstituendum autẽ est regulariter id ipsum quod acceptum est vel debetur, si fieri potest, nisi creditor sit de re contentus, l. Eum à quo. & l. Manifesti, C. de sola. si aut non potest eius æstimatio, Auth. Hoc nisi, eod. tit. si est æstimabile, qualia tamẽ non sunt vita, salus, libertas, honor, & fama. l. homo. ff. ad l. Aquil. cap. Contingit, de sen. excõ. l. In seruum de Pœn. & ideo pro eis restituendum est, quod vir bonus arbitrabitur. arg. cap. De causis, de offi. dele. l. 1. ff. de iure delib.

25 Dixi (regulariter) quia fallit, quando per restitutionem rei, peccator occultus manifestaretur, aut aliquod aliud magnum incommodum sequeretur, per infrà dicenda. Et si retenta iniuste, est fructifera, restituendi sunt domino omnes fructus, & emolumenta cap. Grauis. cũ ei annot. de restit. Cum prætor. ff. de ver. sign. & 3. q. 1. per totam: quæ sunt ea deductis necessariis impensis in illis acquirendis, colligendis, conseruandis factis supersunt. l. Fructus. ff. sol. ma. l. Si à domino. §. Fructus, & l. Plane, in fi. ff. de petit. hære. habita tamen ratione bonæ vel malæ fidei iuxta suprà dicta nu. 7. & 8. Sed si res non est fructifera, non est restituẽdum, quod ex eius vsu & industria eius, qui occupatam eam tenet, lucrifactum est.

Per quod soluitur dubiũ decimumquintũ, P. Vincent. qui torquem aureũ à non Domino emptum sæpius locauit, pretiũ locationis restituere teneatur? respõdendũ enim est negatiue. Nam & vsurarius & latro non tenentur restituere quod

sunt pecunia ad vsuram accepta, aut furtiua, negotiationi eam applicãtes, imo qui illud accipere vellet, vsuram committeret. c. Plerique, & c. fi. 14. q. 3. secundũ Scot. in 4. dist. 15. q. 2. nisi quando acciperet pro suo interesse, aut acciperet is cui surripitur pecunia quam collectam habet ad soluendum suo creditori, & ob eius furtum cogitur ad vsuram accipere, aut vendere suum prædium minoris, quo ei debitum soluat. Quia talis accipere posset à latrone, & etiã hic deberet restituere omne illud, quod ob id amisit cum omnibus impensis & damnis ob id acceptis. Et qui aliquam mulam, aut equum meritorium, seu locati solitum, furatur & retinet dimidiatum annum, quod in causa fuit ne dominus viginti aureos lucraretur, non satisfacit, etiam in foro conscientiæ, restituendo solum equum aut mulam sine viginti aureis, deductis impensis debitis & deduci solitis, vt ait Maior, in 4. dist. 15. q. 27. & 28. Quin etiam si fuit vi raptus, furto sublatus, aut retentus, & periit in potestate eius qui rapuit, sustulit aut retinuit, tenetur soluere quanto maioris valuit à tempore quo male accepit, donec illum domino, loco, & tempore, ad recipiendum conuenientibus obtulit & si domi suæ legitime oblatum noluit accipere, satisfacit, restituendo tantum quanti valuit tempore quo accepit.

26

Quantum restituetur.

SVMMARIVM.

Restituatur quanti æstimatur damnum certum aut arbitrarium. nu. 27.

REstituendum vero est tantum quantum saris est ad æqualitatẽ debiti, aut damni illati, ita vt si quantitas debiti aut damni est certa, necesse est vt tantundem restituatur, sed si quantitas est incerta, cuiusmodi est damni, iniuriæ, vulnerum, fructuum sperandorum, seminum satorum, interesse amissi, damni emergentis, aut lucri cessantis, & aliorum similium, restituendum est, quantum bonus vir consideratis omnibus, rei, temporis, loci & personæ, &c. circunstantiis arbitrabitur. l. Certi condictio, de rebus credit. & in princip. Instit. de verb. oblig. & l. 1. C. de sent. quæ pro eo quod interest. Et vir bonus tantum arbitrari debet, quantum ad æqualitatem requiritur si poterit, sin minus, quod propius ad eam accedat, argu. l. Fideicommissa. §. Quæsitum. ff. de leg. tertio, & c. Quinta vallis, & c. Veniens, de iureiur. habita ratione bonæ vel malæ fidei iuxta posita supra num. 7.

27

Cui

Cui restituendum.

SVMMARIVM.

Don Didacus à Leyua & Couarruuias laudatur.nu.28.
Restituenda est res domino eius,nu.28.nisi &c.nu.29.
Dominus quis quoad hoc.nu.29.
Metus qualis excusat quoad forum conscientiæ.nu.29.
Restituendum nulli regulariter, de præcepto quod male datum & male acceptum est.nu.30.
Restitutio pauperibus facienda quando de præcepto.nu.30.
Meretrix,neq; aliæ mulieres solutæ,coniugatæ vel sacræ,tenentur de præcepto ad restitutionem,nu.31.& 34.quod limitatur.nu.41.
Restituere cur magis tenetur qui accipit,pro eo quod tenetur facere,quam accipit quam pro eo quod non tenetur non facere.nu.31.
Datum ob maleficium,quo titulo retineri potest.nu.32.
Intellectus cap.De hoc,de Symon.nu.32.
Restituendum quod male accipitur,sed non malè datur.nu.33.& 34.
Restituendum omne quod accipitur pro eo quod debet fieri.nu.33.
Exempla non restringunt legem.nu.33.
Restituere tenetur testis,aut iudex quod accepit pro testimonio, aut sententia.nu.34.
Intellectus l.4.§.Sed & quod meretrici.ff.de Condict.ob turpem causam.nu.34.
Meretricis opera licet aliquid valeat in genere entis, nil tamen valent in genere moris,quia peccatum est,&c.nu.35.
Opera meretricis & aliorum delinquentium, quoad forum conscientiæ exæquari.nu.36.& 39.
Meretrices & alij facientes opera permissa in foro tantum externo quoad hoc æquantur.nu. 37.
Meretrices peccant accipiendo,sed non tenentur restituere.nu.38.
Venda non potest licite aliquando ratione admixti, quod per se malum est.num.40.
Meretricum & impudicarum mulierum Confessarij quid eis conferre debent circa eis promissa.nu.41.

HOc in loco Christiane Lector,in editione vulgari offendraur quinq; casus occurrentes in hoc articulo, quo quæritur,cui est restituendum,in quibus non sine cura & studio negili discessimus à communi sententia quoad quædá,quæ etiam nunc perplacent, licet nonnulla quæ sequutus communem reprehendi,merito displiceãt. Alia igitur methodo & clariore ac veriore,omnia resoluturus simul ac digesturus ea,quæ dõ Didacus à Leyua

à Leyua & Couarruuias meus olim in academia Salmãtic. fer uentissimus auditor,ac pro dilectissimo filio habitus, & postea eruditissimus doctor & Gymnasta ac celeberrimus scriptor,ac demũ insignis episcopatus Segobiensis dignitate perillustris & Reuerendissimus,scripsit in §.2.part.2.c.Peccatũ,de reg.iur.li.6.quod à nobis iciunius eidem prælectũ,erudite,curiose,ac copiose ditauit,nulla de me facta in hoc mentione,propter modestiã, qua semper resplẽduit,quáq; & nos citat,cũ nobis consentit,& tacet cum dissentit:Protestatus igitur nullũ vnquam scripsisse, nec ipsum qui omnes alios in hac re superauit, nec me hactenus penitus in ea mihi satisfeciſſe:& sperãs nunc omnib.& mihi satisfacere: precib.gloriosissimæ Mariæ Magdalenæ,cui dies hic sacer est,fretus,dico Primo,Distinguendũ esse an agatur de restitutione rei alienæ malè acceptæ,vel male retentæ,eo tantum quod est aliena,an de restitutione damni da tis,intelligendo per damnũ tam iniustam acceptionẽ,quam insuper detrimenti illationẽ,ac in primo quidem mẽbro definiendum,q; res aliena regulariter domino est restituenda, siue sit absolutus dominus,siue dispensator dũtaxat,quales sunt prælati ecclesiarũ,c.fi.16.q.1.& c.Pastoralis,de donat.vt olim copiose probauimus,in c.1.&c.Cũ secundũ.de Preb.& nuper in li.de reb.Eccl.super d.c.fi.16.q.1.& in Apolog.eius & in Cõment. c.Non liceat Papæ,12.q.2. Per dominum autem intelligimus etiã illum cuius custodiæ est cõmissa res accepta aut damnificata,quamuis ea sit dominij alterius, & consequenter quoad hoc censetur dominus pignoris creditor & depositi depositarius in cuius potestate aut custodia est illud,& vestis fingendæ sartor,& vestimenti lauandi fullo,seu lotor,& rei commodatæ commodatarius,nam eis restituendũ est,quod ab eis acceptum fuit & non iis quorũ sunt,arg.l.Cuius,& l.Sui,& l.Itaque fullo,in princ.§.sed etsi res pign.ff.de furt.Verũ est tamẽ, quod in foro conscientiæ veris dominis restitui possunt, arg. dictæ l.Bona fides,& not.in c.In litteris:de rest.spol.habita ne cessaria cautione ne prædicti custodes dáno denuo restituendi afficiãtur,aut alia molestia,néue incurrant in iacturam existimationis fidelitatis,diligentiæ,aut probitatis,& modo illud fiat ne scandalo & sine alterius iniuria fiat:maxime autem hoc fieri potest,quãdo aliquis prædictorum habetur suspectus, quod non restituet domino,aut non sine magna difficultate,aut damno,quia est fur,aut versutus,aut opulentus, aut prodigus,aut alia simili praua qualitate affectus, iuxta omnium sententiam. Imo in istis casibus,domino restituendum esse videtur,nisi timeatur

meatur aliquod damnum personæ,honoris,aut alia,malo
vt recte sentit Sotus,lib.4.q.71.art.1.de iust.& iure.

Dixi(Regulariter)quia nonnunquam alteri est faciendu
29 Primo,cum dominus est furiosus,prodigus,aut habet tu-
rem,aut curatorem l.Pupillo.ff.de solut.§.Furiosos.§.Q
Instit.de inutil.stipul.l.obligari,ff.de auth.tutor.

Secũdo,quãdo prælatus est dissipator qui dispergit bona
clesiæ secundũ Caie.in summa verb.Restitutio,c.4.& alio
centiores,iuxta quos non est ei restituẽdum, sed in vsu
Ecclesiæ conuertendũ.Nobis tamen videtur, quod si
non est suspensus,nec ei coadiutor datus, & quod restitu
est,sunt fructus,& prouentus quorum ille est legitimus
sator,illi esse restituendum,arg.notat.in c.Cũ dilecti, de
lo & contu.Et in c.Venerabili,de offic.deleg.& c.2. de Ac
& c.Peruenit.de fideiuss.Quia nullibi contrarium statu
etiam quando restituendum ; ad ipsa bona Ecclesiæ p
quæ ipse non potest,nec debet,sine causa alienare,quia
textus qui ad aliud obliget, quamuis hoc casu melius
eorum sententia facere, adhibita tamen cautela,ne alii
uientia consequerentur.

Tertio,quando ignoratur dominus rei restituendæ,adh
ta debita diligentia,de qua 7.eod.c.nu.170.

Quarto,quando est longinquus,aut in tali loco vt ad
mitti non possit,aut nõ sine magno periculo aut scandalo
restituendum est Iesu Christo Domino nostro,& hæredi
cium incertorũ vniuersali,c.7.ad Hebr.eos.c.Quo iure.&
vt diximus in c.Nouit,de Iudi.n.3.& 8.dispertiendo illud
peribus eius,aut aliis piis operib.quia hoc consentaneum
naturali videtur,& significat c.Cum tu,de vsur.c.Qui habet
14.q 3.cuius autem impensis,mittendum sit,quando ponen
dictis 7.nu.43.colligitur.

Quinto,acceptum à fure,quamuis ipsius non sit,restitui
test & debet eidem quo ipse possit vt debet restituere illa
mino cui furatus fuit,nisi cessantibus aliis incommodis,pa
ret domino aut cui fur tenebitur, restituere, iuxta S.Anto
part.tit.2.c.1.§.4.pro quo l. Bona fide ff.de pos.& Sylu.verb
Restitutio.4.§.1.vt proxime diximus.

Per quod respondetur affirmatiue ad quæsitum an furio
reddẽdo acceptum à fure,ei cui ipse mandauit;quia para
reddere alicui,vel de eius mandato alteri;arg.l.1.& Ulter
ses:ff.Mandat.

In secundo membro dico quatuor,primum, quod damnum

datum alicui contra suam voluntatem , vt datum per furtum,
rapinam,vim,aut metum,saltem reuerentialem ad id sufficien
tem, per astutiam, dolum, vel accipiendo ,ne faceret aliquod
damnum iniustum,restitui debet damnificato per tales malos
actus,secundum Inno.Pan.& Commu.in c.Quia plerique , de
iurament.eccles.

Per metum autẽ intelligo quoad forum conscientiæ,nõ so-
lum illũ quem Iurisc.appellant iustum & cadentem in virum
constantem,in l.Metum, ff.Quod met.causa,sed etiam mino-
remue tamen qui sic fuit causa dandi vel accipiendi, ℣ nisi
interuenisset, non fuisset datum,vel acceptum. Tum quia tam
timores quam leges requirentes prædictum iustum metum,
suspiciunt forũ exterius , in quo si daretur rescissio actuum ob
talem metum , omnium fere peteretur rescissio,& ita Respub.
litibus redundaret , contra intentionem iuris in l. Properan-
dum,C.de Indic.& c.Finem litibus,de dolo,& contu.Quæ de-
sumuntur ex mente Host.& Io. And.in c.verum,de Iureiur. &
et versus Adr.in 4.de rest.c.Aggredior,vers.ex quibus omnib.
et Scot.q.7.de Iust.& iur.lib.4.

Addit tamen vltra alios(talem tamen &c.)quia eatenus tan-
tum erit inualidus actus per metum leuem factus in foro con-
scientiæ , quatenus ille fuit causa saltem sine qua non,illius a-
Cha.arg.c.6.& ibi not.de Iniu.& in c.Fœlicis §.Illud,de pœn.
lib.6.per tot.in verb.simplici fauore.

Secundum principale dictum sit,℣ acceptum iniuste de vo- 30
luntate domini,ita quod turpitudo versetur ex vtraq; parte,non
est restituendum,saltem regulariter,vlli de præcepto,℣ etiam
in editione vulgari affirmauimus contra communem:quæ vs-
que ad illam nobis semper placuit,sed tunc re altius perpen-
sa,sequuti fuimus S.Anto.par.2.c.5.in princ.Monald.verb.Re-
stitutio 2.Aug.verb.Restitutio.vers.Turpe,& Sylu.ver.Resti-
tutio 2.§.3.& verb.Eleemosyna.§.4.

Primo,quia nulla est lex diuina nec humana sæcularis neque
canonica qua hoc iubeatur,& ita non est dicendum l.Illam.C.
de Collat.c.Legatur.21.q.4.

Secundo,quia l.Vbi,cum l.seq.ff.de Condict.ob turp.caus.c.
In casi delicto,de reg.iur.lib.6.l.Iurisgentium,§.Si ob malefi-
cium.ff.de pact.& cano. huius materiæ statuunt quidem id ℣
propter delictum datur,repeti non posse,neque quod ob deli-
ctum promittitur,peti:Sed non præcipiunt acceptum ob deli-
ctum,esse alicui reddendum.

Tertio,quod est regula Veruercelli recepta à S.Ant.vbi ℣.An-
gel.

gel. verb. Restitutio 1. vers. Turpe, & Sylvest. Restitutio. 2. 4. Et ab aliis quamplurimis, quod restitutio, quæ non est facienda alicui certæ personæ, sed pauperibus, non debetur ex præcepto, sed solum ex consilio quod recte limitat Sylvester ubi supra, vt procedat in eo quod nunquam alicui personæ necessariæ cui collegio debitum fuit, cuius defectu pauperibus erogari præcipitur, nec his relictum, nec donatum fuit, nec per legem præcipiętem, nec sententiam specialem adiudicatum. Cum igitur iuxta communem in hoc casu restitutio pauperibus & ut parti facienda sit, consequens est, quod non est de præcepto.

Quarto, quod quando malum ob quod datum fuit non sequitur, vt si datū est iudici, quo iniquè iudicaret, & rectè dicauit, & episcopo quo ordinaret, aut beneficiū cōferret & ordinauit, nec beneficiū cōtulit, datori & nō pauperibus restituēdum est, vt doctiss. Medina in Codice de resti. bene ponit.

Quinto, quod vt mox dicemus, meretrix nō tenetur de præcepto restituere id, quod pro mercede prostibuli accipit, quæ aliæ mulieres solutæ, coniugatæ vel sacræ, & tamen, quoad forū conscientiæ, in omnibus eis turpitudo restat in vtraque parte, vt statim efficaciter probabimus, ergo &c.

Non obstat primo, Arg. Adriani: quod sic in effectu argumentatur, qui accipit aliquid vt faciat bonū quod præcipitur, tenetur ad restitutionem, vt iudex qui accipit aliquid vt recte iudicet, & fur ne furetur amplius, & depositarius, vt reddat depositum, l. 2. 3. 4. & vlt. ff. de condict. ob turp. cau. ergo a fortiori qui accipit aliquid vt faciat malum quod tenetur non facere, arg. auth. Multo magis. C. de sacrof. eccles. c. Cum in omnibus, de elec. Non, inquā, hoc argumentū obstat, quia fortè est negando maiorē esse necessitatē restituendi acceptum ad malū patrandum, quā acceptū ob bonum debitum faciendum, quia non est etiam tāta. Tū quia qui dat alteri vt bene suo officio fungatur, nō peccat, & dat quasi coactus, quia videt, quod nisi dederit, accipiens non est bene officio suo fungturus. At qui ob maleficiū patrādum dat, peccat, & fine simili turpiter dat, & ideo non est ei restituendum. Tum quia qui accipit quod debet facere, accipit aliam meretedem vltra illam, quam habet ad officio suo fungendum, & ideo non debet illud restituere tanquam indebitè datum, in quo restitutio fit danti per prædictas leges, & l. 1. & totū tit. ff. de cōdic. indebi. Tum quia qui accipit vt faciat quod debet, non remanet in conscientia obligatus ad aliud, qui autem accipit ob maleficium, eo ipso tenetur ad restarciendum damnum per illud datum. Tum

Tum quia communis fatetur, eum, qui ob maleficium accipit, non teneri ad restituendum danti, sed pauperibus, & aliis piis operibus, & ita debet fateri, quod hæc obligatio restituēdi degenerat à propria restituendi ratione, quæ res in primo statu reponitur, & consequēter debet fateri, non reperiri in hoc casu tantam rationem restituendi quantā in altero, in quo restitutio fit ipsi danti per prædictas leges. Tū quia idem Adrian. vbi sup. q. 9. sub finē post Ang. ver. Restitutio, 2. §. 4. fatetur quod ex mente S. Aug. in c. Non sat. 14. q. 5. is qui ob maleficium accipit, satisfacit restituendo pauperibus, aut ei qui dedit, aut cui maluerit, saltem antequam qui male dedit, faciat de illo in sui peccati pœnam, prætendatur, qui tamen asserit, id quod accipit vt hæc quod debetur, soli danti esse restituendum, & per consequens debet fateri sic, & cum dicit esse obligationem restituendi acceptum ob bonum quod debet facere, quam obligationem restituendi acceptum ob maleficium patrandum. Per quæ omnia & singula, argumentum Adriani claro dissoluitur.

Non obstat aliud quod primū vrgere videtur, nēpe quod 32
titulus quo aliquid ob maleficium datur est ipso iure nullus l. iuris gentium 3. Si ob maleficium. ff. de pact. l. Generaliter ff. de verb. oblig. cum vtrobique per glos. & doct. citatis c. fi. de pact. ergo qui accipit ob maleficiū, sine vllo iure tenet, & cōsequenter iniuste, & tenetur restituere, vt fur vel raptor, quia tenet alienū inuito domino, arg. c. Sæpe de restit. spoliat. & cap. si res 14. q. 6. Non inquam hoc obstat. Tū quia licet pactum vel contractus quo quid ob maleficium detur, non valeat in illa forma quā partes solæ prętendūt facere, valet tamen, vt donatio quædam virtualis, vel vt quidam actus habendi pro derelicto, quod lex in pœnam male dantis interpretatur, taliter male dantem, habere id pro derelicto, vel pro donato ad hoc vt ei nō debeat necessario reddi, vt alta mente dixit Anton. relatus ibi à Panor. in c. Quia plerique de Immunit. Eccles. & probatur per l. 2. 3. & 4. ff. de condict. ob turp. caus. Ex quibus colligitur non esse paria quod huiusmodi accipiens, nullo penitus titulo præcedēte accipiat, & quod accipiat prędicto quali quali & turpi titulo præcedente. Nā in priori daretur condictio sine causa, vel indebiti, vel rei vendicatio, iuxta titulos de condict. sine causa, & condict. indeb. & de rei vendic. In secundo autem nulla condictio habet locum per præfatas leges & per leges tit ff. pro derelict.

Non obstat tertio, quod acceptū per Symoniam non potest iuste retineri, &c. De hoc, de Simon. cum tamen ex vtraq; parte veretur turpitudo, iuxta Extrauag. 2. de Simon. respōderi enim

potest. Primo, secundum aliquos, quod illud cap. non agit
vera restitutione rei acceptæ: quia non iubet restitui dantibus
ecclesiæ iniuriam passis, vt Felyn. post illos ibi tradit. Nec vi-
tur necessario restituendum esse Eccl esiæ. Nam Tho. quos
alij non citant, vbi supra determinat, datis esse quod restituen-
pauperibus. Sed contra solutionem hanc faciunt verba illius
Quibus adstruitur, non posse illud sine graui salutis pericu-
retineri, & ita concludit necessario esse restituendum pro
vel improprie aliquibus. Alij respondent, quod dispositio
cap. continet pœnã, quę non debetur in foro conscientiæ ac
iudicis condemnationem, iuxta glo. solennem in cap. Fratres
tas, 12. q. 2. Sed & hæc responsio eodẽ modo reselitur quo prius.
Quare respondendum est, c. illud continere quiddam speciale
in illo crimine, propter ea, quæ ibi notantur, & melius colligi
possunt ex vtroq; Tho. 2. sec. q. 32. art. 7. & Medina Cod. de re-
stit. q. 20. & Soto lib. 4. q. 7. art. 1. de iust. & iure, felicem, quod
acceptũ fuit pro spiritualibus, quę nullã æstimationem habent,
vt ait Medina. Aut quia necessario gratis dari debet, vt ar. So-
tus. Nã etiã continet speciale in eo quod mandat restitui
clesię iniuriã passę, quamuis dicant aliter Tho. & Sotus, vbi
pra, quod an fecerint per inaduertentiam, dicam
33 Tertium dictum, Quod daranum iniuste
ptionem iniustam ab eo, qui iuste dedit, ita vt turpitudo
parte accipientis tantum, restituendum est danti hoc
cato c. Non sane 14. q. 5. quod Adrian. vbi supra q. 19. col.
pioſe probat. De hoc numero sunt Iudex, Lictor, Notarius
lites & eorũ Duces, & alij, qui ratione sui muneris publici
suis stipendiis decretis accipiunt: & omnes alij qui ad
id quod debent, aliquid accipiunt, puta, qui accipit quo
retur, iniuriam non inferat, quo recte iudicet, aut recte
cerur, aut suum domino suo reddat, aut quo faciat, vel
prætermittat: alia similia, ad quę tenetur, per l. 2. de condi.
turp. caus. & alia, quę affert Adrian. vbi supr. Hoc tamen
ratur Sotus, lib. 4. q. 7. art. 1. de iust. & iure, vt solum proce
his qui accipiunt ad faciendũ illa ad quę iustitię legibus
gantur, non autem in accipientibus ea ad quę legibus
virtutum tenentur, qualis est qui aliquid accipit quo
nicetur, quo missam audiat, quando tenetur.

Sed contra moderationẽ hanc facit. Primo, quod videtur
noua, & q. nullo textu iuris, neq; vlla efficaci ratione
probatur. Deindẽ quod l. 2. ff. de condi. ob tur. eau. habet
posse id quod datur alicui, ne sacrilegium faciat, &

gem quę vetat sacrilegium, esse legem pertinentem ad religio-
nem, vt Tho. receptus docet in 2. sec. q. 99. art. 1. & 3. secundum
quem eundem vbi supr. q. 81. ar. 4. Religio est diuersa virtus à
virtute Iustitię. Tertio, quod glo. cum qua transeunt omnes in
l. 4. eiusdẽ tit. ait, repeti posse id quod datur alicui ne fiat me-
retrix, & constat meretricium esse contra legem castitatis &
temperantię, & non contra leges Iustitiæ. Quarto, quod eadem
lege §. si. cauetur repeti posse id quod datur furi vt indicet fo-
cium furem, ad quod potius videtur teneri lege charitatis, quã
iustitię. Quinto, quod datur ab eo, qui est ineptus militię deli-
gusti milites, vt eũ excusaret à tyronicio, repeti potest. l. Quod
euitandi. C. de Condict. ob turp. caus. & tamen delectus mi-
tes, tenetur ad bene deligendum legibus militaribus, quę po-
tius pertinent ad fortitudinem, quam ad iustitiam speciale sal-
tem communitatiuam. Sexto, quod eadẽ ratio turpitudinis vide-
tur militare in eo, qui capit aliquid, vt faciat quod tenetur fa-
cere legibus aliarum virtutum, sicut in eo, qui accepit, vt faciat
quod tenetur facere lege iustitię. Turpitudo enim consistit in
eo, quod accipit mercedem pro eo, quod sine mercede tenetur
facere, quæ ratio peræq; militat in omnibus, qui debito legali
tenentur. Septimo, quod qua ratione repeti potest datum ali-
cui ne sacrilegium faciat, eadem videtur repeti posse, datũ ali-
bus, & superioribus, & ne sit mendax, & ne vindicet se indebite,
aut ne alia id genus delicta perpetret: quũ omnia hæc sint de-
cta sub proximo legibus virtutum potentialium iustitiæ sicut sa-
crilegiũ per leges religionis. Quare moderationẽ Soti arbitror
solum tenendã in his qui accipiũt vt faciãt id ad quod tenen-
tur solo debito honestatis, morali & nõ debito legali, quale est,
debitum virtutis liberalitatis, & virtutis gratiæ vt plurimum.
Arbitror autẽ esse verum quod prædictus Sotus ait vbi supra, 34
videlicet, cum qui accipit aliquid ne malefaciat, siue vt faciat
quod tenetur facere, non teneri ad restituendum in foro con-
scientię donec repetierit saltem extra iu-
ex quodam dantis consensu donec repetierit illud, quia potest tenere illud
dicium. Pro quo facit, quod lex non prohibet translationẽ do-
minij rei datæ ne maleficium fiat, sed tantum concedit condi-
tionem quæ est actio personalis, quales sunt, omnes cõdictio-
nes, vt notatur in rub. de Condict. indeb. & alibi sæpe. Per quã
rationem facile responderi potest, etiam eis quibus cõtrarium
tenet Fortunius in l. Iurisgentiũ §. Si ob maleficium. ff. de pact.
gem sequitur prædictus Didacus vbi supra. Ex his infertur,

quod testis restituere tenetur acceptum ob testimonium, quod ferre tenebatur, sicut & Iudex, qui capit, vt ferat sententiam, vt diximus in Repet. c. Inter verba. 11. q. 3. concluſ. 6. corol. 4.

Secundo, infertur quod hæc conſequentia regulariter valet. Is tenetur aliquid gratis facere, ergo turpiter accipit. Imo quo faciat illud, inxta gloſ. l. 4. §. fi. ff. de condict. ob turp. cauſ. putat. ſingul. ibi à Iaſ. cui ſimilis gloſ. in cap. Qui cum furto furt. vbi late Anan. Eadem ratione valebit illa argumentatio. Is poteſt accipere pecuniam, quo hoc agat in mercedem actionis, ergo non tenetur id gratis facere.

Quartum dictum, quod acceptum à meretrice ob turpem cauſam fornicationis, non eſt neceſſario reſtituendum ſuadet in foro conſcientiæ, in qua cõcluſione fere omnes, tam Theologi quam canoniſtæ & legiſtæ conueniunt, vt videre eſt poſt ſcribentes in l. 4. §. Sed & quod meretrici. ff. de Cõdict. ob turp. cauſ & Tho. 2. ſec. q. 32. ar. 7. Paludan. & alios in 4. diſt. 15. & per gloſ communiter receptã in ſumma. 14. q. 3. & eos quos Petrus citat prædictus Ruerendiſſimus Segobienſis in d. c. Peccatum, de reg. iur. lib. 6. part. 1. §. 2. ſed ratio nulla reddatur à prædictis ſatisfacit. Non quidẽ prima Iuriſcõſ. in l. 4. §. ſed & quod meretrici. ff. de Cõdi. ob tur. cauſ. quam etiam ab litteram ſequitur Tho. in 2. ſec. q. 32. ar. 7. & omnes alij poſt eũ, videlicet quod meretrix licet turpiter faciat eo quod ſit meretrix, non tamen turpiter accipit, quum ſit meretrix. Non, inquam, facit illa ratio. Tum, quia videtur ſibi repugnare, cũ primat turpe eſſe meretricari, & non eſſe turpe mercedem pro meretricio capere, cũ l. 2. eiuſdem tit. probet ideo turpiter accipere, quem aliquid vt hominẽ occidat, quia turpe eſt hominem occidere, & turpe eſſe accipere, vt ſacrilegium faciat, quia turpe eſt ſacrilegium facere, & l. 3. habet turpiter accipere iudicem, inique iudicet, quia turpe eſt inique iudicare. & l. 4. turpe eſt pere, vt ſtuprũ faciat, quia turpe eſt ſtuprũ facere. Cum igitur dicat eſſe turpe meretricari, cogetur dicere eſſe turpe pro meretriciũ accipere. Nec credo iureconſ. poſſe defendi per æquiuocationẽ, dicendo, quod cum ſentit turpe eſſe turpe pro ti. intelligit de turpitudine vera, iuris naturalis, quod ipſe vnit, licet diuinum, contra quod etiã eſt, ignorantiæ ſcandali communnem doctrinã gl. in Cle. Ad noſtrũ, de Hæret. & 2. ſec. q. 154. art 4. & Maior in 3. diſt. 27. q. 19. Cum autẽ ait turpiter accipere, ſentit de turpitudine iuris humani, & propterea dixit meretricari. Quod ſi quis ita defenderit Iuriſconſ. vt debeat defendus eſt, cogetur dicere, quod iure vero naturali & diuino

ſicut turpe eſt meretricari, ita etiã erit turpe pro meretricio aliquid accipere. Et cũ in foro conſcientiæ ius naturale & diuinũ ſint neceſſario ſeruanda &c. Sunt quidam. 25. q. 1. cogetur conſiteri fateri, & in illo foro vtrũque eſt turpe, & meretricari, & ob meretricium aliquid capere, & ita ratio illa non ſatisfacit, quoad territorium & forũ exterius, in quo impunè licet meretricari.

Secundo ideo nõ ſatisfacit præfata ratio, quia concludit neceſſario vũ falſum, ſcilicet, eſſe veram opinionẽ Cini & Angel. in l. 1. C. de Condict. ob turp. cauſ. Anto. Panor. & Com. in cap. Quia pleriq; de Immun. eccle. videlicet, quod acceptum ob fornicationem, à mulieribus ſolutis etiã fornicãtibus, eſt neceſſario reſtituendũ, & magis id quod accipitur à coniugatis, & monachis ob eandem cauſam; & non minus, quod accipiunt mares, præſertim clerici, & religioſi à fœminiis, eo quod libidini earum inſeruiunt. Quia ratio prædicta quæ nititur permiſſione legis humanæ, ceſſat in illis omnibus, præſertim coniugatis monachis vtriuſq; ſexus, & clericis. Quoniam etiã in exteriori foro hi omnes puniuntur per leges tit. Ad l. Iul. de Adult. ff. & C. & ca. 2. de adult. & l. Vnicã. C. de raptu Virg. & 27. q. per totam. Cuius tamen contrarium eſt verum, vt tenet Henricus Boyc. in 4. Peruenit, de Adult. Cui conſonat vſus confeſſariorum, vt in editione vulgari tenimus hic, & in d. c. Peccatum, & in c. 1. & 2. de Adult. quibus in locis nunquam fuerunt mihi copiæ ſufficientes, ad reſpondendum huic argumento, & ita nec propoſuit illud, nec reſpondi, & miror quod cum illud grauiter propoſuiſſent Cin. Anton. Panor. & qui ſequuntur eos: nemo tamen noſtrũ qui contrarium tenemus, ei iuſtè ſatisfecit, nec certe ſatisfieri poteſt, niſi alia ratio addatur rationi prædicti Iuriſconſ. Non etiam ſatisfacit ratio Adriani, videlicet, quod meretrix nihil accipit alienum inuito domino. Tum quia illi tam eſt locus in omnibus aliis delictis, in quibus alicui datur ſponte aliquid vt delinquat, quàm in meretricio. Cuius tamen contrarium tenet ipſemet Adrianus & cõmunis, quæ cõtrarium noſtri prædicti tertij dicti tenet. Tum quia Iuriſconſ. ſignificat hoc eſſe ſpeciale in meretricio, per illa verba: Noua ratione. Ratione ita Cajeta. in 2. ſec. q. 32. ar. 7. videlicet, quod vſus meretricis eſt mala res vendibilis, & nõ rei ſacræ, quam Sotus, & recentiores, magis facere videntur, licet aliqua ex parte ſatisfaciat, quoad poſſe dendi differentiã inter acceptũ ratione criminis ſymoniæ, & acceptũ ratione meretricij, quoad quã aſtruendam, eam ille reddidit, non tamen ſatisfacit, quoad alia. Nam æquè, immo ma-

gis vendibilis est opera eius, qui se locat ad militandū, in bello iniusto: ad duellum committendū, & ad fuste cædendum, vel occidendum alium, ac opera meretricis, ad explendum libidinem cum eam rem habere volentis. Nam palam, & passim conducuntur, vel emuntur operæ lictorū quos vulgus Hispani Bureros, & Italum, Boia appellant. & l. 1. §. Remouet. ff. de Postul. edicit de locantibus operas ad pugnādum cū bestiis, & idem dicit l. in arenam, C. de inoffi. testa. At ipsemet Caiet. & præcedentes qui eum sequuntur, negant idem esse in aliis delictis, in quibus ex vtraque parte versatur turpitudo. ergo illa non satisfacit.

Ratio vero quam prædictus Segobiensis sequutus aliquos alios sentit, videlicet, quod lex permittit & facit iustā operam meretricis, non tamen alias prædictorū operas, non potest defendi. Tum quia ipsimet affirmant acceptū à mulieribus quæ non sunt meretrices, licet cōiugaræ, & monachæ, non esse restituendum, & constat, nulla lege etiam humana, earum, in hac materia operas iustas fieri. Tū quia lex naturalis & diuina, quæ necessario est seruanda in foro cōscientiæ, damnat illicitas: vlla lex humana eam potest quoad illud forū iustificare, argu. cap. fi. autem lex. 4. dist. & c. fi. de præscri. Tum quia sequeretur, quod acceptum ob operam pugnandi aduersus feras, cū probabili periculo, non diceretur turpiter acceptū, secundū leges Hispanas, & alias aliarū gentium, quæ id probāt, aut certe permittunt, iuxta prædicta in l. 1. §. Remouet. ff. de Postul. & l. in arenā. ei adnotat. C. de inof. testa. quod tamē videtur esse contra rationem eorundem. Tum ꝙ idem esset dicendum de operā lictorum ad duella vbi permittuntur, & ad furta, vbi ea non permittuntur: quod tamen est contra l. 2. & 3. ff. de condi. ob turp.

36 Quare omnibus omnū dictis ruminatis, asserendā est tertia. Primū, quod nulla est differētia quoad forum cōscientiæ, in quo lex naturalis & diuina necessario seruanda est, inter acceptū ob operā meretriciā ab vna parte, & ob operas ad alia maleficia, in quib. vtrinq; turpitudo versatur, ab altera. Nā in omnibus datur, & accipitur, cōtēplatiōe maleficij dānati & prohibiti in illo foro, & in omnibus ꝙuē volūtariè datur, & in omnibus æquē admittitur turpitudo ab vtraq; parte, quoad illud forum.

Secundum, quod ratio solida & vera, quare acceptum ob operam meretriciam, non est restituendum, est, quod acceptum voluntariè ab alio, ita, vt ab vtraque parte admittatur turpitudo, nulli est de præcepto restituendum, iuxta conclusa supra in 2. dicto contra Palud. Adria. & alios multos pro duo. Arrimino, Monald. Ang. Sylvest. ibi citatis.

Tertium,

Tertium, quod vetus intellectus §. supra citati, Sed & quod meretrici, colligitur ex supradictis in confutatione primæ rationis, videlicet, Turpe esse meretricari iure naturæ, nō tamen iure humano: ideo licet meretrix turpiter faciat, attēto iure naturali, quod est meretrix, non tamē turpiter accipit mercedē, attento iure humano, quod permittit eā esse meretricē, & ita ille §. solum habet locum quoad forū, & territorium, in quibus operæ meretricis est permissa, & non quoad forū & territoriū in quo illa est damnata, & punitur, quale est forū cōscientiæ: Ex consequenter meretrix quoad forū cōscientiæ in quo eius status damnatur, nō minus peccat accipiendo mercedē, pro illa opera fœda qua præstat, quam qui accipiunt mercedē pro opere locatis ad occidendum, ad (vt ita dicam) duellandum, & inire bellandum, ac alia huiusmodi: nec cōsequenter in illo foro tenetur minus ad restituēdum quam illi. Sed quia illi per conclusa in præfato dicto secundo non tenentur de præcepto sed de cōsilio tantum ad restituendum, ita nec ipsa tenebitur de præcepto, sed tantum de consilio restituere. Quę est conclusio cōis & aniqua speciali & noua ratione efficaciter fundata.

Ex quibus tribus dictis, & eorum fundamentis infertur primo, quod prædictum §. Sed & quod meretrici, habet locum non solum in meretrice, sed etiam in omnibus aliis quī operas suas locant, aut accommodant eis rebus, quæ permittuntur in foro exteriori, licet damnentur in interiori: qualia sunt multa quæ permittuntur iux. c. Denique. 4. dist. in spectaculis carnisprivij, & aliorum festorum, & in hastiludiis, torneamētis, choreis, &c. quales item erant pugnæ, quas Romani olim permittebant cū feris, ad quas qui locabant operas, licet fierent infames, vt sunt meretrices, tamen permittebantur, & non puniebātur pluspuā illæ, & accipiebant suarum operarum pretium, nō secus quam iuxta prædictam l. 1. §. Remouet, cum seq. ff. de Postul. & l. 37
In arenā. C. de inoffic. testa. quę est conclusio quotidiana comprehendens innumeros qui conducunt operas ad multa ludicra, quæ sunt saltē peccata venialia, & ita damnata in foro interiori, sed quia non sunt damnata in exteriori quoad mercedem accipiendam & retinendam, æquantur meretricū operis.

Secundo infertur, opinionē doctissimi Io. à Medina in Codice de restit. q. 10. quā prædicti DD. Didacus & Sotus penitus 38
carpunt, esse veram, qua parte ait peccare meretrices accipiendo mercedem tanquā debitum, operæ suæ fornicatiæ. Tum quia accipere mercedem pro opera occidendi aliquē iniuste, vel fustigandi, vel infamādi, vel aliquod aliud delictū faciendi, est pec-

catum secundum omnes, & non alia ratione, quàm quia occidere, & alia prædicta facere, est peccatū, ergo & accipere mercedem, pro fornicandi opera, est peccatum, quum illa opera sint peccata in foro conscientiæ. Tum quia in confesso est, quod aliquis in foro conscientiæ. Tum quia in confesso est, quod alius locans operas suas ad admittendū prostibulum & quiuis alius locans operas suas ad admittendū prostituta, & accipiens mercedem ob eas peccat. Tum quia licet non concludat quod opera meretricis sit inuendibilis, eo quod est peccatū, & peccata nullius pretij sint, imò nihil, iuxta illud 1. expositum ab Augustino: sine ipso factum est nihil, adeo peccatum, eo quod vt respondet Sotus, licet operi illa fœda meretricis quatenus est peccatum, nullius sit pretij, quatenus tamen est res quædam humano vsui accōmodata, pretio æstimari poteſt, licet, inquā, argumentum Medinæ non cōcludat quoad illam de se & in genere entis, esse inuendibilem, concludat tamen esse inuendibilem in genere moris, & actus inordinati, malí, pro quo nihil iustè posse promitti, dari, vel accipi, sed tutum est ab omnibus iuris vtriusq; Authoribus: vt videre est in l. Iuris gentium. §. si ob maleficiū ff. de pac. l. 1. 2. 3 & per totum de condic. ob turp. cauſ. & l. Generaliter. ff. de ver. obli. & l. 2. de receptat. & C. de condict. ob turp. cau. per totum tit. & can. Schiſm. lib. 6. & c. 1. de Homic. lib. 6. & in aliis innumeris locis. Nec vsquā inuenies textū qui significet licere accipere pretium pro opera peccandi, vel peccato cooperandi, excepta vna meretrice, quoad forum exterius, quia quoad illud non peccat, non punitur, & eius opera pro impunita reputatur. Tū quia non sequitur bona consequentia, qua Sotus vtitur, scilicet opera meretricis quatenus est opera & quidam actus vsui humano accōmodatus, est alicuius pretij & æstimabilis, ergo pro ea aliquid accipi poteſt. Quoniā omnis opera exterior qua peccator operatur, peccatum, vt plurimū est talis, & tamen nullus vnquā Catholicorum, quod sciam, dixit licitè posse pro ea saltē quādo est turpe facere mala, qualis est opera meretricia, capi aliquā mercedem.

40 Non obstat, quod actus peccati cōsideratus in genere entis est quoddam ens, & consequenter quiddam bonū & à Deo, vt diximus, in Prælud. 7. nu. 20. licet idem consideratus in genere moris sit nihil, & nullius pretij. Quia omnia iura diuina, & humana respiciūt in eo magis, id quod est in genere moris, quàm quod est de genere entis, quæ sunt inseparabilia, & ita vetant absolute, ne pro tali actu, accipiatur, detur, vel promittatur aliquid, excepta, vt dixi, vna fornicatione, & aliis similib. actibus, qui licet sint peccata in foro interiori, permittuntur tamen in exteriori, vt prædictū est, sic in simili Caiet. ait, in 2. dec. q. 100. art. 2. ad secundū dubiū, quod licet actus cōficiendi sacramēta, & ministrandi illa, sit res tēporalis, non tamē potest vēdi, quia magis attenditur spirituale, quod sine illo nō potest esse, quàm substātia illius. Per quod ipsum dictū Caietani ab omnibus receptum, probatur, quod licet aliquid sit in se vendibile, non tamen potest licite vēdi, quū miscetur inuendibili. Sic ergo actus declinandi, licet sit in se vendibilis, coniunctus tamen peccato, quod est inuendibile indiuisibiliter, non potest licite vendi.

Tertio infertur, opinionē prædicti Medinæ non esse veram, qua parte ait, acceptum à meretrice, in operæ suę fœdæ mercedem, esse in foro cōscientiæ restituendum, quia per concluſa efficaciter supra in dicto secūdo, non est restituēdum de præcepto, id quod turpiter acceptū est, à turpiter dante. Est per præceptum, quoad forum cōscientiæ nō solum datur meretrici turpiter, sed etiā turpiter accipitur ab ea, quia datur & accipitur pro opera & actu, qui est peccatū, & non quale quale, sed mortale, secundum fidem catholicam, vt prædictū est, ergo non est necessaria restituendū, sed retineri potest tanquàm donatū, vel derelictum ab eo, qui dat, vt dixit Ant. in c. Quia plerique de immunit. eccle. suprà in Dicto secundo relatus, & declaratus.

Quarto infertur, necessario, idē dicendum esse quoad forum cōscientiæ, de aliis fœminis, & maribus, cuiuscunq; ordinis qui ob fornicationem operam aliquid accipiūt, quod dictum est de meretricibus, & è contrario. Quia sicut illarum fornicatio est vetita & peccatum mortiferum, vt plurimū in vtroq; foro, sic horum fornicatio est vetita, & peccatum mortale in altero, scilicet cōscientiæ, secūdum fidem catholicam, iuxta prædictam Cle. Ad nostrum, de Hæret. & eo magis, quod meretrix nō solum peccat infringēdo non solum præceptū sextum, & nonum, sed etiā vt plurimum infringendo octauum, quatenus vetat iactantiam, & actum gloriādi, & laudandi se de vita, de statu, verbis, & actibus ad illiciēdū alios in malū turpibus, quod graue crimen esse pronunciatur, in c. Quam graue, de excess. prælat.

Quinto infertur, partim verum & partim falsum esse, quod communiter aiunt gioſſæ à multis receptæ, in l. 4. ff. de Cōdic. ob turp. cauſ. & in l. 2. C. eod. & in l. Affectionis. ff. de donatio. quatenus tenent promissionem de dando meretrici ob operam meretriciam, nō valere, nec ex ea posse agi. Per prædicta enim constat id esse verum, quoad forum cōscientiæ, falsum autem quoad forum exterius: & è cōtrario partim esse verū & partim falsum, quoad ait Barth. in d. l. 4. ff. de Condict. ob turp. cauſ. à multis receptus, scilicet promissionem prædictam valere, quia

verum est quoad forum exterius, falsum quoad forū in

41 Sexto infertur, Confessarios prædictarum mulierum, & virorum impudicorū quibus ob impudicitiam aliquid promissum est, & nondum traditū, debere illis consulere, quod non exigant. Quinimo, inquit quidam, qui præcepto cuiusdā Magnatis, magnis pœnis sub, fis eius illectus, accepta parte eorum, occidit quendam, & vertit solum in aliud Regnū, & querebatur, quod ille Magnus non soluit omnia promissa, & petebat illa: Cōsuluimus, quod caueret ne peteret illa tanquā sibi debita iustitia legali, quia non erāt talia propter promissionis nullitatē, & quia per talem petitionem approbaret peccatū, quod ante fecerat, & ita amplius peccaret mortaliter: Sed quod in litteris quas ei scriberet, & mandatis, quę ad eū daret, confiteretur primū, agnoscere se nihil sibi propter illam operā illicitam, præter ipsum iustitia debeti, & ita nihil se petere ob eā, tanquā im debitū legale, sed supplicare illi, vt misereretur eius necessitatis & indigentiæ, & dignaretur mittere illi promissa, in eleemosynā quidem propter eius factū, quod erat abominandum, sed propter affectū illum magnum obsequendi ei, qui fuit præceptis Dei præferret eius præcepta, ita, quod nullatenus ceret ei suū factum illicitum, nec approbaret illud dicēdo, id esse ipsi aliquid debitū, sed solum probaret affectū atq; desiderium obsequendi, quo in ipsum fuit, quū eius cōpleuit, & erat obsequendi ei in licitis & honestis, quia scriberet, & mandaret. Ita quod delictū non est causa principalis petendi promissa sed causa impulsiua, & occasio illa non peteret. Quod ipsum mutatis mutandis, debet confiteri Cōfessarius ei qui promisit dare aliquid ob delictū quod perpetratum, vult dare, quod ob id promisit nēpe, quod ratio delicti, non sit causa finalis, sed solū causa sine qua dare: & quod det principaliter vt necessitati eius subueniat, honori suo satisfaciat. Quod vtiliter dixit Caiet. 2. sec. q. 62. 5. Sic igitur præfatæ impudicæ vtriusq; sexus personæ debent coram Deo & confessario agnoscere nil sibi deberi in foro scientiæ ob illa turpia facta dānata in illo foro, & ita nihil le, nec desiderare, vt quicquā ob ea promissorū eis rāsum bitū solnatur, ne noue peccent ea noue approbādo sed & rogare, vt sibi subueniatur soluendo promissa tanquā liter debita magno illi amori, quo fuerunt in promissore operam illam illicitam, & quo sunt quando hæc pernu seruiendum tantum in licitis & honestis. Quod ipsum debent in dando eis promissa, qui promiserunt. Et

quod vt prædictus homicida, per viam iustam plura obtinuit, quā obtinuisset per iniustā. Ita hę quoq; personę impudicę plura consequētur, per hanc viā Deo placidā, quā per contrariam.

Septimo, infertur omnia supradicta intelligenda esse de his, qui sine fœminis sine maribus, qui sine fraudibus notabilibus, à suis amicis aliquid extorquent, sed non de his quæ cum fraudibus notabilibus id faciunt. Verbi gratia, dicendo se esse Virginem, quam non esset, aut non fuisse cognitam, nisi à Magnatore N. longe maiora extorsit, quia eiusmodi, sicut alij fraudatores. ff. & C. de dolis, restituere tenentur, iuxta ea quæ dicemus, nu. 73. post Gerard. & Adr. Non sunt etiam intelligenda de his, qui accipiunt quidem sine dolo, sed ab his qui non possunt dare, l. 2. & 3. C. de Auth. præstan. & l. 1. & 2. C. de præd. minor. c. Si quis presb. de reb. eccles. non al.

Vbi restitutio faciendæ.

SVMMARIVM.

Restitutio rei alienæ fiat vbi sita est si bona fide possidetur nu. 42.
Debitum ex contractu, vel quasi contractu, restituatur in loco solutioni destinato, aut vbi inre petitur nu. 42.
Debitum ex delicto, aut quasi delicto soluatur vbi damnum passo fiat secundum. 43.

RESTITVTIO autem faciendæ est vbi solutio fieri debet, & ita 42
vbi est sita res, quando restitutio est facienda eo solo q̄ est res aliena, cum qui bona fide, & sine sua culpa possidet, nihil prædere debeat, c. 1. de constit. & l. si possessor. ff. de petit. hęred. Si tamē restitutio ex contractu, aut quasi contractu debetur fieri debet in loco, expressè vel tacitè solutioni destinato, aut vbi petitur, hac lege, vt extra locum præstitutum, solutio nec creditori, nec debitori damno sit, l. 1. ff. de eo, q̄ certo loc. c. ff. & C. de offic. deleg. & c. Dilecti, de foro compe. §. Præterea. institu. de actio. & si locus præstitutus non fuit, restituendū est vbi coram iudice competenti petetur, arg. c. §. de foro cōpet. & annot. in iurib. prædictis. Sed si restitutio ob delictum aut qua- 43
§. delictum debetur, facienda est in loco, in quo ipsa facta nullum damnū is, cui fieri debet, accipiat, siue restituatur, vbi accepti fuit, siue vbi ei dominus, siue in alio loco ad quē dominus transtulisset, ita vt damnificatus nulla impensa, vel alio onere præcetur, quā si damnum datum non fuisset, quia restituere est in primo statu reponere, & reddere rem integre, in statu eo in quo dominus seruasset, si ab eo ablata non fuisset, l. Restituere,

1.& 2.ff.de verb.signi.& l.1.C.de Resti.& sent.pass.& 2.q.6.& sentit D.Tho.& explicat Caiet.2.sec.q. 62.art.5. quamus tempus sufficit restituere vbi creditori placet, l.1. ff. Qui satisdegan.& per d.§.eo.c.Ex quo colligitur cuius impensis suo domino, sit suum mittendum.

Quæstionis magnæ fuit nuper in Vrbe, An is qui mutuo dedit mille in India,ea lege & cõditione,vt certo tẽpore illa posset ea petere à mutuatario vbicunq; terrarum inuenirentur an postea inuentus in vrbe,teneatur soluere integra illa mille,an vero possit deducere cambia,quib.constat traductio illorum ab India in Vrbem?Et quidem videtur liberandus soluendo illa integra mille in India,aut etiam in vrbe deductis cambiis,quoniam l.1.& totus titulus ff.de eo q̃ certo loco,non solum habent locum in debitis aliarum specierum, sed etiam pecunia numerata,textus est in l.4.ff.De eo quod certo loco.

Quomodo restituendum.

SVMMARIVM.

Restitutio facienda est eo modo,quem causa cur debetur postulat,& remissio & condonatio partis sufficit sine ebligatione & præcepto verbali rei soluendæ.nu.44.& sequenti.

Debiti remissio solutio quædam est.nu.45.& 46.

Debitum facilius remittitur,dum res soluenda præsens non est.nu.46.

44 REstituendum autem est, eo modo quem natura cõtractus delicti, aut vltimæ volũtatis requirit,& sufficit,quod obligatus per se vel per aliũ, restituat,arg.c. Qui per alium de iur.li.6.Et si delictũ occultũ est,etiam restitutio occulta debet esse,arg.c.Si peccauerit,2.q.1.§.Nõ tibi dico,de pœn.dist.& cauendum est, ne quando per alium occulte fit, intermittatur quod restituendũ est,retineat,& restituere debens in sua obligatione permaneat,vt dicitur ĵ.eo.c.nu.67.Et quicquid S.Tho.

45 to.2.par.tit.2.c.4.& Dyon.in regula Peccatum de Reg.iur.li. 6.& alij alibi dicant,sufficit etiam quoad forum cõscientiæ, vt is cui restitui debet, liberaliter & voluntarie remittat, & condonet,iuxta gloss.in dicto cap.Peccatum verb. Restituatur, & Hostien. in summa de Vsur. §. Quæ pœna,verb.Quid & quæ realiter ei offeratur, & coram constituatur, quo accepto condonet, siue solum verbo offeratur, siue absque vlla re-li vel verbali oblatione, creditor precibus partis, aut alterius alicuius interuntij confessarij aut alterius remittat, & condonet, modo vere & ex animo remittat,& ea sit persona,quæ

id donare possit,vt recte Caietanus in summa verb. Restitutio,resoluit,& Adr.in 4.de rest.q.2.col.4.sensit.Et credendum est,eum ex animo remittere,si ipse id affirmat,quum vt acriter Caiet, vbi ĵ. aduertit,nemo sit suæ voluntatis,se aptior testis. 46
Quod verum est si contrarium non arguunt coniecturæ,quales respondimus interuenisse in quodam casu,in quo austerus quidam dominus,qui suos subditos precibus suis non obtemperantes per se,aut per alios vexabat,à quibus certam conditionem petiit,arg.l.1.§.Quæ onerandæ.ff. Quarũ rer.actio non det.& gl.l.1.ff.Quod iussu. Et videtur nobis cautum,q̃ Caiet. singulariter addidit scilicet.Quod pauper diuiti debẽs, nõ deferat ad eum,aut ostendat id quod est soluendum,sed deprecetur per se vel alium,quo ipsi condonetur,ne rei debitę præsentia difficilior efficiatur ad condonandum.Cum multo facilius, quod non habemus,quam q̃ possidemus remittamus, & condonemus.l.Cum hi.ff.de transac.Facit l.Sed & si ego ff.ad Vel leian.Neq; id obstat condonandi liberalitati,sed ad illiberalitatis tentationem reprimendam valet.

Quis ordo in restitutione seruandus.

SVMMARIVM.

Restituatur omne debitũ,si potest,sin minus prius certi quã incerti,n.47.

Et prius res sua domino,nu.49 Et postea illud & illud.nu.50.& 51.

Et prius talium & talium contractuum,quam cæterarum.nu.52.

Restituere contra ordinem prædictum non sufficit.nu.52.

IN restituẽdo seruetur ordo quem ius diuinũ & humanum præscribit,scilicet quod nullus ordo seruetur quãdo suppetit vnde omnib.soluatur,cum omnib.q̃ debetur sit soluẽdum, 47
iuxta §.Paul.ad Rom.13 & §.1.Inst.de iust.& iur.& quãdo non suppetunt omnibus soluendis,prius debita certa quorũ creditores sciuntur,soluatur,quã incerta,quorũ creditores ignorantur propter 4.rationes S. Ant.2.par.tit.2.c.7.Vnde sequitur vt bene annotarunt Sylu.verb.Restitutio,6.q.5.& Caiet.verb.Restitutio.c.8.Multos errare, qui cũ non possunt omne debitum restituere, componunt se super incertis cum prælatis ecclesiæ, 48
vt id quod eis remittitur tanquam propriũ possideant certos creditores defraudando:Verum est tamen,q̃ si res incerta adhuc,in eadẽ specie permanet, puta quidam calix consecratus, repertus aut ablatus & adhuc integer,& nõ potest haberi eius dominus nec inueniri, potest dari prius Christo,erogando in eius pauperes & pia opera,quia per id nulli creditori præiudicatur.Si quidem debitor non tenetur ex alieno creditori satisfacere

facere,& constat,quod ille nunquam eius fuit,imo semper ad-
nus.§.Sacræ.Inst.de rerum diuis.

49 In debitis certis seruãdus est ordo Baldi cõiter receptus in
Pro debito,C.de bon.aut.iud.poss.scilicet,φ primũ suo domi-
no suum restituatur, vt cõmodatũ, depositũ,furto subtra-
aut raptũ,φ adhuc in sua forma & specie reperitur. Quia bo-
in eius,qui restituere debet,bonis nõ numeratur,cum eius
minium,nunquã ad illum translatũ sit,imo semper penes
cuius erat remansit.Et ideo,ante omnia alia illi restituendum
est l.Si ventri,vers.si tamen.ff.de priui.cred.Secundo loco ve-
ditori soluendum est pretium eius φ vendidit emptori pen
quem res empta est.Quia quamuis illius dominium amp
ré transierit l. Traditionibus C. de pact.illud tamen remanet
obligatũ solutioni quandiu in sua forma & specie pene
prorem inuenitur, iuxta dictum Bald.& eos qui eum referun
vbi supra.Pro quib.facit primo l.3.ff.quib.caus.pig.vel hyp
the.tac.cont.per argumentum à fortiori.Deinde quod hoc ve
detur valde æquum & rationi consentaneum,salt.m ad hoc
effectum,quo in hoc cæteris creditoribus præferatur, quando
omnium solutioni debitoris bona non sufficiunt.

50 Et iden eadẽ ratione videtur de omni eo, φ titulo emptio
datũ fuit.verũ est tamen,quod si res empta pluris valeat quã
pretium pro ea promissum, eo soluto,residuum cedet aliis de
bitis soluendis.Verum est item,φ venditor non habet hoc pr
uilegium in pecunia habita ex re vendita,nec emptor in pe
nia habita ex noua eiusdẽ rei venditione,nec in eo,φ pecu
tatione illius habuit, quia nec pretium,nec habitum per
mutationem in singularibus actionibus in eius locum succ
dit iuxta glo.Bart.& communem in l.Labeo.ff.de verb.sig
Tertio loco seruanda sunt statuta regionis si qua inue
tur specialia,super ordine restituẽdi vt dicuntur esse in alq
bus regionibus de nũmulariis fraudatoribus,& si non sunt
uetur ius commune, iuxta quod ij,quibus bona fuerant re
præsse obligata,aliis præferuntur,& postea in sua dote vxo
fiscus aliis creditoribus, quibus non sunt bona prius exp
sẽ hypothecata, quamuis tacite sint l. assiduis.C.Qui pot
in pign.habeantur,&c.l.Quamuis,de priuil fisci.

51 Quarto loco sequuntur ij,quib.sunt tacite hypothecata bo
ordine,postea depositarij,nisi quando deposita fuit pecunia
negotiandum,& vt solueretur vsuræ,aut interesse.l.Si bon
num.§.fi.ff.depos.& l.Si ventri.ff de priuil.credit.

Quinto loco subsequũtur,qui habent priuilegiũ personale,

quo præferantur aliis sine obligatione reali. Postremũ locum
tenent,alij creditores,qui nõ habent hypothecã nec obligatio
num bonorum expressam nec tacitã, nec priuilegiũ personale,
sine consideratione, quis eorũ sit prior,aut posterior:ita vt φ
prædictis satisfactis superuerit, pro rata parte nominum inter
hos diuidetur recipiendo & amittendo solidum pro libra, vt
dici solet,deductis tamen ante omnia impensis necessariis,sed
non pomposis ac si superfluis funeris & exequiarum debitoris
mortui,& publicationis & copiæ testamenti,& aliis ad aditio-
nem hæreditatis necessariis,iuxta Palud. cõmuniter receptum
in 4.dist.15.q.3.& S.Anto.2.par.tit.2.c.7.§.3.

Aduertendũ tamen,φ qui alteri mutuum dedit pro reficien- 52
da domo,naui,aut alia re simili,præfertur omnibus qui habent
hypothecã bonorum domini illius in solutione ex pretio eius
consequẽda.l.2. ff.Qui potio.in pigno.habe.Addo præterea,φ
qui debitor soluendo hunc ordinem non seruat,suę conscien-
tiæ non satisfacit iuxta Host.Monal.& Sylu.verb.Restitutio.
6.q.7.§ ignorãtia iuris aut facti eum non excusat,arg.c.Ea te,
de restitut.nisi quando creditor aliquis in petendis suis credi-
tum iudicio,aut extra illud fuit aliis diligentior. Quia tunc
non tenetur petere,sed etiam debet prius illi quam aliis solue-
re.l.Papilius,ff.de iis,quæ in fraud.cred.Sylvest.vbi 3.q.8.Mo-
do alij non sint magis priuilegiati.Et idem quod hic diximus
de debitore soluente,est dicendum de creditore petente,nem-
pe quod non peccat accipiendo suum debitum quod diligen-
ter petit,si alij non sunt magis priuilegiati,alioqui sic,violan-
do iustitiã,quæ habet vt illis priusquam ipsi satisfiat per præ-
dicta.Vide infertur, peccare generos & nurus recipientes aut
retinentes de bonis socerorũ,φ eis debetur,scientes eorum bo-
na alijs magis priuilegiatis deberi. Æquum etiam nobis vide-
tur,quod Cajet.verb.Restitutio,c.8.dicit,quod vsurarius prius
debet soluere,quod debet per contractus licitos, quibus non
est superior factus,quales sunt emptionis & mutui, quã vsu-
ras ipsique extorsas,etiam si ante illos contractus fuissent ex-
tortæ: per quod hic noue quærebatur. Debet tamen prius eas
soluere, quam quod debet per contractus gratuitos quibus
superior est factus.Non obstat, quod Medina teneat oppo-
situm,dicens vsuras esse magis iniustas magisque prohibitas à
iure diuino,naturali,& humano quàm sit retentio debitorum
ex aliis contractibus,quia id non est verum,magis enim indu-
bie debeo tibi quod mihi mutuasti, quam quod per vsuram
tibi ademi.Cum in mutuo nemo vnquã dubitarit,& in vsuris

multi

multi, quamuis male, vt colligitur ex c. Quoniã in omnibus de Vsur. & Cle. 1. eo. tit. Tũ ob alia, quæ breuitatis gratia omitto.

Quando est restituendum.

SVMMARIVM.

Restitutio fiat statim. num. 54. nisi excuset ignorantia, dilatio, aut impotentia. Siltem sine iactura vitæ, salutis, aut famæ, aut sine magno damno. nu. 55. 56. & 57.

Damnum quod debitoris, eum à restituendo excusat. nu. 58.

Confessarius non absoluat, nisi præuia restitutione, eum, qui simul potest restituere non restituit. nu. 59.

Restitutionẽ differt extrema necessitas secundũ omnes, sed tam necessitas etiã eius quod in ipsa accipitur. nu. 60. nisi quando, &c. nu. 61. Quæ sit eam necessitas minor quam extrema, & timor damni eius cui debetur. nu. 62. aut Reipub. aut adulteriorum, & fornicationum. nu. 63. Dilatio non, quod non sit condemnatus. nu. 64. Neque dilatio confessarii quando, &c. nu. 65. Nec voluntas soluendi paulatim. nu. 66. Nec licet male acceptum mittere si non datur, nec legare testamento nisi quando, &c. nu. 67. & 68.

54 RESTITVTIO autem facienda est statim iuxta S. Tho. 2. 2. q. 62. art. fin. ab omnibus receptum. Pro quo est c. Super Restit. spol. quatenus habet, tantum fere peccare qui alienum retinet, quã qui accipit. Et quod præceptum restituendi spoliati sit affirmatiuum, quatenus expresse iubet restituere, est præceptum negatiuum, quatenus tacitè præcipit nõ retinere alienum, sed suo domino. Et præcepta negatiua semper & ad semper obligant, quamuis affirmatiua, non nisi semper, & ad certũ tempus iuxta eundem Th. 2. sec. q. 33. ar. 2. & Arch. c. Si peccauerit 1. & in summa de pœ. dist. 5. Pan. & omnes in c. Nouit. de Iud.

Ex quo infertur, Primo, decisio dubij quãdo, & quoties quis ob retentionem alieni noue peccet; nam omnes tenentur non peccat noue singulis momentis, & quod plurimi quasi communiter, qui illud multo tempore retinent, & semel peccat communiter, qui illud multo tempore retinet, & semel peccat quoties proponit, non restituere illud: Et etiam quod quotiescunque vtitur alieno, & restituere tenetur, quamuis de restitutione non cogitet, Caiet. 2. sec. q. 66. ar. 3. & Scotus dum aliquos quoties commode restituere valens non restituere, quod tamen intelligẽdum est, si id animaduertit, quamuis non statuat illud non restituere, non autem aliàs, siquidem tunc potius est status peccati, quam peccare.

Secundo, & quãuis qui nocte in lecto aut in ecclesia reperit

tur se alienum habere & posse cõmode restituere, statim debet proponere actualiter vel virtualiter restituere, non tamẽ statim a lecto surgere, aut ecclesiã egredi, quo id restituat, quia id non potest cõmode, & satis est id facere, quum cõmode poterit, boni viri arbitrio. Ad id autẽ quod hic quæritur, An hæc cõmoditas arbitraria referatur ad tempus, vel ad facultatem restituendi dispondetur, quod ad vtrunque, ad tempus quidem, per prædicta, ad facultatem autem, per statim dicenda, fatendo ea.

Tertio, quod sicut ignorantia probabilis iuris aut facti quãdiu durat, à restitutione excusat. Quod te ff. de reb. credit. cum eius simor. sic etiã multo magis ab statim restituendo excusabit. Et vt condonatio creditoris pro semper à restitutione excusat, sic ab statim restituendo, eius voluntaria dilatio excusabit: Siquidẽ permanente hac, inuito domino alienũ non retinet: & vt perpetua restituẽdi impotentia perpetuo excusat, sic impotentia restituendi statim, ab statim restituẽdo excusat. Et dicitur 56
non posse, non solum qui est in extrema necessitate, aut nullo modo potest, sed etiã qui cõmode non potest. l. Nepos Procul. ff. de verb. sig. c. Faciat, 22. q. 2. Ille autẽ dicitur cõmode non posse, qui non potest sine dãno, suorum bonorũ altioris ordinis, qualia sunt vitæ, & salutis, respectu famę & rei familiaris, & sine magno damno eorũ quę sunt eiusdẽ ordinis, quod aliqua dilatio parũ creditori nocens excusare potest, vt speciatim & accurate, S. Anto. 2. par. tit. 2. c. 8. à col. 4 prosequitur. Et ita qui 57
statim aliena bona fortunę restituere sine amissione propriorũ suæ vitæ, salutis, aut famæ nõ potest, ad statim restituendũ non tenetur. Non quemadmodũ iuxta prædicta, in c. 16. nu. 44. nemo tenetur regulariter ad bona aliena, inferioris ordinis restituenda, cũ damno suorum altioris ordinis, sic & multo minus tenetur ad aliena inferioris ordinis & qualitatis, cũ amissione proprtorũ altioris ordinis statim restituẽda, arg. c. Cũ in eunctis. de elec. & Auth. Multo magis, C. de sacrof. Eccl. Sic eadem ratione qui debet centũ aureos statim soluendos, si nõ potest statim soluere, sine magno dãno suæ rei familiaris, puta non nisi domũ suã, aut aliquod prædiũ multo minoris vẽdat, quam valeat, ad statim restituendũ nõ tenetur. Quod, nostro iudicio, 58
non solũ locum habet, in debito & ex contracto, aut vltima voluntate, sed etiã in eo, quod ex furto aut alio delicto nascitur, vt sentit Anton. vbi supr. quicquid Caiet. vbi supr. dicat: Quia quibus hæc duo debita, quoad suam originẽ differant (quia in vnius origine peccatũ est, & in alterius non) quoad hunc effe-

ctum tamen, saltem in foro conscientiæ, similia sunt, quibus vtrunque restituere tenetur, & in vtroque totalis impotentia omnino excusat, & sic in vtroque mediocris impotentia moderiter excusare debet, argumento de toto ad partem, l. Qui a toto, ff. de rei vend. & c. Pastoralis. 5. Item si totũ, de offic. deleg.

59 Aduertendum tamen, quod non dicitur magnũ damnũ proprior̃ bonorũ eo ꝙ sint magnę res alienę restituendæ. Quia vt recte Cajet. verb. Restitutio, c. dixit, illud non est suorũ bonorũ iactura facere, sed aliena relinquere. Nec etiã dicitur magnum damnũ proprior̃ bonorũ, non lucrari eo ꝙ restituere cogitur, sed rursus est, quia vt idẽ dicit vbi sup. illud nõ est amittere suũ, sed alieno non vti. Quod, mea sententia, non habet locũ in infirmentis artis quibus victũ sibi parat, qui restituere tenetur, iuxta S. Anto. & Com. nec etiam damnũ proprior̃ bonorum statim restituendo excusat, quando restitutionis dilationem magnum damnum cui est restituendum infert, iuxta omnes.

Quarto, quod quamuis æquum nobis videatur, dictum Cardinalis. verb. Restitutio. c. 6. quod ante ipsum S. Anto. 2. part. tit. 1. c. 8. sensit, scilicet, quod confessarius nõ debet absolucre restituturum, qui statim restituere tenetur, nisi prius actualiter restituerit, antea à confessario iussus, restituere prætermisit: Quia quamuis fides pœnitenti in his quæ pro se, & contra se dicit, habenda sit, prouideri tamen etiam debet, ne qui semel defecit, frequentius deficiat: licet inquam, hoc dictum videatur æquum, tamen pœnitens occurrere posset, & tales circumstantiæ temporis, loci, & causæ, vt cõfessarius solo restituendi proposito contentus esse debeat: Cum etiam Deus tunc illo sua benignitate contẽtus sit, arg. c. Dixi, & c. Magna, de Pœniten. dist. 1. eo quod non est ad amplius faciendum opportunitas, arg. cap. Si quem inueniſti. 14. q. 5. Per quæ respõdetur affirmatiue, ad nouum situm. An qui subtrahit decimas, aut impedit solutionem earum, possit absolui ante realem restitutionem, si ab eo aliquo supradictorum modorum excusatur legitime, non obstante Concil. Trident. quod sess. 25. c. 12. prohibet absolui ante satisfactionem eiusmodi subtrahentem vel impedientem.

60 Quinto, sequitur, quod in necessitate extrema constitutus non habens aliud, quam quod ad suam quorumque vitam necessarium, restituere non tenetur, nisi creditor eadem premitur necessitate prematur, imo neque si eadem prematur, arg. cap. Si licet, 23. quæst. 5. & l. Si præses, C. de Ad. quot. nisi dominus quod restituendum est, semper penes creditorem remanet, quicquid Io. Tabiens. verb. Restitutio, §. 4. dicat.

Magna tamen circa hoc quæstio incidit, An sit vera cõmunis opinio in 4. dist. 15. quam recentiores sequuntur in Armilla aurea, videlicet, eum, qui in extrema necessitate quo ea se libere, aliquid accipit, ad restituendum illud non teneri, licet ad pinguiorem fortunã euadat: Ad quam breuiter respondeo, opinionis eius quod rectissime Adrian. vbi 3. q. 33. defendit, verius & iustius esse. Nam efficaciter probamus in Apolog. libelli de Recdit. eccles. q. 2. monit. 4. Quod nemo sit verus dominus rei quæ eget ad liberandum se ab extrema necessitate, licet posset illa eã accipere etiam authoritate propria, & ea vti, quatenus esset ad id necessaria. Tũ quia contraria sententia non videtur probari vlla lege, vel efficaci ratione, sine quibus non est affirmandum aliquid contra ius regulare, c. Legatur, 24. q. 1. §. Constituit. & c. de Trans. Præl. & ius regulare habet. Id quod est de reg. iur. Tum quia lex illa celebris, quæ est secunda in §. Cũ in eadem, ff. ad l. Rhod. de Iact. non habet, res fieri cõmunes per vnius, sine consensu eius nõ effici alterius. l. Id ꝙ nostrũ est, ff. necessitatẽ, sed esse communicandas. Tum, quia non patiuntur iura vt eiusdem rei dominii sit penes plures in solidũ, l. 5. §. Ex pluribus, ff. de acquir. poss. Tũ, quia legi charitatis, misericordiæ, pietatis, & cuiuscunq; alterius virtutis satisfit, succurrendo necessitatem extremam patienti sufficienter, ad hoc vt ab ea liberetur vt palã est. At frequentissime succurri potest, & abunde extrema patienti, cõmodando vel locando ei rẽ illam, quã eget, non tradendo ei dominiũ illius, verbi gratia: Aliquis, alioqui saltẽ alibi diues, in montibus Alpibus vel Pyrenæis nimium frigore necessitatem extremã alicuius vestis patitur: & aliquis alioqui pauper, deferens vestes pretiosissimas, holosericas, pelliceas. Hermini orum carissimis duplicatas, siue suffultas, obuiat illi, tenetur quidẽ ei vnam, vel duas, vel plures, & quotquot ille, ad illam necessitatem subleuandã eget, commodare vel locare, sed non dare & transferre in illũ illarum dominiũ, imo, cum se in aliquem locum vbi necessitas illa cessaret, reciperent, posset illam vel illas, quas commodauit, repetere: quod nemo negabit. Tum, quia nemo diceret, quod si quis alioqui diues, aliquo in loco fame moriens obuiaret alicui pistori viginti mulos panibus coctis onusto aliquo agenti, fieret dominus omnium illorum panũ, quum tamen qua ratione fieret dominus vnius, eadem quoq; fieret omnium, antequam vllo illorum ad sedandã famem vteretur. Neq; quisquam diceret, pistorem obligatum esse, ad dandum dominium omnium illorum illi: neq; illum

authoritate propria posse omnes eos sibi occupare: imo qui-
bet eruditus, dicet satisfacere pistorē communicando illi tā-
rienti panes necessarios ad illam esuriē sedandam. Tum quia
ridiculum videtur & grauitati legū contrariū, dicere extremā
famem patienti, quēri dominū omnium panū, qui in foro ven-
dūtur, & illico sedata per vnū panem fame, illud ei perdi: & no-
sus iterata fame fieri eius, & propulsata ea, desinere esse illius
62 Tum quia glossę receptę in d. §. Cum in eadem, & d. c. Sicut. 47. dist. asserūt, verbū, cōmunia, in loco dicto: Necessitas omnia facit cōmunia, exponendū esse, per cōmunicanda. Cōcludo igitur per extremā necessitatem proximi, obligare quidem proximos eius, ad subueniendū ei tantum, quanto est opus, ad liberandum eū ab ea, facereq; sibi ius capiendi illud, etiā propria authoritate, non tamen efficere eum ipso iure dominum illius necessarij, & consequenter teneri regulariter ad restituendum quum ad pinguiorem fortunam peruenerit. Dixi (Regulariter) quoniam nonnunquam vt j. nu. 118. dicemus, ex paritate rei aliis coniecturis, iustè credi potest eum ad id non teneri.

Non obstat, quod Sotus lib. 4. q. 7. art. 1. de Iust. & iure, distinxit inter eum, qui non habet bona aliqua, vbi extrema necessitate vrgetur, nec alibi, & inter eum, qui alibi ea habet, & inter illud, quod tempore talis necessitatis insumpti fuit, quales sunt res ad esum pertinentes, & inter illud quod insumptum non fuit, qualis est vestis, aut equus quo vsus est, & consimiliter quod qui alibi habet bona, ad restitutionē expensi tenetur, & etiam qui non habet ad restituendum, id quod insumpsit in illa necessitate non fuit, sed non ad id quod in ea impensum & consumptū fuit. Tum quia quamuis primo aspectu eius consideratio pulchra videatur, penitus tamē introspicienti nō videbitur vera. Primū, quia ipse fatetur, ꝙ qui bona alibi habet, restituere tenetur, etiā insumptū, & cum vnius regionis bona, admant necessitatē extremā in quam incidit, fuerit, debet, ꝙ extrema necessitas sola non facit dominū rei alienæ, ex vtatur sine obligatione restituendi. Secundo, quod præponit falsum, significans, quod omnis, qui licitè vti potest, ꝙ quod vsu cōsumitur, illius dñs efficitur, quia ipsemet lib. q. 1. de Iust. iur. loquens de extraneg. Ad conditorē, de verb. sig. tenet, quod Franciscanus eius quod licitè comedit, & consumit, dominus non est, iuxta c. Exiit, de verb. signific. lib. 6. quos latius confirmauimus in Apolog. prædicta. q. 1. Mon. 1. nu. 1. Tertio, quod etiam præsupponit falsum, quatenus significat quod nemo, qui consumit aliquid tanquam illius dominus

est verus dominus illius, ad illud restituendum tenetur. Nam qui consumit panem & vinum mutuo acceptū, tanquam dominus & existens verus illius dominus consumit. l. 2. §. Appellata. ff. de reb. cred. tamen soluere illud & restituere tenetur. Et ita quamuis extrema necessitas aliquem dominum faceret, quoad effectum illū ab ea liberandi; non ob id eundē ab obligatione restituēdi liberaret, arg. c. Cū cessante. cum ei annot. de Appell. Siquidem ad se liberandum ab ea, sufficit dominium quod per mutuum vel alium iustū contractum, absq; donatione acquiritur. Quarto, quod necessitas solū tribuit ius ad accipiendum, & cogendū vt illi detur, quod sufficit, vt liberetur ab ea; & nō amplius, & ad hoc sufficit mutuo vel cōmodato, vel alio cōtractu iuste accipere, aut illi date, quia limitata causa limitatum producit effectū. l. Non omnis. ff. de reb. cred. Cōcludo igitur, quod qui aliquid in extrema necessitate accipit, postmodū cum potuerit ad restituendū tenebitur, sine alibi bona habeat, siue nō, sine illud totū consumat siue nō, nisi per coniecturas probabiles iuste præsumeretur donatio, vt supra tactū est; & latius dicetur j. nu. 118. & 119. Quoniā vltra prædicta sequerentur ex contraria opinione, quod si aliquis mille militū dux in extrema necessitate mille ducatorū aureorū alimenta alicuius priuati hodierno die direptione aliqua licita diuites euaderēt, quod est absurdū, & ita non dicendum. l. Nam quod absurdū. ff. de oper. lib. 65
Sexto, principaliter, infertur, eum qui totum statim restituendo non posset decenter pro dignitate sui status viuere, ad illud non teneri, quamuis id facere, perfectionis esset, vt ait S. Anton. 2. par. tit. 21. c. 8. col. 7. modo ei sit animus restituendi illud, quam primū poterit, & modo curet ne quid in alios vsus, quam necessarios & decentes impendat, quo reliqua re aliquid, & paulatim restituere possit.

Septimo, quod quando ex restitutione statim facta redundaret damnū corporis, aut animę eius cui debetur, nō est statim facienda. Quia nec furioso, nec irato ensis depositus, quo creditor, se, aut aliū percussurum, reddendus est c. Ne quis. 22. q. 2. Neq; eadē ratione volenti bellum facere, aut litigare iniuste, sua pecunia, qua id faciat & fortiori ratione, si ex ea magnum damnū Reipub. obueniret, si quidē eius bonum priuato præponitur. c. Licet, de Reg. & Auth. de Restit. & ea quæ part. §. Licet; tollat. 1. Et consequenter nemo debet facile cōdemnare Reges aliósve Principes qui aliqua iudicio eius aliena, retinēt, credentes probabiliter ex eorū restitutione, sua Regna passura magna

incommoda & bella iniusta Arg. l. Si quis fumo. ff. ad L. Aquil. Quæ tamen non procedunt quando æqualia vel multo maiora mala probabiliter crederentur euentura ex retētione, quam ex restitutione. Depositarius enim qui sicut putat ex retentione gladij furentis, vel alius penes se depositi securitatem, ne fractionem alicuius iniustam, ita credit ex retētione securitatis alicui maiora mala, puta, furentem, vel alium cum cognatorum, & amicorum turba, se & suā domum cum his quæ in ea sunt, incensurum, restituere tenetur: arg. à cessante ratione Iuris positivi dictorum, quæ illa fundant: quod aliquando scimus euenire. Et idem dicēdum videtur, quando probabiliter creditur, quod ex restitutione statim facta, sequerentur adulteria, fornicationes, aut alia peccata mortalia, quæ indigentia restituentis, eius filiis, aut filiabus suaderet. Quia vt dicit S. Anto. vbi supra, hæc mala sine comparatione sunt maiora quam damnum, quod creditor ex dilatione sui debiti patitur, imo sunt bona alicuius ordinis quam fortunæ quæ creditori debentur.

64 Octauo, quod multi damnantur, ob non solutionē debitorum, nullum sibi de ea scrupulum cōscientiæ incurriendo, nec timentes se antequam per sententiam cōdemnentur, non teneri. Quia quoties qui alienū iniuste retinet & considerare debet, se illud debere, & proponit formaliter vel virtualiter non restituere sine vlla iusta causa, quæ cum excusatione, toties mortaliter peccat iuxta Maior. in 4. dist. 15. q. 28. col. 2. supra eod. cāp. nu. 55. declarauimus. Nam quemadmodum, qui concubinam retinet, non est pœnitens, sed pœnitentiæ illudens, & consitendo peccatum peccato apponit: sic qui opere & voluntate, sine iusta causa alienum retinet, nō est vere pœnitens iuxta Scotum in 4. dist. 15. q. 1.

65 Nono, quod confessarius non potest pœnitenti dilationem concedere, quando certo scit eum soluere posse, nisi concurrat aliqua causa prædictarum supra eod. nu. 62. & seq. quæ ab illo tim restituendo excuset. Quibus annumerarem casum in quo videret confessarius debitorem nolle se resoluere ad potē bitum statim restituendum, ob aliquod emolumentū inde sibi proueniens, & creditorem nolle concedere dilationem, parum sibi nocuam, & nunquam aut non tam cito nec tam vtiliter aque dilationem concedendo, suum recuperaturum, & ea cessā debitor suam fidem obstringit se ad certum tempus soluturum. His enim cōcurrentibus confessarius dilationē & solutionem cōcedere posset, iuxta mentē Angeli in verb. Restitutio vlt. q. 5. posi directoriū. Tunc enim cōfessarius vtilitatem

credere potest quod creditor illo contentus foret, si sciret vt ipse secretum totiusmum conscientiæ debitoris.

Decimo, quod qui debet & statim totum restituere potest, & non vult nisi certam partem, in singulos menses vel annos, quousque solutionem finierit, non est absoluendus quicquid dicant Host. & alij Summistæ iuxta Adria. in 4. de resti. col 17. dicentem quod confessarius qui talem absoluit, eum magno pere decipit, quia qui debet & potest commode restituere, & non restituit, est in peccato mortali per prædicta, quod Maior. in 4. dist. 15. q. 28. ait nō solum procedere in debitis ex delicto, & furto, sed etiā in aliis mutuo, aut alio iusto modo cōtractis. 66

Vndecimo, quod qui non potest furtum aut aliud damnum datum restituere per se, sine sui manifestatione, non debet per se, sed per aliam personam secretā & fidelem id facere, ad quod cōfessarius cui reseruatum est peccatum, aptior, aliis videtur, modo pro fideli habeatur. Caueat tamen, quia si persona media non restitueret, non liberaretur debitor ab obligatione, vt expresse dixit S. Anto. 2. par. tit. 2. cap. 4. §. 1. etiam quando pro fideli haberetur, si dominiū rei restituendæ in eum, qui restituit trāslatum fuit, quamuis non, quando translatum non fuit, & iuste acceptum fuit, iuxta notata in c. Significante, de pignor. Et idē S. Anto. addit, ne multum fidant prædicatoribus & confessariis, pecuniam potius quam salutem animarū quærentibus: & contentum facere syngraphā à creditore accipere in qua cōfiteatur, se accepisse tantam summam, per N. pro solutione eius, quod alius sibi debebat, sine nominis expressione, & eā pœnitenti tradere. Et in hoc casu restitutio differri potest, quousq; inueniatur persona per quam fideliter & secreto fieri possit. 67

Duodecimo, quod qui statim restituere potest, & non restituit, quāuis testamento relinquat, vt restituatur, securus nō dicendus si aliqua ex prædictis eū non excusat, nisi quando id fecit, quia probabiliter credit, quod suus hæres melius præstabit, & nisi hoc persuasum haberet, statim ipse per se restitueret. Ang. verb. Restitutio. 3. §. 2. Addo tū, quod qui nō potest statim restituere, debet remissionis schedam, aut dilationē, à suo creditore petere, iuxta S. Th. 2. sec. q. 62. ar. 8. ad 2. receptū, nisi tali petitione peccatum manifestaretur per supradicta eo. c. nu. 31. aut aliquod scandalum sequeretur, Arg. cap. Nihil, de præscr. 68

Quæritur autem à multis, an defunctus detineatur in Purgatorio donec eius debita soluantur? Resoluo negatiue iuxta Th. Quodlibet. 6. art. 15. & Adr. in Quodlibet. 8. quia fieri potest vt moriatur martyr, vel statim post baptismū, quem recta

ire in cœlum docet fides catholica c. Baptismi vicem, de consecr. dist. 4. c. Cum Marthæ, de celeb. miss. & c. Debitum, de baptis. vel cũ contritione ad omnem pœnam delendam sufficiũt iuxta c. Mensuram, de pœni. dist. 2. vel absolutus virtute iubilei ad id efficacis, Extrauag. 1. de pœnit. & rem. Non obstat quod Ang. dixit contrariũ per c. In litteris, de Rapt. in illis verbis, ut à peccatis suis valeat liberari) quia vt olim prælegẽdo illud Sãmanticæ diximus, loco verbi (valeat) quod refertur ad defunctum debet legi (valeant) quod referatur ad hæredes, ita quod significat per restitutionẽ debitorum defuncti hæredes liberari à peccato suo negligẽtiæ, aut germanius quòd intelligatur de ope tribuendâ mortuo, accidentaliter per preces creditorum, vel pauperum bene satisfactorũ, nam vt ait Th. vbi sup. solutio debiti, parum prodest defuncto, nisi accidentaliter, modo prædicto. Quare risu, aut potius commiseratione, digni sunt filij, & alij hæredes, qui miserentes plurimum defunctis & propter debita teneantur in purgatorio, non miserentur illis quod tenentur in statu infernali notabiliter eorum solutionem negligentes, aut differentes, quòd plus satis frequenter contingit.

De impediente bonum alienum.

SVMMARIVM.

Impedient à consequẽdo beneficio, officio, vel alio bono, ille solus & totus tenetur ad restitutionem, qui &c. nu. 69. 70. & 73.

Restitutio præsupponit debitum legale, nu. 69.

Priuatio præsupponit habitum. nu. 69.

Testamentum vel legatum qui facit mutari, tenetur restituere. nu. 70.

Intellectus l. 1. §. Denique 1. ff. de aqua plu. arc. nu. 71.

Argumentum à contrario, quando validum. nu. 71.

S. Thom. canonum ac legum obseruantissimus. nu. 71.

Iustitia distribuẽs beneficia & officia publica multũ differt à iustitia distribuendi communes pecunias communitatis singularibus eius. nu. 72.

Beneficiariorum malus elector vel collator, cui restituet, nu. 73.

Impediens malo animo cur non teneatur restituere, impediens animo pio metum, &c. sic nu. 73.

Restituent qui suffragantes siue votantes. nu. 74.

69 DVbitatur hic, An qui aliũ à consequutione officij, beneficij, aut alterius boni impedit, restituere teneatur? In quãuis multũ dissentiant doctores vt patet per Adr. in 4. de rest. q. 10. & quæstio sit difficilis, eamq; Caiet. 2. sec. q. 62. art. 2. ad nubes efferat, omnibus tũ perpẽsis, nobis placet, quod Adrianus

non displicuit, quãuis illud non asseruerit, scilicet quod omnis & solus ille impediẽs regulariter restituere impedito, & damnum passo tenetur, qui impedit alium, à consequendo officio, aut beneficio aut alio bono ita ei debito, vt haberet iam in eo ius perfectum, quod appellant ius in re acquisitũ, per dispositionem inter viuos, aut vltimã voluntatem collationem, confirmationem, aut alium modum legitimũ, aut erat ei de iustitia debitum, ita quod habebat acquisitũ aliquod ius imperfectũ, quod appellant ad rem per iustã promissionem, emptionẽ, stipulationem, electionẽ, præsentationem, oppositionẽ siue concursum, ex pectatiuã, regressum, accessum, coadiutoriam, primogenium, legitimã, aut alium titulum, qui non dat ius perfectum, per quod acquiritur bonũ, sed quoddam imperfectũ, per quod illi conuenit, & acquiritur aliqua actio, vel officium iudicis ad iure petendum: nisi impediat per modos iustitiæ cõtrarios, videlicet vim, metũ, dolum, mendacium, aut aliam fraudẽ, etiam si aliat odio, vel mala intẽtione impediar. Mouet nos ad id primum, quia ex diffinitione restitutionis posita suprà nu. 6. colligitur, quod vbi non est debitum legale, non est quod restituatur, quod etiã affirmat Caiet. in d. q. 62. art. 2. à col. 4. & etiã Sotus vbi suprà. At nemini cui non est ius in re, vel ad rẽ, vel offertam iudicis ad petẽdum, est debitũ legale, licet forte sit debitum morale, & antidorale, vt colligitur ex gl. & aliis Insti. de actio. prin. & in l. Ex hoc iure. ff. de iust. & iur. ergo non debet eius restitutio. Secundo, quod restitutio siue redditio præsupponit ablationẽ, secũdum mentẽ omnium, quam Sotus vbi suprà experimit. At cui nihil iuris est, nihil iuris aufertur, quia priuatio præsupponit habitũ, l. Decẽ, ff. de ver. obli. c. Ad dissolũendum, de Delpõs. impub. ergo &c. Tertio, & qui blanditiis, 70
fraudibus, metu, mendaciis & dolo, facit testamentũ mutari, aut legatum in alium transferri, restituere non tenetur, l. fi. C. Si quis aliq. test. proh. ergo neq; qui impedit, ne collator, præsentator, aut electus cõferat, præsentet aut eligat illum aut illũ, vel Rex vel alius qui potest cõferre aliquod officium vel aliud ius illi vel illi, cenebitur illi, aut illi restituere, arg. l. Illud. ff. ad l. Aquil. Dixi etiam qui malo animo, &c.) quia intentio nocendi, aut malum iniustum inferendi, necessitatẽ restituendi non inducit, quamuis in foro conscientiæ peccatũ inducat, nisi adiiciatur ei opus aliquod exterius iniurium & cõtrarium legibus iustitiæ. Vt fictor mala intẽtione suspẽdens iuste damnatũ, licet peccet, non tenetur restituere quicquã, & miles in bello iusto accidens hostẽ vel diripiẽs ciuitatẽ, malo animo, & sine, peccat

quidem,sed nõ tenetur restituere,quia licet transgrediatur ges charitatis,vel aliarum virtutũ,non tamen transgreditur ges iustitiæ specialis, quarum transgressio sola est iniuria obligat ad restituendum,vt probamus cum cõmuni in Ar log.prædicta q.2.monit.4.Qua ratione etiam Sotus quæ hæc scripta legimus,discedit à Scoto, Palud.& Cõmuni q.6.art.3.à col.17.quatenus aiunt,intentionẽ malam,sine iniurioso inducere obligationẽ restituendi.Per hæc resolu negatiue illud nouè quæsitum, An qui odio alicuius efficiu herus eius dimittat eũ,qui non potest inuenire alium qui tum salarij ei soluat quantũ dimittens,teneatur restituere efficeret vt herus cõtra iustitiæ legẽ ante lapsum expira uenti,cum dimitteret.Non obstat l Proculus.ff.de dam.in quam Caiet.vbi suprà citat,quia illa & l.Fluminũ,§.ũ.co pro nobis faciunt:habent enim,qui fodit puteũ in loco,no neri vicino,licet inciderit venas per quas fluebat aqua in putei.Neq; obst.l.2.ff.de no.ope.nun.quã citat Scotus, vitiosa est allegatio,& videtur voluisse citare l.1.§.Denig de aq.plu.arc.quatenus significare videtur,eum qui puteũ fodit,aut aliud opus in suo facit,vnde damnũ vicino accre non teneri de damno,si non facit animo nocendi,significãs contrario sensu,quod tenetur si eo animo faceret. Respon enim potest primo,quod argumentũ à contrario sensu,ubi lioqui sit validissimum in iure.l.1.ff.de offic.eius cui mand iur.& c.Apostolica,de his quæ fiunt à Præl.fine cõl.cap.no valet,quoad ea quibus cõtrarium exprimitur in iure,iuxta celeb.& receptam,vt tradit ibi late Fel.in c.Significastis de comp.pro qua textus optimus in c.A nobis.1.de sen.ex.& i eundum omnes communiter intentio mala sine opere iniu so,non obligat ad restituendum damnum,vt prædictum e

71 Quæ solutio roborat ex eo,quod Vlpianus ibi nolue nere obligationẽ restituendi propter malum animum in sed vt clarius confirmaret dictum Marcelli negantis eo ctionem de dolo dari,dixit,non esse locum actioni de dol ne malo animo,sine quo dolus non datur,l.Dolum.C.de lo.facit pro hoc,quod prædictæ leges, fluminum,& Prov quæ sunt ipsiusmet Vlpiani,neq; alia lex ponderat bonum malum animum,sed solum an quis iure vel iniuria in p eiat opui quo nocetur proximo.Nõ obstat,quod etiã Tho gnificat actũ malo animo factum inducere restitutionẽ ad casu,quo bono animo factus nõ induceret.Tum quia Tho loquitur de actu solo animo malo facto,sed malo animo

iuste facto,& ita intelligendus est de actu iniurioso alteri, vel modo iniurioso facto,puta per vim,metũ,dolum,vel fraudẽ,de quo statim dicemus.Tũ quia etiã Tho.videtur legisse prædi- ctũ §.Denig:,& quia nõ occurrit sufficiẽs responsio,tẽtauit ali- qua parum firma,de quib.vnum est ℣ ait teneri quem aliquo casu ad restitutionẽ,sed non secundum æqualitatem,quum re stitutio sit actus iustitiæ cõmutatiuæ,quæ obligat ad æquale, secũdum eundem ibid. art. 1. Alterum quod æquiparat in hoc collationem beneficij cum proposito firmo conferendi, quod nullo iure vel ratione necessario probari potest, & reprobatur ea manifesta, ℣ qui proposuit firmiter conferre alicui benefi- cium,si mutata voluntate alteri cõtulerit,valet collatio,& non tenetur restituere,nec peccat si æque dignus est. At qui iã con tulit vni,si mutata voluntate cõferat alteri,peccaret,& non va leret collatio,& teneretur restituere,etiã si secundus esset lõge dignior.Tertio,quod odium,vel malus animus,sine opere in- iurioso obligat ad restitutionem, quod dũ saluare nititur So- tus,parũ sibi constat,vt videre est vbi ℣.col.20. Quare d.Tho. in illa responsione ad 4.reducenda videntur,ad ea, quæ firma ratione probantur,& tribuenda obseruantiæ, quę solet esse in sacros canones & sacras leges adeo magna vt nec latum vn- guem ab eorum verbis recedere sit solitus,quod,quia non ad- mittunt Scotus, Palud.Caiet.& alij,putauerunt Tho.sensisse contrarium,in quo etiam Sotus,se satis inuoluit.

Non obstat etiã ratio Caiet.vbi ℣.scilicet,℣ officia,& bene 72
facta sunt bona cõmunia,quæ sunt singularib.diuidẽda,& ideo qui ea male distribuit,aut male impedit, contra iustitiã distri- buentẽ facit,vt qui male distribuit vel impedit bene distribue- re centũ aureos cõmunes singularibus plebis,& consequenter quemadmodũ hic restituere tenetur,iuxta omnes,ita & ille te- nebitur:Non inquã hæc ratio obstat.Tũ quia illa solũ militat in beneficiis,& officiis publicis, & ita quoad alia nihil probat. Tum quia non est eadem ratio de distributione centũ aureo- rum communium faciendæ cõmunitati in singulos eius, & de distributione beneficiorum & publicorum officiorum cõmu- nium ecclesiæ,vel Reipublicæ in singulos eius.Nam vt perspi- cuum facit Sotus vbi ℣.non sunt bona cõmunia ita debita iis in quos sunt diuidenda, vt centũ aurei cõmunitatis diuidẽdi singulis eius sũt debiti eis:eo quod beneficia & officia publica non instituuntur principaliter propter seruitium ecclesiæ vel Rei- pub.& non propter eos, qui seruituri sunt. Et collatores eorum non distribuunt,tanquam debita eis,quibus distribuuntur,sed

tanquam

tanquã debitã seruitio ecclesiarum & tanquã electores præ-
sitorũ earum, ita ꝙ per bonam vel malã electionem eorum
73 fit principaliter commodũ, vel dãnum eligendis, sed eccl.
vel Reipublicæ, quib. sunt eligendi: sicut præfectus ab aliquo
mino, ædificio alicui constituendo, deligendo artifices
vel minus idoneos, non facit cõmodum vel damnum
liter idoneis, vel magis idoneis, quos ad id opus deligere
tit, sed Domino: & si quid damni dat, non tenetur restitu-
lis quos omittit deligere, sed ipsi domino cuius
male, vel non adeo bene constructũ. Confirmantur hæc,
licet iustitia distributiua illud aut illud officiũ, vel beneficium
aliquib. dare obliget, regulariter tamen nemini ius perfectum
quod appellant in re quo suum fiat, concedit, nec impedit
quod appellat ad rem, quo debitũ illi sit, & possit illud
tere, quãmuis sit dignior, nec vnquã talis vsus in ecclesia
Republica Christiana fuit, etsi multoties diuisor non
digniori, aut dando indigno peccet. Sed quando eorum
cõmunes, sunt particularibus plebis distribuendi, vnusquisque
eorum ius aliquod habet, ob ꝙ illis debetur, & sibi
aut saltem quantũ debetur ex ea petere potest. Dixi
conclusione non esse restitutionem faciendã impedito
Reipub. vel alij iniuste læso, faciẽda esset, vt ex proximo
colligitur. Dixi etiã (nisi impediat per modos iustitiæ
rios, videlicet vim, metũ, dolũ, mendacium, &c.) quia si per
modos impediret, teneretur. Vnde si mentiens me esse
aut nõ esse eius consanguineũ, aut esse spurium, aut ignotum
malum, aut per alias fraudes, aut per vim, faceret mutare
mentũ, aut legatũ, aut collationem, aut præsentationem
cij, officij, aui alterius boni, & cõmodi factã, aut iam
restituere mihi tenetur iuxta omnes per l. 1. & 2. C. si quis
testa. proh. & l. fi. ff. de hæred. instit. etiã iuxta Gerardã
per Adr. vbi ẽ. licet ipse plus cæteris in hoc se extendat
vero cui mala intentio dãnificandi, hanc necessitatẽ
di non inducit, mendaciũ autem, fraus aut commutatio
modi iniusti, sic est, quod intentio sola damnificandi
charitatem, sed non contra iustitiã commutatiuam
est restitutio, & mendacium, fraus, & comminatio
iustitiam, quia per hæc iustus modus acquirendi
cõpetit, impeditur. Non tamen tenetur restituere
dit, nec quantũ soluere deberet, si eripuisset
tum, aut debitum, sed quantum consideratis circumstantiis

sabem iuxta æquitatem, & consuetudinẽ in his semper seruari
solitam. Ex hoc sequitur, ꝙ quando beneficia, officia, & cathe-
dræ dantur per oppositionẽ seu cõcursum, digniori, extãte sta-
tuto quod necessario debeant conferri candidatis tẽpore præ-
fixo concurrentib. & competentibus, si satis sunt in id qua-
lificati, & aliquis impediuit, ne darentur legitimis oppositori-
bus, seu concurrentibus candidatis, sed aliis, restituere tenetur.
Quia illi iam ius quoddã perfectum acquieuerant, ad peten-
dum vt alicui ex ipsis darentur. Quemadmodũ etiam, qui iniu
ste ab opere agricolam, à scribendo scribã, & Cap. impedit, te-
netur restituere quia impedit ab eo, ꝙ ipsi iure cõuenit, scilicet
laborare aut scribere. Nec obstat, ꝙ Sotus vbi ẽ. col. pen. signi-
ficare videtur, quia nõ loquitur de scholasticis suffragantibus
aliis quam candidatis, sed de suffragantib. minus dignis candi
datis, de quib. etiã nos in hoc loco antequã eum videremus,
diximus eos ad restitutionem non teneri: quamuis peccent eo
modo quo collatores & electores beneficiorum per supradi-
cta. Sequitur etiam, ꝙ nõ tenebitur restituere, qui sine vi, men-
dacio, aut fraude, mihi prohibuit profectionem ad Episcopum,
cui erat propositum, beneficium alicui digno conferendi, ne
me cognosceret, qui si me cognouisset, mihi illud contulisset,
quia illud beneficium adhuc nõ erat meum, nec mihi debeba
tur, nec ab eo per modos iustitiæ contratios prohibitus fui.

74

Quæ causæ non restituentem à peccato excusant.

SVMMARIVM.

*Restitutionẽ à debita excusant nouem. Primum, necessitas. Secundum, re-
missum fuisse actio partis, duobus concurrentibus. nu. 75. Tertium,
præsumptio bonæ fidei. nu. 81.
Quarta, ignorantia probabilis, & quæ sit illa. nu. 82. 83. & 84. Quinta,
præscriptio. nu. 85. Sexta, cessio bonorum. nu. 86. Septima, metus amis-
sionis vitæ aut salutis. nu. 87. Octaua, metus amittendæ libertatis. nu.
88. Nona, metus amittendi famam. nu. 89.
Requisita debiti, quæ sufficiens. nu. 75. & quod non requirit solutionem
statim. nu. 76.
Debitum quando securum per condemnationem. nu. 78. aut eius à petitione
cessationem. nu. 79.
Ignorantia quæ à restitutione excusat. nu. 82. & 83.
Præscriptio quomodo à restitutione excusat. nu. 85.
Laudatur, & æstimatur ob miram eruditionem laudatus. nu. 85.
Bona vita, fama, libertas, & famæ æstimari non posse. nu. 87. & seq.
Bona triplex ordinum, vitæ famæ, & pecuniæ nu. 87.*

Liber

Liber homo an se vendere, possit. nu. 88.
Fama cum vita, & libertate in quo conueniunt, & quod æstimari non
test. nu. 89. & quod non rependitur, nisi &c. nu. 90.
Mulier proba, pluris famam quam libertatem æstimat. nu. 91.
Metus amissionis famæ, an excuset à restitutione vxorem fornicatam
tum, aut ex adulterio parientem. nu. 92.
Vita non est amittenda propter famam Illustris familiæ. nu. 93.

75 POrro multa à restituendi obligatione excusant. Primo ne-
cessitas, de qua ꝛ. eo. nu. 60. Secundò, Remissio, cõdonatio
aut alia satisfactio qua creditor fiat cõtentus, quæ si est pro-
tua, perpetuo excusat, & si tempotalis, pro tẽpore quo dimit-
rit. c. Peccatum, adiuncta gl. recepta, verb. Restituatur, de Reg.
iur. lib 6. & l. 1. ff. Qui satisd. cog. concurrentibus duobus
est, ꝙ fiat per eum, qui donare potest, & liberam suorũ bo-
rum administrationem habeat arg. c. Veniens, de Testi. alle-
ctis iis, quæ ꝛ. eo. c. nu. 45. diximus. Posterius, quod scienter &
sponte fiat, sine vi, metu, dolo, aut fraude aliqua. Ex quibus
fertur primo, quod non prodest illa quotidiana satisfactio, qua
creditor sit contentus parte debiti, propter diffidentiam re-
perandi debitum, natam ex eo, quod ei debitor minatur, vel
si pro centũ, quæ debet, nolit esse contentus quinquaginta
integra solutione, nihil vnquã habiturus sit, secundum Cajet.
d. art. 8. & antea Sylu. verb. Restitutio, 7. q. 1. & 2. quia deest
cunda conditio. Securamẽ est de diffidẽtia recuperandi
cõcipit ob alias causas, vt recte Sylu. vbi ꝛ. insinuauit. Secus
infertur non esse opus tertia conditione, quã aliqui desiderant
in d. reg. Peccatum, lib. 6. scilicet, quod sit parata solutio
la quam quidam theologi relati ab Ant. 2. par. tit. 2. c. 6.
quod pecunia ponatur realiter corã creditore, sed nec, vt vi-
bis offeratur, quod requirunt alij relati per Perusinum in
77 regula Peccatũ. & Anto. vbi ꝛ. Quia satis est vt creditor libe-
ter & sponte id faciat, vt sentit glos. in d. reg. Peccatum, quã
bene insinuauit Caietan. 2. sec. q. 62. art. 6. quando restitutio
obnoxius est pauper, & creditor ita diues, vt remissio vel ob-
tio debiti foret opus misericordiæ, consulendum illi est, vt
tequam pecunia realiter vel verbaliter præsentetur, remit-
petatur. Quia quemadmodum actus castitatis liberius in ab-
sentia fœminarum & obiectorum venereorũ exercetur, &
stinentiæ, in absentia suauium epularum, sic etiam liberius in
condonandi, & remittendi debita, liberius in absentia solutio-
nis, & ante oblatam, præsentatam, & receptam pecuniam, quã

post exercẽtur. Tertium quod non est necesse, ꝙ debitor ha-
beat propositum debitũ soluendi si ei non remittatur, ad hoc
vt remissio, & cõdonatio creditoris valeat, quãuis sic, ad hoc vt
peccatum dimittatur. Quartũ, quod debitor qui dicit credito-
ri se ad soluendũ quantum sua facultas fert, paratum esse, & si-
sequenta rogat, vt erga se vtatur misericordia, & liberalitate, con-
tra totius vel partis remissione, fiet liber à peccato, & resti
tuẽdi necessitate, si soluendi voluntatẽ habebat, esto ꝙ non fie-
ret remissio. si vero talem voluntatem non habebat, liberatur
quidẽ à restituendi necessitate, non autẽ à peccato, quo pecca-
bat nolẽdo soluere, etiam non sequuta remissione: quod etiam 78
insinuauit Sylu. verb. Restitutio. 7. q. 2. Nam debitor, qui etiam
post condonatũ debitum, eo animo esset quod nollet soluere
etiam si posset, licet nõ esset ei condonatum, manifeste peccat
voluntate inordinata interiori cõtra septimum præceptũ arg. c.
& tex. 14. q. 6. & c. Sæpe, de rest. spol. in ꝙ vtinã multi qui com-
positiones quærunt, non inciderent. Quintũ, ꝙ si aliqua perso- 79
na probabiliter cũ creditore & dicit, ego curabo vt N. soluat
tibi tantum, si tu liberali voluntate reliquũ remiseris, idq; fa-
ciat sine fraude, nullo iniecto metu, aut diffidentia ullaquã de-
bitũ recuperãdi, & debitor paratus sit facere quicquid potest, si
creditor illi remittit, immunis est à peccato & restituẽdi necess
tate, si autẽ non habet voluntatem soluendi quantum posset,
manet quidẽ à restitutione immunis, sed nõ à peccato. Sextũ,
quod si persona internuntia dicit remissionẽ libere esse factã,
& non ita res se habet, à restitutione debitor immunis nõ fit,
imo & de eo dubitat, de veritate certior fieri debet, quanquam
si internuntius est satis ad id fide dignus, eius dicto excusatur,
quando contrariũ resciverit: Quod cũ resciuerit, soluere tenebi-
tur aut soluendi voluntate proposita remissionẽ petere, arg. c.
Cũ cessante, de App. Septimo, ꝙ non excusatur debitor à pec-
cato, eo quod creditor nõ petat ab eo debitũ, ob timorẽ etiam
solutionis erat. Quia eo casu creditor, scienter & sponte non re-
mittens, aut dat dilationem quamuis excusaretur, si creditor scit
sibi deberi & nõ petit sine aliquo metu, aut sine alio respectu,
qui eum inuoluntarium faciat, quia probabiliter credere po-
test sibi ab eo dilationem dari, vt vtiliter annotarunt Angel.
Mora. 5. 1. & Sylvest. eo. verb. q. 1. Octauo, quod qui aliquid 80
licite in genere, puta hominẽ, bouem, aut equum, aut tot mo-
dios frumenti, aut amphoras vini, à solutione, aut restitutione
non excusatur, quamuis species quas ad soluendum destinatas

habe

haberet, incendio, aut alio quouis casu fortuito perirent: neq; si omnia eius bona disperirẽt, quia debitor in genere liberatur specie peremptione, l. Incendium, C. si cert. pet. in l. Quod te mihi, ff. de reb. cred. quanquam debitor putat illius vel illius hominis, bouis, equi, vestis, &c. reg excusatur illius speciei peremptione, si absq; dolo, culpa, & ante moram perierit. Nec etiã post moram salt foro conscientię, si sciretur, quod perinde peritura creditorẽ, ac apud eum, l. fi. §. fi. ff. ad l. Rhod. de lact. fiue ex tractu, siue ex delicto deberetur, l. Si ex legati causa, ff. obl. cũ ei adnot. Sylu. verb. Restitutio. 7. q. 1. Secus tamẽ si staret, aut dubitaretur, quod antequam res periisset, dom vendidisset, aut ea vsus fuisset, l. Cũ res. §. fi. ff. de leg. & rat Sylu. verb. Restitutio 7. q. 5. Ille autẽ dicitur esse in mo stituẽdi, qui tenetur ex delicto, l. 1. ff. de cõdi. fur. & ex contractu, & non restituit ad diem præfixũ, vel nõ statim scit, vel scire debet, rẽ esse alienã. l. Quod te, & arg. c. fi. de scri. idq; facit sine iusta causa eã retinẽdi. Nã si eã retinet tione aliquarum impensarum, quas bona fide circa eã fecit aut credendo iusto errore suam esse, non censeretur in mo Illud. ff. de pet. hær. & l. Is qui rem commodasset. ff. de fur.

Tertia causa principalis à restitutione excusans, est aliquos Iuris peritos, est dedisse, aut procurasse credi quod beneficiũ ecclesiasticum, quod falsum est, quia per tuale non potest solui tẽporale c. quam pio. 1. q. 1. vt in c. Cũ secundum. de prob. Et ideo neq; à soluendo propter obsequia debetur, id excusat. Quãuis si post procuratum beneficium gratis, creditor ille causa nis debitũ remiserit, debitor à restitutione liber per eandem rationem dicendum est, de officiis, quæ nia, aut peccato, emi & vendi non possunt, quæ licite venduntur, & emuntur, quia horum datio curatio impensa debitoris facta, idonea solutio tum 1. q. 3. Quæritur hic an sit locus præ larib. quæ sine peccato vendi non possunt? titulus est validus, licet in eo peccetur, quales ditiones factæ à Regibus, vel aliis facultate nitis, in quibus faciendis, solet nonnunquam catum, saltem veniale. Esse vero, quando in cat, sed etiam titulus est nullus, eadem ratione.

81 Quarta causa principalis est probabilis ignorantia credit id q̃ restituendum erat, suum esse, quia forte

obtenerat, aut illud non debere, quia erat debitum, à patre contractum. Est etiã ignorantia iuris obscuri, præsertim quando viri scientia, & conscientia præditi consulunt ei, quod ad restituendũ non tenetur, arg. gl. fin. & receptę in c. Capellanus, de ferijs. Secus tamẽ esset de eo, qui consulit eos, qui credit sibi placita responsuros, & nisi hoc crederet, eos nõ consuleret. Et minus qui consulunt multos dicunt illi, ipsum ad restituendum teneri, & ab aliis consulendis non desistit, donec aliquem reperiat, qui ei respõdeat, ipsum non teneri, & huic potius quam reliquis fidem adhibet, iuxta Adrian. in 4. de Restit. col. 88. 83

Dixi supra (Ignorantia probabilis) quia non excusat crassa & supina, qualis est illa, qua quis emit à milite missale, aut calicẽ, aut à famulo, orbem, aut salinum argenteum, aut ab aliquo iuuene pannoso sericum, aut alterius generis pannum, quem credere, aut certe dubitare debebat habuisse illum per furtum, rapinam, aut bellum iniustũ, non adhibita diligentia debita ad veritatem sciendam. Nec etiã excusat, ignorantia iuris clari, qualis est ea, qua ignorat, iniustũ esse, rem furto ablatã emere, vt eam sibi retineat, arg. c. Apostolicę, de Cler. excõ. minist. & c. Ignoscia, de reg. iur. lib. 6. Sylu. ver. Restitutio. 3. q. 7. Quanquã quia quisq; sibi arctius est obligatus quã alteri, potest illud tale vendere, aut permutatori & pretiũ recuperare, aut quod dotori reddere, aut pro illo dedis deprecatus eum, qui male accepit, & male dedit, vt illud suo domino restituat, per dicta supra eod. c. nu. 9. 84

Quinta causa est canonica præscriptio, aut vsucapio qui est vnus modus acquirendi dominium vtile, aut directum alicuius rei, l. 1. ff. de vsucap. & toto tit. de præscr. l. 1. C. de vsucap. trãsfor. & glossa. 6. q. 3. in summa. Et vt nemini videamur per iniuriam præscriptionem immobilium bonorũ vsucapionem appellasse, monemus quod quamuis modus acquirendi mobile per possessionem appelletur vsucapio, & modus acquirendi immobile præscriptio iuxta vulgarem opinionem commentatorũ vtriusque iuris, verius tamen videtur, quod omnis talis modus appelletur vsucapio, & exceptio, quæ ex ea nascitur, præscriptio, vt colligitur ex multis legibus ff. de vsucap. & doctissimus, ac omnia disciplinarum omnium encyclopædia toti orbi vsq; ad hæc tempora illustris Andr. Alciatus, in l. Vt sunt, ff. de ver. signi. in suis recentiores in aliis locis monstrant. 85

Non sine causa diximus, quod præscriptio canonica excusat a legalis iuris ciuilis, quæ sacris canonibus non cõsentit, nõ

excusatu. Et ideo nulla Præscriptio quę inchoata fuit, & continuata mala fide seu à sciente rem esse alienam, excusat, nec etiam, quę cœpta bona fide, si postea anteaquam finiretur, mala successit, c. Vigilanti. c. fi. de præscript. cap. Possessor. de reg. iur. lib. 6. Vnde nec leges particulares Regnorum, vel Statuta ciuitatum, quibus statuitur, ne post aliquod annorum spatium debitum peti possit, debitorem scientem se debere & non soluentem in foro conscientię excusant, iuxta communem quam tenet Anchar. in c. Peccatum, de reg. iur. lib. 6.

86 Sexta causa, quę excusat est cessio bonorum qua debitor relinquit creditoribus. ff. de cess. bonor. & C. De his qui bonis ced. quę in foro exterioti excusat, quoad debita ex contractibus orta, quatenus lex ciuilis statuit ne debitor cedens in plus teneatur quam cōmode soluere possit, de iis quæ postea quæsierit: Quod ipsum est dicēdum de debitis, quæ ex delicto proueniunt, quoad interesse priuatum partis, non autem quoad interesse publicum, nam quoad illud, qui non habet in quo debet luere corpore. l. 1. §. & generaliter. ff. de pœn. & glo. c. Non satis. 86. dist. & c. Si res, 14. q. 6. Dixi supra (in foro exteriori. Nam in foro conscientiæ non excusat, nisi quatenus necesse est cum sine cessione excusaret, de qua supra eod. c. nu. 60. ea fuit diximus. Hoc est, ita quod ei suæ artis instrumenta, & alia rectum necessaria iudicio boni viri dumtaxat relinquantur.

87 Septima causa est impotētia restituēdi sine vitę & salutis periculo, per resolutionem Inno. 3. in c. Officij. de pœnit. & remiss. cum declaratione quam super illam Innoc. 4. communiter receptus fecit. Cuius ratio videtur esse, quod vita & salus sunt bona altioris ordinis, quam bona fortunę, & pecunia æstimationis possunt, arg. l. In seruorū. §. fi. ff. de pœn. Et ideo restitutio, quę est actus iustitiæ commutatiuæ, vt dictum est supra eod. c. 6. quæ ad æqualitatē partes reducit, non obligat ad danda bona altioris ordinis, & inæstimabilia pro bonis fortunæ quæ inferioris sunt ordinis. Qui autē bona proximo debita cum periculo vitæ, & salutis restitueret, non male faceret, si magna essent, quin laudem promereretur, ob rationes & authoritates quibus pulchre D. Sotus, lib. 5. q. 1. art. 6. de iust. & iur. probat. Licitum esse vitam cordate & prudenter, pro defensione sui ipsius, & proximi, & etiam suæ rei familiaris, & pro qualibet alia virtutis effundere. Vnde inferimus veram rationē huius scusationis, & excusationis, non esse, quod homo suæ vitę & salutis dominus non sit l. Liber homo, ff. ad l. Aquil. & cap. contingit. 2. de sent. excom. cum saltem eius custos sit, cū ponendi eam pro Deo, pro Republica, pro amico, pro suis bonis, & etiam pro quolibet actu virtutis.

Octaua causa, est impotentia restituēdi sine amissione libertatis, & sui ipsius venditione. Quia quāuis lex vetus Exod. 22. statueret, vt qui furto sublatū reddere non posset, vēderetur, & eiā vt debitor se ipsum aut suos filios pro debito ciuili traderet Leu. 25. & 4. Reg. 4. & quāuis idem nūc sanciri possit, nunquam tamē in Republica Romana, postquā Christiana effecta est, decretū fuit, vt aliquis pro debito ciuili seruus efficeretur, imo in l. Ob æs alienum, & Auth. sed, C. de act. & obli. & in c. 2. & ibi gl. de pign. sancitum est, ne quisquā ad id cōpellatur. Ratio huius octauæ causæ videtur esse cadē, quæ septimæ, videlicet, quod libertas sit altioris ordinis bonum quam bona fortunę, & sua natura inæstimabile, sicut vita, & salus, l. Libertas, ff. de Reg. iur. & ideo non est danda, pro bonis fortunę, quę sunt inferioris ordinis, & sua natura æstimabilia. Quanquā non male faceret, qui pro facienda restitutione, se quasi seruum creditoribus traderet, aut se alteri vēderet, nulla enim lex diuina vetus vel noua id vetat, imo neq; vlla Romana, imo statuit ne quis ad id cōpellatur, & quāuis l. Et liberi hominis, cū 2. seq. ff. de contrah. empt. iubet emptionē liberi hominis scienter factā non valere, non tamen probat vendentē se ob grandem necessitatē peccare, & l. 2. C. de Patr. qui fil. distr. habet, posse patrē vendere filium etiam inuitum propter necessitatē, & hodie passim Christiani in Æthiopia multos emunt, qui se ipsos vendunt, aut se vendi cōsentiunt. Quod licitum permissumq; esse etiam præfatus D. Sotus lib. 4. q. 2. ar. 2. de Iustit. & iure. scripsit. Vnde sequitur, quod ratio huius octauę causæ excusandi, non est q homo liber, sui libertatis dominus nequaquā sit, sed prędicta.

Nona causa est impotētia restituendi bona sine famæ amissione, secundum doctiss. Cardinalem Caiet. lib. 17. respon. 14. reprobat. & 2. sec. q. 62. ar. 2. dicentem, quod quemadmodum bona vitæ, & salutis sunt altioris ordinis, quam famæ, sic bona famæ altioris ordinis sunt, quam pecuniaria, & quod nemo ad restitutionem bonorum inferioris ordinis tenetur: cum iactura bonorum altioris.

Contra tamen hoc tenet Maior in 4. dist. 15. q. 17. & Adria. in 4. de restit. & postea prędictus Sotus resolutionē prędictā Cardinalis refutat. lib. 4. q. 6. art. 3. de Iusti. & iure, & q. 7. art. 2. sentit non esse boni ordinis rationem habendā, sed potius æstimationem famæ, cum æstimatione debiti esse conferendam, & quod æstimatio famæ tantum posset æstimationem debiti superare,

88

89

quod non teneatur restituere: & è contrario si debitum ignoraret æstimationē famæ, teneretur restituere cum illius iactura. Mouetur ad id primo, quod doctrina Caietani videtur ei magis metaphysicæ quā philosophiæ morali niti. Secundo, quia bis fama ex se maioris sit æstimationis quam aliqua res pecuniaria, magna tamē pecuniaria, pluris quam exigua fama aliquando maturi; sicut quāuis pretiosius ex se sit aurum, quam plumbum, c. Duo sunt. 96. dist. tamen plumbum viginti pondo pluris æstimatur quam vnum granum auri. Tertio, quod qui læsæ Maiestatis diuinæ vel humanæ Illustrem aliquam familiam infamauit, restituere suo iudicio teneretur ei famam etiam si ipse ob id mors subeunda foret. His tamen non obstantibus Caietanum eruditissimo hæredum censeo: Primo, quia eius doctrina non tam metaphysicę nititur, quam philosophię morali, quę neminem compellit ad dandam suā vitam pro debito ciuili, & non alia ratione quam quia hæc est altioris ordinis debitum, vt dictum est. Quę eadem ratio militat in fama respectu bonī pecuniarij. Siquidem etiam fama sua natura bonū est inæstimabile, sicut salus & vita & superat bonum pecuniariū, iuxta illud Ecclesiast. 41. Curam habe de bono nomine, hoc enim magis permanebit tibi, quam mille thesauri pretiosi & magni. & Prouerb. 22. Melius est bonum nomen, quā diuitiæ multæ, & 4. Ethic. ait. Honore esse maximum bonorū exteriorum, quod probat Tho. 2. sec. quæst. 129. artic. 1. Cui & alter Tho. ibi consentit, & in quæst. 131. artic. 1. ad secundum & quæst. 103. artic. 2. ad primum, & gl. cap. Suam, de pœnit. & in Extrauag. Ad conditorē, Io. 22. & Rursus, verb. Honori de verb. signif. Nec obstat quod, quando fama restitui non potest, aliqua pecunia estimanda. Tū quia id non fit, eo quod fama suapte natura æstimabilis sit, sed quia alia cōpensatio fieri nequit. Tū quia etiam pro vita & salute, idē fieri iubetur in l. 1. §. 1. & l. fi. ff. de his qui deie. vel effud. & l. Ex hac. ff. Si quadru. paup. quæ tamen ob hoc non dicuntur æstimabilia. Tum quia id non datur pro pretio famæ, quæ nullum habet, sed pro cōpensatione damni quod ei iactura obuenit, sicut etiam mutilato aliquo membro, datur aliquid non pro pretio deperditę integritatis, quę nullū habet, sed pro damno quod ex eius defectu euenit, per leges prædictas & ea quę supr. c. 15. nu. 19. citata fuerunt, quorum cōsideratio hæc maxime facit. Quarto, quod S. Doctor. 2. sec. q. 62. art. 2. primū, & secundum, eodē modo loquitur de restitutione vitę, aut mębri, quę restitui nequeunt, vtroq; dicit par rependi non posse, & in vtroq; dicit sentiendum esse: & in respons. ad secundum vbi de compensatione famę loquitur, se remittit ad prędictum vers. ad primū, vbi loquitur de cōpensatione vitę, aut membri abscisi, dicens in ea restitutione idē esse faciendū, quod de vita ablata, & membro abscisso dixerat, per quod aperte significat famam æstimagis pro solutione, quā quod redditur pro vita erepta, aut membro abscisso. Et quod altioris ordinis sunt bona famę, quā pecuniaria, & quod non potest conferri pretiū boni pecuniarij, cum pretio famę, quod nullū est, sed cum damno ex eius iactura sequuto. Quinto, quod libertas, fama, & honor, eiusdē ordinis esse videntur, & vt dictum est, nemo pro solutione debiti se vēdere tenetur, ergo nec pari ratione se infamare, arg. l. Illud ad l. Aquil. Sexto, quod mulier quę pro honesta habetur, potius seruitutem cum bona fama, quam libertatē cum infamia eligere debet arg. l. Isti quidē. §. fi. ff. Quod met. caus. At pro restituendis bonis se in seruitutē trādere non tenetur, ergo minus tenebitur, quādo ob id pro inhonesta haberetur. Septimo, quod restitutio vt dictū est, 5. eod. c. nu. 6. est actus iustitię cōmutatiuæ, quæ æqualitatē inter accipientem, & eum ā quo accipitur constituit, & restituere debitū, cum iactura famę, esset reddere debitum, & perdere famā pro solo debito, quę magna inæqualitas foret. Octauo, q̄ Innoc. iij. in c. Officij de pœnit. & remiss. aperte dicit quod metus indicandi suū adulterium marito, vxorem à restituenda hæreditate excusat, non distinguēdo inter hæreditatem magnam vel paruā, & inter famam Magnatum & infimorum. Nec vnquā S. Tho. neq; aliquis alius classicus author has distinctiones parū iudicio nostro fundatas induxit, ergo nec nos eas faciamus arg. l. De pretio. ff. de publ. in rem act. c. solite, de Maior. & obed. Nono, q̄ non potest dici, quod Innoc. in d. c. Officij non senserit aperte, quod metus amittendi bona altioris ordinis excusat à restitutione bonorū inferioris ordinis, quia clare dicit, quod metus mali maioris consequendi ex reuelatione adulterij marito facta, excusat vxorem à restitutione hæreditatis, quā spurius pro legitimo habitus obtinet, & cū textus de metu generaliter loquatur, de quoliber iusto intelligendus est, quīcq; metus infamię talis sit, d. l. Isti quidē, cū glo. etiā de infamię metu intelligetur. Decimo, q̄ durum & 91
nouū videtur id quod prædictus Sotus sine aliquo authore asserit, scilicet, eum qui Illustrē aliquā familiā infamauit, ad restitutionem famę cū iactura vitę teneri. Vndecimo, quod similiter de auri & plumbi non concludit, quia vtrumq; sua natura

pecunia est æstimabile, & ideo maior quantitas vnius pecuniæ potest pretio superare minorē alterius: Sed fama non est res pecuniæ æstimabilis, licut nec etiam vita, salus & libertas. Duodecimo quod rarissime continget casus, in quo bona cito aut tarde restitui non possint, sine iactura famæ, faciliori ratione, quam in casu prædicti c. Officij, in quo mulier suppositit sibi partū, ex adulterio occulto filium suscepit, in quo tamen habetur, non tenetur id reuelare marito, si timet cū, cum tamē sine magno tu amissionis vitæ se in monasterium tutū recipiens requirat posset, quandoquidem ecclesia eam suo marito restitui absque idonea cautione, non permittet, arg. c. litteras, sub ti. de restitut. spol. & c. Inter alia, de immuni. eccle. Deniq; facit, quod si contraria opinio vera esset, sequeretur nullum inter restitutionem debiti famæ & pecuniæ discrimen fore, cū iuxta illam in vtroque magnum damnum eius qui restituere tenetur excuset, & in nulla paruum, & in vtraq; pretium pecuniarium magnū vel paruum reperiatur. Sequeretur etiam, quod semper fama per æquiualens restitui posset, contra sententiam S. Tho. 2. sec. q. art. 2. ad 2. cōiter receptum. Concludimus ergo quod restitutio debiti bonorum, omni via possibili procurāda est, sed si non ueniatur ad id idonea, sine amissione vitę, aut libertatis, maxime, non est necessario facienda. Moderamur tamē opinionem prædicti Caiet. vt solum procedat in fama bonitatis virtutum theologam & moralem cōsequente, & non in fama ex aliis rebus præclaris parta, qualis est fama ingenij, scientiæ, iurium, militiæ, artium, diuitiarum, & aliarū rerum similium, in qua opinioni cōtrariæ sit locus: Quia fama harum non videtur mirabilis, vt est fama bonitatis: iuxta ex Eccles. & Prouerb. citata: Quas duas species famæ & infamiæ esse, & in vtrisq; cum esse detractioni, probabimus infra cap. 18. nu. 20.

De restitutione incertorum bonorum.

SVMMARIVM.

Bona incerta quæ nu. 92. & an possint pauperi ea habenti applicari nu. 93.

Restitutio bonorum incertorum vt reseruata episcopo, nu. 92.

Restitutio bonorum incertorum cui & à quo facienda nu. 92. & 93.

Episcopi absolutionē eius, qui bona incerta habet vt reseruata possit.

Compositio de incertis, quæ iusta. nu. 93.

92 BOna incerta sunt bona debita alicui homini, qui, vel quārum quātitas ignoratur, etiā post inquisitionē debitam, ita cōem sentētiam, in c. Cū sit, de Iudæis, quā ibi explicantes Dixi, (bona) pro genere. Dixi, (Alicui debita) ad excludēdum ea, quæ in nullius bonis sunt, & habita pro derelictis, quæ occupantis fiunt. l. 1. ff. de acqui. rer. do. & §. Nullius Inst. de rerū diuis. Dixi, (homini) ad excludenda sacra & religiosa quæ licet nullius in bonis hominis sint, sunt tamen Dei, non solum illo titulo generali quo omnia sunt eius Psal. 23. & c. Quo iure 8. dist. sed etiam alio speciali humano iuxta glo. in d. l. 1. & dicto §. Nullius. Dixi, (qui ignoratur) ad differentiam aliorum, quorum domini sciuntur, vel iusta inquisitione sciri possunt. Dixi, (vel quantitas ignoratur) ad significādum dupliciter aliqua dici incerta. Quāuis gl. c. 2. de pœni. & remis. lib. 6. sola illa, quorū quantitas ignoratur appellet incerta. Dixi, (etiā post inquisitionem debitam) quia ante illā non contingit iusta ignorantia c. Ignotescit, iuncta gl. de Elect. si per eā saltem hæredes cognosci possent iuxta Tho. recept. 2. sec. q. 62. ar. 5. Quorū restitutio pauperibus est faciēda, c. Cum tu, de vsur. Et secundū multos, Episconi est reseruata, & per eos tantum facienda secundū Host. in d. c. Cum tu. & in summa de pœni. §. fi. sed cōis contra, cuius veritatem copiose in Commen. d. c. Cū sit, probauimus, vbi condemnamus eum, qui restitutioni est obligatus, per se ipsum sine Episcopo & etiam sine confessario, restituere posse. Imo quod Episcopus, contrarium iubere non potest, nec regulariter in eo contra voluntatē debitoris se interponere, secundum Ang. ver. restitutio 2. §. 14. Rosel. co. verb. §. 2. Pisan. Restitutio 6. Gabriel in 4. dist. 15. q. 2. col. 18. & Io. de Lign. & Cald. in d. c. Cum sit de Iudæis & alios quos refert Sylvest. verb. Restitutio 8. q. 5. Quod adeo quidē verum videtur, quod cōsuetudo contraria non valeat, siue quia contrā legē naturalem esset, siue quia irrationabile. eo q. episcopis cōiter non magnæ curæ sunt pauperes; iuxta Sylvest. vbi supra. Quanquā consuetudo episcoporū, qui sibi ipsis restitutionē horum bonorum reseruant, de qua glos. c. 2. de pœni. & remis. lib. 6. incentionē fecit, defendi posset intelligendo de absolutione peccati cōmissi ob illorum nō restitutionem, & de restitutione, & ordine cōfessariorum hoc est probibere cōfessariis, ne absq; consilio episcopi absoluant, aut dispensent, sed non prohibere parti, vt si per se velit, non restituat, nec suā conscientiam prout debet exoneret. Et hac noua distinctione aduersæ opiniones omnes inter se conciliari, & constitutiones synodales multorum episcopatuum defendi possunt. Dixi supra, regulariter, Quia episcopus interponere se potest quatuor casibus. Primus, cū restitutioni obligatus moritur absque hærede & exequutore. Secundus, Cum qui restituere

tenetur non vult id facere & cõtra illum in iudicio procedatur. Tertius, Cum qui restituere debet, non recte distribuit. Quartus, Cum huiusmodi res ab eo qui est aut fuit manifestus vel rarius possidentur secundum Communem vbi supra.

93 Addimus tamẽ, quod propter omnes rationes, ob quas confessarius debitorem rerum certarum non statim restituendo aut ad certum tempus absoluere potest, à fortiori debentur si certarum poterit. Et quod si restitutioni obnoxius, est pauper potest sibi totum aut aliquam partem capere, maxime cum filio episcopi aut confessarij, tanquam vnus ex pauperibus ea quæ infra eo. cap. nu. 181. dicemus. Neque est necesse imponere et onus orandi vel alia pia faciendi pro animabus quibus restitutio debebatur, quæ necesse non esset alijs ribus iniungere vt late diximus in Apolog. libel. de rest. Mon. 34. q. 1. Quia non est textus nec ratio, quæ id probet uis ad ea quibus alij obligarentur tenererur, arg. l. Illud. Aquil. & cap. Inter cæteras, de reserip.

Addimus etiã quod licet pientius esset, pauperiores & ex his cæteris paribus, meliores. ca. Est probanda. & ca. satis. 86. dist. non tamẽ est necesse, quia nulla lege aut id cõuincitur, vt in eadẽ Apolog. q. 1. Mon. 77. nu. 2. mus. Per pauperes vero intelligimus non solũ res, sed etiã Ecclesias, Xenodochia, & monasteria, minaribus, ædificiis & aliis similibus indigentia And. cõiter receptum in c. 1. de Testamen. lib. 6. aut alia pia: Quia reditus ecclesiastici, eque aut magis quã pauperibus debentur, c. Aurum 12. q. 2. & c. si. 16. q. 1. Et illos in alia opera pia insumi posse, quod latius Apolog. q. 1. Monit. 38. nu. 1. quicquid dicat tract. de cano. port. Episc. c. 7. Cuius opinioni in ribus factis, locus esse posset. Imo & pauperes solum mẽdicantes, sed etiã alij egentes iis, quæ centiam necessaria vt diximus in d. Apol. q. 1. mon. subtiliter Caiet. 2. sec. q. 100. ar. 1. ad 7. Per quæ tiue illud noue quæsitũ, An iuste retineat quis compositionẽ factã cum Camera Apostolica tinet: modo vere sint incerta, iux. definitionẽ 92. & modo cõpositio non sit indiscreta, vt quia 3. vel 4. millibus remittũtur: vt dicit Caiet ibidẽ, bet a ministrationẽ generalem omnium quę bus, per ea quæ tradimus in cõment. c. Non licet 2. §. 9. n. 2. Et ita potest iusta de causa applicare

1 Quia cõtingit, de relig. do. & condonare aliqua iusta de causa, qualis est recuperãdi pro illis quod alias non recuperaretur, vel tarde. Aduertãt tamẽ procurantes huiusmodi cõpositiones quod sunt in peccato, donec eas adipiscãtur, si quum possint, non restituãt ea pauperib. Imo & post compositionẽ, si est eis animus non restituẽdi sibi condonata, etiã si nõ fuissent cõdonata, sicut fur cui remissum est furtũ, peccaret, si esset animo nõ restituendi illud, etiã si non esset remissum, arg. dictorũ infra.

De fructibus beneficiorum male impensis.

SVMMARIVM.

Beneficiorũ impensa quæ probandæ nu. 94.
Impensæ omnis inordinata peccatum, sed aliter clerici, aliter laici. nu. 94.
Beneficiorũ regularis impensa, vt faciendæ. nu. 94.

COmmunis & vera opinio habet: Beneficiatios impẽdentes fructus suorum beneficiorum in prauos, vanos, vel profanos vsus, & ab eisdẽ accipientes, non solum peccare, sed etiam ad restituendum teneri, vt late probamus, declaramus, & limitamus in Comm. c. fi. 16. q. 1. & latius in eius Apolog. q. 1. 1. & 3. summam quorum huc spectantium in Monito vltimo dictę q. 94 quum plurima continentẽ pro paucis, quę hoc in loco in vsum gari posseramus, in gratiã confessariorum de verbo ad verbũ reponimus. Nempe quod admonendi sunt cõfessarij, & cõsulendi tores beneficiariorum, ne facile peccati mortalis & restitutionis damnent, vel absoluant beneficiarium confitentem malam bonorum suorum impẽsam, imo mature cõsiderent. Primum, omnem impensam quorumcunq; bonorũ, à quibuscunq; quocunq; modo factã, si est inordinata, hoc est, contra rectã rationem naturalem, diuinã vel humanam, omnẽ item retentionem inordinatam esse peccatũ saltem veniale, quia illa est prodigalitas, hæc auaritia, hæc est contra virtutẽ liberalitatis per defectum, illa contra eandẽ per excessum & ita vtraq; mala, & peccant saltẽ veniale. Quod probat Tho. 2. sec. q. 118. art. 1. & 119. art. 2. Inter impensam autẽ prodigam, & retentionẽ auarã beneficiariorum, de reditibus ecclesiasticis ex vna parte, & simile de reditibus laicis ex altera, hoc distare, quod hæc regulariter est venialis, illa vero mortifera, vt diximus in Apolog. prædicta q. 1. monito xxxix. post Tho. in d. q. 119. art. 1. Deinde animad- uertant, An sit regularis, vel sæcularis: Et si est regularis, eadem censura cẽseant, impensam factam ex aliis bonis, quoquo modo quæsitis, ante vel post professionem, ac de reditibus eccle-

siasticis, quia illa omnia sunt ecclesiastica, eo quod quicquid habebat ante professionem, fit per eam monasterij vel ordinis. Auth. Ingressi. C. de sacrosanct. eccl. c. In presentia, de probat. & quid post eam quærit, acquirit eisdē. c. Cum olim. 2. de priui. & dictū est in d. Apol. q. 1. Monito x. & tribus seq. & lxj. & modum restituendi male impensa pono ibidem q. 2. Monito xx. Si autem est sæcularis, consideret, cuius speciei sint bona illa, quæ impendit, & non censeat eum mortaliter peccare magis quam laicū, si bona illa erant patrimonialia, per posita in Monit. xxij. Quorum de numero sunt etiam ea, quæ ratione dignitatis clericalis, missando, prædicando, confessiones audiendo, & alia sacra ministrando, quæfierit, vt ibidē, & in Monit. lxij. probatur. Idem si erant ecclesiastica, sed reliquata ex illa congrua parte quæ illi ad decentē vitam erat cōueniens, per Monit. & duo sequentia q. 1. & Mon. lxxvij. ea. q. etiam si auare fecerit reliquata, siue residua facta, prædicto Monito xxx. & seq. Idē ea beneficiarius ipse sit commeritus ex obsequiis Ecclesiæ pro stitis vltra ea, quæ tenebatur præstare inseruiēdo mediocriter suo beneficio per posita in q. 1. monit. lxxviij. vel si tantum dederit Ecclesiæ suæ vel pauperibus ex bonis patrimonialibus vel quasi patrimonialibus, quantum de reditibus, ecclesiasticis impenderit, Monit. lxxvij. Ita quod tantundē potest pro patrimonialibus habere, de reditibus beneficij quantū in eleemosynas & alia opera pia impenderit, postquā beneficium fuit adeptus, per idem monitum, quod est maxime notandum. Item etiam bene impensum, quod datū fuit pauperibus quibuscunque etiam alienigenis & locis piis extra suā parochiam, vel patrium sitis, per dictum Monit. lxxvij. etiā si non fuerint tales in necessitatem naturæ, sed tantum decentiæ personæ, per Monit. lxxvij. Idē faciat si fuerit impensum, in decentiam, aut vtilitatem Ecclesiæ immediatam, vel mediatā, hospitio suscipiendo Regem, proceres, & iudices eius, litteratos item, & alios amicos, & etiam aliquando inimicos, vt loco, & tempore opportunis prosint, vel non noceant Ecclesiæ, vel iuribus eius, vel impetrando pro iuribus Ecclesiæ, vel pro sua electione vel prouisione per Mon. lxxvij. & Mon. lxxviij. q. 1. Idem si fuerit impensum in remunerationem obsequiorum à cognatis, amicis, famulis, ei præstitorum per Monit. lxxxj. eadem q. Idem si fuerit de vere irreuocabiliterque donatis ad quæuis opera pia etiam in art. mortis per d. Monit. lxxxj. & seq. d. q. 1. Idem etiam de illo superfluo beneficiarij, quod seruat in pia opera futura, modo probabiliter speretur, per Mon. lxxvij. Nec

male impensum, eo q̄ beneficiarius male viuat, & ob id perdat fructus, modo alias canonice possideat per Mon. lxxix. Idē item iudicet, de quæsitis per distributiones quotidianas, quod de aliis reditibus per monit. lxxix. & de quæsitis per pēsiones, per monit. lxxx. Pro male vero impenso iudicet retentionem superfluorū sine iusta causa, & sine proposito impendendi piis operibus, saltem futuris probabiliter speratis, per mon. lxxv. Beneficiarium autem, qui fuerit confessus se impendisse notabilem quantitatem, de reditibus ecclesiasticis malè, vanè, aut profanè extra casus & modos sub prædictis comprehensos: peccasse mortaliter, tenerique ad restituendum, qua parte poterit illam, quā à beneficiario aliqua, sciēs nō esse patrimonialia, vel quasi patrimonialia, neq; ob causas prædictas largita, peccare mortaliter, tenetiq; ad procurandum, quod donans restituat, & restituere, si ille id non fecerit, iuxta monit. lxxxj. q. 1. De restitutione autem lucri, quod in ludis fit, dicetur in cap. 19. & de restitutione famæ in c. 18.

Qui peccant mortiferè contra septimum præceptum.

SVMMARIVM.

Recepta contra septimū peccat mortaliter, qui accipit alienū. Qui suū credit alienū. Qui suū, ad quod alius ius habet. n. 94. Qui vt. n. 95. Qui rē sacrā. Qui vt faceret, quod debebat, aut quod nō debebat, dignitati. Qui beneficiū, aut officiū indigno cōfert, n. 96. Qui impedit alium ab aliquo bono. Qui est causa pœnæ iniustæ nu. 97. Qui capit res naufragio amissas nu. 98. Et an ignorātia excuset. nu. 99. Qui incendit, nu. 100. Qui laxat conclaue in carcere ob debita, nu. 101. Qui opē fert fugienti. Qui captiuus fugit. nu. 103. & etiā Christianus. nu. 104. Qui recipit ex contractu rē alienā. nu. 106. Qui se denuō, aut pauperē simulat. Qui mercenario nō statim soluit. aut in quo debet, nu. 107. aut famulo. Et quid si dominus est officialis, mechanicus, aut scholasticus, nu. 108. & 109. vel Magnas, n. 110. & 111. Qui occulte sua debita recuperat, nu. 112. sine his cōditionibus à te apposit. nu. 118. Quid si extrema erat. nu. 119. Qui custos fierarum, pauperum, &c. fideliter non custodit, nu. 123. & 124. Qui prohibet male capere feras. nu. 125. Qui habet columbarium, nu. 126. & 127. Qui inducit animalia alterius in vsum suum. nu. 128. & 129.

Dubitatur quis, & an sit excommunicatus, nu. 95.

Distributor communium rerum, male distribuens, nu. 65. & 66.

Bene

Beneficium, aut officium conferens indigno. nu. 96.
Naufragio res perditas capiens nu. 98.
Incendiarius occultus excommunicatus an teneatur se reuelare nu.
Carcere inclusum, qui soluit, aut adiuuat. nu. 101. 102. & 103.
Captiuum fugiens. nu. 103.
Pauperem se simulans. nu. 107.
Donare qui non possint, nu. 105. & 106.
Mercenario & famulo male soluens. nu. 108. vsque ad. nu. 113.
Excommunicatio non obligat eum qui eam sua recognoscat. nu. 114.
Debitum tantum legale recuperationem occultam iustificat. nu. 114.
Legatum pium male solutum. nu. 117.
Necessitas extrema excusat à peccato, sed nõ à restitutione. n. 118. & 119.
Venatus & piscatus prohibitus & an restitutio excusetur, nu. 120. & 121.
Restituere qui domini iubent inutiliter. nu. 121.
Custos pascui, venatus & piscatus, &c. nu. 122. 123. & 124.
Columbarium quod licitum. nu. 126. & 127.
Animalia aliena, qui ferit, occidit, vel includit. nu. 126. & 128.
Apes & examina earum capiens. nu. 128.

94 PEccat primo contra septimũ præceptum, qui rem alienam notabilem furatur, vel vult furari (vt ẽ. nu. 1.

Secundo, qui rem suam propriam credens esse alienã accepit, quãuis quoad forum externum pœnam non incurrat, ad id nemini nocet, arg. l. Inter §. pen. ff. de furt. nec quoad forum interius ad restitutionem obligatur, vt ibid. nu. 2.

Tertio, qui rem suam in quam aliquod ius alius habet, contra eius voluntatem contrectat, vt pignus tradituꝝ, vel equum locatum vel commodatum sup. nu. 26.

95 Quarto, qui vi accipit aut vult accipere aliquid, quod pecuniã est quã furari, est enim rapina c. Pœnale 14. q. 5. & est alterius specie, secũdum Tho. 2. sec. q. 66. art. 9 ideoque habet circumstantiã necessariò confitendã, per prædicta ẽ. c. 6. nu. 2. & non solum de accepto sed etiam de honore, quem per iniustum ablatum abstulit, satisfacere tenetur vt alij, qui sine rei ablationis iniuriam faciunt, iuxta sentẽtiam eiusdem Tho. vbi ẽ. & aliorum.

Quinto, qui rem sacrã, ex loco sacro, aut non sacro, aut non sacrã ex loco sacro furatus est. Quin & plus peccat, qui simplex, & alterius speciei peccatum nẽpe sacrilegium admittit c. Quisquis, 17. q. 4. Et si id cõmisit effringendo fores, fenestras, septas, tectum, aut parietem Ecclesiæ, est excõicatus ipso iure c. Cõquesti, de sent. excom. de quo ẽ. c. 27. nu. 97. quamuis non ob solam effractionem, quam furtum non sequatur, vel

ob solum furtum sine effractione, licet vtrunque sit peccatum graue, & propter iniuriam quæ per vtrunq; infertur ecclesiæ, puniri debeat, vt post Pan. Fely. & communem, in d. c. Conquesti diximus, cui consequẽs est id ꝙ Maior in 4. dist. 15. dit sciscitari, Quod qui effracto sacrario sanctissimũ Eucharistiæ sacramentum furaretur, excõicatus esset. Locus autẽ sacer, quoad hoc dicitur quælibet Ecclesia, Xenodochium, basilica, eremitorium, auctoritate Papæ, aut Episcopi ædificata, c. Constitutus, de Relig. domib. aut Cœmeterium per illos sacratum, c. 1. de Consec. Eccl. lib. 6. Sexto, qui recipit aliquid notabile vt faceret quod facere tenebatur, vt iudex, pro ferenda iusta sententia, aut testis pro dicenda veritate, aut accusator pro accusatione iusta ad quã tenetur, aut vt desistat ab ea iniuste c. Non sanè 14. q. 5. c. Militare, 23. q. 1. l. 1. & 2. ff. de Cõdict. ob turp. caus. & obligatur restituere quod accepit, ei, qui dedit, vt dictum est 1. eo. c. n. 17. Et quãuis grauius peccet, qui capit, vt faciat quod facere nõ debet, aut omittat, quod facere debet, non tamen tenetur ex præcepto restituere, quod accepit, quamuis ad damnum quod fecit tenetur, per d. ẽ. eo. c. nu. 33.

Septimo, qui alterius iussu aliquid emit, & dixit pluris emisse quo sibi illud plus retineret, iuxta sanctũ Anto. nisi pro impenso necessariis acceperit, aut venditor donauit ipsi & non pro quo emit, Arg. c. Requisisti. de Testam. 96

Octauo, qui distributor onerũ & cõmodorũ alicuius cõitatis vel alius, non distribuit iuste, aliis plus oneris quam debet imponendo, & aliis minus cõmodi quã par est tribuẽdo, secundũ Ant. & omnes, quãuis nec odio, nec alio malo animo id faciat, nisi ignorãtia probabilis iuris, aut facti eũ excuset: qa iustitiã distributiuam violat, & restituere tenetur grauato id in quo grauauit, secundum omnes, præsertim Caiet. 2. sec. q. 62. art. 2.

Nono, qui prælatus, aut dominus, cui est ius conferendi beneficium ecclesiasticum, aut officium publicum, confert illud indigno secundum omnes vt in c. Graue, de præb. diximus, & restituere tenetur etiam si sit Papa, secundum omnes, non quidem digno, vel digniori, vt aliqui dicunt, sed Reip. vel Ecclesiæ sui dammum intulit, per supra dicta eod. nu. 72.

Decimo, qui impedit aliquem etiã sine malo animo, à consequutione alicuius boni, officij aut beneficij, in quo erat ei ius in re, vel ad rem, vel malo animo, à consecutione quæsitum ius in re, vel ad rem, non tenetur ad restitutionem, in illo vero sic, nisi vi, metu, dolo, fraude, aut minis id faceret per dicta ẽ. eo. c. nu. 17. 97

Vndecimo, qui est causa, vt alius iniuste aliqua multa vel
na mulctetur, aut ne suũ ius cõsequeretur, cũ restitutionis
gatione iuxta oẽs, arg. c. fi. de Iniu. & l. qui occidit, ff. ad L.
98 Duodecimo, qui sibi capit aliqua eorũ, quæ in mari
tur, neq; sunt piratarum, nec infideliũ, siue ex naui, siue ex
siue ex littore accipiat, cum restitutionis obligatione, c. Nos
cationi, de raptorib. l. Si quis. ff. de incend. ruin. & naufra. l.
Deprecatio. ff. ad l. Rhod. quamuis ea periret, nisi ille acciperet
qualia sunt farina, sacharũ, papyrus, cum ex charitate quæ
suis proximis ferre teneatur, d. cap. Excõicationi, & si sibi
mora restituẽdi etiam ante monitionẽ, ipso facto est excõ
tus quoad Deum, licet quoad ecclesiã debeat præcedere mo
tio, vt ibi declarat Pan. Quod locum habet, nisi periculo mo
tis etiam non adeo probabili se obiiciat, quo ea seruare, ea
tunc sibi retinere posset, eo quod ad opẽ ferendam cẽ tali pe
riculo non teneatur. Quamuis etiã tunc si dominus inde
tat se recuperaturũ suum per aliud mediũ, scilicet, quia mare
ad littus eiiceret aut inueniret alios, qui mercede illud perce
lum subiret, restituere tenetur soluta sui laboris mercede. Na
cio boni viri, iuxta S. Ant. 2. par. tit. 1. c. 15. §. 2. Ang. verb. Natu
99 giũ. §. 3. & Sylu. eo. verb. q. 2. Quanquam simplex qui excõ
illud accipere sibi licitum esse per statuta regionis, aut per
quam aliam rationẽ, mortaliter non peccaret, nec ipso iure re
communicatus esset, licet respondere teneretur, si iudex eũ
eum excommunicaret. Inter omnes autem conuenit, capa
nino derelicta, vel pro derelictis habita, non esse restituenda
per ea quæ 3. eo. nu. 170. de rebus inuentis dicẽtur. Non tamen
putatur habitum pro derelicto, quod in mare ob procellã
nauim onere leuandam iacitur, secundum Glo. Pan. & Com
nem in c. Cum dilecti, de Accus. Quamuis sic illud quod dom
nus deserit, eo ꝙ existimat quod licet recuperari sine proba
bili periculo vitę posset, neminẽ tamẽ illud subituru, l. Si qua
merces. ff. pro derel. Idem dicendũ de accipientibus ab ill
rum domus & bona igni deflagrant, qui grauius peccant
quam qui simpliciter furantur, Gab. in 4. dist. 15. quæst. 1. a.
100 XIII. Qui non casu sed de industria in aliquã domũ aut
cũ, aut segetes, ignẽ immittit, cum restitutionis obligatione
Pessimã, 23. q. vlt. & c. Si quis, de iniu. Et si locus erat sacer, puta
Ecclesia, aut cœmeterium, aut Xenodochium, &c. ipso facto
excõicatus: & quãuis antequam denuntietur ab episcopo, ab
solui possit, non tamẽ postea, Pan. & Cõmunis in c. Cõsuluit
& c. Tua, de sent. exc. Sed si locus non est sacer, non est ipso fa-

cto excõicatus, quanquam excõicari debet: & tales quando de-
nentur denunciati, aut non, dicetur in c. 27. nu. 94. Author vero
incendij aut alterius delicti manifesti, occultus, non potest pœ
na excommunicationis compelli ad se manifestandum, sed ad
restitutionem debitam faciẽdam sic, c. Quidam 5. q. 1. & Caiet.
in opusc. lib. 17. Respon. 14. responsione.

XIIII. Qui soluit aut solui facit iniuste ob debita in carce- 101
rem iniecta coniectum, cũ obligatione restituendi debitum cre-
doni, quamuis misericordia motus id faciat, Io. de Platea in l.
Quoties. de exact. lib. 10. nisi sit adeo pauper, vt neq; per se, ne-
que per aliũ probabiliter soluere posset: Quia tunc quemadmo
do ipse se soluendo & fugiendo non peccat, ita nec alius qui
fugæ author esset nec restituere creditori tenetur, secundum
communẽ, quãuis secundũ aliquos sic, ad cõpensandum dam-
num, quod de carceris custodi euenit (Cõtra quos tenet Caiet.
quẽ sequimur, 2. sec. q. 69. ar. 4. eo quod qui è carcere licite fu-
git id damna custodis non tenetur, quia illud damnũ per acci-
dens sine intentione eius qui se carcere liberat contingit. Dixi 102
non. Coniectũ in carcerem ob debita) carceratus. n. ob delictũ,
mone aut abscissione membri dignũ, licite fugere potest, iux-
ta S. Th. 1. sec. q. 69. ar. 4. ad 2. siue peccatum occultũ sit siue pu
blicum, siue condemnatus sit, siue non, Sylu. verb. Fugere, quic-
quid dicat Card. in Clem. Pastoralis, de re iud. etiã effringen
do carcerẽ limando compedes, & etiam carcerẽ rumpendo, modo
custodi carcerit custodi non inferat, aut alteri Iustitiæ ministro,
quicquid dicat Henri. quodlib. 9. ar. 15. & Sylu. vbi 3. vt optime
Caiet. in d. ar. 4. defendit, & à fortiori ratione, fugere potest is
qui quæritur, vt capiatur, iuste aut iniuste cum voluntate satis
faciendi tantum quantũ conscientia recta dictat. Qua eadem 103
ratione potest quis, alterius fugam sine peccato iuuare, vt ante
quam capiatur à Iustitiæ ministris, liberetur, quando nec ex
obligatione sui officij nec ex mandato Regis, nec alterius su-
periorit, nec ex qualitate delicti, nec ex alia re particulari pro-
batur, & credit quod suo iudicio, sine carcere, & sine pœna
temporalia resipisceret à peccato, vt in c. Inter verba. 11. q. 3. pag.
174. n. 608. diximus, & 3. c. 25. nu. 38. repetemus, addendo quæ-
dam Caiet. in d. art. 4.

XV. Qui captiuus fugit, aut fuit causa, vt alius captiuus à su o
dominio fugeret, cũ obligatione restituendi eundem captiuũ, si
posset, siue [illegible] que bonũ, aut pretiũ, & præterea, omnia, quæ
ille fugiens furatus est. Quia quemadmodũ fuit causa fugę, ita
& omniũ, quæ fugam adornans surripuit, arg. cap. fi. de Iniur.

secun

secundum dicta supra in c.11.nu.12. Quanquam Christianus ca-
ptiuus apud infideles, fugiendo non peccat, nec qui ei auxilia-
tur, arg.l.1.C. Ne Christian. mancipium, si tempore pacis, aut
iniusti belli ex parte infidelium captus fuit, arg.c.Domum su-
104 q.2.& q.8.c.Vt pridem. Idem est si Christianus iniuste ab alio
Christiano detinetur. Sed si captus fuit in bello iusto ex par-
infidelium, quale esset, si Christiani tempore inducias ad
pace cum illis cõstituta, infideles adorirentur, restituere bo-
stam redẽptionis mercedem tenetur, Argu.c.Noli.23.q.1. quo-
uis non personam propter animę periculum. Ad nullam enim
restitutionem teneretur, in casu aliquo si infidelis ad circum-
fionem, aut idololatriam Christianum compelleret. Quia qui
facto, omnino liberatur.ca.Nulla.54.di.& ita qui liberatus, non
peccat, quinetiam bene meretur, Sylu.verb.furtum, q.6.

105 XVI. Qui recipit aliquid gratuitum, ab eo, qui donare non
poterat, nisi ignorantia probabilis excuset, & ad restitutionem
tenetur. Monal. in summa. Donare autẽ non possunt Abbates
religiosi, moniales, c. Non dicatis, 12.q.1. serui, & alij qui nõ ha-
bent aliquid suum proprium, & filij qui sunt in potestate pa-
tris, l. Filius familias, ff. de dona. Licet hi cognatis donare bo-
possint, si liberã administratione haberent, & etiam alicui ex
bonis castrensibus, aut quasi castrensibus d.l. Filius, cum
cõmuni. Possunt etiã illi omnes, cum expressa, vel tacita fa-
tate superioris donare. Quã habere creduntur qui cum con-
facultate student, aut peregrinãtur, ad largiendas eleemosynas
pauperibus, iuxta id quod alij Scholastici suæ conditionis
gulariter faciunt, arg.l. Lõgius, ff. de iudi. gl. dicti c. Nõ dicitis
& l.2.ff. de Iurisd. omni. iud. Et etiã in casu extremæ necessitatis
& etiam magnæ; si ad superiorẽ non patear confugiũ, iuxta
nor. receptum, in c. Si quis, de furt. & gl. d.c. Nõ dicatis. Nec
etiam vxor, quæ præter dotem non habet alia bona, quæ pa-
phernalia vocãtur, donare regulariter potest, sine expresso, aut
tacito consensu mariti, nisi quando ipse ad id tenetur, iuxta
gl.c. Quod Deo pari, 33.q.5. Sub qua limitatione includi pos-
sunt octo casus, quib. vxori donare est licitum, quos post glo.
106 in 4.dist.15. Sylu. verbo eleemosyna, q.5. scripsit. Neq; furioso
qui non habet certa interualla, in quib. ad mentem redire po-
let, l. Iulianus. ff. de mino. Neq; pupillus absq; tutoris sui auc-
ritate, l. Pupillus, ff. de acquir. rerum domin. Neque prodigus
qui habet curatorem, aut est ei bonis interdictum, iis enim
de verb. oblig. cum notat. per Barto. & alios. Neque minor 25.
annis, quamuis eius donatio valebit, si post illos eam ratam

habuerit, l. fin. C. si maior factus. Neq; personæ ecclesiasticę de
rebitibus ecclesiasticis nisi ad pia, vel modis tactis 8. eo. nu. 94.
Neq; hæretici, nec rebelles, nec alij similes, quos lex ob sua de-
licta suis bonis ipso facto priuat, c. Vergẽtis de Hæret. c. Cũ se-
cundũ eod. tit. lib. 6. l. Quisquis, C. ad l. Iuliã Maiest. Quanquã
illi quibus donata ab illis sunt, vsq; ad sententiã declaratoriã
retinere possunt Ang. verb. Donatio, 1. §. 4. Sylues. eo. q. 1. §. 8.

XVII. Qui recipit aliquid notabile pro se, sciens alienum
esse per contractũ siue onerosum, siue gratuitũ, Alex. 4. part. q.
16. cum restitutionis obligatione, vt dictũ est, supra eo. nu. 10.

XVIII. Qui se sanctum, deuotum, pauperem, infirmum, 107
aut religiosum cũ non esset simulauit, vt hac simulatione elee-
mosynam ab eo qui patefacta sibi veritate non dedisset, obti-
neret, cum obligatione restituendi quod datum ei fuit, non
illis à quibus accepit, quia, iam apud Deum mercedem suam
cõsequuti sunt, sed pauperibus, iuxta Scotum communiter re-
ceptum in 4. dist. 15. q. 2. & copiosius Adrian. in 4. de restit. q. 15.
Scotus tamẽ postea lib. 9. q. 7. art. 3. de Iustit. & iur. tenuit quod
huiusmodi hypocrita ad restitutionem non tenetur, nisi elee-
mosyna magna esset, sed cõmunis videtur verior, quia ꝙ elee-
mosyna sit magna vel parua non refert quoad forum interius,
de quo agimus, quia non refert nisi quo ad præsumendum, an
eroganti habuerit, aut non haquerit animum, absolute erogan-
di. 23. c. Et si quæstiones, de Symon. & præsumptio cessat in
foro iudicii, vbi sola veritas valet, c. Tua, & c. Is qui, desponsa.
Quam tamen communem limitamus ne procedat, quando si-
mulatio non est causa finalis sed tantum impulsiua. Arg. textus
optimi in l. 2. 4. fi. ff. de donat. qualis videtur esse simulatio, qua
partæ eleemosynę acquiruntur. Et quoties sic quæsitum, fue-
rit restituendum: non est ei qui dedit restituendum, vt videtur
significare Scotus, sed pauperibus vt ait communis per quos
omnia opera pia intelliguntur, iuxta ea quæ citauimus in præ-
dicta Apolog. q. 1. Mon. 18. nu. 1. Quia causę finales illius elee-
mosynę dicę fuisse videntur, scilicet, amor Dei & necessitas pro-
simi habiti pro seruo Dei: & ideo quamuis hæc secunda cessa-
set, & ita quoad pauperẽ simulantẽ erogatio non valeat, quo-
ad Deũ tamẽ valet, quia cessante vna ex duabus causis finali-
bus, nõ cessat dispositio, §. Affinitatis. Inst. de Nupt. & in ipsum
Deum dominiũ transiit, eo modo, quo eius, ꝙ diuinę suę Ma-
restat donatum, transit. arg. l. Si quis ad declinandã, iuncta glo.
verb. Minus. C. de Episc. & cleri. & §. Si quis in nomine, Auth. de
Ecclesiast. tit. collat. 9. & not. per Innoc. in c. Cũ super, de caus.

possessi. Et ideo impendendum est in ea quæ ad eum spectant pertinent, sed non necessario in solas pauperum pensiones.

XIX. Qui mercenario diariũ suum statim non solue-
tra c.19. Leuit. Non morabitur opus mercenarij, &c. vel so-
quidem, sed non in ea re quam debet, sed alia, pura pecu-
esculento contra eius voluntatem, cum possit soluere in pe-
uenia, & si in ea non poterit soluere, id in quo soluere possit
dum erit iusta pretium commune. Et si mercenarius non
digens illud vendit, & non inuenit pretiũ, quo accepit, ad
num tenetur iuxta S. Anto. 2. par. tit. 1. c. 17. §. 8. & communi-
Quod meminisse deberent confessarij, & admonere conso-
tores, in eis terris, in quibus duces & alij ministri Regis
stipendia militibus in pannis quibus illi non indigent
longe viliori pretio vendere coguntur. Ad soluendũ tan-
riũ temporis quo seruus ægrotauit nõ tenetur herus
vno §. Cũ quidam. ff. locat. Et si mercenariũ vel quem-
famulũ, qui suas operas locare consueuit, nullo pretio
suscepit, tenetur ei soluere tantũ quanti alium huiusmodi
ceret. Et si pretium statuendum est arbitrio heri, tanquam
boni viri arbitrio. Fed. cons. 18. Angel. & Sylu. verb. Famu-
ni. Addo quod in prædicto c. 8. addit. huius Man. dedu-
rio loco quæstionem illam, An qui donauit suã, aut testa-
beneficio suo vt posset iustè cooptari in aliquod Collegium
in quod soli pauperes cooptantur, sit habilis ad illud?
nunquam antea fui ausus respondere, licet sæpe rogatus
sertim Salmanticæ. Tunc autem adduxi multa pro vtra-
rũ, quorum summa omissis allegationibus breuitatis gratia
Pro parte negatiua vrgere, quod paupertas præsumpta
culpabilis, procurata, & affectata, quæ non debet prodes-
parte vero affirmatiua, quod is est vere pauper tempore
purionis, quòd solum statuta requirunt, & quod non ex
talis culpa sua. Et quod nemo diceret cum inhabilem
ptèr amorem Dei reliquisse. Et quod studiose, siue vtiliter
meritorie, ac satis propter Deũ reliquit bona, qui ea reli-
eo fuit vt adipiscatur locum opportunum studijs & vacan-
quo aptius maiore cum authoritate Deo Ecclesiæ & Re-
seruiat, quoque muniatur qualitatibus, & opinione ne
ad consequenda loca in quibus id præstare valeamus, quæ
nuimus hanc partem, modo donatio esset irreuocabilis sine
pacto de retrodonando, & renunciatio beneficij sine vlla
& confidentia illicita de retrocedendo, quoniam aliquæ ex
esset fraudulenta, & ipso iure nulla per quam non

nostrum, secundum Innoc. in cap. Cum vniuersorum, de rer-
permut. & Rot. antiq. 7. de Renunt. & probat extrauag. de si-
tion. & meliùs noua Extrauag. Pij V. de Confidentia.
X. Qui non vult soluere famulis debitum ex conuentio-
ne tacita, aut expressa facta cum illis, cum obligatione resti-
tuendi per proxime dicta, vel soluere quidem vult pretium
conuentum, sed illud est longe minus iusto.

Vade sequitur primo, quod maior pars magistrorũ artium
mechanicarum, quales sunt sartores, sutores, carpentarij, &c. qui
accipiunt famulos, quos tyrones vocãt, vt eos doceant suas ar-
tes, ideoque nullam eis mercedem tribuunt, aut exiguam, &
tantum erit pro victu quem illis præbent, aliquid accipiunt
Et Scholastici Salmantini, qui accipiunt famulos ex conuen-
tione expressa vel tacita, se illis certum tempus ad studendum
conducentes, & panem & duos denariolos pro obsonio, & sin-
gulis in singulos menses, singulis pauis halegorij, & postea oc-
coptant eos in aliis rebus contra ipsorum voluntatem, adeo vt
non possint discere illas artes, aut studere peccant, cum magna
obligatione restituendi damnum, quod illi accipiunt, propter
tempus discendi, & studendi illis ereptum. Et magis volentes
discipere studendi, & discendi ipsis seruiissent
Secundo dicendum peccare cum obligatione restitutionis
accipiunt famulos, conuentione facta, quod non vera-
bunt interim, & illis sæpius stipendium non tribuunt quam
alias quibus facultatem studendi faciunt, quia notabiliter est
minuta merces e quam eorum obsequia merentur.
Tertio quod Nobiles, qui absque conuentione ex-
pressa pueros precibus parentum accipiunt, & præbent illis vi-
per se aut alios eos elegantia morum, & artibus honestorũ ho-
minum instituunt, quoad viri fiant, & tandè eos honeste cultos
dimittunt, obligationi iustitiæ, qua erga eos tenetur satisfaciũt,
Quia sine ex conuentione expressa, aut tacita plus nõ debetur, nec
plus illa exigunt, nec illudi obsequii genus, meretur, nisi intercede-
ret lex promissio, aut consuetudo particularis ad plura obligãs.
Sequitur quarto, quod qui accipiũt œconomos, emptores, a
secretarios, architriclinos, pueros satellites, pedibus, & alios similes
sine vlla eis obligatione, vt sint parati ad illis omnibus diebus,
horis, quibus eis placuerit, seruiendũ, & nõ præbent illis vi-
dum nec vestitum, sed certam pecuniam, quæ ipsorum victui
sufficit, tenetur soluere reliquum, quod ad eorum victum,

& vestitum honestum, necessarium fuerit, & præterea honestam aliquam mercedem, pro merito obsequiorum. Dicunt (Cum obligatione, vt sint parati ad seruiendum illis certis diebus & horis) quia si non accipiunt nisi vt tres aut quatuor menses illis seruiant, non tenebuntur ad aliud quam quod illis sequia illorum mensium merebuntur, nec si eos accipiunt aliquas horas dici, quemadmodum aliqui doctores Salmanticenses aliquos accipiunt in comites, qui eos comitentur vadentes ad prælegendum: & inde redeuntes: & diebus festis quando proficiscuntur ad rem sacram aut ab eadem reuertuntur ipsi, aut ipsorum coniuges, non tenebuntur ad soluendum plus quàm obsequium illarum horarum cum obligatione parati se præstandi ad seruiendum illis horis meretur.

111 Sequitur quinto, quod Magnates, qui suis famulis dant certam portionem ad victum & vestitum moderatum non obligantem, non obligando tamen eos ad continuum obsequium sed solum vt habitent, aut resideant certum tempus vbi voluerint ipsi, & compareant coram eis saltem singulis quindecim semel, non tenentur ad soluendum plus quàm illam portionem si illis plus quàm dictum est non seruiant. Quia nec conuentio expressa, nec obsequia facta eos ad amplius obligant, nec si pluribus quam conuentis, eorũ opera vtantur, tanto plus debebuntur, quãto plus eos sibi seruiendo, occupauerunt, & minus temporis ad agenda sua negotia eis reliquerint. Quia illorum meritorũ iustitia eos ad id obligat per ius naturale, & diuinum. Dignus est enim mercenarius mercede sua. Luc. 10. 1. Tim. 5.

112 XXI. Qui clam recipit: quod sibi deberi præcredit vel ratus, dolos, aut aliud delictum. Licet enim sponte data propter delictum, regulariter retineri possint, non tamen iuste petuntur, tanquam debita legalia recipi.

XXII. Qui occulte recipit quod suum est, vel quod sibi debetur cum cõmode iure recuperare posset, aut quidem commode iure recuperare non posset) se ob id periculo manifestae amissionis alicuius membri, qua iudex propter furtũ condemnare posset, obiicit, & qui id facit contra conscientiam sibi dictat, & ita recuperare, peccatũ est mortale, & qui aduertit vel aduertere debet, ex tali occulta recuperatione, redundare magnum scandalũ, aut damnum ei, qui habebat eã rem quam ille recuperauit penes se depositam, aut pignoratam, aut commodatã, licet ad restitutionem non teneatur, Gab. in 4. dist. 15. q. 3. Non est tamen peccatum occulte recipere, quod sibi debetur, quando alias illud recuperari non posset propter de-

fectum, iniustitiam, ignorantiam vel affectum iudicis alterius partis facientis. Et qui quamuis recuperare possit, non tamen commode, propter rei parvitatẽ, & magnitudinem sumptus in recuperatione faciendi, aut quia ex tali lite simultates orientur, aut licet sine lite recuperare posset, non tamen sine amissione gratiæ, & amicitiæ illius qui debet, iuxta glo. sing. in c. Ius gentium 1. dist. modo in tali recuperatione hæ cõditiones concurrant. I. ne aliquod ex prædictis inconuenientibus sequatur. 113
II. ne plus debito suo accipiat. III. vt restituat dãnum corporale aut spirituale, quod ex eo in aliquem redundaret, Gab. vbi sup. Sylvest. in Rosa. aur. casu 37. IIII. vt res quã accipit, nõ sit furtiua, nec furto nec latrocinio ablata, nec inualide, ab eo qui debet acquisita. V. vt caueat, ne iterũ tale debitum sibi soluatur, eo quod debitor recordatus illius debiti, vel pœnitens voluntatis non soluendi illud, ei satisfacere velit. Cauebit autem si quo modo honesto debitori aut eius hæredibus significabit eos illo nomine vlli debere secũd. S. Anto. 2. par. tit. 1. c. 16. 2. VI. vt illud vere & de iustitia sit ei debitum: Multi 114
enim decipiuntur, nostro iudicio, vsurpantes ex bonis suorum dominorũ pro suorum obsequiorũ satisfactione: quibus quãdoque aliqua cõpensatio remuneratoria debeatur debito gratitudinis & antidoralis, nõ tamen debetur de iustitia vera & legali. Obligatio enim gratitudinis, quã antidoralẽ appellant, non patitur exactionẽ nec ius petẽdi, sicut obligatio legalis, per notata à S. Tho. sec. q. 58. & 106. & ab aliis in l. Ex hoc iure. ff. de iust. & iur. & l. Sed & si. §. Consuluit, ff. de Pet. hęre. Ad noue autẽ quęstionẽ nec. ius petẽdi, sicut obligatio legalis, per notata à S. Tho. sec. q. 58. & 106. & ab aliis in l. Ex hoc iure. ff. de iust. & iur. & l. Sed & si. §. Consuluit, ff. de Pet. hęre. Ad noue autẽ quęstionẽ respondetur affirmatiue, q̃ Martinus qui rem depositã apud Ioannẽ clam accipit, pro debito q̃ Ioãnes ei debet, tenetur reddere, vel manifestare ob latã excõmunicationem contra id accipientẽ, vel scientẽ, quia nullo iure cõceditur, vt creditor furtiue accipiat in cõpensationem rem à debitore detentam, si non est ita est prohibitũ per hoc septimum prœceptũ. Credimus etiam decipi eos, qui putant sibi licere, authoritate propria vltrices iniurias quas per iustitię ministros non possunt: quamuis Nullus. C. de Iudę. quã Paulus Cast. consulendo sequutus fuit in consil. 103. dixit posse. Et etiam qui accipiũt aliquid occulte ob pœnam, quę illis non debetur ante condemnationem: per glo. c. Fraternitas. 11. q. 1. & alia, quæ in eius commento dicitur. Notanda tamen sunt sequentia, primum, quod excõmunicatio generalis episcopi qua monitione prœmissa excõmunicauit scientes & non reuelantes res subtractas alicui nescienti eas subtraxit, non obligaret eũ qui sic recuperauit, neque

etiam id scientes, modo pro comperto haberent, eas pro debito legali fuisse subtractas, secus tamen si dubitarent, nam tunc peccarent, arg. gl. sing. in l. Titio fundus. ff. de condi. & demon. & eorum, quæ addit ei Fely. in c. Cum contingat, de rescr. Quæ procedunt etiam si Episcopus iuberet reuelari eos qui ea iam pro recuperatione rerū suarum acceperint: vt recte notat Sylvest. verb. Furtum. q. 15. quicquid Rosel. dicat. Quod etiam nobis videtur, quando datur excōicatio specialis ob illū rem, quicquid dicat Sylvest. vbi supra. Tum quia quamuis specialis sit quoad rem, tamen quoad personas generalis est. Tum quia excōicatio maior generalis non ligat eum, qui mortaliter non peccat. cap. Nullus. cap. Nemo. 11. q. 3. vt in cap. fin. ver. pag. 230. nu. 480. 11. q. 3. dicimus. Tum quia nemo se nec alium tenetur prodere, præsertim ad damnum & præiudicium. c. Quis aliquando. Tum quia vt idem Sylvest. ait verb. Matrimonium. 2. dico, de pœni. distin. 1. si intentio iudicis est vt manifestum, quamuis acceperit iniustam compensationem, intolerantiæ errorem contineret, & ita non valeret c. 1. de re iudi. Tum quia clausula huiusmodi poni solita in litteris Apostolicis sic ma. significauit, intelligenda est, quādo scitur non fuisse aptum pro iusta compēsatione, aut dubitatur, per dicta in ver. verba, pag. 239. nu. 791. & seq. arg. l. Si procurator. ff. de dol. indeb. Nec refert, an res sit deposita, vel non, quoad conscientiæ, quicquid aliqui dicant, arg. l. illud, ad l. Aquil. & 116 2. de translat. Præl. Secundo, notandum quod si ab eo qui accepit iuramentum acciperetur, an sciret quis accepisset respondere, se nescire, subintelligēdo intra se nescire si iure quem qui male accepit, arg. c. Humanæ. antea. 22. q. 5. & ea quæ in eius Commen. dixi, & etiam supra cap. 11. nu. 8. & quod indubiū est id, quod doctissimus Medina ad Cod. de reb. resti. q. 11. dicit scilicet, quod modo supra dicto recurrans, contra voluntatē debitoris parati ad soluendū illi, posset, licet non teneretur restituere. per dicta supra eo. numero. 117 Quarto, quod licet testius aliquis non debeat regulariter petere etiam occulte, quod est eius, qui restituere tenetur, & non vult, nec cōmode cōpelli potest, vt suo creditori fatisfaciat. c. Forte, & c. Denique. 14. q. 5. Vxor tū potest de bonis mariti debet, & nō vult soluere etiā cōtra eius expressam voluntatem, quia est socia adiutrix, Gen. 1. Et hoc faciendo adimuat eam in

eundum animam, modo sine scandalo id faciat. Gab. in 4. dist. 17. q. 2. col. 3. & prouideat quo maritus intelligat se alii non deberi, recuperata schedula remissionis ab eo cui soluet, aut alio modo, per prædicta supra nu. 112.

Vigesimotertio, qui occulte accipit, quod dubitat an suū sit, ad illum tamen restitutionē non tenetur secundum Med. in C. de resti. fo. 66. quandiu probabiliter an suum sit dubitat, quod non est satis tutū. Quia quamuis dubitet an sit eius, qui habebat, an eius, qui accipit, quoad proprietatē, certum tamen est, possessionē eius fuisse illius qui eā antea habebat, & sic iniuste illam teneri ab eo qui accipit, donec restituat, aut certò suum esse sciat, & sic teneatur ad restituendū, arg. c. Sæpe, de resti. spol. & l. 1. ff. de Fur. quæ habet furtum fieri quoad possessionem.

Vigesimoquarto, qui nō soluit legata pia tempore & modo debito. c. Quia oblationes. 15. q. 2. ad cuius peccati remissionem non sufficit propositum in posterum soluendi, si tunc soluere non habeat, sed detrimēto poteſt per supradicta eo. cap. nu. 66. & 68. Quod locum habet quamuis talia legata sint tantū coram duobus testibus. Quia iuxta canonicum ius valent. c. Relatum. 1. de testa. non obstante contrario statuto, quod tāquam præiudicans libertati Ecclesiæ, non valeret. Imo qui scriberent illud & iudicarent secundum illud, excommunicari essent, cap. Cum de sententia excom. Rosel. verb. Excommunicatio. 1. 18. excommunic. & infra traditur cap. 27. nu. 32.

XXIII. Qui absq; necessitate extrema aliquid ad edēdū, aut restituendū accipit, cū restitutionis obligatione, quia illa licet 118 exoluere à tāto, non tū à toto. c. Si quis, de Furt. licet cū extrema quidq; possit sine aliquo peccato accipere, non pro se solū, sed etiam pro alio, qui est in eadē, si de suo nō debet nec aliter ei subuenire potest. c. Sicut hi. 47. dist. & c. Discipulos, de consec. dist. 5. Remanet tū obligatus ad restituendū regulariter excepto certis casibus, vt dictū est supra eo. c. nu. 61. quāuis opposita communis dicat. Quæ procedere potest in re adeo parua, vt probabiliter credi possit, dominū eam gratis concessurū, & etiā in magna, quādo extreme egenti constaret eū à quo accepit non solum ea ipsi mutuaturū sed etiam gratis concessurum si præsens esset, quando eā accipit. Quę ratio probabiliter credēdi ex 119 rei acceptæ & eius domini circūstantiis colligi potest, scilicet, num sit dives, nū liberalis, num cognatus & amicus eius qui accepit, num vetus familiaritas & consuetudo intercesserit, & similia, vt recte dictus Medina in Cod. de resti. de reb. resti. q. 3. col. 4. Inter omnes autem conuenit, peccare eos, qui extra necessitatem extremam

occulte res alterius supernacaneas ad sibi aut alteri subtrahendum accipiunt, c. Forte, & ca. Denique 14. q. 5. Tum quia emptio superfluorum nō semper est debita pauperibus. Tum quia etiam quando est debita eis per dominos earum est facienda & ad eos pertinet pauperum & piorum electio, vt in Apostolo prædicta quæst. 1. monit. 77. probauimus: & consequenter illa nec pro se, nec pro alio accipere potest, nisi vt prædictum est, & tradit S. Tho. Quodlib. 8. artic. 12. communiter receptus. Necessitas autem extrema quæ sit infra cap. 24. nu. 6. dicitur.

120 XXIIII. Qui aliquod animal domesticū in prædio alterius damnum inferens occidit aut grauiter percutit, quia non est ei ius id faciendi, sed solum expellendi ab eo & includendi, de- nec de damno dato dominus eius monitus satisfaciat. Com- rum, instit. de l. Aquil. & l. Quintus Mutius. ff. eo. & glos. ibi text. in cap. Si læserit, de iniur. & damno dat. nisi consuetudo priuilegium, vel aliquod statutum contrà disponeret, arg. ca. fi. de consuet. c. Priuilegia, 3. dist. & l. Omnes populi. ff. de iust. & iur. & trad. Ange. verb. furtum. §. 31.

XXV. Qui venatum aut piscatum cum iuste non possit prohibuit cū obligatione restituendi emolumentū, quod vero similiter impediuit, Gab. in 4. dist. 15. q. 5. arg. 2. cōclus. 3. vers. 2. Arg. l. in laqueum. ff. de acqui. rer. do. Et non potest iuste possi- bere nisi concurrentibus quinq;. Primū est authoritas Regia iusta, aut consensus populi liber à metu, aut præscriptio cano- nica sine vi & metu introducta. Secundum, vt ob occisionē fe- rarum extra loca prohibita, non puniat eos, qui non procurant dolis eas è prohibito loco extrahi vt extra illū eas capiāt, alias enim punire posset, arg. c. Ex tenore. de resci. l. Itaq; fallit. ff. de furt. Tertium, vt prohibeat in suis proprijs prædijs, quātis no- stro iudicio, sufficit vt domini aliorū sua sponte in id consen- tiant, Arg. c. Scienti de reg. iur. lib. 6. Quartū, Vt restituat omne damnum, quod illæ feræ alienis prædijs facinnt, quorū dominus in damnum eorū non consentiunt, quāuis in aliorū damnum

121 consentiant. Parū tamen prodest quibuslibā Magnatibus dicere sæpius se restituturos eiusmodi damna & nunquā restituere, & subditi timentes eos, & ministros eorū, & fugientes odium & indignationē & minas eorundem, quia eis sæpe opus habent, ea petere non audent, quæ peterent ab aliis sibi paribus, quia eiusmodi metus etiam si alioqui non esset omnino iustus, ex- ducit restituendi necessitatē, vt dictum est supra eo. Quod ea Margarita confessorū probat, scilicet ne venantes in locis pro- hibitis occidant, vel mutilent, saltem pro prima vice, quātum

sanctiū sit, quia eiusmodi seueritas nō est exercēda nisi in cō- tumaces. Et cōsuetudo sic puniēdi etiam semel id facere, & cōtumaces. Et cōsuetudo sic puniēdi etiam prima vice, iniusta videtur, quā qui seruaret, peccaret mortali- ter, quod asserit Syl. verb. restit. 3. q. 2. §. 4. & verb. Venatio, sub fi.

XXVI. Qui est custos venatus, aut piscatus prohibiti, vt 122 seruorum, cuniculorū, auium, & Syluarum cæduarū aut pascuo- rum constitutus ab iis, quorū sunt illa iura: Custos, inquā, iura- ta, aut sola fide adstrictus fideliter ea seruare, & nō seruat, arg. c. & c. Qualiter, de pact. & cap. Si vero, de iureiur. nisi sciret, eosque contrafacientes inuenisset, fecisse id necessitate, quæ eos à peccato excusabat, & nō permittit eis plura quam talis necessitas exigit. Diximus (Nisi sciret, &c.) quia dubitatio non excusaret, in dubio enim tutiora sunt eligenda c. Ad audientiā 123 de homic. & c. Si quis autē, de Pœnit. dist. 7. vbi late de hoc di- mus. Excusaretur etiā si sciret eos, quos in eiusmodi locis in- uenit, esse consanguineos, aut adeo domini prædictorū iurium amicos, vt probabiliter credat illi eorū venatū placiturū. Non tamen sufficit inuentos tales esse qui si facultatem à domino peterent, obtinerēt, sed eā petere nolunt. Ex hoc sequitur, pec- care cū obligatione restituendi damnū custodes, qui dissimu- lant se videre prædicta loca prohibita ingrediētes, quo cædāt, venentur, aut piscētur in eis propter aliqua dona, aut quia sunt domini ob instrumentum præstitum, & ob fidem datam Med. Cod. de resti. de reb. resti. q. 11. col. 2. quāuis per prædicta eo. ca. nu. 9. & seq. restituere quod ob id acciperent non tenerentur. Vigesimoseptimo, qui custos se abscondit ne videatur ab iis 124 qui alia loca prohibita ingredi volūt, vt ingressos intercipiat, aut pœnis faciat, secundum aliquos, quorū opinio dura nobis videtur, saltem quoad eos, qui permittunt ingredi: quo semel deprehensi iterū ingredi caueant, nec sinunt eos inferre dam- num notabile in locis eiusmodi prohibitis: Tum per ea quæ dicimus in c. Inter verba, 11. q. 3. nu. 619. Tum quia oppositum omnes fere custodes faciunt, idq; ab omnibus scitur, & ita ne- mo se deceptū dicere potest, ar. c. Scienti, de reg. iu. lib. 6. Dixi- mus supra de custodibus, quos cōstituunt, qui iuste prohibent & puniri; quia cōstituti ab iis qui iniuste & tyrānice prohi- bent, ad nil tenentur, licet iurauerint se capturos, aut denūciatu- ros quos inuenerint, Arg. c. In malis promissis rescinde fidē 22. q. 4. & c. nouerit obligatorij, de reg. iu. lib. 6. Notandum tamen iuste prohiberi venationē certarū ferarū certis tēporibus, eidem quādo pariunt, aut ova ponūt, aut nutriunt, aut tēpore

niuis, aut ne illis, vel illis instrumentis venatus fiat, aut ne illis
bus artibus venãdi, quis vtatur: Quia eiusmodi prohibitiones
in populi vtilitatẽ redundant. Sed qui talium prohibitorum
tempore venantur, restituere quod venari sunt non tenen-
ntur, nisi post iudicis condemnationem Med. vbi supra, & Host.
per gl. receptam, c. Fraternitas 12. q. 1.

125 Vigesimooctauo, qui prohibet suis subditis, ne eiciant
ne occidant feras, in suis prædiis damnum inferentes, cum
tentione non restituendi integre damnum, aut postea cui
notabile non restituit, Gab. in 4. dist. 15. q. 1. art. 2. concl.

Vigesimonono, qui ad venandum profectus, permittit ca-
nes sui noceant alienis auibus domesticis, puta gallinis, anati-
bus, anseribus, & id genus aliis, aut quod sui equi, & familiares
tabile damnũ inferant prædiis aut satis per quæ transeunt, aut
eorum fructibus, & nõ vult restituere, Host. in summa de Re-
ni. Omnibus de venatione prædictis addo id quod nemo ad-
ctenus attigit, & pauci cõfessarij, meo iudicio, aduertunt, vi-
cet, quod Reges & Magnates prohibẽtes ne feræ palãtes
non sunt inclusæ occidantur à dominis prædiorũ, quibus
cent, nõ excusari à peccato per propositũ restituẽdi damna
cõsequuta restitutione, magis quã excusatur fur, aut rapax,
propositũ restituẽdi quod furatus fuerit, aut rapuerit, cum
quuta restitutione: Quia licet per eiusmodi propositũ &
tutionẽ consequutã excusetur à peccato, quod admittebat
restituendo, non tamẽ excusatur a peccato quod admittit
nificando, aut capiẽdo aliena inuito domino. Aliud enim
catum est damnificare, furari, vel rapere, & aliud damnũ
furto subtractum, vel raptũ non restituere, & ita excusatur
hoc, nõ excusatur ab illo: quia à diuersis nõ fit illatio. Pap
nus. ff. de minorib. c. Ad audictiã, de Decim. Quare, qui po
ras vel animalia domestica nocet prædiis proximi eo in
peccat mortaliter, etiã si postea cumulatissime damnũ
& cõsequenter non solum oportet eum præterea, & cons
quod non sufficiẽter vel non debito tẽpore restituerit, d
illatum, sed etiam quod intulerit illud inuito domino. Qu
concionatores prædicare, & confessarij meminisse debe

126 XXX. Qui habet columbarium illicitum, cum no
liorum præiudicio, arg. cap. Si bos, de iniur. & l. 1. Si quis
paup. fac. die. Diximus (illicitum) quale est si opponunt
bus alimentum non præbeat, nec circũ illud habet agros
in quibus sufficienter, saltẽ pro maiori parte colũbæ
nec qui tenet illud est paratus ad restituendũ quodlibet

notabile quod illæ fecerint quando ei constiterit: nec vnũ dam
num alio compensatur, puta, quia vicinus eius cui suæ colum-
bæ nocent, non habet totidẽ, quæ tantundem ei nocent. Quia 127
concurrentibus aliquod horum tolerari potest, iuxta Palud. in
4. dist. 15. q. 2. S. Anton. 2. parte tit. 2. c. 1. & commun. non autem
quando ex illis damnum notabile proximi nascitur, sicut na-
scitur ex columbariis aliquorum prædiuitum, qui nec serunt
segetes, nec vineas colunt, & habent columbaria columbis con-
gregantes ex satis subditorum vel vicinorum suorum viuunt,
eos, et otrà dicere ob metum maioris damni non audent, secun-
dum Maior. in 4. dist. 15 q. 29. Quanquam, nostro iudicio, regu
lariter non peccant qui colũbaria habent vbi non est lex, quæ
ibi prohibeat, & est consuetudo, quæ id permittit, & populus
non queritur, nec damnum notabile apparet, attento q̃ ad po-
puli vtilũ pertinet, & æquæ ferè prosunt stercorando quã no-
ceant pascendo, & eas Reges tolerant, & si non essent colũbæ
domesticæ, essent palumbæ Syluaticæ, vt sunt cornices & aliæ
aues, quod optime Sylu. verb. Restitutiõ 2. q. 4. insinuauit.

XXXI. Qui in suo columbario certa semina spargit, aut ali- 128
qua arte vtus est, qua columbas ab aliis columbariis ad suum
pertraheret, cum obligatione restituendi si paruitas eum non
excusat, Med. in Cod. de restit. de reb. rest. col. 11. Quod tamen
limitandum videtur, vt procedat tantum in eo, cuius principa-
lis finis est alienas inescare, non autem in eo, qui principaliter
intendit suas pascere, & retinere, ne, alio enocentur. argum. l. Si
quis hoc casum. ff. de rel. us credit.

XXXII. Qui sibi accipit, aut includit animalia aliena dome- 129
stica etiam fugitiua, vt eorum lanã, plumas, aut oua in vtilita-
tem suã conuertat, aut eis vtatur, secundum Ioan. Maior. in 4.
dist. 15. q. 1. Quia ob fugam non desinunt esse cuius erant, §.
Gallinarum, Instit. de rerum diuis. Idem dicendum est de acci-
pientes animalia domum redire solita, vt sunt sues, apes, paui,
columbæ, cerui qui abeunt & redeunt: Et de illo qui accipit
quæ prius ea prinsquàm illam consuetudinem reuertendi a-
mittant. §. Pauonũ. & §. Apium. Inst. de rer. diuis. l. Naturalem
l. 1. & 2. ff. de acquir. rer. domi. Quam amisisse videntur cum ad
horas & dies consuetas bis redire desinunt, post quæ accepta
capientis fiunt iuxta gl. l. De quib. de legat. Apes tamen, aut e-
arum aliquã in alueariis includãtur, & aliæ aues ex alienis
arboribus quæ sunt accipientis, qui per hoc furtũ non cõ-
mittit, etiam eas in alieno prædio accipiẽdo, prius quam ab in-
gressu eius, aut ab ascensu arboris à domino prohibeatur: imo

nec si

nec si postea licet tunc iniuriarum teneretur. l. Naturaliter §. Quod uonum,& §. Cernos. ff de Acquir. rer. dom. Prohibitus autem videtur tacite, si prædium est muro aut sepe cinctum.

De Participantibus in damno dato.

SVMMARIVM.

Participantes in male captis vt peccent, & ad restitutionem teneantur num. 129. ad 140.

Damnū à multis adunatis aliquo duce, vel sine duce datū. à quo restituendum. nu. 130. & 141. à quo datum à multis non adunatis. nu. 140.

Restitutiones qui fauere vel consilio impedit nu. 131. & 132.

Ratum qui habet damnum iniuria datum. nu. 133.

Excommunicatus quando qui non manifestat. nu. 134. & seq.

Custos qui non bene custodit. nu. 136.

Impedire furtum quis & quomodo tenetur. nu. 136.

Dānū quod tutor aut procurator infert vt suæ parti prosit. n. 137. & 138.

Furatur qui aliquid ab eo qui illud petitum dedisset, aut multa furatur. nu. 139. 140.

Restituat fur, & malefactor, impensas factas ob ablata, & interesse. num. 140.

830 XXXIII. Peccat qui cū multis adunatis sub vno duce damnificat, vt vulgus ait, caporali, vel sine illo ad furandū, aut damnificandū vadit l. 1. ff. si fam. furt. fecisse dic. l. Ita vulneratus, ff. ad l. Aquil. Restituere autē non tenetur, nisi id quod ad eum peruenit, & id cuius talis causa fuit, & sine ipso illud non fuisset illatum. Ita quod si fuit causa totius, tenetur restituere totum alijs non restituentibus, & si partis partem, secundum posita 3. ann. n. Vnde si multi singulatim vineam aliquam ingrediantur alij aliorum ignari, & vnusquisq; suum racemum capiat etiam cum aduſque nullus in ea relinquatur, nullus eorum mortaliter peccat, nec restituere tenetur, & multo minus tota multitudo, quia nullus eorum damnum notabile facit, nec est causa quod sequatur, nec in id consentit.

831 XXXIIII. Qui procurat vt Rex, aut Magnas, aut iudex iniuste cuiquam tollat, vel ne cui quod sibi debetur, restituatur, neue ad id debitor cogatur, quod multi Magnates & familiares regum, aduocati & procuratores sæpe faciunt, qui non solum mortaliter peccant, sed etiam restituere tenentur.

832 XXXV. Qui male consulit scienter & dolose, imo & sine bona fide, sed non adhibitis studio & diligentia debitis, ad veritatem assequendam. Quare qui consulunt, caueant minimum suæ scientiæ vel prudentiæ fidant.

XXXVI. Qui alicuius acumen aut fortitudinē laudat, aut ignauiam & demissionem vituperat, quo eum ad damnum proximo inferendum mouet, & totum damnum restituere tenetur, quia ad id exhortari videtur.

XXXVII. Qui audiens aliquem alteri suo nomine nocuisse, illud ratum & gratum habet, quia mandare videtur. c. Ratihabitionem, de reg. iur. Quod solum intelligitur iuxta Angel. verb. Furtum, §. 10. quādo qui nocuit, non nocuisset, nisi existimans eum cuius nomine nocuit, illud ratū habiturū. Sed huic moderationi taro (nostro iudicio) locus erit. Quia raro, aut nunquam continget aliquem nomine alicuius nocere alteri, qui existimantem illud gratum illi fore. Quanquā si eius nomine factū non fuit, aut gratum illi non fuit, quatenus suo nomine factum est, licet opus in se illi placeat, ad nullam restitutionem tenetur, quamuis peccet, per c. Cum quis, de sent. excom. lib. 6. & c. Ratihabitionem c. Ratam de Reg. iur. lib. 6. 133

XXXVIII. Qui testis à iudice legitime interrogatus, an sciret tale furtum, sciens tacet, & ob illud damnificatus suū non recuperat, & restituere tenetur c. 1. de Crimin. falſ. si non tacet propter metū alicuius periculi sui status, aut personæ, aut bonorum iuxta S. Ant. 2. part. tit. 1. c. 19. §. 7. & arg. c. Quisquis, 11. q. 3. & Scot. in 4. dist. 15. q. 2. Sylue. verb. Restitutio, 2. q. 6. Notandum tamen est, quod si episcopus excōicationem promulgauit contra eos qui non manifestauerint eum qui tale furtū fecisse dicit, manifestare non debet, quoadusque eum iuxta ordinem correctionis euangelicæ moneat, & inducere debet, vt mandato episcopi satisfaciat, & si fur satisfecerit, eum manifestare non debet, nec etiā si nō satisfaceret, si illud probare non potest, quia quando præcipitur, vt qui talem rem scit, eam per denunciationē manifestet, intelligitur de eo quod scit & probare potest, vt diximus copiosius quā alij in Rep. c. Inter vernos 11. q. 1. pag. 225. & seq. & nu. 773. nisi quando prælatus is esset qui potest prodesse, & non obesse c. Hoc videtur 22. q. 5. Sed si admonitus satisfacere nollet, & admonitor probare potest, manifestare debet, quia alias excōicationem incurreret, & damnificato, quod ob suum silentium recuperare de suo omisit, restituere tenetur Io. de Anan. in c. Qui cum fure, de furt. nisi ob iustum metum taceat, vt proxime dictum est. Per quæ respondetur negatiue ad noue quæsitum An vxor, filius, aut cognatus alicuius delinquētis abscondens aliqua eius bona in aliquo monasterio, aut alio loco, ne à Iudicibus sequestrētur, teneantur ipsi, vel alij eius rei consci, manifestare illa, propter excōi- 134 135

cationem

cationē aut iuramentū, quib. iubētur id facere, si omnia alia dicta pertineant ad compensandū debitū dotis, vel aliud quid qui contra. O portet autē cauere, ne iterum peti possit? abscondita sufficiunt, instar illius, qui etiam accipit aliquid de bonis creditoris, in sui debiti cōpensationem, de quo 4. dist. Non diximus otiose, [Per denunciationē.] Quia si iudex posset simplenam probationē coram ipso factam, & nō plenam probationem præcipit, vt qui illud scit ad testificandū veniat, ex ta c. fi. de iureiur. & c. ad nostram, eo. tit. tenetur ire ad deponendum q. scit, licet admonitio euangelica non præcesserit, nec probare possit. Quia illi non præcipitur vt denunciet vel testificetur Ang. verb. Denūciatio §. 3. nisi sit persona à testificando eo casu excusata ob cognationem, vel aliam causam de quo 3. c. 23. quo num. 48. & seq. dicetur.

136 XXXIX. Qui constitutus custos ciuitatis aut agri damnum notabili, quod fieri videbat, saltē vociferatione, non obligatur obligatione restituendi in solidū per d. §. eo. Quamuis quoad id ex officio nō tenetur, licet peccet si malitiose tacet, et tenetur tamen non teneretur, per dicta ibidem. Imo nec peccaret, absq; malitia per negligentiā, aut modestiā non se ingerendo negotiis aliens id facere omittat. Sed si ex officio aut dignitate tenetur impedire, & administrare iustitiam, quia est Princeps, aut iudex, peccat & restituere tenetur iuxta mentem S. Tho. 2. sec. q. 62. art. 7. & suprà eod. adiunctis etiam illorum Anto. & Angel. dicunt, & quæ nostri scribunt in c. Quamuis de Sent. exc. & nos in c. Inter verba, n. q. 3. pag. 708. n. 714. diximus

XL. Qui iudex non facit parti damnum restituī cum posset siue sit Reipub. siue personæ particularis; cum obligatione restituendi, iuxta Scotum cōmuniter receptum in 4. dist. 15. q.

137 XLI. Qui curator, procurator, & alienorum negotiorum gestor, administrator bonorum alienorum & filius, qui res patris tractat, qui nomine sui principalis, & ob eius vtilitatem licui damnum notabile infert, & ad restitutionem tenetur, si principales non restituant, & ex eorum bonis restituere potest, si adhuc eorum administrationem retinet, & prudenter faciet restituendo, ita vt ab ipso postea domino repetere non possint. Et si iam dictam administrationem habet, & est adeo inops, vt satisfacere non possit, debet aliquot principalibus si ignorant quo satisfaciant. Et si illi restituere noluerint, tenetur restituere si potest, occulto tamen potest accipere de eorum bonis tantundem quo satisfaciat, obseruatis conditionibus seruandis ab iis, qui occulte sua debita recipiunt

nentque positæ fuerunt suprà eod. cap. num. 113.

XLII. Qui occulte aliquid accipit ab eo, cui non displiceret 139
acceptio sibi nota, sed occulta sic, is licet peccet venialiter: non
tamen mortaliter: Quia eius acceptio, aut retentio non est con
tra voluntatem Domini, sed modus solum accipiendi, quod ad
peccandum mortaliter non sufficit, vt definierunt bene Adri.
in 4. de Restit. & Caieta. in summa verb. Furtum. Id quod fæ-
re filij ob verecundiam parentum faciunt. Setui etiam & fa-
muli accipientes à suis dominis panem & fructus quibus ves-
cuntur, credentes dominum illa concessurum esse, si ab illo pe-
terent. Dico (quibus vescātur). Nam qui caperent ad donandum 140
vel vendendum alteri, vt solent aliqui panem coctum, vinum,
aut triticum, aut alia similia, mortaliter peccarent, & tenerentur restituere. Quia non solum modus sed ipsum factum inuito domino fit. Qui tamen mutatim vno die quid exiguum, puta maiorem seu quatrinum, & aliis multis diebus singulis tandem caperent, nulla vice peccarent, nisi venialiter, etiam si magis accepta, ad notabilem quantitatem crescerent: modo non inde à principio, vel postea non habuissent animū furandi de notabilem quantitatem, per illa parua furta, siue tamen cum hoc animo, siue sine illo peruenirent ad quantitatem nota bilem, explicanda videtur illa. Quo fit, vt inueniri possint furta solum venialia, quæ obligent ad restitutionē sub pœna peccati mortalis. Quæ limito procedere in eo, qui continuato tempore sine magnis interuallis illam notabilem quantitatē consecerit, nec enim dicerē teneri ad restituendum sub pœna peccati mortalis illos famulos qui aliquot diebus vnius mensis aliquos, eiusmodi furta facerent, & post alium vel duos menses totidem, & post aliquot alios totidem &c. ita quod in fine annorum vel quatuor, quam sit illa, quæ semel accepta peccatum & restituendi necessitatem induceret.

Ad dubiū autem 16. P. Vinc. scilicet, An fur teneatur restituere furtiuas quas furtum passus fecit in quærenda re sibi furto ablata? Respondeo, quod sic, eas quas vir prudens & bonus facere deliberasset, quia earum causa fuit, & non solum fur, sed quilibet alius malefactor tenetur ad interesse damni, quod exinde secutum est, lege, Qui tabulas, & l. is cui, §. fi. ff. de furt. & l. 1. verb. casibus & verb. consequenter, C. de sent. exc. pro eo quod int. prof. Cur ergo confessarij non obligant ad illud restituendum? Quia forte nesciunt damnum,

aut

aut probaliter credunt damnum passos contentos esse restituto principali, quæ solutio quædam est. l. 1. ff. Qui iussu cogant.

XLIII. Qui impedit aliquem euntem ad impediendum damnũ quod tertius inferre volebat quarto, & ad restitutionem tenetur, licet aliter non iuuaret tertium, quia impediendo vtulaturum, indirecte videtur iuuare nociturum, vt recte inMedina in Cod. de Restit. fol. 39. Peccaret etiam cum obligaine restituẽdi, qui aliquos amicos, aut famulos mitteret ad districtis ad terrefaciendum, aut ad alium iocum, aut ludum, ex eo damnum sequeretur, nisi adhibeat diligentiam debitã damnum notabile fieret, Arg. cap. Presbyterum, & cap. Lator cap. Continebatur, de homicid.

De peccatis patrum circa bona filiorum.

SVMMARIVM.

Pater circa bona filiorum peccat his modis mortaliter. nu. 141. & 142.
Peculium filiorum quadruplex Castrense, nu. 141. Quasi Castrense sit tale omne peculium clericorum. nu. 142. Aduentitium. nu. 143. Profectitium. nu. 144. An sit mixtum. nu. 144.
Donare pater filio nisi in his casibus non potest. nu. 145.
Donatio facta à patre filio quando valet. nu. 146. & seq.
Filius qui plus alijs patri seruit quid obtinere debeat. nu. 148.
Donatio coniugi facta coniugi, quæ valet. nu. 149.
Legatum à patre relictum filiæ cui dos debetur, an compensetur. nu. 150.
Filia renuncians legitimæ cum iuramento, & enormi læsione, vtitur. nume. 152.

141 XLIIII. Peccat mortaliter qui pater tractat aut dat bona filiorum suorũ aliquo modo indebito infrascripto nu. 151. cum obligatione restituendi, de qua ibi. Pro quorum intellectu præponо nouem. Primum, ꝙ quatuor bonorum genera, aut peculiorum, filij viuentibus parentib. habere possunt, scilicet. Castrensia, quasi Castrensia, aduentitia, & profectitia. Secundum, ꝙ Castrẽse est quod filius in bello acquirit l. Castrense. & ibi castr. pecul. cum eis annot. & in Rub. C. eo. & hæc bona filij sunt, tam quoad vsumfructũ, quam dominium, & in eis pater nihil habet, secundum omnes l. fi. C. de inoffi. testa. l. 1. §. ad Macedo. Bart. in l. si forte. ff. de castr. pec. in tract. de dotib.
142 fratrib. Tertium, quod quasi Castrense est quod filius familias acquirit officio aliquo publico, puta Medici, Aduocati, Scribæ aut magistri in aliqua septem artium liberalium, aut quoquo alio

alio publico propter quod stipendium publicũ accipit; aut beneficio Regis, vel Reginæ, l. Cum multa C. de bon. quæ lib. & quod clerici suo officio clericali, aut suis beneficiis curã animarum habentibus aut non habentibus, cum administratione, aut sine ea acquirunt, quoniam etiam quælibet alia bona clericorũ, saltem quæ acquirut post clericatum, iure communi sunt quasi castrensia, Auth. Presbyteros, C. de Episco. & cleri. secundum Host. Panor. & Comun. in c. Quia nos, de Testa. & c. Constitutus de Regist. in integ. In quibus nil plus habet iuris pater quam in Castrensibus l. Non solum. C. de bon. quæ lib. quod ad eo consuetudine seruetur, infrà dicetur. Quartum, quod peculium aduentitium est peculium filij familias non castrenseque quasi Castrense aliunde quam à patre & ex bonis eius & eo gratiam illius principaliter habitum, qualia sunt bona illi hereditario iure a matre aut à suis cognatis, aut amicis & suo labore, industria, aut fauente fortuna parta: per notata vbi sup. In his bonis, aut peculiis proprietas est filij, & vsusfructus patris quandiu viuit regulariter. d. l. Non solum, & l. Cum oportet C. de bon. quæ lib. nisi, cum qui donauit, aut reliquit filio, vt cedit ne patri quæreretur vsusfructus. Auth. excipitur eo. tit. & in calu Auth. Idẽ, eo. tit. & cum in bonis filij sui cũ fratre succedit secũdum ius commune, Auth. Item C. eo. Dixi (iure communi) Nam secundum leges Regni Castellæ solus pater filio succedit per l. 6. & 7. Tauri, & etiam secundum leges Lusitaniæ 143
vt. lib. 4. ordinat. quamuis fratres habeat, nec ad diuidendum inter reliquos fratres tenetur secundum omnes in l. fi. C. de Collat. & l. Cum antiquis. C. de inofficiosi. testa.

Peculium vero profectitium est peculiũ filij Familias habitũ 144
a patre aut eius causa, aut de eius bonis nec ad bellum, nec ad officia publica pertinens: & in his tam proprietas quam vsusfructus est patris. Nobis tamen videtur, esse aliquod mixtum partim aduentitiũ partim profectitiũ, scilicet, ꝙ filius suo labore & industria ex bonis paternis, aut in eisdem acquirit, quicquid dicat Syl. Nã quamuis recte dicat, ꝙ quicquid filius ex illo bonis acquirit aut patri acquirit, aut furatur: ꝙ tamẽ filius, eo forum laborẽ & industriã promeretur, eius est, & tanto plus, quam cæteri fratres debet habere de bonis paternis, quanto plus quã illi in eis quærendis laborauit, aut certe tantum quantum mercedis solui debet alij extraneo qui tantundem laboret. nec accepta per suam industriam lucratur per singulam doctrinam Bart. in l. 1. §. Nec castrẽse. col. 3. ff. de Coll. bono.

quam plurimorũ authoritate fulcit Dec. in l. Illud. C. de collat. à nu. 10. Quod intelligendum est concurrentibus duobus alimentorum est, quod filius patrem sustentare non teneatur, quia habet vnde alatur l. si quis à liberis, §. Idem. ff. de lib. agnol. & l. Nennius. ff. de negot. gest. & l. Alimenta. C. eod. cũ eis annotatis per glo. & doct. Alterũ, ꝙ expresse aut tacite protestetur se eo amore seruire, vt pater ob suam operã & laborem det ei tantum quantum alteri extraneo dare deberet, si ipse ei non seruiret. Meritũ etiam filij prædictum attendi potest, ad effectum, quod pater donare aut relinquere poterit tantum plus ei quam cæteris fratribus, quantum alicui extraneo ob similia merita dare deberet, ita ꝙ id non cõputetur in sua legitima, iuxta mentem Bar. in l. 1 §. Castrensis. ff. de Cast. pecul. & l. Si donatione. C. de Coll. Et quanquã hæc duo dicta colligãtur ex eo ꝙ statim in cod. nu. seq. & nu. 148. dicetur, visum tamen est hic declarare, quia
145 est res quotidiana & patũ ab aliis resoluta. Quintũ, donatio nem à fratre factã filio, qui est sub ipsius potestate, nõ valere nec à filio factã patri, quia pro vna eadẽ persona reputantur C. de Impub. nisi primo, facta à patre in dotẽ aut matrimonium l. Pomponius Philadel. ff. famil. ercisc. & ff. de Coll. bon. & de Collat. dot. per totũ. I I. mobiliũ facta pro bello C. Famil. ercis. l. 4. I I I. vsusfructus quẽ in bonis filij aduentitiis habet pater, in l. Cũ oportet & l. nõ solũ. §. sin autẽ. C. de bon. quæ fil. Illa facta pro meritis & seruitiis in tantũ quantum pater daret alicui extraneo ob similia merita teneretur, iuxta Bar. cõmunit. receptũ l. 1. §. Castrensi, ff. de Castr. pecul. & l. Si donatione. C. de Coll. & l. Frater à fratre. ff. de cõd. indeb. Et in foro cõscientiæ fufficit ea esse vera arg. not. in c. Tua, & c. Is qui, de fruct. Sed in foro exterior probari debẽt, nec sufficit patrẽ dicere ea vera esse, iuxta eundẽ in l. Si fortè. de Cast. pecul. Quia fides non habetur dicenti de se aliũ bene meritũ esse, quando id requiritur ad hoc vt iure aliquid facere possit, qualis est hæc donatio iuxta eundẽ & cõmun. Et cũ dubitatur an pater filio donet ob merita, vel ob meram liberalitatẽ, præsumendũ est dare ob merita si anteceſſerunt, & aliàs ob liberalitatẽ iuxta gl. cõmunit.
146 receptã in d. l. Si donatione. C. de collat. V. facta in omnibus casibus in quibus donatio à marito facta vxori suę, aut ab vxore facta marito valet, qui referũtur j. nu. 150. Quia iuxta doctrinã Azon. in summa de donat. donatio inter maritũ & vxorem, & donatio inter patrẽ & filiũ communiter æquiparãtur. Nocentius
147 tamẽ est, ꝙ donatio patris, & matris facta filio, quę non est remuneratoria quãlibet valeat, aut eorũ morte confirmetur, ita vt

in vita non reuocarunt. Si tamen excedat quantitatẽ de qua patres libere disponere possunt, iuxta varias leges diuersorũ Regnorũ, quas statim citabimus, & legitimas reliquorũ filiorum præiudicet reuocanda est, quanti opus fuerit ad præiudicium eorum excusandum l. 1. C. de inoff. donat. & l. 1. C. de inoff. dot. Secundum, quod si vnus filius patri suo seruit, & alij non quã- 148
uis pater pro remuneratione eius meritorum dare possit, quantum si alia merita valent, & quanti extraneo alicui dedisset, si tamen nõ dat, nec filius in vita cũ patre conuenit, vt sua merita remuneretur, saltem vt extraneo, nec protestatur se ab eo, aut eo mortuo ab eius hæredibus petiturũ, à suis fratribus hæredibus remunerationem aliquam ratione suorum meritorum poscere non potest. Quia illud amore filiali facere censetur, arg. l. Nennius. ff. de Negot. gest. l. 1. & l. Alimenta, C. eod.

Septimum, quod donatio à marito facta vxori, aut ab vxore 149
marito post contractum matrimoniũ de præsenti, aut ante pro tempore quo contractũ iam fuerit, non valet, & donator antequam moriatur cum libuerit reuocare potest, l. 1. ff. de donat. inter vir. & vxor. quamuis fiat per tertiã personam, & per modum remissionis debiti, l. Si sponsus, ff. eod. excepto quando Impe rator aut Rex donat Imperatrici aut Reginę, aut illa illi, C. eo. t. Et quando donatur pecunia pro restaurandis rebus igne consumptis, ff. eo. l. Quod si vir. Et quãdo donator pauperior ob talem donationem non efficitur, quamuis recipiens ditior fiat. Et quando recipiens non fit ditior, quãuis donator pauperior 150
fiat. Et quando donator pro tempore in quo matrimoniũ pertractatur, scilicet, vt res fiat mariti, aut vxoris, quando alter eorũ moritur. l. Sed interim. ff. eo. Et quado donatio fit mortis causa, vt donatarius post mortem donatoris id habeat, vt in d. l. Sed interim, modo se in vita reuocandi facultate non priuet seruandam glo. in d. l. Sed interim. Et quando vxor marito donat ad aliquem honorẽ aut dignitatem consequendam, l. Quod adiicitur. ff. eod. Et quando maritus extante matrimonio, vxori summam dotem promissam, aut aliquam eius partem remittit gl. fin. & ibi Cyn. & Bal. in l. Si constante, de dona ante nupt. Remissio tamen alterius debiti non valet. Et quando maritus vxori suę in mensem aut annum, aut quandiu superstes fuerit, pro victu suo, & suorum, certum quid pro æstimatione honestam dotis & non amplius deputat. vt tenet gloss. in l. Ex Octauio. ff. de donat. inter vir. & vxor. per illum text.

Octauũ, quod pater, qui legatum aliquod filię cui debebat dotem, reliquit, videtur relinquere in solutionem, aut in par-

tem solutionis illius, c. Qui abstulerit 12.q.2. Quia est debitum, quod lege debetur.

151 Nonum, quod ex prædictis colliguntur modi, quibus pater contra filios peccat mortifere. Primus, accipiendo sibi vel alteri aliquid notabile à suo filiofam. ex bonis castrẽsibus, aut quasi castrensibus, aut fructibus eorum cum obligatione restituendi arg. c. Qui abstulerit, 12. q. 2. II. accipiẽdo sibi vel alteri aliquid notabile quoad proprietatẽ de bonis aduentitiis sui filij familias. III. administrãdo ea ita male vt notabiliter lædatur eius vsum fructũ habeat, siue non, quo casu alij fratres hęredes post obitum patris damnũ illud quum bona inter se diuidunt, resarcire tenebuntur. Sed si pater vsumfructũ eiusmodi bonorum habebat, & non dãnificauit proprietatem, sed solum fructus illorum, nec pater nec fratres ob illud ad aliquã restitutionem

152 nentur Angel. ver. Peculiũ. §. 24. Sylu. eo. verb. q. 15. III. indecendo per metum saltem reuerentialem, aut dolum & fraudem suum filium, vel filiam, vt suę legitimę vel patrimonio remaneret cum iuramento se contentam fore dote minore legitima, cum obligatione restituendi arg. à Contrario, c. Quamuis, vbi Dominic. & alij de pact. lib. 6. Diximus (Per metum aut fraudem. Quia si sponte id faceret, teneretur ad seruandum iuramentum etiam si & enormiter, vel etiam enormissime læderetur, in foro conscientię, quãuis nõ in exteriori, quia ex tali dãno dolus non fraus præsumitur secundum Petrum Anchar. consi. 38. & in reg. Accessorium, de reg. iur. lib. 6. & late Decius consi. 180. quę tamen præsumptio in foro cõscientię cessat iuxta not. in c. Is qui, & c. Tua, de sponsal. Qua distinctione contrarię opiniones reduci per Decium in d. consi. 180. & 26. & 182. fortassis cõponi possent.

De peccatis mariti circa bona vxoris, & è contrario.

SVMMARIVM.

Maritus vt peccet si accipit ex bonis vxoris suæ paraphernalibus nu. 152
Vxor vt peccet, si accipit ex bonis mariti etiam ad largiendum nu. 153. & seq. & quando potest occultare bona mariti. nu. 156.
Bona paraphernalia quæ sunt. nu. 153.
Eleemosynam quando vxor largiri potest. nu. 153. & seq.

153 XLIII. Qui maritus sibi aut alteri accipit aliquid notabile ex bonis quę prętet dotẽ vxor habet, quę græco vocabulo paraphernalia lex apellatinã alienũ cõtra ius vsurpat. Bona paraphernalia sunt bona, quę vxor sibi reseruat, prętet dotem quã maritus pro oneribus matrimonij dedit l. Si ego. §. Dotis. ff. de iur. dot.

XLIII.

XLIIII. Quæ vxor sibi aut alteri accipit ex bonis mariti notabilem quantitatem contra eius voluntatem pro cognatis, ludis, pigmentis, & id genus aliis, cum obligatione restituendi S. Tho. 2. sec. q. 62. ar. 1. Quia nec eleemosynam ex bonis mariti aut communibus absque eius facultate dare potest, nisi Prioris extreme agenti, cauendo tamen ne ob id maritus egeat extreme. c. Pasce, 86. dist. Secundo, vbi consuetudo regionis habet, quod vxores eleemosynam panis, aut vini largiantur, ibi etiam credere potest, id placiturum marito: quamuis expresse id prohibeat: quia verisimile est id maritũ facere, ne eleemosynas extra modum consuetum tribuat. Si autem crederet eum vere nolle, vt etiã consuetam & moderatam faciat, debet se ab ea fide abstinere, iuxta S. Anto. 2. par. tit. 1. c. 19. §. 1. arg. c. Per tuas. 3 de Symon. Tertio, cum facit ad euitandũ aliquod damnum 154
maritũ temporaneum vt Abigail. 1. Reg. 25. fecit. Et eadem ratione, imo fortiori, si eam facit ad proprium damnum spirituale, vt Deus eum illuminet, & ad pœnitentiã conuertat, modo sine eius scandalo faciat, arg. c. Nihil, de præscri. Quarto, si maritus est amens. Quinto, si maritus est absens: quia tunc administratio domus ad eam spectat, nisi per illum aut superiorẽ aliter statuatur. Palud. in 4. dist. 15. q. 3. art. 6. concl. 2. Sed quia nec eius dicta, nec ratio iure firmo nituntur, verius est eam in his duobus casibus non posse dare ad summũ, plusquam eius maritus valens & præsens largiri solebat. Sexto, quum maritus pro eius victu certum quid illi deputat, & ex eo parcius viuendo relinquat aliqua in pauperes erogãda iuxta eundem vbi su- 155
pra. Septimo, si habet bona paraphernalia, de quibus ad voluntatem vxor statuere potest, nisi vbi consuetudo & statuta prouidẽ aliter decernerent. Octauo, si dedit marito dotem ad sustentandum sufficientem, & nihilominus nouit aliquam artem texendi, aut suendi, aut acu pingendi, vendendi, emẽdi, aut aliam similem, qua non deserẽdo debitam domus administrationem lucratur. Quo possent conciliari opiniones contrariæ Gol. Sicut. ff. de oper. lib. & Theolog. Tho. Richard. & Palud. vbi supra: siquidem ex ita lucrifactis libere impendere potest, vt tenetur Bart. in l. Caio. ff. de alim. & cibar. legat. modo, vt sanxit Astensis, sua familia eo nõ indigeat: quia de præcepto charitatis primũ domesticis subueniẽdum est, c. Non satis. 86. dist. & l. 5. præses, C. de seru. & aq. & modo lucra non sint cõmunia inter maritum & vxorem, & administratio sit marito reseruata, vt communiter sunt in omnibus Hispaniæ Regnis.

Adnotandum tamẽ, quod si maritus est prodigus, vel œconomus, potest licite vxor accipere clam aliquã, vt necessitatem pore, domui suæ prouideat, adeo quod marito etiã id impu- ti, non tenetur omnia, quæ habet, illi tradere, Ang. verb. Furti,

Ad nouæ autem hic quæsitũ, respondimus affirmatiue, quod etiam in foro conscientiæ potest vxor totam dotem repetere mortuo marito, esto, quod ille multa superflua impenderit in eam alendo & ornando, quia iura cum onere cõferuandi eam vxori, faciunt eum dominum eius, l. Doce ancillã, C. de rei vx. & l. In rebus, C. de iur. dot. & cap. Per vestras, de don. inter vir. & vxo. & alia quæ tunc attulimus.

Ad alterum hic nouæ quæsitum, respondimus, quod maritus tenetur restituere vxori, non solum dotem integrã, sed etiam ea quæ bene vel male impẽdit de bonis paraphernalibus eius, non tamen quæ de lucris communibus: quoniam illa sola quæ tempore diuortij inueniuntur lucrifacta, censentur lucrata: qua enim licet pro dimidio lucrifierent vxori, lucrifiunt tamen reuocabiliter, ita quod maritus ad quẽ spectabat libera illius administratio, potuit bene vel male administrando illa, illis & vxori reuocare, vt tradit Io. lup. in rub. de dona. inter vi. & vxo.

Ad tertium nouæ quæsitum respondimus, quod vxor etiam si maximam dotem dederit marito, nõ potest abstinere eius lucra- tia dare de illa 40. aureos, etiam nutrici suæ. Nec obstant ea tata in cõtrariũ de pupillo, quem aiunt non teneri ad restitu- dum ea, quæ de suis bonis clã tutore impendit, nec deponen- qui de rebus à se depositis clã depositario idẽ facit, quia vterq; horum tenetur ad imputandũ illud sibi in redditione ratio- q; effectu est restituere, arg. c. Veniens. 2. cum similibus de re- stib. Nec refert an minutatim iteratis vicibus, an vnã eos red- rit, quũ à principio 40. dare statuerit, per dicta supra co. nu. 3.

Ad alia quatuor nouæ hic quæsita, sic in summa respon- mus. Primo, quod etiam Portugallia vbi ipso iure omnia bo- na mariti & vxoris cõmunicantur, donatio mariti de mobili- etiam sine vxoris cõsensu valet, quoniã apud maritum est tota administratio bonorũ, & potest solus regulariter alienare mo- bilia, licet non immobilia, iuxta tit. 6. lib. 4. ad fi. & tit. 8. lib. 4. ordi. Lusitaniæ. Secundo, quod tenetur tamen cõputare illi partem suam, imo & facere quod vxori suæ id innotescat, vt partitione tantũdem plus sibi cedat, per prædicta. Tertio, quod donatarius qui credit maritũ non manifestaturũ id vxori, nec in sua parte clam illa donatũ computaturum, tenetur ei rei admonere. Quarto, quod idem est dicendum de marito, qui in terris vbi lucra fiunt communia, donat aliqua clã vxore sua: quia licet impensa eius prouida, vel prodiga diminuat lucra- tum tamen id facit donatio quæ illi non permittitur sicut illa-

De peccatis filiorum circa bona paterna.

SVMMARIVM.

Filius mortaliter peccat cum obligatione restituendi aliquid ex bonis pa- tris accipiens. nu. 156. Quamuis sint aduentitia aut profectitia &c. nu. 157. 158 & seq.

Filius qui ex patris iam mortui pecunia lucratur. nu. 161. & quid de da- ta sibi tentemptatione sui patris: Et quid de sumptibus fratris sui scho- lastici. nu. 162. Et quid de sumptibus bonorum aduentitiorum. nu. 163. & seq. Et quid de pœna soluta pro eius delicto, & de impensis in nu- ptias eius factis, & quid de vocalibus. nu. 165. & seq.

Legitima filiorum varia in variis Regnis. nu. 158.

Filius filiorum impensam à patre factam an &c. nu. 159. & 164.

Filia donatum patris minuitur. nu. 162.

Filia licitè de patris pecunia facta. nu. 161. & seq.

Vxor an debeat habere vsuaria vocalium. nu. 166.

XLV. Qui filius aliquid notabile ex bonis patris contra 156
eius voluntatẽ accipit: Quia filius nullũ ius in bonis patris vi- uentis habet quàm quod debet ali ex eis, si ex suis nõ potest. l. si quis à liberis, §. Idẽ. ff. de lib. agnos. Et ita quod ex eis acce- dens ei parti, aut saltẽ eius hæredibus singulis pro ratã restituere debet nisi pater viuẽs illud ei cõdonarit, iuxta S. Ant. 2. par. ti. 1. c. 10. 4. etiã si bona ex quib. id accipit, forent sua aduẽtitia aut profectitia, per supradicta eo. cap. nu. 151. Et etiam si accipiat ad 157
eleemosynã dandam non egenti extremè: imo & si ad dandum egenti extremè, si eius necessitati mutuãdo subuenire potuis- set, per supradicta eod. cap. nu. 90. Potest etiam licite accipere quando probabiliter coniicit patrẽ suum eo contentũ fore, vt eccm. de eius licẽtia peregrinatur, aut in peregrinis gymnasiis versatur, tunc enim probabiliter credere potest, rata habiturũ patrem eleemosynas illas, quas instar sui similiũ facit, arg. l. Si longius. ff. de iudi. cũ ei annotat. Potest etiã, quum bona ipsius aduentitia ad eum spectant, etiam quoad vsumfructũ; cuius- modi sunt in casibus relatis supra eo. cap. nu. 60.

XLVI. Qui filius accipit sibi vel alteri ex bonis patris da 158
tis ei in peculiũ profectitiũ, vel ex fructibus eorũ, vel ex fructi- bus aduentitiorum pertinentibus ad patrem, imo vel ex ipsis bonis cũ præiudicio vsusfructus patris contra eius volũtatem

vel cũ eius voluntate plus quam pater donare potestero quod excederet suam legitimam, & quantitatẽ quam pater cuilibet extraneo relinquere potest. Quod interdum iure cõmunis duæ tertiæ partes, & interdũ dimidia. Auth. de Trient. & semiss. coll. 3. & Auth. Nouissima C. de inof. testa. & iuxta leges Regnorum Lusitaniæ tertia lib. 4. ordinat. tit. 70. & Regnorũ Castellarum quinta l. 7. & 8. adiuncta l. 15. Tauri, & etiam tertia ad donationem ea quibus filijs volet. Et si mortuo patre illud plus non vult in diuisionem conferre cum suis fratribus, mortaliter peccat, cum obligatione restituendi, per supradicta iura. Idem est si vita legitimam per donationem patris inualidam aliquid accipiat.

XLVII. Qui filius accipit fructus ex aliquib. bonis siti patris viuentis de cõsensu eius, & post mortẽ eius non vult in diuisionem cum cæteris fratribus illos cõferre: nisi pater permittat, & consentiat eos accipi ab eo, animo remunerãdi eius pietatis, intra tamen quantitatem quam ei donare potest. Barra. tract. de duobus fratrib. nu. 1. & 2. Quod ipsum etiam dicẽdum de pecunia quam in peculium profectitium à patre accepit. Secundum mentem Bar. vbi supra. Idem quoque dicẽdum de eo quod pater nomine filij emerat, cum id labore atque industria sua filius prometitus esset. l. Filij. ff. famil. ercisc.

159 XLVIII. Qui filius non vult conferre ea, quæ pater ipse emit sed viuẽs non tradidit, quãuis sint libri, arma, aut alia quæ si traderẽtur viuẽte patre, bona castrẽsia, aut quasi castrẽsia fierent, quoad proprietatẽ & vsumfructũ, quia omnino patris manẽt, & sic inter fratres diuidẽda sunt, licet tẽpore quo alia pater emit, filius iam esset doctor aut miles: nam quo illa fierent bona castrensia, aut quasi castrensia necesse est, vt in vita patris ea tradantur, l. 1. C. de Castrensi pecul. Bar. in dicto tract. nu. 16. Et idem dicendum est de libris quos pater emit & tradit filio qui versabatur in litterarum studiis, si doctor effectus sit iam emancipatus non erat: quia non fuerunt facta bona quasi castrensia. Verum est, quòd ad æstimationem qua empti sunt nunc minoris æstimantur, accipere non tenetur, iuxta glo. in l. Illud, C. de collat. ab omnibus receptam: nec etiam plus si eorum æstimatio creuit iuxta Raphaëlem cuius cõtrarium tenet Ludo. Rom. quod verius nobis videtur, Arg. l. secundum. ff. de reg. iur. c. Qui sentit eo. tit. lib. 6.

Ad noue hic quæsitũ, respõdimus, ꝙ filius non tenetur conferre illa, quæ cũ eo præ cæteris pater impẽdit in vestitu, cibo, & equitatu, quia id non est donatio, saltẽ talis quæ in legitima computari debeat, nisi quũ pater donauit ei aliquã summã vt de ea ꝙ libito disponeret, & ipse, suo arbitrio in prædictis impẽdiretur, quæ cõferret eã, vt alias donationes iuxta l. 17. & 18. Tauri. Adde quod si pater filij nulla bona habebat, & aluit eum in studijs litterarum, non tenetur in parte suæ legitimæ cõputare alimenta, quæ ibi accepit. Sed sic, si pater penes se peculium ea lege, aut quasi castrẽse filij habebat: quia præsumitur eum alisse tanquã administrator bonorũ eius. iuxta Bart. vbi supra arg. l. C. de dot. prom. Quãquã in relictis creditori per vltimã voluntatẽ distinguitur an debitũ esset necessario, aut volũtate contractum, iuxta Commun. in l. si cum dote. 4. si pater. ff. solu. ma. & in 5. Sciendum. l. 1. C. de rei vxor. act. c. Officij. de testa.

LIII. Qui filius, id quod de patris pecunia lucratus est, eo 161
mortuo non vult cõferre, cũ obligatione restituẽdi præter partem Lucri, quã suo labore & industria meruit, vt quilibet extraneus meruisset præcedente protestatione expressa vel tacita per prædicta eo. c. nu. 144. & seq. & nu. 148. & 158. facit l. fi. C. de colla. & Bar. in dicto tract. nu. 13. Quia eam conferre non tenetur per prædicta, quæ pars regulariter est dimidium eius, quod lucrifecit secundum Bar. in l. 1. 5. Nec castrense. ff. de colla. bo. non, quẽ plurimorum, authoritate fulcit Decius in l. Illud. C. de collat. vt diximus supra nu. 158. Idem de filio qui viuente patre dimen aut relictum aliquid ab aliquo extraneo solius patris, & non sui contemplatione mortuo patre non vult cõferre. Quia 162
illud est peculium profectitium, per supra dicta in eod. cap. nu. 14. Secus tamen esset, si ei datum aut relictum ipsiusmet contemplatione fuit, aut tempore quo iam emancipatus erat. l. Sed si quid. ff. de vsufruct. Bar. vbi supra nu. 7. Quod si non constat vtrius contemplatione fuerit datũ, id coniiciendum est ex quãtitate personarum, & modo relinquẽdi & aliis similibus, iuxta boni viri arbitriũ, arg. l. 1. ff. de iure delib. & c. De causis, de offi. de leg. Idem de filio qui non vult pro sua parte soluere debita hereditia quæ fuit frater, in litterarũ studijs viuente patre qui eum ad ea miserat contraxit cum obligatione restituendi. l. sed si filius. 5. pen. ff. ad Maced. & Bar. in d. tract. nu. 16. & Bald. in l. 2. fin. eiusdem. Quamuis conferre in impensas studij in quo perseuerare intendit, non teneatur iuxta Bar. & Bal. vbi supra. nu. 17. Idem dicendum de filio qui non vult cõputare in suam 163
legitimam mortuo patre sumptus, quos ille in sua bona aduẽnientia necessarios fecit, aut qui in eorum perpetuum emolumentum redundabant, cum pater eos animo recuperandi fecisset, non obligatione restituendi. Secus tamen esset, si eos animo deperdendi fecit, quod si non cõstat, parui præsumẽtur facti,

fine animo repetendi, cum eo vero, si sunt adeo magni, vt fructuum æstimationem excedant, Bar. vbi supra, nu. 22. Illud constat, quod si sumptus ad eadem bona necessarij non essent, in perpetuam vtilitatem eorũ, sed solum in fructuum, quos inter in vita percipiebat, redundabãt, filius mortuo patre illis legitima sua cõputare non tenetur, quia omnia onera & impensa in fructuum vtilitatem redundantes ad patrẽ, qui vltimus

164 fructum habet, pertinent, iuxta Bar. recep. d. nu. 22. Idem de filio, qui mortuo patre non vult computare in sua legitima bona patris, quæ insumpsit in ludos, & in vsus malos & vanos, in quos frequẽter filij scholastici pecunias à patre ad emendos libros acceptas insumunt, cũ obligatione restituendi secundum gl. l. Illud. C. de collat. & cõmunem super ea lectionem

165 tium. Idem de filio committente aliquod delictũ ob quod pater pœnam soluit cõpellente ad id statuto regionis, secus si ex proprio motu esset, si pater sponte nullo cogẽte ad id statuto ex proprio te illam soluit, arg. l. Liber captus. C. de Capti. & Bar. in d. nu. 31. Idem etiam de filio, qui in sua legitima computare non vult sumptus, quos pater animo in ea computandi in eius nuptiis fecit, secus tamen si absq; tali animo id fecit, quod in dubio præsumitur, l. 3. §. fin. ff. de muner. & hon. Bar. vbi supra nu. 30. facit l. Ex parte. §. Filius. cum gl. ff. famil. ercis.

166 L. Qui gener vestes pretiosas, & ad festa celebranda & alia ornamenta, vt margaritas, annulos, lapides pretiosos dat vxori à socero etiamnum extãtia, mortuo socero in vxoris legitima computare non vult, cum obligatione restituendi, si aliud in vltima voluntate non declarauit. d. l. ex parte, cum gl. Bal. in addi. Bar. in d. trac. de duobus fratribus. non enim præsumitur donatio morte soceri confirmata, cũ non constet de dici eorũ donatio morte soceri confirmata, cũ non constet de præsumatur donatio, sed cõcessio vsus eorũ. arg. l. Id verissimum. ff. de pecul. & l. mortis, in fi. ff. de dona. inter vir. & vxor. Bar. vbi supra nu. 22. sed necessaria in vsum quotidianum non tenetur computare, nec pretiosa eo pretio quo cõstiterunt, sed quo valent tẽpore collationis, neq; in hoc si opes aut dignitas personarum adeo sunt magnæ, vt illarum donatio præsumatur. l. Filius. ff. de dona. Ange. verb. Peculium, §. 24. Sylvest. eo. verb. q. 12. Nec vestes lugubres, quia vxoris sunt, per gl. in l. Ex parte. §. Filius. ff. de dona. Ange. verb. Peculium. §. 21 Idem de gemmini. ff. de stipu. ser. & Ang. verb. Peculium. §. 21 Idem de gemmis, quæ à viro, qui donata vxori suę à cõsanguineis eius, sibi retinet. Quod quod consanguinei mariti ipsi offerunt, pertinet ad eum, & non ad vxorem quod consanguinei vxoris eidem dant, Bar. in l. Si à patre plures. §. in arrogato. ff. de vulg. & pup.

De peccatis Falsariorum.

SVMMARIVM.

Falsarius vt peccet, et cui restituet, qui nũmos in substãtia falsauit. n. 167. Qui erasit, aut attenuat nummos. Qui scripturam, pondera, mensuras. nu. 168. Qui sigillum. nu. 168. Falsarij bullarum qui excommunicati. num. 169.

LI. Qui nũmos in substantia, pondere, aut forma falsificauit, aut fallis, sciens tales esse, vsus est, iuxta mentem omnium, in c. Quanto, de iureiu. cum obligatione restituendi damnum quod contingit quãdo falsitas fit circa substantiã, scilicet, substituẽdo aut permiscendo vnum metallũ pro altero l. Paulus. ff. de solut. aut circa pondus minorem pro maiori cudendo. l. 1. ff. de Contrah. empt. non autẽ ita contingit damnũ, cum solum falsificat formã cudẽdo sine potestate id faciendi, aut imprimẽdo characterẽ, & formã alienam absq; consensu eius cuius erat l. sine nomine, & l. Qui nomine. ff. ad l. Cornel. de falſ. Quia primis duobus modis proximum dãnificauit, & non tertio. Restituto autem fiet damnũ passo, si scitur, sin autem pauperibus, arg. c. Cum tu. de Vsur. & dictorũ ꝛ. eo. nu. 92. & 93. Neque excusabitur si tamen ignorabat falsum esse, durante ignorantia ex eadem, sed postea ea excussa damnificato satisfacere tenetur, & si ipse fuit in culpa accipiendo falsum pro vero, & non cui dedit si ipse pro vero impenderit, & damnum erat notabile, alias non, per supradicta eo. c. num. 3.

LII. Qui authoritate priuata, forticibus aut aliis instrumen 168
tis eraſicidit, aut aquis actibus attenuat nummos, cũ obligatione restituendi iuxta gl. recipit in d. c. Quanto. Dixi (Priuata) quia secus est si hoc fecit publica eius, qui eos cudi iussit, vt iuxta (Publica) quia priuata non liceret reducere ad illam æqualitatem maiores, ad æqualitatem pretij aliorum redigerentur. Dixi ecclesiastico qui id faceret, teneretur restituere id quod corradepetit ipsi monetario, & non iubenti cudere.

LIII. Qui aliquam scripturã in damnũ alterius falsat, aut ea, quæ scripsit falsam esse, vtitur, aut malitiose abscõdit, aut pecuniam dedit, aut rogauit scribã, vt sibi testamentum aut aliam quam libet scripturam falsam faceret, toto tit. ff. & C. ad l. Cornel. de falsis, obligatione restituendi omne damnũ, quod inde sequitur. Et si sunt litteræ Papæ, est excõicatus excõicatione

Papæ

Papæ reseruata, iuxta c. Ad falsariorum, de Crimin. fals: sine solam vnam litteram aut vnũ apicem, qui non mutaret illum sententiam, demeret, iuxta cõmunem in c. Dura, de Crimi. fals. Quod non credimus esse verum, saltẽ quoad forum conscientiæ, vt post Io. Gerson, tradidimus in c. Ad audientiam, el Rescript. & trademus ĩ. c. 27. nu. 59 Vt etiam non incurrat hoc fecit in litteris quæ iam non valent, quæque iam euanuerunt, secundum Richard. in 4. dist. 18. art. 12. q. 1.

LIIII. Qui falsat pondera, stateras, mensuras, aut illis scienter vtitur cum obligatione restituendi, c. 1. de empt. & vend. Idẽ de illo, qui falsat subscriptionem, vel inscriptionẽ, aut sigillum Prælati, aut aliorum quorumlibet cum obligatione restituendi damnum si quod sequatur, secundũ S. Anto. 2. par. tit. 2. c. 18. §. 7. Et fortiore ratione, qui vtitur falsis reliquiis, aut veris causa turpis quæstus, vel ebrietatum, & comessationum mortalium, aut miraculis, & reliquiis nouis ab Episcopo non approbatis c. 2. de relig. & l. Nemo. C. de sacrosanct. Eccl. & concil. Trid. sess. 25. de Inuocat, &c. Turpis autem quæstus dicitur, qui quæritur ex venditione, locatione, traditione vel extensione reliquiarũ & aliorum sacrorum, cum pacto vel de principali ob id aliquid recipiendi, non tamen, qui minus principaliter intenditur, vt cum sit principaliter ob honorem & reuerentiam eorum, sicut vt plurimum fieri solet, per ea quæ tradidimus in repet. c. Inter verba, 11. q. 3. nu. 281. & in Clemen. Quando, de Consuet. dist. 1. c. 6. num. 15. & seq. & nuper in Comment. c. Cum Minister. 23. q. 5.

De peccatis circa inuenta.

SVMMARIVM.

Inueniens vt peccat si non restituit, aut non quærit, &c. nu. 174. & 5.
Thesaurum qui arte magica quærit nu. 176.
Inueniens trabem &c. nu. 176. aut animal in laqueo nu. 176.
Bona quæ sunt nullius, & quæ derelicta nu. 170. & seq.
Thesaurus quid, & inuentus cuius fit. nu. 172. & seq.

170 LV. Qui aliquid notabile alienũ inuenit, & sibi retinet, vel quã cito & cõmode potest non reddit perdenti si eum cognoscit, aut si non fecit, quæ oportet, vt eum noscat, iuxta Sanc. ceptũ in 4. dist. 15. Diximus (Notabile) quia minus eo nõ indicit mortale, per supradictã in c. 11. nu. 4. & specialius ĩ. eo. c. nu. 3. Dixi (alienum) Quia non est peccatum etiam veniale accipere sibi quod nullius est, cuiusmodi sunt aues & ferę & lapilli

pretiosi littoris maris, quæ inuenientium & capiẽtium fiunt. §. item lapilli. Instit. de rer. diuis. qualia sunt etiam, quæ aliquando fuerunt aliquorum, sed desierunt esse illorum, quorum fuerunt, nec sunt effecta aliorum, vt thesauri, de quib. plura statim. Quales item quæ à suis dominis pro derelictis habentur, l. Falsus. 1. Si iactum. ff. de furt. & l. Interdum. ff. de acq. possess. & §. fi. de rer. diuis. Pro derelicta autem quis habere suam rem presumitur ex coniecturis, de quib. est ꝙ tacet, & non perdita presumitur qui per se vel per alium iuxta. Fede. Senen. in cons. 17. aut iacere librum apertũ in mare, vel fluuiũ gl. in d. §. Si iactũ, quamuis id faciat tempore tẽpestatis. Non tamen idem esset si iaceret eum clausum, saltẽ illo tẽpore. l. Qui leuandæ. ff. ad l. Rhod. de iact. & minus id quod vi fluminis fertur argu. l. Nauigia, C. de furt. c. Excõicationis de Raptor. Quod si per debitã inquisitionem non appareat quis perdidit, vel cuius est, pauperibus restituendum est arg. c. Cum tu, & ei annot. de vsur. Et si inuentor est pauper, potest sibi totam, aut partem illius retinere tanquã pauperi ex eis saltem ex consilio confessarij per ea quæ diximus in c. Quando, de Consec. dist. 1. not. 7. nu. 34. & ĩ. eo. c. nu. 9. & in Apolog. libelli de Reditib. q. 1. nu. 77. Caueat tamẽ, ne à sua cupiditate falsus debitam inquisitionem omittat, & pauperem quam sit se sibi persuadeat, arg. c. Quatuor, 4. q. 3. Ma aut in 4. dist. 15. q. 3. 171

LVI. Qui casu thesaurum aliquem occultum in loco alieno inuenit, & dimidiũ domino non reddit, aut si data opera absq; facultate domini effodiens inuenit & totũ non reddit, saltem §. Pro cuius declaratione dicimus, quod thesaurus est pecunia sub terram vel alibi abscondita vetustiore tempore cuius dominus ignoratur & de cuius occultatione nulla est memoria. l. Nunquam. §. Thesaurus. ff. de acq. rer. domi. & melius in §. Thesauros. Inst. de rer. diuis. & melius in l. 1. C. de Thesau. lib. 10. Qui secundum ius commune totus est eius qui inuenit illum in eo quod plene suum est, quoad dominium directum & vtile. & si casu, inuenit in alieno, dimidiũ est eius, & dimidium domini loci vbi est inuentus: Sed si data opera inuenit in alieno, distinguendum videtur, an de consensu domini loci fuerit quæsitum, an sine illo, & priore casu totus cedet inuentori, posteriore vero totus domino loci, vt probat prædicta l. 1. & recte resolue. Sylu. in Aurea Rosa cas. 19. 172

Ex quo sequitur Primo, ꝙ creditor qui thesaurum in domo, quam pignori habet inuenit, & maritus qui inuenit in terra dotali 173

dotali vxoris, diuidere debet eum cum debitore, aut cū vxore. Et etiam, qui in agro aut domo ad modicū tempus conducto, imo & ad longum, nēpe ad vitam, aut vitas, aut in emphiteosim perpetuā, vel ad decem annos, qui etiam longum tempus constituunt, vt mox dicitur, quia nullus horum est integer dominus, l. 2. ff. si ager vecti. vel emph. pet. & sic dimidium domino dare debet. Et è cōtrario si inuentor habet dominium directum, dimidium dare debet habenti vtile, vt colligitur ex Bart. in l. Si is, §. fi. ff. de acq. rer. domi. & in l. In causs. ff. de Pro-

174 eu. & §. Thesauros Instit. de rer. diuis. Dominiū autē directum totū dicitur habere is, qui proprietatē rei sine vsufructu habet, vt qui in emphiteosim perpetuā, aut ad vitam dedit, aut ad decem annos locauit. Dominum vero vtile tantū dicitur habere, qui sine proprietate, habet ius fruendi re, perpetuo, vel per vitā, aut plus, aut saltem pro decē annis iuxta glo. Cle. 1. de rescr. Eccle. non alie. & allata per Dec. cons. 204. & alios alibi.

175 Sequitur secundo, eum qui thesaurum in loco publico vel sacro siue religioso inuenit, partiri debere cum Fisco, aut cum tate, aut prælato Ecclesiæ, cuius est ille locus, vbi est inuentus. Dixi suprà (secundum ius commune) quoniam vbi aliæ sunt de hoc leges, aut de aliis rebus inuentis, illæ seruandæ sunt, sic non est expectanda sententia iudicis, vt recte monuit Caiet. 2. sec. q. 66. art. 5. Quia, licet ille non dicat, hæc restitutio non est in pœnam, cuius soluendæ obligatio exigat sententiam, sed glo. illam sing. c. Fraternitas, 12. q. 2.

Sequitur tertio, quod aliquā pecuniam dispersam per agrum aut in sæculo retro aliquem parietem, aut in aliquo eius loco, nomine inueniens, restituere tenetur, quia nō est thesaurus, per supradicta: & trad. Bal. in Rub. de rer. diuis. Idem est de illo qui aliquam pecuniam metu belli occultatam, aut quo melius seruaretur, repositam inuenit. Quia proprie non est thesaurus de quo loquimur. Quare nullus ius sibi acquirit, qui eam inuenit, imo tenetur restituere illi qui abscondit, aut eius hæredibus l. A tutore, ff. de rei vendica. aut pauperibus, quod si non facit, mortifere peccat, vt sensit gl. d. §. Thesaurus, Instit. de diuis. si ex coniecturis apparet, non multum temporis elapsis ex quo posita fuit. Qui vero emit aliquod prædium, siue vinetum, siue rusticum, in quo postea thesaurum inuenit, nil tenetur restituere venditori, d. l. A tutore vbi 5. quamuis scitus is eis thesaurum esse emerit ab eo, qui id ignorabat, iuxta S. Th. 2. sec. q. 66. art. 5. quicquid Ang. dicat.

176 LVII. Qui thesaurū arte magica, aut aliis diuinationibus, & modis illicitis quærit, quamuis id efficiat in suo, & quod in-

uenit sit Fisci. l. Vnica, C. de Thesau. lib. 10. Videtur tamē eum retinere posse illum, quousque condemnetur, quia pœna est, arg. gl. sing. c. Fraternitas. 12. q. 2.

LVIII. Qui trahem, aut aliquid aliud fluminis vi delatū inuenit, & sibi accipit, nisi esset tale, vt iure præsumeretur, pro derelicto esse habitum, arg. l. Qui leuandæ. ff. ad l. Rhodiam de iact. Gab. in 4. dist. 15. q. 8. sub fi. & si in suo id inueniēs, dominū requireret, vt illud inde auferret, aut pro derelicto haberet, aut peteret à iudice, vt constitueret ei terminum intra quē illud faciat, & dominus nil horum curet, satis præsumi potest, eum id pro derelicto habere, quo sibi retinendo non peccet, arg. d. l. Qui leuandæ, cum ei annot.

Aues autem & fera in laqueo etiam alieno inuenta accipientis fit. l. In laqueum ff. de acqui. rer. dom. §. Illud quæritū, insti. de rer. diuis. nisi vbi contraria consuetudo ei qui laqueum paratum indicet, Maior. in 4. dist. 15. q. 10.

De peccatis circa contractus, & primo circa depositum.

SVMMARIVM.

Fraus furtiua dicit. nu. 177.
Culpa quid, & quotuplex. nu. 177.
Dolus quid, & quotuplex. nu. 177.
Fallacia furtiua dicit. nu. 177
Culpa furtiua quid, & idem vni casui, alteri non. nu. 178. De quo notanda in tribus casibus tenetur. nu. 179.
Conductus magis obligat eum, cuius gratia fit. nu. 179.
Depositum per hoc transit dominium, & per hoc non. nu. 180.
Depositum mutuabile cum facultate vtendi, &c. nu. 180.
Depositarius vt peccet non reddendo, vel vtendo. nu. 181.
Depositarius se offerens, non ad plus tenetur, nisi &c. nu. 181.
Pallium ne depositarius de dolo teneatur, non valet. nu. 181.

AD cognoscendum peccata quæ circa deposita, cōmodata, 177
locata, pignorata & locata, cōmittūtur, præsupponimus primum, quod plurimum interest an quid dolo, an culpa, an casu pereat, vel peius fiat, & an culpa lata, leui, vel leuissima. Latius definiēdū esse, quid sit vnūquodq; horū. Definiūtur autē à Pan. in c. 1. de Commo. & c. fi. de Depos. post Bart. in l. Quod herua. ff. depo. cum not. ibi & alibi sæpe per nostros doctores, & Th. 2. 2. q. 118. art. 8. ad 2. & 2. 2. q. 48. art. 5. & 6. & 1. sec. q. 21. ar. 2. & 2. 2. q. 118. art. 8. ad 2. q. ex mente omniū prædictorū dici potest breui. quod culpa, generaliter sumpta est voluntaria inordinatio

actus,

actus, vt loquitur Tho. aut deuiatio à bono, vt Bar. Et quia in-
inordinatio, siue deuiatio voluntaria aliquãdo fit studiosè, a-
ue de industria, & aliquando inconsideratè, ideo culpa distin-
tur, in dolũ, & culpam simplicẽ. Dolus autem est machinatio
seu circunuentio, ad decipiendum seu fallendũ alium aliquo-
ta, l. 1. ff. de dolo. gl. in Reg. scienti lib. 6. Dolus autẽ est duplex,
qui fit verbis, & vocatur fallacia, & qui fit rebus tantum, & vo-
catur, fraus, vt ait Tho. in d. art. 8. Iterum dolus diuiditur in re-
rũ, & præsumptum, vt aiunt Bart. & Pano. Nam licet dolus non
possit probari, nisi per confessionẽ partis, vel cõfecturas, quæ
forum exterius, iuxta gl. c. 1. de renunc. lib. 6. & in l. Dolum. C.
de Dolo, tamẽ, quando signa sunt manifesta, dicimus dolũ ve-
rum, quando secus, dicimus dolum præsumptũ, vt dixit gratia.
brum cõmodatum reliquisti noctu in platea furibus frequen-
tata, & est perditus, diceris apud homines, vero dolo, eo fur-
vt perderetur ibi posuisse, si autem eundem librũ reliquisti in
platea interdiu, diceris dolo præsumpto reliquisse apud eos
licet fieri possit, vt neutro casu coram Deo dolo feceris, vel e
in posteriore casu dolosè feceris, & non in priore. Et dolũ ve-
rum appellauit Bart. latissimam culpam, dolũ præsumptum la-
tiorem culpã. Ex quib. infertur. Primo, frequẽtissimè fieri, quod
qui vere coram Deo non est in dolo, præsumatur esse in eo co-
ram hominibus, arg. c. Tua, de sponsi. cũ ei adsot. in l. fraudes
esse specie doli generaliter sumpti, iuxta l. Ius gentium, & l.
si fraudandi, adiuncta gl. ff. de pact. III. ℣ omnis dolus est cul-
pa, & ita quod promittens indẽnitatem alicui de culpa cõmit-
per famulum, tenetur de furto ab eo dolosè admisso, vt aut
Bart. & Panor. cõmuniter recepti vbi 3. Culpa vero simplex di-
fert à dolo, quod ille scienter & studiosè fit, hæc vero ignoran-
ter, vel negligenter: & ita est triplex: lata, leuis, & leuissima. La-
ta est quã regulariter omnes cõmuniter vitant, qualis est eius
qui extra domum, aut in scamno librum sibi commodatum re-
linquit. Leuis vero, quam regulariter homines diligentes ex
professionis cuitant: qualis est eius, qui librum aliquem in
cubiculo ostio tamen aperto, relinquit. Leuissima quam bo-
nes diligentissimi vitare solent, qualis est eius qui librum com-
modatum intra cubiculum relinquit, quod clauẽ obseratum
non tamen manu, an bene obseratum esset tentauit, iuxta com-
munẽ opinionẽ in prædicto c. & casus fortuitus est inopinatus
rei euentus, qui præuideri non potest, etiã per diligentissimũ
Casu autem fortuito fit, ℣ sine vllo dolo & culpa eius de quo
agitur contingit: qualia sunt, quæ contingunt per bellum ro-
pinatum

inopinatum, furtum latronum, terræ motũ, gelu, grandines, ful-
mina, & alia similia. l. Quæ fortuitis, C. de Pigno. act. Monemus
autẽ, quod alij non monent, ℣ aliquis euentus dici potest, ca-
sus fortuitus respectu vnius, & non respectu alterius, vt incen-
dium domus respectu eius, qui incedit, dolo, aut culpa, dicetur
fortuitum: & respectu passi damnum suorum bonorum aut alieno
rum per illud qui nullatenus fuit eius conscius, casus fortuitus.
Tertio, quod regulariter nemo tenetur de damno quod casu 179
fortuito contingit, nisi in tribus casibus. Primus, quando culpa
præcedit, vt qui equum sibi vsque ad Bononiam cõmodatum,
duxit ad Mediolanum, & post Bononiæ transitum, incidit in
latrones qui ei rapiunt illum. Secundus cum mora præcedit, &
si deterior, aut perit aliter quam periisset apud commodãtem
per supradicta à nu. 44. Tertius, cum fit pactum. Quod quam-
vis casu fortuito amitteretur, ei qui recipit pereat, d. c. 1. & l. In
rebus. ff. eod. & l. 1. C. eod. & l. 1. §. Is. ff. de act. & oblig.
Quarto, præsupponimus quod quando aliquis contractus in
fauorem & vtilitatem solum alterius contrahentium fit, ille re-
galiter tenetur de dolo, & culpa, lata, leui, & leuissima, alter
autem non nisi de dolo. Et si in fauorem, & vtilitatem vtriusq;
que sit, vterque tenetur de dolo, lata & leui culpa, & non de le-
uissima, nec de casu fortuito, l. Contractus. ff. de Reg. iur. cum
lege annotat. ibi per Decium.
Quinto, præsupponimus quod aliqui sunt contractus per 180
quos dominium rei de vno in alium non transfertur, & aliqui
per quos transfertur. De numero non transferentum est con-
tractus depositi, per quem sola custodia rei alteri committitur,
l. 1. & l. Licet. ff. Depos. & regulariter fit in fauorem eius qui de-
ponit, & commendat. Et contractus commodati, per quem con
celditur vsus alicuius rei, quæ vsu non consumitur. c. 1. cum ei
annotat. de cõmod. & toto tit. ff. Commo. vt commodatio gra-
tuita mulæ, libri, vestis, & id genus aliorum: Et regulariter fit in
fauorem accipientis: Et contractus locati & cõducti, per quem
vsus alicuius rei, quæ vsu non consumitur pretio conceditur,
toto tit. ff. & C. Locat. & in Decreta. eo. tit. qualis est concessio
non gratuita vsus domus, prædij, mulæ, equi, & id genus alio-
rum. Et cõtractus pignoris, per quem debitor creditori aliquid
in cautionem pignorat. l. 1. ff. & C. de pign. & eo. tit. in decretal.
De numero vero transferentiũ dominium sunt, emptio, & ven-
dito. ff. & C. de cõtrahen. empt. permutatio, donatio, & mutuũ.
per quod gratis creduntur res, quæ in numero, pondere & men
sura consistunt, & vsu consumuntur. l. 2. §. Appellata. ff. de reb.

credit. Qualia sunt pecunia numerata, panis, vinum, & oleum.

V I. Quod depositum, prædictarum rerum in numero, pondere, & mensura consistentium, facta facultate deponentis eis vtatur, incipit esse mutuũ, simul ac depositarius incipit eis vti.l. Quintus. ff. Depo. & clarius in l. Certi. condictio. & ibi cum l. seq. ff. de reb. cre.

181 L I X. Qui deponit rem in numero, pondere, vel mensura consistentem, cum facultate vt ea vtatur pacto facto, aut interuentione principali, vt aliquid lucri inde ei redeat, quia per primẽ dicta in effectu mutuat & sperans inde principaliter Lucrum: quod esse peccatum, infra nu. 207. patebit. Idem de depositario, qui depositum deponenti petenti reddere non vult. c. Bona fides, de Depos. nisi cum deponens in suum damnum aut alienum repeteret, vt quum deponens arma, furens, ea ad se vel alium lædendum repetit, c. Nequis, 22. q. 2. Et nisi quando bona deponentis publicata siue confiscata sunt: quia tunc depositum fisco reddendum est d. l. Bona fides. Et nisi quando latro, apud eum à quo furatus erat, deponeret. per eandem l.

L X. Qui depositarius depositum amissum dolo, vel culpa eius de quibus supra eod. cap. num. 177. reddere non vult l. 1. §. vult. ff. Depos. quamuis non, si culpa leui sit amissum. Qui regulariter depositum gratia solius deponentis sit, & per contractum alterius tantum partis gratia factum, altera parte de culpa leui non tenetur per supradicta eodem cap. numer. precedẽ. Vnde si ob custodiam aliquam mercedem accipit, prohibebitur si sua culpa, quamuis leui amittatur, non autem si lata, uissima, vel casu fortuito, nisi præcesserit mora in restituendo vel pactum, quod ad id eum obligaret, per prædicta numero licet non valeret pactum, ne depositarius de dolo teneatur, quia id materiam & occasionem peccandi præberet, quod non licet, cap. Ex parte, de consuet. l. Conuenire. ff. de pact. dotal. Etiam quando gratia depositarij depositum factum est, tenetur de culpa leui. Et etiam quando ipse se obtulit custodiam ob quod qui depositi alteri diligentiori committere noluit iuxta commun. Cuius contrarium tenuimus supra cap. 4. nu. 5. sequuti Decium in dict. Reg. Contractus, nisi quando is qui suam vtilitatem obtulit, & non quo gratificaretur deponenti, aut operam suam ei nauaret.

L X I. Qui depositarius depositi contra voluntatem deponentis vtitur, vt de vtente pignore infra eodem cap. num. 213. dicemus.

De peccatis circa Commodatum.

SVMMARIVM.

Commodans vt peccat ante tempus repetens nu. 182.
Commodatarius vt peccat non reddens, aut vtens, &c. nu. 183. & 184.
Commodatarius remittens per nuncium non reddentem. nu. 185. & 186.
Impune quando quamodo commodatario soluendæ, nu. 186.
Commodatum à mutuo in eius redditione longe differt. nu. 185. & seq.

L X I I. Qui commodans commodatũ ante tempus constitutum à Cõmodatario contra eius voluntatem, & cum eius dãno notabili repetit, cum obligatione restituendi l. In cõmodato. Secut. ff. Cõmod. & c. 1. de commod. nisi cõmodans tantundem damni pateretur, si non repeteret, secundũ Ang. verb. Cõmodans 5. 4. quod saluat quoad forum conscientiæ Syl. quando cõmodatarius alio remedio sibi quo illud damnũ vitaret, prospicere potuisset: quãuis illud cõmodatum sibi non fuisset, sed nostro iudicio, in vtroq; foro peccat qui cõmodat, & ante tempus reuocat. Quia textus indistinctè loquuntur in d. c. 1. de Cõmo. & in d. l. In rebus, nec vlla ratio in vno foro potius quã in alio concludit. Et quia licet quis (cæteris paribus) sibi magis quam alteri obligetur, c. Si nõ licet, 23. q. 5. & l. Præses, C. de ser. Ratione tamen propriæ rei vsum alteri concedit, & suam fidẽ seruare tenetur. l. 2. ff. de pact. c. Qualiter, eo. tit. Sed si res ad certũ vsum, de ad certũ tempus cõmodata non fuit, sed quousq; cõmodanti placeret, (quod precariũ vocatur) eũ libuerit repetere potest, nisi quando absque causa, & cum damno alterius repeteret, quia tunc dolo id facere videretur. Sylu. verb. precarium, q. 1. 182

L X I I I. Qui commodatarius ad præfinitum tempus non reddit aut deterius factum, sua culpa etiã leuissima reddit, quo commodans non fuit contentus, arg. c. 1. de Commo. cum ei animo. Idem si commodatarius in alium vsum quam concessum commodato vtitur, aut diutius quam conuenissent, eũ damno notabili cõmodantis, cum obligatione restituendi illud, & rem, quamuis deterior fieret casu fortuito, quia furtum cõmittit, l. Qui iuuenta. ff. de furt. & §. Placuit Inst. de obli. quæ ex delict. l. Si vt certo. ff. Commo. & omnis fur est in mora l. In re furtiua. ff. de Cond. fur. & casus fortuitus ei qui est in mora nocet, l. fin. eo. c. nu. 179. dictum est. Nõ est tamen fur, nec peccat, si probabiliter credit eum qui commodauit, contentum foro, eo quod ipse fecisset, & ideo illud fecit. l. Qui rem. ff. de furt. Nec tenetur de dãno commodatarius sine cuius culpa res cõmodata 183

periit aut deterior est effecta solo vsu ad quē cōmodata fu. l. Si commodauero, ff. Commo. Imo, saltem in foro cōsciētiæ restituere non tenetur commodatum quod periit aut deterior effectum est alio vsu, si certum est eodem modo periturū vel deterius effectum iri, si tempore competenti cōmodanti reddatutum fuisset, nisi id quod commodantis ob moram interitu. Ang. verb. Cōmodatum. §. 14. Ex quo sequitur, peccare commodatarium qui rem sibi cōmodatam, cum domini damno neg-

184 bili alteri cōmodat, l. Qui vas. §. Si ergo. ff. de furt. Et qui commodatum sui tantum gratia accepit, vt regulariter accipit solet, & sua culpa etiam leuissima, amittatur, restituere tenetur. Sed si accipit ob causam, & vtilitatem, eius qui commodat, quemadmodum vxor ornamenta & vestes, quas maritus aut amicus commodat, recipit, quo ornatior ad eum accedat, non nisi damnum dolo, aut culpa lata datum tenetur; Et si virtutis gratia commodatur, vt commodātur vasa argentea, & alia simi. ad spendide aliquem dominum vel amicum commodum recipiendum, tenetur ad damnum dolo, aut lata, & leui culpa datum, sed non ad id quod leuissima datum est, l. Contractus reg. iur. c. 1. cum ei adnot. per Panor. & alios de Commo. Quam Sotus lib. 5. q. 7. art. 3. de iust. & iur. recenter contra omnes dicit se credere commodatarium nō teneri de damno sine culpa eius leui, quæ ad mortalem in foro conscientiæ non pertinuenit. Sed communis tenenda est, quia hæc obligatio non descendit ex peccato, quam ex natura contractus.

185 LXIIII. Qui misit cōmodatum, pignus, depositum, vel locatum per nuntium non habitum pro fideli, & amittitur dolo, aut culpa eius, & non vult soluere, arg. c. Significante, de pign. Bar. in l. Eum qui. ff. Commo. sed non, si misit per nuntiū communiter pro fideli habitum, l. Qui argentum. ff. Com. & Bar. vbi supra. Quia ea quę pereūt, regulariter suo domino pereunt, & quæ cōmodantur, pignorantur, deponūtur, locantur, vt domus, bestiæ & similia, quorum dominium non transit in accipientem, manent & sunt eorum, qui commodant, pignorant, deponunt, aut locant: & ita quomodocunq; pereant, cedere & reuertunt, nisi dolus, pactum, culpa, aut mora præcedat; quorum nihil interuenit, in missione rei commodatæ per nuntium com-

186 muniter ad illam ferendam pro fideli habitum: Quamuis contrarium sit dicendum de rebus mutuatis: puta pecunia numerata, pane, vino, oleo, & id genus aliis, quæ vsu consumuntur, quia dominium eorum transit in accipientem: & id obliti pro nuncium fidelem & diligentem, mittātur, si actu non pereant

sint ad eos, quibus mittuntur, & nuncius non fuit electus per eos, non liberatur mittens, iuxta Communem in l. Incendium. C. si cert. pet. & l. Quod re. ff. eo. & d. c. Significante.

LXV. Qui commodatarius rem sibi cōmodatam non vult restituere, nisi solutis prius impensis quas ipse iure facere tenetur. Quales sunt victus, & curationes exigui pretij. l. In rebus. §. possunt. ff. Commod. Barto. in l. Diuortia. §. Impendia. ff. solut. matr. quamuis pro compensatione alterius debiti liquidi retinere posset, iuxta commu. arg. à cōtrario. l. fi. C. de compens. & c. de Depos. & etiam in pignus magnarum impensarum in eius curationem ab aliquo morbo, aut inuestigationem aut alia similia factarum, d. §. Possunt, & Bart. vbi supra.

De peccatis circa locata & conducta.

SVMMARIVM.

Locator non reddens pensionem pro re locata perdita. nu. 187. & seq.
Locari domum in malas vsus. nu. 195. vel dolium vitiosum. nu. 196.
Meretrum permissio vt licita. nu. 195. A. & domus eis locandæ. B. & an id repetat. C.
Permissio peccati nulla cum participatione lucri licita. nu 195. A.
Locare domum meretrici, aut alij peccaturo in ea, vt liceat. nu. 195. C.
Tributū meretricum tanquam fœdū ab Anastasio sublatum. nu. 195. C.
Casus à Doctor laudatus. & in Archipræsulem electus. nu. 195. D.
Conductor non liberat iuste conductori. nu. 196.
Arbores quæ & quando minuit pensionem. nu. 188. & seq.
Pensio amplianda duplex & quæ minuitur. nu. 190.
Expensæ quæ perditur biennio non soluendo nu. 193.
Locator quando potest auferre locatum. nu. 193.

LXVI. Qui locat aliquid & pēsione accepta ob crimen cōmissum sua bona perdit, & non vult reddere pensionē saltē pro tanto tempore conductori, qui eo non potuit vt cōuenit vti l. si fundum. ff. locat. quæ vnà cū gl. & cōmuni sentētia probat locatorem teneri ad reddendā conductori totam pēsionem, vel pro tanta temporis, siue fundus publicetur ob maleficiū, siue detur alijs, licet nō teneatur soluere illi interesse dāni emergentis, aut lucri cessantis, eo quod non fuit eo toto tempore ad quod conduxit. Idem de locatore, qui compellit ad soluendam 187
pensionem domus locatæ conductorē eā relinquere cogentem ob pestem, & aliam iustam causam superuenientem ante definitum tempus. Quia solum pro tempore, quo ea

vti potuit soluere tenetur, c. Propter sterilitatē, cum ei annode Locat. Idem de locatore qui non vult deducere partē agricolæ debitā, propter sterilitatem fortuitā, quā nec fertilitas ni præcedentis nec frequentis cōpensare potest, d. c. Propter loca. l. Ex cōducto. §. si vis. ff. locat. quāuis ad id nō teneatur solo, quod fructus iam percepti damnificentur, furripiantur, pereant, quia id sterilitas dici non potest, l. Dānum. C. de locat. Idem de quolibet locatore, & cōductore, qui nō seruat vel vult seruare leges locationis, & cōductionis expressas vel tas quæ colliguntur ex infrascriptis sex notabilibus. Primum quod iuxta leges Lusitaniæ Catholicæ Fidei propagatrices sultissimas, præfatæ remissioni locus non est, quia per illas tollēdas mille difficultates circa hoc occurrētes sapiēter tum est lib. 4. ordi. ti. 61. Quod agricola nullam pēsionē quando nulli fructus extiterint, & quādo aliqui fuerint, pauci sint, integrā soluat, aut oēs fructus domino relinquat illis semēte deducta, si est prædiū ab eodē satū, alias nihil mus, (remissioni) Quia compēsationi anni fertilis cū sterili etiam vt in aliis Regnis iure cōi locus est, vt eo. ti. & cauetur.

188 Secundo, quod sterilitas fortuita est, quæ contingit ex lito calore, frigore, tempestate, terremotu, magna allunione, custis, brucis, & id genus aliis, quæ absque aliqua culpa agricolæ eueniunt: prædicto §. Si vis.

Et quanquā multę sunt opiniones circa diffinitionē sterilitis prædictæ, omnibus tamē perpensis, ea vero propior videtur quæ diffinit esse illam, quā conuentio partium, aut cōsuetudo vel cōmunis opinio Regionis probat, & quod cessante hac eligatur illa Bar. in d. §. Si vis, & Io. And. in d. c. Propter. sterilis quæ est tanta, vt ex tribus partibus, quæ cōmuniter colligi lent, vix duæ tantum colligātur, vt si solent colligi quinquaginta modij frumēti, & non colliguntur nisi decem, quo casu, si per

189 dium erat conductum tribus scutis, duo soluantur. Quanquam item aliqui dicunt, quod tunc sterilitas vnius anni cōpensada est cum fertilitate alterius, cum in præcedenti anno aut sequenti duplo plus solito colligatur: verius tamen videtur cere, vt colligatur tantum, quantum pacto, aut cōsuetudine id constitutū est, aut plus solito tertia parte. Quia ad sterilitē sufficit, vt tertia parte minus solito colligatur. Et in hoc la est differentia, an pēsio sit soluēdo in pecunia numerata, alia quauis re, Arg. l. Illud, ff. ad l. Aquil. & c. 2. de transla. Pisa.

Tertio, quod hæc remissio locū nō habet, cū locator & ductor sunt socij partiarij, tā lucri quā dāni, iuxta glossam

in d. c. Propter, Nec quādo sterilitas ex vitio, aut tenuitate agri, in quo multa herba, vel zizaniæ semētem suffocant, quia hoc negligentiæ agricolæ imputatur, qui eas non extirpat. Quod 190
etiam Sylu. verb. locatio, q. 13. recte annotat. Neq; in pensionibus rerum, quæ in longum tēpus, scilicet, in decem vel plures annos, aut in vnam vel plures vitas, aut in perpetuum conducuntur, & locantur; etiam si maior pars rei sic ad longum tēpus locatæ pereat, etiam casu fortuito, modo nō tota. l. 1. C. de iure emph. quod verum est, quādo exigua pensio exsoluitur potius ad recognitionem dominij directi, quā ad solutionē fructuū, sicut autē, quando ita fructibus respondet, quod tantū aut parum minus soluitur, quā si ad modicum tempus cōduceretur. nunc enim prædicta remissio facienda est, quia emphiteuta siue conductor, nō soluit pensionē tam ad recognitionem dominij directi, quam in fructuum compensationem, quæ cōis opinio est, quam refert & sequitur Ias. in l. 1. C. de Iur. emphy. nu. 20.

Quarto, quod penho, prouentus, aut merces locationis non 191
sunt exigendæ propter sterilitatem, quæ euenit ex eo, quod fructus per cōductoris industriam excreuerint, quia sua industria eidem non debet esse damno, nec etiam quando ex fœcunditate prædii euenit. Sed sic quando casu fortuito contingit: vt si res locatæ fuit molendinum, ex quo conductor communiter percipere quinquaginta solet, & quia reliqua molendina vicinia destructa sunt, hoc anno centum percipit, pro rata pensio augeri debet, sicut ob sterilitatem casu fortuito euenientem dominus solet, Panor. in d. c. Propter, & Sylvest. verb. Locatio. q. 14. Quia contrariorum eadem est disciplina, c. Hospitalū. 32. dist. l. ff. de his qui sunt sui vel ali. iur.

Quinto, quod qui aliquam rē propriam ecclesiæ in emphy- 192
teosim temporariam aut perpetuam habet, & per duos annos pensionem soluere cessat, ipso facto eam perdit. c. Potuit, de locat. nisi celeritate solutionis mora purgetur, quæ purgatur si ante citationem, vel statim post eam sine alia dilatione soluit contra Inno. & Io. And. in d. c. Potuit, & Bal. Spe. tit. de loca. quāquis gl. & Cardinalis. in d. cap. Potuit, arbitrio iudicis relinquāt, quod verius videtur: Sed si prædium est alterius personæ priuatæ, non admittitur ob non solutionem ante trium annorum lapsum, sed moram purgare non potest propter maius tempus (spatium, quod ad eam faciendam datur. l. fi. C. de iur. emph. Sed si dominus prædij debet emphiteutæ tantum quantū sibi debetur, non perdit propter compensationem, quæ solutionis vim habet, arg. c. fi. de depos. vbi Panor. & alij.

193 Sexto, quod qui domum suã in certum tempus locauit, non
præfinitum tẽpus ab ea colonum, vel inquilinum amouere po-
test in quatuor casibus c. Propter. 5. r. cum glo. de locat. Primus
quando in longum tẽpus, scilicet, in decem aut ad minus
in quinq; annos locatum fuit, & in duobus primis annis pen-
sionem non soluit, aut quãdo in minus tẽpus locauit, & die pen-
stituto non soluit, nec celeriter satisfacit. l. Aedem. C. de loca-
& d. c. Propter. §. 1. Secundus, cum ad suã habitationem propter
aliquam necessitatẽ superuenientem ea opus habet d. l. Aedẽ. &
d. c. Propter. §. 1. Si tamen cõmode aliter sibi prouidere potest,
non dicetur necessitatẽ habere. Quæ tamẽ superuenire potest
locanti qui aliã domum non habet quando locat, quinimmo
cat Sylvest. verb. Locatio. q. 9. vt si tunc cum alio degebat, &
194 postea vxorẽ duxit, & cum ea separatim ipse viuendũ est. Ter-
tius, quãdo domus indiget refectione qua tempore locationis
non indigebat, d. c. Propter. Sed in hoc & præcedẽti casu pos-
sionem pro rata tẽporis pro qua aufertur deducere debet, d. c.
Propter. §. 1. Quartus, quãdo conductor abutitur ea etiã ad
damno illius recipiẽdo meretrices, desides quosq; & leones &
id genus nihili homines, & tunc nihil ei de pẽsione remittere
tenetur. Aut male ea vtitur, & eũ damno illius, in cubicula fœ-
introducendo, arbores cædendo: agrũ idoneo tẽpore non co-
lendo: quo casu de pẽsione remittere pro rata debet, potest ta-
in iudicio damna petere, Panor. & Io. de Imo. in d. c. Propter.
195 LXVII. Qui suã domum, aut aliam rem locauit ei quẽ sciebat
tabat ea ad peccatum mortale abusurum: vt qui arma locat ei,
quem putat interficere, aut iniuste aliũ percutere velle, aut lo-
cat domũ suã, ad vsuras in ea exercendas, quia auxiliũ ad pec-
candum mortaliter præbet, Arg. c. fi. de iniur. & c. 1. de eã. dele.
A Ad noue hoc in loco quæstra respõdimus mulea, in d. c. 2.
quotũ summa est. Primo, quod licet potestati publicæ perm-
tere, vt in aliqua ciuitatis parte sint meretrices secundũ Aug.
in lib. de ordine relatũ à Th. 2. sec. q. 10. art. 11. c. dicẽte quod vt
Deus permittit aliqua mala quo maiora vitẽtur, vel maiora ho-
na sequãtur, ita potestas humana imitans eũ id facere potes.

Secũdo, quod non licet permittere lupanaria eo modo quo
alicubi permittuntur, videlicet cõstituendo eis patronos, &
cando domos carius quã locarentur honestis, eo quod magis
lucrantur, quã illæ, & recipiendo aliquam turpis lucri partem,
quia hic modus participationem lucri obuentis ex peccato
continet, & vt erudite dixit Caiet. supradicto art. 11. nulla pro-
missio peccati est licita, cum participatione lucri præueniẽtis.

Tertio,

Tertio, quod nõ licet locare meretricib. domos in ea parte B
ciuitatis in qua illa nõ permittit eas habitare, quia legẽ & cõ
suetudinẽ iustã trãsgreditur contra c. Quæ cõtra mores 8. dist.
Quarto, difficile defendi posse, quod non peccat mortaliter
qui facit vel locat domũ meretrici ad meretricandum, etiã in
ea parte ciuitatis in qua permittitur habitare. Tum quia nõ li-
cet locare domum vsurario, ad exercendum fœnus, c. 1. de vsur.
lib. 6. Tũ quia nullatenus licet dare occasionẽ peccãdi iuuãdo,
per resolutionẽ posita supra eo. c. 14. nu. 30. A. Tũ quia quamuis
possit Potestas publica permittere meretrices, cõsultores, & ad-
uocatores earum, & accedẽtes ad eas, non tñ potest efficere, quod
illæ & hi non peccent, & negari non potest eũ, qui facit, vel lo-
cat domum meretrici ad meretricandũ, iuuare ipsam ad illud.
Tum quia fundamenta quibus contrarium in d. c. 28. defendi-
tur, conuelluntur concedendo. Primo, quod licet cuique vti iure
suo circa locandi licite, non tamẽ illicite. Secundo, quod quã-
uis licet locare domũ ei quem creditaliquo modo in ea pec-
caturum, ad aliam finem quam peccandi, & ad exercendã ar-
tem, cuius exercitium non habet peccatum inseparabiliter ad-
mixtum, non tamen ad finem peccandi, nec consequenter ad
exercendam artẽ cuius exercitium habet in se peccatũ admix-
tum. & ita quãuis liceat locare domum peccatoribus, puta con-
sultatori, aleatori, peieranti, & id genus aliis non excommu-
nicatis, ad viuendum honeste etiam si credantur peccaturi, non
tamen ex eo cõsequitur: quod liceat locare meretrici domum
ad viuendum meretricando, & exercendo artem cuius exerci-
tium inseparabiliter habet peccatum admixtum: Quia id nulla
humana potestate potest fieri licitum, cum sit contra legẽ na-
turalem, & diuinam c. Sunt quidam. 25. q. 1. licet iusta de causa
permitti possit. Contrarium tamen sine scrupulo affirmat Ma-
ior in 4. dist. 15. q. 35. Pro quo facit, quod id seruat cõsuetudo to-
tius fere orbis Christiani. Et quod prædictum dictũ Augustini,
ab omnibus receptũ vix potest exequi sine domuũ locatione.
Et quod in hac vrbe, sciente & patiente Papa, locantur, & sem-
per conseuerunt locati domus meretricibus. Et cõfessarij ab-
soluerit locatores earũ sine proposito ab-
stinendi à tali locatione. Et quod ad cõtraria, quæ vigentissima
ratione respõderi potest procedere in eis, qui locãt eo fine princi-
pali, vel magno principali, vt meretricẽtur, nõ autẽ in eis qui lo-
cant ad viuendum tantum, cum displicentia cordis coram Deo vera,
& animi & artis meretricãdi. Et quod hoc significare videtur
c. 1. de vsur. quatenus vetat locari domos vsurariis ad fœnus

exercendum,& quatenus non vetat locari indigenis, sed tamen alienigenis: Quamuis replicari possit, probari quidem ibi, quod permittitur locatio vsurariis indigenis, ad fœnus exercendū in foro exteriori, non tñ quod liceat in interiori de quo agimus.

C Quinto, quod magis expediret non permittere. Primo, eadem quod difficile est defendere, quod liceat eis facere vel locare domos, in quibus meretricentur, vt dictū est, & quod earum locantur ad tam purum finē viuendi, quod non miscentur, quis finis, saltem minus principalis meretricandi, vel de lucro participandi. Secūdo, quod multi pueri incipiunt hac occasione prius peccare, quam alioquin inciperēt. Tertio, quod libido non extinguitur nec refrænatur, imo accenditur eius vsu, secundum Magistrū lib. 2. dist. 24. addito malæ inclinationi fomitis, malo habitu, quia duo vincula fortiora sunt vno, ex Treug. & pac. Quarto, quod castitatis habitu resistēdi illi malæ inclinationi refrænatur illa, & non lupanari resistentiæ illi malæ stenti. Quinto, quod finis per eā prætensus, puta ne honestæ licitentur, non attingitur: Viri enim prudentes aiunt, eos qui ad eas solicitandas sunt apti, non adire meretrices, imo potius quam malè sunt eis assueti, tanto magis honestas solicitare quo maiore impetu naturæ & vitij feruntur. Sexto, quod ipsimet noui pueros castissimos veniētes ad academias ex tota vbi non est eiusmodi occasio fornicandi, ob eā, quæ in illis offerebat, animas, studia, & corpora, ipsa contagio infecta perdere. Septimo, quod meretrices ipsæ, posteaquam desinunt esse ad illud turpe lucrum aptæ, mille malorum instrumenta sunt. Octauo, quod mares maiore vigore sunt ad resistendum libidini quam fœminæ. c. Indignantur. 32. q. 6. Et fœminis auxilio hac permissione succurritur. Nono, quod verū remedium contra libidinem est ardens amor castitatis, vitatio eius periculorum occasionis, vigilantia ad resistendum coniuncta cum abstinentia, sobrietate, & labore assiduo, & super omnia gratia Dei. Quorum omnium contraria lupanaria requirunt.

Ex his sequitur. Primo, pessimam esse permissionē quæ exponēs intra domos suas, vel in tuguriolis contiguis, feminas meretrices, quo plures eò diuertant: quia non fit auctoritate publica, & est ei mixta participatio.

Secundo, esse peccatū mortale quærere lucrū, vel tributum ex meretricio, & fœdis meretricū opera, & lucro. Quare non immerito Nicephorus lib. 16. c. 20. Histor. Eccl. huiusmodi lucrū & tributū, appellat vectigal & portoriū impurū, detestabile, absurdū, Deóq; inuisum, feris quibusq; barbaris indignum

& execrandū piaculum: summisq; laudibus effert Anastasiū, q imperiali magnificentia illud omnino sustulit. Cuius rei me illius recognoscentem, admonuit præcellens Doctor Cæsaraugustanus, solum vtriusq; iuris peritia, sed & historiæ atq; politioris litteraturæ cognitione præclarus, nuper à Sanctissi. D. N. Gregorio xiij. in Referendariorū numerū cooptatus, cū antea floreret Sapientiæ Romanæ Gymnasia percelebris, & post hæc scripta, fereq; dimidiū huius operis typis excusum, antequam hic locus excuderetur, ad amplissimū amplissimæ Capuæ Vrbis olim æmulæ, ab eodē Gregorio, vt eruditissimo, ita in eruditissimos quosque propensissimo, Archiepiscopatum euectus.

LXVIII. Qui dolia vel alia vasa vitiosa scienter non patefacto vitio, locat, aut ignorans eorū vitium, pro integris vendit, ob quod vinum effusum est, aut damnificatū, & damnū vini & quod secus sit, saltem quoad forum conscientiæ, si ignorans vitium, simpliciter locauit, dicens conductori, nescire se illa esse vitiosa, & ideo dispiceret an essent talia. Ang. verb. Locatio. §. 14. & Sylu. eo. verb. q. 18. Quod ipsum est dicendū de omnibus aliis vitiosis ex quib. damnū sequi potest: qualis est equus qui aquam ingressus in eam procidit, & vestium iacturam adfert, Sylu. vbi 3. Idem de operario, qui cōductus diario, fideliter non laborat, nec quod conductor notabiliter damnificatur, cū obligatione damnū ad arbitriū boni viri satisfaciendi. l. 1. ff. locat. Ille promisit se diario pro altero laboraturū, & dolo, aut sua culpa, id non præstitit vel non vult conductori damnū ob id acceptum satisfacere, cum obligatione restituendi, arg. l. si. ff. ad l. Rhod. de Iact. & d. l. Sed addes. §. Cum quidam: secus tamē si eum casus fortuitus impedit l. Si vno §. Cum quidā ff. locat. & si est paratus ad præstādum, sed culpa cōductoris non præstat, diaria ei persoluendū est: & etiam si præstare omisit ob casum fortuitum ex persona conductoris contingentē, quando cōductus diarium in alio loco si ille non conduxisset, reperiisset. Sylu. verb. Locatio. q. 12. alias non, in foro cōscientiæ. Quæ tamen limitatio nobis non videtur iure probari.

LXIX. Qui pensionē rei conductæ eius domino non soluit, eo q eam vtitur, quia nō vult, aut quia ob aliquē casum fortuitum, ex parte ipsius contingentē non potest, cum obligatione restituendi. gl. in d. l. Si vno. §. Item cum quidā. Quod limitant Ang. verb. Locatio. §. 15. & Sylu. vbi 3. procedere, quando dominus eo quod eam illi locauit, alteri locare omisit, alias non, saltem in foro conscientiæ. Sed nec hæc limitatio, nostro

iudicio

iudicio,iure probatur Et aduertendum quod in illa q.an Mer-
ces l'ocationis,& quælibet alia pensio sit soluenda in principio
vel fine anni;resolutio glossarum in §.pen.Inst.de inut.stipu.&
in l.1.C.Quando dies leg.ced.ponitur in illis duobus senatus-

Annua si debes, tunc inspicies caput anni:
Anno si debes, in fine teneberis anni.

Circa φ varij varie loquuntur,sed tenendū est,quod in gi-
mis conuentio partiū est attendenda,& ea deficiente,cōsuetu-
do regionis,& eis deficientib.regulariter soluēda est in fine an-
ni,quādo vnica solutio est facienda,& tēpus ponitur causa dif-
ferendæ solutionis,vt resoluit.Ias.post alios in l. Qui hoc an-
no.ff.de verb.si.Dixi(Regulariter)quia aliud est faciendū quan-
do ex causa propter quam datur, & ex persona cui datur,& a-
liis circunstantiis aliud coniicitur,vt Pan. cum comunit tenet
in d.c.Propter,de loc.& satis in c.Peruenit,de atb.

199 LXX.Qui dolo,lata culpa,vel leui,sua,vel suorū,infert de-
tabile damnum,rei conductæ,& non vult illud satisfacere glo.
in l.Si quis fundus.§. Celsus. & l.si merces.§.Qui colonum.ff.
locat.Secus tamē est,si infertur ab alio,cui ipse restituere non
potest,aut non tenetur,aut casu fortuito,quem nec culpa nec
mora eius præcessit per dicta supra eo.c.nu.179.

LXXI.Qui colonus partiarius locauit alicui prædium rusti
cum aut certam eius partem,nulla arborum mentione facta,&
omnes fructus eatū percipit,aut eas cædit,aut alius odio exco-
to,ipsius dolo vel culpa,eas cædit, aut earum fructus diffuga
& non vult restituere domino suam partem vel damnum ino
ra l.fructus.ff.de vsu.& d.l.Si merces.§.Culpæ.ff.locat.

De peccatis circa iura & tributa Regia & publica.

SVMMARIVM.

Tributa & iura Regia,qui non soluit,vt peccat.nu.200.
Tributa sine authoritate imponens,vt peccet nu.201.
Exactor iurium illicite impositorum,vt peccet nu.201.
Clericos qui grauantes gabellis excommunicantur nu.202.
Episcopi inquirant an clerici gabellis grauentur,nu.202.
Gabellæ verum quas homines ad suam necessitatem ferunt.nu.203.
Gabellæ ob merces debens, sic verum pandat nu.203.

200 LXXII.Qui tributa & iura iustè auctoritate Pontificis,&
gia,aut alia publica,cōsuetudine immemorabili imposita,non
soluit,cū obligatione restituēdi iuxta Host.in sūma de pœn.
& communem.Quod plane procedit in iuribus debitis ob præ-
dia,aut alia ad eorum statum pertinentia,aut alia via iusta im-
positis,cum intentione obligandi ad mortale, aut ob contra-
ctus locationis aut alios cum illis initos. Et etiam quando per
aliam legem vel iussionem iustam imponuntur,nisi habuerint
intentionem tacitam,vel expressam impediendi obligationem
ad pœnam æternam per impositionem alterius temporalis, vt
j.c.13.à nu.36.dicetur,& in Rub.de pœn.olim diximus, & nu-
per latius in comment.c.Fraternitas.12 q.2.

LXXIII.Qui absq; authoritate Pōtificia aut Regia aliquod 201
tributum subditis imponit,cū obligatione restituendi:quædam
enim rapina est,Pan.in c.Super quibusdā,de verb.signif. & ex-
communicatur per bullā cœnæ,cuius tenor ponetur j.c. 27. nu.
38.Idē de illo qui exigit tributa aliqua aperte illicita,aut sciēs
esse,cum obligatione restituendi, arg.c.1.Ad Rom.& c.1.
de offi.dele,& per d.§.c.11.nu.12. & etiam si dubitat an sint lici
ta vel nō,& sua spōte iniussus ad id se offert:secus tamē si iuss-
us superioris facit: quia obedientia in dubio excusat, c.Quid
detur.21.q.1.modo virtute obedientiæ prius dubietatem il-
lam ex animo pellat, & licitum esse credat,eo quod pro tali à
superiori habetur,vt in c.Si quis autem.de Pœn.dist.7.nu.114.
eum declaramus.

LXXIIII.Qui Gabellas & vectigalia licite laicis imposita,
quæ nec ecclesia nec ecclesiasticę personæ debēt, exigit ab eis,
& eō excōicatus ipso facto,c.Quanquā.de Cēsi.lib.6.non ob-
stante contraria consuetudine,nisi quando inueherēt,aut eme-
rent ad negociandum & mercaturā exercendam, aut haberent
facultatem à Papa ad illa ab eis exigendum.Gab. in 4.dist. 15.
Rogatur à multis,vt hāc decisionē amplificē, facta mentione
indicta extraordinaria super pane,vino,carne,panno & aliis id
genere ad victum & vestitū spectantibus,quæ Itali vocant Ga-
bellas,Hispani,Sisas,Galli,Tallias & gabellas,& ea perinde pe
cunia,aut peti iubent, vel permittunt ab ecclesiasticis personis,
quæ ad ea soluenda non obligantur,ac à laicis:Eorū item qui
vectigalia,& gabellas imponunt pro facultate vehendi,expor-
tandi & importandi currus,mulos, & alia iumenta vacua, vel
onusta,& perinde petūt,iubēt, ac permittūt peti ab ecclesiasti-
cis atq; laicis quāuis id φ vehunt, important vel exportant,
de eorū patrimoniis,aut prouētibus ecclesiasticis,& in suos
vsus conuertendū.Rogatus,inquam, hoc, plurima possem hic
adducere,quæ gratia breuitatis omitto,cōtentus admonere. Pri-
mo,

mo,eos grauissime in his peccare:Deũ immunitatémq; eccle-
siasticã offendere,censurásq; horrendas etiam Bullæ cœnæ Do-
mini incurrere,multos canones famosos infringendo, in qui-
sunt c.Bene quidem.96.dist.c.Ecclesia,de Constit.c.Admoni-
de Immun.eccl.c.Nouerint,de sent.exc.c.Quanquam de Cen-
si.lib.6.II.Quod gl.sing.Clem.Præsenti de Cens.dixit, quod
iudicio sui authoris,tota Italia ob hæc est interdicta, & quod
de aliis prouinciis,qui earũ facta norunt,testificentur:q̃ pro-
fecto auditu horrẽdum est.III.Quod attestamur sæpius à no-
bis & nostris famulis,satis multa huiusmodi vectigalia in nul-
tis Regnis exacta fuisse.Ideóq; iure vereri,ne Deus omnipotens
in dies magis & magis iratus,consultores Principũ & Rerũpub.
de prædictis canonibus parum curantes, & Principes ac Re-
pub.nimium illis credẽtes,& exactores soli auaritiæ inhiantes
grauissime tandẽ castiget. IIII. Demirari me,quod cũ tot ha-
censuras incurrant,tã pauci tamen confessarij locorũ vbi hæ-
æguntur,eas pro dignitate æstiment,& eas incurrentibus abso-
lutionem denegent,& tam pauci episcopi,qui excõicatas & in-
terdictas personas,& terras vbi hæc fiunt, iubentur,& permit-
tuntur denuntient:cum præceptum eis sit à concil. Vienn. ti-
d.Cle.Præsenti,vt sub pœna peccati mortalis id faciant, post-
quam de eo ipsis constiterit,quod tamẽ facile constare potest,
quamuis parte vocata & audita id fieri debeat,per gl.mouen-
bilem eiusdem Cle.verb.Constiterit.Quanquam etiam cessent
multos populos Italiæ & Gubernatores, & exactores eorum
Biennio proximo à Summo pœnitentiario Sanctissimi D. N.
petiisse absolutiones à censuris ob hæc incursis, restituendo
promissa,parata,vel facta,quos vtinam aliorum Regnorum po-
puli & rectores imitentur,Amen.

102 An autẽ iura illa quę Hispani vocãt cochlearia,& sedilia,quę
soluuntur ex granis in forũ importatis,& in aliqua eius parte
ad vẽdẽdũ depositis,& alię id genus Gabellę quę in multis Re-
gni Castellæ locis tam à clericis quã laicis,vt audio persolu-
tur,licite à clericis exigantur, iis qui earũ conditiones melius
quã nos norũt:delegamus. Addo,quod portoria & alia tributa
Regia & publica non sunt soluenda de iis quæ quis ad suã &
suæ familiæ necessitatẽ secũ portat iuxta ius cõmune. Nec con-
suetudo cõtraria valet secũdũ Ang.verb.Pedagium.§.1.Sed con-
tra tenet S.Anto.in 2.par.c.14.q̃ verius est,& quotidianus vsus
comprobat & bene,quia consuetudo potest inducere id omne,
quod lex c.fi.de consuet.&l.2.C.quæ sit longa consuet.& cer-
tum est hoc lege statui posse,vt etiam idem S.Anton.ait.

LXXV

LXXV.Qui debitor Gabellę cui publicanus,siue conductor
Gabellarum defert iuramentum,aut remittit eius conscientię,
vt veritatem pretij aut quantitatis mercium quas defert dicat,
& accepeat,& nõ plene eam manifestat,cum obligatione resti-
tuendi,Medina.C.de reb.Restit.q.13.sub fi.q̃ est verum,etiam
recepta opinione de qua 7.c.23.à nu.36.Quæ habet,quod regu
latter,qui fraudat legẽ temporali pœna munitam, nõ incidit
in spiritualem æternam.Non tenetur autẽ id iurare,& in onus
suæ conscientiæ recipere, quia satisfacit dicendo se paratum
soluere,quæcunque se debere publicanus monstrabit.

De peccatis circa pignora.

SVMMARIVM.

Pignoris qualis vsus peccatum,nu.203.
Pignore fructus capere quando vsura.nu.203.
Pignus cum pacto commissario capere an liceat.nu.204.
Pignus vendere an liceat,& quo ordine nu.204.
Pignus venditi minoris vel maioris debito,&c.nu.205.

LXXVI.Qui creditor vtitur pignore cum notabili damno
debitoris absq; eius voluntate expressa vel tacita,& nullã ha- 203
benti famã verisimiliter credendi dominum id æquo animo
lenturum,& est furtum.l.Si pignore.ff.de fur.Pan.in c.1.Depos.
& si cum eius voluntate expressa,aut tacita vtatur,vsuram ad-
mittit,de quo 7.nu.217.nisi sit vsus,qui gratis inter amicos cõ
cedi solet,qualis est libri, iuxta S.Tho.2.sec.q.78.art.1. ad 6.
Idem de creditore qui dolo,aut lata culpa,aut leui pignus pe-
rire aut notabiliter damnificari consentit,vel non vult resarci-
re damnum Gl.in l.Si creditor.C.de pign.actio.secus autem si
culpa leuissima id contigit,& secus si casu fortuito,modo mo-
dum non præcedat. Nec pactum quo pignus quocunque modo
perire,debitori periret,§.fi. Inst. quib. mod.re contrah. obli.
& l.Quæ fortuitis. C.de pign.acti.Idem de creditore paciscẽte
cum debitore,q̃ eo non soluente,ad certũ tempus,pignus sibi
cedat,aut ne post certum diẽ redimi possit.l.fi.C.de pact.pign.
& cap.significante,de pign. nisi quando non in lucrum credi-
toris,sed in pœnam debitoris fit pactum,vt pro vendito iusto
pretio habeatur,quod sentit Pan.in d.c.significante,& S.Ant.
2.part.tit.1.cap.7.& Sylvest.in Aurea Rosa cas.28.Idem de cre-
ditore qui expresse paciscitur,vt pignus venderetur,non solu- 204
to certum tempus debito,& priusquam venderet debito-
ri notificat,l.Si conuenerit.ff.de pignor.actio. Angel. verb.

Pignus

Pignus.§.7.nisi etiam conuenerit,ne notificatio esset necessaria,Glo.in ea.l.Si conuenerit.Et licet de pignore non venirido pactum sit,trina tamen monitione facta, vt luat illud,vendi potest,modo inter monitiones seu denunciationes ipsas tempus interiiciatur.Si autem nulla facta fuit mentio de vendendo vel non vendendo, vnica denunciatio sufficit,quo transactis duobus annis,propria authoritate vēdere possit.l.fi.C. de iure dom.
405 impetr.& Ang.vbi suprà Sylu.verb.Pignus q.10.non aut. sine auctoritate Iudicis. Et si creditor bona fide pignus melioris,quam sibi deberetur vendit,reliquum à debitore petere potest: quemadmodum etiamsi pluris vendit, restituere tenetur Angel.vbi suprà §.8. Et quandiu debitor aliquid etiam solidi quadrantem debet,creditor totū pignus retinere potest,quoad ille solutus fuerit.l.Quandiu.C.de distract.pig.

Potest etiam creditor pignus à debitore ad tēpus pactum non soluente alteri pignorare.l.1.& 2.C.Si pig.pign.der.Possit etiam impensas bona fide in pignus factas repetere, vt si vineager,in eius cultum,si erat animal,in pastum factas.l.Sepositi. de Pign.act.tenetur tamen ad computandum in sorte fructus ex pignore perceptos,deductis impensis,quas in eorum collectionem, aut conseruationem fecit S. Anto.2.par.tit.1.c.4.§.1.

LXXVII. Qui vasa sacra, libros, vestimēta & ornamenta ecclesiastica pignorat.l.Sācimus.C.de sacrosanct.eccl.c.1.de Pign. nisi fecerit id ex magna necessitate,puta redemptionis captiuorum,subuentionis pauperum,& aliorum operum ecclesiasticorum necessariorum d.c.1.de pigno.& cap. Aurum,11.q.3.

De peccato vsuræ circa mutua.

SVMMARIVM.

Henricus Infans Portugallia summa laude dignus.nu.206.
Vsura quid,& duplex vera,& pallisata.num 206.
Mutuum duplex rerum,& pallisatum. & differt à commodato.nu.206.
Vsura vtraque pagina speciatim vetita,eam probans haereticum.nu.208.
Peccatum vsuræ duplex,sed neutrum vsura mentalis.nu.208.
Vsura lege ciuili vetita,sed valde exercita clam.nu.208.
Vsura centesima quæ.& c.nu.208.
Vsuram quæ intentio sine facto faciat.nu.208.
Intentio secundaria nec vsuram,nec Symoniam facit.nu.209.
Vsura est lucrum ob dilationem solutionis.nu.210.
Interesse quid,quotuplex & quod prii potest.nu.211.
Interesse lucri cessantis petitur sine hu conditionibus.nu.212.

Dubia

DIcturus de peccato vsuræ circa mutua, huic loco ad id 25
opportuno iuxta promissionē in præfatione factam,insequentem eorum,quæ in Comment.de vsur.c.1.14.q.3.scripserat,ad scrutandū fundamenta, quibus soluerentur dubia quædam,quę anno 1554.soluere iusserat Vlyssipone Illustriss.ille Cardinalis tt. Sanctorū quatuor Coronatorum,omnium virtutum heroicarum panegyri rerum diuinarum & humanarū eximia cognitione comitata,& inclytus Infans Portugalliæ Henricus tunc frater gloriosę memorię Regis Ioānis eius nominis ii. & postmodū Regni Lusitani moderator grauissimus, nunc autem Patruus obseruātissimus,& obseruantissimus Regis don Sebastiani huius nominis primi, Iuuenis quidem, sed pacis, & belli gestis pro ætate Christianissimis,gloriosissimi,& gerendorum spe admirabilis. Summa ergo illius Commentarij est, q̄ continet xxij.notabilia. In quorum quatuor primis habetur,q̄ quamuis hoc verbum, vsura,prima sui significatione significet vsum cuiuslibet rei iuxta illud Cicer.pro Rabirio,Vsurā huius loci &c.tamen iuxta significationē,quam in hac materia communiter habet,significat lucrum proueniens ex contractu mutuj.& Græcis dicitur Τόκος, id est,partus:quasi à mutuo partū, & Hebræis appellatur נשך id est, morsus, quo mutuans mutuatarij mordet,vt quidam recētiores scripserunt. Et quod contractus mutui differt à contractu commodati, quia per hunc non transfertur dominium rei commodatæ,per illum autem rei mutuo datæ,vt dictū est supra nu.180. Licet conueniat in hoc quod vterq; debet esse gratuitus,iuxta gl.recept.in cap.2. de Commo. & quod mutuum verum reperitur in solis rebus quæ vsu consumuntur,& in pondere,numero & mensura consistant, puta pecunia numerata, vino, oleo,pane,tritico, & id genus aliis,quæ vsu consumuntur. Inst.quib.mod.re cōtr. obligat.in princ.Dixi(verum mutuum)quia velatum siue palliatum,etiam in aliis rebus & contractibus inuenitur. Mutuum verbis contrahentium,est alius contractus,quam mutui,secundum vero formā latentem, & mentem contrahentiū veram vel presumptam,est mutuū,quale est omnis cōtractus, alius à mutuo,e quo quis minoris iusto pretio infimo,siue pio,quęrit alicui propter anticipatā solutionem & contra, quo quis vendit alicui maioris pretio iusto supremo propter dilatā solutionem c. fin.ibi.de vsur.& c.Ad audientiā, de empt.& c.Illo vos,de empt.cū eis annot.qui enim emit 10.ré ad minus pretio infimo venditorem 12. ob anticipatam solutionē, in effectu videtur mu-

tuare pretium quod dat, & illud minus iusto pretio, quod deberet accipere pro vsura. Qui vero contra vendit rem vltra pretium quod dat, & illud minus iusto pretio, quod deberet accipere pro vsura. Qui vero contra vendit rem vltra
rem, ad summũ & pretio rigoroso 10. pro 12. ob dilatã solutionem, videtur mutuare pretium rei quã vendit accipiendo plus iusto pretio, quo res vẽdita valet pro vsuris vt in pluribus iuribus probatur. Quod autẽ pretium sit infimũ, quod matutinum & q̃ supremũ, traditur ff. c. 23. nu. 17. Vnde licet omnis vsura in solo contractu mutui versetur, quia tamen contractus mutui est duplex, verus & palliatus, ita duplex est vsura, vera, quæ vero mutuo, & velata seu palliata, quæ in palliato versatur.

207 In quinto, & sexto notab. quod aliud est peccatum vsuræ, aliud vsura: quia peccatum vsuræ est accipere, vel velle lucrum vsurariũ. Vsura vero est lucrũ pecuniæ æstimabile suapte natura, quod principaliter vi mutui veri vel palliati quæritur. Dixi (Lucrum) pro genere, & (pecuniæ æstimabile) ad differentiam lucri non æstimabilis pecuniæ, quale est spirituale meriti, & gratiæ, quod fit, quando, & quomodo & cui oportet apud Deum iuxta illud Psal. Beatus vir qui miseretur & cõmodat, dirigit tuat. & illud Euangelij Matth. 19. Centuplũ accipietis &c. Quod proprie non est vsura, licet aliquando metaphoricos ita dicatur, Luc. 19. Tho. 2. sec. q. 78. ar. 1. Et ita mutuare quem, vt promoveatur, vel eligatur ad beneficium, vel vt illud sibi conferatur, non est proprie peccatũ vsuræ, licet sit peccatum Symoniæ, quæ est grauior vsura. Dixi (suapte natura) ad differentiam lucri spiritualis virtutis, & amicitiæ, quod mutuãdo quæritur, & non est vsura, quia suapte natura non est pecunia æstimabilis, sed multi pluris æstimarent amicitiam, quam mutuando aliquem quærunt, quam pecuniam, quæ ex eo ab vsurario quæritur. Dixi (Principaliter) Quia licita est intentio minus principalis quærendi aliquid pecuniæ æstimabile, vt infra dicetur. Dixi (ex mutui) ad differentiam eius, quod ratione veri interesse incessantis vel damni emergentis accipitur, quia illud nõ est vltra iuxta glo. sing. & receptam c. Conquestus, de vsur. facit c. 2. & c. Salubriter eo. tit. Dixi (veri vel palliati) Ad includendũ lucrum quod quæritur ex mutuo palliato, de quo supra nu. proxim.

Et quod vsura est illicitum lucrũ, & velle, vel accipere illud peccatum mortale, adeo quidẽ, vt contrariũ asserere sit hæresis Clem. 1. de vsur. & non solum iure humano, sed etiam naturali & diuino veteris & noui testamenti. cap. Quia, & c. Super eo de Vsuris. Nam prohibetur hoc septimo præcepto decalogi Non furtum facies, Exod. 20. quo omnis rei illicitæ detentio qualis est vsura, prohibetur cap. Pœnale. 14. quæst. 3. quod

præceptum vtriusque testamenti, & quod specialiter prohibetur in nouo, per illud Luc. 6. Mutuum dantes, nihil inde sperantes, contra impium Molinæum, & pium Sotum ex Vrbano ait cap. Consuluit, eo. tit. & Concil. Latetanens. sub Leon. 10. & alij, per quę etiam ratio eorum confutatur. Et quod ius Diuinum noui testamenti specialiter prohibet non solum mutuationem cum pacto expresso, aut tacito reddendi plus aliquid mutuato, sed etiam mutuationem sine pacto aliquo cum intentione principali vt plus aliquid re mutuata restituatur per c. 1. 14. q. 6. & alia in d. Notab. 6. adducta.

In septimo notabili & duobus sequentibus, Quod omne 208
peccatum aliud ab vsurę peccato, est duplex, mentale tantum, quod est voluntas peccandi absque verbo vel opere, & Mentale & reale quod est voluntas peccandi verbo, vel opere seguito. Ita peccatum vsuræ est duplex, Mentale tantum, quod est voluntas lucrandi vsuram opere non sequuto, & mentale & reale voluntas eam lucrandi opere subsequuto. Et quod vsura mentalis differt à peccato mentali vsurę, quia non est voluntas quærendi lucrum, sed lucrum ipsum ex mutuo dato intentione principali quærendi illud sine vllo pacto expresso vel tacito, de qua intelligendi sunt disputantes, An vsura mentalis obliget ad restitutionem: Nam de peccato vsuræ mentali eorum nulla est dubitatio, quia sicut nullum aliud peccatum mentale tantum obligat ad restitutionem, ita nec peccatum vsuræ mentale tantum. Sed disputant, An lucrum quæsitum ex mero intentione principali ob illud dato, obliget ad illam ita quod præter peccatum vsuræ mentale tantum & vsuram mentale & reale, est vsura mentalis definita supra esse lucrum &c. quę non dicitur mentalis, quia lucrum non sit sequutum, sed quia sola intentio mentalis fuit causa principalis quærendi illud, quę hactenus, quod sciam, nullibi sunt declarata. Et quod nunc etiam legibus secularibus Regum Christianorum est expresse prohibita vsura, & implicite à tempore Iustiniani Imperatoris, secundum Communem. De qua, Leon. Andr. in Mercur. Reg. Peccatum, de reg. iur. lib. 6. Et ita nullus Christianus eam clare exercet, sed verendum, ne aliqui, velare sine palliate, maiorem quam vnquam exerceant. Nam maxima quę olim pertimebatur, erat centesima, quę centũ mensibus ipsam sortę exæquat, ita vt quoqi mense sors vnũ pariat: & decem in anno, vt copiose ostendit Bar. Soc. in l. fi hæres l. item si. ad l. falcid. cui concordant Budæus & Alciatus in locis ibi citatis, & alij alibi, & ea tantum in pecunia traiectitia

sortis periculum in se suscipiente, in alia vero mercatoribus duæ partes centesimæ, hoc est, octo pro centum in anno: aliis non negotiantibus dimidia centesimę, hoc est, sex pro tum in anno. Et nobilibus tertia pars, id est, quatuor in anno pro centum. Et nunc aliqui velate siue palliate accipiunt grandes, vt interdum sors pariat decem, & amplius, pro centum ab vnis mundinis in alias, quæ tamen tres aut quatuor in anno occurrunt, & ita triginta, & amplius in anno pro centum, hoc antea ex vsuris, vsurę nō capiebantur l. Vt nullo. C. de Vsur. l. Placuit. ff. eo. At nunc cambiorum cambia contraduntur.

309 In Decimo, & Vndecimo notabilib. quod interesse principalis lucrandi ex mutuo sufficit ad constituendam vsuram etiã sine pacto expresso vel tacito, contra impium Molinæũ, non tamen minus principaliter, contra Sotũ lib. 6. q. 1. art. 2. de Iust. & iur. Tum quia id tenent gl. & Innoc. in d. c. Consuluit, de vsur. ab omnibus Theologis & Canonistis recepti. Tum quia c. Si officia. dist. & c. Quid proderit. 61. dist. cum suis glos. probant licitum esse ecclesiæ & Prælato seruire, cũ spe secundaria licet nō principali aliquod beneficiũ obtinendi. Tum quia quam plurima sunt in quę quamuis non liceat intendere principaliter, liceat tamen minus principaliter, verbi gratia, Non licet dicere missas & diuina officia audire principaliter propter distributiones quotidianas, minus principaliter tamen sic iuxta glo. fin. & recep. in c. 1. de cler. non resid. lib. 6. Non licet etiam principaliter seruire Deo intuitu remunerationis terrenæ, sed minus principaliter sic, iuxta illud Psal. 118. Inclinaui cor meũ ad faciendas iustificationes tuas propter retributionem. Adeo quod concil. Trident. sess. 6. can. 31. definiuit contrariũ esse hæreticum. Tum per alia ibi latius adducta, ita quod licet nullum neq; principale neq; minus principale lucrum tanquam iure debitum ex mutuo expectari possit, potest tamen tanquã antidorale, & remuneratorium de gratia & non de iustitia debitũ. Vbi etiam cũ communi asseruimus, quod tã principaliter, quam secundario possumus sperare lucrũ amicitię & gratitudinis ex mutuo & tam principaliter quã secundario lucrum pecuniarię ex amicitia & gratitudine, sed nō nisi minus principaliter, & secundario lucrum pecuniæ ratione mutui. Et consequenter, quod qui postquam principaliter propter lucrum mutuauit suã pecuniã agnoscens illam intentionẽ mutat in intentionem minus principaliter accipiendi, si postea gratis datũ accipiat, non erit vsurarius, vt recte dicit Ang. verb. vsura. Et ita nō sunt vsurarii omnes qui cũ spe lucri mutuãt, sine qua nō mutuarent, quia

tuũ esse finis eorũ principalis amicitia, vel amor Dei, & virtutis, & lucrum, minus principalis: Nam vt aliquis finis sit principalis alicuius actus, nõ sufficit ꝙ ille non fieret sine illo, sed oportet quod plusquã vel tanti æstimetur, ac alius finis propter quẽ ille fit, vt late probamus in d. c. Cũ minister, à nu. 37. & sup. proxime insignimus. Neq; etiã peccat, qui non mutuat principaliter ob lucrũ, bona fide aliquid accipiendo, à mutuatario, existimans id fore amanter & gratis ab eo dari, licet id non det tam ob gratitudinem quã ob timorem, ne pecunia à se repetatur, vel sibi alia vice mutuũ denegetur: Quamuis si postea id intelligeret, teneretur ad restitutionẽ illius, secundũ Anto. 2. par. tit. 1. c. 7. §. 4. & Cajet. 2. 2. q. 78. art. 1. Contra vero si dum sibi dabatur existimabat non dari sibi libera voluntate sed coacta, accipiendo quidẽ peccat etiamsi à principio sola charitate mutuãsset. Laudabiliter, de vsur. & S. Anton. vbi supr. Addidimus & eo quod in tali casu virtus gratitudinis poscit, probus Pœnitẽs & prudens confessarius conticere possunt: An datũ vltra sortẽ, dicant datũ liberã, an coacta voluntate. Diximus etiam illum qui eo quod à suo debitore debitũ recuperare commode non potest, mutuat illi pecuniã, vt sibi hac via alterũ tantum quantum sibi debeant recipiat, non peccare, quia nihil ab eo accipit vi mutui. Maior in 4. dist. 15. q. 29. in princ. Adiecimus tamẽ hoc esse animadũ esse debitori per chirographi debiti redditionẽ, vel per schedulã solutionis eius, ne postea ipse vel eius hæres possit illud petant, vel accipiant sponte solutũ per ea quę dicta sunt in simili sup. eo. c. nu. 113. Nõ peccat etiam qui accipit aliquid ob iustã mercedem laboris sui, vel famuli numerãdi magnam pecuniæ summã, quia non vi mutui, sed laboris numerandi pecuniam mutuatam longe absenti. Idẽ Maior vbi supr. 2. accipit: neque qui capit aliquid pro sumptu & labore mittendi pecuniam mutuatam longe absenti. Idẽ Maior vbi supr. In Duodecimo Notab. & duobus seq. Quod qui vendit, permutat, aut locat minoris iusto pretio ob anticipatã solutionẽ, 210
est vsurarius. Et è cõtrario omnis qui vendit, permutat, aut locat maioris iusto pretio maximo, siue rigoroso, ob dilationẽ solutionis, per rationẽ supra positam nu. 206. Et ꝙ in hoc sæpe videntur peccare, qui emunt, vel locant reditus Episcopatuũ & beneficiorum, Magistratuum, Prouinciarũ, Dominiorum, oppidorum, tributorum vendibiliũ exactiones & alios census Reipublicæ, Episcoporum, beneficiatorum, & aliorum priuatorum, beneficiatę presſorum, multo minori iusto pretio infimo ob solutionem anticipatam vnius anni, & minori ob duorum, &

multo minori ob trium. Et contra, qui vendunt, aut locãt
mata, cinnamomum, piper &c. pannum, fericũ, lanã, aurum,
bros, papyrum, & alia similia, boues, vaccas, equas, ouer &
pecora, iis, qui illorũ indigent, ad se sustentandũ, vel quæ
dum præsentem pecuniam ex eis protinus reuẽdendis,
iusto pretio, vendunt, inquam, vel locant maioris iusto
rigido, & summo, propter dilationẽ solutionis, & tanto plu
dunt pretio, quanto solutionis dies longior fuerit. Mon
item ibidem cauere sibi debere ecclesiasticos, & seculares
diuites, qui agros suos colonis suis pluris iusto pretio
locant, propter dilationẽ solutionis suorum debitorũ, aut
pter mutuationẽ tritici ad serendum, & victus aut pecuniæ
alia necessaria cũ longa solutionis dilatione, quibus rebus
gant eos supra modum, adigentes ad viuendũ miserius, quã
eorum essent mancipia, & eos etiã qui reditus suos quã
mo possunt pretio locant in auctionibus publicis allicien
augenda pretia pollicitationibus & donatiis incremẽtorũ,
Hispani vocant Pujas, & dilationibus solutionũ, cogenes
facere renunciationes ab omni iure alienas, quales ante
ætatem paucissimas Hispania vidit, nulla habita ratione
huiusmodi submissiones, & ad casus fortuitos obligationes
nuitur iustũ alioqui pretiũ cõductionis, nec habita ratione
locãtes tã excessiuo pretio, sunt in causa, vt cõductores
mẽdaciis, & malis artib. in vendendis eis, vt pretiũ, q̃ solu
eis corradant, quibus, ni vtãtur, impossibile est illud corra

211 In decimoquinto, quod interesse generaliter dicitur esse
num emergens, & lucrũ cessans, eo quod aliquid fieri cessa
secundum gl. in verb. Possibile, C. de sen. quæ pro eo quod
pros. In qua diffinitione, cõiunctio &, accipitur pro vel, &
bum, fieri, prout cõprehendit (non fieri) cũ facere, sit facere
mora. ff. sol. ma. & gl. l. 2. recepta. in prin. ff. de verb. Et quod
duplex, scilicet damni emergentis, & lucri cessantis, secundum
eandem gl. d. l. 1. Exẽplum damni, habeo pecunias ad reficiẽ
domum, vel emendum æstate triticũ, aut fœnum, & eas mutuo
tibi, quas quia ad præstitutum diem non soluisti, domus cor
dit, triticum duplo carius emptum, pecora fame interiere, aut
aliquod simile damnũ accepi. Exẽplum interesse lucri cessan
sum mercator, habeo pecunias, quibus merces emere volo, ad
negotiandum, eas tibi mutuo, & die præfixo, non restituis, lu
crum, quod ob id facere cesso, est meũ interesse lucri cessantis.

Et quod inter omnes cõuenit, vtrunq; horum cõcingere ob
mutuũ peti posse tribus casibus. Primo, quãdo mora in solue-
do præcessit gl. celebris in cap. Conquestus, de vsur. & alia mul-
ta ibi citata. Secundo, cum ante aut post moram cõtingit, mu-
tuum tamen datum fuit per aliquam vim Regis, Ciuitatis, aut
casus alius. De quo tamen acrius tractatur infra eo. nu. vlti.
litera O. Tertio, cum à principio conuenit de soluendo dam-
nis emergentibus tribus casibus non solum licet accipere, & exigere,
sed etiam à principio conuenire de summa, quæ vltra fortẽ sit
reprehendenda est, ex verisimili illo interesse damni aut lucri, vt
dixit prædictus Sotus scripsit lib. 6. q. 1. art. 3. de iust. & iur. quã-
do magis quam alij, hanc materiam restringere sit conatus.
Quod postremum, hodie non procedit in materia cambiorũ,
per extrauag. Pij V. transcriptam infra eo. cap. nu. vlti. N. vt ibi
dicam. Et quod tota difficultas sita est in casu, quo quis spõte,
sine vi matnat pecunias expositas negotiationi, aut rerũ frugi-
ferarum emptioni: ob quarũ mutuationẽ cessat à negotiatione
& frugiferorũ emptione possit capere licite interesse lucri ces-
santis contingentis ante morã, & culpam. Nam Inn. tenet quod
non in c. fi. de vsur. quem prædictus Sotus laudat & sequitur,
protestatus tamen, quod contrariam, quæ cõmunis est, opinio-
nem non damnat: quã etiam laudandam esse & firmiter tenen-
dam in prædicto not. 15. probauimus 14. rationibus refellendo,
quas ipse pro sua eduxit. Quæ tamẽ conclusio intelligenda est,
dummodo omnis dolus, & fraus palliandi vsuras absit, & mo-
do non tanquam res acquisita, sed tanquã res in spe posita, &
quæ impediri multis modis potest. æstimetur, etiam in contra-
ctibus in quibus etiam hodie licet à principio conuenire: In
contractibus enim hodie vt proxime dixi, nõ licet, & modo mutue-
tur res cum pacto de restatiendo illo: Quoniam interesse lucri
cessantis, non debetur magis quam interesse extra rem damni
emergentis, secundum Bar. & Com. in d. l. 1. At hoc nõ debetur,
nisi pacto præcedente, l. Si sterilis. §. Cum per venditorem. ff. de
Actio. empt. ergo neque illud arg. l. Illud. ff. ad l. Aquil.

Et quod pecunia mercatoris negotiationi expolita, vel alte-
rius emptioni frugiferæ rei destinata, pluris valet, quam altera
tanta alterũ, & etiã ipsius, illi non ita expolita, arg. l. 3. sub fi. ff.
de eo quod cer. loco. & trad. Caiet. 1. sec. q. 78. art. 2. quod antea
scribit Scot. in 4. di. 15. q. 6. Et ita etiã triticũ satũ, vel sationi de-
stinatum, valet pluris, quã alterum tantũ absolute cõsideratũ.
Et quod quãuis facultas, quæ pecuniæ ad lucrãdum inest abso-
lute cõsiderata eius pretiũ non plus augeat quã sine illa, consi-
derata tamẽ in eo, qui scit & vult vti ea ad iuste lucrãdum, fa-
cit vt pluris valeat, sicut facultas generandi quæ est in tritico,

absolute considerata, non efficit vt plus valeat, considerata in eo, qui illud iam satum habet, aut sationi præparatum. aliud simile ad seminandum non habés, facit, vt plus valeat ad effectum, vt vendere & etiam mutuare eatius possit. & qui furto illud sustulerit, plus quam alteri restituere tenetur.

Et quod qui habet aliquid quod cõiter nec sibi nec alijs ris quã 10. valet, pluris illud alteri vẽdere non potest, quamvis illi multo plus valeat, tamen si sibi pluris valet, recte id vendit poteſt eo pretio, quo sibi valet, accipiendo pro eo tanto plus quanto sibi plus valet iuxta S. Th. 2. sec. q. 77. art. 1. & Scot. in 4. distin. 15. q. 2. receptos. Et quod sicut operarius potest accipere pretium operarum suarum, quas omisit ad preces alterius quas soluere promisit, sic & mercator lucrũ quod ad preces mutuatarij omisit propter promissionem de restituendo intactum.

212 In Decimosexto notabili, & tribus sequent. quod non sunt necessarię tot cõditiones ad iuste capiẽdum interesse lucrum cessantis ex mutuo, quot Conrad. in q. 5. de contract. & quidã alibi requirunt, licet aliquot earum sic. Prima enim est, vt hic lucrandi modus non tantum sibi placeat quãtum negotiantis: quod tenet etiam Sylu. verb. Vsura. q. 19. quæ tamẽ non est necessaria. Nã iustum & iniustũ, non in bonitate, aut prauitate animorum & intentionũ, sed in rerum & operũ exteriorum æqualitate, & inæqualitate cõsistit. Arist. 2. & 5. Ethic. & D. Th. 2. sec. q. 58. ar. 10. & q. 59. ar. 2. Vnde & recte ait idem Sotus lib. 6. q. 1. art. 3. de iust. & iu. Nihil referre, an mutuans sit rogatus, & quæsitus à mutuatario, an vltro mutuet, modo ꝙ ad iustitiam commutatiuam pertinet seruetur. Secunda, quod interesse sit verum, quæ necessaria est iuxta mentẽ glossæ & omnium de Conquestus. Tertia, quod mutuatio vel non solutio sit causa amissionis lucri, secundum omnes, qualis non est secundã Cai. iet. & Medinã vbi supra, quando mutuans pecuniã, habet aliunde qua negotietur. Quæ tamen limitatio, non procedit si aliã pecuniam ad alios fines, veluti ad fortuitas necessitates destinauisset, neq; negotiationi committere vellet, quod prudentiæ cõ Quarta, vt dandis vsuris non sit assuetus, quia ex tali consuetudine præsumeretur voluntas exercendi vsuram: Quæ tamen conditio non procedit in foro conscientiæ, in quo veritas præualet præsumptioni. ca. Tua, de sponſ. & fieri potest vt quis in aliis vsuratius sit, & in hoc nõ. Quinta, vt nõ recipiat interesse prius quã constet, quod verisimiliter lucratus fuisset. Quod in materia cambiorũ videtur hodie statutũ per extrauag. Pij V. transcriptam in fine nu. vlt. litera N. Sexta, vt mutuatarius non

egeat extreme, quæ non videtur necessaria, quia nõ tenetur ex præcepto subuenire illi gratis, imo satisfacit mutuãdo, vt cum potest soluat per dicta supra eo. c. nu. 60. & mutuare sine interesse, esset donare. Octaua, vt mutuans ob hoc non incurrat infamiã vsurarij apud simplices, æstimãtes illud interesse esse vsuram ob similitudinẽ, cum omnis species mali fugiẽda sit, 1. ad Thessal. 5. & c. Cum ab omni, de vit. & honest. cler. quæ conditio quamuis ad euitandum peccatum scandali necessaria sit, non tñ ad euitendam vsurã, & obligationẽ restituendi quæ ex sola iniustitia nascitur, per dicta supra eo. nu. 6. Quale non est peccatum scãdali, quod est cõtra charitatem. Tho. 2. sec. q. 43. in principio. Octaua, quod causa principalis mutuãdi, sit subsidiũ necessitatis vitæ, salutis, honoris, aut bonorum proximi: quæ tñ non est magis necessaria quã prima, per dicta in ea, licet sit honestissima. Nona, vt non capiat neq; pacisca tur totũ interesse, quod verisimiliter expectatur, sed solum tantum quantũ valet ista verisimilis expectatio: imo quod nec hoc nunc in cambiis fieri possit, videtur probari per prædictam Extrauag. vt ibi dicam. & quod consequenter, qui cogit soluere pœnã vel interesse creditori suo, eo quod mutuatarius suus nõ soluit ei mutuo die, licite potest ab eo recipere illud quod sic soluit: & etiam compensationem damni accepti ob venditionem rerum suarum minoris quàm valerent, aut emptionem tritici, & vini cariori pretio, eo quod ſtato die deb tũ ei nõ soluit. Quia non accipit ratione mutui, sed ratione interesse damni emergentis, secundum omnes, etiam si promissio de soluendo eiusmodi damno non præcesserit, arg. l. Nummis. ff. de in lit. iur. & Lalanus, in prin. ff. de actio. emp.

Et quod non possint quicquã capere iustè ratione interesse lucri cessantis, ij qui nolunt vel non possunt negotiari, nec res frugiferas emere, & mutuant ad interesse, neq; illi mercatores, qui certa pecuniæ summa negotiantur & nõ maiori, & aliam quam habent ad interesse mutuant, neq; qui multas pecunias in vsum habent ad interesse mutuant, quia nullum interdum habent ad emptis mercibus suo proposito sufficientibus, reliquas pro interesse mutuant, quia nullum interesse verum prætendere possunt per prædicta. An autẽ qui suas vel alienas grandes pecuniarum summas aliis atque aliis tradunt in vsus mundinis, soluendas in aliis cum aliquo lucro, aliqua ratione defendi possint, dicetur infra n. vlt. lit. N.

In notabili 10. & duob. seq. quod mõtes pietatis erecti modernis & Sotũ li. 6. de iu. & iu. q. 1. ar. 6. probatur efficacissimis 215

argumentis dilutis eorum rationibus. Modus vero est hic. Si quis opulentus deputat aliquã quantitatem tritici vel pecuniæ rum ad mutuandum quotannis pauperibus pignoribus ab eo accepris, qui pro quãtitate accepta, & pro tẽpore, quo eam non soluerint, exiguum aliquid singulis mensibus soluãt, pro vsura & salario eorũ, qui habebunt curã dictum triticum aut pecuniam custodiendi, mutuandi, recuperãdi, & restituendi pignora tempore opportuno. Et quod gener licite recipit fructus pignoris fructiferi traditi sibi à socero, in securitatẽ soluendæ dotis per c. Salubriter, de Vsur. & l. Pater. ff. de Dol. mal. quia nõ accepit eos vi mutui veri vel palliati, sed alia ratione, quæ à vsura varia redditur, vt monstrat prædictus don Didacus à Leyua in c. 1. lib. Variatũ resol. sed nulla satisfacit per ea quibus breuiter me cõfutamus ibidem cõmunem, & aliam Ana. & aliã Modernæ, & aliam Sotj, & aliã Fortunij, olim à nobis probatam, dentes aliam genuinã fundatam in donatione tacita debitæ à tradentis pignus, quæ colligitur ex multis in dotatione cõsuetis rẽtibus, quæ ibi insinuantur. Ex qua intulimus quatuor. Primo quemlibet maritum, quãuis non sit gener eius, qui tale pignus dedit, posse fructus eius percipere, non cõputando eos in dotem promissam, nisi contrarium exprimatur, quamliber longã, non esset ad præsens tẽpus, licet solutio differretur accepto pignore. Secundum, posse maritũ paciscí cum eo qui dotem promisit & non soluit, & quoad soluatur in singulos annos pro subleuatione onerum matrimonij pendat tantũ quantũ aliquis mediocriter industrius ex illa dote, ipsa salua, capere posset. Quod Pater d. c. Salubriter, & alij multi relati per D. Didacũ, vbi supra, & etiam Sotus tenẽt, quicquid Io. Lup. in Repe. c. Per vestras 6. de dona inter vir. & vxo. dicat. Tertium, verum esse quod insinuauit Sotus lib. 6. q. 1. art. 2. de iusti. & iur. Maritũ qui dotem recipit & hæredes eius in casu diuortij teneri vxori videlicet separatæ ad alimenta præbenda, quæ salua manente dote obligari possunt, quoad illi ea persoluatur. Quartum, quod iuste obligari possunt statuta terrarũ, vt qui dotem promittit, quoad soluat, & maritus, & ipsius hæredes quoad dotẽ viduæ, aut figuratæ, reddant, certum quid ex centum in singulos annos pro-

Qui peccant peccatum Vsuræ circa mutua.

SVMMARIVM.

Mutuum qui non soluit æque bonum, & stato die, vt peccet nu. 214.
Vsuram qui credit non esse peccatum mortale hæreticum nu. 214.

Vsura circumscripte definita, & declarata nu. 214.
Vsurarius confiteatur quoties voluit contrarium. num. 214.
Vsura quando mutuans proposita pœna, &c. nu. 215.
Vsura accipere fructus pignoris, nu. 216. & 217.
Fructus pignoris quando bene capiantur. nu. 217. & seq.
Vsura an sit mutuare rem vt reddatur cum pluris valebit. num. 219.
Vsura vt sit mutuare, vt molatur in suo molendino, &c. n. 220. & 221. aut vt supposes reddat duplũ. nu. 221. aut ob officiũ, epẽ. vel tationẽ. n. 222. & 223. aut vetus granum pro recenti, nu. 224. & 225. aut argentea pro cereis, &c. nu. 226. aut emere granum ante messem, &c. nu. 227.
Vsura mixta emere ob solutionẽ anticipatã, vel pluris ob dilatiõ. nu. 228.
Vsuram tuitum in primum, medium, summum. nu. 228.
Vsura emere à non habente, & eidem locare, num. 229.
Vsura quãdo emere vel locare rem minoris quã valet, &c. n. 230. & 231.
Vsura vt restituendus, cum Extravag. Pij V. edita super cõsib. nume. 214. & seq.
Vsura mutuare pro re pauperi dãda, nõ pro iniuria remittẽda, &c. n. 237.
Vsura non est mutuare ob interesse damni aut lucri. nu. 239.
Vsura quando non est vendere carius propter impensas. nu. 238. & 240.
Vsura quando vendere vno tempore, quo soluatur alio. num. 241. & 242.
aut precio maiore quàm præsenti ob dilationem. num. 242.
Vsura deponere pecuniã cum pacto vel intẽtione lucrandi. nu. 243. & seq.
Vsura soluere famulo alicuius, vt post auctoriam capiat. nu. 245.
Vsura soluere ante diem statum ob lucrum. nu. 246.
Vsurarium non soluere quando peccatum. nu 246.

LXXVIII. Peccat mortaliter qui res mutuatas nõ soluit stato die in rebus eiusdem generis & bonitatis, nisi impotentia, vel consensus expressus, vel tacitus creditoris excuset, aut alia sufficiens causa. nu. 54. Peccat præterea, qui mutuat aliquid ob lucrum notabile pecunia æstimabile, conuentũ expresse, aut tacite, aut principaliter, speratũ cũ obligatione restituẽdi nisi antequã recipiat & hæredes eius in casu diuortij teneri vxori videlicet separatæ ad alimenta præbenda, quæ salua manente dote obligari possunt, quoad illi ea persoluatur. Quartum, quod iuste obligari possunt statuta terrarũ, vt qui dotem promittit, quoad soluat, & maritus, & ipsius hæredes quoad dotẽ viduæ, aut figuratæ, reddant, certum quid ex centum in singulos annos pro-

214

Universidad de Deusto
Biblioteca

aliquo lucro, nisi pro suo vero interesse accipiat per præfata.

215 Peccat etiam, qui mutua apposita pœna nisi intra diem statutam soluerit ei quę iam à principio credebat ad eam dari non posse, cū obligatione restituendi secundū Scot. & Comunę in 4. dist. 15. Idē si pœnā exigit ab eo, q sine sua culpa impotentiā eā nō soluit. Quia regulariter vbi nō est culpa pœna esse non debet c. 2. de Const. Idē si soluta parte debiti tantū pœnā exigit, saltē quando obligatio est diutibilis c. Sed cum gl. & Cōmuni de pœn. Sed non si pœnā potuit, vt timore eam incurrendi soluat, præsertim optando potius solutionē, quam pœnæ incursionem d. c. Suam, l. Si pacto quo pœnā C. de pact.

216 LXXIX. Qui creditor vtitur fructu, vel vsu pignoris dati cum pacto non cōputandi illum in sortē, in quam est computanda omnis cōmoditas, quam ex eo percipit deducta impensis ligitimis, vt 8. eo. c. nu. 25. & 26. dictū est. Quæ debetur est in causa φ vsurā non committat, qui tantū in pignore expendit, quantū vtilitatis ex eo percipit. Nec consequenter, qui equū paruæ vtilitatis, in pignus accipit cum onere alendi eum. Neque qui domū egentem tanta vel maiori impensa reficiendis, quam pensio eius valeat. Non tamē putamus esse tutum. lum Soti lib. 6. q. 1. ar. 2. de Iust. & iure, quod nō tenetur in tem solutionis accipere fructus collectos ex pignore, quos debitor non colligebat, nec colligere cogitabat. Tum quia cit esse fructus bonorum debitoris, & eos nullo iusto titulo creditore retineri posse. Tum quia alioquin dicendū esset ditorem qui sua solerti industria ter tantos fructus colligeret, quàm debitor cogitabat, eum ad restituendum quod amplius collegisset, non teneri, quod palam est absurdum.

217 LXXX. Qui mutuator accipit pignus cū pacto legis Commissoriæ, scilicet, vt nisi ad præfixū diem redimatur, sit venditum, dēdo, φ oēs fructus aut pars eorū, qui vsque ad eum diē rentur, essent sui c. Significante, cum ei anno. de pignor. Secus si men si prædicti fructus manerent debitoris, vel in sorte, vel in interesse cōputarentur. Quia pactum legis cōmissariæ, appositum in pœnā sine fraude vsurarum valet, & etiam apposito, lapso die luendi pignus, esset venditum iusto pretio l. Si fundus §. fi. ff. de Pigno. Quæ sunt de mente Pan. in d. c. Significante, & Anto. tit. 1. c. 7. & Sylu in Rosa aurea cas. 27. Secus ibi si dominus directus in pignus accipiat prædiū feudale c. Cum quæstus, c. 1. de Vsur. adiūcta gl. fi. Quod ipsum dixit de domino directo accipiente in pignus prædium emphiteoticū. Ano. in c. 1. de feud. quē sequimur quamuis dubiter Io. Anan. in

de Vsur. & eidē Barba, in d. c. 1. de feud. contradicat, modo tria concurrant, quę etiam in feudo cōcurrere debent. Primū, φ nihil aliud debitū ex cōtractu emphiteotico præter fructus acciderit, vt illud prædium nō sit effectum melius seu meliuratum ab emphiteuta iuxta Sylu. verb. Feudum q. 30. Quod verū est quoad partem fructuum qui ex melioratione capiuntur. & quoad alios qui sine illa perciperentur. Tertium, φ emphiteuta dominiū vtile empitheusis gratis, aut fere gratis obtinuerit, vt cōiter feudatarius solet obtinere. Nam siue ille siue feudatarius ad obtinēda sua vtilia dominia magnam summā pecuniæ soluit, non potest capere fructus sibi, saltē quando pensio siue responsio pro eis soluenda longe minor est fructuum vtilitate, iuxta cōmunem, quam sequuntur Angel. verb. Feudatarius. 3. §. 3. Sylu. eod. §. 10. Maior in 4. dist. 15. q. 31. Sed tanto plus ex fructibus retinere poterit, quanto minus pretium iusto, dominus vtilis directo dedit Argu. l. Quæ de tota, ff. de rei vendic. & Floralis. 1. Item cum totum, de offic. deleg.

LXXXI. Qui mutuat triticum, aut aliquid mutuabile, eo pacto vt sibi reddatur tempore quo verisimiliter creditur eius pretium auctum iri, & ipse vsque ad illud non erat seruaturus, cum obligatione restituēdi c. In ciuitate. c. Nauiganti, de vsur. quia lucratur aliquid ex mutuo, secus si verisimiliter dubita an tunc pluris aut minoris esset valiturum. Secus item si ad illud vsque tempus seruaturus erat, & libertatem soluendi illud tēpus debitori nō adimitit Angel. verb. vsura. 1. 2. 36.

LXXXII. Qui mutuat aliquid mutuabile, cum pacto vel in tentione principali, vt in suo molendino molat, aut in sua taberna emat, aut ad suam scholam veniat, aut in suo prædio laboret, tanta mētem Pan. in c. fi. de vsur. & debet eum ab illa obligatione liberare, & pro illa iudicio boni viri satisfacere. Cadein summa verb. vsura exterior. cas. 8. Quamuis Sylue. verb. vsura 1. q. 7. dicat, vt pauperibus tribuat. Quod procedit, etiam si mutuatarius, nil aliud ob hoc perdat, nec mutuatori aliud cōmodū acquiratur, quam φ ille sit obligatus in suo molēdino molere, aut in sua taberna emere, &c. quicquid dicant Ang. Rosel. & Adri in 4. de Rest. col. 33. Gab. in 4. dist. 15. q. 11. art. 3. in prin. Maior in 4. dist. 15. q. 25. arg. 1. Quia illa obligatio molēdi, aut laborandi in tali loco est lucrū pecunia æstimabile: & ideo quamuis nō teneatur quicquā ex pretio, aut vtilitate iusta quā lucrū capit, restituere, tenetur tamē eū ab illa obligatione in lucrū liberare. & pro pretio, iudicio boni viri, satisfacere. Idē dicendū est de mutuante cū pacto vt sibi vendat suū triticum, vinum,

221 vinũ,aut lanã etiam iusto pretio. Dixi(cum pacto vel intentione principali)quia mutuare sine pacto,cum intentione minus principali ℘ mutuatarius illa ex gratitudine faciet, non est vsura per dicta ꝛ eod.nu.206.Et in specie dixit Syl. verb.vsura 4.

LXXXIII.Qui mutuat in Flandriam,aut in aliã regionem proficiscenti,cum pacto,vt sic dixerim,vt assecuratee illud per ipsum dato ei assecurationis pretio, etiam iusto.c.Nauiganti. de vsuris. Quia ex mutuo lucratur obligationem securitatis eã ab ipso,secũdum cõmunem in d.c.Nauiganti. Secus si libere mutuauit,& postea cõuenerint,vt mutuator secutaree certo aliquo pretio: Quia id non ex mutuo sed ex assecuratione lucratur.Caiet.in summa verb.vsura exterior,c.12.& Maior in 4.dist.15.q.24.argu.3.Anton.2.part.tit.1.c.6.§.46.Qui enim ctus securitatis est licitus,& Reipub. vtilis secundum S. Ant. receptum,vt dicetur ꝛ.eo.c.num.vlt.A.

222 LXXXIIII.Qui mutuat aliquid cũ pacto, vt si mutuatarius intra certũ tẽpus moreretur,liber esset,& si viueret,duplũ redderet.Quia ex mutuo lucratur illam obligationẽ soluendi duplũ,quãuis dubiam Syl.verb.Vsura 1.q.36.secus si donaret gratis absq; fraude,quo donatarius si vsq; ad tale tẽpus viueret,duplum reddat:quia nullum ibi mutuũ intercuenit,sed est contractus innominatus, Do,vt mihi des,l.Naturalis.ff.de præscr.verb.

223 LXXXV.Qui Regi vel magnati mutat cum pacto vel intentione principali,vt sibi conferat aliquod officium pecunia æstimabile,licet id quod talĩ officio lucratus est restituere non teneatur,secus si principaliter mutuat,vt eius amicitiã sibi comparet cum spe secundaria, & minus principali quod sibi illud officium conferet per dicta ꝛ.eo.à nu. 215. Idem de eo qui alicui mutuat cum pacto vt eum iuuet, pro se deprecetur,vt dignetur,vt feribat,aut aliud quid simile pecunia æstimabile faciat. Idem de eo,qui medico mutuat, cum pacto vt sibi medicetur, siue sit alius medicus,qui sibi possit mederi,siue non,quicquid distinguat Med.in C.de Rest.fol.147.Idem de illo qui mutuat alteri cum pacto vt ille sibi mutuet alia vice alterum tantum, secundum gl.singu.quæ est secunda c.1.14.q.3. quicquid dicat Adri.in 4.de restit. nisi quando solum obligat per pactum ad id ad quod iure naturali gratitudinis obligatur, secundum aliam glo.quæ est 1.eiusdem.cap.

224 LXXXVI.Qui mutuat alicui triticum vetus,cum pacto,vt alterũ tantum recens sibi restituat sciẽs recens melius,& maioris pretij fore quàm suũ,tẽpore mutui,& solutionis per dicta,& per dictum Syl.verb. Vsura 1.q.17.maxime si liberatus solu-

endi quãdo libuerit adimit,& obligationem restituẽdi recens imponit.Secus tamen si principaliter mutuat ne suũ corrumpatur,& valet,aut valebit tãti vel pluris tẽpore mutui,vel solutionis,quã recens sibi soluendo,siue quia est maior penuria huiusmodi tritici quando mutuo datur, siue quia siccius est recens,& ideo ex hoc plusquam ex altero capit mensura, siue quia eius substãtia est melior imo nõ peccaret,qui faceret pactum,vt plus tritici recentis quàm datũ est reddatur,modo veritas aliter,non valeat pluris illud plus recens restituendũ,quàm recens quum mutuatur, vel quũ mutuans illud est venditurus, quia in hoc nihil lucratur ex mutuo qui mutuat,nec qui accipit quicquã iuxta Cõmunem, in d.c.Nauiganti,& c. In dubitatis de vsur. quãuis mutuator viret dãnũ, ℘ ei ex corruptione tritici euenire posset, ℘ iuste velle potest absq; damno dumtaxat,vt recte Sylu.verb.Vsura 1.q.15.insinuat.Quia non 225
cui est vsura tẽpore caritatis annonæ triticũ æstimatũ pretio quo tunc venditur mutuare,cũ pacto vt tẽpore solutionis reddatur triticũ pretio,quo tunc valebit.Quia in effectu est vẽdere triticũ & dilationẽ solutionis cõcedere iuxta omniũ mentẽ, in c.In ciuitate,de Vsur.Anto.2.par.c.7.§.13.nisi per leges iustas effectus prohibita eiusmodi tritici anticipata emptio, vt est prohibita per leges Castellæ tritici anticipata emptio ad reuendendũ & eũ pro sua domo, nisi pretio quo viginti dies ante, vigint. post sacrum diem Sanctæ Mariæ Septembris valebit in Medinæ poli loci,vbi emit.l.11.& l.14.legum Madritij anno 1528.

LXXXVII.Qui ℘ sibi debetur non vult recipere,vsque ad tẽpus eo pretium crescat,cũ debitor illud tẽpus expectare non teneatur,quia vult lucrari impensam quã in custodiẽdo facere,& periculũ amissionis vitare.Idẽ de illo,qui alteri mutuat cũ pacto,vt tali tẽpore & nõ ante restituat,aut in alio loco extra illũ in quo iure tenetur,reddat,Ant.vbi ꝛ.Quia illam obligationem,quę pecunia æstimabilis est,vltra sortẽ lucratur. Nec omnem peccat,qui nõ petit triticum,℘ sibi debetur vsq; ad annum,aut tempus in quo carius erit,nisi directe aut indirecte debitoris solutionẽ impediat,vt nostro iudicio, impedit diues qui nolẽs vt pauper,Augusto anni fertilis soluat,prædicit ei vt illo tritico,ad suam vtilitatem vratur,& nullo pudore afficiatur,eo quod non soluit. Ad quas fraudes vitandas prudenter & sancte statutum est in Lusitania vt qui triticum mutuum dat,non ante diem Sanctæ Mariæ Augusti non petierit,non possit petere vsque ad sequentem annum.

LXXXVIII.

226 LXXXVIII. Qui pecuniã argenteã mutuat, vt aurea s
soluatur, Host. in Sũma de Vsur. §. An aliquo, sub §. Quamvis
bene potest pecuniã argenteã, aut ea: & auream argentea rem
& vendere. Et etiã lucrũ aliquod moderatum accipere, Cai
summa verb. vsura, notab. 2. cas. 3. quia non lucratur ea ratione
sed ex permutatione, emptione, vel venditione, sicut etiã ex
modatione pecuniæ, vt pignori detur, aut ad ostentationem
tiarũ, quo aptius vxorem ducat, aut ob aliũ similem finem
ad huiusmodi fines, etiã pecunia numerata, cõmodati
3. in fin. & l. seq. ff. Commo. & trad. Scot. receptus in 4. dist.

227 LXXXIX. Qui triticum, vinũ aut oleum alicui
ante messem vel vindemiã minoris ob anticipatam
emit, quàm collecta sunt valitura Panor. in c. Nauigans
per illum tex. de vsur. secus tamen si æquo pretio licet
ob periculum, si cui subiiciuntur, emeret. l. Fistulas 3. Fr
ff. de contrah. emp. Nec interest, an ematur definite
agri, aut vinum talis vineæ, aut cum facultate deligendi
talis agri, aut vinũ talis vineæ, vt libuerit, modo quod
fuerit plus ob illam optionẽ soluat, & sic quod Gab. in 4.
15. q. 11. art. 1. & alij scribunt, intelligendum est.

228 Idem de eo, qui aliquid minoris iusto pretio ob
solutionem emit, aut carius iusto pretio, ob eandẽ dilat
dit vt dictum est suprà nu. 206. Iustũ pretium intelligo
infimum, siue mediũ, siue supremũ, quia non cõstat in
bili, habet enim latitudinẽ, vt traditur infrà cap. 21. nu. 17.
quis iuste pannũ, cuius pretium infimum est decẽ, & me
decem cũ medio, & supremũ vndecim, emit decẽ, ob anticip
vel præsentẽ solutionem, qui non venderetur ei nisi in
solutione, & contra, iuste vendit quis eundem 11. dilata
ne, quem libenter venderet decẽ præsentibus. Qui vero
ret minoris anticipata solutione, vel maioris vendere dilata
peccaret cum vinculo restituendi per supradicta num. 2. &
quæ conciliandi sunt doctores qui sibi contrarij videntur.

Notandum tamen, vnũ solum decipi existimantem, se
pretio suas merces vendere quoties non pluris quã emit
ptibus & moderato lucro numeratis vendit, vt recte Sotus
sinuauit lib. 6. q. 3. de iust. & iur. Quia fieri potest, vt
eius sit immoderatus, aut quod deceptus fuerit carius
aut quia abundantia eiusmodi mercium, quæ cõstaterit
rum pretiũ diminuerit. Quare aliquando vendere debe
noris quã emit, quamuis dilata solutione vendat, si tunc
re voluerit, & aliquando cum maiori lucro, quam
per

præsenti pecunia vendere poterit. Quia parum impendit, aut
quia contingit emere minori pretio eiusmodi merces, vbi emit
quam quo detulit, imo ob inopiam angetur. Arg. notat. in l.
ferria ferum, ff. ad l. Falcidiam, & per Caiet. 2 sec. q. 77. ar. 1.

X C. Qui pecora vel prædia emit ab eo quem credit ea non 229
habere, & statim certa pensione ea eidem locat, cum obligatio-
ne restituendi pensionẽ, quam ex re, quę non erat, ceperit arg.
l. & totius tit. ff. de Condict. sine causa. Secus si probabiliter
credebat illa eum habere, & bona fide emit, nec tenetur resti-
tuere, etiam post cognitam veritatem, id quod ex ea insum-
psit bona fide, imo neq; id quod non insumpsit, & quo factus
est ditior, si quãdo ea emit, volebat emere talia, & emit ab illo,
ne q̃ ex obtulit vendenda, & ideo non emit alia, ab alio, & ita
ditior esse potest retinere, iuxta dicta ẍ. eo. c. nn. 111. Ang.
verb. Vsura 2. c. 71. Syl. vsura. 2. q. 6. Maior in 4. di. 15. q. 46. col. 4.

X C I. Qui centũ soluenda à se vel ab alio alteri, in fine anni 230
exit vel redimit, soluendo in principio eius aliquid minus, pu
ta viginti vel viginta, ob anticipatam solutionẽ, & tenetur re-
stituere. Gab. in 4. dist. 15. q. 11. ar. 3. dub. 4. Caiet. in summa. verb.
vsura. nota b. 2. & latius Antonin. 2. par. tit. 1. c. 8. §. 3. & 4. nisi id
faciat eo quod debitũ non est liquidum, aut quia labor, im-
pensæ, periculum subeunda sunt in eis recuperãdis, vel illa
potius emit habet destinata negotiationi, aut frugiferorũ em-
ptione, ex qua verisimiliter illud minus, quod alteri soluit, lu-
crarent. Præsertim si id facit rogatu vẽditoris. Medin. in Cod.
de Rest. de Reb. restituen. q. 38. in fin. Nobis tamen videtur ve- 231
rius id quod Caietan. dixit verb. vsura, sub fin. & ante illum, &
alios lenoc. cui nemo ibi contrãdicit. in c. In ciuitate de vsur.
videlicet. Iuste minoris emi posse debita, quæ non sunt soluen
da usq; ad annum secundum, vel tertium, vel decennium, &c.
quam si præsenti die soluenda forent. Tum quia minus est ha-
bere actionem quam rem l. Minus. ff. de reg. iur. & alia quę con
sulit Dec. in Reg. Quæ actionẽ. ff. eod. Tum quia hoc non est
emere, sed emere & non emere nummos sibi soluendos, sed
potius ab hinc ad aliquod tempus recuperãdi. Tum quia hoc
est quod vno anno est inutile minoris valet, quam si esset sta-
tim vtile. Per quod peticlitatur id quod ipsemet Caiet. dixit in
2. Nota. 2. scilicet, eum qui debet centum aureos in fine anni,
non posse eorundem remissionem in principio anni minoris
summæ emere. Nã qua ratione potest tertius illam actionem
emere, eadem poterit ipsemet contra quem datur redimere,
quicquid in hoc Sotus dicat. Cuius tamen & Caietani opinio

saluari potest, intelligendo de redemptione facta minoris ob solam solutionis anticipationem, vt in principio huius cas. insinuauimus. Et supradicta procedunt quando ob alios pa- cedētes respectus minoris emuntur cessante omni fraude vsu- rarum. Et ad hanc concordiam reduci debet S. Tho. ad Lecto- rem Florentinum relatus & probatus ab Anto. 2. part. tit. 2. c. 4. §. 4. & late Angel. verb. Vsura 1. §. 64. & latius Sylu. verb. Vsura 2. q. 14. qui idem quod Caietanus & Sotus sentire videntur. Quæ tanquam quotidiana, & iuridica notanda sunt.

Ad dubiū vero P. Vinc. ℣ hæc consequeretur dimitem pos- dare alteri 100. soluenda post annum cum aliquanto auctario. Respondetur negādo sequelā. Tū quia, vt dictū est, hæc obli- gūtur cessante fraude vsurario, quæ in eo nō cessat. Tum quia actio de qua loquimur iuste venditur, l. 2. cū seq. ff. de hæred. vel act. ven. qualem non habet vendendam is cui dies dat illa.

232 XCII. Qui centum mutuo ab aliquo pro lucro aliorum decem ac- cipit, & eadem alteri precanti, pro lucro aliorum decem resti- ne mutui soluendorum mutuat. Maior in 4. distin. 15. q. 2. a. 3. Secus tamen, si illa decem accipit ratione interesse damni, quod alias pateretur, per supradicta. nu. 211.

233 XCIII. Qui emit censum perpetuum vel temporalem redimibilem, vel irredimilem sine conditionibus ad id requi- sitis, super quarum numero & veritate remissimus lectorem Hispano, ad Not. 22. Commentarij c. 1. 14. q. 1. Cuius summam sup. nu. 213. retulimus in hoc latino excepto illo Notabili cuius summa hic ex parte relata fuit quorum loco subiicimus Ba- trauag. quam ille nunquam satis laudatus Pius V. post no- strum in Vrbem appulsum in hæc verba promulgauit:

Pius Episcopus seruus seruorum Dei, ad per-
petuam rei memoriam.

234 CVM onus Apostolicæ seruitutis obeuntes cogno- uerimus innumeros celebratos fuisse, & in dies celebrari censuum contractus, qui nedū non con- tinētur intra limites à nostris antecessoribus su- dem contractibus statutos, verū etiam quod de- rius est, contrariis omnino pactionibus, propter ardentē auā- ritiæ stimulum, legum etiam diuinarum manifestum contem- ptum præ se ferunt, non potuimus, animarum prout tenemur saluti consulentes, & piarum mentiū petitionibus etiam fauo- facientes, tā graui morbo lethiferoq; veneno salutari antidoto pos-

sit mederi. Hac igitur nostra constitutione statuimus, cen- 235
sum, seu annuum reditum creari cōstituive nullo modo posse nisi in re immobili, aut quę pro immobili habeatur, de sui na- tura fructifera, & quæ nominatim certis finibus designata sit. Ratum, nisi vere in pecunia numerata præsentibus testibus, ac notario, & in actu celebrationis instrumenti, non autē prius recepto integro iuitoq; pretio. Solutiones quas vulgo antici- pationes appellant fieri, aut in pactū deduci prohibemus. Connen- tes directe aut indirecte obligantes ad casus fortuitos eum qui alias ex natura contractus non teneatur, nullo modo vale- re iudemus. Quemadmodum nec pactum auferens, aut restrin- gens facultatem alienandi rem censui suppositā: quia volumus ipsam semper, & libere, ac sine solutione laudemij, seu quin- quagesimę, aut alterius quantitatis vel rei, tā inter viuos quam in vltima voluntate alienari. Vbi autem vendenda sit, volumus dominū census aliis omnibus præferri, eiq; denuntiari condi- tiones, quibus vendenda sit, etiam per mensem expectari. Pacta contentia morosum census debitorem teneri ad interesse lu- cri cessantis, vel ad cambium, seu certas expensas, aut certa sa- larija, aut ad salaria seu expensas medio iuramento creditoris liquidandas, aut rem censui subiectā, seu aliquam eius partem amittere aut aliud ius ex eodē contractu, siue aliunde acquisi- tum perdere, aut in aliquam pœnā cadere, ex toto irrita sint & nullo modo & cēsum augeri, & nouum creari super eadē vel alia re in fauorem eiusdē aut personę per eū suppositę pro censibus præteritis vel præteriti vel futuri omnino prohibemus. Sicuti etiā annullamus pacta continētia solutiones onerum ad eū specta- tantia quę alias de iure, & ex natura contractus non spectarent, vel pro parte percepta, aut infructuosa in totū, vel pro parte effe- cta, volumus ad ratā perire, sed etiā posse pro eodē pretio ex- tinguendum obstante longissimi etiam tēporis, ac immemorabi- lis centum & pluriū annorum præscriptione, non obstātibus aliquibus pactis directe, aut indirecte talē facultatē auferenti- bus, quibuscunq; verbis aut clausulis concepta sint. Cum vero redditione pretij reditus extinguendus erit, volumus per bi- mestre ante id denūciari cui pretium dandum erit, & post de- nūciatum intra annū tamen etiā ab inuito pretium reperi pos- se, & ubi pretium nec volens intra bimestre soluat, nec ab in- toto intra annū exigatur. Volumus nihilominus quandocunq; iudicum extingui posse, pręquia tamen semper denuntia, de qua supra, & non obstantibus his, de quibus supra, idque obseruari

mandamus etiam quod pluries ac pluries denunciatum fuisse
nec vnquã effectus sequutus fuisset. Pacta etiam cõtinentia pre-
tium census extra casum prædictum, ab inuito aut ob pœnam
aut ob aliam causam repeti posse, omnino prohibemus, contra-
ctusque sub alia forma posthac celebrãdos fœneraticios iude-
camus. Et ita, illis propterea non obstantibus, quicquid vel ex-
presse vel tacite contra hęc nostra mandata dari, vel remitti
aut dimitti cõtingat, à fisco volumus posse vendicari. Hanc au-
236 tem salutiferam sanctionem nedum in censu nouiter creando,
verum etiam in creato quocũque tempore alienãdo, modo post
publicationẽ constitutionis creatus sit, perpetuo & in omnibus
seruari volumus. Declarantes pretium semel censui cõstituto
nunquam posse ob temporum aut contrahentiũ qualitatem, vel
aliud accidens, nec quoad vltimo cõtrahentes minui, vel augeri.
Et licet legem ipsam ad contractus iam celebratos, non extẽ-
damus, illos tamen omnes in quos sub alia forma peruenerunt census, hortamur in domino, vt singulos contractus cen-
sirę bonorũ religiosorum subiiciant, & animarum saluti con-
sulant. Nõ obstantibus &c. Dat Romę anno 1568. 14. Kal. Feb.

Cui annotamus aliqua in prędicto Commen. c. 1. 14. q. 1. nota
recognito, quę, ne manuale nimium crescat, prętermittimus.

237 XCIIII. Qui mutuat cũ pacto, vt mutuatarius vltra sor-
tem sibi reddendam det aliquid notabile alicui tertio, vel pe-
ritibus. Quia nõ licet vsuram lucrari etiã ad redimendos ca-
ptiuos, c. Super eo, de vsur. Secus tamen est de mutuante, vt ei
remittatur iniuria, non quidẽ per rationem quam S. Anton. &
Syl. verb. Vsura. 1. q. 11. reddunt, scilicet q̃ vnicuiq; licet suam ve-
xationẽ redimere. c. Dilectus. 2. de Symon. Quia illud de vexa-
tione iniusta intelligitur & vexatio, qua iniuria affectus, iniu-
riantem in iudicio vexat, non est iniusta, iuxta gl. fin. recepta
c. Si quis contristatus, 90. dist. Quare nos hic nouam addimus,
scilicet, quod pœna iniurię non debetur in foro conscientiæ,
iuxta gl. fin. c. Fraternitas. 12. q. 2. Et quod speciale est vt pacto
nudo tollatur ipso iure actio iniuriarum, l. Si vnus, §. Pactus ne
peteret. ff. de pact. & quod non videtur tã quęrere quod requi-
rit. c. Quoniam. 14. q. 4. quam à damno pœnæ, quę non est sen-
tentia alteri in conscientia debita, liberari. Quo fit q̃ pos-
tuare cũ pacto vt non solũ iniuria remittatur, sed etiam dam-
num quod affectus iniuria passus est, quodq; sibi in conscientia
debetur est peccatũ vsuræ. Non peccat etiam qui pecuniã, qua
vult emere aliquid frugiferũ, mutuat alteri, cũ pacto, vt soluat
tantum quotannis, quantum fructus rei frugiferæ, quã emisso

dedoctis impensis quotannis valerent: per dicta supra nu. 211.

XCV. Qui vendit triticum vel aliquid aliud vno mẽse pro
pretio maiore, quo valiturũ est alio, ad quem vsq; non est ser-
uaturus, & tenetur ad restitutionem eius, quod vltra pretium
temporis venditionis acceperit c. fin. de vsur & ibi per omnes.
Ang. verb. vsura 1. 34 quamuis posset illud mutuare vno mẽse,
vsq; ad alium in quo verisimiliter plus valebit, vt reddatur æ-
quę bonum in illo vel ante illum, vt recte Sotus adnotat. Dixi,
bonum est seruaturus, &c. alioqui enim secus, tribus concurrenti-
bus. Primum, ne summũ quo illo mense valiturũ est pretium
excipiat, sed mediũ. Ita quod si in vna parte eius valuit decem,
& in alia 11. & in alia 20. non nisi 15. capiat iuxta Alexan. in l.
Quod te. ff. si cert pet. Secundum, vt de pretio deducat tantum,
quantum seruando diminutũ fuisset iuxta expertorum iudi-
cium. Tertium, vt deducat impẽsas quas in seruando in illud vsq;
tempus facturus erat, Maior vbi supra q. 32. Nec obstat distin-
ctio Caiet. 2. sec. q. 78. ar. 1. magis difficilis, quã animabus vti-
lis. Quia quicquid ille dicat, æquius est dicere, quod cap. fi. de
vsur. moderatur, cap. In ciuitate, quam quod ille asserit.

XCVI. Qui vendit aliquid dilata solutione in aliud tẽpus 243
pretio maximo quo valebit vsque ad illud. Host. in summa de
vsur. §. An aliquo. verf. Quid si vendas, & nos copiose super c.
In ciuitate. de vsur. diximus. Vbi tamen concluſimus non esse
illicitũ pactũ, vt sibi soluatur pretiũ medium, minimi & ma-
ximi quo ab emptionis tempore, vsq; ad tempus in q̃ ille ser-
uaturus erat, valeret, siue eius pretiũ crescceret, siue decresceret.

XCVII. Qui aliquid ei, qui pecunia indigebat, vẽdidit cũ
pacto aut voluntate principali, vt statim sibi minoris iusto pre-
tio reuendat iuxta tit. 41. ordin. Florentissimi Regni Lusitaniæ;
licet si simpliciter vendidit pretio iusto, quãuis summo: & post
ea, quia emptor vult illud reuendere, & non inuenit aliũ, qui
concedat vẽditor iterum pretio iusto, quamuis infimo & pio
accipit. Angel. verb. vsura, §. 60. De qua diuisione pretiorum &
aliis huc pertinentibus infra c. 23. nu. 78. & seq. dicetur.
Vsus tamen huius determinationis licet iustæ, lædere posset
quosdam mercatoris nisi fuerit cautus: & laudare valde mercato-
rem, qui id faceret, quando videret neminẽ alium velle dare
pretium iustum etiã infimum, maxime si daret mediocre. No-
tandum etiam, quod vsurã admittit qui suas merces quo lucra
tiorem sperabat deportat, & dilata solutione plutis iusto pre-
tio etiam summo vendit, eo quod aliarũ aduentu, adeo pretium
decreuit, quod non solum non lucraretur, sed etiam perderet, si

præsenti pecunia etiam summo pretio vēderet, per supra dicta.

XCVIII. Qui cōmendat, vel deponit pecuniā apud alquem mercatorē, aut nummularium, cum intētione principalē vt aliquod lucrum menstruū vel annuum ei soluatur salua sorte, & tenetur acceptū restituere, quāuis non intercesserit pactū, & quamuis appelletur depositum, c. Consilium, cum ei annexa vsur. Nec ignorantia excusat Gl. in c Plerique. 14. q. 3. Nec periculum perdendi illā eo quod mercator aut fugere, aut decoquere potest. Tum quia illud lucrū non ob periculum, sed ob mutuum depositō palliatum accipitur. Tum quia illud periculum non est cōsiderabile per not. in d. c. Nauigāti, & c. Si fenueris, 14. q. 3. Secus tamen est si absq; pacto, & intētione principali prædictis præfatū depositum faceret & acciperet à depositario gratis donante aliquid ob gratitudinē eo quod ex pecunia deposita fuerit lucratus, etiā si libentius suam pecuniam penes hunc gratum, quā penes alium deposita habeat. Et etiam si depositarius illud det sperans, quod ob huiusmodi largitionem, ab ipso pecuniam suā non auferet. Quia omnia hæc sunt gratuita, Caiet. 2. sec. q. 78. art. 2. Vsura tamen esset, si mercator illud datet tanquam ad id ob pretium & vsum illius pecuniæ obligatus, & dominus ob hanc eandem rationem acciperet aut speraret, & etiam si principaliter ob hæc deponeret.

246 XCIX. Qui equum aut aliam rē omnium iudicio nō maioris pretij, quā quindecim aureorum, ob dilatā solutionē viginti aureis vēdit cū obligatione restituēdi quinq; licet positus propter mortuos alios equos 20. æstimetur, Maior in 4. d. 15. q. 32. col. 5. Idē de eo, qui cū Rege, vel alio q suis militibus aut famulis, mercedes & stipendia persoluere intra certum tempus tenetur, intra quod ob nummorū inopiam, illis soluere nō potest, paciscitur se illis soluturum, si à domino sibi plus aliquid eo quod soluerit, detur, vt decē pro centum, arg. c. In ciuitate, de vsur. nisi ratione veri interesse excusetur. Quāuis Rex vel ille alius in suis litteris dicat se gratuitā donationem illius pecuniæ facere. Tum quia hoc in effectu est mutuare pecuniā, vt ad certum tēpus eadem cum aliquo auctario soluatur. Tū, quia ista donatio nō est vera, cum non ex liberalitate, sed ex necessitate quærendi pecuniam mutuam fiat, Med. de restitutione, in quibus casibus licitum mutuāti vltra sortem recipere, cas. 3. Idem etiam de præfecto ratiociniorum, quęstore ærario, aut solutoribus stipēdiis, & mercedibus, &c. obligato, si aliquid ab his quibus soluere debebat, accipit, vt anticipet solutionem, per supra dicta in §. præcedenti, nisi verū esset interesse, aut iusta actio

nis emptio excuset, iuxta dicta sup. eo. c. nu. 232.

C. Qui mutui accepti vsuras soluere iurauit, & intra diē statum nō soluit, nec impetrauit absolutionē à iudice, vel à parte. Nam licet promissio soluēdi vsuras non valeat, iuramentū tamen soluendi illas obligat, c. Debitores, de iureiu. quāuis à iudice potest absolui, c. 1. eo. ti. & solutas repetere d c. Debitores. Ad dubiū forte P. Vin. d. c. Debitores impugnans, quod solutas vsuras videtur peccare cōsentiendo peccato Vsurarij, respondēn negando, quia non iurat nec promittit soluere illas quatenus earū acceptio est peccatū, sed quatenus est actus de se indifferens, qui bono fine fieri potest virtuosus iuxta doctrinā Th. 1. 2. q. 18. ar. 7. 8. & 9. qua eadē ratione acceptio sub vsu à soluente mutuare, est licita, nā idem actus quatenus actio potest esse malus, & quatenus est passio, bonus è contrario diuersa respectu, iuxta illud gl. c. 1. de conf. eccl. vel alt. lib. 6. verb. sanguinis, de Christi passione, Actio displicuit, passio grata fuit.

De Vsura in pactis de retrouendendo.

SVMMARIVM.

Pactum de retrouendendo quid. Quod iustum, & quod vsurarium, & mouent de pretio, sed fructus non admittit emenit. nu. 247. & seq. Venditor pro se & contra se in foro conscientiæ creditur. nu 250.

247 C I. Peccat mortaliter qui emit aliquid cū pacto de retrouendendo simulate animo magis mutuandi, quam emendi, & vsuram committit. Qui autē minoris iusto pretio, etiā dempta pensione, qua illud pactum præfatum diminuit, peccat quidē peccato iniustitiæ, sed non vsuræ corā Deo, licet aliquando corā hominibus præsumatur vsura, secundum omnes. Pro quo notandum primo, quod pactum de retrouendendo, est pactū quo emptor promittit reuendere rē emptā venditori, quandocunque voluerit, vel intra certum tempus, quod licitum est, & differt de pretio, c. cum Ioannes, de fide instr. & l. Fundi partē. Cōtra. emp. & l. si fundum. l. si à te. C. de pact. inter emp. & vend. & leuit. 25. secundum Inno. Host. Io. And. Panor. & communem Canonistarum in c. Ad nostram, de emp. & legistarum in d. l. si fundum, & Cepol. de simul. cōtr. cas. 2. & omnes Theologos in 4. dist. 15. I I. Quod emptor nō tenetur restituere fructus interim perceptos, nisi à tempore moræ quam committit circa solutionem pretium illius loco & tempore congruis oblatū non accepti. 2. C. de pact. inter emp. & ven. & gl. recep. & c. illi vos, verb. Percepti, de pignor. I I I. Quod iuste potest etiam statim locare venditori honesta pēsione d. l. Fundi partē. ff. de contra.

emp.& d.c.Cum Ioānes,de fid Instr.IIII. Quod ad iustitiam huius pacti concurrere debent aliqua.Primum,vt simulatio,id tem ex parte emptoris,absit,ita vt emptor vere & principaliter 248 intendat emere.II.Ne fiat pactum vt redēptio fiat maioti pretio quam emptio facta est,c.Illo vos,de pign.III. Quod emptor faciat illud eo solo,vt placeat venditori,& quod malit redimatur,& quod non emeret,nisi putaret esse redimendum. Quod tamen non est iuridicum: Tum quia nullo iure vel ratione probatur.Tum quia sæpe contingit aliquē posse vere velle aliquam emere cum pacto retrouendendi, quod minus pretii eius,& non absq; illo. Quia non habet satis pecuniæ, ad emendum iusto pretio emendam sine illo pacto,sine quo plutis valet. Fundi partem.ff.de contra.emp.& d.c.cum Ioannes,cū est ad notat.Tum quia multi nollent res aliquas emere, quas tamen rogatu amicorum,quos oportet eas vendere,emunt quidē re cū prædicto pacto,sed sperantes eas redimendas,quas alioqui non emerent.Nec etiā est necesse regulariter quod alij de cunt.ne pactum fiat,quod vltra certum tempus id redimi non possit.Quia perspicuum est posse fieri pactum de retrouendendo intra solum vnum annum,duos,tres,aut plures,quod in effectu est pactum,ne vltra illa tēpora præfinita redimatur.Dico (regulariter)Quia post extrauag.Pij V super censibus relatam supra nu.234.in emptione census nō liceret illud,quod est unum & singulariter notandum.Non est etiā necesse quod aliqui dicunt,ne emptor vsuræ dare solitus sit,eo quod præmissum tur solitū facere arg.l.Quod si nolit,c.Qui assidua,ff.de reddit edict.Quia licet ad sic præsumendum in foro exteriori inniti posset,non tamen in foro cōscientiæ,in quo cessat omnis præsumptio c.Tua,de sponsal.nec etiam est necesse,ne fiat pactum vt ante duos vel tres annos, venditor redimere non possit, & postea,sic,quia huiusmodi pactum est licitum, licet pluries valeat,quod cum hoc pacto,quā quod cum pacto,quando libuerit redimendi,venditur,quāuis,non quanti si absq; aliquo pacto redimendi,venditur,quāuis,non quanti si absq; aliquo pacto venderetur.Nec videtur verum illud Io.Maior.in 4.dist. q.43.Quod venditor grauat emptorem pacto quando libuerit redimendi:nisi cōsentiat vt emptor aliquid capiat ratione interesse:quia qui suo iure vtitur,nemini iniuriam facit c.cum ecclesia,de elect.& l.iniuriarum.§.1.ff.de iniur. quamuis cōtra fraudatores,qui vēdunt prædia nō sata,& vineas vindemiatas cum pacto redimēdi intra annum,solent redimere paulo ante messem,vel vindemiam, solutis impensis, lege Nauatræ cautum est,vt qui non redemerit ante Pascha, nō possit redimere

nisi post messem,vel vindemiā.Quinto,quod hic nō agimus,de contractu ad præsumendum in foro contentioso eiusmodi emptorem habuisse intentionem magis mutuandi, quā emendi: & eiusmodi venditorem magis pignerandi,quam vendendi rem. Sequalem de solo foro conscientiæ tractamus, in quo pœnitens pro se,& contra se creditur.

De Vsura in Societate.

SVMMARIVM.

Societas quid & quæ licita,nu.251.& vt incunda,nu.252.& seq.
Asseruatur vt sors & lucrum in Societate.nu.254.& 255.
Asseruatur vt capitale cum lucro.nu.254.& 255.
Indefinitum numero c.Per vestras,de donat.probans lucrum sine periculo. nu.256.
Sortes sequi quo lucratur in Gallia,& Italia.nu.257.
Legum mentem vt de redditu missæ dicantur an liceat.nu.257.
Pecunia data ad lucrum salua sorte, vel non negotiaturo.nu.258.
Triginta pecuniæ in scriptura mutui vel depositi peccat.numer.259. & 260.
Societas in animalibus,& locatio eorum quæ licita.nu.260.& 261.

251 CIL. Peccat mortaliter,qui accipit notabile lucrū ex pecunia in societatē iniustam collata,vel maius quā debet,ex collatione secundum omnes.Societas autē est conuentio plurium suam pecuniam,industriam vel laborem cōferentium ad lucrandum,vt l.1.& toto tit.ff.Pro socio, & Inst.& C.eod.tit.e. Per vestras.de dona.Et ratio qua lucrū ex pecunia,ex societate collata accipi potest,& non ex mutuata, est secundū S.Th. 2.2.q.78.art.2.ad 5.Quod dominium rei mutuatæ cum periculo in mutuatarium transfertur,non autem rei in societatem collatæ:imo manet periculo cōferentis,sicut industria & labor periculo ea conferentium.l.Si tibi areæ meæ.ff.de præscriptis verbis.Quo autem societas iusta sit,tria requiritur.Primum, vt negotiatio licitā sit c.Per vestras,de dona.inter vir.& vxo.Secundo,vt pecunia subiaceat periculo eam conferentis,hoc est, vt si perāt tota,illi pereat,gl.c.Pleriq; 14.q.3.Tertium,vt in ordine ad lucrum collatarū lucrum diuidatur.l.Si non fuerit.ff.Pro socio. Et post alios Cajet.2.2.q.78.art.2.col.6.hoc exemplo declarat: Petrus cōfert mille aureos,alius laborem suæ personæ æstimatum,alius suam industriam,quingētis æstimatam, dicit societas licita & sancta sit, ex his omnibus vna summa

facienda est,& ex lucro, & iactura pro rata eius quod conferit quisq; capere debet,vt si isti tres quingentos aureos lucrum-tur,duo singulos ducentos aureos caperent, & tertius centum. Sotus tamen lib.6.q.6.ar.1.de iust.& iur.dixit,non esse habendam rationem quantitatis pecuniæ,quã quis in societatẽ confert,sed periculi cui exponitur. Iustius tamen videtur esse rium.Tum quia id habetur in l.Si non fuerit.ff.pro socio,& de illa,Inst.de socie.Tum quia,hoc est nouũ inuentũ,quo ad huc nulli negotiatores vsi sunt.Tum quia longe clarius & curius est dicere,societatẽ exæquandam esse iudicio periti qui æstiment pretium pecuniæ collatæ,cum cõditione expressa aut tacita,vt in primis conferenti restituatur,si nulla eius iactura facta fuerit, & pretium industriæ & laboris ea conferen-tium absq; aliqua spe quicquam pro illis referẽdi, nisi lucrum adsit:quique simul considerent,nullã vsuræ,nec industriæ ei cionem esse,ex eo quod ei,qui pecuniam confert de conferentis eius minus lucri quam par sit,detur,si est persona,quæ donare potest. Per quod multæ societates iustificantur, quas aliqui prædiuites cum suis famulis amicis,aut cognatis eriguæ inita strictæ contrahunt,quo eis fidem,honorem,& diuitias cõferant & conferendo in societatem magnas summas pecuniæ, soluta ad dimidiam,aut tertiam,aut quartam lucri partẽ eos obligant quamuis etiam defendi possent,dicendo,potius esse locationem
252 cum salario incerto,quã societates.At si vnus pecuniã, & alius pecuniam & operã confert,vterq; pecuniam quam contulit plusquam cipiet,& ex lucro,qui pecuniam & operam contulit plusquam alius arbitrio mercatorum percipiet, Ang.& Sylu.verb.Societas.Quando autem alius pecuniam,alius operã,aut industriam in societatem confert,tota iactura pecuniæ erit eã conferentis & tota laboris,eius,qui eum subiit,& industriæ eius,qui eam adhibuit, siue iactura in principio, siue in medio, siue in fine negotiationis fiat,iuxta Bar.& Bal.in l.1.C. Pro socio.& S.Th. 2.sec.q.78.art.2.ad 5.Quę vera opinio est,maxime in foro cõ scientiæ,iuxta Ange.& Sylvest.verb.Societas.Tum quia alioquin pars pecuniæ,ad quam soluendam alius teneretur,à periculo libera esset,quoad eum, qui contulit,& consequenter
253 quoad illam partem esset mutuum & non societas. Tum quia si in fine societatis lucrum esset antequã diuidatur,qui pecuniam contulit,eã in primis accipere deberet.Tum quia nõ deceret paciscí,vt dimidiam aut tertiam,aut quartã partẽ pecuniæ perditæ,alius qui laborẽ aut industriam posuit periculo. Quia nullam ex illa partem sumit,si nullũ inueniatur lucrum

huius societate,imo,tota eam conferenti restituitur. Tũ quia, vt qui pecuniam contulit eã perdit, sic qui laborem aut industriam adhibuit,ea perdit,quæ interdũ tanti & pluris æstiman-tur,quam pecunia collata.Nam tantus potest esse labor,& tanter lucro,& dominus pecuniæ vnã solam accipiat.Verũ tamen quod si pecunia conferretur cũ pacto,vt communis esset,& damnum inter illos,sicut lucrũ diuideretur,iustũ esset vt pecunia perdita omnibus periret, secundũ omnes vbi s.Notan- 254
dum autem,q periculum pecuniæ collatæ vitare potest eã conuentione facta cum socio conuentione,vt se faciat securum,siue per illo securitatis,quo eum tertius assecuraret, aut vt tanto minus de lucro cõmuni accipiat.Nam qua ratione tertius possit eam assecurare,eadem potest & socius,vt recte Sylu.verb. Societas 1. quę.2. dixit. Quæ confirmantur ex eis,quæ pridem 255
diximus Vlyssippone contra quandã maximi ponderis sophisticæ inquam,obiata alia iusta,quæ colligi poterat ex Maio-ri.4.dist.15.q.49.Caie.lib.17.Respons.& Sylu.verb. Societas. 4.2.videlicet. Quod fierẽt tres cõtractus.Primus,societatis,in quem alius pecuniam,alius operam & industriam conferat.Secundus,quo qui operam cõfert assecuret alterius sortem iustõ precio acceptο,aut altero tanto ex lucro remisso,Tertius,vt ad euitandas suspiciones & molestias rationum,qui operã præstat certum incertum lucro aliquo certo redimat, aut vt ex lucro incerto tantundem certi retineat. Pro quo facit quod assecurari,q nemo negat eum qui confert aliquam pecuniam in societatem,posse assecurari de sorte,& de aliqua certa parte lucri iuendo suos contractus assecurationis sortis & lucri cum tertio,& qua ratione potest inire cum tertio , eadẽ etiam cum socio potest cessante omni fraude,& simulatione. Addo q possunt fieri eodẽ tempore, vt monstrat Ma.in 4.dist.15.q.49. concl.3.non solum formaliter & explicite,sed etiam æquiualẽter & implicite,vt si quis negotiator publice protestaretur se parato ad accipiendã pecuniam à quocunq; volente illi cõferre illam in societatẽ,cũ pacto de assecuratione sortis ad rationẽ 4. pro centum & lucri certi 4. pro duodecim incerti lucri. Ita q ex lucro incerto verisimili 12. ex centũ accipiat pro assecuratione sortis,& quatuor pro certificando lucro decẽ,& consequenter non teneatur reddere nisi quatuor. Et postea alius sciẽs huiusmodi protestationẽ,confert ei centum,dicens,ego confero tibi centum in societatem negotiationis cum securitate sortis , &

redem

redẽptione lucri incerti iuxta protestationem tuam. Pro quo
præter prædicta vrget c. Per vestras, de Don. inter vir. & uxo-
256 sic noue inductum, ibi Papa iubet, vt marito vergente ad in-
piam, deponatur apud aliquẽ mercatorẽ, quo ex parte huius
nesti, onera matrimonij sustẽtet, & ita intentio eius fuit, vt de
salua seruaretur, siquidẽ, ob hoc iubebat illã à marito auferri
& ita videtur noluisse, vt ad lucrum & damnũ mercatoris
retur, q. erat eam periculo obijcere: voluit itẽ, certum aliquod
lucrũ inde prouenire, ad matrimonij onera sustinenda. At hoc
duo fieri nõ possunt sine assecuratione & lucri incerti per ea-
to redemptione, ergo Papa tacite voluit illa fieri. Facit etiam q
in multis Galliæ locis: quãdo in ea prælegebamus, audiuimus
& nunc audimus in aliquot Italiæ partibus, & Montibus pietatis
seruari, quod Ecclesiæ & viduæ & pupilli more antiquo erant
rebant suas pecunias mercatoribus, quo quatuor pro
centũ in suam sustentationẽ lucrarentur. Quæ consuetudo
fendi nullo modo potest, per intellectũ, quẽ Io. And. & alii
li alij d. c. Per vestras, assignant, scilicet, q. in fauorem ecclesi-
rum, viduarum, & pupillorum, cum illo lucro mutuari possent,
quia esset vsura, quæ neque etiam ad redimendos captiuos ad-
257 mitti potest c. Super eo, de vsu. Nec vllo alio modo defendi po-
test: quam dicendo, quod exordiũ cœpit ab hoc societatis mo-
do, quo fit cum securitate & redemptione prædictis, & conti-
nuata fuit, vsque ad illud tempus. Ad q. coniiciendum fuit, q
vix tertiam partem lucri dubij verisimilis, quod fibr pro ta
ta regulariter obuenire posset, accipiebat: Nam verisimile
crum centũ ad minus erat 12. vel 15. & non recipiebant nisi qua
tuor pro centũ: q. significat illos reliquas duas partes pro secu-
ritate eiusmodi, & redẽptione dubij pro certo relinquere. Hoc
quo facit etiam quod Caiet. in lib. 17. Resp. 11. respõ. scripsit,
telligimus tũ hoc, cessante omni fraude, & simulatione, &
coram Deo formaliter aut æquialenter prædicti tres contra-
ctus veri fiant. De quibus omnib. copiosius scripsimus in pre-
dicto Comm. c. 1. 14. q. 3. respõdendo ad quæda Soti argumen-
ta. Equidem optarem, vt episcopi, vel saltẽ Pontifex Max. de-
clararet, prædictam consuetudinem esse iustam, eo quod pate-
mendum sit, quod in terris, in quibus à tempore immemorabili
illa inoleuit, habuit originem huiusmodi licitã: & ita bona co
scientia seruari posse, monitis præsertim pecuniam deponen-
tibus, & depositariis, vt tres prædictos contractus faciant, vt
habeant pro factis. Pro quo est, quod consuetudo immemora
lis facit præsumi titulũ requisitum ad eius valorẽ, c. Super eo,

bellam, de verb. sign. & l. Hoc iure. §. Ductus aquæ. ff. de aqua
quotid. & æstiu. Licitum est etiam pactum in quo qui pecunia
alienã negotiatur, omne lucrũ domino illius tradat, & ei à do-
mino certum quid & ab omni periculo liberum pro labore, &
industria soluatur. Quia huiusmodi contractus non est Socie-
tatis, sed locationis, & ideo si iactura, eius dolo vel culpa, aut il-
lius ministrorum contingeret, satisfacere domino teneretur,
qua gratia vtriusque sit, per d. ...eod. c. nu. 179. Angel. & Sylue.
vbi s. Ad quæsita hic de pecunia legata parocho, & beneficia-
riis ecclesiæ, vt perpetuo singulis mensibus, tot missæ
per legante dicantur, quot ex lucro illius, ad rationẽ quinque
per cẽtũ quotannis dici poterunt. Respõdeo, legatum esse li-
citum: quia licet legare vsumfructum pecuniæ. l. 1. & 3. de v-
sufruct. earum rerum quæ vsu consum. & quia tale onus licite
ab illis arg. c. Significatũ, cũ eis quæ illi adiecimus, de præb.
fit quod expediret, vt legatarij emerẽt ea censum perpetuum
annuum simile, ad rationem vnius pro viginti si inuenirent, &
si tantundem non inuenirent, aliqua prædia reditus annui
equiualentia vel plurium pro centum, & si nec ea, censum redimi-
bilem, & si nec illum, conferãt illam alicui mercatori in iustam
societatem, & quærant aliquem opulentum, qui sortem & ali-
quod lucrum certum, quanto maius poterunt, assecuret eis pro
parte verisimilis, & incerti ad eos ex illa societate prouẽ-
turi. Si non inuenerint tertium, qui hoc faciat, curent id fieri
ab eodem socio cui illam in societatem contulerunt per tres
contractus initos modo supradicto nu. 256. & dicant tot missas
quot dicendis illud sufficiat arbitrio Episcopi. Arg. c.
Nec ecclesiam, de Testa. & l. Legatum. ff. de adminiũ. rer. ad Ci-
tin. & l. Legatum ff. de vsufr. legat.

CLII. Qui dat pecuniam in societatem ei, quem scit ea non 258
esse negotiaturum, vt militi, vel clerico indigẽtibus in certum
locum, quamuis tres prædicti contractus societatis, securita-
tis, & redemptionis concurrerent. Quia non est vera, sed simu-
lata societas, quæ mutuum velat siue palliat.

CLIII. Qui vere coram Deo pecuniã in societatem contulit 259
in locum & dãnum, sed à socio publicã mutui, aut depositi
scripturam accepit: quia mentitus est in periculum notabile,
suæ famæ, & bonorũ proximi. Quia posset voluntate mutata
sibi pecuniam depositã vel mutuatã reposcere, quãuis periret.
Quæ eiusmodi scripturam, si lucrũ participare vult, rescinde-
re debet. Quanquam respondimus, hoc locum non habere, in
eo negotiatore, qui contra intentionem pecuniam conferentis

pro

pro honore suo scripturam mutui, aut depositi loco securitatis concessit, modo illam conferens scripturam prædictam qui eo to commode potest rescindi faceret, & aliam locicatus ab illet capere potest: & etiam pignora accipere pro securitate tuendæ sibi suę pecuniæ, nisi amittatur, & etiam pacisci, ne li aut tali mercimonio, nec in tali, aut tali loco, aut repore tali aut tali homine negotietur, & si mercator rebus, aut loca aut tempore aut persona pacto exclusis negotiatus fuerit, ra eius periculo erit, qui contra pactum fecit, iuxta S. Anto. par. tit. 1. c. 7. §. 18. Idem de eo, qui confert pecuniam in publicam nauticum, modo posito 3. eo. c. nu. 282. & 283.

260 CV. Qui locat boues, mulas, aut alia animalia pęcore mutuo notabiliter, aut cogit agricolam ad soluendū iuxtā pro tempore quo desinit laborare sine culpa sua ob culpā domini, vel casum fortuitum contingentē circa eum vel animalia, iuxta ea quæ 3. nu. 199. diximus & glo. l. Si vno. §. Itē cum quidā. Idem aut cogit ad æstimationem eorum post mortem, aut damnum naturale vel fortuitum, sine dolo, aut culpa levi eius contingens, quia hæc domini periculo subsunt, Gab. in 4. dist. 15. q. 2. dub. 2. & Rosel. verb. Vsura 3. §. 13. nisi agricola pactus esset, periculum quocunq; modo euenire, esset commune vtriusque, to ei ob hoc iusto pretio, vel facta debita diminutione pro nis, quæ sine hoc pacto esset iusta. Quin & si absque eius petendi aliquid vltra debitū ab agricola, si absque eius damnum contingeret, ne durius boues exerceat, pacisci, dimidium damni quoquomodo contingentis ad eum spectans non facta ob id aliqua pensionis diminutione, mortaliter peccat. Tum quia qui eius voluntatē nescit, scandalizat & in suis contract. Tum quia mori potest sine illius intentionis declaratione, aut mutare intentionem, & postea ipse aut sui 261 hęredes miserum Agricolam vexare. Licitum etiam est re animalia in societatē alteri, ea lege, vt lucrum sit commune, sed qui ea recipit nil ex eo capiat, donec pretiū eorum sit persoluatur: & postea sint cōmunia, modo ea quæ ante societ recuperatā interierint, domino intereant, & nō recipienti, S. Anto. 2. par. ti. 1. c. 7. §. 39. qui alios contraria tenentes refe Circa quæ, in fine illius. §. ponit regulam, per quā omnes dubi deciduntur, scilicet, q̄ omnis societatis circa animalia, in qua ponūtur pacta, quibus alicui sociorum, iudicio boni viri, bile damnū infertur, est illicita, & recte quidē, quia etiā omnia alia in qua cōmoditatum partes non respondent ex æqua tibus in societatem collatis, est illicita: per d. 3. eod. c. nu. 283.

De vsura participantibus, & eam non restituentibus.

SVMMARIVM.

Vsurarius qui scadet, aut sub ea petit, vt peccat. nu. 262. & 263.
Vsurarius à non volente restituere, qui accipit solutionem crediti in malos fructus, vel impedit, ne gratis mutuetur. nu. 264.
Vsurarij bona non sunt obligata, & sunt emendi. nu. 265.
Vsurarius per alios exercens etiam famulus obligatur. nu. 266. & 267.
Peccatum mortale est ad minus peccandum inducere. nu. 263.
Pignus ob vsurarium emptum, restituendum. nu. 265.
Proventus vsurarum qui peccat. nu. 266.
Vsurarij vxor quæ peccat viuendo de bonis sui mariti. nu. 268. & 271.
Vsurarium filij & famuli qui peccant de bonis eorum viuēdo. nu. 270.
Pignus quis recipiens ab eo datum, vt peccat. nu. 271.
Pignus ab vsurario datum retinendi remedium. nu. 272.
Pignus non est marito vsui pignoris pro dote dati, &c. nu. 273. & 274.
Vsurarius qui iudex iubet solui, aut non restitui, & aduocatus, procurator, & testis qui ad id auxilium præbent, restituere tenentur. nu. 275.
Vsurarium instrumentum faciens, vt peccat, &c. nu. 276.
Vsurarius vsuras & fructus pignoris restituat. nu. 278.
Vsurarius qui manifestus nu. 280. & à quo absoluendus. nu. 281.
Vsurarij testamentum nullum detur sacramentum nisi, &c. nu. 279. & 281.
Vsurarium, ac diuitum eiusmodi societas vsuraria. nu. 282. & 283.
Vsurarium adhibens, quid de suo impendere debeat. nu. 283.

CV. Peccat mortaliter qui inducit aliquem, vt sibi aut alteri 262
mutuo det ad vsuram, quia peccato mortali consentire, peccatū
mortale est c. 1. ad Rom. c. Notum, 2. q. 1. quanto magis ad illud
inducere. Qui autē accipit ad vsuram, ab eo, qui ad id est para
tus, petit ab aliquo mutuū simpliciter, & quia alius nō vult
sibi mutuare, accipit sub vsuris, nō peccat mortaliter, nisi ob
id mortalē accipiat, nec etiam venialiter, si ob causam iu-
stam accipiat, sed sic si absque ea accipit, aut ob finem venialem,
scilicet ob vanitatem & ludos veniales, aut vt eius negotiatio-
ne diuitias accumulet, cū alias habeat vnde honeste viuat iux-
ta mentem S. Thom. 2. sec. q. 78 art. 4. & nostrorum doctorum
per eo, de vsur. Quos Caiet. in summa verb. Vsura, & 2.
sec. q. 78 artic. 4. explicat. Quamuis igitur accipere ad vsuram
licitum sit, non tamen petere vt sibi ad vsuram detur, quia est
petere aliquid quod alius sine peccato facere non potest, quod
quam licitum fuit, iuxta S. Anton. 2. part. tit. 1. cap. 9. §. 14. &

Caiet.

Caiet.2.sec.q.78.art.4.& lib.17. respons.14. respons. sed fecit
eo mutuum petere. At si rogatus petat vsuras sibi promitti
vellet sine illis mutuare, potest sub iis licite accipere. Confite-
263 tus tamen in extrema necessitate, non peccat inducendo ad mu-
tuandum sibi sub vsuris eum, qui sine illis mutuare non vult
iuxta Innoc. recept. in d.c. Super eo. Quia hoc non est pec-
mum ad peccandū inducere, sed cōsulere, vt minus peccet. Ita
est, potius peccatū vsurę, quā homicidij committat quod lu-
tū est c.Si quod verius 33.q.2.Ang.Vsura.2.§.2.Syl.vsura.2.q.
& Caiet.2.sec.q.95.ar.8.& in lib.17.Respōs.13.respons.verū est
videtur S. Antonino vbi suprà non peccaturū, qui mutuum ad
vsuram, ob ignorantiam, aut inconsiderationē peteret, aut quo
scit frustra se rogaturū eum, vt gratis mutuet: quod tamē nō
securum non videtur, propter rationes quas modo tetigimus.

264 CVII. Qui ad vsuram capit aliquas merces ad res vsuales
grane æs alienū contrahendo,& vxorem & liberos onerando
damnificando, vt insinuat Sotus lib.6 q.1.artic.5.de iust.& iu
Quamuis non loquatur ille de capiente ad interesse, nec de
emēte (habita fide de pretio) merces quas presenti pecunia re
dit, quod Hispani Mohatram vocant, idē tamen est dicendū
de illo, arg.l.illud ff.ad l. Aquil.& c.dudū.2.de elect. Et nota
dum, quod qui mutuat ei quem scit vsurū in fines malos, vt
vanos, non potest licite capere ab eo solutionē, si facta ratio
ras restituere non posset: quia, qui mutuat in malos fines, pe
habenti, vnde sua debita soluat, dignus est cui non soluatur
aliis debitoribus non potest soluere. Gab.in 4.di.15.q.ar.con.
Syl.verb.Vsura.8.q.7.quod ad forum conscientiæ videtur pe
stringendum, vel ad casum quo debita omnia essent æque pe
uilegiata, per dicta suprà eo.cap.à nu.52.

265 CVIII. Qui suadet volenti mutuare gratis, vt nō mutuet
nisi ad vsurā, aut volenti contrahere, vt contractum vsurarium
faciat, eū obligatione restituendi in solidū, Syl.verb.Vsura.
2. De emēte autem pignus amissum ob non solutionē vsu-
perinde iudicandū, ac de emente rem alienā secundum mul-
tem Scoti in 4.dist.15.recepti. Quia nec vsurarius videtur qui
rere dominiū nec dominus pignoris perderet illud iuxta dic
3.eo.c.à nu.203. Alia vero, quæ hoc in loco in Hispano sunt
mus, declarando, dico primum verius esse quod bona vsurario
non sunt obligata pro vsuris extortis, quia nullo iure prohibet
huiusmodi obligatio,& ita tenent Io.And. Panor.& Cōgregat.
in c.Cum tu,& in c.Tua, per illum text. inductum ibi a Panor.
de Vsur. contra glo. in vtroque cap.& in c.2.eo.tit.lib.6. quam

etiam ibi Dominicus & Franc. reprobant. Secundo, quod do-
minū rei per vsuras lucrifactæ transit in vsurariū, secundū gl.
cap.Si quis vsurā.14.q.4.respondentem illi cap.contrariū signi-
ficantis, quæ cōiter ibi recipitur. Tertio, quod dominiū rei ven-
dæ per vsurarium, transit in emptorem, ita quod non potest
auferri ab eo, qui soluit vsuras pro earū restitutione, vt Pan. cū
communi Modernorū tenet in d.c.Cum tu. Quarto, quod debitor
potest recuperare rem, quā pro vsuris soluit vsurario si penes
eū est, imo & si penes aliū titulo gratuito, saltē, quū desunt vsu
rario bona ad restituendū per l.Si & me & Titiū.ff.de reb.cred.
Ex quo infertur, quod qui aliquid notabile accipit gratis ab 266
vsurario, in eadē specie qua fuit datum illi, vel etiam in alia, si
debitor eius bona non sufficere ad vsuras restituēdas, aut pro-
babiliter dubitabat, peccat mortaliter, si non vult restituere iis
quibus vsurarius tenebatur, iuxta S.Bernar. in suis cōtractibus.

CIX. Qui institor, negotiorū gestor, tutor, aut curator, habēs 267
pecuniam ad negotiandum, & dandum sub vsur. & recuperā-
dem eas, & etiam si nomine suorum principaliū dedit ad vsu-
ram, vel recuperauit eas, cum obligatione restituendi, eis non
satisfacientibus, Arg.c.Sicut non suo, 46.dist.& c.fi.de Iniur.Syl.
Antonin.refert, verb.Vsura. 7.q.4.etiam si meras exequutor il-
lius fuit, aut famulus, qui solum pecuniā dedit, & pignora aut
cautiones vsurarū accepit, quamuis nulla vtilitas ex eo ipsi
obuenerit, per supradicta eod.cap.nu. 18. & per determinata à
Syl.in summa,& 2.sec.q.62.art.7.quicquid alij dicāt, & etiā
Caiet.d.q.4. quod tamen est restringendum ad famulos, qui
ex huiusmodi pecuniam, quam ferunt mutuam, ad vsuram mitti, & quā
accipiunt pro solutione vsurę recipi, & non extendendum ad
alios, qui id ignorantes faciunt, quāuis sciant suos principales
exigendo vsurę dare solitos Arg.ca. Quid culpatur 23.q.5. &
c.1.de Const. Quibus addo quod nunc interrogatus, an prædi-
ctus famulus teneātur restituere ante excussionem principalium?
Respondeo, quod sic, quia non censentur accessorij vt fideiussores
sed vt principales delinquentes, & ita magis obligati, quam iu-
benes, per dicta suprà eod.à nu.17. Idem de eo, qui est internū-
cius vsurę ex parte vsurarij principaliter vt lucrum illi, & sibi
accrescat cōparet, quales sunt cōmuniter proxenetæ quos Itali
Sensales, Hispani Corredores vocāt, quod est restringendū ad
illos qui rogarunt, vt daretur ad vsuram, non autem ad eos, qui
indirecte rogarunt, vt daretur mutuum Ant.2.par.tit.1.cap. 9.
Secus (Principaliter ex parte vsurarij) quia si principaliter
accesserit ex parte indigentis, rogans vsurarium paratum ex

se ad mutuandum ad vsuram, vt illi mutuaret, non peccaret.

263 CX. Quæ vxor vsurarij sciens maritum non habere amplius quam ad restituendas vsuras extortas, viuit ex eius bonis cū eius aut consanguineorum bonis, aut ex suo labore honeste potest, iuxta Cardin. in Clem. 1. quæst. 8. de Vsur. & Imol. ea. Cle. nu. 55. Quod, nostro iudicio, restringendum est ad eam quę viuit de eisdem bonis vsura acquisitis, quorum dominium in vsurarium non transiit, qualia sunt pignora frugifera. Etiam, quæ sumptuosius quàm eius status deceat, viuit. Non amen ad eam quæ solū impendit ea quæ in eam eo quod vxor eius est, & ob dotem allatam impendere tenetur maritus, quia tanto & plus obligatur maritus ad eam sustentandam, quanto ad vsuras restituendum. Argu. l. Assiduis, qui pot. in pign. hab. Quidquid Sylvest. verb. Vsura. 8. quæst. 2. & alij dicant. Neque ad hoc necessarium est quamuis sanctum, eam maritum tempore oppottuno ad eas restituendum inducere, & Deum, vt eum conuertat precari. Neque amplius quam alia vxor bonorum

269 in prædictorum bonorum custodiam, conservationē, & amplificationem incumbere. Neque vt vsurarius res incertas restitutioni obnoxias retineat, & Episcopus cū ea, vt de illis tantum pauper viuere possit dispenset, neque vt sit in extrema necessitate, quicquid Sylu. vbi suprà, & alij dicant, quia nullo iure, neque vlla ratione, ea esse de necessitate iustitiæ probari potest. Quod ipsum fere dicendum est de vxore alterius creditoris non habentis vltra ea, quæ tenetur soluere, vel restituere. l. Illud. ff. ad l. Aquil. cap. Dudum, 2. de Elect. Idem quoque de liberis, qui aliter viuere non possunt, sed nō de illis, qui alias seruiendo victum quærere possunt, nisi seruitia patri facta demereantur. Quia ad hos sustentandos pater non tenetur. quis à liberis. § Sed si filius. ff. de lib. agnos. Idē etiam de familiis, qui sui victus impensam lucrātur, & de filiis & familijs ignorātibus bona quibus sustentātur, vsura parta fuisse. Et de mobilibus tanta quanta expendunt & iustum stipendium ad vtilitatem rei familiari, laborando, effodiendo, aut aliud de

270 mi efficiendo, aut eam administrando, modo ne eandem pro vsura solutam in stipendium accipiant. Gab. in 4. dist. 15. quæst. 3. col 16. & 17. Sed non est idem de his siue filiis siue mulis, quorum opera, quamuis sit licita, non tamen adsit tantum vtilitatis rei familiari, quantum impensæ. Qualis est opera qui non nisi ad comitatū, aut mensam, aut alias res frustra facit, iuxta S. Bernardinū. Et multo minus si ad res inutiles, vt ad alendos canes, aceipitres &c. Angel. verb. Restituere 1. CXI.

CXI. Qui capit dotem à socero vsurario, cuius bona soluēdo sunt, quas debet non sufficiunt, sciens id aut debens scire, quod, nostra sententia, intelligitur, non solū quādo res ipsæ vxoris acquisitæ in dotem dantur, & quādo dos est extra modū, sed etiam quādo in pecunia, aut in aliis rebus quarū dominiū ad vsurarium transfertur, moderata, & necessaria datur. Quia eque ab eo qui nec donare, nec dotare sine peccato potest. Et qua vxor sine marito illam dotem restituere non potest, si illa vult, & maritus repugnat, maritus peccat, & non illa, modo stante mortuo marito, aut quàm citius poterit, restituere. Et si nolens vult & illa non, vxor peccat, & non maritus, qui tamē dotem restituendo, vterque in statu dānationis versatur, c. Peccet. de reg. iur. lib. 6. Hoc tamē remedio vti possunt, si socer sa- 272
habet ad restituendum res certas, & multas incertas debet. Nolunt enim petere ab Episcopo, vt à iudice, de his nō habētibus, vt se sustētent, illa bona dotalia, quæ pauperibus essent iuxta dicta supra eod. nu. 92. Ang. verb. Restitutio 1. Sil. verb. Vsura 8. 9. 5. Quod autē diximus, vxorē absque consensu & licētia mariti sui vsuras restituere nō posse, intelligi nisi quādo ex illarū restitutione scādalū sequit. & nō quādo sequitur ex cuiusmodi scādalo id faceret, per sup. eo. cap. nu. 218. CXII. Qui socer genero suo cui dederat prædiū frugiferum 273
quod soluēdæ dotis, mutuat tantū, quantum debet ei pro dote, vt relinquat illud ad percipiēdū ex eo fructus quos ille percipere. Quia ratio, qua c. Salubriter, de vsur. quo hoc habent genero, aut alteri matrimonio cōiuncto, nō habet locum in eo qui tāundem mutuat ei, eo prædio in pignus accepto, 274
quia genet bene potest socero, vel alij, qui liberaliter mutua dat, ea quæ in pignus habet liberaliter cōcedere, modo ipse id principaliter ratione mutui, sed alia iusta, per dicta per tot. cap. nu. 203. Et quia id nullo iure prohibetur. Quod etiā verb. Vsura. 3. §. 4. Quæ autē sit illa ratio, & ad quas extendatur, tradimus noue supra eodem cap. nu. 211.

CXIII. Qui iudex vsurario vsuras adiudicat, aut eū ad eas 275
soluendas non cogit, Arg. c. Post miserabilem, & c. Michael, de procuratore & aduocato, qui iuuāt in hoc vsurariū, vt restitutionē earum petenti, cum obligatione restituendi in solidū, per dicta suprā eo. cap. à nu. 17. Neque excusantur scripturæ in superficie, iustæ viderētur, si conscientia esse factas pro vsuris, iuxta Host. in d. c. Michael, vbi sit Inno. licet eū ad id citet Syl. Idē de notario publico

faciente instrumentũ simulatum, quod licet formaliter loquendo non sit
contractum contineat, vere tamen continet vsurarium: vt cum
vere res pignoretur, scribit quod venditur, vel pro centum de-
cem datis, scripsit, centum, vel é contrario, ita vt pro centum
iniusto, iustum describat cum obligatione restituendi, non
176 cipalis restituat, per suprà dicta eo.c.nu.11.& 12. Cum efficaciter
socius damni inferendi fuerit. Quamuis si hoc in fauorem eius
qui mutuũ accepit, fecit, quia indigebat, & vsurarius gratis mu-
tuare nolebat, neq; sub vsura cũ scriptura continente aperte il-
lam restituere non teneretur, licet mortaliter peccaret, & ex-
cõmunicatus, vbi excõmunicantur tales contractus simulantes
facientes: sicut nec esset ob scripturã apertam vsuram continen-
tem, quia per eam nec damnũ intulit, nec eius causa fuit, nec
fuit, cũ ea, & qui accepit, & qui mutuũ dedit æqui vti possent,
nisi eam faciat in locis vbi ex statuto iniusto, aut iniqua con-
suetudine, qui mutuũ ad vsuram accipiunt, ad eam soluendam
cõpelluntur. Quia tunc restituęre tenetur per dicta sup. & per
Syl. vsura 7.q.7. Certũ est etiam, notarium ad mercedem quam
pro labore scripturę contractuũ vsurariorũ accipit restitue-
dam, non teneri: quamuis in eo peccet, quia suã mercedem ac-
cipiendo non peccat cõtra iustitiam, ꝙ solũ imponit necessa-
177 tem restituendi per dicta 3. eod. nu. 12. Idẽ de testibus confi-
instrumentorum vsurariorũ. Quia eiusmodi contractus absq;
testibus, non valent, Syl. vbi 3. §. 9. Quę procedũt non solum in
teste, & notario sciente contractũ esse vsurariũ, sed etiã in ha-
bitante, qui antequam dubietatem exuerit, testificatur, vel scri-
instrumentum vsurariũ, Arg. c. 3. Eccles. & c. Dubius, de Hæret.
& c. Si quis autem. de pœnit. dist. 7. cũ late ibi à nobis traditis.
quãuis aliquanto minus peccaret, per ea quę ibidẽ nu. 4. dix-
pſimus. Diximus (Antequam dubietatẽ exuerat) quia si per op-
nionem alicuius doctoris solẽnis fuscitam rationẽ, illam exu-
ret, posset id bona conscientia facere, per dicta ibidem nu. 8.
178 CXIIII. Qui vsurarius non restituit quod vsura sorte
accipit, vel fructus pignoris ei dati perceptos, vel quos per-
re potuit. Nec excusat eũ, ꝙ mutuatarius, multũ eius sorte
lucrifaciat: contra impium Molinæum: quia non ratione
mutuatarij, sed mutui eas recipit. Quod si ipse non restituat,
hæres eius tenebitur restituere: & si fuerint multi, quilibet pro
sua parte tenebitur. Et si quis eorum non habet vnde restituat,
alius ad id pro suę hæreditatis parte quantum feret, obligatur
tur c. Tua nos, de Vsur. Imo & legatarij, donatarij, & generaliter
acceperunt aliqua ab vsurario, tenebuntur restituere, si quę ab

ueterum adhæredes, non sufficiant, quatenus facti sunt locu-
pletiores, per supradicta. Ad restituendum tamen quod suo
nomine pecunia vsuraria emit, non tenetur; iuxta Maiorem in
4. dist. 15. q. 38. & Commun. in c. Cum tu, de vsur.
CXV. Qui sacerdos vsurarij manifesti confessionẽ audit, 179
vel eum absoluit, vel aliquod aliud sacramentum ei ministrat,
antequam vsuras quod poterit restituat, aut præstet cautionẽ
de restituendo cum pignoribus vel fideiussoribus iis à quibus
eas extorsit, si præsentes sunt, alioqui iis, qui eis acquirere pos-
sunt. Et si non sint tales, Episcopo, aut eius Vicario, aut ipsius
proprio parocho, coram personis fide dignis, aut aliquo notario
ex ordinarij mandato, ita, vt in cautione exprimat verã summã
debitã, & certũ, sin autem, arbitrio recipientis moderãdo. Qui si
eidem obligationem minorẽ debito receperit, ad restituendũ
tẽ dem tenebitur. Et vsurario nolẽti hoc facere, nemo debet
esse tãlis in testamento, nec confessionem eius audire, nec ipse
debet in loco sacro sepeliri, & eius testamentum ipso iure est
nullũ. Si vero pignora vel fideiussores dare non potest, iuret se
de non posse: Quæ omnia continet c. Quanquã, de Vsur. lib. 6. 180
Quia etiam is, qui eum in loco sacro sepeliret nisi prius prædi-
ta præstitit, excõmunicatur per Clem. 1. de sepult. vt infra di-
cetur. Quod si vsurarius in periculo mortis est & vult prædicta
facere, sed non potest, à quolibet sacerdote eius confessio au-
dienda est & absolui, & obtenta ab eo facultate Episcopo eius
restitutionem declarabit, vt si conualuerit, ipsum, & si moriatur
hæredes, ad restitutionẽ cõpellat, Arg. c. Si quis suadẽte,
24. q. 3. & asserit Sylu. verb. Restitutio 6. q. 1. Vsurarius manife-
stus dicitur qui palam & notorie ad vsurã mutuat, aut suas res
ita datam solutionẽ earius iusto pretio rigido manifestè vẽ-
dit. Non est necesse, vt quibuslibet petentibus tribuat, si cut a-
liqui dicunt, sed quod eius mutatio quando fit, sit manifesta,
Host. & Ant. Burg. in c. Ad nostrã, de Empt. & vẽd. Neq; hoc re
quiritur, sed satis est, vt postea per sententiã aut alias illud pa-
tefiat & notoriũ fiat, secũdũ prædictũ Ant. & citatos ab eo, quod
sufficiens videtur. Per sacerdotẽ in hoc casu intelligimus non so-
lũ parochũ, sed etiã quẽlibet confessariũ potestatem audiendi 181
dictã confessionẽ eius legitimã habentẽ, Arg. Clc. Dudũ. de se-
pult. Qui vero aliis acquirũt, sunt liberi in patris potestate cõ-
stituti, & seruũ proprij, aut bona fide possessi, §. 1. & 2. Inst. Per
quas personas nob. acqu. Notarius in hoc casu extraneo nõ ac-
quirit, nisi illud mandato ordinarij faciat secundũ gl. d. c. Quã
pridẽ verb. Mandatũ, quod intellige, quoad effectũ satisfaciendi

præcepto Ecclesiæ in hoc casu. Nã quoad alios acquirerent ea quibus stipularetur, vt Perus. in d. c. Quanquam, recte dicere

282 CXVI. Qui confert aliquã pecuniam in societatem nauitarum volentium ire piscatũ in mare longinquum, & pontes habentium cõmeatum, & alia in id necessaria, eo pacto, vt tantũ sibi lucri pars obueniret, quanta cuiuis alij nautarũ, & vt tantus nauigationis sit illorũ periculo, & quod ex lucro futuro pecunium prædicta pecunia ei soluatur & si nullum fieret, vel aliquod exiguum, vt non sufficeret ei soluendæ, quilibet sua rata illi soluat. Nautæ vero vacui maneant Arg. Glo. memorabilis, & quæ latius ibi Bal. in l. 1. C. Pro socio, nu. 6. Quẽ sequitur Ias. in l. Conqueus, insti. de Actio nu. 46. & eorũ. quæ ait Th. & eius Commentator. 2. sec. q. 78. ar. 4. ad 5. Tũ quia vt ait Bal. in dicto nu. 4. Socius, qui non est particeps pecuniæ in societatẽ collatæ, non debet soluere aliquã partẽ eius in negotiatione perditæ. Et si non cõmunicauit suã pecuniã nautis, cuius iacturæ participem esse voluit. Tum quia vult esse socius omniũ lucri cuiuslibet iacturæ nõ nisi vnius. Tum quia vult, vt tota sua sors principalis sit sibi salua, contra gl. receptam in l. Si fuerit, ff. pro socio.

283 Credimus tamen eũ hanc conditionẽ adiicere posse, vt quo tota pecunia siue sors ab eo collata, aut eius pars restituretur, nautæ soluerent eã partẽ quã de ea impenderent in expensas, quas domi facerent. Quia quũ alius in societatẽ suam pecuniam, alius suam industriam, & laborẽ conferat qui & industriam confert, non debet de lucro deducere totas victus impẽsas, sed eas solas, quas vltra domesticas faceret. Ita Bald. in d. l. 1. nu. 9. & licet contrarium videatur verius. Secco, in d. l. 1. col. 3. & esset verum quando tale pactum non contineret, non tamẽ esset, quando interueniret, quia pactum illud non est iniustum cum illi non obligentur ad sortẽ soluendam, nisi pro ea parte, quã impendissent in impensas, quas domi fecissent, in quo nulla inæqualitas in hac materia reperta inuenitur Arg. l. Sed & si. §. Quod autem. 2. ff. de petit. hæred. & l. Cum duobus. §. Quidam Sagariam, ff. pro socio.

De vsura circa Cambia.

SVMMARIVM.

Mutuum quodnis cum pacto vt mutuans assecuret vsuras. nu. 283. A.
Mutuũ pecuniæ ab vno numeratæ assecurãdo eũ absque pacto. nu. 283. A.
Assecuratio lucri a. & vtilis nu. 283. A.
Vsuras nauticas esse nunc veritas quo sensu. nu. 283. A.
Vsura non est aliquid pro fideiussione accipere. nu. 283. B. Cambium

Cambium quid, & quid sit siccum, & est septuplex, nu. 283. B.
Pecunia eadem numerata plus alij quam alij valet. nu. 283. B.
Permutatio antiquior emptione, & licita etiam in pecunia. nu. 283. C.
Pecunia suæ peculiaris quis, & qui alij septem in quos locari potest prædictis non mutuari vel commodari. nu. 283. C.
Commutatio omnis æqualem valorem commutatorum requirit. n. 283. C.
Cambium etiam pecuniæ pro pecunia, vtriusque valorem æqualem requirit. nu. 283. C.
Pecunia ad quod est pro eo quod nondum est. nu. 283. C.
Cambii premiũ per offerentem mutuandi licet. sed non est in vsu. n. 283. D.
Cambium siccum per mutuum licet etiam priuatis, etiam in Hisp. nu. 283. D.
Pecunia tur maiori pretio præfixo exponi potest. nu. 283. D.
Cambium tertium per literas licet, quatuor seruatis, & quod merces cambiatæ incertæ. nu. 283. E. & H.
Cambium tertium de vno loco ad alium valet, sed non de tempore ad tempus. nu. 283. E.
Cambium quartum translationis realis licet. nu. 283. F.
Pecunia vt merx est vendibilis. sed non vt est pretium. nu. 283. F.
Cambium, quantum ratione interesse veri sed non falsi lucri. nu. 283. F.
Cambium siccum per tutiorem pecuniarum licet. nu. 283. H.
Capsa cupri & reddit pecuniã dupliciter vt, & chirographo. n. 283. H.
Cambium qui apud campsorem gratis custodientem vsurarius. nu. 283. H.
Cambium septimũ præsenti pecunia pro absente licet hoc seruato. n. 283. I.
Cambium nominati, & innominati in hoc pares. nu. 283. I.
Pecunia vna eius de causa plus valet quam alia. nu. 283. I.
Pecunia pretium authoritate priuata vt mutari potest. nu. 283. K.
Mutuans pecuniam alicubi, quando plus recipere potest alibi. nu. 283. K.
Pecunia præsens tanto plus valet absente, quanto distantior. nu. 283. K.
Lucrum æquale ẽ ẽa Doctor societatis Iesu laudatus. nu. 283. L.
Cambia vsitata pecuniæ minoris pro maiore vt liceant. nu. 283. L. & M.
Bald. Pet. V. de Cambiis. nu. 283. N.
Mutuare Regibus, &c. sub vsuris vt licitum. nu. vlt. O.

CXVII. Peccat mortaliter, qui quærit lucrum notabile ex cambiis siccis, vel realibus contra iura naturalia diuina vel humana iusta, exercitis. Pro cuius & aliorũ intellectu, inseremus hoc ad id opportuno loco, summam Commentarij cap. fin. de vsur. quod est vnum de quinque prædicto Manuali adiunctis, quam summam huc pertinentium huius latini opportunis locis inserere in eius præfatione promisimus.

Summa igitur prædicti cõmentarij huic loco opportuno infe- A

renda est, quod in primis quinq; numeris habetur, quod principium illius capituli aliter intelligitur à Glo. Host. Io. And. & aliis in illud cõmentantibus, aliter à Io. Maior. Caiet. Syl. Med. & Soto in locis ibi citatis, quos ipsemet olim sequutus fuerã, & quod eorum intellectus nullatenus quadret contentui eius, multis rationibus perspicue monstratur, licet sit verus in sensu delicet, Quod mutuare alicui pecuniam traiiciendam per loca periculosa, eo pacto, vt mutuatarius faciat eã assecurare à periculo tuãte, accepto in id aliquo pretio, est pretium vsuræ, quia vltra sortem quæritur mutuanti obligatio, vt assecuretur ab eo pretio aliquo accepto. Et quod secundus intellectus est, quod mutuans pecuniam traiiciendam per loca periculosa, suscipiendo periculum in se ob aliquod pretium, est censendus vsurarius. Cuius statuendi ratio noua, & germana redditur, per quã monstratur, nõ fuisse Gregorio animũ reprehẽdẽdi assecurationes quas quotidie in magnã Reipub. vtilitatem fieri videmus, sed neq; declarare, q̃ mutuare, cũ pacto, vt mutuatarius teneatur facere assecurari per mutuãtẽ sit vsura: quia hoc indubiũ est, & indignũ, vt tanta opera declararetur, neq; fuisse animũ decernẽdi esse vere peccatũ vsuræ, mutuare suscipiẽdo periculum in se, & assecurãdo pretio iusto, ei qui vere vult pecuniã per loca periculosa traiicere, & vere vult eã sibi assecurari iusto pretio: quia hoc corã Deo, & in foro conscientiæ licitũ est, vt ibidem monstratur: sed fuit animus obuiandi quãplurimis vsuris palliatis, quæ fiebant mutuando cũ assecuratione, suscepto pro ea pretio, quãplurimis, qui volentes sibi mutuari, & non inuenientes qui gratis mutuarent, fingebant se velle traiicere pecuniam in alias terras, & velle sibi eã assecurari, addito pretio iusto, quo inuenirent mutuatores: Obuiauit autẽ inducẽdo præsumptionẽ iuris, & de iure, qua qui hoc faceret, præsumeretur vsurarius, & ita non dixit, eũ qui hoc faceret, esse vsurarũ, sed censendum, hoc est præsumendũ esse vsurarium. Quæ prouidentia digna fuit sanctitate & eruditione Greg. IX. Et firmatur ratione prædicta per quam soluuntur argumenta, per quæ prædicti & etiam nos olim intellectum communem reliquimus.

In nu. 6. 7. & 8. habetur, quod cõstitenti se mutuasse pecuniam alteri, earũ securitatem deposcenti, quo eas mari aut aliis periculosis locis transferret, & sine fraude ipse eidẽ securitatẽ præstitit pretio, quo ab alio eã accepturus erat, nulla restitutio est præcipienda à cõfessario. Et quod principio illius cap. solũ ex locus in mutuante pecuniã numeratã, quod multis fundamentis probatur. Et quod illud cõiter receptũ, vsuras nauticas esse

prohibitas per ius Pontificium prædicti cap. intelligendũ esse sine veritas quoad forũ exterius, si ob mutuũ pecuniæ numeratæ quæ accipiantur: & etiã quoad interius, si propter pecuniæ, aut alterius rei mutuationẽ sumantur, sed nõ si & quatenus ob solam securitatẽ præstitam recipiãtur (nulla ratione habita saltẽ principali mutuationis certæ quantitatis) modo non accipiantur maiores, quam ab alio tertio pro eadem securitate recipe-rentur, quæ est noua, & singularis resolutio. Et quod erat impius Molinæus in locis ibi citatis, asserens licere mutuanti accipere vltra à diuite. Quia prædictum c. Nauiganti, habet non licere vsuras accipere ab his qui traiiciunt pecunias in partes remotas causa negotiandi, quod palam est non fieri à paupere. Et quod quicquid Laurentius dubitet in loco ibi citato, Creditor potest accipere aliquid pro fideiussione, l. Hoc non est, §. primo, ff. de dona. vbi hoc not. Bartol. receptus, quum per suprædicta assecurans possit, pro securitate aliquid accipere, & Creditor sit in effectu assecurator. & nõ capit vi mutui, sed vi fideiussionis, modo cesset fraus, qualis esset, si nollẽ tibi mutuare, nisi mihi fideiussorẽ N. præstes, quo cũ conueni, vt pro mutuo qd accipiat inter nos pactiẽdũ, aut q̃ liberatus à me à fideiussione, illud mihi tradat: aut nolens sine lucro mutuare, mutuum cum pacto, vt ego pro te fideiubeam, & postea nolo fideiubere, nisi certa aliqua re mihi abs te data, quamuis teneri possem his casibus, non inesse vsuram, cum nihil vi mutui, vel expressi accipiatur: Sed solum vi alterius contractus differentis ab illo iuste illi appositi.

In nu. 9. & decimo nu. Quod Cãbiũ proprie est cõmutatio pecuniæ pro alia, & q̃ diuiditur in cãbiũ pecuniæ numeratæ & cãbiũ altarũ rerũ, quia multis de causis infra expressis, alia pecunia, & alia plus valet vni, quã alteri & è cõtrario. Et q̃ Cãbium a vulgo vsurpatur, est omnis cõtractus pecuniæ pro pecunia, siue sit permutatio, siue emptio, siue depositum, siue quasi alius. Et diuiditur in Reale, & siccũ: & q̃ cãbiũ siccũ intra § Ant. & alios Theologos ibi citatos, est cãbiũ fictũ & nõ verũ: & sic accipitur in Extrauag. Pij V. infra verbum in Extra N. relata, sed Laurẽtius in dicto Cõmẽ. citatus, qui ante eos de hoc meminit, dicit: Cãbiũ siccũ esse, quo Cãpsor prius quã det accipiat. Quod ipsum etiã Syl. ait in verb. vsura, 4. Et quod dat antequã accipiat, dicitur siccũ. Reale vero cõtra, quo Campsor prius accipit pecuniã, quã det. Et q̃ aliæ diuisiones Caiet. Medin. Soti & aliorum non videntur vtiles: Et quod ex

mente omnium potest vtiliter dici, septem esse genera cam-
biorum. Primum, ratione officij mutuandi, quod nõ est in vo-
Secundum, per minutum, quo præsens pecunia pro præsenti
commutatur. Tertium, per litteras. Quartum, per trãstationem
realem. Quintum, ob interesse. Sextum, pro custodia. Septimũ
per commutationem pecuniæ præsentis pro absente.

C In nu. vndecimo, & tribus seq. ℣ permutatio est antiquior
emptione, quæ cœpit post inuentam pecuniam numeratam, &
quod pecunia fuit inuenta, vt esset pretiũ, quo necessaria vtro
emerentur, & vt rerũ venalium esset mensura quædã publica.
Et ℣ postea sequuta est permutatio pecuniæ pro pecunia, &
ars cambiendi, quæ est ars negotiandi pecuniis vltro citroque
dandis, & accipiendis, & quod licet Arist. non sit visa licita, ta-
men ordinata, ad quærendam sustentationẽ, vel alium finem ho-
nestum, etiam Christianis licet, ex mente Tho. ibi citati & ve-
cepti. Et quod licet primus finis pecuniæ sit emptio, & vendi-
sunt tamen alij septẽ secundarij, in quos ea licitè vtimur, cam-
biendo, permutando, opes ostentando, ornando, aspectu eius
delectando, & iure siue succo eius medicãdo. Et quod exempto
mutuo, & cõmodato, licite præbens eam potest capere pretium
pro eius vsu. Qui autem mutuat, & fingit se locare in aliquem
vsum prædictorũ, quo pro vsu eius aliquid accipiat pecuniæ cu-
ram Deo cordium scrutatore. Et quod in omnibus cõmutatio-
& contractibus iustitiæ cõmutatiuæ, est seruãda æqualitas, seu
quod tanti valeat acceptũ, quanti datum, & è contrario, secun-
dum omnes ibi citatos, præsertim Scotũ in 4. dist. 15. q. 2. ar. 3.
ita sicut in emptione iusta, tanti debet valere merx, quãti pre-
tium pro ea datũ, & tanti vsus rei locatæ, quãti merces pro ea
soluẽda, & tanti equus dandus pro mula, quãti mula pro equo
danda: Et cõsequenter in cõmutatione & cambio pecuniæ, tan-
debet valere danda, quanti accipienda, & quod huic cõsequens
est, quod nullo cambio, in quo pecunia pro pecunia datur, li-
teat accipi aliquid vltra iustum valorẽ pecuniæ quã dat ratione
cambij quatenus est permutatio, nisi adiungatur alia iusta ex-
tio accipiẽdi. Quia si cambium aliarũ rerum, quod est natu-
lius, antiquius, & magis necessarium, non est iustum, nisi secun-
ta æqualitate valoris vtriusq; rei campsæ, à fortiori cambium
pecuniæ, pro pecunia non erit iustum, non seruata æqualitate
valoris, vtriusq; pecuniæ. Et quod qui dat nunc vnã pecuniam
pro alia maiore post vnũ, vel duos, vel plures menses reddi-
da, iniuste facit per prædicta, quia vult accipere rẽ maioris va-
loris pro minoris, via permutationis. Imo secundum Hostien.

citatum admittit vsurã pessimam. Et ℣ non est necesse ad iusti-
ã permutationis, ℣ Sylu. & Sotus ibi citati aiunt quod res ac
cipiãs per permutationẽ, iam sit in rerum natura, & in domi-
nio eius, cũ quo res alia permutatur: quia nullo iure id cauet
ne, nam vlla ratione probatur, imo contrariũ ostenditur, eo ℣
res nondum natæ emi, vendi, & promitti potest, per ibi citata.

In decimoquinto, & tribus seq. quod prædictum primũ cam D
biente per officium licitũ est, nam, quicquid aliqui ibi citati di-
cant, posset constitui à Repub. officium mutuandi egentibus
eum saltem de publico cõstituto, imo & præstituto aliquo par-
ui lucro reddendo à mutuatariis vltra sortem pro labore offi-
cij instar montium pietatis, quod ibi copiosè probatur.

In decimonono, & vigesimo nu. Quod iustũ secundum cam-
bium vocatum vulgo per minutũ, quo quis cãbit præsentẽ pe-
cuniam pro præsenti, puta, nummos minoris valoris, pro nũmis
maioris, vel contra, puta quadrantes pro Iuliis, vel Iulios pro
Ducatis, cõtra, modo fiat ex officio à Repub. in hoc cũ mode-
rato lucro iustituto, secundum plerosq; omnes: Et ℣ credimus
esse priuatis licere accipere aliquid exiguum, minus quã quod
Capsori assignatur nõ sola ratione cambij, sed ratione alicuius
interesse singularis, laboris, tædij, impedimenti, & aliarum in-
commoditatum. Et ℣ licet legib. Hispaniæ veritũ sit, ne quis offi-
cium capsoris sibi auctoritate propria sumat, non est tamẽ spe
ciale veritum priuatis, ne cãbiant priuatim, occurrente occa-
sione officij cãpsoris specie, licet iuste vetari possit, ex cau-
sis expressis. Et ℣ habens aliquã monetam, quæ ratione ma
teriæ, vel alicuius singularis interesse pluris saltem sibi valeat,
quam publica lege æstimetur, potest illam permutare pro alia, re-
cepturo illo pluri, præsertim in foro conscientiæ. Quia quicquid
docet Medina, quamuis illa moneta æstimata sit à Rupublica
certo pretio, ad vsum suum principalẽ, qui est esse pretiũ, & li-
bertum, non tamen cogi possit ad dandũ pro illa maius pretium quã con
uentum, propter tamen alium secundariũ vsum, & singulare
interesse iuste potest aliquid amplius accipere. Quod etiã So-
to non negat. Et quod hoc cambium est iniustum, quoties cam-
bitor plus lucri quam sit lege, vel consuetudine statutũ, recipit,
& quoties pecuniam adulterinam, prauam, fractã, aut vsu non
receptam compermutanti tradit, aut eum in precio decipit.

In nu. XXI. & aliis decem seq. ℣ tertium cambium vocatũ E
per litteras est iustum, & Reipub. necessarium, quia per illud
facilius transfertur pecunia de vno loco in aliũ quamlibet
distantiã, virtute litterarum quib. efficit Cãpsor, vt tradatur tãta

pecunia

pecunia in alio loco, quãta ei datur in quo ipse dat litteras, & aliquid amplius pro iusta mercede. Et ꝙ dicitur cãbiũ per litteras, quia cõiter fit per eas, quamuis etiam fieri possit per nunc, vel per ipsum Campsorẽ. Et quod ad iusticiam requiritur. Primo, vt seruetur æqualitas valoris, inter pecuniam datam, & accipiendam: Quia in omnibus contractibus tam nominatis quam innominatis, seruanda est æqualitas rerum cõmutarum, iuxta prædictam omnium, præsertim Scoti, sententiam.

Secundo, ꝙ Cãpsor non accipiat plus iusta mercede, & ꝙ illa non crescit, ex eo solo, ꝙ tardius sit accipiẽda pecunia virtute litterarum, vel eo ꝙ à principio nõ traditur ei pecunia, vel pars eius, sed expectat solutionẽ vsq; ad tẽpus, quo certum fit ipsum alteris satisfactum esse: neq; decrescit ex eo, quod tota pecunia statim soluatur, vel intra breuius tempus solito, quia per dicta ꝟ. eod. c. num. 228. propter anticipationem, vel dilationem solutionis, iustum rei pretium, nec augetur, nec minuitur.

Quare qui minoris cãbiũt accepta præsenti pecunia per litteras, quas vocant cãbij, quam dilata solutione, per litteras quas vocant crediti non possunt excusari, si iustũ summũ pretium mercedis excedant, quãuis intra latitudinẽ iusti pretij cãbiorum possint dilata solutione, quam statim facta per d. ꝟ. eod. num. & ꝟ. c. 23. nu. 78. Excusari, inquã, possunt ratione mercedis huiusmodi cambij, licet ratione interesse veri aliquãdo forte excusari possint, iuxta ꝟ. dicenda. Et quod tertio requiritur, quod Campsor, qui dat pecunias soluendas in aliis quamlibet tempus locis, sciat vel probabiliter credat quod persona cui eas dat habeat pecunias vel fidem & voluntatem satisfaciẽdi litteris quas de soluendis illis sibi tradit, ꝙ satis probat prædicta Extrauag. relata infra sub littera N. Et quod alioqui vsuram iniquam admittit, & iniquiorem, si eas tradit cum pacto, quod non soluantur intra tres menses ibi Campsori ab eis, ad quos remittitur solutio, soluatur intra sex menses Romæ cum lucro recambij, quod i bi erat soluendum, & lucro recambij Romæ ibi uendo. Addo nunc quarto esse necessarium, vt locus in quo est soluenda pecunia longe distet à loco in quo dantur litteræ. Alioqui enim esset cambium de tempore ad tempus, quod non licet, & non de loco ad locum, quod licet, vt ex eod. Commun. num. 67. colligitur, & satis probatur prædicta Extrauag.

Et quod attẽto solo iure naturali & diuino, æque iuste possit fieri hoc cãbium per litteras, de Cinitate vnius Regni ad aliam eiusdem, sicut ad aliam alterius Regni: ꝙ & Sotus sibi contrarius in locis, ibi citatis, tenet, quãuis in aliquot Regnis iure humano

mano id prohibeatur, ad tollendas palliatas vsuras, inducendo præsumptionem earum. quod tamẽ cessante fraude & fictione non ligaret in foro conscientiæ Arg. c. Tua. & c. Is qui, de spõs. & ibi notat. modo tanto minus lucri acciperet Campsor, quãto minus interuallum inter vtranq; ciuitatem interiaceret: quod multis rationibus ibi probatur. Imo & concluditur, quod iura illa particularia humana quantũ prosunt vno respectu tantum obtinent alterò. Et quod prædicta iura particularia deberent restringi ad cambia in quib. Campsor dat pecuniam in vno loco, & accipit litteras de spluendo ei illam in alio: & non extẽdi ad alia in quibus Campsor prius recipit: quia per illa solet frequenter vsura palliari: per hæc autem non, imo multũ cõmodari hominibus necessitatẽ transferendi pecuniã suam secure in alium locum. Et ꝙ laudanda fuit lex bo. me. Caroli V. qui præscripsit pretium moderatũ, quo Campsores suorum Regnorum cãbiorum, quæ tamen, iuxta id quod ibi præsagiuimus, non fuit vsu recepta: quanquã nihil aliud per eam fiebat, quã reductio mercedis cãbientium, ad quantitatẽ in qua nos eam cognouimus, quæ post annum 1530. quando translatio vnius ducati Salmanticensis Romã, fiebat minoris grosso siue dimidiato Regali, quæ tunc nunc constat tribus fere Iuliis siue Regalibus, & cõtra, quando Salmanticam, fiebat vno Carolino, siue tribus quartis vnius Regalis, & nunc constat fere quatuor Iuliis, quæ Cajetanus defficio qua iustitia coram Deo defendi possit.

In nu. XXXI. & duobus seq. quod licitum est quartũ Cambium, per assistationem realem, ꝙ fit prius emendo, vendendo, permutando aut per alium contractum innominatum quærẽdo pecuniam valentẽ minoris in aliqua Prouincia, quam in alia, eo ꝙ ibi non recipitur, vel eius materia non tanti ibi, quanti alibi æstimatur, aut, quia est deformata, fracta, rasa, resecta, aut iniuste ponderis, & postea realiter transferẽdo in aliam, vbi aliquo respectu pluris valet. Et quod pecunia emi, & vẽdi potest, quicquid aliqui dicant cum Soto, qui licet neget eam emi posse, credit tamen posse permutari, non solũ tanquã simplex metallum, sed etiam tãquam monetam, quæ octo rationibus, plusquã vel minoris iusto pretio lege & statuto valere potest. Quæ quæ considerata, vt quædam merx, est res vendibilis, &, vt Sotus ait, Campsibilis, licet non considerata vt pretium.

In nu. XXXIIII. & seq. quod licitum est quintũ cãbium quo Campsor recipit aliquid vltra sortem, veri interesse dãni emergentis vel lucri cessantis, quod incurrit Cãpsor cessando ob id ab alio iusto cambio, vel mercimonio vt proximi necessitati

cambien

cambiendo succurrat, cum pacto soluendi ei tantũ quantũ fuis-
set aliter lucraturus, quia & mutuare sic liceret per d. c. cod. nu.
259. Dixi (cessando) quia secus esset si non cessaret, vt mercator
qui quamuis mutuauerit vnam pecuniam, mercatur alia tan-
tum quantum mercaretur si non mutuasset illam. Quibus ad-
do nunc Pium V. per extrauag. infra transcriptam statuisse in
principio certum interesse præsigi possit in cambiis.

H In nu. XXXVI. & quatuor seq. quod licitum est etiã ferre
cambium, quo quis lucratur ob custodiam pecuniarum, vt lo-
cantur Argentarij siue Bancarij authoritate publica constitu-
ti, ad custodiendas pecunias quas iudices iubent apud eos de-
poni, quasq; alij singuli deponunt, ea lege, vt habeant eas pote-
tas ad reddendũ, simul ac petitæ fuerint, habeantq; librum ra-
tionum depositarum & redditarũ salua iusta mercede, pro tem-
pore, quo penes eos fuerint. Quia huiusmodi officium est vtile
Reipub. & dignum salario publico, vel priuato, & quod etiam
authoritate priuata fieri potest, vt aliquis habeat custodiã pe-
cuniarum talium, vel taliũ, personarum volentiũ prædicta lege
siue pacto apud eos suas pecunias deponere: quia id in effe-
ctu est contractus locationis ex parte Campsoris, vel deposita-
rij, & conductionis ex parte deponentium, quẽ iustum etiam
omnes tit. de Locat. & Condu. & quod duobus modis fit depo-
sitio pecuniæ apud Campsorẽ, scilicet numeratione, & tradi-
ne chirographorum acceptatorum ab eis pro pecunia numera-
ta: Et ℘ duobus etiam modis fit redditio, scilicet numerando
& tradendo Chirographos, quibus rogat alium Campsor vt
pro eo numeret. Et quod non est verum id quod Sotus, & alij
qui mercatores dicunt, in Hispania Campsori deberi quinq; de
mille, cum redditur in numerato cuicunq; reddatur, & ea per
chirographũ nihil tum quia nulla talis lex est. Tum quia contra
omnia iura, est quod alius à deponẽte ei teneatur soluere pro-
fata quinque, quę deponẽs debet, ob custodiã & prędictas ratio-
nes Campsorũ. Quæ tamen allegatio iustissima, mihi aliquan-
capienti pecuniam virtute chirographi è longinquo multi pro-
rum profuit. Et quod nulla certa merces videtur esse præfinita
ta prædictis Campsoribus pro prædicta custodia, & opera inde
cõmuni, neque particulari saltem in Hispania, & ideo cessante
cõuentione diffinienda est boni viri arbitrio, pensatis, pensan-
dis. Quanquã video, quod in vrbe non solum soluitur propter
hoc Banchariis, sed etiam habetur, & agitur ab eis gratia fre-
nentibus, eo ℘ lucrantur vtendo pecunia deposita in cãbiis
& negotiando. Imo in aliquibus partibus Hispaniarũ & Gal-
liæ

lię tam, etiam gratia refertur reddendo 6. vel 7. pro centum in
anno. Licet certũ sit hos postremos vsuram committere, si ex
pacto expresso vel tacito ea accipiũt: & illos primos, si ex pacto
collocant gratis pecunias depositas, ea lege vt parati sint eas
habere simul ac petuntur, & vtroslibet obligatos esse soluere iu-
stam mercedẽ, nisi post custoditã pecuniam, gratis ea condone
tur. Quia vt dictum est 3. cod. c. nu. 180. pecunia deposita facta
facultate depositario illa vtẽdi, mutuata censetur: Et ideo quic
quid ob eius vsum vltra sortẽ ex pacto expresso, vel tacito ac-
cipitur, vsura est. Dixi (Post custodiam) quia donatio antea fa-
cta, cum pacti vsurarij haberet, vt ex se patet.
In XLI. & vndecim seq. Quod etiam est licitũ septimũ cam- I
bium, ℘ fit per commutationẽ præsentis pecuniæ pro absente, &
℘ nil refert, quoad hoc, an cõmutatio fiat per emptionem, quæ
est contractus nominatus, aut per permutationem, vel per con-
tractum do, vt des, vel facio vt des &c. qui sunt innominati, quia
licet contractus nominati ab innominatis differant, quoad ali-
quos effectus, in hoc tamẽ non differunt. Quia sicut emptio & ven-
ditio redditur iniustę, ex inęqualitate valoris mercis & pretij
ita eadẽm ratione pretij ob dilationem solutionis, & diminutionem
eiusdem propter anticipationem solutionis, ita etiã permutatio
& contractus do, vt des, & alij innominati. Et quod ex hoc in-
conueniens in vno loco, vt det vel accipiat eandẽ cum lucro in
alio appelletur emptio vel vẽditio, vt Caiet. ait, aut permuta-
tio, vt Sotus & aliquot alij, aut do vt des, aut do, vt facias dare,
vel facio dare, vt des &c. ℘ iuri propius videtur, eadem enim
esse iniustitia eius, quocunq; nomine appelletur, metienda
ut dictum est, ℘ vt dictum est, secundũ Tho. & receptam sententiã, pe
cunia etiam quatenus pecunia est, commutari potest, & ex eius
commutatione negotiando lucrũ quæri. Et quod octo possunt esse
causæ, quare vna moneta potest valere pluris vel minoris
quã alia. Primũ, diuersitas metalli. Secundũ, diuersitas bonita-
tis ipsius metalli. Tertiũ, diuersitas formæ, & põderis. Quartũ,
diuersitas locorũ. Quintũ, reprobatio totalis vel partialis. Sex-
tum, eiusdem diuersitas. Septimum, copia, vel defectus. Octauũ,
affectus vel præsentia. Et quod vna pecunia nunquã valet plu-
res vel minoris, ex eo ℘ citius vel tardius danda vel accipien-
da est in quo grauiter multi mercatores & mutuãtes errasse vi-
dentur. Et quod qui centum ducatos mutuat ad annum, si in-
terim aliud crescat eorum valor authoritate publica debent sol-
vere eidem totidem in fine anni, si eos eo vsque erat seruaturus,

vel

vel mutuauit cum pacto, vt redderentur ei centum alij eiusdem metalli, & formę, siue maioris siue minoris in fine anni valerent, quicquid Sotus, cui respondetur ibi, scribat. Imo, & si non erat seruaturus eos, neq; fecit prædictum pactum, sed simpliciter mutuauit illos aureos in auro secundū suū conueniter receptū. Et ℔ sicut quęlibet alia merx plus valet, vbi est maior inopia eius quā copia, ita nūmus aureus pluris valet, vbi est magna inopia auti, & argēteus vbi est magna inopia argenti, quia pecunia, vt prędiximus, quædā merx est. Pro quo, vtra alia ex tamus legē in hoc singularem, quę 4. est. ff. de eo ℔ cenio loco.

K In num. 53. & 14. sequent. Quod non obstat prædictis quod auctoritate publica constitutum est pretium monetæ publicę, ℔ non potest mutari priuata, neque ℔ aurei nō valeant plures iulios vel Regales tēpore inopiæ eorū, quam copię, quia id est verum eo respectu, quo est pretium, & quoad effectū cogendi quē ad accipiendū eos pro pluri. non tamen eo respectu, quo sunt merx & campsibiles siue cōmutabiles, & quoad effectum vendendi volenti eos quærere, præsertim datā eorum penuriā. Quod in vrbe passim factitatur. Nam vt audio à fide digno, certum pretium scuti aurei statū expresse à Principe fuit vnde cim Iulij, & tacite per consuetudinē ascenderit ad vndecim cū dimidiato, tamen propter penuriā solet cōmutari cum quatuor scuta aurea in auro, additis vno duobus, vel tribus obolis, baiochis, licet nemo cogatur illo pretio accipere. Et ℔ pecuniæ in nundinis augetur ob multitudinem volentium accipere per viā cambij, & ob paucitatem volētium cambium contrario, minuitur ob paucitatem volentiū capere, & maiorem volentium dare. Id tamen limitandū esse ad multitudinem volentium dare vel accipere per viam cambij licitū, circa aliarū mercium valor crescit, per multitudinem volentium eas iuste emere, non autem per multitudinem volētium eas rapere vel furari. Et quod ducatus pluris valet in Lusitania quam in Castella, & quod Marapetini Castellę æquātur Realis Lusitaniæ. Et consequenter, quod mutuans Centū ducatos in Lusitania, iuste capere potest aliquid vltra centū in Castella, & è contrario mutuans centum in Castella iniuste accipit centū integros in Lusitania, si alia ratio accipiēdi quā mutui non intueniat. Et idem dicendum de aliis locis, in quorū altero maioris vel pluris valet, quam in altero. Et sic qui mutuat centū ducatos in Hispania noua, nō potest capere totidē integros in veteri nec in Italia, & minus in Gallia, & Flandria, & ℔ pecunia præsens pluris valet, ex se, quā absens præsenti cæteris paribus eo quo

eo quod ex se requirit laborem, impensam, & periculum in trahendo secundum Cald. quod authoritate Caiet. Syl. & Med. & rationibus firmis contra Sotum probamus, licet per accidens contingat, vt sine labore & impensa ementis possit deferri absente, quia satis est quod ex se sine illis fieri non possit. Et consequenter, quod recte consuluit Cald. in Consil. 11. de Vsur. iuxta quem fecisse emptionē quam quidam Genuæ centū ducatis præsentibus emit centum, & sex existentes in Alexandria. Et quod eadem ratione sola lege naturali, & diuina attenta, posset quis licite emere centū ducatis præsentibus, Metinæ, centū & vnum differres Hispali, quāuis sint ciuitates eiusdē Regni Castellę. Et quod tanto minoris potest emi absens, quāto maior est distantia. Et cōsequenter, quod aliquando absentia efficit, ℔ duplo absens valēs pluris in loco suo quam præsens in loco suo æqualis pretij sit in loco præsentis minoris valoris, & aliquādo minoris, & aliquando maioris, iuxta distantiam locorum maiorem vel minorem vtriusque & iuxta differentiam maiorem valoris vnius, & valoris alterius: cuius exempla ibi ponuntur.

In nu. 68. & sequen. quod in principalibus emporiis Hispaniæ, Galliæ, & Belgij habentur tres, vel quatuor nundinæ certis temporis interuallis distinctę. Et quod sunt aliqui qui habent respectu quantitatem pecuniarū, quibus nullas merces emūt, sed tantum vt in fine prædictarū nundinarum tradunt eas iisdē quibus antea, vel aliis volentibus eas accipere soluendas in nundinis, in aliis mercatoribus eiusdem, vel aliorum Regnorum proxime futuris, cum aliquo certo vel incerto lucro, & in fine aliarū nundinarum recipiunt illā quantitatem cū illo lucro, per se, vel per suos factores, siue actores, & statim tradunt eas aliis, vel eisdē solutas in nundinis, vel aliis terminis statis, alterius ciuitatis, & in fine illorū faciunt quod in proxime præteritis. Et ita nō solum conseruant suā pecuniam, sed etiā eius lucro viuunt & dilatant. Et ℔ nō abs re dubitatur an hoc genus Cambij liceat? Quibus nunc addo, esse huic dubio simile illud in cuius solutione subsistimus ante aliquot mēses D. Emanuel à Sa Doctor doctissimus iuxta ac piissimus, magnū Illustrissimi ordinis Societatis Iesu ornamentū, & ego, interrogati à quodā Reuerēdissimo Prælato salutis suę gentis sitienti Episcopo: An sit licitum illud cōbibendi quo tota Italia hodie formaliter, & reliquum orbis virtualiter vtitur, vti dicitur. Nempe quod multi habentes pecuniam numeratam, & nolentes, vel nō potentes vti arte mercandi, nec emere prædia, quorū reditu se sustētent, vtuntur arte camporia in hunc modum. Quod Genuæ, vel alio in loco

Italiæ, dat pro scuto Marchæ, quod valet Lugduni 67. solu-
uendo ibi in proximis nundinis 65. vel 66. plus vel minus pro
fuerit prolixius vel breuius tempus inter dationem & solutio-
nem, nunquã tamen dant 67. quia tunc nihil lucrarentur, & a-
cipiunt ab his, quibus dant pecuniam, litteras ad quosdam mer-
tios, qui illa scuta in illis soluãt sibi vel actoribus suis, qui ma-
sus dant illa scuta sibi soluta eisdem vel aliis, soluenda Genuæ
vel alibi in terminis ad id solitis, cũ auctario certo vel incerto
determinãdo à deputatis in id, & mox illa scuta, soluta cũ au-
ctorio prędicto, dant eisdẽ vel aliis soluenda in alias nundinas
proximis Lugduni, dãdo vt prędictũ est 65. vel 66. &c. pro scuto
Marchę & ita cõtinuo sua cãbia renouantes suas pecunias ar-
gent. Vtriusq; dubij similitudo colligitur ex eo q̃ in vtroq; pe-
nere cãbij Cãpsor dat pecuniã alibi, & alio tẽpore soluendam
cũ aliquo auctario certo vel incerto. Et quia vtriusq; resolutio
est perneccssaria omnibus omniũ fere negotiatorũ totius fidei
Christ. confessarius, eam faciam diuina ope quambreuissimam.

Pro parte negatiua facit, q̃ hic videntur in effectu mutuare,
& accipere aliquid vltra sortem propter dilationem temporis,
quod est vsura. c. In ciuitate. de vsur. cũ citatis supr. eo. n. 110.

Pro affirmatiua vero facit, quod infinitus est numerus Chri-
stianorum honestorum, qui hac arte viuunt: Nam non solum
mercatores & campsores, qui eam palam exercent, sed quam-
plurimi alij diuites infimates, mediocres, & summates, imo
ecclesiastici vtuntur ea deponendo, seu commendando sua pe-
cunias campsoribus vel mercatoribus prædicto modo nego-
tiantibus, cũ pacto, vel intentione principali vt eis cedant pa-
tes incertæ vel certæ lucri incerti, pro quantitatibus à se com-
mendatis, qui omnes confitentur, absoluuntur, & eorum
cant quotannis. Et temerarium videtur eos omnes, & eorum
Confessarios damnare. Facit item, quod vt ait Chald. in dict.
cons. sine huiusmodi cambiis omnia commercia cum summa
Regnis cessarent, & propria pauperiora fierent.

M Pro resolutione igitur eorum dico. Primo, non posse illa de-
fendi nisi per reductionẽ ad aliquam septem specierum cam-
bij supradictarum, & quod non possunt reduci ad primã neq;
ad secundã, neq; ad quartam, neq; ad sextam, vt palam est
perpendenti volenti. Secundo q̃ nullatenus possunt illa defe-
di, quatenus eo maius auctarium accipiunt, quo plus tempo-
interiacet inter dationẽ & solutionẽ nisi ratione veri interesse,
quia id lucrifit ratione dilationis temporis ad soluẽdum quod
nullatenus licet, vt prędictum est supr. eo. c. nu. 110. Tertio dico

quod possunt saluari reducendo ad tertium & quintum, modo
pecunia quæ datur in cãbium alibi soluenda, sit destinata mer-
cantiæ, vel rebus frugiferis emẽdis, ita quod causa principalis,
quare cessatur ab illis sit illius datio ad cambiũ: modo itẽ ser-
uetur illa quæ in illis seruãda esse suprà diximus, & prædicta
Extranagans requirit. Quarto, dico q̃ etiam defendi possunt,
quatenus reduci possunt ad septimã quo pecunia absens maior,
tantur vel commutatur præsenti minori, vel datur pro ea. Quia
vt litera C. dictum est, pecunia absens suapte natura minus va-
let quam præsens eam vendenti, commutanti, vel alias danti.
Oportet autẽ, quod in eis seruentur illa, quæ in illa specie cãbij
tantula esse diximus, & consequenter aduertant, an eadẽ pe-
cunia in eo loco distanti valeat pluris quam in præsenti, & col-
lato illo pluri cum minori, quo propter absentiam valet, redu-
cant ad æqualitatem, quæ vt prædictum est suprà litera C. in
debita commutatione quocunque nomine censeatur lege ipsa
naturali & diuina requiritur. Quare si eadẽ pecunia pluris valet
Lugduni, quam Metinæ, carius debet emi Metinæ, quã eadem
pecunia existens Metinæ emenda esset Lugduni & è cõtrario:
quo forte iustificantur cambia illa, quæ passim fiunt à Metina
Vlyssipponem, & Vlyssippone Metinam: licet enim tam distet
Vlyssippo à Metina, quam Metina ab Vlyssippone, longe tamẽ
minoris emitur Metinæ ducatus existens Vlyssippone, quã du-
catus existẽs Metinę ematur Vlyssippone, quia idẽ ducatus, iu-
sto valet Vlyssippone, quam Metinæ. Aduertant itẽ, q̃ si dat ne-
cessarium est ad iustificandã emptionem, cõmutatione, vel da-
tionem, vt fit actualiter vel virtualiter, vera merx v[illegible]itoris, quę
ematur, vel cõmutetur, vt præsupponunt l. 1. &[illegible]. de Contra.
empt. & §. Pretiũ, cum sequenti Inst. eo. ita etiã oportet ad iusti-
ficationem huiusmodi cambij per reductionẽ ad septimũ cam-
bium, vt accipiens pecuniam præsentẽ, & dãdens, vel cõmutans
pro illa absentem, habeat illam in[illegible]e solutionis saltem vir-
tualiter, & quod dans præsentem[illegible]e velit illam absentẽ eme-
re, vel cum illa cõmutare, alioquin esset ficta emptio, & mutuum
palliatum & consequenter usurarium & illicitum per dicta su-
prà eo. c. nu. 119. Dixi (in virtualiter) quia sufficit quod ha-
beat eam sub credito, et eam is, ad quẽ destinantur litteræ. Ad-
uertant etiã quod cui emens rã aliam absentẽ minoris quã va-
let ex æstimatione notabiliter, etiã detracto eo quo mi-
nus valet in foro conscientiæ illius partis notabilis, quæ ad

iustum pretiũ requiritur. Ita etiam cẽpsor qui præsenti pecunia emit absentem notabiliter minoris quam valeat cõmuni æstimatione propter illam absentiam, etiã detracto quo minoris valet propter absentiam, peccat mortaliter, & tenetur ad restitutionem illius partis notabilis, quæ ad iustum pretiũ requiritur. Et consequenter, qui cambiens dat pecuniam minoris valoris, pro pecunia maioris valoris soluenda alio loco ei, qui nec realiter, nec credito eam ibi habet, peccat mortaliter, & tenetur, ad restitutionem, quia virtualiter vsurã cõmittit. Nec ad excusationem sufficit, quod ignoret eum illam habere vel non habere, sed oportet vt sciat, vel probabiliter credat eã habere, quia ignorãtia etiã facti, eius quod oportet scire nõ excusat. q. 4. §. Notandum, qualis est hæc c. Innotuit, cum glo. de Elect.

Quinto, quod tã in his duobus generibus cãbiendi quã in aliis debẽt seruari contenta in extrauagãte Pij. V. quæ sic habet.

Pius Episcopus seruus seruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

NOn eam pro nostro pastorali officio curam diligenter incumbimus, & infra. Primũ, igitur dãnamus ea omnia cambia quę ficca nominantur, & ita confingentur, vt cõtrahentes ad certas nundinas, seu ad alia loca cambia celebrare simulent, ad quę loca, ij qui pecuniam recipiunt, litteras quidẽ suas cambij tradunt, sed non mittuntur vel ita mittuntur vt transacto tẽpore vnde proficiscantur referantur, ut etiam nullis huiusmodi litteris traditis pecunia ibi deniq; cui interesse reposcitur, vbi contractus fuerat celebratus. Nã intercedentes & recipientes vsque à principio ita conuenerat, vel certe eorum intentio erat, neq; quisquam est, qui ad nundinis aut locis sup dictis huiusmodi litteris receptis solutionem faciat. Cui malo simile etiam illud est, cũ pecunia depositi siue alio nomine in loco vel alibi cum lucro recambij tradũtur, vt postea quę realia appellantur, interdũ quantur, sed & in ipsis cambiis præstitutũ solutionis terminũ lucri nos perfertur, Campsores ditione recepto, seu etiam tantũmodo tacita vel expressa omnia nos vsuraria esse declaramus, & omnino damnamus. Quæ hibemus. Porro, ad tollẽdas quoq; in cambiis distinctiones possumus occasiones peccandi, fraudẽsq; fœnerantibus ne deinceps quisquam audeat siue à principio, siue statuto & determinatũ interesse, etiam in casu non solutionis, neq; realia cambia, aliter quam pro primis nũdinis vel proximis

debentur, vbi vero non celebrantur, pro primis terminis iuxta receptum locorum vsum exercere, abusu illo prorsus reiecto, cambia pro secundis, & deinceps nundinis siue terminis exercendi. Curandũ autem erit, in terminis, vt ratio habeatur longinquitatis, & vicinitatis locorũ in quibus solutio destinatur, ne ob longiores prefiguntur quã loca destinatæ solutionis deberent, fœnerãdi detur occasio. Datũ Romæ apud Sanctũ Petrum anno incarnat. Dominicę 1571. Kal. Feb. Põt. nostri Anno vj.

Secundo, quod ex hac Extrauag, notatur. Primo, id quod dixi supra littera B. scilicet, sola & omnia cambia ficta & simulata (ut appellari sicca, & omnia & sola vera realia, quod colligitur ex verbo (sicca) adiũcto verbo (& ita finguntur) & verb. (Realia) & non otationis cõtextu: & ita non dãnat omnia cãbia, in quibus Campsor dat prius quã accipiat, licet omnia illa appellẽtur ficca, secundũ Laurentiũ supra relatũ in littera A. Secundo, ex verbo (vt cõtrahentes &c.) ad iustitiã cambij per litteras requisitã illud tertiũ & quartũ quę supra in littera B. & M. diximus esse necessaria: videlicet, ꝙ Cãpsor sciat, vel probabiliter credat, eũ cui dat pecunias, posse soluere vbi promittit, & quod litteræ deferat ad aliũ locũ distantem. Tertio, ꝙ est vsura nomine cambij personatæ, illud lucrũ, quod capiunt campsores nomine cãbij vel recambij à debitoribus propter dilationẽ, quam cõcedunt ex vsq; ad proximas nundinas, ꝙ etiã probat c. Cõsuluit, de fur. Sed nõ adeo clare, ꝙ est limitandũ saltẽ quoad forum conscientiæ, quando pro vero interesse id caperet, per proxime dicta littera M. & ptius ẽ. eo. c. nu. 239. Quarto, quod licet iure communi licuisset ante hanc Extrauag. conuenire à principio vel postea ante terminũ solutionis super interesse verisimili vt certum quid solueretur, adeo quod dixit Medi. in C. de restit. fol. 31. soluendũ esse interesse verisimile conuentũ à principio, licet in fine appareat nullũ futurum fuisse. Cui consentit Sotus lib. 6. q. 1. ar. 1. de inst. & iur. Post eã tamẽ non licet in hac materia cambiorũ, licet in aliis sic, quũ à iure antiquo nõ recedatur quàm exprimitur l. Præcipimus. C. de Appel. Quod tamen limitandũ est, quoad forũ conscientię, quando certificatio esset facta coram Deo: Quia hæc lex, vt ex ea patet, fundatur quoad hoc in præsumptione, cui nõ est locus in illo foro c. Tua, & c. In quę, de spõs. cum eis annot. An autẽ idem sit in mutuo, quod in cambiis, dubitari posset, & disputando vtraque pars defendi. Sed quia hæc lex in hoc est exorbitans à iure communi, iustior videtur pars negatiua. Quinto, quod nõ possunt exerceri cambia nisi quoad proximas nundinas, vel proximos terminos ad

soluendũ cãbia præfigi cõsuetos, quod tamẽ arbitror limitãdũ esse quoad effectũ cãrius cambiẽdi ad secũdas vel tertias nũdinas quã ad proximas. Nõ enim videtur Pius prohibẽte ne maior dilatio detur debitori sine vllo maiori cãpsoris lucro, &c. l. quod fauore. C. de leg. & c. quod ob gratiam. de reg. iu. lib. 6.

Septimo, quod per hæc solui potest quæstio quotidiana quæ sæpe in Vrbe fuimus interrogati. An liceat vni Hispano dare alteri Romæ cẽtũ scuta, pro centũ soluẽdis ab eo in Hispania cum aliquo augmẽto? Ad quã breuiter respõdemus. Primo, non per viã interesse lucri cessãtis, si nõ habebat illa destinata ad mercãdum vel ad emẽdum aliquid frugiferum quod verum tale interesse prætẽdere potest, per proxime dicta in littera M. Secundo, non potest etiã per viam emptionis & commutationis rei præsentis, cum re absente, si ille, nec formaliter nec virtualiter habet illa in Hispania per supradicta eadẽ littera M. Tertio, quod potest per viã emptionis, vel cõmutationis rei præsentis cũ absente, si alter vere habet illa scuta, quæ vẽdit in Hispania formaliter vel virtualiter in reditibus bonorũ cij vel aliorũ bonorum, vel in tali credito, & probabiliter creditur per litteras eius destinatas ad aliquẽ cognatum vel tale cum tradenda esse ea ibi, per supradicta, eadẽ littera M. Idque duplici ratione. Prima, ratione absentiæ ob quã valet minus. Secunda, ratione valoris, quia plus valent hic centum, quam ibi totidem. Quarto, quod licet etiam per viam mutui, præsupposito, quod eadem pecunia valet hic pluſquam ibi, imo & si non valeret plus facta facultate mutuatario soluendi in vrbe, aut malit in partibus cum cambio, quo traductio illorum in vrbem constabit. Quia hoc casu nil videtur capi vltra sortem quam ad summum interesse damni emergentis, præsertim, si quis egeret illis, vel putaretur eis opus habiturus in vrbe.

Non obstat decisio illa S. Ant. 2. par. ti. 1. c. 7. §. 30. Quod vã ram cõmittit, qui Cãpsor Romæ dat alteri cẽtum ad aggẽdum sua negotia soluẽda Parisiis intra octo mẽses, cũ auctatio quinque vel octo, quẽ sequitur Syl. verb. vsura 4. q. 13. & Gregorius Lopez. l. 31. 5. partit. tit. 11. Tum quia loquitur de mutuãte vel illo, qui sola ratione dilationis datæ ad soluẽdum, accipit aliquid vltra sortem, quod colligitur ex dilatione octo mẽsium, & ex eo, quod eadem pecunia plus valet Parisiis, quã Romæ, quod nunquam licet per c. In ciuitate, de vsur. & c. ad audientiam, de emp. Supradicta vero procedunt in illis, qui alia ratione quã mutui vel dilationis accipiũt plus, puta ratione emptionis rei, quæ minus valet ob absentiã, vel ob locum in quo est vel ra-

tione interesse lucri cessantis, vel damni emergentis.

Octauo, quod id quod vulgo dicitur, scuta & ducatos quibus vtuntur mercatores & Cãpsores in nundinis cãbiendo, esse maioris pretij & diuersos ab illis quibus vtũtur in emendis rebus mercatãtis & mercibus, non est intelligẽdum, quod ipsi mercatores augent, vel minuunt pretium eorum, vel quod apud eos plus valeat, sed quod ducatus vel scutum cum auctario, quod soluendum est pro eo alio remittẽdo vel alibi remissio valet plus, & quod quãtum debeat esse illud auctarium arbitrãtur ipsi tanquã boni viri, & in arte periti, attẽta varia variorũ locorum distãtia, & maiore copia vel penuria pecuniæ cãpsibilis, & merito, quia res indefinitæ arbitrio boni viri sunt finiẽdæ l. 1. §. de iure delib. c. de causis. de offi. dele. Vnde non omnes dant eũdem auctatio suo quibus vtuntur in cãbiẽdo, sunt eiusdẽ pretij sed varij, & maioris, & minoris iuxta varietatẽ locorũ, ad q̃s illi, vel vadere remittuntur soluẽdi, & ita non sunt dãnãdi, tãquã simoniaci, vt aliqui quos in prædicto Cõmẽ. sequuti fuimus, dãnãt. Defendere autẽ illos, qui mutuãt sub vsuris Regibus, &c. ali quo modo eos cogẽtib. non videtur facile. Tum quia id intra naturalẽ est peccatum vt dictũ est sup. n. 211. quale ob nulla ma- O teriã admittẽdum est c. Irane. c. Tolerabilius. 32. q. 5. Tum quia non nulla re licet mẽtiri. gl. iuncto textu recepto in c. Si ãpostolus. 22. q. 4. & mẽtiri, & ad vsurã dare parificari vidẽtur, in eloquio eo, de vsur. Tum quia saltẽ multi eorũ ratione interesse nõ possunt illas accipere, quia pecuniã quã mutuant nõ habent paratam, ad exercẽdã mercaturã nec ad prædia & census emẽdos, vt satis definit Sotus lib. 6. q. 1. ar. 3. de iust. & iu. Tum quia ratione cãbij nõ videntur posse accipere, quia non est licitum cãbire cum lucro in vno loco ad eundẽ, neq; in nundinas secundas vel tertias per prædicta, & Reges capiunt mutuũ nõ soluẽdum vere in locis extra sua dominia sitis, licet fingãt illud in suis litteris, & omnia cãbia ficta reprobãtur. Tũ quia, vt audiui, capiunt illas pecunias cum promissione soluẽdi auctum ad rationẽ. §. 8. autro. pro 100, in anno, quod ad nullũ genus cãbij liciti reducitur. Tum deniq; quia difficile est reducere huiusmodi lucrum ad lucrum cãbij septimæ speciei & ad nullum aliud iustum potest reduci. Quare, cõsulendum videtur viris pecuniosis non exercentibus mercaturam, neq; intendentibus emere prædia vel census etiam si non mutuarent, vt absque vllo temporali auctario gratis principaliter mutuent suas pecunias prædictis Regibus pro spirituali virtutis & meriti, speratæs minus principaliter aliquam remunerationem anti-

doralem, aut certe emant ab eis cēsus iusto pretio cū pacto redimendi cōstitutos super reditibus publicis illarū vel aliarum Ciuitatū vel statuum: Habentibus vero pecunias destinatas aliquo lucro prædicta mutuent sub interesse verisimili licti cessantis.

Caput XVIII. de Octauo Præcepto Decalogi.

SVMMARIVM.

Præceptū octauū quid principaliter & quid secūdario prohibeat n.1. & 2.
Testans ignorum, pro veritatem eius affirmans An & cur.n.1.
Peccatū verborū septuplex, & præcipue ex intētione iudicādi n.3. & 4.
Mendacium quid? quotuplex, & quod mortale, vtamin iudicio n.3.
Miracula falsa, & vitam sanctorum fictam prædicare nu.3.
Promissio quæ obligat ad mortale late nu.6.
Deliberatio quæ ad obligationem sufficit. nu.7.
Simulatio & Hypocrisis, mendacia factorum, & quæ mortalia nu.8.
Iudicium temerarium quid? & crebro parit mendacium. nu.9.
Contumelia, conuitium, & improperium quid? nu.10.
Honor quid? & quæ inhonoratio mortalis nu.11.
Correctio iusta qua contumelia carere debeat. nu.12.
Susurratio quid? quæ mortalis, & differt à detractione & contumelia nu.13. & 14.
Derisio quid? & quæ blasphemia, & quæ mortalis. nu.15. 16.

1 PRO fundamento dicendorum præsupponimus primo, ex mente S. Tho. recepta 2.sec.q.112.art.1.ad 2. & melius Alex. Halen. in 3.par.q.1. quod hoc præceptum principaliter prohibetur latio falsi testimonij iuridicialis & veri celatio: & secūdario omnis significatio inordinata verborum, signorum, & factorum, quæ fit mentiendo, inhonorando, susurrando, deridendo, maledicendo & detrahendo. De quibus omnibus quo ordine posita sunt dicetur.

Secundo, quod omnis significatio huiusmodi est saltē peccatum veniale. Tum quia est actus inordinatus, & omnis actus talis, peccatū saltem veniale per tradita supra Prælud. 7. Tum quia est iniuria verborum, & quæcunque talis, est saltem venialis. Mortalis autem est omnis & sola illa quæ fit animo notabiliter iniuste nocendi in bonis spiritualibus aut tēporalibus quamuis non noceat, & illa quæ fit nocendo notabiliter dando causam ita nocendi sine tali animo, aduertendo tamen aut aduertere debendo per illam notabiliter noceri, aut grauem notabilis nocumenti dari, alias non, quamuis iniuria grauissima sit, vt Tho. vbi sup. sentit; & Caiet. declarat. Primo

Primo igitur peccat mortaliter cōtra hoc præceptū, qui testimonium facit aliquid, ex septē positis infra c.25.nu.39. Nam falsum testimonium ob tria est peccatū mortale iuxta S. Tho. 2.sec. q.70.a.4. quod probatur per c.1.de Crim.falsi. puta ob iuramētum violationē, quę fere semper est peccatū mortale: per supra dicta in c.21. ob iniustitiā, quę etiā est mortalis quū est notabilis, aliàs non per supra dicta in c.11.nu.1. ob mendacium ob quod non est etiam semper peccatum mortale per proxime dicenda. Ad nonę autē hic quęsitū. An testis testatus aliquid pro aduersante illud esse verum, teneatur restituere quod ob id consecutus est, vel saltē procurauit? Respōdeo, nō teneri (licet peccet grauiter) si affirmauit vienti merito credi posset: quia iuste credere potest, se ab eo iniustitiā fecisse, arg. l. iustitia. ff. de iust. & iur. aliàs sic, nisi ei cōtrariū rescierit, quia cōtrarium credere debet, quia ita dicit. nō est locus cōiecturis. l. cōtinuis. §. cū ita. ff. de verb. obl. Secundo, quicunq; dicit mendaciū notabiliter pernicioſum, 2
anq. illud Sapien. 1. Os quod mētitur, occidit animā. Dixi (No notabiliter: Quia alioqui solū venialiter peccaret per supradicta. Mendacium autē est significatio falsi vel putati falsi pro vero, secundum Aug. in c. Homines, 22. q. 2. Nam illud quod additur sub cap. Beatus, ea d. caus. & q. de animo fallēdi, nō est essentiale ad essentiam mendacij, sed ad maiorē eius grauitatem secūdum mentē eiusdem & omniū, & ita est actus contra virtutē quæ appellatur veritas, quæ inclinat hominē ad se cōmendandum cū suis dictis & factis, ita, vt & vera dicat, & ea seruet S. Th. 2.sec.q.110.art.3.ad 5. Narratio autē fabularū aliquid aliarum eiusmodi significando expresse, aut tacite non esse veras, non est mendaciū vt recte Caiet. 2.sec.q.110. distinguit, quia non significatur per eā falsum pro vero. Mendacium autē mendacium primo in formale tantū, quo signi 3
ficatur falsum pro verū putatum falsum. Materiale tantū, quo significatur falsum putatū verum, & Mixtū, quo significatur falsum putatum falsum: vt declarat S. Th. vbi supra ar. 1. Secūdo, diuiditur in iocosum, quo tantum delectatio quæritur, officiosum, quod alicui prodest, quę duo nō sunt mortalia, etiāsi damnum nocet, & alicui prodest, quę duo nō sunt mortalia, etiāsi religioso, aut ab alio, cuiusuis status perfectionis dicantur, quę sacramēto firmentur, aut cū magno scandalo dicantur, aut damno non abstinēdi ab eis, quāuis essent mortalia aut cōtra sententiam, quæ illa esse peccata mortalia dictat secundum mentē Tho. 2.sec.q.110.artic.3. & 4. Pernicioſum, quod alicui grauis spiritualibus, corporalibus, aut tēporariis nocet, & est

mortale quãdo dicitur cum intentione notabiliter nocẽdi aut notabiliter nocet. Ad quas tres species reducuntur illæ octo quas S. Auguſt. poſuit in cap. Primum, 22. q. 2. quarum quælibet ſuo genere eſt mala etiam ſecundum Ariſt. in 4. Ethic. quia eſt inordinatus actus, vt ſupra dictum eſt, & ita nõ poteſt fieri abſq; peccato ſaltem veniali, etiã pro vita vel anima aliena ſeruanda. c. Super eo, de vſur. & in d. c. Primum. & Tho. vbi ſupra art. 3. qui in q. 69. ar. 1. ſenſit omne mẽdacium iudiciale eſſe leue eſſe mortale, quod verum eſſe de mendacio rei ad iudicium pertinentis, & non alterius dixit ibi Caiet. & ſentit in q. 110. art. 4. Nos tamẽ aſſeruimus in c. Fratres. nu. 27. de Pœn. diſp. quod mendacium de re leui etiam pertinente ad iudicium, non eſt mortale, cõſentiẽte doctiſſimo, nec minus Chriſtiano doctore Magiſtro Fratre Martino à Ledeſma profeſſore huius noſtræ academiæ Coymbricẽſis celeberrimo, qui gloria, & magnã decus eſt Illuſtriſſimi Ordinis Dominicani. Quod ipſum fecerunt in repe. c. inter verb. 11. q. 3. n. 735. poſtquã legimus Sotum de iuſtitione tegendi ſecreti, vbi mẽbro 2. q. 7. idem tenet, cõcludens nullum mendacium eſſe mortale, eo quod in iudicio extrahatur vel interiori dicatur, quod extra illud dictum, tale nõ eſſe cenſendum per conſequens quãdo non eſt notabiliter damnoſum, nec iuratum, veniale eſſe, vt etiam infra c. 21. nu. 17. repetemus.

4 Tertio, Peccat qui mẽtitur in materia fidei ſacræ ſcripturæ vel morũ, quia de ſua natura eſt notabiliter pernicioſum, vt dixi vbi ſupra. Quod ibi limitat Caiet. non procedere quãdo id fit per ſolum multiloquium, vel aliàs ſine animo, & perſuadendi aliquod falſum alicui. Vnde infertur, nõ eſſe mortale allegare falſe in pulpito, vel in cathedra, dicẽdo tale quid eſſe in illo vel illo c. vel lege, quod eſt in alio, aut tribuere Aug. Hiero. Bar. vel aliis, quod alius dixit.

5 Quarto, qui concionando falſum miraculum, ſcilicet tale eſſe narrat, aut data opera vitam alicuius ſancti aliter quam ſe habet egit, iuxta Caiet. vbi ſupra quia eſt pernicioſum notabiliter etiam ex parte dicentis fides & exiſtimatio miraculis Chriſti & eius ſanctorum adimitur.

Quinto, qui promiſſionem obligantem ad mortale non adimplet eo modo quo debet. c. Iuramenti. 22. q. 5. & ca. 2. de pact. quia ſpecies mendacij notabiliter pernicioſi eſt talem ſolum & promiſſionem non adimplere.

6 Promiſſio autẽ, quæ obligat ad mortale, eſt omnis vera, deliberata, & voluntaria, etiã nuda, rei licitæ, poſſibilis, & notabilis, quã mutatio rerum ſtatus, non eneruauit. Dixi (Omnis) vt non ſolum

ſolum comprehenderet promiſſionem factã Deo, quale eſt votum, de quo ſupra c. 19. nu. 24. ſed etiam homini & non ſolum expreſſam, ſed etiam tacitã. l. Labeo, & l. Item quia. ff. de Pact. Dixi (vera) ad excludendam fictam, quæ fit animo non obligandi, vt ſentit Tho. 2. ſec. q. 110. art. 3. ad 5. & facit c. Humanæ. 22. q. 5. l. Obligationum 1. ff. de Act. quamuis peccet ſignificando animum, ſe obligandi, quem nõ habet, etiam mortaliter ſi aliud notabiliter noceat, vel intendat nocere per prædicta.

Ex quo infertur, nõ obligare promiſſionem, cuius cauſa principalis non eſt vera, ſi ei qui promiſit nõ erat animus ſe obligãdi, quæ res refert quoad forũ conſcientiæ vtrum cauſa exprimatur aut taceatur. Quia opinio Collect. & Panor. in c. 1. de iuram. & in c. Si cautio, de fide inſtru. qui expreſſionem cauſæ requirit, intelligitur in foro exteriori, in quo abſq; ea, animus obligãdi non præſumitur, vt recte inſinuauit Sylu. verb. Pactũ. 4. non autem in foro cõſcientiæ in quo ſoli veritati ſtandum eſt. c. Humanæ aures 22. q. 5. & c. Tua, de ſponſ. Dixi (deliberata) 7 quia facta abſque deliberatione ad id neceſſaria nõ obligat, per quæ 7. c. 12. num. 24. & 26. de voto dicta ſunt. Ex quo colligi poteſt, q illa deliberatio ſufficit, & requiritur, quæ ſufficit, & requiritur ad votum. Dixi (Voluntaria) quia metu aut dolo exiſtens non ſufficit in conſcientia, niſi adſit iuramentũ, iuxta S. Thom. 2. ſec. q. 89. art. 7. nec etiam in foro exteriori: quia quamuis ex iuramento actori actio detur, reo tamen exceptio conceditur l. 2. C. de Inuti. ſtipu. & l. Ad inuidiã. C. de his quæ vi. Dixi etiam (ſaltem ex iure naturali, diuino, & canonico etiã illa obligat c. 2. de pact. & l. 1. ff. eo. Dixi (Rei licitæ) quia illicitæ nõ obligat ex malis. 22. q. 4. Dixi (Poſſibilis) quia promiſſio rei impoſſibilis nõ obligat l. Impoſſibiliũ. ff. de Reg. iur. c. Nemo ad impoſſibile. eo. tit. lib. 6. Dixi (Notabilis) quia cum furtũ rei nõ notabilis ſit peccatum mortale, licet veniale ſit, vt 3. dictum eſt c. nu. 3. à fortiori, nec violatio promiſſi rei exiguæ erit mortalis, quamuis venialis ſit. Quæ autẽ res ſit notabilis ſupra dictum eſt c. 17. nu. 4. Per quod à mortali excuſantur, qui promittunt alicuius nomine ſalutem alicui ſe dicturos, aut alia mandata parui momenti ad aliquem perlaturos, & poſtea nõ præſtant. Et qui precationem Angelicã, & alia ſimilia parua pollicentur etiam ſi iuramento, aut voto id ipſum cõfirmaſſent, ſecundum eos, quos in hac traductione ſequimur in d. c. 12. nn. 10. & 11. Dixi (Quam mutatio rerum ſtatus nõ eneruauit) quia tali mutatione ſuperueniente, non obligat iuxta Senecã lib. de Beneficio, approbatum per S. Thom. 2. ſec. q. 110. art. 3. ad 5. vt ſi is cui

cui promisi ensem, insaniuerit, c. Ne quis 22.q.2. vel si quę promisi ducere, fornicata fuerit. c. Quemadmodum, de iur. iur. gl. notab. vel si quod tempore promissionis erat licitũ, fit illicitũ arg. c. Quinta vallis de iureiur. vel si altera pars cõtemnit vel pro sua parte nõ impleat id cui' causa promissio facta est l. Cum proponas 2. C. de pact. c. Peruenit 2. de iureiur. Dixi (quia si aliquis absolute aliquid tibi promisit sine respectu rei ab eo promissæ, cõtra, ille aliquid tibi promiserit sine respectu rei à te illi promissæ, nõ liberaberis ab obligatione ex eo ꝙ tibi non satisfaciat, nec contra, ille ex eo ꝙ tu illi non satisfacias iuxta notata in d. c. Peruenit, & l. Cum proponas: Quæ non sunt intelligenda de qualibet mutuatione sed de illa quam si promittẽs præcogitasset, nõ promisisset. Significa fides habenda est, in foro conscientiæ iuxta gl. sing. c. Significasti 1. de Homici. & etiam exteriori si iudicio prudentis viri consideratis negotij circunstantiis nequaquam promisisset, si illud præcogitasset, qua de re copiosius super gl. dicti c. Quemadmodum scripsimus.

8 Sexto, peccat mortaliter, qui factis rem aliquam falsam pro vera in damnũ notabile alterius significat, vt qui vult apparere bonus, aut facit, quo appareat talis, nolẽs esse talis, quia est mendacium perniciosum. Nam mendacium dicitur etiam in factis, qualis est simulatio, qua significamus esse ꝙ non est, & hypocrisis, qua significatur bonus, qui non est talis iuxta mentem S. Augu. & S. Isidori explicatam per S. Tho. 2. sec. q. 111. assertum paria esse factis, aut verbis mentiri. Facere autem aliquid quo quis appareat bonus quũ non sit sine notabili alterius damno solũ est veniale: sed facere opera quibus bonus appareat cum nõ sit, sine intentione ostẽdendi se bonum, nõ est etiam venale, iuxta mentem omniũ, quam recte Caiet. explicat in summa verb. Hypocrisis, nisi collimetur illud in aliquem finẽ malum puta, vt aliquas hæreses doceat, aut aliquã dignitatem ecclesiasticam, aut temporariam, qua indignus est cõsequatur, aut nisi in tali simulatione, suum vltimum finem cõstituat iuxta Alex. 2. part. de Hypocris. & Caiet. vbi s. Peccat etiam saltẽ venialiter qui vult bonus videri, cum non sit, etiam si id ad ędificationem proximi referat. Quia non sunt facienda mala, vt inde bona eueniant, Roma. 3. c. Neque c. Denique 14. quæs. 5. Ad quæsitum. s. an peccet, qui fingit se talem genere, conditione gradu &c. qualem requirit optio ad collegia vel alia munera Respondemus quod sic per dicta supra c. 17. num. 107.

9 Septimo, qui per leuia, & minus idonea indicia, aut signa iudicio aut extra illud, firmiter iudicat de proximo, aliquid mali in eius damnũ notabile, vel ꝙ peccat mortaliter, aut est in peccato mortali, quia est mendaciũ mentale pernicioſum contra illud 1 ad Cor. 4. Nolite ante tempus iudicare, secundũ mẽtem Tho. 2. sec. q. 66. ar. 6. qualis est qui dãnat peccati mortalis alicuius bonæ existimationis, aut incognitũ, eo solo, ꝙ videat eum ei mulierẽ secretò loquentem, vel eo, quod videt aliquem comedere mane, aut sæpe in die ieiunij, ex præcepto, quia forte casum non ieiunandi habet, aut eo quod vidit aliquem, non familiariter atq; solebat, cum aliquo versari, aut leuem aliquam ostendere. Quia non omne odium, & omnis indignatio mortifera est, vt s. c. 14. num. 19. diximus, & alij similes firmiter facile iudicant alios occidisse, vel furatos fuisse.

10 Octauo, qui alicuius honorẽ notabiliter intendit lædere, vel lædit, aut causam dat lædendi per contumeliam, conuitiũ, vel improperium, secundum Tho. 2. sec. q. 72. art. 2. secundum cuius mentem contumelia est significatio alicuius mali culpæ præsenti, vt appellando furem. Pro quo facit l. 1. ff. de iniur. Conuitij verò, significatio facta præsenti alicuius mali culpæ, aut pœnæ, vel defectus naturæ, vt appellando furem vel cæcum l. si non conuitij. C. de Iniur. Improperium autem est significatio defectus tempore necessitatis ei collati, quamuis hæc nomina sæpenumero frequenter confundantur. Quæ tria sunt cõtraria honori, quia honor est exhibitio reuerẽtiæ, in testimonium alicuius excellentiæ, maxime virtutis, secundũ Tho. 1. sec. q. 2. ar. 2. ad 1. 2. sec. q. 63. art. 1. De quo nos latius, in d. Repe. c. Inter verba. 2. q. 3. à nu. 200. Dixi (lædere intendit, &c.) Quia si huiusmodi significatio fieret, causa iustitiæ, castigationis, aut correctionis, non esset peccatum. Nam Christus appellauit discipulos stultos Luc. vlt. & Apostolus, Galatas insensatos, ad Galat. 3. & ita cũ causa principalis eius est correctio, & non iniuria si hæc esset causa principalis, graue peccatum foret, & forsitan esset mortale, vt ait Sylu. verb. Contumelia. §. 2. Cui addo Tho. dicere in eod. art. 2. quod quamuis hoc absque peccato fieri possit, sit tamen rarissime. vbi ait Caiet. nunquam fieri nisi quando specialiter spiritus sanctus inspirat: dicente Cicero. 1. offic. Omnis animaduersio & castigatio contumelia vacare debet. Addo Secundo, quod vt absq; peccato fiat, etiam propter correctionẽ, oportet, vt solum significetur vitiũ cuius correctio prætenditur, alioqui enim esset mentiri, & sic peccaret. c. Primum. 22. q. 2. Addo Tertio, eum, qui contumeliã alicui facit, animo eum infamandi, præter peccatũ contumeliæ:

etiam

etiam detractionis committere,& non sufficere confiteri,quod alteri dixerit contumeliam,sed oportet confiteri,quod eam dixit,& intentione eum infamandi,vt vbi s.nu.456.diximus.

Nono,qui bonam amicitiam aliquorũ intendit notabiliter lædere,vel lædit,aut dat causam lædendi per susurrationem,maduertens,vel animaduertere debens,se id facere,per d.2. Susurratio autem,est significatio inordinata mali culpæ alterius,quæ pœnæ,vel defectus naturæ, alteri facta per quã seritur discordia,vel causa discordandi inter eos secundum Tho. 2.sec. q.74.ar.1.secundũ quem eundem,eo differt à contumelia,quæ lædit honorem & à detractione,quæ famam,quod hæc lædit amicitiam.Et est grauissimum peccatum,secundum eundem,& non debet absolui donec quoad eius fieri potest, illos inter se reconciliet,aut si id præstare nõ potest,damnũ inde quutis iudicio boni viri satisfaciat iuxta summã Rotæ. vera Inuidia.§.6.nostro tamen iudicio absoluendus est modo sint

14 ter hoc facere proponat,per d.5.c.proximo nu.59.Dixi.Bonam amicitiam)quia sanctũ est(iuxta illud Matth.10.Non veni mittere pacem sed gladium,) tollere malam,qualis est contubernium:qualis erat Iudæorum cõtra S.Paulũ Act.25.Dixi.Notabiliter)quia exigua læsio nõ est mortalis per supradicta nu.2.Dixi (Per susurrationẽ) quia si fieret per ordinatã reprehensionem non esset peccatum:per ea quæ dicta sunt de bona amicitia,& de tali necessario est intelligendum id quod ait Sot. lib. 5. q. 5.de Iust. & iur.Licitum esse vni minuere de amicitia duorum,quo cum eorum altero amicitiam cõtrahat.cum quo absq; illa diminutione non potest:& id quod subdit.Non est pluſquam veniale minuere amicitiã aliquorum,nulla inter eos inimicitia inducta,necessario etiam est intelligendum de diminutione,quæ non lędit notabiliter,quia neminẽ excusat à peccato tali lædẽtem alium notabiliter,propter vtilitatem suã vel alterius,nam c.Forte,& c.Denique 14. q.3.& c.Non est putanda 14.

15 Decimo,qui notabilem erubescentiam, vel animi perturbationem,per derisionem intendit inijcere alicui vel inijcit, vel dat causam illius, aduertens vel aduertere debens, se id facere per prædicta nu.2.Derisio autẽ est significatio inordinata mali culpæ,pœnæ,vel defectus naturæ ad iniiciendam erubescentiam secundum Tho. receptum 2.sec.q.75.ar.1.& 2.secundum eundẽ,eo maior derisio est,quo maior est,qui deridetur,& eo nus debet derideri.Quare maxima est Dei, Sanctorũ, & rerũ ei sacrarum.Esa.27.sed hęc etiã est blasphemia,vt ait Cãcia. d.ar.2.Proxima huic est derisio parentum,Prouer. 30. Et hoc

proximo,bonorum & iustorum Io.12.Derisio etiam aliorũ qua 16
Ecclesia vt supra est mortalis, secundum omnes.In quam sæpe delicti incidunt,qui sine vlla miseratione eo magis aliquẽ deridet,quo magis erubescit.Dixi (inordinata) quia ordinata,vt dum est de exiguo aliquo malo alterius,vt paruo rubore suffundit actus virtutis Eutrapeliæ,quam Tho.2.sec.q.168.ar. 2.conditatem vertit, & inclinat ad recte vtendum iudicris: Verũ autem quando parum exceditur modus:Mortalis vero quãdo inducit magnam & notabilem perturbationem,iuxta communem sententiam.Differt autem ab aliis verborum peccatis.Quia eius finis est,vt quis turbetur, & erubescat secundum Thom.in 4.d.q.75.art.1.

Vndecimo,Qui maledicit,&c.vt supra in secundo præcepto nu.36.& 7.c.25.nu.118.cum seq.dictũ est,hoc addito,quod maledictio non accipitur hic pro maledicto, sed pro imprecatione mali iuxta S.Thom.vbi supra,q.76.

De Detractione.

SVMMARIVM.

Detractio quid:quotuplex,& quæ mortalis.num.17.18.21.& 22.
Fama quid:vt hic accipitur & quotuplex.num.19.
Crimen quibus.20.
Crimen notabile quid.nu.21.
Detractor qui falsum imponens peccat mortaliter.nu.23.24.& 25.
Detractor qui verum secretum detegit,peccat mortaliter.nu.26.& 27.
Detractor etiam famæ regulariter non est mortalis nu.28.
Detractor qui suum crimen detegit etiam tortus.nu.29.
Detractor non est accusans aut alius iuste crimen detegens, nu.30.& 31.
Detractor testis & detegens non nocituris vt parenti.nu.32.& 33.
Detractor ibidem peccatorum vel libellum famosum legẽs.nu.34.& 35.
Detractor qui audits vel referẽs mala,vel bona tacẽs.nu.36.37.& 38.
Iudex inquirens,nu.38.interrogans,vel iubens denunciare,nu.32.vel visitans aut procurans occulta scire.nu.40.& 41.
Detractor famam vel alias compensare læsor & hæres tenentur. nu.42. & 45 & 46.
Fama non læsam tentans eam lædere,non restituat etiam si &c.n.44.
Fama læsa mendacio aliter quam læsa vero restituenda.nu.45.
Restitutio condonari etiam iuste potest,nisi.&c.nu.46.
Fama ablata an compensetur ablatione reciproca.nu.46.
Fama debitam non tam facile tollitur,ac actio iniuriarum.nu.46.
Fama restituta excusatur vitæ vel salutis periculo,n.47.& obliuione.n. eod.&

cod.& defectu causæ iustæ credendi cum quotidianis exemplis, et duobus sequentibus.

Reus minus punitus, quia negauit veritatem an &c. nu. 43.

XII. Peccat qui bonam famam vel gloriã alicuius notabiliter intendit lædere vel lædit, aut dat causam lædendi per detractionẽ, secundũ Tho. 2. sec. q. 73. ar. 2. secundũ quem eundem ibidẽ, & latius tradita per nos in Repet. c. Inter verba 13. n. 4. num. clus. 6. à nu. 419. Detractio siue Murmuratio, quę pro eodẽ sumuntur, diffiniri potest esse significatio alicuius mali existentis in fama hominis nõ canonizati inordinata, directa vel indirecta, qua læditur, vel periclitatur eius fama. Dixi (significatio) pro genere, in quo cõuenit cum mendacio, & cum omnibus aliis vitijs proximorũ peccatis supradictis. Dixi, (Alicuius mali) ad cõprehendum omne malũ culpæ, pœnę & defectus naturæ, & eius diminutionẽ boni. Dixi (Cuiusuis & nõ alterius) per ſtatim dicenda. Dixi, (Hominis nõ canonizati) Quia infamatio famæ, & gloriæ Dei, Angelorũ, & Sãctorũ, imo & creaturę irrationalis quæ nus est creatura Dei, quoad eius naturã, non est detractio, sed blasphemia, siue id fiat ad inhonorandũ, siue infamãdum, siue iocandum, & deridẽdum, secundum mentẽ S. Th. 1. sec. q. 73. ar. 3. & q. 13. artic. 1. Licet Angeli & Canonizati nostri proximi iuxta S. Aug. de Doct. Christiana, relatum à S. Tho. 2. sec. q. 132. art. 10. Dixi (Inordinata) quia non est mala imo bona significatio iuridica, vt dicit S. Anto. 2. part. tit. 8. c. 4. in prin. Dixi (Directa vel indirecta) ad includendum significationem, qua directe significatur bonum sed tacite vel indirecte denotatur malum, qualis est illa, qua significatur monachus esse robustus, rubicundus, pinguis, artis venandi & equitandi valde peritus propter illa enim significatur indirecte, ꝙ carni magis quam spiritui seruit. Dixi (lęditur) & non (tollitur) ad includendã significationem partis famæ. Dixi (Aut periclitatur) ad includendã significationem mali, qua non læditur fama, sed est causa sufficiens lædendi, ex parte significãtis: vt quum significatur malum alicui non credenti illud propter suã virtutem, vel vtilitatem dicenti vel authoritatem fide dignioris ei contradicentis. Dixi (Fama vel gloria) quia significatio mali quatenus tollit honorem, dicenda detractio, sed contumelia, vt suprà eod. num. 1. Non addidi tamen vt Thom. Anto. & communis verbum (Aliena) quia non solum est detractor, qui alium, sed etiam, qui se ipsum infamat, vt idem Ant. dixit 3. par. tit. 8. cap. 4. §. 1. vers. Primo modo & sentit Caieta. 2. sec. quæst. 73. art. 1. dicentes, peccare eos, qui

ipsos infamant, quamuis metu tormentorum id faciãt, quod tamen vbi suprà, & infrà nu. 29. moderamur. Nõ etiam addidi, (secreto) vt prædicti quia quãuis regulariter detractio in absentia fiat, potest tamẽ fieri in præsentia vt sæpe fit. Nam qui alteri præsenti malum significat, quo eũ infamet, quamuis id (vt communiter dicit) fit contumelia, quatenus tollit honorem, est tamen etiam detractio, quatenus famam tollit: vt idem Anto. vbi suprà explicauit, & probatur per illud Arist. Ethic. 5. Qui furatur vt adulteretur, per se loquendo magis adulter est, quam fur.

Est autem fama vt hic accipitur iuxta ea quæ diximus in d. 19
Repet. nu. 101. existimatio bona de aliquo, qua putatur bonus, vel habilis in aliquem bonũ vsum. Dixi (Existimatio) pro genere non solum cõprehendat opinionem cõmunem, sed etiam particularem & singularẽ vnius vel alterius per infrà dicenda. Boni (Qua putatur) Ad includẽdam existimationẽ, qua quis putatur habere aliquod bonũ, quod non habet, vel non tantum, quamũ putatur habere. Dixi (Bonus) propter existimationẽ, qua putatur habere virtutes Theologales, vel morales. Dixi (vel habere) ad includendũ existimationem, qua quis putatur habere prudentiam & alias virtutes intellectuales, & litteras, artem, dicitatem, industriam, habitudinem; vires vel alias dotes animi vel corporis inditas, vel quæsitas. Vnde sequitur quod fama est dupler. Altera qua quis putatur esse bonus moraliter, alter qua putatur vtilis ad aliquem finem. Gloria vero est clara 20
cum laude notitia, secundũ Ambros. quem refert Tho. in multis locis præsertim 1. sec. q. 132. ar. 1. quam definitionẽ declarauit in 4. Repet. nu. 199. Famę verò & glorię damnũ est duplex, Leue & Notabile: Leue est, quod non est notabile. Notabile 21
autem est vt diximus vbi supr. nu. 493. damnum quod est causa infamato aliquod bonũ notabile animæ, corporis vel pecuniæ auferatur, aut putetur tali bono indignus, quod aperte Caiet. 2. sec. q. 73. art. 2. quamuis non ita explicet. Bonum autem notabile animę, corporis, honoris, aut pecuniarũ dicitur, quod vir prudenti & bono tale videbitur cõsideratis circunstantijs personæ, loci temporis & aliis argu. l. 1. ff. de Iure delib. & c. De causis. de offic. deleg. Detractio autem diuiditur primo in quatuor species secundũ Alex. Alen. 2. par. q. 146. memb. 1. sub §. 4. sed vt vbi suprà diximus reducuntur ad duas, quæ sunt significatio mali falsi, & mali veri secreti. Secundo, diuiditur, in formalem tantum, & materialem tantum, formalem & materialem simul, vt suprà eo. num. 2. mendacium diuisimus. Formalis

tantum est, quia significatur bonũ putatum malum. Materialis tantũ, est qua significatur malũ putatũ bonũ. Formalis & materialis simul, est qua significatur malũ putatũ malũ. Porro quilibet detractio suo genere est peccatũ mortale, quia lœdit bonũ ex tali fama quã pecunia Prouer. 22. & Eccle. 41. Et bona pecuniæ qualis est furtum, est suo genere mortale, vt dictum est supra eod. num. 2. & seq. ergo & detractio. Dixi (Famæ bonorum) quia secus est de detractione famæ aliorum donorum, vt mox dicetur. Est autem mortale, quoties fit animo famam proximi notabiliter lædendi, aut absque tali animo, eam notabiliter lædit, aut dat causam eiusmodi læsionis, aduertens, aut aduertere debens probabiliter ex suo dicto, aut facto tale damnum inferri. Veniale tantum est, quoties fit animo lædendi parũ, aut de malo animo parum nocet, aut notabiliter, sed ignorans, non sciens, sed inaduertenter, quum non teneretur aduertere, arg. 2. de Consti. §. Notandum. 1. q. 4. sub cap. Turbarus.

22 XIII. Peccat mortaliter, qui peccatũ falsum mortale imponit, quia per hoc bona fama morum alicuius notabiliter lœditur nisi per aliquam circunstantiam damnum famæ notabile, & periculum eius probabile excusetur. Dixi (Peccatum) quia detegere falsos defectus naturales, puta quod est luscus, claudus, manetus, gibbosus, ignarus, & alia huiusmodi, quæ non pertinent ad bonam famam morum, non est suo genere, nec regulariter mortale, vt prædictum est, quia id de se non infert damnũ notabile famæ, nec dat illi causam, vt vbi supra proxime dicta. Dixi (mortale) quia imponere vel detegere venialiter falsum est de se mortale, quia de se non infert damnũ famæ notabile per proxime dicta. Dixi (De se) quia per accidẽs potest esse tale vt cũ ex impositione, vel detectione venialium famæ notabiliter lædatur. Vnde, quicquid aliqui dicant, inter impositionem & detectionem venialium & mortalium hoc interest, quod horum detectio non infert de se damnum notabile, illorum vero sic, & ita nonnunquam hæc est mortalis, illa venialis. Et consequẽter, non est vsquequaque vera illa S. Anto. in 1. par. tit. 8. cap. 4. in prin. & Sylu. verb. Detractio 1. scilicet detractionem, quæ generalibus verbis sua natura mortalia quam venialia comprehendẽtibus fit, non esse mortalem: quia imo est, quando cum damno notabili aut magno periculo fit, aut coram eiusmodi personis, de quibus credi potest, eos tam maculas mortales quam veniales concepturos esse, nisi expresse aut tacite nõ nisi de solis venialibus verba fiant admoneantur. Dixi (Falsum) Quia longe rarius excusatur à mor-

tali, qui imponit, falsum mortale, quam qui detegit verum mortale, vt mox dicam. Per falsum autem intelligo etiam verum quoad factum falsum, quę est detractio formalis tantum, quæ quoad detegentem est perinde malum ac si falsum esset, arg. c. Nemo. 22. q. 2. Dixi (Alteri) quia imponere sibi non est mortaliter regulariter & de se, vt infrà nu. 27. dicetur.

XIIII. Qui imponit peccata venialia falsa, aut defectus 25
naturales vel pœnę falsos cum talibus circunstantiis, quod inde fiat damnũ famę notabile, vt ex proxime dictis colligitur. Quendam virũ insigniter eruditum, & probum, ab adipiscendo egregio quodã munere impeditũ, per culpas veniales, mentiris & iracundię falsas, & quendam aliũ per defectus geniturę, vitios & vitium naturalium falsos, ab amicitia valde vtili, & honorabili repulsum, per quod proxime dicta confirmantur.

XV. Qui peccatũ verum mortale secretum alterius detegit 26
non licenter, nisi aliqua circunstantia excuset à mortali, quia licet longe grauius peccet ratione falsitatis, qui falsum imponit, quam qui verum secretum detegit, ex parte tamen nocumenti fere pares sunt: quod sufficit ad hoc, vt detractio sit mortalis per dicta supra eo. c. nu. 2. Dixi (secretum) quia detegere notoria, vel iuris, vel famosa, sine mala intẽtione nocendi, non est peccatum saltem mortale, quamuis illi, quibus detegantur ignorent, nec in regione vbi detegũtur, sciretur: vt si quis in Lusitania diceret, illum vel illum in Castella fustibus ictum fuisse, vel iustitiam si ille sit in Lusitania præsens, & ab iis quibus dicitur cognoscatur: vt copiose in dict. Repet. nu. 837. probauimus, fundamentis, & trium contrariorũ solutionibus multorum Maior dist. 21. q. 2. col. fin. Addidi, (notoria iuris) quia quæ sentit Caiet. lib. 17. Respon. 9. responsione, & ante illum ordinẽ iuris diuulgata fuernnt, propter infamiam diuulgari non possunt in eo loco, ad quẽ illa nõ peruenit. Sot. lib. 5. de iust. & iur. Et idem dicendum de detectione illorum, quæ cito diuulganda sunt, facta ei, qui ea cito cogniturus est. arti. 5. Tho. in 4. dist. 19. q. 2. ar. 3. ad 1. & 2. quem ibi retuli. 27
Dixi (Alterius) quia detegere propria peccata vera & secreta imponere sibi falsa suo genere, & regulariter, non est nisi venialia, quamuis per illud notabiliter fama lædatur, aut omnino auferatur, vt magister Sotus, de ratione tegendi vel detegendi membr. 1. q. 3. explicuit, & multo ante Adria. in 4. de restit. & quod 11. pag. 17. sensit, quem ille non citat. Quia prodigum regulariter non est peccatum mortale, vt sentit S. Tho. 28
2. 2. q. 119. art. 2. & 3. & detectio proprij peccati, non est iniu-

stitia sed prodigalitas famę iuxta glo. memorabilē in Prooem. Gregoriano verb. Prodiga, & per alia, quæ adduximus vbi supr. nu. 573. vbi conciliando cum hac opinione contrariam ca-
ietani, diximus illam defendi posse, quando ex ipsius infamia damnū animę, aut vitę proprię aut alienę, aut honoris aut bonorum alienorum sequūtur: Animæ propriæ, vt quūs notabiliter fama ad se honeste cōtinendum eam prodigis mę alienę, vt qui pro iusto habitus, hæreses aut alia sua delicta detegit, quod probabile est fore causam, vt eadem incidant. Vitæ propriæ, vt qui crimē aliquod detegendo quod eiusdē aut alicuius membri iacturam meretur. alienæ, vt qui monachus aut monialis, se ipsos infamare tis, quę ipsorum ordini aut monasterio, notabilem infamiam inferunt. Bonorū alienorum, vt quum is, cuius opera ad lū bernationem Resp. indiget ob illam, se facit ad id ineptum. quibus quatuor casibus, nemo neget esse peccatum mortale ipsum infamare, quia prejudicat alteri, vel sibi, in his quę renuntiare non potest, qualis est salus animę, & ad illam necsaria. c. Iurauit, cum ei annotat. per alios & etiā nos de proba. Tenor, de re Iudic. Qualis est etiam vita & amissio membri corporis. l. Nō tantum. ff. de Appel. l. Liber homo. ff. ad Legem c. Contingit. 1. de Sent. excom. gl. sing. l. Pactum inter haereticos ff. de pact. Aliorum vero præfatorū, Communis & nostra opinio procedat regulariter extra hos quatuor casus. Quamquam hæc conciliatio omnino vtrorūq; mentibus non congruat, quia omnia limitantur procedere quum non peieratur; quia omne periurium suo genere est mortale vt dictum est supra c. 13. quibus sequitur à fortiori regulariter non esse mortale de iis confiteri crimina falsa, aut vera occulta ob metum torquendi
29 rum, cum facere illud sponte non sit tale. Est tamen mortale in quatuor casibus proxime dictis, nisi cum aliquod tale detegat persuasus torquendum esse, donec confiteatur, quia ita docet, vt singulariter, & noue doctissimus doctor Sot. lib. de iust. ne teg. & deteg. memb. 3. q. fin. col. 10. dixit. Quia eo casu vt ait, non tam mortis suę dat causam, quam vna morte multos redimit, quem vbi supra sequuti fuimus nu. 559. quamuis displiceat. Tū quia negare non possumus hoc esse causam huic occisioni præbere, quod nemini licet c. Si non licet 23. q. 1. Tum quia scire non potest veram iudicis voluntatem esse aliquam matam quamuis eam verbis iratis explicet. Interdum enim
30 dices fingere solent. Dixi (Inordinate) quia qui iuridice id facit, non peccat, vt qui iustè accusat, imò meretur, alias circumstantia

nil necessarijs concurrētibus: vt S. Anton. 2. par tit. 8. c. 4. ante. Laurent. & nos vbi sup. copiosē. nu. 636. probamus, quamuis priuata vtilitatis causa accuset, nec secreta monitio præcedat, vt ibidem nu. 641. Probauimus post Adrian. in 4. de Correct. fra. tor. col. 17. ver. ad 2. & D. Sotum in lib. de ratio. reg. memb. 2. q. 3. ar. 10. quicquid Sylu. verb. Accusatio, q. 3. & Caiet. 2 sec. q. 73. a. 3. dicant, quia iustè detegit, nisi odio, aut vindictę immoderate, aut peritia id fiat. Idem dicendum de eo, qui sine accusatione secreta quando, & quomodo sua detectio Reipub. conueniat, quo eas puniat, aut caueat, ne proximus damnum spirituale aut temporarium accipiat. Vt qui denūciat hæreticum ne corrumpat proditorem ne prodat, lepra aut peste laborantem, aut alium morbo cōtagioso, ne suo morbo alios inficiat, inhabilem ordinem ordinetur, aut ei beneficium conferatur, aut ne indignus ad sacros admittatur. Latronem, ne furetur, Periurium ne falso testimonio noceat Adulterum, & homicidam vt ab his se contineant, & alios similes assuetos, & ad nocēdum præparatos, de quibus vbi suprà à nu. 854. vsque ad nu. 855. diximus. Quia hæc non fit inordinate, quoniā iure conceditur. l. si quis de furt. de iniur. l. Si quis de, & l. Cum qui. ff. eod. cum additis vbi suprà nu. 848. & consequenter potest quis Latronem & furem occultē detegere ad euitanda damna Reip. & priuatorum etiam sine correctione fraterna, si per eam non speratur emendatio, alias non, nisi præuia illa, si de illis specialiter & inordinate interrogatus non fuerit iuxta Maiorem in 4. dist. 21. q. 2. ar. 1. Vale non peccat, qui causa vitandi damnum corporale, aut spirituale innocentis, crimen alterius detegit. Nam Paulus fecit latronem equum furatum fuisse, cuius Petrus falsō accusatus, & iniustè condemnabitur, nisi Paulus peccatum secretum innocentis detegat, si ob id Petrus liberādus fuerit, detegere tenetur. Tho. 2. sec. q. 70. ar. 1. & latius tradimus vbi sup. nu. 702. per illud Prouerb. Erue eos, qui ad mortem ducuntur & alia. Quod postea tenuit Sot. lib. 5. q. 7. ar. 1. de iust. & iur. Sic etiā nō 31
proximi, qui testis coram suo Iudice & superiore delicta & delicta proximi detegit, quia hoc non detegit inordinate, vt late vbi suprà num. 698. probauimus. Nec qui sua delicta, culpas & defectus suo Iudici, & superiori confitetur, quando, cur & quomodo iure diuino, & humano potest, aut debet. Quia hoc non est detegere inordinatē vt vbi s. nu. 722. copiosē probo; multa 32
alia de hac re attingendo. Dixi. Nisi aliqua circumstantia excusaret à mortali: tunc enim non esset peccatū, aut nō nisi

veniale. Vt quum quis peccata mortalia eius, qui se de illis ta-
ctare solet, absq; intentione eum lædendi detegit. Quia eius
fama saltem notabiliter non læditur, vt vbi supra nu. 434. dixi-
mus, & qui absq; intẽtione lædendi detegit personæ quæ nu-
oberit & forte proderit, qualis est is cui dicere peccata ex-
nulli dicere, quales etiã parẽtes & alij, qui creduntur nullatenus
nocituri, nec publicaturi, c. Hoc videtur. 22. q. 5. quare illud Ca-
iet. 2. sec. q. 73. ar. 2. detectio mali parẽti facta, nõ est peccati le-
mitandũ est, nisi huiusmodi peccatũ esset, & eiusmodi quæ ve-
detectio facta ei plus vel æquè noceret filio quàm facta alio.

34 XVI. Peccat qui inuenit scriptum in quo aliquis sua pec-
cata ad memoriã suæ cõfessionis scripserat & ea diuulgat, si
essent talia peccata quorum euulgatio parũ famæ noceret. Ita
de eo, qui legit, etiã si non diuulget schedulam, in cuius pri-
pio scriptum erat. Memoria meorum peccatorum, aut aliud si-
mile, quo scire teneretur eius auctorem nolle ea ab alio lege-
vt in c. Sacerdos. de Pœnit. dist. 7. nu. 8. & 9. diximus: quia forte non inueniat notabiliter lædentia, dat tamen iustam læ-
dendi causam, quod sufficit per prædicta.

35 XVII. Qui libellum famosum componit, in illo peccata
aliena falsa, aut vera occulta scribens, & in publicum perducit
quo legatur, aut talem libellum inuenit, & nõ rupit sed diuul-
gauit. 5. q. 1. c. 1. & 2. l. 1. C. de libel. famo.

36 XVIII. Qui peccata aliena vera vel falsa audita ab alio
aliter quã audiuit augẽdo illa, vel certitudinẽ illorum detra-
rẽt, & ita idẽ est iudicandum de vtroq; arg. c. Dudũ. 2. de Iudic.
Dixi (aliter &c.) quia alioqui non peccaret saltem mortaliter
alias non intẽdit famam eius notabiliter lædere, nec lædit, nec
dat causam iustã læsioni, & non affirmat illud verũ esse, nec læ-
re, sed solũ audisse, nec aliquid aliud, quod esset iusta causa
dendi interueniat: puta authoritas personæ cum additione ad
quorum, rem certiorẽ facientium, quibus probabilis causa cre-
dendi audientibus præbeatur. vt in d. Repe. nu. 450. dicimus.
Diximus, absq; animo notabiliter lædendi,) quia ille non fa-
lum hoc, sed quodlibet aliud colloquium facit mortaliter pe-
cta supra eo. c. nu. 1 quamuis adderet se non credere.

37 XIX. Qui audit detrahentẽ mortaliter assentiendo vel
resistendo, quum id facere deberet. Nã qui audit detrahẽtem
plus & minus, & æque atq; ille peccare potest & etiam mortal.
qui enim audit incitãdo alium, & interrogãdo quo dicto pro-
test plusquã qui dicit, peccare iuxta Adrian. Quodlib. nu. q. 3. pro-

derentem Vrbani c. Qui aliorum. 24. q. 3. quod tamen non lo-
quitur de eo, qui audit & est causa mali, sed de eo qui malum
non esse defendit, & ob id melius probant duo capitula S. Au-
gust. cap. Ille. c. qui exigit. 22. q. 5. vt vbi sup. diximus: qui autem
audiret prębẽdo ad id causam, nec impedięndo eo se delectãs
animum, quantum qui dixit, cæteris paribus, peccat, iuxta S. Th.
2. 2. q. 73. ar. 4. Qui tamẽ audit sine assensu & delectatione, q
detrahatur, licet non cõtradicat ob verecundiam, aut aliam
non pręcisam rationem humanam, non peccat mortaliter, nisi
tibus cæteris iuxta S. Th. in d. q. 73. ar. 4. Primus, si est superior
pra iudex, parens, aut magister qui resistere tenentur. Secun-
dus, si aduertit ex eo magnũ damnum dicenti vel alteri euen
turum vltra infamiam, & quod contradicendo vitare poterat.
Tertius, quãdo fama eius cui detrahitur notabiliter lædit, vt
vbi sup. nu. 448. & 549. post S. Ant. & Caiet. verb. Detractio, pro-
pter. Qui vero resistit verbis aut gestu tristi, aut aliis signis
ad illud idoneis regulariter meretur, vt ibidem addimus.

XX. Qui interrogatus de vita & moribus alicuius, vel aliàs
eius tenetur ad notificandas virtutes illius, tacet eas cũ eius
debiti damno boni quæsiti, vel quærendi per supradicta.

XXI. Qui iudex inquirit specialiter vel per viam inquisi- 38
tionis procedit cõtra aliquã nulla præcedẽte infamia, quia in-
dex tenetur lædere famã illius, aut lædit aut dat causam læsioni in-
iustæ, cõtra iura quæ prohibẽt specialiter procedi per viam
inquisitionis cõtra aliquẽ, iusta infamia non præuia, cap. super
hoc. c. Qualiter & quãdo. 2. de Accusa. Nec sufficit quod sciat
vnus aut tres testes, quibus eius delictũ probari possit per
viam inquisitionis. eo. ti. & à fortiori minus, quod sint aliqua indi
cia, vt ibi sup. euidenter probauimus. nu. 580. quod Sot. de ratio
nat. inf. 2. q. 6. vers. At vero, & clarius paulo post vers. Ter-
cum dubium, & Caiet. 2. sec. q. 69. ar. 2. non satis diligenter hoc
tractarunt, propter dictam quoddam S. Th. non bene intelle
ctam, vt ibi declaramus. Dixi (specialiter) Quia generaliter in-
quirere potest, nulla persona, nec vllo delicto expresso. l. Con-
stitutionis, quia per viam accusationis legitimæ potest, vt sup.
dictum est. Sufficit autẽ quod delictum sit notorium, licet de-
linquens sit occultus, ad hoc vt quæri de eo possit generaliter,
sed nõ vt quæratur nominatim an ille aut ille id fecerit: vt ibi
nostra prædictos cum Inno. communiter recepto diximus.

XXII. Qui iudex interrogat reum post cõfessum delictũ 39
de socio aut auxilium præbente. Si adhuc erat occultus extra

casus infrascriptos in quibus id facere licet: eadē ratione qua
supra. Idem eadem ratione de reo. qui socios occultos indicat
extra casus prædictos, vt vbi sup. nu. 585. diximus.

40 XXIII. Qui Prouisor, Vicarius aut officialis generaliter
omnibus subditis præcipit, vt qui viderunt, aut audierunt, vel
aut talem delinquentem, denuncient secundum Soto, vbi lib.
pag. fi. ratione supradicta, quia id est cōtra ius, per quod subdi-
ti non tenētur denunciare delinquentē, vt eum puniat, sed vt
damnum quod fecit restituat, quod potest restitui absq; eius
denunciatione. Oppositum tamē melius visum fuit in d. Repe-
nu. 581. & idem nunc videtur, tum quia talia mādata generalia
intelligēda sunt secundum ius. l. si procurator. ff. de cōdict. indeb.
c. Causam quæ, de referi. & ita intelligenda sunt falsa fatetur S.
correctione, & consequenter, quando ea est necessaria iuxta S.
Tho. 2. sec. q. 33. ar. 1. ad. 1. cōmuniter receptum, hoc est, si for-
læsor secreto admonitus noluerit restituere, tum quia vsus fi-
rendi eiusmodi mandata recepisse videtur ecclesia. Tum quia
Caiet. lib. 17. Respon. Respō. 5. ad. 1. dixit non peccare iudicem
interrogando reum iam cōfessum suum delictum de socijs ge-
neraliter, quando sunt tales de quorum aliis potest interroga-
re, de aliis non, si eius intentio non sit interrogare, nisi de aliis
de quibus iure potest & debet. Tum quia illic affatim eius fa-
damentis respondimus, quamuis fateamur melius fore, vt ad-
beant sola illa, quæ sunt notoria vel publica per famā, deman-
ciari iuxta c. Qualiter, & quando. 1. cum ei anno. de Accusa.

41 XXIIII. Qui Prælatus, Iudex, visitator, aut quicunq; alius
priuatus procurat, aut vult noscere peccata secreta alicuius a
quo, quando, cur & vbi non debet, aut qui cōpellit carcere de-
tentum ad statim iurandum se dicturū verum in omnibus re-
bus, de quibus interrogatus fuerit, & interrogat particulariter
de omnibus & singulis casus partibus ob quē carcere detinetur
ratione supradicta, & hi plus peccant, quam qui audiūt simplici-
citer detractionē mortalem: cum assensu: quoniā alij iuste labo-
vel maior causa detractionis, quam qui cum simplici assensu
audiunt detractionem mortalem: & supra dictum est, peccare
mortaliter eum qui cum assensu detractionē mortalem audit.

Fama quomodo restituatur, aut condonetur.

42 XXV. Qui nō vult restituere damnū famæ notabile datū
iniuste à se, vel ab eo cuius hæres est, alteri illud nō condonat
si nulla causa excusat. Quia damnū famę necessario restituēdū
est, vt late in repe. c. Inter verba, 11. q. 3. nu. 856. probamus. Tum

per eatum memorab. in c. Quisquis. 5. q. 1. Tum quia bonū fa-
me maius est, quā bonum pecuniarium Prouerb. 22. & Eccles.
41. cum aliis relatis vbi sup. nu. 218. & damnum boni pecuniarij
officio est restituēdum. cap. Peccatum, de reg. iur. lib. 6. c. Si
quis. 14. q. 6. ergo & damnū famæ vt tenent S. Th. 2. sec. q.
62. ar. 2. Anto. 2. par. ti. 2. c. 2. §. 3. & communis, Tho. Richar. &
Gabr. in 4. dist. 15. & Hosti. in summa de Pœni. vers. Quid de ac-
cessorie. Vnde licet abundantia boni pecuniarij ei cui debe-
tur, non tenetur debitorē à restituendo saltē statim, excusat, abū-
dantia tamen bonæ famæ non item, imo ad restituendam eam
magis obligat, vt recte Maior in d. distin. 15. q. 16. col. 5. probat.
Ioannes ficut qui notabiliter famā læsit per vnum peccatum
mortale alia notoria peccata mortaliter peccat, sic ad restitu
tionem damni tenetur, vt recte Adria. Quolib. 11. probat. & S.
Tho. sec. q. 71. ar. 1. sentit, perpendente id Caiet. quicquid in
hac re Palud. in 4. dist. 19. in fine senserit. Imo & qui ob vitæ peri-
culum aut alias rationes famā restituere non potest, eā cōpen-
sare tenetur, vt qui alium percutit, aut manū abscindit, quam
restituere non potest iuxta legē diuinam Exod. 21. renouatam 43
Leuit. 24. de iniur. & declaratam ibi per doctores. & l. Ex hac. ff. Si
quis ius dic. Tho. 2. sec. q. 62. ar. 2. & in 4. receptus ab aliis. di. 15.
Nec infamans excusatur saltē quando mētiendo infa-
mia eo quod in aliis duplo vel triplo magis eiusdem famam
ingrauata eundem. in 4. de resti. q. 14. col. 7. vt ibi sup. n. 861.
diximus. Nec etiā excusatur, eo quod infamatus se ab infamia
innocentes, suis optimis factis falsitatem eius quod sibi impo-
situm fuit docēs, aut abolita eorum apud quos infamatus fuit
fama, quam ipsi conceperunt opinione, eo quod vanitatem de-
tegentes intelleriissent, iuxta Adria. in d. q. 34. col. penult. Quod
dictum vbi sup. nu. 863. sequuti fuimus, nunc tamen nō sequi-
mur, quia eius rationes solum probant teneri ad restituendum
famam quod infamatus accepit, quandiu infamatus mansit
infamis, non ad famæ iam recuperatæ restitutionē. Adde quod in-
famans quando ex sua infamia Respublica damnū capit, tene
tur ipse procurandam restitutionē famæ suæ, quando est perso-
na publica iuxta S. Greg. in Homil 9. Super Ezechiel. & S. Tho.
2. sec. q. 73. ar. 1. & declarationem cuiusdam dicti S. Augu. in c.
Si non. 33. q. 1. & c. Non sunt audiendi. 11. q. 3. positam vbi sup. nu.
858. Item, quod damnū acceptum à male infamato du-
rante infamia non est integre restituendum, sed tantū quantū
patienti & bono viro visum fuerit secundum Sotum lib. 4. q.
4. de iust. & iur. quod nostro iudicio intelligendum est do

damno boni quærendi,& non de dāno boni iam quæsiti ag-
44 c.si.de iniur.Dixi(Damnum datum)quia volitum & nō datum
eo quod dari non potuit, vel pœnituit, non est restitutioni [illegible]
quia volens nocere,noxa non sequuta peccat quidē,sed non te-
netur restituere,per sæpe dicta in c.præced.& vbi sup.nu.[illegible]
Vnde qui detrahit alicui,apud aliquos animo infamandi eum
etiam per inuidiam,odium,vindictam,quæstum,aut aliā cau-
nem iniustam, si illi ob id malam opinionē non cōceperunt
nec bonam amiserunt,nō tenetur restituere famā,quia eā non
abstulit,licet in eo peccet, vt Adrian.quol.11.R.determinat,
quem sequimur vbi sup.nu.773.Addo etiā,quod tenetur resti-
tuere,qui immodice laudādo aliū, alterius famam [illegible]
extenuat,secundū eundē in d.Quolib.col.pe.quales multos in
Curiis,aulis,scholis,imo & religionibus reperias. Addo quar-
to,quod qui famā alienam mentiēdo læsit,debet eā restituere
asserēdo se fuisse mentitū,aut falsē dixisse falsum.Imo & rationes
adducere si opus fuerit, quo eis dissuadeat quibus contrarium
45 persuasit secundū Sotū lib.4.q.6.ar.3.de iust.& iur.Quod per-
stremum durū videtur nobis putātibus satis esse iurato, [illegible]
ei non crederetur.Tum quia maiorē causam dat credendi [illegible]
cationem iurando eā,quam dederat credendi falsum,quod [illegible] Tum
sine iuramēto dixerat.Tum quia nunquam fuit in vsu. [illegible]
quia testibus tunc demum ad summum esset opus, quum [illegible]
suspicio illum ad reuocationem,precibus,vel pretio,& non [illegible]
scientia inductum.Addo quinto, quod etiam infamans S.Th.
gendo delictum verum occultū restituere tenetur iuxta [illegible]
2.sec.q.62.ar.2.& in 4.dist.15.q.2.ar.5.ad 2.communiter [illegible]
ptum,non quidem asserendo se falsum dixisse,sed male [illegible]
tum fuisse:quod non sufficere dixit Host.in d.vers.Quid [illegible]
cusatione. Et ideo Io.Maior in dicta dist.15.q.16.col.4.affirmat [illegible]
oportere,& satis esse ita dicere,quando tale delictum [illegible]
dixi,illud verum existimabam,sed adhibita postea diligentia
inueni me praue loquutum.

Qui modus licet aptior sit,quia nullum mendacium conti-
net,neq; ex eo tam facilè atq; ex communi colligi potest [illegible]
esse,id quod male dictum fuit,non tamen videtur tutus [illegible]
ad viros prudētes & doctos apud quos præstaret restituere [illegible]
dando sæpius virtutes,quas habet,eis persuadendo,vt [illegible]
habeant,nulla mentione facta mali antea per eum detecti [illegible]
verè iuxta Caiet.2.sec.q.72.ar.3.Addo sexto,dicere Sotū lib.
4.q.7.art.3.de iust.& iur eum qui verum dicēdo infamat, non
teneri ad tantam restitutionem,ad quantam,qui mentiendo in-
famat.

famat. Quod non videtur nobis tutum, quia licet plus peccet,
non tamen plus nocet: At restitutio cum actus sit iustitiæ, vt
[illegible] dictū fuit,potius respicit nocumētum quā modum
peccandi.Dixi Ab eo cuius hęres est,quia hęres detractoris,non
solū iudicio exteriori, sed etiā interiori tenetur restituere, se- 46
cundum Adr.quolib.11. T.id efficaciter probantē & asserētem,
[illegible] mortaliter peccare hæredē qui prædictā compensationem
[illegible] defuncto nō facit,ac si nō solueret alia debita.Dixi,(Con-
[illegible] quia obligatio restituēdæ famę ab infamato cōdonari
potest vt S.Anto.2.par.tit.2.c.1.§.3.sentit, & eum non referens
illud exprimit Adr.in 4.de Rest.q.33.quolib.11.& post hūc So-
tus de ratione tegen.secret.memb.1.q.3.Tum quia potest quis
[illegible] suorum bonorū cōdonare regulariter secundum gl.
[illegible] verb.Restituatur,c.Peccatum de Reg.iur.lib.6.& fa-
[illegible] est de bonis nostris.Tum quia potest quis remittere,quod
sibi debetur in casibus à iure nō prohibitis,ex quibus hic non
est [illegible] §.si quid adiuncta gl.de Resc.lib.6.c.Exigit de
Const. [illegible] per locum ab speciali.Contrarium tamen tenet
Caiet.2.sec.q.73.ar.2.& in summa verb. Detractio.Io.Maior in
4.dist.15.q.16.col.4.& 5.Ad quorū fundamenta responderi po-
[illegible] opinio,concedendo peccatum esse, se ipsum sine causa in-
famare,& etiam interdum infamiam condonare, sed negando
[illegible] casu sequi, eius remissionem non valere:quia etiam in-
[illegible] peccat qui amittit sua bona, aut debitum remittit.ca.
Quid dicam.14.q.4.Archid.in c.Sicut hi.47.distin.eius tamen
remissio valet,si aliud non obstat.Secundo,quod damnum in-
famiæ principaliter tāgit infamatum,& minus principaliter bo-
num publicum, & sufficit condonatio eius,ad quem damnum
principaliter pertinet.cap. Quamuis pactum , iuncta gloss.de
pact.lib.6.& gloss.l.De vno,de Re iudic.cum adductis ibi latè
per Hippol. Nam si mille modij tritici mihi ab aliquo combu-
rantur,non solum mihi,sed etiam Ciuitati damnum fit,& pau-
peribus,qui sibi de eo prouidere emptione,aut eleemosyna po-
terant.sed quia ad me solum principaliter pertinet,& ad ci-
uitatem & pauperes minus principaliter, mea sola condonatio
combustorem illos liberat,vt copiosius vbi supra nume. 878.
[illegible] diximus.Opinio tamen Maioris & Caietani posset ha-
bere locum in illis quatuor casibus , in quibus supra eod. nu-
[illegible] dictum est peccare mortaliter qui sese infamat.Per quæ
respondetur,ad noue quæsitum, quod non solum potest con-
donari aliquando famę restitutio,ad hoc vt cōdonatio valeat,
sed etiam ad hoc vt condonatio sit iusta,& meritoria,quando
scilicet

Universidad de Deusto Biblioteca

scilicet fit insta de causa, & aliis circunstantiis concurrentibus cũ quibus etiam alterius debiti remissio est meritoria.arg.c.Peccatum,de regu. iur.lib.6.Dixi(Alteri)quia nemo tenetur eam sibi restituere nisi in prædictis quatuor casibus in quibus remissio famæ non valet,& detractio est peccatum mortale.

Ad primum nouè hic quæritũ,an qui se mutuo infamarunt per cõpensationem à restituendo excusentur?Respondeo negatiue. Tum quia non videtur esse locus in hoc cõpensationi vt dicta Pan.post alios in c.Bona fides,de Depos. Tum quia datum illi illatum, per reciprocam infamiam non tollitur,secundum debitum vnius per debitum reciprocum alterius.l.1.ff.de Compen.Ad secundum,quod condonatio infamiæ facta peccata generaliter veniam omniũ detractionũ, excusat restitutionẽ earum ad quas verisimilis intentio condonantis extẽditur,& non aliarum arg.l.Cum Aquiliana.ff.de Transc. Ad tertium,quod famatur conuersando familiariter cum infamante,videtur eidem remittere iniuriam l.Non solum §.1.ff.de Injur. nõ tollitur obligationẽ restituẽdi sibi famã quam abstulit,sicut remittit creditor per conuersationem cum debitore remittit debitum
47 l.Cum de indebito.ff.de probat.Dixi(Cessante causa)quia sunt aliquot causæ ab hac restitutione excusantes, è quibus est iustus timor mortis & salutis,quamuis teneatur ad restitutionem damnum alia via:Quia quatuor sunt bonorum ordines, videlicet,animæ, corporis, famæ aut honoris, & pecuniæ,& bona primi ordinis sunt potiora bonis secundi, & secundi, potiora tertij,& tertij potiora quarti,vt in d.Repe.concl.4.num.3. & seq.tractauimus.Et nemo tenetur restituere bona inferioris ordinis cum iactura bonorum superioris, quamuis sit cum iactura bonorum eiusdem,aut inferioris ordinis, vt singulariter Caiet.2.sec.q. 62. art.6.ad 3.& in paruis opusculis libro.Resp. 14.Resp. determinauit. Cuius determinationem in hac restitutione supra capit. proximo nu.89.& sequentibus defendimus aduersum Sotum lib.4.q.6.art.3.de Iust.& iure.

Ad dubium autem P.Vinc.quod videtur hoc consequi,vt qui suo mẽdacio fuit causa vt alius perderet maxima bona,excusaretur à restituendo si restitutis eis perderet locum honoris quẽ habebat in populo ratione diuitiarum.Resp.concedendo sequelam,quoad talem restitutionẽ,quæ nõ posset fieri sine tantæ falsitatis detectione,non autem quoad aliam iuxta c.officij.de Penit.& remiss.ẽ.c.16.nu.43.declaratum.

Ex eisdem causis est etiã tanta obliuio dictæ infamationis vt perinde sit,ac si nũquam dictum fuisset secundũ S.Anto. tit.

2.c.4 §.1.ne pro restitutione famæ, renouatio infamiæ fiat: opinionis meæ sententia,resarcire deberet iudicio boni viri,peruersis beneficijs,aut laudibus damnum,si quod à tempore illatæ infamiæ vsq; ad eiusdem obliuionem fuerit passus. Addidi (si nunquam dictum fuisset)quia si qua eius memoria restat, adhuc debet.Tũ quia singulariter Caiet.in 2.sec.q.62.ar.2.ad determinauit,eũ qui adolescens falso apud æquales iactauit se cum tali puella tem habuisse, & postea senex illius peccati dixerit quod proximo iutulit recordatus est, apud eosdem moderatum reuocare teneri. Tum quia difficile est certo scire si sit perpetuã obliuionem venisse,cum quod quis vno die non meminit,altero die recordetur. Tum quia interdum tanto firmiter credimus, quãto quis detractionem quam fecit post tot annos, & post tam frequentẽ confessionẽ ac communionẽ non curat reuocare. Addo,quod Caie.sentit huic moderationi non esse locum, nisi in detectore veri secreti. Nam secundũ ipsum impositor falsi,tenetur ad restitutionem non obstante obliuione. Quod darum nobis videtur:deberet enim sufficere saltem petere ab eo apud quem id imposuit: num alicuius delicti, quod de tali dixisset,meminisset? & si responderet negatiue, tum rogaret,ne ob aliquod suum delictum eum peiorem putet,cessant sine aliqua expressione,falsum sibi dixisse. Ex eisdem etiam diuulgatio eius,quod male detectum fuit,facta ex via,quamuis teneretur restituere damnum interfecto tẽpore à tempore infamiæ vsq; ad diuulgationem acceptũ, vt sinplaciter sentit Adria. in 4.de Rest.q.33.col.pen.& nos probamus vbi à nu.819.& à nu.864.Dixi denique(iuste)ad significandum 48
quod sicut nullus lædẽs iuste famam alterius,vel suã,peccata nec tenetur ad restitutionem,non autem ad significandum quod omnis qui detrahit iniuste ad id tenetur,excusatur ab eo ob prædictas causas: & quoties non dedit iustã causam detrahendi,vel non fuit ei adhibita fides,vel læsio fuit parua.Vnde eo obligatur accusatus,de vero crimine secreto,ad restituendam famã quam accusator amisit,eo quod illud nõ probauit,& illud cõfiteri non tenebatur,quamuis negãdo peccaret. Nec enim si cõfiteri tenebatur,si nõ respondit accusatorẽ calumniatum,sed decipi. Nec quamuis respondeat calumniari,si sibi non credatur, eo quod iudices & alij credunt,accusatorem quamuis intentum probare non potuerit,contra suam cõscientiam non accusasse,vt pulchre hæc omnia Caieta. 2.sec.q.62. ar.2.ad 2.probauit Et contraria communis, Richar.Scoti,& aliorum dist.15.ar.5.q.15.& Scoti quæ.4.ar.3.& aliorum in aliis

quæst

quæstionibus ibidem, procedere potest in accusato qui alcui fitendum crimen obligatus, non solũ illud negat, sed etiam a firmat suam accusationem calumniosam esse & id pertinaq quicquid Caiet. vbi supra de hac re subtiliter magis quam cure disputet. Ad noue hic quæritur, an quod nemo tenetur pœnam minorem debita à iudice damnatur, eo quod nemo tenetur ritatem quam tenebatur confiteri, non obligatur in confessio tiæ foro ad subeundam eam ad quam damnatus fuisset obligat sa veritate, quia in eo nõ tenetur ad pœnã donec à iudice damnetur iuxta glo receptam in c. Fraternitas 12. q. 2. & Tabie. q. 62. art. 3. pro quibus tex. in §. In hac. Dixi (ad pœnam quæ debitum & interesse citra condemnationem, imo & post impo absolutionem, debetur. Innoc. cum communi in c. Quia plebs que, de Immun. Eccles.

Nec etiam obligatur, qui delicta aliena à se audita absque tamen affirmatione solum refert, quamuis audientes credant secundum Adr. vbi ꝛ. eo. tit. sub fi & Syl. verb. Restitutio q. 4. quia non dat eis iustam causam credendi, nisi circumstantia personæ vel alia eam iustam efficeret, & nisi referentis met, aut existimare debeat, quod audientes ea ita credent pro inde ac si affirmaret, per rationes positas in d. Rep. nu. 57. Nec qui stultè refert delictum scientibus illud, quamuis tunc dicto non cogitent. Nec quando, qui dicit adeo leuia esse, & audiunt adeo graues, vt eius dicto nihilo moueatur. Nec quando is in quem dicitur, adeo vtilis est, & absque aliqua fama in illa materia, vt nullam notabilem iacturam faciat. iuxta Adria d. quolib. 11. Nec qui peccatum alienum cum tali fini pœnitentia refert, vt absque aliqua infamia cum honore. Nec qui solam occasionem remotam infamiæ præbuit vt qui quandam monialem interrogauit, cur filium suum ad eccle siæ aut xenodochij exponi fecisset: & illa apud Deum & homines valde queritans, apud aliquos in prauam suspicionem nit. Nec etiam iuxta Sotum lib. 4. q. 6. art. 3. de iust. & iur. dem ctor conspicuus, & dignitate antecedens, restituere teneatur mam alicuius hominis infimæ sortis, quoniam vt ipse alii excusat pretiosæ famæ amissio quam in eiusmodi restitu ne faceret, vt à restituendo aliquo exiguo bono quis excu tur ob magnam iacturam suorum, quam ob id faceret. Quod vt nouum ita videtur durum in praxim deductu, nisi alia compensatio fieret, aut obtineretur condonatio.

De

De Detectione secreti contra hoc præceptum oct. anum.

SVMMARIVM.

Secretum confessionis nõ reuelandum, etiã metu mortis nisi vno casu. n. 51
Secretum quod, & quotuplex, & cuius detectio mortalis. nu. 51.
Secretum de se quæ aperta mortalis. nu. 53.
Secreta proxi. reuelanda non autem alia. num. 54.
Confessio quæ multis videtur, & non est sacramentalis. num. 55.
Confessio fratrum quando non necessaria. nu. 56.
Secreta proxi. seruanda quando aliter ipse potest seruari. nu. 56.
Secretum quod debet confiteri, & confitendo peccat. nu. 57.
Confessarius quos tenet se & consortes detegere debet. num. 58.
Confessarius qui tenet se & consortes reuelare iubebit. num. 58.
Confessarius de se & consortibus interrogãdo, & torquẽdo peccat. n. 59.
Secretum alijs noxium etiam iudici iubenti non reuelandum. nu. 60.
Secretum famæ mali proprij, & neglectio famæ quæ mortalis. nu. 61.
Secretum famosum etiam interrogati à iudice, quæ mortalis. num. 61.
Secretum promissi detectio peior quam non promissi. num. 62.

XXVI. Peccat, qui confessarius, vel quinis alius detegit 51
alienum peccatum, quod iuste aut iniuste medio confessionis
sacramentalis didicit, quamuis sit veniale absque facultate iusta
illius a pœnitente facta. Et consequenter etiã interpres con-
fessionis linguæ confessario ignota. Et laicus cui aliquis in extre
ma necessitate confitetur, & doctor à quo consilium de confes
sione peccati. Et qui se confessarium finxit quo alicuius peccata
sciret, etiam si tormẽtis adactus & quamlibet maximo me-
rito inde mille mortes, quam id facere, vt prædictus Doctor lib.
4. de pœnit. dist. 6. à num. 116. vsque ad num. 163. & in d. Repet. nu. 559. scripsimus.

Peccatorum & aliorum declaratione dico. Primo, ꝙ secretum in 52
forum quod neque est famosum, neque notorium, ex mente S.
Thom. sec. q. 70. art. 1. ad 2. & eiusdem & Scoti in 4. dist. 21. ibi
nonnulli & Caiet. 2. sec. q. 11. ar. 3. Secũdo, quod diuiditur in se-
cretum quod de se ab vno solo sciri potest, quales sunt soli & actus interiores animæ hominis: & in secretũ ꝙ de se
pluribus sciri potest, qualis est omnis actus exterior, qui non
est famosus nec notorius: Quod rursus diuiditur in tres spe-
cies prima, quæ de se sine vlla promissione, sciẽtem obligat ad

se cc

se celandum regulariter, quale est omne occultum, cuius lectio noceret animę, corpori, honori, vel famę, vel fortunis alicuius, c. Si peccauerit. 2. q. 1. & not. in c. Qualiter & quando de Accusat. Secunda, est cuius celatio à sciente expresse vel tacite promissa est. Tacite promittitur, cum id colligitur ex modo dicēdi secreto nulla de celando expressa promissione facta: vt doctor subtilis vbi supra sentit. Tertia, ad quam celandum lex diuina positiua confessionis sacramentalis obligat, de qua supra c. 8. nu. 1. Tale est omne peccatum sacramentali confessione detectum. Tertio, Dico, quod vnum & idem secretum potest esse harum trium specierū puta peccatum secretum, confessum cōfessario. Est enim primę, quia est peccatum secretum, secundæ, quia eius celatio est promissa saltem tacite: tertiæ, quia lege euangelica eius celatio præcipitur. Vnum item & idem secretum specierum tantum, vel vnius tantum, vt de se patet. Quarto, quod prima species secreti præcipitur à lege naturali de nō nocendo proximi animæ, corpori, honori, vel famę, aut fortunis, quæ decerpitur ex septē præceptis secundæ tabulæ Decalogi Exodi 20. Ex illis enim omnibus colligitur directe, vel indirecte, lex generalis & naturalis de non nocendo proximo aliquo modo. Quinto, quod tertia species magis obligat quam aliæ duæ, quia obligat quotquot illud directe aut indirecte scient, sub pœna peccati mortalis, in omnibus casibus vno solo excepto, scilicet, quādo pœnitens iusta de causa tollit detegendi facultatē facit, vt in d. c. 8. diximus, & in d. c. sacramentali, quæ ibi à nu. 30. late probauimus. Et secunda magis obligat quam prima, quia obligat in omnibus casibus in quibus prima, & plus quot aliis: quia qui promisit seruare secretum, ex quo sequitur graue damnum alteri non infertur, non debet detegere illud etiam præcipiente superiore. At prima species non sic obligat: quod enim quis scit aliter quam per secreti cōmissionem, tenetur reuelare superiore præcipiente, etiam si ex eo seruus nullus læderetur, secundū Th. 2. sec. q. 70. art. 2. ad 2. Verum tamen quod promissio seruandi secreti parui momenti non obligat, nisi ad summum ad veniale vt recte Caieta. dixit in d. art. 1. Sicut nec secretum de occultis parui momēti & rationibus obligat ad maius: Nō enim magis pecco detegendo tuum immoderatum venialem secreto mihi dictum, quam si eundē secreto à te fusum detegerem, secūdum eundem. Secundi, aut per eius medium sciti, est peccatum mortale, excepto casu prędicto, siue illud secretum sit, siue publicum, siue grauc

graue, secundum omnes. Quamuis interdum sit mortale tribuendo rationē, vt cū peccatum detectum est occultum & graue, quia eius relatio, est tacite promissa. Interdū duplici vt cū est publicū & leue. Interdū vna tantū, vt cū est leue per prædicta, nullum quando peccatum confessum est parui momēti, aut publicatione enim nō est peccatū mortale, nisi per legē diuinam de secretō, quāuis sit veniale ob eius secretū tacite à confessione promissum. Vnde videtur quod cōfessarius qui reuelaret peccatum graue, teneretur cōfiteri circunstantiā prædicti duplicis vel triplicis vinculi, si adesset per prędicta in c. 6. Septimo, detectio secreti aliarū duarum specierū etiam est mortalis, licet in casu à iure permisso, aut res sit tam parui pōderis, vt detectio nemini notabiliter noceat, & absq; intētione nocendi fiat: quia quāuis id obuiet legi naturali prædicta de nō nocēdo nec reuelādo malo secreto, vel secreto cōmisso, propter tamē paruitatē damni definit esse mortalis, sicut nec furtum, si est cōtra illam, & nō est mortale nisi sit notabile naturalē est. l. 1. ff. de furt. non est tamen mortale per prædicta c. proximo nu. 2. Ratio autē quare detectio peccati cuius confessi sit mortalis est, quia licet per eam parū lędatur proximus, plurimū tamē lędit sacramentū cōfessionis, & publica vtilitas, quatenus retrahit pœnites à confitendo, ne confessa peccata publicentur. Quæ colligitur ex c. Si diligenti, de foro comp. Oportet autē, vt sciatur secretum esse tale, vt si ponderis, ad hoc vt eius detectio non sit mortalis, quia si publicetur dubitetur, an sit grauis pōderis, mortalis esset arg. c. cum autē, de Pœnit. dist. 7. & eorū, quæ ibi latè tradimus. XXVII. Peccat mortaliter qui referat, aut legit litteras obsignatas aut scripturas alienas, quę in secreto obseruabātur, animo lædendi aliquem notabiliter, vel lædendo, aut aduertens, prudēs fore debens, & inde posset notabile damnū sequi per se, vel qui mittuntur, id faciat, aut de authoritate legitima, ff. de acq. possess. vt tempore belli Præfecti finitimis suis locis eas referant. Prælatus item & Prelata eas quæ ad monachis, aut ab eis mittuntur. c. Non dicatis, 12. q. 1. Peccat autem, sed non nisi venialiter, qui aperit sine consensu, intendens, putans eas ad se missas, aut ob curiositatē, sine vlla intentione nocendi notabiliter, & sine vllo nocumento notabili periculo probabili eius inferendi sola causa sciēdi noua, vel tangendi risum ex barbara compositione, aut ex eleganti

voluptatem. Quia id non est contra charitatem Dei & proximi necessario habendam: Peccaret tamen mortaliter si id faceret cum prædicta intentione, vel prædicto nocumento, aut petendo certo vel probabiliter dubio nocendi: quia est falsum quod glo. approbata. c. Cum olim, de offi. deleg. & quia vtitur regula contra voluntatem domini, & ita admittit furtum. l. 1. §. furt. §. Placuit. Inst. de oblig. quę ex delict. & per alias rationes quas scripsimus in d. c. Sacerdos. Nec obstat, quod hæc ratio videtur idem concludere in casu proximę præmisso, quia in illo paruitas, vel (vt ita dixerim) nullitas damni excusat à mortali, vt in quacunque alterius præcepti materia, iuxta dicta in 1. nu. 7. Adde his illud quotidianum S. Anto. 2. part. tit. 1. c. 2. §. 4. singulariter asserentis, inimicum mittentis, vel eius confitentur, Epistolam absque aliquo peccato referre posse, si per illam aliquod damnum sibi parari iuste timet. Quod videtur habere locum etiam quando probabiliter timetur datum iri per eam aliquod damnū iniustū alteri, & quo illud impediatur resignat. arg. c. Nō in inferenda, & eorum, quę ibi congerunt. 23. q. 3. Cauendo tamen, quoad fieri poterit, ne cui vilium damnum iniustum inferatur, arg. c. Cum cessante, de Appellat.

54. XXVIII. Qui secreta in iniustam aliorum perniciē vergentia ciuitatis, consilij, aut exercitus ad eorum magnum damnum reuelat, etiam si metu tormentorū, aut amissionis vitæ id faciat per prædicta. Vnde sequitur Hispanū à Gallo in bello captum, quantalibet tormentorum vi torqueatur, nō posse iuxta conscientia secreta iusta exercitus Hispani, ad ipsius confusionem necessaria detegere, nec contra, Gallum Hispano secreta exercitus Gallicani. Nec illum, qui delictum alterius secretum violenter sciuit, vt idem prædictus Doctor singulariter affirmat. Quamuis hoc, & quod de secretorum testium litigantium detectione nullis tormētis facienda dixit, moderanda videntur, vt solum procedant, in damno irreparabili, vt quia mors, vel mutilatio membri sequeretur, non aut quando sola pœna pecuniaria, vel alia exilis, quæ facile à detegente reparari potest timetur, vt ibidē nu. 588. innuimus. Dixi sin iniustum aliorum pernicię non vergentia) nam talia reuelati posse, exemplo illius prudentissimi & fidelissimi Chussi qui consilia Absalonis pessima Dauidem admonuit. 2. Reg. c. 17. & Eliseus qui qua secreta Regis Syriæ Israelis Regi denunciauit. 4. Reg. 6.

Non enim peccat, imo bono fungitur officio, qui denunciat cui, quando, & quomodo oportet, peccatores, peccata, & imminentia gemera damnosa Reipub. aut proximo, quia hoc iure naturali debet

deberi scit, vt latius in d. c. Sacerdos. nu. 14. & seq. probauimus per c. Non in inferenda. 23. q. 3. & 5. 1. dist. 83. c. Quantæ, de sent. excom. & c. Ipsa pietas, 23. q. 4. & alia, de quibus est. c. Præterea. Ide sponsa quatenus habet, eum qui scit aliquem rem habuisse cum consanguinea eius, quam vult ducere, teneri denuntiare eo inito illi matrimonium & peccata, quę ex eo orirentur impediantur. Quę etiā procedunt in presbytero: potest enim etiam de confessione, homicidia & alia delicta parata, denunciare absque periculo irregularitatis ob id incurrendę, modo protestetur se solum facere ad cauenda mala quę imminent, vt sine ecclesiæ effusionis pœna impediantur, vt pulchre Caiet. 2. sec. q. 11. ar. 2. probat. Pro quo sunt c. Episcopus, ne Cleri. vel Monachi. 5. & c. Prælatis, de homicid. eo. lib. licet protestatio solum videatur necessaria quoad forum exterius per dicenda in c. 117. Presbytero inquam, etiam iurato seruare, & non detegere ea secreta secundum Innoc. recept. in cap. Qualiter. 1. de accus. Panor. in c. Dilecta de Excess. Prælat. & alios alibi, modo non aliter quam per confessionem sacramentalem nouerit. Per quam enim solam cognita in nullo mundi casu detegi possunt, vt communem & veram opinionem; quam copiose in d. c. Sacerdos. à nu. 116. ad 151. probauimus, excepto vno de quo ibi nu. 117. 55

Quæ autem proximè nu. 51. & c. 8. nu. 17. diximus. Dixi, (Sacramentaliter quę oportet esse talem, per quam pœnitens vere confitetur peccata sua. nō enim sufficit dicere, hoc tibi dico in confessione iuxta Innoc. Panor. & communem, in c. Omnis, de Pœnit. & remiss. etiam si genibus flexis, & signo crucis fronte signatum, id fiat, absque proposito confitendi peccata & absolutionem accipiendi. Quia talis detectio non est sacramentalis; non enim secreti vinculo obligat quam aliud extra confessionem dictum: vt recte determinat Sotus vbi suprà, memb. 2. q. 2. 2. & ante ipsum clarius & firmius Caiet. 2. sec. q. 70. art. 1. 5. ex quibus deregunt, ingerunt scrupulos, an debeant illa detegere non refert, cuius ignorantia multi grauiter errant, super eis denunciādis ferrur excommunicatio, vel coram iudice sistuntur, vel vrgentur necessitate declinandi, eo quod sunt Reipub. aut proximo pernitiosa.

Aduertendum tamen, quod detectio peccati occulti etiam 56
si sit pernitiosi, nō licet, nisi fraterna correctione præmissa iuxta Matth. 18. Si peccauerit frater tuus. relatū in c. Si peccauerit. 2. q. 1. & in c. Nouit. de Iudic. præsertim si ea sciens probabiliter credit, finis precibus, & admonitione secreta illa impediri secundū S. Tho. 2. sec. q. 33. ar. 7. receptum communiter.

Diximus (probabiliter credit) alioqui enim posset & deberet statim iudici denunciare. Ex quo sequitur in proditionibus contra Remp. paratis, & hæresibus ad docendum alios dictis raro fraternam admonitionem secretam necessariam esse, cum enim quis probabiliter credere potest, proditionem & hæresim sola monitione omnino cessaturas. Aduertendum, itaq; tunc demum oportet denunciare personas & delicta, quando ad occurrendum imminentibus malis id esset necesse. Quia si sufficeret generalis admonitio, quod aliqua mala parantur, non esset facienda declaratio specialis, & si sufficeret tolo specialis delictorum, non esset facienda personarum, vt S. Thom. cum 11. q. 2. determinauit & nos latius in d.c. Sacerdos nu. 24. & seq. scripsimus, vbi multis rationibus probauimus, seruandam esse famam proximi, quoties sine illius detrimento, eius animæ deri possumus. Aduertendum item, quod sicut beneficia fraterna correctione præmissa, bono animo crimen occultum ecclesiæ denuntiat. (Quia quanuis sit qui defendat, etiam tamen fere est qui neget, eam lege diuina speciali præceptam esse nem fraternam non esse lege generali charitatis præceptam) ita, qui malo animo id faciat, verus coram Deo detractor est secundum Thom. vbi suprà art. 2.

57 XXIX. Qui reus secũdum iuris ordinem interrogatus de delicta secreta grauia non confitetur, & contra qui cõtra iuris ordinem interrogatus, secundũ mentem omnes. Dicitur autem interrogatus secundum Iuris ordinem semper & solum, quando tria concurrunt. Primum, quod iudex interrogans sit competens. Secundum, quod delictum sit probatum plene, vel saltem semiplene, hoc est saltem per vnum testem omni exceptione maiorem, vel per indicia illi æquipollentia, vel per infamiam plene probatam. Tertium, quod sit notificata illi huiusmodi probatio, vt sciat in quo statu est, vt colligitur ex Tho. 2. sec. q. 69. art. 1. & 2. & Caiet. ibidem cum glossa declarante, quos vbi suprà etiã latius munitissimos per c. Quando, verũ. Non tibi dico, vt te prodas, de Pœnit. dist. 5. & 6. q. 1. & c. 2. de Maior. & obed. & c. 2. de confess. & alios probatur neminem se debere prodere, & quemlibet tenetem se iam proditum per semiplenam probationem debere dici præcipienti vt fateatur parere.

58 XXX. Qui reos consortes suos occultos non detegit in quibus casibus id facere debet, aut contra detegit, quibus non debet: regulariter autem nõ debet, sed solum in casibus expressis & not. in c. 1. de Cõfess. l. 1. C. de Custod. & exhib. reor. l. 3. ad exhi. l. Latrones. l. Diuus Adrianus. ff. de Custo. & exhi. l. Proconsulem, C. de fer. & l. 4. §. Mandatis. ff. ad l. Iul. pecu. de qui- bus est crimen falsæ monetæ. l. 1. C. de fals. monet. & malefic. l. Maleficiis & Mathe. proditionis. l. penul. & fin. C. ad l. Iul. maiest. & hæresis cap. In fidei fauorem de hæret. lib. 6. Addo, quod Rei, qui contra se cõfessi sunt etiam non interrogati de- bent declarare socios, quos iuste credunt, præteritorũ non pœ- nitere, imo paratos esse ad noua, cum magno damno publico, de nouo committenda, nec per euangelicam correctionem emendabiles ipsi, quales sunt regulariter latrones, nummorum fal- satores, stryges, fascinatores, & alij similes per dicta in d. c. Sacerdos, & per verba nu. 626. Quinimo confessarij eiusmodi reos monere debent, vt tales socios denuncient, vt particulariter di- cunt, & de ratio. tegen. membr. 2. q. 6. pag. 17. quod si non fece- rint, secundo, ac illi non denunciando, absoluunt enim impœnitentes contra sententia, ita peccant hi non admonendo, & absol- uendo, cum eos diuinum & humanum, c. Pœnitentia. 1. & 2. de pœnit. dist. 2. peccati veniã. de reg. iur. lib. 6. & c. Legatur, 24. q. 2.

59 XXXI. Qui iudex interrogat reum de se ipso, vel de con- sortibus suis præter iuris ordinẽ, quia iniuste dat causam no- tandi infamiæ proximi dũ extra potestatẽ suam inquirit con- tra l. 1. de Iurisd. omn. iud. & c. 1. de Const. lib. 6. Idem si con- tra notabiliter interrogate eum debet, secundũ eundem iuris ordi- nem, quia præiudicat notabiliter Reip. cuius interest delicta pu- nita valetatus. ff. ad l. Aquil. c. vt famę. de sent. excõ. Quis autem ille sit iuris ordo, secundum quem debet, vel non debet interrogare reum de se, in præcedenti modo peccandi dictum est. De cõsortibus autem, nõ debet interrogare nisi in casibus à lege expressis, & in illis nõ nominatim, an sint illi, aut illi, sed ge- neraliter an sint aliqui, & quod doceat reũ si videt eum nescire, quos teneatur. Alioquin enim, nõ auderẽ excusare illum à pec- cato mortali, præsertim si id faciat persuasus iustũ esse per fas, & nefas detegere crimina, & quocunque modo seueri iudicis esse executoris famam sibi cõparare, contra l. Respiciendũ. ff. de Pœn. cogendo reos ad bene vel male detegendum omnes eorum socios, etiam iam coram Deo emẽdatos etiam si nulla fa- ma, aut indicium sit contra illos. Et minus excusare auderem eum, qui tormentis cogit reos ad reuelandũ socios etiã in casi- bus, in quibus interrogare permittitur quando nulla fama neq; indicia nec præsumptio legitima dictat, eos habere socios vt re- de fide in l. 3. q. 2. C. de accus. cõcludit. Neq; eos qui in Castella

& Italia torquent reos de suis delictis cõuictos testib. vt cõfiteantur, quo beneficium appellationis amittant, contra communem Theologorum & Iurisperitorum sententiam, cui non adeo clare sunt conuicti, quod in conscientia teneantur confiteri, & iuste iudex præsumit ob solam malitiam differentiæ istitiam eos pernegare, vt late in d. reper. c. Inter verba. 20. 72. scripsimus limitando communem in hoc casu.

60 XXXII. Qui peccatum sibi secreto communicatū, quod non vergit in graue damnum alterius, etiam iudice competenti præcipiente reuelat secundum Tho. 2. sec. q. 69. ar. 2. Imo quando vergit in damnum alterius, si alia via potest illud excusari. Quin & quando alia via excusari non potest id solum est detegendum, quod remedio est necessarium. Nam dictum S. Bonau. qui contrarium videri potest alicui sentire, reducendum est ad prædicta.

61 XXXIII. Qui Episcopus aut alius Prælatus, aut publica persona ad aliorum salutem prouidendū constituta, se ipsum infamat, aut se notabiliter infamantibus nō resistendo famæ suæ famæ restitutionē non petit, secundum Th. Quol. 10. Licet alij religiosi, quibus sola propriæ salutis cura est, tales possint ferre patienter, quatenus eos tangit, nisi charitas Dei aut proximi contrarium requirat. Magis enim quandoq; deest proximis alacris patientia falsæ infamiæ, quam eius contradictio. Nec ob id propriam famam negligunt cum ea offerant, vt sentit Tho. vbi supra & explicat Caietan. in summa verb. Famam propriam. Dixi (nisi charitas &c.) quia sicut quibus religiosus licite curā de sua fama habere potest, & ei magnitæ si degit inter personas ad se imitandū paratas, secus fidedo peccaret grauiter iuxta gl. receptam in c. Semel Christianda Consecra. dist. 1. per dictum. c. Nolite, &c. Non sunt audienda 11. q. 3. & à fortiori si se ipsum infamat, arg. c. Si nō licet. 24. q.

XXXIIII. Qui interrogatus iuridice in visitatione de peccatis publicis, aut satis generaliter de peccatis nullo expressione facta de occultis, aut iniuste facta expressione de fis, reuelat occulta siue ipsi fuerint secreto detecta, siue ipse derit ea in secreto fieri, si nō erāt præparationes ad alios dum, aut si denunciat quæ probare nō potest, iuxta illud uerb. 11. Qui ambulat fraudulēter, reuelat amici cōmissum, latū in c. Qui ambulat. 5. q. 5. Th. 2. sec. q. 70. ar. 1. quod decretis & aliis cōfirmamus in Rep. c. Inter verba. 11. q. 3. Tum quia quamuis iuret se dicturū quod scit, vere respōdet poteſt se illa nescire absq; periurij metu, intelligēdo intra se

illud sensum ita scire, vt detegere teneatur, Henric. de Gandauo Quod. 9. in princ. Adrian. in 4. de Correct. frater. 5. Ostensis. quicquid dicant Genesius à Sepulueda & Sotus per ea quæ ipsos referens dixi vbi suprà à nume. 766. & nu. 801. quod confirmaui, in cap. Humanæ aures. 22. q. 5. Tum quia qui iurat dicere, quicquid scit, intelligitur iurare di cere, quod licite potest & non amplius, arg. c. 1. de iureiur. lib. 6. Si procurator. ff. de condi. indeb.

XXXV. Qui secretum sibi cōmissum diuulgat, aduertens vt aduertere debens inde sequuturum alterius notabile damnum aut notabilem discordiam, licet non sit expresse rogatus, se promiserit secretum, etiam si erat tale, quod prima facie nullum detrimentum videretur nocitura, rogatus tamen, eius secretum promisit, & poterat subesse aliqua ratio, ob quā illud tegendum notabiliter conueniebat celari. Quamuis solum sit verisimile, vt recte Caiet. 1. sec q. 70. ar. 1. resoluit per supradicta. & ibi Sotum, de pœni. dist. 6. ad nu. 30.

Caput XIX. de Nono Præcepto. Non concupisces uxorem proximi tui.

a V. f. 562.

SVMMARIVM.

Concupiscentia inordinata rei notabilis mortalis est. nu. 1.
Dolus quid, & duplex, & quis venialis, nu. 2. & quis mortalis, nu 4.
Lucra causæ principalis lucrandi, negotiatio & cōtra mala. nu. 2. sed non semper, etiam si mutatur fortuna ex sola circumstantia nimietatis, loci, temporis, vel personæ, sine scandalo, vel alia legis transgressione. nu. 3.
Ludens ludo vetito sibi lege ad mortale obligante, & etiam licito ab alio, tenetur dare, vel coacto, vel dolo, mortaliter peccat. nu. 5. & 12.
Ludus ex alia iuris communis iudi obliget ad mortale, nu. 6.
Ludus omnis alea, & principaliter ob lucrum prohibitus. nu. 7.
Ludus omnis etiam industriæ principaliter ob lucrum, saltem venialis, nu. 7. & 8.
Ludus rei notabilis clerico sacrato, & monacho mortalis, n. 9. & 10.
Ludus se se nullus laico mortalis, & quis ei gloriosus, nu. 11.
Ludus quis dicatur coactus, nu. 13.
Ludus histrionis clericus magis peccat quam laicus, nu. 14.
Ludorum susceptores, & c. vt peccant. nu. 15.
Prædones ministri quando peccant, nu. 16.
Ludus dissimulans peritiam, fallens & non monens, vt peccat, nu. 17.
Ludens credito ni iuret, non soluat, & tunc & c. nu. 17.
Ludum soluere perditu, quid faciet, nu. 17.

Promissio reciproca sine scommissa, vel Aposta quæ sint, mala. Ludo quæsita non restituenda, nisi &c. & quæ cum pudore compensanda, nu. 18.

1 PECCAT Primo mortaliter contra hoc præceptum quicunq; inordinate contra iustitiam concupiscit aliquid notabile. Dixi (inordinate) quia qui concupiscit ordinatè, per emptionē, permutationem, hæreditatem aut alium iustum titulum, non peccat. Dixi (Contra iustitiam) quia qui concupiscit inordinate contra solā liberalitatem, vel parum contra iustitiam, solum venialiter peccat, notabile) quia qui concupiscit inordinate contra iustitiam, per quæ obligatur ad mortale) violationem. Qualis est eorū, qui non ludendi appetitu, nisi cū extēditur ad alicuius legis, ut dies, & diei in noctes vertētes, missas præceptas omittunt, ad mortale, ex sola circūstantia animi principaliter lucrādi ali quid notabile ab eo, qui donare potest, vt probat Caiet. 2.2.q.168.ar.3.& in summa verb. Ludus. Neq; etiā ex nimio, aut indebito ludendi appetitu, nisi cū extēditur ad alicuius legis, ut dies, & diei in noctes vertētes, missas præceptas omittunt, quæ subeunt periculū amissionis bonorū, sine quibus nequeunt sustentare vxores, liberos, ac reliquā familiam sustentare, de præcepto, aut debita statuto tēpore soluere, aut pro debito tempori ad munera bellica & ciuica Reipub. eis ad illa nolentibus egentis, & timentis ne pecuniam ad ea necessariā eis dando, solo perdant, simul & deplorantis eorū vicem, quod cū alijs ceteris egregie agendis apti, ob hanc vnam rem ad id expetantur inepti. Neq; etiam ex circunstantia loci sacri, quia ibi id fieri caueatur, nisi cū specialiter talis in eo ludus profanet, qualis est comœdia rerum profanarum, cap. Cū decoret. & hon. aut nisi fiat cum notabili scandalo, vel irreuerentia Dei, vel Ecclesiæ cap. Decet. 5. Cessent. de Immu. Eccles. 6. Imo sine vllo peccato, & cū merito potest quis in eo honestam causam ludere, puta, quo infirmus, qui illic est recreetur, ego etiam pellatur, aut solatiū capiant milites, qui cū tempore belli custodiūt, quamuis sine vlla iusta causa id ibi faciant. Item veniale iuxta Caiet. in d.q.168.art.3. Neque ex conscientia personæ. Nam sine vlla culpa etiam veniali clericus & monachus interdum etiam talis & chartis lusoriis ludere potest ob honestam causam, puta ad excitandum & recreandum ægrotum ea re indigentem, modo nō frangat legem illam ad mortale obligantem, de qua infra nu. 6. Neq; ex conscientia temporis, quia quamuis peccatum sit totū diem in talis præsertim opertis consumere, quales sunt lusoriæ, vel alij vmbratilis, & similes, mortale tamen non est nisi illis, aut aliud diuinum officium præceptum, vel votum obligatum. Neque ex eo, quod potius fortuna & cuētus, quam habilitas nitatur, nisi alioqui lege prohibeatur: quia imo ludus, qui in quantū talis ad relaxationem animi fit, tanto aptior & efficacior magis fortunæ, quam arti, & industriæ nititur, quia per

eandem multa mala & vitia imbibuntur vt Hosti. admonet in summa, de excess. Præla. Dixi (Fere) quia finis prouidendi suis, cum probabili credulitate lucrandi à diuite, vel prodigo, ut ludus amici, aut superioris diuitis, possent quandoq; lucrādi ludum, & negotiationem honestare arg. eorū quæ dicit Th. de mercatura 2. sec. q. 77. ar. 4. Quarto, quod ludus non recreet, ex sola circūstantia animi principaliter lucrādi ali quid notabile ab eo, qui donare potest, vt probat Caiet. 2.2.q.168.ar.3.& in summa verb. Ludus. Neq; etiā ex nimio, aut indebito ludendi appetitu, nisi cū extēditur ad alicuius legis, ut dies, & diei in noctes vertētes, missas præceptas omittunt, quæ subeunt periculū amissionis bonorū, sine quibus nequeunt sustentare vxores, liberos, ac reliquā familiam sustentare, de præcepto, aut debita statuto tēpore soluere, aut pro debito tempori ad munera bellica & ciuica Reipub. eis ad illa nolentibus egentis, & timentis ne pecuniam ad ea necessariā eis dando, solo perdant, simul & deplorantis eorū vicem, quod cū alijs ceteris egregie agendis apti, ob hanc vnam rem ad id expetantur inepti. Neq; etiam ex circunstantia loci sacri, quia ibi id fieri caueatur, nisi cū specialiter talis in eo ludus profanet, qualis est comœdia rerum profanarum, cap. Cū decoret. & hon. aut nisi fiat cum notabili scandalo, vel irreuerentia Dei, vel Ecclesiæ cap. Decet. 5. Cessent. de Immu. Eccles. 6. Imo sine vllo peccato, & cū merito potest quis in eo honestam causam ludere, puta, quo infirmus, qui illic est recreetur, ego etiam pellatur, aut solatiū capiant milites, qui cū tempore belli custodiūt, quamuis sine vlla iusta causa id ibi faciant. Item veniale iuxta Caiet. in d.q.168.art.3. Neque ex conscientia personæ. Nam sine vlla culpa etiam veniali clericus & monachus interdum etiam talis & chartis lusoriis ludere potest ob honestam causam, puta ad excitandum & recreandum ægrotum ea re indigentem, modo nō frangat legem illam ad mortale obligantem, de qua infra nu. 6. Neq; ex conscientia temporis, quia quamuis peccatum sit totū diem in talis præsertim opertis consumere, quales sunt lusoriæ, vel alij vmbratilis, & similes, mortale tamen non est nisi illis, aut aliud diuinum officium præceptum, vel votum obligatum. Neque ex eo, quod potius fortuna & cuētus, quam habilitas nitatur, nisi alioqui lege prohibeatur: quia imo ludus, qui in quantū talis ad relaxationem animi fit, tanto aptior & efficacior magis fortunæ, quam arti, & industriæ nititur, quia

intentionem animi magis remittit. Et ita contra vulgi opinionem, omnium ineptissimus est Ludus Latrunculorum, quem Itali scacchorũ, Hispani vero Axedrez & Galli Eschez vocant. Quia is minus quam alij animum relaxat, quamuis magis laboret, quam aliquot alij, qui lege prohibentur iuxta Glossam in Auth. Interdicimus, de Episc. & Cleric. & gl. cap. Clericci 2. vbi Pan. & alij de vit. & honest. cler.

4 Secundo, Peccat mortaliter cõtra hoc præceptum, qui ludit cum irreuerentia notabili Dei, vel dictis, in se mortalibus, vel mortali circunstantia vestitis. Dixi (Irreuerentia Dei) ob cap. Cum decorem de vit. & honest. cleric. & c. Decet. §. Cæterũ, & Immunit. Eccles. lib. 6. & concil. Trid. sess. 4. §. fin. quod grauissime in hæc fere verba prohibuit. Ne quis vllis locis vtatur, ad scurrilia, fabulosa, vana, adulationes, detractiones, impias, & diabolicas incantationes, diuinationes, somnes, bellos etiam famosos. Dixi (vel dictis &c.) ad includendos dos impudicos, & alios de se mortiferos, arg. c. Nec solũ, 5. & trad. à Tho. 2. sec. q. 154. arti. 4. Dixi (vel mortali circunstantia vestitis) ad includendos ludos qui fiunt cum notabili dalo, aut cum notabili alterius nocumento vel periculo probabili, arg. c. Nihil, de præscript. & cap. 1. de Tomeis, & c. audientiam, de homic. & ad excludendos ludos, qui fiunt circunstantiis animi principaliter lucrandi, nimietatis & & auiditatis ludendi, sacri loci, temporis, vel personæ, hæc dicto scandalo & nocumento & periculo, & transgressione terius legis, ad mortale obligantis: hi enim licet vt plurimum sint mali, non tamen sunt ob hoc mortales per prouinciam.

5 Tertio, Peccat mortaliter, quicunque ludit sem nocumento ludo prohibito sibi lege obligante ad mortale: vel ludo cum eo qui donare non potest, vel à potente donare ad id tu coacto, vel per dolum, & fraudem decepto. Dixi (quicunque) ad includendum etiam laicos mares & fœminas quia licet non obligent omnes illæ leges, quę obligant ecclesiasticos, ligant tamen leges naturales & diuinæ, & etiam in aliquibus terris humanæ vt infra dicam. Dixi (notabilem) quia paruus excusat à mortali, vt supradictum est c. 11. nu. 4. & alibi. Dixi (ludo prohibito) quia ludere non prohibito licet, vt dictum est nume. 2. & quamuis fiat frequenter malus, ex circunstantia intentionis solum lucrãdi, nimietatis, & temporis, loci, vel personæ sacrorum, non tamen fit mortalis, nisi concurrat aliquid aliud per dicta nume. 4. Dixi (sibi) quia multis prohibetur aliis. Nam multis interdictus

non instrumento aut statutis collegiorum, & Cœnobiorum, aliis quę genera ludorum, quę aliis non ita vetantur. Dixi (lege obligante &c. qualis an sit vlla humana iuris communis quæri potest & responderi primo lege obligante, saltem ad veniale, pro communiter omnem ludum, qui magis nititur casu, & quam industria & arte, quo luditur ob lucrum principaliter. c. Episcopus 35. dist. & l. 1. ff. de aleæ lusu. & aleat. & auth. Alleluiat. cler. Quibus omnibus tam laicis, quam clericis interdicitur ludus aleæ in vniuersum: per quem significatur omnis ludus principalius nitens sorte aut casu, quam industria, & arte exercetur omnium: de quibus est ludus ad tabulas per d. auth. Interdicimus. C. de Epis. & cler. §. Interdicimus. auth. de S. Episcopis. vbi illa sumitur, qui licet multũ nitatur industria, magis tamen fortuna: de quib. videntur etiam esse ludi chartarum & taxillorum, quorum aliqui magna quidem industria nituntur, sed maiori fortuna. Dixi (quo luditur ob lucrum principaliter, & ad excludẽdum eũ, quo potius causa honestæ recreationis, vel animi leuis paruo tempore luditur, vt quo à prandio vel cœna causa solatij, nullius rei pecuniarię lucro proposito, vel alicuius esculẽti, vel poculenti, quod bis lucrifactum sequitur, vel spirituali lucro precum aliquarum pro victo dicendarum. Tũ quia id permittitur per l. Quod si tibi. §. 1. ff. Quarum rerum actio nõ dat. Tum quia ratio legis, quæ tales ludos vetat, est refrenare auaritiam, quæ cessat in præfatis, & per cõsequẽs ipsa lex iuxta l. Adigere, §. Quam ob rem de iure Patro. & c. Suggestum, & c. Meminimus de App. docet Panor. super eis posita & receptã. Secundo dico, quod simili lege prohibetur etiam ludus industria, & arte potens quam fortuna nitens, quo æquè vel principalius luditur causa lucrandi, quam relaxandi animum. Tum quia est inordinatus lucrandi actus, cum rei in vnum finem ordinatæ, sit actus in alium fere semper contrarium, quoniam ludus ad honestam animi recreationem inuentus, vertitur in negotiationem turpem eandémque intendentem & fatigantem ipsum contra capit. final. de verborum signific. l. Legata inutiliter, ff. de Alim. legat. Tum quia dicta Authent. Aleatum, permittens quosdam genera ludorum industria & arte magis quam fortunæ nitentium, vetat ne præmium maius, quam vnius solidi pro victore vincenti, tacite prohibens, ne principaliter auariciæ causa ludatur etiam ludo permisso, tacite etiam limitans

l. 2.

l.2.ff.de Aleæ lusu,quæ permittit ludi pecunia saltẽ,cum-
do,luctando,&c.qui sunt ludi magis industrix quã fortuna
tentes,ad pecuniam vnius tantum solidi. Tertio,quod lege
tiam ad mortale obligante prohibentur monachi & clerici
neficiati) vel in sacris ordinibus constituti ludere beneficiali
ludis aleæ siue fortunæ illicitis notabilem qualitatem, pta
9 tim de fructibus beneficiorum ecclesiasticorũ. Tũ quia pa
ctam iustam legem canonicã transgrediuntur. Tum quia
tum c.1.15.dist.& c.inter dilectos,de Excess.Prælat. iubent
cum ob aleæ lusum deponi ab officio vel beneficio,p
lem culpam præsupponit arg. c. Non afferamus 14.q.1.&
hoc Maior,Adria.& Caiet.vbi 3. significant. Tum quia
fanum & malum vsum reditibus in pium dictis
tra illa multa,quæ citauimus, in Apolog.lib.de Reip.
1.monit.27.Cum quia Concil.Trid.sess.25.c.1.de refor.
seruari iura ante illud per Papas & concilia super ludo,
10 clericorum statuta.Dixi(præsertim de fructibus
quia idem puto quoad peccatum, licet non quoad
nem,de his qui ludunt de bonis patrimonialibus,nam
solius ordinis & professionis interdicuntur eis huiusmodi
di.Canones enim prædicti sine vlla fructuũ beneficiorum
tione prohibent eis huiusmodi lusus, vt videre est,in
datis in illo dicto Apost.Nemo militans Deo &c.Dixi
ciarij, vel in sacris ordinibus constituti) ad significandum
aliis idem quod de laicis esse censendum, per doctrinam
cõmuniter receptam in c.Clerici 1.de Vit.& honest.cler.&
1.& 2.de Postul.Quarto, quod nõ audeo dicere tam
humana prohiberi laicis lusum etiam principaliter
etiam magnam.Tum quia prodigitas eorũ de se non
talis,vt Tho.receptus ait 2.sec.q.183.art.7.& supra
gnificatum.Tam quia non videntur in hoc
canonibus.Tum quia leges prædictæ seculares super
non videntur obligare ad mortale, siue quia intentio
torum non fuit illa iusta dicenda infra c.25. siue quia
hunc effectum non videntur receptæ, cum in omni
partibus cuiusque ordinis laicos videamus magnam
rum summam, & maximam earum partem principaliter
pter lucrũ ludere,& à confessariis sine proposito
ludendi absolui,quod facere nequirent,si in eo
carent,cap.Pœnitentia 1.& 2. de Pœnitent.dist.1.siue
ges illæ non tractant de materia iustitiæ sed
modestiq,quæ vt plurimũ solũ ad veniale obligant.Dixi

humana,quia secus esset,quoties ratione loci,temporis,perso-
ne,vel modi ludendi prohiberetur eis lege naturali,vel diui-
derogando Deũ,& sacra,vel de curãdis rebus publicis vel
proximi,vel soluendis debitis,ad quæ de præ-
tenentur.Equidem licet non ausim dicere,eos tam forti
humana teneri,audeo tamen orare omnes,præsertim Il-
vt secum reputent se grauiter saltem venialiter peccare,
negotiationem exercere per prædicta num. 2.& 3.
quod in eis fit,turpe ab omnibus appellari,& sæpis-
restituendum,vt infra dicetur. Et eo maiorem apud
studiosos infamiam incurrere, quo cum sint maiores,
scandalum præbent c.Præcipue 11.q.3.Ideoq; sine propo
eis perpetuo abstinendi,non posse sine graui pudore ad
Eucharistiæ sacramentum accedere, eoque ma-
gloriam apud Deum & homines adepturos,quo cũ mi-
pecuniæ lucro sola,vel pene sola vincendi gloria propo-
palmario in signum victoriæ,ad iocundam pugnã pro
ne sua amicos allicerent.Quinto dico,ad discernẽ-
dicta toties quem principaliter ob lucrum ludere quo-
net aut plurimi lucrum facit, quam animi recreationem.
rarent aut plutis) quia sufficit,vt tanti faciat illud ac ani-
creationem,per ea quæ pridẽ diximus in c.Inter verba,11.
107.& in c.Quando.de Consec.dist.1.not.6.nu.14.& in
Adric.in.3.14.& nuper in Cõment.c.Cũ minister.24.q.5.n.
ante dixi,vt Sylu.verb.Ludus.q.2.§.6.(qui non lude-
lucrum proponeretur) quia vt aliquid sit finis princi-
alicuius actus,non sufficit vt sit causa, sine qua ille non
ibi dixi,proposito euidenti exemplo,d e clerico,qui ad
maxime inat non surgeret,nisi lucrifaceret distributiones,
faceret,nisi quam vocant pitantiam speraret.Ta-
facit illa, quam quod propter illa datur. Et ita
ludere principaliter recreationis causa, quamuis
nisi lucrum expectaret. Suam ergo quisq; in hoc
consulat.Dixi,vel ludo licito cum eo,qui dona- 11
fine laicus,peccat mortaliter,secundũ omnes:eiusmo-
Rufus,puer,mancipium,filius qui adhuc in patris pote-
prodigus, coniunx, monialis, monachus, & similes,
Sot.And.Cald.& cõmunem,in d.c.Clerici 2.tustũ tamẽ
quod Sot.lib.1.q.5.ar.1.de iust.& iur.insinuat,scili-
etiã sub patris potestate constitutũ qui de ipsius
in scholis studet,aut in curia versatur,licite posse de suo

com

cõmeatu quatuor aut quinq; de centũ quæ dantur eligendo ex pendere. Cui addo idem dicendum de religioso qui studeat negotiatur impẽsis sui Abbatis, modo id honestæ recreationis causa faciat. Quia pater & Prælatus tacitam eius rei facultatem facere videntur, Arg. gl. Cle. 2. de vit. & honest. verb. Concessum: & eorũ quę late scripsimus in c. Cum ad monasterium de stat. Monach. Non placet tamen id quod ille addit, nempe huiusmodi filium nõ posse à collusore plura lucrari quam collusor ab ipso. Tum quia omnes communiter contrarium præsupponunt. Tum quia non est textus, neq; ratio, quæ concludat, quod perem aliquem honesto loco natũ, & etiam plebeium & mercedicum, non posse amplius lucrari à diuite, quàm dines ab ipso. Tum quia c. Si qua de reb. 12. q. 2. & §. Pupillus. Inst. de inut. stipul. probant contractũ cum pupillo aut ecclesia factũ valere in alterius præiudiciũ, quãuis in eorum non valeat. Tum quia iniuriam pati potest, qui eã facere nequit. l. Illud. ff. de iniur. Sylata in c. Illud. 15. q. 1. Tũ quia amissa facultate faciendi & perdendi, facultas patiendi & lucrãdi non amittitur per. l. Illud. Quamuis eius opinio procedere posset in eo qui falso dixit se facultatem habere donandi, & perdendi, allicit aliam ad lu-
83 sum, arg. l. 2. C. si minor mai. se esse dix. Dixi (vel à casu) Tũ quia metus, dolus, & fraus, omnem contractũ qualiter abs qui licitũ ita inficiunt, vt sit irritus, vel irritandus, c. Abbatem gloss. de his quæ vi, & toto tit. ff. Quod met. caus. & de dolo. & trad. vterque Tho. 2. sec. q. 12. art. 7. ad secundũ. Per consuetum autẽ intelligo non leuem & consuetã inuitationẽ, & inducnem, sed eam, quæ fit iusto metu vel tam grandi reuerentiali vel eũ eiusmodi exprobratione, vt inuitatus & rogatus, si non luderet, vel à ludo discederet, vilis & abiectus reputaretur, secundum mentem eorundem, quos etiam Sotus lib. 4. quæst. 2. art. 2. de Iust. & iur. sequitur, quod quotidianum est.

84 Quarto, qui clericus vel monachus ludũ mortaliter malum spectat c. Clerici. 2. de vit. & honest. cleric. & d. auth. Intercidimus, C. de Epis. & cleric. si multo tẽpore spectat, secus si parum per d. 3. c. 11. nu. 4. Idem si eiusmodi ludo delectatur, vel vtrum liter, malo, ita quod etiã si mortalis esset eo delectaretur. Gab. in 4. dist. 15. q. 11. ar. 3. dub. 3. Quia facientes & consentientes ad Rom. 1. & c. 1. de offic. deleg. Idem si eius præsentia est cau sa, quod ludo mortali ludatur. Arg. gl. sing. Clem. Archipres bo. de Priuil. aut si ex officio debeat prohibere, & non prohibet Angel. verb. Ludus §. 6. Dixi (Clericus &c.) quia laicus qui non est causa ludi mortalis nec delectatur eo, quatenus talis eã, sed

adest solum industria & arte ludentium, non peccat secundum mentem omnium.

Quinto, qui eiusmodi lusoribus, subministrat domũ, mẽsam, 85
cellam, aut alia in ludum necessaria arg. c. Error. 83. dist. & dicitur ia d. c. vbi 3. & c. 17. à nu. 17. per quæ probatur peccare, qui consentit peccato, præsertim cooperando, iubendo, mãdando, vel inducẽdo, quod expresse vel tacite directe facit. Et quia grauiter contra hoc vrget P. Vas. & dubitat, An in c. 18. Addit. idẽ tenuerim (addo, me idem tenere) idque confirmo per tres leges priores ff. de aleatorib. quibus graues pœnæ statuuntur contra huiusmodi susceptores. Et ad inconuenientia, quæ ipse hinc inferri potest per ea quæ 3. c. 17. nu. 195. respondi pro lodomos meretricibus in ea parte ciuitatis, vbi permitebere habitare, & per ea quæ Caiet. subtiliter distinguit 2. sec. 147. art. 4. sub fi. pro dantibus cœnã pro ieiunaturis in die ieiunij sanctæ 3. c. 11. num. 26. per illa enim defendi potest, non posse famulum mensæ concubinariorum ministrãtem, neq; concubinam ad se ornandum, neque ministrantes scurris, scyphitis Prælatorũ, neque opifices, qui calceos, & sandalia vel vestes vendũt meretricibus, & alios similes, modo id ex eo consensu in peccatum faciant, quoniam nõ inducunt, neq; intendunt directe ad illud: Susceptores autem prædicti tamen vt plurimũ expresse inuitant, & iuuant directo vel ad huiusmodi ludos mortales, & cõsentiunt eis. Et ad id quod infertur, si non hunc, alium susceturum eos, respondeo per id quod diximus 3. c. 17. à nu. 18. contra ministrum mixtum cum quem alij conserui erant occisuri.

Sexto, qui dissimulãdo se ludi valde peritum, attrahit alium 87
ludum imperitiorem ad ludendũ, aut falsis talis, vel chartis vtitur dolo, & fraude, de quibus suprà. Idem de eo, qui positiue ludi cum notabili damno colluforis transgreditur, dolo non opposita pecunia cũ iuramento de soluẽdo, & perdi dit, & non soluit Arg. c. Debitores de Iureiur. vt Med. vbi 3. probat. Per quæ respondeo ad nouę quęsita. Ad prima quid certũ quod peccat mortaliter qui scienter ait se habere pluquam habeat, quo lucretur, & qui aduertit colluforẽ ralibi dicere se pauciora habere, quo perdit, & nõ mo- & qui accipit priorem locum, quem manum appellant, primam decipit, secũdus accipit quod iã alter lucratus est. quia furripit ius aptius lucrandi colluſori, quamuis

non

non teneretur restituere quantum ob id lucraretur, sed quantum illud ius prioris loci valet: Sicut qui lædit messem, non tenetur restituere, quantum illa in area redderet, sed quanti æstimaretur in herba Tho. 2. sec. q. 62. ar. 4. & supr. c. 17. nu. 17. Quæ tria tunc & tantum procedunt quum damnum notabile infertur, per supradicta. Ad quartum, respondeo, quod inspectis dictis, non peccat contra legem iustitiæ, eo, quod non admonendi non peccat contra legem iustitiæ, eo, quod non admonendo errare computando, vel non capiendo priorem locum, si id non promisit. Et ita quamuis aliquãdo peccaret contra legem charitatis, non tamen teneretur restituere, ad id enim sola lex iustitiæ, obligat per citata supra c. 17. nu. 20. & infra cap. 24. nu. 5. Ad quintum, quod ludens sub fide sua nõ iurata, non peccat in Regnis Hispaniæ non soluendo: quia diuersimode Carolus V. in Comitiis Mantuæ Carpentariæ siue Madriti anno 1518. vetuit ne luderetur sub fide soluendi, etiam ludis licitis, qualis est pilæ, simul irritas declarauit, quascunque promissiones, obligationes & fideiussiones, quæ ad id præstarentur, quod ipsum esse seruandum etiam in aliis regnis iure cauetur, adnotauit Adria. in 4. de resti. q. 12. quod efficaciter videtur probare præfatus Didacus, qui quum superiora excudercntur, fuit quidem erat Reuerendiss. Segobiensis, nũc autem est Consiliarius Hispaniarum Maximi Præses, in c. Peccatum, de reg. iur. lib. 6. nu. 8. licet contra tenuerit idẽ Adria. vbi supra q. 12. & Castro de lege pœnal. lib. 2. c. 2. corol. 3. Nihil tamen prædictus præsidebit de iurãte soluere, sicut nec nos hic quicquam egerimus, qui solo promittente. Nunc autem aimus teneri ad soluendum iurantem, vt prædiximus, posse tamen repetere soluta, iniuste promittentis soluere vsuras, qui eas non teneatur soluere, qui iurauerit, & tunc solutas repetere potest c. Debitores, de iureiur. & quod vt iurans soluere vsuras, potest petere absolutionem, antequam soluat, qua obtenta non tenebitur soluere, ea de iureiur. Ita iurans soluere in ludo perdita, potest petere absolutionem, qua obtenta non tenebitur soluere.

18 Septimo, qui facit rei notabilis sponsionem, quæ Italis scommessa, Hispanis Apuesta, Gallis gagement dicitur, per quam spondentes sibi aliquit mutuo promittunt in aliquẽ euentu incertum præteritum vel futurum, certo sciens, à se assertum esse verum, & id dissimulat, vt alium ad sponsionem inducat, cum dolo de quo supra, in damnum notabile proximi vituperio, non peccat, quia talis spõsio nulli legi iustitiæ est cõtraria, imo est consona, l. Ad præsens. ff. de reb. credit. & l. A Titio. ff. de verb. per quam hoc notant Paulus, & Alio-

rũ approbati per Iason. & citati per eum ibi, & in dicta l. Ad probationem, licet vt plurimum obuiet libertati. Neq; obstat quod Maior in 4. dist. 15. q. 15. & seq. & Adrian. in 4. de Rest. q. de Lusu contrariũ significare videantur. Tum quia eorum ratio satisfactorie examinata idem concludit. Tum quia non dicunt eos, qui ludendo nolunt lucrari: mortaliter peccare, sed absolute peccare, quod non est cum Caietan. quasi fatemur, dicentes id fere semper esse libertati contrarium, & ita lucrum sordidum.

Octauo, qui lucratur aliquid notabile ludo etiam licito ab eo, qui non potest donare, vel à coacto & grauiter attracto, aut dolo vel fraudulenter, vt prædictum est, & non vult illud restituere secundum omnes. Dixi (Ab eo &c.) Quia secundum veriorem opinionem, quicquid dicat Panor. in d. c. Clerici, & in c. Cum in ludo, & Immunit. Eccles. & Gab. vbi supra, nemo ludendo etiam illicito ab eo, qui donare potest, ea quæ perdidit absque metu, dolo, & fraude tenetur restituere, de præceptis, etiam pauperibus, vt satis sentit vterque Tho. 2. sec. 32. art. 2. & explicant Maior & Adrian. vbi supra. Et Caiet. in suma verb. Ludus. Tum quia nihil accipit contra iustitiam, quia non accipiat inuito domino, qui sine ludo, & cum ludo dare ea poterat. Tum quia, neque quod sponsionibus, sine ludo fecit, neque quod emptionibus & venditionibus, in locis festis, aut locis sacris, quamuis in eo mortaliter delinquat, est necessario restituendum, quia non obstãte illo peccato, non potest compensare cum perditis cum alio, nec cum perditis vero cum vno potest compensare lucrum ab eodem, non solum durante eodem ludo, ad cuius finem, nihil censetur lucrifactum, sed etiam in diuersis ludis, si alij sint liciti, & alij illiciti, siue vterque sit habilis, siue inhabilis, siue alter habilis, alter inhabilis, quod forum conscientiæ, licet arbitrer neminem, qui ludit aliis aut chartis aut alias dolo & fraude lucratur ab alio, compensare posse cum iuste lucrifactis ab eodem. Non enim eadem ratio eorum, vt compensentur cum iuste perditis, quo casu contraria. Addo, quod etiam ministri & inspectores ludentes ex collatis in medium aliquid conferunt, quibus restituere, quando lucrans ad id tenetur, alias

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. XX. De decimo Præcepto, & consiliis euangelicis.

SVMMARIVM.

Amari se velle amare mortali mortale. nu. 1.
Consilia spernens, vel non implens, quando peccat mortaliter. nu. 2.
Consilia Christi præparatione animi seruanda. nu. 2.
Consultum à Christo statum, non esse tam bonum ac contrarium sectæ, vel hæresis. nu. 3.
Consilia contra Christi, an peccet monachus caritate annua gaudere, vel de illa. nu. 3.
Peccatum quod non est, omne in Deum potest referri. nu. 3.

1 COntrà hoc præceptũ eisdem modis peccatur, quibus contra sextum, quia vtroque eadem explicite vel implicite prohibentur. Quare modis peccandi contrà sextũ positis in c. 16. solũ addimus quod peccat mortaliter, qui vel quæ deliberate cupit, vel gaudet amari amore libidinoso mortali, ab alio vel alia quam non sic amet, quia consentit peccato mortali suo autori iuxta dicta suprà c. 11. num. 11. vbi dictum est, quando voluntas vel consensus, in proprium vel alienum peccatum, & delectationes morosa sint mortales. Contrà consilia verò euangelica

2 nonica peccat mortaliter, qui ea per contemptum vetitum non implet, vel proponit non implere etiam tempore, quo debet præcepta, vel ait, non esse de se & absolute meliora, quam contraria, vel non licere illa vouere, vel vota seruare, iuxta glossam receptam in c. Qui autem, 10. dist. declaratam ibi per doctores, & per Fely. ante & apost alios latet in c. 1. de Const. Dixi (per contemptum) quia regulariter omissio simplex implementi eorum alio tempore quam prædicto, licet, §. fin. 4 dist. & 3. Quod percipitur, 14. q. 1. Contemnit autem vere non omnis, qui non implet, sed qui principaliter ideo non implet, quia ea parui id enim est verus contemptus iuxta Tho. 2. sec. q. 186. ar. 9. declaratum ibi bene per Caiet. & confuse per Fely. in c. Quicunque, dam, de iureiur. & fere ad verbum, per Archid. in c. Quicunque, 81. dist. & clarius per nos infrà cap. 23. nu. 40. Dixi (verum) quoad forum conscientiæ, non sufficit præsumptus cap. Tua de sponsi. licet in multis casibus citatis vbi suprà per Felyn. gratiamatur. Dixi (Proponit, &c.) quia consilia seruanda sunt propositione animi, secundum Aug. relatum à Gratiano in cap. Fratus. 23. q. 1. & à Tho. 2. sec. q. 114. ar. 3. ad 1. & alibi sæpe, hoc est, proposito actuali vel virtuali adimplendi ea in quibus casibus de-

bent esse de necessitate salutis existunt, vt ibidem de martyrio declarat. Tho. (vel ait &c.) quia qui affirmat statum coniugalem ex se 3
esse magis bonum, vel præstantiorem cœlibatu, aut secularem religionem non solum peccat, sed est hæreticus per scripta Tho. 2. sec. q. 152. ar. 4. & q. 184. quia aduersatur illi Matth. 19. Si vis perfectus &c. Dixi (De se & absolute) quia dicere secundum quid, & aliquo conuentientiorem esse vitam coniugalem, quam religiosam, & laicam quam clericalem, non solum non est hæreticum, sed catholicum, & probatum à Paulo, vbi Tho. 1. ad Cor. 7. Ad quæsitum hic, an religiosus, qui ad tria consilia Christi de paupertatis, & obedientiæ se astrinxit, possit iuste gaudere de eo quod pretium centum modiorum tritici, quorum certus census est, cum placuerit, conceditur, propter sterilitatem anni ei à suo Abbate pro suo annuo victu, cum facultate venditionem faciendi, & alium eligendi, qui ei det, vel det illo augmento, ac Abbatis augmento, ad suam & suorum sustentationem applicatorum, Arg. c. 2. de stat. Monach. Resp. posse. Tum quod perinde potest ipse quia quoad administrationem honestam reditus ecclesiasticos, & regulares, æquiparatur iuxta dictum sing. in Clem. 2. de vit. & honest. cleric. Tum quia de omni eo, quod non est malum culpæ, potest quis bono aliquo fine gaudere, quia omne tale potest in Deum referri, vt resoluit Caieta. 2. 2. ar. 10. & quæst. 8. ar. 3. add. 3. Et carita. tritici non est malum culpæ, sed pœnæ. c. Non omnis. 5. q. 5. & ita potest quis gaudere caritate, quatenus per eam luxuriantes victu, vestitu, & ornatu refrænantur, & socordes Dei recordantur, & omnes ad eum refugiunt. Tum quia potest quis gaudere de autoritate vetiti non gaudendo, imo dolendo de causa eius, vt gaudens de passione Christi, quatenus nos redemit, & dolens, quatenus eam intulerunt Iudæi. Et nepos beneficia. ij gaudet de beneficio eius sibi collato, dolens de mortem. Et filius gaudet de bonis obuenientibus ei per mortem patris, plorans illam plurimum. Tum quia licite potest desiderare malum pœnæ alicui ob aliquem bonum finem, vt mortem tyranni, quo Respub. pace fruatur, Turcarum principis, quo Christiani tranquillentur, vt suprà cap. 15. nu. 10. dictum fuit post Alexan. Tho. & clarius Sot. Quamuis desiderare simpliciter caritatem tritici, vel gaudere, quod illa euenerit, principaliter vt carius vendatur, peccatum est.

Cap. XXI. de quinque præceptis Ecclesiæ.

SVMMARIVM.

Missam vnam totam non audiens sine vesperis, vt peccat.nu.1.
Missæ quæ pars notabilis, & tantum festo audienda necessario.nu.2.
Missæ omittendæ, quæ causa iusta, & an interdictum.nu.3.
Missa ab audienda, quæ vidua excusatur, vel laudatur.nu.4 & 5.
Missa an audienda in parochia.nu.5. & 10.
Reges Portugalliæ exemplo mirabili audiendi missam.nu.5.
D. Ioanna Princeps Portugalliæ mirabilia, & imitabilia in locum.5.
Missam audire sine attentione debita non sufficit.nu.6. & 8.
Missa ab audienda excusatur an teneatur supplere &c nu.7.
Missa ab audienda, quæ familia, vel menstruosa excusatur.nu.9.
Missam tangentes plurimi errores.nu.10.
Missæ & diuinorum cantui nulla lascina & profana misenda mu.
Ecclesiam nō turbent strepitus, detumulatio, & colloquia profana.nu.

1 PRæcepta principalia Ecclesiæ sunt quinque, Primum, de missa audienda festis. Secundum, de iunando certis diebus, Tertium, de soluendo decimis: Quartum, de confitendo semel in anno. Quintum, de communicando in pascha.

Contra horum primum peccat mortaliter, Primo quicunque discretus missam integrā die festo sine iusta causa non audiat Missas.& c. Omnes fideles, de Consec. dist.1. etiā si absque vllo contemptu per solam negligentiā id facere omittat, quod notat Sylu. verb. Missa.3.q.2. probat. quicquid post Richar. in quæst. primo q.10. Angel. dicat verb. feriæ.§.42. Dixi (quicunque igitur) qui sit, cuiuscunque sit ætatis, sexus, vel conditionis, puta vel fœmina, Laicus vel clericus, aut monachus, liber aut seruus, eam audire tenetur secundum communem, quam tenent Richar. vbi suprà, & Card. in d.c. Missas, Anton.2.part. tit.9.c.10.§.1. Dixi (discretus) ad excludendum discretione carentem, quales sunt infans,& stultus, arg.c. Omnis, de Penit.& Remiss.& Cle.1.de Homic. Dixi (Missam) quia nemo iure communi regulariter tenetur audire de præcepto alia diuina officia, etiam vesperas, licet multi iure particulari vel iuramento, statuti, beneficii, religionis, vel consuetudinis præsertim ad quæ teneantur: qualis consuetudo videri possit introducta in tota fere Gallia, & Nauarra, & aliquot oppidis Castellæ, & Lusitaniæ, licet paucis, quod arbitror, fuisse in causa, cur Palud. in 4. dist. 15. dixit teneri omnes ad audiendum vesperas die festo. Credo tamen

tamen prædictas consuetudines non obligare ad mortalem vt possit solum ad venialem. Tum quia longe laxius, quam ad illas missæ seruantur. Tum quia pauci se accusare videntur de illarum fractione tanquam de mortali, & pauci confiteri ea. Dixi etiam (Missam) & nō missas, quia nemo nisi ad vnam missam in die festo tenetur audiendam obligatur, etiam in die Natiuitatis, in quo per eosdem dicuntur, nisi ex voto, pœnitentia, aut statuto peculiari ad id onus teneatur, quia id sine vlla lege nulli est imponendum. l. Illam C. de Collat. c. Consuluisti. 2. q. 5. Dixi (Integram) quia non sufficit audire defectam aliqua parte notabili, per dictum cap. Missas, ibi, Totas. Notabilis autem pars diffinita videtur, arbitrio prudentis, cum à iure non diffiniatur vsque ad epistolam inclusiue, vt in c. Quando, de Consecr. dist.1. not.10.nu.19. Simul addens, quod ex vna particula non posset constitui vna notabilis. Et quod legendo post missam partem omissam, vel audiendo lectam ab alio non satisfaceret, iuxta authorem Margar. Confess. vt etiam satisfaciens, qui dimidium vnius missæ, & alterum dimidium omissarum diuersarum audit, Maior in 4. dist. 45. q. 2. Et quod licet non videatur non satisfacere huic præcepto, eos qui ante benedictionem exeunt per prædictum c. Missas, quod antea exire non expedit, nisi cum partem notabilem omittunt, quia patiuntur materia excusat à mortali iuxta citata in capit. 11. Dixi (Festo) quia nemo vllo alio die hoc præcepto tenetur, nec clericus vel monachus, imo neque Episcopus. Quia ita fert. de Priuil. lib. 6. quod maximè ipsum obligare posset, non tenetur teneri, sed non decere, vt vllo die illam omittat. Quamquam alio die etiam ieiunij & quadragesimæ. Quod dicit cap. Solent, de Consecra. dist.1. quod maxime in contrarium vigat, sublatum est dissuetudine, aut intelligendum de missis 2. quæstione. 1. §. Dicitur tertio. Quamuis plurimum deceat audire eam, quicunque id commodè facere potest tam sancto, tamque D. N. Iesu Christi, qui in ea realiter existens mysteriis dedicato. Diximus (sine iusta causa) 3 quia eam ea licite secundum omnes omittitur, qualis est illa, ob quam non potest audire absque graui damno animæ, corporis, honoris, bonorum propriorum, vel proximi, arg. l. Nepos Proculo. ff. de verb. signifi. Qualem habent etiam excommunicati & interdicti, licet absolutionem procurare

neglexerint, quamuis enim illam, quam consequi possunt, negligendo procurare, peccent, non tamen peccant non audiendo missam, quam iure nequeunt audire arg. cap. Quia diuersitatem, de concess. præb. Nec obstat cap. fin. de elect. quatenus habentibus eligere sine licentia, nec procurantibus excurrere tempus electioni præfixum: quia est diuersa ratio, vt ibidem vtrobiq; notatur. Talem habet etiam infirmus, & eum minister, qui sine salutis damno, eam audire nequeunt. Nam ces itē quæ sine periculo, eos quos lactant relinquere non possunt. Illi etiam quibus est impedimento aliquod graue negotium. Illi etiam qui ratione sui officij exire prohibentur, quales sunt aliqui arcium custodes, & domini & eorū conservatores, tempore missæ negotiis moram non patientibus impedimento. Iter facientes quoq; qui audiendo missam socios necessario amitterent. Et pauperes, qui carent vestibus, sine quibus ob notabili pudore eam audire non valent secundum Communem quam Sylu. vbi suprà q. 2. explicat, quamuis non adeo aperte. Interdictum autem generale non excusat eum, qui iure communi, aut priuilegio speciali eam illius tempore audire potest, de quibus sunt clerici etiam primæ tonsuræ secūdum opinionem Io. And. in c. fi. de sen. exc. lib. 6. receptam per text. Hispaniam, sed non per Galliam, quæ contrariam Arch. tempore passim seruabat. Vidua item quæ iuxta regionis consuetudinem post mortem mariti domi se continens, eam non audit per dimidiatum, vel integrum mensem: sed non, quæ per plures menses, vel annum non audit. Sylu. vbi suprà, quod ipsum tenet S. Ant. in 2. par. tit. 9. c. 10. §. 2. Sed contra seruat insignis quædam Hispaniæ prouincia, in qua nobiliores viduæ toto anno 4 de consuetudine domi se continent, & non audiūt eam. Regnatus dicere, an id liceat: dico 1. difficile defendi posse eiusmodi consuetudinē non valere, modo ad alia non egrediantur. Tum quia prædicti fatentur, valere consuetudinem cōtinendi se per quindecim, vel triginta diebus: & eadem ratione cogūtur probare consuetudinem continendi se per 40. 50. & 100. dies, & consequenter per sex menses & annum totum. Cū lex de audienda semel in anno missa, aut in duobus, aut in sex mēsibus non est magis naturalis vel diuina positiua, quā lex de audienda semel intra quindecim vel triginta dies. Tū quia negari potest, posse ferri legem, quæ aliqua iusta de causa præcepta hoc relaxaret aliquibus, ad semestre vel annū, & consequenter concedendum est idem fieri posse consuetudine. Cū quinquennium induci potest humana lege, possit & cōsuetudine. Ide quidem

dicendū de consuet. l. Venditor. §. Si constat. ff. commu. præd. & hæc causa videtur iusta in terris, in quibus facile de vi- tur male præsumitur. Secundo, dico laude dignam futuram dinem, quæ hac consuetudine posthabita, imitaretur nobiles tas & gloriosas Martham & Magdalenam Lazari sancti soro rum quod vt illæ non obstante luctu, quo fratrem recens bant, egressæ fuerunt ad excipiendum D. Iesum mortalem, ita ipsa exiret, ad videndū eum iam immor- & gloriosissimū in sacramento extantem, & exorandum Lazarum è sepulchro eduxit, sic sui mariti animam à gatorio (si in illo est) educat. Et dignior haberetur illa quæ uiduas illarum regionum, quæ vadunt ad ecclesiam sotius primi anni viduitatis diebus, exoraturæ Deum is mariti & in medio missæ panem & ceram pro illis illa item, quæ imitaretur altissimos eosdemque po- & Christianissimos Lusitaniæ Reges nostros Ioan- 5 ilem nominis tertiū & Catharinā huius nominis primā, admirabilis cultus & amoris erga Deū exemplo vidimus publicè missam pontificalem, & vesperas cum concione phaniæ anni 1554. qui erat tertius dies à lamētabilissi funeris Principis, imo Principum floris eorū vnici filij mnium Regnorum & statuum suorū vnici hæredis, recen- matrimonio coniuncti incomparabili Principi Ioannæ il- magnam satis laudati Caroli V. filiæ, & gloriosissimi Phi- II Regis Catholici sorori, Ioannæ (inquam) illi Principi & nostræ, quæ in illo lamentabili casu præsertim in dis- nda morte, quā clandestinè nouerat, quæ ei prægnanti modis occultabatur, ne esset causa abortus, admirabilem eam Regij animi erga Deū religionem, erga coniu- morem, erga soceros pietatē, erga omnes magnanimita- ntiam & cōstantiam adhuc adolescens, totis viginti ab eius morte, ad suū vsq; fœliciss imū partum monstra religionem quidem, quod sola in cubiculo secretiori, diui- te voluntati suam omnino subiiciens, ne ab orando pro tanto ge tanta perturbatio retraheret, præsentiæ diuinæ cōtem illam mitigabat: amorem vero erga coniugem, quod quoq; tempotis momento vacabat, in profusissimas ac in- bles solnebatur lachrymas: Pietatem erga soceros, quod tu, vestitu, & habitu, summū suum dolorem de tanti & dilecti filij morte conceptum, pro maximo nepotis ha- di desiderio dissimulantibus se conformabat, dissimulādo omnem coniugalem affectum summum illum, quo ex-

cruciabatur dolore ex omnium dilectissimi morte manentem, & redundantem, & nulli vel charissimę ministrę illam aperuit: & soceros simul vel singulatim ad se consolandū frequenter aduentantes, eisdem vultu & gestibus quos gerebat exhibendo, & ridentibus, festáq; veste ornatis arridendo, festáq; veste ornando, nulla interim de tanto Principe tantoq; coniuge, apud eos, vel vllos alios facta mentione, etiā intra suū secretissimum cubile, intra quod clausum nullis lachrymis, nullo ad Deum precibus parcebat, donec soceri moniti, quod se, sine vlla tamen voce querula, fere interimebat, accederent consolaturi eam, quæ vultu spem simulans, altum premebat corde dolorem. Quæ omnia nunquā nec visa, nec lecta, nec audita fuisse arbitror ante illam, cui maximo, eodemq; diuino sapientiæ consilij, fortitudinis, & pietatis dono ea præstare contigit.

Tertio, dico quod Episcopus regionis vbi talis consuetudo seruatur, rem se dignam faciet, si suis suorumq; parochorum concionibus suaserit populo suo vt illa penitus abolere, aut saltem ad octo vel quindecim dies restringatur, vel id de illius consensu in synodo statuatur. Non enim autum afferere, quid alij dicant, posse ipsum ex abrupto suo præcepto eā illis laicis inuitis tollere. Caueant autē prædictæ viduę, ne suā domum inclusionem ob vanam mundi gloriam principaliter patiantur, cum eam in suotum suiq; mariti peccatorum penitentiam offerre debeant non minus, imo plusquam in ecclesia pro eis orando. Caueant item, ne illud extendant vltra eos conditionis viduas arg. c. Quæ contra mores 8. dist. Excusantur enim nupta, quæ sine magno mariti scandalo missæ interesse nō potest arg. c. Voluit. 33. q. 5. Non dixi tamen (in sua parochia) quæ satisfacit audiendo extra illam etiam in aliqno oratorio vel cellobo, modo id non faciat ob contemptum eius vel parochi. 2. de Paroch. Ex quo ibi à contrario sensu Pan. id colligit, quod id faciat iusta de causa, puta quia proprius parochus est concubinarius, excommunicatus denuntiatus, aut suspensus ab officio, aut vt deuotius ibi audiat, aut vt illic simul audiat missam & concionem, aut vtiliorem concionē, siue sine illarum do sine contemptu prædicto. Tum per prędictū c. 2. Tum quia cōsuetudo generalis tolerata id videtur habere, adeo quod non quod secundum Syl. vbi sup. §. 1. Episcopus suis subditis oberrium præcipere non potest: quia consuetudo est generalis & ut Episcopus nō potest tollere nec restringere ius cōmune arg. c. Inferior. 21. di. sic nec generalem totius orbis consuetudinem, quæ vim eandē habet l. De quibus. ff. de leg. & ita exclusatio.

quam contra eam ferret, esset nulla arg. c. 1. de sent. & re iudi. eodem S. Ant. & Syl. vbi sup. §. 2. Tum quia Leo decimus in suo contento in supplemento priui. concess. 90. præter alia sic habet Authoritate Apostolica tenore præsentium notū facimus omnes Christi fideles vtriusq; sexus, qui non contempto proprio sacerdote parochiali, in ecclesiis fratrum ordinis men- dicantium dominicis & aliis festiuis diebus missas audiūt, sa- tisfacere præcepto Ecclesiæ, de missa audienda, nec in aliquam penam preciti mortalis pœnamue propterea incurrere. Nec ob- stat Concil. Triden. sess. 24. c. 4. de refor. quatenus habet, teneri ad audiendam concionē in parochia sua si cōmode po- test, & non agit de missa sed de concione. Non obstat etiam Clem. de Obser. & Euit. in celeb. Miss. sess. 22. quatenus ha- bet Episcopi moneant populū, vt frequenter saltem domini nicis & solemnioribus festis ad suas parochias accedāt, quia non dicit habeant, neq; eos teneri, sed solum vt moneant, & non ibi coercitate. §. fi. 4. di. & §. Quod præcipitur. 14. q. 1. Obstat ulterius id quod ibi subditur, posse Episcopum authori- tate Apostolica iubere circa hoc opportuna, nisi respondeatur ipsum debere opportunum vt cū scandalo tot laicorum, tot monachorum tam generalis cōsuetudo, quam etiam in vrbe Romę videmus, tollatur. Præsertim quod Fœl. rec. Pius V. in bulla sua proprij lata mēse Iulio anni 1567. declarauit audiē tes festis in monasteriis mendicantiū satisfacere huic præcepto. Cuius Bullæ tenor cum moderatione quam ipsemet concepisse si publicetur interea, ponetur in fi. c. 27.

Secundo. Peccat mortaliter, qui missam quidem die festo au- 6
dit, sed intendit animum iis, quę attentioni necessario debitæ aduertere in aliqua eius parte notabili colloquendo, pingen- do, ridendo, dormiendo, & alia huiusmodi faciendo, secūdū Ang. verb. Feriæ. §. 41. Syl. verb. Missa. 2. q. 6. Caiet. in Summa. Festorū violatio. Non tamen tenendū est illud S. Ant. quod videtur sentire, quod qui ecclesiam adit, principaliter, ad viden dum aliquē dum fœminam pulchram, aut ob aliud quod- libet malo fine ecclesiam adire & bene in ea missam audire. Tū quia præsupponit opere malo præsertim mortali nō posse ad- impleri præceptū, quod esse falsum late probamus in d. c. Quā- 7
uis. n. 15. & tangimus sup. c. 11. nu. 13. Et quamuis nonnulli dicant peccare mortaliter eum qui iusta de causa die festo ab audita missa excusatur, si nulla prece saltem mentali id sup plet Deum tanquam dominum, & creatorem reuereatur,

super omnia diligat, quod sentit Scot. in 3. dist. 9. & 17. q. vnic. & Ang. verb. Feriæ. §. 46. moti eo, quod omnis Christianus tenetur diuino tempore aliquo ad orandum, sub pœna peccati mortalis tenetur, vt in c. Quando. nu. 3. not. 1. de consec. dist. 3. probauimus, & quod hoc ecclesia fieri decreuit dominicis, & festis diebus, quando missa auditur, non tamen videtur hoc transire. Tum quia iustum impedimentum ab obligatione præcepti de missa audiēda nos eximit. Tum per adducta ab Adriano in 4. de satisf. q. Quæritur, sub fi. & sup. à nobis. c. 13. nu. 1. Tum quia licet dilectio Dei super omnia, sit finis huiusmodi præcepti, vt ipsi dicunt, non tamen eo præcipitur, quia finis præcepti non est in præcepto, vt post Tho. 1. 2. q. 100. art. 9. & 10. latius tractatur in Apolog. lib. de Red. eccle. q. 1. mon. 73. nu. 2.

8 Tertio, Qui audiens missam ex præcepto, priuatas, vel publicas preces ita recitat, vt missæ auditioni, necessariam attentionem non adhibeat secundum omnes. Nec quoad hoc refert an preces sint debitæ iure communi, voto, pœnitentia, vel aliunde vero voluntariæ Nam quicquid dicant Ang. verb. Feriæ. 6. Gab. Maior, Caiet. & alij multi, quos in d. Repet. c. quando nu. 19. nu. 179. citauimus, vera resolutio est quā ibi decimus. Licet, Posse quē eodem tēpore satisfacere præcepto de audiendo missa, & de dicendis horis canonicis, aut aliis votis iuratis, vel in pœnitentiam iniunctis, modo non adeo vni rei incumbat, vt alteri necessariam attentionē non adhibeat: quod fieri potest, cū nemo teneatur ex præcepto audire, & minus intelligere sacerdotis, quia satis est vel ex lōginquo missanti adesse, & surgendo, genua flectendo, vel alias actualiter vel virtualiter exoptare, vt sacerdos, qui pro omnibus loquitur, orat, & petit, ficat, à Deo exaudiatur, quod facile facere potest, etiā laicus idiota nonicis necessariam attentionē adhibendo, præsertim quando horas, & preces prædictas tunc tēporis recitat, quo nec audire nec intelligere sacerdotem potest, vel quia longius abest, vel quia submisse & secreto sacerdos loquitur, vt audiens sentire est, vel ob alia similia. Quare cōtrariæ opinioni locus esse non ad melius esse, vel quum alteri rei attentio necessario debetur, subtrahitur, adeo quod si eam neutri rei adhiberet, secundum illa faceret iuxta illud gl. l. Nemo. C. de Assess.

Qui binos lepores vna sectabitur hora,
Vno quandoque, & quandoque carebit vtroque.

9 Quarto, qui dominus, pater, vel herus notabiliter negligeret vel in opera, quæ differri poterāt occupando seruitiū vel

tudinem, est causa, ne die festo missam audiat arg. c. Duo 23. q. 8. c. de Iniut. Nec ferenda videtur consuetudo illa, qua uxores puellæ, nunquā ad missam, nec ad concionē antequam egrediuntur, maxime si ad alia nuptiarum vel ludorum docent, aut fenestræ eis permittātur. Quamuis excusentur a patentibus prohibeantur Ang. verb. Feriæ §. 42. & Syl. q. 1. sed non illi, nisi saltem aliquot solēnioribus festis eis domi, vel foris permittant. Quando autem filia excusatur, etiam mater, quæ ad illam custodiendam tenetur excusabitur arg. c. Accessorium de Reg. Iur. lib. 6. Ad quæ hic quæritur Resp. Fœminas non debilitas alia in id sufficiens eis accedat, arg. c. Ad 2. & c. 2. de Purific. post partum.

10 Quinto qui dicit in missa non offerri idē sacrificiū incruentum, quod in cruce fuit oblatum cruentum Cōcil. Trid. sess. 22. can. 1. & 3. in missa non offerri verum & proprium sacrificium aut quod immolandum dari ibidem can. 1. Aut Christum non mandasse sacerdotes Apostolos per illa verba: Hoc facite &c. can. 2. Aut missæ sacrificium tantum esse laudis & gratiarum actionis, aut nudam commemorationem sacrificij in cruce peracti, non propitiatorium, vel solum prodesse sumenti: Neque pro defunctis, pro peccatis, pœnis, satisfactionibus & aliis necessitatibus offerri debere, can. 3. aut blasphemiam irrogari Christi sacrificio in cruce peracto, per missæ sacrificium, aut per hoc derogari cano. 4. Aut impostūram esse missas celebrari in honorem sanctorum, & pro illorum intercessione eas apud Deum obtinenda can. 5. & ut canonem missæ, errores continere can. 6. Aut cæremonias & vestes missæ esse malas, can. 7. Aut missas, in quibus solus sacerdos sacramentaliter cōmunicat, illicitas esse can. 8. Aut quod nihil submissa voce dicendum sit in missa. Aut lingua tantum vulgari eam celebrari debere can. 9. Aut aquam non miscendam esse vino in calice offerendo can. 10. Aut non esse optimum omnium pro animabus purgatorij fidelium, in eo. concil. sess. 25. in princ.

Quum igitur Episcopi, ne fiat vlla conuentio super dicendis missarum mercede, neque in missis nouis offeratur quidpiam magis coacte quam sponte. Quodque nulla missa celebretur extra ecclesiā, aut oratorium ab ordinario visitandum, quod nullus presbyter notoriè criminosus eam dicat, nec

diuinis

diuinis officiis interſit. Quodque nulla cantio laſciua vel profana miſceatur cantui, etiã organico, nec in ea fiãt ejulationes inuſitatæ, nec cũ ſuperſtitioſo candelarũ numero. Quodq; non fiant in Eccleſia actiones, & colloquia vana, vel profana, turbulationes, ſtrepitus, clamores. Idẽ Concil. ſeſſ. 24. c. 4. de reform. iubet Ordinariis, vt moneant teneri parochianos ire ad audiendam concionem in ſuis parochiis, quoties cõmode poterunt.

De Præcepto ſecundo Eccleſiæ De ieiunando.

SVMMARIVM.

Ieiunia determinantia ius naturale omnia iuris humani. n. 11. & 12.
Ieiunium non frangit potus, nec medicina nec præguſtatio. n. 13.
Ieiunium bina comeſtio, & collatio matutina frangit. nu. 14. & 15.
Ieiunii qui cibi vtiti. num. 15.
Ieiunio à ſeruand. triplex cauſa, quos excuſet. nu. 16.
Ieiunio liberat bonus etiam mercede ſic exercitum. nu. 17.
Ieiunium, quæ peregrinatio, & cum vxore diſcordia tollit. nu. 18. & 19.
Ieiunium, quæ cauſa tantum putatiua & dubia tollit. nu. 20. & 21.
Ieiunia circa, etiam Epiſcopus, & alij prælati ſic diſpenſant nu. 22. & 23.
Præceptum Eccleſiæ totum, aut pro parte qua poteſt ſeruandum. nu. 24.
Ieiunio non omnis ſolutus poteſt edere carnes. nu. 25.
Ieiunium ad frangendum quis inuitans peccat. nu. 29. & 31.
Peccatum quando non eſt inuitare ad actum, qui peccatum eſt. nu. 30.
Ieiunij die quis miniſtrans cibos peccat. nu. 26.
Ieiunare quis, licet edat mane, teneatur. nu. 27.
Ieiunium frangit præuenientes horã. ſed non veſperas. aut nonam. nu. 28.
Ieiunet famulus ſed nemo die Dominica. nu. 27.

11 COntra hoc 2. præceptum de ieiunando mortaliter peccat primo qui qualemcunque cibum, quocunque tempore ſumit, credens eius vſu, ſe diuictũ iri carnis aliqua grandi tentatione, quia frangit ius naturale, quo quis tenetur tali casu abſtinere ſiue ieiunare ex mente Th. receptæ ſec. q. 147. art. 3. Quod caſtitatis cultores & eius contemptores, alta mente reponant. Dixi (Deuictum iri) quia nõ ſufficit eroticã tentatum iri etiam grauiter, modo ſperet gratia Dei non ſe conſensurum illi iuxta dicta ſup. c. 16. nu. 7. & 8.

Secundo, qui die ieiunij præcepti ab Eccleſia à media nocte in mediam noctem veſcitur pluries quam ſemel tantum citra vetitis ſine cauſa iuſta vera vel putatiua, au diſpenſatione, ſic aſſerit Th. 2. ſec. q. 147. ar. 3. & Caiet. ibidem efficaciter probat. Tho. cum cõmuni in 4. diſt. 15. & Innoc. cum communi in Rub.

de ſer. ieiunij. Nec obſtat, ꝙ nulla lex Pontificia, vel cõciliaris ſtatuat ieiunia, per verba præceptiua, quia tota Eccleſia id pro præcepto accepit, vt ſignificat, S. Hier. in c. Vtina. 76. diſt. & Innoc. in c. Ieiunia de Conſ. diſt. 3. Dixi (Die ieiunij præfixo) ad excludendũ tantum cõſultum. Tũ ad ſignificandũ quos dies ad id deſignatos, ſcilicet, totã quadrageſimam (id eſt eius diem, & quatuor anni tempora, quæ ex tota collegitur eſſe feriam quartã, ſextã, & Sabbatum immediatè ſequentes, Pentecoſten, Exaltationem Crucis, S. Lucię & Quatuor temporum, iuxta illud vulgatum. Poſt Pen. cru. Lu. Ci. (id eſt Pentecoſten, poſt Crucem, poſt Luciam & poſt cineres: Vigilias à iure cõmuni, aut particulari præceptarum. Leo Decimus in quodam breui miſſo ad Legatum Hiſpaniæ, vt quo anno Vigilia S. Ioãnis incideret die Corporis Chriſti, pridie illius, ieiunetur, ſcilicet feria quarta, & non ſexta ſacra. An vero vouens ieiunare omni feria ſexta vel poſſit veſci carne, & non ieiunare die Natalis Domini 12
incidente? Reſp. ꝙ nõ per c. fi. de obſer. ieiun. Dixi (ab Eccleſia) ad ſignificandũ omnia ieiunia Chriſtianorum eſſe inſtituta humano & nulla diuino, nec naturali, vel poſitiuo. Nã quadrageſimæ ieiuniũ, antiquitate & forte præfiguratione Apoſtolorum ſit ob id ſeruandum, iuxta S. Tho. vbi S. ar. Antoninum, de quibus eſt ille Franciſcanus, vir plane pius & Doctor Theologus: qui encomium quadrageſimæ aduerſus lutheranos ſcripſit, iuris diuini illud eſſe aſſerant, vere tamen iuris humani eſt ſecundũ communem, quam cõfirmauimus in c. quadrageſima. de Conſec. diſt. 1. Dixi (à media nocte &c.) quia ſic habet ecclеſiaſticum, à media nocte priori in mediam ſequentem, ſumitur iuxta diffinitionem l. More Romano. ff. de feriis & communem omnium ſententiã. Nam c. De eſu carnium. de Conſ. diſt. 1. quod contrarium ſignificare videri alicui poteſt, de 15
quo infra dicetur iuxta gl. ſuam vt ibidem diximus. Dixi (veſcitur) iuxta gl. ſuam vt ibidem diximus. Dixi (veſcitur) ſicut bibere ſæpius vinum aut aquã inter veſcendum, & veſperè iuxta Tho. receptum in d. q. 147. ar. 6. pulſationẽ id aſſerentem, quamuis ad ſuſtentandum & ſe ſatiandũ biberet, quicquid aliqui ſine textu, & ratione ad id dicant. Eſto ꝙ venialiter peccaret qui cœpta & non finita digeſtione biberet, non quidem ꝙ ieiunium frangat, quia actũ inordinatũ agit, niſi iuſta cauſa puta charitatis, ſocietatis, ſitis aut alia ſimilis eũ reformaret, vt etiã dixit in d. ar. 6. Dixi etiam (veſcitur) ad excludẽdos eos, qui præſumunt cauſa medicinæ, aut cauſa præguſtandi cibos

bos dominorum vel infirmorum, quibus inseruunt etiam ne, & etiam si cibi prægustandi, sint ova vel carnes, & etiam quadragesima, quia non in cibum illud sumunt, sed in medicinam, vel vt ex debito officio suis dominis seruiant, nec propter hoc à ieiunio excusantur. Idem dicendum, de iis, quos ter comedendum legere oportet, quia possint præsumere quid, cœna in finem lectionis dilata, secundum omnes, & de iis, qui vespertino symbolo, seu collatione die qua ieiunant vtuntur comedendo aliquid solius fructus, vel panis, vel vinique iuxta morem regionis, modo ne tantum sumatur, vt nonium defraudetur, non tantum vt ait Innoc. in d. Rub. ne noceat, quod etiam nulla extante consuetudine fieri posset etiam si ad sustentandam naturam edatur, & quamuis non batur iuxta mentem Innoc. & Pan. & Communis in d. Rub. Obseru. ieiunij explicatam à Caiet. in summa verb. ieiunium melius 2. sec. q. 147. ar. 6. & nos probauimus in d. c. Solent de Consec. dist. 1. ea præsertim ratione, quod cum omnia iuris sint, vt prædiximus, iure humano inducta, possunt consuetone rationabili præscripta duriora, vel blandiora fieri. ar. c. Consec. quicquid aliqui dicant. Non licet tamen vti mane collatione vsitata vesperi, & prandium in vesperum differre Caiet. vbi 7. & merito: quia illa non fit medicinæ causa, non ri potest ratione illius consuetudinis, quia nullibi est talis consuetudo quę contra ius est, non est amplificanda c. Adtientiam, de Decim. & c. Odia. de Reg. iur. lib. 6. quamuis sa medicinæ, debilitatis complexionis, vel necessitatis alioqui necessaria agendi iuste id fieri posset. Dixi (plures quam semel quia vnica comestio est de essentia ieiunij, nisi quatenus suetudo aliquam paruam, de qua proxime dictum est, permitit. Quare qui à facta cœna de mensa surrexit, volentes plius non comedendi, & postea redit ad eam, & comedit, vnitur frangere ieiunium secundum Arch. in 2. Non licet de Consec. dist. 1. pro quo faciunt ea quæ de iteratione actus dixilate supra cap. 6. nu. 16. Idem videtur de illo, qui facta cœna sub nocte symbolo seu collatione notabiliter immodorate vtitur (quod frequenter fit in vigilia Natalis Domini, sertim in Lusitania, vbi multa ex faccato confecta, & condita propinatur, quo reuera fraudatur ieiunium) & admittit vsum cœnam nomine collationis tectam seu palliatam arg. capitatum est non vlterior, quia illa sola ieiunium frangit sufficta glo. de Consuet. lib. 6. Sola autem secunda Comestio pedum Durandum in 4. dist. 16. quem sequuntur recte Angel. Sylu. verb. ieiunium q. 8. dicto 4. quicquid dispu-

Maior in dicta dist. 15. q. 6. modo in tertia vel vlteriori non dimouit cibi vetiti, quia quoties quis edit illos, toties mortali- ter peccat secundum omnes. Dixi (Vel cibis vetitis) quia etiam cum illorum comestione frangitur ieiunium, secundum om- nes. Cibi autem vetiti sunt carnes quales non sunt limaces. Ma- nifesti autem solum carnes iure communi, vt sentit Thom. vbi 3. quamuis nemo id satis declaret: quod in vrbe seruari vi- detur, quamuis in Hispania & bona parte Galliarum omnia comedantur. In omnibus tamen ieiuniis seruanda est consue- tudo quadraginta annorum comedendi ouа, & lacticinia arg. c. consuet. & l. 2. C. Quæ sit longa consuetudo, licet in or- bem terris none repertis & aliis in quibus nondum est consuetudo, seruandum sit præfatum ius commune. Dixi 16 nisi causa iusta) quia illa secundum omnes excusat. Omnis causa iusta reducitur ad vnam ex tribus, scilicet impotētiam, honestatem, & maius bonum, secundum Tho. vbi art. 4. explicat Caiet. in summa verb. Ieiunium. c. 3.

Impotentia, videlicet impotentia eximit ab hac lege pueros vsi- que ad 12. annum secundum eundem Thom. ibidem expedit eos ieiunio assuescere, & ob aliquam vrgentem necessi- tatem ad id compelli possunt arg. c. 3. Ionæ. Hæc eadem etiam de senibus decrepitis & sexagenarios secundum communem, licet Thom. hoc dicat & merito, quia vt ibi ait Caiet. alij in aliis non tenentur ad id impotētes, & ideo arbitrio prudentis, aut su- periorum id relinquendum est, arg. l. 1. ff. de iure delib. c. De cau- sis. de leg. Equidem ego, gratia Deo, octuagesimum an- num agens, perinde possum ieiunare, ac cum agerem sexagesi- mum & quinquagesimum. Eadem etiam mulieres grauidæ & nutrices excusat, quippe quas non solum sibi sed etiam fœtui oportet, & ita vna comestio eis non sufficit Gab. in 4. dist. 16. ar. 1. not. 4 D. in fine, imo peccarent, nisi ita robu- starent vt vna comestione sibi & infantibus sufficere pos- sent Caietan. in d. ar. 4. Eadem etiam excusat pauperes non va- lentes quærere sibi cibum ad vnicam comestionem sufficien- tem, non tamen alios Palud. in 4. distinct. 15. quæst. 4. ar. 2. con- clus. 2. Eadem excusat infirmos non valentes, vel non debentes illum tantum comedere, quantum eorum saluti sufficiat. Eos qui tam infirma sunt complexione, vt vacuo stomacho dormire nequeant, vel vertiginem patiantur, aut tota nocte ca- put dolentes nequeant. Caietan. vbi supra. Secunda causa, scilicet

scilicet necessitas, excusat quem à ieiunando, quoties opor-
facere ipsum aliquid impatibile illi, ad vitæ, aut sui status de-
cori conseruationem necessariam, aut ad vitandũ damnum al-
quod notabile, aut ad lucrandũ aliquid, quod tam lucrosũ po-
test. Et omnis alia necessitas, quæ à festo seruando excusat, vt
vbi supra addit Caieta. Pro quo facit c. Licet, de fer. Nõ tamen
illa sola, nostro iudicio, excusat. Excusatur enim à ieiunio fa-
ber ferrarius, Carpentarius, Agricola, & qualibet alius operã-
rius, qui aliter quam assiduo suo labore nõ potest se aut suam
familiam sustentare, aut collocare suas familias, aut sibi ne-
liorum necessaria suppeditare, nec sibi nec suis, ad cuiusm de-
centem necessaria comparare, vt ait idem vbi supra. Qui
tamen ab obseruandis festis non excusatentur. Vide sequentes
illud Eugenij iiij. non tam priuilegiũ esse, quam iuris commu-
nis declarationem, opifices suas artes exercentes, aut colono
colendis, serendisq; agris, aut aliis operam dantes, siue fin-
uites siue pauperes, ad ieiunia sub peccato mortali non teneri,
& à confessariis absolui posse consulendo illis, vt in elemosy-
nis aliisq; piis operibus occupentur. Rosel. verb. ieiunium.
Syl. eod. verb. q. 3. quia nullus eorum, qui operi laborioso in-
bunt, vt plurimum tam dies est, qui suo labore ad aliquid ex
prædictis non indigeat. Et à fortiori excusatur, qui ieiunãdo
non potest ad suam, aut aliorum salutem spiritualem vel tem-
poralem necessaria efficere, veluti cõcionari ex officio, aut ex
dientia, verbo, aut scripto docere, aut cõfessiones audire. Sic
dum Caiet. vbi supra ar. 3. & in summa verb. Ieiunium. c. 2.
dem causa excusat eos qui ieiunando, suo officio, vt par est
fungi nequeunt, quia vt ieiuniũ opera necessitatis non impe-
dit, sic nec obligationis, & consequenter excusatur magnã in-
facturus, saltẽ pedes, & maritus, qui vxori suæ reddere debitũ
aliter nõ potest, & vxor, quę ieiunãdo marito sanis placere ne-
17 quit. Tertia causa, scilicet maius bonum excusat eos, qui non
possunt ieiunãdo sanctioribus, & meliorib. operib. vacare, qui
bus non ieiunando vacarent, Arg. c. Non mediocriter, de Con-
sec. dist. 5. qualia sunt opera misericordiæ spiritualia & cor-
ralia, quæ suapte natura sunt actus misericordiæ, quæ est vir-
tus præstantior abstinentia, cuius actus est ieiuniũ, iuxta Caiet.
vbi 3. art. 2. Qui tamẽ, & Syl. limitant hoc procedere in eis tan-
tum, qui sine aliqua mercede ob solam charitatẽ faciunt, secus
in aliis qui ob mercedem id faciunt absque alia ad id obliga-
tione voti, obedientiæ, aut beneficij, quod verum est, cum id
faciunt principaliter vt se à ieiunio excusent, argu. l. & qui data

opera. ex quib. caus. maior. Nam si principaliter causa se su-
stentandi, vel misericordiæ vel cultus Dei, & minus principali-
ter propter mercedẽ id faceret, ab eo excusarentur. Quoniam
vbi principaliter intenditur, debet attẽdi. l. Si quis nec cau-
sa. de reb. cred. & alia, quæ supra c. 17. nu. 208. adducuntur.
Sequitur solam peregrinationem voluntariam non esse
causam excusandi, nisi cum propter personæ auctorita-
tem, cum ardor deuotionis ex quo procedit efficit, vt salu-
tem animę quam ieiuniũ iuxta Caiet. 2. sec. q. 147. ar. 3. & in
verb. Ieiunium, 3. as. 3. Dixi (voluntaria) quia secus esset, 18
quia est vota, præcepta, vel iniuncta in pœnitentiam, & dis-
commode non potest, eo quod tempus implendi accedit,
tunc ad id se offerũt necessarij, postea deerunt iux-
4 dist. 15 q. 3 art. 1, not. 4. F. Si autem vtrũque commo-
potest, non excusat, vt recte annotat Syl. verb. Ieiu-
2. Quod si quis dubitat, an opus pium, & voluntа-
intendit, excuset ab obligatione ieiunandi, consulat
qui secularibus est Episcopus & monachis prælatus,
adire, alioqui, proepiscopus, vel parochus, quo-
acquiescat secundum Ca etanum vbi supra.
etiam vxor à ieiuniis voluntariè votis, si maritus 19
Manifestum & cap. noluit. 33. q. 5. non autem quoad
ecclesiæ, nisi cũ ex ipsius ieiunio, inter ipsam, & maritũ
discordia aut odiũ aut scandalum, rixa, percussio, aut
consequeretur iuxta Sylvest. vbi supra: quia Deo
conseruare pacem, & impedire prædicta mala, quam
secundum eundem dicentem in alia opera pia, eius
auctoritate superioris commutari debere, quod
consilij quam præcepti nobis per prædicta videtur.
causa vera vel putatiua) quia si quis bona fide credit 20
ad non ieiunandũ causam esse, & ob id non ieiunat,
peccat, falsem mortaliter secundum Paludanum in 4 dist.
q. 1. ar. 1. S. Anton. 2. par tit. 6. cap. ante §. Sylu. verb. Ieiu-
& Caiet. in Summa eod. verb. & in 2. sec. q. 147. art. 3.
qui dubitat an sine notabili damno su e salutis ieiu-
confessarius consulere debet, vt experiatur: & si per
esse sibi notabiliter nociuum, iuste à ieiunando
poterit, si adhuc dubitauerit, ad superiorem pro dispen-
confugiat, qui vero hoc noluerit facere, non est absol-
non est satis contritus, cum videatur nolle parere
iuxta S. Anton. in decis. quarundam quæst. Pro quo fa-

eit c. Ad audientiam de homicid.& c.Iuuenis de spon.Qui tamen non potest ieiunare totam quadragesimam,sed potest bis vel ter in hebdomada, tenetur id facere, coquæ sanitatis præ-

81 cepto Caiet.in summa. A ieiun.excus.& 2.sec.q.147.ar.4.Dist (aut sine dispensatione)quia illa excusat secundum omnes lus autē Papa circa ieiunia generalia dispēsat absolute ne quis ieiunij lege teneatur, vel non illis aut illis diebus,arg. Cle. Romani, de Elect.c. Ex insinuatione, de App.Singulariter autē men cum illo,aut illo iusta de causa,ne illo aut illo die ieiunet. etiam Episcopus videtur posse dispensare, imo & eo absente Parochus, & quilibet Prælatus, cum suis religiosis iux.S.Tho. in 4.dist.15.q.3.art.2.ad vltim. & sentit 2.sec.in d.q.147.ar.4. quem ibidem Caiet.sequitur.Tum quia licet hoc iure expresso probari nequiret, satis tamen necessitatibus quotidie occurrentibus persuaderetur.Tum quia tam frequenter Sedes Apostolica consuli non potest. Tum quia videtur receptum consuetudine, quæ iurisdictionem dare potest, c.Cum contingat de foro comp.& c.Duo simul,de offic.ordin.

82 Ex quo infert Caiet.d.art.4.non debere prælatos relinquere suę conscientię subditos petentes ab ipsis dispensationem, ut liceat eis cœnare aliqua de causa in die ieiunij aut ante horas comedere, quia potius debent eis compati,& benigne dispensando à suis scrupulis liberare,aut ieiunium in alium pię opus commutare. Notandum tamen secundum eundem quod dispensatus, vt die ieiunij pluries quàm semel comedat, non videtur dispensatus vt carnes edat: nec dispensatus, vt ante horam iustam prandeat, videtur à ieiunando liberatus, nec necessitas,aut iusta causa, quę excusat ab integro ieiunio, excusare ab omni parte illius: ieiunare enim prout potest tenetur: quia vt ille ait,præceptum Ecclesiæ licet in toto seruari non possit,seruādum tamen est quoad illam partē,quoad quam seruari potest, pro quo aptus text. in c.Cum dilecti.de dolo & contu.cum citatis à glo.& doctoribus ibi.Nec dum ieiunans non excusatur, quis à ieiunio propter eleemosynam, in quo multi absque textu & ratione errant, quia debitor vltra tertiam soluendo aliam non liberatur l.Eum & l.Manifesti.C.de fol.

83 Secundo,peccat mortaliter,qui iusta de causa excusatus à ieiunando cum sustētari possit esciis ieiunio congruis,carnibus, aut lacticiniis vescitur,iuxta S.Anto. receptum.2.part.tit.7.ca. §.7.& probatur ratione posita sub finem nu.proximo.

84 Tertio,qui ad cœnā inuitat eum, quē nescit non esse à ieiunio exemptū & probabiliter credit, aut dubitat ob illam inui-

tationem ieiunij fracturum, quod alias seruaturus esset, quia dat causam propinquam mortaliter peccandi secundum Caiet. 2.sec.q.147.art.4.dicentem, hoc non procedere in eo, qui scit eum alibi esse cœnaturum. Hoc dictum tenuimus primo hic,deinde in c.28.Additionum huius Manualis Hispani cœnantis, per multas rationes:nunc vero alta mente re perpendimus posse saluari illud, secundum mentem eius, in quo inuitat paratum cœnare,ex causa iusta,puta vrbanitatis, amicitiæ hospitalitatis,ad cœnandum secum,in quantum cœnam vel actus sustentādi naturam,& de se bonus vel indifferens, cœnam consentiendo in eum, quatenus est fractio ieiunij. Consentiens enim licere inuitare,& prouocare iusta de causa alium ad cœnam actum suo genere bonum,vel indifferentem nullam cœnam consentiendo in eum, quatenus sit male, vel est malus. Tum quia Deus ipse inuitat,imo inuat,ad agendū aliqua,quæ 25 de se sunt peccata,quatenus sunt entia,quia quatenus sunt talia,sunt bona,per quem omnia facta sunt Ioan.1. vt dictum est suprà c.17. Tum quia licet gaudere de eo,quod est peccatū alia ratione, quam quia est tale,vt de occisione Christi gaudemus quatenus est nostra redemptio,& dolemus,qua parte fuit grauissimum peccatum iuxta illud glo.c.1.de Consec.Eccles.lib.6. Christus displicuit,passio grata fuit,& de occisione tyrāni gaudemus qua parte est liberatio populi,licet alia ratione sit peccatum. Tum quia licet egēti mutuum petere simpliciter ab Vsurario,qui scitur non esse mutuaturus sine vsuris,imo & accipere ab eo non consentiendo in dationem, quatenus est mala. Tum quia licet parochiano petere & accipere à suo parocho oblationes in quibus dandis ille peccat & creditur peccare,vt dictum est suprà c.14.nu.16.& 31.F.Tū quia licet locare meretricem in qua creditur meretricatura, sitam in ea parte ciuitatis in qua permittitur vt dictum est supr.c.17.nu.195.A.Tum quia licet vendere, aut dare peccatoribus non excōmunicatis, nausea & vtilia,ad sustentationem,licet illa directa ad peccatum ex ipsa ditigunt,sit peccatum c.Audi deniq;.& c.Ad men nu.1.imo & oportet id facere etiam excommunicatis excommunicatis,imo & infidelibus volentibus infideliter viuere quos omnes per c.Pascę.80.dist. Tum quia licet petere,à fratre,laico vel Saraceno,vt cōfirmet iuramento contractū, quod fiatur vel credatur superstitiose & cum peccato iuramenti.Vide Bonet.22.q.1.Tum quia Laurentius dixit Decio Tyranno,assatum est iam, versa, & manduca,cum tamen illa versio sit peccatum ex parte astantis.Et multi martyres prouocarūt

tyrannos ad sui occisionem, quæ tamen ex parte eorum erat peccatum. Quin & Andreas Apostolus prouocauit ad sui crucifixionem, & eius protractionē resistendo, ne deperiret, quamtamen vtraque tam crucifixio, quā eius protractio esset grāde peccatum, & rationibus in contrarium adductis respondet posse eas procedere, in eo qui sine iusta causa inuitat, vel conuitat in actum cœnandi, vel cum causa quatenus est peccatum, vel est causa ob quam ieiunium illius diei frangitur. Per quæ omnia, etiam declarantur dicta, in d. nu. 26. & 31. & supra cap. 19. nu. 16. quæ ad hanc resolutionem sunt reducenda.

26 Quinto, Qui pater familias, œconomus, tabernarius, hospes, aut caupo, mane aut verspere diebus ieiuniorū suis filiis, familiis, aut aliis quorum curā gerit cibos ministrat, aut eis qui frequentant tabernam, aut cauponā adeunt, propinat eos cibos, quibus illos ieiunium soluturos sine causa credit, aut saltē dubitat, aut dubitare debet. Quia quamuis fortassis, nō sit causa principij peccati, est tamen causa actus per quē peccatū exequitur, seu continuatur. Cajeta. in d. art. 4. aut continuationis illius, & ita peccato consentit & cooperatur, vt Maior in 4. dist. 15. q. 4. tradit, non autem si satis apparet eos non teneri ad ieiunandum, eo quod sunt infirmi, facientes, adolescentes, senes, infirmi, grauidæ, aut nutrices, aut probabiliter credit habere aliquam causam occultā legitimam non ieiunādi, & illis occulte ministrat, aut saltem sine scandalo alicuius. Ad quæ reducenda sunt, quæ tanto apparatu, ac labore in 4. dist. 16. q. 3. art. 3. dub. 6. Resoluens tamē tabernarios & caupones qui parati sunt ministrare cibos in die ieiunij quibuslibet petentibus, nulla admonitione de ieiunio facta, nullaq; habita an habeant iustam causam nō ieiunandi, an peccent, aut non, mortaliter peccare, quod ex prædictis sequitur.

27 Quinto, Qui in diebus ieiuniorū cibos vetitos ministrat sine dispensatione legitima nec cōsuetudine id permittēte, Gab. vbi q. Sexto, Qui mane comedit in die ieiunij per talē ignorantiam vel incogitantiam quę à violando ieiunio excusat, & ob id non ieiunat. Quia non obstante tali esu, perinde potest ieiunare ac si nihil comedisset, & hora consueta vesci, Palud. in 4. dist. 15. q. 4. art. 5. Dixi (talem) quia secus est, si est eiusmodi, quæ à violando non excusaret, eo quod iam fractum ieiunium reparare non potest illo die, & alio non tenetur secundum omnes Arg. c. 1. de Obseruat. ieiunij, quicquid dicat Palud. vbi suprà, vt qui non die preces horarias omittit, non tenetur alterō die recitare, vt late diximus in Repet. ea. Quando. de Const. dist. 1. Notabis. 35. Idem Angel. vbi suprà. §. 3. & 4.

Septimo,

Septimo, Qui notabiliter absque iusta causa horam comedendi in loco consuetam præuenit iuxta glos. c. Vnum. §. Alias verb. Ieiunantibus 25. dist. & Palud. in 4. dist. 15. q. 4. art. 4. quia ieiunium frangit, quod probat Caiet. 2. 2. q. 147. ar. 7. quicquid dicat Ang. verb. Ieiunium. 5. 2. Secus si iusta de causa id facit, vt quia non vacauit hora consueta comedere, siue ob iter arripiendum, siue ob hospites, siue ob aliam honestam causam, iuxta Sanc. in 8. ub. de obseru. ieiunij & Syl. vbi suprà q. 1. dicto Gabrielis 4 dist. 16. q. 1. ar. 9. & Ang. verb. Ieiuniū. §. 2. Licet autem pro libito proferre horā, modo sine superstitione fiat iuxta Sanc. 2. part. tit. 6 c. 2. 3. Eo, ab omnibus receptum. Nec frangit ieiunium, qui ante vesperas quadragesimæ comedunt, vel quatuor temporum diebus ante nonam recitatam, quamuis officijs diuinis addicti id facere sine iusta causa non debent iuxta Sanc. 4. dist. vbi suprà, & Caiet. vbi suprà, d. ar. 7.

VIII. Qui compellit famulos ad ieiunandum obligatos ad illius ieiunij ad opera illi impatibilia, quæ commode in alium diem differri possunt Palud. in 4 dist. 25. q. 4. ar. 1. & Gab. eod. q. 1. ar. 1. nota 3. 4. Idem de eo, qui ieiunat diebus dominicis, quia superstitiose credit in illis ieiunandum esse contra communem Christianam. c. Si quis presbyter 30. dist. & iux. Sanc. in 4. dist. 15. q. 3. ar. 3. secus si ieiunet ob salutem suam; vel domandam carnem, aut alios bonos fines, imò meritorios, arg. cap. Vtinam. 26. dist. quod ibi & in cap. Si quis presbyter tradit vterque Cardin.

De III. Præcepto Ecclesiæ, De soluendis Decimis.

SVMMARIVM.

Decima quo ad quantum iuris humani, quoad substantiam diuini. nu. 28.
Decima quo ad illam tollitur consuetudine, & non quoad hanc nu. 30.
Decima bipartita, prædialis, personalis & mixta. nu. 29.
Decima personalis in quibus locis non imperatur a Papa. nu. 30.
Decima personalis in quibus à prædiali differt, & non soluitur. nu. 31.
Decima soluenda non deducta impensa, &c. semine &c. nu. 31.
Decimas debens, vel impotens ante restitutionem non absoluatur. nu. 32.
Decima soluenda. nu. 32.

28 Contra hoc præceptum, peccat mortaliter, Primo, qui decimam ecclesiasticam iure debitam non soluit integre cui & quando secundum omnes per c. Decimæ. c. Reuertimini. 16. q. 1. & alia, quæ Innoc. communiter recept. citat in Rub. de Decim. dicta in c. fi. de Paroch. illi proximo. Pro quorū intellectu

dico Primo, quod lex illa vetus Exod.22. repetita in multis locis ab Inno. vbi suprà, qua vndecim Tribus Israel iubebantur soluere duodecimæ Leuitarũ diuino cultui addictæ decimas omnium fructuũ, erat lex iudicialis, quoad quotam decimam, quanuis quoad congruam sustentationẽ, quæ debebatur eis quod erat dicata, & seruiebat diuino cultui, erat moralis & naturalis deducta ex illa generali, Dignus est mercenarius mercede sua Luc.10. Secundum Th. quolib.2.ar.8.& quol.6.ar.12.& 2.sec.q.87.art.1. declaratum ibi pulchre per Caiet. & late probauimus in Rep.c.ius naturale.1.di.& in c.1.de Decim.lib.6.& in repet.cap. Ad hæc.de Præb.no.1.8. dicto, quamuis Inno. vbi supra & gloss.c.1.de Decim.lib.6. recepti ab omnibus fere nostris præsertim à Petro Rauen. in fine sui compendij teneant. Decimas etiam quoad quotam iure diuino deberi per c. In nouis bus, §. Ille. de Decim.& alia quæ ibi allegat glos. sed malo quia certum est eam non deberi lege naturali, cum illa nullũ ante Mosem, nec post eum ante Christum alios, quam Hebræos obligauerit, quod fecisset si esset lex naturalis, arg.c.ius gentium. dist.& principio.5.dist. Et consequenter erat iudicialis, vel cæremonialis, quas non solum est verũ sed de fide, cessasse à passo Christo. §. fin. 4. dist.& c.1. de Purif. post part. Vnde Maior in 4. dist.37. in q.36. col.2. ait, cõtrarium esse hæresim, licet Canonistæ illud tenentes non debeant censeri hæretici, & col. antepen. & seq. speciatim confutat prædictũ Rauennatem mordens in sequentem Inn. eo quod eorũ dicta consequitur præcepta iudicialia legis veteris non expirasse, quod est hæreticis. Nec obstat dictus §. Ille. Quia intelligendus est, de lege, quę diuina esse solebat, aut de lege diuina veteri, quę nouæ humanæ exemplo fuit sicut dixit Caiet. in d. art. 1.& facit in simili. c. Cum esses. de Testam. & ad ca. Quadragesima. de Consec. distin. 5. apparet. respondet. in col. penul.

29 Secũdo, dico triplicẽ esse decimam Prædialem, personalem, & mixtam. Prædialis est quæ prouenit ex fructibus prædiorum, vt tritico, vino, oleo, &c. personalis est decima lucri, ex sola industria, aut labore personę, quęsiti, quale est lucrũ mercedis, mercis, officij, venationis. &c.& c. Ad Apostolicæ, & c. Pastoralis. de gl.& eis annot. Mixta est, quę partim ex prædiis & partim ex industria capitur, qualis est fœtuum pecudum, & pullorũ auium. Et ita hæc lex ecclesię est generalior quam vetus, quę solum

30 decimam prædialem, aut mixtam soluere iubebat. Dixi suprà (ecclesiasticam) ad includendam triplicẽ decimã supradictam. Dixi (iure debitam) ad excludendũ eam quæ consuetudine, vel conuen-

tione rationabili non debetur, quod fere tota Italia seruat de beno. quia quũ vt prædictum est, decima non debeatur quoad quotam iure diuino, potest illa diminui, vel tolli, modo congrua sustentatio iure naturali debita relinquatur ministris ecclesiasticis, arg. c. fi. de consc & l. 2. C. Quæ sit longa consuetudo. Vide sequitur primo, quod qui soluit minorem partẽ, quam decimam, vel decimam de vnis fructibus, & de aliis nõ, modo soluat totam partem consuetam, & de omnibus fructibus debitis consuetis, satisfacit, modo suam parochus congruã sustentationem habeat per prędicta etiam in duobus casibus de quibus Pan. in c. A nobis. de Deci. quem sequitur Angel. verb. Decima. 5. 2. Quorum quidem prior est, quando Papa soluere iubet, quia tetenta opinione prædicta Theologorum, suprà allegati ratione probata, eiusmodi iussus esset iniustus & ab eo significari posset, iuxta c. Si quando. de reseri. Posterior vero est quando ministri ecclesiæ necessitate pressi decimas peterent, non & in hoc casu non esset soluenda quota decima præcisè sed plus vel minus, vel tantum prout cõgrua sustentatio, plus aliquando vel tantũ requireret, quia hoc iure naturæ, cui humana statuendo derogare nequit, debetur, illa vero humano, cui consuetudo derogat c. fi. de consue. vt dictum est suprà nu. 28.

Sequitur secundo, idem dicẽdum de personalibus, quod de 31
illis videlicet, quod non debentur, vbi est cõsuetudo legitime præscripta, eas non soluẽdi; qualis est fere nostra ætate in toto orbe Christiano exceptis salariorum famulorũ, & famularum, aliquarum regionũ Hispaniæ. Inter has enim & alias hoc solũ discrimẽ, quod ex nunquam fuerunt debitę iure diuino etiam ad impensę, & solum lucrum decimatur, in aliis non item per dicta in c. Ad Apostolicę, c. Non est. c. Ex transmissa. c. Pastoralis. de Decim. Id tamen est certũ de lucro illicito, quod est restituendum, non esse soluendam decimam personalem, de alio vero lucro non est accipiẽda, ne illud approbari videatur iuxta glo. communiter recep. in d. c. ex transmissa.

Secundo. Peccat, qui soluit quidem decimam iure debitam, sed deducit prius impensas sationis, aut collectionis fructuum, aut semen tatum aut pensionem, quam domino prædij soluit, contra c. Tua nobis, & c. Nõ est. de Decim. aut decimat partem pessimam, quia licet non debeatur optima, debetur tamen mediocris Maior vbi suprà.

Tertio, qui soluit quidẽ omnes decimas debitas, sed nõ vbi,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quando, vel quibus iure vel cõsuetudine legitima debet, &c. Certificati de sepul. & c. Ea te. de iureiur. Nisi facto legimo meretricibus, & laicos excusetur, c. statuimus. & c. Vniens de translat. cum eis annotat.

32 Addo, quod concilium Trid. in sess. 24. c. 12. de Refor. sic cepit. Qui decimas, aut subtrahunt, aut impediunt, excõicentur, nec ab hoc crimine nisi plena restitutione sequuta absolvantur, q̃ intelligimus de iis, qui restituere possunt, antequã sacrosanctum corpus Domini sumere debeant aut moriantur, arg. eorum quę dicta sunt sup. c. 17. n. 42. & nu. 156. Condonatio vero facta ab eo cui debetur, sufficeret ex mẽte gl. solẽnis. Peccatum. de reg. iu. li. 6. verbo restituatur. Nec refert, an dives in qui debet, an pauper, vt recte significat Maior, vbi supra. quid sentiat S. Ant. 2. par. ti. 4. c. 3. §. 7. nisi q̃ beneficiatus remandãdo diuiti q̃ pauperibus est erogandũ, & diues acceptãdo diuiti q̃ pauperibus est erogandũ, & teneri ad restitutionem, quod illis erat dandũ, peccare possent, & teneri ad restitutionem, iuxta ea quę diximus in prædictę apologia. Et ratis sup. c. 17. nu. 94. & specialius in c. Non licet, 12. q. 2. Quarto, qui primitias iure vel cõsuetudine legitima debet, non soluit, vel q̃n, & quib. debet, iuxta c. 1. & ibi no. de Decim. trad. Thom. 2. sec. q. 86. Et qui concionator vel confessarius horratur ad soluẽdas decimas, iuxta dicta infra. c. 17. nu. 147.

De quarto præcepto Eccl. est, De semel in anno confitendo.

SVMMARIVM.

Confessio sed non semper omnium mortalium intra annum peragenda necessaria interdum ante quadragesimam, venialium vero vtilis tum. imo sæpe. nu. 33. & tribus seq.

Confitens qui mentitus, vel nolens integre fatetur peccat mortaliter nu. 37. 38 & 39.

Confessio talis qualis esse debeat, & quis principalis. nu. 40.

Confitẽs qui laicus, vel qui cõfessionẽ iterũ peccat mortaliter nu. 43 & 44.

Pœnitentiam iniunctam, qui non implens peccat mortaliter nu. 44.

Confessarij dictum qui veretur, peccat mortaliter, nu. 44.

33 CONtra hoc præceptum peccat mortaliter. Primo qui non confitetur iam habens discretionẽ, & potest, omnia sua peccata mortalia semel in anno cui debet, c. Omnis vtriusque sexus. de Pœni. & remiss. Et quãuis omittere vno anno cõfessionem, non sit nisi vnũ peccatum mortale, vt significat gl. singin summa de Pœnit. distin. 5. tamen, quoties quis proponit non confite-

fiteri toto anno, toties peccat, iuxta omniũ sententiã. Quid autem sit confessio (de qua loquimur) sacramentalis, & quæ requisitiones quas requirit, cũ quatuor notabilibus, dictum est supra. c. 11. Dixi (habiens discretionẽ) ad excludendos eos qui in extremis, dicto c. Omnis. Eam autem videtur habere puer, qui malum fugiendum verecundatur, & bonũ discernit à malo, & innocentem maledicere? & alia huiusmodi negatiue respõdet. Et consequens, An bonum sit, esurienti panem porrigere? adire ecclesiam? affirmatiue respondet, sed non omnes eodem tẽpore, quia non consequentur, quod diligenter considerare debent ij, qui confessarios eligunt. arg. c. Duo ista nomina. 13. q. 4. Porro decẽs annis non communicent, quo maiori cũ reuerentia id faciant. Ma. dist. 27. q. 2. Dixi (potest) quia si copiam confessarij nõ 34 habeat, excõicatus, & non negligit procurare absolutionem ex consilio confessarij in longius tempus confessionẽ differat alias impeditur, non peccat, arg. c. Quia diuersitatẽ, de consecr. præb. & trad. Anto. 1. par. ti. 9. c. 8. Dixi (peccata mortalia) quia hoc præceptum nõ includit venialia, etiam si mixta mortalibus, iuxta gl. c. Omnis, receptam ibi & in 4. dist. 16. quæst. 3. & probatam per Concil. Trident. sess. 14. cap. 5. nisi dubitatur, an sint mortalia, argum. c. Si quis autem, de homicid. aut tanto affectu est in illa, quod timet se per ea mortale incurrendum, nisi fortiter frænet illa cõfitendo, iuxta Bonacin. in 4. dist. 16. sub fi. Quibus cõsequens est, posse quis velit confessio vno veniali peccato, alterum tacere. Maior vbi supra. Vtile tamen est carẽti mortali, sæpius vel confiteri, quia per id augetur gratia & pœna purgatorij & propositum nunquam peccandi mortaliter renouatur & habitus venialiter peccandi diminuitur Syl. verb. Confessio. 2. §. 2. Dixi (semel in anno, & omnia) propter ea quę in secundo, Peccat qui non confitetur etiam extra quadra- 35 gesimam tenente eãdem in quo ad id obligatur. Quinq; autem dies in d. c. 2. nu. 6. & duobus seq. arrigimus: quibus prædictus non ad sit alium, in quo quis nouit, se memoriam omnium suorum peccatorum, in quadragesima minime habiturum, videtur velle, sed nõ necessarium. Tum quia fere omnes quod decursu toties peccamus, vt veri numeri in quadragesimæ memineremus. Tũ quia nulla lege ad id obligamur, non est asserenda obligatio. 5. Cõsideremus Auth.

de Trient.& semiss.coll.3.& cap.Consuluisti.1.q.1.Tum quia concilium Florent.citatum à nobis.in c.Fratres.de Pœnit.dist. 5.nu.66.Cui Tridentinum consentit vbi sup.c.5.tantũ obligans ad confitenda peccata,quorum meminimus,in quod tamẽ adhibenda est mediocris diligentia,quã ibi determinamus,sed non illa noua,quam Maior sine textu & ratione necessaria excogitauit,quaque scrupulis onerari possent pœnitentes.

Tertio,Qui non iterat confessionem,in quibus casibus iterranda est, supra c.9.positis sciens, aut scire debens se ad illud teneri,iuxta mentem omnium.

36 Quarto,Qui confiteri potest ore proprio per semetipsum & non vult id facere,nisi tantum per scriptũ,vel nuntium ob ignitiem,aut pudorem,c.Quem pœnitet.de Pœn.dist.1.Dixi(quia qui per se ipsum cõfiteri nequit,non tenetur ad confitendum per alium,nec per scriptũ, nec etiam per interpretẽ.Si tamen id faceret,valeret confessio,& absolutio,quæ scripto mitteretur,secundũ Palud.in 4.di.17.q.1.ar.1.& citatus Adrian. in 4.de Confes.q.1.col.6.quos sequuti fuimus.in c.Quę pœnitet,& nunc etiam sequimur, quãuis aliqui contradicant. Tum quia illa,quæ per interpretẽ fit,semper fuit,& est in via Ecclesiæ,& eã,quæ per scriptum à præsente pœnitente fit probat.c.Qualis,30.q.5.Tũ quia falsum est de ratione integritatis confessionis esse vt sit secreta,Cõcilium enim Tridentinũ in dicta sess.14.c.5.expresse ait posse fieri eã publicè,licet nemo ad id teneatur.Et si id esset verũ,cõfessio,quam tertius infidelis audiret nil valeret.Tum quia dict.c.Quem pœnitet,habens ad faciendam per scriptum,intelligi debet,quando verbo confiteri fieri potest,ne contradicat prædicto cap.Qualis,quod habet per scripturã fieri posse.Tum quia hæc opinio misericordiam Dei,virtutem sacramenti pœnitentię & deuotionem pœnitentium auget,& opposita terrahit à cõfitendo alienæ linguæ homines,& mutos scientes scribere,& ægroros,in domũ paroche ægrotantis migrare nequeuntes.

37 Quinto,q mẽtitur i cõfessione,affirmãdo,aut negãdo,aliquod mortale,nisi affirmaret absq; alio sacerdote decipi posse,& nõ posse nimis sanctè accusare,vt diximus,in d.c.Fratres.q.1.

Dixi,(mortale)quia si solũ affirmaret,vel negaret falsum venuale,nõ peccaret mortaliter siue proposuisset illud confiteri,siue non,quicquid dicat Cajet 2.sec.q.69.ar.1.Quia dedaciũ solo eo,q in iudicio interiori confessionis,aut extra dicatur,non est mortale,quãuis sit de re,quę ad iudicium illud sit pertineat,nisi sit iuratum,aut notabiliter pernicio-

si.firmat in c.Fratres.de Pœnit.dist.5.nu.18.& in c.Inter verba.79.& sup.c.18.nu.7. Dixi(eo solo)quia,vt scripsimus,in d.Fratres.nu. 22. potest esse peccatum, quando quis nullum falsum verum confiteretur, non quidem,quia est mẽdacium,sed quia exercentiũ sacramento facit,non subiiciendo materiam, scilicet exercitium sufficientem, qualis non est peccatum falsum,licet veniale verum sit. Quod dictũ est de veniali est dicendum de mortali aliàs legitime confesso cum neutrius confessionis necessaria, & vtriusque sit sufficiens materia sacramenti 38
iuxta communem Catholicorum.Vnde sequitur non peccare mortaliter vt in d. c.2.nu.4.diximus confitentem,negantem se admisisse peccatum mortale aliàs legitime confessum.

Quarto,Qui inter confitendum proponit non confiteri aliud peccatum mortale,si confessarius non interroget, quod 39
quidem confessarius procurare debet, vt eum pœniteat peccandi confiteri integre contra prædictum c. Omnis , & Flocen.& Triden.Sess.4.c.5

Quinto,Qui confitetur ob finem mortaliter malum puta,ad delinquendũ aditũ,faciẽdi aliquid,q esset mortale,aut ob vanam temporalẽ gloriã.Quia omnis actus,cuius finis mortalis est, 40
est quoque talis est c.Cũ minister 23.q.5.cum iis,quæ late adducit.Dixi(mortaliter malum)quia cõfiteri ob finem venialem nõ est mortale:quãuis enim eximius vir ille Aug.verb. Vana gloria §.1.teneat,tẽcionari,missam celebrare,& alia principalia diuino cultui dedicata facere , propter honorem, aut vanam gloriã,esse mortale, contrarium tamen tenendũ est,vt habetur in Repet.c.Inter verb.11.q.3.nu.351.demonstrauimus. Addimus autẽ,q vt aliquis dicatur cõfiteri principaliter,ne no mentiatur infametur in populo,aut ob metum apparitoris, siue mandati pœnæ,nõ satis est,q aliàs nõ cõfiteretur,sed oportet,quod id æquè, aut plutis quam confessionem,& absolutionem propter respectu prædictorum , aut alio simili temporario in id transeamus,per ea quæ in locis supradictis diximus,præsertim in c.Cum minister nu. 43.disputando de causa principali,& minus principali actus humani . Vnde sequitur non peccare mortaliter,eos, qui ne suam existimationem honestam amittant,coram confessario cuidam familiari suo confitentur , omnia sua peccata etiam obscœna, & postea alteri probo & graui solum quoad se non est malum,& si finis venialis fuerit, peccatum veniale erit,& si mortalis,mortale, & si bonus,qualis esse deberet,sanctus, & probus, imò interdum necessarius, quicquid

quicquid dicat Sylu. Verb Confessio.1.q.6.

41 Octauo Qui confitetur Laico vel clerico non presbytero,aut cum necessitate cũ possit confiteri presbytero,aut cum necessitate, animo accipiendi ab eo absolutionem sacramentalem, aut detegendo peccata mortalia secreta imprudẽter tertio Sotum & cõmunẽ in 4. dist.17.q.1.& Card. Turre.in c.Quem penitet,de pœn dist.1.quod sicut in c.1.de pœn.dist.6.a nu.91.vsque ad 83.& in Repet.d. c. Inter verba.nu.729.dixim⁹ intelligendum est solum de eo qui confitetur peccata,quibus absque peccato mortali,se infamare non potest,& de eo qui sine absolutionem sacramentalẽ tentatam à laico etiam in vltima necessitate,esse sacrilegiũ,& esse graue peccatum intendã se ipsum infamare,etiam ad veniã à Deo obtinendã,non autem de simplici & bona fide credente,(licet per ignorantiã iuris) licitum esse, hoc fecit, eo quòd communiter id inter peritos licitum existimatur,quod tamen falsum est,iuxta omnes in 4.dist.17.

Nono,Qui confessus laico tẽpore necessitatis,peccata mortalia non confitetur,eadem postea cui debet tẽpore quo confiteri tenetur iuxta omnes in 4.dist.17.& c.Omnis.de Pœn.& remiss.Quia ad confitendum ea non secus tenetur quàm si alias confessus nõ fuisset vt diximus in d.c.1.de Pœnit. dist.6.nu.89.

42 Decimo Qui peccatorũ semel bene factã confessionem secundo,tertio,& sæpius propter scrupulos,cum periculo sentiendi ob nimiã de re tristi cogitationẽ,aut cum scandalo notabili confessarij,aut notabili infamia terti, vt diximus in d.c. Inter verba.11.q.3.n.729.& in c.fi.de Pœn.dist.5.n.30.& aliquod in c.1.nu.98.& 99.de Pœnit.dist.1.Dixi seu m periculo & scandalo)quia non videtur pluspiã veniale id facere sine illis limitib. veniale, quia procuranda est tranquillitas animæ & conscientiæ,quam eiusmodi scrupulosa repetitio diminuit. Et ideo semel cõfessus & absolutus cõuenienter iuxta iudicia doctorum confessarij,quiescere debet,imo & credere,se confessum fuisse,vela,quæ postea occurrent,quæ nesciran fuerit confessus,vel non quia ob hoc nullo se periculo subiicit,eo quòd certo nõ sciat se illa confessum non fuisse,morbus enim quo laborat excusat eum,& facit,vt pro certo habere debeat,quod alius recte confessus positus pro dubio reputare deberet,eo quod passio inordinata timoris,iudicij constantiam ei adimit,& tot dubia in phantasia excitat,vt ad timendum nunquam se bene cõfessum inducat,& non sine magna molestia phantasiæ motus sedare possit, per quod multa pericula tam corporis quàm animi incurrantur,& multa vtriusque opera bona impediuntur,vt recte pos

dum cõsiderat Caiet.in summa verb.Confessionis cõditiones: quibus ibi dicendũ de iis,qui iterant cõfessiones,non quia sunt dispositi,sed quia nunquam proponunt omnino integre confiteri,vt dicunt,quia mortaliter peccant,non quia iterant(cum ad id teneantur) sed quia non bene iterant,& magnam irreuerentiam tanto sacramento faciunt contra ea quæ ait Th.2. sec. q.10.art.1.Verum est etiam & quamuis nemo ad cõfessionem generalem,semel bene factam iterandã teneatur,sanctum tamen est rectum ea confiteri:Si deuotionis causa cũ quieta conscientia & sine tædio confessariorum & aliorum bonorũ operum impedimento fiat. Quia quamuis per primam contritionem & confessionem remissa fuerit eorum culpa,frequẽter tamen non remittitur tota pœna temporaria hic vel in purgatorio soluenda,in quam æterna mutata fuit,quæ per secundam, tertiam & quartam confessionem tollitur,aut diminuitur, tam ratione verecundiæ,quã pœnitens in confessione afficitur,quàm virtutis sacramentalis absolutionis, quæ non solum largitur, augetque gratiam,sed etiam diminuit,aut tollit pœnam suprastantem illud 5.Augustin.in c. Quem pœnitet,de Pœnitet. Quanto pluribus confitetur in spe veniæ turpitudinem confessionis,tanto facilius consequitur gratiam remissionis,quem admodum intelligimus & sic intelligendus est iuxta Pan.in c.At si. de Iudic. de Rescriptis.de Iudic.

Vndecimo,Qui pœnitentiã non implet sibi à confessario præscriptam,& à se acceptatam in satisfactionem specialẽ suorum peccatorum mortalium,cum illius meminisset, & eam implere tenetur.Dixi,(Acceptatam)quia nõ cogitur pœnitens acceptare(vt dixi.c.16.nu.10.dicetur,sed acceptatam implere tenetur, vt dixi alijs in c.1.6.Ponat se,de Pœnit. dist.5. n.13.diximus. Dixi quia quicquid dicat Caiet.in 2.q.de satisfactione,maiorem habet sententia confessarij in foro ipsius,quàm alius in foro exteriori. Quæ tamen acceptata ad implementum non obligat sub pœna mortalis c.2.de Maior. & obedien. Dixi quia in dubio hæc est communis intentio confessarij & pœnitentis,& innititur illo euangelii,Quorum retinueritis,c.lo.20.Dixi (præceptam) quia consulta tantum nec ad satisfactionem nec ad veniale obligat.c.fi.4.dist.& c. fin.14.q.1.Dixi (satisfactionem) quia quæ imponitur in monitionẽ eius ad quem debet restituat,ad nouum peccatũ non obligat,quia re- pœnitentiæ expressio eius,& tacitè inest,nihil operatur.c.Significasti.de Elect.& latè Fel.in c.Ad audientiã.2.de rescrip.vbi gl. nec

Universidad de Deusto Biblioteca

nec qui declarat statuit.l.Hæredes palã.§.Sed & si notam.ff.de Testa.Dixi(Mortaliũ)quia,quæ ob venniale imponitur,nõ obligat ad mortale communiter nisi contemptus intercedens.

Duodecimo.Qui post confessionem reuelat aliquid à confessario sibi dictum, consultum, vel præceptum, in detrimentum notabile vitæ, salutis, famæ, aut bonorum eius probabiliter redundans,iuxtà Palud.in 4.dist. 11. q.3.ar.3.colla. 6.& latius Adrian.in 4.de Confess.du.10.col.11.

De quinto præcepto Ecclesiæ,De cõmunicando in Paschate.

SVMMARIVM.

Communicandum in Pascha aut ante, vel post octo dies nisi, &c.n.45
Communicet,quàm citius poterit non communicans in Paschate.nu.45
Obligatio quæ lapsu termini implendi præceptum finatur.nu.46.
Communicat quis scienter in mortali & ob id peccat.nu.46.
Gratia in diuina se esse nemo scit,& quis pie credit esse in te.nu.47
Communicare bene quis censura ligatus potest.nu.48.
Communio confessionem actualem mortalium præsupponit, nisi,&c.n.49
Communionis omissio ob odium,&c.quæ mortalia.nu.50.
Communionem,quæ copula,vel pollutio licita vel illicita impedit.nu.51.
Pollutio vel copula carnalis,quæ communionem impedit,nu.52.
Communicans alicuam parochianum peccat nisi,&c.num.53.
Communio quo esu vel potu eodem die præsumpto impeditur.nu.54.
Communicans vel celebrans pluries quam semel in die peccat.nu.55.
Communio quando ob peccatum occultum male & ob publicum nõ denegetur nu.55.& 56.
Cõmunionem non procurans sic quorũ curam gerit,quando peccet.nu.57.
Communicare non licet paruulis,nec aliis sub vtraque specie absque de.num.57.
Cõicare quo tenetur pluries in vno & quoties expedit & decentius.58.

45 CONtra hoc præceptum quintum peccat mortaliter Primo, qui non communitat in Pascha,c.Omnis.de Pœnit.& remiss.nec antea vel post octo dies iuxta declarationem Eugenij iiij,quã ignorauerũt Pan.& alij,in d.c.Omnis,& Anto.in 2.par. tit.9.c.9.Sed eam inter alios citauit Maior.in 4.dist.17.q.2.nisi de licentia proprij sacerdotis,in aliquot plures dies differat.d. c.Omnis.& nisi sit excommunicatus.interdictus,aut suspensus à communione,& nequeat absolui per impotentiã facti,aut iuris,aut ob aliud impedimentum,quale est illud occultum,quo impeditur à faciendo quod requirit absolutio,vt in casu collocutionis,cum ei annot.de Sent.excom.quo casu patitur [illegible] sententia

dendo censuram,& pœnã ecclesiç,potius meretur:modo procuret habilitatem ad absolutionem censuræ,& peccatum,sanctamque communionem secundum omnes, quod alibi explicat Gab.Sot.11.de Eucharistia.Vbi autẽ est consuetudo legitima,& præscripta satisfaciendi huic præcepto,cõmunicando quolibet quadragesimæ die, qualis est in nostra Cathedrali & multis aliis locis sufficeret cõformare se illi,vt dixerim in c.Consideret,de Pœnit.dist.5.§.Caueat.num.1.Hortamur,ne quis starim,à prima confessione in annum integrum dilata communicet,sed expectet aliquandiu & postea de nouo confessus ea,quæ in memoriam redierint,& interea peccata commendans ad illa purissimam,sanctissimamque mẽsam accedat.Et quamuis D.Anto.2.par.tit.9.c.9.§.3.quem Sylu.verb. Confessio 3.q.15.sequitur,& etiam Medina in C.de Pœniten. de confessione tractat,teneat eum,qui in Pascha resurrectionis non communicauit,non teneri sub pœna noui peccati, communicandum vsq; ad alterum Pascha:quod ipsum dicit Anton. vbi 5.& Sylu.de confessione,contradicente in hoc Nauar.supra.Nobis tamen contrarium videtur in vtroq; verum,quia si vt Medina dicit,qui intra vnum annũ non confitente finem alterius anni confiteri tenetur,eo q; prædicto,qui non communicauit in Pascha,tenebitur ad cõmunicandum ante finem alterius anni cum idem c. cõmunionem in anno præcipiat.Nã prædictum c.præcipiendo cõmunionem in Pascha,duo in effectu,præcipit,scilicet cõmunicare se in anno,& communicare in Pascha,& licet lapso Pascha, non possit impleri alterum de cõmunicando in ipso,potest tamen adhuc,de cõmunicãdo semel in anno,vt in simili dicitur, c.Cum dilecti, de dolo & contum. de citato ad comparendum die Romæ, quod si non potest comparere illo die, debet comparere quantocius,post illum poterit.Cui concordat l.Celsus.ff.de Recept.arbit.cum citatis vtrobique.Tũ quia quando tempus ad finiẽdam obligationem præfinitur vt ipso ex finiatur,c.Sicut.de sponsal.quãdo tamẽ præfinitur ad finiendam solutionem,non finitur per lapsum ipsius,imo vt efficitur per d. c. Cum dilecti,vbi hoc annotat Pan.nu. communiter receptus. At terminus Paschæ in prædicto præfinitus, non præfinitur ad finiendam obligationem, sed dilatandam debiti solutionem , & declarandum eam posse intra annum citra culpam & pœnam.Tum quia non eorum fundamentum, q; præceptum de ieiunando illo,

vel

vel illo die,& de singulo quoque die recitandis horis canonicis,elapso die non obligant ad ieiunandum,aut recitandi alterius die. Non inquam hoc obstat:quia vt singulariter melius quam alij,dixit Pet.de Anch.in c.1.de Celeb.Miss.nu.10. relatus per nos in rep.c. Quando.de Consecr.dist.1.not.10.nu.31. illa tenuit & illas horas præcipit ecclesia tanquam onus illi diebus annexum:quod in istis duobus præceptis confessionis, & communionis non facit: quibus determinat tempus confitendi & communicãdi,à iure diuino indeterminatum intra quod ei satisfaciamus. Et sic quamuis obligatio illo die cõmunicandi eodem elapso cesset,obligatio tamen communicãdi intra annum non cessat,quin manet,vt quantocius poterit satisfaciat:annus tacitè præfixus fuerit,pro dilatione pura satisfactionis, & communicatio in die Paschæ,pro onere illius diei.

46 Secundo,Peccat mortaliter qui cõmunicat credens,aut credere debens se mortalis culpæ reum 1.ad Cor.11.Idem de eo qui communicat cum proposito non seruandi legem aliquam ad mortale obligantem,aut redeundi ad confessionem post Pascha, aut ad aliud quodpiam mortale iam confessum,vel restituendi alienũ aut non deponendi odium,vel iam concepti amorem mortiferum &c.Idem de illo,qui de peccato præterito mortali ob vtilitatem inde acceptam delectatur,quamuis ad illud redire amplius nolit,qualis est qui delectatur vsura,aut furto,fraude vel furto,eo quod per ea bona sibi quæsierit,aut fornicatione,aut adulterio,ex quib.suscepit liberos quos interim pẽse amat. Quia quoties hoc animo deliberato facit,mortaliter peccat,quãuis proponat,nunquã ad ea redire,licet sine peccato posset gaudere de iis & aliis per quodcunque peccatum quæsitis restitutioni non subiectis, modo eum pœnitet peccati eorum,aut saltem non placeant illa sibi,neque quod per ea quæsita fuerint,vt in d.c.Inter verba. 11.q.1.& in Addit.c.Quando diximus,citando alios,quod clare resoluit Maior in 4. d.21. q.2.art.1.Licet enim cuiuis delectari,de quibuslibet bonis obiectis malarum causarum,modo eis qua parte male sunt non delectetur.Ille etiam credit, aut credere debet se mortalis culpæ reũ,qui ex ignorantia affectata siue procurata id ignorat,quia delectatur,se nescire illa esse peccata,vel ea non meminisse,ne ad confitendum illa teneatur. Imo & qui id facit ex ignorantia crassa qua laborat,qui ad id sciendum,an sit peccatum, aut recordandum an fuerit,non vtitur diligentia,qua communiter sunt conditionis homines vtuntur, iuxta Scotum & Communem in 4.distinctio 9.& in c.Quotidie. de consecra.distinct.

Hortamur non credit,nec credere tenetur,se esse mortalis culpæ reum,ad communicandum absque nouo peccato,qui debita diligentia in recordando & cõsulendo doctos adhibita,nullum mortalis culpæ conscius est,siue quia talem non meminit, siue quia ignorat esse mortalem,aut se non satis cõtritum esse. Item dicunt ac reuereuter communicans non peccat nouo, quamuis sit vere sit culpæ mortalis reus,quin interdum virtute tan sacramenti veniam consequitur,dum eius calore fit de attritore contritus secundum S. Tho. communiter receptum 3.part. q.89.1.Non enim est necesse ad recte communicãdum scire se in gratia Dei esse.Tum quia hoc non nisi reuelatione speciali diuina sciri potest,c.fi.de Purg.can.Tũ quia sufficit probabiliter credere se in illa esse,quod facere potest,qui se contritum esse probabiliter credit:& ille se contritum esse probabiliter credere potest,qui vere Deo dicere potest tria,quę pertinent ad contritionem.Quorũ primum est,Doleo de omnium peccatorum meorũ, saltem mortalium,ex animo,& super omnia poenitet, & propono ad ea nunquam amplius redire,& de cætero cauere.Secundũ,Propono ea omnia domino congruo confiteri.Tertiũ, Hæc principaliter facio,& super omnia amore,& quia tuam immensam Maiestatem & bonitatem offendi,debens eam honorare,super omnia & amare.

47 Qui communicat contra prohibitionem Ecclesiæ,eo 48
est excõmunicatus, interdictus aut suspensus à communione per proxime dicta, nisi quando huiusmodi censuræ,in se nullæ sunt,per ea, quæ late diximus in Rep.c.Cũ contingat, de Sentent.excom.pag.160.aut iniuste corã Deo,& secreto cõmunicat in terris vbi id ignoratur,iuxta ea quæ in c.pen.de sent. excom. post Fely.& alios in c.fi.de Testib.cogen.scripsimus.

48 Qui habens copiam confitendi communicat antè 49
confessionem actualem omnium peccatorum mortalium,nunquã habuit legitimè confessorum , & ante eorum absolutionem veram de eis contritionem habeat iuxta.S.Tho, 3.p.q.86.art.4.& in 4.dist.17.q.3.art.1.q.4.Scot.& alios in 4. dist.& glos.singul.ab omnibus nostris receptam in c.De homicid.& Celeb.miss. Quamuis Caiet.in summa verb. Communicare ad Corinth.11.& in d.ar.4. quem sequitur Armilla,opinionem tenet.Cuius opinionem & fundamenta euidenter refellit in glos.Summæ de Pœnit.dist.1.nu.31.& seq.quam Trid.Concil.reiecit in Sess.13.c.7.& can.11.Dixi(Habens 49
aliquis quæ secus si eam non haberet vt illa gloss.sing.dixit, non habet, qui sine scandalo confiteri nequit : vt qui in

altari inchoata iam missa, alicuius peccati non confessi recordatur, cui sufficit contritio de illo cum proposito confitendi ad missam prosequendam. Idem de illo qui iam venit, cum alijs ad communionem suscipiendam, & peccati alicuius non confessi recordatur, & non potest illud decenter ante illã confiteri, nec à communicando absque sui nota abstinere, potest enim communicare, cum proposito illud confitendi secundum Scot. in 4. dist. 9. & Sylvest. verb. Eucharistia. 2. q. 7.

50 Quinto, Qui omittit cõmunionem ad quã tenetur propter odium vel voluntatẽ non parcendi: aut non restituendi, aut non faciendi aliud ad quod sub mortali reatu tenetur, is enim non peccat, quia nemini malitia sua debet prodesse. c. 1. Vers. Non igitur de Postul. Prælat. & l. Itaque fullo. ff. de furt.

51 Sexto, Qui intra vnum diẽ naturalem post habitum copulam carnalem, aut pollutionem illicitam etiã contritus & confessus communicat, quod in c. 1. de Pœnit. dist. 6. late olim suadent protestati, nullum esse textum vel rationem necessariã id probantẽ, quod multis prudentibus confessariis visum fuit dantes. Quare prætermissis quibusdam, quæ hic super hoc adduntur, affirmamus idem quod in postrema additione affirmamus, nempe hoc de rigore iuris non procedere, quamuis malè pro eo faciant, imo quod vera contritione puraque cõfessione precedente, & nullo contemptu nec distractione notabili, nec alio, quod obstet interueniente potest celebrare, & communicare humiliter secundũ Palud. in 4. dist. 9. Sylvest. verb. Eucharistia. 3. §. 10. Minus autem procederet in eo, qui post pollutionem inter dormiẽdum absque peccato mortali habitã, (quamuis ex causa notabili contingeret) communicaret, aut celebraret, confessus illã causam, iuxta ea, quæ ibi post alios multos diximus. Et minus in eo qui ex necessitate aut ex officio proprio, aut alterius, necessatio ab ipso præstando celebrat, aut deuotione magna deuotione, iuxta S. Tho. & communem in 4. dist. 8. q. 3. part. q. 80. ar. 7. & nos diximus, in d. c. 1. & licet coniugati diem quo debito coniugali satisfeceriut, cõmunicare de honestate non deberent, non tamẽ peccant, saltem plusquam venialiter, communicando iuxta communem, quam tenet Cai. in summa verb. Communio sacramẽtalis. Nec etiam si intra diem quo communicauerunt, debitum coniugale reddunt, secundum Alber. Magu. Arg. c. vir. cum propria. 33. q. 4.

52 Septimo, Qui hanc sanctam communionẽ percipit ab eo cui nõ erat proprius parochus, nec superior absque eiusdem licentia expressa vel tacita, aut priuilegio, etiam extra quadragesimam

aut Pascha, etiam in articulo mortis iuxta Card. in Clem. 1. de sepul. q. 4. etiã si sit religiosus, per dictum Sylvest. verb. excommunicatio 7. excom. 14. §. 3. contra alios, nisi ignorantia excusetur, & qui absque tali licẽtia ministrat, si est religiosus excommunicatus est, Clem. 1. de Priuil. de qua infra c. 27. nu. 101. Nouissimè tamen Leo decimus concessit cuilibet sacerdoti ordinis Minorum, vt quouis anni die Sacrosanctũ Domini corpus secularibus ministrare possit, excepto solo die Paschatis Supplic. Greg. 8. Apost. concess. 190. Et consequenter Dominicanis & Augustinianis, qui eius priuilegiis vtuntur. Quod etiã sciendum est concessum esse particulariter & merito Patribus Illustriss. Societatis Iesu, in audiendis confessionibus, & communicandis suis discipulis exercitatissimis. Et quamuis ob aliqua quibusdã viros prudentes hanc exceptionem dici Paschatis Resurrectionis intelligendam esse de omni communione qua huic præcepto Ecclesiæ satisfiat, nobis tamen intelligenda videtur de sola cõmunione Paschæ siue fiat ad satisfaciendum præcepto siue nõ. Quia Innocentius Leo Papa satis id declarat in prædicta concessione, his verbis quæ addit simili Nicolai v. concessioni 149. in fauorem Ordin. Minorũ secundo impressis. Nec condemnandum eum qui acciperet, aut qui sanctissimũ sacramentum ministraret, quando eiusmodi essent personæ, tẽpus, & causa, vt bonus vir credi possit parochũ eo contentum fore, si inquireret propter tacitam quandã facultatem, quæ ex hoc oriri videtur. Per ea, quæ in simili casu dicta sunt in c. 9. nu. 5.

53 Octauo, Qui communicat aut celebrat post cibi, aut potus assumptionem eodem die elapsa iam media nocte, aut ita ægrotat, vt cõmode possit differre in sequentem diem, quibus per modum medicinæ aut ipsam medicinam (vt liquido. & c. Sacramenta cum eis annot. de Consec. dist. 1. ex proposito) quia deglutire reliquias cibi dicti prædictis dentibus insertas, aut aliquam aquæ guttam, aut partem alterius rei, laudo os, aut gustando ius, vinũ aut aliud absq; proposito edendi tanquam saliuam non impedit communionem, nec celebrationẽ, quia non est proprie sumere cibum vel potum. Dixi etiam (eodem die elapsa media nocte) quia sumptum non impedit, quamuis prope mediã noctem sumat, & postea non dormiat, nec digerat, iuxta communem in d. c. Liquido confirmauimus, licet aliqui contrarium sentiant per c. Si confiterit de Accusat. quod tamen non probat vt alias diximus. Licet qui cœna noctis præcedentis mentẽ habuit, communicare ex consilio nõ debeat iuxta

S.Tho.3.par.q.8.ar.6.ad 5.quamuis communicando nō peccet mortaliter.Dixi(cum valet)quia infirmus sequenté diem expectare commode non valens, communicare potest sed nō cōmunicare etiam ad ministrandum infirmo, nec ad vitandum scandalum,etiam iussu Prælati inferioris Papa iurta communem

54 Nono,qui pluries eodem die communicat vel celebrat cap. Sufficit.de consec.dist.1.c.Consuluisti de Celeb.miss.nisi in certis casibus. Non peccat tamen sacerdos,qui ob infirmitatem vel alias non celebrando communicat,sine stola & superpellicio quamuis c.Ecclesia. 23. dist.hoc significet secundum Ang. verb.Sacerdos,§.4. Vere enim id non intendit,vt recte ienuit Syl.verb.sacerdos.§.4. quia solum loquitur de sacerdote communicante celebrando. Loquitur enim de sumente corpus, & sanguinē, & qui non celebrando communicant,non percipiunt sanguinem sub specie vini vt sentit glos.recepta in c.Comperimus de Consec.dist.2.& definit concil. Trid.sess.22.can.1.

55 Decimo,qui parochus cōmunionem subdito petenti publice, tempore quo iure communicare tenetur, ministrare recusat propter peccatum occultum quod in confessione audiuit,quia illum non absoluit eo quod non satis eius pœniteret, quia id esset detractio & detectio peccati occulti quæ est mortalis, vt in c.Sacerdos de Pœnit.dist.6.nu.84.& suprà c.8.diximus.Dixi (occultum)quia ob publicum & notorium potest,& debet negare,quia meretricibus & vsurariis & quibuslibet aliis peccatoribus notoriis,quantumlibet suorum peccatorum eos pœniteat,& sanctissime confiteantur, non est publice communio ministranda,quamuis sic in secreto) donec publice pœnitentiam agant,aut parrochus ab ipsis facta sibi facultate publice dent,aut faciet iā eos pœnitere,& confessos esse,aut ex ipsorū bona vitæ emendatione constet,vt qui ipsorum prauis exemplis offensi fuere,eorundem emendatione ædificentur iuxta S.Bonau.& Palud.in 4.dist.9.q.4. 3.& 4.& nos in c.1.in princ.nu.9.& seq.& in c.Sacerdos nu.6.& 101.de Pœnit.dist.6.Notoriū appellamus,quod est manifestum per sententiam,vel per confessionem in iure, vel cuidam clerico quæ nulla tergiuersatione celari potest,c.fin.de Cohab.Cleric. & mul.& c.fi.iuncta gl.de rēp.ord.& non aliud,licet duobus vel tribus,aut plurib⁹ testibus,probari possit,vt in c.Vestra.de Cohab. 56 hab.elect.late trad.Anto.recepit.à Panor.& aliis.Dixi(& in confessione audiuit)quia si alio modo,ante aut post illā interrogationē denegare nō potest ei eam si publice deposcit,sed sic in secreto,quamuis eam debito tempore postulet. Dixi(tempore quo

iure,quia in alio non solū non potest,quin denegare debet. Cum recipse ad præbendum, nec ille ad petendum teneatur

una sententiam prædictorum vbi suprà;& quę supra diximus.

Vndecimo qui paret,tutor,curator,aut herus,negligit nota- 57
liter procurare,vt sui liberi,pupilli,minores,aut famuli domestici viuentes & ad communionem obligati communicent quando debito; maxime si sciat,aut scire debeat illos non cōmunicaturos nisi à se moneātur arg.c.Dico.22.q.4.Diximus(ad obligari)quia secus est de aliis,quales sunt pueri,qui secundum honestam consuetudinem aliquanto tardius cōmunicant; non confitentur,ob reuerentiam tanti sacramenti,illā enim annuali præceptum prædicti c. Omnis.de Pœnit.& remiss. imitat,aut certe declarat. Quin dici etiam potest etiam declarasse præceptum diuinum de Cōmunicando illud Ioan.6 Nisi manducaueritis carnem filij homihabebitis vitam in vobis,&c.vt nec in articulo mortis cōmunicare vsq; ad ætatem in qua sani tenerentur, meo consilio tunc cōmunicarent, nisi valde pueriles essent. Quin etiam cum prædicto Cardinali addimus; quos qui alienā cura gubernantur,& eorum monitionem non peccare donec moneātur,quamuis eorū curam tardius æquo monendo peccent. Qui si dubitauerint; debent eorum confessarios,& eorū consilium sequi. Vndecimo,qui laicus vel clericus nō celebrando communicat vtraque specie,vt sentit gl.1.c. Comperimus de Consecr. & melius concil. Trid.sess.21. quod in c.1.& in can.1. eum qui dixerit Christi fideles præcepto diuino tenecorpus & vini sumēdum,& c.2.& can.2. Hæreticum esse,qui Ecclesiam errasse statuendo vt laici nec clerici non consacramentum sub specie tātum panis communicent, can.3. Hæreticum esse, qui dixerit totum & integrum Christum sub vna tantum specie non sumi, & in c.4.& damnat eos, qui asserunt paruulos vsu rationis carentes sanctam communionem obligari.

Duodecimo, Qui monachus sancti Benedicti non cōmunem in mente,Cle,Ne in agro.§.sane de stat.monach.& monialis cuiusuis ordinis, non fecerit idem concil. Trid. c.4.& 10.de Regul.Quotidie autem communicare vel celebrare proculdubio de se licitum est, & melius est quā contra- minuis aliquā circunstantia fieri potest,vt hoc sit melius per accidens iuxta mentē S.Aug.in c.Quotidie.de Consec.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dist.2.& affirmat S.Th.in 3.par.q.50.ar.10.& in 4.dist.12.Quare, qui experitur per quotidianam celebrationē, aut cōmunionem, deuotionis feruorē in se erga Deum augeri,& reuerentiā erga sanctum sacramentū non minui, faciat hoc quotidie, si minus,abstineat aliquamdiu,quo deuotius atq; religiosius id faciat iuxta eundē S.Th.in 4.dist.11.Adde, ꝙ olim omnes qui intererant missæ,cōmunicabant.c.Peracta.de consecr.dist.2.& postea etiam laici saltem ter,scilicet in Pascha,Pētecoste,Natali q; Domini.c.Et si non frequentius,ea.di.Et D.Aug.omnes ad communicandum saltem singulis dominicis cohortatur in d.c.& certe,honorabiliores viri & fœmineꝫ,saltem quatuor aut certe tribus prædictis diebus, & omnium sanctorū ad sacrā dē honestate deberent,& horum religiosiores singulis mensibus, instar Monachorum & monialium prædictarū, quoqueāq; ad satisfaciēdum huic præcepto, sufficit regulariter semel in toto tempore Paschali communicare,per d.c.Omnis.

Cap. XXII. De septem sacramentis Ecclesiæ.

SVMMARIVM.

Sacramentum quid,& vt gratiam ex opere operato confirat.nu.1.
Sacramenta septem,ipsa non iterabilia,quatuor autem sic.nu.2.
Sacramenta circa septem vndecim errores Tridenti damnati,nu.3.
Sacramenta alia sunt substantialia,alia de præcepto.nu.4.
Sacramenta non credens vt debet,ea dans, aut sumens in mortali,& huiusmodi.nu.5.
Sacramēta sumēs ab excōicato &c.& dās vel sumēs in mortali,& huiusmodi malū & damnū,& inhonorās ea verbo aut facto,vt peccatum.nu.6.

1 DIcturus de sacramētis sola cōfessariis,& penitentibus necessaria,Præmitto primo,quod vocabulum sacramentum, primo significat secretū iuxta illud Thob.12.sacramentum Regis abscōdere bonum est,secundo,Iuramentū. Auth.sacramēta puberum. C.Si aduer.vēditio.Tertio,signū rei sacræ,vt accipitur in hac materia.Sed quia duplex est signum,vnum quod tantū significat,& alterum quod significat & facit rem significatam,quo modo acceptum varie diffinitur a Magist.& aliis.in 4.dist.1.& à Io.And.& aliis in Rub.de Sacramen.non iteran.Breuissime vero diffiniri potest ex mente Augustin.in c.Sacrificium,de Consecra.dist.2.vt ibi diximus,quod est signum sacræ rei.Dixi(signum)pro genere:quia omne sacramentum est signum,non contra omne signū sacramentum. Dixi

(sacræ(signum)intelligēdo de sensibili,quia quodlibet vocabulum sacramentum est aliquo quinq; sensuū sensibile,ex mente Aug.in cap.Detrahe.1.q.1.& melius. in d.ca.Sacrificium ibi visibilis forma,intelligendo item de signo efficaci, seu effectiuo,quia quodlibet illorum efficit saltem instrumentaliter gratiam,quam significat secundum Tho.3.part.q.62.arti.1.Licet Scotus & alij sequaces aliter dicant,pro Thoma tamen vrget Concil.Trident.can.8.sess.7.Dixi(Rei sacræ)ad differentiā aliorum signorum alia significantium,& operantium, qualia sunt signa Zodiaci.Intelligendo item,per rem sacram,gratiam Dei primam & sanctificantem,quam quodlibet sacramentū significat & producit.Cui definitioni consonat illa Augustini,inuisibilis gratiæ visibilis forma,relata in dicto capit. Sacrificium, cum illa additione Magist.in 4.dist.1.cuius similitudinem gerit,& causa existit,quia perinde est ac si dixisset,signū visibile & sensibile effectiuū rei sacræ,quæ est gratia inuisibilis. Nā dicere quod sacramentum est visibilis forma,est dicere, quod est signum visibile seu sensibile,& dicere quod gerit similitudinem gratiæ,est dicere,quod per quandam similitudinem significat illam,& dicere,cuius causa existit,est dicere,quod efficaciter.Itaq; interrogatus,quid est sacramentum, breuiter & bene respondere potest,quod est rei sacræ signū, intelligēdo per rem sacram gratiam,& per signum, signū sensibile, aliquo modo sensuum efficiens instrumentaliter gratiam quā significat. Dixi(Instrumentaliter)quia solus Deus potest creare principaliter gratiam iuxta S.Tho.per omnes receptum.1.sec.q.112.a.1.& ideo ipse solus potest instituere sacramentum vt diffinit Concil.Trident.mox referendum.Itaq; sacramenta ab aliis signis differunt in eo, quod ipsa cōferunt gratiam ex opere operato, vt habet prædictum Concil.can.8.alia vero tantum ex opere operantis,hoc est,vnumquodque sacramentum, pro virtutem, & institutionē diuinam aliquam determinatam a Deo gratiam in anima suscipientis,etiam iudicij expertis & de morali nec peccare valentis instrumentaliter producit,modo non reperi,nec peccare valentis instrumentaliter producit,mo de moralis peccati obicem non ponat,& ita omnibus parem gratiam sacramentalem confert.Quamuis præter illam Deus illud suscipienti aliam maiorem,vel minorem gratiā pro maiori,vel minori merito & effectu suscipientis confetat.

Secundo,præsupponimus quod septē sunt sacramenta nouę legis,Baptismus,Confirmatio,Eucharistia,Pœnitētia, Extrema vnctio,Matrimonium, & Ordo, iuxta gloss.singu.cap.Veniens de transactio.& doctrinam communem.in 4.distinc.1.& in d.

Rub.de sacramen.non iteran.probatam pridem per concilium Florent.& nuper per Trident.sess.7.canon.1.Quorum tria sc. rari nequeunt,id est nec dari,neque prodesse possunt, nisi semel.s.Baptismus,Confirmatio,Ordo:alia quatuor &c.

Tertio,quod Concil.Trident.sess.7.declarauit hæreticũ, dicere esse plura,aut pauciora,quam septẽ nouæ legis sacramenta,aut aliquod eorũ non esse proprie sacramẽtum,ibidem can. 1.aut à sacramentis antiquæ legis,non nisi cæremonijs differre can.2.aut nullum eorũ aliqua ratione esse alio dignius, can. 3.aut non esse omnia necessaria,sed aliquod eorum superfluum quamuis omnia singulis necessaria non sint can.4.aut solum significare, & non continere gratiam, aut eam rite accipientibus,non semper ex opere operato conferre can.5.6.7.& 8.Aut quod horum tria scilicet,Baptismus,Confirmatio,& ordo imprimunt characterem in anima,& signum quoddam indelebile,propter quod ea iterari non possunt can.6.Aut ab omnibus Christianis,administrari omnibus posse can.10.aut non requiri in conficiendis sacramentis intentionẽ saltem faciẽdi quod facit Ecclesia can.11.Aut quod peccato mortali minister sacramenti confectio aut collatio fiat nulla can.12.Aut ritus ecclesiæ omitti,aut mutari per quemlibet prælatum posse can.13.

Quarto,quod quodlibet sacramentum constat duobus,quorum alterum est velut materia substantialis,alterum velut forma substantialis quæ sunt de essentia,& necessitate sacramenti, sine quibus omnino est nullum. Requirit etiam alia quæ sunt de necessitate præcepti,non autem de necessitate sacramẽti, est quod peccatur conficiendo sine illis, sed sacramentum est validum,vt in Baptismo aqua est materia substantialis, & ingredi catio Trinitatis forma substãtialis,sine quibus nil valet (Ego te baptizo &(Amen)in forma posita,sunt tantum de necessitate præcepti,id est,peccatur baptizando sine illis,sed baptismus valet. c.1.cum ei adnot.de Baptis.

3 Circa sacramẽta in genere peccat mortaliter.Primo,qui credit aliquid ex damnatis per prædictũ cõcil.Trid.scien̄s vel debens scire id esse damnatũ & est hæreticus per c.Ad abolendã de hæret.& per prædictos 13.Canon.& excõicatus, si verbo vel scripto id expressit per bullã cœnæ Domini de qua infra c.27.

Secundo, qui credens vel credere debens se reum mortalis culpæ,ministrat saltẽ solenniter aliquod sacramentũ, vel suscipit:nisi ita se credat attritum, quod adiuncto calore sacramẽti fiat contritus,vt diximus latius in glo.summæ de Pœni.dist.5. nu.33.per c.Illud.95.dist.cap.Per Esaiam,ibi,tale, & ibi omnia

sacramenta 1.q.1.quãuis Baptismus minorem attritionẽ,quam sacramentaper dicta supra c.1.nu.39.Nec excusatur, vt quidã ministrandi aut accipiendi sacramẽti necessitate: si mortifero vulnere ictus Baptismum à sacerdote imdepoſcit.Quia quamuis hoc aliquem prætextũ habere contra opinionem eorum,qui dicunt,cuiq; peccato mordolorem esse adhibendum,quod vno momento possit,nullo tamen prætextu nititur, veram sequẽdo sententiam,quam tenuimus supra cap.1.nu.25.scilicet.Sufficere contritionem quendam qui omnia comprehendat, quod puncto temporis præstari potest. Quare sacerdos administraturus sacramentum aliquod,quantumlibet imparatus inueniatur, debet de omnibus suis peccatis mortalibus contritionem habere vel attritionem,qua se probabiliter contritũ esse credat,quamuis ad alia sacramenta hoc satis sit, ad celebrationem aut communionem, præter contritionem cõfessio requiritur vt supra dictum est.c.21.nu.49.

4 Qui suscipit aliquod sacramentũ à sacerdote excõmunicato pro tali,vel à notorio cõcubinario,excepto baptismo,& in articulo mortis,per sententiam vel confessionem in iudicio,vel euidentiam rei, quæ nulla tergiuersatione potest,per c.fi.de Cohab.cler.& mulie.& ca.fi.iuncta gl. per tex.gl.& doct.in cap.Præter.§.Verum, & §. ordi.dist.& Anto.communiter receptum à Panormitano in cap.Vestra,de Cohabit.cler.

5 Qui citra necessitatem inuitat ad sacrificandũ, aut alteri sacramentum,quem probabiliter credit existere in peccato mortali occulto,aut publico,& sine debita de confessione illud facturum,ita vt sit causa,cur id faciat, alias dictum est cap.11.nu.12.

6 Qui verbo aut facto notabilem irreuerentiam alicui sacramento facit secundum Tho.2.sec.q.99.art.3.

De Sacramento Baptismi.

SVMMARIVM.

Quid,quotuplex,& quæ illi substantialia,nu.5.
Quos excludat Tridentí damnati,& eos credens &c.nu.6.
Quos ministrans,vel suscipiens in mortali,nu.6.
Quam formam baptizandi peccat,nu.6.
A quocunque collatus valet,sed peccat qui &c.nu.7.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Baptismus sine materia, forma, & intentione & concursu earum ad valet.nu.7.

Baptizans chrismate veteri.vel alienum parochianum, vt peccet.nu.7.

SAcramentum Baptismi,est sacramentū aquæ naturalis,quæ vnus ab alio,in nomine Patris,& Filij,& spiritus sancti,cū debita intentione abluitur. Dixi (Sacramentū) pro genere,quia pro differentia,&(Aquæ naturalis)ad significandum,quod hæc est eius essentialis materia, nec sufficit alia aqua artificialis,vt rosacea,secundum omnes.in 4.di.3.Quod diffinitur Concil. Triden.sess.7.can.2.Dixi(Qua vnus ab alio abluitur) Quia nemo à se ipso baptizari potest,c.Debitū,de Baptism.Dixi(In nomine Patris,&c.) Quia inuocatio expressa totus Trinitatis est necessaria.c.Multi.de consec.dist.4.Vnde forma Baptismi in Ecclesia Romana est hæc:Ego te baptizo,in nomine Patris,& Filij,& spiritus sancti.Amen.c.1.de baptis.Quanquā illa verba ego,&,Amen,non sunt de essentia sacramēti,sed de necessitate præcepti,vt declaratur sup.nu.2.An autē contrauenitur solēnitati,vel tantum præcepto,qui baptizat, solum dicēs in nomine Trinitatis,aut Christi,tāgit gl.in d.c.Multi,& late tractatur in Repet.c.A quodam,eadem dist.quo fit, vt solus Baptismus aquæ,sit proprie Baptismus:Sanguinis autem, qui fit per martyrium,& flaminis,qui per pœnitentiam,sine copia baptismi, solum metaphoricos iuxta c.Baptismi.de Consecr.dist.4.& Debitum.de Baptis.& Tho.3.par.q.66.art.11.

Porro concil.Triden.in d.sess.7.per 14.can.super baptizatos confectos,damnauit eum qui dixerit,Baptismū Ioannis habuisse tantæ virtutis,quantæ Christi,can.1.Aut aquā naturalem non esse necessariam can.2.Aut quod Ecclesia Romana non doceat veram Baptismi doctrinā can.3.Aut nō valere qui ministratur per infidelem,etiam cum intētione faciendi,quod facit Ecclesia,can.4.Aut non esse ad salutē necessarium can.5.Aut non posse baptizatū amittere gratiam,si vult credere,can.6.Aut non obligari ad vllam aliam legē,quam credendi can.7.& Aut per eum tolluntur vota post ipsum emissa.can.8.Aut per mortem eius condonari,vel venialia fieri peccata post eum,non remissa.can.10.Aut esse rebaptizandum apostatā ad fidem recepsum,can.11.Aut neminē baptizandum ante ætatem,quia Christus fuit baptizatus. Aut paruulos non esse baptizandos, postquam adoleuerint,esse rebaptizandos,can.12.& 14.

Interrogatus Romæ,de finib.Hispaniæ.An infans qui sine solennitate moritur antequā illa suppleatur,possit in loco sacro sepeliri?Respondi nō solum posse,sed debere. Quia

vide Host.in summa de consec.Eccles.§.& an sit,affirmat puerum enatum de ventre matris,sepeliendum esse in loco sacro.Tum quia standum est regulæ nisi probetur exceptio l.1.ff. de reg.iur.& gl.in l.Omnis diffinitio eo.tit.& in Rub.eod.tit. lib.6.& regula est quod omnis Christianus debet in loco sacro sepeliri. Et constat huiusmodi puerum esse Christianum dicendum Christianismi insignitum, per ca.Quemadmodum 24.q.3.& nullo iure speciali prohibetur.

Ad aliam item quæstionem,An debeat sepeliri cum solennitate crucis & luminarium instar aliorum infantium baptizatorum solenniter?Respon.affirmatiue ea ratione insolubili,quia puer Christianus est quam illi, tantum gratiæ sacramentalis habet ac illi,per d.3.eod.num.2.Quia exorcismus & alia quæ fiunt in baptismo solenni non fiunt de necessitate sacramenti, sed solum præcepti secundum omnes.

Circa baptismum peccat mortaliter primo, qui credit aliquid de prædictis 14.damnatis per prædictum concil.Triden. tenetur vel credere debens, ea esse damnata,& est hæreticus, sit excommunicatus, si verbo vel scripto id expressit per Cœnam bullam cœnæ Domini.

Secundo,q baptizat,aut permittit se baptizari bis,& est irregularis c. Qui bis,& c.Eos.de cōsec.dist.4.de quo latius 7.c.27.

Tertio,qui est in causa,aut in notabili culpa,vt aliquis sine baptismo,moriatur,aut renuit dare baptismum, petenti in articulo mortis, cum nullus eo aptior ipsum baptizare velit d. c.Quicunque & arg.c.Pascc.86.dist.

Quarto,qui baptizat in peccato mortali,aut baptizatur immediate per d.3.eod.c.nu.2.

Quinto,quæ obstetricis officio fungens,debitam baptizandi formā ignorat Palud.in 4.dist.5.q 2.& Ant.3.par.tit.14.c.13.

Sexto,qui cū non sit presbyter,baptizat absq; necessitate d.c. Confluentes & presbyter, qui baptizat citra necessitatem,sine solennitate debita, vel cum illa extra eccle- 7
siam,nisi præsente Principū filios Cle.1.de Baptis.Et qui clericus non ordin.ministr.Non est autem iusta necessitas recens natorum natiuitas,vt nonnulli male putant.qui infantes recens natos sine solennitate baptizari faciunt grauiter peccantes. Verum est tamen, quod baptismus collatus à quocunque,siue viro,siue fœmina, siue fideli,siue infideli,cum intentione faciendi,quod facit Ecclesia,valet,c.Quicunque.cap.A quodam, c.Mulier, de consec.distinct.4.etiam si baptizans

cum

Universidad de Deusto
Biblioteca

eum pro ludicro habeat iuxta Inno.in d.c.Debitum.Peccat
tem laicus,qui etiã in necessitate baptizat præsente clerico, &
clericus minor præsente presbytero,& mulier præsente viro,&
infidelis præsente fideli,nisi aptior sit excommunicatus,aut a
lio modo impeditus iuxta communem in dictis capitulis.

Septimo,qui baptizat sine forma & materia essentiali bapti
mi supra positis,aut sine intentione actuali, aut virtuali facien
di quod ecclesia prætendit:nec quicquam talis baptismus ra
let,& iterandus est iuxta not. per Innoc & omnes in d.c.1. de
Baptis.Et idem de eo, qui durante prolatione verborum sub
stantialium baptismi,non tingit aqua,sed solum ante vel post
illam c.Dettrahe.1.q.1.vbi hoc sentit Cardin.S.Xisti & Tho.
par.q.60.ar.6.& q.66 ar.8.vbi id satis exprimit Caiet.& magis
Maior in 4.dist.2.q.2.arg.4.quin & gl.d.c.Dettrahe,dixit opus
tere ablutionem concurrere cum verbis,in vltimo instanti pro
lationis eorum:Quod tamen non est verum, per rationes Ca
iet.tom.1.tract.18.de Collat.ordin.

Octauo, qui vngit baptizatum chrismate præsentis ante
citra casum necessitatis c.Si quis de oleo,de Consec.dist.4.
Quoniam.de sent.excom.lib.6.Idem de illo,qui absque iusta ne
cessitate baptizat alterius parochianum,sine facultate sui pa
chi vel Episcopi,aut eius Vicarij c.Interdicimus 16.q.4.Nã o
men ipso facto est excõicatus:quamuis sit religiosus, sicut ha
ret ob administrationem aliquorum aliorum sacramentorum
Clem.1.de Priuil.de quo ꝫ.cap.27.num.10.& seq.

De sacramento Confirmationis.

SVMMARIVM.

Confirmatio quid,& quod est vere & proprie sacramentum nu 1.
Confirmationis minister ordinarius Episcopus,& quando presbyter. n.2.
Confirmando sic,vel sic,peccat Episcopus.nu.3.
Confirmationem suscipiens in mortali, vel omittens ob contemptum, n
peccat.nu 4.
Confirmatio Patrinum requirit, & vt debeat ordinem præcedere nu.5

§ COnfirmatio alias vocatur manus impositio,c.1.3.Per ho
tis de sacr.vnct.& ex mẽte Magistri & omniũ in 4.dist.7.
& vtriusq; Tho.3.part.q.72.& nostrorum in Rub.de Sacr.non
iteran.diffiniri potest.Sacramentum vnctionis chrismatis con
secrati,quo Episcopus frontẽ baptizati inungit,sub certa ver
borum forma.Dixi(Sacramentum)pro genere,reliqua pro dif
ferentia.Dixi(Chrismatis)ad designãdum materiam circa quã

est chrisma,quod cõficitur ex balsamo d.c.1.de sacra.vnct.Bal
samum autem,non est de necessitate sacramenti, q̃ efficaciter
probat Caiet.super Th in d.4.72.per c.1.de sacra. non iteran.
sit tamen de necessitate præcepti c.1.de sacra.vnct.Dixi(Conse
cratæ,quia licet benedictio,vel cõsecratio aquæ non sit de ne
cessitate sacramenti baptismi, consecratio tamẽ chrismatis vel
olei,est de necessitate sacramenti confirmationis,per rationem
Thom.recepti vbi ꝫ.ar.3.Dixi(Episcopus)ad designandum mini
strũ,qui necessario debet esse Episcopus c.Quanto,de Consec.
& communis vbi ꝫ.Quamuis ex dispensatione Apostolica pos
sit esse presbyter,de qua intelligendum est c.Peruenit,95.dist.
in parte multa resoluens definit Caiet.vbi ꝫ.art.8.Dixi(Fron
tẽ)ad differentiam baptismi,in quo vertex capitis inungitur
d.c.de sacra.vnct. Cuius diuersitatis ratio redditur à Thom.
vbi supra.ar.9.Diri(Baptizati)quia character cõfirmationis de
necessitate præsupponit characterẽ baptismi c.Nouissime, de
Consec.dist.5.Ille enim est ianua omnium sacramentorum c.
Veniens de presby.nõ bapt.Trad.Tho.receptus vbi ꝫ.ar.6.Di
xi(Crucis,&c.)ad designandum formã eius,quę est, Cõsigno te
signo crucis,& cõsigno te chrismate salutis in nomine Patris,
& Filij,& Spiritus sancti, Amen.Cũ cuius formę prolatione de
bet concurrere vnctio,vt ꝫ.eo.nu.7.est dictũ de baptismo Cu
ius remotiorem assignat Tho.ibidem ar.4.Hoc enim sacra
mento baptizatus fit miles Christi,ad constanter confitendum
& fortiter pugnandum cõtra eius inimicos c.1.de Cõsec.
dist.2.& ita signatur cruce,quæ est signum sui Ducis.Quorum
duplex bona pars confirmatur,per concil. Trid.quod sess.7.de
Cõfirma.tribus canonibus, declarat hæreticum,qui dixerit con
firmationem non esse verum sacramentum aut nullã in ea vir
tutem ineſſe,aut eius ordinarium ministrum non esse solum
Episcopum.Põdera,quod ait ordinarium,significans posse esse
aliquem dispensatione Apostolica,vt prædictum est.

Circa hoc sacramentum peccat mortaliter.Primo, qui non
sufficiens Episcopus,ministrat illud,vel existẽs Episcopus vngit
olei non consecrato vel non confecto ex balsamo,vel non ser
uata prædicta forma per supradicta.

Secundo, Qui suscipit illum credens vel credere debens se
mortalis culpæ reum per d.ꝫ.eod.nu.6.

Tertio,Qui per contemptũ non curat se suamq; familiã con
signari arg.c.de Cõsec.dist.1.Dixi(Per contemptum)quia sola
negligẽtia tantũ esset venialis, cũ non videatur vlli præcepto
obligari,vt ait Scot.in dist.dist. 7. Conténere autem videtur,

qui

qui potens sumere commode omittit, secundũ Palu. in 4. dist. 7. quod verum est, quoad præsumptionem fori exteriorisquæ in interiori cessat c. Tua, de sponsi. in quo ille vere contrahit, ideo principaliter omittit, quod parutfacit per ea quæ dicit S. Th. 2. sec. q. 186. art. 9. vbi id pulchre explicat Cajet. & Archi. in c. Quicũque. 81. dist. quẽ sequitur Dominic. in c. Nullus. 55. dist.

Quarto, Qui patitur se sine patrino confirmari credens aut credere debens quod licet hoc non sit de substantia sacramenti, est tamen de præcepto.

Quinto, Qui non se facit confirmari ante omnem ordinationem c. 4. sess. 23. concil. Trid. de refor. nullam tamẽ per hoc censuram incurri, aliquoties respondi. Tum quia eius omissionis negligẽtia non est mortalis, vt dictum est. Tum quia quamquam iure id cauetur, nam nec prædictum concil. addit aliam pœnam quam quod non admittatur quis etiam ad primam tonsuram ante confirmationem. Tum quia licet character ordinis de necessitate sacramenti requirat characterem baptismi, nõ tamen requirit characterem confirmationis. Quin opinamur cum Soto in d. dist. 24. q. 1. ar. 4. sub fin. peccare quidem sed non mortaliter suscipientem vel ministrantem etiam scientes ordinem ante confirmationem, modo id sine contemptu fiat.

De sacramento Eucharistiæ.

SVMMARIVM.

Eucharistia sacramentum polyonymum, & quod nu. 10.
Eucharistiæ circa sacramentum errores nu. 10.
Communio, quod non requirat confessionem, disputat. nu. 10.

SAcramẽtum hoc polyonymũ, siue multinomiũ est, vocatur enim Græce Eucharistia, hoc est bona gratia, quia vt Magister ait in 4. dist. 8. Iesum Christũ qui est omnis gratiæ fons & origo, continet: Hostia item, Sacrificiũ, Communio, Sacramentum altaris, & viaticũ, ob eas rationes, quas reddit Th. in 3. part. q. 73. ar. 4. & paulo latius nos reddimus in addit. c. Quando. 96. Cõsec. dist. 1. n. 131. cum seq. Diffiniri autẽ potest ex mente Magistri & Thomæ & aliorum omnium vbi 5. esse sacramentum quod sub specie panis, & vini, vel alterius eorum, verum corpus & sanguinem Iesu Christi continet. Dixi Sacramẽtum pro genere, reliqua pro differentia. In quibus aduertendum, quod vno eodemque modo existunt corpus sanguis sub vtraq; specie, sanguis enim vtrobique existit intra eius gloriosi corporis venas, & vtrobique corpus sic continetur cum, quãtis sub spe-

cie panis cõtinetur corpus virtute verborum sacramẽti, & sanguis per concomitantiã eius, & cõtra, sub specie vini cõtinetur sanguis virtute verborũ sacramenti & corpus per cõcomitantiam, secundum S. Tho. receptum in 3. part. quæ. 76. art. 1. & 2.

Circa materiã huius sacramẽti peccat mortaliter Primo, qui ea ordine definita Tridenti vndecim canonib. à Concil. sess. 13. credere debẽs ea esse definita ab ecclesia & prædicta in concilio, & si verbo, vel scripto id exprimit, est excõicatus per prædictam bullam Cœnæ. Definiuit autẽ concil. hæreticum esse dicere verum Christi corpus & sanguinem eius non contineri realiter in hoc sacramẽto, vnita eius diuinitati, sed solum in signo, & figura can. 1. Aut aliquid substãtiæ panis, aut vini remanere in eo post consecrationem, licet eorum accidentia maneant can. 2. Aut sub qualibet specie tã vini quam panis, & qualibet parte separata ab alia non contineri totũ corpus Christi can. 3. Aut licet quando ministratur, aut sumitur sit in eo, non omnem esse ibi potest, nec ante sumptionẽ, nec in reliquiis eius can. 4. Aut principalẽ eius fructũ esse peccatorum condonationem, can. 5. Aut non esse adorandũ Latria siue debita Deo adoratione in sacramento. Aut non esse faciendum peculiares festum, neque deferendũ in supplicationibus, siue processionibus, neque populo proponendum adorandum, can. 6. Aut non licere seruare illud in sacrario, nec deferre ad infirmos can. 7. Aut in communione non sumi realiter Christum can. 8. Aut Christianos etiam discretos, non teneri communicare semel in anno cano. 9. Aut sacrificum non posse se ipse communicare, can. 10. Aut solam fidem sufficere ad beneficium non communicandum, can. 11.

Secundo, peccat & est excommunicatus, qui etiam disputãdo contra definitionem habentem licere contrito, ante actualem confessionem mortalis culpæ, communicare, præfato can. 11.

De sacramento Pœnitentiæ.

SVMMARIVM.

Pœnitentia quid, & quod, & quæ partes eius. num. 11.
Pœnitentia circa sacramentum multa definita Tridenti num. 11.
Pœnitentia in mortali suscipiens, vel ab eo qui est in illo, quando peccet. num. 11.

PŒnitere quid sit, & an vox pœnitẽtia sit latina, & ꝙ pœnitentia est duplex virtus, & sacramentũ, & alia iis annexa, præmissa sunt in Prælud. 10. & ex mente ibi citatorũ, sacramentum

tum pœnitentiæ est sacramentum absolutionis, quo sacerdos sibi subditum, & confitentem legitime sua peccata, cum iusto dolore & proposito satisfaciendi absoluit ab eis. Dixi (Sacramentum) pro genere: reliqua pro differentia, quæ tangunt tres partes integrales eius, scilicet contritionem, confessionē & satisfactionē, quę sunt quędā eius materia, de quib. est dictum in d. præludio generatim, & in tribus capitulis primis singulatim.

Circa hoc sacramentum peccat, qui credit, non esse vera dogmata finita Tridenti à consilio sess. 14. Aut dubitat de veritate eorum credens, aut credere debens, ea esse ab Ecclesia, & concilio definita, & si verbo aut scripto id exprimit, est excommunicatus per Bullam cœnę prædictā. Diffinita vero vbi 3. sunt hæc. Quod pœnitentiæ semper fuit necessaria, ad veniam peccati mortalis. Quod sacramentū pœnitentiæ nunquam fuit ante aduentum Christi, nec ante mortē & resurrectionē eius. Quod postea nulli prodest nondum baptizato. Quod Christus principaliter instituit illud per illa verba: Quorū remiseritis &c. per quæ eodem fuit data potestas reconciliandi Deo, eos, qui post baptismum mortaliter peccant. Diffinit itē esse hæreticū dicere, sacramentum pœnitentiæ non esse verè ac propriè sacramentum institutum ad reconciliandum Deo peccantes mortaliter post baptismum, can. 1. Aut vnum & idem esse sacramentū baptismi & pœnitentiæ, & ideo pœnitentiam non recte appellari secundam tabulam naufragij, c. 2. & can. 1. Quia vt idem concil. fecit, materia & forma eorū est diuersa, & non oportet vt minister baptismi sit iudex, sicut minister pœnitentiæ: Et quia sacramentum pœnitentiæ nil prodest non baptizato, nec baptismus prodest lapso post eū in mortale. Et contra baptismum in mortale baptizato, & pœnitentia lapso potest baptismus prodesse non requiri contritionē, confessionē & satisfactionē, non esse intelligendā teriam & partes eius, can. 4. Aut dicere, alium quam Episcopum vel presbyterū, absoluendi potestatem habere c. 5. & can. Aut eosdē si mali sunt, eam deperdere, aut non esse audiendos absoluendum cōfessum, sed ad declarandum eum absolutum c. 6. & canone 9. Admoneo lectorem non excerpere me omnia contenta in canonibus prædictæ sessionis, quia ea, quæ pertinent peculiariter ad contritionem excerpta fuerunt in c. 5. quæ ad confessionem c. 2. & quæ ad satisfactionem c. 3.

Secūdo, peccat qui absq; cōtritione, vel iusta attritione peccatorum suorum, aut absque proposito ab eis abstinendi, ac

recipiendi debita, aut existens excommunicatus, ante absolutionem ab excommunicatione, absolutionem sacramētalem profert, aut vult absolui ab aliquo non presbytero, aut ab excommunicato denunciato, aut suspenso, aut si citra necessitatem à parocho alieno, vel à suo notorio peccatore, vel quum scit esse in mortali, & pœnitentiam non acturum ante absolutionem per supradicta in dictis tribus cap. & in cap. 9. num. 5. cum seq. & in cap. 11. nu. 12.

De Sacramento Extremæ vnctionis.

SVMMARIVM.

Extremæ vnctionis quid, & vnctio cum verbis concurrat, nu 12.
Extremæ vnctio quas partes tangat, & quibus fit verbis, nu. 13. & quando, & non nisi semel moriturus detur, nu. 14.
Extremæ vnctionis de sacramento multæ veritates Tridentinæ, nu. 15.
Extremæ vnctionis contemptus, vel in mortali susceptio mortalis, nu. 16.

SAcramentum extremæ vnctionis est sacramentū, quo presbyter vngit certas corporis partes infirmi probabiliter periturum oleo consecrato certa verba cum debita intentione proferendo, c. 1. de Sacramen. vnct. adiunctis notatis ibi & in 4. lect. 2. Dixi (Sacramentum) pro genere, reliqua pro differētia. Dixi (presbyter) ad designandum neminem alium posse illud ministrare vt diffiniuit concil. infra citandum. Dixi (Vngit) ad designandum actum ministrandi, qui consistit in vngendo, & non debet durante prolatione verborum necessariorum, non sufficit vngere finita verborum prolatione, aut ante prolationem principiū, vt in simili dictū est supra eod. de baptizando, & de cōfirmante, nu. 8. & de ordine dicetur infra, nu. 17. Dixi (Certas partes) vnctio enim debet fieri in oculis, auribus, naribus, pedibus, & renibus. Dixi (Infirmi & c.) ad designandum hoc sacramentum, nō enim sufficit, vt fit ministrandum, nisi probabili mortis periculo, in quali est morte languens, vel in quouis probabili mortis periculo, in quali est morte quælibet infirmitas sufficit, sed oportet, vt sit talis, quæ probabile mortis periculum minetur secūdum omnes: cuilibet eiusmodi infirmo est ministrandū, etiam si iam sit amens, si absq; irreuerentia sacramenti id fieri possit, & potuerit ante peccare, & antequam insaniret expresse, aut tacite illud aut si meminisset, petiturus fuisset, nec in peccato mortali notorio insanierit, quāuis sint qui ætatem puberem exigant, imo & si dubitatur an sit mortuus, administrari potest sub conditione si non est mortuus, non tamen iā aperte

Universidad de Deusto
Biblioteca

mortuo,nec incepta ministratio perficienda est,si autem morietur.Dixi(Oleo sacro)ad designandũ materiam,quæ est oleum oliuarum,per Episcopum consecratum.Dixi(Certa &c.)ad designandum eius formam,quæ iuxta concil.Flor.est hæc,quando oculi infirmo vnguntur:Per istam sacram vnctionẽ & per suam piissimam misericordiam indulgeat tibi dominus quicquid deliquisti per visum,quando aures,dicendum est,per auditum,quando nares,per odoratum,quando os per oris viti, quando manus,per tactum,quando pedes,per incessum,quando renes, per ardorem libidinis: quamuis multæ ecclesiæ vtantur istis verbis,& per sanctissimam benedictionẽ, loco horum,per suam piissimam misericordiam.nec nocet,per mox dicenda,diuersitas verborum, in eundem scopum tendentium. Quæ sententia omnia probantur per illa Iacob.5.Infirmatur quis in vobis,inducat presbyteros ecclesiæ,& orent super eũ,vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmũ,& alleuiabit eum dominus, & si in peccatis sit,dimittentur ei. Nam per verbum(infirmatur)probãtur dicta de infirmo vngendo,& per verbum (presbyteros) dicta de ministro, & per verba (vngentes oleo)dicta de vsu & materia,& præterea per verbũ(alleuiabit) probatur hoc sacramentũ conferre saluté corporis,quando spiritali infirmi expedit:Et per illa verba(& si in peccatis sit &c.) per hoc sacramentum peccata remitti.Et quia non expressim mortalia,nec venialia,intelligenda sunt de omnibus,si tamen ad id necessaria concurrant,arg.c.Solitæ de Maiorit.& obed.& c.Si Romanorum 19.dist.Vnde licet secundũ communem principaliter institutũ fuerit contra venialia tamen etiam mortalia remittit. Quo fieri potest, vt aliquis moriens absq; hoc sacramento damnaretur,& vnctus eo saluaretur.fieri enim potest vt aliquis sua peccata confiteri nõ possit,aut quamuis posset,non censet illud necessariũ ei,quia iam est cõfessus,sine tamen contritione vel attritione ad remissionẽ sufficienti,& posita casu attritio ei superueniat,quæ licet de se non sufficiat ad remissionem,sacramenti tamẽ calore adiuncto sufficeret iuxta opinionem Tho.3.q.79.ar.1. communiter receptam scilicet per virtutem sacramenti aliquẽ ex attrito contritum fieri iuxta dicta supra c.1.nu.40.& 41.Quare magnæ curæ nobis huius sacramenti susceptio esse debet,vt moriẽtes beati semper viuamus.Amen.

14 Porro,ratio cur morbo,vel senio,& nõ alio morbo moriens administratur est,quia sic morientis iudiciũ,& constantia valde turbatur,corporis,& sensuũ omniũ imbecillitate, c. Nullum his,quæ ibi scripsimus de pœnit.dist.7.Quin & damnum

erunt eum illa hora,quam quauis alia omnium peccatorũ remissione,& spectris horrẽdis affligit.Quod vsu venire iis non solet,quibus vita violenter eripitur,quia moriuntur intepido iudicio, & firmo, neq; eiusmodi repræsentationibus afflictis,ideo non ita necessaria est illis,ac huic ista vnctio.

Circa hoc sacramentum peccat mortaliter.Primo, qui credit 15
non esse vera definita super eo Trident.sess.14.aut dubitat de veritate,credens,aut credere debens ea esse ab ecclesia & concilio definita,& si verbo,vel scripto id exprimit,est excommunicatus,per sæpe dictam bullã cœnæ. Definitũ vero est ibi: Impium esse dicere extremam vnctionem non esse vere & propriè sacramentũ institutum ab ipsomet D.N.Iesu Christo, & promulgatũ à D.Iacobo can.1.aut nõ cõferre gratiam,sicut olim: Aut non remittere peccata,nec alleuiare infirmũ,aut iam cessasse, quasi olim tantũ fuerit gratia curationum can.2. Aut contra eam,quẽ obseruat Ecclesia Romana repugnare sententiæ beati Iacobi,ideoq; eum posse iuste mutari,& cõtemni can.3. vel D.Iacobum per presbyteros intellexisse seniores populi,& non tantũ sacerdotes,ideoq; posse per alios quam Episcopos, plures alias ecclesias, alia vti verborũ æquipollentium forma. Quia licet ipsemet Dominus illud instituerit,verba tamen forsan quibus est ministrandum,non præscripsit. Adeo quod D. Iacobi verbo indicatiuo(Vngo te &c.)vteretur, quæ communis sententia profunde fundata à Palud.in d.distinct.23.per quod tollitur dubium è longinquo nobis propositum.

Secundo,qui ægrotus vel senex cõstitutus in articulo mortis 16
et petit hoc sacramentũ per contemptũ iuxta omnes in 4.dist. 18.§ non petit filio,seruo,famulo,pupillo,aut alij suæ curæ commisso per supradicta in simili c.21.nu.57.Arg.c. Duo.23.q.4. Tertio, qui accipit credens, aut credere debens se mortalis culpæ reum,sine confessione,vel contritione,vel tali attritione quæ calore huius sacramenti vim contritionis attingeret, per supra dicta eod.cap.nu.2.

De Sacramento ordinis.

SVMMARIVM.

Ordinis genera quid,& quis ecclesiasticus,& quid ordo sacramẽtũ.n.17. Ordo Theologiæ septemplex.x.Canonistis nouemplex,nobis,octuplex.nu.18. Ordinis circa sacramentum errores Trident damnati.nu.18.A. Ordinatus sub Episcopo titulari, vel contra Prælati voluntatem vt piecum.18.B.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Episc pus ordinãs alienum aut suum sine titulo &c. vt p cap. nu. 1. 8.
Ordinatus non renuncies nec alienes titulum nisi sic &c nu. 1. 8.

ORdo generaliter & proprie sumptum, authore Aug. lib. 19. de Ciuit. Dei c. 13. est partium dispariumq; rerum sua cuique loca tribuens dispositio, quomodo capitur in c. Ad hoc 89. dist. & in Rub de ord. cognit. & ff. de Decret. ab ord. fac. & quia personę præstant rebus, ideo hominum ordo præstantior est ordine rerũ, l. 2. ff. de stat. homi. Et quia inter homines Deo sacri, siue spirituales præstant aliis c. Solitæ de Maior. & obed. ideo per antonomasiam appellatione ordinis simpliciter prolati intelligitur ecclesiasticus, sicut appellatione iuris Ciuilis Romanum, & Apostoli, Paulus §. Ius ciuile. iuncta glo. Inst. de iure natur. & diffinitur à Tho. Vvaldensi lib. 2. de Sacrament. c. 116. esse, sacramenta ministrantium habitudo legitima cuique ratione ministerij sui conueniens: Hinc dicitur ordo canonicorum, & ordo Prædicatorum & Minorum. In hac tamen materia accipitur pro sacra ordinatione & actu quo homines in ecclesiasticum ordinem cooptantur vt colligitur ex concil. Trident. sess. 23. can. 3. & potius secundum mentem quam verba magistri, & aliorum in 4. dist. 24. & glo. in summa 32. dist. potest definiri, esse sacramentum quo traditur character, & potestas consecrandi eucharistiam, vel in id administrandi. Dixi, Sacramentũ, pro genere, reliqua pro differentia. Materia cuius est traditio rei sensibilis, vt libri, vel calicis quæ & acceptio seu tactus earum debent concurrere cum prolatione verborum formæ, ita vt durante ea fiant, quoniam si ante vel post fierent, ordinatio esset nulla: vt late demonstrat Caiet. in Tract. 16. de Collat. ord. & suprà dictũ est in simili de Baptismo nu. 7. & de Confirm. nu. 8. & de Extrema vnctione, nu. 11. Quod fundatur multis in quibus est c. fi. de Sacram. non iteran. quod ipsum tamẽ in contrarium fortiter retorqueri potest, quatenus habet suppleendum & non iterandum. Sed respon. illud esse referendum ad manuum impositionem, & non ad tactum: quorum dicendorum prius mentionem fecimus. Et nota quod ad sacramentum ordinis non requiritur, illa enim non est de substantia sacramenti vt tactus, seu acceptio, quod recte post alios declarat Sot. in d. dist. 24. q. 1. ar. 4. forma vero est prolatio verborum, quæ pro varietate ordinum sunt varia, sicut & res traditæ sunt diuersæ. Conueniũt tamen in significando traditionem & acceptionem sacramento substantialem. Dixi, character, ad designandum quod character & potestas, quæ traditur non sunt sacramentum sed effectus eius. Vnde diffinitiones eorum, quæ habent hoc sacramentum esse

characterem, siue signaculum, & potestatem, debent censeri datæ per effectum, & non per genus, & differentiam, vt illa August. Fides est credere quod non vides, & illa Azon. in Rub. de Appell. Appellatio est rescissio sententiæ &c. Dixi (consecrandi) ad distinguendum ordinem presbyterij ab aliis. Ordinem autem sunt nouem secundum Canonistas in c. Cum contingat 21. dist. quibus constituuntur Tonsuratus, Ostiarius, Lector, Acolythus, Subdiaconus, Diaconus, Presbyter, & Episcopus. Quamuis secundum communem Theologorum opinionem. 24. solum sint septem dicentium, Primam tonsuram, & Episcopatum non esse ordines sed officia. Quorum quatuor minores dicuntur sacri, non quidem, quod omnes non sint sacri, sed quia eis est annexum votum solenne castitatis, non vt essentiale, sed accidentarium ex statuto ecclesię. c. Nullum. 38. dist. c. Decernimus. 23. dist. & c. 1. de voto lib. 6.

Citra hoc sacramentum peccat mortaliter. Primo, qui credit A
hoc esse vera definita super eo à dicto Concil. sess. 23. aut de eorum veritate dubitat, & si hoc verbo vel scripto exprimat, est excommunicatus per bullam cœnæ suprà sæpe citatam. Defistunt autem concilium, hæreticum esse eum, qui dixerit, nõ esse in nouo testamẽto sacerdotium visibile, vel externum, vel non dari potestatem aliquam consecrandi, & offerendi verum corpus & sanguinem Domini, & peccata remittendi, & retinendi, aut ministerium tantum, & nudum ministerium prędicandi euangelium, vel eos qui non prædicant prorsus non esse sacerdotes. Aut præter sacerdotium nõ esse in Ecclesia canonica alios ordines, & maiores, & minores, per quos velut per gradus quosdam in sacerdotiũ tendatur can. 1. Aut ordinem siue sacrã ordinationem non esse verè & propriè sacramentum à Christo Domino institutum, vel esse figmentum quoddam humanum excogitatum à viris rerum ecclesiasticarum imperitis. Aut esse ritum quendam eligendi ministros verbi Dei, & sacramentorum can. 3. Aut per sacram ordinationem non dari spiritum sanctum, ac proinde frustra episcopos dicere, accipe spiritum sanctum. Aut per eã non imprimi characterem, vel eum qui semel fuit sacerdos semel fuit, laicum rursus fieri posse can. 4. Aut sacram ordinationẽ quã Ecclesia in sancta ordinatione vtitur, non tam nõ requiri, sed contẽnendam & perniciosam esse, similiter, alias ordinis cæremonias can. 5. Aut in Ecclesia Catholica nõ esse Hierarchiam diuina ordinatione institutam, quæ constat ex Episcopis, presbyteris & ministris can. 6. Aut episcopos non

Universidad de Deusto Biblioteca

esse presbyteris superiores, vel non habere potestatem confirmandi, & ordinandi, vel eam, quam habent, illis esse cũ presbyteris cõmunem, vel ordines ab ipsis collatos sine populi vel potestatis secularis consensu aut vocatione irritos esse. Aut eos qui nec ab ecclesiastica potestate rite ordinati, nec missi sunt, sed aliunde veniunt, legitimos esse verbi & sacramenti ministros. can. 7. Aut Episcop. qui auctoritate Romani Pontificis assumuntur, non esse legitimos ac veros Episcopos, sed figmentum humanum, can. 8. Aduertendũ, quod prædictũ concilium non definit vtra opinio Theologorum, vel Canonistarum, de ordinum numero sit tenenda, quod sperabamus, quando hæc scripsimus. Licet can. 2. 3. 4. & 7. canonistis videantur aliquo ex parte fauere. Quare probabilis videtur vtraq;. Mea tamẽ sententia saniori, est, quatuor ordines siue ordinationes, scilicet tres maiores, & Episcopatum, esse vere & proprie sacramenta, quibus prædicta definitio conuenit, alios autẽ potius esse sacramentalia, & ita quoad Episcopatum recedo à cõmuni Theologorum per c. 1. iuncta gl. 32. dist. & allegata in ea, quæ expresse ponit quatuor sacros ordines & per prædictũ 7. canonẽ, quibus bona fide nescirẽ respondere. Quoad quatuor vero minores & primam tonsuram, recedo à canonistis. Tum per rationes Caiet. in tract. de modo & rit. ord. suscep. Tum quia non est eis adiunctũ votum castitatis solenne. Tum quia durũ videtur dãnare omnes, qui accipiunt eos non præmissa confessione, vel saltẽ contritione sufficienti, quorum infinitus videtur esse numerus, quod tamen necesse esset facere si essent sacramenta vera gratiã conferentia ex opere operato, per dicta supra eod. c. nu. 2. Tum quia conferunt eos etiã Abbates. c. Quoniã. 69. di. c. Cum contingat. & quia cum ei anno. per Inno. Host. Ant. & alios. de æta. & qualit.

Secundo peccat, qui credens, vel credere debẽs se mortalis culpæ reum, Episcopatum, vel alium ordinem sacrum suscipit secundum omnes, non autem qui alios, secundum eos qui negant vera esse sacramenta, quos sequimur.

B Tertio, qui contrauenit nouis statutis Concil. Trid. quod in sess. 14. c. 2. de Refor. statuit, vt qui se procurat ordinari ab Episcopo titulari absq; licentia sui Episcopi etiã si sit illius familiaris, & continuus cõmensalis, & in loco nullius diœcesis vel exẽpto, suspensus sit ab executione ordinũ, quousq; suo Prælato visum fuerit, Episcopus vero titularis ab exercitio Pontificalium per annũ. Et sess. 23. c. 9. de Refor. quod Episcopus ordinare potest eũ qui fuit familiaris eius per triennium, si beneficium statim re ipsa, & sine fraude illi cõferat & sess. 14. c. 2. de Reform.

Reform. quod nemo promoueatur ad ordines cõtra voluntatẽ sui prælati etiã si prohibeatur promoueri ob occultũ crimẽ, & extraiudicialiter, & quod ei qui à suis ordinibus, gradibus, aut dignitatibus ecclesiasticis fuerit suspensus, nõ suffragetur vlla licentia de promouendo, aut ad priores ordines, gradus aut dignitates antea cõsequutas restitutio contra proprij prælati voluntatem. Et ibidẽ can. 3. quod episcopus potest suspendere ad tempus sibi visum suum subditũ ordinatum quacunq; auctoritate, absq; suo præcedenti examine, etiã si eum inueniat inhabilem. Et sess. 21. c. 1. de Reform. Quod episcopus, aut alij sui ministri pro collatione quorumcunq; ordinum, aut pro literis dimissoriis, aut pro sigillo nil quicquã etiam sponte oblatum accipiant. Et notarij pro scriptura, si eis nullũ salarium pro officio exercendo sit cõstitutum, decimã tantum vnius aurei partem accipere possint. & sess. 23. c. 3. de refor. quod non cõcedat dimissorias nisi prius examinatis & probatis. Et sess. 21. ca. 2. de Refor. quod nemo ordinetur nisi prius legitimè constet eũ beneficium ecclesiasticũ ad victum sufficiẽs pacifice possidere. Et quod illud beneficiũ resignare nequeat nisi facta mentione q ad illius beneficij titulum sit promotus, eaque resignatio non admittatur nisi constet aliunde posse cõmode viuere, & aliter facta sit nulla. Et q patrimonium vel pensionẽ obtinẽtes promoueri posthac nequeant, nisi quos episcopus iudicarit necessarios vel vtiles, constito prius, quod patrimoniũ illud vel pensio satis sunt eis ad vitã honeste sustentandam, & illa sine licentia episcopi alienare nequeant donec beneficium sufficiens adepti fuerint, aut aliunde habeant, vnde honeste viuere valeãt.

Quarto, qui contrauenit illis præceptis, vel prohibitis quæ continentur infrà c. 25. nu. 63. & seq.

Alij modi peccandi ratione ordinis colligi possunt ex his quæ de matrimonio infrà eod. c. nu. 25. dicentur; & de indigna perceptione & administratione, ex c. 25.

De sacramento Matrimonij.

SVMMARIVM.

Matrimoniũ quatenus sacramẽtũ quid, & quale est apud infideles, n. 19.
Matrimonij sacramentum conferre gratiam est de fide, nu. 20.
Matrimonij materia & forma quæ cum exemplis, nu. 20.
Matrimonium indissolubile regulariter sic in totum, sic in partem soluitur, nu. 21.
Diuertere vt potest coniunx à coniuge incitante ad peccatũ, & an ob lepram vel morbum contagiosum, & an teneatur ob adulterium, nu. 21.

Adulterans perdit ipso iure ius exigendi debitũ, licet tamen petat. n. 23.
Adulterans perdit ius negandi debitum adulterantis. nu. 23.
Debitum in foro animæ non debetur adulterantis. nu. 24.
Adulterantis coniunx quando religionem ingredi potest. nu. 24.
Sponsalia quid, & quomodo solvantur, & de eorum effectu. nu. 25. Religiosus ingressus, &c.
Supervenientia assumptam, pœnitentia impuberis, lapsus impotentia morbi, fornicationis, inimicitiæ capitalis, defectus promissi, & consummati, ordinis sacri, cognationis legalis, adsperitatis morum & can. nu. 26.
Sponsalia omnia ipso iure solvuntur per causam notoriam. nu. 26.
Sponsalia duobus modis transeunt in matrimonium. nu. 27.
Matrimonium & sponsalia contrahendi quæ ætas legitima. nu. 27.
Matrimonium regulariter omnis iustæ ætatis & indi. & quæ non. nu. 28.
Matrimonij impedimenta quot, & quæ dirimant, & quæ non. nu. 30.
Matrimonij circa sacramentum errores Trident. damnati, nu. 30. & ob errorem,
Matrimonium contrahens peccat ob ætatis defectum. nu. 30. & ob errorem,
qui si est personæ, vel conditionis seruitus annullat illud. nu. 32.

29 PRæsupponimus Primo, quod sacramentũ matrimonij est sacramentum quo fit maris & fœminæ cõiunctio, indissolubilem vitæ consuetudinẽ retinens, vt colligitur ex l. 1. ff. de ritu nup. & prin. Inst. de pat. potest. & ex Mag. & aliis in 4. dist. 28. & in rub. de sponsa. & matri. Dixi (sacramentum) loco generis. nec obstat quod matrimonium est inter infideles non baptizatos, qui non sunt capaces sacramentorũ quorum ianua est baptismus. cap. Veniens. de Presb. non bapt. quia apud eos non est matrimonium, quatenus est sacramentũ, sed tantum, quatenus est contractus, & prædicta definitione definitur solũ sacramentum matrimonij siue matrimonium, quatenus est sacramentum. Dixi (Maris & fœminæ) ad differẽtiam sacramenti pœnitentiæ quibus fit quædam coniunctio inter Deum & animam metaphorice iuxta c. Debitũ, & ei anno. de Big. Dissipatio iunctio) intelligendo potius vnionem animorum quam corporum, vt gl. declarant in iuribus suprà dictis, & est text. in l. Neptias. ff. de reg. iur. & in c. sufficiat. 27. q. 2. Dixi (indiuidua &c. quia est insolubile, hoc est non potest nisi morte naturali reg. lariter solui, nec sic coniuncti possunt aliis altero viuente coniungi, & vterque alteri debet fidem seruare, & debitum iugale reddere, & se mutuo in administranda re familiari uare, & neuter eorum sine alterius consensu consuetam promittere potest.

Ex quo infertur Matrimonium Christianorũ gratiam conferre ex opere operato, nisi obex ponatur, iuxta communem Rabe

Rabe. de spons. & in 4. dist. 26. contra gloss. c. Quicquid. 1. q. 1. & nonnullos eam male approbantes, quia ex prædicta definitione potest illad esse sacramentum, cuius proprium est ex opere operato gratiam conferre vt suprà eod. nu. 1. dictum est, quod non solum pro falso, quod ait illa glo. sed etiam pro hæretico habendum est. Addo hic omnia quæ dicentur in hac materia de matrimonio intelligenda esse de fœminis & è contrario, nisi quatenus ad expressum fuerit.

30 Secundo, præsuppono, quod quãuis diuersi diuersa de materia & forma huius sacramenti sentiant, præsertim Adria. in 4. Martini. q. 1. planius tamen videtur, quod consensus legitimorum personarum ad contrahendum idonearum, sit materia, & verba aut alia signa, & etiam interdum taciturnitas, quibus ille consensus profertur sunt formæ: vt materia stipulationis, quæ interrogatione & responsione cõueniente, fit, est cõsensus, & verba sunt forma. Ita in prin. & §. 1. ff. de verb. cum ei annot. quãuis ad stipulationem necessaria sunt verba, & non sufficiunt nutus aut signa, vt scriptura per d. l. 1. ad matrimonium autẽ sic. c. Cum Dilectus. & c. Tuæ. de spon. imò interdum auditio & taciturnitas sine contradictione, vt quando pater cõtrahit pro filia præsente, audiente, tacente & non contradicente iuxta glo. communem receptam in cap. Honorantur. 32. q. 2. pro quo aptus text. in c. 1. c. Porro, de despon. Impub. lib. 6. Illa vero verba & signa sufficiunt, & requiruntur, quibus significatur statim vnã personam dicto vel signo, alterum alteri sui corporis potestatẽ tradere, contra omnium sentẽtiam. Qualia sunt illa, ego te in meã accipio. Et ego te in maritum meum accipio, c. Si in. de spon. & alia eis æquipollentia, vt consentio in te tanquã in virum, vel meam coniugẽ, & ab hoc tempore, pro mea vxore, vel marito habebo, aut volo, vt sis mea vxor, vel maritus c. Fe. de spon. nil enim refert quid de æquipollentibus fiat. C. F. Mand. cap. Licet, de Test.

31 Tertio, præsupponо ꝙ matrimonium interdum diuiditur in illud quoad vinculum, & interdum quoad thorum & cohabitationem tantum, & interdum quoad thorũ tantum. Nam primum fit in totum antequã sit cõsummatũ copula carnali per quam fit cõiugium c. Cõmissum, de spõ. quod esse de fide definiuit Trid. prædictum. Diuiditur etiã ante consummationem per dispensationẽ Papæ iusta de causa factam secundum glo. in c. 1. & ex publico, receptam ab omnibus puris Canonistis,

& à Theologis canonum peritis, contra puros Theologos ex-
cepto Caiet. in opusc. Tom. 1. tract. 28. Quorũ opinio adeo fo-
uatur, quod etiam ter vel quater ad petitionem consilio meo a-
tequam in vrbem veniſſem oblatas, fr. re. Paulus iij. & Pius iij.
per ſuas diſpenſationes, diſſoluerunt quædã matrimonia con-
nino clandeſtina, nondum cõſummata in remediũ animarum
alioquin probabiliter perituraru, quod atteſtor, ne quis ſcrupu-
tus Sorum lib. 7. de inſti. & iur. cõtra Caiet. vllum ſcrupulũ ha-
gerat iis, qui eiuſmodi ſanctiſſima gratia fruuntur, vel poſſint
fruentur: Nam & poſt eũ Michael à Medina Franciſcanus vir
eruditiſſ. & alioqui purus Theologus lib. 5. de ſacror. hon. ca-
tinentia Caiet. & communem eſt ſequutus. Diuiditur etiã ma
trimonium contractum inter infideles etiam poſt conſumma-
tionem, ſi altera pars eorum ad fidem catholicã conuertatur, &
altera noluerit ei cohabitare ſine contumelia creatoris, & ita
niſu ad peruertendam, vel inducendam eã in mortale. c. Gau-
demus, de Diuor. quia vt dictũ eſt, non eſt inter eos ſacramen-
tum ſed contractus tantũ. Diuiditur autem quoad thorum &
cohabitationẽ, & non quoad vinculum propter fornicationem
iudicis authoritate iuxta illud Luc. 16. Quicunq; dimiſerit vxo-
rem niſi ob fornicationẽ, & c. relatum. in c. Dixit Dominus. 32.
q. 1. & c. Dominus, ea. cauſ. q. 7. & etiam propter ſæuitiam, con-
iugis, & ob aliquas alias cauſas notatas ſuper text. fing. c. Lite-
ras. §. fi. de reſt. ſpo. Diuiditur autem quoad thorum tantũ ob
fornicationem per ſolam euangelij auctoritatem, ſine alia hu-
cis ſententia, ſecundum cõmunem. Circa quæ alias hic addita
22 Primo, poſſe coniugẽ catholicum vel catholicã diſcedere à co
habitatione cõiugis Lutherani, vel Lutheranæ ad ſuã hæreſim
inducentis per c. 2. de Diuor nõ tamen nouã cõtra hæreſim. Secun-
do, idem eſſe dicendum de cõiuge, qui vel quæ, à ſuo vel ſua
cõiuge inducitur ad aliud peccatũ mortale, & nõ poterit ab eo
ducẽdo retrahi, Palud in 4. di. 39. q. 1. col. fi. Tertio, reſpondi-
nos cuidã nuptæ, poſſe illã recedere à ſuo marito adeo iuſto &
nimo, & nimium fidenti quod inducebat in domũ ſuam quoſdã
amicos parũ pudicos, quibus vel aliquo eorũ cum ea ſolãa
exibat domo, & illi modo directè, modo indirectè, modo ver-
bis, modo tactu, inducebant eã in aliquod peccatũ cordis, & in
grande periculũ operis. & rogatus ab ea ne id faceret, negligeba-
bat. Tum quia eiuſmodi maritus ſaltẽ indirectè inducebat eã
ad peccandum. Tum quia non tenebatur ei coniuncta eum
periculo mortis corporalis volenti eam occidere, vel interfi-
cere d. c. Litteras. ſub fin. ad quod reducendũ eſt c. 2. de Diuor.

Adulteri non tenebatur cõiuere illi: ſub tanto periculo mor-
tis ſpiritualis, quæ tãto grauior eſt corporali, quãto anima præ
ſtat corpori. c. Ille 22. q. 1. & c. Præcipimus 12. q. 1. Tum quia vxor
poteſt diſcedere à marito furẽte, nolente à furando ceſſare Palu.
vbi ſup. Tum quia non obſtat neminẽ poſſe cogi ad peccandum
quia non poteſt etiam cogi ad apoſtatandum, poteſt
tamen diſcedere à conſorte in apoſtaſiam inducente per d. c. 2.
Felin. ibidem. & in c. Diſcretionem iuncta gl. de eo qui cogn.
conſan. vx. ſuæ. Quarto, cõiugem à coniuge recedere non poſ-
ſe propter morbum, quem alij Gallicũ, alij appellant Neapoli-
tanum arg. c. Si vxorem & c. Horrendus. 32. q. 5. Alex. in l. Si cum
morbum §. Si maritus ff. Solut. matri. quia non poteſt etiam ob
morbum lepræ, qui eſt æque contagioſus c. 1. & 2. de Coniug.
lepr. Quinto, quod coniux à coniuge, non poteſt ob amen-
tiam diſcedere, niſi probabile mortis periculum induceret per
inſaniã. quod dolens reſpondi cuidam amico religionem in-
trare volenti, eo quod vxor furere cœperat, quia commode po-
terat eam à ſe offendendo arcere. Sexto, non peccare vxorẽ eo
quod non diſcedit à marito adultero, etiam in adulterio perſe
uerante: eo quod ei reddat vel petat debitum etiam ſi pu-
blice adulteretur, modo id ei non placeat (quod fere ſemper
contingit) & probabiliter arbitretur eum nõ deſtituturũ ab eo
incepta ei debitum neget. Imo nec maritus peccaret, idem
faciendo cum vxore adultera, ſi diſpliceret ei adulterium, &
perſeuerationẽ, loci & temporis aliiſq; circunſtantiis fieret
probabile, eam non poſſe ab adulterando arceri ſine maximo
periculo, & dãno publico, vel priuato per quod limitanda ſunt
dicta viri de adult. & c. 1. 32. q. 1. Septimo, quod coniunx adulterãs
non poteſt exigere debitum à conſorte innocente tanquã iure
debitum, ſed poteſt petere tanquam licitum, ſiue publicum, ſi-
ue ſecretum ſit adulterium, & ſiue coniunx innocens ſciat ſi-
ne ſciat illud. Quia licet adulterans ipſo iure perdat ius exi-
gendi, non tamen perdit ius rogandi, vt concedat illud ſi vo-
luerit, eo quod vinculum matrimonij durat non obſtante a-
dulterio, quod eſſe de fide prædictum concilium vbi ſup. de-
clarat, & facit illud licitum, cum nullo iure naturali, diuino,
vel humano prohibeatur. Nã licet Dominus in euãg. Matth. 5.
& Luc. 16. concedat innocenti facultatem negandi debitũ, non
tamen negat poteſtatem reddẽdi illud, ſi voluerit, nec adultero
petendi tanquã rem licitam, licet non debitam. Quia-
tur eſt conſequens poſſe coniugem innocentem adulteranti
denegare

denegare debitū sine vlla iudicis authoritate, iuxta illud, Fa-
genti fidem fides frāgatur eidem, l. Cum proponas C. de pac.
c. peruenit, de iureiur. quæ breuis declaratio est mētis Can.
tract. 17. Respon, Respon. 4 tom. 1. Octauo, ꝙ coniux innocens
etiam si cœpit negare debitū adulterāti, & postea adulterum
tenetur ei reddere, quia per compensationē tollitur, quod
testatem negandi hoc crimen, c. Intelleximus, de Adult. ꝙ con-
fessarij magnopere aduertant, ad præcipiendum mulis mari-
tis, qui recedunt à thoris vxorum propter præsumptā vel ve-
rum adulterium & se copulant aliis, vt redeant ad eosdem
nullatenus sunt absoluēdi, nisi prius incipiant reddere debi-
vxorib. aut certe concipiant propositum efficax reddendi illud
arg. c. Peccatum de Reg. iur. lib. 6. cum simil. Nono, Quod non
obstāt prædict. c. Significasti & c. Porro, de diuor. quatenus ha-
bent non posse coniugē innocentē discedere ab adulterōs sine
iudicis auctoritate, nisi adulterium sit notorium: quia illa in-
telligenda sunt quoad forum exterius, non autem quoad inte-
rius de quo agimus Per quæ declaranda est gl. c. 1. 32. q. 1. Dein-
24 mo, quod interrogatus, An qui ante concil. Trid. clam contra-
xit, & consummauit matrimonium, & postea petitus in mat-
tum coram iudice à quo, quia negauit contractum & decern
testes, fuit absolutus, & cōiux nupsit alteri, an inquam, is pos-
set ingredi religionē? Respondi non posse. Tum quia nulla re-
ligionum, quæ non sit militaris admittet eum, si verum fate-
tur, sine licētia debita vxoris, quā in hoc casu illa date tenet
remanens in sæculo, præsertim in illo malo statu, c. Cum sit, &
Sane. c. Coniugatus, de Conuer. coniu. Nec obstat c. Agathocla
27. q. 1. quatenus habet maritum cuius vxor fornicata est, ad
religionem ingredi, quia id intelligendum est de illo, qui non
dedit vxori causam saltem propinquam adulterandi, vt dic-
rat Pan. communiter recept. in d. c. Discretionem, nu. 8. quia
videretur dedisse consulens. Tū quia si moreretur is cui illa no-
psit, teneretur eam accipere etiam si professionem fecisset, ne-
ta prædictum c. Agathocla.

25 Quarto, præsuppono ꝙ sponsalia non sunt matrimonij sed
permissio eius l. 1. ff. de sponsa. Tho. & omnes in 4. dist. 27. ꝙ in-
telligendum est de promissione mutua siue reciproca, quia
cet alterius tantū sufficiat ad se obligandum, non tamen suffi-
cit ad sponsalia efficiēda, nisi altera quoque pars tacite aut ex-
presse idē alteri promittat secundū omnes. Arra autē & iura-
mentū non sunt necessaria licet illis firmiora fiant. Porro spon-
salia non sunt vt matrimonium insolubilia, nam multis modis

dissoluuntur. Primo, per partiū remissionem etiā si sint iurata
secundum cōmunem c. Præterea 1. de spons. etiam si principali
ter iurata sunt propter Deū, vt cum quis iurat se matrimoniū
contracturū cum aliqua paupere ob amorem Dei & eleemosy-
nam iuxta Card. ibidē Tum quia Deus recipit illud in vtilita-
tem partis, & ideo ipsa potest ei renūtiare arg. c. Quāuis pactū
de pact. lib. 6. Tum quia alioquī iuramentū in fauorē eius fa-
ctum posset ei ob varios respectus præiudicare cōtra l. Quod
saepius. C. de leg. & c. Quod ob gratiā. de reg. iur. li. 6. Licet op-
positum teneant Inn & Pan. in d. c. Præterea, & Sylu. verb. spon-
sa. 4. 9. Quorum opinionis color per prædicta tollitur. Secun 26
do per alterius religionis ingressum d. c. Ex publico, & cap. Ve-
niens. Qui dict. vel vouen. & cū alia potest alter spōsalia cōtra-
here antequā professionē faciat. Syl. verb. sponsalia. q. 10.
Tertio, per alterutrius matrimonij verbis de præsenti contra-
cti etiā copula nondū sequuta. Aut sponsalia de futuro co-
secuta cum effectu maritali sequuta c. Sicut ex litteris de spons.
(affectu maritali) quia sine hoc prima sponsalia quoad
hoc non dirimerentur, quāuis sic quoad ecclesiam iuxta nota.
a. 8. qui de spons. Si secunda non erat cognata primæ, intra
gradum prohibitū. nam si talis erat, neutram in vxorem ducere
posset, non primā propter impedimentum affinitatis ex illa co-
cta, sed non secundā propter impedimentum publicæ ho-
nestatis ex primis sponsalibus quoad ipsam natū. Dixi (Secun-
do) non, quartum, propter nouā limitationem Tridētinam
Vltimo. Dixi (sequuta) quia eam præcessisse non sufficit c.
Veniens 2. de spon. vbi Pan. Præposi. & cōis quicquid idem re-
centiores leuiter dixerint. Limitanda sunt tamen prædicta pro-
cedere quod partem, quæ talem copulam illicitā habuit, nam
quod alteram si illa voluerit, censentur dissoluta per c. Quem
de iureiur. Quarto, per alterutrius ad aliam regio-
nem migrationem absq; causa probabili aut cum illa, sed iu-
sta, quæ præfinitio est necessaria iuxta ius canonicum, quod tēpus
(de quo præscribit c. De illis de spons. non tamen iuxta ciuile, ꝙ in
eadem prouincia fuerit expectetur duobus annis & si in a-
liis tribus, vt trad. Ant. 3. part. tit. 1. c. 18 §. 1. & Sylu. vbi 5. q. 10. §.
Quod procedit etiam in sponsalibus iuratis secundum Pan.
cap. De illis. Quinto, per superuenientem affinitatem ex eo 27
quod altera pars rem habuit cum cognato vel cognata intra
gradum prohibitum alterius partis prius quā copulam marita-
lem

lem cum sua sponsa vel sponso haberet ca. Veniens de eo qui cogno. consl. vxo. suæ. Sexto, per absolutionem factam à iudice eo quod contraxit illa intra pubertatis annos, & peruenient ad illos antequã eis consentiat expresse vel tacite petit ab eis absolui c. A nobis. & c. De illis, 1. de Despon. Impub. si tamen adeo nulla, vt ex illis nullum impedimentum publicæ honestatis oriretur, & ita alteruter eorum, cum cognata vel cognato alterius matrimoniũ contrahere posset c. litteras de Despon. Impub. & c. 1. eo. tit. lib. 6. Septimo, per lapsum temporis præfinitum ad matrimonium de præsenti contrahendum: Nam per lapsum is per quem non stetit, quominus fieret, liberatur, & alterius de spon. cum ei anno. Octauo, per superuenientiam hypocritæ, aut alius morbi contagiosi, aut amissionis oculi, aut paralysis aut alius notabilis deformitatis c. Litteras, de coniug. leprosi, aut alius notabilis deformitatis c. Litteras, de coniug. leprosi. c. Quemadmodũ de iureiur. Nono, per superuenientem fornicationem alterius d. c. Quemadmodum, siue voluntariam, siue coactam, iuxta gl. receptam in d. c. Quemadmodum verb. Oportuit ad matrimonium de præsenti contrahendum: Nam per illos, alterius inquam, nã per suam nolente parte quæ innocens est, non sunt dissoluenda arg. c. 2. de Transl. prælat. Dicq. Super uenientem) quia per præcedentem non sunt dissoluenda, nisi tempore contractus ignoraretur, & ante matrimoniũ consummatum noscceretur secundum omnes, quæ maxime procedere in fornicatione spirituali incidendo in hæresim, aut apostasiam c. Non solum 28. q. 1. Decimo, Per votum castitatis præuium illa c. Rursus. Qui cler. vel vouen. quamuis sequenti non dissoluat, quia alter in alterius præiudicium vouere nequit, excepto voto religionis, quod etiam post contractum matrimonium facere, & implere potest, vt sup. dictum est, quo casu tenebitur religionem intrare. iuxta Palud. recept. in 4. dist. 27. qu. vnica. Qui autem promisit alicui non ducere aliam quam illam, non tenetur ducere illam licet aliam licitè ducere nequeat, secundum Palud. vbi s. & Adrian. in 4. de Matrim. q. 12. dicentem que communem opinionem esse contra hoc, neque sequendam si esset, quãuis eam sequatur, sed male, nostra sententia. Sylu. verb. Matri. 2. q. 10. Vndecimo, per superuenientes inimicitias capitalem ob quam dissolni possunt, iuxta Host. in summa de spons. §. fi. ob rationem in c. 2. & c. Requisiuit, de spons. XII. per omissionem implementi eius q̃ promissum est, siue voluntariam, siue inuoluntariam, vt quum dos promissa nõ præstatur secundum Io. And. in c. De illis, de Cond. appos. & cum sponsa

eorum dotem sponso non promittit, videtur omnia sua bona promittere secundũ gl. in l. Mulier bona. ff. de Iur dot. receptã per easos à prædicto illustrissimo Præside 1. par. ca. 5. nu. 4. in fine. Quintodecimo quod si post sponsalia pauperior fiat, ita vt nõ possit omnia quæ tunc habebat tradere, non tenetur eam sponsus ducere. XIII. per famam impedimenti ad contrahendum inter eos, c. Cum in tua de spon. Decimoquarto, per susceptum ordinis sacri arg. Extraua. Antiquæ de voto. iuxta Ant. Host. de spon. quem sequitur Præpos. in c. De illis de spons. Decimoquinto per eum matrimonium de præsenti nõ dissoluatur d. Extraua. Antiquæ. XV. per superuenientem cognationem legalem de qua 1. eod. c. nu. 44. XVI. per morum alterutrius contrarietatem alperitatem secundum Pan. in c. Veniens, Qui cler. non ord. ministr. XVII. per aliquid noue superueniens, quod si præcessisset non fuissent contracta secundum mentem S. Thom. in 4. dist. 27. ad quem alij quinque casus, quos Præp. in d. c. De illis recitare possunt.

Verum tamen est secundum Host. in d. §. fi. & Io. And. recep- 28
tam in d. c. De illis sponsalia in casibus prædictis regulariter
dissolui nõ dirimi, & ideo auctoritate iudicis ecclesiastici di-
rimi posse. Et ita qui absque tali auctoritate cũ alia cõtrahe-
re videretur, peccare videretur, c. Si duo pueri de despõs. Impu.
Sylu. verb. Sponsalia 1. q. 1. quamuis non mortaliter iuxta Sylu. verb.
Sponsalia 11. §. vltimo, sicut nec venialiter in casibus in quib.
dissoluuntur, scilicet quando alter eorum religionem
ingreditur, aut ipso facto cum alia verbis de præsenti contra-
xit, aut postea fornicatus est, & aliis casibus, quos Præpos.
in d. c. De illis col. fin. Quin & generaliter dici potest, q̃
in nullo casu in quo causa dissoluendi sponsalia est manife-
sta quoad veritatem, quam quoad iustitiam prædicta ec-
clesiæ auctoritas non requiritur, quia tales ab ipso iure absol-
uuntur. Sylues. verb. sponsalia q. 11. Et idem quando sponsalia
sunt clandestina, quia tunc scandalum cessat.

E contrario vero sponsalia dupliciter in matrimonium de
præsenti trãsiunt, primo per copulam carnalem subsequutam
sine affectu, id est, cum intentione matrimoniũ consuman-
di, sine enim si haberetur fornicario affectu, id est, sine inten-
tione se cognoscendi tanquam maritus & vxor, sed tanquam
meretrix à matrimonij vinculo, non est matrimonium coram
Deo, sed coram ecclesia sic iuxta communem in cap. Is qui de
spons. quicquid dicat Hostien. ibidem. II. Per declarationem
consensus de præsenti verbis aliquo aperto signo factam, & non

alias

alias quantumlibet simul habitent, aut sponsus eam in domum traducat, & oscula & amplexus intercedant, & quamvis copulata tentetur, c. fin. de Sponsa. & Aret. in cons. 134. ex facto.

29 V. Præsuppono, quod ætas legitima contrahendi matrimonium in masculis est 14. annorum completorum, & in fœminis duodecim etiam completorum & ad sponsalia contrahenda septem in utrisque, quamvis si potentia suppleat ætatem, contrahere prius possunt, quæ tamen usque ad illam ætatem non præsumitur c. Puberes de desponsa. Impub. & c. 4. Idem quoad eod. tit. lib. 6. adiunctis glossis & communi doctorum.

VI. Quod omnis utriusq; sexus ætate legitima & iusto iudicio præditus, potest matrimonium contrahere, nisi specialiter prohibeatur, vel aliquod impedimentũ intercedant, inter eos contrahere volentes. c. Cum apud, de spõs. Dixi iusto iudicio, quia amens tempore amentiæ non potest c. Dilectus. de sponsa.

VII. Quod secundum Tho. & cõmunem. in 4. dist. 34. impedimentum matrimonij est duplex, Alterum impediens & dirimens, Alterum impediens tantum: Dicitur autem impedimentum dirimens, eo quod facit, vt impediri, non solũ contrahenda possint, sed etiam vt ipsum matrimonium contractum nõ valeat, non autem eo quod dissoluat matrimonium legitime contractum ante illius impedimentum, quia nullum tale est. Impedimenta vero huius generis sunt duodecim, cõtenta his versibus.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas.
Si sis affinis, si forte coire nequibis.

Impedimentum impediens tantum dicitur, quod impedit & non dirimit, id est, facit q̃ peccet, qui ita impediti contrahunt, sed matrimonium contractum valet, iuxta illud distichon.

Ecclesiæ vetitum, nec non tempus feriatum,
Impediunt, fieri, permittunt iuncta teneri.

Ad hæc duplicis generis impedimẽta reducũtur alia omnia, & cet specialiter dictis versibus non cõtinentur, quæ sequenter.

30 CIrca sacramentũ matrimonij, & eius vsum peccat. Primo, qui credit nõ esse vera definita super eo à conc. Tridentino 24. vel de veritate eorũ dubitat, & si verbo, vel scripto id exprimit, est excommunicatus, per bullam cœnæ domini sæpe supra citatam. Definiuit autem prædictum cõcilium, hæreticum esse illum, qui dicit matrimonium non esse vere, & proprie sacramentum, & vnum ex septem legis Euangelicæ institutum à Christo

Christo, aut quod non confert gratiam can. 1. Aut licere Christiano habere simul plures vxores, aut quod hoc nulla lege diuina vetatur can. 2. Aut eos tantum consanguinitatis, & affinitatis gradus qui Leuitici 18. exprimũtur posse impedire matrimonium contrahendum & dirimere contractum, nec posse ecclesiam in nonnullis eorum dispensare aut constituere vt plures impediant, & dirimant, can. 3. Aut Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta matrimonium dirimentia, vel in iis constituendis errasse can. 4. Aut propter hæresim, & molestam cohabitationem aut affectatam absentiam à coniuge dissolui posse matrimonij vinculum non consummatum, per solennem religionis professionem alterius coniugum nõ dirimi can. 6. Aut ecclesiam errare docendo, & neutrum etiam innocentem, qui causam adulterio non dedit, posse altero coniuge viuente aliud matrimonium contrahere, nec chariq; eum qui dimissa adultera aliam duxerit, & eam quæ dimisso adultero alij nupserit, can. 7. Aut ecclesiã errare, quod ipsum ob multas causas separationẽ inter coniuges quoad thorum, seu quoad habitationem, ad certum incertũmve tempus fieri posse decernit, can. 8. Aut clericos in sacris ordinibus constitutos vel regulares castitatem solenniter professos posse matrimonium contrahere contractumq; validum esse, non obstante lege ecclesiastica vel voto, & oppositum nil aliud esse, quam damnare matrimonium posseq; omnes contrahere matrimonium, qui non sentiunt se castitatis, etiam si eam vouerint habere donum, cum Deus id rectè petentibus non denegaturus sit, supra id quod possumus tẽtari can. 9. Aut melius esse coniugalem, anteponendum esse statui virginitatis, vel cœlibatus, & non esse melius ac beatius, manere in virginitate aut cœlibatu quã iungi matrimonio can. 10. Aut prohibitionem solennitatis nuptiarũ certis anni temporibus superstitionem esse tyrannicam. Aut qui benedictiones & alias cæremonias, quibus ecclesia in illis vtitur dãnauerit, can. 11. Aut causas matrimoniales, nõ spectare ad iudices ecclesiasticos can. 12. Ferendo, peccat mortaliter, qui contrahit matrimonium, aut sponsalia ante ætatem supradictam secundum Panor. in c. 1. de spons. Impub. Palud. in 4. dist. 28. q. 2. art. 1. col. 4. Quamuis delinquens magis peccare in hoc consulentes, & eorum curam communiter ignorant. arg. §. Notandum. 1. q. 4. & c. Ignorantiã. de reg. iur. lib. 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De Impedimento erroris.

SVMMARIVM.

Error duplex, personæ, conditionis & fortunæ. nu. 32. & 34.
Matrimonium contrahens seruus, an dominum vxori præferat. nu. 34.

32 Tertio peccat, qui procurat, vt matrimonium, vel sponsalia ì se vel ab alio per errorem contrahantur, quæ alias non contra herentur Ang. verb. Matrimonium 3. impedim. §. 16. & probatur per dicta Tho. de dolo 2. seq. 55. ar. 4. & matrimoniũ sic contractum nil valet, si fuerit error personæ, vel conditionis seruitij, secus si solum fortunæ aut alius qualitatis c. 2. 29. q. 1. quales est credere de paupere quod est diues, de plebeio, quod est nobilis, de infami, quod est bonæ famæ, de corrupta, quod est virgo. 2. §. Si ergo 29. q. 1. Error personæ est credere de vna persona, quod sit alia, vt quod sit filius talis Regis, Ducis, Comitis, aut alterius, cuius nõ est. Dixi (talis) quia si credatur indeterminate, ꝙ est filius Regis, aut Ducis, Nobilis, aut Diuitis, non est error personæ, sed fortunæ, aut qualitatis. Nec etiã si credatur filius talis Regis, aut Ducis, si talis Regis & talis filij cognitio non habeatur. Rof. verb. impedimentum 2. & Syl. verb. matrimonium 8. q. 1. §. 5. Error etiam personæ est, credere quod sit primogenitus alicuius, cum nõ sit, & propter spem, quam habet illum in paternis bonis successurum, & nubit tanquam primogenito iuxta Cald. in cap. 2. de coniug. seruor. & Host. in summa Aug. verb. Matrimoniũ impedim. 4. §. 3. nisi absolute consentiat cum præsenté, quia tunc matrimoniũ valeret, quamuis crederet alium esse, iuxta mentem S. Thom. & communis in 4. dist. 30.

33 Quarto, qui seruus cõtrahit matrimonium cum libera constatum ignorante Angel. verb. Matrimonium imped. 4. §. 4. matrimonium nil valet: qui licet, quãdo seruus cum serua contrahit credẽs illam liberam esse, matrimonium valeat c. Si quis liber, 29. q. 2. & iuxta S. Tho. in 3. dist. 36. ar. 1. & communiter, si tamen liber cum serua contrahit credens eam esse liberã, non valet c. Proposuit. & c. Ad nostram, de Coniug. ser. q. 2. per totam. Et si matrimonium fuerit clandestinum, propria autoritate se separare potest quoad thorũ, & cohabitationem, sed ibi est in facie ecclesiæ contractũ, quoad thorum se separare potest, sed nõ quoad cohabitationem, nisi per sententiam ecclesiæ arg. c. Porro & c. Significasti, de Diuort. quod procedit etiam si dominus post matrimonium eam manumiserit ipso inscio, & cum ea libera facta copulam coniugalem habuerit: quia talis copula

copula habita est virtute primi consensus: qui nullus fuit Rof. verb. Impedimentum 3. §. 2. Si tamen postquã resciuit esse seruam, consensit in eam saltem per copulam vxorio affectu habitam, & matrimoniũ fiet validum c. Ad nostram, de coniug. seruo. Quintum & c. Si quis ingenuus 29. q. 2. Imo & si quum matrimonium cõtrahit, tanto erga eam affectu ducitur, vt quamuis nesciret veritatem, matrimoniũ contraheret. Rich. in 4. dist. 36. a. 2. q. 1. Dixi supra (credens esse liberã) quia si sciret non esse liberam, matrimonium valeret c. Si quis liber, & c. Si quis ancillã. 29. q. 2. Si autem liber matrimonium ignoranter contrahit cum ancilla, & nihilominus eã vult pro vxore habere, & illa non vult, non est matrimonium, sed coget illam ecclesia, vt consentiat in id quod iuxta glo. cap. fi. de coniug. seruor. quod est verum, si illa nolens suam ancillam tanquam liberam libero credenti nec intelligenda, etiam & libera contrahente cum seruo.

Quinto, qui dominus, matrimonio sui serui, aut seruæ con- 34
cedit, & locum ad reddendum debitum non concedit, quia dominus seruus contrahens matrimonium inuito domino, ad id cogendum, magis quam ad debitum reddendum teneatur, si tamen eo contentiente contrahit, ad illud magis quam ad hoc tenetur. Et quamuis dominus post matrimoniũ etiam non consensit contractum eum vendere possit, non tamen in remotas regiones, vt vsus matrimonii ei impediatur, iuxta communem in c. 1. de coniug. seruor. & S. Tho. in 4. dist. 36. Licet honestius esset, ne ad tam remotas venderet, etiam dum contra voluntatem eius contraheret, quamuis ad id sub pœna peccati nõ teneatur iuxta communẽ in dict. c. 1. saltem quando commode in vicinas vendere non posset.

De Impedimento voti & cognationis spiritualis.

SVMMARIVM.

Matrimoniũ ita ratum non post votũ solenne castitatis excõmunicatur. nu. 35.
Cognatio spiritualis quid. nu. 36. & ad quos Tridenti restricta. nu. 37.
Cognatio spiritualis non nascitur ex solennitate suppleta baptismi. num. 39. & 40.

VI. Peccat, qui post votum solenne matrimoniũ aut spon- 35
salia contrahit c. Vouentibus 27. q. 1. nec matrimonium valet, c. 1. de voto lib. 6. Extrauag. 1. de voto, Io. 22. & est excõmunicatus dict. c. 1. de consan. & affinit. de voto autẽ simplici dicetur infr.

eod.cap.nu.37. Quod vero dicatur simplex, quod solenne, dictum est supra c.12.nu.32.

36 Septimo, quæ persona contrahit matrimonium, aut sponsalia cum alia contingẽte se cognatione spirituali, baptismo aut confirmatione contracta, & matrimonium non valet. Pro cuius notitia notãdum primo, quod cognatio spiritualis, quæ matrimonium impedit & dirimit (nam de non diriméce infra eod. nu.72. agetur) est attinentia duarum personarum, quæ ex statuto ecclesiæ oritur per baptismi, & confirmationis administrationem, vt susceptionẽ baptizati vel confirmati iuxta mentem omnium in Rub. de cognat. spirit. Tho. & communis in 4. dist. 40. & gl. ac communis in d. c. 1. eo. tit. lib. 6. II. Quod hæcognatio olim erat triplex, paternitas, cõpaternitas, & fraternitas, secundũ dictam gl. recept. Paternitas est, quæ contrahitur inter baptizantem (qui locũ patris tenet, siue sit clericus, siue laicus, vir aut fœmina) & baptizatum: & inter baptizatũ & patrinum qui loçũ matris tenet, siue sit vnus, siue plures, siue vir, siue fœmina, c. Quamuis de cognat. spirit. lib. 6. Cõpaternitas est, quæ contrahitur inter patrẽ, & matrem baptizati ex vna parte, & altera inter baptizantẽ, & patrinum, vel patrinos, qui ex illius fonte suscipiũt, si sunt baptizati, quamuis sint schismatici, aut hæretici, & alias non, quia non sunt eius capaces, iuxta 5. Tho. & Richar. in 4. dist. 42. ar. 1. q. 3. quicquid alij dicant. Fraternitas est cognatio inter baptizantem & patrinos baptizati. Fraternitas est cognatio, inter baptizatum, & filios naturales baptizãtis & patrinorum, etiam non legitimos & etiam habitos post baptismum. Dixi (olim) quia hodie cessat fraternitas & aliqua ex parte etiam paternitas, per concil. Trid. sess. 24. c. 2. de Refor. matrim. Quare loco multorũ quæ hic in vulgari dixi, & nunc cessant, solũ cio tenorem illius c. quod sic habet: Sancta synodus statuit, vt baptizatus tantum siue vir, siue mulier iuxta sacrorum canonum constituta, vel ad summum vnus, & vna, baptizatum de baptismo
37 suscipiant, inter quos ac baptizatum ipsum, & illius patrem, & matrem necnon inter baptizantem & baptizatum, baptizati patrem, ac matrem tantum spiritualis cognatio contrahatur. Porro antequam ad baptismum conferendum accedat, diligenter ab iis ad quos spectabit, sciscitetur quem, vel quos contingerint, vt baptizatum de sacro fonte suscipiant, & eũ, vel eos tantum ad illum suscipiendum admittat, & in libro cognationis describat, doceatq; eos, quã cognationẽ, contrahentes ignorantia vlla excusari valeant. Quod si alij vltra designatos baptizatum tetigerint, cognationem spiritualem nullo pacto contrahãt.

contrahant. Ea quoque cognatio, quæ ex confirmatione contrahitur, confirmantem, & confirmatum, illiusq; patrem & matrem, ac tenentem non egrediatur, omnibus inter alias personas huius spiritualis cognationis impedimentis omnino sublatis.

Per hoc nouũ statutũ cessat quæstio, an multi & quot possint 38
esse patrini, & an inter fratres baptizati & omnes filios vel
filias patrinorũ, vel baptizantis sit hoc impedimentũ, & an inter
baptizatum, & filios adoptiuos patrinorũ & baptizantis, &
inter baptizatũ, & vxorem, vel concubinam vel maritũ patrini
vel matrinæ, vel baptizantis, & an cognatio trãseat per actionem vel passionem, in cõiugem, vel concubinam, ante vel post
matrimonium, & an omnes suscipientes, respondentes vel tangentes baptizatũ, vel qui eorum sint patrini, vel matrinæ, quoniã
sola cognatio spiritualis redacta est ad solam eam, quę est inter patrinum, & baptizatum, patrem & matrem baptizati & inter baptizantem & baptizatum, & patrem & matrem baptizã
39 tum. Quod nulla est hodie fraternitas, aut confraternitas, nullã
item compaternitas, inter baptizantem & patrinos; nulla item
inter baptizatum & coniuges, & concubinos, vel concubinas
patrinorum, & minus inter ipsosmet patrinos licet sine peccato
possint esse maritus & vxor. Nulla item inter respondentes,
tangentes & alios, nisi sint ad id designati, quamuis videatur
esse dubium, An quando nulli designantur in patrinos, per
ordinem Parochi vel alterius in necessitatẽ baptizantis, soli &
omnes tangẽtes baptizatum fiant cognati iuxta ius antiquum,
quod verius videtur, quum à iure antiquo non sit recedendum
nisi quoad excepta in nouo. l. præcipimus. C. de appel. & concilium videtur loqui quando designantur aliqui patrini.
Notanda tamẽ sunt tria, primum, errare illos, qui cum puer 40
in domo baptizatur propter necessitatem sine solennitate, &
postea ea in ecclesia exorcizatur, & vngitur chrismate, eredunt ea in hoc posteriori actu oriri cognationem & nõ ex prioribus contra se res habeat, quia posterior actus non est sacramentum sed sacramentale per quod nec character imprimitur nec confertur gratia ex opere operato, licet sit actus catechismi & exorcismi, ex quo alia cognatio minor impediẽs, & non impediens nascitur. c. per catechismũ, de cognat. spirituali. lib. 6. quæ infrà eo. c. nu. 72. Ob quod multum expediret, vt parochus non solum faceret ea quæ concilium prædictũ iussit, sed etiam in tali supplemẽto scriberet illum actum supplendi non baptismum sed tantum catechismum cum exorcismo.

II. Cognationem spiritualẽ matrimonio iam contracto su-

Universidad de Deusto
Biblioteca

peruenientem non dissoluere illud,sed tantum exactionē debiti coniugalis impedire vt suprà c.16.nu.14.dictum est.

III. Quod eodē modo est restricta cognatio,q nascitur ex cōfirmatione,quo quæ nascitur ex baptismo per prædictū c.si suprà relatū,& ita totū c.de cog.spir.li.6.limitatur per illū.

Interrogatus dudū,An pater baptizans in necessitate filium suum susceptū ex fornicatione possit contrahere matrimonium cum illius matre?respondi, non posse.Quia regula iuris habet cognationē spiritualem impedientem,& ditimentē cōtrahi inter baptizantē,& parentes baptizati.c.1.de cogna.spir.lib.6.quā non excipitur nisi baptizans filium suum,& coniugis sui vel sui,cum qua vel quo iam cōtraxit matrimonium per c.ad limina.32.q.1.ea ratione quod per actū bonum non debet præiudicari matrimonio sancto antea cōtracto,quæ cessat in contrahendo,de quali quærebatur.Per quod videntur solui argumenta,quæ in contrarium adducit Sot.in 4.dist.42.artic.3.quæ tamen non fuit ausus tenere contrarium,nec etiam Palud.

De Impedimento consanguinitatis & affinitatis.

SVMMARIVM.

Consanguinitas quid,& impedit & dirimit intra quartū gradum n.41.
Affinitas quid & quantum restricta per concilium Trid.nu.42.
Copula carnalis perfecta quid & quæ generat affinitatem,nu.42.
Matrimonium,vel sponsalia,qui contrahens peccat,& excommunicatur nume.43.

41 PRimo præsupponimus,quod consanguinitas,est propinquitas duarum personarum,quarū vna ex altera vel ambæ ex eadem descendunt secundum gl.receptam in arbore cōsanguinitatis,lib.6.Pater & filius sunt cōsanguinei,quia vnus ab alio descendit,duo fratres vero,quia ambo à tertio descendunt.

42 Secundo,quod affinitas,est propinquitas duarum personarum,quarum vna cum consanguinea alterius copulam habet secundum gl.receptam in arbore affinitatis, in qua re copula illicita & licita sunt pares c.diuersitatem,de eo,qui cognouit vxor.suæ,modo sit perfecta,quæ est illa,per quam semen virile in vas fœminæ naturale ad generandum mittitur.c.extraordinaria.35.q.3.& non sufficit,saltem coram Deo,violatio virginitatis,nec quælibet alia turpitudo iuxta gl.recep.in d.c.extraordinaria,& ita non sufficit actus sodomiticus iuxta incestum S. Tho.& communem.in 4.dist.41 quam Palud.& S.Anto.3.part.tit.2.c.12.explicant.

Tertio,

Tertio, quod consanguinei vel affines intra quartum gradum non possunt matrimoniū licite contrahere,nec cōtractum valet.c.non debet,de consang.& affinit.sed prædictum concilium sess.24.c.4.de refor.matr.limitauit impedimentum affinitatis ex illicita copula natū ad primum & secundum gradum tantum, statuēs diuersis gradibus matrimonium post eā contractum non ditimi.Perpende autem,quod non sit non impediri,sed tantum non dirimi,& dico licet matrimonium contractum per affines ex copula illicita 3.& 4.gradus contractum valeat,peccant tamen contrahentes sine dispensatione, quia à lege veteri non discedimus, nisi quatenus per nouam exprimitur.l.præcipimus. C.de appellat. *

* *Non obstāte hac ratione necessa ob publicam vtilitatem & ad maiorem matrimonij libertatē, declarauit Pius V. Motu proprio super hoc edito cōtrarium, s. dicta affinitatem nec dirimere, nec impedire.*

VIII. Peccat,qui credens,aut debens credere aliquam esse 43
suam consanguineam vel affinem intra 4.gradum inclusiue, contrahit cum illa,& est excommunicatus,Clem.1.de cōsang. & affi.nisi excuset ignorantia,de quo infrà c.27.Qui vero cōtrahit tantum sponsalia intra quartum gradum,peccat quidē, sed non est excōmunicatus,nisi copula sequatur,& ea sequuta iuxta communem.Quam limita procedere tantum, quoad fororum conscientiæ,in eo qui eam vxoris affectu habuit, alias enim in illo foro non esset verum matrimonium iuxta omnes in c.ex qui,de spon.Idem de contrahente matrimonium ante legitimam ætatem,quia effectu sponsalia tantū sunt de futuro c.14.de despon.impub.lib.6.idem de contrahentibus credētibus se cognatos,licet non sint:nam peccant mortaliter,& non valet matrimonium si credebant illud non valere, alias sic, vt infra §.9.resoluit in verb.matrimonium.7.q.13.§.5.quod autē dictum est de viro contrahente cum muliere, idem censetur dictum de illa contrahente cum illo.

De Impedimento cognationis legalis.

SVMMARIVM.

Cognatio legalis quid,quotuplex,& quousque impedit,& dirimit.nume. 44 & 45.

IX. Qui cum cognata legali durante illa cognatione ma- 44
trimonium contrahit,secundum communem in Rub.& c.1.de cognat.legal.& in 4.dist.41.

Pro cuius notitia notandum,ꝙ cognatio legalis est propin-

quitas ex adoptione alicuius in filium, proueniens, secundum mentem prædictorum post glos. c.1. de cogn. leg. & est triplex, prima est ascendentium aut descendentium scilicet adoptãs & adoptati, & descendentium eius, quæ nec dissolutione adoptionis, nec emãcipatione tollitur, c. ita diligere. 30. q. 3. & 5. ego. inst. de adop. secunda quasi transuersalis scilicet inter adoptatum & filios naturales adoptantis durãte adoptione, & filio naturali existente in potestate patris, & non alias c.1. de cogn. legal. l. qui per adoptionem. ff. de adop. quarta est quædam legalis affinitas, scilicet inter vxorem adoptati, & adoptantem, & inter adoptatum, & adoptantis vxorem, quę durat perpetuo secut prima. l. adoptiuus. ff. de Rit. nupt. Porro, quælibet harũ cognationum impedit, & dirimit matrimonium, iuxta gl. & communem, in d. c.1. & in 4. dist. 42. licet aliqui cõtradicant, quod cognationem transuersalem.

45 Ex quibus sequitur, inter adoptantem & adoptiui matrem hanc cognationem non cõtrahi, & quod adoptans aliquam in filiam suam non potest cum illa, nec aliqua eius descendens intra quartum gradum matrimoniũ contrahere quia sunt tanquam ascendentes & descendentes, item, quod non potest contrahere cũ vxore filij adoptiui eo mortuo, nec filius adoptiuus cum vxore adoptantis eo mortuo: quia est cognatio tertiæ speciei, quamuis sic cum eius matre, etiam filio viuẽte, quia inter illos nulla cognatio intercedit. Sequitur item, quod adoptans cum filia naturali adoptantis hoc viuente & illa in eius potestate manente matrimonium contrahere non potest, sed de patre mortuo, aut filia emãcipata, aut si est illegitima, aut ipse etiam emãcipatus: quia hæc cognatio his modis soluitur, secundum omnes vbi suprà.

De impedimento criminis, aut delicti.

SVMMARIVM.

Matrimonium, quæ occisio, & quod adulterium impedit, & dirimat.

46. & 47.

46 X. Qui cõtrahit matrimonium cum ea, quam fide præstita polluit per adulterium, aut cuius coniugem occidit, modo proximè exprimendo, secundum Tho. & communem. in 4. dist. 42. & nostros in Rub. de eo qui dux. in matri. quam.

Pro cuius notitia notãdũ, duo esse crimina, quę matrimoniũ impediunt & dirimũt, in quæ reducuntur illa tria S. Th. cõmuniter recepti vbi suprà & dist. 39. Alterum est occasio coniugicidij

dicitur causa cõtrahendi cum eius coniuge, quæ facta vtroq; ratione perpetuo impedit, etiam si alter infidelis esset, & ad eius conuersionem procurandam patrata fuisset, c. laudabilem, de coniug. infid. Facta vero altero tantum machinante, nõ sufficit, nisi adulterio interueniat c. super eo, de eo qui dux. in matr. contracta Io. And. per Pan. & communem receptum ibidẽ. Dixi (ad contrahendi) quia occisio alio fine facta non sufficit, d. c. laudabilem, neque ratihabitio occisionis suo nomine factæ, nisi ipse iussio, aut consilium iuxta gl. receptas in c. si quis 32. q. 1. & in c.1. de conuer. infid.

Horum crimen est adulterari scienter cum cõiuge alterius, vel contrahere matrimonium, vel dare fidem de contrahendo. (adulterari) quia si non erat vere cõiux, licet putaretur tamen impedit. c. significauit, de eo qui dux. in matri. Impedit si sit verum, quamuis non sit consummatum: & quamuis non quod thorum, vel cohabitationem, ca. significasti, contrahendo, nec cõtractus sine adulterio sufficit. d. c. significauit. & c.1. 32. q. 1. Dixi (scienter) quia si vterque probabiliter existimat, possunt matrimonium contrahere, simulatq; mortuus ille, qui impediebat, & si alter tantũ ignorat, in eius arbitrio stat impedimento denuo matrimonium contrahere vel non, c. 2. eo. tit. donec sciens cũ tertia contraxerit, & modo ignoret, si viuere, non habuerit copulam. Notandum itẽ, quod vt matri- 47
monium inter ignorantem impedimentum, & scientem valere sufficit cessatio impedimenti & consensus nouus, quia oportet vt etiam ignorans denuo in illum consentiat, postquã ei notum fuerit interuenisse impedimentum, quod illud matrimoniũ non valuit, & fiat ei iusta libertas, ut contrahendum si voluerit, secundum Inno. in fin. c.1. De eo qui matri. & Scot. in 4. dist. 35. Satis tamen videntur hæc ei dare libertas quando certior fit matrimonium nil esse ob aliquod impedimentum in genere, & quod nõ cogitur ad denuo contrahendum, quamuis non exprimatur speciale impedimentum ob quod primum matrimonium non valuit, & à domo sui mariti in maiorem libertatẽ deducatur, & præstat id facere, quories non cõuenit, vt illud specialiter sciat, satis enim esset tunc dicere gratiosè, suspicor esse maritum meum aut vxorem meam aliqua de causa, ergo te plurimum causa tranquillitatis meæ cõscientiæ, dationis, vt si & quatenus opus fuerit denuo nos pro

coniugibus habeamus, secundum mentem Caiet.2.tom.de Matr.q.2.& in summa verb.Matrimonium-pag.9.

De Impedimento infidelitatis.

SVMMARIVM.

Matrimonium, quæ infidelitas impedit, quousque dirimit.nu.47 & 48.
Matrimonium quod inter infideles nullum, & quod annullandum.nu.48.

48 XI. Qui Christianus contrahit matrimoniũ cum infideli? Caue.28.q.1.licet iam esset catechumenus, hoc est in fide Christiana instructus,& persuasus, volénsq; baptizari secundum ius recep.d.c.Caue.Et si infidelis non est baptizata,non valet matrimonium,alias sic.iuxta gl.recep.d.c.Caue.Et idé de contrahente cũ secunda vel vlteriori viuẽte prima.Pro quorum notitia notandum primo,quod licet vt dictum est supra,matrimonium inter infideles esse possit, quatenus est cõtractus.c.Gaudemus.de diuor.& c.Deinde 26.dist.non tamẽ quatenus est sacramentum arg.c.Veniens.de Presb.non bapt.Nec etiã vt contractus valet,si contra leges eorum fiat arg.c.fi.de Diuor.& c. De infidelibus,de consang.& affi.& multo minus quando contra leges naturales,vt fit quoties cum pluribus quàm cum vna contrahitur d.c.Gaudemus.

49 Secundo,ꝙ matrimonium infidelium, non dirimitur ex eo quod alteruter eorum Christianus fiat, licet cõuersus licite separari possit,quoad cohabitationẽ,à non conuertendo ei quousq; conuerti,quãuis melius faceret conuiuendo ei quousq; spes aliqua conuersionis esset,tamen cum alia matrimonium contrahere viuente infideli non potest, nisi cum ipse nollet habitare cum ea absq; contumelia creatoris, & sine studio perueniendi eam,aut in peccatum mortale inducendi:quod procedit tam in infidelibus qui cõtraxerunt in gradibus lege canonica prohibitis,modo secundum leges eorum essent valida,per ea demus,de diuort.quæ est solutio quæstionis interrogatæ supra per nu.34.huius.c.imo & tunc,si infidelis antequam matrimonium contrahat conuertatur,illum recipere tenetur d.c.gaudemus,& d.c.gaudemus, siue dicamus per prædicta matrimonium dirimi, sicut sensit Panorm.d.c.quanto,siue per secundum, vt dixit S.Tho.in 4.dist.39.

III. Quod quanquã Christianus matrimonium cũ infideli, hæretica,aut schismatica contrahendo mortaliter peccet,contractum tamen valet iuxta glo.recep.in c.non oportet.23.q.1. & S.Tho.& alios.in d.dist.39.Sed cõtrahens cũ non baptizata peccat

peccat & non valet matrimonium,quamuis iam sit catechumena,vt dictum est.

De impedimento violentiæ vel metus.

SVMMARIVM.

Matrimonium metu ipsto contractum,imo & consummatũ,nullũ n.50.
Decus Cantabriæ decus.nu.50.
De quo ipsum nouæ definitus,& declaratus.nu.51.

50 III. Qui per metum iustum à se,vel ab alio illatum,cogitatum,vel cum alia ad matrimoniũ, aut sponsalia contrahendum,& matrimoniũ non valet,aut post coactæ contractum voluntate retrocedit nolẽte coacta,nisi aliqua iusta causa superueniens excusaret,secundum omnes.Pro quorũ proba tione notandũ Primo,ꝙ quãuis omnes cõtractus facti per metum irregulariter valeant secundũ gl.& cõmunem in c.Abbas,de his quæ vi, licet noster Fortunius ingenio, & doctrina bene Cantabriæ decus oppositum tenuerit de vit. hn. & quamuis sacramẽta in quibus character imprimitur in baptismo.c.maiores.§.Item quęritur,de Bapt.ctiã vacontractus tamen & sacramentũ matrimonij per metum nihil valet c.veniens.1.c.cum locum:de spon.& tex.irre gabilis in c.significauit,de eo,qui dux. in matr.quia ita decreuit,ob multa, quæ Pan.& alij tradunt in d. c. cum tamen sola sine statuto ecclesiæ,vix sufficerent.

51 II. Quod nõ quilibet metus ad hoc sufficit,sed requiritur iustus cadat in virum cõstantem.l.metum.ff.quod met.cau. definitur à Th.cõiter recepto in 4.dist.29.esse ille,quo minimum malum maioris euitandi causa eligitur,vt olim diximus in locum,& late trad.prædict.Illustr. Præses in epit.4.1. 4.1.2 num.10.& in 2.par.c.3.§.4.contra quam occurrere hoc in loco in vulgari scrupuli quidam quos gratia brenec nõ contudimus.Primus,ꝙ minor timor est iustus metuit quã viro,iuxta glo.sing.& à plurimis laudatam in d.c. locum,quæ non esset vera,si hac definitione libraretur. Quod vera, & communis sententia habet iustum metum, vel prudentis arbitrio esse definiendum secundum glo, cum dilectus,de his,quæ vi,& prædicta definitio satis con dixit esse à iure definitum.

III. Quod cõmunis opinio Pan.Præpos.& aliorũ multorum liter contra Host.in c.consultationi,de spon.quod qui matri monij metu mortis cõtractum,metu quoque mortis consum-

mat,

mat,non videtur matrimonium validum facere,& quidē ratione irrefragabili ſcilicet quod de eſſentia matrimonij eſt, vt conſenſus ſit liber,per d.c.cum locum,ſecūdum omnes,& cum conſenſus directus in matrimoniū,metu mortis extortus, non ſit ſatis liber,à fortioti conſenſus indirectus, & per quandam conſequentiam reſultans ex copula eodem mortis metu extorta,non erit ſatis liber qui tamen ſecundum definitionem prædictam non poteſt dici iuſtus,quippe,quo non eligitur minus malum ad euitandum maius,imo maius malum, ſcilicet peccatum mortale ad euitādam mortem corporalem,quæ eſt malum minus eo,iuxta c.itaque,cum citatis in eo.12.q.5.

IIII. Quod nihil male venialiter factū,poſſet dici iuſto metu factum, quū omnis culpa etiam venialis ſit maius malū omni alio multo quod non eſt peccatū ſecundum Pan.in c.facti.& met.cauſ.& omnes Theologos & Canoniſtas & ſentit gl. in c. ſi aliquid.22.q.4.quod tamen etiā Sotus qui definitionem prædictam ſequitur in d. q.29.art.3.ſatis negat. Quare vt plurimū paucis ineludā,arbitror prædictam definitionem Tho.iuſti timoris mortis,ſiue cadētis in virum conſtantem,intelligendā eſſe quoad effectum excuſandi à peccato, non autem quoad iudicandū actum eſſe infirmum,vel infirmandum tanquam meticulo-ſum,ad hunc enim effectum,qualis ſit iuſtus,definiendi videtur arbitrio prudentis iuxta gl.cōiter receptam in d.c.cum dilectus,de his quæ vi. Prudens autem arbitrabitur ſuppono primo,quod ex obiecto ipſo ſolo ſine aliis circūſtantiis,ob timor iuſtus,metus mortis,vel mutilationis membri,vel amoris omnis omnium bonorum,ſi magna ſint, quia vita quæcūq; iuxta gl. recept.iuncto tex.in l.Aduocati.C.de Aduo.di.hoc probatur per l.iſti quidem,cum ſuis concor.ff.quod met.cauſa & c.Dum dilectus,iuncta gl.de his quæ vi.Deinde conſidero in alio alius generis metu non ſolum malum ipſum obiectum , ſed etiā circunſtantias fortitudinis vel fragilitatis non ſolum ſexus,vt dixit prędicta gl.ſed etiam ætatis,innatę magnitudinis vel paruitatis animi aliorumque accidentium metum poſſi. Ita quod eiuſdem mali obiecti metum in alio iuſtum,in alio vanum. Facit ad hæc quod ad reddēdum actum inefficacem corā Deo, ſufficit quiliber timor etiam minus iuſto,modo ſit cauſa ſine qua non, ſaltem principalis eius vt dictū eſt ſ.c.17.n.19.poſt Adrian.& alios ibi citatos,& probatur efficaciter:quia leges conſtituentes diſcrimen inter alium & alium metum,ſe fundant ſuper præſumptione, qua præſumunt

ſcripſione,non habet locum coram Deo, ſi veritas ei non reſiſtat.c.Is qui & c.Tua de ſpon.cum eis adnot.Et ita neceſſe eſt quoad hunc effectum recedendū eſt à diffinitione Tho. quoniam recepta licet obſeruanda ſit plurimum quod effectum excuſandi à culpa:facit itē gl.ſing.c.Præſens 20.q.3.quatenus.er illo cap. metum reuerentialem annullare vorum quia vouentis religionem etiam quoad forum exterius, cui definitio non conuenit prædicta definitio.

Dicit inſuper ꝙ ſuſcipiens ordinem ſacrū metu iuſto, verum & validum eſſet ordinis ſuſcipit arg.c.Maiores §.Item quęritur de ſpon.& non obligatur voto continentiæ illi adnexo arg.c. Is qui vi.tradit Thom.ſec.2.q.88.ar.11.& tradit in ſpecie de ſacramento ordinis.verb.Ordo 3.§.4.& ita qui timor non eſt iuſtus ad annullandum ſacramentū,eſt iuſtus ad annullandum votum per quę ſuper reſpondimus, viſum iri alicui erudito non obligari ad horas notarias & à bellis iuſtis abſtinēctiam quę illi ſunt adnexa. Quia eſſem cuiuſdem maximi Principis,qui maximo reuerētiali amore ſenis Infantis & Patrui Regis diaconatum accepit,mihi ſimul procul dubio videri iuſtā eſſe cauſam diſpenſandi iuramentum, cum concurrebant circunſtantiis. Quibus conſequens, ꝙ metus mortis quo teſtis falſum deponit, non dicatur iuſtus ſecundum definitionem Thomæ nec conſequenter excuſare a peccato,erit tamen iuſtus quoad infirmandū eius teſtimonium & quod excuſandum eum à pœna ſaltem ordinaria ſecundum definitionem præd.gl.communiter recep. idq; ipſum eſt dicendum de ſcriba qui metu mortis fecit inſtrumentum vel teſtamentum,id eſt peccare quidem,ſed inſtrumētum vel teſtamentum eſſe reſcindendum.Idem etiam ipſum omnino dicendum eſt de eo qui matrimonium metu mortis contraxit. metu quoque conſumat.ſ.peccare quidem,ſed non prędicto conſenſum ſatis liberum quo matrimonium valeat.Portus metus non ſolum annihilat matrimonium eius qui ſimulat ſe conſentire,ſed & eius qui vere conſentit ſecundum Thomam & communem in d.diſt.29.& d.c.Cum locum & in cap. Abbas, de His quæ vi,quicquid Cardinalis ibi ſentiat, ſaltem ſecundum quos omnes ſi pars coacta poſtea libere conſentiat, ſaltem tacite,altera in ſua voluntate perſeuerante, non eſt matrimonium,quin & ad id cogi poteſt volente parte alia,per c.ad id,& ibi notata de ſpon.& ſi ſponte habeat conſentire videtur tacite conſentire quoad forum exterius,non tamen quoad interius,niſi vere conſentiat.arg. c. Tua.de ſponſ.

De

Universidad de Deusto
Biblioteca

De Impedimento ordinis.

Ordo sacer cur impedit & dirimit matrimonium, &c. nu. 52.

52 XIII. Peccat qui ordine aliquo ex prædictis quatuor sacris sponte initiatus contrahit, & non valet matrimonium, quia ea est annexum votũ solenne castitatis, quod impedit matrimoniũ & dirimit c. 1. de Cleric. coniug. & c. 1. & c. Si quis eorum & c. Erubescant. 32. dist. ad quod votum eos suscipiens obligatur, quamuis eius propositũ non sit eadẽ seruare, nec ad id se obligare. Nec obstat, quod nemo cogitur vouere c. Integrum 22. q. 1. Quia ecclesia neminem ad ordines sacros cogit, sed solũ illa tuit, vt qui eos suscipit, sit ad matrimonium inhabilis. Et hoc voluntariè ordinatur, voluntariè illam inhabilitatem incurrit iuxta Scot. in 4. dist. 37. q. 1. & si contrahat illud, est excommunicatus Clem. 1. de Consang. & affi. de qua 7. c. 27. & an sit irregularis dicetur ibidem. Dixi (sponte) quia secus si iusto metu ductus contraheret iuxta dicta sup. eod. num. 51.

XIIII. Qui coniugatus ordinem sacrũ suscepit inscia, uxore uita sua vxore, vel postea exigit debitum coniugale. Idẽ si reddit illud susceptis ordinibus, ex illius consensu legitimo. Dicit in 4. dist. 37. q. 1. col. 2. non est tamen legitimus, nisi ipsa religionem ingrediatur, vel nisi sit senex & castitatem vouerat c. Augthosa 27. q. 2. Tho. receptus in 4. dist. 38.

De Impedimento secundarum nuptiarum.

Matrimonium contrahens cum secunda uiuente prima clam dolo peccat, & quid agat fama mortis prioris audita. nu. 53. & 54.

Dubius, credens, & sciens, in hoc pari. nu. 55.

Matrimonium contractum à credente illud non valere, an valeat. nu. 56.

53 XV. Qui matrimoniũ contrahit cum secunda uiuente prima etiam nõdum cognita, & clandestine ducta, ita tamẽ, q̃ valeret matrimoniũ, & etiam si iam prima aliqui nupserit, & habitos ex eo susceperit, quod (proh dolor) frequẽter contingebat ante concilium Trid. nec absolui potest, saltem sine firmo proposito non cognoscẽdi secundã, tot. tit. de sponsa duorũ. nec ob regionis absentia, nec temporis longinquitas in hoc excusat, nisi denuo cõtrahat cum illa, post habitam de morte illius certitiã, ad quam habẽdam sufficeret fama si in longinquis partibus fectus fuit, secundum Anto. in c. in præsentia, de sponsa. Contradicit Pan. ibid. sed recte defendit eum Sylu. verb. Matrimonium. 8. q. 13. verb. 4. aut si erat senex, aut prælũ ingredi. 1570

nonit, de qua re litteras accepit ab his, qui eidem interfuerunt, iuxta glos. receptam in c. quoniam frequenter, vt lite non contestata. Quoniam si fama orta ex horum aliquo ad eum perueniret, posset denuo contrahere cum secunda, & sine peccato cum ea rem habere. Porro, filij ex ea ignorante primum matrimonium suscepti legitimi forent, per c. ex tenore. iuncta glo. ibi. Quæ contrahit cũ secundo credẽs probabiliter suũ primum mortuum esse, & postea ob nuntium de eius vita credens vel debens credere illũ viuere, petit debitum reddit secundo, si tamen dubitat, potest & debet, sed nõ petere iuxta cõem probatam per c. celebre, de secund. nupt. Contra quod tamen grauiter vrget, c. per tuas, 2. de Symon. c. fi. de præscrip. ita qui facit aliquid & dubitat esse mortale, mortaliter peccat, argu. c. dubius, vt late probamus in c. si quis autẽ de pœni. dist. 7. nu. 55 fer. & infra nu. 81. super quo multa dicit Adria. in quodl. sed non satisfacit, vt ibidem demõstramus, vbi diuina respondimus, id quod eruditis in Hispania placuit, dubitando scilicet & non debet reddere dubitando, sed credendo & quod potest credere mortem quoad effectũ reddẽdi, quoad effectum petẽdi, eo quod, vt ibi copiose demonstrauimus, potest quis vno tẽpore, ob quædam motiua credere ad vnum effectum, & alio ob alia contrarium, vel de eo ad alium effectum: & ita quando rationes dubitandi, sunt graues sunt, vt iudicio prudẽtis neutram partem credere debere petere nec reddere debitum debet: & quando adeo sunt æquales, vtrãque partem credere possit, & reddere & petere dubitando, quando vero vna pars est mediocres, & tales, vt ob eas grauis, & prudicium alterius non sit credẽdum, sed in suum sic, credendo ad hunc effectum mortuum esse, & non petet de illo, quoad hunc effectum, & si certo intellexerit eum adulteraturum, debet secundum, & redire ad primum, c. cum com. & primus eam accipere debet, nisi de eius vita facta cum secundo rem habuerit c. cum per Bellicam. Hæc quæ dicta sunt de vxore nubente secundo, centra dicta de marito ducente secundam.

56 XVI. Qui credens suã vxorẽ viuere cum re vera mortua est, matrimoniũ cum alia contrahit, nec valet matrimonium, si dubitabit credit illud non fore validũ: quia non consentit legitime

legitime in matrimonium, secus si credit matrimonium valere, licet credat contrahendo peccare mortaliter, vt recte Sylu. verb. matrimonium. 8. q. 13. §. 5. explicuit declarando conformes esse opiniones, quæ contrariæ videbantur.

De Impedimento iustitiæ publicæ honestatis.

SVMMARIVM.

Impedimentum iustitiæ publicæ honestatis quid, & quam rectissime definiatur Trident. nu. 57.

Matrimonia vel sponsalia à parentibus contracta quando valent. nu. 58

Sponsalia inualida etiam publica, non pariunt impedimentum publicæ honestatis. nu. 58.

57 XVIII. Peccat qui cõtractis spõsalib. vel matrimonio validis cum aliqua, cõtrahit matrimoniũ, vel spõsalia cũ alia illius cognata intra primũ gradum, & matrimoniũ, & sponsalia non valent. c. ad audientiam, & c. sponsam. cum eis annot. de sponsa.

Pro cuius declaratione dicendum. Primo, q̃ impedimentum iustitiæ publicæ honestatis est impedimentũ matrimonio valide pediens, & dirimens ab ecclesia inductũ inter sponsum, aut mariti ritum, & omnes cognatas sponsæ suæ, aut mariti intra gradum prohibitum, iuxta mentẽ nostrorum in d. c. ad audientiam, & c. sponsam, & S. Th. & alios. in 4. dist. 41. II. Quod copula cum his ad hoc impedimentum nõ est necessaria, licet illa intervenire aliud impedimẽtũ affinitatis nascatur de quo tegna. 42. Nec erat necesse iure antiquo, vt sponsalia aut matrimonia iure valerent, quia sufficiebat pure fuisse cõtracta, sine defectu cõsensus. c. 1. de spon. lib. 6. vel sub cõditione, sequuta illius purificatione, & impediebat vsque ad quartũ gradum. Nunc autẽ iure nouo concil. Trid. sess. 24. c. 3. de refor. matri. nulla sponsalia nec matrimonium inualida producunt hoc impedimentum, neque valida vltra primum gradum. Ex his fit vt qui primum contrahit sponsalia cum aliqua, & deinde matrimonium cum cognata eius, priorem debet accipere, quia matrimonium cũ secunda propter impedimentum iustitiæ publicæ honestatis nullum fuit, & si cum secunda rem habuit, vtrum habeat potest, non secundam propter hoc impedimentum, non primam propter affinitatis impedimentum secundum omnes. Literas de desponsa. Impub. & cap. Ex litteris, de eo qui cognouit consang. vxor. Fit item vt hoc impedimentum hodie non contrahatur ex sponsalibus, vel matrimoniis contractis inter consanguineos aut affines inter gradum prohibitum, aut cum ordine sacro initiato, aut religioso, quia sunt inualida, licet olim validum fuerint, quia non erant inualida ex defectu consensus, sed ex alio, nec hodie nascitur ex sponsalibus à parentibus factis, siue filij legitimæ ætatis sint, siue non, nisi expresse ac recte consentiant, aut nisi sint præsentes sine contradictione, vel nisi absentes in id postquam innotuit consenserint c. 1. circa de desponsa. Impub. lib. 6. Fit item, non esse opus nunc commendare id quod ex Palud. in 4. dist. 27. q. 2. art. 5. ab aliis tanto pro valde commendando adduximus in vulgari scientia ex sponsalibus & matrimoniis inualide & clãdestine contractis non nasci hoc impedimentum quoad forum conscientiæ, quod confirmauimus per c. Tua. de sponsa. & c. 1. eodem tit. in 6. cum ibi adnotat. quoniam hodie etiam ex publice contractis, si sunt inualida non nascitur, quamuis quoad ea, quæ statuerunt Concilium prodesse possit arg. c. fi. de Const.

De Impedimento impotentiæ.

SVMMARIVM.

Impedimentum impotentiæ quid, & dirimit, quid faciet sic impeditus nu. 59. & 60.

59 XIX. Peccat qui credens vel credere debens se perpetuo impotentem ad copulam ordinariam habendã, matrimonium vel sponsalia contrahit, & matrimonium est nullum toto tit. de frig. & malef. Idem de eo qui ignoranter contrahit, & postea non obstante scientia talis impedimenti vtitur eo.

Pro quorum fundamento notandum, quod illa impotentia perpetua matrimonium, quæ est ob impedimentum perpetuum naturale aut accidentale ad copulam naturalẽ perfectam, iuxta mentem S. Tho. in 4. dist. 34. & S. Anto. 3. part. tit. 1. c. 11. Dixi (perpetua) quia temporarium non sufficit c. Fraternitatis, de frig. & malef. Illud autem est perpetuum, quod sine miraculo, aut euidenti periculo animæ, aut corporis tolli nõ potest d. c. Fraternitatis. Dixi (naturale, aut accidentale) ad significandũ ex quibus causis hoc oriri scilicet, naturali quæ significatur, per verbum frigidis, positũ in Rub. de frig. & malef. & accidentali, per verbum, maleficiatis, quoniã ad impedimentum frigiditatis redacitur omnis alius naturæ defectus, aut excessus, & membri quæ copulam impediunt, & ad maleficium siue ligationem, quodlibet accidentale, quod ex abscissione, ca- vel alio artificio nascitur. Dixi (ad copulam naturalẽ perfectam) quia non sufficit impotentia generandi, quæ in aliis, aut aliis sua natura, aut arte sterilibus inuenitur, iuxta

Universidad de Deusto
Biblioteca

glos.acceptam c.quod sedem,de frig.& malef. Porro hoc im-
60 pedimentū est impediens & dirimens c.1.& 3.de frig.& malef.
Vnde sequitur non esse verum illud, quod dicunt Palud.in 4.
dist.34.q.2.& S.Anto.3.par.tit.1.c.12.§.3.Quod qui potens ma-
trimonium contrahit cum impotente, sciens impotentem esse,
non potest se separare ab illo contra eius voluntatem,eo quod
est verum matrimonium, & sibi debet imputare contrahen-
cum impotente: Quia fundamentum eorum falsum est, cum
inter eos nullum verū matrimonium sit annihilante illud hoc
impedimento quod est impediens,& dirimens,quod etiam in-
sinuat Syl.verb.Matrimonium 9.q.16.sub fin.quamuis idem in
ead.q.§.2.contrarium dicat. Ex quo subinfertur,eum id scien-
tem non posse vti tali matrimonio ad delectationē carnalem,
quamuis illi tanquam frater & soror conuiuere possint,vt ibi
sit Cælestinus & eius gl.in c.Laudabilem,de frig.& malefic.
qui vere maritus est & non potest habere copulam carnalem
perfectam,vt quia non potest fundere semen,licite potest ei
& vti vxore,ad habēdam eam secundum Caiet.2. sec.q.54.a.
1.col.6.& diximus in c.Consideret,de pœnit.dist.5.nu.44.

De impedimento conditionis.

Cōditio quid.et quotuplex in matrimonio,quæ suspēdit,qua annullat,qua reiicitur,& quo differt à causa,modo & demōstratione.nu.61.& 62.
Condtio si N. voluerit,an eo semel renuente vel tacēte impleatur.nu.63.
Matrimoniū conditionale solui per purū ante conditionē impletā.nu.66.
Conditio non omnis impleta quoad ecclesiam impletur.nu.66.

61 XX. Qui contrahit matrimonium aut sponsalia cum con-
ditione mortaliter turpi,aut sub honesta, & nō expectato eo
cuentu cum alia contrahit,aut sine alterius cōsensu meant re-
luntatem, aut impleta conditione promissum non præstat; si
proxime dicenda,nec debet absolui antequam illud præstet, si
præstare potest, & restituat omne illud ad quod tenetur, aut
non saltem prius,quam id facere firmiter proponat arg.eorum
quæ dicta sunt de promissione implenda c.18.nu.6.& c.proce-
tum,de reg.iur.lib.6.pro his fundādis notandum.Primo,quod
conditio vt hic sumitur, proprie est suspensio alicuius dispo-
tionis,quousque aliquid futurum fiat ex mente glo.in Rub.&
de cond.& demonst.quicquid verba eius & verba Bart.in l.1.
eiusdem tit.sonent.& denotatur per hanc coniunctionem,si vel
aliud ei æquipollens ex mente eorundem, veluti : Ducam te
ducam te in vxorem,si illud,aut illud euenerit.

Secun-

Secundo, tres species conditionum in matrimoniis inueniri 62
contra glo.excep.in c.si.de cond.appos.Prima est earū quę sunt
super & contra substantiam, aut bonū matrimonij, qualis est
illa, si curaueris non concipere, quæ est contra bonum gene-
rationis, & illa,si aliam ditiorem aut nobiliorem nō inueneros
quę est contra bonū indiuiduitatis,& illa, si victum ex adul-
terio quæseris, quæ est contra bonū fidei. Quę omnes annihi-
lant matrimoniū c.aliquando.& c.solet.32.q.2.& d.c.fi. Secūda
species quæ sunt turpes, aut factu impossibiles, sed non contra
substantiā aut bonū matrimonij, qualis est illa si furatus fueris,
si occideris,si cœlū digito tetigeris,quę non annihilant,nec su-
blatis matrimoniū, imo pro non appositis in fauorem ma-
trimoniū habentur, & matrimonia in quibus illæ ponuntur,
efficiuntur absq; aliqua cōditione cōtracta. Tertia earū quæ sunt
inæqualis est illa,si pater meus voluerit,si tāta dos detur,
quæ si sunt veræ conditiones,matrimoniū suspēdunt,quousq;
impleantur c.de illis,c.super eo,& cap.per tuas,de cond.appos.
modo ponantur à principio & suspensiue,secus enim si à prin-
cipio resolutiue, vel post contractum suspensiue c.1.de cond.
appositis iuxta intellectū Vinc.quem Panor.& cōmunis probant,
quando ambæ partes illis expresse consentiant,aut tacite,alte-
ra experimente,& altera tacente, secundum Adrian.in 4. de
matri.q.4.col.13.& 14. quāuis Inno.in d.c.fi.requirat.expressum
consensum, absq; tamen sufficienti fundamēto.
Istis sunt veræ conditiones) quales non sunt de re præterita
vel præsenti,veluti illa,si N.mortuus est,aut si viuit,nō suspen
dit,quia nō est vera conditio,imo statim, si est falsa matrimo-
nium nullū est,sin vera statim valet.l.illa institutio.ff.de cond.
& demon.l.enim ad præsens cum seq.ff.si cert.pet.& §. conditiones
Instit.de verb.& eadem ratione causa in illo posita non suspen-
dit,secundum glo.in Rub.& Bart.in l.1.ff.de cond.& demon.vt
ibi dicitur,matrimoniū tecum contraho, quia talem rem fe-
cum,aut eo modo : vt cum dicitur, contraho tecum matrimo-
nium,vt talē rem facias,nec demonstratio, veluti matrimoniū
tecum contraho,mercatore aut domino talis rei.Et quāuis hæc
scilicet causa,modus & demonstratio nunquā suspendant,
matrimonij d.c.fin.de cond.appos.aut personæ errorem indu-
cunt,de quo supra eodem c.nu.31.& seq.
Tertio,notandū ex hoc sequi,ꝙ qui matrimonium cōtrahit 36
sub conditione,Si pater meus voluerit,nō esse matrimonium
quoq; pater consentiat,& quod simulatq; consenserit,matri-

Universidad de Deusto
Biblioteca

monium esse incipit, si contrahentes, ad eius vsque consum-
in illa voluntate permaneant c. super eo, & c. per tuas, de cond.
appos. & patre renuente, omnino esse desinit. Magnæ tamen
quæstionis est, An confirmetur per consensum eius, positum
semel contradixerit præstitum. Pro negatiua enim parte facit,
quod primus eius actus videatur attendendus arg. l. boues, & hoc
sermone. ff. de verb. sign. verius tamen videtur confirmari, si
quousque ille consentiat, contrahentium consensus duret, alias
non iuxta Card. in d. c. super eo, Sylu. verb. Matrimonium 3. q. 4.
Non minoris autē quæstionis est, quando pater tacetnon con-
tradicendo nec consentiendo expresse, Nobis placet opinio Syl-
uest. vbi supra quatenus ait, cōfirmari si per signa colligitur illa
tacere, eo quod ei placeat, & infirmari, si colligitur tacere, eo
quod displiceat, non autem quatenus ait censendum ideo ta-
dubio tacere, quod placeat, quia id videtur esse cōtra regulam,
Is qui tacet nō fatetur, nec negare videtur, lib. 6. & contra alia
quæ habet, facta non præsumi nisi probentur, cap. cum in iure,
de offi. deleg. quas non video quoad hunc casum iure limita-
64 tas. Sequitur, Quod si tēpore quo apponitur conditio pater est
mortuus & filius ignorat, statim non valet matrimonium, quia
conditio non potest impleri, cum mortuus nec consentire nec
dissentire possit, c. si gratiose, de rescript. lib. 6. Si autem scit pa-
trem esse mortuum pro non apposita, quia impossibilis, habē-
da est, & consequenter censendum matrimonium valere, Ro.
verb. matrimonium. 5. 8. & Sylu. verb. matrimonium 4. Sequitur
item, quod si ante conditionem impletam altera partium vo-
luntate mutata cōtrahit cum alia absolute, illud matrimonium
valebit, licet post illud contractum conditio impleatur arg. d.
cap. super eo, & cap. si pro te, de reser. lib. 6. quia in his quæ ex
voluntate solius disponentis pendent, implementum conditio-
nis non retrotrahitur ad tempus dispositionis, iuxta gl. recepta
in d. cap. si pro te, sed impleta conditione, antequam contrahat
cum secunda, perfectum est matrimonium, & ideo cogi potest
ab ecclesia recipere primam d. c. super eo, in textu, & in gloss.
56 Sequitur etiam referre multum, an quis dicat, contraho tecum
matrimonium, si permiseris coitum. An contraham tecum ma-
trimonium si permiseris coitum, vt insinuat Sylvest. post alios
vbi supra, quia in priori casu statim fit matrimonium si intel-
ligit de fornicario coitu, quia conditio est turpis, & habetur
pro non apposita, & si intelligat de vxorio, simul ac consentit
perfectum matrimonium quoad Deum, & ecclesiam, quia im-
pleta est conditio sub qua fuit contractum. In posteriori au-

tem si intelligit de coitu fornicario, conditio habetur pro non
apposita & sic manent sponsalia pura, & consequenter copula
carnali subsequuta fit matrimonium præsumptum quoad ec-
clesiam, quoad Deum autem nō nisi copula esset vxoria, si au-
tem intelligit de coitu licito: sunt sponsalia conditionalia, quę
copula purificantur; quoad Deū, & ecclesiam, & transit
in matrimonium præsumptum quoad ecclesiam, quoad
autem fiunt de conditionalibus absoluta per cōditionis
complementum, sed non matrimonium nisi consensus matrimo-
nialis suspendēs actum, vt dictum est ab vtraque parte addatur,
vel alterius post sponsalia pura, per quæ mens obscura. Syl-
uest. declaratur, sed quum prædicta sponsalia non possint purifi-
cari per licitum coitum, & ille non possit haberi nisi sit ma-
trimonialis, necesse est consequenter dicere, illa non purificari
per illam copulam, aut certe per eam transire illa in verum ma-
trimonium coram Deo, quod nobis videtur verum & firmum.
Addit insuper, quod per hæc verba (tecū contraho si te vir-
ginem inuenero) intelligendo per inspectionem honestarum
coniecturarum, est matrimonium conditionale, quia est vera con
sensus, scilicet quæ est de re futura, & honesta, & intelligēdo de
coniunctione per copulam carnalem, est purum matrimonium,
quoad ecclesiam, quia talis conditio eo quod sit turpis, haben-
da pro non apposita. Et eadem ratione, per illa, (contraham
tecum si te per copulam virginem inuenero) contrahuntur pu-
ra sponsalia. Et per illa, cōtraham tecum, si te virginem per ho-
nestas coniecturas inuenero, contrahuntur sponsalia conditiona-
lia quoad ecclesiam, quanquam quoad Deum in nullo casu
matrimonium contrahitur, aut sponsalia ante adimpleram con
ditionem, si vere coram eo fuit animus suspendendi, vsque ad
complementum illius arg. c. Tua de sponsa. cum annot. ei & c. Is 67
qui. xix. Sequitur demum quod matrimonium contractum
per illa verba, Duco te in vxorem si eras sol orietur, vel per
alia quæ cōditionem euenturam importent, esse purum, & non
conditionale apud ecclesiam secundum Tho. & Bonauen. in 4.
dist. xxvi. Host. Card. & Panor. in c. Per tuas, de Cond. appos.
Ostien. ibi & alios illam male approbantes, quamuis, quoad
forum, & in foro conscientiæ, non sit tale, si vere fuit animus
suspendendi actum, vsque ad solis ortum.

De impedimento interdictionis & feriarum.

Matrimonium clam, vel contra interdictum superioris contrahens, vi
punit. ca. 28.

Matrimonia clãdestina, quæ hodie nulla, cũ alias Trident. statuta irritet. Ecclesiæ facies, quæ olim, quæ nunc, quando extra eam etiam cum ipsa non contrahitur. nu. 70.

Nuptias benedicendi tempus Trident. ampliatum, nu. 71.

68 XXI. Peccat qui contrahit matrimonium contra prohibitionem Episcopi, Iudicis, aut parochi interdicentis ei illo, dummodo nec constet non subesse illud impedimẽtum, quod opponitur per tit. de Matri. cõtract. contra Interdict. secundum Panor. in 4. dist. 28. q. 2. col. 1. quicquid dicat Ang. vt recte defendit Sylvest. verb. Matrimonium. 7. q. 1. Valet tamen matrimonium sic contractum, si vere non suberat impedimentum.

XXII. Peccat, qui contrahit matrimoniũ per verba de presenti clandestine sine iusta causa, aut publice, sine trina denunciatione prius in ecclesia facta, quò qui impedimentum inter eos esse sciunt, indicent illud c. Cum inhibitio. de Clandest. desponsat. & per omnes. in 4. dist. 28. q. 1. col. 3 & 4. & est excommunicatus, non quidem iure communi, sed Episcopali, quale in plerisq; omnibus Episcopatibus Hispaniæ est, & quia multa circa hoc statuit concil. Trident. sess. 24. c. 1. de Reformat. matrim. substituam hic aliqua eius, quibus dã sublatis, quæ in vulgus huic loco inserueram: Primum, errare, dicentes, quod matrimonia clandestina contracta ante illud concilium, non valent, vel quod filius non potest contrahere matrimonium sine cõsensu parentum, vel quod parentes possunt illud irritare. II. Quod matrimonia clandestina etsi contracta valeant, contrahentes tamen illa detestabile est. III. Quod ob causas sibi expressas statuit in hæc verba. Sancta Synodus præcipit, vt in posterum antequam matrimonium contrahatur, ter a proprio contrahentium parocho tribus cõtinuis diebus festiuis in ecclesia inter missarum solennia publice denuntietur inter quos matrimonium sit contrahendum, quibus denunciationibus factis, si nullum legitimum opponatur impedimentum, ad celebrationem matrimonij in facie ecclesiæ procedatur, vbi parochus viros, & mulierem interrogatis, & eorum mutuo consensu intellecto, vel dicat, Ego vos in matrimonium coniungo in nomine patris, & filij & Spiritus sancti, vel aliis vtatur verbis, iuxta receptum vniuscuiusque prouinciæ ritum. Quod si aliquando probabilis fuerit suspicio matrimonium malitiosè impediri posse, si non præcesserint denunciationes, tunc vel vna tantum denunciatio fiat, vel saltem parocho, & duobus, vel tribus testibus præsentibus matrimonium celebretur, deinde ante illius consummationem

denunciationes in Ecclesia fiant, vt si aliqua subsint impedimenta, facilius detegantur, nisi ordinarius ipse expedire iudicauerit, vt prædictæ denunciationes remittantur, quod illius prudentiæ, & iudicio Sancta Synodus relinquit. Qui aliter quam præsente parocho vel alio sacerdote, de ipsius parochi vel ordinarij licentia, & duobus vel tribus testibus matrimonium contrahere attentabunt, eos Sancta Synodus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit, & huiusmodi contractus irritos & nullos esse decernit, prout eos præsenti decreto irritos facit & annullat. IIII. Quod quicunque sacerdos sine licentia parochi coniunxerit matrimonio aliquos etiã prætextu consuetudinis, manear suspensus donec ab ordinario eius qui coniungere debebat, absoluatur. V. Quod Parochus habeat librum in quo coniugum & testium nomina describat, locumque & locum contracti matrimonij, describat, quem dili apud se custodiat. VI. Quod prædicta Synodus hortetur coniuges, vt antequam contrahant, vel saltem triduo antequam matrimonij consummationem sua peccata diligenter confiteantur, & ad sanctissimum Eucharistiæ sacramentum pie accedant. VII. quod si quæ prouinciæ aliis vltra prædictas laudabiles cõsuetudinibus, & cæremoniis hac in re vtuntur, eas omnino retineri Sancta Synodus vehementer optat. VIII. Quod hoc decretum in vnaquaque parochia suum robur post tres dies habere incipiat à die prima publicationis, in ea parochia factæ numerandos. Aduertendum circa hæc primum quod concilium non annullat omnia matrimonia clandestina, sed solum illa quæ fiunt sine præsentia parochi, vel alius sacerdotis de eius facultatem in id ab eo vel ab ordinario habentis, & duobus, vel tribus testibus. Præterea quod nil expresse decernit de matrimonio contracto in facie ecclesiæ, sine sacerdotis proprij vel alius præsentia, & quod non valeat, vrget verisimile, qui aliter, & contra, quod valeat facit, quod videtur indicendum de contrahentibus clandestinè. Aduertendum II. Quod facies Ecclesiæ alibi dicitur ianua Ecclesiæ, vt in Lusitania, alibi ipsa Ecclesia vt in Belgio, alibi præsentia multorum secundum Maior. in 4. dist. 27. q. 1. vt in bona parte Hispaniæ, & vbi est talis consuetudo ad hoc vt dicatur contrahi in facie ecclesiæ, sufficit præsentia cognatorum & vicinorum aliorum testium numerus, iuxta Panorm. communiter recepta in d. c. cum inhibitio. Nunc autem per prædictum concilium supra proxime relatum videtur contrahi satis in facie Ecclesiæ, si trina denunciatione præmissa, contrahatur coram

70

parocho vel eius locum tenente, & duobus vel tribus testibus. III. aduertendum, quod si contraheretur coram parocho & testibus, non præmissa trina denunciatione, vel non omissa legitime, valeret quidem matrimonium, sed diceretur clandestinum, quoad alios effectus quàm annullationis matrimonij, quia quoad illos nō videtur derogari iuri antiquo, à quo non est recedendum vltra quam recedit nouum. l. Præcipimus. Cod. de appel. Aduertendum IIII. quod hodie etiam cum testa carentia non valebit clam sine parocho & testibus contractum, licet antea iuste potuisse contrahi diximus hic, sequuti Caiet. in opuſ. tom. 1. tract. 12. q. 2. Id enim videtur sentire concilium. Cui parte facit facultatem episcopo relaxandi prædictas denunciationes, quando ei videbitur conueniens, non tamen facit ei facultatem remittendi præsentiam parochi & testium. Sed quod valde notandum est, fœ. re. Pius V. declarauit non esse illos necessarios, in contrahendo denuo matrimonio, ab iis qui illud publice cum denunciatione sufficiente contraxerunt, licet propter aliquod impedimētum occultum est nullum, quo soluto oportet vt denuo contrahatur, quod fieri posse, antequā ad vtrobem veniremus, respondimus, qua declaratione facta penitentiariæ prætorium frequenter vtitur. Aduertendum V. quod licet sufficiens causa relaxandi denunciationes sit, quod nubat cum ignobili, diues cum paupere, senex cum adolescentula, vel trimonium contrahere velit, aut quod timeat consanguineus iuxta Palud. in 4. dist. 28. q. 2. col. 4. Ant. 3. part. tit. 1. c. 16. 4. non tamen sufficiunt ad hoc, vt Episcopus relaxet solennitates addendi parochum & testes, vt satis colligitur ex tenore. Aduertendum VI. expresse determinari à prædicto concilio Episcopum posse dispensare circa prædictas denunciationes, quod antea non fuimus ausi confiteri, nisi in terris, vbi id frequenter consueuit.

71 XXIII. Peccat qui temporibus ab ecclesia prohibitis benedictionem nuptiarum accipit, aut in domū suam solemniter sponsam traducit. c. Capellanus, de feriis, & c. Nō oportet. Castrib. seq. 33. q. 4. sed non si solum sponsalia, vel matrimonium de præsenti contrahit, iuxta gl. recep. in d. c. Capellanus, per illum tex. quia sola benedictio & traductio solēnis prohibetur iuxta mentem S. Tho. & Palud. in 4. di. 32. Caiet. in summa verb. Nuptiarum peccata. & Sylu. verb. Matrimonium. 7. q. 2.

Tempora prohibita iure antiquo sunt, ab Aduentu, vsque ad Epiphaniam, à septuagesima, ad Pascha & eius octauā, & à tribus Litaniarum diebus, ad septimū diem Pentecostes, d. c. Capellanus.

Concilium autem Trid. sess. 24. c. 10. de Refor. mat. renouat hæc tempora in hæc verba. Ab Aduentu D. N. Iesu Christi, vsque in diem Epiphaniæ, & à feria 4. Cinerum vsque ad octauam paschatis inclusiue antiquas solennium nuptiarū prohibitiones diligenter ab omnibus obseruari sancta synodus præcipit: In aliis vero temporibus, nuptias solenniter celebrari permittit. Consummare autem matrimonium per copulationē solennitate nuptiarum, & absque traductione sponsæ in domum, nullo tēpore prohibetur iuxta Caiet. in summa verb. Matrimonium par. 2. quem sequimur, quamuis Palud. in 4. dist. 32. & Ros. verb. Impedimentum. 13. §. 3. & Anto. 3. part. tit. 1. c. 17. & quidam alij sine ratione necessaria teneant peccatum solum prima vice.

De impedimento sponsalium, & catechismi.

Cognatio ex catechismo non dirimit, & an restricta Tridenti. nu. 72.
Cui super matrimonio tractatur ad mensam si est eadem ratio. nu. 74.

XXIIII. Peccat, qui post cōtracta spōsalia cū vna, sine iu- 72
sta causa contrahit cū alia matrimonium aut spōsalia secundū
Concil. & venialiter sed grauiter si cū iusta causa id facit ante
dispensem ei à iudice concessam, vt suprà eo. c. n. 27. diximus.
Matrimonium tamen contractum valet, quia hoc impedimen-
tum solum est impediens & non dirimens vt dictū est suprà.
XXV. Qui contrahit matrimonium, aut sponsalia cū con-
tracta hac cognatione spirituali, nata ex catechismo c. per ca-
tholicum. de cog. spir. lib. 6. Catechismus autē est institutio so-
lennis a sacerdote facta baptizandi antequā baptizetur, de
summa nostræ sanctæ fidei catholicę credendis. c. ante baptis-
mum. de conse. di. 4. Ex qua institutione nascitur cognatio spi
ritualis inter eaſdē personas inter quas ex baptismo, de qua su
prà n. 36. sed non est tanti effectus, quia hæc impedit &
non dirimit. d. c. per catechismum, illa vero vtrunque facit.
Ad quæstionem autem, An hæc cognatio cēseatur restricta
per prædictum concil. sicut illa quæ nascitur ex baptismo, &
confirmatione: Respondeo, affirmatiue, per gl. solennem. in ca.
non debet. de consang. & affi. quatenus habet per illud. c. fuisse
quasdam genera publicæ honestatis, eo quod fuerunt
quasi familia genera affinitatis. Ex qua colligit ibi Præpos.
non id quod mea sententia, vt ibi alias dixi, non colligitur, sed
quod nostro proposito conuenientius, quod colligit Dom.
And. de temp. ord. lib. 6. col. 3. versi. sed fallit quinto, & Perus.

col.3.vers.fallit quarto. Nempe, quod cum duo sic se habent quod alterum est metiens alterum mensum,lex contigens, vel limitans metiens, censetur corrigere vel limitare mensum, si eadem ratio militat in vtroque.At constat quod cognatio spiritualis,quæ ex baptismo oritur,metitur eam,quæ ex obstinatione & catechismo nascitur, & ita concilium limitans illam videtur hanc quoque limitasse.

De impedimento voti simplicis & consuetudinis.

Votum simplex castitatis non dirimit matrimonium, & quomodo intelligendum,nu.73.

73 XXVI. Qui post votum simplex castitatis,matrimonium, aut sponsalia contrahit,etiam si votum esset limitati,ad impubes nondum lapsum,matrimonium tamen valet.c.2.27 dist.etsi vterq; vouisset,secundum cõmunem & etiam gl.in c.fi votum.27.q.1.quicquid ei imponatur,& etiam si contrahens animo ingrediendi religionem post contractũ, secundum Archi.in 4.dist.38.Rosel.verb.votum.§.9.& Ant.3.part.tit.1.c.3. & Syl.verb.Matrimonium.7.q.5.§.2.Debet tamen seruare votum,qua parte potest sine præiudicio alterius,& ita petere non potest debitum,post consummatum matrimonium,nisi vt dicitur c.16.nu.30.nec reddere priusquam consummet,quia antea religionem intrare potest.c.Ex publico.de Conuer.coniug. nec matrimonium mortua prima vxore denuo contrahere potest iuxta S.Tho.& communem.in 4.dist.38.& Archi.in c.fin. eo 30.q.1.etiam si iurasset contrahere, quia tale iuramentum non liberat à voto,imo per illud redditur illicitum & debet mandum cap.non est obligatorium.de reg.iur.lib.6.

XXVII. Qui matrimonium cũ ea quã castitatem vouit sciebat contrahit iuxta glos.sing.in c.Non nominus.27.q.1.

An autem peccet,qui interrogatus ab eo,qui votũ simplex castitatis emisit,an valeret matrimonium si contraheret, respondit valere,dubium est:nã Host.tenet quod sic,& alij quod non,sed conciliari possunt dicendo,opinionẽ Host. intelligi quãdo tali personæ,& tali tempore,loco,& modo respondetur,vt voti violandi occasio detur,& contrahatur,quando tali & tali modo responderetur, quod nulla talis occasio daretur quanuis eam ille ex bono responso arripiat,vt sentit Syl.verb. Matrimonium.7.q.5.§.9. Idem quod dictum est de voto,videtur dicendum de iuramento,arg.c.Debitores.de iureiur.& de consuetudine,quæ induceret simile impedimentum,ex mente

Sot.super eo,de Cogn.spirit.Cuius exemplum de filiis duorum compatrum antea hic positum omitto,quia sublatum est iuxta per concilium Tridentinum relatum suprà eod.

De impedimento septem delictorum,quod impedit & non dirimit.

Septem delicta impediũt,sed nõ dirimũt septẽ delicta & quæ sint illa.n.74.
Vna vetus correlatiua extenditur ad alterum si eadem est ratio.nu. 74.
Sententia Cardinalis laudatus nu.74.
Impedit etiam cum cognata impedit matrimonium,sed episcopus dispensando.nu.74 & 75.
Matrimonium filiæ contractum, nullum coram Deo, & quo validatur, & qui credunt deceptio nu 76.
Matrimonium secundum contrahens decepta,quid agere debeat.nu. 77.
Matrimonium contraria facto invalida,& quæ nocet matrimonio,nu.78.
Matrimonium contractus, qui ob finem malum mortalis vel venialis.n.79.
Matrimonium sufficit consensus diuerso tempore sic datus.nu.80.
Matrimonium contractus in excommunicatione vel mortalis est peccatum, & valet nam.81.
Matrimonium vsum impedit scientia nullitatis eius superueniens.nu.82.
Matrimonium impedimenta non denuncians,vt peccat, & vt id facere debeat.nu.83.
Matrimonia etiam circa sacramentalia induci potest.nu.83.
Matrimonium Antoni Sanctorius Cardinalis S. Seuerinæ laudatus.n.83.
Matrimonium quibus danda & an præmittenda copulæ.n.83.

XXVIII. Qui contrahit matrimonium post commissum 47
quod ex septẽ delictis quæ matrimoniũ impediunt & non dirimunt iuxta mentem gl.recep.c.Qui Presbyterum de Pœnit. dist.1.& c.Hi ergo 27.q.1.& Palud.in 4.dist.34.q.1. col.2. primum est incestus c.1.& 2.& c.Trãsmissæ.de eo qui cognouit 2ag.vxo.suæ.II.Vxoricidium c.Admonere.33.q.2.& Syl. dicat nullo iure probari idem esse de(vt ita dicam)vxoricidio, sequimur tamen Palud.qui oppositum affirmat dist.34.

A dubiũ vero,P.Vinc.Quod pœna non debet extendi vltra casum c.Pœnæ de Pœnit. dist.1. Resp.quod fallit in illis casibus in quibus eadem ratio idem suadet. secundum Panormitanum in Proœm Greg.& alios citatos ibi per Fel. ita hoc resolutum, & eadem . imo maior ratio suadet idem in vxore, quod in marito,quod etiam Sotus in distinct.37.quarti tenens, quod nos respondisset si meminisset.III. Raptus sponsæ alterius c.statutum 27.q.2.IIII.Proprij filij de fonte susceptio,

animo tle vxor debitum exigere à se possit.c. De eo.30.q.V. Presbytericidium d.c.Qui presbyterũ,de Pœn.& remiss.Qui uis Panor.vbi ꝫ.dicat id locum non habere, quoúsque in tio conuincatur.VI. Peccatũ propter quod pœnitẽtia solemnis iniuncta & facta fuit.c.De iis.c.Antiqui.33.q.1.VII. contractus matrimonij scienter cum moniali,in quibus casibus,quamuis peccet contrahendo matrimoniũ,tamen contractũ valet.Quoniam vero super impedimento i stus magna fuit disputatio in sacro Pœnitentiariæ prætorio,quũ ei summa prudẽtia,ac ráq; dexteritate tanquam summus pœnitentiarius præsideat Cardinalis Alciatus Illustrissi. idémque omniiuga disciplinarum encyclopædia clarissimus.An omnis incestus hoc impedimentum pareret iis quæ alias hic dixi,substituo primum, Plerosque omnes iuris diuini & humani peritos stricte ac proprie appellare incestum solum coitum cum sanguinea , vel affine in gradu prohibito , vt in Rub.C.de Incest.nupt.& alis locis infrà citandis.II.inter omnes conuenire,ex omni incestu inter impedimentum affinitatis impediens & dirimẽs.III.Inter omnes etiam conuenire ex incestu cum affine durante matrimonio admisso oriri impedimentum impediens matrimoniũ cõtrahendum quacũq; alia per c.1.& 2.& c. Transmissã de qui cogn.consang.vxor. IIII. Plerosque omnes theologos nere ex incestu cum consanguinea,oriri quidem impedimentum affinitatis,nullum tamen aliud siue ante siue post matrimonium contractum admittatur,in quibus est Thom.in 4. stin.34.q.1.ar. fi. communiter recept.& Sot.distin.17.art.3. fin.Anton.3.part.ca.16.§.4.tit.1.Sylvest.verb. Matrimonium 7. Impedimento vlt.quos etiam sequitur Illustrissimus Perez epito.4.cap.6.in princ.num. 4.Tum quia videtur eis nulla re id caueri, cum prædicta tria c. solum agant de incestu cum affine.Tum quia vt ait Rich.non videtur hoc inductũ ob uitatẽ criminis,sed ob iniuriã quæ fit matrimonio per contra cũ cognata coniugis.Contrarium vero tenent plerique omnes Canonistæ cũ Pan.& Præpo.in d.c.1.& 2.de eo qui cogn.consang.vxo.quos hic ego sequutus fui cũ Ang.verb.incestus.1. 3.Tũ quia vt ibi dixi,id stylus curiæ seruat,dum dispẽsando vt consanguinei,qui se incestu polluerũt contrahant inter se matrimonium,apponit clausulã,vt superstes sine spe coniugii sua neat.Tum quod c. Si duo.35.q.6 habet consanguineos matrimonio iunctos separari debere, & posse cum aliis contrahere, si iuuenes sunt,significando vt ait glo.indigere dispẽsatione,si scienter se cõiunxerunt, quæ tamen propter iuuentutem facile

Tum quod c. h.35.q.8.de consanguineis concubinariis ꝫ.licet eorum morte præuentus fuerit, alter,quandiu viuit ꝫ.neat & sine spe cõiugij maneat.Tũ per c.De in- 33.q.3.ibi. Incestuosos nullo nomine cõiugij deputãdos. Tum quia ratio,quæ ex cõtextu multorum capitulorũ 35.cau- colligitur,quare multo plus insistitur in eis ad declarãdum consanguinea,videtur esse,quia de illo plus poterat dubitari de hoc.Tũ quia ratio prædicta Rich.est infirma, cũ in- affine nullo præcedente matrimonio idẽ faciat.Nam cum duab.35.q.2.habet, ꝙ cum duabus sororibus for- non debet contrahere etiã cum alia,nisi quædam con- ob quæ dispensetur,vt ibi ait gl.Tũ per c.Si quis cum & alia 35.q.3.Tum per c.Qui propinquam ead.cau.& q. Papa Fabianus ait:Qui propinquã sanguinis vxorẽ du- separatur, non licebit eis quamdiu viuunt alias vxores cõiugio sociare. Super hoc autẽ impedimẽto dispẽsare & debet Episcopus si timeatur incõtinentia ca.Antiqui adolescentia 33.q.2.& c.Ex litteris 1.de eo,qui cogn.cons. Palud.in 4.dist.34.q.1.col.3.& S.Ant.3.part.tit.1.c. sequimur cõtra Pan.& Præp tenentes in d.c.1.Epis- non dispẽsare in incestu cũ consanguinea,sed cum af- Tum quia plurimi tenẽt,vt diximus proxime,incestũ cum nullum inducere impedimentum. Tum quia iuribus permittitur dispensatio simpliciter. Quin addimus, cõsuetudine, ꝙ ob nullum incestũ dispensatio peta- incontinentia timetur,etiam episcopi dispensatio- esse necessariam secundum Palud.S.Ant.& cõmunem quid alij dicant.Imo addit Palud.vbi ꝫ.colla.4. hoc seruari, cui credimus, ideo quod nunquam vidi- audiuimus vllum incestuosum petere dispensatio- Papa,vel Episcopo,nisi ad contrahendum cum ea,cum commisit, vel eius consanguinea ob affinitatem quam si S.D N.sciret, iuberet forte,ne in dispen- cum incestuosis apponeretur prædicta clausula, vt &c. An autem idem possit facere episcopus in impe- ex aliis delictis orto,dicitur infra.nu.85.

XXIX.Peccat,qui cõtrahit matrimonium, aut spõsalia ficte 76
animo vere cõtrahendi,& non est quoad Deũ,& forũ con-
matrimoniũ,quãuis copula sequatur,si postea vere in
non consensit,licet quoad ecclesiam sit præsumptum c.15

qui.

qui c.tua, de sponſ. & communis ibi quam Syl.verb.matrimonium. 4.q.8.declarat. Nec ſufficit cohabitatio, cum ea tãquam propria vxore, etiam ſi crederet ſufficere propter cõſtantiã alterius auctoritatem, niſi coiret aut cohabitaret animo deinde contrahendi cum illa, vt recte probat Syl.vbi 3.q.10. Quia per talem cohabitationem & copulam non vult denuo matrimonium contrahere, ſed vti antea contracto. Vnde ſequitur, ſi voleret matrimonium cum alia ſecundo contractum, antequam primum denuo ſtabiliret, & cõſequenter, cum ſecunda cohabitare deberet, ſi abſq; ſcandalo poſſet. Ang. vbi 5.§.15. & Sylueſt. vbi 3. q. 8. tamen obligatur ſub pœna mortalis ſtabilire primum antequam cum ſecunda contrahat Maior. in 4. diſt. 27. q. 3. tenetur verificare verba quibus eam decepit, niſi tanta ſit neceſſitas, qualitas, vt illa præſumere debeat, cauſa decipiendi eam. illum verba contractus dicere. Quo caſu tamen tenetur reſtituere damnum famæ, honoris, vel rei familiaris, ſi quod illa ex talibus verbis pateretur, ſecundum S. Tho. in 4. diſt. 28. vbi Palud. q. 1. Pro quibus ſunt c. 1. & 2. de Adult. cum eis annot. Porro ne decepta alteri nubere non poteſt, niſi quando probabiliter iudicio prudentis, & boni viri crederet, eum qui decepit, vxorem dicere, aſſerendo ſe nõ habuiſſe animum contrahendi cum illa, ſed tantum decipiendi. Vir bonus autem & prudens id habitabitur, ſi ſtatim poſt contractum id ei declarauit, & cum alia contraxit, aut religionem profeſſus eſt. Et idem, ſi non ſtatim id declaraſſet, poſtea tamen iuramento id firmat, & cæterum alioqui fidedignus, & ſæpe vel ſaltem ſemel in anno confeſſus communicat, & bonorum conſuetudine vtitur, aut ſi ſint alia diſpares, vt non ſit verſimile illum matrimonium cum illa voluiſſe, aut ſi ſint alia eiuſmodi indicia, & ſic decontrahere voluiſſe, aut ſi fint alia eiuſmodi indicia, & ſic dexerit aliam, vel profiteatur religionem, alioqui enim non ob tutum eam alteri nubere: quoniam ſæpe diuites & nobiles ob egregiam formam, & honeſtatem & alios fines matrimonium cum fœminis plebeis, & tenuis conditionis contrahunt. Quæ colliguntur ex Rof. verb. Matrimonium 3.§.1. & Sylueſt. verb. Matrimoniũ 4.q.9. Quibus addimus ordinis ſacri ſuſceptionem paris eſſe coniecturæ, cuius eſt matrimonium ſolui dum, aut religionis ingreſſus. ca.1. de vot. lib.6. & ad præſtita omnia facere, quæ trad. Adri. in 4.q.4.col.5. de Matrim. Porro ſi illa cum ſecundo contraxerit, ante vllam rationem credendi ſe fuiſſe deceptam, non debet, nec poteſt ſecundo debitã reddere, aut petere: ſi autem rationem iudicio viri boni & prudentis ſatis probabilem ad id credendum habuerit, poteſt petere

& reddere. At ſi eiuſmodi rationem credendi nacta fuerit, quæ non ſufficiat ad credendum in fauorem ſuum, ſed ad euitandum præiudicium mariti ſic, reddere debet, & non exigere vsque dum concordia illorum noſtra noua relata ſup. eod. cap. 4. & 5.

XXX. Qui contrahit matrimonium cum aliqua legitimis 78
proteſtatus prius, ſine iuſta cauſa per nulla verba quæ poſſint eſſe ſibi animum contrahendi cum ea, quamuis eã cognoſceret non cognoſceret, & in foro exteriori pro matrimonio habeatur iuxta gl. recept. c. Tua de ſponſ. Quia illa proteſtatio facto contraria eſt, nil prodeſt. ca. Cum M. & ei annot. Porro omnes de conſtitut. Dixi, ſine iuſta cauſa, puta ad ſcandalum aliquod notabile vitandum, non peccat, neque iudicatur delictum in foro exteriori propter defectum conſenſus eiuſdem omnes, arg. c. 1. De his quæ vi met. ve cauſ.

XXXI. Qui matrimonium ob finẽ mortaliter malum con- 79
tra ſe, puta ad liberius adulterandum, occidendum, &c. ſecundum omnes quia quam malus eſt finis actus, tã malus eſt ille. c. Cũ miniſter. 23.q.5.vbi late nuper hoc tractauimus. Et ideo ſemper plus quam veniale contrahere matrimonium ob finem ſolum venialiter malum. Nec contrahere principaliter propter ſolam delectationem, aut pulchritudinem, aut diuitias, aut ob quemcunque finem, qui de ſe non eſt mortalis eſt mortale: eſt tamen ſaltem venialis, quia illa non poſſunt eſſe finis aptus matrimonij: & quilibet actus directus in finem malũ, vel principaliter in finem ſibi, eſt ſaltem venialis, vt in Commen. d.c. Cum miniſter probauimus. Nec contra ſentit Palud. in 4. diſtin. 31. q. 3. quando dicat Ang. vt recte ait Sylu. verb. Matrimoniũ 4.q.4. Contrahere vero minus principaliter, ob aliquod trium prædictorum vel ob aliud tẽporale modo principaliter contrahatur propter Deum, vel quia eſt licitũ, & honeſtũ, nullum eſt peccatum, per ibidẽ ſcripta. Notandum autẽ, quod quãdo de voluntate contrahentium conſtat, non refert quoad Deum & forum conſcientiæ, quib. verbis contrahentes vtantur: quia ſi fuerit voluntas contrahendi de præſenti, ſit matrimoniũ, ſi verba de futuro, ſponſalia tantũ arg. c. Intelligentia de verb. ſign. c. Humanæ aures 22.q.5. Porro, quamuis conſenſus ambo- 80
rum ſimul eodem loco, & tempore non eſt tamen neceſſarium, quicquid dicat Pan. in c. Dilectus de ſpõſ. ſufficit enim vt altera pars prius & in alio conſentiat, & poſtea quouis tẽporis interuallo interiecto,

altera

altera alibi assentiat, modo prior in suo cõsensu perduret, inta Host. & Ioan. Andr. c. Ex litteris de sponsa. Quo fit vt si altera pars vere consensum prœberet, altera autem falsè, quæ post 20. vel plures dies, & menses vere assentiret, permanente altera in suo consensu, verum matrimonium fieret. Consensus autem prioris, tamdiu dicitur durare, quamdiu non recedit ab eo Mai. in 4. dist. 27. q. 1. Dixi (legitime) quia si aliquid impedimentum subesset, quo consensus præstitus redderetur illegitimus, oporteret vt impedimento sublato, denuo ambo consentirent, perinde ac si nullo vnquam tempore contraxissent per dicta supra eod. c. nu. 47.

81 XXXII. Qui excommunicatus excommunicatione maiori, aut minori, vel infectus peccato mortali, ante illius declarationem matrimonium cõtrahit, quia omnis excommunicatus etiam minori excõmunicatione, à percipiendo sacramento prohibetur c. Si celebrat. de cler. excom. minist. & etiam mortali peccato infectus ante pœnitentiam ca. Illud 95. dist. vt supra dictum est eod. c. nu. 2. Ang. verb. Matrimonium. 2. 6. 7. Valentem matrimonium. c. fing. Significasti. De eo qui duxit in matrimonium. Quare qui credit, aut probabiliter dubitat de excommunicatione, priusquam contrahat, quærat absolutionem. Cicar. in summa verb. Matrimonium.

82 XXXIII. Qui post contractũ matrimonium, scit illud non valuisse habet rem cum coniuge arg. c. per tuas. 1. de Sponsa & eorum quæ latius diximus in c. si quis autẽ, de pœnit. dist. 1. nu. 98. cum seq. Si autem dubitat, perpendendæ sunt rationes dubitandi, nã possunt esse tantæ, vt credere teneatur, & potius se debeat habere ac si sciret, & tã paruæ, vt ad nullum effectum credere debeat, & tã mediocres, vt credere debeat ad effectum non exigendi, & non ad effectum non reddendi, iuxta dicta in d. c. si quis autem, & ẽ. eo. c. nu. 54. Arbitror autẽ non teneri ad credendum subesse impedimentum, eo quod vnus testis etiam fide dignus & iuratus, & amicus, & proprius parochus id asseret: quia licet dictum vnius fidedigni sufficiat, vt iuste credere possit secundum gl. sing. in l. Titio fundus. ff. de cõd. & demonst. non tamen sufficit ad inducendam necessitatem credendi, ad id enim oportet esse duos iuxta c. cũ à nobis, de test. minus tenetur credere coniugi etiam cum iuramento affirmanti se nunquam in illa consensisse, arg. c. per tuas, de probat. quando cum illa contraxit, & præsumere potest mentiri nunc eum qui se tunc mentitum fatetur. Si tamen leuiter credit, nec petere nec reddere debitum potest, durante illa credulitate, quam

tamen leuiter conceptam, leuiter deponere potest, reuocante contingit suum dictum, vel habito illo, pro mendacio, pro quali habuerit ecclesia; vel ob alia indicia, iuxta mentem Rich. in 4. dist. 27. ar. 1. q. 4. Ang. verb. matrimonium 2. §. 14. Sylu. verb. matrimonium. 4. q. 2.

XXXIIII. Qui iussus sub pœna excõmunicationis, non 83
denunciat impedimentum quod scit subesse inter volẽtes contrahere arg. c. 2. de maior. & obed. Modus autem denunciandi impedimentum saltem occultum, quod ex peccato nascitur est, vt primo de illo secreto impedimento moneat, vt ab illo matrimonio desistat, & si noluerit desistere, denunciet superiori aut alteri qui impedire potest, quamuis probare non possit. Quia ad impediendum matrimonium nondum contractũ, testimonium vnius solius sufficit c. Præterea. 2. de sponsa. vt diximus in Sacerdos. nu. 27. de Pœnit. dist. 7. Cõtra Maio. in 4. dist. 21. sed intelligit ex sua denunciatione magnum scandalum secuturum, quamuis probare possit, ad denunciandum non tenetur Adrian. in 4. de Confess. q. 5. dub. 7. vt latius diximus Roder. c. Inter verba 11. q. 3. nu. 633. & seq. Porro, quando vnus ex duobus sit proprius sacerdos, siue alius quilibet, scit aliquos ob iustam ignorantiam impedimenti coniugatos, neutri tamen dicere debet, etiam si ei fides sit habenda. Tum quia ex hoc nullum cõmodum sequitur & magnum incommodum sequi potest, cum illi non peccẽt & fortassis alteruter eorum hoc audito separaret se cum scandalo alterius separare. Tum quia nemo tenetur alium, suum errorem admonere, quando est error inuincibilis humani, quod regulariter à vulgo ignoratur, & in praeiudicium tertij præiudicium redundat, arg. not. in §. notandum de in cap. Ignorantia de reg. iur. lib. 6. & eorum quæ trad. Sanch. in 4. de confess. q. 5. dub. 7. col. 3. & nos in d. c. Si quis de dist. 7. à nu. 66. monstrando veritatem intellectus Inno. contra communem c. Quia circa, de consang. & affinit.

XXXV. Peccat, qui benedicit secundas nuptias solenni benedictione sacerdotali, quæ intra missam fit, vel qui suscipit eam credens, vel credere debens, non debere benedici, per c. 1. de secun. nupt. Pro cuius declaratione, subiicio pauca, quæ mihi Illustrissimus & Reuerendiss. Cardinalis Iulius Sanctorius tit. S. Bartholomæi in Insula S. Seuerinæ sacratus, libertate animi, eruditione, omnigenaq; virtute præditus, iustitia, cõstantia, zelo fidei & sanctę. Sed Apostolus clarissimus, mihi vero cum multis, aliis nominibus,

tum etiam quod magna pars fuerit, vt hanc traditionem ipse facerem, qua ignominiæ, quã aliæ nomini meo inusserent, obuiarem, obseruandissimus. Quorum primum est, nuptias benedicendas c. nostrates. & c. sponsus. 30. q. 5. vnde concil. Trid. sess. 24. ca. 1. de refor. matri. hortatur contrahentes matrimonium, ad benedictionem suscipiendã ante consummationem eius, & pondera, quod hortatur, & non præcipit, per quod significat id esse de consilio, & ita non esse peccatũ ante illam consummare, etiam prima vice; nec exigendo nec reddendo, nec vbi est consuetudo benedicendi, nec vbi non est. Tum per rationes. Caiet. 1. Tom. tract. 15. Tũ per § fi. prædicti c. nolentes, qui expresse habet id non esse peccatũ, significans nec veniale quidem esse, quicquid Caiet. absq; necessaria ratione ibi dicat, modo id fiat, sine contemptu, omissio enim cum illo etiã mortalis esset, qualis est omissio cuiuslibet concilij euangelici iuxta glo. sing. c. Quis autem. 10. dist. I I. iure cõmuni nullas secundas nuptias esse benedicendas c. 1. & c. vir, de sec. nupt. cuius ratio non est illa quam dat gl. illius, scilicet quod sacramentum non debet iterari. Tũ quia hæc benedictio, est quid sacramentale, & non sacramentum per dicta supra eo. nu. 1. & 2. Tũ quia sacramenta non imprimentia characterem iterabilia sunt, vt ibidem dicitur: nam & matrimonium, quod vere sacramentum est iteratur c. Aperiant. 31. q. 1. & etiam extrema vnctio quã rum sacramentum esse definit concil. Trid. relatum supra eodem, in quo glo. prædicta dãnata per Panor. & communem &c. & vbiq; errauit. Est autem ratio solida, quam sensit Magister Ambros. in d. dist. 42. c. fin. quod ecclesia vetuit benedictionem hanc super vllam personam reiterari, & quamuis alij aliquas rationes cur id vetuerit tradant, nobis solidior videtur, esse ne quod dedecere videtur, vt benedictiones solennes rerũ & personarum quales sunt cõsecratio Ecclesiæ, altaris, virginum, catechismus, exorcismus, ordinũ & aliæ similes iterentur, aut vilipendantur. Ex quo infertur, q̃ quicquid inuoluit aliquam quam iure cõmuni scripto, secundæ nuptiæ contractæ ab vtraque parte, vel altera prius benedictæ, sunt benedicendæ per irrefragabilem in d. c. Vir. Tum quia si benedicerentur secundæ, reiteraretur benedictio super vtrãque vel super alterã. Non obstat opinio Tho. in 4. dist. 42. recepta per eius scholæ viros doctissimos ibi & alibi, excepto tamen Soto, qui fore non videtur traderet Thomæ, id ibi non tetigit, quia debet reduci ad ignorantiam minos gl. prædictæ, id est, quod habeat locũ, vbi est consuetudo, per eam enim induci potest, vt non solum cum virgo viduo,

vbi eo casu ille loquitur, sed etiã cum virgo ducit viduam, ad cum vidua nubit viduo. benedicatur vel reiteretur benedicendo, & in secundo quam in tertio: quia hæc prohibitio non humani est, & sicut per legem, ita per consuetudinem contrariam tolli potest l. De quibus. ff. de leg. c. fi. de consuet. Nec licet dicere, quod consuetudo in sacramentalibus non valet: quicquid dubitet Roch. cũ ciatis ab eo in cap. fin. de Consuet. contrarium est verum, & probatur irrefragabiliter per cap. inducta glo. de Cons. dist. 4. imo & cap. 2. de temp. ord. iuxta consuetudo antiqua, & gloss. eiusdem licet aliqui, tam quam illam incaute pro contraria parte citent, & supra eo. nu. 2. dictum est consuetudinem, qua aliis verbis alibi solemnis vnctio ministratur esse seruandam, sicut & aliis verbis Græcis & aliis à Latinis baptismus ministratur, & alibi aliis verbis matrimonium per sacerdotes celebratur: & in ordinibus conferendis aliud alibi habet consuetudo extra substantialia. Dicitur etiam, quod contrahentes primas nuptias, & ante benedictionem susceptam iterum contrahentes, debent benedici, quia ratio iterationis in eis cessat.

Quis potest super impedimentis matrimonij dispensare.

Matrimonij omne sive impedimentum humanum, & cur Papa semper dispensat. nu. 84.

Matrimonij omnia impedimenta non dirimentia tollit Episcopus, & consanguineum clandestinũ de licentia Episcopi hodie contrahitur. nu. 85.

Matrimonium impedimento sublato denuo contrahendum. nu. 86.

Dispensatio difficilius datur in contracto scienter, quam ad contrahendum. nu. 86.

Impedimentum quæ taciturnitas annihilat, & quæ expressio. nu. 86.

Dispensatio detur gratis cum aliqua trium causarum, alias non, nec cum illis. nu. 87.

PAPA in omnibus impedimẽtis matrimonij iure humano indictis dispensare potest, arg. c. cuncta per mundum. 9. q. 3. & 84
propsinit. de concess. præb. qualia sunt omnia prædicta, excepto impedimento consanguinitatis inter ascẽdentes: & descendentes, impedimento erroris & iudicij, q̃ defectũ consensus supplere sua Sanctitas nõ potest, quippe quæ sunt naturalis & diuini, vt resoluimus in c. litera, de test. spol. Item gloriosum martyrẽ & Episcopũ Ioan. Roffensem in

consilio pro Regina Angliæ, quo defendit illã religione Christiana gloriosissimam Angliæ Reginã D. Catherinam incomparabilem, incomparabilis Caroli V. amitam, & post alios antiquos, quos ad hoc ille copiose adduxit, & alios recentiores. Tum quia licet Leuitici 18. aliquot impedimenta lege diuina inducerat naturalis, cessauit per Christum passum, ad quem vsq; durabat 6. dist. §. fi. cap. 1. de Purif. post part. & ita sub lege gratiæ non ligat, vt diuina, sed vt humana renouata per sacros canones. Tum quia ratio naturalis, quæ inerat ei, ob quam conseniebat eam statui, non erat tanta, quæ sola sine vlla constitutione positiua diuina, vel humana obligaret, & ita non consentiebat ius naturale vt fusius declarauimus in Rep. c. Ad hæc not. 1. de Præb. in quam conclusionem omnes fere orbis Christiani Academiæ conuenerunt, in casu prædictæ Reginæ.

Verum tamen est, quod Papa, non solet velle dispensare in gradibus prohibitis d. c. 18. Leuit. nisi grauissima de causa, non quia non potest, sed quia non expedit, in quam conclusionem constandũ est, quicquid quamplurimi in plurimis locis ordinariis & extraordinariis scripserunt, vt in d. c. litteras, demonstrauimus. Quanquam autẽ Papa dispensare posset, super prædictis omnibus impedimentis, super matrimonio tamen legitime contracto & consummato nõ potest iuxta illud Matth. 19. Quos Deus coniunxit, homo non separet, relatũ in c. genuimus, de diuor. Contractũ autem & cõsummatum inter infideles, quomodo diuidatur, vel diuidi possit, dictum est Leuit. 21. & 49. vbi respondetur ad quæstionem adiectam in hoc numero in additionibus c. 28. Nõ autem dicitur consummatum per copulam præcedentem illud, vel sponsalia, sed per subsequentem c. 15 qui verb. subsequuta, d. sponsi. Idcirco antequam sequatur, religionẽ ingredi potest c. Verũ de Conuers. coniug.

85 Episcopus autem dispensare potest in matrimonio à se probito, aut à suo inferiori, imo etiam in impedimento incerto, vt 3. eo. nu. 75. diximus, imo & in omnibus aliis impedimentis quæ impediunt & non diriment, iuxta mentem Paludis in 4. dist. 42. q. 2. & S. Anto. 3. par. tit. 1. c. 16. §. 4. & licet stricto iure contrarium defendi posset, eo quod inferior legẽ superioris non tollere, nec moderari potest c. Inferior 21. dist. Cle. Ne Romã. de elect. & non videtur id concessum, nisi quoad impedimentum incestus, sequor tamẽ eos. Tum quia ex quadam æquitate & rationis paritate hæc concessio extendi potest ad alia, quia videtur, quod consuetudo, nõ tantum id habeat, sed quod etiam

non nec à Papa nec ab Episcopo petatur dispensatio, quando cessante impedimento aliud dirimens non concurrit: nondum adhuc in tanta ætate, vidi, vel audiui id fieri. Dubium autem, An Episcopus possit dispensare super matrimonio clandestine contrahendo, & consuetudo fere vbiq; habebat, sublato per prædictum cõcilium supra relatum, quod expresse id concedit. Non potest autem dispensare Episcopus in aliquo impedimento, quod impedit, & dirimit secundum omnes nisi quando impedimentum occultum est, & matrimoniuin publicum separatio magno scandalo foret, & ad Papam, aut eius pœnitentem confugi non potest propter magnam paupertatem, vel alia legitima impedimenta, vt affirmant Ang. & Sylu. Quotquot primi cuulgauimus Salmanticæ, & propter quorum rationem demonstratã, sed non approbatam, neqi reprobatam, nonnulli Episcopi aliquoties dispensarunt, quam eandem approbauimus per augmenta neruosa in c. At si, 86
Adiit. sequitur Io. de Lign. & Pan. ibidem. Porro, hic memorandum est, primum, quod matrimonium ob aliquod impedimentum nullum, non incipit valere propter dispensationem Papæ superuenientem per solam cohabitationem, & consequens, subsequentem, quia necesse est, vt denuo contrahatur, vt. II. Quod licet olim facilius dispẽsabatur, cum impeditis, qui etiam scienter contraxerũt, & consummarunt matrimonium hodiæ tamen iure Conci. Trid. sess. 14. cap. 5. de refor. difficilius dispensatur: Cuius ea de re verba sunt. Si quis intra gradus prohibitos, scienter matrimonium contrahere præsumpserit, separetur, & spe dispensationis consequendæ casus hos, neque in eo magis locum habeat, qui non tantum matrimonium contrahere, sed etiã consummare ausus fuerit. Quod si quis temerario id fecerit, si quidẽ solennitates requisitas in conducendo matrimonio neglexerit, eisdem subiiciatur pœnis, & si vero solennitatibus adhibitis, impedimentum aliquod fuisse cognoscatur, cuius ille probabilem ignorãtiam habuerit, tunc facilius cum eo, & gratis dispensari poterit. Hæc sancta synodus colligitur, quod consummatio illiciti matrimonij non adeo inclinabat Papam ad dispensandum, hodie retrahit, quod cessat dubium Patris Vinc. circa hæc dicta, sed pro solutione eorũ, quæ subtiliter, vt Theologus, obiicit, ipse Castrensis subiicio primo, quancunque expressionem falsi moti Principem ad gratiam concedendam, nocere: non auquamlibet taciturnitatem veri idem facientis, sed solum

Universidad de Deusto
Biblioteca

eam, qua tacetur verum, quod iura iubent exprimi, secundum Rot. in Nou. decis. 32. de reser. & Bellam. decis. 698. & Felin. in c. postulasti, col. 4. de reser. II. quod sciens Princeps concedere aliquam gratiam, in remediū necessarium obtinendi aliud dicto, admittit illud, vt eam impetret, & petit eam, quia contigit eum sic delinquere, non facta mentione finis cur deliquit, non solum videtur tacere verum, sed etiam æquipollēter exprimere falsum, scilicet quod non deliquit eo animo, vt ei fieret illa gratia. Qua de re posuimus exemplum in prælect. cū quādo de reseri. excep. 4. de Monacho monito à Banchario, quod papa non concedet ei gratiam ad regulam laxiorem, nisi nouerit eum habitu omisso apostatare, qui dimisso eo, vno vel altero die, se præsentat Banchario, quo informet Papam de eius apostasia, vt moueatur, ad concedendam ei illam gratiam. Is enim licet expresse non exprimat falsum, tacite tamē sic, fabricando, quod non dimisit habitum, vt impetraret illam, sed ob alias causas, quibus multi remere dimittunt.

87 III. Quod prædictum Cōcilium vbi supra præter prædicta statuit alia, in hęc verba. In cōtrahendis matrimonis vel exla omnino detur dispensatio, vel raro, idq; ex causa, & gratis concedatur. In secundo gradu nunquam dispensetur, nisi inter magnos Principes, & ob publicā causam. III. Quod solus tres causas habet Curia pro iustis, ad dispensandum etiam in quarto gradu, quæ sunt defectus dotis competentis, existēte magnæ litis, & quod maior pars sibi parium suæ Ciuitatis vel loci insignis quem inhabitat sunt ei consanguinei, vel affines intra quartum gradum, vel si est alius locus minor, si ipse non habeat sufficiētem dotem ad nubendum extra illum. Dubium tamen est, An sufficiat defectus dotis competentis ad contrahendum cū poscente se, An vero requiratur defectus ad contrahendum cum quolibet sibi pari, & videtur sufficere. Tū quia beneficium dicitur incompetens vni, licet aliis multis sit competens. c. cum adeo, iuncta gl. de reseri. & non omnis dignus beneficio in genere, est dignus hoc vel illo, vt senuit vertę Tho. 2. sec. q. 63. art. 2. & pretium, quod cōmuniter est iustum, in vna prouincia, vel vno anno vnius rei, non est iustum eiusdem in aliquo particulari loco, vel mense, eiusdem Prouinciæ vel anni, vt dicetur infra c. seq. nu. 78.

Cap. XXIII. De septem peccatis Capitalibus.

Virtus, vitium, & habitus quid. & quæ uplex. nu. 1.
Actus bonus, & malus tripliciter, & quid bonum sine ordinatum sit, & quare nullus sit individuus indifferens, & quis ordinatus, nu. 2.
Vitia capitalia, & quibus non est superbus, sept em, nu. 3. & 4.

RActuri de septem capitalibus vitiis, & actibus eorum, me minimus Primo, ex Præludio V. Quod aliud est habitus, aliud actus siue actio, & operatio: & quod habitus est qualitas mentis mouens eam ad actus similes illis quibus productus est, & alius duplex, bonus, qui est virtus, & mouet ad bonos actus, & malus qui est vitium, & mouet ad malos. Et ex Præludio. VI. quod actus est duplex, vnus indeliberatus, & inuolūtarius, qui neq; est bonus neq; malus, alius voluntarius, & deliberatus, qui est triplex, bonus, malus, & indifferēs, & q bonus est triplex, ex fine, vt ieiunare ob vanam gloriam, & ex circūstātia finis, vt mentiri ad vtilitatē proximi, & ex vtroq; vt ieiunare ob obediendum præcepto. Malus itē triplex, ob obiecto tantū, vt mentiri ad vtilitatē proximi, ex circunstantia tantū, vt ieiunare ob vanā gloriam, ex vtroq; simul, vt mentiri ad petuniam proximi. Indifferens autē quales sunt innumeri, puta tangere, comedere, bibere, & similia, quæ de se, nec sunt bona nec mala, sed bene, & male fieri possunt, nō reperitur in introductione, iuxta doctrinam Tho. quam in d. Prælud. defendimus efficaci ratione, quod si quis daretur, maxime esset, qui in nullum finem bonum, neque malum ordinaretur, sed is nō est quia esset otiosus, & consequenter malus, ex defectu circunstantiæ finis, licet ex obiecto esset indifferens: Et quod iuxta doctrinam Dionysij. 4. c. de diui. nom. quam potuit excerpere ex Arist. bonum, siue actus simpliciter bonus & ordinatus siue meritum, constat ex integra causa, id est ex concursu bonorum obiecti saltem iustificati, & circunstantiarum tam finis, quam aliarum, personæ, loci, temporis &c. Malum autem siue malus actus simpliciter, & peccatum ex quocunq; defectu, siue obiecti non iustificabilis, vel non iustificati, siue finis, siue alicuius circunstantiæ. Dixi (non iustificabilis) qualia sunt homicidium & mentiri, quæ nulla circunstantia possunt fieri iusta. Dixi non iustificati) quia frequenter obiectum actus boni simpliciter, est obiectum de se malum, sed iustificatur per circunstantiam, qualis est occisio hominis, quę cum sit de se mala, iustificatur tamen per culpam occidendi, & legem id præcipientem. Itaq; in toto hoc capitulo per actum bonum & ordinatum, intelligemus actum bonum vtroque modo tam ex

obiecto quam ex circunstantiis,qui est meritum de congruo vel de condigno,& per inordinatum, omnem actum ordinatu contrarium,qui est peccatum saltem veniale.Item per virtutem habitum malum,& per virtutem,habitum bonum.

2 II. Quod duplo plura sunt vitia, quã virtutes, quia cuiqu virtuti duo vitia opponuntur,alterum per excessum, alteri per defectum,in quorum medio virtus consistit,iuxta illud Horat. desumptum ex Arist.2.Ethic. Virtus est medium vitiorũ vtrin que redactum,relatum à gl.c.charitas.3.§.fi.de Pœni.dist.1.

3 III. Septem vitia, quæ vulgus septẽ peccata mortalia appellat,esse septem vitia principalia, quæ S.Greg.31.Moral.& alij apte docentes capitalia appellant:non quia sunt peiora,neque etiam quia semper aut sæpius mortalia : quia aliqua eorũ regularitet sunt venialia,sicut infrà dicetur:sed quia sunt fontes particulares multorum aliorum,& duces eorũ pernerti, et quorum numero nõ est superbia iuxta S.Greg.31.Moral.& S. Tho.2.sec.q.162.art.8.& q.132.arti 1.Quinimo est horũ septẽ

4 & aliorum omnium Regina, secundum eosdem quãuis vulgus contra existimet,pro eorum faciliori memoria vtens hac voce (Saligia)intelligendo per literam S.Superbiam, per A.Auaritiam,per L,Luxuriam.per I primum,Iram,per G,Gulam,per I secũdum, Inuidiam,per A secundõ,Accidiam, Ad quod apture esset vox Saligia,octosyllabon per quarum primã videlicet S,intelligitur,Superbia omnium vitiorum Regina,& per V,Vana gloria,quæ est vnum ex septem vitiis capitalibus, & per alias sex,prædicta alia sex,de quibus omnibus & eorũ erectionis filiabus,ordine quo proposita sunt,dicemus.

De Superbia.

Superbia quid,quotuplex & eius etymon,nu.1.

Superbia sola de se mortalis cõceptũ subiectionis Dei actu requirit.nu.2.

Humilitas ad sui essentiam,non requirit expressum ad Deum subiectionem.nu.6.

Superbiæ quatuor species,quæ potius sunt eius effectus,& virtutum bonum.nu.7.& 8.

5 SVperbia est plurimum vsitata,& parum nota, nã multi putarunt eam esse omne vitiũ,quia illa est supergressio legis, quæ per omne vitium fit.Et alij ignorarunt discrimen,inter eã ex vna parte,& ambitionem,præsumptionem, & vanã gloriam ex altera, adeo quod Maior in 2.dist.42.q.16.putauit has esse species illius,quod est contra Aug.lib.de Nat.& gratia cõtra

Pelag. receptum.Alij,in quibus videtur esse vterq; Tho.cõiter 2.sec.q.162.art.5.quos in vulgari sequuti fuimus, requirunt ad eius essentiam actualẽ contemptũ subiiciẽdi se Deo,& regendi.P in præsentia nõ possum mihi persuadere,cũ id,gra tiã habeam,pauci Christiani faciãt,& fere omnes aliquo modo superbiamus.Quare dicendũ Primo, verbũ,superbire desecẽdere quãdo,(vt ita dicã)superitio, & actus quo quis superit seu superat,seu superat seu excellit alia,secũdum gl.Isa.c.60. Superbia pro dono superante & excellẽte alia ponitur,Vnde verbum,Superbus, sæpius pro elato & fastuoso, & inconsequenter accipiatur,vt in illo Maronis:

Impiger Achillæa fatur,murrhemque superbum.

Sumpto tamen pro nobili,excellenti vel sublimi capitur,iuxta illud eiusdem:

Aurea perdomiti Regem.bellóque superbum Tecta que superbum Iarbam.

Et illud,

1. Quod superbia generaliter sumpta diuiditur in bonã,& malam,quod admonuit Th.vbi suprà art.1.Superbia vero mala, in habitum superbiæ,& actũ eius: Superbia habitus diffiniri potest esse vitium mouens siue inclinans ad appetitum inordinatæ excellentiæ propriæ quatenus est excellẽtia.Dixi(vitiũ) per genus,quia omnis superbia habitus est vitium, non cõtra diuisionem vitium est superbia habitus.Est enim speciale distinctũ ab auaritia,vt probe docet Tho.vbi suprà art.1 dixi (Appetitũ) inordinatum amorem & desiderium excellentiæ, vel gaudiũ, siue complacentiam de ea,ad notandum,quod est vitium voluntatis,non rationis,vt monstrat Tho.ibidem art.3.Dixi (inordinatum)ad includendum omnem,quo appetitur excellentia de re falsa,vel vera,sed mala,vel bona in nullum finẽ,vel malum, vanum relata,vel maior merita, & ad excludendum ordinatum,qualis est solus ille,quo appetitur excellentia de re vera,& bona,& in finem bonum directa,& non maior merita,illa enim nõ est actus superbiæ,sed modestiæ,qualis est appetitus excellentiæ meritæ,siue debitæ scientiæ,virtuti,viribus,& arti, quæ secundum rectam rationem alteri vult præstare iuxta Tho.vbi suprà art.6.Dixi(excellentię propriæ)quia illa est finis,cui actus eius,& non addidi,ad superandum alium,quia hoc non est necessarium, sufficit enim velle excellentiam proximi immeritam, vel meritam modo immerito siue actuali dilectione præferendi se proximo.Dixi (quatenus est excellen-

tia) quia appetitus eius, quod re vera est excellentia quædam, sed non appetitur eo respectu quo est talis, sed alio, non est superbia, sed aliud vitium, circa quidem honores ambitio, circa potestates, præsumptio, circa gloriam vana gloria, & circa aliud. Hæc enim & id genus alia possunt considerari alio respectu quam excellentiæ, licet in se sint veræ excellentiæ. Et ita ad essentiam superbiæ, non requiritur actualis contemptus Dei, nec legis eius, nec renutus se subiiciendi eis, nec de spectus proximi, magis quam in aliis vitiis, quæ non inclinant immediate ad illa. Non obstat prædicta doctrina Tho. quia probe salvari potest, in superba quæ de se est peccatum mortale, non autem generaliter in omni superbia. Sic nec videtur verum illud Ca-
ietet. eum qui propriam excellentiam inordinate amat, sine actuali contemptu diuinæ subiectionis, non esse formaliter & directe superbum: est enim formaliter superbus, sed nō superbia, quæ de se sit mortalis, & ita non omnis superbia di-
uertit à Deo, sed sola supradicta, quam diximus esse de se mor-
talem, de qua intelligitur etiam gl. Psal. 118. allegata per Tho.
quatenus habet superbiam ex se maius peccatū omnibus aliis esse. Quæ omnia ideo tam accurate dixi, ne plurimi conimo superbia laborantes, nos excusemus ab hoc vitio, dicentes, nos nullam excellentiam cupere cum actuali cōtemptu subiectionis Dei, & eius legis, cum quo certe pauciſſimi Christiani excupiunt. Et ne plurimos humiles sua laude prinemus, qui frequentiſſime actum humilitatis faciunt, non se subiiciendo ex-
presse Deo, vel legi eius, qualis tamen non esset ille, quia eis
contrarius superbiæ, oportet eum circunstari tali subiectione actuali, si superbia ei contraria requireret expressum contemptum & renutum huiusmodi subiectionis: Quare sicut humilitatis actus est subiicere sua bona naturalia minora, alteri bonis naturalibus maioribus, & sua dona minora diuina, alterius maioribus donis diuinis, & sua bona omnia naturalia gratiæ, non se subiiciendo expresse Deo, vel legi eius, imo sine vlla eorum memoria expressa, vt satis colligitur ex Tho. 1. sec. q. 162. art. 1. licet in art. 2. aliud sentiat: Ita superbiæ actus est præponere quem sua naturalia bona minoribus naturæ bonis alterius, & sua minora dona diuina, maioribus diuinis alterius, & sua etiam bona naturæ gratiæ alterius, licet non faciat id cum expresso contemptu Dei vel legis eius: Et sicut renuere excellentiam immeritam, quia recta ratio id dictat, sine vlla actuali memoria Dei, est actus humilitatis, ita appetere excellentiam immeritam, sine vlla

actuali memoria Dei, est actus superbiæ.

Porro, species superbiæ sunt quatuor secundum Greg. in lib. 7
Moral. declaratum à Tho. vbi 3, art. 4. Prima est putare à se habere bona naturæ, qualia sunt ingenium, intellectus, memoria, pulchritudo, &c. Aut bona fortunæ, qualia sunt diuitiæ, potentia, &c. Aut bona spiritualia, qualia sunt gratia, prophetia, facundia ad prædicandum, legendum, &c. Quæ omnia à Deo sunt. II. agnoscere quidē illa à Deo sibi data, non tamē gratis, sed ex iustitia scilicet ieiuniorum, precum, obseruantiarum & id genus aliorū. III. arrogare sibi bona, quæ non habet, cuiuscunq; ordinis illa sint. IIII. Contemnere alios simpliciter, aut velle, vt sibi submittantur, quamuis eum præcellentes. Aduertendum tamen huiusmodi falsa iudicia, non esse ipsam superbiæ speciem superbiæ, sed illius effectus, quia hæc consistunt in intellectu & ratione, illa vero in voluntate, quæ illius falsa iudicium corrumpit, efficitq; vt falsum iudicet verum, scilicet contempit, inquam, eo quod ipsius excellentia maior esset, si eam non haberet: maius enim est ex se habere, quam ab alio, & quod minus, quam dono, vel magna quam parua vel maiorem alij: vt probe declarauit Thom. vbi sup. ar. 4.

Peccat mortaliter Primo, per superbiā, qui appetit propriam 8
excellentiam cum actuali contemptu diuinæ subiectionis, vel eius, aut cum voluntate se Deo præponendi per d. nu. 6. Secundo, qui adeo amat propriam excellentiam, vt iudicet omnes prædicta falsa, vel aliquod illorum deliberate, aduertenter, & in specie: quia virtualiter contemnit subiectionē Dei & legis eius. Dixi (deliberate, & aduertenter) quia secus si id fiat ex motu passionis, vel per incogitātiam ita iudicaret, secundum Tho. vbi 3. communiter receptum. Dixi (In specie) quia secus si id in genere deliberate, & aduertenter, non est actus superbiæ, sed infidelitatis, secundum Thom. in d. art. 4.

Tertio, qui appetit inordinatā excellentiā, vel de illa gaudet, & delectatur, sine actuali quidem contemptu subiectionis Dei & legis, sed cum notabili irreuerentia eius, vel damno proximi non tamen substantiae: quia hoc mortale est per supra sæpius dicta.

De Vanagloria.

Vana hominis quot, & quæ, & eorum appetitus de se nec bonis nec
malis naturæ 8.
Laudis humanæ, famæ, gloria & reuerentia, quid & quando bene appetan-
tur nu. 9.

Laudis

Laudis, & quatuor aliorum honorariorum quis appetitus inordinatus. 9. & quæ non.num.10.
Gloria vana quid num.10 quot, & quæ filiæ eius,num.11. & quæ mortalis,num.12.
Præsumptio quid nu.11.& quæ mortalis nu.14.
Ambitio quid.nu.11. & quæ mortalis.nu.15.
Pertinacia quid nu.11.& quando mortalis.nu.31.
Discordia quid,nu.11 & quando mortalis.nu.33.
Contentio quid.nu.11.& quæ mortalis nu.34.
Laude falsa vel alias inordinata gaudere non semper malum, & quando mortale num.13.
Finis aptus spiritualium vil temporale est,sed non facit actum mortalem, num.13.& 15.
Iurisdictionem alienam vsurpare mortale.nu.14.
Gratiam vel gloriam æternã,arbitrio libero quærere,præsumptio.nu.14.
Beneficia incompatibilia,vel plura quorũ vnum sufficiens,licite.nu.15.
Iactãtia filia prima Vanæ gloriæ.quid,nu.11. & quando mortale.nu.16.
Inuentio nouitatum secunda filia Vanæ gloriæ, quid.num.11. & quando mortalis.num.18.
Vestitus qui licitus,qui venialis,& qui mortalis.nu.18.& 19.
Ornatus,fucus,fictio,& auellio pulchritudinis,& quãdo mortalis.n.21.
Confessarius dubius an confessa sint mortalia,quid faciat.nu.21.
Ornans se,vt in coniugem appetatur , vel vt se inconjugem sæpe quando peccat.num.22.
Vestiens se habitu religioso,quando mortaliter peccat.nu.22.& 31.
Curiositas quid,& quod semper est peccatum,& quando mortalis nu.24. cum multis exemplis quotidianis.nu.25.& 5 seq.
Libri qui purgandi,& qui prælegendi pueris.nu.30.

I. Præsuppono primo summatim quædam,quæ late tractaui
9 in c.inter verba.11.q.3.à nu.231. & nuper in c.cum minister.
q.5.nu.quidem 47. Quod bona honoraria sunt quinque scilicet,Laus,honor,fama,gloria,& reuerentia,& quod laus est sermo elucidans magnitudinem virtutis,& nu. 48.quod honor est exhibitio reuerentiæ in testimoniũ alicuius excellentiæ absolute.Et quod fama est attestatio popularis de re aliqua, & nu. 49.quod gloria est clara cum laude notitia:Et quod reuerentia est animi reputatio,qua bonitas alterius magnifit, & nu. 50. & 51.quod hæc quinque conueniunt primo, & frequenter alia pro aliis accipiuntur.II.Quod nullum eorum est virtus intellectualis,vel moralis.III.Quod sunt maiora bonis peccantibus. IIII. Quod appetitus vel contemptus horum quinque sæpe

mera,neque est bonus,neque vitiosus,sed indifferens,bonus quidem, quum est ordinatus, malus quum est inordinatus. V. Quod appetitus corũ etiã inordinatus regulariter est venialis: quandoque vero casibus mortalis,secũdum communem, quos habetur.19.reduxi ad tres scilicet,cum habetur de malo mortifero,vel de alio in quo finis vltimus cõstituitur,saltem affectum legendi legem ad mortale obligãtem, vel in finem aliquem eorum eiusdem referendo.Et quod contemptus eorum inordinatus, pariter est venialis,mortalis autem,cum contemnitur laus diuina,vel gratia Dei gratum faciente manans,vel in eo finis vltimus constituitur,quod nonnulli philosophi fecerunt, vel in finem huiusmodi malum refertur.

II. Præsuppono,quod appetitus & contemptus horum quin- 10
que est ordinatus est, quo appetitur aliquod horum de re vera & de se bona, vel indifferenti in finem bonum directa non nimium,nec maius quam eius bonitati debetur,nec tanquã certum, & diuinum, sed tanquam humanum incertum.& contra appetitus eorum inordinatus est ille,quo appetitur aliquod horum de re falsa,vel mala,vel indifferẽti,in vanum,nimium,aut nullum finem relata:vel de bona maius quam eius bonitati debeatur,vel tanquã testimonium veritatis certum,vt diuinum,& plusquam humanum,vt ibidem nu.338.dixi ex mente Tho.2.sec.q.141.art.1.& de malo.q.9.& Abul. super Matth.c.6.q.3.adiunctis eis,quæ idem Thom.dixit 1.sec. q.8.art.24.9.

III. Præsuppono, ꝙ vanagloria pro habitu malo est vitium inclinans ad inordinatum appetitum gloriæ secundũ mentem Thomistarum recep.2.sec.q.132.art.4.Dixi(appetitum)ea ratione, quia in diffinitione superbiæ ẽ.nu.5.Dixi(inordinatum)quia ordinatum ad virtutem pertinet.Dixi (gloriæ)ad differentiam superbiæ,ambitionis,præsumptionis,& aliorum vitiorum,quę licet inclinent ad appetitum inordinatum aliquorum quæ pariunt gloriam,non tamen immodiate inclinant ad eius appetitum,nec ad alia respectu quo pariunt gloriam,sed aliis, vt superbia ad alii de superbia,& mox dicã de ambitione & præsumptione.Vanagloria vero pro actu est appetitus inordinatus glorię, per quem generatur,& augetur vanagloria habitus,ex quo viceuersa generantur actus similes illis ex quibus illa est nata.

IIII. Quod vanagloria est vitium capitale,& parens aliorum 11
vitiorum,quæ eius filiæ nuncupantur,quia illa vitia dicũtur esse ad alterius, quæ se ad finem illius principalẽ dirigunt, & sepe alia vitia sunt,quæ ex se tendunt in manifestationẽ gloriæ,

quæ

quæ est finis illius scilicet iactantia, quæ inclinat ad declaran-
dam inordinate verbo propriam excellentiam. Inuentio nouis-
tatum inclinans ad ostendendam inordinate eandem veris fa-
ctis, laude vera, vel vana dignis. Hypocrisis, quæ ad idem falsis
factis inclinat. Pertinacia, ad inordinate ostentandū iudicium
inclinans. Discordia inclinans, ad inordinate ostendendum no-
strum voluntatem voluntati alterius præstare. Contentio in-
clinans ad inordinate altercandum. Inobedientia inclinans ad
inordinate renuendum iussa, saltem quatenus iubentur.

V. Quod præsumptio, & ambitio, à vanagloria differunt, &
non sunt eius filiæ, sed sociæ magnanimitati cōtrariæ secundū
Tho. vbi s. Præsumptio enim est vitiū inclinans ad appetitum
inordinatum eorum, quæ vires, vel merita excedunt. Ambitio
vero vitium inclinans, ad inordinatum honoris appetitum.

12 Ex prædictis infertur, 9 peccat mortaliter: Primo, qui glo-
riam, laudem, aut famā appetit de re aliqua quæ est peccatum
mortale, puta, ex duello, occisione, mutilatione, vel persecutione
iniustis, vel iustis in finem mortaliter malum directiue: aut con-
stituit vltimum finem in aliqua gloria famæ, vel laude, vel ea
ea adipiscenda, vel non amittenda, proponit frangere aliquam
legem ad peccatum mortale obligantem: vt quæ mulier ne in-
fametur, stupro consentit, & qui iudex, ne officiū perdat, vel vt
aliud consequatur, iniuste iudicat: & qui concionator, ne gloriā
tū amittat, tacet vera, de præcepto dicenda, secundū omnes, vt
vbi s. n. 341. & seq late dixi. Appetere autē gloriam inordinate
de aliis, quæ non sunt peccata, aut non nisi venialia, nec dirigit
in finem mortalem, aut non est peccatum, aut solum veniale.

13 II. Qui se vel alium laudat de aliqua re mortaliter mala vel
falsa, aut fera & non mortaliter mala causam tamen præbens
probabilem & verisimilē damni notabilis cultus Dei, aut boni
proximi, asserendo se vel alium, bonū sacerdotem, bonum con-
fessarium, bonū iudicem, bonum medicum, bonum præceptō-
rē, cum esset malus, aut certe nō tam bonus, cum obligatione
restituendi damni, si quod intulit, arg. c. fi. de iniur. & Loqui oc-
cidit. ff. ad leg. Aquil. Dixi (damni notabilis) quia alias tantum
venialiter peccaret, vt dixi s. nu. 138.

III. Qui falsè laudatus, sciens, & aduertens inde aliquod dam-
num notabile insequuturum, non contradicit saltem quatenus
oportet, ad illi obuiādum: quāuis regulariter neq; approbando
explicita neque tacita falsæ laudis, erit plusquam venialis, si
fuerit de re bona, aut saltem non nisi venialiter mala. Imo non
est peccatum sed virtus audire sine contradictione falsam lau-

dem eō non delectetur eo respectu quo est falsa, vel laus,
adulationem, aut adulatio, alioquin esset saltem veniale c. pri-
mum 11. q. 1. & c. super eo, de vsur. Vnde qui de aliqua virtute
vel bonum statum necessaria falsè laudatur, vt cum vxor occulte
adultera de fidelitate laudatur, eam neque approbare neq; reii-
cere debet, imo neque peccat falsè laudatus eo quod gaudeat
laudem non ob falsam laudem, sed quia per opinionem quam
habet alij de virtute suo statui necessaria, euitatur scandalum,
vt dicta s. nu. 137. diximus.

IV. Qui res principaliter institutas ob honorem Dei & cul-
tum eius & salutem animarum principalius, vel æque princi-
paliter ob vanam gloriam facit: quale est cōcionari, missam ca-
nere, orare, & id genus alia, secundum Abul. Matth. c. 6. q. 3. &
alios vbi s. nu. 347. relatos efficaciter ad verbo. Vanagloria, 9 post alios vbi s. nu. 347. relatos efficaciter
non conteramur, & in d. c. cum minister nu. 30. dicentes so-
lum esse veniale. Nullum autem peccatum, imo meritum est fa-
cere illa principaliter propter Deum, vel quia sunt honesta &
debita: secundario, propter gloriam vel laudem humanam in
finem ipsum relatam per ibi dicta post S. Tho. 2. sec. q. 132.

V. Qui præsumit cū notabili irreuerentia Dei, vel dāno nota- 14
bili proximi spirituali, vel corporali, honorario vel pecuniario
ex ea ortō officium nesciens illud exercere, cōcionando, iudican-
do, determinando, consulendo, medicando &c. S. Tho. 2. sec. q.
172. a. 3. in d. c. inter verba, num. 100. cum seq. latius tractaui-
mus, quamuis non sit nisi veniale illud exercere absque dam-
no proximi saltem notabili.

VI. Qui aliena iurisdictione vtitur, aut sua contra suum ter-
minum Tho. 2. sec. q. 60. art. 6. vel absoluit à peccatis, á quib.
non potest, aut dispensat, vel commutat vota, sine authoritate,
aut si sufficienti secundum Ant. in 2. part. tit. 3. c. 9. §. 3.

VII. Qui confidit se gloriam æternam, sine meritis conse-
quendam, aut meritis sui liberi arbitrij, absque gratia Dei c.
gratiam cum duobus seq. de consec. dist. 4. quamuis sperare se
posse de condigno gloriam æternam cum auxilio diuinæ gra-
tiæ adeptorum, est meritum, & actus spei virtutis Theologicæ
secundum Tho. 2. 2. sec. q. 17. ar. 1.

VIII. Qui confidit gratia Dei se priuatū non iri, nec puni-
tum quantūcunque, peccator sit, afferens paradisum homi-
nibus causa paratum, & non bestiarum, iuxta Rich. in 3. dist. 31.

IX. Qui non abstinet ab occasione, qua semel peccauit mor-
taliter, allociando, videndo, vel alloquendo aliquem, & postea

non

non abstinet ab ea, secundum Anto. vbi supra quod est verum si propter suam inconstantiam, vel fragilitatem probabiliter putat se succubiturum, alioquin non nisi vt plurimum venialiter, si aliqua de causa ad id redeat, vt diximus vbi supr. nu. 4. cum seq. & latius supra c. 3. à nu. 5.

X. Qui ambit honorem de eo quod est peccatum mortale, aut ad committendum mortale, aut in eo vltimum finem ponit, aut ita appetit, vt malit mortale aliquod committere, quam amittere, vel non adipisci, quod est frequens in ambientibus (præsertim per concursum & oppositionem,) cathedras, beneficia, officia, collegia, collationes, præsentationes, nominationes ad illa secundum omnes, quamuis alias regulariter, appetitus inordinatus honoris, nō excedat metas culpæ venialis vt latius dixi, vbi sup. nu. 140.

XI. Qui appetit, vel accipit plura beneficia incōpatibilia, siue iusta dispensatione ea. de multa, de præb aut plura compatibilia, quàm quæ ad suā honestam sustentationem sufficiūt iuxta gl. sing. receptam in c. dudum. 2. de elect. quę in iure recta videtur per concil. Trident. sess. 24. c. 17. de refor. per quod videtur sublata moderatio Cardin. in Cle. gratiæ, de reser. beneficia licet, illam gl. procedere solum in eo, qui capit plura beneficia, quorum vnum sufficit, ad viuendum fastuosius, vel ad cherizandum, & non in eo qui quærit illa, ad faciendum largiores eleemosynas & alia opera pia largiora, quā sequuti fuerāmus in repe. c. ad hæc. de Præb.

XII. Qui accipit beneficium ecclesiasticū spirituale principaliter propter honorem, aut vtilitatem temporalem secundum Ant. 2. part. tit. 3. c. 5. §. 4. Quod limito procedere in eo qui est eo indignus ob ignorantiam, vel alium defectum, de quo diximus quod falsum est esse mortale facere inordinatum ad eum diuinum principaliter ob bona temporalia.

XIII. Qui quærit officium aliquod nesciēs exercere illud secundum S. Anto. vbi 3. §. 5. & probat l. Idē iuris §. 1. ff. ad l. Aquil. c. non est putanda 1. q. 1. quod non procedit in eo, qui quærit illud fine bono, & animo vtendi consilio peritorum, quando fuerit ei necesse, & credit se habiturum opportunitatem vtendi illo arg. l. clari iuris. C. de iud. & c. statutum. 6. Assessorem iuncto princ. de reseript. lib. 6. quod frequens est in omnibus oppidis & pagis, quibus iudices ignari iuris præficiuntur.

16 XIIII. Qui per iactantiā, quæ filia primogenita vanagloriæ est, se, aut suos laudat, cum irreuerentia notabili Dei, aut cū iniuria vel scādalo proximi notabili, vt Pharisæus, qui dixit non sum

sicut sunt alii homines, nec sicut iste publicanus, aut cum notabili damno proximi, puta asserēdo falso se, vel aliquem suorum esse magnum medicum, magnum aduocatum, magnę sanctitatis &c. alias enim, solum est veniale iuxta S. Tho. recept. supra Alex. de Ales. 2. part. de Iactantia.

17 XV. Qui per inuentionem nouitatum, filiam secundā Vanitatis, adinuenit nouas epulas, nouas vestes, noua exercitia ludorum, aut alia noua de se mortalia, aut in finē mortalem ducentia, aut in iacturam notabilis cultus Dei, aut boni alieni vel priuati iuxta mentem omnium: idem de eo, qui nouas vestitus, aut ornatu, animo, aliquem vel aliquam, ad sui concupiscentiam mortalem pelliciendi, licet id non sequatur, dum tamen tam malus est actus, quam eius finis c. cum ministerium &c. quæ ibi late dixi post Tho. recep. 2. sec. q. 10. art. 4. & 6. nisi de illo, quia ea se mente, quouis ornatu ornat, vt non deficiat ab eo, etiā si vetaretur aliqua lege ad mortale obligans ob vanam quam de eo capit delectationem. Tum quia offendit charitatem Deo debitam facit, & consequenter peccat mortaliter, Tho. 2. sec. q. 34. ar. 10. & 11. Tum quia omne peccatum per eiusmodi complacentiam sit mortale, de tali enim cōcupiscentia, & non de qualibet alia debet intelligi illud Augustin. habetur in c. vnum. 4. criminis. 25. dist. Nullum peccatum adeo leue est, quod non fiat criminale, dum placet. Idem de illo, qui ornamenta omittit adimplere præceptum, vt qui ob eum non peccat ornando se etiam splendide pro sui status decentia, more Regionis, modo id bono fine faciat, imo meretur, vt dicit Aug. c. quisquis. 42. dist. & c. quæ contra mores. 8. distin. Quamuis venialiter peccat, qui etiam si sit religiosus, vel religiosa, se moderate ornat, ob solam vanam leuitatem, ostentationem suam pulchritudinem, & elegantem corporis habitudinem, & compassionem absque alio fine, vel circunstantia mortali. Quo etiam si notabiliter modum excedendo id faceret, vt bene adnotauit Caiet. 2. sec. q. 169. art. 1. & merito, quia licet contra virtutem, non est tamen magis contra charitatem proximi, vel propriam, quam prodigalitas, quæ de se non mortalis, vt infra dicetur, licet sit contra virtutē liberalitatis, mortaliter peccat, quāuis sic venialiter, qui contra mo- 19
dum ornat, modo id non vetetur lege aliqua ad mortale obligante, nec cōsuetudine illi æquipollente. Nec qui se ornat

spendidius, quam status suus requirit, nisi id esset in causa non
soluendi debita, vel non præbendi alimenta, cui præbere obli-
gatur etiam si ob id alius ad mortaliter peccandū moueretur,
quia eiusmodi actus suapte natura, vt plurimum ad solum ve-
niale mouet, & ita, qui ob id mortaliter peccat, sua prauitate
motus sic peccat: ex mente Caiet. in d.q.169.ar.2. quem sequi-
mur. Quamuis in hoc & nonnullis aliis, de quibus statim di-
cetur, Sylu. ver. ornatus, & nonnulli alij contradicant, qua non
satis vt dixit Caietan naturam peccati mortalis perpendentes.
Neq; etiã fœminæ mortaliter peccant ostentantes pectora nu-
da, quo pulchriores videantur absq; alia mala intentione mor-
tali: secundū eundē, quia id nullo iure naturali diuino aut hu-
mano, saltem ad mortale obligante, vetatur: Nihil enim aliud
est hoc, quam pulchritudinem ostendere, quæ, quamuis turpis
esset, non tamen adeo incendit, vt ea cui inest dicatur peccare
eo quod alius per eam mortaliter peccet, quod ille inde ne-
cessario probat. & deduci potest ex his, quæ de occasione, vitanda
dicta sunt in c.3. supra eo. Quanquā consuetudo hæc reuoca-
di est, vt indigna sit, quā qui ea carent imitentur, & dignaque
à locis, in quibus est, paulatim extirpetur. Vestire se tamē adeo
tenui veste vt pudenda transluceant, est mortale, tam viro, quam
fœminæ: Quia eiusmodi nuditas per se, ad luxuriam mortalem
prouocat: quod non facit pectorum nuditas, quæ per se solam
pulchritudinis ostensionem respicit. Non est tamen de se mor-
tale, augere, & fingere pulchritudinem maiorem quam sit,
ornatu, & fuco, licet sit quædam species mendacij, operis, aut
ob luxuriam, vel alium finem mortalem id fiat, secundū S.Th.
2.sec.q.169.ar.2.ad 3. quamuis sit graue veniale, sicut dicitur
in c.fucare, de cons.distin.5. nisi fiat ad deformitatem aliquam
obtegendam iuxta eundem Thom. Nullum item est peccatum
crinibus alienis vti, ad commodum ornatum, sicut nec hominis
aliena, aut lino terræ vti ad se commode vestiendum, quia de
similibus idem iudicandum c.dudum.2. de elect. & Lilium. 3.ad
l.Aqui. quamuis esset peccatum veniale vti eis fingendo esse
proprios, quippe quod esset mendacium operis iuxta dicta in c.
18. supra nu.4. & vt confessarius absoluere debet, quē video non
nisi venialiter in hoc peccare, sic etiam absolutionem negare
non debet, ei de quo intelligere nequit, an venialiter, an mor-
taliter peccet, quauis persuadere ei non possit, vt ab eo cesset,
quia se mortaliter peccare nō credit, ne persuadeat ei esse mor-
tale, quod forte tale non est, & postea id faciens, quamuis non
sit mortale, peccet mortaliter iuxta S. Anto. 2. par. tit. 4. §. 8. vers.

ornatus, §.7. Sylu. cod. verb. q.9. nostro tamen iudicio cau-
tius agere resoluendo se prius per se vel alios, an sit mortale,
& postea impartiretur, aut negaret absolutionem, per
quæ, in c.si quis autem, de pœnit. dist.7. nu 130. diximus
posse iudicem qui iudicat, antequam dubietatem animi de-
ponat, aut certe ei persuadeat, antequam eum absoluat, vt pro-
mittat se ab illo abstinere, si per viros idonea scientia, & conscientiæ
grauitate iudicetur alioqui enim si non esset valde doctus,
deberet sufficientem contritionem, aut attritionem.

VI. Peccat quæ moniatis, vel inhabilis, ad contrahendum 22
matrimonium, si id sciat id scientibus, se illis conspiciendam offerri quo
ad illum in vxorem sine iusta dispensatione expetatur, quia pec-
cat mortali alieno consentit. Sed quæ ad nubendum est ido-
nea nubere nolit, imo cas tificare, aut religionis ingressum
nubere vouerit, dicit se sui conspectum facere potest, & se orna-
re vt ab aliquibus in vxore appetatur, quo in aliis re-
bus sibi satis faueant, aut ob aliquem bonum finem: quia id
non est de se malum, vel humano prohibetur, & consequenter, non
est mortale. Conferunt. 1. q. 5. Nulli iterum etiam peccat fœ-
mina veste virili se vestit, nec vir quæ fœminea ipsis de cau-
sis amicis agnoscatur, aut quia alia veste caret, vel
ad fugiendum aut alterius oblectationem secundū Tho. 2. sec.
q.169. ar.2. ad 3. quæ plusquam venialiter, si ob leuissimum id fa-
ciat, & alio fine, & circunstantia mortali iuxta Caiet. ibidē.

VII. Qui vestit se habitu religionis, in opprobrium illius, 23
vt in ea impia personetis, siue laudatus aut sine laudis vra-
tione. Quia decorem, de vit. & honest. cleri. & Auth. de Sacr.
Eccl. 9. iecit tamē si ad solam lenitatem, aut ad oble-
tandum absque malo fine eo vtatur, modo nullum inde op-
probrium notabile Religioni contingat.

Curiositas, quæ satis cognata videtur huic secundæ 24
Vanæ gloriæ, est vitium mouens, ad nimis, vel immoderate
se ornandum ex mente Tho. 2. sec. q. 167. & Anto. 2. part. tit. 7. c. 7.
Semper est peccatum saltem veniale c. monne 37. dist. siue
ornare velit, per aliquem quinq; sensuū exteriorum, siue
per intellectum, quia est contraria virtuti stu-
diositatis, quam Tho. 2. sec. q. 166. & rationi repugnat. Mortale
autem quum aliqua circunstantia mortalis ei adiungitur
ex eadem, d. q. 167. art. 1. & Caietan. verb. curiositas, vt
si quis scire cupit aliquid transgrediendo aliquam legem
Dei, quæ obligantem, aut ob finem mortaliter malum, se vel
alios exponendo periculo probabili perdendæ salutis animæ

vel corporis, vel proximum notabili damno honoris vel fortunarum per supradicta, & per dicenda c. seq. de quinque sensibus.

25 Exempla quædam vilia, & quotidiana sunt de virgine, volente cumole nosse, quanta sit copulæ carnalis delectatio, quæ sua experiri nolit, nam si eam experiri vellet, aliud peccatum Luxuriæ, præter curiositatem committeret Caieta. 2. sec. quæst. 7. ar. 2. De illo item qui vult scire alienum peccatum, confessionem sacramentalem alteri factam clam auscultando arg. c. Omnis, de Pœnit. & Remiss. Et de eo qui vt discat aliquid, missam præceptam omittit, aut maleficium aliquod conficiat aut diabolo se commendat, aut eum in magistrum ad discendum suscipiat.

26 multa, quæ diximus in cap. Nouit, de Iud. not. 1. nu. 11. & sec. Et de eo qui cognitionem rerū officio suo necessariarum negligit, quo non necessarias cognoscat: vt Parochus, qui ob studia profanis, vel officij mechanici, ignorat res iudicio cōfessionis, vel aliis agēdis, officio suo necessarias, sic facerdotes. 17. dist. vt dicemus in Repetit. quando, nota. 19. nu. 172. & nu. 178. de consec. dist. 1. & nu. d. cognit. not. 2. nu. 14. & 15. & de illo qui in vita alterius inquirit animo cū notabiliter infamandi: Et esse enim id malo animo, quo præclara imitemur, aut prava ex charitate nostra corrigamus, nec alia mala circūstancia, virtutis actus est S. Tho. 2. sec. q. 167. ar. 2. ad 4. quia id non ex appetitu inordinato,

27 ordinato, & templum item est de illo, qui appetit scire aliquid secreto, alio, qui absque peccato mortali, non violando naturalem legem naturalem, vel iuramentum, vel promissionem, de secreto cognito, potest ea illi revelare, per dicta supra c. 22. & c. 18. nu. 62. & de viro volente videre fœminam nudam,

28 vel eius pudenda, & de fœmina volente videre virum nudum, vel eius pudenda, credens, aut credere debens, ex illo aspectu tali, loco, & tempore habito cōsensum in actū, aut delectationi mortali, aut pollutionem sequuturam. Et de illo, qui videt

29 quantam in castitate constantiam ipse, & alia habeant, solus cum sola tempore & loco secreto, credens, aut credere debens, se causam esse, vt alter ex eorū alicui mortali delectationis morosæ consentiat, & de illo qui legit vel audit

30 libros amorum, & gestorum lasciuorum, & luxuriosorum credens, aut credere debens, se vel alium consensurum, vel alicui delectationi morosæ iuxta mentem S. Iudoci, c. 10. dist. & Anto. 2. par. tit. 3. c. 7. §. 2. & certe, ē Repub. Christiana fieret, ne libri Ouidij amatorij in Scholis legerentur, nec Martialis, Iuuenalis, Catulli, Tibulli, Propertij, Plauti, Terentij, & aliorum eius generis, nisi purgati, à locis libidinis incentiuis. Et consentiret etiam Cælestina, liber vulgo adeo plausibilis, nisi aliqua ex parte purgatus: quin & reuocarentur in scholas Grammaticas, hymni, preces, & authores Christiani egregie docti, qui fere soli olim in eis prælegebantur: vt late diximus de consec. dist. 1. nu. 19. quo pueri simul cum

Grammatica imbiberent.

31 III. Peccat, qui per Hypocrisim tertiā filiam vanæ glo- 32
riæ, vt dicto supra c. 18. nu. 8. vel pertinaciam, quartā filiam, de qua suam opinionem defendit, in iis, quæ ad fidē Catholicam & mores pertinent; contra communem sensum doctorū sacræ scripturæ in damnum iniustum proximi notabile, alias enim tantum est venialis, præsertim quando se continet intra meritum erroris, credendo, & operando secundum communem sacræ doctrinam, iuxta Caietan. in summa verb. Pertinacia.

32 IV. Qui per discordiam inordinatam quintā filiam Va- 33
nagloriæ voluntati alterius non vult suam conformare circa bonum boni diuini, aut humani necessarij, ad salutē proximi, aut alienam animæ, vel corporis, aut honoris, vel alterius secundum mentem Tho. 2. sec. q. 37. ar. 1. Caiet. in verb. discordia. Nam solum veniale est discordare sic eidem sub pœna venialis tantum præceptis, neq; etiam in eis, in quibus etiam sub pœna venialis concordare præcipitur, vt non concordare rogāti, vt ambo religionem intrent, aut iciunent &c. secundum eosdem vbi supra.

33 V. Qui per contentionē, sextam filiam Vanæ gloriæ contra 34
veritatē altercatur circa pertinētia ad sanctā fidem Christianam aut ad salutē animæ, aut corporis necessaria, alias peccat, nisi venialiter, iuxta Caiet. in Summa ver. cōtentio,

De inobedientia septimæ filiæ Vanagloriæ.

... virtus, & vitia: diuitia vitiū specialia & generalia, quid. nu. 35.
... quæ mortalia. nu. 35. & 36.
... in quo non est superiori. nu. 37. & 4. seq.
... legis verba quid & quando præsumitur. nu. 42.
... ad mortale etiam receptæ transgressionem excusant quæ ... sed præsatio, abrogatio, tempus. nu. 43. & 44.
... quæ officialia, quæ tradita, quæ iusta, & quæ comes tantum. ... & 46.
... excusat à pœna legis, & nō ab eius obseruātia. nu. 47.
... vel etiam sine peritia & scientia iusta exercens peccat. nu. 49.
... verba constitutionis & non præceptiuo, facit vt transgressio ... differens, fiat vitiosa, & sic venialis, sed non

mortalis, nisi, &c. nu. 48. & 49.
Legis nullū vocum verbū originario significatu significat mortale. n. 50.
Leges multæ naturales ad solum veniale obligant. nu. 51.
Lex ecclesiastica verbis præceptiuis maxime istis vtens ad mortale obligat: secus de seculari, quæ tamen non tollit peccatum per aliam facta tam. nu. 52. & 3. seq.
Lex pure pœnalis & mixta, vt differunt, nu. 56.
Parua magna vt potest esse iniusta sine culpa, nu. 8.
Vidua formicata peccat fruendo re à marito relicta vt ea vitat. nu. 11.
Pœna exclusionis à collegio ipso iure incursa non tenetur quis incurrere tia. nu. 63.
Commissum capitur iuste in conscientia, & etiam tenetur. nu. 64.
Laudemium solvere non tenetur dominus, sed sic vendens tenetur ad restitutionem. nu. 65.
Paruam etiam ipso iure impositam non soluens, vt aliter non peccet, quām sit consuetudinalis, nisi contineat interesse, vel sit confessionis similis. nu. 66. & 2. seq.
Legis intentionis optima interpres consuetudo. nu. 67.

35 XXI. Peccat qui deliberate omittit facere quod sibi iniu-
tur satis aperte à superiore, animo eum obligandi ad mortale,
nescius id sibi ab eo iuberi non posse, ca. 2. de maior. & obed.
cap. sciendum. 8. q. 1. Pro cuius declaratione notandum, quod
obedientia prout est specialis virtus, est virtus inclinans ad fa-
ciendum quod iubetur, eo principaliter quod iubetur. Et con-
tra inobedientia, prout est speciale vitium, est vitium inclinans
ad non faciendum, quod iubetur, eo principaliter quod iubetur,
vt singulariter tradit Thom. recept. 1. sec. q. 104. artic. 5. ad
quod ex duobus cōficitur inobedientia specialis, scilicet ex non
faciendo iussum, & ex animo non faciendi illud eo principali-
ter quod iubetur. Et e contrario obedientia prout est virtus ge-
neralis cōprehendit omnes virtutum omnium actus, prout sunt
quod iubetur, siue faciendo siue omittendo, & inobedientia
prout est generale vitium omnes actus omnium vitiorum, pro-
bus non fit quod iubetur, siue faciendo siue omittendo. Et
cundum eundem vbi supra recept. Et ita non est inobedien-
tia non facere consultū, sed sic non facere iussum, etiam si non
36 obliget ad plusquā veniale, vt probat Caiet. in d. art. 5. Est tamen
hoc discrimen, q̄ non facere iussum obligans ad mortale, est
mortale: quāuis non omittatur eo q̄ iubetur. Non facere autem
quod ad solū veniale obligat, non nisi quādo omittitur eo pra-
cipaliter quod iubetur, quæ est inobedientia specialis, vt idem

Eadem subtiliter declarat. Hoc præmisso, declaro modū præ-
dicendi, in quo dixi (deliberate) quia primus motus
non committitur iussus, solum est venialis secundum eundē I ho.
2. q. 105. artic. 2. ad 2. Dixi (quod sibi iubetur) quia omittere 37
quidem non est de se vllum peccatum cap. si. 14. q. 1. Caiet.
in 4. art. 4. Dixi (animo eū ad mortale obligandi) quia alias
peccaret mortaliter. Dixi (nescies id sibi ab eo iuberi non
licet. Tum quia non oportet quod sciat, id ab eo iuberi pos-
sit enim est, vt dubitet de illo c. quid culpatur. 23. q. 1. quā-
quidem dubietatem deponere debet priusquam faciat, cre-
dendo id posse sibi iuberi propter authoritatem eius, ne fa-
ciendo contra conscientiam dubiam, peccet per ea quæ dixi
in cap. Si quis autem, de pœniten. distin. 7. nu. 81. cum seq. & su-
per cap. 26. nu. 40. & seq.
Tum etiam crederet probabiliter superiorem per errorem iuſ- 38
sisse non iussurū fuisse, si veritatē nosset, non peccaret, non
secundo cap. si quando, cap. pastoralis, de reser. Tū quia multa
sunt ad quæ superior subditū obligare non potest, secundum
Thom. in d. q. 104. art. 5. & in ca. 13. ad Rom. quale est con-
silium præceptus superioris iubentis scilicet Dei, Papæ, Eccle-
siæ, vel alterius cap. si dominus. cap. qui resistit. 11. q. 1. quale il-
lud ad quod iubentis potestas non se extendit, vt sunt actus
mere interiores, quibus non est opus præceptis exterioribus
secundum, vt post eundē ibidem dixi in c. cogitationis, de pœn.
dist. 1. & sunt etiam sunt actus spirituales respectu superioris sæcula-
ris. de reb. eccl. c. ecclesia, de const. & vt actus gubernādi ci-
uitatem respectu ducis exercitus. l. magistetij. C. de iur. om. iu.
dicatio item peccati omnino occulti cap. erubescāt. 32. dist. &
materia confessionis legitimæ respectu omnium, vt dictum est
supra 4. part. nu. 43. & c. 9. à nu. 14. qualis etiam iussus ne iubē-
tis superiore alloquatur, quales asperitates religionis ad quas 39
ille expelle nec tacite regula extenditur ca. gesta. 74. dist. nisi
forsitan contumaciæ vel alius delicti imponantur cap. dile-
ctis. 1. c. quoniam. de Symo. qualia item alia impertinentia or-
dini suæ regulæ, vt sublatio paleæ à terra, aut intuitio volatus a-
nimalis sine continuatus Sylvest. verb. religio. 6. q. 6. Non est ta-
men tale id quod est contra regulam suam, & ordinem, aut le-
gem ad quod Prælatus dispensare potest, quia si iusta de cau-
sa id iuberet, parere deberet, vt si præciperet subdito, ne ie-
iunaret tali, aut tali die præcepto per legem, aut regulam, eo
quod credit probabiliter, eum esse ad id impotentem, quāuis
ille credat superiorem falli, nō teneretur per supradicta, Sylvest.

vbi supra, quicquid dicat Ros.verb.obedientia.§.10.quia ma-
gis oportet obedire Deo,quam hominibus Act.5.& d.c.si do-
minus.11.q.3.Dixi(satis aperte)quia sufficit vt iubeatur verbis
claris,vel obscuris satis id significantibus.Sufficit enim vt in-
tentio iubentis,quod ita voluit iubere,intelligatur cap.inte-
ligentia.de verbo.signifi.c.rogo.11.q.3.cap.dilectissimis.12.q.2.
Clem.1.de testa.adiunctis glos.& annot.per Feli.in cap.nau,
de constit.

40 XXII. Qui transgreditur legem humanam,iustã promul-
gatam & receptam,& non abrogatam,obligantem ad mortale
sine iusta ignorãtia id causante,aut alia iusta causa,aut dispen
satione valida,elapso tempore,quod ad obligandum requiri-
tur cap.2.de maior.& obed.c.1.14.q.1.Dixi (legem humanam)
& non canonicam,quia etiam contra sæcularem potest mora-
liter peccare iuxta gl.recept.in cap.quæ in ecclesiarum.de con-
stitu.quamuis illa mihi hoc non dicat.Dixi (iustam) quia iniu-
sta non obligat,qualis est facta à non habente potestatem ar-
gu.c.2.de constit.lib.6.& l.fi.ff.de iustiſd.om.iudi.aut principa-
liter ob vtilitatem priuatam,non autem publicam secundum
S.Thom.1.sec.q.90.artic 3.aut contra diuinam naturalem,aut
supernaturalem,capit.erit autem lex,4 dist.& quæ subditis ex
inæqualis,cap.cum omnes,de consti.Panor.recep.in capit.ex
tit.Dixi(promulgatam)quoniam lex ante promulgationẽ,non
obligat,c.in istis.3.leges.4.dist.quod recte defendit Dec.in ca.
2.de constitut.

4 Dixi(receptam)quia antequam recipiatur,saltem per maio-
rem partem vniuersitatis cuius pars est transgressor,non ligat
quoniam promulgari videtur,cũ conditione,si recipiatur.In-
tem per maiorem partem,vt singulariter dixit Dominic.in d.
§.leges,per recentiores recept.ibi,& in cap.2.de constitut.&
profundius Felin.in cap.2.de Treug.& Pac.à nu.12.Dixi (non
abrogatam) quoniam abrogata per aliam legem contrariam,
aut per consuetudinem,non obligat,cap.1.de constitu.lib.6.&
glos.& omnes in cap.1.eo.titu.Dixi (quæ ad mortale obligat)
quia transgrediens cãm quæ solum ad peccatum veniale obli-
gat,venialiter tantum peccat, cap.vnum.§.criminis.25.dist.qui
autem solum consultoriam,vel exhortatoriam, nec etiam ve-
nialiter peccat.§.fi.4.dist.& cap.fi.14.q.1 nisi faciat id ex con-
temptu iuxta glos.singu.cap.quis autem,10.distinct.vt dictum
est suprà cap.20.nu.2.

42 Dicitur autem transgredi legẽ ex contemptu,quisquis prin-
cipaliter mouetur ad id,eo quod illam vel illius authorẽ parui

Qui autem qui mouetur & inducitur, ad id principaliter
per negligentiam,aut aliam causam,etiam iniustam, secun-
dum quosdam Tho.2.sec.q.189.articu.9.& Archid.in cap.qui-
cunque.11.dist.& Dominic.in cap.nullus 55.dist.quantumlibet
contradicat Felin.in cap.cum quidem,de iureiur.col.5.& 4.
videtur ad id satis est consuetudo peccandi iuxta S.Thom.
1.sec.q.186.artic.9.quam optime & dilucide declarat
Ro.verbo quicquid dicat Richard.in quodlib.1.q.19.quem sequi-
tur Ang.verb.inobedientia.§.1.& verb.feriæ.§.41.& alibi (æ-
stimo quamuis consuetudo multum faciat,ad præsumẽdum
contemptum,ad peccandum contemptum in foro exteriori,nil tamẽ facit quo-
ad iudicium,vbi sola veritas consideratur cap.tua,de spons.c.hu
mana.32.q.1.vt etiam illa gl.celebris.in c.Metropolitanum.2.
de pœnit.dicit,eũ qui sine iusta causa transgreditur,videri con-
temnere,intelligenda est,in foro exteriori,non in interiori per
quem.Verum tamen est consuetudinem transgrediendi ali
quam legem,multum incitare ad cõtemnandam illam, ideoq; 43
videndam esse.Dixi(sine iusta causa) quia hæc semper à
peccatur iuxta mentem S.Tho.1.2.quæst.96.artic.6.& 2.
Ant.3.& Archid.in c.vtinam.76.distinc.& Panorm.in
cap.de obsera ieiun.Illa vero causa videtur iusta, propter
quam legislator si præsens foret,eum excusaret per glo.sing.&
ibi in lege tale pactum.6.qui prouocanit.ff.de Pact. &
illa causa quæ bona fide pro iusta habetur, & ob quam nisi
eum indicaret,contra legem non faceret,à peccato mor-
tali excusaquamuis non à veniali iuxta mentem Pal.in 4.di-
quæst.4.& Sylue.verb.ieiunium.quæstio.8.quod sin-
gulariter explicat Caiet.2.sec.quæstio.147.artic.3.Dixi (sine iu- 44
ris dispensatione)quia si est iusta,omnino excusat c.1.de vot.
& cap.multa.de Præb.imo & si est iniusta eo solo quod sit da-
ta sine iusta causa,modo detur absque surreptione per eũ qui
dispensat iusta valide potest dispensare,licet sic dispensando,
peccet,non excusat saltem à mortali secundum omnes, licet quan-
doque non à veniali iuxta ea quæ nuper scripsimus in com.c.
Ecclesiæ Papæ.12.q.2.§.4.Dixi(elapso tempore &c.)quia con
stitutiones Pontificiæ vel Imperatoriæ non obligant nisi post
tempus in ipsis præfixum, si quod præfigatur,alias post duos
menses ab ipsarum promulgatione facta in Prouincia Auth.vt
nouæ constitutiones col.5.iuxta opinionem communem,
Ant.quam tenuimus in c.2.de const.quamuis lex in-
ducta,quæ non præfigit tẽpus,simulatq; promulgatur & sci
tur,iuxta communem(& etiam Pontificia & Imperatoria

si in illa dicatur, vt iam inde à principio obliget) quod potest intrinsecam irritationis actus per eam prohibitus. Nam quoad
pœnam extrinsecam, semper iusta ignorãtia excusat, etiã quocunque tempore lapso, licet postea non ita præsumatur fuisse
45 antea c. præsumitur, de reg. iur. lib. 6. Dixi (sine ignorãtia iuris causante illud) quia vt excuset, oportet quod sit iusta & causa actus: est enim triplex, affectata, crassa, siue supina, & iusta. Affectata siue optata est, qua quis ignorat quod scire tenetur, quia non vult scire, quo liberius absq; suæ cõscientiæ contradictione peccet, vel alia de causa iniusta, iuxta illud psal. relat. in c. ideo. 37. dist. noluit intelligere vt bene ageret, quæ adeo nõ excusat, aut minuit peccatum, vt etiam augeat ob circumstantiam mali desiderij. Crassa vero siue supina est, qua quis ignorat quod cõmuniter omnes sui ordinis sciunt, quod contingit per
46 culpam latam de qua sup. c. 17. nu. 177. quæ excusat à tanto, sed non à toto. Iusta vero quæ à Theologis inuincibilis, & à magistris probabilis appellatur, est qua cõiter homines ciusdem ordinis adhibita debita diligẽtia laborant, iuxta S. Th. vbi sup. ar. 3. qualis est eius, qui petit consiliũ à viris habitis pro peritis & sciẽtia, & cõscientia in id sufficiẽti, qui false illi cõsulunt. Et c. capellanus, iuncta gl. 3. de fer. & eorũ quæ tradit Alex. cõsil. col. 4. vol. 2. & Ant. 1. par. tit. 3. c. 10. §. 10. & hæc omnino excusa quãdo est causa actus, ignorãtia enim interdũ est peccati causa, interdũ non, sed eius comes. Est causa, quãdo actus nõ fieret nisi ignoraretur. Est solum comes quãdo peccaretur etiã sciretur: & hæc nunquã à culpa excusat: illa vero interdũ omnino, interdũ ex parte, vt prædictũ est. Ex quo sequitur quod
47 non excusantur omnino prælati, medici, aduocati, & alij officiales, qui suas artes exercent sine iusta scientia & notitia eorum quæ sua officia, & munera prærequiruntur, cũ inde notabile damnum spirituale, aut corporale proximis eueniturum probabiliter credi possit, quia eorũ ignorantia non est iusta, cum sit eorum quæ sui ordinis homines cõiter scire tenent & debent per l. idem iuris. §. 1. ff. ad l. Aquil. & c. non est putanda. 23. q. 8. Adhis, quod licet ignorantia cõiter nequeat esse iusta citra legem naturalem vel diuinam, quod ad eius dispositionem & quantum est talis, potest tamen esse iusta quoad pœnam humanam statutam si illa est excommunicationis pœnam humanam ex nobis. 1. de sentẽ. excommu. pro quo est casus in c. 2. de sentẽ. excommu. libr. 6. imo etiam si sit alia quæ liber communiter non statuta eadem ratione, vt efficacitet defendimus in 1. v. de consti. post S. Ant. 3. part. tit. 24. cap. 33. sub fin. cui con-

sen. verb. ignorãtia. §. 4. & Syl. verb. ignorantia. q. 8. & Caiet. 2. 2. q. 76. art. 3. col. 2 quod maxime procedit in foro conscientiæ, quo ad multos pios quis consolari potest, maxime in materia censurarum & irregularitatum. Quæ humana obligat de multa

Ibi tamen quæstio, quam hoc in loco optauerimus vt declarari à sacrosancto Concil. Triden. quod & optarunt alij in eodem fuerunt Caieta. 2. 2. q. 186. art. 9. col. 4. Henric. de Sy-
48 nod. tit. 1. nu. 270. an omnes leges iustæ, humanæ, vel quæ sine earum mortale obligent?

Cuius explicatione dico primum iuxta doctrinã S. Tho. 1. 2. q. 96. art. 5. cõmuniter per Theologos, & Canonistas approbatam in c. 1. de const. non solum leges diuinas, sed etiã humanas obligare etiam quatenus sunt humanæ, tam sæculares quã ecclesiasticas posse obligare etiam in foro conscientiæ ad peccatum mortale, imo & ad mortale per ca. 13. ad Rom. & alia multa quæ super adduximus in commen. c. fraternitas. 12. q. 2. addendo, & detrahendo multa iis quæ Cast. copiosè scripsit in 1. lib. de leg. pœn. in quorum prioris c. 4. late hoc declaratum est quod ipsum etiam facere possunt statuta ciuitatum iuxta glo. in c. quæ in ecclesiarum, de const. receptam ad hoc, quamuis illa id mihi non satis dicat, imo & de facto obligant ad mortale illæ leges, & statuta quorum authores intendunt ea ad mortale obligare iuxta communem, saltem si vt tales
49 exercere sunt quod addo, propter 10. dictum infrà positum.

II. Quod nullæ leges quarum latores id non intenderunt, obligent ad mortale. Tum quia nec vllæ diuinæ consultoriæ ad veniale obligant, iuxta S. Augu. c. vlt. 14. q. 1. receptum, nec illorum earum præceptiuarum tantum ad veniale obligant, Cler. tom. 1. tract. 25. q. 1. Tum quia vt dixit S. Tho. 2. 2. q. 186. ar. 3. ad 3. receptus à Ioan. And. & aliis in c. relatum de cler. vel non resid. Sanctæ Dominicanorũ non obligant ad mortale, nec venia ad illos tribuere noluerunt. Tum quia actus agentium, non excedere vltra intentionem eorum. l. non omnis. ff. si cert. pet.

III. Quod non obligant ad mortale leges etiã canonicæ quæ non habent verba præceptiua, vel prohibitiua, sed solũ ordinatiua, vel constitutiua, etiã si sint imperatiui modi, qualia sunt fiat, fiant, facere, dicite, faciant, dicãt. Cle. Exiui. §. & quia. de verb sig. & alia similia quæ iuxta communem intelligentiam non fiunt præceptum, nec prohibitionem iuxta S. Tho. cõmunem docentem in 4. art. 9. probatum à Pan. & communi in c. nã, de

const.

const.licet Fel.ibi cõtra senserit,col 3.cuius opinio procedat in illis quæ ponuntur in materia,quæ de se ad mortale obligant, quia fundamenta eius ad illa sola extendi videntur, & id sentit glo.recep.in Clem.1.de testib.verb.(exhortamur.) Quãuis tamen non tam obligat illa lex quam alia quæ eiusmodi materiã tangit, lem fecit.Exẽplum in ca.statuimus,de Transa.in quo verbum statuere,importat præceptum, eo ℣ ponitur in materia alias præcepta, scilicet transactionis iustæ quæ præcipitur seruari, per c.qualiter,de Pact.& l.1. ff. eod. ratio huius tertij: dicit enim quia illa verba videtur significare, ℣ quamuis author existens di legis habeat animum vt actus transgrediendi illam legem sit vitiosus,licet ante illam fuisset indifferens,& consequenter voluerit obligare ad veniale,quia aut minimum tale est quilibet actus vitiosus:quia tamen non præcipit, nec prohibet,videtur noluisse obligare ad mortale iuxta sing. declarationem Caiet. 1.2.q.69.art.4.& d.tra.25.q.1.

50 IIII.Quod nullum est verbũ latinum ℣ solum aliqua in lege positu sufficienter significet suo significato originario mentem illius latori fuisse transgressorem obligare ad mortale nec consequẽter illa verba teneatur,debeat,obligetur,nec illa præcipimus,obligamus,vetamus,inhibemus,mandamus,prohibemus.Tum quia sunt generalia & tam apta ad inducendã obligationem ad culpam venialem,quam ad mortalem arg.c.de desponsi.impub.& prin.regulæ S. Aug.& eorum quæ habentur 6.Ethic.de præcepto, quod sit actus prudentiæ. Atque ideo in dubio intelligenda potius de culpa & pœna venali, quam de mortali : Cum leges quæ recte possunt intelligi de pœna maiori & minori,in dubio de minori intelligẽdæ sint.l. interpretatione.& l.si præses,ff.de Pœn.& c.in pœnis, de reg.iur.lib.6.

51 Tum quia multæ leges etiam diuinæ, & naturales præcipiunt ad solum veniale obligant,vt probat Caiet.vbi s.qualis est lex de non mentiendo iocose,aut officiose sine dãno alterius,qualis item lex de non furando minima, de non rudendo immoderate,omnes enim hę leges sunt præceptiuæ,earum tamen transgressio est solum venialis:secundum omnes catholicos. Tum quia S.Tho.agens de præceptis charitatis 2.2.q.44.& pietatiæ.q.56.& iustitię q.121.& fortitudinis q.140. & reperentia q. 170.ita comprehendit ea quę obligant ad veniale,sicut quę ad mortale,q℣ speciatim tradit Caiet.sec.2.q.186.ar.9.& Castrẽsis to eo,lib.1.de leg.pœn.c.5. & nos nuper in c.fraternitat.num.3. Dixi in hoc dicto,de se & suo originario significatu.) Nam de accidentali quem vsus ecclesiasticus & cõmunis interpretatio

Pontificum,& aliorum prælatorum & doctorum illa, omnia & singula verba præceptiua & prohibitiua po Ecclesiastica,significãt in dubio conditorem eius habe obligandi ad mortale,nisi aliud in ea positum contra- per Cle.exiui.§.cum autem,de verb.sign.quę ha- Francisci noluisse obligare omnes suos religiosos æqua omnia quę sua regula continet, eo quod ad aliqua ex addidit verbum præcipiens quod ex vi sua ad mortale ad aliqua non.Et quamuis responderi posset,esse ibi in hoc verbo præcipio, posito in ore tã magni Sancti, tã sanctę & arctę regulæ,& ad subditos tantę perfe- & aperitatis:licet item forte expediret ita respondere gatio multarum legum ecclesiasticarũ antiquarũ suo flami obligandi restitueretur,quia tamen illa Cle.di- ex significatione,& vi verbi præceptiui nascitur eius- obligatio,tutius esse censeo quousque aliter interprete- sancta Sedes Apostolica sequi prędictos patres clarissimos consequẽter concedendum est vnum quod est satis durum Christiano,quod intentio cuiuslibet legislatoris eccle- ventis in sua lege verbo præceptiuo,aut prohibitiuo, ligare ad mortale,vt tenet cõmunis in d.c.nam,nisi per aliud verbum,aut signum exprimatur cõtrarium, aut Et à fortiori si ita dicat arcte præcipimus,vt in Cle. sepult.in prin.& adhuc à fortiori si ita in virtute san- præcipimus gl. Cle.si dominum.§.Ideoque de veneт. aut sub obtestatione iudicij diuini Cle.1.de im- cum per huiusmodi additiones obligationis incremẽ- ficetur, propter quod iustius videtur quod doctissi- dicit in Codice de pœnit.tract.de Ieiunio col.25. Castr.in d. c. 5.scilicet hoc verbum(oportet)in positum,tãtum obligare,quam illud(debet)aut quia vsus sacrorum canonũ,& ipsorum interpretum interpretatur iuxta gl. cap.1.de præscr. lib.6.& in l.ff.de iust.& iur.& à fortiori lex quę cõtinet pœnam ponentem peccatum mortale ad hoc obligat, quamuis sapientia,& prohibentia non cõtineat,cum illa ma- prædicta verba animum ad mortale obligandi signi- enim qui vult aliqui,videtur velle aliud sine quo id esse illud.ff.de acquir.hæred,cap.præterea,de offic.de- ideo ad mortale obligat lex quæ præcipit,aut vetat sub pœna excõmunicationis maioris,aut simpliciter pœna excõcationis,quia de maiori intelligitur c.penu.de

sent.

sent. exc. sine addatur, ipso iure, siue non, Caiet. in d. 21. 3. quia excommunicatio maior præsupponit peccatum mortale c. nemo. c. nullus 71. q. 3. nisi prærequirat monitionem, iuxta Caiet. in d. art. 9. & Castr. vbi 3. c. 5. non est tamen idem de pœna suspensionis, interdicti, aut irregularitatis, quæ aliquando sine culpa adhibetur c. si ciuitas & c. si sententia, de sent. excom. lib. 6. & c. si quis viduã, cum gl. 55. dist. sed sic de æternæ infligenda nis Dei & SS. Petri, & Pauli aut alia simili quæ solũ in futuro fœlici peccati mortalis locum habet. Et idem dicendum est de lege quæ continet has & alias cõiunctim pœnas temporarias.

V. Ex hoc quarto dicto sequitur, quod leges sæculares ad mortale non obligant, eo solo quod verba præceptiua & prohibitiua contineant. Tum quia nec significatio, & vis eorũ originaria nec accidentaria inducta per vsum sæcularem talem obligationem indicant. Cum manifestum sit Reges & inferiores sæculares nunquã regulariter interpretatos fuisse ita vt in eiusmodi legib. talis obligatio contineretur, quia principaliter pœnas temporarias quas infligere transgressoribus possunt & tollere respiciunt. c. factæ. 4. dist. & l. 1. ff. de Iust. & iur. & non spirituales, quas nec infligere nec tollere possunt, etiam mediate, xialiter, vt ecclesiastici. c. Ipsi sacerdotes. 1. q. 1. c. Quem penitet de Pœn. dist. 1. vers. ipsi enim. & c. Quodcunque. 24. q. 1. Tum quia eadem ratione neque etiam leges diuinæ obligationem ad mortale inducunt eo solo quod per verba præceptiua feratur, vt recte notauit Cast. in d. c. 5. cum vsus iuris canonis sit rob. diuino non adimit. c. sunt quidã 25. q. Cle. Ne Romani. de Elect. ita etiam non addit, vt, quatenus est diuinũ, obliget magis quam ante illum obligaret, arg. c. Cum inferior. de Maio. & obed. c. Inferior. 21. dist. atque ideo voluntas Dei an signi obligandi nos ad mortale, vel non per suam legem in qua ponitur verbum præcipiens & mandans, colligenda est ex declaratione Prophetarum, Apostolorum, summorum Pontificum, Conciliorum, aut Doctorum sanctorum & sapientum, qui ea authoritate, aut rationibus efficacib. illam eiusmodi esse persuadent c. secundum 19. dist. cap. de libellis 10 distinct. Clem. ad nostrum de Hæret. cum eis annot. & eorum quæ notat S. Thom. quodlib. 6. art. 15.

55 VI. Quod quousq; contrarijs à sancta Sede apostolica declaretur, probabilius nobis videtur leges humanas etiã præcipientes (præsertim sæculares quæ pœnam temporariã constituunt) indubio ad æternam non obligare, quatenus sunt leges eiusmodi qui eam statuit. Tum quia si hoc defendi iuste posset, defi-

beret, quia conueniret, vt leges humanæ, quæ ad mortale obligarent, paucæ essent. Tum quia multi catholici in quibus Sanct. in Rep. c. Cum contingat. de Iur. iur. col. 17. & Ioan. in c. 18. de spons. Caiet. verb. clericus. §. verum, & verb. 4. quoad quartum, tenuerunt, nullas leges quamuis temporarias non statuant, quatenus sunt humanæ, ad transgressorem sine contemptu & scandalo obligare, quia oppositum videatur, si constat legem esse iustam, & tem legislatoris fuisse eius simplicem transgressorem ale obligare. Tum quia in dubio iudicare debemus leminus pœnalem cap. In pœnis de Reg. iur. lib. 6 & l. si interpretatione. ff. de Pœn. Tum quia qui de duobus alterum affirmat, alterũ negare videtur l. Cum præ- fod. & c. Nonne de præsump. Et ita qui legislator ad æternam, & temporariam potest obligare, hanc irro- lam excludere videtur, vt dixit Matth. Mathes. doctor notab. 78. Tum quia consuetudo antiqua ita vide- rata, præsertim leges sæculares de quarum transnon consueuit fieri scrupulus conscienti æ neque à doctis, neque pœnitẽtibus, nec confessariis, neque tuis conditionis, ordinis vel sexus hominibus, nisi as etiam lex diuina naturalis, aut reuelata, aut cano- geretur. Tum quia gentiles legumlatores de pœna ad curarunt, & pauciſſimi sæculares ex christianis repe dicant suam intentionem, quando eas ferunt, aliam temporariam imponendo, esse ad æternam obligare, na vel naturalis non obligat. Tum quia satis su- probat Cast. lib. 1. c. 9. de leg. pœnitent. legem pure pœ- hoc est legem, quæ constituit pœnam absque aliqua ad aliquam culpam non obligare, quatenus est direxerunt Henr. quodlib. 3. q. 12. & Ang. verb. Inobedien- non est magna differentia realis inter hanc, & illam, 56 dam mixtam appellat, quæ prohibet & pœnam decernit, Hent. & affirmat Sylvest. verb. Inobedientia. §. fin. qui non erat dignus tanta reprehensione quanta præfatus Cast. eum reprehendit, eo quod hanc distinctionem, rilem appellasset, quia quãuis sicut efficaciter na non semper præsupponat culpam ca. 1. de Bi- Hæretici, de Hære. eo. lib. & l. Quisquis. §. filij. Iuliam Maiestat. Et ideo qui constituit pœnam, semper ad culpã obligare velle, nec præsupponere obliga-

tionem

tionem ad illam videatur, cõmuniter tamen sic vt probamus c. Ita quorundã de Iud. c. notab. 1. per illum tex. adducto ca. quod olim, eod. tit. regulariter enim ob culpã statuitur, quandoque aliquem peccare eo quod temere se tali periculo obiicit uis interdum ob solã causam, c. sine culpa de Reg. iur. lib. 6. quod est quintum Decalogi præceptum violare: & aliud dicec. 1. cũ gl. de Const. & prædicti Hent. August. & Sylloquuntur, peccare eo quod facit contra legem, quę talem pœnam de pœna constituta ob male commissum, vel male omissum. Et nam tanta cautione quis hanc legem violare potest, vt hcut ex hac nostra cõsideratione colligit Sylu. vbi supra vna- inevitabile pœnę ab ea constitutę periculum non incurrat. que legem ad culpã obligare, quia cum altera obliget & ne- Nec obstat dicere, quod ex hoc sequeretur, legem, quę talem tra ab altera in hoc differat, etiam altera dicetur obligare, statueret, iniustam fore, eo quod adeo magnam statuit nos contra colligimus quod cum altera non obliget, & neutra poenam, cui non est peccatũ mortale. Tum quia ad legis iuin hoc ab altera differat, etiam altera non dicetur obligare, stitiam satis est, vt præsumatur mortale in foro exteriori, quãquæ nostra collectio eo magis est recipienda quam sua, quo tale non sit in interiori. Et legislator præsumere potest, imo mitior est, & magis pœnam minuit arg. d. l. si præses, ff. de Pœn. præsumit, cum, qui sine iusta causa legem suam iustam & ca. Pœnæ de pœn. dist. 1. Dixi in hoc ferto dicto pœnam tem- per contemptum legis, aut ipsius authoris violare iuxta porariam quæ non præsupponit æternam ad excludendam eam, intellecta est vera c. Metropolitanũ. 2. q. 7. & concorquæ imponit excommunicationem, aut aliam prædictarum, dem. Quod certum est peccatũ mortale esse per gl. sing. quas in 4. dicto diximus præsupponere culpam mortalem, & in Auth. 10. dist. arg. à fortiori. Tum quia non esset iniusta etiam (in dubio) ad excludendas illas in quibus, vtraque pœna lex, in qua eius lator exprimeret, nolle, vt illa sui transgressio- exprimitur, & eas, de quarum authoris intentione cõstat, eum nem mortale sine dicto contemptu, & scandalo obliget, sed ad vtranque obligare voluisse per aliam aliquã legem, aut con- quicunque sine iusta causa eã transgredietur, præsumatur per suetudinem, aut per alium modum legitimum. Dixi (quarum) tot actus id facere, & ob id pœnam illã incurrere per dicta sunt leges eius qui solam temporariam posuit) quia si sunt le- Caiet. 2. sec. q. 186. ar. 9. & nostrorũ in c. relatum, ne cler. ges etiam leges aliorum qui ad mortale obligare voluerunt, ad & consequenter etiam iusta erit lex quæ tacite hoc illud obligabunt quatenus sunt tales, per quod respondetur ad continet, quod hoc nostrũ septimum dictũ intendit, cum sola ca. Perpetuo. & ca. Commissa, de Elect. lib. 6. quæ pro singu- intendat, quod legislator, qui talem pœnam tẽporariam ob ribus citantur ad probandum oppositum prædictorum, scilicet, contemptum præsumptũ exprimit, videtur tacite æternam exquod illa exprimunt vtranq; pœnam, & ꝙ loquũtur de legi- cludere ab eo, qui sine contẽptu eam violat, quod etiã satis aper- pœnalibus, quæ pœnam temporariam imponunt ei, qui pri- te docet Ioan. Imol. in c. cũ contingat col. 17. de iur. iur. respontransgressionem aliarum, æternam incurrit, vt pridẽ post Do- dentes solui possunt. Per ꝙ etiã soluuntur argumenta, quę in c. Nam, in 2. lectura de Const. respondimus in d. c. Perpetuo, contraria parte, maiore verborũ apparatu, quam nerborum non enim intendimus dicere, vnam legem quę pœnam tem- adduxit vbi supr. Castr. vt olim explicuimus in Rub. de porariam imponit, tollere æternam per aliam statutam pecu- & nuper in Vrbe in d. c. fraternitas. Ad hæc facit, ꝙ alitim quando sunt diuersorum Legumlatorum. quos exercitatũ ductores nostra ætate laudati sunt eo quod ob

53 VII. Quod sextum dictum præcedens locum habet etiam in legibus quæ statuũt pœnam amissionis magnorum bonorum, & etiam famæ, & alicuius membri, & vitæ: quia eadem ratio in illis quæ in illis militat. Non obstat, quod aliqui dicunt, eum qui periculum magnę iacturę bonorum, aut famę subiit, non taliter peccare; id enim non est verum, vt diximus in Rep. c. Iter verba 11. q. 1. nu. 561. & 880. cũ non adest alia circumstantia quæ mortale faciat. Nec obstat, quod saltem est mortale se periculo probabili amissionis vitę, aut membri obiicere, & contra

hanc legem facit, huic periculo se obiicit, quia aliud est dicere aliquem peccare eo quod temere se tali periculo obiicit quam eũ quintum Decalogi præceptum violare: & aliud dicere, peccare eo quod facit contra legem, quę talem pœnam inevitabile pœnę ab ea constitutę periculum non incurrat. Nec obstat dicere, quod ex hoc sequeretur, legem, quę talem 54 statueret, iniustam fore, eo quod adeo magnam statuit pœnam, cui non est peccatũ mortale. Tum quia ad legis iustitiam satis est, vt præsumatur mortale in foro exteriori, quãuis tale non sit in interiori. Et legislator præsumere potest, imo præsumit, cum, qui sine iusta causa legem suam iustam per contemptum legis, aut ipsius authoris violare iuxta mentem intellecta est vera c. Metropolitanũ. 2. q. 7. & concordem. Quod certum est peccatũ mortale esse per gl. sing. in Auth. 10. dist. arg. à fortiori. Tum quia non esset iniusta lex, in qua eius lator exprimeret, nolle, vt illa sui transgressio- nem mortale sine dicto contemptu, & scandalo obliget, sed quicunque sine iusta causa eã transgredietur, præsumatur per contemptum id facere, & ob id pœnam illã incurrere per dicta & consequenter etiam iusta erit lex quæ tacite hoc continet, quod hoc nostrũ septimum dictũ intendit, cum sola intendat, quod legislator, qui talem pœnam tẽporariam ob contemptum præsumptũ exprimit, videtur tacite æternam excludere ab eo, qui sine contẽptu eam violat, quod etiã satis aperte docet Ioan. Imol. in c. cũ contingat col. 17. de iur. iur. respondentes solui possunt. Per ꝙ etiã soluuntur argumenta, quę contraria parte, maiore verborũ apparatu, quam nerborum adduxit vbi supr. Castr. vt olim explicuimus in Rub. de & nuper in Vrbe in d. c. fraternitas. Ad hæc facit, ꝙ alitum quos exercitatũ ductores nostra ætate laudati sunt eo quod ob quam sanctã quę de se non erant mortalia, aliquot milites ad quandam militarem conseruandam, morte affecerunt.

VIII. Quod seruandum est id quod antiqua consuetudo tenuit de intentione legum humanarum, quousque à Sede Apostolica aliter declaretur, quia est optima earum interpres. Auth. ff. de leg. & c. cum dilectus de const. Et credimus ꝙ consuetudo cõmunis non solum plebeiorum & indoctorũ, sed etiam nobilium & doctorum habet nõ reputari peccata mortalia in foro interiori transgressiones legum pure humanarum

aliquam pœnam temporariam continentium in foro exteriori, nisi sint tales, quę præsupponant peccatū mortale, vel transgressiones aliarum legum diuinarum naturalium, aut supernaturalium. Nec transgressiones aliarum legū præcipientium non pœnalium factas per ignorantiam, nō crassam, nec affectatam, aut optatam, sed per incuriam, aut obliuionem leuis culpę, aut cū causa probabili vera, aut pro tali habita bona fide sine dolo aut credendo intentionē legislatoris, non fuisse, ita obligare in tali casu, quod iuri consonare videtur iuxta mentē S. Th. in 4. dist. 15. q. 3. & 2. 2. q. 147. ar. 3. ad 2. Collect. in c. 1. de Const. Cle. in c. fi. de obser. ieiun. & Cajet. 2. sec. q. 147. ar. 5. nec videtur esse mentem Arch. in c. vtinam. 76. dist. nec Pan. in Rub. de observ. ieiun. col. fi. & aliorum à Feli. relatorum in c. 1. de const. si bene ponderentur, quin per hoc omnes fortasse conciliari possint.

60 IX. Quod ex prædictis eliciēda est determinatio plurimarum & perplexarum quæstionū quas passim interrogantur doctis ab his qui important in Regna, vel Vrbes vel exportare ab eis prohibita inferri vel extrahi, vel permissa, non soluto vectigali à portorio quę Hispani Alcauala, & Sisa, Itali, & Galli, Gabella, vel dohana & datio vocant. Qui item piscantur in flumine vetitis, aut montes, aut prata prohibita depascēt, aut cædunt ligna in Syluis eis vetitis: & de aliis rebus similibus, quę solam legem humanam ecclesiasticam, vel sæcularē pœnalem

61 vel non pœnalē violant. Per quæ respondetur ad primum hic nouę quæsitū, quod præsupposita opinione, quod nō peccat importans aut exportans vetita, peccat tamen volendo ea defendere vi & armis, ne custodes ei auferāt illa, quia qui resistit iuste aggredienti, peccat, iuxta doctrinam Bart. receptam in l. vt vim. ff. de iust. & iur. Dixi (vi vel armis) quia secus, si fiat vel blandis verbis, aut alio modo licito id faceret. Ad secundum autē quod Prælatus imponens aliquam pœnam temporalem, puta ipso iure incurrendam faciēti aliquid, præsumitur excludere spiritualem per dictum 6. etiam si haberet, ne cōfessarius absolueret eū, nisi præuia solutione: quia ille suffragium operari effectus alios ab isto, & sic non erit inutilis, arg. l. 1. quando. C. de inoff. test. imo etiam potest absolui auctore Cle.

62 bullarum Papę ante solutionē, arg. gl. sing. adiuncto ex Cle. verb. officii, de Hæret. Ad tertium demum, quod videtur reddere fornicata nō potest sana cōscientia retinere bona relicta filiæ manuto ea cōditione, vt caste viueret, per supradicta. Dixi probabiliter, quia secus, si tantū mēte, verbo, vel alio actu citra conditionem lasciuo, quia nō videtur hoc intendisse testator, cuius voluntas

est primum attendēda. l. in conditionibus. ff. de cōd. & demon.

1. Quod sicut lex in nihilo recepta ad nihilū obligat, vt pauc. inde dictū est nu. 40. ata lex in vna sola parte recepta arg. l. quę recepta. ff. de rei vē. quo fit vt aliquot leges obligēt quoad dispositionē principalē, & nō quoad pœnam, quia quoad illam fuit receptæ, & non quoad hanc, & aliquot quoad vnam pœnæ & nō quoad aliam. Exemplum de extrauag. 2. de sepult. quā diffinitiue pronunciauimus olim Salmanticæ in Ecclesiā receptam esse quoad suam dispositionē & pœnam ipsam annullationis locationis factę vltra triennium, non obstante quod extrinsecam excommunicationis, & consequēter posset quod aliqua lex humana etiam ecclesiastica ligaret quoad pœnam exteriorē & nō quoad interiorē, licet eius lator posset imponere intendisset, si quoad hanc nō esset recepta, & quod ita sic, sicut & quæliber fundata in præsumptione, ligat in foro exteriori, & non interiori quoties veritas præsumptioni contraria iuxta c. Is qui. & c. tua de sponsa. Et quidē optarem quod leges pure humanas siue pœnales, siue non pœnales esse nullo, vel alio consuetu limis vel declarationis saltē mentalem latorū quoad pœnas spirituales, & forū conscientię quin etiā cuperem, vt omnes legislatores in condendis legibus imitarētur authores instituti Illustriss. ordinis Prędicatorum, quos alij multi clarissimi ordines imitati sunt, quatenus authores ad nullam pœnam etiam minimam animum interponerem, & ad grauem corporis subditos obligant, moderatam imitarentur eorundem in puniendis eis seueritatem

63 in foro exteriori pœna corporali, vel alia.

Ad primum hic nouę quæsitū, respondeo, quod Collegium, vel municeps transgrediens statutum imponens pœnam 63
tionis à Collegio, vel municipio, ipso iure, non tenetur in foro conscientiæ relinquere Collegium, vel municipium, antequam reuocarunt id facere, per prædicta. Ad secundū, quod pœnas semel iuste capere potest is in cuius fauorē cōmittitur, 64
ipsa fuit imposita c. potuit, de loca. l. 1. & 2. C. de iur. Emph.
iniuste, qualia sunt, quæ in emptione censuum super
bonis imponuntur, sub pœna cōmissi, siue rei super qua
in eam non solutionis per biennium dilatæ, quod
olim poni, & nunc per multa quæ non oportet
quia fe. re. Pius V. id & aliquot alia, quę in eiusmodi
bus fiebant, prohibuit per extrauag. supr. c. 17. nu. 134.
Ad tertiū, quod non tenetur quis in foro conscien-
tiæ restituere rem in commissum cecidisse arg. prædictorum.

65 Ad quartum, quod vere donans emphyteusim, non tenetur solu-
uere in foro conscientiæ laudemium. Imo nec in foro exterio-
ri, per allata late à Iaf. in l. 1. C. de iur. Emph. vendens autē vi-
detur teneri ad soluendū illud in vtroq; foro, quippe q̄ vide-
tur esse pars pretij, ob quod emphyteusis fuit minori pretio
concessa, quod non videtur tam pœna, quam interesse, quod in
vtroque foro debetur, per l. 3. ff. de eo quod cer. lo. & l. C. de
sent. quę pro eo quod int. prof. & glo. c. conquestus, de vsur.

66 XXIII. Qui iussus à iudice soluere notabilem pœnam ob
legem violatam non soluit secundum S. Tho. 2. sec. q. 62. art. 2.
recep. Dixi (iussus à iudice) quia non soluendo priusquā iubea-
tur non peccat iuxta glo. sing. in c. fraternitas. 12. q. 2. arg. c. fine.
§. in hoc 13. q. 2. & Commu. in c. 1. de const. etiā si pœna ipso iure
& ipso facto incurratur, iuxta communem recentiorum, quod
tentauit tenere Felin. in c. audiuimus de Sym. sensit Anch. in c.
fœlicis. col. 3. de pœn. lib. 6. asserit Sylu. verb. pœna q. 5. & verb.
Hæresis q. 8. Mai. in 3. dist. 25. q. 3. in fin. Caiet. in d. q. art. 1. in fi.
Tabien. verb. excommunicatio. 5. casu 2. §. 2. quam semper se-
quuti sumus, & etiam probauimus olim copiosè in Rub. de
pœnit. & nuper in c. fraternitas, veram esse: quando pœna est tā-
lis, quę aliquam executionem requirit: qualis est amissionis bo-
norum ob hæresim, aut proditionem c. cū secundum, de Hæret.
lib. 6. & l. quisquis C. ad leg. Iul. Maiest. qualis est de soluēda ta-
li vel tali summa, & regulariter alia quæuis. Tū quia regulā-
ter lex humana sæcularis pœnalis ad pœnam peccati mortalis
non obligat, vt dictum est supra proxime & c. 17. nu. 102. Et sub
lege gratię omnis lex pœnalis continens pœnam temporalem
determinatam, est pure humana quoad illam, quāuis sit quoad
alia diuina, aut naturalis. Tum quia non est credendum, legi-
latorem, qui præ oculis semper æquitatē habere debet, legem
si Ephesi. ff. quod cert. loc. velle facere pœnam ipsam contra de
executricem arg. l. nimis graue. C. de test. & l. Humanitatis. C.
de excus. tut. præsertim quando pœna est grauis corpori, ho-
nori, aut fortunis. Tum quia Clem. 2. verb. officij, de Hæret. ad
iuncta eius glo. quam didicimus ex solo Franc. Aretino in l.
§. Cato. ff. de Verb. oblig. cuius nemo ex tot commentatoribus
meminerat, probat transgressorem legis non solum à pœna,
sed etiam ab excōmunicatione ob illud incursa absolui posse
67 ante solutionem pœnæ ob eam debitæ. Tum quia consuetudo
quæ est optima legis humanæ interpres cap. cum dilectus, de
const. id habet. Dixi (regulariter) quia id fallit in pœna excom-
municationis, suspensionis, interdicti irregularitatis, amissionis
beneficij

ipso facto, & aliorum similium quę executionem iu-
dicis non requirunt, considerata mente saltem tacita legisla-
toris, qui voluit vt pars ipsa contra se foret executrix. Quod
tamen in aliquibus pœnis spiritualibus, & aliis paruis tem-
perat iuste velle possit, in aliis tamen grauibus, vt credimus,
non posset, quia præberet magnam subditis peccandi occasio-
nem, qui naturaliter recusant fieri pœnarum contra se ipsos im
mediatos executores, contra c. ex parte, de const. & l. conueni-
unt de pact. dot. vt sensit Anch. in c. possessor, nu. 21. de reg. iur.
lib. 6. vbi supra respondendo ad fundamenta Castr. in lib. 1.
Cod. pœn. & communis nostrorum in d. c. 1. de const. quorum
communem locum habet in pœna imposita à testatore iuxta glo. in
c. quidam à Panor. & communi ibi recept. de testam. non eo
quod ipso iure & facto incurritur, sed quia potius est le-
gatum conditionale, quam pœna iuxta Caietan. in summa ver.
testam. & ante ipsum Panor. vbi supra sensit. Est etiam eidem
similis in pœna conuentionali quam partes in suis contractibus
apponunt, secundum Felin. in c. 1. de const. num. 43. & Deci. ibi-
dem nu. 2. quorum opinio quamuis hactenus placuerit, nunc
tamen plurimum displicet. Tum quia Anchar. in d. c. possessor,
non alios ad id authoritas mouit, non id affirmat. Tum quia
licet quamlibet iustus, & religiosus eam nisi coactus soluit.
Tum quia eum in omnibus fere instrumentis contractuū ap-
ponatur pœnę, & frequentissime incurrantur, maxima, mundi
fere magnam restitutionem teneretur, durumq; confessa-
rio esset negare absolutionem iis, qui restituendi firmum pro-
positum non haberent, quales essent fere omnes qui huiusmo-
di pœnis incurrissent. Tū quia viros honestos dedecet pœnam
68 soluere, nisi quando ob interesse accipitur c. suam de pœnit.
in 6. & fraternitas. 12. q. 2. quamuis de rigore iuris exigi posset.
Tum quia videtur non esse partibus eiusmodi pœnas in suis
contractibus constituentibus intentio, vt qui eas incurrerit so-
lutionem carum vltro offerat, vt solutionem debiti principalis
euitare debet, sed vt per eas ad obseruationem contractuum
compellatur, vt per pœnas ad legum obseruationem. Tum deni-
que quod non solum communiter tam boni quam mali ita con
sentiunt, sed etiam consuetudo ita interpretatur. Quare limi-
tatio est eorum opinio, vt procedat in illis pœnis quæ in sa-
tisfactionem interesse debentur, iuxta Anchar. recept. in cap.
fraternitas, de regul. iur. lib. 6. num. 10. hæc enim pœna licet sit
quoad ex parte soluentis, non tamen est ex parte recipientis
quoad omnes, & hoc sentit glosl. recept. quæ vltima est

d.c.peccatum,itaq; qui eam incurrit,ad eius solutionẽ in conscientia tenetur,aut saltem ad tantũ eius partem,quantum est verum interesse eius cui debetur,iuxta late tradita per vez.gl. & doct.in l.1.C.de sen.quæ pro eo quod inter.prof.

De Auaritia secundo vitio capitali.

Auaritia quid,& quæ contraria est iustitiæ,& charitati,de se mortalis nu.69.& 72.

Liberalitas quid,& est media inter auaritiam & prodigalitatem, num. 69.& 70.

Prodigalitas quid,& quæ contraria est iustitiæ,de se mortalis,nu.70.

Pecunia dicitur numerata,& quicquid ea est æstimabile nu.71.

Iniustitia omnũ genere suo mortalis.nu.72.

Auaritia in retinendo superflua sine alterius iniuria, quando mortalis nu.73.

Beneficiarius superflua retinens,vel profanis impendens, peccat mortaliter,nu.74.

Auaritia dicitur capitale vitium,quia has septem habet filias.nu.75

Duritia cordis quæ mortalis,& vt confitendũ.nu.76.

Prudentia vero & carnis,seu mundi,& quo differant.nu.77.

Astutia quid & quod duobus ministris vtitur.nu.77.

Dolus & fraus quid,& sunt genus & species nu.77.

Pretium rerum iustum quid,& est triplex,pium, rigorosum,& medium nu.78.& 79.

Merx penes vnum cur pluris valet,quam penes alium.nu.79.

Valor vel iustus est quo præsenti pecunia vendi potest.nu.80.

Pretium non augetur periculo recipiendi rem creditam.nu.81.

Pretium etiam lanarum & mercium nauticarum,non augetur,nec minuitur dilata solutio.nu.82.

Pretium auget vtilitas venditoris,sed non vtilitas vel necessitas emptoris nu.83.

Pretium minuit copia venditorum,& pictas emptoris eas emere volentis nu.84.

Pretij maioris vel minoris dimidio gratia peccatur,sed vix ag plic.si tu.nu.84.

Pretium diminuit pactum de retrouendendo,etiam quo ad hoc.nu.84.

Pretio minore iusto emere velle,quando non est peccatum.nu.85.

Pretium quando taxandum,& taxatum vt seruandum,nu.85.

Ementi vel vendenti aliud pro alio,vel vtilius pretiosiore, vt peccat.nu.90.

Vendens arma iniuste bellaturo,vel alia nocitura,vt peccat.nu.90.

Emens triticum,vel vinũ tempore messis vel vindemiæ,vt ex.sine.n.91.

Emens vel vendens monopolio,vel solus priuilegio.vt peccat.nu.91.

Vendens vetita Infidelibus vt peccat,& est excommunicatus.nu.91.

Proximo publice Custos,vel Arcarius,ea emẽdo et vtẽdo vt peccat.n.94.

Seruus liberi empitio regulariter illicita.nu.93.

Seruus liberi hominis alioqui peritura,licita.nu.96.

Ambitiosum liberorum profusio vitiata peccatum est nu.96.

Pecunia vendens plures quam sit mandatum, quando illud restituunt. nu.97.& 98.

XXIIII. Peccat mortaliter,qui deliberate & inordinate appetit habere vel retinere pecuniam in damnum notabile alterius. 69
Quæ capitale.14.q.5.adiuncto.c.fæpe.de rest.spol.

Ad cuius intellectu notandum primo; quod liberalitas est quædam virtutum attributarum iustitiæ quæ dicitur pars eius potentialis,de qua Tho.2.sec.q.117.quę ex eius mente & Arist.4. Ethic. definiri potest esse virtus inclinans ad appetitum dandi vel retinendi pecuniam.Datur autẽ ordinate,cum datur quid,cui, quando,vbi,quomodo,& propter quod oportet.

II.Quod quia quælibet virtus consistit in medio duorum vitiorum extremorum,quorum alterum opponitur ei per defectum,alterum per excessum,vt dictum est supra eo.omnu.1.Ita liberalitas consistit inter vitiũ auaritiæ,quod opponitur ei per defectum appetitus dandi,& vitium prodigalitatis,quod opponitur ei eidem per excessum appetitus dandi. Et consequenter auaritia definitur,esse vitium inclinans ad inordinatum appetitum pecuniæ ex mente eiusdem Tho.q.118.art.1.& quod prodigalitas est vitium inclinans ad appetitum inordinatum effundendi pecuniæ,de qua Tho.ibidem.q.119.Ille vero appetitus dicitur inordinatus,vel effundẽdi pecuniam,dicitur inordinatus, cui deficiunt prædictarum circunstantiarum.

III. Quod quia prædicta inordinatio potest contingere in 70
damnum alterius,& sine illo, fit, vt auaritia quæ habetur sine damno alterius,opponatur tantum liberalitati,& de se sit venialis tantum,& quæ fit cum alterius damno opponatur etiam iustitiæ,& de se sit mortalis.Et eadẽ ratione prodigalitas quæ fit sine damno alterius,opponatur tantum liberalitati,& de se sit venialis tantum.Prodigalitas vero quæ fit in damnum alterius,opponatur etiam iustitiæ,& de se sit mortalis secũdum Tho.recep.in prædictis duabus quæst.

IIII.Quod per pecuniã intelligimus hic pecuniã numerata,& 71
per quicquid est ea æstimabile iuxta c.totũ.1.q.3.& consequenter quod appetitus dandi vel retinẽdi pecuniã per se nec bonus,nec malus,sed indifferens, ita q̃ recte ordinatus est bonus,& prauè ordinatus est malus.vt supra eodẽ.nu.9.dixi-

mus de appetitu gloriæ,honoris,& famę.Ex quibus colligitur,

quod in prædicto modo peccãdi, dictũ est (deliberate) quia in-
deliberatus appetitus ad summũ est venialis iuxta supra dicta
c.11.nu.4.& (inordinate) quia ordinate appetere est virtus. Expe
cuniam) quia appetitus aliatũ rerũ non est vere auaritia. Exte
dãnũ alterius notabile) quia sine illo solũ est venialis, per dicta.

72 XXV. Qui inordinate retinet, aut prodigit pecuniã in al-
terius damnum, quia horum prius est actus auaritiæ, non solũ
qua parte opponitur liberalitati, sed etiam qua opponitur iu-
stitiæ, & posterius est etiam actus prodigalitatis vtriq; oppo-
riæ, & constat omnem iniustitiam suo genere esse mortalẽ, vt
docet Tho. resept. 2. sec. q. 59. art. 4. Idem de eo qui probabilis
mortis corporalis, aut spiritualis periculo propter appetitũ pe-
cuniæ quærendæ vel effundendę se obiicit, secundum vtrius-
vtriusque Tho. in d. q. 118. art. 4. ad 3. & 119. art. 3.

73 XXVI. Qui pecuniam superfluam, hoc est maiorem qua
necessitas sẽ decenter sustentandi requirit, cupiditate inordina
ta delectandi se illa, indies eam augendo, & non subuenien
pauperibus, secundum Caiet. in d. q. 118. art. 4. sub fin. quod est
certum, si id faciat negando opem extreme egenti, vel trãsgre-
diendo aliquam aliam legẽ ad mortale obligantem, per supra
dicta, & etiam secundũ eum si id faciat ad solum se delectan-
dum eius possessione non erogando pauperibus occurrẽtibus
quia transgreditur legem qua dines tenetur superfluã illam e
gare, licet enim nullis eorũ singulis teneatur illa erogare, ne
tur tamen erogare aliquib. quos elegerit c. sicut hi 47. di. cum
concord. adeo quidem, vt ad id cogi posset, secundum glo
muniter receptam & putatam sing. in d. c. sicut hi, quæ tamen
habet duas similes. Ampliatio autem hęc non videtur rendita
Tum quia æquiparat laicos beneficiariis quo ad necessitatem
faciendi eleemosynam, contra Tho. & communem, vt infra in-
sinuabitur, Tum quia videtur noua & nullibi gẽtium recepta
Tum quia consequeretur eam, quod quilibet tempore
affluentiæ, posset Iudex cogere laicos diuites ad dandũ superflua pauperibus, quod videtur dutum, & contra præfatas glos.
quę significant id solum fieri posse tempore grandis necessita-
tis, in quo solo posset procedere hęc opinio. Dixi inordinate
quia coaceruare ad prouidendũ futurę necessitati suæ, vel suo
rum, maxime filiorum collocãdorum matrimonio, vel munere
aliquo, aut gradu honestandorum, vel Reip. cuius est Princeps
ab inimicis defendendæ, non est actus vitiosus, sed prudentię,
imo vere si id faciat ad augendum suum statũ, & se in altiorem
ordinem promouẽdum, quo altioribus virtutibus seruiat Deo

& Reip.

& Reip. iuxta sapientiã, quo altioribus virtutibus seruiat Deo
mediate vel mediate acceptam ex mente Caiet. vbi sup. arti.
cum nullus plebeius iuste suum statum mutare posset,
ideo non dixi nam quod absurdum. ff. de ope. lib. nec ob id dicetur
esse superfluum quod de præcepto pauperibus tenea-
tur erogare, iuxta dicenda c. seq.

74 XVII. Qui beneficiarius ecclesiasticus non erogat su-
perflua ex reditibus ecclesiasticis pauperibus vel piis
usibus, siue id faciat auare retinendo, siue prodige impen-
dendo contra mentem Tho. quodlib. 6. art. 12. quia vt recte insi-
nuat Caiet. 1. sec. q. 118. art. 4. est contrarium iustitię, non solum
illi canonicarum, sed etiam naturalium, quod nos latius o-
stendimus in c. 1. & c. cum secũdum, de Preb. & nuper la-
tius in Apologia lib. de Red. q. 1. Monit. 27. & 38.

De filiabus Auaritiæ.

75 Prima Auaritia est vitium capitale siue Cardinale iuxta S.
Thom. 2. 2. Moral. & S. Th. 1. sec. q. 118. art. 7. quia est fons se-
cundorum vitiorum quę suapte natura tendunt in finem,
cui auaritia prætendit. Primum est duritię cordis, quod est
priuatio a cõpassione pauperum auertens, & sępe ad nimis ser-
uandam pecuniam tendit. II. Inquietudinis mentis, q̃ est vi-
tium ab ordinata quiete auertens, & frequenter nascẽs
ex timio acquirendi studio. III. Violentię, quod est vitiũ
inferendam inclinans, & frequenter in eundẽ finẽ ten-
dens. IIII. Fallaciæ, quod inclinat ad decipiendũ verbis, & sępe
ad eundem fit finem. V. Periurij, quod est vitium inclinans ad
decipiendum verbis iuratis, quod in eundem finem sępe fit.
VI. Proditionis, q̃ est vitium inclinans ad decipiẽdum factis quo
modo frequenter fit in eundẽ finem. VII. Proditionis,
quod est vitium inclinans ad decipiendum factis quoad per-
sonam S. Th. 2. sec. q. 118. art. 8. Et quia suprà actum est de
primo secundo præcepto in cap. 11. de Proditione. in 15. de
Periurio. in 17. de Fallacia, in 18. de reliquis tribus hic agemus.

76 XVIII. Peccat, qui duritia cordis nõ subuenit pauperi
tenetur de præcepto obligante ad mortale, quod quã-
dicitur in cap. seq. Aut inquietudine mentis non
transgreditur præceptum aliquod ad mortale ob-
alias enim hæc venialia tantum sunt. Imo & quia hæc
quam sunt mortalia, nisi coniungantur aliis actibus

mortalibus,non sunt necessario confitenda,quia satis est confiteri illa mortalia quæ per prædictam duritiam & inquisitionem admittuntur,vt recte adnotauit Caietanus.

De fraude circa emptionem & venditionem.

77 XXIX.Qui per astutiam,dolum,vel fraudem cõtrahendo, vel quasi contrahendo,vel distrahendo afficit alium dãno notabili per cõmutationem rei minoris valoris,vel pretii minoris pro alia maioris,vel pretio maiori,quia id est cõtra septimum præceptum,& contra illud ad Thes.c.4.ne quis supergrediatur neque circumueniat in negotio,fratrem suum.c.1.de emp.

Pro cuius declaratione notandũ primo quod prudẽtia & astutia duo vitia sunt contraria per similitudinẽ, prudentia carnis vel mundi,& astutia in malam partem accepta.Nam vera prudentia est virtus quæ inclinat ad quærendum vera bona per vera bona media,iuxta Arist.4.Eth.& D.Tho.2.sec.q.47.art.1.Prudentia vero carnis vel mundi est vitium inclinans ad quærendum bonum apparens,& non existens per bona vel mala media. Astutia vero est vitium inclinans ad quærendum vera bona per media mala inxta eundem recep.2.sec.q.55.art.2.& 3. Cuius astutiæ ministri sunt duo, Dolus qui est circumuentio mala ad decipiẽdum adhibita.l.1.ff.de dol.& cõprehenditur eam quæ fit verbo tantum,quam quæ facto tantum,vel vtroque modo.Fraus autem quæ tantum facto fit, ita quod fraus est species doli,quod eleganter infinuat Iur.Con.in l.Iustiss. tium.§.sed si fraudandi.ff.de pact.dicens fraudem inesse dolo quod solerter exponit Accur.de illa inhæsione qua species est generi.& clarius Tho.vbi supr.

78 Secundo quod pretium iustum rei(cuius notitia maxime necessaria est plurimis vtriusq; iuris,& aliquot Theologiæ locis intelligendis)est pretium pecuniarium quo communiter æstimatur res valere tunc,attenta illius intrinseca bonitate & vtilitate,loco,tempore,& copia,vel defectu rerum illius generis,& emptorum,& venditorum earum,& modo vendendi eam,statutum à Gubernatore loci,vel domino rei.Dixi(pretium)pro genere,&(pecuniarium)ad excludendum permutationes,de quo l.si in emptione.ff.de minor.Dixi(cõmuniter) ad excludendum pretium quo vnus,vel alter rẽ æstimat,propria rerum.ff.ad l.Falc.Dixi(tunc)quia præsens tantum æstimatio & quã haberet vendita præsenti pecunia,est attendenda in lege Falcidia.§.fi.ff.ad l.Falc.Dixi(attenta bonitate intrinseca) quia ob eam vna res pluris valet quam altera eiusdem speciei & quo

quantitatis.l.vbi autem non apparet.ff.de verb.Dixi(vtilitaterum)quia venditor tanto pluris vendere potest rem alicuius generis,quam alij similes quanto vtilior est illa ei quam alie illis,secundum Tho.2.sec.q.77.art.1. & Scot. in 4. communiter receptos,secundum quos vtilitas emptori contra,vel necessitas habendi eam,nil pretium auget. Dixi(quia eadem res pluris valet in vno loco,quam alio.l.1. tur.ff.de eo quod cert.loco. Dixi(tempore)eadem ratione quam,ff.de reb.cred. Dixi(copia vel defectu)quia hic auget minuit,secũdum omnes. Dixi(emptorum,vel venditorum)quia horum minuit, & defectus auget,& contra,copia horum auget,& defectus minuit etiam secundum omnes. modo vendendi) quia minoris valet merx quum rogatur quam,quum rogatur venditor iuxta illud vulgatũ, Vbi mercatores vilescunt,quo fit vt idem pannus,& idem liber valeant in taberna mercatoris,quam in manu proxenetæ emptoris emptorem, & longe minoris valeant spolia quæ exercitus vendit statim à direptis hostium castris,quam eiusdem generis quæ etiam à Proxenetis deferuntur,venditis vbibus pacatis. Dixi(à Gubernatore) quia illius est statuere.l.1.§.cura carnis.ff.de offic.Præf.Vrb.Dixi(à Domino) quia deficiente æstimatione communi,& Gubernatoris, seu, si dominus illud statuere,consideratis industria,imbore, quem illis deportandis de vno,ad alium locum periculo,quod transferendis mercibus,subiit:solicitudinem,& impensa illas conseruandi,Gabr.in 4.distin. 15.

79 II.Quod vt cum primis dixit Scotus in 4.dist. 15.q. 2.pretium non consistit in indiuisibili , imo habet latitudinem extremum inferius,appellatur piũ,& superius rigorem.& quod inter illa duo interiacet,medium,vel moderatum gratia,vnius vlnæ panni iustum pretium dicẽtur deesse vno plus,vel minus ita quod vndecim erunt rigorosum,decem,& decem & quodlibet aliud interiacens,medium,vel moderatum,ex quibus infertur primo,non solũ pretium alienans,rei iustum esse illud,quo communiter in aliqua vendendi,communiter haberi potest.II.Quod non est pec expectare tempus , locum , & casum, in quo res vilius vt aliqui expectant fines Nundinarum in quibus vt ob copiam venditorum , & defectum emptorum, minoris valent , & alij auctiones publicas bonorum

vnde

viuorum,vel defunctorum,& alij delationes mercium proxime tarum; nam necessitas venditoris, non facit emptionem iniu-

stam,vt probat Caiet.in d.art.1.& in summa ver.emere.

80 IIII.Sequitur dictum illud cõmune, tanti valere rem,quanti vendi potest. l.1. §. si hæres.ff.ad Trebel.l.quærebatur.ff.ad l. Falci.l.si quis vxori.§.vlt.ff.de furt.intelligendũ esse de pretio quo vendi potest in illo loco,tempore,& modo cõi vendendi venditoris,præsente pecunia arg. l.pretia rer.ff.ad l.Falci.iunct. Alex.ibi,modo cessent omne monopolium, fraus & dolus iuxta S. Ant.2.part.tit.1.c.16.§.2.per l.1.C.de Monopol.in quibus est astutia illa depromendi in forum multa venalia, quo pretium decrescat,& emendi deprompta,quo pretium augeatur.

81 V.Quod hæc possunt videri facere pro.Med.in C.de rebus,q.39.quod res carius vendi potest credito, quã præsenti pecunia,& vilius emi ea anticipata,quia modus vẽdẽdi videtur augere,vel minuere pretium,propter periculũ,ꝙ contingere potest,eo quod debitor fieri potest inops,& impotens ad solvendum pretium,vel tradendã mercem,vel ingratus,& malignus qui nolit id facere: Cuius sententiam neruose confutat Soto lib. 6. q. 4. art.1.de iust.& iur.& neruosius confutari potest,ꝙ est noua & contra omnes alios Theologos & Canonistas, quod ecclesia declarauit id esse illicitum,per ea, in ciuitate Vsur.per quod soluuntur omnia eius argumẽta,cum ex illo inferatur Ecclesiam Cholicã determinare pericula illa non esse magis considerabilia ad augendum pretium, quam ad aliquid addendum vltra sortem mutuanti,& lege ipsa naturali & diuina qua vetantur vsuræ, concluditur,illa non esse in mutuo adhibendum pretium considerabilia.

81 VI.Quod etiam hæc eadem faciunt pro Soto, cuius tamen non est tenẽda opinio,quatenus habet licitam esse emptionem lanarum anticipata solutione minoris iusto pretio, modo illa fiat ante annum, & quod mercator deferẽs per mare magnam mercium quantitatẽ,potest credito vendere maioris iusto pretio,quo vẽderet pecunia præsenti. Tum quia noua est,& rationes eius infirmæ, & æque fere concludentes opinionem Med. quã reprobat,ac suam. Tum quia est qui suspicetur,ꝙ sicut impelli potuit Med.Burg.ad persuadendũ sibi opinionẽ prædicti affectu quo erat in cognatos suos maximos mercatores Burgẽses, ita potuerit mouere Sotũ Segobien.affectus quo erat in pastores,& pannificos,quorum maxima copia est Segobiæ, & in eius territorio, vbi hæc consuetudo apud aliquos inolevit, quæ tamen non potest plus valere,nec excusare,quam vsu

dẽ exercẽdi vsuras,quum parificata sint ab Ecclesia mutuanti pacto vel spe principali quærẽdi aliquid vltra sortem, videlicet pluris iusto ob dilatam solutionem,& minoris ob antequã. Tum quia iustius potuit concedere mercatoribus datum mercium facultem carius vendendi propter verum interesse lucri cessantis,quam tamen eis negat,quam mercatoribus eorundem & mercium nauticarum propter respectus quos tangit,quicquid ille dicat,certum est mihi cum communi libro in foro conscientiæ mercatori carius vẽdere propter verum interesse lucri cessantis, monito emptore, ꝙ vere coram Deo refert lucrari propter dilatã solutionẽ,tantum quãti mercatori vẽdit ei merces ob dilationẽ,& ꝙ si nolit emere ea conditione non emat. Qua sola ratione possent etiam defendi mercatores nauticarum mercium emptores lanarum, & venditores nauticarum mercium, quanti carius ob dilatam solutionẽ vendunt. Dixi(foro conscientiæ)quia in exteriori difficile excusaretur attenta prædicti Pij V.relata c.17.n.283.N.Quare eæ leges seruãdæ in lanis,& nauticis mercibus vendendis,quę in aliis.

83 VII.Quod ex his sequitur,ꝙ nõ peccat qui rem qua magnopere habet,importunitate alterius ei vendit, tanto pluris quanto pretio,quãto damno (saltem affectionis) eius venditione incommodatur. Peccaret autẽ qui hoc faceret ob magnam necessitatem emptoris,vel magnam vtilitatem quæ inde illi proueniret vt dicunt S.Tho.& Scot.sup.citatos,licet honestũ esset vt emptor aliquid plus aliquam lucraturi daret secundum eosdem.Sequitur etiam ꝙ licet mihi sit licitum pretio aliquid emere,quãdo plurimi vẽditoris eam rem emere,& emptoris parui eam emere refert, & pietate motus sum, cum quis à paupere suam operam solo victu quẽ præstat,ne de fame pereat,emit,Sylu.verb.emptio.q.7.& quod etiam licitum sit emere minoris prædium aliquod,cum pacto,vt venditor, si illud viuerit,fructus eius percipiat,aut in tot annos,quàm ipse illud statum percepturus esset. Maior in 4.d.15.q.40.art.7. ꝙ non est tertius in c.cum Ioãnes,de fid.instr.Et quod etiam licitum sit venditori vendere dilata solutione, tanto plus addendo pretio iusto postea soluendo, quantum credit se in eo recuperaturum, modo proponat id remittere debitori si impensis stato die soluerit,Maior vbi 3.Quod non videtur verum Sylue.in Rosaur.cas.6.quia venditor potest mutuanti, aut eius obliuisci,aut mori, & ita emptor cogi non solueret,sed occurri potest omni periculo, tradente venditore

ditore schedam subscriptam qua promittat se tãtum de pretio remissurum, si stato die soluat, quantũ iusto pretio adiecta causæ remissionis expressione, ne in foro exteriori præsumatur vsurarius. Per hæc præmissa clarent verba posita in prædicto peccandi modo, cui addo q̃ si deceptio fuit vltra dimidium iusti pretij, deberet rescindi contractus vel pretium supplere vel diminui in vtroque foro. l. 2. C. de rescin. vend. & c. cum dilecta de emp. & vend. cum ann. eis. Imo & si deceptio fuit vltra quartam partem iusti pretij cum pacto de retrouẽdendo in Regnis Lusitaniæ per statuta Regia lib. 4. Ordinat. titu. 14. §. & si tit. 27. §. 1. & 2. & si deceptio esset in parte minore dimidio, & etiã quarta parte iusti pretij, modo esset notabilis, peccaretur, cum obligatione restituendi in foro interiore iuxta S. Tho. 2. sec. q. 77. art. 1. & etiam in exteriori canonico per viam denunciationis, vt efficaciter probauimus in c. nouit, de iudi. notab. 6.

85 Admonemus tamen, id q̃ ibi non non fecimus, nempe q̃ ad rescindendum hac ratione cõtractum, non solũ opus est probare rem emptã, vel alias cõmutatam tempore contractus tanto pluris, aut minoris valuisse in illa Regione, iuxta cõmunem æstimationem, sed etiã, tanto pluris, aut minoris valuisse in illo loco & tempore, & modo vendendi, quando, vbi, & quo modo vendita fuit. Et quod etiam emptor qui prætenderet rem non esse emptam pretio minore iusto, probare poterit annonã, bello, vel peste, aut alia simili calamitate, ob quę fuit tunc abundantia vendentiũ, res venales eiusdem qualitatis, cuius erat empta, & pecuniarum, & emptorum penuria, ob q̃ venditores rogabant emptores qui ægre emebãt. Quo probato, probaretur res empta multo minoris valuisse, quam alio tempore vel loco per d. 3. eo. c. à nu. 78. Et etiam vrenditor qui prætenderet rem esse venditã pretio maiore iusto, posset probare prædicta contrario modo se habuisse. Et ideo non sunt facile condemnandi huiusmodi lites, Tum quia sunt periculosæ. Tum quia nemo facile condemnare debet in iudicio, vel extra, eos contra quos intenditur, præsertim si dãnum passus sciebat, se illud pati, & erat talis persona, quæ illam, vel eius partem donare poterat, & sponte asq; vi, metu, & graui necessitate id passus est, quia potest iudicari voluisse illud damnum donare, secũdum Petr. Anch. in c. peccatũ, de reg. iur. lib. 6. nu. 22. arg. l. quisquis. C. de Resc. vend. adiuncta. l. quod quis sciens. ff. de cond. indeb. quem post Saly. in Auth. sed hæc, de vsu. q. 21. defendimus in c. nouit. de iudic. not. 6. nu. 61. Tum quia via denunciationis euangeli-

ex est fragilis contra negantem deceptionem, per notata in d. contin. & radices sæculares iam non permittunt alia via tractari huiusmodi lites apud iudices ecclesiasticos.

Admonemus item dicta 3. c. 17. à n. 247. quod pactum de re- 86
uocando multum diminuit de pretio, & consequenter le-
sionem quæ loquũtur de deceptione vltra dimidiam vel quartam
partem pretij, debere intelligi de dimidia vel quarta pretij per
pactum diminuti, frequenter enim tale pactum quartam
partem vel ampliorem pretij diminuit arg. extr. 1. & 2. de empt.
vbi communiter probant annuum censum duodecim, emi posse iuste
per annum cum pacto de retrouẽdendo perpetuo, qui sine illo va-
leret 10. & amplius.

XXX. Peccat mortaliter, qui vult deliberate emere, aut per 87
aliquem contractum obtinere aliquid minoris iusto pretio pio,
vel vendere, aut dare per alium contractum carius iusto pre-
tio pio notabiliter, secundum omnes. Dixi (deliberate) ad
differentiam innumeros qui sensualitate ad id prouocante, sine
vlla deliberatione eiusmodi desideria concipiunt, Sylvest. in
Confess. ca. 15. Excusatur etiam à mortali, qui non vult emere
aliquid minoris iusto pretio, quod valet in loco, tempore, & mo-
do quo emitur, sed sic minoris pretio pio, quo venditur in offici-
nis, hac vlt emptores rogant: ob quod à mortali excusantur
officiales malentes emere libros aliorum discedentium, aut
rem factionum, minoris iusto pretio pio, quam in officina li-
brorum valent apud venditorem, eo modo quo eos vendit.
Item qui obseruant occasionem emendi pannum, telam, aut alia
ad vestimentum, vel à proxenetis quærentibus emptores merciũ
ad vendendum traditarum, quæ minoris æstimantur & e-
mitur. Qui vero per ignorantiam emit aut vendit notabili-
ter, non peccat, donec id resciuerit, & satisfacere noluerit S. Tho. 2. sec. q. 77. art. 2. & S. Anto. 2. part. tit. 1. c. 16. §. 3.
& alios quos adducimus in Rep. cap. nouit, de iudic. notab. 6.
num. 66.

XXXI. Qui vendit triticũ aut aliquid aliud certo pretio iu- 88
dicatum à Rep. maiore notabiliter illo, cum obligatione
emendi illũ excessum secundũ Med. C. de rest. q. 36. & Ca-
sum. in l. pœn. lib. 1. c. 12. nec à peccato excusat pœna in edicto
Regio statuta, secundum eosdem, nec donatio emptoris
facta in emptione: quia præsumenda est non esse facta volun-
tarie, sed necessitate coacta. Dixi (in emptione) quia facta
in venditione cessante necessitate, excusaret per dicta supra capit. 17.
Quæ in re quod dicitur de Laicis, dicendum videtur de

cleri

clericis, quia quamuis hi legi sæculari non subiiciantur, subiecti tamen sunt legi naturali & diuinę, quę præcipit, ne quis sua vltra iustum pretiũ vendat. Iustum autem pretium est, quod ab in id potestatem habente præstituitur, secundum omnes, quod etiam tenẽdum est in terris vbi limitatur pretium rei in eis collectę, & non aliunde importatę, etiam si res clericorum æque bona sit, ac importata, quia licet ipsi ita sint exempti à iurisdictione edicentis, ac exteri c. decernimus de iud. & cap. diligenti, de For. comp. & etiam sua quo ad aliqua, c. bene quidem 96. dist. & c. Ecclesia Sanctæ Mariæ de const. consentiendum tamen est, illa quo ad aliqua alia magis subiici illi quam exterra, & quod causa prouidendi necessitati suę Reip. iuste potest dari priuilegiũ bonis externis, vt tam subditi quã externi possint importare illa vẽdẽda in suis terris, excludẽdo ab eo bona suæ terræ, quæ sunt exẽptorũ ab eo. Quamuis charitatis Christianæ foret, vt Principes Ecclesiæ qui maiore misericordia resplendere debent, taxas & pœnas sæcularium quas ob misericordiam faciunt suis edictis iuuarent. Dixi iusto æstimatui quia æstimatio iniusta non obligat, saltẽ in foro conscientiæ secundum omnes. Arbitror autẽ rarissime ponendam esse hãc taxam. Tum quia dat occasionem vendendi corrupta & inutilia eodẽ pretio quo sincera, & vtilissima. Tum quia euenient maxima necessitate, tollitur omnino taxa, & illa nõ currente, parum est necessaria. Tum quia nemo diuitũ vult mutuare nec vẽdere credito res taxatas nisi pretio taxæ etiã tempore abundantiæ. Tum quia præbet occasionẽ innumerorum peccatorum mortalium mille modis taxam fraudantibus, quorum vnus est nolle vendere rem taxatã, puta triticum, nisi ea tur etiã non taxata, puta vinum duplo, & quadruplo maiore pretio quam valet, quem speciatim reprobat Med. vbi sup.

89 XXXII. Qui sciens emit vili rem pretiosam ab id ignorante, puta aurũ, vel equum sanum, à putante esse auricha[lcum] vel infirmum, aut contra vendit vile pro pretioso, puta plumbum pro stanno, stannum pro argento, aurũ alchimisticum pro naturali, &c. cum obligatione restituendi damnum secundũ mensurã Th. recep. 2. sec. q. 77. art. 2. adiuncto Caiet. in summa verbo alchimia. Idem de venditore, qui sciens rem vitiosam sine declaratione vitij vendit nescienti & ea de re non monito, secundum eundem Tho. vbi sup. nec satisfacit dicendo se paratum teneri de aliquo eius defectu, & quod vendit cum omnib. suis defectibus, exprimendo mendaciter longe plures quã habeat, etiam si occultum inter illos falsos exprimat, ita vt emptor moueatur

moueatur ad credendum non inesse illi occultum verum, cum habeat eum mentiri in patentibus, vt cum ait, vendo hunc equum tibi pro claudo, cæco, manco, mutilo, & quouis defectuosissimo ante, mentiendo circa patentes defectus secundum Caiet. de rescin. vend. §. 1. nu. 7. Mai. in 4. dist. 15. q. 40. col. 4. Si quis tenetur speciatim declarare defectũ quem ipse scit & non ignorat. Tum quia mouet emptorem ad credẽdum, se mentiri in occultis, cum in patentibus patenter mentiatur. c. semel malus, de reg. iur. lib. 6. Dixi (sciẽs) quia nesciẽs dolo non peccat, licet cũ rescisuerit, tenebitur ad resarciendũ damnum emptori. Dixi (occultum) quia manifestũ non tenetur declarare, velut si equus patenter esset cęcus. vel claudus &c. modo non faciat, aut dicat, quod id non appareat. Nec etiam occultum quod emptori non erit notabiliter damnosum, nec tale propter quod desineret emere, licet ægrius esset empturus, modo tamen de pretio detrahat, quãti ob illud vere minoris vaderit eundem Mai. vbi supra. Post venditionem tamen addere debet emptorem illius vitij, & quod ob id minoris ei vendidit, ne si emptor alteri pluris venderet, esset causa damni illi tertij, vt rectè notauit Caiet. 2. sec. q. 77. art. 3. pro quo est citandus. Idem de vendente rem quam sciebat cito corrumpendam ementi ad diu seruandum l. 2. C. de per. & com. rei vend. Dixerunt hic noue, an peccet mortaliter, qui vẽdit aliquid habens ipso iure ob hæresim, crimen læsæ Maiest. aut aliam causam, emptori id ignoranti, eaq; de re non admonito? sic, quia per supradicta vẽdens aliquid non manifestans vitium occultum illud ignoranti, peccat: Et satis sufficit vitiosum quo ad hoc videtur, rem vendendam non esse ipsi, posseq; ab emptore iure auferri, etiam non reddito pretio quo emit, cuiusmodi sunt prædicta ipso iure amissa [illegible] lo. Andr. communiter recep. in c. cum secundum, de [illegible] lib. 6. nisi tam occulto modo fuisset amissum, quod probabiliter credit vendens illud nemini detectum iri, nec consequenter rem venditam ab emptore euictum iri: Tunc enim [illegible] causa ob quam peccaret, cessat peccatum arg. cap. cum [illegible] de appel. & l. adigere. §. quamuis. ff. de iur. patr.

90 XXXIII. Qui vendit arma ei, quem scit emere ad nocendum iniuste, aut ad bellum quod scit esse iniustum. Ant. 2. par. [illegible] 4. Lut. arg. c. notandum. 2. q. 1. vel dubitat, & non subiicitur principi cui vult militare. Subditus enim potest dubietatem [illegible] arg. c. quid culpatur. 23. q. 1. Quid autem sit dicendum [illegible] qui vendit illa sine vllo malo fine ob iustum lucrũ, licet

credat ementem iturũ ad bellum iniustum, colligendum ex re-
solutione posita ẽ.c.19.nu.16. Ex eodẽ itẽ loco colligitur quid
sit dicendũ de vendẽte, vel habẽte venalia toxica, aconita, inu-
tilia, chartas lusorias, taxillos, fucos, & pigmẽta, & id genus alia.

91 XXXIIII. Qui tẽpore messis, aut vindemiæ tam inusita-
derate triticũ, aut vinum ℘ postea carius venderet, emit, vt ca-
ritatem inducat c.quicunq;.14.q.4.Dixi(vt caritatem inducat)
alias enim secus, præsertim ad prouidendũ suæ domui alendæ,
etiam paulo plus quam egeat, & postea ℘ superfuerit pretio
currente vendat: vel si emit ad prouidendũ Reip. vt Ioseph.
Gen.41. aut pauperibus & necessitatibus, aut ne exportetur, vel
dissipetur, aut ob alios fines honestos secũdum mentem Inno.
in c.1.ne cler.vel mon.& S.Anton.2.part.tit.1.c.23.§.16.

Ad noue quæsita super eo quod Hispani Mohattan vocant,
nimirum quum quis non inueniens pecuniam mutuam, emit
credito argentum factum, vel pannũ, aut alias merces, quas fa-
tim eas minoris vendendo pecuniam cogat. Resp. primo ℘ tes
dens illa ei pretio iusto, etiã rigoroso non peccat, aliquo tẽ
per dicta sup.c.17.nu.128. II. quod nõ decet eũ denuo eme-
re à se vendita etiam iusto pretio minore illo quo vẽdidit, ut
secretissime id faciat, ne pro iniquo mercatore, vel vsurario pa-
lato habeatur, cuius infamiæ periculo probabili se exponendo
peccaret arg.c.non sunt audiendi.11.q.3. III. quod de rigore
turis liceret ei denuo emere illa iusto pretio mediocri, vel pau
minore rigoroso quo vendidit, quia nulli legi iustitiæ contra-
uenit, & si alicui legi charitatis scandalizando alios contraria
peccaret quidem, sed non teneretur ad restitutionẽ, ad quam
solius legis iustitiæ trãsgressio obligat iur.di.c.17.nu.IIII.
quod bene mereretur de Deo & proximo emendo denuo mi-
pretio etiam pio, quo apud ipsum valebant ea quę vendidit, à
miser ille, quod frequenter contingit, non inueniret iustũ pre-
cium, etiam pium, quo apud primum vendentem rogatum re-
lebant, & magis si non inueniret iustum pretium etiam pau-
quo apud ipsum reuendentem & roganté valent, quod est ma-
ge minus per prædicta sup.eo.à nu.78. Deberet tamen id face-
re vocatis aliquibus qui illud pietatis opus intelligerẽt, ne qua
infamia illi ex opere bono nasceretur, quod alias contingere
meminimus. Ad noue autem quæsitum super venditione cen-
sus, Resp primo quod non licet emere censum noue impositum
dum minore pretio, quam statuto à lege, quia priuatus non
potest mutare pretium authoritate publica taxatum à princi-
pe. C.de iur.omn.iud. II. quod censum iam impositum alij

pretio iusto potest quis emere minore à rogato emere illum
tum quia vt aiunt, Vltroneæ merces vilescunt. Tum quia lex
dicens pretium censibus noue imponendis, quo facilitati eos
imponendi obuiaret: quæ ratio cum cesset in iam impositis,
cessat etiam eius transgressio, arg.c.cum cessante, de appell.

92 XXXV. Qui facit monopoliũ cum aliis mercatoribus ne
vendant illas merces minore pretio quam illo vel illo vendant
l.1.C.de Monop. aut à principe priuilegiũ impetrat, ne certi
generis merces ab alio quã ipso vendatur in populi dãnum no-
tabiliter. ex mente Rosel.verb.emptio.§.23.quãuis liceat Principi, aut
alteri vel soli deputati ab eis, talia, aut talia pretio tolerabili mi-
nore vendant, puta vinum, oleum &c. iuxta Rosel.vbi supr.
cum.§.vel pietando vt sup.c.12. vel mentiendo vt sup.c.18.

XXXVI. Qui emit vel vendit frangendo festa vt suprà
cum.§.vel pietando vt sup.c.12. vel mentiendo vt sup.c.18.

93 XXXVII. Qui ad terras infidelium res vetitas exportat,
puta arma, ligna, & alia ad bellum pertinentia, & est excom-
municatus per c.ita quorundam de Iudæ. & bullam cœnæ Do-
mini, quod late declarauimus in Rep. prædicti cap.

94 XXXVIII. Qui thesaurarius, aut receptor alicuius Ciui-
tatis, communitatis, aut domini emit, aut negotiatur pecunia pu-
blica, custodiam recepta, per tres leges C.de iis quæ ex pub.
non. ad fiscũ c.pœnale.14.q.5. Quod limitandũ est pro-
prie, solũ in eo qui id facit sine superioris consensu, vel non
seruando quibus debet statis tẽporibus aliisq; cõsensu eorum
quorum vel tacitos vel soluit sed cum damno notabili, quod
damnare teneatur, ex mente S.Anto.2.part.tit.1.c.15.§.5.

XXXIX. Qui societatem habet cum alio, nolens disce-
dat ab eo non rescisente per d.supr.c.17.à nu.151.

95 XXXX. Qui emit hominem liberum non constitutum in
extrema necessitate se vendendi, vel possessum pro seruo quem
non debet credere debet esse liberum, eo quod credit, aut cre-
dere debet illum non fuisse captum in bello iusto, nec ob cri-
men libertatem amisisse, sed surreptum aut captum à latroni-
bus, quales, vt fertur, sunt multi Æthiopes, & Indi capti à Pira-
tis Christianis, vel à latronibus suæ Regionis, & postea vendi-
ti tanquam pro seruis, & obligatur restituere illum suæ antiquæ
libertati arg.l. & liber homo, & l.liberi hominis. ff. de Cont.
empt. (Dixi non constitutum) propter eos qui emunt captos ma-

96 gis Paganos destinantes eos in cibũ, ob idq; eos impinguan-
tes, quod passim contingit Brasiliæ, ac in aliis terris quas in-
colunt Anthropophagi, licet enim eos emere, & illis emptioni

suæ consentire. Tum quia vita pretiosior est libertate. l. seruitutem, ibi, fere, adiuncta glo. & l. quod attinet. ff. de reg. iur. Tum quia pater tempore famis extremæ, filium vendere potest. l. 2. C. de Pat. qui fil. distrax. Tum quia id potius est eripere illos morte iniusta ad quod tenemur, iuxta illud Prouerb. 24. erue eos qui ducuntur ad mortē, relatū in c. non in inferenda. 23. q. 5. quam emere. Tum per ea quę tradit Imol. in l. 2. ff. de pub. iud. & Saly. in d. l. 2. C. de patr. qui fil. dist. Tum quia nemo tenetur ad gratis subueniendum egenti etiam extreme, modo cōmodando, vel mutuando satis ei succurrat, per dicta supra c. 2. nu. 60. Tum quia emptio illa temperatur, eo quod huiusmodi emptis per se, vel per alium se redimere licet, reddito pretio, quo constiterunt, vel saltem eo quo valerent tempore redemptionis, si vere serui essent, etiam inuito possessore, & eo quod redempti fiunt liberi, & non liberti, perinde ac si nunquā fuissent capti, instar filiorum à patre ob famem venditorum intra prædictam l. 2. desumpto arg. ab æquiparatis ex glo. 1. solent. C. miramur, de seru. non ord. & glo. fi. l. si quis seruo. C. de furt. Ex quo fit, vt moneri debeat secundus emptor filij à patre ob necessitatem venditi est monendus, minoris enim valet ob priuilegium redimendi se inuito possessore, vt minoris valet prædium cum pacto de retrouēdendo emptum, iuxta supra dict. c. 18. nu. 144. Non obstat, quod melius faceret qui gratis illum ab extrema illa necessitate liberaret. Tum quia id non arguit hoc esse melius, quia bono melius datur. l. vbi autem. ff. de verb. Tum quia vtilius est dicere hoc, quam contrarium, ne bona opera impediantur, quum illud nemo, vel rarus facturus sit, hoc vero multi facient, & faciunt, quos arbitror iuste posse capere etiam interesse iustum pretij pro eis dati argu. l. 1. cum ei annot. C. de sent. quæ pro eo quod int. & aliis supra sæpe citatis.

Quæritur hic nouc, An peccent cum obligatione restituendi emētes Æthiopes, Indos vel alios, delatos è suis terris in alias? Respon. quod non, si sciunt, aut probabiliter credunt eos fuisse à se, vel ab aliis cū consensu eorum venditos, vel in bello iusto captos, alias secus. Is autem mala fide credit eos fuisse, scit, aut credit esse famā publicam, ex fide dignorum relatione ortam, quod dolo vel vi, extra bellum iustū fuerint capti, vel in naues introducti, ac postea volentes nolentes abducti, & aliter esse frequentissimū, arg. gl. sing. in l. Titio fundus. ff. de cond. & dem. & not per gl. in c. qualiter, & quādo 2. de accus. & c. illud. de Cler. exc. min. quod singulariter probat sufficere iure anti-

quo ad aliquem vitandum, famā quod sit excommunicatus, & ipse nouerit iure nouo nec fama, nec scientia excommunicationis id sufficiat, per extrauag. ad euitanda, Martin. V. relat. infra c. 22. sufficeret tamē fama quod est denūciatus vt ibi dicetur.

XXXI. Qui proxeneta vel licitator aliquid ad vendendum accipit, & sibi partem pretij notabilem retinet, cum obligatione restituendi, iuxta Ang. ver. empt. §. 23. nisi pro iusto sui stipēdio à domino non soluto acciperet, & etiam si pro stipendio acciperet, si gratis se venditurum promisit arg. c. Non mouet. 14. q. 1. quamuis si accipit certo pretio vendendum, retinere potest id quo pluris illud vendiderit, nisi excesserit pretiū conuentum, talis enim excessus emptori est restituendus iuxta dicta supra. Quod limito procedere, quando expresse, aut tacite agitur, vt id sibi retineat, vt cum cōuenit nihil ei pro stipendio dandum, contrarium veto, quod tenent S. Ant. 3. par. tit. 1. c. 4. & Ioā. Tabien. & Iaſ. in §. actiones, inſt. de act. & etiā Panor. 1. dist. 15. q. 41. quando id non esset actum, vt quum quis conducto suo stipendio conducto; vel amico gratis id facturo vendat aliquid vendendum certo pretio, vel proxenetæ conuenerit pro stipendio, licet proxeneta, qui sua industria illud pretiosius vendidit, eum ad id non teneretur, excessum sibi retinere possit Caietan. 4. dist. 15. q. 10. ar. 3. du. 4.

XXXII. Qui suo stipendio iusto non contentus, rei domi- 89
ni dicit, neminem pro illa plusquam centum dare velle, & ac-
cepta potestate dandi illam eo pretio vendit centum, & vigin-
ti sibi retinens viginti. Caietan. in summ. verb. proxeneta, cum
obligatione restituendi.

De Simonia, quæ speciem emptionis, & venditionis habet.

Spirituale quid, & quotuplex, & adnexum illis duplex, & quod purum, quod mixtum. nu. 95.

Spirituale non omne sacrum, & nihil sola natura quæsibile nu. 99.

Temporale quid. nu. 100. est triplex, quid mentale, nu. 102. Conuentionale, nu. 103. Reale nu. 105.

Consilium non est ars consilium &c. nu. 100.

Gratis semper est dare pro pretio vel caussa principali spirituali, & minori aliàs vere. nu. 100.

Causa non facit causa minus principalis, etiam si absque illa non fieret actus. num 100.

Causa non omnis sine qua non fieret actus, est principalis. nu. 100.

Stipendium vt non est datio pecuniæ, pro sustentatione, pœna, vexationis re-

demptione, missa, precibus, nu. 101.

Simonia mentalis tantum duplex, vtraque mortalis, neutra obligat restituere, etiamsi sit desinitiue prohibita, &c. nu. 101.

Intellectus verus c. fi. de Simo. & eiusdam dicti S. Thomæ nu. 102.

Restituere non obligant opera sola intentione interiore mala nu. 102.

Ecclesia non punit ob actus interiores, nec exteriores sola intentione interiori malos. nu. 102.

Simonia conuentionalis tantum peior mentali, & est duplex, vtr magis punitur completa tantum à iure spirituali, quam à iure tantum temporale, nu. 103.

Cessatio pure facta non pendet à futuro, sed fallit hic. nu. 104.

Emphyteusis amissio pendet à voluntate Domini cui emittitur. nu. 104.

Simoniacus ante completam vtrinque Simoniam celebrans irregularis. nu. 104.

Pensionarius celebrans lapso termino antequam impetratus, an irregularis, nu. 104.

Simonia reddit annullat actum, etiam renuntiationis, & excusat a peccato, nu. 104.

99 Hic locus videtur Pie lector opportunus inserẽdi summam eorum quæ huc pertinentia continet Cõmen. in c. vlt. de Simo. qui est vnus è quinq; vnà cũ Manuali vulgari excusis, quorũ summam quatenus ad id pertinet, opportunis locis inserere in hoc latinitate donato promisimus in epistola ad te in principio data. Inseremus vero ea non separatim, vt de aliis fecimus, sed mixtim cum iis quæ hic scripseramus. Omissa igitur hac vana causa inquisitione, cur potius hoc vitiũ denominetur à Simone quã Giesi, vel Balam, vel Iuda qui vt habet c. Qui sibi, q. 1. spiritualia vendiderunt, quum per venditionẽ, quæ fusius video ab aliquib. eam tractatũ, præmittens primo quod vt ait Mai. in quarto dist. 25. nõ est facile definire spiritualia, ius ratio licet eã nõ attingat potest esse, quod cũ spirituale, spiritale dicatur omne qꝙ pertinet ad spiritũ, spiritus aut dicatur proprie habitus iuxta illud Iob 27. Spiritus meus semper in me, & per translationẽ nunc anima, Io. 19. Tradidit spiritum, nunc ventus Act. 1. Tanquã aduenientis spiritus vehementis, nunc omne incorporeũ iuxta illud Io. 4. Spiritus est Deus, nunc alia, vt ait Th. 1. par. q. 41. art. 3. ad quartum. Necesse est ergo spirituale quoq; multipliciter dicatur. Quare omisso stylo quo in vulgari hoc in loco vsi fumus sequuti Ioan. Andr. Panor. & communem in d. c. Consulere. de Symon. adiunctis quæ Tho. & cõmunis ait in quarto dist. 25. spirituale, vt huc pertinet est donum supernaturale à Deo datum ad animarum salutem, vel

institutum supernaturaliter ab eodẽ ad eam efficiẽdam, vel ab ecclesia potestate supernaturali sibi data ad conficiendum, vel annexum eis, Quæ definitio satis colligi potest ex Gratia, & cap. Qui studet. 1. q. 1. & cap. Quam pio. 1. q. 2. & Dist. 25. q. 1 & ex Tho. 2. 2. q. 100. arti. 1. 3. & 4. Dixi (donũ supernaturale) ad includendum spiritualia per essentiam, & excludendum dona naturalia. Dixi (ad salutem animarum) ad excludenda insignia seu arma, dotes, & victorias Regibus, & Principibus aliquot vel aliis in alium finem quam salutẽ animarum supernaturaliter concessa. Dixi (vel aliquid institutũ supernaturaliter ab eodem ad eam efficiendam) ad includendum quæ per causam, qualia sunt sacramenta quæ ipse solus Christus & sola efficiunt instrumentaliter gratiam vt dictum est supra c. 22. nu. 1. & 2. Dixi (vel ab ecclesia potestate supernaturali sibi data) ad includenda spiritualia propter statuta, vt loquuntur Io. And. & Panor. in c. consulere. de simo. qualia sunt beneficialia & eis annexa ab eadem instituta, quibus sacramenta gerantur, conficiuntur, & conseruantur; consecratio & benedictio Ecclesiæ vel altaris, vasorum, ornamentorum, aquæ benedictionalis, vel benedict. æ, exorcismus, catechismus, Iuspatronatus, beneficia, collationes, præsentationes, renunciationes, & quæ sunt alia.

Ex quo infertur primo, quædam esse spiritualia à solo Deo immediate creata, vel instituta, vt sunt gratia gratum faciens; septem dona Spiritus sancti, & gratiæ quas gratis datas appellat Paulus, vt diximus in c. Nouit. de ind. notab. 3. Alia vero ab ecclesia instituta, qualia sunt reliqua prædicta. Non tamẽ ex hoc sequitur, quod solum priorũ venditio est iure diuino prohibita, & consequenter prohibita quia simoniaca, quia eriã venditio eorum est eiusmodi, vt infra tangetur. Non item putes quod omne sacrum est spirituale vt hic accipitur. Bona enim stabilia & immobilia ecclesiastica, sunt sacra iuxta Th. recep. 2. 2. q. 99. arti. 3. & probatur in c. Nulli. & c. Prædia. 12. q. 2. quæ tamen non sunt spiritualia, vt hic sumuntur, & ita eorum emptio, prout iniusta, non est simoniaca, dicet sit sacrilega per cap. Prædia, quia difficultas eis non conuenit, nam licet dedicetur, ad differentiam eorum spiritualium, vt ait Tho. vbi supra, non tamen per benedictionem sacri constitutiuam quæ de sola potestate supernaturali, & spirituali fluere potest vt nouo resoluit. c. Nouit. Secus in c. Nouit. 12. q. 2. §. 17. n. 7 [illegible] ab

Secũdo,quod omnia instituta ab ecclesia sunt instituta vir-
tute potestatis diuinitus acceptæ,& ideo merito vocantur an-
nexa spiritualibus:quia sunt superaddita humanitus spiritua-
libus datis diuinitus. Quædã quidem antecedẽter,pura quæ nõ
requirunt in habituro illa,aliud spirituale quã Christianismũ
vt ius patronatus,ius sepulturæ,calix & similia. Alia depẽden-
ter, siue consequenter, quæ requirunt aliquid spirituale vltra
Christianismũ:qualia sunt beneficia & officia ecclesiastica,quæ
est doctrina Tho.communiter recc.2.sec.q.100.art.4.

Tertio quod quædam sunt spiritualia pura ab omni rei tẽ-
porariæ mixtione, qualia sunt gratia & dona Spiritus sancti.
Alia mixta ex spirituali,& tẽporario,& horũ quædam habent
plus spiritualis quam temporarij,vt sacramenta, & actus cõfi-
ciendi ea:qui constant ex parte pure spirituali,& labore tem-
porali. Alia contra quorum maior est temporalis,& minor spi-
ritualis,vt calix sacratus,& ornamẽta sacra in quibus materia
quæ est maior pars,est res tẽporaria, & consecratio & benedi-
ctio,quæ est spiritualis minor. Et quamuis neutra horum pro-
tio vendi possint quo ad partem spiritualem,neque eius ratio-
ne debeant maioris æstimari, tamen ea quæ sunt generis po-
sterioris,vendi & emi possunt ratione partis temporariæ. Ea ve
ro quæ sunt prioris generis,non.

100 II. Principaliter præmitto ꝙ simonia est voluntas studiosa
emendi,vel vẽdendi spirituale,vel spirituali annexũ secũdum
gl.solen.in summa.1.q.1.receptam ab omnibus Canonistis.in
rub.de simo.& à Theologis.in 4.di.25.& à S.Th.2.2.q.100.ar.
1. Dixi(voluntas)ad significãdum ꝙ simonia mentalis quæ quis
vult cõmittere simoniam conuentionalẽ,vel realẽ,est vere pec-
catum mortale simoniæ etiam non sequuta cõuentionali nec
reali:quia radix malitiæ simoniæ sicut & cuiuslibet alius pec-
cati in actu interiori voluntatis consistit secundũ Th.recepta
2.q.10.iuxta illud Matth.15.Non quod intrat per os &c. Tum
quia peccata cordis,oris,& operis eiusdẽ speciei & malitiæ sunt
Th.1.2.q.72.art.7.& dictũ est supra prælud.9.& c.16.nu.1.sub
fi.& cõstat admittere simoniam conuentionalem, vel realem
esse peccatũ mortale c.tanta,& tot.tit.de simo. Tum quia talis
voluntas est peccatũ mortale secundũ omnes, & non nisi pec-
catum simoniæ,ergo est simonia. Propter ꝙ Mai.in 4.dist.25.
q.1.derider gl.dicti c.fi.cui concordat gl.præfati c.cõsulere,ꝙ
tans eam dicere cõtrariũ,ꝙ tamen non dicit,imo expresse aiut
ambæ gl.esse peccatum,sed nõ facere quem Simoniacũ,id est,
de numero eorũ quos iura vocãt Simoniacos, id est punibiles
pœnis

contra eos constitutis,quod quia non satis aduerterunt
graviter in hoc lapsi sunt. Dixi(studiosa)ad excludẽdam
ignorantiam. Dixi(emendi vel vendendi) ad includendũ om-
nem voluntatẽ dandi,vel accipiendi aliquid pro spirituali non
gratuito,sed in quoddam pretium,vel causam principalem &
principiatam iure id non permittente,vel prohibente per infra
dicta. Dixi(spirituale)ad includendum omne diuinitus da-
tum,vel institutum ad salutem animarum iuxta dicta nu.99.
vel spirituali annexum)tum ad includendum omne spiri
tuale humanitus per potestatem diuinitus datam adhibitũ ad
finem dictum,& conseruandum spirituale diuinitus datũ per
quod committitur Simonia per prædicta,nu.99.

Et qua definitione & eius declaratione infertur primo, ꝙ
non committitur Simonia circa corporea,vel incorporea
esse naturaliter quæsibilia:quia nõ sunt spiritualia, vt spi
ritualitas in hac definitione, & consequenter nec circa
actus eorũ,vel aliam,& artem,& consiliũ naturaliter quæ-
sibile contra sentit glo. violans textum in cap.Non li-
cet,quatenus habet non licere Doctori vendere cõsiliũ
humano labore præstitũ,innuens id esse Simoniam,cui con-
sentire est quod grauiter labuntur Hostiẽ.Cardi.& Panor.&
alij in cap.Quia nonnulli de Mag.sentientes cõmit-
tere Simoniam illos qui docent aliquem scientiam pecunia,si
non vt inde se aliunde sustentent:quia non vendit quod spiri
tuale est docendi esse tale spirituale quod aliquo modo ad
permutationem cum beneficio spirituali accommo-
dari.arg.c.Ad quæstiones, de Rerum permut.male ad
hoc allegant. II. Quod duplex est Simonia, altera prohibita
Simonia,id est iure diuino & humano prohibita altera Si
monia quia prohibita,hoc est solo iure humano prohibita,iu-
xta illum & receptam cap.ex parte.1.de offi.dele.Prioris
generis emendi,vel vendendi vere spiritualia siue à solo
iure data,vel instituta, siue ab ecclesiastica potestate diui-
nitus accepta iuxta dicta nu.præced.Posterioris generis est vo
lendi,vel faciendi collationes,renuntiationes,præsentationes, vel
quascunque eas factas cum conditionibus,modis,vel pactis in
quibus,etiam in his nisi ab ecclesia prohiberentur, & ita
quod committitur Simonia committitur sine interuentu pecuniæ nu-
dum,vel rei ea æstimabilis. Nam cum quis renunciat bene-
ficium in fauorem alicuius, vt ille, vel alius renunciet

aliud in fauorem alicuius, vel alius renũciet aliud in fauorem alterius, vel suffragatur cuipiã in aliqua electione, vt alius suffragetur alteri, vel renunciat beneficium suum simpliciter, vt alius impetret sibi aliud ab Episcopo, vel alio collatore, & alia similibus casibus non datur pecunia neq; aliquid aliud ea affi mabile, & tamẽ est Simonia: quia id tanquam Simoniam prohibet ecclesia. Ratio autem quare id prohibet ecclesia, est quia in his omnibus datur, vel relinquitur ius spirituale cum omne vt fiat aliquid quasi pro pretio rei spiritualis vel causa principali mediata eam habendi, quod prohibetur in c. sicut. & ca. Non satis de Simo. c. Quam pio. 1. q. 2. c. fin. de pact. & includitur sub declaratione tertia definitionis, quæ tamen non procedunt in conditione, & modo quæ iure insunt c. significauit. de gl. de elect. & c. Ad audientiam. cum gl. de. referi. modo explicantur eo solo modo quo insunt, vt Felyn & citati ab eo ibi declarant, arg. l. 3. ff. de leg. 1. Per quę prudem defendimus consuetionem cuiusdam Commendæ factam alicui adiecto modo vt solueret quadraginta aureos annuos, quos ordinis illarum soluere tenebatur, quisquis eam haberet. III. Quod permutatio beneficiorũ etiam quoad titulũ est Simoniaca, si fiat absq; superioris authoritate c. Quæsitam, & c. pe. de ret. perm. quia niam per eam quis vult dare, vel facere aliquid pro quærendo aliquo spirituali in quoddam pretium, vel causam principalis & immediatã quærendi illud, licet non fit pecunia æstimabilis vt palam est, quamuis licita sit si fiat authoritate superioris quia id iure permittente fit. c. cum olim. c. cum vniuersi. de rer. permu. & clarius in c 1. lib. 6. & cle. 1. eod. tit. & quia non iolum permittunt permutationem beneficiorum quæ sunt paria mutantium, ideo Simoniaca est permutatio qua quis iuxta ius quod habet per regressum, accessum, electionem, præsentationem, optionem, vel aliam nominationem permutat cum alio simili iure vel beneficio alteri iam quæsito, vel vacanti per 1. cum ei annot. præsertim per Io. And. & Fran. Et idem de permutatione qua renuncians beneficium minoris valoris recipit pecuniam, vel constituit pensionem annuam alteri propter maius ad æquandum illa: quia id nullo iure permittitur, quia bona ecclesię bona inæqualia habentes permutarunt quod ad proprietatẽ, refundi possit separatim pecunia qua bona illa æquẽtur. c. Ad quæstiones. de rer. permu. per q̃ idẽ fieri posset authoritate superioris in permutatione tituli. si dicit Ant. in cõsi. 280. q̃ commendat Felyn. ibi quia verisimile de præsumpta

Quarto, quod nõ est Simonia dare, vel accipere aliquam

quam pro pretio quærendi spirituale, puta pro sustẽtatione miserabili, vel pro liberalitate, vel eleemosyna, vel pro solutione obligationis, legis, vel cõsuetudinis vt sentit Tho. & exprimit Cant. vbi 3. art. 1. & melius in summa verb. Simo. & nos probauimus in d. c. Sicut 3. de Simonia. Nã præpositio pro aliquãdo significat pretiũ, vel causam principalem immediatã in qua significatione accipiendo vniuersaliter est verum nil pro spirituali posse accipi, vt probat prædictum ca. sicut & c. Non satis Archi. & declarat Arch. in c. Ordinationes & c. Iudices, 1. q. 1. Thom. c. 2. art. 3. aliquando significat causam impulsiuam, vel retentionem etiam paruum & minimum secundum Thom. in sustentationem, vel aliam ex predictis, & in hac significatione verum est posse accipi aliquid pro spirituali iuxta dictum text. in d. c. Iudices & c. Agatho. 63. dist. vbi etiam gl. & communis in c. ad apostolicam de Simon.

Quinto, licet dare vel accipere aliquid temporale minus principaliter & tanquam pro causa impulsiua & excitatiua pro spiritualibus. Tum per proxime dicta, Tum per glo. c. Cum essent de Simon. & c. cum ad nostram de elect. quæ aiunt Simonia quidem admittere illum qui prælato inseruit principaliter ob beneficium ecclesiasticum præsertim intercedente pacto, non autem qui principaliter ob alium iustum respectum licet secundario & minus principaliter ob illam spem commodi, quod pulchre de more declarat Adr. quodlib. 9. ar. 2. contra L. M. N. O. Tum quia gl. illa celebertima in cap. 1. de rer. reuid. lib. 6. ait peccare quidem eum qui surgit ad matutinas preces principaliter propter distributiones quotidianas, non autem illum qui surgit principaliter, vt Deo inseruiat, minus principaliter & secundario vt eas lucretur. Tum quia Vrbanus papa. in c. si officia. 19. dist. & Cæles. in c. quid 96. dist. in fin. determinarunt licere clericis seruire Deo in ecclesia ob spem ascendendi ad dignitates illarum. Imo Gelasius in c. cõsulere. 74. dist. dixit eos ad hunc ascensum spe huiusmodi compellendos. Tum quia glo. recep. in d. c. Quid dicit expresse per illum rex. licere clerico seruire in ecclesia ad quærendam aliquã dignitatem, modo principaliter id nõ seruiat, cui similis est gl. c. Hoc ad nos. 19. dist. Tũ quia quod gl. c. Consuluit de vsur. recepta cõmuniter conuenit multis contra Sotum 3. c. 17. nu. 209. habet quod licet mutuet principaliter ob lucrum, non tamen qui principaliter id facit, vt iuuet proximum, quamuis minus principali & secundario id speret. Causam autem impulsiuam

& excita

& excitatiuam voco etiam illam sine qua non fieret actus, ma-
do ille fiat principalius ob aliam quam illam, vt in hac spe-
cie dixit Mai. in quarto dist. 25. q. 1. & ante illum sensit Thom.
quodlib. 8. art. 2. loquens de clerico surgente ad matutinas ob
distributiones, alias nō surrecturo. Tum quia vt in cōm. c. cum
minister. 23. q. 5. nu. 27. probauimus, non est bona definitio illa
Bart. in l. 2. §. fi. ff. de dona. qua diffinit causam principalem esse
causam, qua cessante, cessat effectus: quia multis causis minus
principalibus sine quib. actus non fieret conuenit. Et quia se-
cundū eum omnis causa sine qua nō, esset principalis, quod est
falsum secundū omnes, & per supradictos tex. & gl. quos habetis
locum etiā in his qui non seruirent ecclesiis vel prælatis, nisi
sperarent beneficia, & quia actus virtutum licet fiant vitiosi ob
finem principalem temporarium, non tamen fiunt tales ob mi-
nus principalem per adducta in d. c. cum minister post Adr. ibi
citatū, alioqui enim omnes fere actus nostri essent vitiosi, quia
pauciſſimi fiunt pure propter solum Deum & solam virtutem
sine aliquo respectu retributionis, quem etiam Dauid habebat
in seruiendo Deo Psal. 118. ibi, inclinaui cor meum &c. propter
retributionem, & vt quidam dixit, Quis vigutem ample ſſimæ
vnam præmia si tollas? Itaque vere coram Deo incurrit Simo-
niam quicunque dat, vel facit aliquid temporarium etiam mi-
nimum, vel spirituale pro spirituali tanquam pretium eius vel
causam principalem, & immediatam eius habendi, & ecōtra
nemo qui alia ratione, & minus principaliter dat, vel accipit
etiā temporale pro spirituali vere coram Deo & in foro con-
sciētiæ Simoniam committit, quamuis in foro exteriori inco-
dum præsumatur cōmittere. Quæ resolutio ex prædictis, & re
Arch. & Caiet. vbi 3. irrefragabiliter colligitur. Per quæ pos-
respondi, non commisisse Simoniam qui mutuauit Episcopo
noue prouiso bonam pecuniæ summam principaliter & imme
diate, vt ei beneficaret, & ad ineundam amicitiam, sperans se-
cundario sibi, vel alij gratiam alicuius beneficij: quia non mu-
tuauit pro pretio, neque pro causa principali, nec immediata
rei spiritualis, saltem vt hic accipitur.

101 Sexto q̄ nō est Simonia dare, vel accipere aliquid pro susten-
tatione ministri, q̄ proculdubio procedit in sustentatione ne-
cessaria quoad vtrunq; forum, & etiam in nō necessaria quoad
forum cōscientiæ: quia licet diuites accipientes pro illa, ex fa-
cto præsumi possint eam admittere, vere tamen non admittit
si non accipiunt pro pretio, vel causa principali & immediata
suæ actionis spiritualis per prædicta, & pauperib. licet in vto-

que foro etiam ex pacto accipere vt dixit Caiet. vbi 3. quæ dif
ficilis non potest defendi, nisi ratione diuersitatis inter v-
sumque forum & inter veritatem & præsumptionem.

Septimo, quod dare, vel accipere pecuniam pro impensis, vel
pena excōmunicationis, vel absolutionis per iurisdictionem
ecclesiasticam impositā, non est Simonia arg. c. Venerabilibus. §.
Item de sent. excō. lib. 6. etiam si pœna non erogetur pauperi-
bus, vt c. Dilectus de pœn. licet id esset melius. Ad quod redu
citur quod ait Tho. in 4. dist. 25. cum aliis quibusdam.
Quinto q̄ neque datio pecuniæ ob vexationis redemptionē
vere Simonia per text. sing. in c. Dilectus. 2. de Simo. modo
ille dat iam habeat ius acquisitum etiam in possessione iuxta
dictum, ibidem, quæ ampliatio per prædicta procedit qui-
quid quoad forum exterius & præsumptionem Simoniæ, nisi a-
liquid eam tollat: sed non quoad interius quoad quod
non est vere Simonia, si dans nil iuris intendendit emere, neq;
Simonis causa principalis, & immediata est iuris posses-
sionis acquisitio, licet illa sit causa sine qua non daretur sed a-
liquis amicitiæ conciliandæ, vel litium, vel aliorum scandalo-
rum vitatio, vt respondi de datione cuiusdā ha-
bentis ius firmum impediti accipere possessionem per arma cu-
iusdam nobilis, nil aliud iuris prætendentis quam potētiæ, vel
iniquitatis & iræ duraturæ donec aliquid temporale ei da-
retur. Dixi modo habeat ius quæsitum) quia antea non liceret
aduersarijs etiam malitiose impedientibus eius promotio-
nem secundum Tho. 2. sec. q. 100. ar. 6. pro quo casus in c. Mat-
thæus de Simon. nisi impedirent vim inferendo vel procuran-
do indigno, vel solus ipse occurreret dignus qui eligere-
tur, nec animaduertit Sot. lib. 9. q. 6. de iust. & iur.

Octauo, quod largiri eleemosynam pauperi, vel sacrificio pro
missis, vel orationibus, nō est Simonia, nisi pro pretio, & animo
quod daretur, quo animo dare etiam pro vita æterna es-
set Simoniacus, quidquid aliqui dicant citantes pro se
Tho. 2. 2. q. 100. art. 1. ad tertium, qui hoc non dicit. Nam & il-
le Dan. 4. Peccata tua eleemosynis redime, relatum in c. Me-
dicinæ de pœn. dist. 1. non est intelligendum de venditione, &
emptione propria, sed metaphorica, vt idem Tho. ibidem &
23. dist. 1. q. 1. intelligit. Idem de dante alicui, vt excubias in
funere defuncti agat, quamuis accessorie intelligatur illū psal-
mum recitare debere. Host. in sum. de Simo. §. Qualiter, ver-
si. clericus.

Nono, quod est Simonia dare, vel accipere aliquod mu-
nus à

nus à manu, lingua, vel obsequio, de quibus in c. sunt nonnulli. 1. q. 1. quando obsequia, vel laudes vel preces, quæ sunt munera linguæ, dantur, vel accipiuntur pro pretio, & causa principali, & immediata rei spiritualis, vel ei annexæ, vt dum conuenit inter duos vt alter alterum laudet apud illum, vel illum, illo, vel illo loco, vel tempore, aut inseruiat sic, vel sic in illo, vel illo negotio, vt sic, vel sic roget aliquē pro aliquo, & alter dabit ei aliquod beneficium vel ordinem, secus autem si non darentur, vel acciperentur, in pretium, vel in causam principalem, & immediatā, vt dantur & accipiuntur cum non exeunt fines suæ naturæ, quamuis laudes essent falsæ, & preces malæ, & obsequia peruersa iuxta mentē S. Th. 2. 2. q. 100. ar. 5. explicatam à Caiet. ibi & in sum. verb. Simonia. Quānis glo. in c. tuā. de xta. & quæ cui satis cōcordant Anto. Card. & cōmunis, contrà licet quod preces carnales & pro se, vel pro indigno oblatas, quod tamen singulariter refellit ibidem Inno. dicens per eas quidem peccari, sed non peccato Simoniæ. Ad quod reducendum est etiam id q̄ idem Tho. ait ea. q. art. 5. ad tertium de rogante pro se indigno, beneficiū. Idem dicendū de dante aliquid causa licentiæ missam, vel faciendi alia similia, quæ componuntur pretio palius ex spirituali, quod est ipse actus qui sit potestate spirituali ad id concessa, & minus principaliter ex temporali, quod est labor qui in eis agendis suscipitur. Distinguendū enim est an det in pretium, vel causam principalē, an ob minus principalem, vel alias rationes supradictas post vtrunque Thom. 2. 2. q. 100. ar. 3. Qua ratione Episcopi, clerici, monachi, & monachæ, siue sint pauperes, siue diuites, siue proprij, siue alieni sine peccato accipere possunt portiones, eleemosynas, & stipendia, quæ pia consuetudine, aut lege naturali diuina, aut humana instituta qui tale vel tale opus spirituale faciunt, debentur, nō quidem pro pretio & causa principali, immediata eorum, nec laboris qui in opere suscipitur, sed tanquam pium debitum, vel causa excitatiua & minus principali per supradicta & per c. significatum. de præben. vbi latius diximus.

Addo q̄ etiā pro pretio & causa principali immediata posse dare quis aliquod tēporale pro obligatione exercendi munus Vicarij Episcopi, vel parochi, vel capellanij vel concionatoris vnū annum, mensem, aut hebdomadam, secundum Inno. recep. in c. Quoniam. Ne prælic. su. vel subeundi laborem adeundi aliquem locum longinquum, vbi rogatur missam dicere, aut aliquem alium actum spirituale agere. Quia huiusmodi obligatio, vel labor non sunt de se accessoria illis actibus, vt recte decla-

rabat Caietan. & ante illum sensit Innocen. vbi suprà.

II. Quod non committit veram in foro interiori Simoniam ad nutum Episcopi pro instrumēto ordinis, dat aliquid etiam quod debet, vel etiā ipsi Episcopo pro pastillis, præsertim susceptum ordinem sine vllo pacto, modo non dedecus in foro exteriori possit præsumi contrarium per c. 1. de arbitror de beneficiario qui soluit aliquid in posadeptione aliis beneficiariis, ad quod tamen non pogr. c. Iacobus eo tit. & c. Ex multis. 1. q. 3. etiā stante consuetudinem, vel symposium, aut pretium eorum, secus si pro pauperibus, vel alio pio opere, vt per Panor. communi. d. c. Iacobus. quod confirmauit Conc. Trid. sess. 24. de refor. quod tamen videtur in hoc æquare statutum & consuetudinem, & ita corrigere Panor. & cōmunem vbi suprà sequitur Alex. in d. c. Ex multis, quatenus contra eorum mentem exæquat in hoc constitutionem cōsuetudini, quod videtur statuere de marcha argenti, vel alia summa quę datur pro titulo beneficij, ne pro commodo dato possit capi, stante consuetudine, Quin etiam puto non posse capi pro rebus piis quod consueuit capi pro commodo quia non erat consuetudo, vt pro illis caperetur, & ea pro commodo proprio accipiebatur, sublata est, & iure. etiam pro illis non debet capi. d. c. Ex multis. Notanter autem qui magis accipit pro instrumento quo de ordini datur fides, & Prælatum qui eo plus exigit pro titulo est beneficium, arbitror esse plane Simoniacos: quia tamen temporale mixtum spirituali maioris quam vendepræd icto Conc. Idem arbitror de dante aliquid presbyalteri, vt baptizet aliquem in necessitate constitutum Pan. communiter recept. in c. Cum ecclesiæ, de Simon. quid dicat glo. secum pugnās in c. Baptizandis. 1. q. 1. Nam necessitate licite accipitur ab hæretico, iuxta gl. in c. prę- 1. Liber. 12. distinct.

principaliter præmitto q̄ Simonia est triplex, mētalis tan- conuentionalis tantū, & realis. Simonia mentalis tantū, est mente tantū concepta citra omnem cōuentionem ex- vel tacitā, siue res tradatur, siue nō. Et est duplex. Alte- neq; peruenit ad cōuentionem, neq; ad dationem. Al- quæ peruenit ad dationem citra omnem conuentionem, 102

quarum

quarum vtranque esse peccatum mortale simoniæ supra probatum est,& in prædicto Comment.c.fi.vbi nu.11.probo nostram harum Simoniarum mentalium tantum,obligare ad restituendum per eam acceptum,siue id sit spirituale,hue temporarium,& quidem quoad priorem,in qua realiter nil datur,nec accipitur, omnes conueniunt, sed quoad posteriorem qua aliquid datur,vel accipitur,etiam sine vlla conuentione expressa, vel tacita.Contrarium tenent Maior. in 4.dist. 15.q.1.Adria. in quodlib.9.Sot.lib.9.q.8.ar.1.de iust.& iur.eo quod vsura mentalis tantũ obligat ad restitutionem c.cõsuluit de vsur.& dicta est suprà,c.17.& latius in c.1.14.q.3.& quod eadem ratio idem debet suadere in Simonia mẽtali.Sed nobis semper placuit communis opinio quã irrefragabiliter probo in d.Comm. à nu.12.

I.Quia illud in 2.par.tã manifeste id dicit,vt nimiæ audaciæ fuerit illud inficiari,adiicieũdo ei glo.omnino dissonat.

II.Quod ita in hodiernum diem intellexerunt illud,glos.& fere omnes Doctores Canonistæ , & Theologi in quibus est Innoc.quartus ibi quicquid illi imponat Sylvest.tenens tamen communem verb.simonia.q.10.Exponit enim verbum (vendique)in eo positum sic,idest,ex parte dantis & accipientis beneficium,qui ideo seruiuit, vt beneficium acciperet,& ille qui dedit beneficium ideo dedit,quia sibi seruiuit, & ita intelligit illud de secunda simonia mentali in qua datur vel accipitur aliquid.In iis etiam est S.Tho.2.2.q.100.ar.6.ad 6.quicquid dicat Sot.vbi 5.quod in prædicto commentario efficaciter monstramus,vbi etiam idem probamus de Host.Io.Andr. & Caiet. quos aliqui suspicantur fuisse in contraria sententia, nam alij omnes sunt in nostra communi.

III.Quod illud c.non potest intelligi quomodo illud intelligit Maior.in 4.dist.15.q.1.vt ad oculum ibidem monstramus per multa quæ breuitatis gratia prætermittimus.

IIII. Quod illud c.non potest intelligi vt Adr. quodlibe.9. sentit,quem Sotus vbi suprà sequitur. Tum quia , vt conuertum in suam trahant sententiam, iubent demi notam rubeam quæ paragraphum & diuisionem significat) positam ante illa verba & ad &c.& ita tacite.Et maiusculum sententiis 8 peridis aptum,quod semper in prædicta cõnexione adhibitum est in e paruum mutari iubent,contra perpetuam consuetudinem à Gregorio nono, hucusque seruatam , nullo ad id producto exemplari, sicuti videmus mutatum esse dudum in quãdi Patrisiorum impressione. Tum per alia omni responsione maiora quæ in d.comment.afferimus , præsertim quod impossibile est secundum eorum intelligendi modum aptare constructionem

aliquam tolerabilem illi vetsiculo. Eos &c. vt eum construere eodem palam erit.

V. Quod nõ obstat fundamentum aduersantium videlicet, quod non potest dari ratio apta diuersitatis cur vsura mentalis obligat ad restituendũ & non simonia mẽtalis,eo quod Panor. in c.6.probat non esse idoneas ante ipsum redditas, nec apparent quas ipse reddit & merito , quia postrema quæ videtur omnium præstare , præsupponit falsum, nempe quod capit. illud loquatur de illo qui non dat vel facit temporarium principaliter de re spirituali, sed minus principaliter & secundario , quod falsum,quia illud cap.agit de simonia,quæ est peccatũ mortale vt supra probatum est,quale non est facere aliquid minus principaliter,& secundario pro spirituali vt sup.nu.101. ostendimus. Nihil,inquam, obstat prædicta eorum ratio. Tum quia ad ea assentire humiliter declarationi Papæ, licet rationem ille motus fuit non attingamus arg.c.Ego solis 9. dist. cre nemo nõ defuisse illi rationem ita declarandi. Vnde dixit Ioã. Andr. quod ratio iusta illius decisionis ab authore petenda est. Et quia satis apta est quam reddit Caiet.s.quod id quod datur pro emptione aut venditione.Nec obstat replicatio. vbi supra videlicet , quod pares sunt in hoc soluens & dans aliquid pro beneficio:quia vterq; mallet habere gratis,& vterq; ideo dat,quia non potest quod desiderat habere gratis. Non,inquam,obstat hæc contra Caieta. replicatio, quia ad hoc vt consensus dantis impediat restitutionem , non oportet,quod mallet habere gratis quã pretio,quoniam alioqui omnis venditor teneretur restituere pretium ementi, sed sufficit consensus præstitus via contractus approbati , & quod datum per viã simoniæ datur per viam commutationis, quæ de se probatur,nõ autem quod datur per viam vsuræ.Et ideo consensum ad impediendam restitutionem,consensum autem datum per viam simoniæ reputauit Gregor.in d.c. dantis per viam vsuræ reputauit ad id sufficientem Vrbanus in d.cap.consuluit. Tum quia etiam alia ratio diuersitatis facilior suprædicta nouè reddi potest,scilicet quod vsura bene tenetur,& male recipitur.Nam vsuram soluere,nõ est peccatum. cap. debitores de iureiuran.recipere autem sic. c.Quod de vsur.& qui male recipit ab eo qui bene dat , tenetur restituere danti cap.Non sane,cum gloss. 14.q.5. At qui per simoniam mentalem accipit ab eo qui male dat bene suscipit

ob ignorantiam malæ intentionis, aut saltem accipit à male dante, & consequenter nemini tenetur illud restituere: saltem si præstet id propter quod datum est, per regulam supra c.17 nu. 31. positam. S. eum qui bene, aut male aliquid accipit, ab eo qui male dat, ad illud restituendum ex præcepto nõ teneri, saltem si illud cuius causa datum est, fecit, & nulla speciali lege id inhibeatur. Et quamuis de accepto per simoniam realem, sit lex specialis quæ ad iubeat c. de hoc de simon. nulla tamen talis est de accepto per simoniam mentalem, imo contraria expresse ponitur in d. c. fi. Cõcludo igitur, proculdubio quod simonia mentalis non obligat ad restituendum quæsitum per eam, siue illud sit spirituale, siue temporarium, quod procedit etiã in simonia iure naturali, vel diuino prohibita. Tum quia illud capitulum generaliter loquitur, & ita generaliter est intelligendum. l. de pretio. ff. de pub. in rem act. c. si Romanorũ 19. dist. Tum quia specialiter agit de simonia qua temporarium fuit datum pro statu spirituali religionis quæ iure diuino prohibetur per dicta supr. nu. 100. Procedit etiam quoad vtrunque forum. quid dicat Med. in Cod. de rest. in q. de vsur. rest. fol. 140. quod nescio cur illa verba (in quo casu delinquentibus sufficit per solam pœnitentiam suo satisfacere Creatori) non ponderauit. procedit etiam non solum quando altera pars simoniã tantum mentalem cõmittit, sed etiam quãdo vtraque, quicquid aliqui dicãt. Tum quia aperte agit text. de quæsito ab vtraq; parte in illis verbis (vtrinque taliter acquiruntur) & nihili facienda est declaratio Maio. vbi sup. Tum quia Inno. quartus ponit exemplum text. in duobus quorum alter seruiuit pro beneficio, & alter dedit illud ei pro seruitio. Procedit etiam non solum in eo qui quærit aliquod temporale, non dato spirituali, sed etiam qui quærit alterum eorum, altero dato: quia verba, & ratio tam æque hunc casum ac illos comprehendunt per prædicta. quid dicat Sot. Procedit etiam in datione cuiuscunq; rei separatim à manu, siue à lingua, siue ab obsequio de quibus sup. eadem ratione. Hæc de simonia mentali tantũ. Simonia vero conuentionalis tantũ est simonia eõuenta expresse, vel tacite, nondum tamen ab vtraque parte executa. Et est duplex. Altera ex
503 neutra parte executa. Altera ex vna tantum, & vtraq; est primentali tantum, quia etiam prior est mentalis vt illa quoad forum interius, & etiam punibilis quoad exterius, cum sit peccatum mortale graue c. cum pridem de pact. & c. Cum esset de simon. & probabile, quia est exterior actus, posterior vero adhuc quidem quod, vt audio, grauissimum Rotæ præiudicium propter

eam commissam super beneficio soleat priuare eo illam cõmittere licet quia non peruenit ad realẽ non declaret eum ipso iure illo esse priuatũ, & satis mite est, quũ etiam ab officio deberet posset de rigore iuris, quia pro crimine graui id potest ita resolutionem Panor. & Dec. in c. Atsi clerici, nu. 35. de iud. Tum quia obligat ad restituendum acceptum ei qui dedit, etiã ab iudicis sententiam, vt Caieta. adnotauit, quod verum est, de temporale, falsum autem si acceptum sit tale spirituale quod accipiens non potest reddere danti sine renuntiatione prælatiæ & collatione superioris subsecuta, quale est beneficiũ delictosum, quamuis priuari posset propter illud delictum prædictum est, & falsius, si acceptum est tale quod nullatenus auferri potest, qualis est character impressus per sacramentum ordinis, qui nulla potestate humana est delebilis ca. Ostendite. ca. Quomodo. de cons. dist. 4. & not. gl. vlti. in c. Degradatus. de pœn. lib. 6. Diui (ab vtraque parte) quia implementum ex parte pœnitentis temporale, non efficit, vt simonia desinat esse conuentionalis tantum, & fiat realis, quod etiam concedit Adrian. 2. 2. q. 100. art. 6. ad sextum, & in summ. verb. simonia, quem sequitur Sot. lib. 9. quæst. 8. art. 1. de iust. & iur. quorum verque negat idem esse de implemento ex parte promissi spirituale: quia secundũ eos sufficit illud ad cõstituendam simoniã realem. Tum quia Tho. ait simoniã esse conferre beneficiũ ob obsequia futura. Tũ quia credito vẽdere, est vẽdere contrariũ est tenẽdum donec aliud statuatur cũ Cass. in l. de cõst. & Gomes. in reg. Cancel. de Trienna. q. 12. quos non curat, dicentibus collationẽ beneficij per simoniã conventionalẽ factam valere. Tũ quia, vt illi testantur, id obseruat stylus Curiæ Romanæ qui facit ius c. Ex literis de cri. fal. cuius in hac re notitiã per eos habuimus. Tum quia non est sufficiens ratio qua mouetur Sot. dicens quod conferre, & tradere statim beneficiũ dilato pretio, est simonia mentalis, & conuentionalis ab vna parte perfecta. Tum quia tenetur confiteri quod dare & tradere pecunias statim pro beneficio promisso & conferendo tempore quo vacabit, est simonia mentalis & conuentionalis ab vna parte perfecta, & ita confiteri debet incurri pœnas per vtranque vel per vnam debet incurri. Non item sufficit dicere quod Thom. quod est simonia conferre beneficium ob futura obsequia aut etiam est vẽditio, vendere aliquid dilato pretio, quoniam

etiam dixisset esse simoniam dare statim pecuniam pro beneficio posteà cõferendo, sicut dixisset quod est emptio dare pecuniam præsentem pro merce posteà tradenda. in confesso est enim emi posse merces futuras etiã nondũ natas, imo & spem earum l. Nec emptio, ff. de cõtrah. empt. sicut & obligari l. Qui nondum. ff. de pign. & promitti. l. Interdum de verb. & legari §. Ea quæ instit. de legat. Tum quia idem Sot. fatetur, & recte vbi supra quod translatio domini beneficij per simoniã collati impeditur non iure naturali, nec diuino, sed humano tãtum ecclesiastico. Quod ipsum est dicẽdum de translatione pretij per simoniam dati, quicquid ille dicat secũdum Panor. in d. c. fi. & c. De hoc, de simon. Caiet. in summa verb. simon. & 2. 2. quæst. art. 6. Sylu. verb. simonia q. 10. & cõmunem, & Idem à fortiori de aliis pœnis contra simoniacos statutis, ergo eatenus est dicendum eas incurri, quatenus iure humano id exprimitur, & nulla tali est expressum quod magis incurratur per simoniã consummationalem completam ex parte dantis spirituale tantũ quã completam ex parte dantis temporale tantum. Tum denique quod extrauag. 1. de simon. quæ has pœnas induxit eas contra omnes simoniacos, sed tantum contra eos qui simoniam in ordine, vel beneficio committunt. Nec etiam contra hos omnes sed solum contra eos qui committunt dando, aut accipiendo, quod non habet locum nisi in simonia quæ ad opus dandi, aut accipiendi peruenit. At Caiet. & Sot. non possunt dicere dationem vnius eorum quæ sunt danda, sufficere, quia vterque fatetur non sufficere dationem preti nisi ad dationem beneficij perueniatur. Et quum extrauagans non magis de datione vnius quam alterius loquatur, intelligenda est de vtraque. Multo fortiora sunt argumenta quæ quendam magnũ Aduocatum Consistorialem posuisse in huius grauissimo Rotæ Auditorio refert prædictus Cass. qui ea vbi supra soluit, & multo magis quam illa obstat vnum quod nos pridem proposuimus Conimbricæ Auditorio quo se in inuestiganda solutione exerceret, quam nunquam
184 inuenit. s. quod nulla collatio beneficij pure facta sine consecutione potest esse pendens, sed statim aut valet, aut est nulla. arg. c. 2. de elect. lib. 6. & late traditorum per Fely. in c. constitutus de rescrip. At secundum eorum opinionem collatio pure facta cum pacto dandi 100. ad finem anni in pendenti est. Si enim non soluantur, valet, si soluantur, non valet ità inde à principio. Item excõmunicatio pure lata, non potest esse in pendenti. c. Ad hæc quoniam. de app. At secũdum eorum opinionem excommunicatio lata per prædictam extrauag. esset in pendenti quia si soluantur illa 100. erũt excommunicati iam inde à principio, & si non soluantur, nunquam. Post autem maturam considerationem animaduerti, quod hæc omnia æque obstãt Caiet. & cæteris Cass. & Gomes. Et vtrosque defendẽdo posse respondere quod ius antiquum quo nec collatio, nec excõmunicatio, per facta potest esse in pendenti, est ius humanum quod tolli potest alio humano cõtrario, & ius quod colligitur ex prædicta extrauagan, inducta modo supra dicto, stylo curiæ adiuncto est contrarium in hoc prædicto antiquo, & ita tollit illud quam posterius c. 1. de constit. lib. 6. Pro qua solutione vrget quod amissio emphyteusis ipso iure incursa per cap. potuit de pœnis. & l. 1. C. de iur. emphy. est ita in pendenti quod si dominus directus antequam illam petat, vel declaret se velle petere, emphyteusa non censetur amissa, & si petatur sic. Et idem si ipse emphyteuta moriatur antequam ab eo illa petatur per ea multa quæ dictus Cass. adducit in decis. 2. & 3 de locat. Facit etiam & pro hoc, quod excommunicatio lata ipso iure contra pensionarium in casu non solutionis faciẽdæ in certo termino, eo lapso non censetur incursa donec is cui illa debetur declaret se velle esse incursam, & illo etiam post mensem & annum declarante habetur pro excommunicato iam inde à termino lapso, & si antequam declaret moriatur, vel soluatur pensio, vel fiat concordia, vel pensionarius moriatur, censetur nunquam incurrisse. Itaque dici potest quod illa extrauagans interpretata per stylum Curiæ antiquum Papa sciente, & tolerante seruatum fuerat singulariter quod nullitas tituli & excõmunicatio incurrebatur per illam sint ita in pendenti, quod non ligent donec ab vtraque parte cõpleatur simonia, impleta vero ab vtraque parte, quamuis si longe posteà impleatur ab altera, censeri eas inductas inde à contracta simonia. Non ignoro facilius responderi posse dicendo nullitatem tituli & excommunicationem nõ inde à tempore datæ tituli incurri, sed à tempore simoniæ ab vtraque parte perfectæ, nisi contrarium seruaret stylus antiquus standum est. Succedit tamen quæstio non minus quotidiana quam grauis, An incurat irregularitatem qui celebrat post completam ab altera parte simoniam, & ante completam ab alia in qua idem videtur respondendum quod de pensionario declarante post lapsum termini ad soluendam pensionem sub pœna excommunicationis latæ sententiæ præstituti. Equidem putarem eam non incurrere saltem quoad forum conscientiæ, tum quia appellans à declaratione excõmunicationis de cuius

valore dubitatur,non incurrit irregularitatem,vt pulchre declarat Fel.in c.Rodulphus.nu.43.de reſcr.Tum quia appellis antexcõicationem & fidens appellationi celebrando non incurrit irregularitatem,etiam ſi declaretur male appellaſſe iuxta glo. in c.paſtoralis.§.verum.de app.& Domi.in d.c.ſolet.& Fel.in d.c.Rodulphus,pœna irregularitatis ponitur ob contẽptũ quæ prædicti vere non habent,nec præſumuntur habere, attẽto q̃ in caſu ſimoniæ non cõpletæ eſt incurſa excõicatio,& in caſu non ſolutæ penſionis credere poteſt penſionarius ſe excuſari per impotentiã,vel cõcordiam vel bonitatẽ eius cui debetur, q̃ non volet eũ declarare,&c.Facit,quod Rota nõ iudicat irregularẽ eũ qui celebrat poſt intimationẽ executorialium antequam declaretur,vt ſentit Fel.in c.Ad probandũ,nu.6.de re iud.quatenus ait Rotã ſuo tempore iudicaſſe validam collationem factã ab Epiſcopo excõicato eo quod non paruerit executorialibus intimatis ante declarationem, quæ fieri nõ poterãt niſi ſeruatis quatuor terminis de quibus ibi per eum. Quare hoc videtur proculdubio tenẽdum donec aliud ſtatuatur.Acceptа ſimonia confidentiali per quam ipſo iure annullari titulum, & incurri excommunicationem & alias pœnas probant duæ nouæ Extrag.Pij IIII. & Pij V. vt infra, nu.110.novatæ. An autem earum exemplo ſtatuere idem in aliis ſit è re Chriſtiana,ſcribetur in commen.prædicti c.fi.

105 Simonia realis eſt ſimonia conuenta expreſſe, vel tacite ex vtraq; parte completa ſaltem quoad aliquam partẽ promiſſorũ vtriuſq; partis.Dixi(vel tacite) quia interdum ſit illa ſine verbis ſolis nutibus quibus vnus etiam in momento,vt ait Cai. ſignificat ſe facere,vel dare aliquid pro ſpirituali,& alter velle accipere aliquid pro illo,vel factis tantum puta ſpondẽdo,vel faciendo,vt Itali dicunt,Scõmeſſam,vel vt Hiſpani apoſta la 100.vel 1000.cum Epiſcopo quod non conferet beneficium tale vacans ſuo filio vel nepoti & Epiſcopus vt lucretur illa confert illud ei,vel vt,quod quidã Magnas fecit,dicendo Regi percupienti,vt ſucceſſor cuiuſdam Epiſcopi mortui ſolueret viginti millia ſcutorũ quæ illi debebat,ſi placet ſuæ Maieſtati ego ſolnã illa omnia ex legitima parte quæ debetur ex bonis maternis filio meo &c.qui erat dignus Epiſcopatu, nihilo expreſſo de epiſcopatus præſentatione , pto qua tacite promittebat,nã ſi Rex nihil alias reſpondendo præſentaſſet illum filiũ & Magnas ſoluiſſet illud debitũ, ceſſenda fuiſſet ſimonia realis,quippe quę eſſet tacite cõuẽta,& ab vtraq; parte cõpleta. Pius

vtriuſq; parte)quia nõ ſufficit q̃ impleatur ab vna parte niſi per ſupra late adducta.Dixi noue(ſaltẽ quoad aliquã partẽ promiſſorũ vtriuſq; partis)ad includendũ ſimoniã cuius conuentionem nõ implent partes in totũ,ſed in partem ſic, vt ſi quis promittit 200.pro renunciatione duorum beneficiorum & renunciatur vnum tantum,& ſoluuntur 100.tantum.

Porro hæc ſimonia vt minimũ eſt æque mala ac mentalis & conuentionalis quia non ſolum eſt mortalis in foro interiori, vt mentalis,ſed & punibilis & obligatoria ad reſtituendum in foro, vt conuentionalis.Dixi,vt minimum, quia realis in collatione & beneficio eſt peior vtraq;.Vnde ſequitur quod præſentatio,electio,confirmatio & quælibet alia diſpoſitio & prouiſio facta per ſimoniam realem ipſo iure eſt nulla, & conſequenter quod prouiſi non faciunt fructus ſuos,imo tenẽtur reſtituere beneficia tanquã res alienas,& ſibi non quęſitas cum fructibus male perceptis vt ſtatuitur in d.Extraua.1.de ſimo.& conſequenter quod renunciatio ſimoniace facta nõ valet, c.cũ tanto,de rer.permu.ſecundum vnum intellectum,& ibi Pan.& alios cõiter receptos,& Rot.7.de renun.in antiquis. Licet ita renuncians caſtigari poſſit,vt ibi ſubdit Inno.non tamen perdit titulum,nec ius renunciatum.

Ad pro dotãda nõ poteſt ſtatui quid certũ.& ne minuat eo detur.n.106.
Spirituali præſtito dari conſuetum poteſt capi & interdum peti antequam præſtetur.nu.106.
Simonia conuentionalis eſt promiſſio ſine animo ſoluendi,& quando reatum incurrat.nu.106.
An faciat obligationis antideralis remiſſio.nu.106.
Abbas ſimoniæ & capiens ſibi vt roget,ſimoniacus,niſi &c.nu.106.
Simoniacus non eſt conſentiens ob conſanguinitatem, vel amicitiam vel prẽ etiam indigno,niſi &c.nu.107.
Simoniæ quædam conſuetæ in Curia inter mouentes vacantia, & ea impetrantes.nu.107.
Renuncians beneficio intẽtione vt detur N.licet,eo non expreſſo.nu.107.
Simoniam interdum Papa incurrit,pœnam etiã nunquam, nec ipſe conferens.nu.108.
Beneficium eccleſiaſticum ſpirituale,& ideo inuẽdibile etiam à Papa,qui tamen poteſt illud extinguere,diuidere,vnire,& de fructibus varie diſponere,alio & ſibi non vendito illo.nu.108.
Confidentia quid,quotuplex,& beneficialis etiam illicita duplex, & de illa extraua.Pij V.nu.109.
Bulla Pij V de confidentia cum 10.adnotationibus.nu.110.

Pensio beneficialis non potest emi, nec redimi, sed remitti sic quia est spirituale dependenter. nu. 110.

Vicariæ spirituales etiam temporariæ venditio simoniaca, sed non excommunicat. nu. 112.

Simoniacus qui ipso iure suspensus vel excõmunicatus, vel vtrumque obligatus. nu. 111.

Simonia omnis mortalis, quæ suspendit, quæ excommunicat, quæ diuinum obligat. nu. 111.

106 Cæterum vltra quæsita decisa circa simoniam in ordine infra c. 18. nu. 68. & in beneficiis ibidem. nu. 115. & in præsentatione ibidem. nu. 8. quæruntur multa noua.

Ad quorum primum respondeo, quod non licet Episcopo iubere, vt certa pecuniæ quantitas detur pro missa dicenda, & nemo minorem accipiat. Tum quia missa nou est pecunia æstimabilis. c. qui studet. 1. q. 1. Tum per alia ponenda in d. c. fi. præsertim illud Tho. in arti. 3. recep. quod quãuis constitui possit in aliqua ecclesia, vt fiat supplicatio in funere eius qui tantum dederit, non tamen ne fiat pro eo qui tantum non dederit.

Ad secundum, quod consueta dari pro actibus spiritualibus iam præstitis licite possunt accipi antequam præstetur, imo & interdum peti ad impediendas contentiones & molestias quæ alioquin probabiliter putantur futuræ, quod determinat Cai. in sum. verb. simonia & per supradicta probatur.

Ad tertium, quod est simonia conuentionalis promittere in instrumento publico 100. scuta alteri vt cõferat sibi beneficiũ sine vllo animo emendi illud, nec soluendi illa, licet Cai. 2. tom. tract. 9. q. 2. de simo. & Sotus qui eum sequitur lib. 9. q. 5. art. 1. de iust. & iur. contradicant, dicentes eum quidẽ peccare cõmunicando simoniæ mortali alterius, mentiendo ita & scandalizando, non tamen simoniam cõmittendo, & ex eo inferentes non teneri relinquere beneficium eiusmodi dolo acquisitum. Tum quia ad essentiam simoniæ non est necessaria vera voluntas emendi quod ipsi præsupponunt, sed sufficit voluntas faciendi, aut dandi aliquid pro spirituali consequendo per ea dicta supra nu. 100. quod in hoc casu fit cum vnus eorũ velit dare spirituale, & alius promittere instrumento publico quoeque animo id faciat. Verum autem est quod inferunt, nempe illum non teneri ad relinquendum beneficium ratione talis simoniæ, non quidem eorum argumento, scilicet quod non cõmittit simoniam, sed quia illa non est realis sed cõuentionalis tantum, quæ vt prædictum est, nec excommunicat, nec ad relinquendum obligat, quamuis possit dici simonia realis, conuenirent duo, vnus ad dandum spirituale, alter ad dandum instrumentum promissionis centum, si alter daret spirituale promissum, & alter traderet instrumẽtum eiusmodi promissum, etiam si nunquam solueret, quia ex bona parte impletum est promissum tradendo illud quod promissum fuit, & vt dictum est sufficit eam impleri ex vtraq; parte quoad partem promissorũ. Non tamen arbitror esse realem illã qua quis daret temporale, etiam instrumento publico quod tradendum hoc casu talis traditio instrumenti non sit pars rei dictæ, vt in superiori casu, sed solũ probatio promissionis, quæ est quotidiana, & ideo notandum. l. legaui. ff. de iib. leg. Ad quartũ, quod conferens beneficium ei cui est obligatus animum ad autidora animo se ab illa obligatione liberandi, simoniam cõmittit. secundum Inno. in c. tuã. de ætat. & quali. quod est verum, nisi conferat pro pretio, & causa principali, & non accessoria illius per supradicta nu. 100. Nec tũc esset pluspetitio mentalis secunda de qua nu. 101. si nõ deduceretur in actum illa remissio quæ in effectu est donatio c. veniens, de sponsa. non sensu videtur intellexisse Inno. vbi supra Fely in c. ex assentiam. 2. de reseri. nu. 10. sed si res satis perpendatur, non nisi est simonia, quia nullum debitum legale, sed solum spirituale remittitur, quod non habet vim pretij vt Tho. clarius in 2. 2. q. 78. art. 2. ad secundum.

Ad quintum, quod mediator simoniæ cõmittit eam, & excõmunicatur per extrauag. 1. de simo. Imo & dans mediatori seu consensori, vt procuret sibi collationẽ beneficij secundũ Inno. in c. cum de æta. & quali. quem ibi Ant. Panor. & Bellam. secundum & idem Inn. in c. tanta. de simo. quem ibi Fely sequitur, quia vt ille ait, paria sunt dare collatori, & dare tertio vt moueat collatorem ad conferendum, nisi daretur illi quod detur pro labore quẽ suscipit in semel vel frequenter adeũdo collatorem, & redeundo ab eo, vel in compensationem alicuius damni, vel interesse considerabilis, damni, vel lucri cessantis ipsius mediatoris, vel nisi daret principaliter ad ineundam amicitiam. & familiaritatem vt postea per illa moueretur ad monendum collatorem vt conferat ei beneficium per prædicta. Per quæ, & hoc quod dictum, videtur saluari qui dat munera à manu, à consilium vel obsequio familiari Papę principaliter ad ineundam familiaritatem cum illo & secũdario vt impetret ei à Papa aliquod beneficium cum se ad id occasio obtulerit, & postea occasione illius sine alia illicita cõuentione impetrat illud ei. Secus au-

tem esset si principaliter daret ei, vt rogaret Papam pro eo vel vt obtineret ei beneficium, quo casu intelligendus est Sot. lib. 6. q. 7. art. 3. col. 2. de iusti. & iur. & Sylvest. verb. simo. q. 6. contrarium significantes.

107 Ad sextum, quod non est simonia conferre propter cõsanguinitatem secundum Tho. 2. 2. q. 100. art. 5. ad 2. quicquid aliqui parum caute dicant: quia illa nec emitur nec venditur, nec vllo contractu non gratuito quæritur, quod ad simoniam requiritur, per eius definitionem, quod & Sot. vbi supra probat, quamuis conferens ob illam principaliter, peccet secundũ Innocen. in d. c. Tuam. Non tamen incurrit censuram qua simoniacus involuitur. Idem eadem ratione dicendum de conferente ob amicitiam, licet ob eam indigno conferret. Idẽ puto de illo qui pro se indigno precatus collatorem, obtinet beneficium: nisi preces pro pretio fiant & accipiantur, quo casu intelligendus est Tho. 2. 2. q. 100. art. 5. ad tertium. Idem de hypocrita qui ob hanc humanam spiritualia facit, sed alia ratione scilicet, quia non dat quicquam spirituale propter laudem secundum eundem Tho. vbi supra ad quartũ. nam si daret vel faceret in pretium laudis, simoniacus esset per prædicta.

Ad septimum, quod simonia realis committitur ab eo qui habito ab Hispania nuncio de aliquo beneficio vacanti, cõuenit cum aliquo Papæ familiari, vt impetret illud ab eo pro se & quod ipse consentiet certæ pensioni à Papa cõstituendæ. Et postea familiaris impetrat illud pro eodem monitore qui consentit prædictæ pẽsionis cõstitutioni: Et expedito litteras nulla mentione facta Papæ de cõuentione pensionis constituendæ, quia est cõuentio simoniaca, ab vtraq; parte executa vt patet. Idem & fortius est dicẽdũ de illis qui habito ex Hispania nuncio de duobus beneficiis vacantib. cõueniunt vt vtrumq; illorũ in caput vnius eorum impetretur & inter ambos diuidatur reditus æquo vtilitas eorũ & impensa facienda in solvẽdis pẽsionibus eis qui ea sibi impetrant. Et postea is in cuius caput impetrata fuerunt nulla de huiusmodi conuentione facta mentione, renunciat alterum in fauorẽ alterius qui contribuit dimidiã impensarum, quoniam est simonia ab vtraque parte completa.

Ad octauum, quod simonia realis admissa fuit à duobus Hispanis, inter quos cõuenit, vt alter existens in Hispania moneret de vacantibus alterum residentem in curia, & is impetraret à Papa illa, & diuiderentur ex æquo vtilitas & impensa per renunciationes, permutationes, vel pensionũ cõstitutiones ad id necessarias. Contra tamen puto de his inter quos conuenit vt alter

moneret, & alter impetraret vtrique vel vtri eorũ vel ex se sine vlla obligatione simili alia ab antidorali quæ naturali ratione inest, vt benefacienti benefaciamus iuxta l. si non sortem. Secus si adiuncta gl. sing. de cond. indeb. & postea libere ipse impetrat, & resignat vel consentit pensioni pro sua libera voluntate, quia expressio eorum quæ tacite insunt, non inducit simoniam, vt prædictum est post Fely. in cap. Ad audientiam de elect. num. 10. id in specie hoc dicentem.

Ad nonum, q̃ admittit simoniam qui habito nuncio de vacante beneficio in Hispania notum facit illud alicui familiari illius qui obtinet ab eo gratiã conferendi illud cuilibet Hispano quem ipse nominabit, & postea nominat illũ monentem de pacto quod illi vel illi pensioni annuente Papa consentiam & ad securitatem eius necessaria faciet, & postea nominat illum & ille consentit pensioni prædictæ nulla de pacto prędicta facta mentione Papæ, quia est conuentio simoniaca, cõpleta ab vtraq; parte, & non purgata authoritate eius qui de illa dispensare. Secus autem si nullo pacto præcedenti nominaret illum & ille consentiret, quia nulla cõuentio illicita interueniret. Ad decimum dico primo, quod renũciatio facta in fauorem alterius, id est adiecto modo, vt conferatur illi, vel illi, est simoniaca glo. c. ex parte 1. de offic. deleg. & c. cum ptidem de pœn. Nisi fieret in manibus Papæ secundum stylum Curiæ à quibus secularis seruatũ, à quo tñ cœpit recedere S. D. N. Grego. XIII. quatenus permittat, vt vnà cum renunciatione vnius, præsentetur petitio alterius cui renuncians vellet cõferri. II. Quod renunciatio beneficij facta etiam in manibus inferioris ea intentione, vt conferatur alicui cognato renũciantis, vel alij nulla addita conditione, modo, vel pacto expressis valet, & renũcians non committit simoniam etiam mentalem secundum gl. solemnem. in cõpilationes. 1. q. 1. verbo, pretio, cõmuniter receptam, & expressam sententiam grauissimi hac in re authoris D. Anton. 2. 2. q. 100. art. 5. §. 11. quamuis Pan. & Dec. & citati per eum incauti non admittere mentalem, quod palam est falsum: qui tamen saltem tenus conuenit ei definitio simoniæ suprà posita, nu. 1. cum nulla emptio, vel venditio actualis, vel virtualis, nec vllus contractus non gratuitus, nec vlla voluntas faciendi aliquid horum etiam tale quale in proximo quæsito diximus inesse, vt palam est, & cautius loquitur idem Dec. consi. 141. secundum quamuis si vellet renunciare principaliter ob conseruationem, vel vt conferatur indigno eo, peccaret, non tamen committeret simoniæ, sed aliud iniustitiæ, vel acceptionis personæ inordinate

inordinate cõceptę, vel procuratæ. Pro quo facit, quod mandatum datum ad renunciãndum beneficiũ in manibus ordinarij libere, & ad petendum ab eo post renunciationem liberam prouideat illi, vel illi, non est simoniacum, imo valet & renunciatio virtute illius facta & collatio ad petitionem mandatarij consecuta, sunt valida, vt Rota declarauit testante Cassi. in decis. 2. de simo. & negari non potest ex illo mandato colligi intentionẽ renunciantis fuisse vt conferretur nominato per eum, sed quia non fuit id positum sub pacto, modo vel conditione cessabit simonia. Et quod his nõ obstet extrauag. Pij V. de confidentia, annotabitur infrà super ea quamuis certum sit quod velle renunciare cum pacto, vel modo, vt detur illi, vel illi est simonia mortalis etiam si nulla subsequatur renunciatio cum pacto, vel sine pacto per d. §. num. 100.

Ad vndecimum de cõmittente simoniã cum Papa dico primo, secundum Tho. cõmuniter recep. 2. 2. q. 100 art. 1. Papã posse committere simoniam prohibitam: quia simonia est, hoc est, prohibitam iure diuino quia ei subest. c. sunt quidã. 21. q. 1. Non autem simoniã quia prohibita est, id est prohibitã tantum iure humano, de quib. . num. 100. quia non subest ei saltem quoad vim coactiuã. l. princeps. ff. de leg. c. Proposuit de concess. præb. II. Quod eadem ratione non potest efficere quod actus qui iure diuino est simoniacus nõ sit talis, sed sic quod actus qui solo iure humano est simoniacus, non sit talis. III. Quod papa nullam pœnam temporalem statutam cõtra simoniacos etiam qui sunt tales iure diuino incurrit, & quod potest facere ne alius eam incurrat: quia omnis talis est inducta iure humano cui non subest ipse, & potest alios eximere per prædicta.

IIII. Quod authoritas eius de facto eximit à pœnis simoniæ omnes qui cum eo, vel cum consensu eius faciunt actum qui alias esset simoniacus, esto quod expresse eos non liberet non facta differentia inter prædictas simonias quia quoad pœnas eadem ratio militat in vtraque, & ideo quicquid dicat Pan. in rep. §. Qui vero. c. extirpandæ de præb. sub fi. & Fely. cum limitans in c. de extero sub fin. de re iud.

Veritas habet, q̃ non eximit à culpa sed tantũ à pœna simoniæ iure diuino prohibitæ, & à culpa & pœna simoniæ iure tantum humano prohibitæ. Tũ per prædicta. Tũ per l. quidã. ff. de re iud. & l. idem Vlpianus. ff. de excus. tut. & eorũ quæ de certa scientia Principis verius & communius dicuntur ab iis quos late citat Fely. in c. cum inter. de except. Tum per stylum Curiæ qui hoc seruat, vt satis testatur Cass. decis. 2. de simo. qui facit

fac. int. c. Quam gratum de crim. falsi.

V. Quod ex his est hauriẽda decisio quæstionis. An Papa vendens beneficium & emens illud committat simoniã? nam si iure naturæ id est vetitũ, committit, si tantũ humano, non cõmittit, quidam aiunt absolute quod nunquam. Alij q̃ non si beneficiũ simplex, si autẽ est curatũ sic, è quib. est Pan. in c. 1. de sepult. in c. extirpandæ. §. Qui vero. de præb. à n. 83. Alij q̃ semper quibus sunt Theologi quos sequitur Caiet. 2. tom. tract. 6. Quæ sequitur. Omne spirituale est inuẽdibile iure diuino. c. Qui studet. 1. Quæ pio cad. caus. q. 2. Non solũ datum vel institutum mediate à solo Deo, sed etiam ab ecclesiastica potestate dicitur data per d. §. eo. nu. 99 & adducta per Caiet. vbi §. At beneficium est ius spirituale dependẽter, siue cõsequenter præsupponẽs clericatum seu addictionem, & deputationem rebus diuinis, factã ab ecclesiastica potestate diuinitus ei data vt probat c. Dilecto de præb. & tradit Tho. 22. q. 100. ar. 4. Quorum nullus etiam Canonista recedit, ergo beneficiũ ecclesiasticum est inuendibile. Et confirmatur eo quod ius patronatus est inuendibile. c. de iure, de iur. patr. & tenet Tho. vbi §. ab omnibus etiam Canonistis recep. quod tamen est minus spirituale quam beneficiũ, quippe quod cadit in laicum tanquã spirituale antecedenter non præsupponens clericatum nec aliud spirituale, cum tamen beneficiũ sit tale dependenter, & præsupponens clericatum. cap. Cum adeo de rescrip. & c. ex literis de præb. Confirmatur & eo quod ius decimarum est inuendibile: quia deputatum ab ecclesia ministris eius, vt ipsemet Tho. ab omnibus recept. ibidem ait, & probatur in c. Altare. 1. q. 3.

VI. Quod quicquid aliqui facile detrahant, non arbitror vllum Papã vlla beneficia vnquã simpliciter vendidisse contra mentem prædictã, quamuis ceperit aliqua nõ via vendi- tionis nec permutationis, nec alius contractus non grãtuiti, sed quibus- dam viis inslitis quæ colliguntur ex eo quod potest beneficia conferre, & alia aliis vnire, diuidere, & reditus eorum augere & diminuere. c. Ex parte de cõst. & c. Maiorib. & c. extirpãdæ de præb. & §. Qui vero, de præb. c. sicut vnire de excess. prælat. cum simile. Potest etiam partem reditum eorum vacantium, & causa vacantium, de consensu beneficiariorum, imo & sine illo consensu causa applicare alicui bello pio, vel aliis piis operibus & necessitatib. Sedis Apostolicæ vel alterius & in iustã pensionẽ pro- pter hoc, ac consequenter annatas vel compositiones necessitatibus Sedis apostolicæ vel aliis piis operibus applicare.

Ad

209 Ad duodecimum, ꝙ ex responsione 3. præcedentiꝭ quæstionum sequitur non esse simoniacam confidentiã illam qua quis confidit quod collator conferet beneficium renunciatum illi cui renuncians volet post renunciationẽ libere, & sine vllo pacto, & modo, aut ꝙ patronus præsentabit ad illud ita renunciatum: quia nullus in ea re cõtractus non gratuitus, nec voluntas illum faciendi interuenit, neq; vllo iure naturali, vel diuino talis fiducia prohibetur si aliud non obstat. Et eadẽ ratione non est confidentia simoniaca cõferre beneficium, vel procurare, vt conferatur alicui ea intentione, & spe quod ille aliquando conferet in fauorem alterius à se nominandi vel sui ipsius conferentis, vel procurantis, dummodo nullum pactum, nullus modus, & nulla conditio adiiciatur, ꝙ certum est solo iure antiquo attento. Et quod idẽ sit attentis extrauagantib. fœl. rec. Pij Quarti, & Pij Quinti super confidentia beneficiorum editis, probatur efficaciter eo quod illæ nihil prohibent quod ante illas non fuisset prohibitum, solum enim disponũt contra confidentiam illicitam beneficialem, & non omnem, sed tantũ simoniacam, qualis nõ erat omnis confidentia beneficialis. Tum quia confidentia in genere est certa spes de re aliqua, quod ita fiat, vel erit, & interdum sonat in bonam partem, vt in illo Psal. 30. In Domino confido, interdum in malã Psal. 51. Qui confidebat in eis, & consequenter est confidentia licita: & confidentia illicita: licita est qua quis ordinate sperat, illicita qua inordinate. Tum quia hoc consequitur quod confidentia beneficialis est duplex, licita, qualis est illa qua quis ordinate confidit ꝙ collator conferet beneficium fratri suo cum primis eo digno, & illicita qualis est ea qua quis inordinate confidit quod collator conferet beneficium suo fratri eo indigno arg. c. Cum in cunctis. §. fi. de elect. Tum quia confidentia illicita beneficialis est duplex, altera simoniaca, qualis illa qua quis confidit quod collator cõferet beneficiũ mediante pretio, pacto, modo, vel conditione expressa, vel tacita, digno, vel indigno. Altera non simoniaca, qualis est illa qua quis confidit, quod collator conferet beneficium ob cognationem, vel amicitiam indigno, sine tamen pretij, pacti, modi, vel conditionis interuentu. Quod autem extrauagantes prædictæ non sint editæ contra omnẽ confidentiam beneficialem, sed tantum contra illicitam, nec contra omnem illicitam, sed tantum contra illicitam simoniacam patet.

Primo, quod principium extrauagantis Pij Quarti sic habet. Sane licet dudum cum certam simoniacæ prauitatis speciem quam beneficiorum confidentiam vocant &c. Et ex principio

ligitur intentio disponentis. l. fi. ff. de hæred. instit.

2. quod mox declarat se loqui de confidentia qua quis accipiebat alicui alieni beneficij cum pacto, vt postea cedat alteri.

3. quod postea ter se restringit ad eam, adiiciens verb. (consentiat) verbum (huiusmodi) quod restringit ad prædicta. l. Quod dubitatur. ff. de leg. 1.

4. Quod Pius V. de eadem omnino confidentia disponit, quam Pius III. vt tam ex proœmio, quam reliquo contextu colligitur.

5. quod declarant præteritas de quibus agunt confidentias illicitas, quod non potuisset iuste fieri, nisi ante fuissent illicitæ, cum lex non extendatur ad præterita. c. 1. & c. fin. de constit. & econtrario, quæ nunc est illicita, etiam nunc fuit illicita, & quæ nunc est illicita nunc erat simoniaca, antea erat simoniaca, & quæ nunc non erat simoniaca, nec nunc est simoniaca, licet iuste non possit in foro exteriori per modos ad id inductos à V. per extrauag. cuius tenor sequitur, Pius Episcopus &c. Venerabilis & I. Bene quidem, & prouidenter fœl. rec. Pius III. prædecessor noster ad tollendam fiduciariæ mancipationem beneficiorum ecclesiasticorum corruptelam, statuit, & sanxit, vt ipso iure vacarent ecclesiæ, monasteria, cæteraque beneficia ecclesiastica in confidentiam à quibuscunque etiam S. R. E. Cardinalibus cuiusuis personæ contemplatione, vel incerta liberam illorum dispensationem sibi & Apost. S. secundo, nec valere ipsorum collationes seu concessiones, refragantem, nec pẽsionum reseruationes, nec facultates illas ingrediendi, nec regrediendi, seu accedendi & ingrediendi ad monasteria, & beneficia suprà dicta, illaque recipientes, pensiones, & alias res eorundem indebite percipientes. Prohibens quibuscunque etiam sub censuris ecclesiasticis, ne quid huiusmodi amplius auderent. Ac etiam decernens & quascunque prouisiones, præfectiones, collationes, commendas, & alias dispositiones de ecclesiis, monasteriis, beneficiis, necnon reseruationes fructuum, pensionum remanentium, & ingrediendi, aliasque facultates, siue per se, siue futuros Romanos Pontifices, etiam motu proprio, ac consistoriales, siue etiam per ordinarios collatores, etiam ad patronorum præsentationem, cum interuentu confidentiæ huiusmodi expresse, siue occulte, ac de iure præsumpto, & alias quomodolibet prædicta pro tempore factas, nullius momenti fore,

nec

nec cuiquam suffragari, sed ecclesias, monasteria, & beneficia huiusmodi ipso iure vacare, ad prædictæ dispositionis tempora esse, sicque per quoscunque etiam per præsumptiones, & coniecturas legitimas, & alias eorum arbitrio procedendo (cum alioqui confidentias huiusmodi in lucem erui & probari posse constaret) iudicari & diffiniri debere. Necnon irritum & inane quicquid secus contigerit attentari, quemadmodum eos fectis super his literis plenius continetur, & infrà. Multi enim ipsa beneficia iure retinere nequeuntes: alij ne cogantur ad sacros ordines, ad residentiam, ad incedendum in habitu clericali, vt ad bellum proficiscantur, vt inimicos occidant, alij vt alienum nomine lites agant, aut defendant, alij propter crimina incorrecessi: quidam vt purgato delicto, vel absolutione consecuta illa repetant, eadem in alios deponunt, & in pleriq; fructus ipsorum aut eis ministrantur, aut quibus ipsi statuunt, sæpe laicis & inhabilibus. Pleriq; vel senes, vel infirmi, vt beneficia in domibus suis perpetuent, illa renunciarunt, & renunciant in aliis, qui vel profanam familiam credentium, de fructib. ecclesiasticis alant, vel illa etiãnum infantibus, aut nascituris assignent. Facto interdum circuitu rettrocessionis, cũ reseruatione fructuum & aliarũm rerum, aut accessu, præsertim ab illis qui præsidentium iurium Cameræ Apostolicę sunt immunes, alij aut incolumitates, aliis beneficiis ecclesiasticis onusti, aut ecclesiastico ordini sese mancipare refugientes, aut mere laici beneficia ecclesiastica aliis cõferenda procurant, vt de illis postmodum ad libitum suũ disponatur, fructus etiam percipientes illorum ad hęc pleriq; ordinarij, & alij collatores, ac etiã patroni laici cogrant deponenda beneficia, vt fructus, seu pensiones capiant: rotundè, aliisue faciant ministrari. Alia item permulta enormidi admittuntur, quib. immaculata rerũ diuinarum puritas impie violatur, disciplinæ ecclesiasticæ neruus diripitur, & immnens patratur exitium animarum. Quare nos volentes pernicisam talium audaciam noui iuris subsidio cohibere, præsentium auctoritate statuimus, vt si quis quacũq; auctoritate ecclesiam vel monasterium, aut aliud beneficium ecclesiasticũ qualecunque ex resignatione, vel cessione cuiuscunq; personæ simpliciter aut cum circuitu rettrocessionis, cum regressu, vel accessu, etiam sola dimittentis intẽtione receperit, vt illa vel illud eiusin euentum regressus, vel accessus, eidem dimittenti, vel alteri poſtea conferatur, aut illius fructus, vel eorum pars alij vel aliis concedantur, vel pensiones soluantur ex eisdem, hæc confidentia censeatur. Itidem si ordinarius vel alius collator con-

ferat antehac, aut conferat in futurum beneficium ecclesiasticum quouis modo vacans, ea conditione tacita vel expressa, vt postea in alterum pro arbitrio collatoris, seu alterius cuiuscunque contra iuris communis ordinationem disponatur, vel de eo prouisus, fructus illius, vel partem ad vtilitatem, ipsum conferentis, vel cedentis aut alterius, relinquat & assignet, seu pensionem illi vel illis, quem vel quos idem collator cedens, vel alius per se vel aliũ scripto aut verbo iusserit, significauerit, persoluat, & pariter si à patrono etiam laico alteri præsentatori, seu electori contigerit aut contingat hoc idem. Ad hæc si clericus prædictę Camerę, aut Cardinalis, aut alius à solutione iurium ipsius Cameræ, vel etiam Cancellariæ quouis modo exemptus post resignationem, vel cessionem alicuius ecclesiæ, monasterii, vel alio beneficio ecclesiastico in curia Romana, seu Apostolica vel alia authoritate factã & admissam illã vel illam cõfectis litteris Apostolicis & possessione apptehensa eiusdem beneficij per eundem resignantem vel cedentem modico spatio interposito duorum, aut trium mensium retrocesserit, aut recessum in futurum ex illa rettrocessione fructus ecclesiæ, seu beneficij, aut beneficij, vel eorũ pars seu pẽsio, seu quia aliud sibi reseruatum, aut regressus seu accessus, & ingressus ad illud ipsi clerico, vel Cardinali, aut alio exẽpto sit fuerit concessus. Postremo, si quis crimine aliquo absolutus, aut ab eo super irregularitate dispensatũ est denuo receperit, vel sine authoritate ecclesiam, monasteriũ, vel aliud beneficium ecclesiasticũ ꝑ ante vel post commissum delictũ, aut contractam irregularitatẽ dimiserit, in quouis horũ casuum confidentiæ pœnitas sit contracta, casusq; huiusmodi literis prædictis comprehendantur, ac si illis speciatim expressi fuissent, licet confidentiæ crimen alterius tantũ partis conscientia sit notum. Ad probandũ vero plene confidentiarũ abusum intendimus etiam hæ præsumptiones, & coniecturæ habeatur legitimæ, videlicet, si quis post cessam ab se ecclesiam vel monasterium, aut beneficium, & publicatam resignationem, seu cessionem quamcunque à successore possessionẽ sese in illa, vel illo seu illorum per se, vel alium, seu alios de facto iniecerit, aut fructus receperit, aut quicũque successor illi, vel eius propinquis aliquam partem aliquam remiserit eorundẽ, si recipiens beneficium constituerit dimittentem, vel eius parentes aut propinquos procuratores ad percipiendum, vel locandum fructus beneficij dimissi, & illi vel illis de fructibus preceptis, aut percipiendis donationem fecerit. Si vel sola procuratoris depositio,

ne, vel libris rationalibus mensariorum, ex parte dimittentis expeditio quæ personam recipientis concernit, prosequatur, simulque expensę pro ea necessariæ ab illo factę fuerint. Denique si quis pro concessione alicui facta, quacunq; auctoritate de beneficio ecclesiastico per se, vel alium seu alios intercesserit, vel alias in negotio cõcionis sese immiscuerit, quomodo, deniq; aliquid de fructibus talis beneficij de facto etiam per manus possessoris, ac etiam simplicis donationis titulo perceperit, seu de illo postmodum ad voluntatem successoris fuerit dispositum quandocunq;. Testes autem de quæque re singulares singulas probare valeant præsumptiones, & coniecturas, pluresque huiusmodi præsumptiones, & coniecturæ plenam probationem faciant in prædictis. Cæterum etiam si & cæteri omnes qui ad perhibendum in casibus simoniæ testimonium recipi possunt, ad prædicta omnia admittantur. Sed ne quisquam etiã vana fiducia freti, vtq; hoc malum grauius tra se iudicij in crimine perseueret, vtq; hoc malum grauius censuræ stimulo vsquequaq; prohibeatur, omnes & singulos qui hucusque ecclesias, monasteria, beneficia, fructus, pensiones aliasue res intercedente hoc confidentiæ vitio receperunt, ac retinent, nisi statim ad se reuersi & resipiscentes celeri dimissione sibi prospexerint, & qui quid tale admiserint in futurũ cũ omnibus & singulis aliis monasteriis, dignitatibus administrationibus, officiis, & beneficiis obtentis quæ pariter sub dicta reseruatione comprehendi volumus, necnon fructibus, pensionibus, & aliis rebus ecclesiasticis, ac etiã Romanæ Curiæ, & aliis officiis temporalibus præsentium authoritate priuamus, & ad futura inhabiles decernimus, & in iuris subsidiũ excommunicationis sententia innodamus, à qua nullus nisi in mortis articulo constitutus ab alio quam à Romano Pontifice absolutionem beneficium valeat obtinere, &c. Datũ Romę apud Sãctum Petrum anno incarnationis Dominicæ Millesimo quingentesimo sexagesimo nono Kal. Iunij Pontific. nostri anno quarto.

Noto primo, ꝙ intentio prędictorũ Pjorũ non fuit vt ea esset inducere aliquã prohibitionem nouã confidentiæ beneficialis, sed Pius IIII. intendit renouare antiquã, & Pius V. iuxta illam inducendo modos probandi eam quæ difficile probatur. Ita quod non intendit afferere esse veram in foro interiori confidentiam illicitam simoniacã in casibus in quibus statuit eam tali esse habendam, sed quod in exteriori est præsumenda talis.

Secundo, quod simonia cõuentionalis confidentię beneficiali, qua pala emitur, vendatur

conficitur beneficium: quia per illam annullantur acta, nec incurritur censura, antequam ab vtraque parte impleatur, vt dictum est sup. nu. 103. per hanc autem sic, quia simul ac quis accepit beneficium in confidentiam prædictam antequam impleat quod promisit, ipso iure est excommunicatus, & ipso iure collatio ei facta est nulla, & tenetur ad restitutionem omnium fructuum, quos perceperit à die acceptionis.

Tertio, noto nouã & amplam reseruationem qua omnia beneficia collata, & accepta in confidentiam illicitam & simoniacam sunt reseruata Sedis Apost. collationi, qua ratione peior est simonia conuentionalis etiam ex vna tantũ parte completa quam alia realis ex vtraque parte executa, quia non aufert potestatem conferendi, nec reseruat illam Papæ, hæc autem vtrunq; facit. Quam ob rem caueant sibi qui eiusmodi beneficia accipiunt per ordinariorum collationem, vel per Papæ prouisionem nõ facta mentione de huiusmodi reseruatione, eam per clausulas generales ad id sufficientes, quales tacite communiter in impetrationibus Apostolicis inseruntur.

Quarto, quod non solum collationes per huiusmodi confidentiam factę sunt nullę, sed etiam omnes accessus, regressus, renuntiationes, & alia quæcunque etiam authoritate Apost. reseruata circa huiusmodi confidentiarias, siue confidentiariis huiusmodi, in cessionibus, vel resignationibus quibus postea illa admittunt, quorum de numero sunt, & plurimos esse plurimos, qui debent sibi cauere.

Quinto, noto casum nouum in quo fructus beneficiorum confidentiam collatorum, & pensionum confidentiæ huiusmodi constitutarum, reseruantur Cameræ Papæ à die collationis, & constitutionis, quod est notandum ad consulendum his qui hac in re peccarunt.

Sexto, quod hæc extrauag. in illis verbis (sola admittentis confidentiæ) & in illis (conscientia tantum vnius partis) videtur contraria eius quod supra responsum est ad quæstionem 11. Scilicet quod sola intentio absque pacto renunciandi beneficium vt detur alicui, non facit simoniam. Sed reconciliatur quod non intendit asserere per illa verba quod sola intentio constituat in foro interiori simoniam, sed quod intentio eius faciat in exteriori præsumi illã. Tum quia, vt supra probatum est prædicti Pij nil noui prohibuerunt, & Quintus solum addidit. Quarto, modos præsumendi simoniam in foro interiori, Tum quia non ait per hoc fieri confidentiam, sed quod censeatur, hoc est, præsumatur confidentia, vt in filiis est peior alia conuentionali beneficiali, qua pala emitur, vel habet c. fi. de Vsur. quod ibi ponderauimus.

Noto septimo, octo coniecturas ad præsumendam simoniam confidentiã in foro exteriori. I. Probatio intentionis, etiam tantum vnius partis quæ tangitur in vers. quare. II. in vers. Itidem, scilicet quod collator ita conferat, vel patronatus præsentet, vt postea de beneficio, vel fructibus eius fiet, vel sic disponatur. III. in vers. ad hæc, scilicet, quod exemptus à solutione iurium Curiæ, beneficiũ acceptum per resignationem alicuius etiam post literas expeditas, & possessionẽ acceptam retroceserit in eundem, reseruato sibi aliquo infra spatiũ duorum mensium. IIII. in vers. postremo, quod absolutus à delicto, vel irregularitate denuo accepit beneficium quod renunciauit, ante, vel post delictum, vel incursam irregularitatem. V. in vers. Ad probandum, quod quis post cessum beneficium, & publicata cessione, & capta possessione à cessionario se in illud per se vel alium ingerit, & fructus, vel partem eorum accipit, aut successor ipsi, vel propinquis eius aliquos fructus remiserit. VI. in illo vers. si recipiés beneficiũ, &c. VII. in vers. si vel sola probatio, &c. VIII. in vers. deniq; ℣ intercesserit, &c.

Noto octauo, quod vers. ad probandum, & clarius vers. testes significant, quod vnaquæque horum coniecturarum, sola non sufficit ad plenam probationem, quod equidem arbitror æquum. Nam durum videtur quod prima & 8. & aliquot aliæ per se solæ sufficiant. Quare videtur id arbitrio iudicis libratum arg. l. 1. ff. de iur. delib. c. de causis. de off. deleg.

Noto nono, casum in quo testes singulares sufficiũt cõtra regulã c. Bonæ. 1. de elect. ℣ autem subdit, vt testes eximiosi, &c. admittantur, commune est omni simoniæ c. per tuas de simo.

Noto decimo ex vers. sed ne quispiam, duos casus notat quibus duo genera beneficiariorum ipso iure priuantur beneficiis omnibus etiam iuste obtentis, & fiunt inhabiles ad illa vel alia obtinenda. Alterum est eorum qui ante hanc extrauag. acceperunt beneficia per simoniam confidentialem, & habita notitia de ea non resipuerunt, & dimiserunt illa beneficia, & pensiones per eam obtentas: alterũ est eorum qui post eam acceperunt, vel acceperint aliqua beneficia, vel pensiones, per eiusmodi confidentias, quæ est pœna terribilis ferenda tamen, quia statuta est l. Prospexit. ff. qui & à quib. & c. Inuemoriam. 22. dist. quam tamen relaxare, vel saltem in ea dispensare iustæ misericordiæ fuerit. Et an vel quos ignorantes ligent, dicemus in comm. c. fraternitas. 2. q. 2.

℣ Ad XIII. quæsitũ respondetur quod pẽsio solita constitui super beneficio ecclesiastico non potest pecunia redimi neque constitui

constitui, quod nuper neruose probaui coram Illustrissimo, eruditissimo, omnigena eruditione clarissimo, Cardinali Alciato, in disputatione quæ inseretur prædicto cõment. c. fi. de simon. vbi tenuit monstro pensionem, vt in hac materia sumitur, à pensione ante nos iuste definitã, & quod non est beneficium, nec pensio fructuum eius, sed ius non temporarium, sed spirituale, beneficii annexũ, non antecedenter, vt ius patronatus, sed dependenter aut consequenter instar beneficij, & subinde non potest magis imo minus emi, vel vẽdi quàm ius patronatus, & potest eciam remitti etiam sine authoritate constituentis, non tamen valeat anticipata solutione sine authoritate Papæ, & quod redemptio sine illa pretio facta non valet, & non obstante illa, pro quibus anticipata est solutio potest peti. Et declarat quod simonia committitur in emptione, & venditione illi, sed illa non inducit excommunicationem ipso iure, plusquam simonia cõmissa super iure patronatus: quia extrag. 1. de simon. solum excõmunicat simoniacum in ordine, & beneficio, eandem neutrum est pensio, & ideo tanquam pœnalis & restrictiua, non extenditur ad simoniam super ea commissam.

℣ XIIII. de emente, conducente, vel per alium quẽlibet contractum non gratuitum quærente Vicariam, & quamuis ordinationem vel potestatem spiritualẽ etiam ad tempus Episcopi, vel parochi, vel cuiuslibet alius beneficiarij, respondeo in quibus quod latius dixi coram eodem Illustriss. Cardinali Alciato, & inferitur prædicto comment. c. fi. de simon. primo quod committit simoniam c. licet de pœn. & c. Ad nostrã, de simon. 2. quod meretur priuari, sed non est ipso iure priuatus officio clericali secundum Host. Panorm. & communem in c. 1. per totum & sequen. Ne prælat. vic. suas.

III. Quod ipso iure talis cõtractus est nullus, & consequenter non quærit talem vicariã, & ita tenetur eam relinquere, vt ille pœniteat arg. c. si res, 14. q. 6. IIII. quod non est ipso iure excommunicatus per extrauag. 2. de simon. quia nõ admittit simoniam in ordine, vel beneficio, quale non est talis vicaria per addictã à Fel. in ca. Postulasti, de referip. V. quod non est ipso iure inhabilis ad illam: quia nullo iure id cauetur, & ita non est condam gl. famosa in c. fi. de iure pat. VI. quod prædicta nõ procedunt in iurisdictione seculari secundum Pan. in cap. 1. Ne prælat. vic. suas, quia circa eã non potest committi simonia per dicta quæ est beneficium cle. 1. de offic. vica. & consequenter in ea incurreretur simonia, & excommunicatio illi annexa.

Ad XV. de pœna simoniaci ex latius inferendis præfato commen.c.fi.de simo.dico primo, omnem simoniacum pœna æterna esse dignum,mentalem autem tantum nulla pœna temporaria etiam restitutionis, conuentionalem autem tantū pœna temporaria ordinaria restitutionis accepti si est restituibile, & extraordinaria arbitraria per dicta sup.nu.101. II. simoniacum realem in ordine tam occultum quam publicū esse ipso iure suspensum quoad se & alios per tex.in hoc omnium opinium in extrauag.2.de simon.& per c.Tanta.eod.tit.vt ibi decit Inno.communiter receptū.

III. quod simoniacus in beneficio nō est ipso iure suspensus,vt ibidē dixit Inn.quatenus ait simoniacū in beneficio acta pœnitētia,& relicto illo posse celebrare,quem sequimur, quicquid vterq; Th.2.2.q.100.ar.6.& Sot.lib.9.q.8.ar.2.dicit,quia nullo iure antiquo nec nouo prędictę extrauagātis id cauetur.

IIII. quod simoniacus realis tam in beneficio quā in ordine est ipso iure excommunicatus,excommunicatione reseruata Papæ, per dictam extrauagantem nouam. V. quod hac consequitur simoniacum realem in ordine egere absolutione ab excommunicatione,& suspensione,simoniacum vero in beneficio ab excommunicatione tantum.

VI. nullum alium simoniacū præterquā in ordine esse ipso iure suspensum vel excōicatur:quia si quis esset,maxime foret simoniacus in beneficio,qui tamen non est,per tertiū dictum.

VII. quod nullus simoniacus præterquam in ordine,& beneficio est ipso iure excōicatus,quod recte affirmat Syl.verb. simonia.q.19.& probatur:quia nullo iure antiquo vllus simoniacus ipso iure est excōicatus per prædicta, & ius nouū prędictæ extrauagantis solum excōmunicat ipso iure simoniacum in ordine,& beneficio.Nam verba illa ipsius(In officiis ecclesiasticis)intelligenda sunt tantum de officiis quæ sunt beneficia vt in c.De multa.de præb.& in c.Cum accessissent,de constitut.

VIII. quod simoniacus ordinatus recipit quidē characterem,sed non executionem per rationem Tho.vbi sup.& quia character est indelebilis c.Quomodo,e ostenditur, de consecrat. dist.4.non potest illum relinquere.

IX.quod omnis præsentatio,electio,collatio & quęuis alia dispositio beneficiaria per realē simoniam,est ipso iure nulla,& consequenter quæsitum per illam,debet relinqui etiā ante sententiam,quia iure naturali debent relinqui aliena c.fi res.14.q.6.& quidem cum fructibus,vt dictum est sup.c.17.nu.35.

X. quod committens cum Papa simoniam iure diuino veram,incurrit quidem pœnam æternam,sed non temporariam per sup.dicta,nu.109.

XI. quod simoniacus etiam tantum conuentionalis ob conuentionem,nil iuris quærit in beneficio per eam obtēto, & ipso facto excōicatur,& perdit alia beneficia bene quæsita,& fit inhabilis ad omnia. An autem,& quos excusset ignorantia à præceptis,præsertim hac huius nouę iuris, dicetur in communi.c.fraternitas,12.q.1.Et quidem earum nō auderem damnare eos qui ante præfatos Pios confidentiam etiā realem admisere,tempore quo confidentiæ etiam ex se illicitæ adeo inualuerat in Curia,quod ius redderetur contra nō reddentem beneficia in custodiam & confidentiā accepta.Tū quia illa lex tantū humano est illicita,& ita permissione Papæ approbata,potuit fieri,& facta fuit licita,arg.c.1.de cōst.li 6.Tum quia licet ipsa iure diuino esset prohibita,pœnæ tamē nullitatis excōicationis,& aliæ,iure humano sunt statutæ,& sic quoad illas ipsa permissione potuerunt tolli.l.Qui cōdemnare.ff.de reg.iur.& ita iure stricto defendi posset, non fuisse per ipsos annullatas,renunciationes,collationes,& pensionū impositiones factas ante prædicto tempore,& sic non teneri ad relinquenda beneficia,aut pēsiones,neq; ad restituendos fructus vi earum perceptos,quia legitime factū,pœnā nō meretur.l.Gracchus,C. ad l.Iul.de adult.Ex quo inferretur limitatio eius quod supra dictum est,omnem confidentiam,quæ post dictos Pios est illicita,fuisse talem,etiam ante illos,ne procedat in ea quā præcessit permissio Papæ approbatoria fecit licitam.

Peccat mortaliter circa simoniā omnis qui cōmittit simoniā realem mentalem tantū,siue conuentionalem, siue realem, & qui recipiendo aut rendit bona carius ratione iuris præsentandi ad aliquod beneficium ei annexum,aut aliquē calicem,aut corporalia,aut quod sunt consecrata,aut rosaria,aut alia eo quod sunt benedicta,per supradicta.Et qui realem vltimam committit in beneficio,est ipso iure suspensus,& excōmunicatus,& qui in beneficio ipso iure excommunicatus per supradicta,nu.104.

De Luxuria III. vitio capitali,& eius filiabus.

Luxuria quid in genere & in specie,augetur vsu,et fuga vincitur,n.112.
Luxuria vitium capitale gignit has octo filias.nu.113.
Castitas virginalis facilior seruatu,quam vidualis,& hæc quam coniugalis per absentia.nu.113.
Luxuriæ præcipitatio,inconsideratio,& inconstātia,quæ mortifera.n.114.
Amor sui,huius mundi,horror futuri,qui mortifer.nu.114.

112 PRæsupponimus primo. Quod luxuria,& luxuriari, generaliter sumpta significant omnem nimiam diffluentiam, tam esus, potus,& vestitus, quam venereorum: sed specialiter, vt hic sumitur, Luxuria est vitium inclinans ad inordinatū venereorum vsum,& actus ex quo illud gignitur & augetur est inordinatus vsus venereorū, qualis est omnis excepto vsu iusti coniugij, quippe qui est prohibitus sexto præcepto decalogi, de quo c.16. supra,& c. Nemo,& c. Meretrices. 32. q. 4. Et quoniam omnis habitus quale vitium, augetur ex actibus, ex quibus gignitur,& ad eos inclinat, vt dictū est supra præl. 7. cōsequitur vsu venereorum, augeri luxuriam, & cōsequenter illo non fugiendo, vel fugiendo,& nullatenus eā experiendo: ertanto; grauissime, qui secum constituunt, vna vel altera vice experiri, & nunquam amplius. Nā per illud Apost. ad Corin. 6. Fugite fornicationem. Cass. de instit. Monach. quem S. Tho. 2. 2. q. 35. art. 2. ad 4.& omnes alij sequuntur ait, nullo faciliori modo luxuriam quam suarum occasionum fuga vinci posse, illa enim experientia crescit habitus qui quo auctior est, additus naturæ

113 corruptæ, tanto est fortior hostis, fortiúsq; impugnat. Quo fit vt facilius seruari possit castitas virginalis, quam vidualis, imo & vidualis, quam coniugalis absente diu coniuge, quæ magna consolatio vrentium cœlibatu est.

II. Quod hoc vitium præter sex aut septē aut plures species quas habet de quibus supra c. 15. nu. 3. dicitur vitium principale & capitale, eo quod ex eo octo filiæ infernales nascūtur iuxta Sanctum Greg. lib. 31. Moral.& Sanctum Thom. recep. 2. sec. 153. art. 5. scilicet cæcitas mentis, præcipitatio, inconsideratio, inconstantia, amor sui, amor huius mundi, horror futuri, & odij Dei. Quæ licet etiam ex aliis nascantur, ex hoc tamē frequentius: Hoc enim inclinando ad delectationem venereorū, quæ est omnium vehementissima, occupat partem animæ inferioris in appetenda, & procuranda illa: & rursus illa adeo trahit ad idem superiorem sibi valde cognatam, quasi vim inferendo, vt non permittat ei circa vltimum, & alium debitum finem satis intendere, nec media in illam diligere & impellat ad se mundúmque hunc nimis amandum, futurumque horrendum, tandémque ad Deum vltorem odio habendum: quo fit, vt eo longius cæteris abesse debeant ab hoc obscœno, & obeo cāte vitio contemplationi addicti, literis dediti, Gubernatores, Doctores, & Iudices quo lucidiori prudentia, sapientia, consilio, circunspectione,& constantia indigent tam ad præfigendos fines, & scopos

quos quam ad deligendum media quibus eos assequantur. Peccat ergo mortaliter circa luxuriā,& filias eius primo, qui peccat contra 6. præceptum, de quo dictum est supra. c. 16.

II. Qui per cæcitatem, vel socordiam mentis non proponit sibi pro vltimo fine Deum & vitā æternam, per dicta in 1. 2. q. 4. nu. 11. aut per præcipitationē & inconsiderationem, non attendit media de præcepto deligenda, aut per inconstantiam recedit ab eo in quo de præcepto tenetur perstare, aut ob amorem illi. præceptum aliquod transgreditur. Raro autē per has luxuriæ filias quis peccat mortaliter, alio genere peccati, quā transgressionis præceptorum decalogi, ecclesiæ, vel aliorū peccatorum ipsum ad mortale obligantium, Dixi (Raro) non rarissime Cæterparum tuta, sed quia interdum peccat exponendo se periculo transgrediendi præcepta propter præcipitationem, inconsiderationem & alia prædicta vitia, non perueniendo ad plenam transgressionem iuxta prædicta in prælud. 9.

III. Qui deliberate vult semper,& perpetuo viuere in hoc mundo sine Dei visione intuitiua per dicta supra, c. 11. num. 16. et deliberato Deum odio habet, quod est suo genere omnium peccatorum maximum per ibidem dicta, nu. 14.

De ira IIII. *vitio capitali & eius filiabus.*

Ira spectata passio,& ira vitium capitale, habet has septem filias. nu. 115. Indignatio quæ Ciceroni mala. nu. 118. & quæ mortalis cum timore & clamore. nu. 116. Blasphemia sui, vel Diaboli, vel irrationalis creaturæ, quæ mortalis. nu. 117.

QVod Ira vt plurimum accipitur pro passione animæ sita in potentia Irascibili, quæ non habet contrariā, vt aliæ passiones eiusdē, quæque interdum est bona, & interdū mala, quatenus est in prælud. 5. Ira vero prout habitū vitiosum sonat, quod est vitium animę ad appetitum inordinatū vindictę iuxta S. Thom. 2. 2. q. 158. Peccatum autem iræ est actus inordinatus volendi vindictā. Quis autem actus dicatur inordinatus, dictum est supra eo. c. nu. 1. Hoc autem vitium Iræ ea ratione est capitale, aut Cardinale, quia ex eo nascuntur alia octo vitia, scilicet Indignatio, Tumor, Clamor, Blasphemia, Contumelia, opprobrium,& rixa, iuxta S. Tho. in d. q. 158. art. 7. quem copiose defendit ipsius commentator. Alij addunt istis duobus maiorem, scilicet Maledictionē, Seditionē, Bellum,& Vindictam, sed maledictio ad contumeliam, seditio,& bellum, ad rixam reduntur, vindicta autem est proprius actus Iræ.

Peccat mortaliter circa Iram & filias eius, qui per eam trãsgreditur quintum præceptum, de quo supra capit. 15. & consequenter, qui deliberate vult vindictam notabilem immeritã, vel maiorem merita, vel meritam auctoritate propria, vel extra iuris ordinem, vel principaliter in malum proximi, & nõ in bonum iustitiæ, quia hic est inordinatus actus Iræ per dicta & remissa supra proxime.

116 II. Qui committit prohibitũ sub pœna mortalis, vel insum sub eadem per indignationẽ inordinatam, qua debita subtrahitur affabilitas, aut per tumorem inordinatum, quo quis animis cogitationibus vindictæ tumet, vel clamorem inordinatum. Dixi (inordinatam) quia hęc tria ordinata, nõ vitia sed virtutes sunt, arg. notat. d. c. 11.

III. Qui blasphemat eo modo quo dictum est supra cap. nu. 83, vel maledicit creaturæ irrationabili quatenus creatura est iuxta dicta ibidem.

117 IIII. Qui ex animo deliberato maledicit imprecando sibi malum, cui non licet consentire, vel proximo malum notabile sub ratione mali iuxta illud Apost. 1. ad Corin. 6. Maledici regnum Dei non possidebunt, & eo grauius quo maiorẽ reuerentiã cui maledixit debet iuxta illud Exod. Qui maledixerit patri, aut matri, morte moriatur, c. Plerunq; 2. q. 7. & Gen. 9. Dixi (ex animo deliberato) quia indeliberate, vel ore tantũ maledicere, non est mortale, vt cõmuniter maledicunt parentes filiis & coloni, & muliones, bobus & mulis. Sufficit tamen id facere ex animo deliberato, etiã momentaneo, licet illico pœnitentia ad quodcunq; aliud peccatum mortale, & recte declarat Cajet. 2. 2. q. 76. art. 2. Dixi (sibi malũ, cui non potest cõsentire) quia imprecari sibi damnum boni quod posset prodigere, non est peius, quam illius prodigitas, quæ non est mortalis, per dicta sup. eo. nu. 70. Dixi (notabile) quia paruitas excusat, vt sæpe dictum est. Dixi (sub ratione mali) quia sub ratione boni non est peccatum, vt imprecari aliquod malum auerso à Deo, vt ad eum conuertatur, iuxta dicta supra, c. 15.

V. Qui maledicit Diabolo ratione suæ naturæ, quia illa est bona & à Deo facta, secus si ratione suæ culpæ Iob 3. Tho. vbi sup. art. 1. ad quartum, modo nec plus nec aliter quam meretur per proxime dicta nu. 116.

Qui autem maledicit ex animo dicendo trãdo, vel cõmitto te Diabolo, aliquam creaturã irrationalem, puta, equos, mulos, boues & alia sensilia, aut ventos, aquã, calorem, frigus, lapidem, pulue-

rem, arenam & alia insensilia, si id faciat, qua ratione sunt creaturæ Dei, blasphemat: si vero qua ratione est res proximi, perinde est ac si proximo malediceret, si autem neutra prædicta ratione id faciat, solum venialiter peccat: quippe qui rem inutilem optat, cùm neq; boni, neq; mali conueniat rei rationis expertæ per se consideratæ: quæ resolutio est Tho. 2. 2. q. 66. art. 102
[illegible] confessarius debet interrogare confitentem se maledixisse alicui rei, an id fecerit ore tantũ, aut ore & animo, nullatenus Dei, vel proximi habita: quibus casibus non est pluspeccatum veniale, aut ex animo, eã ratione qua est creatura Dei, quia est blasphemia, aut quã ratione est res proximi, quo perinde peccat, vel nõ peccat, ac si maledixerit proximo. Quod vero & quomodo peccet, per rixã, vindictã, seditionem [illegible] quæ sunt quatuor filiæ iræ dixi supra c. 15. & quis per contumeliam, & opprobrium, alias duas eius filias in ca. 18.

De Inuidia V. vitio capitali, & eius filiabus.

Inuidia quid, & genere suo mortalis. num. 118.

Inuidia est vitium inclinans ad inordinate tristandũ de bono alieno eo quod suam excellentiam minuit iuxta Arist. 2. Rhet. & S. Tho. 2. 2. q. 36. art. 1. quem pulchre Cajet. ibi defendit. Dixi (inordinate) ad excludendam tristitiam ordinatam ad quam sæpe charitas inclinat, iuxta illud Matth. 5. Beati qui lugẽt. Dixi cætera, ad excludendam tristitiam de bono alterius eo quod sit suum, quæ pertinet ad odium, & eam, quæ est de bono alieno quatenus est dãnosum sibi, vel alteri, quæ potest esse bona & mala, & eam, quæ nascitur ex eo, quod ille indignus sit eo, quæ pertinet ad indignationem, quæ est mala iuxta leges nostram, quamuis non secundũ Arist. vt dicit Tho. vbi 3. Dixi ad excludẽdam eam, quæ nascitur eo quod minuit excellentiam suam, & hæc sola pertinet ad inuidiam, quæ semper est peccatum, & suo genere mortale, secundũ Tho. vbi 3. ar. 3. quia est contrà charitatem inclinantẽ ad gaudendum de quolibet bono proximi quatenus est bonum ei. Ratio vero cur inuidiæ filiæ dicitur capitale est, quia parit alia quinque, scilicet odium, susurrationem, detractionem, in aduersis aliorum lætitiam, & in prosperis tristitiam, iuxta S. Greg. 31. Mora. declarat per S. Thom. vbi supra. art. 4.

Peccat etiam mortaliter circa inuidiã, & filias eius. Primo qui deliberato dolet de bono notabili proximi, scilicet scientia, honore, fama, diuitiis, fauore, veneratione, & id genus aliis, ea ratione

tione, ℔ sua per illud excellẽtia diminuitur, per proxime dicta.
Dixi (deliberato, & notabili) quia surreptio & paruitas semper a
mortali excusant, vt sæpe dictum est præsertim in c. num. 4.

II. Qui tristatur eo, ℔ nõ sunt ei tanta bona tẽporalia quanta aliis ob finem mortiferũ, quia eiusmodi finis omnem actum efficit mortalem, iuxta dicta in præl. nu. 16. Tristari autem de hoc ob finem venialem, est veniale tantum, & tristari ob bonum, virtus, quale est tristari, eo quod careat virtutibus, quas in aliis videt ad eas quærendas, iuxta mentẽ Tho. vbi supra.

III. Qui deliberatè tristatur, eo quod Deus bona malis largitur, quod est verum, si id faciat, diuinam in diuidendo bona prouidentiam incusando, secundum omnes. quod explicat Caiet. late 2. 2. q. 36. art. 2. & in summa verb. Nemesis, Distinguit idem de illo qui proponit imitari malos in actibus mortalibus vt fortunarum copia similis eis euadat, contra illud Psal. 36. Noli æmulari vt maligneris.

De Gula sexto vitio capitali, & filiabus eius.

Gula quid, species eius quinq; filiæ quinq; mortalis quatuor casus n. 117.
Gula non est edere carnes in terra aliena, vbi id licet. nu. 120.
Ebrietatem scienter sibi vel alij procurare, mortale. num. 121.
Carne humana vesci non licet, & qui Anthropophagus, non baptizatus. num. 122.
Hebetudo, Lætitia nimia, multiloquium & scurrilitas, quæ mortalia. nu. 123.

119 GVla ex mẽte vtriusq; Tho. 2. 2. q. 148. ar. 1. & 150. art. 1. & eiusdem & aliorum in 2. dist. 42. est vitiũ inclinans ad comedendum & bibendum inordinate, & actus eius est eius, & potus inordinatus, vel voluntas eum faciendi. Porro, regulariter est venialis, mortalis autem, cum in ea vltimus finis ponitur, aut per eam aliquod præceptũ ad mortale obligans violatur, aut cum notabile damnum salutis propriæ, aut proximi infertur, aut procuratur, aut debita lege iustitiæ ob eã non soluuntur. Sunt autẽ quinque species Gulæ iuxta S. Greg. 30. Moral. relatum in c. quinque, de consec. dist. 5. contentæ hoc versu.

Præpropere, laute, nimis ardenter, studiose,

Declaratæ per S. Tho. in d. q. 148. id est, aut tẽpus, nimium, aut nimio ardore, nimia festinatione, nimio apparatu, & nimio sumptu, quam vtinam vtriusque gladij Principes suis sanctionibus arcerent ab occupandis prouinciis, quas nonnulli occupauit, expelleretq; ab eis quas occupatas adeo in catholica desideria demittit, vt ad cælestia mẽtes erigere non sinat. Ratio vero cur capitale dicatur, est, quia quinque filias ex eo nas-

cuntur, puta hebetudo mentis, immoderata lætitia, multiloquium, scurrilitas, & spurcitia.

Peccat autem mortaliter circa gulã, & filias eius. Primo, qui quouis modis ante eius filias prædictis ea vtitur, alioqui tantum venialiter, etiã si absq; vtilitate vsq; ad vomitum, etiã in eodem sese cibo, & potu ingurgitet, vt sentit Caiet. in summa verb. Gula, quicquid dicãt Ang. verb. Mũditia, & Syl. ver. Gula. Quem negligẽter. S. Ant. 2. par. ti. 6. c. 4. §. 6. affirmare hoc esse mortale. Dixi (absque vtilitate) quia causa eius licet amplius comedendi per est de consilio medicorum ad vomendum sumere.

II. Qui vescitur carnibus, vel alio cibo vetito in aliqua re- 120
gione etiam eo tempore, quo liceret ei vesci eis in sua: sicut ignorãtia non peccat vescendo eis in regione, qua transit, vel in qua moratur, licet in sua id ei nõ liceret. Nauarrus enim & alij docent vescentes in Castella die Sabbato extremis animaduersionibus non peccant, licet in suis terris id eis non liceat. Castellanus autem idem faciens in Lusitania vel Nauarra peccaret, per glo. illa 12. dist. per quod eius glo. probat illud vulgatum,

Si fueris Romæ, Romano viuito more:
Et si fis alibi, viuito sicut ibi.

Quicquid dicat Alex. ibi, & quidam alij alibi, vt sentit Pan. Conc. cum de obser. ieiu. & Card. in clem. 2. q. 5. de cele miss. & Sanc. Ino. & Bonif. & Porc. in §. sed & quod Princeps, instit. de iur. nat. nu. 16. & alij alibi, quod & communis cõsuetudo seruandum est circa festa, & ieiunia, & alia varia ecclesiarum præcepta.

III. Qui se scienter inebriat, aut procurat aliũ inebriari secun- 121
dum Tho. 2. 2. q. 150. art. 1. quia notabiliter vult nocere alteri & esse nocumento, cui renunciare non potest, volens se vel alium rationis vsu priuare. Dixi (scienter) quia secus, si id fecit ignorantia qualitatis potus, vel inaduertentia nimietatis eius, quia tunc, aut nihil, aut solum venialiter peccaret. Idem est de eo qui debente. l. quod te. ff. de reb. cred. vt quia consueuit tali potu potu inebriari & eũ bibit, non credẽdo se inebriatũ. Non ℔ iteratio actus, ex veniali mortale faciat, sed quia delinquendo facit, vt ille scire debeat, se eiusmodi potu inebriari. Dixi, quod satis est secundum Caiet. 2. sec. q. 150. art. 2.

IV. Qui humanis carnib. vescitur vel præbet eas alteri edendi 122
extra maximam necessitatem, etiã si neminẽ ob id occidat, nec occidi procuret, quia vt recte ait Caiet. vt sola fœmina humana est ad copulã licitã apta, ita sola caro animalis irrationalis est licita qua vescamur. Quare de more prouide Patres illu-

strissimæ Societatis Iesu, renuũt baptizare Gentiles anthropophagos catechumenos, non proponentes abstinere perpetuo à carnibus humanis, etiam in bello iusto interfectorum, quia non sunt contriti nec satis attriti, & consequenter non baptizandi. c.firmissime.15.q.1.& per dicta per nos 3.c.1.nu.39.

123 V. Qui per mentis hebetudinem se terrenis miscens & à cœlestibus auocans, conscientiam suam non discutit, quando, & quomodo præcepto tenetur. Ang.verb.hebetudo.

VI. Qui ob immoderatam lætitiam, obscœnis cantilenis, verbis, aut gestibus vtitur intendens inducere, vel credens, aut credere debens, se vel alium per eam inductum iri in consensum alicuius actus mortalis, cordis, oris, vel operis, vt rectè declarauit Caiet.2.2.q.148.art.6.& probatur per c.notum.2.q.1.& c.fi. de iniur. Idem de eo, qui saltat, choreas ducit, & irreuerenter psallit, aut canit, & præsertim in ecclesiis & cœmeteriis, arg.c. cum decorem, de vit.& honest. cleric. & eorum, quæ diximus in Rep.c.quando de consec.dist.1.not.18.num.75. Maxime verò, si est sacerdos, nisi pauper, & secretò id faceret. Arg.c.Clerici, de vit.& honest.cler.

VII. Qui multiloquio in irreuerentiam Dei notabilem vitetur, aut adeo eo delectatur, vt paratus sit id præferre impimento alicuius præcepti, secundũ S.Anto.2.par.tit.6.c.4.§.4.

VIII. Qui per scurrilitatem, vel spurcitiam vestes valde impudicas gestat, aut alias intentione expressa, vel tacita proprodi ad luxuriam, vel alium finem mortalem, per prædicta.

De Accidia VII. vitio capitali, & eius filiabus.

Accidia quid, cur ita, & pigritia dicta. filias quinque parit. num. 124. Peccata mortalia sunt accidia desperatio, pusillanimitas, torpor, cor, & euagatio mentis, quotues per illa violantur aliqua præcepta mortifera alias secus. nu. 125.

124 ACcidia generaliter sumpta continet omnem tristitiam de quocunque spirituali bono, secũdum Tho.2.2.q.35.art.1. sed sumpta specialiter, vt hic sumitur, est contraria charitati, & diffiniri potest, esse vitium inclinans ad tristandũ de bono spirituali diuino, quatenus est diuinum in acedo, secundũ mentem vtriusque Tho.vbi 3.Dixi (de spirituali) ad excludendum tristitiam de bono temporali. Dixi (diuino) ad excludendum tristitiam de bonis spiritualibus virtutũ moralium. Dixi (quatenus est diuinum) quia contristari de eo quatenus est laboriosum, vel aliorum operum impedimentum, non est accidia vt

aduertit vterq; Tho.vbi 3. Dixi (In acedo) quia tristari de eo quatenus est in ipso Deo, pertinet ad odium eius, & quatenus est proximo, pertinet ad inuidiam, & solũ quatenus est bonum diuinum in ipso pertinet ad accidiam, vt subtiliter conciliando sibi ipsi distinguit ibidem Caiet. Nam bonum spirituale diuinum vt est in homine, cõsistit in charitate & amicitia inter ipsum & Deum, qua se conformat ei, volẽdo ea, quæ ipse vult, audiendo colloquio, & consuetudine eius, tanquã verissimi supremi amici & Patris, reuelando ei cum delectatione viam suorum Psal.36.& dicẽdo, Proba me Deus, & scito cor meum, interroga me & cognosce semitas meas, & vide si via iniquitatis in me est, & deduc me in via æterna. Psal.138. Cũ ergo quis horum tædet eiusmodi colloquij, sermonis, & gaudij, hoc peccatum committit, cognatum odio Dei suo genere omnium peccatorum grauissimo secundum Tho. 2. 2.q.34.art.2. ad 3.& 35.art.2.ad tertium & 1.2.q.37.art.4.ad tertiũ vt 3. c.11.nu. 4. dictum est. Quare etiam hoc peccatum est valde graue genere suo mortale, cum deliberato, & aduertente animo admittatur, quod raro videtur contingere. Ex quo infertur, meritò hoc vocari accidiam, quia vt acidum frigefacit, & tepefacit calorem, ita hoc amorem, & desiderium boni diuini spiritualis in animo iam aliunde excitatum, & actus ille sic tristitiæ inordinata est actus seu peccatum accidiæ.

II. Infertur, quod qui tristatur de bono spirituali aliarum virtutum moralium, veluti de reddendo suum alteri, quod est iustitiæ, aut de moderato esu, & potu, quod est bonum temperantiæ &c. non peccat hoc peccatum, sed vitij contrarij scilicet de cuius bono tractatur. Ratio vero, cur hoc vitium dicatur esse capitale seu principale est, quia ex eo sex improbæ filiæ nascuntur iuxta S.Greg.31.Moral. declaratum per S.Thom.2. 2.q.35.art.4. scilicet desperatio, pusillanimitas, torpor animi, rancor, & euagatio mentis. Ratio vero cur à vulgo vitium hoc appelletur pigritia, licet incaute, quia omnem ignauiam & tristitiam figurat, videtur esse quod facit hominem pigrum ad bonorum diuinum prosequendum, ea ratione qua vt dele-tatio ad sui prosequutionem mouent, ita contristantia amore iuxta illud Atist.8.& 10. Eth. Delectatio tenet operantem

Peccat autẽ mortaliter circa accidiã & filias eius. Primo, qui ex ea omittit aliquid sub pœna mortali præceptũ, vt cõmunio nem, missam, vel preces horarias, non tamẽ inducit circunstantiam necessitatis confitendam, sufficit enim confiteri, quid omiserit,

ſerit,non exprimendo quod per accidiam id fecerit.Dixi,Præceptum)quia omittere aliud,ad ſummum eſſet veniale ex mente Archid.& Cardinalis S.Xiſti.in c.qui bona.17.q.1.

II. Qui per accidiam vel pigritiam, vel aliam negligẽtiam non dicit vel non ediſcit, vel non credit ea quæ de præcepto mortifero ſecundum ſuum ſtatum tenetur, de quibus ſupra c. 11.nu.18.& prælud.5.nu.19.

III. Qui deſperat peruenire in vltimum finem,nempe beatitudinem & viſionem intuitiuam Dei, & vitam æternam,ex ita dicta in prælud.4.

IIII. Qui tranſgreditur aliquod præceptum mortiferũ per puſillanimitatem qua fugimus ardua,vel per torporẽ, quo fugimus mediocria,vel per rancorem, quo indignamur in bene monentes,vel per malitiam qua nos bonorum ſpiritualiũ taedet,vel per euagationem mentis,qua fugiendo ſancta diuertimus in illicita,quod tamen,vt prędixi,nõ addit peccato circumſtantiam neceſſario confitendã quod ob hæc ſit tranſgreſſio.

De peccato in ſpiritum ſanctum.

Peccatum in ſpiritum ſanctum,quid,& eſt ſextuplex,& cur dicatur irremiſſibile,nu.126.

PEccatum in Spiritum ſanctum,aliquo nomine accidiæ cognatum diffiniri poteſt,ſecundũ mentem Mag.& recentiorum,cõiter in 2.diſt.43.& Tho.2 2.q.14.art.1.& glo.c.ſi lacerdos.ſub fi.de pœn.di.1.& aliorũ alibi.Diffiniri inquam, poteſt eſſe peccatum contra bonitatẽ,Spiritui ſancto attributã commiſſum.Sicut enim ℣ committitur ex infirmitate, dicitur contra patrem,cui attribuitur potentia,& cõmiſſum per ignorantiam contra filium , cui attribuitur ſapientia , ita commiſſum per malitiam dicitur cõtra Spiritum ſanctum , cui attribuitur bonitas.Peccatũ autem hoc,eſt ſextuplex,deſperatio,qua abiicitur ſpes veniæ,præſumptio,qua timor,impotentia, qua dolor præteritorum,obſtinatio,qua cautio futurorũ,impugnatio agnitæ veritatis,qua cognitio veritatis , inuidia fraternæ gratiæ,qua gratiæ cõmunio.Quodlibet enim horũ ſex abiectorũ per hæc ſex peccata,eſt mediũ veniæ à bonitate Spiritus ſancti conſequendę,& dicuntur irremiſſibilia Matth.12.non quidem quia ſit vllum peccatum quod vere contrito non condonetur, cap.Quia. de pœn.diſtinct.1.& c.Nemo,de pœn.diſtin.7.Sed quod hæc ſecundum ſuam naturam repellunt media,& principia,quibus remittũtur,peccata videlicet ſpem,timorem, &c.ex Thom.

Tho.vbi ſuprà ar.3.Quamobrem merito dicuntur grauiſſima, quoties pars animę ſuperior conſentit in ea , alias enim ſolum venialia,quia ſubreptio in omni materia excuſat à mortali.Sed pẽſandum.diſt.6.& per ſæpe dicta præſertim. c.11.nu.4.

Cap.xxiij de operibus Miſericordiæ & ſenſibus exterioribus.

Sensus exteriores quinque,& quis eorum vſus malus & mortalis,nu.1.
Misericordia quid,& eſt virtus moralis maxima in proximum,nu.2.
Diuiſiua actus miſericordiæ,cur dicatur charitatiu,& dupliciter ſumitur.nu.3.
Misericordiæ opera ſpiritualia ſeptem,corporalia totidem,nu.4.
Comparatio ſpiritualium præſtat corporalibus, quando vtraque præcepta, nu.5. & 6.
Duo extrema,quæ,nu.5.
Misericordia quam duplex,naturæ tantum,& naturæ & ſtatus,ad quæ hæc pertineant,nu.6.
Quæ debeant conſeruandum vel mutandum,nu.7.
Quis cui non debeat damnum eleemoſynam denegatam conſecutũ,n.7.
Eleemoſyna laude digna,in vita,potius quam poſt eam agenda,nu.8.
Eleemoſyna ſpiritualis,quando cum vitæ periculo præcipia,nu.9.10.& 11.
Quomodo proximi ſalus præferenda corporis proprij ſaluti,nu.9.
Quis Aſpicueta Xabier Societatis Ieſu, laudatus , vbi mortuus ſepultus,nu.10.
Eleemoſyna à damnis egenti extremè nullum votum vel præceptum excutiens,nu.11.
Quis dolosum,vel damnoſum,quod mortale,nu.11.

IN præludio II. dictum eſt , eſſe quinque ſenſus exteriores, per quos veluti per quaſdã feneſtellas omnium externorum ſpecies,ſiue ſimilitudines in animos noſtros intromittuntur, videlicet viſum, auditum,tactum,guſtum & olfactum,cum multis ad eos pertinentibus. Quorum ſenſuum vſus ſuo genere bonus eſt ordinatus quidem,bonus,inordinatus vero malus eſt,quem omnes circunſtantiæ, ad actum bonum neceſſario circunſtant,inordinatus vero cõtra cui aliqua deeſt, ſecundum diffinitionem actus boni poſitam in præl.7.nu.1. Eſt autem mortalis,cum ei conuenit definitio peccati mortalis poſita præl.9. Venialis autem , cum non conuenit illa ei , & deeſt aliqua circunſtantia,ad bonitatem neceſſaria.

Quare, per hos ſenſus,ille ſolus & omnis peccat mortaliter, qui videt,aut olfacit,aut guſtat aliquid, tranſgrediẽdo aliquod

præceptum obligans ad mortale, aut vt aliquod horum faciat, le, aut alium periculo probabili mortaliter peccandi obiicio, aut infert damnum notabile, animę, saluti, honori, aut bonis proximi, aut animæ, aut saluti propriæ, per proxime dicta. Et ideo non videtur necesse interrogare aliter pœnitentem, de peccatis, per hos sensus patratis, nec vt ipse confitcatur, tanquam facta per eos: quia non inducunt circunstantiam necessario confitendam, vt dictum est c. proximo de peccatis accidię & filiarum eius. Et hæc quoad sensus, quæ quia pauca sunt, dicendis de operibus misericordię præmisimus, de quibus in cõmen. c. Quiescamus, 42. dist. diximus, tractantes fusius de eleemosyna.

Contrahendo autem & coniungendo dicta hic & in dict. c. quiescamus. Dico primo, quod ex mente Aug. 9. de ciuit. Dei, & Tho. 2. 2. q. 30. ar. 1. 2. & 3. Misericordia est virtus moralis, inclinans ad miserendum ordinare patientis aliquod malum, vel defectum, & ei subueniendum. Dixi (virtus moralis) quia non solum est talis, sed maxima earũ, quæ dirigunt ad proximum, vt idem ibi probat ar. 4. Dixi (ordinate) quia misereri inordinate, etiam ad subueniendum, vitij est, c. est iniusta misericordia. 23. quæst. 4. Dixi (subueniendum) quia misereri ad puniendum, etiam ordinate, pertinet ad iustitiam, c. omnis, & qui emendat. 45. distinct.

II. Quod actus & opera misericordiæ vocantur etiam charitatis, c. inter opera charitatis, de sponsi. & c. duæ. 45. dist. Quia licet immediate procedant à misericordia, mediante tamen frequentissime procedunt à charitate, quatenus amor proximi ea immediate procedens, est causa merendi & volendi ei subuenire. Vocantur etiam eleemosynæ; nam verbum, eleemosyna, vt in d. comment. diximus, interdum accipitur pro re spirituali, vel temporali, qua necessitati alicui subuenitur, vt in extria, & in c. duæ. 45. dist. & in illo Matth. 6. Cum facis eleemosynam &c. & in illo Luc. 11. Date eleemosynam, &c. & interdũ accipitur pro actu virtutis, quo fit illa subuentio secundum mentem S. Tho. 2. 2. q. 32. ar. 1. & eiusdem & S. Bonau. & aliorũ in 4. dist. 15. & nostrorũ in d. c. ttia, & aliorum alibi. Nam verbum eleemosyna, idem sonat ꝙ miseratio, vt enim hoc verbum Latinum, deriuatur ab illo verbo Latino, misereor, ita illud Græcum ἐλεημοσύνη ab ἐλέω verbo græco, quod sonat misereor.

III. Quod cum malorum & defectuum alia sint corporis alia spiritus, duplicia sunt opera seu actus misericordiæ siue eleemosynæ. Altera corporalia, contenta in illo versu declarato per S. Tho. 2. 2. q. 32. ar, 2. & per Archid. in d. c. ttia, scilicet,

Visito, pasco, cibo, redimo, tego, colligo, condo.

Ut esurientem pasco, sitientem poto, captiuum redimo, nudum tego, peregrinum hospitor, ægrotum visito, mortuum sepelio. Altera spiritualia, contenta in illo altero versu per eosdem declarato, scilicet,

Consule, castiga, remitte, solare feri, ora.

Consulendo per consule, etiam docere id est, indigenti consilio, vt ignorantem doce, tristem consolare, peccantem corripe, offensam remitte, onerosum porta, ora pro alio. Et quamuis alia sint alia mala & alij defectus, ratione quorum misericordia committenda est, quod quidam nouatores faciunt. Tum quia alia possunt reduci ad hæc. Tum quia hæc sunt communiora & frequentiora.

III. Quod opus misericordiæ seu eleemosyna, siue sit spiritualis, quæ melior est corporali, iuxta Aug. in d. c. Duæ, & Tho. 2. 2. ar. 3. siue sit corporalis, est de consilio, vel saltem non de præcepto obligante ad mortale, exceptis duobus casibus. Alter est quando quis habet superflua naturæ, & occurrit, & petit ab eo alterius egens extreme c. Pasce. 86. dist. l. Necare, ff. de lib. agnos. Alter est quando quis habet superflua naturę, & status, & est alius egẽs necessarij ad suum statũ, vt sentit Aug. in c. Quid dicam. 14. q. 4. Hospitales. 25. dist. & Ambros. in c. sicut hi. 47. dist. & Tho. 2. 2. q. 32. ar. 5. & quodlibet. 8. art. 12. quod probatur per adducta à Caietan. ibi, & uberius in 2. Tom. de præcepto eleemosynę. 6. c. & Maio. in 4. dist. 15. q. 5. quãuis Panor. cõmunitus in c. si vero de iureiu. S. Ant. 2. par. tit. 1. c. 14. & sumista, verb. eleemosyna, oppositum teneant, non recte S. Th. 2. 2. q. 32. ar. 5. intelligentes. Quorum tamen opinio est vera, quoad hoc, vt non teneatur dare alicui egenti, tenetur enim de præcepto dare alicui vel alij quem ipse delegerit, vt clare resoluit S. Tho. in d. art. 12. In quibus tamen duobus non est de præcepto mendicante donando, sed satis est subuenire commodando, vel mutuando per dicta supra c. 17. nu. 61. & in Apolog. q. 2. Monit. 3. Extreme autẽ egere dicitur, non solum, qui iam animã agit, sed etiam cum indicia probabilia apparẽt eo deuenturum, nisi subueniatur, & non se offert, nec expectatur probabiliter quod ei subueniat, iuxta Th. in 4. dist. 15. q. 2. ar. 4. q. 4. & decisum Caiet. in d. tract. c. 2. Quo fit, vt ratione necessitatis extremæ non possit defendi opinio Soti, dicentis lib. 5. q. 3. ar. 4. de iust. & iure, ei qui est in periculo amittendi suum honorem, præcepto esse subueniendum. Tum quia ipsemet lib. 4. q. 6.

ar.3.de iust.& iur. dicit & bene, Hominem, esse dominum sub honoris,& famę, ad condonandum communiter cum metuo,et qui ademerit. Quamuis alia ratione infra eo.nu.17.defendetur.

V. Quod superfluum naturæ de quo supra,dicitur omne id quod alicui supereſt, demptis necessariis ad vitam suã, & suorum,superfluum vero status,est id, quod supereſt alicui decentibus necessariis ad vitam statumq; decentem suũ,& suorum,habita ratione casuum,non omnium qui contingere possunt, sed eorũ,qui probabiliter timeri,vel expectari debent: secundum omnes,quibus Caiet.addit quod ad eundẽ etiam statum pertinent necessaria sustentandis filiis,filiabus, mancipiis, famulis, hospitibus,cõtuuiis,muneribus honestis,& magnificentiis moderatis,sed & sentit Tho.& exprimit Caiet, vbi supr.& melius Sylu.verb.Eleemosyna.q.1.§.3.& in Rosa aur.cas.53.Quod necessariũ ad status decentiam,non cõsistit in puncto indiuiduo, sed habet latitudinem,eo maiorẽ, quo maior est status,quia in vno erit decem plus,aut decem minus,in alio centũ plus,centũ minus,& in alio mille plus, mille minus, &c. arg.l.1.ff.de iure deli.& c.de causis,de offi.deleg.& eorũ,quę de pretio iusto,pio, mediocri,& rigoroso dicta sunt 3.c.17.nu.122.& in c.23.nu.78.

VI. Quod ex hoc sequitur, facile iudicandum non esse aliquem sæcularem plura, quam quę suo statui necessaria sunt habere,cum etiam ille,qui ad aliquod dominium emendum,& mutandum suum statum in alium maiorẽ, ad quem idoneus est, pecunias congerit, non habet plus quam suum statum decet,vt dictum est c.præced.num.73. Diximus(sæcularem)quia re,vt infra seq.c.attingetur. Sequitur item Rosellam fine illa ratione dixisse paucos diuitum confessarios saluatũ iri,si eleemosyna in prędictis duobus casibus de præcepto foreturũ tot sunt,quot putat,huiusmodi diuites, quibus sit superfluum status,cum nec Reges,& magni Principes,qui habẽt thesauros ad bella, quæ probabiliter contra suas Respublicas timent,aut quæ pro illis gerere debent,superflua habere censeantur.

7 VII. Quod nemo tenetur ad dandam eleemosynam de suo statui decenti necessario,nisi egenti extreme: quia quisq; debet decenter viuere, aut statum suum in alium mutare,vt fusius Thom.docuit in d.q.32.art.6.pro quo est c.quoniam,24.q.1.& princ.c.1.& 2.41.dist.

VIII. Quod quamuis non soluens debitum,quando,vbi,& quomodo debet,ad restituendum damnum,quod ex illa mora creditor accepit,teneatur,iuxta supradicta c.17.n.25.& 26. Quatamen

tem pauperi eleemosynam non dat, etiam sub peccato mortali debitã, non tenetur ad restituendũ ei illam eleemosynam, damnũ,quod inde illi proueniet. Quia vt latius in Rep.c. cum verba.21.q.3.nu.714.& in Apol.q.2.Moni.2.diximus,charitas non obligat ad restituendũ illud,ad qꝰ alicui dandũ,aut facultatem,sub pœna peccati mortalis obligat.iuxta Alex. Ales.3. p.q.87.& cõmunem quam pulchre defendit Adrian.in 4.de Iust.q.2.col.9.concludendo ad restitutionẽ non teneri eũ,qui damnis aut factis posset,furtũ & damnum proximi,nõ impedire,nisi ex officio & iustitia ad id teneatur. Omittimus autẽ grauis breuitatis encomion eleemosynę quã sibi gratissimã fecit Christus ipse testatus est Luc.11. & Matth.25.& per totam diuinã scripturam,& suos sacros doctores. Quorũ summus Aug. in sermone 45.ad fratres in Eremo sic dixit,Non memini me legisse,aliquẽ male mortuũ fuisse,qui viuens opera pietatis bene exercuerit. Quare,vt alienum est ab omni iustitia,per quam quę tua sunt,quo iure,quaue iniuria coacernare diuitias,ita quoniam prudentia Christiana seruare illas eleemosynis dum vita suppetit,parcendo, & eas ad hæredes relegãdo,iuxta illud Agonistici gloriosissimę eiusdẽq; patronæ nostræ Luciæ ad Martrem,

Res seruata perit: miseris data porrigit alas
Ad superos, alæ duplices, argentea læua,
Aurea dextra, viamq; datori ad sidera pandit.
Certa præit viuos pietas, incerta sepultos
Consequitur: nam quod nostri est dum vita superstes
Arbuty, mox est alieni, vt vita receßit.

Item est item benignitatis euangelicæ,imo neque humanitatis Ethicę pauperem petentem à se asperis verbis repellere; quem cum ad largiendum ei eleemosynam non tenemur,licet non sit mortale iuxta S.Aug.c.vnũ sub fi.25.dist.quamuis enim non debeatur eleemosyna realis, debetur tamen benigna responsio,vt recte aduertit Maior.in 4.dist.15.q.7.

Circa prædicta opera misericordię siue eleemosynę, peccat mortaliter primo, qui habens superfluum etiã tantum naturę, non dat,potat,vel vestit egentẽ extreme,& occurrentem. Dixi occurrentẽ,quia non tenetur quis quærere alios,nisi id ei ex officio incumbat,per prędicta. Idem de non redimente,saltem quando,captum,quem credit alias iniuste occisum iri. Idem de non visitante, non hospitante,non sepeliente, cum extrema necessitas proximi,ea exegerit,per supradicta. Per quod respõ-

detur ad nouę quęsitũ, quod nõ tenetur sub culpa mortali quę rere eiusmodi egẽtes in carceribus, hospitalibus & aliis locis.

I I. Qui grandi licet non extrema necessitate pręsso, nõ fert opem necessariorum, quam commode ferre potest, & credit ne minem alium eam ei laturum, per dicenda infra.

I I I. Qui non facit aliquam de septẽ eleemosynis spiritualibus prædictis eius extremam necessitatem, quoad animæ salutem patienti, etiam si id non posset, absque iactura vitæ corporalis facere. Quia tenetur quis præstare animã proximi, suo corpori, vt probat vterque Tho. 2. 2. q. 26. art. 5. ad tertium. & q. 32. art. 5. & 6. Raro tamen eiusmodi necessitatem patitur Christianus. vt diximus in c. inter verba. 11. q. 3. n. 63. quum per contritionẽ absque alia ope saluari possit, c. Dixi, & c. magna, de pœ. dist. 1. Patitur tamen illã, qui existens in culpa mortali, & proximus morti putat se quãuis peccatorũ attritione saluũ fore, & ideo non curat eam augere, ad perfectionem necessariã, iuxta dicta c. 2. n. 2. Tunc enim videtur extreme indigere doctrina, de vera cõtritione. Eandem etiam necessitatem patiuntur paruuli Christianorum morti proximi, existentes apud infideles, vel apud fideles, nescientes baptizare. Dixi (Christianos) quia secundum sententiam Tho. receptiorem. 2. 2. q. 10. 11. & 3. part. q. 68. art. 10. filij infidelium adhuc expertes rationis, sine parentum consensu, non debent baptizari. Eadem etiam pati dici possũt, multi Gentiliũ in Indiis, Brasiliæ, & Peru, morti proximi, qui conuerterentur, si fide Catholica erudirentur. Quapropter quis cõstituto, adeo quidem, vt etiam clericus religiosus detegere proditiones, & coniurationes cõtra Rempub. facere si opus fuerit in remedium etiam coniuratores ipsos, licet irregularis, licet ob eas illi morte plectantur, modo id faciat protestatus se id facere, vt periculo imminenti, circa sanctam pœnã obuietur iuxta c. Prælatis de homic. li. 6. quod reprehendit Caiet. 2. sec. q. 26. ar. 5. relatus sup. c. 18. nu. 54.

I I I. Magna laude dignos esse, qui sæuiente peste, ægrotantibus spiritualia ministrant, licet ad id non teneantur, per ibidem dicta.

IIII. Peccat mortaliter, qui consulit mortale aliquod proximo aut dolo, vel culpa lata aliquid notabiliter noxiũ per præcepta c. 31. n. 9. Nisi id faceret, quo minus peccaret, iuxta Augustinum relatum in c. si quod verius. 33. q. 2. Quædam hic antea posita de non docente de ignorantia, consilio, rancore, tristitia & oratione prętermittimus, ne supra opportunius dicta re-

Christus rei Altissimus cui tam feruenter inseruiit multa signa dedit, corpus eius in dura casa mõtis asperrimi solitarie morientem, illesum præseruando, Lusitanosque aliquot casu illuc appellentes, nullo alio vinculo, quam charitatis coniunctos mouit, vt terras sibi vetitas, intrare ausi, quærerent illud, quæsitumque naui inferrent, in eaque ad Goam bis mille leucis & à Lusitania quatuor millibus distantem transueherent. Monentem innumeram multitudinem, primum Malacæ, deinde Goæ, ad excipiendũ eũ de naui honorificentissime, & reponẽdum in ecclesia, simul magna deuotione colendũ, vt & nunc colitur. Quo exemplo suo adhortans nos omnes, vt Deũ Opt. Max. ex animo oremus & flagitemus, quo multos tanto muneri aptos efficiat, eisque sortem animũ inspiret, cõmigrandi eo vbi tãta messis, & tam pauci sunt operarij. Vbi etiam ipse iãm pridem fuissem, nisi ille quando Vlisippone discessit, me iam profecturum, laboribus animo suo conceptis imparẽ iudicasset, dicens, vt absentiã patienter ferrem in terris, præsentiã speraturis cœlis Amen. Quæ prædicta cõsequitur Primo, eum qui nõ est parochus, nec Prælatus, non teneri cum probabili periculo vitæ suæ corporalis, ad inuisendum pestilentia, aut morbo cõtagioso infectum, & in extrema necessitate vitæ corporalis cõstitutum, quamuis secus si in extrema spiritualis versaretur, quod resoluendum est, quod dicit Gab. in sermone.

I I. Nullo statu, voto, aut præcepto humano excusari quem quin proximi poterit, à subueniendo proximo in extrema necessitate corporali, ad inuisendum pestilentia, aut morbo cõtagioso infectum, & in extrema necessitate vitæ corporalis cõstitutum, quamuis secus si in extrema spiritualis versaretur, quod resoluendum est, quod dicit Gab. in sermone.

Correctio fraterna quid, ad eam tenentur omnes, concurrentibus quatuor nu 12.

Correptio fraterna de solis mortalib faciẽda, nec de illis à cõfessario, n. 13.

Correctionis fraternæ ordo, & quando non seruandus. nu. 14.

Corrigens intentione mortali vel cum damno notabili, vt peccet, nu. 14.

12 V. Peccat mortaliter, qui non corripit proximũ in extrema necessitate spiritualis correctionis constitutũ, vel citra illam concurrentibus quatuor infrascriptis ad id necessariis. Pro cuius declaratione notandum, quod fraterna correctio vna de septem eleemosynis spiritualibus, est monitio proximi secreta, aut coram testibus, vt se à peccato emendet, arg. cap. Nouit, de iudic. & c. si peccauerit. 2. q. 1. ad quam præcepto naturali tenemur omnes etiam infideles, & etiam euangelio Matth. 18. fideles Prælati, & subditi, iusti, & peccatores, quamuis magis Prælati quam alij, & qui maioris sunt authoritatis, quam qui inferioris, modò quatuor concurrant. I. Quod certum sit proximum peccare peccatũ mortale, vel veniale periculosum. II. Quod speretur emendatio, aut saltem non timeatur deterius. III. Opportunitas non solum personæ, ita quod magis ipse quam alij ad id teneatur, saltem considerata eorum ad quos id magis spectat, negligentia, sed etiam temporis, quæ colligitur ex vtroque Tho. 2. sec. q. 33. & ex Tho. in 4. dist. 19. Adr. in 4. de correct. frater. Sot. lib. de Rat. teg. memb. 2. q. 2. Inno. Panor & aliis in c. nouit, de Iudic. Archid. & aliis præsertim Torrecrem. in c. si peccauerit. 2. q. 1. quamuis de nonnullis hoc ãter illos sit controuersia, quam tollere in d c. si peccauerit, nisi fuimus. IIII. Vt ea cõmode fieri possit, id est, absque eo notabili salutis, honoris, famæ, & fortunarum corrigentis, nisi emendandus, sit in extrema eiusmodi correctionis necessitate, quod raro contingit per supradicta nu. 15.

Nec quicquid dicant, excusatur quis ab ea faciẽda, eo quod peccato mortali teneatur, cum memini sua malitia prodesse, aut bonitas nocere debeat, c. 1. de post. prael. Itaque fullo. ff. de furt. Cumque quilibet possit ope diuina (quæ nunquam facienti, quod in se est denegatur) suorum peccatorum pœnitere, & eorum veniam consequi c. ponderet. 50. dist. cap. Dixi, de pœnit. dist. 1. Ad noue autem quæsita respondeo primo, quod non peccat quis peccato mortali omissionis correctionis, eo quod non corrigat eum qui per ignorantiam probabilem diei ieiunij vel festi non ieiunat, vel non audit missam, quia in eo non

non peccat ille mortaliter, nec venialiter periculose, quo cessante cessat præceptum de corrigendo, per prædicta.

II. Quod peccat ex eo capite, quo tenemur impedire peccatum mortale proximi peccantis ex ignorantia, vel fragilitate, vel errore, quũ id cõmode facere possumus, iuxta posita 5. nu.

III. Quod non peccat negligentia corrigendi, qui transiens per aliquam hæreticorum, non reprehendit eos tractantes sacra, aut vel imagines irreuerenter, vel docentes aut prædicantes, si nulla est ei spes emendationis, imo timor auctoritatis, quia deest secundum eorum quatuor, quæ dicta sunt obligationem corrigendi requiri. Consequitur hæc, quod non sit laudabile sit corripere proximum de peccatis veniali, aut cum risu inordinato, sermone otioso, nimia audiẽdi cupiditate, non tamen est mortale id non facere, iuxta Sanct. 2. part. ti. 16. c. 6. Confessarius autem nullatenus, nec publice secreto, debet corripere quemquã de peccatis ab eo confessis, vt recte monuit Sot. vbi supra memb. 1. q. 1. pag. 2. probatur copiose per ea quæ dixi in c. inter verba, nu. 627. in cap. sacerdos, de pœnit. dist. 6. nisi pœnitens significaret, se libi gratum, inducendo colloquia, vel consulendo superiorem. Consequitur item, non esse interdum peccatum, imo bonum, differre correctionem cuiuspiam, quoque in maius efficax, quo aptius correptus emendetur ab vtroque. Quia est temporis opportunitatem expectare. Qua cõ ratione excusari videntur, qui pueris ad furtum, & alia vitia proclinibus permittunt occasiones in ea labendi, vt in eis comprehensi vtilius castigari queant.

Ordo autem corrigendi est, vt primum secreto & fraterne, 14
deinde corripiatur. Deinde, si se ob id non emendat, coram duobus testibus, & postea iudici denuncietur Matth. 18. & c. si peccauerit. 2. q. 1. nisi damni periculum esset in mora, & non esset locus eorum. sua monitione, illum ab eo cessaturum. Si enim de facto esset, non deberet statim iudici denunciare, secundum Tho. 2. sec. q. 33. art. 7. ab omnibus receptum in c. nouit, de iudic. & in 4. dist. 19. & ab Adr. in 4. de Correct. fratern. & à Sot. de Ratio. tegendi, membr. 2. q. 4. Dixi (si certus esset) quia si dubitaret, statim deberet Iudici denunciare. Quod consequenter raro opus esse fraterna correctione secreta circa proditiones Reipub. & hæreses fidei Catholicæ, quia raro quis pro tali habere potest talem proditionem, aut hæresim penitus occultam. Non est item opus secreta admonitione, quando peccatum publicum est, iuxta S. Thom. receptum. 2. sec. q. 33. art.

7.Est autem publicum, vt paulo clarius quam Caiet.& alij di-
ximus vbi supra.nu.842.ad hunc effectum, quod est notorium
iure vel euidentia facti, vel saltē fama, arg.c.fi.de cohab.cler.
c.fin de temp.ord.c.si fama,& c.si presbyter.2.q.1.

VI. Peccat mortaliter, qui proximum de aliquo peccato in
ceptione mortaliter mala corripit, aut de peccato occulto co-
ram illius ignaris, non seruando ordinem supradictum, cum
damno notabili illius famæ, aut illius probabili periculo, per
dicta supra c.18.nu.16. Nam etiam peccat qui reuelat illud su-
periori, non seruata forma prædicta, etiam in finem, vt proui-
deat ne illud iteret, vt rectè asserit Sot. vbi supra memb.6.q.
2.pag.11.& ante illum Adr. quem ille non citat, contra Richar.
in 4.dist.19.art.8.q.1.

SVMMARIVM.

Emendatum Cap. non in inferenda. 23.q.3.num.15.
Iniuriam inferre, imbecillitas propellere, virtus.num.16.
Defendere omittens peccat, si consentit & etiam dissentiens si incom-
etiam cum incommodo.num.17.
Defendere vitā & bona proximi, & impedire damna, vt tenemur n.17.
Defendere qui lege iustitiæ tenentur.num.18
Defendere omittēs, non omnis cōsentit, & quis præsumitur cōsentire n.18.
Defendere omittens opitulando, peior simpliciter omittente, quia ille pecca
contra iustitiam, omittens autem simpliciter contra charitatem & ita
hic non tenetur restituere, ille sic.num.19.
Defendere omittens quis præsumitur consentire, & opitulari.num.19.
Irregularis nō est simpliciter cōsentiens homicidio facto, vel facilio.n.20.
Defensionis omissio etiam sine consensu cur peccatum.num.20.
Defendere omittentē consentire, vt verū scripsit opinatus confessarius n.20.
Intellectus nouus.c.quantæ, de sent.excom.num.21.
Scientia sola apparatus delicti, cur interdum morte plectitur.num.21.
Defensionis ex charitate debitæ omissio cur impunis in foro exterio
rum.21.
Defensionis quæ omissio irregularitatem, & censuras inducit.num.22.
Defendere proximū à dāno magni præceptū, quā sub mortali obligat n.22.
Peccat mortaliter qui proximi mortale non impedit, nisi grauis illa extet n.23.
Eleemosyna cur necessario fiat etiam multo non egenti.n.23.

25 HVic loco ad id opportuno pie lector, inferam summam
eorū, quæ huc pertinentia continet, comment. cap. non in
inferenda.23.q.3.qui est quintus eorum qui Manuali Hispano
adiungebantur, quorum summam huic latino me inserturū in
epistola ad te promisi. Ea igitur est, quod ibi nu.1.admonui. c.

Quod esse decerptum ex c.36.lib.de offic. Sancti Ambrosij, sed
vitiose, quatenus habet (ferenda) pro (inferenda) & imbecillis)
(propellere) & post verbum (fortitudinis) verbum (repellere) su-
perfluum, ita quod est sic legendum.
Non in inferenda, sed in repellāda iniuria, lex virtutis est, qui
non repellit à socio iniuriam, si potest, tam est in vitio,
quam ille, qui facit. Vnde S. Moyses Exod.2. hinc prius orsus
ornamenta bellicæ fortitudinis. Nā cum vidisset Hebræum
Ægyptio iniuriam accipientem defendit, ita, vt Ægyptium
occideret, atque in arena absconderet. Salomon quoque ait
Prouerb.24. Eripe eum qui ducitur ad mortem.
nu.2.& 3. colligimus ex eo quemuis Principem, magnani-
mumque virum debere sibi persuadere imbecillitatem esse, &
non fortitudinem iniuriam inferre, indignamque eis esse per-
fectionem illam, qua quidam putās se vel suos amicos nil pos-
sunt nil facere, nisi possint, aut faciant impune ea ob quæ alij
prosternitur, per multa ibi adducta. Verbum enim (virtutis) in il-
lo sensu, cæstius loquētium, fortitudinem significat, vt in illo
Cicer. ad Plan. Omnia summa consequutus es, virtute duce,
comite fortuna.
nu.4.& 5. quod peccat, qui proximum nō defendit, q ipse
hoc ibidem comprobat exemplo Mosis Exod.2.& auctorita-
te Salomon. Prouerb.24.& idem ait in c.pasce, 86.dist. cui con-
sentit Aug. in c.fi.ead.cap.& q.& Symachus, 83.dist. in princ.&
Innocen. Inno.3.c.quantæ, de sent.excom.
Inno.6.7.& 8. multa dubia contra conclusionē hanc adduxi-
mus. Pro quorū resolutione in nu.9. posuimus, primam sex de-
clarationum scilicet, eam plane procedere in eo, qui nō defen-
dendo consentiendo, quia siue defendere possit, siue non, siue sit
præsens, siue absens, consentiendo iniuriæ peccat, & tale pecca-
tum, quale qui iniuriatur, iuxta illud Apost. ad Rom.1. relatum
2.q.1.c. de offic. deleg. Digni sunt morte, non solum qui faciunt,
sed etiam qui consentiunt, & tradit Th. speciatim. 1.2.q.60.art.
4.c. 1.sec. quæst.1.4.art.4.
nu.10.& 11. cōtinetur secunda declaratio scilicet, quod non
procedat prædicta conclusio in eo qui ad defendendū non te-
netur, secundum vtrumque Tho.2.2.q.62.art.7. Non tenetur
autem ad defendendum, qui sine damno honoris, existimatio-
nis aut pudoris, id facere non potest, secundum Felinum in c.
de Hæreticis, & in d.cap. quantæ, relatum à nobis supra ea.
numero 6. cui nemo contradicit, nec nos vnquam in cathe-
dra contradiximus ante prædictum commentarium, in quo

12 nu.n

tamen id facimus,ob multa. Quorum summam ex præmissis & subiectis declarationibus, colligas. E quibus est, ꝙ in extrema necessitate nostræ defensionis constituto, subuenire tenemur etiam cum damno omnium eorum, quæ ad conseruandam vitam nostram non sunt necessaria,& consequenter honoris,poteris,exīstimationis,& fortunarum sustentandæ vitæ non necessariarum,iuxta illud Ambro.relatum in c.Non satis 23.dist. si quum rapitur quis ad mortem, plus apud te pecunia tua valeat,quàm vita morituri,non est leue peccatum.

In nu. 12. & 13.resoluimus,ꝙ charitatis lege tenemur,ad defendendam proximi vitam,ne iniuste ei adimatur, etiam cum incommodo omnium prædictorum, sine tamen vitæ periculo. Dixi (ne iniuste ei adimatur) quia non tenemur ad redimendam vitam iuste condemnati,etiam si Rex, vel lex,statutū aut sententia,pecunia redimendi facultatē faceret,& ita limitandum est prædictum c.non satis.Tum quia sanctum,& vtile est eius animæ,vt ea sic ei adimatur,per doctrinā Scot.in 4. dist. 15.q.3.§.De secundo,relatam ī.c.15.nu.22. Tū quia alioqui Rex ipse vel iudex damnans eum,in primis peccaret,non redimendo,quod est absurdum. Posset autem eiusmodi damnatus,vendere se in seruum, redimenti pretio redemptionis,per ea, quæ dicta sunt supra c.23.nu.96. Et quod eadem lege charitatis tenemur etiam ad defendenda illa eius bona,sine quib. vita non seruari nequit,arg.l.2.ff.de iurisd.omn.iud.c.præterea, de offic. deleg.& etiam ad impedienda eius damna externa,etiam cum incommodo nostro pecuniario, si probabiliter credimus, nullum alium id facturum,argu.Exod.23.& Deut.22.nisi damnum proximi esset tam paruum,vt arbitrio boni viri,non debeamus nobis incommodare tantum quantum opus est, ad illa impedienda arg.l.Præses.C.de seruit.c.si nō licet.23.q.5.vel nisi scandalum vel maius damnū inde sequeretur. Dixi (nullum alium id facturum) Tum quia id significant prædicta c.quatenus loquuntur de boue errante, & de asino iacente in via, ad quem reducendum, vel leuandum frequenter alij non inueniuntur. Tum quia tollitur necessitas, si est alius qui occurrat ei. Dixi (pecuniario) quia nō tenemur ad id cum damno honoratorum, quando damnorum magnitudo,& honoris paruitas,aliud suaderent,quia vt dictum est c.18.nu.47.maioris fit honos quam pecunia. Per quod excusantur multi viri graues, à defensione puerorum, & leuium hominum quos alij pugnis cædunt, nisi ipsi citato gradu, & cum notabili honoris & existimationis iactura,eis succurrant. Dixi (vel nisi scandalum vel damnum in-

de sequeretur)quo excusatur qui clara voce non cōtradicit conspectori alicui ex pulpito grauiter detrahenti, & qui nō libere minista morte damnatum,& ad supplicium tractum, ne ex tanta seditio inter exequutores & alios excitetur,vt probabiliter timetur,mores & vulnera innocentum timeantur,vt recte tetigit Adr.in 4.de Correct.frat.coll. 11. addens non teneri quem decet reprehendum herum aliquorum,ne se de rupe præcipitet, si velit se interfectum iri ab eis, suam intentionem bonam manifestantibus.

In nu.14. Quod aliqui tenētur defendere se & alios,non solum lege charitatis,sed etiam iustitiæ. Reges enim & alij superiores lege iustitiæ tenentur defendere se, & suos subditos, contra subditi suos superiores,arg.c.Regum,c.Administratores 23.q.5.& 5.ego.ff.de Iureiur.præsertim feudatarij,& eorum dominī.c.de forma, 22.q.5.& c.1.de form.fid.in vsib.feud. Item patres,tutores,curatores,heri,pædagogi, parochi, custodes,& alij similes,& è contrario,eos, filij, pupilli, minores,famuli,magistri,principia,parochiani,& custoditi,per notata à Pan.in c.1. de offic.pol.nu.9. arg.l.vt parentibus. ff.de iust. & iur.c.duo mulieres 23.q.4.l.1.C.de emend.propinq.& præcep.4.decalogi. Quod ad eos extendi dictum est ī.c.15.nu.3.

In nu.15.est tertia declaratio conclusionis prædictæ,videlicet quod malefactores ab iniuria nō defendentes,ei vere non cōsentiunt. Nec ideo tenetur pro cōclusione citari,habentes,quod qui non defendit cum possit,consentit,non sunt intelligendi de vero consensu, nisi cognitā de præsumpto,& tum demum etiam de præsumpto, quia non tenetur defendere, & commode potest, quamuis enim quis teneatur ad defendendum aliquem cum damno omnium bonorum facultatum,præsumi tamen non debet consentire,si illa defensio nisi cum tali damno facere potest. Tum quia indulgentia non est præsumendum delictum.c.1.de reg.iur.& l.1.ff.pro socio. & dubium est,an qui omittit defendere cum tanto damno, dicatur defendere,ob complacentiam iniuriæ,vel ob damnificationem:& hoc posterius præsumendo vitatur præsumptum delicti. Tum quia experientia, quæ est rerum magistra,c. fin.de elect.lib.6.docet,multos Principum,& aliorum fauctores minime impedire innumeras iniurias ad quas impediendas etiam cum damno facultatum tenentur, non quidem quod illæ eis placeāt, sed ne gratiam eorum,& spem donorum amittant. Ex quibus infertur, frequentissime quem præsumi

con

consentire iniuriæ cui vere non consentit, & contra, non consentire, qui vere consentit.

In nu.16. est quarta declaratio scilicet, quod multũ interest, inter non defendere solum, & non defendere, & consentire ex vna parte, & inter consentire & auxiliũ præbere, ex altera. Tum quia prius tantum est peccatum contra charitatem, aut misericordiam, & contra præceptum de diligendo proximo, vt & recte sensit Sot. lib. 1. q. 7. art. 3. de iust. & iur. Posterius vero, videlicet, consentire & auxiliari iniuriam inferenti, est contra iustitiam, vt ibi late probatur. Tum quia prius non obligat ad restituendum, posterius vero sic, quia vt suprà ca. 17. nu. 20. & in d. Apolog. q. 2. Mon. 2. & in locis ibi allegatis diximus, qui solum contra præcepta charitatis, & misericordiæ peccat, damnum inde sequutum restituere non tenetur, quia vero contra iustitiam peccat, sic.

In nu. 17. est quinta declaratio, scilicet, quod non omnis qui iniuriæ consentire præsumitur, iniuriã inferenti, auxiliari præsumitur, saltẽ auxilio, & delicti participem eum directe facat. Tum quia duæ præsumptiones speciales, non debẽt circa idem concurrere, præsertim ad augendum delictũ. l. 1. C. de dot. promiss. & not. per Card. in c. quia circa, de consang. quod fieret, si non solum consensus, sed etiam auxiliũ præsumeretur. Tum quia communis opinio, quam tenet Pano. in c. 1. de restit. spol. quamque ait cõmunem Dec. in c. 1. de offi. dele. & in l. culpa caret. ff. de regu. iur. & Ias. in l. vt vim. ff. de iust. & iur. tenet, non delinquere cõiter iure ciuili, qui solum non defendit, & quamuis iure canonico regulariter delinquat, non tamen est puniendus in foro exteriori, & si præsumeretur auxiliari, cõtra decendum esset, cum vtroque iure, opem ferentes delicto, puniendi sint, secundũ omnes in c. 1. de offic. deleg. cum ei annotat. Tum quia vt sentit gl. in c. si quis viduam. 50. dist. & clarius Inn. cõter recept. in ca. Petrus, de homicid. qui non impedit homicidium, quod nouit tractari, non fit irregularis eo sequuto, & si præsumeretur opem tulisse, censeretur talis. Tum quia vt quis incurrat excõmunicationem can. Si quis suadente. 17. q. 4. non sufficit. vt consentiat, etiam malitiose clerici percussori, si eius homine non fiat, nec aliquo modo iuuet, per cap. cum quis, de sen. excom. lib. 6. & si præsumeretur iuuare, censeretur excommunicatus, per c. sicut dignum. §. eos, de homic.

In nu. 18. est declaratio sexta, q̃ præcedẽs declaratio fallit, cum quatuor concurrunt, scilicet, potestas impediendi, obligatio id faciendi, commoditas einsdem, & notorietas delicti, hoc est, vt manife-

manifestum sit illud esse delictum, & manifesto fiat: his enim concurrentibus, non solum præsumitur consensus, sed etiã auxilium per c. quantæ, de sent. excom. per quod ibi late ostenditur non solum probari hanc fallentiam, sed etiam præcedentem declarationẽ regulariter esse veram: quod ad interpretandum plurimos canones, & leges, memoriæ mandandum est.

In nu. 19. Ex prædictis inferri, quod ratio, qua non defendens proximum peccat, non est quia consentit offensioni, nam non defendat, siue non, consentiendo peccat, & contra, siue consentiat, siue nõ, non defendendo peccat: sed quia omittit facere, quod ei lege charitatis, vel iustitiæ præcipitur, vt faciat, interdum cum damno suarum facultatum, & honoris, interdum sine. vt prædictum est, quamuis cæteris paribus consentiendo magis peccet, & ita iura dicẽtia eum qui non defendit consentire, non significant, nõ consentientem non peccare, sed potius non defendentem præsumi consentire, quod est verum in eo, qui debet, & potest commode, imo & auxiliari, si cum effectu concurrat euidentia iniuriæ, vt prædictum est.

In nu. 20. Quod ex prædictis inferuntur decem & octo, quo rum quibusdam subiicimus. Primum, nullam esse opinionum exponentium prædicta iura esse omnino veram, non obstante, quam Bernar. refert in d. c. quantæ, qui nimis extendit ad omnes, qui quomodolibet possunt, non defendunt. Nam Bernard. qui eam nimis restringit, ad solos habentes potestatem: nam ex multis eorum constat loqui etiam de quibusdam. Non item Innoc. Panor. & communis, qui partim restringunt, & partim restringunt plusquam prædicti, dicentes, quod de omnibus personis, tam publicis quam priuatis, sed non dolo id facere omittentibus. Veritas enim habet, quod ad effectum peccandi loquuntur de omnibus personis tam priuatis quam publicis, & tam de omittentibus dolo, quam negligentia, & de ferendo, vel non ferendo opem, modo lege charitatis, vel charitatis ad id teneantur. Dixi ad effectum peccandi. Nam ad effectum incurrendi censuras, & restituendi non solum comprehendunt obligatos ad illud, nõ solum ex charitate, sed etiam iustitiæ, quia hi soli incurrunt censuras, & tenentur ad restitutionem, per adducta latius ibi, & suprà c. 17. nu. 25. & in prædicta Apol. q. 2. mon. 3. & nu. 8. & duob. sequent. q̃ nec gl. nec doctores attigerunt istum sensum prædicti cap. quantæ, de sent excommunicationem tamẽ nos ibi damus numero 30. scilicet, Quod quicunque

cunque potest commode, & non defendit clericum ab iniuria manifesta, quæ manifeste infertur, est excommunicatus, vel excommunicatus talis, & ratio eius noua est, quia opitulatur, aut præstatur aliquo modo ei opitulari, & ita legem iustitiæ violare. Dixi (est excommunicatus) ad includendu eum qui vere omittit defensionem ad opitulandum. Dixi (vel censendus) ad includendum eum, qui non vere omittit ad opitulandum, sed ob timorem pudorem, vel negligentiam. At quia non obstat manifesto delicto, manifesto facto, cum commodè possit, præsumitur velle opem ferre, vt ibi latius deducitur.

In nu. 32. quod ratio à nemine reddita, qua nitì potest rigida illa sed iusta decisio Bar. in l. vtrum. ff. ad l. Pomp. de Parric. licet, quod quamuis regulariter nemo puniri debeat, eo quod sciat parari delictum, & non indicet, fallit tamē in filio, seruo, & subdito sciente parari illud in patrem, dominum, aut alium superiorem, præsertim supremum. Est inquam, ratio, quod alij solum regulariter delinquunt cōtra præcepta charitatis, hi vero contra præcepta iustitiæ, quæ iubet, vt superiores defendāt inferiores, & contra, inferiores, superiores, vt suprà tactum est, quam rationem Bald. si considerasset, & qui eum sequūtur relati à Feli. in d. c. quantæ, non tam acerbe in Bar. inuectus esset. Qua ratione merito acrius animaduertitur in eos qui magistratus vel ministros eorum non defendunt, quàm qui alios priuatos non tuentur.

In nu. 33. quod ex eisdē colligitur ratio noua, cur regulariter, qui alium non defendit, quāuis in eo peccet, nō punitur in foro exteriori, neque ciuili, neque canonico iuxta communem suprà relatam, & in foro conscientiæ sic, scilicet, quod omissio defensionis, regulariter, non est contra iustitiæ leges, quamuis sit frequenter contra leges charitatis, & ideo legum iustitiæ pœnis puniri non debet.

22 In 34. & seq. Neminem incurrere cēsuras, vel irregularitates non defendendo alium, nisi lege iustitiæ ad id teneatur, ideoque recte nos respondisse clerico cuidam Insulano, non incurrisse irregularitatem, propter homicidium sequutum, eo quod ipse sciens illud tractari, non monuit occisum, arg. gl. c. si quis viduam. 50. distinct. & doctrinæ Inno. in c. Petrus, de homicid. & Anto. 2. par. tit. 28. c. 2.

In nu. 39. & 40. Quod recognoscēs manuale Hispanum antea compositū de glorioſissimę Magdalenę facto anno 1556. cius, vt puto, beneficio, inueni solutionē cuiusdā antinomiæ, quæ me diu multūq; torserat, inter conclusionem cōmuniter receptam & sup-

& suprà nu. 3. positam, quod nemo regulariter tenetur ad præstanda opera misericordię corporalia sub culpa mortali, nisi grauis sit extreme, & inter illam certam, quod quilibet tenetur proximi etiam inimici errantem reducere si potest ad bonum, bonum item sub onere iacentem subleuare, vel ad subleuandum iuuare, si credit probabiliter alium id non facturū, vt d. c. Exod. 23. & Deut. 22. q. probat idipsum faciendū esse, & de qualibet alia re proximi, amissa. Quæ proculdubiō habent, etiam eū proximus non eget eis extreme. Solutio autem vera & noua est, quod illa procedit quoad dandum consilium, & de lucro tractanti, hæc vero, quo ad impediendum alterum alteri tractanti de damno vitando. Pro quo discrimine aduertendum, & plus fauent iura agenti de damno vitando, quam consulenti de lucro captando. l. 2. §. portio. ff. ad legē Rhod. d. l. fi. ff. Pet. & com. rei vend. l. Si is cui. §. fi. de furt. & l. si sterilis. §. cū venditorē. ff. de Actio. empt. Ex quo & positis 5. nu. 17. inferre ad ferē faciendē, qui offendit mulionem egentem ope alterius ad leuandū multum luto hærentem. nam si est iter à multis frequentatum, quos credit probabiliter ei auxiliaturos, non peccat mortaliter non opitulando ei: alioqui sic, vt peccaret, si ignotus per frequentatum. Et ad offendētem iumenta progredientes depascentia, & ad videntem ædes, segetes, aut supellectilem proximi ardere, & non extinguit cum posset ignem, & ad videntem famę proximi grauiter detrahentem, qui licet non credat, putat tamē alios credituros, si ipse non resistit, & ad grauem innumeros videntes notabiliter lædi proximi fama, bonis, vel corporis, & honorem, vel rem familiarem, nam credunt alios non impedituros illa mala, & ipsi non impedierant, è quibus etiam esse videtur, qui videt aliū emere animalia, pannos, prædia vel alia vitiosa, vel longe minoris pretiosa, quam putat ipse & non monet illum.

nu. 41. & septem seq. probatur, & defenditur conclusio huc 23
dictum posita in c. 14. nu. 26. scilicet, peccare mortaliter eum qui non possit non impedit peccatum mortale proximi. Probatur conclusion. Primo, quod per dictum cap. non in inferenda, & malum conclusum est suprà lege charitatis obligari nos ad impedienda mala, vitam corporalem proximo adimentia. At vita animæ pretiosior est & magis diligenda quam corporis, secundum Tho. receptum 2. sec. q. 26. ar. 5. & probatur 2. 2. q. 64. q. 3. ergo magis tenemur ad impedienda mala, quæ ei vitam animæ adimunt, sed peccatum mortale, ei adi-

mit vitam animę, cap. resuscitatus, cap. omnis, de pœnit. dist. 1. ergo & c. Deinde quod Augu. in c. ipsa pietas. 23. q. 4. in effecta vtitur hoc argumento, ad hoc ipsum propositum. III. Quod mortaliter peccat, qui proximum volentem se præcipitare, non retinet, quum possit. c. nimium. 23. q. 4. & qui non extrahit etiam inuitum è domo iam ruitura. d. c. ipsa pietas. IIII. quod qui, vt supra proxime dictum fuit, potest impedire damnum proximi, quod credit ab alio non impeditum iri, & non impedit, mortaliter peccat, Exod. 23. & Deut. 22. At nullum damnum est maius proximo quàm mors animę, quam peccatū mortale infert, ergo &c. V. Quod magis tenemur ad impediendā futura peccata, quam ad puniendā præterita, arg. c. præterea. 2. de spōs. & eorum, quæ late citamus in c. inter verba. 32. q. 5. à nu. 62. At constat, ad corrigenda præterita proximi peccata nos teneri Matth. 18. & c. si peccauerit. 2. q. 1. à fortiori ergo tenebimur, ad peccatum nondum commissum impediendum. Vnde ad impedienda peccata futura in omni casu inquiri potest, iuxta quodam dictum sing. Inno. in 4. in c. 1. de Post. præl. col. 2. communiter recep. nō tamen ad punienda præterita, nisi certis casibus, vt dictū est in c. 18. & dicetur infrà c. seq. & à laico clericus capi potest, ne committat, non tamen pro commissis, iuxta Panor. in c. 3. & c. vt famę, de senten. excom. & c. cum ab homine, de iudi. communiter recep. VI. Quod ad euitandum scandalum, quo proximus peccaret, debemus facere, aut omittere omnia etiam in Euangelio consulta, quę sine peccato possumus. c. 2. de oper. nunc. vt sunt aliquot eleemosynæ, ergo, &c.

Quę conclusio procedit non solum quando sine damno, dedore, & dedecore, id facere possumus, vt dixit Feli. relatus & confutatus suprà nu. 18. sed etiam si oporteat ob id amittere facultates, honorem, imo & vitam quando eius anima, in extrema nostræ opis necessitate constituta est. Procedit etiam quando non est in extrema nostrę opis necessitate, ob suam tamen imbecillitatem, vel ignorantiam crassam, aut affectatam, aut ob alias causas, & occasiones peccandi, in ea est necessitate, vt nisi nos ei opitulemur, peccatum mortale committurus sit, & spiritualiter, moriturus, & si opitulemur, non quę est singularis doctrina pientissimi eiusdemque doctissimi illius Adrian. in 4. de Correct. frat. col. 12. quæ prędicto die Magdalenę sacro, casu reperta, magna me liberauit animi angustia, simul dolore afficiens, q nulla eam ratione fuisset, solum inferens ex ea, eleemosynam spiritualem arctius præcipi quam corporalem: Pro qua tamen adduximus rationem, quam nunquam alibi audite vel legere memini-

mus, videlicet, nos teneri ad impedienda mala proximi quæ ille vitare potest, si vult, modo sint eiusmodi, quibus alter non potest consentire, qualia sunt præcipitium, suspensum, domus ruentis oppressio, de quibus prædicta capitula. & ipsa pietas: quales item cibi vel potus, vel medicinę iam necessarię renutus, iuxta gl. solem. in §. 2. 83. dist. mors & mutilatio membri. l. liber homo. ff. ad l. Aquil. c. continuat. de sent. excom. At mors animæ, quā peccatū infert, est eiusdem ergo tenemur ad impediendam eam, etiā illi, qui non est extrema nostræ opis necessitate constitutus. Itaq; inter eleemosynam spiritualem, & corporalē in hoc non est discrimen, vt ad illationem significauit Adr. quamuis sit discrimen, in eo quod eleemosynā spirituale tenemur largiri constituto in extrema illius necessitate, etiam cum periculo vitæ: Corporalis autem non nisi citra illud: per quod eius illatio verificatur.

Procedit item prædicta conclusio etiam si ad impediendum malum proximi oporteat nos nō vti iure nostro spirituali vel temporali, quo absque peccato, possumus non vti, arg. illius Matth. qui scandalizauerit vnum de pusillis istis, & cap. 2. de oper. nunc. Tho. 2. sec. q. 43. ar. 7. & 8.

Locum autem procedit prædicta conclusio, nisi concurrentibus omnibus quæ requiruntur, vt nos præceptum fraternæ correctionis obligaret, videlicet, certitudo quod peccatum est mortale, effectus impeditionis, & opportunitas tam personæ, scilicet quod sit, quæ magis ad id teneatur, saltem ob negligentiam magis obligatorum, quam etiam temporis, vt colligitur ex omnibus Thom. & aliorum vbi suprà citatorum, quibus addita esse necessaria, quo præceptum fraternę correctionis monstrauimus.

Item procedit, quādo proximus nō est peccaturus ex ignorantia vel fragilitate, sed ex malitia, & ad impediendū oportet, vt constet vti iure vel bono suo spirituali vel tēporali, iuxta illud Matt. 15. sinite illos, cęci sunt &c. & allata per Tho. vbi 3. & per nostros in cap. qui scandalizauerit, de regu. iur. & d. c. de oper. non. nunc. Quod cōfirmatur eo, quod diximus superius non teneri quem ad donandum 100. etiam si possideat qui sese futura suspensurum affirmat nisi ea donentur.

Per quas declarationes, facile soluuntur quatuor argumenta primū, q non peccat mortaliter, qui petit mutuum ab eo quem credit non nisi ad vsuram daturum. II. quod qui à parocho petit, vt suum filium baptizet, credens eum facturum mortaliter quia credit esse in mortali, & antea nō

cõtritum iri. III. quod neque mulier, quæ ob vanam gloriam venialiter sine alio fine mortali se comit, quãuis credat, aliquem ob id concupiscentiam mortalem concepturum. IIII. quod nemo tenetur ad eleemosynam impartiẽdam sub pœna peccati mortalis, nisi in extrema illius necessitate constituto vt dictum est supra nu. 11. Et qui vult mortaliter peccare sciens id esse tale, non est in extrema necessitate opis alienę, cum voluntarie id faciat. 15. q. 1. §. 1. Possunt etiam solui duo prima, per duas declarationes postremas, tertium vero de muliere se comente per adducta 1. c. 3. nu. 5. & c. 25. nu. 19. quartũ autem solvitur per primam & secundam declarationẽ, quatenus habent, teneri nos ad impendendum mala proximi, quibus ille iuste consentire non potest, quãuis non sit in extrema nostrę opis necessitate constitutus.

Cap. XXV. De peccatis diuersorum statuum & primum Regum.

Rex vt peccet aliena capiens, capta non restituens, malo, vel ob malum finem gubernans, seditiones excitans, & non extinguens, & sine causa bellis, & pacis non exercens, nu. 1. non habens attentos proprios sumptus, num. 2. Cumulans vel non cumulans debitas, vel non malas arces. num. 2. & 3. vel vias publicas vel non compositas. Item vel frens legem pœnalem, nu. 4. Vel dispẽsans circa legem naturæ, vel priam, num. 5. non permittens subditis suas immunitates, vel earum, bellans sine causa, vel cum ea male, vel malo fine impellens. Vel sitationes spirituales, & non iura superindicens, nu. 6. cogens ad operari, & officia nimium care vendens nu. 7. vel cogens ad munia, vel præficiens indoneos officijs, vel beneficijs, non corrigens vel rum delicta, vel admittens prauas consuetudines. num. 8. vel admittum, vel iudicans male, nu. 9. 10. & 11.

Officiũ vendens, vt peccet, & cuiq; pretiũ bonestũ statuere esse vitium. Citatio iuris naturæ faciendæ etiam per Regem, nisi maxima causa suadeat. num. 9.

1 PEccat mortaliter Primo, qui Rex vel Monarcha aliena Regna & dominia iniuste quæsita non restituit, nulla iusta causa ad hoc excusante c. quid culpatur. 23. q. 1. cap. si res. 14. adiuncto c. sæpe, de rest. spol. ventiliter autem periculose, qui ea gubernat, principaliter ob voluptates, vel diuitias, aut gloriam & honorem per supradicta c. 23. nu. 7. & 8. sancte resoluit Tho. de Regim. Princ. lib. 1. c. 7. & 8. Hinc patet

simulaborum eius vir tolerabilium, debet esse ipse Deus, cuius vices in terra gerit, & vera beatitudo de qua sup. Præl. 4.

II. Qui iuste possessa iniuste gubernat nõ reddendo suum populo suo, vel excitando factiones, vel non sedando eas, non prouidendo annonæ, vel aliarum rerum caritati, aut præficiendo officiales inidoneos, aut non ferendo leges necessarias, vel abrogandas non exequendo, aut non communicando armis, arte militari exercitiis ad se, & illa tuenda necessariis, adeo vt iudicio prudentis, ea vel partem eorũ, probabili amissionis periculo subditas, iuxta mentem eiusdem Tho. vbi sup. c. 15. & probatur per c. 7. incipes. & c. administratores. 23. q. 5. & c. alius. 15. q. 6.

III. Qui per iniuriam non habet propria armenta boum, & 2
equorum, arietum, porcorum, & mares selectos, quo habeat semen, aut non habet equitia producendis equis ad bella necessariis: hæc enim sunt mortalia, aut certe venialia graui iudicio nostro, non sunt peccata, omissa ad vitandos sumptus, & ad quærendum plus, ex prædiis locatis, quam per se ipse, & de suis herbis locatis, quam per armenta sua, & greges ipsius, aut ad melioribus curis occupandum tempus, quod impendendum est, argu. c. non mediocriter, de consecr. dist. 4. quod mirer, nec Thomam, nec alios animaduertere, quum omnes Reges ea facere omittant.

IIII. Qui adeo negligit coaceruare diuitias artificiales, aut argenti, pecuniarum, & aliorum similium, vt se suumq; regnum exponat probabili periculo perendi fame, bello, & aliis malis, quæ probabiliter defectu pecuniarum, euenire possunt, è quibus est mutuari à subditis, cum pudore & periculo defectus, subditam in eorum fauorem, vel à nummulariis sub graui interesse ad quæ postea soluenda, nimium sit grauandus populum, ex mente eiusdem vbi supra c. 7.

V. Qui pecunias congerit grauãdo notabiliter subditos, ob 3
auaritiam, nullo iusto fine proposito, iuxta S. Anto. 2. part. tit. 1. c. 2. quia id est contrauenire præcepto de dando superflua pauperibus iuxta dict. supra c. 23. nu. 73.

VI. Qui prodigis largitionibus ita indulget, vt se exponat probabili periculo vsurpandi aliena, vel tributa maiora quam per eã exigendi, aut debita statis diebus non soluẽdi, aut onere graui sine interesse, ac cãbiorum se suumq; regnũ, in maximã propterea inducendi propter rationes Arist. in epist. ad Alex.

& per leg.part.Castellę.14.2 par.tit.5.& mentę.S. Th.vbi sup.

VII. Qui adeo negligit munire suas arces, vt occasionem populo præbeat irreuerentiæ, vel rebellionis, aut alijs inimicitiis occupandi Regni, aut partem illius, iuxta mentem eiusdem Tho. vbi sup. lib.2.c.11.

VIII. Qui negligit per incuriam imperare refectionem, & custodiam viarum publicū sui Regni, ita vt viatores notabilia ob id damna incurrant, aut de suis publicis reditibus, pauperibus extreme egentibus, & à se petentibus non subueniat, iuxta eundem S.Tho. vbi sup.c.12.& 15. Dixi (negligit) quia secus si per ignorantiam, aut impotentiam id omittit, arg.l. impossibilium.ff.de reg.iur.& c.ignorantia.eod.tit.li.6.quamuis hoc alij non animaduertant.

IX. Qui habet cum alio Rege Christiano, super aliquo Regno vel dominio, aliquam dubiam, & antiquam controuersiam, quæ de iure non potest extingui, quia non habet superiorem, neque bello, quippe quorum armis adeo creuerunt, vt neuter ab altero omnino superari possit, nisi facta per stragem copia Turcis iuuadendi quod reliquum est Christiani orbis, vel bonam partem eius, & non vult in arbitros suspicione carentes conuenire, nec petere vel accipere conditiones honestas, quibus pax firma fiat, quod probauimus in Repet.c. quando, de consec.dist.1.uot.9.nu.90.

X. Qui aliquam legem pœnalem constituit principaliter propter suam vtilitatem priuatam, quo eius transgressione, aut dispensatione multas pecunias cogat c.erit autem. 4. dist. & Communis in c.2.de const.

XI. Qui dispensat in legibus diuinis, aut naturalibus absque iusta causa, & qui in propriis cum notabili dāno, au scandalo publico vel priuato, & qui delicta diuina lege, aut naturali dānata sine iusta causa cōdonat, videns, aut videre debens, se ad alia similia occasionē præbere, aut lites, vel solutiones debitorū, sine iusta causa suspēdit. Tū per glo.sing.c.non est, de vot. 6.ex parte.de consu.ca.de iure.de iureiu.c. si ecclesia.23.q.4.c. Regū.23.q.5. Tū quia omnis iniustitia rei notabilis est mortalis Th.2.sec.q.59.art.4. Dixi (sine iusta causa) quia cum causa, & sine scādalo notabili, illa licita facere potest, l.1.C.de leg.

XII. Qui non permittit populo suo tueri suas libertates, sibi ex iure diuino, aut humano iurato debitas, aut bona populi vsurpat, & restituere obligatur, arg.c. Reges, & c.Principes, 23.q.5.& l.2.C.si quacunque præd.pot.& c.si res.14.q.6.

XIII. Qui minis, aut precibus importunis adigit aliquē ad donationem sibi sua bona, absque iusta in id causa, cum obligatione restituendi, argum. c. cōuenior. col.2.25.q.8.2.Reg.c. ab omnis ti.ff.& C.quod me.cau.& Bart.in tract.de tyrā.n.20.

XIIII. Qui gerit bellum iniustum defectu authoritatis, aut iustæ causæ cum obligatione restituendi, aut iustum ex bono animo, & sine iniutto obligatione restituendi, iuxta quosque Th.2.sec.q.40.ar.1.

XV. Qui impedit visitationem monialium iuridicam. Clementes, de stat.Monach.& est excommunicatus, si admonitione non desistit cap.Clem.6.fin.

XVI. Qui exigit à suis subditis aliqua tributa, noua absq; necessitate publica cū obligatione restituēdi, quāuis in bonū finem erogat.c.nullatenus sub fi.23.q.1. & multo magis si ad superfluum vsum vel vesticum, pompas, conuiuia, prodigalitates, quas vulgus liberalitates appellat sum. confess. lib.2.tit.5.35.n. 1.Dixi (noua) quia si antiqua bene statuta ita prodigit, nō tenetur restituere, nec mortaliter peccat, nisi aliqua circustātia formæ, materiæ, aut alia mortalis interueniat, per supradicta n.2.& 3.Dixi etiā (absq; necessitate publica) quia cum hac exigere accipere posset, si ad eā sui reditus non sufficerēt, arg. com. secundū de Præb.& c.2.13.q.2.& eorum, quæ ibi citātur.

XVII. Qui adigit subditos suos, ad id nō obligatos, sibi domum ædificare, agros colere, vineas fodere, aut alia similia facere sine integra sui laboris cōpensatione, Ant part.3.tit.3.c.4. l.4.subdēs, bis eū peccare, qui diebus festis ad hoc eos adigit.

XVIII. Qui officia sui Regni vendit tam care & talibus personis, vt probabiliter credat, aut credere debeat, eas male illos vsuras, aut subditos oppressuras per rationes Auth. vt iud. Siciliam Brabantiæ opus, 2.q.1. quamuis præstaret, non venderet, quia fit, vt dictum Panor. cōmuniter recepti in c.1.& 2.ne eius iurisdictionis accipiunt, lucrum sordidū esse, & accipiēdo graviter peccare) restringendum sit ad personam, quæ superioresve agnoscit, & locum, vbi vetitū est lege obligante ad mortem, consuetudo præscripta derogauit, sine licētia eius, qui potest ad vendendum honesto pretio personis idoneis. Et consequenter non sunt damnandi Reges & Principes, qui dāt pro pecunia in dotem, vel mercedem obsequiorum, quæ etiam ipsi officiarij illa vendentes tam honesto pretio idoneis personis vt probabiliter credatur, eas illis nō male vsuras, neque pretium male datum, peius extorqueant. Quare ob ea

quæ in Curiis Monarcharum fieri vidimus, eorum confessarios, cõsiliarios & Regni procuratores admonemus, videri è re publica & animarũ salute fore, lege aliqua circũspecte statuere vnicuique officio, vel muneri certũ pretium, vltra quod nil dari, vel accipi posset, declarãdo eũ qui plus acciperet, plus resto pretio accipere, & addẽdo, ne remissioni locus esset, & tẽpore quo titulus cõfertur, cogerẽtur partes iurare de nõ plus dãdo, vel accipiẽdo: cũ in dies adeo eorum pretia creſcant, vt emẽtes honeste viuere nequeãt, nisi magno Reip. malo illa quę forte mutuo & sub vsuris, vel intereſſe acceperunt, recuperẽt.

Admonemus hic fœ. rec. Pium V. tuliſſe legem an. 1571. mẽſe Decembri, cõtra ambientes officia iuriſdictionis adminiſtrationem habentia, in hæc verba, Nemini de cætero liceat, mediante pecunia vel ſolutione, & traditione, ac promiſſione alicui aut cenſeri potuerit, ipſum contrauenientem eo ipſo confiſcationis omnium bonorum, degradationis, & amiſſionis tam priuilegij doctoratus quam quorumcunque per eum obtentorum officiorum tam ſecularium, quam eccleſiaſticorum ac demum vltimi ſupplicij pœnam irremiſſibiliter incurrere volumus, & infra. Et quod vbicunque, & quandocunque contigerit per interpoſitam perſonam, aliquas pecunias, ſeu alias res traditas ſeu promiſſas fuiſſe alicui curiali, familiari, vel cuicunque alteri perſonæ pro officiis, & dignitatibus iuriſdictionis adminiſtrationem habentibus, is qui officium huiuſmodi obtinuerit, ſe à præmiſſis attenta interpoſitione perſonæ huiuſmodi nullatenus excuſare queat, quinimo nulla admiſſa ignorantiæ excuſatione, ipſo iure præſumatur ſolutionem, & promiſſionem huiuſmodi, de eorum, qui officia & dignitates ſimilia obtinuerunt conſenſu & mãdato penitus eſſe facta, eiſdemque propterea pœnis ſubiacere omnino intelligatur.

8 XIX. Qui cogit aliquem ad certum matrimonium contrahendum, vel à contrahendo impedit. Ant. 3. part. ti. 2. ca. 4. §. 5.

XX. Qui præficit officiarios inidoneos, imperitos, aut malæ conſcientiæ, credens, aut credere debens eos tales eſſe, aut per iuſtã ignorantiam præfectos, poſtquam id reſciuerit, non deponit cum poſſit abſque ſuæ vitę periculo, & damno Reipub. cum obligatione reſtituendi damna quæ fecerunt. Scot. in 4. dist. 15. q. 2. artic. 4. per ea, quæ copioſe diximus in Prælect. ca. Quando de reſcript. excep. 11.

XXI. Qui ad ſacerdotia, vel beneficia eccleſiaſtica, quorũ eſt ius patronatus præſentat perſonas inidoneas ętate, ſcientia, vel moribus, aut parrquos. ad tales præſentandũ cõtra c. cũ in cũ ſit ele. & c. grauo, de prę. & alia late dicta exceptione citata. Ad quæ quæſitum reſpondeo, non peccare poſſidentẽ virtute Bullæ Iulij III. aliqua bona tanquam prophana, quibus ille ſuos impoſuit onus aliquarũ miſſarum, conſtituens eum ſolum eorum, & earum, quia etiam abſque tali bulla poteſt ea iuſte poſſidere, vt alia quippe quæ nullius ſpeciei ſacrorum ſunt, vt colligitur ex Thom. recep. 2. ſec. q. 99. art. 1. non ſunt bona eccleſiaſtica, licet oneri eccleſiaſtico ſint ſubiecta. ex parte. de cenſib.

XXII. Qui non cohibet ſuos ſubditos ab vſurpãdo alieno, furtum, rapinas, munera, aut per alium quemuis modum iniuſtum obligatione reſtituendi. Rich. in 4. diſt. 15. ar. 5. q. 5.

XXIII. Qui negligit abolere prauas ſuæ terræ conſuetudines, veluti vſurarum, ludorum periculoſorum animæ & corporis ſine ſcandalo id poſsit, aut permittit falſas menſuras & pondera iniuſta rerum venalium, cum obligatione reſtituendi. Rich. vbi ſup. c. error. 23. diſt.

XXIIII. Qui per ſe vel alium condemnat aliquem præſertim ob crimen in dicta cauſa, aut non conceſſa ſe defendendi habere, aut ſine ſcientia publica, per publicam probationem inductus, ſcientia priuata, per priuatam probationẽ quæ ſecundum mentem Th. 2. ſec. q. 67. art. 2. & clarius Caiet. & clarius in ſumma. ver. Homicidium. Tum quia ſententias publicus eſt, authoritate & ſcientia publica & nõ priuata ſententia eſt. Tum quia iuris naturalis eſt ne quis inauditus & indefenſus damnetur. Clem. Paſtoralis. §. Cæterum, de. Sent. excom. memorabilis in extrauag. 1. de Dol. & Cont. Quo fit quod in eos, grauiſsime peccare Reges, & Principes, & eſſe homicidas qui aliquẽ etiã ſubditum, inauditum & indefenſum, vel honoribus, aut alio mortis genere, interfici iubent, vel beneficiis quam ſola ſcientia priuata ducti. Eodem item modo peccare mandatores talium mandatorum, neque excuſari obediẽtia quam ſuis Regibus id præcipientibus debeant, quoniã contra ius naturale, vel diuinum, non eſt eis obediendum c. ſi quis. 11. q. 3. qui reſiſtit. 11. q. 3. & Caietan. in d. verb. Homicid.

contra vero non peccare eum, qui secundum allegata, & probata iudicat, quamuis vti priuatus, oppositum iustũ esse sciat, adeo quod eum quem priuare scit innocentem, iuste condemnet, probatum innocentem, saltem quando quoad eius fieri potuit omnia fecit vt veritatem cognosceret, & ne de illo casu iudicaret iuxta S. Tho. in d. q 67. art. 2. & alios graues authores, quos Caietan. ibi adducit. Pro quibus est text. in l. illiciatores, §. veritas. ff. de offic. præsid. & in c. pastoralis. 1. quia vero, de officio. deleg. & vtrobique cõmunis. Dixi (ad nutum non admouibilibus) quia in aliis secus est, arg. l. qui potest inuitis. ff. de reg. iur. qualia sunt officia Castellę Regia, lib. 2. ord. tit. 7. & idé quæ tes notaria est, vel ex natura rei, vel actis constat, nullam demnando defensionem competere c. bonæ 1 de elect. vbi Pa. normit. adiũcto c. cum olim, de re iud. vbi post alios Felic. 5. quia scientia publice notorij publica est, & nõ priuata. vt tenet Tho. 2. sec q. 67. art. 2 facit c. ad nostram de iure iur. Idem quum aliqua magna & iusta de causa, non recognoscens superiorem omittit audire, & vocare reum, vt probauimus in c. de caus. poss. per glo. sing. in l. antepen. ff. in quib. caus. maj. laudatam per Rauen. in d. c. 1. & Decium in c. ex parte 2. de offic. deleg. col. 2. & c. quæ in, de const. col. 9. modo cutet allegari, & probari pro parte absente, quæcunque possunt. Per quod excusauimus magnum quẽdam Monarcham qui virtute processus in absentia facti, & sententiæ sine citatione latæ, fecit capi plecti quendam suorum militum ducem, sibi in alio Regno militantem, quia nec capi, nec sine metu rebellionis illius & magiæ partis exercitus, audiri poterat.

11 Non autẽ omnino placet cõsilium Raymundi probati à S. Anton. 2. par tit. 1. c. 7. §. 3. vt Rex aut dominus, qui suis subditis aliqua de superioribus causis restituere tenetur, & non potest, aut certe difficile id facere, condonet eis aliquas operas, vel iura sibi debita in perpetuum, eisve annuã pensionẽ perpetuam, aut temporariam in id sufficientem super bonis Regni constituat; aut aliquod Xenodochiũ aliudve opus pũ. de illorum cõsensu si haberi possit, instituat, nõ, inquam, omnino placet. Tum quia impotẽtia eũ excusat per dicta supra in c. 17. Tũ quia non potest iura Regni diminuere, nec onera augere c. intellecto, cum ei annot. de jur. jur. Tũ quia non sufficit dare piis, quod debetur aliis c. ea te, de jur. jur. & c. cum tu, de vsur. Tũ quia consensus subditorũ in eiusmodi raro est spontaneus, iuxta illud, preces Principis, iussa sunt, gloss. in l. x. ff. quod iussu. Quare securius cõsilium esset, vt superflua sui status resecando,

& parcius viuendo, & à donis gratuitis abstinendo, quantum posset de reditu suo decenter reliquaret, quo debita solueret, & restitueret, iuxta mentem Arist. 4. Ethic. & S. Tho. 2. 2. q. 117. art. & melius q. 58. art. 1. ad primum.

12 XXV. Qui vt Iudex facit aliquid, quod iudicie sso mortale, excusatur.

De peccatis Iudicis superiorem agnoscentis.

Iudex vt peccat mortaliter suscipiendo munus, cui est impar, iudicãs iniuste coram superiore pretium pro sententia. n. 11. Vsurpãs iurisdictionem, non vult ad ordinem iudiciarium. n. 13. Deferens appellationi, vel eã dilationẽ exigenti, vel diminuẽs pœnam legis, æquens sententiã nullã scit fuisse, nec consulens. condemnans afflictum malo, personis miseris non deferẽs. n. 15. Non obediens ecclesiæ, non seruans interdicta. prohibẽs adire ecclesiasticum, qui eum excõmunicauit, cogens eum se absoluere. libertatem ecclesiæ minuens, res intra ecclesiam capiens. n. 16. Extrahens quem ab ea probans falsitatem officiarij, negũ damnato confitentem. n. 17. Aut parishus æquales aduocatos, non visitans excommunicatum admittens, clericum suo iudici non reddens, addens diē fisto, iura nimia exigens, fingens quo fœminam adeat, prædens sine accusatore. n. 25. non inquirens generaliter, interrogans & inquirens specialiter. num. 27.

Regem à Gregor. laudatus. num 17.

Ecclesiæ immunitate quæ loca gaudeant, & an Rex Cardinalis, presbyter Eucharistiam gestans. num. 17. & 18.

Religiosa omnia immunitate gaudet regulariter omnis Christianus, & nullus infidelis, & qui excipiuntur ab his regulis. n. 19. & 20.

Appellatio habet multo plus subiacet ordinario quam olim. nu. 13.

Appellatio ab interloquutoria in quib. casib. criminal. hodie subiata. n. 15.

Tributa Terræ cultæ à Sarracenis ex decimantibus hos agant. 27.

PEccat M. primo Iudex pets, aut suscipiens munus gubernandi, aut iudicandi, quo ita est indignus, vt sit verisimile 13.
aliud notabile aliquod damnum proximo cuẽturum per c. non
ei parendã 1 q. 1. & ea quæ late adduximus in d. prælect. cap. fi
Ludo. pag. 59. & seq. & melius pag. 46. & 55. & in d. cap. inter
alia num. 111. ponendo exemplum de eo qui nosces se con-
stitutum ad ferendam sententiam ferre non auſurum, iudex efficitur
irregularis c. 7. eccleſiaſt.

2. Qui scies, aut scire debens sententiã iniustã fert, aut iustam
neglegit amore, odio, precibus, metu, vel alia de causa c.

si quis

si quis dixerit c.quatuor 11.qu.3.cum obligatione restituendi, non solum principale, sed omnes impensas,damnum & interesse,quæ ex eo consequuta fuerint c. fi.de iniur. siue appelet,siue non;glo.c.pastoralis §.quia vero de offi.deleg.communiter recepta, nisi consentiat in sententiam animo remittendi debitum,de quo intelligi potest Medin.in C.de rest.q.3.cauſ. 7.in fin. Et si est ecclesiasticus, & tulit eam etiam contra conscientiam,ipso facto est suspensus,& irregularis, si antequam absoluatur ab ea celebret c.1.de re iud.lib.6.

III.Qui pecuniam accipit vt bene,aut male iudicet,aut vt iudicare omittat c.iubemus cum 4. seq. 1. q.1.cũ eadem obligatio restituendi,vt dictũ est c.17.nu.18.cum seq.ea de quib.in 4. præced. & etiam quod accepit, si pro bene iudicando accepit iuxta distinctionem positam ẽ.c.17.

13 IIII.Qui iudicat iustum,vel iniustum etiam quod reuera est tale,sed non habet in id iurisdictionem,eo forte,quod reus est exemptus,in quem tamen conceditur ordinario aliquando per c.1.de priui.lib.6.quod Concil.Triden.sess.7.c.14.de refor.innouauit,& ampliauit in hæc verba: In ciuilibus causis mercedum,& miserabilium personarum clerici sæculares,aut regulares extra monasterium degentes, quomodoliber exempti etiam si certum iudicem,à sede apostolica deputatum in partibus habeant,in aliis vero si ipsum iudicem non habuerint,coram locorum ordinariis tãquam in hoc ab ipsa sede delegatis conueniri,& iure medio ad soluendum debitum cogi,& compelli possint,priuilegiis,exemptionibus,Conseruatorum deputationibus, & eorum inhibitionibus aduersus præmissa nequaquam valituris.

V.Qui iudicat etiam recte,sine tamen probatione sufficienti siue quia testes sunt suspecti vel iniuste torti,aut nõ vidit totem mediocriter processum, aut probationem legitimam admisit,Thom.2.2.q.60.art.3.& 6.habens,peccare quoque qui probationem maiorem necessaria exigit.Pro quibus omnibus sunt c.ira.11.q.3.& c.2.de proba.& c.ad nostram.3.iuncta gl.in tepen.de iureiur.Et qui ordinem iuris non seruat, procedendo sine libello,aut sine contestatione litis vbi sunt necessaria,aut sine dilationibus necessariis,aut superfluas concedendo, non admittendo iustas exceptiones,aut iniustas admittendo Glos. sæpe,de verb.sign.interrogando ea,ad quæ pars respõdere non tenetur,gl.magna c.2.de confess.lib.6. & qui in sententia aliqua clausula obscura vtitur,qua condemnatus aliquo tempore se contra iustitiam defenderere possit,& qui appellationem aut

recusationem quam non debet admittit, vel contra quam debet,non admittit,præsertim propter preces,aut munera:quod est peccatum quotidianum Anto.3.part.tit.9.c.14.§.2.Aut dis- 14
mittit sine iusta causa expeditiones iudiciorum petitorum, & propter pietatis famam,pœnam absque facultate id faciendæ.Tho.2.2.q.67.art.4.Alex.3. part.de leg. iudic. quanta ad personam iudicis q.4.art.4.Anton.3.par.tit.29.c.1.§.7. remittit totam,aut partem,aut eandem auget vt seuerum se faciendo ea in ipsa sententia, vel faciendo in ea, sed sine causa,& probatur per l.respiciẽdum.ff.de pœnit.& l.quid §.pœna grauior.ff.de iis,qui not.infam.Deci.in c.at si. §. 2.iniquitatis de iudic.vbi latius diximus,& quamuis qui superiorem non habet , totam pœnam aut illius partem remittere possit,aut mutare corporalem,in pecuniariam, si videt illud in honorem Dei, aut in vtilitatem Reipub.cessurum:vt cum reus sit ex populo l.ad bestias.ff.de pœnit.& Alex.vbi ẽ.& etiam videat nullum inde dãnum publicum emergere, de consensu aduersæ,si tamen præuidet, vel præuidere debet, occasionem delinquendi per illud præberi, quæ vt plurimum prædictur ignoscẽdo homicidis,latronibus,iniquis iudicibus, & id genus aliis, grauiter peccat quãuis pars aduersa in id consentiat.Cabet.in sum.verb.Iudicis peccata,& qui sentẽtiam supe- 15
riorem ex quitur, sciens eam nullam esse & irritam , siue quia nullam contineat intolerabilem, siue manifestam iniustitiam, excep.c.pastoralis.§.quia vero,de offi.deleg.Alex.3.par.trac. præcept.membr.1.art.4.circa fi. Dixi(sciens nullam esse)quia licet iniusta sit,potest postquam procurauerit ne executioni mandetur,per d.§.quia vero,& supradicta, & qui iuste aliquem sine iusta causa comprehendi sicuti supradictum est.n.numero 14. & qui sine iusta causa omittit condemnare reum in impensis petitis à victore c.calumniam de pœnit. distinct.penandum.§ si autem alterutra.C.de iud.& qui ignorans quæ ad iudicandum sunt necessaria,quem debet, non consulit.Qui autem assessorem habet,& quẽ debet consulit,& eius consilium sequutus male iudicat, non peccat, assessor autem peccator sit,cum obligatione restituendi c. statutum.§. Assidere de rescrip.lib.6.Pan.& Ant.in c.Tua nos,de homic.& alios. post & ante alios in l.consilij.ff.de reg.iur.& qui mortali odio, malo animo ac sine licet alioqui iuste aliquem damnat aut mutilatione, vel alia pœna,per c.cum ministeri.23.q.5.& alia scribe per nos nuper adducta, quamuis non teneatur restituere secundum mentem vtriusque Tho.2.2.q.40.art.2.

Adde

Adde,quod Concil. Trid.sess.13.c.1.de refor.sic citra hæc statuit.In causis visitationis & correctionis,siue habilitatis & inhabilitatis,necnõ criminalibus ab Episcopo,seu illius in spiritualibus vicario generali ante diffinitiuam sententiam, ab interloquutoria,vel alio quocunque grauamine non appelletur. Circa q̃ nota primo, consonate illud iuri antiquo quoad causas visitationis,correctionis,habilitatis,& inhabilitatis,per c.licet,de offic.ordin. c.reprehẽsibilis de appell.cum eis annot. II. Quod dissonat illi, quoad causas criminales,& videtur solum esse locus ei in criminalibus quæ tractãtur coram Episcopo,& Vicario generali eius,& non in eis, quæ tractantur coram inferioribus.vel delegatis à Papa,legato, vel Episcopo. Tũ quia proœmium illius habet id statui in authoritatẽ episcoporum, quo libentius resideant in suis episcopatibus. Tum quia verba sæpius repetita, solum loquuntur de Episcopis & vicariis eorum,& non quibuscunque sed tantum generalibus. Tum quia est ius correctorium,& nouum,per quod nõ recedimus ab antiquo,nisi quatenus in eo exprimitur.l.præcipimus.C.de appell. III. Quod intra remouentia appellationem in aliquot casibus & admittentia regulariter,iuxta gl.singul.in l.qui restituere.ff. de rei vend. solum procedunt in foro exteriori,quia in interiori iudex qui grauat peccat,non admittendo appellationem,vel alia via grauamen nõ remouendo,siue sit casus,quo liceat appellare,siue non,arg.l.1.ff.de appel.& c.ad nostram eo.tit. Quia in re quamplurimi litigantes,& aduocati, ac procuratores eorum passim grauissime peccant, cum obligatione restituendi. IIII. Quod ad hoc vt iudex peccet,non admittendo appellationem,& pars appellando,non requiritur,quod sententia sit iniusta secundũ acta,sed sufficit quod credatur esse ipsa re iniusta. & per agenda de nouo possit monstrari esse talis,arg.u.cap per tuas,de sent.excom.& c.solet,eod.tit.lib.6.

VI. Qui peregrinos,viduas,pupillos, & alias miseras personas negligit notabiliter præferre aliis in iure sibi reddendo c. Regum.23.q.5.Richar.in 4.dist.15.art.5.q.4.Et qui iudex secularis iustis papæ mandatis aut prælatorum non paret, aut eorum excommunicationes aut interdicta,vt debet non seruat c. 2.de maior.& obed.& c.1.11.q.3.

16 VII. Qui cogit aut præcipit tẽpore interdicti celebrare:aut ne denunciati excommunicati à diuinis officiis egrediantur.& est excommunicatus Clem.grauis,de sent.exco.Et qui vltimo tũve absolutionem extorquet, aut excommunicationem aut interdictum reuocari facit. c.1.de his quæ vi met.lib.6.

Et qui facultatem facit comprehendendi aut vexãdi iudices ecclesiasticos in personis aut bonis,eo quod contra ipsum censuram tulerunt,vel suo iussui non paruerunt.cap quicunque,de sent.excom.lib.6.de qua infrà c.27.

VIII. qui prohibet subiectis ne vendant vel emant ab ecclesiis,& est ipso facto excommunicatus. c.eos de immunit. eccles.lib.6.Et qui compellit vt bona immobilia, aut iura Ecclesiæ subiiciantur laicis, aut ad eosdem transferantur capitu. de reb.eccl.non alien.lib.6.& qui iubet capi cruces, calices, ornamenta,libros,aut alia Ecclesiæ bona.c.indigne.12.q.1.

IX. Qui extrahit aut vult vel iubet extrahi per vim ex loco 17
asylo eos qui ad illum confugerunt,per cap.definiuit.c.si quis suadente.& c. reum. 17.q.4.& multa c.& multas leges regias tradit nobilissimo eodémq; doctissimo, nec minus pio Don Lancejo à Gogni dum viueret Archidiacono Pãpilonen.Reuerendissimo, cognatorúmq; meorum præcipuorum cognato propinquo mihi amicissimo multisque nominibus sustentato in præsupp.lib.de immunit.eccle. & per leges Lusitanas expectissimas:pro cuius rei notitia dico.4.

Quod per locum sacrum hoc in loco intelligitur quælibet Ecclesia,Capella,basilica, eremitorium, & quodliber aliud sacrum,pro missa dicenda Episcopali authoritate constructum, & non destrui non potest,iuxta mẽtem Card. cons.11. & Repub. vbi 2. ampliat.1. 2.& 3.Cœmeterium item,quod est locus ab Episcopũ sepeliendis mortuis sacratus,siue sit continuum, siue distinctum ecclesiæ,siue ab ea separatum cap.quisquis.17. q.4.Dormitorium item cõmune clericorum & religiosorum, ecclesiæ pro causa,de senten.excomm.Et ianua & porticus ecclesiæ aut cœmeterio adnexa.d.c.si quis contumax.Pano.in 18
cap.fin.de immu.eccl.claustrum item,& pauimentum,licet non plusquam 30.passuum contineat,ex Remig. vbi suprà ampliat.5.vsque ad 15. domus item episcopalis,quamuis ab ecclesia seiuncta sit.c.id constituimus.17.q.4.Inno.& commu. in d.c.inter alia,de immun.eccl.domus etiam ecclesiæ, ad habitationẽ clericorũ,intra 40.aut 50. passus constructæ,alias nisi alicui capellę adnexa essent,d.c.quisquis:spatium item passuũ in circuitu ecclesię maioris,& 10.in circuitu ecclesiarum parochialium,c.sicut antiquitus,& d c.quisquis,vt affirmat Ol. cons.11.& Felin.in d.c.cũ pro causa.Admonemus tamẽ nullum in loco hoc seruari nisi quoad fines cœmeterij,forium,claustri, gradum, & sic videmus plus obseruari opinionem,

quam

quam videt ibi Oldra. quam suam. Hospitale item episcopali
authoritate cõstitutum, Panor. in c. pen. col. 1. de immu. Eccles.
& presbyter qui defert sanctum sacramentum extra ecclesiam,
Host. & cõmunis in c. sane de celeb. miss. & Remig. vbi supra
ampliat. 18. Cardinales etiam hoc priuilegio vtuntur, quod ta-
men nullo iure scripto probatur, quamuis fortassis sic non scri-
pto consuetudinis, And. Siculus de Præst. Cardi. q. 9. par. 1. & à
fortiori eo vtentur Imperatores Reges, & ipsorũ Regis, qualis
non ipsorum statuę, neq; domus aliorũ magnatũ, nisi priuile-
gio donatorum, Remig. vbi ñ. ampliat. 21. in vrbe tamen nulla
ecclesia vtitur hac immunitate, aduersus iudices etiã secula-
Papæ, licet domus Cardinalium cum certo ambitu, & legato-
rum Regum, & rerumpublicarum, ea gaudere videamus.

19 II. Dico, quod hac immunitate gaudẽt omnes & soli Chri-
stiani liberi qui ad prædictũ locũ sacrum, siue ob delicta, siue
ob debita confugiunt. d. c. inter alia, vbi Pan. nu. 4. & Remig.
vbi ñ. & etiã serui ob delicta quæ grauissime à iure puniri pol-
sunt, cõfugientes, aut ob sæuitiã dominorũ, alias nõ, & ideo suis
dominis reddi debẽt, præstita tamẽ cautione salẽ iuratoria, de
non sæuiendo in eos iuxta Panor. & cõmunẽ in d. c. inter alia.

III. Quod ex hoc infertur, gaudere excõmunicatos, inter-
dictos, & suspensos iuxta Imol. Bonif. & Cõmunem in Clem. 1.
de pœnit. & remiss. quia non excipiuntur à regula prædicta. Et
eadem ratione, qui de licentia custodis exeunt carceris, vel sine illa,
etiam violato iuramento, de non egrediendo è carcere cõfugi-
unt. Quia licet teneamus cum gloss. singul. Clem. pastoralis verb.
per violentiam, de re iud. quod iuste in carcerem conjectus
exiens è carcere, præstito iuramento de redeundo, teneatur re-
dire, per vim tñ educi nõ potest, Steph. dec. capell. Thol. 422.
& etiam qui violato carcere confugit, & qui cõprehensus per
locum sacrũ ducitur, Nicol. Boer. dec. 100. col. 2. & Communis
contra Archi. in c. sicut. 1. 17. q. 4. etiã si iam dãnatus ad supli-
cium ducatur, quia iam est intra eam receptus, & à fortiori, qui
à iustitiæ ministris fugiens, in eam est ingressus, Remig. vbi ñ.
fall. 31. Gaudet etiam percutiens clericum, aut occidens, & con-
sequenter omnis sacrilegus, qui in loco sacro non committit,
quicquid relati per Remig. fall. 32. & 34. dicant sine textu, &
ista ratione, cum à regula prædicta non inueniantur excepti.
Exules item, siue banniti, etiam ita, vt impune occidi possint, &
obligatus ad reddendas rationes, & mercator, qui decoxit, aut
fidem fefellit, & qui transfugit ad hostes, quicquid dicant relati
à Remigio, & quos ipse sequitur fall. 37. & duab. sequ. modo

non delinquant in ecclesia, neque alia delicta excepta commit-
tant. Quia non est textus, nec vlla ratio firma, quæ eos à præ-
dicta regula excludat.

IIII. Quod non gaudent hac immunitate Iudæi, Mauri, 20
Turcæ, Hæretici & alij infideles, nisi quãdo confugiunt, vt vere
fideles efficiantur. l. 1. cum glo. C. de his, qui ad eccles. confug.
Nicol. Boer. decis. 100. neq; blasphemus, iuxta Nicolaum Boe-
rium d. decis. 100. & alios quos refert & sequitur Remig. vbi
supra fall. 24. quod nostro iudicio, non probatur, per rationes
Nicolai male directas. Cum (quicquid ille dicat) certum
sit blasphemum; quatenus talis est, non esse hæreticum iuxta
Diuum Tho. receptũ. 2. sec. q. 13. art. 1. & si vnà cum blasphemia
hæresis teneretur, nõ quidem, quia pars est blasphemus, sed qua
parte est hæreticus, & infidelis, desinit gaudere hac immunita-
te. Non item gaudet viarum grassator, neq; nocturnus segetum
arborumq; fructuum vastator; c. inter alia, de immu. Eccles. neq;
homicida, mutilat, vel aliud graue crimen in loco sacro ad-
huc fin. de immunit. eccles. iuxta communem, quam copio-
se per iura prædictus Remig. quia à prædicta regula excludun-
tur, an sine illa, secundum Pan. in d. c. fin. quod quamuis
sententia communem in theorica, est tamen in praxi recepta, se-
cundum Steph in decis. 422. capell. Tholos. quod Lusitania nõ
habet leges ita distinguere videntur lib. 2. ordin. tit. 4.
§. qui insidiose occidit, aut animo occidendi percutit iux-
ta Com. d. c. 1 de homici. contra Pan. quam prædictus Remig. 28
bene refert, vbi supr. fall. 11. & duabus seq. quamuis sic qui
ex tali animo percutit, secundum ius commune. Sed iuxta
Lusitanię vsu receptas, nemo qui alium de proposito, vel
insidiose occidit, aut percutit hac immunitate gaudet. lib. 2.
ordin. 4. §. 3. Nemo item ea gaudet, qui ex ecclesia, alterum
extra ecclesiam existentem percutit, neq; contra, qui existens
extra in d. c. fi. quia in ecclesia dicitur delinquere, neq; qui exi-
stens extra ecclesiam iussit extra ecclesiam delictum fieri, quoad
effectum, quod inbendo committit, quia in ecclesia patratum
censetur sic quoad delictum patratum ex iussu suo. Remig.
vbi supra fall. 4. Neq; qui est, qui in ecclesia erat, per vim extraxit,
vel per vestes trahendo, quia in ecclesia deliquit. Neq; qui
alium cum iussit quoad delictũ, & in hoc commisit, quamuis
quoad delictũ quod interficiẽdo, aut percutiendo post eum
delictum, commiteret. Remig. vbi supra, à fall. 4. vsque ad 11.

quia hoc extra,& illud intra commissum est,neque qui spon-
te egreditur iuxta Hostien.& communem in d.c.fi. Neque is,
22 quem Papa educi iubet c. vxor fœlicis 17.q.4. Neque personæ
ecclesiasticæ,iuxta Panor.in d.c.fi.vsu receptum,quod videtur
limitandum quoad iudicem ecclesiasticum,non autem, quoad
iudicem secularem, quem arbitror non posse extrahere ab ec-
clesia clericum,in minoribus constitutum,etiam ob delictum,
licet quoad illud post Cõcil. Trident.sess.23.c.6 habeat in eum
iurisdictionem. Neq; qui ex ecclesia iniuste defendens,pugnat,
quia intra ecclesiam delinquit. Neq; qui prope ecclesiam de-
linquit,animo ad eam confugiendi iuxta Hostien.in summ. de
immun.§.in quantũ,n.8.& alios quos refert & sequitur Remig.
vbi suprà fall.2.quamuis quoad Lusitaniam,nihil refert,propè
ecclesiam, aut longe delinquat, sed an casu aut data opera id
faciat lib.2.ordin.tit.4.§.3. Neq; etiam secundum ius cõmune
nostro iudicio. Tũ,quia non est textus,qui ita distinguat. Tum
quia supra proxime sequuti sumus opinionem Panor.dicentis,
nil referre, an qui in ecclesia delinquit, id faciat cum spe im-
munitatis eius,vel sine illa,neque etiam gaudet,qui ab ecclesia
sponte egreditur licet subdolis aliquorum verbis decepta,
quamuis qui promittit reddere ecclesiæ , aut einsmodi dolo
vtitur, (siue sit iudex, siue alia persona particularis) ad fidem
seruandam tenetur,vt videtur æquius, iuxta relata per præd-
ctum Remig vbi suprà fall.25. Neque qui comburis aut deiicis
ecclesiam,quia in ea delinquit.c.fin.de immunit. eccles. quis-
quid dicant relati à Remig.vbi suprà.

23 X. Peccat qui consentit suis officiariis aliquo dolo,vel fal-
sitate in notabile partium damnum vtentibus,quia faciendo &
consentiẽtes &c.c.1.ad Rom.c.1.de offic.deleg.& Cle.2.§.Nota-
rij de hæret.aut non seruat consuetudines,& statuta,quæ se ser-
naturum iurauit,si sint licita,possibilia,& non derogata talem
per consuetudinem contrariam.c.1.de iureiur.lib.6.

XI. Qui damnato ad mortẽ,non permittit locum suscipien-
di sacramentum pœnitentiæ ab eo petitum,nec contraria eum
consuetudo excusat,Cle.1.de pœnit.& remiss.idem esse de sacra
communione tenet ibi gl.cõmuniter recept.quam late Rauen-
nas defendit in tract.incip.Valete,in fine alphaberi autem, quæ
tamen in Gallia non obseruatur, secundum Steph. de potesta-
eccles.cap.118.dicentẽ negatam fuisse Conestabili Galliæ Ludo-
uico Lucemburgensi quando anno 1475.iugulatus fuit, neque
etiam in Hispania,& quidem non male,nostro iudicio(quam-
uis prædictus Rauen.cum communi oppositum teneat) vt in d.

Cle.quidem,defendimus,eo quod ita fieri expedit ob multa,ne
per appellationis sententiæ criminalis differatur plusquã differri opor-
teat ea cõdemnato tribueretur. Tum quia irreuerentiæ esset
differre supplicium de aliquo eo ipso die quo cõmunicauit,cum
non constet species sacramenti esse digestas. Tum quia non est
eadem ratio concedendi hoc sacramentum, quanta pœnitentiæ,
ad suscipiendæ prædicta Clem.præcipit dari locum.

XII. Qui coram se litigantibus æquales aduocatos & pro- 24
curatores ex eis, qui coram se aduocati aut procuratores mu-
nerantur,nõ concedit,cum damno notabili alterius partis.
delinquendum.C.de Postul.præsertim personis miserabilibus,
quibus interdum etiam non petentibus prouidere debet. l. nec
quemquam.§.fi.ff.de offi.Procon. Imo & interdum sine stipen-
dio,scilicet, quando & soluere nequeunt, & aduocati sine tali
stipendio illis patrocinari possunt.Syl.verb.aduocatus.q.18.

XIII. Qui non visitat carceres, aut nõ procurat, vt in eos
omnibus necessaria vitæ suppeditẽtur,cum illorũ damno nota-
bili.l.Iudices.C.de Episc.Aud.& c.Pascc.86.dist.aut in suo
loco excõmunicatum denunciatum admittit in actorẽ, ad-
uersũ aut testem,contra superioris iussum,aut iustã partis re-
quisitionem,c.Decernimus,de sent.excõ.lib.6.& Inno.in c.1.de
his quæ fiunt a maiori parte capitu.(Dixi(contra &c.)alias enim non videretur nobis plus-
quam veniale, si ex eo damnum notabile alteri non sequatur.

XIIII. Qui iudex laicus non restituit statim ecclesiastico
ministro licenciato,le esse clericũ, si eum in habitu clericali inuenit,
aut manifesto constat eum clericũ esse,& est excõmunicatus.c.
Clericum.de sent.excõ.li.6.Dixi(in habitu clericali)alioqui enim
non tenetur reddere ecclesiastico donec ei de clericatu cõstet,
quia iudex,& ibi omnes,nec tunc si est clericus cõiugatus, nisi
duxerit vnam solã,& virginem vxorem duxerit,& habitum,
tonsuram clericalem gestauerit.c.1.de cler.coniug.lib.6.

Ad hoc quæsitum respõdeo,peccare iudicem laicũ capien-
tem clericum qui vi abstulit ab eo processum, & retinentem
illum restituat, si post factum delictum eum capiat, vel
aggrauanti delicto,& non remittat ad iudicem ecclesiasticum
pro tempus debitũ,per notata in c.cũ non ab homine:de iud.
Host.Aret.Fely.& Deci.qui à nu.10.dilucidius aliis resoluit.

XV. Qui die in Dei honorem feriato testem iurare facit, 25
vel quemquem aliũ actum iurisdictionis,qui non esset meræ exe-
cutionis c.1.& fi.de feriis,nisi necessitate excusetur per eadem
glossa & ibi annotata, & qui accipit plusquam valet cera, &
non fidelis signandi secundũ Gab.in 4.dist.15.q.6.art.4.dub.5.

R.S.quod non seruatur,nec est verum,vbi est lex,aut cõsuetudo, quæ contrarium statuit, quicquid ille sentiat, arg.c.fin.de consuet & c.ad Apostolicam de reg. quicquid ille respondeat.

XVI. Qui fingit aliquid,quo eat, aut mittat ad accipiẽdum testimonium alicuius fœminę, & est excõmunicatus,c.mulieres,de iud.lib.6.Aut ex officio suo procedit sine petitione partis, ad vtilitatẽ priuatam aut etiam publicã, in delictis sine accusatore,exceptis casibus, in quibus id ius permittit, qui sunt multi secundũ multos, quos nos quasi ad vnum reduximus in d.c.inter vetoa.nu.662.scilicet quando principaliter intenditur cohibitio malorum futurorum & materię illorum generaliter.

16 XVII. Qui cessante iusto impedimento omittit visitare, aut inquirere ad noscendum delinquentes,& delicta sui territorij,& illud eis expurgandi arg.l.congruit.ff.de offic. Præsid. & cap.1.de offic.ordin.cum eis annot.& qui in huiusmodi visitatione,& inquisitione generali,interrogat quęquam specialiter edicit, aut specialim adiurat quenquam vt notum faciat sibi,quicquid scit,siue sit occultũ siue publicum, quia non debet velle, vt quicquid scitur sibi dicatur, sed solũ illud quod est notorium vel famosum, per dicta supra cap.18.nu.59.& qui procedit per viam Inquisitionis contra aliquem,particulariter, vel interrogat de sociis contra supradicta cap.18.nu.58.Aut sicit vel consulit aliquid eorum in quibus supra eodem.Reges & Monarchas mortaliter peccare dictum est.

17 Ad noue quæsitum,Respondeo, Dominos terrarũ in quibus prognati à Saracenis, degunt, & omnes reditus ecclesiasticos capiunt, teneri ad dandam congruam sustentationem parochis ecclesiarum.& ad denunciandum sacrosanctæ Inquisitionis officio eos,quos nouerint cæremoniis Mahometicis vti,per eos de Monachis,de Præb.& concil.Triden.sess.4.c.18.

De peccatis Aduocati,& Procuratoris.

Aduocatus, vt mortaliter peccet,necessaria ignorãs,aut sciens litẽ iniustam defendens,n.28.Aut est in causa,quo aduersarius suam iustã causam perdat,aut ob nimias dilationes.& illicitas subornationes testium, notabiliter illi officiens,&c.Aut aduersario secreta suę partis pandit, aut pauperi non subuenit,n.29.Aut stipendium immoderatum, aut ex eo,quod non debet,accipiens.Aut aduersę parti fauet,aut de sua stipendio sic aut sic conuenient.nu.30.

Præuaricator est aduocatus,qui parti aduersę fauet nu.29.

Stipendium aduocati,quale iustum,quãdo in pactum deduci possit,n.30.

Primo peccat Aduocatus, qui non existens ad id idoneus, 18
aduocat.l.nemini.C.de Aduoc.diuer.Panor.in Rub.de Po-
dart.in l.1.ff.eod.Tho.2.sec.q.71.ar.2.& ita peccat,qui sine
scientia id facit,nisi ob defectum iurisperitorum id faciat,
Consensual, in quo patrocinatur mediocriter instructus, ex li-
bris sermone vulgari scriptis,argu l.Certi.C.de Iudic.& gloss.
ibi.Sufficientiam,de consuetud.

II. Qui defendit causam,quam scit esse iniustam,cum obligatione restituendi damna parti aduersæ,& etiam suæ, si eam non admonuit,arg.c.1 ad Rom.& c.1.de offi.deleg.& qui licet existimat eam omnino esse iniustã,magis tamen reputat,esse iustam,quam iustam,Ant.But.in c.Breui, de iureiur.& qui à principio credit iustam & non desistit, postquã nouit non esse iustam, quia quamuis aduersario id indicare non debeat neque ipsum detegere,à patrocinio tamen suę partis desistere debet, nisi sententiã declarare,imo & inducere eũ ad cõcordiam Th.2.sec.q.71.ar.3. Quãuis si causa est dubia ob varietatem opinionũ magnorũ virorũ, aut ob diuersos intellectus legum quæ est decidenda, poterit,ad finẽ vsq; sine peccato prosequi pars sua id admonita voluerit.Syl.ver.Aduocatus.§.19.

III. Qui notabili sua negligentia,aut ignorantia partis suę 19
causam iustam perdit,cũ obligatione ad damna, & interesse.l.
Qui culpam.§.1.ff.ad l.Aquil.& Host.in c.calumniã,de Pœn.si pro
parte se gerit,& pars eius ignorantiã ignorat,alias secus,nisi
forte dolo, vel lata culpa,iuxta mentem Innoc.in cap.sicut dilecti de homic.quem ad hoc applicat Syl.verb.aduocatus.§.24.

IIII. Qui facit quo causam iustã aduersarius amittat,aut
differt aliquod damnum notabile, petendo superfluas dilationes,aut subornando partem,aut testes, ne verum fateantur,aut id genus aliis modis,cum obligatione restituendi
omne damna, & interesse Host.in d.c.calumniam communiter.& qui facit præsentari instrumentum aut testes falsos,
aut alle gat iura falsa, aut asserit aliqua, quæ scit esse falsa,
licet non confess.lib.2.tit.5. quamuis possit prudenter occultare,
quod ius suę partis impedire posset,glo.c.ne quis.
dist.15.q.1.& honeste simulando suum aduersarium fallere, glo.ca.
Si quis.1.q.1.absque tamen mendaciis,arg.d.c.ne quis.

V. Qui aduersario indicauit secreta notabilis momenti suę
partis.l.4.§.si is qui.ff.ad l.Corn.de falsi. cum obligatione restituendi
omne damna.Et qui non subuenit pauperi in extrema necessitate,
nullo alio auxilij constituto, eo quod ex defensione illius causæ
sua,uxoris,aut suorum pender c.pasce.88.dist.& alias non, per

dicta sup.c.præced.& sentit S.Tho.& declarat Cziet.2.sec.q.71. art.1.quia non tenetur magis ad faciendam eleemosynam, de sua arte, quam dives de suis bonis, quicquid dicat Host. de Pœn.& remiss.§.quibus.vers. quid de aduocatis, Angel.Rod.& Syl.verb.Aduocatus.q.16.in suis summis.

30 VI. Qui stipendium exigit de eo, propter quod non debetur vel notabiliter maius debito pro patrocinio,c.nō sane.14. q.5. Peccat etiam,qui parti aduersæ publice, aut secreto fauet, quod est prævaricatorem agere. l.1. ff. de prævarie. adiuncta doctrina Bar.ibidem, stipendium vero,siue honorarium,moderandum est,iuxta magnitudinē causæ,& laboris,& scientiæ, & consuetudinis regionis.l.1.§.in honorariis.ff.de Var.& extraord.gl.c.non liceat.11.q.3.Conuentio autē nō est facienda in medio litis,sed in principio,vel fine.c.infames.5.præterea.3.q.7. quāuis vere iusta sine vi & scādalo facta,nō videtur peccare,saltem in foro cōscientię,quia in eo cessat præsumptio qua in hoc casu nititur forū exterius.arg.notat.in c.is qui.& c.tua.de spōs.

VII. Qui conuenit,de quota parte litis,puta dimidia, aut tertia,aut quinta,aut decima, contra l.sumptus.ff.de Pact.l. litem C.de Procur. & §.arcentur.3.q.7 quibus id vetatur, ne præbeatur occasio volendi per fas,& nefas vincere.Idem si pacisc atur vt victa ea tantū sibi soluatur.gl.l.sumptus.ff.de pact. quamuis sine peccato,conuenire possit, vt sibi certa quātitas iusta pro suo labore soluatur,siue vincat,siue non,iuxta communem in dictis legib.imo & de certo aliquo dando, præter stipendiū,si vicerit iuxta Alexand.in d.l.1.ff.de var.& extraord. modo sit moderatum iuxta Salic.in d.l.litem.

De peccatis accusatoris, denunciatoris, & custodis.

Actor aut accusator, vt peccet mortaliter, mouens aut prosequens litem iniustam aut ob malum finem, sententia iniusta vtens, discedens à lite.nu.31.aut falso iurans,mentiens etiam pro iusta lite,non accusans, iurans non accusare.n.32.

Denunciator,vt mortaliter peccet denunciādo quod aut quo fine,vel nō denunciando quod debet,cum exemplis.nu.33.

Denunciator secum & cum alio teste probat num.33.

Custos,apparitor,& Merinus,vt mortaliter peccent,non accusando inuentum aut damnū non intimando, aut non restituendo hæc & hæc.n.34.

31 PRimo peccat,qui accusat aliquē in iudicio criminis falsi, vel petit debitū falsum,cum obligatione restituendi omnia dāmna,inde sequuta.c.calūniator.2.q.3.c.calumnię,de pœn. cap.

ult.de dol.& contum.aut ignoranter,sed simul ac nouit illud esse falsum,desistit,argu.c.si quem.2.q.1.& qui etiam post dissentiam sententiam pro ipso latam,nouit suam causam iniustam fuisse,& non restituit,quod per illam accepit; Innoc.in cap.plerique,de immun.eccles.communiter recept.

II. Qui accusat aliquem veri criminis,vel petit verum debitum,sed animo vel fine malo mortaliter, sed non obligatur restituendum.c. cum minister.23.q.5. cum ibi à nobis late tenuis.Dixi (mortaliter) alias enim tantum venialiter peccare.Angel.verb.accusatio.§.4.

III. Qui post citatam partem,non renunciata lite procurat eius suspendi contra voluntatem aduersarij arg.cap. prout.de dol.& contu.Auth.qui semel C.quomo.& quando.Aut desertit causā spiritualē cōtra ius.ar.c.super eo,cū glo.de cogn.spirit.

IIII. Qui paciscitur aut transigit in causa criminali adulterij, vel alius criminis, in qua pœna sanguinis non est imposita l.transigere C.de transact.iuxta communem intellectū, 32 meo nostro iudicio,si ex eo damnum Reipub.aut proximo sequeretur,in foro conscientiæ non esset mortale,quia causa principalis quare id vetatur,videtur esse damnū vel scādalum publicum,quod inde nascitur,& ita cessante illa, videtur cessare prohibitio ea.cum cessante de appella.In omnibus eorum casibus esset mortale, si transactio fieret intetueniente premio, vel mendacio pernicioso, Tho.vbi sup.q.68.art.3.& etiam si ob discessionem à lite iniusta quicquam accipit,cum obligatione restituendi iuxta notata in c.dilectus 1. de Simo.

V. Qui ad obtinendum in iusta causa, iuramentis,instrumentis,vel testimoniis falsis vtitur,sine obligatione restituendi Tho.2.sec.q.71.art.3.ad 3.

VI. Qui omittit accusare aliquem, cuius delictum in magnum damnum spirituale,aut temporarium Reipub.redundat, & aliter id impediri non potest Tho.2.sec.q.61.art.1.quod plures commendat ibid.Caietan. Idem de eo, qui iurat aut promittit,non accusare de peccato mortali nondum patrato, cum iniuste accusare.l.si vnus.§.pacta, & §.illud.ff.de pact. (intelligendum patrato)quia secus de patrato d.§.pacta,gloss.c. eodem modum de iureiur.Sylvest.verb.accusatio.§.6.

VII. Qui denunciat,quādo nō debet,notabiliter nocēdo,vel 33 quādo debet, intētione mortali Th.2.sec.q.33.ar.2.aut omittit denunciare tractatum criminis cōmittendi in damnū spirituale aut corporale,publicum aut priuatum,vt proditionis,coniurationis,hæresis,aut aliorum similium,quamuis esset secretus,

& iurasset se non denunciaturū, Innoc. in c. qualiter 1. de accus. & Pan. in c. dilectus, de excess. Prælat. per adducta in d. c. inter verba num. 618. Idem si non denunciat alia delicta perniciosa, solli authori à quibus per correctionem fraternam non recisci t, modo ea probare possit: ibid. num. 628. Dicitur autem posse probare, si habet vnum testem integrum, quia denunciator in hoc iudicio locum alterius testis tenet.

34 VIII. Qui præfectus custodiæ vibis, iurans se accusaturū, quos post sonum campanæ inuenerit, non accusat, quia frangit iuramentum iustum. c. si vero, de iureiur. quamuis sine obligatione restituendi pœnas, quas accusati incurrissent: iuxta S. Bernard. quem citauit Syluest. verb. restitutio. 3. q. 5. vers. 7. & ex prædictis c. 23. n. 40. & 62. deduci potest. Neque etiam quod recepit, ne accusaret, tenetur ad necessario restituendum, iuxta opinionem, quā sequuti sumus sup. c. 17. n. 32. & seq. Quamuis si videt aliquem, aliquod damnum facientem & ei qui damnū accepit non indicat, contra id, quod iuramit, aut promisit, tamen de custodiæ officij, nō solum peccat mortaliter, sed etiam ad faciendum damnū tenetur Syl. vbi sup. Idem videtur dici posse de custodibus, & de præfectis, in portandis & exportandis mercibus, in confinibus Regnorum, Prouinciarum, & Ciuitatum qui permittunt exportari vel importari vetitas, scilicet peccare mortaliter & esse periuros, nec absolui posse, sine firmo proposito nunquam id amplius permittendi, sed non tenetur ad restituēdum pœnas, quas soluissent transgressores, si denūciati fuissent, neque bona, quibus ob id priuarentur, quamuis teneretur ad restituenda vectigalia, quæ importatores, vel exportatores deberent, quia hoc non est pœna, sed interesse, faciuns infra dicendo, de teste falso nu. 40.

De peccatis Rei accusati, & capti.

Reus accusatus, & in carcerem coniectus, vt mortaliter peccat causam iniustam defendens n. 33. Et qui interrogatus negat veritatem n. 35. & 36. & non detegens tales, & tales socios, aut non parens literis excommunicationis solutis n. 37. & 38. aut se mendaciis defendēs aut à iusta sententia appellans. num. 39.

Confessarij reorum cauent, ne eos animas, vel vitas perdere faciant n. 36.

Cōfiteri quod antea negauit, quis postea ad mortē damnatus teneatur n. 36.

35 I. Peccat mortaliter, reus, qui scienter suscipit defendendam aliquam litem iniustam, aut non desistit ab eius defensione, postquam sciuerit eam iniustam, cum damno notabili aduersarij

arg. c. sæpe, de rest. spoliat. adiuncto c. pœnale. 14. q. 5.

II. Qui interrogatus à suo iudice seruato iuris ordine, non tenetur verum, etiam si sit crimen morte plectendum, secundū Tho. 2. 2. sec. q. 69. art. 1. Gab. in 4. dist. 15. q. 6. art. 2. concluſ. 4. ac latius tradimus vbi supra. nu 715 Dixi (seruato iuris ordine secundum quem tria in hoc requiruntur. Primum vt delictum sit notorium, famosum, au semiprobatum, quod continuando est vnus testis oculatus, & omni exceptione maior, vel vnum indicium, vel plura illi æquipollentia, vt sentit Ioan. l. fi. n. 7. ff. de quæst. II. vt probatio sit iā posita in processu, vt sit reo notificata, quo videat se ad obediendū manifestis iudicis teneri secundum vtrunque Tho. 2. 2. q. 69. art. 1. 2. Tunc autē adeo obligatur, vt à cōfessario non sit absolutus, nisi proponat illud confiteri. Nam, & vt recte ait Sot. lib. de ratione tegendi, mēb. 2. q. 7. talis reus, in nō cōfitendo peccat, quia eum peccati pœnitet, imo in eo perseuerat, & cōsequēter non meretur nec absolutionem c. peccati venia, de reg. iur. 6. quæ est singularis, & quotidiana conclusio. Quare debet confessarius considerare, ne præcipiēdo confiteri in iacturam corporis, & in non præcipiendo in iacturam animę reū deducat, vt vbi sup. & c. 18. sup. eo. n. 58. monuimus, addēdo quid dicendū de illo, qui confessus suum delictum socios occultos, vel in iudicis deregit, & de illo cui à Prælato præcipitur, vt reuelet. De fugiente autem è carcere, & non implente iuramentum de redeundo ad illum, dictum est sup. c. 12. n. 18.

Ad ea quæ quæritur, respondeo, eum qui rite interrogatus, negauit delictum, quod confiteri tenebatur, & nihilominus damnificauit ad supplicium, nō teneri ad confitendum illud, si notabile aliquod damnum inde alioqui probabiliter sequatur, quia nullo iure contrarium euinci potest, quum ad animæ salutem sufficiat iusta confessio cum absolutione sacramentali, ca. quem pœniteat, de pœnit. dist. 1.

III. Qui sciens se iuste condemnatum, ad dilatandum executionem appellat, arg. l. 1 ff. de appel. & c. ad nostram, cod. ti. tenetur sub obligatione restituendi omnia damna, & interesse, Tho. 2. 2. q. sup. art. 4. & probat c. omnino, & c. quinque. 2. q. 6.

De peccatis testium.

Testis vt mortaliter peccat asserens falsum, tacens verum, aut dubitans, non peccans suū dictum n. 40. verum quod putat falsum, testans aut putans non fore, excusans se illicite, absentans se, n. 41. detegens quod

non debet.n.42.mercedem accipiens.n.45.non parens edicto inhabil teſtari,ſine aliqua octo excuſationũ,quibus nẽ ſe excuſat inhabilis.n. 45 & 46.

Teſtis quid faciet interrogatus de eo,quod tacere debet.num 45.

Teſtis quis tenetur ſe offerre, & quis teneatur non ſe offerre, & quis poteſt, & non tenetur.n.48.49.& 50.

Teſtes quando dicuntur deeſſe,vt admittantur inhabiles & reputentur privilegiati.num.49.

Teſtis falſe teſtãs nõ reſtituit fiſco bona quærẽdi ei.ſi verũ teſtaretur n.51.

40 PRimo,Peccat teſtis,qui iuratus,aut iniuratus,verum eſſe in iudicio affirmat,quod ſcit eſſe falſum,aut dubitat eſſe verum,aut tacet verum,in notabile alterius partis damnũ Prouerb.12.& c.1.de crim.falſ.cum obligatione reſtituendi iuxta mentem S.Tho.recept.2.ſec.q.70.ar.4.quia Deum iudicem,& proximum offendit c.1.de crim.falſ.& quamuis timor iuſtus,à non teſtificando excuſare poſſit,non tamen à teſtificãdo falſe. arg.c.ne quis 22.q.2.Dixi(quod ſcit) quia ſi mediocri diligentia,in reuocanda ad memoriam veritate, adhibita erat, non peccat,ſaltem mortaliter, iuxta mentem eiuſdem optime per Caiet.declaratam in d.art.4.Sed ſi nouerit erraſſe, debet ſuum dictum reuocare,ſi reuocatio prodeſſe poſſit.Poteſt autẽ prodeſſe ſi ſtatim poſt atteſtationem, ſe corrigat c.præterea, de teſti.cogen.& etiam ex interuallo, antequam ſententia feratur,ſaltem ad debilitandũ ſuum primum dictum,iuxta Innoc. recept.ab omnibus, in c.præterea,adeo quod deſinet eſſe teſtis integer,ideſt,omni exceptione maior,iuxta Card.in c.veniens 2.de teſtib.Quin interdum ſecundo teſtimonio & non primo credetur,ſcilicet,quando conſideratis circunſtantiis perſonarum, cauſæ,& temporis,iudici videretur non reuocaſſe ſuum dictum,per ſubornationem,ſed ſtimulo cõſcientiæ,iuxta Hoſtien.recept.per Anton.& Pan.in d.c.præterea.argu.l.5.ff.de teſtib.c.ſi teſtes.§.teſtiũ,& §.ſæpe.4.q.3.vt quũ(quod eſt exemplum.Panormitan.in d.c.præterea) epiſcopus probus & diues, diceret aliquid in alicuius plebeij lite,& poſt aliquod tempus elapſum,iuratus diceret ſe per errorem,vel obliuionem ita dixiſſe,ſed ſi per magnam negligentiam,vel defectu ſaltem mediocris conſiderationis dicat falſum, mortaliter peccat,cum obligatione reſtituẽdi,iuxta S.Th.&S.Anto.2.par.ti.1.c.19.§.7.

41 II.Qui teſtatur verum, quod credit eſſe falſum,vel ſaltem more periurij teſtatur,per dicta in d.c.inter verba.11.q.3.n.100. ſed ſine obligatione reſtituendi, quia quamuis nocere velit, non tamen nocet, & qui iurat non teſtificari etiam iubente ſuperiore in caſu quo tenetur.

III.Qui caſu in quo ad teſtificandũ tenetur,quo ſe ab eo excuſet,falſo dixit partem aduerſam ſibi inimicam eſſe,ſciẽs, aut credens,ſuum teſtimonium,ad ſeruandã iuſtitiam neceſſarium eſſe,cum obligatione reſtituendi Ange.ver.teſtis.§.17. Idem de latente,vel abſentante ne teſtificetur, vt poſt Sot.libr. de iuſtitia,tegen.membr.2.q.7.diximus vbi ſupra nu.704.aut ſe non offert in teſtem, ſciens id eſſe neceſſarium ad impediendum aliquod notabile damnum publicum,vel priuatum per d. 42 c.nu.702. poſt Tho.2.2.q.70.art.1.etiam ſi promiſiſſet vel teneretur ſeruare ſecretum. Et qui alienum peccatum ſecretum teneatur,cuius cognitio non eſt neceſſaria ad mala,& damna imminenda,quamuis particulariter de eo interrogetur,iuxta eun Sum S.Tho.2.2.q.70 art.1. maxime, ſi illud per ſolam confeſſionem ſacramentalem vel conſultationem didicit, iuxta d.ca. Quo ſit aduocatos,confeſſores medicos,& alios ſimiliter quibus deteguntur ſecreta litium,dubiorum,& morborum, peccare teſtificando de ſecretis communicatis ſecreto cum damno, niſi aliunde illa nouerint, vel niſi ſint talia,quæ non detegendo in aliorum damnum redundarent. Nec tunc eſt detegendum 43 aliquod vltra neceſſarium, neque quantum eſt neceſſarium, ſi maius ex eo damnum famæ, in eum qui detegitur, vel in damnificatum bonorum, redundat, per multa tradita ſupra à nu.799.& breuius ſupra c.18.nu.60.donec concurrentia ſupradicta.

Porro,qui non tenetur ad teſtificandum,debet dicere iudici ſe ad reſpondendũ interrogatis non teneri,quamuis ſciret, & illam cogere velit,appellare debet,ſi nõ timet iudicem in eum ſæuiturũ.Et ſi hoc timet reſpondere poteſt,ſe nihil ſcire, ſe intelligendo,quod dicere teneatur,vt dictum eſt ſupra c.nu.61.diſcedendo in hoc,ab eloquentiſſimo & doctiſſimo Doctore Geneſio Sepulueda lib.de Ratio. redden. teſtim.c.13. eum diſcipulo noſtro, in artibus liberalibus, quem credo non meminiſſe legere Palud.quia dicit, vſque ad Gabr.nemine hoc dixiſſe., quum tamen antea ille dixiſſet,quodque vere eſſe probauimus in c.2.de confeſſ.& in c.humanę 22.q.5.

IV.Qui ſciens alium eſſe in extrema ſui teſtimonij neceſſitate 44 ſine quibus ſine illo vitã amiſſurus eſt,vel ea,ſine quibus vita eius vel ſaltem probabiliter peribit,niſi ſe ad id in teſtẽ offerat,& non ſe offerat d.vbi ſ.nu.632.& nu.717.Dixi(in extrema neceſſitate quis ob aliam,quamuis magna ſit,ſub pœna mortalis non teneatur,niſi eo modo,quo offendens bouem proximi errãtem teneatur,vt ſup.c.14.num.17. Non tamen tenetur reſtituere,eo

quod

quod iniussus,non se offert , quia lex charitatis,qua se tenetus offerre,non obligat restituere,vt dictum est ꝛ.c.17.nu.25.& in Apolog.qu.1.mon.2. & in locis ibi citatis. Secus autem si iussus non testificetur,& ob id, aliquis suũ ius amittat,nisi timor periculi in quod incurrere posset, eum excusaret,vt supra tactum est,lex enim iustitiæ,qua iuste iussus,tenetur testificari,obligat restituere,vt sæpe dictum est.

45 VI.Qui mercedem accipit vt verum testetur,cũ obligatione restituendi ei,qui dedit,c.non sane.14.q.5.& qui accipit,vt falsum testetur,sine tamen necessitate restituendi,nisi de consilio pauperibus,per d.ꝛ.c.17.nu.32.& seq.Omne tamen,ꝙ per suum falsum testimonium alterutra partium amiserit, restituere debet d.c.non sane. Accipere tamen potest impensas itineris faciendi,ad ferendum testimonium , & mercedem operatiã diecum,quibus se occupauit in eo,vnà cum interesse damni emergentis,& lucri cessantis c.si testes.§.venturis.4.q.5.

146 VII.Qui absq; causa,non paret iudici præcipienti,vt denunciet talia & talia crimina,vel debita,& est excõicatus,si mandatum fuit sub pœna excõicationis latæ sentẽtiæ,tenetur; damna restituere.Dixi(absq; causa)quia multa excusare possunt, vt copiosius aliis dixi vbi ꝛ.à nu.775.tractãdo de magna prudentia,qua est opus,ad recte parendum eiusmodi mandatis.Quorum primum est,quod peccatum est occultum,& peccatoriam emendatus, aut sola fraterna correctione probabiliter emendabilis:tunc enim nõ est parẽdum ante fraternã correctionem, etiam si præciperet , vt fieret denunciatio , non habita ratione fraternæ correctionis,secũdum Th.2.sec.q.33 art.7.ad 3.& Anton.2.par.titu.9.c.6.§.4.col.5. II.Defectus probationis peccãti denunciandi,vt dictum est ꝛ.c.18.nu.61. III. Quod à talibus & taliter audiuit,vt ob id moueri non debeat,præsertim si denunciaturus esset talis, qui leuitatis ob illam denunciationem, notaretur,aut cuius testimoniũ,iudicem magis quam conueniret,moueret,vt ibidem dictũ est.IIII. Denunciatio eius à quo audiuit. V.Nosse eũ qui furatus est,vel tenet illud, retinere in cõpensationẽ alterius tãti, vel pluris,ꝙ sibi deberur. VI.Quod per solam sacramentalem confessionem nouit. VII.Quod per solam consultationem secretam, pro consilio habendo,nouit. Ad noue quæsitum,Respondeo,cum qui non denunciauit delicta intra tempus in edicto contentum, teneri ad denunciandum post illud quam cito commode potest arg.ca. cum dilectus,de dolo.& contu.cum citatis à gloss.& doctor.ibi.

47 VIII.Peccat,qui non se offert in testem cũ ad id teneatur,vel se offert

se offert cum non debet,est enim qui se tenetur offerre,& qui tenetur se non offerre,& qui potest se offerre, & non tenetur, vt copiose & vtiliter tractamus vbi ꝛ. à nu.775.& contractius hic in vulgari,quorum aliqua, quæ parum inseruiunt cõfessario committendo,dico Primo,quod offerre se tenetur,sciens præsentiri aliqua mala notabilia, quæ sine suo testimonio probabiliter euenirent:Sciens item crimen de quo aliquis accusauit, seu denunciauit aliũ, ob solã conscientiæ obligationem iuxta ea quæ per nos relatum in d.c.inter verba nu.638.& 706.& 712. 48 2.Quod regulariter non debent se offerre nec oblati admitti descendentes contra descendentes,& econtrario,& idem fere de viro,pro vel contra maritũ & econtrario, & de liberto contra patronum,iuxta dec.3.capell.Tholo. III.Quod regulariter nemo tenetur ad se offerẽdum in testẽ,arg.eorum,qui de operib. seruorum dixẽ ꝛ. c.præced.diximus,& quilibet iussus testificari, tenetur id facere,exceptis priuilegiatis. IIII. Quod regulariter priuilegiati possunt cogi ad testificãdum,in defectum aliorum testium,etiam maritus contra vxorem,& è contrario iuxta dec.4.capell.Tholo.quia iura statuentia,vt aliqui nõ admittantur 49 dum,quia sunt inhabiles,& alij vt non cogantur ad testificandum,quia sunt honorati,aut coniuncti,intelligũtur,quando alij non desunt,iuxta gl.c.quancunque 14.q 2.per illud c.& Glo. receptam,ab Archid.& Alex.ibi & communiter alibi, in c.statuendum.2.q.6.& alia vbi supra adducta per Fel.in Rub. & c. delictorũ.de test.cog. V.Quod excusatur,qui probabiliter ti- 50 met sibi ex suo testimonio, aliquod magnum damnum spirituale,aut temporarium,personæ, honoris,aut bonorũ euentum,secundum Bald.recept.in c.cum nuncius,de testib.& eundem,& Fel.in d.c.dilectorum,& nos vbi ꝛ.Aut si ex eo scandalum oritur,vt ait Syl.verb.denunciatio.q.1.& verb.correctio.§. 7.fiõ fi.citatus à nobis vbi supra. VI.Quod quamuis ad effectum admittendi testes inhabiles, ob defectum aliorum , non sufficiat non esse alios idoneos,quia opus est,quod neque sint, nec possint intercenire cõmuniter in eiusmodi facultate,nisi tales personæ priuilegiatæ,aut inidoneę,vt sensit gl.1. officer recept.c.tertio loco,de præb.vt vbi ꝛ.nu.715.& 816.dixi- mus.ad effectum tamen, compellendi priuilegiatos,satis esset instrumentum partis dicentis nõ affuisse alios,quam priuilegiatos,& eos, sic, nulla intercuniente in contrarium coniectura, arg.ca.1.§.fi. de iura.calum.lib.6.& per ea quæ ibi,& in aliis fugea. & ibi dictum est, addendo, à num. 824. quod quamuis

tenetur

tenetur filius ad denunciandam hæresim patris,& ad testificandum de illa si alij desint,nisi sciat,eum iam pœnituisse,aut certo credat, quod monitus ab ipso, aut ab alio vere resipiscet. Inquisitor tamen debet ei prouidere adhibendo magnum secretum,ne id sciat pater, & ne illi aliquod magnum damnum ex eo eueniat. VII. Probare nos ibi nu. 818. quod inhabilitas non excusat,à parendo eiusmodi mandatis,licet aliquando excuset priuilegium.

51 Ad quæsitum è longinquo,à viro vndequaque doctissimo & pientissimo,Respõdeo,Quod qui testis in iudicio legitime interrogatus super crimine ob quod bona publicantur,negat veritatẽ,propter quod reus absoluitur,non tenetur ad restituendum fisco id, quod ad eum peruenit si damnaretur. Tum per dictum Bern.relatum à Syl.verb.restitutio 5.vers.7.quẽ sequimur sup.eo.nu.34. Tum quia pœna non debetur in foro animæ,ante condemnationem glo. c.fraternitas 11.q.1. Tum quia etiam interesse remotum,& extra rem non debetur l.si sterilis. §.cum per venditorem.ff.de Actio.empt. Tum quia leges humanæ præsertim pœnales, non ligant,potissimum in foro animæ,nisi quatenus sunt receptæ,vt traditur 3.c.17.nu.40.& 62. Et nullibi vlla lex damnari iubens aliquem publicatione bonorum est ita recepta,vt ante damnationem bona ad fiscũ deferantur. Tum denique quod alioqui sequeretur omnes custodes confinium Regnorum, deputatos ad custodiẽdum ne quis aliqua exportet ex illis,vel importet in illa,vel non saltem,nisi soluto vectigali vel portorio siue gabella sub pœna priuationis bonorum,tenerentur restituere, non solum iura siue vectigalia debita,sed etiam bona, quæ ob id debent Fisco applicari.Quod nullus vt arbitror,hactenus dixit.

De peccatis Notariorum,& Tabellionum.

Notarius vt peccat.n. 52.faciens instrumentũ falsum — scindens vel delẽs vetum,male componens,non tradens illud,non informans sate venciantem,transcribẽs die festo,non seruiẽs pauperi,vt debet.n. 52.& 53.

Conficiens instrumentum de re illicita, scribens statuta vsuraria, non retinens protocollum siue regestum, faciens testamentum infame, stipendium nimium capiens,literas ordinum carius tradens.num.54.

52 PEccat mortaliter Primo Notarius, qui non seruat aliquod capitulorum à se iuratorũ cum creatus fuit notarius Host. in c.sicut,ne cler.vel Monac.recept.per Io.And.Pan.& Comm. ibidem & S.Anton.3.par.titu.6.c.3.§.1.1.Quod conficiet instrumenta

menta de quib.fuerit rogatus,nil veritatis tacendo,nec falsitatis miscendo. II. Quod non reuelabit,quod secreto ipsi commissum fuit,nisi iusta de causa secundum Pano.in d.c.sicut.nu. III.Quod non conficiet aliquod instrumentum sciẽter,de quo contractu vsurario,nec de alio quouis illicito Pano.ibidem. IIII.Quod retinebit de omnibus instrumentis quæ debent protocollum aut regestum.

V.Quod erit fidelis ei à quo est creatus notarius,& admonebit omnes ea quæ sciuerit in eius dãnum vergere. VI.Quod nullo amore,odio,spe vel timore officio suo abutetur.

II. Peccat qui instrumentũ conficit falsum,aut verũ,vtile,& 53
quod necessariũ,occultat,aut rũpit vel delet,& qui per malitiã, aut ignorantiã notabilem,male aliquod testamentũ,aut instrumẽtũ,cõficit,addendo aliquas clausulas obscuras,aut necessãrias eminendo, propter quod aliquis suũ legatũ, aut debitum amittat. Et qui solẽnitates necessarias dolo,aut lata culpa omittit,puta tum nomẽ, signum,testes,diem,mensem, aut annum.

III.Qui rogatus ab aliquo,vt sibi det aliquod instrumentũ, 54
& dare tenetur,non dat,ne aduersario, aut amicis eius displiceat. Et qui nõ informat partẽ ignorantẽ,quæ renunciatura est de iure,quale est illud secundũ Anto.3.par.tit.6.c.3.§.6. Et qui differt,abstq; necessitate,ob auaritiam, instrumenta conficiẽda in alijs diem commode differre possit,& qui rogatus pauperibus non valentibus soluere iura, non vult ipsorum instrumenta scribere,aut iam scripta in publica forma tradere, secundum eosdem vbi suprà,quæ tamen non tenetur dare gratis.

IIII.Qui excipit,aut in publica forma scribit statutũ, vt solua. Cle. 1.de vsur.& qui excipit,aut in publicam formam statuet vsuræ aut non repetantur solutæ,& est excommunicatus contra libertatem ecclesiæ redigit.c.graue.de sent.excom,

V.Qui conficit testamentũ carentis iudicio, aut ratione non 55
obligationẽ restituẽdi, ei qui ab intesto successurus est,arg.eorum quæ ait Bald.in l.1.C.de sacro.Eccle.nu.17.& 18. stipendium notabiliter maius debito accipit,etiam sponte oblatum,si publicum stipendium constitutum illi erat, Bald.in cap.fin.de Epis.& Cler.& qui aliquid accipit pro literis ordinatorum,iuxta Anton.Butr.in c.1.not. 3. de Simon. Et si non datur ei ob id aliquid ex publico, licite potest aliquid pro suo labore considerata illius qualitate, & non ordinis accipere,hoc est,vt non accipiat plus eo quod de maiori ordine fidem faciat,per supradicta c.23.

De

Doctor vel Magister vt peccat mortaliter, lauream immeritam vel principaliter eam ob honorem petens, vel suscipiens. docens Theologiã in peccato mortali notorio adhærentes excommunicatos, vel malos scholasticos. 55 & 56. aut admittens religiosos, vel presbyteros applaudens ad lauream, indignum, falsa docens, vel inutilia. aut malo fine mortali præsentim vltimo, subornans auditores, procurans, vt indignus ad munera statuum eligendum sub pœna peccati mortalis teneantur, & in dubio del gatur, n. 57. Prælegens die festo, feriatis nouum festum, imperdij del gatur, n. 57. Prælegens die festo, feriatis nouum festum, imperdium peruatum accipiens, vel beneficium cum pallo legendi, cessigans discipulos. aut contemnens simplices.

55 PRimo peccat mortaliter, qui errat aliquo ex quindecim modis relatis ab Aluar. Pelag. de planct. eccl. lib. 2. quorum vnus est petere, aut accipere laureã Theologiæ, aut canonum, quam non meretur. Ant. 3. par. tit. 5. c. 2. § 10. & 2. par. tit. 3. c. 5. & 6. Idem de accipiente lauream aliarum facultatũ per d. in d. c. inter verba. nu. 97. post gl. sing. Cle. 2. de Mag. & per rationẽ §. Anto. in d. §. 6. & qui licet sit idoneus, tamen principaliter petit illam propter honorem, & vtilitatem propriam secundum Anto. vbi 3. §. 6. Quod non esse tenendum probamus post Sylu. verb. 56 Docto. q. 4. vbi 3. à nu. 35. & in specie, nu. 351. Et qui prælegit in scholis peccato mortali notorio infectus iuxta S. Anto. vbi 3. d. §. 10. quod limitandum est, ad prælegentem sacram scripturam, vt ait Tho. in 4. dist. 19. q. 2. art. 2. q. 1. ad 4. quod non aduertit Ant. Ratio autem cur magis peccet legens prædictam scripturam, quam quærit prædictus P. Vincen. ibi redditur à Tho. Et qui ad scholas suas admittit excõicatos, aut prauis moribus vtentes, iuxta mentem Anto. in d. §. 10. quod non videtur verum, quoad excõmunicatos, nisi essent excõicati cum participantibus expresso doctore iuxta c. statuimus. c. constitutionem. c. præsenti, de sent. exc. lib. 6. Nec quoad prauos exercẽtes, si doctor non habet iurisdictionem ad eiiciẽdos eos scholis, quam communiter hodie doctores in magnis vniuersitatibus non habent, quicquid in Auth. Habita. C. ne fil. pro pat. statuatur. licet præcepto correctionis ad id procurandum plusquam alij teneri posset iuxta dicta in c. præced.

II. Qui professor legũ, aut Medicinæ, ad suam prælectionem religiosum, presbyterum, aut clericũ, aliqua dignitate ecclesiastica præditum, ad se audiendum admittit, & est excõicatus ca. 2. ne cler. vel Monach. lib. 6. adiuncta glo. c. non magnopere, & c. super specula, eod. titu. & qui professor cuiuslibet facultatis etiam

etiam Theologiæ, admittit aliquem religiosum in suo habitu sine licentia superioris, aut cum licentia, sed sine habitu, & est excommunicatus per rationem participationis in crimine, iuxta 2. par. tit. 24. & 38. vt infrà cap. 27. nu. 154. dicetur, & qui Theologiæ aut docet principaliter ad humanam gloriam, quod principaliter ad gloriam diuinam institutum est, iuxta Angel. Honor. §. 7. cuius oppositum, scilicet non esse plusquam venie per multa & firma tenuimus, vbi suprà nu. 755. & breuiter repetimus suprà cap. 23. nu. 23.

III. Qui statuta à se iurata, non seruat Anton. 3. par. tit. 5. c. 2. & qui existens examinator indignum laurea, ad eam probato illicito quempiam à consequenda laurea impedit, cum obligatione restituendi.

IIII. Qui sciens aut scire debens falsa in alicuius notabile dispendium spirituale, vel temporale docet, vel subtilia magis quam vtilia docendo, auditorio notabiliter nocet, & qui docet ad malo fine mortali, per sæpe dicta, vel ponendo vltimum finem docendo; quia fruitur vtendis, contra doctrinam Aug. relatam à Magist. lib. 1. senten. dist. 1.

V. Qui per se aut alios, auditores alterius doctoris inducit, vt eum non audiant, cum notabili damno profectus eorum, honoris doctoris cum obligatione restituendi Anto. 2. part. tit. 1. cap. 2. §. 2. & qui per factiones aut subornationes, aut alias malas artes procurat, vt aliquis indignus creetur rector, aut professor alicuius cathedræ, iuxta mentem Aluari, vbi suprà, & Anton. d. 3. part. tit. 5. c. 2. §. 11. sentientes idẽ de procurantibus, vt creetur notabiliter minus dignus. Quod nostro iudicio limitandum est, vt intelligatur solum, quando & vbi electores, seu præsidentes iuramẽto, statuto, aut alio mandato, ad dignissimum eligendum sub pœna peccati mortalis tenentur, & in casu nostro, persona electa est digna per tex. cũ glo. c. monasterio. 16. q. 7. & ea quæ scripsimus in cap. graue de Præb. Et qui 58 volens die festo, illis horis, aut tandiu, vt probabiliter credat auditores ob id omissuros missam, & qui facit seruari festum, non seruandum, cum damno notabili auditorij non consentiens. arg. c. fi. de iniur. & l. 1. ff. de furt. Dixi (non consentientis) nam enim secus c. scienti, de reg. iur. lib. 6.

VI. Qui habens stipendium publicum, vel beneficium in id collatũ, exigit aliquid ab auditoribus, arg. c. pœnale. 14. q. 5. qui (habens) aliàs enim etiam à pauperibus non egentibus, posset exigere potest. l. 2. §. fin. ff. de orig. iur. iuxta prædicta 7.

eod.nu.29.& c.præced.nu.3.& 4.quicquid dicant Host.Ray.& alij ibi citati, & qui canonicatum, aut præbendam, aut aliud beneficium cum pacto docendi in scholis suscipit.& est simoniacus,per dicta cap.23.num.100.Dixi(cum pacto)quia secus si cum onere tali beneficio vacanti imposito. c. significatum de Præb.& notat.in c.1.vt eccles.benef.

VII. Qui scholasticũ crudeliter castigat, quia solum leuis castigatio est ei permissa.c.presbyterũ,de homic.& l.Pœcepto-ris.ff.ad l.Aquil.& si castigatus est clericus,est excommunicatus,nisi excusetur per instã dicenda c.27.à nu. 80. & seq.& qui simpliciores contẽnit, Ant.d.§.10. q videtur restringendum ad contemptũ per quem notabile damnum honoris aut honorum illis ex iustitia legali debitorum infertur,per dicta suprà c.23.

Hac in re cõcil. Trid.sess.5.c.1.de Refor.statuit.Primo,Quod habens beneficiũ cui est annexum onus prælegendi sacrã scripturã,cogatur prælegere per se si est idoneus, alioqui per aliũ eligendũ à nominatis ibi,& quod posthac non conferatur,nisi idoneo, ad per se id faciendũ. II. Quod in omnibus ecclesiis cathedralibus,& collegiatis existẽtibus in aliquo insigni oppido,in monasteriis quoq; monachorũ,& conuẽtibus mendicantium,sacrę scripturę lectio habeatur, in ecclesiis vero tenuium prouentus, sit saltem magister qui gratis grammaticã doceat.

III. Quod docentes sacram theologiam, dum publice in scholis docuerint,& in scholis eam discentes,priuilegiis omnibus,de quinquennali perceptione fructuum in absentia, à iure communi concessis gaudeant. Quod ipsum dicemus, dum publice legente,aut prælegẽte Canones,vt probat. Feli.in c.fi.de Magistr. Cuius rationi hanc vnam addo,quod nulli scientiæ capessendæ,tanto tempore est opus,ac canonicę:vt enim quis perfectus canonista euadat,opus est,vt Canonicæ prudentiæ,non meliorem legum,& Theologiæ adiungat eruditionem. Rara itaque quis est perfectus canonista, & si vtrique foro pernecessarius,vt qui multo tempore prędictas tres disciplinas professus esse debeat,arg.c.ponderet 50.dist. IIII. Quod nemo ad huiusmodi lectionis officium admittatur, qui non prius ab episcopo loci de vita,moribus,& scientia examinatus,& approbatus fuerit.

De peccatis Scholasticorum.

Scholasticus.vt mortaliter peccat,ob finem mortalem studens, non seruans præcepta studij.d.sens vetita.auocans auditores concurrentes, negligens studens, male insumens viaticum,non soluens salarium, erregans falsũ gradum,nu.58.

Primo

PRimo,peccat mortaliter scholasticus,qui ob finẽ mortalem studet,arg.c.cũ minister.23.q.5.cũ ei nuper à nobis adnot. 59
nisi statuta prœcepta academiæ iusta,& ad mortale obligãtia, seruat iuxta mentẽ S.Anto.in d.§.11.ni iusta de causa id fecerit,quã quoad mortalis excusationem,in proposito putamus academiam, quæ pro tali communiter in academia habetur,arg. eorumq; de causa non ieiunandi diximus, suprà c.21.nu.14.

II. Qui suffragatur, aut curat alium suffragari alicui indigno,vt ita prælector,Rector,Beneficiarius:imo & si sit dignus, ne alius competitor esset dignior,& iurauit suffragari dignioribus proxime dicta in simili.

III. Qui scientias vetitas, aut superstitiosas discit.c.nõ magnum,& c.super specula. Ne cler.vel monach.& qui alicui legem admisit scholasticos,aut adiicit,vt proxime de doctoribus, dictum est.& qui in studendo, notabiliter negligens fuit, iuxta mentẽ S.Anto.in d.§.11.& aliorũ,q restringendũ videtur ad eũ, qui prætensis alienis vel redituũ suorum ecclesiasticorũ, & non ad id studet; per supradicta de prodigalitate.c.23.num.71.& 72.magis, si prædicta bona in cõpotationibus, venereis,vel alio,& id genus aliis impendit, quin fratribus partem sibi à iure datam,restituere tenetur,iuxta communem , quam bene defendit.in Auth.quod locum,col.2.C.de Collat.

IIII. Qui contra veritatem quam sciebat altercatur,modo scandalo suprà c.23.nu.34.Et qui stipendium debitum, prœcepto cum possit, non soluit. c.sæpe de rest.spol.& Anton.vbi Prosper.& Med.lib.10.

De peccatis Medici,& Chirurgi.

Medicus aut Chirurgus,vt mortaliter peccat ignorans necessaria, non curans secundum præcepta,negligens visitare,vel studere.præbens medicinam,deserens ægrotum,nu.60. abscindens membrum, minuens sanguinem,non admonens confessionem medicinæ non eligens,aut curationem differens,nu.60. & 61.consulens , vel concedens animæ noxia pro salute corporis, nu 62. non admonens mortem vicinam , tali casu, pro stipendium petens nu. 63.nimias medicinas ordinans , pauperem non medens,vel dimittens,nolenti soluere n.64.& detrahens aliis medicis.nu.64.

PRimo peccat Medicus, qui absq; sufficiẽti scientia medica- 60
ea,etiã si sit laurea donatus. Et qui artẽ satis callet,sed eius præcepta non sequitur. Et qui notabiliter negligit studere,aut ægros visitare.c.tua, de homic.& ibi Inno.& omnes, quãuis

ægrotus sanetur, iuxta S. Anto. 3. par. tit. 7. c. 2. §. 1. cum obligatione restituendi iuxta mentem Pan. & omnium in d. c. tua, & qui adhibet medicamẽta morbo, antequam eum cognoscat Caietan. in sum. verbo Medicus, licet qui per diuturnam experientiam didicit curare aliquos morbos, puta, scabiem, ossium fracturam, nubeculam ocularem, fistulas, dolorem dentium, & molarium, aurium, & aliorum similium, possit licite curare, quamuis regulas medicinę ignoret, modo absque aliquo incantamento aut fascinio id faciat, l. 1. ff. de Var. & extraordin. §. Medicus, & modo ne quid quod ignorat, intentet, arg. c. non est sine culpa, de reg. iur. lib. 6.

II. Qui dubitans de aliquo medicamento, an esset notabiliter noxium, an non, præbuit illud vt experiretur, aut lucretur, aut non haberetur ignarus, &c. Anto. But. in d. c. tua nos, nu. 35. & magis qui præbet rem quã scit notabiliter nociuam, etiam si ob misericordiam, aut vt ægroto placeret præbeat. Pan. in d. c. tua, & qui ægrotum derelinquit, antequam debeat, ob quod mors aut prolongatio morbi euenit, cũ obligatione restituendi damnum. Asten. lib. 6. tit. 14. ar. 8. q. 14. Et qui cum membrum 61
aliquod necessario est abscindendum, non quærit quem credebat bene abscissurum, aut dubitans de necessitate abscindendi, iussit abscindi, & qui nescies minuere sanguinẽ, vel abscindere membrum, alterum corũ, vel vtrunq; facit, idem in c. tua. nu. 20. & Asten. vbi supr. vt qui sciens pharmacopolam medicamentis corruptis vsurum, non eligit incorrupta Innoc. in cap. tua, & qui quo plus stipendij accipiat, morbi curam differt. Ant. vbi supr.

III. Qui non persuadet infirmo confessionẽ antequam medicinam ei applicet c. cũ infirmitas, de pœnit. & remiss. cui non est locus quãdo manifestum est morbum non esse periculosum iuxta Angel. verb. Medicus. §. 9. & Rosel. ibidem §. 3. quicquid dicat Syl. verb. Medicus. q. 3. dicto 3. nec etiã quando creditur esse periculosum, & lethiferũ, si iuxta consuetudinem bonorum & honoratorum medicorũ, monet eius parochum, aut qui eius curam gerunt, vt illi sacramenta præbeant, & ipse omittat dicere id per se, non quia non vult id facere, sed quia putat, id infirmo nociturum, iuxta Caieta. verb. Medicus. Nam vt ipse ait, & nos in d. c. cum infirmitas, illa constitutio hoc modo recepta est & 62
obseruata. Et quãuis infirmus cõfiteri nolit, non ideo a medico relinquendus est, iuxta omnes. Et qui propter salutẽ corporalẽ, contra salutem animæ consulit, vt illicite coeat, aut se inebriet, aut abortiat. d. c. cũ infirmitas, etiam si per ignorantiã id consu-

lat, imo & si non consulat, sed dicit, ego non tibi consulo, sed vide quid faceres, sanareris Ioan. And. d. c. cum infirmitas.

IIII. Qui prægnanti præbet aliquid, quo abortiat, etiam si præbeat, vt eam à morte seruet, si credit, vel dubitat, fœtum esse animatum. Io. de Neap. in 10. quodl. probatus ab Anto. 3. part. tit. cap. 2. & communiter, sed si probabiliter credit, non esse creatura rationali animatum, licite poterit illud præbere, quo matris seruet, cum non sit culpa mortis alienæ nec corporis nec spiritualis iuxta eosdem.

V. Qui sine iusta causa cõcedit debilibus facultatẽ frangendi ieiunium, aut vescẽdi carnibus, diebus vetitis, & qui affirmat omnia præcepta corpora destruere &c. arg. c. fi. de iniur. & cap. fraternitatis, de obseru. ieiun. cũ obligatione contrariũ persuadendi 63
quamuis infirmus vtens facultate quã putat sibi iuste concessa non peccat, secundum Ant. vbi supr. §. 1. Et qui credens fœtum moriturũ, & quod eius admonitio est multũ illi profutura, ad exuendum peccatũ mortale, & ad testandũ, quo rixæ non fiant inter hæredes impediantur, & neq; per se, nec per aliũ, monet, vt peccatum exuat, & testetur, Ioã. Neap. quodl. 11. & vbi sup. §. 7. Dixi (credens, &c.) quia secus si iuste putat, suã admonitionem parum profuturam, quia credit eum in bono statum & de suis bonis testatum fuisse secundum eosdem.

VI. Qui petit stipendium notabiliter nimium, publico cauponi, aut accipit mediocre habens publicum, cum pacto nihil amplius aut accipiendi plusquam præscriptum, etiam si vltro sibi detur, cum obligatione restituendi, nisi per alia obsequia, & 64
conuentiones, tempore valetudinis id compenset Ant. vbi supr. §. 2. contra ab Ang. verb. Medicus, §. 6. Syl. eod. q. 5. & qui exigit stipendium, quod ægrotus, propter mortis metum promittit, si vide habet vitę necessaria. l. Medicus. ff. de Var. & extra. cogn. qui facit vt infirmus plura quã opus est medicamenta emat, & conventionem, inter eum, & pharmacopolã, vel aliam cauponem iustam cum obligatione restituendi, Asten. lib. 6. tit. 4.

VII. Qui non vult gratis mederi pauperi ægroto iuxta gl. recept. & recept. in sum. 83. dist. & Ant. vbi §. 3. & alios verb. Medicus. Quod nostra sententia restringendũ est ad eum, qui scit illum probabiliter moriturum, nisi ei medeatur, & non ad eum qui id faciat, nec qui soluat salarium, & non vult mederi salario creditorũ: nã neq; constituto in extrema necessitate quia subuenire gratis, modo eum eximat ab ea, mutuando, commodando vel operas credendo per supradicta l. 1. nu. 118. & cap. præced. nu. 17. & sup. eo. c. nu. 29. & qui non

Universidad de Deusto
Biblioteca

vult mederi diuiti soluere nolenti, iuxta eandem gl.in §.1.&
dist.& c.pasce 89.dist.quod intelligendum est de eo, qui vellet
quidem ab eo curari, sed ob auaritiam, non quærit medicum,
existens in magna eius necessitate:& si medeatur illi post eius
mortem, vel curationē, exigere potest suum stipendium, iuxta
prædictā glossi.& mentē omnium. Et qui detrahit aliis medicis
idoneis, ne ad curationes se omisso, accersantur per dicta c.18.

De peccatis exequutoris testamenti tutoris, Curatoris, & Hospitalarij.

Exequutor testamenti, vt mortaliter peccat, nō soluens legata & debita, vel nimis tarde, & qui ob hoc excōmunicatur. n.65. non seruans rem pupilli. numero 66. eius pecuniam lucro iniusto deputans, transitus ad secunda vota. num. 67.

Viduus, aut vidua vsufructuaria, cui vsusfructus relinquitur quoad caste vixerit num. 65.

Hospitalarius vt mortaliter peccat. nu. 67.

65 PRimo peccat exequutor, qui non soluit debita, aut legata præsertim pia defuncti, qui reliquit bona ad vtrasque sufficientia,& qui, vt soluat legata nō soluit debita, credēs, bona nō sufficere vsq; soluēdis, arg.l.sciamus.§.& si prætatā adiuncta gl. C.de iu.deli.l.1.§.pe.ff.ad Tre.& Ant.3.par.ti.10.c.3.§.11. Debita autē sunt etiā vota realia defuncti per supradicta c.11. n.16.& 17.

II. Quæ vidua cui maritus reliquit vsumfructum suorum bonorum quoad caste viueret, stuprum committit, & perinde bonis vtitur, ac si id nō cōmisisset, cum obligatione restituēdi iuxta Caietan.in sum.verb.pœna,& ex prædictis c.23. n.62. colligi potest, secus tamen, nostro iudicio, si vsumfructum, reliquit quoad nō nuberet,& idem eadem ratione, videtur de marito, qui relinquitur ab vxore vsufructuarius.

III. Qui soluit quidem sed post moram notabilem, arg. c. nos quidē c.tua.& c.Ioannes, de testa.& est excōicatus, si qua constitutio synodalis excommunicans non exequentem intra certum tempus, eum comprehendat, ar.c.præterea.2.de appel.

66 IIII. Qui tutor aut curator, nō cōseruat, nec defendit bona sui pupilli vel minoris,& qui sine vtilitate, vel necessitate alienat & qui est in culpa vt actionem, vel aliud ius perdat, & qui non vendit res mobiles quæ obseruatæ nullam vtilitatē parīt, & pretium non cōuertit in bona immobilia, quæ vtilitatē parerent, si inuenitur emptor, cum obligatione dāna restituēdi. l. Tutor qui repertoriū, §.1.2.& 3.ff.de adm.tut. Bart.& alij ibidē.

Tutor autem dicitur, qui præficitur pupillo hoc est minori 12. annorum, si est fœmina, aut 14. si est masculus ad protegendū personam & bona eius. Instit. de aut. §.1. Curator vero, qui minori 12. vel 14.& minori 25. præficitur, aut furioso, aut prodigo administrandis eius bonis, Instit de Curat. in prin.& vterq; tenetur officio suo recte vsurum, gl. celeb. Cle. quia contingit. de Relig. domi. quæ gl. omnia hæc ponit, post Speculum de Tutor & tit. de Curat. & ante Pan. in c. ex parte, de appell.

II. Qui tutor notabiliter est negligens in pupillo bonis monendo, & à vitiis & peccatis seruando, arg. c.1.12.q.1. Qui dedit ad lucrū pupilli, vel minoris pecuniā salua fore 67
bonis pertes cōtractus, de quibus sup. c.17. n.112. & tenetur restituere, si pupillus vel minor, nō restituat, sed potest secreto de bonis eius accipere, & huic rei satisfuerit, siue eorū administra tor habeat siue non, seruatis suprædictis in c.17. n.112. cū seq. vsq; ad finā. C. quando mul. offic. tutel. fung. potest, vel post annum commissum per eandem legem, quam in hoc ponderat Sot. & glo. memo. Auth. sacramenta. eod tit.

III. Qui Hospitalarius reditus hospitalis non infumit in alios quæ sunt destinati, & qui sinit eos perdi, aut in alia dispendia Cle. quia contingit de Relig. domi. ex mente S. Ant. 3. part. tit. 24. §.1.& qui nimis tarde recuperat, bona eius alienata &c. quemque 12.q.2.& qui adeo negligit reficere ædificia, quod ea cadant, cum obligatione restituendi. gl.d. Cle.

Vero Concil. Triden. sess. 25. cap. 8. de reformat. cōmendata clericum clericis hospitalitate statuit, quod hospitalarij hospitalitatem onera compleant, quæ si commode non possint, fructus eorum in alium pium vsum conuertant, prout ordinarius cum duobus peritioribus de capitulo videbitur. Et quod clerici hospitalarij, etiā si sint laici nō tamē regularibus subiecti, vt viget regularis obseruantia, ad prædicta ab Episcopis compelli possint, & præterea in foro conscientiæ teneantur ad restitutionē fructuū quos cōtra hospitalium institutionē percepere, nulla eis remissione profutura. Et administratio hospitalium vni & eidē personæ vltra trienniū non cōmittatur, nō obstantibus etiā priuilegiis, & immemorabili cōsuetudine, &c.

De peccatis clericorum quoad ordines.

Ordinando, prima tensata hæc sunt necessaria, & hæc ordinando minori. hoc facit. nu. 68.

Ordinando cui capitulum, vel alius sede vacante non potest dare litteram.nu.68.
Ordinandi facultas Papæ qua legitima, & qualiter intelligenda.n.62.
Ordinandi ætas mutata, & multa noua ab ordinatis, & ordinandis facienda.num.68.
Missa pro noua nil detur, nec merces pro alio iguotus non missæ, nec quæ extra sacrum.num.68.
Ordinem sumẽs vt peccat si est indignus, si per simoniam.nu.61. si ab episcopo excõicato, si existens illegitimus etiam occultus.num.69. Si extra tempora legitima.si ante iustam ætatem.si sine iusta licentia.si furtim, aut per saltum. nu.70. si non supplet supplenda, si eodem die multos ordines sumit.nu.71. si deformis, si energumenus, epilepticus, aut insanus, excommunicatus, aut mortali inficitus.nu.72.
Clericus, vt peccat sacramenta in mortali ministrans, sacra tangens, aut post notorium peccatum, etiam acta pœnitentia missam.n.63. & 74.
Interdictus ingressu eccl sia.nu.75. rebaptizans Christmate veteri vtens, post eibũ celebrans.nu.75. non confessus, concubinarius notorius.n.76.
Dispensat quis ad ordines, & cum male ordinato.n.69.
Ordinem. & eius vsum, quod peccatum notorium impedit.nu.73.
Dispensat Papa aliter quam inferior, etiam in quo vterque potest.n.74.
Dispensat vt episcopus in irregularitate peccati notorij.nu.77.
Concubinarius clericus & fornicarius vagus, parcis, non humanitur in sacro.nu.77. & 80.
Missam concubinarij audire vt mortale, & cur melior boni quam mali.num.78. & 79.
Excommunicatus notorius quis euitandus.nu.80
Concubinarij clerici pœnam innouat Concil. Trident. addens mulieres.n.81.
Iacobus Sabellus Cardinalis multis nominibus suspiciendus.nu.82.
Missam extra locũ sacrũ celebrãdi facultas non datur, & vt peccat sacerdos celebrat intra illũ.n.82. & vt si in ecclesia interdicta si super mensam, si aute preces matutinas.nu.83. si sine aliis necessarijs etiam interdictam, si in cubiculo, si post meridiem.nu.85. & 86 si portis clausis, si in oratorio, si nuctu. si post meridiem.nu.85. & 86 si portis quã semel eodẽ die, nisi his septẽ casibus.n.87 si nõ bis aut ter in anno.si effudit sanguinẽ.si reliquias corporis post absolutionẽ sumit.n.87.
Simon Magnus Ramlotæus Belga laudatus.nu.85.
Franciscus Ramirius authoris cognatus laudatus.n.85.
Benedicat quis vestes sacras stola pro cingulo sumit.nu.84.
Missa triplex faciendæ die Natiuitatis, quis optimas meliat.n.87.
Missam quotidie audiat Episcopus, nemo eam nisi semelin die faciat, nisi his septem casibus, nec in his vnquam ter.num. 87 nec semel die Parascenes & sabbato sancto.num.88.

Missa cum & quomodo applicanda. n.82. Non dicenda à ligato censuris. nu.93.nec coram interdicto.num.94.
Missam vt peccat alios clericos ad diuina officia admittens.nu.94. interdicta non seruans, excommunicatos sepeliens, absoluens indebite consortem, & non monens eum.nu.95. male vota commutans.num.96. horas aut volens omittere horas canonicas.aut partem earum, male recitans, non attendens ad eas, &c. à n.96. vsque ad 103. Hostias male consecrans.nu.91.
Missam sic sumat reliquias calicis patenæ, & oris.n.90. & suppleat defectum vini.nu.91.
Missæ triplex valor, quis cui applicandus, quid de vna dicta pro multis.num.92.
Missam pro duabus pitantiis non alendus ob Missam.n.92.
Missam differat ob nullas occupationes, vel morbos, omisit horas, nisi bis.70. annumeratis quibus recitat.num.101.
Missæ preces ob quas causas iuste omittuntur.n.101 vsque ad 105.
Missæ actio ad horas sufficiens triplex, & sufficit virtualis.n.105. & 2.seq.
Missæ actio ad quas tenentur clerici sacri.nu.96. & ad quas minores n.108.
Missam vt peccat ducens vxorẽ, cohabitãs fœminæ.n.108. eam inuisens. n.109. Monasteria frequẽtans, habitũ & tonsuram non deferẽs, arma gestãs, mendicans, lanius, tabernarius, mercator, aut missam nõ bene audiens, aut faciens quæ antiquo & nouo iure hic relato vetantur, in quibus sunt omnia officia secularia, cum arte medica.nu.110. & 111.
Missam. peccat mortaliter, qui se facit ordine insigniri cõtra Canones Concil. Trid. quod sess. 23. cap. 4. de Refor. statuit nemo initietur tõsura, qui cõfirmationis sacramentũ nõ susceperit, & fidei rudimẽta edoctus nõ fuerit, quique legere & scribere nesciat, de quo probabilis cõiectura nõ sit eũ nõ scripturæ iudicij fugiẽdi fraude, sed vt Deo fideliter inseruiat hoc ordine primũ eligisse. Et c. 5. quod ad minores promouẽdus ordinandus à parocho, & magistro scholæ in qua educatus est diligenter examinatus habeat, assumendus vero ad singulos maiores, vno tantum excepto, ordinationẽ episcopũ adeat, qui parocho, aut alteri, quem magis expedire iudicauerit, vt nominibus, aut desiderio vocatorum promoueri publice in ecclesia, propositis, de eorũ natalibus, ætate, moribus & vita à fide dignis diligenter inquirat, & examinatis, quã primũ ad ipsum episcopũ transmittat, & sess. 7. cap. 12. statuit quod non licet ecclesiarũ capitulis sede vacante infra annum à die vacationis ordinandi licentiã, aut litteras dimissoriales concedere alicui, qui beneficij obtenti, vel obtinẽdi occasione non promatur. Quodq; capitulũ contraueniens ecclesiastico subiaceat interdicto, sic vero ordinatus, si in minoribus

constitutus sit, priuilegio clericari non gaudeat. In maioribus vero, ab executione ordinum, ad beneplacitum futuri Prælati i sit ipso iure suspensus, quod ipsum statuit sess. 23. cap. 8. de Reform. de impetrante dimissorias ab alio quam eo qui loco capituli succedit in iurisdictionem episcopalem, & sess. 7. c. 11. quod facultates de promouendo à quocunque non suffragentur nisi habentibus iustam causam in litteris exprimendam, ob quā à propriis episcopis non ordinentur, & tunc non ordinentur, nisi ab episcopo in sua diœcesi residente, vel pro eo Pontificalia exercente, idque præuio diligenti examine, & sess. 23. cap. 8. Quod nemo ordinetur prætextu cuiusuis rescripti, aut priuilegij, nisi eius probitas, & mores ordinarij testimonio commendentur. Et quod quatuor ordines minores, per temporum intersticia conferantur, nisi episcopo aliud expedire videbitur, idque latinam linguam callentibus. Ordinandi vero, non nisi post annum à susceptione postremi gradus, minorum ordinis ad sacros promoueantur, nisi necessitas, aut ecclesiæ vtilitas, iudicio episcopi aliud exigat, & capit. 11. quod nullus ad subdiaconatum, ante 22. ad diaconatum ante 23. ad presbyterium ante 25. ætatis annum promoueatur, & quod nulli etiam regulares, nisi præuio episcopi examine, ordinentur. Et nota, quod huic non obstat bulla Pij V. quæ hoc onus, & aliquot alia prædicti Concilij abstulit mendicantibus, ob reuocationem eius per S.D.N. Gregorium XIII. positā sub fi. c. 27. quod in minoribus constituti non promoueantur ad maiores, nisi boni habentes testimonium in minoribus sint probati, & per annum in iis sint versati, sperantes se Deo auspice continere posse. Quodque deceret, eos saltem diebus dominicis & solēnibus cum altari ministrarint, communicare. Et quod duo saeri canones, eodem die etiam religioso non conferantur, & c. 14. quod assumendi ad presbyterium in minoribus, probati sint, ac bonū habeant testimonium, & anno integro diaconatū exercuerint, populoque docēdo & administrandis sacramentis necessaria scierint, à quibus castitatis, & vitæ bonæ exempla expectentur. Et quod cum promotis per saltum, si non minstrauerint, Episcopus ex causa dispensare possit, & ca. 16. quod nullus ordinetur, qui non ascribatur illi ecclesiæ, aut loco pio, pro cuius necessitate, vel vtilitate ordinatur. Et si eum locum episcopo inconsulto deserat, ei sacrorum vsus interdicatur. Et nullus clericus peregrinus, sine commendatitiis ordinarij, sui literis, ad diuina officia admittatur. Et c. 17. quod episcopi in ecclesiis id ferre valētibus, assignari stipēdia minores ordi-

nes exercentibus procurēt. Et quod nulli exerceant officia minorum ordinum, quib. carent, vt in iis constituti se in illis exerceant, & sess. 22. decret. de obser. & euit. in celeb. miss. Et episcopo nullo modo prohibeant ne quid pro missis nouis celebrandis deturpet importunas, ac illiberales eleemosynarum exactiones, & populi vago, & ignoto sacerdoti, missas celebrare liceat. Et ne publice ac notorie criminosus sancto altari ministrare, aut ministerium interesse permittatur, & ne sanctū hoc sacrificium extra sacras ædes, ac ad diuinum tantum cultum dedicata oratoria à secularibus aut regularibus quibuscunque peragatur.

II Peccat, qui suscipit aliquem ordinem etiam minorem per saltum, non propriam, realem ante ordinationem commissam, sed mentis occultā, quæ est causa ordinationis, & est excōicatus vitandus. 1. de Simo. de qua ℣. c. 27. nu. 106. licet committatur dans sacrum, & non ordinatori secundū Inno. in c. tanta, de Simo. Dixi (ante ordinationem) quia datio post eam, non efficit Simoniam, arg. gl. c. emēdari. 1. q. 1. vel certe non talem, quæ excommunicet. Dixi (propriam) quia si alius dat aut promittit a. episcopo, aut alteri, vt eum ordinet ipso inscio, vel scio, sed contradicente non peccat, & accipit, non solum characterem Cardinalis Alexan. in c. statuimus, & in c. si quis. 1. q. 1. quod gl. in c. si quis, & alij dicant, maxime post extraua. ad eiusdem. Martini V. de qua infra c. 27. nec postea soluēdo illud, quod se inscio datum fuit, suspensionem, aut excōmunicationem incurrit, secundū Syl. verb. Simonia. q. 8. ¶. 5. nec peccat, saltem in foro conscientiæ, quicquid ille sentiat, si non habet rationem, neque gratam illam dationem, quia nulla id lex vetat, quod illud forum. Dixi (quæ est causa ordinationis) alias enim, vt infra per dicenda ℣. nu. 113. & d. ℣. c. 23. à num. 100.

III Qui scienter ab episcopo excōicato denunciato ordinatione & postea vtens ordine illo absq; dispensatione Papæ, licet characterē accipiat, non tamen illius executionem, quod quam solus Papa dispensat c. si quis à simoniacis. 1. q. 1. IV Qui non existens legitimus, sine dispēsatione ordinatur, est irregularis. c. 1. de fil. presb. in antiq. & li. 6. ad minores autem episcopus dispēsat c. 2. de fil. presb. lib. 6. ad sacros vero ordines solus Papa, & cū intrāte religionē, ius cōmune ad omnes ordines etiam sacros dispensat. d. ca. 1. de fil. presb. Et nil refert quoad forum conscientiæ, an illegitimitas (vt ita dicam) sit secreta vel publica, quicquid aliqui existimauerint, absque textu,

& iusta

& iusta tatione. Idé de qualibet alia irregularitate, quoad pec-
& iusta tatione. Idé de qualibet alia irregularitate, quoad pec-
nentibus ad irregularitatem, infra c. 27. nu. 191. vsque ad 250.

70 V. Qui ordinatur ordine sacro, extra tempora à iure statuta, aut ante legitimam ætatem, aut absq; litteris dimissoriis, & est ipso iure suspensus. & si ordine illo vtitur, sit irregularis, in quo solus Papa dispensat per extrauag. Pij II. Cum ex sacrorū. quæ nondum est impressa, de qua meminit Villad. de irregul. col. 9. quam nos declaramus in Repet. c. accepta, oppos. 8. n. 34. de rest. spol. Dixi (ordine sacro) quia licet sic minores capiendo peccet, non tamen est ipso iure suspensus, quia iuxta communem non defectu ætatis, suspensio ipso facto non incurritur ca. vel non est compos, de tempo. ordina. Per quod omnes, qui prædictam extraua. non nouerant, decepti fuerunt, putantes non suspendi quem ipso iure, propterea, quod ante legitimam ætatem ordinem sacrum etiam presbyterij suscipiat, in quibus sunt Anto. 3. par. tit. 14. c. 16. & Maior. in 4. dist. 24. q. 5. nec videtur prodesse in hoc fratribus obseruantiæ suum priuilegium, per supradicta num. 68.

VI. Qui furtim contra prohibitionem ordinantis ordinatur; & si prohibitio fiat sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, est excommunicatus, & irregularis, in quo solus Papa dispensat, c. innotuit de eo qui furt. ord. susc.

71 VII. Qui scienter per saltū, id est, maiore ordine omisso minor ordinatur, & est suspensus. Super facultate autē dispēsandi super hoc, sequuti fuimus hic opinionē Host. in summa de Cler. per salt. prom. §. 4. quam videtur etiam elegisse Concil. Trid. relatum 5. nu. 68. scilicet, quod Episcopus potest dispensare antequam ministret, q tamen est intelligendum, modo antequam vtatur dispensatione, omissum ordinem suscipiat, quod nos hic post Host. addidimus per c. vlt. de cler. non ord. minist.

VIII. Qui ordinatur omisso aliquo necessario necessitate præcepti: licet non de necessitate sacramenti, & non suppleto defectu, eo vtitur: non tamē fit irregularis, Syl. verb. irregularitas q. 12. & qui eodem die, duos ordines sacros suscipit, non solum peccat, sed est etiā posteriore suspensus, in quo solus Papa dispēsat c. literas, c. dilectus, adiuncta gl. de temp. ord. & d. c. innotuit. Et qui eodē die ordines minores & Subdiaconatū suscipit, c. 2. de eo qui fur. ord. & magis qui duos ordines sacros eodem die suscipit, etiam si sit religiosus, per prædictum Concil. 5. nu. 68. relatum, non tamen, qui quatuor minores eodem die suscipit, secundum glos. c. de eo, de temp. ord. & c. 2. de eo qui furt.

furt. ordin. quod etiam post Conci. prædictum procedere potest in eo cum quo episcopus dispensaret, vt non seruatis temporum interstitiis posset accipere. Quin videtur, quod posset recipere illos, & subdiaconatum eodem die, vbi est talis consuetudo, quæ valet, secūdum Ant. 3. par. 14. tit. c. 16. §. 16. Conc. tum etiamsi mo di consuetudinem non tollit.

72 X. Qui ordinatur habens faciē, vel manus notabiliter deformem, vt si oculo caret, vel habet nasum & digitos abscissos, vel digitos vel superfluos ca. si euangelia 55. dist. non tamen fit irregularis, licet promotus celebret, Pan. in c. si celebrat. de cler. non minist. col. 3. & qui postquam semel à dæmone obsessus, & morbo caduco in terram elisus, ordinatur c. Maritum, & c. 3. dist. adiuncta gl. Et qui antequam in hos morbos incidere ordinatus, postea frequenter eis correptus, celebrat, iuxta ius & communem ibidem.

Admoneo te pie lector, q in Hispano nihil dixi, de verso in eiusdem, vel furorē, licet prædictum c. Maritum, etiam de illo quem inijcere scrupulos, iis qui ante, vel post ordinationem dementantur à mente per ebrietatem, phreneſim, lethargiam, aut aliū morbum, quibus adimendis non occurrebat tunc ratio ex defectu, quæ postea in casu cuiusdam nobilissimi viri occurrit, videlicet illud c. restringendum esse ad eos solos, qui alienatione mentis directe & immediate per inordinationem organi illius, non autē qui mediate & indirecte, vi morbi, vulneris, vel alicuius passionis breuis. Quæ declaratio multis vtilissimis Illustrissi. ordinis Dominicani placuit.

73 XI. Qui excommunicatus ordines quamuis minores suscipit, vt celebret de cler. excō. minist. & sit irregularis si excommunicatio erat maior, cum quo solus Papa dispensat, Panormi. & Host. in c. cū illorum de sent. excō. Nec Syl. verb. dispensatio q. 10. §. 10. contrariū sentit, quamuis nonnullis ita visum fuerit. Qui in peccato mortali existens ordines suscipit, aut aliquod sacramentum ministrat c. illud 95. dist. Rich. in 4. dist. 24. a. 2. q. 2. & etiā si res sacras tangit, vel aliquid aliud tanquam minister ecclesiæ facit suo officio fungens, iuxta mētem Th. in 4. dist. 5. & 24. & 1. part. q. 64. art. 6. & Syl. verb. ordo. 4. q. 2. sed nō res sacras tangit, vt laicus non ordinatus posset, vt si tempore necessitatis, baptizat, è terra sacramentum leuat, aut epistolam sinistrum, manipolo cantat, iuxta Tho. 3. part. q. 64. art. 6. per Syl. verb. Sacerdos. 3. q. 4. bene defensum.

XI. Qui notatus aliquo peccato notorio depositione digno 73
suscipit ordines ante dispensationē etiā post actā pœnitētiam

c. fin.

c.fin.de temp.ord. Diximus(notorium)quia ad hunc effectum, non sufficit esse famosum nec testibus probabile. Notoriũ autem dicitur,quoad hoc quod est confessum à parte in iudicio, vel super quo est lata sententia,quæ transiuit in rẽ iudicatam: aut est adeo manifestum,vt nulla tergiuersatione celari possit, vt est peccatum eius,qui tam publicam habet concubinã,aut maritus vxorem,& publice filios alit. c. vestra,de cohab.cler.& mul.& c.fi.de temp.ord.& etiam illud quod scit euidenter,maior pars populi vicinorum,aut collegij modo in eo saltem sint decem. Itaque scientia pauciorum quam sex non facit tem notoriam, neque sex,quando illi non sunt maior pars illius congregationis,cuius respectu illud dicitur notoriũ:quicquid dicat Syl.verb.Notorium q.4.§.4.& alij per ipsum citati contra cõmunem Anto.in d.c.vestra.nu.31.quem Panor.ibidem nu.16. & communis ibi & in aliis locis sequuntur. Neq; obstat id,quo nititur Syl.scilicet,quod ex hoc sequeretur,nihil posse dici notorium,in magna aliqua ciuitate,cum fere nihil agatur,quod maior pars videat. Tum quia multa fiunt tota Ciuitate cuidenter videnter,vt obseruatio festi,tormentorum explosio in ouatione publica,& id genus alia. Tum quia multa sunt in magna vrbe,quæ licet non sint ei toti notoria,sunt tamen talia regioni vicinæ,aut collegio,quod satis est, vt aliquid notorium dicatur. Dixi(depositione digno)quia ex aliis hic effectus nõ oritur iuxta Card.in d.c.fi.per exemplia illius tex.quæ sunt adulterium, periurium, homicidium,& falsum testimonium. Dixi
74 etiam(post factam pœnitentiam)quia ad excusandum à peccato non sufficit illa,sine dispensatione. Sed dubiũ est. An episcopus,qui cum eo potest dispensare,censeatur ipso facto ordinando eum,dispensare. Ad quod respondet Syl.verb.irregularitas.q.28.affirmatiue,si talis est eius intẽtio,licet nullis verbis vtatur. Et idem de Prælato,qui suum subditum ad susceptẽdos ordines mittit. Quod quamuis fortassis locum habeat in foro conscientiæ interiori,non tamen in exteriori. Cum iuxta communem & veram opinionem quæ concilians Inn. in c.ve.vestra de fili.presb.sibi ipsi in c.diuersis de cler.coniug.tenet,quoddiuter Papam & Episcopũ hoc interest,q̃ Papa præbẽs aliquid cui quem scit iure humano ad id inhabilem, ipso facto, sine dispensationis expressione cẽsetur habilem facere,non autẽ Episcopus. Cuius diuersitatis ratio est,quod episcopus, non potest absque causa dispensare, Papa vero sic, vt copiose scribimus multos referendo In c.si quãdo pag.29.de Referip.& in Cõm. c.non liceat.12.q.1.§.3.nunc autem addimus ex prædicta ratione,sequi

dum esse,limitãdum esse,quod dictum est de Episcopo,vt pro tunc,quando dispensat circa ius commune,non autem quando facit circa suam constitutionem synodalem,cum dispensatio eius circa eam,sine causa facta valeat.

75 VII. Qui interdictus ingressu Ecclesiæ diuinis officiis interfuit,si celebrat est irregularis. c.is cui,de sent.excõ.lib.6. cum nota,per Domi.ibi,sed nec est irregularis,nec peccat celebrando intra ecclesiam secundum gl.2 c.is cui,nec intrans eã etiam audiendi causa, tempore quo diuina officia non peraguntur per Archid.& communem in d.c.is cui.

VIII. Qui baptizat, quem certo scit esse baptizatũ,& est irregularis vt declaratur 3.c.27.nu.246.& qui in baptismate vndefimate veteri eũ,qui erat extra mortis periculum cap. si quis de alio,de consec.dist.4.& qui celebrat aduertens,sumpto cibo vel potu post mediam noctem c. liquido,de cons, etiam pro medicina iuxta Tho. recep. 3.par.q.80.art.8. aduertẽs)quia secus si nõ aduerteret,ante missam inchoatam, aduerteret post eam cœptam,etiam ante consecrationem,& eam sine scandalo non posset imperfectam relinquere. Ang.verb.Eucharistia 2.§.6.& Syl.verb.Eucharistia.2. tenet idem esse de illo,qui post inchoatam missam merito suspensum, excommunicatum, vel irregularem esse, nouam irregularitatem incurrit.

76 IIII. Qui aduertẽs ante missam inchoatã,se esse in peccato mortali,eoque non prius confesso celebrat,per d.3.c.11.nu.49. aduertens,&c.) quia aduertens post inchoatã non debet à missa desistere etiam si absq; scãdalo posset,debet tamen illud confestim cõfiteri si sine scandalo facere potest,sin minus, finito missam perficiat,vt Syl.resoluit.in d.§.7.

V. Qui notorius aut cõcubinarius,aut fornicarius,ante pœnitentiã celebrat,& fit irregularis, quia est suspensus ipso iure per 21.dist.saltem donec pœnitẽtiam agat c.si qui sunt,81. dist.& qui suspensus celebrat,est irregularis c.1.de senten.& re iud.6.Idem est de diaconis,& Subdiaconis.c si quis.81.dist. 12 præter.& etiam de initiatis solis minoribus ordinibus,si actum sui ordinis proprium exerceant, iuxta Arch.in c.præter.§.Hæc de malis,& Card.Turrecre.in d.§.verum. In irregularitate solus Papa dispensat secundum eosdem. Dicatur)quia non sufficit ad has pœnas incurrendas, quod peccatum sit, vel probari possit esse talis, quamuis mortalitate omnes peccet Dixi (ante actam pœnitentiam) quia actum celebrans,aut sui ordinis actum exercens, quamuis

peccet

peccet mortaliter celebrando sine dispensatione c.fi.de temp ordin. vt alij peccatores notorij peccatis depositione dignis notati, nouam tamen irregularitatem non incurrit, quam ante actam pœnitentiã celebrando incurreret, super qua solus Papa dispensat, licet remaneat in antiqua, quam peccatum notorium inducit, super qua Episcopus dispensare potest. vt pressius aliis resoluit Ioan. Imol. in c.1. col.4. de Iudic. Dixi (concubinarius, aut fornicarius) quia quoad effectum incurrendi suspensionem à sacramentis, & excludendi ab officiis diuinis idem est de fornicario vago, qui cum aliis, atq; aliis se permiscet quod de eo, qui vnam concubinam habet, Syl. verb. Concubinarius. §1. Est

78 autem non mediocre dubiũ inter recentiores, An qui audiunt missam publici concubinarij mortaliter peccent. Ad quod resolutiuè dico tria, Primum, quod peccant illi, quorum audiunt est causa, vt illi eam dicant, & sine iusta causa eam audiunt, quia mortale peccatum est præbere causam mortaliter peccandi, sine iusta causa vt dictum est suprà cap. præced. num. 13. Quo fit, vt prudentiæ sit potius cõmendare missam sacerdoti

79 bono, quam malo. Tum quia commendare illi est aliquale peccandi periculum, commendare autem huic, nullum. Tum quia licet quoad essentialia missæ, scilicet continentiam realem corporis, & sanguinis Domini, & quoad effectum operis operati pares sint missa boni sacerdotis, & mali. c. intra. 2. q. 2. quoad tamẽ preces, & effectũ operis operãtis multo melior, & efficacior est missa boni quã mali, secundũ omnes, vt diximus in Rep. c. quando, de consec. dist. 1. c. 19. n. 62. & c. 20. n. 67. II. quod quis probabiliter ignorat legem prohibentem, ne quis missam concubinarij notorij, aut fornicarij audiat, non peccat, quia ignorantia probabili iuris positiui excusatur. c. 2. de const. Neque confessarius tenetur ad docendum eam pœnitentem, imo imprudentiæ esset id facere, vt ait Gab. in 4. dist. 13. q. 1. dub. 4. & Ros. verb. Clericus. 3. §. 2. quod nostra sententia intelligendum est, quando considerata qualitate pœnitentis, & electi, illa admonitio, nihil prodesse crederetur. III. Quod scientes, aut scire debentes prædictam legem, peccant mortaliter audiendo eam. Tum per c. præter, c. nullus, 33. dist. cap. si qui sunt. cum

80 multis aliis. 81. dist. c. vestra, de cohab. cler. & alia multa. Tum quia Thom. in quodlib. 11. artic. 8. cum omnibus fere antiquis hoc tenet, & Cardin. Turrecrem. in multis locis, præsertim, in dictis cap. præter, nullus, & si qui sunt. Addens, se dignissimam sententiam in d. cap. præter, scilicet, quod mortui in eiusmodi peccato, non sunt in loco sacro sepeliendi. Quod notandum est

contra eos, quibus morientibus candelam in manu tenendam tradunt concubinæ. Tum quia idem asserit Pan. cum communi, in d. c. vestra, & alibi sæpe, & communis Theologorum, & dist. 9. quicquid dicat Gab. vbi suprà, & Maio. in d. dist. 9. & Soto in 4. de Sacram. Euchar. col. 3. cum aliis quibusdam.

XVI. Qui sacrificat extra locum sacrum, de consec. dist. 1. Sacrarij, & quanuis ante Concil. Trid. de licentia Episcopi, vt in Hispano dixi, celebrari poterat extra illum, super ara sacra portali aliis necessariis interuenientibus. cap. concedimus, de consec. dist. 1. post illud tamen, non licet Episcopis, illud concedere per decretum eius suprà nu. 68. descriptũ. Nec ipse Papa potest concedere, etiam episcopis, etiam in vrbe morantibus, neq; etiam quibusquam Cardinalibus, licet nobis in singulare beneficium ea

81 sit cuius cõcedendi pars magna fuit, Illustris. & Reuerendissimus Cardinalis Iacobus S. D. N. Vicarius, generis Sabellorum sanctitate, recondite prudentiq, & immotę in recto constantiæ, aliisq; nominibus Vrbi, & orbi gratissimus. Credimus autem quod sicut de licentia d. c. concedimus, poterat ante præfatum Concilium celebrari, propter necessitatem sine licentia Episcopi, ita posset etiam hodie, quia non videtur, quoad hoc illi derogatũ, per concilium, & consequenter ei adhærentem. l. præcipimus. C. de Appel. Quod est notandũ pro terris, in quibus frequentissimæ supplicationes fiũt, ad aliqua parte remittendas, præ quorum foribus solet dici missa, vt ab omnibus audiatur: & pro primitiis seu primis missis sacerdotũ, ad quas maxima multitudo, quam ecclesia capere non potest, solet confluere. Multo minus antè posset dari licentia celebrandi in mari, vel flumine, vbi effusio sanguinis timeri posset, etiã propter quamuis necessitate, Anto. 3. part. tit. 13. c. 6. §. 4. per quem ipse decretum videtur sublatum priuilegium Prædicatorum, & Minorum, in quouis loco honesto celebrandi, allegatum per Angel. verb. Missa. §. 39. cuius in Hispano meminimus.

XVII. Qui in ecclesia interdicta celebrat, & est irregula- 83
tus. c. qui in polluta sanguine, vel semine, sine irregularitate. c. quidam principi. & §. 1. de sentent. excom. lib. 6. & qui scienter, non per ignorantiã crassam celebrat super ara enormiter fracta, aut non consecrata, aut in consecrata quæ hostiam, & calicem, non celebrat, non capit, cap. 1. cum ei annot. de consec. eccles. (enormiter) per cap. quod in dubiis eodem tit.

XVIII. Qui ante recitatas horas matutinas celebrat, quia contra consuetudinẽ generalem Ecclesię, nisi incidẽte aliqua extrema necessitate, ad vitandum graue aliquod damnum, aut

scandalum id faciat, Syl. verb. Missa. q. 6. Ante tamen recitatam primam celebrari potest, nisi esset consuetudo, vel constitutio contraria, quæ & si esset, intelligenda foret de missa maiore, & recitatione in choro, & non de alia secundum Ang. vbi suprà §. 1. Et Syl. vbi suprà. Nec quicquam obest cibus, & potus sumptus post matutinas preces recitatas, ante mediâ noctem, modo post eam nihil sumatur, iuxta Adrian. in 4. de Euchar. col. 27. & alios, quos retulimus in c. liquido, de consecr. dist. 2. & qui sine omnibus vestibus sacris, aut sine corporalibus, aut sine li-
84 bro, saltem continente canonem, scilicet, Te igitur, vsque ad communionẽ, celebrat. iuxta Anto. 3. par. tit. 13. c. 6. §. 6. & direct. lib. 1. titul. 7. §. 5. etiam si festum vrgeret, iuxta eundem ibidem etiam si aliter, mortem vitare nequeat, secundum Caietan. 1. secun. q. 95. art. 4. quod nobis satis durum videtur, licet si celebrat, non est irregularis, & potest loco cinguli stolam longam adhibere, & loco stolæ manipulum longum, iuxta Palud. in 4. d. 13. q. 2. col. 5. Quinetiam cingulum non benedictum adhibere potest, iuxta Rich. in 4. dist. 13. q. 4. art. 3. & Scot. in 4. dist. 13. q. 2. quia cingulum, & calcei, secundũ ipsos benedici non solent. Contra quos facit, quod etiam pro eis benedictio in Pontificali nostro reperitur. Hæc autem benedictio ad Episcopum spectat iure communi. Priuilegio autem Papæ, ministri, & Prouinciales fratrum Minorum, possunt benedicere corporalia, & iidem & custodes, & Guardiani alia ornamenta pro suo ordine, & pro monialibus S. Clarę, & Tertij ordinis, & non pro aliis, Compend. Priuileg. verb. Benedicere.

85 XIX. Qui sine aqua aut lumine celebrat. cap. fin. de celeb. Miss. & qui consecrat in pane fermentato, aut corrupto, in vt substantiam panis perdat, Richar. in 4 dist. 11. art. 2. q. 1. ad 1. & q. 5. aut in omphacio, aut in vino adeo acido, aut adeo lympharo, vt substantiam vini amittat & consecratio nulla est. Hist (substantiam amittat) alias secus, idẽ in 4. dist. 10. Et qui solum vinum sine aqua consecrat, licet valeat consecratio, c. 1. & 2. cum glos. Archid. Cardin. & Commun. de consecr. dist. 2. Et qui non actu ante lucem celebrat, iuxta omnes, excepto Episcopo, secundum Palud. in 4. distin. 13. q. 2. conclus. 2. ar. 2. post glo. c. fin. de Priuileg. lib. 6. Quæ quamuis nulla ratione firma videatur nisi, vt alias hic & in cap. nocte sancta, de consecr. dist. 1. quia tamen, vt audio, vsu recepta est, defendi posse videtur, ob episcopi prærogatiuas quas glo. prædicta refert. & quia, etiam vt nos vidimus Tholosæ ab hinc 60. circiter annos in Gallia Aquitanica, vbi omnes fere quotidie audiebant missam, quo operarij, &

famuli eam audirent, longe ante lucem, incipiebant fieri
Quod ipsum & in Gallia Belgica etiam nunc fieri audio,
ens frater in Christo Simon Magus Ramlorgus I. V. D.
gem saltem humaniores litteras, sed etiam iura diuina, & hu-
na egregie callens, qui mihi hoc Manuale recognoscenti, &
ndato, in scribendo, corrigendo, & aliis multis egre-
e nauat operam, vna cum Fraciſco Ramirio cognato meo,
nio, modestia, fide & secreto singulari, testatur esse in pa-
ui aliquot tacella ea lege dotata, vt missę longe ante lu-
ro famulis, operarijs, & viatoribus dicantur. Quem vsum,
ilitie paro relictum iri, etiam post receptum Concil. Trid.
horis tantum debitis celebrari. Nam & de Episcopi, aut
mis superioris licentia, propter necessitatem communican-
infirmum morti proximum, & defectum Eucharistię eam
cem dici posse, ait Anto. 3. par. tit. 11. c. 6. §. 4. quem Ang.
& posteriores sequuntur. Imo est nostra sententia in tali
e etiam sine licentia Episcopi absentis, arg. l. cap. quod non
de reg. iur. Est etiam communiter illicitum celebrare, post
ritam notabiliter horam sextam, secundum Io. Andr. in c.
celebr. miss. communiter receptum, sed nostro iudicio, mi-
horæ. Tum quia non est textus neque ratio, quæ prohibeat
ino, vbi sine scandalo potest, facere eamque nouam. Tum
est oblatio & sacrificium incruentum à sacerdote in per-
Christi oblatum, & idem quod ea hora ab ipsomet Chri-
fuit oblatum cruentum, quod quædam prima missa fuit, vt
probani in c. solent, de consecr. dist. 1. & breuius in rep.
quando ead. dist. num. 44. & frequenter id feci, præsertim
festis, vt ego & mei iter facientes, & post meridiem per-
nientes ad loca intenta satisfaceremus præcepto. Cui con-
ens est, priuilegia de dicenda missa circa vel post meri-
, continere ius commune, & tantum prodesse ad sedan-
animos scrupulosorum, qualia esse etiam alia multa di-
d. c. quando, notab. 3. nu. 57. & not. 18. nu. 84.
Hæc videtur obstare prædictum decretum, sess. 22. quatenus 86
hibet, ne sacerdotes aliis horis, quam debitis celebret, quia
cedi debet ea hora, qua consummata fuit oblatio Christi. Nam & in quadra-
gesima dici debet post nonam, quam constat esse tertiam post
meridiem, & horã cœnandi in die ieiunij, vt docet Tho. 2. sec.
147. ar. 7. consequenter, videntur sublata priuilegia Sixti iij.
Pij v. & Leonis x. de dicenda Missa ante horam legitimam,
quorum tenores in Hispano hoc in loco relatos prætermitto.

Ad nouo quæsitum de presbytero non potente finire missam cœptã, Resp. Primo, quod potest relinqui imperfecta, si nõ erat facta consecratio, quia c. nihil, quod habet officium diuinũ non debere relinqui imperfectum, intelligitur sine iusta in id causa. Nam in c. 27. nu. 14 dicetur missam cœptam relinquendã etiam superueniente excommunicato, qui nolit abesse. II. Quod si facta sit consecratio: est perficienda per alium ieiunum, qui continuabit eam à loco in quo alter dimisit. d. c. nihil, vel per non ieiunum, si deest ieiunus, quia maioris momenti est præceptum, de missa post consecrationem per alium presbyterũ perficienda, quod est diuinum, aut diuino proximum, c. comperimus, & c. relatum, de cõsuetud. quam de communicando ieiuno, quod est humanum, c. liquido eod. dist. III. Quod quamuis nec prædictum c. nihil, nec ei concordantia præcipiant, vt alius presbyter eiusmodi casui præsens, teneatur illam perficere, arbitror tamen teneri etiam si non esset ieiunus, deberet q; se vestire sacras vestes, & concipere cõtritionem, & confiteri, si opus foret, & copia id faciendi adesset. Tum ad euitandum scandalum, quod ex ea imperfecta oriri posset. Tum ob conseruandum tanti sacramenti honorem, ad quod longe magis tenemur, quam ad seruandas fortunas proximi, quas tamen, si sint notabiles, præcipimur seruare, saltem quum commode possumus, per citata in Commen. c. non in inferenda. 23. q. 1. & recensita in summam. c. præterea à nu. 15. IIII. Quod non est tamen perficienda per laicum, nec per clericum presbytero minorem, quia non potest arg. c. 1. 6. fi. de sum. Trinit.

87 XX. Qui pluries quam semel eadem die celebrat, c. cõsuluisti, de celebr. miss. c. sufficit de consec. dist. 1. per quod probatur recte dici facere missam, quod moneo, ne quis mali consulat eam phrasim, qua interdum vtor, & graniter vtitur Illustriss. Cardinalis Sabellus in edict. refor. clericorum, nisi in iis casibus iuxta Palud. in 4. dist. 15. q. 1. & S. Ant. 1. part. tit. 21. c. 8. §. 4. I. die Natiuitatis in quo ttes dici possunt d. c. nocte, quarum dicendarum optimus modus videtur, vt prima, media nocte, secunda, diluculo, tertia, hora tertia dicatur, quamuis etiam hæc non dicantur interdiu omnes tres, sine intercapedine, aut cuiquã, sed ante lucem non potest dici recte nisi vna. vt post Angel. verb. Missa. 6. 40. & Syl. verb. Missa. 1. q. 6. & 7. diximus in d. c. nocte. III. Est quando superuenit dicta iã missa aliqua persona notabilis, veluti episcopus, quem singulis diebus decet eam audire, vel dicere dicto c. fi. de Præsbyt. lib. 6. Et eadem, vel maiori ratione, cum superueniunt peregrini etiam si non sint tanti status,

tanti, si præcepto illo die ad audiendam missam teneantur? III. Cum repente post dictam missam corpus defuncti occurrit sepeliendum, & cõsuetudo habet ne sepeliatur sine missa, quando ea celebrari potest. IIII. Quando alicuius ita necessitas, vt communicare necessario debeat, & non est Eucharistia. V. Cum quis præest, duabus ecclesiis vnitis duabus missis astrictus, & non est alius qui alteram dicat. VI. Ob nuptiarum benedictionem. VII. Cum occurrit causa, quæ iusta excusat ad hoc arbitrio boni viri per cap. consuluisti. Quod autem licitum esse celebrare pluries, quam semel vrgente necessitate. Notandum tamen quod neque in prædictis casibus 88
est ieiunum, si sacerdos, qui semel celebrauit, non est ieiunus, quia si nihil præter solitam calicis purificationem sumpserit, quia si iam eodem die duas dixit, excepto die Natiuitatis. Quia si adsit alius sacerdos, qui possit, & velit illam missam secretariam dicere, iuxta communem prædictorum. Notãdum est etiam omnibus diebus missam dici posse, cap. visum, de consec. dist. 1. exceptis feria sexta & sabbatho hebdomadæ sanctæ. cap. sabbatho, de consec. distinct. 3. nec obstat consuetudo, quia contrariam in sabbatho sancto videmus, quia missa, quæ nunc in illo dicitur, non est eiusdem diei, sed noctis resurrectionis, quamuis eam paulatim imbecillitas humana, tanti mysterij impatiens, ad horam reliquarum retraxerit, vt significat collecta, quæ incipit, Deus qui hanc sacratissimam noctem &c. & in cap. quando, de consec. dist. 1. notab. 3. nu. 43. protestatur. In sexta vero feria, nec dicitur, nec dici debet, nec publice, nec secreto, sed solum suscipitur hostia, quæ ex præcedenti die consecrata remansit. At in die Iouis sancto, aut festiuitate eiusdem hebdomadæ, & publice, & secreto dici potest, quia id nullo iure prohibetur, imo dictum cap. Sabbatho, bene ponderatum, permittit, licet illo die fere omnes à celebrando abstineant: alij ob defectum commoditatis, quia in illa die Sacristæ altaria denudant, alij quia falsò putant, non licere alij ob auditionem confessionum.

XXI. Qui presbyter non celebrat, sine iusta causa saltem ter aue quater in principalibus festis anni, in quibus laici religiosiores communicare solent. Th. 3. par. q. 82. ar. 10. & Richard. in 4. dist. 13. ar. 2. vt latius tradimus in c. quando arg. cap. dolentes, de celeb. miss. etiam si non habeat curam animarum, nec ea ratione, quam presbyterij sit obligatus. Quin Concilium Trident. sess. 23. cap. 14. iubet Episcopis, curare, vt presbyteri saltem dominicis, & festis solennibus sacrificent, & qui

curã habent animarũ,tã crebro,vt muneri suo satisfaciãt.Per quod tamen ante præceptũ episcoporũ,non videtur presbyter teneri pluries ad missandum,quam ante concilium,qui id non præcipiat,sed tantũ curam ad id cogendi episcopis cõmittat.

89 XXII.Peccat is cuius negligẽtia sanguis in terra,aut altari effunditur,&quid sit tũc faciendũ,statuitur in c.si quis per-negligentiam de consec.dist.2.in hæc verba. Quod si stillauerit in terram lingua lambatur,rabula radatur,si non fuerit tabula, vt non conculcetur locus corradatur, & igne consumatur, & cinis intra altare condatur,si super altare stillauerit calix, ſorbeat minister stillam,si superlinteum,linteamina quæ tergeris stilla, tribus vicibus minister abluat, calice suppositio,& aqua ablutionis sumatur,& iuxta altare recondatur.Ex quo infertur non debuisse cremare ob hoc quædam corporalia pretiosa amicum cuiusdam,qui è longinquo,me super hoc consuluit.

XXIII. Qui reliquias sacramenti,quæ in calice aut in patena remanent quamlibet exiguas,post ablutionem sumit,iuxta mentem Palud.in 4.dist.9.q.2.in fi.& Rosc.verb.Eucharistia 3.§.13.quod est verum si ex interuallo id faciat,secus,si in continenti, vt neruose probat Caiet.3.tom.de celeb.miss.q.2.quia quæ incontinenti fiunt,inesse videntur.l.lecta.ff. de Reb. cred. quare,quas ex interuallo inuenerit,custodire debet,in alterum diem sumendas,aut certe ministrare eas alicui ad communi-

90 candum dispositio iuxta eosdem. Porro, humor in calice manens,post sumptionem sanguinis, quoad omnino exiceatur,magna cum reuerentia tractandus est,quia ibi est sanguis D.N.Iesu Christi, & ideo prima ablutio facienda est vino, & summa cum reuerentia sumenda cap.ex parte, de celeb.miss.& quamuis post sumptionem corporis,& sanguinis aliqua particula hostiæ in ore remanserit, licite potest sumi ablutio,licet ea prius deglutiatur,quin & toties potest sumi quoties fuerit,ad hostiam deglutiendam,quod decentius videtur,quã ad id,digitum ori inferre secundũ Rosc.verb. Eucharistia §.12.Sylvest.eodem q.8.& si sumpto sanguine, aliquid hostiæ in calice manserit,debet eam digito oræ calicis admouere, & ante infusionem vini sumere, iuxta Scot.in 4. distinct.8.q.1. decentius tamen videtur,quod Angel. dicit verb. Missa §.10. & Sylvest. verb. Eucharistia 2. q.9. & Eucharistia 3.quæst.8. quodque ego soleo facere,scilicet,vt vinum infundatur, & simul cum particula hostiæ sumatur,arg.d.l.lecta.ff.si certe pe-

91 tat,& l.continuis.ff.de verb. Præterea notandum,quod cum post hostiã sumptã, volens sumere

sumere sanguinem aduerterit,nihil,vel solam aquam esse in calice, debet secundum Scotum, in 4.dist.8 accedere ad cornu altaris,quasi ablutionem accepturus, & sumpto vino, & aqua vel solo vino,cum aqua, quæ remansit in calice redire ad medium altaris,& ibi consecrare,incipiens ab illis verbis, Simili modo &c.Et prosequens vsque ad illa, Vnde & memores, &c. omnes prætermissis, ne populus propter moram errorem incurrat, sanguinem Domini cum reuerentia percipere, & sine purificatione accepta reliqua prosequi.Quæ praxis videtur præstare praxi Th.qui in 3.par.q.83.ar.6.cẽsuit quod debeat alterã hostiam nõ consecratã,cum nouo,vino aqua mixto consecrare,& incipiens à vers.Qui pridie,consecrare sub vtraque specie,& missam,in finem vsque prosequi,perinde ac si alteram hostiam non consecrasset,nec sumpsisset, neque aquam ablutionis degustasset.At si is cui hoc contingit,ignorat præceptũ Ecclesiæ quo qui celebrat tenetur sub vtraque specie consecrare,& sumere,se relatum,de consec.dist.2.aut incipiato casu perturbatus non suscipit,nec consecrat vinum, non peccat ob id mortaliter,iuxta Adrian.in 4.de sacram.Eucharistiæ col.23. Aduertendum item,quod qui multas hostias cõsecrandas accepit,& memor tantum illius,quam manibus tenet,verba consecratoria profert,omnes cõsecrat.Quia quamuis non habeat intentionem actualem eas consecrandi, habet tamen virtualem manentem ex actuali quam habuit consecrandi eas,quando accepit consecrandas,Scot.in 4.dist.12.& Angel.verb. Eucharistia.2.§.27.Pan.cum cõmuni in c.sacerdos,de offic.ordin.

XXIIII.Qui aliquam pecuniam accipit, per se vel aliũ deputatis missis,& facit eas ab aliis dici,aliquid sibi retinẽdo de eleemosynis pro eis tradendis, secundum Maio.in 4.dist.45.q.3. conclusionem tamen sentit Sot.li.5.art.3.de iust.& iur.Nobis videtur,quod opinio Maioris procedat,quando qui pecuniam accipit,non habet vllũ officium ob quod lex aut consuetudo aliquod illi stipendiũ pro eiusmodi cura, ex quaque pia deuotione missæ constituit,impensis eorũ,qui eas dicere debent. Quia licet omnes sibi cõmissas dicere faciat,non tamẽ quantũ debet,eas dicentibus persoluit,& sic iniustitiam cõmittit.Secus vero quãdo est persona,quæ officium præfato modo habet,& ea,quando qui dat pecuniã,dat pluspuam ad salaria ordinaria sufficit,eũ voluntate saltẽ tacita,vt quod supereſt retineat sibi pro cura,& industria,quã ei rei impẽdit,arg.ca.sicienti & consequenti non fit iniuria,de reg.iur.li.6.Cuiusmodi videtur esse aliquot parochi,& sacristæ,quibus consueuerunt commendari

missę dicendę,& tradi eleemosynę pro eas dicturorũ pithãtiis.

XXV. Qui obligatus ad dicendam missam pro aliquo non applicat ei toam illam eius partem,quam tenetur ei applicare. Tum quia vt diximus in c.Quando de consec.dist.2.not.20.n. 77.& in c.visum.eod.dist.& c. Non mediocriter de cõsec.dist. 3.& infra eod.n.11.vna missa pro multis dicta non tantũ valet cuilibet eorum quantũ valeret dicta pro eo solo. Tum quia secũdum Scot.pulchre quodl.20.hac de re differẽtem,triplex est valor missæ.l.generalis.qui debetur toti ecclesiæ iuxta intẽtionem illius,medius,qui ei pro quo dicitur, & specialis,qui dicenti:& ita,qui totum generalem non applicat toti ecclesiæ secundum ordinationem eius, & qui non applicat totum medium ei pro quo dicit,peccat,quia iniustitiam cõmittit,quantuis valorem specialem sibi debitum , iuste possit applicare sibi vel alij cui voluerit,siue addat plures collectas, quam debeat, siue non iuxta Maio.in 4.dist.45.q 2.ar.4.cui consentit ibidẽ Vuend.ad 4.Gab.licet repugnare videatur in hoc vltimo Scoto, vbi sup.quæ tota est doctrina singularis,vsu ecclesiæ merito recepta, quicquid Th.3.par.q.79.art 5 post ipsum Syl. verb. Missa.1.q.9.& Caiet.in opusc.tom.5.q.2.de celeb.miss.& nonnulli alij tenuerint,non sine aliqua occasione mali,quod inde aliqui'nostris tẽporib. arripuerunt. Tũ quia qui tenetur ad dicendũ vnã missam alicui,siue quia liberaliter eam illi promisit siue quia pro ea dicenda pithantiam accepit,non satisfacit illi,eam etiam pro alio dicendo,nisi ille tacite aut expresse consentiat,vt vbi supra cum communi diximus. Tum quia,pauper tas dicentis non sufficit vt pro vna missa,duæ pithantiæ capiãtur,quamuis. Sot.li.9.q.3.art.1.de iust.& iur.contra minus bene teneat. Tum quod nullo ad id textu,ratione,vel alio authore fulcitur. Tum ℣ ipsemet ait in eo.ar.℣ qui habet vnde sustentetur,dũas pithantias pro vna missa accipere non potest,& paupertas dicentis non tollit iustitiam,nec debitum alteri,arg. c.ex tenore,de for.cõpet.& c.Denique 14.q.5. Tum quòd ecclesia non instituit missas , ad alendos pauperes clericos,imò sanxit,vt nullus pauper ordinaretur ca.Nõ liceat,ca.Episcopus. c. Tuis.& c.Cum secundum,de præb.& qui ordinatus in paupertatẽ inciderit,aliqua arte,siue agricultura,sibi victũ quærat c.Clericus victũ,91.dist.Tum ℣ non obstat illud prior.ad Corint.9.Qui altari seruit , de altari viuat,per ea,quæ de intelligentia illius diximus in d.ca. Cum secundũ,& quia quilibet facerdos plus in aliis,quã in dicẽda missa ecclesiæ seruit,siquidẽ vt minimũ horas canonicas recitat ca.1.Cũ ei adnot.de celebra.

miss. & ideo non tenetur ei victum præbere solus ille,pro quo celebrat,& quia quælibet pithantia dari solita cõiter sufficit pane,& vino emendis , quibus solis,quinimo pauciotibus, quidam laici etiã cõiugati sustentãtur, tota die laborãtes.Ex his satisfacit respõsio ad nouę quęstũ scilicet,quod neq; parochus, neq; aliquis alius qui tenetur dicere missam pro vno,satisfacit dicendo pro illo & alio,nisi de consensu eius pro quo tenetur expresso vel tacito,qualis colligitur ex consuetudine seruata in parochijs,vt parochus dicat missã publicã de defunctis pro quolibet defuncto sepeliẽdo,vt sentit Scot.in d.quodl.ar.2.

XXVI. Qui excõicatus,interdictus,aut suspensus,suspensionis 93
ve,aliquem actum particularẽ,& proprie ad suum ordinem pertinentẽ exercet,& est irregularis in quo solus Papa dispensare potest cui de sent.excom.li.6.cum moderatione adhibenda infra ca.27.num.244.& seq. Et qui missam,aut alia diuina officia celebrat,in loco non interdicto, coram personis interdictis,& est ab ingressu Ecclesiæ suspensus c. Episcoporum de sent.excom.li.6.& si stante illa suspensione,celebrat, fit irregularis. 94
Et hoc cui. Quod quantum ad suspensionem & irregularitatem intelligendum est de exemplo à iurisdictione ordinaria non de non exempto:quia c.Episcoporum,quod de hoc loquitur non comprehendit exemptos,iuxta opinionẽ Archidiaconi receptam per domin.Peruf.& Io.Colon.& Villadiego, de irregular.col.7.& Cald cons.4.de sent.excom.quo nonnulli consolati sumus , quamuis S.Ant,3.par tit.15.c.1. & aliqui moderniste sequantur glos eiusdem cap.quæ oppositum tenet, non perpendentes Ioan.And.eius authorẽ,super eadem glossa ob multas rationes,tenuisse quod à nobis dicitur.

XXVII. Qui clericus vnius ecclesiæ clericos alterius ad di- 95
uina officia tempore interdicti generalis admittit , iuxta opinionem Arch.in c.alma,de sentent.excom.li.6. quam obseruare in Gallia vidimus. Cuius tamen contrariam Ioan. And.quæ tenet Hispania obseruatur,veriorem iudicamus.

XXVIII. Qui interdicta generalia aut particularia(de quibus ca.27.dicetur)non prout debet obseruat,& qui aliquem excommunicatum,aut nominatim interdictũ,aut manifestum vsurariũ recipit,& est excõicatus. Cle.1.de sepul.de quo c.27.à.n.168.

XXIX. Qui non habens ad id facultatem,scienter,aut per 96
ignorantiam crassam,confessum à cæcis & censuris,à quibus posset,excepto mortis articulo, absoluit,sed irregularitatem non incurrit,nec aliam censuram,tenetur tamen monere absolutum , si commode,& sine scandalo potest,Sylvest.

verb.Confessor 3.in prin.& qui commutat vota,aut in eis abs-
que authoritate dispensat,vt dictum est cap.12.nu 72.

XXX.Qui clericus ordinis sacri,aut beneficiarius,monachus,
aut monachus deputatus ad chorum,omittit,vel vult omitte-
re per totum diē horas canonicas,aut aliquam partē notabilē
earum, aut notabiliter male eas recitat,sine proposito iterum
recitandi,absque iusta causa aut absque attentione necessaria.
Quia vt probo in repet.ca.quando.de consecr.dist.1.not.7.nu.
2.& 5.hæc tria hominū genera,tenentur ad legitimē recitādas
omnes horas canonicas singulis diebus,ar.c.1.de celebr.missar.
& c.fi.92.dist.adiuncta ratione sorti Sanc. Anton. qua proban,
ad id teneri monachos.Dixi (ad chorum) qui enim profitetur
ad alia obsequia,extra chorum,puta bellica, vel ad alia opera
seruilia,nō tenetur ad illas,sed ad alias illarū loco,eis ab ordi-
ne statutas. Dixi(omittit,vel vult omittere)quia toties peccat
97 mortaliter,quoties id facit vel deliberat id facere,arg.(aqua-
dictorum c.11.à nu.1.Dixi (per totum diem) quia licet pec-
cet quia eas non recitat,etiam priuatim,extra,aut intra eccle-
siam,horis debitis sine aliqua causa,vt probamus,in d.c.quā-
do not.3.nu.45.per Cle.1.de celebr.miss. & per cap.1.eo.tit.nō
Ioan.And.id sentit,non tamen mortaliter si ante mediam no-
ctem,eas dicat,vt post Sanct.Ant.1.par.tit.9.c.12.§.3. & 5.pro-
bamus in d.c.quando,not.3.nu.98.addentes,Primo, melius esse
anticipare illas , quam postponere,quando per occupationem
debitis horis,dici nequeunt,quia illud prouidentiæ,hoc negli-
gentiæ videri potest. II. Non esse peccatum , imo meritum,
propter honestas occupationes, matutinas horas vespere pra-
cedenti recitare , & mane vsque ad nonam inclusiue, & post
meridiem reliquas simul argu.c.1.de celeb.miss. Quia vt ait ip-
se Tho.quodlib.5.artic.18.melius est anticipare laudes Dei,
& postea alium actū studiosum agere,quam vnum per alterum
impedire,quamuis anticipans,vt voluptuosius mane dormiat
98 venialiter peccet,arg.c.Clericus 1.91 dist.Dixi(partem nota-
lem)quia omittere paruam,puta,vnam dictionem,aut partem
versus,etiam sine volūtate repetendi,non est plusquam venia-
le,modo ne ob contemptum aut cum notabili scandalo omit-
tatur,per dicta in c. quando not.10.nu. 18.in fi.& nu.11.& sup.
cap.11.à nu.2. quicquid sentiat S.Ant.2.par.tit.9.c.12.§.3. Dixi
(sine proposito supplendi)quia cum eo,ne veniale quidem est,
aliquam partem notabilem cum aliqua causa, omittere, velati
ob tussim,colloquutionem aut responsionem ad aliquam rem
necessariam recitando cum aliis non expectantibus.Dixi(aut
notabiliter

notabiliter male recitat)propter eos,qui toties cōtrahunt syl-
las,dictiones deglutiunt,& suos versus incipiūt,antequā ij,
quorum recitant,suos absoluant , q̄ est graue peccatum,&
horum,quæ in horis recitandis,& cantandis admitti vidi fre
quentissimū:& propter eos qui recitant cum ils qui toties hoc
faciunt,vt iudicio boni viri fiat notabilis confusio:ij enim mor
taliter peccant,quamuis qui parum non nisi venialiter, per d.
c.Quando not.10.nu.11.per cle.1.de celeb.miss.& c.Dolen
tes.tit & in concil.Basilien si,tit. Qualiter horæ,sess.21.Dixi 99
(sine proposito eas iterum recitandi)quia qui cum eo recitat,
si postea iterū eas repetit, non peccat mortaliter,vt faciebant
illi amici mei,qui moniti á nobis,q̄ nō satisfaciebant re-
quisito cū prælatis,& aliis balbutientibus & versus notabiliter
anticipantibus,verentes eos monere , ne suos versus anticipa-
re existimabant se dicentes se sic recitare,cū proposito iteruna
eas recitādi. Non etiā peccat mortaliter,qui per obliuionem,
non aduertentiam aliquā horam, aut eius partem notabilem
omittit,aut horā quam prius recitare debet, posterius recitat,
videlicet qui prius tertiam quam primā, aut prius aliquem psal-
mum,hymnū,aut lectionem posterius dicendam.Imo nec tene
tur ad eā iterum recitāda,neq; parte omissa suppleta ad prose-
quendum omnia quæ postea dixit, satis enim est supplere per
obliuionem,aut inaduertentiā omissum.Palud.in 4. dist.15.q.5.
ar.concl.1.Dixi (sine causa iusta)quia sunt etiam aliquot 100
excusantes.Prima infirmitas eiusmodi ob quā directe vel indi-
recte,grecum recitatio infirmo noceret,iuxta Inn.& Host.in c.
1.de celeb. miss. quod videtur intelligendum de nocumento
notabili , quod sequeretur non solum recitando horis debitis,
sed etiam ante vel post illas,vsque ad mediam noctē,& etiam
recitando cum socio si eum haberet , & alias non , vt diximus
ad sup.not.11.nu.1.inferentes febrim, quæ statis horis recurrit,
non excusare illum ante vel post illas,commode dicere valen-
tem , nec consequenter febrim quartanam, aut aliam leuem,
Host.in d.c.1.de celebrat.miss.nec aliam,quæ non impedit col-
loquia grania,& negotiorum,ac rerum grauiū ordinationem,
de qua in d.not.11.num.4 & 5. Quo fit,vt arbitrer multos nimis
facile se excusare. Equidem ipse , non sum ausus excusare me
ab ægritudinem à pronunciandis horis,nisi vno vel altero die
quinto 70.circiter annorum:quibus recito,licet quinquies con-
secutis fuerim. Porro , vt non est opus repetere post ægri-
tudinem horas in illa omissas iuxta Inno. & Host. receptos in
c.1.ita non est opus eas ab alio recitante audire ægritudinis
tempo

tempore, Palud. in 4. dist. 11. q. 1. art. 2. concl. 1. Nec aliud sentiũt
Inno. & Host. in d. ca. 1. Quicquid dicat Gerard. de assid. orand.
col. 6. & monstramus vbi s. not. 11. nu. 3. Neque est necesse loco
horatum mente Deum precari, quicquid dicat Maio. in 4. dist.
12. q. 6. post arg. 10. fine textu aut ratione cõcludente. II. Cau-
sa à recitando excusans, vt vbi supra diximus, est occupatio re-
pentina, aut quæ sine scãdalo, aut peccato omitti nõ possit, iux-
ta Henr. de Gand. in quodlib. 15. q 12. cui satis consentit Maio.
in 4. distin. 12. q. 6. col. 4. & super Matth. c. 6. col. 12. & Syl. verb.
Hora, q. fi. vt si necesse foret, horas omittere, ad sedandos popu-
li tumultus, qui excitantur, aut vt ad concionẽ, quæ sine scãda-
lo, aut magno damno omitti non potest, necessaria parentur.
Et idem quando occurrit necessitas habẽdi prælectionẽ in cõ-
cursu publico, vel cõclusionũ defensione, quæ recte facere plu-
rimum reipublicæ vel priuatæ interesset, & eorum studium &
precum recitatio, se non compaterentur, vt præfati sentiunt,
quamquam nos, gratia Deo, ad hunc vsque diem nũquam ea-
rum recitationem ante vel post eiusmodi actus omisimus, & si
frequenter nobis occurrerunt. Neq; ob geminas in die lectio-
nes, quas multis annis Tholosæ & Cathurci primum, deinde
Salmanticæ & Conymbricæ habuimus nec ob quaternas toto
vno anno in Gallia singulis diebus etiũ festis, exceptis Virgi-
nis Matris, Dominicis, & Apostolorũ habitas. Nec facile cõtin-
leremus alteri, qui recitando partem ante signatum cõcionan-
di, vel prælegẽdi punctũ, & partem post concionem, vel lectio-
nem, & partem inter studendum, satisfacere potest, attento q
fine ope diuina nihil, & cum ea, omnia fieri possint iuxta illud
Pauli ad Pilippen. 4. Omnia possum in eo, qui me confortat
Christus. III Causa est defectus breuiarij, siue id sua culpa, si-
ue absq; ea contingat, quia quamuis peccet breuiariũ sibi non
comparando, non tamen peccat nõ recitando quum id præsti-
re nequeat, modo iuste pœniteat, illud non cõparasse, arg. l. im-
possibilium. ff de reg. iur. & c. Nemo ad impossibile, eo. tit. lib. 6.
IIII. Causa est dispensatio Papæ iuxta Card. Turrecr. in c. Fleu-
therius. 91. dist. art. 6. Neque aliud sensit Card. Florẽ. in Cle. 1. de
cele. mis. quãuis illi ita visum fuerit, vt vbi s. nu. 9. diximus ad-
monendo, q quamuis Papa in hoc dispensare possit, rarissimè
tamen solet, nec cuiquam ea, mea sententia, expedit, experium
enim est, benignitate Dei fieri vt nihilominus quis proficiat
in sui muneris functione, recitando eas horis animi causa con-
sumendis, quam omittendo. Vbi etiam probamus neminem à
recitando excusari, eo quòd studeat, inserviat, vel peregrinetur
quic

quicquid dicat Gerar. de assidu. orand. q. 6. & Abb. antiquus,
in c. de celeb. mis. & d. c. quando. not. 7. nu. 18. q neq; excõmu-
nicatio etiam denunciata à recitando seorsim excusat c. Pres-
byterum 28. dist. & c. 2. & c. Illud, de cler. exco. min. & nu. 27. q
tenuitas beneficij excusat, per gl. sing. in c. clericus victũ.
Addi quicquid Sot. lib. 10. de iust. & iur. q. 6. art. 1. dicat. Tum
in solo suo arbitrio nititur. Tũ quia tituli beneficiarij acce-
ptio, & non quãtitas reditus, ad id obligat. Tum quia sibi de-
bet imputare, q, accepit illud, præsertim si permittitur dimitte-
re, & non desit, qui velit illud accipere. V. Est quod non tenea- 103
tur ad hoc nisi ratione beneficij, & quod eius nullos fructus,
nec per se, nec per alium capiat, nec capere possit, nec in poste-
rum capturus sit ob illud tempus, vt dixi in d. not. 7. nu. 18. Ad-
dens, per aliũ) propter multos pueros, & alios familiares, vel
alios, quorum patres, heri, vel amici pro illis capiunt, quia isti
non minus quam si ipsi caperent tenentur reg. Qui per alium,
&. Addo (nullos) quia quamuis non nisi distributiones quo-
tidianas caperet, ad illud tenetur iuxta eosdem. Addo (neq; ca-
pere possit) propter eos per quos stat, quominus capiãt, non ac-
cipiendo possessionem, vel non residendo. Addo (neq; in poste- 10
rum capturus sit &c.) quia si litigaret, & habita sententia, fru-
ctus sequestratos, aut ab aduersario perceptos, obtinere debe-
ret secundum omnes, quamuis possessionem non ac-
cipiet, nec accipere posset, quicquid Cardi. S. Xysti & Palud.
aliquam magis Theologi, quam canonistæ in hoc senserint,
quia fructus percepti (saltem post litem contestatam) debẽtur
ipso beneficiario, si vicerit, quamuis contra possessionẽ de pro-
prietate litiget, tam in rebus spiritualibus quam profanis, deci.
loc. 24. in nouis, per notata in c. grauis, & per Inn. in c. literis,
de restit. spol. l. certum. C. de rei vend. & l. & ex diuerso. ff. eo. Vn-
de infertur, non excusari eum qui in pensionem omnium fru-
ctuum consensit ei, qui in suum fauorem beneficium renũcia-
uit, quod quotidie fit, quia vere beneficiarius est, & habet pos-
sessionem beneficij, aut per ipsum stat, quominus eam habeat:
& q valet, potest aliquos fructus capere. Quia potest seruire, &
ad mercedem sui seruitij cogere eum, cui omnes fructus refer-
untur, fructus enim illi solum intelligũtur, qui reliqui sunt,
deductis oneribus. l. fructus. ff. solut. matrim. cum not. ibi, & per
eum. Idem e ad nostram, de iureinr. oppositum tamen nobis ibi vi-
detur fuit, & hic videtur de eo, qui consensit vt renuncianti om-
nes fructus, & omne seruitium, & administratio beneficij reser-
uentur, quia is nihil potest percipere, neque seruire, nolente
pensio

105 pensionario,quæ est conclusio quotidiana,& singularis.Dixi in principali conclusione(sine necessaria attentione)quia eius defectus est mortalis,vt probauimus in d.c.not. 13. per illud c.& & per c.dolentes,de celeb.miss.& alia multa.

Porro. attentio necessaria consistit in habendo à principio horarũ,proposito actuali,aut virtuali ad eas attẽdendi,& post ea actualiter aut virtualiter attendendo aliqua attentione sufficienti,quæ est triplex.Prima,verborum,ne alia pro aliis, aut cõfuse,aut irreuerenter, dicantur. II. Rerum significatarũ per ea. III.Personarum ad quas diriguntur,puta Sanctissimæ Trinitatis, Angelorũ, ac sanctorum eius,& rerum petitarũ ab eis, puta beatitudinis,gratiæ,charitatis,fidei,spei,& aliarum virtutum,vt clarius aliis in d. not. 13.nu.3.diximus:addentes,ꝙ harum trium attentionum,secunda est melior prima,& tertia,secunda. Item,tertiam omnibus esse communẽ,& etiam primam fere omnibus,sed secundam solũ callentibus idioma, quo horæ soluuntur. Non abs re autem addidi (virtuali) quia vt in d.
106 not.13.dicebamus,sufficit virtuale,quale habet, qui petit, vel accipit breuiarium, animo huic obligationi satisfaciendi, aut eundi,ob id ad ecclesiã,& alia similia,ita vt interrogatus,quare petis aut facis hæc?vere responderet,ad recitandi obligationi satisfaciendũ,iuxta ea,quæ post alios præsertim Maior.sciens.in d.not.13.nu.17.& not.2.& in c.inter verba.12.q.1. nu. 309.ꝙ tamen propositũ actuale,aut virtuale tollitur per propositũ actuale aut virtuale, nõ attendendi,quale habet expressim qui non vult attendere, & tacite qui aduertit se euagari cogitando res à sua precatione alienas,& ad nullam dictarum attentionum animum reuocare nititur, iuxta communẽ,& etiam qui deliberate se occupat,in reb. exteriorib. omnibus, tribus prædictis attentionibus impatibilibus attenta saltem industria
107 recitantis,& ita se occupantis.Vnde in d.not.13.num.12.intelligitur,eum qui scribit aut legit aliena, ab iis quæ recitat,cõtra peccare,etiam mortaliter,si deliberate id faciat,recitando partem notabilem precẽ debitarum, saltẽ sine proposito iterandi. Quia scribere, aut legere aliena ab eis quæ recitantur,est opus exterius,ꝙ omnibus trib.modis attẽtionis repugnare videtur. Addidi (cõmuniter) quia necessitas vel vrbanitas respondendi alicui vel subscribẽdi epistolę,vel aliud simile faciendi,excusaret eũ,qui eũ aliis recitaret,& proponeret supplere postea quæ socij dũ ipse scribit recitãt.Addidi(deliberate,& recitãdo partẽ notabilẽ) quia faciens illud non aduertendo esse ita contrariũ recitationi, aut solũ dum quid paruũ recitatur,non peccat

faltem mortaliter,per suprad.Ad primum,circa hæc nouæ quæstiones, Resp.ita licere officium matutinum diei sequẽtis recitare,etiam ante solis occasum , sicut post illum toto horarum diei spatio persoluto,vt post Caiet.dixi in d.c.quando.

Ad secundum, quod non satisfacit recitans per breuiarium nouum trium lectionum sine dispensatione,quia sine illa non est iustus modus recitandi horas canonicas, vt ex eius prooemio patet,& dixi vbi ꝛ.not.19.& seq.

Ad tertium, ꝙ non satisfacit quis recitando per breuiarium quodcunque dicæ. nisi esset ordinatus ad solum titulum patrimonij,& careret beneficio secundum directo.lib.1.c.8.

Porro , supradictis non est locus in clericis minorũ ordinum 108
quam,si nõ sunt beneficiarij vel monachi,vel pensionari .Iuxta eosque cõi ad nihil determinatum recitandũ tenentur,nisi cum ordinantur,promittant,vel ordinatori præcipienti cõsentiant dicere aliquid,vt fieri solebat ab hinc circiter septuaginta decẽbus annis in Celtiberia cum primũ primam tõsuram accipiebant,promittebat enim,vel ordinatori præcipienti consentiebat tonsuram prima tonsura, recitare quotidie Miserere mei,& iniciatus aliis minoribus,Canticum graduũ siue quindecim Psalmos graduales , quod tamen iampridem non fieri audio. Diuersi,vel pensionarij)quia licet ante Extrauag.Pij V.infra relatam, ad nullas preces obligabantur, post eam tamen obligantur ad officium minus B.Mariæ quotidie recitandum.

Ad nouæ autem quæsitum Resp. licere etiam hodie insigniri prima tonsura,sine intentione ascendendi vlterius. Tum quia de nullo iure diuino,aut humano prohibetur.Tũ quod illegitimus,episcopi dispensatione promouetur ad minores, & simplex beneficium,qui tamen postea non potest ascendere vltra. Tum quia Concilium Trid.sess.23.c.4.ꝛ.nu.68.relatum, solum requirit quatuor,è quibus nõ est hoc.Idem eadem ratione vi- 110
detur dicendum de quatuor minoribus.

XXXI.Peccat,qui ordine sacro insignitus,cõtrahit matrimo- 109
nium, & matrimonium non valet,& est excõicatus vt dictum est ꝛ.c.11.num.19. Et qui cohabitat fœminæ,qualiscunque sit filia,cognata,vel extranea,bella, vel turpis,serua vel libera, iuuenis vel senex,credens,aut credere debens , se voluntate , vel ignorãte,vel vtroque modo peccaturum,per illud Eccle.3.Qui amat periculũ,peribit in illo,& ea quæ super eo,in c.Si quis autem de pœn.dist.1.scripsimus. & per c.1.de cohab.cler.& mulier. & per adducta à Rapha.Volaterrano libr.21. Antrop. Nec obstat ca.Interdixit.32.dist.c.volumus & c.cum omnibus 82.dist.

quate

quatenus habent licere clerico cohabitare filiæ, matri, sororiamit c, aut fratriç, aut extraneæ seni, quia procedunt quoad foorum exterius, & quando non sunt alias suspectę, nec habet farmulas iuuenes, & clericus est bonę famę, iuxta mentem iuris diuini & humani, quod satis sentiunt Ioan. Andr. Panor. & Cõmunis in c.1. de coh. cler. & mul. non autem procedunt, quoad fórum conscientiæ, quando, vere corã Deo imminet huiusmodi periculum, licet à multis hæc non satis intelligantur. Et qui solus domum solius de fornicatione suspectę adit, c. clericus. 81. dist. aut ita sibi periculosæ, vt credere debeat se in consensum fornicationis mentalis, vel operis inducti iri etiam si essem religiosa vel commater. arg. proxime citatorum. Porro Concil. Trident sess. 25. c. 14. vetat clericis, ne concubinas domi, vel foris habeãt, alioquin pœnis, à sacris canonibus impositis puniantur, & si à superioribus moniti non resipuerint, ipso facto sint priuati tertia parte fructuum, beneficiorum, & pensionum, fabricę ecclesiæ, aut alteri loco pio, arbitrio episcopi applicãda. Si vero nec secundo moniti resipuerint, non solum eo ipso perdãt omnes fructus & pensiones, sed etiam à beneficiorũ administratione arbitrio episcopi tanquã Sed. Apostolice delegati suspẽdantur, & si ita suspẽsi perseuerẽt, beneficiis, portionibus, officiis, & pensionibus quibuslibet, perpetuo priuẽtur, & ad illa inhabiles reddãtur, donec iustis de causis cũ eo fuerit dispensatũ. Si vero ad eas semel dimissas redierint, aliásve mulieres scandalosas, sibi adiunxerint, præter dictas pœnas, omni appellatione remota excõmunicentur. Horum autem cognitio non ad Archidiaconos aut Decanos, sed ad Episcopos pertineat, qui valde summarie procedant. Clerici vero beneficia ecclesiastica non habentes, pro delicti modo castigentur pœnis carceris, suspensionis ordinis ac inhabilitatis ad beneficia &c.

no XXXII. Qui monasteria monialium, sine iusta causa & manifesta, post prohibitionem sibi factam frequentat c. Monasteria, de vit. & honest. cler. Dixi (qui sine iusta causa &c.) quia sola frequentatio sine monitione, & mala mortaliter intentione, non præbendi mali mortalis occasionem, vel scandalum, non videtur peccatum, saltem mortale.

XXXIII. Qui clericus sacri ordinis, vel beneficiarius habitũ non gestat & tonsurã, aut comam vel barbam nutrit, aut coronã nõ radit, aut vestes sibi indecẽtes induit, aut arma offensiua portat secundum iura cõiter recepta, c. si quis, & c. Clerici. 1. de vit. & & hone. cler. & Cle. 1. eo. ti. Dixi (sacri ordinis, vel beneficiarius) quia alius licite potest tonsuram & habitum omnino arma

ma portare, & alia omnia, quæ laicus potest facere secundum honor. vsu receptum, & in theoria communiter probatum in c. 1. & de Postul. & in prædictis cap. si quis, clerici. 1. & cap. Clerici. de vit. & honest. cler. & c. 1. ne cler. vel monach. Dixi (omnino tonsur; quia non licet tonsuram & coronam deferre vna cum vitta virgata, vel partita &c. per d. Cle. 2. de vit. & honest. cler. non (secundum iura communiter recepta) nam secundum ius Concilij Chartagin. vnde prædictum. cap. clerici. 1. de sumptum his prohibetur radi barba, & consuetudo Vrbis & multæ partes urbis eam permittit, modo labium superius radatur.

XXXIIII. Qui nõ seruat. c. nullus, vetans ingressum tabernæ, & c. conuiuia, vetans conuiuia sine certis legibus, & cap. quando, vetans pluries quam ter bibere, & c. non liceat. 44. dist. habens benedicere mensam à principio, & in fine gratias agere, & c. clerici. 2. de vit. & honest. cler. sic habens. Clerici officia vel negotia secularia non exerceant, maxime inhonesta, Mimis, ioculatoribus, & Histrionibus non intendant, & tabernas prorsus euitent, nisi forte causa necessitatis, in itinere constituti, ad prandium, & tarillos non ludant, nec huiusmodi ludis intersint, comam & tonsuram habeant congruentem, & se in officiis ecclesiæ, & aliis bonis studiis exerceant diligenter: clausa deinceps deinceps induméta, nimia breuitate, vel longitudine non notanda. Pannis rubeis, aut viridibus, necnon manicis, aut sotulis cõsuetis, aut fluxis, frẽgis, sellis, pectoralibus, calcaribus deauratis, aut aliam superfluitatem gerentibus, non vtantur. Cappas nigras ad diuinum officium intra ecclesiam nõ gerant, sed tantũ alibi, qui sunt in sacerdotio, & personatibus constituti, nisi ex causa timoris exegerit habitũ transformari. Fibulas omnino non ferant, neq; corrigias auri vel argenti ornatũ habentes, neq; annulos, nisi quibus competit ex officio dignitatis. Pontificibus autem in publico, & in ecclesia superindumentis lineis omnes vtãtur, nisi monachi fuerint, quos oportet, ferre habitum monachalem. Palliis diffibulatis, non vtantur in publico, sed vel post collum vel ante pectus hinc inde connexis. Clericus vero tabernarius, & lanio, siue macellarius, vltra excommunicationem incurrit pœnã Cle. 1. de vit. & honest. cler. & qui virgata non portat vestem, vel epithogio seu tabardo, vel caligis scacatis coloribus, vel rubeis vtitur, aliã grauẽ pœnam Cle. 2. eo. tit. quã inferendo Concil. Triden. sess. 14. c. 6. de Refor. addidit, vt beneficiarios etiam exemptus ab episcopo suo monitus habitum clericalem non gestans ab ordinibus, & beneficiis suspendatur, & si id non sufficerit, iis priuetur, & sess. 25. cap. 1. de Reform.

statuit seruari quę de clericorum vita, honestate, cultu, lucru, comessationibus, choreis, lusibus, nec non secularibus negotiis fugiendis sancita sunt, sub pœnis statutis vel maioribus, arbitrio episcopi imponendis: & si qua in desuetudinem abierint, episcopi ea in vsum reuocari iubeant, ex quo & c.1. Ne cler. vel monach. & c. Clerici. 2. de vit. & honest. cler. supradictis collige omnia sæcularia officia esse prohibita clericis, limitando per supradictam limitationē Panor. ad beneficiarios, & ordine sacro insignitos, & à fortiori monachos, & consequenter, artem chirurgicam, & medicā, & ita licet nullo iure speciatim prohibeatur eis exercitiū harum duarum artium, nisi quum fit cum adustione vel incisione, iuxta c. Sententiā, Ne cler. vel Monac. quia tamen sunt sæcularia officia, non possunt iuste exerceri à prędictis, nisi causa pietatis erga miserabiles, & cognatas personas, arg. c. 1. & 2. de Postul. quibus fit eis facultas, postulandi pro eiusmodi personis. Possent etiam causa necessitatis, vel recreationis animi operari aliqua honesta; puta, vt ait Hier. reiunco terere, holera, & plantas in areolis serere, & inserere, &c. & illa vendere. Non autem exercere mercaturā, & vilius emere, vt carius vendant, licet id quod sibi supersit, de eo, quod vilius ad suam, & suorum sustentationem emunt, vendere possint pretio iusto tunc currenti, licet sit carius. Possunt etiam negotiari aliquo modo honesto, ad suam & suorum necessariam sustentationem præsertim per alium, vt sentit glo. in c. Peruenit, 86. dist. cap. Negotiatorem. 88. distin. & Panor. in c. 1. Nec le. vel mona. & Anto. 3. par. tit. 1. cap. 2. §. 2. Adde tamen quod Caiet. in summa verb. Clerici peccata, ait: quod clerici non peccent mortaliter, transgrediendo leges humanas, neque has neque alias, nisi consequatur graue scādalum, aut aliquod peccatum, quod iure diuino sit mortale, vel magna occasio eius: vel nisi irregularitas, vel excommunicatio maior incurratur. Imò subdit, neque propter illa, quenquam excommunicandum esse ante iustam monitionē iudicis, licet transgressiones huiusmodi multa peccata venialia etiā grauia contineant, quæ tamen docuna nimis laxa videtur, Tum per resolutionem suprà positam, cap. 11. nu. 51. scilicet canones, & constitutiones ecclesiæ vtentes verbo, Præcipio, vel ei æquipolenti, ad mortale obligare, etiam sine contēptu, & scandalo transgredientes. Quod ipsum Caiet. ipse fatetur. 2. sec. q. 189. art. 9. Videtur tamen posse procedere quoad eas transgressiones earum legum, quæ non vtuntur verbo præceptiuo, & quæ communiter nec à Prælatis, nec à subditis inter magna peccata numerantur, qualis videtur omissio benedictionis mensæ, & aliæ huiusmodi: siue quod cōsuetudo, leges illas à principio obligantes ad mortale, temperauerit, ne obligent plusquam ad veniale, siue, quod iam inde à principio ita receptæ sunt, arg. cap. 1. & ibi late adductorum per Felin. de treu. & pac. & Domini. §. leges. 4. dist.

XXV. Qui obligatus ad dicendam missam pro aliquo, non applicat valorem eius cui, & vt debet, vt dictum est suprà num. 91. Pro cuius probatione, & multorum nunc hic quęsitorum solutione dico primum, quod missa est actio qua ex institutione Christi in memoriam eius passionis, panis, & vinum in eiusdem corpus, & sanguinem consecrantur, & illa sub eorum specie Deo Patri offerūtur. Nec dictio (missa) est noue, vt nouelli aiunt, ficta, sed deducta olim à Patribus ex Hebræo, Caldæo, & Siriaco. Missach Deut. 16. quod oblationem spontaneam significat, vt pie, ac erudite tradit eruditissimus Anto. Democharis de sacrif. missę. Quare nō improprie dixit Felix in c. sufficit de consec. dist. 1. facere missam, pro dicere, vel legere missam, & eius pars præcipua, etiam in ordinario missæ, actio consecrationis dicitur, & etiam apud Inn. lib. 3. c. 4. mysteriū missę, pro quo sumunt etiā ea, quæ subtiliter Caiet. tradit de illo Christi, Hoc facite, & in tract. de sacrificio missę, licet ipse Innoc. lib. 6. c. 12. omnes prædicti loci Deuter. 16. originē verbi (missa) à mittendo deducat, ob quę omnia, nos quoq; interdū gratia breuitatis vtimur verbo missare, pro missam facere, vel dicere. II. Quod in illo articulo non minus obscuro, quā quotidiano vocabulo missæ, & eius applicationis post multa diu cogitata, in hæc scripta digero, primū missam quā parte est bonus actus ex parte operantis habere vim merendi, & satisfaciendi sicut omnes alios actus bonos, non solū quatenus est actus muisantis, sed etiā quatenus est actus ecclesiæ, per ministeriū eius nomine offerentis, & qua parte continet orationē habere vim impetrandi, sicut aliæ omnes orationes bonas tā quatenus sub nomine Ecclesiæ per eius ministrū quā quatenus sit à missante. Qua parte vero continet sacramentū, operari ex opere operato gratiā sacrificio communicanti, & aliis circunstantibus communicabilem, qua parte vero est oblatio, & sacrificiū incruentum, corporis & sanguinis Domini non solum repręsentans illud sacrificium eorundem factū in Cruce, sed existens omnino idem, valere ex opere operato quo ad remissionē pœnę offerenti, & pro quibus offertur, quod satis sentit in 4. dist. 45. q. 2. quatenus ait missam etiam sacerdotis mali

Universidad de Deusto
Biblioteca

esse satisfactoriam pœnæ eius pro quo fit, quod etiam exerte affirmat. Sot. lib. 9. de iust. & iur. quæst. 1. art. 2. & implicite Scot. quodlib. 20. & eius conterraneus Mai. dist. 45. q. 2. & Vuendel. ibidem ad 4. Gab. & consequenter, quod vt gradus gratiæ qui per sacramẽtum confertur est limitatus, certus, soliq; Deo notus, nobis autem ignotus, ita & gradus remissionis pœnæ, quem operatur missa quatenus est sacrificium, est limitatus, certus, soliq; Deo notus, nobis autem ignotus qui distribuitur offerenti, & faciẽti offerri, & pro quibus offertur: Nec mirum, quia licet id quod offertur, scilicet Christus totus, sit illimitatus, & infinitus, & passio, & virtus eius illimitata, & infinita, limitato tamen, & finito modo applicatur, & ita limitatum, & finitum effectum operatur, sicut & in aliis sacramentis eadem virtus infinita, quia limitate, & finite applicatur per ea finitum, & limitatum effectum gratiæ operatur, vt pulchre Thom. quod hoc ab omnibus recept. dixit in tertia part. q. 79. artic. 5. Quanta vero pars eius tribuatur offerenti, & facientibus offerri, & quanta circunstantibus offerentem, & quanta iis pro quibus offertur, soli Deo est notum.

Arbitror autem, quod nõ præstituitur à Domino Deo quantitas diuidenda æqualiter inter omnes qui participant de hoc fructu satisfactionis missæ, sed pro sua infinita benignitate cuilibet orthodoxo, eo solo nomine, quod est orthodoxus, deputat certam particulam, quę nec crescit eo quod sint plures orthodoxi nec decrescit eo quod sint plures. Et præter hanc, deputat aliam cuilibet circunstanti quę nec crescit, nec decrescit ob maiorem, vel minorẽ numerũ circunstantium, & aliã toti ecclesię, & speciatim iussis nominari ab ea, scilicet Papę, Antistiti & Regi, quæ etiã stabilis, aliã facienti missam, & nominatis ab eo priuatim quę crescit aut decrescit pro numero maiore, vel minore à se voluntarie nominatorũ, aliam porrigenti pithantiam vel facienti eam fieri, & ei, vel eis pro quo, vel quibus fit, quæ etiam crescit, vel decrescit pro numero facientium eam fieri vel eorum pro quibus fieri faciunt. Ratio autem diuersitatis inter tres priores, & duos posteriores sit, quod in illis datur pluribus, vt singulis, in his autem pluribus vt vniuersis. Cuius rationis ratio desumitur ex quadam vnitate, quam habent missans, & voluntarie nominati ab eo, & ex alia quadam vnitate, quam habent facientes eam fieri cum his pro quibus eam faciũt fieri. Ex quibus infertur, posse quem quadruplicem partem quærere, vnam, quia orthodoxus, alteram, quia circunstans, tertiam quia nominatus ab ecclesia, quartam, quia faciens eam

fieri: Missantem autem semper duas, vnam, quia orthodoxus, alteram quia oblator, & interdum tres, quum scilicet absq; vlla obligatione missat, quia tunc gerit personam facientis eam fieri: alios vero semper vnam, & interdum duas, vel tres, vt conbinanti pater. Quę omnia confirmantur ea ratione, quia multiplex plus operatur, quam simpler c. 1. de Treug. & pace. Credimus autẽ partes facienti fieri & missanti designatas esse maiores quã alias tres, quia plus impendunt in eam faciendo, secundum quid tamen minores, quatenus possunt per communicationem cum aliis decrescere, vt prædictum est.

II. Quod sacrificus tenetur ad applicanndum valorem missæ satisfactorum iis, & eo modo, quo dictum est, & ad hæc recundum est, quod dicunt Scot. Mai. & Vuend. vbi suprà, quæ ius loquuntur de applicatione valoris missę generali, speciali, & medio modo, & quod partem sibi obuenientem totam, vel partem eius potest applicare cui vel quibus voluerit secundum Mai. & Vuendel. vbi suprà, quod ipse frequenter soleo facere, licet Scot aliter sine iusta ratione sentiat contra rationem c. Quod fauore. C. de leg. cap. Quod ob gratiam, de reg. iur. lib. 6. ex quo subinfertur, eo sibi minus de sua parte obuenturum, quo plures ad communionem illius nominauerit.

III. Eum qui obligatur ad celebrandam vnam missam pro aliquo, lege, statuto, promissione, vel pro poculẽto siue pithantia, quod verbũ videtur deductum per maiores nostros à verbo Græco πίθος, quod Latinis significat bibe, iuxta illud vulgare, πίθι, πίθι, id est, aut bibe, aut abj, ne quaquam satisfacere, dicendo illam pro illo, & alio, sine illius consensu. Tum quia iniuste partem satisfactionis vni debitam, alteri applicat contra cap. Ea te, de iureiuran. Tum quia, vt dictum est, missa non solum prodest ex opere operato, sed etiam ex opere operantis, & secundum omnes satisfactio quæ fit ex opere operantis, minus prodest vni, quanto pro pluribus fit, vt patet de oratione, & eleemosyna facta pro multis.

IIII. Quod paupertas dicentis nõ sufficit, vt pro vna missa quę pithantiæ capiantur, quamuis Sot. lib. 9. q. 3. art. 1. de iust. & iure, contra mmus bene teneat. Tum quod nullo ad id textu, ratione, vel alio authore fulcitur. Tũ quod ipsemet ait, in eod. art. 4. habens, vnde sustentetur, duas pithantias pro vna missa accipere nõ posset, & paupertas dicentis non tollit iustitiã, nec debitum alterj. arg. c. ex tenore de fur. cõp. & c. Deniq; 14. q. 5. Tũ quod ecclesia, non instituit missas ad alendos pauperes clericos, imo sanxit, vt nullus pauper ordinaretur. cap. Non liceat,

Universidad de Deusto Biblioteca

c.Episcopus.c.Tuis,& c.Cum secundum, de præb.& qui ordi-
natur in paupertatẽ inciderit, aliqua arte siue agricultura sibi
victum quærat.c.Clericus victũ.91.dist. Tum quod nõ obstat
illud 1.ad Cor.9.qui altari seruit,de altari viuat.secundum ea,
quæ de intelligẽtia illius loci diximus in d.c.cum secundũ. Et
quia quilibet sacerdos plus in aliis,quam in dicenda missa ec-
clesiæ seruit,siquidem,vt minimũ horas canonicas recitat.c.1.
cum ei adnot.de celeb.missar.& ideo non tenetur ei victũ præ-
bere solus ille pro quo celebrat.Quibus adde dicta §.eo.n.93.

III. Principaliter dico,quod sacrificus tenetur orare nomi-
natim pro Papa,& Antistite suo,vt Missale nouũ Pij V.ex edi-
cto Trid.editum iubet.& etiã pro Rege suo. Tum quod Paul.
1.ad Timot.2.quem in hoc allegat Inno.vbi supra id satis iu-
bet. Tum quod in omnibus fere Missalibus ante hoc nouũ id
iubetur. Tum quia licet in hoc nõ iubeatur expresse de Rege,
iubetur tamen tacite,quatenus iub etur fieri pro Papa,qui Ro-
manis est Rex. IIII.sacrificum Romanum satisfacere nomi-
nando Papã,nullo alio episcopo,vel Rege nominato,quia ipse
solus est Papa,Rex,& Antistes,modo extra eius imperiũ tem-
porale,& episcopatũ Romanũ particularẽ, non habeat domi-
ciliũ,vel beneficiũ saltem residentiam personalem requirens.
Qui vero subditur diuersis ratione domicilij,originis, vel be-
neficij iuxta c.Cum nullus de Temp.ordin li.6. videtur teneri
orare pro episcopo,& Rege domicilij,quia secundũ gl.magna
receptam in c.statutum.§.cum vero de Rescrip.lib 6.subiectio
ratione illius,maior est quam originis,& beneficij. Quod non
satis aduertit,qui natus in vno regno, & habens domicilium in
alio,Regẽ originis nominat. Quamuis scholasticus,peregrinus
&alius non habens constitutum domicilium contra facere de-
beat,nisi beneficium requirat residentiam personalem, quod
satis confert domicilium,iuxta doctrinam Bart.in l.1.ff.ad Mu-
nic.à nu.13.Origo enim præstat simplici habitationi,arg.l.Ci-
uem C.de Incol.li.11.V. posse quidem eũ iuste,sed non teneri
orare nominatim pro alio à prædictis,ex illo,vel illis pro quibus
missam specialiter facit,vel qui eam fieri faciunt,nam nec c.
non missæ,nec c.Visum,& sequen. de consec.dist.1.nec alia id
præcipiũt,sed facultatem tantum faciunt nominandi alios, vt
supra insinuaui,quoad partem suam, quæ ex opere operato ei
obuenire debet.VI.Quod securus,& breuis modus applicandi
missam aliis à prædictis ex mente Scot.in 4.quodl.20.est hic.
Memento Domine mei,& eorum viuorum quibus possum si-
ne præiudicio prædictorum valorem huius missæ applicare,
&

& humillime supplico tibi omnia scienti, vt ita eum mihi, &
aliis,& eo ordine feras applicatũ,quo possem ego tuo concilio
optime applicare. VII.q sacrifico volẽti meminisse illorũ
quos in secunda parte canonis,siue primo memento,vbi licet
nominare viuos,& Vndecima parte qui est locus nominan-
di mortuos,expedit vti pro locis imaginum sex casibus gram-
maticalibus,vt post,& ante alios cõsuluit pius,& eruditus Gabr.
lect.Can.missæ,cuius consilio iam inde à prima missa quam fe-
ci vti cœpi, qui tamen nec alius quem legerim satis aperit an
expediat speciatim nominare multos: nam à parte negatiua
stat quod id mentem vagam facit, & partem satisfactoriã sibi
debitam cõmunicando multis,minuit,& nescit cui quem præ-
ferre debeat.Pro parte vero affirmatiua stat,quod multi pij,
& eruditi,id rogant,& rogantur,& quod ecclesia iubet,prima
parte canonis nominari Papam,episcopum,& Regem. Equidẽ
mihi iam pridem persuasi non esse concipienda nimis propria
nomina,siue imagines indiuiduas,ne mentem quæ tota debe-
ret esse in actione illa diuina,nimium distrahant. Vtile tamen
esse concipere aliqua quæ affectum magis excitent:nec noce-
re concipere quamplurimos generatim,& breuiter,quia id au-
get charitatem erga Deum & amorem erga proximũ.Quare,
ego arbitror,nõ esse vtendũ prolixis memoriis compositis à pio,
& erudito P. Ioan. Iusto Lanspergio Carthusiano, & ab aliis
auctis,ita credo vti posse vna medioceri qua frequentis-
sime vtor,collocando in Nominatiuo me,& eos qui sunt cau-
sa huius missæ. In Genitiuo genitores, & genitos. In Datiuo,
benefactores.In Accusatiuo, accusatos siue offensos. In Vocatiuo,
vocatos siue inseruientes.In Ablatiuo, eos quibus obtuli pre-
ces meas,vel qui suas mihi obtulerunt. Interdum concipiendo
propriam imaginem vnius,vel alterius,per singulos casus. In-
terdum per aliquos tantum,interdum per nullos,subiecti clau-
sula iustificatiua in hãc quæ sequitur sentẽtiã.Memẽto Domi-
ne horũ famulorũ famularumq; tuarũ, in primis me miserri-
mi peccatoris, & N.qui est vel qui sunt causa impulsiua prin-
cipalis huius missæ,& eorum qui me genuerunt spiritualiter
sacramento,vel doctrina,& in his N.& N.Et eorũ qui mihi be-
nefecerũt,& in his N.aut N.& eorũ quos offendi,& in his N.
aut N.& eorũ qui mihi inseruierũt,& in his N.aut N.& eorum
quibus preces meas obtuli,& qui suas mihi obtulerũt,& in his
N.aut N.Quibus tamen hanc missam eo modo,& ordine volo
applicatã esse quo quã optimo te Domine (qui omnia nosti)
scire te,applicare debere.Qui autẽ missat sine obligatione

extranea, tollat illa verba, & N. qui &c.) & loco illorum ponat hæc (etiã quatenus sunt causa impulsiua missandi) Qui autem habet parentes corporales viuos, addat in secundo casu verbũ, (corporaliter) verbo (genuerũt) ibi posito. In secundo vero Mento, tollat in primo casu verbũ mei) quia in eo solũ mortui nominãtur, vel concipiuntur, prosequẽdo reliqua vt in primo.

De peccatis clericorum quo ad beneficia.

*Beneficiarius clericus vt mortaliter peccet per simoniam in beneficio prop*riam. nu. 112. vel alienam, nu. 112. beneficia sine iusto titulo habita vexationẽ vel pensionem male redimens. n. 114. per simoniam accepta non restituens, non relinquens incõpatibile. n. 115. capiens beneficium curatum, aut dignitatem ante. 25. annum, non suscipiens presbyteratum intra annum post beneficium curatum obtentũ, aut sine propositi seruandi presbyteratum, & quid de dubitante, & accipiente non curatũ. n. 116. & 118. vxore ducta beneficiũ retinens sponsalia contrahit. nu. 120. damnificans bona beneficij n. 124. locans ilia vltra triennium. n. 130. Illegitimus capiens beneficium sine dispensatione, vel pensione & n. 117.

Pœna ipso iure incursa quando soluenda in foro conscientiæ n. 118.

Episcopus intra quot menses sub duplici pœna consecrandus. n. 118.

Pensio à Papa ob paupertatem concessa laico licita, & quare. n. 119.

Beneficium quodlibet residẽciam requirit, & quæ ab ea excusant 120.

Residentia episcopo & curato iure diuino, & quæ excusant ab ea. n. 121.

Horas non recitans etiam pensionarius, cui restituet, & per extrauag. Pij V. à numero 122.

Beneficiarius non perdit fructus ob peccatum regulariter, nisi quem ob excommunicatum, vel non recitat, & tunc cui restituet, & amplo pauperi retinere possit, numero. 123.

Beneficium vnicum sufficiens habendum, & qua ex causa plura. nu. 125. & 4. sequen.

Beneficiũ ad retinendũ, tam prodest consuetudo quã dispensatio. nu. 128.

Parochus non ministrans sacramenta subdito ad ea non obligato remissiue. num. 132.

Sepeliens excommunicatum, vel notorie malum, vel ad sepulturam alienum. & c. nu. 132.

Beneficiarius vt peccet, nescies necessaria, & quæ sunt tũa, nõ impleta officium, capiens beneficiũ in excõmunicatione, & irregularitate & mortali. n. 133. non missans quotus, vbi, & quæ dicenda emittere, ab 134.

Beneficij habẽdi ætas, curatus præditus, & professionem fidei, quod recipere gradum, & ordinem sacrum. nu. 135. & 136.

Pensio quanta posit super episcopatu, & parochiali. n. 137.

Missas cõstitutas episcopus, Generalis, & Abbas minuere possunt. n. 138.

Beneficium

Beneficium ad nullum datur accessus, regressus, mandatum, coadiutoria & parochialis ecclesia, etiã reseruata nisi per concursum cõferatur. n. 139.

Resignans vt peccet, contra votum paupertatis remissiue. n. 140.

PRimo peccat mortaliter clericus quoad beneficia, qui vult 112
quærere illa per simoniam, siue mentalem, siue conuencionalem, siue realem: sine tamen excõmunicatione, & obligatione restituendi si non quærit, & etiam si quærat, nisi symonia sit realis: Quid autem sit symonia & quotuplex, & quæ excommunicat, dictum est late sup. c. 15. n. 110. Quibus addo non admittere symoniam episcopum qui accipit aliquem in familiarem suam cõstituta certa mercede annua, donec ei aliquod beneficium conferat, secundum Host. in c. Cum essent. de symo. 113
accepti per Ioan. And. & cõmunem modo nullum pactum post collatum, de gratis seruiendo intercedat, & ita Mai. in 4. dist. 25. q. 3. cõsentit Hostiẽsi, existimãs se contradicere illi. 114
II. Qui per symoniam ab alio commissam in fauorem eius ignorãte, & non contradicente, quærit beneficium in quo vel ad quod nullum ius prius habebat, & resciens id cõsentit, vel illico non renunciat illud 1. q. 5. per totã, & c. Nobis de sym. datum in fauorem eius, & eo non contradicente, quia secus si ad eundum ei, vel ad cõmodandum, sed eo contradicente committeretur, d. c. Nobis, & c. sicut. eo. ti Dixi (in quo vel ad quod nullum ius habebat) alias enim secus, si ipse in eam non consentiret, d. c. sicut, x. eo. tit. & etiam si illa symonia aliena, non fuit causa quærendi illud, siue quia cõmissa fuit cum vno ex multis electoribus, præsentatoribus, aut collatoribus, quorũ maior pars non interuenierẽte illum elegisset, præsentasset aut ei contulisset, siue quia is, cũ quo admissa fuit, nõ fuit ob eã principaliter motus, quãuis ob id data fuisset, vt resoluimus in d. c. Nobis, contra communem opinionem gl. in verb. interueniente, per §. fi. C. de epis. & cler. quæ quamuis limitetur ab Host. & etiam à Panor. licet non aliter quam ab ipso, & recte quidem quoad forum exterius, propter rationem Io. And. tamen quoad forum conscientiæ, quod sola veritate nititur. c. Tua. de spons. non nocet coram Deo symonia, quæ vere non fuit causa quærendi beneficium, quod habuit illa, æque, atque eum illa quæreretur.

III. Qui sine titulo canonico scienter accepit, vel tenet, bene- 114
ficium cum obligatione relinquendi, & fructus perceptos restituendi. Et qui à principio putat titulum esse canonicum, sed postea non esse talem retinet illud c. 1. de reg. iur. li. 6. & c. eum dilecta. de præb. & c. 1. de eo qui mit. in poss. causa rei seruan. eod.

lib.6.Delectus,2.cum ei adnot.de Præb.

IIII.Qui vexationem,vel pensionem redimit,aliter quam debet,iuxta dicta sup.c.23.nu.102.Et qui precibus suis vel alie-

nis male quæri beneficium,quod quando fiat,dictum est sup. eod.c.23.nu.101.Et qui permutat ius ad rem,cum iure in re, vt ibid.num.104.

V. Qui quæsitum per symoniam commissam in beneficio

115 nō restituit,ecclesiæ cuius est illud,c.De hoc.de sym.debet ta men ita illi restitui,ne quicquam cedat delinquenti:quod si fieri non potest,restituat cum authoritate superioris,alteri ecclesiæ vel pauperibus arg.c.de hoc,de symon.vbi omnes,& S. Th.2.sec.q.100.art.6.ad 4.eam tamen authoritatem, non arbitror in foro conscientiæ necessariam.

VI.Qui post obtentū secundū beneficiū curatū,dignitatem aut personatū, & post habitā eius possessionem vel postquam per eum stat,quo minus eā habeat,nō renūciat prius,vt debet, quia ipso iure perdit illud c.de multa de Præb. imò,& postrius,si pergat retinere vtrunque,& fit incapax ad quodl.aliud, & etiā ad ordines per extrauag.execrabilis.§. Qui vero.eo.tit.

116 Et qui beneficium curatum capit sine dispensatione Papæ ante 25.annum cœptum,& collatio est nulla c.cum in cunctis. §.Inferiora de elect.& tenetur relinquere illud,cum fructibus, nisi remedium à Papa quærat.Idem de eo,qui accipit dignitatem aut personatū non curatum:excepto,quod hos cum dispensatione episcopi, post viginti annos completos obtinere potest.c.1.de ætat.& qualit.lib.6.quos tamen Concil. Trident. ad 22.produxit,sess.24.c.12.de Refor.

Ad nouum quæsitum respondetur,quod in episcopatu Palentino,in quo per concursum dantur beneficia, potest esse competitor ad presbyterale etiam post Concil.Triden.licet nondum compleuerit 25.annos,& stet cōstitutio synodalis,iubēs,vt obtinēs beneficiū presbyterale intra annum fiat presbyter. Tum quia iure antiquo sufficit attingere 25.annum,ad obtinendum illud,& quodlibet curatū. c.Cū in ecclesiis.6.Inferiora,de elect. & ei nulla parte derogat Concil.Trident.Nam qua parte habet, neminem ante 25.annum ordinandum presbyterio,intelligēdum est,de anno cœpto,quia licet regulariter tempus positum in accusatiuo intelligatur de perfecto, secundum cōmunem,quam Bal.Alex.& Ias.sequūtur,in l.si cui,ff.de leg.3.tamen contra tenet ibi Bar.cuius opinio sequenda est secundū eosdē, quando concurrit aliqua alia cōiectura intelligendi de cœpto, puta fauoris,qualis adest in proposito,& alia fortior,quod ius antiquum

antiquum solum requirebat cœptum,clem.generalem,de ætat. & qualit.cui conciliandū est nouū,quum id fieri possit.c. Cum ex eo,de elect. lib. 6. & alia vtraq; fortior,q; idem Concil. sess.24.c.12.de Refor. habet posse conferri beneficiū curatum ei qui attigit 25.annum,& eadem ætas ad illud & ad presbyterium sufficit, secundum omnes. Tum quia mens concilij non fuit mutare annum cœptum in cōpletum sed numerum,ita q; tantea sufficiebat, & requirebatur ad subdiaconatum 18.annorum,& ad diaconatum 20.& ad presbyterium 23.nunc requiritur ad subdiaconatū 22.ad diaconatum 23.& ad presbyterium 25. & ita potest hodie quis fieri subdiaconus in 22. anno,& diaconus in 23.cœpto,& presbyter in 25.cœpto. Tum quia non obstat dicta constitutio synodalis, quia etiam hodie potest quis intra annum à susceptis minoribus,fieri presbyter, si episcopo videatur id conuenire. sess.23.c.11.de Refor.Videri etiam debet,vt is qui per concursum obtinuit presbyterale,ordinetur intra annum,quod si episcopus noluerit assentiri, excusatur à pœna qui obtinuit illud:quia iusto impedimento sine sua culpa impeditur,arg.c.licet canon,& c.Commissa,de cens.lib.6.iuncta gl.memorab.verb.iusto.

VII.Qui illegitimus absq; dispensatione Papæ beneficium 117
curatum accipit,aut simplex sine dispensatione Papæ,aut episcopi.2.& 2.de fil.presbyterorum lib.6.& acceptio est nulla, & tenetur relinquere,nisi dispensationem obtineat.

Addo,Quod Conc.Trid.sess.25.c.15.statuit ne filij illegitimi clericorum habeant pensiones super beneficiis, quæ parentes eorum obtinent,vel alias obtinuerunt.neque etiam villa beneficia in ecclesiis vbi patres beneficium aliquod habent, aut habuerunt,quodque reciprocæ resignationes,quæ posthac à parentibus clericis,in fauorē filiorum,aut alias,fraudulenter fiēt, non nequaquam suffragentur. Quin & omnis qui accipit beneficium aliquod , carens qualitatibus quas illud per fundationis suæ statuta,vel alia requirit,sess.21.c.5.de Refor.

VIII.Qui post obtentam ecclesiā parochialem,& habitā illius pacificam possessionem,non promouetur ad presbyterium infra annum,& eo lapso illam retinet & nō relinquit illam vel fructus post annū perceptos,non restituit,quia eam ipso facto amittit,licet canon,de elect.lib.6.Nec obstat,quod continētet eam tenere , & tenui in Comment.cap.fraternitas,21.q.2.& Sabel. de pœnit.& alias sæpe, Quod pœna temporalis etiam de iure incursa,non debetur in foro conscientiæ , quia illud tunc procedit cum contrarium constat de mente legislatoris,

vel

vel cum non imponitur proprie, vt pœna, sed vt quædam conditio, vel modus rei traditæ, vt cũ testator relinquit aliquid alicui, vt quippiam faciat, alias perdat legatum, iuxta Pan. communiter recep. super gl. verb. Adiicies, in c. Raynaldus, de test. & in proposito constat ex stilo, mentem Pontificum statuentium, vt illo, vel illo casu, vacet beneficium ipso iure, esse, vt peccet, qui illud ita perditum retinuerit, & fructus non restituerit. Et ℣ beneficia conferantur quodã modo sub illo modo vel conditione tacite vel expresse, vt tetigi in c. Non liceat 12. q. 2. Latius trado in c. fraternitas, 12. q. 2. Potest autem episcopus ratione studij dispensare ne intra septẽ annos, ad presbyterium suscipiendum teneatur, modo intra annum, quo presbyter fieri debebat, subdiaconus fiat, c. Cum ex eo, de elect. lib. 6. quę tamen dispensatio nil prodest ei, qui ad studendum nõ proficiscitur, Syl. verb. Beneficium, 3. q. 2. iuxta mentem textus verb. insistentes, & quę in eo dicũt Archidiaco. & Io. Andr. Adde quod Concil. Trid. sess. 25. c. 2. de Refor. iussit, vt promotus in episcopum, intra tres menses teneatur consecrari sub pœna perdendi fructus ipso iure, & intra alios tres, sub pœna ipso iure perdendi episcopatum.

VII IX. Peccat, qui ecclesiã parochialem accipit, sine intentione presbyterij suscipiendi, vt eius fructus intra annum percipiat, & post eum illã dimittat, cum obligatione restituẽdi fructus, nisi voluntate illa mutata presbyterium eo durãte suscipiat, c. Cõmissa. §. Cæterum, de elect. lib. 6. ℣ habet, nil minus peccare, qui eam illi scienter confert, teneriq; ad seruandã indemnitatem ecclesiam. Idémque dicendũ esse de illo, qui sine animo ascendendi ad presbyterij, quoduis aliud beneficium accipit, sentit gl. in c. Relatum, de cler. non resid. & clarius ibi Pan. Quod & in prima facie æquum videri potest, contrarium tamen iure verius est. quum d. c. Commissa, pœnale, extra suũ casum, non debeat extẽdi, præsertim sine rationis (vt ita dicã) identitate, vel maioritate, qualis hic non est, l. Præses. ff. de pœnit. & c. Pœnas de pœn. dist. 1. & quãuis aliàs, idem visum sit de eo, qui à principio quidem voluntatem habuit, suscipiẽdi presbyterium, sed postea, ea mutata beneficium retinuit, cõtra tamen videtur de rigore iuris dicendũ, quũ lõgè magis peccet, qui ab initio eiusmodi contrariã intentionẽ habens accipit, quã qui bona, accipiens, postea cũ mala cõmutauit, vt patet ex se, & textus solum agit de accipiente malo animo. Quod ipsum maiore ratione videtur de eo, qui non mutauit, sed de mutanda ea dubitare cœpit: & etiam de eo, qui aliquod beneficium accipit, animo illud

sed relinquẽdi, si aliud pinguius sibi cõferatur, modo suæ fundationi satisfaciat, quandiu primum obtinuerit, quicquid dicant Pan. in d. c. Relatum, Syl. verb. beneficiũ 3. q. 2. Gab. in 4. dist. 15. art. 3. fine textu, & ratione iusta obligantes homines ad beneficia, & nullo iure præcepta, contra c. consuluisti. 4. q. 5. Imò, de illo, qui accipit beneficiũ, cui non est annexus sacer ordo, etiamsi firmo satisfaciendi quidẽ eius oneribus, sed non ascendendi ad presbyteriũ, nec alium ordinem sacrum, quia id nullo iure prohibetur. Quin etiam puto, ℣ & cõsului, posse quem libet accipere beneficium, animo, vt dictum est, satisfaciendi, & cum proposito quod si frater eius primogenitus obierit morte sine liberis, aut ad componendã pacem, aut extinguendas lites, aut alia similia, aut ad augendum decus suum, vel suæ familiæ, vel patriæ, expediret ducere vxorem, id faceret. Videtur enim rectum ℣ ait Sotus, lib. 10. q. 5. ar. 6. de iust. & iur. peccare mortaliter, beneficiarios etiam simplicium beneficiorum, qui absque animo se initiandi sacris, incedunt sine habitu clericali, quamquidem eo ℣ non habeant eiusmodi animum, sed quia non deferunt habitum clericalem. Quos tamen puto nõ obligari ad restituendos fructus per prædicta. Nec tamẽ probo ℣ peccare coniugatos, accipiendo auctoritate Apostolica pẽsiones, super beneficiis, modo eas accipiant in sustentationem sui fiatui necessariam. Tũ quia id non est cõtra ius diuinum, 118
tum quia Papa potest applicare fructus beneficij, de consensu beneficiarij, pijs operibus quibus potest ipse beneficiarius: & dicitur eum posse applicare illos coniugatis egẽtibus, quod tamen Papa raro, & nunquã sine magna causa videtur facere de-
bere, ob scandalum, quod inde oriretur, arg. c. Nihil de Præscr. Nec consequens, posse quem iuste gaudere pensione à Papa constituta non seruiendo ecclesiæ, licet contra tenuerit hoc, vbi ?.

X. Qui beneficiarius minorũ ordinum tantum, post matrimo- 119
nium contractum per verba de præsenti, retinet beneficiũ, iuxta mentem gl. & Cõmunis in c. 1. de Cler. coniug. Quia ipso iure illud amittit, adeo vt non recuperet illud quamuis vxorem summarum matrimonium religionem ingrediatur secutus omnes: ℣ est verum etiam si matrimonium ob aliquem defectum extrinsecum veluti consanguinitatis aut affinitatis non valeat, modo consensus interuenerit, vt declarat Pan. d. c. 1. col. 4. Non tamen est idem de contrahente sponsalia de futuro, secundum omnes: Nec constituto in sacris cõtrahente matrimonium etiam per verba de præsenti, quia is non perdidit

beneficium

beneficium ipso facto, quamuis eo priuari possit, vt gl. in d. c. 4. communiter recepta contra Panor. determinat.

XI. Qui in suo beneficio non residet, nulla ipsum ab eo causa excusante quia omne beneficium, quamlibet tenue, iure communi requirit residentiam c. Conquerête, de cler. non resident. & ibi eōis sententia. Multiplex tamen causa excusat, prima, auditio Theologiæ ad quinquēnium, prælectio eiusdē donec dauerit, etiā sine licentia Prælati, quia eam ius concedit, c. fi. de Magist. & idem est de auditione & prælectione iuris Pontificij iuxta Arch. in c. 1. de Priuil. lib. 6. & Pan. in d. c. fi. Quod per nouas rationes defendimus, in c. licet, de Præb. Ad alias scientias licentia episcopi requiritur, nisi vbi contraria consuetudo viget, per notata in c. Tuæ, de Cler. non resid. II. Causa est, obsequium episcopi quoad duos canonicos, ac etiam alios, si occupentur ab eō in vtilitatem ecclesiæ suæ vel cathedralis, non autē si solū occupentur in seruitio suo personali, nisi ex vrgente causa, & ecclesia non indigente seruitio, c. Ad audientiā, de cler. non resid. adiunctis quę scribit ibi Pan. nu. 8. ad quod reducenda sunt, c. De cætero, & c. Cū dilectus eod. tit. III. Eadē vel maiori ratione, est obsequium Papæ, per eadē iura, modo id fiat principaliter ad inseruiendum, & non ad procurandum beneficia, secūdum Ang verb. Clericus. 7. §. 2. Dixi, (principaliter) quia minus principalis intentio nō nocet: per d. 5. c. 23. nu. 100. III. Licentia legitima. gl. recepta. c. inter quatuor, de cler. non resid. Voco legitimam, eam, quam dat is ad quem ea res pertinet, & ex causa boni viri arbitrio probabili & in scriptis quando ius requirit, de quo infra V. consuetudo honesta iuxta innoc. in c. ex ruæ, de cler. non resiđen. recepr. à Pan. in d. c. inter quatuor, & alios communiter, quamuis cōsuetudo absentandi se ne causa, nihil valeat, iuxta eūdem, ibidem, & omnes, neq; eam ea fraudando ecclesiam obsequio debito. In omni tamen casu obseruandum, vt beneficium debito nō fraudetur obsequio, & subditi bene gubernentur, & quāuis qui abest sine causa probabili cum licentia, aut sine illa peccet, non tamen videtur teneri ad restituendos fructus quoad condēnetur, iuxta mentem Pan. in c. 1. de Celeb. miss. quāuis Ang. teneat contra verb. clericus. 7. §. 5. nisi quando iure exprimitur. Quæ omnia, & aliquot alia clarius quam vnquam explicuit concil. Trid. primo in sess. 6. c. 1. de Refor. præmittendo quales debeant in episcopum promoueri, monendo promotos, vt suum officium impleant, innouando omnes antiquos canones de Resident. episcoporum, & noua statuendo, vt quicunque episcopus, vel eo superior sex

menses, à suo episcopatu sine legitima causa abfuerit, perdat quartam partē omnium suorum redituum, & si per alios sex alios quartam, & si vltra, denuncietur Sedi Apostolicæ per eos qui hoc facere ibi præcipiuntur, quo grauius puniatur, & mox in secundo iubet, vt omnes habentes inferiora beneficia, residentia residentiam personalem, cogantur facere illam, & q̄ priuilegium perpetuum de fructibus in absentia percipiendis, nullo prosit, nec temporale, nisi ex causa rationabili per ordinarium approbanda, fuerit eōcessum, quo casu episcopi tanquam delegati Sed. Apost. prouideant, vt per deputationem idoneorum Vicariorum, & congruæ portionis fructuum assignationem, cura animarum, nullatenus negligatur nemini, quoad hoc priuilegio, seu exemptione quacunque suffragante. II. Prædictum concilium sess. 23. c. 1. de refor. adiicit, omnium prædictorum & aliorum rationem, in hæc verba, Cum præcepto diuino mandatū sit omnibus, quibus animarum cura cōmissa est, oues suas agnoscere, pro his sacrificium offerre, verbiq; diuini prædicatione, sacramētorum administratione, ac bonorū omnium operum exemplo pascere, pauperem aliarumq; miserabilium personarum, curam paternam gerere, & in cætera omnia pastoralia incūbere, quæ omnia ab iis nequaquā præstari & impleri possunt, qui gregi suo nō inuigilant, neque assistunt, &c. ex quo merito notandū, non solum episcopos, sed etiam parochos iure diuino teneri ad residendum in suis parochiis, & ad prædicandum populo; quæ alibi nō videntur ita expressa. Declarat item ille colligere aliquos ex d. cap. 1. sess. 6. licere episcopis abesse per quinque menses, & exprimit, q̄ quilibet episcopus, qualiscunq; & quantuscunq;, etiā si sit Cardinalis, obligatur ad præfatam residentiam personalē, subiiciens tamen, q̄ licet abesse, quia Christiana charitas, vrgens necessitas, debita obedientia, vel ecclesiæ, vel Reip. vtilitas id postulat. Decernit autē, quod causa huiusmodi approbanda est in scriptis à Romano Pontifice, aut à Metropolitano, vel eo absente suffraganeo episcopo antiquiori residente, qui idem Metropolitani absentiam probare debebit, nisi cum absentia inciderit propter aliquos manus, & Reipub. officium, episcopatibus adiunctum: quoniam causæ sunt notoriæ, & interdum repentinæ, ne quidem significari Metropolitano necesse erit. Poterit abesse duos vel tres menses in anno, ex causa cuius iustificatio ipsius conscientię relinquitur. Addit autem cōtra facientes poenam vltra peccatū mortale, & pœnas statutas per canones antiquos, Et d. sessio. 6. vt pro rata temporis absentiæ

non

Universidad de Deusto
Biblioteca

non faciat fructus suos, & eos perceptos non possit tuta conscientia tenere, imo teneatur ecclesiæ, fabricæ vel pauperibus erogare, non obstante vlla compositione. Ex quo obiter nota casum, in quo non prodest compositio. Addit item hæc verba. Eadem omnino etiam quoad culpã, amissionem fructuũ, & pœnas de curatis inferioribus, & aliis qui buscunq; qui beneficium aliquod ecclesiasticũ curam animarum habens obtinent, sacro sancta synodus declarat, & decernit, ita tamẽ, vt quandocunque eos, causa prius per episcopũ cognita, & probata adesse cõtigerit, Vicariũ idoneum, ab ipso ordinario approbãdum, cum debita mercedis assignatione, relinquant. Discedendi autẽ licentiam, in scriptis gratisq; concedendam vltra bimestre tempus, nisi ex graui causa non obtineãt, & quãuis hæc litteram in vtrãq; partẽ flecti possit, arbitror parochum posse abesse duos menses, absq; licentia scripta cum causa, quæ videatur ei iusta. Tum quia ante concilium id licebat, & à iure antiquo non est recedendum, sine iure nouo expresso. l. Præcipimus C. de app. etiam per arg. à contrario sensu c. A nobis 2. de sent. exc. Tum quia episcopo, qui magis tenetur residere permittitur. Tũ quia verba concilij habent, eadem omnino seruanda quoad hoc in curatis inferioribus, quæ in episcopis. Tũ quia est pars benignior. Ad primũ noue quæritũ, Resp. Capellanos Regũ periode posse capere fructus in absentia, ac capellanos Papæ, si vtriq; eiusdẽ generis priuilegia sunt concessa, imò & magis, si forte plus sit eis fauore Regũ cõcessum, ar. c. Indultũ, de Reg. in li. 6. Ad 2. autem q. Caietanus non dissentit ab his, quæ ante conc. Trid. quod post eũ habitũ est, seruãda fuisse suprà diximus.

121 XII. Qui beneficiarius horas canonicas, nõ recitat, & fructus perceptos non restituit, iuxta concil. Lat. habitũ sub Leone X. sess. 9. §. statuimus. Cuius tenor est, Statuimus, vt nemo beneficiũ curatũ, aut simplex habens, qui elapsis sex mẽsibus ab eius consequutione, sine legitimo impedimento, officium diuinum recitare omiserit, pro tempore, quo non recitauit, fructus suos faciat, imò eos impendere tanquam rem iniuste captam, in fabricam beneficij aut eleemosynas pauperum teneatur. Cui addo, quod fœ. rec. Pius V. cui nostra de hac re opinio, quam hic tenueramus, placuit, declarauit hunc §. per extrauag. seq.

Pius Episcopus seruus seruorũ Dei, Ad perpetuã rei memoriã. Ex primo Lateranẽsi cõcilio pia, & salubris sanctio emanauit, vt quicunq; habens beneficiũ ecclesiasticũ, cum cura, & sine cura si post sex menses, quàm illud obtinuerit, diuinũ officium legitimo cessante impedimẽto, nõ dixerit, beneficiorũ suorum fructus

tantum pro rata omissionis officij & temporis suos non faciat, sed eos tanquam iniuste perceptos in fabricas ipsorum beneficiorum, vel pauperum eleemosynas erogare teneatur. Verum quia nonnullorum animi suspensione tenentur, cuiusmodi ratæ causæ & ratio sit habenda. Nos huic rei, euidentius atque expeditius prouidere volentes, statuimus, vt qui horas omnes canonicas, vno, vel pluribus diebus, interruperit, omnes beneficij sui beneficiorũ suorum fructus, qui illi vel illis diebus respondent, si quotidie diuiderentur, qui vero matutinum tantum, vel singulas, sextam partem fructuum eiusdem diei amittat, nisi aliquis choro addictus, non recitãs omnibus horis cum aliis præsens adsit, fructusque & distributiones quotidianas aliter assignatas sola præsentia iuxta statuta, consuetudinem fundationem, vel alias sibi lucrifecisse prætendat: Is etiam super fructuum, & distributionum amissionem: Item ille, qui per sex mensibus, officium non dixerit, nisi legitimum impedimentum, ipsum excusauerit, graue peccatum intelligat, addentes. Declarantes præstimonia, præstimoniales portiones, & quascunque alia beneficia, etiam nullum omnino seruitium annexum obtinentes cum prædictis pariter contineri. At quibus pensionem, fructus, aut alias res ecclesiasticas, vt clerici percipit, cum modo prædicto ad dicendũ officium parum distare Virginis decernimus obligatum, & pensionum fructus eorumque ipsarum amissioni obnoxium.

Ex quibus noto primo reprobari opinionem Soti & nõnullorum dicentium nõ obligare prædictum §. statuimus. II. Vide quod dixi declarando prædictum §. in d. cap. Quando n. 11. videlicet quod prædicta restitutio, non est necessario facienda fabricis ecclesiarum, vbi sunt beneficia, sed satis est largiri eos pauperibus. III. Id, quod hinc ibi intulimus, & semel consolati sumus aliquos scholasticos pauperes ob hoc fructus suorum beneficiorum amisorant scilicet, quod satisfaceret eiusmodi obligatus, capiendo, saltẽ de confessarij, eos sibi tanquã vni de pauperibus, qui ad dan- 123
quid pauperibus tenetur. Tum quia potest illud sibi ac-
tanquam vnus ex eis, si vere talis est, saltem de consilio
confessarij, & quoad forum conscientiæ, per tradita à Bal. in l.
pauperibus q. 12. C. de episc. & cleric. Cald. consi. 39. de
Anch. in consec. 84. Fromina Apollonia, per ea, quæ sa-
scribimus in dict. not. 7. nu. 25.

III. Quòd nõ sufficit restitutionẽ prædictã facere fabricæ,

vel pauperibus, quando restituenda sunt lucrifacta per distributiones quotidianas, quę debentur iis, qui horis illis diebus, in quibus illi non recitarunt, interfuerunt, quibus accrescunt, per c.1.de cler.non resid.lib.5.cũ ei adnot.& non sufficit dare pauperibus, ꝙ debetur alteri, arg.cap.ea te, de iureiur. nisi, quando ignoratur quis sit, c. Cum tu, de vsur. vbi glo. cum communi,

V. Quod idem eadem ratione dicendum videtur, de fructibus ecclesiarum, vbi est statutum, vt fructus malè percepti restituantur certis operibus pijs quia illis deberet fieri prædicta restitutio. Quod ipsum videtur de parte quam corpus seu grossam canonicatuum vocant, quam canonici ita lucrantur ratione suorum canonicatuum, vt pars non lucrifacta ab vno, accrescat aliis, & obuenient tempore vacationis, non reseruatur successori, qualem regulariter non habet canonicus, secundũ glo. sing. in cap. Quod sicut de elect. verb. consentire, sed diuiditur inter superstites, iuxta notata in c. Relatũ in 2. de Testa. Idem eadem ratione videtur de eo, quod canonicus perdit ob excommunicationem, suspensionem, aut aliam quamcunque causam, sicut per hanc non recitandi, quia de similibus idem est iudicium, cap. dudum. 2. de elect. Non tamen tenetur ad restituendum fructus beneficij, eo quod in peccato mortali occulto, aut notorio fuerit. Tum quia id nullo iure cauetur. Tum quia licet Ang. teneat quod sic verb. Clericus. 8. §. 5. Rosel. tamẽ, & Syl. verb. clericus. 4 q. 24. idem quod nos tenent. Tum per prædictum. §. statuimus, qui id approbat irrefragabiliter, quatenus habet, beneficiarium, qui suas horas recitare omittit, non teneri ad restituendum, quod primis sex mensibus à consequutione beneficij accepit, & manifestum est, illum in peccato mortali notorio fuisse, si notorie omisit, & si occultè in occulto.

XIII. Qui beneficij sui ædes, vineas, prędia, & alia bona dolo vel negligentia destruit, vel dãnificat, cũ obligatione reficiendi & restituendi Host. in sum. de Pœn. & remiss. §. Quibus. vers. 1. XIIII. Qui suspensus à beneficio, aut excommunicatus per canonem aut per hominem, recipit fructus, & impendit eos, perinde ac si non ita esset ligatus, quia suspensus à beneficio, non potest de fructibus beneficij dispendere, nisi ad se, & suos modestè sustentandos. & hoc si bona non habet, vnde viuat, secundum glo. cap. Cũ Vintonienſis, verb. Admiserant, de elect. Clem. vt hi qui, de Ætat. & qual. c. Pastoralis. §. fi. de Appellatio. receptas per Panor. & cõmunem in locis ordinariis, & in c. Apostolicæ, de except. sed excommunicatus nihil potest accipere, iuxta gl. receptam in dict. c. Pastoralis, in fi. At quia hoc intelligendum

est, de excommunicato per quem stat, quominus absoluatur, & illud de suspenso in pœnam, qui non potest facere vt absoluatur, videtur nihil differre in hoc excommunicationem à suspensione ob contumaciam, quæ tam facile ac excommunicato tollitur, vt recte sentit Dec. in d. §. fi. Vt autem peccetur per dispensationem fructuum beneficiorum inter viuos vel per vltimas voluntates, dictum est suprà c. 17. num. 94. Quibus addo concil. Trid. quod sess. 25. c. 1. de Refor. omnino interdicit, non solum episcopis, sed & cæteris beneficiariis etiã Cardinalibus, vt consanguineos familiares ve suos, reditibus ecclesiasticis aucti, aut illos iis, nisi pauperes sint, distribuant, eósq; monet, vt omnem humanum erga consanguineos, & propinquos affectum, seu malorum seminarium, penitus exuant. De celebrante autem, & recitante horas, principaliter ptopter pecuniam (quod simonia est) dictum est suprà cap. 23. nu. 101.

XV. Qui habet multa beneficia diuisa in titulum, quorum 125
vnum suo statui decenti sufficit, vel sine dispensatione, vel con
sultis ex iusta, iuxta glo. sing. in c. Dudũ. 2. de elect. receptam à
communi ibidẽ & ab aliis quos cito in Repet. c. Ad hæc
de Præb. & probatur per cap. Conquerente, de cler. non resid. &
per Tho. quolib. 8. ar. 19. & quodlib. 9. ar. 19. Dixi (diuisa) quia
secus si legitime vnita, aut annexa c. Vnio, 10. q. 3. c. Cum venis-
sent de restitut. spol. c. Eam te, de ætat. & qualita. & c. extitpan- 126
lum. Qui vero, de Præb. Dixi (in titulũ) quia licet habere vnum
beneficium, & aliud ad tempus cõmendatum, ad sex mẽses tan-
tum, si est ecclesia parochialis, c. Nemo de electio. li. 6. Dico (ad
primam de cõmendato in perpetuum, idem dicendum est,
quod de dato in titulũ, iuxta Cardin. Alex. in c. Cum autẽ. 44.
Gomes. in regu. de infirmis. resig. q 13. & citatos per eum.
Host. in 4. distinct. 24. q. 13. quod probauimus in c. De multa, de
Præb. excepto quod vacans per mortẽ Commendatarij, censetur vacare eo modo quo vacabat tẽpore quo fuit ei commen-
data, quod stilus Roma. cur. hodiernus palam seruat. Dixi (quo- 127
ad vnum sufficit) alioqui secus, nam quamuis concil. Trident.
sess. 24. c. 17. de Reform. quod approbat tacite prędictã glo. sta-
tuit vt vnum tantum conferatur vni, qualis & quantuscunq;
addicit tamen, quod si illud ei non suffecerit, liceat ei
quod simplex sufficiens; dummodo vtrunque personalem resi-
dentiam non requirat, habere. Ex quo duo collige, posse quem
de iure tenere duo beneficia simplicia non requirentia residen-
tiam personalem, quorum alterum non sufficiat absq; vlla di-
spensatione: quę ante hoc concilium fuit communis opinio

in c.Cum iam dudum,&c. Extirpandę.). Qui vero de Prębend. Et quod concilium non prohibet retentionem plurium,etiam requirentiu residentiam personalem, per iustam dispensatio-
128 nem. Dixi(absq; dispensatione)quia non sufficit habere iustam causam ea obtinendi:attento solo iure naturę,& diuino, sine dispensatione iuris positiui id prohibętis iuxta S. Th.in d. Quolib.9.ar.15.Dixi(aut consuetudine iusta)quia tantum,licet non plus valeret illa, quantum dispensatio, iuxta eundem ibidem quia vtraq; potest iuri humano derogare,& neutra naturali, vel diuino c.fi.cum ibi late not.de consuet. Porro,iusta causa tenebit plura attento iure naturali: & consequęter dispensandi & consuetudinem circa id inducendi,est secundum eundem circumstantia eiusmodi,quę sufficiat ad tollendā deformitatem quam multitudo beneficiorum præ se fert: plura siquidem beneficia tenere,vt ille ait,nec adeo suapte natura est malum,vt per nullam circunstantiam iustificari possit,vt fornicatio,& alia id genus vitia,neq; adeo indifferens,vt sine aliqua circunstantia iustificante liceat,vt habere duo prędia,vel domus,vt supr. c.1.nu.1.diximus. Talis est circunstantia eius,cui attenta hæc persona qualitate, non sufficit vnum beneficium ad honeste sustentandum viuendum. Talis item tanta prudentia,sagacitas & industria alicuius, vt speretur plus eis,quibus pręest profuturus, etiam absens, quam communiter alius pręsens,& potius accepit propter vtilitatem beneficiorum,aut subditorum,quā propriam iuxta Innoc.c.Cum iamdudum.nu.4 de Præben.recepit. Talis est etiam defectus aliorum idoneorum, iuxta Hostien. & Graue.col.2.eo.tit.Talis insuper notabilis animi virtus,nobilitas,& scientia,d.cap De multa. Quamuis hæc causa videatur inesse in prima,quoniā ideo cum nobili,& graduato,dispensari posse videtur, per d.c. de multa,quia eius honesta sustentatio, pluribus quam alterius indiget, vt ibi diximus. Talis etiam visa fuit Cardin.in Clem.Gratię,de Rescript.intentio tenentis plura beneficia,non ad splendidiorem victum,vestitum & famulatum,& alia eiusmodi, sed ad largius erogandum in pauperes & opera pia,retento sibi tantum,ad vitam decenciter necessario,& vera huius intentionis exequutione.

129 Quare confessarius non debet absoluere habentē plura beneficia, nisi saltem concurrat aliqua prędictarū vel alia similis circunstantia.Maior vbi suprā,arg.6.Dico (saltem) Tum quia non sufficit quælibet illarum,sine dispensatione iuris humani. Tum quia vltima Cardinalis licet ante prędictum concilij sustentari poterat,post illud tamē non potest,quū illud absolute prohibeat

habere plura beneficia etiam compatibilia, vltra id quę sufficiunt honestę atq; decenti sustentationi iuxta gl.sing.d.c.Dudum,in 2.de elect. Quoniam tamen concilium non prohibet tenere beneficia illa quę ante fuerunt iusta, sed ne de cætero conferantur plura vni, consuluimus quę ante illud plura obtinuit, posse nunc retinere,limitando iuxta dict. opinionem Card.quam,licet sit contra Pan.& alios, semper putauimus veram ante illud. Quo fit,vt iure communi,etiam post prędictum Concil.à Pontif.Max.conferantur quorum vnum sufficit,vni & multos sibi collata retinere, quę profecto iure retinere nequeunt etiam cum dispensatione iustificetur per intentionem à Cardinale requisitam. Addo quod idem concilium sess. 24.c.17.statuit,vt plures habentes ecclesias,aut vnā parochialem, & vnam cathedralem,quotcunq; existentes, cogantur alteram infra sex menses dimittere. Quo pondera verborum,cogantur,&c. per quod respondimus illam ipso iure vacasse. Pōdera item id habere locum,etiam in his, qui per iustam dispensationem tenebant, plures parochiales,nuuis audiam aliquos contradicere,arg.cap.ordinarium,de offic.ordi.lib.6. quod aiunt esse innouatum eodem concilium,sess.6.c.1.de refor.Quorum opinio licet dicto forte defendi posset, consuli tamen non debet, Tum quia est contra mentem concilij,vt ex eius contextu patet, Tū quia sic interpretatur Curia cogens ad dimittendā alteram omnibus ante etiam cū legitima dispensatione, tenebant duas. Tum quia licet principiū d.c. Ordinarij innouetur, vsq; ad §. illum,ille tamē tacetur Hoc tamen ius nouum,non extenditur ad alia incompatibilia legitime obtenta, & ita qui habet beneficia incompatibilia puta plures personatus,vel vnam parochialem, & aliam dignitatem, vel personatum quæ non habent curam animarum,non est cogendus relinquere vllum.

130 VI. Qui fructus sui beneficij in plures quam tres annos consumpserit, aut in emphyteosim dat Cle.1.de reb. eccl. non alien.& excommunicatus in tertis vbi est recepta extrauag. Pauli 2. de qua infrà cap.17.nu.147.

131 VII. Qui parochiano petenti sacramenta non ministrat, aut dat licentiam alteri confitendi, vel interest matrimonio clandestino. vt suprà.cap.11.nu.68. aut benedicit secundas nuptias,aut primas tempore indebito,ibidem.

132 VIII. Qui inducit aliquē ad promittendū,aut iurandum, se corpora sepulturam,in sua ecclesia,aut quam iam accepistum mutaturum,c.1.de sepult.lib.6. & est excommunicatus

excõicatione Papæ reseruata, Cle. Cupientes, §. Sane, de præ. de quibus infrà ca. 7. & qui aliquem in peccato mortali nocorio mortuum in loco sacro sepelit. ca. Quibus. 11 q. 2.

133 XIX. Qui non discit ea quæ necessario scire tenetur, ratione ne beneficij, vel officij, neque vult illud renunciare. c. non est putanda. 1 q. 1. & l. Idem iuris. §. 1. ff. ad l. Aquil. Porro, sacerdos quatenus sacrificat duntaxat est obligatus scire legere, cantare, & construere gloss. cle. 1. de concess. præb. verb. Reputamus, quam Card. Pan. & Imol. probant ibidem, & faciunt multa, quæ adduximus in prælect. c. Si quando, except. 20. & 11. de Rescript. & quatenus sacramenti minister scire debet, cuiuscunque sacramenti formam, materiam, & modum debitum administrãdi, & quatenus cõfessarius & iudex fori cõscientiæ scire debet, quod supr. c. 4. dictũ est. Quo fit primo, vt religiosis, & quibus non est onus curæ animarũ, neque audiendi confessiones satis est scire, quæ sunt necessaria sacrificio, iuxta mentẽ Innoc. recept. in c. Cum in cunctis, de elect. II. Quod qui habet præ dictũ onus ignorans ad id necessaria, tenetur discere illa, aut relinquere onus; vt dictum est, & ita, qui licet sit idoneus ad aliquod beneficium, si tamen non est, ad id quod obtinet, ratione loci, aut personarum subditarum: & non vult discere, quo fiat idoneus, non debet absolui arg. d. c. Cum in cunctis; & eorum, quæ ibi Innoc. recep. ait & Pano. in c. Venerabilis de Præb.

XX. Qui negligit, aut ob timorem omittit communicare parochianum iam morientem, vel eius confessionem audire, quamuis pestilentia laboret iuxta d. c. 24. nu. 11.

XXI. Qui beneficium ecclesiasticum accipit sciens, aut sciẽs debens se irregularem, suspensum, excommunicatum, aut interdictũ esse, & titulus eius est nullus. c. Cum inter de elect. c. Postulastis, & c. Si celebrat de cler. excom. minist. & qui in solo peccato mortali id facit iuxta Panor. & d. c. Si celebras, quod non est verum, vt probauimus ibidem post Fel. in c. Dilecto, de excc. col. 3. Maio. in 1. dist. 44. q. fi. col. 3. & in 4. dist. 18. q. 4. col. 1.

134 XXII. Qui non dicit tot, & tales missas, quot & quales, & quo in loco tenetur, absque iusto impedimento, aut quas omittit, vt debet non complet, arg. c. 1. de Pact. & Prœm. Greg. & c. significatum, de Præb. Quot autem teneatur dicere parochus inquantum parochus, non videtur iure determinatum, nec sufficiente ratione probari, quia nulla concludit omnibus diebus, eum missam dicere debere, neq; omnibus quibus cõmode potest, quamuis sic omnibus festis de præcepto colendis, quia in eis populus eam tenetur audire, c. Missas. de Consecrat. dist. 1.

Quare

Quare primum institutio vel cõstitutio particularis seruanda est. II. Consuetudo quæ pro lege habetur, quando lex deest. & consuetudo. 1. dist. & ita vbi est consuetudo dicendæ missæ omnibus diebus per se, aut per alium, non satisfacit dicendo, omnes, quibus cõmode potest, quia tenetur per se vel per aliũ, quilibet die dicere, & vbi est consuetudo, vt solis dominicis festis, vel certis hebdomadæ diebus, tenetur dicere per se vel aliũ in illis, quãuis Sot. de iust. & iur. li. 9. q. 1. art. 1. non satis ausus iudicet parochũ teneri, & satisfacere, celebrando quoties potest, sacellani autẽ siue capellani, tenẽtur dicere, quas, vbi, & quomodo, institutio sacellorũ, vel eorũ promissio habet, arg. dicti c. Cũ dilectus, de consuet. c. 1. & c. Qualiter de Pact. Addo, quod onus annexum beneficio, vt illud obtinẽs quotidie celebret, de sancta Maria, nõ obligat ad missandũ omnibus diebus, neque ad missam dicendã de illa omnibus, quibus missa tenetur, sed solum illis quibus frequẽtius salua honestate, & deuotione debita potest, dicto c. significatum, de Præb. onus eam dicendi per se, vel per alium omnibus diebus, de omnibus diebus intelligendum est, vt ibidem diximus.

135 XXIII. Qui contrauenerit alicui sequentiũ præceptorum Concilij Trid. quod sess. 25. c. 1. de Refor. præcipit, vt habens beneficium cum onere legendi, legat per se, si est idoneus, sin minus per alium: & vt in posterum non valenti legere per se, non conferatur eiusmodi beneficium, decernens collationem ei factam esse nullam. Cui consequens est, acceptantem peccare, arg. eum qui, de Præb. li. 6. Et in sess. 5. c. 2. quod habens beneficium cutarum, prædicet verbum Dei suo populo, vt minimũ dominicis & festis solennioribus, & doceat ad salutem necessaria, quod est tanquam nouum & singulare notandum. & sess. 23. c. 6. quod nullus obtineat beneficium ante 14. annũ, & quod in minoribus constitutus, nisi beneficium ecclesiasticum habeat, aut in seminario vel aliqua schola, quasi via ad maiores ordines, pueros vestetur, non gaudeat priuilegio fori. Quæ res nostra est, & sess. 24. c. 12. Quod archidiaconi sint magistri aut habeant in Theologia, aut canonibus, Nota nõ sufficere quoad hoc doctoratum, vel licentiam iuris ciuilis, Medicinæ vel artium, quod curia seruat, per quod soluitur quæstio missa mihi ex Hispanis, & quod per archidiaconum intelligitur solum is de quo loquitur Rubrica, de offic. Archidiac. qualem in Hispania neminem scio, quia prædicta Rubrica solũ videtur loqui de illo qui est caput capituli, & primus post Pontificẽ, & tales Hispania in sæcularib. ecclesiis vocat Decanos, & in regularib.

Priores,& in Gallia,vt plurimum,Præpositos cui alludit cap. Quamuis de verb. signif. Reliquę vero dignitates non confe-
rãtur,nisi cõstitutis in anno 22. Per hoc corrigitur c.1.de ætat.
& qualit.lib.6.quod præscripsit in hoc annum 20.& prouti de
beneficiis curatis teneãtur infrà duos menses à die possessio-
nis coram Episcopo,aut eius Vicario profiteri fidem Catholi-
cam, spondentes se in Romanæ ecclesiæ obedientia perman-
suros. Quod ipsum de canonicatibus, & dignitatibus prouiſ
faciãt,non solum coram episcopo, sed etiam in c.alioqui non
faciat fructus suos,nec illis suffragetur possessio. Quod etiam
valdè nouum est, quatenus multum addit cap.Ego N.& cap.
nullus,de iureiur.respectiue.Nemo etiam obtineat dignitatẽ,
canonicatum,aut portionem,qui non sit ordine sacro,quã illa
requirũt initiatus, aut in ea ętate cõstitutus,vt infra tẽpus sta
tutũ,initiari valeat. In omnibus vero ecclesiis cathedralibus,
omnes canonicatus habeant annexum ordinem presbyterij,dia
conatus,vel subdiaconatus. Hortatur etiam concilium vt sal-
tem dimidia pars canonicatuum conferatur tantum Magistris
vel doctoribus,aut etiam licentiatis in Theologia vel iure Ca-
nonico.Ponderta,quod hoc postremum nõ est præceptum sed
tantum exhortatio,quæ non obligat.§.fi.4.dist. Quodque mul-
tius statuti aut consuetudinis vigore liceat, ab ecclesiis vltra
137 tres menses quolibet anno abesse. Hic videtur permitti maior
absentia dignitates,& canonicatus obtinentibus, quam paro-
chis per capitulum 1.sess.23.de Refor.& ca. 13. quod super fru-
ctibus episcopatus,non excedentibus summam ducatorũ mil-
le,aut fructibus parochialium, non excedentibus centũ duca-
torum,pensiones,aut fructuum reseruationes non assignentur.
Hoc videtur tangere Papam,qui licet ligati non possit,c.Pro-
posuit,de concess.præb.seruat tamẽ hactenus inuiolabiliter,&
vbi parochiales non sunt diuisæ, diuidantur,& vbi non sunt,
etigantur,non obstãtibus &c.Item sess 25.c 4.de Refor.Quod
138 episcopi in Synodis,& Abbates,& generales ordinum in Ca-
pitulis suis generalibus pro sua conscientia disponant de qui-
bus. si earum fuerit exorbitans numerus vel eleemosynæ iis di-
cendis impares: Hoc videtur ius nouum, quoad Abbates,&
Generales sed nõ quoad episcopos. Qui arg.c.cum accessissent,
& c.ex parte,de cõstit.& eis adnot.possunt hoc facere,etiã si
synodo iure antiquo quod nõ videtur per hoc sublatũ,eũ fuis-
set additum ad augendũ.arg.c.fi.de ver. signi.Item c.13.Quod
quarta funeraliũ,solida iã ante annos 40.persolui ecclesiæ pa-
rochiali,soluatur,etiamsi postea concessa fuit alicui monaste-
rio,

non obstantibus &c. & sess.25.c.7.de refor.statuit, quod in
posterum accessus,regressus, aut coadiutoriæ cum futura suc-
cessione non concedantur,nisi quoad episcopatum,& Abbatiã,
vtrumque ad id causis cõcurrentibus,& sess.24.c.19.de refor.Quod 139
non mandata de prouidendo, gratiæ expectatiuæ, etiam sub
quacunque indulti,nec aliæ quęcunque gratiæ ad vacatura,aut in-
tuitu,ad alienas ecclesias quidquã cõcedantur,& hactenus cõ-
cessis abrogata cẽsẽatur,& c.8.Quod nulla Ecclesia parochialis
quam si reseruata fuerit, & vacet in Curia,nisi per concursum,
& oppositionem præuio examine, de quo ibi conferatur.
Qualiter autem religiosus peccet contra votum paupertа- 140
tis alius quam hactenus trado in c.Non dicatis 22.q.1.

De peccatis prædicatorum siue concionatorum.

Prædicans vt peccat.si id facit sine facultate quam N habet pot.est. & quam si esse in mortali.mentiens.n.141. miseros ridiculà, detrahens odiose, timare dissuadens. n.142 si religiosus sine consensu episcopi. 143.Prædicandum quid,quoties,quibus,& à quibus.n.143.

PEccat primo Concionator,qui publice concionatur absq; 141
facultate legitima,c.excõicamus.5.Quia vero,de Hęre.qua
quam habet episcopus per totum orbem,& parochus in sua pa-
rochia,qui potest dare illã alteri noto, & alias probato,quoad
suam parochiã sicut episcopus quoad suam diœcesim,& Pa-
pa quoad omnes, vt colligitur ex Panor. & cõmuni in c.inter
cætera de offic.ordin.& c.excõmunicatus.§.Quia vero,de He-
ret.& ex Cardinali.in clem.Dudum,de sepult.quia sunt ordi-
narius,& ordinarius potest omnia, quæ sunt iurisdictionis, de-
clarat.iure canonico,iuxta glo.recept.c.Peruenit,95.distinct.
Qui aduertens se esse in peccato mortali,ante iustam con-
fessionem concionatur,secundum Caiet.in 3.part.q.64.art.6.&
2.2.q.287.ar.1 qui retractauit,quod dixerat in summa verbo
Prædicatorũ peccata,in princip.& Tomo.3.de vsu spiri.q.1.vbi
propositum tenuit:quia actus prædicandi saltem per legem hu-
manam est actus peculiaris ordini euangelij. Et qui aduertẽs
se fructus concionando circa doctrinam fidei,bonorũ morũ hi-
storiarum sanctorum,miraculorum, aut prophetiarum,ad co-
gnoscendũ,inducendum,aut mouendum auditores iuxta Caiet.
ibidem verb. prædicatorum peccata.Dixi circa doctrinam fidei
quia mentiri circa alia non est peccatum mortale nisi no-
cuisset scandalizaret,vt de mentiente in iudicio,& confessio-
ne,dictum est,sup.cap.18.n.3.Et vt peccet qui principaliter vel
finis principaliter ob laudem,honorem, & pecuniã prædicat,

Universidad de Deusto
Biblioteca

& quanto plus mereatur qui pure ob Dei gloriam id facit, colligas ex c.23.n.6.& latius ex Comment.c.cum minister 23.q.8.

142 Qui vero concioni fabulam,& facetias,aut aliquid ridiculū miscet,peccat quidem,iuxta S.Anton.par.3.tit.18.c.4.& Caiet. 2.sec. q.164.art.2. sed communiter non plusquam venialiter, iuxta eundem,in dict.verb Prædicatorum peccata.

II.Qui religiosus concionando prælatis ecclesiæ,& sacerdotibus detrahit,præsertim,quo laicis placeat, Clem.1.§. Quibus, de priuileg. Quod intelligendum est,iuxta glo.ibidem,verb. Detrahendo,de detractione nominatim, expresse,vel æquipollenter facta:licet enim generaliter prælatorum vitia reprehendere modo id prudenter,& absque scandalo fiat. Et quamuis dicta cle.solū loquatur de religiosis,quia sæpius in eo peccāt, idē tamen de secularibus dicendū est,quoad peccatum quūis non quod pœnas ibi constitutas, arg.gl.Clc.1.de rescript.verb. Præsidētes,adiūcto textu in l interpretatione,ff.de pœnis.Quę confirmātur per cōcil. Lateranēse,& sub Leone X.sess.1.vetuit concionatoribus populo prædicare miracula falsa, incerta,aut prophetias,per sacram scripturam non approbatas,& Prælatis ecclesiæ detrahere,addens aliis pœnis excommunicationem latæ sententiæ reseruatæ Papæ, quod non latuit Caiet. in sum. verb.excom.c.18.sub fin. Et qui religiosus, concionando dissuadet populo decimarum solutionem, & est excommunicatus,Clem.Cupientes,de Pœn.de quo infra c.27.

143 IIII.Qui contrauenit præceptis concil.Tri.quod sess.5.c.2. præcipit vt nullus regularis prędicet in ecclesiis sui ordinis,nisi prius examinatus & approbatus à suo superiore,de vita,moribus & scientia,obtenta ab eo licentia quam Episcopo præsentet benedictionē ab eo petendo.In ecclesiis vero quæ sui ordinis non sunt,etiam licētia episcopalis necessaria erit.Episcopi etiam neminem regularem extra claustra viuentem, nec secularē sacerdotē prædicare sinant,nisi eis noti sint,& moribus,& doctrina probati,etiā cuiuscunq; priuilegij prætextu.& sess.24.c.4.de Refor.quod nullus secularis vel regularis etiam in ecclesiis sui ordinis prædicet, contradicēte Episcopo.Episcopi autē singulis dominicis,& festis solēnibus,diuinā legē per se in suis ecclesiis annūciēt,vel si legitimē impediti sint,per idoneos ab eis,in aliis vero ecclesiis per parochos,vel alios,quos putaros ab eis,in aliis vero ecclesiis per parochos,vel saltē tribus diebus in hebdomada,legē diuinā,& sacrā scripturā annuncient. re vero aduētus,& quadragesimæ quotidie,vel saltē tribus diebus & festis diebus pueros doceāt doctrinā Christianā,& obedientiam erga Deum & parentes.& c.7.§ ministrantes sacramenta etiam

etiam si sint episcopi,iis qui ea suscipiunt,illorum vim & vsum explicent,& inter missarū solemnia,vel alia diuina officia vernacula lingua,festis diebus legem diuinam populo exponi curent,postpositis inutilibus quæstionib.quæ non ædificant.Res item incertas,aut speciem falsi habentes proponi non permittant,& curent prædicari doctrinā veram de purgatorio,& sess. 25.c.2. Quòd omnes curam animarū gerentes,per se vel alios aliquid ex his, quæ in missa leguntur dominicis & festis exponant, & mysterium sanctissimi huius sacramenti declarent.

De peccatis Coniugatorum.

Sponsalia clandestina post Concil. Trident. complens, & vitiat matrimonium præsumptū &c. vt peccat.nu.144.

Matrimonium præsumptum cessat. & coram quo parocho contrahendum, siue coram præsentia contractum nullum nu.146.

144 PEccat primo coniunx modis 7. c.22.à nu.30.positis, & non complens spōsalia clandestina contracta etiā post Concil. Trid.quia illud solum matrimoniū & non illa annullat.Et qui vitiat matrimonio præsumpto per copulam carnalem habitam post prædictum Concil.quia post illud cessant matrimonia præsumpta per c.1s qui,de sponsi.Et qui discedit à matrimonio contracto coram parocho habitationis fœminæ, etiam si parochus habitationis viri non assistat.Et qui vtitur contracto publicē,etiam coram toto populo, sine præsentia præfati parochi,vel alterius presbyteri,cum licētia illius,vel ordinarij: sua congregatio Cōcil.Trid.sub Pio V.interpretata fuit,sufficere,& requiri parochum mulieris,& non viri:scilicet quando matrimonium contrahitur in Parochia mulieris, sicut eadem sub Greg.xiij.censuit,sufficere Parochum viri,quando,in eius Parochia contrahitur.

Cap. XXVI. Vt se geret Confessarius erga confessum.

Confessarius docens confessum hoc & hoc, alium ad aliud exhortetur, adhuc laudet.aliq; nihil dicat nu.1 hoc præstari faciat quinq; casibus n. 2.facile non inducet esse mortale, quod est contrarium.quid tunc faciet Non absoluat nolentem facere necessaria,n.3. Quid faciet quando pœnitens contrariam suæ opinionem habet n.4. quid quando vterque dubitat.Quid dicet ei,qui restituere debet. Quid si qui alia vice restituerum se promisit & non præstitit,num 5. Quid faciet in absolutione peccatorum reseruatorum cum breui resolutione.numero 6. Peccatum reseruatum cui,& quomodo confitendum. & soluendum n.6.

Absolutio

Absolutio excommunicationis præcedat peccatum absolutionem, ante illam faciat hoc & hoc.nu.7.8.& 9.

Absoluatur pœnitens ab omni excõicatione,maiore,& minore sic.n.re.

Absolutio peccatorum detur in hac forma,quamus ad substantiam eius minus sufficit.num.11.

Absolutio conditionalis non detur.nu.12.& data à peccatis, censuris & irregularitatibus,ab eo qui pœnitentem poterat absoluere ab omnibus quas incurrisset, etiam oblita includit,&c.nu.13.& cum datur ab eo qui non poterat,quid fiet,& an absenti dari possit.n.15.

1 PRacta cõfessione,cõfessarius vt diximus in principio c.1.de pœni.dist.6.n.50.doceat ea in quibus errare animaduertit,putãdo peccatum esse,quod non est,aut contra, aut esse mortale quod est veniale, aut contra saltem in his quæ scire tenetur; idemque faciet de censuris,quas falso credit esse,vel non esse, per principium c.1.de pœn.dist.6.& quæ ibi tradimus,& arg.c. omnis.§.Sacerdos de pœn. & remiss.Deinde pro varietate pœnitentium,alium arguat,alium soletur,alium de diligentia, & ordine memorandi,& accusandi modestè laudet, & ad gratias ob id agendum incitet,aliis,alias virtutes magis commendet, aliis,alia vitia acrius increpet Porro,pœnitenti docto, diligẽti, & sæpe confitenti,& celebranti,aut nil dicat,aut solũ, vt faciat, quæ nouit facienda,& cum sit lux,& sal aliorum caueat,ne sit
2 eis offendiculo,vt copiosius dixi in d.c.1.à nu.52.III.præmissis ante vel post prædicta interrogationib. opportunis,faciat concludi cõfessionem dicendo,se commisisse illa omnia peccata,& alia multa,quæ non satis meminit,cogitatione,verbo,opere,& omissione.& persuadeat proponere, nũquam amplius Deo iuuante, ea nec alia saltẽ mortalia, ob eius amorem peccaturum iuxta d.3.c.1.nu.12.sed non obliget eum ad id voto,iuramento, vel alia promissione,quæ nouum vinculum adiiciat,nisi quum ius id præcipit,vt in excommunicato notorio absoluendo. capitulo ex parte de verb.sig.& c.solet,de sent.excom.lib.6.& incendiario c.Pessimam 21.q.8.& in mutilatore c.si quis membrum:ead.cau.& q.& manifesto raptore,aut ecclesię violatore, cap.super eo de Rapto.& vsurario publico.capitu. Quanquam verb.Nullus de vsur.lib.6.& in publice iniuriante personis ec-
3 clesiasticis,c.Quisquis inuentus fuerit.17.q.4.IIII.Caueat licile negare absolutionem pœnitenti dicendo esse mortale id de quo sunt contrariæ opiniones, ne eum in futurum propter conscientiam illaqueet:sed potius consulat libros, vel doctos, vel certè persuadeat ei propositum faciendi, quod iure facere debet,

debet,consilio N.vel N.quibus confidit,vel aliorum quorũ iudicio fidendum est,tale enim pœnitentis propositum sufficit,vt absoluatur Ang.verb.Cõfessio 4.§.3.& Syl.verb.Cõfessio,§.20. alioquin,quæ diximus 3.c.15.n.21. V. Quod nullatenus absolue pœnitentem,nolentẽ abstinere ab eo,quod certum est esse mortale, per d.3.c.10.nu.4. VI. Quod si sint contrariæ docto- 4
rum opiniones,quarum alteram confessarius,& alteram pœnitens sequitur,& confessarius credit euidenti se textu,vel ratione niti,pœnitentem autem dubia,non debet eum absoluere. At si cõfessarius non adeo forti ratione nititur,vel pœnitẽs vtitur pari, vel fere pari & habet aliquem pro se doctorem clarũ,potest eum absoluere,vt post Adr.in 4.de cõfess. q.5 dub.7.col. 3.animus in c.si quis autem de pœn.dist.7.nu.66.non distinguentes inter proprium parochum ad audiendum confessiones obligatum,& aliũ qui potest audire,& non tenetur,vt nec Adr. distinxit,quicquid Gofred.relatus per S.Ant.3.par.ti.17.c.20.§. 2.dicit.Adde, Quod,vt cum dubitatur an aliquid sit mortale, 5
vel non,securiorem partem confessarius & pœnitens eligere debent,ita quum dubitatur,an pœnitens hoc facere,dare,aut pati debeat,benigniorem opinionẽ cõfessarius eligere debet,Ang. & Syl.vbi 3.Dixi,(quum dubitatur) nam confessarius vel pœnitens credens suam sententiã esse veram,non dubitant, vt dixerunt in d.ca.si quis autem,à nu 9. VII. Quod pœnitentem, ad aliquam restitutionẽ aliquorum obligatum,inducere debet ad propositum eam faciendi,quam cito cõmodè poterit,iuxta dicta c.17.nu.54.admonendo eum si nimis differat in peccatum mortale recasurum,& gratiam quã per cõfessionem & absolutionem adeptus est, amissurum. Quin & eum,qui confessione preterita,restitutionẽ promisit,nec restituit, non debet absolute quoad restituat,nisi raro,vt in d.c.17.n.59.insinuatum est. VIII.Quod pœnitentẽ habentem peccatũ reseruatum, nõ de- 6
bet absoluere ab eo sine priuilegio,bulla,vel alia licentia,eius, qui illa potest dare,sed vt dixi in c.Consideret.6.Cautus num. 2.de pœn.dist.5.debet absoluere à quibus potest,& pro absolutione reseruati,mittere ad eum cui reseruatum est,cui solum reseruatum cõfiteatur,vt ab illo absoluatur,aut absoluendus ad pœnitem cõfessarium remittatur. Posset item pœnitens per se, vel per alium ante vel post suã confessionem,impetrare facultatem secretam,verbo aut scripto,ab eo,cui reseruatum est absoluendi à proprio confessario, aut quia is modus periculosus est,eo quod peccatum extra confessionem excogitur, tutius est,vt confessarius per se vel alium impetraret sibi facultatem

absol

Universidad de Deusto
Biblioteca

absoluēdi ab illo vel illo peccato, ei reseruato. IX. Quod pœ-
7 nitentem, excōicatum prius debet absoluere ab excōicatione
quàm à peccatis, alias mortale sacrilegium cōmitteret, vt dixi-
mus in d.c. Consideret. §. Cautus. nu. 24. post Palud. in 4. dist.
17. q. 1. col. 4. arg. c. si celebrat, de cler. excō. minist. c. sacris, de his
quæ vi, contra Ang. verb. confessio. 5. §. 10. sequentem Monald.
pro se incaute citantem Richar. qui contrarium tenet, licet ab-
solutio peccatorum si concederetur, valeret modo, quo supra-
dictum est. c. 9. nu. 5. Quod si facultatem absoluēdi ab excōica-
tione, non habet, nullatenus à peccatis absoluat, quousq; absо-
lutus ab ea, redeat, aut adferat mandatum ab absoluendum
cum. Porro, in absoluendo ab excōicatione, seruare debet for-
mam iuris, quæ vt diximus in ca. 1. in princ. dist. 6. nu. 54. habet
primum, vt iuret patere super eo mandatis ecclesiæ, c. ex teno-
re. c. De cætero, de sent. exc. II. Quod parti satisfaciat, si offensa
aut debitum est notorium. c. Ex parte de verb. signifi. & c. So-
let, de sent. exc. lib. 6. aut impensas, si contumacia est notoria. c.
Venerabilibus. §. porro, eo. tit. & lib. & hoc si potest, sin minus,
præstet sufficientem cautionem, id est dando pignora, vel fide-
iussores: & si neq; hāc potest, det iuratoriam. Noue autem ad-
mus, ꝙ quāuis distinctio debiti, offensæ, aut cōtumaciæ no-
toriæ, & dubiæ locum habeat in foro exteriori, in interiori ta-
men nō habet, sed solum si scit, aut nescit, se debere, aut offen-
disse, aut quantū, aut quomodo aut cui soluere debeat. Quia in
hoc foro cessant præsumptiones, & confessum à pœnitente
pro certo, notorium habetur, iuxta omnes: arg. c. tua c. Is qui de
8 spon. quod est vsu frequens, & theoria ratum. III. Quod hume-
ros nudatum cū psalmo Miserere mei Deus, aut alio pœniten-
tiali, virga, fune, aut flagello cædat, & post Gloria patri &c. Ky-
rie eleison &c. Pater nost. &c. & cū versiculis Saluū fac &c. Do-
minus vobiscum &c. Oremus, Deus cui proprium est miserari,
& parcere, suscipe deprecationem nostram, & hunc famulum,
quem excōicationis sententia ligatū tenet, misericordiæ tuæ pie-
tatis absoluat. Per Christum D. N. Amen. c. A nobis 2. de sent.
exc. & tradit Ant. 3. par. tit. 24. c. 77. §. 1. quem sequuntur alij, &
post absoluat in hæc verba: Authoritate qua fungor, absoluo
te à vinculo excōicationis quod incurristi ob hanc vel illam
causam, & restituo te sacramentis ecclesiæ & communioni fi-
delium, In nomine patris &c. Amen. Et si est excommunicatus,
ob multas causas, exprimat eas in absolutione, alioqui à solis
expressis esset absolutus, iuxta omnes. Quamuis mea sententia
satis est habere intentionem eum ab omnibus absoluendi, &

cōprehendendi omnes suis verbis. Si vero, ob vnam tantū, cau
sam sæpe incurrit, sufficit dicere, toties, quoties, eam incurristi.
Et quia statim dicemus expedire, vt generaliter absoluat quem
libet pœnitentē ab omni excōicatione, sub cōditione, si & qua-
tenus, est opus & potest, quāuis non videat eum aliquo teneri,
à fortiori, expediet, vt eum sic absoluat quando eū absoluit ab
aliqua particulari qua videt eū teneri. Quanquā autem modus
9 præscriptus, regulariter seruādus est, quādo cōmode potest in
absoluendo excōicato, absolutio tamen aliter facta valet etiam
eum dicendo, Ego te absoluo ab excōicatione, vel rebenedi-
co te, aut aliud æquipollens, cū intētione absoluendi. Syl. verb.
Absolutio. 5. §. 2. vt diximus in d. c. 1. vbi addimus n. 55. ne faciat
femīnā nudare humeros, quia nullo iure id cauetur, & à n. 60.
quod quatuor prædicta non sunt seruanda, quādo excōnicatio
non est certa, & ad cautelā absoluitur. Et Leonē PP. X. fratribus
ordinis Minorū concessisse ne quando excōicatos in foro con-
fessionis absoluunt, teneantur eos flagellare dicendo psal. Mise-
rere. compen. priuil. verb. Absolutio 1. quoad sæculares. num. 14.
X. Confessarius imponat pœnitentiā, ante absolutionem glo. 10
fin. in Cle. Dudū. §. statuimus. verb. Audire, de sepult. ꝙ tamen
non sit necesse: quia tantum valet, & tam sacramētalis est quæ
post, quàm quæ ante imponitur, vt dixi in princip. d. c. 1. nu. 33.
Gerson. in tract. de exc. 2. par. arg. l. Lecta, ff. de reb. cred.
XI. Absoluat eū ad cautelam, ab excōicatione maiore vel mi
nore, suspensione, vel interdicto, in hanc sententiā, Si teneris ali-
quo vinculo excōicationis maioris, suspensionis vel interdicti,
quib. te possum absoluere, absoluo te, si & quatenus possum,
& expediret, sed non est necesse adiūgere, restituo te sacramen
tis ecclesiæ & cōmunioni fidelium, iuxta Gerson. vbi 5. & om-
nem mentem: quia eo ipso quod absoluitur, eis restituitur.
XII. A peccatis absoluat, præmittendo Misereatur tui &c. 11
Dominus noster Iesus Christus te absoluat: & ego autoritate
ipsius, qua fungor, te absoluo ab omnibus peccatis tuis. In
nomine Patris, & filij, & spiritus sancti. Passio D. N. Iesu Chri-
sti, & merita Beatæ Mariæ semper Virginis & omnium San-
ctorum, & quicquid boni feceris, & mali patieris, sint tibi
in remissionem peccatorum, augmentem gratiæ, & præmium
vitæ æternæ. Non sunt tamen hæc omnia necessaria: Essentia-
lia enim & necessaria sunt illa sola, Absoluo te, vt diximus in
princip. num. 9. & colligitur ex vtroque Thom. 3. par. quæ. 84.
art. 3. & ex concil. Florē. in decreto Euge. §. 4. quia quæ absolu-
tionem præcedunt, sunt preces, & quæ sequūtur, sunt iniunctio

pœniten

pœnitentiæ generalis, vt diximus in c.3.nu.4.& in d.c.1.nu.36.& 52.post Th quodlib.3. Alia multa verba multi adiungunt, quæ non solũ sunt superflua, sed etiã periculosa, è quibus sunt illa, (De quibus contritus &c.) Tũ quia absolutio non solum comprehendit peccata contrita, sed etiam quæ apparent contrita, ad effectum, ne iterũ ea pœnitens confiteri teneatur, quin etiam attrita certo specici comprehendit quoad effectũ remittendi, vt supra dictum est, cap.1.nu 40. Tum quia scrupulos gignere posset, vt dixi in d.c.in princ.nu.31. Vbi nu.17.etiam dixi, qualiter intelligenda sit determinatio quędam Io.Gerson.quo vera sit. Admonemus etiam id quod vbi supra, nu 62. quod non 12
debet absoluere ab excommunicatione de futuro, & minus à peccatis, dicendo, Ego te absoluo ab excõmunicatione, aut tuis peccatis sub conditione, si illud, aut illud feceris, aut si fueris. Tũ quia absolutio non debet esse in suspenso, arg.c. Adde quoniam, de Appel. Tũ quia licet sortiretur effectũ postadimpletã conditionem, peccaret tamen qui eam sic faceret, vt dixi ibidem, nu.65. Quãuis posset ferre sub conditione de præterito, quæ actum non suspendit l. Cum ad præsens ff. si certpet. veluti dicendo, si fecisti, aut præstiti tibi talem rem, ego te absoluo, vt dicitur, quum de baptismo dubitatur, si tu non es baptizatus, ego te baptizo c.2. de baptis. Quod si superior inferiori facultatẽ dederit, vt à casibus sibi reseruatis absoluat sub eo modo, vt iterũ illi cõfiteatur, quãdo præsens fuerit, confessarius tenetur illũ modũ pœnitenti declarare, & si einõ acceptauerit, nõ debet audire, si ante cõfessionẽ id sciuerit. nec à reseruatis absoluere, si post confessionẽ sciuit: si tamẽ consenserit absolutioni, adeo valet absolutio, & quãuis postea pœnitens superiori nõ confiteatur, valere illa non desinat, peccatũ mortale nouum cõmittet. Est autem valde notandum, quod qui confitetur alicui habenti facultatem absoluendi ab aliqua 13
excõicatione vel peccato reseruato, quibus ipse tenetur, & obtuisca illa, & absoluatur ab omni excõicatione & peccato si & quatenus potuit confessarius, vt supra est dictum, absolutus etiam ab eis, ita & quãuis postea factus memor eorũ confiteatur illa vt tenetur alteri qui talem facultatẽ non habet, ab illis possit absolui ab eo, quia desierunt esse reseruata, & habere excõicationem adiunctã, quippe per priorem absolutionem sublata fuerunt, & peccata remanserunt solubilia, à quouis presbitero, vt dixi in c.1.& Cautus de pœnit. dist.5. & in c.1. in princip.nu.70. de pœnit. dist. 5. allegando locum specialem vbi id dixit Paud. in 4. dist.18. quæst.5. colu. penu. quem nemo alle-

legat, quamuis generaliter allegando eum sequantur S. Anto. Angel. Sylu. Gabr. & Adr. in locis, quos in d.§. Cautus citamus. Ideo qui confitetur habenti authoritatem, absoluẽdi ab omnibus peccatis, & censuris, per viam confessionalis, bullæ, Iubilei vel aliam, prudenter facit, curando, vt modo supradicto generaliter ab omnibus excommunicationibus, & peccatis absolutionem, & vt secum in irregularitatibus dispensetur, si etiã ad ea se extendit facultas. Quia si postea in mentem venerint, satisfaciet confitendo peccata, nulla obtenta absolutione à censura, nec dispensatione ab irregularitate, quod religiosi notare debent qui in visitationibus, ab irregularitate, & aliis censuris generaliter absoluuntur à superioribus, nã esto tunc non meminerint illa, sublatæ censentur, nec tenentur aliam absolutionem quærere ab eis, sed satisfaciunt cõfitendo simpliciter peccata, ob quæ illas incurrerunt. Ang. verb. Confessio.1.§.12. Rof. verb. Confessio.2.§.6. Syl. verb. Confessio.2.q.4.

XIII. Quod si absoluit aliquem ab excommunicatione, 14
vel à casu reseruato, à quibus ipse non poterat, debet procurare facultatem absoluendi eum ab illis, & post habitam eam absoluere eum præsentem, si præsentiam eius habere potest, sin autem, absentem ab excommunicatione: quando voluerit, & à casu reseruato, quando ille in gratia esse videbitur secundũ aliquos, qui ait multos insignes theologos cõgregatos super hoc in concil. Basil. concluisse, huiusmodi pœnitentem posse absolui in absentia, etiam si præsentia eius haberi posset, sed scandalum immineret, dicendo ei, quod nequaquam est absolutus, & propterea oportet ipsum iterum confiteri: Quod equidem ego in talibus minime non audeo, licet nonnullis contra videatur, & prædictam facultatem habere nequit, admonere debet eum si possibile est, vt se absoluere faciat à tali casu, aut peccato, à quibus ipse non potuit, vt diri in d.princip.num.60. Displicet autem illud Directorij lib.1.tit.15.§.143. scilicet, vt. obtenta absoluẽdi facultate, iterum pœnitentem accreſat, & caute fingat, se eum de quodam peccato iam confesso interrogare velle quo melius eum possit de nonnullis aliis, si postea commisit, & ab omnibus absoluere. Tum quia raro id sine scandalo fiet, Tum quia non potest illum, ab illo peccato, & aliis absoluere, nisi omnia peccata integrè ex proposito absque tali fictione confiteatur. cap. omnis, de pœnit. & remiss.

SVMMARIVM.

Sententia ipsa est imponenda, alia cur falsa dicta omnibus eadem leuis necessaria, & alia grauis indiscretè ponitur. nu. 15.

Pœnitētia iusta qui l.cā. Deus solus nouit.n.16 & septēnis vicinis peccato mortali nō debetur in foro interiori cōtra communē cū S.Th.n.17.
arbitrio cōfessarij relinquitur, nam ad hunc effectum sed ad ipsum, & in
imponenda consideret hæc sit conueniens quales non sunt hæ nu.18.
Confessarius antequam pœnitentiam iniungat, dicat hæc, & quanta esset
iniungenda.nu.19.
Pœnitentia satisfactoria alia à necessaria culpæ delendæ, & quæ earum
acceptanda.nu.20.
Pœnitentia ex causa diminui & mutari potest.n.21.& 22.& per opera
alias debita fieri nu.23.
Pœnitens quod officium relinquet.nu.24.
Confessarius pœnitenti absoluto hæc consulat.nu.25.

15 XIIII. Quod frequenter togati super quātitate pœnitentię imponendæ, tandem concluſimus octo, Primum, quod confeſſarius debet conari imponere pœnitentiam iuſtam pœnitenti. Tū quia ea minorem Greg. falſam appellat in c. falſas, de pœnit. diſt. 5. Non eo quod nil profit, vel abſolutionem irritam faciat, ſed quia pœnitentē fallere poteſt, præbēdo occaſionē credēdi ſe per illam, plenè ſatisfacere. Tū quia Abulē. ſuper 18. Matth. q. 49. circa ſi. dixit confeſſarium imponentem pœnitentiam pro ſuo libito, ſine alia circunſpectione, peccare, quamuis nō declaret, an mortaliter an venialiter, niſi quando nullam ſcienter iniungit, cui ſatis concordat Concil. Colon. de ſatisfact. §. ex præ dictis, multa de hac re tangens, & Adri. in 4. de Claruib. quæſt. 2. col. 6. ſacerdotē non debere condonare offenſas contra Deum factas ſine multa prudentia, & pœnitentia arg. cap. ſi is qui præ latus. 23. q. 4. & Maio. in 4. diſt. 20. col. 3. non eſſe veri amici imponere paruam pœnitentiam, neque prudentiæ, eius paruitate lætari. Tum quia Concil. Trident. ſeſſ. 14. cap. 7. poſt hæc ſcripta declarauit, conuenientes pœnitentias, eſſe à confeſſariis imponendas, & non leues pro grauibus iniungendas, ne participes eorum fiant. Quo ſit, vt conſtanter affirmemus, non recte fungi officio ſuo confeſſarios, qui omnibus vnam & eandem leuem pœnitentiam obligatoriam, & aliam grauiorem voluntariam 16 imponunt. II. Illam eſſe pœnitentiam iuſtam, quæ neque eſt maior neque minor meritis, quæque exæquat, & nō ſuperat pœnam peccatis confeſſis in purgatorio luendam arg. l. iuſtitiam. ff. de iuſt. & iur. & proœm. Gregor. III. Hanc ſoli Deo eſſe cognitam, ſolus enim ille nouit, quanta pœna debeatur in purgatorio peccato mortali per contritionem & confeſſionem condonato, quia ſolus ipſe nouit grauitatem peccati, & vim contritionis

tionis, & partem quam abſolutio ſacramentalis tollit, meritum operis ſatisfactorij tum ſacramētalis, tum cuiuſlibet alius, quod pro magnitudine vel paruitate gratiæ, & deuotionis maior vel minus, ſaltem ex opere operātis ſatisfacit. IIII. Vul- 17
gatum eſſe, vnicuique peccato mortali iuxta canones, pœnitentiam ſeptem annorum iniungendam eſſe, in quod allegatur Gratianus in c. Hoc ipſum. §. 1. 33. q. 2. Pro quo nunquam nos texerim reperire potuimus, vt dixi in d. c. Falſas, num. 14. quamuis ſic multas gloſſas receptas in d. c. Hoc ipſum, & in cap. Admonere. 33. q. 2. & in cap. Prædicandum. 22. q. 1. & cap. ſunt plures de pœni. diſt. 3. quæ id dicunt. Et communis cum Hoſt. in ſumma de pœnit. & remiſſ. §. Quæ pœna, & Palud. in 4. diſtin. 20. q. 2. Anto. 3. par. tit. 17. cap. 10. Cui conſonare videtur ſtilus concedēdi indulgentias. 40. vel alius numeri annorum, & dierum pœnitentiam iniunctorum. Quare contrarium putamus. Non quod id tenet Thom. in 4. diſt. 20. q. 2. ante quem idem Hier. in c. Menſuram, de pœnit. diſt. 1. Tum quia nec Gratianus dicit eccleſiam ſeptennem pœnitentiam, in ſingula peccata ſtatuiſſe, ſed tantum pro grauiſſimis peccatis iniungi ſolitam fuiſſe in d. c. Hoc ipſum. §. 1. Tum quia dici poteſt, illam pœnitentiam non fuiſſe taxatam pro foro interiori, ſed exteriori, vt probamus, in d. c. falſas. num. 14. Tum quia ibi oſtenditur illos. 46. canones pœnitentiales quos Hoſt. in dict. §. Quæ pœna, colligit ad forum exterius pertinere. Tum quia inepte poneretur pœnitentia ſeptennis pro vnoquoque peccato ei qui mille confiteretur. V. Quantitatem, & qualitatem iuſtæ pœnitentiæ, nunc & ſemper relinqui, relictámque fuiſſe prudentiæ confeſſarij arbitrio. dict. c. Menſuram. c. Deus, de pœnit. & remiſſ. & cap. Tempora. 27. q. 6. non quidem vt ſenſit gloſſ. dicto cap. Menſuram. & Panor. in dict. cap. Deus qui, num. 4. & Anton. Burgen. in c. 2. de empt. ad effectum vt pœnitens facta pœnitentia iniuncta magna, vel parua ab omni pœna purgatorij liberetur, quia hoc falſum eſt, iuxta Mag. & communem, in 4. diſtinct. 20. & probamus in dicto cap. Menſuram, & cap. Deus qui, & in Reper. §. in Leuitico. de pœniten. diſtinct. 1. Nec etiam ad effectum, vt pœnitens ad pœnitentiam impoſitam accedendam tenetur, ſecundum aliquos, vt dicemus infrà nu. 20. Sed ad effectum, vt animæ negotia, quoad hunc mundum, & quoad alterum mediocriter gerantur. VI. Confeſſarium circunſpicere debere in æſtimanda pœnitentia, magnitudinem, & paruitatem peccati, & contritionis, & qualitatem perſonæ pœnitentis, an ſit robuſtus, an debilis, iuuenis, 18

Universidad de Deusto
Biblioteca

an senex, assuefactus pœnitere, an non. An item videatur magnam recusaturus, aut quamuis acceptet, eam non impleturus, an sit pauper, an dives, magnopereque curare debere, ne pœnitentiam ineptam imponat, qualis est eleemosyna pauperi, ieiunium perpetuo laboranti, austeritas magnæ delicato, & in altiori loco posito, qualis quæ imponitur vxori, filio, seruo, aut famulo, in notabile obsequiorum debitorum impedimentum, vel in periculum lapsus spiritualis, aut detectionis peccati occulti, iuxta mentem S. Anton. 3. part. titu. 17. cap. 10. §. 10. qualis peregrinatio mulieribus, iuxta Host. in cap. Mulier, de sentenc. excomm. maximè sine suis maritis, vel cum illis in longinquum, cum domi manentes sanctos inuisere spiritu possint Maior. n. 4. dist. 17. q. 2. qualis panis, & aquæ, & solitudinis, melancholicò, & scrupuloso, qualis multa recitatio prælectori, & ad longas preces obligato, vt dicimus in d. c. Confideret. §. po-
19 nat. nu. 4. & 8. de pœnit. dist. 5. & aliæ similes. VII. Confessario pœnitenti dicere debere, iustam pœnitentiam, quæ sibi imponenda erat, solum Deum Opt. Max. scire, & timentes Deum, & cupientes vitare pœnas alterius vitæ, antiquitus septem annorum pœnitentiam pro vnoquoque maximo peccato mortali fuisse solitos fuisse, iudicantes tam longam pœnam tam magnæ offensæ purgandæ adhiberi oportere, sed quod non intelligit imponere ipse, nisi sponte velit eam suscipere. Et si respondeat se velle, & iudicat illum impositam impleturum, iniungat eam, quæ iusta videbitur, habito respectu ad eas, quæ prædictis canonibus pœnitentialibus præcipiuntur. Nam, vt habet concil. Colon. vbi suprà. Iam quod sperandum non sit, vt communiter ab hominibus iterum suscipiantur pœnitentiæ antiquæ, bonum tamen esset, vt aliqui ad illas reuocarentur: in quod moueri potest etiam formula antiqua concedendi indulgentias per relaxationem annorum & dierũ in pœnitentiam iniuncto rum, de quarum modo intelligendi paucula, quæ hoc in loco scripsimus, remittimus ad repet. §. in Leuitico, de pœnit. dist. 1. not. 11. à nu. 12. quem in multis reformatũ edemus, ope diuina,
20 ante annum iubilei proxime futurũ, qui erit 1575. VIII. Quod
1 pœnitenti nolenti acceptare tam magnam pœnitentiam satisfactoriam, diminuat, quantũ ei placuerit, declarando ei pœnam alterius mundi, iuxta Maio. in 4. dist. 20. q. 1. col. 3. Dixi (satisfactoriam) quia restitutoria, vel ad exeundum à peccato necessaria, qualis est alieni restitutio, odij mortalis depositio, & dimissio concubinæ, & officij, & sine peccato exerceri nequit, & conuersationis qua se credit in morrale peccatũ lapsurũ, necessario imponea

imponenda est, quã si nolit acceptare, nullatenus est absoluendus, vt dixi in c. satisfactio, de pœnit. dist. 3. & d. §. ponat se, & alius in hoc Latino, c. 3. à nu. 5. & c. 14. à nu. 31. Recte autẽ faciet concedendo, vt quod non recitauerit, aut non ieiunauerit die præscripto, reficere possit alio, vel eleemosyna redimere. X V. Quod ex his potest satis inferri decisio quæstionis 3. c. 3. à nu. 2. dicta, & huc remisse, an pœnitens de præcepto teneatur acceptare pœnitentiã iustam à confessario præscriptam, in qua, plures sententia subtilis Docto. Scoti in 4. dist. 17. quam sequitur Gabr. dist. 16. q. 2. & Med. in Cod. de confess. fol. 75. diserte tradunt eam, scilicet, Quod sufficit pœnitenti habere propositum satisfaciendi Deo, hic vel in purgatorio, quibus consonat Host. in summa, de pœnit. §. Et an sit, vers. Quid de operibus & Pan. in c. significauit. nu. 1. eod. tit. nisi quatenus tenent, teneri ad accipiendã aliquantulã, & saltem vnum Pater noster, quibus nullus Canonista, quod sciam, cõtradixit, sed de veritate huius limitationis inutile prorsus duco disputare. Quod nemo sit tam insanus pœnitens, qui bona fide confiteatur, & nolit vel tantillam pœnitentiam acceptare. Pro qua Scoti sententia, & contra eam multa hoc in loco in Hispano adduxi, quæ cõsulto omitto, quod videam in Vrbe, & in Orbe receptum, ne cuiquam denegetur absolutio, eo solo quod nolit acceptare pœnitentiã sibi iniunctam, modo habeat propositum verum plane satisfaciendi Deo, viuens, per bona opera, & indulgẽtias, vel mortuus in purgatorio cruciatu horrendo, quamuis cõtra teneat Palud. in 4. distin. 17. q. 2. ar. 2. cum aliquot aliis. Pro quibus vrget. cap. Omnis de pœnit. & remiss. habens, pœnitentiã à confessario iniunctam, à pœnitente acceptari debere, & Concil. Floren. agens de sacramento pœnitentiæ habet confessariũ, pœnitentiam arbitrari debere, & ℣ omnes catholici cõfitemur, confessarium, sicut potestatem habet ad absoluendũ, ita ad obligandum habere, cuius oppositum esse hæreticum declarauit concil. Trid. sess. 14. cap. 8. & Can. 15. & concil. Lateran. quod sub Leone X. sess. 9. §. Ad abolendum, præcepit confessariis, ne blasphemos Dei & suæ matris, absque magna pœnitentia, ad arbitrium secũ confessarij absoluant, sed his responderi potest, solum per ea probari, quod confessarius sine iusta causa, non debet imponere minorem ea quam arbitratur iustã, sed cum illa sic. argu. (Quid ergo. §. Pœna grauior. ff. de his, qui not. infa. & adducto ibi per Dec. in c. At si. §. de adulteriis, de iudic. etiã nullam imponendo, vt cum iam iam spirantem, nec pœnitentiam facere 12
potentem, sine vllius pœnitẽtiæ impositione expressa absoluit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Multæ autem sunt iustæ causæ minuendæ pœnitentiæ, puta impotentia eam implendi, vt proximè dictum est, magnitudo contritionis, quæ sola interdum totam pœnam remittit iuxta gloss. solem. d.c. Mensuram, senectus, debilitas, egritudo, timor probabilis: quod iustam non implebit, arg. cap. sicut dignum, de Homicid. & c. Aut facta, de pœnit. dist. 1. tempus iubilei, vel aliarum indulgentiarum. arg. c. Cum ex eo, de pœnit. & remiss. & extrau. 1. & 2. eo. tit. iniunctio, acceptatio, & directio omnium bonorum operum totius vitæ in sanctisfactione pœnæ peccatis suis debitæ arg. c. 1. & 2. 26. q. 7. Porro, cum valde diminuit iustam, moneat pœnitentem eius rei ignarum, quam grādis esset
22 imponenda, quanto plus prodest exigua præsentis vitæ, quam magna futuræ, collimet, & dirigat omnes curas & labores in præsenti perferendos, & mortem ipsam etiam necessario subeundam, in satisfactionem pœnitentialem, quæ omnia ratione hac susceptæ, leuius ferret. Addo, quod etiā iniūcta, & acceptata mutari potest, & diminui iusta de causa, puta quia bona fide putat pœnitens, se eam implere non posse, aut non sine difficultate, vel periculo salutis, animæ, vel corporis, quia tunc, non solum confessarius qui eam imposuit, sed etiam alius si ipse ille adiri non possit, etiam eo inferior mutare potest, scilicet episcopus, impositā à Papa, & parochus impositā ab episcopo, iuxta gl. fin. & recept. c. Tempora pœnitudinis. 25. q. 7. vt latius post Dec. dicimus, in d. c. At si. §. 1. etiā nō iteratæ cōfessionis eorundē peccatorum, ob quæ imposita fuit, modo imposita fuisset, ob peccata eiusmodi, à quibus, qui eam mutat, absolui posset, iuxta Monal. in sum. de pœni. §. An possit impouere potuisset, iuxta Monal. in sum. de pœni. §. An possit impōni à nō proprio sacerdote. Sylu. verb. cōfessio. §. 17. Rosel. verb. confessio sacramentalis. §. 11. quamuis stricto iuri cōsonantius ageret, qui eius implementum differret, quousque posset eū qui illam imposuit, adire, si spes breui adeundi foret. Pro prædictis facit quod (gratia Deo misericordiosissimo) possumus ea
23 satisfacere, operibus bonis, etiam alia ratione debitis, & de necessitate etiam naturæ subeundis, vt post Caietan. de satisfact. q. 1. probamus, in c. 1. de pœnit. dist. 6. nu. 40. post quæ declarauit Concil. Trid. sess. 14. c. 9. quod pœnis & flagellis à Deo inflictis, & patienter toleratis, satisfacere possumus, & consequenter tolerandis infirmitatibus, & ipsa morte naturali, aut violenta inuitabili. Quo fit vtilissimā esse, illā clausulam, quicquid boni feceris &c. quā supra eo. c. nu. 10. & in princ. c. 1. de pœnit. dist. 6. nu. 36. diximus, formæ absolutionis vtiliter addi, declarato præsertim supradicto modo eius valore. Confessarius tamen

men pœnitentiam ieiunij aliquorum dierum, aut precum imponens, in dubio censetur imponere, eorum, ad quæ pœnitens non tenetur, & consequenter, is cui ieiunium quatuor dierum imponeretur, non satisfaceret dies quatuor temporum, aut vigilias, in quas tenetur, ieiunando, secundum omnes. Ad nouē quæritum, scilicet, An cessatio à peccato & emendatio vitæ possit in pœnitentiam imponi? Respon. affirmatiuè, Tum quia est pura cessatio à peccato, non sit opus, velle tamen cessare, ab eo, verum opus est, & ita non obstat, quod aduersarij dicūt sola opera esse in pœnitentiam imponenda, iuxta c. 3. Luc. Tū quia verius esse putamus, opera alias debita, posse in pœnitentiam imponi, contra Scot. Palud. & Maio. magis vrgentem, in 4. dist. 15. cū S. Anto. 3. par. ti. 4. c. 10. referente Ægid. & Richad. id tenuisse, quod & Th. sentit, in ea. dist. 15. q. 1. artic. 3. & latius dist. 19. q. 2. artic. 1. & Gab. q. 1. pro quo vrget Concil. Trid. cap. 2. sess. 14. terminando posse nos satisfacere Deo pro peccatis per pœnas, ab ipsomet inflictas, vel alias naturales vel violentas, etiam necessario patiendas, subeundo eas patienter in remissionem eorum, quæ antea tenuit vbi supra Thom. Tum quia non ideo stultè videtur facere vt Maio. ait, qui clericis non iniungit in pœnitentiam omnes horas canonicas dicendas, nec aliis alia eis præcepta, quia prudenter cauet ab eo faciendo, ne confessi ea postea omittentes, bis peccent, contra præceptum ecclesiæ, & confessarij. Tum quia omnis virtutis actus licet vno respectu sit delectabilis, est tamen alio pœnalis, vt post alios declarat recte Sot. in 4. dist. 19. q. 2. art. 1. & ita quæ parte est pœnalis, est ad pœnitentiam aptus: tum quia omne opus bonum, etiam purè mentale est satisfactorium pœnæ peccati remissi secundum Scot. in d. dist. 15. q. 1. art. 3. cōmuniter receptum, tum quia dirigens vnum eundem actum in multorū præceptorum implementum, omnia illa implet, & ita pœnitens dirigens vnum, & idem opus, in implementum præcepti ecclesiæ, & confessarij, vtrunque implet, per quæ facilè respondeat argumentis Maioris vbi sup. Nolumus tamen dicere, quod sacerdos prudenter faciat iniungendo in pœnitentiam cessationem ab omnibus peccatis & emendationem vitæ sub pœna noui peccati, quia id esset dare occasionem bis peccandi, vt prædictum est, sed quod aliquando, potest præcipere cessationem ab aliquibus peccatis alicui, quem merito credit eam seruaturū, & semper potest eam consultiuè imponere, sicut & alia omnia bona opera quæ facturus est, potest iniūgere sine noua

obligatione, ad illa, quam implendo, tanquam pœnitentiam consultiue iniunctam plus satisfaciet, quam sine vlla iniunctione satisfaceret.

XVI. Quòd confessarius non debet consulere pœnitenti, vt deserat officium alioqui licitum, in quo multum peccat, quando est periculum incidendi in alium statum in quo plus peccet, quod contingeret, si mercatori multum in decipiendo peccãti, consuleret relinquere mercaturã, ꝙ futurum sit ei magna occasio adulterãdi, furandi vel peiora faciẽdi, sufficit enim vt firmiter proponat nunquam amplius se quemquam decepturum, & redditurum, quod illicitè acquisiuit, vt diximus in c. Qualitas, de pœnit. dist. 5. post Adri. in 4. de sacra. confess. q. 4. col. 25. Dixi, (alioqui licitum) quia secus est de illicito, quod exerceri sine mortali non potest, quia præcipiendũ ei est, vt relinquat, quãuis ex eo occasio magis peccandi præbeatur, neq; absoluẽdus est, nisi se id relicturum proponat, vt diximus in c. Negotiũ, de pœni. dist. 5. XVII. post absolutionẽ admoneat eũ, vt fugiat occasiones peccãdi non solũ eas, quas de præcepto tenetur fugere, sed etiã alias, de quarũ vtrisq; late dictũ est sup. de acceptis quidẽ c. 5. nu. 5. B. & de datis c. 14. à n. 31. A. Consulat item, vt pluries, quam semel in anno, confiteatur, vt audiat cõfessionem habeat, etiam si credat, pœnitentem, sua concilia non exequuturum, vt contra tentationem vitij, quo maximè tenetur, diuinam opem imploret, per preces alicuius sancti, qui virtute cõtraria plurimũ enituit, vt meditetur pœnas inferni adeo magnas & perpetuas, vt obuiet inimico suggerẽti, semper pœnitentiæ locum esse, memoria repetendo, quot passim millemodis, subito absq; pœnitendi & confitendi facultate moriantur, & aliquo vitio maximo illaqueato persuadeat, vt firmiter proponat, & interdum voueat, se illam vel illam pœnitentiam subiturum, si recidat in illud, non autem vt iuret, vel voueat, se id non admissurum arg. c. Clericos, de cohab. cler. & multi, nec se, si reciderit, religionem ingressurum, Quæ res frequens est, frequentérque sacram pœnitentiariam varié torquet.

Absoluere ab omnibus etiam reseruatis in articulo mortis, quibus presbyter potest. nu. 26. sine pœnitentia exteriori consulendo hoc, nu. 33. ad perenda alia sacramenta inducendo. nu. 34.

Absolui vel communicari an debeat proximum morti, vel alius legula priuatus. nu. 28. & 29.

Restitutio pauperibus debita, an ecclesiis fieri possit. nu. 29.

Bullæ indulgentiarũ, per iniuriam quibuslibet in morte non prosunt. n. 30. Bullæ

Bullæ quæ primo vsu expirat. num. 31.

Absolutio per bullam, quam formam requirat, & an extra confessionem detur. num. 31.

Absolutio à censuris quid prosit mortuo. num. 32.

Mortuus quis non sepelendus. num. 32. quid admonebitur, ad quid inducetur. num. 33. 34. & 35.

XVII. Quod quilibet presbyter Catholicus, non præcisus 26
ab ecclesia, absoluere potest quemlibet in articulo mortis, à quolibet peccato etiam reseruato, & à quilibet excõicatione, si admonitione inscripta si copia superioris desit, vt copiose latiùs in c. 1. in prin. de pœnit. dist. 6. à n. 72. per illum textum & c. Quem pœnitet, de pœnit. dist. 1. c. Quod super iis de sent. excom. c. si quis suadente. 17. q. 4. & alia multa, Dixi (presbyter) quia enim etiã deficiente presbytero, non potest à peccatis absolui iuxta glos. sing. recept in c. Pastoralis. §. Præterea, de offic. ord. neque ab excõicatione, vt probamus, & defendimus, ibidem à n. 83. cum prædicta glos. recepta ibi ab omnibus, & Imol. in l. 1. col. 3. ff. de Public. iudic. contra glos. probatam ibi à Panor. & Fel. in c. A nobis, 1. de sent. excõ. & contra S. Ant. 2. p. tit. 17. c. 4. cas. 7. Dixi (Catholicus, & non præcisus) quia hæreticus, scismaticus, & excõicatus excõicatione maiori, & interdictus, suspensus, notorius, aut denunciatus non potest quãuis talis non reperiatur, vt ibidem probamus. nu. 87. post. gl. in c. Præterea, 5. Per manus, 32. dist. cõiter ibi approbatã & à Panor. & Præpos. in c. Non est, de sponsa. cum eius gl. Dixi (Cum ad- 27
monitione) quia debet admonere, vt si à morte liberetur, non omittat se præsentare superiori pro peccato reseruato nõ habenti ante animam excõicationem, pro habente vero sic, adeo ꝙ sublata infirmitate, quam cito commode potest, non se representet, recidet in eãdem excommunicationẽ, c. eos de sent. excom. quia si ille aditi potest, sine moræ periculo non debet absoluere à reseruatis, Innoc. in c. 1. de sent excom. neque ab excõi. si est excõmunicatus, donec absoluatur: sed neque ab alio casu Bullæ cœnæ Domini, nisi cum moderatione de qua ibi posita infra c. 27. nu. 74. neque relaxare ei aliquod votum licet, nisi aliam habeat facultatem, vt sup. c. 12. dictũ est n. 79.

XIX. Quod sacramentum eucharistiæ ministrari potest infirmo à iudicio mentis per phrenesim, vel alias alienato, qui tamen signa contritionis ostendit, tollendo manus, tundendo pectus, dicendo Miserere mei Deus, Deus propitius esto mihi peccatori, aut id genus alia, etiam si non petiisset sacramenta,

& obstinatus multo tempore in peccato mortali mansisset, nec per multos annos cõfessus fuisset, quia censendus est cõtritus, & in sacramenta deuotus. c. is cui 26. q. 6. & à fortiori sacramẽtum extremæ vnctionis & absolutio à quibuslibet censuris, si & quatenus eas incurrerit. c. A nobis. 2. de sent. excom. Indul-
18 gentia item iuxta gratias quas habuerit, vt post alios dixi in §. in Leuitico de pœ. dist. 1. not. 30. nu. 31. Sed nullatenus absolutio sacramentalis à peccatis, quia illorum confessio est pars quædam essentialis sacramenti pœnitentiæ, sine qua illud nec cõstare, nec esse potest, vt supra dictum est c. 2. & in gl. summ. de pœ. dist. 5. nu. 14. per diffinitionẽ sacramenti pœnitentiæ, quã post. Maio. in 4. dist. 14. tradimus in c. Pœnitentia, de pœnitent. dist. 3. & singulariter determinauit Abul. cap. 16. super Matth. q. 49. col. 8. quamuis prædictum c. is qui, in verb. pœnitentia, contrarium insinuet, sed non probat, quia non debet intelligi de absolutione sacramentali, sed de absolutione excõicationis, de qua illud intelligi sentit gloss. quatenus allegat d. c. A nobis. Loquela vero priuatus, qui per signa confiteretur, absolui posset, vt alius mutus, qui etiam matrimonium per signa contrahit. c. Cum apud de sponsa. Quare vtentes in articulo mortis formulis absoluendi Manualiũ vulgatiũ, caueant, ne intendãt absoluere sacramentaliter eos, qui sibi nec verbo, nec nutu, vel signo peccata sunt confessi. Publicus autem vsurarius factus amens, vt non debuisset ad confessionem, & sepulturam admitti, antequam ipse, vel hæres eius præstaret ea quæ iuberi in c. 1. sub finem de vsur. lib. 6. diximus sup. c. 17. nu. 279. Ita videtur, quòd neque ad communionem antequam hæres præstet ea, quæ ante confessionem eius, ipse debebat præstare si confiteri potuisset, quamuis signa contritionis præ se ferat, arg. à maiori. c. cum in cunctis, de elect.

19 XX. Quod infirmum, qui nec sermonem, nec iudicium amisit, inducere debet ad concipiendam remissionis suorum peccatorum spem, per instam de illis contritionem & propositum ea confitendi exemplo Dauidis, 2. Reg. 12. Magdalenæ Luc. 7. Latronis Luc. 23. & aliorũ, & monere diligẽter, vt quicquid sibi meminerit alicui debere ex delicto, aut quasi delicto ex cõtractu, aut quasi contractu, vel ex testamento, statim si commodè potest, restituat, sin minus declaret, se id debere, & quamoptimo iure potest, prouideat, vt quamcitissime post mortem eius restituatur, ar. c. Peccatũ, de re. iu. li. 6. & c. sires 14. q. 6. Caueatq; ne aliena hæredib. aut ecclesiis etiã pro calicibus vel ornamẽtis relinquat, quin potius reddat debita certa creditoribus certis, &

incerta pauperibus, qui sunt eorum hæredes. c. cum tu, de v. sicuta S. Ant. 3. par. tit. 10 c. 1. § 2. Quamuis incerta restituenda pauperibus, possunt restitui mea sententia etiam ecclesiis, monasteriis, pauperibus, saltem quatenus talia sunt, per citata à nobis in apolog. lib. de Redit. eccles. q. 1. Monit. 28. Quod
20 soluerit facere, non est absoluendus.

XXI. Admonemus id ꝙ prídé admonuimus in d. §. In Leui- 30
tico. not. 30 nu. 16. habere multos confessionalia aut alias gratias per quas Papa non cõcedit directe indulgentiam, sed eam concedendi potestatem confessario largitur, & sæpe, quia hoc non aduertitur, contingit, vt quis confiteatur, aut moriatur bullam plenum & vacuus indulgentiis. Ideoque confessarius curet
21 eum confessus siue sanus siue infirmus, habeat talia, & habens illa, postquam eum à peccatis absoluerit, dicat hæc verba, vel alia eiusdem sententiæ, Authoritate qua fungor, concedo tibi omnem illam indulgentiam peccatorũ tuorum, quam 31
ego concedere possum virtute cuiuscunque tuæ gratiæ, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, iuxta mentem S. Ant. 3. par. tit. 30. c. 3. §. 5. col. 4. Quod autem vulgo dicitur, & nos eo modo diximus in d. §. in Leuitico. not. 16. necessariũ esse seruare formam Bullarum, ad veniam vel indulgentias consequendas intelligitur quoad eleemosynas, ieiunia, & alia, propter quæ concedantur, sed non quoad verba absoluendi exemplis impressis inserta. Tum per ea quę in d. §. in Leuitico. not. 30. à nu. 21. adduximus, tum quia in originali ea non ponitur, & solum inducitur in dictis exemplis ad docendum indoctiores, quid facere debeant, vtendo illis, vel aliis verbis iuxta mẽtem omnium.

XXII. Quod videtur dicere tutius, quod nemo virtute Bullæ cruc. communiter absolui potest. Tum quia cõmuniter Bullarum concedunt facultatem eligendi confessarium qui absoluere possit &c. & ita videtur requiri, vt confessio concurrat cum absolutione, arg. l. In delictis, §. si detracta, ff. de Noxal. Tũ quia dicitur facultas absoluendi à censuris videtur tribui, vt quoddam remedium necessarium ad absolutionem peccatorum, quam constat non posse dari nisi confesso, vt prædictum est.

XXIII. Quod quia in hac materia per articulum mortis non intelligitur solus ille in quo quis moritur, sed etiã omnis ille in quo mori probabiliter timetur, vt dictum est ẽ. c. 1. num. 11. dicitco qui infirmus iam in aliqua simili infirmitate, vsus fuit bulla concedente aliquam facultatem in articulo mortis, non poterit vti ea in alia, quia illa per primum vsum expirauit arg. l.

argu. l.Boues.§.Hoc sermone,ff.de verb.significa.nisi addatur in ea,quod si non moriatur illa infirmitate,in qua infirmus ea vtatur reseruetur ad aliam,qua morietur,vel contineat,vt possit ea vti quotiescunque articulus mortis ei occurrerit, quod vidimus insertum aliquibus iuxta mentem omnium.

32 XXIIII. Quod infirmus,qui cum signis contritionis moritur, absque absolutione,ab excõicatione post mortẽ potest, & debet absolui,sed tantum ab eo,qui eum sanum in vita absoluere poterat,& non à quouis sacerdote,qui in articulo mortis absoluere eũ potuisset,& si iam est in loco sacro sepultus, non est extrahendus,vt flagellando absoluatur,quia sufficit flagellare sepulchrum secus vero si fuerit sepultus in loco non sacro iuxta d.ʒ. eod. de viuis absoluendis,& not. in c. A nobis 2.de sent.exco.& valet illa absolutio,ad eum in loco sacro sepelien dum,aut ad illum ab eo non extrahendum,& vt pro eo publicè oretur.Rosel. verb.absolutio.1.§.31.

33 XXV. Quod non sepeliat mortuũ in loco sacro, nõ confessum totum vnum annũ,à cõfessione postrema,neq; notorium peccatorem,subito,absq; signis cõtritionis morientem.c.Quibus,13.q.2.& c.Omnis.de pœn.& Remis. Nec confitentibus in articulo mortis imponat magnam pœnitentiã exteriorem, sed tem mox agendã:sed moneat ad interiorem contritionẽ quam maximam potest, non tam proponendo pœnas inferni, quam spem misericordiæ Christi pro eo crucifixi, & brachia ad eum benignè suscipiendum tendentis,& representando gaudia paradisi,late descripta ʒ.prælud. 4. Quia in eo articulo vt ait S. Grego. desperatione magis quã præsumptione quis oppugnatur.Moueat autem ad volendũ satisfacere diuinæ iustitiæ,quatenus poterit in hoc seculo, si conualuerit, & ad offerendum ipsam mortem instantem in peccatorũ suorum satisfactionem, & ad iubendum,vt de bonis suis sibi fiant missæ,& eleemosynæ rationabiles.Consulat simul vt roget amicos si quos habet præsto,vt precibus,ieiuniis,& disciplinis,eum iuuent,ad pœnitentiam,quæ peccatis eius debetur agendã,mittendo eis xenia, & eleemosynas pro conditione rogatorum quo libentius id agant,ex mente Host.in sum.§.Quando,de pœn.& remiss.& Panorm.in 4.dist.20.q.3.ar.2. Quia certum est alium pro alio penitentiam agere posse.qua satisfaciat,pro eius pœna in purgatorio soluenda,vt dixi in d.§.In Leuitico,not.13.nu.1.& 7.

34 XXVI. Post hoc moneat,eum ad eucharistiam,& extremam vnctionẽ magna cum deuotione petendã & susciendã, vsque simul permaneat cõstans in fide catholica,contra quam,acrius quam

quam vnquã in illo transitu oppugnabitur,& tentatus à Dæmone,vel à se quid credat respondeat id q̃ Sancta mater Eccle credit,& rectẽtatus,quid illa credat,q̃ ego credo, nec ad vlteriorem dubitationem descendat. Tentatus item, quomodo si possibilis talis,& talis articulus(respondeat id ad Gubernationes ecclesiæ spectat,non ad me,hoc saltem tempore,quo sperque mihi est credere simpliciter,atq; bona fide,quod Apostoli,tot millia martyrum,confessorum,& virginũ,creuerunt,& vitas pro illo profuderunt,quique nunc me in cœli in eadem fide, amore Christi & eorum,ornata, constantes discessero,porrectis vlnis præstolantur.Tentatus vero quo modo tantus peccator,quantus ipse est,speret adire locum,quẽ isti inhabitant,respondeat diffisus mihi,& meritis meis, quorum mea sunt,confisus autem meritis D. N. Iesu Christi filii,& magnis suæ glorioßissimæ matris, & omnium præsentiũ qui ea mihi recte ipsis confidenti,multis modis communicant,& vsque in finem sua bona gratia communicabunt.

XXVII. Curet cõfessarius,& qui ægrotum circũstãt,vt quam 35
maximam fieri potest,de cognatis,& amicis,& reb.temporalibus, puta de vxore,filiis,& opib. &c.cogitet,& ne nimia saluti corporalis spes ei fiat, quia sæpè ob paruam:& fallacẽ conualescionem,& incertam illius spem,in certam dãnationem corruat ægrotus:Ideoq; opportunum est sæpè colloqui cum eo de morte, etiam si id turbationem & tristitiam quandam pariat, quia præstat,vt salutari tristitia, compunctus seruetur, quam falsa lætitia laxatus damnetur. Et quidem improbandæ consuetudinis est,polliceri certam salutem,mortis periculo probabili laboranti,contra exemplum Esa.38, qui salutari metu Regem Ezechiam, ad salutem animæ induxit dicendo, Dispone domũ tuæ,quia morieris,& non viues,optimi enim amici est, admonere tunc eum,mortis periculum imminere,esseque tempus opportunum statuendi nunquã se amplius saltem mortaliter peccaturum, & dolendi super omnia quod Deum ita offenderit,& sua culpa inimicus effectus fuerit,eius qui se condidit,redemit,sustentauit,qui sibi vitam, salutem, honorem & bona conseruauit, & qui se iudicaturus est, & per suam sanctissimam misericordiam Regna cœlestia daturus,vbi cum sua dulcissima matre, omnibus Angelis & sanctis, ipsum videamus,ipso perfruamur,ipsum glorificemus,æternum. Amen.

Admonitio pro volente testari.

Voluntatem cur à sano,vel inicio morbi & sua gratia faciendũ.n 36.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Testari impedíes vt peccat, & quib. cognatis pauperibus restabitur. n. 36.
Pater cui non tenetur præeligere filium dignorem, vt Gubernator publicus. nu. 37.
Lege Nauarrorum & Aragonum pater filium sine causa citra exheredare queat. nu. 38.
Pater minuere non potest legitimam vere debitam, sed remunerando & faciendo pia sic. nu. 39.
Donna Maria à Mendoza laudata. nu. 39.

36 TEstari volés, sanus vel in principio morbi id faciat, ne posteà successuri ab intestato, de more variis modis, & in his notarios, & testes auertendo ab eo faciendo, impediant, quominus aliis aliquid relinquat, qui tñ grauissime peccant, cũ obligatione restituendi, & pœna perdédi hæreditatem. l. 1. C. si quis aliq. testa. prohib. & S. Ant. 1. par. tit. 10. c. 1. §. 2. Quod intelligendum est, iuxta d. §. c. 17. nu. 7. Precari tamẽ per se, aut per alios, vt sibi potius quam aliis relinquat, sine magna importunitate, non est peccatum, iuxta Salic. in l. 3. C. eo. Debet item testater operam dare, vt in statu gratiæ testamentum faciat, quia id faciens in statu peccati mortalis, nullam gratiam nec gloriam meretur iubendo suffragia. & alia pro sua anima fieri, quamuis postea in statum gratiæ redeat, & in eo commoriatur, licut nec ad illum effectum, alia opera in peccato mortali facta, prosunt, c. Nihil de consec. dist. 5. gl. c. Quod quidam de pœn. & remiss. & diximus in c. 1. in princ. nu. 46. de pœnit. dist. 6. & in §. in Leuitico, not. 19. num. 9. Imò nec ad satisfactionem pœnarum, quas in purgatorio debet, vt significant magni authores, in id citati à Magistro in 4. dist. 15. & affirmant S. Thom. Bonau. Richard. & communis dist. 16. licet contra teneat Scot. in d. dist. 15. q. 1. approbatus per Gabr. & Maio. quos sequuti fuimus in c. 1. in princ. num. 46. de pœnit. dist. 6. ad effectum magnificandi misericordiam Dei, dicentes tamen vtilius esse, vt opinione Tho. ad animarum nostrarum requiem. Quare consulendum est testatori, vt quum probabilius existimat, se in statu gratiæ, (qui vt plurimum videtur esse post confessionem, & commutionem) testamentum antea factum, cum omnibus in contentis ratificet, & offerat Deo ad gratiam eius per remissionem peccatorum promerẽdam, iuxta mentem omnium. Quod vero aliqui dicunt, testatorem, qui nec parentes, nec liberos, qui sunt necessarij hæredes, habet, tenẽri ad relinquenda bona cognatis pauperibus, nisi mali, & indigni sint, limitandum est, vt intelligatur de cognatis extremè egentibus, quibus nul-

lus alius proximior cognatus est, qui eos alere possit. & velit, quia nulla lex naturalis, diuina vel humana ad plus de præcepto obligat arg. l. 1. C. de sacr. eccles. & dictorum §. c. 24.

Ad primum nouè quæsitum, an pater relinquens in Castella 37
filiorum digno tertiam partem bonorum, quam relinquere
potest vni, vel pluribus filiis, quem vel quos elegerit, peccet?
Dico negatiue, quia nullam per hoc legem violat. Nec obstat,
quod Lub. contrarium tenuerit in c. Per vestras §. 16. de Donat.
inter vir. & vxor. Tum quia fundamẽta eius tantũ comprehendunt eos, qui potestate publica debent deligere ad honores, & munera publica ecclesiastica, vel secularia iuxta leges iustitiæ distributiuæ, quę dictãt, vt optimi quiq; ad ea deligãtur, c. licet. 61. c. Vnũ §. Nunc. 25. dist. Nos autem agimus de homine priuato, qui priuata potestate, ad sua priuata bona delegit, quem nulla lex obligat ad eligendum optimum filiorum, sed tantum quemcunque voluerit. Tũ quia prædictus Io. falsò imaginatus fuit
quod distribuentem bona inter filios, teneri legib. iustitiæ distributiuæ, quæ solum ligant eos, qui publica potestate, publicè communia bona distribuũt particularibus, aliquando secundũ merita eorum, vt quũ distribuunt munera, & officia, aliquando secundum fortunas eorum, vt quum distribuunt pecunias, iuxta Arist. 2. & 4. Eth. & Tho. recep. 1. sec. q. 113. art. 3.
Ad secundum. Quod leges Regnorũ Nauarræ & Aragoniæ, 38
quibus permittitur patribus exhæredare filios, relictis singulis
filiis quinis solidis, & singulis prędiolis, ea ratione iustificantur,
quod per illam facultatem filij continentur in officio & obedientiã paterna, ne dicant q; in Castella frequenter audiuimus,
quod vnicus sum parentibus meis, velint, nolint, succedam in
omnibus eorũ bonis, excepta quinta, vel, & si habeam fratres,
possem tamen legitimam mihi tollere nequeũt &c. Nec obstat
quod à multis assertum, legitimam partem bonorum parẽtum
liberi filiis, naturali iure, q; humano illorum Regnorum tolli
nequeat. c. Quæ cõtra. 8. dist. Non, inquam, id obstat, quia solum
verum, quoad filios pauperes, debiles, infirmos & inhabiles
de sua arte & labore honestè sustentare non valentes, & ad id
optima parte, vel maiore indigentes, non autem quoad alios,
vt probamus in c. ius naturale. 1. dist. efficaci ratione, & per l. si
quis à liberis §. idem in liberi. ff. de lib. agnos.
Ad tertium, Quod licet parentes non possint iusta cõscientia 39
auferre filiis partes bonorum suorum eis iure debitas, vel vendere donationes nec contractus simulatos scilicet forma onerosos & re gratuitos, possunt tñ per cõtractus vere onerosos, &

donatio

donationes renunciatorias per fundamenta Iaſ.in l.ex hoc iure.ff.de iuſt.& iur.& Ioan.Lupi vbi ſupra §.50. quibus & omnibus citatis per eos addo poſſe, etiam donando aliquid amplius vltra merita donatari,quia perfecta gratitudo non ſolum exigit, vt tantum quantum accipitur retribuatur, ſed aliquid amplius ſecundum Ariſt.5.Eth.& Tho.2.ſec.q.106.art.6. quod reapplicauimus in Apolog.prædicta.q.1.nu.91.ad donationes remuneratorias beneficiariorum.

Ad quartum. Quod pater poteſt dum viuit largiri de ſuis bonis in veras eleemoſynas, & opera pia, ad cultum Dei, ſalutem animę ſuę,& redemptionem pœnę peccatorum ſuorũ pertinẽtia,quia hoc nõ eſt vera donatio,ſed donatio ob cauſam, & tantã quę omnes fortunas hominis ſuperat.Per quam conſideratione bis defendimus à murmure quorũdã eruditorum Illuſtriſſimam eãdémque pientiſſimam Doñam Mariam à Mendoça quæ iuuãdis piis operibus, & elargiendis multis & magnis eleemoſynis cuiuſque ordinis pauperibus Deo deuotis, & ſecularibus,ſuperare mihi videtur omnes,quotquot à quinque ſeculis viderim,audierim,& legerim,etiã Reges,& Reginas optimo cum exẽplo ſecularium magnatũ,& nõ parua ſuperbenſione eccleſiaſticorũ,in ea re plus ſatis dormitantium.Quam vtinã videant omnes ſic ſeruientem Chriſto, vſque in finẽ in terris & ipſe ego olim regnantẽ ſine fine cũ eo in cœlis.Amen.

CAP. XXVII. DE CENSVRIS Eccleſiæ,ſcilicet excommunicatione,ſuſpenſione,& interdicto,& de irregularitate,& de quibuſdam præceptis Confeſſariorum, & primum de excommunicatione.

Cenſura quid.& eſt triplex.nu.1.

Excommunicatio quid,diuiditur in maiorem &c.& minorem, quæ ſint illæ,& quod in dubio ſignificatur maior. Diuiditur etiam in generalem,& ſpecialem,& generalis in latam à iure, & latam ab homine nu.1. quo differant. Diuiditur etiam,& in iuſtam,& iniuſtam, & iuſta quid,& quid efficit.nu.2.

Excõcatio iniuſta,quæ diuiditur in iniuſtã validã,& in iniuſtã nullã, iniuſta valida in duas,quæ differũt ſic,iniuſta nulla quid operatur.n.3.

Excommunicatio iniuſta,eſt nulla in his quinque caſibus.nu.4.

1 Præmitto primo,Verbum cenſura, ſignificare dignitatem cenſoris,& etiã correctionem alicuius,in qua poſteriore ſignificatione hic ſumitur, & non pro qualibet correctione,ſed pro eccleſiaſtica,quæ dicitur

dicitur in tres,ſcilicet,excõmunicationẽ,ſuſpenſionem, & interdictum,cap.Quærenti,de verb.ſignifi.Excommunicatio autem diſtinguitur eſſe cenſura,quæ priuat communione ſacramentorũ tantum,aut ſacramentorum,& hominum.Et eſt duplex,minor & maior,minor eſt priuans participatione paſſiua omnium ſacramẽtorum cap.ſi celebrat,de Cler.exc.miniſt.Maior vero eſt cenſura priuans participationem tam actiua, quam paſſiua ſacramentorum , & hominum ſecundum ſententiam Panor. & communem noſtrorum in Rub. de ſent.excom. & Theologorum in 4.diſt.18.quamuis diſpoſitiones pœnales in dubio intelligãtur de minori pœna cap.In pœnis,de Reg.iur.lib.6 Tamen cum iudex excommunicat aliquem ſimpliciter ſine expreſſione maioris,vel minoris excommunicationis , intelligitur de maiori.c.pen.de ſent.excommunic.

Duplex eſt iterum excõmunicatio,ſcilicet generalis, & ſpecialis cap.A nobis 1.de ſent.exco.cap.ſtatuimus.& cap.Conſtitutionẽ.co.tit.lib. 6. Generalis autẽ rurſus eſt duplex , ſcilicet lata à iure,& lata ab homine,lata à iure eſt,qua generaliter cõſtitutio,aut ſtatutũ excõmunicat eum,qui illud, aut illud fecerit,aut non fecerit,cap.1 .de Conſtit.lib. 6. Clem. 1. §. Verum de H.eret.Lata vero ab homine eſt quam iudex generaliter fert in eũ qui illud,aut illud fecerit,vel nõ fecerit: inter quas duas,vt infra num.40.& 41.dicetur, eſt magnum diſcrimen. Nam lata ab homine moritur mortuo,aut ablato ab officio eo qui eam tulit iuxta gloſ.ſolẽ.in d. capit.A nobis. 1. quã Hoſt.Panor. Feli.& cõmunis ſequũtur, idẽque tradit Anton §. part.tit.24.cap.74.pro quibus tex.in l.fi.ff. de pœnit. Moritur quoad eos,qui eam non incurrũt, antequã ille moreretur,aut priuaretur,ſecundũ Panor. & cõmunẽ ibidem.At lata à iure minimè cap.fi.de offic.leg.ſecundũ eoſdẽ in prædictis locis. Ex quo colligi poteſt,quid dicendum ſit de excommunicationibus,& aliis cenſuris latis in mandatis viſitationum,quæ non ſunt ſtatuta,ſed mandata generalia,aut ſpecialia hominum. Diuiditur etiam excõmunicatio in iuſtã , & in iniuſtã iuxta gloſ. in ſumm.11.q.3.Excõmunicatio iuſta eſt,quã fert is qui poteſt , propter quod , & quomodo debet. Quæ nihil operatur quoad eccleſiã triũphantem,& quoad Deum iuxta ſing.gl.cap. quicunque 24.q.1. quã plus ſatis laudant Panor.& Felin. in cap.de ſent.exc.vt dixi in cap.Ita quorundã,in gl. fi. nu. 8. de iudæis,& declarauimus in cap.pe.de ſent.excom. Plus (inquiunt) ſatis,quia quamuis non auferat cõmunionem omnino anteriorem, ſed ſolum præſupponat ablatam propter peccatum

mortale ratione cuius sit: aufert tamen, vt nu. 18. dicetur, auxiliū suffragiorū generalium ecclesiæ, & communionem sacramētorum, quibus iter paratur ad ecclesiam triumphantem.

3 Iniusta vero est, quam fert is qui non potest, aut aliter, & ob aliud quam debet. Et diuiditur in iniustam validam, & in inualidam. Nam sicut aliæ sententiæ (licet iniustæ sint) valent regulariter, quantum ad forum externus, & earū virtute in eo tanta fit executio, quanta iustarum. cap. Cum inter, de re iud. & l. Res iudicata, ff. de reg. iur. & aliquæ sunt nullæ, & irritæ l. Prolatā. C. de sent. sic etiam sententia excōmunicationis quā-uis iniusta valet regulariter, & ob id Gregor. in cap. 1. n. 4. dixit timendā esse, siue iusta sit siue iniusta, & aliqua nulla est. Iniusta valida diuiditur in eam; quæ est iniusta ob defectum rectitudinis animi iudicis, aut formæ, quæ nō est essentialis, & in iniustam ex defectu iustæ causæ ad excommunicandō, quæ multum differunt, quamuis enim vtraque valeat, prima tamen tantum ligat, quantum iusta in foro interiori, & exteriori, se-cunda verō parum plus nihilo, nisi in foro exterioti, quia non adimit communionem quæ omnino est interior, neque suf-fragia generalia, quæ ecclesia, & eius ministri faciunt, quatenus sunt tales, adeo quod Caiet. in Tracta. 10. quæst. 1. de effectu excōmunicationis dixerit, eiusmodi excōmunicationē iniustam, non esse proprie excommunicationē, sicut nec homo mortuus, est homo. Quod tamen ita non esse probauimus multis ratio-nibus in d. c. penult. de sent. excō. Quarum à nonnullis desi-deratarum vna est, quod tota definitio excommunicationis ei conuenit, cum ea separet à communione sacramētorum, & ho-minum quantum ad forum exterius, & etiam quoad interius, vbi sciunt illum esse excommunicatum, & ignoratur eius in-iustitia, quantum ad effectum peccandi, nisi eum euitent, & valet hæc consequentia, separat quantum ad forum exterius, ergo separat, separat quantum ad hoc, ergo separat, arguendo à toto in modo, ad suam partē, vt est homo albus, ergo est ho-mo, iuxta doctrinā Aristot. in Topic. Bal. recep. in l. Cōuentio-nū. C. de Episc. & Cleric. Altera est, quod non definit quis esse homo, ex eo quod non videt, nō audit, nō loquitur, neque ideo quod nō facit omnia opera quæ alij faciunt, modo aliqua vita-lia faciat, ita quāuis hæc excōmunicatio nō efficiat omnia quę iusta, facit tamē aliqua, propter quæ potest appellari vere ex-cōmunicatio, quia operatur id quod est dictū. Et quāuis opi-nio Caiet. defendi possit, quia effectu non differt à communi, relinquenda tamen videtur, quia differt à communi more lo-quen-

quendi canonum, qui, vt c. 1. n. quæst. 3. habet sententiam Pasto-ris etiam iniustam timendam esse, vbi gl. & vbique Doctores aperte dicunt, valere ac ligare excommunicationē iniustam, & differre ab ea quæ est nulla. Iniusta vero inualida seu nulla, ni-hil aliud operatur in foro interiori neque exteriori, quā quod obligat excommunicatum ad seruandum eam, quoad populus illi persuadeat, aut debeat persuadere causas nullitatis ad eui-tandum scandalum, vt diximus in c. Cū contingat, de rescrip. pag. 164. & in d. c. pen. de sent. excom.

Porro, excōmunicatio iniusta est nulla in multis casibus quos 4
ponit gl. celeb. cap. Præsenti, de sent. excō. lib. 6. qui omnes ad quinque redigi possunt. Primus, quando qui excōmunicat, non est iudex saltem excōmunicati. cap. Nullus de Paroch. aut non tolleratus, qualis est excōmunicatus suspensus à iurisdictione, aut interdictus, & denunciatus talis. Secundus casus, quando fertur contra tenorem priuilegiorum, cap. Quanto. de Priuil. & cap. 1. de Concess. præb. lib. 6. §. Ex parte. Tertius, quando post le-gitimā appellationē fertur capit. Per tuas de sentent. excomm. cap. Ad præsentiam de Appell. Quartus, quando excommuni-catio continet intolerabilē errorē, quem habet, quæ datur con-tra aliquē eo, quod recte aliquid fecit, puta quia dedit eleemo-synam pauperi, aut quia non fecit aliquid illicitum, aut impos-sibile. cap. Venerabilibus. §. fi. de sent. exc. lib. 6. & cap. Qui præ-est. 11. q. 3. Quintus, quando excommunicator excōmunicat eos qui participant cum excommunicato à se, non nominando eos expresse præuia trina monitione, cum interuallo aliquot die-rum, cap. Præsenti, & cap. Constitutionem, de sent. excō. lib. 6. Dixi cum excommunicato à se) quia secus in excōmunicatio-ne lata contra participantes cum excommunicatis ab alio, vt docet Petrus in c. Peruenit. 1. de Appell. reputans esse in id singu-lare dictum c. Præsenti in verb. A se.

Non obstat, quod videtur derogatum consuetudine prædi-cta cap. quum de more non dentur literæ contra participātes nominatim. Tum quia in Lusitania passim fit. Tum quia in ter-ris in quibus id non faciunt iudices, subditi etiam non seruant eorum præcepta, & vt illi sunt in possessione ferendi literas cō-tra participātes sine solēnitate illorum iuriū, ita isti sunt in pos-sessione nō parendi illis, & nō habēdi se pro excommunicatis maiori excommunicatione ad effectum se abstinēdi à diuinis & obtinēdi absolutionē. Et ita videtur non esse derogatū illis cap. arg. eorum quæ notantur in c. fin. de consuet. Nec obstat, quod consequeretur illas litteras esse superuacaneas, quia

potest dici, quod prosunt ad effectum perueniendi ad interdictum & brachium seculare, iuxta c.1. cum ei annot. de offic. ord. Non obstat etiam quod in aliquot Regionibus est cõsuetudo dandi denũciatoriam, cõtra eos, qui nõ sunt cõfessi ante Pascha, excommunicando vicinos, participantes cum eis. Et quod illa excommunicatio censetur valida, & ligare vicinos eis participantes: Quia illa non datur contra participãtes cum excommunicatis ab ipso denunciante, sed cum excommunicatis à constitutione synodali: Denuncians enim non excommunicat, sed tantum declarat. l. hæredes palam. §. sed si notam. ff. de testam.

Quis potest excommunicare.

Excommunicare potest regulariter omnis qui habet iurisdictionem ecclesiasticam, ordinariam, vel delegatam in foro exteriori. nu. 5.

Excommunicare nequit episcopus extra suum episcopatum, nec laici, nec mulieres, neque quis se ipsum. nu. 6.

Excommunicare an possit consuetudo, aut excommunicatus, suspensus, aut interdictus. nu. 7.

Excommunicans sine facultate, causa, ordine, scriptura, vel monitione peccat. nu. 8.

§ II. Præmitto, quod causa efficiens excommunicationis potest esse Papa, & omnes alij Prælati, & si sint minores Episcopis, quales sunt Abbates, Præpositi, & Priores ecclesiarum collegiatarum regularium, & secularium, etiam si non sint consecrati neque benedicti, modo sint confirmati, vel prouisi, quia hi omnes possunt excommunicare iure communi suos subditos. c. Transmissam, cap. suffraganeis, de elect. & c. Cum ab ecclesiarum, de offic. ord. & etiã reliqui omnes, qui consuetudine prescripta sibi cõparatunt iurisdictionem, cap. Duo simul, de offic. ordin. & c. Cum contingat, de foro compet. & non alij. Dixi suprà (collegiatarum) quia alij qui vocantur Abbates, & Priores in multis regionibus, eo quod sunt Rectores ecclesiarum, habentium multos beneficiarios nõ viuentes collegialiter, non possunt excommunicare iure communi, quia nullam eo habent iurisdictionem fori exterioris iuxta not. in cap. licet canon. & glo. cap. statutum verb. Collegiatis, de elect. lib. 6. & Panor. in c. Nobis de iur. patro. Quo fit, vt capitulum sede vacante possit excomunicare, cap. Cum olim, cum ei annot. de Maior. & Archiepiscopus, & episcopus, & delegatus summi Pontific. cap. De iis 12. dist. & etiam Delegati prædictorum eos in quos habent iurisdictionem delegatam cap. P. & G. de offic. deleg. Fit item, è contrario, quod Abbates, Rectores, aut Parochi ecclesiarum simplicium parochialium non possunt excommunicare suos parochianos iure communi, neque specialiter, neque generaliter, quia facultas excommunicandi non oritur ab ordine, sed est pars iurisdictionis fori exterioris iuxta gloss. recept. in cap. 1. c. Transmissam, quam ipsi non habent, eam tamen possent habere ex consuetudine prescripta arg. dicti cap. Duo simul, & dicti cap. Cum contingat, tunc autem tantam habebunt, quantam consuetudo dederit. Fit autem, quod nec episcopus extra suum episcopatum potest excõmunicare etiam suos subditos. cap. episcopum. 11. q. 3. etiam si esset vi pulsus, nisi in loco vicino suo episcopatui iuxta Cle. 1. de foro compet. aut nisi de consensu episcopi vbi manent, & habent domicilium Rot. 13. de consuet. in antiq. aut in re adeo manifesta quæ non requirat cognitionem causæ arg. c. Cum sit. §. fi. de App. Videtur tamen, quod qui extra suum episcopatum non residentiam consumauerint, ligantur excommunicatione lata ab eo contra non residentes in beneficiis suis, eo quod non residentiam incœperunt in episcopatu, vel quia res est sita intra illũ, arg. eius, quod not. Feder. consi. 182. & Fel. in cap. Postulasti, col. fin. de for. cõpe. Fit item, quod non possunt excommunicare mulieres arg. cap. Nouæ, de pœnit. & remiss. Neque laici sine priuilegio apostolico cap. Præter, adiuncta glo. verb Ducibus. 32. dist. Nec quisquam se ipsum l. Qui iurisdictioni. ff. de iur. omn. iudic. & ob id episcopus qui excõmunicat generaliter quemcunq; qui furatus est, aut furabitur, lusit, aut ludet, licet ipse id faciat, aut fecerit, non erit excõmunicatus secundũ Host. in sum. de sent. excom. §. Quis valeat, & S. Th. in 4. dist. 18. q. 2. ad 2. & Io. And. in reg. cui licet lib. 6. cõmuniter receptos, vt probat Henr. lib. de synodo. 2. par. 21. n. 26. sed si episcopus solũ esset denũciator excõmunicationis summi Põt. aut excõmunicationis alterius episcopi, aut eius Vicarij, aut alius qui excõmunicat, maneret excõmunicatus secundũ Bernar. de Busto part. 1. ser. 37. pag. 3. & mentẽ omnẽ. Nec consuetudo sola absq; sententia, aut cõstitutione aliquẽ excõmunicat secundũ Rosel. verb. excõmunicatio. 7. §. 10. nisi legitimè prescripta sit, aut approbata à summo Pontific. aut eo Prælato quantum ad suos subditos; quia tũc vim haberet statuti secundũ Ang. verb. excõnicatio. 1. §. 6. Neque excommunicatus quãuis sit occultus secundũ gl. in sum. & cap. Audiuimus. 24. qu. 1. Cuius tamen oppositum est verius, scilicet, quod si non est denunciatus, potest excommunicare, & valet excommunicatio lata ab eo secũdũ Pano. in cap. ab excommunicato

nu.5.de Rescript.c.cum dilecti,de Dol.& contu.sub fi.& Felin. c.Ad probandum. colum.3.de re iudic. Quamuis eam ferat in fauorem eius qui scit eum excõicatum,vt dixi in c.Dilectus 2. de Præb.in responsione ad contraria per extrauag. Ad euitanda de qua infrà,nu.35.Quibus consequens est,peccare mortaliter qui sciens, aut qui scire debens se non posse excommunicare,excommunicat,quia vsurpat iurisdictionem alienam,aut eius vsum,quod est peccatum mortale,iuxta S.Tho.2.secund. q.60.artic.6.& qui excommunicat aliquem iniuste, quamuis id non faciat odio,inuidia, aut mala voluntate,sed per ignorantiam crassam aut supinam secundum Richard.in 4.dist.18. artic.4.q.4.Et etiam qui excõicat sine canonica monitione c. sacro.de sent.excom.vel solo verbo,sine scriptura publica,aut priuata, nisi iusta de causa id omittat,quamuis excõmunicatio liget, & excõicans maneat suspensus per vnum mensem, ab ingressu ecclesiæ & à diuinis officiis cap.sacro,de sent.excom.& c.2.eo.tit.li.6. intra quem si celebranerit aliquod officium diuinum, alicui ordini peculiariter addictum, erit irregularis,cum quo solus Papa dispensat.c.1.de sent.& de re iud. li.6.Quæ tamen pœna non afficit episcopos, quia non fit eorũ particularis mentio,quod est necesse vt ipsi incurrant suspensionem,ea.Quia periculosum,eo.tit.& lib. Nec prælatos religiosorum, quando est periculum in mora, vel constitutiones ordinis præscribunt aliam formam, vel propter ignorantiam iuris secundum Gab.in 4.dist.18.q.2.col.9.can.7.qui non satis caute loquitur,quia quando periculum est in mora,etiam alij omittere possunt solemnitatem prædictam per c.constitutionem,sub fin. de sent.excom.lib.6. & constitutiones nisi essent confirmatæ à summo Pont.non possent derogare iuri communi ea.quod super iis de maior.& obed.& ignorantia nisi esset iusta,eos non excusaret.c.ignorãtia de Reg.iur.li.6.præsertim quod Prælati religiosorum cautius excommunicare debent, quã seculariũ,propter maiorem charitatem qua debent esse erga fratres, argu.not.per Panor.in cap. Causam quæ.de iudic.

De causa & forma excommunicandi.

Excommunicatio maior non feratur, nisi propter cõtumaciam mortalem, aut peccatum futurum & c.nu.9.

Excommunicatio quæ sine monitione sententia,& clausula iustificatiua est nulla. num.10.& 11.

Excommunicatio de rebus perditis à solo episcopo danda, & alia non nisi in subsidium.nu.10.

Excommu-

Excommunicatus annalis suspectum hæreseos facit,nu.10.

Excommunicatio quibus verbis fit.nu. 12. & conditionalis vel sine intentione ligandi,an legit.nu.14.

III. Præmitto circa hæc primum, quod nemo debet excommunicari maiori excommunicatione,nisi ob contumaciã mortalem,qua persistit in peccato mortali præterito,aut in futura inobedientia non comparandi,aut non parendi iusto præcepto sibi præcedente mora, culpa, aut offensa, iuxta mentem c. Nullus cap.Nemo.11.q.3.c. de iud.cap. A nobis.1.cap.sacro de sent.excom.& c.Romana.§.Caueant eo.tit.lib.6.Et consequenter nemo incurrit excommunicationem impositam à canone generali vel particulari,nisi peccãdo mortaliter.Quæ est regula consolationis plenissima,quam tradidit Palud.in 4.dist.18 q. 1.art.2.quamq; nos applicuimus multis,& in his parua furantibus in c.Inter verba. 11.q.3.n.480. Et idem eadẽ ratione dicẽdum quoad hoc de excõicatione generali lata ab homine.I I. quod quæ excõicatio fertur à canone, aut statuto ita, vt qui fecerit illud,aut illud,ipso facto sit excõmunicatus, aut quod illud,aut illud non fiat sub pœna excõmunicationis latæ sententiæ,non requirit præcedentem canonicam monitionem,per ea quæ diximus in prælect.c.cum cõtingat.5.causa nullit.pap. & post.Inno.cin princ.c.Sacro.de sent.excom.Imo qui contra facit statim excommunicatur.c.siquis suadente.17.q.4.c.A nobis.1.de sent excom.& c.2.de Cõstit.li.6.III.quod Conc.Trid. sess.25.c.3.de Reform.huic rei multa adiecit in hæc verba. Quapropter excõmunicationes illæ quæ monitionibus præmissis ad finem reuelationis,vt aiunt,aut pro perditis, seu subtractis rebus ferri solent à nemine prorsus,præterquam episcopo decernantur,& tunc non aliãs,quam ex re non vulgari,causaq; diligenter ac magna maturitate per episcopum examinata,quę eius animum moueat,nec ad eas concedendas cuiuslibet secularis etiam magistratus authoritate adducatur. Sed totum hoc in eius arbitrio & conscientia sit positum,quando ipse pro re, loco, persona, aut tempore, eas decernendas esse iudicauerit. In causis vero iudicialibus,mandatur omnibus iudicibus ecclesiasticis cuiuscunque dignitatis existant,vt quãdocunque executio realis,vel personalis in qualibet parte iudicij propria authoritate ab ipsis fieri poterit,abstineãt se tam in procedendo quã definiẽdo à censuris ecclesiasticis,seu interdicto,sed liceat eis si expedire videbitur,in causis ciuilibus ad forum ecclesiasticũ quomodolibet pertinentibus,contra quoscunque etiam

Universidad de Deusto
Biblioteca

laicos per mulctas pecuniarias,quę locis piis ibi existentibus, eo ipso,quod exactę fuerint assignentur, seu per captionē pignorum,personarūque districtionē,per suos proprios aut alienos executores faciendā,siue etiā per ptiuationem beneficiorum,aliāqs iuris remedia procedere,& causas definire, quod si executio realis, vel personalis aduersus reos hac ratione fieri non poterit,sitque erga iudicem contumacia , tunc eos etiam anathematis mucrone arbitrio suo præter alias pœnas ferire poterit. In causis quoque criminalibus,vbi executio realis, vel personalis,vt ꝫ. fieri poterit,erit à censuris abstinendū Sed si dictæ executioni facile locus esse non possit, licebit iudici hoc spirituali gladio in delinquentes vti,si tamen delicti qualitas, præcedente saltē bina monitione,etiam per edictū id postulet. Nefas autem sit seculari cuilibet magistratui,prohibere ecclesiastico iudici,ne quē excōmunicet,aut mandare vt latam excōmunicationem reuocet,sub prætextu, quod cōtenta in præsenti decreto non sint obseruata,cum non ad seculares,sed ad ecclesiasticos hęc cognitio pertineat. Excōicatus vero quicunque si post legitimas monitiones,nō resipuerit, nō solū ad sacramenta & cōmunionem fidelium, ac familiaritatē non recipiatur,sed si obdurato animo censuris annexus , in illis per annū insorduerit,etiam contra eum tanquā de hæresi suspectū, procedi possit,hęc ibi. In quibus tria prȩcipue notāda videntur, primū,quod solus episcopus potest ferre huiusmodi excōicationes generales. Alterū,quod in causis ciuilibus nullus iudex debet vti excōicatione nisi in subsidiū aliorū iuris remediorū, neque in criminalibus,nisi quum executio personalis,vel realis fuerit valde difficilis. Tertiū , quod insordescens in ea per annum,habetur de hæresi suspectus. V. quod ob culpam præteritam non debet referri nisi canonica monitione præcedēte,quę est trina,d.ca.sacro,cum interuallo saltem duorum dierū, inter vnā,& aliā monitionem, aut vnam pro tribus concedendo sex dies pro illis quando non est periculum in mora c. Constitutionem,de senten.excom.lib.6.adiuncto d.c.sacro.& quando tale periculū interuenerit,diminuendū est tempus, quomodo, & quantum oportuerit,& non plus,nec minus. Quod adeo est verum,quod excommunicatio esset omnino nulla, si Prælatus iuberet aliquid circa prȩterita,nisi prævia sententia eū cognitione causæ,vel nisi cum clausula iustificatiua,id est,dato termino ad allegandas causas si quas habuerit contra huiusmodi mandatum,iuxta Innoc. in cap.Proposuit,de concess.prēb.col. 2.& in c.2.eo.tit.lib.6. Old.cons.81.num.2. & alios quos citant in

prælect.d.cap.cum contingat.caus.8.nullit.quod est maximi momenti. VI. Quod,qui excommunicat sine hac monitione, & sine scripto in quo declaratur causa , peccat mortaliter , licet excommunicat,vt factum est supra.nu.VII. Quod excommunicatio lata sub cōditione, ante implementum eius,non ligat c. Præterea.de Appell. VIII. Quod excommunicatio non ligat,si qui eam fert,non habet intentionem ligandi, neque etiam si is qui eam petit,non habet voluntatem,vt ligetur. Quia omne suum robur accipit excōmunicatio à voluntate excōmunicantis,qui eam excommunicat ad petitionem partis , non vult magis excommunicare,quam ipsa pars velit. Quare illi quos excommunicans aut petens excommunicari eos, qui illud , aut illud fecerint,aut non denunciarint, intendit eximere ab illa , vere non incurrunt,licet se putent incurrere.

IX. Quod nulla certa verba sunt præscripta pro forma substantiali excommunicationis. Quapropter,vt dixit bene Host. in summa de sent. excom.§. Qualiter colum.1. nihil refert, an quis dicat,excommunico te,aut separo te à communione,aut alia,quibus declaret voluntatem iudicis communicandi de præsenti,illa tamen quæ ipse putat ad id sufficere, scilicet concedo,aut habeo te pro excommunicato,dicta à iudice,non videntur nobis sufficere,post Goffr.quem ille refert, quicquid ipse dicat nisi quādo ponuntur in excommunicatione canonis, vel decreti,aut in excommunicatione cōditionali,quales sunt illæ quæ dantur commonitione canonica aut propter peccata futura arg.ca.2.de Testib.cog.& d.c.Præterea de Appell. Istæ duæ opiniones inter se cōciliari possunt. X. quod nō omnis canoni,aut iudici iubenti aliquid sub pœna excommunicationis , non statim erit excommunicatus, quia verba illa non significant voluntatem excōicandi ipso facto,sed commissionē excōmunicandi eum si non paruerit,iuxta gl.celeb.in c.de Sapit.cui similis in c.2.de Matrim.contract. Neque etiā sic excōmunicetur,sed hęc sic,sit excōmunicatus, iuxta Felic. & Rodulphus col.19.de rescript.& quos ipse citat, nisi quando alia iuxta declarant oppositum , quo casu , intelligenda est cō quis ex clericis,de Vit.& honest.Cler.& c.2.de fort.cōp.

Quis possit excommunicari & quis in excommunicatione non includatur.

Excommunicari solum potest homo baptizatus, & mortalis habens sacerdotem, proinde nec Diabolus, nec Papa, nec infidelis , nec lacusta, licet possit adnotari.nu.13.

Excõicatio generalis non ligat impotentẽ parere neque eum qui scit &c.

Nec etiam specialis termino prorogato, nec tunc &c. nu. 13. & 15.

Excommunicatio non ligat ignorantem eam, etiam super re illicita. n. 16.

13 IIII. Præmitto circa hæc primo, quod nemo excommunicari potest nisi homo baptizatus mortalis, habens superiorem c. Romana. §. In vniuersitatem, de sent. excom. lib. 6. vbi Domin. id not. & nos dilatamus in c. Ita quorundam de Iudæ. notab. 8. nu. 7. & glo. vlt. num. 2. Proinde non possunt excõmunicari Diabolus, anima separata à corpore, collegiũ, aut vniuersitas, quæ non sunt homines c. In quadã de celeb. miss. neque Iudæus, vel Ethnicus, qui non sunt baptizati, etiam si sint catechumeni, hoc est cõuersi nondũ baptizati per dicta in repet. d. §. in leuitico notab. 31. & arg. ca. Veniens de presb. non bapti. quamuis indulgentias lucrari possint, vt ibi dixi, neque resuscitatus denuo non moriturus arg. finis symb. Athan. & c. firmiter de sum. Trinit. Nec Papa, qui nulli homini, vel legi humanæ, qua sola fertur excommunicatio, quoad pœnam subiicitur c. Proposuit de conces. præb. c. cũcta per mundũ 9. q. 3. Nam neque propter hæresim incidit in excõicationem humanam de qua loquimur, sed in diuinã secundũ rationes Caie. de Author. Papæ, & Concil. ca. 10. 19. & 20. quicquid dicat S. Ant. 3. p. tit. 24. c. 74. §. 1. Nemo item à se ipso, nec à suis statutis excõicari potest arg. l. pen. ff. de recept. arb. nec ab inferiori arg. c. cum inferior de maio. & obed. & c. inferior 21. dist. Quare superstitionis est credere, quod possunt excõmunicari locusta, bruchus, aut aliud genus vermium, & animalium irrationalium, quamquam religiose vti possumus contra ea aqua benedicta, precibus, & adiurationib. sanctis fundatis in diuina bonitate, & misericordia, & suis sãctissimis verbis, & institutione ecclesiæ Catholicę. Quibus solis vtinã vterentur qui audacter promittit se eiecturos ea ab illa, aut illa regione, si illud vel illud sibi detur, quãdoquidẽ nihil quod superat vires naturales, & effectũ sacramẽtorũ, & institutionis ecclesiæ, & reuelationẽ particularẽ, potest promitti tã certo atq; ipsi promittũt, nec pretiũ peti sine
14 specie cuiusdã simoniæ. II. Quod in excõicatione generali nõ includitur is qui non potest parere, aut iusta de causa ad id nõ tenetur, vt qui nõ potest restituere, vel denunciare furtũ aut iusta causa ab eo excusat, modo adhibeatur remediũ quod commodè adhiberi potest, vt cessante necessitate, aut causa satisfiat iis quorũ remediũ dedimus in c. inter. verba. 11. q. 3. III. quod excõicatus sub cõditione, si non soluat ad præscriptũ terminũ non

non erit excõicatus eo prorogante illum antequam incurratur excõicatio iuxta cõmunẽ Pan. & citatorum à Dec. in d. c. præterea 1. sed si non soluat in termino prædicto, erit excõicatus iuxta Inno. & communem ibidem. Quod intelligendum est, quando prorogatum fuit consensu iudicis, alias secus, vt recte (ut mea sententia) Syl. verb. excõicatio 2. notab. 1. cas. 17. Nam per excommunicatio lata ad petitionẽ partis tolli posset antequam incurratur de consensu eiusdem non tamen suspendi, ne possit differri, neque ita mutari, vt semel sublata iterum incurra quia id iurisdictionis est, quam pars non potest tribuere l. Imperatorum. C. de iurisd. omn. iud. Adde illas singulares decisiones citatas 3. ca. 23. nu. 104. quod non soluens pensionem in termino, non est excõmunicatus donec pẽsionarius id declaret.

15 IIII. Qui scit id, & iudex iubet reuelare, sed habet causam iustam non reuelãdi iuxta d. 3. c. 25. nu. 46. V. Quod ignorantia facti probabilis excusat ab excommunicatione secũdum omnes, & etiam illius iuris quo fertur excõicatio propter aliquod opus quod sciat licitum, & ipse ignorabat, neq; tenebatur scire esse prohibitum. Idem de ignorantia eius, qui facit opus de se illicitum, cui adiuncta est excõmunicatio per statutum inferioris Papæ, quod ignorat, nisi sit crassa, aut supina, secundum eundem, & omnes per c. 2. §. vlti. de Const. lib. 6. secus tamen secundum eum, & omnes citatos ab eo si adnexa esset lege j. Papæ, vt est professio Clerici, arg. d. c. 2. per locum ab speciali. Nobis tamen videtur verius contrarium cum Syl. verb. excommunicatio 2. notab. 3. & excom. vlt. q. 3. Tum quia eadem ratio inuenitur in vtraque. Vtraque enim est ignorãtia iuris humani, nullumque ibi est in hoc discrimen, quam & ignorãtia pœnarum legum quæ non præsumitur, nec tam facile potest probari quoad forum exterius, quam pœnę statutorum ordinariorum. Tum quia vt d. superius. c. 23. nu. 45. ignorans pœnam legis quoad alia si notã non incurrit eam in foro conscientiæ. Tum per alia quæ ponimus in c. fraternitas. 12. q. 2. vbi respondemus ad argumenta Adriani.

Quid operatur excommunicatio maior.

Excommunicatio vt tollat communionem interiorem, & exteriorem, & obligationem nu. 17. & priuet à sacramentis & suffragijs n. 18. diuinis officijs num. 19. & omni contento hoc versiculo, Oratore, &c. num. 20. & alia videsis nu. 20. & 3. seq.

Excõicatus est iumentum Diaboli, præter illum, & illum, nu. 18. & 19.

Excõicatus vt infamis nu. 21. & vt perdat debita seruitia. nu. 22. & 23.

17 V. Præmitto, primum ꝙ vt dixi post D. Tho. in exdosit. symboli in illa parte, Sanctorum communionem, triplex est cõmunio 7. omnino interior charitatis, & gratiæ, qua efficimur membra eiusdem corporis mystici Christi à qua solũ peccatũ mortale nos separat c. Resuscitatus de pœn. dist. 1. cum duobus sequentibus. II. Omnino exterior, qua inter nos alij aliis cõmunicamus comedendo, bibendo, colloquendo. III. Media, seu mixta scilicet sacramentorũ, & suffragiorum generalium, quæ facit aut præcipit fieri Ecclesia Catholica. Et ꝙ excõicatio non tollit primam communionem, sed supponit sublatam esse, & ita operatur primum, non quidem, vt nonnulli dicunt exclusionẽ à gratia Dei, sed declarationem exclusionis factæ à peccato mortali. II. excludit à sacramentis ecclesiæ actiue, & passiue, ita quod 18
nec possit accipere, nec dare. c. Engeltrudam. 5. q. 4. III. priuat suffragiis generalibus ecclesiæ, adeo, vt nulla in re intendat ei subuenire per illa, ꝙ maximum damnum est. Ob quod dici solet excõmunicatum possideri à Diabolo in c. Audi, & c. Omnis ri. q. 3. & vti eo sicut mulio suo iumento glos. in d. c. Audi. Quod tamen non intelligitur de excommunicato vere contrito procurante pro viribus absolutionem arg. c. Dixi, & c. Magna de pœn. dist. 1. is enim coram Deo, est in statu gratiæ, & fruitur communione prima, & tertia, nõ autem secunda. Idem de excommunicato absque iusta causa. Et de illo qui non potuit soluere ad præstitutũ tẽpus, intra quod iussus fuit sub excommunicationis latæ sententiæ pœna. Hi enim quoad Deum non sunt excõmunicati, quia non peccarunt mortaliter, quam uis sint quoad homines, vt dixi vbi §. post Caiet. in tract. 19. tom. 1. Idem est de excõicato ob contumaciã præsumptam, sed non 19
veram coram Deo secundum Mai. in 4. dist. 18. q. 2. col. 8. III. excludit à diuinis officiis, & aliis precibus cum aliis simul faciendis, vel audiẽdis, c. Quod in te, de penit. & remiss. quanquã bene potest solus precari etiam in ecclesia, licet alij, præcentur 20
seiuncti ab eo iuxta Inn. recept. in c. Nuper, de sent. excõ. V. priuat omnib. contentis illo vers. gl. c. statuimus de sent. excõ. lib. 6. *Os, orare, vale, communio, mensa, negatur.* Quem Host. in sum. de sent. excõ. §. exquisita pœna, & omnes Theologi. in 4. dist. 18. & Canonistæ mille in locis attigerunt. per(os) intelligitur participatio colloquendo, obsculando, amplexando, recipiendo, mittendo, vel dando litteras. cap. Cum excõicato, & seq. n. q. 1. (orare) autem dicta participatio sacramentorum, & diuinorum officiorum, & quarumlibet aliarum precum in ecclesia, vel extra eam cum aliis dicendorum iuxta Inno. in d. c. Nuper, & dicendis

dicendis infra nu. 36. Per (vale) vero includuntur mutuæ salutationes quæ fiunt per collocutionem, aut litteras, aut etiã assurgendo, aperiendo caput, mouendo labia, & alia similia, quæ significant salutationem sine locutione iuxta mentẽ Card. Imol. communem in Cle. fi. de sent. excõ. quicquid dicat Mai. in 4. dist. 18. q. 2. & Ang. verb. excommunicatio. 8. §. 4. quorum opinionem posset quo ad forum cõscientiæ, quando eiusmodi, quæ fierent sine intentione salutandi, aut resalutadi intra animum dicendo, Deus te cõuertat, vel aliud simile arg. l. non omnis. ff. si cert. petat. l. in agris, ff. de Acquir. rer. domi. Per (commu) participatio, quæ habetur in operando, exercendo, aut faciendo aliquid simul cum eo, aut habitando in eadem domo, aut in aliqua eiusdem parte, aut agendo, aut conuersando cum alijs modis. Per (mensa) intelligitur comedendo in eadem mensa. Dormiẽdo in eodem lecto, quamuis domus sit aliena, secundum S. Ant. 3 par. tit. 24. c. 2. iuxta quem, & Inno. in d. c. Nuper, non potest quis etiam in conuiuio alicuius tertij comedere cum excõicato, imo debet surgere ex mensa, si excõicatus accumberet, non tenetur tamen exire domo, imo potest comedere in alia domus parte, si vterque non erat inuitatus ad idem conuiuium; Nam si erant ambo inuitati, licet duab. mensis coniderent, videbuntur communicare in eodem conuiuio, & simul edere quantum ad hunc effectum iuxta mentem illorum. VI. facit irregularem vtentem aliquo actu ordini suo peculiari vt dictum est §. VII. facit infamem, si excommunicatio est manifesta per c. infames. 6. q. 1. quod Ludo. Roma. dixit ad hoc sing. 581. limitauit tamen sing. 289. vt solũ procedat in excõmunicato ob causam afferentem infamiam iuris, aut ob contumaciam in causa infamiam inurente. VIII. facit collationem beneficij ecclesiastici adeo nullam, vt non cõualescat per absolutionem, nisi renouetur c. Bonæ, de ætat. & qualit. & c. Postulauerunt gl. & ei anno. de Cler. excõ. minist. & consequenter teneatur relinquere illud, & restituere fructus ad id vsq; tempus 21
præceptos. IX. priuat facultate eligendi actiua, & passiua ca. Constitutus. 1. de App. X. suspendit ab officio, & beneficio. c. Paralit. 5. Verum eo. tit. Quanquã si habet officium publicum, debet, quod per illud faciet ratione eius quousque toleratur. Ad probandũ de re iud. XI. exuit subditos ab onere seruien- 22
di ratione fidelitatis, aut subiectionis iurisdictionalis, quandiu manet excõicatus. c. pen. & vlt. 15. q. 6. XII. priuat facultate dudi vxorem sine peccato mortali per sup. d. de sacramentis, quanquam hic secundo continetur. XIII. annullat rescripta

obtenta

23 obtenta à sum.Pont.prętquam super articulo eiusdem excō-
cationis c.1.de resc.lib.6.nisi,ꝙ de more fit,detur absolutiō,ad
effectum illorum consequendū,& non insorduerit per annum,
vt diximus in repet.c.Ita quorundam de Iudæ.vbi in gl.vlt.n.
16. posuimus tenorem regulæ Cancellariæ de insordescētibus.
23 XIIII.privat alios facultate pro eo orandi publicè,& solemni
ter,quamuis possint privare, vt diximus in Repet.c. Quando
de conf.dist.1.notab.19.nu.67. XV.repellit à iudicio,vt nō pos
sit esse actor neq; procurator actoris,neque rei, potest tamen
esse reus ad se defendendum,cap.Intelleximus de iud.vt habet
communis ibidem,& etiam constitui procurator,vt absolutus
procurare possit,vt diximus in c.Post cessionem de prob.post
Deci.contra communem. XVI.facit,vt perseuerans in excom-
municatione per vnum annū in causa criminali videatur con-
fiteri crimen c.Rursus,& c.Quicunque.11.q.3.per quæ male in-
tellecta.gl.fi.in c.1. de iud.cum aliis multis,tenuit,quod debet
etiam privari suis beneficiis,ꝙ non est verum,vt copiosè scri-
psimus super illam. XVII.privat sepultura loci sacri cap.sacris
de sepult. XVIII.obligat manentem in ea per aliquod tempus
ad soluendam, antequam absoluatur, pœnam constitutam in
aliquibus episcopatibus. Ange.verb.excōicatio vlt.6.15. & con-
stitutam etiam per leges seculares Castellæ.l.1.tit.5.lib.8.ordi.
& per leges Lusitaniæ aliam,posteaquam captus fuerit. §. Item
ba de auer.tit.55.lib.1.Ordi.& tit.46.lib.5.ordin. XIX.quod ope-
ratur,& alia multa quæ scribit Rebuf.in gl.Concord.tit.de ex-
com.non vitan.quædam tamen incaute.

De excommunicatione minore & participatione cum excommunicato.

Excommunicatio minor solam participationem passiuam sacramentorum tollit,non missæ auditionem,&c. nu.24 & 25.sic incurritur,non ad-quatur mortali,tollitur à quouis presbytero n.26.non incurritur in casibus.nu.26.& 27.

Excommunicatus communicat cum vxore,filiis,& famulis: nam est vitandus donec denuncietur.num.27.

Excommunicato participari,veniale num.28.& 29.nisi sex casibus nu. 30.31.& 32.

Communio Christianorum triplex,quamnam tollit principaliter excommunicatio num.28.

Excōmunicato specialiter non denunciato præsente qua missa continuanda.num.33.& 2.seq.

Excommunicato ob timorē participari potest sic,& non sic.n.36.

Excom

Excommunicato pro denunciato orari potest oratione priuata, non publica,& c.num.36.

Excommunicatio lata à iudice in participantes excommunicato à se, sine ulla monitione nulla.num.36.

VI.Præmitto circa hoc primum quod excōicatio minor, vt 24
dictum est 3.co.nu.1. solū separata à participatione passiua sa-
cramentorum,& ideo potest eligere,& vti omni iurisdictione,
quanquā non potest eligi,c.si celebrat de Cler.excō.mi.potest
ministrare sacramenta,si dando nō recipiat,nam missans ad
communicandum alios,& Episcopus missans ad dādum ordines,
non peccant,qua parte dant,sed quia sumunt,qui est verus in-
tellectus rationis illius celebris c.si celebrat, quem pridem de-
fensus ibi sequuti mentem Host.ibidem relicto Pan.quicquid
dicant Maio.in 4.dist.18.q.2.& Adr.in 4.de Clauib.q.3.contra
litteram textum eius ratione non satis intellecta. II. Quod præ-
dicta minor excommunicatio non facit, vt peccet audiendo
missam,nec sumendo pacem quæ in ea offertur secundū Dom.
& Per.contra Archid.in c.is cui, de sent.excommuni.lib.6.nec
absoluendo ab excommunicatione maiore,vel minore, arg.c.
Ioannes,de sent.excommunic.& d.cap. si celebrat,& Mai.in 4.
dist.18.q.2.col.2. Adr.in 4.de Clauib.q.3.col.2.Nec absoluēdo
à peccatis,quia id est dare,& non recipere sacramentum,neque
eadem ratione dando sacramentum infirmo sine missæ cele-
bratione,quicquid dicant prædicti. III.Quod hæc excommu- 25
nicatio quanquam ferri potest per sententiam Iudicis, tamen
communiter non fertur nisi per ius in octo casibus,quos ponit
Host.in cap.1.de sentent. excommuni. Quorum, quia solum
duos videmus in vsu,& quia dici solet in aliis non esse veram
excōicationem minorem,ideo eos taceo.Casus autem vsitatus
est participatio cum excommunicato, maiore excommunica-
to,in casibus prohibitis.Dixi(maiore)quia non incurritur ex
tali participationem cum excommunicato minori. Nam non
tenet in tertiam personam excommunicatio iuxta glo.recep.
in c. Excellentissimus. 11. quæstio. 3. IIII. Quod post eam in-
dictam nullum sacramentum potest recipere antea quam ab-
solvatur ab ea, non quia æquetur peccato mortali, vt dixe-
runt Panormitan.& alij in d.ca.si celebrat:siquidem in multis
excedit, & in multis exceditur ab illo,vt ibidem docemus. V.
Quod quilibet sacerdos simplex, etiam si non sit parochus,
bene potest absoluere à peccatis venialibus non habentē mor-
talia secundum Caietan.id constanter affirmantem, ita potest

eundem

eundem absoluere ab excommunicatione minori, vt efficaciter contra eundem probamus in c. Placuit de Pœnit. dist. 6. nu. 25.

26 VI. Quod regulariter participans cum excommunicato maiori excommunicatione incurrit minorem c. Nuper. c. Cum voluntate in prin. & §. 1. de senten. excom. Fallit tamen in multis contentis illo versu. glo. c. Cum desideras de sent excom.

Hæc anathema quidem soluunt, ne posſit abesse
Vtile, lex, humile, res ignorata, necesse.

Per (vtile) excluditur qui participat cum excommunicato ad vtilitatem eius animæ, prædicando, vel admonendo quod animæ conuenit, quamuis interponat nonnulla alia verba, vt commodius persuadeat. c. Responso, & c. Cum voluntate de sentent. excom. vel ad vtilitatem propriam temporalem præsertim sibi debitam, vt petendo ab eo debitum in iudicio, aut extra illud c. Intelleximus de iudic. aut consilium spirituale pro se aut pro aliis, & etiã temporale valde necessarium, quando non occurrit alius similis à quo petatur. Per (lex) vxor excoicati, quam lex cõiugij ad cõmunicandũ ei obligat. Per (humile) filij quos secũ habet, serui, famuli vrbani, & rusticani, qui ante excõicationem erant subiecti illi, & ideo tenentur inseruire. c. Quoniam multos. 11. q. 3, nisi eorum consilio, fauore, & aùxilio perseueret in sua contumacia d. c. Quoniã, c. inter alia, & c. si verè, de sent. excomm. Dixi, ante, quia qui post excõicationem scientes cœperunt viuere cum eo, non excusantur. Et quanquam inxta glo. d. c. Quoniam, cõmuniter recept. maritus, pater, dominus, & herus non possunt communicare vxori, filiis, mancipiis & famulis excõmunicatis, nobis tamen verius videtur oppositum, quod sentit Adr. in 4. de Clauib. q. 3. col. 5. quos rectius ait excludi per verbum (vtile) quam per verbum (lex) per illud enim excluditur creditor, qui potest suum debitum petere à debitore excommunito, & omnes istæ personæ subiectæ, sunt debitores mariti, patris, domini, & heri, quatenus debent ea debitum coniugale, aut victus, aut stipendium. Per verbum (res ignorata) excipitur ignorans, d. c. Quoniam, quando ignorantia est facti secundum omnes, & etiam quando est iuris dubij per notata in capitul. Ignorantia de Regul. iur. libr. 6. & §. Notandum. 1. quæst. 4. Nunc autem dicitur iusta ignorantia eius qui ignorat excommunicatum esse denunciatum per extraganr. Ad euitanda, relatam infra numero 35. Verum est tamen, quod qui à fide dignis audiuit illum, vel illum denunciarum, debet euitare. argum. c. Illud, de Cleric. excommu. mini. sed qui dubitat,

dubitat non tenetur vitare, præsertim in præsentia aliorũ, quia inferret illi iniuriam. Mai. in 4. dist. 18. q. 2. col. 8. Per (necesse) excipitur qui participat propter magnã necessitatem propriam, vel excommunicati, vt quia alter alterius eleemosyna indiget, quam ab aliis commode habere non potest, d. c. Quoniam.

VII. Quod participatio cum excommunicato maiori ex- 28
communicatione, non est cõmuniter plusquam venialis, etiam
dubia à non exceptis superius secundum opinionem Host. in
sum. de sent. excõ. §. fi. & communẽ Ioan. Andr. & aliorum in c.
Iudicis de his que vi, & Tho. & aliorũ in 4. dist. 18. quamuis du- 29
bet Panor. in d. c. sacris, & aliqui teneant oppositũ. Dixi (communiter) quia fallit in sex. I. Est participatio in sacramentis vel
diuinis officiis. II. Nimis frequens. III. In contemptum cla- 30
rum. IIII. Contra speciale præceptum iudicis. V. Cum excommunicato à Papa cum participibus. VI. In peccato mor-
tali, quarum ratio specialitatis est, quod quælibet illarũ est prin
cipaliter prohibita, vel coniuncta cum alia malitia mortali. Pri- 31
ma enim est mortalis, quia communio sacramentorum, & di-
uinorum officiorum, est illi principaliter vetita, secunda vero
est mortalis, quia intelligitur de frequẽtia quę habet coniun-
ctam malitiam mortalem animandi ad delinquendum, contra
Conuenire. ff. de pact. dota. & c. Ex parte de Consuet. Tertia, 32
quia habet coniunctam malitiam mortalem inobedientiæ con
tra c. 13. ad Rom. & c. solitę, de Maior. Quis autẽ dicatur con-
tinere, dictum est supra cap. 23. nu. 42. Quarta, quia est du-
plex inobedientia iuris, & iudicis, c. 2. de Maior. quod limitatur
infra num. 36. Quinta ea ratione qua quarta qualem tamen ex-
communicationem solus Papa potest ferre, per dicenda in dict.
num. 36. Sexta, quia miscetur ei malitia mortalis ipsius peccati.

VIII. Quod quicquid dicant Rosel. verb. excommunica- 33
tio. Caſ. 43. §. fi. & Syl. eo. verb. dubio 1. & 3. & excommunicatio
3. Caſ. 41. & prius Anch. in c. Nuper. nu. 7. Panor. de sent. excom.
eidem. nu. 8. & Ioan. Tabien. verb. excõmunicatio 5. Caſ. 1. §. 37.
Ex quo multum refert, an quis participet cum excommunicato in
crimine habente annexam excommunicationẽ, antequam eam
incurrat, vel post eam incursam. Nã qui communicat ante in-
currentiam, vel cũ incurritur, non incurrit eam: communicans verò
postea sic, modo cõcurrant ea de quibus infra nu. 111. per c. Nu-
per. & c. si concubinę, de sent. excom. quorũ verus intellectus est
hic. Non obstat, q̃ sæpe consulens, mandans, iubens, & inuãs ad
aliquid, cui est annexa excommunicatio, excõmunicandum aliquid, quia non excommunicatur ratione prædictæ participa-

tionis, sed quia lex excommunicans facientem, excommunicat etiam consulentem, mandantem &c. qualis est lex excommunicans percutientem Cardinalem. Quod autem lex excommunicans simpliciter facientem, regulariter non comprehendat consulentem, nec mandantem, probatur infra nu. 51.

34 IX. Quod excommunicato ingrediente Ecclesiam ad orandum debent exire qui sunt intra eam, aut rogatu, vel vi eum cogere egredi, alioqui cessare ab officiis diuinis, etiã missæ cœptæ, si nondum incœptus est canon, id est, Te igitur &c. Nam si esset cœptus, perficienda est ad finem vsque, cum vno tamẽ ministro, sumendo etiam sacramẽtum Hostien. in summ. de sent. exc. §. & quę sit pœna. vers. Sed nunquid, iuxta Clem. Grauis adiuncta gl. recep. de sentẽt. exc. & Inno. in d. c. Nuper, Th. & communicat. in 4. dist. 18. Non tamen exire tenentur, eo quod transeat excommunicatus per Ecclesiam, aut non orando maneat in ea propter alia negotia, per dicta eo. c. n. 20. neque etiam eo, quòd flectat genua, & dicat aliquam orationem priuatim.

35 X. Quod textus, qui declarãt, quando excõmunicatus occultus debeat euitari occulte, & quando non, procedunt secundum tempus antiquum, & non secundum hoc in quo seruari debet extrauagans. Ad Euitanda, relata male à Fel. in c. Rodulphus de Referip. & à S. Anton. 3. par. tit. 24. c. 3. & bene à nobis in c. 1. laboret, de Pœnit. dist. 6. lata per Martinum V. & renouata à Concilio Basil. Sess. 21. quod allegauit in hoc, etiam S. Anto. vbi supra c. 2. & acceptata semel per Concil. Bituricen. in Pragmatica Sanct. Gallic. titu. de excom. non vitand. & iterum renouata à Concil. Later. habito sub Leone X. sess. 11. & in Concordatis inter eum, & Franciscum I. cuius tenor est hic,

» Ad euitanda multa scandala, & multa pericula, & subueniendum conscientiis timoratis, constituimus, vt nemo posthac teneatur abstinere, & separare se, neque euitare communicationem alicuius in administrando aut recipiendo sacramenta, aut in aliis diuinis officiis, aut extra illa ratione alicuius sententię, aut censurę ecclesiasticę, aut suspensionis aut prohibitionis ab homine, aut à iure generaliter promulgatę, Neq; seruare interdictum ecclesiasticũ, si illa talis sententia, prohibitio, suspensio, aut censura, non fuerit promulgata, & denunciata specialiter, & expresse à Iudice, cõtra certã aliquam personam, collegiũ, vniuersitatem, ecclesiam, aut locũ certum, aut certã, neq; manifesto cõstet incurrisse in sententiã excõmunicationis, q̃ nullo modo pòtest occultari, aut per aliquod remedium iuris excusari. Quia à cõmunione huius, vult quod se separẽt iuxta canonicas constitutiones,

» stitutiones. per hoc tamen non intendimus releuare, neq; iuuare excommunicatos, suspensos, interdictos, aut prohibitos. »

Nota 1. quod hæc extrauagãs in verbo, generaliter, significat non nihil prodesse quoad excommunicatũ specialiter, sed contrarium tenet gl. in d. prag. quã sequimur. Tum ob authoritatẽ eius. Tum ob verbum (specialiter) in secunda parte positũ. Tum per adducta in d. §. Laboret. Tum quia vsus verbis, & orbis habet non vitare excõmunicatos specialiter ob contumaciã non comparendi, vel nõ parendi, antequam declarentur, & denunciẽtur.

Not. 2. quod hæc extrauagans nihil prodest excommunicatos, & sic perinde tenetur nunc ac antea ad euitandum alios quamuis sit occultus.

Not. 3. quod hæc extrauagans nihil prodest quoad excommunicatos manifestos, qui nullo modo possunt occultari, quod nemo quidem videtur peccare omnes catholicos Gallię, & Germaniæ, qui Lutheranis manifestis, imo, & palam confitentibus se esse excommunicant. Tũ quia sunt manifesti excõmunicati propter hæresim notoriã per bullam Cœnę de qua infra. Tum quia non videtur prodesse dicere, quod finis restringendus est ad excommunicatũ ob percussionem Clerici notorie iniustam, vt habet tenor relatus à Felin. Anto. & à nonnullis aliis, quia, vel ista restrictio non fuit posita, vel postea fuit sublata in d. conc. Later. & in dictis concordatis, sed quia durũ est damnare gentem in qua sunt tot viri eruditiss. pietatisq; & Academiæ Celeberrimæ, præsertim Parisien. Tolosana, & Louaniẽ. probabiliter dici potest prædictam extrauagantem esse vsu receptam cum sola limitatione de excommunicatione manifesta percussionis clerici iuxta tenorẽ antiquæ, vel quod multitudo hæreticorum, & necessitas communicandi, & negociandi facit licitum, quod alias non esset, iuxta regulam, quod non est licitum, de reg. iur.

36 XI. Quod qui semel est excõmunicatus, & denunciatus, semper vitari debet quousque constet de absolutione, per gloss. Cesarin. c. Propositum. de Cler. exc. mi. nisi persona sit eiusmodi cui timenti se absolutam esse, probabiliter debeat credi, Ang. verb. excommunicatio. 8. §. 16. & quod qui timore mortis allocutus excommunicatum, non peccat, neque incurrit aliquam excommunicationem secundum Innoc. in c. fi vere de sent. exc. Mai. in 4. dist. 18. quæst. 4. col. 2. etiam si colloqueretur, & participaret in diuinis officiis Sylvest. verb. excommunicatio. §. quarta, modo non participet in peccato mortali, neque in negatione saltem tacita fidei catholicæ, quæ resultaret ex communicatione in contemptum, & vilipendium excom-

municationis, quia oportet potius mori, quã sic communicare, cum magis teneatur defendere articulũ fidei de authoritate, & potestate ecclesiæ ferendi excommunicationẽ, & illius valorem, quam vitam corporalẽ, c. Presbyteros. 50. dist. & c. Ita ne. 32. q. 5. & hoc modo limitandum est d. c. sacris, de His quę vi, vt dixi in c. sicut de consec. dist. 1. & senserunt Mar. & Syl. vbi supra.

XII. Ad primum dubium hic propositum resp. quod illud Tho. quodlib. 11. art. 9. scilicet esse peccatum mortale orare pro excommunicato, est intelligendum primo de oratione publica quæ nomine ecclesiæ fit, & nõ de priuata, quia ipsemet in 4. dist. 18. q. 2. artic. 1. q. 1. tenet licitum esse orare pro excommunicato & pro quouis infideli oratione priuata. II. quod vt dixi in d. c. Quando, notab. 19. nu. 67. & seq. non procedit in excommunicato nulliter, seu inualide, neq; in excommunicato iuste, quem credimus iniusta causa, neque in excommunicato iuste, quem credimus vere pœnitere, modo non fiat expresse publice pro illo, iuxta mẽtem Host. in c. Cũ voluntate, de sent. excom. Imo ibidẽ ommibus qui ante nos scripserunt addimus, posse quẽ dicere missam orãdo in ea, & applicãdo eius valorẽ quibus ecclesia mandat applicari, eo fine, vt illud suũ opus orandi & applicandi ad quã, & pro quo debet, accipiat Deus pro oratione priuata, vt aliquis infidelis, vel excõmunicatus cõuertatur. Quoniã aliud est applicare preces missę, & eius valorẽ, alicui, aliud applicare illud opus orandi, & applicandi, vt ibidem nu. 70. copiosius declaratur.

Ad 2. quod pro excommunicato non denunciato, nec notorio potest orari publice per prædictã extrauag. quę post S. Thomã fuit per quam nunc non negatur sepultura iis, qui excommunicati moriuntur nisi sint denunciati.

Ad 3. quod incurrit minorem excommunicationem, qui, vt minister ecclesiæ, aut nomine eius orat pro excommunicato denunciato, quia ex dictis Tho. ar. 9. & in 4. dist. 18. q. 2. art. 3. q. 3. colligitur, quod non solum est vetitum orare cum excommunicato, vt prædictum est, sed etiam orare pro eo oratione publica ecclesiæ nomine facta.

Ad 4. de participantibus cum excommunicato contra præceptum iuris, & iudicis, dico, q̃ non solũ peccant mortaliter, vt dictum est suprà nu. 31. sed etiam incurrunt excõmunicationem maiorem, nisi quum excommunicans dat literas contra participantes cum excommunicatis à se, sine monitione de qua suprà nu. 4. quia excommunicatio sic lata est nulla, vt ibi dictum est.

Ad 5 q̃ illud vulgatũ superius positum scilicet peccare mortaliter qui communicat cũ excõmunicato in oratione, intelligendũ

est de oratione publica, quę fit nomine ecclesiæ, quales sunt missę, horę canonicę, quas cantant, vel dicunt sui ministri nomine ipsius, qualis est consecratio ecclesię, altaris, & Virginum, benedictio solennis episcopi, & aquę benedictę, & officia defunctorum, & sepulturarũ, non autẽ de oratione priuata, qualis est oratio Angelica matutina, meridiana, & vespertina, qualis est benedictio simplex mẽsę, & alię similes, quę nõ sunt prohibitę tẽpore interdicti, vt dicetur infrã, nu. 177. imo videtur q̃ possit venialiter peccatur in aliquibus earũ Tum quia Tho. in d. 4. dist. 18. ait oranté pro excommunicato participare cũ illo oratione primata, vel priuatim dicta. Tũ quia Anton. & omnes fatentur quod licet dicere excõmunicato cum me salutat, aut mitto ei literas, Deus te cõuertat, quę est magna oratio, & magna, Deus nos conuertat, q̃ tamen ei dicere possumus. Tũ quia possumus alloqui excommunicatum super eis, quę ad eius animã pertinent, c. cũ voluntate de sen. excom. Tum quia licet dicere cũ excommunicato aliquam partẽ Euangelij aut alicuius psalmi, siquidem illud eius animę conuenit, & consequenter dicere miserere nobis, & leuaui oculos meos, quę sunt verę orationes. Tũ quia possumus audire cum eo concionem c. Rediens, de sent. excom. in cuius initio omnes frontẽ Cruce consignamus, dicentes per signũ Crucis &c. quę est egregia oratio, & salutamus Virginem Matrẽ per Aue Maria, &c. quæ est oratio precellęs, in cuius fine omnes facimus preculas à cõcionatore dictas, dũ absoluit, siue precatur dicens, misereatur vestri, &c.

Ad 6. quod actus excommunicati etiam denunciati, & in illo statu peccantis etiam mortaliter, regulariter valent, aut alterius non excommunicati. Tum quia excommunicatione non desinit esse verus homo, imo nec liber, nec perdit potestatem naturalẽ, & ita potest regulariter cõtrahere, vt quilibet alius, & facere omnia, quę iuri naturali, Gentiũ & ciuili nituntur arg. c. Ius naturale, & c. Ius gentium 1. dist. & l. 1. §. Ius naturale, & l. Ius hoc inre. ff. de iust. & iur. & consequenter testari secundum communionem, quam sequitur Fran. in Rub. de Test. contra glos. in cap. Decernimus, de sent. excom. lib. 6. quod præsertim procedit in actibus, quos lex humana non potest annullare, qua sunt sacramentales. Nam baptisma, confirmatio, & ordo, sumpta excommunicato, vel ab excommunicato, valent, secundum omnes, imo & matrimonium cap. significauit de eõ qui duxit in matr. fallit autẽ regulariter in actibus pertinentibus ad potestatem, & iurisdictionem ecclesiasticam humanam; per quã illi annullari possunt, quales sunt, ad beneficia præsentatio,

electio, postulatio, confirmatio, institutio, collatio prouisio, & nominatio c. si celebrat, & c. Postulasti, de cler. excom. min.

De absolutione excommunicationis, & à quo ferri potiss.

Excommunicatio, & absolutio conueniunt in hu. nu. 37. & differunt in his. num. 38.

Excommunicatio sine causa parum nocet, absolutio multum prodest, at falsa vtranque annihilet. nu. 38.

Excõmunicatione à minore, & maiore lata à iure, vel ab homine hic absoluit, nu. 39. & 40. etiam sola tonsura inciatus, licet non soleat ferri cum magno interdum incommodo, nu. 41. & 2. sef.

Absolutio excommunicationis à quo detur, nu. 44. & 45. vide alia verbo excommunicatio.

Absolutus ob impedimentum, vel à Papa cum onere præsentandi se, faciat hoc. nu. 46.

Excõicationis absolutionẽ huiusmodi satisfactio præcedat nu. 47. & 48.

37 VII. Præmitto circa hoc primo quod absolutio & excõicatio cõueniunt in multis. Tum quia neutra requirit certa verba pro forma substantiali, vt supra dictum est nu. 9. & 12. Tum, quia neutra valet quicquã non seruata forma alia quam iuris cum qua data est potestas excõicandi, vel absoluendi ei qui antea nõ habebat, c. Pisanis, de Rest. spol. & ea quę ibi Anto. not. 7. & Deci. post alios in l. Transactionis not. 1. C. de trãsact. trad. quare licet absolutio facta ab habente potestatem iure ordinario non seruata forma iuris valeat, etiam ante satisfactionem, nihil tamen valet facta à delegato non seruata forma absoluendi sibi data in delegatione arg. gl. subtilis, & sing. cle. 1. de iudi. patr. verb. inhibemus, & eorum quę ad eius declarationem refert Fely. in c. Ex parte, col. 4. de Const. Et ita absolutio facta extra mortis articulum, ab eo qui per bullas, vel alia priuilegia habet facultatem absoluendi in eo non valet, neque facta ante satisfactionem ab eo qui haberet facultatẽ absoluendi postea. Dixi (alia quam iuris) quia, vt pridem respondimus, absolutio data virtute mandati Papę ad absoluendum secundũ formam iuris, valet, quamuis ea non seruetur, vt valeret facta siue illa ab ordinario authoritate ordinaria. Quia non fuit intentio Papæ inducere nouam formam, per illa verba, sed admonere commissarium id quod secundum ius debet facere, quod in simili dixit Inn. in c. fi. de præsump. quem sequitur glo. sing. & receptissima quæ magna est cle. 1. de offi. deleg. Tũ quia vt excõicatio valet regulariter, quãuis sit iniusta, ita & absolutio, c. Venerabi

Venerabilibus. §. vbi de sent. exc. li. 6. qui est in hoc singularis.

II. Quod differunt in multis, quia excõmunicatio iniusta ex causa nihil nocet quo ad forum conscientiæ, vt supra nu. 3. dixi. est. Absolutio vero iniusta prodest. Nã confessarius posset absoluere à suis peccatis, absolutum iniuste ab excommunicatione, & absoluto iniuste prosunt suffragia generalia Ecclesię, quæ non prodessent nullatenus absoluto, quæ nouæ, & firmæ declaratio est. Tum quia excõmunicatio lata metu iusto valet etiam, quoad forum conscientiæ, subsistente iusta causa ad excommunicandum gl. sing. in c. 1. de his quæ vi, secundum Panor. ac Abbas co. ti. col. 4. & Rauen. ibidem & alios. Absolutio vero minime per textum singu. in d. c. 1. Tum quia excõmunicatio lata ex falsa causa valet, & nõ absolutio iuxta gl. c. Ex parte, de offic. ord. & in c. Quod super iis. de sid. inst. quãuis Car. in c. ab excõicato de referip. in d. c. Ex parte, & d. c. Quod super iis, quę satis sequutus est Panor. in d. c. ex parte, & Fel. in d. c. Quod super iis, col. 5. exæquat eas, dicens neutram valere, si neutram effet daturus iudex, si sciret causam esse falsam, vtramque vero valere, si iudex haberet animum dandi vtramque, etiã si sciret vtriusque causam esse falsam, & quanquam illi magis dubitat de valore absolutionis quam excõicationis, ego vero cõputo non esse dubium de valore absolutionis etiam quantum ad forum conscientiæ, quia illa non excedit facultatẽ humanam, neq; continet errorẽ intolerabilem, siquidem non pertinet nisi ad iustitiam partium, in eo, quod potest male, aut bene. De adeò dubito de valore excommunicationis datę ex falsa causa, vt putem posse teneri non valere illam, quia videtur continere errorem intolerabilem, & excessum facultatis humanæ, ex quod vult excommunicare aliquem, siue peccauerit mortaliter, siue non, ex dictis supra eo. c. n. 4. per illud Pan. & Feli. in c. de test. cog. quod licet illa opinio procedat quoad Deum, non tamen quoad Ecclesiã, quia tenetur parere: & fieret irregularis si ante absolutionem celebrauit, nisi error exprimeretur in sententia, scilicet quod excommunicatio data per iudicem contra citatum non comparentem ex iusto impedimento nihil valet, quia non intendit, vt debuit, excommunicare, si iustum haberet impedimentum, & si intendit excommunicare, siue esset iuste impeditus, siue non, implicaret errorem intolerabilem, qui annullat excommunicationẽ, cap. Per tuas, de sent. excom. cap. Venerabilibus. §. fi. eo. tit. l. b. 6.

38

III. Quod excommunicatum minore excommunicatione 39
potest absoluere quilibet sacerdos, qui potest absoluere à pec-

catis c.Nuper de senten.excom.quamuis non sit eius parochus, si non habet nisi venialia, vt supra diximus in c.4.nu.1. & ca. placuit de pœnit.dist.6.nu.25.& sequent.

IIII. Quod excommunicatum maiori excommunicatione à iure nõ reseruata alteri, potest absoluere proprius Prælatus dicto c.Nuper. Per proprium prælatum intelligo Papam, Episcopum,& Capitulum, sede vacante,& alium quemuis prælatum exemptum ecclesiæ regularis, aut secularis, qui dicuntur habere iurisdictionem quasi episcopalem secundum gloss.recept. Cle.1.de reb.eccles.non alien.& etiam quiuis alius non exemptus habens iurisdictionem in foro exteriori,& etiã parochus, aut sacerdos, simplex, qui potest absoluere à peccatis mortalibus secundum Innoc. & Host. d. c.Nuper, quæ est communis opinio S.Thom.& Bonauen. & aliorum Theologorum in 4.dist.18.& etiam Summistarũ, quos late citat Sylu. verb.excom.1.not.2.quamuis oppositum teneat Panor.in d.cap.Nuper per gloss.sing.c.si Episcopus,de pœni.& remiss.lib.6.quæ non dicit, quod ille, iuxta quam communem pridem consuluimus, limitando illam noue, vt procedat solum quantum ad forum conscientiæ,& altera quantum ad forum exterius: limitando item illam cum S.Thom. ita quod prædictus sacerdos simplex non potest hoc facere sua authoritate, sed vt commissarius deputatus à Papa d.c.Nuper sub fin.qui pro hoc est quasi expressus,& quod Prælatus proprius potest absoluere ab excommunicatione incursa iure, extra suum Episcopatum,& Parochiam secundum Federic.cons.16.& Panor.in c.Graue col.5.de Præb. communiter recept. Dixi(non reseruata) quia is cui reseruatur debet eam dare secundum omnes.

40 V. Quod excõicatum ab homine, ipse solus potest absoluere, aut eius successor, superior, aut delegatus, c.Pastoralis.§ Præterea de offic.deleg.nisi quod delegatus Papæ, qui potest excommunicare intra vnum annum, post sententiam diffinitiuã, eo transacto non potest absoluere.c.Quærenti de offic. deleg. quod est sing.secundum Pan.ibidem, qui cum cõmuni idem dicit de quolibet alio delegato habente facultatem exequendi suam sententiam. Et nisi incendiarius excõmunicatus ab Episcopo qui non potest absolui ab eo post denunciationẽ.c.Tua de sent excom. quod est sing.secũdum Card.ibidem,& nisi excõicans, qui post excõicatur excõicatione maiori, & denunciatur, c.Audiuimus.24.q.1.quanquã potest si solum est excõicatus minore, ca. Duobus de sentent-excomm.& nisi excommunicatio sit pronunciata ab inferiori,& cõfirmata à Papa ex certa

scientia. Nam ab ea non potest absoluere, qui eam tulit, secundum Io.And.recept.in c.Ex frequentibus, de inst.

VI. Quod si qui excõicauit non est sacerdos, non potest 41
absoluere in foro conscientiæ, quanquam potest in exteriori, secundum aliquos, quos Sylvest. sequutus est verb. absolutio. 4. quod restringendum est ad absolutionem coniunctam cum peccatorum absolutione. Nam ab excõmunicatione sola potest absoluere etiam quoad conscientiæ forum, etiam sola prima tonsura initiatus, vt affirmat S.Th.in 4.dist.18.recept. à Host.3.par. tit.24.c.77.& Ioã.Tabien.verb. absolutio ab excommunicatione,& quamuis nemo illud affirmet, affirmandum videtur erat ob multa, quæ in id adduci possent. cõmodius tamen videtur committere presbytero secundum Mai.recept. extra quem facit, quod multi omittunt quærere absolutionem suis parochis putantes illas commissiones iudicum esse absolutiones,& quòd pauci sunt, qui possunt probare suam absolutionem factam per hanc commissionem à Parocho, quia ille absoluit secreto sine notario,& testibus. Per quæ putamus vtile fore, vt iudex si ei vacaret absolueret, & daret literas absolutorias,& cum de more committit, excommunicatus debet dare operam, vt coram notario, & testibus absoluatur à Parocho, quo, cum oportuerit, possit probare absolutionem. Quia si excõmunicatus, semper præsumitur talis iuxta gl.solen. Proposuisti de Cler.excom.minist. Quanquã aliquando ausi 43
sunt affirmare, quod qui ostenderet commissionem vt absolueretur,& diceret se absolutum à suo parocho, præsumeretur absolutus cum solo testimonio Parochi,& etiã sine eo, saltem si esset vir timens Deum,& ingrediebatur, & admittebatur ad diuina officia habita ratione consuetudinis receptæ absolvendi, absque notario:& testibus, quod etiam verũ videtur.

VII. Quod executor mandati Papæ quo iubetur excõicare 44
certum hominem sine cognitione causæ, non potest absoluere, quam excommunicauit. Et quod qui potest absoluere ab excõicatione lata à iure, potest absoluere ab excõicatione generaliter lata ab homine iuxta decisionem sing.Ioa. in Imol. et Gaine de præb.colum.4.relatam Per Feli.in c.Pastoralis. Præterea de offi.ordin.dicendum nunquam se in alio legisse, quanquam idem ante Ioan.Imol. dixerũt Ioan Andr.& Card. in c.Graue,& resumpserunt in c.Ex frequentibus de inst.per textum, quod defendimus nos in fin.d.c.Graue.

VIII. Quod qui possunt absoluere ab excommmunicatione 45
vtute iurisdictionis delegatæ à Principe, aut concessæ in pri-

uilegiũ perpetuũ ratione dignitatis, aut officij, aut virtute alterius ordinariæ potestatis, possiunt cõmittere aliis iuxta glo. recept. in c. fi. de offic. ordin. quæ conciliat illud cum cap. fin. §. fi. de offic. deleg. dicens illud procedere in illis, quibus solum simplex ministerium absolutionis, sine alia iurisdictione conceditur. Et omnibus addimus, quod simplex ministerium absoluendi potest delegari, etiam à delegato ordinarij, & à subdelegato delegati Papæ, quãuis nõ possint delegare suas iurisdictiones ratione quarum id eis competit, neque etiam aliquem articulum iurisdictionalem, per c. super quæstionum, §. Quem vero, & seq. & ea quæ notat ibi Feli. n. 4. & 19. de offic. deleg. quod quotidianum est.

46 IX. Quod excõicati à iure vel homine, qui ob grauem morbum aut ob aliud iustum impedimentum faciunt se absolure ab eo, qui sine illo non poterat, debent se præsentare cessante impedimẽto, quàm cito cõmode possunt ei qui se iure poterat absoluere, alioquin recidunt in eãdem excõmunicationẽ. c. eos de senten. excom. li. 6. Idem de iis, quos absoluunt legati Sedis Apostolicæ cum onere præsentandi se suis ordinarijs, aut aliis quibuslibet ad suscipiendam pœnitentiam, aut satisfaciendum ei, quem iniuria affecerũt: Sed non tenentur regulariter se præsentare personaliter, sed satis est mittere procuratores ad id idoneos secundum Caietanum in summ. verb. excom. ca. 69. qui ait absolutum esse iudicem quoad forum conscientiæ ad determinandum tempus intra quod commode potuit se præsentare.

47 X. Quod omnia iura quæ iubent satisfacere ante absolutionem in articulo mortis, intelligenda sunt, si excommunicatus potest satisfacere, & si nõ potest, satis est, quod det cautionem iuxta glo. quæ est pen. cle. 1. §. verum de hæret & Card. ibidẽ q. 4. & Felin. c. Pastoralis. §. Præterea col. 3. de offic. Ordin. & in c. cum contingit de offic. deleg. col. 1. quamuis Imol. teneat oppositum super d. gloss. Nostro vero iudicio cautio debet esse sufficiens, id est cum pignore vel fideiussore si eam potest, dare, sin minus det eam quam potest saltem iuratoriam per eadem rationes Cardin. in d. Clem. & Felin. in §. Præt. siquidem ad impossibile nemo tenetur. l. Impossibilium. ff. de reg. iur. Quia
48 & putamus eum qui potest satisfacere ante mortem sed non commode, id est non nisi notabilier vilius vendendo bona sua, si potest differri absque magno dãno alieno, non teneri ad aliud quam ad dandam cautionem sufficientem, quod satisfaciet primo quoque tempore per dicta, cap. 17. nu. 56. & 57. De

De excommunicationibus à iure latis, & primum de reseruatis Papæ per Bullam Cœnæ, & alia iura.

1 *Excommunicationes iuris antiqui paucæ, nouæ multæ, nouissimi quam plurimæ. nu. 49 & 50.*

Excommunicatio vt interpretanda, & lata in facientem, non includit reluctanter consentientem. nu. 51.

Quidam quis dicitur dare, & quod nocet danti. nu. 51.

Bullæ Cœnæ Domini quæ. n. 52. & iterata non multiplicat cẽsuras. n. 55.

Michael Thomasius Doctor laudatus n. 53.

Capitum XIII. fœliciter capit, salicium prosequitur, fuliciſſime perficiatur. nu. 54.

Excommunicatio. I. bullæ Cœnæ in hæreticos nu. 56. II. in schismaticos. n. 57. III in appellantes ad futurum Concil. n. 58. IIII. in Pyratas. n. 59. V. in accipientes naufragorum bona. n. 60. VI. in Imponentes nouæ pedagia. n. 61. VII. in falsarios n. 62. VIII. in deferentes arma Turcis. nu. 63. IX. in Impedientes necessaria Romam adducentes. nu. 64. X. in male tractantes venientes, & recedentes à Curia. nu. 65. XI. in male tractantes Rompetas nu. 66. XII. in iniuriosos Cardinales. nu. 67. XIII. in impedientes cursum causarum Curiæ. num. 68. XIIII. in vsurpantes fructus, &c. n. 69. XV. in laicos cognoscentes de criminibus clericorum. nu. 70. XVI. in occupantes bona Sed. Apostolicæ. n. 71. XVII. in male absoluentes à censuris bullæ, quæ tamen non est reseruata. nu. 74.

Hæretici credentes, fautores, & receptatores, qui. nu. 56.

Schisma quid, quo differt ab hæresi, & excõicatur in bulla Cœnæ. n. 57.

Appellans ad futurum Concilium excõmunicatus bullæ Cœnæ. n. 58.

Pyratæ qui, excommunicati in bulla Cœnæ. nu. 59.

Naufragorum bona accipientes excommunicati. n. 60. etiam ante monitionem restituendi. nu. 117.

Augmentum & Auctum exaquantur. nu. 61.

Pedagia nouæ quis possit imponere, vel augere. nu. 61.

Bullæ Apostolicæ. An dicatur signatura, & aliud falsare, aliud falsificare. num. 62.

Arma bellica quæ, & sunt offensiua & defensiua. nu. 63.

Roma, & Sedes Apostolica, vel eius Curia diuersa. nu. 65.

Iudex secularis eiciens Episcopum à suo Episcopatu, &c. excommunicatus. num. 67.

Impediens cursum causarum Curiæ, vt excommunicatus. nu. 68.

Bullæ Romana & bona nulla taciturnitate, vel patientia perdit. n. 72.

Absolutio censuræ bullæ Papæ reseruata, non continetur etiam in sua generali. nu. 72.

Priuilegium

Priuilegiũ remuneratorium & per cõtractum iusta de causa tollitur. n. 73.
Absoluto male absoluentis à censura bulla, cur non reseruata. nu. 74.

49 PRæmitto I. Quod gl. magistra clem. 1 de sent. excõ. colligit 50. excõicationes latas ipso facto per solas clementinas, & alia prius in c. eos, de sent. exc. lib. 6. triginta duas latas per solos textus Sexti, & prius congessit Host. in sum. de sent. excom. §. 3. in prin. triginta tres, quas solas induxerũt omnia iura decreti, & decretaliũ ad eius vsq; tempora, cum vna c. 1. de Homic. lib. 6. Ex quo facile intelligas, quam parci fuerint antiqui patres in excõicando, & quam largi recentiores, quum ad annum vsque 1398. quo promulgatus est sextus, vix inuenirentur triginta tres casus, qui in pauciores quam in 26. redigi possunt. Et per solum Sextũ inducti fuerunt 32. & per solas clem. 50. Post ea, per bullas Cœnæ, per extrauagãtes impressas, & nõ impressas, per constitutiones synodales, & Prouinciales, per visitationes, & reseruationes secularium, & religiosorum, pene innumeras. Super qua multitudine minuẽda, quiddam in Hispano deficeratum, nunc tãquam superuacaneum omitto. II. Præmitto, & quia alij alium ordinẽ seruarunt in casibus recensendis, non sequemur eum quem Ang. à Clauas. seruauit verb. excõ. c. 6. 7. cui ex bona parte consonat Syl. qui primo ponit reseruatas Papæ, secundo, reseruatas Episcopo, 3 nulli: & vt facilius quis quã velit inueniat, in primis ponẽtur antiquiores, præterquã quod inter reseruatas. Papæ per bullã Cœnæ erunt primæ, quia magis reseruatæ. III. quod ad iudicandum an quis sit excõicatus necne à iure vel ab homine, debent perpendi diligenter verba 51 quibus ius, vel iudex vtitur, & personæ contra quas, & opera ob quæ excommunicat: non enim vltra illa extenditur. Vnde lex excommunicans facientem aliquid, non cõprehendit regulariter consentientem, etiã mandando, consulendo, fauendo, vel auxiliando, antequam fiat, nisi ex eius tenore, vel aliarum legum id expresse aut tacite colligatur, quod firmiter asseuerat Caiet. in sum. verb. excõicatio pag. 2. & c. 47. notab. 5 & 5. ibi contrarius, in verb. excõicatio 10. dubio 4. & Ioan. Tabi. verb. excom. 5. cas. 40. Bonif. cum cõmuni in cle. 7. de cõsang. Quod & nos hic in Hispano tenuimus, & nunc tenemus. Tum quia secundum omnes excõicatio non debet extendi de vno casu ad alium secundum gl. receptas in cle. 1. de sepul. & in clem. 1. de consang. eo quod pœnæ sunt restringendæ. l. pen. ff. de pœn. & c. pœnæ de pœn. dist. 1. & prædicti non sunt proprie, & vere facientes, nam mandatum, & cõsilium præcedunt factum, & nihil

præcedere potest id quod vere ipsum est, & frequenter hæc præcedunt, mẽse & anno factum, imo, & plerunque post vitam dantis ea fiunt, & interdum est impossibile ꝙ per factum accipientis ea, excõmunicentur dantes illa, qui mortui ante, & formartyres in cœlo iam sunt beati. Tum quia participans cum excommunicato ante commissum crimen habẽs annexam excommunicationem, vel quum committitur, nõ incurrit eam, per solationẽ 3. nu. 32. positam, & constat omnes prædictos communicare in crimine, ante crimen commissum, Tum quia cap. 52 Quod in dubiis, de sent. excõ. habet participãtem cum excommunicato, esse excõicandum, & non excommunicatum, quod relatus à gl. intellexit etiam de participante in crimine, qui licet merito carpatur ibi à Pan. & communi quoad participantem in crimine cõmisso, non tamen quoad participantem ante illud cõmissum, qualiter participant ij de quib. loquimur. Tum quia c. fœlicis, de pœn. lib. 6. & cle. si quis suadente, de pœn. & multa c. bullæ Cœnæ: & l. si quis id quod, ff. de iur. omn. iud. & alia multa, exprimunt consulentes, mãdantes, &c. quum intendant eos includere. Tum quia ca. Quicunque, de sent. excom. lib. 6. probat excõicationem latam contra dantem licentiam malefaciendi, non extendi ad vtentem illa, nisi expresse id exprimatur, & clemen. 1. de consangu. excommunicans contrantes, non comprehendit consulentes, mandantes, nec aliter consentientes, neque lata per cle. 1. de sepul. in sepeliẽtes excõica tum, cõprehendit, consulẽtes, & iuuantes, & prosequẽtes funus ad sepulturam qui suis manibus non inferunt eum illi secundum gl. ab omnib. ibi receptam. Tũ quia Bart. in l. si is qui pro emptore, ff. de vsucap. à. nu. 56. & melius in l. sed si vnius. 5. 1. ff. de inur. cõmuniter receptus secũdum Ias. in l. si is qui col. 74. ex professo tenet, eum qui per aliũ facit, non vere sed ficte videri id facere, nisi quando illud aliud est instrumentum mouens ab eo necessario faciens, quale est baculus vel gladius, incidens ex eo mandanté non vere sed ficte facere id quod mandatarius facit, præsertim quũ mandatarius non obligatur ad id nisi post susceptum mandatũ, vt contingit in materia delicto rum de qua loquimur. Tum quia c. Mulieres, de sent. exc. non habet id ꝙ Pan. & aliquot alij imponunt ei, scilicet, ꝙ mandãs percutienti clericum, verè percutit illum, sed quod vere committit, cui supplendum est, in legem, id est, vere delinquit, quia mãdando illud est verum delictum, vt respondit Bar. in d. §. 1. quem sequuntur vbi 3. Rom. & Ias. & ita nulla ratione defendi potest, quod vere & proprie sint idem mandare, vt aliquid fiat, & factum.

ctũ virtute mandati, quãuis frequẽtissime ficte reputentur id6,
ficut hæres,& defunctus,pater & filius, Episcopus & Vicarius,
&c.Nec consequenter.Ias.vbi sup.iuste recedit à Bart.cui dixit
communem adstipulari.Dixi(nisi ex eius tenore expresse,&c.)
ob d.l.si quis id quod,& prædicta.cc.fœlicis,& si quis suaden-
te,& multa bullæ Cœnæ,& alia quæ pœnam impositã facienti,
expresse extendunt ad mandantem,significando tacite alioqui
non extensum iri,non quidem ꝙ mandare sit facere, sed quia
legislatori placuit vtrumque ad pœnam ibi positam exæquare.
Dixi (vel ex tenore aliarum)vt ex aliis iuribus & consuetudi-
ne ecclesiæ.c.si quis suadente 17.q.4.loquens de iniiciente ma-
nus in clericum,extenditur ad mandantem,consulentem,& iu-
uantem,d c.Mulieres,& c.Quantæ,de sent.excom.& c.sicut di-
gnum,de Homi.Dixi(tacite)propter c.significauit,de Iudæ.ꝙ
habet mittentem arma Saracenis,ita esse excõicatum ac dese-
rentẽ per canonem latum contra facientem,non quidem quod
idem sit deferre per se & mittere per aliũ,sed quia lex pœna-
lis extenditur de vno casu ad alium,quando alioqui esset fru-
stratoria vel quasi c.si quis ciuitas,de sent.exco.ꝙ habet inter
dictum ciuitatis extendi ad suburbia ne fiat frustratoriũ:& gl.
c.a.de vsu.lib.6.quæ c.illud loquens de testamẽto,extendit ad
codicillũ,ne sit frustratorium. Quibus addendũ,ꝙ canõ se ex-
tendens ad consulentem,nõ comprehendit ita simpliciter con-
sulentẽ consilio adeo simplici,ꝙ sine illo tam certo & iniquo
animo fuisset admissum delictum,ac cum illo,per c.fœlicis.§.
Illud de pœn.lib.6.iuncta glo.celebri verb.simplici, cui similis
gl.magna d.clem.si quis suadente.Idem eadem ratione est di-
cendum de mandato,iussu & fauore,sine quib. perinde omni-
no peccatum admissum fuisset,ac cum illo,per d.§.c.17.à n.17.

53 Adde,ꝙ refert,an disponẽs loquatur principaliter de faciẽte,
& secundario de mandãte,cõsulente,aut principaliter de om-
nibus. Quia priori casu,non incurrit excõicationem cõsulens
aut mandãs,antequã fiat opus,vnde mandans cuipiam etiã cen
ties percutere clericum,non excõicatur,donec percussio sequa-
tur,& nunquam si ea nũquam sequatur,arg.notatorum in d.c.
Mulieres,de sent.exc.In posteriore vero sic, nam qui mandat
interficere aliquem per assassinos,statim quamuis nõ sequatur
mors,est excõicatus,c.2.de Homic.lib.6.quia æque principali-
ter excõicat mandantẽ,ac occidentem,& religiosus qui cõcio-
natur animo retrahendi auditores à solutione decimarum est
excõicatus,quamuis auditores non retrahantur, clem.cupiens,
§.1.de pœn.Consulere autem dicitur, quicunque monet,persua-

det aut precatur,vt illud faciat, secũdum Bart.in l.Nõ solum.
§.si mandato.ff.de iniur.Imo & qui instruit,aut proponit vtili-
tatẽ inde sequuturã,secundũ Inno.recep.in c.Ad audientiã de
sent.&c. IIII.notandũ quod bulla quæ nostra ætate appellatur
Cœnæ Domini,est bulla cõtinens processum Papæ quo die Io-
uis Sãcta excõicat varium genus peccantiũ,dicta sic,eo ꝙ illa
ter appellatur Cœnæ Domini propter Cœnã illã ter maximã
Dominũ nostri quam vltimam fecit Hierosolymis cum disci-
pulis suis, de cuius antiquissima origine,& vario tenore, quem
variis temporibus, sub variis Pontificibus Maximis vsque ad
D.N. Grego. XIII.habuit, tradit vir omnigena literarum
traditione probatissimis moribus ornata clarus,sacræque Poe-
nitentiariæ Corrector oculatissimus, & vtriusq; Iuris Doctor
peritissimus Michaël Thomasius in Commentariis propediem
in eam edendis. Qua de re nos solum subiicimus,id quod an-
nexum,scilicet,quod gloss.solen.cleme.1. de iud.verb.solenniter,&
eius author Ioan. Andr.in cap.Quod olim,de Iudæ.dicunt ter
in anno solere Papam facere processus generales contra cer-
tos delinquentes, scilicet die Iouis Sancta, Ascensionis,& de-
dicationis S.Petri & Pauli.Card.tamẽ in d.c.Quod olim,quem
Ioãe Ana.ibi & nos sequimur in c.Ita quorundã nota.6 nu.7.
dicit,ꝙ suo tẽpore solum faciebat prædicta die Iouis Sancta,
quam S.Ant.3.par.tit.2.c.7.2. exposuit secundum tenorẽ bullæ
Martini V.cui multa addiderunt,& detraxerũt posteriores Pa-
pæ vsq; ad Iulium 3.secundũ cuius bullæ tenorem nos in His-
pania declarauimus. At quia successores eius & etiam S.D.N.
Greg. XIII.nõnulla mutarunt,eã secundũ tenorẽ bullæ ipsius 54
nec audiente promulgatæ exponã,clausularum eius ordinẽ se-
quens,precatúsq; antea Deũ Optimũ Maximũ,vt sanctitatem
suam summũ & vnicum Ecclesiæ suæ Vicarium donet summo
illo perseuerãtiæ dono, quo omnia heroica summáq; sua au-
ctoritate,scientia,ac recondita eruditione dignissima,quæ fœli-
citer cœpit,& fœlicius prosequitur,fœlicissime perficiat. Amẽ.
Quod annua bullæ iteratio,nõ multiplicat censuras per eam
latas,vt diximus in d.c.Ita quorundam.not.2.à nu.37.& quod
excõicationes per alia iura latæ, & in prædicta bulla repetitæ,
non eædem, & quod bulla nihil amplius facit quam addere
declarationem absolutionis Sed. Apost.Prima excommunica-
tio in bullæ Cœnæ ferrur per primã clausulã eius in hæc verba:
Excõicamus quoscunque Husitas, Vicleuitas, Lutheranos,
Anglianos,Caluinistas, Hugonottos, Anabaptistas, Trinita-
rios,ac omnes & singulos alios hæreticos,quocunque nomine
nuncu

nuncupentur,& cuiuscunq; sectę existãt,credẽtes,receptatores, & fautores, & generaliter quoslibet defensores,ac eorũ libros sine authoritate nostra & sedis Apost.sciẽter quomolibet legentes,aut tenentes, imprimentes, seu quomodolibet defendentes ex quauis causa publice vel occulte,quouis ingenio vel colore.

55 Declaratio,id est quod quid sit hęresis & quid hęreticus definitur supra c.11.nu.17.Et quod excommunicatio in hęreticos videtur omniũ antiquissima.argu.c. Acharius,& c. Audiuimus. 24.q.1. sed non erat reseruata ante bullã,vt diximus in d.c.ita quorundam not.11.nu.41. II. Quod hæc excommunicatio non comprehendit magos qui alias non sunt hæretici arg.eorũ quæ habẽtur 26.q.1.2.3.4.5.6.& 7.& Th.2.2.q.95.ar.1.& 2.quos tamẽ comprehendebat bulla Pij V. quod est valde notandum. III. Quod verbũ (credẽtes)omissum in bulla Pij V. fuit expressum in hac potius ob declarationem, quam ob necessitatem, nam etiã eo nõ expresso fuissẽt inclusi,quippe qui vere sũt hęretici, eo quod quãuis non credãt explicite hæreses,credũt tamẽ implicite,credendo pertinaciter esse verum,quod alius hæreticus credit, nescientes quid credat in specie iuxta Palud.in 4 dist. 23.q.1.cõcl.2.IIII.Quod fautores,receptatores,& defensores ilũ dicũtur ad effectũ incurrendi hanc censurã,qui hæciunt eis eo respectu quo sunt hæretici,vt recte notauit Caie.in d.c.

56 1.Tũ arg.l.In delictis.§.si delicta. ff.de Noxa.Tũ quia tenetur quis hæretico extreme egẽti subuenire arg.c.Pasce.86.dist.Tũ quia potest quis,licet non teneatur, eidẽ etiã non extreme egenti subuenire,quatenus est homo ar.c.Duo ista nomina 15. q.4.vbi (quia peccator est,corripe,quia homo misereꝛe) & (Nulli homini claudẽda est misericordia,sicut nulli peccanti impunitas relaxãda est) Tum quia alioqui omnes fere catholici etiam religiosi,Germaniæ,Angliæ, Scotiæ, & bonæ partis Galliarũ,incideꝛent in has censuras,quippe qui habent cõmercium cum hæreticis,quatenus sunt homines,q; sine aliquo fauore,vel auxilio eis præstando haberi nequit. Tum quia nullo canone contrarium probatur, licet multis probari posset eum præsumi fauere hæretico,qui sciẽs eum esse talem,fauet ei sine aliqua circunstantia quæ excusare posset eum etiã in foro interiori à tali præsumptione, quales multæ occurrere possunt fundatæ in timore,necessitate,cognatione,vel vtilitate,in pace, militia, & bellis,in quibus videmus, & legimus Carolum V. & Philippum II. omnium Regum quos sua ætate terra coluit, & colit Catholicissimos fauisse donis,ducib. & militibus Lutheranis Maiest.suæ militantibus.Quoad forũ autẽ interius in quo

quo sola veritas inspicitur.c.Tua,de sponsal.facile est discernere fauorem datum alicui eo respectu quo malus, & hæreticus ebã dato eidem eo quod proximus,& à Christo redemptus est 1.c.Duo ista. V. quod Caietan.in prædicto c.oblitus fuit ponere quod 2.2.q.2.art.3.& 4.& in sum.verb.hæresis, tenuit, & aliis locis,quod adducimus in c.Cogitationis pœnã nemo tenetur,de pœnit.dist.1.scilicet hæreticos mentales tantum incurrere hanc censuram,neque aliam à iure humano latam,quamuis tamen non sunt ij qui hæresim prompserunt verbo, scripto, nutu,& signo verbis æquipollenti,licet nemine id vidente, vel audiente prompserint,quia sufficit sua natura esse probabiliter contingat probari non posse ad hoc vt includatur sub ceptate,& iurisdictione humana & pœnis eius, quod multis ermaui in d. c. Cogitationis. VI. Quod in foro interiori non sufficit hæresis exterior sine mẽtali,ob quod superius conum & alios diximus in c.2.n.24.& 25.VII. Quod qui habet vel legit libros Catholicorum referentium dicta hæreticoꝝ etiam desumpta ad verbum ex libris eorum, non incurrit hanc excommunicationẽ,quia non sunt libri hæreticorũ,etiam principaliter legeret illos ad sciẽdum dicta, & rationes eorũ, non incideret audiẽdo eadem relata verbo per alium.Neeadem ratione qui legit libros Catholicorum elucidatoꝝ annotationes hæreticorum,licet iste incidere posset in cenindicis librorum Pij 4. II. Excommunicatio fertur cõschismaticos in hæc verba.

Nouos,schismaticos,& eos qui animarum suarũ periculum 57
à nostra & Rom. Pont. pro tempore existentis obedientia
meriter subtrahere seu quomodolibet recedere præsumũt.
Declaratio I. Quod hic significatur hæresim differre à schis-
a,& hæreticum à schismatico,& recte quidem,vt colligitur
schisma 24.q.1.& Tho.2.2.q. 39. art.1.ad 3. loquentem in
c verba.Hæresis,& schisma distinguntur secundum ea, quiutrumque per se & directe opponitur. Nam hæresis per se
ponitur fidei, schisma autem per se opponitur vnitati eccleæ charitatis. Et ideo sicut fides & charitas sunt diuersæ
tutes,quãuis quicunq; caret fide,careat charitate, ita etiam
sma & hæresis sunt diuersa vitia,quamuis quicunq; est hęsis,sit etiam schismaticus,sed non conuertitur. & hoc est,
od Hier.dicit in Epist.ad Galat.inter schisma,& hęresim hoc
esse arbitror,quod hęresis peruersum dogma habet,schisab ecclesia separat,hęc ille,ex quibus colligas quod schisma
ctim sumptum est peccatũ quo quis se ab vnitate debita

separat specialiter vero sumptum est peccatum quo quis se se-
parat ab vnitate ecclesiæ, nolendo subesse ei, vel membris
58 eius, quatenus sunt eius, licet credat non esse nisi vnam eccle-
siam & vnum Vicarium supremum. III. Fertur in hæc verba.

Anathematizamus omnes & singulas personas cuiuscunque
status, gradus, seu conditionis fuerint, & interdicimus vniuersi-
tates, collegia, & capitula, quocunque nomine nuncupentur, ab
ordinationibus, sententiis seu mandatis nostris ac Rom. Pont.
pro tempore existentium ad vniuersale futurum Concilium
appellantes, vel ad id consilium, auxilium, vel fauorem dantes.

Declaratio I. Hæc excommunicatio nunc primum facta est
bullæ Cœnæ, antea enim licet lata, & confirmata fuisset per Pium
2. & Iulium 2. vt tradit Syl. verbo excommunicatio sub fin. nu-
meri 2. tamen fuit hactenus inserta bullis Cœnæ. II. quod hic excō-
municationi adiungitur interdictum propter vniuersitates in
quas non fertur excommunicatio, vt infra dicetur. III. Quod
consulens, & auxilians prædicti non incurrunt donec appellatio
subsequatur. IIII. fertur in hæc verba.

59 Anathematizamus omnes pyratas, latrũculos marinos, & illos
præcipue qui in mari nostro, à mõte Argẽtario vsq; ad Tartacy-
nã discurrẽtes, nauigantes in illo deprædari, mutilare, interficere,
ac rebus, & bonis suis spoliare præsumunt, ac omnes receptato-
res eorundem & eis auxilium scienter dantes, vel fauorem.

Declaratio I. Quod excommunicatio ista nostra sententia
comprehendit omnes, & solos eos qui principaliter versantur
in agendis prædis, percutiendis, aut interficiẽdis in mari occu-
rentibus, quia hi sunt Pyratæ, & latrones marini, quicquid di-
cant Angel. verb. excommunicatio. 5. cas. 18. Syl. verb. excommu-
nicatio cas. 18. & Caiet. ver. excommunicatio cas. 18. cuius tem-
poris bulla specialiter includebat consulentem, quem licet hæc
specialiter non includat, generatim tamen includere videtur,
quia includit auxiliantes, & fauentes, & negari non potest, eum
qui consulit, auxiliari, vel fauere arg. l. Quod fauore. C. de leg.
tradit Bar. in l. si vnius §. 1. ff. de iniur. II. Quod qui gerunt sua
negotia aut mercimonia cum amicis, aut bella iusta, vel iniu-
sta cum inimicis & deprædantur aliquando incidenter, non in-
cludantur hic extra omnium sententiam. III. Quod non in-
cludit eos qui in solis fluminibus faciunt hoc, quicquid sen-
tiat Angel. IIII. Quod sufficit facere hoc istis aut illis, & non
est necesse facere omnibus nationibus vel fere omnibus, quia
quum in id incumbentes principaliter Pyratæ aut latrones ma-
ris dicantur, recte in eis verificantur verba huius clausulæ,

quicquid dicat Sylvest. vbi supra. V. Fertur in hæc verba.

Anathematizamus omnes & singulos, qui Christianorum 60
quorumcunque nauibus tempestate in transuersum (vt dici
solet) iactatis, aut etiam submersis, & naufragium passis siue in
ipsis nauibus, siue ex eis dilapsa & in mari vel littore inuenta,
quibuscunque generis bona tam in nostri Tyrrheni, & Adriati-
ci, quam in quibuscunque aliis cuiuscunque maris regioni-
bus, & littoribus rapuerint, aut scienter sibi ipsi acceperint, aut
ab aliis capta seu accepta similiter scienter receperint, nec ob
quodcunque priuilegium, consuetudinem, aut longissimi etiam
memorabilis temporis possessionem seu alium quemcun-
que prætextum excusari possint.

Declaratio I. Quod hæc excommunicatio nunc primum fa-
cta est bullæ Cœnæ, nã licet antea fuisset lata, non tamen erat
reservata, vt videre est in c. excommunicationi, de raptor. de
quo infra. nu. 117. vbi dicetur an sufficiat acceptio, vel requiran-
tur voluntas (vt sic dicam) mora & monitio, & quam iniqua sit
hæc contraria. VI. Fertur per illa verba.

Excõmunicamus omnes qui in terris suis pedagia seu gabel- 61
las ad id potestatẽ non habentes imposuit, vel prohibita exigũt.

Declaratio I. Quod per noua intelliguntur etiã incremen-
ta veterum arg. l. si ex toto, in princ. de leg. 1. & in l. Peculium.
ff. de leg. 2. tradit Angel. verb. pedagium, & Sylue. verb. excom-
municatio. 7. c. 19. II. Quod per pedagia, & gabellas intelligi
possunt etiam portoria, de quibus in bulla Pij V. & alia vecti-
galia, ob identitatem mentis legislatoris, & rationis legis, & la-
tissimam vulgarem significationis eorum. Quæ de re latius in
cõc. fraternitas. 11. q. 1. tractamus. III. Quod per illa verba
(qui id potestatem non habentes) includitur solus, & omnis qui
non cognoscit superiorem in temporalibus, ad quem ab eo ap-
pellari potest, nullus enim talis huiusmodi potestatem habet,
nec quilibet alius sic, per cap. 1. Quæ sunt regalia. in vsib. feud. &
ibi c. super quibusdam, de verb. sig. IIII. Quod per (exi-
gũt) intelligitur hæres illa imponentis, publicanus, conductor
siue arrendator illorum Iurium, & recipiens, etiam famulus à
quo sponte soluentibus iuxta rub. de exact. trib. lib. 11. quia exi-
gere est extorquere à nolente soluere, glo. in cõcto ter. in l. fol-
lendo. ff. de nego. gest. glo. & Card. clem. fin. de censib. Dicitur
etiam inuitus & nolens soluere, etiã qui soluit rogatus soluere
quam debitũ Caiet. vbi supra. c. 39. excusare tamẽ posset ab
omni censura probabilis ignorãtia iuris aut facti arg. c. 2. de cõst.
VII. Quod per prohibita, debent intelligi simpliciter prohibita,

id est,quę à nullis,neq; à laicis neq; à clericis iuste possunt exi-
gi,& prohibita exigi à clericis,& non à laicis,non sunt simplici-
ter sed secundum quid prohibita,& ideo petens ea à clericis,in-
currit quidem excommunicationem c.Quanquã de vsur.lib.6.
quæ non est reseruata,nõ tamẽ hãc. V I I. Fertur in hęc verba.
62 Excommunicamus omnes falsarios bullarũ seu literarũ Apo-
stolicarum,& supplicationũ gratiã vel iustitiã concernentium
per Rom.Pontif.vel S.R.E. Vicecancellarium seu gerẽtes vices
eorum,de mandato eiusdem Rom.Pontif.signatarum, aut sub
nomine eiusdem Rom.Pontif.seu Vicecãcellarij aut gerẽtium
vices prædictorum signantes supplicationes easdem,extenden-
tes c.Ad falsariorum,cũ omnibus pœnis in eo cõtentis ad falsi-
ficantes seu mutantes supplicationes per nos seu de mandato
nostro signatas,& datas sine nostra,aut datarij nostri licentia.
Declaratio I. quod per hanc clausulam iuncto c.Ad falsario-
rum,de crim.falsi.probatur appellatione litteratum Apostolica-
rum in materia odiosa nõ includi supplicationes à Papa signa-
tas quas signaturas vocamus, alioquin superflue extenderetur
per hãc illud c.puniẽs falsantes literas Apostolicas ad falsantes
signaturas.I I.Quod hæc excõmunicatio non est reseruata Pa-
pæ,nisi quoad ea quæ includuntur hac clausula,quia quatenus
continentur in illo c. non est reseruata,vt patet ex eo & notatis
à Caiet.vbi supra c.27. I I I. Quod videmur bene pridem re-
spondisse,quod neque in hanc excommunicationem,neque in
illam,d.c.Ad falsariorum, incidit falsarius literarum Episcopi
vel nuntij, quia hæc proprie non sunt literæ Apostolicæ, nec
eadem ratione falsarius literarum pœnitentiariæ,quia non sunt
literæ Papæ, sed eius cõmissarij constituti viuę vocis oraculo.
Secus tamẽ de falsatio breuiũ Papę,iuxta Gomez.li.de Breuib.
pag.3.I I I I. non includit eos qui surreptitiè,vel obreptitiè im-
petrant literas Apostolicas,vel vtuntur illis vt diximus in c.Ad
audientiã.1.de rescrip.quia non sunt literæ falsę. Neq; eos qui
vtũtur literis falsis,quia solum loquitur de falsantibus,& aliud
est falsare,& aliud vti falsis,vt colligitur ex d.c.Ad falsariorum,
quo excommunicantur omnes falsarij & non omnes falsis vten-
tes,nisi solum laici.V.quod ille dicitur habere literas falsas,vel
vti eis,qui scit̃s,vel debẽs scire esse tales,vtitur eis iuxta Caiet.
vbi supra arg.l.in delictis,§.si detracta, de nox. V I. quod non
satis est corrigere aliquam literam aut punctũ quod nõ mutat
substantiã aliquã,vt faciat incidere in hanc excõmunicationem
vt dictũ est c.17.n.178.post Ioan.Gerson.2.par.Alph.31.c. Qui-
dam,fol.118.contra Hostan sum.de cri. falsi.§. Porro.vers. sed hodie

hodie,& Caiet.in sum.verb.excommunicatio.c.26. saltẽ quoad
forum conscientiæ,quum id facere bona mente sine dolo,& vl-
terius damno,non videatur mortale, nec consequenter ex-
communicare.iuxta d.supra eo.nu. V I I I. fertur in hæc verba.
Excommunicamus omnes illos qui equos,arma,ferrũ, filum 63
ferri,stannum,chalybem omniáq; alia metallorum genera atq;
bellica instrumenta,lignamina,canapem,funes,tam ex ipso ca-
nape, quam ex quacunq; alia materia,& ipsam materiã,aliaq;
prohibita deferunt Saracenis, Turcis, & aliis Christi nominis
hostibus,quibus Christianos impugnant.Necnon illos qui per
se vel alium seu alios de rebus Christianę Reip. statum con-
tra tenentibus in Christianorum perniciem, & damnum, ipsos
Turcas & Christianę religionis inimicos certiores faciunt, il-
lis consilium, auxiliũ vel fauorem quomodolibet præstant,
aut qui fœderis, nec non eius sacri belli contra ipsos Turcas
fieri persequutionẽ directe vel indirecte secrete vel publice im-
pedire vel perturbare præsumunt,Nõ obstantibus quibuscunq;
privilegiis,quibuscunque principibus siue priuatis concessis.
Declaratio. I. quod hãc excommunicationẽ præcesserit posita
lex,ita quorundã,& c.quod olim.c.significauit,& c.ad liberan-
dum de ludæ.& extraua.1.Ioan.22.eo.tit.& extraua.1.eo.tit.in-
ter communes. Hæc autẽ videtur omnibus illis amplior, quia
licet in d.c.Quod olim,excõmunicentur exercentes mercimo-
nia cum Saracenis tẽpore belli & in c.significauit.treugã ma
lit bello quàm paci æquet,& licet in dd.extrauag.victualia,si-
ne cõmeatus ad eos deferri prohibeat, & est intelligendũ etiã
per nuntios iuxta d.c.significauit,tamen hæc nõ solum excom-
municat speciatim deferẽtes multa, sed etiam prohibita,& ita
videtur excõmunicare omnes illos quos singula eorũ excõmu-
nicaret,etiã si hęc nõ faceret.I I.& ad respondendũ dubiis quę
nobis passim interrogabamur in Lusitania, etiã ex Africa super
hac materia à cõfessariis illustris Societatis Iesu ante hoc Ma-
le, quandã repetitionẽ cõposuimus in d.c.Ita quorundã,di-
ctam in insigni collegio eiusdem societatis Conymbricen.ex ibi
dictis ante posset hæc clausula illustrari. I I I. & per equos in-
telligẽdi sunt etiã equi debiles, claudi vel morbosi traditi à prę-
dictis inimicis,& opera & arte Christianorũ in eorum terris cu-
rata & feroces effecti,quia est verbum generale eadem ratione
includens eos ac alios apud nos genitos. I I I I. quod per ar-
ma,vt ibi accurate diximus, intelliguntur tantũ bellica,id est,
quę sunt vna species armorũ generatim sumptorum in l.Ar-
morum.ff.de verb.sig.principaliter ad pugnam facta,vel desti-

natione animi ad eam designata, quorũ posterius dico propter ligna, trabes, ferrum, & alia metalla, quæ non sua forma artificiali, sed praua deferentis intentione destinantur ad pugnam conficiendo ex eis naues, vel alia instrumenta pugnæ accommoda: & consequenter in hac clausula continentur non solum offensiua vt lanceæ enses, pugiones, bõbardulæ, seu sclopi, cultri, & etiã cultelli, quia suapta natura sunt ad pugnã apti, quãuis ob paruitatẽ aliquãdo pro subiecta materia non dicãtur arma, sicut nec lapides nec alia defensiua, vt post alios dixit eruditissimus Andr. Alciatus in d. c. Armorũ, cuius titulũ cõmentariis ob reconditissimã eruditionẽ pro miraculo habẽdis, illustrauit. Non, inquã, solũ offensiua, sed etiã defensiua, vt cassides loricæ, scuta, peltæ clipei, & id genus alia arg. l. 1. C. quæres asport. non deb. Arma vero bellica qualia sunt lapides, fustes & baculi, non includunt plus quã aliæ merces, nisi cũ intentione deferẽtis destinãtur mediate vel immediate ad pugnã. V. Quod per ferũ intelligendũ videtur factũ, & infectum arg. d. l. 1. C. quæ res asport. non deb. non tamen vena ferri, vel auri, vel argenti, vt dixi in d. repet. contra Sylu. verb. excõicatio. 7. cal. 21. quãuis etiã illa includeretur, si deferretur intentione vt ex ea fieret ferrũ, & ex ferro arma pugnæ accommoda per prædicta. VI. Quod per aurũ, argentũ, & alia metalla, etiã intelliguntur facta, & infecta. l. Cũ aurũ. & l. Quintus Mutius. §. 1. ff. de aur. & arg. legat. quãuis, vt ibidem dicitur, in legatis, eorũ appellatione nõ continentur nummi & pecunia signata, non tamen video iustam rationem, quare magis metalla ad pugnandum inepta vsentur deferri, quam pecunia signata, quũ hæc aptior sit ad arma cõparanda quam illa, & cum si ratione mercimonij permitteretur, eadem qua illa deberet permitti. Per bellica instrumenta vidẽtur intelligi timpana, fistulæ, litui, cornua, & tubæ. Per ligna mina intelliguntur trabes & alia ligna nauibus & triremibus & aliis instrumentis bellicis fabricandis oportuna, quamuis in d. c. Ita quorundam, restrictius liguamina galearum prohibẽtur, vt ibi dixi. Per funes videntur intelligi non solum lineæ, canabei, sed etiã lanei, & spartei, quia dictum generaliter, generaliter est intelligendum. l. de pretio. ff. de pub. in rem act. & solitæ de maior. Quod autẽ naues & triremes contineantur probat c. Ad liberandam de Iudæ, & illud Arist. Propter quod vnumquodq; tale, & illud magis, Auth. Multo magis. C. de sacrosanc. Eccl. & lignamina prohibẽtur ne inde naues fiãt: ligna vero ad ignẽ fouendũ, non vetãtur magis quã aliæ merces, vt vbi ã. dixi. Per (Turcis, &c.) nõ videtur includi hæretici, neq; latrones, neque gentiles quibus cũ non est bellum Christianis, quia eos mens, neq; ratio, neq; verba clausulæ videntur eis cõuenire. nec Turcæ, & Saraceni qui nos contra alios Turcas, vel Saracenos iuuarent vt videtur cõtigisse quando Carolus V. Regẽ Tuneti ab ea eiectũ restituit, & contingere potest quoties populus aliquis Christianus in suã iustam, & necessariam defensionem sociaret sibi aliquot infideles iuxta Old. cõsi. 71. probatam à Ioã. Andr. in Rub. de Iudæ. An autẽ excusetur Princeps, vel præfectus vrbis vel Castri donans vnũ vel alterũ equũ, ensem, hastã vel sclopum in gratiã cuiuspiam beneficij accepti, vel spe accipiẽdi, dubitari potest, quia verba cũ includunt, sibi credi potest excusari ex defectu non quidẽ verborum sed mentis arg. l. Adigere. §. Quãuis. ff. de iur. patr. Per (quibus Christianos impugnant) videtur intelligendũ quod sit necessum ad violandam clausulã, vt deferentes hoc malo animo deferant, quia hæc verba potius ponuntur ad demonstrandum factum delictum quã ad significãdum necessitatẽ tam praui animi, neque enim excusaret mercatorẽ deferentem multas hastas fraxineas, multas cassides ferreas, & sclopos Turcis, solo animo lucrandi, desiderando imo pacisceendo, ne vnquã eis cõtra Christianos vterentur. VII. Quod Christiani meru mortis aut vere bonorum remigãtes in triremibus Maurorũ, etiã cõtra Christianos, non videntur excõmunicati, vt vbi suprà notab. ij. probo, quãuis à mortali peccato nescio vllatenus excusare, q̃ ægerrimo animo fero, quũ hoc consequatur non posse eos vnquam absolui, neq; iuste communicare, antequam firmiter proponãt se nunquam ita remigaturos, etiam si ob id oporteat oppetere mortem, per d. suprà. c. 1. nu. 21. Remigantes autem etiã sponte, vel regentes eorum naues contra alios infideles, nec excõmunicantur, nec peccant, quia d. cap. Ad deliberandum, de regentibus eorum naues, contra Christianos intelligendum videtur arg. à cessatione rationis & mentis legislatoris. l. Adigere. §. Quamuis. ff. de iur. pat.

IX. Fertur in hæc fere verba.

Excommunicamus omnes impedientes victualia seu alia ad 64
vsum Romanæ Curiæ necessaria adducentes ad Rom. Cur. vel quã talia fieri faciunt, vel defendũt cuiuscunq; fuerint ordinis.

Declaratio I. Quod includit omnes Christianos, qui faciũt aliquod ex ea contentorũ. II. Quod non cõprehendit eos qui ob vtilitatẽ suæ Reip. iuste prohibẽt victui necessaria, aut peste grassante in Curia suis ad eã proficisci cũ cõmeatu, & similib. quia nõ intẽdunt impedire, licet ex eo per accidẽs id cõsequatur, vt dixit recte Caiet. suprà. c. 19. facit l. si quis nec cau-

sam.ff.si cer.pe.& c.nō dubiū.de sen.exc. X. fertur ſ hæc verba.

65 Excōicamus omnes qui ad sed. Apost. venientes,& recedentes ab eadē,nec non illos qui iurisdictionē ordinariam vel delegatam non habentes,in eadem curia morātes temeritate propria capiunt,spoliāt,detinēt,aut ex proposito deliberato verberare mutilare,vel interficere præsumunt,vel qui talia fieri mādant.

Declaratio.I Quod hæc clausula non loquitur de Roma,sed de sede,& Curia Apost.& ideo quū illa est extra Romā, non est locus illi Romæ,neq; in venientibus ad eā, vel recedētibus ab ea arg.not.in c.Ego.n.de iur.iur.verb.limina, per Io.And. Pan.& Fel. I I. quod non habet locū in iis qui vadunt,degūt, aut redeunt à loco vbi est Curia,si non proficiscantur, veniantur aut reuertātur ratione Curiæ Caie.vbi suprà c.14.III.quod ad hanc incurrendam,duo requirantur,scilicet quod id faciēs, non habeat iurisdictionem,& vt iudex faciat secundū eundē ibidem,sed quia nec verba id probant,nec ratio vlla cōcludit, ei non assentior arg.c.consuluisti.2.q.5. I I I I.quod propositū percutiendi vel interficiendi quod sufficit ad peccatū mortale, non sufficit ad incurrendum in hanc censurā ob percussionem vel interfectionē. Imo est necesse quod concipiatur tempore animi pacati,vel tranquilli,iuxta Caiet.vbi suprà quanquam, nostra sentētia,satis est vt concipiatur etiam tēpore turbati & irati,modo concipiatur ante rixam,& tempus percussionis vel mortis,quia per hoc seruatur proprietas seu specialitas quam hæc clausula significāt in hoc cap. X I. fertur in hæc verba.

66 Excōicamus omnes mutilātes,vulnerātes,& interficiētes,capiētes,detinētes,seu deprædantes Romipetas seu peregrinos ad vrbem causa deuotionis accedētes,& in ea morantes,vel recedentes ab ipsa,& illis dantes auxilium,consilium vel fauorem.

Declaratio.I.quod hæc includit omnes facientes aliquid ex ser principaliter vel tribus accessorie in ea cōtentis.I I. oportere quod ij contra quos hæc fiunt,sint peregrini euntes causa deuotionis Romā,vel manētes in ea vel recedētes ab ea.Qui qui ferit aliquē ante profectionē aut post reditū , aut peregrinantē ad alium locū,quāuis sit in eo curia aut sedes Apost. aut residētē Romæ etiā causa deuotionis non incidūt in hāc cēsurā,vt indicauit Cai.vbi suprà.c.13.XII.fertur in hęc verba.

67 Excōicamus omnes mutilātes,verberātes,vulnerātes,interficientes,capientes,&c.S.R.E.Cardinales extendentes cap.fœlicis,cum omnibus in eo contentis ad Patriarchas,Archiepiscopos,Episcopos,sedisq; Apostolicæ legatos vel Nūtios aut prædictos legatos, & Nuntios,ex suis terris seu dominiis aut Patriarchas,

Archiepiscopos,& Episcopos à suis diœcesibus eiientes eaq; mandantes seu consilium vel auxilium præstātes.

Declaratio.I.quod ob singula horum septē admissa contra dinales incurritur hæc excōicatio. II. quod quoad c.fœlis & pœnas in eo contentas exæquātur Cardinalibus Patriarchis,Archiepiscopi,Episcopi,& Legati,seu Nūtij sedis Apost. I.quod licet hic expresse non dicatur ꝙ facientes prædicta ntra Patriarchas, Archiepiscopos &c.incurrant censurā bulcum censura prædicti c.fœlicis non sit de se censura bullæ, cente tamen S D.N. videtur fuisse,vt cenſeretur cēsura Bul Pius V.in sua bulla expresse excōmunicauit iniuriante sicut iniuriantes Cardinalibus. I I I I. quod hæc cēsura indet etiā eiicientes à terris suis legatos,& Nūtios sed Apost. rchas, Archiepiscopos, & Episcopos à suis diœcesibus, mandantes,consulentes,& ad id auxiliantes. Ita quod laprouidetur iis quoad hoc , quā Cardinalib.quatenus sunt dinales,& nō legati vel Episcopi.V.quod hic videtur procontra illos iudices seculares, qui cū Episcopos non pasuis iussis nō possunt capere,neq; punire,iubēt eis, vt è exeāt,ob ꝙ non solum iubētes sed & lictores iussa exeres,& opē ad id ferētes,imo & consulentes ligātur.iubētes exire Curiā regis,vel aliū locū qui non esset eorū diœcefacto malefacerēt,nō tamē hac cēsura ligarētur, quia neq; verba nec eadē rātio eis aptantur. V I. quod excusatur ab censura qui defendēdo se cū moderamine inculpatæ tutelę, quid horū facit.l.vt vim.ff.de iust.& iur.& l.1.C.vnde vi, & probabiliter ignorans faceret aliquid in prædictos noctu, etiā interdiu habitu alieno repertos arg.c.1.de cōst.VII.ꝙ hanc clausulā cessat quoad principalia vetita id ꝙ in Hilno innuerā.s.quod cle.si quis suadēte.de pœn.largius prout Episcopis quā bullæ præcedentiū Pontificū,eo quod illa bet cōtra bānientes,ꝙ prædictæ bullæ non faciebāt,cessat quia hæc prouidet etiā contra eiicientes,ꝙ est generalius bannientes.Imo etiam videtur cessare quoad accessorias, triā illa verba,scilicet mādantes, seu consiliū vel auxiliū fectes ineludere vidētur omnia,quæ plura verba illius cle. tinent.Nam per mandantes comprehenduntur habētes c. habitationem.de reg.iu.lib.6.& per consilium,auxiliū & cęnsam & defensare & socium esse comprehēduntur sub aum præstare. V I I I. quod Episcopus dicitur qui est cōse,& quomodo qui solum electus,præsentatus,cōfirmatus,

institutus,aut prouisus,etiam si iam adeptus sit possess.per glo. solen.in clem.Dignum.de celeb.miss.& alia multa citata per Feli.in cap.eam te.de rescrip. XIII. fertur in hæc verba.

68 Excom.omnes qui per se vel aliũ seu alios,quascunq; perso nas ecclesi.vel seculares ad dictã curiam,super corum negotiis incurrentes,illasq; in eadẽ Curia procurantes,negotiorumque gestores,aduocatos, procuratores ipsorũ, seu etiam adiutores, vel iudices super dictis causis, & negotiis deputatos occasione causarum,vel negotiorũ huiusmodi verberãt,mutilant,vel occidunt seu bonis spoliant,vel qui per aliũ seu alios directe vel indirecte prædicta exequi vel procurare,aut in eisdẽ consiliũ, auxilium vel fauorẽ præstare non verẽtur,cuiuscunq; præeminentiæ,& dignitatis fuerint. Ac illos qui aliquas literas Apostolicas & in forma breuis tam gratiam quam iustitiam concernentes,ac etiã citationes,inhibitiones,sequestra,monitoria vel res iudicatas,decreta,processus,& executoriales, aliasq; decreta quæcunq; à nobis, Sede Apost.ligatis, Nuntiis, præsidentibus & Cam.Apost.Auditoribus,& Commissariis aliisq; iudicibus, & delegatis Apostolicis emanata,aut pro tẽpore emanatura sinpliciter,vel sine eorũ beneplacito,consensu,vel examine,& forsan certo pretio soluto executioni demãdare,inhibent vel impediunt,quive impediri vel inhiberi procurãt,ac Notarios,executores,vel subexecutores,literarũ,citationum,monitoriorũ,& omnium prædictorũ,capiunt, incarcerant, & detinent & capi, incarcerari,& detineri faciunt.Neue tabelliones & notarij iuper huiusmodi literarũ,& processuum executione instrumẽta vel acta cõficere,aut confecta parti cuius interest tradere debeant, quin etiam sub quibusuis pœnis quibuscunq; personis in genere vel in specie ne pro quibusuis eorũ negotiis prosequendis,seu gratiis vel literis impetrandis ad Rom.Cur.accedant,aut recursum habeant,seu gratias ipsas vel literas à dicta sede impetrẽt,seu impetrare faciãt directe vel indirecte prohibere,statuere,seu mãdare,vel eas apud se aut aliã quamcunque personam etiã notarium vel tabellionem retinere præsumant.

Declaratio.I.quod hæc clausula includit primo impedimẽta cursum causarum ad Curiam,vel in Curia. Secundo,impedientes executionem literarum Curiæ sed.Apost. Tertio,tractantes male personas illas agentes, & impedientes dari instrumenta super his petita. Quarto impedientes impetrationes literarum gratiæ vel iustitiæ à sede Apost.

II. Quod non est necesse ad incidendum in censuras huius clausulæ, vt prædicta impedimẽta fiant authoritate iudiciaria laicã,

cã,sed sufficit vt fiãt priuata, vel Ecclesiastica. Tũ quia id pa quoad primam,& secundam partem,& quoad eos qui pro- uant vt superiores ponant impedimenta prædicta. Tum quia est cur excusetur Ecclesiasticus,qui authoritate Ecclesiasti mmantem,citantem,& alia iussa sed. Apost.implentem,ca- nitcit in carcerem,vel vetat ne instrumenta super execu- se præstet. Tum quia nulla verba eius id indicant,neque ratio concludit,& ita vt est generalis, generaliter intelligi et.c.si Romanorum 19. dist.l.de pretio.ff.de publ.in rẽ act. m quia id quod contra sentit Caiet. in contentis.§.seq.po- ligi. XIIII. Fertur in hæc verba.

69 Excõicamus omnes & singulos Cancellarios, Vicecancella- & consiliarios,quoruncunq; Regum,& principum,ac prælentes Cancellariarum,cõsiliorum,& parlamẽtorum,necnon ncipes generales eorundem vel aliorum Principum secu- ,etiam si Imperiali præfulgeant dignitate aliosq; iudi- tam ordinarios quam delegatos, necnon Archiepiscopos qui per se vel alium seu alios quaruncunque exemptionum allarum gratiarum & literarum Apostolicarũ prętextu be- ficiales,& decimarum,ac alias spirituales,& spiritualibus an- as causas ab auditoribus,& commissariis nostris,aliisq; iu- ibus Ecclesiasticis auocant,illarumue cursum, audientiã ac sonas,capitula,conuentus,collegia, causas ipsas exequi vo- ntes authoritate laicali impediunt ac se de illarum cognitio- nemquam iudices intromittere, ac partes actrices quæ illas mutti fecerunt,& faciunt ad reuocandũ,& reuocari facien citationes vel inhibitiones,aut alias litteras in eis decre- & ad faciendum eos cõtra quos tales inhibitiones emana- à censuris & pœnis in illis contentis absolui ordinant, & pellãt,vel alias exequutionem litterarum Apostolicarum, executorialium processuum,& decretorũ prædictorũ etiam prætextu violentiæ prohibendæ,vel quoad nos informan- ut ipsi aiunt,supplicauerint,aut supplicati fecerint, nisi ipsi plicationes huiusmodi coram nobis,& sede Apostolica le- ne prosequantur,quomodolibet impediunt, vel suum ad uorem,consiliũ,aut assensum præstãt. Quiue personas Ec- sticas,capitula &c.coram se ad eorũ tribunal trahunt,vel faciunt,directe,vel indirecte quouis quæsito colore. Nec qui statuta &c.& quouis quæsito colore,etiã sub prætex- literarum Apostolicarũ in vsu non receptarum,vel cuiusuis eruditionis &c.facient vel factis vtẽtur,quo libertas Ecclesia- ca laditur, seu nostris & dictæ sedis iuribus quomodoliber

tacite

tacite,vel expresse præiudicatur. Necnon qui Archiepiscopos, Episcopos,aliosq; superiores vel inferiores prelatos,quomodo libet impediũt,quominus sua iurisdictione Ecclesiastica cõtra quoscunque vtantur,secũdum ꝙ Canones &c.præsertim Trid. statuũt. Quiue iurisdictiones,seu fructus ad sedem Apostolicã,& quascunq; Ecclesiasticas personas, &c.pertinentes vsurpant,seu quauis occasione vel causa sine Rom. Pont. expressa licentia sequestrãt,aut collectas,decimas,tallias &c.absq; simili Rom.Pont.speciali,& expressa licẽtia imponunt,& exigunt, aut à sponte etiam dantibus,& concedentibus recipiunt, neõ qui per se vel aliũ directe vel indirecte prædicta procurare, aut in eisdem,consiliũ, auxilium, vel fauorem,aut votum seu suffragium palam vel occulte prestare non verentur,cuiuscunq; sint præeminentiæ, dignitatis &c.aut quauis etiam Pontificali dignitate præfulgeant. Innouamusque decreta super his tam per sacros canones & Concilia generalia quam etiam in Lateranen.Concilio nouissime celebrato edita, etiam cum interdicto Ecclesiastico & aliis censuris,& pœnis in eo contentis.

Declaratio.I.Quod in hanc censurã non incidunt nisi qui authoritate iudiciali & laica hic vetita faciunt, vt sub fine primæ partis huius clausulæ exprimitur. II. Quod(prætexta violentiæ)includit impedientes executionem litterarum Apostolicarũ iustitiæ vel gratiæ specie tollendæ violentiæ, quales sint semper vel quando impedientes eam post appellationem, vel supplicationem in tẽpore,& forma interpositã, quæstionis est,vt quotidianæ,ita maximæ,dignissimæque quã summa ecclesiæ potestas,summa seculari audita determinet. Quanquam satis videtur hic determinari quo ad eos qui propter illas nulla tenus ad tribunal eius ad quẽ supplicatur,vel appellatur adducendas impediunt. Quod etiam video pro re iudicata haberi in Hispaniis &Galliis posse regulariter Reges defendere possidentes colorato titulo beneficia Ecclesiastica, ne absq; iusta causæ cognitione deturbẽtur vel spolientur virtute illarum litterarum etiam Apost. Quod vt vbiq; fere in illis Regnis seruatur, ita multi iure munire conantur,licet non sit facile probare iuri esse cõsonam consuetudinem illã recentiorem qua iudices Regij non solum protegũt appellantes ne quicquam contra eos post appellationes innouetur,sed etiam cogunt iudices Ecclesiasticos mittere ad se processus originales,quo si videbitur recte appellatum,iubeant appellationibus deferre & à censuris absoluere, iustificando frequenter eas ex actis postea faciendis,quo facto, appellationum prosequutio pertin

perinde fere semper negligitur,ac si à iudicibus ad quos,terminata sententia lata esset,quanquã prosequutionem appellationis ad innouato,minime impediant. III.quod per verba illa (præterquam canonici &c.)noue addita,excluduntur ab hac censura iudices seculares,qui in casib.à iure permissis vocãt ad sua tribunalia Ecclesiasticos. IIII.ꝙ per illa verba.3.partis(nostris iuribus præiudicatur)non includuntur omnes qui quoquomodo præiudicant bonis sed. Apost, sed qui per statuta & decreta id faciunt,ꝙ satis ex littera colligas. V.Quod 4.pars huius clausulæ videtur noue inserta in fauorem iudicum ordinariorũ,& contra, quum ordinaria iurisdictio sit fouenda & fauorabilis vt gl.fole.& recep.clc.1 de offi.ord.Per quã videtur reduci ad nullã excõicatio c.Quoniã,de Immu.eccl.lib.6.vt super ea indicetur. VI.quod per eandẽ partem innouatur Cõcil.Trid. ses.25.c.20.ꝙ grauiter hortatur Imperatores, Reges,& quosque alios Regulos & dominos,vt maiores suos imitati,Ecclesiam sanctã & cultũ Dei, ministrosq; illius quo à Deo prouecta recipiãt obseruẽt.VII.quod per illa verba 5.partis (Quiurisdictiones,&c.)prouidet indẽnitati fructuum ecclesiasticorum,cui vt sit locus,debent concurrere quinque.Primum,ꝙ fructus reditus ecclesiastici & non profani etiã si ad Ecclesiasticã pertineant iuxta Caiet.vbi.3.c.27. ꝙ est intelligendum de bonis non pertinentibus ad eũ quatenus est Ecclesiasticus,neque ratione beneficij arg.c.Nouerint 10.q.1.& c.Cum dilectus de rer. par. II. Quod capiantur tanquã reditus Ecclesiastici. III. Quod pertineãt ad aliquẽ. IIII. Quod capiãtur absq; licentia Sedis. V.Quod capiãtur authoritate & potestate vsurpata iuxta Caiet.vbi 3.Quare latrones & milites qui rapiunt eos vt quæ alia bona,non incurrunt hanc cẽsuram, neque qui minoratoria sine pedagia exigunt à clericis sicut & ab aliis laicis, nulla habita ratione fructuum aut bonorum ecclesiasticorum, Neque qui capiunt eos à tempore vacationis secundum Caiet.cui non assentior.Tum quia nemo dixerit,quod capiens fructus sed. Apost.vacantis non contineantur,ob cõtenta in excõicatione,neque eadem ratione capientes bona conuentus Monast.neque communia conuentui & prælato,quæ tamen ad nullam personam pertinent. Tum quia fructus vacationis tempore obuenientes pertinent ad successorem, & durante vacatione ad commendatarium vel œconomum, vt late vt in comment.Non licear 12.q.1.Tum denique quia potest dici,quod verbo(personas)hic posito significantur etiam fictæ ob paritatem æquitatis & rationis arg. gloss.solen.in c.si post-

quam

quam de elect. lib. 6. XV. fertur in hæc verba.

70 Excõicamus omnes magistratus &c. ac Cancellarios, Vicecancellarios, Notarios, scribas ac quoscũq; executores se intromittentes in causis criminalibus cõtra personas Ecclesiasticas, illas capiendo, processando, seu sententias cõtra illas proferendo, vel exequendo, etiã prætextu quoruncunq; priuilegiorum à sede Apostolica concessorum quibuscunque Regibus &c. concessis non obstantibus, reuocantes ex nunc quatenus opus sit prædicta priuilegia per quoscunque Rom. Pont. decernentes &c.

Declaratio. I. Quod hæc excõicatio fertur ad euendam iurisdictionem Ecclesiasticã in causis criminalibus, sicut superior ad tuendã in ciuilib. II. tollit priuilegia data etiam regibus per quod dubitari posset de iudicibus Galliarũ qui iudicant clericos pro portu siue delatione armorum, & aliis casibus quos vocãt priuilegiatos, equidem arbitror difficile eos ab illis absterreturos, siue quod præsupponant priuilegia illa esse remuneratoria obsequiorum à se magnis impensis sanguinis & substantiarum præstitorum, siue quod sint immemorialia, & super eminibus leuibus concessa, arg. eorum quæ not. Inno. in c. Nouit de iud. cum late additis ibi à Panor. Fel. & Dec. siue alia, quod iudicio S. D. N. relinquo. XVI. fertur in hæc verba.

Excommunicamus omnes illos qui per se vel alium, directe, vel indirecte, de facto occupãt vel hostiliter inuadunt in toti vel in partem almam Vrbem, & cæteras terras mediate vel immediate sedi Apostolicæ subiectas, (quarum propria nomina causa breuitatis hic non transcribuntur) & raptores supellectilium, librorum & scripturarum, & aliorum bonorum Cameræ & Palatij Apostolici ex eodem palatio ablatorum infimitare Rom. Pom. & sedis Apost. vacationis tempore, & illorum detentores, ac quoscunque alios ad quorum manus bona prædicta quocunque titulo scienter peruenerint.

71 Declaratio. I. Quod includit factionẽ quæ existens extra aliquas Ciuitates Papæ, & vi armata irrũpit in aliquam earum inuicta altera factione intra eam existente, per rationes Cajet. d. c. 17. Porro, in §. declarantes, declaratur ꝙ absolutio prædictarum excõicationum sub nulla absolutione generali quamlibet solenniter facta comprehenditur, nisi vt ibi dicitur prius à præmissis cum vero proposito vlterius similia nõ committendi deliberauerint ac quoad eos qui cõtra libertatem, vt præmittitur, statuta fecerint, nisi prius statuta, ordinationes, cõstitutiones, pragmaticas, & decreta huiusmodi publice reuocauerint, & de archiuis seu capitularibus locis aut libris in quibus annotata reperiuntur

perantur, deleri & cassari ac nos de reuocatione huiusmodi temores fecerint, & in eo. §. fit declaratio, & protestatio ad iuris fed. Apostolicæ cõseruanda maxime ponderis in hæc verba. Declarantes in præmissis omnibus, & singulis & aliis quibusque iuris ib. sed. Apost. S. R. E. vndecunque & quomodocũque 72
dubitatis vel quærendis, per quoscunque actus contrarios, vel quomodolibet præiudicantes tacitos vel expressos à nobis vel d. Apost. quomodolibet facta, aut quemcunque temporis curlapsu, seu patientiam, vel tolerantiam nostram nullatenus præiudicari debere, aut quomodolibet posse. Non obstantibus quibuscunque priuilegiis concessis aliquib. cuiuscũque dignitatis existat, etiamsi Pontificalis &c. etiam sub prætextu quod per eam contractus aut remunerationis, & cũ quibuscunque clausulis etiam derogatoriarum derogatoriis, etiam quod excõicationes vel interdicti non possint per litteras Apostolicas nõ facientes plenam &c. Necnon consuetudinibus etiam immemorialibus, aut præscriptionibus quantuncunque longissimis & aliis quibuslibet &c. & quæ quoad hoc eorum omnium & singulorum tenores acsi de verbo &c. præsentibus pro expressis haberi & omnino reuocamus.

Post hæc autem absolutio prædictarum excommunicationum reseruatur in hæc verba.

A quibus sententiis nullus per aliũ quã per Rom. Pont. nisi in mortis articulo constitutus absolui possit, nec etiã tunc, nisi de mãdato S. R. E. mãdato, vel satisfaciẽdo sufficienti cautione præstita etiã prætextu confessionalium seu quarumuis facultatum quibuslibet personis cuiuscũq; præeminentiæ, & quibuslibet Collegiis, & ordinibus etiã militiarum concessarum à nobis vel à prædicta sede à cuiusuis Concilij generalis Canonibus, &c.

Declaratio I. ꝙ hæc cẽsuræ includũt omnes etiã Imperatores, Reges & vniuersitates quib. illæ sunt aptæ, & ꝙ nulla consuetudo etiã immemorialis, nec præscriptio quælibet longissima, nec priuilegiũ etiã per viam cõtractus, vel remunerationis contractum cõtra eas prodest. II. Declaratio ꝙ satisfactio sufficiens 73
de qua loquitur, est intelligenda cũ limitatione de qua ff. eo. c. fin. & quod priuilegium in remunerationẽ vel contractum concessum, ex causa reuocari potest, quæ cõmunis opinio est in c. Nouit de iud & in c. 1. de prob. XVII. fertur in hæc verba.

Illos autẽ qui contra tenorẽ præsentium talibus absolutionis 74
beneficium impendere de facto præsumpserint, excõicationis sententiæ innodamus, eisque prædicationis, lectionis, administrationis sacramentorum, & audiendi confessiones, officia

inter

interdicimus, denunciantes eisdem non grauius contra eos spiritualiter, & temporaliter processuros, & quicquid egerint, nullius sit roboris vel momenti.

Declaratio I. Quod non comprehenditur hac censura confessarius qui obliuione, incogitantia, aut ignorantia non crassa absoluit, quia fertur contra præsumentē absoluere, de quorum numero non est qui sic absoluit per ea quæ diximus in repet. c. Accepta, oppos. 8. nu. 32. post Card. in cle. 1. de priuileg. q. 38. & per dicta Caiet. in sum. verb. excom. cap. 58. & 81. II. Quod absolutio huius excommunicationis, nō est reseruata Papæ, vt ex littera patet, sicut & ex bulla Martini V. quam ponit Ant. 3. par. tit. 24. c. 70. quamuis in bullis temporis Feli. & Caiet. fuisse reseruata, vt significat Fel. in c. Pastoralis. 5. Præterea. col. 4. de ord. & Caiet. vbi sup c 77. III. Quod ab ea potest absoluere ordinarius siue illa & aliæ latæ in bulla putentur, latæ à iure siue ab homine, quia sunt generales per dicta sup. eod. nu. 43. Equidem latas in bulla Iulij 3. quā in Hispano expolui, iudicaui esse latas ab homine, quia bulla non habebat vim legis quæ perpetuat c. fi. de of. dele. sed præcepti, & cum præcipiente finitur, vt in d. nu. 43. dictū est. At has latas per S. D. N. potius putarem dicēdas latas à iure, quia voluit eas non finiri sua morte, quæ vtinam ante dies Petri non cōtingat, Amen. Quæ autem potuerūt mouere S. D. N. ne hāc reseruaret, traditurus est vt mihi candide, ac amicissime significauit prædictus eruditissimus iuxta ac pientissimus Doctor Michael Thomasius, qui multa, quæ ego gratia breuitatis prætermitto, pleno copiæ cornu antiquitatibus relatis, pro sua in Remp. charitate mox præstolo subiiciet.

De excommunicationibus reseruatis Papæ, non contentis in Bulla Cœnæ.

Excommunicatio prima reseruata Papæ extra bullam Cœnæ, in canonem transgressores. nu. 75. II. in percussorem clerici. nu. 76.

Clerici percussio quæ excommunicat nu. 67. & quæ non. nu. 69. & quis clericus quoad hoc. nu. 79.

Absolui qui possunt ab Episcopo à canone si quis suadente. 17. q. 4. ob enormem percussionem. & qui ob mediocrem, & quod omnes possunt ob leuem. à nu. 87. vsque ad nu 90.

Percussio enormis, mediocris, & leuis, quæ dicantur nu. 91. & 92.

75 PRima in c. Nulli fas. 19. dist. in trāsgressores Canonum, sed quia restringitur ad eos qui transgrediuntur negādo Papæ potestatē ad condendos eos, hæc reducitur ad 2. bullæ Cœnæ.

Secunda in c. si quis suadente. 17. q. 4. per hæc fere verba, Si quis suadente Diabolo iniecerit manus violentas in clericum, vel monachum subiaceat excommunicationi, & à nullo præterquam à Papa nisi in articulo mortis, absoluatur & consulto Apostolico repræsentetur. 76

Declaratio I. Quod illa particula (si quis) comprehendit viros & fœminas iuxta gl. eius approbatā, iuuenes, & senes, cuiusquis ætatis habentes iudicium ad peccandum mortaliter c. 1. c. Clericos, & c. Pueris, de sent. excō. iuncta gl. Clericos, laicos, resipisco, c. de monialibus, & c. Cū illorum. eo. tit. II. Quod per verba (suadente Diabolo) colligitur & iniectio manus deberi adeo esse illicita, vt sit peccatū mortale. Quia nemo incurrit excōmunicationem maiorem per excommunicationē generis iuris vel hominis nisi peccet mortaliter iuxta dicta sup. eo. c. nu. 9. per c. Nemo, & c. Nullus. 11. q. 3. & quicquid dicat Cardin. ibi in art. 1. nostro iudicio raro contingit casus in quo iniectio sit lethale peccatū & non sit satis animi mali ad infectionē iniuriā quo incurratur hæc cēsura nisi quando percussor putet percussum esse clericū. III. Quod nō requiritur & iniuste immerita sed sufficit, & immerito, vel iniusto modo vel per quē non debet irrogetur, c. vniuersitatis. de sent. excō. IIII. Quid per (manus) intelliguntur etiam pugni, brachia, pedes, genua, & alia quælibet pars corporis, quia non exprimuntur magis vt excludantur reliqua mēbra, sed est instrumentū aptius ad percutiendū, & ita comprehenduntur omnes partes corporis per gl. sing. cler. 1. de præscript. verb. præsidentes. V. Quod dicitur manus violentas iniicere clerico qui immediate aut mediante instrumēto iniicit ei, aut rei eum tangenti, & per consequens qui eum percutit ense, baculo, aut alpergit puluere vel aqua, faliua, aut alia re simili iuxta glo. sing. in d. c. si quis, & etiā qui extrahit ē manibus, aut corpore aliquid vi, & qui capit. in carcerē coniicit, aut includit aliquo loco vnde egredi nisi cū pudore nō potest, aut ad frænos equi manus admouet, aut abscindit singulum ephippij, aut eum adeo furiose persequitur, vt cogat se dare præcipitē in flumen, vel aliud discrimen ad liberandum, iuxta mentem text. & Innoc. & communis, in c. Nuper, de sent. excō. gl. & aliorum in d. c. si quis. Palud. in d. dist. 18. & omniū eorum ibid. & S. Ant. 3. part. tit. 24. sed non si alias fugiens caderet vel vulneretur iuxt. S. Anton. in d. c. 1. §. 1. col. fi. quem sequitur Nau. verb. excommunicatio. 6. no. 3. cas. 7. quanquam Ang. verb. excommunicatio. 5. cas. 1. §. 10. contra tenet. VI. Quod sufficit excusare hanc iniectionem, si ea consequatur per d. c. mulieres. 77

de sent. exc. vel consilium, auxilium, vel fauorem ad id præbere
arg. c. Quantæ, de sent. excõ. per locum à fortiori aut ratifica-
re eam, si eius nomine facta fuit, alias non. c. Quum quis. de
sent. excõ. lib. 6. cum ei annot. quamuis enim prædictus canon
de solo iniiciente loquatur, extenditur tamen ad prędictos ra-
tione tacta supra eo. c. nu. 51. Idem si non iussit sed dixit suis se
vindictam eius expetere, credens vel credere debens quod ex
hoc illi mouerentur ad percutiendum quia licet non dicat eo
animo, prouidere tamé debebat eos eo animo dictũ putaturos,
arg. c. pen. de Homic. li. 6. Ité qui ex officio possunt & tenentur
propulsare percussionẽ, & non propulsant. d. c. Quantę, & com-
munis ibid. Caiet. verb. exc. c. 10. Imo quoad forũ externũ qui-
libet alius qui videt facinus esse manifestũ, & se posse cõmode
obuiare & non obuiat per d. c. Quantę noue declarata per nos
in c. Non in inferenda. 23. q. 3. & 5. eo. c. 24. nu. 17. Et etiam mi-
nistri iustitię laicę qui inquantũ tales percutiunt eos, nam etiã
si leniter percusserint, ad Papã sunt remittendi iuxta Pan. in c.
si vero. 1. de sent. excõ. & Steph. in repe. cle. 1. de offi. ord. reg. 3.
fal. 3. Imo & ipsemet clericus qui se iratus percutit arg. c. si non
licet 23. q. 5. cum limitatione posita 5. c. 13. nu. 11. sed consentiens
vt ab alio percutiatur nõ est excommunicatus, quanquam po-
test excõmunicari per c. Contingit. 1. de sent. excom. & probat
consentientes se percuti excommunicandos esse. VII. Quod
per (clericũ) intelligitur non solum qui sacro ordine, sed etiam
qui prima tonsura est prædituc. Clericos. 21. dist. c. Perlectis,
25. dist. & c. Cum cõtingat, de ætat. & qualit. quãuis sit coniuga-
tus modo cũ vnica & Virgine, & gestet habitũ & tonsuram cle-
ricalẽ, c. 1. de cler. coniug. lib. 6. & quãuis sit excõmunicatus, sa-
spensus, irregularis, & etiã depositus verbo, nisi sit degradatus
realiter iuxta Pan. & Cõmun. c. Ex parte de cler. coniug. vel in-
corrigibilis c. Cũ non ab homine de iudic. VIII. Quod per
(monachũ) intelligitur quilibet religiosus professus religionis
approbatę c. Cum illorũ de sent. excõ. & quęlibet religiosa de
monialibus, eo. tit. quilibet ité conuersus, aut nouitius alicuius
religionis approbatę c. Nõ dubiũ de sent. excõ. c. Religiosos eo.
tit. lib. 6. & etiã ij quos appellant Beguinos, & fratres tertij or-
dinis S. Dominici, vel S. Fracisci qui viuũt gregatim & gestãt ha
bitũ religionis vt sentit Ro. dec. 131. in antiq. & dixit Faly. in c.
2. de for. cõpe. & in lib. quãdo literę Apostolicę, &c. limit. 4. quã
quã aliud dicat Caiet. in d. c. 10. & vetũ esse posset iuxta ius cõ-
mune, sed nõ iuxta priuilegia & consuetudinẽ, & stilum Eccle-
siæ Romanę, & etiam Eremita iuxta glo. c. Qui vero. 16. q. 1. quę

vera est si subiectus sit alicui superiori qui gaudet hoc priuile-
gio Syl. verb. Ecclesia. q. 5. & verb. Eremita. q. 1. I X. Quod in ar-
ticulo mortis nõ solũ Episcopus vt hic tex. habet, sed etiã qui-
libet alius sacerdos simplex si Episcopus adiri non potest, potest
absoluere ab hac excõmunicatione, & à quauis alia per supra
dicta c. 26. nu. 26. & ꝑ articulus mortis definitur supr. c. 2. nu. 8.
Fiunt autem multæ manuũ iniectiones in clericũ ab hac cẽsura
excepta, prima iocosa & ludicra, c. 2. de sent. excõ. etiã grauis, in-
quacunque animi iuxta mentẽ Richar. in 4. dist. 18. ar. 21. q. 5. quia id nõ
fecit suadente Diabolo, ꝑ expositi dictus canon, vt dictum est
supra c. 26. nu. 11. Probabili ignorantia clericatus c. si vero, 2. de sent.
excõ. aut quia nocte percutit quãuis rebus illicitis daret operã,
quicquid dicat Syl. verb. excom. 6. 6. not. 4. cas. 2. absq; textu, &
ratione ad id idonea. Dixi (probabili) quia alias nõ excusaret, vt
si videt tonsurã & non credit esse clericũ iux. gl. d. c. si vero 2.
nu. 11. Percussio eius qui ter monitus habitũ clericalem non de-
posuit c. Contingit. 2. de sent. excõ. I I I I. & V. Eius qui se immi-
scet militaribus, vel secularibus actibus, ter monitus non ab-
stinet, etiã si gestet habitũ, & tonsurã clericalem c. In audientia,
de vit. & c. fi. de vit. & hon. Cler. Quæ tamé trina monitio facien
da est cũ interuallo aliquorũ dierum, nec sufficeret vna pro tri-
bus iuxta gl. sing. cle. 2. eo. tit. & Pano. in c. fi. eo. tit. & Lud. Rom.
in 5. 719. quicquid dicat Bonif. in cle. 3. de immun. eccle. pag. 8. 81
col. 1. Eius qui relictis habitu & tonsura, turpibus, & enormibus
delictis gestet, licet non admonitus iuxta cõmun. quam Septh. Auf.
in repe. cle. 1. de offic. ord. notab. 3. reg. 1. fal. 19. dixit se bis vidisse
obtinuisse Tolosæ, & si Panor. & Card. teneãt oppositũ in c. Per-
lectis de sent. excõ. V I I. Bigami. c. 1. de Bigam. lib. 6. V I I I.
Coniugati etiã cum vnica & Virgine, sed nõ gestantis vestem
& tonsuram clericales c. 1. de cler. coniug. lib. 6. I X. Degradati
realiter. X. Depositi verbaliter, & incorrigibilis. c. Cum non ab
homine de iudic. X I. Eius qui priuilegiũ clericale quoquomo-
do amisit Sthep. Auf. vbi 3. reg. 3 fal. 6. X I I. circulatoris siue
saltatoris & scurræ per annũ, vel si ter monitus ante nõ absti-
nuerit c. 1. de vit. & honest. cler. lib. 6. X I I I. Exercentis per se taber-
nam, vel saniẽ publice si ter monitus nõ desistit cle 1. de vit. &
honest. cler. X I I I I. Qua percutit principaliter, vt corrigat tan- 82
quã magister, pater, herus, propinquus, senex, aut superior, in
culpa c. 1. c. Cũ voluntate de sent. excõ. gl. opt. l. 1. C. de emend.
quod non modo principaliter non fiat odio, malitia, vel ira, & per-
cussio sit moderata saltẽ iuxta suũ propositũ, & modo castigatus

non habeat ordinem sacrum iuxt. Panor. in d.c. Cum volũtate, nisi sit magister iuxta Angel. verb. excommunicatio. §. 10. vel pater iuxt. communem in d.c. cum voluntate, quã sequitur Syl. verb. excõicatio. 6. no. 1. par. 18. stricto iure idẽ posset dici de alijs 1.&c. Ex tenore, de sent. exc. aut sui honoris quando fuga ei effet ignominiosa Panor. in c. Olim. de rest. spol. & Caietan. in sum. verb. excõicatio c. 10. not. 6. XVI. Quę est necessaria ad iuste recuperandũ bona quę iniuste capta clericus asportat vel vi occupat. d.c. olim, de rest. spoliat. & qua detinetur clericus debitor fugiens aut fugam præmeditãs ad præsentandũ suo prælato iuxta Panor. & communem in c. Cum non ab homine de iudic.

83 XVII. Qua minister iustitię secularis qui capit clericũ in delicto flagranti, vt illũ presentet suo prælato iuxt. Pan. & cõmunem in d.c. cũ non ab homine, vbi late post Dec. nu. 10. diximus, aut inuentũ noctu, modo præsumat probabiliter illũ aliquod scelus intendere, aliàs secus, vt quia fert lumen, vel habet focũm, vel est persona à tali suspicione omnino aliena & modo iustũ modum in capiendo non excedat, puta si permitteti se sponte capi, & duci quiete de industria pugnos impingit, aut calcet, gl. iuncto tex. c si clericus de sen. excõ. lib. 6. aut mittit in carcere eum qui offert fideiussionem præsentandi se, q̃ non potest facere etiam iudex ecclesiasticus, nisi granitas delicti, vel alia iusta causa id exigat. d.c. si clericus & ibi omnes. XVIII. Qua volens delinquere arcetur vel qua liberatur ab inimicis vel alio incõmodo c. Ipsa pietas, 23. q. 4. & c. cũ beatus. 45. dist. XIX.

84 Qua in suam necessariã defensionem ei ensem aufert, aut qua cogit equo desilire, quo super eo fugiat iuxta S. Ant. 3. par. tit. 24. col. 4. XX. Inuenti inhoneste cũ vxore, matre, sorore, aut filia legitima, vel naturali c. si vero, de sent. excõ. etiam si mutilet eum aut occidat, iuxta communẽ ibidem, licet Forneri contradicat in lib. de vlt. fi. illat. 11. modo id ex continenti, & passione subita faciat. Sylu. verb. excõ. 6. not. 4. cas. 16. Dixi (cũ vxore) quia secus in coniunctis remotiori gradu vel cũ filia adoptata secundum cõmunem, sufficit autẽ quod inueniat amplexantes, osculantem, aut in loco suspecto, quatenus non inueniat in ipso opere carnali iuxta communem modo fraus absit, quæ non abest quum maritus & vxor conueniunt, vt dolo accelerent ad voluptatẽ vt afficerentur iniuria arg. auth. si quis C. de adult. XXI. Qua detinetur clericus domi inuentus honeste colloquendo cum vxore post monitionẽ, vt ab ea re abstineret, modo nihil aliud

aliud mali ei faciat quam detinere spatio viginti horarum conmunarum ad tradendũ suo iudici iuxta gl. d.c. Cum non ab homine & l. Capite quinto, ff. ad l. Iuliam. de Adul. Nam si percutiens, esset excõmunicatus iuxta Angel. verb. excom. 5. §. 19. quod potius videtur textui d.c. si vero, quam eius oppositum, quod tenet Syl. verb. excõ. 6. cas. 10. XXII. Qua mulier percutit clericum de stupro tentantẽ defendendę suę castitatis causa, modo tentatio fiat facto, & non solo verbo, quia tunc non liceret nisi defensio verbalis Angel. vbi vsupra. §. 11. & Steph. in d. arg. fal. 6. ob quod pridem respõdi excommunicationem incurrisse quandã monacham nobilem quæ impegit alapam clerico cuidam nobili quod eam ex amore formosam appellasset.

XXIII. Tam subita vel tam parua quod illata laico nõ esset mortalis iuxta sententiam omniũ quam optime explicat. Caiet. vbi supra c. 10. XXIIII. Qua prælatus capit suũ clericũ per se vel alium etiam laicum, aut verberat per se vel alium clericum in pœnam probabili suo iudicio iustam. Dixi (suum) quia 86
secus si alienum arg. l. fin. ff. de iur. omn. iud. & c. 1. de const. lib. 6. Dixi (alium clericum) quia licet possit capere per laicum, c. vt clericos de sent. excom. lib. 6. & c. si clericus eod. tit. lib. 6. non tamen verberare, nisi per clericum vel monachũ, neq; etiam per alios si ipse per se commode potest facere. d.c. Vniuersitatis, de sent. excõ. excepto Episcopo qui non debet verberare suos ministros c. Non liceat. 86. dist. nisi quando non adesset alius ad id faciendũ glo. ibid. Vnde sequitur incurrere excõmunicationem illos per quos iudex Ecclesiasticus torquet clericos nisi deessent clerici ad id idonei iuxta Pan. in c. Vt famę, & c. Vniuersitate de Sylu. verb. excõ. cas. 11. quanquã vt dixi alias in d.c. vt famę. 87
Ecclesiasticus qui consuetudinẽ sequutus torquet aut cedit clericũ per laicũ, non est excommunicatus licet peccet vt dixit Anch. in d. reg. 3. fal. 2. quia consuetudo & si non excuset à culpa, excusat tamẽ à pœna iuxta gl. in c. Cũ venerabilis, de cõsu. pœnam) saltem ordinaria, licet forte nõ ab extraordinaria, vt post Dec. in d.c. 1. de cõst. diximus. XXV. Qua iuste eiicit ab Ecclesia excõmunicatum, aut aliũ diuina officia turbantẽ, c. Veniens de sent. excõ. & cle. grauis iuncta glo. eo. ti. XXVI. Qua sine sede Apost. cum qui sine canonica electione Cardinalitii occupat. c. si quis pecunia. 79. dist. XXVII. Qua pro munere inducto indulsit & cõtinet Cardinales cõclaui ad eligendũ Pont. c. vbi periculũ. 5. Præterea de elect. lib. 6. XXVIII. Qua audet & tentat ferire etiam iaculando, & non ferit, quia erras.

Porro multi possunt ab Episcopo ab hac excommunicatione

absolui, puta morti propinquus per idē c. si quis suadēte, mulier cuiuscunq; cōditionis sit, c. mulieres. de sen. exc. membra sua captus, scilicet claudus, cœcus, &c. iux. com. ibidē ægrotus perpetua vel diuturna ægritudine nequiens iter facere, puta tertiana, quartana, vel podagra per no. in d. ca. ea noscitur. Rosel. verb. Absolutio. 2. §. 19. qui ante pubertatē eā incurrit, licet post eam solutionem petat. c. 1. & fi. eo. tit. senex ob c. ea noscitur. & c. Quānis cum eis annot. de sen. exc. qui iudicio Episcopi videtur non posse ad sedem Apost. venire iuxta mentē Inn. in d. c. Quānis. adolescens cui iter esset discrimini Ang. verb. exēō. 5. cal. 1. §. 56. ꝙ nullo iure probat, nec Panor. quē citat ait in d. c. Ea noscitur. Pauper arte qua iter agēdo vti nō potest, viuens, c. Quod de iis, & c. Quānis de sen. exc. quia non tenetur mendicare si alias nō est mendicus, alioqui sic, nisi mēdicando sibi & cōiugi prouidere, & iter faciēdo id præstare nō posset iuxta Io. And. & Panor. in d. c. Ea noscitur. Qui ob inimicitias vel alia iusta impedimēta iudicio boni viri sedem Apost. sine periculo vitæ adire nequit. c. De cætero eo. tit. etiamsi sua culpa inciderit in ea arg. no. per Bar. in l. r. ff. de iis quib. vti ndi. & Fel. in c. cū oporteat. de accus. col. 4. post Pan. ibidē filiusfamilias, id est, qui est in potestate patris nō valens ire ad Papā sine præiudicio eius. c. mulieres. de sen. exc. & Panor. ibi nisi pater cōsentiat vel emancipetur, seruus nisi Dominus consentiat eius ad Apost. sed. profectioni vel manumittatur. c. relatum. de sen. exc. quicquid dicat ibidem Pan. vt probat Syl. verb. absolu. tio. 4. in fi. dubio. 6. Dixi (seruus) quia secus est in famulo libero. percussor itē potens aut tam delicatus, vt nō posset sustinere iter adeundi Romā, ꝙ arbitrio Episcopi relinquetur iuxta glo. 89 eiusdem. ca. Tales enim non sunt mittendi Romam, sed prius consulendus Papa, & obediendum eius imperio quicquid dicat gl. iux. Pan & Fel. in eo. c. Mulieres ni fuerit periculum probabile mortis in mora, quia tunc absoluendi sunt alij qui fuerint in eodem periculo. ij tamen & quilibet alij quibus iustū adest impedimentum iudicio probi viri quo minus adeāt sed. Apost. vel nuncium à latere qui etiā potest absoluere. c. Ad eminentiam. de sen. exc. & c. pe. de offi. dele. possunt absolui ab Episcopis quamtumuis negent Inn. Anch. Card & Pan. in d. c. Quānis vt ait Fel. ibid. neruose & Sylu. verb. Absolutio 4. dubio 4. modo pro viribus satisfaciāt, & iurēt sublato impedimēto se præsentaturos apud sed. Apost. iux. c. Quamuis. c. Quod de his de sen. exc. Qui postea nisi se præsentēt quā citius cōmode poterunt, recidūt in eādē excōicationem. c. eos qui de sen. exc. lib. 6.

Ad pri

mam vero 7. quæstionum hic quæsitarū Respon. ꝙ non solum excōicatus ob percussionem clerici, sed etiam ob aliam quamlibet causam cuius absolutio est reseruata sedi Apost. potest absolui ab Episcopo, si ob iustum impedimētū nequeat eā adire. Quia in omnib. generaliter loquuntur Fel. & Syl. suprà cap. 1. & in omnibus eadē ratio idē ius suadet. Ad 2. puta quātis poris debeat esse impedimentū, vnius an plurium mēsiū, vel annorū? Resp. quæstionē nouam, & grauē esse: qua maturē pēsa, videtur primo, nō esse habendā rationem appulsus, sed discessus, alioqui omnes pene Hispani haberēt impedimētum duorum triumve mensiū. 2. sufficere impedimentū tanti tēporis quantū est necessarium à discessu ad appulsum: Tum quia operat ecclesia, ne agēs ꝙ in se est, ob impedimētum in excōicatione moriatur, c. qua frōte, de app. Tū quia nō videtur posse determinari tēpus aptius omnibus casibus, & cōformius canonibus. Tum quia falso existēte impedimēto nulla erit absolutio, & si cessante impedimento nō arripit iter, recidit in eādem excōicationem d. c. Eos. Per quę duo, cessāt occasio fingēdi falsa impedimēta, & intentio matris Ecclesiæ seruatur. Ad 3. iustū impedimētum esse, habere cūrā animarum, & iuste timere eas ob suā absentiam notabile dānum accepturos, nisi posset cōstituī idoneus Vicarius. Ad 4. ꝙ non potest absolui ab Episcopo, qui licet ad sed. Apost. ire nequeat, potest tamē adire legatum, vel alium eius ad id priuilegio munitū. Ad 5. ꝙ iustum habet impedimētum is qui ire nō potest, licet pro absolutione mittere possit: nō enim ad id ius eum obligat, sed vult, vt si possit, vadat. Ad 6. quòd tale impedimētum habet, nō valens ire, nisi aliunde nō poterit à simplice sacerdote, etiā si eū nūtius filius arg. c. Cæterū, & c. Pasce. 86. dist. Ad 7. ꝙ eiusmodi impedimentum absolui nō poterit à simplice sacerdote, etiā si eū nūtius vel Episcopus absoluere recusent, nō enim ad id potestatē habet, nisi in articulo mortis, in quo simplex sacerdos sit quoad hoc æquus Pōtifex. ar. d. c. si qs suadēte, & pulchre in cōc. Trid. sess. 14. c. 7. dicitur nullū casum esse reseruatū i mortis articulo.

Præterea absolui possunt per Episcopum à percussione meritō tamē enormi clerici simul viuētes in collegio. c. Quoniam, de vit & hone. cler. & religiosi. c. Monachi, de sen. exc. sed non possunt absolui à suis prælatis, clerici nō nisi à suo Episcopo secundum Pan. recep. in d. c. Quoniā, col. 2. Ianitor seu exequutor, marinus aut alius minister, qui vt custodiat fores, aut cohibeat homines, manus infert clericis absq; intentione lędēdi, & nō sine culpa, & læsio est leuis aut mediocris. c. si vero. §. offi-

cialis, de sen. exc. quanquã si est enormis, Papa absoluit, ab incursa vero ob paruã vel leuem omnes, c. Peruenit, de sent. exc. vbi tex. singularis. Non intelligitur in hac materia, per leuem percussionẽ illa quę non peruenit ad peccatum mortale, inquidem ob eam quę non est mortifera, non incurritur excõicatio maior, vt supra dictum est eo. c. nu. 9. sed ea quę est quidẽ mortifera, at collatione aliarum magis mortiferarum est leuis & non enormis, neq; etiã mediocris. Quæ vero sit leuis declaratur per extrauag. quæ incipit Perlectis, quæ adscribitur Papæ Io. 22. & perperã. Quoniã ante eius tẽpus eam allegauit Hostiẽ. in c. Peruenit, de sen. exc. sub finem, vbi tamen aiet respondisse sibi Inn. 4. se non fecisse eam, insulsius autẽ quidam eam tribuunt Pio 2. cuius exemplum iam diu Roma adducẽdum curauimus, & cuius præcipua verba sunt hæc, Perlectis &c. respõdemus percussionẽ leuem esse pugni, palmæ manus, pedis, digiti, aut baculi, aut lapidis quæ nullam maculam neq; suggillationem carnium relinquit, neq; abscindit mẽbrum sine effractione dentium, sine auulsione multorũ capillorum, sine effusione multi sanguinis. Nolumus tamẽ dicere q̃ huiusmodi leuis percussio vt pugni aut vnguis fiat atrox, ob multi sanguinis effusionem. Ad iudicãdum tamẽ quæ læsio sit leuis, mediocris aut enormis, volumus diligenter perpendi, non solum factum, sed etiam qualitatem eius, & modum percutiendi, & lędendi cum omnibus suis circunstãtiis loci, personæ, & aliis. Personę si est magister, iudex, prælatus, pater, patronus, aut dignitas, percussus iniuste à subdito, aut ab alio se viliori. Quia ex hoc interdum censentur graues iniuriæ quæ ex se sunt leues aut mediocres. Et quia conditio negotij non patitur integram determinationem huius rei, relinquimus tuo arbitrio vt declares quę sit leuis, & quæ enormis iniuria, admonentes vt potius declares in dubio esse percussionem grauem & ab ea non posse absoluere, quam declarando leuem esse occasionem præbeas lædẽdi ftum ecclesiasticum. Hucusque sunt verba extrauagantis.

91 Cui addimus primo enormẽ esse percussionem, qua quis interficitur, abscinditur mẽbrum, aut inutile vel quasi ad suũ munus efficitur: & illam ob quam factam in alia parte quã in naribus, vel alia vnde sanguis facile erumpere solet, desluit multũ sanguinis. Et illam quæ fit in proprium Episcopum, aut Abbatem, & quæ magno scãdalo est populo, vt declarat, & sentit Innocen. III. in dæ. Cum illorum. Et quanquam idẽ dicat gl. eiusdem, c. verb. Mutilationem, de quolibet excessu notorio, & idẽ asserat Syl. verb. Absolutio. 4. in prin. de ea quæ infertur in foro vel

audientia publica coram iudice, aut in oculo aut in facie secundum gl. aut in ecclesia, aut in dormitorio, non tamẽ credi potest id esse verum, nisi quando percussio est in se notabilis, & segnit aliquod magnũ scandalum. Quia Lap. & Card. in locis proxime citãdis declarant aliquas ex his non esse etiã mediocres, sed leues. II. addimus quod iniuria mediocris est, quę est media inter leuẽ, & enormem, & quia de hoc certa regula tradi non potest, relinquitur arbitrio Episcopi & etiã confessarij qui habent facultatẽ Episcopi iuxta Host. recep. ab omnibus in d. c. Peruenit, vt iudicent habita ratione circũstantiarum personarum, locorum, & temporum, cauendo ne iudicent leuem, eam quæ enormis est iuxta Pan. ibidem. III. quod Lap. in allegar. concluserit esse percussionem leuem à qua posset absoluere Episcopus, colaphum, quem impegit Capellanus quidã perpetuus Aretinæ ecclesiæ cuidã canonico in eadem ecclesia absq; sanguinis emissione, & quod Car. in consi. 24. concluserit percussionẽ clericorum qui sibi ipsis mutuo pugnos, & pedes impegerint in itinere, esse leues, à quib. posset absoluere Episcopus.

SVMMARIVM.

Excommunicatio 3. reseruata Papæ extra bullam Cœnæ est lata à delegato lapso anno IIII. in falsarios V. lata ab Episcopo in habentes bullas falsas &c. VI. in clericos admittentes excommunicatos à Papa nu. 93. VII. in incendiarios post denũciationẽ &c. VIII. in sacrilegos infringentes ecclesias. nu. 94. IX. in male eligentes senatorem Rom. X. in Clericos soluentes tallias, sed reuocata, nu. 95. XI. in sequentes Cardinales, nu. 96. & 97. XII. in vexantes excõmunicantium cognatos &c. nu. 98. & seq. XIII. in inquisitores male procedentes nu. 100. XIIII. in religiosos absque facultate administrantes certa sacramenta. nu. 101. XV. continetur in bulla Cœnæ, nu. 102. XVI. in facientes eligere sepulturas, nu. 103. XVII. in eos qui cogunt celebrare in locis interdictis. num. 104. XVIII. in absoluentes per cõfessionem. Sixti iij. XIX. in exeuterantes mortuos. nu. 105. XX. in dantes aut accipientes ob ingressum monasterij. XXI. in cõmittentes simoniam in ordine vel beneficio. XXII. in eos qui ab ordine mendi ad alium transeunt. XXIII. in eos qui asserunt hoc de cõceptione Virginis matris nu. 107. XXV. in delegatos qui male auctoritate alienationes Ecclesiasticas. XXVI. in septem genera personarum violantiũ monasticã. nu. 108 & 109. XXVII. in peregrinantes in Hierusalem absque facultate Papæ. XXVIII. in appellãtes à Papa ad futurum Concilium. XXIX. in Cardinales qui secreta manifestant. XXX. in prædicantes miracula falsa. XXXI. in Cardinales sede vacante symoniam committentes nu. 110. Consuetudo excu-

sat à pœna, licet non excuset à culpa nu. 106. F. Bartholomæus à Carranza Doctor doctissimus Archiepiscopus Toletan. ut. nu. 110.

93 TErtia excõicatio reseruata Papæ extrà bullam Cœnæ ponitur in c. Quærenti, de offi. dele. quod habet delegatum Papæ lapso iam anno ad exequẽdam suam sententiã diffinitiuã ei concessio, non posse absoluere ab excõicatione à se lata ob finitam eius iurisdictionem, & ita absoluit eius superior qui est solus Papa. cap. studuisti. de offi. leg. & c. sane. de offi. deleg.

IIII. Est, in cap. Ad falsariorum, de crimine falsi quod excommunicat falsarios de quibus dictum est sup. eo. cap. nu. 58. quæ quoad aliquos casus non continetur in bulla Cœnæ.

V. Est in cap. Dura, de cri. falsi. quod reseruat Papæ excommunicationem latam ab Episcopo in habentes literas falsas Papæ, si eas intra viginti dies non destruant vel non resignent.

VI. In c. significauit de sen. exc. quod reseruat Papæ absolutionem excommunicationis quam incurrunt clerici qui scienter communicant cum excommunicatis à Papa, admittendo eos ad diuina officia.

Declaratio I. Ad hanc incurrendam requiruntur sex secundum Caiet. vbi sup. cas. 38. primum quòd sit clericus. II. Quòd communicatio sit cum excommunicato à Papa. III. Quòd ad diuina officia admittat.

IIII. Quòd scienter id faciat. V. Quòd id faciat sine vllo timore etiã iniusto, qui licet non excusaret à peccato mortali, excusaret ab excõicatione secundum eundẽ, contra quẽ facit, ꝙ verbum illud, spõte, in quo se fundat, non probat id ꝙ ipse ait arg. c. super hoc de renũ. & c. ad audientiã de iis quæ vi quibus probatur satis spõte fieri dici, ꝙ sine metu iusto fit, etiã si interueniat aliquis metus leuis & non iustus: per ꝙ eius noua opinio tollitur efficaciter, quòd forum exterius, quãuis in interiori seruari posset in tali metu qui est causa sine qua non fuisset excõicatum, quia talis metus quoad illud forum exequatur iusto. VI. quòd sit excõicatus à Papa iudicialiter, aut nominatim secundum omnes, vltra ꝙ hodie requiritur denũciatio per extrauag. Ad euitanda, relatam suprà eo. cap. nu. 35.

VIII. in c. Tua de sen. exc. quòd reseruat excommunicationem latam & denunciatam in incendiarios.

94 Declaratio I. Quòd d. c. tua non excõicat neq; iubet denũciari vt c. Cõquestus de quo in VIII. Sed solum ꝙ denũciati non absoluãtur nisi à Papa, & ob hoc nõ probat esse excõicatos à iure. II. quòd Caiet. vbi sup. c. 22. quem pridem sequuti sumus

sumus in d. c. Tua, & nunc etiam sequimur, recte dixit nullum esse canonem qui excõicet incendiarios etiam ecclesiarum licet gl. d. c. Tua & Cõmunis Pan. & aliorum ibidem. Ant. 3. par. tit. 14. c. 11. Steph. cle. 1. de offi. ord. & de po. eccle. n. 58 contrariũ tenent in incendiario ecclesiæ, sed sine textu & ratione sufficienti quæ defendi non potest, nisi id haberet consuetudo, & meatur quod illa tolerata, & approbata à prælatis vim habet legis vel statuti excommunicantis per d. 5. eod. ca. num. 5.

VIIII. in c. Conquestus, de sent. exc. quod habet excommunicatos esse sacrilegos qui effringunt, & spoliant ecclesias.

Declaratio I. ꝙ illud c. non excõicat sed præsupponit esse excõicatos, siquidem iubet denunciari eos vt tales arg. c. Pastoralis 5. verum, de app. II quod duo requiruntur ad incurrendam illã f. perfringere & rapere siue furari Pan. in c. fi. de furt. Ant. vbi 3. c. 12. & Caiet. vbi 5. c. 21. & ob id qui effringit crucem, sacrarium, aut perpetrat alia similia nefaria scelera, & nõ furatur, non incurrit ea. III. Quod per ecclesiã intelliguntur monasteria, hospitalia, & reliqua ædificia pia, Pan. in d. c. Tua auctoritate Episcopi ad id sacrata, & non alia secundũ eundem in d. c. Conquestus, Arg. c. Ad hæc, de relig. domib. IIII. Quod is dicitur effringere ecclesiã, qui effringit vel effodit parietem, aut effregit fores, diruit seras, & qui impellẽdo vel quouis alio modo violẽto ingressum sibi parat. Sylu. verb. excom. 7. cas. 8. non autem qui referat eas claue, siue eam surripuerit vel extorserit, sine non iusta sententiam omnium. V. Quod non sufficit denunciatio generalis iuxta dictam extrauag. Ad euitanda.

IX. Et prima libri sexti in c. fundamenta de elect. lib. 6. ex- 95
communicat cum reseruatione eligẽtes in Senatorem Ro. aliquem Imperatorem, Regem &c. Comitem, procerem aliquem potentia, aut alium dignitate insignem, aut fratrem, aut filium &c. & huiusmodi electos qui sine consensu Papæ se intrudunt in illud, & qui obtemperarint, & qui præbuerint auxilium, &c. De quo quia est de raro contingentibus, nil amplius.

X. in c. Clericis de immunit. eccl. lib. 6. excõmunicat clericos qui pendunt vectigalia, decimas, vel tallias, secularibus, sed reuocata fuit à clem. 5. clem. 1. de imm. eccl.

XI. In c. fœlicis, de pœn. lib. 6. excõicat cum reseruatione 96
eum qui infectatus fuerit, percusserit aut cœperit tanquam inimicus aliquẽ Cardinalem, aut comitatus fuerit eũ qui hoc patrauit aut mandauerit, aut id ratum habuerit, aut dederit consilium vel fauorem, aut sciens receperit, aut defenderit, etiã si ob aliud esset antiquiore iure excõmunicatus. Principem item & domi

& dominum & gubernatorem quemlibet,& suos ministros qui contra prædictos non obseruauerint suam constitutionem intra mensem postquam sciuerint.

97 Declaratio I. Quod hæc extenditur nunc ad Archiepiscopos & Episcopos per Bullam Cœnæ Domini. II. ℣ infectantes, Domini, Iudices, & officiales negligentes &c. qui non percutiunt etiam si id maxime velint non incidunt in d.c.si quis suadente, sed in hoc sic. III. Quod quicquid dicat Syl.& quos ille refert verb.excõicatio.7.cas.11.Qui iubet alicui vt infectetur Cardinalem tãquam inimicũ, non incurrit nisi consequuta infectatione, sequuta vero, sic, quãuis nulla consequatur percussio, licet qui iubet percutere, non incurrat nõ sequuta percussione. Non quidem per rationes Syl. sed per d.c.eo, c.nu.12. puta quia iussio percussionis prohibetur vt accessorium illi: & ita non sequuta illa, iussio nõ habet effectum, sed iussio infectationis est accessoria illi, & ita illa insequuta, etiam si nõ sequatur percussio, impleta est iussio eius. IIII. Quod excusantur principes, Domini & iudices si incipiant procedere intra mẽsem postquam sciuerint, quamuis non fiat processus, neque puniant.

98 XII. In c. Quicũque, de sent. exc. lib. 6. excõicat cum reseruatione omnes qui facultatem tribuerint alicui interficiendi, capiendi aut vexandi personas aliquorum aut eorum facultates, aut suorum, eo ℣ tulerint sententiam excõicationis, suspensionis vel interdicti, contra Reges, &c. aut contra quoscunque aliios eorum ministros, aut contra alios quoslibet, aut illos quorum ratione eiusmodi sententiæ promulgatæ fuerunt, aut eos qui obseruant, aut qui nolunt communicare cum sic excõmunicatis, nisi antequã dicta facultas exequutioni mandetur fuerit reuocata ab eis. Aut si eius occasione iã sunt occupata bona, & intra septem dies non restituãt aut satisfaciant. Excõmunicat etiam eos qui vsi fuerint tali facultate, aut proprio motu fecerint aliquid ex prædictis. Et si duob, mensibus perseuerauerint in dicta excõicatione, nõ possunt absolui nisi à Papa.

99 Declaratio I. ℣ ex sola datione facultatis non incurritur eam, neque etiã ex eius exequutione, si ante exordiũ reuocetur, neq; etiã si post exequutionem, si ea solum fiat in bonis, & illa intra septem dies restituantur, vt recte adnotauit Caiet. vbi s. cas.36. II. Quod ex Syl. verb.excõicatio.7.cas.11. colligitur ℣ suo libro deerant illa verba (& quoslibet alios) quia restringit textum ad excõicationes latas contra solos prædictos dominos, & eorum ministros, contra verum tenorem huius textus. III. Quod iuste vexando non incurritur ista excommunicatio arg. l.1.ff. de Appell. & c. Vt debitus honor co. tit. iuxta Caiet. ℣

nostro iudicio locũ habet etiã qñ ob vindictam, & odiũ vexat. Sã non plus & alio modo quã iustitia postulat arg. c. Cũ mini 23.q.5.& ℣ omnes filij, famuli, aut cognati excõicantis dicuntur sui in hoc casu iuxta Io. And. & cõmunem in d.c. Quisq; & etiã (nostra sententia) eius intimi amici, & omnes illi quorũ grauamẽ videtur grauanti esse grauamen excõicantis, eam de causa id facit, siquidẽ negari non potest esse suũ gravamẽ quoad hãc constitutionẽ, & eius rationẽ, quæ eos omnes comprehendit arg. l. Illud. ff. ad l. Aquil. & c.2. de Transl. prælat.

XIII. In clem.1. in §. Verum de hær. cũ reseruatione excõi- 100
nt inquisitores & alios deputatos officio inquisitionis ab Epi-
copo qui odio, amore, aut lucri vel cõmodi temporalis gratia
ontra iustitiã & suas conscientias omittunt procedere contra
liquem vbi fuerit procedendum super huiusmodi pranitate,
ut ob easdem causas & eodem modo imponẽdo hæresim aut
mpedimentum officij præfati, præsumunt vexare aliquem.

Declaratio I. Quob ad incurrendam hãc, est necesse vt sit Inuisitor, aut deputatus ad eius officium ab Episcopo, quia ipse Episcopus solum incurrit suspensionẽ officij in tres annos per eundem §. verum, & ℣ non procedat quando & quomodo debet, aut procedat vt non debet, & quod hoc faciat contra iustitiam & suam conscientiam, illud esse iniustum, & ℣ hoc faciat, odio, amore, fauore, aut lucro, iux. Card. in d. §. Verum, vbi textus & Caiet. vbi s. cas.3. quia non satis esset facere ignorantia, more, aut ad euitandum scandalum iux. gloss. in d. §. verum.

XIIII. In cle.1. de priu. Excõicat cum reseruatione religiosos 101
ne sine licẽtia expressa presbyteri parochialis præsumunt administrare clericis vel laicis sacramẽtum vnctionis, aut Eucharistiæ, aut benedicere nuptias aut absoluere excõicatos à canone præterquam in casibus à iure aut priuilegiis Apostolicis sibi concessis, aut à sententiis promulgatis, à statutis prouincialibus aut Synodalibus aut à peccatis à pœna, & culpa.

Declaratio I. Quod ad incurrẽdam hãc, est necesse ℣ sit religiosus, quãuis non sit exẽptus neq; professus iuxta Card. in d. cle.1.q.3.& 4.& ℣ nõ sit rector seu curatus Ecclesiæ parochialis iux. mentẽ Fel. & eorũ quos citat in c. Cũ quidã col.2. de iudic. quamuis glo. dubitet in eadẽ cle.1. vti prudẽ super ea dixit, quicquid dicant ibid. Card. & Imo. II. Quod satis est vt in 102
licentia exprimatur sacramentũ cuius causa petitur etiã si non exprimantur nomina personarũ iux. gl. d. clem.1. receptam. III. Quod est necesse vt faciat aliquid ex quinq; hic expressis per præsumptionem. Et non sufficit facere id per ignorantiam vel

credat

credulitatē ꝙ parochus id æquo animo feret, saltē quoad forū conscientiæ secundū Card. in d.cle. 1. q. 38. & ea quæ nos diximus 3. eo. c. nu. 74 & latius in repet. c. Accepta, oppos. 8. de rest. spol. n. 32. 3. II. Quod sufficit vt vnus religiosus administret eu charistiā alteri religioso exēpto. Tum quia non est subiectus presbytero parochiæ, quā subiectionē videtur præsupponere textus esse ad hoc necessariā iux. Caie. vbi 3. cas. 64. Tū quia ille nō est clericus neq; laicus de quo textus loquitur secūdū Car. in d. Cle. 1. q. 7. quāuis oppositū, sed non iuste, teneat Syl. verb. excōicatio. 7. cas. 14. V. Quod per presbyterū parochialē intelligitur Rector, quāuis nō sit initiatus ordine miss. e arg. c. suffraganeis de elec. aut eius Vicarius & Episcopus, iuxta gl. eiusdē cle. verb. Parochialib. & eius Vicarius generalis arg. c. 2. de cōs. lib. 6. VI. Quod incurritur etiā ob administrationē factā in articulo mortis iux. Card. in d. cle. q. 11. etiā si faciat ob defectum parochi iux. Syl. Vbi 3. dub. 3. VII. Quod non incurritur ex eo quod administret parochiano qui ait habere se facultatē cum non habeat, gloss. & Comm. in d. clem. verb. non habita, neque eo quod administret sacramentum pœnitentiæ aut baptismi secūdū omnes ibidem. Neq; eo quod absoluat ab excommunicatione lata ab homine iux. gl. & Com. ibidem, verb. Canonice.

XV. In clem. si quis suadente de pœnit. Nunc facta est bul-
103 la Cœnæ per S. D. N.

XVI. In clem. cupientes de pœn. §. fi. excōicat clericos & religiosos qui violant constitutionem, illis prohibentem aliquem inducere ad vouendum, iurandum, aut promittendum eligere sepulturam in sua ecclesia, aut quod non mutabit electam.

Declaratio I. Quod ad incurrēdam hanc, est necesse ꝙ sit clericus aut religiosus & ꝙ inducat ad iurandum, vouendum aut promittendum de electione sepulturæ, aut non mutandam electam, & ꝙ persuasus aliquid horum faciat, & quod sepultura pertineat ad ecclesiam eius qui persuadet iux. Communem in d. §. fin. & quod temere faciat non existimando probabiliter id facere posse iux. Caiet. vbi 3. cas. 49. II. Quod non sufficit precari, aut inducere ad eligendam sepulturam, si non promittit
104 iurat, aut vouet, iux. S. Ant. 3 par. tit. 24. c. 5.

XVII. In cle. Graue de sent. excōicat. cum reseruatione nobiles & dominos tēporales, qui cogunt aliquē ad celebranda diuina officia in locis interdictis, siue cōpulsio fiat personæ clericorū, siue eorū consanguineis, & qui voce præconis, aut sonitu cāpanæ, aut ad clangorem tubicinis, vel bucinæ, cōuocant populum ad audiendum missam in tali loco, præcipuē excōicatos aut

os aut interdictos, & etiam qui prohibent ne excommunicati
ue interdicti ab ecclesia eiiciantur, quando peraguntur diui-
i officia, qui admoniti à sacerdote nominatim, nolunt exire.
Declaratio I. Quod per tria priora ex his quatuor, soli & om-
es Domini tēporales incurrāt in hāc, quāuis sint prælati, si ha-
nt tēporalem iurisdictionem iux. gl. Card. & Imo. in d. cle. per
rum autem omnes. II. Quod cōuocatio debet fieri aliquo
lo ex prædictis, & non clam per nuncios Et quod excōica-
ne nominatim admoniti Syl. verb. excōicatio. 7. cas. 16. §. 7.
XVIII. in extraua. Et si dominici de pœn. & remiss. excom- 105
nicat cum reseruatione eos qui ex priuilegio Papæ Sixti 4.
olunt ab aliquo istorum quinque votorum scilicet pere-
rinationis in Hierusalem, Romam, Compostellam, religio-
castitatis, nisi in dictis cōfessionalibus fiat mentio illorum
certa scientia, cum derogatione illius extrauagantis.
Declaratio I. Hæc extraua. Nunc nihil vel parum prodest
ud contentum in ea principaliter, quia iam confessionalia
n defecerunt, sed est notanda ad hoc quod dispensatio quin-
ue votorum in ea cōtentorum reseruatur Papæ, ad quod nul-
us erat ante hunc in libris iuris Pontificij habebatur.
XIX. In extraua. 2. de sepult. inter communes, excōicat cum
eseruatione eos qui exenterant mortuos ad eos conseruādos,
ut eos cōcidunt in frusta, & ea coquunt vt ossa carnibus de-
ta deferāt, & sepeliant in alio loco, & qui hoc fieri iubent.
Declaratio I. Quod non habet locum in his qui moriuntur
rris infidelium, vbi non est facer locus ad sepeliēdum, ne-
ue in eo qui hoc facit viuo neq; etiā mortuo alio fine quam
lendi in alio loco, quamuis in vindictam & etiam ad ve-
ndum id faceret, Sylu. vbi 3. cas. 41. & colligitur ex tertio II.
od non incurrit qui hoc facit cadaueri ne fœteat, aut in ana
tem, aut cadaueri Regio, vt ab eius populis iustus honor
tur Caiet. vbi 3. cas. 70. quod in vsu habet Gallia.
XX. In extraua. 1. de sym. excōicat cum reseruatione eos qui
ut accipiunt aliquid ob ingressum in aliquod monasterium. 106
Declaratio I. quod nō incurritur per solā acceptionē vel lar-
itionem absque pacto aut ob consuetudinem vel antiqua iu-
ut sine præsumptione bono animo, quia bis repetit illa ver-
ba eos qui præsumunt.) Neque per acceptionem cum pacto
ctum eius qui ingreditur ob necessitatem, iuxta Caietan.
3. cas. 73. II. Quod Innocentius VIII. declarauit mo-
ut non incurrere hanc nisi ob receptionem cum pacto, aut
ona non idoneæ, ob largitionem. Et quod San. Ant 3. part. 1
tit. 24

tit.24.c.70.quem referunt Syl.vbi supra cas.44.& Felin.in c. Quoniam de sym.ait quod Martinus V. dixit se nolle hac re-neri moniales. III. Quod consuetudo contraria excusaret ab hac censura,quamuis non excusaret à prædicto mortali,vt di-ximus in d.c. Quoniam arg.glos.sing.in c.Cum venerabilis de consuet.c.denique 4.dist.& eorum quę Aufrer.in repet.clem.1. de offic.ord.in reg.3.fall.2.dicit. IIII. Quod Clemens VII. concessit vt moniales nullam Symonię pœnam incurrerẽt pro-pter pacta & conuentiones quas contraherent in dotibus mo-nialium,in commodum earum victum,vt habetur in compen-dio priuileg.verb.Moniales.nu.vlt.

XXI. In extrauag.Pauli 2.de sym.excõicat eũ reseruatione cõmittẽtes symoniã in ordine vel beneficio & eius mediatores. Declaratio I.quod non intelligitur nisi de Symonia quæ cõ-mittitur in ordine & beneficio secundum omnes quia de ea tantum agit,quicquid dicat Caiet.vbi sup.cas.73.II.Quod nõ habet locum in symonia mentali,neque etiam in fola cõuen-tionali sed in reali per prædicta c.23.nu.106.& ca.25.nu.112.& latius in comment.c.fi.de sym.

III. Quod mãdatum positũ in ea,vt denunciant eã scientes non obligat alios quam Curiales Rom.secundum Syl.vbi sup. cas.43.Neq; nũc eos,neq; alios secundum S.Ant.vbi sup.c.66. quia nõ est quoad hoc recepta Syl.vbi sup.& Cai.post cas.81.

XXII. in extrauag.Marti.V.de regul.excommunicat eam reseruatione fratres ordinũ mendicantium sine speciali facul-tate Papæ migrantes ad non mendicantes excepto ordine Car-thusianorum & etiam admittentes eos.Hæc facit ad illud Io. Maior.in 4.dist.38.q.11.Carthusia religionum optima.

XXIII. In extrauag.1.de sent.exc.quam refert.Io.And.in c. Nemo de sym. excommunicat cũ reseruatione omnes eos qui largiuntur aut accipiunt aliquid aut promittunt in Curia Ro-mana ad obtinẽdam iustitiam aut promerendam gratiam ali-cuius rei.Sed Palud.in 4.dist.18.q.3.col.pen.& Angel. verb.ex-communicatio.5.ca.25.& Syl.vbi 3.cas.46 & Caiet.post cas.81. asserunt fuisse reuocatam per Clementem V.

XXIIII. In extrauag.Graue,de reliq. & venera.sanct. excõ. 107 eum qui dixerit peccare mortaliter eũ qui crediderit virginem matrem fuisse conceptam in peccato originali, & etiam è con-trario eum qui dixerit peccare mortaliter oppositum tenẽtem. Declaratio I.Quod qui sincero & solido animo sine alia au-dacia vel præsumptione dixerit hoc,non incurret iuxt.Cai.vbi sup.cas.88.quia,ait ausu temerario, & paulo ante, præsumentes, & ita

de ita dolũ aut certe latam culpam requirit,per supradicta eo.c. nu.74.II.Quod in concil.Basil.sess.36.fuit declaratũ fuisse con-ceptã sine peccato originali, vt etiã asserit Don.Bartholomæus à Carranza Illustriss.nũc Archiepis. Toletanus in summ.eiusdẽ Concilij,renouata est tamẽ præfata extrauag.Trid.sess.4.sub fi.

XXV. Apud Syl.verb.excõmunicat.7. cas.47. excõmunicat 108 eos reseruatione cõmissarios & delegatos ad cognoscendum de illa aut illa alienatio bonorum ecclesiasticorũ fit in vtilita-tem euidentem Ecclesiæ vel non,qui amore,timore aut pecu-nia auctorant.Quanquam Caiet.hanc nõ posuit,siue quòd non haberet pro authentica,siue quod non esset vsu recepta, quod illam de aliis multis significat post cas.81.

XXVI. In priuilegiis ordinum relatis apud Anton.3.part. 109 tit.24.c.70.& Caiet.Vbi supra cas.81.excõmunicat cum refer-uatione ingredientes monasteria monialium,minorum,& præ-dicatorum sine licentia præfecti ordinis aut generalis, aut eius qui ab ipsis habet ad id facultatem,& qui præsumunt proferre in istarum libellos famosos lingua vulgari vel alia,aut compo-nunt,aut habent, aut in vulgus emittunt versus, aut cantilenas in infamiam & detractionem status ordinis prædicatorum vel minorum, Et eos qui præsumunt prædicare,docere,defendere prædictos religiosos non esse in statu perfectionis vel non li-cere eis viuere ex eleemosynis,neq; prędicare,neq; audire con-fessiones cum licentia summi Pontifi. aut aliorum prælatorum superiorum sine licentia Rectorum ecclesiarum vel presbyteri Cardinalis.Et eos qui præsumunt inferre aliquam quę incom-moda sit violentiam locis prædicatorum, & minorum. Et qui a suis monasteriis vt ecclesiis detinẽt Apostatas prædictorum ibi existentes postquam à monachis ipsorum ordinis fuerit de hoc denunciatum ne eos retineant. Et monachos minores qui præsumunt recipere,ordinis prædicatorum professos absque li-centia summi Pontificis,quæ faciat expressam mentionem hu-ius indulti, aut nisi prius petant, & impetrent facultatem suo-rum priorum,& qui palam vel clam conantur expellere ex vni-uersitate Parisiorum,prædicatores vel minores.

Declaratio I. Quod septẽ excommunicationes diuersorum Pontificum in hac continentur quas S.Anton. refert vbi supra. II.Quod primam nõ incurrit qui ingreditur dicta monasteria ignorantia iusta vel quasi iusta ductus secundũ eundẽ,& Caiet. III.neq; qui ingreditur sciens,sed persuasus iustam esse cau-sam ob quã ingreditur iuxta eundẽ.III. Quod secunda nõ ha-bet locũ contra cõponentes prædictos libellos in ignominiam

ipsorum religiosorum & non eorum status per dicta supra c. 18.nu.35. IIII. Quod in septimo loco pro (Parisiensis) est apud Syl.vbi supra cas.54.(Perusini) per errorem. V. Quod mulieres quæ prava intentione ingrediuntur monasteria monialiū præ dictorum, possunt absolui à confessariis sui ordinis per priuilegium Sixti iiij.vt habetur in cōpendio verb.Absolutio 2.n.8. VI. Quod prælati prædictorum ordinū,& eorum qui gaudent priuilegiis Carmelitarum,possunt excommunicare omnes clericos & laicos qui retinent Apostatas sui ordinis,vt habetur in dicto cōpendio verb.Apostata.nu.7. VII. Quod qui faciunt dictam damnosam violentiam,possunt absolui à conseruatore & prælato ordinis in foro conscientiæ per priuilegium Leon.x. dicitur in dicto cōpēdio verb.Absolutio 2.quoad seculares §.fi.

XXVII. Apud Anto.& Syl. vbi supra excommunicat qui peregrinantur in Hierusalem absque licentia Papæ.

XXVIII. In extrauag. Iulij ij. relata per Anto.vbi s.c.10.excō municat eos qui appellāt à Papa ad futurū concilium &c. Sed hoc anno facta est tertia bullæ Cœnæ per S.D.N.Greg.xiij.

Declaratio I. Quod qui consulit vt appellet, non incurrit si non appelletur,secus de cōsulente licitum esse appellare iuxta Caiet.vbi supra. Quia priore casu prohibetur consilium secundario,posteriore vero principaliter.

XXIX. In cōcil. Latera. sub Leone x. sess.9. excōicat cū reseruatione Cardinales reuelātes aliquid de secreto actis in cōsistorio Papæ præceptū speciatim & expresse vt id maneret secretū.

XXX. In eod. Concil. excommunicat eos qui prædicant miracula falsa, vel incerta, vel prophetias quæ non continentur sacra scriptura.

Sed Caiet.ait verb.excom.in fine quem sequitur Frater Bartholomæus Carranza Nauarrus, tunc doctissimus & religiosissimus Doctor,nunc autem Illustris. Archiepisc. Toletanus,in fine summæ concilij Lateranensis sub Leone X. censuras huius concilij non fuisse receptas.

XXXI. In extrauagante Iulij ij.approbata in dicto Concilio Lateranen.sess.5.excōmunicat Cardinales qui sede Apost. vacante contrauenerint, ordinauerint, deposuerint, aut aliquo modo præsumpserint facere vel attentare contra ordinata ab eodem Iulio ij.vt sine symonia eligatur Papa.

De excommunicationibus reseruatis Episcopis, vel partim Papæ,partim illis,partim neutris.

Excōicationes reseruatæ sunt tres, & aliæ duæ aliquando.nu.3. & 2 seq.

Prima

PRima in c.Peruenit de sent.excō.incursa ob leuē percussionem clerici vel monachi. De qua supra eod.c.94. & seq.

II. Quam fert Episcopus per suū statutum reseruando sibi absolutionem. Secundū omnes arg.c. Nuper,de sent.excom.

III. Est excommunicatio Papalis cuius absolutio ob aliquod iustum impedimentum conceditur inferiori, quia illam fare debet Episcopus & non alius inferior.

Secundu Inno.communiter receptum,in c.1.& c.Monachi de sent.excom.quia quę dispensatio vel absolutio reseruata Papæ priuilegio iuris conceditur inferiori,videtur concedi Episcopo & non alij ex inferiori iuxt. eundē Inno.in c.2 de eo qui fur. sed.susceptū probatū per Panor.ibi & in d.c.Monachi & in aliis locis multis ibi per Feli. citatis qua eadem ratione excommunicatio prima harum quinque censetur reseruata Episcopo.

III. Partim episcopalis,partim nō in c.Nuper,& c.si Constitutiōnē de sent.excō. excommunicat eum qui scienter participat excōmunicato in crimine ob quod est excōmunicatus cum obseruatione absolutionis ei cui esset reseruata absolutio excōmunicationis ob crimen in quo participando eā incurrit alius.

Declaratio I. Quod ad incurrendam hanc excommunicationem oportet q̄ fiat participatio in crimine post illud commissum,& ob id incursam excommunicationē ab eo cū quo participat vt dictū est s.eo.nu.14 Et quod participet cū eo sciens illum esse excommunicatū. II. Quod licet ante extrauagantē præfatam ad euitanda,relatam.nu.35. Sufficiebat & requirebatur scientia excommunicationis,ita post eam requiritur & sufficit scientia denunciationis illius per ibi dicta. III. Declaratio in solutionem propositi dubi ,quod sicut qui percutit plures clericum ita vt appellentur diuersæ percussiones iuxta dicta s.eo.c.6.nu.16.& seq.singulis vicibus incurrit excommunicationem,sic qui participat in crimine multoties cum excommunicato ita vt dicantur iteratę participationes singulis vicibus incurrit excōmunicationē. IIII. Quod ab hac debet absolui re idē qui ab altera d.c. Nuper. Idcirco cui reseruata fuit posset,eidē & hæc erit:& si illa nemini fuerit,neq; hæc erit vlli.

V. Etiā partim episcopalis,& partim nō. In c.eos de sent.exc. lib.6.Excōmunicat eum qui ob periculū mortis aut aliud iustū impedimentū absolutus ab eo qui aliter non potuisset,recuperata valetudine,vel sublato impedimento quā cito cōmode potest non se representat superiori à quo debet absolui quo obtenta eius mādatis. Et etiā q absolutus à sed.Apost.aut eius nūcijs præcipiētibus vt se præsentet ordinariis, aut aliis Iudicibus

quo exequatur sua iussa, vel quo satisfaciat læsis vel iis ob quos fuerint excommunicati, non facit quam cito commode potest.

Declaratio I. Quod prima pars huius excommunicationis habet locum in absolutis à quibuscunque, vt ex litera palam colligitur, & secunda non nisi in absolutis à sede Aposto. aut eius Nunciis de quibus solum loquitur. Itaque non habet locum in absoluto ab Episcopo, vel alio delegato iuxt. Caiet. vbi supr. cas. 69. Quauis habeat nostro iudicio in absoluto à summo pœnitentiario. II. quod tempus intra quod quâ cito commode potest tenetur præsentari, quoad forum exterius relinquitur arbitrio boni viri arg. l. 1. ff. de iur. delib. cap. De causis, de offic. deleg. Quo ad interius autem, conscientiæ absoluti. argu. glo. c. significasti 2. de homicid. III. Quod hæc est Papalis vel Episcopalis si prima talis erat, & nemini si prima non erat reseruata, quia textus habet eandem esse.

De excommunicationibus nemini reseruatis.

Excõmunicatio I. nemini reseruata in secul. res nõ reddẽtes ut ecclesiastici. II. in consentientem electioni de se in Papã male facte. III. in nõ quiescentes si susceperit munus administrandi partẽ talis episcopatus. IIII. in scholasticos Bononie, qui sic conduxerunt nu. 114. V. in imponentes tributa &c. ecclesiasticis nu. 115. V. in certos clericos qui audiunt leges aut medicinam, nu. 117. VII. in clericos suscipientes præfecturas seculares VIII. in schismaticos. IX. in capientes bona naufragorum nu. 117. X. in seruantes statuta contra libertatem ecclesiæ nu. 118.

Lex quæ amissum in mari tribuis &c. Iniusta nu. 117.

Libertas ecclesiastica quæ, quis eam violat. nu. 119. & 120.

114 PRima in c. Administratores, 11. q. 3. Excõicat Gubernatores, & iudices, qui ter admoniti ab Episcopis & aliis ecclesiasticis, omittunt ius illis reddere, ob negligentiã vel iniquũ animũ.

II. In c. licet, de viranda elect. excommunicat eum qui non electus saltem à duabus partibus Cardinalium in Papam, consentit suæ electioni, & in recipientes eum in Papam.

Hæc nõ est reseruata Papæ, nisi permixtã habeat hæresim credẽdi duas esse ecclesias, aut schisma absq; illa, & tũc reseruatur per bullã Cœnæ in clausula prima & 2. supr. eo. nu. c. 56. & 57.

III. In c. Quoniam de offi. ord. excommunicat Episcopum qui in Ciuitate diuersarum linguarum suscipit gubernationem eorum qui sunt suæ, priusquam suscipiatur à proprio Episcopo in coadiutorem suum.

Hanc Caiet. vbi supra cas 68. hodie esse parũ vtilem significauit, quia Papa communiter confert omnes Episcopatus in similibus

similibus locis. Qui si lustrasset Episcopatus Castellæ, Nauarræ, & Galliæ, in quibus alij Vasconicè, alij Hispanicè, alij Gallicè, alij Teutonicè loquantur, id non dixisset.

IIII. In c. 1. de locat. excõmunicat doctorẽ & scholasticum magistratis Bononiæ, qui cõduxit domos alterius doctoris aut scholastici sine eius consensu ante finẽ, termini iuxta Innoc. & communem in eod. c. contra Host. Hæc non habet locum extra magistratum Bononiæ, & ideo nihil amplius dicimus de ea.

V. In c. Nõ minus, de immu. eccle. excõmunicat cõsules, Rectores & Potestates imponẽtes ecclesiis vel personis ecclesiasticis 115
tallias, vel vectigalia, si admoniti nõ desistunt, & omnes qui præbent consilium, fauorem vel auxilium, & eorũ successores.

Declaratio I. Quod per potestatem hic intelligitur secularis iuxta Ioã. Andr. in d. c. non minus. & ꝙ satis est vna admonitio iuxta Host. ibid. II. Quod nõ incurrit Gubernator qui vt desinat contradixit etiã si non relinquat officiũ iuxt. Pan. in c. Ad audiendum eo. tit. & melius Anch. & Syl. verb. excõmunicatio 9. cas. 5. & Io. Tabien. cas. 18. quanquã Ioan. Andr. oppositũ teneat ibi, & Inno. dubitet in c. Nouerint de sent. excõ. siquidem non peccauit si cõtradixit tantum, quantũ & quemadmodum debebat 23. c. Ephesiis 43. dist. sine peccato mortali nõ incurritur excõmunicatio maior. c. Nemo, & c. Nullus 11. q. 3. vt dictũ est supra eo. c. nu. 9. III. Quod hæc non incurritur propter tributa omnino realia quæ clerici debent ob sua bona, nec ob realia extraordinaria quæ immediate spectãt ad eorum bona, vt ad reficiendum iter, vel callẽ qui est ante prædiũ vel domum suam, sed incurritur propter onera mere personalia, & mixta quæ imponuntur personis & bonis iuxt. Pan. recep. in d. c. Non minus.

VI. In c. Non magnopere. & cap. Super specula, ne cler. vel 116
monach. & c. 1. eo. tit. lib. 6. excõmunicat religiosos qui exeunt à suis monasteriis, vt audiant leges vel medicinam, & audiunt, & non redeunt intra duos menses ad illa. Et clericos qui habent dignitatem vel personatum quamuis sint presbyteri, & presbyteros quamuis omnino habeant dignitatem, neq; ecclesiam parochialem qui audiunt dictis duobus mensibus.

Declaratio I. Quod hãc nõ incurrit religiosus qui audit intra monasteriũ aut extra in eadẽ ciuitate, degens in eadẽ, aut egreditur ad audiẽdum aliquod exordiũ vel aliquã prælectionem, vel honoris vel informationis causa, vel rediit ante præfatos duos menses ad claustrũ iuxta mentẽ Pan. cui Caiet. vbi supra cas. 50. & alij recentiores consentiunt. II. Quod clerici 117
seculares quamuis obtineant beneficia, etiam si sint subdiaconi

vel diaconi modo non habeant dignitatem vel personatum, incurrunt in eam, quia non loquitur de illis iuxta glos. sing. c. Cum ex eo, verb. literarum, de elect. lib. 6. III. Quod presbyteri etiam beneficium non habentes, & qui habent dignitatē vel personatum, quamuis non habeant nisi minores ordines, eā incurrunt, si audiunt duos menses, etiam si non egrediantur è suis terris, neque domibus iux. Cōmunem in dictis tribus cap. IIII. quod nemo istorum incurrit eo quod doceat eā etiam extra domum suam, iuxta Innoc. & Panor. vbi supra quicquid dicat Syl. verb. excommunicatio. 9. cas. 6.

n7 VII. in c. Clerici, ne cler. vel monach. excommunicat sacerdotem qui est Vicarius Vicecomitis, aut alterius præfecti secularis, si admonitus non relinquat præfecturam.

Declaratio I. Non incurrit hanc clericus minorum ordinū iuxta Pan. in d. c. clericis, quicquid Syl. dicat vbi supra cas. 7. II. incurrunt in eam prælati qui sunt Gubernatores vel præsidentes Cancellariarum iuxt. Caiet. cas. 76. III. Non incurrit prælatus qui habet eiusmodi procurationem annexam suæ dignitati, aut suo patrimonio iuxta omnium sententiam.

VIII. in c. nullis fas, 19. dist. & c. 1. de schisma. Sed hæc hodie continetur bulla Cœnæ supra relata.

IX. in c. Excōicationi de raptor. excōicat eos qui capiunt bona Christianorum naufragio perdita, & non restituunt eis.

Declaratio I. Quod hæc facta est bullæ Cœnæ per S. D. N. Greg. XIII. Vt patet sup. nu. 57. II. Quod neutra incurritur ex sola acceptione bonorum, sine mora, & volūtate (vt ita dicam) restituendi secundum omnes, licet sic absq; monitione secundum Pan. in d. c. excommunicationi, & Caiet. vbi supra cas. quos sequor ob rationem firmam Caiet. contra Io. And. in d. c. Excommunicationi, licet eum sequatur Syl. verb. excommunicatio. 7. cas. 10. III. Quod ex his sequitur quod lex quæ statuit bona naufragorum esse tribuenda illi vel illi, est iniqua, quippe quæ afflicto addit afflictionem contra cap. Cum ma, percussio, 7. q. 1. & l. Diuus. ff. de offi. præsid.

n8 X. in c. Nouerit. de sent. exc. excommunicat eos qui obseruari faciunt statuta facta & consuetudines inductas aduersus libertatem ecclesiasticam nisi ex libris radant, & eos qui ea faciunt, & scribunt, & potestates, consules, Gubernatores & Consiliarios quorūlibet locorum vbi eiusmodi statuta seruantur, & qui iudicant secundum illa, & qui ea publica forma scribūt.

n9 Declaratio I. Quod nō incurrunt hanc omnes qui violant libertatē Ecclesiasticam vt nōnulli censuerunt, sed solū qui eam violant

violant per viam statutorū & consuetudinē cōtrariam, vt recte dixit Cai. vbi sup. cas. n. II. Quod non satis est facere obseruari si eradit ex libris intra duos menses, neq; non eradere, si obseruari non facit iuxt gl. d. c. Graue. de sen. exc. & cōmu. in d. c. Nouerit, quanquam Syl. verb. excōicatio. 9. cas. 10. contradicat. & Cai. dubiter vbi supra. III. Quicquid dicat Caiet. dicto cas. 31. potestates, consules, Gubernatores & consiliarii incurrūt eam, quamuis nō obseruēt, neq; obseruari præcipiant si sciant, & non impediant eorum obseruantiam. Quia hæc est aperta sententia textus d. c. Nouerit. Nec obstat eius ratio scilicet quod ex omissione non videtur incurri excōicatio, quia id falsum est per clemen. 1. §. verum de hæret. quod & ipsemet contra Syluestet in c. 72. IIII. Quod qui faciunt obseruari vel scribi huiusmodi statuta syncero corde, quia credunt esse salutaria, nō incurrunt, iuxt. Inno. in d. c. Nouerit. in fi. maxime si credūt de consilio viri eruditi, proque idonea scientia, & conscientia præditi habiti atg. c. 1. de const. & gl. sing. c. Capellanus. de feriis. V. Quod libertas Ecclesiastica est quam habet Ecclesia vniuersalis quatenus est talis in spiritualib. & tēporalibus cōcessam à Deo, per Papam vel per Imperatōrē iuxt. Inn. in d. c. Nouerit. col. 2. VI. quod qui ordinat contra hanc vel illam Ecclesiam particularem, non incurrit hanc excōicationem, nisi illa etiam pertineat ad Ecclesiam vniuersalem. VII. quod non sufficit aliquid esse cōtra societatē humanam vt dicatur esse contra libertatem ecclesiasticam, vnde in c. fi. de immu. eccl. lib. 6. nō dicitur quod statuere ne laici coquant, molant, aut vendant cereis panem, &c. esse contra libertatē ecclesiæ, sed quod præsumitur esse. Quia per se non tangit ecclesiā quatenus est ecclesia, sed quatenus est cōgregatio hominū, vt sunt aliæ, quod est singulare dictum Caiet. in d. cas. 31. & 37. quod alias d. c. vlt. addidimus. VIII. quod ad hoc vt aliquod statutum dicatur contra libertatem ecclesiasticā, debet esse factum intētione detegendi ei, aut eiusmodi quod ex sua natura aduersetur eidem, quale est statuere, ne ecclesiis vel ecclesiasticis dentur eleemosynæ, vel decimæ, vel vt vectigal, gabellam seu scissam soluant de his quæ emunt sibi, & non ad negotiādum, seu ad causa lucri reuendendum. IX. quod non est eiusmodi statuere ne in funeralibus, primis missis, vel nuptiis, extra modum offeratur, neq; fiant immoderata conuiuia, neq; sumptus cereæ, luctus & reliquæ pompæ iuxta Caiet. in d. cas. 31. licet. Fabien. cas. 2. cō tradicat, cui per prædicta respondeas. Quamuis enim hoc fiat ecclesiæ & ecclesiastici minus lucrētur, tamen hoc factū suapte

natura non eo refertur, sed per accidens, quod nō consideratur, arg.l.si quis nec causam.ff si cert.pe.c quia diuersitatē, de concel.præb.& late trad.per Arist.de physico auditu, declarata per Tho.ibi lect.9.X.quod c.vlt.de reb.eccl.quatenus dicit & laici non possunt statuere de funeralibus intelligendū est de his quæ sua natura diriguntur ad ecclesiā, vel salutē animæ mortui, vel ad cultū diuinum, vt sentit Fely.in c.ecclesia.col.38.de cōsti.& expressit Caiet.vbi suprà,& non de aliis. XI. quod hęc excommunicatio hodie est reseruata Papæ, vt patet sup.nu.61.

Excommunicationes lib.VI. Decretalium nulli reseruatæ.

Excommunicatio. XI. nulli reseruata, & prima sexti in eos qui secreta mittunt & e Cardinalibus quando sunt in Conclaui ad electū. XII. in dominos &c.qui in electione Papæ non faciunt obseruari &c.nu. 121. XIII. in eos qui molestia afficiunt electores, eo quod non elegerint optatum ab eis.n.122. XIIII. in nouę vsurpantes ius tuendi aliquam ecclesiam sede vacante &c. nu.123. XV. in directum electionis monialium qui hoc vel illud facit.nu.124. XVI. in eum qui procurat suū conseruatorem &c. XVII. in fictentes se metu absolui à censuris. XVIII. in fingentem aliquid quo videri valeat ad mulierem.nu.125. XIX. in cōpellentes submittere bona ecclesiastica.nu.126. XX. in inuentores nouarum religionum.nu.127. XXI. in exigentes ab ecclesiasticis portoria.nu.128. XXII. in hic impedientes iurisdictionem ecclesiasticam.nu.129. XXIII. in dominos qui prohibent subditis ne vendant neue emant à clericis &c. nu.130. XXIIII. in religiosos temere habitum deferentes.n.131. XXV. in religiosos ad studia sine licētia cūtes &c.nu.133 XXVI. in Doctores docentes legis religiosos.nu.132 XXVII. in spoliantes hæreticos.nu.134. XXVIII. in iudices non auxiliantes contra hæreticos &c.nu.135. XXIX. in inofficientes per assoßnes.nu. 136. XXX. in permittentes fœneratores, nu. 136. XXXI. in dantes represalias contra ecclesiasticos.nu.136. XXXII. in negligentes persequi iniurias Cardinalibus.nu.136.

Tempus decem annorum est longum tempus.nu.126.

Monitio extraiudicialis non debet esse necessario trina.nu.126.

Mercator quis qualis non est monasterium asportans terrā &c.n.128.

Lex quod nemo vendat prædium nisi tributario valde.nu.130.

Religionis habitum quis relinquit, quando peccet mortaliter & est excommunicatus.nu.132.

D.Franciscus à Nauarra olim prior Roncauallis, post Archiepiscopus Valentinus laudatus.nu.133.

Religiosi Doctor qui excommunicatus.nu.134. Iudex

Iudex non auxilians contra hæreticos vt excommunicatus.nu.135.

Assessor qui sit proprie, & quis impropric.nu.136.

Represalię quæ concedat contra clericos &c.nu.136.

XI. in c.Vbi periculū, de elect.lib.6.§.Nulli, excōmunicat omnes qui mittunt literas, vel nuntiū, vel clam loquuntur Cardinalibus inclusis conclaui ad eligendum Papam.

Declaratio I. quod non obligat ipsos Cardinales qui sunt intus. 128

II. quod quanquam Archi.in d.c.Nulli, quē sequūtur And.Dominic.& Perus.cum aliis, dicat vnumquodq; horū eorum secreto faciendum esse ad incurrendū, contextus tamen ibi id de solo tertio significat quod ante nos dixit Caiet.

XII. in d.c.Vbi periculum.§.Præterea, excommunicat Dominos, Gubernatores & quoslibet alios magistratus seu officia ciuitatis vbi creandus est Papa, qui diligēter obseruari nō curarint omne id quod eo tempore faciendum esse statuitur in dicto cap.Huius declarationes missas facimus, quia raro & in paucis locis sunt necessariæ.

XIII. in c.sciant cuncti, de elect.lib.6.excōicat omnes 129
qui per se vel alios præsumpserint vexare aliquam personam ecclesiasticam, vel alia loca pia, eo quod rogati seu alias inducti eum pro quo rogabantur, seu inducebantur, eligere noluerint, vel consanguineos eorum, &c.

Declaratio I. Quod ad incurrendam hanc necesse est vt interueniat grauamen spolij vel iniusta persequutio, & quod id fiat quia noluit eligere eum pro quo fuit rogatus vel suasus, & quod persona eligenda sit ecclesiastica, & quod grauamē seu molestia fiat rogato, vel eius consanguineo vel ecclesiæ, monasterio, vel pio loco, Caiet.vbi sup.cas.14.II. Quod ex hac infertur nos bene respondisse cuidam domino eum non incurrisse hanc quod prætermisisset largiri eleemosynas consuetas cuidā ecclesiæ, quia non fuisset electus in ea is quem optarat. III. Quod per spolium intelligitur, quęcunque acceptio quorumcunque bonorum mobilium vel immobiliū, occulta vel violenta vt. Archid.in d.c.sciant cuncti. IIII. Quod id ipsum quod dicitur de electione dicendum est de præsentatione spectante ad personam ecclesiasticam sed non ad laicam iuxt.gl.fi.in d. c.sciant. Et idem de cōfirmatione, institutione & postulatione, vers Domini.recept.

XIIII. in cap.Generali.de elec.lib.6.excommunicat eos 125
qui vsurpare conantes noue ius custodiendæ & seruandæ alicuius ecclesiæ vacantis, præsumunt capere aliqua bona illius.

Declaratio I. Quod duo sunt necessaria ad incurrendam eã, scilicet vt velint vsurpare tale ius, & vt capiant bona, ita vt alterum sine altero non sufficiat Caiet. cas. 38. & ante ipsum Dominic. in d. c. Generali & Pan. in d. c. Conquestus, de so. cõpe. II. quod qui hoc facit eo quod ad eũ pertinet ex fundatione vel antiqua consuetudine, vel præscriptione, non incurrit per finem illius c. III. quod nouè vsurpare dicitur, qui nondum possedit 40. annos iuxta gl. eiusdem cap. verb. De nouo.

124 XV. in cap. Indemnitatibus. §. Postremo, de electio. li. 6. excommunicat accersitũ in directoré electionis monialium, non temperantem à rebus ex quibus nasci vel ali potest discordia.

Declaratio I. quod nihil refert an is sit religiosus, aduocatus, prudens vir vel fœmina iux. gl. recep. in d. §. Postremo. II. quod hinc colligitur quantũ errent qui existimant moniales Sanctæ Claræ & cuiuscunq; alius religionis, non posse accersire aliquã personam extraneam, scientia, & conscientia, ad id idonea præditam, cui fidant ad faciendam sanctam, & canonicã electionẽ suæ Abbatissæ, cum possint vocare Medicos, Chirurgos, latomos, fabros lignarios, & alios ministros ad res necessarias. Cãterum canonica electio sit maxime necessaria monasterio, & recte facta difficillima, in qua tanta sese offerunt dubia, vt pauci, quãuis sint consummata canonũ peritia, eam sic dirigant, quin facile per aliquo errent. Verum est tamen cæteris paribus quod satius esset vocari in directoré eiusdem ordinis virũ, quã extraneum III. quod vt recte Dominic. ibi ait, nõ incurrit hãc, qui interest electioni nõ accersitus in directorem, neq; qui excitat vel alit discordiã facta iam electione iux. Cai. vbi sup. cas. 80.

125 XVI. in c. fi. de offi. dele. lib. 6. excommunicat partẽ incitantem conseruatorem ad procedendum in eis quæ non continẽt apertam violentiam vel iniuriam, & quæ requirunt altioré indaginem. Hanc non incurrit, qui non est pars in iudicio, nec si est & procurauit, sed iudex non processit per dicta suprà eo. ca. nu. 51. Neq; cum conseruator datur cum clausula, vt possit cognoscere etiam de eo quod requirit altiorem indaginẽ, vt communiter hodie conceditur. Quæ vero nouè de hac re induxit Conc. Trid. videre licet sess. 24. c. 5. de refor.

XVII. in c. 1. De his quæ vi lib. 6. excommunicat eos qui vi aut metu consequuntur absolutionem vel reuocationẽ sententiæ excommunicationis, interdicti, vel suspensionis.

Declaratio I. Non satis est iniicere metum si absolutio non fuit impetrata Arch. ibidem. II. Quod nil refert an sententia sit iusta vel iniusta gl. ibidem, neq; quod sit lata à iure an ab homine, Caiet. vbi 3. cas. 41. neque an ipse excõicatus faciat hoc ex alius. gl. & Communis ibidem. III. Requiritur vt timor sit iniustus sicut sentit gl. pen. in verbo, vim, eiusdem c. Et communiter ibidem, quãquam oppositum dicat Caiet. in d. cas. 41. quod videtur tenendum quoad forum conscientiæ.

XVIII. in c. 2. de iudic. lib. 6. excõicat eum qui fingit casum vel fraudem aliquã facit, quo iudex ipse vadat ad accipiendum patrimonium alicuius fœminæ. Sed nil refert quod qui fingit sit ipsemet iudex, neque quod iudex sit clericus aut laicus, modo processus & processio personalis iudicis perficiatur, sed non erit excommunicatus, si ipse non finxit neque fingi fecit iuxta communem in d. 2. & Caiet. vbi 3. cas. 59.

XIX. in ca. 2. de reb. eccle. lib. 6. excommunicat omnes qui compellunt prælatos & alias personas ecclesiasticas ad submittendum perpetuo vel in lõgum tempus, ecclesias, bona immobilia, aut iura earum laicis in casibus iure prohibitis, & accepta referentes illis tanquam superioribus patronis vel defensoribus qui aliquid horum habentes per aliquem contractum licite factum, vsurpant plusquam per illum illis est permissum, & admoniti ab eo non desistunt. 126

Declaratio I. Quod ad incurrendã hãc est necesse interueniant omnes qualitates in ea tactas, & ideo iuxta gl. illius c. eã nõ incurrit, qui hoc facit ad breue tẽpus, & iuxta cõmunem est ille qui est minus decem annis. l. fi. ff. si Ager vectig. vel emph. & gl. cle. 1. de reb. eccl. & Deci. cons. fi. 1. par. quicquid glo. dicat cap. 2. de reb. eccl. lib. 6. II. Quod admonitio secundæ excommunicationis debet esse trina iuxta gl. & Sylu. verb. excommunicatio. 9. cas. 19. Quanquã nostra sententia, vna est satis per gl. celeb. cle. 1. §. 1. verb. Requisierit, de hæret. & resolutionẽ Pan. Dec. in c. cum causa de offi. deleg. quæ habet monitionem extraiudicialem quam non facit iudex ad excõmunicandum, sufficere vnicam & etiam eam quæ fit in iudicio alteri quàm partibus litigantibus, & hæc est extraiudicialis quæ non fit partibus litigantibus, neque ad ferendam excommunicationem, quod gloſſam decepit, sed ad incurrendum à iure statutã. III. Quod hic modus submissionis appellatur in Castella commenda, & quibus fit, commendatarij, vt apparet ex leg. 1. tit. 3. lib. 1. ordin. Castellæ quæ sub aliis pœnis id prohibet.

XX. In c. 1. de relig. domib. lib. 6. excõicat eos qui instituunt nouum ordinem religionis, aut accipiunt nouum habitum illius & mendicantes exceptis quatuor ordinibus qui absque facultate speciali Papæ recipiunt aliquem ad suum ordinem, & qui 127

& qui acquirunt nouam aliquam domum, vel locum, aut vendunt ex acquisitis.

Declaratio I. Quod non incurritur hæc, eo quod aliquis vel aliqua accipiat aliquem nouum habitū vt per se solitarius degat in sua domo vel in alio loco iux. gl. sing. in eo. c. verb. habitum quam commendat Panor. consi. 5. lib. 1. modo non instituat ordinem viuendi in societate. II. Quod nostra sententia Cacien. c. 5. prætermisit hanc, Quia visum illi fuit eam collectam fuisse à doctoribus à quadam extraua. relata per eum ibidem, vbi hoc significat quæ non extenditur ad tot.

XXI. In c. Quanquā de cens. lib. 6. excōicat eos qui per se vel alios suo nomine vel alieno exigunt ab ecclesiis vel eccl. personis portoriū, siue pedagiū, & ducatū per se vel alios pro suis personis vel suis rebus quas non deferunt causa negociandi.

Declaratio I. Hæc hodie continetur in bulla Cœnæ iux. Sylu. verb. excōicatio 9. cas. 21. sed quia, vt recte declarauit noster iudicio Caiet. per illa verba (portoria prohibita) ibi non includuntur portoria quæ licite exiguntur à laicis sed quæ illicite petūtur tam à laicis quā clericis, dictum Sylu. limitandū est, vt non procedat quoad ea, quæ licite exiguntur à laicis qui non sunt priuilegiati, quāuis illicite exigatur à clericis & laicis immunibus. Neq; videtur posse fulciri dictum Syl. ad intelligendum illud generaliter vt loquitur sexta clausula posita 3. eo. c. nu. 67. dictæ bullæ quatenus excōicat eos qui exegerint aliqua onera ab ecclesiasticis etiam sponte concedentibus. Quia nostra sententia illa clausula loquitur de oneribus impositis petitis & rogatis saltē indirecte ratione prouentuum ecclesiasticorum & non de iis quæ petuntur vt ab aliis quibuslibet laicis, prout significatur in eadem clausula, & in eius declaratione. III. Quod ex hoc infertur, nos bene concepisse responsionem negatiuam in illo dubio, An portorij exactores, seu publicani qui exigunt à clericis portorium seu vectigal, siue gabellam, seu scissam in casibus prohibitis, incurrant excōicationem Cœnæ, sicuti hāc quia dicēdum est minime. IIII. Quod ille solus dicitur exercere mercaturam, qui emit vt vendat absque mutatione eius, non autem qui emit in suos vsus, & postea per accidens vendit non mutando, nec qui emit vt vendat mutatam in aliam formam iux. Arch. & communem in d. ca. 1. facit c. Eiiciens. 88. dist. V. Quod monasterium vel clericus, qui habet vetiam ferrariam suā & exportat eam in alias terras vt inde ferrarum conficiat, & vendat non debet vecturam: iux. Feder. cons. 207. quem sequitur Ancha. in d. c. Quanquam, vt nec deberet, suos

suos prouentus ecclesiasticos si deueheret vel sui patrimonij iux. Cyn. recept. in l. omnes. C. de Episc. & cler. per illam legem in §. Priuilegia, quanquam deberet, si emeret solam venam, & vitrū ministrorum manib. cōficeret iux. Anchar. in d. c Quanquam nu. 5. contra Feder. in hoc vltimo. VI. Quod locatores & agricolæ partiarij prædiorum ecclesiasticorum debent soluere pro sua parte iux. Domi. & Peru. in d. c. Quanquā. VII. Quod qui accipiunt guidagia seu ducatus, seu mercedem ob id q̄ ducant, & portoria à clericis & ecclesiis persoluentib. sua sponte non incurrunt hanc, iux. omnes, sed panci sunt qui sic solūant iux. Caiet. cas. 39. Qui vero recipiunt fictas tallias, vel vectigalia illis imposita, quamuis sponte soluant, incurrunt eam quæ continetur bulla Cœnæ de qua 3. eo. c. num. 61.

XXII. In c. Quoniam, de Immu. eccl. lib. 6. excōmunicat impedientes iurisdictionem & iudices ecclesiasticos ample. Sed quia id amplius facit bulla Cœnæ, de qua sup. eod. nu. 69. eius relationem omittimus. 129

XXIII. In c. fi. de Immu. eccl. lib. 6. excōicat eos qui habent dominium temporarium, & prohibent subditis, ne vendant vel emant quicquam personis ecclesiasticis, neq; molant frumentum, neque coquant panes, neque præstent alia officia. 130

Declaratio I. Quod per Dominiū intelligitur tēporarium secundum omnes. II. Quod nō est necesse vt de hoc statuto caueant, sed sufficit vt imperent subditis. Dominic. ibidem. III. Quod vt 3. dictū est, eo. c. n. 110. hoc ex se non est contra libertatem ecclesiasticā, sed contra societatem vitæ humanæ, præsumitur tamen fieri cōtra eam, vt dicit textus singulariter, Quia præsumitur quod intentio est vexare eam, Caiet. vbi 3. cas. 31. & 37. III. Quod statuere vt nemo vendat sua prædia ei qui non confert in communia vectigalia, non est ex se contra libertatem ecclesiasticam. Dominic. ibidem. Quia intelligendum est, ita vt non comprehendat clericos, quanquam posset esse ob peiorem intentionem, & iniustam extensionem.

XXIIII. In c. 1. ne cler. vel monach. lib. 6. excommunicat religiosos qui temere relinquunt habitum sui ordinis. 131

Declaratio I. Quod hæc non incurritur ob honestā dimissionem, qualis est quæ fit iusta de causa, gl. c. si quis ex clericis, de vit. & hon. cler. II. Quod neq; etiam incurritur ob quamlibet dimissionem temerariā, quia quælibet dimissio absque rationabili causa est talis, quia necessario vti debet religiosus suo habitu in omni loco, c. Vidua 20. q. 1. c. Sanctimoniales. 23. distin. habetem de honestate iuxta S. Ant. 1. par. tit. 14. c. 13. &. quælibet

tale

xalis non est peccatum mortale. Cum dimissio ad euitendum vel iaculandum lapidem, non sit talis, iuxta Palud. in 4. dist 18. q.3. col. 10. III. Quod non incurritur etiam ob quãlibet dimissionem temerariã mortiferam, quia non incurritur ob dimissionem vt expeditius fornicationi indulgeat Syl. verb. excõicatio. 9. cas. 2. not. 2. Credens recte id q̃ Palu. vbi 5. prima facie huic cõtrariũ dicit intelligi de eo qui relinquit vt dissimulatus ad fornicandum vadat. IIII. Quod incurritur ob dimissionẽ quæ sit ad vtendum alio ad scelus aliquod mortiferũ, aut in tãtum tempus, aut ob talem causam & rationem q̃ iudicio boni viri dicatur dimisisse habitũ, vt probat Syl. V. Quod ex hoc sequitur, q̃ non incurritur ob dimissionem, non accipit alium, neque etiã ob acceptionem alterius adeo exiguo spatio, vt vix sit notabile iudicio boni viri vt dicatur reliquisse, siue relinquat illũ intra monasteriũ, siue extra in aliquo hospitio, vel extra, vt qui reliquit hylari aliqua leuitate, vel ob lætum festũ primæ missæ, vel nuptiarũ, vel doctoratus, vel alterius rei similis secũdum sententiam Card. in cle. 2. de vit. & hon. cler. q. 3. VI. Quod non incurrit etiam qui non dimittit omnino, gestat tamẽ occultum iux. gl. sing. in d. cle. 2. verb. extrinsecus, & si oppositum teneat Pan. in c. Dens qui, de vit. & hon. cler. Cuius opinio videtur vera cum non adeo occultat, quin familiares cognoscant cum esse religiosum, glossæ vero, quando abscondit, sic, vt non appareat talis familiaribus, vt optime innuit Caiet. cas. 61. Et est communis consuetudo canonicis simplicibus regularib. in Hispania qui obtinet gestãt paruum habitum super singulis vestẽ talari obtectis, Diximus (simplices) quia ordinum militarium quales sunt D. Iacobi, & Ronceuallis, deferunt alia insignia in vestimẽtis exteriotibus, quib. internoscuntur pro religiosis. VII. Quod incurrit qui dimittit etiam ad accipiendum alium alterius religionis iuxta communem, quamuis immediate sumat illam iux. Syl. verb. excommunicatio. 9. cas. 25. q. 6. & Caiet. vbi 5. licet Lapus alleg. 24. & Dominic. in d. c. 2. oppositum teneant, deinde quentes textum à suo proprio sensu.

XXVI. Quod Concil. Trid. sess. 25. c. 19. de Regu. statuit quod nullus regularis prætẽdens se vi, vel metu ingressum religionem, vel ante ætatem debitam professum, aut quid simile, velensque habitum quacunque de causa dimittere, aut etiã cum illo sine licẽtia superiorum discedere, audiatur, nisi intra quinquennũ tantum à die professionis, & tunc non aliter, nisi causas quas prætenderit, deduxerit coram superiore suo & ordinario.

rio. Quod si ante habitũ sponte dimiserit, nullatenus ad alterandum quamcunque causam admittatur, sed ad monasterium redire cogatur, & nullo priuilegio suæ religionis gaudeat. Nullus etiam regularis cuiusuis facultatis vigore transferatur ad laxiorem ordinem, neque detur cuiquam regulari facultas deferendi habitum suæ religionis.

XXV. in d. ca. 2. ne cler. vel monach. lib. 6. excõicat religiosos qui vadunt ad aliqua studia etiam theologica sine licentia sui prælati, aut cum ea sine consilio maioris partis conuentus.

Declaratio I. Quod solenniori licentia indiget religiosus ad 133
theologica studia quam alia negotia, quia ad hæc satis est licentia sui prælati, & ad illa non sine sui conuentus. II. quod non incurrit hanc qui proficiscitur ad alium locum vbi est cõuentus sui ordinis, & est studum literarum ad studendum, eo quod magis dicitur mutare cõuentum quam ire ad studium literarum iuxta Caiet. vbi 5. cas. 61. IIII. Quod non incurrit qui proficiscitur cum sola licentia superiotis prælati à quo pendet licentia habitandi extra monasterium vti in ordinib. mendicantium. IIII. quod neque etiam incurrit abbas vel prior superior ob id quod ad literarum studia proficiscatur sine licentia sui superioris & conuentus iuxta Anch. quẽ sequuntur ibi Io. de Dominic. & Ang. verb. excõicatio. cas. 27. & cõmunis quã tenet Perus. ibidem dubitet, & Sylu. verb. excõicatio. 9. cas. 25. tertio oppositum. quæ opinio Arch. obseruata fuit Toloſæ erga Illustr. D. Franc. à Nauarra qui cum hoc Manuale Hispano ser nequaquam cõponebamus, erat Reuer. Episcopus Pacensis, cum antea fuisset prior maior celeberrimi Monasterij simul, & Xenodochij seu hospitalis genetalis Beatæ Mariæ nostræ Rõcæualensequi illustrib. virtutũ eximiarũ literarum, & admirabilis, vitæ, & cõsuetudinis ornamentis, & insignib. in illud vsq; tẽpus sem per tunam Regiam stirpem honestauit atque decorauit, quemque tunc Cæsarea Maiestas Archiepisc. Valentinum designauit, declarans exterioris dignitatis accessione incrementa interiora heroicarum eius virtutũ, quæ diuino munere indies maiorem magis illustriores fiebant, & ferebantur in cœlum, vbi iam à multis annis, vt par est credere, tã fœliciter fruitur Christo, quam sanctæ vixit in terra, cui viuenti vt magno tempore familiarissime cõuixi, vtinam liceat post fata mea, quæ longe absentia nequeunt, beate conuiuere æternum. Amen.

XXV. In d. c. 2. excommunicat Doctores, qui docent leges pro medicinam, religiosos qui reliquerunt suum habitum, aut detinent eos arroganter in suis scholis.

Declaratio

Declaratio I. Quod quatuor faciunt hanc incurrere. ſ. quod Auditor ſit religioſus, & audiat leges, vel medicinam, & id fiat relicto habita & quod Doctor id ſciat, eumque doceat vel arrogãter detineat in ſcholis iux. Caiet. in d. caſ. 61. Quamuis Archid. in d. c. 1. & Ioan. And. & Syl. verb. excommunicatio. 9. caſ. 26. tenent non eſſe neceſſe vt relinquat habitum, quia licet auditio non relicto habitu ſufficiat vt doctor iucurrat aliam excommunicationem latam per cap. nuper & c. Si concubinæ de cenſent. excom. contra participantes cum excommunicato in crimine ob quod eſt excommunicatus, vt participat doctor qui prælegit leges vel medicinam religioſo poſtquam ob auditionem incurrit excommunicationem, non tamen ſufficit ad incurrendam hanc quæ requirit habitus dimiſſionem.

XXVII. in ca. 1. de hæret. lib. 6. excõicat eos qui ſcienter præſumũt ſepelire in loco ſacro hæreticos credẽtes, & eorũ receptatores, defenſores aut fautores, & phibet abſolutionẽ quo uſq; ſuis proprijs manib. è ſepultura extrahãt, & foras mittãt.

Declaratio I. Qui ſint hi credentes, & quod ſint implicite & non explicite hæretici, dictum eſt ſupra nu. 56. II. Quod tam laicus quam clericus hanc incurrit Io. And. in d. ca. 1. quem ſequitur Peruſ. cum communi.

135 XXVIII. In c. Inquiſitionis, de hæret. li. 6 octo excõicationes complexa, excõicat omnes habentes iuriſdictionẽ temporariam non obedientes Epiſcopis, & inquiſitoribus, in requirendis, præhendendis, & cuſtodiendis hæreticis credẽtibus, defenſoribus, & fautoribus, & qui non perduxerint illos ad Cauſam & loca ad quæ requiruntur, & qui non præhẽderint illico prædictos, poſtquam eorum brachio ſeculari fuerint traditi, ad puniendum illos ſine mora, & eos qui poſtquam præhenderũt, dimittunt ſine licentia epiſcopi vel inquiſitoris. Et eos qui aliquo modo cognoſcunt, vel iudicant de crimine hæreſis, & qui directe, vel indirecte impediunt epiſcopos, aut inquiſitores in illorum proceſſib. & eos qui ad aliquid prædictorum præbuerint, auxilium, conſilium, vel fauorem.

Declaratio I. Quod hæc nõ eſt teſeruata, ſed illi cõtra quos datur toties incidunt in eã quæ eſt bullæ Cœnæ, quoties ſe faciũt fautores huius peſtiferæ gẽtis Caie. vbi ꝛ. caſ. 1. & phatur per clauſulam primã bullæ poſitã ꝛ. eo. c. nu. 55. & 56. II. Quod ſi epiſcopus iuberet vnum, & Inquiſitor contrarium, debet ſuperſedere iudex ſecularis iux. Io. And. in d. c. vt Inquiſitionis.

XXIX. In c. 1. de homi. lib. 6. excõicat omnes eos qui per aſſaſſinos interficiunt aliquẽ Chriſtianũ aut iubent interfici, quamuis non

ſequatur mors, aut receperint, defenderint vel celauerint.

Declaratio I. Non incurrunt hanc qui faciunt interficere ob vindictam, quamuis huiuſmodi interfectores vulgus Italicum appellet aſſaſſinos, quia non ſunt proprie tales, illi enim ſunt certi quidã pagani ditionis cuiuſdam Domini ita perſuaſi vt putẽt præcellens opus eſſe interficere quẽ ſuus Dominus iuſſerit quomodocunq; & quacunq; de cauſa iubeat, & non eſſe id examinandum, quamuis ob id occumbere oporteat, vt glo. Ioan. And. & Archid. ſentiunt, in d. c. & Aret. in conſil. antep. col. 16. vbi non fuit anſus tuerì contrariam opinionem, quamuis maxime ad propoſito conduceret. Et quia iam non videmus tales interfectiones, ſuperſedemus pluribus declarationibus.

XXX. In c. 1. de vſur. lib. 6. excommunicat clericos qui non 136
ſunt epiſcopi, ob vnũquodq; ex quatuor ſcilicet, quod permittunt verſari in ſuis terris fœneratores publicos alienigenas, vel quod non expellunt eos ex illis, vel quod locant illis, vel alio modo extra concedunt domos, ad vſuras exercendum.

Declaratio I. In excommunicationem duorum priorum cadunt incurrunt ſolũ clerici, qui ſunt Domini, in poſteriores qui ſunt ſubditi, vt annotauit Caiet. vbi ſup. caſ. 52. II. Quod per alienigenam intellitur qui non eſt natus in illa terra, neque eſt filius nati in ea, quia dicit alienigena, & non oriundus, iuxta communem. III. Quod nihil refert an fœnerator ſit Iudæus vel Chriſtianus quoad hoc iuxta Dominic. & Peruſ. in dict. cap. 1. IIII. Quod non ſatis eſt dare domum in habitationem vel hoſpitium niſi concedat ad fœnerandum actualiter vel virtualiter iuxta ſententiam communem ibidem.

XXXI. In c. 1. de iniur. lib. 6. excommunicat eos qui cõcedunt vel extendunt repreſalias ad eccleſiaſticos vel eorũ bona, niſi intra menſem à conceſſione vel extenſione renocauerint.

Declaratio I. Quod hæc locum habet tam in repreſaliis quæ ſolũ conceduntur contra gentem vel ciuitatem, vnde eſt clericus vel eccleſia, quam in his quæ iniuſte, quia textus generaliter dicit, & eadem eſt ratio quoad hoc. II. Quod concedere poteſt ad ſuperiorẽ, qui concedit, & extendere ad inferiorem, qui conceduntur gl. d. c. 1. verb. extendit. III. Quod qui concedere repreſalias contra bona alicuius clerici propter ſibi debita dicens hoc conuenire, non incurreret hanc iuxta Arch. quem ſequitur Andr. Dominic. & Peruſ. probant quod validis rationibus confirmat Caiet. vbi ꝛ. caſ. 31. IIII. Quod propter debita clerici non poſſunt concedi contra bona alterius niſi eiuſdem epiſcopatus, non poſſunt concedi contra bona alterius epiſcopatus, glo. eiuſdem c. verb. concedi.

XXXII. In c. Felicis de pœn. lib. 6. §. Quapropter, excom. municat omnes principes & alios dominos & iudices non ob. seruantes tenorem illius statuti contra percutientes vel inse. quentes hostiliter aliquem Cardinalem. Quæ hodie videtur facta bullæ Cœnæ, vt supra eod. cap. nu. 96.

Excommunicationes Clementinarum nulli reseruatæ.

Excommunicatio. XXXIII. non reseruata, & prima clementinarum in
frangentes sequestrum, vel impedientes &c. nu. 137. XXXIIII. in se
pelientes in loco interdicti. n. 137. XXXV. in religiosos qui sibi oppo
nit decimas. n. 138. XXXVI. in religiosos adeuntes Aulas ad re
cendū. n. 138. XXXVII. in monachos habētes arma in monasterio ni
139. XXXVIII. in impedientes visitationē monialiū n. 140. XXXIX.
in imitantes statum beguinarum n. 140. XL. in contrahentes matri
monium in sex casibus. n. 141. XLI. in Inquisitores premissa attoqui
tes &c. n. 142. XLII. in facientes statuta ad solaendum vsur. n. n. 143.
XLIII. in mendicantes, accipientes domos. n. 144. XLIIII. in religio
sos dissuadētes decimas n. 145. XLV. in negligētes dissuadere decimas,
&c. nu. 145. XLVI. in religiosos non seruantes interdictum nu. 146.
XLVII. in impugnāt. literas Papæ electi n. 147. XLVIII. in inter
pretantē clementinā Exiui. n. 147. XLIX. in bizochas aut beguinas
n. 148. L. in imprimentes libros sine examine. n. 148. LI. in impedientes
nuntiorū receptionem, n. 149. LII. in alienantes vel locātes bona eccle
siastica. n. 149. LIII. in mulierum raptores &c. LIIII. in cogentes ad
matrimonia minus libera. LV. in cogentes virginem &c. ingredi mona
sterium &c. LVI. in impedientes Virginum Sanctā veli accipiendi vo
luntatem &c. LVII. in concedentes locū ad duellū &c. LVIII. in
cōmittētes duellum &c. LIX. in dantes consilium in causa duelli, &
illius spectatores. LX. in non habentes pro authenticis libros sacrorum
bibliorum &c. l. XI. in mulieres ingredientes claustra monasteriorum.
LXII. in male tractantes ministros Inquisitionis. LXIII. in scī
tes & non revelantes iniurias Cardinalibus. LXIIII. in capien
tes fructus beneficiorum primi anni &c. LXV. in moniales exeun
tes monasteria, &c. LXVI. in capientes Christianos in seruit.
LXVII. in non parentes Inquisitionis generali. nu. 150.

Sequestra infringens cur hodie excommunicatur. nu. 137.
Decimas ob retentā quis religiosus incurrat excommunicationem. nu. 138.
Religiosus adiens Regiam ad recendum prælatio vel monasterio. nu. 138.
Canonicus regularis arma gestans an excommunicatus. nu. 139.
Visitationem monialium impediens est excommunicatus. nu. 140.
Matrimonium cōtrahens religiosus vel cognatus vt excōmunicatus. n. 144.
Inquisitores ob acceptam pecuniam quomodo excommunicati nu. 143.

Religiosus

Religiosus qui l. ca ad hab. tandum accipiens excommunicatus. nu. 144.
Religiosus qui dissuadēs vel nō suadēs decimas est excōmunicatus. n. 145.
Religiosi non seruantes interdictū ecclesiæ matricis excōmunicātur. n. 146.
Papa simul ac electus, est confirmatus à Deo. nu. 147.
Obseruare Clementinam exiui, de verb. sign. an. prohibitum. nu. 147.
Impressio & editio librorum vt prohibita. nu. 148.
Legati qui impedit receptionem est excommunicatus, nu. 149.
Laicus qui bona eccl. siastica vltra tres annos an excommunicatus. n. 147.

XXXIII. In Clement. 1. de sequest. possessio. & fruct. ex- 137
communicat eos qui capientes fructus beneficij impediunt vel infringunt sequestrum inductum super beneficio ab ordinario ob latam in curia Romana vnam sententiam diffinitiuam super possessione vel proprietate eiusdem.

Declaratio prima, quod visum fuit Caieta. vbi supra cas. 45. hunc casum raro contingere: quod aliquādo mirum nobis fuit accidere, quotidie sequestra poni, & infringi, & impediri, quod animaduertimus sequestra huius temporis non poni ab ordinariis de quibus loquitur hic textus, sed ab ipsis auditoribus Rotæ auctoritate Papæ, & sic hodie nō incurritur hec lata à iure, sed alia quam iudex fert qui decreuit sententiam.

XXXIIII. In Cle. 1. de sepult. excōicat sepeliētes aliquem in loco sacrato interdicto in casibus nō permissis, aut interdicto nominatim vel excōicatos publicos, vel vsurarios manifestos.

Declaratio I. Quod incurrunt hanc clerici exempti, & non exempti, laici, fœminæ, glo. 1. d. Cle. etiamsi iussu Prælati hoc fa-
ciant. Card. q. 3. ibidē. I I. Quod incurrūt sepelientes in ecclesia
dem q. 7. ibidē, quamuis textus non loquatur nisi de sepelienti-
bus in Cemeterio non tamen de sepultis in agris, & locis pro-
fanis etiamsi sint coniuncta cū sacratis glo. 3. ibidē. I I I. Quod
omnes & soli illi videntur hodie quoad hunc effectū publici
excommunicati vel nominatim interdicti qui pro talibus sunt
denunciati per extrauag. Ad euitanda, relatam supr. eo. c. nu. 35.
quam glo. 7. eiusdem Cle. & doctores super illa, & Panor.
Fel. & alij in c. Exemptionem, de exceptio aliud dicant. I I I I.
Quod vsurarius manifestus dicitur quoad hoc qui notorie sine
dilatione siue simulatione interesse, vel aliorum contractuum
iuerat secundum mentem communem quam exprimit Caiet.
vbi. 46. V. Quod solum qui sepeliunt & collocant corpus in
sepultura, incurrunt hanc, & non qui efferunt vel prosequuntur
funus, aut diuina officia peragunt iuxta glo. eiusdem Clement. verb.
sepelire, quamuis solus baiulus sepeliret iuxta Caietan. quod

rudetur defendi posse per adducta supra, quauis glo. sing. cum communi refragetur in eadē Clemen. eo q; constitutio esset iudicio contra c. Commissa, de elect. lib. 6. pro qua facit limitatio quādā ibi tacta & fundata in c. significauit, de iudē. Af quis audeat dicere mille prosequētes funus excōicari vno solo baiulo sepulturę inferente, quod consequeretur gl. VI. Quod neq; sepelientes incurrunt nisi scienter & præsumptiue id faciant, & ita qui crederēt eos fuisse absolutos aut dedisse cautionē iustā, non incurrerēt eā, Caiet. vbi supra. VII. Quod horū absolutio sine debita satisfactione, est iniusta & nulla. Quia prefata Clement. habet vt sine illa nullatenus absoluantur, quę dictio nullatenus ipso iure inducit glo. sing. Clem. 1. de sequest. possess.

138 XXXV. In Clemen. 1. de Decim. excommunicat religiosos quoscunque qui noualium aut alias decimas ecclesiis debitas ad eos ex aliqua causa legitima non spectantes appropriare sibi præsumpserint, aut qui exquisitis coloribus & dolis vsurpant, & eos qui non permittunt vel prohibent solui decimas ecclesiis animalium suorum familiarū, vel pastorum vel aliorum quę suis commiscent, aut animalium quæ in fraudem ecclesiarum in multis locis emunt, & tradunt venditoribus, vel aliis tenenda, aut terrarum quas colendas aliis tribuunt, si requisiti ab, iis quorum interest, non desistant intra mensem, aut si quod contra prædicta præsumpserint vsurpare, non restituerunt, competenter intra duos menses ecclesiis læsis.

Declaratio I. hanc incurrunt quilibet religiosi, quamuis sint ordinum mendicantiū, sed non laici neq; clerici seculares, gl. 1. eiusdem Clem. neq; religiosus translatus ad ecclesiam secularem, quia nō est simplex religiosus Syl. verb. excō. 9. cas. 36. neq; etiam, nostro iudicio, incurreret suspensionē quam incurrunt alij religiosi qui habēt beneficia regularia, per dicta supr. c. 10. in excommunicatione Clem. 1. de priuileg. per quandam decisionem Fel in c. tua. 1. de iureiur. II. Quod nemo eam incurrit, eo solo quod non soluit, nisi appropriet, vsurpet, aut prohibeat, vel non permittat gl. recept. ibidem verb. prohibuerunt. III. Quod nō incurrunt qui hoc faciunt credentes eas pertinere ad sua beneficia per priuilegiū vel præscriptionem, quia textus habet, præsumpserunt, & ita requritur dolus per dicta in repet. c. accepta, de rest. spol. oppos. 8. nu. 12. & seq. IIII. Quod sufficit vna requisitio glo. verb. facta, eiusdem Clem.

XXXVI. In Clem. Ne in agro. §. quia vero, de stat. monacho excommunicat religiosos simplices qui petunt aulas Principum animo nocendi suis prælatis, aut monasteriis. Decla

Declaratio I. Hæc incurritur ab eo qui prædictum facit; quamuis proficiscatur in aulam cum facultate glo. in verb. ipso facto, recept. communiter in d. §. quia vero.

XXXVII. In ead. Clē. & eod. §. excōicat monachos qui 139
sine facultate abbatis habent arma intra claustra monasteriorū.

Declaratio I. Quod nō incurrunt hanc canonici regulares gl. recepta eadē Clem. neq; quia habent lapides, & baculos, glos. 3. eiusdē Clem. quicquid dicat Pan. in d. Clem. nō quia non sint propria arma, sed quia non fuit legis intentio intelligere de illis, & quia per se non sunt bellica, quamuis per intentionem fieri possint alia per ea quę late diximus in repet. c. ita quorundam nu. 11. nu. 13. de Iudæ, & tactum est 3. nu. 63. Incurrūt tamen qui habent cassides, thoraces, & alia arma defensiua quæ ex se sunt alia, secundū Communem. II. Quod claustrum est locus vnde exire non licet sine facultate, Card. ibidē. III. Quod non incurrit qui per negligentiā, ignorantiā iuris, vel obliuionē, sine prauitentione offendēdi habet eiusmodi arma, etiā in cubiculo Caiet. cas. 63. neq; qui habet ad resistendum suo abbati quem probabiliter timet se inuasurum Card. ibidem. Neq; qui habet in alio monasterio, neq; qui foris venit cū illis in monasteriū, nisi in eodem seruarit gl. in verb. tenentes eiusdem Clemen.

XXXVIII. In Clemen. attendētes. §. fi. de stat. monacho. 140
excommunicat eos qui præsumunt impedire visitatores monachorum in eo quod statuitur à concilio in d. Clem. si à visitatoribus admoniti non cessant.

Declaratio I. Quod hæc admonitio fieri debet posito iā impedimento, & non sat est ea quam ante nonnulli visitatores fecerunt, quanquam satis est, vt sit generalis, glo. recepta ibidem,

XXXIX. In Clem. 1. de relig. domib. excommunicat fœminas quæ sequuntur statum beguinarum, vel de nouo instituent, & religiosos qui eas iuuant consilio, auxilio, & fauore.

Declaratio prima, quod non includuntur hac moniales tertij ordinis S. Dominici: neq; S. Fraciſci, neq; fœminæ quę sine regula aliqua degunt in suis domibus, vel suorū patrum, vel coniugum vel aliorum cœlibes inseruiunt Deo, vt ab ipso assistatur fuerunt iuxta Caiet. vbi sup. cas. 6. & communem in d. Clem.

XL. In Clemen. 1. de consang. excommunicat eos qui scien- 141
ter in gradibus consanguinitatis, vel affinitatis constitutione canonica interdictis, aut cum monialibus contrahere matrimonialiter non verentur, necnon religiosos, moniales, ac clericos in sacris ordinibus constitutos matrimonia contrahentes, aut inter eos scienter eadem celebrantes.

Declaratio prima, quod hæc ligat septem genera hominum quamuis gl.1. eiusdē cle. recepta dicat sex, quia omittit clericū qui sciens eiusmodi celebrat contractū. II. quod interpretatio Cai. principalis vbi sup. cas. 47. huius Cle. est obscurior ipsa, & quod non incurritur ob matrimoniū contractum cū sudra, Saracena, vel Pagana, vel cum affine spirituali vel legali, vel cū qua intercedit publicæ honestatis impedimentum, vel aliud, quodliber quāuis sit tale vt impediat valorem matrimonij, nisi in solis prædictis septem casibus, nec in istis, nisi quando sine iusta dispensatione contrahitur iuxta dictam gl. 2. III. quod illud aduerbium (scienter) tres priores casus tantum respicit, & in septimo loco eius ponitur (sciens) quia in aliis nō est communiter locus ignorantiæ, vbi tamen esset, idem iuris foret, vt sentit gl. verb. contrahentes eiusdem Clem. recep. sub fi. IIII. quod à pœna istius Cle. sola ignorantia facti probabilis excusat secundum gl. verb. (scienter) quam dixit singularem Præpositus in c. ex parte. 1. col. pe. de Appel. contra quam tenui prælegendo illam Salmanticæ, & nuper consulendo in sacro Pœnitentiariæ prætorio, cum Io. Imol. & Bonif. super eadem. Tum quia dicta Clem. non loquitur simpliciter de cōtrahēte, sed de contrahente (scienter) & lex puniens facientē aliquid scienter, requirit dolum l. sed si lege. §. scire. ff. de pet. hæred. à quo quælibet ignorantia etiam crassa excusat. Igitur, ff. de lib. cau. & l. Plagij. C. ad leg. Flau. de Plag. vbi gl. hoc dicit, citans in id alias leges in verbo. iusta. Tum quia alioqui nil referret, an lex diceret simpliciter qui contrahit, vel qui sciens contrahit, q est contra mentem omnium. Tum quia certum est, quod quacunque ignorantia quis aliquid faciat, vere non facit sciēter, & ita vere non continetur lege lata contra facientem scienter, quamuis quoad forum exterius aliud interdū præsumi posset, sed hic de foro conscientiæ agimus. Tum quia quæcunq; ignorantia quæ non est tantum comes, sed etiam causa sine qua nō fieret actus, diminuit de culpa illius, secundum d. Tho. recepta. sec. q. 74. art. 6. V. Quod non incurrunt contrahendo sponsalia siue matrimonium per verba de futuro, neque ob id quod sem habeant ante illa gl. sing. d. Cle. verb. contrahere, neque postea, si eam habuerunt sine voluntate maritali, secus si cum hac habuerunt, incurrunt, in quo casu intelligenda est d. glo. quæ est vera secundum antiqua iura, sed non post Concil. Trident. in locis vbi legitime publicatum est, secundum quod hodie nulla sponsalia possunt transire in matrimonium per copulam, quia nullum est validum nisi id fiat, saltem coram parocho & duobus

bus vel tribus testibus, vt dictum est sup. c. 25. nu. vlti. per præsentem Concil. explicatum in ca. 22. nu. 28. cui hoc addendum erat. V I. Quod ad incurrendā hanc non sufficit quod scientia supradictorum impedimentorum supereueniat post cōtractum, licet sufficiat ad peccatum si non separentur secundū gl. communiter recep. in dicto verb. (scienter) V II. Quod qui præbent consilium auxilium, vel fauorem ad id, vel mandant, non incurrunt hanc quæ contra solos contrahentes matrimonium, & clericum celebrantē datur, vt patet ex verbis, quanquā per constitutiones synodales soleat extendi etiam ad testes. VIII. Quod qui contrahit matrimonium ob timorē, qui in aliis contractibus foret iustus, non incurreret, per supra dicta ca. 22. nu. 30. licet peccaret mortifere, etiam dueendo consanguineam in 3. vel 4. gradu quia talem transgressionē iustus timor non excusat à mortali iuxta Caiet. 2. sec. q. 96. art. 4.

X L I. in Clem. 2. de hæret. excommunicat omnes inquisitores, & commissarios suos, aut Episcopi, vel capituli, sede vacāte qui prætextu sui officij illicite sumunt pecuniam aliquam, & qui scientes confiscant bona ecclesiastica. 144

Declaratio I. Quod per commissarium potest intelligi Vicarius episcopi Caiet. in sum. verb. excommunicatio cas. 4. & per pecuniam quælibet res quæ æstimari potest. c. Totum, 1. q. 3. & gl. in d. Cle. 2. II. quod est casus episcopalis, sed præcedere debet satisfactio, & aliàs non valeret, quia adimit potestatē dicendo, quod non possint absolui sine ea, quod est verū quando potest satisfacere secundum gl. in verb. satisfecerit, in d. Cle. 2. nisi in articulo mortis. I I I. quod non est soluenda pœna vlla id quod fuit acceptum, vt valeat absolutio iuxta gl. ibidem verb. officij, quæ probat quandam conclusionem singularē supra positam cap. 23. nu. 65.

X L II. in Clem. 1. de vsur. excōicat omnes officiales ciuitatum vtcunq; appellentur, qui faciunt, scribunt, vel dictant statuta vt soluantur vsuræ, vel quod solutæ non possunt repeti, & eos qui iudicant vsuras esse soluendas, aut non esse repetendas, soluat, & qui ad id potestatem habentes non eradunt è libris alia statuta, vel consuetudinem vim eorum habentem. 145

Declaratio I. Quod duo requiruntur ad incurrendum hanc, scilicet quod sint officiales ciuitatū, & quod faciant aliquid ex dictis prædictis in ea prohibitis Caie. vbi supra cas. 51. & ideo qui sententiam scribit, eam non incurrit. gl. recept. in dicta Clem. verbo iudex, quamuis in casu. c. nouerit, de sen. exc. de qua sup. cap. nu. 113. in prin. incurrat. II. quod non incurritur statuēdo

vt nemo accipiat pro vsura nisi tantum quid pro viginti in
mensem iuxt. gl. sing. in d. Cle. 1. verb. facere, per quam iampri-
dem defendimus quandam legem Lusitaniæ.

144 XLIII. in Cle. cupientes, de pœn. excommunicat omnes religiosos mendicantes qui accipiunt nouas domos, vel nouas loca in habitationem, aut cõmutant, vel alienant acquisita ante concilium Lugdunen. aliquo titulo.

Declaratio I. Quod non incurrit hanc, nisi qui est mẽdicans, & præsumit facere aliquam rem ex his tribus per prædictam Clem. coniunctam prædicto ca. 1. & ob id non incurrunt qui relinquunt vel mutant accepta post concilii de quo d. c. 1. quia illud relinquere & mutare, ad hos solum refertur iuxta Ancha. & Dom. ibid. II. Quod neq; etiam incurrit qui ad finẽ vt sit eremita, accipit, vel construit sibi aliquam domum remotam a populis, vt probatur ibidem sub finem, vel ob aliam causam quam ad habitationem antiquam iuxt. Domini. & comm. in d. c. 1. III. Quod Papa Iulius II. de quo in supplemento fol. 8. concess. 27. concessit Minimus, vt nõ obstante hac prohibitione possint recipere quaslibet domos, & ædificare basilicas siue Eremitoria & loca in suam habitationem, sine alia facultate Apostolica, & per consequens omnes qui eisdẽ priuilegiis, gaudebunt, vt gaudent fratres minores obseruantiæ per participationem. IIII. quod etiam possunt ministri prouinciales obseruantiæ per priuilegium Leonis X. in d. supplemento fo. 91. concessi. 177. occurrente necessaria causa transferre vel mutare ecclesias tam fratrum quam monialium ab vno loco in alium, & conuertere priora loca ad vsus humanos, vt melius videbitur cõducere eiusmodi locis, & monasteriis, sic vt materia ædificiorum adhibeatur ad alteram ecclesiam.

145 XLIIII. in Clem. cupientes, excõmunicat religiosos qui concionantur, vel alias dicunt aliquid, ad auertendos audientes à soluendis decimis debitis ecclesiis.

Declaratio I. Quod tria requiruntur ad incurrendam hanc Caiet. vbi sup. cas. 65 scilicet, q̃ sit religiosus, quod habeat intentionẽ auertendi, & quod decimæ debeantur ecclesiæ. Additemus quartũ, vt audientes sint qui eas debẽt, vt palã colligitur ex eodẽ textu. II. Quod nullus religiosus excluditur ab hac, siue sit, siue non sit mendicans glo. verb. Religiosi recept. d. Clem. & quòd nulla religiosa, & nullus laicus, neque clericus secularis comprehenditur Guil. receptus communiter ibi, & gl. præd.

XLV. in d. Clem. cupientes, excommunicat religiosos qui de industria nullum conscientiæ scrupulum incutiunt in confessio-

nibus pœnitentibus de solutione decimarum, & postea non expiata hac negligentia, cum commode possent, præsumserunt concionari.

Declaratio I. quod quinque requiruntur ad incursionẽ huius, I. quod sit religiosus. II. quod fuerit negligens in onerando scrupulo conscientiam pœnitentis in confessione vt solueret decimas. III. Facere hoc scienter & non purgare illam negligentiam cum commode posset. IIII. Concionari absq; purgatione illius. V. quod non sit religiosus monasterij, quod percipit decimas. II. quod ad hanc non est necesse præcedere inquisitionem, quia id non colligitur ex litera, & notat Caiet. ibi. 66. quanquam Sylu. sentiat oppositum verb. excommunicatio 9. cas. 46.

146 XLVI. in Cle. 1. de sen. exc. excommunicat religiosos qui non seruant interdictum vel cessationem à diuinis, quã seruat ecclesia cathedralis, vel matrix, vel parochialis oppidi.

Declaratio I. Quod in hanc non incidunt laici, neque clerici sed solum religiosi, & hi sic, siue sint mendicantes, siue non gl. in. religiosi d. Clem. recept. si sciunt obseruationẽ interdicti ibidem. verb. sciuerit. II. Quod non habet locum in interdicto vel cessatione speciali, sed solum in generali. III. quod habet locum etiam in interdicto, vel cessatione inualida, siue nulla, ratione præcedentis appellationis, vel alia, gl. d. Cle. prosequens communiter & singulariter secundum Rauennatem ibidem. III. Quod non satis est illud obseruari à nonnullis canonicis, si portionarii, vel alij capellani non seruant illud, & celebrant publicè. V. Quod quando non est in oppido ecclesia cathedralis, neq; matrix, & sunt multæ parochiales diuisæ, necesse est ab omnibus eam obseruari ad huius incursionem gl. in comm. eiusdem Clemen. verb. matricem, quamuis parochialis intra cuius fines situm est monasterium, obseruet Card. Ancor. & Imol. contra Steph. in d. Clemen. VI. Quod quãuis religiosi teneantur obseruare quod matrix obseruat, etiam si locum sit, non tamen sunt immunes ab obseruatione validi, licet à matrice non seruetur. glo. celebr. & recept. in verb. obseruare, & verb. obiicere, dicta Cle. 1. immo incurrerent, nisi seruarent pœnas per alios textus positas, cap. fi. de excess. prælat. cap. authoritate, cap. Episcoporum, de priuileg. lib. 6. VII. Quod habet locum in omnibus interdictis, & cessationibus generalibus positis à iure vel ab homine quacunque auctoritate, vt determinat Bonif. in d. Clemẽ. col. 10. contra aliquas limitationes Card. & Imol. VIII. Quod concil. Trid. sess. 25. c. 12.

de Regula statuit quod Censuræ & interdicta nedum à sede Apostol. manantia, sed etiam ab ordinariis promulgata mandante Episcopo, à Regularibus in eorum ecclesiis publicetur, atque seruentur.

147 XLVII. in extrauag. si. de sen. exc inter communes quæ ibi tribuitur Clem. V. & ab Anto. 3. parte tit. 24. c. 68. Bened. 3. & à Fel. in cap. eam te col. 5. de referi. excommunicat impugnantes literas electi Papæ antequam coronetur.

Declaratio I. Ratio est, quia eodē momento quo canonice eligitur, confirmatur à Deo immediate, & eandem habet potestatem quam post coronationem, cap. in nomine 23. distin. II. Quod non habet hoc locum in eo qui ob iustum timorē fuit electus per textum singul. in d. c. in nomine iuxt. Pan. in d. c. licet, col. 7. & in c. cum terra, col 3. de elect. dicentem hoc procedere quādo iniectus fuit timor, in electione illius vel illius, & non quādo vnius ex illis, vel ex illis, sed idem esse in hoc casu probat Fortun. lib. de Vlt. si. illat. 22. col. 11. nu. 310.

XLVIII. in extrauag. Nicolai relata per Ant. 3. par. ti. 24. c. 69. excommunicat commentantes in Clem. Exiui. de ver. sig. quæ declarat regulam S. Francisci.

Declaratio I. Hæc suspensa fuit per quandā extrauag. Io. 22. quam S. Ant. vbi suprà, quē sequitur Syl. & Tabien. asserit se vidisse, & quod Card. eam refert in prin. d. Clem. Card. tamē non affirmat hoc, sed quod Papa Nicolaus iij. excōmunicat omnes qui quandam suam declarationem, c. Exiit, de ver. sig. lib. 6. interpretati fuerint, nisi certo modo, vt patet in fine d. cap. Exiit. de quo nescio, cur nullus alius faciat mentionem, neque glo. c. Eos. de sen. exc. quæ colligit omnes casus lib. 6. Et quod illam excommunicationem suspendit Io. xxij. & quod nemo verum interpretationem d. Clem. Quamobrem credimus suspensionē quam vidit S. Anto. fuisse excommunicationis, d. c. Exiit. & non eius quæ data fuit contra interpretantes, d. Clem.

148 XLIX. Relata à Caiet. videtur esse eadem quæ posita est pro 39. ideo eam omitto.

L. in Concil. Lateranē. sub Leon. X. sess. 10. excōiicat eos qui aliquem librum, vel quamlibet aliam scripturam, imprimēs, vel facient imprimi sine approbatione certarum personarum.

Declaratio I. quod Caiet. & Fratri Bartholomæo Carrancæ videtur, neq; hanc, neq; reliquas censuras positas in concil. Lateran. postremo obstringere, quia non sunt receptæ vt dictum fuit suprà col. c. nu. 110. quamuis pars solennitatis huius seruetur in Hispania. Et concil. Trid. decreuit sub iisdem pœnis d. con

Lcōcilij. Lateran. q; nemo imprimat vel imprimi faciat librum de sacris reb. absq; nomine Authoris, neq; vēdat, neq; habeat nisi examinatū per ordinarium, neque sine facultate sui superioris, si fuerit religiosus: & idem statuit de eo qui edit librum aliquē manu scriptū, & amplius q; qui habuerit, censebitur pro authore eius, nisi det alium, & approbatio tradetur in scriptis ligi gratis, quæ reponatur in principio libri. Quod nescimus an sit receptum, vel an recipietur. Quia videmus libros impressos sine illius obseruationis solēnitate insignium virorū Dom. Soci, Bartholomæi Carrancę, & Ambrosij Catharini, qui eidem concilio interfuerunt. Quanquam nunc in recentibus editionibus cernibus impressos cū dicta solennitate. In Regno tamen Castellæ lege Regia vsu recepta requiritur & sufficit licentia consilij Regis supremi, cuius authoritate examinatur prius ab aliquo viro, in id designato, q; in Gallijs seruati audio cū magno reipu. fructu. In vrbe autem Vicarius aut eius vices gerens permittit videndum Magistro sacri Palatij, quo decernente possit imprimi, Typographus imprimis, præfixa in principio libri sola clausa, De licentia superiorum, aut æquipollenti.

LI. In extraua. super gentes. Io. 22. de consue. excōicat omnes qui impediūt ne legati, & Nuntij Papæ recipiantur, vel ne exequantur mandata ob quæ sunt missi, nō obstante quacunque consuetudine, de non mittendo legato nisi eo qui petitur, &c. 149

Hæc quanquam virtute huius extrauag. non est reseruata, est tamen quatenus includitur in bulla Cœnæ, de qua suprà.

LII. In extraua. Pauli ij, quę est prima de rebus eccl. nō alien. excommunicat omnes qui alienant, vel locant in plures quam tres annos bona immobilia vel mobilia pretiosa ecclesiarum extra casus iure permissos, & qui prædicta bona petcipiunt.

Declaratio I. Quod hæc extrauag. non vetat alienationem in casib. permissis à iure, & q; in nihilo fuit recepta iuxt. Syl. verb. Alienatio q. 13. & q; consuetudo valet contra illum iuxt. Roch. de Curt. in repet. c. fi. de consu. fol. 23. II. Quod Caiet. vbi suprà ait, dicit quod in aliquibus locis ad nihil, in aliquib. ad aliquid est recepta. Et quod in hac re confessarius inquirere debet de cōsuetudine ad internoscendū quem, & quanti debeat absolvere. III. Quod idē per eandem rationem debet perpendere iudex fori exterioris. Et credimus nullibi esse omnino receptam, quia in nullo loco est vsu recepta priuatio beneficiorum quam incurri iubet ipso iure ab iis qui fuerunt minores quam episcopi, vel Abbates intra sex menses, si perseuerant 150

in dicta

in dicta alienatione,& quod in Lusitania non videtur recepta quoad locationē in solos tres annos,quia passim videmus fieri locationes in quatuor. IIII. Quod iampridem nos Salmaticæ culimus sententiam qua iudicauimus ex probatis coram nobis irritam & nullam fuisse quandam locationem in plures quam in tres annos factam,clericum autē qui eam fecit,non debuisse iudicari excōicatum iuxta antiquum ius c.1. Ne prælvic.suas, neque per consequens irregularem, eo quod celebrasset post illā locationē absq; absolutione,& sic credimus in paucis locis esse receptam quoad pœnas extrinsecas,quamquam in multis est recepta quoad dispositionem principalem & pœnā intrinsecam nullitatis alienationis & locationis factæ in plures quam tres annos. V. Quod Concil. Trid. sess. 25. c. 11. de reform. statuit quod nullæ locationes beneficiorum anticipatis solutionibus factæ, valeant in præiudicium successorum quōcunque indulto vel priuilegio non obstante:nec huiusmodi locationes in Romana Curia vel extra,confirmētur. Non liceat etiam iurisdictiones ecclesiasticas seu facultates nominandi aut deputandi Vicarios in spiritualibus locare, nec conductoribus per se aut alios ea exercere: locationes vero rerū ecclesiasticarum etiam authoritate Apostolica confirmatas S. Synodus irritas decernit,quas à 30. annis citra ad longum tempus factas Synodus prouincialis,vel deputandi ab ea in dānum ecclesiæ & contra canonicas sanctiones contractas fuisse iudicabunt. Per longum vero tempus intelligitur decem annorum,etsi varient. l. codicillis. §. instituto. ff. de leg. 2.

LIII. In mulierum raptores,ac illis consilium,auxilium & fauorem præbentes,qui etiam sint perpetuo infames,& dignitatum incapaces. Et si fuerint clerici,de proprio gradu decidant. Concil. Trid. sess. 24. c. 6. de refor. matr. & teneatur raptor mulierem raptam,siue eam duxerit,siue non:decenter Iudicis arbitrio dotare. ibidem.

LIIII. In eos qui quouis modo subditos suos,vel quoscunque alios,cogunt minus libere matrimonia contrahere. Concil. Trident. vbi supra cap. 9.

LV. In eos qui quomodocunq; coegerint aliquam virginem, vel viduam aut aliam quamcunque mulierem, præterquam in casibus iure expressis,ingredi monasterium,vel suscipere,habitum,aut profiteri:quique consilium,auxilium, vel fauorem in id dederint, vel præsentes ei actui scienter fuerint. Concil. Trid. sess. 25. c. 18. de regu.

LVI. In eos qui sanctam virginum,vel aliarum mulierū voluntatem veli accipiendi vel profitendi,quoquomodo sine iusta causa impedierint,ibidem.

LVII. In concedentes locū ad monomachiā,vel duellum in terris suis inter Christianos. Et iurisdictione ac dominio ciuitatis & loci in quo,vel apud quē fieri permiserint, & ab Ecclesia detinuerint priuantur,& si feudalia sint, directis dominis statim acquiruntur. Concil. Trid. sess. 25. c. 19. de Refor.

LVIII. In eos qui duellum commiserint, & eorum Patrinos, non bonorum proscriptione,ac perpetuæ infamiæ ac homicidij pœna. Et si in ipso conflictu decesserint, perpetuo careant ecclesiastica sepultura,ibidem.

LIX. In eos qui cōsiliū in causa duelli dederint,vel illius spectatores fuerint,non obstante quocunq; priulegio &c. ibidem.

LX. In non habentes pro authēticis omnes libros sacrorum librorum,iuxta vulgatam editionem,exceptis 5. & 4. libris Esdræ,aut etiam constitutiones apostolicas scienter contemnentes. Concilium Trident. sessi. 4. Decr. de Canon. scripsit.

LXI. A Pio V. lata,excommunicat cum reseruatione,omnes mulieres etiam Ducissas,ingredientes clausura monasteriorum etiam monialium, virtute facultatum Apostolicarum quas recolunt,& concedentes licentiam, comitantes & recipientes & violatores ac monachos eas introducentes, vel admittentes sustinuerit,libro suarum constitutionum. fol. 42.

LXII. Eiusdem Pij, excōicat & punit perinde ac hæreticos, omnes quicūque ex Inquisitoribus,aduocatis, procuratoribus, notarijs,aliisq; ministris prædicti officij vel Episcoporū id munus in sua dœcesi,aut prouincia obeuntium,seu accusatorem, denunciatorem aut testem in causa fidei quomodocunq; productum vel euocatum occiderit,verberauerit,deiecerit,seu per interfecerit,quiue ecclesias,ædes aliasue res,siue publicas,siue priuatas officij aut ministrorū expugnauerit,inuaserit,incēdederit,expilauerit,aut libros,literas,auctoritates,exēplaria,regesta, protocolla,exēpla, scripturas aliaue instrumēta siue publica,siue priuata,vbicunque posita cōbusserit,diripuerit, seu interuerterit, seu ex incendio aut direptione aut alio quocunque modo illa exportauerit,seu qui in conflagratione, expugnatione, aut direptione etiam inermis,siue capiendi,siue comburendi, siue supprimendi causa fuerit,siue res,aut personas seruari,deindine prohibuerit, quiue carcerem aut aliam custodiam seu publicam,seu priuatam effugerit,vinctum extraxerit,seu emiserit,capiendum prohibuerit,captumue eripuerit,receperit,occultauerit, seu facultatem fugiendi dederit, seu iusserit id fieri.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Qui cœtum, cõcursumue fecerit, siue vt aliquid prædictorum fieret, homines accommodauerit, siue aliàs cõsilium, auxilium, aut fauorem publice, vel occulte in quolibet prædictorũ scienter præstiterit, licet nemo occisus, nemo verberatus, nemo extractus, emissus, vel ereptus, nihil expugnatum, nihil effractum, succensum, direptumue, nullum denique damnum reipsa sit secutum. eo. lib. fol. 118.

LXIII. Eiusdem Pij extendit excommunicationem, c. felicis de pœnit. lib. 6. ad scientes quomodocunque crimen in Cardinales commissum vel committendum, & non reuelantes illud opportune Papæ, vel ordinario, &c. eod. lib. fol. 150.

LXIIII. Excõmunicat cum reseruatione personas accipientes priuilegio vel consuetudine aliquid ex fructibus primi vel vlterioris anni beneficij vacantis, & interdicit capitula, & suspendit Episcopum idem facientia, non autem includit loca pia. eod. lib. fol. 174.

LXV. Eiusdem Pij excommunicat omnes Abbatissas & moniales exeuntes à monasteriis, quacunque de causa, etiam infirmitatis, excepta magni incendij, vel ægritudinis lepræ, vel euidentiæ probatæ literis superioris & episcopi. eod. lib. fol. 191.

LXVI. Eiusdem, excõmunicat eos qui Christianos habitantes in terris occuparis à Turcis, capiunt in seruos, & nolunt eos relinquere libere cum bonis suis eod. lib. fol. 232.

LXVII. Eiusdem, excommunicat omnes dominos totius orbis, exceptis regib. non parentes Illustrissimis Cardinalib. Inquisitoribus generalibus Romæ, in pertinentibus ab officium S. Inquisitionis, eod. lib. fol. 266.

De suspensione, quid, & quotuplex.

Suspensio quid, an peccatum, excommunicatio, irregularitas vel depositum. 151. & 152.

Suspensio vera non tollitur sola pœnitentia. 153. & est triplex. nu. 154.

Suspenditur ipso iure clericus notorius fornicarius, eligens talem in Episcopum, ordinatus sine licentia, vel extra tempora, vel sine legitima etate. nu. 155. & 156. Aut in duello pugnans, excommunicatus sine missione vel sine scripto. capiens fructus vacantis ecclesiæ. nu. 158. Conservator excedens, Iudex ecclesiasticus male iudicans concurrens ipso & admittens ad sacramenta tempore interdicti, mendicantium. Prælatus admittens ad professionem ante annum. Clericus vestem versicolorem deferens, Religiosus sic alumnans. nu. 157. ordinatus cum pallio non petend. alimenta. nu. 158.

Circa

Circa hæc dico primo, quod suspensio generaliter accepta iuxta mentem iuriũ citatorum à gl. & aliis in Cle. cupientes, & in Rub. de sent. excomm. & c. si aduersus de hær. & etiam Doctorum præsertim Cald. de Eccl. interd. memb. 1. est prohibitio vsus officij vel facultatis alicuius, nam, & appellatio dicitur suspendi c. venientes de iureiur. & petitorium per possessorium. Pastoralis 1. de caus. possessio. sed hic accipitur specialiter pro tertia specie censuræ ecclesiasticæ, quæ diffinitur esse censura qua alicui personæ ecclesiasticæ prohibetur exercitium sui officij vel beneficij ecclesiastici, in totum vel in partem, in certum tempus, vel in perpetuum quoad partẽ ob suam culpam. Dixi (censura) pro genere, quia omnis suspensio est cẽsura, non contra. c. quærenti, de verb. sign. & ad significandum, quod non potest ferri nisi ab habente iurisdictionem ecclesiasticam extẽsam, ad quã pertinet ferre censuras arg. c. dudum 1. de elec. Dixi (qua prohibetur personæ ecclesiasticæ) ad excludẽdas prohibitiones aliorum exercitiorum, vel ab illis factas aliis personis profanis, aut ecclesiasticis alio respectu quam quia sunt ecclesiasticæ. Dixi (vel perpetuum quoad partem) quia prohibitio cursus exercitij, officij vel beneficij in perpetuum, est depositio, vel priuatio & non suspensio iuxta Card. in Clem. 1. §. cæterum nu. 6. de prin. & sentit Pan. in c. at si. n. 7. de iud. & Bonif. in Clem. cupientes de pœn. nu. 43. Dixi (ob suam culpam) quia licet suspensio ob qualemcunque culpam mortalem ferri possit secundum Aret. in c. cum non ab homine de iud. imo & ob venialem secundum Caiet. in sum. verb. suspensio. non potest tamen sine vlla propria, cuius sit pœna, arg. cap. 1. de constit. nam quæ ob senectutem, lepram, debilitatem, vel aliam causam fit, vera c. tua nos, & c. de rectoribus, & c. si. de cler. ægrot. & c. 1. eod. tit. lib. 6. licet possit dici generaliter suspensio, non tamen est stricte censura de qua loquimur. Vnde sequitur primo, q prohibitio siue suspensio confessarij à celebrando, non est propriè suspensio, quia non est facta ab habente iurisdictionem, quæ est vera ratio, cur contraueniens illi non fit irregularis secundum gl. recep. in c. is qui, de sent. excõ. lib. 6. post specul. de suspen. §. iuxta, nu. 31. II. Quod quicquid fere omnes incogitanter dicant, & licet prohibitio qua mortali peccato infectus, prohibetur celebrare, vocetur generaliter suspẽsio in c. si. de cohab. cler. & c. si. de cler. excõ. non est tamen talis stricte accepta. Tum quia suspensio non est peccatũ, sed eius pœna iuxta om- 152
nes. Tum quia peccatũ mortale antiquius est iuribus canonis, quorum inuentum est suspensio. Tum quia non est censura

qualis

qualis est suspensio. III. Quod neq; excommunicatio maior neq; minor est suspensio. Tum quia est species diuersa censu-
ræ. Tum quia non vetat exercitiũ ecclesiasticum quatenus est tale, sed quatenus est species communicationis humanę Christianę. IIII. Quod quamuis quodlibet peccatum mortale & excommunicatio minor suspendant à perceptione sacramentorum, in hoc sensu quod percipiẽdo peccetur mortaliter, non tamen incurritur irregularitas, quia non contrauenitur suspensioni prout est species censurę, sed solum prout est prohibitio resultans ex natura illorũ. V. Quod neq; irregularitas, neq; depositio verbalis, neq; degradatio realis, est suspensio, licet Ioan. in c.fi.de excess.prælat. & multi alij appellent eas suspensiones, q verum est capiendo verbũ suspensio generaliter, non tamen stricte vt hic capitur. Tum quia non sunt censurę c.quærenti, de verb.sign. Tum quia sunt priuationes vel inhabilitationes, quæ priuant officio vel inhabilem faciũt omnino ad ordinem obtinendum vel exercendum: At suspensiones solum sunt impedimenta exercitij officij iuxta mentem Pan. in d.c.at si, nu.
853 7.de iudi.& comm. VI. Quod illa diuisio suspensorum Pan. in c.si celebrat.de cler.exc.n.4.& aliorum scilicet, quod quidã sunt quoad se solum, alij quoad alios solũ, alij, & quo ad se, & quoad alios, licet communis sit & vera accipiẽdo vocabulum suspẽsum generaliter, non tamẽ accipiendo vt hic pro impedito per suspensionẽ speciem censuræ ecclesiasticæ, per proxime dicta de peccato mortali, & de excõicatione minore. Et quia exemplum tertij membri quod afferunt de sacerdote peregrino qui deuotionis causa potest celebrare in occulto, & nõ publico c.tuæ, de elect.pereg, non est idoneum, siquidem peregrinus non peccans, non incurrit suspensionẽ, quæ sine peccato à iure non imponitur vt recte dixit Caiet. verb. suspensio. VII. Quod neque vlla suspensio laici est suspensio de qua hic agimus, & per consequens, neq; suspensio officij aduocandi etiam in foro ecclesiastico, quia non est proprie ecclesiasticũ. Neque suspẽsio facultatis dãdi gradus concessæ per regẽ, vel imperatorem, quicquid sentiat gl. Clem. cupientes, col. 2. & Tab. verb. suspensio in prin. II. Quod suspensio est triplex, officij & beneficij simul c.tuarũ de prin. officij tantũ vel partis eius, & beneficij vel rei pertinẽtis ad illud tantũ. Vt colligitur ex exemplis positis per gl. magnam, & sing. Cle. cupiẽtes de pœn. Est itẽ du-
854 plex, lata à iure, & lata ab hoste. A iure ipso facto ferũtur multæ quas tangit prædicta gloss. & ante omnes Ang. verb. suspensio à num.

4 nu.2. in ordinem redegit. Quarũ omissis raro contingentibus.
I. In c.nullus, c.præter.32. dist. & c.scisciẽtibus 15.q.8. & aliis multis c.suspendit presbyterũ, diaconum vel subdiaconum for-
nicarium notorium donec pœniteat. cap.si qui sunt. 81. dist. Ita quod sicut ipso iure incurritur per notoriã fornicationem: ita ipso iure tollitur per pœnitentiam iuxta gl. recept. in d.c. de qua supra supr. c.25.nu.77. vbi dicitur quod huiusmodi fornicarius
mens ordine suo ante pœnitentiam, fit irregularis, quia infringit censurã suspensionis. Et nota, quod longe differt prohibitio
ipsa huiusmodi fornicarius vtitur ordinis sui vsu, à prohibitione quã infectus crimine magno depositione digno & notorio prohibetur, quoniã hæc est irregularitas delebilis ab Episcopo,
cui contrauenies peccat, sed non incurrit aliã irregularitatem de qua 5.c.25.num.73. illa vero est suspensio & vera censura, cui contrauenies, incurrit irregularitatem à solo Papa delebilem, distinctam à suspensione sic violata, de qua in d.c.25.nu.77.
II. In cap.cum in cunctis.§.fi. de elect. suspendit triennio à beneficiis clericos eligentes in Episcopum eum qui non est le-
gitimus, vel legitima ætate, scientia, vel moribus præditus.
Declaratio I. Quod cõprehendit etiam eos qui eligunt tanquam compromissarij, cap.si compromissarius eod.titul.libr.6.
I. Quod non comprehendit eos qui eligunt in aliam dignitatem, neque laicos, vt reges, & imperatores qui præsentant in Episcopos, neque Cardinales qui eligunt Papam arg.l.inter
oratione.ff.de pœn.c.pœnæ 2.de pœnit.dist.1.quia solum loquitur de clericis eligentibus Episcopum.
III. In extrauag.cũ ex sacrorũ Pij ij. suspẽdit eos qui sine le- 155
gitima facultate vel ætate, vel extra tẽpus legitimũ, ordinẽ sacerdotij accẽpere præsumpserint, & facit irregularẽ ordine vtrũque.
Declaratio I. Quod ob ignorantiam illius extrauag. & per
quã vel non est compos, de temp.ord. quod non suspendit, sed licet suspendi, oppositum dixerunt fere omnes cum gl. Clem.
Quia mentalem, de ætat.& qualit.& in d.c.vel nõ est compos, Anto.
de Butr. part.tit.14.c.16. Maior in 4.dist.24.q.1. II. Quod non cõprehendit eum saltem quo ad forum conscientiæ, qui bona fide & simplicitate existimans se legitimum, ordinatus est, vt la-
tius diximus in reper.c.accepta, de restitu.spol. oppos.8.4 nu.12.
Quia tertius habet, præsumpserint, quod significat dolum, secundum doctrinam Cardin. in Clem.1.q.38.de priuileg.
III. Quod idem ausi fuimus dicere ibi de eo, qui temerarie 156
ordinatus est, postea tamen bona fide, & candida simplicitate, per pœnitentiam purgato peccato, exercuit ordinem,

existimant sibi licitum esse, quanquã ad illud vsque tempus non fuerimus ausi affirmare.

IIII. In c.1.de Cler.pug.in duel.suspendit clericũ qui prouocat ad duellũ vel acceptat prouocationem,& in arenam descendit iuxta Syl.verb.suspẽsio.vers.11. & Tabien.ibidẽ,sed nõ est verum,quia textus in d.c.1. solum dicit deponendum fore.

V. In c.sacro,de sent.excom.suspendit vno mense ab ingressu ecclesiæ, cum qui excõmunicat absque monitione quæ debet esse talis,qualem supra diximus eod.c.nu.10.& 11.

VI. In c.1.de sent.excom.lib.6.suspendit ab ingressu ecclesiæ,& diuinis officiis eum,qui excommunicat,interdicit,aut suspendit aliquem solo verbo sine scripto, aut expressa causa illius,vel non dat copiam requisitus.

VII. In c.quia sæpe,de elect.lib.6.suspendit à quolibet officio & beneficio,Capitula,& singulares personas quæ vacante sede episcopali vel collegiata,vsurpãt sibi aliqua bona,quæ reliquit vita functus, aut collecta fuerunt tempore vacationis. Quod locum habet etiã in reditibus sigilli,& in quolibet alio emolumento Clem.statutum,de elect.

VIII. In c.presenti,de offic.ord.lib.6.suspẽdit episcopos & superiores eorum ab ingressu ecclesiæ,& inferiores ab officiis & beneficiis,qui vsurpant aliquid ex reditibus dignitatum & ecclesiarum vacantium,& illis subditarum,quos reliquerũt mortui,vel collecti fuerunt durante vacatione,nisi habeant speciale priuilegium vel consuetudinem præscriptam ad hoc.

IX. In c.fin.de offi.de leg.lib.6.suspẽdit vno anno ab officio, conseruatorem sedis Apostolicæ, qui scienter cognoscit causas quæ non sunt notoriæ. Quod intelligendum de his, quæ conceduntur sine clausula, quod possit cognoscere etiam de aliis, cum qua ante concil. Trident. concedebantur, per illud tamen statutum fuit sess.14.c.5.vt esset longe restrictior vsus.

X. In c.1.de re iud.li 6.suspẽdit vno anno à suo officio iudicẽ ecclesiasticũ,qui cõtra ius & suam conscientiã aggrauat partẽ gratia,vel sordibus. Sed debẽt cõcurrere quinq; vt hæc incurratur,primũ,q; non sit episcopus gl.ibi verb.ordinarius arg.c.quã periculosum de sen.excom.lib.6.II. Quod aggrauet cõtra iustitiã.III. Quod faciat contra conscientiã.IIII. Quod sit iudex,quia nõ satis est q; sit merus executor, vel arbiter. V. Quod faciat pretio,amore,timore,vel odio vt ex gl.recept.colligitur.

XI. In c.Episcoporum de priuileg.lib.6.suspẽdit ab ingressu ecclesiæ(quousque satisfaciant)eos qui admittunt ad diuina officia,aut sacramenta, aut ecclesiasticam sepulturam, excommunicatos,aut interdictos publicos. Quæ tamen vt dictum est supra c.25.nu.94.locum non habet,nisi contra exemptos iuxta Communiu.contra glo.eiusdem cap.

XII. In c.non solum.& c.constitutione de regul.lib.6.suspendit eos qui admittunt aliquem ad professionem ante finitum annum probationis in aliquo ordine mendicantium.

XIII. In Cle.1.de vit.& honest.cler. suspendit in sex mensem clericos beneficiarios qui gestant vestes partitas, vel colore distinctas,& sacro ordine initiatos, qui non sunt beneficiati & minoribus insignitos qui cum prima tonsura gestant tales vestes,inhabiles efficit ad beneficia in idem tempus. Non eadem incurrit illam qui ob celebrationem nuptiarum,vel doctoratus, vel alicuius alterius similis festi, aut aliam iustam causam gestat,iuxta Card.in d.Clem.q.3.

XIIII. In Clem de reb.eccles.non alie.suspendit quoslibet religiosos qui habent aliquam administrationem,& alienãt aliquam rem ad eam pertinentem etiam solum præbendo alicui ad vitam absq; necessitate & vtilitate,aut absq; facultate sui capitulis si habet,vel sui prælati si nõ habet capitulum. Hanc non incurrunt qui in modicum tempus locant fructus,per finẽ illius Clem. licet incurrant aliam excommunicationem extrauag.2. de reb.eccles.non alie.vt supra dictum est eod.c.nu.149.

XV. In c.pen.de simon.suspendit papaliter qui sacris initiatur sine patrimonio cum pacto non petendi ab Episcopo vllum,& qui ordinatur ad præsentationem alicuius beneficiarij cum pacto nihil petendi ab eo. 158

Declaratio I. Quod per eandem rationem nostra sententia qui ordinatur cum patrimonio vel alimentis promissis vel donatis ab aliquo, pactus antequã ordinaretur se non petiturum postquam ordinatus fuerit, qui casus est valde quotidianus.

II. Quod qui post ordinationem remittit vel retrodonat ius aut patrimonium quod illi fuit donatum, vel promissum sine pacto ante ordinationem facto,non incurreret arg.gl.sing.cap. vlt.de præb.& gloss.memorabilis c.si episcopus.eod. tit.lib.6.

III. Quod quid ordinatur cum facultate sui episcopi, impetrata ad titulum patrimonij donati, & ante ordinationẽ renunciati,non censetur nostra sententia ordinari absq; facultate, quoad effectum incurrendi aliã suspensionem supra positam, num.135. Quia talis renunciatio facta antequam ordinetur,non videtur valere, per ea quæ omnes dicunt in d.c.penu.etiamsi esset iurata iuxta Fel.& Anani.cõtra Pan.hanc tamen incurrit.

XVI. In cõstitutionib.Pij v.fol.207.suspẽdit Episcopũ or-

dinantem absq; titulo clericū religiosum ordinis in quo solū fit votū tēporale religionis, quia is quoad hoc reputatur secularis.

IIII. Quod rursus est duplex suspensio, altera à diuinis, altera ab aliis, vt colligitur ex c.t.c.fi.de sent.excō.lib.6 & c.1.de re iud.eodem lib. cum eis annot. quantum differat, hanc altera ab altera quoad irregularitatem transgressorum, dicitur infra.

Quis, cur, & quomodo potest suspendere & suspendi, & absolui, & quæ pœna contrauenientis.

Suspendere & suspēdi quis potest, requiritur monitio scripta, & peccatum, non certa verba. Generalia non incurritur ab Episcopo, qua forma tollitur. nu. 159. & 160.

Suspensio ab vno non est ab alio, & sic à iurisdictione, non est ab ordine, nec contra, & à beneficio, non est ab ordinibus, vel iurisdictione, nec quæ ab officio est à beneficio. nu. 160. & 161.

Suspensionis transgressor quo irregularis num. 162. & vt peccet patiens. nu. 163.

Absolucre quis potest à suspensione lata à iure vel ab homine. nu. 163.

159 CIrca hoc dico sequentia: quod communiter omnes & soli illi qui possunt excommunicare, possunt etiam suspendere, & quamuis omnis Christianus possit excommunicari, solæ tamen personæ Ecclesiasticę possunt suspēdi, per diffinitionem suspensionis supr. eo. c. nu. 151. positā. Et quod suspensio scripto ferenda est, sicut excōmunicatio c.t. de sent. excom. lib. 6. & q debet præcedere monitio suspensionē quando ponitur ob contumaciam, quamuis non quando in pœnam iuxta Innoc. in c. fi. de excess. prælat. recep. per Panor. & Commu. in c. Reprehensibilis de appell. & quod ob quodlibet peccatum mortale, imò & veniale, potest quis suspendi vt dictum est.

II. Quod vt excōicatio lata post legitimam appellationē est nulla, & inualida, sic suspensio: & vt appellatio nō suspendit excommunicationem præcedentem, sic neq; suspensionē Domin. cum Communi in c.t.§ & hæc de sent. excom. lib. 6. per cap. Ad hæc quoniam, de appel. & c.is cui. t. fi. de sent. excom. lib. 6.

160 III. Quod suspensus à quibusdam actibus, non est suspensus ab aliis non annexis eis. Ex quo sequitur, quod suspensus à iurisdictione, non est suspensus ab ordine qui est diuersus ab ea c. Aqua, de consec. eccles. vel altar. & c. transmissam de elect. cū eis annot. neque contra, suspensus ab ordine, est suspensus à iurisdictione, neq; suspēsus à beneficio, est suspēsus ab ordine, neq; à iurisdictione quæ ei conuenit alia ratione quā beneficij

à quo est suspensus. Neque suspēsus simpliciter ab officio, censetur esse à beneficio quoad ea quæ dantur non interessentibus officiis, modo suspensio non sit tam diuturna, vt tacite vel expresse habeat vim priuationis, iuxta Bonif. in d. Cle. cupiēs nu. 31. vbi hoc latissime probat, quicquid dicant Card. & Imol. post Gasparē. Quia multa ad beneficiū pertinentia potest facere suspēsus ab officio clericali, qualia sunt regere & gubernare illa quæ ad se attinēt, & alia quæ non sunt diuina officia. Per quæ nuper respōdi beneficiariū suspensum ideo q̄ presbyter factus fuit ante annū 25. cœptū, nō perdidisse fructus beneficij, quia per illā transgressionē suspēditur tantū ab officio.

IIII. Quod suspēsus ab ingressu ecclesiæ tantū, potest excommunicare absoluere, quia adhuc retinet iurisdictionis vsum 161
clero, de sent. excō. & q̄ quis eo quod sit suspēsus à beneficio, nō est ab officio, neq; suspēsus ab officio tantū, est à beneficio, & vt suspensus ab officio, & beneficio simul est, ab vtroq; iuxta omnes, sic suspēsus ab officio, aut beneficio diuisim, à nullo illorum est, iuxta Panor. recept. contra gl. c. latores, de cle. excom. mi.

V. Quod non incurrunt hanc censuram latam generaliter à iure episcopi, nisi fiat mentio specialis illorum, licet secus de excommunicatione c. quam periculosum, de sent. excommunicat. lib. 6. cum glo. & ei annot.

VI. Quod suspēsio ferri & tolli potest quibuslibet verbis id significātibus, quia nulla sunt præscripta in formam substantialem suę lationis vel solutionis: Quanquā in absolutione necessarium est iusiurādum, vt in excommunicationis absolutione, super eo, c. venerabili, de sent. excom. licet communiter quando est certa suspensio, docti vtantur hac forma, Absoluo te à vinculo suspensionis quā incurristi ob talem vel talē causam, restituo te pristinæ executioni: Et si est dubia, hac, si tenebis te, aliquo vinculo suspensionis, à quo te possum absoluere, absoluo te, iuxta sententiam Syl. verbo absolutio 6. dubio 2. alienaliū reformatam: Et q̄ suspensio tam lata ab homine quam à iure, quæ certo tempore aut facto, aut omissione facti determinatus terminatur, tollitur lapso tempore, vel aduenientē termino, ipso facto, absque vlla absolutione, secundū gl. in Cle. 1. Archidonen, de Decim. recepta communiter & putata singul. à Panor. in c. 1. de iud. not. 6. quæ tamen habet alias similes.

VII. Quod suspensio lata ob contumaciā, & nō in pœnā de 162
cet absolute sine termino & reseruatione, siue iure comm. uni, siue particulari confirmata vel non confirmata per Papam potest absoluere episcopus & eius vices gerēs argu. cap. nuper de

sen.exc.& melius c.ex literis.de consti.tradit Inno.cõmuniter quoad hoc receptus in c.1.de solu.Et quod à lata in pœnã alicuius delicti etiam à iure,non potest absoluere Episcopus,siue sit temporalia,siue perpetua,quicquid dicant gl.Cle.1.de hæret. §.pe.verb.excommunicationis, & c.cupientes.§.cæterum,verb. suspensus.de elect.libr.6.licet comuniter recipiantur in suis locis vt probat efficaciter Panor.in c.1.de solu.& c.tam literis, de testib.vbi cum sequitur Aret.& Fel.altius ibi tem perpendens quã in d.c.nuper, & in c.pastoralis.§.præterea.de offi. ordi.vbi aliud dicit,eo quod non satis perpenderat dicta Pan. recept.ab omnibus qui ea diligenter expenderunt, quod nõ fe cerunt aliqui vt Syl.verb.suspensio.q.8.& alij qui sibi ipsis con tradicunt dum sequuntur Panor. tenentẽ contrariũ eius quod ipsi.Potest tamen in ea dispensare si postea fuit ob adulteriũ, aut alia minora delicta secundum eundem Panor.in d.c.ti h. reris,& c.1.de sol iuxta not.in c.at si.§.de adulteriis,de iudi. Dixi(à iure)quia à suspensione absolute posita ab homine, re gulariter non potest absoluere,nisi qui eam tulit,aut eius supe rior aut successor arg.c.pastoralis.§.præterea.vbi Fel.Male au tem exceperunt à regula prædicta quę habet suspensos à iure ob cõtumaciam posse absolui ab episcopo,clericos,& religio sos qui administrant sacramenta,aut sepulturam hæreticis,aut accipiunt eleemosynas ab illis, quia textus c.excõicamus.1.§. fi.de hæret.quo nituntur,non loquitur de suspensis ab officio, sed de priuatis,& de suspensione irrogata in pœnam & non ob contumaciam,& de pœna relaxata. Male etiam excipiunt et authoratum,siue degradatũ,aut depositũ realiter, cum neque hic,neq; depositus verbaliter,sint suspensi per dicta supra co. c.nu.12.Male etiam excipiunt suspensum ob collationẽ bene ficij factam indignis iuxta c.graue.de præb.quia illa suspensio irrogatur in pœnam,& non ob contumaciam.

163 VIII. Quod omnis qui violat suspẽsionem stricte acceptã pro vna specie trium censurarum ecclesiasticarũ, peccat mor taliter argu.c.1.de Maior.& incurrit irregularitatem, si violat eam exercendo aliquem actum peculiarẽ alicuius ordinis siue maioris siue minoris,per ca.1.de sen.exc.lib.6.& c.1.de reiud. eo lib.& vtrobiq; Inno.receptus communiter dicit quod illa duo cap.non solum habẽt quoad hoc locum in casibus in qui bus loquuntur,sed etiam in omnibus aliis violantibus suspen sionem,quia non fuit mens eorum conditoris qui fuit ipsemet Inno.I III. quicquam nouę inducere in illis, sed declia rare secundum antiquas sanctiones canonicas,de quibus me minit.

minit textus,eã incurri.Dixi (aliquẽ actũ peculiarẽ ordinis) qa secus si exerceret aliũ etiã ecclesiasticũ,& ad officia diuina pertinẽtẽ,qualis est psallere etiã in choro cũ aliis, canere respõsa defunctorũ,vel letanias,baptizare sine solẽnitate vt alius laicus,& alia id genus,quæ nõ sunt peculiariter alicui ordini deputata.Illa autẽ dicũtur deputata alicui ordini,quorũ faciẽdo si specialis potestas traditur in ordinatione,vt in presbyterio potestas cõsecrãdi,baptizãdi,solẽniter diceẽdi collectas in cho ro,Diaconatu potestas canẽdi solẽniter Euãgeliũ.In subdiaco natu canẽdi solẽniter Epistolã,in Acolytatu ferẽdi cereos &c. Dixi etiã minoris)quia violãs exercẽdo solẽniter actũ deputa tũ ordini minori,ita incurrit ac exercẽs deputatũ maiori secũ dum Inn.& Cõmunẽ.Repeti,sæpe(solẽniter)quia facẽs aliter aliquod horum,vt cantans Epistolã,ferens cereos,vel vrceolos tanquam alius laicus, non incurrit secundum omnes.Ex quo infertur primo,quod verius est Episcopum celebrantem in ap paratu Pontificali, incurrere irregularitatem, quia id est actus peculiaris ordini Episcopatus,quem esse verum ordinẽ distin ctum ab aliis significasse concil.Triden.dictum est supra c.22.

II. Quod psallere in choro,nõ facit irregularem,quia non est peculiare vlli ordini vero, licet enim videatur peculiaris Psalmistatus,siue primæ tonsuræ,tamen illa non est verus or do,per ibidem dicta.

III. Quod suspensus à perceptione sactamentorũ, quam uis peccet mortaliter in percipiendo ea,non tamen est irregu laris c.si celebrat,de cler.exco.minist.Quia perceptionẽ non est offi cium diuinum,neq; opus peculiariter ordini alicui addictum.

IIII. Quod suspensus ab eorum collatione dando illa non incurrit eam iuxta Host.in c.1.de sen.excom. unquam ad suum ordinẽ pertinentia,sed vt alius quilibet lai cus.

V. Quod sacerdos suspẽsus ab officiis sacerdotalib.adminis trando in ordine inferiori,non peccat, neque est irregularis.

VI. Quod suspensus à beneficio non peccat eligendo,huius eli gẽdi non cõpetat ei ratione illius c.cum in cũctis.§.fi.de elec.

VII. Quod suspensus ab officio peccat, sed nõ incurrit ir regularitatem eligendo & acceptando electionẽ de se factam cum dilectus,de consue.iunctã gl.& excommunicando & conferendo beneficia capit.quia diuersitatem,de concess.præb.

VIII. Quod licet suspensus ab officio precandi, celebrãdo non peccet,nec fiat irregularis secundum Pan.& Communem dicta Cle.cupientes,concionando tamen peccat,& est irregu laris secundum opinionem quam sequimur supra c.25.nu.141.

quod actus prædicandi, est lege diuina, vel humana, vel cõsuetudine actus peculiariter Diaconatui deputatus.

I X. Quod ficut tenemur vitare excommunicatũ in omnibus, per supradicta eo. c. nu. 16. & seq. ita suspẽsum in eo à quo est suspensus, & non vitãdo in diuinis officiis, & in actibus deputatis suis ordinibus, peccamus mortaliter si est denunciatus, alias non, per extrauag. Ad euitanda relatam suprà nu. 35. & per latius dicta cap. 1. §. laboret. de pœni. dist. 6.

Interdictum quid, & quotuplex.

Interdictum hic non generaliter sed specialiter sumitur, quo conueniat & differat ab excommunicatione & suspensione. nu. 164. & 165.

Interdictum triplex, & quid vnumquodque includat. nu. 166. & 167.

164 CIrca hæc dico sequentia, primum, quod vt interdicere significat prohibere insti. de interd. in prin. sic interdictum generaliter dicitur quælibet prohibitio, sed hic accipitur specialiter pro vna trium censurarũ ecclesiasticarum, ꝙ vt in repetitione cap. Dilectus. de app. dixi, cautius diffiniri potest quam à Calderino tract. de eccle. interdict. membr. 1. col. 1. esse censura ecclesiastica qua prohibentur diuina officia, sacramenta, & sepultura actiue & passiue, exceptis aliquibus. Dixi (censura ecclesiastica) pro genere quo distinguitur à cessatione à diuinis, de qua in c. irrefragabilis. de offi. or. & cap. quamuis. eod. tit. lib. 6. quæ non est censura ecclesiastica, quia non est nisi ipsa amissio officiorum diuinorum iuxta Panor. in d. c. dilectis, nu. 18. Reliqua adduntur ad differentiam inter interdictũ ex vna parte, & inter excõicationem & suspensionem ex altera, quæ tres cõueniunt, Primo in nouem, iuxta Cald. vbi suprà col. 1. receptum per cõem Domin. & Perus. in d. c. 1. §. superior. de sen. exc. lib. 6. Syl & Tabien. verb. interdictum, & per complures alios alibi. Conueniunt enim primo, ꝙ quælibet earũ est censura ecclesiastica cap. quærenti. de verb. sig. I I. Quod quælibet in scriptis debet ferri, & cũ causa in eis expressa, c. 1. de sen. exc. lib. 1. I I I.

165 Quod nullam earum suspendit appellatio subsequuta, & quælibet annullat præcedens, c. is cui. 5. fi. eo. ti. lib. 6. & cap. ad hæc quoniã, de app. I I I I. Quod quamlibet debet præcedere monitio c. reprehensibilis. de app. cũ fertur ob contumaciã, & non cum in pœnã. c. 1. de const. lib. 6. & c. quanquam. de cens. eodem lib. V. Quod quælibet est nulla cum fertur sine canonica monitione ab excõicatore cõtra participates excõicatis à se cap. statuimus. iuncto cap. statutum. de sen. excom. lib. 6. V I. quod quæli-

quælibet impedit à diuinis excepta illa suspensione quæ non fit ab eis cap. pastoralis. §. verũ. de appel. iuncto d. c. is cui. V I I. Quod in absolutione omnium iuratur, cap. venerabili, & c. ex tenore, de sen. exc. V I I I. Quod nulla earum cõtra receptos à filios speciales Papæ ab ordinario ferri potest, ca. 1. de verb, sig. lib. 6. I X. Quod quælibet est à superiore seruãda c. cum ecclesiarum, de offi. ordi. 1mo & à ferente quousq; eã tollat Cald. vbi suprà memb. 1. col. 3. Differunt autem, primo, quod excommunicatio directe priuat cõmunicatione quatenus est cõmunicatio humana, suspensio priuat directe vsu facultatis ecclesiasticæ. Interdictum vero priuat directe sacramentis & diuinis officiis. Dixi (directe) quia indirecte & per consequẽtiam priuant etiam cõsequentibus directe prohibita. I I. Quod excommunicatio non potest suspendi, & aliæ sic. d. c. ad hæc quo tum. Quanquam idem esse de excommunicatione dixit Dec. quem per multa fundamenta sequimur ibidem. I I I. quod episcopus non incurrit suspensionem neque interdictum latũ a iure, nisi exprimatur in eo, excommunicationem vero sic. c. ita periculosum. de sen. exc. lib. 6. cum gl. I I I I. Quod vniuersitas non potest excommunicari c. Romana. §. in vniuersitatem, de sen. exc. lib. 6. suspendi autem & interdici sic, c. si sentẽtia. eo tit. & lib. V. quod excommunicati nunquam admittũtur ad diuina officia, alij vero sic interdum c. fi. de sen. exc. eod. V I. Quod excõmunicatio & suspensio non feruntur nisi ob culpam propriam, & maior ob mortalẽ, & minor & suspensio etiam ob venialem, interdictum tamen etiam ob venialem c. si sententia. V I I. Quod absolutio excommunicationis semper requirit aliqua verba, suspensionis vero & interdicti quando feruntur quousque certum quid fiat, quia sufficit quod fiat, glo. putata sing. Clem. 1. de decim. verb. donec, quæ omnem habet alias quatuor similes citatas à nobis in cap. 1. no. de iudi.

166 I. Quod interdictum est triplex, locale tantum, personale tantum, locale & personale simul. Locale tãtũ est quo solus locus interdicitur, ꝙ rursus est duplex, Generale, quo interdicitur loco vniuersalis, vt Regnũ, prouincia, episcopatus, ciuitas, oppidum, pagus, aut parochia. Et speciale, quo interdicitur aliquis locus particularis, vt ecclesia, & nõ definit esse tale, eo ꝙ comprehendat multa loca, modo sint particularia, quale est, quod interdicit multas ecclesias, etiam si interdicat omnes ciuitatis, episcopatus, prouinciæ, Regni, aut quotquot sunt in mundo, vt Cald. vbi suprà memb. 2. receptum per Domini. Perus. &

comm.in c.Præsenti,de sent.excō.lib.6.singulare autem quo addit Ange.verb.interdictum 1.§.1.est species interdicti particularis minime necessaria,interdictum personale tantum est q̄ interdicit personas tantum,quod etiam est duplex,scilicet generale q̄ interdicit aliquam vniuersitatem hominū, vt populi, Regni,prouinciæ,ciuitatis,oppidi,collegij,aut pagi.d.c.si sententia.Et speciale siue particulare q̄ interdicit personas singulares,vnā aut multas certas,aut incertas,vt quod interdicit hoc vel illud facientem.Interdictū locale & personale simul est q̄ interdicit locum & personas simul, & q̄ interdicit locum & populum,& tales vel tales personas,exemplum quotidianū est in interdicto quod appellant ambulatorium,quo interdicitur alicui qua persona,& locus vbi est vel fuerit quamdiu ibi fuerit,aut etiam certo tempore postquam recesserit, de quo quatenus est locale,iudicādum est vt de locali tantum,& quatenus est personale,vt de personali tantum,arg.l.quæ de tota.ff.de ver.vō. quibus addimus vnumquodque illorum posse diuidi in simplex,& mixtum,hoc est generale tantum,aut particulare tantum,aut generale aut particulare simul. De quo quatenus est generale,iudicandum est vt de generali,& quatenus particulare,vt de particulari arg.d.l.quæ de tota.& cap.Pastoralis.§. item cum totum.de offi.deleg.

367 III.Quod interdictum generale loci non includit populū nec personas eius. Neq; interdictum generale populi alicuius loci comprehendit eum. Itaq; quando est interdictus vnus loco eius,qui sunt in eo,& non fuerunt causa interdicti,possunt audire & dicere in alio loco diuina officia,& ⁊lare & accipere sacramenta,& alij aliorū oppidorum non possunt hoc facere in illo loco interdicto cuius illi sunt.Et quādo interdictus sit populus,illi qui sunt eius,non possunt audire, neq; ibi nequo alibi,& exteri possunt audire ibi,& in eo potest celebrari patentibus ianuis,exclusis eius hominib.perinde ac si nō esset interdictus d.c.si sententia,cū ei annot.Rursum interdictū cleri alicuius loci non cōprehendit loeū, neq; populū & habitatores eius laicos,neq; econtrario interdictum populi comprehendit clericos,d.c.si sententia. Cuius rei nouā rationem tradidimus in c.1.de prēb.post Dec.ibi & in cap.Ecclesia de const.col.4.quānis interdictū cleri videatur includere religiosos,& religiosas, conuersos,& cōuersas,nouitios,& nouitias,secundum Dom.ibi d.c.si sententia.in fi.prin.& Cald.vbi suprà membr.2.Item interdictum ciuitatis includit suburbia,& ædificia prope mœnia c.si ciuitas.de sent.excō.lib.6.Quæ vero ædificia dicenda sint talia,

talia,relinquitur arbitrio iudicis,gl.ibid. Interdictum etiā ecclesiæ,licet speciale tātum,includit sacella & cæmeterium contigua,alia non, d.c.si ciuitas. Interdicta vero ecclesia,non censentur interdicti clerici eiusdem,neque contra,interdictis clericis,cōsequitur interdicta eorum ecclesia arg.c.per exemptionem,de priuileg.lib.6.

Quis,cur,& quomodo potest interdicere & interdici.

Interdicti cōmuniter qui excommunicat,& suspendit,& contra,nu.168. Interdictū fertur ob culpā alienā sed nō ob culpā debiti,& ponitur ipso facto à iure hu casibus nu.168.& 169.& quæ opera prohibeat.nu.170.

168 III.Quod cōiter qui potest excōicare, & suspendere,potest etiā interdicere,& qui potest excōicari & suspādi, potest etiam interdici.Et vniuersitas quæ non potest excōicari c.Romana. ⁊.in vniuersitatem,de sent.excom.lib.8.& locus qui non potest suspendi,vt suprà dictum est possunt interdici,d.ca.si ciuitas & d.c.si sententia.Et quanquam aliud est populus,vel vniuersitas, & aliud particulares eiusdem arg.c.denique. 7.q.1. & l.proponebatur.ff.de iud.Interdicto tamē illo,cēsentur interdicti omnes eius particulares,sontes,& insontes d.c.si sententia,vbi id affirmant Domin.& Peruf. Quia potest vnus interdici propter culpam alterius,licet non excommunicari vel suspendi vt prædictum est:Quamuis semper debeat interuenire culpa propria, vel aliena,vt feratur interdictum,nec sufficit culpa non soluendi debitum,vt feratur interdictum generale auctoritate ordinaria,vel delegata sine speciali Papæ mandato,Extraua.Prouidentia.de sent.excom. quānis particulare ecclesiæ ferri possit iuxta Cald.vbi ⁊.memb.1.col.4. & Dom.in c.præsenti de sent.excō. lib.6.non tamen parochiæ,quamuis per incogitantiam,nostro iudicio,contradixerit Stepha.de potest.eccl.cas.10.

Interrogatus olim Salmāticæ,ō n infans lactēs,& amēs includatur interdicto:Respōdi includi,nec esse admittēdos ad diuina quia vt prædictū est,sine culpa propria quis potest interdici.

169 V.Quod fertur generale ipso facto contra vniuersitatē, quæ fuerit solui portoria illicita clericis,c.quanquam de Cens.lib.6. & contra eā quæ facit vt capiatur,percutiatur,vel in exiliū mittatur suus Episcopus Cle. 1.de pœn.Et cōtra eā cuius dominus impedit ingressum,aut negotia Nunti Apost.Extrauag.super gentes,de cōsu.Imo & in omnibus casib.in quibus iure fertur interdictum locale generale,ob delictum populi:in eisdem fertur etiam generale personale contra suum populum,quamuis

non

non quando fertur ob delictũ solius domini si nõ exprimatur, ead. sententia, de sent. excõ. lib. 6. fertur etiam particulare locale ecclesiæ in aliquot casibus. s. quando vniuersitas facit, vt capiatur, percutiatur, vel mittatur in exiliũ suus Episcopus, d. Clem. 1. de pœn. Et quãdo clerici, aut cõuctus Ecclesiæ, nolũt restituere corpora, aut monumẽta eorũ, quos in ea sepelierũt, & ꝙ inducti ab eis iurauerũt se electuros sepulturas in ea, ca. 1. de sep. li. 6.

170 VI. Quod interdictum personale particulare, solum includit personas nominatas, & actus in eo expressos, & qui includũtur in illis. Si vero nulli exprimantur, omnes qui vetantur interdictis censentur inclusi. Vnde interdicto simpliciter facto, omne illud quod interdictum prohibet, vetatur illi. Interdicto autem eo quo ad ministeriũ altaris, reliqua omnia potest facere, quo ad ingressum vero ecclesiæ omnia diuina officia illi prohibẽtur intra illam. Quia includuntur in prohibitione ingressus illius, & nulla extra illam. Quia potest facere domi, vel in tabernaculo iux. gl. c. is cui, de sent. excomm. lib. 6. & Comm. aut in Sacello non erecto auctoritate Episcopi, perinde ac si nulla re esset interdictus iux. Ant. 3. par. ti. 29. c. 2. §. 2. & ante illum Cald. secundum quem approbatum, ab Anch. Domin. & Peruf. in d. c. is cui, cui est interdictus ingressus ecclesiæ bene potest introire in eã, & orare quando non aguntur diuina officia vt gl. sing. dicit de excommunicato c. qui studet, 11. q. 1. & Innoc. in c. nuper, de sent. excom. quamuis multi contra sentiant, sed male: non potest tamen audire diuina officia iuxta Domin. & Comm. in d. c. is cui, quicquid dicat Cald. vbi s. colu. 2ª sed nostra sententia potest transire per eam, etiam quando illa fiunt, quia id non est audire argu. eorum quæ s. eod. c. nu. 14. diximus de excommunicato. Quorum ratio est, quia prohibitio ingressus ecclesiæ solum respicit diuina officia, ne ea faciat, vel audiat in ea, d. c. is cui cum ei annotatis, & c. præsenti. 5. q. 2.

Qua prohibeantur Interdicto, & tempore Interdicti.

Interdicto vetantur omnia diuina officia, sacramenta & sepultura, præter expressa nu. 171.

Officia diuina qua. nu. 172. & permissa quomodo in interdicto generali. nu. 174.

Missa vna singulis hebdomadis licita in interdicto speciali nu. 173.

Clerici etiam alieni admittũtur ad diuina tempore interdicti, & an coniugati nu. 174.

Aqua benedicta vt benedicenda, & vsui adhibenda tempore interdicti. nu. 174.

Interdicto in loco & etiam in Eccl. sia, Clerici recitant horas. nu. 175. & 176. & vt campana pulsatio, Episcopi benedictio, & sacramentalium vsus liceat. nu. 177. & 178.

Confessio item & alia plurima. nu. 178.

Interdicta quæ priuilegia particularia relaxant. nu. 179 & 2. seq.

Interdictum iure suspenditur quatuor festis, & an alio priuilegio religiosorum. nu. 182. & 2. seq.

Interdictum non denunciatum non obligat, neque nullum, & quando tale, & ea idem violando qui laici & moniales peccant. n. 187.

Cessatio à diuinis quid, et est duplex, at in his differt ab interdicto n. 188.

Cessatio qualis, & cur ponatur post interdictum. n. 189. & 190.

VII. Quod per quodcunque interdictũ prohibentur omnia 171
diuina officia, sacramẽta, & ecclesiastica sepultura (exceptis his quæ expresse, vel tacite permittuntur) vt colligitur ex c. nõ est, de spon. & c. fi. de excess. præl. & c. quod in te, de pœni. & remis. & c. respondeo, de sent. excõ. c. quoniam, & c. fi. eo. tit. lib. 6. & notatis in eis, & ex definitione interdicti s. nu. 164. data. Ex quo sequitur, quod regulariter prohibentur, omnia exercitia specialiter deputata alicui siue maiori, siue minori, vt dicendi Epistolam solenniter cum Manipulo Subdiacono, & Euangelium Diacono, offerendi Vrceolos Acolyto, dicẽdi missam aut agendi hebdomadarium quando peragitur matutinũ, aut aliæ horæ canonicæ Presbytero: & ordinandi Episcopo, quia omnia talia exercitia, sunt diuina officia, quæ est ratio noua & firma non perpensa ab aliis.

VIII. Quod male deffinierunt Ang. verb. Interdictum. §. 4. & 172
alij diuina officia in hac materia, esse officia diuina in missali & Breuiario. Quia neq; omne in illis ordinatum est diuinum officium, nec omne diuinum officium est in illis ordinatum, siquidem multa sunt ordinata in põtificali, & multa in missalibus & breuiariis, quæ non sunt diuina officia prohibita tempore interdicti. Qualis est benedictio mensæ, & fructuũ, qualis baculi, & facculi ad peregrinandum, & habitus nouitiorũ. Possunt autẽ recte diffiniri esse officia ordinata in dictis tribus libris, aut in aliis legitime ad vsum ordinũ, & aliorum sacramentorũ, vel sacramentaliũ, aut ad horas canonicas.

IX. Quod potest dici vna missa quaq; hebdomada etiam in 173
ecclesia specialiter interdicta, ad renouandũ sanctũ sacramentum ꝙ asseruatur infirmis, cum moderatione versiculi sequentis c. permittimus de sent. excõ. & etiã plures quam vna si necessitas infirmorum id postularet, iuxta Host. ibidem. Et quod

possunt

possunt celebrari omnia diuina officia in loco generaliter interdicto, sicut prius ianuis clausis, voce submissa, non pulsatis campanis, & exclusis excõicatis, & interdictis. c.fi.§.adiicimus, de sent.exc.lib.6. expulsis itẽ non habentib. priuilegiũ iuris communis aut specialis iuxta gloss.d.§ adiicimus, verb. interdictis. Dixi (in loco generaliter interdicto) quia in interdicto specialiter, non habet locum iuxta glo. recept. in d.c.fi. verb. ecclesia.

Et quãuis Anch. dicat, ℣ talia officia diuina debent fieri per solos clericos, & monachos illius ecclesiæ vel monasterij, & nõ per alios, cuius opinio obseruabatur meo tempore in Gallia, vbi pauca interdicta ponuntur, sed contrarium (scilicet, quod omnes clerici maiorum, & minorum ordinum etiã primæ tonsuræ vndecunque & cuiuscunq; ecclesiæ nisi fuerint causa interdicti, possint admitti ad dicendum & audiendum illa, tenẽt Io. And. Domin. & Philip. in co.c. fi. Fede. 70. Ang. verb. interdictum. 5. §. 3. & Syl. verb. interdictum. 5. q. 1. quod secutus in Castella, vbi feruntur infinita interdicta, & etiã in Lusitania, vbi ferũtur pauciora, etsi plura, quam in Gallia, sed clerici conjugati non sunt de horum numero, quia quicquid dicat Matharica confessorum, non gaudent nisi duobus priuilegiis ca. de cler. coniug. lib. 6. è quib. non est hoc, & consequẽter quoad hoc habentur pro laicis, vt iampridem respondimus Salmanticæ, quamquam si esset consuetudo præscripta, qualis fertur esse in Aragonia, valeret illis arg. c. fi. de consuet. etiamsi esset introducta per errorẽ iuris arg. eorum quæ in fin. nu. 477. dicũtur. Et adeo quidem excludendi sunt non habentes priuilegiũ, vt non sint admittendi ad oblationem quæ fieri solet in medio missæ, neque sit eis porrigenda pax, neque aperienda fenestra, neque foramen per quæ intueri possint corpus D. N. iuxta Clement. 1. cum suis gl. de sent. excõ. Neque sacerdos potest benedicere 374 aquam absque prædicta modificatione, neq; benedicta illa aspergere populũ absque illa ante missam, cum Antiphona, Asperges, sicuti solet, iuxta Cald. vbi 5. memb. 6 col. 14. Quanquã credimus populum posse sumere aquam benedictã cum ingreditur ecclesiam & clericum dare ei, tanquã laicum sine peccato, quicquid sentiat idẽ Cald. vbi 5. quia id nullibi prohibetur. Et vox debet esse tam submissa, quæ foris non audiatur, vel saltem proferatur ea intentione, vt non audiatur, & cũ debita cautione. Quia hoc excusaret peragentes officia, quamuis ab aliquibus curiosis audirentur contra eorum volũtatem: siquidem tam clare est proferenda, vt alij ab aliis possint audiri in choro iuxta mentem textus c. Alma mater, & omnium doctorum.

Possunt

Possunt tamen accipere funeralia. Cald. in d. memb. 6. col. 30. & alias oblationes factas pro defunctis, quamuis sepeliantur extra locum sacrum, & illi essent interdicti, si decesserunt pœnitentes, siquidem potest & debet rogari pro eis arg. c. fin. de sepul. & c. A nobis 2. de sent. excom.

X. Verum esse id ℣ Salmanticæ respondimus, & defendimus 175
sequentes mentem Host. in c. ℣ in te. de pœn. & remiss. cum c. quod prælegeremus contra Villadieg. de irregul. col. 14. & satis aperta Cald. d. memb. 6. col. 11. & Ang. & Syl. verb. interdictum. 6. §. 1. scilicet, ℣ in tẽpore generalis interdicti nõ solum vnus, sed etiam duo, tres, & plures recitare possunt suas horas in camera, ianuis quæ nõ sunt, non clausis, & domi, & in cubiculo clausis illis, & etiã non clausis, modo non audiantur ab aliis nõ habentibus priuilegiũ ad audiendũ, quamuis audiãt aliqui per transitum & casu. Et quod etiam intra ecclesiam potest quis solus non clausis ianuis recitare horas ita submisse, vt à nemine a se audiatur, & ita duo vel tres diuisi in aliquo sacello, aut tam submisse, aut tam scienter à populo vt audiri nequeãt, & à fortiori intra vnum Sacellũ clausum quamuis ianuæ ecclesiæ vbi illud est, sint apertæ, quicquid dicãt Host. Io. And. & Card. in d. c. quod in te. Quia intentio iurium quæ permittũt diuina officia cum prædicta moderatione in ecclesiis, non est excludere alia loca vt ponderabat Villadieg. vbi 5. imo à fortiori includere illa, vbi regulariter non audiuntur ab aliis permittẽdo dici in ecclesiis, vbi solent audiri: & principalis scopus prohibendi diuina officia, est ne audiantur à laicis argu. d. c. ℣ in fin. & d. c. Alma mater, cõ non obstante illo quilque clericus tenetur dicere suum officiũ gl. recepta c. 2. de cler. exc. facit gl. ord. c. illud eo. tit. & c. Presbyterum 28. dist. Dixi (tempore interdicti generalis, nam in loco specialiter interdicto non esset licitum quicquam horum facere, neque clausis ianuis, neque apertis argu. gl. d. c. Alma, verb. ecclesiis.

XI. Quod nõ prohibetur oratio matutina, meridiana & ves- 176
tina quã vocãt Aue Maria, neq; benedictio mẽsæ Cald. vbi col. 16. neque ea quam episcopi iter facientes concedunt. Neque prohibetur lectio, neq; declaratio psalmorũ, aut euangeliorum, aut aliorum similium quæ in diuinis officiis dicuntur, eam non prohibeatur prædicatio c. Responso. de sent. excom. neque oratio priuata in ecclesia etiam illis ipsis quorum causa positum est interdictum, licet illi sint interdicti personaliter iuxta Monald. recep. per Ange. verb. interdictum. 6. §. 14. neque

neque

neque cantus laicorum, etiamsi cantent litaniam, aut psalmos, & laudes Dei, aut eius sanctorum in suis confraternitatibus etiam intra ecclesias Cald. vbi supra memb. 6. colum. 10. Neque excommunicare neque absoluere excommunicatum absque stola & solennitate sacerdotali iuxta Inno. in cap. fin. de excess. prælat. & Cald. vbi supra. neq; etiam introducere puerperam in ecclesiã ad reddendum Deo gratias in illa, etiam cum confessione generali absque stola & ornatu sacerdotis, Calde. vbi supra col. 3. neque consequenter confessio generalis quam solent facere laici sacerdoti, idem ibidem col. 14. Neque adoratio crucis veneris sancti idem ibidem col. 15. neque recommendatio animarum defunctorum Cald. vbi supra. neq; alia similia, quia non sunt diuina officia. Et quamuis laici non possunt sepeliri in loco sacro tali tẽpore, neq; extra illum cum officio diuino, licet sublato interdicto deferri debeat ad illum, & si sepeliatur in illo durante interdicto, non sunt extrahendi iuxta gl. receptam c. à nobis 2. verb. forma. de sen. exc. Clerici tamẽ seruantes interdictum, possunt sepeliri in sacro absque solennitate, quia id eis permittitur d. c. quod in te, quamuis sint cõiugati, si consuetudo præscripta habet vt clericus coniugatus cũ vnica & virgine, perinde possit interesse diuinis tempore interdicti, ac alij non coniugati, aliàs non, iuxta dicta sup. eo. c. n. 174.

Ad quæsitum an dictum Cald. de litaniis habeat locũ in clericis respondeo habere, quia litaniæ cum cantu vel sine cantu absque solennitate consueta Crucis leuatæ, superpellicioũ & ordinis procedendi, de quibus loquitur Cald. licet tam clericis quam laicis cum prædicta vero solẽnitate neutris, licet minus clericis quam laicis, quia hæ sunt diuinum officium, illæ vero eo nequaquam per dicta supra.

877 XII. Quod non possunt pulsari cãpanæ, neq; campanulæ ad horas canonicas. Cald. vbi 3. memb. 6. col. 16. quãuis sic ad aliquos fines, veluti ad Aue Maria prædictum, aut ad ostendendũ reliquias, aut notificandũ horas aut prædicandum, aut ad aliud q̃ non sit officiũ diuinum. Cald. d. memb. 6. col. 16. receptus communiter in c. fi. de sent. exc. lib. 6. Vnde fortassis originem duxit Salmaticensis consuetudo pulsandi ad interdictum (hoc est ad notificandum illud) horis quibus finienda erat pulsatio ad primam, & ad vesperas. Quæ tamen etsi nostra sententia iam excuset à pœna, & etiam à peccato, ob id quod potuit sua auctoritate effectum interdictorum quoad hoc minuere, tamẽ non excusasset in exordio, neque modo excusaret vbi primũ inciperetur, quia esset manifesta fraus, vt ad aliud propositum dixit Cald.

Cald. d. memb. 6. col. 16. neque etiam potest Episcopus tempore interdicti publice benedicere solenniter cum baculo, & versu, Adiutorium nostrum, &c. secundum Cald. d. memb. 6. col. 15. Neque benedicere Abbatem, neque Abbatissam, neque consecrare calices, altaria, virgines, neque benedicere corporalia, & alia ornamenta, ad dicendum missam, neque vela monialium, neque ipse, neque parochus possunt benedicere aquam vt declarauit bene Feder. consi. 3. col. 2. & 3. & Cald. vbi supra col. 14. & 15. & seq. neque candelas in die purificationis, neque palmas, & ramos, in dominica palmarum Cald. d. col. 15. neque missam etiam siccam dicunt, sine consecratione Syl. verb. interdictum 3. 4. quia sunt diuina officia. Dixi (publice) quia clam ianuis clausis, &c. bene possunt iuxta eundem, quia non sunt, vt ille dicit, sacramenta, sed diuina officia ad facienda quædam sacramentalia. Et ideo etiam fieri possunt in festis in quibus tollitur interdictum, de quibus infra eod. cap. nu. 181. iuxta Fede. in d. consi. 3. & Cald. vbi supra.

178 XIII. Quod sola & omnia illa sacramentalia, & sacramentalia quæ aut priuilegium exprimit, aut tacite permittit, sunt permissa in loco interdicto, siue interdictum sit generale, siue speciale iuxta Cald. memb. 6. col. 19. Quale est sacramentũ baptismi pro paruulis c. non est, de sponsal. & etiam pro adultis. c. quoniã de sent. excom. libr. 6. qualia sunt catechismus & exorcismus, & vnctio olei, & chrisma, siquidem in baptismo iubentur hæc fieri c. accepisti, de cõsec. dist. 4. Quale etiam est sacramentum confirmationis c. Responsio, de sen. excõ. & cõsecratio chrismatis, quæ ad id, & baptismũ est necessaria d. c. quoniam, & eadem ratione consecratio olei baptizandorum. Quale est sacramentum pœnitentiæ pro infirmis d. c. nõ est, & etiam pro sanis d. c. fi. qui non fuerint excommunicati, neq; interdicti, neque fuerint causa interdicti sua culpa, neque consilium, neque fauorẽ, neq; auxiliũ præbuerint delicto, ob quod fuit positum. Quibus quidem hi nequaquam sunt admittendi ad sacramentũ pœnitentiæ, nisi satisfaciant prius si possunt, sin minus, præbeãt idoneam cautionem, iurando se daturos operam fideliter vt satisfaciat per se, aut per alios d. c. fi. 6. illis. Quale est etiã eucharistia, siue viaticũ d. c. Quod in te, solũ in articulo mortis gl. d. c. fi. recepta, & sic non potest dari sanis, quãuis sint clerici & religiosi. Cald. in d. memb. 6. col. 22. & Philip. in d. c. fi. §. Adiicimus, & seq. Quod verũ est secundũ eorum priuilegia iux. dicenda n. 1. licet secundũ ius commune possint sumere quando celebrant: quale est celebrare semel in hebdomada ad renouandũ 179

sanctissimũ sacramentũ c.Permittimus,de sen.exc.quale etiam pulsare campanulam quãdo fertur ad infirmos,& etiam ostendere ipsum in reditu vbi mos est.Cald.vbi 5.mẽb.6.col.19.Partim quia videtur iustum & decorum d.c.Quoniã,partim quia non est de actibus prohibitis per interdictu conspectus S. Sacramenti,nisi in missa. Quale etiã sacramentũ matrimonij gl. d.c si.etiã in interdictos personaliter & specialiter iux. Cald.d. mẽb.16.col.11.sed nõ est talis benedictio nuptiatũ iuxta Host. in d.c.Non est receptũ.per Com.ibid.& Cald.d. mẽb.2.col.12. Non est etiã tale sacramentũ extremę vnctionis.d.c Quod in te,etiam quoad clericos quia quamuis sint priuilegiati quoad sepultură,non tamen quoad extremam vnctionẽ iuxta Io.And. d.c. Quod in te. Neque religiosis potest dari extrema vnctio secundu ius commune,& an secundum priuilegia sua infra,d. n.fi.B.Neq; etiã est tale ordinare in loco interdicto iuxta Inn. in d.c.Nõ est,neq; extra illũ si ordinator,vel ordinatus sint interdicti personali.e..Pano.ibidẽ & melius Cald. mẽb.2.col.11.

280 XIIII. Quod priuilegiũ audiendi diuina officia, tempore interdicti cũ prędicta moderatione,nõ valet ei qui fuit causa eiusdẽ,aut cuiusculpa aut fraude fuit positũ,aut cõmissum delictũ, ob quod fuit positum,ei autem qui hoc non commisit,si est persona singularis,valet,non solum pro se, sed etiã pro suis familiaribus domesticis,qui non sint fraudulẽter recepti audiendum,aut celebrandum cum illo,ca.licet,§.cum cõceditur. de priuileg.lib.6.sed si est collegium , non valet nisi collegis, 281 dicto cap.licet.Et quanquã in aliis materiis per familiares & domesticos intelliguntur mulier,filii,ne potes,serui,& famuli illi subiecti qui ratione potestatis paternę , vel dominij degunt cum illo iuxta gl.& determinationem Aret.& Felin.c.in literis de testib.in hoc tamen casu,non sumitur tam late iuxta Anch. d.c.licet. Et sic,nostro iudicio,in hoc casu illi tantum intelligendi sunt familiares domestici alicuius qui cum de more comitantur. Hæc enim ampliatio huius priuilegij fit ne inutile fit,vt posset esse,nisi sic ampliaretur ad multos qui sine comitatu non possunt honeste ad ecclesiã ire,aut celebrare in ea iuxta glo.solen.quę penul.est d.c.licet,& commendata ad pulchram conclusionem per Dec.in c.cum ordinem.de rescript,col.1. Et sic clericus qui habet vnũ famulum laicum , potest dicere missam in ecclesia seruiente illo, siue receperit ante interdictum, siue post,& in eius locum si ægrotaret,vel abesset,posset sumere alium etiã mere laicum.Cald.vbi sup.membr.6.Addo etiam quod priuilegia concessa aliquibus religiosis , vt tempore interdicti,

predicti,possint admittere ad diuina officia suos cõfratres,intelliguntur de illis,qui licet sint & maneant extra monasteria,tamen se addixerunt illi ordini mutato habitu seculari , aut donarunt inter viuos sua bona suo ordini , seruato sibi quamdiu viuerint vsufructu capit.vt priuilegia de priuileg. Eodem modo qui habent priuilegia, quod tempore interdicti possint admitti ad diuina officia,possunt sepeliri in cœmeterio iux.Cald. in 6.membr.col.24.quem sequitur Ange.verb.interdictum,6.§. licet Feder.consi.3.in contrarium inclinet,cuius opinio faciliter defendi posset,si consideretur sepultura pro principali,& officium pro accessorio, sicut & opinio Cald.consideratione contraria,& tanquam fauorabilior seruanda videtur.

XV. Quod etiã possunt fieri omnia diuina officia festis Na- 282
tatis Paschæ,Pentecostes, & Assumptionis Dominæ nostrę diebus solum,& nõ octauis,etiam sine prędicta modificatione, apertis ianuis,campanis pulsatis,& alta voce,exclusis excõmunicatis,& admissis interdictis.Ita tamen vt quorũ culpa tale interdictum positũ fuit,non accedant ad altare.Quia id expresse permittitur per c.Alma mater.§.in festiuitatibus. Quod idem potest permissum fuit in festo corporis Christi, & tota octaua per Martinũ v.& Eugeniũ iiij.in suis extrauag.quę legi solent tota octauã eiusdẽ festi,& in die Conceptionis, & sua octaua Virginis Matris in ecclesiis in quibus dicitur officiũ ordinatũ per protonotarium Leonardum Nogarolũ, & eius missa quæ incipit Egredimini,& non in quibus illud non dicitur,vt monemur in repet.capit.quando,de consecr.dist.1.c.10.nu.86.

XVII. Quod in diebus in quibus à iudice suspenditur inter- 283
dictum,id omne & solum ad quod suspenditur potest fieri in illo,ita quod si non suspenditur ad aliud quam ad sepeliendum quemquem,aut faciendam certam missam,aut certũ officium, aut baptizandum certum sacramentum(vt sæpe fit Salmanticæ) non potest fieri nisi illud,& ideo cum suspenditur aliquod interdictum, non oportet quoad quantum tempus , & quoad quę officia illud suspenditur,quod tenor suspensionis monstrabit. Et si no- 284
uerimus interdictum esse simpliciter suspensum, in vnum diem, vel dimidiatũ, poterimus in eo facere omnia quæ possunt fieri nullo esset interdictũ. Si autẽ nouerimus esse suspẽsum quoad officia diuina tantũ,vel ad aliquot missas tantũ faciendas,nõ licebit facere alia,& ita non licebit alia sacramẽta vel sacramẽtalia dare, suscipere vel facere. In prędictis autẽ quatuor diebus interdictus suspenditur à primis vesperis illorũ arg.c.1.& 2.de feriis, vsque ad completorium inclusiue diei, aut octauæ postremæ.

185 Arch.Domin.& Perus. in c.fi.de sentent. contra gl.antepenult. eiusdem.Et suspenditur illis diebus in dicto cap.fin.§.fcitiuta-
tibus de sent.excõmunicat.lib.6.quoad omnes missas,& omnia diuina officia illorum festorum,& quæcunq; alia tã publica quam peculiaria & tam ordinaria,quã extra ordinaria iuxta glo.verb.
186 sicut prius,recep.per Domin.Perus.& Com.ibidem. Quia textus dicit generaliter missæ celebrentur,& alia diuina officia dicitur sicut prius,& quia sic vsus habet,Et cõsequenter publice potest Episcopus in illis consecrate Abbates, Abbatissas, calices,ecclesias,virgines,corporalia,& alios apparatus altaris, vela, & omnia alia quæ fieri possent secreto prædicto tempore, de quibus supra eodem cap.nu.177. Et quanquam alias nobis visum fuit,quod die Corporis & Conceptionis, & eorum octauarum non poterant peragi,nisi officia diuina eorum festorum ponderãtibus illud verbum(huiusmodi officia)quod est in dicta extrauagan.Martini v.& Eugenij iiij quia tamẽ meus auctoris videtur fuisse,suspendere quoad illos dies tantum,quam tum suspendebatur à iure quoad prædictos quatuor dies, & etiam amplius,siquidem suspendit,quoad octauas, & quia videtur sic eam interpretari consuetudo, dicimus permissum esse in illis omne id quod permittitur in præfatis quatuor festiuitatibus,& etiam in omnibus aliorum sanctorum prædictorum ordinum,in ecclesiis in quibus suspenditur.

187 XVII. Quod nemo tenetur nostra ætate seruare interdictũ aliquod nisi denunciatũ vt supra dictũ est, de suspensione eod. c.nu.163.& de excõicatione nu.35.& 36.per Extrauag. ad euitãda,cuius tenor de verbo ad verbum refertur supr.eod.c.nu.35. Nec quando interdictum est in se nullum, & nullitas est sufficienter publicata,exceptis religiosis qui debẽt illud obseruare, si ecclesia matrix id obseruat,vt dictum est supr.eod.c.nu.116. Interdictum autem est nullum regulariter in eisdem casibus in quibus excommunicatio de quibus supra eod.c.nu.4.

XVIII. Quod laicus non dicitur violare interdictum vllum quamuis sit validũ & denunciatum, audiendo missam vel alia diuina officia in loco interdicto etiã ab eo qui dicendo ea peccat,& quãuis audiat cũ aliquo personaliter interdicto iuxta Caie.verb.Interdicti violatio.§.penu.exceptis quatuor casibus in quibus peccaret,quamuis non incurreret irregularitatẽ.Primo, cum ipsemet est interdictus personaliter, etiamsi interdictum sit generale oppidi eius,quicquid ille dicat ibidem.

II.Cũ expresse vel tacite est causa ꝙ illa dicantur rogando, iubendo,aut præbẽdo ad id causam sua præsentia,& auditione.

Quia facientes & consentientes &c. argu.c.1.ad Rom & c.1.de offic.deleg.& facit optime glo.sing.Clem.fi.de priuileg.

III. Cum dicit talia officia, qualia dicẽdo violarent clerici aggrationis c.Pastoralis §.1.de cler.excõ. ministr.vt sentit Cald. in dicto memb.6.col.10.affirmans quod tali casu potest puniri per Iudicem ecclesiasticum quia delictum est ecclesiasticum.

IIII. Cum mentiendo asserens se esse clericum minorum, non habere priuilegium, intraret ad audienda diuina officia recita,vbi dicebantur clausis ianuis.

XIX. Quod monachi & moniales qui nullum ordinem habent,peccant mortaliter faciẽdo officia prohibita clericis.Quia mirerentur includi ob id in aliis monasteriis strictioribus, quo faciant pœnitentiam d.c.Pastoralis,& licet non incurrant irregularitatem, fiunt tamen ineligibiles actiue & passiue iuxta Cald.dicto membr.6. Et à fortiori clerici qui violant interdictum peccant mortaliter, quantumlibet dubitet Caiet.vbi supra, & censentur violare quoad hunc effectũ quoties faciunt quod illis est prohibitum per interdictum personale aut locale, & quoad effectum incurrendi irregularitatem, illis tantum vicibus quibus supradictum est c.25.nu.83.& 94.

XX. Quod cessatio à diuinis est quædam desistentia à diuinis officiis & ab administratione sacramentorum iuxta mentem Inno.& Communem in c.Dilectis,de appellat.& c.irrefragabili de offic.ordin.quæ est duplex, generalis quæ fit in loco vniuersali,vt ciuitate,oppido,aut parochia, & particularis quę fit in particulari,vt in ecclesia,aut ecclesiis. Quo fit,non esse certum, quod asserit author compendij priuileg.verb.interdictũ 1.§.17. allegans in hoc duos doctores Salmanticẽses, scilicet, cessationem à diuinis generalem,& interdictum generale esse idẽ,contra mentem Cald.vbi supra memb.3.col.3.& Cardin.in Cle.1.§. in cessationis de sent.excom. vbi Bonifac.nu.4.declarat. Tum quia vt supra eod.cap.nu.164.dixi,cessario non est censura, & interdictum sic. Tum quia secundum Innoc.in d.c.irrefragabili,nu.4.& in d.c.dilectis,nu.3.receptum ibi per Anto. Panor. Perus.& Præposit. qui transgreditur cessationẽ à diuinis etiam particularem, non est irregularis, & qui transgreditur interdictum,quamuis sit generale,sic. Quod optime probat Bonifac. in dict.Clem.1.nu.90.post Cardin.& Imol.licet Ioan.And.in c. canonici, de offic.ordin. libr. 6. quem sequutus fuit Angelus verbo cessatio,teneat contrarium,sed male,vt demonstrauimus Salmanticæ repetentes dictum capitu. dilectis. Tum quia ipse Ange.verbo.cessatio,fatetur cessationem particularem,non esse

idem quod interdictum particulare, neq; facere sui transgressorem irregularē cap.is qui, de sen.exc.lib.6. ob idque qui habet priuilegium audiendi diuina officia tēpore interdicti, non
189 poterit tēpore cessationis arg.cap.Priuilegia.3.dist.& cap.Porro, & cap.sane de priuil. Neque qui habet priuilegiū audiendi tempore cessationis generalis, poterit tempore specialis, quāuis verum sit ꝙ interdictum generale, & cessatio generalis æquātur quoad modificationem prædictam d.c.Alma, & quoad rigorem prædictæ Cle 1.de sen.excom.

Rogāti vero cui ponatur sæpe cessatio post excōicationē & interdictum, quibus non est paritum si interdictum est fortius illa? Respondeo ꝙ hoc non fit nisi à summo Pontifice, & quod ille non ponit cessationē generalem post interdictū generale, sed aliud interdictum speciale aut cessationem specialem quæ aufert celebrationem diuinorum officiorum etiam clausis ianuis &c. Cæterum quando feruntur simul interdictū, & cessatio specialis, ponderandæ sunt diligenter literæ, & secundum eas iudicandum. Tum quia transgressor censetur irregularis ea ratione qua est interdictum, & nō ea qua est cessatio, per prædicta. Tum quia interdicta & cessationes positæ à summo Pontifice, nonnunquam sunt strictiora, nonnunquam vero laxiora quam communia, tantum enim & non plus obstringunt, quantum ille vult secundum omnium sentētiam. Alia de Cessationē vtilia, sed Confessariis non vsqueadeo necessaria, tradit nouissime vir eruditissimus, & clarissi. Alphonsus Aluarez Guerrerus Præses Regius in Regno Neapolitano, in suo laude dignissimo Iuris Pōtificij ac Cæsarei Speculo, varia eruditione referto c. 37. de Ecclesiastico interdicto. Qui tamē potius referre, quam probare videri debet Phil.Frāc.in c.si canonici de offi.ord. dicentem cessationē generalem positam ab habente potestatem eam ponendi vim interdicti ad inducendam irregularitatē habere, quum paulo ante cum communi contrariū recte teneat.

Porro vt quod ad num.vlt.huius cap. supra retuleramus, hic opportunius expediamus, multa super interdictorū suspensione priuilegia sunt à sede Apost. concessa religiosis, quorū summā hoc in loco in vulgari scripseramus, sed quia putamus ea esse sublata per c.12.& postremum de regul.sel.25.concil. Trident. consulto etiam super hoc S.D.N. eam prætermittimus, detrā-
tes vt sanctitas eius faceret illis facultatem suspendendi interdicta in diebus tantum & non octauis sanctorum sui ordinis, modo eandem facerer, etiam Parochis quo ad dies sanctorum suarum ecclesiarum patronorum, quā puro faciet, si humiliter pe-

rarur. Dixi (in diebus tātum) ne nimis eneruetur neruus censuræ ecclesiasticæ. Dixi (modo &c.) vt seruetur æqualitas & cōcordia, qua, vt post Salustium ait Hiero. etiā paruæ res crescūt, vt discordia magnæ dilabuntur. Non arbitror tamē eis sublata priuilegia super necessitate vel modo præsentandi ordinariis confessarios sui ordinis, quia credimus quod per prætatum c. 8. de regul. solum tollutur eis priuilegia contraria iurib. communibus quæ in cap. præcedentibus eiusdē tituli iubentur seruari, & in nullo illorum iubetur seruari ius commune præsentandi præfatos Cōfessarios, sicut ius commune de interdictis seruādis iubetur seruari in d.c.11. & alia in aliquibus aliis. Quatione idem dicendū est de aliis priuilegiis concessis eis contra alia iura cōmunia, quę non iubentur in illis seruari. Et hæc quidem de tribus Censurarum ecclesiasticarum speciebus, puta excōmunicatione, suspensione, & interdicto dicta sufficiant, veniamus nunc ad irregularitatem.

De irregularitate, & de eius multiplicitate, & regulis generalibus.

Irregularitas quid humanum inuentum est, tollitur manente peccato. nu. 191. & 192. & est quintuplex. nulla mentalis tantum. nu 192.

Irregularis nemo in dubio iudicandus in foro externo, sed sic in interiori. nu. 193.

Irregularitatē non duplicat celebratio, nec tollit bulla communis. nu. 194.

PRimo dico, quod nomen Irregularitas est parum latinū, & generaliter acceptum, significat id quod aliquem extra regulam ponit, quia cōponitur ab, in, pro, non, & regularitas secundum omnes, sed irregularitas accepta, vt in hac materia supponitur, diffiniri potest ex mente canonum & Inno. in c. nisi nu. 7. de tenun. communiter recept. paulo cautius quam diffiniat Speculator de dispen. §. iuxta, & Villadieg. de irreg. col. 1. Nicol. de irregul. Ant. 3. par. tit. 28. c. 1. & Aluar. de planct. eccle. lib. 1. art. 46. & alij alibi. esse impedimentum inductum à iure canonico, directe impediēs acceptionē ordinum ecclesiasticorū, aut aliquē vsum eorum quatenus sunt ordines, etiā post pœnitentiam. Dixi (impedimentum) pro genere, & (inductū à iure canonico) ad significandum nō esse inuentū iuris naturalis, neq; diuini. Dixi (directe impediens) ad differentiā excōicationis, suspensionis, interdicti, & aliorum impedimentorū canonicorū, quæ quanquā ordines & eorū vsum impediunt, quatenus sunt communicatio, aut sacramenta, aut officia, aut beneficia eccle-

sfastica, non tamen quatenus sunt ordines, saltem directe. Dixi (aut aliquem vsum acceptorum) quia aliqua irregularitas impedit acceptionem & non vsum acceptorum, & aliqua vnum vsum & non alium ca.2.de cler.ægrot.vt statim dicetur. Dixi (post pœnitentiam) ad maiorem eius naturæ declarationem, & ad significandum posse quem absolui à peccato quo irregularitas incurritur remanente ipsa secundum Card.in Cle.dudū. §.ac deinde.q.8.de sepult.quicquid innuat extrauag.1.de priuil. Ex quo sequitur primo, quod recte dixit Inn.c.ad audientiam, de homicid. omnem irregularitatem inductam esse à iure canonico humano, quamuis aliqua eius origo in veteri testamento fuisset secundum mentem glo.§.1.de consec.distin.1.

II. Quod incaute Sylu.& Tabien.verb.irregularitas in princ. significauerunt irregularitatem esse suspensionem, & plus aliquid. Tum quia irregularitas non est censura ecclesiastica, suspensio vero sic,c.quærenti.de ver.sig. Tū quia est species pœnæ multum differens ab illa. III. Quod incautius Speculator in d. §.iuxta significat omnem excommunicatum & suspensum aut interdictum esse irregularem.

192 II. Quod iuxta mentē textuum omissis multis modis diuidendi doctorū, Irregularitas diuidi potest in quinque species, quæ manant ex quinq; defectuū generibus, scilicet, sacramenti, corporis, animæ, lenitatis perfectæ, & delicti. Quāquā Aluarus Pelagius dixit esse innumerabiles in lib.de plāctu eccl.li.1.art. 24.arg.c.fi.15.q.1. Quod verū esse potest accipiendo eā genera lissime, sed nō accipiendo specialiter, vt prædictū est, quia in solis casibus iure expressis incurritur, c.is qui, de sen.exc.lib.6.

193 III. Quod prima regularū quibus regulanda est irregularitas, est, ꝙ nulla earum incurritur sola voluntate faciendi, nisi fiat id ob ꝙ imponitur, & ideo nulla est mentalis vt infrà dicetur nu.210. II. Quod vt Pan.in c.ad audientiā.de homic.recepit.per cōplures recentiores dixit in foro exteriori nemo in dubio irregularis iudicādus est, quāuis in interiori secus, aptus tex.in c.significasti.1.de homic. Interius autē reputatur nō solum forum pœnitentiæ, sed etiā concilij secundum Villadieg. de irregul.col.43. Cuius differentiæ ratio non est, vt diximus in c.si quis autem.de pœni.dist.7.à nu.35. quod in rebus dubiis non sit accipienda pars securior, sed quod nemo potest facere absq; peccato id de quo dubitat an sit peccatū, necne, & quod nullus Index debet condemnare aliquem, de quo dubitat, an debeat condemnari necne, propter ibi allegata mōstrando ꝙ Inn.in d.c.ad audientiam non dixit quod ei Panor.& alij imponunt.

ponunt. III. Quod licet irregularis qui celebrat antequā obtineat dispensationē peccet mortifere arg.c.fi.de temp.ord.& sequisitionis, de accus. non tamē incurrit nouā irregularitatem. Tum quia Inno.in c.si celebrat.nu.3.de cler.excom.recepto id dicit primo de irregulari ob defectum corporalem, aut illegitimitatis. Tum quia paulo post idem asserit de irregulari ex magni criminis notorietatē. Tum quia ratio eius scilicet, quod id iure non cauetur, & quod sedes Apostolica quando dispensat cum præfatis irregularibus qui celebrarunt, solū dispensat super irregularitate quam ante celebrationē incurrūt, non tollit in aliis. Tum quia firma ratio dictorum Inn. quam nec Panor. nec alius aduertit, est quod vt suprà diximus. Irregularitas non est vera suspensio, nec censura ecclesiastica, & ita celebrās ab irretitus, nullā violat censurā, nec aliquid aliud cuius violatio nouam infligat irregularitatē, & illa non incurritur nisi illa exprimitur, vt mox dicetur. IIII. Quod potestas absolvendi à peccatis ad dispensationē irregularitatis non extenditur. Domini. & Alex. per illum tex. in c. miror. 50. dist. neq; potestas quæ per bullas Papæ datur ad absoluendum, vt recte dixit Villadiegus vbi suprà in fine & probatur latius infrà, nu. 249.

194 V. Quod nemo fit irregularis, nisi in casibus à iure expressis. VI. Per quam respondetur quæstioni circa hæc propositæ videlicet, ꝙ irregularitas quamlibet occulta, tantū nocet quoad cōscientiæ, quantū publica, & æque necessaria est dispensatio in vtraq;. Nec obstat quod Castrē. lib. 2. de leg. pœ. loquēs de illegitimitate occulta contrariū teneat. Tum quia nouū & de textu & efficaci ratione dictū, contra Com. Ant. in ca. 1. de presb., & contra tex. fere expressum, c. nisi. §. personæ ibi, si tamen culpa latet & caus. de renun. Tum quia est cōtra omnem vsum ecclesiæ hactenus seruatum. Tum quia cōmunis efficaci colligitur ex c. 7. sess. 24. Conc. Trid. cuius verba sunt.

Licēat Episcopis in irregularitatibus omnibus & suspēsionibus ex delicto occulto prouenientibus, excepta ea quæ oritur ex homicidio voluntario, & exceptis aliis deductis ad forum contentiosum dispensare, & in quibuscunque occultis etiā sacramentalis Apostolicæ reseruatis delinquentes quoscunque sibi subditos in diœcesi sua per seipsos, aut vicariū ad id specialiter deputandum in foro conscientiæ gratis absoluere, impositis pœnitentia salutari. Idem & in hæresis crimine in eodē foro conscientiæ eis tantum non eorum vicariis, sit permissum.

Ad quæsitum autem circa hoc, dico, eū qui tacita irregularitate occulta ordinatur, & impetrat beneficium, debere occulte

dispensationem impetrare,& si scienter accepit possessionem quia per id incidit in intrusionem,quæ fecit eum inhabilē ad illud,iuxta citata per Fel.in c.in nostra,corol.7.de reseri.debet facere mentionem de illa in impetratione à Papa,vel certe impetrare habilitatem ab eo,& postea clam collationem ab ordinario,modo non fuisset reseruarum Papæ,quando obtinuit illud,quod nos nuper consuluimus.

VII. Colligitur ex cap.6.Concil.Trident.in 6.allegato scilicet,quod in omni irregularitate descēdenti ex delicto occulto,& non deducta in iudiciū,excepta ea quæ descendit ex voluntaria, potest episcopus dispensare.ex quo eodem c.6.nota l.quod difficilior impetratu est dispēsatio super irregularitate occulta homicidij & mutilationis iustorum, quam iniustorū non volūtariorum,quia illa à solo Papa potest haberi,vt clare colligitur ex dicto capit.sexto hæc vero etiā ab episcopo. II. Nota textum expressum contra Castren.vbi supr.ad hoc quod omnis irregularitas descēdens ex crimine quamlibet occulta, indiget dispēsatione,licet hæc dari possit hodie ab Episcopo. III. Quod per illud non datur Episcopis vlla potestas dispensandi super vlla irregularitate occulta descēdente aliunde quā ex delicto,& consequenter,neque super illegitimitate,vt dicitur infrā,nume.222.

De Prima specie Irregularitatis,ex Bigamia.

Bigamia quid,est triplex,& qualibet Iuris humani.delebilis à Papa & similitudinaria etiam ab Episcopis,quæ non contrahitur à laico contrahente nulliter cum vidua.nu.195.& 2 seq.

195 DIco primo,quod Bigamia est status coniugati cū duabus coniugibus,siue ante siue post baptismum ductis.c.acutius 26.dist.gl.c.vna,ca.dist.de qua secundum gl.in sum.eiusdem dist.fuit statutum,vt esset impedimētum ordinū ob quatuor scilicet, quod bis coniugatus non potest apte significare vnionē Iesu-Christi cum ecclesia vnica sua,& sancta iponsa.c. debitum de Bigam.cuius glo.recep.verb.sacramentum, id late declarat,& quod excellentia sacramenti ordinis hoc meretur d.cap.vna,& quod est signum incontinentiæ ca.proposuisti.§. distin.& quod ad persuadendam castitatem,auctoritatem admit d.cap.vna.

II.Quod triplex est bigamia,scilicet vera,interpretatiua,& similitudinaria iuxta gl.receptā.in c.1.de bigam.quā sequuntur ibi Anto.& alij,& dixit auream Rota decis.447.in nouis. & de

& declaranit Specul.de dispen.§.iuxta nu. 6. Vera est eius qui habuit & cognouit duas vxores veras, alteram mortua altera d.c.debitum, quamuis vtramque vel alteram antequam fuisset Christianus habuisset d.c.deinde,& c.acutius.16.dist.Interpretatiua est quam incurrit is qui fingitur duas vxores habuisse, qualis est contrahens cum vna sola, sed vidua,aut cum corrupta per alium.c.Maritum.33.dist.secus si per se glos.recep.in c. de Bigam.& c.2.de cler.coniug. Idem si cum virgine quam post comissum adulterium cognouit c.si cuius. 24.dist.quamquis per ignorantiam id cōtingeret gl.recep.in d.c.si cuius Pan. in ca.si vir.de adult.qualis est etiam contrahens cum vna validam matrimoniū,cum alia invalidum, aut cum duabus de facto,& cum neutra valide, ob aliquod impedimentum viuentibus ambabus, aut cum vna mortua altera.

Similitudinaria est quā incurrit ordine sacro insignitus vel voto solenni adstrictus, cum aliqua etiam vnica contrahens & consummans ea.quot quot.27.q.1.& c.fi.de Bigam.licet illa sit virgo vt sentit Ang.verb.Bigamia.§.9.cui consentiunt Syluest. verb.Bigamia in princ.& S.Anto.3.part.tit.21.c.1

Primo,per d.c.quotquot.II.Quod licet neque de iure neque de facto cōtrahat cum duabus vel vna corrupta valide,tamen habet affectum contrahendi cum opere subsequuto, posteaquam per ordinem sacrum vel votum solenne contraxit similitudinarie cum Christo.Dixi(ordine sacro insignitus, vel voto solenni adstrictus)ad significandum q nec laicus nec minorib. tantum initiatus contrahens cum vidua siue corrupta inualide siue nulliter propter aliquod impedimentum efficiatur irregularis,vt in sacra Pœnitentiaria nuper cōclusum fuit.Tum quia nullo iure id cauetur,& irregularitas non contrahitur,nisi in casibus à iure expressis.c.is qui,de sent.excō.lib.6.Non obstat Rota decis.1.de Bigam.quæ per c.fi.eiusdē tit.tenuit contrarium in clerico minorum ordinum, quia non aduertit intentionem decidendi illius c.fi.esse prædictam,quæ cessat in tali clerico.Tum quia non obstat. c. nuper eod.tit.quia loquitur de presbytero, & verbo,clericis,in eo posito addit Inn. constitutis in sacris.Nec etiam obstat d.c.fin. quia loquitur de subdiacono,nec ratio in eo expressa scilicet,quod habuit affectum contrahendi opere subsecuto, quia non est integra, sed integranda supplendo(& quia iam similitudinarie contraxerat cum alia) quæ suppletio colligitur exipso textu, non frustra sequente de subdiacono cui est annexum votum solenne castitatis,c.A multis,de ætat.& qualit.

III.Quod

196 III. Quod non incurrit quis sine matrimonio de iure aut facto contracto, eo ꝙ habeat concubinas etiam multas, etiamsi eas coniugatus cum vna sola virgine haberet c.pen.di Bigam. & c.fi.34.dist. Neque eo quod cum desponsata alteri per verba de præsenti, matrimonium contrahat, modo adhuc illa virgo esset c.debitum, de Bigam. neque etiam si cum multis contraheret, si non haberet copulam nisi cum vna tantum.

197 IIII. Quod qui matrimonium cum muliere scurrili, serua, aut cum publica fabularum actrice contrahit, non est bigamus, si erat virgo, quanquam mortua illa, non debet ordinari, c.si quis viduam 2.34.dist.

V. Quod quicquid aliqui dicãt, pro certo habetur posse Papã cum Bigamis dispensare ad ordines, vt ait Inn. in c.2. de bigam. & c.ad audientiam, de homic. & S.T. in quodlib. 4 art. 8. quẽ sequitur Anchar. in c.1. de Bigam. & Rota dec. 447. & Cõ. scilicet, in omni bigamia posse Papã dispensare, quia omnis irregularitas solo iure humano introducta est, licet fuerit inducta à S. Paulo, c.lector, cum gl. 34. dist. quamuis in vera nõ soleat neque possit sine magna causa ordinaria potestate dispensare iuxt. Rot. receptam in d.decis. 447. in interpretatiua vero & similitudinaria solet & potest saltem cum iusta.

VI. Quod nemo alius à Papa, in vera vel interpretatiua ad ordines sacros potest dispensare iuxta omnes, neque ad minores, iuxta Io. And. Anch. & Philip. in c.1. de Bigam. lib. 6. vbi bonus textus, & ibi Dom. quanquam S. Tho. in 4. dist. 27. & Sylo. verb. Bigam. q. 6. oppositum dicant, & Rota in dec. 447. Quorum opinio admitti posset quoad vsum ordinum susceptorum arg. d.c.lector, sed non ad accipiendum nouos.

VII. Quod super similitudinaria si illa erat virgo, Episcopus dispensare potest c.1. cum gl. qui cler. vel vouent. quod ibi tenet Pan. cum Card. Præposit. & communi.

De secunda specie irregularitatis, ex defectu corporali.

Irregularitas ex quali defectu membri, vel visus nascatur. num. 198. & quæ quoad vnum officium & non quo ad aliud. In qua solus Papa dispensat nu 199. & 200.

Irregularitas ill. grimitatis quas notat, & à quo tollitur. nu. 201.

Irregularis quis minet. nu. 202. ager. obsessus. lunaticus. furiosus. lethargicus. phreneticus. nu 203 seruus, infamis & abstinens. nu. 204

198 DIco primo, ꝙ defectus cuiuslibet membri principalis contingens ob culpã inducit secũdæ speciei irregularitatem c.1.c.si euangelica.55. dist. quãuis membrũ sit occultũ, neq; facultatẽ vtendi ordine impediat, vt sunt pudẽda c.si quis absciderit, &c. seq.55.dist. quãuis quis sibi nõ abscindat, sed alius sua culpa, quia insit aut rogauit, aut quia rei illicitæ dans operam ex casu perdidit arg.c.Presbyterum c.cõtinebatur de hom. aut in pœnã alicuius delicti ab inimicis fuit illi abscissum, vt Host. in sum. de corpore vitiatis. §. Et quæ, & in cap. ex parte, eod. tit. quem sequuntur Io. And. & Com. determinauit de eo cui maritus mulieris cũ qua fuit deprehẽsus, pudẽda abscidit, & à furori, si iure abscissa fuere argum.c.fin. de temp. ordin.

II. Quod etiã defectus partis mẽbri quam ipse per indignationẽ abscidit, eam inducit c.qui partẽ.55.dist. quamuis facultatem naturalem bene celebrandi, non adimat, si est notorium quod per indignationem, & impatientiã fecit, & alias non, iuxta Ant. & Card. in c.fi. de corpore vitiat. quanquam de eo Vilalobos dubitet vbi s. eol. 58. & possunt cõciliari, dicendo ꝙ non est irregularis ob defectum membri, sed ob notorietatem peccati quod abscindendo commisit d.c.fi.

III. Quod neque imbecillitas membri, neque eius defectus 199
contingens absq; propria culpa nisi impediat celebrationem, irregularem efficit, qualis est illius cui consilio medici aut chirurgi propter valetudinem aut ab infidelibus, aut ab inimicis sine sua culpa abscinditur. Qualis illius qui natus fuit sine pudendis, aut post per vim à parentibus, aut aliis castratus, qualis claudicatio eius cui scipio in altari non est necessarius gl.c. quis in infirmitate. 55. dist. qualis macula oculi quæ non priuat visu, neque notabilem deformitatem tribuit c. 2. de corpo. vitiat. Qualis gibbus, & nimia magnitudo alterius, aut vtriusque oculi, si non sint notabilis deformitatis.

IIII. Quod verum videtur, ꝙ iampridem respondi scilicet, quod quamuis monoculus sit irregularis d.c.si euãgelica, non tamẽ qui caret visu oculi dextri qui aliis videtur lanus, & sinistro quantũ satis est ad bene celebrandũ cernit, licet gl. in c.2. de verb. sig. lib. 6. idẽ de carẽte oculo & de carẽte eius visu videatur cẽsuisse, etiã si integer appareat secundũ Ale. in c. Hinc etiã. 49. dist. & Vuendel. in 4. dist. 15. q. 1. col. 18. Quod teneri potest de oculo sinistro, quem stilus Romanus oculũ canonis appellat, cum est necesse videre eo, vt canonem missæ sine indecora, & nimia faciei ad populum cõuersione legere possit, alias fecerit, quod nuper cõsuluimus ei qui visu dextri oculi tantum valebat, vt sine tali conuersione legere posset, magis enim deformitas quam defectus visus videtur in hoc expensus, & ideo c.si euangelica, disponens de carentia oculi quę grauem inducit de

cit deformitatem, non est extendendum ad carentiam visus, quæ eam non facit arg.c.odia,de regu.iur lib.6.

200 V. Esse errorem vulgi,dicere,oportere eum cui abscissa sunt pudenda, ea arefacta,aut in puluerem redacta secum gestare ad celebrandum vt ait glo.sing. recep.in c Eunuchus 55 dist.& Host.in c.fi de corpo.vitiat.dicit melius etiam fore,quod nonnulli neque virilia gestarent, cuius falsum dictum, est verum quando ob illud non essent irregulares.

VI. Quod quilibet defectus,aut imbecillitas cuiuslibet membri,quæ inhabilem facit ad celebrandum,saltem sine notabili horrore,deformitate aut scandalo, irregularem efficit,siue incurratur culpa,siue sine ea c.pen.& c. fi. de corp.vitiat.quæ est regula Pan.in c.2.de cler.ægrot.quam dixit sing. Villadieg.de irreg.col.19.quod ipsum de membro superuacaneo, aut nimis grandi dicendum arg.gl.d.c.qui partem.Quis autem defectus aut deformitas sit talis,determinabit Episcopus iuxta Inno.in c.1.de corpor.vitiat.per c.2.eiusdem tit. receptum per Card.& Ant.& non confessarius, neque alius prælatus eius qui est ordinandus,quamuis sit religiosus.Syl.verb.corpore vitiatus q.1.

VII. Quod defectus aut excessus membri qui aliquem efficit inhabilem, ad exercendū aliquod officium ecclesiasticum, efficit irregularem ad illud, non autem ad aliud secundū Pan. in c.2.de cler. ægrot. per illum textum. Exemplum de clerico qui eo quod membro aliquo captus sit,non potest missare,sed sic pœnitentes absoluere, & aliqua officia exercere: Quod verum nobis videtur,quando non incurrisset eum sponte aut sua culpa iuxta Villadieg.vbi 3.col.39.& probatur per d.3.& quoad iam ordinatos,non autem quoad ordinandos arg. c.fi.de corpor.vitiat.

VIII. Quod in ista irregularitate solus Papa dispensat,secundum Inn.in c.1.de re iud.lib.7.& in c.2.de corp.vitiat.receptum à Io.And.& Anto.in c.significauit,de corpo.vitiat.licet Villadieg.col.49.Sylue.verb.corpore vitiatus.7.fi.& aliqui alij contrarium teneant.

201 IX. Quod defectus natalium,siue vt ita dicam,illegitimitas, qui ad defectum corporalem redigitur,includit omne illegitimorum genus gl.c.nisi cum pridem de renun.verb. manseres, &.c.per venerabilem.§.quod autē, qui filij sint legit.& omnes facit irregulares, ea.t.& fin.de fil.presb. quamuis eorum defectus occultus sit,& publice habeātur pro legitimis,quales sunt multi quos coniugatæ ex adulteris habuerunt: adeo quidem, vt qui scit aut credit per dictum matris se talem esse,legitimationem

tionem occultam debet petere, quæ facile illi concederetur iuxta.in d.c.1.post Host.quamuis matri adulteræ credere si non teneatur,iuxta eosdem ibidem,& d.3.c.16.à nu.45 & alia super hoc vide 3.nu.194.

X. Quod in hac irregularitate solus Papa ad ordinē sacrum, dignitatem & beneficium curatum dispensat, sed ad minores vnum beneficium simplex,potest etiam Episcopus c.1.& 2.de fil.presb.lib.6.& professio religionis ad omnes ordines c.1 de fil.presb.non tamen vt possit esse prælatus,aut prælata,Palud. in 4.dist.43.q.3.etiam cum dispensatione Episcopi secundum Villad.vbi 3.col.39.& efficaciter probatur per c. 1. de fil.presb. verba nullatenus,adiuncta gl.fi Cle. Vt hi qui, verbo nullo modo,de ætat.& qualit.quatenus habet,per verba illa(nullo modo)olli potestatem dispensandi Episcopis.

XI. Quod ætatis defectus qui etiam ad defectum corporalem reducitur, dum durat,irregularem facit iux. Villad. vbi 3. col.19.facit c.fi.de tempo. ordin. lib.6.Quæ vero ætas in ordinando requiratur,dictum est 3.c.25.nu.106. Et quanquam ordinatus ante legitimam ætatem,characterem accipiat,licet sit ordinans,& ordinetur presbyterio iux.Arch.in c.fi quis suadente 21.q.4. non tamen ordinum exequutionem, neque priuilegia eam pertinentia,quamuis sic ad characterē spectantia,quia sunt canonis & fori iuxta d.c.fi quis suadente,& c.1.de fo.comp.& Clem.hi qui,de ætat.& qualitate,verb.constitutus. 202
ita gl.Clem.fi.de ætat.& qualit.

XII. Quod in hoc defectu solus Papa dispensat,iuxt.glo.& Host.ibi, quamuis sit religiosus, non obstantibus priuilegiis quæ videntur exclusa per Concil.Tridentin.sess.25.capit.12.de reformat.

XIII. Quod lepra quæ etiam ad hunc defectum corporalem redigitur,irregularitatem inducit,& non solum susceptionem ordinum, sed vsum susceptorū impedit c.cum percussio. 203
2.q.2.& c.de rectorib. & c.ex parte,de cler.ægrot.quod ipsum in qualibet alia corporis infirmitate, quæ notabile scandalum ordinum vsui præbet, videtur dicendum, saltem quoad actus quibus id facit arg.l.illud.ff.ad l.Aqui.& c.2.de transl. præ. & in hac solus Papa dispensat, arg.notat.in c.at si clerici.§. de iud.& Villad.vbi 3.col.48.

XIII. Quod qui patitur epilepsiā quā quidā appellant Epistiam,alij morbū caducū,c.in literis 7.q.2.Arreptitius item, vel energumenus,aut à dæmone obsessus,est irregularis iuxta Al. de Planct.eccle.lib.1.c.48. F.qui dicit Epilepsiam duplicem esse

esse(quod ille philosophice declarat) & quod solus Papa super
ea dispensat per not.in d.c.at si clerici,& Villad.vbi supra col.
28. & adeo est irregularis, vt semel hoc morbo infectus,nun-
quam amplius possit ordinari,quamuis omnino sanus appareat
arg.5.fi.15.q.1.neq; qui iam ordinatus est,si sæpe decidit,neque
etiam si raro, modo spumas ore vomat, celebrare potest, alias
sic,vt colligitur ex c.communiter,& duobus seq.33. dist. & ca.
illud,c.nihil.7.q.1.& 6.pen.7.q.2. adiuncto socio præparato ad
perficiendam missam incœptam, si forte morbo corriperetur
d.c.illud & d.c.nihil exceptis obsessis à Dæmonibus,qui nun-
quã celebrare debẽt,vt sentit S.Anto.1.par.tit.18.c.5.& Villad.
col.42.vbi sup.& quod dicitur de epileptico,idem de amente,
lunatico,& furioso iuxta eundem ibidem dicendum est.

XV.Quod Hermaphroditus qui est vtroq; sexu præditus,
non est capax characteris,si sexu fœmineo magis quam virili
præstet,& licet sit eius capax,si magis virili quã fœmineo pol-
leat,non debet tamen ordinari arg.c.illiteratos.36. dist.& c.fin.
49.dist.secundum S.Ant.vbi sup.c.6.§.5.receptũ,quia est mon
strum,& in hac solus Papa dispensat per prædicta.

XVI.Quod est irregularis seruus,sic vt nõ possit sine facul
tate sui Domini ordinari,& si cum illa ordinatur,fit liber, illo
vero ignoráte,vel cõtradicente,manet seruus sicut antea,si nõ
initietur nisi minoribus.Et si initietur subdiaconatu vel diaco
natu se liberare potest,dato alio seruo æquali sui loco,aut iu-
sto pretio soluto.Ad presbyterium antẽ promotus,manet liber
dato suo peculio,aut redimẽdo se si peculium non habet,& si
nec illud habet,nec hoc facere potest,satisfacier præstãdo Do-
mino obsequia non indecentia presbytero iuxta 9.Ant.vbi s.c.
6.§.6.& colligitur ex c.1.2. & 3.& c.nulli,& c2.ex antiquis,& c.
frequens,54.dist.& toto tit.de seru.non ord.

204 XVII.Quod infamis tam facti quã iuris infamia,est irregu-
laris c.infamibus cum gl.& notat.ei per Franc.de reg.iur.lib.6.
& c.2.iuncta gl.fin.de ordin. cognit.& c.ipsi Apostoli 2.q.7.in
qua,cum nascitur ex infamia,iuris solus Papa dispensat, iuxta
Villad.vbi 3.col.50.nisi quãdo Episcopus dispensans super de
licto ad quod sua facultas se extendit, accessorie infamiã de-
mit iuxta gl.sing.c.Euphemium.6.1.1.q.1.cui similis in c.Domi
no 50.dist.& ea quæ post Decium dicimus in c.at si.§.1.de iud.
In ea vero quæ nascitur ex infamia facti, qualis est illa quæ
nascitur ex crimine graui notorio, etiam Episcopus dispensat,
vt dictum est supra. Quin etiam pœnitentia iusta,& emenda
tione vitæ,interdum aliqua tollitur,quia omnis res per quas-
cunque

quascunq; causas cõponitur,per easdem dissoluitur c.1.de reg.
iur.& c.testimonium de testib.& gl.c.primum 25.dist.in fi.

XVIII. Quod qui vinum nõ potest bibere,quin euomat,
est irregularis glo.sing.d.c. ipsi Apostoli,cum quo etiam Papa
non posset dispensare,nisi teneatur eũ posse dispensare,vt qui
celebrat non sumat sub vtraq; specie,contra c.comperimus,de
consec.dist.2.& c.illiteratos 36.dist.c.fi.de temp.ordin.lib.6.de
quo tractare hic non conuenit. Non video tamen, cur is non
possit promoueri ad ordines minores,cum non teneatur com-
municare sub specie vini,etiamsi seruaretur c. peracta,de con-
sec.dist.2.quo glo.illa mouetur.

De tertia specie irregularitatis, ex aliquo defectu animæ.

Irregularis quis Idiota, Neophytus, & infidelis, & quis dispensat. nu. 205.

DIco 1. Quod Idiota siue illiteratus,penitus ignarus litera- 205
rũ,est irregularis c.illiteratos 36.distin.de quo late dixi in
relectione c.si quando,de reseri. pag.39.nu.45 & 50. Nũc autẽ
adio cõcil.Trid.sess.21.9 c.4.de refor.videtur facere irregula-
rem etiam ad primã tonsuram,eum qui nescit legere & scribe-
re & ad 4.minores,eũ qui saltem latinã linguam nõ intelligit.

II. Quod raro aut nunquam in hoc defectu directe Papa
dispensat,quanquam sic indirecte,dispensando super ætate ne-
cessaria ad discendum,vt dixi.n prælect. c.si quando de reseri.
pag.17.De amentia vero & defectu iudicij continuo vel inter-
uallato supr.§.proximo meminimus.

III. Quod defectus fidei irregularẽ facit,ita vt qui non est
baptizatus,non est capax ordinis c.1.& c.veniẽs,de presby.non
bapti.quamuis sit catechumenus & sanctus : Quia character
ordinis præsupponit characterẽ baptismi,iux.Io.And.& Cõmu.
in d.c.1. Neq; baptizatus,si est hæreticus,aut fautor hæretico-
rum,quamuis sit iam conuersus c.si quis omnẽ.1.q.7.& c.2.§.
hæretici,de hæret.lib.6.neq; etiam filius hæretici,qui talis ex-
istit vsq; ad secundam generationem per lineam virilem,aut
neq; ad primam per fœmineam, d.§.Hæretici & c. statutum.2.
eo.& lib. Neq; Saracenus,Iudæus,aut Paganus,Neophytus,
nec recenter conuersus,aut baptizatus c.1.& 2.48.dist.& c.con
stitutus.17.q.4.Dixi(recenter conuersus)& non nouus Christia-
nus, quia vulgus nouos Christianos appellat etiam ab hinc
duos decem,viginti,triginta,& quadraginta annis cõuersos, in
quibus hoc locum non habet arg.c.eam te,de rescript.vbi Feli.
nu.2.& minus in eorum filiis, quos etiam praua nonnullorum

consuetudo, nonos Christianos appellat: quamuis statutis aliquarum ecclesiarū à sede Apost. confirmatis, aliud statutū est.

IIII. Quod in his irregularitatibus defectus animæ, solus Papa dispensat: argu. eorum quæ supr. proximo §. dicta sunt, & notatur in §. 1. c. at si de iud. Neque ille satis bene potest in defectu iudicij continui, vt sentit Bald. in c. cum adeo. nu. 10. de rescript. Neque in defectu baptismi, quia ea iure naturali aut diuino in eo qui est ordinandus requiruntur, iuxta illa quæ adduximus in d. c. si quando. pag. 28. & 29.

De Quarta specie Irregularitatis, de homicidio iusto ob defectum perfectæ lenitatis.

Deformare hic capitur pro occidere, vel mutilare circa irregularem ex homicidio. nu. 206 & seq.

Irregularis est ex defectu perfectæ lenitatis omnis & solus qui, &c. num. 207. & 208. & ita Iudex accusator, testis, &c. qui fuerunt causa deformationis sequutæ. nu. 209. & seq.

Causa propinqua deformationis quid & quotuplex, & multa illata. num. 211. & seq.

Intentio virtualis specialior necessaria ad irregularitatem instans, quam inuitam. nu. 213.

Irregularis non est sic dans arma, hortans, iuuans, pugnans, &c. contra Aluarum Pel. g. nu. 214. Et quis ferens ligna, paratis funes, & alia ad deformandum. nu. 215.

Irregularis deformans ob defensionem parentum & patriæ, &c. non autem denuncians &c. nu. 217.

Dispensare nequit Episcopus cum irregulari iusto. nu. 217. & tam ille ordinato sic nu. 245.

206 DIco I. Quod hæc oritur ex occisione vel mutilatione membri hominis in casu licito. Quia visum est ecclesiæ non posse eum satis referre lenitatem atque mansuetudinem D. N. Iesu Christi qui propter nos suum proprium sanguinem fudit, & morti se tradidit, eum, qui occidit vel mutilat etiam licite, per dicta S. Th. 2. sec. q. 40. ar. 2.

II. Quod illa sola pars hominis dicitur membrū, quę ossiculū per se distinctū habet, vt manus, pes, auris, arg. c. sing. 89. dist. quare digitus non est membrum, sed pars membri, iuxta Bar. receptum in l. 2. ff. de public. ind. quem firmiter sequimur contra Caiet. 2. sec. q. 91. ar. 1. quem sequitur Sotus lib. 2. q. 5. ar. 1. de iust. & iur. l. quod à cōmuni opinione valde præsertim recepta, non est discedendum, sine textu aut ratione necessaria, iuxt. cap. de

quibus. 20. dist. & Io. And. recept. in c. 1. de const. quales ipsi non afferunt. III. Quod Caiet. confitetur quod ille cui vnus digitus abscinditur sine quo bene celebrare potest, non est irregularis, & consequenter non perdidit membrum: cum amissio membri apparentis irregularem faciat, iuxta omnium mentem.

III. Quod in l. item ofilius. ff. de ædil. edi. habetur, quod habens abscissum vnum digitum, habet abscissam partem membri, & non ipsum membrum. Et in l. non sunt liberi. ff. de stat. homi. innititur habentē æquo plures digitos, non habere æquo plura membra. IIII. Quod falsum est id quod Caiet. pro se adducit, scilicet, quod vt sit membrum, non est necesse vt habeat officium distinctum ab aliis membris, & satis est quod sit locus, & adiutor in illo officio faciendo. Quia etiam pars digiti, manum in suo officio iuuat, attamen non est membrū, vt ipsemet fatetur, & c. 1. de corp. vitiat. ab ipso citatum potius pro nobis quam pro eo facit, quanquam neutram partem probat.

V. Quod non est verum id quod assumit, scilicet, Testiculos hominis sine parte genitali membrum per se facere, quia quāuis qui sua culpa eos amisit, non possit ordinari, non tamen ex eo sequitur esse membrum. Nam non potest ordinari qui sua culpa partem digiti amittit, c. qui partem 55. dist. & c. 1. de corp. vitiat. quam tamen non esse membrum ipsemet confitetur.

VI. Quod nullus æquus iudex iudicare auderet, quod statutū irrogans magnam aliquam pœnam in abscindentē alterī membrum, includat digitum abscindentem. Nam & Fel. in d. c. cum illorum, ponens sex casus in quibus digitus habetur pro mēbro, oppositum pro regula ponit. Monemus tamē nullam esse glossam quæ hanc exclusionem Bart. expresse teneat, licet, Soto fuerit visum id tenere glo. Cle. 1. de homicid. quæ tamen nihil tale habet, nec vllus nostrorum eam in id citauit.

VII. Quod quamuis paria sint quoad hoc, interficere & mēbrum abscindere Cle. 1. de homic. non tamē sunt paria, abscindere quoad & debilitare, etiā adeo vt nihil eo facere possit, secundum Card. Pan. & Prepos. it. in c. 1. qui cler. vel vouēs post Cald. ibidē, quia saltē excusat à deformitate. Cōtra ꝙ tamē facit quod idē Pan. in d. c. cū illorum, quem sequuntur Ang. Syl. & quidā alij, contrariū tenuit, asserens ꝙ Cle. 1. de homicid. quæ de hoc loquitur, pro diuersis ponit mutilare & truncare: & quod per mutilare intellexit debilitare. Pro quo facit, quod Bonif. in eadē. c. 1. col. 6. ait ꝙ irregularis est, qui facit alium irregularē id 1207 est inhabilem ad sine scandalo celebrādum, quæ duo assumpta esse falsa, iampridem probauimus Conymbricæ. Tum quia

præfata Cle. 1. non habet truncare, sed solum mutilare, vt pa-
tet est. Tum quia vt supradictum est, nu. 150. per cap. is qui de
sent. excom. lib. 6. irregularitas non contrahitur, nisi in casibus
à iure expressis, è quibus non sunt illi quos ipsi de suo addunt.
Tum quia iura statuentia irregularem eum qui occidit, aut
mutilat oppositum de debilitante significant arg. c. Nonne, de
præsumpt. & l. Cū prætor. ff. de iudic. Tum quia generans filium
extra matrimonium irregularem facit c. 1. de fil. presbyt. nō ta-
men est ob hoc ipse irregularis, & iudex furem furti damnan-
do, facit irregularem c. tantis. Daniel. 8. dist. & c. omnipotens, de
accusat. ipse tamen ob hoc non est irregularis. Tum quia mem
brum aridum, vere est membrum c. sicut vrgeri. 1. q. 1. ibi, si cu-
ius manus arida est, membrum quidem est, licet inefficax.

208 IIII. Quod ad maiorem breuitatem vtemur hoc verbo de-
formare, loco illorū verbotum occidere, & mutilare membrum,
& non abs re, quia vterque potest dici deformator, Mutilaror
quidem, quia tollit formā figuræ occidentalem, occidēs autem,
quia tollit formam substantialē, arg. eorum quę habentur in c.
de fabrica, de consec. dist. 1. & in c. in quadam, de celeb. missar.

209 V. Quod omnis & solus ille est irregularis huius speciei, qui
iam baptizatus hominem deformat in casu licito, alio quā in-
firmitatis, aut dat causam propinquam deformandi aliquē, aut
saltem vt citius deformetur, quam alias fuisset deformatus, ex
tra necessitatē ineuitabilem suę vitę defendendę. Dixi (iam ba-
ptizatus) quia per mortē iustam anteriorem, irregularitas non
incurritur per c. si quis viduam 50. dist. secundū Panor. & Pre-
posit. in c. gaudemus de diuort. & Card. in Clem. 1. nu. 11. de ho-
micid. quem ibi secuti sumus cum glos. in Summa 51. dist. & in
d. c. si quis viduam, & Inno. in d. c. gaudemus. & Villad. vbi su-
pra col. 45. Non quia infidelis sit incapax omnis irregularita-
tis, est enim capax Bigamiæ c. Acutius 26. dist. sed quia iura so-
lum constituerunt hoc de actibus baptizatorum d. c. si quis vi-
duam. Per quod soluitur argumentū quod ad oppositū tenen-
dum Villad. induxit, vbi supr. col. 44. Dixi (deformat) quia nisi
210 deformatio sequatur, nō incurritur. Dixi (hominē) ad includen-
dum eum, qui deformat Saracenū, aut alium infidelem, & exclu
dendum eum qui solum corpus mortuum, aut antequam ani-
metur deformat, ob dicenda infra num. 218. Dixi sin casu licito)
quia qui in alio hoc facit, hāc irregularitatem non incurrit, sed
aliam peioris speciei, scilicet, delicti, de qua, d. nu. 218. Dixi (alio
quam infirmitatis) quia deformitas ob illam inducta, deforma-
torem irregularem non facit, neq; deformatum, si per hanc fa-
cultas

tulcas recte celebrandi non adimatur, cap. si quis à me, cum 3.
seq. 55. dist. Dixi (aut est causa) generaliter, ad includēdum qua- 221
tuor causas scilicet, efficientem, materialem, formalem & fina-
lem, de quibus infra nu. 219. Dixi (propinqua) quia non sufficit
esse remotam arg. c. de occidēdis. 23. q. 5. & gl. fin. c. de cæteris,
de homic. Causa vero propinqua quoad hoc est dictum vel fa-
ctum licitum directum sufficienter in deformationem inde se-
quutam. Dixi (licitum) quia illicitum causat irregularita-
tem speciei sequentis. Dixi (directum) quia oportet vt sit tale
quod tendat in deformationē ex se siue suapte natura, vel intē-
tione operantis, vt est ictus mortifer etiam sine intentione occi-
dendi, vel contra, ictus ex se non deformatorius, cum intētione
deformandi. Dixi (sufficienter) quia nō sufficit qualiscunq; non
enim sufficit directio qua minimus ictus ex se dirigitur in de-
formationem, neq; directio per quamlibet generalem intentio-
nem qualem habet qui præbet arma militi ad bellum iustum
generaliter, & qui hortatur generaliter exercitum ad prælium
iustum & ad victoriam, etiam iuuando sine intentione speciali
deformandi. Dixi (saltem) quia sufficit vt sit causa vt deforme-
tur citius quā alias deformaretur. Dixi (extra necessitatem in-
euitabilem) quia hæc excusat iuxta Clem. 1. de homic. quamuis
ante illam oppositum tenuit Tho. 2. sec. 64. art. 7. ad 3. eò quod
tendum per illam hoc ius nouum erat inductum, vt opinatur
Caieta. ibi, licet illa non contineat verba ius nouum denotan-
tia, sed parui refert an nouum, an vetus contineat. Idē autem
esse de deformante ob necessitatē euitandæ mutilationis dixit
Card. in d. Clem. 1. q. 3. Ille vero dicitur esse in prædicta necessi-
tate, qui neque fuga, neque clamore, neque vllo alio modo, nisi
interficiendo aut deformando aggressorem, eam vitare potest
iuxta glo. Clem. 1. & c. suscepimus eod. tit. quia licet regulariter
quis non teneatur fugere ad peccatum vitandum ne aggresso-
rem interficiat, tenetur tamen quoad vitandam irregularitatem
vt recte Pan. declarauit in c. olim num. 17. de rest. spol. & seque-
tur glo. d. Clem. 1. verbo non valens & c. Suscepimus eod. tit.
nedo interimetur, quia hæc sine peccato incurritur, vt supra di-
ctum est, non tamen dicitur fugā posse vitare cui ipsa est peri-
culosa secundum Communem quam sequitur Felin. in dict. c.
suscepimus. Dixi (sequutam) quia sine illius consequutione, alia
non sufficerent, etiamsi alia pœna sanguinis irrogaretur iuxta
dicta supra nu. 193. & glo. recept. in c. si aliquis, de homicid. Di-
xi (inde) quia non sufficeret aliunde, nam si captus à iudice cri-
minis, quem sum testatus, occideretur ab alio quam à iudice

vel ab eo alia de causa, vel non moueretur per merum dictum,
quia non vidit vel flocci pependit, non essem irregularis, quip-
212 pe quod ex meo dicto non fuit sequuta mors. Ex qua regula
sequitur. Primo q̃ est irregularis huius speciei iudex iuste pro
cedens, accusator aut promotor fiscalis, testis & notarius qui
sententiã scribit, aut pronuntiat aut testimonia testium scribit,
aut legit quando publicatur, scribens aut dictans literas quib.
iubetur deformatio, agens, aut procurans contra reum talis de-
formationem patientem, etiã pro reo qui vicit cum condẽna-
tione talionis, per quam accusatus fuit deformatus: Assessor, &
quilibet alius officialis c. aliquantos 50. distin. & c. Clericis, & c.
sententiam. ne cler. vel monach. & gl. summæ 15. dist. & Clem.
1. de homicid. omnes enim hi deformant vel dant causam pro-
pinquam deformandi, per prædicta. II. Quod non est irregu-
laris qui alteri arma præbet, vt se alias se defendere nõ valen-
tem defendat si ille aggressorem deformet, quia quum per se
ipsum deformando non incurreret, per si. d. Clem. a fortiori nõ
incurreret faciendo id per alium arg. c. pe. de homicid.

III. Quod è contrario qui dat arma proximo non valẽti se
sine illis defendere, & ille occidat inuadẽtẽ est irregularis, quia
tota regula conuenit ei, quum non det illa ad necessariã suæ
vitæ defensionẽ, & à fortiori si nõ daret illi arma, sed ipsemet
illis occideret eiusmodi inuadentem, vt tenet gl. fere ab omni-
bus recep. in d. Clem. verb. suum solerter ab illa expensum.

213 IIII. Quod est irregularis qui deformat alium ob defen-
sionem iustam vitæ alterius, etiã patris, aut matris, etiã in bello
iusto etiã in casu in quo nisi ipse id faceret, ciuitas obsessa ca-
peretur, aut exercitus iustum bellum gerens fugaretur, & à fo
rtiori qui ob iustam defensionem sui honoris & bonorum, aut
proximi deformat, licet id iuste faceret, quod fieri posse dictũ
est c. 23. nu. 2. & 3. post alios citatos ibi, & latius in ca. olim. 1. de
rest. spol. quia solus ille qui necessitate inculpabili suæ perso-
næ deformat ab illa excusatur dicta Cle. 1. cũ gl. fere ab omni-
bus recepta de homic. Caiet. 2. 2. q. 40. art 2. Nec obstat quod
doctissimus Fortunius in l. vt vim. ff. de iust & iur. col. 9. oppo-
situm tenuit, quẽ aliqui sequuti sunt moti eo quod non incurrit
excommunicationem qui clericum propter defensionẽ necessa-
riam proximi percutit iuxta Inn. recep. in c. si vero, de sen. ex-
com. quod certum est licere. Imo & interdũ oportere proximũ
defendere c. dilecto, de sen. exc. lib. 6. c. quantæ eo. tit. in antiq.
Non inquam hæc obstant quia excõicatio generalis, non in-
curritur sine peccato mortali, vt supra eo. c. nu. 9. dictum est. Ir-
regu-

regularitas autem sic, per dicta nu. 206. & quia non sufficit iu-
stam esse deformationem quo non inducat irregularitatẽ, &
quia sequeretur quod qui defendendi honoris aut bonorum
causa in casu licito interficit, non foret irregularis, quod asse-
rere esset mille decisiones in theoria & praxi receptas sine ra-
tione sufficienti mutare contra textũ fere expressum in d. Cle.
vbi glossa recepta fere per omnes hoc tenet. Dixi (iustam) quia
qui ob iniustã defensionem, aut in bello iniusto hoc facit, non
est irregularis huius speciei, sed sequentis hac deteriori & dif
ficiliori dispensationis nullã tamẽ harũ incurrunt, qui iudici-
bus denunciant proditiones, homicidia, & alia delicta eũ prote
statione se hoc facere solum vt impediantur ne fiant, & nõ vt
aliqua pœna saltem deformante puniantur, etiã si sint clerici
eiusmodi denunciantes vt supra c. 18. & in repet. c. inter verba
11. q. 1. diximus: modo ea extra confessionem teneant, quia licet
clericus qui alium ob alienas iniurias coram iudice etiã cum
prædicta protestatione accusat, irregularitatem nõ vitet si Iu-
dex accusatum deformet, vt supra dictum est, non tamẽ incur-
ret si ad euitanda mala quæ imminent eos denunciet cum
prædicta protestatione, præsertim ad id conscientia eum per-
stringente per locum à maiori. Quanquam etiã laici qui hoc
faciunt sine prædicta protestatione, huius speciei irregularita-
tem incurrunt, licet non peccent, & clerici beneficiarij vel ordi
ne sacro initiati alterius speciei deterioris, quia peccant.

V. Quod eã non incurrunt laici vel clerici qui deferunt ad 214
iudicem crimen q̃ mereretur deformationẽ licet captũ ob il-
lud iniuste vel ob dua aliunde ad eũ delata deformet, modo
non tenerentur credere id euenturũ, quia nõ præbent prædictã
causam propinquam, neq; intersunt deformationibus quæ per
iudicis sententiam fiunt, gl. Pan. & Com. in c. sententiã. de cler.
vel monach. nisi inter sint authoritatem vel auxilium præbẽdo,
nil dicendo aut faciendo quõ deformatio fiat aut anticipetur,
quamuis clerici secundum eandem gl. recept. peccent si eis in-
tersint sine causa rationabili, vt cõsolandi aut cõfitendi cõdẽ-
natum secundũ Pan. ibidẽ. Quod nostro iudicio restringẽdum
est ad clericos sacrorũ ordinum & beneficiarios per supra di-
cta c. 15. nu. 10. & Ange. verb. cler. 1. §. 4. & Sylu. verb. cler. 1. §. 4.

VI. Quod clericus præsens bello iusto etiã adhortãdo ad 215
victoriã generaliter, & percutiendo multos propriis manib. &
efficiẽdo vt cõmilitones eius ope & hortatu multos occidãt,
non fit irregularis si per se nõ deformet, quia nõ dat causam
propinquã deformandi supra definitã, cum non faciat actum

ſpeciatim ad deformationē directum quoad percuſſos ab aliis: & licet faciat talem quoad percuſſos á ſe: illi tamen non ſunt deformati. ſecus ſi per ſe deformat, quia licet neceſſitas defendendæ patriæ, parentum, cognatorum, aut alius proximi à peccato excuſet, non tamen ab irregularitate per proxime dicta.

VII. Quod ex hoc colligitur ratio cur interdū prębere lanceam aut enſem, baliſtā aut ſclopetum, non faciat aliquem irregularem, & interdum ſic. Et interdum prębere ante prælium non, & in eo ſic, quia interdū datio illa eſt cauſa propinqua, & interdum non: & ita interdum inducit irregularitatē interdum non: nō enim facit talē eum qui non dat principaliter ad deformandum, licet det generaliter ad bellandum, prælianduū & vincēdum, vt paſſim dant patres, patrui, cognati, amici & domini eccleſiaſtici & ſeculares vt colligitur ex Pan. & Com. in d.c. ſententiam, & S. Ant. 3. par. tit. 28. c. 2. §. fi. & aliis ſupra citatis, neq; etiam iuxta Inno. in d.c. ſententiam, qui dat baliſtam, aut ſagittas ſagittariis, vt iaciant in hoſtes, ſine tamē intentione ſpeciali vt deforment, ſed generali vt vincant, nec eadem ratione qui ſclopetum, aut globulos præbet, & à fortiori nec qui dat lanceam, enſem, & alia arma quibus rarius quis interficitur. Neq; qui hortatur milites vt animoſe & fortiter aggrediantur prælium iuſtū, vt Deo, iuramento, Regi & imperatori ſuis ſatisfaciāt: neque etiam qui in ipſo prælio cohortatur, dicens præliamini, vincite, iux. Com. in d.c. ſententiam.

216 VIII. Infertur verus intellectus c. quod in dubiis de pœna, quatenus habet ſacerdotes qui ad prælandum incitāt in bellis, eſſe irregulares. & gl. c. ita quorundam de Iudæ. dicētis irregularem eſſe qui ad prælandum dat arma ſi eis aliquis interfectus fuerit, & Com. in d.c. ſententiā concludentis qui in prælio ad interficiendum incitat eſſe irregulare, quānis bellū iuſtum ſit ex parte ſua, & illius dicti Inn. approbati communiter ibidem, ſcilicet, eum qui baliſtā aut ſagittas præbet ei quē credit interfecturum ſi interficit, eſſe irregularem, quāuis bellum iuſtum ſit, intelligi enim debēt de incitante vel dante arma cū prædicta intentione ſufficienti ad cōſtituendum cauſam propinquam deformationis. Contra hæc tamen omnia plurimum vrget quod intentio actualis ſiue expreſſa, & virtualis ſiue tacita æquiparantur in l. cum quid. ff. de reb. cred. & in c. quēadmodum. de iureiur. Et qui incitat, iuuat, aut præbet arma ad prælandum & vincēdū hoſtes, virtualiter videtur velle vt percutiant, mutilent, & occidant eos, vel aliquem eorum quam id non poſſit contingere mortaliter niſi ea faciendo, & qui vult conſe

conſequens, vult neceſſariū antecedens. l. 2. ff. de iuriſ. om. iud. Præterea, de offic. deleg. Secundo, quod qui hortatur ſuos in prælio iniuſto ſecuta deformatione, fit irregularis, ea ſola ratione q̄ videatur virtualiter deformare. Tertio quod dupliciter vult quis aliquid, ſcilicet in ſeſe vel in cauſa ſua, & q̄ ſuffi cit velle in cauſa homicidium ad incurrendam irregularitatē, eo quo eſt ca. Presbyter. & c. cōtinebatur cum multis aliis de homicid. Ad ſoluendum hæc & conſtituendum definita ſupra in hoc dicto, & ſeptimo & octauo corollario eius prædictis quæ nullibi ſatis reſoluta legimus adhibito multo ſtudio & diuino fauore per ſacra implorato, vigilia S. Matthæi anno 1556. vt occurrerunt vnà cum cōſideratione quod non omne quod ſufficit ad dandam cauſam propinquā, & habendam intentionem ſufficientem deformandi quoad deformationē iniuſtā, vt incurratur irregularitas, ſufficit ad dādam cauſam propinquā & habendam ſufficientem intentionē occidendi quoad occaſionem iuſtā vt eadem incurratur. Tum quia qui iubet aliquē percuti baculo iniuſtè etiā expreſſo modo ne interficiat, ſi iuſtus interficit, eſt irregularis: quia dat propinquā cauſam, & habet intentionem ad id ſufficientem c. fi. de homic. lib. 6. At præſes qui ciuitati cuius iuriſdictionem temporariam habet, gubernatorem præficit, vt iuſtitiæ munera exequatur, non videtur dare cauſam propinquam, nec habere intentionē ſufficientem vt interficiat, quanquam expreſsē id non prohibeat c. de ſententia. lib. 6. Cum tamen certius ſit illū gubernatorē aliquem iniuſte eōdemnaturum, quam iuſſum percutere, occiſurū. Tum quia opē ferens & aſſiſtens etiam ſine armis iniuſtè prælianti, dat talem cauſam & habet talem intentionē ſufficientem vt poſt Inn. in c. pe. de homic. ſupra dictum eſt. Qui tamē aſſiſtit iuſtè præliantibus non, ea. Igitur, cum 3. ſeq. 23. q. 8. etiamſi aſſiſtat armatus c. continebatur, de cler. percuſſ. etiamſi hortetur c. 3. eo. tit. nec etiamſi percutiat d. c. pe. Per quam reſpōdetur tribus argumentis prædictis quod aſſumpta in eis ſunt vera quidem regulariter, ſed fallunt in his quæ ſpectant ad hanc irregularitatem, quia ſicut ſpeciale eſt in ea vt pro actu etiam voluntario imponatur, ita ſpeciale eſt, vt ad id requiratur cauſa propinqua & intentio adeo ſpecialis vt dictum eſt.

IX. Conſequitur hæc omnia modus excuſandi ab irregula- 217
tione prælatos & clericos qui non ſolū ſolēt intereſſe bellis ſacris & piis cū ſuis ſubditis & militibus, ſed etiā exhortari eos ad prælandum & vincendū ſine tamen intentione ſpeciali ad deformandum per alios, & ſine deformatione ab ipſiſmet facta

quãquam nulla probabilis excusandi eos ratio occurrisset Alnar. Pelag. de planct. eccl. art. 48. modus item excusandi ab ea clericos & fratres Lusitanos qui magno zelo fidei Christianos, & non minori animo suos in Indiis contra Saracenos & paganos hortari solent manibus crucem gestantes, & aciem ipsam præeuntes, qui non irregulares sed regularissimi.

X. Quod est irregularis huius speciei qui vt consequatur indulgentias, fert ligna quibus hæreticus vratur, si ex eis factis cooperatus fuit ad occidendum, alias non iuxta S. Anto. 3 par. tit. 18. c. 2. §. 5 & Comm. Quæ cõsequitur quod quando antea strangulantur hæretici quam vrãtur, non fieri irregulares eos qui huiusmodi ligna detulerunt, neq; etiã quando viui vrũtur si ligna iacta fuerint mortuis iam illis. XI. Quod fit irregularis comitãs iudicem tanquã notarius, satelles, aut custos, dãnaris comitãs iudicem tanquã notarius, satelles, aut custos, dãnaris ducti ad mortẽ, aut deformationem, vendens item vel commodãs scalas, funes, enses, sagittas, balistas, aut alia instrumẽta ad sagittis configendũ, ad laqueo suspendendũ, iugulandum, aurem aut aliud mẽbrum decidẽdum. XII. Qui capit, aut indicat furem, aut reum vt à iudice capiatur, & qui etiã sue velitatis causa tradit aut cõqueritur de aliquo apud Iudicẽ sine protestatione ne procedat ad deformationẽ c. prælatis de homic. lib. 6. quia omnes isti sunt causa propinqua deformationis in casu licito, & ita irregulares. Dixi (etiã suæ vtilitatis causã) quia si causa alienæ tantum id faceret, etiam cum protestatione, fieret irregularis per d. c. prælatis in verb. suas secũdũ Comne, quam Franc. sequitur ibi. Quod autem protestatio non solum verbo, sed etiam mente debeat fieri quoad forum conscientiæ, dicetur infrà nu. 227. XIII. Quod etiam est irregularis hortans condemnatum vt admoueat caput ad stipitẽ, aut cippum, aut ascendat scalas, aut faciat aliquid aliud ex quo accelleretur deformatio. Et qui acuit gladiũ, aut præparat funes aut instrumenta quo citius, & minori cum dolore fiat exequutio iuxta mentem S. Ant. vbi suprà & omnium aliorum.

XI. Dictũ principale q̃ in hac irregularitate solus Papa dispensat, sed longe facilius, & ex minore causa quã in sequẽti quæ ex actu illicito nascitur licet post Cõcil. Trid. in illa si est occulta dispẽset Episcopus, & in hac non, vt j. nu. 240. dicetur.

De Quinta specie Irregularitatis, qua ex homicidio iniusto vno ex delictis vnde illa nascitur.

Irregularis per deformationem illicitã est omnis & solus ille etc. nu. 218.
Causa sunt quatuor, efficiens, formalis, materialis & finalis. nu. 219. Causa

Causa propinqua deformationis nouæ definita nu. 219. & seq.
Irregularem facit omnis deformatio illicita mere intenta, & nulla mere casualis, mixta vero facit contentum in hac regula 28. Corollariis ornata à nu. 220. de monacho chirurgo, abortiente, vulnerante, & non deformante, ministrante arma, iuuante & hortante, accusante sine protestatione, detinente furem, alẽte feram, medico, dormiente & ebrio, non contradicente, consulente &c. de non denunciante, magistro castigante, ludente illicite, clerico venante, cordigero equitante, & de adulterante à nu. 221. vsque ad. num. 239.
Mandans vel consulens hoc differunt, nec refert vt an cito, an tarde executio fiat. nu. 233. & seq.

PRimum dico, q̃ quoad hunc effectum paria sunt occidere & mutilare siue abscindere membrũ non tamen debilitare, vt dictum fuit suprà nu. 207. & vt ibi, ita hic vtemur verbo deformare pro occidere, aut mutilare seu membrum abscindere. 218

II. Quod deformatio est triplex, mere volũtaria, mere casualis, & mixta. Mere volũtaria est deformatio intenta seu volita in se iuste, vel iniuste qualis est quam quis intẽdit facere iuste vel iniuste, per se vel per alium, iubendo, consulendo, aut cooperãdo vel iuuãdo testimonio, vel patrocinio, ferro, veneno, aut aliis modis, aut deducẽdo ad locum vbi deformetur, aut protrahendo vt faciat aliquid ob quod deformetur. Mere casualis est non intenta seu volita in se, neque in causa ad eam sufficiẽter ordinata, qualis est mors quam infert fulmen eo loco illi qui sine tali deformationis prouisione ad eum iuit vel missus fuit. Illa enim neq; est volita in se neq; in causa ad illam sufficiẽter ordinata. Mixta est quæ nõ est intẽta vel volita in se sed sic in causa sufficienter in illã ordinata, qualis est facta à seruo iusso palo cædere alium citra deformationẽ, & testificatio in causa sanguinis, nolentis deformationem. Illæ enim non sunt intentæ, siue volitæ in se, sed sic in causa sufficienter in eam ordinatæ, vt bene declarat S. Tho. 2. 2. q. 64. art. 8. vbi multa Caiet. tamen nec ipse neque alius adeo breuiter, & clare resoluat.

III. Quod sicut ad soluẽda dubia occurrentia circa irregularitatẽ quartæ speciei posuimus vnã regulã, ita nunc ad soluenda dubia circa hanc tradimus alteram, scilicet, quod omnis & solus ille est irregularis hac specie irregularitatis, qui discretus & baptizatus, seipsum aut aliũ hominem illicite deformat, aut causam propinquam illicitã illius, aut suæ anticipationis præbet. Dixi (discretus) quia infans & furiosus qui nunquam habuit iudicium aut amisit illud ante deformationem, eam non incurrit. Cle. 1. de homic. Dixi (baptizatus) quia facta prius non sufficit

sufficit c.si quis viduã 30.dist.& per d.3.n.207.Dixi(deformat) ad includendũ occidentem & mutilantem, sed non solum debilitãtem,etiam sic vt sine scãdalo non possit celebrare, vt proxime diximus.Dixi(seipsum)quia cum nemo sit dominus suorum membrorũ.l.liber homo.ff.ad l.Aqu.c.contingit.1.de sent. exc.etiam irregularitatem incurrit qui seipsum illicite deformat.c.si quis absciderit,& c.hi qui.55.dist.quãuis id sancta intẽtione faciat, vt qui se castrat quo melius castitatem colat.d. ca.hi qui. Dixi(aut alium hominem) quia non satis est deformare embryonem nondũ anima rationali animatum,c.sicut extuatum de homic.cap.quod vero,& c.Moyses.32.q.1.aut cau-
219 uer ea destitutũ Arch.c.si quis,15.q.1. Dixi(illicite)quia qui ob morbum cõsilio chirurgi abscindi facit, aut abscindit aliquod suum,aut alienum membrum hanc irregularitatem nõ incurrit c.si quis à medicis, & c.si quis in infirm.55.dist.quamuis a liam quæ ex defectu corporali nascitur incurreret,si ob eã fieret inhabilis, aut deformis ad celebrandum sine scandalo per supradicta eod.c.nu.200.Dixi(causa)generaliter ad cõprehendendum quatuor causas,quæ sunt efficiens,materialis,formalis,& finalis iuxta Arist.lib.2.Physic.& nos collegimus duduum ex gl.1.Decret.& tradit Marian.in hoc propõsito in d.c.ad audientiam,q.42.de homi.& consequenter ad includendum eum qui est causa efficiens deformitatis,qualis est qui eam facit,iubet,mandat,ratificat,vel iuuat,& eum qui est causa materialis, illius,qualis est qui dat arma,aut deducit aliquem ad locũ,vbi sunt inimici parati ad deformandũ ipsum,& eum qui est causa formalis, qualis est qui instruit,docet, aut consulit, & eum qui est causa finalis, qualis est qui præmium aut receptationem deformatori pollicetur.Dixi(propinquam)quia non sufficit quod sit causa remota,per gl.sing.c.de cætero de homicid. receptam per omnes,qualis est de se omnis armorum fabricatio. Dixi (illicitam)quia irregularitas huius speciei,quæ oritur ex deformatione illicita,nunquam sine peccato saltem veniali
220 nascitur,vt statim dicemus. Causa vero propinqua illicitæ deformitatis potest definiri esse dictum aut factum illicitum directum sufficienter in deformationem inde sequutam,declarando partes eius vt suprà nu. 210.excepto quod non requiritur intentio tam specialis ad incurrendam ex causa illicita, de qua hic,quam ad incurrendam ex licita,de qua ibi,vt num.211. declaratur. Dixi (suæ anticipationis) ad includendum eos qui dicunt,aut faciunt aliquid,sine quo deformatio quidem sequeretur,sed non tam cito iuxta Specul.de dispens. §. iuxta,nu.12. & 13.

& 13.Panor.in ea. sententiam,ne cler.vel monach.Villad.vbi 3. col.22.Anto.3.parte tit.28.c.2.§.5.

Ex hac regula sic declarata infertur primo, quod prima deformatio intenta & volita in se semper inducit irregularitatem.Secundo,quod nulla secunda,scilicet,mere casualis inducit illam,quia neque est in se,neque in sua causa volita.

III.Quod omnis & sola deformatio mixta sequuta ex opere illicito,quod est causa propinqua eius, inducit irregularitatem huius speciei c.tua,c.suscepimus de homic.& c.fi.eod.tit. lib.6, quæ de opere in se illicito loquuntur,& c.continebatur,& cap. presbyterum eodem titulo quæ de opere licito illicite facto agunt. Dici etiam (sola) quia nulla deformatio casualis quæ ex opere licito licite facto nascitur,facit quem irregularem huius speciei,c.lator.capit.dilectus,c.ex literis,1.& 2.cap. Ioannes,de homicid.& cap.Prælatis eodem titu.lib.6.Non dixi vt alias,de opere licito illicite facto,quia opus licitum illicite factum,illicitum est, c.cum minister 23.q.5.glos.iuncto textu,c.1.de colla.deteg.Dixi (quod est causa propinqua eius) quia non sufficit quod sequatur ex illicito, nisi sit causa eius propinqua, qualis est deformatio fulminis ictu facta eius qui male iussus illuc ibat, quia illa mala iussio,neque de se,neque per intentionem directam in illam est causa propinqua ipsius per præcessa,sicut & culpa præcedens casum fortuitum, non efficit,vt fortuita imputentur contra l. si creditor,& l.quæ fortuitis.C. de pigno. actio. nisi illa culpa dirigatur sufficienter ad illum, vt in hac ipsa specie singulariter dicunt Anchar. & Franc.in glos.pen.c.fi.de homic.lib.6.Nam & tunc demum culpa præcedens casum, nocet commodatario, cum illa aliquatenus ordinatur ad illum iuxta mentem omnium in d.c.1.de commod. & c.fi.de depos. Mula enim commodata pariẽs in itinere ictu fulminis,non perit commodatario licet propter eius culpam in eundo vel fornicando,non transiit prius locum vbi fulminabat,quia culpa illa non fuit sufficienter directa in illum casum, & in capit.fin.de homicid. lib. sexto, ideo mandans percutere citra mortem,si mandatarius occidat,fit irregularis,quia percussio culpabiliter mandata, sufficienter dirigitur in mortem. Quod autem dicatur sufficienter directum,boni viri arbitrio terminandum est argum.l.1.ff.de iure deliberan.cap. de causis,de offic.deleg.

IIII. Pro resolutione eorum quæ contra hæc adduci pos- 222
sunt ex Soto lib.5.q.1.art.9.de iust. & iur.& aliis infra citandis, dicendum est, quod non est aptus nec verus intellectus, quem

pro

pro certo dat Sotus cap.tua,de homi. scilicet,quod monachus qui vtendo chirurgia ob solam pietatem curat vulnus,& aperit,ex quo infirmus exponens se vento cõtra præceptum eius, moritur,nõ est irregularis,& si ob lucrum curat sic. Tum quia Io. Andr. Panor. Anan. & Fely. dicunt in vtroque casu esse irregularem,quamuis in altero casu, quam in altero facilius dispensetur. Tum quia textus aperte dicit illum monachum exercendo alienum officium sibi vetitum peccasse,ibi,licet ipse monachus multum deliquerit officium alienum vsurpãdo, quod sibi minime congruebat) & ita ex opere illicito sufficienter ad id tendenti sequuta fuit deformatio. Tum quia textus in illis verbis (si tamen, &c.) palam concludit necessariam fuisse illi dispensationem etiam si ob solam pietatem curasset.

V. Quod nimis audacter videtur dixisse idem Sot. contra omnes Canonistas,imo & Theologos non esse textum probantẽ quod ex deformatione casuali ex opere illicito sequuta fiat quis irregularis. Tum quia c.dilectus, & c.ex literis de homic. id probant à contrario sensu,quod licet, vt ipse ait, sit infirmum logicis,Iurisconsultis tamen firmissimum est l.1.ff.de offic.eius,cui man.est iur. & cap. Apostolica, de his quæ fiunt à præl.sin.con.c.saltem quando desumitur probandum illud cuius contrarium non est iure expressum,iuxta c.à nobis secundo,de sent. excom.& glo.c.significasti de for.comp.vt in proposito contingit. Tum quia prædicta duo c.dilectus,& ex literis,non solum probant id à contrario sensu,sed etiam à cessante ratione & causa,quod est validum. l. Adigere.§.quamuis.de iur.patr.cap.cum cessante,de Appellat.vt palam est ea perpendenti. Tum deniq; quia plurimi sunt textus quibus pro regula statuitur,ꝙ qui deformat,irregularis est. ca.miror,c.si quis viduam,c.clerico,c.de his,50.dist.c.cõtinebatur; & c.Presbyterũ, de homi.& adeo quidẽ,vt videantur includere etiã eos qui iuste & sancte,directe, aut indirecte deformant, aut illius causa sunt. Quin multi & in his S. Tho.2.2.q.64.art.8. contra casum Cle.1.de homi. tenuerunt esse irregularem etiam deformatem ob necessariam suæ vitæ defẽsionem. Cum ergo à regula non sit discedendum nisi iure, aut ratione in id cogente,gl.l.omnis definitio. ff.de regul.iur.& in rubr.de reg.iur,libr.6.recept. per omnes. Cumque ius ab hac irregularitate non eximat nisi casu citra culpã deformãtem,regula præfata probata relinquitur.

222 VI. Quod deformans embrionem inanimatum vel cadauer exanimatum,non est irregularis per dicta supra num.218. Nec qui propinat mulieri aut viro potum quo eis generandi facultas im-

tus impeditur,quia non deformat c. si aliquis de homic.neque qui prægnantem abortire facit antequam fœtus anima rationalis animetur c.sicut ex tuarum, de homicid. quæ quadragesimo die masculo, & octuagesimo fœminæ infunditur iuxta gloss. Hug.in princ.dist. 5. Si vero nescitur,an fœtus abortiuus quem procurauit post diem quadragesimum sit mas an fœmina, debet se censere irregularem,qui eius causa fuit arg.c.ad audientiam.de homicid.

VII. Quod non est irregularis qui vulnerat pluries & pluries,etiam cum maxima sanguinis effusione,etiam abscindendo aliquas partes membrorum,modo non abscindat mẽbrum nec vulneratus moriatur etiamsi maneat inhabilis ad decenter celebrandũ,quia non deformat. Monemus autẽ ꝙ licet auris seu cartilago illa sensum auditus exornans, non videatur esse membrum, eius tamen carentia videtur inducere irregularitatem ob deformitatem quam in parte adeo edita & publica inducit,arg.c.qui partem 55. distin. & eius quod paulo ante dixi-mus,per illud quod Spec.placuit in §.iuxta,de dispens.

VIII. Quod non est irregularis qui iuste aliquem percutit & 225
non occidit,licet ab aliis sine ipsius culpa occidatur,c. significasti 2. de homicid.aut moriatur culpa medici aut malo regimine,aut morbo supetueniente,quia illa mors non est sequuta ex eius opere illicito,secus tamẽ est de re iniuste percutiẽte: quam etiamsi percussio non sit mortifera,est tamen causa,quod sequatur eum interficiat, aut incidit ob illam in morbum quo moriatur etiam culpa medici, vel malo regimine, quia quoad hoc ambo sunt interficere,& iniuste percutere ex quo mors sequatur, etiam sine alia culpa percutientis, vt singulariter probant presbyterum c.ad audientiam de homicid.

IX. Quod non est irregularis qui non occidit nec mutilat li- 224
ve debilitet membrum,adeo vt nequeat celebrare per 3.d.

X. Quod est irregularis huius speciei præbens arma ad bellum iniustum euntibus si quis in eo deformetur iuxt. gl.c.ita quorundam de Iudæ.fundatam in c.quod in dubiis de pœn.& a fortiori si ipsemet prælietur. Imo & quicquid dicat Spec. tit. de dispen.§.iux.versi.quinquagesimo sexto,& nõnulli alij, nos opinionem Inno. Pan. & Communem in c.si.homic.certam putamus,scilicet,quod qui in prælio,vel alia quacunq; rixa inter duas illis,ex quorum parte sunt iniusta,auxiliando,vel fauendo sunt irregulares si aliquis in eis deformetur, siue intersint armati,siue inermes, siue deforment, sine non, siue ob id timor homicis augeatur, siue non, quamuis non qui intersunt, ad dissuaden

dissuadendum prælium,& suadendam pacem,licet inde nonnihil animi suorum parti, & nonnihil timoris aduersæ redderetur. Neque etiam qui interfunt iis qui iuste bellum gerunt, etiam ad fauēdum,modo suis manibus non deforment,etiamsi animo deformandi percutiant,& ex percussione postea sequatur deformatio culpa percussi vel medici,quia hoc differt iusta percussio ab iniusta. Addo etiam quod qui suis manibus interficiunt in iusto bello,non sunt irregulares huius speciei sed illius quæ nascitur ex defectu perfectæ lenitatis,de qua supra à nu.206.si sunt laici,nec si sunt clerici si initæ ipsis pugnę tanta est necessitas,vt excusęt à peccato, quamuis non ab irregularitate,vt contingere potest iusta notat.per Caiet.2.sec.q.40. art.2.& tractatur sup.eod.c.nu.214.& 217.

225 XI. Quod est irregularis huius speciei laicus vel clericus qui alium in iudicio iniuste criminis merentis morte,aut deformitatem accusat si ea sequatur. Et qui inimico indicat vbi sit,quod iter teneat,quomodo inueniet quem quæritad deformandum iniuste,si illud sequatur. Iudex item condemnans iniuste & omnes eiusmodi condēnationi scienter fauentes. Dixi (iniuste)quia quamuis laicus qui iuste accusat,sententiam ferat vel exequitur,cum omnibus ad id auxilium præbentibus sit irregularis alterius speciei,vt dictum est sup.nu.209.non tamē huius quæ est deterior,& difficilioris dispensationis quā illa, excepto clerico ordinis sacri,qui hoc facit etiam iuste accusando, sine protestatione prædicta, quia facit actum illicitum iuxta regulam Sancti Thom.2.sec.quæstio.64.artic.7.vnde sequitur deformatio.

226 XII. Quod nō est irregularis huius speciei nec alterius qui ad recuperandum sua detinet furem, quoad iudex veniat,aut eidem tradat,neq; qui furti sibi facti accusat in iudicio,quamuis suspendatur,modo expresse protestetur,se nolle vt iudex illi irroget pœnam sanguinis c.Prælatus,de homic.lib.6.& alias sic,etiam in foro conscientiæ,licet id ei vere displiceat,vt colligitur ex gl.& Arch. in d.c Prælatis,& affirmat Cald probatus ibi à Peruf.col.2.si autem vere placeat, fiet irregularis, quoad fórum conscientiæ,etiamsi scripto aut verbo protestetur contrarium secundum Ioā. And.Dom.& Peruf.in d.c.Prælatis. Et ideo non semel consuluimus quibus id contigit , vt dispensationem obtinerent, quamquam Fely.in c.postulasti de homic. lib.6.contrarium significet, allegando in id Ioan. Andr. in c. 2.de homic. lib.6.qui tamen in meo libro id non dicit, neque in libris Domin.& Peruf.in d.c.2.qui eum pro nostra parte allegant,&

legant,& bene, quia ipse remittit se ad Host.in summa de homicid.§. qua pœna versic.si verum, vbi copiosius quam omnes id quod nos asserimus tenet. Nec obstat, quod per solam voluntatem , aut intentionem sine opere exteriori irregularitas non incurritur, vt supra dictum fuit,nu.193.per c.si.15.q.1.quia in proposito cum voluntate concurrit accusatio,aut querimonia exterior,quæ ad iudicem defertur & deformatio illam consequuta,& protestatio non est talis qualem ius requirit ad excusandum ab irregularitate, ius enim non requirit protestationem mendacem & fraudulentam, qualis est prædicta. In nullo enim casu mentiri permittitur.c.1.22.q.2.cap.super eo, de vsur. Hæc tamen irregularitas non est huius speciei, sed præcedentis,quæ ex defectu perfectæ lenitatis nascitur,nisi in clerico sacris initiato, vel beneficiario qui peccat sic detinendo, tradendo,aut accusando,sine dicta protestatione vt dictum est.

XIII. Quod est irregularis huius speciei qui illicite rixatur, 227
aut cernat cum alio,si eius amici superuenientes eum deformēt, nisi si absque aliquo eius cōsensu id faciant iux.Ioan.And.in c. Petrus,de homicid.recep.à Pan.& Fel.& Cō.quia ex eius opere illicito in id aliquo modo ordinato,sequuta est deformatio.

XIIII. Quod est irregularis huius speciei,qui domi suę alit, aut custodit feram aliquam bestiam,vt Leonem,Elephantē,aut Vrsum,& est in culpa soluendo vel tenendo solutam,& illa aliquem deformet,secus si non est in culpa secundū Inno. Card. & Com.in d.c.ad audientiam,quia quum est in culpa ex opere illicito sequitur deformatio,non autem,cum non est in ea.

X V. Quod est irregularis huius speciei,chirurgus, vel me- 228
dicus,cuius dolo,ignorantia,aut negligentia,aut audacia amittendi suæ artis regulas, ictus vel ægrotus deformatur,alias secundum iuxta mentem Spec.recep.vbi supr.nu.11.& Innoc.& omniū in c.tua de homicid.Custos item infirmi,qui dolo aut notabili culpa, aut contra consilium curantis præbet aut facit aliquid quo infirmus deformatur saltem citius, non autem si id faciat bona fide sine culpa notabili,licet in aliquo erraverit. & potest se liberare scrupulo, consilio doctorum, qui si etiam dubitant, irregularem se debet putare iuxtā Spec.vbi supr.nu.13.

XVI.Quod est irregularis secund.Spec.vbi supr.receptū,qui 229
item non si medicus,neq; chirurgus,sagittā aut aliud telū cortpori infixū percusso reuellit,vt citius moriatur,vel si ob id celerius moriatur quā alias moreretur, & etiam qui ad aliam partem infirmum vertit, vt citius moriatur, & qui aliquid horum facit,rogat,aut consulit,& ob id citius moriatur,alias non.

230 XVII. Quod non est irregularis infans, neque dormiens, neque furiosus alium deformans Clem. 1. de homicid. Infans autem quoad hoc dicitur minor septennio secund. glo. prædictę Clem. quod certum est quoad forum exterius, quoad forum autem interius, videtur iudicandus talis maior eo, si nondum nactus est iudicium sufficiens ad peccandum, & non minor eo, tale iam nactus vt colligitur ex Io. Andr. & Pan. in c. 1. de delictis pueror. Imol. & Bonif. in d. Clem. fuit defectus iudicii, quod præsumitur post septem annos, & nō ante. Et quamuis Zenzel. regulariter recep. per Card. & Io. Colonien. & Villad. in tracta. de irregul. col. 28. & Syl. verb. homicidium. 3 q. 4. dicas, quod est irregularis qui ebrius iudicio carens deformat. Quia causa fuit illius cum se inebriauit cap. inebriauerunt. 15. q. 1. nobis tamen nunquam placuit, quoad omnino ebrium, & extra iudicium positum. Tum quia furiosus quamuis sua culpa furat, siue insaniat. non est irregularis deformando iux. gl. c. Si quis insanies 15. q 1. & Card. in d. Cle. 1. q. 6. & Imo. in glo. 2. Tum quia multi inebriantur citra suam culpam. Tum ob duodecim argumenta quæ adhibet Maior in 4. dist. 15. q. 8. ad probandum quod ebrius non peccat in eo quod extra iudicium manens facit. Tū quia neque qui dormiens deformat, fit talis, etiamsi deformet quem vigilans deformare intendebat vt in d. Clem. Com. declarat. Et magnopere lætatus fui, cum primum hoc Bonifacium tenere vidi in d. Clem. nu. 28. quanquam communis opinio procedere potest in ebrio qui iudicium omnino nō amisit, & quoad forū exterius, si tanta ebrietas non probaretur, & etiā quoad forum interius, in eo qui scies solere se inebriatū sumere arma, & alios percutere, sua culpa inebriatus fuit, vt Maria. annotauit in c. ad audientiā nu. 15. de hom. Quia facit opus illicitū ordinatū ad id consuetudine ipsius. Quod ipsum dici potest de dormiēte, & furioso, qui interdū ad se redit si admoniti se dormientes aut furentes capere arma, & percutere alios, sunt in culpa non prouidēdi tēpori quo dormierint furuerint, ne talia faciāt, à paritate, siue identitate rationis l. illud. ff. ad l. Aqui. & c. 1. de transl. præla.

231 XVIII. Fit irregularis iniuria affectus si eius amici iniuriantem deformant, rogati, vel iussi ab ipso, & etiam si eo sciente & non contradicente id faciant, alias secus.

XIX. Quod est irregularis qui auertit aliquē à liberando alio ab iniusta deformatione, arg. c. Si quis viduā. 50. dist. c. Periculosæ de pœnit. dist. 1. quia ex ipsius opere illicito ad eam ordinato, sequuta est, quanquam nemo fit irregularis ex sola cōplacentia quod deformetur alius, quia id nō sequitur ex ea gl. recept.

recept. d. c. si quis viduam, licet in eo peccet. Nec consequenter medicus qui non vult curare infirmum qui ob id moritur, nec dines non pascens, vel non vestiens fame vel frigore morientē, nec qui cum potest, nō defendit quem deformant, nisi sit iudex, aut qui suo officio ad id tenetur iux. S. Anto. 3. part. tit. 28. c. 2. Quia nō sequitur ex opere illicito iustitię lege, & omissio operum charitatis etiam obligantis ad mortale, non obligat ad restitutionē damni, nec ad pœnas irregularitatis per d. c. 24. nu. 5. & in Apolog. lib. de red. q. 2. Mon. 3. Ex quo sequi videtur non esse irregularem eum qui omittit aliquod trium prædictorum facere, etiā si omittat voluntate & desiderio mortis eius cui subuenire omittit secundū S. Ant. 3. part. tit. 28. c. 2. in princ. quāuis Syl. oppositū teneat verb. homicidiū 2. q. 5. & ante Ang. verb. homicidiū 1. §. 17. sed sine ratione & textu idoneo. Quia c. quantæ de sent. excō. ꝙ Ang. adducit, & est fortissimū fundamentū omnium quæ allegari possunt, non loquitur de irregularitate sed de excommunicatione, & magis inducit præsumptionē quoad forum exterius quam veram dispositionem vt diximus sup. c. 24. 232

XX. Quod est irregularis qui iubet, mandat, vel consulit aliquem deformari illicite, sequuta deformatione c. Si quis vidam. 50. dist. siue statim siue multo post id faciat, antequam iussum, vel mandatum reuocetur expresse aut tacite restituta inter eos prima amicitia, ita vt in notitiam iussi veniat iuxta Innoc. in c. ad audientiam communiter recept. ibi & Villad. vbi supr. col. 31. Idem de iubente, mandante, vel consulente percussionem alicuius citra deformationē, ea sequuta c. fi. de homici. lib. 6. & gl. recept. ibidem. Dixi, & repeti supra (illicite) quia secus si licite, quicquid Syl. verb. homicidiū. 1. q. 4. subtiliter sed periculose dicat. Tum quia tunc non sequitur deformatio ex opere suo illicito. Tum quia ex d. Syl. inferretur, cum qui exercitum ad præliandum & vincendum absq; alia intentione expressa vel virtuali interficiēdi cohortatur, esse irregularem hu- 233
ius speciei, cum tamen non sit etiam speciei præcedentis per probata supra nu. 211. Idem de ratificante deformationem suo nomine factam, quam antequam fieret mandare poterat. Quia ratihabilio his duobus concurrentibus, mandato comparatur. cap. ratihabitionem iuncto cap. ratum de reg. iur. libr. 6. & cap. cum quis de sent excom. eod. lib. facit gloss. in cap. omnes 17. q. 4. quicquid ibi Arch. dicat, & alias non, vt si factum fuit alterius nomine, aut suo cum esset infans, aut furiosus, iux. Ioan. Andr. & Pano. in cap. 1. de conuers. infid. Hæc autem procedunt siue is contra quem consulitur, iubetur, vel mandatur, defor-

netur, siue consultus, iussus, vel mandatarius iuxta Panor. in d. c. ad audientiam. Inter consulentem autem & alios hoc distat, quod consulens non satisfacit, reuocando consilium, quia tenetur persuadere contrarium: nam consilium datur gratia eius cui consulitur, qui non tam cito credit ei qui contrarium priori consilio suadet, quam iussus vel mandatarius mandanti vel iubenti. Ex quibus colligitur, fuisse irregularem illum clericum qui me pridem consuluit, dicens se consuluisse coniugi cuiusdam absentis quæ facta erat prægnans, certũ modum abortiendi, quod postea pœnitentia ductus, reuocauit, sed illa vetita maritum regredientem, exequuta consilium abortiuit.

234 XXI. Quod non est irregularis qui scit tractari de alicuius deformatione illicita, & non significat illud ei: quamuis peccet mortaliter si nec dicto, nec facto ad id iuuet, quicquid dicat Sylu. verb. homicidium 1. q. 10. per dicta superius eod. c. nu. 2 4, est tamen qui interest pugnę iniuste auxiliando, incitando, aut exhortando suos, aut animos contrariis imminuendo, & etiam custodiendo vestimenta, aut sarcinas eorum, qui ad prælian-dum, aut deformandum iniuste proficiscuntur.

235 XXII. Quod magister castigans discipulum non sit irregularis etiamsi moriatur, si circunspecte faciat, alias secus cap. Presbyterum de homicid. & clericus ludens cum clerico, aut laico qui decidens suo se cultello deformat, sine alicuius notabili culpa, non sit irregularis, si licito ludo licite ludebat, alias secus cap. lator, & cap. continebatur de homicid. Et quod recta reficiens, aut aliquos lapides in alium locum iaciens, aliquem deformat, est irregularis, si dicto aut signo debite non præmonuit illac trãsituros, alioqui secus, arg. l. si putator. ff. ad l. Aquil. & cap. si duo, & cap. Clerico. 50. dist. Et quod iaciens lapides in sues aut alia animalia aliquem deformat, est irregularis, si admisit culpam non satis circumspecte id faciendo, alias non. glo. d. c. clerico: & quod clericus venans, aut balista se exercens, aliquem casu deformat, est irregularis, iuxta Angel. verbo, homicidium nu. 2. §. 13. & Syl. eodem verbo q. 7. quod intelligendum est de venatione aut exercitio illi illicitis, non autem de licitis. Non enim omnis venatio, nec omne balistæ exercitium est illicitum illi, vt illi præsupponunt arg. glo. receptæ in cap. 1. de clerico. venat. & not. in c. 1. de sagit.

XXIII. Quod clericus introducens Meretricem per tecta in domum suam si decidens moriatur vel abortiat sit irregularis, si vero introducat per viam planam, & idem contingat, minime, quia licet vtrumque opus sit illicitum, & ex vtroque sit

sit secuta deformatio casualis, prius tamen est sufficienter ordinatum ad eam, & posterius non. Et quod circumuersans campanam cuius tintinnabulum solutum aliquem deformat, non est irregularis, si non fuit in culpa male ligandi tintinnabulum, alias secus, vt quia erat campanarius, ad id obligatus cap. Ioannes, cum ei annot. de homicid.

XXIIII. Quod iocans, aut saltans cum grauida muliere 236
quæ ob id abortit, non est irregularis, si licite id facit, vt frater, propinquus, aut amicus, honestus, secus si illicite, vt amator obscœnus, aut clericus, aut monachus, cui eiusmodi saltatio est prohibita, c. sicut ex tuarum, cum annot. ei per Panorm. de homicid. Et quod monachus, vel clericus beneficiarius aut ordine sacro initiatus videns furem furripientem vociferatur, latro, latro, secuta deformatione, est irregularis huius speciei si animo, vt deformaretur clamauit, aut credens quod superuenientes eum deformaturi erant, vel ad iudicem vt deformare-tur ducturi, alias non. cap. significasti, cum ei annot. de homicid. Laicus autem vel alius clericus idem faciens, esset irregularis præcedentis speciei.

XXV. Est irregularis qui dormiendo suffocat infantẽ in eodem lecto illicite à se positum, alias secus. Quando autem id licite fiat, & quando non, dictũ est supr. c. 15. nu. 13. Idẽ de mittente puerum ad puteũ, aut ad flumen vbi suffocatur. Et de eo qui fugiens ictum vnius, propellit alterum, qui deformatur, & his similia. quę illicite facta inducunt irregularitatẽ, alias non.

XXVI. Quod recte dixit Sotus, aberrasse Syluestrũ dicẽdo 237
irregularitatẽ incurri à Clerico, qui cædẽdo alienã arborẽ, casu aliquẽ interimit, etiã adhibita diligentia quæ ipsum cædentem propriã, à culpa excusaret. Recte etiã dixit, nõ fieri irregularem monachũ, eo ꝙ sursum versus ipso mouente campanã tempore prohibito, illius tintinnabulum aliquem occidat, si eam diligentiam adhibet, quæ sufficeret, ad excusandum eum à culpa, tempore debito id faceret: Licet enim his duobus casibus opus sit illicitum, culpa tamen nullatenus dirigitur in mortem.

XXVII. Quod eadem ratione recedo ab eodem Syluest. verb. homicid. 1. q. 1. dicente irregularem fieri clericum, qui mere casu illicite, casu occidit aliquem absque alia culpa in id ordinata, & quod limitandus est Caieta. dicens quod licet clericus occidens casu venando, si tantam diligentiam quantam latro adhibet, ne homicidium sequatur, non magis peccet, quam latro, incurrit tamen irregularitatem, quam non ille, limitandus est, inquam, ne procedat in venatione quæ sua natura in

homicidium non dirigitur,qualis est venatio passerum,& perdicum ad aucupis cantum,vel accipitris sine armis,in prouinciis in quibus nō est prohibita,licet clericus peccaret,id faciēdo tempore quo diuinis interesse tenetur,neq; si rogatus, vt se venantem comitaretur,fulminis ictu periret.Dixi (limitandus) quia saluari potest in venatione Vrsorum,Aprorum & Ceruorum,quæ armis exercetur,si mors per illa contingeret.

258 XXVIII.Quod non sit irregularis monachus minor pecans equitando eo ꝙ mula mansuetissima qua vehitur citra suam aliā culpam puerū occidat. Quia culpa infessionis ejusmodi mulæ,nullatenus dirigebatur in talem mortē:& ꝙ adulter qui à marito cū vxore deprehensus sui defensionis causa eum occidit,est irregularis,vt dixi supra c.27.nu.7.sequutus S. Ant.3.par.tit.5.quia adulterium est actus illicitus & sufficiēter directus ad mortem inferendam,attenta maritorum proclivitate & consuetudine interficiendi adulteros & suas vxores: & lege permittente in certis casibus patri & marito eos & adulterantes occidere arg.l.Patri.l.Marito.ff.ad l.Iul.de adul.l.Graechus.C.eo.& eadē ratione clericus adulter fit irregularis si maritus ob id occidat vxorē secūdum meā opinionē,quā fel.rec. Pius v.probauit,cū in sacra Pœnitētiaria id controuerteretur.

De dispensatione Irregularitatis.

Dispensare potest,sed non solet Papa in irregularitate homicidij voluntarij nu.239.

Homicidium voluntarium exacte definitum.nu.239.& cum quo dispensat Episcopus,nu.240.

D.Franciscus Toletus societatis Iesu insigniter laudatus,nu.239.

239 DE dispēsatione huius irregularitatis dico primo,id quod pridem respondimus,scilicet,licere facere sacrū post debitam contritionē & confessionem ante dispensationē,ei qui occultissime occidit alium,& probabiliter est certū creditū & infamatum iri eū illud fecisse,nisi celebret,quia lex naturalis & diuina de defendenda sua fama,præstat legi humanæ de abstinendo à sacro in irregularitate,per dicta supr.c.7.nu.2.& 3.& c.sicut,de consec.dist.1.Quærit hic prædictus P.Vinc.An idem sit dicendum de excōicato occultissimo posito in simili periculo infamiæ,& de moniali incidente occultissime in censuram Papalem,vt ante moram petendi absolutionem possit communicare,quando aliæ ad id tenentur,& interesse choro,& aliis,à quibus si abstineret fama eius & monasterij periclitaretur? Ad quod

quod resp.affirmative eadem ratione.

II.Quod tam mala est quoad forū cōscientiæ hæc irregularitas occulta,quā publica,per dicta supra eo.nu 194 vbi trāscripsimus c.sess.24.Concil.Trident.quo Episcopis nouæ cōcedit facultas dispensandi super quacunq; irregularitate descēdente ex quocunque delicto occulto,excepto homicidio voluntario.Super dispensatione vero descendentis ex voluntario, idem Concil.sess.14.c.7.de reformat.statuit in hæc verba.

Cum etiam qui per industriam occideris proximū suum,& per insidias,ab altari auelli debeat,quia sua voluntate homicidium perpetrauerit,etiāsi crimen id nec ordine iudiciario probatum,nec alia ratione publicum,sed occultū fuerit, nullo tēpore ad sacros ordines promoueri possit, nec illi aliqua ecclesiastica beneficia etiamsi curam non habeant animarū, cōferre liceat;sed omni ordine ac beneficio & officio ecclesiastico perpetuo careat.Si vero homicidium non ex proposito, sed casu vel vim vi repellendo,vt quis se à morte defenderet,fuisse cōmissum narretur,quam ob causam etiam ad sacrorum ordinū, & altaris ministerium & beneficia quæcunque ac dignitates iure quodammodo dispensatio debeatur,committatur loci ordinario,aut ex causa Metropolitano, seu viciniori Episcopo: Quinō nisi causa cognita,& probatis precibus ac narratis,nec aliter,dispensare possit.

Ex quibus duobus cap.nota primo,quod ante prædictū Cōcil.non licebat Episcopis dispensare super hac irregularitate publica,neq; occulta.Ad quod probandum, alias hic adduximus multa,quæ nunc tanquā supernacanea omittimus.II.nota ex d.c.7.duplex homicidium voluntarium illicitum. Alterū in se intentum ac volitum,super quo statuitur, ne dispensetur. Alterum volitum in se causa defensionis:Nam vers.si vero,ponit duplex genus homicidij illiciti, scilicet, casuale, & factum causa defensionis.quod intelligendū est,de intēto,& volito in se,licet causa defensionis. Alioqui enim superflueret,quia contineretur sub casuali,altero mēbro dīsiūctiuę.Ex quo secundo nota,quod homicidiū intentum & volitum in se causa defensionis,licet sit illicitū ob excessum inculpatæ tutelæ, nō est indispensabile,ꝙ est quotidianum in praxi,ad ꝙ hunc canonem efficaciter in sacra Pœnitētiaria inducente iucunde audiui admodum Reuerendum Collegam in eā meum Franciscū Toletum,excellentem sacræ paginæ Doctorem & acerrimum antea Gymnastam,ac nonnullis annis primum fœl.rec.Pij V.& nunc S.D.N.Ecclesiasten cum primis Vrbis & orbis suspiciendum,

Illustrissimæque Societatis Iesu singulare ornamentum.

140 III. Quod ex eodē c.7. & his quæ alias hic & prius in principio dist. 1. de consecr. dixi, potest definiri homicidium voluntarium, super cuius irregularitate dispensandi potestas excipitur in omnibus facultatibus dispēsandi super irregularitate fictis tam summo Pœnitentiario quā Legatis, Cruciatarū Commissariis, & quibūsvis aliis. Diffiniri inquā, potest, esse homicidium illicitum, intētum, siue volitum in se saltē æquipollenter, alias quā vitandæ mortis causa ab oratore. Dixi (illicitū) ad differentiam eius quod neq; est licitum, neq; illicitū, quale est iniunctum ab infante vel furioso c. illud 15. q. 1. eius itē, ꝙ est iniunctū, quale est ꝙ ministri militię vel milites in bello iusto iniuste faciunt, de quo supra in 4. specie. Dixi (intentū, vel in se volitum) quia non sufficit vt sit volitū in causa, quale est omne casuale producēs irregularitatē secundū Th. recep. 1. 2. q. 64. art. 8. Dixi (saltē æquipollenter) ad includēdum illud ꝙ nō est quidem intētum, seu volitum in se, sed in causa adeo propinqua morti, vt mortaliter vix sint patibilia, velle illā causam, & nolle occidere. Cuiusmodi sunt, Nolle occidere, & venenum ꝙ scit esse mortiferum propinare, vel ferire cuse punctim circa præcordia, vel circa caput etiā cæsim. Dixi (alias quā &c.) ad excludēdum intentū ob defensionē vitādæ mortis causa per d. 7. c. Dixi (ab oratore) quia nō sufficit vt intēdatur ab alio, sit enim sæpe ꝙ idē homicidiū sit volūtariū vni & nō alteri, quale est, ꝙ facit Petrus percutiēdo aliū animo occidēdi, mādāte Ioanne, vt aliquā iniuriam leuē citra deformationē ei dicat, vel faciat. Illud enim Petro est voluntariū, & Ioanni nō. Et contra ꝙ famulus facit propinādo potū veneno infectū animo occidi, mādato heri persuadētis esse solo sale insperſum, id enim famulo nō esset voluntariū, & hero sic. Quæ definitio fundatur. Tum in d. c. 7. quatenus in tribus locis significat omne homicidium indispēsabile esse volitū in se, scilicet, ibi (per insidias) vel (per insidias) & ibi (volūtate sua) & ibi (ex proposito) Tum quia Tho. receptus vbi supra ait voluntarium differre a casuali, eo quod est volitum in se, casuale in causa tantū. Tum quia longe magis peccat, qui intendens occidere, occidit, quā qui non intēdens illud facere, id facit. Adeo quidē quod occidens sine animo occidendi, minus peccare dicatur, quā vulnerans animo occidendi, l. 1. §. diuus. ff. de sicar. Et facit l. 1. & l. 2. qui. C. eo, quia hic est in dolo, ille in culpa, & dolus præponderat culpæ. l. itē si obstetrix. §. fi. ff. ad l. Aquil. Tū quia mandans vulnerare aliquē citra mortem, licet mandatarius occidat, non debet

debet pœna ordinaria mortis puniri, sed minori, secundum Commune, quam post plurimos alios sequitur Dec. cons. 621. & Alciat. in l. magna negligētia. ff. de ver. sig. Et nō alia ratione, quam quia non intendebat occisionē. Ergo qui occidit aliquem, non intēdens occidere, nō meretur irregularitatē indispensabilem, quā meretur intendens occidere, quum secūdum mensuram delicti, debeat esse plagarum modus Deut. 25. & c. non afferamus. 24. q. 1. Tum quia c. fi. de homic. lib. 6. quod maxime contra hoc facit, non probat mandantem percutere citra mortem, ea cōsequuta, esse homicidā voluntarium, neq; irregularem irregularitate indispēsabili, sed tātum esse irregularem, quod & nos fatemur. Tum quia nullo iure probat Caiet. in d. 21. fi. quod percutiēs in vtero prægnantē, sine animo causandi abortum, si ille sequatur, est homicida voluntarius. Et quod faciēs sine animo occidēdi aliquid ex quo vt plurimum sequitur mors, illa sequuta, est homicida volūtarius, qa id maxime fundat in d. c. fi. quo id nō probari supra probatū est. Et in dictis Tho. qui tamē in corpore quæstionis, omne quod nō est volitū in se, sed in causa tantū, ait esse casuale, & 2. arg. & eius solutione sentit homicidiū percutiētis in vtero prægnātē sine occidendi animo, esse casuale, licet punibile, & nō volūtarium. Tum quia d. c. fi. si probaret quod ait Caiet. probaret ꝙ etiam faciens id ex quo nō sequitur vt plurimū homicidium, esset homicida voluntarius; quia vt plurimum non sequitur mors ex percussione nolentis occidere nā & ex percussione volentis occidere, pluries definit sequi mors quā sequatur, vt experientia docet. Tum quia in c. significasti. 2. clare significatur dispēsandum esse cum clerico qui percussit sacrilegum fossorem, sine animo occidendi, licet ob id ab aliis fuerit occisus. Tū etiā, quod, vt supra pōderatum est prædictum c. 7. probat nō omne homicidium illicitum intētum & volitum in se, esse indispensabile, dicens, non esse tale intentum causa defensionis.

III. Quod post prædictum Cōcil. nō potest Episcopus dispensare cum homicida voluntario ad vllos ordines, neq; vllum beneficium, etiam simplex, vt disponitur in d. c. 7. quādiu alio posset dispensare quoad ordines minores iuxta notata in c. ad audiētiam, & etiam ad beneficium, per c. 1. de cler. pugn. in duel. omnium iuris optimum secundum Anan. ibidē, nedū sit simplex iuxta Panor. ibidem & Fel. in d. c. ad audiēntiam, & etiam ad retinendum curatum iam obtentū, licet non ad obtiniendum iuxta Dec. in c. at si. §. 1. de iud. nu. 16. concordantem sic opiniones contrarias.

De Irregularitate delicti, accipiendi, aut exercendi male ordines.

Irregularis vt sit ordinatus, aut ordine vtens in censuris, aut ab Episcopo censurato, aut extra tempora, aut vtens ordine non habito. num. 241. & 2 seq.

241 CIrca hæc dico primo, quod est irregularis, qui sciens aut scire debens se esse excõicatum excommunicatione maiori, aut interdictum aut suspensum saltẽ suscipiendis ordinibus, ordinatur c.1. de eo qui furt. ordi. suscep. & c. cum illorum de sen. exc. Dixi (excõicatione maiori) quia minor quãuis sufficiat ad peccandum, non tamen sufficit ad irregularitatẽ incurrendam ea. si celebrat, de cler. exc. ministr. Dixi (vel debẽs scire) quia ignorantia erassa non excusat ea. Apostolicæ, de cler. excõ. qualis est eius qui ad cõstitutum diem sub pœna excõicationis fuit citatus, & non cõparuit, & postea celebrat nesciẽs se à iudice fuisse excõicatum, vbi de consuetudine tales cõtumaces excommunicantur iuxta Anch. in c. Apostolicæ recepti etiam per Villad. col. 4. vbi suprà. Neq; Episcopus in hac potest iure antiquo dispensare, nisi cum ingrediente religionem post bonã aliquanti tẽporis conuersationem cap. fi. de eo qui furt. ordi. Dixi (iure antiquo) quia nouo Tridentino sess. 24. c. 6. potest, si delictum sic celebrandi est occultum, erit autẽ occultum, si excõicatio est occulta, licet celebratio sit publica, arg. l. in delictis. §. si extraneus. ff. ad l. Aquil. quia quãuis actus celebrandi sit publicus, non est tamẽ publica eius malitia: quod in sacra Pœnitentiaria definitum fuit. II. Quod etiã est irregularis qui quatuor ordines minores, & subdiaconatum vno eodémq; die suscipit c. 2. eo. tit. sed consuetudine excusari potest iuxta S. Ant. 3. part. tit. 14. c. 16. §. 16. vt suprà c. 25. nu. 71. diximus & à fortiori, si duos sactos ordines suscipit, quãuis Episcopus potest cõcedere vsum aliorum prius susceptorum d. c. 2. de eo qui furt. III. Quod est irregularis qui ordinatur ab episcopo qui se abdicauit episcopatu suo quoad locum & quoad dignitatem c. 1. de ordi. ab Episco. qui Episcop. & c. sciens aut debens scire eius abdicationẽ, quamuis de facultate sui episcopi ordinetur iuxta omnes c. secundum. 19. dist. c. quod quidam. §. quamuis, & §. sciendum 1. q. 7. IIII. Quod qui ab episcopo excommunicato, interdicto, aut suspenso, Symoniaco, schismatico, hæretico, depositio, aut degradato ordinatur, est irregularis, quia quamuis characterem suscipiat per prædicta, & per c. gratiam, & c. statuimus. 1. & 21. q. 1. non tamẽ exequutionem, siquidem qui eam non habet, alteri dare non potest, modo sit dimissoriatus talis per extrauag. ad euitanda, relatã ẽ. eo. nu. 35. & ad id iusto timore non cogatur arg. c. constat. 1. q. 1. Potest autem episcopus dispensare cum eo qui ignorans denunciationem, ordinatur, arg. c. fi. de ord. ab episc. & c. statuimus, & c. si à Symoniacis. 1. q. 1. V. Quod qui ordine sacro ordinatur, ante legitimam ætatem, vel extra tempora legitima, vel absque literis dimissoriis, non est irregularis, est tamen suspensus, & si antequam absolnatur, cum exerceat, fit irregularis per extrau. Cum ex sacrorum, citatum ẽ. c. 25. nu. 70. & in hoc nu. 125. VI. Quod quamuis qui per saltum ordinatur accipiendo maiorẽ ante minorem ordinem, verum ordinem suscipiat, etiam si primo saltu ex laico presbyter fiat, iuxta glo. c. sollicitudo 52. dist. & c. 1. de cler. per salt. promot. recept. communiter, est tamen irregularis, & prætermissum ordinem sine dispensatione accipere nequit. Potest tamen episcopus antequam accepto vtatur, dispensare, vt prætermissum suscipiat, & postea ambob. vtatur, sed si priusquam dispensetur, vtatur accepto, aut prætermisso, videtur tam irregularis, cum quo solus Papa ad maiorem ordinem dispensat, si sciens errorem id fecit, si autẽ per ignorantiã, episcopus potest, imo & si scienter vsus fuerit ad exercendũ acceptũ, quamuis non ad maiorem suscipiẽdum arg. c. 1. & eorum quæ post alios ibi annotat Pan. de cler. per salt. promot. & Syl. verb. irregularitas. q. 11. VII. Quod est irregularis, qui ordine quem non habet vtitur. c. 1. de cler. non ord. minist. modo illo vtatur ferio, & non ioco arg. c. illud, 15. q. 1. & tãquam ordinatus eo, & non vt laici, ex consuetudine interdum exercent officio minorum ordinum iuxta Tho. in 4. dist. 24. & S. Ant. 1. par. tit. 28. c. 1. aut non initiatus presbyterio, sine consueta solennitate, vt alias baptizat, aut nondum subdiaconus, epistolam cantat ex choro, aut altari etiam eam dalmatica, sed sine manipulo, aut cum eo, vbi est talis consuetudo iuxta S. Ant. vbi ẽ. §. 3. & affirmat Villad. vbi suprà col. 42. fratribus mendicantibus esse consuetudinem eam dicere etiã cum manipulo, secus enim si solum executione careret, eo quod in ordinatione aliqua solennitas accidentalis defuit, licet enim peccet vtendo antequã illa suppleatur c. 1. de sacra. non iter. cum annot. ibi, non tamen fit irregularis. Quin pridem respondi, clericum primæ tonsuræ qui solenniter cantauit Epistolam cum manipulo vbi non est consuetudo cantandi eam cum illo nisi subdiacono, fuisse irregularem in foro animæ, secus si noluit id facere tanquam

subdia

subdiaconus,licet in foro exteriori putaretur talis,quia presumeretur id fecisse vt subdiaconus. Ad dubiū de laico audiente secreto confessionē sacram,& absoluente,simulando se presbyterum,respond.quod sit irregularis per prædicta, quia solenniter facit actum appropriatum ordini presbyterali quo caret.

243 VIII.Quod est irregularis violās interdictū generale aut speciale,locale,aut personale sepeliendo,administrādo sacramenta,aut celebrando diuina officia sic vt aliquod opus peculiare alicuius ordinis faciat,vt dictū est 3.eo.c.n.190. Dixi (clericus) quia laicus quamuis sæpe peccet mortaliter,violando interdictū,nunquā tamen irregularitatem incurrit,vt 3.eod.c.nu.187. dictum est. Dixi (interdictum) quia secus de cessatione non mixta interdicto,vt dictum est 3.eod.c.num.188.

IX.Quod solus Papa cum tali ad ascendendum ad maiorem ordinem dispensat , quamuis ad vtendum accepto possit Episcopus,Pan.in c.1.de cler.non ordin.minist.

De Irregularitate,ex delicto violādi censuras celebrando.

Irregularis vt sit censuratus celebrando,aut actum ordini proprium agendo.num.244.

244 PRimo dico,q excōmunicatus excōicatione maiori,interdictus aut suspensus,qui sciens aut scire debēs, celebrat officia diuina,faciendo solenniter aliquid alicui certo ordini suo deputatū tanquam ordinatus tali ordine,aut audit authorando,est irregularis iuxta Com.quā Host.Io.And.Pan.& alij tenent in c.1.de cler.exc.minist. Dixi(excōicatione maiori)quia minor ad hoc non sufficit c.si celebrat,de cler.exc.minist.Dixi (sciēs) ad excludendum eum qui per ignorantiā probabilem hoc facit,& ad includendū eum qui per crassam arg.c.Apostolicæ,cū ei annot.eo.tit.Dixi(diuina officia)quia peragendo alia, puta,iudicando,visitando,castigando, præsentando, eligendo, confirmando &c.non incurritur, quia id nullibi cauetur,& ita non est dicendum c.legatur.24.q.1.& c.is qui de sent.exc.lib. 6.Dixi(aliquid alicui certo ordini suo)ad excludendum iuxta doctrinā Inn.in c.fi.de excess.præl.receptam cōiter,eos qui recitant aliquas horas,etiam canonicas,& responsoria ad sepulchra mortuorū cantant,aut Psalmos in choro Quod etiā consueuerunt laici facere,aut ferunt cereos, aut faciunt aliquid aliud minoribus annexum, quæ mere laici consueuerunt facere,vt S.Tho.& Ant.citati suprà proxime dixerunt.Dixi(solenniter)ad excludendum eum,qui dicit epistola,aut euangelium sine

sine apparatu solito,vt proximo dictum est.Dixi(tanquam ordinatus tali ordine(ad includēdum hebdomadarium,qui tamquam sacerdos capitulū dicit,& orationem in choro,& aquam solenniter benedicit. Quod Sylu. declarat ver.irregularitas,q. 1.Dixi(aut audit auctorando) ad includendum prælatum,aut dominum qui ligatus aliqua censura,coram se celebrare facit aliquem,siue sit ligatus ea,siue non,aut aliquem ligatum,licet ipse non sit ligatus iuxta gl. sing.in Cle.2.de priuile verb.celebrare,cōmendatam per plurimos.II.Quod non distinguimus, vt alij inter suspensum,quoad se solū,& inter suspensum quoad se & quoad alios , quia loquimur de suspenso suspensione propria,quæ est species censuræ ecclesiasticæ 5.eo.c.n.151.de ista,qualis non est ea quam peccatum mortale vel irregularitas facit,vt ibidem dictum est.III.Quod in hac irregularitate solus Papa dispensat.Inn.& Com in c.1.de re iud.lib.6.adiunctis quæ dicit in c.1.de sent.exc.eo.lib.& c.fi.de excess.prælat.

De Irregularitate ex delicto iterandi Baptismum.

Irregularis est bis baptizans aut bis baptizatus.nu.246 & 247.

PRimum dico esse irregularē,qui sciens se esse baptizatum, iterum se permittit baptizari c.eos.de consec.dist.4.& qui rebaptizat quem scit esse baptizatum c.2.de Apost.etiā ignoranter c.qui bis ignoranter,de cōsec. dist.4.nisi ignorantia esset probabilis & iusta,iuxta Scot.in 4.dist.6.q.8.& Card.S.Xisti in d.c.qui bis,quāuis gl.Arch.& citati per eum aliter ibi dicant per illum textum cui nos ibi noue respondimus, & etiam dubium probabile excusat,quoniam non monstratur esse iteratum,quod nescitur esse factum c. solennitates.1.de consecr. dist.2. Ignorantia probabilis est ei qui adhibita diligentia debita,scire non potuit an qui offertur , sit baptizatus, vel non, qui baptizandus est sub ea cōditione,si nō es baptizatus ego te baptizo c.2.de bapt.Talis tamen non est ei qui scit eum natum ex parentibus Christianis , & educatum inter Christianos qui infantes recens natos baptizāt:debet enim credere esse baptizatum cap.veniens de presb.non baptiz. II. Quod vt dixi, locus in d.c.qui bis,parochus non debet iterato baptizare illum quem obstetrix baptizauit,donec cognoscat ex ea , an & quomodo baptizauit.Et si cognouerit eam scire baptizare , & baptizasse recte,debet alia omnia supplere,sed non baptizare, eam sub conditione si non es baptizatus & c. quoscā. tamen qui sic baptizarunt bona fide,respondi pridem non fuisse irregulares, 246

Universidad de Deusto Biblioteca

gulares quoad forum conscientiæ,nunc autem dico,quod neque quoad forũ exterius,licet peccauerunt,quia vere non baptizarunt,cum cõditio esset de præterito, vel præsenti, & talis falsa faciat cessare actum.l.cum ad præsens.ff.de reb.cred.cum gl.& citat.in ea.Et quia intentio eorum,non fuit iterare baptis-
147 mum,& actus agentium non operentur vltra intentionem eorum.l.non omnis.ff.eod.III. Quod idem est de iteratione reliquorum sacramentorum quæ characterem imprimunt, quæ sunt confirmatio & ordo secundum S.Anto.per ca. dictum,de consec.dist.5.quod agit de bis confirmatis,& c.1.68.dist.quod agit de bis ordinatis,licet acerrimus Scot. in 4.dist.4.7.q.vlt. communiter receptus oppositum teneat, cuius opinio etiã iuri scripto aptior videatur,consuetudini tamen illud interpretanti aptior est S.Anto. & ideo tenenda arg.c.Cum dilectus,& cap. fin.de consuet.

De Irregularitate ex delicti notorietate.

Irregularem sola enormitas peccati non facit nu.248.quid aliud requiratur.num.249.

Sodomita non est irregularis.sed hodie grauissime punitur.nu.249.

D.Matthæus Contarellus S.D.N. Datarius laudatus.nu.249.

Dispensat vt Episcopus in irregularitate notorij criminis,& in nulla confessarius.num.250.

248 Dico I. esse irregulare eum qui notorio crimine, enormi, & digno depositione notatur d.c.fi.de temp.ord.Dixi(notorio)quia id requiritur.Quod autem sit illud,dictum est ẽ.c. 25.nu.73.de hac ipsa re tractando.Quibus est consequens,non sufficere quod probari possit,aut sit fama. de eo,aut sit confessum extraiudicialiter vt S.Ant.dixit 3.par.tit.28.c.6. §.7. Dixi (depositione digno)alias secus,vt dictum est vbi ẽ. II. Quod crimina depositione digna sunt adulterium,& omnia alia maiora illo,concubinatus,dia continuatus,præsertim notorius,& stuprũ virginis,& alia similia de quibus late Pan.& alij in c.Ait si clerici.§.1.de iud & Aret.in c.cum non ab homine eo.tit.post gl.in summa 15.q.8.& c.1.81.dist.III.Quod quæcunque enormitas sine notorietate,non sufficit,quamuis contradixerint gl.in c.fi.25.dist.& c.ex tenore.de temp.ord.& Villad.vbi ẽ.col.15.& Ang.& Syl.verb.Irregularitas.q.4.post S.Ant.vbi ẽ.iniicientes magnos scrupulos multis ecclesiasticis , qui delicta enormia occultissima commiserunt.Tum quia contra eos est d.c.ex tenore,vbi expresse hoc ait Inno.Tum quia Bartholom.Brixien. in additio

in additione gl.d.c.fi.25.dist.tenet contra eam,inducendo c.fi, de temp. ord.per quod noue declarauit Greg.IX.Nulla crimina occulta præter homicidium facere quem irregularem.Tum quia hoc probatur per c.Is qui,de sent.exc.lib.6.quatenus habet,nullum crimen quantumlibet graue irregularitatem inducere,nisi illud de quo id à iure specialiter statuitur vt hunc effectum habeat,vt homicidium.Tum quia nullo solido fundamento nituntur contradictores.solum enim nituntur auctoritate Bern.& Host.in c.nisi.§.1.de renũ.& Spec.in tit.de dispen. iuxta nu.17.& Io.in c.vlt.25.dist.quos licet Ant. sequatur in d.c.Nisi,§.1.cõtra tamen tenet in d.cap.ex tenore,sequutus ibi, Ioan.Speculator etiam vlt. loco nu.18.refert opin.Vincẽtij contrariam.Tum denique per ea quæ adducit contra illos Aret.in d.c.Cũ non ab homine col.13.& duab.seq.IIII, Quod hæc cõ- 249
sequitur crimen occultũ sodomiæ,licet nefandũ,de qua interrogamur,non inducere irregularitatem quamuis Spec.in d.nu. 17.contra teneat,nisus opinione suprà reiecta.Tũ per prędicta. Tum quia vt dictum est enormitas non sufficit nec requiritur ad inducendam irregularitatem,hæresis,ꝙ mẽtalis enormis crimen est,& multo maius quam quædam alia inducentia irregularitatem,Tho.2.2.q.11.ar.3. & etiam desperatio.Idem ibidem, q.20.art.3.& multo enormius odium Dei.Idem ibid.q.14.ar.2. Enormem tamen nullum irregularitatem inducit , & alia multo minora eam inducunt c.Presbyterum c.Continebatur de homic.Quin aliquando opera bona,vt ẽ.nu.206.Tum quia nunquam vidi , nec audiui dispensationẽ super hoc à Sede Apost, licet Italia in qua illa est , apud plerosq; male de hoc vitio audiat.Tum quia vbi ẽ.Aret.ex professo hæc tractans irrefragabiliter id comprobat.Nec me in contrarium mouent illa pluria,quæ diligẽtissime tradit præfatus Illust.Præses in Cle.1.de homi.1.par.n.6.quia vt ipsemet fatetur,nõ est de casib.expressis in iure extra quos nõ incurritur irregularitas vt dictum est, per d.c.Is qui. V.Quod dubitari potest,an incurrat eam iure nouo extrauag.fœl.re.Pij.V.cuius tenor quoad hoc est.

Omnes & quoscunq; presbyteros & alios clericos,seculares, regulares cuiuscunque gradus & dignitatis,tam durum nefas(puta sodomiæ)exercentes,omni priuilegio clericali,omniq; officio, dignitate , & beneficio ecclesiastico præsentis canonis auctoritate priuamus. Ita quod per iudicem ecclesiasticum degradati , potestati statim seculari tradantur. Ad quod dico primo,non inducere illam quoad laicos, quia nil agit de illis, secũdo quod nec quoad clericos,si teneamus pœnas eius ipso iure non

iure non incurri, quod tamen teneri non potest, propter illa verba (præsentis canonis auctoritate priuamus) quæ cum sint præsentis temporis, inducunt ipso iure pœnam c. excõmunicamus, de hæret. & multa c. Bullæ Cœnæ insertæ sup. eo. nu. 52. & tradit Fel. in c. Rodulphus. nu. 28. & melius nu. 33. de resc. & sentit glo. c. In pœnis de reg. iur. lib. 6. cõiter recep. Tertio non includere illam quemcunq; clericum sodomitam, sed solum exercentem, quod verbũ dixit mihi S. D. N. Greg. xiij. de industria posuisse in ea Reuerendiss. eundemq; doctiss. ac integerrimum, nec precio nec precibus à recto flexibilem virum Matthæum Contarellum Datarium eiusdem Sanctiss. fideliss. qui à me consulsus idipsum respondit. ideoq; arbitror tantum comprehendere eos qui quasi ex vsu cõtinuato id exercent arg. l. Sæpius. §. Illud. ff. de Ædil. edic. per quẽ Bar. in proœmio. ff. nu. 10. quẽ sequitur Pan. in c. 1. nu. 24. de Iudi. dicit artificem vel mercatorem non dici eum qui semel aut iterum, artẽ vel mercaturam exercet. Sed eõ qui toties, vt vulgi opinione habeatur pro tali. Sicuti etiã Erro & abigeus non dicitur quis pro vno vel altero actu in l. quis sit fugitiuus. §. errorẽ. ff. eo. & l. fi. ff. de Abig. & ita temperanda videtur d. Extrauag. saltẽ quo ad forum cõscientiæ, vt solum cõprehendat eum qui sic labitur in præfatum crimen, vt boni viri arbitrio dici possit exercitor eius, non autẽ qui tãtum cadit aliquoties & pœnitet eccidisse. 4. ℣ cupiẽti mihi vt solum forum exterius respiceret, idẽ Sanctissimus respondit, etiã interius respicere quum nõ fundetur super præsumptione, nec ponat discrimẽ inter vtrũq; forum. Quinto, quod etiam videtur tẽperanda ne cõprehendat omnẽ exercẽtem luxuriam contra naturam, quæ cõprehendit omnẽ pollutionem extraordinariam secund. Th. 2. 2. q. 154. art. 11. neque exercentem omnem actum Sodomiticum qui cõprehendit omnem pollutionẽ habitam cum alio vel alia extra vas ordinarium secundum eundem ibid. sed solum habentem copulam Sodomiticã, arg. c. fi. de sponsa. ℣ habet, non consummari copulam, nisi intra vas naturale semen effundatur & c. extraordinaria 35. q. 2. quod habes ex tali pollutione non gigni affinitatem. Quærenti autẽ, An vt vidimus eam graviter in foro exteriori receptam, ita ea in foro interiori sit recepta? respondemus quæstionem esse factì, ad quam respondere non est Iurisconsulti arg. l. Vt responsum. C. de Transa. 6. quod quoad illos quos comprehendit inducit depositionem ipso iure, quæ non est irregularitas, sed peior illa, per dicta sup. V. Quod nulla irregularitas inducit privationem beneficij iam quæsiti, ipso iure quæ videtur sentẽ. Inno. in c.

in c. cum nostris, de Concess. præb. cõmuniter recepti ibi & vbiq; præsertim à Fel. in c. inquisitionis de Accusat. & probatur per c. clericis, Ne cler. vel monac. vetb. priuetur, ℣ probat irregularitatem ex homicidio natam, non inducere illam, & cum illa sit potissima arg. c. Mitor. 50. distin. à fortiori non inducent aliæ. VI. Quod omnis irregularitas præcedẽs collationẽ reddit ipsam subsequutam nullã ipso iure, quo probatur primo ℣ vetor resolutio illius grandis quæstionis tractatę à multis citatis à Fel. in c. 2. de rescrip. An collatio beneficij facta crimino so valeat, est quod facta irretito crimine inducente irregularitatẽ, nõ valet, facta vero alij sic, arg. c. fi. de tempor. ordin. & aliorũ citatorũ vbi sup. per Felyn. Et ita ratio, cur valet, vel non valet, non est criminis magnitudo, vel paruitas, sed quod inducit, vel non inducit irregularitatem, quæ ratio non esset iusta nisi irregularitas impediret valorẽ collationis. Tũ quia inhabilis ad vnũ, est inhabilis ad ei annexum c. Translato, de Constit. & in hac specie dicit hoc glo. notab. in c. studeat, 50. dist. & probat c. postulasti. de cler. excõ. minist. At irregularis est inhabilis ad ordinem & vsum eius & beneficium Ecclesiasticũ prærequirit ordinem & illius vsum quia datur propter officiũ c. fi. de rescript. lib. 6. ergo, irregularis est inhabilis ad beneficiũ, & consequenter collatio illi facta nil valet. Deinde ℣ c. 2. de Cleric. pug in de. & d. ca. studeat. 50. dist. probant irregularem, esse inhabilem vsq; ad beneficiũ simplex sine dispensatione. Contra tamẽ hoc facit quod ex eo sequeretur quod collatio facta initiato aliquo ordine qui sine sua culpa fieret irregularis defendendo iustè proximũ vel amittendo aliquod membrũ, vel deformitatẽ grauem incurrendo casu, vel morbo, vel malitia aliorũ non valeret, ℣ videtur contra totum tit. de cler. ægrot. & c. cum percussio 7. q. 1. quod licet omnis irregularis sit incapax omnis ordinis suscipiendi, non tamẽ est incapax omnis ordinis vsus susceptì, vt per eius definitionem patet, & constat ex c. 2. de corpor. vitiat. quod probat, clericũ qui perdit aliquod membrum, quo fit inhabilis ad sacrificandũ, non ideo fieri inhabilem ad alium vsum ordinũ, scilicet ad canendum in choro, vel ad audiendas confessiones, & ad absoluendum, ergo saltem irregularis quum sit habilis ad aliquem vsum ordinis susceptì, etiam erit habilis ad beneficiũ cui seruiendo sufficit ille vsus, & consequenter videtur quod qui est irregularis ad defectum quo solum est inhabilis ad celebrandũ, & non ad canẽdum licet inhabilis sit ad susceptionem Ecclesiæ parochialis, non erit ad susceptionẽ beneficij simplicis. Pro quo faciunt etiam c. 2. & c. studeat, quibus

conceditur dispensatio ad beneficium simplex ei cui non ad officium altaris, sed responderi potest per hæc solum probari quod ei qui sine sua culpa incidit in irregularitatē quæ nascitur ex defectu ad vsum vnius ordinis & non astus iam suscepti, potest dari beneficium, non requirens maiorem vsum, quod concedimus, & consequenter in casu d.c.2.de cler ægrot. ei qui duos digitos & dimidium palmæ amisit sine sua culpa posset conferri beneficium non requirens celebrationem, non autē requirens illam. Nec ex hoc sequitur quod cuilibet laboranti 4. specie irregularitatis, quæ sine culpa contrahitur, possit conferri quodlibet beneficium ad quod huius ordinis iam suscepti sufficit, non inquam hoc sequitur, quia licet sine culpa contrahatur, non tamen contrahitur ob defectum habilitatis ad vsum vnius ordinis & non alius suscepti, sed ob defectum contrarij cuiuslibet ordinis suscepti & suscipiendi vsus, scilicet defectus lenitatis ad omnium ordinum vsum requisitæ.

VII. Quod ad incurrendā irregularitatem quæ ex delicto nascitur, non sufficit quod illud sit veniale quod sentit Sotus, lib.5.q.1.ar.9.de iust.& iur. Tū quia irregularitas est pœna valde grauis, quippe quæ omni ordinis vsu priuet, & ideo nō imponenda pro culpa veniali, arg.c. Non afferamus 24.q.1. Tum quia sine contemptu non incurritur dicente Pan. in c. Pastoralis §. Verum de Appella. nu.15. quod est pœna contēptus, quod ipsum dixit Dominic. in c. solet, de sent. excom. lib. 6. vbi bona gl. penul. pro illis & Fel. in c. Rodulphus, nu. 43. de rescrip. Tum quia non obstat ratio Caiet. contratenentis in summ. verb. Irregularitas, scilicet quod excōicatio minor quæ incurritur per peccatum veniale, est maior pœna quam irregularitas, quia id falsum est. nam licet non priuet sacramentorum perceptione passiua vt excōmunicatio minor c. fi. de cler. exc. minist. priuat tamē actiua & collatiua & omni ordinis vsu quod est maius, à qua omni non priuat illa per d. sup. eod. n. 24. & præterea excommunicatio minor est medicinalis & facile solubilis, cum desideres, de sent. excom. Irregularitas autem difficilis cū regulariter à solo Papa sit delebilis, qua ratione licet excommunicatio maior dicatur pœnarum maxima in ca. Corripiantur 24.q.3. quia tamen est facilis solutionis, & medicinalis, censetur minor aliis multis secund. Pan. & Com. vbi sup. Nec obstat quod Pan. & communis tenent in d.c.fin. quod licet excōicatus minore nō peccet mortaliter nisi celebrādo, peccat tamen venialiter cōferendo sacramēta, eo quod textus in secunda parte id videtur exprimere, quia ille intellectus est ineptus, vt in d.nu.

4.nu.24. tetigi, & contrarius textui, probāti quod minor excōicatio tantum prohibet à participatione sacramentorum, quæ in sola perceptione cōsistit, & ita ne textus sibi sit contrarius quatenus peccare conferendo sacramenta, debet intelligi de collatione, quæ sit vna cum perceptione, ex mente Host. & Anchar. ibid. qualis est collatio eucharistiæ facta sano à celebrante, & ordinis, ab Episcopo missante, vt ibid. dixi.

VIII. Quod in hac irregularitate Episcopus dispēsare potest quando nascitur ex adulterio, & aliis minoribus delictis cap. si 2. de iud. & in ea quæ ex maioribus nascitur, solus Papa, nisi quando & ad quæ iura id Episcopis concedunt iux. glo. pragmat. S. de Concub. verb. inhabiles. 250

IX. Quod cū nullo irregulari dispensare potest cōfessarius electus per bullas Papæ, quæ habēt clausulā absoluēdi à qualicunq; cēsura, quia irregularitas nō est cēsura, neq; absolutio ea est necessaria ad peccatorū absolutionē, vt dictū est sup. eo. c.n.194. post Dom. Alex. & Villad. ibi citatos neq; etiāsi habent clausulā dispēsandi à quibuslibet votis, & absoluēdi à quibuslibet censuris, & pœnis. Tū quia stilus Curiæ habet, quod per eā nō intelligatur data facultas dispēsandi super irregularitate nisi exprimatur, quòd colligitur ex eo q; aliquoties eam exprimit. Tū quia quoties id exprimit dando facultatē expressam dispēsandi super irregularitate, solet excipere illā, quæ ex bigamia & homicidio nascitur. Et ita ex cōtrario cōsequeretur quod clausula absoluendi simpliciter ab omnibus censuris, & pœnis quæ passim in Iubileis & bullis indulgentiarū ponitur sine irregularitatis expressione, maioris virtutis esset quā cum ea, quia in hoc casu semper excipitur irregularitas quæ ex bigamia, & homicidio voluntario manat, & in illo non. Tū quia pari ratione posset absolui à pœna pecuniaria pro illo peccato à Iudice imposita vel imponenda, quod est palā falsum. Tum quia facultas illa absoluēdi à cēsuris & pœnis quæ ponitur in dictis Iubileis & bullis, solū videtur respicere illas censuras, & pœnas quæ impediunt absolutionem à peccatis, quia in illum finem datur, vt colligitur ex illis verbis. Et cū absolutio peccatorum recte fieri possit sine sublatione irregularitatis, vt sup. eo. c nu.192. dictum est, non videtur eis sublatio concessa, nisi exprimatur, quia ex side sumēda est intentio Autoris. l. Et si nō sint. §. Perueniamus. side aur. & arg. leg. & l. fin. ff. de hær. instit. Nō obstat, quod secundū hoc, verba illa, aliis pœnis, superfluerent quū nō videatur occurrere alia pœna distincta à cēsuris cuius sublationē præ tendirat absolutio sacramētalis, & sacra cōio, quia potest dari

aliqua ſ. ſuſpenſio à cõfeſſario, nec intra tantũ tẽpus confiteatur, vel cõmunicet, quã non eſſe propriè cenſurã, diximus ſ. eod. Et certa in illa quã ipſe pœnitens promittere aliquo bono fine ſubire, vel ſolnere, ſi intra certũ tẽpus illa ſacramenta ſuſciperet. Et illa qua aliquot canones pœnitẽtiales mandãt arceri quẽ intra aliquod tẽp' à cõione c. Preſbyter. 82. diſ. & c. De his verò 33. q. 2.

X. Quod in hac materia & facultatis cõceſſæ ad diſpenſandum ſuper occultis, & non publicis, vt in c. 2. de ſortileg. & c. 6. ſeſſ. 24 concil. Trid. & aliis, ac Bullæ Sacrę Pœnitentiarię, & aliquorum Legatorũ circumſpectis omnibus, videtur reſoluendum, quod occultum eſt quod non eſt publicũ. Publicum autem quod eſt notorium, manifeſtũ, vel famoſum. Tum quia ratio cur alterum concedatur & alterũ negetur, eſt vt obuietur ſcandalo publico iuxt. c. nihil de præſcrip. cui ſatis obuiatur nõ diſpenſando in notoriis manifeſtis & famoſis. Tum quia non eſt occulti eſſentia, quod ſuapte natura, nõ ſit probabile, qualia ſunt ſola mentalia c. Erubeſcant. 32. diſt. Neq; quod licet ſuapte natura ſit probabile, nullatenus tamen probari poſſit, quia id eſt cõtra. §. Hæc ergo, iuncta gl. verb. ſecreta, ſub. c. Quis aliquando de pœnit. diſt. 1. quatenus probant dici occultũ factum in præſentia quinque, & contra c. 2. de Apoſtat. quatenus probat miniſterium Acolyti iuuantis rebaptizantem, poſſe eſſe occultum. Tum quia pene occultũ videtur eſſe ſpecies occulti d. c. veſtra. §. cæterum, quatenus occultum & penè occultum dicit eſſe quod toleratur, etiamſi ab aliquibus ſciatur, & gl. ibi, & c. Manifeſta. 1. q. 1. cõmuniter recep. ait id dici penè occultum, q̃ probari poteſt licet difficulter. Tũ quia nulla irregularitas contrahitur ſine facto ſua natura probabili, & paucæ ſunt quarum factum aliquo modo probari nõ poſſit, per ſupradicta eo. c. nu. 193. Tum quia omne quod non eſt publicũ, poteſt dici occultum, & publicũ diffinitur eſſe quod patet omnibus ſecund. Bar. in l. 1. §. pen. ff. de ſuſpect. tutor. Et ita oportet eſſe ſaltem notorium, manifeſtum, vel famoſum, ſufficit tamen eſſe tale vicinię, collegio, vel monaſterio, licet non prouincię, ciuitati vel parochię. Tunc autem dicetur tale alicui eorum, quando maiori parti eorum fuerit tale, modo ſaltem decem inueniãtur in eo, per notata à Pan. & citatis ab eo in d. c. veſtra. nu. 10. & 16. & 3. c. 25 nu. 73. Publicũ autem eſt triplex, ſcilicet Notorium, q̃ nititur ſcientia maioris partis prædictarũ communitatum. Manifeſtum, q̃ nititur fama eiuſdem partis maioris, orta à ſciẽtibus, & famoſum, q̃ nititur fama maioris partis, orta non ex ſcientia, ſed indiciis, vel præſumptionibus iuxt. glo. d. c. Manifeſta. 2. q. 1. &

q. 1. & c. veſtra, de cohab. cler. Occultũ item triplex, ſcilicet quod non eſt probabile ſuapte natura, qualia ſunt ſola mentalia, & quod eſt probabile ſuapte natura, ſed non poteſt probari, quia coram nemine factum eſt, & quod probati quidem poteſt, ſed adeo à paucis, quod nulla inde fama orta eſt, nec eſt in iudicium deductum, quod præfatæ glo. penè occultum appellant.

VI. Quod vt dictum dicatur publicum, non ſufficit vt actus qui eſt delictum, ſit publicus, niſi etiam publice ſciatur eſſe delictum, miſſa enim facta coram populo ab excommunicato occulto, actus publicus & delictum eſt, non tamen delictum publicum, quia neſcitur publicum eſſe delictum. Tum quia quatras adiuncta verbo, debet intelligi ſecũdum qualitatem eius, l. in delictis. §. 1. ff. de noxal. quatenus probat nõ dici dominum ſerui delinquentis, qui non erat dominus ſerui cum deliquit, & vt aiunt Dialectici, non dicitur vidiſſe Papam, qui vidit eum ſolum, antequam eſſet Papa. Tum quia teſtamentum factum ab aliquo ante militiam, non cenſetur militare, niſi in ea approbetur, l. Titius, ff. de milit. teſt. & Bar. ibi & in d. §. 1. ait, quod pupillus moriens poſt mortem tutoris, per cuius ſcientiam reputabatur ſciens in vita eius, dicitur mori ignorans, quoad effectum c. cum antiquioribus. C. de iur. delib.

De ſex caſibus quibus Eccleſia pro polluta habetur, ita quod non liceat in ea celebrare.

Eccleſia vt dicatur polluta in ſex caſibus, nu. 251. & ſeq.
Polluta Eccleſia polluit cœmeterii contiguũ, ſed non contra, nu. 253.

PRimus caſus eſt in cap. Eccleſiis. 68. diſtin. & c. Eccleſiis de conſec. diſt. 7. c. propoſuiſti de conſec. eccleſ. quando intra eam ſanguis humanus iniurioſe effunditur, aut cauſa naturalis eius effuſionis, aut mortis datur.

Dixi (intra) quia ſecus ſi extra eam etiam deſuper in tecto, vel 251
ſubter eã in Spec. iux. Archi. in d. c. Eccleſiis. & gl. in c. 1. de cõſe. eccle. lib. 6. Dixi (eccleſiã) generaliter, ad cõprehendendam tam dotãdũ conſecratã quã conſecratã c. fi. de conſec. eccle. quamuis quoad reconciliationẽ ſit magna differentia. Quia reconciliatio conſecratę debet fieri ab Epiſcopo, & cũ aqua benedicta ab ipſo, aut alio epiſcopo: non conſecratę vero poteſt fieri à ſolo preſbytero, & cũ aqua à ſeipſo bñdicta c. Aqua de cõſec. eccle. gl. d. c. fi. quã probãt ibid. Io. And. Anchar. Catd. & Pan. Licet dubitet Anto. ibid. Dixi (effunditur) ad ſignificandum q̃ nõ ſufficit aliquarum guttarum ſanguinis emiſſio, Quia iura requirũt

effusionem quæ largitatem denotat c.Reuertimi.16.q.1.& gl. sing.in hac specie c.Cum illorum,de sen.excō.verb. effusionē, commendata per Feli.ibi & Pan.in d.c.proposuisti.Dixi (sanguis)quia nō sufficit percussio quæ nō sit mortifera sine eius effusione,quāuis sit eiusmodi vt carnes cōtundat,aut ossa frāgat iuxta Spe.de dedic.eccl.col.10.in rationali diui.offi. Dixi (humanus)quia nulla effusio exterorum animalium ad id sufficit gl.d.c.1.de consec.eccles.verb.(sanguis)Dixi(iniuriose) quia non sufficit naturalis effusio per nares,aut per os,aut quæ casu fit lapsu,vel offendiculo,aut ictu lapidis, aut tegulæ per se decidentis gl.d.c.1.recepta.Neq; facta ob iustam defensionem Pan.in d.c.proposuisti.& Dominic.in d.c.1.Neq; ludo aut ioco. Spe.vbi sup.col.9.quod nostro iudicio intelligēdum est de licito & licite facto arg.c.Continebatur,& c.lator.de homicid. Qualis raro accidere potest in ecclesia,nisi cum aliqua pia repræsentantur arg.c.Cum decorem.adiunct.gl.de vit.& honest. cler.& c.Decet.de immu.eccl.lib.6.& per ea quæ in c.Quando de cōsec.dist.1.no.5.nu.36.diximus,Nec effusio facta per furiosum,aut stultum Archi.in d.c.1.aut per puerum iudicio carēte Collectarius in d.c.fina.arg.c.1.de delict.puero.Dixi (aut datur causa &c.)Quia sufficit vt vulnus infligatur intra eam, quāuis percussus ante egrediatur quā sanguis in illam infundatur, & quāuis recipiatur illo aliquo vase ne in eā decidat, nec contra sufficit quod sanguis in illa effundatur si vulnus extra inflictū est,gl.in d.c.communiter recepta.Dixi(naturalis)quia non sufficit vt feratur sentētia condemnatoria,etiam intra illā, si per eius exequtionē effusio extra illam facta est. Dixi (aut mortis)quia satis est ad id suffocare,aut alias intra illam hominem sine sanguinis effusione interficere gl.in d.c.proposuisti,facit l.Qua actione §.1.ff.ad l.Aquil.sufficit etiam mors & effusio sanguinis ob fidē catholicam occisi vel vulnerati Arch.& glo. recepta in d.c.1.non tamen sufficit interficere,aut percutere alio quo telo,vel tormento misso ab ecclesia in existentē extra eā, quamuis sufficiat mors,vel effusio facta in ecclesia per tormētum foris missum,secūdum mentē prædictorum. Ad quæstionem hic propositam respond.quod nec ista neq; alia pollutio occulta impedit celebrationem in ecclesia secundum gl.recep c.1.de consec.eccl.lib.6.ex qua cum eam Salmanticæ prælegerem,intuli fieri posse,vt effusio sanguinis vel seminis facta ab hinc octo diebus,hodie incipiat impedire & non ante,nā facta tunc videntibus duobus & vsque nunc tacentibus,nunc autem publicantibus ita vt fama gignatur,non impedier,vt ita dixerim

tim,ex tunc,sed ex nunc.

II.Casus est,quando in ecclesia semen humanum voluntarie effunditur.Dixi(humanum)quia exterorum animalium ad id non pertineret gl.in d.c.1.verb.humanum,& quia satis est vt sit cuiuslibet hominis siue fœminæ,viri,clerici,laici,fidelis,siue infidelis,& quod effundatur iuxta,contra,aut extra cursum naturalem ter.in d.c.ecclesiis verb.Cuiusque,& Spe.vbi supra tit.de dedicat.eccl.col.10.Imo & per copulam coniugalē iuxta gl.notab.in d.c.1.de cōsec.& in c.Ecclesiis.68.dist.& alias tres, quamuis alia oppositum teneat iii d.c.Ecclesiis.de cōse.dist.1. quam eius additio à nobis ibi probata confutat.Dixi(voluntarie)quia non sufficit quæ dormiendo fit gl.sing.in d.c ecclesiis communiter recepta,quamuis Angelus in verb.cōsecratio ecclesiæ.§.9.oppositum dicat,sed absqi sufficienti ratione.Quia ex eo quod teneatur coniugalem violare,non sequitur sufficere eius qui dormit, cum ista non contineat eam reuerētiam quam illa erga ecclesiam. 252

III. Quando in ea aliquis excōmunicatus sepelitur c.consuluisti,de consec.eccle.

IIII. Quādo in illa aliquis infidelis sepelitur c.ecclesiam. 1.& 2.de consec.distinct.1.quanquam in hoc casu non solum reconcilianda est ecclesia,sed etiam parietes illius abradendi, licet in præcedenti reconciliatio sufficiat iuxta Panormi.in d. c.consuluisti.

V. Quando ecclesia per episcopum excōmicatum publicum, consecratur,aut benedicitur arg.d.c.consuluisti.vbi not.Pan. 253

VI. Quando omnes parietes renouantur gl.in c.lapideis,de consecr.eccl.sed contrarium verius videtur,vt docuimus in d. c.ecclesiis not.2.nisi quando omnes,aut maior pars eorum simul deiiciuntur,quod raro fit.Et addo, quod quoties aliqua ecclesia polluitur, etiam Cœmeterium illi contiguum est pollutum,quamuis non id quod non est ei cōtiguum, licet è contrario polluto cœmeterio,ecclesia illi contigua non polluatur c.1.de consec.eccle.vel altaris lib.6.

De *Casibus reseruatis.*

Casus reseruatus quid,nullis talis iure diuino, sed contra illud est dicere nullum posse reseruari,nullus est reseruatus Papæ sine censura, ex quo sublata cessat reseruatio,nu.254.secus in episcopali, nu.255.quales dicantur iure communi sex,nu.256.quorum vix duo sunt in vsu,nu. 257.consuetudine generali dicuntur esse.4.statutis synodalibus variis regionibus,nu.258.

Blasphemi absolutio vt facienda, nu. 257.

Quis episcopus Prælati sæpe hoc modo peccent, nu. 258.

254 Ideo primũ casum reseruatũ esse peccatũ cuius absolutio
à iure humano est prohibita presbytero qui solo diuino
ab omnib. potest absoluere iuxta illud, Quorũ remiseritis &c.
Io. 20. vt late probauimus in c. placuit, de pœn. dist. 6. nu. 2. 11. &
17 secundũ mẽte eorũ qui verius loqui videtur, in quib. sunt
gl. c. 2. de pœn. & remiss. lib. 6. S. Ant 3. part. tit. 2. c. 11. verb. casus.
II. Quod ex hoc sequitur aliud esse casum reseruatũ, aliud cen
surã; quæ est pœna eius, vt tactum est 3. eo. c. nu. 151. III. Quod
Concil. Trid. c. 7. & can. 11. diffinit esse hæreticum dicẽte quod
episcopus nõ possit reseruare aliquẽ casum quoad forũ inte
rius, sed solum quoad exterius, & q in articulo mortis omnis
casus & omnis cẽsura desinit esse reseruata, & in c. 6. sess. 14. de
refor. q episcopi absoluere possunt ab omnibus casibus occul
tis reseruatis Papæ, cuius tenor refertur 3. eo. n. 194. IIII. Quod
nullus est casus reseruatus Papæ, cui nõ sit annexa aliqua cẽ
sura. vt testatur S. Anto. vbi supra col. 1. Quo fit vt bulla quæ
cõcedit facultatẽ à casibus Papalibus absoluẽdi, videatur cõ
cedere potestatẽ absoluẽdi à cẽsuris Papæ reseruatis. V. Quod
ab omnibus peccatis habẽtibus annexã cẽsurã Papæ reseruatã,
post sublationẽ eius legitimã simplex parochus absoluere po
255 test, quia per id desinit esse reseruatũ Caiet. in summa verb. ca
sus, nisi cũ reseruatione cẽsuræ papalis cõcurreret etiã episco
palis qua sibi reseruat peccatum ob quod illa cẽsura ponitur.
arg. c. ex tuarũ, de author. & vsu pal. & l. si domus. ff. de seruit.
vrb. præd. quatenus habẽt altero ex duobus impedimẽtis sub
lato, alterũ nõ tolli, quod quãuis iure nitatur, videtur tamẽ vsu
indistincte interpretatũ sublatã esse episcopalẽ reseruationem
& cẽsurã sublata papali, per ea quæ diximus in cap. ita quorũ
dam, de Iudæ. not. 11. nu. 71. VI. Quod episcopus cõcedẽdo ca
sus suos siue sibi reseruatos, nõ videtur cõcedere absolutionẽ
à cẽsuris sibi reseruatis. Quoniã à diuersis nõ fit illatio l. Papi
nianus exuli. ff. de mino. & c. ad audiẽtiam, de Dec. & aliud est
peccatũ reseruatũ episcopo, aliud cẽsura ei reseruata. Nam ali
qua sunt peccata annexã cẽsurã nõ habẽtia, quæ sunt episco
po reseruata, & etiã sunt cẽsuræ aliquæ illi reseruatæ peccatis
ob quæ illæ dantur ei nõ reseruatis, nec etiã cõcedẽdo absolu
tionẽ à suis casib. & cẽsuris, videtur cõcedere absolutionẽ, aut
dispẽsationem votorũ aut irregularitatũ à quibus ipse potest.
Quia nec sunt casus, nec censuræ ipsi reseruatæ, & ita ex illis
non infertur ad hæc, neq; econtrario arg. prædictorũ iurium.

Ad quæ

Ad quæstionem de parocho habente facultatem absoluẽdi à
casibus reseruatis episcopo suo, an possit absoluere pœnitentẽ
alterius episcopatus, cum iusta licentia sibi cõcessa à peccatis
reseruatis suo Episcopo? respõdi posse. Tum quia gl. c. placuit,
6. q. 1. & clarius per multa Panor. in c. cum contingat. nu. 29. de
fori. compet. habent confessarium legitimum vnius parochiæ
posse absoluere confessum à peccatis vbicũque commissis, &
episcopi videntur tacite velle debere vt idem sit de peccatis ei
reseruatis, quando confessio fit habenti facultatem absoluendi
à reseruatis suo episcopo. Tum quia id videtur habere cõsue
tudo, nunquã enim intellexi vllum confessarium legitimũ cui
esset præfata facultas remississe quem ad Episcopũ alterius epi
scopatus. Et consuetudo ampliare potest iurisdictionem, imo
& dare non habenti, cap. duo simul, cum gl. de offi. ordi.

VII. Quod episcopus concedendo alicui omnem suã fa
cultatem, & omnem suã authoritatem ad audiendã confessio
nem, & absoluẽdum auditos, non videtur concedere casus sibi
reseruatos iure cõmuni aut suo particulari, aut consuetudine
generali vel speciali arg. c. fi. de offi. Vic. lib. 6. & eorũ quæ Io.
And. citat in cap. Tua, eo. tit. quãquam oppositum credo quan
do concedit omnes suos casus, quia iuxta communẽ loquendi
consuetudinem quæ attendi debet, cap. ex litteris, de sponsa. l. li
corum. 6. quod tamen Cassius. ff. de lega. 3. per suos casus pec
cata illi reseruata intelliguntur. Nec S. Anton. 3. part. tit. 17. c. 13.
in oppositum tenet. Et etiam quando concedit omnem suam fa
cultatem excepto tali casu reseruato arg. c. Dominus. 32. q. 7. &
eorum quæ late notat Decius in reg. 1 ff. de regu. iur. Et etiam
quoad forum conscientiæ quando apparet intentionem Epi
scopi fuisse concedere reseruatos ei, cum omnem suam facul
tatem concessit arg. c. intelligentia. de ver. sig. VIII. Quod 256
excommunicationes Episcopo reseruatæ reseruntur supra eo.
nu. 121. cum sequ. Qui autem & quot sint casus ei reseruati,
magna est inter doctores contentio, vt colligitur ex gl. c. 2. de
pœni. & remiss. lib. 6. Anto. 3. par. tit. 12. c. 11. & Ange. verb. casus.
Ioan. & Sylu. eod. verb. q. 2. & glo. & doctor. in Cle. dudum. §.
Primus. de sepul. in qua controuersia communior cõclusio
est esse quatuor, quinque, aut sex. Primus est, peccatum clerici
quod irregularitatem annexam habet secundum Sylues. & eos
quos ipse refert vbi supra quæst. 3. sed nobis verius & visitatius
videtur dictum Cardi. in Cle. dudum. §. ac etiam de sepult. sci
licet, clericum qui ob aliquod peccatum irregularitatem in
currit, posse absolui à censura, si qua subest, & à peccato ante
quam cum illo in irregularitate dispensetur. II. Est incen-

dium domorum,frugum,aut aliarum rerum ex proposito fa-
ctum,& consilium,& auxilium,in id præstitum,23.q.8.c.pessi-
257 mam. III. Est peccatum ob quod pœnitentia solennis impo-
nenda est,quæ ob solum notorium peccatum ob quod pœ-
tentia solennis imponenda est,quæ ob solum notorium pec-
catum grane & scandalosum imponitur cap.fi.adiuncta glos.
26.q.6.quæ tamen non est in vsu. IIII. Absolutio blasphe-
miæ publicæ & notoriæ,sed ius antiquum,c.statuimus,de ma
led.cui commu.in hoc innititur,loquitur de foro contentioso,
vt recte Ange.insinuauit vbi supra,& ius nouum de quo 3.Ad
abolendam.sess.7.in Concil.Lateranen.sub Leone 2.oppositi
cius quod communis dicit,significat:Quatenus vetans,ne con
fessarij blasphemos in foro conscientiæ nisi cum grauissima
pœnitentia ad arbitrium seueri confessarij imposita absolua,
innuit eos posse cum prædicta pœnitentia absoluere. V. Di-
spensatio votorum & iuramentorum, sed hic non debet nu-
merati inter casus,cum non sint peccata, qualia illos esse dixi-
mus supra eo.6.nu.254. VI. Absolutio excõmunicationis ma
joris gl.d.c.1.de pœni.& remiss.lib.6,sed hic non est casus re-
seruatus,quia non est peccatum sed illius pœna:Neque intel-
ligenda est de omnibus excommunicationibus,sed de reserua
tis Papæ,quarum absolutio in aliquibus casibus inferiori con
ceditur,per quem episcopus intelligitur,vt dictũ est eod.c.nu.
III.Nam ab aliis casibus non reseruatis,Parochi quoad forum
conscientiæ iure cõmuni absoluere possunt, per dicta supra eo.
nu.39.Per quæ videtur,vnum vel alterum tantum ex his casi-
258 bus esse vsu receptũ.Alij vero casus reseruantur Episcopis ipsis
per consuetudinem generalem,aut quasi generalẽ,quos tangit
& refert gl.Extrauag.Inter cunctas,de priuileg.primus est ho
micidium voluntarium aut realis membri abscissio. Quia mẽ-
lis nec verbalis etiã peruenies ad percussionem non cõprehen
ditur Ant.3.par.tit.17.c.11 in fi.Secundus peccatũ falsitatis fal
sandi scripturas ac dandi testimonium falsum aut tacendi ve-
rum corã.Iudice iux.no.à Pan.in c.1.de cri.falsi.& Bar.l.1 ff.eo.
259 & peccati admissi ab Aduocatis, Procuratoribus, & Notariis
ostendendo scripturas partibus aduersis iuxta l.1.§.qui depos-
ta.ff.eo.Tertius violatio libertatis,aut immunitatis ecclesiæ,de
qua supra eo.c.nu.118.& c.25.nu.17.per quam iniuste personis
aut rebus ecclesiasticis iniuria infertur,Quanquam nunc supra
habet annexam excommunicationem Cœnæ, per dicta supra
eodem.c.nu.120.in fine & consequenter videtur quod omne
sacrilegium est casus episcopalis per consuetudinem Sylvest.
verb.

verb.casus q.4.Quartus peccatũ retinendi incerta aliena quem
ẽ in c.17 nu.94. vtiliter declaramus.De casibus tamen qui per
consuetudinẽ aut constitutionem specialẽ episcopatuũ reser-
uantur,certa regula dari nõ potest iuxta omnes,quia vnaquæ-
que prouincia suo sensu abundat c.vtinam 76.dist.

Adquæstionẽ hic propositã Resp.quod Regis præfectus pu-
blicis operibus qui minore pretio cogit subditos ad importan-
dã materiam eorũ non potest iuste in gratiam alicuius priu
ti etiam gratis curare, vt importent similem ipsius operi.Ad se
cundã,quod non sufficit ad id consensus Regis qui operas sub-
ditorum non potest ita in vtilitatem priuatam ac in publicam
imperare. Ad tertiam,q talis priuatus non excusatur eo quod
ipse præfectus suæ conscientiæ oneri id accipit, magis quam
Pilatus suscipientibus in se Iudæis culpam damnationis Chri-
sti,nec magis quam iuuans ad furandũ eum qui totam culpam
in se recipit,quia facientes & consentientes & c.ad Rom.1.&
cap.1.de offic.deleg.

Miscellanea
De præsentatione Confessariorum Religiosorum.

Præsentatio fratrum ad audiendas confessiones, &c. à num.260. vsque ad num.269.

260 DE præsentatione fratrũ confessariorum facienda ordina-
riis iuxta Clem.Dudũ.de sepult.hoc in loco scripsimus in
vulgari multa & diligenter quidem. Quæ ob nonnullas causas
præter hęc pauca omittimus.l.quod iuxta dictam Cle.dudum,
§.statuimus & Concil.Lateran.sub Leone X.sess.11.tenẽtur pre
lati fratrum petere ab Episcopis, & superioribus, vt placeat
ipsis, quo fratres ad id per suos prælatos nominati, possint in
hus ciuitatibus & diœcesib. libere eorum subditorum confes-
siones audire,& salutares pœnitẽtias imponere,& cũ sua facul-
tate & bona venia absoluere,quicquid dicat Syl.verb.confes-
sor.2.q.1.allegãdo Card.in d.§.statuimus,qui licet ibi subobscu
re loquatur,tamẽ in §.ac deinde q.5.clare resoluit, teneri fra-
tres ad petendũ prædicta.II. Quod iuxta dictũ §.ac deinde,de- 261
bent fratrũ prælati eligere fratres idoneos,in numero conue-
nienti ad tria prędicta,& eos præsentare episcopis.Dixi(præsen
tare) quia non sufficit nominare iuxta glos. singul. & recept.
ibidem verb.præsentare,quod dixit esse sensib. corporis exhi-
bere. III. Quod Episcopo sine iusta causa nolente admittere, 262
possunt præsentati facere illa perinde ac si fuissent admissi d.
Clem.§. Si vero. IIII. Quod semel præsentatus & admissus
non

non indiget noua præsentatione etiã si aliquoties exierit diœcesim ad quam fuit præsentatus d.Cle.2.si vero,vbi Card. q.1.

263 V. Quod præsentatus non debet absoluere à casibus Episcopo reseruatis,nisi data ei ad id facultate,& minus dispensare in

264 iuramentis vel votis iuxta gl.recept.in d.5.si vero,quod est tutius secundum S.Anto.3.part.tit.17.c.11.licet Sylu.verb.confessor.q.5.contra teneat quoad casus per ipsum episcopũ reseruatos.VI.Quod prædicti confessarij per priuilegium Papæ Sixti

265 iiij.possunt audire confessiones omnium qui ad sua loca conuertendi causa venerint, licet non sint ex episcopatu ad quẽ fuerunt præsentati supplement.fol.38.concess.159. Nõ tamen possunt extra loca pro quibus sunt præsentati nisi &c. VII.Quod

266 episcopi si voluerint possunt remittere religiosis obligationem petẽdi & præsentandi habẽdo eos pro præsentatis arg.c.Quod ob gratiam,de reg.iur.lib.6.& sentit prædicta sess.11.ibi,nisi eos

267 exhiberi sibi petierint.VIII.Quod prædicti patres habent priuilegium Innocentij viij.quo se possunt aliter præsentare Episcopis relatum in compendio priuil.verb.præsentatio fratrum, & melius verb.absolutio quoad seculares,& habetur in monumentis primæ impressionis fol.95. & secundæ impressionis 93.

268 & in supplemento fol.9.concess.352. Hæc tamen præsentatio non est tantæ virtutis ac alia, quia non nisi in vnum annum durat, neque facit vt sic præsentati pro præsentatis habeantur iuxta formam iuris,nec consequenter,vt gaudeant priuilegiis quibus præsentati gaudent, vt colligitur ex tenore concessionis,quæ quia est priuilegium,stringi debet cap. porro,& ca.sane.de priuileg.

De regulis confessariorum.

Bona facta in peccato mortali,ad multa prosunt,n.269.& alia notata ibi. gnissima absolutionẽ & excõicationem cõcernantia.nu.269.et 4.seq.

269 PRo contentis in regulis Confessariorum,& Pœnitentiũ hic in vulgari positis, quæ excepto vno suprà locis opportunioribus inseruntur substituo illud, & alia 16.respõsa totidem noue quæsitorum.Primo,& vltra illa tria ad quæ in præl.7.nu.3.diximus prodesse opera bona facta in peccato mortali, prosunt etiã ad implenda præcepta,& excusandum à nouo peccato,iuxta ea quę diximus in prin.c.1.de pœn.dist.6.nu.45. & ad illustrandã mentem peccatoris,quo suum malum statũ agnoscat,& eius pœniteat c.1.falsas.de pœnit. dist.5.& ad quærẽdas virtutes morales, c.Vides 23.q.6.& ne peccatũ nos suo ponderе in aliud trahat,secundum Altisiod. in 4. part. summæ & ad quær

quærendã cordis lætitiam,iuxta illud Pauli Rom. 11. Spe gaudentes:Et ne Angelus noster tutelaris ob ingratitudinem nos omnino deserat,& ne tam cito Deus nos puniat, Tardius enim puniuit Achab,quia se humiliauit,3. Reg.21. Id autẽ quod hic diximus in vulgari de actu de se malo,fieri bonum ex circunstantia,& contra, explicatum est 3.c.23.nu.1.per quod soluitur dubium prædicti P.Vinc.circa hoc motum.

II.Quod firmiter est tenenda sententia posita 3.c.26.nu.28. scilicet non debere quem absoluere sacramentaliter infirmum qui verbis,vel nutibus nõ fuerit ei cõfessus aliqua peccata, licet antequã obmutesceret,vel iudiciũ amitteret,vocauerit eũ, quantãlibet voluntatem confitendi cũ signis cõtritionis ostenderit alij vel aliis quã absoluturo.Tum per rationẽ irrefragabilem ibidem insinuatã. Tum & Tho. pro cõtraria parte citatus in opusc.65.dicens posse talem vngi extreme, baptizari & à peccatis absolui, intelligẽdus est de absolutione alia quã sacramẽtali,puta generali deprecatiua,vel à pœna per indulgentias ei concessas S.item Ant.3.par.tit.10.c.2.de infirm.pro eadã citatus, qui solum ait tali casu sacerdotem debere præbere infirmo quicquid humanitatis potest absoluẽdo,recõciliando, est secundum prædicta intelligẽdus.Medina etiam pro eadem citatus in C.de cõfess.tract.2.de absolut.ab oblitis,potius concordat sequendo gl.c.is qui,26.q.6.quæ,vt vbi suprà diximus, verbum,pœnitentiã,in textu positũ intelligit de alia absolutione quam sacramentali.Tũ quia quamuis valeat confessio facta scripto absenti,saltem ex iusta causa,vt dictum est 3.c.21.nu.16.Non tamen sufficit velle scribere illa,nisi scribat,& id faciat animo confitendi ea,& non cuicunq;,sed illi presbytero,à quo vult absolui,& ita non sufficiet vocare confessarium,& dicree se velle confiteri,immo neq; cõfiteri peccata corã alio,nisi ad summum quum confiteretur omnia ei mandando,vt deferret illa tanquã nuntius ad presbyterũ eum absoluturũ.Tum quia contra Concil.Trid.& omnes receptas sententias esse videtur, dicere quod voluntas confitendi absq; confessione,vel confessio facta vni præsertim non presbytero,vel aliter quam sacramẽtaliter,sufficiat vt absoluatur ab alio qui eã non audiuit & iudicialiter debet absoluere. Tum quia nõ vẽdicat sibi locum eadem ratio in hoc sacramento,quæ in baptismo,eucharistia, & extrema vnctione,nam illa non ministrantur iudicialiter,& causa cognita,vt hoc,nec vllius eorũ pars essentialis est cõcursus vllius actus actualis illa sumpturi quoad eorũ ministrum, imo sufficit voluntas præcedens ea suscipiendi, in hoc autem

no

non sufficit voluntas confitendi, & accipiendi absolutionem, nisi confessio est eius pars substantialis, vt diffinit Cõcil. Trid. sess. 14. ca. 1. 5. & 5. & can. 4. Tum denique quod si maior cognitio peccatorum non requireretur ad absolutionem, non concluderetur confessionem esse iure diuino præceptam, per illud Io. 21. Quorum remiseritis, &c. vt subtiliter insinuauit Medina vbi supra, quod est contra veritatẽ declaratam in Concil. Trid. sess. 14. c. 5. & c. 3. & 9. de sacram. pœnit.

III. Quod cõfessarius absoluere, & si moriatur in sacro sepelire non debet vllum religiosum etiã canonicum regularem, qui omnium laxissime regulæ seruit c. Quod Dei, de stat. monach. testantẽ vel testari volentem, nisi à proposito desistat, & si testamentũ fecit, renocet illud, aut certe efficaciter renocare proponat, arg. c. Nõ dicatis 12. q. 1. c. 2. de testa. c. Monachi, & c. Super eo, & c. Cum ad, de stat. monach. & late tradit admodum Reuerẽdus Pater Io. Trullus eruditione ac pietate insignis, simul Prior sanctæ Christinæ canonicorũ regula Aragoniæ, de ordine suo optime meritus in c. 22. lib. 1. ex quatuor de eodem pie valde, ac erudite scriptis, qui in c. 40. n. 11. ait. Cauendũ esse cuiuis canonico regulari, & à fortiori cuilibet alij monacho, à scribẽda scheda vel memoriali significãte suam de vllis rebus deputatis, sic, vel sic distribuendis voluntatẽ, vel intentionẽ vltimam, q̃ tamen solũ intelligendum est, de faciente illa ea mẽte, vt sint testamentũ, Codicillus, donatio mortis causa, vel alia vltima volũtas vim ex sua dispositione trahens, non autem de illo qui expresse, vel tacite protestatus nolle testari, vel nullatenus disponere, solũ rogat suum prælatum, vel Conuentũ vt pro sua libera volũtate, illud, aut illud pietatis aut misericordiæ opus, illi aut illi faciat, quum hoc nullatenus sit disponere, sed ad pie disponendum alium pie rogare, aut exhortari, quod cuilibet religioso, etiam franciscano licet, quia misericordia est virtus omnibus, etiam pauperrimis, communis cap. In singulis, 86 dist. quæ quotidiana conclusio est.

£71 IIII. Quod hæres eius qui moritur absolutus à peccatis, & susceptis aliis sacramentis, in sacro sepelitur, & postea credit esse obiisse excõicatum, non tenetur petere absolutionẽ. Tum quia mortuus propriè, & quoad Deum nec absolui, nec excõmunicari potest, quia non est homo mortalis, quem solum excõicari posse supradictum est. Nec obstat ea. si quis, de hæretic. per quod gloss. eius contrarium dixit per illa verba, dicatur mortuo, anathema, quia nõ significant quod excõicetur, vt putauit gl. cum Pano. ibid. sed quod fiat ei maledictio, quã declaretur decessisse

decessisse anathematizatus, vt pulchre ait Castr. lib. 1. de iusta hæret. punit. c. 19. nec absolui, quia ille solus potest absolui, qui excõicari, & è contrario, per supradicta, nec obstat prædictũ c. A nobis in 2. quia sensus non est, q̃ excommunicatus mortuus proprie quoad Deum absoluatur, sed quod denũtietur ecclesiæ decessisse quoad Deum absolutus. Ita vt liceat ei nominatim orare pro illo, secundũ mentẽ Pan. & Com ibi & Castr. vbi sup. c. 20. Tum quia si quoad Deum, & culpam, per pœnitentiã fuit absolutus, non indiget absolutione quoad illa, & quum excommunicatio esset occulta, nõ indiget etiam quoad ecclesiam quæ nõ iudicat de occultis c. Si omnia. 6. q. 1. & si per pœnitentiam non fuit absolutus, nil prodest quoad Deum absolutio. Tum quia solus denunciatus excommunicatus indiget absolutione quoad ecclesiam per d. Extrauag. Ad euitanda, & hic de quo quæritur, non erat denunciatus, non, inquam, tenetur, imo nec expedit petere, quia nil prodest animæ quo ad Deum, & nocet honori quoad homines.

V. Quod idem omnino dicendũ est de hærede illius qui sine absolutione cum signis tantum cõtritionis, in excõicatione occulta moritur, arg. c. fi. de sepult. & c. In literis, de Raptor. Nõ autem de hærede excõicati denunciati, quoniã is debet quærere absolutionem ab eo à quo viuus & sanus erat absoluendus, si non fuit absolutus saltẽ ab aliquo sacerdote simplici in articulo mortis, d. c. A nobis, qui tunc potest absoluere, vt clarius quam omnia alia iura antiqua diffinit Conc. Trid. sess. 14. c. 7. in hæc verba. In articulo mortis, omnis sacerdos quoslibet pœnitentes à quibuslibet peccatis & censuris absoluere potest.

VI. Quod per hoc videtur q̃ omnis sacerdos potest absoluere ab excõicatione in articulo mortis, etiam non confessum, modo signa cõtritionis præcedant, quia in tali articulo nõ solũ habet facultatem absoluendi à peccatis, etiam reseruatis, sed etiam à cẽsuris vt per prædicta verba patet, q̃ clare sentit Pan. in d. c. A nobis nu. 10. dum ait, q̃ præsupposito quod laicus possit absoluere à censura in articulo mortis, illa prodesset, ne iterum oporteret eum absoluere. Et constat secundum omnes non posse laicum absoluere à peccatis, ergo à fortiori absolutio sacerdotis sine absolutione à peccatis prodesset. Præsuppositum tamen Pan. non est verũ, vt dictum est suprà c. 16. Quod ipsum postea videtur confirmasse prædictũ Concil. Trid. per prædicta verba, quę non habẽt omnis homo, sed (omnis sacerdos) significando non posse id facere etiam alium clericum, etiam sacris initiatum, quanto minus laicum.

VII.

VII. Quod per eadem verba ausim dicere, quod sacerdos etiam excommunicatus,& denunciatus potest hodie absolue-re licitè constitutum in prædicto articulo,sicut non excommunicatus. Tum quia Concil. vniuersaliter nullum excipiendo loquitur. Tum quia non obstat quod per excommunicationem tollatur, vel certe suspendatur iurisdictio, quam saltem habitualem habet iure diuino. § Ecce 16. q. 1. sine qua non potest consistere absolutio,quia probabiliter credi potest piã matrem Ecclesiam non auferre illi,nec suspendere iurisdictionẽ quoad talis articuli tempus, licet, vt proxime dictum est,non debeat credi,quod laico eandem quoad eundẽ articulũ videatur concedere : quia quoad eum non agitur de non tollenda vel non suspendenda iurisdictione, sed de nouo danda,quo est difficilius ca. Quemadmodum,de iureiur. præsertim incapaci, qualis est laicus talis iurisdictionis cap. Tuam, de ord. cog.& ca.2.de iudi. Ausim,inquam,id nunc dicere, quamuis ante prædictum Conci. Cõmunis contra tenuerit in c.non est,de sponsa.& Tho. in 4.dist.17.q.3.& 3.part.q.82.art.7.ad 2.quam ipse quoq; immemor prædicti concilij sequutus fui sup.c.26.nu.27. Cæterũ faceſſat subtilis illa nouitas differentiæ quorundã inter articulum mortis & periculum mortis,eadem enim sunt quoad iurisdictionis facientia facultatem absoluendi in eis.

VIII. Quod illud dictum de collatione beneficij facta alicui excommunicato,quod sit nulla,procedit etiã in eo qui se excommunicatum ignorat secundum gl. Panor. & Comm. in c. pen. de cler. ex. mi. Nam licet ignorantia excuset à pœna transgressionis,non tamen efficit capacitatem acquisitionis, cuius excommunicatus est incapax c. postulastis,eo. tit. sufficeret tamen dispensatio Episcopi, si ad eum spectabat collatio,secundum omnes:non tamen si ad alium,quicquid dicat Pan. in d.c. Postulastis,quod tamen non procedit in collatione facta à Papa vel legato cum clausula absolutionis quoad effectum præsentium consequendum in literis eorum apponi solita,de qua Fel. in c. Apostolicæ,col. 1. de excep. & alij alibi.

IX. Quod non est tenẽda opinio Bart. in l. 1. n. 45. C. de Sum. Trinit. communiter recepti à Legistis, vt tradit Hippol. in l. fi. ff. de Iurisd. om. iud. n. 342. scilicet quod excõmunicatio Episcopi ligat extra Episcopatum ipso id volente,quia irrefragabiliter confutatur per c. 2. de const. lib. 6.& fortius per rationẽ eius sumptam ex. d. l. fin. vt rectè affirmat Panor. in c. A nobis. 1. nu. 11. de senten. excommu. Nec obstat l. fi. ff. de decret. ab ord. fac. qua magno colore motus fuit Bartol. quia est malè traducta è Græco in latinũ, vt testatur eruditissimus And. Ale. li. 2. dispũct. c. 18. secundũ cuius trãslationẽ nihil facit pro Bar. & sequacibus.

X. Quod excõmunicatio conditionalis impleta conditione, non retrotrahitur, quia fictio retrotractionis nõ habet locũ in censuris. Tum argu. c. licet de sent. excõ. lib. 6. Tum quia fictio fundatur in æquitate l. Qui in vtero. ff. de statu. hom. & tradit, Bar. recept. in l. si is qui pro emptore. ff. de Vsuca. nu. 67. Et nulla æquitas suadet, vt qui i .ste cõmunicabat ante cõditionẽ impletã, censeatur iniuste tũc cõmunicasse: Id enim esset fingere impossibile secum pugnans cõtra l. Vbi repugnantia. ff. de reg. iur.

XI. Quod sicut excommunicatio lata sub conditione non ligat ante eam impletam, ita potest quis appellare ante illam impletam, etiam post decendium : Ita quod sine scrupulo potest communicare, etiam ea impleta, vt sentit glo. quam contra Pan. sequitur Com. in c. Præterea 2. de Appel.

XII. Quod pensionarius qui personaliter cõsentit constitutioni pensionis; nõ soluens eam die statuto, incidit in censuram etiam ante intimationem literarum, secus si consentit per procuratorem, iuxta stilum Curiæ, de quo testatur Cassiad. decis. 2. tit. de pens. super. regul. Cancel. & 12. de rescript.

XIII. Quod pro communi opinione quã tenuimus suprà nu. 16. contra gl. 2. c. A nobis. 2. de sent. excõ. scilicet quod ignorãtia probabilis excusat ab excommunicatione statuti, pro facto damnato, vltra ibi dicta, facit quod licet nõ requiratur consensus delinquentis in pœnam vt obligetur ad eam, quia obligatio non nititur eius consensu, sed potestate legislatoris imponẽtis eam, requiritur tamen consensus in causam, ob quam imponitur vt dixit Tho. sec. 2. q. 64. ar. 8. & vt quis dicatur consentire in causam alicuius, non sufficit quod consentiat in eo quod est causa, sed requiritur q; sciat vel scire debeat id esse causam arg. l. in delictis, §. 1. ff. de Noxal. & qui scit aliquid esse malum,& ignorat pœnã ob id impositam, scit quidem id quod est causa illius, non tamen causam illius. Nec obstat quod ex eo sequeretur quod mulier, rusticus,& alij qui probabiliter pœnas legum ignorant, in nulla earum inciderent, respoderi enim potest negando quidem sequelam, quoad pœnam ordinariam, & mediocrem proportionatã delicto secundum naturam eius statutam, vel prudentia cõmuni imponendam, quam quilibet discretus paulo plus minus præuidere potest, saltem hallucinando per legem naturalem dictãtem delicta mediocriter puniẽda, l. Ita vulneratus, ff. ad l. Aquil. concedendo vero sequelam quoad pœnam extraordinariam, exorbitantem & auctam

vltra naturam suam nude consideratam propter frequentiam vel alias circunstantias, personæ, temporis, loci, &c. Ea ratione diuersitatis quod quicunque scit, vel scire debet aliquid esse malum, scit vel debet scire id esse puniendum, iuxta naturam eius, & ita non solum consentit in eo quod est causa eius, sed etiam in eo quod scit vel debet scire esse causam eius, secus tamen est de pœna exorbitanti aucta, & addita vltra naturam eius, ob frequentiam & alias circunstantias, quia nec scit, nec scire debet illud malum esse causam illarum, cuius generis est excommunicatio, & eo magis quo sola ratio naturalis quæ docet pœnam debitam malo non pertingit ad illam sine lumine fidei, quæ est ratio germana c. 2. de cōst. lib. 6. Per quam extenditur ad quascunque alias pœnas exorbitātes, sola natura delicti considerata. Per eundem rationem idem censeo cum Syl. verb. ignorantia. §. 8. De excommunicatione lata per legem communem Pont. Max. vt probo in Comment. ca. Fraternitas, 11. q. 1. cum multis eruditis Curiæ, putantibus multas Extrauagantes cum censuris grauissimis latas super criminibus damnatis, quarum notitia nunquam transiit Pyrenæum, nec Alpes, non excommunicasse Hispanos eas penitus ignorantes. Nam & percutiens clericum, aut patrem, aut dominum, & interpellans monialem, vel Virginē ignorans probabiliter eorum qualitates, quas sciens id non fecisset, non incurrit pœnas extraordinarias pro illis additas, cap. Si vero. 2. de sent. excom. & l. si quis ignorans. ff. locat. quia etsi sciat esse malum id quod facit, nescit tamen, nec scire debet, tantam pœnam pro illo malo impositam & magis peccat, qui frangit legem grauissimis, & extraordinariis pœnis munitam, ignorando eas probabiliter, quam sciendo, sicut magis contemnit, & peccat qui ingreditur hortum alto pariete cinctum, causa furandi, quam qui leui cespite septum.

XV. Quod nullus præter Papam sine eius commissione speciali, potest absoluere ab hæresi, & censura ei annexa, etiam occultissima, quia Papa eam sibi reseruat in Bulla Cœnæ, quamuis concil. Trident. c. 6. sess. 24. de Refor. concedit Episcopo vt per semetipsum in suo Episcopatu possit absoluere subditos suos ab occulta hæresi. Quamuis item possit contendi quod non sit derogatum quoad hoc illi per bullam Cœnæ, quia S. D. N. Greg. XIII. & Pius V. adeo id expresse declararunt, vt etiam summo Pœnitentiario negauerint illam facultatem nisi cum certis modificationibus, sine quibus nec hic absoluit, sine maxima causa, nec ille dum vixit absoluebat, etiam eum illa.

illa. Per quod & argu. c. fi. de offi. Vic. lib. 6. & c. In generali, de Reg. iur. eod. lib. moueor ad credendum, quod nec virtute Iubileorum, nec bullarum Cruciatarū in quibus non datur specialis facultas absoluendi ab hæresi, potest quis absolui ab ea, licet expresse detur facultas absoluendi à casibus bullæ Cœnæ arg. c. Frater noster, 16. q. 1. iuncto dicto S. Ant. 3. p. titu. 24. c. 77. §. 1. f. quod facultas generalis absoluendi ab excom. non includit absolutionem illius, quæ specialiter non fuisset concessa.

XVI. Quod cōfessarius eo quod sit munitus facultates dispensandi super voto, non potest dispensare super iuramento etiam eiusdem materiæ. Tum quia iuramentum videtur continere duo vincula, promissionis, & iuramenti, quæ sunt fortiora vno c. 1. de Treug. & pac. qua ratione Tho. sec. 2. q. 89. ar. 8. ait votū iuratum, esse firmius non iurato. Tum quia secundum eundem alia ratione ligat iuramētum, quam votum. Iuramentum enim ligat quia est sacræ rei attestatio, ratione reuerentiæ, qua quis debet implere quod per nomen eius promittit. Votum vero ratione fidelitatis, qua quis debet implere quod Deo promisit. Tum quia secundum omnes, votum vt votum, non est iuramentum, nec contra, nam diuersitas nominum, definitionum, & titulorum, de iureiur. in 2. Decretal. & de voto in 3. & rationum obligandi supra dictarum concludit esse diuersæ speciei iuramentum, & votum, & facultas dispensandi super vna specie, non extenditur ad aliam arg. c. cui de non sacerdotali, de præb. lib. 6. quatenus probat, virtute mandati, vel priuilegij de conferendo beneficio valoris maioris, non posse conferri beneficium minoris. Tum quod Abbates habentes potestatem absoluendi à sententia canonis, Si quis suadente, iuxta cap. Cum illorum de senten. excom. non possunt absoluere à multis aliis excommunicationibus minoris authoritatis iuxta Fede. consil. 14. Monachus Perusinus, quia exorbitantia à iure communi non sunt extendenda de alio ad aliud Reg. Quæ à iure lib. 6. 273

Hoc ipso die quo hæc excudebātur puta pridie Idus Octo. Anno 1573. quo sui sacræ Pœnitentiariæ Prætorij primum habuit conuentum Illustrissimus & Reuerendissimus Card. Stanislaus Hosius postea quam fuit in summum Pœnitentiarium à S. D. N. designatus, magna cum laude, & gloria vtriusque, vtpote gratis & absens, nilque minus, præuidens, ob solam eandemque celeberrimam pietatis, integritatis, & eruditionis famam, qua non solum vrbi, sed orbi toti Christiano etiam ante purpurā fuit notissimus, tactum fuit, an qui probabiliter ante 20. annos vouerat ingredi religionē fratrū minorū

Conuentualiũ, qui postea à fel.re. Pio V. in tota Hispania abrogatus fuit, teneatur quærere extra illam vbi nõ est abrogatũ monasterium in quo recipiatur? Et videtur nõ teneri. Tum per dicta sup. c. 11. nu. 48. Tum quod actus agentiũ non operantur vltra fines eorum l. Non omnis, ff. de reb. cred. Et orator non intenderat intrare extra Hispaniam.

Eodem die rogatus de potestate absoluendi ad cautelã confessari, electi, per confessionalia Iubilea, & alias Bullas Apost. dico tumultuarie primo, quod absolutio excõ. simplex est absolutio integra excom. quæ scitur esse lata, & valida. Absolutio vero ad cautelam est quæ nõ est talis: & ita est triplex, dimidiata, quæ ad certum tempus, vel actũ fit, & integra, eius quæ dubitatur esse lata, & eius quæ scitur esse lata, sed dubitatur an valeat. Quæ colliguntur ex c. solet, de sent. exc. lib. 6. & scribentibus ibi, præsertim Inn. & c. Veniẽs, in 2. iuncta gl. vlt. & Io. And. & Pan. super ea, & aliis alibi 2. quod nõ potest dare primã harũ, & ita non potest absoluere cũ reincidentia, quia illa nõ est integra, & eã dare, esset fere absoluere pure, & excõmunicare sub conditione, ad quod faciendum nulla est illi potestas, nec ad certum tempus, vel actum, quia id effectu absoluere cum reincidentia. Tertio quod potest dare secundã quam passim dant cõfessarij, cõfessis ignorantibus se esse excõmunicatos per verba illa, Si teneris vinculo excommunicationis, &c. Per quã absoluitur ab ea vel eis in quas potestas eius extenditur, modo præmiserit satisfactionẽ, vel aliud quod Bulla requirat, vel certe eo sit animo, quod faceret illud, si meminisset se esse excommunicatũ, & faciet cum primum meminerit. Tum quia attenta sua ignorantia, satis videtur facere quod potest, & faciẽti quod potest, nõ est neganda absolutio. Tũ quia passim ita absoluunt confessarij laudati ob hoc ab eruditis, vt etiã prædictum est. Quarto quod non potest dare tertiã sine præuia satisfactione, si confessus agnoscit esse verã offensam ob quã est excommunicatus, quia quum offensa est manifesta, non potest dari illa etiã cum cautela sufficiẽti sine præuia satisfactione, d. c. Solet. Potest autẽ dare, si dicat se non offendisse, sed si dicat se dubitare de offensa, videtur quod non possit, quia cõmissa simpliciter absolutione, non censetur commissa absolutio ad cautelam iux. gl. sing. c. Capitulum de rescrip. quamuis semper tenuerim & teneã, quod delegatus cui cõmissa est causa, potest partes absoluere ad cautelã, cũ Aret. in d. c. De testibus, de testib. col. 3. recepto frequenter à Decio, & nobis contra gl. communiter recep. in d. c. Solet, quia glo. loquitur de commissione absolutionis, & de

& decisio Aret. & vsus loquitur de cõmissione causæ, quæ sine absolutione partium ad cautelam non satis commode posset tractari. Quinto quod cõfessarius cui cõmittit Sacra Pœnitentiaria, vel alius superior, vt absoluat latorẽ ad cautelam in foro conscientiæ tantum, non tenetur seruare formã d. c. Solet, quia illi foro non congruit citatio partis, quam illa requirit, secundum Inn. recep. in d. c. Solet, sed satis est q; constet ei per confessionẽ partis, preces veritate niti. Sexto quod confessarius cui simpliciter, vt simplici confessario cõmittitur absolutio ad cautelam in vtroq; foro, debet antea accipere cautionem sufficientem iux. d. c. Solet, licet non debeat citare partẽ, nec audire excipientẽ de manifestã offensa, saluo, si aliquid amplius vel minus faciendum ei præcipiatur, quia vno onere sublato, nõ censetur sublatum aliorum c. Ex tuarum, de aut. & vsu pall. & ita cum absolutio ad cautelam requirat citationem, & sufficientẽ cautionem, etiamsi dubia sit offensa per d. ca. Soler, licet onus citandi tanquam incongruum foro pœnitentiæ tollatur, satisfactio tamẽ, vel cautio sufficiens quæ etiã illi foro cõgruit, non videtur tolli, adeo vt putem, quod si excõicatus agnosceret offensam esse verã, deberet eum cogere ad prius satisfaciẽdum. Dixi (in vtroq; foro) quia si committeretur quoad forum conscientiæ tantum, putarẽ sufficere seruare propositum firmũ satisfaciendi debito vel offenso si apparuerit eam valere, quum quoad illud cor magis respiciatur, quã manus, c. Si quid inuenisti. 14. quæstio. 5. Dixi (nisi plus vel minus præcipiatur) quia si præciperetur, vt sine vlla cautione, vel cum sola iuratoria, vel satisfacto dimidio, vel toto absolueret, id esset seruandum ca. Cum dilecta, cum notat. ibi à Fely. de rescript. Septimo, quod confessarius cui committitur absolutio specialis alicuius ad cautelam in vtroque foro, deberet absoluere coram notario, & testibus, vel saltem testibus vt absolutus posset probare aliis suam absolutionem, quæ non præsumitur, nisi probetur capit. Sicut nobis. de senten. excommun. & gloss. cap. Proposuisti. de cler. excommuni. nume. 8. quod excommunicato, denuntiato, & absoluto, à confessario, siue simpliciter, siue ad cautelã quoad forum conscientiæ tantum, non tenentur communicare alij præsertim publice, neque possunt nisi probabiliter illud credentes, quia limitata causa, limitatum producit effectum, l. in agris, ff. de acquiren. rerum domi. nec absoluto quoad vtrumque forum, nisi legitime id ostendatur, vel probabiliter credatur, per d. cap. Sicut nobis, & per dictam gloss. dicto capit. Proposuisti.

De Conscientia & Scientia.

Scientia, fides, opinio, dubium, & scrupulus quid, vt differunt, & conueniunt nu. 273. & seq.

Conscientia quid, quotuplex, ad quid obligat, scrupulose quam mala, nascitur ex sex causis. nu. 265. & curatur. 10. medicinis. à nu. 279.

Dubiu in rebus pars tutior an necessario eligenda nu. 278. & 283.

Legu rigor temperatur per æquitatem quinque modis. nu. 282.

Intellectus illius dicti. Bona mentis est culpam timere, vbi nõ est. n. 284.

278 Dico primo quod scientia, fides, opinio, dubitatio, scrupulus, & conscientia, in quibusdã conueniunt, in quibusdã differunt, vt resolutius aliis tradimus in c. si quis autem, de pœni. dist. 7. à nu. 9. Quorum summa est, quod scientia est cognitio visiua rei, gl. sing. in l. 2. §. antepe. ff. de aqua plu. arc. tam intellectus quam sensus, vt prælud. 2. & 3. dictum est. Fides est cognitio, qua firmiter ita esse iudicamus, id quod non videmus, c. in domo, de pœnit. dist. 4. iuncta gl. 7. quæ citat illud Gregorij, fides non habet meritum, vbi ratio humana præbet experimẽtum. Opinio est cognitio qua iudicamus aliquid, quod nõ videmus, nec firmiter credimus ita esse cum formidine ne contrarium sit verum, facit gl. d. §. antepe. & gl. in l. si duo. §. pen. ff. vti possidet. Dubitatio est cognitio duarum rerum contrariarum neutram earum iudicando veram, gl. recept. l. de statu. ff. de testa. & gl. rub. ff. de iur. & fact. igno. quę dubitationem appellauit titubationem. Scrupulus est cognitio argumenti apparentis contra prædicta. Ex quibus infertur, hæc quinq; conuenire in hoc quod sunt cognitiones & actus potentiæ cognitiuæ, & non appetitiuæ, vt ex verbo cognitio, apparet, & quod differunt in eo quod scientia est firma & euidens cognitio. Fides firma non tamen euidens sed obscura. c. firmiter, de summ. Trini. Opinio autem nec euidens nec firma, quamuis sit iudicatiua. Dubitatio vero nec euidens nec firma, nec iudicatiua. Scrupulus autem est solum quoddam argumentum cõtra aliquam prædictarum. Et quod 4. prima sunt contraria quæ non possunt simul inesse vni & eidem personæ eodem respectu. Scrupulus autem cum qualibet aliarũ 4. esse potest. Conscientia vero vt dixit S. Tho. 1. part. q. 79. art. 13. non est potentia, nec proprie habitus animæ, sed actus eius iudicatiuus, interdũ testificans quod illud fecimus, vel nõ fecimus iuxta illud Ecclesiasti. 7. Scit conscientia tua te crebro maledixisse aliis, &c. interdum accusans vel excusans dictando aliquid bene vel male factum

factum esse, iuxta illud Augu. Senti de Augustino quicquid libet, sola me in oculis Dei conscientia non accuset. c. senti. 11. q. 3. & interdum dirigens dictando aliquid faciendũ vel non faciendum esse c. per tuas. 2. de Symo. & ita hic accipitur definiri; potest esse scientia, fides, opinio, aut dubitatio, de aliqua re facienda vel non facienda secũdum Com. in locis proxime citatis, & est duplex. Vera quæ vere iudicat aliquid esse, vel nõ esse faciendum, & Erronea, quæ falsè iudicat esse vel non esse faciendum d. c. per tuas. c. Inquisitioni, de sen. exc. Est & aliter triplex. Certa quæ pro certo iudicat. Dubia quæ nullatenus iudicat, & Scrupulosa quæ contra id quod iudicat habet argumenta. Porro, quælibet conscientia certa ligat eam habentem. Quantum autem quælibet harũ obliget, dictum est prælud. 9. à nu. 9. Quibus addo, non semper esse necessarium partẽ tutiorem eligere, quia satis est quoad præcepti implementũ tutam eligere, vt late in d. c. si quis autem à nu. 34. probauimus, etiam in his quæ ad fidem & mores pertinent, in aliis enim nec de consilio quis tenetur eligere tutiorem, vt ibidem probatur.

280 II. Quod conscientia nimis scrupulosa nascitur ex vitio naturali vel acquisito non perstandi firme in cõstitutis, quæ gignit inconstantiam, augmentum peccatorum, animi paruitatem, nebulas intellectus, inquietudinem mentis, accidiam, pusillanimitatem & id genus alia mala.

III. Quod huius vitij causæ secũdũ Ant. 1. par. ti. 3. c. 10. §. 10. sunt cõplexio timida, melãcholia & mania, dẽmõ trãquillitatis osor, vigiliæ, ieiunia immodica, & conuersatio eũ scrupulosis.

282 IIII. Quod 10. sunt huius ægritudinis medicinæ secũdum Ant. 1. par. tit. 3. c. 10. §. 10. 1. Deus per suã gratiam intus habitãs, & foris benigne assistens. 2. pharmacum cõtra melancholiam, maniam, & alios malos humores, iudicium debilitãtes. 3. auersio cogitatus à re scrupulosa. 4. submissio sui aliorum iudicio. 5. contrauentio scrupulorũ. 6. vsus Epicheiæ siue æquitatis circa leges, de qua Tho. 2. 2. q. 120. persuadendo sibi non peccare qui implet legem secundum mentem authoris, licet verba offendat Tho. ibid. art. 1. neq; qui eam in sensu benigniore seruat, quãuis in duriore violet l. Benignius, & l. seq. ff. de leg. neque qui eã non seruat vbi, & quando, est impossibile, vel valde difficile, Anto. vbi supra. col. 6. neque qui eã non seruat vt prosulto non habeatur, nec qui in rebus dubiis, secundum cõmunem bonorum vsum seruat arg. § leges. 4. dist. & l. minime. ff. de leg. 7. Rectus intellectus illius vulgati, tutior pars est eligenda in dubio c. Ad audientiam, de homic. c. si quis autẽ. de

pœni.dist.7.nempe quod procedit tantum in proprie dubio, quale non est cum sufficienti authoritate aut ratione altera pars creditur,neq; cũ ex multis opinionibus vna pro vera eligitur.8.rectus intellectus illius c.Ad eius 5.dist.Bonarum mentium est etiam culpas agnoscere,vbi culpa non est,puta bonũ esse generaliter se culpatũ agnoscere,licet nõ præminerit specialiter culpã iuxta glo.d.c.Ad eius.Aut quod aptius 2.par.de nat.& qual.cõsci.alphab.2.visum fuit Gerson.esse signũ animę in bonũ propẽsæ,timere ne sit culpa & non est tale,quanquã hoc non est bonitas,imo scientiæ,aut probi iudicij defectus.

285

De opinione deligenda & duabus postremis conscientiæ animis scrupulosæ medicinis.

Opinio quæ deligenda latè, & resolute.nu.286.

Dubius deponat dubium,antequã iudicet,consulat,aut aperiatur.n.287.

Scrupulos mitigat sibi parum, & multum Christo fidere, & eum talem imaginari,nu.290.

Deus,vt Deus,nullius figuræ, vt homo, gratiosissimæ & benignissimæ nume.291.

286 V.Quod 9.medicina est electio vnius ex variis opinionibus cum quiete in ea quæ fit secundũ Matth.Mathes.lib.de electorior.opi.1.vol.tract.& alios alibi eligendo primo consuetudine receptam l.Minime. cum glo.ff.de leg.& c.Cum dilectus. de consue.nisi sit contra legem naturalem vel diuinam certã, contra quam cõsuetudo nihil potest c.Mala.& c.frustra.8.dist. Dixi(certam)quia dubiam interpretari potest consuetudo,& eius interpretatio seruanda est iuxta Panor.in c.1.de Iudic. cessante consuetudine eligendo eam quæ nititur alicui textui, cui contraria licet sit cõmunis nequit apte respondere,etiamsi quæstio principalis sit vnius iuris, & textus alterius per citata à Philip.Franco in prin.c.Si pater, de Testam.lib.6.3.eligendo eam quæ nititur aliquo argu.cui apte responderi non potest d.c.capellanus.4.cessantibus his eligendo communẽ si scitur esse talis arg.c.prudentiam,de offi.deleg.c.de quibus,10.dist. 5.cessante communi eligendo eam quæ plurib⁹ fundamentis & rationibus nititur quãuis satis apte dissolui queant.Quia cæteris paribus funiculus dupler,aut triplex difficilius rumpitur. Eccles.4.c.1.de Treug. & pac.6.cessantibus prædictis,eam quæ benignior aut fauorabilior fuerit l.semper in dubiis.ff.de reg.
287 iur.Qualis est quæ iuramento fauet arg.c.Quamuis, de pact. lib.6.& c.Cum cõtingat,de iureiur.Et quæ matrimonio,dotis, testamento,aut libertati l.Quoties dubia.ff.de reg.iur.c.fi.de re iud.

re iud.aut aliis piis & religiosis rebus,l.sunt personæ.ff.de relig.& sumpt.fun.aut pupillo,viduæ,peregrino,aut alteri personæ miserabili arg.totius dist.85.Qualis etiã quæ priuato conuenta fiscum fauet.l.Non puto.ff.de iure fisc.secundum Mathesil. to.21.cum fiscus in delicto priuati fundatur, alias secus l.2.C. de iur.fis.lib.10.vt recte Decius declarauit in l.In ambiguis prodote.ff.de regu.iur.alias secus.Qualis etiam est quæ valorem actus defendit,siue actus de cuius fauore agitur,sit vltima voluntas l.Quoties.ff.de reb.dub.siue contractus.l.Quoties.ff.de verb.signi.siue libellus,litis contestatio,sententia, aut quilibet actus iudicialis,rescriptũ aut priuilegiũ Matth.in d.tract.col. 4.quia præsumptio pro actus valore,præponderat aliis.l.in cõmendã,quã ad hoc ibi ponderat Dec.nu.6.de reg.iu.quamuis valor actus in actoris fauorem & damnũ Rei redũdet arg. inter pares.ff.de re iud.7.prædictis deficientibus illã quæ Reo fauet arg.c.Cum sunt iura partium.de reg.iur.lib.6.& l.fauorabiliores.ff.eo.8.si nullo modo prædictorum alia opinio aliã superat, illam quam affirmant doctores authoritate & scientia in materia de qua agitur præstantiores arg.l.septimo mense. ff.de statu ho.& eorum quæ per eam ait Dec.in c.Proposuisti. nu.n.de prob.& ita quã tenent Theologi,si quæstio est theologa & quam Canonistæ si Pontificia,& quam Legistæ si ciuilis arg.d.c.Proposuisti,cum not.per Pan.& alios.

VI.Quod 4.nobis videntur addenda omnibus qui hac de re tractarunt quo ad forum cõscientiæ.Primum, quod Iudex, consultor aut agens qui in re dubia iudicaturus,cõsulturus,aut facturus est aliquid,antequã id faciat debet vt non peccet excutere ex animo illã dubietatem, & credere aut certe opinari opinionem dicto modo electã esse veram, & secundum eã deinde in eo casu iudicare,quia si priusquã id faceret,& dubius iudicaret,cõsuleret,aut faceret,peccaret contraueniendo conscientiæ dubiæ per dicta sup.nu.277. Alterum est & in vtroq; foro vnus & idem de vna & eadẽ re potest,& debet credere aliquid esse verum quoad vnum effectum propter vim alicuius rationis,& contrarium quoad alterũ propter vim alterius arg. l.Dominus.de sec.nup.& c.Inquisitioni,de sen.exc.& multorũ quæ pro eius vera concordia adduximus in d.c.si quis à num. 82.Per quæ probatur vnam & eandẽ mulierẽ posse & debere credere suum maritũ esse illum cui cohabitat,quo reddat debitum,& contrarium ad effectum exigendi.3.quod quãuis in foro contentioso regulariter prædicta obseruari debeant,in foro tamen conscientiæ ad effectum nõ peccandi sufficit eligere

pro vera eius opinionem quem merito censemus esse virum
289 idonea ad id scientia & conscientia præditum iuxta dicta nu.
282.4.quod non videtur vna opinio appellanda communis ad
effectum præiudicandi alteri eo solo quod plures eam sequã-
tur tanquã oues aliæ alias quæ præcedunt sine iudicio sequen
tes:communiorem enim ad hoc existimarem illam quam sex
vel septem Authores classici rem ex professo tractantes assere-
rent,quam probatam à 50.sola fere authoritate priorũ ductis.
Quin & arbitror vtramque ad hoc posse dici communẽ,quan-
do vtraque habet 8.vel 10.assertores graues,& cum iudicio ex
deligentes Quo fit vt non sit multũ laudanda diligentia quo-
rundam recentiorum inquirentium vtram teneant plures:do-
ctrina enim præfata Ioan.And.in cap.1.de consti.de sequenda
communi, intelligenda videtur eum pauci respectu aliorum
teneant contrariam.

290 VII.Quod 10.scrupulosi medicina colligitur,considerãdo
primo,quod opinio quæ videtur esse S.Aug.& aliorum anti-
quorum quos sequitur Greg.Arimin.2.lib.sent.distin.21.& in
quam inclinat Tho.1.2.q.109.arti.6.& S.Bonauent.d.dist.28.
quamque munit ibi Maior 24.argumentis, tenet neminem
posse solo libero arbitrio,& cõcursu Dei generali, sine auxilio
eius speciali etiam moraliter bene operari. Et quod licet con-
trariam teneat Guil.Ocham.d.distin.28.& videatur receptior
apud recentiores,licet item,nostra sententia,ei sit locus in ope
ribus bonis,quæ suapte natura,& ex propinquo,ad solos virtũ
tum moraliũ fines attingẽdos ratione naturali duce dirigũtur.
Qualia sunt secũdum rationem naturalem,honeste viuere,al-
terum non lædere,ius suum cuiq; tribuere.Quale,quid liceat,
quid deceat,quidve expediat,iuxta naturalem captũ præuide-
re,necessario tamen tenenda est antiquiorũ sententia in actu
bus moraliter bonis, quæ ex propinquo spectant ad iustifica-
tionem:qualia sunt credere,sperare,diligere,pœnitere, qualia
percipere cœlestia,conténere terrena,horrere inferna,& id ge-
nus alia arg.in directo sensu can.3.sess.6.Cõcil.Trident. *Si quis*
fuerit dixerit sine præueniente Spiritus S.inspiratione atque eius adiutorio
hominem credere, sperare aut pœnitere posse sicut oportet, vt ei iustifica-
tionis gratia conferatur anathema sit. Licet à sensu contrario satis
etiam probet opinionem recentiorum quoad alios actus mo-
raliter bonos. Secundo considerando quod bona pars scrupu-
lorum nascitur ex eo quod quis nimia confidentia suarum vi-
rium, & quasi putans se posse solis illis bene pœnitere, con-
fiteri, communicare, bene precari,& alia id genus operari, &

videns ea non tam recte,ac vellet facere, pluries iterat ea non
implorato vt deberet à Deo auxilio diuino, & postrema facit
imperfectius quam prima,& ita nunquam sibi plene satisfacit,
& turbatur tristitia,& timore errorum,& errandorum correp-
tus. Huiusmodi ergo scrupulosi medicina fuerit considerare
paruitatem & infirmitatem suam,& omnium communem, ob
quam vix quis potest etiam moraliter tantum bene agere sine
gratia gratum faciente vel auxilio speciali Dei,& ita reputare
sua opera qua parte sua sunt,non posse fieri perfecte vt sint
digna tanta maiestate,& ita diffidere sibi & fidere infinitæ bo-
nitati eius qui pronior est ad miserendum quam vlciscendum.
Et quod vt est austerus in eos qui nimium sibi fidentes,& sine
illo ei seruire posse putantes,& ita parum de ipsius auxilio cu-
rantes omnia perfecte suis viribus facere arbitrantur,& nõ fa-
ciunt.Ita est clementissimus erga eos qui memores suæ imbe-
cillitatis, & eius auxilij necessitatis, sine quo ei placere non
possunt illi se totos subiiciunt,& pro naturalibus sui liberi ar-
bitrij viriculis, ac pro auxilio ab eo superaddito, bona fide
obseruantiæ legũ eius & ecclesiæ suæ student, sperantes eum
boni æquique consulturum eam quæ mediocris fuerit, etiam
si non sit exacta.Qui enim hæc pio animo secũ voluerit, con-
tentus erit quod vel mediocriter obligationi suæ satisfecerit,
& gratias aget Deo quod ad id ita sua diuina bonitate eũ iu-
uerit,desiderans,speransque fore,vt in dies maiore ope actus,
melius id faciet,scrupulos abiget,animũque serenabit.Et quia 291
Deus vt Deus,nullam figuram, & ita neque vultum seuerum,
neque gratiosum nisi metaphoricos habet.Quippe qui longe,
imo infinite simplicior est quam anima & Angelus,plurimum
scrupuloso conducet imaginari vultum illum speciosissimum,
& benignissimum, Reuerendissimæ & benedictissimæ huma-
nitatis D. N. Iesv Christi, qualem Sancti contemplar-
tur eum, cum olim doceret,concionaretur, & conuersaretur,
exhibere solitum,nempe serenum, subhylarem,in sui amorem
sapientem,consolantem,& lætificantem imo & promittentem
se à nobis fragilibus & humilibus nostræ paruitati parum fi-
dentibus, eiusque magnificentiæ plurimum confidentibus &
bona fide sibi seruientibus, non exacturum adeo seueram ra-
tionem, qua nos condemnet,sed adeo benevolam, qua nos
seruet. Amen.

Quoniam vero ca.22.nu.5.promisimus inserere hic tenorem
Bullæ Fœl.recep.Pij V. & moderationis de quibus in subiecta
Greg.xiij.Bulla,illius summam earum loco subiicimus.

GREGOR. EPISCO. SERVVS SERVORVM Dei, ad perpetuam rei memoriam.

IN tanta negotiorum mole, qua Romani Pontif. assidue premitur, vix vitari potest, ne aliqua interdum exiliant, quibus postea recognitis necesse est moderationis remedium adhibere. Cum itaq; alias fæ. re. Pius P. P. V. prædecessor noster auditis grauaminibus, quæ Fratrib. ordinum Mendicantium ab Ordinariis locorum & parochialium ecclesiarum Rectoribus multis modis inferri dicebantur, super sacris concionibus & lectionibus habendis, confessionibus audiendis, pœnitentiis iniungendis, Fratribus ad ordines promouendis, celebratione Missarum, cura animarum, sacramentorum ministratione, sepulturis, quarta funeralium, legatis, donationibus, eleemosynis, collectionibus, aliisque huiusmodi iuribus, necnon decimis, & diuersis oneribus, ac etiam super statu, & regimine sanctimonialium ipsis fratribus subiectarum, formatione processuum, censurarum publicatione, processionibus, præcedentia, locorum acquisitione, certisque aliis rebus tunc expressis, multa per quasdã suas literas pro dictis fratribus non modo statuerit, sed & quæ iam in Concilio Tridentino decreta fuerant ad hæc pertinẽtia declarauerit: multaq; præterea priuilegia eisdem XVII. Kal. Iunij, Pontificatus

tificatus sui anno secundo, & deinde, illa diuersis ordinibus, &c. cõcesserit. Postea, de Vicariis perpetuis ecclesiarũ quæ illis sunt vnitæ &c. decreuerit: Demũ animaduerso quod illa multas lites &c. inter eos & ordinarios concitauerant, primum illa restrinxerit: Deinde plenius prouidens priores literas moderatus fuit, & alias instar earũ cõcessas reuocauit, lites ad se aduocando. Postremo circa Confessariorũ regulariũ approbationem aliqua declarauerit: Nos hac varietate cognita, & infrà. Statuimus, de prædictis, & aliis omnibus literis, & constitutionibus, quæ ab eodem predecessore eisdem de rebus pro quorũcunque regularium, etiã mendicantium ordinibus, & Congregationib. quomodolibet emanarunt, ac omnibus, & quibuscunque in eis contentis, eam deinceps dispositionem atque decisionẽ pro subiecta materia futuram esse, quæ siue ex iure veteri, siue ex sacris dicti Concil. decretis, siue alias legitime ante dictarum literarum, & constitutionum editionẽ erat, etsi ipsæ non emanassent, futura fuisset, ad quam dispositionẽ & decisionẽ, suumque pristinum statũ, illa omnia reducimus. Quinetiã abrogamus omnia irritantia, & alia decreta, & quæcũque alia nostris statuto, ordinationi, & reductioni aduersantia. Decernentes illa pro infectis haberi. Ac omnes lites, coram quibusuis iudicibus &c. motas, necdum decisas & iam decisas, si modo tractum habeant successiuum, & futura dubia quandocunque orientur, ad nos referenda esse, Necnon irritum &c. Dat. Rom. &c. Pontif. nostri anno primo.

INDEX

INDEX COPIOSISSIMVS EORVM QVAE IN HOCCE MANVALI CONTINENTVR.

A

ABsoluēdus quando, qui ex manuductione fœminæ nobilis peccauit, absq; proposito ab ea abstinendi, nu.5.M.c.3.

Absolvendi qui clysteribus fundendis, vel curādis membris secretioribus marium aut fœminarum peccarunt, sine proposito ab ea re abstinendi nu.5.M.ibidem

Absolvendæ quæ familiares peccantes cum cognatis & heris.nu.1.c.3.

Absoluēdos non esse aulicos, nō proponentes nō assistere Reginarum mensis lasciue cum Domicellis colloquendo nu.5.K.ibidem

Absoluēdos non esse eos, qui non proponunt abstinere se à conuenticulis diurnis, vel nocturnis lasciue habendis nu.5.K.ibidem

Absoluendus nō est sacramentaliter infirmus qui verbis vel nutibus nō fuerit absoluenti confessus aliqua peccata, licet antequā obmutesceret vel iudicium amitteret, vocauerit eum quantam libet voluntatem confitendi cum signis cōtritionis ostenderit alij quam absoluturo, c.27.nu.269

Absoluere quis potest à suspensione lata à iure vel ab homine nu.16.c.27.

Absoluendus quando quis, licet peccandi occasionē non vitet nu.5.F.c.3

Absoluere ab omnibus etiā reseruatis in articulo mortis, quilibet presbyter potest, n. 26.sine pœnitentia exteriori consulendo hoc nume.31.ad petenda alia sacramenta inducendo nu.34.c.26

Absoluere ab excommunicatione in articulo mortis, etiam non confessum, modo signa contritionis præcedāt, potest omnis sacerdos, c.24 num.271

Absoluere ab hæresi & censura ei adnexa, etiam occultissima, nullus potest præter Papam sine eius commissione speciali.c.17.nu.272

Absolui vel communicari, an debeat proximus morti, vel alius loquela priuatus, n.28. & 29.ibidem

Absolutio cēsuræ bullę Papæ reseruata, non continetur etiam in sua generali nu. 72. cap.27

Absolutio peccatorū detur in hac forma, quamuis ad substantiam eius minus sufficit nu 11.c.26

Absolutio cōditionalis nō detur nu.12.& data à peccatis, censuris & irregularitatibus, ab eo qui pœnitentem poterat absoluere, ab omnibus quas incurrisset, etiam oblita includit.&c.nu.13.& cum datur ab eo qui nō poterat, quid fiet, & an absenti dari possit nu.15.ibidem

Absolutio sacerdotis regulariter valet, etiā si sit iniusta, si in ea non sit defectus aliquis substantialis nu.1.c.9

Absolutio à peccatis quę confertur excōicato communiter valet &c.nu.3.c.9

Absolutio iniusta excōmunicationis valida est, & an peccet, qui vult recipere absolutionem à peccatis, priusquā ab excommunicatione. nu. 4.ibidem

Absolutio impensa à confessario non habēte iurisdictionē nihil valet, nu.5. Quæ autem confertur ab illo, qui habet potestatem absolvendi à quibusdam peccatis, non autem ab aliis, valida est quantum ad aliqua, non autem quantum ad alia, & quid tunc sit agendum, nu.6. ibidem

Absolutionem sacramētalem, qui dixerit non esse actū iudicialem vel eam quæ fit ico esse validam, vel eam, quę cōfertur ab existenti in peccato mortali non valere, vel non esse necessariam confessionem ad recipiendam ablutionem est hæreticus, nu. 7.c.4

Absolutio male absoluentis à censura bullę, cui non reseruata, nu.74.c.27

Absolutio per bullam, quam formam requirat, & an extra confessionem detur num. 31. cap.26

Absolutio à censuris quid pro sit mortuo, nu.32.ibidem

Absolutio excōicationis præcedat peccatorū absolutionem, ante illam faciat hoc, & hoc, nu.7.8.& 9.c.26

Absolutio excommunicationis à quo delegatur nu. 44. & 45. vide alia verbo excommunicatio.c.27

Absolutio simplex excommunicationis, & absolutio ad cautelam quid, & quotuplex, c.27.n.272.cum multis eadem absolutiones cōcernentibus ibid.

Absoluatur pœnitens ab omni excommunicatione, maiore, & min

& minore sic,nu.10.c.15.
Absolui qui possunt ab Episcopo à canone si quis suadente.17.q. 4. ob enormem percussionem,& qui ob mediocrem,& quod omnes possunt, ob leuem,à nu.87.vsq; ad nu.94.c.17.
Absolutus ob impedimentum, vel à Papa cum onere præsentandi se,faciat hoc num. 64.ibidem
Accidia quid, cur ita,& pigritia dicta, filias quinque parit,nu.124.c.23.
Accusare, qui aut denunciare recusat, quando debet, &c. nu.14.c.14.
Actionis mater obligatio, nu. 26.præl.7
Actor aut accusator,vt peccat mortaliter,mouens,aut prosequens litem iniustam, aut ob malum finem, sententia iniusta vtens,discedens à lite,nu.31.aut falso iurãs, mentiens etiam pro iusta lite, non accusans,iurans non accusare,nu.32.cap.25
Actus nullus pro eodem tẽpore adæquato potest esse bonus simul & malus, etiã diuersa ratione,nu.22.præl.7
Actus bonus,& malus tripliciter,& quid bonus siue ordinatus simpliciter: & quare nullus in indiuiduo indifferens, & quis ordinatus,nu.1. c.23
Actus humanus malus, & peccatum mortale idem, differens à peccato naturali, & artificiali,nu.4.præl.7
Actus humanus & moralis idem,& quid,nu.1.præl.6
Adoratio imaginum,quæ illicita,nu.32.cap.11
Adulter potest nõ credere esse filiũ suũ,quem adultera ei tribuit,& an teneatur restituere damnũ, quod per suũ filium facit,nu.49.c.16
Adulter qui,nu.13.ibidem
Adulterans perdit ipso iure ius exigendi debitum, licite tamen petit, num. 23.c.22
Adulterans perdit ius negandi debitum adulteranti,nu.13. ibidem.
Adulterantis coniunx quando religionem ingredi potest, nu 24.ibidem
Aduocatus, vt mortaliter peccat,necessaria ignorans, aut scienter litem iniustã defendens,nu.28.Aut est in causa, quo aduersarius suã iustam causam perdat, aut ob nimias dilationes, & illicitas subornationes testium, notabiliter illi officiens, &c. aut aduersario secreta suæ partis pandens,aut pauperi non subueniẽs,n.29. Aut stipendium immoderatum,aut ex eo, quod non debet, accipiens, Aut aduersæ parti fauens, aut de suo stipendio sic aut sic conueniens, num. 30.cap.25.
Affinitas quid,& quantum restricta per concilium Trid. num.42.cap.22.
Alciatus Cardinalis laudatus, nu.74.ibidem
Alfonsus Castrensis laudatus, nu.12.cap.17
Alfonsus Aluarez laudatus, nu.189.cap.27
Amandi proximi præceptũ an possit impleri extra statum gratiæ, & quali amore, &c. nu.8.9.& 10.cap.14
Amans insequens amatam, vt peccat,nu.15.c.16
Amari se velle amore mortali mortale,nu.1.c.20
Amat qui firmius,seipsum,vel vxorem suam,maritum,Regẽ,vel quãcunq; aliam creaturam,quam Deum, mortaliter delinquit, non autem qui feruentius,nu.15.cap.2
Amat, quisnam Deum potius propter dona eius,quam propter ipsum,& quisnam omittat ipsum amare cum tenetur,&quando ad id teneatur, nu.16.ibidem
Amat qui aliquam creaturam plusquam animam suam,vel corpus suum plusquam animam proximi,vel plus honorem suum,vel rem,quã suum corpus,&c.nu.23.c.14
Amat,qui seipsum, vel proximum cum offensa mortali Dei,n.24.ibidem
Ambitio quid, num.11. & quæ mortalis,n.15.c.23
Ancilla qua dominus abutitur separetur ab eo,n.21.c.16
Andreas Alciatus ob mirã eruditionem laudatus n.85 c.17.
Amor proximi diuiditur in naturalem,qui subdiuiditur in alios duos,n.6.& in amorem ex charitate, & quisnam sit, nu.7.c.14.
Amor honestus inter virum & vxorem, per quid conseruetur,nu.10.ibidem
Amor sui, huius mundi, horror futuri, qui mortifer, nu. 114.c.23
Amor Dei, debet esse maximus quoad firmitatẽ, sed nõ necessario quoad intentionẽ, & feruorem, nu.9.qui super omnia & obedientialis est virtualis contritio,nu.10.c.1
Anima humana quatenus est rationalis, habet potentiam cognoscendi & volendi: & an illæ sint ipsamet? num.1. prælud.3
Anima,& memoria non differunt re, sicut neque intellectus & ratio,nu.2.ibidem
Anima multo plura potest cognoscere, velle, renuerẽque per vim intellectiuam,quam per sensitiuã, nam & Deum cognoscere potest, num.15. ibidem
Anima rationalis quomodo cognoscit se, suos actus, & Angelos & eorum actus,nu. 14.ibidem
Anima,& Angelus nõ cognoscunt per se ipsos vt Deus, nu.15.ibidem
Anima qua ratione appellatur intellectus, & qua memoria, intellectus agens.intellectus possibilis, & quæ ratio tum superior,tum inferior, nu.4. ibidem

Anima ratione potentiæ appetendi varie appellatur, sicut ratione potentiæ intelligendi, nu. 1. ibidem
Anima non vane, sed in finem insignem creata, nu. 2. præl. 4
Anima rationalis, omnes potentias & vires tam animæ vegetatiuę, quàm sensitiuæ habet, nu. 1. præl. 2
Anima rationalis habet liberũ arbitrium, non autem irrationalis, nu. 9. præl. 1
Anima rationalis distinguitur à potentiis sensitiuis, nu. 4. præl. 2
Anima rationalis habet vim appetitiuam animæ sensitiuæ. nu. 2. ibidem
Animæ sedem esse cor, vt intelligendum, nu. 8. præl. 1
Animam in sanguine habitare, & crescere, vt intelligendum, nu. 9. ibidem
Animã, Deũ & Angelos qui putant corporeos, an peccent, & sint hæretici, nu. 10. ibidẽ
Animæ plusquam corpori indulgendum, sed contra fieri, ad eam tamen plurẽs faciendam, moueat illud Bernardi, & quid illa sit vtiliter diffinitum, nu. 1 ibidem
Animã qui dixere corpoream, aut mortalem hæretici, nu. 1. ibidem
Animam vnam tantum scilicet rationalem esse in homine, contra glo. nu. 1. ibidem
Animam à solo Deo ex nihilo creari, creandóque infundi, infundendóq; creari, numero 3. ibidem
Animam rationalẽ veram formam substantialem corporis esse, nu. 4. ibidem
Anima rationalis quem in finem creata, per quæ media beanda, nu. 4. & 5. ibidem
Animam humanam imaginari paruulis membris distinctam, error, nu. 6. præl. 1
Anima tota in toto corpore, & tota in qualibet parte, sicut Deus in toto orbe, & Corpus Christi in tota hostia & qualibet eius parte, nume. 6. ibidem
Animam rationalem non esse formam essentialem hominis dicere, hæreticum, nu. 7. ibidem
Animæ proximi salus præferenda corporis proprij saluti, nu. 9. c. 24.
Animalia aliena, qui ferit, occidit, vel includit, nu. 110. & 118. c. 17
Apes & examina earum capiens, nu. 118. c. 17
Appellans ad futurum Concilium excommunicatus bulla Cœnę. nu. 58. c. 17
Appellatio ab interlocutoria in quibus causis criminalibus hodie sublata, nu. 15. c. 25
Appetẽdi potentia rationalis diuiditur in cõcupiscibilem, & irascibilem, sicut sensualis, nu. 8. præl. 3
Appetendi siue volendi potentia, seu vis intellectiua, quomodo differt à potentia, & vi appetendi sensitiua, numero 6. præl. 3
Aqua vt benedicenda, & vsui adhibenda tempore interdicti, nu. 174
Arbitrium liberum sufficit ad cadendum, & male agendũ, non autem ad bene, saltem meritorie, operandum, nu. 11. præl. 3
Argumentũ à contrario, quando validum, nu. 71. c. 17
Arma bellica quæ, & sunt offensiua & defensiua, numero 63. c. 17
Ars notoria illicita, & quæ sit illa, nu. 38. c. 11
Articuli qui sint explicite credendi, nu. 18. c. 11
Assassinus quis sit proprie, & quis improprie, nu. 135. c. 17
Assecuratio licita & vtilis, nu. 283. A. c. 17
Assecuratur vt sors & lucrũ in Societate, nu. 254. & 255. c. 17
Assecuratur vt capitale cũ lucro, nu. 254. & 255. ibidem
Astutia quid, & quod duobus ministris vetitur, nu. 77. c. 13
Attentio ad horas sufficiens triplex, & sufficit virtualis, nu. 105. & 2. seq. c. 25
Attritio duplex, & quę sufficit ad absoluendũ pœnitentem & ad peccati remissionem, addita noua quadam consideratione, contra quendam Cardinalem, nu. 37. c. 1
Attritio quæ agnoscitur non esse contritio non sufficit ad Baptisma, nu. 39. c. 1
Attritionem, vt sufficiat ad sumendam Eucharistiam ante confessionem non data copia confessarij, oportet fieri contritionem, vel vt probabiliter putetur esse talis, nu. 43. C. cap. 1
Attritionem, vt sufficiat ad suscipiendum Sacramentũ pœnitentiæ, non oportet fieri antea contritionem, nec putari esse talem: sed sufficit, vt probabiliter putetur esse sufficiens, ad illud recte suscipiendum, & per illud consequendam veniam, num. 43. D. ibidem
Attritio non omnis sufficiens ad absolutionem sacramentalem, illa tamẽ sic, quæ ante illam fit contritio, vel probabiliter creditur esse contritio, vel attritio sufficiẽs ad illam absolutionem suscipiendam, quæ sunt tria diuersa, nu. 43. B. c. 1
Auaritia quid, & quæ contraria est iustitiæ, & charitati, de se mortalis. num. 69. & 72. c. 23
Auaritia dicitur capitale vitiũ, quia has septem habet filias, nu. 75. C. eodem
Augmentum & Auctum exquantur. nu. 61. c. 17
Auaritia in retinendo superflua sine alterius iniuria, quãdo mortalis. nu. 73 c. 23
Auguriis non credendum, nu. 37. c. 11
Author ob nullas occupationes, vel morbos, omisit horas, nisi bis 70. annis quibus recitat, nu. 101. c. 25

Authorum sacrorum & profanorum dicta, de passionibus animæ, vt interpretanda, nu. 5. prælud. 5.

B

BAptismus quid? quotuplex, & quæ illi substantialia, nu. 5. c. 22.

Baptismi errores Tridenti dānati, & eos credens, &c. nu. 6. ibidem

Baptismū ministrās, vel suscipiens in mortali, nu. 6 ibid.

Baptismus, à quocunq; collatus valet, sed peccat qui, &c. nu. 7. c. 22.

Baptismus sine materia, forma, & intētione & concursu earum non valet, nu. 7. ibid.

Baptizās chrismate veteri, vel alienum parochianum, vt peccat, nu. 7. ibidem

Baptizans in necessitate filium suum fornicarium non potest contrahere matrimoniū eum illius matre cap. 22. numero 40

Beatitudo actus est non habitus, non potētia, nu. 6. præl. 4

Beatitudo sine cognitione & amore Dei esse non potest, nu. 7. ibidem

Beatitudo duplex, perfecta & imperfecta, & q; perfectam non facit cognitio Dei confusa, neq; demonstrata fidei, sed intuitiua, nu. 8. ibidem

Beatitudo ab omnibus intēta paucis est nota, nu. 11. præl. 4

Beatitudo creaturæ obiectiua increata, sed essentialis creata, nu. 11. ibidem

Beatitudinem perfectam viribus naturalibus quæri asserere hæreticum, nu. 13. ibid.

Beatitudo humana duplex, nu me 12. ibidem

Beatitudo imperfecta, quæ magis ad perfectam accedat, nu. 13. ibidem

Beatitudo perfecta penitus satiat animam omnibus desideratis, & quæ sint illa, num. 14. ibidem

Beatitudo essentialis, est actus intellectus Thomæ, & actus voluntatis Scoto, numero 5. prælud. 4

Beatitudo & beatitas olim nomina subdita, & quid & quotuplex, nu. 6 ibidem

Beatitudo perfecta securitatē perpetuitatis requirit, nu. 9. & 12. præl. 4

Beatitudo imperfecta quid, nu. 10. ibidem

Beatitudo summa & miseria ei contraria, sunt explicitè credenda, nu. 19. præl. 4.

Beatitudinis & miseriæ perpetuę contemplatio magnum ad pœnitentiam calcar, nu. 1. & 19. præl. 4.

Benedicat quis vestes sacras, stola pro cingulo seruit nu. 84. cap. 25.

Benedictio nubentium quibus danda, & an præmittenda copulæ, nu. 83. c. 22.

Beneficiarius clericus, vt mortaliter peccat per simoniā in beneficio propriam, nu. 111. vel alienam, num. 113. beneficia sine iusto titulo habēs, vexatio

vexationem, vel pensionem male redimēs. nu 114. per simoniam acceptū non restituens, non relinquēs incompatibile, nu. 115. capiens beneficium curatum, aut dignitatem ante 25. annū, non suscipiens presbyterium intra annum post beneficiū curatum obtentū, aut sine proposito sumendi presbyteriū, & quid de dubitante, & accipiente non curatum, nu. 116. & 118. vxore ducta beneficium retinens, sponsalia contrahens, num. 120. damnificans bona Beneficij, numer 124. locans illa vltra triennium, nu. 130. cap. 25.

Beneficiarius vt peccat, nesciens necessaria, & quę sunt illā, non iuuans peste infectum, capiens beneficium in excommunicatione, & irregularitate, & mortali, numero 132. non missans quoties, vbi, & quomodo tenetur, nu. 134. c. 25.

Beneficiarius superflua retinens, vel profanis impendens, peccat mortaliter, num. 74. c. 25

Beneficiarius non perdit fructus ob peccatū regulariter, nisi quū est excōmunicatus, vel non recitat, & tūc cui restituet, & an sibi pauperi retinere possit, nu. 123. c. 25

Beneficiarij regularis impensa, vt facienda, nu. 94. c. 17

Beneficiarij impensę quę prohibendę, nu. 94. c. 17

Beneficiariorū malus elector vel collator, cui restituet, nu. 73. c. 17

Beneficiū ecclesiasticum spirituale, & ideo inuēdibile etiā à Papa, qui tamen potest illud extinguere, diuidere, vnire, & de fructibus varie disponere, aliis & sibi non vendito illo, nu. 108. c. 21

Beneficium quodlibet residētiam requirit, & quæ ab ea excusent. nu. 120. c. 25

Beneficium, aut officium conferens indigno, nu. 96. c. 17

Beneficium vnicum sufficiens habendum, & qua ex causa plura, nu. 125. & 4. seq. c. 25

Beneficium ad retinendū, tam prodest consuetudo quā dispensatio, nu. 128. ibidem

Beneficium ad nullum detur accessus, regressus, mandatum, coadiutoria, & parochialis ecclesia, etiam reseruata per concursum, conferatur, nu. 139. c. 25

Beneficij habendi ætas, curatus prædicet, & profiteatur fidem, quod requirit gradum, & ordinem sacrum, nu. 135. & 136. ibidem

Beneficia incōpatibilia, vel plura quorum vnum sufficit, nō licent, num. 15. cap. 23

Bigama nulla mulier fit, num. 27. c. 16

Bigamia quid, est triplex, & quælibet iuris humani, delebilis à Papa, & similitudinaria etiam ab Episcopis, quæ non contrahitur à laico

contrahente nulliter cũ vidua,nu.195.& 2.seq.c.17
Blasphemia quid? & ꝙ est mẽtalis & vocalis, nu.81.& est contraria confessioni fidei,& non est hæresis,n.82.nec debet absolui sine magna pœnitentia,nu.83.c.12
Blasphemia est iurare sic per creaturas,nu.4.c.12
Blasphemus an sit,qui cantilenas seculares & profanas diuino cultui admiscet, qui in matutinis Natalis Domini obscœnos rythmos alteri occinit, & an simplicitas, siue rusticitas excuset,nume.87.c.12
Blasphemus qui per iocosam, inconsideratã aut turpẽ nominationem,nu.85.c.12
Blasphemi absolutio vt faciẽda,nu.157.c.17
Bona facta in peccato mortali,ad hæc multa prosunt, à nu.169.c.17
Bona vitæ, salutis, libertatis, & famæ,æstimari non posse, nu.87.& seq.c.17
Bona incerta quæ?nu.91.& an possint pauperi ea habẽti applicari,nu.3.c.17
Bona in peccato mortali facta esse merita de congruo, seu secundum quid, & quãtum prosunt,nu.3.præl.7
Bona honoraria quot & quæ, & eorũ appetitus de se nec bonus nec malus,n.9.c.23
Bona trium ordinum,vitæ,famæ,& pecuniæ,n.87.ibidem
Bona paraphernalia quæ sunt nu.153.c.17
Bona quæ sunt nullius,& quę derelicta, nu.170.& seq.c.17
Bonis in agẽdis ne sint mala, magna cura adhibenda,nu.22.prælud.2.
Bonum absolute consideratũ obiectum potentiæ cõcupiscibilis,& consideratũ vt arduum, potentiæ irascibilis. nu.2.præl.5
Bonum cõstat ex integra causa,nu.27.præl.7
Bulla Pij V.de Cambiis, nu.283.N.c.17
Bullę indulgentiarũ,per iniuriam quibusdã in morte non prosunt,nu.30.c.26
Bulla quæ primo vsu expirat, nu.31.c.26
Bulla Pij V.de confidentia cũ 10.adnotationibus,num.110.c.23
Bulla Pij V. super agitatione taurorum c.15.nu.18
Bulla Cœnæ Domini quæ,nu.5.& iterata non multiplicat censuras,nu.5.c.17
Bulla Greg. XIII.reductionis literarum Pij V.pro mendicantibus, &c.ad terminos iuris cõmunis,&c.nu.161.c.27

C

CÆcitas, præcipitatio, inconsideratio,& inconstantia,quæ mortiferæ,num.114.c.23
Cęsar Costa Doctor laudatus, & in Archipręsulẽ electus, nu.195.D.c.17
Cambia vsitata pecuniæ minoris pro maiore vt liceãt, nume.283.L.& M.c.17
Cambium tertium per literas licet,quatuor seruatis, & ꝙ merces cambientis incerta, nu.283.E.& H.c.17
Cambium tertium de vno loco ad alium valet, sed non de tempore ad tempus, nu.283.E.ibidem
Cambium quartũ trãslationis realis licet, nu.283.F.ibidem
Cambium quid,& quid sit siccum,& cur septupler, nume.283.B.c.17
Cambium quintũ ratione interesse veri sed non falsi lucri,nu.283.F.c.17
Cambium sextum per custodiam pecuniarum licet, nu.283.H.c.17
Cambium septimum præsenti pecunia pro absente licet hoc seruato,nu.283.I.c.17
Cambium primum per officiũ mutuandi licet,sed nõ est in vsu,nu.284.D.c.17
Cambium secundum per minutum licet etiam priuatis, etiam in Hispania,num.283.D.ibidem
Cambium etiam pecuniæ pro pecunia, vtriusque valorem æqualem requirit,nu.283.C.c.17
Campsor capit & reddit pecuniam dupliciter re, & chirographo,nu.283.H.c.17
Carcere inclusum, qui soluit, aut adiuuat, num.101.102.& 103.c.17
Carne humana vesci nõ licet, & qui Anthropophagus,nõ baptizandus,nu.122.c.23
Canonicus regularis arma gestans, an excommunicatus, nu.239.c.17
Canonista perfectus auis rara, etsi vtrique foro perneccssarius,c 25.nu.58
Captiuus fugiens, nu.103.c.17
Castitas virginalis facilior seruatu,quam vidualis,& hæc quam cõiugalis in absentia nu.183.c.23
Casus reseruatis quid, nullus talis iure diuino, sed contra illud est dicere nullũ posse reseruari,nullus est reseruatus Papæ sine censura, qua sublata cessat reseruatio,nu.254.secus in episcopali,nu.255.quales dicuntur iure cõmuni sex, nu.256.quorũ vix duo sunt in vsu,nu.257.consuetudine generali dicũtur esse 4.statutis synodalibus varij pro variis regionibus, nu.258.c.27
Casus fortuitus quid, & idem vni casus,alteri non, nu.178. De quo nemo,nisi in tribus casibus tenetur, numer.197.c.17
Casus ser quibus polluta censetur ecclesia cap.27.nume.251.& 2.seq.
Causa propinqua deformationis qđ,& quotupler,& multa illata,nu.211.& seq.c.27
Causa iusta excusat circa legẽ humanam,& quid dicatur illa,& quatenus id causa iusta facit,nu.14.prælud.9
Causa propinqua deformatio-

ais noue definita, nu.219.& seq.c.27

Causæ sunt quatuor, efficiens, formalis, materialis, & finalis, nu.119.c.27

Causa non omnis sine qua nõ fieret actus, est principalis, nu.100.c.23

Cesura quid, & est triplex, nu.1.c.27

Censuræ nõ incurrũtur per solum consensum, nu.13.c.11

Census vt restituendus, cũ extrauag. Pij V. edita super cẽsibus, nu.234.& seq.c.17

Cessatio à diuinis quid, & est duplex, & in his differt ab interdicto, nu.188.c.27

Cessatio qualis, & cur ponatur post interdictum, nu.189.& 190.ibidem

Christi Iesu anima benedictissima quando & quomodo iustificata, & beata: quando itẽ & quomodo anima eius Matris, Ioannis, & Hieremię iustificata, nu.5.præl.1

Circunstantia omnis, quæ facit de venuali mortale videtur mutare speciem, num.18.prælud.9

Circunstantia alioqui necessario confitenda, quo casu tacenda, n.5. Et quo pacto scãdalizari potest confessarius ratione circunstantiæ, num.4.c.7

Circunstantia quid, nume.1.& septem eius species, num.2.c.6.

Circunstantia mutãs speciem necessario confitenda, nu.3.& 19.ibid.

Circũstantia homicidij & fornicationis ratione loci sacri, confitenda est, & illa etiam quę prohibita est propter diuersam legem, &c. numer.5.ibidem

Circunstantia mẽdacij iocosi, & illa, quæ extenuat peccatum, quando confitenda, nu.6.7.& 8.ibidem

Circũstantia diei festi, ieiunij, orationis aut loci sacri, regulariter nõ necessario confitenda, nu.9.& 10.ibidem

Circunstantia personæ & religionis quando confitenda, nu.11.ibidem

Circunstantia cõscientiæ contrariæ quando confitenda, nu.12.ibidem

Circunstantia numeri, non est proprie circunstantia, nu.13.14.& 15.ibidem

Circunstantiæ quæ peccata distingunt specie, n.20.præl.9

Circunstantiam per obliuionẽ in vna confessione omissam potest quis in alia sine confessione noua peccati confiteri, nu.20.c.6

Circunstantiam solã, quæ speciem mutat, esse necessario confitendam, nu.6.prælud.

Ciratio iuris naturæ, faciendæ etiam per Regem, nisi maxima causa aliud suadeat, nu.9.c.25

Clerici etiam alieni admittantur ad diuina tẽpore interdicti, & an coniugati, nume.174.c.27

Clerici percussio quæ excommunicat, nu.77.& quæ non, à nume 80. & quis clericus quoad hoc, nu.79.c.27

Clericos qui grauantes gabellis excõicantur, nu.201.c.17

Clericus vt peccat ducẽs vxorem, cohabitãs fœminæ, nu.108.eam inuisens, n.109. Monasteria frequentans, habitũ & tonsuram non deferẽs, arma gestans, ludens, medicãs, lanius, tabernarius, mercator, aut mensam non benedicens, aut faciens, quæ antiquo, & nouo iure relato vtantur, in quibus sunt omnia officia sæcularia, cũ arte medica, numero 110.& 111. cap.25

Clericus vt peccat alios clericos ad diuina officia admittens, nu.94. interdicta nõ seruans, excommunicatos sepeliens, absoluens indebite cõfessum, & non monẽs eum, nu.95. male vota cõmutans, nu.96. omittens aut volens omittere horas canonicas, aut partem earum, male eas recitans, non attendens ad eas &c. à nu.69. vsque ad 103 Hostias multas consecrans, nu.61.c.25

Clericus, vt peccat sacramẽta in mortali ministrans, sacra tangens, aut post notorium peccatum, etiam acta pœnitentia missans, nu.63.& 74. c.25.

Cognatio spiritualis non nascitur ex solennitate supplęta baptismi, nume.39.& 40. c.22

Cognatio spiritualis quid, nu.36.& ad quos Tridenti restricta, nu.37.c.22

Cognatio legalis quid, quotuplex & quousque impedit & dirimit, nu.44.& 45.c.22

Cognatio ex catechismo non dirimit, & an restricta Tridenti, nu.71.c.22

Cognatio spiritualis superueniens non dirimit matrimonium. c.22. nu.40

Cognatio nata ex cõfirmatione, ita restricta, vt nata ex baptismo, c.22. nu.40

Collatio beneficij facta criminoso, an valeat. cap.27. nume.249

Collatio beneficij facta excõmunicato, etiam qui se excommunicatum ignorat est nulla. c.27. nu.271

Collatio pure facta non pendet à futuris, sed fallit hic, nu.104.c.23

Columbarium quod licitum, nu.126.& 127.c.17

Comedens ea quæ incitãt ad peccandum mortaliter, quãdo potest absolui sine proposito ab eis abstinendi, nu.5. L.c.3

Comedit qui in finem &c. nu.15.c.16

Commissum capitur iuste in cõscientia, & etiam tacetur, nu.64.c.23

Commodans vt peccat antecẽpus repetens, nume.182.c.17

Commodatarius vt peccat nō reddens, aut vtens &c. num. 183. & 184. c. 17
Commodatarius remittēs per nuntium non reddentē, nu. 185. & 186. ibidem
Commodatū à mutuo in eius redditione differt, nu. 185. & seq. ibidem
Communicare potest absque cōfessione qui nō habet copiam confessarij, nu. 5. c. 7
Communicandum in Pascha aut ante, vel post octo dies, nisi &c. nu. 45. c. 21
Cōmunicet, quàm citiùs poterit non communicans in Pascha te, nu. 45. ibidem
Communicans vel celebrans pluries quam semel in die peccat, nu. 54. ibidem
Cōmunicare bene quis cēsura ligatus potest, nu. 48. ibidem
Cōmunicare non licet parvulis, nec aliis sub vtraque specie nisi celebrando, num. 57. ibidem
Cōmunicare qui tenetur pluries in anno, & quotics expediat & deceat, nu. 57. ibidem
Communicat qui scienter in mortali & ob id peccat, nu. 46. ibidem
Cōmunio confessionē actualem mortalium, prætequitit, nisi &c. nu. 49. ibidem
Communionis omissio ob odium &c. quæ mortalis, nu. 50. ibidem
Communionem, quæ copula, vel pollutio licita vel illicita impedit, nu. 51. ibidem
Communio quo esu vel potu eodem die præsampto impeditur, nu. 53. ibidem
Communio quando ob peccatum occultū malo & ob publicum recte denegetur. nu. 55. & 56. ibidem
Communionē non procurans eis quorū curam gerit, quando peccet, nu. 57. ibidem
Cōmunio Christianorum triplex, quamnā tollit principaliter excōicatio, nu. 18. c. 17
Communio, quod non requirat confessionem, disputatur malum, nu. 10. c. 22
Commutatio omnis æqualem valorem commutatorum requirit, nu. 283. C. c. 17
Cōpositio de incertis, quę iusta, nu. 93. c. 17
Concubinarij clerici pœnam innouat Concil. Trident. addens novam, nu. 81. c. 25
Concubinarij cōiugati, vt plurimum excommunicati, nu. 23. c. 16
Concubinarius verus, aut prætali habitus, quando nō debet absolui, nu. 20. & 21. & quid si concubina est ancilla, nu. 22. c. 16
Cōcubinarij, qui non possunt absolui, & qui sic, nu. 5. C. c.
Concubinarius clericus, & fornicarius vagus, pares, nō hæmantur in sacro, num. 77. & 80. c. 25
Concupiscētia inordinata non notabilis mortalis est, nu. 1. c. 9
Conditio non omnis implens quoad

quoad ecclēsiam impletur, nu. 66. c. 22.
Conditio falsa de præterito vel præsenti, facit cessare actum c. 27. nu. 146
Cōditio quid, & quotuplex in matrimonio, quæ suspendit, quæ annihilat, quæ reiicitur, & quo differt à causa, modo & demonstratione nu. 61. & 62. c. 22.
Conditio si N. voluerit, an eo semel renuente vel tacente impleatur nu. 63. ibidem
Conductor non soluens, vel damnificans arbores &c. nu. 194. c. 17
Confessarij dictū qui revelās, peccat mortaliter nu. 44. c. 21
Cōfessarij reorum caucant, ne eos animas, vel vitas perdere faciant nu. 36. c. 25.
Confessarius confitentē passiones, quid monere, & docere debeat nu. 6. prælud. 5
Cōfessarius doceat confessum hoc & hoc, aliū ad aliud exhortetur, aliū laudet, alij nihil dicat n. 1. hoc præstari faciat quinque casib. nu. 2. facile non iudicet esse mortale, & est contrariū, quid tūc faciet. Non absoluat nolētem facere necessaria nu. 3. Quid faciet quando pœnitens contrariā suę opinionem habet nu. 4. quid quando vterque. Quid dicet ei, qui restituere debet: Quid ei qui alia vice restituturū se promisit, & non præstitit nu. 5. Quid faciet in absolutione peccatorum reseruatorum cum breui resolutione nu. 6. c. 25
Confessarius, qui ex obedientia audit confessionem, & qui sponte sua, quid scire teneatur nu. 3. c. 4
Cōfessarius potest esse aliquis idoneus, vni loco qui alij non erit num. 4. ibid.
Cōfessarius nō est sufficiēs nisi adsit iusta scientia & absoluendi potestas nu. 4. ibidem.
Confessarius impetitus quādo excusatur à culpa nu. 5. ibid.
Confessarius audiens multos pueros, simul & coniunctim, si iam pollent iudicio rationis, absque vlla necessitate peccat, & talis cōsuetudo est sacrilega. nu. 14. c. 8.
Cōfessarius, qui tanquā testis deponit, & sibi cōfessum est, rumpit sigillum, & quando id faciet de licētia pœnitentis &c. nu. 15. ibidem
Confessarius, q dicit in tali loco (nominādo ipsum) cōmittuntur grauia peccata, perperam agit nu. 16. ibidem
Cōfessarius quando imprudēter agit imponendo ieiunia & alias graues pœnitentias, statim exequendas num. 17. ibidem
Cōfessarius qui pergit ad confessiones audiendas, quidnam faciet. nu. 1. Et quomodo debet recipere pœnitentem &c. numer. 2. & inquirere ab illo, an habeat aliquod impedimētum ad absolutionē percipiendam nu. 2. Et

2. Et quid debet præuidere in principio, medio & fine, n. cap. 10.
Cõfessarius quidnã sit acturus si pœnitẽs debitam cõtritionem non adferet, &c. nu. 4. & sic confessionis initium facere docebit nu. 5. ibidem
Cõfessarius qui graué aliquã culpam in cõfessione audit nequaquam se stupefactum ostentet, neque patiatur pœnitentẽ aliquam personam nominare nu. 6. & caute, & prudenter debet pœnitentẽ deducere ad manifestandum peccata, quæ ipsum pallare velle conspicit, &c. nu. 7. ibidem.
Confessarius debet pœnitentem interrogare id, ꝙ expedit, & non amplius n. 1. & ad quas interrogationes teneatur sub reatu lethalis culpæ nu. 2. c. 5
Cõfessarius in suis interrogationib. tria debet obseruare n. 3. & quæ sint illa, & quo pacto se gerere debeat in peccatis carnalibus nu. 4. ibidem
Confessarius, qui proprium mortale peccatum confiteri non potest sine reuelatione confessionis, taceat illud nu. 6. c. 8
Confessarius quam scientiam habere teneatur, vt sit perfectus, & quam vt sit sufficiens nu. 2. c. 4
Cõfessarius absoluere, & si moriatur in sacro sepelire non debet religiosum etiam canonicum regularem, testantem, vel testari volentem nisi &c. c. 27. nu. 270
Cõfessarius munitus facultate dispensandi super voto, non potest ob id dispẽsare super iuramento etiam eiusdẽ materiæ c. 27. nu. 272.
Confessionis sacramẽtalis administratio, iudicialis est actus c. 27. nu. 269
Cõfessarius audiẽs confessianẽ in peccato mortali, mortaliter peccat, licet eius absolutio valeat. nu. 6. c. 4
Confessarius pœnitẽti absoluto hæc consulat nu. 25. c. 26
Cõfessarius sic admoneat pœnitentem, qui votũ violauit, &c. nu. 33. c. 12
Confessarius nõ absoluat, nisi prœuia restitutione, eum, qui semel iussus restituere, non restituit, nu. 59. c. 11
Confessarius quantum debeat interrogare, circa peccatum luxuriæ nu. 4. c. 16.
Confessarius sæpe confessio nẽ detegit, existimans se non detegere nu. 8. adiectis multis exemplis circa hoc nu. 9. & 10. c. 8
Confessarius ne scandalizetur quid agendum nu. 7. c. 7
Confessarius antequam pœnitentiam iniungat, dicat hæc, & quanta esset iniungenda. nu. 19. c. 2
Confessarius quis dicitur, homo, qui prodesse possit, & non obesse, &c. nu. 8. c. 7
Confessarius vt recte suũ munus exerceat debet habere potestatem, scientiam, & bonitatem nu. 1. c. 4
Cõfessarius, qui peccat audiẽdo confessionẽ certæ personæ, quando absoluẽdus, sine proposito nõ audiendi eam vltetius nu. 5. M. c. 3
Confessarius dubius an cõfessa sint mortalia, quid faciet nu. 21. c. 23
Confessarius quos reos se & consortes reuelare iubebit nu. 58. c. 18
Confessio quæ multis videtur & non est sacramentalis nu. 55. c. 18
Cõfessio sacramentalis debet esse integra, diuina lege positiua nu. 1. c. 7
Cõfessio sed non scriptio omniũ mortalium intra annum per se ipsum necessaria, & interdũ ante quadragesimam, venialiũ vero vtilis tantum, nisi &c. n. 33. & trib. seq. ca. 21
Cõfitendo qui mẽtiens, vel nõ ẽs integre fateri peccat mortaliter, nu. 37. 38. & 39. ibid.
Cõfessio talis qualis eius finis & quis principalis n. 40. ibi.
Cõfitens, qui laico, vel qui cõfessionẽ iterans peccat mortaliter nu. 41. & 42. ibidem
Confessio facta excõmunicato suspenso, vel interdicto, quando valeat nu. 7. c. 9
Confessio facta Priori aut Abbati, non habenti bonum titulum neque malum, nõ valet nu 8. ibid.
Confessio facta cõfessario, qui nescíuit aut noluit absoluere cum forma substantiali, ad hoc necessaria, non valet nu. 9. ibid.
Confessio facta à Pœnitente, qui non habet propositum euitandi peccata &c. nihil valet num. 10. neque etiam illa, quæ non est integra nu. 11. ibidem
Confessio pœnitẽtis qui omittit aliquid confiteri ob iustam aliquam causam recte valet nu. 12. ibidem
Confessio, quæ fit à Pœnitẽte, non adhibita diligentia reminiscendi quando non valeat. nu. 13. ibidem
Confessio non est iteranda ob id quod pœnitẽtia non adimpletur, nu. 14. neq; etiam valere desinet ob id quia nõ credit se aliquando peccaturum nu. 15. ibid.
Confessio sacramentalis, quid nu. 1. c. 2
Cõfessio non fuit inducta iure naturę nu. 2. sed diuino iure Christi D. N. nu. 3. ibid.
Confessio facta laico, non est sacramentalis nu. 4. ibid.
Confessio sacramentalis quas exigat conditiones, & quod multi confessarij & pœnitentes errant peccata generaliter, & nõ satis specifice exprimentes nu. 5. ibid.
Confessio quo tẽpore facienda sit lege diuina, & quo lege humana nu. 6. & quo extra tẽpus præscriptũ, maxime ante communionem, vel post

post eam n.7.8.9.& 10.ibid.
Confessionem sacramentalem non fuisse institutam & præceptã à Domino nostro, vel nõ esse nos obligatos ad cõfitendum omnia mortalia, vel circunstantias, quæ mutant vnam speciem peccati in aliam asserere, hæresis nu. 10.ibidem
Confessionem circa sacramentalem 15. modis peccatur n. 10.ibidem
Conficiens instrumentum de re illicita, scribens statuta vsuraria, non retinens protocollum, siue regestum, faciens testamentum insano, stipẽdium nimium capiens, literas ordinum carius tradens nu.54.c.25
Confidentiam beneficia concernentia.10.notabilia c.25. nu.110
Confidentia quid, quotuplex, & beneficialis etiam illicita duplex & de qua extrauag. Pij V.nu.109.c.23
Confirmatio quid,& quod est vere & proprie sacramentum nu.8.c.22
Confirmationis minister ordinarius Episcopus,& quando presbyter nu.8.ibidem
Confirmando sic,vel sic, peccat Episcopus nu.9.ibidem
Confirmationem suscipiẽs in mortali,vel omittens ob contemptũ,vt peccat nu. 9.ibid.
Confirmatio Patrinum requirit,& vt debeat ordinem precedere nu.9.ibidem
Cõfitendi voluntas absq; confessione, vel confessio facta vni præsertim non presbytero vel aliter quã sacramẽtaliter non sufficit vt absoluatur ab alio qui eam non audiuit, & iudicialiter debet absoluere c.27.n.296
Confiteri peccatũ interius sine exteriori,nõ sufficit,quãuis contra sic nu. 24.præl.7
Cõfiteri quod antea negauit, quis postea ad mortem damnatus teneatur nu.38.c.25
Cõiugatus vouere potest aliquid ꝙ nõ vergit in præiudiciũ alterius coniugis, & quid si post habitam facultatem, contradixerit nu.61.c.12
Coniuges qui se impudice tãgẽtes extraordinarie se polluunt, aut cum periculo sese polluendi exponunt, si habent copulam minime naturalem,nu.42.c.15
Coniux negãs sine iusta causa coniugi debitum petitum,& quãdo dicitur petitũ,& quæ iusta causa non reddẽdi nu. 25.26.& 27 c.16
Coniux non discedens à coniuge adulterante vt peccat nu.28.ibid.
Coniux prolis cõceptionẽ impediens, & ob id semẽ extra vas fundens nu.31.c.16
Cõiux qui sit patrinus filij per ignorantiam vel malitiam nu.34.ibidem
Coniux habens rem cũ cognata,vel cognata coniugis, & postea debitũ petit,vel coniugi adulterandi facultatem facit,nu.35.ibidem
Consanguinitas quid,& impedit & dirimit intra quartum gradum nu.41.c.22
Conscientia quid, quotuplex, scrupulosa quam mala,nascitur ex sex causis num.255. & curatur decem medicinis à nu.279.c.27
Conscientia legem transgrediens quãdo peccat, & quod plurimum differt in hoc conscientia generalis à particulari,& dubium à scrupulo nu. 9.præl.9
Consiliũ quis dicitur dare, & quod nocet danti nu.51.c.27
Consilium dolosum,vel damnosum, quod mortale num. 11.c.24
Consilia spernens,vel non implens,quando peccat mortaliter nu.2.c.20
Cõsilia Christi præparatione animi seruanda nu.2.ibidem
Consuetũ à Christo statũ,non esse tã bonũ ac contrarium asserere,hæresis nu.3.ibidem
Consilium contra etiam diuinum factum non peccatum regulariter,etiã veniale Prælud.9.nu.7. nisi ob contemptum,&c nu.15
Consilia contra Christi an peccet monachus caritate anonæ gaudens,nu.3.ibidem
Cõsuetudo etiã circa sacramẽtalia induci potest n.83.c.22
Cõsuetudo diabolica est illa, qua quis vtitur dicẽdo,dæmon te arripiat. Illa vero est angelica & sancta, quã quis dicit, Deus te sanctum efficiat nu.10.c.14
Contemptus legis verus quid, & quando præsumitur num. 42.c.23
Contentio quid nu. 11. & quæ talis nu.34.c.23
Contractus per hos,transit dominium,& per hos non, nu. 180.c.17
Contractus magis obligat eũ, cuius sit gratia nu.179.ibid.
Contractus nominati,& innominati in hoc pares nu. 283. I.ibidem
Contritio quam specialis, aut singularis requiratur de singulis peccatis nu. 25.& non est necessaria ad remissionẽ venialium, nisi quando dubium est, an sint mortalia, nu.26.c.1
Contritio delet quæcunque mortalia, etiam antequam quis confiteatur num. 27.& semper etiam ante legem gratiæ fuit necessaria nu.28. non tamẽ est necessario sub pœna noui peccati habenda statim post peccatum nu. 31. ibidem
Contritio in quibus casibus, & quando necessario habenda nu.31.ibidem
Cõtritio quomodo haberi potest sine memoria generali, aut particulari,alicuius peccati mortalis nõdum remissi nu.24.ibidem
Contritio quid num.1.& quod non est essentialiter dolor nam.

num.2. & 16. Sed pœnitudo vnde ille nascitur num. 3. & debet esse voluntaria, non coacta nu. 4. & maxima quoad firmitatem, non quoad intensionem num. 7. nisi, &c. nu. 8. neq; necessario requirit lacrymas exteriores &c. nu. 23. ibidem

Contritio requirit pœnitudinem, & dolorem actualem, vel virtualem, & qui mallet fuisse mortuus, quam offendisse Deum, est cõtritus nu. 10. dolorem, inquam, peccatorum propriorum, præteritorum, & præsentium, magis eo quod sint offensæ Dei, quã quia sunt damnosa pœnitenti. nu. 11. ibidem

Contritio licet deleat peccatum, non tamen delet obligationẽ confitendi illud, nu. 14. nec quũ est virtualis, tollit obligationẽ habendi formalem & actualem loco & tempore debitis, nu. 14. neq; id cum rãtione pugnat, nu. 16. ibidem

Contritio est quicunq; dolor, aut pectoris percussio, quare multi qui se illã habere putant, minime habent, nu. 17. ibidem

Cõtritionem habere, vel eam ob aliqua signa præsumi, lõge diuersa, nu. 18. ibidem

Contritio eorum qui eam habere differũt vsq; ad mortẽ, dubia quoad salutẽ, sed non quoad absolutionẽ & sepulturam, nu. 18. & 19. ibidem

Contritus nõ est qui actualiter, vel virtualiter nollet potius nõ peccasse, quã quodcunque aliud malũ non passum esse. nu. 21 sed nullus tenetur ad huiusmodi comparationes, nu. 21. ibidem

Contritus est qui desiderat habere contritionem, & piget ipsum in id conantem, non posse perfecte attingere illã, nu. 22. ibidem

Contritus quamuis fiat ex attrito, attamen attritio nõ fit contritio, nisi quando defectus est extrinsecus nu. 40. ibidem

Contritionem perficit Deus per suam gratiam, ad quam sex nos possent mouere nu. 41. ibidem

Cõtritionis effectus n. 42. ibi.

Cõtritionẽ dicere non esse vnam ex tribus partibus materialibus sacramenti Pœnitentiæ, vel attritiones esse malas, hæresis, nu. 43. c. 1

Cõtritionis circa materiã decem modis peccatur, nu. 44. ibid.

Cõtumelia, conuitiũ, & improperium quid? nu. 10. c. 18

Copula carnalis perfecta quid & quæ generat affinitatem, nu. 42. c. 12

Correctio iusta qua contumelia carere debeat, nu. 12. c. 18

Correctio fraterna quid, ad cui tenentur omnes, concurrentibus quatuor, nu. 12. c. 14

Correctio fraterna quãdo non necessaria, nu. 56. c. 18

Correctionis fraternæ ordo, & quando non seruandus, nu. 14. cap. 24.

Corrigens intẽtione mortali, vel cum damno notabili, vt peccet, ibidem

Correptio fraterna de solis mortalibus facienda, nec de illis à cõfessario, nu. 13. ibid.

Credens vnumquenque posse saluari in sua lege, vel secta, peccat. nu. 18. & quid de credente patrem antiquiorem esse filio, aut filium & spiritum sanctum minus antiquos, iuniores, aut minus potentes &c. quam patrem, nu. 18. c. 11

Culpa quid, & quotuplex, nu. 177. c. 17

Curiositas quid, & quod semper est peccatum, & quando mortale, nu. 24. cum multis exemplis quotidianis, n. 25. & 5. seq. cap. 23

Custos qui non bene custodit, n. 135. cap. 17

Custos, apparitor, & Merinus, vt mortaliter peccant, non accusando inuẽtũ aut damnum non intimãdo, aut non restituendo hoc & hoc, nu. 14. cap. 24

Custos pascui, Venatus & piscatus, &c. n. 122. 123. & 124. cap. 17.

D

Damnũ à multis adunatis alioqui duce, vel sine duce datũ à quo restituendum nu. 130. & 131. & à quo datum à multis non adunatis. nu. cod. cap. 17

Damnũ quod tutor aut procurator infert vt suę parti prosit, n. 137. & 38. ibid.

Dãnum quod debitoris, eum à restituendo excuset, num. 59. ibid.

Dæmones bifariam inuocantur, expresse, & tacite, n. 22. cap. 11

Dęmoni herbam, & musicam nil resistere, nu. 38. ibid.

Datũ ob maleficiũ, quo titulo retineri potest, n. 32. c. 17

Debitor quãdo securus per eõ donationem, n. 23. aut eius à petitione cessationem. nu. 79. ibidem.

Debiti remissio solutio quędã est, n. 45. & 46. ibid.

Debitũ facilius remittitur, dũ res soluenda præsens nõ est, n. 46. ibid.

Debitũ coniugale expresse ac tacite petitur, nu. 25. iusta de causa negatur n. 26. nõ petitur contra votum, nu. 31. & 32. nec tempore mẽstrui tenentur coniuges petere, & paciscí possunt de non petendo illo, & si est mortale, petere ante benedictionem, nu. 38. cap. 16

Debitũ ex contractu, vel quasi cõtractu, restituatur in loco solutioni destinato, aut vbi iure petitur, n. 42. c. 17

Debitũ ex delicto aut quasi delicto, soluatur vbi damnum passo fiat satis, n. 43. 17

Debitum tantum legale recuperationem occultam iustificat, n. 114. cap. 17

Debitū in foro animæ,nō debetur adulteranti,n.23.c.22
Debitū condonat is cui principaliter debetur,n.46.c.18
Debitū coniugale petens tempore menstrui,n.32.aut in loco sacro,n.33.cap.16
Decalogus continet summam eorum, quæ agere & vitare tenemur,nu.1. cap.11
Decalogus in lege etiam noua perseuerat, num.2.& est veluti quoddam speculum, quod baptizato cōfertur,&c. nu.3.ibid.
Decimas obretentas quis religiosus incurrat excommunicationem,nu.138.c.27
Decimæ quoad quotam, iuris humani quoad sustentationē diuini,n.28. & ita quoad illam tollitur consuetudine, & non quoad hanc,num.30. cap.15
Decima triplex, prædialis,personalis & mixta, nu.29.ibid.
Decimam insolitam non imperat Papa,nu.10.ibidem.
Decima personalis in quo à prædiali differt, & non soluitur,nu.11.ibid.
Decima soluenda nō deducta impensa,nec semine &c. nu. 31.ibidem
Decimas debēs, vel impediēs, ante restitutionem non absoluatur,nu.32.ibid.
Defendere omittens peccat,si consentit,& etiam dissentiēs si tenetur,etiam cum incommodo.nu.17.c.24
Defendere vitam & bona proximi,& impedire damna, vt tenemur,nu.17.ibid.
Defendere qui lege iustitiæ tenentur,nu.18.ibid.
Defendere omittens,non omnis consentit, & quis præsumitur cōsentire,nu.18.ibid.
Defendere omittens opitulando, peior simpliciter omittente,quia ille peccat contra iustitiam, omittens autem simpliciter contra charitatem, & ita hic non tenetur restituere,ille sic,n.19.ibid.
Defendere omittēs quis præsumitur consentire,& opitulari,n.19.cap.24
Defendere proximum à dāno magis præceptum,quàm subuenire ei lucro,n.22.cap.24
Defensio debet esse moderata, nu.3.cap.15
Defensionis ex charitate debitæ omissio cur impunis in foro exteriori,nu.21.cap.24
Defensionis,quę omissio irregularitatem,& cēsuras induxit,nu.22.ibidem
Defensionis omissio etiam sine consensu cur peccatum. nu. 20.ibidem
Defendere omittentem cōsentire,vt verum,triplici opinione confutata,nu.20.ibidem
Deformare hic capitur pro occidere,vel mutilare circa irregularem ex homicidio. n. 206.& seq.c.27
Delectatio præsens de copula præterita,vel ventura,quādo peccatum,nu.10.c.16
Delectatio de bono quod nascitur ex alterius morte, nu. 10.cap.15.
Delectatio morosa, quæ sit,& quare sic vocetur, nu.11.c.11
Delectationi peccati mortalis resistere est virtus,& quando sit mortale, aut veniale illi consentire,nu.11. Delectatio autem deliberate habita de aliquo mortali, mortalis, & qui dubitat an consenserit necne, debet illud confiteri, nu.11.ibid.
Delectatione, quā cognitādo percipit,si lætatur,n.10.c.16
Deliberatio quæ ad obligationem sufficit,nu.7.c.17
Delictum in dubio nō est præsumendum c.24.nu.18
Delictū vt dicitur publicum, non sufficit actum esse publicū nisi sciatur publice esse delictum,c.27.nu.150
Denūciator,vt mortaliter peccat denunciando,quod, aut quo fine, vel modo non debet, aut non denunciando quod debet, cum exemplis, nu.35.c.25
Denūciator secum & cū alio teste probat,nu.35.c.eodem
Deponēs pecunias in scriptura mutui vel depositi,peccat,n. 259.& 260.c.17
Deponens qui apud cāpsorem gratis custodiente vsurarius, nu.283.H.ibidem
Deponens mutuabile cū facultate vtendi,&c.n.180.ibid.
Depositarius vt peccat non reddendo, vel vtendo,num. 181.c.17
Depositarius se offerens, non ad plus tenetur, nisi &c. nu. 181.ibidem
Derisio quid? & quæ blasphemia, & quæ mortalis,nu.15. & 16.c.18.
Detectio mali proprij, & neglectio famæ quæ mortalis, nu.61 ibid.
Detractio quid? & quotuplex & quæ mortalis,nu.17.18.21. & 22.ibidem
Detractor,qui sua crimē detegit etiam totius,n.29.ibid.
Detractor nō est accusans aut alias iuste crimen detegens, nu.30.& 31.qualis est,testis & detegens non nocituris vt parenti,nu.32.& 33.ibid.
Detractor,si beda peccatorum vel libellum famosum legēs, nu.34.& 35.ibidem
Detractor quis audiens vel referens mala,vel bona tacens, n.36.& 37.& 38.ibidem
Detractor quis iudex inquirens,n.38 interrogans,vel iubens denunciari,n.39.vel visitans aut procurans occulta scire,n.40.& 41.ibidem
Detractor qui falsum imponens peccat mortaliter,n.23. 24.& 25.ibidem
Detractor qui verū secretum detegit peccat mortaliter,n. 26.&27.ibidem
Deus vt Deus, nullius figuræ, quatenus homo, gratiosissimę & benignissimę,n.291.c.17
Deus est,quicquid in eo est,nec 6.præl. 4.
Don Didacus à Leyua Coua-

suias laudatus,n.28.c.17.
Dimittio hæc peccati cur eligatur,nu.8.& quomodo aliq omnes,in eam resoluuntur, nu.9 præl.7.
Discordia quid,n.11.& quando mortalis,nu.13.c.13.
Dispensandi etiam 4.gradu solas 3. causas iustas reputat Curia,c.22.nu.87.
Dispensationis circa materiam multa notatu digna præl.9. nu.13.& 14.
Dispensat solus Papa super irregularitatibus animę,c.27. nu.150.
Dispẽsat Papa aliter quam inferior,etiam in quo vterque potest,n.74.c.25.
Dispensat vt episcopus in irregularitate peccati notorij, n.77.c.eodem.
Dispensatio datur gratis cum aliqua trium causarũ, alias non, nec cum ea in 2. nisi &c.n.87.c.22.
Dispẽsant soli Prælati Ecclesiastici circa vota,n.75.c.12.
Dispensare potest,sed nõ solet Papa in irregularitate homicidij voluntarij,n.239.c.27.
Dispensatio qualis excusat à mortali,& quãdo dispensatus excusatur,& quando dispẽsator peccat,n.11.præl.9.
Dispẽsatio alia nulla,alia iniusta,alia iusta,nu.12. ibidem.
Dispensatio sine causa, quãdo non est mortalis dispẽsanti, & dispensato,n.12.ibid.
Dispensatio inferioris circa legẽ superioris sine causa iusta etiam si ad id potestatẽ habeat, an excusęt in vtroque foro,n.13.ibid.
Dispensat frequenter Monarcha non exprimendo quod dispensat,nu.13. non autem inferior nisi circa suam legem,n.14.ibid.
Dispensat vt Episcopus in irregularitate notorij criminis,& in nulla Confessarius, n.250.c.27.
Dispensare,cõmutare,& irritare votum differũt,n.63.c.13.
Dispensant soli prælati tãtum ecclesiastici,& commutant, aliqui vero alij etiã irritant, n.64.Non tamen æqualiter parentes, tutores, domini, coniugati, & prælati religiosorum,nu.65.ibid.
Dispensare nequit Episcopus cum irregulari iusto,n.217. & cum male ordinato sic,n. 245.c.27.
Dispensans super voto absque iusta causa, & ipse dispensatus sunt male securi. Qualis vero sit ista causa, aut quænam,& quando sit notorie talis,n.76.c.12.
Dispensandi causa iusta in voto,ex quibus vna est facilitas & leuitas vouẽdi,n.77. ibid.
Dispensatus super voto per falsam aut iniustã causam, n.57.c.12.
Dispensat quis ad ordines, & cũ male ordinato,n.69.c.25.
Dispẽsatio difficilius datur in contracto scienter,quam ad contrahendum,nu. 86.c.22.

Disputare de fide laico illicitum,nu.16.c.11
Distributor cõmuniũ rerum, male distribuens, nu.65. & 66.c.17
Diuertere vt potest coniunx à coniuge incitante ad peccatum, & an ob lepram, vel morbum contagiosum, & an teneatur ob adulterium, nu.22.c.22
Diues qui non tenetur quærere pauperes,n.15.præl.7
Doctor vel Magister vt peccat mortaliter,lauream immeritam vel principaliter eã ob honorem petens, vel suscipiens, docens Theologiam in peccato mortali notorio,admittens excõmunicatos, vel malos scholasticos, n.55.& 56.aut admittens religiosos,vel presbyteros,approbãs ad laureã indignum, falsa docens,vel inutilia,aut malo fine mortali præsertim vltimos,subornans auditores,procurans, vt indignus ad munera studij deligatur, nu.57. Prælegens die festo, seruans nouum festum, stipendium priuatũ accipiens, vel beneficium cum pacto legendi, castigans discipulos, aut contemnens simplices,nu.25
Doli actio nõ datur,ob omnẽ quantitatem,quę mortalem culpam facit,n.3.E.c.17
Dolor qui pœnitentiæ nõ debet esse obnoxius per excessum,nu.24.c.1.
Dolus quid,& quotuplex, nu. 177.c.17
Dolus & fraus quid,& sunt genus & species,n.77.c.23
Dominicus Sotus laudatus,n. 10.c.1
Dñs quomodo violat quartũ præceptum, & peccat mortaliter negligendo ea, quæ conueniũt saluti seruorum, vel famulorum suorum,vel qui non prohibet eis iurare, vel non iubet confiteri, communicare, audire missas,&c. temporibus debitis, vel qui negligit scire peccata seruorum & famulorum suorum manifesta, aut obstat seruo, ne vxorem ducat,nu.21.c.14.
Dominus quis quoad hoc nu. 29.c.17
Domini terrarum cultarum à Saracenis eis decimantibus hoc agant.n.27.c.25.
Donare qui nõ possunt.n.105. & 106.c.17
Donare pater filio nisi in his casibus non potest,n.145.ib.
Donatio facta à patre filio quãdo valet,n.164.& seq. ibid.
Donatio coniugis facta coniugi,quæ valet,n.149. ibidem
Dotem ab vsurario datam retinendi remedium,nu.172. ibidem
Dotis ob solutionem dilatam, quid lucri capere liceat, n. 213.ibidem
Dubia in meliorẽ sensum interpretãda:in claris aũt nõ esse locũ cõiecturis,n.5.præl.5

Dubitat, qui deliberate, de eo, quod de fide esse scit, aut scire tenetur, aut pertinaciter tenet esse de fide, q̃ non est de illa, peccat mortaliter, licet non qui subreptitie vel solis vexatus scrupulis, nu. 18. c. 17
Dubius credens, & sciens, in hoc pares, nu. 55. c. 22
Dubijs in rebus pars tutior an necessario eligenda, nu. 278. & 283. c. 27
Dubius deponat dubium antequam iudicet, cõsulat aut operetur, nu. 288. ibidem
Duellum quod licitũ, n. 9. c. 15
Duella illicita exceptis duob. & quę prohibita per Concilium Triden. n. 39. c. 18
Duritia cordis quæ mortalis, & vt confitenda, nu. 76. c. 23

E

EBrietatem scienter sibi vel alij procurare, mortale, nu. 121. c. 23
Ecclesia vt dicatur polluta in 6. casibus, nu. 251. & seq. c. 27
Ecclesię Rom. iura & bona nulla tracturnitate, vel patientia perdi, nu. 72. ibidem
Ecclesiæ immunitate quæ loca gaudeant, & an Rex, Cardinalis, presbyter Eucharistiam gestans, n. 17. & 18. c. 25
Ecclesiæ immunitate gaudet regulariter omnis Christianus, & nullus infidelis, & qui excipiuntur ab his regulis, n. 19. & 20. c. eodem
Ecclesiæ facies, quæ olim, quæ nunc, quando extra eã etiam cum causa non contrahitur, nu. 70. c. 22
Ecclesia non punit ob actus interiores, nec exteriores sola intentione interiori malos, nu. 102. c. 23
Ecclesiam non turbent strepitus, deãbulatio & colloquia profana, nu. 20. c. 21
Eleemosyna actus misericordiæ, cur dicatur charitatis, & dupliciter sumitur, n. 3. c. 24
Eleemosyna spiritualis præstat corporali, quando vtraq; præcepta, nu. 5. & 8. ibidem
Eleemosyna laude digna, in vita, potius quam post eam agenda, nu. 8. ibidem
Eleemosyna spiritualis, quãdo cũ vitæ periculo præcepta, 9. 10. & 11. ibidem
Eleemosyna à dãda egẽti extreme nullum votũ vel præceptum excusat, nu. 11. ibid.
Eleemosynam quãdo vxor largiri potest, n. 153. & seq. c. 17
Eleemosyna cur necessario fiat etiam inuito nõ egenti illa extreme, nu. 23. c. 24
Emanuel à Sa Doctor Societatis Iesu laudatus, nu. 283. L. c. 17
Emendatum c. non in inferenda. 23. q. 3. nu. 15. c. 24
Emens vel vendens aliud pro alio, vel vtilius pretiosiore, vt peccat, nu. 86. c. 23
Emens triticum, vel vinũ tempore messis vel vindemiæ, vt excusetur, nu. 91. c. eodem
Emens vel vendens monopolio, vel solus priuilegio, vt peccat, nu. 92. ibidem
Emphyteosis quę perditur bienio non soluendo, num. 193. c. 17
Emphyteusis amissio pẽdet à voluntate Domini cui amittitur, nu. 104. c. 23
Emptio liberi hominis alioq; perituri, licita, nu. 36. c. eo.
Emptio Æthiopũ liberorum pro seruis vsitata, peccatum est, nu. 96. ibidem
Episcopalem iurisdictionẽ habens, an in hoc q̃quetur episcopo, nu. 75. c. 22
Episcopi absolutionem eius, qui bona incerta habet vt referuare possunt, nu. 91. c. 17
Episcopi inquirant an clerici gabellis grauẽtur, n. 102. ibi.
Episcopus ordinans alienum aut suum sine titulo, &c. vt peccat, nu. 18. B. c. 22
Episcopus intra quot menses sub duplici pœna cõsecrandus, nu. 118. c. 25
Epistolæ clausæ quæ apertio mortalis, nu. 53. c. 18
Error personæ, conditionis, & fortunæ, nu. 32. & 33. c. 22
Eucharistiæ sacramẽtũ polyonymum, & quid, nu. 10. c. 22
Eucharistiæ circa sacramentũ errores, nu. 10. ibidem
Exactor iurũ illicite impositorum vt peccat, nu. 101. c. 17
Excõicatio quid, diuiditur in maiore &c. & minorẽ, quæ sint illæ, & q̃ in dubio significatur maior. Diuiditur etiã in generalẽ, & specialẽ: & generalis in latã à iure, & latã ab homine, n. 1. quo differãt. Diuiditur etiã in iustã, & in iniustã, & quid, & iusta quid, efficit, nu. 2. c. 27
Excommunicationem aliasve pœnas nõ inducit error mentalis, licet vere fiẽ hæresis & peccatum grauissimũ mortale præl. 1. nu. 10
Excommunica. nõ ligat extra episcopatum etiamsi id velit, c. 27. nu. 172
Excommunica. conditionalis impleta conditione non retrotrahitur, quia fictio retrotractionis non habet locum in censuris, c. 27. nu. 172
Excommunicatio iniusta, quę diuiditur in iniustam validã, & in iniustam nullã, iniusta valida in duas, quæ differũt sic iniusta nulla quid operatur, nu. 3. ibidem
Excõicatio iniusta, est nulla in his quinq; casibus, n. 4. ibid.
Excommunicatio maior nõ feratur, nisi propter contumaciam mortalem, aut peccatũ futurum &c. nu. 9. ibidem
Excõica. quæ sine monitione sententia, & clausula iustificatiua, est nulla, n. 10. & 11. ibi.
Excommunicatio de reb. perditis à solo episcopo dãda, & alia nõ nisi in subsidium, nu. 10. ibidem
Excõicatio annalis suspectum hæreseos facit, n. 10. ibidem
Excommunicatio quibus verbis fit, nu. 11. & cõditionalis vel sine intentione ligandi, an liget, nu. 11. ibidem

Excõicatio, vt tollat cõionem interiorem,& exteriorem,& fructũ,n.17.& priuet à sacramentis,& suffragiis,n.18.diuinis officiis,nu.19.& omni cõtẽtu hoc versiculo,os, orare,&c.nu.20.facit & alia vndecim,n.20.facit & alia vndecim, n.20.& 3.seq.ibidem
Excommunicationes iuris antiqui paucæ,nouæ,multæ,nouissimi quã plurimæ,nu.49.& 50.ibidem
Excõicatio,& absolutio cõueniunt in his, nu.37.& differunt in his,nu.38.ibidem
Excommunicatio sine causa parum nocet,absolutio multum prodest,an falsa vtrunque annihilet,nu.38.ibidem
Excommunicatione à minore,& matore lata iure,vel ab homine hic absoluit,nu.39.& 40.etiam sola tõsura initiatus, licet non soleat fieri cum magno interdũ incommodo,n.41.& 2.seq.ibidem
Excommunicatio minor solã participationem passiuã sacramẽtorum tollit,nõ missæ auditionem.& c.num.24.& 25.sic incurritur,non æquatur mortali, tollitur à quouis presbytero,nu.26.nõ incurritur in his casibus.n.26.& 27.ibidem
Excõicatio generalis nõ ligat impotentem parere,neq; cũ qui scit,&c. Nec etiã specialis termino prorogato, nec tunc,&c nu.14.& 15 ibidem
Excõmunicatio nõ ligat ignorantem etiam super re illicita,nu.16.ibidem
Excõmunicationes reseruatæ sunt tres,& aliæ duæ aliquã do,nu.3.& 1.seq ibidem
Excõmunicationis absolutionem huiusmodi satisfactio præcedat,nu 47.& 48.ibid.
Excommunicatio vt interpretanda, & lata in facientem, nõ includit regulariter consentientem,nu.51.ibi.
Excommunicatio non obligat cum qui clã sua recuperat, nu.114.c.17
Excommunicatio lata à iudice in participantes excõmunicato à se,sine ista monitione nulla,nu 36.c.17
Excommunicatio prima reseruata Papæ extra bullã Cœnæ,in canonum transgressores,nu.75.11 in percussorem clerici,nu.76 ibidem
Excommunicationẽ qui procurat,in finem,vt proximus condemnetur,nu.14 c.15
Excommunicatio 1.bullæ Cœnæ in hæreticos,nu.56 11.in schismaticos,nu.57.111.in appellantes ad futurũ Concil. nu.58.1111.in Pyratas,n.59.v. in accipientes naufragorum bona,nu.60.v1.in imponentes noua pedagia, nu.61.v11. in falsarios,n 62.v111.in deferentes arma turcis, nu 63. 1 x.in Impediẽtes necessaria Romam adducentes,nu.64. x in male tractantes venientes,& recedentes à Curia,n. 65. x 1. in male tractantes Romipetas,nu.66.xn.in iniurios Cardinalibus, nu.67. x111.in impedientes cursum causarum Curiæ,n.68.x1111. in vsurpantes fructus &c.n. 69.xv.in laicos cognoscentes de criminibus clericorũ, nu.70 xv1 in occupãtes bona Sed Apost. nu.71.xv11.in male absoluentes à cẽsuris bullæ,quæ tamẽ non est reseruata,nu 74 ibidem
Excommunicatio 1.nemini reseruata in seculares nõ reddẽtes ius ecclesiasticis. 11 in consentientem electioni de se in Papam male factæ. 111. in eum qui sic suscipit munus administrandi partẽ talis episcopatus.111 in scholasticos Bononiæ,qui sic conducant,n.14.v.in imponentes tributa, &c.ecclesiasticis, nu.115. v 1.in certos clericos qui audiunt leges aut medicinam,nu.16.v11.in clericos suscipientes præfecturas seculares.v111.in schismaticos. 1x.in capientes bona naufragorum, numer 117.x.in seruantes statuta contra libertatem ecclesiæ,numero 118. ibidem
Excõmunicatio x1. nulli reseruata , & prima sexti in eos qui secreto mittunt &c.Cardinalibus quãdo sunt in conclaui ad eligendum. x 1. in dominos &c.qui in electione Papæ non faciunt obseruari &c.nu. 11.x 1 1 1.in eos qui molestia afficiũt electores, eo quod non elegerint optatum ab eis, numer.121. x1111.in nouo vsurpãtes ius custodiendi aliquam ecclesiam sede vacante &c.numer. 123.x v.in directorẽ electionis monialium qui hoc vel illud facit, nume.124.xv1.in eum qui procurat suũ conseruatorẽ &c.xv11.in facientes se metu absolui à censuris.xv111.in fingẽtem aliquid quo iudex vadat ad mulierẽ, nume.125.x1x.in compellentes submittere bona ecclesiastica, nu.126.xx.in inuentores nouarum religionũ, nu. 127.xx.in exigentes ab ecclesiasticis portoria, nume.128. xx11.in sic impedientes iurisdictionem ecclesiasticã, nu. 129.xx111.in dominos qui prohibent subditis ne vendant néve emant à clericis, &c.nu.130 xx1111.in religiosos remete habitum deferẽtes, nu.131.xxv.in religiosos ad studia sine licentia euntes &c.nu.133.xxv1 in Doctores docentes leges religiosos,nume.133.xxv11.in sepelientes hæreticos,nume.134. xxv111.in iudices non auxiliantes contra hæreticos &c. nu.135.xx1x.in interficientes per assassinos, nu.136 xxx.in permittẽtes fœneratores,nume.136.xxx1.in dantes representalias contra ecclesiasticos, nu.136 xxx11.in negligentes persequi iniurias Cardinalibus,nu.136.ibidem

Universidad de Deusto Biblioteca

Excommunicatio xxxiii.non reſeruata, & prima clemẽtinarum in frangentes ſequeſtrum, & impedientes &c.n. 137.xxxiiii.in ſepelientes in loco interdicto, n.137.xxxv. in religioſos qui ſibi appropriant decimas,nu.138.in religioſos adeuntes Aulas ad nocendum, nu.138.xxxvii.in monachos habentes arma in monaſterio, nu.139.xxxviii. in impedientes viſitationem monialium,nũ.140.xxxix.in imitantes ſtatum beguinarũ nu.140.xl.in cõtrahentes matrimoniũ in ſex caſibus, nu. 141.xli.in Inquiſitores pecuniam accipientes &c.nu.142. xlii.in facientes ſtatuta ad ſoluendum vſuras,num.145. xliii.in mẽdicãtes,accipientes domos,nu.144.xliiii.in religioſos diſſuadentes decimas,n.145.xlv.in negligẽtes diſſuadere decimas &c.nu. 145.xlvi.in religioſos nõ ſeruantes interdictum, nu.146. xlvii.in impugnantes literas Papę electi,nu.147.xlviii.in interpretantem clemẽtinam Exiui.n.14.xlix.in Bizochos aut beguinos,n.148.l.in imprimentes libros ſine examine,nu.148.li. in impediẽtes nũtiorũ receptionem,n.148. lii.in alienantes vel locãtes bõa eccleſiaſtica,n.149.liii. in mulierum raptores &c. liiii.in cogentes ad matrimonia minus libera.l v. in cogentes virginẽ &c.ingredi monaſterium &c.l vi.in impedientes Virginum Sanctam veli accipiendi voluntatem &c.lvi .in concedentes locum ad duellum &c. lvii.in committentes duellum &c.lix.in dantes conſilium in cauſa duelli,& illius ſpectatores.lx.in non habẽtes pro authenticis libros ſacrorum bibliorum &c. lxi. in mulieres ingrediẽtes claũſtra monaſteriorum.lxii.in male tractãtes miniſtros Inquiſitionis,lxiii.in ſcientes & non reuelantes iniurios Cardinalibus.lxiiii. in capientes fructus beneficiorũ primi anni &c.l x v.in moniales exeuntes monaſteria, &c.lxvi.in capientes Chriſtianos in ſeruos.l x v i.in non parẽtes inquiſitioni generali,nu.150.c.27

Excõmunicans ſine facultate, cauſa,ordine, ſcriptura, vel monitione peccat.n.8.ibidẽ

Excommunicare poteſt regulariter omnis qui habet iuriſdictionem eccleſiaſticam,ordinariã, vel delegatã in foro exteriori.n.5.ibidem

Excommunicare nequit epiſcopus extra ſuum epiſcopatum,nec laici,nec mulieres, neque quis ſe ipſum , nu.6. ibidem

Excommunicare an poſſit conſuetudo, aut excommunicatus,ſuſpẽſus,aut interdictus nu.7.ibidem

Excõmunicato ſpecialiter nõ denũciato præſente quæ miſſa continuanda,nu. 33. & 2.ſeq.ibid.

Excõicato ob iuſtum timorem participari poteſt ſic,& non ſic,nu.35.ibidem

Excõicato pro denũciato orari poteſt oratione priuata, non publica,&c.nu.36. ibid.

Excõicati ſolum poteſt homo baptizatus,& mortalis habẽs ſuperiorẽ , proinde nec Diabolus nec Papa,nec infidelis, nec locuſta,licet poſſit adiurari nu.13.ibidem

Excõicatus eſt iumentũ Diaboli, præter illum , & illum, nu.18.& 19.ibidem

Excõicatus vt infamis n.21.& vt perdat debita ſeruitia,nu. 22.& 25.ibidem

Excõicatus eſt , qui dicto vel ſcripto affirmat contrarium fidei,nu.17.c.11

Excõmunicatus cõmunicans cum vxore, filiis, & famulis, non eſt vitandus donec denuncietur,nu.17.c.27

Excõmunicatus notorius quis euitandus,nu.80.c.25

Excõmunicatus qui clericus ſe ipſum percutiens, nume. 11. cap. 25

Excommunicatus quando qui non manifeſtat,num.134. & ſeq.c.17

Excõicato participare,veniale nu.28.& 29. niſi ſex caſibus, 30.31.& 32.c.27

Excommunicatus an ſit exteriùs faciens opus infidelitatis,nu.17.c.11

Exempla non reſtringunt legem,nu.33.c.17

Exemptus hodie multo plus ſubiacet ordinario quam olim,nu.13.c.25

Exequutor teſtamẽti, vt mortaliter peccat,non ſoluens legata & debita,vel nimis tarde,& qui ob hoc excõmunicatus, nu.65.nõ ſeruans tem pupilli nu.66.eius pecuniam luero iniuſto deputãs, trãſiens ad ſecunda vota, num. 67.c.25

Extrema vnctio quid , & vnctio cum verbis concurrat, nu.11.c.22

Extrema vnctio quas partes tanget , & quibus ſit verbis, nu 13.& quare infirmis,& nõ violenter morituris datur, num.14.ibidem

Extremæ vnctionis de ſacramento multæ veritates Tridentinæ nu.15.ibidem

Extremę vnctionis contẽptus, vel in mortali ſuſceptio mortalis,nu.16.ibidem

F

Fallacia ſpecies doli,num. 177.c.17

Falſarius vt peccet,& cui reſtituet,qui nummos in ſubſtãtia falſauit, nu.167.Qui circuncidit,aut attenuat nummos,Qui ſcripturam, ponderã,menſuras , Qui ſigillum, nu. 168. Falſarij bullarũ qui excommunicati,nu. 169.ibidem

Fama quid? vt hic accipitur & quotuplex nu.19.c.18

Fama proximi seruanda quando aliter ipse potest seruari, nu.56.ibidem
Fama cum vita,& libertate in in quo conueniunt, & quod æstimari non potest,nu. 89. & quod non rependitur,nisi &c.nu.90.c.17
Famã non læsam tentans eam lædere,non restituat etiamsi &c.nu.44.c.18
Fama læsa mendacio,aliter q̃ læsa vero restituẽda,n 45.ib.
Famę restitutio cõdonari etiã iuste potest,nisi &c.n.46.ibi.
Famæ d mnũ notabile quid, nu.21.ibidem
Famæ ablatio an compensetur ablatione reciproca, nu. 46.ibidem
Famę debitum non tam facile tollitur,ac actio iniuriatum, num.46.ibidem
Famæ restitutio excusatur vitæ vel salutis periculo,n.47. & obliuione n.eo.& defectu causæ iustæ credendi, cum quotidianis exemplis, n.48. & duobus sequ.ibidem
Familiaritatẽ qui habet cum persona suspecta,intelligens quod aliqui ob id scandalum accipiunt,nu.30.c.14
Festa potius relaxãtur, ob necessitatẽ,quam ob pietatem, & quomodo.nu.4.c.13
Festis tam licitũ est opus, ob pecuniam, quã sine pecunia, & quãdo sit licitum, propter pecuniam,diebus festis operari,nu.5.ibidem
Festa ius ipsum definit, cadẽque vel consuetudo addit, vel tollit,vel moderatur,nu. 5.ibidem
Festa suã vnaquæque regio cum morantibus in ea debet obseruare,nu.5.ibidem
Festos dies,quos viator seruare teneatur,nu.5.ibidem
Festi dies omnes Christianorum sunt lege humana introducti,nu.1.ibidem
Festorũ obseruatio nunc non est adeo stricta, sicut obseruantia sabbati in lege veteri nu.2.ibidem
Festis diebus præcipitur,vt audiatur sacrum, & ne seruilia opera fiant,nu.2.ibidem
Festum an violat,qui in die festo, vel in eius vigilia mittit iumenta in opera sequente die facienda,qui præbet consilium propter lucrum,num. 12.c.13
Festum an violat, qui audit in iudicio ob pietatẽ vel necessitatem,vel sine illa,qui transcribit aliquem librum, aut scribit,pulsat lyrã, canit &c. nu.13.& 14.ibidem
Festum an violat, qui propter necessitatem laborat, non obstante Episcopi excommunicatione,quæ &c.qui'dit, saltat, venatur, otiose tota die vagatur, nume. ibidem
Festum an violat qui omittit orare, per se vel per alium eo tempore, quo extrema necessitas suam orationem expostulat, qui omittit recitare,

tare, quod iure,vel pœnitentia, vel voto, tenebatur dicere,nu.18.ibidem
Festis Sanctorum Crucis, Michaelis,Innocentium, & Sylvestri,libite quis laborat,nu. 1.c.13
Festo die violato,quædam accusandi consuetudo mala,n. 16.ibidem
Festis contritio bona,sed non necessaria,nu.17.ibidem
Festũ qui violat,vi,metu,præcepto, vel coactione,vt peccat,nu.7.c.13
Festum qui violat iter agẽdo, deferendo onera &c.num.6. &7.ibidem
Festũ violat, qui vendit,emit, commutat &c.nu 8. ibidem
Festũ an violat, tonsor,piscator,molitor nu.9.ibidem
Festum an violat,qui laborat pro pauperib.nu.10.vel conficiendis pontibus,& viis reficiendis,nu.11.ibidem
Fidei articulos expresse & in particulari nõ credẽs,quando peccat,nu.18.c.11
Fidẽ solam ad salutẽ sufficere credens,hæreticus,n.17.ibid.
Filia renũcians legitimæ cum iuramento,& enormi læsione,vt teneatur,nu.151.c.17
Filius,qui malũ notabile patri suo,&c.desiderat,nu. 11.c.14
Filius qui nunquã patri obedit, vel nunquã aliqua signa amoris ei ostendit,nu.11.ibi.
Filius qui nunquã patri obedit,in his,&c. nu.11. ibidem
Filius,qui parẽtes percutit,aut ad indignationẽ prouocat, n.11.vel eos accusat,vel execratur,aut contẽnit,aut mortem exoptat: vel non liberat è carcere,nu.13.ibidem
Filius qui patentib. in magna necessitate constitutis, non succurrit, nu.13.ibidem
Filius,qui ob parentũ subuentionem, non egreditur religionem,nu.14.ibidem
Filius, qui non ducit vxorem, quam pater vult, nu. 11. ibi.
Filius, qui bona à parentibus male parta non restituit,quique eorum legata non adimplet,&c.nu.18.ibidem
Filius mortaliter peccat cum obligatione restituendi aliquid ex bonis patris accipiens,nu.156. Quamuis sint aduentitia, aut profectitia &c.nu.157.158. & seq.c.17
Filius qui ex patris iã mortui pecuniis lucratur, nu. 161. & quid de dato sibi contẽplatione sui patris: Et quid de sumptibus fratris sui scholastici.n. 161.Et quid de sumptibus bonorum aduentitiorum, nu.163.& seq. Et quid de pœna soluta pro eius delicto, & de impensis in nuptiis eius factis, & quid de iocalibus, nu.165. & sequen. cap.17
Filius qui plus aliis patri seruit quid obtinere debeat, nu.148.c.17

Filio donatum patris intuitu, nu.161.ibidem
Filij lucra de patris pecunia facta,nu.161.& seq.ibidem
Finem ob aliquem agere debet homo.prælud. 7.nu.18
Finis vtilis animę,& bonis domini,nu.5.c.17
Finis malus, & bonũ ex malo natum,differunt, nu.40.c.12
Finis mortalis actus & cõstitutio finis vltimi in creatura mortale facit,non tamẽ talẽ finem constituit omnis mortaliter peccans,etiam scienter,nu.16.prælud.9.
Finis principalis operis boni, licet non possit esse bonũ eo minus,potest tamẽ esse minus principalis,modo nõ sit malum culpæ,seu peccatum nu.31.B.c.14
Finis quid, & quod diuiditur in vltimum & medium & quid vterque illorum, nu.3. Prælud.4
Finium,alter verus,& alter falsus,nu.3 ibidem
Finium,alter finis cuius & alter finis quo,& vterque diffinitus,nu.4.ibidem
Finis vltimus,& beatitudo idẽ, nu.4.ibidem
Finis actus spiritualiũ nil temporale est,sed non facit actũ mortalem,nu.13 & 15.c.23
Fornicandi desiderium & delectatio morosa quãdo peccatum.n.9.c.6
Fortunius Cantabriæ decus, nu.50.c.22
D.Franciscus à Nauarra olim prior Roncæuallis,post Archiepiscopus Valẽtinus laudatus,nu.153.c.27
D.Franciscus Toletus societatis Iesu insigniter laudatus,nu.239.ibidem
Franciscus Azpilcueta Xabier Societatis Iesu,laudatus,vbi mortuus colitur, n.10.c.24
Franciscus à Victoria Dominicanus laudatus,nu.37.c.1
Franciscus Ramirius authetis cognatus laudatus, num.89. c.15
Fraus species doli,nu.177.c.17
Fructus pignoris, quãdo bene capiantur,n.217.& seq.ibid.
Fugere quis an teneatur,nu.1. c.15
Furatur qui aliquid ab eo qui illud petitum dedisset, aut multa parua,n.139.140.c.17
Furtũ quid,& diuiditur in mẽtale & reale,nu.1.ibidem
Furtum genere suo mortale, sed excusat ab eo paruitas, nu.3.ibidem
Furtum ad causandum mortale,quanta quantitas requiratur,nu.3.A.ibidem
Furtum notabile, & furtũ notabiliter nocens differũt 3.B.& F.ibidem
Furtum pauperi & diuiti factum, qualiter metiendum nu.3.C.ibidem
Furtũ propter omne mortale non fertur excommunicatio vbique,nu.5.D.ibidem
Furtum mortale hæc quãtitas facit,nu.3.F.ibidem
Furtũ à mortali culpa septem excusant,nu.4.& sequ. ibid.
Furtum notabile quæ quantitas facit c.17.nu.3.A.& F.

G

Gabellæ rerum quas homines ad suam necessitatem ferunt nu.203.c.17
Gabellas ob merces debẽs, sic verum pandat,nu.203.ibid.
Gallia hylarior vtraque Hesperia,c.18.nu.18
Generatio,& processio in diuinis spiritualissimæ,nu.19.prælud.3
Gloria quid?nu.20.c.18
Gloria vana quid nu.10.quot, & quæ filiæ eius,nu.11.& quę mortalis,nu.12.c.23
Glossa re clemẽtinam exiui de verb.sign.an prohibitum,nu.147.c.27
Gratia gratum faciẽs quid, & quanti valoris nu.2.præl.7
Gratia in diuina se esse nemo scit & quis pie credit esse in ea,nu.47.c.21
Gratia,& operib. & nõ sola fide saluari homines,n.5.præl.1
Gratiam vel gloriã æternam, arbitrio libero quærere præsumptio,nu.14.c.23
Gratiam quæ taciturnitas annihilat,& quæ expressio, nu. 86.c.21
Gratiam iustificantem nemo potest solo libero arbitrio, saltem de condigno,mereri, nu.11.præl.3
Gratiam Dei iam quæsitã, ad sui vsque in finem conseruationem opẽ specialem requirere,nu.12.ibidem
Gratiã primã nemo de condigno meretur, neq; illa datur vlli, nisi per merita Christi, sic vel sic applicata, neque adultis, aliquo sui liberi arbitrij actu,nu.5.prælud.1
Gregorius XIII.fœliciter cœpit,fœlicius prosequitur,fœlicissime perfecturus, nu.54. c.27
Gula quid,species eius quinq; filiæ quinque, mortalis quatuor casibus,nu.119.c.23
Gula non est edere carnes in terra aliena,vbi id licet, nu. 120.c.eod.

H

Habilis quæ non est ad vnum,nõ est ad ei adnexum c.27.nu.149
Habitus quid,& quotuplex,n. 7.præl.5
Hæresis quid sit,& quis hæreticus,& pure mentalis, non est excommunicatus nu.17. neque etiam pure vocalis in fra,nu.14.c.11.
Hęres mortui absoluti à peccatis & susceptis aliis sacramẽtis in sacro sepulti, postea credens eum ob ea excõicatum,non tenetur petere absolutionem c.27.nu.171
Hæreticis credentes,fautores, & receptatores,qui,num.56. cap.27
Hæreticum est dicere,non licere iurare,nu.4.c.12
Hebetudo,lætitia nimia,multiloquium & scurrilitas,quæ mortalis,nu.113.c.23
Henricus Infans Portugalliæ, sum

ſumma laude dignus, num. 206.c.17
Homicida iniuſtus quidnam teneatur reſtituere, ſi occiſus erat liber, aut quid ſi erat ſeruus, vel brutum animal n. 19.& 20.c.15
Homicida ſi teneatur ſe carceri offerre, nu. 21. quidnam teneatur ſoluere matri, aut filiis, aut hæredibus &c. nu. 22.ibidem.
Homicida quas impenſas tenetur ſoluere, nu.23.ibidem
Homicida, qui moderamẽ defenſionis excedit, n.24.ibid.
Homicidium voluntarium exacte definitum n.239.& cum quo diſpenſat Epiſcopus, nu. 240.c.27
Homicidium voluntariũ illicitum duplex cap.27.n.239
Hominis liberi emptio regulariter illicita, n.95.c.23
Homo cur ſibi gratulari, timereq; merito debeat, n.1.præ.6
Homo imaginẽ Dei gerit, nõ ſolum, quoad animæ naturam, ſed etiã quoad potentias eius, imò & quoad actus eius, nu.18.præl.3
Homo qua via melius ducitur in cognitionẽ Dei, & myſterij S. Trinitatis, n.9.ibidẽ
Homo nõ ſolũ accepit à Deo eſſe, & viuere, ſed etiã intelligere, & eſt imago eius, quoad mentẽ, & non quoad corpus, nu.16.ibidem
Honor quid? & quæ inhonoratio mortalis, nu.11.c.18
Horariæ preces ob quas cauſas iuſtè omittuntur, n.101. vſque ad 105.c.23
Horas ad quas tenẽtur clerici ſacri, nu.69.& ad quas minores, nu. 68.ibidem
Horas nõ recitãs etiã pẽnarius, cui reſtituet, & per extranag. Pij V. nu.112.ibidem
Hoſpita volens hoſpite cum quo rẽ ſolet habere, hoſpitio ſuſcipere, quomodo poteſt abſolui, nu.5.H.c.3
Hoſpitalarius vt mortaliter peccat, nu.67.c.25
Humilitas ad ſui eſſentiã, non requirit expreſſam ad Deũ ſubiectionem. nu.6.c.25

I

Iacobus Sabellus Cardinalis multis nominibus ſuſpiciendus, nu 81.c.25.
Iactãtia filia primæ Vanægloriæ quid, num.11.& quando mortalis, nu.16.c.23
Ieiunij die quis miniſtrãs cibos peccat, nu.16.c.21
Iejunare quis, licet ædat manẽ, teneatur, nu.17.ibidem
Ieiunium frangit præueniens horam, ſed non veſperas, aut nonam, nu.17.ibidem
Ieiunet famulus ſed nõ die Dominica, nu.17.ibidem
Ieiunia determinantis ius naturale, omnia iuris humani nu.n.& 11.c.21
Ieiunium non frangit potus, nec medicina, nec præguſtatio, nu.13.ibidem
Ieiuniũ bina comeſtio, & collatio matutina frangit, num. 14.& 15.ibidem
Ieiuniis qui cibi vetiti, num. 15.ibidem
Ieiunio à ſeruando triplex cauſa, quos excuſet, nu.16. ibid.
Ieiunio liberat bonum etiam mercede ſic exercitum, num. 17.ibid.
Ieiunium quę peregrinatio, & cum vxore diſcordia tollit, nu.18.& 19.ibidem
Ieiunio non omnis ſolutus poteſt edere carnes, nu.23.c.25
Ieiunium ad frangẽdum quis inuitans peccat, num.24.& 25.ibidem.
Ieiunium quæ cauſa tantũ putatiua & dubia tollit, nu.20. cap.21
Ieiunia circa, etiã Epiſcopũs, & alij prælati ſic diſpenſant, nu.21.& 22.ibidem
Ignorantia probabilis excuſat ab excommunicatione ſtatuti pro facto damnato cap. 27.nu.272.
Ignorantia quæ facit actũ nõ eſſe humanum, nu.9.præl.6
Ignorãtia, quæ excuſat, num. 10.præl.9
Ignorãtia qualis à reſtitutione excuſat, nu.82.& 83.c.17
Ignorantia quę affectata quæ craſſa, quę iuſta, & quę comes tantũ, nu.45.& 46.c.25.
Ignorãtia interdum excuſat à pœna legis, & non ab eius obſeruantia, nu.47.c.eod.
Illegitimus capiẽs beneficium ſine diſpenſatione, vel penſionem, &c. nu.117.c.25
Imaginẽ Dei æquè habet mulier, ac vir, nu.17.præl.3
Impedimẽtũ impotẽtię quid, & dirimit, quid faciet ligatus impeditus, nu.59.& 60.c.22.
Impedimẽtum iuſtitiæ publicæ honeſtatis quid, & quam reſtrictum ſit Trident., nu. 57.ibidem
Impediens malo animo, cur non teneatur reſtituere, impediens autẽ per metum, &c. ſic, nu.73.c.17
Impediens à cõſequendo beneficio, officio, vel alio bono, ille ſolus, & omnis tenetur ad reſtitutionem, qui &c. nu.69.70.& 71.c.17
Impediens curſum cauſarum Curiæ, vt excommunicatus, nu.68.c.17
Impedire furtũ quis & quomodo tenetur, nu.136.ibid.
Impẽſa omnis inordinata peccatum, ſed aliter clerici, aliter laici, nu.94.ibidem
Impenſæ quæ quomodo commodatario ſoluendæ, n.186. cap.17
Impreſſio & editio librorum vt prohibita, nu.148.c.27
Incãtatio prohibita, & ſide indigna, nu.31.& 39.cap.11
Incendiarius occultus excommunicatus an teneatur ſe reuelare. nu.100.cap.17
Inceſtus etiam cum cognata impedit matrimonium, ſed epiſcopus diſpenſat, nu. 74.& 75.c.21
Indignatio quæ Chriſtiano mala nu 118.& quæ mortalis cum timore & clamore nu. 116.c.23

Infernum esse in hac vita & non in alia dicere, hæresis, nu.16.præl.4
Infidelis duplex positiue & negatiue, hic non peccat, ille hic.nu.17.c.11
Iniuriam inferre, imbecillitas, propellere, virtus, nu.16.c.14
Iniustitia omnis genere suo mortalis, nu.71.cap.23
Inobedientia quæ mortalis, nu.35.& 36.c.eod.
Inquisitores ob acceptam pecuniam quomodo excommunicati, nu.143
Intellectus cap. De hoc, de Symon. nu.33.c.17
Intellectus dicti Pauli de interiore & exteriore homine, nu.7.præl.1
Intellectus nouus cap. quantes, de sent.excom.nu.21.c.14
Intellectus l.1.§.Deniq.1.ff.de aqua pluu. arcen. nu.71.c.17
Intellectus verus c.fi.de Simo. & cuiusdam dicti S. Thomæ, nu.102.c.23
Intellectus an potior voluntate, vel voluntas, intellectu, nu.7.præl.3
Intellectus nouus c.Pervestras de donat.probans lucrũ sine periculo, nu.256.c.17
Intellectus illius dicti Bonæ mẽtis est timere culpam, vbi non est.nu.184.c.17
Intellectus l.4.§.Sed & ꝙ meretrici.ff.de Cõdict.ob turp. causam, nu.34.cap.17
Intellectus verus cap.In literis de Raptor.c.17.nu.68
Intentio virtualis specialior necessaria ad irregularitatẽ iustam, quam iniustam nu. 213.cap.27
Intentio secundaria nec vsuram, nec Symoniam facit, n. 209.c.17
Interdictus ingressu ecclesiæ, n.75.rebaptizans, Chrismate veteri vngens, post cibum celebrans, nu.75.non confessus, concubinarius notorius, nu. 76.cap.25
Interdicto in loco, & etiam in ecclesia clerici recitẽt horas, nu.175.& 176.& vt campanæ pulsatio, Episcopi benedictio, & sacramentalium vsus liceãt, confessio item, & alia plurima, numero 177.& 178. cap.27
Interdictorũ multorũ priuilegia an prosint, nu.189.ibid.
Interdictũ iure suspẽditur quatuor festis, & an priuilegio aliis, nu.182.& 2.seq.ibid.
Interdictũ nõ denũciatum nõ obligat, neque nullũ, & quando tale & validum violando qui laici & moniales peccẽt, nu.187.ibidem
Interdictũ hic nõ generaliter, sed specialiter sumitur: quæ cõueniat, & differat, ab excõmunicatione, & suspensione, nu.164.& 165.cap.27
Interdictũ triplex, & quid vnũquodque includat, nu.166.& 167.ibidem
Interdictum ciuitatis includit suburbia, & ecclesias, sacella, & cœmeteria contigua. num. 167.ibidem.

Interdicit

Interdicit communiter qui excommunicat, & suspendit. & contra, nu.168.ibid.
Interdictum fertur ob culpam alienam, sed non ob culpam debiti, n.168.& 169. Et ponitur ipso facto à iure his casibus, nu.169. Et quæ opera prohibeat, nu.170.ibid.
Interdicto vetãtur omnia diuina, sacramenta, & sepultura præter expressa, n.171. ibid.
Interesse quid, quotuplex & quod peti potest, n.211.c.17
Interesse lucri cessantis petitur sine his conditionibus, nu. 212.ibid.
Inuentio nouitatũ secũda fi ia Vanægloriæ, quid, nu.11. & quando mortalis, nu.18.c.23
Inueniens trabem &c.nu.176. aut animal in laqueo, num. 176.c.17
Inueniens vt peccat si nõ restituit, aut non quærit, &c.nu. 179.& seq.ibidem
Inuidia quid, & genere suo mortalis, nu.118.cap.23
Inuocatio Dęmonũ tacita, fit quinque modis, nu.11.c.11
D.Ioanna Princeps Portugalliæ mirabilis & inimitabilis in hoc, nu.5.cap.21
Ira sæpius passio, & Ira vitium capitale, habet has septem filias, nu.115.cap.23
Irregularitas quid, humanum inuẽtum est, tollitur manente peccato, nu.191.& 192.& est quintuplex, nulla mentalis tantum, nu.192.c.27
Irregularitas ex quali defectu membri, vel visus nascatur, nu.198.& quæ quoad vnum officium, & quoad alium. In qua solus Papa dispensat, n. 199.& 200.c.27
Irregularis per deformationẽ illicitam est omnis & solus ille &c.nu.218.cap.27
Irregularis vt sit ordinatus, aut ordine vtens in censuris, aut ab Episcopo censurato, aut extra tempora, aut vtens ordine non habito, nu.141.& 2.seq.cap.27
Irregularem facit omnis deformatio illicita mere intenta, & nulla mere casualis, mixta vero facit contentum in hac regula.28.Corollariis ornata à n.220 de monacho chirurgo, abortiente, vulnerante, & non deformante ministrante arma, iuuante & hortãte, accusante sine protestatione, detinente furẽ, alente feram medico, dormiente & ebrio, non contradicẽte, consulente &c. de non denunciante, magistro castigante ludente illicite, clerico venante, cordigero equitante, & de adulterante à n.221. vsque ad nu.239.c.17
Irregularis est ex defectu perfectæ lenitatis omnis & solus qui &c.n.207 & 208.& ita Iudex, accusator testis &c.qui fuerunt causa deformationis sequutæ, nu. 209. & seq.cap.27
Irregularis non est sic dans arma, hortãs, iurãs, pugnãs &c.

cõtra Aluarum Pelag.n.114.
Ex quis fecerit sanctã, parans fides, & alia ad reformandũ, nu.115.cap.27
Irregularis deformans ob defensionem patentum & patriæ &c. non autem denuncians &c.nu.219.c.27
Irregularis quis minor,n.262. æger obsessus, lunaticus, furiosus, hermaphroditus. nu.263.fetus, infamis & abstemius,nu.264.c.27
Irregularis est bis baptizans, aut bis baptizatus,nu.246 & 247.c.27
Irregularis non est simpliciter cõsentiens homicidio facto, vel faciendo,nu.19.c.24
Irregularitas propter abortum procuratum,nu.14.c.15
Irregularis quis Idiota, Neophytus, & Infidelis, & quis dispensat,nu.265.c.27
Irregularis vt sit censuratus celebrando, aut actum ordini proprium agendo, nu. 244. cap.27
Irregularis est adulter occidés maritũ, aliculus fœminæ ob sui defensionem,nu.7.c.15
Irregularitatẽ ad inducendam nõ sufficit nec requirit enormitas,c.27.nu.249
Irregularitatem opera bona quandoque inducunt, c. 27. nu.249
Irregularitas nulla inducit priuationem beneficij iã quæsiti ipso iure,ibidem
Irregularitas omnis præcedẽs collationem beneficij reddit ipsam subsecutam ipso iure nullam,ibid.
Irregularitas quũ sit pœna grauis non imponẽda pro culpa veniali,ibidem
Irregularitatem minorem esse pœnam excomunicatione minor.falsum ibidem
Irregularitas nõ tollitur à cõfessario,licet possit à cẽsuris absoluere,cap.27.nu.250
Irregularitas non est censura, neque absolutio eius, nec via est ad absolutionem cap. 27.nu.210
Irregularitatem non duplicat celebratio, nec tollit bulla communis,nu.194.c.27
Irregularis nemo in dubio iudicandus in foro exteriori, sed sic in interiori,num.195. cap.27
Irregularem sola enormitas peccati non facit,num.184. quid aliud requiratur, num. 249.c.27
S.Isidorus rerum vtilium doctor,nu.1.pr.Iud.3
Iudex qui rẽũ de se & consortibus interrogando, & tot quendo peccat,nu.59.c.18
Iudex secularis eiiciens Episcopũ à suo Episcopatu,&c. excõmunicatus.n.67.c.27
Iudex, non auxilians contra hæreticos vt excommunicatus,nu.15.c.27
Iudex vt peccat mortaliter suscipiendo munus.cui est impar,iudicans iniuste,accipiés pretium pro sententia,nu.12.
Vsurpans iurisdictionem.nõ seruans talem ordinem, iudiciarium,num.15. Deferens appellationi, vel eam non admittens, augens, vel diminuens pœnam legis, exequens sententiam nullam superioris,n.14. Male aliquem capiens,non condemnans in expensis, non satis studens, nec consulens, condemnans affectu malo,personis mineris non deferens,nu.15. Non obediens ecclesiæ,nõ seruãs, interdicta,præhendens iudicem ecclesiasticum,qui eum excõmunicauit, cogens eum se absoluere, libertatem ecclesiæ minuens, res intra ecclesiam capiens,num.16.Extrahens quem ab ea, probans falsitatem officiarij,nolens damnato cõfessionem, nu.23.aut partibus æquales aduocatos,non visitans carcerem, excommunicatũ admittens, clericum suo iudici non reddens, iudicans die festo,iura nimia exigens, fingens,quo examinã adeat, procedens sine accusatore, num. 25. non inquirens generaliter, intertogans & inquirens specialiter, num.27. cap.25
Iudicium temerarium quid? & crebro parit mendacium, n. 9.cap.18
Iulius Anton.Sanctorius Cardinalis S.Seuerinæ laudatus, nu.83.c.22.
Iuramentum sine tribus comitibus peccatum, & est duplex,nu.3.c.12
Iuramentum rei paruæ, an obliget ad mortale,num.10. ibidem
Iuramẽtum cõditionale quando ligat,nu.11.& 12. quando factum sine animo adimplẽdi,nu.13. & quando factum contra consilia,nu.15.& 16.& quando dolosum,nu 13.14. & quando factum de re vana,nu.17.ibid.
Iuramentum de redeundo in carcerem, quando ligat, nu. 18.& quando factum secundum intentionem remotam eius cui iuratur,num.19 ibi.
Iuramentum de secreto seruando,quando ligat.nu.21. & quando pactum de reuelando delicto, nu.22.& de inducente ad iurandũ,quem credit peieraturum,nu.26. ibidem
Iurans soluere perdita, quid faciet,nu.17.c.19
Iurare,quid sit,n.1.& est actus Latriæ, & religionis,nu. 1. cap.12
Iurisdictionem alienam vsurpare mortale,nu.14.c.21
Iustificatur nullus nisi per merita Christi,neque per ipsa illo vel illo modo,non communicata nisi lege priuata,nu.5. prælud.1
Iustitia distribuendi beneficia & officia publica multum differt à iustitia distribuendi cõmunes pecunias Communitatis singulatibus eius, nu.72.c.17

Iustitiam originalem, sibi & posteris acceptam, sibi, & posteris perdidit Adam, nu.5. prælud.8.

L

Lactro diuinus, & nocturnus in quo differant, nu.5.c.15
Laude falsa vel alias inordinata gaudere nō semper malum, & quando mortale, nu.13.c.23
Laudemium soluere non tenetur donans, sed sic vendens etiā in cōscientia, n.65 ibid.
Laus, honor, fama, gloria, & reuerentia, quid & quando bene appetuntur, nu.9.c.23
Laudis, & quatuor aliorū honorariorum quis appetitus inordinatus, nu.9 & quis nō, nu.10 c.23
Legare nummos, vt de reditu missæ dicantur, an liceat, nu.247.c.17
Legatum à patre relictum filiæ cui dos debetur, an compensetur, nu.150.c.17
Legatum pium male solutū, nu 117.c.17
Legati qui impedit receptionem est excōmunicatus, nu.249.c.17
Legitimæ filiorum varia in variis Regnis. nu.158.c 17
Don Leo de Noroña Societatis Iesu laudatus, nu.26.c.14
Lege Nauarrorū & Aragonū pater filiū sine causa cur exhæredare queat, n.38.c.16
Legis intētionis optima interpres consuetudo, nu.67.c.23
Legum duarum concurrentiarū, vtra potior, nu.1.c. 7
Legem æternā quomodo violant facta, contra rationē naturalem, legem humanā, cōsuetudinem & cōscientiam, nu.15.præl.7
Legis obligantis ad mortale etiā receptæ trāsgressionem excusant quæ ignorātia, causa dispensatio, abrogatio, tepus, nu.43.& 44.c.23
Lex æterna quid, n.6.cōtra eā est, quicquid est cōtra rationē naturalem, n.6.præl.7
Lex super metiēte trahitur ad mensum, si est eadem ratio, nu.72.c.22
Lex an vlla iuris cōmunis ludi obliget ad mortale, n.6.c.19
Lex cōcepta verbo cōstituto & non præceptiuo, facit vt trāsgressio quæ alioqui esset actus indifferēs, fiat vitiosus, & ita venialis, sed nō mortalis nisi, &c.n.48.& 49.c.23
Legis nullum vnicum verbū originario significatu significat mortale, n.50.ibidem
Legis rigor tēperatur per æquitatē quinque modis, nu.182.c.23
Leges multæ naturales ad solum veniale obligant, nu.31.c.23
Lex ecclesiastica verbis præceptiuis maxime istis vtēs ad mortale obligat, secus de secularibus, quæ tamen non tollit pœnam per aliam statutam, nu.51.c.23
Lex pure pœnalis, & mixta, vt differunt, nu.56.c.eodem
Lex quod nemo vendat prædium nisi tributario valida, nū.130.c.27
Lex quæ amissum in mari tribuit &c.N. iniusta, nu.117. ibidem
Liberalitas quid, & est media inter auaritiam & prodigalitatem, nu 69.& 79.c.23
Liber homo an se vēdere possit, nu.88.c.17
Libertas ecclesiastica quæ, qs eam violat, n.119 & 120.c.27
Literæ Apostolicæ an dicatur signatura, & aliud falsare, aliud falsis vti, n.62.ibidem
Locās domum in malos vsus, nu.195. vel dolium vitiosum, nu.196.c.17
Locat qui bona ecclesiastica vltra tres annos an excōmunicatus, nu.147.c.27
Locare domum meretrici, aut alij peccaturo in ea, vt liceat, nu.195.C.c.17
Locator non reddens pensionem pro re locata perdita, nu.187.& seq ibidem
Locator quādo potest auferre locatum, nu.161.ibidem
Ludens ludo vetito sibi, lege ad mortale obligāte, & etiā licito ab impotente donare, vel coacto, vel dolo, mortaliter peccat, nu.5.& 11.c.19
Ludens dissimulans peritiam, fallens, & non monēs, vt peccat, nu.17.ibidem
Ludens credito ni iuret, non soluat, & tunc &c.n.17.ibid.
Ludentium susceptores, &c. vt peccant, nu.15.c.19
Ludere quis dicatur coactus, nu.13.ibidem
Ludi spectator clericus magis peccat quam laicus, nu 14. ibidem
Ludo quæsita non restituēda, nisi &c. quæ cū perditis compensanda, nu 18.c.19
Ludus quid, & duplex, & quis venialis, nu.2.& quis mortalis, nu.4.ibidem
Ludus causa principali lucrandi, negotiatio: & communiter mala, nu.2. sed non mortalis, etiam si nitatur fortuna ex sola circunstantia nimietatis, loci, temporis, vel personæ, sine scandalo, vel alia legis transgressione, nu.3.ibidem
Ludus omnis aleę, & principaliter ob lucrum, prohibitus, nu.7.c.19
Ludus omnis etiam industriæ principaliter ob lucrū, saltē venialis, nu.7.& 8.ibidem
Ludus aleæ rei notabilis clerico sacrato, & monacho mortalis, nu.9.& 10.ibidem
Lusus de se nullus laico mortalis, & quis ei gloriosus, nu. 11.c.19
Luxuriam, si ignorātia, metus, aut vis excusent, nu.1.c.16
Luxuria omnis reducitur ad sex species, & quænam sint illæ: & an sint plures, & quæ admittitur cum moniali est adulterium, incestus, aut sacrilegium, propter causas diuersas, nu.3 ibidem

Luxuria quid in genere & in specie: augetur vsu, & fuga vitatur, nu. 112. c. 23
Luxuria vitiũ capitale gignit has octo filias, numer. 113. c. eodem
Luxuria in loco sacro est sacri lega, & cum monialibus est sacrilega, & infernalis, nu. 3. c. 16

M

Maledictio sui, vel Diaboli, vel irrationalis creaturæ, quæ mortalis, nu. 117. c. 23
Maleficium an maleficio tolli possit, nu. 19. c. 11
Mandans vel consulens hoc differunt, nec refert an cito, an tarde executio fiat, num. 333 & seq. c. 27
Manifestare alterius peccata, est peccatum lege diuina naturali prohibitum, numer. 1. c. 7
Doña Maria à Mendoça Laudata, nu. 39. c. 26
Maritus, qui adulterã vxorem, vel vxor, quæ maritũ adulterum patitur, nu. 28 c. 16
Maritus vt peccat si accipit ex bonis vxoris suæ paraphernalibus, nu. 153. c. 17
Maritus vxorem quãdo accusare potest, nu. 29. c. 16
Maritus quonam pacto violet quartum præceptũ & peccet mortaliter, prohibẽdo vxori audire sacrum in diebus festis, vel prohibendo iejunia præcepta, nu. 19. c. 14
Maritus præcipiens vxori fractionem alicuius præcepti, nu. 19. ibidem
Maritus percutiens immoderate, aut infamãs, vel verbis infamatoriis incessens vxorem, nu. 19. ibidem
Martyrium pati quãdo crimẽ mortale, nu. 40. c. 11
Mater, quæ filiũ paruulũ secũ admittit in lectu, nu. 13. c. 15
Mater, quę filios nõ lactat propriis vberibus, nu. 17. c. 14
Matrimoniũ conditionale soluitur per purũ ante conditionem impletam, nu. 64. c. 22
Matrimonium clandestinum quando licet, nu. 37. c. 16
Matrimonio inualido cõiuncti, quãdo possunt licitè sibi cohabitare, n. 5. E. & L. c. 5
Matrimonium, quæ occisio, & quod adulterium impedit, & dirimit, nu. 46. & 47. c. 22
Matrimonium contra simplex castitatis votum cõtrahens, consummãs, aut petens debitum, nu. 30. c. 16
Matrimoniũ ficte cõtractum, nullum corã Deo, & quo validatur, & quo creditur deceptio, nu. 76. c. 22
Matrimoniũ secundũ contrahẽs decepta, quid agere debeat, nu. 77. ibidem
Matrimonium, vel sponsalia, qui contrahẽs peccat & excommunicatur, nu. 41. ibid.
Matrimonium vel spõsalia à parentibus contracta quãdo valent, nu. 58 ibidem
Matrimoniũ metu iustó contractũ, imo & consummatũ, nullum, nullum nu. 50. ibidem
Matrimonium contrahẽs post votum solẽne castitatis excommunicatus, n. 35 ibidem
Matrimonium impediunt, sed non dirimunt septem delicta, & quæ sint illa, num. 74. ibidem
Matrimoniũ clandestinũ contrahens sine iusta causa, & quæ sit illa, nu. 36. & 37. c. 16
Matrimonio qui occulte ante benedictionem vtitur, nu. 38 ibidem
Matrimonium qui cũ duobus contrahit, quid faciet, nu. 59. ibidem
Matrimonium contrahens ob coniugis mortem antequam de morte certus fieret, & alia quotidiana, nu. 40. & 41. ibidem
Matrimonij omne fere impedimentum humanum, & cur Papa semper non tollit, nu. 84. c. 22
Matrimonij omnia impedimẽta non dirimentia tollit Episcopus, & consuetudo, n. 85. c. eodem
Matrimonium clandestinũ de licentia Episcopi hodie contrahitur, nu. 85 ibidem
Matrimoniũ impedimẽto sublato denuò contrahendum, nu. 86. ibidem
Matrimonium quatenus sacramentum quid, & quale est apud infideles, nu. 9. c. 22
Matrimoniũ iutra 4. gradum contractum non valet, c. 22. nu. 42
Matrimoniũ quod est nullum ob impedimẽtum sine nouo consensu nõ ratificatur & vt procurandus, c. 22. nu. 47
Matrimoniũ Christiani cum hæretica valet, licet contrahens peccet, c. 22. n. 49. cũ nõ baptisata tamen etiã Catechumena non valet. ibidem
Matrimonij sacramentũ conferre gratiam est de fide, n. 20. ibidem
Matrimonij materia & forma quæ cum exemplis, num. 20. ibidem
Matrimoniũ indissolubile regulariter sic in totum, sic in partem soluitur, nu. 21. ibid.
Matrimonium clã, vel contra interdictum superioris contrahens, vt peccat, n. 68. c. 22
Matrimonia clandestina, quæ hodie nulla, cũ aliis Tridenti statutis, nu. 69. ibidem
Matrimoniũ & sponsalia contrahendi quę ætas legitima, nu. 29. c. 22
Matrimonium regulariter omnis iustæ ætatis iudicij contrahere potest, nu. 29. ibid.
Matrimonij impedimẽta quot & quæ dirimũt, & quæ non, nu. 29. ibidem
Matrimonij circa sacramentũ errores Tridenti dãnati, nu. 20. ibidem
Matrimoniũ cõtrahẽs peccat ob ætatis defectum, nu. 31. & ob errorẽ, qui si est pertonę, vel cõditionis seruilis annihilat illud, nu. 32. ibidem
Matrimonium quæ infidelitas

impedit, quousque dirimit, nu.48.& 49.c.22
Matrimonium quod inter infideles nullum, & quod annullandum,nu.49.ibidem
Matrimonium contrahens cũ secunda viuente prima clam ducta vt peccat,& quid aget fama mortis prioris audita, num.53.& seq.c.22
Matrimonium præsumptum cessat, & corã quo parocho contrahendum, sine cuius præsentia contractum nullum,nu.144.c.25
Matrimonium contrahens religiosus vel cognatus vt excommunicatus, n. 144. c.27
Matrimonium contractum à credente illud non valere,an valeat,nu.56.c.22
Matrimonium contrahens seruus,an Dominum vxori præferet,nu.34.ibidem
Matrimonij cõtractus, qui ob finẽ malum mortalis vel venialis,nu.79.ibidem
Matrimonio sufficit cõsensus diuerso tempore sic datus, nu.80.ibidem
Matrimonij contractus in excommunicatione vel mortali est peccatum sed valet,nu.81.ibidem
Matrimonij vsũ impedit scientia nullitatis eius superueniens,nu.82.ibidem
Matrimonij impedimẽta non denunciãs.vt peccet, & vt id facere debeat, nu.83.ibidem
Matrimonialis copulæ generationem qui impedit, numero 9.c.16
D. Matthæus Contarellus S. D.N. Datarius laudatus,nu.149.c.27
Mediator simoniæ,& capiens sibi vt roget, simoniacus,nisi &c.nu.306.c.23
Medicus, aut Chirurgus, vt mortaliter peccat ignorans necessaria, non curans secundum præcepta,negligens visitare, vel studere, præbens medicinam dubiam,deserens ægrotum,nu. 60.abscindens mẽbrum,minuens sanguinem, non admonẽs confessionem, medicinas non eligens, aut curationem differens,n.60, & 61. consulens, vel concedens animæ noxia pro salute corporis, nu. 62. non admonens mortem vicinam,tali casu, nimium stipendium petens,num.63.nimias medicinas ordinans, pauperi non medens, vel diuiti, nolenti soluere, num. 64. & detrahens aliis medicis,num.64. cap.25
Membrũ hominis quodnam dicatur c.27.nu.206
Membri apparentis amissio irregularitatem facit.ibidem
Memento vtriusque tam pro viuis quam defunctis faciendi in canone missæ modus c.25.nu.313
Mendacium quid? quotuplex, & quod mortale, etiã in iudicio,nu.5.c.18
Mercator quis, qualis non est monasterium asportans aeram &c.nu.118.c.27
Mercenario & famulo male soluens,nu.103.vsque ad nu.111,c.17
Meretrix, neque aliæ mulieres solutæ, coniugatæ vel sacræ tenentur de præcepto ad restitutionem,n.33.& 34. quod limitatur,nu.41.c.17
Meretricis opera licet aliquid valeat in genere entis,nil tamen valet in genere moris, quia peccatum est,&c.nu.35. cap.17
Meretricum permissio vt licita,nu.195.A.& domus eis vt locandæ.B.& an id expediat. C.c.17
Meretrices & alij facientes opera permissa in foro tantum exteriori,quoad hoc æquantur,nu.37.ibidem
Meretrices peccant accipiẽdo, sed non tenentur restituere, nu.38.ibidem
Meretricũ & impudicarũ mulierum confessarij quid eis confulere debent circa eis promissa,nu.41.ibidem
Meritum quid,& quod est duplex,de condigno,& de congruo,seu secũdum quid,nu. 1.prælud.7
Merx penes vnum cur pluris valet,quam penes alium, nu. 79.c.23
Metus minor iusto attenditur in foro conscientiæ,nume.4. cap.17
Metus amissionis famę,an excusat à restitutione vxorem supponentem partum, aut adulterio parientem,nu.90, ibidem
Metus iustus iudicis vel prudentis arbitrio definiendus c.22.nu.51
Metu iusto factũ dici nequit: male etiam venialiter factũ: quia omnis culpa etiam venialis sit maius malum omni alio malo quod non peccatum ibidem
Metus etiam minor iusto annullat actum corã Deo,modo sit causa sine qua non,saltem principalis eius.ibidem
Metus iustus mortis quo testis falsum deponit licet excuset à peccato, est tamen iustus ad infirmandum testimonium & excusandũ eum à pœna saltem ordinaria ibidem. Idem de scriba metu mortis faciente falsum instrumentum vel testamentum. Idem de eo qui matrimonium metu mortis contractum,metu quoque consummat.ibidem
Metus iustus non solum annihilat matrimonium eius qui ob illum fingit se consentire, sed & eius qui vere consentit ibid. Si vero pars coacta postea libere consentiat, saltem tacite, altera in sua voluntate perseuerante firmatur matrimoniũ. Quia & ad id cogi potest volente parte coacta,& si sponse habet copulam, videtur tacite consentire quoad forum exterius, licet non quoad interius,

terius nisi vere consentiat. ibidem
Metu facta regulariter valere, sed rescindi posse, nisi &c. nu.6.prælud.6
Metus quis iustus nouc definitus & declaratus,n.51.c.22
Metus qualis excusat quoad forũ conscientiæ,nu.29.c.17
Metu etiam iusto facta regulariter valere, & regulariter rescindi, non autem idem de factis per blanditias, nu. 12.præl.7
Metum iustum excusare aliquando ab omni culpa transgressionis legis humanæ, nõ tamen semper etiam à mortali,nu.12.ibid.
Metu factum rescinditur, non autem blanditiis extortum, nu.8.prælud.6
Michaël Thomasius Doctor laudatus,nu.51.c.27
Miles,volés redire ad bellum, quod credit iniustũ, non est absoluendus,nu.5.F.c.3
Miles,& negotiator non tenetur,abstinere ab arte sua, licet sit ei occasio peccandi, nu.5.ibidem
Miracula falsa & vitã sanctorum fictam prædicans, nu.5. cap.18
Misericordię opera spiritualia septem,corporalia, totidem, nu.4.c.24
Misericordia quid, & est virtus moralis maxima in proximum nu.2.ibidem
Misericordia, quæ est virtus coniuncta charitati, non est pietas nu.7.c.14
Misericordia omnib.etiã paupertimis cõis,n.170.c.27
Miseria quid, & quotuplex,& eius partium definitio,nu.15. præl.4.
Miseriam inferni interminabilem esse,de fide est,num. 16. ibidem
Miseriæ summæ quatuor gradus nu.17.ibidem
Missam extra locum factum celebrandi facultas non datur, & vt peccat si celebrat intra illũ,n.82.& vt si in Ecclesia interdicta, si super aram fractam, si ante preces matutinas,nu.85.si sine aliis, necessariis,etiã timore mortis,nu. 84.si sine lumine, aut aqua, si in pane,& vino corruptis,si in omphacio,si nocta,si post meridiem, nu.85. & 86. si pluries quam semel eodem die, nisi his septem casibus,nu.87.si non bis aut ter,in anno, si effundit sanguinem si reliquias corporis post absolutionem sumat, nu.89.c.25
Missa vna singulis hebdomadis licita in interdicto speciali,nu.175.c.27
Missa pro noua nil detur, nec merces pro aliis, ignotus nõ misset, nec quis extra sacrum,nu.68.c.25
Missa cui & quomodo applicanda,num.82.Non dicenda à ligato censuris, num. 93. nec coram interdictis, num. 94 ibidem

Missa pro dicenda non potest sumi quid certum,& ne minus eo detur,nu.106.c.25
Missæ triplicis faciendæ dje Natiuitatis, quis optimus modus,nu.87.c.25
Missam quotidie audiat Episcopus,nemo eam nisi semel in die faciat, nisi his septem casibus, nec in his vnquam ter,nu.87.nec semel die Parasceues & sabbato sancto, num.88.ibidem
Missam audire sine attentione debita non sufficit,nu.6.& 8. cap.21
Missa ab audienda excusatus an teneatur supplere &c.nu. 7.ibidem
Missa ab audienda,quæ familia, vel menstruosa excusatur.nu.9.ibidem
Missam tangentes plurimi errores,nu.10.ibidem
Missæ & diuinorum cãtui nulla lasciua & profana misceanda,nu.10.ibidem
Missam vnam totam non audiens sine vesperis, vt peccat,nu.1.ibidem
Missæ quæ pars notabilis, & & tantum festo audienda necessatio nu.2.ibidem
Missæ omittendæ, quæ causæ iustæ,& an interdictum, nu. 3.ibidem
Missa ab audienda, quæ vidua excusatur, vel laudatur, nu. 4.& 5.ibidem
Missa an audiẽda in parochia, nu.5.& 10.ibidem
Missam cõcubinatij audire vt mortale, & cur melior boni quam mali, nu.78.& 79.c.25
Missa vnde dicta,c.25.nu.111
Missæ triplex valor, quis cui applicandus,quid de vna dicta pro multis,n.92.ibidem
Missas constitutas episcopus, generalis, & abbas, minuere possunt,nu.118.ibidem
Missans pro duabus pitanthiis non alendus ob missam, nu. 92.ibidem
Missans sic sumat reliquias calicis,patenę,& oris,nu.90. & supplet defectum vini, nu.91.ibidem
Mohatra qua res credito emitur,vt ex reuenditione pecuniæ cogantur.nu.91.c.13
Monialis occulte corrupta patiendo se confectari an peccet.c.16.nu.1.& quid de voluntariè polluta ibidem
Mutuans pecuniam alicui, cui alibi soluitur an possit quicquam nomine cambij, accipere,c.7.nu.43
Monitio extraiudicialis non debet esse necessario trina, num.26.c.17
Montes Pietatis licit,nu.213. c.17.Moriens qui non sepeliendus,nu.52.quid admonebitur,ad quid inducetur.nu. 33.34.35 c.16
Morient sine loquela, cur non absoluendus sacramentaliter,nu.170.c.17
Mortui excommunicati hæres, vt debet vel possit petere absolutionem, num.171. ibidem

Mortis articulus, & mortis periculum eadem, cum malis ad conditionalem exſuram ferendam vel ſoluẽdam pertinentibus, num. 281. & ſequ. ibidem
Mors triplex animæ per tres mortuos ſuſcitatos à Chriſto ſignatur, nu. 2. prælud. 9
Mors aliena pro medio defenſionis propriæ, an ſit licita, nu. 2. c. 15
Mulier, quę fingit ſe prægnantem, aut ſit prægnans ab alio, qui non eſt ſuus cõiunx, abſolui poteſt non reuelando id, nume. 43. Quando timet mortem corporalem propriam, aut ſpiritualẽ ſui mariti, aut ſuæ famæ iacturam, nu. 44. Quid faciet ad reſarciendum detrimẽtum, quod ſuo marito aut hæredib. eius, ex eo prouenit, nu. 46. & 47. c. 16
Mulier proba, puris famam quam libertatem æſtimat, nu. 90. cap. 17
Mutuans pecuniam alicubi, quando plus recipere poteſt alibi, num. 282. K. ibidem
Mutuare Regibus &c. ſub vſuris vt licitum, nume. vlt. O. ibidem
Mutuum qui non ſoluit æque bonum, & ſtato die, vt peccat, nu. 214. ibidem
Mutuum duplex verũ, & palliatum, & differt à commodato, num. 206. ibidem
Mutuum quoduis cum pacto, vt mutuans aſſecuret, vſura, nu. 283. A. ibidem
Mutuum pecuniæ ab vno numeratæ aſſecurando eũ abſq; pacto, nu. 283. A. ibidem.

N

Naufragorũ bona accipiẽtes excõicati, num. 60. etiam ante monitionem reſtituendi, num. 117. c. 27
Naufragio res perditas capiẽs, num. 98. c. 7
Neceſſitas extrema, quæ, nu. 5. cap. 24
Neceſſitas extrema excuſat à peccato, ſed non reſtitutione nu. 118. & 119. c. 17
Notarius vt peccat nu. 51. faciens inſtrumentum falſum, reſcindens vel delẽs verum, male componens, non tradens illud, non informans ſi tis renuntiantem, tranſcribens die feſto, non ſeruiens pauperi vt debet, num. 52. & 53. c. 52
Nuptias benedicendi tempus Trideti ampliatũ, n. 71. c. 21

O

Obedientia virtus, & inobedientia vitium ſpecialia & generalia quid, nu. 35. c. 13
Obediendum in quo non eſt ſuperiori, nu. 17. & 4. ſeq. c. 13
Oblatio in miſſa quando neceſſaria, nu. 19. c. 13
Oblatio vora cuinã videatur facta diſpenſatione, num. 78. cap. 21
Obligatio quæ lapſu termini implendi præceptum finitur, nu. 45. c. 21

Obſer

Obſeruantia virtus coniuncta iuſtitiæ, nu. 2. c. 14
Obſtetrix ignorans formam baptizãdi peccat, nu. 6. c. 22
Occaſio peccandi per feſta & publicos conuentus, per taurorum agitationem, & lupanaria, an omnino vitanda, nu. 31. I. c. 14
Occaſio, quę neceſſario vitanda pœnitẽti vt abſolui poſſit, profunde definitũ, & late declaratum, nu. 31. A. c. 14
Occaſio, quæ eſt propinqua peccandi vni, non ſemper eſt alteri, cum exemplis quotidianis, nu. 5. B. c. 3
Occaſio peccandi duplex, propinqua, & remota, hæc non neceſſario cauenda, illa ſic, nu. 5. ibidem
Occaſio peccandi propinqua difficilis definitu, nu. 5. ibid.
Occaſio propinqua ſtudioſè definita, nu. 5. D. c. 3
Occaſione de qua credẽdum, q̃ raro inducet conſitentem ad mortale, nu. 5. E. ibidem
Occaſionem dare ad veniale, veniale tantum eſt, num. 31 capitul. 14
Occaſio quæ peccandi per refectionem Synagogæ, vel idoli, vel per nuditatem membrorum, vel per ornatum, vel per ſcurrilitatem, vitanda, nu. 31. D. Vel per amorum traditionem, vel per conſilium, &c. nu. eo. E. Vel per petitionẽ rei quam dando peccabit rogatus, numero eodem. F. Vel per depoſitionẽ pecuniæ apud vſurarium, nu. 31. G. ibidem
Occaſio quæ peccandi per tactum manuum, mammillarum, &c. omnino euitanda, nu. 31. I. ibidem
Occidit quis licite iudicis authoritate, & in bello iuſto, & ad defenſionem perſonę propriæ vel alienæ, imo & rerum &c. nu. 3. c. 15
Odium Dei ex genere ſuo, eſt maximum peccatorum, & quare, nu. 14. c. 2
Odium aut rancorem quis habet, &c. nu. 25. c. 14
Officium vendens, vt peccat, & cuique pretium honeſtum ſtatuere eſſe vtile, nume. 7. cap. 15
Officium vel artem ſine peritia & ſcientia iuſta exercens peccat, nu. 47. c. 23
Officia diuina quæ, nu. 172. & permiſſa quomodo interdicto generali, nu. 184. c. 17
Omiſſio pura nõ eſt peccatũ, niſi concurrant potentia & obligatio faciendi, cum quotidianis exemplis, nume. 13. prælud. 7
Omiſſio pura quid, numer. 4. prælud. 6
Omiſſio pura cur dicitur factũ negatiuum, nu. 7. prælud. 7
Opem ferẽs delinquenti quis teneatur ad reſtitutionem damni. c. 17. nu. 20
Opera meretricis & aliorum delinquentium, quoad forum conſcientiæ exæquari, nu. 36. 39. c. 17

Opinio

Opinio quæ deligenda late & resolute, nu. 28. c. 17
Oratio Dominica cõtinet summam petendorum à Deo, n. 1. cap. 11.
Ordinando prima tonsura hęc sunt necessaria, & hæc ordinando minoribus sactis, nu. 68. c. 25
Ordinãdo cui capitulũ, vel alius sede vacante non potest dare licentiam, nu. 68. ibid.
Ordinandi facultas Papæ, quæ legitima, & qualiter intelligenda, nu. 68. ibid.
Ordinãdi ætas mutata, & multa noua ab ordinatis, & ordinandis facienda, nu. 68. ibid.
Ordinatus sub Episcopo titulari, vel cõtra Prælati volũtatem vt peccat, n. 18. B. cap. 22
Ordinatus non renuntiet nec alienet titulum nisi sic, &c. n. 18. B. ibidem
Ordo in genere quid, & quis ecclesiasticus, & quid ordo sacramentum, nu. 17. ibidem
Ordo sacer metu iusto acceptus characterem imprimit, sed non obligat ad cõtinendum, c. 22. nu. 51
Ordo Theologis septuplex, Canonistis nonuplex, nobis, octuplex, nu. 18. ibidem
Ordinis circa sacramentũ errores Tridenti damnati, nu. 13. A. ibidem
Ordo sacer cur impedit, & dirimit matrimonium, &c. nu. 52. ibidem
Ordinem sumẽs vt peccat, si est indignus, si per simoniã, nu. 68. si ab episcopo excommunicato, si existens illegitimus etiam occultus, nu. 69. Si extra tempora legitima, si ante iustã ætatẽ, si sine iusta licẽtia, si furtim, aut per latitũ, n. 70. si nõ supplet supplenda, si eodẽ die multos ordines sumit, n. 71. si deformis, si energumenus, Epilepticus, aut insanus, excõicatus, aut mortali infectus, nu. 72. c. 25
Ordinem, & eius vsum, quod peccatum notorium impedit, nu. 73 ibidem
Ordines minores potius esse sacramentalia quam sacramenta, c. 22. A
Ornãs se, & insidens fenestris, cantans, aut videns qui peccat nu. 13. & 14. c. 16
Ornans se, vt in cõiugem aperatur vel veste incongrua sexui quando peccat, num. 22. c. 23
Oscula quæ peccata, nu. 12. & 12. cap. 16
Otiosum omne, malum, nu. 18. præl. 7.

P

PActum ne depositarius de dolo teneatur, nõ valet nu. 18. cap. 17
Pactum de retrouendendo quid. Quod iustum, & quod vsurarium, & minuit de pretio, sed fructus non admittenti, num. 247. & sequen. ibidem
Papa solus dispẽsat super voto solenni, & aliis quinque, nu. 75. c. 12
Papa simul ac electus est, est cõfirmatus à Deo n. 147. c. 27
Parochus non ministrans sacramenta subdito ad ea nõ obligatur, remissiue, nu. 132. cap. 25
Participantes in male captis vt peccent, & ad restitutionem teneantur, num. 129. ad 140. cap. 17
Paruitas rei etiam excusat, nu. 10. & quæ sit illa remissiuè, nu. 10. præl. 9
Passio animi quid, & quod nulla est propriè in appetitu intellectiuo nu. 1. præl. 5
Passiones principales quatuor, & aliæ quot & quæ, num. 2. ibidem
Passiones sex in appetitu ẽcupiscibili sensitiuo, & quinq; in irascibili, & earum subordinatio, nu. 2. ibidem
Passionum confessio coram sacerdote qualis esse debeat, nu. 6. ibidem
Passionum, alia bona, alia mala suapte natura, & quæ bona, & quæ mala relata ad rationem, nu. 3. & 4. ibid.
Patres in tribus honorãtur, sed honorãdi sunt minus quam Deus, nu. 4. c. 14
Passiones omnes esse animæ morbos, secundum stoicos reprobatos. nu. 4. ibidem
Pater minuere non potest legitimam vere donando, sed remunerando & faciendo pie sic. nu. 39. cap. 26
Patres, qui exponunt filios ad ianuas aliorum, vel Xenodochiorum, nu. 17. c. 14
Patres, qui irritant vota filiorũ in quæ iam consenserant, nu. 17. ibidem
Patres, qui dolo, aut timore, filios extrahunt à religione, aut in eam inducunt, nu. 17. ibidem
Patres, qui cogunt filios ad matrimonium cõtra eorum vota, nu. 17. ibid.
Patres, qui permittũt filias suas adamare, vel adamari ob malum finẽ, vel quod dum essent desponsatæ, haberent tactus impudicos, & illicitos, nu. 18. ibid.
Pater cur non tenetur præligere filiũ digniorẽ, vt Gubernator publicus, nu. 57. c. 16
Pater circa bona filiorũ peccat his modis mortaliter, n. 141. & 151. cap. 17
Patres qui dicãtur in hoc quarto præcepto, nu. 3. c. 14
Patrini sunt solum hodie designati, & quot designandi, nu. 38. c. 22
Paulus, & Moses, non fuerunt beati per visionem Dei intuitiuam transitoriam, nu. 9. præl. 4
Pauperem se simulans, n. 107. cap. 17
Pauperiori & meliori an cæteris paribus restituendum & qui nomine pauperum intelligantur c. 17. nu 93
Peccata Aristoteles qua ratione monstra naturæ vocet prælud. 7. nu. 4
Peccatũ actuale est peccatum

Personæ & peccatũ origina le peccatum naturale 8.n. 2

Peccatum actuale non est reatus neque pœna, sed culpa. Prælud.8.nu.1.& 6

Peccatum excusat iudicij paruitas,prel.9.nu.8

Peccatum non esse reatum,licet aliquando sic vocetur,n. 25.prel.7

Peccatũ veniale esse vere peccatum & contra legem,saltem æternam , licet aliqui contra, qui conciliari possunt,nu.16.præl.7

Peccata Theologi & Canonistę altiore respectu quàm Philosophi damnant,n. 17. ibidem

Peccata omnia esse mala,quia prohibita,& quomodo glossa quę contradicit defendatur,nu.18. ibidem

Peccatum non est vitium, nu. 19.ibidem

Peccatum constat ex duobus, & ratione alterius est à Deo , & ratione alterius à nobis,nu.20.ibidem

Peccatum aliud esse in genere naturę,& aliud in genere moris, & quod idem actus manens idem in genere naturę, nunc bonus,mox potest esse malus,idque contingere tam in actu interiori quam exteriori,nu.21.ibidem

Peccatum diuiditur tertio in septem capitalia, & quatenus Cõfessario prodest hoc scire,nu.3.ibidem

Peccati mortalis vanæ laudis & gloriæ confessio, quando non exigit mentionem specificam peccati de quo illa quæritur, numero 4. prælud.9

Peccatum quarto , & quinto, diuiditur,nu. 5.diuiditur & sexto in mortale,& veniale, nu.5.& dicere,quod semper specie differant in genere moris,videtur commodius, nu.6.ibidem

Peccatum originale esse reatum,& cum eo nasci omnes & contradicentes esse hæreticos,nu.6.prel.8

Peccatum originale non est actus personalis,non potentia,non propriè habitus,nõ concupiscentia, non fomes, licet aliquando sic appelletur,nu.7.Et est proprie peccatum,& culpa,vnũ tantum in vno homine,& æquale in omnibus,excludit omnes à vita æterna,nu.8. ibid

Peccati mortalis diffinitio cõtinens quatuordecim notas distinguendi mortale à veniali,nu.7.præl.9

Peccatum ad mortale possunt obligare etiam leges humanæ , quarum tamen mulctæ non obligant,nu.8.ibid.

Peccatum in Spiritum S.quid, & est septuplex , & cur dicatur irremissibile, nu. 126. cap.23

Peccãs contra consilia diuina, vel contra salutẽ animæ proximi per contemptũ,mortaliter peccat,nu.15.præl.9

Pecca

Peccatum duplex,originale,& actuale & quid originale,n. 1.prel.8

Peccatũ aptius genus ad originale, quam carentia iustitiæ originalis,& alia similia n.2. ibidem

Peccatũ originale tollitur per baptismum,sed non carẽtia, nec concupiscentia, &c.nu. 3.ibidem

Peccatum primũ solum, & solius primi parentis,& quatenus fuit naturæ , transferri in solos descendẽtes, per virtutem seminalem,nu. 4.ibid.

Peccatũ actuale quid,& quousque eius species cognoscendę confessario,n.1.prel.9

Peccatũ diuiditur septrem modis,primo in peccatũ cordis, oris , & operis , secundo in peccatum cordis,facti & consuetudinis , & quid in his confessarius mouendus,n.2. ibidem

Peccatum non est ad minus peccandum inducere, num. 263.c.17

Peccatũ recte cõfessum semel, nõ est necessarium iterũ confiteri,secundũ legẽ diuinam & canonicam,nu.1.c.9

Peccati numerus quando dicatur augeri per iterationem, vel continuationem,vel propositi mutationem,nu.16.17. & 18.c.6

Peccata cordis,oris , & operis, eiusdem speciei,nu.9.c.16

Peccatum est omnis actus deliberatus,qui non est bonus n. 27.prel.7

Peccatũ originale quomodo voluntarium,nu.14.ibidem

Peccatum & delictũ,in proposito idem,nu.10.ibidem

Peccatum vsuræ duplex , sed neutrum vsura mentalis,nu. 208.cap.17

Peccatũ mortale alterius , qui non impedit,cum possit absque suo nocumento,nu.26. cap.14

Peccati alterius , qui est causa nisi,&c.nu.27.ibid.

Peccatum cordis,oris,& facti in genere moris vnũ tantum esse,nu.23.prel.7

Peccata mortalia sunt accidia, desperatio , pusillanimitas, torpor , rancor , & euagatio mentis quoties per illa violantur aliqua præcepta mortifera,alias secus,nu.25.c.23

Peccato originali caruit Christus & Virgo mater eius,sed alia ratione,nu.9.prel.8

Peccatum verborũ septuplex, & præcipue ex intentione iudicandum,nu.3.& 4.c.18

Peccatum quod non est omne in Deum potest referri,nu.3. cap.20

Peccatum quando non est inuitare ad actum, qui peccatum est,nu.25.c.11

Peccatum mortale repugnat habitui charitatis & gratiæ, non tamen fidei,& spei,nu.9. prel.5

Peccatum mortale quid late, nu.5.prel.7

Peccata quę specie diuers& &

quæ eiusdem,nu.17.præl.9
Peccatum circa originale qui sit,& sic errant hæretici,nu. 11.præl.8
Peccatum reseruatum cui, & quomodo confitendum, & soluendum,nu.5.c.25
Peccat quot modis quis circa beatitudinem & miseriam, nu.20.præl.4
Peccat mortaliter,qui proximi mortale non impedit,nu.23. cap.24
Peccat, qui vult semper hanc vitam viuere,nu.16.c.2
Peccatorem non oportet credere quod nunquam peccabit mortaliter in suo officio,nu.5.C.c.3
Peccandi mortaliter periculo se exponens,vel agens contra conscientiæ dictamen, nu.25.c.14
Peccatur quibus modis circa peccati cognitionem,nu.28. præl.7
Peccatur quibus modis circa credenda de anima,num.11. præl.1
Peculium filiorũ quadruplex Castrense, num.141. Quasi Castrense,& an sit tale omne peculium cleticorum,n. 142.Aduentitium,num.143. Profectitium, num.144.An sit mixtum,nu.144.c.17
Pecunia præsens tãto plus valet absente quanto distantior,nu.283.K.ibid.
Pecunia dicitur numerata, & quicquid ea est æstimabile, nu.71.cap.25
Pecunia eadem numerata,plus alij quam alij valet,nu.283. B.cap.17
Pecunia vt merx est vendibilis, sed non vt est pretium, nu.283.F.ibidem
Pecunia cur maiori pretio prę fixo exponi potest,num.283. D.ibidem
Pecunia vna octo de causis plus valet quam alia,nu.283. I.ibidem
Pecunię pretium authoritate priuata vt mutari potest, n. 283.K ibidem
Pecunię finis peculiaris quis,& qui alij septem in quos locari potest pretio,licet nõ mutuativel commodari,n.283. C.ibidem
Pecuniæ publicæ Custos, vel Arcarius,ea emẽdo,& vẽdo vt peccat,nu.94.c.23
Pedagia noua quis potest imponere,vel augere,n.61.c.27
Pensio cõstituta personaliter, in quo grauior cõstituta per alium nu.272.cap.27
Pensio quãta poni possit super episcopatu,& parochiali. n. 137.cap.25
Pensio à Papa ob paupertatem cõcessa laico licita,& quare, nu.119.ibid.
Pensio emphiteosis duplex & quę minuitur,nu.190.c.17
Pensionarius celebrãs lapso termino,antequã impetratur,an irregularis,nu.104.c.23
Pensionarius personaliter consentiens pẽsionis cõstitutioni,& non soluẽs eadem die

stato incidet in cẽsurã etiam ante intimationẽ literarum, secus si consentit per procuratorem c.27.nu.272
Pensio beneficialis non potest emi,nec redimi, sed remitti sic:quia est spirituale dependenter,nu.111.c.23
Percussio enormis, mediocris, & leuis,quæ dicantur,n. 91. & 92.cap.27
Permissio peccati nulla cũ participatione lucri licita,n.195. A.cap.17
Permutatio beneficiorum etiã quo ad titulũ Simoniaca, si fiat absque superioris auctoritate,cap.23.nu.100
Permutatio ecclesię bonorum in inæqualia quoad proprietatem facta, refundi potest separatim pecunia, qua bona æquentur ibidem
Permutatio antiquior emptione,& licita etiam in pecunia nu.283.C.ibid.
Permutatur id quod est pro eo quod nondum est nu.283.C. ibidem
Pertinacia quid,n.11.& quãdo mortalis,nu.31.c.23
Pertinax quisnam sit n.17.c.11
Philtra,quæ illicita,nu.32.ib.
Pietas quæ est virtus, annexa iustitię,nõ est misericordia, nu.1.cap.14
Pignoris qualis vsus peccatũ, nu.103.c.17
Pignoris fructus capere quãdo vsura,nu.203.ibidem
Pignus cum pacto cõmissorio capere an liceat,n.204.ibid.
Pignus vẽdere an liceat,& quo ordine,nu.204.ibidem
Pignore vendito minoris vel maioris debito &c. nu.205. ibidem
Pignus ab vsurario emptum, restituendum,nu.265.c.17
Piscatorum ac diuitũ eius modi societas vsuraria,nu.282. & 283.c.17
Pœna vnius correlatiui extẽditur ad alterum si eadem est ratio,nu.74.c.22
Pœna summe miserorũ supremi gradus septuplex,nu. 18 prælud.4
Pœna ipso iure incursa quãdo soluenda in foro conscientiæ,nu.118.c.25
Pœna exclusionis à collegio ipso iure incursa non tenetur quis in conscientia, nu. 63.c.23
Pœnam etiam ipso iure impositam non soluens,regulariter non peccat,quamuis sit conuentionalis, nisi contineat interesse,vel sit censuræ,aut ei similis,nu.66.& 1. seq.c.eodem
Pœna magna vt potest esse iusta sine culpa,nu.8.c.23
Pœnæ cuius statutæ ignorãtia excuset scientem statutum, nu.71.c.27
Pœnitens,qui iterat confessionem,eidem cui male confessus est, non tenetur iterum confiteri,quod antea fuerat confessus,sed potius &c.nu. 16.c.9
Pœnitens,quod officium relin

quet,nu.24.c.26
Pœnitēs quis debet petere facultatem cōfitendi alteri, & quando mutato habitu confitebitur,nu.5.c.7
Pœnitens nō debet nominare personā cum qua peccauit, neque confessarius id perpeti debet,nu.1.ibidem
Pœnitēs qui proposuit se vlciſci,ſi hæc aut illa iniuria ſibi inferretur, vel facere illud,aut illud malū ſi quis id præciperet,vel ſi ſe talis,aut talis occaſio offerret,nō abſoluendus,nu.21.c.1
Pœnitens poteſt vel vnico ſolo verbo mille peccata confiteri,nu.19.c.6
Pœnitens non tenetur ad credendum ſe nunquā amplius mortaliter peccaturum, nu.13.c.1
Pœnitētia quid generaliter,& aliqua ſine dolore, & aliqua cum eo,nu.1.præl.10
Pœnitētia verbum eſſe latinū, & quid propriè ſignificet,& ad quæ transfertur,n.1.ibid.
Pœnitentia alia mala,alia bona,bona prout actus,vel virtus ab exordio mundi neceſſaria,nu.2.ibidem
Pœnitentiam prout ſacramentum à Chriſto inſtitutā,tres actus,contritionē,confeſſionem,& ſatisfactionē continere,eſſe de fide,nu.3.ibidem
Pœnitentia ſatisfactoria alia à neceſſaria culpæ delendæ, & quæ earum acceptāda, nu.20.c.16
Pœnitentia,ex cauſa, diminui & mutari poteſt,nu.21.& 22. & per opera alias debita fieri,nu.23.ibidem
Pœnitētia ceſſationis à peccato & emendationis vitæ an poſſit imponi,c.26.nu.24
Pœnitentia iuſta eſt imponenda,alia cur falſa dicta, omnibus eadem leuis neceſſaria, & alia grauis indiſcretē pōnitur,nu.15.ibidem
Pœnitētia iuſta quid,eā Deus ſolus nouit,nu.16.& ſeptennis vnicuiq; peccato mortali non debetur in foro interiori contra communē cū S.Tho.n.17.arbitrio cōfeſſarij relinquitur,non ad hūc effectum ſed ad iſtum, & in imponenda conſideret hæc ſit conueniens, quales non ſunt hæ.nu.18.ibidem
Pœnitentia quid, & quot, & quæ partes eius,nu.11.c.12
Pœnitentiæ circa ſacramentū multa definita Tridenti, nu.12.ibidem
Pœnitentiam in mortali ſuſcipiēs,vel ab eo qui eſt in illo, quando peccat,n.11 ibid.
Pœnitenti pro ſe, & contra ſe in foro conſcientiæ creditur, nu.250.c.17
Pœnitentiam inluctam, qui non implens peccat mortaliter,nu.43.c.21
Pœnitentiam & confeſſionem peccati originalis nō eſſe neceſſariam,nu.10.præl.8
Pœnitudo tanta nō eſt neceſſaria ad ſacramentū Baptiſmi, quanta ad ſacramētum Pœnitentiæ,nu.38.c.1
Pœnitudo peccati eſt nolle admiſiſſe, nu.2.quod inueniturſine dolore,vt in beatis, nu.6.quid requirit vt ſit contritio,nu.20.c.1
Pœnitudo maior de maiori peccato bona,ſed non neceſſaria,nu.35.& illa quæ caret debitis circunſtantiis nō eſt contritio,nu.36.c.17
Pœnitudo non eſt neceſſaria de futuris,ſed propoſitū nec illa,nec alia admittendi, nu.12.c.1
Polluta Eccleſia, pollutum eſt cœmeterium cōtiguum, ſed non contra,nu.253.c.27
Pollutio vel copula carnalis, quæ communionem impedit,nu.51.c.21
Pollutio volūtaria,& inuoluntaria variorum caſuum, nu.6.& 7.c.16
Pollutionis incurrēdæ periculo conſentiens,nu.6. ibidem
Pollutio dormienti aduenies, &c.ſi poteſt placere, ob finē bonum,n.6.7.& 8.ibidem
Pollutio præterita & futura in quo differant, nu.6.ibidem
Potentia animę quid,nume.1. præl.2
Potentiæ ſentiendi,ſeu ſenſus exteriores ſunt quinq;, interiores autē quatuor, & quæ officia eorum,nu.1.ibidem
Præcepta quædam & ſtatuta non obligant ad mortale, prælud.9.nu.8
Præceptū de non occidendo, quis violat,& peccat mortaliter, occidit, aut vulnerat, &c.ſi vult,procurat aut ea re delectatur, nu.4.Qui occidit defendendo alterum, aut ſuam caſtitatem,aut qui occidit latronē,nu.5.Qui occidit caſu,num.6.Qui occidit, aut ferit miniſtros iuſtitiæ, vt ſe ipſum defendat, nu 7. Qui ſe exponit periculo nocumenti notabilis corporis per funes ambulando,vel alio modo,nu.8.Qui ingreditur duellum,aut torneamēta periculoſa,vel eis adeſt, &c. nu.9.Qui alienam mortem deſiderat.Qui delectatur cogitatione occidendi, &c.nu.10.Qui præ ira ſibi mortem exoptat,&c.nu.11.Qui ſe exponit martyrio indebito,vel vitam ſuā abbreuiat, nu.11. Qui deſiderat ſe nunquam fuiſſe natum.Qui in carcere aliquos coniecit iniuſte.Qui aliquid notabiliter noxium manducauit,aut alteri manducandum tradidit, vel infantem tenerum in ſuum cubiculum coniecit,num.13. Qui facit abortire, vel abortiendi periculum ſubire, num.14 Qui pergit ad bellum iniuſtum, &c. num.15. Qui condemnauit aliquem iniuſte ad damnū corporale, aut non defendit ab iniuſta morte,&c.nume.16.Qui non prohibuit ſuis,ne vindictam caperent, vel fuit particeps in aliqua re ex prædictis vel

consensit in vnum modum ex illis nouem,nu.18.c.15
Præceptum sextum de nõ fornicando infringit coniunx ex animo habens rem cum coniuge,quod haberet eam, etiam si nõ esset sua vel suus coniux,nu.25.c.16
Præceptum de honorandis parentibus,quomodo violet filius & peccet mortaliter,nu.11.c.14
Præceptum diligẽdi proximũ, non est ex decẽ, imo ex illo septem vltima nascuntur, & quonam modo,nu.6.ibid.
Præceptum 4.quomodo violatur non amando proximũ, nu.23.ibidem
Præceptum secundum Decalogi, quid per nomen Dei comprehendat,nu.1.c.12
Præceptum de credendo tam differt à præcepto de diligendo, quam fides à charitate,nu.17.c.11
Præceptum non furandi, quæ & quot prohibet,n.1.c.17
Præceptum sextum de nõ fornicando prohibet omnẽ copulam carnalẽ, &c & omnẽ voluntatem,& desiderium illius,& delectationis osculãdi,tangẽdi, imo quamcunq; delectationem,quæ nascitur ex sola cogitatione, absq; vllo opere,& proposito ipsius, nu.1.etiamsi nunquam prohiberetur per decimum præceptum,nu.1.& 3.c.16
Præceptum secundum quatenus includit non esse blasphemandum, & quomodo violat mortaliter qui dicit, Pigeat Deum:Nõ credo in Deũ,&c.& qui tribuit creaturæ,q̃ est proprium solius Dei,& quando iocus,aut ira excusent,nu.84.c.12
Præceptum secundum de nõ iurando,quando violat mortaliter, qui credit nunquam esse licitũ iurare,nu.4.Qui iurat per Dæmonẽ vel alias creaturas, &c.nu.4.Qui iurat falsum,prudenter, scienter,vel ignoranter,nu.5.6.& 7.Qui iurat secundum suam intẽtionem,& non illius cui iurat,nu.8 & 9.Qui iurat facere, & non facit,nu.10.etiã non ludere, nu.11.Qui iurat sub conditione, nu.12. Qui iurat facere, sine animo faciendi,nu.13.Qui dolosè iurat,& nõ implet,nu.13.& 14. Qui iurat contra aliqua præcepta,vel cõsilia,nu.15.& 16. Qui iurat vana siue otiosa, num.17.Qui iurat redire in carcerem,& nõ redit, nu.18. Qui iurat secundum intentionem remotam eius cui iuratur,n.19.Qui iurat seruare bonũ cõe,n.19. Qui inducit ad iurãdum,quẽ credit peiraturum,nu.20.Qui accipit iuramẽtum à famulis superreuelandis delictis, num.21. Qui iurat facere quod non potest,nu.22.Qui reuelat secretum iuratũ, nu.22.ibid.
Præcepta tria prima sunt de operibus pertinẽtib. ad virtutem religionis. At vero reliqua septem sunt de operibus obseruantiæ, &c.nu.2.c.14
Præceptum secundum,quantũ ad votorum dispensationẽ, & irritationem quis & quo modo,ita frangat,& peccet mortaliter,nu 72.c.12
Præceptum Ecclesiæ totũ, aut pro parte qua potest, seruandum,nu.11.c.21
Præceptum de colendo Deo, quam differat à præcepto de diligendo eo,& credendo in eum,nu.19.c.11
Præceptum de recte credẽdo infringit,qui credit aliquid, quod scit aut scire tenetur esse contra fidem catholicam,nu.17.c.11
Præceptum qui omittit implere,puta quia non parcit,nec rancorem remittit,ne ob id ei detrahatur,nu.31.c.14
Præceptum sextum de nõ fornicando, quomodo infringit,& peccat mortaliter,qui habet copulã carnalẽ extra matrimonium,nu.5.c.16
Præceptum octauũ quid principaliter, & quid secundario prohibeat,nu. .& 2.c.18
Præceptum tertium,de colendis festis,qui violat,regulariter peccat mortaliter, nisi aliquid ex multis ibi expressis excuset,nu.6.c.12
Præceptum de diligendo proximo, semper & ad semper obligat nos sub pœna noui peccati mortalis, quantum attinet ad excipiẽdum aliquẽ ab amore generali charitatis,obligat etiam in speciali ad diligendum inimicum veniã à nobis poscentem, & eum, qui nostro amore spectali indiget,eo q̃ extrema opprimatur necessitate,nu.8.c.14
Præceptum de diligendo Deo quis frãgit,& Deum quisnã dicatur odio habere,cũ deliberatione,nu.14.c.11
Præcepta Dei omnia impleri posse à nobis etiam in peccato mortali,quoad substãtiam actus, & contrarium esse hæresim,nu.13.c.11
Præcepti transgressio mortalis,nisi vnũ ex tribus ipsum excuset,& quę sunt illa,nu.4.ibidem
Præceptorum multorũ transgressio quæ vnicum peccatum,nu.4.ibidem
Præceptum diligendi Deum super omnia,non est ex decem præceptis decalogi, & quare,nu.1.est tamen maius omnibus illis,nu.5.& quando impletur,nu.6.& quando debeat adimpleri sub reatu noui peccati mortalis,nu.6.7.& 8.ibidem
Præcepti obligantis sub pœna peccati mortalis, nõ solum trãsgressio mortalis est, sed etiam voluntas deliberata transgrediendi,imo & quicunque verus consensus in illam,vel in eius delectationem,nu.9.Quin etiam con-

sensus interpretatiuus, vel tacitus, vel delectatio morosa, si quatuor concurrant, & quæ sunt illa, numer. 10. ibidem

Præceptum quintum, Nō occides, prohibet occidere, & quodcunq; dānum corporale, & voluntātē id inferēdi, non autē animæ, nu. 1. c. 15

Præceptum contra septimum peccat mortaliter, qui accipit alienum, Qui suum credens alienum, Qui sub quo alius ius habet, n. 94 Qui vi, nu. 95. Qui rē sacrā, Qui vt faceret, quod debebat, aut quod nō debebat, n. 95. Qui emit pro altero, & dicit pluris constare, Qui res cōmunes male distribuit, Qui beneficium, aut officium indigno confert, nu. 96. Qui impedit aliquē ab aliquo bono, Qui est causa pœnæ iniustę, nu 97 Qui capit res naufragio amissas. n. 98. Et an ignorātia excuset, n. 99. Qui incēdit, nu. 100 Qui laxat coniectū in carcerē ob debita, nu. 101. Qui opem fert fugienti. Qui captiuus fugit, nu. 103. & etiam Christianus, nu. 104. Qui recipit ab eo qui dare nō potest, n. 105. Qui recipit ex cōtractu rem alienam, n. 106 Qui se deuotum, aut pauperem simulat, Qui mercenario nō statim soluit, aut in quo debet, nu. 107. Aut famulo. Et quid si dominus est officialis, mechanicus, aut scholasticus, nu. 108. & 109. vel Magnas, nu. 110. & 111. Qui occulte sua debita recuperat, nu. 112 sine his conditionibus à nu. 113. vsque ad 117. Qui non soluit legata pia, nu. 117. qui præ necessitate accipit, nu. 118. quid si extrema erat, uum. 119. qui custos ferarum, pascuorum, &c. fideliter non custodit, nu. 123. & 124. qui prohibet male tractari feras, nu. 125. qui habet columbarium, n. 126. & 127. qui includit animalia aliena in vsum suum, nu 128. & 129. c. 17

Peccantium ministri quando peccant, nu. 16. c. 19

Præceptum quartū, quomodo pater aut mater violat, nisi succurrat necessitati, vitæ spiritualis aut corporalis, suorum filiorū, nu. 17. c. 14

Præceptum de colendo Deum frāgitur 38. modis præter participātes, à nu. 23. vsque in finē. Nempe qui adorant aliquam creaturam tanquā Deum, qui habēt spiritum malum familiarem, qui certa facit opus infidelitatis, nu. 24. qui portat insigne Iudæi vel Sarraceni, n. 25. qui Lacus disputat de fide, nu. 26. qui falsas sanctorum reliquias adorādas exponit, aut inuocat, aut adiurat Cacodæmones, n. 27. qui Magicā artem discit, aut cuiusdē libros habet, aut vult imperire thesauros opera Dæmonis, nu. 28. Qui vnū malefici cū altero tollit, nume. 29. Qui interrogat Dæmonem furta & alia arcana. Qui sortilegiis & iactibus aleatum vtitur, &c. Qui facit incantationes pro animalibus seruandis vel inueniendis, nu. 30. Qui Veneficorum, aut Dæmonū, aut incantatorum verbis fidem adhibet, &c. n. 31. Qui interrogat Ægyptios de fortuna sua, Qui porrigit poculum amatoriū, aut facit incātationes supra res sacras ad seruandum &c. nu. 32. Qui adhibet fidē somniis, nu. 33. Qui portat nomina collo appensa, absque quatuor cōditionib. & quæ sint illæ, n. 34. vel carmina certis diebus scripta, &c. vel reliquias aliquas cum vana superstitione gestat, n. 34. & 35. Qui die B. Io. herbas sic colligit, bestiis venam pertundit, benedicit vel salutat, &c. num. 36. Qui credit Auguriis, cātib. auiū, vlulatibus, & mugitibus animalium, &c. aut respicit constellationes vel dies tāquam siniſtros, ad incipiēdum aliquid, nu. 37. Qui credit herbas, aut musicā, virtutem habere cōtra Dæmones. Qui vtitur arte notoria, & quænam sit illa? Qui credit Strygas, seu fagas, ad hunc vel illum locum pergere n. 39. Qui credit sortibus illicitis, & quænam sint illæ, & quales, Qui credit prouocationibus & duellis, quæ sunt species quædam sortis illicitæ, exceptis duobus casibus, & qui sunt isti, nu. 39. Qui capit feruentem aquam, vel ferrum candens &c. vel tentat Deum offerendo se martyrio non necessario, num. 40. Qui in his participat vno ex illis nouē modis supradictis num. 41. Imagines quæ licitæ, nume. 23. cap. 11

Prædicans vt peccat, si id facit sine facultate quam N. dare potest, & aduertens se esse in mortali, mentiens num. 141. miscens ridicula, detrahens prælatis, decimare dissuadēs, nume. 142. si religiosus sine consensu episcopi, num. 145.

Prædicandum quid, quoties, quibus, & à quibus, numero 143. c. 25

Prælato suo, quando subditus non debeat parere sibi præcipienti, vt cōfessiones audiat, nu. 6. c. 4

Præscriptio quomodo à restitutione excusat, nu. 85. c. 17

Præsentatio fratrum ad audiēdas confessiones &c. à n. 160. vsque ad nu. 169. c. 27.

Præuaricator est aduocatus, qui parti aduersę fauet, num. 29. cap. 25

Præsumptio quid. nu. 11. & quę mortalis, nu. 14. c. 13

Pretium rerum iustum quid, & est triplex, pium, rigorosum, & medium, numero 78. & 79. c. 23

Pretium non augetur periculo recipiendi rem creditam, nu.81.c.eodem
Pretium etiam lanarũ & mercium nauticarum,nõ auget, nec minuit dilata solutio, nu.81.ibidem
Pretium auget vtilitas venditoris,sed non vtilitas vel necessitas emptoris,nu.83. ibid.
Pretium minuit copia venditorũ, & pietas emptoris eos iuuare volentis, nu.84.ibid.
Pretij maioris vel minoris dimidio gratia peccatur, sed vix agi potest,nu.85.ibidem
Pretium diminuit pactum de retrouendendo, etiam quoad hoc,nu.86.ibidem
Pretio minore iusto emere vel le,quando nõ est peccatum, nu.87.ibidem
Pretium quando taxandum,& taxatum vt seruandum, nu. 88.ibidem
Pretium iustũ triplex, imum, medium,summum, numer. 228.c.17
Primitiæ,vt decimę soluendę, nu.31.c.1.
D. Prior Canon. Regularium Ioan. Trullus laudatus,num. 270.c.27
Prior monasterij beatæ Mariæ del Pilar Cæsarauguſtæ laudatus,nu.3.c.16
Priuatio præsupponit habitum,nu.69.c.17
Priuilegium remuneratorium & per contractum iusta de causa tollitur,nu.73.c.27
Prodigalitas quid,& quæ contraria est iustitiæ,de se mortalis,nu.70.c.23
Prodigitas etiam famæ regulariter non est mortalis, nu. 28.c.18
Promissio quæ obligat ad mortale late,nu.6.c.18
Promissio reciproca siue scommessa, vel Apuesta quæ licita,nu.18.c.19
Protestatio cõtraria facto inualida, & quæ nocet matrimonio nu.78.c.12
Proxeneta vsurarum qui peccat,nu.266.c.17
Proxeneta vendens pluris quã sit mandatum, quando illud restituet,nu.97.& 98.c.23
Proximus,qui desiderat, quod aliquis mortaliter delinquat, vel condemnetur, nume.14. cap.4
Proximi quonam pacto comprehendantur in quarto præcepto,nu.3.ibidem
Proximus, qui non diligit se, aut proximum,amore humano,vel charitate, aut amore charitatiuo,eo tempore quo tenetur,nu.23.ibidem
Proximus,qui alium excipit à suis orationibus generalib. num.23.ibidem
Proximus, qui non vult alium diligere, vel non adiuuat in temporibus debitis, & quæ sunt illa,nu.23.ibidem
Proximus,qui absque necessitate,& vtilitate sua,facit aliquid,propter quod,credit alium mortaliter peccaturum, nu.30.ibidem

Prudentia carnis, seu mundi quid,& quo differant, num. 77.c.23
Publicum & occultum quid,& quotuplex,num.240.& 250. cap.27
Purgatorio in loco an debitor maneat donec debitum soluat,c.17.nu.68
Pyratæ qui,excommunicati in bulla Cœnæ,nu.56.c.27

Q

Qualitas adiuncta verbo debet intelligi secundum qualitatem eius, ca.27. num.250

R

Rancor & odium duplex, nu.25.c.14
Ratum qui habet damnum in iuria datum,nu.133.c.17
Reatus quid proprissime, numero 25.& ad quæ transfertur,nu.26.prælud.7
Reatum pro obligatione ad pœnam esse filiam peccati, & triplicem,nu. 26. ibidem
Refœrri potest in Deum,quicquid non est peccatum, nu. 6.c.16
Reincidentiæ cum onere quis potest absolui,nu.272. c.27
Religio est virtus, annexa iustitiæ,nu.1.c.14
Religio aliquãdo vocatur pietas,imo & obseruantia,num. 2.ibidem
Religionis de ingressu qui consultat,nu.49.c.12
Religionem relaxatam ingrediens,numer.50.vel in eam filios intrudens. numero 51. ibidem
Religiosus etiã Canonicus testari nequit,sed tale memoriale facere sic, nu.270.c.27
Religiosus sine sui prælati licentia potest audire confessionem in articulo mortis,& extra eum sola venialia confitentem, & etiam habentem priuilegium ad eligendum confessarium, modo non sit prohibitus, id facere, num. 2.cap.3
Religiosus vt frangit votum paupertatis remissiue, num. 140.ca.25
Religiosus,qui ex mendicantibus transit ad religionem non mendicãtium, per hanc quotidianam subreptionem, nu.72.c.12
Religiosi Doctor qui excommunicatus,num.134.c.27
Religiosus quis loca ad habitandum accipiens excommunicatus,num.144.ibidem
Religiosus quis dissuadẽs vel non suadens decimas est excommunicatus, nume. 145. ibidem
Religiosi non seruãtes interdictum ecclesiæ matricis excõmunicantur, nu.146.ibid.
Religiosus adiens Regiam ad nocendum prælato vel monasterio,nu.138.ibidem
Reliquias, nomina, & breuia, vt gestanda,nu.34.& 35.c.11
Renunciatio beneficij facta & in manib.inferioris intentione vt conferatur cognato renunciãtis,vel aliis nulla con-

ditione, modo & pacto expressis, valet, c.23.nu.107
Remigius à Gogni laudatus, nu.17
Remissio debiti, qualis sufficiens, nu.75. & quod non requirit solutionem paratam, nu.76. c.17
Renunciare beneficio intentione vt detur. N. licet, eo non expresso, nu.167.c.25
Represalias quis cõcedat contra clericos, &c. nu.136.c.27
Reseruatio censuræ hæreseos, in quo maior aliis, nu. 273. cap.27
Residentia episcopo & curato iuris diuini, & quæ excusant ab ea, num.121.c.25
Restitutio quid cũ diffinitionis declaratione, num.6.c.17
Restitutio est actus iustitiæ veræ, nu.6. & 7. ibidem
Restituenda res aliena etiam non restituto pretio, nu.7.8. & 9. ibidem
Restituenda ipsamet res aliena surrepta, nu.10. ibidem
Restituendi necessitatem non inducit sola intentio nocendi. c.17. num.71
Restitutio incertorum cui facienda, c.17. nu.91
Restitutio duplex, formalis & virtualis, qualis est remissio, nu.11. ibidem
Restituendi necessitas ex qua lege nascitur, nu.11. ibidem
Restitutio fiat statim, n.54. nisi excuset ignorantia, dilatio, aut impotentia, saltem sine iactura vitæ, salutis, aut famæ, aut sine magno alicuo dãno, nu.55.56. & 57. ibi.
Restitutio qualis facienda patri ab eo qui eius filiam defloruit, nu.79. c.16
Restitutio bonorum incertorum vt reseruata episcopo, nu.92. c.17
Restitutio bonorum incertorum cui & à quo facienda, nu.92. & 93. ibidem
Restitutio pauperibus debita, an ecclesiis fieri possit, num. 29. c.26
Restitutionẽ differt extrema necessitas secundum omnes, sed eam non tollit, etiã eius quod in ipsa accipitur, n. 59. nisi quando &c. num. 61. Differt eam necessitas minor quam extrema, & timor dãno eius cui debetur, nu. 62. aut Reipub. aut adulterio rum, & fornicationum, num. 63. Sed non, quod nõ sit condamnatus, nu. 64. Neque dilatio confessarij nisi quando &c. nu. 65. Nec voluntas soluendi paulatim, nu. 66. Nec sufficit male acceptum mittere, si non datur, nec legare testamento nisi quando &c. nu. 67. & 68. c.17
Restitutio facienda est, eo modo, quem causa cur debetur postulat, & remissio & condonatio partis sufficit sine obligatione & præsentia reali vel verbali rei soluendæ. nu. 44. & seq. ibidem
Restitutiones q fauore vel cõsilio impedit, n. 131. & 132. ibi.

Restitutione à debita excusant nouem. Primũ necessitas. Secundum, remissio, aut satisfactio partis, duob. concurrentibus, nu. 76. Tertium, procuratio beneficij, nu. 81. Quartum, ignorantia probabilis, & quæ sit illa, nu. 82. 83. & 84. Quintum, præscriptio, nu. 85. Sextum, cessio bonorum, nu. 86. Septimum, metus amissionis vitæ, aut salutis, nu. 87. Octauũ, metus amittendi libertatem, nu. 88. Nonum, metus amittendi famam, nu. 89. ibidem
Restitutio pauperibus facienda quando de præceptõ, nu. 30. ibidem
Restitutio rei alienæ fiat vbi sita est, si bona fide possidetur, nu. 42. ibidem
Restitutio rei lucrifactę in bello iniusto, nu. 15. c. 15
Restitutio præsupponit debitum legale, num. 69. c. 17
Restituere non obligant opera sola intentione interiore mala, nu. 102. c. 23
Restituere famam vel alias cõpẽsare læsor & hæres tenẽtur, num. 41. & 43. & 46. c. 18
Restituere tenetur testis, aut iudex quod accepit pro testimonio, aut sententia, num. 34. c. 17
Restituendi obligationẽ, quæ ius pariat in foro exteriori, & quæ in interiori, num. 15. & 16. ibidem
Restituere plus tenetur delinquens, quam contrahens, & quam eis consentientes, nu. 17. 18 & 19. ibidem
Restituet ne non obstans maiori parti capituli aut vniuersitatis, nu. 25. ibidem
Restituet quis confessarius negligens, num. 22. & 23. ibid.
Restituere qui domini iubent inutiliter, num. 121. ibidem
Restituatur alienũ, idẽ ipsum si fieri potest, n. 24. & fructus si est fructuosum, & ꝙ pluris æstimatum fuit, & interesse nu. 25. & 26. ibidem
Restitui cui non debeat damnum eleemosynam denegatam consecutum. nu. 7. c. 24
Restituendum omne quod accipitur pro eo quod debet fieri, nu. 33. c. 17
Restituendum quod male accipitur, sed non male datur, nu. 33. & 34. ibidem
Restitui nõ debet res familiaris cum famæ propriæ iactura, nu. 44. c 16
Restituatur quanti æstimatur damnum certum aut arbitrarium. nu 27 c. 17
Restituere debet dãnum, qui credit filium suum, ad partũ supponendum, nu. 48. c. 16
Restituere cur magis tenetur qui accipit, pro eo ꝙ tenetur facere, quam quod accipit, pro eo quod tenetur non facere, nu. 31 c. 17
Restituent qui suffragãtes siue votantes, nu. 74. ibidem
Restituere quis teneatur, amplissimè, nu. 12. 13. & 14. ibid.
Restituatur oẽ debitum, si potest, sin

Universidad de Deusto
Biblioteca

reſt,ſin minus prius certi quá incerti,n.47.Et prius res ſua domino,num. 49. Et poſtea illud & illud,num.50. & 51.

Et prius talium & talium contractuum , quam vſurarum, nu.52.ibid.

Reſtituere cõtra ordinem præ dictum non ſufficit, num.52. ibidem

Reſtituendi obligatio nõ contrahitur ſolo conſenſu,nu.13. cap.11

Reſtituendum nulli regulariter, de præcepto quod male datum & male acceptum eſt, nu.30.c.17

Reſtituet quo pacto,qui proximũ damnificauit in bonis animæ,num.32.c.15

Reſtituenda eſt res Domino eius num.28.niſi &c.nú. 29. cap.17

Reſtituat fur & malefactor,impẽſas factas ob oblata.& intereſſe,nu.140.ibidem

Reus qui crimen debet confiteri,& confitendo peccat, nu.57.c.28

Reus qui conſortes detegere debet,nu.58.ibidem

Reus accuſatus.& in carcerem coniectus,vt mortaliter peccat cauſam iniuſtam defendens, nu.35.& qui interrogatus negat veritatẽ, nu. 35.& 36.& non detegens tales, & tales ſocios, aut non parens litteris excommunicationis ſolitis, nu.17.& 38. aut ſe mendaciis defendens, aut à iuſta ſententia appellans,nu.39.c.25

Reus minus punitus,quia negauit veritatem an &c.nu. 49.c.15

Rex vt peccat aliena capiens, capta non reſtituens, malo, vel ob malum finem gubernans,ſeditiones excitans,& non extinguens,& ſuos artibus belli,& pacis nõ exercens, nu.1.non habens armenta propria ſuo ſumptu, nu.2. Cumulans vel non cumulans diuitias, vel non cumiens arces,nu.2.& 3.vel vias publicas vel non compoſitem , vel ferens legem penalem,nu.4. Vel diſpenſans circa legem naturalem , vel propriam, nu.5.non permittens ſubditis ſuas immunitates, capiens bona eorum, bellans ſine cauſa , vel cum ea male,vel malo fine,impediẽs viſitationes ſpirituales, & noua iura ſuperindicens num. 6.cogens gratis ſibi operari, & officia nimium cãre vendens,nu.7. vel cogens ad matrimonia,vel præficiẽs inidoneos officiis,vel beneficiis,non coercens ſubditorum delicta, vel admittens prauas conſuetudines, nu.8. vel damnans inauditum, vel iudicans male , num.9.10.& 11.cap.25

Roma,& Sedes Apoſtolica,vel eius Curia diuerſa,nu.65.c.17

S

SAcerdos etiam excõicatus & denunciatus poteſt hodie licite abſoluere conſtitutum in articulo mortis, c.27.nu.271

Sacerdos in articulo mortis ab omnibus abſoluit , & à nullis laicus nu.271.cap.27

Sacerdos non omnis ſacerdotio dignus,poteſt digne audire confeſſiones,nu.1.c.4.& nu.1.cap.4

Sacerdos omnis habet iuriſdictionem habitualem,ſed non actualem ad confeſſiones audiendas,nu.1.ibid.

Sacerdotis mali ad miſſandum inductio,quæ peccatum, nu. 31.H.cap.24

Sacerdotij collatio excommunicato etiam ignorãtia facta nulla,niſi &c.nu.271.c.27

Sacramentum quid , & vt gratiam ex opere operato confert,nu.1.cap.22

Sacramenta ſeptem , tria non iterabilia,quatuor autem ſic, nu.2.ibidem

Sacramenta collata excommunicato valent,etiam ſi peccetur in ipſis conferendis, nu. 2.c.9

Sacramenta circa ſeptem vndecim errores Trideti damnati,nu.2.cap.22

Sacramenta.alia ſunt ſubſtantialia,alia de præcepto,nu. 2. ibidem

Sacramenta nõ credens vt debet, ea dans , aut ſumens in mortali peccat,nu.3.ibid.

Sacramenta ſumens ab excommunicato &c. & dans vel ſumens in mortali,& inuitans malum ad dandum, & inhonorans ea verbo,aut facto,vt peccat,nu.4.ibidem

Sacramẽta baptiſmi & pœnitẽtiæ per ſe inſtituta ad delẽda peccata,& dandam,vel reſtituendam vitam,& per accidens ad eandem conſeruandam & augendam,ſicut econtrario ſacramentum Euchariſtiæ per ſe inſtitutum eſt,ad conſeruandam & augendam eandẽ, ſed per accidẽs delet peccata,etiã mortalia, & dat vitam,nu.43.C.cap.1

Sacramenta, quę metu facta, valent,nu.6.prę.6

Sacrificus ſubditus diuerſis Regibus vel epiſcopis ratione domicilij, originis vel beneficij pro quo in miſſa orare teneatur,c.25.nu.3

Sacrilegiũ an ſit fornicatio in monaſterio, vel dormitorio religioſorum cap.16 nu.3

Sacrilegus quis,& an ſit excõmunicatus,nu.95.c.17

Satisfactio quid ſit,nu.1. ibid.

Satisfactionẽ eſſe neceſſariam etiam poſt reſtitutionem, & vt plurimum,etiam poſt culpæ mortalis cõdonationem, nu.2.ibid.

Satisfactionũ tria genera,nempe,cordis,oris & operis, fieri ob tria ſimilia genera peccatorum,non eſt ſatis cautè dictum nu.3.ibid.

Satisfactio fieri poteſt , etiam operibus alias debitis.eſt autem melior, quę à confeſſario præcipitur , quam quæ

voluntarie assumitur, nu. 4. ibidem
Satisfactio sacramentalis in mortali peccato facta quid prodest nu.5.ibid.
Satisfactio duas partes habet. Alteram, qua compensatur offensa facta, Alteram qua vitatur facienda, nu.5. A. ibid.
Satisfacere qui dixit pro tota pœna per qualemcunque culpę remissionem, vel quod satisfactio non fiat ratione pœnæ operibus pœnitentium, in virtute meritorum redemptoris nostri est hæreticus, nu.5.cap.3
Scandalum qui ptębet mandu cando carnes, diebus prohibitis, vel non ieiunando, cum aliorum scandalo, n.31. cap.14
Schisma quid, quo differt ab hæresi, & excommunicatur in bulla Cœnę, nu.57.c.27
Scięntia sola apparatus delicti, cur interdū morte plectitur, nu.21 cap.14
Scięntia, fides, opinio, dubium, & scrupulus quid, vt differunt, & conueniunt, nu.273. & seq.
Scholasticus vt mortaliter peccat, ob finem mortalem studens, nō seruās prędcepta studij, discens vetita, anocans auditores concurrenti, negligenter studens, male insumens viaticum, non soluens salarium, arrogans falsę gradum, nu.59.c.25
Scrupulos mitigat sibi parum & multum Christo fidere, & cum talem imaginari, num. 230.c.27
Secretum confessionis non reuelādum, etiam metu mortis, nisi vno casu, numer. 51. cap.18
Secretum quid, & quotuplex, & cuius detectio mortalis, nu.51.ibidem
Secretum nulli noxium, etiam iudici iubenti non reuelandum, nu.60.ibidem
Secreti detectio etiam interrogati à iudice, quę mortalis, nu.61.ibidem
Secreti promissi detectio peior quam non promissi, nu. 62.ibidem
Secreta perniciosa reuelanda, non autem alia, nu.54.ibid.
Sęxualitas vocatur vis appetitiua sensitiua, quæ in concupiscibilem & irascibilem dividitur, & quid vnaquęque illarum, & quomodo dicantur obedire rationi, nu.3.prę.2
Sepeliens excommunicatum, vel notorie malum, vel ad sepulturam adigens &c.n. 132. cap.25
Sequestra infringens cur hodie excommunicatus, n. 237. cap.27
Seruilia opera quæ sint, nu. 2. cap.13
Seruilia septem opera permittuntur, quinque non seruilia prohibentur, nu.3.ibidem
Sigillū confessionis etiam post mortem durat, nu 7.cap.8
Sigillum quando nō violatur, cum apposițione exęplorum nu.11.12.& 14 ibidem
Sigillum confessionis, quid sit, & quare ita vocetur, num.1. ibidem
Sigillū secreti duobus modis sumitur, & qui sint, n.2.ibid.
Sigillum confessionis, quæ includat, num. 3. & quis teneatur ad ipsum obseruandum, vltra confessarium, nu. 4.& 7 ibid.
Sigillum omne cōfessionis est sigillum secreti naturalis, nō contrà, sigillū autem confessionis est fortius altero, nu.5. ibidem
Simō Magnus Ramlotęus Belga laudatus nu.85.c.25
Simonia circa corporea vel incorporea naturaliter quæsibilia non admittitur, cap.23. nu.100
Simonia nō est docere scięntiā pecunia contra Host. Card. Pan.& aliquot alios ibid.
Simonia frequęter cōmittitur sine interuentu pecunię numeratæ vel rei ea æstimabilis cum exemplis ibid.
Simonia quid nu.109. est triplex, quid mentalis nu. 102. Cōuentionalis n.103. Realis, nu.105.cap.23
Simonia non est ars, cōsilium, &c.nu.100.c.eod.
Simonia semper est dare pro pręcio vel causa principali spiritualis, & nunquam alias vere, nu.100.ibid.
Simoniam non facit causa minus principalis, etiam si absque illa non fieret actus, nu. 100.c.23
Simonia conuentionalis est promissio sine animo soluendi, & quando realis nu. 106.c. eodem
Simoniam in foro interiori non committit, notario episcopi pro instrumēto ordinis dans amplius quàm debet vel episcopo pro pastillis, c. 23.nu.101
Simoniam cum Papa committens, incurrit quidē pœnam æternam, sed non temporariam c.23.nu.111
Simoniacus ordinatus recipit quidem characterem sed nō executionem, ibid.
Simoniacus etiam tantū conuentionalis ob cōfidentiam nil iuris quærit in beneficio per eam obtento & ipso iure excommunicatur, perdit alia beneficia bene quæsita, & fię inhabilis ad omnia, ibid.
Simoniam an faciat obligationis antidoralis remissio, nu. 106.ibidem
Simonia realis annullat actū, etiam renuntiationis, & excommunicat, nu.105.c.23
Simonia conuentionalis tantū peior mētali, & est duplex, nec magis punitur completa tantum à dante spirituale, quàm à dante tantum temporale, nu.103.cap.eodem
Simoniacus non est conferens ob consanguinitatē, vel amicitiam, vel preces etiam indigno nisi &c.nu.107.ibid.

Universidad de Deusto Biblioteca

Simoniacus ante completam vtrinq; Simoniã celebrãs,an irregularis,num. 104.c.eod.
Simoniacus quis ipso iure suspensus vel excommunicatus, vel restituere obligatus. nu.111.c.23
Simonia vt non est datio pecuniæ,pro sustẽtatione,pœna,vexationis redemptione, missa,precibus,nu.101.c.23
Simonia mentalis tantum duplex,vtraque mortalis,neutra obligat restituere,etiamsi fit diuinitus prohibita, &c. nu. 102.c.eod.
Simonia omnis mortalis:quæ suspendit,quæ excõmunicat, quæ dimittere obligat, nu. 111.c.23
Simoniæ quædam vsitatæ in Curia inter monentes vacantia, & ea impetrantes, num. 107.c.23
Simoniam interdum Papa incurrit, pœnam eius nusquam nec ipse nec consors eius, nu.108.c.eodem
Somniis, quibus non credendum,nu.33.c.11
Simulatio & Hypocrisis mẽdacia factorum,& quę mortales nu.8.cap.18
Socius industriam adhibens, quid de suo impendere debeat.nu.283.cap.17
Societas in animalibus,& locatio eorum quę licita,n.260. & 261.c.17
Societas quid,& quę licita,nu. 251.& vt ineunda,nu. 252. & seq.ibid.
Sorte salua qui lucrarur in Gallia;& Italia,nu.257.ibid.
Sortes quę prohibitę,& quę licitę,nu.30.c.11
Sodomita non est irregularis, sed hodie grauissime punitur nu.249.c.27
Spirituale quid, & quotuplex, & adnexũ illi duplex,& quod putum, quod mixtum,n. 99. cap.23
Spirituale non omne sacrũ,& nihil sola natura quæsibile nu.99.c.eod.
Spirituali pro pręstito dari cõsuetum potest capi & interdum peti antequam pręstetur nu.106.cap.23
Sponsa Dei, est anima viri sicut & fœmine,nu.3.c.16
Spõsalia quid,soluũtur partiũ consensu,n.25.Religionis ingressu,n.26. Superuenientis affinitatis, pœnitentię impuberis,lapsus temporis prędstituti,morbi,fornicationis, inimicitię capitalis, defectus promissi, famæ impediméti, ordinis sacri,cognationis legalis,asperitatis morum &c. nu.27.cap.22
Sponsalia omnia ipso iure soluuntur per causam notoriam,nu.28.ibid.
Sponsalia duobus modis trãseunt in matrimonium, num. 28.ibid.
Sponsalia Clandestina post Concil. Trident. complens, & vtens matrimonio prę sumpto, &c.vt peccat,num. 144.c.25
Sponsa

Sponsalia inualida etiam publica, non pariunt impedimẽtum publicę honestatis, nu. 8.cap.22
Sponsos sese tangere turpiter periculosum,nu.13.c.16
Stanislaus Hosius Cardinalis, summus Pœnitentiarius,laudatus,nu.273.c.17
Status decenter conseruãdus, vel mutandus,nu.7.c.14
Sterilitas quę ; & quando minuit pensionem num.188. & seq.c.17
Stipendium aduocati,quale iustum,quando in pactum deduci potest,nu.30.c.25
Striges & sagę reprobatę,n.38. cap.11
Studium cognitionis fidei melius quàm aliarum scientiarum etiam iuris,etiam laicis Prælud.1.n.10
Subreptio in omni materia excusat à mortali,c.23.nu.126
Subditus an excommunicetur extra episcopatum,& alia de excommunicatione conditionali,nu.6.& 272.c.17
Subreptio,quę excusat,nu.10. prę.9
Superbia quid, quotuplex & eius etymon,nu.5.c.25
Superbia sola de se mortalis cõtemptũ subiectionis Dei actu requirit,nu.6.c.eod.
Superbię quatuor species,quę potius sunt eius effectus, & interdum hæreses.nu.7.& 8. cap.23.
Superfluum duplex,naturę tantum, & naturæ & status, ad quę hęc pertinent,numer.6. cap.24
Suspẽsio ab vno nõ est ab alio, & sic à iurisdictione, non est ab ordine,nec cõtra,& à beneficio,non est ab ordinibus, vel iurisdictione,nec quę ab officio, est à beneficio, num. 160.& 161.cap.27
Suspẽsio quid,& an peccatum, excommunicatio, irregularitas vel depositio,nu.151. & 152.c.27
Suspensionis trangressor quis irregularis,nu.161.& vt peccet participans nu. 65.ibid.
Suspensio vera non tollitur sola pœnitentia,nu.153.& est triplex,nu.154.ibid.
Suspendit appellatio excõmunicationem conditionalem, & non retrotrahitur,nu.272. cap.27
Suspendere & suspẽdi quis potest,requiritur monitio scripta,& peccatum,nõ certa verba. generalis non incurritur ab Episcopo,qua forma tollitur,nu.159.& 160.c.27
Suspenditur ipso iure clericus notorius fornicarius,eligens talem in Episcopum,ordinatus sine licẽtia,vel extra tempora, vel sine legitima ætate nu.155.& 156.An in duello pugnans,excommunicatus sine monitione vel sine scripto, capiens fructus vacantis ecclesię, nu.156. Conseruator excedens ; Iudex ecclesiasticus male iudicans concurrentibus 4. admittens ad sa-

eramenta tempore interdicti,mendicantium Prælatus admittens ad professionem ante annum, Clericus vestē versicolorem deferens. Religiosus sic alienans,nu.157.ordinatus cum pacto non petendi alimenta,nu.158.c.17
Susurratio quid: quæ mortalis,& differt à detractione & contumelia, nu.13.& 14.c.18
Superstitio est maximū omnium vitiorum mortaliū,nu.19.& est quadruplex, nu.20.& quælibet lethalis præter primam,nu.21.c.11
Symbolum Apostolicum continet summam eorum, quæ Christianus tenetur credere, nu.1.c.11

T

TActus qui peccata,nu.13.c.17
Taurorum agitatio quę mortalis,cum bulla Pij V. super hoc edita,nu.18.c.15
Tempus decem annorum est longum tempus,nume.126.c.17
Tentare Deum illicitum etiā per martyrium,nu.40.& 41.cap.11
Testamentum cur à sano, vel initio morbi & statu gratiæ faciendum,nu.36.c.16
Testamentum vel legatū qui facit mutari, tenetur restituere,nu.70.c.17
Testans ignorum,pro veritatę eius affirmante. An, &c.nu.1.cap.18
Testari impediens vt peccat, & quibus cognatis pauperibus testabitur,nu.36.c.16
Testis vt mortaliter peccat asserens falsum,tacēs verum, aut dubitans,non reuocans suum dictum,nu.40.verum quod putat falsum, testans, iurans se testem non fore, excusans se illicite, absentans se,nu.41.detegēs quod non debet, nu.42, mercedē accipiens, nu.45.non parēs edicto iubenti testari sine aliqua octo excusationum, quibus non se excusat inhabilis,nu.45.& 46.c.25
Testis quid faciet interrogatus de eo, quod tacere debet,nu.43.ibidem
Testis qui tenetur se offerre, & quis tenetur non se offerre,& quis potest,& nō tenetur,nu.48.49 & 50.c.25
Testes quando dicuntur deesse, vt admittantur inhabiles & cogantur priuilegiati, nu.49.ibidem
Testis falsè testans non restituit fisco bona quærenda ei si verum testaretur, num.51.ibidem
Testem ad condēnandum,nemo tenetur se offerre,nu.17.cap.15
Thesaurus quid,& inuētus cuius sit,nu.172.& seq.c.17
Thesaurum qui arte magica quærit,nu.176.c.17
S.Tho.canonum ac legū obseruantissimus,nu.71.c.17
Torneamenta, quænam sunt licita,nu.26.15

Tribu

Tributa & iura Regia.qui nō soluit vt peccat,numer.200.cap.17
Tributa sine authoritate imponens,vt peccat, num.201.ibidem
Tributum meretricum tāquā fœdum ab Anastasio sublatum,nu.195.C.c.17
Tyrannum rogare pro iustitia vel gratia an peccatum, nu.31.H.c.14

V

VAlor rei iustus est quo præsenti pecunia vēdi potest,nu.80.c.23
Venator quis violat festum, nu.11.c.13
Venatus & piscatus prohibitus, & an restitutio excuset, nu.120.& 125.c.17
Vendens vetita Infidelibus vt peccat,& est excommunicatus,nu.93.c.23
Vendens arma iniuste bellaturo,vel alia nociua,vt peccat,nu.90.ibidem
Vendi non potest licite aliquando ratione admixti, & per se vendibile est, nu.40.cap.17
Verecundia non est iusta causa adeundi alium confessārium relicto suo parocho, nu.9.c.7
Vestitus,qui licitus,qui venialis, & qui mortalis, nu.18.& 19.c.23
Vestiens se habitu religioso, quando mortaliter peccat, nu.20.& 23.c.13
Vicariæ spiritualis etiā temporarię venditio simoniaca sed non excommunicat, nu.111.c.23
Vidua fornicata peccat fœdore à marito relicta,vt caste viuat,nu.62.ibidem
Viduus, aut vidua vsufructuaria,cui vsusfructus relinquitur quoad caste vixerit, nu.65.c.25
F.Vincentius Iustinianus ordinis Dominicani laudatus, nu.43.A.c.1
Violentū quid,& quo à metu differt,nu.1.& 5.præl.6
Violentum nullum peccatum, nu.11.præl.7
Violentus nullus est actus elicitus,siue interior,numer.7.præl.6
Virginē qui defloratum,quid restituet si dolo,aut importunitate &c.nu.16.& 17.c.16
Virgini qui promittit, se eam ducturum in vxorem,nu.18.ibidem
Virgini corruptę,quę putatur virgo, & æque bene nubit, ac si nō esset corrupta, quid restituetur,nu.15.ibidem
Virtus quid,& quomodo non repugnat peccato, numer.8.præl.5
Virtus vitiū, & habitus quid, & quotuplex,nu.1.c.23
Virtutes in medio vitiorum, ideoque illis duplo pauciores,nu.1.c.23
Visitationem monialium impediens est excommunicatus,nu.140.c.17
Vita proximi plus æstimanda,

quã res propria, in casu necessitatis,& nõ alias,n.1.c.15
Vita non est amittenda propter famam Illustris familiæ,nu.91.c.17
Vitia capitalia,è quib.nõ est superbia,septẽ,n.3. & 4.c.13
Vitiũ quid,& quomodo nõ repugnat merito,nu.8. præl.5
Vniuersitatum gradus & præmia Minerualia licita,& magis scientię ipsę,& artes mechanicæ,nu.31.K.c.14
Voluntariũ duplex,directe & indirecte,nu.12.prælud.7
Volũtatia simpliciter dici,metu etiã iusto facta, n.12.ibi.
Voluntarium simpliciter,& secundum quid.nu.5.præl.6
Voluntas etiam à Deo non cogitur violenter,nu.7.ibid.
Voti fracti peccati absolutio, & absolutio voti differunt, nu.9.c.12
Votum qui cõmutare potest, an possit dispẽsare,nu.79.Et qui fratres Cõfessarij dispensent,nu 80.ibidem
Voti commutatio vi Cruciatæ, facienda est in eius vtilitatem,nu.80.ibidem
Voti quem pœnitet,vel dubitando de voto an valeat, ipsum violat, nu.54.ibidem
Votũ qui nõ curat adimplere per alium,q̃ per se ipsum implere nõ valet, n.15.ibid.
Vota defuncti, qui non adimplet,adiunctis exemplis, nu. 56.& 57.ibidem
Votum in quo superior, qui irritauit consentit, num.73. ibidem
Votum paternum, quod non approbat &c.nu.73.ibidem
Votum,quod seruus, clericus vel religiosus vouet, & non implet,nu.74.ibidem
Votum irritatum non iterum resurgit, per mortẽ irritantis,nu.66.c.12
Vota religiosorum, quæ sunt valida, & quę sint illa, quæ pendent à superioris voluntate,nu.67.ibidem
Vouere potest,qui pollet iudicio ad peccandum, vel merendum, præter quã &c.nu. 68.ibidem
Vota religiosorum, & minorum,quomodo differant, & conueniant,nu.69.ibidem
Vota realia & personalia eorum,qui ętatem habent ad contrahẽdum matrimoniũ, nu.70.& vsq; ad quod tempus possint irritari, aut rata fieri,nu.71.ibidem
Voto à quolibet dispensandi potestas,non extenditur ad iuramentum,nu.173.c 27
Voto castitatis cõiugis si coniux consentit,aut si ambo eã vouerunt,nu.51.c.16
Votum simplex castitatis non dirimit matrimoniũ,& qua tenus seruandum,nume.73. cap.22
Votum religionis impediens, vel ab illa abstrahens, an teneatur ad restitutionem, vel ad ingrediẽdum loco alterius,nu.44.& 45.c.12
Votum religionis suadens,vel ingress

ingressum ordinis dissoluti &c.nu.45.ibidem
Votum circa quod qui absq; potestate dispensat, irritat vel commutat,nu.72.c.12
Votum mariti & vxoris sine licentia, quando valet,num. 60.c.12
Votum proprie nõ est malorum renunciatio, quę sit in baptismo,nu.32.c.12
Votum est duplex,nempe solenne & simplex, numer.32. ibidem
Votum plus obligat quam iuramentum, cum concordia contradicentium, nume.32. ibidem
Voti opus melius est, quã voluntarium,& voluntariũ melius quam præceptũ,n.32.ibi.
Vouens præ timore mortis spiritualis, aut corporalis, vel alterius magni &c.num.52. cap.12
Vouens rem dignã voto quæ tamen maius bonum excludit,nu.52.ibidem
Vouens non bibere vinum, & crebro id violat,nn.53.vel facere aliquid in tempore certo, quo transacto illud non adimplet.nu.54.ibidem
Votum quid sit, & quæ ira illud impediat, numer.24.& 25.c.12
Votum obligat ad implementum sui sub reatu mortalis culpæ,nu.26.ibidem
Votum non facit propositum solum,nu 26.ibidem
Votũ mentale quid sit,&qualem deliberationem requirat,nu.26.ibidem
Votum absque animo adimplendi quo modo obligat ad sui complementum, nu. 27.ibidem
Votum de re necessario futura,& de re illicita, & de indifferenti vt indifferens est, & de eo,quod est cõtra consilium Christi,non valet,nu. 28.& 29.ibidem
Votum in finem malum non valet sed de bono ex illo exorto,sic nu.30.& 31.ibidem
Vouens ingredi religionem, vel aliquod monasterium,& quia non recipitur vt ipse vult &c.nu.46.c.12
Vouens ingredi religionẽ intentione obligandi se ad statim obseruandam continentiam, &c.vel non dicit officium diuinũ,aut ducit vxorem,&c.nu.4.ibidem
Vouens ingredi & profiteri,& postea exit,nu.47.ibidem
Vouens religionem strictiorem,& laxiorem ingreditur, &c.nu.48.ibidem
Vouens id,quod est peccatum mortale, vel veniale, nu.35. cap.12
Vouens id ad quod tenetur sub reatu lethalis culpæ, vt non fornicari, nu.34.vel illud quod est contra consilium euangelicum, nu.35.vel quod sit contra illud,nu.30.ibidem
Vouens stulta vota,vt nõ pectendi se, non edendi caput,&c.adiectis quotidianis

exemplis,nu.37.ibidem
Vouens illud,quod sciebat,se non posse præstare, num.38. ibidem
Vouens,qui multoties frãgit, quod recte vouit, nu.38.vel qui omittit adimplere, ob causam superuenientem,nu. 39.vel partem exiguam rei quam vouit,vel minimã,nu. 40.c.12.& de vouẽtis & excõmunicati absolutione ad cautelam multa, n.273.c.27
Vouẽs qui tenetur statim implere, vel ad certum tẽpus, &c.nu.41.c.12
Vouens sub conditione,& satagens ne adimpleatur illa, nu.42.ibidem
Vouens si perpetrauerit illud aut illud crimen, n.42.ibid.
Vouens ob malum finem, vel ob bonum,quod nascitur ex malo,nu.43.ibidem
Vouens virginitatem, & eam postquam violauit non obseruat,nu.43.ibidem
Vouens se vxorem ducturũ, & postea non ducit, nu.43. ibidem
Vouere qui pertinaciter tenet esse malum,nu.58.ibidem
Vouens matrimonio vinctus cõtinentiam, cum consensu vxoris,vel mariti, vel ambo simul, & postea soluit, aut exigit debitum, quãuis non esset idẽ, si absq; voto inter se pepigerunt, eandem obseruare, numer.59 quid autem si absque consensu, nu. 60.ibidem
Vouet qui ligatus est matrimonio,absque coniugis prę-iudicio,nu.61 ibidem
Vouens cum licentia cõiugis, vel sine illa terrę sanctæ auxilium præbere, nu.62.ibid.
Vouit qui ingredi religionẽ fratrum minorũ conuctualiũ postea in Hispania abrogatam,an teneatur quærere extra illam vbi nõ est abrogata monasteriũ in quo recipiatur,c.27.nu.272
Vsura quid,& duplex,vera, & palliata,nu.206.c.17
Vsura vtraque pagina speciatim vetita,eam probans hęreticus,nu.208.ibidem
Vsura emere à non habente,& eidem locare,nu.229.ibid.
Vsura quando emere vel locare rem minoris quam valet, &c.nu.230.& 231.ibidem
Vsura est lucrum ob dilationem solutionis,nu.230.ibid.
Vsura mutuare pro re pauperi danda, nõ pro iniuria remittenda &c.nu.237.ibid.
Vsura dare ad lucrum salua sorte vel non negotiaturo, nu.258.ibidem
Vsura non est marito vsus pignoris pro dote dati &c.nu. 273.& 271.ibidem
Vsuras,qui iudex iubet solui aut non restitui, & aduocatus,procurator,& testis, qui ad id auxilium præbent,restituere tenentur, num.275. ibidem
Vsurarium instrumentum faciẽs, peccat &c.nu.276.ibid.

Vsurarius vsuras & fructus pignoris restituat, nume.278. ibidem
Vsurarius quis manifestus,nu. 280.& à quo absoluendus, nu.281.ibidem
Vsurarij testamẽtum nullum niſi hæc præcedant,&c.nu. 279.ibidem
Vsura an sit mutuare rem vt reddatur cum pluris valebit,nu.229.ibidem
Vsura vt sit mutuare, vt molatur in suo molendino, &c. nu.220.& 221.aut vt superstes reddat duplum nu.221. aut ob officium, opem, vel talionem,nu.222.& 223.aut vetus granum pro recenti, nu.224.& 225.aut argentea pro aureis, &c nu.229.aut emere granũ ante messem &c.nu.227.ibidem
Vsura minoris emere ob solutionem anticipatam, vel pluris ob dilatam, nu.228. ibidem
Vsura quid, eam non credens peccatũ mortale hæreticus, nu.214.ibidem
Vsurarius confiteatur quoties voluit fœnerari,nume.214. ibidem
Vsura quando mutuare, proposita pœna, &c.nume.215. ibidem
Vsura non est mutuare ob interesse damni aut lucri, nu. 239.ibidem
Vsura quando non est vendere carius propter impensas nu.239.& 40.ibidem
Vsura quando vendere vno tempore,quo soluatur alio, num.241.& 242.aut pretio maiore quam præsenti ob dilationem,nu.242.ibidem
Vsura deponere pecuniã cum pacto vel intentione lucrandi,nu.243.& seq.ibidem
Vsura soluere famulis alicuius,vt post auctariũ capiat, nu.245.ibidem
Vsura mentalis cur obligetad restitutionem & non simonia mentalis, cap.23.numero 102
Vsura soluere ante diem statum ob lucrum,nume.246. ibidem
Vsuram iuratam non soluere quando peccatum, nu.246. ibidem
Vsura lege ciuili vetita, sed valde exercitalam, centesima quæ,numero 208.ibidem
Vsuram quæ intentio sine facto faciat,numero 208.ibidem
Vsuras nauticas esse nunc vetitas quo sensu,numer.283. A ibidem
Vsura non est aliquid pro fideiussione accipere,nu.283. B.ibidem
Vsuram qui suadet,aut subea petit,vt peccat,num.261.& 263.ibidem
Vsurario à non volente restituere, qui accipit solutionẽ crediti in malos fines, vel impedit, ne gratis mutuetur,nu.264.ibidem

Vsurarij bona non sunt obligata, & fiunt ementis, n. 265 ibidem
Vsuras pro alio exercés etiam famulus obligatus, nu. 266. & 267. ibidem
Vsurarij vxor quæ peccat viuendo de bonis sui mariti, num. 268. & 271. ibidem
Vsurariorum filij & famuli qui peccant de bonis eorum viuendo, nu. 270. ibidem
Vsurarij gener recipiens ab eo dotem, vt peccat, num. 271. ibidem
Vxor tollens obedientiam marito, nolens ire, quo ille vult, nu. 10. c. 14
Vxor prouocans maritum, ad magnam iram, vel ad blasphemandum, n. 10. ibidem
Vxor quæ de mariti primi morte dubitat, quando & quomodo potest, aut debet deponere dubietatem, quo debitum reddere possit, nu. 40. & 41. c. 16
Vxor vt peccat, si accipit ex bonis mariti etiam ad largiendum eleemosynas, nisi octo casibus, numer. 153. & seq. & quando potest occultare bona mariti, num. 156. c. 17
Vxor an domina, an vsuaria iocalium, nu. 166. ibidem.

FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SIMONIS MAGNI RAMLOTAEI

BELGÆ, I. V. D.

Ad Lectorem Christianum.

RENDECASYLLABON.

AVTHORIS tibi Christiane Lector
Doctrina & pietas stupenda nota est:
Toto notus in orbe nam NAVARRVS
DOCTOR, gloria magna Christianæ
Gentis: quinetiam Monarcha Iuris,
Qualem secula prisca non tulere,
Nec præsentia, nec ferent futura.
Sed, ne singula persequi laborem,
Scripto quæ memoro politiore,
Olim quod dabo, voce sed soluta:
Librum perlege, ponderáque, quo nil
Est exactius, eruditiúsque:
Deprehendes (siquidem nequit supremum
Numen fallier) arborem probatam,
Suauem non nisi ferre posse frugem.

Lector, inquis, ut Deiscat.

MARTINVS AB AZPILCVETA
Doctor Nauarrus, ad Lectorem Christ.

PIETAS qua in Deum Opt. Max. & Charitas qua in rem Christianam publicam & proximos esse debeo, mouerunt me ad hæc scribenda, quibus te facio certiorem, quadruplicia Enchiridia siue Manualia Confessariorum quæ mihi ascribuntur, circumferri. Primum, sermone Hispano ante 40. annos à me compositum. Secundum, illud idem in sermonem talum à viro ignoto mihi traductum. Tertium, etiam illud idem in sermonem Latinum, à viro etiam ignoto mihi, traductum, excusumque Venetiis. Quartum vero illud idem à me ipso latinitate donatum, correctum, & in multis locis emendatum, reformatum, & in aliquibus etiam transformatum: præterea decem Præludiis, cuilibet confessario, imo & omni Christiano cognitu dignissimis auctum. Item toto Concilio Tridentino, qua parte confessarios tangit, locis idoneis inserto, medulla item quinque Commentariorum resolutoriorum per loca idonea digesta. Quin & toto Capitulo 18. quod prædicto Manuali sermone Hispano adieceram. Quamplurimis item decisionibus dubiorum, forum conscientiæ tangentium quæ à variis variorum Regnorum confessariis, & aliis eruditis totis viginti & amplius annis, post editum sermone Hispano Manuale prædictum fui interrogatus. Horum quatuor primum agnosco meum, sed longè minus vtile quàm quartum, minus clarum, minus tersum & magis effluens, quippe quod vulgo vulgari sermone vice prima scribebatur, & præterea omnibus quæ diximus addidisse quarto, sit defectum. Secundum vero & tertium non agnosco mea, quippe quæ multa continent meæ sententiæ contraria, & non satis caute traducta, & defecta omnibus illis quibus primum deficit: tametsi mentem traductorum sentiam fuisse piam, eisque me plurimum debere agnoscam, eo quod me & mea maioris quàm merear, pro suo animi candore fecerint. Quæ omnia tibi Christ. lector palam facere facile poterit eius, ad alia tria collatio. Rogo te proinde, vt pro animi tui candore digneris nosse non esse mea secundum & tertium, nec contenta in illis tibi vel aliis persuadeas tanquam mea, illàque esse quam plurimis quæ in quarto habentur defecta. Quare profecto, & meo nomini consules, & rem gratissimam facies Christo Deo Opt. Max. qui te seruet, prosperet beétque æternum. Amen.

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

v 8 Jhs 3 | 45. Dr. | 44

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca